R. P.

FRANCISCI SVAREZ,

GRANATENSIS, E SOCIETATE IESV DOCTORIS THEOLOGI,

ET IN CONIMBRICENSI ACADEMIA Sacrarum Literarum Primarij Professoris.

DEFENSIO

FIDEI CATHOLICÆ ET APOSTOLICÆ ADVERSVS ANGLICANÆ SECTÆ ERRORES.

CVM RESPONSIONE

AD APOLOGIAM PRO IVRAMENTO FIDElitatis, & Præfationem monitoriam Serenissimi IACOBI *Magnæ Britanniæ Regis.*

AD SERENISSIMOS TOTIVS CHRISTIANI ORBIS CATHOLICOS REGES ET PRINCIPES.

MOGVNTIÆ,

Cum Superiorum permissu, & Priuilegio Cæsareo.

Sumptibus Hermanni Mylij Birckmanni.

Excudebat NICOLAVS HEYLL.

ANNO M. DC. LV.

SERENISSIMIS REGIBVS, AC PRINCIPIBVS ROMANÆ ET CATHOLICÆ ECCLESIÆ FILIIS, AC DEFENSORIBVS:

FRANCISCVS SOARIVS E SOCIETATE IESV temporariam, & æternam felicitatem.

NVper edito libro Serenissimus Iacobus magnæ Britanniæ Rex ad Religionis suæ communionem quasi amico classico catholicos Reges ac Principes euocauit. Vt quos ad defensionem Romanæ Ecclesiæ, quam sanguine suo acquisiuit Rex regum, & Dominus Dominantium Christus, suprema armauit potestate, hos ad illius offensionem communicato consilio incitaret. Irrito tamen conatu Serrenissimus Rex stylum exercuit. Nec enim portæ inferi aduersus eam præualebunt, aut quos in Romana petra fundatos lapis angularis Christus firmissimo veræ pietatis vinculo innectit, frigidá Aquilonis procella dimouere poterit. Vtinam maiorum suorum inuictissimorum Regum vestigia sequutus vobiscum potius ad catholicæ Ecclesiæ maiestatem exornandam conspiraret; vt quibus potestate, & imperio par est, veræ pietatis studio inferior non esset: & inter illos Reges numerari potius vellet, quos illius nutritios diuina constituit auctoritas, quàm inter illos, quos aduersus Dominum, & aduersus Christum eius impietatis furor inflammauit.

Cum ergo dum librum edidit suæ indicem Religionis, nec Regali, qua fulget, maiestate, nec armorum strepitu, ac potentia (cui sacerdos Christi, & religiosus homo obsistere nequit) sed solius humani ingenij, & styli acumine catholicæ Ecclesiæ bellum inferat; proprium mei muneris, & instituti existimaui in aciem prodire, non vt tanti Regis nomini & splendori officiam, quod nec possum, nec cupio: sed vt nebulæ à fœtidis Nouatorum lacunis exhalatæ, quibus catholicam obscurare nititur veritatem, veræ sapientiæ radijs dissolutæ, in aerem & fumos euanescant: quod vt perficerem, eam à Deo patre luminum obnixè precatus sum lucem, eam synceræ veritatis cognitionem, quam à Christo Domino per Apostolos traditam, & sanctorum patrum vigilijs expositam consectari ille debet, qui rectam viuendi, credendique viam tenere cupit. Aspiret inceptis illud numen, in cuius manu sunt corda Regum: Vosque Catholici orbis Reges, ac Principes, qui serenissimum Iacobum, quales vos estis, talem germano affectu exoptatis, qualecunque opus hoc nostrum in vestrum recipite patrocinium vestra auctoritate defendendum: vestrum enim illud, scitumque est. *Nostra facimus, quibus nostram impertimus auctoritatem*; vestrum igitur opus sit, vt Regia vestri patrocinij auctoritate defēsum, ac ornatum fulgore, & securum in publicum prodeat, & illustre Orbi appareat, & regijs oculis indignum non existimetur. Neque enim aliter, nisi vestro sub nomine libro serenissimi regis noster hic, quo Dei causam tuemur, opponi pōt. Hæc n. vna me impulit cogitatio, vt nobis laborem hunc nostrum officiosa animi submissione dicarē, qui maiorum vestrorum imperij &

pietatis

tatis hæredes catholicæ Eccleſiæ tutelam religioſè ſuſcepiſtis, conſtanterq; curatis. Alijs pro antidoto inſeruire poteſt noſter hic labor: vobis antidoto (quæ eſt ſumma Dei pietas) opus non eſt contra Nouatorum furorem, quorum venena ab ſtygijs hauſta riuulis vobis nocere non poſſunt, qui veræ, & catholicæ fidei vnitate Chriſto Domino, eiuſque in terris Vicario Romano, ac Summo Pontifici, ceu capiti ſuo pulcherrima corporis membra, ſubditi, & innexi in virtute Dei cuſtodimini. In quo dum ſuprema veſtra poteſtas ſtabilitur, ad maiorem imperij gloriam increſcat, & ad æternam proficiat felicitatem. Conimbricæ decimo tertio die Iunij,

Anni 1613.

CENSVRA ILLVSTRISSIMI D. D. ALFONSI À CASTELLO BRANCO, EPISCOPI CONIMBRICENSIS, COMITIS Arganilensis; Domini Coiæ, &c. à Concilijs Catholicæ Maiest.

EX commissione Illustrissimi Episcopi D. PETRI *de Castilho Lusitaniæ Proregis, & Supremi in rebus fidei Inquisitoris, accuratissimè legi & censorio euolui studio defensionem fidei Catholicæ aduersus Anglican. Sectæ errores, cum responsione ad Apologiam & Epistol. ad Principes Christianos, Serenissimi* IACOBI *Angliæ Regis: ab insigni Doctore* FRANCISCO SOARIO *è Societate* IESV *in lucem editam, In qua non solū Sacræ paginæ authoritati omnia religiosè consonant, Apostolicis traditionibus pie correspondent, Oecumenicis Concilijs, Summorum Pontificum decretis erudite consentiunt, verùm tanti Authoris latissime elucet Sapientia, à Sanctorum Patrum fontibus plusquam humano studio hausta. Quorum integra fide testimonia ita crebrò, & apposite inducit, vt illius ore locutus ad Defensionem hanc robborandam conspirasse omnes affirmare audeam; magnaque propterea Catholicæ Ecclesiæ vtilitate, magno Christianæ doctrinæ emolumento in lucem prodituram. Cuius lectione multa à Patribus præclare dicta, quæ dudum legeram, in memoriam reuocaui multa etiam magna cum voluptate denuo didici, Vtinamque obtusa perfidiæ tenebris Hæreticorum acies tantum iubar perferre posset. Facile enim instabilem suarum opinionum vanitatem irriderent, quarum fundamenta huius operis lectione omnino euersa clarissime cernerent. Quod si Episcopo, qui in Theologica adoleuit schola, inter sanctorum Patrum libros consenuit, Serenissimi Angliæ Regis maiestatem alloqui præsentem liceret, quod olim Augustissima & sanctissima Maria eius mater voce, & sanguine testata est, verissime prædicarem. Irenæo, Dionysio, Augustino, Hieronymo, & reliquis Catholicæ Ecclesiæ doctoribus, quorum iudicium in hoc libro expressum offerimus, vitæ sanctitatem nemo ignorat; potius credendum esse, quam Luthero, & Caluino, quorum scelera illorum discipuli, si legant, non possunt non erubescere & damnare quorum inscitiam inconstantiam, sibique aduersa doctrina, & à vera religione aliena satis demonstrat.* D FRANCISCO SOARIO *humanarum rerum religioso contemptori, & vnius pietatis, ac religionis fortissimo defensori quem ego propter eximiam sapientiam tot monumentis approbatam communem huius ætatis Magistrum & Augustinum alterum existimo potius cedendum admonerem, quàm Angliæ Nouatoribus, qui ne errasse fateantur, obstinata inconstantia erroribus adhærent, & cupiditatum suarum animi illecebris circa Fidem naufragauerunt, vt Paulus ait. Illud tamen prædico, illud moneo, quod olim Augustinus in simili causa: Non vincant Patres Catholicæ Ecclesiæ Doctores, nec Lutherus, nec Caluinus impij veræ fidei desertores, Non vincant* SOARIVS *Patrum religiosus discipulus, nec Nouatores Lutheri, & Caluini infelices vmbræ, sed vna vincat Veritas sincera huius libri commentatione illustrata. Quem ego typis, & omnium oculis, ad communem Ecclesiæ Catholicæ vtilitatem, ita dignum censeo, vt etiam ætati nostræ de tanto Magistro, Societati* IESV *de tali alumno meritò gratuler. Conimbricæ 12. Iunij, Anno 1613.*

Episcopus Conimbricensis.

CENSVRA ILLVSTRISSIMI D. D. FERDINANDI MARTINEZ MASCAREGNII EPISCOPI ALGARBIENSIS, A CONsilijs Catholicæ Maiest.

NOn tantum literis, quas hac de re ad me misit Illustrissimus D. Petrus de Castilho Episcopus, & generalis in tota Lusitania Inquisitor, sed ipsa delectatione trahente P. FRANCISCI SOARII celeberrimi Doctoris à me perlecta est accuratè, & censorio vngue examinata Defensio, qua fidem Catholicam mira dexteritate propugnat, oppugnatq; Anglicanæ Sectæ errores: ac Serenissimi IACOBI Regis Angliæ ad Apologiam quandam, epistolamq; respondet. Qua in Defensione nihil planè offendi, quod fidem orthodoxam offendat, quæ verò defendant inueni multa. Hoc enim opus mihi videtur velut alter fatalis clypeus, quem Dux Hebræorum ex imperio Dei quondam contra vrbem Hai feliciter eleuauit. Ita namque fiet, vt hac Defensione per manus tanti Ducis ex Societate IESV quasi Josue clypeo, in altum sublata armatæ errorũ copiæ, quas nõ Regis animus suopte ingenio ad pietatem pronus (vtpote à sanctissima matre ac Martyre olim educatus) sed quas furia Nouatorũ nuper in Anglia ad Principes Christianos clasicum canens compulerat, penitus deleantur. Imo verò ipse Serenissimus Angliæ Rex (qua pollet ingenij acie, atq; exaggerati animi celsitudine) omnia, quæ in hac defensione cõtinentur, suis rationum ponderibus expendens, & ad iudicij trutinam librans, profectaque in primis illa animi submissione ac modestia, quam semper (vt par est) adhibet doctissimus Pater SOARIVS cũ Regia Maiestate disputans, spes est fore, vt adspirante numinis aura, ad saniora Matris Ecclesiæ consilia animum verè Regium appellat: imitatus nempe Clodoueum illum primum Francorum regem Christianissimum, qui proximè moriturus, ipsum Romanum Pontificem, quod sciret vnicũ esse totius Ecclesiæ visibile caput corona regia redimiuit: quo facto oppignorauit Regnum Gallorum in Ecclesiæ Romanæ præsidium pariterq; & obsequium. Corona enim illa ad S. Petri Confessionem Regnum nominata fuit. Quo pietatis exemplo, stabili fundamento, nempe in petra ac Petri successore regnum suum egregiè firmauit Clodoueus; cuius Rex Angliæ si imitetur factum, imitabitur exitus felicissimos. Sed ad libri censuram redeo.

Cũ magna Reip. Christianæ vtilitate quasi ex feraci, fœcundoq; solo complura edidit religiosissimus iuxta, ac grauissim⁹ auctor sui ingenij monumenta, quę orbis suspicit, miratur, amat. Sed in hac defensiõe verè palmaria elucent verba electa, grãdes sententię rationum momenta plena energię, ac vigoris. Liber itaq; totus, neruus, sanguis, spiritus est. Cõcurrit in eo cum eruditione, iudicium admirabile; cum diligentia, facilitas in scribendo; cum doctrinę copia, rerũ ordo. Opponit memoriæ studiũ indefessum, Scholasticę Theologiæ, iuris vtriusque peritiam, geminę iuxta antiquos Patres sacrę scripturę explicationi, libera, & subrancida Ministrorũ interpretamenta sublimiori denique de Deo scientię, distinctam temporum seriem, illiusque regni multiplicem Chronologię notitiam. Quę libri Censura in panegyricã molem exurgeret, nisi obstaret satis nota grauissimi Patris modestia, quę solet elogia putare iacula, encomia vulnera, hostes credere laudatores. Est igitur quod gratulemur Societati IESV, quasi optime parenti, quod licet ex illi⁹ sanctissimo instituto tanquam ex equo Troiano plures iam religione, literis, ac morum probitate principes viri prodierint, vnum tamen habet hac tempestate eminentissimum Doctorem Patrẽ SOARIVM, qui ad subitos errorum tumultus sedandos à pręlo ad prælium tanquam bellator egregius accurrat alacriter vltra fortẽ viresq; senectę. Quare censeo pręsens opus à me recognitum & probatum dignissimum esse, quod publicam lucem aspiciat, densissimis errorum tenebris lucem ipsum allaturum. Faronæ die sexta Mensis Decemb. Anno Domini millesimo sexcentesimo duodecimo.

D. Ferdinandus Miz Mascaregnius, Episcopus Algarbiensis.

CENSVRA

CENSVRA ILLVSTRISSIMI D. D. MARTINI ALFONSI A MELLO EPISCOPI LAMECENSIS, *A* CONSILIIS Catholicæ Maiestati.

PERLEGI ex commissione Illustrissimi Domini inquisitoris Generalis Defensionem Fidei Catholicæ aduersus Anglicanæ sectæ errores cum responsione ad apologiã pro iuramento fidelitatis & Epistolam ad Principes Christianos Serenissimi IACOBI Angliæ Regis. Opus editum à Sapientissimo Doctore FRANCISCO SOARIO in Conimbricensi Academia Primario Theologiæ professore. Ardenti fidei Zelo author clarissimus, & Theologus eminentissimus, valens sapientiæ viribus pro Ecclesia Dei in Anglia laborante distrinxit calamum contra sæuientes in illo Regno hæresum pestes. Dimicat contra hæreticorum errores ex Scripturis diuinis explicatis, & intellectis in genuino sensu authoris sacri instituto, & textui congruente: Affert ad confirmandas fidei veritates sacrorum generalium Conciliorum, & Summorum Pontificum sanctiones, quarũ infallibili authoritati non obsequentes semper habiti sunt à Christi fidelibus Ecclesiæ perduelles. Vtitur aptissimis, & ad rem maximè facientibus, ac selectissimis testimoniis Sanctissimorum Patrum, quorũ pietatem, & sapientiam semper Ecclesia Dei suspexit, & venerata est. Firmissimarum rationum momentis ita cuncta examinat, vt nihil in silentio relinquat indiscussum: sed perarduas, & difficiles quæstiones dilucide pertractat, & omnibus vndequaq; orientibus difficultatibus occurrit, vt veritas innotescat. Firmis & inconcussis argumentis potestatem Summi Pontificis supernaturalem tuetur, & ostendit per Summam iniustitiam Regem in erroribus versantem spiritualem potestatem sibi arrogare, & per manifestam hæresim ab hæreticis Anglicanæ Sectæ illi attribui. Acutè & sapienter detegit errores contra fidem delitescentes in iuramento, Quod Rex Angliæ à subditis exigit, infidelitatem aduersus Christum, eiusq; Ecclesiam; iniustitiam erga subditos eo iuramento contineri demonstrat, ita vt in iuramento præstando cogantur subditi simul fidem Catholicam abnegare; Agit hac in re acriter, sed verè, & modestè. Opus sane doctissimum, singulari pietate, & eruditione plenũ, & quod nec ab eo, qui dicendi stylo valeret, posset paribus laudibus, & encomijs. Authoritatibus, & vi rationum ita sunt Anglicanæ Sectæ errores conuicti, vt nullum sit aduersarijs effugium, nullus respondendi locus, nisi forte responsio dicatur inanium verborum conuentio, & conuitiorum iactatio, apud dementes, & furentes homines consueta. Faxit Deus, vt inspecta hac efficacissima, & sapientissima defensione fidei (quæ ab initio nascentis Ecclesiæ ab Apostolis, edocta sancita miraculis, & suffulta martyrijs, eadem in Catholica, & Romana Ecclesia perseuerat) Serenissimus IACOBVS Angliæ Rex veritati Catholicæ sibi sufficientissimè propositæ attendens, vt dignũ est Regio ingenio ipse, & subditi Protestantes ad Ecclesiam Catholicam Christi sponsam aggregentur. Ego opus hoc Sapientissimi Doctoris FRANCISCI SOARII dignissimum iudicio, vt typis mandetur, & in lucem eat ad fidei nostræ Victoriam de hæresibus insignem, & totius Orbis Christiani publicam & communem vtilitatem Datum Lameci, 24. die Nouembris, 1612.

Martinus Episcopus Lamecensis.

FACVLTAS PROVINCIALIS.

EGo Ioannes Aluarus Societatis Iesu in Lusitana Prouincia Visitator, simul ac Prouincialis è facultate ad id mihi facta à Reuerendo admodum Patre nostro Generali Claudio Aquauiua, facultatem cócedo, vt hoc opus de schismate Anglicano, à Patre FRANCISCO SOARIO Societatis nostræ, Sacręq; Theologiæ Doctore, & in Conimbricensi Academia Primario Professore compositum, & eiusdem Societatis grauium doctorumq; hominum iudicio approbatum typis mandetur. In quorum fidem has literas manu nostra subscriptas; sigilloque nostro munitas dedimus. Conimbricæ 5. Aprilis Anni Domini 1612.

Ioannes Aluarus.

FACVLTAS SVPREMI SENATVS S. INQVISITIONIS.

VISTAS *Informacones podesse Imprimir este Libro contra as hæresias de Inglaterra: & depois de Impresso torne a este Conselho para se conferir, & dar licenca para correr, & sem ella nao currerà. Em Lisboa 7. de Ianeiro de 1513.*

LICENCA DA MESA DO PACO.

PODESSE imprimir este Libro de Anglicano Schismate, composto pello Padre FRANCISCO SOAREZ Lente de Prima da Vniuersidade de Coimbra, visto a licencà; que tem de seu Superior, & da Mesa do Sancto Officio. Edepois de impresso tornarà para se taixar. Em Lisboa a 5. de Feuereiro de 1613.

D. Barbosa. *Luis Machado.*

FACVLTAS ILLVSTRISSIMI D. D. ALPHONSI DE CASTELBRANCO EPISCOPI CONIMBRICENSIS, &c.

DAMOS *licenca ao Padre* FRANCISCO SOAREZ *da Companhia de* IESV *para poder imprimir o Tomò contra a seità Anglicana, que sera de proueito vniuersal. Coimbra a 14. de Iunio de 1613.*

O Pispo Conde.

CENSVRA

CENSVRA ACADEMIÆ COMPLVTENSIS.

DE Anglicano schismate Tractatum, Defensionemq; Fidei Catholicæ aduersus Anglicanæ sectæ errores cum responsione ad serenissimi Iacobi Regis Angliæ librum, vna cum Epistola eius nũcupatoria ad Reges, & Principes Christianos, à grauissimo Doctore Francisco Soario è Societate IESV, & in Conimbricensi Academia Primario Theologiæ Professore in lucem editam, & Complutensis Academię iudicio, à supremo senatu commissam, & nostræ curæ, & fidei ab eadem vniuersitate demãdatã quãta potuimus diligentia, & sedulitate euoluimus: in quo opere nihil à veritate Catholicæ fidei alienum, nihil deuium, nihil dissonum deprehenditur. Verum tam felici marte aduersus prædictũ schisma Anglicanum, & contra nostri temporis Nouatores pugnauit auctor, vt gloriosum ab illis omnibus triumphum reportauerit, nihil namq; est in hoc opere, quod probari, laudariq; non debeat. Elucet enim in eo viuidum, & vegetum authoris ingenium in extricandis Hæreticorum technis, in euoluendis sacræ paginæ, Sacrorum conciliorum, Sanctorum Patrũ testimoniis, & totius antiquitatis monumentis opera & industria, & in contorquendis argumentorum telis mira dexteritas. Deniq; nihil est in toto hoc opere à nostro omnium sensu discordans, cum de hac re sit omnium nostrum eadem vox, idem animus eademq; sententia. Quamobrem si per quem stat hoc opus quàm citò typis mandari iusserit, non authoris, sed totius Catholicæ, & apostolicæ Ecclesiæ causam rectè gessisse arbitretur: nam veræ fidei sectatoribus maximum solatium erit, parietque confusionem his, qui ab illa defecerunt. Datis Compluti 12. Maij anni Domini millesimi sexcentesimi decimi tertij.

D.D. Prospser Spinola Doria Rector.
D. Andreas Perez.
D.D. Ioannes de Pereda, & Gudiel.
D. Henricus à Villegas.
D. Ludouicus Montesinos.
D. Melchior Fernandez à Bolibar.
Magister Fr. Laurentius Gutierre

COPIA PRIVILEGII SOCIETATIS IESV IN GERMANIA.

CVM ex mandato Sacræ Cæsaræ Maiestatis, omnibus & singulis Typographis, Bibliopolis, ac alijs quamcumq; librariam negotiationem exercentibus, serio firmiterq; inhibeatur, ne quisquam libros vllos à Societatis nostræ Patribus hactenus editos, aut in posterum edendos, intra Sacri Imperij, regnorum & dominiorum Suæ Cæs: Maiest. hæreditariorum fines, simili aliove charactere aut forma, siue in toto, siue in parte recudere, vel alios recudendos mittere, aut alibi etiam impressos adducere, vendere & distrahare, clam seu palam citra supradictorum Patrum consensum, ac testimonium audeat, vel præsumat, Ego HENRICVS SCHERENVS *Societatis* IESV *per Rheni Prouinciã Prouincialis, concedo* HERMANNO MYLIO *facultatem excudendi* FRANCISCI SVARETZ DEFENSIONEM FIDEI CATHOLICÆ APOSTOLICÆ *aduersus Anglicanæ Sectæ errores, cum responsione ad Apologiam pro iuramento fidelitatis, & præfationem monitoriam Serenissimi* IACOBI *magnæ Britanniæ Regis. In quorum fidem hoc ei testimonium manu nostra subscriptum, & sigillo munitum dare voluimus. Heiligenstadij 1. Nouembris. M.DC.XIII.*

HENRICVS SCHERENVS
Prouincialis

INDEX

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM HVIVS OPERIS

LIBER PRIMVS

QVANTVM ANGLICANA SECTA A FIDE CATHOLICA DISSIDEAT.

LIBER SECVNDVS.

DE PECVLIARIBVS ERRORIBVS IN MATERIA FIDEI CATHOLICÆ, QVOS REX ANGLIÆ profitetur.

LIBER TERTIVS

DE SVMMI PONTIFICIS SVPRA TEMPORALES REGES EXCELLENTIA.

Cap. 3.

LIBER QVARTVS.

DE IMMVNITATE ECCLESIASTICA, SEV EXEMPTIONE CLERICORVM A IVRISDICTIONE TEMPORALIUM Principum.

LIBER QVINTVS.

DE ANTICHRISTO, CVIVS NOMEN, ET PERSONAM PER CALVMNIAM, ET INIVRIAM FALSO PROtestantes Pontifici attribuunt.

LIBER SEXTVS.

DE IVRAMENTO FIDELITATIS REGIS ANGLIÆ.

DEFENSIO

FIDEI CATHOLICÆ ADVERSVS ANGLICANÆ SECTÆ ERRORES,

CVM RESPONSIONE

AD APOLOGIAM PRO IVRAMENTO FIDELItatis, & Epistolam ad Principes Christianos Serenissimi Iacobi Angliæ Regis,

PROOEMIVM.

MAllem quidem, *vt in causa non dissimili Ambrosius præfatus est*, ex- 1
hortandi ad fidem subire officium, quàm de fide disceptandi susci- *Amb in Præfat. ad lib. 1. de Fide.*
pere onus. *Sed quoniam vel ipsum naturæ ius petit; omnesq; leges tam di-
uinæ quam humanæ postulant, filium, parentem: sacerdotem, Ecclesiam;
theologum: Religionem; religiosum, sacra; ac deniq; membrum quantumuis
vile, suum caput, quoad possit, à quacunq; iniuria propugnare: ideo nouum
hoc scribendi genus non detrectare compulsus sum. Iacobus enim sereniſsi-
mus magnæ Britanniæ Rex in Apologia sua, & Præfatione monitoria ad
omnes Christiani orbis Principes his omnibus vim inferre conatur, dum* *Mens authoru.*
*sectæ suæ, catholicæ, ac primitiuæ fidei nomen, nostræ verò religioni defectricis dedecus imponit:
sibique fidei Catholicæ defensoris nomen arrogat, Pontifici, autem, omnium fidelium pastori summo,
& sub Christo capiti supremo, tyrannidis, & Antichristianæ apostasiæ notam inurit: aliaque quam
plurima nostræ fidei mysteria, & sacramenta insectatur: suaq; impugnatione piorum corda commo-
uit. Meque post alios doctiſsimos viros, licèt eruditione, ac eloquentia valdè imparem, ad hoc opus
aggrediendum induxit, & in palestram mihi insolitam descendere coegit. Neque me Regiæ dignitatis
Maiestas terruit, sed potiùs ab eadem impugnata veritas vehementius excitauit, ne fortè tanti no-
minis splendor infirmiorum oculos perturbaret. Maximè qui Regium in hac causa deposuisse vide-
tur splendorem, dum doctorem potius, quàm Regem agens, vsurpatam sibi supremam in Ecclesiasti-
cis rebus authoritatem defendere nititur. In Ambrosio me legisse memini:* Neque Imperiale esse; *Ambr. lib. 2. epist. 17. ad Theodos.*
libertatem dicendi denegare, neque sacerdotale, quod sentiat, non dicere. Nihil in Regi-
bus tam amabile esse, quam libertatem etiam in ijs diligere, qui obsequio ipsis subditi sunt;
nihil quam in sacerdote tam periculosum apud Deum, tam turpe apud homines: quàm
quod nuntiat, non liberè pronuntiare. Siquidem scriptum est. Loquebar de testimonijs *Psal. 118.*
tuis in conspectu regum, & non confundebar. *His ergo diuinis, & sacris verbis permotus, licèt
proprio ingenio diffisus causa tamen confisus, & veritate nixus, liberè pro illa loqui non pertimesco.
Ea tamen proferre tantummodo conabor, quæ excelsum Regis animum offendere non poſsint, nisi lux* *Ambr. l. 2. de Virgin. in princ.*
*ipsa veritatem ostendens oculos malè affectos offendat. Decreui enim veritatem catholicam diluci-
dare, ac tueri: non cum regia Maiestate decertare, sed illi potius, quod opto, in vera, & catholica o-
stendenda fide, inseruire.*

Diuino igitur aspirante fauore, veritatem fidei à Christo *Domino edoctam, ab Apostolis tra-* 2.
ditam, & à sanctis Patribus integrè, illibateque conseruatam circa aliquot præcipua à sereniſsimo *Asserta sereniſsimi Iacobi colligũtur*
*Iacobo tacta, ostendendã aggrediar. Quò verò apertior dicẽdis sternatur via, cunctaq; facilius per-
cipiantur, Regis in primis scopum, ac propositum, deinde verò respondendi ordinem à nobis seruan-*

dum ob oculos proponam. Attentè enim, ac sedulò Regiū opus considerans, facilè perpendi, illuc præcipuè collimare authorem, vt fidelitatis iuramentum, quod sibi à suis exhiberi nouissimè instituit, totis conatibus tueatur. Et ideò tam Pontificia rescripta, quàm illustrissimi Cardinalis Bellarmini literas ad Archipresbyterum impugnare conatus est. Postea verò responso de his rebus accepto, lacessitus Rex Præfationem ad omnes Christiani orbis Principes suæ Apologiæ adiunxit, in qua contra Pontificem Summum tanquam contra communem hostem, & iuris, ac potestatis Regiæ vsurpatorem, illos nititur irritare: & ad generalem ab Ecclesia Romana defectionem commouere: tum spe maioris libertatis, & potestatis excellentioris illos alliciendo, tum etiam timorem incutiendo, ne dum nimia (vt ait) & indulgenti leuitate Pontificiam dignitatem in immensum crescere sinunt, Regius splendor, vel penitùs deleatur, vel saltem plus æquo obnubiletur. Et ne bellum hoc in Christi Vicarium mouere existimetur, eò progressus est, vt Pontificem non Christi defensorem, sed ipsum esse Antichristum persuadere moliatur. Ac deniq; ne veri Ecclesiæ filij insignem admirati nouitatem, eam detestentur, semetipsum ipsius Catholicæ fidei defensorem nominat, ac profitetur, vt hac ratione secta, quam defendit, non hæresis, sed sola cum Romano Pontifice discordia esse videatur. Addit denique fidei suæ explicatam confessionem, qua persuadere nititur primitiuæ, & antiquæ fidei inhærere, solumque (vt loquitur) nouos, ac nuperos fidei articulos ab Ecclesia Romana inuentos abnegare.

3. *Quo ordine sint impugnanda.* Vt igitur debito doctrinæ ordine procedamus, qui tum claritati, tum etiam vtilitati, quam in hoc opere intendimus, inseruiat, illud in sex libros distinguemus, qui prædictis, mutato tantùm ordine, respondebunt. In primis enim ostendam, schisma illud, quod vel ipse Rex suo in libello non inficiatur, nullatenus ab hæresi, & infidelitate fidei verè Catholicæ prorsus opposita, excusari posse: ac subinde vsurpatum à serenissimo Rege defensoris Catholicæ fidei titulum, non solum esse sine fundamento assumptum, verum etiam esse rei, quam profitetur, planè contrarium. A quo titulo initium dicendi sumimus, non tantùm quia fronti Regij operis præfixus, statim in admirationem rapit, sed etiam quia nobis ansam exhibiturus est aliqua stabiliendi principia, ex quibus Anglicanam sectam veræ Christi fidei fundamenta non habere facilè concludi possit, & in hoc primum librum insumemus; In secundo verò omnes articulos Romanæ fidei, quos Rex oppugnat, antiquos, & catholicos esse, oppositosque sine aperta hæresi defendi non posse probabimus. Tertius deinde subsequetur liber, qui Summi Pontificis ius, atq; primatum pro nostris viribus tueatur. Non quòd omnia, quæ de illius excellenti dignitate, ac potestate dici poterant, persequenda censeam (sic enim in immensum cresceret opus) sed solum vt ostendam, Romanum Pontificem temporalium Regum potestatem non vsurpasse, sed supremi tantum sacerdotis dignitatem à qua (*vt inquit Hieronymus*) Ecclesiæ salus pendet, vindicasse: suumque ius, contra quod portæ inferi nec præualuerunt, neque vnquam præualebunt, conseruasse. Et quoniam sæpiùs Rex in illa Præfatione de clericorum exemptione à temporali potestate, & iurisdictione laicorum, maximè conqueritur, & tertiam subditorum partem (vt ait) temporalibus Regibus ademptam esse deplorat, ideò quartum addemus librū, in quo, ius immunitatis personarum Ecclesiasticarum demonstremus. In quinto deindè libro non solum coniecturas omnes, quæ de Antichristo afferuntur, esse leuissimas, verùm etiam Antichristum Sedis Apostolicæ destructionem maximè moliturum, euincere conabimur. Sicque illis potiùs nomen illud conuenire, qui ita sedulò Antichristi præcipiunt officium. Nam vt dixit Hieronym. ad Damasum epist. 5. Quicunque tecum non colligit, spargit, hoc est, Qui Christi non est, Antichristi est, & vt ait Bernard. epist. 124. ad Hildebertum Turonens. Episcopum, loquens de Innocentio Papa, Qui Dei sunt, libenter iunguntur ei, qui autem ex aduerso stat, aut Antichristi est, aut Antichristus. In sexto denique libro circa fidelitatis iuramentum breuiter ostendemus, quid in Rege exigente sit iniustitiæ, & iniuriæ in Apostolicam Sedem, quidque in illis subditis illud præstantibus, periurij, vel infidelitatis inuoluat, diligentiùs explicabimus.

Hieron. contra Lucif.

4. *Methodus seruanda.* Denique in procedendi, & disputandi modo stylum, & scholasticam methodum tanquam mihi familiarem, & ipsa consuetudine quasi factam connaturalem, non omittam, etiam si hominibus à nobis in fide dissentientibus minùs grata esse soleat: fortasse quia ad veritatem è tenebris eruendam aptissima est, & ad impugnandos errores efficacissima. Et idcircò quamuis testimonijs diuinarum Scripturarum, Conciliorum, & Patrum nobis præcipuè sit vtendum: nihilominus rationum pondera expendemus, & quantùm in nobis fuerit, earum vim, & efficaciam vrgebimus, easque non solùm ex prædictis fidei fundamentis, sed etiam ex ipso naturæ lumine, prout occasio postulauerit, colligemus: Non quòd illis sacrosanctæ nostræ Religionis mysteria, quibus defendantur, indigeant, sed quòd ostendere non obscurè possint, quàm longè ab omni prudentia, & à ratione ipsa discedant, qui ab Ecclesia Catholica Romana in rebus ad salutem pertinentibus dissentire, seque ab illa segregare non verentur.

LIBER PRIMUS
QVANTVM ANGLICANA SECTA A DOCTRINA CATHOLICA DISSIDEAT.

PRopofui demonftrare titulum, defenforis fidei Catholicæ, quem ferenifsimus Iacobus fibi arrogat, eiufdem factis effe contrarium. Hoc enim neceffarium duxi, tum propter Catholicos homines, qui fub illius ditione commorantur, ne fortaffe illo fpeciofo titulo decipi contingat: tū propter reliquos, qui eiufdem cum illo funt opinionis, vt illius, in qua manifeftè verfantur hærefis, moneantur, & fi fieri poteft, conuincantur. Hic enim eft huius noftri laboris fcopus, quem fi, Deo iuuante, confequi potuerimus, profectò titulum illum vanum effe, & fine re, caputq; & protectorem huius fchifmatis, catholicæ fidei aduerfarium effe, non defenforem, euidens fiet. Duobus autem modis errores illius fectæ demonftrare poffumus, prius generatim oftendendo, in illa veræ fidei fundamentum, & certam, ac infallibilem credendi regulam non effe, monftrando, deinde fingulos eius errores, quos Rex ipfe profitetur, clarifsimis argumentis, & certifsimis teftimonijs confutando. In hoc ergo libro priorem inchoamus viam, in qua non poffumus aptiùs initium fumere, quàm ftatim ante Anglorum oculos proponendo felicem ftatum veræ, ac Catholicæ fidei, quo ante exortum fchifma fruebantur. Et idcirco operæ pretium duxi, in primo huius libri capite de progreffu regni Angliæ in Chriftiana religione ab eo tempore, in quo illius lumen accepit, vfq; ad præfentem diem pauca præmittere.

Scopus authoris.

Duo modi oftendendi errorem fectæ Anglicanæ proponuntur.

Nam ficut in moralibus rebus facti (vt Iurifperiti loquuntur) cognitio, ad ferendum de iure iudicium in primis folet effe neceffaria, ita in præfenti caufa antiquioris fidei cognitionem, tum ad intelligendā erroris caufam, & originem, tùm etiam ad illius repugnantiam, & oppofitionem cum fide Catholica perfpiciendam, neceffariam effe iudicamus. Siquidē Cypriano tefte, apud religiofas, & fimplices mentes hæc eft compendiofa ratio errorem deponendi, inueniendique, & eruendi veritatem. *Nam fi ad diuinæ traditionis caput, & originem reuertamur, ceffat error humanus, & facramentorum cœleftium ratione perfpecta, quidquid fub caligine, ac nube tenebrarum obfcurum latebat in lucem veritatis aperitur. Si canalis aquam ducens qui copiosè prius, & largiter profluebat, fubitò deficiat, non ne ad fontem pergitur, vt illic defectionum ratio nofcatur, vtrum ne arefcentibus venis, in capite vnda ficcauerit, an verò integra inde, & plena procurrens in medio itinere deftiterit?* Quod Cypr. Confilium maximè collaudans Auguftin. concludit, *Optimum effe, & fine dubitatione faciendum.* Tantorum ergo Patrum veftigijs infiftentes rem aggrediamur.

Cyprian. epift. 74.

Aug. lib. 5. de Bapt. c. 26.

CAPVT I.

De fidei Catholicæ progreffu, & ftatu Anglicanæ gentis à prima eius conuerfione vfq; ad præfentia tempora.

GIldas, ille cognomēto fapiens, de excidio Britanniæ (quem Polidorus Virgilius, Beda, & alij fequuntur) Britanniam iam inde ab initio orti Euangelij, Chriftianam recepiffe religionē teftatur: quam rem Polidorus libro fecundo, Hiftoriæ Anglicanæ, fic accidiffe defcribit, *Cùm Iofeph ille qui tefte Matthæo Euangelifta, ab Arimathia ciuitate oriundus,* CHRISTI *corpus fepeliuerat, fiue cafu, fiue confilio, ita volente* DEO, *cum non paruo comitatu in Britanniam venit, vbi tam ipfe, quàm eius focij; cùm de Euangelio prædicarent, atque dogma Chrifti fedulò docerent, multi per hæc ad veram pietatem traducti, falutiferaq; fruge baptizati funt.* 1.

Fides catholica cæpit in Anglia ab ortu Euang. Cardin. Baro An. 35. n. 5. ex manufer hiftoria Ang. quæ in Vatic habetur 4. colum ab initio

Eandem poftea infulam confirmauit, vel iterum priùs ad fidem reduxit Eleutherius Pontifex Romanus à Petro duodecimus, tefte Beda libro primo, capitulo quarto. *Mifit ad eum Lucius Britannorum Rex Epiftolam, obfecrans, vt per eius mandatum Chriftianus efficeretur, & mox piæ poftulationis confequutus eft effectum: fufceptamq; fidem vfq; in tempora Diocletiani Principis inuiolatam, integramq; feruabant.* Nam deinde (tefte Gilda, & ex eo Polidoro fupra) *Ob immanitatem perfecutionis, religio ita refrixerat, vt fit penè extincta.* 2.

Hiftor. illius gentis. Baron. anno Chrifti 183. ex lib. de Roman. Pontif. Martyrolog. & alijs. Aucta eft tempore Eleutherij Papæ, Gregorij tempore iterum reftituta.

Tandem verò (diuina efflante gratia) anno Chrifti Domini 590 Mauritij Imper. Anno 11. Gregorius Papa primus mifsis in Britanniam Auguftino, Mellito, Rege Cantij Ethelberto eorum prædicatione cōuerfo, & falutari baptifmatis fonte abluto, eandem idolis feruientem infulam reftituit CHRISTO. Cuius vltimæ à Romana fede prouenientis conuerfionis caufam, modum, ordinem, & progreffum fufius profequuntur ipfemet Gregorius libro quinto, epiftola 10 58. & 59. & libro feptimo, epiftola 112. indict. 2. Beda fupra capitulo 23. Ioan. Diac. in vita Gregorij lib. 2. c. 34. Baroni. Anno Chrifti 596. num. 9. 10. 11. 12. 13. & 14. & alij quamuis nonnulla fit in annis computandis difcordia, quæ ad præfens inftitutum nihil refert.

A prædicto verò tempore vfque ad annum Domini 1534. & 25. ferè annum Henrici Regis, eius nominis VIII. per annos circiter mille, prout ex Anglorum liquet annalibus, non alia viguit apud illos religio, præter illam, quam in hodiernum vfq; diem communiter vocitant *Antiquam, Catholicam*, inquam, *Romanam*. Adde, quod & ipfemet Henricus VIII. in hoc vfque tempus adeò fedi Apoftolicæ fuit deuotus, vt in eius, fideique Romanæ defenfionem, iuftū aduerfus Lutherum tunc in Petri fedem debacchantem 4.

Vfq; ad Henrici tempora durauit.

com-

a Leonis X. const. 45.

composuerit librum, quem Leoni X. Christi tunc in terris Vicario (vt habetur in ipsa eiusdem Pontificis ad eundem etiam Regem Henricum constitutione) examinandum, & authoritate Apostolica approbandum misit. Vbi dum septem asserit Sacramenta, articulo secundo, sic Romanę sedis propugnare conatur authoritatem, *Negare Lutherus non potest, quin omnis Ecclesia fidelium sacrosanctam sedem Romanam velut matrem, Primatemque recognoscat, ac veneretur, quæcunque saltem neque locorum distantia neque periculis intercedentibus prohibetur accessu: quanquàm si vera dicant, qui ex India quoque veniunt huc Indi etiam ipsi, tot terrarum, tot marium, tot solicitudinum plagis disiuncti, Romano tamen se Pontifici submittunt. Ergò si tantam, ac tam latè fusam potestatem, neque DEI iussu Pontifex, neque hominum voluntate consequutus est, sed sua sibi vi vendicauit: dicat, velim, Lutherus, quandò in tantæ ditionis irrupit possessionem, non potest obscurum esse initium tam immensæ potentiæ, præsertim, si intra hominum memoriam nata sit.*

5. *Surius in historia nostri temporis. Cochleus in historia Lutheri. Mauritius Canneus in historia de Martyrio Carthusianorum. Henrici 8. lapsus.*

Hæc scripsit Rex ille quo tempore fuit Romanæ Ecclesiæ addictissimus. Postea verò, nimio Annæ Bolenæ flagrans amore, à sede Apostolica facultate, quàm sæpius petierat, non obtenta, & legitima sua vxore Catharina Catholicorum Hispaniæ Regum filia repudiata, prędictam Annam, omni reclamante iure, duxit vxorem. Qui, vt impunius (vt ibi videbatur) faceret, seipsum Ecclesiæ Anglicanæ caput constituens, & ab omnibus haberi, dicique decernens, vero Christi in terris Vicario denegauit authoritatem. Hęc basis, hoc fundamentum, & origo noui nati in Anglia Euangelij. Neq; ipsi diffitentur, aut erubescunt Protestantes, vt vulgatum est in illius temporis historijs.

6. Post eiusmodi verò illius Ecclesię caput ex turpissimis principijs obortum, anno Dominicæ incarnationis 1546. aliud non minus firmum, & regimini Ecclesiastico aptum (puer nempè nouem annorum Eduardus 6.) vtrumq; moderaturum corpus, spirituale, & temporale, ipse licèt alterius indigens regimine, successit. Quem etsi Pater in fide Catholica (vno dempto primatus Ecclesiæ titulo) educari iusserat: hoc tamen spreto Henrici Regis mandato, Zuinglianam Henrico omnium maximè exosam amplexatus est sectam, Pontificiamq; exercuit authoritatem, eò quòd (vt in illius rescripto quodam legitur) *Omnis iuris dicendi authoritas, atq; etiam iurisdictio omnimoda, tam illa, quæ Ecclesiastica dicitur, quam secularis, à Regia potestate velut à supremo capite manat.* Cum plurimæ igitur innouationes per totum ferè septennium fierent, Regius tandem iuuenis pridie nonas Iulij, ætatis suæ anno 16. regni verò 7. è viuis excessit, eoq; extincto, & ipsa itidem Zuingliana secta in Anglia penè extincta est.

Sub Eduardo Zuingliana secta introducitur.

Sub Maria fides restituitur.

Subsequutum est etenim felicissimū illud regnū Mariæ lectissimæ, pariter, ac religiosissimę in omnibus fœminæ, quæ post obtentam cœlesti auxilio inexpectatam ab inimicis victoriam, sua sola pietate, & religione mota, primatus titulum à patre, & fratre vsurpatum respuit, & è stylo regio deleuit, pristinamq; quam semper professa fuerat, catholicam religionē, diuina mirificè cooperante potentia, Pontificis interposita authoritate, per omne suum regnū restituit. Sed ob Patris, vel subditorum peccata, hoc tanto Romanæ fidei publicę professionis bono, prę clarissimæ Reginæ morte post quinquennium, & quatuor menses priuata est Anglia.

8. *Elisabetha Caluinianā sectam in regnum inuexit.*

Mariæ in regno successit Elisabetha tertia Henrici soboles, non verò in pietate, ac religione. Nam pro catholica, Caluinianæ sectę formam statim in regnū induxit. Et quamuis in primo Parlamento non fore caput Ecclesiæ appellandam visum fuerit, quia Caluino nomen illud in Patre displicuerat, nihilominus supremæ gubernatricis Anglicanæ Ecclesiæ (quod in idem recidit) sibi nomen assumpsit, subditosq; ad illud solenni iuramento confirmandum compulit, multisq; legibus in varijs comitijs editis, omnimodam in spiritualibus potestatem Regio sceptro annexam esse voluit, decreuit ac declarauit. Et in hoc statu, ac professione religionis, quamdiu Elisabetha vixit, Anglia perseuerauit.

Illà verò demortuà serenissimus Iacobus Reginæ 9. Scotiæ Mariæ filius, & in regno hæres sceptrum etiā Anglicani regni consequutus est, neque hoc suo iure contentus, simul cum illo primatum cum suprema spirituali potestate in vniuersam Britanniam vsurpauit, sectam autem vel Caluinianam, vel parùm ab ea diuersam profitetur, & a suis subditis totis conatibus recipi, & obseruari studet. Et nihilominus semetipsum non solum catholicum, sed etiam fidei verè Christianæ, Catholicæ, & Apostolicæ defensorem, & propagatorem profitetur. Quantùm verò titulus hic à veritate aberret, quantumq; facta verbis contraria sint, videndum superest.

Status Angliæ sub Iacobo.

CAPVT II.

Sectam Anglicanam à fide vera discessisse.

ASsertionem hanc euidenti consecutione ex narratione, & rerùm mutatione in superiori capite 1.
proposita, in hunc modum colligo. Interroga enim, an fides illa, quam per Augustinum, & alios verbi Dei ministros à Gregorio missos Anglia recepit, & vsque ad Henricum VIII. retinuit, vera fuerit, nec ne? Nam quidquid horum eligatur, facilè, vt existimo, conuincemus, eam, quam nunc Rex Angliæ profitetur, fidem verè Christianam non esse. Argumentum hoc sumere mihi videor ex Augustino lib. 2. contra epist. Gaudent. c. 7. vbi Donatista sic vrget. *Dic mihi, vtrum eo tempore Ecclesia, quando secundum vos, omnium criminum reos recipiebat, &c. malorum contagione perierat, an non perierat? &c.* & infra: *Responde, vtrum Ecclesia perierit, an non perierit? Elige quod putaueris: si iā tunc perierat, Donatum quæ peperit? Si autem tot in eam sine baptismo* (vtiq; secundo) *aggregatis perire non potuit, responde quæso, vt ab ea se tanquam malorum communione diuitans, pars Donati separaret, quæ dementia persuasit?* Simili enim modo interrogamus, vel tempore Gregorij Ecclesia perierat, vel non perierat? Si perierat, Anglicanam Ecclesiam quæ genuit? Si non perierat, vt ab ea se Anglia sub Henrico separaret, quæ dementia persuasit? aut quo modò potest catholica esse, quæ in separatione ab Henrico facta perseuerat? Nam in primis si antiqua illa fides vera fuit, defectio ab illa, repugnans est contraria veræ fidei: at verò secta, quā nunc Anglia profitetur, nihil aliud est, quàm defectio, seu rebellio quædam ab illa fide; quomodo ergo potest vera fides dici, aut reputari? *Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas lucis ad tenebras? quæ autē conuentio Christi ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli?* Fieri enim non potest, vt contraria simul in idē conueniant: defectio autem à vera fide contraria est ipsi fidei Christianæ, ergo non potest secta introducta per defectionem à Christiana fide, eiusdem nomen, nedum veritatē vsurpare. Etenim diuina fides, qualis Christiana est, mutari non potest, neq; inconstantiam pati: nam Deus, in cuius veritate nititur, se ipsū negare non potest, vel (quod perinde esset) q; semel dixit, retractare; ergo secta, q̄ per defectionē à diuina, & catholica fide introducta est, non potest esse diuina fides, sed humana adinuentio, vanaq; opinio.

Dilemma efficax proponitur.

Ad Gal. 1. Prior pars dilemmatis ostenditur. 2. ad Cor. 6.

Atq; hunc discursum confirmat egregiè reprehensio Pauli, quæ non minùs in Anglos, quàm in Galatas 2.
conuenit. *Miror quòd sic tam citò transferimini ab eo, qui vos vocauit, in gratiam Christi, in aliud Euangelium, quod non est aliud, nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt conuertere Euangelium Christi,* id est (exponente Chrysostomo) *sunt aliqui, qui mentis vestræ obtutum opinionibus suis turbant, & subuertere volunt* CHRISTI *Euangelium*·

quod

quod vnicum, & præter illud non potest esse aliud. Ergo omnis doctrina, quæ ab illo vnico Euangelio deficit, humana opinio est, & secta veritati diuinæ contraria. Nomine enim *Euangelij*, vt exposuit August. lib. 3. cont. liter. Petil. c. 6. omnem Catholicam doctrinam Paulus comprehendit, de qua subiungit, *Licet nos, aut Angelus de cælo euangelizet vobis, præter id quod euangelizauimus vobis, anathema sit.* Quod iterùm statim repetit, *vt fidei Catholicæ firmitatem, & stabilitatem exaggeraret*, ait Hieronymus, *Quia si fieri posset, vt Apostoli, & Angeli mutarentur, tamen non esset ab eo, quod semel acceptum fuerat, recedendum*, & latissimè Lirinens. c. integro 12. vbi inter alia inquit, *Tremenda districtio: propter adserendam primæ fidei tenacitatem, nec sibi, nec cæteris coapostolis pepercisse, Parum est, etiamsi Angelus*, &c. Igitur si prior doctrina Anglis prædicata, & ab eis fideliter recepta diuina fuit, defectio ab illa non potest esse translatio in aliam fidem veram, sed potiùs est fidei peruersio, & conturbatio.

Aduertit etiam eleganter Hieronymus (quod maximè pro sequenti doctrina considerandum est) hæc dici à Paulo de his, qui in eundem credebant Deum, & easdem scripturas habebant, proprio tamen spiritu eas interpretabantur, & ita Euangelium nouum introducere, seu mutare, antiquare, & in aliud conuertere conabantur. *Sed non valent* (ait Hieron.) *quia huiusmodi naturæ est, vt non possit aliud esse, quàm verum est.* Et subiungit. *Omnis qui Euangelium alio interpretatur spiritu & mente, quàm scriptum est credentes turbat, & conuertit Euangelium Christi, vt quod in facie est, post tergum faciat, & ea, quæ post tergum sunt, vertat in faciem.* Chrysost. tandem diuino quidem, vt apparet, spiritu motus, quasi præsentem schismatis causam, & Ecclesiæ Anglicanæ statum contuitus, aduertere nos iubet, dicens, *Audiant, quia dicit Paulus, nimirum, illos subuertisse Euangelium, qui pusillum quoddam rerum inuexerunt. Nam vt ostenderet, quod pusillum quoddam perperam admissum, totum corrumpit, dixit subuerti Euangelium. Nam sicut qui de moneta regia pusillum de impressa imagine amputauerit, totam monetam adulterinam reddit, ita quisquis sanæ fidei vel minimam particulam subuertit in totum corrumpitur, ab hoc initio semper ad deteriora procedens. Vbi sunt igitur, qui nos vt contentiosos damnant, eo quòd cum hæreticis habemus dissidium, dictitantque nullum esse discrimen inter eos, & illos, sed ex Principatus ambitu proficisci discordiam.*

Qui negat aliquid fidei totam subuertit.

Sit igitur serenissimus Angliæ Rex, vel alij, qui eius schisma, & sectam profitentur, fidem Catholicā, quæ in regno illo prius vigebat, ne dicant, in paruis, paucis, aut minimis defecisse aut humanum esse de Principatus ambitione dissidium obtendant. Nā quacunque ex causa fidei doctrinæ defuerint, in re quantumuis minima, totā fidē catholicā perturbarunt, & amiserūt. Eò vel maximè, quòd non in paucis nec minimis rebus, sed in maximis fidei fundamentis, vt mox patefiet, deuiarunt. Sit igitur cōstans, & manifestū, si Anglicana fides vsque ad defectionem Henrici VIII. catholica fuit, sectā, quā ab illo tempore profitetur, fidē verā non esse, sed catholicæ fidei perturbationē, aut corruptionē. Atque hæc videntur de priori membro sufficere, nā & res est per se satis clara, & euidens, & quantū ex verbis Regis conijcere valeo, tam ipse, quàm alij protestantes partem aliam censent esse præhabendam.

4. Hanc igitur egregiam rationē defectioni suæ obtendent. Ante Regis, nempe Henrici eius nominis octaui, tempora, Angliam fidem catholicam amisisse ac subinde propter mutationem ab Henrico factam in fide neutiquam aberrasse, sed ad illam potius tunc redijsse, Henricique delictum, Anglorum fuisse salutē, quia per illud, vel occasione illius illuminati sunt, & à tenebris, in quibus versabantur, erepti. Neque enim defuit quidam ex illorum Pseudoprophetis, qui in hunc modum exclamauerit, *O vera, & non sine diuino numine conciliata nuptiæ, cælestisque partus, ac progenies, quibus patria à seruitute, & caligine plusquam Aegyptiaca erepta, atque liberata, & ad verum Christi cultum reuocata est.*

Altera pars dilemmatis confirmatur

Caluinista quidam l. 2. de Henrici Nuptiis. Lodum edit. [uncertain reading]

Tanta est enim humanæ mentis infirmitas, vt à Deo derelicta, & suis desiderijs tradita, tenebras vocet lucē, & lucem tenebras, sibique persuadeat lumen euāgelicæ veritatis inter turpissimas voluptates eduxisse, & (quod absurdissimum est) nefandas nuptias peculiari diuinæ prouidētiæ attribuat. Hęc n. oīa errata in illis continentur verbis. Et præterea ex eisdem coniecturare licet, eo tēpore iā fuisse in Anglia apud multos introductam eam de antiqua sua fide existimationem, quòd falsa fuerit, & non catholica.

An. 1583. Stultissimū hæretici dictum.

Verum tamen hic error confutari potest in primis eiusdem Henrici VIII. testimonio, quod apud Regē Angliæ necesse est, vt authoritatē habeat, si constanter loqui, & primatum, quem vsurpat, aliqua defendere authoritate velit. Ipse enim Henricus iā moribundus Eduardum filium, quem hęredem relinquebat, in fide catholica, vno tantum excepto Primatus articulo, educari voluit, & mandauit. Per fidem autē catholicam sine dubio intellexit fidem illam, quam cum Ecclesia Romana ipse prius cum suo regno professus fuerat: hanc enim semper vocauit catholicā, neque ad fidem aliam possunt illa verba referri. Declarauit ergo ille Rex & sua confessione confirmauit, fidem, quam præcedentibus temporibus Anglia profitebatur, catholicā fuisse. Cur ergo Rex Angliæ in articulo primatus tam libenter, ac pertinaciter suū sequitur prædecessorem, & in reliquis articulis, in quibus Henricus veritatem catholicā confessus est, eundem abnuit imitari? Quod si fortassè respondeat, sectam suam ab alijs educatorib. ab incunabulis accepisse, saltem fateatur, necesse est, illam nouam, ac recentem esse: ex quo facilè etiam concluditur, illā non posse esse catholicā, sed potiùs esse à fide catholica defectionem. Veruntamen hunc locum in sequentibus latius prosequemur, nunc satis sit ostēdisse sine fundamento & inconstanter opinatos illos, qui in articulo Primatus Henrico fidem adhibentes, eius fidei catholicæ confessionem detestati, recusant. 5.

Sanderus in Eduardo 6.

Henrici 8. testimonio Angliā ante illum fidē Catholic. retinuisse ostēditur.

Sed videamus vlterius, quo sensu, Anglicanā fidē ante Henricum VIII. non fuisse catholicam, astruant. Duobus enim modis id excogitari potest. Vnus est in principio quidem fidem catholicam prędicatā esse in Anglia, & receptam etiam Greg. tempore, postea verò corruptā, & amissam fuisse: alter verò modus erit, si quis sentiat, in ipsamet prędicatione fidei per Augustinum facta, traditam esse Anglis doctrinā fidei iam corruptam, & ab antiqua Catholica, & Apostolica longè diuersam: ostendēmus autē vtrunque ex his modis esse incredibilem. Et in primis si prius Anglia tempore Gregorij catholica fuit, qui dixerit, postea ante Henricum mutatam fuisse, necesse est, vt ostendat, quo tempore ea mutatio contigerit, sub quo Rege, & sub quo Pontifice Romano, vel sub quibus Prælatis Anglicanis: itemque in quibus rebus, vel articulis facta fuerit mutatio; nihil autem horū cum aliquo veritatis, aut probabilitatis indicio hactenus monstratum est, vel ostendi potest; ergo hoc ipso talis assertio tanquam voluntaria, & temeraria, & illi regno iniuriosa reijcienda est. 6.

Altera eiusdem partis probatio.

Deinde si attentè considerentur quæ Beda, & aliæ historiæ Anglicanæ referunt, nullū schisma, nulla vè hæresis inuenietur, quæ post Gregorium totam illā gentem occupauerit. Imò neque legitur mutatio aliqua, vel varietas in his omnibus, quæ nūc noui detestantur hæretici. Nam, vt ex dicendis constabit, eadē fuit sacramentorū religio, eademque sacrosanctæ Eucharistiæ fides, ac veneratio, idem Sanctorū cultus, ac sacrarum imaginum vsus, & quod caput est, eadē ad Apostolicam sedem obedientia, & subiectio; quæ igitur fingi potest defectio à fide catholica, quæ per vniuersum illud tempus in Anglia fuerit? Denique cū Anglia ex tunc eandem fidem, quā Romana Ecclesia, semper professa fuerit (hoc enim nemo negare potest, qui historias ecclesiasticas legerit) non potuit eadem Insula catholicam fidem amittere, quin Romana etiam 7.

iam Ecclesia illam amiserit: nam fuit vtriusque eadem fides. Ostendemus autem paulo inferiùs Romanam Ecclesiam post Gregorium à catholica fide non defecisse, imò in vniuersum ab illa deficere non posse: ergo nec in Anglicana Ecclesia mutatio in catholica fide eo tempore facta est.

8. Superest ergo, vt dicant, licet Anglia non mutauerit fidem à tempore Gregorii vsque ad Henricũ VIII. nihilominus eo tempore non fuisse catholicã, quia fides per Augustinum, & alios ministros Gregorij prædicata catholica non fuit. Ex quo fit, vt ante Henricum VIII. nunquam in Anglia fuit catholica fides, saltem in ea parte Britanniæ, quæ vsque ad Gregorium Euangelij lucem non recepit. Quod quidẽ, quantum coniectare possum, non abhorret à Iacobi Regis fide, seu opinione, nam ea iacit in Præfatione principia, & fundamenta, quibus hæc sententia valdè consentanea esse videatur. Ibi enim omnem doctrinam fidei, quam Ecclesia Romana post quingentesimum à Christo annum amplexa est, incertam, & suspectam se habere sentit, alijsque suadere conatur. Nam in pagina 43. *Quidquid* (ait) *quadringentis post Christum annis vnanimi consensu Patres ad æternam salutem necessarium statuerunt, aut cum his ita esse sentiam, aut modesto saltem silentio obmutescam, reprehendere certè non audeo.* In quibus verbis dum solis Patribus primorũ quatuor sæculorum aliquid authoritatis defert, totam recentiorem doctrinã suspectam habet, & (quod mirandũ est) etiam illis antiquissimis Patribus, vnanimi consensu loquentibus, fidem suam nõ commodat, sed solum reprehendere non audet: cęteros ergo omnes, qui posterioribus floruerunt sæculis, etiamsi de re ad salutẽ necessaria, vnanimi consensu aliquid statuant, reprehendere audebit, ne dũ de eorũ fide dubitare. Deinde pag. 47. subnectit Non quidquid Romana Ecclesia ante quingentesimum Christianũ de fide credendum docuit, pro fide habendũ esse. Hinc ergo vehemens oritur coniectura, non difficilè admissurum esse Iacob. fidem per Augustin. in Anglia seminatam non fuisse puram, & catholicam, sed alijs næuis, imò rebus, quas ipse nuperas, ac nouitias appellat, fuisse permixtam. Cum enim ipse sentiat á quingentesimo Christi anno Romanã fidem cœpisse deficere, & falsis dogmatibus permisceri: & Augustini prædicatio in Anglia anno quingentesimo octuagesimo secundo post Christum inceperit, teste Beda lib. 1. suæ Historiæ c. 23. quid mirum est, si concedat, vel respondeat, fidem ab Augustino prædicatam, neque puram, neque omnino catholicam fuisse?

Rex Iacob. videtur sentire, fidem per August. in Anglia prædicatam non esse catholicam.

Quo tempore August. in Anglia prædicare cœperit.

9. Quanta verò, & quàm perniciosa dogmata in hoc modo respondendi, seu euadendi cõtineantur, ex altioribus fidei principijs in sequentibus demonstrare conabimur, nunc verò inchoatũ discursum prosequẽdo, responsum illud esse ab omni ratione alienũ, & receptissimis historijs contrarium, & ipsimet Anglicanæ genti ignominiosum, & iniuriosum, ac denique contra Gregorium, & Augustinum esse imposturam grauissimam, ostendendum est. Priùs verò supponamus, fidẽ prædicatã in altera parte Britañiæ longè ante tempora Gregorij omnino veram, purã, & catholicam fuisse, & in ea per plures annos perseuerasse. Quod non existimo, vel Regem Angliæ, vel aliquem ex suis ministris negaturum esse. Quia de tempore Eleutherij, & vsque ad quadringentesimum, vel quingentesimum Christi annum. Rex etiam ipse sentit, in Romana Ecclesia verã Christi fidem purã, & illibatam conseruatam fuisse. Cũm ergo pars illa Britanniæ fidem per Eleutherium acceperit, & in ea semper cum Ecclesia Romana communicauerit, & hæresibus contra illam insurgentibus, præsertim Arrianæ, & Pelagianæ restiterit, vt idem Beda per plura capita refert, euidẽtissimum est, fidem Britannicam in ea parte, & illo tempore catholicam fuisse. Atque huius veritatis prÿter Gildam, Bedam, & alios historiographos, habemus antiquissimos testes, Tertullianum Eleutherio vicinum, qui lib. contra Iudæos cap. 7. inter Ecclesiæ Catholicæ prouincias, & regna veram Christi fidem profitentia ponit, *Britannorum inaccessa Romanis loca, CHRISTO verò subdita*, & Chrysostomum, qui tomo quinto in Demonstratione contra Gentiles, quòd Christus sit Deus, colum. 14. amplitudinem etiam Ecclesiæ Catholicæ describens ait, *Nam & Britannicæ insulæ extra hoc mare sitæ, & quæ in ipso Oceano sunt, virtutem verbi senserunt, sunt enim etiam illic fundatæ Ecclesiæ, & erecta altaria*, & tom. 3. in sermone de Pentecoste, *Hodie nobis*, &c. Similiter describens sanctitatem Ecclesiæ Catholicæ inter alias prouincias Britanniam enumerat, dicens, *Ante hoc autem quoties in Britannia humanis vescebantur carnibus, nunc ieiunijs afficiunt animam suam.*

Fidem ab Eleutherio prædicatam fuisse veram.

10. Ex hoc igitur fundamento ita concludo; fides sub Gregorio in Anglia prædicata nec contraria, nec diuersa fuit ab illa, quæ sub Eleutherio Britannis prædicata est, sicut ergo prior catholica fuit, ita etiã posterior, quia re vera in se nõ fuit prior, aut posterior sed vna, & eadem, quæ citiùs, vel tardiùs diuersas illius insulę partes occupauit Cuius rei testis locupletissimus est Beda dicto lib. 1. Histor. Anglicanæ, c. 22. vbi referens prauos mores Britannorum fidelium, inter alia sic inquit, *Quin inter alia inenarrabilium scelerum facta, quæ historicus eorum Gildas flebili sermone describit & hoc addebat, vt nunquam genti Saxonum, siue Anglorũ secum Britanniam incolenti verbum fidei prædicandum committerent. Sed non tamen diuina pietas plebem suam quã præsciuit, deseruit, quin multò digniores genti memoratæ præcones veritatis, per quos crederet, destinauit.* Et statim c. 23 narrare incipit Gregorij prouidentiam in mittendo Augustino cum socijs, ad fidem Anglis prædicandam, & in cap. 26. non solum prædicatores illos Apostolicam doctrinam docuisse asserit, sed etiam vitam fuisse imitatos. *Cœperunt* (inquit) *Apostolicam primitiuæ Ecclesiæ vitam imitari, orationibus videlicet assiduis, vigilijs, ac ieiunijs seruiendo, verbum vitæ, quibus poterat, prædicando, cuncta huius mundi velut aliena spernendo*, &c. Et infra. *Crediderunt nonnulli, & baptizabantur, mirantes simplicitatem innocentis vitæ, ac dulcedinem doctrinæ eorum cælestis.* Et infra subiungit. Plures quotidie ad audiendum verbum cœpisse confluere, ac relicto gentilitatis ritu *vnitati se sanctæ Christi Ecclesiæ credendo, sociare.* In confesso itaque debet esse ex hac Bedæ narratione, eandem catholicã fidem fuisse Anglis prędicatam, quę prius fuerat Britannis tradita, & ita illam insulam in vnitate fidei, & inter se, & cum alijs Christianis populis vnitati Ecclesiæ fuisse coniunctam.

Idem de fide ab Augustino prædicata concluditur primò authoritate.

Præterea ex his quæ de modo religionis Christianæ vtriusque gentis, loci, ac temporis, vel in ijsdem historijs referuntur, vel per se manifesta sunt, palã est, nullam fuisse inter vtramque prędicationem doctrinę diuersitatem. Nam in primis pro comperto habetur, ea dogmata fidei, quæ Protestantes, ipsi, & cũ eis Rex Angliæ antiqua vocat, quæ tum in tribus symbolis continentur, tum in quatuor primis Concilijs explicata, ac definita sunt, integra fide, & veritate fuisse per Augustinum, & socios Anglis prædicata, cum eodem tempore Greg. decreuerit, quatuor prima generalia concilia, sicut quatuor Euangelij libros, suscipienda, & in veneratione habenda esse, quibus etiam quintum annumerat l. 1. Epistolarum epist. 24. Neque ipsimet Anglicani Protestantes, qui de hac fide antiqua gloriantur, & eam se retinere profitentur (quod quam verũ sit, posteà videbimus) illã aliundè, quàm à Gregorio, & ab Augustino eius ministro, per traditionem, & continuam successionem suorum prædecessorum fidelium habuerunt, de his ergo dogmatibus, nulla est, quæ ad præsens attinet, controuersia. 11.

Secundo vtriusque paratione.

12. Alia verò, quæ ipsi nunc in Ecclesia Catholica Romana reprehendunt, vt sunt, Missę sacrificium, altaria, Ecclesiæ in honorem Sanctorum ædificatæ, reliquiarum veneratio, Sanctorũ inuocatio, Sanctarũ imaginum vsus, Ecclesię Roman obedientia, & subiectio,

iectio, ficut libenter admittimus, fuisse credita, & obseruata in Anglia à temporibus Gregorij, ita ipsi negare non possunt, eadem fuisse credita, & obseruata in Britannia à temporibus Eleutherij; ergo vel negent, fidem primitus in Anglia prædicatam, fuisse catholicam, vel desinant, fidem per Augustinum inductam accusare, vel tanquã minùs catholicã repudiare. Probatur æquiparatio proposita, nam in primis Beda dicto c. 26. refert, fuisse in Anglia Ecclesiam in honorem Sancti Martini antiquitus factam, dum adhuc Romani Britanniam incolerent, nempe ante Augustini prædicationem, & post illam subiungit, *In hac ergo & ipsi primò conuenire, psallere, orare, Missas facere, prædicare, & baptizare cœperunt, donec Rege ad fidem conuerso, maiorem prædicandi per omnia, & Ecclesias fabricandi, vel restaurandi licentiam acciperent.* Et ca. 33. refert, Augustinum Ecclesiam quandam, ibi opera Romanorum antiquorum fidelium anteà factam, didicasse, & consecrasse, & eiusdem hortatu factam esse Ecclesiam Beatorum Apostolorum Petri, & Pauli, quã successor eius Laurentius consecrauit.

13. Simili autem modo Gildas antiquam Britanniæ fidem, & religionem Christianam descripsisse videtur in sua historia, seu opusculo de excidio Britanniæ, vbi in columna 4. loquens de tempore post mortem Diocletiani, sic inquit, *Renouant Ecclesias ad solum vsq; destructas, Basilicas Sanctorum Martyrum fundant, construunt, perficiunt, ac veluti victricia signa passim propalant, dies festos celebrant, sacra mundo corde, oreq; conficiunt, omnes exultant filij gremio, ac si matris Ecclesiæ conforti.* Et inferiùs col. 8. loquens de tempore cuiusdam persecutionis, inquit. *Ita vt cuncta colonia crebris arietibus, omnesq; coloni cum Præpositis Ecclesiæ, ac populo, & cæt. solo sternerentur.* Et infrà, *Et sacra altaria cadauerum frusta, crustis purpurei cruoris tecta velut in quodam horrendo torculari mista viderentur.* Et paulò inferiùs iterum mentionem facit *sacrosancti altaris*, quod vocat *sacrificij cœlestis sedem.* Et inferius deplorat, quod tempore persecutionis non audiebantur Dei laudes, *Canora CHRISTI tyronum voce suauiter modulante, neque Ecclesiastica melodia*, & paulò inferius col. 13 mentionem facit nuptiarum, quas *illicitas* vocat, *quia post votum monachi factæ.* Ac denique in fine illius libri in Ecclesiastico ordine numerat *Episcopos, sacerdotes, & alios clericos.* Quos quidem in alio opere, de Ecclesiasticorum correctione, grauiter reprehendit quoad mores, licet statum maximopere veneretur: & interreprehensiones adhibet, *rarò sacrificantes, ac rarò puro corde inter altaria stantes.* Et inferius distinguit varios ecclesiasticos gradus præsertim Episcopatum, & presbyterium, & eos grauiter reprehendit, *qui non ab Apostolis, vel ab Apostolorum successoribus habent sacerdotia, sed à tyrannis emunt.* Quibus consentanea sunt verba, quæ suprà ex Chrysostomo retuli, quibus tradit, suo tempore in Britannia fundatas fuisse ecclesias, & erecta altaria. Quæ omnia manifestè ostendunt, quàm fuerit consona fides, & religio illius temporis cum ea, quæ fuit tempore Gregorij, & quam nunc in ecclesia Romana conspicamur: & è conuerso quantum ab illa discrepet ea, quæ nunc est in Anglia, non reformata (vt ipsi vocant) sed re vera potius deformata religio, quæ cœleste sacrificium non habet, vel per fidem recipit, altaria destruit, sacerdotes detestatur, & templa in honorem Sanctorum dicata non admittit. Igitur noua est hæc, & humana inuentio; fides autem tam sub Gregorio, quam sub Eleutherio in Anglia prædicata vera, & catholica fuit, semperq; vsq; ad prædictum Henrici Regis lapsum permansit.

14. Possumus hoc præterea confirmare ex modo, quo illa fides per Augustinum, & socios Angliæ tradita, & persuasa est. Nam in primis vita illorum prædicatorum quantum Apostolicæ similis fuit, tantum à nouis sectarijs, & eorum moribus discrepabat: nam illi religiosam sectabantur vitam, quam isti abominantur, & illi Missas, & sacrificia celebrabant, isti tanquam diabolicum commentum effugiunt, illi assiduis vigiliis, & ieiuniis seruiebant, & cuncta huius mundi spernebant, vt ait Beda, isti verò voluptatibus corporis dediti, nihil aliud præter humanum honorem quærunt. Denique ait Beda, *Illi non dæmoniaca, sed diuina virtute præditi veniebant, crucem pro vexillo ferentes argenteam, & imaginem Domini Saluatoris in tabula depictam, litaniasq; canentes pro sua simul, & eorum, propter quos, & ad quos venerunt salute æterna, Domino supplicabant.* Atq; his armis diuinis potius, quam humanis, breui tempore Regem simul cum regno ad Ecclesiæ vnitatem, & Apostolicæ sedis obedientiam reduxerunt.

Tertio ex sanctitate, & miraculis Aug. & sociorum.

15. Addit deniq; Beda id non esse perfectum fine multis miraculis, sic enim ait cap. 26. *At vbi Rex delectatus vita mundissima sanctorum, & promissis eorum suauissimis, quæ vera esse miraculorum quoq; multorum ostensione firmauerunt, credens baptizatus est, & cæt.* Et cap. 31. refert tot, ac tanta signa fuisse per Augustinum facta, *vt Gregorius Pontifex ne per illorum copiam periculum elationis incurreret, missa ad eum peculiari epistola, ipsum hortatus sit.* Quæ est 58. libri 9. vbi inter alia, hæc ad nostrum maximè facientia propositum super addit Gregorius, *Scio, quia omnipotens Deus per dilectionem tuam in gente, quam eligi voluit, magna miracula ostendit, vnde eodem dono cœlesti, & timendo gaudeas, & gaudendo pertimescas.* Item lib. 2. cap. 2. Beda refert. Augustinum in confirmationem fidei cæco visum restituisse, & inferius cap. 7. de Melito tertio, post Augustinum, Cantuariensi Archiepiscopo insigne miraculum furentem restinguendi ignem adiungit, & Polydor. lib. 4. de eodem (quem Melitum vocat) memorat, *Cùm bene multa edidisset miracula, post quartum annum, quam sedere cœperat, è vita in cœlum migrasse.* Cuius ergo cogitationem subire potest, fidem sanctitate vitæ Apostolicæ comprobatam, & insignibus, nec paucis comprobatam miraculis, tantoq; fructu, & efficacia verbi prædicatam, catholicam non fuisse? At quis cogitare audeat, ne dum dicere, omnes Christianos, religiosos, & Apostolicos viros, & Reges etiam, qui interdum miraculis claruerunt (vt de Eduardo 2. refert Polydor. l. 8. non longè à fine) quis, inquam, credere posset omnes hos catholica fide caruisse, ac subinde æternam salutem non fuisse consequutos? Quia sine vera fide nemini patet aditus ad æternam gloriam? vera autem fides non est, quæ catholica non est. Aut quis prudenter sectam à Luthero, Caluino, & similibus hominibus inuentam, nullis signis, ac miraculis confirmatam, nec vitæ probitate cohonestatam, antiquæ fidei anteponere, & comparatione illius catholicam vocare præsumat? Videat igitur Iacobus Rex, quam rationem redditurus sit suæ fidei, quando districtè examinandum est, an defensor fidei catholicæ, vel potius oppugnator extiterit?

Vltimo ratione eadem veritas stabilitur.

16. Postremo tandem loco non amittã rationẽ aliam, qua idem confirmem, & fidẽ per Augustini prædicationem in Anglia introductam, veram, & catholicam fuisse ostendam. Nam si illa catholica non fuit, nulla profectò fuit eo tempore fides catholica in mundo, vel saltem nulla erat tunc fides, de qua certè constare posset, an esset catholica, nec ne? Vnde consequenter fit, nullam fuisse tunc in orbe doctrinam, quam homines, qui saluari cuperent, tota animi certitudine, ac firma deliberatione tanquam diuinam, & à Christo Domino integrè traditam eligere, amplexari, aut retinere possent. Hæc autem omnia tantam sonant impietatem, tantamq; absurditatẽ præ se ferunt, vt si admittantur, alia impugnatione non egeat illa doctrina, ex qua talia dogmata sequuntur; nam in his errorem, & impietatem suam satis prodit. Superest ergo, vt consecutionem probemus, quod non erit dificile consideranti, nullam fuisse tunc in mundo doctrinam fidei, in qua tot testimonia, & signa veritatis, antiquitatis, ac perpetuæ successionis ab Apostolorum

stolorũ prędicatione concurrerent: sicut in illa, quam Augustinus in Anglia prædicauit. Illa enim non erat alia, quam Romana fides, quæ annuntiata est in vniuerso mundo, & in eo recepta, tunc etiam perdurabat; ergo si illa catholica non erat, nulla profectò erat in mundo catholica fides. Deniq; hoc ipsum directè ex ipsiusmet Regis confessione comprobatur, quia de sua secta tanquam de fide catholica gloriatur. Necesse est enim, vt consequenter fateatur, nullam aliam fidem à sua secta diuersam, esse catholicam, quia fides vera, & catholica non est nisi vna, teste Paulo ad Ephes. 4. Ergo fides, quæ fuit ante Henricum VIII. non potest censeri catholica à sectariis, quia eo tempore præsens Angliæ secta non erat in mundo, quæ catholica, ac subinde sola, vera, & vnica ab eis proclamatur. Hęc quidem ratio grauissima fundamenta nostræ fidei subinducit: quia verò ab aduersariis duobus præcipuè modis eluditur, ideò fusiùs stabilienda, & contra hæreticorum subterfugia munienda est.

CAPVT III.

Ecclesiam Christi non posse veram fidem amittere ostenditur, & ratio facta roboratur.

1. EO superiori capite discursu rationis deuentum est, vt vel sectam Anglicanam non esse fidem catholicam, sed defectionem ab illa, vel è conuerso ante exortam sectam istam, catholicam fidem in mundo defecisse necessariò concedendum sit: ac proinde cogi Iacobum Regem, aut titulum Defensoris Catholicæ fidei deserere, aut affirmare à quingentesimo Christi anno, vel alio simili vsq; ad exortũ Lutherum, Caluinum, vel quempiam alium ex istis, mundum fide catholica caruisse. Videntes igitur anthores nouorum dogmatũ vim prædicti discursus veriti non sunt dicere, ante ipsos veram, & puram fidẽ defecisse in vniuersali Ecclesia Dei, seq; fuisse extraordinario modo à Deo missos ad abolitam fidem restituendam. Ita refertur ex Luthero in colloquiis latinis tom. 2. cap. de Patrib. & Caluino lib. 4. Instit. c. 2. & 3. Melanchthone, & Bullingero, & aliis.

Proponitur error hæreticorũ asserẽtium fidẽ in tota Ecclesia defecisse.

2. Et quantum ex libello Regis Iacobi colligere possum, non est ipse alienus ab hac sententia, & vel istismet nouatoribus, vel alicui illorũ, vel certè sibi ipsi tanquam nouo Euangelistæ fidem adhibet. Nam in Præfatione pag. 33. prius quam referat priuata quædam facta quorundam prædecessorum suorum, hæc verba præmittit, *Vt omnibus indè constet, etiam illis seculis, quibus crassior, cæcior q; veritatis ignoratio orbi incubuit, Angliæ Reges sæpe Pontificum ambitum, gliscentemq; tyrannidem non modo non tulisse, sed & illi fortiter restitisse.* Quæ verba quantum spectant ad quæstionem de Primatu in tertio libro expendentur, nunc solam eam partem considero, in qua, ante suum nouum euangelium orbem in veritatis cognitione cæcum fuisse profitetur. Ex quo principio paulo inferius pag. 47. subinfert, Doctores Ecclesiæ Romanæ (de his enim sine dubio loquitur.) *Noua disputandi, & philosophandi ratione theologiam corrupisse.* In alio verò eiusdem Præfationis loco, Principes Christianos alloquutus subiungit, *Cum Paulo opto, vos omnes fieri tales hac vna in re, qualis & ego sum, in primis vt velitis scripturas peruolutare, ex his credendi normam petere, neque super aliorum incertis opinionibus, sed vestra ipsorum certa scientia fidei fundamenta collocare.* In quibus verbis se ipsum planè viuam suæ fidei regulam constituit, nam licet corpori Scripturæ, vt sic dicam, seu litteræ eius aliquid tribuat, sensum autem, qui est anima eius, sibi reseruat, & priuatæ sunt intelligentiæ, quam certam scientiam appellat. Et ideo dixi, sibi ipsi tanquam nouo Euangelistæ fidem adhibere, contempta, & vt falsa repudiata Ecclesiæ Romanæ doctrina.

3. Non est profectò nouum homines à Catholica fide deficientes lapsum suum, vniuersalis Ecclesiæ accusatione tegere velle, aut excusare D. Hieron. dialogo contra Luciferianos refert, Luciferum asseruisse, *vniuersum mundum esse diaboli*, & familiare illi fuisse dicere *factum de Ecclesia lupanar.* Augustinus etiam ep. 48. & lib. de Vnit. Eccles. c. 12 & 13 & sæpissimè in Donatistis hoc reprehendit, generalius in hæreticis Ps. 101. concio. 2 dicens, *Sed existunt qui dicant, iam hoc factum est, respondit ei, in omnibus gentibus Ecclesia, crediderunt in eum omnes gentes: sed illa Ecclesia, quæ fuit omnium gentium, iam non est, periit,* Hoc dicunt (ait August.) *qui in illa non sunt. O impudentem vocem, illa non est, quia tu in illa non es! Vide, ne tu ideo non sis, nam illa erit, etsi tu non sis. Hanc vocem abominabilem, & detestabilem præsumptionis, & falsitatis plenam, nulla veritate suffultam, nulla sapientia illuminatam, nullo sale conditam, vanam, temerariam, præcipitem, perniciosam prauidit spiritus Dei, & tanquam contra illos, cùm annuntiaret vnitatem in conueniendo populos in vnum, & regna, vt seruiant Domino, & cæt.* Simili modo Tertull. lib. de Præscriptionib. aduersus hæreticos cap. 7. hunc etiam prætextum hæreticorum notat, eumq; impugnat, & inter alia sic irridet cap. 29. *Quoquo modo sit erratum, tamdiu vtique regnabit error, quamdiu hæresis non erat. Aliquos Marcionitas, & Valentinianos* (addo Lutheranos, vel Caluinistas) *liberanda veritas expectabat, interea perperam euangelizabatur, perperam credebatur, tot millia millium perperam tincta, tot opera fidei perperam administrata, tot virtutes, tot charismata perperam operata, tot sacerdotia, tot ministeria perperam functa, tot denique martyria perperam coronata?* Nihil profectò ad confundendos noui Euangelij prædicatores aptius dici poterat, non sufficiet tamen, nisi diuino etiam verbo conuincantur.

Prædictus error priscis hæreticis familiaris fuit Lucifer apud Hieronymum Donatistæ teste Aug.

4. Vt ergo ex Scriptura sacra, prout ab antiquissimis Patribus intellecta fuit, errorem hunc refutemus, supponimus in primis, sermonem esse de vniuersali Ecclesia Christi, quam ipse peculiari modo, & multo excellentiori, quam ante suum aduentum Ecclesia fuerat, fundaturum se promisit Matth. 16. *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*, & promissionem postea impleuit, paulatim eam congregando, & posteà illam acquirendo sanguine suo Act. 20 ac tandem illam commendando Petro, illis verbis, *Pasce oues meas.* Ioan. 21. & præcipiendo Apostolis, vt eam ex omnibus gentibus congregarent, dicens, *Docete omnes gentes, baptizantes eos, &c.* Matth. 8. Hæc autem Ecclesia vna tantum est, nam vnam tantum promisit Christus, cum dixit *Ecclesiam meam*, quia licèt oues plures sint, grex tamen vnus est, & vnum ouile, & vnus pastor, vtiq; in cœlis Christus, & in terris Petrus & sedes eius, cui Christus omnes oues suas commendauit, licèt plures habeat coadiutores Episcopos, *quos Spiritus Sanctus posuit ad regendam Ecclesiam*, vtiq; vnam. Ideoq; hanc vnitatem commendat Apostolus ad Ephes. 4. dicens, *Solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo Pacis, vnum corpus, & vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ, vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma.* Et inferius ait, Omnes Apostolos, Prophetas, Euangelistas, Pastores, & Doctores Ecclesiæ datos esse *in opus ministerij ad ædificationem corporis Christi.* Quod non est aliud, nisi Ecclesia, vt exposuit idem Paulus, in cap. 1. eiusdem Epistolæ, dicens, *Ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, quæ est corpus eius*, & ad Colossen. 1. *Et ipse caput corporis Ecclesiæ.* Et infrà, *Pro corpore eius, quod est Ecclesia*, & 1. ad Corinth. 12. elegantissimè describit compositionem huius corporis ex variis membris & tandẽ concludit, *Vos estis corpus Christi, & membra de membro*, id est, membra inuicẽ connexa, & ordinata, sicut in vno corpore vnum membrũ coaptatur alteri, vt exponunt Latini, vel vt Græci legunt, *membra ex parte*, id est, non estis integrum corpus (loquebatur enim ad particularem Ecclesiam) & ideò non estis omnia membra, sed ex parte. Vnde rectissimè August. de Vnit. Ecclesiæ c. 2. *Ecclesia vna est, quam*

Ex testimoniis sacræ paginæ conuincitur fidẽ in Ecclesia nũquam defuturam.

Supponitur 1. Ecclesiam esse vnam.

nau-

maiores nostri catholicam nominarunt, vt ex ipso nomine ostenderent, quia per totum est. Et infrà, *Totum quod annuntiatur de Christo, caput, & corpus est, caput est ipse vnigenitus Iesus Christus filius Dei viui, corpus eius Ecclesia, de qua dicitur, vt exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, & cet.* ad Ephes. 5. Hieronym. etiam contra Luciferianos hanc vnitatē Ecclesiæ declarat per vnitatem arcæ Noe, quæ fuit typus Ecclesiæ, vt ex 1. Petri sumitur. Neq; in hoc pūcto, vt existimo, nobis est cum Sectariis controuersia, & ideo ad illud supponendum, quantum ad sequentia necessarium est, credimus dicta sufficere. Nam exacta huius vnitatis, & omnium membrorū Ecclesiæ explicatio, in qua hæretici solent à catholicis dissentire, longiorem postulabat tractatum, sed præsenti instituto necessarius non est.

5. *Vnitatē Ecclesiæ perpetuo duraturam esse statuitur.*

Secundò statuto, hanc Ecclesiam in sua vnitate perpetuò vsq; ad diem iudicij duraturam esse. Loquimur enim de militante, nam de triumphante nullus remanet ambigendi, aut controuertendi locus. Possetque hæc assertio facilè probari de Ecclesia prout fuit à principio mundi vsque ad Moysem, & de synagoga, prout fuit à Moyse vsque ad Christum; hæc autem intentioni nostræ necessaria non sunt, & ideo illa, sicut & testimonia veteris testamenti, quæ de duratione synagogæ loquuntur, prætermitto. Loquor ergo de Ecclesia Christi prout in nouo testamento ab ipso esse fundatam declaraui. Et ita ex promissionibus eiusdem Christi in nouo testamento factis hæc proprietas Ecclesiꝫ probanda relinquitur.

6. *In Testimon ex Matt. 16. & expositiones Patrum.*

Tres verò præcipuè sunt huiusmodi promissiones. Prima est Matth. 16. *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam,* Nam in his verbis promisit Christus Ecclesiæ suæ stabilitatem firmitatem, contra quam nec Tyranni, nec hęretici, neque quilibet alij Christi hostes potuerunt præualere. Illi enim omnes per *portas inferni* à Patribus intelliguntur Specialiter vero Hieronym. ibi, *Vitia, & peccata & hæreticorum doctrinas per illas portas intellexit*, idem etiam Isai. 26. & ferè idem Ambros. libro de Bono mortis cap. 12. *Donatur* (inquit) *Petro, ne portæ inferi præualeant ei, portæ inferi istæ sunt terrenæ*, & infra: *Istæ sunt criminum portæ* Epiphan. verò in Anchorato, quem Euthym. in Matth. sequitur, blasphemias hæreticorum, & illorum persecutiones contra Ecclesiam intelligunt, Chrysost. ad c. 2 Isai. & homil. 4. in c. 6. & homil. de Expulsione sua, & in alia suprà citata de festo Pentecostes, & in Demonstratione, quod Christus sit Deus, semper exponit de tyrannis, & Imperatoribus infidelibus per potentiam oppugnantibus Ecclesiam. Idem verò Psalm. 147. in fine rectè id explicat de tota potentia inferni, & omnibus ministris, quibus ad expugnandam Ecclesiam Diabolus vtitur. Et sine dubio est verissim⁹ sensus, quia verba sunt absoluta & quasi per metonymiam sub portis comprehendunt quidquid in inferno cōtinetur. Vnde optimè Damascen. Orat. de Transfigur. Domini. *Aduersus hanc, inquit, inferorum portæ, hæreticorum ora, dæmonum organa impetum quidem facient, sed non præualebunt* Et infrà, *Nam quod nunquam futurum sit, vt euertatur, planè confidimus, cum Christus in affirmauerit.* Et in eandem sententiā Euseb. l. 1. de Pręparat. Euangel. c. 3 *Ecclesia* (inquit) *hoc nomine a Christo donata radices egit, ac vsq; ad astra Sanctorū orationibus glorificata, luce, ac fulgore orthodoxæ fidei splendet, neq; hostibus terga dat, neq; ipsis tantis mortis cedit, propter pauca verba, quæ ille protulit. Super hanc petrā ædificabo Ecclesiā meā, & portæ inferi non præualebunt aduersum eam.* Simili modo Athanas in Orat. Vnum esse Christum, propositis dictis verbis Christi, ait, *Fidelis sermo. & non vacillans promissio, & Ecclesia inuicta res est, etiamsi infernus ipse commoueatur, & si qui in inferno sunt mundi principes tenebrarum tumultum faciant.* Deniq; August. l. 1. de Symbolo c. 6. explicans articulum *Sanctam Ecclesiam*, dicit, Ecclesiam esse templum Dei, de quo ait Apostolus 1. ad Cor 3. *Templum Dei sanctum est, quod estis vos*, & subiungit *Ipsa est Ecclesia sancta, Ecclesia vna, Ecclesia vera, Ecclesia Catholica contra omnes hæreses pugnans, Pugnare potest, expugnari non potest. Hæreses omnes de illa exierunt tanquam sarmenta inutilia de vite præcisa: ipsa autem manet in radice sua, in vite sua, in charitate sua. Portæ inferorum non vincent eam.* Imò addit Hilarius canon. 16 in Matth per hæc verba non solum esse promissum Ecclesiæ, vt vinci non posset, sed etiā, *vt infernas leges, & tartari portas, & omnia mortis claustra dissolueret*, ita vt portæ inferni non solum non possint resistere Ecclesię ad expugnandam illam, verum etiā nec ad resistendum illi sufficiant Nam vt frequenter iidem Patres animaduertunt, Ecclesia per persecutiones tyrannorum personarum numero, & merito sanctitatis aucta est, & per contradictionem hæreticorum in scientia creuit, & in veritatum cognitione magis illuminata est.

7. *2. Ex Matt. 28.*

Secunda promissio Christi Domini fuit Matt. 28. *Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi.* Circa quam rectè notauit Hier. *Qui vsq; ad consummationem mundi sui præsentiam pollicetur, & illos ostendit semper esse victuros, & se nunquam à credentibus recessurum.* Constat igitur, promissionem illam non esse factam solis præsentibus Apostolis, vel discipulis, sed templo Ecclesiæ perpetuo mansuro, de quo Paulus dixit, *quod estis vos*, Vnde scitè August. l. 6. Gen. ad literam cap. 8. *Omnibus dicebat, quos suos futuros videbat, Ecce ego vobiscum sum.* Ergo in verbis illis vel supponitur, vel etiam promittitur Ecclesiæ perpetuitas. Nam vt de illa simus securi, præsentiam suam, id est, auxilium, & protectionem Christus promittit, vt Hieronym. etiam exposuit Isai. 41. & Zachar 2. & Augustin. tract. 50 in Ioan. *Secundum maiestatem suam* (inquit) *secundum prouidentiam, secundum ineffabilem, & inuisibilem gratiam impletur, quod ab eo dictum est. Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi.* Et Leo Papa Epist. 31. *Non deserit Ecclesiam suam diuina protectio, dicente Domino, Ecce ego vobiscum sum, &c.* & epist 92. in princip. *Confirmans prædicatores Euangelij, & sacramentorum ministros, dicit, Ecce ego vobiscum sum, &c.* Et eodem modo intellexerunt hunc locum Chrysost. homil. 91 in Matt. Beda, & alij expositores ibi, & Prosper. l 2. de Vocatione genti. c. 2 Et est consueta loquutio in scripturis, vt per assistentiam Dei protectio, & singulare auxilium significetur, Act. 7. *Erat Deus cum eo*, allaudens ad illud Sapient. 10. *Descenditque cum eo in foueam*, & Ier. 1. *Ne timeas à facie eorum, quia ego tecum sum.*

In sacra pagina præsentia Dei auxilium impertat.

8. *3 ex Ioan. 14.*

Tertia demum promissio est similis præcedenti, nam sicut ibi promisit suum peculiarem fauorem, etiam secundum humanitatem suam, ita Ioa. 14. peculiarem assistentiam Spiritus Sancti, & Patris simul ac suam pollicetur, dicens, *Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum spiritus veritatis*, in quibus verbis illud inter alia non parum notandum, promissionem non esse factam solis Apostolis. Nam licet intelligi possit etiam in personis Apostolorum perpetuò mansisse Spiritum Sanctum postquam illum recepissent, tamen non hoc tantum ibi Christus pollicetur, sed etiam ita fuisse mittendum Spiritum Sanctum ad consolandos, docendos, & protegendos fideles, vt non sit amplius ab Ecclesia recessurus in ęternum, id est, quamdiu mundus durauerit (hæc est enim in Scriptura vsitata illius vocis significatio) Vnde tacite subinnuit discrimen inter aduentum suum, & aduentum Spiritus Sancti, quia ille venit ad fundandam Ecclesiā, quam erat sanguine suo acquisiturus, post mortem ab ea recessurus; Spiritus autem Sanctus datus est Ecclesiæ, vt semper illa maneat. Quod videtur notasse Chrysost. hom. 74. in Ioan. dicens, *Hoc signat, quod neque post mortem abiit.* Et ita intellexit hanc promissionem Cyrill lib. 9. in Ioan. c. 45. dicens, *Quamuis in cælos postquam à mortuis resurrexit, Dominus ascenderit,*

Discrimen inter aduentum Christi & Spiritus Sancti.

vt Deo

vt Deo pro nobis, iuxta Paulum, appareat, adesse tamen semper per Spiritum suum fidelibus pollicetur. Et eodem modo Tertull. in Præscriptionib. cap. 38.

9 Imò sic impleri hanc Spiritus Sancti donationem, apertè docet Paulus ad Ephes. 4. vbi prius dicit Christum ascendentem in altum dedisse dona hominibus, postea verò addit, *Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem Pastores, & Doctores ad consummationem Sanctorum, in opus ministerij in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei, donec occuramus omnes in virum perfectum in mensuram ætatis plenitudinis Christi.* In quo testimonio expenda sunt accuratè illa verba. *Donec occuramus, &c.* Nam in eis apertè docet Paulus, Ecclesiam in corpus Christi ædificatam, & variis ministeris, & gratiis Spiritus Sancti gubernatam, vsq; ad generalem resurrectionem, & consummationem Sanctorum esse permansuram. Propter quę testimonia in hoc fidei dogmate conueniunt omnes antiqui Patres Ecclesiæ, vt ex allegatis liquet perspicuè, quibus & addi possunt Martialis epist. ad Burdegal. cap. 11. & Cypria. epist. 55. ad Cornel. Athanas. orat. Quod vnus sit Christus, *Ecclesia (inquit) inuicta res est, etiam si infernus ipse commoueatur.* Deniq; August. exponens de Ecclesiâ verba illa Psal. 47. *Deus fundauit eam in æternum*, inquit, *Sed fortè ista ciuitas, quæ mundum tenuit, aliquando euertetur? absit, Deus fundauit eam in æternum. Si ergo eam Deus fundauit in æternum, quid times, ne cadat firmamentum?*

10.
Proposita veritas concluditur.

Ex quibus vltimis Augustini verbis possumus gradum facere ad concludendam ex dictis fundamentis præcipuam assertionem, & veritatem intentam, nimirum catholicam, & vniuersalem Ecclesiã nō posse à vera, & diuina fide deficere, demonstrandum. Nam firmamentum, & veluti forma coniungens membris huius Ecclesiæ, & inter se, & cũ Christo, est fides; si ergo Deus fundauit Ecclesiam in æternum, quis timeat quòd fides eius possit in tota illa deficere? Etenim si tota Ecclesia fidem amitteret, eo ipso desineret esse Ecclesia, & inciperet esse synagoga Satanæ. Sicut gentiles sunt extra Ecclesiam, quia fidem eius non receperunt, & hæretici desinunt esse in Ecclesia, eo ipso, quod fidem amittunt, & ideò in hoc gentilibus comparantur ab Hieronymo Dial. contra Luciferian. in principio. Deniq; veritatem hanc satis confirmant symbolum Apostolorum, & Nicænum, quibus Rex Angliæ fidem se adhibere profitetur. Docent enim Ecclesiam credendam esse vnam, sanctam, & catholicam; non potest autẽ esse vna, sine vnitate fidei, neque sancta sine vera, & diuina fide, sine qua impossibile est placere Deo, neq; catholica sine fide vniuersali, quæ omnia vera dogmata complectatur. Cum ergo Ecclesia non possit desinere esse, quamdiu mundus durauerit, neq; etiã possit existere, quin simul sit fidelis, & sancta, fieri etiam non potest, vt à vera fide deficiat.

Amissa fide Ecclesia desineret

11.
Duplex obiectio hæreticorum.

Solent autem aduersarij contra Catholicæ Ecclesiæ in fide stabilitatem multa obiicere, & varios lapsus, seu defectiones Ecclesiæ recensere, tum quia tempore legis veteris tota Ecclesia à fide defecit, quando Synagoga vitulum adorauit, Exod. 33. tum etiam quod Antichristi inualescente persecutione funditus euertetur: dicente Paulo 2. ad Thessalon. 2. *Nisi venerit discessio primum, &c.* & Christo Lucæ 18. *Cum venerit filius hominis, putas ne, inueniet fidem super terram?* Ex quibus volunt colligere, potuisse iam deficere, quia iam tempus Antichristi aduenit. Quibus cum Augustino vnico respondemus verbo: *Credo illa, quæ in scripturis sanctis leguntur, non credo ista, quæ ab hæreticis vanis dicuntur.* Ita enim ille respondit Donatistis (lib. 1. de Vnitate Eccles. cap. 13.) dicentibus, suo tempore orbem terrarum apostatasse, & in eis solis verã fidem permansisse, variisq; exemplis ex scriptura detortis vtebantur, quibus obuiat Augustinus dicens, ea se credere, quæ in scripturis leguntur, non ea, quæ hæretici suis contentionibus persuadere conantur, & concludit. *Isti ergo vel imperitè, vel fallaciter agentes, colligunt de scripturis talia, quæ vel in malos bonis vsq; in finem permixtos, vel de deuastatione prioris populi Iudæorum dicta reperiuntur, & volunt ea retorquere in Ecclesiam Dei, vt tanquam defecisse, ac perijsse de toto orbe videatur.*

Responsio Augustini.

Istiusmodi profectò sunt, quæ in præsentarium sectarij obiiciunt. Nam peccatum illud populi Iudaici pertinet ad prauos mores, & duritatem illius populi, non ad Ecclesiæ defectionem. Tum quia Synagoga non erat Ecclesia Christi, de qua tractamus, tum etiam quia non erat Ecclesia vniuersalis, quæ tunc erat in mundo: nam in præputio poterant etiã tunc esse aliqui fideles, & iusti, tum maximè, quia falsum est, omnes de illo populo fidem tunc amisisse. Nam in primis Moyses, & Iosue immunes omnino fuerunt ab illa culpa, deinde Aron licet grauiter peccauerit, cooperando populo in peccato idololatriæ, longè tamen verisimilius est in fide non aberrasse. Nunquam enim Moyses de hoc peccato illum reprehendit, sed solum de altero, vt patet ex illis verbis, *Quid tibi fecit hic populus, vt induceres super eum peccatum magnum*, idemq; apertè supponit August. q. 141. in Exod. dicens. *Quod iubet Aaron inaures demi ab auribus vxorum, atq; filiarum, vnde illis faceret Deos, non absurdè intelligitur, difficilia præcipere voluisse, vt hoc modo eos ab illa intentione reuocaret.* Nam si hoc ita est, palam fit, Aaron non ex infidelitate peccasse, sed quia populo fortiter non restitit, & ex nimio humano timore illi cessit. Denique plures de populo in fide permansisse constat ex illis verbis Moysi, *Si quis est Domini, iungatur mihi*, non est enim Domini, nisi qui in eum credit, huiusmodi autem inuenti multi sunt, qui Moysi iuncti fuere ad iniuriam Dei vindicandam. 12.

Fidem non defecisse in tota Synagoga, & prima obiectioni satisfit

Similiter commentitium planè est, & erroris plenum perituram aliquando, vel omnino defecturam esse Ecclesiam tempore Antichristi. Quamuis enim tunc futura sit tribulatio magna, prædicta à Christo Matth. 24. quæ multos turbabit, & à Christi fide deiiciet, quam defectionem Paulus nomine *discessionis* præsignificauit: nihilominus Ecclesia Christi non omnino destruetur, neque omnia eius membra fidem amissura sunt, vt satis Christus indicat Matth. 24 dicens, *Nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro sed propter electos breuiabuntur dies illi*, Et infra plenius vrgens, super addit, *vt in errorem inducantur, si fieri posset, etiam electi.* Semper ergo erunt aliqui electi, fideles, in quibus Ecclesia permanet, imò eo tempore erunt illustrissimi martyres, & Fidei Catholicæ confessores fortissimi. Quod insuper in fine illius obiectionis tangitur, quod iam Antichristus venerit, propter primatum Pontificis ab aduersariis est obiectum, quam verò falsum sit, imò & ridiculum in lib. 5. videbimus. Alia denique difficultas, quę in hac obiectione, & responsione subest, quo pacto scilicet possit Ecclesia Catholica in paucis credentibus perseuerare, & quasi in angulo delitescere, in cap. 6. declarabitur. 13.

F·dem tempore Antichristi permansuram in Ecclesia. & secunda obiect. fit satis.

CAPVT IV.

Non posse Catholicam Ecclesiam etiam per ignorantiam in rebus fidei errare.

DIscursum superiori capite factum posset imperitus, vel hæreticus eneruare dicendo, illo quidem rectè probari, Ecclesiam non posse in hæresim incidere, per quam fides amittitur, hoc autem non satis esse, neq; obstare, quominus Ecclesia possit in multis erroribus versari, saltem per ignorantiam, quæ à culpa hæresis illam excuset, quin licet illo modo erret, nō desinet esset fidelis, & sancta, ac subinde non destrueretur. Quod si hoc concedatur, habebũt hæretici, 1

Euasio superioris argumenti

hæretici vel schismatici excusationem aliquam dissentiendi ab ecclesia in aliquib. rebus, in quib. ipsam errare contendunt. Nam si id intelligant per solam ignorantiam, & sine hæresi, non videntur tam manifestè loqui contra promissionem Christi. Dixi autem, hoc posse proponi à Catholico potius, quàm ab hæretico, quia hæretici non tam moderatè agunt cum Ecclesia Christi, sed illi impudenter tribuunt lapsus, & errores scripturæ cōtrarios, qui nequeunt ab hæresi excusari, & ideo Ecclesiam veram fidem àmisisse, ac subinde contra Christi promissionem è mundo perijsse in suæ hæresis excusationem eadem impudentia nonnulli obtendunt.

2 Quamobrem dicendum vlterius est, nō solū non posse Ecclesiam incidere in hæresim, verū etiam nec posse errare, siue per ignorantiā, siue quocunq; alio modo in aliquo dogmate, in quo tanquam in veritate à deo reuelata, & ab omnibus fidelib. credenda vniuersa Ecclesia conspirat, docet, & proponit. Nam hoc etiā in promissionibus Ecclesiæ factis continetur, & ideo nullus Catholicus potest de hoc vero dogmate dubitare. Quod inprimis declaratur ex verb. Pauli 1. ad Tim. 3. *Vt scias, quomodo oporteat te in domo Dei cōuersari, quæ est Ecclesia Dei viui, columna, & firmamētū veritatis.* Comparatur enim columnæ, tanquā q̄ stabilitate, ac firmitate sua sinceram, ac purā veram veritatem conseruat, fidelesq; omnes in veritate cōtra quoscumq; ipsius oppressores obfirmat. Si autē ipsa posset errare, quo quæso pacto illa fides credentium, & veritas credendorum niteretur? Quod autem hæc sit sententia, & sensus Pauli, videtur adeò notum ex verbis, vt nulla fere expositione, vel persuasione sed imperturbati tantum animi lectione indigeat. Vnde omnes expositores tam antiqui, quam recentiores, dici Ecclesiam columnam veritatis propter immobilitatem, quam in veritate habet, declarant. Firmamentum autem, vel quia habet veritatem firmatam prodigijs, & virtutibus, quæ à nullo alio, præterquā ab ipso Deo fieri possēt, vt exposuit Ambros. vel quia ab illa firmantur in veritate omnes credentes, vt rectè D. Thom. docet, & significauit Chrysost. dicens, *Columna est orbis Ecclesia, quæ fidem continet ad prædicationem, quippe veritas Ecclesia columna, & firmamentum est:* Et clarius Theodoret. *Ecclesiam* (inquit) *appellauit cætū credentium, quos dixit columnam firmamentum veritatis, quia supra petram fundati stabiles, & immobiles permanent, & rebus ipsis prædicant dogmatum veritatem.* Et Hieron. etiam ibidem addit. *Ecclesiam dici columnam, in qua nūc sola veritas stat firmata, quæ sola sustinet ædificium.* Denique Augustinus concio. 1. in Psal. 110. tractans illa verba, *Qui fundasti terram super stabilitatem suam*, & per terram interpretans Ecclesiam, exponit, *Non inclinabitur in seculum seculi, quia prædestinata est columna, & firmamentum veritatis.* Igitur quia à veritate declinare nō potest in his, quæ firmiter, & tanquam à Deo reuelata credit: Ideò columna est, & firmamentum.

Ecclesiā nec per ignorantiam posse errare.

3 Prætereà veritatem hanc confirmat promissio CHRISTI supra tractata, *ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis, spiritum veritatis.* Ioann. 14. Nō enim sine causa ibi peculiariter spiritum veritatis appellauit, sed vt illum distingueret ab spiritu erroris, per hoc satis significans, se promittere paracletum vt Doctorem veritatis, vt ipsemet Christus declarasse videtur Ioan. 16. dicens, *Cum autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.* Ostendimus autem in superioribus, promissionem illam Spiritus Sancti factam esse Ecclesiæ, vt maneat cum illa in æternum, sicut Christus ipse dixit; ergò Ecclesia semper habet Spiritum Sanctum tanquam rectorem, & doctorem, à quo in veritatis cognitione specialiter regitur, & illuminatur, & hinc prouenit, vt circa veritatem eadem Ecclesia errare non possit, & ideo dixit Cyrill. lib. 10. in Ioan. cap. vlt. *Cum prædixerit Paracletum ad eos venturum, spiritum veritatis eum nominauit, (ipse autem est veritas) vt intelligerent discipuli, non alienam à se virtutem missurum.* Et infrà, *Hic ergo veritatis spiritus ad omnem veritatem deducet, nouit enim exactè veritatem, cui spiritus est, & eam non ex parte, sed integrè reuelauit, Nam etsi ex parte in hac vita cognoscimus, vt ait Paulus, non manca tamen, sed integra veritas in hac parua cognitione nobis refulsit.* Quæ vltima verba sunt valde notanda, nam ex his colligitur necessitas huius spiritus veritatis in Ecclesia, vt statim declarabo. Denique ob eandem causam Tertullian. lib. de Præscriptionib. cap. 28. quasi irridens eos, qui vniuersali Ecclesiæ errorem circa fidem tribuunt, ait, *illam non respexerit Spiritus Sanctus, vt eam in veritatem deduceret, ad hoc missus à Christo, ad hoc postulatus de Patre, vt esset Doctor veritatis, neglexerit officium Dei villicus, Christi vicarius* (id est vicem eius gerens, & in docendi munere absentiam eius supplens) *sinens Ecclesias aliter interim intelligere, aliter credere, quàm ipse per Apostolos prædicabat?* quasi dicat, hæc esse incredibilia, & à Christi promissione, & ab Spiritus Sancti prouidentia, bonitateq; aliena.

Deniq; præter Christi promissionem, & scripturę testimonia adeò expressa, promissus hanc veritatem persuadere ratione deducta ex principijs fidei. Quia si vniuersalis Ecclesia posset quocunq; modo errare in dogmatibus fidei, in nullo illorum posset esse columna, & firmamentū veritatis, imò neq; aliquid credere tanquam omnino certum; cui falsum subesse non posset, quia semper posset dubitare, & formidare, an per ignorantiam deciperetur. Respondebit fortassè aliquis, posse Ecclesiam, & debere firmiter credere ea quæ in Scriptura continentur, etiam si in alijs errare posset. Sed hoc non euacuat difficultatē. Tum quia de ipsismet Scripturæ libris dubitare posset, an per ignorantiam erret, credendo, aliquem librum esse canonicum, qui non est, quia non est maior authoritas Ecclesiæ in vno approbando, quā in alio. Tum etiam quia si in aliquo dogmate errare posset, etiam posset errare intelligentia scripturarum; ergò semper posset dubitare, an verum sensum Spiritus Sancti sequatur, ac subinde nihil posset ex scripturis certò credere. Tum prætereà quia Ecclesia nō solum, debet esse certa de rebus, quæ in scriptura cōtinentur, sed etiam de alijs dogmatibus non scriptis, vt antiquissimi Patres semper docuerunt, ex quibus paucos statim indicabo; nam hoc tantum obiter in præsenti attingim⁹. Igitur vt dogmata, quę vniuersalis Ecclesia credit, certa sint, necessarium est, vt in nullo eorum errare possit. Vnde rectè dixit Nazianz. Orat. 37. circa finem. *Vnum vni cohæret, & ex eis quadam verè aurea, & salutaris fit catena:* & ideo si vel vnum auferatur, aut reddatur incertum, tota catena disrumpetur, & inutilis fiet, sicut etiam dixit Ambros. ad ca. 9. Lucæ lib. 6. in fin. *Vnum horum si retraxeris, retraxisti salutem tuam, nam etiam hæretici, habere sibi Christum videntur, nemo enim Christi nomen negat, sed negat Christum, qui non omnia, quæ Christi sunt confitetur.* Ita ergo totam fidē Ecclesiæ destruit, qui in quocumq; dogmate illi errorem imponit.

4 *Ratione eadem veritas confirmatur.*

Præcluditur euasio

Fortassè tamen aduersarij hæc omnia facilè concedent, nec inconueniēs reputabunt admittere, posse Ecclesiam errando, & falsa dogmata tanquam veritates fidei tradendo, ad eum statum peruenire, in quo nihil ex fide diuina, & omnino certa, sed omnia ex propria opinione credat Sed hęc responsio in primis reuoluitur in priorē errorem, quod vera Christi Ecclesia possit perire: nam in eo statu constituta non haberet veram, & supernaturalem fidem; ergo nō esset vera Ecclesia. Et ita quoad hanc partem hęc responsio sufficienter impugnatur ex dictis cap. pręcedente, & fundamento, & testimonijs, quibus illud cōfirmatum est. Deinde si vniuersalis Ecclesia ad eū statum peruenire potuisset, in quo nihil ex diuina fide, sed tantū ex humana opinione crederet, vbi tūc inueniretur fides in terra? Profectò nullibi quia si alicubi est vera fides, ab Ecclesia Catholica manauit; ergo

5 *Responsio hæreticorum.*

Reijcitur responsio, & superior ecclesiæ Patrum authoritate stabilitur.

ergo si in ipsa Ecclesia illa fides certa, & supernaturalis non est, multò minus extra illam esse potest. Quapropter qui sic respondent, & ita de Ecclesia sentiunt, dum illam infidelem faciunt, se ipsos fide carere ostendunt, vnde enim illam habebunt, si per Ecclesiam illam non habent, cum Deus iam non per se ipsum, sed per Ecclesiam homines doceat, vt apertè sumitur ex Paulo ad Rom. 10. Tandem qui sic respondent, ideo errant, qui in Ecclesia non distinguunt humanam auctoritatem ab authoritate Spiritus Sancti, qui eam regit, vel per eam loquitur, quoties dogmata fidei generaliter credit, aut docet, iuxta promissionem Christi nuper ostensam, & iuxta mentem Apostolorum tradentium dogma fidei per illa verba, *Visum est Spiritui Sancto & nobis*. Act. 15.

6 Atque ita senserunt de authoritate Ecclesiæ antiquissimi Patres, Irenæus lib. 3. contra hæreses cap. 3. *Non oportet*, ait, *adhuc apud alios quærere veritatem, quam facilè est ab Ecclesia sumere, cum Apostoli, quasi in depositorium diues, plenissime in eam contulerint omnia, quæ sunt veritatis, vt omnis quicumque velit, sumat ex ea potum vitæ, hæc est enim vitæ introitus, omnes autem reliqui fures sunt, & latrones, propter quod oportet deuitare quidem illos.* Ambrosius lib. 3. epist. 25. ad Verselenses. *Nemo* (inquit) *stat, nisi qui fide stat, nisi qui fixus stat sui cordis sententiæ. Alibi quoque legimus, tu autem hic sta mecum, vtrumque ad Moysem à Domino dictum est, vbi tu stas, terra sancta est, & Hic sta mecum; hoc est, mecum stas, si stas in Ecclesia, ipse enim locus est sanctus; ipsa terra fœcunda sanctitate, & optima virtutum messibus. Sta ergo in Ecclesia, sta vbi tibi apparui, ibi ego tecum sum. Vbi est Ecclesia, ibi firmata statio tuæ mentis est, ibi fundamentum animi tui.* Et idem Ambros. l. 3. de Fide c. 7. dicens. *Seruemus præcepta maiorum, nec hæreditaria signacula ausi rudis temeritate violemus.*

7 Et Augustin. de Vtilit. credendi cap. 8. loquens de homine desiderante, & laborante pro veritate inuenienda, *Si vis* (inquit) *finem huiusmodi laboribus imponere, sequere viam catholicæ disciplinæ, quæ ab ipso Christo per Apostolos ad nos vsque manauit, & abhinc ad posteros manatura est.* Arbitrabatur enim Augustinus, nunquã defuturam illam fidem, neque aliter, quam per traditionem, & successionem in Ecclesia Catholica ad posteros fuisse peruenturam. Vnde in ca. 17. cum dixisset magnum esse adiutorium fidei communi populorum consensu creditæ, & prædicatæ, subiungit, *Hoc factum est diuina prouidentia per Prophetarum vaticinia per humanitatem, doctrinamque Christi, per Apostolorum itinera, per martyrum contumelias, cruces, sanguinem, mortes, per Sanctorum prædicabilem vitam, atq; in his vniuersis digna rebus tantis, atq; virtutibus pro temporum opportunitate miracula. Cùm igitur tantum auxilium Dei, tantumque fructum, profectumq; videamus, dubitabimus nos eius Ecclesiæ condere gremio, cum vsq; ad confessionem generis humani ab Apostolica Sede per successiones Episcoporum, frustra hæreticis circumlatrantibus, & partim plebis ipsius iudicio, partim Conciliorum grauitate, partim etiam miraculorum maiestate damnatis, culmen authoritatis obtinuit? Cui nolle primas dare, vel summæ profectò impietatis est, vel præcipitis arrogantiæ. Nam si nulla certa ad sapientiam, salutemq; animis via est, nisi cum eos rationi præcolit fides, quid est aliud ingratum esse ope, auxilioq; diuino, quam tanto labore præditæ authoritati velle resistere.* Hactenus August. Quibus iam luculenter, & sapienter discursum factum stabiliuit, vt nihil eis addi posse videatur. Et propterea idem Aug. tantum defert authoritati Ecclesiæ, vt in libr. contra epistolam Fundamenti c. 5. sic affirmare non dubitarit, *Ego Euangelio non crederem, nisi me Ecclesiæ Catholicæ moueret authoritas.*

8 Denique Hieronym. contra Luciferian. circa medium. *Quale est* (inquit) *vt leges Ecclesiæ ad hæresim transferas?* Et infrà. *Si Ecclesiam per totum orbem diffusam non habet Christus, aut sin Sardinia tantum habet nimium pauper factus est.* Ac tandem postquam multa de Ecclesia protulerat, sub finem sic subiecit. *Poteram diem istiusmodi eloquij ducere & omnes propositionum riuulos vno Ecclesiæ sole siccare, verum, quia iam multum sermocinati sumus, breuem tibi apertamq; animi mei sententiam proferam, in illa esse Ecclesia permanendum, quæ ab Apostolis fundata vsq; ad diem hunc durat.* Multaque similia in antiquis Patribus reperiuntur, quæ breuitati studens missa facio; idque lubentiùs, quod qui hos Patres nõ audierit, etiam si plures referantur, non credet, sed vana semper subterfugia excogitabit.

CAPVT V.

Romanam Ecclesiam eandem fidei stabilitatem habere ostenditur, quam Catholica: & sectariorum euasioni occurritur.

1 QVÆ in superiori capite ex diuinis scripturis, ad ostẽdendam Ecclesiæ Catholicæ in vera fide cõseruanda, ac perpetuò retinenda immobilitatem, & singularem Dei protectionem, adducta sunt, adeo sunt clara, & aperta, vt neque ipsius Ecclesiæ hostes in vniuersum audeant contra Ecclesiam Catholicam aperto marte pugnare. Distinguunt igitur inter Ecclesiam Catholicam, & Romanam, & de Catholica non audent apertè dicere, defecisse, aut veram fidem amisisse, quod tamen de Ecclesia Romana audacter affirmare non verentur. Et ita videntur sibi eludere omnia Scripturæ testimonia, & Christi promissiones, quia illæ factæ sunt Ecclesiæ Catholicæ, non Romanæ. Et vt alios omittam protestantes, non videtur ab hac sententia, seu distinctione alienus Rex Iacobus. Quamuis enim in suo libro eam expressè non proponat, ex dictis tamen eius non obscurè colligitur, prius enim se profitetur fidei Catholicæ defensorem, quam fidem dicit esse veteris, ac primitiuæ Ecclesiæ: in quo indicat Ecclesiam Catholicam, & primitiuam non perijsse, sed durare, nam vbi fides Catholica est, non potest etiam non esse Catholica Ecclesia. Postea verò in præfat. pag. 40. fateri non timuit, se neque esse neque vnquam fuisse in nostra Ecclesia id est, in Romana, & in pag. 47. plane damnat fidei articulos, *quos Romanæ* (inquit) *Ecclesiæ officina excudit, ante quingentesimum Christi annum inauditos*, & pag. 48. hæc habet verba, *Schismaticum me dicant, licèt & à Romana Ecclesia defecisse, certè hæreticum esse nullo modo possum.* Distinguit ergo defectionem à Romana Ecclesia à defectione à fide Catholica, seu ab Ecclesia Catholica, perinde enim est. Pagin. item 54. post hæc, & multa similia subiungit, *Nondum Romanæ religionis arcem attigimus, id est, caput Ecclesiæ Petrique primatum, nam qui hunc articulum negat, ex Bellarmini sententia Catholicam fidem negat.* His ergo, & similibus verbis satis insinuauit Rex Iacobus, Romanæ Ecclesiæ fidem, durante, & perseuerante fide Catholica defecisse.

Sectariorum inter Romanam, & Catholicam Ecclesiam distinctio.

2 Neque est nouus hic error, nam Vuicleph in suo articulo 37. damnato in Concilio Constantiensi sess. 8. dixit. Romanam Ecclesiã esse synagogam Satanæ, quod non inuenio dictum ab ipso de Ecclesia Catholica, neque fortassè id diceret, ne se ipsum, aut in synagoga Satanæ, aut extra Ecclesiam Catholicam cõstituere videretur, quod quidem periculum omnib⁹ hæreticis commune est. Et anteà in eodẽ errore Pauperes de Lugduno, aliàs Valdenses versati sunt, qui neminem in fide Ecclesiæ Romanæ, quæ tempore Syluestri defecit, saluari posse affirmarunt, vt refert Anton. 4. p. Theologali tit. 11. c. 7. §. 2. & Æneas Silui⁹ de Origine Bohemorum cap. 33. Omnes verò hi vel in priuatis opinionibus, & proprijs fundantur erroribus, quos cum contrarios esse Romanæ fidei negare non possint, Romanam fidem veram non esse, ac subinde Romanam Ecclesiam à Catholica defecisse tandem effutire coguntur.

Hæc distinctio ab antiquorib. hæreticis fuit inuenta.

3 Vel certè moti sunt, quia nihil excellens, & vniuersale de Romana Ecclesia credunt, sed illam tantum considerant, vt particularem Ecclesiam, seu Diœce-

Fundamenta erroris.

Diœcesim, ac Episcopum tanquam vnum ex cæteris, nullam extra illam Diœcesim habentem potestem. Ex quo principio intulerunt, sicut aliæ Ecclesiæ particulares, & earum pastores, etiā si Primates sint, vel Patriarchæ in rebus fidei labi potuerunt, & re ipsa sæpius defecerunt, ita etiā in Ecclesia Romana accidere potuisse, & revera euenisse. Et ita duo errores maximè cōiuncti sunt, vt Vviclephus suprà illos coniunxit, dicens, *Ecclesia Romana est synagoga Satanæ, nec Papa est immediatus, & proximus Vicarius Christi.* Et ob candē causam videtur dixisse Rex Angliæ, arcem fidei Romanæ esse articulum de Primatu Petri, quia nos credimus in illo fundari, eo modo, quo Christus promisit fundare suam Ecclesiam supra Petram, & ideo Rex ipse negando primatum, coactus est, fidem Romanam abnegare, eiusque defectionem sibi, suisque persuadere.

4\. *Distinctio Roman. Ecclesiæ in vniuersalem, & particularem.*

Quapropter vt impugnationem huius erroris ab hoc fundamento inchoemus, in Episcopo Romano duo munera, seu duplex pastoralis cura distinguenda est, vna particularis, & propria Diœcesis Romanæ, cuius Pontifex est immediatus Episcopus; alia vniuersalis cura toti⁹ Ecclesiæ Christi, cuius est vniuersalis pastor, & supremus Episcopus omniū particularium Ecclesiarum, licet non sit immediatus singularum Episcopus. Et quidē de priori potestate, & munere nulla est inter nos, & Protestantes controuersia. Posteriorem autem potestatem vniuersalem & supremam iurisdictionem etiam vniuersalem in vniuersam Ecclesiam negant aduersarij, nos verò nunc illam supponimus, & articulum eius ad catholicam fidem pertinere constanter asserimus, illius tamen probationem in librum tertium reseruamus, ne propositum ordinem peruertere, & rem, de qua nunc tractamus, confundere cogamur. Hæc autem duo munera licet possent, sicut in se sunt distincta, ita etiam in personis seiungi, sicut in alijs Episcopatibus separantur, nihilominus ex quo in Petro coniuncta fuerunt, nunquam separata inuenta sunt, & ex diuina ordinatione fortassè nunquam separabuntur. quod nunc non agimus, quia ad præsens institutum non refert, in libro tamen tertio obiter saltem attingemus. Hactenus ergo Romanus Episcop⁹ idem fuit semper Catholicæ Ecclesiæ Episcopus, vt ab antiquis Patribus sæpè nominatur.

5 Ex quo intelligimus, nomine Romanæ Ecclesiæ duo posse significari. Primo particularem illam Ecclesiam, quæ intra terminos suæ Diœcesis concluditur, & suum habet proprium Episcopum tantum particularem, si præcisè spectetur, vt immediatam, iurisdictionem in illam exercet. Et de Ecclesia Romana sic sumpta non loquimur, quia constat, illam non esse Ecclesiam Catholicam, sed membrum eius. Ideoque de illa sic spectata dicere non possumus habere Christi promissionem nunquam deficiendi à catholica fide, quia nullibi talis promissio inuenitur, neque in promissionibus factis vniuersali Ecclesiæ necessario includitur, quia posset vniuersalis Ecclesia permanere in vera fide, cum obedientia & vnione ad Summum Pontificem, vt Pontifex, & vniuersalis pastor est, etiamsi particularis illa Ecclesia a fide deficeret, & suum Episcopum à se per violentiam abijceret, quod dicimus explicandæ rei gratia, quamuis nunquam Deum id esse permissurū piè credamus.

6 Alio ergo modo illa Ecclesia, quæ veram Christi fidem retinet, solet dici Ecclesia Romana, quia Episcopo Romano paret, licet non vniatur illi vt priuato Episcopo, sed vt vniuersali Pontifici, & sic etiam dicitur Romana fides, vel Romana religio, quæ à Pontifice Romano, vt Christi Vicario conseruata, confirmata, definita seu approbata est. Atque hoc etiam modo particularis Ecclesia Romana vt coniuncta suo Episcopo non solum vt particulari Rectori, sed etiam vt vniuersali Doctori totius Ecclesiæ, comparatur catholicæ in priuilegio non errandi, nec deficiendi à fide, quamdiu in illa vnione cū suo capite permanserit: nam hoc etiam habet quælibet alia particularis Ecclesia sub eadem ratione, & vnione spectata. Et sequitur ex generali principio, Petrum videlicet, & Petri fidem esse immobile Ecclesiæ fundamentum, in quo quamdiu Ecclesia, licet particularis, fundata fuerit, nunquam à vera fide aberrat. Semper tamen inter vniuersalem Ecclesiam & particulares hoc discrimen considerari potest, quod quælibet particularis potest ab hac petra disiungi, & cadere: vniuersalis autem non potest, quia de sola illa scriptum est, *Portæ inferi non præualebunt aduersus eam.*

Sic igitur declarata, & intellecta vocum significatione dicimus, fidem Ecclesiæ Romanæ esse catho- 7
licam fidem, neq; Romanam Ecclesiam ab ea defecisse, nec deficere potuisse, propter Petri cathedrā in ea præsidentem. Assertionem hanc vt certam, & necessariam in fide Catholica proponimus, & eam ex diuina scriptura in hunc modum colligimus. Fides Petri catholica fuit, & deficere non potest; sed fides Ecclesiæ Romanæ est fides Petri; ergo fides Ecclesiæ Romanæ est fides Catholica, à qua nunquam illa sedes potest deficere. Argumentatio legitima est; singulæ verò propositiones in ea assumptæ per partes probandæ sunt. Prima ergo pars per se nota est, scilicet, fidem Petri, fuisse catholicam. nam si intelligatur de persona Petri neq; ab hæreticis reuocatur in dubium, nā fides Petri est, quæ vniuerso orbi à principio prædicata fuit; & illa maxime est Apostolica, & primitiua. Si verò intelligatur etiam de sede Petri vel ipsi Protestantes confitentur, per plures annos durasse eandem catholicam fidem in eadem sede Petri, testanturque sufficienter Hieronym. & Augustinus vsq; ad sua tempora, ille in Epistola ad Damasum de nomine hypostasis, hic vero in libro contra epistolam Fundamenti cap 4. vbi inter quatuor, quæ in gremio Ecclesiæ Catholicæ ipsum iustissimè tenebant, hoc numerat, *Ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascendas oues suas post resurrectionem suam Dominus commendauit, vsque ad præsentem Episcopatum successio sacerdotum.* Vbi apertè supponit, illam fuisse tunc catholicā Ecclesiam, quæ cum sede Petri erat coniuncta, & oues quæ Petro fuerant commendatæ continebat. ac subinde fidem catholicā in ea sede vsq; ad illud tempus permansisse, quod in puncto sequenti pluribus testimonijs, & rationibus à fortiori confirmabitur.

Superest ergo, vt alteram partem in propositione 8
assumptam comprobemus: nimirum hanc fidem *Expeditus*
non posse deficere in Petro, non solum quoad perso- *in nostram*
nam, sed etiam quoad sedem, & consequenter non *rem locus.*
tantum pro aliquo definito tempore, sed simpliciter *Lucæ 22.*
quamdiu Ecclesia CHRISTI durauerit. Probatur autem præcipue ex verbis Christi Lucæ 22. *Simon ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum, ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.* Nam rectè dixit Tertullian. lib. de Fuga in persecut. c. 22. rogasse ibi Christum, ne tantum diabolo permitteretur, vt fides Petri periclitaretur. Quam orationem fuisse efficacem, & obtinuisse quod petebat, satis persuadet ipsius Christi excellentia, exauditus enim est pro sua reuerentia in his quæ absolute postulabat, vt in præsenti declarauit per illa verba *Ego rogaui pro te,* magisque declarat, vel potius supponit impetrationem, & infallibilem effectum in illis vltimis verbis, *Et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos,* & ideo bene interrogat Leo Papa 9. *Erit quisquam tantæ dementiæ, qui orationem illius, cuius velle est posse, audeat in aliquo vacuam putare?* Igitur nulla fere in hac parte est controuersia, aut difficultas. Esse autem potest in alio puncto, an scilicet illa oratio facta sit tantum pro persona Petri, & ideo cum illo finitus fuerit eius effectus, vel

potius facta sit pro Sede Petri in persona eius, & ideo, tamdiù duret, quamdiù sedes durat: probandū ergo nobis relinquitur hoc posteriori modo esse intelligendam.

Quod inprimis probamus authoritate multorū
9. Summorum Pontificum, qui hanc prærogatiuā suæ dignitatis, ac sedis agnoscentes, ex his verbis Christi illam comprobarunt, qui licet in propria causa loqui videantur, nihilominus fide dignissimi sunt, tum quia antiquissimi, & quasi per cōtinuam traditionem hoc docuerunt, tum etiam quia multi eorū sunt sancti, & martyres, qui veram, & catholicam fidem sanguine suo cōsignarunt, tum denique quia etiam antiquissimi Patres eundem honorem deferunt Romanæ sedi, & fidei. Vtuntur ergo illo testimonio ad hanc veritatem cōfirmandam, Lucius Papa epist. ad Episcopos Galliæ, & Hispaniæ circa finem, vbi ait, suam sedem, normam Apostolicæ fidei, vt ab authoribus suis Apostolorum Christi Principibus illā percepit, illibatam tenere, secundum Saluatoris nostri diuinam pollicitationem. Et refert verba citata. Similia habet Marcus Papa in epist. ad Athanas. quæ habetur in tom. 1. Epistolar. p. 1. licet* in tomis Conciliorū nō referatur, & Felix. 1. ep. 3. ad Benignum, & Agatho Papa in ep. ad Cōstantin. Imperator. quæ in actione 4. sextæ synodi lecta est, & in Act. 8. probata & Nicolaus 1. in ep. ad Michaelem Imperatorem post mediū, & Leo 9. in ep. ad Michaelem cap. 7. & Innoc. III. in c. Maiores, de Baptism. latius verò quā cæteri hoc declarauit Leo Papa serm. 2. in Natali Petri & Pauli c. 3. vbi positis Euangelij verbis subiungit. *Commune erat omnibus Apostolis periculum de tentatione formidinis, & diuinæ protectionis auxilio pariter indigebant, quoniam diabolus omnes exagitare, omnes cupiebat elidere & tamen specialis à Domino Petri cura suscipitur, & pro Petri fide propriè supplicatur, tanquam aliorum status certior sit futurus, si mens principis victa non fuerit. In Petro ergò omnium fortitudo munitur, & diuinæ gratiæ ita ordinatur auxilium, vt firmitas, quæ per Christum Petro tribuitur per Petrum Apostolis conferatur. Nam & post resurrectionem suam Dominus B. Petro Apostolo post regni claues, ad trinam æterni amoris professionem, mystica insinuatione ter dixit, Pasce oues meas: quod & nunc procul dubio facit, & mandatum Domini pius pastor exequitur, confirmans nos exhortationibus, & pro nobis orare nō cessans, vt nulla tentatione superemur.* Quæ verba repetit idem Pontifex in ser. 3. de Assumptione sua, & adiungit, *Iuste in ducis nostri meritis, & dignitate lætamur, gratias agentes sempiterno Regi redemptori nostro Domino Iesu Christo, qui tantam potentiā dedit ei, quem totius Ecclesiæ Principem fecit, vt si quid etiam nostris temporibus rectè per nos agitur, illius operibus, illius sit gubernaculis deputandum, cui dictum est, Et tu aliquando cōuersus confirma fratres tuos.*

10 *Confirmatur primo.* Ex quib. verbis aliquæ colliguntur rationes, quibus hic sensus cōfirmatur. vna sumitur ex mutatione verborum Christi: nam prius ad omnes Apostolos loquutus est, omnes ferè tentandos prædicens: posteà verò Petro specialiter dicit, *Ego rogaui pro te,* ergo aliquid etiam speciale pro illo impetrauit. Personali autem perseuerantia non fuit singularis Petro, nam pro alijs etiam Christus orauit Io. 7. dicens, *Pater Sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi.* Et quamuis eo tempore, quando pro Petro rogauit, nondum illam generalem orationem obtulisset, nihilominus nullus fere peculiaris fauor Petri fuisset, nisi aliquod specialius priuilegium pro illo postulasset. Christus autem in illo singulari modo vocandi Petrum, vt attenderet, *Simon, Simon* (sic enim habent Græca) & orandi pro illo, maiorē prærogatiuam sine dubio significare voluit. Imò si attentè res consideretur, in vtroq; loco pro Petro, & omnibus Apostolis, & vniuersa Ecclesia præsente, & futura Christus Dominus orauit, diuerso tamē modo: nam apud Ioannem pri' expresſè orauit pro omnibus Apostolis, ex quibus Petrus vnus, & præcipuus erat, & in illis virtute Ecclesia continebatur, propter quam præcipuè illa oratio fiebat, quam paulo inferius consummauit Christus dicens, *Non pro eis rogo tantum, sed & pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me, vt omnes vnum sint,* vtique vnitate fidei, & catholicæ Ecclesiæ. Apud Lucā verò Christus directè, & expresse orauit tantum pro Petro, indirectè verò, & cōsecutione quadam orauit etiam pro aliis Apostolis, vt in subiunctis verbis denotauit. *Et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. Vt firmitas, quæ per Christum Petro tribuitur, per Petrum Apostolis conferatur,* quemadmodum ex Leone paulò superius retulim'. Atq; inde ad totam Ecclesiam oratio illa extenditur, quæ sub nomine fratrū etiam comprehenditur, vt ibi Theoph. indicauit, dicens, *Planus intellectus est. quia te habeo vt Principem discipulorum, postquam negato me, fleueris, & ad pœnitentiam veneris, confirma cæteros. Hoc enim te decet, qui post me Ecclesiæ petra es, & fundamentum.* vnde Agatho Papa supra, *Dominus fidem Petri non defecturam promisit, & confirmare eum fratres suos admonuit, quod Apostolicos Pontifices meæ exiguitatis prædecessores confidenter fecisse semper, cunctis est agnitum.* Et Leo IX. supra eundem sensum indicans, dixit, *A sede Principis Apostolorum, à Romana videlicet Ecclesia, tam per eundem Petrum, quam per suos successores reprobata, conuicta, & expugnata sunt omnium hæreticorum commenta, & fratrum corda in fide Petri, quæ hactenus non defecit, neque vnquam deficiet, sunt confirmata.*

Vnde ex his vltimis verbis aperitur magis sensus 11. *Cōfirmatur*
prioris promissionis, & alia optima ratio prædictæ *secundo.*
interpretationis redditur. Ita enim hic iubetur Petrus confirmare fratres suos sicut Ioan. 21. iussus est, pascere oues Christi, iidem enim sunt, qui hic vocantur fratres, & ibi oues, sed ibi vocantur oues propter mansuetudinē, & obedientiam subditorū, hic vero vocantūr fratres, vt ostendatur, Ecclesiastici pastoris officium non esse dominari, sed cōfirmare imbecilliores tanquam fratres, *forma factus gregis ex animo,* vt dixit idem Petrus epist. 1. ca. 5. Sicut ergo dictum est, *Pasce oues meas;* non Simoni, pro illa tantum persona, sed Petro pro munere, quod illi conferebatur, vt in successoribus duraret, ita, cum illi dicitur *Confirma fratres tuos,* præindicatur præcipua quædam pars illius muneris, quæ est confirmare & quasi sustentare fratres, & Ecclesiam in vera fide: nam licet hoc principaliter fiat virtute diuina, tamen hæc vtitur homine vt instrumento, vt homines modo hominibus accommodato gubernet. Et quamuis alij Pastores, & Doctores Ecclesiæ, docendo, & prædicando ad hoc cooperentur, nihilominus, id præstare ex legitima, & ordinaria potestate, & certa authoritate, discernendo falsa à veris, hæreses damnando, & catholicam doctrinam definiendo, illius est proprium, cui dictum est, *Confirma fratres tuos,* Vnde sicut hoc munus ad veræ fidei conseruationem necessarium est in Ecclesia, ita verba illa dicta sunt Petro ratione pastoralis muneris perpetuo in ecclesiam dimanaturi, in illaq; semper duraturi: ergo etiam prior promissio, *Vt non deficiat fides tuos,* facta est non tantum personæ, sed etiam muneri, & sedi Petri. Ideo n. pro illo specialiter Christus orauit, illiq; priuilegium illud impetrauit, quia munus confirmandi fratres illud auxilium ex parte Dei postulabat: ergo sicut munus futurum erat perpetuum in sede Petri, ita etiam priuilegium. Et hoc totum significauit Leo 1. in illis verbis, *Pro fide Petri propriè supplicatura, tanquam aliorum status certior sit futurus, si mens Principis victa non fuerit,* & in aliis quæ supra retulimus. Et apertius Theophyl. postquam dixit, *Quia te habeo vt Principem discipulorum, confirma cæteros,* adiungit *Intellexerit autem quis, non solum de Apostolis dictum, quod confirmati fuerint à Petro, sed de omnibus, qui vsque ad consummationem seculi futuri sunt fideles.* Quod licet ab ipso videatur postea exponi ratiōe exempli,

quod

quod in persona Petri suum delictum flentis præcessit, & in memoriis hominum perpetuo manet, Christus tamen non de exemplo loquutus est, sed de confirmatione per verbum fidei, & ideo per sedem Petri id perpetuo fieri meliùs intelligimus.

12. Atque ita etiam potest hæc veritas, & illius promissionis interpretatio ex collatione huius loci cum aliis, in quibus primatus Petri fundatur amplius stabiliri. Quod etiam significauit Leo I. incitatis verbis, conferens hæc verba, *Confirma fratres tuos*, cum illis, *Pasce oues meas*, quam comparationem iam declarauimus. Vnde quamuis hæc promissio tam clarà non esset, ex solo munere pascendi oues Christi in doctrina fidei, sufficienter colligeremus esse necessarium hoc priuilegium in sede Petri. Quia si in illa sede posset fides vacillare, in tota Ecclesia Christi periclitari posset, tum quia Ecclesia tenetur parere Petro, & successoribus eius ex cathedra docentibus, vt ex allegatis verbis Christi colligitur, quia primus & maximè necessarius pastus fidelium est vera fidei doctrina, tum etiam quia aliàs nulla esset in Ecclesia certa ratio veram à falsa doctrina discernendi, & ita non possent fideles firmari, nedum in Catholica fide inconcussè confirmari. Quam rationem amplius in sequentibus vrgebimus. Et simili modo hãc veritatem confirmat alia promissio Christi, *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*, illam enim petram esse Petrum, & successores eius, infrà ostendemus. Dicitur autem petra propter firmitatem ad sustentandum ædificium, & ideo sicut Ecclesiæ ædificium perpetuum futurum erat, ita etiam petra vt ad sustinendum illud ædificium apta esset. Quare sicut Ecclesia perpetua esse non potest, nisi eius fides deficere nõn possit, ita nec petra illa apta esset, nec firmitatem haberet ad sustentandum illud ædificium, si posset in fide deficere. Et ideo rectè dixit Origen. tract. 1. Matt. *Neque aduersus petram, super quam Christus ædificat Ecclesiam, neque aduersus ipsam Ecclesiam portæ inferi præualebunt.* Et Cyrill. in Thesauro (vt in catena D. Thom. Matth. 16. allegatur) dixit, *secundum hanc Domini promissionem Ecclesia Apostolica Petri* (id est Romana) *ab omni seductione, hæreticaque circumuentione manet immaculata, super omnes præpositos, & Episcopos, & super omnes Primates Ecclesiarum, & populorum, in suis Pontificibus in fide plenissima, & authoritate Petri.* Et cum *aliæ Ecclesiæ quorundam errore sint verecundatæ, stabilita inquassibiliter ipsa sola regnat, & cæt.* Quæ verba licet in thesauro Cyrilli nunc non inueniantur, ex Diui Thomæ authoritate magnam fidem habent.

CAPVT VI.

Stabilitas fidei, & Ecclesiæ Romanæ, traditione ostenditur.

1. Ex dictis in superiori capite probatum relinquitur fidem Ecclesiæ Romanæ esse fidem Petri, ac subinde esse fidem Catholicam, à qua sedes illa deficere nequit. Possumus autem ex ipso rerum euentu, & Patrum traditione eandem veritatem, & promissionem confirmare. Nam si Apostolica sedes in hoc, speciale priuilegium non haberet, aliquando in fide defecisset, etiam ex cathedra docens, vel hæresim aliquam approbasset, sicut in aliis Ecclesiis etiam ab Apostolis inchoatis accidisse videmus, nam hæc est humana fragilitas, & conditio, vt in tanta varietate & multitudine personarum facilè contingat error, nisi Spiritus Sanctus assistat. Hoc autem in Romana Ecclesia nunquam accidisse, præter allegatos Pontifices testatur Eusebius Papa ep. 3. ad Episcopos Tusciæ, & Campaniæ, dicens, *Prima salus est, rectæ fidei regulas custodire, & à constitutis Patrum nullatenus deuiare. Nec potest Iesu Christi Domini nostri prætermitti sententia, dicens, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Et hæc, quæ dicta sunt, rerum probantur effectibus quia in se Apostolica extra maculam semper est catholica seruata religio.* Et Gelasius Papa in epist. ad Anastasium Augustum, *Hoc est* (inquit) *quod sedes Apostolica magnopere cauet, vt quia mundo radix est Apostoli gloriosa confessio nulla rima prauitatis, nulla prorsus contagione maculetur.* Nam si (*quod Deus auertat, quod fieri non posse confidimus*) *tale aliquid proueniret, vnde cuiquam resistere auderemus errori, vel vnde correctionem errantibus posceremus?*

Expenduntur testimonia antiquorum Patrum asserentium fidē Romanæ Ecclesiæ & catholicæ coincidere

Primum testimonium

2. Neque soli Romani Pontifices, sed etiam alij Patres tam Latini, quàm Græci de Romana Ecclesia, seu cathedra Petri senserunt. Retuli iam Augustinum contra Epistolam Fundamenti cap. 4. Vbi dum pro signo Catholicæ Ecclesiæ ponit successionem Pontificum Romanorum, satis clarè demonstrat, Catholicam Ecclesiam à Pontifice Romano non disiungi, ac subinde fidem Romanam, & Catholicam eandem esse. Vnde idem August. lib. 2. de Grat. Christi, & peccato originali cap. 8. de Pelagio ait, *Romanam Ecclesiam fallere minime valuit, recoluit enim beatissimus Papa Zozimus, quid imitandus prædecessor eius de ipsius senserit gestis. Attendit etiam quid de illo sentiret prædicanda in Domino Romanorum fides, quorum aduersus eius errorem pro veritate catholica studia consonantia concorditer flagrare cernebat.* Et lib. 2. contra duas Epist. Pelagianor. c. 4. *Cum literis* (inquit) *venerabilis Innocentij Catholicæ fidei clareret antiquitas, profectò Ecclesiæ Romanæ præuaricator esset, qui ab illa sententia deuiaret.* Vbi (sicut aliàs sæpe) fidem sedis Romanæ tanquam Catholicam recipit; ac veneratur. Secundò Hieronym. epist. 57. ad Damasum, *Quoniam vetusto, &c.* Illa habet verba, *Cathedra Petri communione consocior, super illam petram ædificatam Ecclesiam scio, quicunque extra hãc domum agnum comederit, prophanus est, &c.* Vbi apertè eandem censet esse catholicam Ecclesiam, quam Romanam. Ex quo etiam in lib. 1. Apologiæ contra Ruffinum, col. 3. sic colligit, *Fidem suã quam vocat? eamne, quà Romana pollet Ecclesia? an illam; quæ in Origenis voluminibus continetur? Si Romanam respondet: ergo Catholici sumus?* vbi etiam disertè docet; eandem fidem esse catholicam, & Romanam. Illam autem etiam esse immaculatam in libro tertio eiusdem Apologiæ parum ante medium, testatur ita, *Scito Romanam fidem Apostolica voce laudatam istiusmodi præstigias non recipere, etiamsi Angelus aliter annuntiet, quam semel prædicatum est*, & in Proœmio libri secundi ad Galat. fidem, & religionem Romanorum laudat, cõcluditque, *Non quòd aliam habebant Romani fidem, nisi hanc, quam omnes Christi Ecclesiæ, sed quod in eis deuotio maior sit, & cæt.*

Secundum August. & Hieronym.

3. Tertius testis sit B. Ambr. qui in lib. de Obitu Satyri fratris versus finem, prudentiam, & cautionem sui fratris referens, inquit, *Aduocauit ad se Episcopum, neque vllam veram putauit, nisi veræ fidei gratiam, percunctatusque ex eo est, vtrumnam cum Episcopis catholicis, hoc est, cum Romana Ecclesia conueniret.* In quibus etiam verbis vnionem cum Ecclesia Romana, & cum catholica eandem esse, ac indiuiduam sentit. Vnde lib. 1. epist. 4. ad Imperatores sic scribit, *Totius orbis Romani caput, Romanam Ecclesiam, atque illam sacrosanctam Apostolorum fidem, ne turbari sineret, obseruanda foret clementia vestra, inde enim in omnes veneranda communionis iura dimanant.* Et in epist. 7. eiusdem libri ad Syricum Papam, *Credatur* (inquit) *Symbolo Apostolorum, quod Ecclesia Romana intemeratum semper custodit, & seruat*, & serm. 2. de Sanctis, qui est de Cathedra Petri, & serm. 11. qui est secundus de Petro & Paulo egregie ad rem nostram declarat, quomodo Ecclesia in Petro fundata sit; & inde habeat perpetuam fidei firmitatem.

Tertium testimonium Ambrosij.

4. Quartus sit Cyprianus, qui eodem itidem modo Ecclesiam Romanam veneratus est, præsertim verò epistol. 55. ad Cornelium col. 12. de quibusdam hæreticis ait; *Nauigare audent, & ad Petri Cathedram, atque ad Ecclesiam principalem, vnde vnitas sacerdotalis exorta est, nec cogitare eos esse Romanos, quorum fidem, Apostolo prædicante,*

Quartum Cypriani.

laudata est, ad quos perfidia habere non possit accessum, Vnde idem Cyprian. epist. 52. in princip. *Scripsisti* (inquit) *vt exemplum earundem literarum ad Cornelium collegam nostrum transmitterem, vt deposita omni sollicitudine, iam sciret, te secum, hoc est, cum Ecclesia catholica communicare.* Vbi apertè sentit, idem esse communicare Ecclesiæ Romanæ, & catholicæ. Et epist. 76. ad Magnum, *Ecclesia* (inquit) *vna est, quæ vna, & intus & foris esse non potest.* Vnde infert *si apud Nouatianũ est, apud Cornelium non fuit, si verò apud Cornelium fuit, qui Fabiano legitima ordinatione successit, Nouatianus in Ecclesia non est.* Vbi etiam catholicam Ecclesiam vnam cum Romana esse supponit. Idem in epist. 40. circa med. *Vna Ecclesia, & Cathedra vna super Petrum Domini voce fundata.* Et infrà, *Quisquis alibi collegerit, spargit.* Idem verè repetit lib. de vnit. Eccl. non longè à princip. & inter multa alia dicit, *Quia cathedram Petri, super quam fundata est Ecclesia, deserit, in Ecclesia se esse confidit?*

5 *Quintum Irenæi* Quintus est Irenæus lib. 2. contra hæreses capit 3. *Quoniam* (inquit) *longum est omnium Ecclesiarum numerare successiones, maximæ, & antiquissimæ, & omnibus cognitæ, à gloriosissimis duobus Apostolis Petro, & Paulo Romæ fundatæ, & constitutæ Ecclesiæ, eam, quam habet ab Apostolis traditionem, & annuntiatam hominibus fidem, per successiones Episcoporum peruenientem vsq; ad nos, indicantes, confundimus omnes eos, qui quoquo modo, vel per sui placentiam malã, vel vanam gloriam, vel per cæcitatem, & malam sententiam, præter quam oportet, colligunt. Ad hanc enim Ecclesiam propter potentiorem principalitatem necesse est, omnem conuenire Ecclesiam hoc est, eos, qui sunt vndiq; fideles, in qua semper ab his, qui sunt vndiq; conseruata est ea, quæ est ab Apostolis traditio.*

6. *Sextũ testimonium Athanas. & Episcopor. Ægypti* Sexto addere possumus Athanasium, & Episcopos Ægypti in epist. ad Marcum Papam, in qua petunt exemplaria Concilij Nicæni, vbi inter alia dicunt, *Optamus, vt à vestra sanctæ sedis Ecclesiæ authoritate, quæ est mater, & caput omnium Ecclesiarum, ea ad correctionem, & recreationem fidelium orthodoxorum præcipere per præsentes legatos mereamur, quatenus vestra fulti authoritate, vestrisque precibus roborati, illas ita memoratis æmulis sanctæ Dei Ecclesiæ, & nostris euadire, nobisq; commissos eruere valeamus.* In quibus verbis manifestè supponit, sanam, & integram fidem in Romano Pontifice tunc fuisse, & prætereà in illo esse authoritatem ad corrigendum hæreticos, & fideles in vera fide confirmandos.

7. *Septimũ testimonium Episcoporum prouinciæ Tarracon.* Septimò adducere hic possumus testimonium Episcoporum prouinciæ Tarraconensis in epist. 2. ad Hilarium Papam, vbi primum recognoscunt priuilegium Ecclesiæ Romanæ de primatu Vicarij Christi, deinde subiungunt, *Proinde nos Deum in vobis primitus adorantes, cui sine querela seruitis, ad fidem recurrimus Apostolico ore laudatam, inde responsa quærentes, vnde nihil errore nihil præsumptione, sed Pontificali totum deliberatione præcipitur* Et his annumerari potest Ruffinus in expositione Symboli in principio dicens, *In diuersis Ecclesijs aliqua in his verbis inueniuntur adiecta, in Ecclesia tamen vrbis Romæ hoc non deprehenditur factum, quod ego propterea esse arbitror, quod neq; hæresis vlla illic sumpsit exordium, & mos ibi seruatur antiquus.* Verba etiam supra ex Cyrillo citata veritatem hanc satis confirmant, quæ præter D. Thomam, refert etiam Gennadius Archiepiscopus Constantinopolitanus in Defensione Concilij Florentini c. 5. sect. 12 paulò tamen aliter, videlicet, *Oportet nos tanquam membra caput sequi. id est, Romanum Pontificem, & Apostolicam sedem, à qua debemus petere, quid credere, & sentire debeamus, ac tenere, quia ipsius tantum est confutare, redarguere, confirmare, ordinare, soluere, & ligare.* Deniq; allegari solet Theodoretus in epi. ad Renat presbyterum Romanum, dicens, *Tenet sancta ista sedes gubernacula regendarum cuncti orbis Ecclesiarum, cum propter alia, tum quia semper hæretici fœtoris expers permansit.* Quia vero hanc Epistolam videre non potui, addo, sententiam illam esse valde consentaneam ijs, quæ tradit idem Theodoret. in epist. ad Leonem Papam, quæ in secundo tomo Conciliorum habetur, vbi Ecclesiam Romanam maximis laudib⁹ extollit, præcipue autem ait *tam insigniter exornat fides, & fide dignus testis diuinus Apostolus, qui clamat, fides vestra annuntiatur in vniuerso mundo.* Et de ipsa sede Romana dicit, *Vobis per omnes primos esse conuenit, vestra enim sedes omnium est maxima, & præclarissima, & quæ præest orbi terrarum.* Et infra, *Habet autem communium quoq; Patrum, & veritatis Doctorum, Petri, & Pauli sepulchra, quæ fidelium animas illuminãt.* Et infrà, *Illorum autem Deus nunc quoq; illorum sedem claram, insignemq; reddidit, cum vestram sanctitatem in ea collocauerit, quæ radios fidei orthodoxæ emittit.*

Dicet fortasse aliquis, hæc dicta esse à Patribus, nõ *8. Euasio*
propter singulare aliquod priuilegium Episcopi Romani in fide illibata conseruanda, sed solum propter insignem pietatem, & sinceram Romani populi fidẽ, quæ in initio Ecclesiæ, maxime viguit. Hoc enim solum significauit Paulus in verbis illis ad Rom. 1. *Gratias ago Deo meo per Iesum Christum pro omnibus vobis, quia fides vestra annunciatur in vniuerso mundo.* Sicut etiam 1. Thessal. 1. laudat Thessalonicensium fidem, dicens, *Excipientes verbum in tribulatione multa cum gaudio Spiritus Sancti, ita vt facti sitis forma omnibus credentibus, &c.* *Responsio.*
Respondetur non esse dubium, quin Apostolus in dictis verbis Romani populi fidem commendet, & nõ nulla verba Sanctorũ Patrum eandem laudem commemorent: nihilominus tamen frequentius Ecclesiã Romanam laudant, quia fidem semel susceptam integrã, & immaculatam semper custodiuit, vt ex allegatis verbis satis constat.

At enim instabunt aduersarij, hæc dicta fuisse ab *9.*
his Patrib. de Ecclesia Romana ante sexcentesimum *Instantia*
Christi annum, quo tempore ipsi etiam fatentur, veram, ac puram fidem catholicam in Romana Ecclesia, ac sede perdurasse, quod tamen non obstat, quominus posteà paulatim, ac sensim ceciderit, & puritatem fidei amiserit vt ipsi cõfingunt. Sed hoc in primis non eneruat dictorum antiquorum Patrum testimonia, *Confutatur.*
quia illi non solum factũ narrant, sed etiã ius (vt ita dicam) seu fundamentum illius facti perpetuum esse ostendunt, & ita non solum docẽt fidem Romanam fuisse suo tempore catholicam, sed etiam hoc habere ex proprio priuilegio, & prærogatiua, quæ perpetuo in illa sede duratura est. Hoc patet in primis ex illis, qui hoc fundãt in promissione Christi, *Vt non deficiat fides tua*, vt iam satis explicatum est. Deinde eadem est ratio de illis, qui hoc colligunt, *quia super hanc petram ædificata est Ecclesia*, vt dixit Hieronymus. Item ex eo, quod pro signo certo Ecclesiæ catholicæ ponant vnionem cum Ecclesia Romana, vt ex Hieronymo, & Ambrosio constat, & maximè ex Augustino. Quando enim inter signa catholicæ Ecclesiæ ponit successionem Episcoporum Romanorum, duo sine dubio potissimum significat. Vnum, est seriem, ac successionem illius Episcopatus inter tot persecutiones, & sine humana potentia, & cum eadem excellentia dignitatis, & potestatis, non esse præcipuè ex humana prouidẽtia, sed ex diuina, & ex illa Christi promissione, *Portæ inferi non præualebunt aduersus eam*, quæ semper durat, vt idem Aug. in Psal. contra partem Donati apertè declarauit dicẽs, *Dolor est cum vos videmus præcisos ita iacere. Numerate Sacerdotes, vel ab ipsa Petri sede, Et in ordine illo Patrum quis cui successit, videte. Ipsa est petra, quam nõ vincunt superbæ inferorum portæ.* Alterum est, Ecclesiam catholicam infallibiliter esse coniũctam cum sede Petri, ac subinde eãdem esse vtriusq; fidem: nam si hoc non supponatur, signũ illud ferè nullius esset momenti. Colligitur tãdem, hanc fuisse mentẽ dictorum Patrum, quia hoc priuilegiũ attribuunt Apostolicæ sedi, vt necessariũ ad munus illi commissum exequẽdum, sc. ad confirmandum subditos in vera fide, & ad authores hæresum & falsæ doctrinæ ab Ecclesia segregandum, omniaq; putrescentia membra iam emortua resecandũ.

Quam

10. Quam rationē multi ex allegatis Pontificib. indicant.

Quòd si Protestantes Angli præter hæc antiqua, nouiora testimonia requirunt, audiant in primis suum grauissimum historicum Bedam lib. 3. Histor. Anglican. cap. 25. in fine, seu apud illum, sapientem quendam presbyterum nomine VVilfridum, qui, allegatis decretis Romanæ Ecclesiæ ad quandam de Paschate controuersiam definiendam, ita concludit. *Si audita decreta Sedis Apostolicæ, imò universalis Ecclesiæ, & hæc literis sacris confirmata, sequi contemnitis, absque vlla dubietate peccatis. Et si enim Patres vestri sancti fuerunt, nunquid universalis, quæ per orbem est, Christi Ecclesia horum est paucitas vna de angulo extremæ insulæ preferenda?* His addo testimonia Gregorij, qui vsque ad sexcentesimum quartum Christi annum sedit, & de integritate fidei Sedis suæ testatur lib. 3. Epistolar. indictio. 12. epist. 32. Et sæpe alibi. Et ideò epist. 41. ad Bonifaci. sic inquit, *Hortor vos, vt dum vitæ spatium superest, ab eiusdem beati Petri Ecclesia, cui claues cœlestis regni commissæ sunt, & ligandi, ac soluendi potestas attributa, vestra anima non inueniatur diuisa, ne si hic beneficium tanti despicitur, illic vitæ aditum claudat.* Et lib. 4. indictio. 13 cap. 77. epist. 32. contra Ioannem Episcopum Constantinopolitanum, Qui nomen universalis Episcopi vsurpare ausus fuerat, invehitur in primis verbis, & promissionibus Christi. *Cunctis enim* ait, *Euangelium scientibus, liquet quòd voce Dominica sancto, & omnium Apostolorum Principi Petro Apostolo totius Ecclesiæ cura commissa est, ipsi quippe dicitur, Pasce oues meas, ipsi dicitur, Ego rogaui pro te, vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos, ipsi dicitur, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Ex quibus colligere intendit, solum Episcopum Romanum revera esse universalem, licèt propter modestiam non soleat ita vocari. Deinde vero addit, Constantinopolitanum Episcopum non posse esse universalem, cùm in ea Ecclesia multi Patriarchæ hæresum authores fuerint, quod absit ab universali Episcopo (vt significat) *quia universa Ecclesia à statu suo corruit, quando is, qui appellatur universalis, cadit.* In quo planè sentit, ad firmitatem Ecclesiæ pertinere, vt suprema, & universalis sedes in fide immutabilis sit. Quod apertè confirmat lib. 6. indict. 5. cap. 201. aliàs ep. 37. dicens, *Quis nesciat, sanctam Ecclesiam in Apostolorum Principis soliditate firmatam, quia firmitatem mentis traxit in nomine, vt Petrus à petra vocaretur, cui veritatis voce dicitur, Tibi dabo claues, & cui rursus dicitur, confirma fratres tuos.* His adiungi potest sententia Leonis 9. in epist. 1. cap. 7. dicentis, *A Sede Principis Apostolorum, Romana videlicet Ecclesia, tam per eundem Petrum, quàm per successores suos reprobata, conuicta, atque expugnata sunt omnium hæreticorum commenta, & fratrum corda in fide Petri, quæ hactenùs non defecit, neque vnquam deficiet, sunt confirmata.* Quæ scripsit hic Pontifex post annum millesimum quinquagesimum, & ea fundat in promissione Christi quoad futurum tempus, quoad præteritum verò etiam in evidentia facti, quod universo orbi notum esse supponebat.

11. Præterea ad eandem veritatem confirmandam afferre possumus Isidor. in epist. ult. ad Eugenium Episcopum Toletanum, vbi prius de Petro ait, *Præeminet cæteris, & ab ipso Dei, & Virginis filio honorem Pontificatus in Christi Ecclesia primus suscepit*, idque confirmat testimoniis Matth. 16. & Ioan. 21. & deinde subiungit, *Cuius dignitas potestatis etsi ad omnes Catholicorum Episcopos est transfusa, specialius tamen Romano Antistiti singulari quodam priuilegio, velut capiti cæteris membris celsiori permanet in æternum; qui igitur debitam ei non exhibet reuerenter obedientiam, à capite seiunctus Acephalorum schismati se reddit obnoxium; quod sicut illud sancti Athanasij de fide Sanctæ Trinitatis, sancta Ecclesia approbat, & custodit, quasi sit fidei catholicæ articulus, quod nisi quisque fideliter, firmiterque crediderit, saluus esse non poterit.* In quibus verbis, licet non expressè asserat Ecclesiam Romanam non posse deficere à fide, supponit tamen vsque ad sua tempora non defecisse, & idem semper esse futurum satis significat, cùm dicit priuilegium illius permansurum in æternum. Idem tradit Bernardus, qui Ep. 109. ad Innocen. contra nouam hæresim insurgentem eius implorat authoritatem dicens, *Oportet ad vestrum referri, Apostolatum pericula quæque, & scandala emergentia in regno Dei, ea præsertim, quæ de fide contingunt. Dignum namque arbitror, ibi potissimum resarciri damna fidei, vbi non possit fides sentire defectum. Hæc quippe huius prærogatiua sedis. Cui enim alteri aliquando dictum est. Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua? Ergò quod sequitur à Petri successore exigitur. Et tu aliquando confirma fratres tuos.* In quibus verbis satis comprobat omnia, quæ dicta sunt, & promissionum Christi veram intelligētiam. Vnde lib. 2. de Considerat. ad Eugenium cap. 8. Pontificem Romanum dicit esse *Principem Episcoporum, & potestate Petrum, & non modo ouium, sed & pastorum omnium pastorem*, & alia multa, quibus eandem veritatem stabiliuit. Et in sermone de Priuilegiis Sancti Ioannis Baptistæ. Ecclesiam Romanam dicit esse omnium Ecclesiarum matrem, & magistram, cui dictum est. *Ego pro te rogaui, vt non deficiat fides tua.* Denique Beatus Anselmus Cantuariensis Archiepiscopus librum de Incarnat. ad Vrbanum Pontificem dedicans, illum vocat universæ Ecclesiæ in terra peregrinantis Summum Pontificem, & subiungit in cap. 1. *Quoniam diuina prouidentia vestram elegit sanctitatem, cui vitam & fidem Christianam custodiendam, & Ecclesiam regendam committeret, ad nullum alium rectius refertur, si quid contra fidem Catholicam oritur in Ecclesia, vt eius authoritate corrigatur*, & alia, quæ prosequitur, quibus quid de Ecclesia Romana sentiret, satis declarauit. His addi possunt duo testimonia, quæ ab hominibus Græcis data sunt. Vnum est Thodori Studitæ in Epist. 1. ad Naucratium, quæ est 6, lib. 2. vbi de hæreticis sic ait, *Testor nunc coram Deo, & hominibus, seipsos avulserunt à corpore Christi, & supremo verticali throno, in quo Christus fidei claues posuit, aduersus quem non præualuerunt vnquam, nec præualebunt vsque ad consummationem portæ inferi, ora, scilicet, hæreticorum, sicut pollicitus est, qui non mentitur.* Et in alio opere de Cultu imaginum, cuius fragmentum refertur in lib. 3. Bibliothecæ sanctæ de Romanis loquens, ait, *Tanta est eorum fides, vt & illic infracta videatur esse petra fidei, nimirum, iuxta verbum Domini fundata.* Quæ testimonia refert, & extollit Gennadius Scholarius cap. 5. defensionis Concilij Florentini sect. 12. vbi ipse ait, sect. 17. *Si illa diuina sedes non rectè sentit mentitur Christus cùm dicit. Cœlum, & terra transibunt, verba autem mea non transibunt: his enim Ecclesiæ pollicitus est secum ea fore, & portas inferi non præualituras aduersus eam.* Vbi alia etiam ex Patribus tertiæ & quartæ Synodi adducit. Et alia innumera ex catholicis Theologis recenseri possent, sed quia prolixum esset, & non videtur necessarium, id omittimus.

Fortasse tamen Protestantes, qui testimonia antiquorum Patrum pro suis, vel nostris temporibus non recipiunt, etiam recentiorum testimonia reiicient, quia (vt ipsi fingunt) post defectionem Ecclesiæ Romanæ scripserunt. Sed qui in tantam incidunt audaciam, & temeritatem, satis convincuntur solo proprio iudicio, & arbitrio duci in interitum, & contra omnem humanam prudentiam loqui, cùm & omnem humanam fidem, & ipsius fidei diuinæ credibilitatem despiciant, & enervent. Nobis ergò satis est, ostēdisse secundum Scripturas Sacras, prout à Sanctis Patribus intellectæ sunt, & secundum eorundem Patrum traditionem, Romanam Ecclesiam ratione Sedis Apostolicæ, & Cathedræ fidei, non esse aliam à catholica, nec magis defecisse à fide, aut posse deficere, quam Ecclesiam Catholicam. Addimus præterea, si his omnibus non obstantibus contendunt adversarij Romanam Ecclesiam defecisse, oportere, vt designent tempus, & annum in quo illa defectio inceperit, & sub quo Pontifice, & in qua materia, vel articulo contigerit error: nam si nihil horum ostendere queant, vt re vera non possunt, 12.

profectò omni fide indigni sunt. Et quidem de singulis temporibus, seculis, & annis, ac Pontificibus summa diligentia id ostensum est à Cardinali Baronio in suis Annalibus, ideoque in initio anni septingentesimi prudentissimè sic alloquitur ad lectorem, *Attende animo, & lustra memoria si quid inueneris in Ecclesia Catholica diminutum eorum, quæ in reliquis omnibus superioribus videris seculis.* Et infrà, *Res ipsa id testatur, facta clamant, & mira consensione scripta sanctorum omnium prædicant, à regia nunquam deflexisse sanctam Dei catholicam Ecclesiam via, &c.*

13. Quod verò spectat ad materiam defectionis, seu ad errores particulares, quos hæretici Romanæ Ecclesiæ tribuunt, postea pauca dicemus, saltem de his, quæ Rex Angliæ attigit, nam in hoc breui opere omnibus ex professo respondere non possumus, & ab aliis catholicis Doctoribus, & à nobis pro captu nostro, in aliis Theologiæ libris, prout occasio tulit, id factum est. Non omittam autem moralem coniecturam addere, quam mihi præbuit Tertullian. lib. de Præscript. adversus hæretic. cap. 28. dicens. *Quid verisimile est, vt tot, ac tantæ Ecclesiæ in vnam fidem errauerint, nullus inter multos euentus est vnus exitus; variasse debuerat error doctrinæ Ecclesiarum. Cæterùm quod apud multos vnum inuenitur, non est erratum, sed traditum. Audeat ergò dicere aliquis, illos errasse, qui tradiderunt?* Est profectò ferè evidens coniectura, quam satis euincit tam veterum, quàm recentium hæreticorum experimentum; statim enim ac ab Ecclesia segregantur, in varias, & differentes sectas diuiduntur. Ecclesia autem Romana semper vnitatem doctrinæ retinuit, consentientibus cum illa aliis Ecclesiis Catholicam fidem profitentibus; ergo evidens indicium est, illam Ecclesiam nunquam à prima, & originaria fide desciuisse. Et ideò quoties aliqua Ecclesia, vel hominum factio ad aliam fidem declinauit, statim notata est, vt ab Ecclesia tam Catholica, quàm Romana sepa rata: in Ecclesia autem Romana, seu in sede Petri nunquam similis defectio, aut separatio ab antiqua fide, vel ab aliis membris Ecclesiæ Catholicæ notata est; ergo adversariorum euasio, & impositio friuola est, & incredibilis.

Additur authoritas & coniectura.

14. Maximè vero obijcere solent hæretici lapsus quosdam, & errata aliquorum Pontificum Romanorum, vel in personis eorum, vel in doctrina. Et in primis contendunt, aliquos verè hæreticos fuisse, & fidem perdidisse. Vnde inferre possunt, verba Christi, *Non deficiet fides tua*, non in omnibus Romanis Pontificibus vera inveniri, ac subinde non fuisse de illis prolata, atque adeò neque priuilegium, aut promissionem nunquam errandi, sortitos fuisse. Deinde obiiciunt aliquos Pontifices, qui licèt de hæresi non accusentur, falsam doctrinam per humanam ignorantiam Ecclesiæ tradiderunt. His vero obiectionibus in particulari, & sigillatim propositis copiosè, & eruditè satis fecit Illustrissimus Bellarminus lib. 4. de Summo Pontifice, & Cardinalis Osius contra Brentium, & alij nostri temporis scriptores.

Obiiciunt hæretici aliquos Pontifices in hæresim incidisse.

15. Ideoque breuiter circa priorem partem recepta distinctio præ oculis habenda est, de Pontifice, vel credente, vt est priuata persona, vel docente vt Pontifex est. Ad illum enim posteriori modo spectatum, dicimus pertinere Christi promissionem: nam hoc modo est petra, à cuius firmitate pendet in suo genere firmitas Ecclesiæ. Hoc autem modo nullum vestigium hæresis ostendunt hæretici in tota Summorum Pontificum successione. Considerando autem personam Pontificis priori modo etiam inter catholicos controuersia est, an Pontifex possit esse hæreticus, & ad huc sub judice lis est; an quis non præsumptione tantùm, sed verè talis fuerit. Hæc autem quæstio non pertinet ad fidei fundamenta, & ideo illam nunc omittimus. Et gratia vitandi controuersiam facilè damus non esse necessarium promissionem Christi ad personam Pontificis, vt est vnus ex priuatis credentibus, extendere. Quod si quis instet, eadem ratione personam Petri vt priuatam potuisse à fide deficere, non obstante Christi promissione, Respondemus primò, non esse eandem rationem de Petro, quia illi immediatè facta est promissio, & ideò non tantum facta est muneri, sed etiam personæ, ad alios autem solum per successionem descendit, & ideò solùm eis vt successoribus Petri communicatur. Deinde addimus, Petrum non solum hanc habuisse promissionem, sed etiam alias communes Apostolis, ratione quarum omnes habuerunt personalem (vt ita dicam) confirmationem, tam in gratia, quàm in fide & doctrina.

Nullus Pontifex vt caput Ecclesiæ fidem potest amittere.

Instantia.

Solutio.

16. Ad alteram verò partem de erroribus, qui Pontificibus tribuuntur, breuiter dicimus, aliud esse loqui de decretis Pontificum, quatenùs per ea aliquid definiunt, vel approbant tanquam credendum, vel obseruandum ab universa Ecclesia. aliud de priuatis sententiis, opinionibus, aut rationibus Pontificum. In præsenti enim de prioribus decretis tractamus, & in eis nullum falsum dogma invenitur, quod per modum definitionis ab eis traditum sit, & Ecclesiæ ad credendum propositum, vt facilè intelliget quicunque legerit ea, quæ authores allegant, & Canus lib. 6. de Locis cap. 1. & 8. latiùs prosequuntur. In priuatis autem sententiis, vel opinionibus, vel etiam in rationibus, quibus interdùm vtuntur, sicut non oportet esse fidei certitudinem, ita neque infallibilem veritatem, quia neque hoc est necessarium ad firmitatem est eorundem Pontificum menti, & intentioni consentaneum. Nam eo ipso quod sub opinione, vel humana existimatione loquuntur, profitentur se per humanam rationem, & sapientiam loqui, non per infallibilem assistentiam Spiritus Sancti. Si quis tamen prudenti, & pio animo consideret etiam illa, quæ hoc posteriori modo à Pontificibus traduntur, fortè nihil inveniet; quod non sit sapienter traditum, & satis probabili fundamento stabilitum.

Nullus etiā in rebus pertinentibus ad vniversalem Ecclesiam potest errare.

CAPVT VII.

Excluditur tertia euasio hæreticorum, quam per distinctionem Ecclesiæ visibilis, & inuisibilis confingunt.

IN Libro serenissimi Angliæ Regis nihil de hac euasione, vel de invisibili Ecclesia expressè dictum invenimus omittere tamen non potuimus, quin illi occurreremus, tum vt plerisque huius seculi hæreticis respondeamus, omnibus enim satisfacere, & veritatem persuadere cupimus, tum etiam vt discursum à nobis inchoatum plenius perficiamus, & omnia vana subterfugia præcludantur. Multi ergò ex hæreticis, quamuis propter aperta testimonia Scripturarum, negare non audeant Ecclesiam Christi, seu catholicam perpetuò durare, & in fide vera permanere, vt aliquo modo vim rationis, & lucem veritatis effugiant, duplicem Ecclesiam distinguunt, vnam veram, & solidam, alteram tantum apparentem, & priorem dicunt esse invisibilem oculis corporeis, posteriorem autem visibilem esse. Qua supposita distinctione respondent, Ecclesiam invisibilem esse veram Christi Ecclesiam & catholicam, cui promissum est, vt nunquam deficiat, nec portæ inferi contra eam prævaleant. Alteram verò Ecclesiam apparentem, & visibilem, licèt in hac externa specie perseueret, dicunt, in veritate fidei, ac subinde in subsistentia veræ Ecclesiæ posse deficere, & iam defecisse in Ecclesia Romana cuius formam, & speciem ita depingunt ipsi. 1.

Proponitur 3. euasio hæreticorum de Ecclesia inuisibili.

2. Fundamentum autem huius sententiæ, quatenùs supponit Ecclesiam veram esse invisibilem (hic enim tantum est scopus præsentis disputationis) est, formam constituentem veram Ecclesiam esse in se invisi-

1. Fundamentum erroris prædicti.

inviſibilem, & per nullum ſignum viſibile ita manifeſtari, vt in eo poſsit videri. Ergo talis forma ſimpliciter eſt inviſibilis. Quidquid enim viſibile eſt, vel in ſe videri poteſt, vel ſaltem in alio tanquam in ſigno. Si ergo forma conſtituens Eccleſiam neutro horum modorum videri poteſt, profectò omninò inviſibilis eſt. Ergò & vera Eccleſia, vt talis eſt, inviſibilis eſt, quia licèt perſonæ, ex quibus conſtituitur videantur quaſi materialiter quoad corpora, vel actiones humanas externas, quatenus tamen conſtituentes Eccleſiam videri non poſſunt. Sicut ſi anima hominis, quæ in ſe eſt inviſibilis, per opera externa videri non poſſet, profectò homo quatenus homo inviſibilis eſſet, & ſi corpus humanum nullum exercet motum vitæ, qui ſentire poſsit, profectò vt viuens eſſet inviſibile, etiam ſi corpus ipſum materialiter videretur.

3. Supereſt verò probandum, formam Eccleſiæ eſſe inviſibilem vtroque modo ſupra poſito. Et in primis in omni ſententia, etiam noſtra, videtur neceſſariò dicendum, illam formam eſſe in ſe inviſibilem ſiue ſit prædeſtinatio (vt quidam hæretici dixerunt) quę ſatis inviſibilis eſt, ſiue (vt dixerunt) ſit Charitas, ſiue ſit fides, vt catholici etiam docent, quia non ſolum Charitas, ſed etiam fides eſt ſpiritualis forma quoad ipſam internam qualitatem, & ita eſt in ſe inviſibilis. Quod ſi etiam adiungatur ſacramentum fidei, quod eſt Baptiſmus, etiam hoc non eſt viſibile, vt ſacramentum eſt, quia non videtur intentio neceſſaria, vt ſit ſacramentum, & conſequenter non videtur ſpiritualis character, qui neceſſarius etiam eſt iuxta catholicorum ſententiam, vt membrum Eccleſiæ conſtituat. Quòd idem hæc forma Eccleſiæ in ſignis, ſeu per ſigna viſibilia videri non poſsit, probatur, quia nulla ſunt externa ſigna charitatis, vel fidei, quæ non poſsint fictè fieri ſine vera interna fide, ſiue ſint opera externa diuini cultus, ſiue obedientia ad Prælatos Eccleſiæ ſiue actus regiminis ex parte ipſorum Prælatorum, ſiue ſint opera confeſsionis, & profeſsionis fidei. Denique vel ipſa etiam opera miraculorum: nam hæc etiam adulterari poſſunt, & ita exteriùs fingi, vt non ſint neceſſaria ſigna veræ fidei; ergo nullum viſibile ſupereſt, quo vera forma Eccleſiæ viſibilis ſit. Sola autem externa ſigna, aut opera non ſufficiunt ad veram Eccleſiam conſtituendam. nam ſicut particularis perſona ſi interiùs non credit, licèt exteriùs ſe fingat fidelem, verum Eccleſiæ membrum non eſt, præſertim ſi characterem baptiſmi non habeat, ita quælibet congregatio, vel hominum multitudo, etiam ſi per opera externa religionis, & fidei congregetur, ſi internam fidem non haberet, vera Eccleſia non eſſet; ergò cùm hæc fides ſemper ſit inviſibilis tam per ſe, quàm per aliud, etiam Eccleſia vera inviſibilis eſt. Quod fundamentum maximè habet locum in ſententia Proteſtantium, qui vniuſcuiuſque fidem reſoluunt in priuatum ſpiritum, vel propriam reuelationem vnicuique factam, nam ille priuatus ſpiritus ſine dubio inviſibilis eſt.

4. Atque hic diſcurſus videtur potiſsimè attingere, & punctum controuerſiæ, & hæreticorum motiuum. Alia verò, quæ afferri ab ipſis ſolent contra externum cultum, vt probent in Eccleſia tantum eſſe debere ſpiritualem, ac ſubinde inviſibilem, neque ab omnibus hæreticis huius temporis acceptantur, ſed in hac re diuiſi ſunt, nec ad præſentem cauſam quicquam referunt. Quia licet lex gratiæ principaliter ſit in ſpiritu, non excludit opera quæ ab interna charitate procedant, & ſimiliter licèt adoratio Eccleſiæ ſit in ſpiritu, & veritate; non excludit cultum externum ab interiori procedentem, vt in propriis locis de lege gratiæ, de religione, de ſacramentis, & ſacrificio oſtenſum eſt. Alia etiam quæ adiungi hic ſolent de Eccleſia interdum propter vim perſecutionis ita latente, vt videri non poſsit, non pertineat ad hunc locum, ſed ad alium infrà tractandum de Eccleſiæ univerſalitate. Præter dictum autem fundamentum addunt nonnulla teſtimonia, quibus reſpondere neceſſe eſt. Primo enim ex Scriptura obiiciunt illud Lucæ 17. *Regnum Dei non venit cum obſeruatione, neque dicent Ecce hic, aut Ecce illic, Ecce enim Regnum Dei intra vos eſt*, nam per Regnum Dei ibi Eccleſia intelligitur, quæ alibi dicitur *Domus ſpiritualis* 1. Petri 2. *& ciuitas Dei viuentis* ad Hebr. 12. vbi diſtingui videtur in hac proprietate Eccleſia Chriſti à viſibili ſynagoga. Secundo afferunt verba ſymboli, *Credo vnam Sanctam Eccleſiam*, nam ſi eſſet viſibilis non crederetur, ſi ergo fide credenda eſt Eccleſia, videri non poteſt. Addunt denique locum Auguſtin. 20. de Ciuit. cap. 8. vbi Eccleſiam diuidit in prædeſtinatam, & non prædeſtinatam.

Nihilominus dicendum eſt, veram Eccleſiam, quam Chriſtus ſuper petram fundauit, & cui promiſit portas inferi non prævalituras adverſus illam, viſibilem eſſe & conſequenter futilem eſſe adverſariorum evaſionem, quia ſi hæc Eccleſia viſibilis eſt, & deficere non poteſt à vera fide, & ipſi ab ea defecerunt, vt eſt per ſe evidens, & ipſi non negant, manifeſtum eſt, non veram fidem, ſed hæreſim habere. Propoſitum autem fundamentum, quod fidei dogma eſſe credimus, priùs ſimpliciter probandum eſt ex ſcriptura, & Patribus. Deinde res ipſa, (id eſt, in quo conſiſtat hæc viſibilitas Eccleſiæ) ita explicanda eſt, vt ablata verborum ambiguitate, & tergiuerſatione ex fidei principiis poſsit ratione conuinci.

Primò ergo Eccleſiam eſſe viſibilem probatur ex illo Iſaiæ 2. *Erit in nouiſſimis diebus preparatus mons Domus Domini in vertice montium, & eleuabitur ſuper colles, & fluent ad eum omnes gentes, & ibunt populi multi, & dicent. Venite aſcendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob.* Quo in loco multi ex Patribus per *montem Domini* Chriſtum intelligunt, qui Danielis 2. dicitur, *Lapis excisus ſine manibus, qui creuit in montem magnum*, vt patet ex Auguſt. tract. 1. in 1. epiſt. Ioan. & Orat. contra Iudæos cap. 7. & 8. & ex D. Hieronym. Iſai. 2. Micheæ 4. & Daniel. 2. & Tertulliano lib. contra Iudæos cap. 3. Alij verò per montem Eccleſiam intelligere videntur, vt Auguſtin. lib. 4. contr. Creſcon. cap. 58. & Chryſoſtom. Iſai. 2. & Cyrill. lib. 1. in Iſai. cap. 2. Veruntamen in re non diſſentiunt: nam de Chriſto, & de Eccleſia tanquam de corpore, & capite ibi ſermo eſt, & iuxta regulam Auguſtini, quod de corpore dicitur, de capite etiam intelligi poteſt, & è conuerſo. Vnde in alio loco Daniel. 2. de lapide abſciſſo, qui factus eſt mons magnus dicitur, *& impleuit vniverſam terram*, ſcilicet Chriſtus per Eccleſiam ſuam, Cum autem in loco Iſaiæ mons & domus Domini diſtinctè ponantur, rectè per montem, Chriſtum, & per domum, Eccleſiam intelligimus. Vnde futurus dicitur *preparatus mons domus Domini*, id eſt, Eccleſiæ cum ſuo capite Chriſto. Prædicitur ergò ibi, ſicut Chriſtus viſibilis venit in mundum, & per ſuam prędicationem, ſigna, & miracula omnibus notus, & illuſtris factus eſt, ita Eccleſiam Chriſti futuram fuiſſe viſibilem, & ita notam in mundo, vt ab omnibus cognoſci poſſet. Quod ſatis declarant ſequentia verba quæ ſunt gentium omnium dicentium, *Venite aſcendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob*, Non enim invitantur homines vt veniant, niſi ad domum, quæ nota, & viſibilis eis eſſe poteſt.

6. Eccleſia viſibilis ex Scriptura. 1. ex Iſaia. c. 2.

1. Expoſitio.

2. Expoſitio.

7. Atque ita copioſius quàm cæteri explicauit Chryſoſtom. dicens, *Res hæc dilucida adeò eſt, vt nulla deinceps, egeat per ſermonem interpretatione ipſa rerum natiua indoles ad eum modum vocem edit, tuba quauis clariùs reſonantem exhibens omnibus ſpectandum decus, ac ſplendorem Eccleſia, non enim iſte ſol tanto nitore ſplendeſcit, non item lux ex ipſo emicans illuſtre adeò iubar effundit, vt res geſta ab Eccleſia. Etenim domus Dei ſuper montes altiſſimos collocata eſt.* Et infrà, *Eccleſiæ poteſtas ipſos pertingit cælos, & tanquam domus ſupra verticem montium poſita omnibus ſe exhibet conſpicuam,*

dimus, hoc inquam, nobis ex canone diuinorum librorum legant, tot ciuitates, quæ vsque ad hodiernum diem baptismum per Apostolos sibi consignatum, tenuerunt, perijsse à fide. Quod argumentum prosequitur cap. 18. supponens in principio, Ecclesiã in Scripturis sanctis manifestè cognosci, & postea cap. 19. iterum instat, *Omissis ergo morarũ tendiculis ostendat, Ecclesiam vel in sola Africa perditis tot gẽtibus retinendam, vel ex Africa in omnibus gentibus reparandam, atque adimplendam, & sic ostendat, vt non dicat, verum est, quia hoc ego dico,* & cæt. Latè enim enumerat omnia quæ hæretici confingere solent, & adiungit. *Remoueantur ista vel figmenta mendacium hominum, vel portentà fallacium spirituum,* & postea concludit, *Sed vtrum ipsi Ecclesiam teneant, non nisi diuinarum Scripturarum canonicis libris ostendant.* Hoc proinde argumentum eò fortiùs est contra hæreticos huius tẽporis, quò ipsi prędicant, nihil esse credendum, nisi quod in scripturis legitur. Cum igitur ex Scripturis habeamus Ecclesiam visibilem, & mutatio eius in inuisibilem nõ legatur, neq; vestigium eius in Scriptura inueniri possit: profectò neq; consequenter, neq; cum fundamẽto loquuntur Protestantes.

13. *Visibilitas Ecclesiæ perpetuo duratura.* Vlteriùs verò ex eisdem Scripturis, & Patribus probamus, falsam esse posteriorem partem illius responsionis: nam locutiones Scripturæ, quæ conuincunt, Ecclesiam fuisse visibilem tempore Apostolorum, idem probat de vera, & Apostolica Ecclesia quocunq; tempore. Primò quia permissio non deficiendi facta est Ecclesiæ visibili, prout illam Christus super petram fundauit, vt patet ex illis verbis, *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam*: nam particula, *eam*, eandem visibilem Ecclesiam refert. Item ex Paulo 1. ad Timoth. 3. vbi cum dixisset, *Vt scias quomodo oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est ecclesia Dei viui*, subiungit, *quæ est columna, & firmamentum veritatis*: ostendimus priora verba intelligi de Ecclesia visibili, in qua quis conuersatur; sed particula *Quæ* eandem Ecclesiam refert; ergo illa eadem visibilis Ecclesia est columna, & firmamẽtum firmitatis, ac subinde perpetua, quia vt supra ostendi, hæc proprietas nunquam potest à vera Ecclesia separari. Adde nec posse illi conuenire, si inuisibilis aliquando fiat: est enim columna, & firmamentum veritatis, semper, & sine defectu veritatem dicendo, & errores corrigendo; hoc autem cum authoritate, & efficacia facere non posset, si esset inuisibilis, semper enim dubitari posset, an sit vera Ecclesia, quæ loquitur. Deinde multę ex adductis locutionibus Scripturæ pro quocunq; tempore prolatæ sunt; ergo de omni tempore probant veram Ecclesiam esse visibilem. Assumptum patet: nam Christus, quando monuit, *Dic Ecclesiæ, si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus*, non homines tantum, qui se audiebant, nec solam Ecclesiam primitiuam, sed totam Ecclesiam suam, vt perpetuò duraturam instruebat; ergo supponebat Ecclesiam suam semper futuram esse visibilem, quæ audiri, & audire possit. Et idem argumentum sumi potest ex verbis Pauli proximè citatis: nam consilium illud conuenienti modo conuersandi in Ecclesia, seu operandi sine offensione eius ad omnia tempora extenditur, & omni tempore seruandum est: ergo semper Ecclesia talis est, vt videri possit.

1 *Cõfirmatur 1. ex munere docendi.* Præterea est alia insignis proprietas verę Ecclesię, quæ hanc visibilitatem perpetuò requirit, nimirũ, quod extra illam non potest salus conseruari, aut inueniri, vt est certa veritas fidei, quam tradunt Cyprian. epist. 74. vbi habet illam sententiam, *Non potest quis habere Deum Patrem, qui non habet Ecclesiam matrem*, quam repetit lib. de vnit. Eccles. non longè à principio, vbi inter alia Ecclesiam comparat arcæ Noë dicens, *Si potuit euadere quisquam, qui extra arcam Noe fuit, & qui extra Ecclesiam foris fuerit, euadet.* Et loquitur apertè de Ecclesia fundata in cathedra Petri, Eãdemque doctrinam tradit multis alijs in locis. Item Augustinus in libro de vnitate Ecclesię, capitulo secundo, & decimo nono idem docet, & confirmat, quia *ad salutem, ac vitam æternam nemo peruenit, nisi qui habet caput Christum: habere autem caput Christum nemo poterit, nisi qui in eius corpore fuerit, quod est Ecclesia.* Quamobrem ex hac proprietate rectè colligitur, Ecclesiam veram omni tempore debere esse visibilem, quia omni tẽpore est corpus CHRISTI, cui vniri debent omnes, qui per CHRISTVM salutem consequi voluerint: & est ciuitas refugij, & ad quam recurrere oportet, qui ab hostibus se tueri, & defendi desiderauerint. Esset autem contra rectum ordinem, vt iam ex Ruperto retulimus, Ecclesiam ad hunc finem institutam in occulto, & in tenebris collocare, ergo cum ad eundem finem perpetuò conseruetur, perpetuò etiam debet esse conspicua, clara, & visibilis. Et ideò appositè admodum dicit Irenæus libro primo, contra hæreses capitulo secundo. *Hanc fidem Ecclesia in vniuersũ mundum disseminata diligenter custodit, quasi vnam domum inhabitans, & similiter credit ijs, quasi vnam animam habens, & vnum cor, & consonanter prædicat, docet, & tradit, quasi vnum possidens os.* Et infra subiungit, *Sicut sol creatura Dei in vniuerso mundo vnus, & idem est, sic & lumen, prædicatio veritatis vbique lucet, & illuminat omnes, qui volunt ad cognitionem veritatis venire.* Quam comparationem imitatus etiã est Cyprianus libro de vnitat Eccles. dicens, *Ecclesia vna est, quæ in multitudinem latiùs incremento fœcunditatis extenditur; quomodo solis multi radij, sed lumen vnum, diuelle radium solis à corpore, diuisionem lucis vnitas non capit*, Quem locum citat Aug. lib. 1. contra Crescon. ca. 36. dicens, *Hanc* (scil. Ecclesiæ ciuitatem) *B. Cyprian. ita commendat, vt eam dicat, Domini luce perfusam, radios suos per orbem terrarum porrigere,* &c. Et sic etiam Origen. tract. 3. in Matth. *Ecclesia plena est fulgore ab Oriente, vsque ad Occidentem, & plena est lumine vero, quæ est columna, & firmamentum veritatis.* Et significãt Aug. & alij, qui, vt supra vidimus, ad illam accõmodant illud Psal. *In sole posuit tabernaculum suum*, & illud Ieremiæ. *Ipsa est sedes gloriæ, quæ exaltata est, & omnibus apparet.* [illegible] propterea etiam ab alijs Patribus comparatur candelabro continenti lucernam, *vt luceat*, (ait Chrysostom.) id est, *appareat, & illuminet, qui sunt vel in domo Ecclesiæ, vel in domo omnium mundorum.* Denique propter hanc causam dicit idem Chrysostom. hom. 4. in cap. 6. Isai. *facilius esse solem extingui, quam Ecclesiam obscurari.*

Alio item modo refutare possumus prædictam euasionem hæreticorũ, & veritatem catholicam confirmare, sumpto eodem principio ab aduersarijs cõcesso, quod Ecclesia Christi in sua origine visibilis, & notissima fuit, vt ex Scriptura satis probatum est, & præsertim verba Christi, Actaq; Apostolorum ostendunt. Nam hæc Ecclesia ita propagata, & conuersata, est, sicut fuit fundata, ergo sicut in principio visibilis fuit, ita perpetuo cõuersatur. Et Minor quidem propositio quoad propagationem ex eisdẽ Actibus cõstat. Priùs enim in Hierusalem radices agens, postea per Iudæam aucta, deinde ad Samariam extensa, ac tandem per omnes gentes, & vniuersum orbem propagata, in omnibus semper locis visibilis fuit. Et ita particulares Ecclesiæ tanquam notæ, & manifestæ tam in dicta sacra historia, quã in epistolis Apostolicis, & in lib. Apocalypsis proponuntur, & nominãtur. Quod verò spectat ad conseruationem, seu durationem, constat etiam sensibili, vt ita dicam, modo Ecclesiam perseuerasse per continuam, visibilemque successionem Pontificum, Episcoporũ, Doctorum & aliorum fidelium, & Ecclesiæ membrorum: & inde etiam colligi potest, eodem modo esse perseueraturam quandiu mundus durauerit, quia eadem est, euiuscunq; temporis ratio. 15. *Cõfirmatur 2. ex visibili successione Pontificum.*

In quo discursu solum superest probandũ, durationẽ Ecclesiæ semper fuisse in statu visibili ratione successionis, id autem probari potest in primis ex doctrina Patrum, Tertullianus enim de præscript. 16.

cap. 20.

cap.10.sic describit continuatam durationem Ecclesiæ, *Apostoli primò per Iudæam contestata fide in Iesum Christum & Ecclesijs institutis, de hinc in orbem profecti, eandem doctrinam eiusdem fidei apud nationes prædicarunt, & Ecclesias condiderunt, à quibus traducem fidei, & semina doctrinæ aliæ Ecclesiæ mutuatæ sunt, & quotidie mutuantur, vt Ecclesiæ fiant, ac per hoc, & ipsæ Apostolicæ deputantur, vt soboles Apostolicarum Ecclesiarum, omne genus ad originem suam censeatur necesse est.* Et ita concluditur ex omnibus Ecclesijs coalescere vnam. Quod verum est de Ecclesiâ non solum prout est simul in aliquo tempore, sed etiam, vt successiuè permanet per communicationem & vnionem præsentis cum præterita, & legitimam successionem, quã magis explicat cap.32. dicens Ecclesias, quæ se profitentur Apostolicas, oportere, vt ostendant, ordinem Episcoporum suorum, deducendo illum vsque ad Apostolos.

17. *Ecclesia semper ratione successionis visibilis perseuerat.* Eandem doctrinam latè tradit Cyprian. lib. de vnit. Ecclesiæ, & epist. 76. vbi inter alia ait, *Nec Episcopus computari potest qui Euangelica, & Apostolica traditione contempta nemini succedens, à se ipso ortus est,* & ita vt Ecclesiæ notam ponit Pontificum successionem. Et epist. 69. dicit, *Episcopum esse in Ecclesia, & Ecclesiam in Episcopo, & si quis cum Episcopo non sit, in Ecclesia non esse, & frustrà sibi blandiri eos, qui pacem cum sacerdotibus non habentes, obrepunt, & latenter apud quosdam communicare se credunt, quando Ecclesia, quæ Catholica vna est, scissa non sit, neque diuisa, sed sit vtique connexa, & coharentium sibi inuicem sacerdotum glutino copulata.* Eodem modo hanc Ecclesiæ continuam vnitatem declarat Irenæ. lib 3. contra hæres. cap. .& 3. & Augustin. idem sentit contra Epistolam Fundamenti, & alijs locis citatis, & Vincent. Lyrinens. & reliqui supra allegati, Quorum communis sensus est, Ecclesiam perseuerasse per continuã successionem in eodem Hierachico ordine, in quo condita fuit, ac subinde in eodem statu visibili, in quo nota, & manifesta sit: quoniam aliàs non posset de continua successione, traditione constare.

18. *Cõfirmatur vlt. ex Paul. ad Ephes. 4.* Potestque meritò hic discursus fundari in Paulo ad Ephes. 4. dicente, *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam Prophetas, alios Euangelistas, alios autem Pastores, & Doctores ad consummationem Sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis Filij Dei, in virum perfectum in mensuram ætatis plenitudinis Christi.* Nam ex his verbis constat hanc Ecclesiam, quæ per modũ vnius corporis ex varijs membris coalescit, & per mutuam operam, & influxum eorum inter se conseruatur (vt idem Apostol. 1. ad Cor. 12. docuit) eandem formam habituram, *Donec occurramus omnes in virum perfectum.* Ac subinde Doctores, & Pastores per continuam successionem in ea duraturos, & sensibili modo recturos, & docturos illam: quod intelligi nullo modo potest, nisi vera Ecclesia semper visibilis, & humano modo (vt ita explicem) tractabilis perseueret, non enim potest caput esse visibile, & corpus inuisibile, vt rectè dixit Augustinus epist. 48. ad Vincent. circa medium.

CAPVT VIII.

Occurritur aduersariorum obiectionibus, & quo sensu Ecclesia visibilis sit, exponitur.

1. *Vltima pro hæreticorum sintent. euasio ecclesiam esse credibilẽ intellectui, non tamen notã sensui.* His ergò modis satis, vt arbitror, demonstratum est ex principijs fidei, & testimonijs sacræ Scripturę, veram Christi Ecclesiam debere esse cognoscibilem, seu notam. Dicere tamen posset aliquis, inde non satis concludi, esse visibilem, seu sensibus externis patentem, sed ad summum esse credibilem, vt in Symbolo credenda proponitur. Atque ita esse notam intellectui, & non sensu. Vnde possent hæretici eludere omnia, quæ adduximus, dicendo, suam Ecclesiam, quam inuisibilem vocant, habentibus veram fidẽ satis esse notam. Et præcipuè Protestantes Anglicani (apud quos dicitur durare quædã forma Hierarchiæ ecclesiasticæ & Episcopatus vmbra, & minister[illegible]cere possunt, in se perseuerare Ecclesiã in ea forma externa, & sensibili, quã habuit temporibus Apostolorum. Et nihilominus non posse sensu discerni illam esse veram Ecclesiã magis, quàm Romanam, neque è contrario, ideoque appellare illã inuisibilem, non tamen ignotam, quia per fidem suam satis illam cognitam habent.

Hæc est vltima obiectio, & euasio, quam ex parte hæreticorum cogitare potui, & non censui omittendam, quia per illius solutionem tolletur omnis Protestãtium tergiuersatio, & efficacia testimoniorum, & rationum, quæ adduximus, magis intelligetur, & reliquæ etiam obiectiones in principio positæ faciliùs expedietur. Vt ergo rem aggrediamur, accipimus primo id, quod in hac obiectione concedi videtur, Ecclesiam veram esse notam seu cognoscibilem saltem per fidem, vt omnia, quæ hactenus adduximus testantur satis. Et in hoc puncto addimus duo. Vnũ est, hoc intelligendum esse, non de Ecclesia confusè concepta, seu in vniuersali abstrahendo ab hac, vel illa congregatione hominum existentium in mũdo, quæ possit illud nomen sibi attribuere, sed intelligẽdum esse de Ecclesia definitè, & in particulari sumpta, vt est in talium hominũ fidem Christi profitentium cõgregatione. Aliud est hanc Ecclesiam in particulari esse credendam, non quacũque fide probabili, aut humana, sed fide diuina certissima, & infallibili. 2. *Vera Ecclesia quomodo fide credẽda.*

Vtrumque horum potest probari ex symbolo Apostolorum, in quo profitemur nos credere sanctam Ecclesiam Catholicam. Nam hoc intelligendum est de certa, & singulari Ecclesia. Cum enim vera Ecclesia Catholica tantum sit vna, indiuidua, & particularis, illa loquutio, quæ indefinita videtur, æquiualet singulari. Sicut qui dicit, se videre solẽ, statim intelligitur loqui de illo sole singulari, qui solus in mundo est. Atque ita exponit Augustin. de Fide, & Symbolo cap.10. & Ruffin. in expositioni Symboli, & omnes. Nam ex vi illius fidei tenemur credere, illã esse verã Ecclesiam, in qua sumus, & cuius fidem profitemur, & consequenter tenemur credere, conuenticula hęreticorum, non esse verã Ecclesiam, sed Synagogam Sathanæ, Apocalyp. 2. vel, vt Ruffinus, ait, Ecclesiam malignantiũ; ergo vt per illam fidem possumus discernere veram Ecclesiam à falsa, necesse est, vt sit de tali congregatione in particulari. Denique ex ratione supra facta de necessitate huius cognitionis euidenter sequitur hanc fidẽ esse debere de tali Ecclesia indiuidua, quia nobis necessarium est, vel Ecclesiam quærere, in qua iustificari possimus, vel cui credamus, vel in qua vera Sacramenta cum fructu recipere, & vsque ad finem perseuerare, ac denique saluari valeamus. Nemo autem potest quærere Ecclesiam in communi seu in abstracto conceptam, quia hæc nõ est inquisitio speculatiua, sed practica, necessaria ad operationes præcipuas huius vitę, talis autẽ inquisitio, vel coniunctio circa particularem Ecclesiam necessario versari debet, quia actiones, vt dixit Philosophus, circa singularia versantur; ergo singularẽ etiam & indiuiduam Ecclesiam, sanctam, & Apostolicam cognoscere possumus, & debemus. 3. *Probatur quoad primã partem.*

Et hinc facilè probatur alterum quod proposuimus, scilicet, debere nos credere hanc Ecclesiam non tantùm fide, & opinione humana, sed maximè fide diuina, & Christiana. Primò, quia quidquid in Symbolo continetur, tenemur hac fide certa, & diuina credere, sed vnum ex credendis in Symbolo propositis, est hęc Ecclesia particularis, & indiuidua, vt declaraui; ergo est credenda fide infusa, & omnino certa. Secundò hoc maximè confirmat Augustinus epistola 48 dicens hanc fidem in ipsa scriptura fundari, non minus, quàm fidem hominis Iesu CHRISTI. *Quomodo enim* (inquit) *confidimus, accepisse nos ex diuinis literis,* 4. *Cõfirmatur 2. part.*

litteris, Christum manifestum, & non Ecclesiam manifestam. Vnde sæpe ibi Donatistis obijcit, *Incerti estis, vbi sit Ecclesia*, & ad hoc maximè tanquam ad magnũ absurdum eos deducere conatur. *Nos autem* (concludit columna 13.) *ideò certi sumus, neminem se à communione omnium gentium iustè separare potuisse, quia non quisq; nostrum in iustitia sua, sed in Scripturis diuinis quærit Ecclesiam, & vt promissa est reddi conspicit.*

5. Tertio idem conuincitur ex necessitate cognitionis veræ Ecclesiæ suprà declarata, nã fides veræ Ecclesiæ est in suo ordine, & secundum Deum, fundamentum reliquorum, quæ creduntur, & omniũ actionum necessariarum ad salutem; cum ab ea accipiamus Scripturam sacram, iuxta peruulgatam Augustini sententiam, *Euangelio non crederem, nisi me authoritas Ecclesiæ commoueret*, contra epist. Fundamenti c. 5. Ab eadem accipimus verum sensum scripturarum, vt capite sequenti attingemus; accipimus symbola, sacramenta, præcepta, consilia, & omnia, quæ ad salutem pertinent; ergo si fides de ipsa Ecclesia esset tantum humana opinio, reliqua omnia tãtum opinione tenerentur: periret ergo diuina fides. Et è conuerso nulla esset hæreticorum congregatio, quæ non crederetur Sancta, & Catholica sufficienti fide quia vnusquisque hæreticus credit suam Ecclesiam esse sanctam, & Apostolicam, credit autem fide humana, quæ falsa esse potest; at in hoc differt à Catholica, ergo fides, quam catholicus cõcipit de vera Ecclesia lõgè altior est, ac subinde prorsus infallibilis, & diuina.

6 *Ecclesia quomodo visibilis sensibus.* Atque ex his colligere, & addere possumus tertiò, quod maximè nostræ intentioni deseruit, nimirũ, in quo vero sensu hæc Ecclesia dicatur visibilis. Duplici enim ratione reputatur eiusmodi. Primò, quia illa Ecclesia, quàm fide credimus esse veram, obiectum quoddam est, quod visu videri, & auribus audiri, & manibus quodam modo contrectari potest. Hoc enim satis esse solet, vt obiectum aliquod creditum sensibile dicatur, etiãm si de illo credamus aliquod mysterium inuisibile sic sacramenta sensibilia vocantur, quamuis formalis ratio sacramenti, aut veritas non sentiantur. Imo etiam CHRISTVS Dominus obiectum visibile erat, cum in terris ambulabat, & tamen fide diuina credebatur à multis tanquam verus Messias, qui rectè dicere poterant, se videre Messiam, quem sperabant, & quem præsentem credebant, iuxta illud Matth 13. *Multi Reges desideraueront videre, quæ vos videtis*, &c. Et post resurrectionem suam dixit idem Christus Dominus Thomæ *Quia vidisti me Thoma credidisti.* Quod declarans Gregor dixit *Vnum vidit, & aliud credidit*, tamen de illo quem vidit, credidit quod non vidit, & ita fides illa habebat obiectum sensibile. Ita ergo dicere possumus de Ecclesia, nam de illa, quam in his personis, & locis videmus, credimus esse Sanctam, & Apostolicam, quod oculis corporeis non videmus.

7 *Responsio hæreticæ.* Obuiabunt tandem Protestantes, hoc modo etiam suam Ecclesiam esse sibi visibilẽ, quia suam cõgregationẽ quam vident credunt esse veram Ecclesiam. Respondemus in primis, in hoc nullam nobis esse cum illis contentionem, quia nos nihil moramur, an eorum congregatio visibilis sit, nec ne: sed ab eis inuentum est vocabulum inuisibilis Ecclesiæ. Semper tamen intercedit hæc differentia, quod illi congregationem, quam vident, falsò credunt esse veram Ecclesiam, nos autem catholicam seu Romanã Ecclesiam, quam etiam videmus, certa, & infallibili fide credimus esse veram Ecclesiam. Deinde est alia differentia: nam aduersarij vitare non possunt, quin dicant, congregationem suam seu opinionis suæ cœtum aliquando vel non fuisse, vel inuisibilem fuisse nimirum, antequam illi essent, quia tunc à nullis videbatur, vel agnoscebatur tanquam obiectum, de quo crederent, esse veram Christi Ecclesiam. Imo propter illud tempus in quo ipsi non erant, cogitarunt modum illum dicendi de inuisibili Ecclesia, vt possent aliquo modo dicere, nunquam defuisse in mundo veram Ecclesiam, licet per plures annos, vt v.g à Gregorio Papa vsque ad Lutherum, vel Vuiclephum, aut alium similem inuisibilis fuerit: Quod etiam pro cerebro solum suo, & sine fundamento astruerunt, nam si omninò ignota, & inuisibilis erat toto illo tempore vera Ecclesia, vnde ostendere possunt, alicubi fuisse, vel quis eis reuelauit? Nam si id solum colligant ex promissionibus, & prædictionibus de perpetuitate Ecclesiæ, fateantur necesse est, semper durasse visibilẽ, id est, in particulari cognitam, & notam, quia talis prædicta fuit, & promissa, vt ostensum est, & quia semper fuit ita credita ab orbe Christiano, sicut symbolum Apostolicum, & Nicænum semper in mundo durarunt, ex quo condita sunt, semperq; fuerunt in vera Ecclesia credita.

Altera ratio, ob quam merito potest Ecclesia vera dici visibilis non solum, quo ad materialem congregationem hominum, sed etiam quoad internam formam, & rationem Ecclesiæ, quamuis non in se, sed in alio, vt loqui solent Scholastici, est, quia signa, & effectus visibiles, seu sensibiles, quib⁹ conspicitur, sortita est. Sicut anima equi, vel etiam hominis potest dici visibilis, aliter vero, quam corpus: nam corpus videtur in se, anima verò non in se, sed in suis actibus, seu operationibus. Vnde corpus dici potest visibile animali modo, id est, merè sensitiuo, anima verò rationali modo, id est, adminiculo orationis, adiungendo discursum sensui. Sicut Paulus ad Rom. 1. dixit. *Inuisibilia Dei à creatura mũdi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspici.* Vel sicut Christus Dominus interrogatus à Ioanne per discipulos, *Tu es qui venturus es an alium expectamus?* Ipse respondit, *Renuntiate Ioanni, quæ audistis, & vidistis. Cæci vident, claudi ambulant*, &c. Matt. 11. ac si diceret in signis, quæ ego facio, videre potestis, me esse Messiam, quia illa exhibeo, quæ in Prophetis erãt prædicta, Isai. 35. & 61. Et hac ratione idem Dominus dixit Ioan. 15. *Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent*, quia nimirũ per ipsa propalabatur, vt ei fidem adhibere obligarentur. 8.

Ecclesiam visibilem seu eius insignia esse ostenditur.

Ita ergo dicimus Ecclesiam esse visibilem, quia talia semper exhibuit signa, & quasi radios visibiles suæ veritatis, vt in eis, vel per ea videri possit, ac debeat, Quod inprimis sumo ex omnibus testimonijs sanctorum Patrum, quibus supra probaui Ecclesiæ visibilitatem, omnes, enim illam explicant per effectus eius visibiles quibus orbi propalã euasit. Et specialiter ex verbis Augustini proximè citatis *Vnusquisq; nostrum in Scripturis diuinis quærit Ecclesiam, & vt promissa est reddi conspicit.* Promissa enim est Ecclesia habens tales proprietates, & signa, in quibus impletis conspici possit. Declaratur hoc ex verbis Christi Marci vltim. *Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium*, ac si diceret plantate Ecclesiam, seminãdo Euangelij verbum, & baptizando: nam ex baptizatis credentibus congreganda est. Et statim subiũgit, *Signa autẽ eos, qui crediderint, hæc sequẽtur*, & ponit quinque sensibilia signa quasi certa suæ Ecclesiæ indicia quæ postea in Actibus leguntur impleta: non enim illa data sunt ad cognoscendam singulorum credẽtium fidem, sed ad cognoscendam congregationem fidelium verè credentium in Christum, quæ est vera Ecclesia. 9.

Signa Catholicæ Ecclesiæ

Atque hoc modo per hæc signa ad literam intellecta, & per alia sanctitatis opera, quæ per illa significabantur (vt Gregorius homil. 29. in Euang. & Bernard. serm. 1. de Ascensione voluerunt) facta est Ecclesia visibilis statim à suo initio, & postea eodem modo, vt supra ostendimus perseuerauit. Non per durationem, & quasi continuationẽ omnium illorum signorum, sed per cõtinuam successionem, quæ suo etiam modo visibilis est, & hominibus euidens, & hoc modo in illis signis videtur Ecclesia, quæ nũc 10.

est,

est quia eadē est cum illa, quæ tunc fuit, quæ vnitas ex ipsa succesſione ſatis cognoſcitur. Vnde (vt appoſitè ſatis Auguſt. lib. de vtilit. credend. cap. 26) *Facta ſunt illa opportuniſſima, vt his multitudine credentium congregata, atque propagata, in ipſos mores vtilis conuerteretur authoritas.* Accedit, *quod ea ſigna*, licet non ſint tam frequentia, *ne aſſiduitate vileſcant*, vt eodē loco ſuperaddidit idem Auguſtin. *vel ne animus ſemper viſibilia quæreret*, vt idē quoq; lib. 1. de vera relig. ca. 25. ait, nihilominus non omnino ceſſarunt in vera Chriſti Eccleſia, ſed temporibus opportunis fiunt iuxta diuinæ prouidentię diſpoſitionem, vt Auguſt. etiam notauit ſupra, & lib. 21. de ciuit. cap. 8.

11\. *Alia ſigna à Patribus tradita.* Accedit denique præter illa ſigna quaſi tranſitoria quæ initio naſcentis Eccleſiæ magis neceſſaria fuere, dari alia, quæ permanentia, & quaſi intrinſeca dici poſſunt, quia in ipſa Eccleſia ita requiruntur, vt ſemper cum illa durent. Quæ à Catholicis dicuntur Notæ verę Eccleſiæ, quas multi ex illis latiſſimè tradiderunt, nos verò nunc illam prouinciā non aſſumimus: nā præſenti inſtituto ſufficiunt nonnulla ſigna, quæ attigimus. *Antiquitas Eccleſiæ.* Vnum & maximè commendatum Patribus, eſt antiquitas, quam nomine ſucceſſionis, & originis declarauimus, & in ca. 8. de hoc eodem ſigno redibit ſermo. Aliud ſignum eſt, quòd maneat Eccleſia fundata in eadē petra, in qua Chriſtus illam fundauit, & quod ea immobilis, & fidelis perſeueret, & de hac ſufficiūt dicta in cap. 3. & 4. quæ in lib. 3. addimus. *Firmitas.* Aliud ſignū, quod lib. de vnitat. Eccleſ. & in multis alijs valdè commendat Auguſt. cōtra Donatiſtas, eſt localis amplitudo, vel (vt ita dicā) vbiquitas Eccleſiæ Catholicæ per totum orbem diffuſæ, ſicut promiſſa eſt, & de hac addemus aliqua in cap. 10. Hæc ergo omnia ſigna viſibilia ſunt, & per ea fit viſibilis Eccleſia, non animali modo, ſed rationali & fidei, quia ſuppoſita promiſſione, & prædictione talium ſignorum de vera Chriſti Eccleſia, vidēdo illi ſigna in aliqua congregatione, videtur vera Eccleſia ſaltem ſub generali ratione credibilis, iuxta modum loquendi D. Thom. 2. 2. q. 1. art. 4. ad 2. & 3. & artic. 5. ad 1. id eſt, per talia ſigna videt quilibet prudēs, de tali congregatione eſſe credendum, eſſe veram Eccleſiam, & non de alia.

12\. Atque in hunc modum explicata Eccleſiæ viſibilitate, nullo modo dicere poteſt aliquis nouorū dogmatum ſectator, vel Anglicanæ ſectæ defenſor, cōgregationem ſuam eſſe Eccleſiam viſibilē, & veram: idemq; de quocunq; hæreticorum cōuenticulo ſtatuendum ſentio. *Hæc ſigna nulli hæreticorum cōuenticulo quadrant.* Probatur, quia nulla ſigna exhibet, vel notas habent, quibus Eccleſiæ Chriſti veritas ita ibi appareat, vt ſecundum prudētem rationem credibile ſit, illam eſſe veram Eccleſiam, quam Chriſtus inſtituit, & perpetuò duraturam eſſe promiſit. Non enim habet illa congregatio ſub tali ſecta antiquitatem, vt ex facto ſupra relato conſtat. Neque habet originem condignam Eccleſiæ Chriſti, vt enim in ſimili, mutatis nominibus dixit Tertullianus de Præſcript. capit. 30. *Vbi tunc Lutherus, vbi tunc Caluinus, nam conſtat illos neque adeò olim fuiſſe, & in catholicam primò doctrinam credidiſſe apud Eccleſiam Romanenſem, donec ſub Pontificatu Leonis X. propter ambitionem, & inquietam animorum affectionem venena doctrinarum ſuarum diſſeminarunt.* De qua re plura inferius cap. 12. dicemus. Deinde non habet ille cœtus fundamentū petræ, in qua Chriſtus ſuam Eccleſiam fundauit, & in qua permāſuram eſſe promiſit, vt oſtenſum eſt, ſed potius directè profitetur defectionem ab illo fundamento, imò vehementi odio illud inſectatur. Adhæc amplitudinem non habet, ſed in quodam terræ angulo latet, & neq; totum illud occupat, neque ibi conſenſionē doctrinæ habat, ſed infinitam propemodum varietatem, & diuiſionē. Vt omittam, nulla habere ſigna ſupernaturalis virtutis, nec diuini luminis, aut verę ſanctitatis, cùm Catholicæ Eccleſiæ antiqua lumina, ſanctos, inquā, Patres, & Doctores tam facilè deſerat, & quaſi contemnat, & eximiæ ſanctitatis, ac perfectionis viam petulanter irrideat. Quis ergo prudens his omnibus attentè conſideratis, cogitare poſſit, nedùm firmiter credere, ibi eſſe veram Chriſti Eccleſiam.

13\. *1. Hæreticorū euaſio.* Dicent fortaſſe aliqui ex hæreticis, ſe habere ſigna ſufficientia veræ Eccleſiæ, quia habēt veras ſcripturas, ac legitimum earum ſenſum, & Chriſti ſacramēta, ac vitam bonam & honeſtam, conformemque Chriſti præceptis. *Confutatur.* Sed hæc partim communia ſunt, & hæreticis omnibus, & veræ Eccleſiæ Chriſti, vt habere Scripturam, & aliqua Chriſti Sacramenta, & aliquam ſpeciem virtutis, aut religionis, ſaltem apparentis, & ideò ex his ſolis non poteſt viſibilis fieri vera Eccleſia in ſenſu prædicto. Quædam verò ſunt falſa, vt nos credimus, & in ſe ſunt obſcura, quæ potius credi debent, quam videri, & ideò ineptè aſſerūtur vt ſigna viſibilis Eccleſiæ. Tale eſt, quod dicitur de vero ſenſu ſcripturæ: ſæpe enim latens eſt, & potiùs per verā Eccleſiam definiri debet. Et ſimile eſt, quod dicitur de numero, veritate, ac legitimo vſu ſacramentorum. Quod autem ſpectat ad ſanctitatem vitę, licet in ſingulis perſonis occulta, vel incerta ſit, nihilominus in profeſſione, & ſtatu perfectionis eius nihil habet Anglicana ſecta, quod illam cōmendet, neque in quo poſſit eum ſanctitate Eccleſiæ catholicę comparari. Quapropter rectius aduerſarij in hoc ſenſu dicent, ſuam Eccleſiam eſſe inuiſibilē, oportet tamen, vt conſequenter fateantur, non eſſe veram: nam vera Eccleſia Chriſti viſibilis eſt, non ſolum, quia vbi, & in quibus perſonis viſibilibus ſit definitè cognoſcitur, ſed etiā quia ſenſibus ſe exhibet, vt euidenter credibilem tanquam veram Chriſti Eccleſiam vt declaratum ſatis & probatum eſt.

14\. *2. Euaſio.* Scio, non futuros qui dicant, quamuis in ſua ſecta deſint illa omnia ſigna viſibilia, ſeu euidenter credibilis Eccleſiæ, ipſos tamen certos interiùs reddi ex peculiari ſpiritu, ſeu reuelatione DEI apud ſe eſſe veram Eccleſiam. *Reſponſio.* Sed hæc euaſio ridenda eſt potiùs, quàm impugnanda, nam, vt rectè dixit Auguſtinus libro de vnit. Eccleſ. cap. 2. *Cum inter nos, & hæreticos quæſtio ſit, vbi ſit Eccleſia, quid facturi ſumus? in verbis noſtris eam quæſituri, an in verbis CHRISTI? Puto quòd in verbis CHRISTI, qui veritas eſt, & optimè nouit corpus ſuum.* Quod latè proſequitur, excludens non ſolum priuatum ſpiritum, ſed etiam interpretationē ſcripturæ ſecundum ſenſum hæreticorum. Vnde hęc euaſio de priuato ſpiritu communis eſt ad omnia, & ſingula falſa dogmata illius ſectæ, & ideo quoad hanc partem in cap. ſequenti diſputationem hanc plenius abſoluemus.

15\. *Soluuntur argumenta.* Nunc ſolum ſupereſt, vt rationi dubitandi, & obiectionibus in principio poſitis ſatisfaciamus, quod quidem ex iam dictis facillimo fiet negotio. Præcipuum ſiquidem, cui maximè aduerſarij nituntur, fundamentum ſolum probat, interiorem formam Eccleſiæ, quæ eſt vera fides cum charactere baptiſmali, non eſſe in ſe viſibilem, ſeu ſenſibilem. Nō tamen probat, non eſſe viſibile corpus humanum, & myſticum, de quo certò conſtet, talem formam illi ineſſe. Item non probat, formam illam non eſſe viſibilem in alio, ſeu in ſignis, quibus ſufficienter manifeſtatur. Quia licet per hæc ſigna non oſtendatur ſufficienter fides, vel ſanctitas in ſingulis membris Eccleſiæ, propter fictionem, quæ in vnaquaque determinata perſona eſſe poteſt, nihilominus ſufficiēter oſtendunt, in hoc corpore eſſe veram CHRISTI fidem, & veram ſanctitatem, quia vera CHRISTI Eccleſia ſine his eſſe non poteſt. Dico autem ſufficienter oſtendere, non quia illa dona euidenter manifeſtent, nam ſupernaturalia ſunt, & occulta, & per fidem creduntur, ſed quia ſaltem faciunt rem euidentet credibilem, in quo ſenſu diximus, Eccleſiam veram quoad hanc partem eſſe in notis ſuis, & ſignis viſibilem.

Ad teſti-

16. Ad testimonium Lucæ 17. respondetur, illud sæpè solere obijci à Patribus in hac materia contra hæreticos afferentes, Ecclesiam esse latentem, aut occultam. Sic Augustin. lib. 13. contra Faust. c. 13 exponens similem locum Matth 24. inquit, *Dominus prauidens ait, non potest ciuitas abscondi supra montem posita. & cat vt non audiantur illi, qui ad religionem, scissuras traducunt, dicentes, Ecce hic est CHRISTVS, ecce illic, &c.* Et infra: *Nec illi audiantur, qui sub nomine quasi secreta & apocrypha veritatis, & hominum paucitatis, dicunt; Ecce in cubiculis, ecce in deserto.* Et lib. 1. Quæstionum Euangelicar. q. 38. per fulgur, quod exit ab Oriente, & peruenit vsque ad Occidentem, intelligit Ecclesiam, quæ velociter totum occupauit orbem: subnectitque, *Constituta ergo authoritate Ecclesiæ per orbem terrarum clara, atque manifesta, consequenter discipulos admonet, atque omnes fideles, & qui in eum credere voluerunt: ne schismaticis, atque hæreticis credant. Vnum quodque enim schisma, & vnaqua que hæresis, aut locum suum habet in orbe terrarum, partem aliquam tenens, aut obscuris, atque occultis conuenticulis curiositatem hominum decipit.* Et in hoc sensu explicat totum CHRISTI sermonem, & ideo, ait, præmonuisse, *Nolite credere* dicentibus, *Ecce hic, vel illic est CHRISTVS.* Et idem sensit Origen. tract. 30. in Matth. dicens, *Non eum ostendunt in Ecclesia, quæ plena est fulgore, quæ plena est lumine vero.* Eandemque sententiam insinuauit Hieronym. Matth. 24. ad illa verba, *Si ergo dixerint vobis, &c.* dicẽs, *Aut in hæreticorum penetralibus, qui Dei pollicentur arcana, nolite credere.* Estq; hæc sententia verissima, & virtute contenta in verbis Christi, quamuis non sit ibi præcipuè intenta.

Explicatio ex Patribus Luc. 17.

17. In loco ergo Lucæ duæ partes, seu duæ sententiæ Christi distinguendæ sunt. Prior, quæ in obiectione refertur, in qua Christus loquitur de regno Dei, vbi regnum Dei sine dubio non significat Ecclesiam, sed ipsum Christum, vel aduentum eius. Interrogauerũt enim Pharisæi Christum, *Quando venit regnum Dei?* id est, veniet. Quia non interrogabant de Ecclesia, sed de regno, quod per Messiam obtenturos sperabant, & illud vocabant regnum Dei, non quia aliquid cœleste, vel spirituale de illo cogitarent, sed quia ex speciali dono Dei per virtutem, & potentiam Messiæ illud sperabant, vel quia Christum ipsum audierant sæpè loquẽtem de regno Dei, ipsi verò de regno Messiæ nihil nisi temporale, & exterioris potentiæ, & maiestatis cogitabant. Et ideo respondit eis Christus, *Nõ venit regnum Dei cum obseruatione, nec dicent, Ecce hic, aut ecce illic.* Vbi non loquitur de hæreticis, sed excludit expectationem Messiæ per modum aduentus Regis temporalis, qui expectari solet cum certa temporis obseruatione, & cum alijs præuijs signis, ex quibus coniectari solet, vbi sit, aut quando peruenturus sit. Et vt omninò tolleret falsam cogitationem de futuro aduentu regni Dei, quasi nondùm venisset, addit Christus, *Ecce enim regnũ Dei intra vos est*, quia Messiam, quem sperabant, iam inter illos versatum habebant: sine illo licèt apparatu Regio, quem cogitabant. Probabile etiam est, interrogasse Iudæos de regno Dei, quod Christus prædicabat, quamuis non intelligerent, quale esset. Christum autem respondisse, illud regnum, prout in hac vita obtineri potest, esse, spirituale, & ideo non esse quod speretur pro certo tempore, aut loco, quia & intra hominem est, & in potestate vniuscuiusq; est illud intra se habere, si velit per fidem, & dilectionem Christum accipere.

Explicatio Authoris.

18. Altera pars sententiæ Christi adeò est distincta à prima, vt aliqui censeant, non fuisse continenter, nec eodem tempore dictas, & saltem est certum ex Euangelio, in priori loquutum esse Christum ad Pharisæos, respondendo illis; in posteriori autem loquutum esse ad discipulos & in eis ad omnes fideles, præueniendo illos, & dicens: *Venient dies, &c. & dicent vobis, Ecce hic, & ecce illic.* Et hæc pars sine dubio pertinet ad secundum aduentum Christi, & continet prædictionem multorum, qui pseudochristi fingendi sunt, & præsertim Antichristi: contra quorum persecutiones, & deceptiones præmonens fideles Christus præmuniuit, ne indicantibus, & dicentibus, *Ecce hic, vel illic est Christus*, præberent fidem. Et ita ex illo loco nihil colligitur, quod ad præsentem causam faciat: nam hæc posterior pars potiùs accommodatur optimè contra hæreticos, vt iam superiùs annotaui. Prior verò intellecta de primo aduentu Christi, constat, nihil pertinere ad quæstionem de Ecclesia. Imò etiam per illa verba non excluditur, quin primus aduentus Christi fuerit sensibilis, & visibilis, ita vt in aliquo loco certo quæri posset, & signari, sicut Magi quærebant, *vbi Christus nasceretur*, & rectè illis responsum est, *in Bethlehem Iudæ.* Vtique per signum prophetiæ, nam talia signa data à Prophetis rectè obseruabantur ad expectandum, & cognoscendum Messiam, imò per talia signa ipse interdum se manifestabat. Igitur in illis verbis cogitationem humanam excludit, ne putaretùr quærendus, aut expectandus per signa, & obseruationes humanas, & cum apparatu Regis temporalis, &c. Quòd si de spirituali regno animæ illa responsio Christi intelligatur, clarum est, illud esse spirituale, & internum, & hac ratione non esse visibile, & non esse alligatum certo loco, & tempori, prout tale regnum in singulis personis inuenitur. Et hoc modo etiam tota Ecclesia potest dici regnum Dei, & ciuitas Dei viuentis, & domus spiritualis, & per se inuisibilis quantum ad sanctitatem, & spiritualia dona, & nihilominus esse visibilis quoad personas, in quibus existit, non verò per rationes humanas, neq; hic, aut illic, sed per certa indicia à Christo, & Prophetis data, & in quocumq; loco, & tempore, quia & perpetua, & vniuersalis est, vt August. obseruauit.

Ad verba Symboli iam satis declaratum est, quomodo Ecclesia sancta, & Apostolica videri possit, & credi; videtur enim quoad personas, ex quibꝰ cõstat, creditur autem quoad veram fidem, sanctitatem, & alia diuina dona, per quæ Christo coniungitur tanquam corpus mysticum eius. Item videtur per signa visibilia, creditur autem, vt in se per spiritualem, & inuisibilem formam constituitur. Denique videtur in ratione credibilis, creditur autem in ratione veri, & supernaturalis obiecti. Ad locum Augustini respondeo, Augustinum nuquam distinxisse Ecclesiam prædestinatorum & reproborum tanquam duas Ecclesias, imo nec tanquam duas partes eiusdem Ecclesiæ. Solum enim in principio illius capitis 8. lib. 20 de Ciuit. loquens de Antichristo ait, *Nunquam ab illo Ecclesia seducetur prædestinata, & electa ante mundi constitutionem*, vbi non distinguit Ecclesiam, sed a potiori parte illã denominat, sicut in cap. 9 dicit, interdum à parte denominari totum. Ostendebat enim August. in dicto cap. 8. non esse ab Antichristo seducẽdam Ecclesiam, vtiq; totam, nec quoad præcipuam eius partem, & ideò vocauit illam prædestinatam, non quia sit aliqua Ecclesia inuisibilis ex parte solis prædestinatis constans, sed vt significaret, quoad præcipuam partem eius, quæ in electis, & prædestinatis existit, decipi non posse, sicut significatum est in verbis Christi, *ita vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi.* 19.

CAPVT IX.

Regem Angliæ, cum nec Scripturam integram, nec verbum Dei non scriptum admittit, fidei verè Christianæ defensorem non esse ostenditur.

HActenùs generatim demonstratum est, in Anglicana secta veram fidẽ non esse, quia per defectionem à vera fide introducta est. Et hac occasione digressi sumus, ostendendo, fidem, à qua antea defecit (quæ non fuit alia ab Ecclesiæ catholicæ, Romanæ, ac visibilis fide) veram semper fuisse, semperq; indubitanter futuram esse, vt indè certissimè constet, in Anglicana 1.

glicano schismate veram fidem esse non posse. Et quamuis hinc vel cœcutientibus inclareat, Regem Angliæ, qui se caput, & protectorem illius schismatis profitetur, defensorem veræ fidei non esse, quia verò ipse tribus præclaris titulis ornat, & extollit fidem, quam defendit, cum se appellat defensorem *fidei verè Christianæ, Catholicæ, & Apostolicæ*, ideò operæ pretium duxi, sigillatim per has tres prærogatiuas fidei discurrere, & ex singulis earum rationibus ostendere, non posse eiusmodi titulum illi, qui Anglicanum schisma defendit, conuenire.

2\. *Fides cum materiam tum actum credendi significat.*

Rem igitur à fide verè Christiana aggrediens animaduerto, duobus modis denominari posse fidem verè Christianam, scil. ex materia credita, & ex ratione credendi. Nam & ipsum nomen fidei interdum res creditas, seu doctrinam ipsam fidei significat, sicut Athanas. in Symbolo dixit, *Hæc est fides Catholica, quam nisi quisque fideliter firmiterque crediderit, saluus esse non poterit*, Interdum verò actum, seu virtutem credendi designat, vt est apud Paulum ad Hebræ. 11. *Est autem fides substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium*. Priori sanè modo fides verè Christiana, quæ verè fuerit à Christo, vel Apostolis nomine eius tradita, appellabitur. Posteriori autem modo assensus eiusdem doctrinæ non humana opinione vel ratione cõceptus, sed prorsus diuina, tantaque certitudine, & firmitate, vt nullum formidini, aut dubitationi relinquat locũ, vera fides nuncupabitur, iuxta illud Pauli. *Scio cui credidi, & certus sum, quia potens est depositum meum seruare*. Quæ verba licet fiduciam, seu spem certam indicent, illa tamen in certitudine fidei fundatur, & de illa ad literam loquitur Apostolus, cum dicit, se esse certum de omnipotentia Dei, hoc enim non est obiectum fiduciæ, sed assensionis. Euidentiora verò sunt verba ad Galat. 1. *Licet uos, aut Angelus de cælo*, &c. Vnde etiam est illud Athanasij in Symbolo. *Quam nisi quisque fideliter, firmiterque crediderit, saluus esse non poterit*. Et illud Basilij homil. de vera, ac pia fide. *Est fides eorum, quæ dicta sunt, assentiens approbatio sine vlla hæsitatione, cum summa animi persuasione de eorum veritate, quæ Dei munere sunt prædicata*. Et illud Bernardi epist. 190. *Nonne si fluctuat fides, manis est spes nostra? stulti ergo martyres nostri sustinentes tam acerba propter incerta, nec indubitanter sub dubio remunerationis præmio durum per exitum diuturnum inire exilium, sed absit, vt putemus in fide vel spe nostra aliquid dubia æstimatione pendulum*, &c.

2 ad Tim.

3\. *Rex Angliæ non recipit integram fidem Christianam.*

De fide igitur pro materia, seu doctrina fidei sumpta, contendit Rex Angliæ, se fidem verè Christianã retinere, quia Scripturam, Ecclesiæ Symbola, & quatuor prima Concilia generalia amplectitur, eisque fidẽ habet. Verumtamen licèt hæc cuilibet homini verò Christiano necessaria sint, non tamẽ sufficiunt ad integram Christianam fidem: oportet enim hæc credere, & alia non omittere: nam qui in vno offendit, factus est omnium reus. In duobus autem maximè offendit Angliæ Rex, primum, quia multa catholica dogmata nimis acriter insectatur, & vt ex ipsius præfatione liquet, errores fidei Christianæ contrarios profitetur. Quia verò ad hoc demonstrandum necessarium foret singulos errores in medium afferre, eorumque falsitatem ostendere: ideò ne a proposita controuersia digrediamur, in sequentem librum id differimus, vbi, quod nunc supponimus, sectam Anglicanam quoad dogmata non posse dici fidẽ verè Christianam ostendemus. Quia licèt in multis cum illa conueniat quæ ab illa sumpsit, tamen & in eorundem dogmatum intelligentia, & in aliorum confessione dissentit plurimum, fides autem verè Christiana non dicitur, nisi quæ à doctrina veræ Ecclesiæ, quę eadem est cum Christi doctrina, nec in re quantumuis minima discrepat.

4\. Omissa itaque tantisper fidei materia, de modo, & fundamento credendi, quatenus ad fidem verè Christianam necessarium est, in præsenti sumus acturi. Iacobus enim Rex in sua Prefatione ad Principes Christianos circa finem ita loquitur, *Cum Paulo opto, vos omnes fieri tales, hac vna in re, qualis & ego sum: inprimis, vt velitis scripturas peruolutare, ex ijs credendi normam petere, neque super aliorum incertis opinionibus, sed vestra ipsorum certa scientia fidei fundamenta collocare*. Quibus in verbis suæ fidei fundamentum Rex declarat, illudque in solis Scripturis certa quadam scientia propria intellectus constituit. Ex illis ergo duo nos pręcipuè fundamenta sumemus, ad ostendendum, fidem ejus non esse verè Christianam, ac proindè non habere, vnde possit de titulo fidei defensoris gloriari. Primum argumentum nostrum desumetur ex defectu integritatis fidei: nam fides, quæ integra non est, vera esse non potest: in illis autem verbis ostendit Rex se non habere integram fidem: & hoc argumentum in hoc capite vrgebimus. Aliud verò fundamentum accipimus ab illa scientia peculiari, in qua scientia fidei suæ iecit fundamenta: eiusmodi siquidem fides nec diuina, nec certa, nec catholica esse potest, vt cap. sequenti prosequemur.

Fundamentum fidei Regis Angliæ

Quod ergo ad primum attinet, quamuis Rex in 5
prædictis verbis non addat particulam excludentem alia fundamenta fidei, attentè tamen considerato toto discursu, & varijs eius verbis in dicta Præfatione, hanc fuisse Regis mentem, planè colligimus. Nam in primis paulò ante illa verba pagina 156. in principio, traditiones irridet, dicens, *Non inanibus fluxisque & prauis hominum traditionibus attendentes*. Nam licèt de humanis traditionibus loqui videatur, sentit tamen omnem traditionem non scriptam esse humanam, inanem, fluxam, aut prauam: tum quia nunquam mentionem facit traditionis diuinæ non scriptæ, tum etiam quia paulò antea indicat verbum Dei non nisi in Scriptura inueniri. Precatur enim, *vt Deus nobis mentem iniiciat cogitandi, quid ad Euangelij plantationem, & propagationem ex conscientia, secundum diuini verbi præscriptum præstare teneamur, nostri illius veri, ac vnici pastoris imperio, ac voci, quam in Scripturis audimus, obtemperantes*. Vbi expendenda est particula, *Quam in Scripturis audimus*, posita enim est ad significandum, non teneri nos obtemperare voci Dei in Scriptura non contentæ. Et quod de *vnico pastore* loquitur, licèt possit habere verum sensum, vereor tamen esse positum ad excludendam vocem cuiuscunque alterius pastoris, etiamsi ab illo Principe pastorum super gregem suum sit constitutus. Et in hoc sensu superius pagin. 47. *Romanæ Ecclesiæ officinam* irridet & pag. 57. *Pernegat terrestrem esse aliquem Ecclesiæ Monarcham, qui infallibilitate spiritus nunquam in suis sententiis errare possit*. Quod repetit pag. 61. & 62. & ita præter Scripturam omnem aliam regulam, & fidei fundamentum euertit.

Et quamuis pagin. 42. 43. & 44. videatur cum 6.
Scripturis conjungere tria symbola, & quatuor prima Concilia generalia, & vnanimem consensum Patrum, qui primis quadringentis annis post Christum floruerint, nunquam tamen (quod notandum est) dicit, se credere, aut fidem adhibere nisi Scripturis. De Symbolis enim ait, *se in illa iuraturum*, & de Conciliis, *ea venerari, ac recipere tanquam catholica, & orthodoxa*, vel *eis adhærere*, vt ait pagin. 62. Significat ergo, in his non niti tanquam in fundamentis fidei, sed illa recipere, quia sentit, & iudicat, vel non continere errorem, vel nihil docuisse ad fidem pertinens, quod in Scriptura non sit. His ergo adhæret, iudicando potius (vt sic dicam) Concilia, & symbola sua certa scientia, quam de Scripturis habet, quàm illis vtendo, vt regula, & norma sui judicij. Quod magis declarat circa vnanimem sensum Patrum, dicit enim interdum, *cum illis sentire, aut si non ita sentiat, obmutescere, quia reprehendere non audet*: iudicio ergo suo subijcit vnanimem consensum antiquorum Patrum etiam in his, *quæ tanquam necessaria ad salutem statuunt*, ita enim expresse loquitur. So-

lam

lam ergo Scripturam ponit tanquam proximam regulam fidei, eamq; non integram, nec quoad omnes eius partes, prout illam Ecclesia Romana, & Catholica amplexatur; sed à canone excludit libros, quos vocat secundę lectionis, ac ordinis, illos enim omnes inter apocryphos ponit, quos Bellarminus (quem allegat) in secundum ordinē reponendos existimauit.

Bellarm. li. 1. de Verbo Dei cap. 4. 7.

Hoc igitur fundamentum fidei sic acceptum, & intellectum neque sufficiens, neque firmum esse potest. Quæ vt ostendam, statuo id, in quo inter nos conuenit, libros Scripturæ, qui primi ordinis appellantur, & canonicos esse, & quidquid in eis est, verum Dei verbum esse, ac proinde ex se, id est, si debito modo credantur, esse firmissimũ fidei fundamentum. Nos autem addimus in primis non tantum hos libros, sed etiam qui secundi ordinis vocantur, qui ab Ecclesia iam sunt approbati, & in canone recepti, esse fidei fundamentum, & ex hac parte illud fundamentum prout à Rege accipitur, mutilum esse, & insufficiens. Ad hoc autem probandũ sufficit nunc nobis authoritas Concilij Tridentini, quæ est infallibilis authoritas Ecclesiæ catholicæ, vt cap. 3. & 4. ostensum est, & in puncto sequenti hoc etiam confirmabimus. Addimus deinde, solam scripturam, prout includit etiam omnes hos libros non esse integrum Christianæ fidei fundamentum proximum, & (vt sic dicam) formale, & expressum. Nam licèt in quodam sensu quidquid fides Christiana credit, dici possit in Scriptura fundatum, vel proximè, quia in ea formaliter continetur, vel remotè, quia in Scriptura approbatur authoritas, in qua veritates aliquæ fundantur, siue illa sit traditio, siue Ecclesia, iuxta modum loquēdi Augustini libro 1. contra Crescon. cap. 32. & 33. & aliorum Patrum, quos in fine huius capitis insinuabimus. Nihilominùs secundum veram, & catholicam fidem negari nõ potest, quin prętèr Scripturam detur in Ecclesiâ Christi verbum Dei non scriptum in libris canonicis, quod eadē fide, qua verbum scriptum suscipiendum sit. Quæ assertio si ex instituto tractanda esset, prolixam peteret de diuinis, & humanis traditionib⁹ disputationem, sed quia illa non spectat ad præsens institutum, sed solum obiter illam attingim⁹ ad rem, quam intendimus, enucleandam, ideò breuiter authoritate, & ratione per transennam tantummodò eam confirmabimus.

Libros sacros tam primi, quam secũdi ordinis esse canonicos.

Sola Scriptura non est integrum, & proximum fidei fundamentum.

Verbum Dei non scriptum eadem fide, qua scriptũ recipiẽdum.

8. Probatur ergò primò, quia ipsamet scriptura hoc disertè statuit, in ipsa enim præcipimur tenere verbum Dei non tantùm scriptum, sed etiam sola sermone, seu voce traditum, quod vocamus traditionem diuinam non scriptam. Quapropter grauiter quidem hallucinantur qui damnant, vel contemnunt, vel incertam esse putant omnem traditionem, tanquam humanam. Quamuis enim omnes traditio per homines custodiatur, & à prioribus ad posteriores temporum vicissitudine perueniat: nihilominus verbum ipsum, quod à principio prædicatum est, scriptum quamuis non fuerit, in Ecclesia per traditionem conseruatum, potest esse diuinum, seu diuinam continens institutionem. Assumptum probatur ex illo 2. ad Thessalon. 2. *Fratres state, & tenite traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per Epistolam nostram*, in quibus verbis duo maximè sunt animaduertenda, quæ Theophylact. breuiter, & doctè tetigit, dicens, *Vel hinc etiam perspicuum est, quod pleraque etiam sine scriptu per sermonem, id est, viua voce tradiderunt, non solùm per epistolam* Ecce primum: aliud est, *Similiter autem, & hæc, & illa, fide digna sunt. Itaque & Ecclesiæ traditionem fide dignam existimemus. Traditio est. Nolis amplius quærere.* Quæ sumpsit ex Chrysostomo orat. 4. in eandem epistolam. Et idem ferè habet Theodoret, ibidem, & reliqui expositores, imò penè omnes Catholici scriptores hoc potissimo testimonio vtuntur ad probandas ex Scriptura sacra non scriptas traditiones. Præter hoc verò sunt alia Scripturæ testimonia, in quibus ab Apostolis tradita credere, & tenere præcipimur, vt 2. ad Thessalon. 3. *Denunciamus vobis, fratres, in nomine Domini nostri Iesu Christi, vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non secundum traditionem, quam acceperunt à nobis.* Et 1. ad Corinth. 11. *Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis*, vtique verbo nondum enim de illo mysterio scripserat, & in fine concludit, *Cætera autem, cum venero, disponam* Et in principio, *Laudo, inquit, vos fratres, quòd per omnia mei memores estis, & sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis.*

9 Ex quibus, & similibus locis, quæ breuitatis causa omitto, possumus hanc elicere rationem, quia verbum Dei idem est, & eiusdem authoritatis, siue scriptum sit, siue tantùm ore traditum; ergò eadem fide est suscipiendum, si in Christi Ecclesia retentum, & conseruatum sit. Antecedens non solùm certum, sed etiam per se euidens est: nam materiale signum (vt sic dicam) non auget, vel minuit veritatem loquentis. Et ideò æqualiter dixit Paulus, *Siue per sermonem, siue per epistolam.* Imò (quod est attentè considerandum) Christus non præcepit Apostolis, vt scriberent, sed vt prædicarent Euangelium omni creaturæ, Marci vltim. & subdit, *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit, qui verò non crediderit, condemnabitur*; ergò verbum tantùm prædicatum, & non scriptum, est verè verbum Dei. Vnde Paulus 1. ad Thessalon. 2. *Cum accepissetis à nobis verbum auditus Dei, suscepistis illud, non vt verbum hominum sed vt est verè verbum Dei.* Constat autem, *verbum auditus*, propriè, & in rigore esse verbum vocis, licèt scriptum non sit. Hoc ergò verbum in principio euangelizatum est, & signis, ac miraculis confirmatum, iuxta illud, quòd eodem loco subiungit Marcus, *Illi autem profecti prædicauerunt vbique. Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.* Quin potiùs ab hoc verbo sermonis verbum scriptum maxima ex parte deriuatum est, vt Lucas in principio sui Euangelij testatur, dicens, *Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem, quæ in nobis completæ sunt rerum, sicut tradiderunt nobis qui à principio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis, visum est & mihi, &c.* Est ergò certissimum, verbum non scriptum esse æquè diuinum, ac subindè æquè infallibile, ac scriptum, & eadem fide suscipiendum.

Ratione confirmantur traditiones.

10 Respondebunt fortasse, hoc quidem habere locum, si constaret, aliquod verbum Dei non scriptum permansisse in Ecclesia, nunc autem nullũ esse, quod scriptum non sit. Nam verbum sermonis, quod in principio Euangelicæ prædicationis ad fidem audientium sufficiebat, vt pro futuris fidelibus conseruaretur, diuina sic disponente prouidentia, scriptum est, nihilque necessarium ad salutem, vel plenam fidem relictum est nõ scriptum, & ideò nunc sola Scriptura est regula fidei. Vt autem hæc responsio alicuius momenti sit, oportet, vt hæretici nobis probent id, quod vltimo loco ponunt, nimirum, nullum Dei verbum prædicatum relictum esse non scriptum. Imò vt consequenter loquantur, necesse est vt ex Scripturis id probent, quia ipsi dicunt, nihil esse credendum, nisi quod in scripturis continetur. Et profectò si ad credendum Scriptura necessaria esset, maximè petenda esset ad hunc articulum, à quo magna ex parte pendet integritas, & soliditas fidei, & propter quem tanta confidentia reiiciuntur omnia, quæ Ecclesia Catholica credit non scripta. At certè aduersarij non dicam ex scripturis, verum neque ex aliqua historia, aut testimonio fide digno id probare possunt. Nos autem contrarium colligimus ex Scripturis, nam Ioannes in fine sui Euangelij dicit, *Sunt autem & alia multa, quæ fecit Iesus, quæ si scribantur per singula, nec ipsum, arbitror, mundum capere posse eos, qui scribendi sunt, libros.* Et Paulus 1. ad Corinth. 11. dicit, *Cætera autem, cùm venero, disponam*, quæ tamen scripta non leguntur. Et Actor. 20. Paulus allegat dictum Christi, *Oportet* (inquiens) *meminisse verbi Domini Iesu, quoniam ipse dixit, beatius est ma-*

Euasio hæreticorum refutatur.

Dionys. de Ecclesiast. Hierarc. c. 8.

Orig. in princ. Peri archon. & tract. 29 in Matth. Tertull. in libr. Praescript. & lib. de Corona milit. Clemens in Epistolis.

gis dare, quàm accipere, quod alibi scriptum non legebatur. Et ita potuerunt etiam multa alia omitti. Vnde antiquissimi Patres praeter dogmata scripta, agnoscunt etiam non scripta. Nam vt omittam Dionysium, Originem, Tertullianum, & Clementem, locupletissimus testis est Irenaeus libr. 3. contra haereses capite 2. & 3. & Basilius libro de Spiritu Sancto capite 27. & libro contra Eunomium, Epiphan. haeresi. 61. circa finem, Hieronym. libro contra Luciferian. Augustin. Epistola 118. & 119. ad Ianuarium, & 86 ad Casulanum, & Cyprian. in lib. de Cardinalibus Christi operib. capite de Ablutione pedum, vel illius operis author.

11. Vlteriùs verò vrgere possunt aduersarij dicentes, licèt verbum Dei, non scriptum secundum se spectatum potentissimum sit ad fidem, quia tamê transitorium est, & sua natura labile fluxumque habetur, solum enim in memoria hominum, quae facilè labitur conseruari potest, ideò nisi scribatur, non posse integrum, & purum conseruari, & ex hac parte non posse ad fidem fundandam sufficere. Haec autem responsio, & Ecclesiae authoritatem labefactat, dum supponit, illam non habere Spiritus Sancti assistentiam ad verbum Dei non scriptum in sua puritate conseruandum, & consequenter etiam verbo scripto diuinam aufert authoritatem, & omnia ad humanas reuocat coniecturas. Et vt vtrumque commonstrem, liceat mihi à Rege Angliae interrogare, an credat hos libros, quos vt Canonicos recipit, canonicos esse, verumque & purum Dei verbum continere, idque diuina fide, & infallibili, vel solum humana, propter circum latam vbique famam & communem hominum opinionem. Si hoc posterius dicat, totam fidem suam ponit in authoritate humana cui sine dubio potest subesse falsum, nisi diuina simul intercedat: nam fieri non potest, vt maiori fide credat ea, quae in his libris scripta sunt, quam credat, hos libros esse canonicos, id est, esse verbum Dei, cùm ipsummet verbum Dei sit ratio credendi caetera. Si autem certa, & indubitata fide diuina credit, in his libris esse purum verbum Dei, seu hos libros esse canonicos, interrogamus vlteriùs, cur hoc credat: nam hoc non potest credere, quia scriptum sit in ipsis, tum quia vix vnquam in illis hoc inuenitur omnino dilucidè expressum, tùm etiã, quia licèt inueniretur, de hoc ipso verbo interrogaremus, cur credatur esse diuinum, seu Deo dirigente, & inspirãte scriptum. Ergo necesse est, vt fateatur, regulam, & fundamentum credendi saltem hanc particularem veritatem, scilicet, hos libros esse Scripturam diuinam, non esse ipsammet scripturam, ac subinde esse verbum Dei non scriptum in canonicis libris, quod nunc traditionem appellamus.

12. Imò ex verbis eiusdem Regis in Praefatione, si constanter loqui placuerit, ad hoc concedendum compelletur. Nam pagina 44. prius dicit, Scripturis se habere illam fidem, quae à Christiano homine debetur, & statim subiungit, *Ipsa enim apocrypha eo loco habeo, quem illis antiquitas tribuit*. Ex quibus verbis colligo, traditionem ex sententia Regis potuisse dare illis libris eam authoritatem, quam eius opinione sunt sortitae; quid enim est antiquitas, nisi traditio quaedam ergo ratione consimili negare non potest, alios libros, quos censet maiorem authoritatem habere, ab antiquitate etiam illã obtinere: quae fortasse in illis maior, seu constantior traditio fuit. Verumtamen si hac sola coniectura ducitur ad recipiendum in canone hos libros potiùs, quàm illos, non habet satis firmum, & inconcussum suae fidei, quam ita tuetur, fundamentum. Primò, quia etiamsi recepta, & indubitata hominum fama, vel existimatione liber aliquis certi authoris habeatur, semperque ante hominum memoriam sine controuersia ita reputatus sit, nihilominus tota haec authoritas non excedit fidem humanam, potestque in rigore illi falsum subesse; ergò idem erit in canonicis libris, nisi aliundè eorum antiquitas maiorem recipiat certitudinem.

Ex dictis ipsiusmet Regis eadem veritas stabilitur.

Secundò, quia quamuis perspicuum foret, libros illos fuisse conscriptos, Spiritu Sancto dictante, non potest sola antiquitas infallibiliter ostendere, illos esse puros, sicut à Spiritu Sancto sunt prolati, & non esse decursu temporum corruptos, vel casu negligẽtia, aut imperitia, vel malitia hostium fidei, praesertim Iudaeorum, aut haereticorum temeratos. Tertiò quia ex variis translationibus eorundem librorum eadem ambiguitas oriri potest, quae per solam antiquitatem, & coniecturas eius non posset cum certitudine, & infallibilitate auferri, vt experientia ipsa satis ostendit: tanta est enim in lectionibus & versionibus varietas, & in quibusdam etiam minutioribus partibus controuersia, an fuerint in originali Scriptura, nec ne, vt ex sola antiquitatis fide vix possit perpendi, quid omnino verisimilius sit nedum, quid certum prorsus, & indubitatum. 13.

Ex hoc ergò discursu concludimus, necessariam esse in Ecclesia certam aliquam authoritatem, cui specialiter Spiritus Sanctus assistat, vt possit infallibiliter discernere libros canonicos à non canonicis, & hanc nos dicimus esse in Ecclesia Catholica, quae licèt ad hoc discernendum necessario vti debeat regula traditionis, vt discursus prior sufficiẽter probat, tamen quia ipsamet traditio potest esse ambigua, & quia proximè, & immediatè per manus hominũ ad nos descendit, ideo necessarium est, vt idem Spiritus Sanctus assistat Ecclesiae, tum ad custodiendum fideliter Scripturarum depositum sibi commissum, tum etiam ad approbandam cum eadem certitudine eam traditionem, quae sufficit ad conciliandam quibusdã libris certam fidem, & discernendum illam ab alia minus constante, & minus certa. Aut igitur Rex Angliae admittit hunc infallibilem spiritum in aliquo homine, vel hominum congregatione, vel negat omnino huiusmodi potestatem. Si hoc posterius eligat, omnia reducit ad vniuscuiusque priuatum iudicium: & fidei firmitatem, & Ecclesiae violat vnitatem, sicut in vltimo huius capitis puncto ostendam. Si autem priorem partem eligat, profectò nisi Scripturae ipsi & omni prudenti rationi contradicere velit, non nisi Ecclesiae Catholicae, vel eius capiti, hanc Spiritus Sancti assistentiam concedere potest, tum quia illi tantùm promissa est, vt capite tertio, & quarto ostendimus, tum etiam, quia haec assistentia non debet esse per spiritum priuatum, sed publicum, & ad communem vtilitatem datum, vt paulò post impensius enucleaturi sumus. 14.

Authoritas cui Spiritus Sanctus specialiter assistat, est in Ecclesia necessaria.

Ecclesiae igitur commissa est Scripturarum custodia, & illi diuinitus datum est, vt fideliter, purè, ac sincerè illas conseruet, verasque à falsis, certas ab incertis, & integras à mutilatis discernat, & ideò Augustinus in libr. contra Epistolam Fundamenti cap. 5. pronunciare non veretur, *Euangelio non crederem, nisi me Catholicae Ecclesiae commoueret authoritas.* Ex quo principio vlteriùs cõcludimus, quod luciat propositum, nimirum, non minori authoritate, & fidelitate posse Ecclesiam Dei conseruare verbum Dei non scriptũ, quàm ipsas Scripturas. Tum quia promissio illi facta non est limitata ad verbum Scripturae, sed simpliciter est enunciatum Ecclesiam esse *columnam, & firmamentum veritatis*, & Christus simpliciter promisit Spiritum Sanctum qui doceat nos omnem veritatem, vtique necessariam, vel conuenientem Ecclesiae. Tum etiam, quia coniectura illa de verbo trãsitorio, & permanenti, est parui momenti, posita Spiritus Sancti assistentia, & virtute. Imò differentia est ferè nulla, quia licèt verbum nõ scriptum semel, aut iterum prolatum transitorium sit, tamen vt saepius repetitum facilè conseruatur, & ita contingit in corpore Ecclesiae per frequentem confessionem, ac celebrationem mysteriorum fidei. Vnde dici potest, non 15

Aequa certitudine obseruat Ecclesia verbum Dei nõ scriptũ, ac scriptum.

solum

solùm memoria retineri, sed etiam verbis, & factis, seu signis externis fidelium sæpe repetitis cõseruari: quin etiam, licet hoc verbum non sit scriptum in libris canonis, semper vel in decretis Pontificum, & Conciliorum, vel in Patrum monimentis, manet exaratum. Aliundè verò in conseruando verbo scripto in sua puritate non fuisset minor difficultas, & contingentia, si sola industria, & diligentia humana id agendum esset, quia, vt diximus, facilè possunt scripta corrumpi, vel mutilari, vel nimium mutari propter varias linguarum translationes, aut exemplarium transcriptiones. Igitur in vtroque verbo necessaria est, & sufficiens Spiritus S. assistentia, ideoque non minùs efficax est ad confirmandam fidem verbum Dei non scriptum, quàm scriptum, si vtrumque per Ecclesiam sufficienter proponatur.

16. *Authoritate Patrum traditiones firmantur.* Atque huius veritatis grauissimi testes sunt. In primis Irenæus libro 3. contra Hæres. capite quarto, sic concludit ex his, quæ de traditionibus dixerat, *Non oportet adhuc apud alios quærere veritatem, quam facile est ab Ecclesia sumere, cum Apostoli quasi in depositorium diues, plenissimè in eam contulerint omnia, quæ sunt veritatis, vt omnis quicunque velit, sumat ex ea potum vitæ. Hæc est enim vitæ introitus, omnes autem reliqui fures sunt, & latrones.* Declaransque amplius sufficientiam verbi non scripti, in hunc modum interrogat. *Quid autem si nec Apostoli quidem Scripturas reliquissent nobis, nonne oportebat ordinem sequi traditionis, quam tradiderunt iis, quibus committebant Ecclesias?* Et in templum adducit multas gentium nationes, quæ fidem Christi susceperunt, prius quàm scriberetur: & per plures annos sola traditione retinuerunt, prius quam Scripturas reciperent.

17. Huic accedat Augustinus, qui in dicto cap. 5. contra Epistolam Fundamenti, post verba citata statim prudentissimè interrogat. *Quibus ergo obtemperaui dicentibus, Credite Euangelio, cur eis non obtemperem dicentibus mihi. Noli credere Manichæo?* quod nos mutato nomine dicere possumus, Noli credere Luthero, aut Caluino. Et deinde prosequitur, *Elige quid velis, si dixeris; Crede catholicis, ipsi me monent, vt nullam fidem accommodem vobis. Quapropter non possum illis credens, nisi tibi non credere. Si dixeris, Noli catholicis credere, non rectè facies, me cogere ad Manichæi fidem, quia ipsi Euangelio, Catholicis prædicantibus, credidi.* Quo argumento sectarios omnes, & eorum sectatores conuincit Augustinus, vt vel Euangelio credere non debeant, vtique quod Euangelium sit, vel reliqua; quæ Ecclesia Catholica docet, credere debeant, quia negare non possunt, quin Euangelium ab Ecclesia habeant, & sine vlla ratione illi præbeant authoritatem in suscipiendo Euangelio, non verò in aliis, quæ docet. Vnde subiũgit idem Augustin. *Si dixeris, rectè credidisti laudantibus Euangeliũ, sed non rectè illis credidisti vituperantibus Manichæum* (vel perindè est, Caluinum) *vsque adeò me stultum putas, vt nulla reddita ratione, quod vis, credam, quod non vis, non credam?* quod posteà latè, & eleganter prosequitur. Et similem discursum habet libro de vtilitate credend. capite 14.

18. Est etiam insignis locus apud eundem Augustin. lib. 1. contra Cresconium capit. 32. & 33. vbi & sua authoritate, & manifesto exemplo eandem confirmat veritatem. Agit enim ibi de non rebaptizandis ritè ab hæreticis baptizatis, docetque esse dogma fidei, vt reuera est, & prius dicit, *Sequimur sanè nos in hac re etiam canonicarum authoritatem certissimam Scripturarum.* Et posteà subiungit. *Quamuis huius rei certè de Scripturis canonicis non proferatur exemplum, earundem tamen Scripturarum, etiam in hac re, à nobis tenetur veritas, cùm hoc facimus, quod iam vniuersæ placuit Ecclesiæ, quam ipsarum Scripturarum commendat authoritas, vt quoniam sancta Scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit huius obscuritate quæstionis, eandem Ecclesiam de illa consulat, quam sine vlla ambiguitate sacra Scriptura demonstrat.* In quibus verbis in primis confirmat Augustinus, quod suprà dixi, non omnem veritatem de fide credendam proximè, & (vt sic dicam) formaliter in Scriptura contineri, quamuis remotè quælibet veritas possit in Scriptura fundari, quatenus ipsa Scriptura authoritatem traditionis, & Ecclesiæ commendat. Deinde testatur hic Augustinus, Ecclesiam esse iudicem controuersiarum quæ circa res fidei mouentur, posseque sua authoritate confirmare, & certam reddere traditionem, de qua prius fuerat dubitatum. Vnde obiter colligo, quam inconstanter faciant, qui aliquos libros vt canonicos recipiunt, & alios æquè ab Ecclesia probatos à canone reijciunt, quia olim de illis dubitatum fuit. Vnde etiam Rex Angliæ, qui in sua Præfatione ita loquitur, vel in eadem est inconstantia, vel certè conuincitur, se non aliqua certa, & indubita regula, sed sola humana coniectura duci ad hos libros admittendos, & illos reijciendos à canone, & consequenter de neutris eorum, ne de contentis in illis habere certam fidem, & verè Christianam, sed tantum humanam coniecturam, & opinionem.

Denique ex dictis verbis Augustini habemus veritatem positam optimo exemplo confirmatam. Nam semel ritè baptizatum iterum baptizandum non esse, licet prior baptismus ab hæretico datus fuerit, veritas est de fide Christiana tenenda, quamuis in Scriptura sacra expressa non sit. Simile exemplum adducere possumus, quod (vt existimo) nec Protestantes Anglicani recusant: nimirum, infantes quoad valorem rectè, & conuenienter baptizari, quod cum non inueniatur in libris canonicis scriptum, ex traditione per Ecclesiam approbata receptum est, vt sentit Aug. ep. 28. & l. 4. de Baptism. c. 24. & l. 10. Gen. ad lit. c. 23. & lib. 3 de Peccat. mer. à c. 6. cum Cyprian. ep. 59. & Orig. hom. 8. in Leuit. & hom. 14 in Luc. Est & aliud exemplum de perpetua virginitate Deiparæ, quod licet multi ex nouis hæreticis, seu Protestantibus fortasse non admittant, Rex tamen respuere non videtur, cum illam in pag. 45. Præfationis it. Virginem appellet. Et quicquid aliis [illegible] dogma illud vnanimi cõsensu a Patribus [illegible] traditum, *Quod* vt alibi dixit Augustin. *oportet, vt populi Christiani [illegible] prophanis nouitatibus antepon[ant] [illegible] re, quam vobis.* Nam, vt inferius addit, *quod inuenerunt in Ecclesia, tenuerunt, quod didicerunt, docuerunt: quod à Patribus acceperunt, hoc filiis tradiderunt.* Quo nihil aptius dici potuit vel ad commendandam authoritatẽ traditionum ex origine, vel ad declarandum, quomodo communis Patrum consensus cum traditione coniũctus sit. Videri etiam potest idem August. lib. 1. contra Iulian. c. 2. Hieronym. epist. 50. ad Pammachi. pro lib. contra Iouinian. & in lib. contra Heluidi. Atque hæc videntur de puncto satis esse, vt liqueat Scripturam, licet in suo ordine sit magnum fidei fundamentum: non tamen esse per se sufficientẽ quoad nos, sine adminiculo traditionis, & Ecclesiæ, quod magis ex sequenti cap. fiet manifestum.

19. *Exemplis eadem veritas confirmatur.*

August. 2. cont. Iulian. c. 1 & 10.

20. *Explicantur aliqui patres qui videntur parum traditionibus fauere.* Contra hanc veritatem ex scripturis, vel ratione, nihil inuenio, cui respondere necessarium sit. Ex Patribus autem aliqua notare, & exponere oportet, Basilius enim homil. de vera, ac pia fide, signum superbiæ certissimum esse dicit, *eorum, quæ scripta sunt, aliquid reijcere, aut eorum, quæ non scripta, introducere.* Sed vel loquitur de additione in ipsa scriptura; aliquid apocryphum illi addendo: nam inferius ait, prohibuisse Apostolum, *ne quid eorum, quæ in diuinis literis habentur, demiatur, aut, quod absit, addatur.* Vel intelligit de introductione priuata, & facta sine authoritate in ipsa Scriptura probata. Nam aliàs cõstat, ipsum Basilium maximè commendare traditionem non scriptam libro 2. de Spiritu S. cap. 27. & 28. Et in eundem sensum referri debet, quod ait in Morali. reg. 29. *Quidquid dicimus, vel facimus, testimonio Scripturæ confirmari debere,* vtique proximè, vel remotè, vt ipse disertè declarauit in Regul. 1. ex breuioribus.

Sic etiam intelligendus est August. l. 3. contra Peti-
11. li. c. 6. cùm exponens illud Pauli, *Si Angelus de Cœlo &c.* addit, *præterquam quod in Scripturis legalibus, &c. Euangelicis accepistis*, vtique proximè, vel remotè: nam ipse alibi exposuit, quod est contra Ecclesiam, esse contra Scripturam. Sic etiam dicit li. 2. de Peccator. merit. c. vlt. in re obscura nihil esse audendum, nō adiuuantibus certis, clarisque Scripturæ documentis. Quidquid enim Ecclesia docet, adiuuatur certis Scripturæ documentis. Præterquàm quòd August. tractat de rebus obscurissimis non definiendis humana præsumptione: quę autem traditione approbata recipiuntur, nec obscurissima dici possunt, nec humana præsumptione introduci.

Allegari præterea solet Hieron. Matth. 23. quia de quadam opinione dicit, *Quia de scripturis non habet au-*
12. *thoritatem, eadem facilitate contemnitur, qua probatur.* Sed ibi loquitur de quadam historia, scilicet, de occisione Zachariæ Patris Ioannis Baptistæ inter templum, & altare, quæ ad traditionem, vel Ecclesiæ definitionem non pertinebat. Solent etiam allegare hæretici Hieronymum Aggæi 1. dicentem; *Sermo Dei percutit, quæ sine authoritate, & testimonio Scripturarum dicuntur.* Sed Hierony. circa id, *Et vocaui siccitatem, &c.* contra hæreticos agit, qui absque authoritate Scripturarum, *Quadam (ait) quasi traditione Apostolica sponte reperiunt, atque confingunt*: vbi potius tacitè admittit cum Scriptura traditionem Apostolicam, reprehendit autem eos qui sponte, & sine fundamento illam confingunt.

CAPVT X.

Ex fundamento, & ratione credendi Regis Angliæ, ipsum non esse fidei verè Christianæ defensorem, ostenditur.

1. IN hoc capite tractanda est alia pars fundamenti fidei Regis Angliæ, qui dum optat alios Principes Christianos esse qualis ipse est, collocantes, scilicet, fundamentum fidei in certa scientia, quam ipsi ex scripturis accipient, peruolutando illas, certum esse ostendit, à se partam scientiam scripturę pro fidei suę fundamento iecisse. Ex hoc ergo fundamento, & ratione credendi scripturis, colligo, eum fidem vere Christianam non tenere, nedùm defendere. Et inprimis occurrit statim admonitio Pauli ad Timotheum, *O Timothee depositum custodi* (vtique fidei, & doctrinæ, vt ipsemet Apostolus in altera ad Timoth. epistola declarauit) *deuitans prophanas vocum nouitates & oppositiones falsi nominis scientiæ quam quidam profitentes, circa fidem exciderunt.* Nam ex prædictis verbis Regis collatis cum verbis Pauli; statim apparet, hoc Regi accidisse, quod Paulus prædixit, nimirum per *falsi nominis scientiam*, quam profitetur, à vera fide aberrare. Nam, vt ibi rectè Chrys. *Quando aliquid propriis cogitationibus gignitur* (præsertim in diuinis mysteriis, & rebus ad fidem spectantibus) *scientia non est*; meritò ergo vocatur *falsi nominis scientia*, & omnium errorum occasio, propter magnam, quam denotare solet, præsumptionem. Et ideo de istis certam scientiam promittentibus dixit August. eadem Apostoli verba in tract. 97. in Ioan. circa finem, expendens. *Nihil sic amant isti, quàm scientiam promittere, & fidem rerum verarum, quas credere paruuli præcipiuntur, velut imperitiam deridere.* Proinde (in eodem tract. circa principium præmisit prudentissimè) *cauete, maxime qui paruuli estis, & adhuc alimentis lacteis indigetis, ne hominibus decepti, & deceptoribus aurem curiosam præbeatis ad incognita scienda, cùm mentes inualidas habeatis ad vera, & falsa diiudicanda.* Et infrà vanitatem eorum, qui, cum sint ignari veritatis, promittunt scientiam veritatis, comparat mulieri stultæ, & clamosæ, & nihil omnino scienti, de qua dixit Salomon Prou. 9. *Sedit in foribus domus suæ super sellam in excelso vrbis loco, vt vocaret transeuntes, qui est paruulus declinet ad me*, &c. eandemque comparationem latè prosequitur.

Rex Angliæ iacit fundamentū credendi propriam scientiam.

2. ad Tim. 1. & 2. & indicat Tertull. de Præscript. & Nazian. orat. 21. & optime Vinc. Lyrin. c. 27 & sequentib.

Prætereà interrogare libet, quid per *certam scientiam* Rex intelligat? Non est enim verisimile, vt de illa certa scientia more Philosophorum loquatur, vt significat claram, & euidentem rerum cognitionem, cum per se omnibus pateat, ex lectione scripturarum non comparari euidentem cognitionem rerum, seu mysteriorum, quæ in eadem Scriptura referuntur, ideoquè eademmet scriptura fidem exigit suæ veritatis, non visionem. Imò ipsamet docet, fidem esse de his, quæ non apparent, ad Hebr. 11. & ideo Petrus 2. canonica capitulo primo dixit, *Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes tanquam lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris.* Non potest ergo promitti, nec postulari propria, id est, euidens scientia, quæ sit fidei fundamentum. Neque etiam per certam scientiam intelligere Rex potuit ipsammet fidem, quæ & certa est, & quatenùs est excellens quædam cognitio, solet interdum, nomine scientiæ (generali quadam ratione, accepto) appellari, vt 2. Corinth. 5. *Scimus, quoniam si terrestris domus*, &c. Non potuit (inquam) Rex in hoc sensu loqui: nam super hac certa scientia dicit esse fidei fundamentum collocandum; aliud ergo est fides, aliud certa scientia, in qua fundatur. Per certam ergo scientiam certum, & indubitatum Scripturæ sensum intelligere videtur. Duo enim accuratè distinxit Augustin lib. 2. Confess. cap. 23. dicens, *Duo video dissensionum genera oboriri posse, cum aliquid à nuntiis veracibus per signa enuntiatur, vnum de veritate rerum, alterum de ipsius, qui annuntiat, voluntate*, & cap. 24. ponit exemplum in verbis Moysi, *In principio creauit Deus cœlum, & terram.* dicens, se fidenter dicere, Deum in verbo suo creasse visibilia, & inuisibilia, non tamen ita fidenter dicere, hoc intendisse Moysem per verba illa. Rex autem Angliæ è contrario significat, se certa scientia consequutum esse, quid Moyses, vel alius scriptor canonicus scribere voluerit, & in hac scientia fundare certam fidem rerum, quæ in tali scriptura continentur. Et quod mirabilius est, ad hunc modum fidei omnes Christianos Principes inuitat, eisque tacitè similem scientiam promittit, si diuinas literas euoluant.

Audiat verò Augustinum in dicto libro 12. cap. 25. dicentem ad Deum, *Pone mihi mitigationes in cor, vt patienter tales feram, qui non mihi hoc dicunt, quia diuini sunt, & in corde famuli tui* (id est Moysi) *viderunt, quod dicunt, sed quia superbi sunt, nec nouerunt Moysi sententiam, sed amant suam, non quia vera est sed quia sua est.* Et infrà. *Ista temeritas non scientia sed audacia est, nec visus, sed typus eam peperit.* Et Vincent. Lirinensis cap. 14. postquam multis verbis depinxerat hæreticos dicentes, *Nobis authoribus, nobis principibus, nobis expositoribus damnate, quæ tenebatis relinquite antiquam fidem* &c. Subiungit. *Horreo dicere, sunt enim tam superba, vt ne refelli quidem sine piaculo posse videantur.* Sufficit ergo nobis, verba Pauli aduersus hanc scientiam obijcere dicentis ad Romanos 12. *Non plus sapere, quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, & vnicuique sicut Deus diuisit mensuram fidei*, quem locum tractans Irenæus lib. 5. contra hæres. cap. 20. legit, *Sed sapere ad prudentiam*, censetque ibi contineri admonitionem, & cautionem ab hæreticis, de quibus ait, *Qui confitentur semetipsos habere agnitionem boni, & mali, & super Deum, qui fecit eos, iaculantur sensus suos impios. Supra igitur sentiunt, quàm est mensura sensationis.* Sapere igitur ad prudentiam, dicit esse ab his cauere, *Ne manducantes* (inquit) *illorum agnitionem eam, quæ plus quàm oportet, sapit, proijciamur de paradiso vitæ*, per quem Ecclesiam intelligit de qua prius dixerat, *Confugere oportet ad Ecclesiam, & eius sinu educari, & Dominicis Scripturis enutriri, plantatus est n. Ecclesia paradisus in hoc mundo; ab omni ergo ligno*

paradisi

paradisi escas manducabitis, ait Spiritus Dei, id est, ab omni diuina Scriptura manducate, super elato autem sensu ne manducaueritis, neq; tetigeritis vniuersam hæreticam dissensionem. Quis autem elatiorem habet sensum eo, qui præsumit se certa sciẽtia sensum Scripturæ Sacræ, eam tantum peruolutando, acquisiuisse.

4. Interrogo enim vlterius à Rege, quo Doctore, quo duce, hanc certam scientiam Scripturæ consequutus sit, & aliis comparandam offerat? Respondebit, vt opinor, quod alius apud Augustinum, *Cum legerem per me ipse cognoui*, hoc enim significat, cum ait, *Neque super aliorum incertis opinionibus, sed vestra ipsorum certa scientia fidei fundamenta collocare.* Sed qd Augustin⁹? prosequitur, & dicit. *Ita ne est? nullis imbutus poetica disciplina Terentium Maurum sine magistro attingere non auderes, &c. Tum in eos libros, qui quoquo modo se habeant, sancti tamen, diuinarumq; rerum pleni prope totius generis humani confessione diffamantur, sine duce irruis, & de his sine præceptore audes ferre sententiam.* Est igitur præsumptio à Sanctorum Patrum spiritu aliena, & teste August. in eodem lib. cap. 17. matrem habet superbiam. Verba eius sunt, *Si vnaquaque disciplina, quanquam vilis, & facilis, vt percipi possit, Doctorem, aut magistrum requirit, quid temeraria superbia plenius, quam diuinorum sacramentorum libros, & ab interpretibus suis nolle cognoscere, & incognitos velle damnare?* Deinde est contra ordinariam Spiritus Sancti prouidentiam. Ad quid enim pastores, & Doctores Spiritus Sanctus Ecclesiæ prouidit, si scripturarum sensus non à Doctoribus, sed proprio ingenio, & industria comparandus est? Aut quomodo illa, quam Paulus requirit, prudentia, aut modestia potest vnusquisq; fidelium non solum se ipsum in intelligentia scripturæ Doctoribus Ecclesiæ præferre, verum etiam solum suum sensum certam scientiam existimare, & quidquid ab eo diuersum est, tanquam incertam hominum opinionem relinquere.

De Vtilit. credendi c. 17.

Sacra pagina non pōt absq; Doctore germanè exponi.

5. Longe quidem aliter de se sentiebat Augustinus, qui lib. 3. Confession. cap. 5. sic inquit, *institui animum intendere in Scripturas sanctas, vt viderem quales essent: & ecce video rem non compertam superbis, neque nudatam pueris, sed incessu humilem, successu excelsam, & velatam mysteriis: & non eram ego talis, vt intrare in eam possem, aut inclinare ceruicem ad eius ingressus.* Vnde D. Basilius in Regulis breuioribus in 235. interrogat. *Nunquid oporteat multa ex Scripturis ediscere?* & in summa respondet, Episcopos, Pastores, vel Doctores Ecclesiæ id maximè curare debere, de cæteris vero ait, *Vnusquisque memor verborum Apostoli non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem vnicuique sicut Deus diuisit mensuram, quæ officij sui sunt, studiosè discat & persequatur, neque curiosè vlterius quidquam inquirat.* Atq; in eundem modum exponit dicta verba Apostoli Ambrosius, & inter alia ait, *Neque enim si quis bona vita est ex eo sibi etiam doctrina prudentiam debebit defendere.* Et quidem quando omnis authoritas deesset, ratio ipsa naturalis, & experientia docet, vanum esse omnibus fidelibus, etiam illiteratis, & ineruditis, & negotiis secularibus implicatis per solam simplicem, licet frequentem, lectionem Scripturarũ certam illarum scientiam promittere.

6. Rectius quidem Hieronym. Epist. 103. ad Paulin. scripturam dicit esse librum signatum sigillis septẽ, *quem etiam literati aperire non possunt, nisi ille reserauerit, qui habet clauem Dauid.* Ideoq; multum laudat modestiam Ennuchi, Philippo interroganti, *Putas ne intelligis, quæ legis?* respondentis, *Quomodo possum, nisi aliquis ostenderit mihi.* Et statim magna humilitate de se ipso dicit, *Ego nec sanctior sum hoc Eunucho nec studiosior.* Et infra ita includit, *Hæc à me breuiter perstricta sunt, vt intelligeres, te in Scripturis Sanctis sine prævio, & monstrante semitam, non posse ingredi.* Et postea valde cõqueritur, quod in omni arte etiam vilissima nemo sine Doctore potest esse, ꝙ cupit. *Sola* (inquit) *Scripturarum ars est, quam sibi omnes passim vindicant, hanc garrula anus, hanc delirus senex, hanc sophista verbosus, hanc vniuersi præsumunt, lacerant, docent, antequam discant.* Quibus verbis huius temporis sectarios depingere videtur, sed in eis illud magis portentosum, magisq; periculosum est, quod à singulis fidelibus illam certam scientiam pro suæ fidei fundamento exigunt. Nam hinc necessario fit, vt quibusdam sit impossibilis fides, qui non solum certam illam scientiam assequi non valẽt, verum etiam nec probabilis intelligentiæ Scripturarum sunt capaces; aliis vero qui maioris acuminis sunt, occasio datur & se præcipitandi, & alios perturbandi. Et ideo sapientissimè monet Augustinus de Vtilit. credendi cap. 10. necessarium esse vt fides scientiam antecedat. Ita vt, *etiam ij, qui valent volare nec cui sit periculosum inuitamentum, paulisper cogantur incedere, quam etiam cæteris tutum est. Hæc est prouidentia veræ religionis, hoc iussum diuinitus, hoc habetis maioribus traditum, hoc ad nos vsque seruatum, hoc perturbare velle, atque peruertere, nihil est aliud, quam ad veram religionem sacrilegam viam quærere. Quod qui faciunt, nec si eis concedatur, quod volunt, possunt quo intendunt peruenire: cuiusmodi enim libet excedant ingenio, nisi DEVS adsit, humi repunt.*

Tandem vt ad priuatum spiritum, quem Rex indicat, faciamus gradum de hac eadem scientia, quæ certa dicitur, inquiro, qualis sit eius certitudo? id est, an sit humana solaque vi, & acumine ingenij ex lectione Scripturæ, & significatione verborum eius comparata: vel sit diuina ab Spiritu Sancto data per specialem gratiam, & donationem? Quidquid horum dicatur, certitudini, & veritati fidei repugnat, & grauissima habet incommoda; ergo non potest talis scientia certa esse fidei verè Christianæ fundamentum. Prior pars facilè ostendi potest. Primò quia scientia illa solum habet certitudinem ex humano discursu, & coniectura, & illa est fundamentum fidei, non potest fides certior esse, cum non possit ædificium firmius esse, quam fundamentum. Deinde iam non Scriptura Sacra, sed sensus humanus erit fidei fundamentum; nam vt rectè præmonuit Hieronymus, in cap. 1. epist. ad Galat. *Non est putandum in verbis Scripturarum esse Euangelium, sed in sensu: non in superficie sed in medulla, non in sermonum foliis, sed in radice rationis.* Vnde sub infert. *Tunc Scriptura vtilis est audientibus, cum absq; Christo non dicitur, absque Patre non profertur, & sine spiritu non eam insinuat ille qui prædicat, alioqui & diabolus, qui loquitur de Scripturis, & omnes hæreses secundum Ezechielem inde sibi consuunt ceruicalia, quæ ponant sub cubito vniuersæ ætatis.* Et tandem concludit. *Grande periculum est in Ecclesia loqui ne forte interpretatione peruersa ex Euangelio Christi fiat Euangelium hominis, vel quod peius est, diaboli.* Multo ergo maius periculum est, si vnusquisque credentium fundamentum suæ fidei in sua priuata interpretatione, in suoq; humano sensu ponat, sic enim non solum Euangelium Dei fiet hominis, sed etiam tot erunt Euangelia, Scripturæ totidem, quot sunt capita hominum. Quod ita eleganter explicuit idem Hieronymus contra Luciferianos in fine Dialogi, dicens, *Nec sibi blandiantur, si de Scripturarum capitulis videntur sibi affirmare, quod dicunt, cum & diabolus aliqua de Scripturis sit loquutus, & Scripturæ non in legendo consistunt, sed in intelligendo, alioqui si literam sequimur, possumus & nos quoq; nouum nobis dogma componere, vt asseramus in Ecclesia non recipiendos, qui calceati sunt, vel duas tunicas habent.* 7.

D. lemma efficax contra certam scientiam à rege præsumpta

Ezech. 13.

Quam periculosum sit fidei fundamentum in priuato spiritu collocare.

Deniqueres ipsa per se spectata etiam impossibilis apparet, qui enim fieri potest, vt per solum discursum, & cõiecturam humanam quispiam scripturam legendo, sensum a Spiritu Sancto intentum certissimè assequatur? Nam hæc certitudo, cum non proueniat ex fide diuina, vt in hoc membro supponitur: oportet, vt in aliqua euidentia fundetur: alioqui non erit certitudo secundum rationem, sed ex sola pertinacia, voluntatisq; peruicacia. In tali autem materia euidentia esse non potest; tum quia mens, & intentio Spiritus Sancti occultissima est, & 8.

poteſt eſſe multiplex : tum etiam, quia in ipſorum verborum ſignificatione poteſt eſſe ambiguitas : tum deniq; propter innumeras alias difficultates, quæ in diuinæ Scripturæ interpretatione occurrunt. Illa ergo certa ſcientia hoc modo explicata non eſt niſi voluntaria quædam pertinacia pro arbitratu effecta, qua vnuſquiſque vult eſſe certum, quod ſibi magis placet, vt acute diſcurrit, & conuincit Auguſtinus lib. 1. contra Fauſt. cap 2. Vbi loquitur de hæreticis, qui pro ſuo arbitrio partem aliquam Scripturæ, quæ pro illis eſt, admittunt, & aliam, quæ contra illos eſt, eo ipſo reſpuunt, & canonicam eſſe negant: & ita ſe ipſos faciũt regulam veritatis. Eodem autem modo applicari poteſt ad iudicium de vero ſcripturæ, ſenſu, in quo, vt cum Hieronym. dixi, vera Scriptura conſiſtit.

9. Supereſt, vt alteram propoſiti dilemmatis partem diſcutiamus. Illam enim maximè videntur ſectarij intendere, cum dicunt, iudicium de vero ſenſu Scripturæ non eſſe ab Eccleſia ſumendum, ſed ex proprio vniuſcuiuſque ſpiritu, non humano, ſed diuino mouente vnumquemq;, vt certè & infallibiliter ſenſum à Spiritu Sancto intentum attingat, & hunc ſpiritũ, quem priuatum vocant, volunt eſſe regulam fidei. Sed hic etiam error in hoc ſenſu intellectus non ſolum diuinæ Scripturæ, & Patribus, ſed etiam rectæ rationi euidenter contrarius eſt, quod in ſequẽti capite ex profeſſo oſtendendum eſt.

CAPVT XI.

Vera fidei Chriſtianæ fundamentum non eſſe in priuato ſpiritu ponendum.

1. *In cõtrouerſiis fidei regulam Eccleſiæ tenẽdam eſſe ex ſcriptura comprobatur.*

VEritas hæc authoritate ſimul, & ratione facilè demonſtrari poteſt. Primò enim Diuina Scriptura duo vbique monet. Vnum eſt vt in controuerſiis fidei regulam Eccleſiæ conſulamus; alterum, vt priuatum ſpiritum timeamus, præcipue ſi à communi regula diſcordauerit. Primum patet, etiam, in veteri teſtamento Deuteron. 17. *Si quid ambiguum, & difficile occurrerit, aſcendes ad locum, &c.* Et de ſacerdote dicitur Malach. 2. *Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem Dei requires de ore eius.* Et Chriſtus Dominus dixit Matth. 23. *Super Cathedram Moyſi ſederunt ſcribæ, & Phariſæi; omnia quæcumq; dixerint vobis facite,* quod ſine dubio multò magis pro ſua Eccleſia dixit: & pro Cathedra, quam in ſua Eccleſia erecturus erat, iuxta ſuperius dicta c. 4. Et ita videmus eſſe ab Apoſtolis obſeruatum Act. 15. Vbi quæſtionem ortam de legalibus, non priuato, ſed communi ſpiritu definiendam crediderunt, dicentes, *Viſum eſt Spiritui Sancto, & nobis.* Sic etiam Paulus, quamuis non dubitaret ſe habere infallibilem Spiritus Sancti directionem, nihilominus aſcendit Hieroſolymam, vt cum aliis Apoſtolis, præſertim cum Petro Euangelium ſuum communicaret, *Ne fortè* (inquit ipſe) *in vanum currerem, aut curriſſem,* id eſt, vt toti Eccleſiæ per vniuerſalem regulam doctrina eius probaretur, vt ibid. Hier. notauit, & epiſt. 87. quæ eſt etiam 11. inter Epiſtolas Auguſtini, & Tertul. lib. 4. contra Marcionem c. 2.

2. *In rebus fidei priuatũ ſpiritum cauendum eſſe. Scriptura oſtenditur. Refert Petrus Soto contra Brentium.*

Secundum etiam conſtat ex verbis Ioan. 1. canonica cap. 4. *Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus ſi ex Deo ſint.* Quo teſtimonio abutuntur hæretici ad probandum, vnumquemq; Chriſtianum eſſe debere iudicem doctrinæ, & Scripturæ. Quod eſt ſufficiens exemplum ad demonſtrandum, quantum ſit periculi, & erroris in hoc priuato ſpiritu, & in vſurpando proprio iudicio de certo ſenſu ſcripturarum: cum tã facilè ſit priuato ſpiritui eadem verba contra intẽtionem Spiritus Sancti interpretari, vt in hoc loco dilucidatur.

Germana interpretatio.

Nam Ioannes Apoſtolus in illis verbis monet fideles, vt non facilè credant priuatis motionibus, impulſibus, ſeu cogitationibus ſine magna probatione, & diſcretione. Hæc autem probatio non debet eſſe per eundem ſpiritum priuatum, nam idem eſſet in tali probatione periculum; debet ergo eſſe per aliam notiorem, & certiorem regulam. Et omiſſo ſpiritu practicè mouẽte ad opus (propter quam maximè datur diſcretio ſpirituũ; de qua loquitur Paulus 1 ad Corinth. 12.) loquendoq; de probatione ſpiritus in materia doctrinæ, ſola illa, quæ ſit per regulã Eccleſiæ, qualis eſt eiuſdem Eccleſiæ definitio, ſufficiens eſt. Ideoq; quando ſenſus priuatus Scripturæ eſt contra doctrinam ab Eccleſia definitam, certum eſt, non eſſe à bono ſpiritu, ſed à malo: quando verò non fuerit contra doctrinam Eccleſiæ, donec ab illa probetur, nõ erit exploratũ qualis ſit, ſed ex aliis coniecturis, & præſertim ex maiori, vel minori cõſonantia ad doctrinam Eccleſiæ probandus eſt. Et ita intellexerunt hunc locum ſancti Patres, dicentes, præmunire nos his verbis Ioannem contra omnes priuatos hæreticorum ſpiritus, & doctrinas Eccleſiæ contrarias, vt latè proſequitur Auguſt. id colligens ex verbis ſequentibus Ioannis, in ſerm. 30. & 31. de verb. Apoſt. idem ſuadet Anacletus Papa ep. 1. Vbi cum his verbis coniungit alia eiuſdem ep. c. 2. *Vos quod audiſtis ab initio in vobis permaneat.* & infrà, *& ſicut docuit vos* (verè per Apoſtolos, & Eccleſiam Catholicam) *manete in eo.* Idem tradit optimè Athanaſius Orat. 8. contra Arianos circa principi. vbi tractans hunc locum inter alia dicit, quod *Dæmon omnium hæreſum parens nomen Saluatoris profitetur, Scripturarumq; dictionibus amicitur, & verba quidem profert, veruntamen inde ſententiam ſuffuratur, ac deinde intellectu, quem ipſe confinxit, dolis inumbrato erroneorum homicida efficitur.*

Hinc etiam Paulus 2. ad Theſſalon. 2. *Rogamus* (inquit) &c. *vt non cito moueamini a veſtro ſenſu, neq; terreamini, neq; per ſpiritum, neq; per ſermonem, &c.* Vbi contra 3.
duos deceptores præuenit, ſpiritum, ſcilicet, & ſermonem falſorum prophetarum, de quibus 2. ad Corinth. 11. dicit, *Pſeudoapoſtoli ſunt operarij ſubdoli transfigurantes ſe in Apoſtolos Chriſti, & non mirum, ipſe enim Sathanas transfigurat ſe in Angelum lucis non eſt ergo magnum, ſi miniſtri eius transfigurentur velut miniſtri iuſtitiæ.* Vnde omnia, quæ in ſcripturis afferuntur de cauendis falſis prophetis, vt Ezech. 3. & Deuter. 13. 2. Petri, 2. &c. de hoc priuato ſpiritu prolata eſſe, non immerito exiſtimari poſſunt. Nam idem eſſe ſolet, qui in falſis prophetis loquitur, quando contra doctrinam prius reuelatam docent aut prophetant, quos per hanc regulam eijciendos eſſe in loco Deuteronomi 13. traditur. Deniq; idem intendit Paulus ad Galat. 1. cum dicit, *Si Angelus de Cœlo euangelizet vobis, præter quam quod euangelizauimus vobis, anathema ſit,* per quam exaggerationem voluit ſignificare Paulus, ſpiritum priuatum, ſiue nouo docentem, ſiue ſcripturam exponentem contra catholicam doctrinam prius in Eccleſia receptam, non poſſe eſſe ſpiritum cœleſtem, ſed vel humanum, vel diabolicum, vel mundanũ, iuxta diſtinctionem Bernardi ſermone de ſex, vel ſeptem ſpiritibus, quem locum Patres etiam ita intellexerunt, vt ſupra c. 2. retuli.

Non poteſt ergo priuatus ſpiritus eſſe regula fidei 4.
catholicæ, ſed potius per hanc regulam ipſe diſcernendus eſt. Vt paſſim docent Patres, præſertim Aug. de Vnit. Eccleſ. cap. 11. & 19. & optime in Prœmi. de Doctr. Chriſt. vbi expectare hunc ſpiritum, dicit, eſſe *tentare Deum*, & cauendas eſſe tales cogitationes, *Vt ſuperbiſſimas, & periculoſiſſimas.* Idem Vincen. Lyrinen. cap. 14. latè. Deniq; hoc ipſum eſt, quod innuit Hieronym. ep. 153. ad Minerium, & Alexandrum circa finem his verbis, quæ Saluatoris eſſe dicit. *Eſtote probati numularij, vt ſi quis nummus adulter eſt, & figuram Cæſaris non habet, nec ſignatus moneta publica, reprobetur, qui autem Chriſti faciem præfert lumine, in cordis noſtri marſupium recondatur.* Sola autem Eccleſia Catholica claro lumine cernitur, vt ſupra oſtendi, & ipſa ſola publi-

Priuatũ ſpiritum nõ eſſe regulã fidei, ex Patribus oſtenditur.

cum

eum habet sigillum ad consignandam veram Scripturam, & verum sensus eius. Eandemque sententiam imitatus est Damascenus lib. 4. de Fide cap. 8. vbi post sacræ scripturæ commendationem subiungit, *illud nobis curæ sit, vt probi numularij simus, verum, sinceru̅m, ac purum aurum aggerentes, adulterinum autem repudiantes.* Ex his igitur satis constat, quàm sit hic priuatus Spiritus, prout à Sectarijs extollitur, à Sanctorum Patrum spiritu, & sensu alienus, & ex his demum quæ in sequentibus rationibus afferemus, idem quoque euidentius euadet.

Ratione stabilitur eadem veritas. Ratio ergò prima contra prædictum errorem ex proximè dictis sumi potest. Nam fides verè Christiana communis est, & publica; ergo fundamentum eius etiam esse debet publicum, & commune. Antecedens per se notum est, quia fides Catholica omnibus credenda proponitur, & vnitas, & concordia in hac fide omnibus præcipitur; est ergò res communis, & publica. Vnde rectè Augustinus lib. 11. Confession. cap. 25. *Veritas tua* (dicit ad Deum) *nec mea est, nec illius, aut illius, sed omnium nostrum, quos ad eius communionem publicè vocas, terribiliter admonens nos, vt nolimus eam habere priuatam ne priuemur ea: nam quisquis id, quod tu omnibus fruendum proponis sibi propriè vendicat, & suum vult esse, quod omnium est, a communi propellitur ad sua, hoc est, à veritate ad mendacium.* *Ioan. 8.* *Qui enim loquitur mendacium de suo loquitur.* Vnde facile probatur prima consequentia: tùm quia (vt more Philosophorum loquamur) mensura, & mensuratum debent esse homogenea: fundamentum autem fidei est regula, & mensura fidei, neque ipsum potest esse adæquatum, & commensuratum fidei, si cum ipsa sit publica, & communis, ipsum particulare sit, & priuatum: tum etiam, quia non est consentaneum diuinæ prouidentiæ dirigere, & gubernare homines per spiritum priuatum, ad eligendam fidem, quæ debet esse communis.

5. *2. Ratione* Quod magis secunda ratione explicatur, quia vt hoc fidei fundamentum firmum sit, & infallibile, necessaria est Spiritus Sancti assistentia, seu specialis directio, vel illuminatio in diiudicando vero sensu scripturæ; hæc autem assistentia non est promissa singulis fidelibus scripturam volutantibus, & priuatim de illius sensu iudicantibus, sed est promissa Ecclesiæ, vel Pastoribus eius, præsertim in ijs, quæ ad fidē necessaria sunt, ergò non priuatum iudicium, sed publicum Ecclesiæ debet esse fundamentum fidei. Maior satis ex dictis est probata, quia, sublata Spiritus Sancti assistentia, relinquitur spiritus purè humanus, qui frequenter fallitur, ideoque certæ fidei fundamentum esse non potest. Et prætereà probatur verbis Petri dicta Epistola secunda, cap. 1. vbi cùm dixisset, *Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes, &c.* Subiungit *Hoc primum intelligentes, quòd omnis prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit,* id est, proprio ingenio, quod maximè habet verum de interpretatione certa, quæ non possit à vero sensu Spiritus Sancti discrepare. Cuius veritatis rationem subiungit Petrus dicens, *Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu Sancto inspirati loquuti sunt sancti Dei homines.* Quasi diceret, eodem spiritu interpretandam esse Scripturam, quo facta est, *Solus autem spiritus scrutatur omnia etiam profunda Dei, sicut enim quæ sunt hominis nemo nouit, nisi spiritus hominis, ita quæ Dei sunt, nemo cognouit, nisi spiritus Dei* 1. ad

6. Cor. 2. Minor autem propositio quo ad posteriorem partem de assistentia Spiritus Sancti promissa Ecclesiæ, & capiti eius, probata est à nobis in cap. 3. & 4. quia in promissione fidei perpetuæ, & indeficientis in Ecclesia, hæc promissio continetur. Præter quàm, quod Christus etiam promisit, & assistentiam suam, & Spiritum Sanctum, qui doceret Ecclesiā omnem veritatem, vtique necessariam, vel quouis tempore opportunam, ad quam maximè spectat vera; & certa *Assistentiam infallibilem Spiritus* intelligentia scripturarum in rebus necessarijs. Alteram verò partem, in qua abnuimus, hanc promissionem factam esse singulis fidelibus, in primis probamus aliquem scripturæ locum petentes, in quo facta sit, quem meritò possumus petere ab his, qui negant aliquid esse credendum, quod scriptum non sit; nullum autem, vel apparentem locum offerre possunt. Nam licet 1. Ioan. 1. dicatur, *Vnctio docebit vos, de omnibus,* & Ioan. 6. *Est scriptum in Prophetis, & erunt omnes docibiles Dei.* Hæc, & similia intelliguntur secundum modum, & ordinem congruentem diuinæ prouidentiæ, & in Scripturis sacris significatum. Docet enim Paulus 1. ad Cor. 12. & ad Roman. 12. & ad Ephes. 4. varia esse dona Spiritus Sancti in Ecclesia, inter quæ ponuntur donum prophetiæ, interpretatio sermonum, discretio spirituum, & additur, non omnibus conuenire actus, & ministeria horum donorum, quia *omnia membra corporis non eundem actum habent. Nam si totum corpus oculus, vbi auditus?* & similiter dicere possumus, si omnes scientes, vbi discipuli? Ad quid Doctores?

Sancti non esse singulis fidelibus promissam.

1. Cor. 12.

Docet ergo Spiritus Sanctus omnes ordinato modo, communem videlicet plebem per Doctores, ipsos autem Doctores per concilia, & maximè per Vicarium Christi. Et in hoc etiam ordo, & modus seruatur. Nam Spiritus Sanctus omnibus aliquo modo immediatè præbet auxilium ad supernaturalem doctrinam recipiendam, vel tradēdam, iuxta vniuscuiusque munus, seu necessitatem: Et ita omnes fideles iuuat & illuminat interiùs ad credendum ea, quæ per suos prædicatores docet; nam *fides ex auditu,* vt Paulus ait, quia Deus communi lege non docet homines, nisi per homines. Ideò enim interrogat ibi Paulus, *Quomodo credent sine prædicante?* tamen quia *neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus,* ideo semper est necessaria interior gratia Spiritus Sancti ad fidem concipiendam, & hoc modo omnes sunt docibiles Dei. Vt August. tum ibi, tum passim contra Pelagianos exposuit. Pastores vero, & Doctores Ecclesiæ per specialiora auxilia, & dona docentur à Spiritu Sancto, quantum ad commune bonum Ecclesiæ expedit, & ideo vt plurimùm id non facit per expressas reuelationes, neque per iudicium infallibile, sed quatenus oportet, & quantum cuiusque status, & munia postulauerint. Pontifex autem Max. & Concilia legitima, quando definiunt, docent per singularem assistentiam, ita vt errare non possint, nec omnem Ecclesiam in errorem inducant.

7

Vide Aug. in Proœm. de Doctrin. Christ.

Quomodo Spiritus Sanctus omnes doceat.

Neque negamus interdum Spiritum Sanctum priuatim docere aliquos de mysterijs fidei, vel de vero sensu Scripturæ tali modo, vt eos reddat certos de veritate doctrinæ, vel de sensu reuelato. Tamen hæc est specialis gratia, quæ non potest omnibus fidelibus generatim attribui, & ideo Paulus superiùs allatus dixit de his donis, *Spiritus diuidit singulis, prout vult.* & Petrus 1. epistol. cap. 4. *Vnusquisque prout accepit gratiam, illam administrantes.* Et præterea talis priuata doctrina, seu reuelatio priùs accuratè probanda est, iuxta illud, 1. ad Thessalon. 4. *Omnia probate, quod bonum est tenete.* At prima, ac præcipua probatio est, vt non sit contra antiquam, & receptam Ecclesiæ doctrinam, quia Deus non potest esse sibi contrarius. Et deinde vt sit consentanea bonis moribus, & quæ tantum Doctorem deceat. Ac denique si talis priuata reuelatio per aliqua certa signa Ecclesiæ non proponatur sufficienter, esse poterit vtilis recipienti, non tamen valere poterit ad fidem certam apud alios fideles faciendam, vt Innoc. 3. sapienter docuit. Quia aliàs sæpissimè fideles manifesto periculo erroris exponerentur. Cùm ergo hæretici nec ex Scripturis nobis ostendant illam priuatam scientiam sibi, vt fingunt, certam ex infallibili assistentia Spiritus Sancti, neque etiam signis, aut virtutibus illam ostendant, cur illis credendum est: præsertim cum ea, quæ per talem scientiam opinantur, ipsi Spiritui Sancto per Ecclesiam loquenti contraria sint? Et mirabile profectò est, vt velint nobis priuatum spiritum infallibilem venditare, & persuadere, sine

9.

Spiritus Sanctus interdum aliquibus ex priuilegio specialiter assistit.

vllo

vllo indicio, vel testimonio Spiritus Sancti, cum ipsi in publico Ecclesiæ iudicio de doctrina fidei certam Spiritus Sancti assistentiam manifestè promissam audeant pernegare.

10 3. *Ratio.* Tertia ratio addi potest, quia non est minùs necessaria, ac sufficiens infallibilis assistentia Spiritus Sancti ad iudicandum de virtute ipsius Scripturæ, id est, qui libri eius sint canonici, discernendo illos à non canonicis, quàm ad iudicium certum ferendum de vero sensu scripturæ, vt supra visum est. Sed Spiritus Sancti assistentia ad prius iudicium de legitimis libris non datur singulis fidelibus: nec existimo fuisse hactenus hæreticum hominem adeò superbũ, vt sibi arrogauerit spiritum priuatum discernendi canonicos libros à non canonicis, neque tam stolidum, vel temerarium, vt dixerit, hoc iudicium esse committendum, vel permittendum singulis credentibus pro vniuscuiusque arbitrio seu somniato spiritu. Illa ergò assistentia quoad hoc iudicium ad Ecclesiam, vel eum qui Christi vices gerit in terris, referenda est. Ergò idem dicendum est de spiritu attingendi infallibiliter verum Scripturę sensum; nam est eadem ratio, eademque necessitas. Atque hanc rationem attigit Aug. lib. contra Epist. Fundamenti cap. 5. & de Vtilit. creden. cap. 14. cuius sententias iam in superioribus retuli, & in summa continent, *Cui obtemperamus, & credimus dicenti hunc librum esse Euangelium, eidem esse credendum dicenti, hunc esse sensum Euangelij*, quia vtrumque non fit certum, nisi per eundem spiritum, quia (vt sæpè ex Hieronymo dixi) Euangelium magis in sensu consistit, quam in membranis. Vnde valdè diminuta fuisset prouidentia Dei circa Ecclesiam suam, si dedisset illi spiritum, quò de sacris libris certa fieret, & non de illorum sensu, cum ad certitudinem fidei parum prosint libri sacri, nisi de sensu etiam illorum similis certitudo habeatur. Meritò ergo dixit Irenæus lib. 4. contra Hæres. cap. 25. *Vbi charismata Domini posita sunt, ibi discere oportet veritatem, apud quos est ea quæ ab Apostolis Ecclesiæ successio, & id, quod est sanum, & irreprobabile conuersationis, & inadulteratum, & incorruptibile sermonis constat. Hi enim & fidem nostram custodiunt, & Scripturas sine periculo nobis exponunt.*

11 4. *Ratio.* Atque ex his sumitur quarta ratio, moralis quidem, sed efficacissima, & à Patribus multum commendata. Nam hic spiritus priuatus non solum esse non potest fidei fundamentum, verum potiùs radix est hæresum, & magna schismatum occasio. Nam vt dixi, hic priuatus spiritus aliis non probatur, nec sufficienter ostenditur, aut proponitur; ergo hæc scientia priuata in vnoquoque non est vtilis ad fidem in aliis generandam: ergò ex vi talis scientiæ non possunt fideles conuenire in vna fide: ergò datur occasio hominibus, vt vnusquisque pro certa fide venditet sua somnia, & phantasias, & hinc oriuntur hæreses, & schismata. Attigit rationem hanc sapienter Tertull. lib. de Præscriptionibus hæreticor. cap. 15. & sequentibus, vbi docet, non esse cum hæreticis disputandum de Scripturis, & rationem subiungit cap. 17. quia *Ista hæresis*, ait, *non recipit quasdam Scripturas, & si quas recipit adiectionibus, & detractionibus ad dispositionem instituti sui interuertit, & si recipit, non recipit integras, & si aliquatenùs integras recipit, nihilominùs diuersas expositiones commentata, conuertit*, id est, peruertit, & ideò addit, *Tantum veritati obstrepit adulter sensus, quantum & corruptor stylus. Variæ præsumptiones necessariò nolunt cognoscere ea, per quæ relinquuntur, hæ nituntur, quæ ex falso composuerunt, & quæ de ambiguitate ceperunt.* Vnde addit cap. 19. *Prius quam veniatur ad certamen scripturarum, stabiliendum esse, cuius sint scripturæ, à quo, & per quos & quandò, & quibus sit tradita disciplina, quâ fiunt Christiani, vbi enim apparuerit esse veritatem fidei, & disciplinæ Christianæ, illic erit veritas scripturarum, expositionum, & omnium traditionum Christianarum.*

Priuatus spiritus est radix hæresum.

12 In eodem sensu dixit idem Tertull. lib. de Resurrect. carnis, *Hæreses esse non possent, si non etiam Scriptura male intelligi possent*. Et in idem redit, quod dixit Aug. in Ioan. *Non sunt natæ hæreses, nisi dùm Scripturæ bonæ intelliguntur non bene & quod in eis non benè intelligitur, etiam temerè, & audaciter asseritur*, Vtique tanquam certum, & infallibile, & sibi specialiter à Spiritu Sancto dictatum. Et ideò subdit inferiùs, *Etiam a me, charissimi, longè sit vana præsumptio, si volo sanus in domo Dei conuersari, quæ est Ecclesia Dei viui, columna & firmamentum veritatis*, vbi tacitè hanc regulam præfert omni priuato spiritui. Ita etiam dixit Cyprian. ep. 55. *Non aliunde hæreses obortæ sunt, aut natæ sunt schismata, quam inde quòd Sacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Ecclesia ad tempus sacerdos, & ad tempus iudex vice Christi cogitatur*, quod repetit Epist. 96. & lib. de Vnitat. Eccles. & sæpè aliàs. Omnes autem hæretici, qui priuatum spiritum fingunt, id faciunt, vt iudicium Ecclesiæ refugiant, & vnusquisque se ipsum suæ fidei regulam faciat, vt indicauit Aug. lib. 32. contra Faust. c. 2.

Prætereà hinc sumitur quinta, & valdè vrgens ratio, quia aliàs nullus potest esse terminus controuersiarum in quæstionibus quæ circa fidem oriuntur: nam vnusquisque hæreticorum affirmat, se esse illuminatum à Deo, & alios esse delusos; ergo nisi aliquis sit iudex, & supra omne priuatum iudicium, qui à Deo authoritatem habeat discernendi infallibiliter falsum à verò, impossibile est, lites fidei componere, aut vnam fidem infallibilem in Ecclesia conseruare. Probatur hoc, quia si credendum est priuato spiritu, cùm per diuersos hæreticos contraria pronuntietur: non potest esse vterque verax, quia alter illorum falsum dicit. Et non est maior ratio, credendi in vno esse spiritum Dei, quam in alio, quia neuter eorum exhibet certum aliquod signum sui diuini spiritus, & coniecturæ humanæ, quamuis interdum diuersæ esse possint, ad fidem certam non sufficiunt. Fluctuat ergo fides, & planè scinditur, si priuatus vniuscuiusque spiritus pro fidei fundamento constituatur. Et ideo meritò Clemens I. Epistol. 5. acriter inuehitur in eos, qui controuersias fidei proprio iudicio definire volunt. 13. 5. *Ratio.*

Rectè etiam Hieron. contra Luciferanos, *Si non sit in Ecclesia vna eminens potestas tot futura sunt schismata, quot sacerdotes*, & August. lib. 22. contra Faust. cap. 36. ad hæreticos loquens, ait, *Id tu id vos agere, vt è medio tollatur diuina authoritas, vt suus vnicuique animus author sit, quid in vnaquaque reprobet, aut improbet.* Et libr. 1. cap. 1. fere similem discursum latè prosequitur circa particularem controuersiam, an hic liber, vel pars eius canonica sit, nec ne. Nam si vnus dicat esse, alius non esse, neutri propter suum solum testimonium est credendum. Et licet alter conetur plures testes, vel coniecturas pro se afferre (ait Augustinus) *Et si hoc facere conaberis, nihil valebis*, adiungitque, *Et vide in hac re quid Ecclesiæ Catholicæ valeat authoritas, &c.* Perinde autem est de vero sensu scripturæ, quòd de veritate scripturæ controuertere, quia vt sæpè dixi ex Hieronymo Scriptura in sensu consistit, magis quàm in literis. Imò eadem ratio in quacunque alia controuersia fidei, quæ in illa particulari, militat. Et ideo generaliter dixit idem Aug. lib. 7. de Baptismo cap. 53. *Nobis tutum est non progredi aliqua temeritate sententiæ, quæ nullo in catholico regionali Concilio cœpta, nullo plenario Concilio terminata sunt.* Et concludit, securum esse, quidquid est vniuersalis Ecclesiæ consensione roboratum. Et è contrario in epist. 118. dicit, *Disputare contra id, quod vniuersa Ecclesia sentit, insolentissima superbia est.* Ac denique lib. 4. de Trinit. cap. 6. eleganter satis, *Contra rationem nemo sobrius, contra Scripturam nemo Christianus, Contra Ecclesiam nemo pacificus senserit.* 14.

Tandem his affinis est sexta ratio: nam si priuatus spiritus esset regula propriæ fidei, nulla esset hæresis, nullusvè hæreticus, vel saltem nullus posset vt hæreticus ab hominibus iudicari, aut damnari, vel ad aliquam communem fidem tenendam cogi, quæ o- 15. 6. *Ratio.*

omnia valde sunt absurda, & contraria nō solum Scripturæ, & Patribus, ac rationi, sed etiam dictis, & factis ipsiusmet, Regis Angliæ; ergo. Sequela probatur: nam hæreticus non est, nisi qui discrepat à regula fidei; at si priuatus spiritus est regula fidei, nullus est, dicens se credere Christo, & Euangelio, ac Scripturæ, qui discrepet à regula fidei, quia nullus est, qui discrepet à suo iudicio, & suo priuato spiritu, vt per se manifestum est. Et hinc etiam apertè sequitur, nullam esse propriam hæresim, quia nulla est regula ipsius doctrinæ secundum se spectatæ, sed in vnoquoque homine habet suam regulam, & non potest cum certitudine constare, quis priuatus spiritus vera regula sit: ergo nulla doctrina secundum se sumpta potest hæretica iudicari, saltem ab hominibus. Vnde à fortiori sequitur, nullum hominem posse vt hæreticum damnari, quia & nullus discedit à regula, quam sequi tenetur, vt ostensum est, & de nullius doctrina constare potest esse hæreticam, vt etiam est probatum. Ac tandem à fortiori infertur, neminem cogi posse ad aliam fidem præter eam, quā legendo Scripturas, per suam certam scientiam, suumque priuatum spiritum consequi dixerit. Probatur illatio, quia si illud est fidei fundamentum nemo cogi potest vt ab illo dimoueatur: ergò neq; vt aliam fidem sequatur.

16 Fortasse non deerunt hæretici, qui hæc omnia facile concedant. Nam, vt fertur, iam aliqui dixerunt, vnumquemq; saluari posse per illam fidem, quam sibi interiùs, aut verè Spiritus Sanctus dictat, aut ipse certo quodam modo existimat, id sibi à Spiritu Sancto dictari. Ex quo principio, & illa, quæ diximus, & alia non minus absurda inferuntur, vt, sine vera fide posse aliquem saluari contra apertas scripturas. Illatio est manifesta, quia ille instinctus, qui putatur esse à Spiritu Sancto, & non est, inducit ad errorem, ergò non est vera fides; ergo si illa existimatio sufficit ad salutem, error etiam sufficit, & vera fides non est necessaria. Vnde vlteriùs sequitur, extra Ecclesiam esse salutem, quod etiam est contra scripturam, & contra omnes Patres, vt supra dixi, & videri potest Cyprian. lib. de Vnit. Eccles. & Aug. in simili libro ferè per totum, & de Fide, & Symbo. lib. 3. ca. 11. & lib. 4. ca. 10. & Fulgent. de Fide ad Petrum. ca. 37. & 39. & Pacian. epist. 2. ad Sempron. Sequela patet, quia vbi vera fides non est, nec vera Ecclesia esse potest, sicut (teste Paulo) nec Ecclesia potest subsistere sine vnitate fidei; ergò si quis posset saluari sine vera fide, posset etiam extra Ecclesiam habere salutem. Denique qui sic sentiunt, non solum contra scripturam, & Patres, sed etiam contra omnem rectam rationem loquuntur, nam & ab omnibus credentibus auferūt certitudinem fidei, & omnibus schismaticis & hæreticis liberam licentiam tribuunt, & latissimam viam omnibus dissentionibus sternunt, quæ sunt cōtra rectum ordinem sapientissimæ prouidentiæ Dei. Non enim præcepisset vnitatem, consensionem, & securitatem in certitudine suæ fidei: reliquisset vero Ecclesiam sine via, aut modo conseruandi hanc fidem certam, & eius vnitatem.

17. Non potest ergo negari, quin illa, quæ in hac sexta ratione intulimus, absurdissima sint, quale est, vel nullam esse hæresim, vel nullum hæreticum esse dānabilem: vtrumque enim repugnat Paulo, nam ad Galatas 5. inter opera carnis numerat dissensiones, & sectas; per quas Patres maximè hæreses intelligunt. Et ad Titum 3. *Hæreticum hominem post vnam, & secundam correptionem deuita, sciens, quia subuersus est, qui eiusmodi est, & delinquit, cum sit proprio iudicio condemnatus.* Vnde constat, proprium spiritum non solum non excusare ab hæresi, sed potius esse propriam radicem eius; quid enim est proprius spiritus, aut illa certa scientia vniuscuiusque, nisi proprium iudicium? Vnde rectè Tertullian. lib. de Præscriptionibus hæret. cap. 6. *Ideò* (inquit) *sibi dixit Paulus, damnatum hæreticum, quia & in quo damnatur, sibi eligit. Nobis verò nihil ex nostro arbitrio inducere licet, sed nec eligere, quod aliquis de arbitrio suo induxerit. Apostolos Domini habemus authores, qui nec ipsi quidquam ex suo arbitrio quod inducerent, elegerunt, sed acceptam à Christo doctrinam fideliter nationibus adsignauerunt. Itaq; etiamsi Angelus de cælis aliter euangelizaret, anathema diceretur à nobis.* Et in cap. 7. addit, doctrinas hoc proprio iudicio inductas *esse doctrinas hominum, & dæmoniorum prurientibus auribus natas de ingenio sapientiæ sæculi.* Et eodem modo August. epist. 85. alias 222. & lib. 2 de Nuptiis cap. 31. & alij Patres communiter dicunt omnes hæreses, vel inde nasci, vel in eo fundari, quod earum authores, vel ex proprio affectu scripturas detorquent ad suos sensus, vel ex proprio judicio, & superbia in illis exponendis errant; ergo spiritus priuatus non potest excludere hæresim: Imò quatenus est proprius, sed ad illam aptissimus, quia hęresis propria electione, & iudicio inducitur. Et consequenter neque est aptus ad fundandam fidem, maximè, quia cum sit spiritus dationis nullum habet indicium Spiritus Sancti, qui super humiles requiescit.

Denique ipsum etiam Regem Angliæ, dum tale ponit fundamentum fidei, quæ damnationi hæresis, & hæreticorum repugnet, secum pugnare constat. Tum quia ipse in Præfatione pag. 43. damnat omnes hæreticos, quos antiqui Patres damnarunt, & ideo ibidem maximè contendit, se ab hæreticorum numero eximere, & ab hac nota purgare. Et pag. 55. fatetur se in Puritanorum Anarchia expugnanda laborasse, & (vt publica est fama) subditos suos ad Caluinianum variis modis compellit. Hæc igitur cum illius fundamento de certa scientia, proprio iudicio & spiritu comparata planè repugnat. Nam si ipse censet, hoc esse fidei suæ firmum fundamentum, & omnes Principes Christianos exhortatur, vt similes sibi sint, cur non eandem fidei libertatem suis subditis concedit? Numquid in hoc melioris conditionis est Rex temporalis, quam subditi? Oportet sanè, vt Spiritus Sancti assistentiam infallibilem, quam Summo Pontifici negat, sibi adesse, vel promissam esse ostendat. Vel si in hoc non habet maius quam cæteri priuilegium, quo iure potest alios cogere ad suam fidem sectandum, vel alios magis iudicare hæreticos, quam se ipsum, cum nullum maius iudicium Spiritus Sancti ipse ostendat, quam alij? Vnde obiter etiam aduerto, incassum laborare eundem Regem cum in sua Præfatione pag. 157. Sectarios omnes, seu Protestantes exhortatur, vt inter se veræ fidei vnitatem conseruent, & communionem spiritus in vinculo pacis retineant. Nam fundamento fidei, quod sibi, & omnibus proponit, talis vnitas, & concordia planè repugnat, vt ostensum est, & ipsa rerum experientia satis declarauit. Vnde optimè Tertullianus de Præscript. cap. 42. *Mentior, si non etiam à regulis suis variant inter se, dum vnusquisque proinde suo arbitrio modulatur, quæ accipit, quemadmodum de suo arbitrio ea composuit ille, qui tradidit: Agnoscit naturam suam, & originis suæ morem profectus rei. Idem licuit Valentinianis, quod Valentino, idem Martionistis quod Martioni, de arbitrio suo fidem innouare. Deniq; penitus inspectæ hæreses omnes in multis cum authoribus suis dissentientes deprehenduntur. Pleriq; nec Ecclesias habent sine matre, sine sede, orba fide, extorres quasi sibi, late vagantur.*

18 *Rex Angliæ dū praedictū astruit fidei fundamētū, secū pugnat.*

Regis ad Sectarios de vnitate fidei exhortatio repugnantiā inuoluit.

Superest testimoniis quibusdam satisfacere, quæ ad errorem suum de oppugnato fidei fundamento retorquent Protestantes: ex quibus, quædam, quę videntur esse præcipua, in superioribus obiter expediuimus. Addunt verò alia; in quibus pręcipimur Scripturas scrutari Ioan. 5. Sicut faciebant Thessalonicenses Actor. 17. Adduntq; Scripturas, præsertim in rebus fidei, & morum ad salutem necessariis, claras esse & ab omnibus intelligi posse, vt sumitur ex Augustino libro secundo de Doctrina Christiana cap. 9. dicente,

19. *Obiectiones oppositæ sententiæ.*

dicente, *In his, quæ apertè in Scriptura posita sunt, inculcari illa omnia, quæ continent fidem, moresque viuendi*. Idem sensit Chrysostomus, Homilia tertia, in 2. ad Thessalonicenses circa finem dicens; *Omnia sunt dilucida, & recta, quæ sunt in Diuinis Scripturis, manifesta sunt quæcunq; sunt necessaria*. Et similia habet Homilia 13. in cap. 2. ad Corinth. in fine, & Homilia 33. in Acta versus finem, & Homilia 3. de Lazaro, & diuite. Indicat etiam Ambros. Psal. 118. Octonario. 14. circa illa verba, *Lucerna pedibus meis verbum tuum*. Hinc ergo concludunt cum Scriptura clara sit, non esse necessariam aliam regulam, sed solum vt ipsa attente legatur, & intelligatur. Præsertim, quia facienti, quod in se est, & petenti, dabitur intelligentia, & sapientia, Iacobi primo, & qui voluerit voluntatem Dei facere, cognoscet doctrinam Christi, vt ipse promittit Ioan. 7. Deniq; addunt, quod Christus de se dixit Ioan. 5. *Ego ab homine testimonium non accipio, &c.*

20. Veruntamen hæc inania prorsus, & futilia sunt, quia si circunstantię singulorum locorum attendantur, in occasionibus longè diuersis, & alia mente, ac intentione dicta sunt. Primum enim quis abnuit scrutandas, & euoluendas esse Scripturas? vel vbi maiori cum diligentia, & fructu fit, quàm in Ecclesia Catholica, & Romana? Hoc ergo studium necessarium est, modus autem, & delectus, ac prudentia postulatur. Deinde nemo etiam refugit, posse Ecclesiæ Doctores, & Sapientes aliquid de propria industria, & ingenio ad Scripturarum intelligentiam inuestigandam excogitare: easquè per humanam sapiētiam interpretari. Hoc enim fecerunt Patres omnes, non ex speciali priuilegio, sed ex ordinaria lege maximè consentanea ipsismet Scripturis, & naturali hominis conditioni, & ita hoc etiam nunc Doctores catholici obseruant.

21. *Duplex scriptura interpretatio alia authētica alia doctrinalis.* Oportet autem duplicem Scripturæ interpretationem distinguere, vnam vocare possumus authenticam, alteram communem, seu priuatam. Quam distinctionem videntur aduersarij dissimulare, aut ignorare, cum tamen similis frequentissima fit inter iurisperitos in suarum legum interpretatione. Nam quædam est authentica, id est, habens vim legis, de qua ipsamet iura dicunt, eius esse interpretari legem, cuius est condere; alia est doctrinalis tantum, quæ licet illam authoritatem non habeat, tamen ad humanum regimen suam habet vtilitatem. Ad hunc ergo modum necessaria est aliqua interpretatio authentica Scripturæ Sacræ: & nonminus in iis, quæ ad fidem, & mores pertinent, quàm in aliis, imo eò magis, quò in illis certus, & indubitatus sensus magis necessarius est. Nec refert, quod illa soleant esse clariora, quia semper possunt habere ambiguitates, ex varietate significationum, aut sensuum, & præcipuè, quia omnia solent peruertere hæretici, teste Augustino lib. 2. de Nuptiis cap. 31. vbi sic ait, *Non est mirum: si Pelagiani dicta nostra in sensus, quos volunt detorquere conantur, quando & de Scripturis sanctis, non vbi aliquid obscurè dictum est, sed vbi clara, & aperta sunt testimonia, id facere consueuerunt, more quidem hæreticorum etiam cæterorum*. Ob has ergo causas necessaria est authentica interpretatio. Præter hanc verò necessaria etiam est doctrinalis ad Ecclesiæ ædificationem, & vtilitatem, & ad resistendum hæreticis, quia *omnis Scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo DEI ad omne bonum instructus*, vt dicit Paulus 2. ad Tim. 3.

22. *Interpretatio authentica non potest ab spiritu priuato prodire.* Prior ergo interpretatio non potest fieri priuata spiritu, & de hac procedunt omnia, quæ diximus: nam hæc est quæ ad fidei fundamentum pertinet, & ideo solum ab illo fieri potest, cui clauem scientiæ specialiter Christus promisit, & tunc non ab homine, sed à Deo per hominem testimonium accipitur. Ipse enim Christus, & assistentiam suam, & Spiritus Sancti magisterium Ecclesiæ suæ promisit. Posterior autem scripturæ interpretatio, cum per se non habeat infallibilem authoritatem humanam esse potest, & priuata authoritate fieri, dummodo non temerè, & ad libitum fiat, sed ita vt neq; aliis Scripturæ locis, neq; Ecclesiæ definitionibus, neq; communi sensui Patrum repugnet. Neq; tamen huiusmodi etiam interpretatio omnibus permittenda est, sed Doctoribus Ecclesiæ ad hoc munus vocatis: aliis verò, quamuis lectio Scripturæ interdum possit esse vtilis, pro legentis capacitate, non tamen ad eam interpretandam, sed ad illam simpliciter intelligendam, prout communiter in Ecclesia exponitur. Neq; etiam legenda est ad fidem examinandam propria scientia, sed potius ex fide legenda est ad alias vtilitates, & fructus ex illa hauriendos, & in hoc sensu loquuntur Patres in locis allegatis, & videri etiam potest Basilius in serm. de Vera, & pia fide, & in Regulis breuiorib. interrogat. 95. vbi optimè quamuis breuiter hoc docuit.

CAPVT XII.

Ex nomine (Catholica) Anglicanam sectam fidem Catholicam non esse ostenditur.

QVoniam hæc appellatio *Catholica*, semper distinxit, & Ecclesiam CHRISTI à synagogis Satanæ, & veram fidem ab hæresi, vt sufficienter probant symbola fidei, & perpetua Patrum traditio (ex quibus nonnullos retulimus, & plures in hoc capite referemus) & ideo Rex Angliæ notam hæretici vitare cupiens, vt in sua Præfatione ostendit; titulum defensoris catholicæ fidei assumit, quo catholicam fidem credere, & tenere profitetur. Cum autem compertum sit, ipsum esse defensorem, ac propugnatorem particularis sectæ Anglicanæ, si ostenderimus, illam non esse catholicam fidem, conuincimus etiā, illum non esse defensorem catholicæ fidei, & tunc fore talem, quando piè, ac syncere cognita veritate ad Ecclesiæ Romanæ gremium (quod faxit Deus) & obedientiam redierit. Quamuis autem ex hactenus dictis satis inclaruerit sectam illam, quæ firmum fidei fundamentum nō obtinet, nequaquam posse veram Ecclesiam esse, aut catholicam fidem profiteri: nihilominus vt euidentius id constet operæ pretium visum est per antiquissimam traditionē Ecclesiæ ex ipsa appellatione *Catholicæ fidei* aperte deducta idem ostendere. In hoc autem attributo duo spectari possunt, scilicet, & nomen ipsum, seu cognominatio ab illo sumpta, & res, seu proprietas significata per nomen; ex quibus diuersa argumenta solent Patres sumere ad veram fidem, vel Ecclesiam cognoscendam, & ideo prius de nomine, posteà de ratione nominis dicemus. 1.

Supponimus autem in primis hoc nomen *Catholicæ*, tam Ecclesiæ, quàm fidei attribui solere: nam in symbolis Apostolico, & Niceno confitemur vnam Ecclesiam Catholicam, & in symbolo Athanasij de collectione ipsa articulorum fidei dicitur, *Hæc est fides catholica, quam nisi quisq; fideliter, firmiterq; crediderit, saluus esse non poterit*. Cui autem illarum, scilicet, Ecclesiæ, an fidei prius fuerit hoc nomen impositum incompertum mihi fateor: potuit enim Ecclesia vocari Catholica, quia fidem catholicam profitetur, & è contrario fides potest dici catholica, quia ab Ecclesia catholica retinetur, & traditur, vel certè vtriq; per se spectatæ potuit hoc nomen attribui, quia ratio eius, seu omnis proprietas, quæ per illud indicatur tam in vera Ecclesia, quam in vera fide per se inuenitur, vt in sequenti c. declarabimus. Vnum autem certum est, scilicet, illa duo ita esse coniuncta, vt separari nequeant, quia nec fides catholica esse potest extra veram Ecclesiam, nec catholica Ecclesia sine vera fide, nam vbi 2. *Nomen Catholica fidei, & Ecclesia adaptatur.*

vbi Ecclesia Catholica fuerit, erit etiam catholica fides, & è contrario, & ideò semper de illis indifferenter loquemur.

Secundò statuendum est, hoc nomen antiquissimum esse, quamuis non defuerint heretici etiam antiqui, qui contra illud obmurmurare ausi fuerint, vt de Symproniano Nouatiano refert Pacianus contra Parmen. epist. 1. & 2. Et fortasse non desint aliqui ex huius tempestatis nouatoribus qui illud respuant, eo quod in libris Canonicis non inueniatur scriptũ. Veruntamen quantum ex verbis Regis Angliæ coniicio, Anglicana secta illud non detrectat, imò tanquam nomen veræ fidei, religionis, & Ecclesiæ Catholicismi nomen affectat, sibique cupit attribuere, vt in ipso titulo Defensoris catholicæ fidei Rex ipse satis ostendit. Præterquam quod hæc vox in allegatis symbolis approbata inuenitur, ita vt sub illa denominatione jubeamur, vnam Ecclesiam, & fidem Catholicam recognoscere, ac confiteri; ergo Rex Angliæ, qui dicta symbola admittere profitetur, negare non potest nomen illud, vel rem per illud significatam. Denique ipsa veneranda antiquitas, & Patrum omnium ætatum consensio ostendit, nomen hoc non sine diuino numine in Ecclesia introductum esse. Certè (inquit Pacianus dicta Epistol. 1.) *Non est ab homine mutuatum, quod per secula tanta non cecidit, catholicum illud nec Marcionem, nec Apellem, nec Montanum, nec hæreticos sonat authores. Multa nos Spiritus Sanctus edocuit, quem Paracletum Apostolis, & magistrum Deus misit è cælis. Multa ratio, sicut dicit Paulus, & honestas, & (vt ait) ipsa natura. Quid? parua nobis de Apostolicis viris, parua de primis sacerdotibus cum ratione authoritas?* Et infra. *Age, si illi vsui pando nomini huic authores idonei non fuerint, nos idonei erimus negando? & nostram potius authoritatem Patres sequentur, & emendanda Sanctorum cedet antiquitas, & iam putrescentia vitiis tempora canos Apostolicæ antiquitatis eradet?* Quæ grauissimus hic pater ante mille, & trecentos annos scripsit, tũc testatus, fuisse antiquissimum hoc nomen, & meritò: nam ex Symbolo Apostolorum constat, ab ipsis fuisse approbatum, in eo enim profitemur *Sanctam, & Catholicam Ecclesiam*. Quæ verba non sunt minus antiqua in illo Symbolo, quam cætera, & ita leguntur & explicantur ab omnibus antiquis, Cyrillo, Rufino, & Augustino. Ergò ab Apostolorum tempore cum ipso symbolo nomen etiam Catholicæ semper Ecclesia conseruauit. Vnde etiam Pacianus illud nomen admiratur, *Quia tanto tempore non ceciderat?* Ergò multo maiori admiratione dignum est, quod vsque ad nostra tempora conseruatum fuerit, & eidem Ecclesiæ, ac fidei attributum. Igitur euidentius nunc ostenditur, nomen hoc neque datum, neque conseruatum esse sine speciali Dei prouidentia, semperque verè indicasse, & indicare id, quod significat, & propter quod impositum est.

Catholicæ nomen Anglia affectat.

4 Tertiò igitur supponendum est, hoc nomen attributum esse Ecclesiæ, & fidei Christi ad distinguendam illam ab hæreticorum doctrinis, & conuenticulis. Testis est idem Pacianus in eadem Epistol. 1. sic dicens, *Cum post Apostolos hæreses extitissent, diuersisque nominibus columbam Dei, atque reginam lacerare per partes, & scindere niterentur, nonne cognomen suum plebs Apostolica postulabat, quo incorrupti populi distingueret vnitatem, ne intemeratam Dei Virginem error aliquorum per membra laceraret, nonne appellatione propria decuit caput principale signari?* Quam necessitatem adhibito exemplo declarat, dicens, *Si forte ingressus populosam vrbem Marcionitas, Nouatianos, & cæteros eiusmodi comperissem, qui se Christianos vocarent, quo cognomine congregationem meæ plebis agnoscerem, nisi Catholica diceretur?* Vnde postea concludit, *Christianus mihi nomen est, catholicus verò cognomen: illud me nuncupat, istud ostendit: hoc probor, inde significor.* Eandem causam, & necessitatem huius nominis statuit, & pro more, acutè satis explicauit Augustinus lib. contra Epist. 1. Fundamenti capit. 4. vbi

[...] nomen inductum est Ecclesiæ, vt ab hæreticis conuenticulis discriminaretur.

inter vincula, quæ ipsum in Ecclesia tenuerunt, enumerat, *Ipsum Catholicæ nomen, quod non sine causa inter tam multas hæreses sic ista Ecclesia sola obtinuit, vt cum omnes hæretici catholicos dici velint, quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad Catholicam conuenatur, nullus hæreticorum, vel basilicam suam, vel domum audeat ostendere.* Idem docuit lib. de vera relig. c. 7. cuius verba posteà referam.

Eandem rationem huius vocis nobis tradidit Cyrillus Hierosolymitan. Catechef. 18. Nam quia nomen Ecclesiæ absolutè dictum, & antiquam Synagogam, & quamlibet congregationem, & malignantium etiam, id est, hæreticorum Ecclesiam significare potest, *Propterea (inquit) nunc confirmans fidei tradidit, vt dicas, & in vnam Sanctam Catholicam Ecclesiam, vt illorum quidem fœda conuenticula fugias, perseueres autem in Catholica Ecclesia, in qua renatus es.* Vbi confirmantem fidem appellat Symbolum, quod exponit. Et statim monet, non esse quærendum vbi sit Ecclesia, sed vbi sit Catholica Ecclesia. *Hoc enim (ait) proprium nomen est Sanctæ huius, & matris omnium nostrum, quæ est sponsa Domini nostri IESV CHRISTI vnigeniti filij Dei*, Eandemque rationem subinnuit Hilarius canon. 10. in Mat. nam explicando verba illa Christi, *In quamcumque ciuitatem intraueritis interrogate, quis in ea dignus sit, & ibi manete, &c.* Per dignam domum Ecclesiam interpretatur, quæ *Catholica*, inquit, *dicetur*. Quia multi Iudæorum erant futuri qui licet Christo crederent, tamen in legis operibus morarentur: alij, qui per simulationem ex lege ad Euangelium transirent: multi verò, qui in hæresim traducerentur, & penes se esse veritatem catholicam mentirentur, *Ideo (inquit) admonuit dignum cum quo habitandum sit, esse quærendum, id est, Ecclesia, quæ Catholica dicetur, cautè, & diligenter videndum.* Atque hinc vsus etiam Ecclesiæ, & omnium Patrum obtinuit, vt veri fideles ab hæreticis per hoc Catholicorum nomen distinguantur, vt passim in Patribus legimus, & vsu comprobatum videmus, & experti sumus non solum inter Catholicos, sed etiam inter ipsos hæreticos, vt ex dicendis amplius indarescet.

5

Quartò ex his inferimus, & tanquam certum statuimus, illam esse veram Ecclesiam, & in ea esse veram & catholicam fidem, quæ iure, ac meritò, id est, secundum primæuam huius nominis impositionem Catholica nominatur. Hoc manifestè sequitur ex dictis, quia ostensum est, hoc nomen ab Apostolis impositum fuisse ad denotandam illam Christi Ecclesiam, quæ per eos fundata fuerat: ergo in fide pro explorato habetur illo nomine tunc significatam fuisse veram Ecclesiam, ac subinde Ecclesiam per Apostolos fundatam habuisse eas proprietates, quæ in vera Ecclesia requiruntur, & illo nomine indicantur, vt ex infra proferendis clarius elucescet. Constat enim Apostolos veram Ecclesiam, & proprietates eius non ignorasse, & habuisse authoritatem imponendi illi nomen, veritati, & vsui eius accommodatum. Et hinc vlterius fit, illam Ecclesiam ab Apostolis conditam, quatenus per veram successionem semper durauit (vt supra vidimus) semper etiam meruisse nomen Catholicæ, neque illud vnquam amisisse. Probatur primò, quia semper est vna, & eadem, non similitudine tantummodo speciei, sed etiam identitate (vt cum philosophis loquar) numerica morali, propter continuam successionem legitimam; ergo veritas, & proprietas significata per illud nomen semper illi conuenit, ergo & nomen ipsum. Secundo, quia semper hęc Ecclesia professa est fidem illius symboli, in quo ipsa catholica nominatur, cum tamen in sua fide errare non possit, vt suprà iam satis liquido manet commonstratum. Tertiò, quia non amisit illud nomen per demutationem rei, id est, quia amiserit proprietatem significatam per illam vocem: nam si illam amisisset, non esset eadem Ecclesia vt supponitur, nec etiam amisit illud per ablationem, seu mutationem solius nominis,

6. Colligitur esse veram Ecclesiam, quæ verè hoc nomen meretur.

quia Ecclesia ipsa se illo nomine non priuauit, aut nominis significationem mutauit, vt ex vsu, & ex fide Symboli satis constat. Neq; extra illam est in terra potestas, quæ potuerit eam tali nomine priuare, neque iure, quia non habet superiorem, neque facto, quia neque in hoc portæ inferi contra eam prævalere potuerunt, vt latius infra comprobabimus.

7. Vnde tandem concluditur, illam Ecclesiam, cui iure, ac merito nomē hoc tribuitur, esse veram Christi Ecclesiam, & fidem Catholicam in se conseruare, & consequenter nullam congregationem etiam sub Christi nomine, & confessione coactam, quæ à priori Ecclesia diuisa, & segregata sit, vllo modo posse hoc nomen sibi merito vendicare. Vtraque pars nota est ex dictis. Prior quidem, quia talis Ecclesia est eadem numero cum illa, quæ à principio, & semper illud nomen habuit: posterior vero contraria ratione, quia Ecclesia vera est tantum vna, & hoc nomen vni tantum, & veræ Ecclesiæ contributum est. Omnis ergo Ecclesia, quæ non est illa vna, & vera Ecclesia, vel pars eius, Catholica dici non potest. Idem confirmatur clarè ex causa impositionis talis nominis. Inventum est enim ad discernendum perpetuo veram Ecclesiam à falsis, & ideo non est positum tanquam nomen commune, sed tanquam proprium, & singulare ad significandum hoc indiuiduum corpus mysticum tales sortitum proprietates: ergo hoc vbicunque & quandocumque fuerit, rectè illo nomine appellabitur secus verò est de quocumq; alio ficto corpore ab hoc diuiso.

8. *Quid sit Ecclesiam Catholicismi nomen mereri.* Vnde etiam obiter constat, quid sit mereri tale nomen, & quasi iure suo illud sibi vendicare, innotescit: nihil enim aliud est, quam habere veram, & indubitatam successionem ab illa Ecclesia primitiua, cui primo hoc nomen exhibitum est: nam cum per illam successionem omnia bona, & iura (vt sic dicam) antiqua Ecclesiæ vendicentur, itidem cum illis etiam proprium nomē comitari necessarium ducitur. Potestq; exemplo rerum humanarum declarari, ita enim nomen vniuscuiusque familiæ, quo eius nobilitas, & antiquitas indicatur, non aliter ex vi primæ impositionis ad aliquem transit, nisi ex vi originis, & successionis & tunc ostenditur quis merito, & quasi iure suo nomen illud vendicare, quando directam, & legitimam successionem à tali radice demonstrat. Ita ergo de Ecclesia quoad appellationem catholicam: multoq; altiori modo, & maiori certitudine existimandum est. Excellentiori quidem modo, quia successio Ecclesiæ licet fit per multiplicationem diuersarum personarum naturalium (vt sic dicam) nihilominus est per conseruationem eiusdem numero corporis mystici, cuius omnes personæ, sibi inuicem succedentes sunt membra. Et inde etiam sequitur maior certitudo, quia illud nomen non est per se primo impositum singulis membris, aut personis, sed toti corpori, quod cum sit semper idem, tenacius, & firmius nomen suæ dignitatis retinet, perpetuoq; conseruat. Maximè tandem sumitur hæc certitudo ex continua professione fidei, qua ipsamet Ecclesia semper confitetur, se esse catholicam. Nam cum huic fidei falsum subesse non possit, certissimum omnino fit, veram Christi Ecclesiam iure sibi hoc nomen vendicare, quod nullus vel hæreticus, si symbolis Apostolico, & Nicæno fidem præbeat, negare potest, saltem generatim de vera Ecclesia Christi, prout hactenus loquuti sumus.

9. *Infertur nomen Catholicæ, Ecclesiæ Romanæ deberi.* Quintò denique addimus, Ecclesiam, quæ nunc Pontifici Romano obtemperat (quam, vt distinctè loquemur, nunc Romanam appellabimus) iure, ac merito Catholicæ nomen sibi vendicare, eademque ratione fidem eius catholicam esse censendam, & appellandam. Hæc assertio sequitur euidenter ex proximè dictis, iis adiunctis, quæ in cap. 4. tractata sunt. Ibi verò aduertimus, nomen Ecclesiæ Romanæ interdum accipi pro vniuersali Ecclesia, quæ Pontifici Romano tanquam vniuersali Christi Vicario obedit, interdum autem pro particulari diœcesi, quæ eidem Pontifici etiam vt particulari, & proximo Episcopo subest. In præsenti quidem priori modo loquimur de Ecclesia Romana, quia nomen catholicæ, Ecclesiæ vniuersali, primario est impositum. Quanquam etiam particulares Ecclesiæ soleant Catholicæ vocari, vt constat ex modo loquendi Augustini Paciani, & Cyrilli suprà, & ex communi vsu, sicut & quilibet fidelis vocatur Catholicus, vel à professione fidei Catholicæ, vel quia est pars Catholicæ Ecclesiæ; ergo multò magis quælibet Ecclesia particularis vtramq; rationem habens, poterit Catholica vocari, sic etiam particularis Ecclesia Romana maximè Catholica est, quod à fortiori constabit, si de vniuersali illud comprobetur. *Vide VValden. lib. 2. Doctrinal. fid. cap. 14.*

10. *Probatur assertio primò.* Primò ergo probari potest assertio eodem modo, quo antiqui Patres, suprà allegati probabant, Ecclesiam, quæ suo tempore erat, esse Catholicam, quia erat illa, quam Apostoli fundauerant, cuique hoc nomen imposuerant: & ex eisdem, & aliis constat, loqui etiam de illa Ecclesia, quam nunc Romanam vocamus, quia loquebantur de Ecclesia vnita Pontifici Romano tanquam capiti, & Christi Vicario, vt patet ex Augustino, qui hac ratione successionem Pontificum Romanorum simul cum nomine Catholicæ in signis veræ Ecclesiæ coniungit, & ex Cyrillo, qui ait, *Sanctam Ecclesiam Christianam esse, de qua Saluator dixit Petro, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt aduersus eam.* Pacianus demum licet non ita dilucide hoc declaret, authoritate tamen Cypriani vtitur ad suam sententiam de Ecclesia Catholica stabiliendam: Cyprianus autem ipse sanè epist. 5. ad Cornelium, Ecclesiam Romanam vocat Ecclesiæ Catholicæ radicem, & matricem; vterq; ergo intellexit per Catholicam Ecclesiam illam, quæ sub Romano Pontifice militat, pluraq; alia ex eodem Cypriano, Irenæo, Hieronymo, & Ambrosio suprà c. 3. & 4. retulimus & alia legi possunt in August. epist. 165. & passim in libris contra Donatistas: & Optat. lib. 2. contra Parmenianum, vbi ex vnione cum cathedra Petri monstrari dicit, aliquam Ecclesiam esse catholicam. Deniq; Tertull. in Præscriptionib. cap. 30. *Catholicam doctrinam esse dicit in Ecclesia Romanensi*, quod perinde est, ac si diceret, illam esse catholicam. Ostensum autem à nobis in superioribus est, Ecclesiam Romanam eandem esse nunc, quæ priscis temporibus fuit, ergo ad illam solam iure pertinet Catholicæ nomen.

Et præterea nunc etiam locum habet probatio, quam iidem Patres ex totius orbis consensione desumere solent. Nam sicut tempore v. g. Augustini, ita etiam nunc, & omnibus interpositis annis omnes homines tam fideles quàm infideles vtentes voce *Ecclesiæ Catholicæ*, & simpliciter loquentes, & sine speciali affectione, vel malitia, per illam vocem intelligunt, & significant illam Ecclesiam, quæ cum Pontifice Romano communicat; ergo signum est, illam solam esse, cui ex proprio iure hoc nomen debetur. Ita argumentatur August. lib. de vera Religi. c. 7. dicens, *Tenenda est nobis Christiana religio, & eius Ecclesiæ communicatio, quæ Catholica est, & Catholica nominatur, non solum à suis, verum etiam ab omnibus inimicis. Velint enim, nolintve ipsi quoque hæretici & schismatum alumni quando non cum suis, sed cum extraneis loquuntur, catholicam nihil aliud quam catholicam vocant. Non enim possunt intelligi, nisi eam hoc nomine discernant, quæ ab vniuerso orbe nuncupatur.* Idemque probat quod Cyrillus ait, vbi est diuersitas sectarum cum vera Ecclesia in eodem loco mystarum ne quis decipiatur inquirendo, oportere, vt interroget, non pro Ecclesia tantum, sed pro Catholica: nam illo nomine omnes intelligunt illam, quæ antiquam fidem retinet. Ad hoc eodem modo durare vsque ad præsentia tempora, euidenti experimento 11 *Secundò probatur eadem assertio.*

con-

constat, vt superius annotaui: vbique enim qui se professorem Romanæ fidei ostendere vult, Catholicum se nominat, & ita etiam ipsi hæretici, quando syncerè, & communi modo loquuntur, eosdem fideles glorioso Catholicorum titulo designare, & insignire solent: ergo.

12. *Tandem ex verbis Iacobi Regis assertio proposita confirmatur.*

Atque hoc nobis Regia authoritate confirmauit Rex Angliæ: nam in sua Apologia, quasi consuetudine ductus, & contradictionem in dictis suis non aduertens, illos, quos acerrimè persequitur, & impugnat, catholicos sæpe sępius appellat, cum eos defendere teneretur, si vero, & non ficto titulo se defensorem Catholicæ fidei appellaret. Occurritque ex eodem titulo argumentum aliud (quod ad hominem vocant) quo idem Rex conuinci potest, Ecclesiam Romanam ab ipso vt catholicam admittendam esse: nam ipse quasi jure hæreditario gaudere vult titulo defensoris fidei catholicæ, qui à Leone X. Pontifice maximo, Henrico VIII. prædecessori suo concessus est; ergo tacitè admittit, & approbat, & concessionem, & titulum in eo sensu, in quo a Pontifice datus est, ergo velit, nolit, confitetur, Romanam Ecclesiam, eiusque fidem tempore Leonis X. & quando Henricus VIII. contra Lutherum libro scripto de Sacramentis illam defendit, vero, ac legitimo jure catholicam dictam esse, & præter illam nullam aliam potuisse catholicam jurę nominari, nisi quatenus cum illa coniuncta esset, quia catholica Ecclesia integra (vt sic dicam) non potest esse, nisi vna. At verò non desiit esse catholica Ecclesia Romana eo, quod Rex Henricus ab illa se separauerit, sed potius ipse desiit esse Catholicus: hæretici enim vel schismatici ab Ecclesiis exeuntes, seipsos diuidunt, ac demutant, in Ecclesia autem nullam aliam mutationem faciunt, præter quandam diminutionem, seu membri diuisionem; ergo semper hæc Ecclesia jure nomen catholicæ retinet, nulla enim in fide mutatio in illa facta est, imò nec fieri posse, suprà ostensum est.

13. *Concluditur non posse secta Anglicana adaptari. Prima ratio.*

Sextò, & ultimò ex his omnibus concludo quod propositum est, nempe, Anglicanam sectam, seu congregationem, aut qualemcunque Ecclesiam, quæ sectam illam profitetur, catholicam jure nó posse nuncupari, ac proinde neque esse. Probatur primò, quia hoc nomen non debetur, neque potest jure tribui, nisi vni Ecclesiæ, & quæ vera Christi Ecclesia sit, ita enim in symbolo confitemur omnes, veram, & sanctam Ecclesiam vnam, & Catholicam esse, sed ostensum est, Ecclesiam Romanam esse catholicam: ergò Anglicana catholica non est. Probatur consequentia, quia Ecclesia Anglicana neq; est Romana, neque illi est vnita, sed ab illa omnino diuisa, tum in fide, & dogmatibus, tum etiam in obedientia, & vinculo charitatis.

14. *Secunda ratio.*

Secundo idem facilè ostendi potest ex defectu successionis, & originis ab illa Ecclesia primitiua, quæ primum catholica dicta est. Hanc enim successionem nunc non habet Ecclesia Anglicana; ergo neque nomen catholicæ jure (vt aiunt) hæreditario potuit adipisci. Consequentia est euidens ex dictis. Antecedens autem latè probatum est in toto discursu capitis primi, & secundi; & iterum necessario occurret in capite sequenti, & breuiter declaratur. Quia secta Anglicana quoad id, quod illi maximè proprium est, & quasi differentia distinguens illam non solum ab Ecclesia Catholica, sed etiam ab omni Ecclesia malignantium, videlicet, quoad recognitionem temporalis Regis in ratione supremi capitis in Ecclesiasticis, & spiritualibus, incepit ab Henrico VIII. ante septuaginta, & quatuor, vel quinque annos, & nulla illius mentio prius facta est in mundo: neque illud genus reipublicæ, aut capitis spiritualis originem ducit ab Ecclesia primitiua, quia nullum in Scriptura, vel in prædicatione Apostolorum fundamentum habet, vt libro tertio latè ostendemus; ergo quoad hanc partê caret dicta successione. Quoad alteram verò, quæ in ea spectari potest de aliis dogmatibus, in quibus ab Ecclesia Romana dissidet, initium habuit à Calvino, & ex parte etiam à Luthero; qui profectò in doctrina successionem ex Apostolis, seu Catholica Ecclesia non habent: nam si ex illa essent, permansissent in illa, at ex illa exierunt; quia nouos errores doctrinæ Apostolicæ contrarios excogitarunt, vt ab aliis catholicis authoribus sæpius est probatum, & est luce meridiana clarius; ergo etiam quoad hanc partem Anglicana secta caret successione. Quando etiam in lib. 2. expendendo confessionem fidei Regis Angliæ fiet euidentius: ergo nullum verum, vel apparentem titulum habet illa secta, quo possit catholica nuncupari.

15. *3 Ratio. Secta, quæ proprium nomen à magistro suo sortitur, catholica non est.*

Tertiò uti possumus argumento, seu signo, quo utuntur Antiquissimi Patres ad cognoscendum congregationem, vel sectam non catholicam, & illam à catholica distinguendam. Quotiescunque enim secta aliqua proprium nomen habet à magistro, vel præceptore talis doctrinæ, & sectatores eius ab eodem præceptore nomen accipiunt, signum est, nec doctrinam, nec personas, nec earum congregationem esse catholicam. Quod signum explicat latè Athanasius Orat. 2. contra Arianos circa principium dicens, *Nunquam populus Christianus ab Episcopis suis, sed à Domino, in quem creditum fuit, nomen accepit, nec ab apostolis, neque a praeceptoribus, ministrisque Euangelij, &cæt. Illi verò, qui aliunde originem fidei suæ deducunt, merito authorum suorum cognomenta præferunt.* Et deinde id ostendit, discurrendo per omnes hæreticos vsque ad Arianos, dicens, *Beato Alexandro Arium ejiciente, ij qui Alexandro adhæserunt, remanserunt Christiani: qui vna cum Ario recesserunt, nomen Saluatoris nostri, Alexandro cum suis relinquentes, Ariani deinceps appellati sunt.* Additq; deinceps, etiam post mortem Arij idem seruatum esse, & inter alia ait, *Omnes, qui eiusdem cum Ario sententiæ fuerunt, ex eo notas suas, insigniaque habentes, Ariani nuncupantur, quod & vera existimum, & magnum argumentum est. Nam qui ex gentibus ad Ecclesiam veniunt, non catechizantium, seu fidei rudimenta tradentium nomina, sed Saluatoris in se transferunt, & pro gentilibus Christiani incipiunt appellari. Qui verò, & ex eodem genere ad istos abeunt, aut ab Ecclesia ad hæresim transitum faciunt, nomen CHRISTI derelinquunt, & Arianorum vocabulo induuntur, quasi qui non amplius fidem Christi retineant; sed Arianæ insaniæ gregales habentur.* Quod latè prosequitur, inde concludens, tales sic nominatos non solum de numero Ecclesię Catholicæ non esse, verum etiam nec Christianos, quia fidem Apostolicam iam deseruissent.

16. Deinde Chrysostomus homil. 33. in Acta circa finem, vbi proponit quæstionem, si gentilis valens fieri Christianus, inter eos, qui hoc nomen profitentur, diuisiones in dogmatibus inveniat, & ideò dubitet, quam partem eligat, & inter alia documenta, quæ ponit ad dignoscendam veram, & catholicam fidem, seu Ecclesiam vnum est. *Illi*, id est hæretici, *habent quosdam, à quibus appellentur, prout enim hæresiarchæ nomen, ita & secta vocatur, nobis autem nullus vir nomen dedit, sed fides ipsa*, per hoc ultimum verbum significans, à fide Catholica vocatos esse fideles catholicos, vel etiam Ecclesiam ipsam catholicam. Et eandem sic concludit, *Nunquid scindimur ab Ecclesia, num hæresiarchas habemus, num ab hominibus cognomen habemus, nunquid nobis dux quidam est, sicut illi Marcion, illi Manichæus, huic Arrius, quod si nos agnominationem cuiusdam sortimur, sed non vt ab hæresum Principibus, sed, vt ab his, qui præsunt nobis, & gubernant Ecclesiam. Non habemus Doctores super terram, absit, vnum habemus in cœlis. Et illi, inquit, eadem prætexerunt. Sed assistit nomen accusans illos, &cæt.*

17. Idem signum tradidit Lactanti. lib. 4. de Vera sapient. cap. vlt. vbi ait, multos excidisse à doctrina Dei, credendo falsis prophetis, & veram traditionem relinquendo, subiungitque, *Sed illi dæmoniacis*

fraudibus irretiti, quas prospicere, & cauere debuerant, diuinum nomen, & cultum per imprudentiam perdiderunt, cum enim Marcionitæ, Ariani (adde, Lutherani, Calvinistæ) *seu quilibet alij nominantur, Christiani esse desierunt, qui Christi nomine amisso humana, & externa vocabula induerunt: sola igitur Catholica Ecclesia est, quæ verum cultum retinet, hic est fons veritatis, &c.* Huic quoque doctrinæ consentit D. Hieronymus dialogo contra Luciferianos cap. 9. alias col. vltim. vbi hanc tradit regulam, *Sicubi audieris eos, qui dicuntur Christi, non à Domino IESV CHRISTO, sed à quodam alio nuncupari, vtpote Marcionitas, Valentinianos, &c. scito, non esse Ecclesiam Christi, sed Antichristi synagogam. ex hoc enim ipso, quod postea instituti sunt, eos se esse indicant, quos futuros Apostolus prænunciauit.* Sic etiam Optatus lib. 3. contra Parmenian. colum. 4. hoc argumento maximè exprobrat Donato dicens, *Cùm ante ipsius superbiam omnes, qui in Christo crediderant, Christiani vocarentur, ausus est populum cum Deo diuidere, vt qui illum sequuti sunt, iam non Christiani vocarentur, sed Donatistæ.* Quod latè prosequitur. Deinde idem sumitur ex Augustino dicto lib. contra Epistolam Fundamenti cap. 4. & libro contra Sermonem Arianorum cap. 36. vbi inquit: *Ita se habet catholicæ veritatis antiquitas, vt ei omnes hæretici diuersa nomina imponant, cum ipsi sua singula sicut ab omnibus appellantur, obtineant.*

Cur vnaquæque hæresis ab inventore suo nominetur.

18. Causa verò, & ratio huius signi quasi ex natura rei reddi potest, quia omnis hæresis aliquam nouitatem contra antiquam fidem comminiscitur, nouis autem rebus existentibus necessaria sunt noua nomina, quibus significentur, & ab aliis discernantur. Hac ergo ratione sicut Philosophorum scholæ ab inventoribus, seu primis præceptoribus nomen acceperunt, ita etiam sectæ hæreticorum à suis etiam magistris, quibus discriminentur, receperunt nomina. Atque ita Irenæ. lib. 1. cap. 20. in fine de sectatoribus Simonis dixit, *Habent quoque & vocabulum, seu nomen à Principe impijssimæ sententiæ Simone dicti Simoniani*, & Iustinus Martyr in dialogo cum Tryphone pagin. 26. generaliter de hæreticis dixit, *Ex nouis prodeunt à virorum appellatione, ex quibus vnaquæq; disciplina, & sententia originem habuit.* Et infrà, *Ac eorum quidem nonnulli Marciani vocantur, alij Valentiniani, alij alio nomine à sententiæ, disciplinæq; principe vnusquisque nominatur, quemadmodum etiam vnusquisque eorum, qui sibi philosophandum censet à Parente disciplinæ nomen philosophiæ, cui studet, sibi imponendum censet.* Ita ergo in hæreticis obseruatum est tanquam moraliter necessarium, & ex rei natura consequens. At verò Catholica Ecclesia antiquitatem semper obseruat, nullamq; nouitatem priori fidei contrariam admittit, ideoq; nouo nomine non indiget, sed antiquum semper retinet, sicut & religionem à Christo primitus institutam.

Non tantū antiqui hæretici sed etiam noui a suis Hæresiarchis cognominantur.

Refert Stapleton. lib. 1. controu. 4.

19. Hoc autem ipsum, quod antiqui Patres de hæreticis antiquis docuerunt, in nouis etiam obseruatum esse cernimus: nam insurgente Luthero, Sectatores eius ab ipso Lutherani vocati sunt, à Calvino, Calvinistæ, à Zvvinglio Zvvingliani, & sic de aliis, vt ex communi more loquendi totius orbis Christiani, & omnium scriptorum huius temporis palam euadit. Imò de sectariis Lutheri constat, se ipsos vocasse Lutheranos in confessione Augustana, non longè à principio. Cum ergo secta Anglicana in re non alia sit, quam Calviniana, non minus idem nomen participat, & eo indicio ostenditur, qualis sit, vtique non Catholica, sed potius à catholica deficiens. Quod si fortasse non ita à plerisque vocitetur, quia suum primarium fundamentum Caluinus non probauit, vocari profectò posset Henriciana, quia cum Rex Henricus fuerit primus author illius erroris, non minus possent sectatores eius ab eo nomen accipere, quam alij hæretici à suis ducibus reportarunt. Fortasse tamen hoc non est vsu receptum, vel quia Henricus, licet illud dogma invexerit, in reliquis voluit catholicam religionem in suo regno seruari, vt suprà notauimus, vel certè, quia non sua tantum authoritate, sed celebri actu Parlamenti sui institutum est, vt Rex in supremum caput suæ Ecclesiæ susciperetur. Hoc vero non obstat, quin hinc etiam illa secta specialiter Anglicana nuncupetur, quia speciali arbitrio illius regni, seu Parlamenti definitus est, non solum ille articulus, sed etiam modus religionis ex variis nouis erroribus mistus, in illo regno obseruandus: ergo vtcumque res se habeat, semper illa secta nouo nomine indiguit, vt cognosci, & discerni possit, illudque à suo proximo inventore, vt institutore participat; ergo in illa etiam locum habet dictum indicium, & consequenter ex testimonio omnium Patrum, qui signum illud dederunt, Catholica non est.

Mauritium Cannem supra cap. 9.

Caput XIII.

Obiectionibus contra Doctrinam superioris capitis occurritur.

Contra discursum superiori capite factum duo possunt Protestantes obiicere. Vnum est, etiam Catholicos solere appellari nouis nominibus, quando controuersiæ de doctrina oriuntur, & ita vel nullum esse iudicium, vel ex illo etiam inferendum esse, fideles non esse catholicos. Assumptum patet, quia tempore Arij dissentientes ab illo & defensores Concilij Nicœni Homousiani vocati sunt. Imò eo tempore fideles, Romani vocabantur, vt sumitur ex Victore Vticensi lib. 1. de Persecut. Vandalica circa finem, vbi refert, cum Theodoricus Armogastem fidelem capite truncari iussisset, Iucundum presbyterum consuluisse illi, vt potius diuersis afflictionibus interficeret. *Nam si gladio perceneris* (inquit) *incipient Romanum martyrem prædicare.* Quam vocem exponens Gregor. Turonensis libro 1. de Gloria Martyrum c. 25. dicit, *Romanos enim vocant homines nostræ religionis.* Deinde etiam nunc quos nos vocamus Catholicos, Rex in sua Præfatione Pontificios vocat, vulgusq; Papistas appellat, & similiter quam nos vocamus Ecclesiam Catholicam, Rex appellat Romanam Religionem. Altera obiectio est, quia sicut nos Catholicorum nomen nobis vendicamus, ita etiam hæretici contendunt suam religionem esse Catholicam, & consequenter etiam se ipsos catholicos appellant. Quod si nobis non nocent alia nomina ab aliis imposita, ita etiam ipsi dicent, ex aliis nominibus ipsis impositis nullam præsumptionem falsæ sectæ contra illos sumi, sed potius per illa indicari reformatam religionem, vt Rex etiam loquitur, vel purum & verum Euangelium, vt Puritani, & Euangelici contendunt. 1.

1. Obiectio.

Catholici vocabantur Homousiani. & nunc Papistæ &c.

2. Obiectio.

Ad priorem partem in primis generatim dico cum Augustino libr. contra Sermonem Arianor. cap. 36. ita se se habere catholicæ veritatis antiquitatem, *vt ei omnes hæretici diuersa nomina imponant, cum ipsi sua singula, sicut ab omnibus appellantur, obtineant.* Quibus verbis differentiam indicat, quod quoties talia nomina imponuntur catholicis, à solis hæreticis imponuntur, & ab aliis non recipiuntur, quia necessaria non sunt respectu aliorum, sed ipsi hæretici illa inveniunt, vel in iniuriam, & infamiam Catholicorum, vel vt se ipsos catholicos venditent. E contrario vero peculiaria nomina sectarum hæreticarum, quasi ex natura rei, vt dixi, cum ipsis nascuntur, & ita statim veniunt in vsum omnium, etiam ipsorummet sectariorum, qui eisdem nominibus se ipsos appellant. Atque ita Augustin. dicto capit. 37. contra sermonem Arianor. de nomine Homousianorum dicit, *Ariani, & Eunomiani non alij hæretici, nos vocant Homousianos, quia contra eorum errorem græco vocabulo Homousion, defendimus Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctū.* 2.

Solutio ad 1.

Nun-

Nunquam ergo illud fuit Catholicorum nomen, sed inventum fuit ab hæreticis, & non ab omnibus, sed ab illis, quibus nomen Homousion erat infestum, quia per illud eorum error detegebatur, & tergiuersationes evitabantur. Idemq; in hæreticis huius temporis obseruari potest: nam quia Christi Vicarium, quem nos Papam, & Summum Pontificem, & Episcopum Romanum appellamus, & odio prosequuntur, ideo ad ignominiam eorum, qui illi sedi obediunt, & ad conflandam eidem sedi invidiam, Catholicos vocant, Papistas, Pontificios, & Romanistas. Sicut autem Ariani non poterunt nomen à se inventum introducere in Ecclesiam, sed illi tantum eo abusi sunt: ita etiam hæc nomina ab hæreticis inventa inter eos tantum circumferuntur, Catholici autem neq; eis vtuntur, neq; de illis solliciti sunt, quia nihil sibi nocere possunt.

3. *Nomina, quæ hæretici Catholicis imponunt doctrinæ nouitatem non indicant.* In quo est etiam valde notandum, talia esse hæc nomina, quæ hæretici catholicis imponunt, vt etiam illa diuisionem non indicent ab Ecclesia catholica; neque in doctrina nouitatem, aut singularitatem. Quod etiam de nomine Homousianorum indicauit Augustinus suprà dicens, ipso illo nomine significatos esse ab hæreticis defensores veræ Trinitatis, quia non possent esse verus Pater, & Filius, nisi essent eiusdem naturæ. Vnde rectè concludit, *Ecce qui nos quasi macula noui nominis vocant Homousianos, nec se ipsos, cùm ista sentiunt, inueniunt insanos.* Atque hoc ipsum contingit nouis hæreticis, cum enim nos Papistas, vel Pontificios vocant, non aliquid nouum nobis tribuunt, sed quod omni tempore Catholicis omnibus commune fuit, & ita velint, nolint, eisdem nominibus Catholicos vocant. Nam & Romanorum & Romanistarum nomina paulò anteà ostendimus, iam olim Catholicos significasse. Sicut etiam suprà ex Hieronymo, Ambrosio, & aliis ostendimus olim Catholicam Ecclesiam Romanam fuisse vocatam, seu pro eadem reputatam. Quod ergo fides nostra, religio Romana à Rege Angliæ vocetur, sine offensione audiri posset, si rectà mente diceretur, quia religio Romana neq; noua est, neque priuata, sed eadem est quæ Catholica, & vtrumq; nomen est antiquitatis, non nouitatis. Et ita etiam accipi potest quod Chrys. dicta Homil. 33. in Acta pronunciauit, *non esse inconueniens, interdum fideles nomen accipere ab his, qui præsunt, & gubernant Ecclesiam*, vtique, quando per talia nomina non significatur aliud, quam debitus ordo, & institutio antiqua Ecclesiasticæ Hierarchiæ, & monarchiæ. Secus verò videmus accidere in propriis hæreticorum nominibus, omnia enim denotant vel nouam doctrinæ inventionem, maximè ea, quæ à nominibus hæresiarcharum sumuntur, vel diuisionem, & separationem, vt in generali nomen Sectariorum, vel in particulari nomen sectæ Anglicanæ, vel aliud simile.

4. *Solut. ad 2.* Ad secundam obiectionis partem, respondeo, non esse nouum, vt *hæretici penes se esse veritatem catholicam mentiantur*; de Arianis enim id iam olim Hilarius dicto Canon. 10. in Matt. animaduertit, & Augustin. 15. contra Faust. cap. 3. dixit, *Mirabilis est impudentia, cum Manichæorum sacrilega, & immunda societas etiam castam sponsam Christi se iactare non dubitat: in quo aduersus sancta Ecclesiæ vere catholicæ casta membra quid profuit? &c.* Et inferius, *Noli* (dicit ad Ecclesiam) *decipi nomine veritatis, hanc solam tu habes & in lacte tuo, & in pane tuo, in hac autem* (id est, Manichæorum congregatione) *tantum nomen eius est* (id est, vsurpatum nomen veritatis) *ipsa non est.* Et de Donatistis idem sæpe refert Augustinus, & specialiter Optatus lib. 1. contra Parmenian. circa finem. Non est ergo mirum, quod hodie etiam Protestantes catholicorum nomen vsurpant, ne suam doctrinam hæreticam esse statim fateri videantur, sicut etiam Satanas transfigurat se in Angelum lucis, vt latere possit, & decipere. Tanta verò est vis veritatis, vt etiam ipsi hæretici non nisi timide, & cum rubore catholicorum nomen ausi fuerint sibi arrogare, vt lib. 2. de Schismate Anglicano in Eduardo vj. Sanderus notauit. Vnde fit, vt licet aliqui se ipsos ita compellent, ab aliis, & ab universo orbe non sic nominentur, nec per illud nomen cognoscantur. Quod longè aliter in veris Catholicis obseruatur, non enim Catholicorum nomen sibi ipsi assumunt, sed ab ipsa fide antiqua quam profitentur, quasi hæreditario iure illud recipiunt, & ita illo nomine vbique appellantur, & per illud ab omnibus cognoscuntur, cuius religionis sint, scilicet, Romanę, & Apostolicæ, atque ab ipsis etiam hæreticis, cum sine fuco, ingenue, & communi modo loquuntur, ita appellantur. Quod ergo interdum iidem hæretici aliquo peculiari modo illo nomine abutuntur, nihil obstat, quominus illud attributum absolutè, & secundum se spectatum signum certum sit veræ, & orthodoxæ fidei.

Caput XIV.

Ex ratione Catholici nominis discursus capitis præcedentis confirmatur.

Duo in hoc Catholico cognomine præcedenti capite distinximus, scilicet, denominationem, seu designationem ab ipso vocabulo sumptam, & rationem nominis, seu proprietatem per illud significatam, cum ergo priorem appellationem ostenderimus, veram fidem, & Ecclesiam indicare, id nunc evidentius fiet, rationem vocis explicando. Ostendemus ergo proprietates per hanc vocem significatas in schismate Anglicano non reperiri, & ideo Catholicam fidem aut Ecclesiam in eiusmodi schismate esse non posse. Ad hoc autem probandum supponimus, vocem *Catholica*, iuxta etymologiam ex græco sumptam idem significare, quod universalis, seu communis, vt Patres omnes statim citādi in hac materia supponunt, & est adeo vulgare, & receptum, vt in hoc nulla possit esse controuersia. Tota ergo constitui potest in explicando, quæ universalitas in Ecclesia, vel fide ex vi illius nominis requiratur. Potest enim in fide (de illa enim præcipuè nūc agimus, quāuis idem ferè sit de Ecclesia, propter similitudinem rationis, & propter connexionem, vt suprà dixi) potest, inquam, in fide catholica multiplex universalis considerari. Et quāuis, vt in hac ipsa materia advertit Aug. Epist. 48. col. 10. non sit de nomine contēdendum, nihilominus dubitari non potest, quin illa fides, quæ universalis fuerit secundum omnem rationem consentaneam scripturis, & Patribus, sit propriè, & maximè catholica. 1.

Catholica ex Græco idē est ac uniuersalis.

Primò ergo dici potest fides universalis ex parte materiæ, quia nimirum, omnia dogmata ad veram Dei fidem pertinentia sine diminutione, seu partitione complectitur. Quam etymologiam indicasse videntur Donatistæ, qui, vt Augustinus suprà refert, nolebant *Catholicæ nomen ex totius orbis communione interpretari, sed ex obseruatione præceptorum diuinorum, atque sacramentorum omnium.* Quorum sententiam licet quoad priorem partem negatiuam reprehendat Augustinus, vt paulo post videbimus, de altera deriuatione vocis solum dicit, *si fortè hinc sit appellata catholica, quod totum veraciter teneat, cuius veritatis nonnulla particulæ etiam in diuersis inueniuntur hæresibus*, nihil impedire, imò etiam in fauorem Ecclesiæ catholicæ redundare, quia illa sola est, quæ integram veritatem retinet, & omnia diuina sacramenta à Christo instituta conseruat, & iuxta illius scriptum docet, ac credit. Dici etiam potest obseruare omnia diuina mandata, tum in ordine ad fidem, quia inter dogmata fidei etiam illa numerantur, quæ per fidem reuelantur, tùm etiam in ordine ad obedientiā, charitatem, quia cum vera Ecclesia, sancta dicatur, & credatur in symbolo Apo- 2.

Fides dicitur primo uniuersalis ratione materiæ.

Apostolorum & sine obseruatione mandatorum non sit vera sanctitas, non potest catholica Ecclesia esse sine omnium mandatorum obseruatione. Vera enim sanctitas sine charitate esse non potest. 1. ad Cor. 13. ad Galat. 5. & ad Roman. 5. & charitas secum affert obseruationem mandatorum omnium Ioan. 14. & 15. Igitur sicut sanctitas ita etiam præceptorum universalis obseruatio necessaria est ipso corpori Ecclesiæ catholicæ; licet in singulis personis eius, vt catholici dicantur, & verè sint, non sit necessaria hæc mandatorum omnium obseruatio quatenus ad voluntatem spectat, quia sine illa possunt integram fidem, etiam de ipsis præceptis retinere, quod alibi ostendendum est: nam ad præsens negotium parum conferre videtur.

3. Si ergo ab hac proprietate velimus fidem nominare catholicam, profectò manifestum est, in Anglicana secta fidem catholicam non reperiri, quia non habet integram veritatem. Hoc vero postea lib. 2. ostendendum est, demonstrando, & designando errores, in quibus versatur, eosque quantum huius operis breuitas permiserit, redarguendo. Nunc vero generaliter id probare possumus ex discursu in principio huius libri facto, quia illa secta incepit per defectionem á vera fide; ergo licet aliquam partem doctrinæ fidei admittat, non tamen integram, & inviolatam illam retinet; ergo fides eius, id est, materia fidei (hanc enim nunc fidem appellamus) non est universalis, ac subinde nec catholica, iuxta etymologiam dictam. Denique fides Romana etiam in hoc sensu catholica est, vt satis probatum relinquitur ex dictis cap. 4. & 5. in quibus ostendimus non posse sedem Romanam à vera fide deficere. Sed Anglicana secta in multis rebus ad fidem pertinentibus, & præcipuè in puncto de Primatu (quod ad fidem spectare infra libr. 3. ostendam) discordat ab Ecclesia Romana; ergo quoad materiæ universalitatem non est catholica.

4. Secundò requiritur in vera fide universalitas, seu communitas ex parte rationis credendi, & ex parte regulæ, per quam certò discernatur à falsa; vnde etiam ex hoc capite potuit Christiana fides vocari Catholica. Quanquam enim Patres expresè hanc etymologiam illius vocis non attingant: nihilominus non est improbanda, quia non est contraria aliis proprietatibus, vel universalitatibus ab eis in illa voce consideratis, imò in eis virtute continetur, neque enim potest esse fides universalis quoad materiam, personas, loca, & tempora, nisi etiam rationem, & regulam credendi universalem, & communem, seu publicam sortiatur. Vnde quidquid sit de etymologia vocis, de re ipsa dubitari non potest, quin fides Christiana postulet in primis talem rationem credendi, quæ universalis sit, & eadem in tota materia, quæ credenda proponitur. Quæ ratio, vt Theologi aiunt, est ipsa diuina veritas, seu (quod perinde est) verbum Dei, quo ipse præbet testimonium veritatis, iuxta illud Pauli 1. ad Thessal. 2. *Gratias agimus Deo, quia cum accepissetis à nobis verbum auditus Dei, accepistis illud, non vt verbum hominum, sed sicut est vere verbum Dei*, & illud 1. Ioan. 5. *Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei maius est.* Hoc ergo testimonium idem esse debet in omnibus credendis, & ideo ratio universalis dicitur respectu Christianæ fidei, alias non esset in omnibus æquè certa, imò nec certa fides in re qualibet esse p[o]terit, si ab illa universali ratione in aliqua discrepet. Regula etiam aliqua necessaria est, quæ nobis res credendas tanquam à Deo reuelatas infallibiliter proponat, quam debere esse publicam, & generalem, in cap. 6. ostensum est, quia non potest esse fides uniformis, vt sic dicam, seu eadem in omnibus fidelibus, nisi omnes in eadem communi regula credendi conueniant; ergo vt fides posit esse catholica necesse est, vt sit universalis etiam in regula, & ratione credendi.

2. Dicitur universalis, ex universali seu communi regula credendi.

Constare autem facilè potest ex dictis, in secta Anglicana hanc proprietatem fidei non reperiri, ergo etiam ex hoc capite non potest illa secta fides Catholica reputari. Assumptum patet primò, quia illa secta veritates aliquas à Deo reuelatas admittit, & suo modo credit, alias verò negat, vt infrà ex ipsa Regis confessione ostendimus. Nam licet ipse non concedat illa, quæ negat, esse à Deo reuelata, tamen eo ipso ostendit, non diuinum testimonium, sed suum arbitrium, & coniecturam habere pro vltima, & primaria ratione credendi: nam si diuino testimonio in credendo verè niteretur, æqualiter crederet omnia, quæ eodem diuino testimonio confirmata sunt. Hic autem defectus in ratione credendi provenit ex defectu regulæ universalis, quę eum certitudine, & infallibilitate proponat, quid sit, vel non sit à Deo reuelatum. Nam in illa secta nulla est huiusmodi regula universalis, & publica, sed vnusquisque sibi est regula, vt supra vidimus; ergo talis fides non potest esse catholica: seu (vt rem clarius explicem) talis modus credendi non potest esse Catholicus, id est, aptus ad Catholicam fidem. Imò, quod sic credentes in aliqua materia fidei plures conueniant, non prouenit ex ratione, aut regula credendi, sed vel ex aliqua humana consuetudine, vel ex timore humano, vel alia simili ratione. Vnde etiam fit, vt ad conueniendum aliquo modo in ea secta, necessarium sit, maiorem partem hominum adhærentium illi relinquere regulam credendi propriam illius sectæ, quæ est proprium uniuscuiusque iudicium: prout sibi certum videtur, & sequi aliorum iudicium, siue Regis, siue Parlamenti, siue ministrorum. Quomodo enim aliter vulgus credere posset? ergò talis fides ex vi regulæ, & rationis credendi non solum catholica non est, verum etiam neque ullo modo universalis, id est, una communis multis, & ut fiat aliquo modo communis, fit alia fides purè humana, id est, in priuato iudicio alicuius hominis, vel particularis communitatis humanæ fundata, ergo vel hac ratione longissimè distat à fidei Catholicæ proprietate. 5.

Secta Anglicana caret universali credendi regula ad veram fidē maximè necessaria.

Tertiò dici potest fides, seu Ecclesia, Catholica, 6.
quia universalis est quoad omnes gradus, & ordines
personarum, quod his verbis nos docuit Cyrillus Hierosolymitan: catechesi 18. *Ecclesia antea sterilis erat, nunc autem multorum est liberorum parens. Illa enim priore extincta, in hac altera Ecclesia Catholica, vt Paulus dicit, Deus posuit quidem primum Apostolos, deinde Prophetas, tertiò Doctores, postea virtutes, tum gratias curationum, opitulationes, gubernationes, & omnegenus totius virtutis, sapientiam dico, & intellectum, temperantiam, & humanitatem, & in persecutionibus patientiam irreprehensibilem, quæ per arma iustitiæ prospera, & aduersa, per gloriam, & ignominiam, primum quidem in persecutionibus, & tribulationibus, Martyres, & Sanctos diuersis coronis patientiæ & multum florentibus coronauit, quibus ipsa Ecclesia ornata est, nunc verò temporibus pacis gratia Christi, debitum habet honorem à Regibus, & illustribus, & omni genere hominum.* In quibus verbis varios modos indicat, propter quos dici potest Ecclesia, Catholica, quia omnia genera, & gradus personarum complectitur. Vnus & notior, ac facilior est, quia omnibus hominibus cuiuscunque nationis, prouinciæ, linguæ, qualitatis, vel conditionis vtilis est, imò & ad salutem necessaria, & ideo omnes ad se vocat siue Iudæos, siue gentiles, &c. iuxta illud Pauli ad Coloss. 3. *Vbi non est gentilis, & Iudæus, circumcisio, & præputium, Barbarus, & Scytha, seruus, & liber, sed omnia, & in omnibus Christus.* Significauit etiam hunc modum August. in illa verba Psalm. 65. *Iubilate Deo omnis terra*, dicens, *Non ergo sola Iudæa. Videte fratres, quomodo commendetur universitas Ecclesiæ toto orbe diffusæ, & non solum dolete Iudæos, qui hanc gratiam gentibus inuidebant, sed plus hæreticos plangite, si enim dolendi sunt, qui collecti non sunt, quanto amplius, qui collecti diuisi sunt?* Veruntamen hoc modo explicata hæc universalitas

3. Fides universalis & quoad omnes gradus personarum. Ad Ephes. 4 & 1 ad Cor. 12.

(vt

(vt ex his verbis Augustini liquet) parùm differt ab universalitate loci, & statim cum illa magis explanabitur.

8. *Ecclesia universalis est quæ ad gradus & munera.* Alter modus indicatus à Cyrillo est, quia Ecclesia Catholica debet constare ex omnibus membris, & gradibus, gratiis, & donis, quibus illam depingit Apostolus Paulus. Vnde Augustin. ait lib. 1. de Doctrin. Christian. cap. 16. *Catholica Ecclesia corpus Christi, sicut Apostolica doctrina commendat, quæ etiam coniux eius dicitur. Corpus ergo suum multis membris diuersa officia gerentibus, nodo unitatis, & charitatis, tanquam sanitatis astringit.* Cùm igitur Ecclesia sit Christi sponsa, quam ipse sibi *exhibuit gloriosam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta, & immaculata*, id est, omni genere virtutum, & gratiarum abundans ad eius pulchritudinem pertinet, vt sit integra, & constans, ex omni varietate membrorum, & omnibus gratiis, ministeriis, operationibus, & virtutibus, quibus eam Christus constare voluit. De quibus sic scribit Optatus lib. 2. contra Parmenian. nò longè à principio, *Certa membra sua habet Ecclesia, Episcopos, presbyteros, diaconos, ministros, & turbam fidelium.* De horum autem membrorum varietate, & de muneribus singulorum, & quomodo sint semper necessaria Ecclesiæ, non est hic dicendi locus, postulat enim integrum opus de Ecclesiastica Hierarchia. Satis ergo nobis sit, in corpore mystico Christi, ex sententia Pauli, requiri dictam membrorum varietatem, quæ vsq; ad consummationem Sanctorum, in eo est duratura. Ac proinde iuxta sententiam Cyrilli, rectè potuisse Ecclesiam ab hac membrorum uniuersitate, & varietate donorum, catholicam appellari. Et (vt iam dixi) quidquid de impositione nominis sit, de re ipsa negari nō potest, quin hæc integritas, & varietas ad splendorem, & maiestatem Ecclesiæ Catholicæ spectet, & ad eius conseruationem, & perfectionem non solum vtilis, sed etiam necessaria sit, ideoq; non posse Catholicam Ecclesiam reputari, quæ hac excellentia, & integritate fuerit destituta.

9. *Prædictas Ecclesiæ conditiones Anglicana secta deficere ostenditur.* Non est autem difficile ostendere, hanc perfectionem Ecclesiæ in schismate Anglicano non inveniri. Primo quidem, & præcipue, quia non habet Pastorem, & Episcopum cui adhæreat, quod secundum Christi institutionem maximè ad veritatem Ecclesię necessarium est, vt ex Matth. 16. & Ioann. 21. non obscurè colligitur. Ideoque Cyprian. epist. 69. sic Ecclesiam definit, *Ecclesia est plebs sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhærens.* At Anglicana congregatio non sacerdoti, sed Regi adunatur, nec pastori suo adhæret, non est enim pastor gregis Christi, nisi quem ipse constituerit, non constituit autem Regem, sed Petrum, & successores eius. *Vnde* (addit Cyprianus) *scire debes Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo, & si quis cum Episcopo non sit, in Ecclesia non esse; & frustrà blandiri eos, qui partem cum sacerdotibus Dei non esse habentes, obrepunt, & latenter apud quosdam communicare se credunt, quando Ecclesia, quæ catholica vna est, scissa non sit, neque diuisa, sed sit vtique connexa, & cohærentium sibi inuicem sacerdotum glutino copulata.* Quibus verbis omnia conuenticula hæreticorum graphicè depingit, & præcipuè Anglicanum, quod (præsertim universe sumptum) in Episcopo non est, nec Episcopus in ipso, nec sacerdotes habet, quorum glutino copuletur, nisi fortè dicant, ministros esse sacerdotes, aut Regē esse Episcopum, quod satis esset ridiculum. Neque ab ipsis dicitur, quia sacerdotes in Ecclesia esse, non credunt, sicut & sacrificium esse negant, neq; etiam de illis ministris verè cogitari potest, cum legitime ordinati non sint.

10. *Occurritur euasioni.* Quòd si fortasse ministri contendant, Angliam nō carere suis Episcopis, quibus singulæ plebes adhærent. Respondemus in primis cum eodem Cypriano epistol. 76. illos non esse veros Episcopos, sed nomine tantum. Quia *Episcopus computari non potest, qui Euangelica, & Apostolica traditione contempta nemini succedens, à se ipso ortus est*: neque etiam, qui secundum legitimum Ecclesiæ ritum ordinatus non est. Deinde respondeo, Cyprianum nō solum de singulis particularibus Ecclesiis, sed etiam de universali Ecclesia catholica esse loquutum, docet enim ita esse vnum, vt vni etiam communi Episcopo debeat esse coniuncta: sic enim epist. 76. dixit, Ecclesiam esse unam, *quæ apud Corneliū fuit, qui Fabiano legitima ordinatione successit.* Et epist. 55 ad eundem Cornel. *Non aliunde* (ait) *hæreses abortæ sunt, aut nata schismata, quam inde quòd sacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Ecclesia ad tempus sacerdos, & ad tempus iudex vice Christi cogitatur, cui si secundum magisteria diuina obtemperaret fraternitas universa, nemo aduersum sacerdotum collegium quidquam moueret.* Vbi apertè loquitur de vno Episcopo supremo, & illum quasi per antonomasiam vocat *Sacerdotem Dei, & iudicem vice Christi, & sacerdotem vnum, cui tota fraternitas obedit.* Et in lib. de unit. Eccles. idem late docet, & in suis epistolis ita vnitatem Ecclesiæ catholicæ sæpè sæpiùs exponit. Hominum ergo congregatio quæ non vni Episcopo, sed uni Regi temporali adhæret, neque veros Episcopos habet, nec veros sacerdotes, nullam Catholicæ Ecclesiam speciem, necdùm veritatem præ se fert.

Neque Iacobo Regi quidquam confert, quòd sæpè in sua Præfatione repetit, se Hierarchiam Ecclesiasticām vbique in suo regno restituisse, & contra Puritanos defendisse: non enim veram Ecclesiasticam hierarchiam, quam Christus instituit, sed humanam, & politicam, quam ipse apparenti quadam coniectura ductus imitari voluit, retinuit, ac defendit. Hoc enim est, quod ingenuè ipse fatetur pagina 54. dicens, *quo studio in Episcoporum, & Ecclesiasticæ hierarchiæ (politici duntaxat ordinis causa) defensionem semper incubui, eodem in confusam illam anarchiam, & parilitatem Puritanorum inuectus sum.* Et iterum pagina 56. repetit, se aliquod discrimen inter Episcopos, & Patriarcharum institutionem admittere, addit tamen, *Ordinis, & discriminis causa*, & paulo post pag. 57. tertiò idem inculcat, addendo, *Sic enim intelligi volo.* Longè ergo diuersa est illa hierarchiæ vmbra à veritate à Christo instituta, & à Patribus tradita. 11. *Non Ecclesiasticam, sed politicam Hierarchiā Anglia retinet.*

Christus enim non posuit in Ecclesia Episcopos solùm propter politicum ordinem, sed *vt regerent Ecclesiam suam, quam acquisiuit sanguine suo.* Actor. 20. vt curam illius gererent, non tantum externam, & politicam, sed maximè spiritualem, & salutem animarum procurantem, iuxta illud ad Hebr. 13. *Obedite præpositis vestris, & subiacete illis; ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri.* Propter quod Cyprian. epistol. 55. potestatem Episcoporum ad Ecclesiam gubernandam *sublimem, & diuinam* vocat. Et meritò quidem, quia & à Christo Deo, & homine data est, & cum admirabili potestate remittendi, & retinendi peccata, & soluendi, ac ligandi in terra, quæ in cœlis rata habeantur. Nòn est enim Ecclesia Christi corpus merè politicum, sed mysticum, & quodammodo diuinum, & ideo nō solum propter politicum ordinem, sed propter spiritualem finem hierarchiam requirit *ad consummationem Sanctorum, in opus ministerij, in ædificationē corporis Christi*, vt Paul. dixit. Et ideo diuersitas horum membrorū, & graduum nō in externis dotibus, aut temporalibus bonis consistit, sed in diuersis donationib. *secundum gratias, quæ datæ sunt nobis differentes*, vt prosequitur Paul. ad Rom. 2. & 1. ad Cor. 12. Quibus donis, & gratiis abundauit semper Ecclesia catholica, & vsq; ad hodiernū diem eandem excellentiam, & donorum in Ecclesia Romana varietatē conspicamur. Quàm verò ab hac perfectione, & splēdore gratiæ absint Protestantiū conuenticula, deplorandum potius est, quā describendi, & toti terrarum orbi notius, quā vt nostra probatione indigeat, præsertim, quia ex ipsamet regis cōfessione sufficiēs huius rei probatio sumitur. Nam ex his, quæ in Præfat. 12.

 eius

eius notauimus, duo colliguntur. Vnum est, in ijs, quæ ad fidem spectant, solum priuatum spiritum esse regulam. Vnde fit consequens, cum interior conscientia ex fide pendeat, nullam aliam regulam, tam pro doctrina; quàm pro conscientia esse in Ecclesia necessariam præter vniuscuiusq; priuatum spiritum. Aliud est, ministrorum differentiam, si qua est in Ecclesia, quam ipse molitur, solum ad externam politiam, & ordinem constitutam esse: ad quem finem prudentiam quandam humanam sufficere nemo est qui ambigat: ergo omnis ratio diuersorum donorum, & gratiarum diuini spiritus ibi cessat. Neque id mirum, cùm fides etiam, quæ est omnium gratiarum fundamentum, ibi deficiat, quod necesse est evenire ijs, *qui Dei traditione contempta, alienas doctrinas appetunt, & magisteria humanæ institutionis inducunt*, vt alias testatum reliquit Cyprianus.

Cyprian. lib. de unit. Eccles.

Caput XV.

Catholicam dici Ecclesiam, quia per totum orbem diffusa est, ostenditur & hæreticis occurritur.

1. PRæcipua magisque recepta vocis *Catholica* etymologia est, quæ ab universitate locorum sumitur, qua frequenter Patres contra hæreticos vtuntur, præsertim Augustinus multis in locis contra Donatistas disputans, & ex professo toto lib. de vnit. Ecclesiæ. Vbi per totam ferè Scripturam discurrit, veram Christi Ecclesiam esse illam, quæ est per totum mundum diffusa, evincens, indeq; dictam esse catholicam supponens, & lib. 2. contra Epistol. Gaudentij, cap. 2. quoniam ille ausus fuerat affirmare, & testimonio Cypriani confirmare, partem Donati esse Ecclesiam Catholicam, contra illum inquit, *Attende, quam Ecclesiam dixerit ille catholicam. Ecclesia, inquit, Domini luce perfusa per totum orbem radios suos porrigit, ramos suos in vniversam terram copia vbertatis extendit. Vnum tamen caput est, & origo vna, & vna mater, fœcunditatis successibus copiosa. Quid igitur, & vos ipsos fallitis, & alios fallere mendacibus impudentibus vultis, si huius martyris testimonio vestra est Ecclesia catholica, ostendite, illam per orbem totum radios suos porrigere, ostendite, illam per universam terram ramos suos copia vbertatis extendere: hinc enim, & græco vocabulo catholicum nominatur.* Idem latè prosequitur epist. 48. & 170. & lib. 2. contra literas Petiliani.

Cyprian. de unit. Eccles.

2. Eandem etymologiam tradit Optatus Mileuitanus lib. 1. contra Parmeni. vbi in fine refert, duos esse Episcopos ad Africam missos, vt apud Carthaginem pronuntiarent, vbi esset catholica, *Et nouissima* (inquit) *sententia eorum Episcoporum Eunomij, & Olympij talis legitur, vt dicerent, illam esse Catholicam, quæ esset in toto orbe terrarum diffusa, & sententiam decem, & nouem Episcoporum iam dudum datam, dissolui non posse*, & lib. 2. in princip. contra Donatistas arguens, ait, *Vbi ergo erit proprietas Catholici nominis, quod fit rationabilis, & vbiq; diffusa?* De hac etiam veritate est integrum caput tertium apud Vincentium Lyrinensem, *In ipsa Catholica Ecclesia magnopere curandum est, vt ita teneamus, quod ab omnibus creditum est, hoc est enim verè proprieque Catholicum (quod ipsa vis nominis ratioq; declarat, quæ omnia vere vniuersaliter comprehendit) sed hoc ita demum fit, si sequamur universitatem, antiquitatem, consensionem.* Ex quibus, antiquitas pertinet ad temporis perpetuitatem, de qua in capite sequenti dicturi sumus, consensio verò pertinere potest ad alias rationes, & etymologias ex Augustino, & Cyrillo depromptas, quanquam hæc duo, prout à Lyrinensi declarantur, ad antiquitatem & consensionem traditionum ab ipso referri videātur. Universitas ergo est, quoad præsens spectat, quam ipse sic exponit. *Sequemur autem universitatem hoc modo, si hanc vnam fidem veram esse fateamur, quam tota per orbem terrarum confitetur Ecclesia.* Denique Cyrillus Hierosolymit. eandem enucleans vocem dicta catechesi 18. ita concludit, *Regum quidem potestas certis locis, & gentibus terminos habet, Ecclesiæ autem Catholicæ per universum orbem indefinita est potentia.* Et eleganter Felix Papa primus, epist. 1. in principio Ecclesiam quatuor mundi constructam esse lateribus adstruxit.

3. Aque hoc modo loquuntur reliqui antiqui Patres de Ecclesiæ Catholicæ amplitudine, quamuis vocem *Catholica*, non semper explicent, vt Hieronym. Isa. 54. circa illud, *Semen tuum gentes hæreditabunt*, ait illud esse semen, quod Christus exiit seminare Matth. 13. *Quod semen etiam ciuitates desertas faciet inhabitare, vt Ecclesiæ gentium in toto orbe consurgant.* Et infra, *Hoc de Ecclesiarum magnitudine, quæ pro vno Iudææ loco, & ipso angustissimo, in toto orbe terrarum suos terminos dilatabunt.* Item cap. 60. *Miratur* (inquit) *Ecclijia de circumcisione primum populo congregata volare ad se gentium turbam toto orbe terrarum.* Et Psalmo 66. in principio dicit, columbam (de qua Canticor. 6.) esse Ecclesiam in toto mundo diffusam. Idem Matth. 26. circa illa verba, *Prædicabitur Euangeliū hoc in toto mundo.* Similiter Ambros. Psalm. 39. tractans verba illa, *Annuntiaui iustitiam tuam in Ecclesia magna. Quid est* (inquit) *quod addidit, magna, nisi quia fuit ante non magna? Quæ est magna nisi de totius terrarum orbis partibus congregata, quando ab oriente, occidente, septentrione, & meridie populi gentium sunt vocati.* Et ibidem de eadem Ecclesia intelligit illud Psalm. 34. *Confitebor tibi in Ecclesia magna, in populo graui laudabo te*, & adiungit, *ibi ergo Ecclesia magna, vbi populus grauis, hoc est, non inquietus, & mobilis, qui sedit manducare, & bibere, & surrexit ludere. Grauis populus est, qui fidem Deo suo seruat, & qui non aliqua leuitate mutetur, neque mutet, & fluctuet*, Ibique fusè alias Ecclesiæ proprietates prosequitur. Eodèm modo exponit eandem Ecclesiam magnā Chrysost. dicto Psal. 39. *Beatus* (inquit) *David pollicetur se magna Ecclesia in vniuerso orbe terrarum à diuina gratia collecta Dei iustitiam prædicaturum & prophetiæ veritatem, & maximè expetendam salutem, & immensam misericordiam.* Atque in Psalm. 106. per illa verba, *Dicant qui redempti sunt à Domino*, Dicit, gentilium vocationem declarari, qui ex omni terrarum plaga per saluatorem colliguntur, & è diaboli faucibus ad sanctam ipsius Ecclesiam rapiuntur. Et ita etiam exponit illud, quod in eodem Psalmo sequitur. *Et de regionibus congregauit eos, A solis ortu, & occasu, ab aquilone & mari*, & ait, *Hoc in Iudæis quidem ad hunc modum factum non accepimus (etenim toto orbe fusi versantur) at verò ipse gentilem Ecclesiam in omnibus orbis partibus, tam orientalibus, quam occiduis, tam australibus, quàm septentrionalibus vocauit, & congregauit. Atq; huiusmodi concilia in omnibus terræ, & maris partibus cernere licet.*

4. Deniq; Tertullian. lib. contra Iudæos cap. 7. adducens prophetias, & promissiones de regno Christi, & specialiter illam Isaiæ 36. *Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro, cuius apprehendi dexteram*, addit. *Quod ipsum adimpletum videmus. Cui enim dexteram tenet Pater Deus, nisi Christo Filio suo? quem exaudierunt omnes gentes, id est, cui crediderunt omnes gentes, cuius & Prædicatores Apostoli in Psalmis Dauid ostenduntur, in universam* (inquit) *terram exiit sonus eorum, & vsque ad terminos terræ verba eorum, In quem enim alium universæ gentes crediderunt, nisi in Christum, qui iam venit? Cui enim & aliæ gentes crediderunt, Parthi, Medi*, &c. & prosequitur numerando innumeras Ecclesiæ provincias, in quibus Christus regnat, demumque subnectit. *Quis enim omnibus regnare potuisset, nisi Christus Dei Filius, qui omnibus in æternum gentibus regnaturus nuntiabitur?* Et posteà recensens quam plurima mūdi regna quorum singula in aliqua orbis parte intra certos fines semper fuere contenta, denique concludit, *Christi autem regnum, & nomen vbique porrigitur, vbique creditur, ab omnibus gentibus superenumeratis colitur*, &c. Vbi licet Tertullianus sub nomine Ecclesiæ Catholicæ non loquatur, non tamen ignorabat illam esse regnum Christi, quod ergo de regno Christi dicit, de Ecclesia Catholica intelligit. Et ita interpretantur Patres, præsertim Augustinus omnes similes

pro-

prophetias de Christi regno, vel hæreditate, vt est illa Psalmo secundo. *Postula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam, terminos terræ*, & similes.

5. *Anglicanā sectam verā non habere fidem concluditur.*

Constat igitur ex Scripturis sanctis, ita ab antiquis Patribus intellectis, proprietatem Ecclesiæ Christi esse, vt per vniversum orbem sit diffusa, & ex eorundem Patrum confessione patet, hanc eius proprietatem nomine, *Catholicæ*, significatam esse. Ex quo principio rectè concluditur, sectam illam, quæ non solum intra terminos vnius regni continetur, & per totum orbem non diffunditur, verum etiam Ecclesiam per totum orbem diffusam damnat, & ab ea separatur, catholicam esse non posse. At secta Anglicana terminos Britanniarum (*quæ*, vt dixit Tertullianus suprà, *intra Oceani ambitum conclusæ sunt*) non egreditur, & Ecclesiam Romanam, à qua se ipsam segregauit, damnat, vt ex facto in superioribus narrato omnibus notum est; ergo nec potest esse Ecclesia Catholica, nec fidem catholicam retinere. Quo argumento Patres semper hæreticos impugnarunt, & Africani Episcopi, præsipuè Augustinus Donatistas exagitarunt, & superarunt: non est autem minus efficax contra omnes Protestantes, cùm causa sit simillima, & suprà ostensum sit, Ecclesiam Romanam, & catholicam eandem nunc esse, quæ prædictorum Patrum tempore floruerit.

6. *Euasio.*

Huic autem rationi videtur tacitè voluisse occurrere Iacobus Rex cum in fine suæ Præfationis pagina 156. dixit. *Nos Dei beneficio, nec numero, nec dignitate ita sumus contemnendi, quin bonorum nostri in exemplo praire possimus: quandoquidem Christiani orbis, omniumq. in eo ordinum inde à Regibus, liberisq. Principibus vsq. ad infimæ conditionis homines pars prope media in nostram religionem tam consensit.*

Refellitur. Veruntamen quanquam hoc: prout à Rege asseritur, verum esset, non satis esset, vt talis secta in tota illa multitudine hominum existens, catholica dici posset, cum tota illa multitudo à vera, & catholica ecclesia defecisset, vt paulò post adhibitis exemplis explicabo.

Amplitudo loci per se non constituit Ecclesiam catholicam.

Ratio autem est, quia licet amplitudo, & multitudo populorum sit quædam ex Ecclesiæ catholicæ proprietatibus, non tamen sufficit ad catholicam constituendam: nullus enim ex Patribus hoc dixit, & quidam ex illis apertè senserunt, catholicam non ex sola vniuersitate locorum constitui, sed ex aliis etiam proprietatibus, quas cum illa coniungunt. Nam Vincentius Lyrinensis catholicum esse dixit, *Si sequatur vniversitatem, antiquitatem, consensionem.* Optatus pronunciauit, proprietatem nominis catholici esse quòd sit *rationabile & vbiq. diffusa*: Cyprianus, cui consentit Augustinus, præter multitudinem requirit, *vnum caput, & vnam originem, & vnam matrem dimotiorum: me perfusam*, cuius luminis radij per totum orbem extendantur: Cyrillus item multa alia sub nomine catholico comprehendit, vt vidimus. Addo Bedam in cap. 6. Cantic. dicentem, Catholicam vocari Ecclesiam, *Quia per omnes mundi partes, in vna pace, & in vno Domini timore ædificatur.*

7. *Responsio regis alio modo reyicitur.*

Nunc verò aliud responsum Regi damus, quoniam aliud est, conuenire in religione, aliud conuenire in communi ratione schismatis, & discessionis ab Ecclesia Catholica, vt per se notum est: nam ab vna via plures deflectunt, qui secundum quandam rationem, mente potius acceptam, quàm in re subsistentem, in deflexu, seu in aberrando à via conueniunt, non tamen in vna via, neq; in vno termino, ad quem tendant, consentiunt. Ita ergo oportet in præsenti distinguere. Et fortasse verum est (quod non affirmo) consideratis sectis omnibus schismaticorum & hæreticorum, qui ab Ecclesia Romana defecerunt, & nunc sunt per totum orbem, tam ad Orientem, quàm ad Occidentem dispersæ, ex illis omnibus confici multitudinē, quæ sit pars propè media totius Christiani orbis. Illa verò multitudo nec vnum corpus politicum est, vt per se constat, nec mysticum, aut Ecclesiasticum, quia neq; in eadem fide, neque in vno Ecclesiastico regimine, neq; in eadem regula credendi conueniunt, ergo nec tota illa multitudo populorum, aut sectarum potest dici Ecclesia catholica, cùm vna Ecclesia non sit, neq; aliqua secta particularis illarum dici potest catholica, cum nec pars sit alicuius Ecclesię Catholicæ, neq; per se sola ad constituendam Ecclesiam Catholicam sufficiunt, vt principalis ratio facta probat.

Oportet ergo, vt Rex loquatur de consensione in vnam religionem, id est, in vnam viam salutis, & in vnam fidem, in hoc autem sensu, non solum non credimus, sectam Anglicanam occupasse dimidiam partem orbis Christiani, verum etiam nec fortasse tertiam partem regni Britannici. Priorem partem ex eiusdem Regis verbis probauimus. Loquens enim ad Principes, & populos schismaticos hæc interserit verba, *Quanquam inter vos nec dum benè de apicibus nescio quibus conueneris.* Sentit ergo nondum illis in doctrina conuenisse, & ideò paulò post eos ad vnitatem, & concordiam exhortatur. Et quamuis illam obuelans discordiam, in quibusdam *apicibus* esse dicat, vel in rebus *adiaphoris*, vt paulò post, & sæpè aliàs loquitur, re tamen vera dissensio est in rebus grauissimis, & ad substantiam fidei, salutemque fidelium maximè spectantibus, vt in Sacramentorum doctrina, & præsertim veritate, & reali præsentia Christi Domini in Sacrosancta Eucharistia, & in modo iustificationis hominis per fidem, in necessitate operum, & obedientia mandatorum, & aliis multis, quæ postea sua vnaquęque trutina sunt libranda: in quibus nec Caluinistæ cum Lutheranis, nec cum istis Zvingliani, & alij similes conueniunt. 8.

Accedit, obedientiam Ecclesiæ præstandam adeò esse ad salutem necessariam, vt Christus dixerit, *Qui Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus, & publicanus*, & nihilominus isti Sectarij, in explicando Ecclesiæ regimine, à quo hæc obedientia pendet, non minus inter se quàm à nobis dissident: non est ergo dissensio in rebus adiaphoris, sed in maximè necessariis: neq; in apicibus tantum, qui in subtilibus punctis, speculationi præcipue deseruientibus, à iure consultis constitui solent, sed in rebus, quæ præ manibus habentur, & ad rectè viuendum necessariæ sunt, versatur. Et quod ad præsentem causam maximè attinet, etiam in articulo de regio primatu tanta est dissensio, vt sola Anglicana secta illū approbare, & tueri videatur. Ex quo capite solo, & per se spectato, sufficiens ratio sumitur, vt Anglicana congregatio non possit Catholica Ecclesia existimari. Quia opinio illa de primatu limitat, & coarctat sectam illam ad terminos illius regni temporalis, & quantum in se est, in tot partes Ecclesiam CHRISTI diuidit, quot sunt in mundo temporalia regna, nec veram vnitatem vnius ouilis, quam Christus in Ecclesia sua esse voluit, illi relinquit, sed ad summum quādam concordiam, vel similitudinem, vt sic dicam, quam Rex Iacobus exoptat. Verùm neq; illam (vt supra dixi) vnquam obtinere poterit, quia cum omnes in proprio iudicio sequendo conueniant, necesse est, vt in opinandi, & gubernandi ratione dissideant. 9.

Atque hinc facilè rationem alterius partis reddimus, in qua coniectamus, Anglicanam sectam, neque tertiam partem Britanię insulæ occupasse. Nam vt omittam, in omnibus partibus illius insulæ plurimos esse fideles, qui fidem suo iudicio non subiiciunt, sed intellectum suum captiuant in obsequium Christi, & ab Ecclesia Romana animo saltem, & mēte separati non sunt. etiam inter eos, qui ab illa defecerunt, in religione, & fide non est consensio. Nam, vt ipsemet Rex in Præfatione supponit, multi sunt in sua ditione Puritani, quos ipse persequitur, & ita ad minimum totum regnum in tres partes diuisum est, nimirum, in Catholicos, Puritanos, & Caluinistas non puros: & si famæ fides adhibenda est, multi etiam 10.

iam inter ipsos sunt Lutherani, alij Zuingliani, vel aliarum sectarum. Imo etiam inter ipsos Calvinistas mistos non creditur esse consensio in fide, quidquid sit de externa specie religionis. Ergo loquẽdo in sensu, qui ad præsentem causam faciat, nullo modo subsistere potest, quod Rex ait, ferè dimidiã orbis Christiani partem in suam consensisse religionem.

11. Quapropter Lutherus, Calvinus, & alij Hæresiarchæ huius temporis liberè, ne dicam, impudenter, respondent, sæpè id, quod bonum est, paucioribus approbari, ideoque non esse notam veræ Ecclesiæ, aut fidei, quod fit in multitudine gentium, & consensione populorum approbata, sic enim fertur scripsisse Lutherum, diabolum iuxta Dei Ecclesiam sacellum longè maius, & amplius condidisse, & Calvinus sic excusabat paucitatem suæ congregationis, quia vix vnquam ita benè se habuerunt res humanæ, vt pluribus placerent meliora. Et similia habent Magdeburgenses centuria 1. Veruntamen (quod in omnibus controuersiis huius, temporis maximè considerandum est) isti noui hæretici in omnibus suis dictis & responsis antiquos hæreticos imitantur, quod est magnum sui erroris signum, vnde non aliter illis obviandum existimo, quam verbis Patrum, qui antiquos hæreticos confutarunt. Augustinus libro de vnit. Eccles. cap. 2. sic habet, *Inter nos, & hæreticos quæstio est, vbi sit Ecclesia, quid ergo facturi sumus? in verbis nostris eam quæsituri, an in verbis capitis sui Domini nostri Iesu Christi? Puto, quod in illius verbis eam quærere debemus: qui veritas est, & optimè nouit corpus suum*, & cap. 3. *Non audiamus, hæc dico, hæc dicis: sed audiamus, hæc dicit Dominus, sunt certè libri Dominici, ibi quæramus Ecclesiam, ibi discutiamus causam nostram.* Quasi dicat, in diuina Scriptura Christi Ecclesiam per totum orbem diffusam prædicari, & ideo blasphemias hæreticorum contemnendas esse, qui dæmonis Ecclesiam illam audent appellare. Et cap. 9. refert, Donatistas coniunctos dixisse, Ecclesiam Christi in principio in toto orbe fuisse, posteà verò periisse, propter liberas, & prauas hominum voluntates. Quibus August. respondet, *Quasi verò nescierit spiritus Dei futuras hominum voluntates, quis hoc insanissimus dixerit? cur ergo non hoc potius prænunciauit futurum, quod de voluntatibus hominum sciebat futurum*, &c. Et cap. 13 sic scribit. *Inquiunt, ista credimus, & completa esse confitemur, sed postea orbis terrarum apostatauit, & sola remansit Donati communio* (vel mutato nomine, Anglicana vel Calviniana secta.) *Hoc nobis legant* ait August. *& nihil resistimus. Si autem non ea de Scripturis sanctis legunt, sed suis contentionibus persuadere conantur, credo illa, quæ in Scripturis leguntur, non credo ista, quæ ab hæreticis vanis dicuntur.* Et cap. 15. similibus verbis refellit *hæreticorum calliditatem volentium conuertere verba Dei à veritate, in qua ipsa sunt, ad peruersitatem in qua ipsi sunt.* Et deinde respondet ad quasdam scripturas, quas hæretici ad sua conuenticula accommodabant. Ac tandem cap. 19. concludit, *Omissis ergo illis morarum tendiculis ostendat Ecclesiam, vel in sola Africa, perditis tot gentibus retinendam, vel ex Africa in omnibus gentibus reparandam, atq; adimplendam, & sic ostendat, vt non dicat; Verum est, quia hoc ego dico, vel quia hoc dixit ille collega meus, vel illi*; &c.

12. Idem ergo nos Luthero respondemus, cum dicit, in suis Sectariis esse Ecclesiam, vt nobis illam ostendat: nam illi non credimus, neque vllo modo credibile est, Deum ædificasse Ecclesiam contra Ecclesiam à se conditam, & cui perpetuam protectionem promisit. Præsertim cum nullum indicium diuini spiritus, sed humanæ ambitionis, & libertatis in authore illius synagogæ apparuerit. A Calvino etiam probationem eorum, quæ vanè dicit, postulamus, & præterea addimus, satis superbiam suam ostendere, cum iudicium suum multitudini, & authoritati tot Patrum, antiquitate, sapientia, & sanctitate illustrium, temerè audet præferre. Vnde tandem dicimus, licet comparatione vulgi interdum meliora à paucioribus approbentur, nihilominus ea, quæ à pluribus sapientibus ut meliora probantur, ab omni viro prudente talia esse censenda, & contraria reprobanda. Quod longe certius est quando talis approbatio non non humana tantùm, sed diuina stabilitur authorite. Hoc autem modo approbata est in Scriptura sancta, & à sanctis Patribus Ecclesia Catholica per totum orbem diffusa, & à qua longissime distant hæreticorum conuenticula, ideoq; nec catholica esse, nec nominari possunt.

Lib. de Notis Eccles. in Præfat. Institut.

Caput XVI.

Quomodo verum sit, Ecclesiam Catholicam esse per totum orbem diffusam.

VT vel ipsis etiam Catholicis satisfaciamus, non est omittenda hic alia obiectio, quam attigit Augustinus epist. 48. quia orbis Christianus catholicus, seu Romanus modica pars est totius mundi, quomodo ergo potest hæc Ecclesia ex eo catholica nominari, quod mundum occupet vniversum? Assumptum facillimè demonstrari potest: nam paulò superius concedendum duximus, multitudinem schismaticorum, & hæreticorum ferè dimidiam partem Christiani orbis occupare, vltra hos vero sunt in mundo Mahometani, qui soli fortasse tot plagas mũdi possident, quot illi, qui sub nomine Christi fidem profitentur, siue falsam, siue veram. Deinde gentiles etiam, & idololatræ multas, & magnas mundi provincias occupant, Iudæi etiam per innumeras alias mundi partes vagantur; ergo dubitari non potest, quin respectu totius mundi valde limitata, & restricta sit Ecclesiæ Christi amplitudo, ergo non potest titulo vniversitatis catholica nominari. 1. *Ratio dubitandi.*

Et augetur difficultas, quia non est contra Ecclesiæ veritatem, vt persecutionibus, aut schismatibus ita opprimatur, vt aliquando in minori parte confitentium Christum, vera fides perseueret. Accommodatum exemplum est de tempore, in quo per Arianam hæresim ita afflicta fuit, vt ferè vniversum orbem Christianum occupauerit Arianismus, ferè pro illa tempestate obruto Christianismo, vt constat ex Hilario libro contra Auxentium, & Hieronymo libro contra Luciferianos, vbi colum. 13. *Tunc Vsiæ nomen abolitum est, tunc Nicænæ fidei damnatio conclamata est. Ingemuit totus orbis, & Arianum se esse miratus est.* Vnde Gregorius Nazianzenus orat. 25. ad Arianos, qui de multitudine gloriabantur, sic inquit, *Vbi tandem sunt qui paupertatem nobis exprobrant, opesque suas insolenter iactant, qui Ecclesiam multitudine definiunt, ac paruum gregem aspernantur?* In quibus verbis, & concedere videtur, eo tempore fuisse paruum numerum fidelium præ multitudine hæreticorum conuenientium etiam in eodem errore, & consequenter videtur negare, multitudinem pertinere ad notas Ecclesiæ, vt ibi etiam notat Billi. Imo videtur alludere ad verba Christi Lucæ 12. *Nolite timere pusillus grex*, & ex illis verbis colligere, ad veram Ecclesiam paruum gregem sufficere, quod hæretici huius temporis libenter recipiunt, vt de paucitate glorientur, addentes illud Matth. 7. *Intrate per angustam portam*, & infra, *Quàm angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt, qui inueniunt eam.* 2. *Confirmatio.*

Ad priorem partem responderi potest primò, nomen Catholicæ nõ esse impositum Ecclesiæ ad distinguendam illam à gentilismo, Paganismo, vel Iudaismo, nam sub nomine Christianorum, seu Ecclesiæ Christianæ ab his omnibus satis distinguebatur. Sed impositum esse illi hoc nomen, vt ab hæreticorum Sectis discerneretur. Nam licet hæretici, quoad veritatem fidei Christiani non sint, tamen quia non omninò Christum negant, sed cum suo modo colunt, & confitentur, idcirco peculiarem modum infidelitatis sub nomine Christiano habent, & ideò (vt ex Patribus notauimus) additũ est, fidei verè Christianæ co- 3. *Ad rationem dubitandi respondetur.*

næ cognomen Catholicæ, quo à sectis hæreticorum distingueretur. Atque hinc fit, vt ex vi talis nominis, & rationis eius non sit necessarium, vt amplitudo Ecclesiæ omnium fidelium multitudinem superet, sed satis est, vt suo modo sit dispersa per universum orbem, & quod in hoc excedat quamcunque hæreticorum sectam.

4. *Duobus modis potest Ecclesia esse per totum orbẽ diffusa.*

Deinde ad hoc magis explicandum advertimus, duobus modis intelligi posse, Ecclesiam Christi debere esse per totum orbem diffusam, scilicet, vel iure, & institutione ac potestate, vel facto, & actuali (vt ita loquar) possessione. Priori modo manifestum est, Ecclesiam Christi ex quo instituta fuit, catholicam, & universalem fuisse: tum quia pro toto mundo instituta est, & non sicut synagoga pro quadam natione: tum etiam quia ex tunc accepit ius prædicandi fidem Christi per universum mundum, iuxta illud. *Prædicate Euangelium omni creaturæ.* Marci ultimo, & illud, *Eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vsque ad ultimum terræ.* Tum denique, quia habet potestatem in terris ad gubernandum universum orbem in iis, quæ ad salutem animæ spectant, vel ad illam referuntur, iuxta illud, *Qui Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus*, & cætera. Matth. 18. & illud, *Pasce oues meas*, Ioan. 21. Hæc ergo universitas Ecclesiæ, quam iuris, seu sufficientiæ vocare possumus, sufficere poterat, vt verè Catholica diceretur. Imo Augustinus libro 2. contra Petilianum cap. 38. cum obiecisset Petilianus, *Si vos tenere catholicam dicitis, Catholicum illud est, quod Græcè dicitur [illegible]cum, siue totum, Ecce in toto non estis, qui in partem cessistis.* Respondet Augustinus Catholicum, Idem significare quod *secundum totum*, vnde, *Catholica nomen accepit, dicente ipso Domino, Eritis mihi testes*, &c. & concludit, *Ecce vnde catholica vocatur.* Quare videtur Ecclesia accepisse hoc nomen ab Apostolis; priùs quam fides esset cum effectu per totum mundum disseminata, prius enim Apostoli symbolum condiderant, quàm per diversas mundi partes distribuerentur.

5. *Ecclesia dicitur universalis universalitate iuris, & facti.*

Nihilominus non solum propter ius, sed etiam propter factum, & possessionem (vt sic dicam) Ecclesia illud nomen accepit. Sciebant enim Apostoli promissionem Christi esse infallibilem, & nõ multò post fuisse implendam, & ideò ita de illa statuerunt, ac si iam actu mundũ occupasset, quia in moralibus quod parum distat, nihil distare videtur, & maximè apud illos, qui per fidem rem futuram tanquam iam factá æstimabant. Post illorum verò prædicationem amplitudo catholicæ Ecclesiæ in re ipsa esse cœpit, ita vt veluti oculis cerni posset. Vnde Augustin. loco proximè citato post illa verba, *Ecce vnde Catholica vocatur*, subiungit. *Sed clausis oculis offenditis in montem, qui ex paruo lapide secundum prophetiam Danielis, creuit, & impleuit universam terram.* Sentit´q; Augustin. sentiuntq; alij Patres supra allegati, prophetias de Ecclesia Christi futura per universum orbem diffusa, promissionesq; de fundanda, & stabilienda eadem Ecclesia à Christo factas, impletas iam dudum fuisse. Quo autem tempore inceperit, & qua certitudine id constare possit, non est facilè explicare.

6. *Amplitudo Ecclesiæ per orbem varias potest habere vicissitudines.*

Igitur vlterius animadvertendum est, hanc diffusionem Ecclesiæ Catholicæ per universum orbem, quoad maius, vel minus augmentum varios posse sortiri status amplitudinis Ecclesiæ, nec esse certum apud Sanctos Patres, & Scripturæ expositores, an prophetia, & promissiones de hac Ecclesiæ universalitate omni ex parte sint jam impletæ, vel aliquid supersit implendum, quod vsque ad mundi finem vel prope illum relinquatur consummandum. Nã quod Christus Dominus dixit, Matth. 24. *Prædicabitur hoc Euangelium regni in universo orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio.* Hieronym. & Beda intelligunt de mundi consummatione, & significant, illam prædictionem nondum fuisse impletam. Imò indicat Hieronymus, complemẽtum illius futurum esse signum iudicii appropinquantis, ac proinde adeò cumulatam Ecclesiæ extensionem vsque ad finem mundi, vel tempus illi propinquum, non esse adimplendam.

Ad rationem ... detur.

In quam sententiam inclinat etiam Augustin. lib. de vnit. Eccles. c. 17. vbi tractans eadem Christi verba dicit, *Ipsa fides omnium gentium nondum impleta est.* Et infra accommodans Parabolam, *seminantis bonum semen in agro suo*, Matt. 13. Subnectit, *Hunc agrum esse mundum in quo verbum Dei fructificat, & crescit*, vt dicitur ad Colos. 1. *vsque ad messem, id est, vsque ad finem mundi.* Idem verò Augustinus epist. 78. ad Hesichium interpretatur superiora verba Christi negatiue tantum, scilicet, *Tunc veniet consummatio*, id est, *antequam prædicetur Euangelium in toto mundo non veniet.* Quanto autem tempore post consummatam Euangelij prædicationem per totum orbem, *incertum* (inquit) *est.* Vnde etiam est incertum, quo tempore integrè sit implenda illa promissio de diffusione Euangelij, & fidei seu Ecclesiæ per totum mundum. Pro certo verò habuit ibidem Augustin. suo tempore nondum fuisse impletam illam promissionem dicens, *Si ergo susciperent hunc laborem serui Dei, vt peragrato orbe terrarum, quantum possent colligerent, quod remaneret gentium, vbi nondum est Euangelium prædicatum, hinc aduertere vtcumque possemus, quantum hoc tempus longe sit à fine seculi*, quod etiam latius confirmat epist. 80. circa finem, quia suo tempore *innumerabiles gentes* (vt ait) *erant, quibus nondùm prædicatum fuerat Euangelium.* 7.

8. *Promissiones de prædicatione Euangelij per orbem, adhuc non sunt integre consummatæ.*

Quod argumentum etiam convincit, vsq; adhuc non esse completas integrè illas promissiones, quia nostra ætate nouus mundus (vt aiunt) & vastissimæ prouinciæ, quibus Euangelium non erat prædicatum, inventæ sunt, pro quibus ad eidem convertendis vidimus à seruis Dei loca inaccessibilia peragrari, & Ecclesias denuo in eis fundari. Hinc ergo rectè concluditur, Ecclesiam Catholicam non ideò dici per totum orbem diffusa, quia in toto universo, & omnibus prouinciis eius illa diffusio Ecclesiæ iam facta sit. Imò addit Augustinus dicta epist. 80. licèt *in omnibus gentibus, vbi nondum est Ecclesia, oporteat, vt aliquando sit: non tamen oportere, vt omnes qui ibi fuerint, credant, quia omnes gentes promissæ sunt, non omnes homines omnium gentium, non enim omnium est fides.* Ex his ergo omnibus valdè incertum relinquitur, quando inceperit Ecclesia habere in re, & non tantũ in spe, illam universalitatem, quam nomen catholicæ denotat. Item incertũ est, quanta Ecclesiæ amplitudo, & multiplicatio Ecclesiarum per varias orbis prouincias fuerit ad eundem effectum necessaria. Denique multo magis incertum est, quàm numerosam hominum multitudinem eadem proprietas requirat, vt in re ipsa existat.

9. *Universalitatem ad Catholicissimum sufficientem iam dudum Ecclesia adepta est.*

Nihilominus certum esse debet ex communi sensu omnium Patrum, ita intelligentium Scripturas, Ecclesiam Catholicam consequutam esse non solum nostris temporibus, sed etiam multis retrò seculis statum (vt sic dicam) universalitatis sufficientis, vt dicatur per totum orbem diffusa. Nam præter prædictiones Prophetarum, & promissiones CHRISTI Paulus, iam suo tempore dixit de Apostolorum prædicatione, *In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Quod licèt Augustinus interpretur, esse prophetiam de futuro prolatam per verbum præteriti, propter certitudinem, nihilominus Hieronymus intelligit, iam tunc fuisse aliquo modo impletã, & est consentaneum contextui Pauli in eodem loco, & aliis: nam ad Colos. primo, de Euangelio dicit, *Peruenit ad vos, sicut & in universo mundo est, & fructificat, & crescit sicut in vobis.* Deinde certum est, ita creuisse Ecclesiam vsque ad tempora Augustini, & aliorum Patrum, vt simpliciter dici posset per totum orbem diffusa sicut ipsi loquuntur: ergo saltem eo tempore iam dictum statũ habebat, vt ipsi prædicant. At illum etiam retinuit, vel potius in eo creuit vsq; ad Gregorium, vt ex suprà dictis, & ex epistolis

eiusdem

eiusdem Gregorij ad Episcopos Orientis, & variarum prouinciarum Occidentis colligitur. Ab illo autem tempore vsque ad nostram ætatem eundem statum non amisit, sed potius perplures, & nouas prouincias auctum esse conspicimus licèt in quibusdam aliis diminuta fuerit; ergo simpliciter verum, & certum est, Ecclesiam catholicam esse per totum orbem diffusam. Et quamuis non possimus cum certitudine designare tempus, in quo cœpit habere consummatum hunc statum universalitatis, non refert, satis est enim, vt certò constet à principio in hunc finem fuisse institutam, & intra aliquot annos statum illum sufficienter obtinuisse, prout secundum ordinem providentiæ diuinæ expediebat.

10 Et eadem ratione licet non possint certo designari termini huius amplitudinis, nihilominus dicere possumus, post sufficientem Euangelij prædicationem necessarium fuisse Catholicam Ecclesiam habere in mundo splendorem quendam universalem quo posset eius dignitas, & maiestas cognosci, & ab hæreticorum turbis discriminari. Hoc enim in primis pertinuit ad excellentiam regni Christi, quod non solum in cœlo, sed etiam in terra promissum est, quamuis in terra ipsa non esset futurum terrenum, seu temporale, sed cœleste seu spirituale. Deinde quia Ecclesia est à Christo instituta propter salutem hominum, vt per eam multo universalius, & abundátius, quam antea omnibus tam Iudæis quàm gentibus communicaretur, & ideò oportuit, vt statim cresceret, ita vt intra breue tempus in prædicto statu constitueretur, in quo, quantum est de se, omnibus mundi regionibus, vel saltem earum maiori, & principaliori parti prodesse posset. Ad hunc autem finem necessarium fuit, vt statim, seu quàm primum morali modo posset, toti mundo innotesceret. Nam sicut Augustin. epist. 48. colum. 10. id vrget, *Quomodo confidimus ex diuinis literis, accepisse nos Christum manifestum, si non inde accepimus & Ecclesiam manifestam?* ita & nos asserimus, non potuisse Christum in mundo regnare, nisi fides credentium per totum mundum esset diffusa.

11 Dici autem cum magna probabilitate potest, cœpisse Ecclesiam habere hunc statum saltem à tempore Constantini Imperatoris, in quo concessa Ecclesię publica pace, templa etiam, & Ecclesiæ publicè ædificari cœperunt, & Apostolica sedes condignum honorem, & splendorem habere incepit, & generalia Concilia congregari potuerunt, & in reliquis omnibus, quæ ad maiestatem Ecclesiæ Christi spectant, cœpit Ecclesia ab universo orbe, qui tunc agnoscebatur, publicè cognosci, vt vnum corpus mysticum, & vna spiritualis respublica ad universam curã, & salutem animarum instituta.

Incepisse Ecclesiam habere prædictam universalitatẽ à tempore Constantini, probabile est.

Atque hanc nostram coniecturam videtur insinuasse Augustinus, concione secunda in Psalmum 103. vbi exponens verba illa. *Super montes stabunt aquæ*, de Diluuio persecutionum nascentis Ecclesiæ illa interpretatur, dicẽs. *Fuit enim tempus aliquando, quo terram Dei, Ecclesiam Dei cooperuerunt aquæ persequentium, & ita cooperuerunt, vt non apparerent, neque ipsi magni, qui sunt montes. Quando enim vbiq; fugiebant, quomodo non minùs apparebant;* Et infra, *Cooperuerunt eos aquæ, & super illos stabant, & dicebant, preme, preme, & praualebant super martyres, & fugiebant vbique Christiani, & fuga quadam occultabantur Apostoli.* Postea verò interrogat, *Sed quamdiu?* Respondet, *Audi quod sequitur, ab increpatione tua fugient, & hoc factum est, fratres, ab increpatione Dei fugerunt aquæ, hoc est, à pressura montium recesserunt. Iam montes ipsi extant Petrus, & Paulus. Quomodo eminent? qui ante à persecutoribus premebantur, nunc ab Imperatoribus venerantur. Fugerunt enim aquæ ab increpatione Dei, quia cor Regum in manu Dei deflexit quo voluit, iussit per eos pacem dari Christianis, emicuit, & emicuit authoritas Apostolica. Nunquid quando suprà erant aquæ montium defecerat magnitudo? Sed tamen vt omnes viderent eminentiam montium, per quos montes salus esset generi humano (quia leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi) ab increpatione Dei fugerunt aquæ, à voce tonitrui tui formidabunt, iam quis non terreatur à voce Dei? per Apostolos, per Scripturas, per nubes suas, conquieuit mare, formidauerunt aquæ; nudati sunt montes, iussit Imperator, Sed quid iussisset, nisi Deus tonuisset? Quia voluit Deus, illi iusserunt, & factum est.* Hæc elegantissime, & sapienter Augustinus, quibus satis manifestè declarat, quo tempore cœperit Ecclesia Catholica habere statum suo nomini consentaneum. Et obiter advertendum est, non tribuere hunc statum Ecclesiæ Imperatori tanquam authori eius, sed tanquam remouenti impedimenta, & pacem tribuenti; imo nec numerare Imperatorem inter montes Ecclesię, sed Apostolos, vtique in suis successoribus, & specialiter dicit, *Extant Petrus, & Paulus*, per quos sine dubio Sedem Apostolicam intelligit, & ad eandem pertinet illa interrogatio, *Quomodo eminent?* quia in illa Sede fundata est Ecclesia, quæ tunc cepit statum, vt dixit, suo nomine consentaneum habere.

Atq; hinc satisfactum est priori parti obiectionis, 12
concedimus enim non pertinere ad universitatem Ecclesiæ per nomen catholicæ explicatam, vt in ea sit maior hominum multitudo, quàm in falsis Sectis: nam hoc nullibi ei promissum est, & pendet ex altissimo Dei consilio in sua prædestinatione. Et quantum ex Scripturis colligere possumus, diuino consilio potiùs permissum est, plures esse in mũdo malos, quàm bonos, infideles, quàm fideles, imo fortasse etiam intra ipsam Ecclesiam plures peccatores, quam iustos. Vnde Augustinus dicta epistola 48. colum. 13. & 14. in simili difficultate, *Ecclesia (inquit) est de cuius paucitate dicitur. Arcta est via, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt, qui ambulant in ea, & rursus ipsa est, de cuius multitudine dicitur. Sic erit semen tuum sicut stellæ cœli, ijdem quippe fideles Sancti, & boni, & in comparatione plurimorum malorũ pauci sunt, & per se ipsi multi sunt, qui ab Oriente, & Occidente veniunt*, &c. Et infra. *Itaque & totus mundus in maligno positus est propter zizania, quæ sunt per totum mundum & Christus propitiator est peccatorum nostrorum, & totius mundi propter triticum, quod est per totum mundum.* Et infra id declarat per comparationem areæ, in qua frumenta pauca sunt comparatione palearum, tamen multa sunt per seipsa, & *congreganda à quatuor ventis, & summis cœlorum vsque ad terminos eorum*, &c. Idem tradit libro 13. contra Faust. cap. 16. & optimè libro 20. cuius hæc sunt vltima verba, *Agnoscenda est paucitas illa quam Dominus præcipuè commendat in ingenti, atque innumerabili multitudine orbe diffusa: quæ paucitas tanquam granorum in comparatione multitudinis palearum paucitas dicitur, per se autem ipsam tantam massam frumenti facit, vt omnes probos, & reprobos vestros, quos pariter veritas reprobat, incomparabili multitudine superet.* Comparat enim Ecclesiam ad vnam particularem Sectam hæreticorum, & dicit non solum Ecclesiam esse ampliorem, sed etiam solos Ecclesiæ iustos incomparabiliter superare omnes hæreticos talis Sectæ, quod mihi verisimillimum est, simili comparatione facta ad quamcunque hæresim. quamuis ad præsentem causam non sit necessarium.

Ad catholicismum Ecclesia non est opus, vt catholica, seu universalitate excedat.

Itaque non refert, pauciores esse in Ecclesia fideles, 13.
quàm sint infideles in omnibus sectis gentilium, Paganorum, Iudæorum, & hæreticorum, quia de hac comparatione nihil est revelatum, vel promissum, neque ad universitatem Ecclesiæ catholicæ pertinet, vt in numero, vel personarum, vel populorum, prouinciarum, aut regnorum infideles excedat, sed solum vt sit in se amplissima, & per totum orbem diffusa. Vnde Augustinus contra Petilian. qui paucitatem Donatistarum ad Ecclesiam Catholicam sufficere volebat, respondet libro 2. contra illum cap. 45. *Timuisti comparatam multitudinis vestræ multitudinem orbis terrarum, & ad paucitatis laudem per angustam viam gradientis te conferre voluisti. Vt iam non ad eius laudem, sed ad ipsam viam te contulisses, profectò conspiceres, eandem paucitatem esse in Ecclesia omnium gentium, sed paucos dici iustos comparatione multorum iniquorum, sicut in comparatione pa-*

leæ possunt pauca grana dici vberrimæ segetes, quæ tamen per se ipsa in massa redacta implent horreum. Et simili ferè modo in epist. 48. colum. 9. ad Vincentium dicentem, comparatione totius mundi modicam esse partem Christianorum, respondet. *Non vis attendere, aut te nosse dissimulas, in quam multas iam barbaras nationes tam paruo tempore venerit Euangelium,* &c.

15. *Satisfit vltimæ obiectionis parti.* Ex dictis etiam facilè est respondere ad alteram partem obiectionis factæ, iam enim cum Augustino declaratum est, quæ paucitas commendetur in grege Christi. Quanquam alijs etiam titulis, & rationibus grex Christi potuerit dici pusillus comparatione infidelium, vel si dicatur de prædestinatis comparatione reproborum, scilicet, vel ob *humilitatis deuotionem*, vt dixit Beda libro quarto, in Lucam capite 54. vel propter abiectionem conditionis discipulorum, qui tunc Christum audiebant, quia erant pauperes, & infimæ conditionis, vel quia ob voluntariam paupertatem, vel gloriæ mundi abnegationem serui Christi in mundo tanquam viles reputantur. Constat etiam angustam, & arctam viam nõ repugnare cum Ecclesię amplitudine, quia Christus illam arctam viam toti mundo proposuit, & ita eius Ecclesia, quamuis sit per totum orbem diffusa per illam angustam portam intrare contendit, & licet pauci sint, qui conantur intrare comparatione infidelium, tamen simpliciter sunt multi, ex diuersis prouinciis totius orbis vocati, & similiter quamuis pauciores sint, qui intrãt, quàm qui conantur intrare, tamen etiam illi priores sunt satis multi, & ex toto orbe vocati. Et præterea non ex illis satis constat Ecclesia Christi, in qua non solùm prædestinati sunt, sed etiam reprobi, nec tantum boni, sed etiam mali.

Denique etiam constat ex dictis non esse inconueniens, quod Ecclesia Catholica propter insurgentes hæreses, & alias persecutiones multùm interdum deprimatur, vel etiam minuatur. Quia non solum hoc non repugnat prædictionibus, vel promissionib. factis Ecclesiæ Christi, verum potius illud ipsum sæpiùs à Christo prædictum est, pertinetque ad arctam viam, quæ ducit ad vitam. Vnde Beda exponens illud Marci sexto. *Erat nauis in medio mari,* &c. ait per illam nauem labores Sanctæ Ecclesiæ designari, *quia nonnunquam Ecclesia tantis gentilium pressuris non solùm afflicta, sed fœdata est, vt, si fieri posset, redemptor ipsius ad tempus eam deseruisse videretur.* Addendum verò est, ex quo Ecclesia Catholica per vniuersum mundum diffusa esse cœpit, nunquam propter persecutiones, vel hæreses insurgentes ita splendorem suum, & quasi possessionem amisisse, vt desierit esse sufficienter per totum orbem terrarum illustris, & diffusa. Hoc significauit Augustin dicta epistola 48. colum. 12. dicens, *Ipsa est, quæ aliquando obscuratur, & tanquam obnubilatur multitudine scandalorum, quandò peccatores intendunt arcum, vt sagittent in obscura luna rectos corde, sed etiam tunc in suis firmissimis eminet.* Posset que hoc facilè ostendi ex promissionibus Christi, & ex perpetua traditione, & successione Ecclesiæ Catholicæ ac Romanæ, nisi in capite quinto de visibili Ecclesia id satis esset demonstratum.

Ecclesia Catholica in medio etiā persecutionum suum splendorem retinuit August.

16. Atque ex hoc fundamento respondet Augustinus ad exemplum adductum de tempore Arianę hæresis, dicens, *Tale tunc erat tempus de quo scripsit Hilarius,* & cæt. Et infra, *Quis enim nescit, illo tempore obscuris verbis multos paruı sensus fuisse delusos, alios autem timore cessisse, & simulate consensisse.* Et infra, *Quanquam & illi, qui tunc firmissimi fuerunt, & verba hæreticorum insidiosa intelligere potuerunt, pauci quidem in comparatione cæterorum, sed tamen etiam ipsi quidam pro fide fortiter exulabant, quidam toto orbe latitabant, Ac sic Ecclesia, quæ per omnes gentes crescit instrumentis dominicis conseruata est, & vsque in finem, donec omnino gentes omnes etiam barbaras teneat, conseruabitur.* In quibus verbis videtur Augustin. concedere, fuisse illo tempore fideles in minori numero, quam essent Ariani hæretici, & nihilominus Ecclesiam fuisse conseruatam in sua vniuersitate per totum orbem. Quod ex hypothesi verissimum est, propter omnia superius dicta, & quia etiam tunc Ecclesia Catholica fundata mansit in petra firmissima, & habente potestatem vniuersalem, & catholicos sibi subiectos per totum orbem dispersos: nam quòd illi pauciores interdum sint, nihil refert, præsertim ad breue tempus. Eòque vel maximè, quod semper illa Ecclesia retinuit authoritatem Concil. Nicæni, & continuationem cum antiqua Ecclesia, cuius splendorem etiam participabat tanquam eadem cum illa.

Atque hæc eadem responsio locum habet in tempore persecutionis Antichristi, imo in eo videtur magis necessaria, quia tota illa occultatio, & diminutio Ecclesiæ videtur à Christo Domino prædicta. De tẽpore autem Arianæ hæresis verisimilius existimo nũquam hæreticos, etiam numero catholicos superasse. 17

Nã licet in Ariminensi conciliabulo maior pars Episcoporum ab Arianis decepta fuerit, & ideò Hieronym. dixerit, ingemiscentem orbem terrarũ se Arianum miratũ esse, nihilominus ille error non fuit animo hæretico, vt idem Hieronym. & Augustin. significant, & Ambros. lib. 3. de Fide cap vlt. Et ideò ferè omnes fraude intellecta, statim veram fidem profiteri, clarèque docere cœperunt. Deinde licet fortasse in Oriente maior esset multitudo hæreticorum, non tamen in Occidente, nec simpliciter in toto orbe. Idenim apertè Basilius testatur epist. 72. ad Euaisenenses scribens, *State in fide, ipsum orbem inspicite, & videte quàm modica sit ea portio, quæ hoc morbo laborat, reliqua verò Ecclesia, quæ ab orbis finibus vsque ad fines Euangelium recepit, sanam hanc, & rectam doctrinam sequitur.* Athanasius etiam in epistol. Synodica ad Iouinianum Imperatorem, quam refert Theodoret. lib. 4. Histor. cap. 3. loquens de fide definita in Concil. Nicæno, inquit, *Huic omnes vbique Ecclesiæ assensæ sunt, vt Hispaniæ, Britanniæ, Galliæ, Italiæ, totius,* & c. & post plures alias numeratas subdit, *Orientis denique Ecclesiæ exceptis paucis, qui sectæ fauent Arianæ: nam istarum omnium re ipsa exploratè cognitam habemus sententiam, literasque ab illis accepimus. proque certo scimus, Auguste sanctissime, non tamen præiudicium inde potest orbi terræ fieri vniuerso.* Ac propterea Hilarius suprà beatos, & gloriosos vocat Galliæ, & Britanniæ Episcopos, qui Apostolicam fidem perfectè retinerent, & suo exemplo multos Orientales Episcopos ad saniorem mentem reducerent. Vnde etiam eo tempore veri fideles nomen Catholicorum retinuerunt.

Atque ita intelligi potest, quod Nazianzenus dicit de hæreticis volentibus Catholicam fidem multitudine credentium metiri, fortasse enim in sua ciuitate, vel Episcopatu plures erant Ariani, quam catholici, & ex illa multitudine clarum est, non esse catholicam fidem colligendam, sicut licèt fortasse nunc in Anglia plures sint hæretici, quam catholici, nullum inde sumetur signum Catholicæ fidei. Præsertim, quia licet contingeret, hæresim multum diffundi nunquam haberet signum Catholicæ Ecclesiæ ex defectu aliarum conditionum, vt suprà dixi, & ibi notat Billius. 18.

Vnde concludo vltimo, nunquam hæresim aliquã ita posse per vniuersum diffundi, vel cum talibus circumstantijs in numero sectatorum eius augeri, vt inde posit verisimiliter existimari, illam esse fidem Catholicam, sed potius semper contrarium posse cum sufficienti certitudine constare ex defectu modi vniuersitatis, fidei Catholicæ promissæ. Hoc posset sufficienter probari per exempla omnium hæresum, quæ hactenùs fuerunt. nam quod omnibus hæreticorum Sectis, in temporibus præteritis accidit, credendum est, in cæteris euenturum: nam eadem ratio limitationis (vt sic dicam) seu determinationis ad limitatum locum, aut gentem, vel paucitatem sectariorum in omnibus inuenitur. Est autem prima ratio, quia omnis hęresis introducitur per defectionem à Catholica fide, & consequenter deuiat 19. *Nulla secta potest ita per orbem diffundi, vt verisimiliter catholica existimetur.* *1. Ratio.*

à certa regula credendi, ideoque nunquam potest vniuersaliter persuaderi tanquam vera, & indubitata fides. Hoc eleganter indicauit Augustinus libro de Pastoribus cap. 8. vbi cùm dixisset varias hæreses esse in varijs prouinciis, quæ se inuicem nō cognoscunt, Catholicam verò Ecclesiam cum omnibus esse vbiq; & omnes nosse, quia in omnes diffusa est, subiungit. *Illa*, id est Catholica) *Sic est tanquam vitis crescendo vbique diffusa, illi sunt tanquam sarmenta in vtilia agricolæ falce præcisa merito sterilitatis sua, vt vitis putaretur, non amputaretur. Sarmenta ergò illa, vbi præcisa sunt, ibi remanserunt, vitis autem crescens per omnia, sarmenta sua nouit, quæ in illa remanserunt, & iuxta se, quæ de illa præcisa sunt: inde tamen reuocat errantes.* Quæ verba sunt valde notanda: nam & differentiam inter Catholicam fidem, & quamcunque particularem sectam, & rationem propositam rectè declarant. Eandemque rationem habet ferè eisdem verbis Augustin. lib. 4. contra Crescon. c. 60. vbi refert Cyprianum lib. de vnit. Eccles. dicentem, Ecclesiam ramos extendere per vniuersum mūdum. De hæresibus autem adiungit Cyprian. *Non nos ab illis, sed illi à nobis recesserunt, & cùm hæreses, & schismata postmodum nata sint, dum conuenticula sibi diuersa constituunt, veritatis caput atq; originem reliquerunt.* Vnde meritò colligit, non posse in nomine Christi congregari, nec cùm vniuersa fraternitate conuenire.

10. 2. Ratio. Et hinc oritur altera ratio, quam ibidem Cyprian. attingit, dicens. *Hæreses factæ sunt, & fiunt, & dum peruersa mens non habet pacem, dum perfidia, discordans non tenet vnitatem.* Nam hinc fit, vt qui concordiam cum Ecclesia deserunt, inter se concordes non sint: quod etiam (vt supra dixi) prouenit ex defectu fundamenti, quia cùm in credendo non nitantur regula à Deo tradita, sed proprio iudicio, & opinione, necesse est, vt si aliquantulum durent, vel multiplicentur, statim in varias sectas descindantur, *Quoniam visiones cordis eorum frustrantur eos.* vt idem Cyprianus ibidem dixit, ideoq; non perseuerant, nec extenduntur cum illa vnanimitate, quam fides catholica requirit. Quod declarauit optimè August. lib. de Pastorib. cap. 8. vbi accommodat ad hæreticos verba Ezechiel. 24. *Super omnem faciem terræ dispersi sunt greges mei* & addit *non omnes hæretici per totam faciem terræ, sed tamen hæretici per totam faciem terræ, alij hic, alij ibi, nusquam tamen desunt, ipsi se non nouerunt. Alia secta in Africa, alia hæresis in Oriente, alia in Aegypto, alia in Mesopotania, v. g. In diuersis locis sunt diuersi, sed vna mater superbia omnes genuit, sicut vna mater nostra catholica omnes Christianos fideles toto orbe diffusos. Non ergò mirum si superbia parit dissentionem, charitatem vnionem.* Vnde idem Augustin. epist. 48. ad hæresim etiam accommodat illud Canticor. 1. *Si ignoras te egredere, & abi post vestigia gregum, & pasce hædos tuos*, & sic exponit, *Nisi cognoueris temetipsam ex ttu, non ego te eijcio, sed exi vt dicatur de te ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis, exi tu in vestigiis gregum, non in vestigiis meis, sed in vestigiis gregum, nec vnius gregis sed diuersorum gregum, & errantium. Et pasce hædos tuos, non sicut Petrus, cui dicitur, pasce oues meas, sed pasce hædos tuos in tabernaculis pastorum, non in tabernaculo pastoris, vbi est vnus grex, & vnus pastor.*

11. 3. Ratio. Addere denique possumus tertiam rationem, quia in secta hæreticorum non inuenitur spiritus propagationis fidei (vt sic dicam) sine quo fides ipsa catholica nunquam creuisset, nec per totū mundum fuisset diffusa, *Quia fides ex auditu auditus autem per verbum Christi.* Et ideò in Christi Ecclesia vt Catholica esset, necessaria in primis fuit potestas vniuersalis prædicandi Euangelium per vniuersum orbem, quā Christus illi dedit simul cum præcepto prædicandi fidem suam in toto mundo, Matth. 28. Marci 16. & Actorum 1. Et hoc modo asserit Paulus ad Galatas primo, sibi fuisse creditum Euangelium præputij, sicut Petro circumcisionis, & secundæ Corinthiorum 5. *Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, & posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur tanquam Deo exhortante per nos.* Deinde fuit necessarius spiritus propagationis fidei huic potestati conformis, tum ad efficaciam prædicationis, tum ad concipiendum effectum, & solicitudinem trahendi homines ad Christum, & ideo ipsemet Dominus Apostolis præcepit, vt manerent in ciuitate, donec induerentur virtute ex alto, Lucæ 24. & Actorum 1. quem spiritum maximè ostendit Paulus in suis Epistolis, & varia eius dona ad hunc finem data Ecclesiæ ad Ephes. 4. & 1. Corinth. 12. describit.

Hunc autē spiritum non habere hæreticos ita potest declarari. Quia duo præcipuè ad hanc Ecclesiæ propagationem pertinent. Vnum est ad Christum conuertere ethnicos nullo modo credentes in ipsum, aliud est, eos, qui in professione fidei Christi errant, & à sua Ecclesia exierunt, ad ipsam reuocare, & in vera fide illuminare. Neutrum horum munerum vspiam exercuerunt hæretici vlli, nec modo Protestātes Anglicani, quantumcumq; hoc iactitent, & contendant. Nam quo ad primum, nunquam hæretici visi sunt fidem nouis gentibus prædicare, aut ethnicos ad fidem conuertere. Testis est Tertullian. lib. 1. de Præscription. cap. 42. dicens. *De verbi Administratione quid dicam? cùm hoc sit negotium illis, non ethnicos conuertendi, sed nostros euertendi.* Et ratio est, quia in illis non est verum Dei verbum, & ideò neque efficaciam verbi habere possunt. Item non ducuntur Spiritu Christi, sed proprio, & ideò *ruinas potiùs operantur stantium ædificiorum, quàm structionem iacentium ruinarum*, vt ibidem Tertullian dixit. Tandem cum extra Ecclesiam sint, potestatem prædicandi fidem Christi habere nō possunt, quia hæc potestas, vt dixi data est Ecclesiæ in Apostolis, & in successoribus eorum mansit, & ab eis mitti debent veri Euāgelij prædicatores, iuxta illud, *Quomodo prædicabunt, nisi mittantur?* Roman. 10. Et ita in historijs Ecclesiasticis obseruatū est, Ecclesiam nō esse in gentibus diffusam, nisi per prædicatores catholicos ab Apostolis, vel à sede Apostolica missos, quod etiam de ipsis Anglis in superioribus ostensum est. 12. Hæreticos nō habere spiritum propagandi fidem.

Præter hanc verò curam propagandi fidem inter ethnicos, necessaria est in Ecclesia catholica solicitudo conseruandi illam, & reducendi ad illam omnes, qui Christum non omnino abnegātes ab Ecclesia deuiant. Hoc enim maximè ad eius pastoralem curam & vniuersalem propagationem necessarium est. Vnde August. dicto cap. 8. de Pastorib. *Catholica* (inquit) *mater, & ipse pastor in ea vbiq; quærit errantes, confortat infirmos, curat languidos, alligat confractos, alios ab istis* (vtiq; ab hæreticis) *alios ab illis, nō se inuicem scientibus* Quomodo autem potest hæc cura in secta hæretica inueniri? Cum enim ipsa per defectionē à vera fide increbuerit, & in illa pedem fixerit, quomodo potest alios errantes ad viam salutis reducere? Dices, solicita saltem erit, alios credentes in Christum in suam rapere opinionem, & sic poterit, vtiq; crescere. Respondeo, etiamsi id contingeret, Deo id propter peccata hominū permittente, neutiquam inde tamen posse splendori, & amplitudini Catholicæ Ecclesiæ præiudicium afferre, *quia portæ inferi nō præualebunt aduersus eam*, vt iam declaraui. Addo considerata hæresis natura, & conditione, id nō esse morale, neq; ordinariè timeri posse: tum quia cùm Deo, & veritati repugnet, & negotium sit mere humanum, non potest contra Ecclesiæ lumen adeò perfractè, aut tamdiu præualere; tum quia, vt dixi, ipsimet hæretici facilè inter se dissentiunt, & ita vim amittunt, eandem sectam per varias regiones disseminandi, tum quia plerumq; non incidunt in huiusmodi sectam, nisi vel superbiæ, vel ambitionis, aut libertatis spiritu ducti, ideoq; de propagatione suæ sectæ non amplius, quam huic fini, vel alicui contentioni humanæ deseruiat, sunt solliciti. 13. Sollicitudo reducendi hæreticos est Ecclesiæ necessaria.

Cuius rei non leuem coniecturam faciet lector si verba illa Regis Angliæ in fine suæ Præfationis relegat, vbi generatim ad Principes Christianos loquens, se ostendit propagationis fidei solicitum, precaturque *vt Deus sibi, & alijs mentem iniiciat serio cogitandi quid*

ad Euan-

ad Euangelij plantationem, & propagationem præstare tenentur. In quo temporalibus Principibus tacitè persuadere conatur, vt munus pastorale, solis Apostolis, eorumque successoribus cōmissum, vt vidimus, sibi arrogent, & vsurpent: statim verò ostendit, quo spiritu feratur dicens, *Deinde vt sceptrorum nostrorum securitati mature prudenterque consulamus, nec Babylonicum Monarcham latius serpere patiamur.* Et alia, quæ prosequitur, & nunc omitto, quia in libro tertio tractanda sunt. Per ea verò, quæ indicaui, satis demonstrat, suum studium solùm esse *cōiungendi spiritualem libertatem cum temporali, & temporalem quietem, & securitatem in suo schismate comparare*, hæc enim ferè sunt verba eius. Satis igitur ex omnibus dictis, nihil Catholicum, nihilve vniuersale in Anglicana secta deprehendi concluditur.

CAPVT XVII.

In Anglicano schismate fidem Apostolicam non esse.

1. *Ab Apostolis fides dicitur quæ Apostolica.* EXploratum est apud omnes sacræ doctrinæ tractatores, illam esse veram, & catholicam fidem, id est, doctrinam fide credendam, quam Apostoli tradiderunt, & ideo Apostolica fides vocata est, sicut Ecclesia etiam vniuersalis Apostolica dicitur in symbolo Nicæno. Ob hanc ergo causam Rex Angliæ non solùm se fidei catholicæ, sed etiam Apostolicæ defensorem esse profitetur, & ex consequenti vult, sectā Anglicanam, quam solam reuera tuetur, fidem esse Apostolicā. Quamuis autem ex dictis facilè intelligi possit, sectam, quæ catholica non est, Apostolicam esse non posse, & quæ noua est, & nupera, antiquitatem Apostolicæ doctrinæ arrogare sibi non valere: nihilominus, vt rem apertiùs, & distinctius demonstremus, & omnibus, quæ occurrere possunt, satisfaciamus, operæ pretium est, speciatim hoc etiam attributum tituli Regij refellere.

2. *Quid requiratur vt aliqua doctrina Apostolica dicatur.* Primum autem omnium statuendum est, duo esse necessaria, vt fides, seu doctrina Apostolica sit: vnum est, vt ab Apostolorum prædicatione, & eorum verbis, aut scriptis aliquo modo duxerit originem: aliud est, vt per legitimam traditionem, seu successionem ad nos vsque peruenerit. Primum indicatum est à Paulo ad Ephes. 2. dicente, *Iam non estis hospites, & aduenæ, sed estis ciues Sanctorum, & domestici Dei, superædificati supra fundamentum Apostolorum, & Prophetarum*: quod attingens Augustinus, & de his fundamentis intelligens illud Psalm. 86. *Fundamenta eius in montibus sanctis*, interrogat, *Quare fundamenta Apostoli, & Prophetæ?* Respondet, *quia eorum authoritas portat infirmitatem nostram*, nimirum, quia & Prophetarum prædictione, & Apostolorum prædicatione proximè in credendo nitimur. Illud enim Apostoli prædicarunt, quod Prophetæ prædixerunt, & *Prophetæ* (inquit Ambros. ad Ephes. 2.) *disposuerunt, Apostoli fundamēta iecerunt*, quæ fundamenta non sunt, nisi dogmata, & doctrina ab eis prædicata. Vnde grauissimè Irenæus lib. 3. cap. 1. dicit, *Non per alios dispositionem salutis nostræ cognouimus, quàm per eos, per quos Euangelium peruenit ad nos, quod quidem tunc prædicauerunt, posteà verò per Dei voluntatem in scripturis nobis tradiderunt, fundamētum, & columnam fidei nostræ futurum.* Ratio est, quia fides, vel doctrina non denominatur Apostolica, nisi quia ab Apostolis tradita est, ad eum modum, quo solet doctrina, vel lex ab authore denominari: hac tamen obseruata differentia, quòd aliæ doctrinæ humanæ solent ab hominibus tanquam à præcipuis authoribus sua sibi conuenientia desumere nomina, fides autem non ita ab Apostolis nomen accepit, sed sicut lex vetus dicitur Mosaica, à Moyse, non vt authore, sed vt promulgatore; ita fides Christiana dicitur Apostolica, ab Apostolis, non authoribus, sed primis eius prædicatoribus, ác promulgatoribus. Et ideò postquam Paulus in citato loco dixit, *Aedificati supra fundamentum Apostolorum, & Prophetarum*, addidit *ipso summo angulari Lapide Christo Iesu, in quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino.* Ipse est enim principale fundamentum, & basis omnium fundamentorum, quæ in eo super ædificantur, & in illum aspicere debemus tanquam *in Authorem fidei, & consummatorem Iesum*, ad Hebr. 12.

Alterum, quod proposui de successione legitima frequentissimum est apud Patres, quos magna ex parte t[illegible] cap. 3. & 6. præsertimque id declarat Irenæ. lib. 3. ca[illegible]ens, *Traditionem Apostolorum in omni Ecclesia adest perspicere, qui vera velint audire, & habemus annumerare eos, qui ab Apostolis instituti sunt Episcopi in Ecclesijs, & successores eorum vsque ad nos.* Et lib. 4. cap. 43. *Eis, qui in Ecclesia sunt, presbyteris obaudire oportet, his, qui successionem habent ab Apostolis, sicut ostendimus, qui cum episcopatus successione charisma veritatis certum secundum placita Patris acceperunt.* Eandem conditionem ad discernendam doctrinam Apostolicam à peregrina latè tradit Tertullian. lib. de Præscription. hęretic. vbi inter alia hæc habet, omnes Ecclesias Apostolicas exhibere aliquem Apostolum ibi Episcopum constitutum, vel Apostolicum virum ibi per aliquem Apostolorum ordinatū, ex cuius successione Apostolici seminis *traduces* habeat. Vocat autem Apostolicos viros eos, qui cum ipsismet Apostolis conuersati sunt, & doctrinam, ordinationem, & potestatem ab eis acceperunt, vt Titum, Polycarpum, Clementem, & similis. Quoniam verò multæ Ecclesiæ post illa antiqua tempora institutæ sunt, de illis subdit, *Tamen in eadem fide conspirantes non minùs Apostolicæ deputantur pro consanguinitate doctrinæ.* Conspirant demum in eadem doctrina per legitimam etiam successionem, quia licèt tales Ecclesiæ nec per Apostolos, nec per viros Apostolicos, i. immediatè ab Apostolis missos seu ordinatos, edoctæ fuerint, saltem habuerunt initium per aliquem missum ab alio habente potestatem, ad quem simul cum illa, doctrina Apostolorum peruenerat, vt Anglicana Ecclesia cœpit per viros missos à Gregorio, Germana à Bonifacio Episcopo misso à Gregorio 2. & sic de alijs. *Sup cap. 37.* Nam qui nō intrant per hanc portam, sine dubio fures sunt, & latrones. *Ad quos* (vt eleganter Tertullianus) *meritò dicendum est, qui estis, quando, & vnde venistis, quid in meo agitis non mei?* (nomine Ecclesiæ loquitur) *mea est possessio, habeo origines firmas ab ipsis authoribus, quorum fuit res, ego sum hæres Apostolorum, sicut cauerunt testamento suo, sicut fidei commiserunt, sicut adiurauerunt, ita teneo.* 3.

Eodem fundamento vtuntur alij Patres ad eundem finem separandi veram doctrinam à falsis erroribus, vt latè Vincent Lyrinensis in suo libro contra prophanas hæreticorum nouitates, & illo vtitur sæpè Optatus lib. 2. contra Parmenian. Hieronym. contra Luciferianos in fine, vbi illi Ecclesiæ dicit esse adhærendum, *quæ ab Apostolis fundata vsque ad diem hanc durat*, & idem significat epist. 65. ad Pammachium, & Oceanum, vbi vel nostræ tempestatis nouatores, sicut & sui sæculi veteratores hac vrget interrogatione: *cur profers in medium, quod Petrus, & Paulus edere noluerunt?* Item Ambrosius 1. ad Corinth. quarto, in principio dicit, cognosci de aliquo, esse pseudoprophetam, quando aliquid tradit à traditione Apostolica discordans. Sic etiam dixit de Ecclesia August. lib. 1. de Symbolo ad Catechumen. cap. 6. *Omnes hæreses de illa exierunt tanquam sarmenta inutilia de vite præcisa, ipsa autem manet in radice sua, in vite sua*, id est, in eadem origine, quam à principio habuit. Quomodo autem in illa radice maneat, declarat idem August. 29. contra Faust. cap. 2. dicens, *Ab Apostolicis sedibus vsque ad præsentes Episcopos certa successione perducta*, & infrà adijcit, illud Euangelium esse credendum, quod à tempore Apostolorum *non interrupta serie temporum Ecclesia certa connexionis successione vsque ad tempora ista perduxit.* Similia habet lib. 1. contra aduersarium legis, & Prophetar. 4.

cap.20.& lib. de vtilit. credend. cap.17. Denique optima est regula tradita ab Origene in Præfat ad lib.
5. *Optima regula ad fidē cognoscendā.* Periarchon. *Cum multi sunt, qui se putant sentire quæ Christi sunt, & nonnulli eorum diuersa a prioribus sentiant, seruetur Ecclesiastica prædicatio per successionis ordinem ab Apostolis tradita, & vsq; ad præsens in Ecclesiis permanēs, illa sola credenda est veritas, quæ in nullo ab Ecclesiastica discordat traditione.*

Ratione item possumus hoc facile declarare, quia fides Apostolica illa tātum est, quæ ab Apostolis prædicata, vel scripta est, nos autem non audiuimus Apostolos prædicantes, nec eos scribentes vidimus; ergo non possumus certò cognoscere, doctrinam aliquam esse ab Apostolis prædicatam, vel scriptam, nisi per manus, & ora eorum, qui vel eos audierunt, & viderunt, vel ab his, qui Apostolos audierunt, eandem doctrinam receperunt, per plures, vel pauciores successiones, iuxta temporum antiquitatem; ergo vt certò constet, talem doctrinam omnino puram, & eandem durare, necessarium est, illam successionē esse continuam, & non interruptam. Imò vt suprà cap. 6. dicebam, necessaria est singularis Dei protectio, vt in tam longè repetita temporum, & generationū successione integra, & illibata, & cum summa authoritate seruetur: hæc autem diuina protectio promissa non est, nisi Ecclesiæ, quæ per legitimam Pontificum, & fidelium successionem eadem semper existit: ergo sine huiusmodi serie, & successione non potest aliqua fides, Apostolica existimari.

Ex hoc igitur necessario fundamento ita conclu-
6. *Colligitur fidem Anglicanam non esse Apostolicam ex defectu prædictarum conditionū.* dimus: illa fides nunc est Apostolica censenda, quæ ab Apostolis prædicata per legitimam successionem ad nos vsque deriuata est: sed Anglicana secta neque est ab Apostolis prædicata, neq; ab illorum doctrina aut traditione legitimè deriuata est: ergo non est Apostolica fides. De priori propositione satis dictū est, superest declaranda, & probanda posterior, illam enim fortè Rex Angliæ negabit. Hac siquidem fortasse causa in sua Præfatione pag. 42. 43. & 44. vt se *catholico Christianum* (vt ipse loquitur) ostendat Scripturas quoad libros primi ordinis, tria fidei symbola, & prima quatuor Concilia generalia credere, admittere, aut venerari profitetur, sentiens, fidem Apostolicam In ijs fontibus sufficienter contineri. Quod autem de se affirmat de tota Anglicana secta, seu congregatione primatum ipsius Regis recognoscente, dictum esse putamus. Sic ergo respondebit ad rationem à nobis factam, doctrinam Apostolicam ad se, & suos per dictos scripturæ libros, Symbola, & Concilia sufficienter peruenisse, & nullum esse posse modum certiorē, aut magis legitimum Apostolicam fidem per hæreditariam quasi successionem suscipiendi, quam per Scripturas, symbola, & Concilia dicta, omnemq; àliam doctrinam, quæ in his non cōtinetur suspectam habere, & tanquam nuperam refutare, vel saltem in canone fidei non recipere.

7. At hæc dimidiata fidei confessio vim rationis factæ non eneruat, vt nunc breuiter in generali, latius verò lib. 2. in particulari ostendam. Oportet ergò in Anglicana secta, seu (quam nunc eandem reputamus) in hac Regis professione distinguere, quid cum fide catholica, & Romana habeat commune, & quid pro-
Quæ Anglicana secta cū Romana Ecclesia habet communia ad fidem Apostolicam pertinent. prium, aut diuersum. Multa enim retinuit Anglia ex ijs, quæ priùs catholicè credebat, & hæc dicimus habere cōmunia cum fide Apostolica; alia verò sunt, in quibus ab Ecclesia Romana defecit, quę illius propria vocamus. Quod ergò ad propria pertinet, concedimus, partem illam ad fidem Apostolicam pertinere, sed tamen non ab Anglicana congregatione, seu credulitate, sed à Romana Ecclesia habere huius antiquitatis testimonium. Vnde etenim habuit Anglia libros illos, qui apud Regem pollent authoritate, nisi à Romana Ecclesia? aut quomodo possent illum gradum authoritatis obtinere, nisi per legitimam traditionem ad Ecclesiam Catholicam peruenissent, & ab eadem approbati fuissent? Quid de vero, & certo sensu talium librorum dicam? Profectò nisi ex eadem origine, traditione, & approbatione constare posset, quæ fuerit in talibus scripturis Apostolorum mens, & sententia: nunquam posset Apostolica fides ex eisdem libris cū certitudine erui nedùm comprobari, quia doctrina non consistit in verbis, aut libris, sed in sentētia, vt in simili suprà ex Hieron. commonstraui. Quòd non solùm de scripturæ libris, sed etiam de symbolis, & Conciliis intelligendum est, cùm omnium sit eadem ratio, vt per se apparet manifestum.

Quapropter licèt doctrina talium librorum per se spectata fides Catholica sit, vel potiùs pars eius, vt iam dicam: nihilominus vt à sectarijs retinetur, vel non est Apostolica, vel non potest vt talis certò credi. Primò quidem, quia certi esse non possunt, illos libros Scripturæ, quos admittunt, esse Apostolicos, cum pro suo arbitrio quosdam admittant, alios negent, & quosdam quoad aliquas partes, & non quoad alias. Hac enim libertate discernendi inter Scripturæ libros, tota eorum doctrina quoad eos certa, & quasi humana redditur, quia sola humana opinione, vel inde credi poterit, non diuina. Quæ ratio etiam ad Concilia applicari poterit, quia nulla certa authoritate, vel ratione quædam admittunt, alia reijciunt, cum idem pondus authoritatis habent, siue in eis grauitas iudicantium, siue Sancti Spiritus assistentia spectetur. Et præterea est alia ratio tam de symbolis, quàm de Concilijs, nam doctrina illorum non ideò ab his sectarijs admittitur, quia ibi traditur, aut definitur, sed quia ipsorum iudicio in Scriptura continetur, & ita symbola, vel Concilia non sunt apud ipsos fundamentum certitudinis, quòd illa doctrina sit Apostolica, sed solum ipsorum iudicium, vt in 6. & 7. cap. latè deduxi. Vnde sumitur altera generalis ratio, quia doctrina non in litera, sed in sensu consistit: ergo vt doctrina sit Apostolica, necesse est, vt non solum libri, sed etiam eorum sensus habeat originem, & certam dimanationem ab ipsis Apostolis: sed hanc non habet apud sectarios, quia suo arbitrio, vel, quem fingunt, priuato spiritu ducuntur: ergo vel doctrina eorum etiam in re ipsa non est Apostolica, quia in sensu Scripturæ errant: vel licèt casu contingat in se esse Apostolicam, apud ipsos non habet eiusmodi certitudinem, quia eadem mensura illam metiuntur.

Quamobrem nihil iuuat Iacobum Regem pagina 8.
42. dicere, *se tria symbola in eo sensu interpretari, quem illa esse voluerunt Patres, atque Concilia, à quibus sunt condita atque descripta.* Interrogo enim, vnde nouerit volun- *Doctrinam*
tatem hanc Patrum, vel Conciliorum. Dicet fortasse, *symbolorum*
ex verbis illorum eam nosse. Sed quid si verba, vel ex *prout eā Rex*
varia significatione, vel ex hominum interpretatio- *interpretatur certitu-*
ne varios habeant sensus? vnde discernit, voluntatē *dinem fidei*
Patrum, & Conciliorū fuisse, hunc sensum esse in il- *Apostolicæ*
lis verbis, & non alium? Dicet. credo, *sua certa scientia,* *continere nō*
se id cognoscere, ac credere. Nam cum id de scripturis *posse.*
dicat, facilius de symbolis, & Concilijs affirmabit. At illam certam scientiam nullam omninò esse ex Scripturis, Patribus, ac manifesta ratione cap. 7. ostendi: ergo non potest Rex nobis probare, se interpretari symbola in sensu, quem Patres illis esse voluerunt, sed casu accidet, vt interdum ita fit, & sæpe non ita erit, ideoq; talis doctrina sic credita, non potest habere certitudinem Apostolicæ doctrinæ.

Exemplis hoc amplius conuincamus. Vnus ex 10.
articulis symboli Apostolici est, *Descendit ad inferos,* *Exemplis idem conuincitur.*
quæ verba ab Athanasio non amplius explicantur. Ecclesia verò à Patribus edocta, intelligit illa verba propriè de vero, & reali, ac locali descensu Christi in anima à corpore separata ad loca subterranea inferni. Caluinus autem, & alij intelligunt de doloribus inferni, quos fingunt, Christum passum esse in Horto, & in Cruce. Si ergò Rex credit illis verbis Symboli in hoc posteriori sensu acceptis (quod de

Rege

Rege præsumimus, cùm Caluini sectam profiteatur) ostendat nobis, quis eis reuelauerit, illum sensum intendisse Apostolos, præsertim cùm ille sit extra propriam, & vsitatam verborum significationem, & cõtra intelligentiã omnium veterum Patrum alio pacto Scripturas interpretantium de hoc eodem articulo, vt alibi est à nobis ostensum; ergo in hoc non retinet Apostolicam doctrinam, quantumuis symbola se recipere iactitet. Idemq; argumentum in alijs symboli articulis fieri potest, vt in illo, in quo cõfitemur, Christum esse natum ex Maria Virgine, vel venturũ esse iudicare viuos, & mortuos ex factis illorum, vt in symbolo Athanasij confitemur, vel quo vnam Ecclesiam catholicam, Sanctorum communionem remissionem peccatorum profitemur. Nam hæc omnia longè in diuerso sensu à Protestantibus intelligũtur, quàm ab Apostolis, vel Concilijs fuerint tradita, vt facilè ostendi posset, si pro huius operis breuitate liceret: ergo frustrà Rex, qui Protestantes tuetur, dicit, se interpretari symbola in sensu, quem authores voluerunt: nam ostendere non potest istiusmodi ex illis sensum, & ita illa doctrina non potest ostendi Apostolica, & consequenter quoad illum, & sequaces nihil est in symbolis, quod cum certitudine posit doctrina Apostolica reputari.

11\. Concludimus ergo, non satis esse, Apostolicas voces, seu scripta retinere, nisi *Apostolicè etiam intelligantur*, vt loquitur Gregor. Nazianzen. orat. 52. aliàs epistol. 2. ad Cledonium. Quid autem sit Apostolicè, vel non Apostolicè intelligi, declarat, dicens; *Quoniam eædem voces, si rectè intelligantur, cum pietate communia sunt, si perperam exponantur, impietate non carent.* Et prius dixerat; vsum hæreticorum esse *cum communibus sententiis, quas Scriptura exhibet, conuinci, ac premi se vident, pias quidem dictiones confiteri, & circa mentem dolum struere.* Indicium autem huiusmodi intelligentiæ non Apostolicæ, significat esse nouitatem, antiquæ Ecclesiæ traditioni contrariam; dicens, *O ingentem absurditatem, absconditam post Christum sapientiam nobis annũtiant, id, quod sane lachrymis dignum est. Nam si triginta dumtaxat ab hinc annis fides initium sumpsit, cum quadringenti iam ferè anni fluxerint, à quo Christus manifestatus est; inane vtique tanto tempore fuit Euangelium, inanis etiam fides nostra frustraquè martyres martyrio perfuncti sunt, & tales tantique Antistites plebi præfuerunt.* Igitur ad Apostolicam doctrinam adiungi debet Apostolicus sensus: erit autem Apostolicus, si ab Apostolis duxerit originem; quam perpetua Ecclesiæ consensio, & prædicatio manifestat. Cum ergo Rex Angliæ, licèt symbolum Apostolicum, & cætera recipiat, Apostolicum tamen eorum sensum illibatum non retineat, dici non potest, etiam quoad hanc partem Apostolicam fidem profiteri.

Apostolica scripta sine Apostolico sensu ad fidẽ nõ sufficiunt.

12\. Venio ad alteram prædictæ doctrinæ partem, Protestantium, omniumque penè huius tempestatis sectariorum propriam, quam etiam Rex Angliæ cum suis recipit, & Ecclesiæ Romanæ fidei anteponit. De hac igitur parte duobus modis possumus ostendere, Apostolicam non esse. Primò in vniuersali ex principijs hactenus discussis: nam illa omnia, quæ, sunt propria illius sectæ, sunt contraria ãtiquæ fidei vniuersalis Ecclesiæ, quia per defectionem ab illa introducta sunt, vt cap. 2 & 3. est ostensum; ergo non possunt esse Apostolica doctrina, sed ex vana hominum nouitate pro cerebro cogitata. Probatur consequentia ex fundamento posito, quòd initium doctrinæ Apostolicæ per certam seriem reuocandum est ad tempora Apostolorum, & eorum prædicationem; ergo illa dogmata, quæ ante paucos annos inceperunt, & quorum initium cognoscitur fuisse per defectionem ab antiqua fide, non possunt esse doctrina, seu fides Apostolica. Hoc enim argumento implicitè vtitur Gregorius Nazianzenus in loco proximè citato, & eodem vtitur Athanasius apud Theodoretum libro quarto. Histor. cap. 3. dicens ad Iouianum Imperatorem de fide diuinitatis Verbi diuini; *Pro certo scias, Auguste, hanc ipsam ab omni sæculorum memoria prædicatam fuisse.* Hac etiam regula vsus est Theodosius Imperator apud Sozomenum lib. 7. Histor. cap. 12. ad insurgentes hæreticos compescendos, scil. examinando doctrinam per eam, quam sancti viri, & Apostolici semper tradiderant, vt quæ eum illa consentiret, vt Apostolica reciperetur, quæ verò dissentiret, repelleretur, & alij Patres frequenter vtuntur eadem antiquitatis regula, & illam maximè commendat Vincent. Lyrinensis in suo aureo libro contra prophanas vocum nouitates.

Secta Anglicanam secũdum propria dogmata Apostolica fidei repugnare ostenditur.

Alter modus ostendendi sectam Anglicanam quoad ea, quæ sunt sibi propria vel in quibus Caluino, Luthero, Zuinglio, aut alijs Protestantibus adhæret nou esse fidem Apostolicam, esse potest, descendendo ad singula dogmata, eorumque nouitatem, & erroris gradum ostendendo. Quia verò nũc non assumimus prouinciam disputandi de omnibus dogmatibus, quæ his temporibus ab hæreticis in controuersiam vocata sunt, & quia id esset nimis prolixum, & operosum, hunc modum probationis in præsenti non prosequemur. Nõ omittemus autem in sequenti libro; quin singula puncta à Romana fide aliena, quæ Rex Iacobus in sua fidei confessione attigit, expendamus, eiq; summa breuitate pro loci opportunitate respondeamus. 13.

Nunc sufficere censemus, gratia exempli, proponere articulum de Primatu, qui Anglicanæ sectæ maximè proprius esse videtur. Secta n. Anglicana hunc articulum credendum suis sectatoribus proponit, scil. temporalem Regem in suo regno esse supremum caput in spiritualibus, cui omnes Episcopi, & sacerdotes, vel (vt sectarij loquuntur) ministri obedire tenentur. Quærimus ergo, quis Apostolorum hoc docuerit, vel scriptum reliquerit in Ecclesia Christi, vel quomodo posit esse ab Apostolis deriuatum dogma, quod ante Henricum VIII. in Ecclesia Christi non est auditum? Quod autem hoc ita sit, nunc non aliter probam*, nisi quia nunquam legimus in Euangelio, Ecclesiam commissam Regibus, sed Petro, Apostolis, & Episcopis Matth. 16. 18. 28. Ioan. 21. Actor. 20. neque in Apostolicis epistolis legimus præcipi fidelibus obedire Regibus in his, quæ pertinent ad salutem animæ, sed Præpositis, qui rationẽ animarum eis commissarum sunt reddituri, ad Heb. 13. neq; in historijs legimus, Regem aliquem Christianum, & Catholicũ talem potestatem sibi arrogasse, aut in Ecclesia exercuisse. Quæ omnia in libro tertio ex professo tractaturi sumus, & ideo, ea nunc insinuasse sufficit, vt inde concludamus, sectam illam, quæ ab hoc dogmate sumpsit initium, & quodammodo in illo fundata est (nam propter illud præcipuè à Romana Ecclesia se separauit) Apostolicam fidem reputari nequaquam posse. 14.

Fortasse Rex dicat, illum articulum non computari ab ipso, vel à suis ministris inter eos, qui de fide Catholica sint tenendi. Hanc enim correctionem adhibuisse videtur, pag. 62. Præfationis, cum dixit, *Ego famæ verò id ingenuè spondeo, quoties religionis, quam profiteor, vllum caput ostendetur non antiquum, catholicum, & Apostolicum, sed nouitium esse ac recens (in rebus scilicet, spectantibus ad fidem) me statim ab eo discessurum.* Verumtamen si sub illa limitatione, seu correctione suum de primatu articulum comprehendit, & inter res ad fidem spectantes illũ nõ numerat, profectò iniustissimè cogit subditos suos ad recognoscendum in ipso talem potestatem, seu dignitatem. Quomodo enim iustè cogi possunt, si ipsi non tenentur in conscientia talem in temporali Principe recognoscere dignitatem? Vel quomodo possunt teneri ad eam recognoscendam, si non tenentur eam credere? Vel quo iure teneri possunt ad illum articulum credendum, si ille non est secundum fidem catholicam credendus? Responderi potest, esse credenqum fide, vt sic dicam, politica, seu Regia, id est, in Regis, vel sui consilij authoritate, 15.

Responsio Regis ex eius famæ impl. gnatur.

præcepto, aut testimonio fundata. At hoc absurdissimum est, & ab omni etiam humana ratione alienum, quia dignitas; & potestas gubernandi Ecclesiam in spiritualibus, non est res humana ratione inuenta, sed à Christo dari debuit, iuxta illud Pauli 2. ad Cor. 10. *Si ampliùs aliquid gloriatus fuero de potestate nostra, quam dedit nobis Dominus in ædificationem & non in destructionem vestram, non erubescam*, & ideò ipsemet Christus dixit Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit*; ergo de dignitate illius, & potestate, quòd in Rege sit, non potest sola naturali ratione constare, neque Rex potuit voluntate sua illam vsurpare, si sibi data non est; ergo si hoc non est reuelatum, vt re vera non est, & ideò non tenentur Angli illum articulum de fide credere (vt in dicta responsione supponitur) profectò nulla est humana authoritas, quæ iustè possit illos cogere ad id credendum, cum sit de re, quæ superat humanam potestatem, & cognitionem, quæ per reuelationem non habeatur, vt omittam, etiam esse contra ea, quæ reuelata sunt, vt posteà ostendam. Ergo si Rex velit consentaneè loqui ad ea, quæ operatur, necesse est, vt inter fidei suæ articulos hunc de primatu suo ponat. & ita vel ex illo solo concludimus, suam fidem Apostolicam non esse.

CAPVT XVIII.

Obiectioni contra doctrinam capitis superioris occurritur.

1. *Obiectio hæreticorum.* CONtra discursum superioris capitis possunt aduersarij nobis objicere etiam Pontifices Romanos multa nobis de fide credenda proponere, quæ neq; ab Apostolis prædicata sunt, neque ita sunt antiqua, vt per continuatam seriem ab Apostolis deriuari potuerint: ergo etiam fides Romana non potest esse, aut vocari Apostolica. Hæc illatio fundamentum habet in his, quæ proximè contra aduersarios protulimus. Nam, vt aliqua doctrina sit Apostolica, non satis est, aliquam eius partem esse ab Apostolis prædicatam, & deriuatam, hoc enim habet etiam secta Anglicana; imo & quælibet secta hæretica, quæ semper falsis vera permiscet. Si ergo Ecclesia Romana etiam habet noua veteribus permista, non poterit doctrina eius simpliciter Apostolica censeri. Maximè quoad ea, in quibus ab aliis sectis hominũ profitentium Christum dissidet, quia in his dogmatibus etiam est noua, sicut sunt aliæ sectæ sub Christi nomine introductæ. Propositio assumpta probari in primis potest his exemplis, quæ Rex in sua Præfatione refert, & *nouitia, ac nupera vocat*, vt in B. Virginis, & aliorum Sanctorum inuocatione, cultuq; reliquiarũ, & imaginum veneratione, & adoratione, & aliis, quę postea percurremus.

Quæ à Rege tanquam noua improbentur.

2. *Catholicæ Responsioni viam præcludere conatur Rex.* Nec illi satisfaciemus dicendo, non posse hæc noua vocari, cùm ante mille, & plures annos ab Ecclesia obseruata ostendantur: nam ipse solùm vt sufficienter antiqua recognoscit, quæ *tota Catholica Ecclesia iam inde ab Apostolorum temporibus sine intermissione multis post seculis constanter docuerit, & crediderit*, vt ipse pag. 62. dicit, & testimonio Vincentij Lyrinensis confirmat. Et quę huiusmodi adinuenientur dogmata (vt se Apostolicæ doctrinæ sectatorem ostendat) nunquam recusaturum esse confirmat, quamuis hoc etiam non simpliciter, sed cum limitatione velit intelligi de fidei dogmate, *quod ad salutem sit necessarium*. Deniq; addere possumus exempla quarundam rerum, quas Ecclesia Romana nunc de fide credit, quas in confesso habetur, non esse ab Apostolis prædicatas, vt B. Virginem nunquam venialiter peccasse, libros Machabæorum esse canonicos, & huiusmodi, quæ breuitatis causa missa facio.

3 Ad hanc obiectionem dicimus in primis, aliud esse credere aliquid repugnans dogmatibus, & doctrinis ab Apostolis prædicatis; aliud verò credere aliquid per modum additionis ad doctrinam prædicatam ab Apostolis, quòd ab eis expresse declaratum non sit, vel saltem declaratum esse non constet. Primum genus credulitatis, aut doctrinæ repugnat cum doctrina Apostolica, quia illa immutabilis est omninò, sicut Deus, & verbum eius immutabile est, vt significauit Paulus ad Galat. 1. per illam exaggerationem, *Si Angelus de cœlo, &c.* & ideo dixit cap. 2. *Si quæ destruxi, iterum reædifico, præuaricatorem me constituo.* & 2. ad Cor. 1. *Fidelis Deus, quia sermo noster, qui fuit apud vos, non est in illo, Est & Non, sed Est.* Ideoq; signum euidens doctrinæ non Apostolicæ, sed potius apostaticæ est, aliquid vel minimum tradere, dictis, vel scriptis Apostolorum contrarium: nam illud sufficit non solum ad ostendendam talis dogmatis falsitatem, sed etiam, vt totam fidem talis doctrinæ quoad certitudinem euertat, vt iam explicaui. In doctrina autem Ecclesiæ Romanæ nullum dogma huiusmodi inuenitur, aut inueniri potest, iuxta Christi promissiones supra tractatas, idq; respondendo inferius ad omnia exempla, quæ Rex adducit, facilè ostendemus. At verò in secta Regis Angliæ numerantur multa, quæ cum doctrina Apostolorum, etiam ab ipsis scripta, planè repugnãt, vt est negare traditiones nõ scriptas, resistere in dogmatibus vniuersali Ecclesiæ, quæ est columna, & firmamẽtum veritatis Negare item omnem fidei regulam præter priuatum spiritum, vel sic saltem statuere vt omnia in dubium necessario reuocẽtur, item prædicare liberum esse, & licitum temporali Regi nõ obedire vlli Episcopo, vel Pastori Ecclesiæ etiam supremo, & alia similia, quæ cum his cõnexa sunt, vt omittam alia specialiora, quæ ex his generalibus nascuntur, vt negare veritatem corporis, & sanguinis Domini in Eucharistia, & alia, quæ postea tractabimus.

Ecclesia Romana nullũ dogma Apostolis contrarium recipere potest, Anglicana verò secta multa illis contraria recipit.

4. *Potest Ecclesia aliqua distinctè credenda proponere, quæ antea non ita credebantur.* At sanè non repugnat Apostolicæ doctrinæ, quod pro temporis discursu aliqua distinctius, & expressius tradantur, quàm antea prædicata fuerant: quin potius hoc modo addi possunt aliqua credenda in vno tempore, quæ prius expresse, & formaliter (vt sic dicam) prædicata non erant, dummodo antiquioribus non repugnent, & legitima potestate proponantur, id est, ab Ecclesia definiantur. Hoc probat obiectio facta, & consuetudo Ecclesiæ Catholicæ, quæ ex necessitate quadam humanæ conditionis orta est, & tam manifestam, & cogentem rationem habet, vt nõ sit verisimile, reliquisse Deum Ecclesiam suam sine huiusmodi voluntate, vel sine sufficiente prouidentia, & auxilio ad vtendum illa sine periculo recedendi ab Apostolica doctrina. Probatur hoc, & declaratur, quia mos Spiritus sancti semper fuit, non simul Ecclesiam docere de omnibus, quæ ad doctrinam supernaturalem pertinent, sed pro temporum opportunitate, iuxta dispositionem suæ occultissimæ prouidentiæ. Hoc videri licet in temporibus antiquis: nam vt omittam tempora legis naturæ, in ipsamet synagoga discursu temporis creuit doctrina sacra, prout varijs temporibus Deus mittebat Prophetas. Deinde, quia non obstante Scriptura, poterant aliquando insurgere res dubię, vel ambiguę, Deus constituerat locum, & tribunal sacerdotale, per quod posse ille populus magis, ac magis in rebus diuinis illuminari. Præterea etiam in ipsa primitiua Ecclesia Spiritus sanctus non simul docuit Apostolos omnia, nam de gentium vocatione postea fuit Petrus instructus Act. 10. & de cessatione legalium certior reddita est Ecclesia in Concilio Apostolico, quam antea erat. Sic ergo post Apostolorum tempora potuit Ecclesia in multis illuminari, quæ necessaria esse potuerunt in posteriori tempore, & non prius, vel propter dubia de nouo orta, præsertim insurgentibus hæreticis, vel alijs temerarijs hominibus, res fidei obscuras prauè exponentibus, vel etiam, quia hæc est naturalis hominis conditio, vt paulatim in cognitione proficiat, quod etiam Deus in Ecclesia sua obseruari vo-

ri voluit, iuxta illud Prouerb. 4. *Iustorum semita quasi lux splendens procedit, & crescit vsq. ad perfectum diem.*

5 Et ideo Paulus 1. ad Timoth. 6. non simpliciter nouitates, sed *prophanas vocum nouitates* vitandas dixit, quia vt D. Thomas ibi notat, non omnis nouitas reprehendenda est, cum Dominus dixerit, *Mandatum nouum do vobis*, Ioan. 3. sed prophana nouitas, id est, rebus diuinis, & sacris contraria. Quæ fuit prius sententia Augustini in tract. 97. in Ioan. circa finem, & ferè eandem habet Vincent. Lyrinensis ca. 37. dicens, *Quid est prophanas? quæ nihil habent sacri, nihil religiosi, ab Ecclesiæ penetralibus, quæ est templum Dei, penitus extraneas. Prophanas vocum, inquit, id est, dogmatum, rerum, sententiarum nouitates, quæ sunt vetustati, quæ antiquitati contrariæ.* Quamobrem quæ non sunt contraria, sed potius deseruiunt ad melius intelligenda, quæ antiqua sunt, nō possunt dici nouitates prophanæ; imò nec omnino nouitates, quia in antiquioribus continebantur, & virtute, vel, vt aiunt, implicite credebantur, & ideo quando posteà explicatius traduntur, non tā *noua* dicuntur, quam antiqua *noue* proposita. Quod esse vtilissimum in Ecclesia, & sæpè necessarium, per se clarum est, & optimè docet idem Lyrinensis capit. 27. & Chrys. hom. 71. in Ioan. exponens, mandatum mutuæ dilectionis dici nouum propter modum, licet sit antiquum.

Quā nouitas antiquitati fidei repugnet.

6 Possumusque hoc amplius declarare, distinguendo in materia fidei ea, quæ ad solum cognitionem veritatis pertinent, & ea, quæ ad mores, & ad obseruantias, vel cæremonias spectant, in vtrisque enim fieri potest additio aliqua, vel explicatio non tamen eodem modo. Nam in his, quæ spectant ad cognitionem, contingit dupliciter. Primò nullam veritatem de nouo definiendo, seu veritatem antiquam retinendo, & vbi opus fuerit nouiter explicando, sicut in Concilio Nicæno definita est Verbi diuinitas, & in Concilio Ephesino substantialis vnio duarum naturarum in vna Christi persona, & realis præsentia Christi Domini in Eucharistia in Conciliis Lateranensi, Florent. & Trident. Et interdum contingit in huiusmodi mysteriorum declarationibus, noua nomina ab Ecclesia excogitari, quibus & veritas definita magis explicetur, & hæreticorum calumniæ, & tergiuersationes euitentur, & detegantur; & nunc talium vocum non est prophana nouitas, sed prudens, ac fidelis necessitas. Ita vocem *Homousion*, seu consubstantiale, quam vt nouam Ariani reprehendebant, quia eorum errorem detegebat, Patres fidei defensores semper approbarunt, vt patet ex Ambros. lib. 1. & 3. de Fide c. vlt. & Athanasio sæpè in Orationib. contra Arianos, & Aug. tract. 97. in Ioan. dicente, *Patres aduersus impietatem Arianorum nouum nomen Homousion condiderunt, sed non rem nouam tali nomine signauerunt, hoc enim vocatur Homousion, quod est, Ego, & Pater vnum sumus, vnius videlicet, eiusdemq. substantiæ.* Similiter propter Nestorium, qui negabat Virginē esse matrē Dei, Concilium Ephesinum, eam Theotocon appellandam decreuit, latinè *Deiparam*, de qua voce loquēs Cyrill. epist. 1. ad Presbyt. &c. *Admiratus* (inquit) *sum, an sint, qui dubitent, num B. Virgo Deipara dicatur alicubi, an non dicatur: si namq. Deus est Dominus noster Iesus Christus, quomodo Virgo, quæ illum peperit, Deipara non est? Hanc nobis fidem diuini tradidere discipuli, & licet nullam fecerint dictionis huius mentionem, ita tamen sentire a Sanctis Patribus edocti sumus.* Et idem est cum proportione de voce *Transubstantiationis* ad explicandum sacrosanctæ Eucharistiæ mysterium. Idemq; est de similibus vocibus, de quibus generaliter dixit August. dicto tract. 79. *Esse aliquas verborum nouitates doctrinæ religionis conuenientes.*

Primus modus declarādi dogmata fidei.

7 Secundò fieri potest per Ecclesiam noua fidei explicatio, addendo, ac definiendo nouam propositionem, aut veritatem de fide credendam, quia hoc sæpe necessarium est, quando noua controuersia, vel hæreses oriuntur. Exemplum est in veritate definita in 6. synodo contra Monothelitas de duabus Christi naturalibus voluntatibus, quæ sub illis terminis antea non fuerat tanquam de fide tradita. Aliud, & clarius est de non rebaptizando ritè baptizatos ab hæreticis. Nam hæc veritas prius adeo fuit dubia, vt Cypr. cum multis Episcopis contrarium senserint, & nihilominus posteà est in Concil. Carthagin. & aliis ab Ecclesia definita, quod sine dubio ad certitudinē fidei sufficit, vt rectè Aug. docuit lib. 1. contra Cresc. cap. 32. Quamuis autem hæc noua videantur, nihilominus doctrina est Apostolica, quia in illa virtute continetur, & ab ipsis Apostolis non fuit ignorata. Acceperunt enim Spiritus Sancti donum, & omnia ipsis exposuit, vt dixit Epiph. hæres. 66. & latius Tertullian. in Præscriptionib. Quod tamen intelligendum non est de solo die Pentecostes, nam postea etiam temporibus opportunis de aliquibus rebus potuerunt magis doceri, seu illuminari. Non tamen fieri potuit, vel certè non oportuit, vt totam Theologicam doctrinam, vt sic dicam, quam Apostoli ab Spiritu Sancto didicerunt, eodem modo Ecclesiæ traderent, aut alios docerent, sed quæ pro eo tempore erat maximè conueniens, & ita necessarium non fuit omnes veritates, vel conclusiones ab eis distinctè tradi, vel declarari. Vel fortasse, multa ex his, quæ pertinent ad maiorem explicationem, & subtiliorem cognitionem articulorum fidei, verbo docuerunt, quæ posteà iterum in dubium reuocata, vel propter aliquam hæresim, vel interdum propter ignorantiam, vt in facto Cypriani constat ex Epistola eius 74. & aliis. Quia ignorantia non obstante veritas de non iterando baptismate, ad Apostolicam traditionem pertinet, vt tractans eundem Cypriani locum l. 5. de Baptismo. c. 26. asserit Augustin.

Secundus.

At verò in his, quæ ad mores, & praxim Ecclesiæ spectant, facilior est non solùm additio, sed etiam mutatio. Quia vt dixit Epiphanius contra Aerium hæres. 75. circa principium, *Non potuerunt Apostoli statim omnia constituere, sed Ecclesia accepit complementum dispensationis, pro locorum, & temporum opportunitate. nam singulæ res non ab initio omnia habuerunt, sed progressu temporis ea, quæ ad perfectionem requiruntur, parabantur.* Quod late prosequitur. Et ratio clara est, quia ea, quæ pertinent ad externos mores, & præsertim quæ ex humana institutione pendent, de se magis sunt variationi subiecta, & non eadem pro omnibus temporibus congruunt, & ideo non possunt pro omni tempore immutabiliter stabiliri. Neque etiam ab Apostolis potuerant omnia determinari, quia non habuit eundem statum Ecclesia eo tempore, quem posteà adeptura erat, vel quem nunc obtinuit. Imò etiam suo tempore non omnia simul disposuerunt Apostoli: nam Paul. 1. ad Corinth. 11. commemorat, se prius tradidisse Corinthiis vsum diuini sacramenti, & tamen multa in illo seruanda posteà ibi docuit, & in fine subiungit, *Cætera autem, cum venero, disponam*, & cap. 14. ac sæpè in aliis epistolis alia practica documenta paulatim tradidit. Et è conuerso Act. 15. aliqua præcepta tradiderunt Apostoli pro illo tempore opportuna, quæ sciebant, non esse perpetuo in Ecclesia seruanda, vt de abstinentia à suffocato, & sanguine. 8

In rebus ad mores pertinentibus nō solū additio, sed et mutatio fieri potest.

In his autem omnibus additionibus, vel mutationibus obseruandum est, semper doctrinam esse eandem, & Apostolicæ doctrinæ consentaneam. Nam in primis nihil in huiusmodi rebus introducitur, quod iuri diuino positiuo, aut naturali repugnet, quia vniuersalis Ecclesia non potest in fide, aut moribus errare, vt suprà est ostensum. Deinde, quidquid in hoc genere fit, deriuatur à legitima potestate à Christo data Vicariis suis, & Pastoribus Ecclesiæ ad illam gubernandam, de qua in lib. 3. dicturi sumus. Ideoq; licet in his, quæ ad mores, vel cultum externum pertinent, fit interdum varietas, non est nouitas reprehensibilis, nec inducit in doctrina fidei mu- 9

Per additiones ab Ecclesia factas Apostolica doctrina non mutatur sed magis declaratur.

tationem, seu variationem, imò nec additionem alicuius rei, quæ in doctrina Euangelica, & Apostolica virtute non continerentur. Denique ad totam hanc Ecclesiæ illustrationem, rectè accommodari potest elegans sententia Vincentij Lyrinensis, qui in c. 28. ita obijcit, *Forsitan dicet aliquis: Nullus ne ergò in Ecclesia Christi profectus habebitur religionis? Habeatur plane, & maximus. Nam quis ille est tam inuidus hominibus, tam exosus Deo, qui illud prohibere conetur? Sed ita tamen, vt vere profectus sit ille fidei, non permutatio. Siquidem ad profectum pertinet, vt in semetipsa vnaquæque res amplificetur, ad permutationem verò, vt aliquid ex alio in aliud transuertatur. Crescat igitur, oportet, & multum, vehementerque proficiat, tam singulorum, quam omnium, tam vnius hominis, quam totius Ecclesiæ, ætatum ac seculorum gradibus intelligentia, scientia, sapientia: sed in suo duntaxat genere, in eodem scilicet, dogmate, eodem sensu, eademque sententia.*

10. *Satisfit exemplis in principio adductis.* Ex his ergo abunde satisfactum est difficultati propositæ, & ad exempla, quæ Rex obijcit, in lib. 2 in particulari respondebimus, nunc in generali tam ad illa, quam ad ea, quæ nos addimus, ex dictis facilè respondemus, omnia illa habere fundamentum, vel in Scriptura, vel in traditione Apostolica, seu alijs principijs fidei. Et quia vel satis declarata non erant, vel temporum decursu obscurata, vel in dubium vocata fuerant, per Ecclesiam declarari, ac definiri denuo potuerunt: nam ad hoc habet potestatem, & diuini Spiritus assistētiam simul cum sua à Christo promissam, & ita semper cum necessitas postulauit, in Ecclesia Christi obseruatum est. Et ideo non est in his comparanda Ecclesia Catholica cum Synagogis hæreticorum, quorum nouitates sunt antiquis dogmatibus contrariæ, ideoque prophanæ sunt: nouæ autem definitiones Ecclesiæ non solum non pugnant cum antiquis, verum potius ex illis deriuatæ sunt per legitimam potestatem, ideoque vel non sunt prophanæ, sed sacræ, si noua dicenda sunt; vel certè non sunt dogmata simpliciter noua, sed antiqua, & Apostolica, siue ante plures, siue ante pauciores annos declarata, seu definita sint. Parumque refert, quod Rex Angliæ certum antiquitatis tempus, certumque modum necessitatis ad credendum, vel non recusandum aliquid, requirat. Nam per hoc conuincitur, non confiteri se catholicam fidem, cuius columna, & firmamentum est Ecclesia catholica, neque habere in credendo certam, & vniuersalem regulam fidei ab Apostolis traditam, ideoque Apostolicam fidem profiteri, aut defendere non posse.

CAPVT XIX.

Sectam Anglicanam nullius antiqui Martyris sanguine decoratam, sed potius damnatam esse, ostenditur.

1. ADdit Rex Angliæ in suo defensoris fidei titulo duas alias prærogatiuas, seu laudes illius fidei, vel potius sectæ, quam defendit. Vna est, fidem illam esse veteris, ac primitiuæ Ecclesiæ, de qua nihil amplius dicere necesse est, quia hæc proprietas rectè intellecta non est alia ab attributo fidei Apostolicæ: quia Ecclesia primitiua non est alia ab Ecclesia vera, & catholica, quæ nunc est, sed est eadem, secundum statum, quem in principio plantationis suæ habuit, quod fuit tempus prædicationis Apostolorum, & ideo nihil est aliud, fidem esse Ecclesiæ primitiuæ, quàm esse illam, quam Apostoli Ecclesiæ tradiderunt. Cum verò in illo titulo huic particulæ additur, *veterisque ac primitiuæ Ecclesiæ*, virus erroris sub verbis latere videtur. Indicatur enim, *Verba Regis expenduntur.* fidem, veteris, ac primitiuæ Ecclesiæ in vniuersali, & visibili Ecclesia defecisse, & per nouatores instauratam esse, & ita innouatam à Rege defendi. Quamuis enim verba ipsa manifestè hoc non prodant; ex aliis Protestantium principiis, ac doctrinis timere non immeritò possumus, ne Rex in hoc sensu veteris Ecclesiæ fidei protectorem se proferat. Veruntamen quocunque sensu id fuerit dictum, est satis impugnatum ex dictis. Nam in primis ostensum est, sectam illam in his, quæ habet propria, Apostolicam fidem non esse; ergo nec esse potest fides Ecclesiæ primitiuæ, cum illa maximè Apostolica fuerit. Deinde licet in his, quæ cum Romana fide cōuenit, aliqua ex parte fidem primitiuæ Ecclesię retineat, in multis tamen à vero sensu primitiuæ Ecclesiæ aberrat, & quæ vera retinet, casu potius, & humana opinione, quam vero spiritu primitiuæ fidei conseruat. Ideoque quoad hanc partem illa sufficere censemus, quæ de attributo Apostolicæ fidei dicta sunt.

Alteram laudem, vltimamque prærogatiuam suæ fidei ponit Rex Angliæ *plurimum Episcoporum, fideliumque Martyrum sanguine esse illustrem*, quam possem etiam meritò prætermittere, tum quia laus hæc propria est veræ, Catholicæ, & Apostolicæ fidei, vt etiam ipsemet Rex in verbis sui tituli sentire videtur, cum ergo demonstratum sit sectam illam, neque veram fidem, neque Apostolicam, vel catholicam esse, satis etiam probatum relinquitur, non esse tali laude dignam. Tum etiam, quia Martyrum testimonium non facit veram fidem, sed potius vera fides facit, verum esse martyrium, quod pro illa suscipitur: nam, vt eleganter Cyprian. epist. 23. *Non Martyres Euangelium faciunt, sed per Euangelium martyres fiunt.* Ideoque dicit etiam Aug. serm. 14. de Verb. Apost. *Ideò martyres, quia fideles.* Igitur sanguis martyrum licet illustret veram fidem, per se tamen illam non ostendit, sed supponit. Quia verò, vt multi referunt, Protestantes de testimonio Martyrum multum gloriantur, & quia ex ipsismet verbis, & confessione Regis non leue argumentum sumere possumus, ad illam præsumptionem coercendam, erroremque conuincendum, ideò de hoc etiam puncto pauca subiungere visum est. 2. *Rex Iacobus asserit fidem Anglicanã Martyrum sanguine fuisse decoratam.*

Duo autem prius à serenissimo Rege interrogare necessarium duco. Vnum est, an partem suæ fidei, vel totam, martyrum sanguine illustratam esse intelligat: alterum est, de quibus martyribus loquatur, an de antiquis, qui ante Caluinum, Lutherum, & alios nostrorum temporum hæresiarchas præcesserunt; vel etiam de nouis, qui post exortum Anglicanum schisma consumpti sunt. Multum enim refert hæc accuratè discernere, vt quæ fides, & quo sanguine verè, & non fictè reddatur illustris, sine ambiguitate intelligatur. 3. *Anglicanã sectam Martyrum sanguine oppugnari, ostenditur.*

Possumus ergo, vt capite superiori tetigi, loqui de fide Angliæ quoad partem fidei antiquæ, quam retinet, & communem habet cum Ecclesia Romana, à qua illam didicit, vel quoad dogmata, in quibus per nouos sectarios mutatio, & defectio facta est. Loquendo ergo de priori parte, seu de antiqua fide, & consequenter etiam de antiquis Martyribus, verissimum est, illam fidem sanguine Sanctorum Martyrū factam esse illustrissimam. Hoc verò nihil Anglicanam causam iuuat, imò planè condemnat. Quia illi Martyres non Anglicanæ, sed catholicæ, & Apostolicæ fidei testimonium dederunt, & hoc modo sanguine suo eam illustrarunt. Testes sunt antiquissimi Patres, qui sæpissimè asserunt, persecutionibus tyrannorum martyres interficientium illustriorem factam esse Ecclesiam Christi, & non solum diminutam non fuisse, verum potius mirabiliter auctam, iuxta celebrem Leonis Papæ sententiam serm. 1. in Natali Petri, & Pauli, *Non minuitur persecutionibus Ecclesia, sed augetur, & semper Dominicus ager segete ditiori vestitur, dum grana, quæ singula cadunt, multiplicata nascuntur.* 4

Neque est dissimilis sententia Augustini lib. de Catechizandis rudib. capit. 24. *Illa vitis, quæ per orbem terra-* 5

terrarum sicut de illa prophetatum, & ab ipso Domino prænuntiatum erat, fructuosos palmites diffundebat, tanto pullulabat amplius, quanto vberiore Martyrum sanguine rigabatur, quibus per omnes terras innumerabiliter pro fidei veritate morientibus, etiam ipsa persequentia regna cesserunt, ad Christum cognoscendum atque venerandum, fracta superbia ceruice, conuersa sunt. Similia scribit Præfat. ad Psalm. 40. dicens, Iudæos occidisse Christum in se, paganos autem voluisse illum occidere in corpore suo, & subiungit, *Occisi sunt Martyres, ad multiplicandam Ecclesiam valuit sanctus sanguis effusus. multiplicati sunt magis, magisque Christiani, & non est impletũ quod dixerunt inimici, quo modo morietur, & peribit nomen eius.* Et eleganter Tertullianus in Apologetico extremo, ait ad Tyrannos, *Cruciate, torquete, probatio est enim innocentiæ nostræ iniquitas vestra. Plures efficimur, quoties metimur à vobis, semen est sanguis Christianorum.* Et plura habet lib. ad Martyres, & Iustinus Martyr contra Triphonem, & Cyprian. epist. 11. *O beatam Ecclesiam nostram, quam sic honor diuinæ dignationis illuminat, quam temporibus nostris gloriosus Martyrum sanguis illustrat: erat ante in operibus fratrum cãdida, nunc facta est in Martyrum cruore purpurea.* Loquuntur autem hi Patres, vt ex eorum scriptis constat, de Ecclesia vniuersali, vel de Romana, vel si interdum loquuntur de aliqua particulari, (vt Cyprian. de Africana) perinde est, quia loquitur de illa vt parte Ecclesiæ Catholicæ, & vt coniuncta per eandem fidem Romanæ sedi, vt de aliis eius locis in superioribus allegatis manifestum est. Cum ergo ostẽsum sit, Ecclesiã Romanam, & Catholicam, quæ nunc est, eandem esse, quæ tempore Apostolorum, & dictorum Patrum extitit, cõstat, vniuersalem gloriam antiquorũ Martyrum in hanc vniuersalem Ecclesiam, quæ nunc existit, redundare.

6. *Antiqui martyres maximè Romanam extollunt fidem.*

Et hinc vlterius concluditur, totam fidem huius catholicæ Ecclesiæ eodem antiquorum Martyrum sanguine confirmatam esse, & illustratam. Probatur, quia fides primitiuæ Ecclesiæ, & quæ fuit temporibus Cypriani, Augustini, & aliorum Patrum eadem durat per legitimam successionem in præsenti Ecclesia Catholica, vt etiam est demonstratum, ergo sanguis Martyrum, qui fidei antiquæ Ecclesiæ testimonium dedit, idem præbuit præsentis Ecclesiæ fidei. Igitur fides Romana est, quæ sanguine dictorũ Martyrum facta est illustris. Dicent fortasse, hoc esse verum quoad sola illa dogmata fidei, quæ illo tempore in Ecclesia credebantur, non verò quoad alia noua, quæ posteà, vt Protestantes calumniantur, in Ecclesia Romana per homines inuecta sunt. Sed hoc facillimè refutatur, quia fides Ecclesiæ vna semper est, nec variatur propter accidentale augmentum, aut diminutionem, quoad maiorem, vel minorem rerum declarationem, vel quoad alias circunstantias, quæ ex temporis successione pendent.

Euasio hæreticorum refutatur.

Quod adeo verum est, vt Augustinus tract. 45. in Ioannem etiam de fide synagogæ, & Ecclesiæ Christi dixerit, *Tempora mutata sunt, non fideles*, quod etiam affirmat 18. de Ciuit. cap. 47. & lib. 19 contra Faust. cap. 14. & sumitur ex illo 2. ad Corinth. 4. *Habentes eundem spiritum fidei.* Quibus verbis (vt ibi notat Chrysostom. homil. 9.) ostendit Apostolus, *eundem spiritum esse, qui in vtroque testamento vim suam exercuerit.* Multo ergo maiori ratione, cùm Ecclesia Christi omni tempore eodem Spiritu Sancto regatur, eandem semper fidem retinet, etiam si quoad res aliquas in vno tempore magis quam in alio per eandem Ecclesiam declarata sit.

7. *Martyres pro [illegible] tem[illegible] fidem [illegible].*

Qua propter Martyres, qui in vno tempore suo sanguine Catholicam fidem illustrarunt, totam fidem, & pro quocunque tempore existentem æquè cõfirmarunt; & exornarunt maximè, quia ea, quæ in posteriori tempore declarantur, in antiquioribus virtute continentur, & omnia ita sunt inter se connexa, vt non possit vnum illustrari, aut testimonio Martyrũ confirmari, quin omnia pariter illustrẽtur. Sicut è contrario non potest vnum negari, quin cætera omnia certitudinem suam amittant, & ideo virtute negantur.

Intelligitur assertio etiã de articulis recenter declaratis.

Exemplo rem declaro: nam multi Martyres pro confessione Trinitatis mortui sunt in Ecclesia, prius quam per Ecclesiam declaratum, ac definitum esset, Spiritum Sanctum à Filio procedere, & nihilominus fides huius articuli non minus consignata est sanguine illorum Martyrum, quàm fides cæterorum articulorum, quos tunc ipsi expresse confitebantur. Qua etiam ratione qui pro fide moritur, confitendo expresse vnum articulum, si illum credit catholica fide, virtute confitetur totam fidem catholicæ Ecclesiæ, eamque suo sanguine consignat. Sic igitur cuiuscunque veri Martyris sanguine, quocunque tempore effuso, tota fides catholica in quocunque statu, vel tempore consideretur, illustratur.

8. *Martyres occisi sunt pro defensione articulorũ, quos Anglia diffitetur.*

Accedit, quod multi ex antiquis, & præcipuis Martyribus eadem dogmata, quæ nunc ab hæreticis in Ecclesia Catholica reprehenduntur, disertè tradiderunt, & posteà suo sanguine consignarunt. Hoc in primis conspici potest in Martyre, & Pontifice Ignatio, qui in Epistolis suis Ecclesiasticam hierarchiam, & subiectionem laicorum Pastoribus Ecclesiæ debitam commendat, & Episcopum in suo munere Regi comparat. Nam in epist. 10. ad Smyrnenses Episcopum præfert presbyteris, & diaconis, illumque *post Deum honorare iubet, vt Principem sacerdotum, imaginem Dei referentem propter principatum, & Christi, propter sacerdotium* & similiter honorare præcipit Regem, *quia in rebus creatis nullus est ei similis, nec Episcopo quidquam maius in Ecclesia.* Et ad Antiochenos ait, *Cæsari subiecti estote, in his in quibus nullum animæ periculum est.* Ad Philadelphienses, *Vna* (inquit) *Eucharistia utendum quia vna est caro Domini nostri Iesu Christi, & vnus illius sanguis, qui pro nobis effusus est, vnum altare.* Et ad Romanos, *Volo* (inquit) *panem cælestem, qui est caro Christi filij Dei*, & in epistol. ad Heronem, traditiones Apostolorum seruare iubet. Et in speciali *Quadragesimam, & Dominicam, &c.* Epistola ad Philippens. Et hanc fidem posteà glorioso Martyrio illustrauit. Quis ergo neget, sanctum hunc Pontificem, & Martyrem testem esse fidei, quam nunc Ecclesia Romana profitetur? enim nec de sanctitate, & doctrina eius, nec de illius Epistolis dubitari possit, teste Hieronymo de Scriptoribus Ecclesiastic. & Eusebi. libr. 3. Histor. cap. 30. Et hoc testimonium suo etiam sanguine confirmauit Polycarpus, qui in Epistola sua ad Philipp. prius ad cauendas falsas doctrinas consulit, vt *ad illud, quod traditum nobis est à principio reuertamur.* Et postea epistolas Ignatii commendat dicens, *Ex omnibus enim vobis magnus erit profectus. Continent enim fidem, patientiam, & omnem ædificationem ad Dominum nostrum pertinentem.* Addere item possumus Irenæum gloriosum etiam Episcopum, & martyrem, qui Ecclesiæ Romanæ primatum, & traditiones Ecclesiasticas apertissimè docet lib. 3. contra hæreses à principio per multa capita, & veritatẽ corporis, & sanguinis Domini in Eucharistia lib. 4. c. 34. in quib. principiis tota fides Romana virtute continetur. hic ergo sanctus Martyr illi etiam testimonium dedit. Eodem modo afferre possumus Iustinum fidem de veritate Eucharistiæ profitentẽ, & innumeros Romanos Pontifices qui primatũ suæ Sedis constantissimè defenderunt, eademque constantia totam fidem suam sanguine confirmarunt.

9. *Concluditur contra assertum Regis Angliæ.*

Ex quibus tandem in hoc puncto concludimus, si Rex Angliæ admittatur suam fidem commendare ex splendore, & claritate, quam habet vera fides Christiana ex sanguine antiquorum martyrum, velit, nolit, conuinci, eorundem Martyrum sanguinem damnare sectam suam, quoad illa omnia, in quibus à Romana fide defecit. Probatur illatio: nam probatum est, illo sanguine illustratam esse totam fidem catholicam, quæ hodie in Romana Ecclesia perseuerat, non solum quoad ea, quæ Protestantes ex illa retinere voluerunt sed etiam quoad omnia, quæ deserẽda e-

da elegerunt, multa quidem, quæ iam tunc explicitè in Ecclesia credebantur, alia verò, quæ in illis, & in infallibili Ecclesiæ authoritate virtute saltem continebantur. Vnde inter hunc Regis titulum, eiusque fidei confessionem repugnantiam considero, quam ipse fortasse non animaduertit: nam in titulo fatetur, fidem Apostolicam, & primitiuam sanguine Martyrū illustrem fuisse, posteà verò in confessione suæ particularis fidei antiquam euertit, quia multa fidei dogmata non tantum nouitia (vt ipse loquitur) sed antiquitate Martyribꝰ æqualia, vel priora negat, nouaque inducit, quibus testimonium Martyrum euacuari necesse est. Ita enim antiqui Patres contra suorum temporum nouatores insurgebant:

10\. *Repugnātia in dictu regis ostenditur.* Præsertim Nazianz. epist. 2. ad Cledonium dicens, *O ingentem absurditatem, absconditam post Christum sapientiam nobis annunciant, id quod sane lachrymis dignum est. Nam triginta duntaxat ab hinc annis fides initium sumpsit, cùm quadringenti iam ferè anni fluxerint à quo Christus manifestatus est; inane vtique tanto tempore fuit Euangelium, inanis etiam fides nostra, frustraque Martyres martyrio perfuncti sunt, & tales tantique Antistites plebi præfuerunt, versumque, non autem fides est gratia.* Similemque sententiam habet Tertull. in Præscriptionib. cap. 29. vbi contra eosdem hæreticos quasi irridendo infert, *Tamdiu vtique regnabit error, quamdiu hæreses non erant. Aliquos Marcionitas* (Nos dicamus Caluinistas) *liberanda veritas expectabat, interea perperam credebatur.* Et post multa, *Tot denique martyria perperam coronata.* Huc etiam spectat sententia Ambros. lib. 3. de Fid cap 7. vbi loquens de Concilio Nicæno sic inquit, *Librum sacerdotalem, quis nostrū resignare audeat signatum à confessoribus, & multorum iam martyrio consecratum. Quem qui resignare coacti sunt* (vtique in concilio Ariminensi) *postea tamen damnata fraude signarunt, qui violare non ausi sunt, Confessores, & Martyres extiterunt.* Quam grauissimam sententiam ad omnia legitima Concilia, & definitiones fidei ab Ecclesia approbatas merito accommodamus. Cum in eis sit consignatus liber sacerdotalis sub eiusdem Spiritus Sancti regimine conscriptus. Præsertim vero intentionem nostram confirmat verbum, quod subiungit Ambros. *Quomodo fidem eorum possumus denegare, quorum victoriam prædicamus.*

11\. *Euasio.* Fortasse audebunt aduersarij dicere, non errasse antiquos Sanctos Pontifices, & Martyres in confessione Christi, aut Trinitatis, aut aliorum mysteriorum, pro quorum defensione sanguinem fuderunt: errare tamen potuisse, & errasse in aliis rebus, in quibus suis opinionibus aduersantur, neque esse necessarium, vt quidquid credebant, suo sanguine confirmarent, sed illud tantum, pro quo oppetere mortem non dubitarunt. Sic enim Cyprian. Martyr sua morte Catholicorum fidem illustrauit, quamuis per humanam ignorantiam crederet, rebaptizandos esse ab hæreticis baptizatos: hanc siquidem sententiam nullatenus suo sanguine confirmauit, nec pro ea defendenda mortuus est.

12\. Hæc tamen euasio impietatem magnam continet, & temeritatem. Quia in primis cogitari non potest Ignatium, Polycarpum, & similes sanctissimos Martyres in dogmatibus fidei errasse per hæresim, aut pertinaciam, alioqui veri Martyres non fuissent, quia in hæresi non potest esse verum martyriū, vt statim subinferam: & ita suo sanguine Christianam fidem non illustrassent. Hoc autem cogitare impiissimum esset, & perpetuæ, & vniuersali Ecclesiæ traditioni contrarium, & prorsus temere contra omnem historiæ fidem, & sine vllo fundamento excogitatum. Deinde nec potest in his Patribus præsumi error in dogmatibus fidei per ignorantiam, nam si culpabilis foret, repugnaret certè eorum sanctitati: si inuincibilis, adeo eorum sapientiæ, & muneri est contraria, vt in suspicionem venire non possit. Tum quia multi eorum ab ipsismet Apostolis, alij vero ab Apostolicis viris, & Apostolorum discipulis

Reiicitur & concluditur prædictos Martyres nō errasse in aliquo dogmate fidei.

doctrinam fidei susceperunt. Tum etiam quia dogmata, de quibus loquimur, erant valde necessaria ad communem fidem Ecclesiæ, in qua ipsi erant grauissimi Pastores, & Doctores, vt de Eucharistia, de traditionibus, de Ecclesia, eiusque potestate spirituali, ac fide infallibili, & similibus. Et ideo hæc docebant, non vt dubia, sed vt certa, neque in angulo, sed in conspectu totius Ecclesiæ, neque cum contradictione, vel aliorum Episcoporum, vel Romanæ Ecclesiæ, sed cum cōmmuni omnium consensione: ergo sine vlla dubitatione non ex ignorantia, vel opinione, sed ex certa fide illa docebant ac proinde in ea fide, pro qua moriebantur, illa omnia comprehendebant.

Quamobrem longe dissimilis est Cypriani causa. 13. Nam vt omittam, Augustinum interdum insinuare, *Epist. 48 versus finem* eum ante mortem sententiam retractasse, illa tunc *Vindicatur* non pertinebat ad dogmata necessaria fidei, neque ab *Cyprianus à* Ecclesia communiter recipiebatur, & Summi Pon- *Calumnia.* tifices (quamuis nondum definiendo) illi contradicebant, & ideo neque ipse Cyprianus ita illi adhærebat, vt illam inter dogmata suæ fidei reputaret. Quin potius audeo dicere, contrarium dogma, quod postea definiuit Ecclesia Cyprianum virtute semper credidisse. Nam licet priuata, & humana opinione tunc ita sentiret, multo firmius credebat, Ecclesiam non posse errare, & paratus erat ad relinquendam propriam sententiam, si Ecclesia contrarium definiret. Vt ex Augustino sumitur in prædicta epistola de illo dicente, *Vnitatem orbis terræ, atque omnium gentium,* *Ex Aug. li. 1. de Baptism. cap 18.* *& diligendo tenuit, & disputando defendit.* Et inferius hoc magis explicans, dicit, *Aut non sensit omnino, quod eū sensisse recitatis, aut hoc postea correxit in regula veritatis, aut hunc quasi neuū sui candidissimi pectoris cooperuit vbere charitatis, dum vnitatem Ecclesiæ toto orbe crescentis & copiosissime defendit, & perseuerantissime tenuit vinculum pacis.* Quasi diceret, quidquid priuata opinione sentiret, semper animo fuisse subiectum regulæ Ecclesiæ: & hoc modo dicimus, ipsum sanguine suo fidem Christianæ Ecclesiæ simpliciter confirmasse.

In his ergo, quæ antiquissimi Pontifices, & Sancti Doctores tanquam de fide certa Ecclesiæ tradiderūt sine dissensione, imò cum communi Ecclesiæ acceptatione, non potest ignorantia cogitari, alias tota eorum doctrina fluctuaret, & ideo dum pro sua fide sanguinem effuderunt, totum id, quod in genere docuerunt, vel scriptum relinquerunt, eodem sanguine illustrarunt. Et propterea grauiter Vincent. Lyrinēsis nouitates tali antiquitati contrarias cauendas esse præmonuit. *Nam si recipiantur* (inquit) *necesse est, vt fides beatorum Patrum, aut tota, aut magna ex parte violetur, necesse est, vt omnes omnium ætatum fideles, omnes Sancti, omnes Virgines, omnes Sacerdotes, tanta Confessorum millia, tanti Martyrum exercitus, tanta populorum celebritas, & multitudo, totus postremo iampene terrarum orbis per Catholicam fidem Christi capiti incorporatus tanto sæculorum tractu ignorasse, errasse, blasphemasse, nescisse, quid crederet, pronunciatur.* 14. *Cap 13.*

CAPVT XX.

Veros nostrorum temporum Martyres non Anglicanam Sectam, sed Romanam fidem illustrasse.

VEnio ad alteram partem de nouis Martyribus, qui post exortum Anglicanum schisma in Ecclesia sunt perpessi, vt si fortè Rex Angliæ de ipsis loqui velit, Catholicam etiam in hac parte sententiam defendamus. Quos enim quæso vocat Martyres? an eos, qui in sua Secta, vel pro illa interfecti sunt? an potius eos, qui propter fidem Ecclesiæ Romanæ à defensoribus illius sectæ occisi sunt? At de his posterioribus loqui non potest, nam illi non Angli- 1.

Anglicanam sectam, sed Romanam fidem illi contrariam illustrarunt, quia in detestationem illius sectæ mortui sunt. Imò licet tantum pro Christo, & pro illis articulis fidei, quos Anglia recipit, à gentilibus, vel paganis interfecti sint, eorum gloria in Ecclesiam Catholicam, & Romanam, ac fidem eius, in qua moriuntur, redundat, & consequenter omnem hæreticam prauitatem illi contrariam condemnant. Si verò Rex loquatur de sectariis propter suam pertinaciam punitis, immeritò eos Martyres vocat: nam re vera Martyres non sunt, sed malefactores iustè castigati. Primò quidem quia vt rectè dixit Cyprian. lib. de Vnit. Eccles. *Illa mors non est fidei corona, sed pœna perfidiæ.* Secundò, quia *Martyrem non facit pœna, sed causa*, vt ex Cypriano refert Greg. lib. 2. Reg. Epistol. 36. & tradit August. serm. 50 de Sanctis, qui est sextus de Martyribus, & latius concione 2. in Psal. 34. explicans illa verba, *Exurge, & intende iudicio meo Deus meus, & Dominus meus in causam*, Non in pœnam meam (inquit Augustin.) *sed in causam meam, non in id, quod mecum habet latro commune, sed in id quod Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: hæc enim causa discreta est, nam pœna similis est bonis, & malis. Itaque Martyres non facit pœna, sed causa.* Qui ergo propter hæresim, & schisma interfecti sunt, non sunt Martyres, alias latrones, & malefactores omnes martyres vocandi essent, vt Augustinus ibidem latè prosequitur, & epist. 50. & lib. 4. de Baptism. capit. 17. & aliis locis, quæ statim insinuabimus: specialiter verò in sermone 2. de Sanct. Vincent. rationem reddit, *Quia isti dolores tolerant pertinacia non constantia, vitio, non virtute, prauo errore, non recta ratione, diabolo possidente, non persequente.* Quam etiam rationem optime prosequitur Chrys. Orat. 1. contra Iudæos.

Sectarij non veri martyres.

Est 9. inter 17 à Parisiensibus additos.

2\. Possumus præterea ratione morali conuincere, mortem hanc pro falso errore susceptam, non esse martyrium, siue consideretur ex parte causæ, siue ex parte inferentium, siue ex parte acceptantium illam in defensionem erroris. Non quidem ex parte causæ, vt dictum est, quia illa mors non est pro Christo, *Sanguis autem effusus is tantum Martyrium facit, qui pro Christi nomine funditur*, vt dixit Hieronym. in epist. ad Philem. initio. Qui generalius id declarat in cap. 5. ad Galat. ad fin. Neque etiam ex parte punientis, quia qui sic punit pertinacem, non id facit in odium veritatis, sed in defensionem, nec iniustè persequendo personam, sed iustè vindicando delictum, & pertinaciam in illo.

Ratione declaratur ex parte inferentium mortem.

3\. Dices, hoc esse, quod inter nos, & hæreticos controuersum est, scilicet, an sectarij, qui pro sua Secta moriuntur, pro errore, vel pro veritate moriantur. Respondemus, hanc controuersiam non posse ex sola passione mortis definiri: nam (vt proximè ex Augustino dicebam) multi pro defensione erroris mortui sunt. Et constat, sæpè duos homines mori pro doctrinis contrarijs, quarum alteram falsam esse necesse est, & consequenter vnum pro errore, alterum pro veritate pati; ergo ex sola passione discerni non potest veritas ab errore. Vnde antiquum est in Ecclesia, hæreticos de suis martyribus gloriari, vt de Montanistis refert Euseb. lib. 5. Histor. c. 18. & de Donatistis Aug. ep. 50. & 68. & Epipha. refert, quosdam hæreticos dictos esse martyrianos, quia de numero suorum Martyrum valdè gloriabantur. Neque solum hæretici, sed etiam Ethnici, & Philosophi vel pro suis falsis religionibus vel propter rempublicam, vel aliam causam humanam, & præsertim propter gloriam hominum, mortem pertinacissimè tolerarunt; ergo mors audacter tolerata non discernit causam, sed ex causa dijudicanda est. Et eadem ratione mors per se non est signum erroris, aut veritatis. Igitur illa controuersia ex alijs principiis dirimenda est. Hoc autem egimus in capitibus præcedentibus, ostendimus enim, Anglicanum schisma errare à veritate in his omnibus, in quibus ab antiqua fide Catholica, & Romana defecit; ergò mors inflicta propter talem defectionem, & pertinaciam in illa, non est veritatis persecutio, sed erroris correctio, & iusta punitio.

Diluitur obiectio.

Veritas martyrij ex sola morte non dignoscitur.

Vide Tertull. in Apol. c. 5.

Prætereà si ex parte suscipientium hæc pœna consideretur, nunquam potest martyrium reputari. Quia vel isti patiuntur recognoscentes errorem, & confitendo delictum, & tunc potius præbent testimonium veritati, quam errori, non tamen per martyrium, sed per piam iustamque confessionem, ac pœnitentiam. Vel moriuntur isti negando delictum, & fictè ore confitendo fidem, occultando errorem, quem incorde retinent, & sic nec sunt martyres veræ fidei, quam non credunt, nec pro illa moriuntur, neque sunt testes sui erroris, quem ore non confitentur, sed negant. Vel denique moriuntur propter pertinaciam in suo errore, eligentes potius mori, quam illum retractare, & talis etiam mors non potest esse martyrium, quia à pia, & recta voluntate non procedit, quam verum martyrium requirit. Vnde Sancti, ac veri Martyres magna ratione, ac prudentia mortem pro sua fide subierunt, quia etiam humano, ac morali modo certi esse poterant, illam solam fidem esse secundum rectam rationem credibilem: at verò isti sectarij imprudentissimè, ac omninò temere pro suis priuatis sectis, ac opinionibus moriuntur. Quæ enim ratio, aut prudentia patitur, In rebus grauissimis, & ad religionem pertinentibus propter vnius, vel alterius hominis, interdum vitiosi, & pessimi persuasionem, relinquere antiquam fidem consensu Ecclesiæ per totum orbem diffusæ receptam, & diuinis signis, ac miraculis roboratam, ac deniquè Sanctorum, sapientissimorum hominum sanguine illustratam? Profectò moraliter euidens est imprudentissimum esse, ac planè temerarium, propter talem causam mortem sponte subire: ac proinde illam non esse animi fortitudinem, nec ex affectu diuinæ charitatis procedere, quia charitas semper prudenter operatur. Est ergò animi pertinacia, non martyrium, quod, vt recta docet Theologia, actus est studiosus, & prudens, à charitate fortitudinem imperante procedens. Legatur in simili causa Optat. lib. 3. contra Parme. versus fin. 4.

1. Ex parte acceptantiu.

Vlterius, in huiusmodi hominibus ab Ecclesia catholica separatis, non solum mortem pro suis erroribus, sed etiam pro aliqua veritate, quam retinent, susceptam, non esse martyrium demonstratur. Est enim notanda doctrina Augustini lib. de Patientia ca. 26. & 27. vbi tacitè distinguit, duobus modis posse schismaticum, vel hæreticum pati pro sua fide, scilicet, vel ne abneget errorem, vel ne deserat Christum, seu aliquid aliud, quod ex fide catholica retinuit. De priori modo passionis diximus hactenus, quia in illo euidentius est, non solum non esse martyrium, verum etiam neque actum vllo modo bonum, sed imprudentissimam temeritatem. De posteriori autem modo dicit quidem idem Augustinus, patientiam illam esse laudabilem, quia minus malum est, non negare Christum, etiam si in illum non perfecta fide credatur. Imò etiam addit, fortitudinem illam esse donum Dei, quamuis non sit ex illis donis, quæ sunt propria filiorum, sed ex his, quæ seruis communicātur. Hinc ergo dicimus, mortem illam non esse martyrium, quia martyrium est donum iustorum, & infallibiliter perducit ad gloriam, iuxta illud Matth. 10. *Omnis qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in cœlis est*; mors autem illa non perducit ad gloriam, *nam sine fide impossibile est placere Deo*, ad Hebr. 11. Et quia qui fide caret charitatem non habet, de illo autem dixit Paul. 1. ad Cor. 13. *Si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Quam rationem attigit Aug. lib. 4. de Baptis. c. 7. & Cyprian. lib. de Vnit. Eccles. dicens, *maculam hæresis neque sanguine ablui*, & iterum, *inexpiabilis culpa nec passione purgatur.* Et ep. 27. versus finem, *Hæretico, nec baptisma publicæ confessionis, & sanguinis proficere ad salutem potest.* Ad quas sententias Cypriani vide- 5.

Hæretici, licet pro defendēda aliqua fidei veritate patiantur, nō sunt vere martyres.

videtur alludere Chrys. homil. 11. ad Ephes. in parte morali in principio dicens, *Dixit autem vir quidam sanctus quiddam, quod magnam præ se fert audaciam, sed tamen est eloquutus, Quid hoc est autem? Dixit, nec sanguinem quidem martyrij posse delere hoc peccatum*, vtique diuidendi Ecclesiam per schisma, vel hæresim. Addit verò ipse Chrysostom. in confirmationem eiusdem sententiæ. *Nam dic mihi, quam nam ob causam es Martyr? An non propter Christi gloriam. Qui pro Christo animam prodegisti, quid populatus Ecclesiam, pro qua Christus suam profudit animam?*

6. 1. Ratio. Item est ratio generalis, quia extra Ecclesiam non est salus, vt in superioribus dictum est, & est axioma commune Sanctorum Patrum, sed martyrium non separatur à salute; ergo extra Ecclesiam non potest esse verum martyrium. Ita ferè colligit Fulgentius de Fide, ad Petrum cap. 37. 38. & 39. Et August. Epist. 204. dicens, *Foris ab Ecclesia constitutus, & separatus à compage vnitatis, & vinculo charitatis, æterno supplicio punireris, etiamsi pro Christi nomine viuus incendereris.* Idem optimè Pacian. Epist. 2. ad Sympronian, Vbi passionem Donati pseudomartyris, cum Martyrio Cypriani confert, consentaneè ad doctrinam eiusdem Cypriani. Qui epist. 52. circa medium loquens de illo, qui ab Ecclesia ad hæreticos, vel schismaticos transit, inquit, *Et si occisus propter nomen* (vtique Christi) *postmodum fuerit extra Ecclesiam constitutus, & ab vnitate, & charitate diuisus coronari morte non poterit*, vbi apertè loquitur de modo passionis, de quo nunc tractamus. Et idem repetit in fine epistolæ, & in 54. vbi rectè etiam ait, *Idoneus non potest esse ad martyrium, qui ab Ecclesia non armatur ad prælium: & mens deficit, quam non recepta Eucharistia erigit & accendit.* Et in expositione orationis Dominicæ aliam rationem indicat, dicens, *Ne sacrificium Deus recipit dissidentis*, & affert illud, Matth. 5. *Vade prius reconciliari fratri tuo*, Et inferius aliam indicat his verbis, *Non potest esse cum Christo qui imitator Iudæ maluit, quam Christi.*

7. 2. Ratio. Aliam rationem insinuat Augustinus lib. 1. de sermone Domini in monte ca. 5. Quia Christus non absolutè dixit, fore beatos, *qui persecutionem patiuntur*, sed addidit, *propter iustitiam. Vbi autem* (ait Augustinus) *sana fides non est, non pôt esse iustitia, quia iustus ex fide viuit.* Quæ ratio in omni hæretico procedit, siue pro errore, siue in errore pro aliqua veritate moriatur. Et potest ita explicari. Quia qui in vno pertinaciter errat, licet aliquid credat, non tamen sicut oportet, neque Christiana fide credit, & ita fides eius ad iustitiam nõ pertinet, ideoque licet propter veritatẽ, vt à se creditã, vel potius suo sibi electam iudicio patiatur non propter iustitiam persecutionem patitur. Et hoc etiam mihi videtur significasse Augustinus tract. 6. in Ioan. circa finem, vbi introducit iactantem Donatistam, *Ecce nos multa mala patimur* ait ille. *Hæc si pro Christo pateremini, non pro honoribus vestris. Patiuntur molestias, sed pro Donato, non pro Christo. Vide quomodo patiaris, nam si pro Donato pateris pro superbo pateris.* Quæ verba licet maximè quidem in eum conueniant, qui pro suo errore, vel magistri sui hæretici patitur, nihilominus vera etiam sunt; quocumque modo hæreticus pro sua fide patiatur, quia licet contingat, esse verum, & alias catholicum dogma, pro quo patitur, si tamen hæreticus Caluinista sit, non pro Christo, sed pro Caluino patitur, quia licet Christum credat, non Christo, sed Caluino credit, vel certè sibi ipsi, si proprio iudicio eligit, quid sibi credendum sit.

8. Atque hoc etiam ex eodem Augustino desumere mihi videor in sermo. 117. de Diuersis, vbi proponit dubium, quomodo stet illa sententia, *Omnis homo mendax*, cum certo testimonio Martyrum, qui homines fuerunt. *Martyres enim* (inquit) *veraces fuerunt, quia pro veritate mortui sunt: ideo enim sunt Martyres, quia pro veritate passi sunt*; ergo si illi veraces fuerunt, non omnis homo mendax. Respondet, hominem esse mendacem, cum de suo loquitur: martyres autem non de suo fuisse loquutos, sed de Spiritu Dei, & ideo non tam ipsos, quam Spiritum Dei in eis loqui iuxta illud Matth. 10. *Non enim vos estis qui loquimini sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis*: Et inde habere testimonium eorum, vt certum sit. Quibus nos addimus, quoties hæreticus loquitur, licet casu contingat verum loqui, semper de suo loqui, quia suo Spiritu ducitur, suamque priuatam opinionem defendit, vel profitetur, ideoque dicimus, testimonium illius natura sua fallax esse, quamuis in vno, vel altero dogmate verũ esse contingat. Ac proinde licet hæreticus pro confessione Christi moriatur, testimonium eius fidẽ Christi neque illustrat, neque confirmat, mors igitur propter talem confessionem neque martyrium est, nec martyrij nomen meretur. Quod ergo Rex Angliæ dicit, se defendere fidem sanguine Martyrum illustrem, si de iis pseudomartyribus, quos protestantes Martyres vocant, intelligatur, subsistere nullo modo poterit siue ad veram Christi fidem, siue ad Anglicanam sectam referatur. *Hæreticus in pro Christi confessione mortuus, neque martyrium consequitur, neque fidem illustrat.*

9. Fuerunt sanè nostra ætate multi viri sancti, & Catholici tum in aliis locis, tum maximè in Anglia, qui pro sua fide constantissimè decertarunt, de quibus verissimè dicitur, suo sanguine fidem Catholicam, & Apostolicam illustrasse, quia longe diuersa a Protestantibus est eorum conditio, causa, vita, & modus moriendi pro Christo. Sicut enim ab illis in his omnibus longissimè distant, ita Martyres antiquos præclarissime imitati sunt, ideoque veri Martyres fuerunt, suoque sanguine fidem Romanam illustrarunt. *Multos huius temporis catholicos martyrio Apostolicam fidem illustrasse ostenditur.* Nam in primis Catholicam, & Apostolicam fidem semper retinuerunt, & intra Christi Ecclesiam, cui in pace, & obedientia fuere coniuncti; passi sunt. Deinde pro eadem Ecclesiâ, eiusque fide, & obedientia, atque adeo propter iustitiam persecutionem sustinuerunt. Neque aliam ob causam (etiamsi aduersarij ad martyrum gloriam occultandam alias temporales; & humanas confingant) carceres, tormenta, & acerbissimas mortes passi sunt. Cuius rei non leue signum est (quod in simili considerauit Eusebius lib. 5. Histor. ca. 9.) quia licet nulla in re alia rempublicam offendissent, imò potius aliquando essent moribus, & innocentia vitæ præclari, vna confessio Romanæ fidei, & obedientia Papæ ita animos persequentium accendit, vt eos asperius, quam alios sceleratissimos punirent. Cum tamen (sicut à fide dignis audiuimus) si contingat, aliquem in ea confessione deficere, & suis iudicibus in falsa religione consentire, etiam si propter alia delicta dignus sit morte, illi facilè condonentur, ac remittantur.

10. Denique, quod ad modum patiendi spectat, non possunt nostri Martyres alicuius inconstantiæ, vel imprudentiæ argui, quia non proprio iudicio, sed publico totius orbis ducuntur, & antiquam fidem retinent, & veterum sanctorum, ac Martyrum vestigia sequuntur, multique inter eos inuenti sunt vita, sanctitate, maturitate iudicij, eruditione, ac prudentia illustres, paratique ad suæ fidei rationem reddendam, sed cum in animis obduratis & in catholicam fidem obfirmatis nihil proficerent, magna alacritate, & patientia tormenta, & mortem sustinuerunt. Hi ergo Martyres, licet noui, antiquam verè fidem illustrarunt, nouam autem Anglicanam sectam potius redarguerunt, & confuderunt, ideoque neque propter hos Martyres potuit Rex Angliæ in suo titulo illa verba proponere, cum ipse non antiquam fidem, sed Anglicanam sectam defendat. *Ex modo patiendi catholicorũ martyrium comprobatur*

)·(

CAPVT

CAPVT XXI.

Anglicanam Sectam, vel propter solam schismatis turpitudinem detestabilem esse.

1. *Ab hæresis nota se vendicare studes, Rex Iacob.*

POstquam Rex Angliæ in suæ Præfationis initio rationem, vel occasionem sui operis latè proposuit, multis interpositis, quę ad hunc locum non pertinent, totis viribus se à labe, & nota hæresis excusare conatur, vel propter vitandam tanti criminis infamiam, vel vt suum defensoris Catholicæ fidei nomen tueatur. Ego verò, ne cum Rege contendere, aut eius personam velle offendere videar, de causa ipsa loquar; eamq́ generatim tractando, ostendam in primis initium Anglicanæ defectionis, & separationis ab Ecclesia, crimen propriissimi, & grauissimi schismatis fuisse. Deinde verò per diuturnitatem, & pertinaciam in manifestam hæresim transiuisse, mõstrabo. Ex quo facile constabit, nullum hominem Christianum, seu baptizatum cuiuscumq́ conditionis, seu status sit, illi sectæ, eiusque erroribus pertinaciter adhærentem posse non solum salutem assequi, verum etiam nec ab hæresis crimine excusari. Et quoniam Rex de apostatæ nomine simul conqueritur, quid in eo puncto quoad apostasiæ nomen, & culpam sentiendum sit, in sequentibus etiam dicam.

2. *Anglicanũ lapsum grauissimũ schisma fuisse ex etymologia vocis ostenditur.*

Quod ergo ad primum punctum attinet, non magna probatione indiget. Nam qui factum ipsum, & initium Anglicani lapsus, prout cap. 1. à nobis relatum est, considerauerit, & vulgarem doctrinam de culpa schismatis, eiusque discrimen ab hæresi à Patribus, & Theologis traditum, non ignorauerit, facile intelligit, lapsum illum Anglicanum per grauissimum schisma incepisse. Schisma enim generali significatione iuxta vocis etymologiam, dissensionem, ac moralem quandam diuisionem indicat, per antonomasiam autem iam propriè significat diuisionem Ecclesiæ Catholicæ per spontaneam separationem ab illa, sub Christiano nomine particularem congregationem, seu conuenticulum extra Ecclesiæ vnitatem, communionem, & obedientiam congregando. Ita ferè schisma definiunt D. Thom. & Theologi; imò etiam Iurisperiti, fuitq́ sententia antiquorum Patrum, quos statim referã, habetq́ in Scriptura fundamentum. Nam in illa schisma significare solet diuisionem iudiciorum, vt Io. 9. vbi dicentib. quibusdam, *Non est hic homo à Deo*, alij vero, *Quomodo potest homo peccator hæc signa facere?* additur, *Et schisma erat inter eos*. Hæc autem iudiciorum diuersitas solet esse quasi inchoatio schismatis, quod in animorum, & concordiæ diuisione consummatur. Et quoniam est in materia religionis, tunc maximè schisma vocatur. Sic vsurpatur à Paulo, 1. ad Cor. 1. *Fidelis* (inquit) *Deus, per quem vocati estis in societatem filij eius Iesu Christi Domini nostri.* Et statim quasi exhortans ad seruandam vnitatem huius societatis, *Obsecro vos fratres, per nomen Domini nostri Iesu Christi vt idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata.* Quod magis de diuisione contra vnitatem Ecclesiæ declarauit, ca. 12. dicens. *Vt non sit schisma in corpore, sed idipsum pro inuicem solicita sint, membra.* Vbi licet loquatur de naturali corpore hominis, tamen illud adducit ad declarandum, quid seruandum sit in corpore Ecclesiæ, de quo concludit, *Vos autem estis corpus Christi, & membra de membro.*

D. Thom. 2. 2. q. 39. art. 1.

3. *Duo genera schismatum traduntur. Schisma & parasynagoga quid.*

Possunt autem in Ecclesia distingui duo genera schismatum, iuxta doctrinam Basilij ep. 1. ad Amphiloc. can. 2. quam sequitur etiam Theodorus Studites in epi. 4. ad Naucration. vbi tria membra distinguũt, hæresim, schisma, & Parasynagogam. *Hæreses* (inquit) *sunt, quæ omnino abrupta, & aduersus ipsam fidem sunt alienata: schismata dissensiones eorum, qui propter aliquas causas Ecclesiasticas, & quæstiones medicabiles inter se dissident. Parasynagoga sunt congregationes, quæ à recusantibus parere Presbyteris, vel Episcopis, vel populus insolentibus, fiunt.* Omisso autem nunc primo membro, alia duo indicant duo genera dissensionum inter membra Ecclesiæ, vnum priuatum, alterum magis publicum: prius sistit in priuatis contentionibus, & inimicitijs: posterius verò vsq́ ad publica conuẽticula, & quasi Ecclesias diuersas faciendas procedit. Priores ergo dissensiones vocarunt dicti Patres schismata, posteriores autem Parasynagogas. Iam verò priores discordiæ generale nomen dissensionum retinuerunt, & nomẽ schismatis ad aliud genus diuisionis Ecclesiæ per priuata conuenticula significandũ vsurpatum est, & ita in præsenti sumitur, omissa voce Parasynagogæ, quæ iam in vsu non est.

4. *Per separationem ab Ecclesia, etiam absque defectione à fide, schisma committitur.*

Sic ergo manifestum est, schisma committi per separationem ab Ecclesiæ vnitate, charitati eius contrariam, etiam si in dogmatibus dissensio nondum intercedat. Ita dixit Hieronymus in verba illa ad Titum tertio, *hæreticum hominem post vnam, & alteram correptionem deuita.* *Inter hæresim, & schisma hoc inter esse arbitramur, quod hæresis peruersum dogma habet, schisma propter Episcopalem dissensionem ab Ecclesia pariter separet, quod quidem in principio aliqua ex parte potest intelligi diuersum ab hæresi.* Cur illi autem dicat, *In principio*, in puncto sequenti declarabo. Dicit autẽ, *aliqua ex parte*, quia hæresis schisma necessariò inuoluit, maximè n. Ecclesiam diuidit, quia diuisa fide, non potest vnitas charitatis non scindi, sicut amissa fide, non potest charitas non amitti: at vero è conuerso schisma potest ab hæresi separari, sicut potest charitas sine fide amitti. Sicut olim Meletius schismaticus fuit, & non hæreticus: nam vt refert Epiphan. Secta 68. semper, *recta fidei*, fuit, *Non enim* (inquit) *immutata est fides ipsius in aliquo tempore à Sancta Catholica Ecclesia.* Quia vero aduersus Petrum Alexandriæ Episcopum, & sibi superiorem propriam congregationem fecit, & Ecclesiã diuisit, schismaticus habitus est. Obseruariq́ obiter potest, cum Ecclesias proprias ædificarent Meletiani, & successores Petri antiquas obtinerent, semper antiquas Ecclesias retinuisse nomen Catholicæ Ecclesiæ, alias vero vocatas esse Ecclesias martyrum. Nam nouum schisma nouo nomine indiguit.

Hæresis necessario schisma includit, non vero è conuerso.

Templa Orthodoxorũ fidelium nomẽ Catholicum retinent.

5. *Schisma Donatistarum.*

Simile fuit in principio schismatis Donatistarum propter ordinationem Cæciliani in Carthaginensis Ecclesiæ Episcopum contra Donati voluntatem, vt sumitur ex August. lib. de Hæresib. hæres. 69. Vnde idem August. lib. 2. contra Cresconium c. 7. sic inquit, *Quamuis inter schisma, & hæresim magis eam distinctionem approbo, qua dicitur schisma esse recens congregationis ex aliqua diuersitate sententiarum dissensio, neq; enim schisma fieri potest, nisi diuersum aliquid sequantur, qui faciunt: hæresis autem schisma inueteratum, tamen cum me ad tuent definitiones tuæ, schismaticos vos libentius, quam hæreticos dicerem.* Cresconius enim schisma recognoscebat, hæresim vero negabat, quia non erat diuersitas, vt ille aiebat, in doctrina, quod facilè August. acceptat, quamuis postea etiam ostendat, schisma illud in hæresim transiuisse. Quod verò ait, schisma non esse sine diuersitate sententiarum, intelligendũ generaliter est, quia dissensio animorum nõ est sine diuersitate opinionum; non autem accipiendũ id est de sententiis diuersis in dogmatib. Catholicæ fidei, quod ex aliis locis Aug. manifestũ est. Nam lib. 1. de fide, & symbolo c. 10. dicit, *Hæretici, & schismatici congregationes suas Ecclesias vocant, sed hæretici de Deo falsa sentiendo, ipsam fidem violant, schismatici autem discissionibus iniquis à fraterna charitate dissiliunt, quamuis ea credant quæ credimus.* Et lib. Quæstionum Euangelicar. ex Matt. q. 11. *Solet* (inquit) *quæri, schismatici quid ab hæreticis distent, & hoc inueniri, quod schismaticos non fidei diuersa faciat, sed communionis disrupta societas.* Idemq́ latè tradit Optat. lib. contra Parmenianum.

August. c. 40

6. Ex hoc ergo certo principio, & ex facto supra narrato

CAPVT XXII.

Anglicanum schisma in manifestam hæresim, & Apostaticam doctrinam transiisse.

1. *Anglicanã sectã in plures hæreses prorupisse authoritate Patrum ostenditur.*

QVoniam Rex Angliæ plus nomen hæresis, quam schismatis abhorrere videtur, ostendendum à nobis vlterius est, eo demum Anglicanum schisma peruenisse, vt non in vnam tantum, sed in plures, & manifestas hæreses proruperit. Hoc in primis probamus ex quadam verissima Sanctorum Patrum doctrina, dicẽtium, schisma diuturnum in hæresim transire. Sic Hieronym. dicto loco ad Titum. 3. dixit, in principio posse intelligi ex parte diuersum ab hæresi, *Cæterum* (addit) *nullum schisma nõ sibi aliquam confingit hæresim, vt rectè ab Ecclesia recessisse videatur.* Et propterea dixit Aug. lib. 2. contra Cresconium cap. 7. *hæresim esse schisma inueteratum*, quia solent, vt dixi, hæretici propter aliquam controuersiam, vel indignationem, aut cupiditatem non expletã, aut ambitionem non obtentam, ab Ecclesia in principio separari, quoad obedientiam, & vnionem; posteà verò, vt in schismate perseuerare possint, ad hæresim transire.

Experientia eadẽ veritas roboratur.

Quod exẽplis ab antiquitate petitis quasi inductione quadam facilè ostẽdi posset, vt de Nouato passim legimus apud Cyp. & Aug. qui ep 164. ad Emeritum, ad illos ait. *Neq; vobis obijcimus, nisi schismatis crimen, quod etiam hæresim male perseuerando fecistis.* Sic etiam de Meletij secta refert idem August. lib. de Hæres ad Arianos tandem transiisse, quamuis in principio tantum schisma fuerit, Quod nunc etiam Anglis accidit. In principio enim eum Henricus neq; Lutherum, neq; Caluinum sequutus fuerit, schismatici ab ipso facti, post non multum tempus ad Caluinistas transierunt.

2. *Duplex ratio prædicti experimenti assignatur.*

Ratio autem huius experimenti duplex reddi potest. Vna, quam tetigit Hieronymus, quia perseuerãtes in suo schismate, statim (quod naturale est) factum suum, & audaciam honestare, ac defendere cupiunt, & ideo ad hæresim declinat, qua possint factum illud honestare, vel laudando vt bonum, quod prauum est, vel negando, esse faciendum, quod præceptum est, vel (quod in idem redit) negando esse præceptum, quod ab Ecclesia Catholica traditum est. In quibus omnibus modis, & aliis similibus hæresis inuoluitur. Quia licet operari malum, quod lex Christi prohibet, non sit hæresis, sentire tamen cum pertinacia non esse malum, quod fides docet esse prohibitũ, hæreticum planè censendum est. Altera ratio est, quia licet schisma in rigore distingui, seu prẹscindi possit ab hæresi, adeò tamen est illi affine, & propinquũ, vt si perseueret, facilè in illud transmutetur. Vnde Ambros. lib. de Obitu Satyri, narrans Satyrum post naufragum, Ecclesiam quæsiisse, in qua Deo pro liberatione gratias ageret, & aduocasse ad se Episcopum, eumq; interrogasse, *Vtrum nam cum Episcopis catholicis, hoc est, cum Romana Ecclesia conueniret*, subiungit infers, postquam Satyrus intellexit, illum Episcopum esse schismaticum, noluisse ibi gratias agere, neq; cum illo communicare, quia licet ille Episcopus esset hæres Luciferi schismatici, & non hæretici (vt significat) nihilominus (ait) *nõ putauit tamen, fidem esse in schismate, Nam & si fidem erga Deum tenerent, tamen erga Dei Ecclesiam non tenebant, cuius patiebantur, velut quosdam artus, & membra lacerari. Etenim cum propter Ecclesiam Christus passus sit, & Christi corpus Ecclesia sit, non videtur ab his exhiberi Christo fides, a quibus euacuatur Christi passio, corpusque distrahitur.* Quod ita interpretor, schismaticum scilic. in principio agere contra fidem, quam Ecclesiæ debet, practicè, seu opere ipso, vel certè agere contra fidem, id est, fidelitatem, & obedientiã, quam debet Ecclesiæ, posteà verò, vt in suo schismate perseueret, etiam negare Ecclesiæ illam fidem, quæ consistit in credendo, ipsam Ecclesiam esse vnicam Christi sponsam, columnã, & firmamentum veritatis. Qui transitus facillimus est: nam si Paulus ad Timot. scripsit repellentes bonam conscientiam, circa fidem naufragauisse, quanto facilius credendum est, id accidere in pertinaci schismate contra Christi Ecclesiam. Merito ergo timuit, vel non putauit Satyrus fidem esse in schismate.

3. *Schisma charitati per se opponitur & diuturnitate tenebras menti offundit.*

Accedit, quod schisma proxime oritur ex aliquo odio proximorum. Nam licet ex contentione aliqua, vel ambitione, vel inordinata cupiditate, vel inuidia oriri soleat, vt Patres tradunt, & experientia docet, propriè tamen, & per se charitati opponitur, quæ Ecclesiæ Christi debetur, & ideo odium proximi includit, hoc autem odium, perseuerando in schismate nutritur, & augetur, & ita facilè inducit in mentis cæcitatem atq; ad hæresim iuxta mentem Augustini in illud 1. Ioan. 2. *Qui odit fratrem suum in tenebris ambulat, & nescit, quo tendat, quia tenebræ obcæcauerunt oculos eius.* Quæ verba de schismaticis interpretatur Aug. ibi tract. 1. dicens illos ita execæcari ex odio veræ Ecclesiæ, vt illam non videant, & *facilius illuc faciem impingant, quam illuc habitaculum quærant.* Sic etiam dixit Optat. l. 1. contra Parmenia. *Schisma sparso coagulo pacis dissipatis sensibus generatur liuore, nutritur æmulatione, & litibus roboratur, vt deserta matre Catholica, impij filij dum foras exeunt, & se separant a radice matris Ecclesiæ, inuidiæ falcibus amputati, errando rebelles abscedunt.* In quibus verbis alia etiam indicatur ratio: nam schismatici cũ ab Ecclesia præscindantur, & synagogam extra illam congregent, eo ipso dedignantur Ecclesiã sequi, præsertim quando in schismate obdurati perseuerant, & ideo carere incipiũt regula veritatis, ex quo necessitate quadã consequitur, vt in errores, & hęreses prolabantur, vel nouam inueniendo, vel alicui iã inuentæ adhærendo, vt distinctũ aliquid ab Ecclesia, à qua recesserunt, habere videantur. Nam si in eadem fide perseuerarent, *non possent nouum aliquid, aut aliud agere, nisi quod iam dudum apud suam didicerunt matrem*, vt Optatus supra dixit. Propter quod sæpè Cyprian *inde oriri* (affirmat) *Schismata & hæreses, quod sacerdoti Dei non obeditur, neq; vnus ad tempus iudex vice Christi cogitatur*, vt ait ep. 55. Et in 69. addit, *congregationem perseuerantẽ in schismate intra breue tempus carere veris Episcopis, & Pastoribus quia cessat vera origo, successio, & ordinatio.* Vnde tandem consequitur, vt careat etiam vera doctrina, & sanctitate: nam ad illam conseruandam in vnitate fidei, & vitæ sanctitate vsq; ad consummationem electorum dedit Deus Ecclesiæ suæ Pastores, & Doctores teste Paulo ad Ephes. 4.

4. *Anglicanũ schisma ad hæresim iam peruenisse, ex dictis concluditur.*

Propositæ autem rationes euidenter in Anglicano schismate procedunt. Constat n. illud esse satis diuturnum, nam per septuaginta annos, vel amplius durauit, & licet interruptum fuerit per breue Reginæ Mariæ tempus, statim renouatum est, posteaq; plus quam quinquaginta annis cõtinuis durauit. Deinde cum cęperit per separationẽ à cathedra Petri, & negando obedientiam Summo Pontifici, licet in principio facto tantũ ex inordinato affectu luxuriæ tentatũ fuerit posteà circa ius ipsum erratum est. Et doctrina introducta, qua cępit in Anglia prædicari, Ecclesiam Christi non habere vnũ spirituale caput, nec Romanum Pontificem vt tale recognoscendum esse, sed in vnoquoq; regno, vel republica suprema in tẽporalib. esse proprium caput supremũ in spiritualib. illudq; non esse aliud præter Regem, vel Principem temporalẽ, aut senatum respectiuè. Quę tota doctrina hæretica est, & contra Scripturam sacram, & contra perpetuum eiusdem Ecclesiæ sensum, & Patrum traditionem, vt in lib 3. ex professo ostendemus. Ita ergò (quod ad primam rationem attinet) in Henrico VIII. ad literam impletum est, quod Hieronym. dixit, nam *Sibi hanc construxit hæresim, vt rectè ab Ecclesia recessisse videretur.* Non enim poterat Regia maiestas,

Schismatis defendendi ergo, nouam sibi hæresim Henricus 8. excogitauit.

vel potius humana præsumptio iam pertinaciter in grauissimo facinore perseuerare, nisi in aliud grauius incidendo, quo prius defenderet & rectè factum esse, contenderet. Qui error ita Henrici animo adhæsit, vt non solum in illo mori non dubitauerit; verũ etiam nouo præcepto de filio in eodem errore educando, in alijs catholica fide retenta, illud confirmauerit. Vel certè si mente non credebat, quod sic præcipiebat in eo maximè ostendit (quod ad alteram rationem spectat) quam ingens odium contra Romanam Ecclesiam conceperat, siquidem contra mẽtem suam, & cum æterna morte animæ suæ, in eodẽ schismate mori, & illud per modum dogmatis, seu doctrinæ exterius tueri, & in filio, & in regno suo perpetuo stabilire voluerit. Cum ergo Anglia in hoc pũcto non solum factum, sed etiam ius vsurpare, & doctrinam defendere conetur, vel ex hoc solo manifestum est, sectam illam non tantum schismaticam, sed etiam hæreticam esse.

5\. Post mortem autem Henrici statim Anglicanum regnum schismaticum Caluinianam sectam, quamuis fortasse non puram, sed mistam ex Lutherana, & alijs, amplexum est, & ita etiam in illo schismate, quod in secunda ratione de diuturno schismate dicebamus, & ex eisdem causis, seu radicibus, & cum eisdem effectib. seu signis hæreticis impletum videm⁹. Nam inprimis odium in Romanã sedem mirum in modum in dies auctum est, & vt quotidie magis inualescat, & in animis omnium radicetur, industria dæmonis factum est, vt parentes, & Magistri ab infantia in puerorum animis talem de Papa conceptũ, seu apprehensionem imprimant, vt simplices, & vulgares homines crudelem tyrannum, horrendum idololatrum, ac deniq; monstrum quoddam, potius quam hominẽ, audito Papæ nomine concipiant. Nec mirum est, si communis plebs in tanto errore versetur, si quidẽ Rex ipse in sua Præfatione pag. 14. affirmare audet, *Pontifices per ambitiosam tyrannidum sibi in* *Pag. 22.* *temporalium Regum iura authoritatem iuste vsurpasse.* Et iterum, *Pag. 24.* *Hanc in Reges potestatem a Pontificibus inique vsurpatam.* Rursus, à catholicis extrui Põtificis imperium adeò *immane, ac solutum, vt ad libidinem condonare, atq; à* *Pag. 24.* *dimere regna possit.* Ita n. Cardinali Bellarmino tribuit. Iterum *Magnus ille pastor, instar ouium, ad occisionem du-* *Pag. 27.* *cere vos pro libidine sua potest.* Alibi, *Cum antiquitus Clerici nihil vltra decimas appeterent iisq; contenti viuerent, nunc Papa clericorum caput, non nisi tertia ciuium, & bonorum, ac fundorum parte in omnibus regnis, & prouincijs accepta, ac-* *Pag. 61.* *quiescit.* Vlterius, *secularem Pontificis in Reges dictaturam præcipuis fidei Catholicæ titulis enumerat.* De Cardinali Bellarmino loquitur, & absolutam potestatem dominandi per illam sæcularem dictaturam intelligit. Et alibi in eodem sensu inter multa, quæ refert, vel potius irridet tanquam à Pontificibus vsurpata hoc *Pag. 72.* ponit, *Omnipotestate, tam spirituali, quã temporali praditi.* Et infrà, *Qui pro Deo Papam colunt, eiusq; sic habent quasi Scripturam loquentem*, Posteà vero de eisdem catholicis ait, *Tribuere Pontifici supremam in temporalibus potestatem* *Pag. 128.* *supra Reges, ac principes, vtiq; in sensu in alijs locis ab ipso declarato.*

6\. Hi, & similes sunt colores, quibus Rex Pontificem Summum, eiusq; regimen depingit, in quibus tamen nihil est, quod non sit à seductoribus confictum, vel male interpretatũ, & incautè, & per veritatis ignorationem à Rege creditum, & scriptum: vt mirũ non sit, rudem plebem his fabulosis exaggerationib. decipi, quandoquidem seductores etiam Regẽ ipsum fal-

Refutatur.

lere, & decipere potuerunt. Nam inprimis quod Pontifex Regum potestatem non vsurpet, toti orbi notum est, & ipsi Pontifices in suo iure communi testatũ ab ipsis esse voluerunt. Nam de Rege Anglorum loquitur Alex. 3. cum dicit. *Nos attendentes, quod ad Regem pertinet, non ad Ecclesiam de talibus possessionib. iudicare, ne videamur iuri Regis Anglorum detrahere, mandamus, quatenus Regi iudicium possessionis relinquentes, &c.* Et de Rege Gallix dixit Innoc. 3. *Non putet aliquis, quod iurisdictionem illustris Regis Francorum perturbare aut minuere intendamus.* Et alibi idem Pontifex affirmauit, *Regem in temporalib. superiorem nõ recognoscere.* Constat igitur Pontifices iura Regum non vsurpare. Vnde longè certissimũ, & notissimum est, neminem catholicorum Doctorum affirmare *posse Pontificem ad libidinem regna condonare, aut pro libidine adimere.* Qui enim vel in vno iudicio Regiã iurisdictionem perturbare nolunt, quomodo regna ipsa sua libidine perturbabunt? Multo verò intolerabilius est, cogitare, ne dum scribere, *pro libidine sua* posse Pastorem hunc oues occidere, aut similẽ tyrannidẽ, per hanc exaggerationem indicatam, exercere. Quin potius non potestatem modo, verum etiam solum vsum illi imponere, grauissima, & impiissima detractio est eorũ, qui Regem decipiendo, ipsum irritare voluerunt. Hoc autem euidentius constabit ex his, quæ de legitima potestate Pontificis in Christianos Reges lib. 3. ostendemus, vbi etiam iustum vsum illius explicabimus: nam fortè sectarij non solum ex malitia, sed etiam ex ignoratione, & defectu Theologicæ doctrinæ ita confingunt.

Posse Pontificem pro libito regna adimere nullus Catholicus asseruit.

7\. Deinde quod de Pontifice asseritur, *non acquiescere, nisi accepta tertia ciuium bonorum, & fundorum parte in omnibus Regnis, & prouincijs*, contra omne ius canonicũ est, vt in proprio opere de decimis ostendimus: neque minus contrariũ est vsui, vt in omnibus regnis, & prouincijs catholicis notissimum est. Quod si fortasse sit sermo de fundis, & bonis voluntariè donatis Ecclesiæ, semper in Ecclesia obseruatum fuit, vt bona huiusmodi iura decimarum non minuerent, nec in eis computarentur, sed cum illis ad pios Ecclesiasticos vsus conseruarentur. Præterquam quod illis omnibus etiam computatis, sine fundamento asseritur, illam esse tertiam partem bonorum orbis Catholici, multoque magis voluntariè fictum est, ad eam proportionem, seu mensuram exigi, & sine illa quota parte Pontificem non acquiescere.

Pontificẽ tertiam partem bonorum ciuium sibi vsurpare contra omne ius fas&q; veritatem confingũt heretici.

8\. Deniq; quod Rex ait, Catholicos Pontificem pro Deo colere, & verba eius vt Scripturam sacram habere, facilè intelligitur pro exaggerationem dictum ad eandem, quam diximus de Pontifice existimationem, in hominibus, qui voces distinguere nesciunt, generandam. Quis enim verisimile est, credidisse Regem, Catholicorum aliquem, cultum soli vero Deo debitum Pontifici tribuere? Si autem nomine Dei solum significetur is, qui singulari modo aut Deum repræsentat, aut eius excellentiam participat, iuxta Scripturæ phrasim, & CHRISTI explicationem dicentis, *Si illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est:* quid reprehenduntur catholici, quod Dei Vicarium debito honore colant, ac venerentur? Item non est verisimile, in mentem Regis venisse, vniuersa verba Pontificis sacram scripturam à Catholicis reputari, cum ignorare non debeat, sacros Theologos, ipsas etiam Conciliorum, & Pontificum definitiones sacram Scripturam esse negare. Quanquam in veritatis certitudine æquiparari, tam constanter, quàm verissimè doceant: non de omnibus verbis Pontificis, sed de his, quę vniuersam Ecclesiam ex cathedra docendo, definit. De quo puncto aliquid in superioribus tactum est, & in lib. 3. non nihil addemus. Hæc igitur obiter dicta sint, vt intelligatur, quam pertinax odium, & inueterata rabies in Romanum Pontificem diuturnitate schismatis Anglicana pectora occupauerit.

Vendicantur catholici ab aliquib. Regis impositionibus.

9\. Ex hoc autem odio sequuta est illa mentis cæcitas, quam Augustinus descripsit, qua fit, vt altissimum, & lucidissimum Ecclesiæ montem secta Anglicana non videat, sed in illum potius faciem impingat. Vnde etiam factum est, vt regula, & directione Catholicæ Ecclesiæ Anglia destituta, ad synagogas hæreticorum diuerterit. Nec enim nouam condere illi

fuit

fuit necessarium, quia eo tempore hæreses innumeræ, septentrionem occupare cœperant, & sicut cancer serpebant, nullamque occasionem eas introducendi fidei hostes omittebant. Atque ita vt cap. 1. relatum est, post Henrici mortem, contra eius declaratam voluntatem Eduardi Regis tempore Zuingliana hæresis in regno præualuit. Postcà verò tempore Elisabethæ Caluinismus introductus est, idemq; vsq; in hunc diem, vel omnino, vel maiori ex parte perseuerat: nam perfecta stabilitas, vel conformitas in huiusmodi sectis durare non potest, vt in superioribus probatum est. Compertum est autem Caluinum magnum hæresiarcham fuisse, eiusque sectam hæresim esse, ergo dubitari non potest, sectam Anglicanam, quæ Caluiniana est, siue pura, siue mista ex aliis erroribus, hæresim esse, omnesq; illam pertinaciter sequentes, hæreticos esse. Solum superest, vt probemus, Caluinianam sectam hæresim esse, hoc autem duobus modis in sequentibus ostendemus, tum respondendo ad ea, quæ in sua Præfatione Rex Iacobus affert, in excusationem sui lapsus in hæresim, tum refellendo ea, quæ in accusationem Ecclesiæ Catholicæ obijcit: quot enim articulos accusationis opponit, tot suæ sectæ errores prodit.

Plures hæreses post Henricum 3. Angliam occuparunt.

10\. *Ex signis hæresum, quæ à Patribus traduntur Caluinianà sectam hæresim esse ostenditur.*

Prius verò in fine huius capitis idem ostendere libuit, omnia signa hæresis, quæ à Patribus traduntur, in vniuersa Protestantium secta breuiter indicando: Primum signum est origo infecta, vel per superbiam. *Nam vna mater superbia omnes hæreses genuit*, vt Augustinus dixit, vel *per inuidiam*, quæ (vt scripsit Chrysostomus) *hæreses peperit*, vel *per studiosam cumulandæ pecuniæ*, (vt dixit Basilius) vel per alia vitia, quæ Paulus latè enumerat. 2. Timot. 3. ibi, *Erunt homines se ipsos amantes, cupidi, & cæt.* vsque ad illud, *homines corrupti mente, & reprobi circa fidem.* Talem fuisse Lutherum, & per ambitionem, & inuidiam defecisse à fide, notum est, & in historiis illius temporis legi potest, Caluinum autem simili elatione, & morum improbitate excelluisse, testes sunt plures, quos Prateolus commemorat. Secundum signum est supra tactũ discordiæ, & separationis ab obedientia Romanæ sedis, quod sæpè in suis Epistolis Cyprianus obseruat, vt paulò anteà retuli. Et August. Donatistis maximè reprehendit, quod in cathedram Romanam, & Apostolicam blasphemarunt, in quo maximè nostri sectarij eos imitantur & excedunt.

Primum signũ. Lib. de Pastorib. cap. 8. Chrys. ho. 7. in ep. ad Ro. in p. Moralis Basil. in 5 c. Isaias versus fi. nè Echius in Actu Lutheri Surius in compendio. Sander. de visib. mon. lib. 7. Secundum. Prateol. libri 3. verb. Caluinus. Lib. 2. cont. liter. Petil. c. 51 & 72.

11 *Tertium.*

Tertium sit inconstantia, & diuisio doctrinæ, nihil est enim magis fidei certitudini, & veritati contrarium. De qua re satis in superioribus dictum est. Nunc vero adiungam egregia verba Basilij in cap. 5. Isai. vbi cum dixisset, hæreticos videri sibi sapientes, & alios antecellere, subiungit, *Eam ob rem referta sunt omnia sententiis inter se pugnantibus, & ijs, qui dogmata tradunt, reclamantia suismet authoribus: quando singuli quique suo dogmati tuendo ostinatius insistunt, & quæ diuersæ partis sunt placita, perrumpunt vi, vt euertant, & confutent acerrima verborum velitationes.* Et epistol. 82. in fine, *Nunquam eisdem verbis contenti stabiles persistunt.* De eadem re latè Athanas. Epistol. de Decret. contra Arian. hæresim, in principio, & Orat. 1. contra Arian. circa principium, vbi inter alia inquit, *Dum perpetuo scribunt, suamet ipsi immutantes, incertam suam fidem, vel potius certam suam infidelitatem, dementiamque ostendunt.* Quibus consonant verba Hilarij lib 3 de Trinit. circa princip. *Hæretici contra Ecclesiam veniunt, sed dum hæretici omnes se inuicem vincunt, nihil tamen sibi vincunt.* Similiter & optimè Author Imperf. hom. 20 in Mat. & Tertull. in Præscript. cap. 40. Hanc autem inconstantiam in Luthero, Caluino, & sequacibus maximè inuentam esse, notarunt sæpe Doctores Catholici, præsertim Cardinalis Bellarm. in suis controuersiis, & late, quàm plurima congerens Coccius lib. 8. sui Thesauri art. 7. 8. 9. & 10. & Salmer. tom. 1. ad epistol. Pauli in Prologom. disp. 6. refert, Saxoniæ ducem dicere solitum esse, se quidem nosse, quid præsenti anno sui crederent, quid autem sequẽti anno credituri essent, ignorare. Atq; hanc mutationem in Protestãtibus Angliæ inuentam esse, credibile est, quia tamen mihi exploratum non est, id non affirmo, nec necessarium est, satis est enim, quod adhæreant doctrinæ, quæ cum illa instabilitate incepit, nam in vera fide non est, *est & non*, sed est tantum *est*, vt dixit Paul. 2 Cor. 1.

Quartum signum, & in Protestantibus fortasse maximum est, iactare verbum Dei, corrumpendo & mutilando illud, de quo etiam multa diximus. Singulariter verò hæreticorum iactantiam de verbo Dei describit Vincent. Lyrin. cap. 35. & 37. Elationem verò, & deceptionem in illud exponendo, accusant Basilius proximè citatus, & Athanas. Orat. 1. & 2. contra Arian. & orat. in id, *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo* circa finem, Nazianz. Orat. 51. seu epist. 1. ad Cledoni. item epist. 46. ad Nectarium. Rursus Orat. 36. alias 2. de Filio, & 4. de Theolog. in princip. & deinceps in Orat. 37. post medium, & optimè Orat. 42. indicat modum, quo solent hæretici verbum Dei infideliter, vel diminutè allegare, dicens, *Tu ea quidem, quæ minuunt, atque extenuant, profers, quæ autem efferunt, præteris: atq; id quidem expendis, quod passus sit, quod autem sponte, non adiungis.* Plura August. lib. 7. Genes. ad Liter. c. 9. & de Vnitat. Eccles. cap. 12. & 13. & lib. 2. contra liter. Petil. ca. 61. Hilar. optime lib. 2. de Trinit. in princip. Hieronym. Esai. 4. & Galat. 1. De mutilatione autem Scripturarum eos irridet sæpè August. contra Donatistas, & optimè, ac generaliter Tertull. de Præscript. c. 17. 11. *Quartum signum.*

Quintum signum, omnium euidentissimum, & hæresim apertam inuoluens, est contemnere Ecclesiam Catholicam, eique errorem tribuere, negando esse catholicam, sibiq; hanc vocem attribuendo. De quo videri potest Lyrin. cap. 26 & August. lib. de Vnit. Eccles. multaque sunt in superioribus dicta, & simul est ostensum, quam sit hoc proprium Protestantium, & Anglicanæ sectæ. Sextum ad hoc consequens est; Conciliis non acquiescere ex Athanas. Oration. 1. contra Arian. parum à princip. Et perinde esse censeo, quædam Concilia sua sponte admittere, alia verò respuere, quia non ipsi acquiescunt Conciliis, sed potius inter illa dijudicant, eaq; suo arbitrio approbant, vel reprobant. Septimum huic affine est, Patrum authoritatem contemnere, in quo liberrimus fuit Caluinus, qui etiam ausus est, Patres pharisæis comparare, sicut olim fecerunt Donatistæ, apud Augustinum lib. 2. contra liter. Petili. cap 61. Octauum signum superioribus consentaneum est, proprio spiritu duci, siue humano, siue satanico angeli tenebrarum transfigurantis se in angelum lucis. Vnde appositè Hilarius libro 1. de Trinitat. hæreticos dicit *esse sibi arbitros religionis, cum religionis opus in solo obedientiæ esset officio.* vbi alludere videtur ad illud Pauli, *Captiuantes intellectum, &c.* Et lib. 2. in principio de eisdẽ ait, *Pro voluntatis suæ sensu verba Dei interpretari.* Et multa similia habet lib. 3. parum à principio. Et sæpè Tertull. de Præscriptionibus. Aliaq; multa in superioribus adduximus.

13\. *Quintum.* *Sextum.* *Septimum.* *Octauum.*

Nonum signum hæreticæ temeritatis est, fucatà eloquentia cum præcipitatione, & nimia loquendi libertate De quo Nazianz. Orat. 33. in princ. sic inquit, *Hi verò vtinam sicut linguam volubilem habent, atque in nobilioribus, ac probatioribus verbis infestandis acrem, & vehementem, sic etiam in agendo non nihil saltem, aut etiam æquè, operam collocarent. Id quod si facerent, minus vtique cauillatores essent, nec tam absurde, atque insolenter in verbis, perinde atque in alea ludo versarentur.* De illorum autem in dicẽdo præcipitatione legi potest Gregor lib. 7. in Iob. cap. 2 Decimum signũ potest esse nouitas, antiquæ doctrinæ contraria, seu per defectionem ab antiqua fide, de quo supra dictum est, & videri potest Chrysostomus homilia 47. in Matth. Tertull. de Præscript. & alij Patres exponentes illud. 1. Ioan. 2. *Ex nobis exierunt.*

1 . *Nonum.* *Decimum signum.*

Vndecimum. Vndecimum sit nominis Catholici amissio, & noua ab authore denominatio, de quo, & aliis similibus multa in superioribus. *Duodecim. signum.* Addam verò hic duodecimũ, & vltimum à Tertulliano in Præscript. capit. 41. traditum, conuersationis ipsorum hæreticorum, quam ipse ibi latè describit, *& futilem, ac terrenam* esse dicit. Inter alia verò illa maximè verba notanda sunt, *Ordinationes eorum temerariæ, leues inconstantes: nunc neophytos collocant, nunc sæculo obstrictos, nunc apostatas nostros, vt gloria eos obligent, quia veritate non possunt. Nusquam facilius proficitur, quam in castris rebellium, vbi ipsum esse illic, promereri est. Itaq; alius hodie Episcopus, cras alius, hodie diaconus, qui cras lector, hodie presbyter, qui cras laicus: nam, & laicis sacerdotalia munera iniungunt.* Hæc igitur signa breuiter recensui, vt cum Protestantium moribus, & statu rei Anglicanæ cõferri possint, nam si id prudenti consideratione fiat, nemo dubitare poterit, quin secta illa hæresis aperta sit, ac subinde professores eius hæretici.

CAPVT XXIII.

Anglicanum schisma pertinaciter sectantes, neq; ab hæresi, neq; ab hæreticorum nota excusari posse.

1\. *Rationes quibus Rex ab hæresis nota se liberare conatur, proponuntur.* ADuersus ea, quæ in superiori capite dicta sunt, procedere possunt rationes, quibus Rex in sua Præfatione ab hæresis crimine se purgare contendit, ideoq; quanti ponderis illæ sint, diligenter inquirendum est. Et prius quidem in pagin. 39. & 40. negat, se esse Apostatam: deinde contendit, neq; hæreticum dici posse, verum hæc à nobis melius immutato ordine tractabuntur. *Prima.* Quod ergo hæreticus propriè dici non possit, *etiam ex Catholicorum regulis*, *Pag. 40.* probat in primis his ferè verbis, *Cum Patrem paternumque auum idem de fide sentientes habuerim; & in Catholicorum Ecclesia nunquam fuerim, etiam ex ipsorum regulis propriè hæreticus dici non possum.* *Secunda.* Secundo ita virtute argumentatur. Licèt catholicorum ritibus ablutus sim, & ab illis in religione dissentiam, hæreticus dici nõ possum, quia de baptismi substantia nulla est inter nos lis, neque vlla in hoc doctrinę capite controuersia, cum omnes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti baptizemur. *Tertia.* Tertiam, & potissimam rationem, quàm latè ipse proponit, ita summatim colligimus. Rex Angliæ Scripturis sanctis eam fidem adhibet, quæ à Christiano homine debetur, *& in tria symbola fidei libenter iurat*, primaque quatuor Concilia generalia tanquam Catholica, & orthodoxa veneratur, & recipit, & quidquid ad salutem necessarium quadringẽtis post Christum annis vnanimi consensu Patres statuerũt, reprehendere non audet, sed vel idem sentit, aut obmutescit: ergo non potest iure censeri hæreticus, nisi forè (ait) ab his, *qui pro Deo Papam colunt, eumque hic habent, vt Scripturam loquentem, vt neque hæresim aliter* *Pag. 61.* *definiant, quam opinionem quancunque in causis fidei decisioni Papali contrariam.*

2\. Hæc sunt, quæ ad suam defensionem Rex adducit, & licet in vltima ratione totum excusationis suæ põdus constituat, aliasque obiter attingat, nullam tamen prætermittendam duximus, vt & ipsi Regi, & legentibus omnibus plenius satisfaciamus, nihilque intactum relinquere videamur. Prius verò propter verba Regis vltima duo declaranda sunt. Primum; quid sit hæresis, quidve ad illam constituẽdam sufficiat: secundum, quis sit propriè hæreticus, & quando consensus in aliquem errorem hominem hæreticum constituat. Vtramque ex his quæstionibus attingit Augustinus, priorem, in epistol. ad Quod vult Deum præambula ad libr. de Hæresib. & posteriorem in Præfat. ad eundem librum, & vtranq; definire, dicit esse difficile, promittitq; in altera illius operis parte inquirere, quomodo sit definiendus hæreticus: illam tamen partem non scripsit, & ita in illo opere vtrumq; punctum indecisum reliquit. Ex aliis autem eiusdem Doctoris locis, & aliorum Patrum, Theologorumque doctrina, quid in hac materia sentiendum sit, & pro certo habendum, explicare necessariũ est; vt aliquo firmo fundamento, sine verborum ambiguitate niti possit disputatio.

3\. Nomen ergo hæresis varias sortitur significationes, etiam in vsu theologorum, duæ verò in præsenti maximè distinguendæ sunt, quia ratione illarũ variè à Theologis definitur hæresis. *Ex variis hæresis acceptionibus duæ præferuntur* Possunt autem explicari per comparationem ad fidem: nam hæresis fidei opponitur, ideoque sicut interdum doctrina à Deo reuelata, fides vocatur, sæpius vero assensus, quo talis doctrina creditur, dicitur fides: ita hæresis interdum dicitur de ipsa doctrina hæretica, interdũ etiam de assensu voluntariè præstito tali doctrinæ. Illa enim duo sine dubio valdè diuersa sunt, non minus in doctrina, seu fide falsa, quam in vera, & ex vsu vocis satis constat, nomen hæresis ad vtrumq; significandum vsurpari. Cum enim Paulus Actorum 24. dixit, *Confiteor autem hoc tibi, quod secundum sectam, quam dicunt hæresim sic deseruio Patri, & DEO meo*, de doctrina Euangelica loquebatur. Vnde Syriaca versio, pro *secta* habet *doctrinam*, & vox Græca significat *secundum viam*, quod propriè dici solet de ratione tota alicuius doctrinæ, quam etiam vox *secta*, optimè indicat. Noluit autem Paulus doctrinam Euangelicam hæresim appellare (vt optimè notat Theophyl.) quia non est secundum electionem hominum, à qua nomen hęresis sumpta est (vt aduertũt Tertullian. de Præscriptionib. cap. 6. Hieronym. ad Galat. 5. & ad Titum 3. & Isidor. lib. 8. etymol. cap. 3.) sed secundum Dei voluntatem, & reuelationem idcoque in lege Euangelica, & inter Christianos nomen hæresis in malam partem accipitur, significatq; doctrinam, quam aliquis homo sibi eligit, doctrinæ Dei repugnantem. *Inter Christianos hæresis in malam partẽ sumitur* Et inde consequenter electio talis doctrinæ per assensum in illam, vocatur hæresis, sunt enim illa duo ita coniuncta, vt facilè ab vno ad alterum transitus fiat. Et ita Paulus ad Galat. 5. hæreses ponit inter vitia carnis, vt vertit, & notat Hieronymus iuxta vocem græcam, licet Latina vulgata *sectas* vertat, & ad Titum 3. ait Paulus, hæreticum proprio iudicio esse damnatum, constat autem hæreticum ob hæresim damnari, indicat ergo Paulus, illud proprium iudicium esse hæresim, vbi etiam id sentit Hieronymus, & clarius Tertullianus dicto cap. 6.

4\. Vt ergo distinctius vtramque partem definiamus, priorem vocemus propositionem hæreticam, posteriorem autem hęresim: nam verisimile est, Ecclesiastico vsu, & more peccatum illud, quod eligendo falsam doctrinam, ad credendum illi, seu quod spontaneo, & libero assensu talis doctrinæ committitur, hæresim esse appellatum, nam hoc vera etymologia vocis magis indicat. *[illegible] proposi[illegible] vocatur, [illegible] sus verò talis doctrinæ hæresis. Propositio hæretica quid.* Propositio ergo hæretica illa est, quæ recedit à regula veritatis Catholicæ, illique opponitur, seu contradicit. Ita docet Augustinus libro de Vera relig. cap. 5. & 6. vbi vocat *prauam doctrinam à regula veritatis aduersam*, & cap. 7. *Est* (inquit) *praua opinio à regula, & communione Ecclesiæ Catholicæ deuiam*, & orat. contra Iudæos, paganos, & Arianos cap. 20. vocat *hæreticorum errorem contra veram Ecclesiæ Catholicæ fidem.* Similiter Tertullianus de Præscript. ca. 6. dicit esse *adulterinam doctrinam, quam quis proprio arbitrio, & electione inducit, vel ab alio inductam amplectitur.* Cùm autem adulterinam vocat, intelligit à Christo, vel Ecclesia, sicut c. 37. dicit, *hæreticos non à Christo habere, quod de sua electione sectantur.* Et in eodem sensu ait de hæreticis c. 44. *fidem stuprasse adulterio hæretico, Virginem traditam à Christo* Deniq; communis est vsus huius vocis in dicta significatione, neq; in illa est differentia inter nos, & protestantes. Quia verò propositio constituitur, seu definitur hæretica per recessum à regu-

la, &

la, & quia priuatiuè opponitur propositioni, seu veritati fidei, ideò ad cōprehendendā formalem rationē propositionis hæreticæ, oportet præfigere regulam credendi, & explicare, quid necessarium sit, vt aliqua propositio censeatur de fide: nam hoc semel posito, facilè constabit, assertionem contrariam hæreticam esse.

Atque hoc punctum attigit Rex in vltimis verbis supra citatis, & irridet Catholicos definientes, hæresim esse *opinionem quamcumque in causis fidei, decisioni Papali contrariam.* Oportuisset autem, quandoquidem hæc definitio illi displicet, aliam tradere, qua nobis explicaret, qd per hæresim intelligat, vt ita se à macula hæresis liberū ostenderet. At proculdubio id nullatenus explicare potest, nisi in labyrinthum incidat, prorsus inextricabilem, pro regula fidei solam Scripturam, eamque propria, & priuata scientia certa intellectam, assignans. Quæ doctrina, vt suprà ostendi nō solum viam latissimam omnibus erroribus sternit, verum etiam, quam pro regula hęresis assignauit Paulus, pro regula fidei catholicæ tradit, vtique proprium credentis iudicium. De hęretico ait enim Paulus, *Subuersus est, qui eiusmodi est, & delinquit, proprio iudicio condemnatus.* Quia, *in quo damnatur, sibi eligit,* vt addit Tertullian. *vnde & hæreticus est nominatus.* Regula ergo hæresis est proprium iudicium, hoc est, communi iudicio Ecclesiæ contrariū. Qui verò in proprium spiritum fidei certitudinem, verumq; sensum Scripturę reuocant, nihil aliud, quàm proprium iudicium pro regula fidei constituunt. Quid enim est proprius spiritus, nisi proprium iudicium? Aut quomodo discernitur ille spiritus ab his, qui in illo confidunt, nisi arbitratu suo? Confundunt ergo regulam fidei cū fundamento hæresis, & ideò mirum non est, quòd hæresim pro fide teneant, & fidem, vt hæresim reijciant. Præterquàm quòd (vt in superioribus dicebam) nullum iure possunt vt hæreticum damnare, cum nemo proprium iudicium alterius, eiusve priuatum spiritum in rebus fidei sequi teneatur, nemo ergo erit hæreticus, discordando à regula fidei, quàm illi constituunt.

Ad Tit. 3.

6. Vera fidei regula statuitur.

Doctrina ergo solida, & catholica, regulam fidei esse dicit Scripturam sacram, non solum, nec priuato sensu intellectam, sed cum alijs regulis, quæ in ipsa commendantur, eamque conseruant, discernunt, & interpretantur, traditione, inquam, & ipsa Ecclesia, quæ est viua regula, per quam Spiritus sanctus loquitur eamque regit & facit, vt sit columna, & firmamentum veritatis. Et idcircò licèt Scriptura, & traditio purum, ac verum verbum DEI contineant, quod est primaria regula fidei, nihilominus, quia Ecclesia est, quæ scripturas, traditiones, & sensus illarum infallibiliter nobis explicat, & proponit, ideò solet à Patribus tanquam sufficiens regula fidei commemorari. Vnde Irenæus libro tertio contra Hæres. cap. 4. *Non oportet apud alios quærere veritatem, quam facile est ab Ecclesia sumere,* & capite 11. in fine, præfert spiritum Ecclesiæ omni priuato spiritui, & libro 4. capite 43. & 45. in sola Ecclesia esse veram traditionem, veramque Scripturæ intelligentiam. Cyprian. epist. 73. ait, Ecclesiæ catholicæ doctrinam firmiter tenendam esse, & docendam, & latè epistola 76. Augustinus etiam passim vtitur hac sola Ecclesiæ regula ad confirmandas veritates fidei, vt ex locis proximè allegatis constat. Et ex lib. de Hæresib. in fine, vbi ait, satis esse scire, Ecclesiam contra aliquam doctrinam, vt a fide alienam sentire, vt à nullo fideli recipiatur. Idem optimè lib. 1. contra Crescon. cap. 32. & 33. & epist. 48. & alijs libris contra Donatistas, item epistola 99. & in epistola 118. capite 5. *disputare contra doctrinam vniuersalis Ecclesiæ insolentissimæ dementiæ esse,* dicit. Eandem pro regula fidei, & veræ doctrinę ponit lib. de vera relig. cap. 5. 6. & 7. & lib. 1. de Moribus Eccles. catholic. cap. 30. libro 3. de Libero arbitr. cap 23. & grauissimè lib. de vtilit. credendi capite 17. vbi de Ecclesia inquit, *Cum in culmen authoritatis obtinuit, cui nolle primas dare, vel summæ profectò impietatis est, vel præcipitis ignorantiæ.* Pluraq; alia tum ex sanctis, & antiquis Patribus, tùm ex scriptura ipsa in superioribus adduximus.

Propositio, quæ ab Ecclesia tanquam de fide credenda proponitur, est de fide

Ex quibus breuiter inferimus, illam propositionem esse de fide, quam Ecclesiæ Catholicæ authoritas nobis tanquam de fide credendam proponit. In hac enim regula continentur omnia, quæ vel in Scriptura sunt, vel in Concilijs approbatis sunt definita. Vnde è contrario, propositio hęretica illa est, quę cōtraria est Ecclesiæ definitioni seu alicui propositioni per Ecclesiam definitæ modo explicato. Loquuti autem sumus de Ecclesia, eiusque definitionibus, vt à quæstione de potestate Pontificis Romani ad definiendas veritates fidei, quam Rex videtur suis verbis inuoluere voluisse, nunc abstineamus, ne à scopo & intentione nostra diuertamur. Etsi enim verissimū sit, definitionem Pontificis ex cathedra loquentis infallibilem veritatem continere, omnesque fideles teneri ad illam firmiter credendam, hoc tamen diuersum non est ab eo, quod diximus, nam cum Pontifex definit, Ecclesia per caput suum loquitur, neque corpus separatur à capite, nec caput à corpore, quia verò magis limitatum est, nam Ecclesia etiam alijs modis potest veritates fidei proponere, approbāte etiam Pontifice, vt per Concilia generalia, & per vniuersalem consensionem Ecclesiæ, ideo ad comprehendendum omnia, & ad vitandas controuersias, generaliùs loquuti sumus. Nam definitiones esse debent, quo ad fieri possit, communes, & extrà controuersiam. Ita ergo pro loci opportunitate satis videtur explicatum, quid sit hæresis quoad materiam, seu quid sit propositio hæretica.

8. Hæresis definitio.

Ex his autem, quæ de propositione hæretica dicta sunt, facilè definiri potest, quid hæresis sit, prout est, seu vitium hominis. Est itaq; hæresis deliberatus assensus, seu credulitas alicuius hæreticæ propositionis. Et in idem recidit, quod scholastici dicunt, esse falsam opinionem circa ea, quæ sunt fidei. Itaq; tam doctrina fidei, quàm illi contraria potest dici materia, circa quam hæresis versatur, diuerso tamen modo, doctrina quidem fidei, deficiendo ab illa, seu illā falsam iudicando, contraria verò doctrina, eligendo illam vt veram, eiq; fidem adhibendo. Dicimus autem, hæresim esse voluntarium assensum, tùm quia hæresis iuxta nomen suum, ex electione propria, & arbitraria procedit, tùm etiam, quia hæresis in malam partem accipitur; ita vt non tantum falsum assensum mentis, sed etiam culpam, lapsumq; voluntatis inuoluat; ideoq; (vt mox dicimus) licet quis erret, assentiendo propositioni fidei contrariæ, non incidit in hæresim propriam, id est, assensus eius non censebitur hæreticus, seu propria hæresis, nisi repugnantiam cum fide catholica cognoscat, & ea non obstante, talem doctrinam vt veram eligat, & credat. Et hac ratione dixit Paul. ad Tit. 3. *Hæreticum hominem post primam, & secundam admonitionem deuita.* Quamuis enim Paulus non rationem, seu substantiam hæresis tradat, sed modum cauendi hæreticos doceat, insinuat nihilominus propriam hæresim non committi, donec aliquis ficiat, sufficienter aduertat, qualis sit doctrina, quam eligit.

Explicatur definitio

9. Hæc ergo conditio ex parte assentientis necessaria est, ex parte verò materiæ generatim dicimus, hęresim esse assensum de re fidei contraria. Quia materia fidei multiplex est, sunt enim in ea dogmata ad Deum, vnum, & trinum, eiusque attributa pertinentia, alia ad Christi humanitatem, eiusque cum verbo hypostaticam vnionem, & in vniuersum ad hominum redemptionem spectantia, & cum his connexa sunt ea, quæ ad Ecclesiæ Catholicæ institutionem, & hierarchiam; eiusque sacramenta, mores, & cæremonias, nec non ad veram remissionem peccatorum, veramque iustitiam, præmiumque, & pœnam humanorum operum spectant: dum ergo materiam

fidei in hæresis definitione indefinitè ponimus, omnia prædicta dogmata complectimur. Vera enim, & propria hæresis in quocumque dogmate fidei committitur. Nam si à Deo reuelatum sit, eadem fidei certitudine credendum est, in quacumque materia versetur. Vnde etiam fit, vt ad veram hæresim, quæ totam fidem destruat, voluntarius assensus vni tantum dogmati fidei contrarius in quacumque materia sufficiat. Quia vnicum mendacium, etiam in re minima ad fidem pertinente, supremam Dei authoritatem destrueret, & quælibet assertio falsa, si inter dogmata fidei inueniri posset, reliqua omnia incerta, & ambigua redderet, ac proinde quilibet assensus cuicumque dogmati fidei contrarius, hæresis est, penitùs destruens fidem. Vnde Paulus scribens ad Galatas, qui circa obseruationem legalium falsam opinionem, & Euangelio contrariam eligere volebant, licèt in alijs mysterijs fidei non errarent, *Euacuati estis* (inquit) *à Christo, qui in lege iustificamini.* Et infra, *Currebatis bene, quis vos impediuit veritati non obedire, persuasio hæc non est ex eo, qui vocat vos, modicum fermentum totam massam corrumpit.* Per quæ verba indicat, illum errorem (si in eo pertinaces essent) fuisse sufficientem ad euacuandam, & corrumpendam totam illorum fidem. Sic etiam schisma Donatistarum in hæresim transijt, pertinaci animo adhærendo vni, vel alteri errori in materia baptismi, vel Ecclesiæ, etiam si in alijs rebus fidei non errarent, vt ex Cypriano, & Augustino sæpè retuli, & in sequenti puncto iterum confirmabo.

10\. *Propria hæretici definitio traditur.*

Tandem colligitur ex dictis, quis propriè, & in rigore hæreticus dicatur, est enim ille, ex Origen. in id ad Titum 3. *Hæreticum hominem, &c.* apud Pamphil. in Apolog. *Qui se Christo credere profitetur, & aliquod dogma in Ecclesiastico ordine receptum commutare, vel subuertere conatur.* Sumiturque ex Paulo dicto loco ad Titum 3. iuncta expositione Patrum, & communi consensu Doctorum, & recepto vsu illius vocis in Ecclesia. Nomen enim hæretici non omnibus infidelibus tribuitur, sed illis tantum, qui Christum confitentes, eius fidem ex parte negant, nam cæteri infideles Iudæi potius, Pagani, aut gentiles appellantur. Est ergò hæreticus ille, qui sub nomine Christiano (nam Christum se credere dicit) veritatem fidei Christi corrumpit, aliquid contra illam sentiendo. Oportet autem, vt ex propria electione, & cum sufficienti cognitione, & iudicio hoc faciat, nam si per ignorantiam, vel incogitantiam error contingat, hæreticum non constituit, quia nondum proprio iudicio damnatus est, neque propriam hæresim commisit. Et hac ratione Augustinus sæpè distinguit inter hæreticum, & credentem hæreticis. Librum enim de vtilit. credendi, sic orditur, *Si mihi ô Honerate vnum, atque idem videretur esse hæreticum, & credentem hæreticis homo, tam lingua, quam stylo in hac causa mihi esse conquiescendum arbitrarer. Nunc verò inter hæc duo plurimum interest, quandoquidem hæreticus est, vt mea fert opinio, qui alicuius temporalis commodi, & maximè gloriæ, principatusque sui gratia falsas, vel nouas opiniones, vel gignit, vel sequitur* (vtique in materia fidei:) *ille autem, qui huiusmodi hominib. credit homo est imagine quadam veritatis, ac pietatis illusus.* In priori namque membro significare voluit Augustinus, vt homo errando in fide, constituatur propriè, & simpliciter hæreticus, necessarium esse, vt propria electione, & videns, se ab vniuersali Ecclesia dissentire, in errorem se præcipitet, & quia hoc moraliter non fit, nisi propter humanum vitium, seu motiuum, ideò illas particulas posuit Augustinus in definitione hæretici, quæ magis occasionem, seu causam voluntariè errandi, quàm intrinsecam conditionem hæresis declarant. In altero autem membro docet, errorem ex ignorantia, quòd fidei, aut Ecclesiæ repugnet, non constituere hominem hæreticum. Quod erit longè certius, si talis ignorantia probabilis (vt aiunt) seu inuincibilis sit, si verò sit ex graui negligentia, & nimia facilitate, non excusabit omninò culpam, excusabit nihilominus eum gradum, & magnitudinem culpæ, quæ ad constituendum, seu simpliciter denominandum hæreticum, iuxta communem vsum sapientum, & totius Ecclesiæ, sufficiat.

Comprobatur definitio ex August.

Eandemque doctrinam habet idem Augustinus epistola 162. in principio dicens, *Qui sententiam suam, quamuis falsam, atque peruersam nulla pertinaci animositate defendunt, præsertim quam non audacia præsumptionis suæ pepererunt, sed à seductis, atque in errorem lapsis parentibus acceperunt, quærunt autem cauta solicitudine veritatem, corrigi parati, cum inuenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi.* E contrario verò lib. 18. de ciuitate cap. 51. sic inquit, *Qui in Ecclesia Christi morbidum aliquid, prauumque sapiunt, si correpti, vt sanum, rectumque sapiant, resistunt contumaciter, suaque pestifera, & mortifera dogmata emendare nolunt, sed defensare persistunt, hæretici sunt, & foras euntes habentur in exercentibus inimicis.* Denique libro quarto de Baptismo, capite decimosexto, adhibito exemplo, vtrunque membrum declarat, dicens, *Constituamus duos, vnumque eorum id sentire de Christo, quod Photinus opinatus est, & in eius hæresi baptizari extra Ecclesiæ communionem: alium verò hoc idem sentire, sed in Catholica baptizari, existimantem istam esse catholicam fidem. Istum nondum hæreticum dico, nisi manifestata sibi doctrina Catholicæ fidei, resistere maluerit, & illud, quod tenebat, eligere quod antequam fiat, manifestum est, illum, qui foris baptizatus est, esse peiorem.* Quæ testimonia ideo refero, quia multa in eis notari possunt, quæ in præsenti causa magnum pondus habent, vt statim etiam indicabo. Est ergo, teste Augustino, necessaria pertinacia in hæresi, vt qui illam eligit, hæreticus habeatur. Et hanc pertinaciam per verbum *eligendi* significauimus cum Hieronymo ad Titum cap. 3. & Tertulliano dictō capite sexto de Præscriptione hæreticorum, qui proptereà libro primo contra Marcion. capite primo significat, illum esse maximè hæreticum, qui à priori fide recedit, *& Deum quem inuenerat, extincto lumine fidei suæ, amisit: & hinc iam destinari possit hæreticus, qui deserto quod prius fuerat, id posteà sibi elegerit, quod retro non erat. In tantum enim hæresis deputabitur, quod postea inducitur, in quantum habebitur, quod retro, & à primordio traditum est.* 11.

Loquutus sum autem in descriptione in singulari de dogmate, vel assensu fidei contrario, vt denotarem ad hæreticum constituendum satis esse, quod vel in vna re tantum à doctrina Catholicæ Ecclesiæ voluntariè dissentiat. Quod ex dictis de hæresi satis per se clarum est. Idque latè tradit Origen. in dicto loco ad Titum 3. recensendo multa specialia dogmata, quæ ad causam præsentem magna ex parte pertinent, adijciens, vnum illorum sufficere ad constituendum hominem hæreticum. Augustinus etiam in locis allegatis licèt interdum, in plurali loquatur de illo, qui falsas, vel nouas opiniones gignit, aut sequitur, sæpiùs in singulari loquitur, de illo, qui peruersam sententiam, vel aliquid morbidum pertinaciter defendit. Vnde libro de Hæresibus, in fine duas classes hæreticorum his verbis distinguit. *Sunt hæretici, quod fatendum est, qui singulis, vel non multò amplius dogmatibus oppugnant regulam veritatis, sicut Macedoniani, vel Photiniani, & quicumque alij ita se se habent. Alij autem (vt ita dixerim) fabulones, id est, qui fabulas vanas, easdemque longas, perplexasque contexuerunt, tam multis falsis dogmatibus pleni sunt, vt ipsi quoque illa numerare non possint, aut difficillimè possint.* Et profectò Lutherus, Caluinus, & similes in hoc posteriori ordine ponendi sunt, tot enim multiplicarunt errores, & tam confusè, & inconstanter eos tradiderunt in controuersiis de Ecclesia, de fide iustificante, de necessitate operum, libertate arbitrij, sacramentis, & similibus, vt vix numerari, vel percipi possint. Henricus item VIII. Rex Angliæ, si mente credidit, iure potuisse facere, quod facto vsurpauit, inter hæreticos primi ordinis numerandus erit, cùm in vno saltem dogmate contra Catholicam Ecclesiã sentire,

12\. *Vnũ dogma fidei contrarium ad hæreticũ constituendũ sufficere, probatur ex Patribus.*

Rationes idē probantur.

sentire, elegerit. Quòd enim vnum dogma sufficiat, patet facilè ex dictis: hæreticus siquidem ab hæresi denominatur, quia illam amplectitur, vel committit, sed ad hæresim sufficit vnum falsum dogma, seu voluntarius assensus illius; ergo etiam sufficit ad hęreticum constituendum. Item vnum falsum dogma destruit totam fidem, & voluntarius assensus eius, etiam si vnus tantum sit, & in vna sola materia, totam fidem diuinam in tali homine destruit; ergo constituit illum verè hæreticum. Deniq; constituit infidelem, & non in altera specie, vt constat: ergo constituit hæreticum.

19. Ex his ergo principiis, quæ certissima sunt, & Rex Iacobus negare non potest, si sapere velit: ipse de se iudicium pręferat, an à se ipso damnatus sit, vt more Tertulliani, & Cypriani loquar. Nos enim summopere cupimus, Regem hæreticum non esse, & fugimus nominare, scimus enim, Augustinum eum Pelagianis disputantem dixisse, *Possemus forsitan, si vellemus, eos hæreticos appellare, nec tamen appellamus.* Non tamē propterea omittebat, veritatem eis ostendere & conscientiam illorum conuenire, & omnibus modis cōuincere, vt corriperentur, & ad meliorem mentem redirent. Optimamque reddit rationem. *Quia in rebus nondùm plena Ecclesiæ authoritate firmatis referendus est error, non tamen progredi debet, vt etiam fundamentum ipsum Ecclesiæ quatere moliatur. Non expedit. Adhuc forte non est reprehendenda patientia, sed debemus timere, ne culpetur etiam negligentia.* Quandoquidem igitur nos in ea causa cū Rege Iacobo contendimus in qua fundamentum Ecclesiæ quatere molitur, simili etiam affectu, impari quamuis ingenio, vel authoritate, statū eius demonstrare studemus, non vt illum hæreticū vocitemus, sed vt ipse resipiscat, & videat, ne sit, quod appellari meritò recusat. Nam profectò excusationes eius nullius momenti, vel ipsimet Regi perpendenti apparebunt. Nullaque alia (proculdubio) excogitari potest, qua rationes, & probationes adductæ el[u]dantur.

Tert. de Præscrip. c. 6. Cypr. epist. 55 in fine. Aug. ser. 14. de verb. Apost. c. vlt.

CAPVT XXIV.

Rationes quibus Rex hæretici maculam fugere studet, refelluntur.

1. IN prima igitur ratione sua duo excusationis capita Rex indicat: vnum, quod Patrem, & auum paternum eiusdem sectæ, quam ipse nunc profitetur, habuerit: alterum, quod in Catholica Ecclesia nunquam fuerit. In priore capite omittendum illud censui, quod ad veritatem historiæ pertinet, quia multi, vel illud negant, vel in dubium reuocant: Nam cum Rex neque Patrem, neque auum cognouerit, quos ante vsum rationis amisit, & ab hęreticis educatus, & inter eos semper conuersatus fuerit, facilè potuit hac in re ab eis decipi, vt ipsum in errorem suum facilius inducerent. Verumtamen quidquid Auus, vel Pater eius de fide senserint, eorum lapsus propriam hæresim non excusabit, si post sufficientem monitionem, & instructionem, illam non correxit. Relegat quæso, sententiam Augustini paulò antea citatam ex Epist. 162. vbi loquens in specie de illis, qui falsam, & peruersam credunt doctrinam, quam non audacia sua pepererunt, sed à seductis, atq; in errorem lapsis Parentibus acceperunt, tunc solùm eos inter hæreticos non deputat, quando non pertinaci animo talem doctrinam defendunt, sed de veritate soliciti, parati sunt, errorem corrigere. E contrario verò in aliis locis sine vlla distinctione vt hæreticum damnat pertinacem in errore, siue illum per se inuenerit, siue à falso doctore siue à parente didicerit. Quod etiam ratio ipsa manifestè ostendit, nam parentis error, quando iam à prole discerni potest, ipsius culpam non excusat, quin potius accusat.

2. Quod verò Rex addit, nunquam in eadem Ecclesia cum Catholicis fuisse, in primis ex confessione eius, addito vero Theologiæ principio, negari meritò potest. Ipse enim fatetur, se fuisse ritu catholico baptizatum, cum adhuc sub cura, & potestate serenissimæ Reginæ, & Catholicæ matris existeret: ex iis autem principijs manifestè concluditur, ipsum fuisse spiritualiter genitum in Ecclesia Catholica: non in hæreticorum synagoga, quia & baptismus, quo fuit regeneratus, est proprium donum Ecclesiæ Catholicæ, licet interdum ab hæreticis possideatur, & ministretur, vt ait Augustinus libro primo de Baptismo, capite decimo, & serenissima ipsius mater, sub cuius potestate tunc erat Rex, vnita erat Ecclesiæ catholicæ, vt membrum eius per fidem, quam profitebatur: ergo etiam filius regeneratus est Ecclesiæ, tanquam eiusdem membrum. Imo quamuis nullus ex parentibus esset Catholicus, per solum baptismum ritè ministratum, & non indignè receptum factus esset Ecclesiæ Catholicæ membrum, quia veram iustitiam: & fidem Christi per baptismum accepit, simul cum Christi charactere: ergo coniunctus fuit Ecclesiæ per sacramentum fidei, & per fidem sacramenti, quod satis omninò est, vt fuerit membrum eius. Sicut etiam catechumenus verè fidelis, & catholicus, si propter necessitatē ab hęretico baptizetur cum vera fide, & conuenienti dispositione, plenè sanctificatur, & vnitur Christo vt capiti, & Ecclesiæ catholicæ vt corpori eius, iuxta doctrinam Augustini libro 1. de Baptism. cap. 2. ergo idem sentiendum est de infante, etiamsi à ministro hæretico, & sub parentibus hæreticis baptizetur. Quia licet ministri, vel parentes errent priuato errore, nihilominus baptizatur in fide veræ Ecclesiæ, & per eandem fidem, quam in baptismo accipit infusam, membrum eiusdem Ecclesiæ efficitur, etiamsi sub potestate alienorum, & hostium Ecclesiæ detineatur. Quamdiu ergo Rex Angliæ baptismalem iustitiam, & fidem non amisit, in Ecclesia Catholica fuit: nam ab illa fuit regeneratus, iuxta doctrinam Augustini libro 1. de Baptismo, cap. 10. & ab eadem habuit characterem, & fidem, quia sibi illum coniunxit. Nam in illa ætate, quæ actus fidei capax non est, ad prædictam vnionem, habitus sufficit, cum etiam ad vnionem cum Christo sufficiat: ergo ex illo capite excusari non potest, quo minus amittendo postea fidem per proprium actum hæresis, ab Ecclesia Catholica defecerit.

Regem Iacobum in Catholica Ecclesia aliquando fuisse probatur.

Catechumenus ritè ab hæreticis baptizatus verè membrū Ecclesiæ efficitur.

Et quamuis hæc verissima sint, addi præterea potest, posse aliquem esse verè, & propriè hæreticum, etiam si nunquam in Ecclesia Catholica fuerit. Nam si quis à principio instructus fuit ab hæreticis non ritè baptizantibus, posteaque in errore semel concepto post sufficientem animaduersionē pertinaciter duret, vere fit hæreticus, quia incipit esse infidelis sub nomine Christiano, & tamen ille nunquam fuit in Ecclesia, quia neque verum baptismum, neque veram fidem in habitu, vel in actu habuit. Et hoc modo docent interdum Concilia, & Patres, vt hæretici non ritè baptizati venientes ad Ecclesiam per baptismū recipiantur, vt de Paulianistis statuit Concilium Nicænum canon. 19. Erant ergo illi hæretici, quamuis antea nunquam in Ecclesia Catholica fuissent. Ratio verò est, quia de ratione hæretici non est, vt sit vere baptizatus, sed sufficit, quod cum Christum confiteatur, in ipsius fide pertinaciter contra Catholicam Ecclesiam sentiat. Quin potius licet aliquis non solum vere baptizatus nō sit, verum etiam nunquam fuerit Catholicus, potest esse hæreticus, si cognoscendo, & confitendo Christum, veram eius fidem non integre profiteatur. Hoc enim satis est ad infidelitatem hæresis, etiamsi persona sic errans nunquam fidem Catholicam prius professa fuerit, & ab illa postea discesserit: nam hoc ad circumstantiam Apostasiæ necessarium est, non ad propriam maculam hæresis, quæ sine illa circumstantia inueniri potest iuxta doctrinam D. Thomæ 2. 2. q. 11. & 12. Loquimur 3.

Potest aliquis esse hæreticus, etiā si in Ecclesia catholica nunquam extiterit.

autem

autem de hęretico quoad culpam, non quoad pœnas Ecclesiæ, quia vt illas incurrat, characterem baptismi habere oportebit, per se loquendo, vt latius in dicto loco de Infidelitate tractatur. Hoc ergò nunc satis fuerit ad ostendendum, Regis excusationem, neque in eo, quod assumit, neque in illatione fundamentum habere.

4. Refellitur secunda Regis ratio.

In secunda etiam excusatione non rectè Rex colligit, nam licèt quispiam ritè baptizatus sit, nullumque errorem circa baptismum, nullamuè controuersiam in ea materia cum Catholicis habeat, nihilominus propter errores in alijs articulis fidei pertinaciter conceptos, potest esse hæreticus. Aliàs neque Arius, neque Lutherus, neque alij similes fuissent hæretici: nam fuerunt ritè baptizati, & circa baptismum vel ritum eius controuersias non excitarunt, sed propter alias hæreses hæretici facti sunt. Ad præsentem ergo causam parùm refert, quòd Rex fuerit rite baptizatus, & quòd de baptismo controuersiam nobiscum non habeat, sed considerandum est, num in alijs reb. fidei à Catholica Ecclesia dissentiat. Nam, vt Augustinus (aliud agens) dixit, *Non sacramenta Christiana te faciunt hæreticum, sed praua dissensio.* Alloquiturque Donatistas, de quibus paulò post dicit, *Nobiscum estis in baptismo, in symbolo, & in cæteris sacramentis Dominicis, in spiritu autem vnitatis, & vinculo pacis, in ipsa denique Catholica Ecclesia nobiscum non estis.* Quælibet ergo dissensio ab Ecclesia Catholica in doctrina fidei facit hæreticum eum, qui in Christum credere profitetur, etiam si nec baptismo careat, nec circa baptismum erret.

Aug. epist. 48

5. Diluitur vltima ratio.

Superest vltima ratio, in qua Rex ea, quæ credit, enumerat, vt inde se catholicum esse comprobet. Sed profectò non rectè colligit, tùm quia nec sufficienter credit ea, quæ enumerat, neque sufficienter enumerat, quæ Catholicus credere deberet. Primum itaque ait, se fidem adhibere Scripturis sanctis: sed quibus? non omnibus, quas Catholica Ecclesia approbauit, sed quas ipse sibi elegit, credendas; ergo fides, quàm Scripturis adhibet, catholica non est: nam catholica fides vniuersalis est, & non aliundè, quam ab Ecclesia Catholica, teste Augustino, recepit scripturas. Deinde quem sensum Scripturæ sanctæ sua fide credit? Quem nempe sua certa scientia inuenisse se credit. Non ergo per fidem Catholicam Scripturis credit: nam fides Catholica proprio iudicio, & priuato spiritu nequaquam nititur, sed Ecclesiæ Catholicæ in exponendis Scripturis regulam tenet. Verùm hæc in superioribus latè tractata sunt.

6. Ad verā fidei confessionem nō sufficiunt symbola, absq; catholico sensu credita.

Secundò numerat Rex symbola fidei, in quæ se iurare dicit. Sed de his (vt suprà etiam notaui) interrogandus est, an in omnibus illa Symbola recipiat in eo sensu, quo Catholica Ecclesia illa recipit: nam si hoc affirmare non audet, (quia re vera non ita est) tenere, aut iurare literam Symboli non satis est, vt se Catholicum ostendat. Sententia est Cypriani Epistola 76. ad Magnum, vbi cùm dixisset, schismaticos, vtique hæreticos, gentilibus adæquari, subiungit. *Quod si aliquis illud opponat, vt dicat, eandem Nouatianum legem tenere, quam Catholica Ecclesia teneat, eodem Symbolo, quo & nos baptizare, eundem nosse Deum Patrem, eundem Filium, eundem Spiritum sanctum, ac propter hoc vsurpare eum potestatem baptizandi posse, quòd videatur in interrogatione baptismi a nobis non discrepare: sciat quisquis hoc opponendum putat, primùm non esse vnam nobis, & schismaticis symboli legem, neque eandem interrogationem. Nam cum dicunt, credis remissionem peccatorum, & vitam æternam per sanctam Ecclesiam? mentiuntur in interrogatione, quando non habeant Ecclesiam, &c.* In qua Cypriani sententia solùm pondero ad professionem, & veram fidei confessionem non satis esse recipere verba Symboli, vel in ea iurare, nisi in sensu catholico credantur, neque satis esse (vt etiam subiungit Cyprianus) confiteri Patrem, Filium, & Spiritum sanctum etiam in sensu catholico, si alij articuli de remissione peccatorum, & de vna sancta, & Catholica Ecclesia in peruerso retineantur sensu, sicut constat intelligi à Protestantibus. Nam ex dictis supra de Ecclesia manifestè liquet, quantum in articulo de Ecclesia omnes illi errent, quod nunc nobis sufficit: nam de aliis articulis non est hic disputandi locus.

7. Omnia authentica Cōcilia æque certitudin- recipienda sunt.

Tertiò numerat Rex quatuor prima Concilia Generalia, eaq; dicit se tanquam Catholica, & orthodoxa venerari. Vbi etiam statim interrogandum occurrit, cur hæc potius, quàm quintum, vel sextum, vel alia authentica vsq; ad Concilium Tridentinum recipiat? Nam si externam speciem, seu solennitatem (vt ita dicam) spectemus, non minor fuit posterioribus Concilijs generalibus, quàm illis quatuor primis nam eadem authoritate Pontificia congregata, & confirmata fuerunt. & conuocatio æquè vniuersalis fuit, & concursus, vel æquè frequens, vel interdum maior, vel si aliquando fuit minor, parum refert, idem siquidem contigit in quatuor primis Concilijs, hocq; accidentarium prorsus est ad Concilij vniuersalitatem, idemq; cum proportione dico de sapientia, aut sanctitate personarum ad Concilia venientium, eaque celebrantium. Si autem in Concilijs consideremus internam, & primariam virtutem eorum, quæ assistentia Spiritus sancti, & hanc credit, & hoc recognoscit Rex in quatuor primis Concilijs, & ideò illa veneratur, cur non credit, & recognoscit eandem in posterioribus Concilijs, & pari veneratione ea recipit? Certè non video, quid respondere possit, nisi vel post tempora quatuor primorum Conciliorum Ecclesiam Catholicam iam perijsse, & vera fide defecisse, & ideo Concilia illius quantumuis generalia, iam non fuisse vera Concilia, sed congregationes perfidorum, vel se, & suos per priuatum spiritum proprium posse discernere inter vera & falsa Concilia, & per illum approbare quatuor prima, & non reliqua. Sed de his, & similibus responsis, quam vana, & voluntaria, quamq; per se incredibilia, apud quemcunque virum prudentem, quàm deniq; erronea, & non solum sanctis Patribus, sed etiam Scripturis sanctis contraria sint, satis est à nobis in superioribus demonstratum.

8. Præclud- euasio qu- dã Regis.

Fortasse aliud fuit Regis consilium illa potius venerandi Concilia, quàm alia, non quia assistentiam Spiritus sancti veris Concilijs credat esse promissam, neque etiam quia crediderit errare non potuisse, sed quia iudicat, de facto non errasse, sed consentaneè ad scripturas sacras docuisse, quod de alijs Concilijs nō iudicat. Quòd si ita de Concilijs sentit, hoc non est credere Concilio generali tanquam regulæ fidei, sed est proprio iudicio approbare Concilium, & reprobare; hoc autem modo recipere Concilia ad humanam opinionem potius, quàm ad fidem pertinet. Et hinc etiam prouenire videtur, vt Protestantes nō plenè, & integre illa Concilia recipientes, venerentur, sed in ea tantum parte doctrinæ, quæ illis non contradicit, non tamen in alijs decretis præsertim moralibus, neque in modo deducendi veritatem ex traditionibus Ecclesiæ, & consensu Patrum, neque in recognitione Sedis Apostolicæ Romanæ, cui semper primas deferunt, vt erudité notauit in sua Apologia doctissimus Cardinalis Bellarminus capite 7. & iuxta occurrentes occasiones in sequentibus declarabimus.

Quarto denique commemorat Rex Patrum consensum vnanimé, eorum videlicet, qui quadringentis, vel quingentis annis post Christum fuerunt. Vbi statim occurrit eadem obiectio, quia gratis, soloque arbitrio suo discernit inter Patres maioris, vel minoris antiquitatis, cum multi tempore inæquales, nec sanctitate, nec sapientia fuerint inferiores; & (quod caput est) in rebus ad fidem & salutem pertinentibus à vestigiis antiquorum non discesserint, vt Gregorius Magnus, Gregorius Turonensis, Isidorus, Ioannes Damascenus, venerabilis Beda, Remigius, Petrus

Damia-

Damianus, Anselmus, Bernardus, Thomas, Bonauẽtura, Laurentius Iustinianus, & alij similes. Deinde inter illos antiquos Patres meritò numerantur Dionysius, & Ignatius, quos Protestantes aliqui non solùm non admittunt, sed etiam conuitiis onerant. Deinde Leoni 1. & Innocentio 1. & aliis Sanctis illorum temporum Pontificibus nihil ferè defertunt, solùm quia Pontifices fuerunt, licet non minori sapientia scripserint. Deniq; Patres etiam alios, quotiescumq; persentiscunt sibi contrarios, facilè reijciunt, vel negando, esse eorum scripta, licet eorum nomine circumferantur, vel ipsis errorem attribuendo. Vnde etiam ipse Rex in hoc puncto non profitetur, se credere omnia, quæ illi Patres vnanimi consensu docuerunt, etiam de rebus ad salutem necessarijs, sed solùm ea non reprehendere, vel ad summum obmutescere, quod parum, & diminutum est ad integram fidei cõfessionem, quia ex huiusmodi vnanimi consensu in tali materia consurgit Ecclesiastica traditio, quę continuata semper in Ecclesia Catholica, sufficit ad regulam fidei, vt supra probatum est.

10. Quamobrem licet concederemus Regi, verum simpliciter esse, quod in illa ratione profitetur, de fide, quam præbet Symbolis, & quatuor Concilijs, nihilominus nec rectè, nec sufficienter concluderet eius ratio: alioqui oportebit, vt multos ab Ecclesia vt hæreticos damnatos, hæreticos fuisse inficiemur. Heluidius enim, & qui ab Epiphanio Antidicomarianitæ appellantur, inter hæreticos numerantur ab Augustino, quamuis illi fidem adhiberent Scripturis, Symbolis, & Concilijs, quia beatissimam Mariã alios post Christum filios ex Ioseph habuisse solùm contendebant: licet id non sit expresse contra Scripturam, Symbola, vel quatuor Concilia, sed contra Ecclesiasticam ab omnibus Catholicis receptam traditionem. Deinde habemus optimum exemplum in Donatistis, de quibus ait Cyprianus suprà, in principio perseuerando in eadem fide, & religione, & vsu sacramentorum schisma fuisse, Ecclesiam scindendo, & cathedram, ac primatum vsurpando. Addit verò Augustinus lib. de Hæresib. in 69. *Pertinaci defensione firmata in hæresim schisma verterunt*, & ita factos esse hæreticos. Explicans autem quomodo primum facti sint hæretici, addit, *Tanquam Ecclesia Christi propter crimina Cæciliani, seu vera, seu, quod magis iudicibus apparuit, falsa, de toto orbe terrarum perierit, vbi futura promissa est, atque in Africa in Donati parte remanserit, in aliis terrarum partibus quasi contagione communionis extincta.* In quibus verbis non obscurè innuit Augustinus, Donatistas factos esse hæreticos, malè sentiendo de Ecclesia, à qua per schisma fuerunt diuisi. Et tamen Donatistæ dicebant, se credere Scripturis & Symbolo Apostolorum, reliqua enim symbola, & quatuor Concilia generalia, quando Donatus incepit, nondum facta fuerant: fidem autem postea in illis definitam tenebant, (quantum ex Cypriano, & Augustino colligimus) & tamen propter solum errorem, quo malè de Ecclesia sentire cæperunt, hæretici facti sunt. Si quis autẽ rectè consideret, idem Protestantibus, & præcipuè Anglicanæ sectæ accidisse reperiet, quę per schisma, & vsurpationem Primatus incepit, & postea eo processit, vt propter communicationem cum Pontifice Romano, cui falsa crimina, & errores imposuit, vniuersalem Ecclesiam visibilem defecisse pronunciat.

Ratio Regis insufficiens ostenditur.

Epiphan. hæres. 78.

August. hæres. 56. & 85.

11. Addit præterea de Donatistis Augustinus, *Audent etiam rebaptizare Catholicos, vbi se amplius hæreticos esse firmarunt, cum Ecclesia Catholica vniuersæ placuerit, nec in ipsis hæreticis commune baptisma rescindere.* Dicit autẽ, per hoc amplius firmatur esse hæreticos, quia nouam hæresim addiderunt, qua tamen nõ obstante, diceret Donatus se admittere scripturam, & symbolum, & vnicum verum baptisma, quod in sua Ecclesia esse contendebat. Hoc autem totum, si non in eadem baptismi materia, in multis alijs similibus, in opinione Anglicana videre licet. Nam postquam cœpit malè de Ecclesia sentire, multa contra vniuersalem eius sensum, ac definitionem recepit, & docuit, quibus in hęresi amplius firmata est, vt paulò superius loquutus est Augustinus. Possumus prætereà in exemplum adducere omnes hæreticos qui priuatos, & singulares errores habuerunt, & hæretici ab vniuersa Ecclesia reputantur, licet Scripturas, symbola, & quatuor Concilia generalia, vel ea, quæ suis temporibus facta fuerant, se credere dicerent, ea omnia malè interpretando. Vt colligitur ex his, quæ de varijs erroribus, quorum singuli ad constituendum hominem hæreticum sufficiunt, refert Origenes ad Tit. 3. apud Pamphilum in Apologia. Item ex his quæ de Pelagianis, Anabaptistis, Monotelitis, Iouinianistis, & alijs, Augustinus, Epiphanius, & alij referunt, quos esse hęreticos manifestum est: & ipsi Protestantes multos ex his ita vocare nõ dubitabunt. Ergo illa excusatio non est sufficiens, quando illa non obstante, multa contra Ecclesiam Catholicam creduntur, siue aliter interpretando Scripturam, aut symbola, quàm ipsa Ecclesia sentiat, siue multa damnando, quæ eiusdem Ecclesiæ authoritate approbata, ac definita sunt. Talem autem esse fidem suam Rex Angliæ non solùm non negat, verùm etiam expressè affirmat, Catholicam Ecclesiam de varijs erroribus accusando, quot enim errores illi obijcit, tot hæreses in sua secta inuenire confitetur, totiesque docet, vniuersalem Ecclesiam posse in fide, & moribus errare, quod hæreticum est.

CAPVT XXV.

Immerito Anglicanam sectam fidem suam, & Ecclesiæ authoritatem ad quingentesimum Christi annum limitare.

PRius quam in sequenti libro errores Anglicani schismatis sigillatim refellamus, operæ pretium duxi in præsenti capite, quædam Regis verba, quibus (vt ita dicam) certos quosdam credulitatis suæ, & consensionis cum Ecclesia Romana pręscribit terminos, cæterorum vtpote fundamenta, proponere, diligenterque expendere. Verba autem sunt eiusmodi. *Quòd si Romana Ecclesiæ officina fidei articulos ante quingentesimum Christi annum inauditos, ac multos recenter excudit, non sum, credo, damnandus pro hæretico, si ad has nouitia, & nupera non accedam.*

Hæc certè verba veluti generalem credendi regulam continent, seu limitationem quandam, mensuram, vel terminum, quem credulitati suæ præscribit Rex, videlicet, vt ad fidei articulos, propositiones, quæ post quingentesimum Christi annum in Ecclesia definitæ sunt, non extendatur: supponere autem videtur, se credere omnia, quæ quinque primis sæculis Ecclesia tanquam de fide necessaria credidit. Quamquàm hanc posteriorem partem affirmantem non tam expresse ponit, sicut alteram negantem. Nam licet paulò inferius videatur illam etiam profiteri, verbis tamen mutatis, magisque confusis, & ambiguis, ne fortasse illis possit constringi, vt infrà, quandam sponsionem Regis vrgendo, & exigendo, ponderabo. Nunc ergo circa alteram partem, in qua refugit Rex credere, si quid est post quingentesimum annum in Ecclesia definitum, rationem huius regulæ credendi, vel potius non credendi, à serenissimo Rege postulare, necessarium iudico. Neque enim verisimile est, ipsum pro solo suo arbitratu terminum illius temporis sibi statuisse, alioqui tota eius fides non solum erit merè humana, sed etiam prudenti ratione carebit, quod quam Christianę fidei repugnet, omnibus perspicuum manet: ad cuius rationem reddendam parati esse debemus, iuxta monitionem Petri 1. canonic. capite 3. quam de ratione inducente ad credendum explicuit Augustinus epist. 222. Potuit itaque

Coniectura quibus Rex ad prædicta credendi regulam astruendam, adduci potuit. que Rex moueri ad sic limitandam fidem suam, vel quia decreuit, nihil sibi esse credendum, nisi quod per suam certam scientiam scriptum esse intelligit in illis libris canonicis, quos vt sacros admittit: vel quia credit Ecclesiam Catholicam gubernatam esse à Spiritu sancto ad conseruandam puram fidem per quingentos annos, & non amplius, vel quia non loquitur de Ecclesia Catholica, sed de Romana; & illam dicit ab illo tempore errasse. Sed hæc non sufficiunt ad excusandum errorē illius limitationis: imò omnia & singula conuincunt; illam, & contra fidem & contra rationem esse, vt dicta tria membra examinando patebit.

3. *Soluuntur coniectura adducta.* Nam prima ratio facilè ex superius dictis refutatur. Tum quia ostendimus contra fidem, & contra rationem esse admittere quosdam libros approbatos ab Ecclesia, & alios repudiare, cum nullus canonici fidem possit sortiri, nisi per authoritatem Ecclesiæ, & hæc eadem sit in omnibus, ac proinde si in vno inueniatur fallax, incerta in omnibus fiat. Tum quia contra principia fidei, & contra naturalem rationem sit in priuatum spiritum fidem reducere, & illam vt certam, & omnibus necessariam prædicare Præterea occurrit hic peculiaris ratio, quia priuatus iste spiritus etiam potest suggerere, aliquid in Scriptura esse credendum, aliter quam fuerit intellectum in primis quinque sæculis, & è conuerso potest quispiam sensum aliquem scripturæ approbare, qui post quingentos Christi annos ab aliquo etiam priuato spiritu excogitatus fuit, licèt fuerit contrarius dogmatibus prioribus quinque sæculis receptis, nulla est enim maior ratio de vno tempore, quàm de alio, si semel aliquis sibi persuadeat fidem esse dandam huic priuato spiritui. Quòd si fortasse Rex dicat, spiritum sibi dictare, in illis quinque primis sæculis non esse erratum ab Ecclesia in intelligentia Scripturarum, & postea esse erratum, certè ostendere non potest, vbi hoc legat, vt per suam certam scientiam intelligat, authentice, & canonice esse scriptum, & ita constat *Euasioni occurritur.* sine fundamento, etiam ab ipso Rege discrimen illud seu limitationem temporum præscribi. Quod si coniecturis tantùm humanis Rex ducatur, statim ostendemus, nullas esse, nulliusque ponderis & momenti, Vnde immerito illas anteponit certæ, & indubitatæ fidei.

4. *2. Coniecturæ solutio.* Venio ad secundam rationem, & simili modo inquiro, vnde constet, Ecclasiam catholicam per quingentos primos annos gubernatam esse, & in vera, ac pura fide à Spiritu sancto conseruatam. Certè non aliundè, quàm ex Christi promissionibus; alioqui voluntariè, & sine fundamento enunciatur. At Christus Dominus quingentorum annorum spatium, suę promissioni limitem, vt ex Scripturis liquet, nō præfixit. Sine fundamento ergo fidei Christianæ istiusmodi præfigitur terminus. Imò verò contra fidei fundamentum, quia Christi promissiones indefinitæ sunt, & interminatæ (vt sic dicam) ergo contra fidem est, illis præscribere terminum. Quin potius in eis sæpe addit Dominus de promissione spiritus, *Vt maneat vobiscum in æternum*, & de protectione sua, *vsque ad consummationem sæculi*: ergo si à quingentesimo Christi anno cessauit Ecclesia protegi à Christo, & à Spiritu sancto, gubernari pro maiori parte temporis fallax, & infidelis fuit promissio, & sic sine causa creditur, illis prioribus temporibus fuisse impletam: vel è conuerso si fides Ecclesiæ Catholicæ ob eā causam creditur pura in illis primis quinque sæculis, credendum eadem fide est, non minùs puram durasse per vndecim sequentia sæcula.

5. *Euasio regis.* Dicèt fortasse Rex, in illis quinque primis sæculis, Ecclesiam conseruasse veram fidem, non quia errare non potuerit, sed quia de facto non errauit, postea verò errasse. *Solutio.* At si ita sentit de primitiua, & antiqua Ecclesia vsque ad quingentesimum annum, profecto non credit fide diuina. Ecclesiam toto illo tempore non errasse, quia nullibi hoc reuelatum est, nec in libris canonicis scriptum, nisi in quantum in eis inueniuntur dictæ promissiones, & testimonium Pauli vocantis Ecclesiam columnam, & firmamentum veritatis, quæ verba, & limitationem temporis non habent, & propter infallibilem assistentiam Spiritus sancti ad nunquam errandum pronunciata sunt. Si ergo in hoc sensu non accipiantur, non habet Rex vnde per fidem credat, Ecclesiam durasse Catholicam in primis illis quinque sæculis, aut non errasse in Concilio Nicæno, vel aliis tribus, nec etiam potest certa fide credere ipsummet symbolum Concilij Nicæni, vel Constantino politanum, saltem quantum ad additiones in eis factas, & maximè quoad articulum de Ecclesia Catholica prout illis temporibus durante. Solis ergo coniecturis humanis, vel historijs, aut proprio arbitrio ducitur Rex in credēdo in illis sæculis Ecclesiam non errasse: posset que certè non multum dissimilibus, neque inæqualibus credere idem de posterioribus sæculis, nisi à falsis ministris ab incunabulis contrarium errorem imbibisset. Illa ergo limitatio, & discretio temporum statim ostendit, talem fidem non posse esse catholicam, neque in diuino verbo fundatam.

6. *Diluitur 3. coniectura* Tertia verò ratio, seu excusatio (nimirum si Rex asserat, se non loqui de Ecclesia Catholica, sed de Romana) satis superque in capite quinto reiecta est, quia nec Romana Ecclesia vnquam fuit à catholica separata, neque Ecclesia Catholica semel in Romana fundata, ab illa fuit vnquā diuisa. Præterea si post quingentesimum Christi annum Rex loquatur de Romana Ecclesia, oportet, vt etiam prioribus quinque sæculis de eadem identidem pronunciet eadem: tum quia solum de Ecclesiæ *Romanæ officina* in tota illa sententia loquitur: tum etiam quia aliàs incongrua esset, & non satis sibi constans, vel firma eius sententia. Concedat ergo necesse est, in illis quingentis primis annis Ecclesiam Romanam non errasse, neque ex officina eius falsum articulum prodiisse, nam illos articulos, quos tanquam nouitios, & nuperos reprehendit, ipsemet fatetur, in illis quinque primis sęculis fuisse inauditos, fatetur ergo nihil habere, quod illis sæculis in Ecclesia Romana reprehendat, ac proinde saltem pro eisdem non errasse. Hoc autem posito, discursum proximè factum recolentes stabilimus. Aut enim creditur Ecclesia Romana illis quinque primis sæculis non errasse, quia errare non potuit propter Spiritus sancti assistentiam, vel quia de facto, & quasi casu non errauit. *Dilēma contra Regem.* Prius membrum licet verissimum sit, scio esse non à rege admittendum ne tantam prærogatiuam, & insigne priuilegium, vel ad breue tempus Ecclesiæ Romanæ attribuat; præsertim quia si constanter loqui velit, & pro vno tempore illud recognoscat pro alio renuere nequaquam potest. Quia pro quocumque tempore admittatur, fundari debet in promissione Christi, verba autem Christi, *Ego rogabo pro te*, &c. Et illa, *Portæ inferi non præualebunt aduersus eam*, non habent vllam temporis limitationem, sed indefinitè prolata omnia futura tempora comprehendunt.

7. Negabit ergo Rex, vt credo, habuisse vnquam Ecclesiam Romanam hoc priuilegium, magisque aliud membrum eliget, scilicet, ipso facto ita euenisse, vt illis quingentis annis Ecclesia Romana non errauerit, licet priuilegium non errandi, non haberet, ac subinde non certa fide, sed humana coniectura, & libera opinione credit, illis quinque sæculis Ecclesiam Romanam non errasse. Vnde vlterius consequitur, idem de Ecclesia Catholica asserendum esse, quod quàm sit absurdum, iam declaratum manet. Consecutio verò patet, quia totis illis quingentis annis id credebat Ecclesia Catholica, quod credebat Ecclesia Romana, & illi articuli prodierunt ex officina Ecclesiæ Catholicæ, qui prodierunt ex officina Ecclesiæ Romanæ. Nam eius Pontifex in Cōcilijs quatuor generali-

neralibus illorum temporum (quę maximè dici poſſunt officina Eccleſiæ Catholicæ) præfuit, & præſedit, & ab illius confirmatione, & approbatione potiſsimam firmitatem habuerunt, vt ex actis eorũdem Conciliorum manifeſte conſtat, & inferius commodiori occaſione dicetur: ergo nõ poteſt eſſe maior certitudo de puritate fidei Eccleſiæ Catholicæ pro illo tempore, quàm de firmitate fidei Eccleſiæ Romanæ. Vnde ſi hæc ad humanam opinionẽ reuocatur, tota fides illorum nutabit, & authoritas quatuor primorum Conciliorum merè humana erit, ſymbolumq; Athanaſij nullam præter humanam habiturum eſt authoritatem. Quia quam habet maximam, ab Eccleſia Romana recepit, idemq; ſupra de ſymbolo Nicæno, ſeu Conſtantinopolitano intulimus. Accedit deniq; quod Patres illius temporis non humanæ induſtriæ, ſed aſsiſtentiæ diuini Spiritus firmitatem, & puritatem fidei Sedis Romanæ, & perpetuam ſucceſſionem Epiſcoporum eius tanquã diuinæ protectionis miraculo tribuerunt ſemper, vt ex Cypriano, Auguſt. & aliis nuper teſtati ſumus. & maximè conſtat ex decretis, & Epiſtolis Pontificum eiuſdem ſedis, & illorum temporum, de quibus tamen omnibus in diſcurſu ſupponitur puram, conſeruaſſe fidem, & inter illos multi fuerunt ſanctiſsimi martyres, & Apoſtolis propinquiſsimi, vt Clemens, Anacletus, & ſimiles. Alij vero fuerunt ſapientiſsimi, & ſancti Confeſſores, vt Leo I. Innocentius, & alij.

8 Ex quibus tandem concludimus, contra omnem fidem eſſe attribuere Eccleſiæ Romanæ, quod poſt quingenteſimum Chriſti annum officina fuerit falſorum fidei articulorum. Primò quia oſtenſum eſt, puritatem fidei, quam primis quinq; ſeculis habuit, non humano tantum conſilio, ſed diuino priuilegio fuiſſe conſeruatam: hoc autem priuilegium ſublatum non eſt, vel amiſſum quingenteſimo Chriſti anno: tùm quia hoc nec probatur nec probari poteſt, & contra priuilegium antiquiſsimum, Chriſti ipſius ore exhibitum non præſumitur, niſi probetur: tùm maximè, quia perpetuitas illius priuilegij ſufficienter ex Scripturis, & ex communi traditione Patrum probatur, ut ſuprà factum eſt, & in lib. 3. aliquid fortaſſe addemus.

Concluditur eſſe contra fidem, Eccleſiæ Romanæ falſos articulos attribuere.

1. Ratio.

9 Secundò, quia etiam poſt prima quinque ſæcula non poteſt ſeparari officina Eccleſiæ Romanæ ab officina Eccleſiæ Catholicæ, ſed affirmare, ab officina Eccleſiæ Catholicæ produiſſe vnquam falſos articulos fidei, eſt planè hæreticum, quia nihil aliud eſt, quàm dicere, Eccleſiam Chriſti amiſiſſe fidem catholicam, ac ſubinde periiſſe; ergo non minus erratur, de Romana Eccleſia ita ſentiendo. Prima propoſitio uno, vel alio exemplo declaratur; Nam quinta, vel ſexta ſynodus generalis non minus fuit officina Eccleſię Catholicæ ſimul, & Romanæ, quam tertia, vel quarta; ergo ſi Eccleſia Romana potuit errare, vel errauit poſt illos quingentos annos, idem ſentiri poteſt de tota Eccleſia Catholica. A qua ſententia non longè videtur diſtare Rex Iacobus, nam ob eam cauſam non recipit Concilia generalia poſt quingenteſimum Chriſti annum celebrata. Sed longè aliter ſentit de quinta Synodo Gregorius Angliæ Apoſtolus libro 1. Regiſtri Epiſtola 24. in fine, vbi cum dixiſſet ſuſcipere ac venerari quatuor prima Concilia ſicut quatuor libros ſancti Euangelij, ſubiungit, *quintum quoq; Concilium pariter veneror.* Et infrà de omnibus quinque loquitur, cùm dicit, *Cunctas verò, quas præfata veneranda Concilia perſonas reſpuunt, reſpuo, quas venerantur, amplector, quia dum univerſali ſunt conſenſu conſtituta, ſe & non illa deſtruit: quiſquis præſumit, aut ſoluere quos religant, aut ligare, quos ſoluũt, quiſquis ergo aliud ſapit, anathema ſit, Quiſquis verò fidem illarum Synodorum recipit, pax ei ſit,* &c. Timeat ergo Rex Angliæ anathema dictum a S. Gregor. & ponderet rationem eius ibi, *dum univerſali ſunt conſenſu conſtituta*: nam evidenter concludit, contra omnem rationem eſſe, vbi tam manifeſta eſt eadem cauſa certę authoritatis in Conciliis, illam in quibuſdam recognoſcere, & non in aliis propter ſolam temporis differentiam. Quam rationem egregie expendit Bellarminus conferendo ſextam Synodum, cum tertia dicto cap. 7. quibus nihil addi poteſt.

2. Ratio.

Atque eodem modo diſcurri poteſt per omnia ſequentia tempora, ſemper enim Eccleſia Romana, & Catholica fuerunt coniunctæ; vel potius vna, & ideò nunquam aliquid prodiit ab officina Eccleſiæ Romanæ, quod ab Eccleſia Catholica non emanauerit. Nemo ergo poteſt falſitatis labem Eccleſiæ Romanæ officinæ tribuere, quin vel eandem Eccleſiæ Catholicæ tribuat, vel tot ſæculis in mundo Eccleſiam Catholicam fuiſſe, neget, vel ſaltem poſt quingenteſimum Chriſti annum latuiſſe, factamq; eſſe inuiſibilem, affirmet, quę ſunt portenta, & monſtra per ſe incredibilia, & non ſolum Scripturis diuinis, ſed etiam rationi, imò & ſenſui contraria, vt in ſuperioribus ſatis diſcurſum eſt. 10

Nihil poteſt a Romana Eccleſia prodire, quin ſimul à Catholica prodeat

Quòd ſi quis fortaſſe comminiſcatur, his ad ſummum probari, ex Conciliis generalibus, ac ſubinde ex officina Catholicę Eccleſię non prodiſſe falſos articulos, tamen aliquos eſſe per Pontifices Romanos ſine dictis Conciliis inuentos, de quibus loqui potuit Rex Angliæ, & ita Romanam Eccleſiam à Catholica in ſententia ſua ſeparari: aduertat, hanc reſponſionem aliam petere quæſtionem, utrum ſcilicet, Papa poſsit res fidei definire ſine Concilio generali, quæ nobis nunc neceſſaria non eſt, tum quia Rex ſine dubio non in hoc ſenſu loquitur, quia & poſteriora Cõcilia non admittit, & multi ex articulis, quos reprehendit, ſunt in Conciliis generalibus approbati, vt videbimus, tum etiam quia, licet demus aliquos ex dictis articulis, non fuiſſe in principio per generalia Concilia introductos, nihilominus per univerſalem Eccleſiæ Catholicæ conſenſum, recepti, & approbati ſunt, & ita non ſeparantur ab univerſæ Eccleſiæ Catholicæ conſenſu, tum denique quia diſcurrendo per ſingulos articulos, quos Rex attigit, aperte oſtendemus ſine cauſa reprehendi, quin potius veram fidem continere, ſiue per Concilia generalia, ſiue authoritate Summorum Pontificum legitime definiti ſint. Vnde potius poterit è contrario obiter, & quaſi inductione quadam oſtendi, Sedem Romanam, quæ in ſuis definitionibus hactenus non errauit, errare nequaquam poſſe, ſiue cum generali Concilio, ſiue ſolo Pontifice ex cathedra loquente, facta ſit definitio. De quo puncto aliqua in tertio libro attingemus, quamuis propria illius conſideratio, & diſputatio huic loco neque neceſſaria, vt dixi, neque opportuna ſit. 11.

Articuli à Rege reprehenſi veram fidem continent doctrinam.

Summa, & concluſio totius libri cum apoſtrophe ad Angliæ Regem.

RЕctam, plenam, ſecuramque inueniendæ veræ, ac Catholicæ fidei viam, rationemque pro modulo noſtro oſtendere, certiſque ac Verbo Dei fundatis ſignis manifeſtare conati ſumus, & quoniam neq; catholica fides extra veram Chriſti Eccleſiam, neque hæc unica Chriſti ſponſa à ſincera fidei veritate aberrauit vnquam, aut aberrare poteſt, adeò cum fundamento veræ fidei, hanc unicam eius magiſtram tanquam ſolem in orbe fulgentem quaſi digito demonſtrauimus, eamque non eſſe aliam, niſi quæ in ſede Petri fundata eſt, verbo Dei partim ſcripto, partim non ſcripto comprobauimus. Vnde fuit neceſſariò conſequens, vt Anglicanæ ſectæ errorem, à nota hæreſis inexcuſabilẽ eſſe côuinceremus, quod ea libertate, quæ catholicum decet Doctorem, & ea modeſtia, quæ maieſtati Regiæ debita eſt, facere non dubitauimus: memores illius Gelaſij Pontificis ad Anaſtaſium Imperatorem prudentiſsimæ ſententiæ: *Abſit, quæſo a Romano*, ſeu Chriſtiano *Principe, vt intimatam ſuis ſenſibus veritatem arbitretur iniuriam.*

Superest, vt Rex serenissimus Iacobus (quod humiliter, & obnixè postulo) vocem Domini audiens, non obdurescat, sed omni affectu humano deposito, pro ingenij sui acumine, quo præditus est, maximè perpendat nostræ Catholicæ Romanæ Ecclesiæ antiquitatem, suæ vero, quam amplectitur, sectæ videat nouitatem, illius firmitatem, huius instabilitatem, illius Doctores sapientissimos, sanctitate, & antiquitate venerandos suscipiat: huius verò obscuros, nouitiosque impostores perhorrescat, sic enim, vt cupio, fiet, ut illius veritatem, huius autem fucum lucè clarius intueatur, & cum Hilario dicere incipiat. *Tandem nobis hos impijssimos Doctores ætas nunc huius sæculi protulit, seros habuit fides, quam tu Deus erudisti, magistros. Inauditis ergo omnibus his, in te ita credam, vt exinde tuus semper sim.* Atque ita fiet Rex prudentissime, vt titulum defensoris catholicæ fidei, de quo meritò gloriaris, merearis, veroque ac iusto titulo possideas: non enim benigna Mater Ecclesia hoc tibi nomen invidet (quod dono Pontificio datum non ignoras) sed exoptat inuictissimum: si autem ad ea, quæ hactenus diximus, animum attendas, intelliges profectò, non Romanæ Ecclesiæ resistendo, sed ei potiùs humiliter parendo, illum esse consequuturum. Nam si eam impugnando persistas, vires atteras, necesse est, vt enim Chrysost. dixit, *Homini si bellum inferas fortassè vinces, aut fortè vinceris: Ecclesiam vincere nulla vis potest, nam cœlum, & terra transibunt, verba autem Christi non transibunt.* Si verò Ecclesiæ sanctæ sinceram fidem amplecti, eiusque gloriam, & puritatem deamare incipias, constanterque retineas, tunc verum defensoris Catholicæ fidei titulum consequeris æternum. Quod, vt fiat, diuinam maiestatem eflagitamus, & apud vestram qualemcunque hunc laborem nostrum libenter impendimus, & hac spe allecti ad alia, in quibus vestri vobis imposuerunt ministri, ostendenda progredimur.

FINIS LIBRI PRIMI.

LIBER SECVNDVS.

DE PECVLIARIBVS ERRORIBVS IN MATERIA FIDEI CATHOLICÆ, QVOS REX ANGLIÆ PROFITETVR.

HACTENUS de vetis nostræ fidei fundamentis, quibus sub DEO tota Catholica doctrina nitatur, diximus, quibus reliqua superædificari facillimè possunt: Ecclesiam siquidem audiens, audit & DEUM, Scripturam verò, prout ab illa traditam, & explicatam spernens, eius spernit authorem, Ecclesia enim columna, & firmamentum veri-
Lib.7.c.33. tatis est, *quam*, vt grauissime Paulus Orosius, *qui impugnat, inimicus est, & qui illi non sociatur, alienus est.* Quia verò Serenissimus Angliæ Rex, quæ super fundamētum hoc superędificata sunt, maximè concutere molitur, ea nos pro virili, & captu nostro defendere, & stabilire conabimur: ideoque non de omnibus fidei dogmatibus, sed de illis, quæ à pagina 44. Præfationis in confessione sua Rex oppugnat, agendum, neque ex illis omnia, sed quæ præcipua, & quæ ad causam spectare videbuntur, attingemus: nō eo quidem quo ipse, ordine, sed doctrinæ, à præcipuisque ordiemur; reliqua ordine, quem dixi, debito, prosequemur. Solùm ea, quæ ad Primatum, Monarchiamque Ecclesiasticam, exemptionem Clericorum; & Antichristum pertinent, quia proprias, & prolixiores res disputationes postulant, in sequentes libros remittemus.

(✠)

CAPUT I.

De præsentia corporis, & sanguinis CHRISTI in Sacrosancto Eucharistia Sacramento.

SErenissimus Angliæ Rex titulum defensoris veræ fidei, quo gloriari cupit, verum esse, atque in se ipsa fundamentum habere, ostendere cupiens, confessionem fidei suæ proposuit, qua evidenter conuincitur quantum à veritate Catholicæ fidei aberret. Nam post illa, quæ de fundamentis fidei generaliter dixerat, plures articulos Romanæ fidei sigillatim enumerat, eosque tanquam nuperos, ac nouitios, imò & perniciosos refellit. Et recensitis nonnullis, ad quos posteà reuertemur, in hunc modum subiungit. *In his articulis priuatas illas Missas numero in quibus sacrificus simul populi personam, & Sacerdotis sustinet. In his quoque est Sacramenti mutilatio, qua laicis partem illius mediam subtraxerunt, Transsubstantiatio, adorandi causa eleuatio, in supplicationibus Sacramenti circumgestatio.* In quibus verbis quinque continentur errores quos alio ordine recensebo, vt à fundamento ordiamur. Primus *Primus.*
est, in Eucharistiæ consecratione non fieri transsubstantiationem: Secundus, Eucharistiam non esse ad- *Secundus.*
orandam, & ideò, prauam esse consuetudinem eleuandi illam in sacrificio adorationis causa: Tertius, *Tertius.*
usum in supplicationibus Sacramentum circumgestādi potius esse abusū: Quartus, consuetudinē com- *Quartus.*
municandi laicos in sola specie panis, vt cōtra ius diuinum reprobandam: Quintus, Missas priuatas ad- *Quintus.*
mittendas non esse. Primus autē ex his erroribus duos alios,

a sic, vel eorum alterum in hac materia præcipuum, & aliorum fundamentum supponit. Hic est, Christum Dominum non esse reuera, & substantialiter præsentem sub speciebus sacramentalibus Eucharistiæ, vt verisimiliter credo, hanc esse opinionem Regis, qui Caluini sectam præcipua ex parte profiteri, dicitur: puduisse autem videtur Regem infamiæ illius, & ideo errorem iam diu pro hæresi damnatum disertis verbis confiteri erubuisse. Alter error in negatione transsubstantiationis inclusus est, manere nempe post consecrationem substantiam panis, & vini: nam si substantia panis, & vini ibi maneret, etiam si Christi Domini caro, & sanguis sub eisdem speciebus præsentes fierent, assertio transsubstantiationis falsa procul dubio foret.

Vt ergo primum, ac præcipuum huius mysterij fundamentum iaciamus secundum fidem Catholicam credendum esse, sub speciebus panis, & vini legitime consecratis, verè ac realiter corpus & sanguinem Christi Domini continere affirmamus. Hæc fides non potest à Rege dici nouitia, vel nupera, neque ex humana, aut sola non scripta traditione venisse: nam in expressis verbis Christi à tribus Euangelistis, Matthæo, Marco, & Luca, & a Paulo relatis, fundata est, scilicet, *Hoc est corpus meum*, & *Hic est sanguis meus*, vel quod perinde est, *Hic est Calix sanguinis mei*, vel *in sanguine meo*. Neque immorari nos oportet in referendis, & refutandis tropis, figuris, & metaphoris, quibus Protestantes hæc clarissima verba corrumpere conati sunt: tum quia, vt dixi, non assumpsi prouinciam has controuersias ex professo disceptandi, tum etiam, quia ut rectè monuit Tertullianus, de sensu alicuius Scripturæ ex solis verbis, & priuato spiritu disputare cum hæreticis, qui neque Ecclesiam, neque Patres reuerentur inutile est. Quanquam ex hoc maximè loco conuinci possunt, quàm sit vanus priuatus spiritus, quo in exponendis scripturis ducuntur, ita in suis opinionibus non contradicant. Nam in his verbis secundum se spectatis nullum est vestigium figuratæ loquutionis, nec occasio in qua Christus illa protulit, ad condendum nouum testamentum, metaphoram permittit: non enim solent prudentes in similibus occasionibus præsertim sine sufficienti explicatione metaphoricè loqui, & obscurè. Accedit, Christum Dominum potius addidisse verba, quæ ad excludendam metaphoram sufficere valerent, ait enim, *Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur*, & *Hic est sanguis meus, qui pro multis effundetur*. Paulus quoque, *Quicunque manducauerit panem hunc, vel biberit Calicem Domini indignè, reus erit corporis, & sanguinis Domini*. Et infra. *Iudicium sibi manducat, & bibit non diiudicans corpus Domini*. Denique concordia, & consonantia horum verborum CHRISTI cum promissione ab ipso facta Ioan. sexto. & cum prædictionibus, & figuris huius mysterij, & cum alijs verbis Pauli 1. ad Corinth. 10. eundem sensum maximè confirmat, & illustrat.

Prætermissa verò, vt dixi, disputatione de solis Scripturis, nobis nunc vt Regi respondeamus sufficit, hanc fidem non esse nouam, neque sensum prædictum verborum Christi inuentum esse potest quingentesimum Christi annum, sed ab omnibus Patribus primorum quinque sæculorum, qui prædicta verba Christi attigerunt, vel mysterium explicarunt esse traditum. Cuius veritatis testes non omnes, qui adduci possent, sed qui sufficiant, afferemus, nam qui eos non audierit, neque si mille afferantur, credat. Primus ergo testis sit Hilarius libro 8. de Trinitat. vbi prius præmittit. *Non est humano, aut sæculi sensu in Dei rebus loquendum*, &c. Et postea adductis verbis Christi Ioan. 6. concludit, *De veritate carnis, & sanguinis non relictus est ambigendi locus, nunc enim, & ipsius Domini professione, & fide nostra, vere caro est, & verè sanguis est, & hæc accepta, atque hausta id efficiunt, vt nos in Christo, & Christus in nobis sit. Anne hoc veritas non est? Contingat planè id verum non esse iis qui Christum Iesum, verum Deum esse negant*. Caluinus ergo, cui hoc verum non est, Christi veritatem ac subinde diuinitatem non minus impiè, quam ignoranter negauit.

Secundus grauissimus, & locupletissimus testis est Ambros. lib. 4. de Sacrament. cap. 4. vbi inter alia. *Panis iste panis est ante verba Sacramentorum, vbi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi*. Et deinceps, vt admirationem tollat, & vno verbo ratiunculas infidelium ex vana philosophia deprompta dissoluat, subiungit, *Vbi venitur, vt conficiatur venerabile sacramentum, iam non suis sermonibus sacerdos sed vtitur sermonibus Christi: ergo sermo Christi hoc conficit sacramentum, Quis sermo Christi? Nempe is, quo facta sunt omnia*, &c. Et postea in c. 6. ita explicat verba Christi, & concludit, *Numquid debemus de eius fide, & testificatione dubitare?* Sed non deerit fortasse hæreticus, qui etiam clarissimis verbis Ambrosij vim inferre conetur, quia in principio illius c. 5. refert sacerdotem in Missa dicere sequentia verba, *Fac nobis hanc oblationem adscriptam, rationabilem, acceptabilem, quod fit in figuram corporis, & sanguinis Domini nostri Iesu Christi*. Nā quia dixit, *in figuram*, proteruus cætera omnia in tropum conuertet, quamuis illis apertè repugnet. Verus autem, & clarus sensus est, per consecrationem verè fieri corpus Christi sub speciebus, per quod etiam fit, vt species sint signum corporis, & sanguinis, quæ sub se continent, & hoc vocauit Ambros. fieri in figuram, i. in sacramentum corporis & sanguinis ibi latentis, verè tamen, ac realiter existentis. Et hoc est obiter notandum ad explicanda, si interdum occurrerint subobscura verba Patrum, quæ ex alijs eorundem locis perspicuis, & integram doctrinam continentibus explicanda sunt, & nō è conuerso propter vnum verbum obscurum tota doctrina alibi satis explicata offuscanda. Idemque sensus, & tota veritas mysterij ab eodem Ambrosio explicatur in lib. de Initiandis c. 9. Ecclesia verò Catholica ad vitandam calumniam nō vtitur in canone Missæ illo modo loquendi, *quod fit in figura*, &c. sed dicit, *vt nobis corpus, & sanguis fiat dilectissimi filij tui Domini nostri Iesu Christi*.

Tertius testis sit Hieronym. exponens verba Christi Matth. 26. vbi sic inquit, *Postquam typicum pascha fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comederat, assumit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum Paschæ transgreditur sacramentum, vt quomodo in figuratione eius Melchisedech summi Dei sacerdos panem, & vinum offerens fecerat, ipse quoque verit item sui corporis, & sanguinis repræsentaret*. Vbi etiam fortasse prodibit hæreticus, qui verbum *Repræsentaret*, in aliquam fictionem, vel metaphoram interpretetur. Vis verò verbi, & mens Hiero. perspicua est: idem enim est, repræsentare, quòd rem præsentē facere, præsertim quæ anteà promissa erat, vel futura prædicta, aut desiderata. Quod possumus exponere ex verbis Senecæ ep. 95. in initio. *Petis a me, vt id, quod in diem suum dixeram, debere referri, repræsentem & scribam tibi*, &c. i. impleam scribendo, &c. Sunt etiam satis ad rem accommodata verba Cicer. Philip. 5. *Ergo corpus libenter obtulerim, si repræsentari morte mea, libertas ciuitatis posset*, i. recuperari, seu præsens fieri. Si ergo dixit Hieronym. Christum repræsentando, id est, præsentem faciendo veritatem corporis, & sanguinis sui, illamque sic præsentem Patri offerendo, impleuisse, quod in oblatione panis & vini Melchisedech, & in immolatione agni Paschalis præfiguratum fuerat. Atque hunc verum sensum explicauit magis idem Hieronymus epistola 150. ad Hedibiam, quæst. 2. dicens, *Nos audiamus panem, quem fregit Dominus, deditque discipulis suis esse corpus Domini, ipso dicente ad eos, Accipite, & comedite, Hoc est corpus meum*. Et infra, *Non Moyses dedit nobis panem verum, sed Dominus Iesus, ipse conuiua, & conuiuium, ipse comedens, & qui comeditur, illius bibimus sanguinem, & sine ipso potare non possumus, & quotidie in sacrificiis eius de genimine vitis vera rubentia musta calcamus*. Quibus verbis (ait ibi Marian. Victor.) *illustrius, ac clarius de veritate corporis, & sanguinis Christi dici nihil potuit*. Magis au-

Controuersia

Assertio ex Patribus antiquis ostenditur.

Occurritur hæreticorum audaciæ.

Quid Ambros. intelligat per figuram corporis.

Repræsentare idem est quod rem præsentem facere.

gis autem id confirmat, idem Hieronymus dicens alijs locis sacerdotes sacro ore Christi corpus conficere, epist. 1. ad Heliodorum epist. 85. ad Euagrium, & fere idem Malach. 1. ad Gal. 5. ibi, *Alioqui sciebam & in Christi sanguinẽ vinum consecrari.* Et optime ad Tit. 1. circa illa verba, *Sed hospitalem*, &c. *Tantum (inquit) interest, interpositionis panis & corpus Christi, quantum inter vmbram, & corpora, inter imaginem, & veritatem, inter exemplaria futurorum, & ea ipsa, quæ per exemplaria figurabantur.*

6. Quartus testis sit D. Augustinus, qui innumeris in locis hanc docet veritatem, perspicuus autem, & qui nullam tergiuersationem patiatur, mihi esse videtur in concione 1. ad Psal. 33. vbi post latissimum sermonem de sacrificio corporis, & sanguinis Domini, *Quod fideles norunt, & qui Euangelium legerunt, quod q; nunc diffusum est toto orbe terrarum*, dicit, *in illo mutasse Christum vultum suum de humilitate sua, i. e. quia verbum, quod est panis Angelorum, caro factum panis factus est hominũ, quia in corpore, & sanguine suo voluit esse salutem nostram.* Posthęc (inquam) quę prosequitur multis verbis explicando veritatem huius mysterij, tandem ad hoc mysteriũ accõmoda verba 1. Reg. 21. Sicut ipse illa legit, *Ferebatur in manibus suis* dicens, *Quis portatur in manibus suis? manibus aliorum potest portari homo manibus suis nemo portatur, quomodo intelligatur in ipso Dauid secundum literam, non inuenimus; in Christo autem inuenimus. Ferebatur enim Christus in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum, ait, Hoc est corpus meum, ferebat enim illud corpus in manibus suis; ipsa est humilitas Domini nostri Iesu Christi, ipsa multum commendatur hominibus.* Vbi maximè ponderandum est, quod ait, in hoc mysterio, & in solo Christo ad literam impletum esse, se ipsum suis manibus portauisse: cùm enim dicit ad literam, figuram & tropum excludit. Nam suis manibus se in figura, vel imagine portare, nullum esset miraculum, nec grande opus, nec proprium Christi: nam Dauid posset in imagine sua se ipsum manibus portare, Neque etiam per tale opus multum commẽdaretur humilitas Christi, fuit autem maxima, quòd Verbum caro factũm, panis etiam vitæ fieret, vt verè, & realiter manducaretur ab hominibus. Et ita rectè hunc locum vrget Guitmundus lib. 3. de Sacramento in principio. Aduertere autem oportet Augustin. in concione 2. eiusdem Psalmi addidisse particulam. *Quodam modo*, dicens, *Accepit in manus suas, quod norunt fideles, & ipse se portabat quodam modo, cum diceret, Hoc est corpus meũ.* Quam particulam aliquis fortasse ex vmbraticis hominibus malitiosè arripiet, vt totam euertat sententiam. Sed vix potest esse tanta cæcitas, vt existimetur, August. in tam breui sermone dixisse contraria, aut addidisse aliquid, quo totum mysterium, quod explicuerat, destrueret. Per illam ergo particulam, *Quodã modo* (quæ iudicio meo melius diuisim, & in vi nominis, quam coniunctim, & tam quam aduerbium legitur) solùm significare voluit Augustinus, Christum non se portasse in manibus corporali modo, id est, visibili, & suis manibus grauitatem corporis sentiendo, & sustinendo, sed mystico modo, vero tamen, & reali, & ita singulari, vt in sola figura, vel imagine seruari non possit. Et hoc est valdè obseruandum in doctrina Augustini, quia sæpe coniungit illa duo, scilic. veritatem corporis cum modo sacramentali, & mystico, & ideò non est vnum propter alterum excludendum, aut malè explicandum.

Augustini à sinistra interpretatione vindicatur.

7. Atq; ita optimum eiusdem Augustini testimonium in tract. de Cataclysmo, vbi primum ait, *Sanguinem, & aquam, quæ fluxerunt de latere Christi esse matris Ecclesiæ gemina sacramenta*, quæ exponens subdit, *Hic sanguis inebriat mentem, vt amorem obliuiscar mundi*, &c. Et clariùs infrà exponens illud: *Nec relinquatis ex eo quicquam vsq; mane* (inquit.) *Hoc nunc agitur, comeditur enim agnus per noctem huius seculi, vt cum mane illud venerit, quod vesperum non habebit, non iam offeratur sacrificium imaginis agni; sed ipsum agnum, quem quotidie immolamus, comedimus, & cuius sanguinem bibimus, inueniamus illic eum sacerdotem perfectum, quem constat hic pro nostra salute occisum.* Qui locus potest eam cauillum pati propter illa verba, *sacrificium imaginis agni.* Ob quam difficultatem vitandam, posset fortasse aliquis verba illa de sacrificio typici agni paschalis intelligere, nam de nostro sunt expressa sequentia verba, *ipsum agnum, quem quotidie immolamus, comedimus.* Sed expositio non quadrat contextui. Dixerat enim Augustin. *hoc nunc agitur, comeditur enim per noctem huius seculi.* Vbi tempus etiam legis gratiæ apertè complectitur, nam etiam addit, sæculum hoc durare vsq; ad mane illud, quod vesperum non habebit, id est, vsque ad statum glorię, vbi inueniemus (vt subiungit) agnúm sacerdotem perfectũ, *quem constat, hic pro nostra salute occisum.* Et in illo mane, ait iam non esse offerendum sacrificium *imaginis agni*, quod vtiq; durante hoc sæculo, semper offertur. Ergo etiam sacrificium Eucharistiæ vocat sacrificiũ imaginis agni. Per hoc autem non excludit veritatem præsentiæ agni, quem quotidie immolari, & comedi affirmat, sed quia hæc immolatio non est cruenta, sed mystica, sed quia ita est oblatio agni inuisibilis sub specie visibili, vt sit etiam commemoratio eiusdem agni visibiliter immolati, ideo vocat hoc sacrificium mysticum sacrificium imaginis agni, id est, sacrificium repręsentatiuum agni pro nobis occisi iuxta verba eiusdem agni, *Hæc quotiescunque feceritis in mei memoriam facietis.*

Similiq; obseruatione adhibita, est satis apertum eiusdem Augustini testimonium libro 2. contra aduersarium legis, & prophetarum, cap. 9. vbi dicit, *Mediatorem Dei & hominum Christum Iesum carnem suam nobis manducandam, bibendumque sanguinem dantem fideli corde, atque ore suscipimus, quamuis horribilius videatur, humanam carnem manducare, quàm perimere, & humanum sanguinem potare, quam fundere.* Quæ verba expressissima sunt. Addit verò statim quandam generalem regulam, qua possunt Caluinistæ abuti, dicens. *In omnibus sanctis Scripturis secundum sanæ fidei regulam figuratè dictum, vel factum si quid exponitur, de quibuslibet rebus, & verbis, quæ sacris paginis continentur, expositio illa ducatur, non aspernanter, sed sapienter audiatur.* Attendant verò, & intelligant verba illa, *secundum sanæ fidei regulam*, quæ est Catholicæ Ecclesiæ, vnanimis Patrum consensus, & cum alijs Scripturis, & fidei mysterijs concordia, retenta proprietate verborum, vbi sine inconuenienti fieri possit. Atq; ita in prædictis verbis *manducandi corpus, & bibendi Sanguinem Domini*, admittit Augustin. figuratam, seu mysticam significationem quoad modum mãducandi, & bibendi, vtiq; sacramentalem, quo tollitur horror, qui in tali manducatione, aut potu esse poterat, nam hæc figurata significatio est secundum regulam fidei, & necessaria ad veritatem mysterij. Non tamen admittit August. figuratam locutionem quoad substãtialem (vt sic dicam) manducationem Christi, & ideò dixit, *Quem fidei corde, atq; ore suscipimus*, quia talis figura nec necessaria est, nec secundum regulam fidei, imò illi cõtraria. Et iuxta hanc regulam exponit latè Augustin. tract. 26. & 27. in Ioan. verba illa Christi. *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Simul cum illis, *Spiritus est, qui viuificat, caro non prodest quicquam, verba, quæ ego locutus sum vobis, spiritus, & vita sunt.* In plerisque verò alijs idem S. Doctor simpliciter affirmat, dedisse nobis Christum corpus suum ad manducãdum, & sanguinem ad bibendum, vt Ps. 33. in expositione, sub finem & concione 1. in Psal. 48. circa principium, & enarrat. in Psalmũ 65. ante medium, & expositione in Psalmũ 93. circa princip. & sermone 2. de verbis Apostoli capite primo, & libro 50. Homiliarum in vltima aliàs lib. de vtilitat. Pœnitent. capit. quarto, & lib. secundo, contra Literas Petiliani cap. 37. & libr. primo de Peccatorum meritis cap. 24. vbi ait, *Sine baptismo, & corpore, & sanguine Domini nemini speranda est salus, ac vita æterna.* Et ideò Christianos Carthaginenses solitos fuisse vocare baptismum salutẽ, & Eucharistiam vitam.

Per figuratã significatione modum sacramentaliter comedendi Augustin intelligit.

Loca in quibus Augustin veritatem catholicam simpliciter docet

(Margin number 8. beside "Similiq; obseruatione adhibita, est satis apertum".)

vitam, Et interdum ad maiorem declarationem addit, bibere nos sanguinem, quo redempti sumus, vt 12. contra Faustum c. 10. Optimè dicit, *Habet magnam vocem Christi Sanguis in terra, cùm eo accepto, ab omnibus gentibus respondetur, Amen. Hæc est clara vox sanguinis, quam sanguis ipse exprimit ex ore fidelium, eodem sanguine redemptorum.* Denique in lib. 20. contra eundem Faustum c. 13. *Panis* (inquit) *& calix, non quilibet, sed certa consecratione mysticus fit nobis corpus Christi. Proinde quod non ita fit, quamuis sit panis, & calix, alimentum est refectionis, non sacramentum religionis, nisi quod benedicimus Domino, & gratias agimus in omni eius munere.* Et sic etiam lib. 2. de Peccator. meritis c. 26. de pane benedicto, seu catechumenorum dicit, sanctum esse, & sanctiorem, quàm sint communes cibi, *Quoniam sacramentum est*, id est, sacrum signum, *quamuis* (inquit) *non sit corpus Christi*, quod nimirum corpus longè altiori modo est ipsum Eucharistiæ sacramentum.

9. Quintus testis sit Cyprianus, qui in serm. de cœna Domini fusè ita explicat hoc diuinum mysterium, & inter alia dicit, *Inconsumptibilem cibum Magister apponit discipulis.* Et infra, *Immortalitatis alimonia datur a communibus cibis differens.* Et post multa, *Panis iste communis in carnem, & sanguinem mutatus procurat vitam, & incrementum corporibus, ideoq; ex consueto rerum effectu fidei nostræ adiuta infirmitas sensibili argumento edocta est, visibilibus sacramentis inesse vitæ æternæ effectum, & non tam corporali quam spirituali transitione Christo nos vniri.* Et infrà, *Panis iste, quē Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed natura mutatus, omnipotentia Verbi factus est caro.* Quod statim explicat, exemplo diuinitatis latentis sub humanitate, & optimas rationes tanti mysterij adducit. Et paucis interpositis, *Vniuersa Ecclesia ad has epulas inuitatur, æqua omnibus portio datur, integer erogatur*, &c. Per quæ omnia evidenter testatur præsentiam Domini in hoc sacramento. Quod si quis in dubium revocet, an opus illud sit Cypriani. Respondemus in primis, an omnibus ferè grauioribus Theologis, & peritis authorib. Cypriano attribui, quia stylus, phrasis, & doctrina ipsum satis indicant. Deinde, si fortasse nō sit Cypriani, nemo sane ambigere potest, quin fuerit alicuius grauissimi eiusdem ætatis. Ac deniq; quàm plurimi, indubitatis locis idem sanctus paucioribus licet verbis; eandem eiusdem sacramenti fidem ostendit vt ep. 11 exponit Eucharistiam, i. *Sanctum Domini corpus*, & latius ep. 63. dicens, *Christus sacrificium Deo Patri obtulit, & obtulit hoc idem, quod Melchisedech obtulerat, id est, panem, & vinum, suum, scil. corpus, & sanguinem*, quod per totam ferè epistolam prosequitur. Idem ep. 54. & 56. & 76. & lib. de Lapsis in principio & alibi.

10. Sextus, & grauissimus testis est Leo Papa in serm. 6. de Ieiunio septimi mensis, *Dicente* (inquit) *Domino, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, sic sacra mensæ communicare debetis, vt nihil prorsus de veritate corporis Christi, & sanguinis ambigatis, hoc enim ore sumitur, quod fide creditur, & frustra ab illis Amen respondetur, à quibus contra id, quod accipitur disputatur.* Idem tradit serm. 4. Quadragesimæ & 7. de Passione. Et ep. 23. ad Clerum, & plebem Constantinopolitanam, contra hæreticos negantes veritatem nostræ carnis in Christo, ait, *In quibus isti ignorantiæ tenebris, in quo hactenus desidiæ torpore iacuere, vt nec auditu discerent, vel lectione cognoscerent, quod in Ecclesia Dei in omnium ore tam consonum est, vt nec ab infantium linguis veritas corporis, & sanguinis Christi inter communis sacramenta fidei teneatur.* Optima est etiam illa sententia Optati lib. 6. contra Parmenian. *Quid est altare, nisi sedes corporis, & sanguinis Christi*, & illa, *Fregistis calices sanguinis Christi potatores.* Multa etiam legi possunt apud Tertullian. supra relatis antiquiorem lib. de Resurrect. carnis cap. 8. & lib. de Pudicitia, cap. 9. & lib. 3. contra Marcionem c. 19. & lib. 4. cap. 40. vbi Pamel. n. 662. plura alia eius loca congerit, illique adiungit Lactantium, & vtrumque à calumniis hæreticorum defendit vsque ad numerum 668. Sunt etiam grauia, & omnino notanda testimonia apud Gaudentium tract. 2. in Exodum, & apud Paulinum epist. 3. ad Seuerum circa finem, & epist. 4. ad eundem aliquantulum à medio: qui etiam sunt prioribus æquales. Neque omittendi sunt Gregor. lib. 4. Dialogor. cap. 58. & lib. 2. in primum Regum, non longè ab initio, & Beda lib. de Mysteriis: nam licet hi Patres post quingentesimum Christi annum fuerint, non docent, nisi quod à prioribus Patribus acceperunt. Quam continuatam traditionem post ea ostenderunt Paschasius libro de Corpore, & sanguine Domini, & qui deinceps contra Berengarium insurrexerunt, præsertim Lanfranc. Guitmundus, Algerus; quibus tandem annumerandi etiam sunt, Anselmus libro de Corpore Christi, & Bernard. in Epist. 190. in fine, & Diuus Thomas, Bonauent. & alij. Nam ex illis omnibus euidenter constare potest uniuersalis, & perpetuus Catholicæ Ecclesiæ sensus, quantum ad Scriptores Latinos pertinet.

Superest, vt ex Patribus Græcis non nulla delibemus quorum pauciora verba ut breuitati consulam, referam, multa enim sunt clarissima, & satis obuia: Præsertim verò taceo antiquiores, Dionysium Areopagitam, Ignatium, & Martialem, quia eorum scripta, quamuis satis recepta sint & ab antiquissimis Patribus allegentur, ab hæreticis in dubium reuocantur. Primus ergo sit Chrysostomus Homil. 60. ad Populum, & 45. in Ioan. vbi inter alia hæc habet selectissima, *Vt non tantùm per charitatem hoc fiamus*, (i. unum corpus cum Christo) *verùm & ipsa re in illam misceamur carnem, hoc per escam efficitur, quam largitus est nobis, volens ostendere desiderium, quod erga nos habet. Propterea semetipsum nobis immiscuit, & corpus suum in nos contemperauit.* Et infra, *Parentes quidem, alijs sæpe filios tradunt alendos, ego autem inquit, non ita, sed carnibus meis alo, & meipsum vobis appono.* Et iterùm, *Volui frater esse vester, carnem propter vos, & sanguinem assumpsi, vobis vicissim ipsam carnem, & sanguinem, per quæ cognatus vester factus est, trado.* Quæ quidem sententiæ si sigillatim perpendantur sedulò, mirabilis huius Sacramēti institutionis singulas & optimas exhibebunt rationes, quas per effectus huius Sacramenti fusè declarat. Deinde ex virtute instituentis eandem confirmat veritatem, tùm ibi, tùm homil. 83. in Matth. dicens, *Non sunt humanæ virtutis operà proposita, qui tunc ipsa fecit in illa Cœna, idem ea nunc quoq; facit. Nos ministrorum tenemus locum, qui verò sanctificat, & immutat, ipse est.* Et infra, *Audiamus, & horreamus, sanctis carnibus suis nos dedit impleri, semetipsum apposuit immolatum.* Multa similia habet Homil. de Proditione Iudæ in fine tom. 3. & Homil. ad Neophyt. tom. 5. & Homil. 24. & 27. in 1. ad Cor. & Homil. 3. in cap. 1. ad Ephes. & plura lib. 3. de Sacerdotio in principio, præsertim ab illis verbis, *O miraculum, ô Dei benignitatem, qui cum Patre sursum sedet, in illo ipso temporis articulo omnium manibus pertractatur, ac se ipsum tradit volentibus ipsum excipere, ac complecti*, &c.

[11. *Idem ex Patribus Græcis ostenditur.* *Dionys. de Ecclesiast. hierar. c. 3 p. 3. non longe à fine.* *Ignat. ep. 10. ad Smirnenses & ep. 14. ad Ephes. & 15. ad Rom.* *Martial. ep. 1. c. 3. & 4.*]

Secundò est insigne testimonium D. Cyrilli in epistola 10. ad Nestori. *Incruentum in Ecclesia perficimus cultum atq; ita ad mysticas accedimus benedictiones, ac sanctificamur, participes facti sanctæ carnis, pretiosique sanguinis Seruatoris nostri omnium Iesu Christi, nec vt communem carnem accipimus, absit, neq; tanquam viri sanctificati, & Verbo coniuncti secundum dignitatis vnitatem, aut sicut diuinam possidentis habitationem, sed verè viuificatricem, & ipsius verbi propriam factam.* Et ita statim exponit illud Ioan. 6. *Nisi manducaueritis carnem filij hominis*, &c. Refertur autem hæc epistola in Actis Concilij Ephesini, & in antiquis Conciliis inscribitur epistola Concilij Ephesini ad Nestorium, Et ideò Lanfrancus, & Guitmundus hoc testimonium allegant sub authoritate Concilij Ephesini. In Concilio aūt Ephesino opera Theodori Peltani integrè inuento, & Latinitate donato to. 1. cap. 14. refertur eadem epistola sub nomine Cyrilli, & Synodi Alexandrinæ, quæ ante Ephesinā præcessisse videtur. Postea verò in eodē Concilio Ephe- 12.

sino tom. 2. cap. 5. eadem epist. Cyrilli ad Nestorium lecta fuit, &, vt ibi notat Peltanus, quamuis ibi non legantur acclamationes Patrum, quę circa aliam epistolam Cyrilli ad Nestorium cap. 3. factæ sunt: nihilominus dubitari non potest, quin eodem modo fuerit illa epistola à toto Concilio approbata. Vnde in Concilio Chalcedonensi sæpè legimus, doctrinam Cyrilli fuisse approbatam in Concilio Ephesino, & in fine totius Actionis dicuntur approbatæ duæ epistolæ eius, & specialiter confirmantur duodecim anathematismi, qui habentur in fine eiusdem epistolę ad Nestorium. Habet ergo testimonium hoc maiorem vim ex authoritate Concilij Ephesini, quod est unum ex quatuor primis, quæ Rex admittit.

13. Vlterius verò idem Cyrill. in lib. ad Euoptium, respondendo Theodoreto pro suis anathematismis in defensione vndecimi refert verba Nestorij, nos manducare carnem Christi, quod Cyrillus approbat, ad literam intelligendo Christi verba. Nestorium autem reprehendit, quatenus separabat corpus Christi à diuinitate; ipse autem docet, *ideò nos accipere carnem viuificatricem, & cibum manentem in vitam æternam, quia accipimus carnem Verbo Dei vnitam.* Quod etiam repetit lib. de Fide ad Reginas sub titulo, *quòd Christus sit vita ex Euangelio Ioannis*, & refertur etiam in Concilio Ephesino tomo 1. Idem latè, & optimè lib. 4. in Ioan. cap. 12. *Dedit* (inquit) *pro vita omnium corpus suum Dominus, & per illud rursus vitam in nobis immittit, & quomodo dicam breuiter pro viribus meis, nam cum viuificans Dei filius in carne habitauerit ad suum bonum eam, id est, ad vitam reformauit, & totus, vt ita dicam, ineffabili modo vnionis coniunctus viuificantem effecit, quia natura viuificans est, propterea participantes hæc caro viuificat.* Quod per sequentia capita vsque ad 17. latè prosequitur. Præcipuè verò notandum est decimum tertium, vbi reprehendit hæreticos imitantes Capharnaitas hæsitantes, *Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Nam de Deo* (inquit) *magna impietate conclamant, nec in mentem venit, nihil esse impossibile apud Deum*, &c. Capite verò 17. describit egregiè quomodo Christus in nobis maneat, & nos in ipso, cùm illum manducamus, exemplo ceræ liquefactę, in quam altera infunditur, vt altera cum altera per totum commisceatur, illo enim exemplo nos non sola fide, sed vere, realiter, & corporaliter CHRISTUM manducare, declarare contendit.

14. Atque hoc ipsum est, quod Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 4. mystagogica verbis Christi propositis subnectit, *Cùm Christus ipse sic affirmet, & dicat de pane, Hoc est corpus meum, quis deinceps audeat dubitare, ac eodem confirmante, & dicente, Hic est sanguis meus, quis dubitet, & dicat, non esse illius sanguinem.* Et infra, *Quare omni cum certitudine corpus, & sanguinem Christi sumamus, vt ei comparticipes corporis, & sanguinis, & Christophori, id est, Christum ferentes, efficiamur, cùm eius corpus, & sanguinem in membra nostra receperimus.* Quod latè prosequitur. Et catechesi 5. *Gustantes* (inquit) *non panem, aut vinum, vt gustent iubentur, sed quod sub specie est, videlicet panis, & vini corpus, & sanguinem Domini.* Simili modo exposuit verba CHRISTI Epiphanius in Ancorano, *Et nemo* (inquit) *non fidem habet sermoni, nam qui non credit, ipsum esse verum, sicut dixit, is excidit à gratia, & salute.* Denique eandem veritatem confirmat Athanasius libro de Incarnat. Christi in fine, dicens, *In communionem corporis Domini admissi sumus, sicut ipse dixit, Panis, quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita: spiritus enim viuificans est caro Domini, quoniam ex spiritu viuificante concepta est.* Gregorius etiam Nazianzenus orat. 3. quæ est prima contra Iulianum, & orat. 42. quæ est secunda in sanctum Pascha versus finem, *Sine pudore* (inquit) *ac dubitatione corpus ede, sanguinem bibe, si modo vitæ desiderio teneris*, &c.

15. Idem sensit Gregor. Nicæn. in libro de Vita Moysis, seu de vita perfecta circa med. dum ait, *Cælestem cibum nobis esse suscipiendum, quem nulla nobis actio agricultura artibus produxit, sed panis est absque duratione, absque alio humano opere nobis paratus. Is desuper defluens in terris inuenitur, panis enim, qui de cælo descendit, qui verus cibus est, qui ænigmaticè per Manna significatur, non incorporea quædam res est, quo enim pacto res incorporea corpori cibus fieret, res verò quæ incorporea non est, corpus omnino est.* Et infra, *Is igitur mirabilis sine agricultura panis, varietate qualitatis ad suscipientium habitudinem virtutem suam commutat*, &c. Quibus satis indicat, quàm altè, & excelsè de illo cibo senserit. Aliaque plura habet Basil. in Exhortatione ad Baptismum, vbi Eucharistiam vocat *viuentem panem*, dicens, *Nec vnquam Israel ex spirituali petra bibisset, nisi ex figura baptizatus fuisset, nec tibi aliquis veram potionem, verè baptizato præbebit. Panem Angelorum ille post baptismum accepit, tu autem quomodo viuentem comedes panem, nisi sumpto hoc sacramento.* Et in lib. de Baptismo in tertia eius parte, in qua ostendit, *eum, qui per baptismum regeneratus est, participatione deinceps diuinorum mysteriorum nutriri debere*, verba CHRISTI tam promissionis apud Ioannem, quam institutionis apud alios Euangelistas ad literam, & simpliciter intelligit. Et similia habet in Regulis moralibus regul. 21. Iustinus etiam Martyr Apolog. 2. pro Christianis in fine apertissimè hanc veritatem docet, & ex antiquissima traditione, & consuetudine Ecclesiæ illam confirmat. Denique idem habet Irenæus libro 4. contra hæres. cap. 34. cuius aliqua verba statim referam, & lib. 5. cap. 2. eos redarguens, qui veritatem carnis, & sanguinis in Christo Domino, eiusque assumpta natura negant, inquit, *Sic autem, secundum hæc, videl. nec Dominus sanguine suo redemit nos, neque calix Eucharistiæ communicatio sanguinis eius est, neque panis, quem frangimus communicatio corporis eius est.* In quibus verbis maximè consideranda est æquiparatio. Æquè enim absurdum, & veræ fidei contrarium existimauit Sanctus hic Martyr, negare, verum corpus, & sanguinem Christi nobis in Eucharistiæ sacramento communicari, ac vero Christi sanguine nos esse redemptos inficiari. Et probationem innuit, quia sicut Apostolus ait, nos habere redemptionem per sanguinem eius, *ita CHRISTUS enim calicem suum sanguinem, qui effusus est, & cum panem, qui est à creatura, suum corpus confirmauit.* Vnde concludit, *Quando ergo, & mistus calix, & fractus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia corporis, & sanguinis Christi.* His ergo euidentibus testimoniis satis liquet, antiquissimam Ecclesiæ fidem, & verborum Christi germanum sensum fuisse, Christum ipsum verè, ac realiter in Eucharistia esse præsentem.

Caput II.

Substantiam panis & vini sub speciebus consecratis non remanere.

Altera veritas in assertione transsubstantiationis inclusa est in Eucharistia, post consecrationem, substantiam panis, & vini non permanere, quam Ecclesia Romana, & Catholica tanquam de fide certam amplectitur, fundata etiam in verbis CHRISTI, & perpetua traditione, vt Concilium Tridentinum nuper declarauit, & ante illud plura alia, quæ nunc referre, non est necesse, cum à Rege non admittantur. Sola igitur testimonia antiquorum Patrum proferemus, quibus constet, hunc sensum verborum CHRISTI, & hanc fidem non esse nouam, aut nuperam, sed primis quingentis annis in Catholica Ecclesia fuisse creditam, ac proinde ab Apostolis traditam. Omnes itaque Patres, qui docent, per consecrationem panem mutari, conuerti, aut transire in corpus CHRISTI, apertè itidem panem communem post consecrationem non manere, contendunt. Quia quod in aliud transit, seu conuertitur, in sua, quam antea habuit essentia, non manet, vt per se notum est, & multi ex eisdem Patribus expressis verbis declararunt. Maximè Iustinus dicta Apologia pro Christianis,

1. Sess. 13. c. 4. can. 4.

Hanc veritatem in primis quin(?) quasi semper ita creditam fuisse, ostenditur ex Patribus.

stianis, vbi loquens de Eucharistia dicit, *Neque enim communem vsitatumque panem, vsitatamque potionem capimus, sed quemadmodum per Dei verbum homo factus Iesus Christus Seruator noster, & carnem, & sanguinem pro salute nostra habuit, sic etiam cibum, qui per preces sermonis, quem ab eo accepimus, consecratus est, & quo sanguis, carnesq; nostra communione aluntur, Iesu Christi, eius, qui homo factus est, & carnem, & sanguinem esse accepimus*, statimq; verba Christi adducit, & in hoc sensu ab Apostolis esse tradita, manifestè testatur.

2. Eodem modo Irenæus lib. 4. ca. 34. *Quemadmodum* (inquit) *qui est à terra panis percipiens inuocationem Dei, iam non communis est, sed Eucharistia, ex duabus rebus constans terrena, & cœlesti* id est speciebus panis, & corpore Christi) *sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam iam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia.* In quibus verbis apertè negat, manere communem panem sub speciebus consecratis, sed cœlestem, constantem ex carne Christi, & speciebus panis. Et in eodem sensu dixit Cyrillus Hierosolymitanus catechesi. 3. mystagogica. *Panis Eucharistiæ post Sancti Spiritus inuocationem non amplius panis communis, sed est corpus Christi.* Et in catechesi. 4. *Aquam* (inquit) *aliquando mutauit in vinum, quod est sanguini propinquum, sola voluntate, & non erit dignus, cui credamus, quod vinum in sanguinem transmutasset? Sicut ergo post transmutationem aquæ in Cana Galileæ factam substantia aquæ non mansit: ita nec substantia vini manet in calice, postquam in sanguinem Christi transmutatur.* Vnde infra concludit, *Exultet anima mea in Domino, hoc sciens, & pro certissimo habens, panem hunc, qui videtur à nobis, non esse panem, etiamsi gustus panem esse sentiat, esse corpus Christi.* Et eodem ferè modo loquuntur Chrysostomus, Gregorius Nyssenus, & Eusebius Emissenus, quos alibi retuli. Suntque etiam optima verba Epiphanij, quibus eandem veritatem insinuat serm. de Laudib. Virginis, ad quam ita loquitur, *Aue Sanctissima Virgo, quæ velut rubus intellectualis absque combustione diuinitatis ignem tenet. Libanus intellectualis qui ignem, & panem vitæ calidum mundo in esum attulit, de quo Saluator mundi Christus ait, Accipite, comedite, Hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur in remissionem peccatorum.* Quæ verba ita intelligit, vt panem illum non nisi panem vitæ esse credat, ac profiteatur.

3. Inter Latinos verò sapientissimè hoc explicauit Ambrosius in lib. 4. de Sacrament. cap 4. vbi sic scribit, *Tu forte dicis, meus panis est vsitatus. Sed panis iste panis est ante verba Sacramentorum, vbi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi.* Et infrà, *Si tanta vis est in sermone Domini Iesu, vt inciperent esse quæ non erant, quanto magis operatorius est, vt quæ erant, in aliud commutentur.* Et infrà, *Ergo, tibi vt respondeam, non erat corpus Christi ante consecrationem, sed post consecrationem, dico tibi, quod iam corpus est Christi, ipse dixit, & factum est: ipse mandauit, & creatum est.* Quod inferius iterum repetit. Et in capit. 5. idem confirmat ex illo principio, *quia potens est sermo Christi, vniuersa conuertere.* Et libro de Initiandis, cap. 9. *Quantis* (inquit) *vtimur exemplis, vt probemus, non hoc esse, quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit, maioremq; vim esse benedictionis, quàm naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur.* Et infrà, *Quod si tantum valuit humana benedictio, vt naturam conuerteret, quid dicimus de ipsa consecratione diuina, vbi verba ipsa Domini Saluatoris operantur?* quod latius ibidem prosequitur. Hoc etiam significauit Augustinus lib. 20. contra Faustum cap. 13. dicens, *Panis, & calix non quilibet, sed certa consecratione mysticus fit nobis corpus CHRISTI, non nascitur.* Quod verbum vltimum Algerus lib. 1. de Sacramentis cap. 6. ita accuratè perpendit, *Cum panis mysticus non nascatur, nec aliqua naturæ terrenæ origine, vel conditione in hoc diuino gratiæ sacramento creetur, sed ita corpus Christi fiat, vt panis esse desinat, quomodo Christus in pane, qui iam non est, impanari dicitur?* Denique Cyprianus in sermone de Cœna Domini eodem modo loquitur, dicens, *Immortalitatis alimonia datur, à communibus cibis differens, corporalis substantiæ retinens speciem, sed virtutis diuinæ inuisibili efficientia probans adesse præstantiam.* Et infrà, *Panis iste communis in carnem, & sanguinem mutatus, procurat vitam, & incrementum corporis.* Et infrà, *Panis iste, quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed natura mutatus omnipotentia Dei factus est caro.* Pluraq; similia in sequentibus tradit, quibus eandem veritatem confirmat.

Et in eundem sensum dixit Tertullianus libr. 4. contra Marcionem cap. 40. *Acceptum panem, & distributum discipulis, corpus suum illum fecit, Hoc est corpus meum, dicendo.* Videtur, inquient Protestantes, sententiam destruere, cum addit, *id est figura corporis mei.* Sed sine dubio non intellexit ea verba in eo sensu, quo illa accipiunt aduersarij: alioqui & in eodem contextu pugnantia diceret, & sibi ipsi in multis aliis locis esset contrarius. Vel ergo intellexit, non panem iam consecratum, sed panem olim oblatum, vel aliquo modo sanctificatum fuisse figuram corporis Christi, ut in oblatione Melchisedech, & in panibus propositionis, quia Christus dandus erat nobis in cibum sub specie panis. Propter quod etiam nomine panis corpus appellatum est à Ieremia dicente, *Venite, mittamus lignum in panem eius*, quem locum ibi Tertull. allegat, & ex illo, & ex aliis verbis idem Tertullianus ibi. *figuram illam veterum* appellat. Et hunc sensum latè ibi cōfirmat Pamelius in Gagnæio, & alius. Vel certè, si panem consecratum vocauit figuram corporis Christi, per figuram nihil aliud, quam sacramentum intellexit: nam licet corpus Christi vere sit in Hostia consecrata, nihilominus simul est signum corporis Christi ibi contenti; & ita explicare voluit Tertullianus, panem consecratum non esse verum, seu materialem panem, quia solum ibi sunt species eius, continentes, & sic figurantes corpus Christi, quod propterea & panis olim est vocatum, & per panem quondam præfiguratum. Et hunc sensum confirmat cum subdit, *Figura autem non fuisset, nisi veritatis esset corpus.* Item, *Aut si propterea panem corpus sibi finxit, quia corporis carebat veritate: ergo panem debuit tradere pro nobis.* Nam per hæc verba explicat, non fictè, sed verè, Christum fecisse panem corpus suum, nō illum tantum ad significandum imponendo, neque sibi per modum corporis uniendo, sed eundem in verum sui ipsius corpus cōuertendo. Hæc ergo fuit Tertulliani sententia, quam in lib. de Orat. cap. 6. & lib. 2. ad Vxor. c. 5. confirmat, Vbi est illud, *Etsi sciuerit, panem non illum esse credit, qui dicitur.* Et habet similia lib. de Pudicitia, & lib. de Resurrect. carnis, & aliis similibus. Præter præfatos etiam antiquiores Patres, eandem veritatem amplexi sunt omnes, qui post quingentesimum Christi annum floruerunt, Damascen. Theophyl. Gregor. Beda, Remigius, Paschasius, Algerus, Lanfrancus, Anselmus, Bernardus, Bonauentura, & alij, quorum testimonia obuia sunt, & eorum idcirco per transennam solum, nomina indico, vt ex perpetuo Patrum consensu in diuersis temporibus constet, Ecclesiæ sensum semper eundem extitisse, nullamq; nouitatem in hoc mysterio à recentioribus Pontificibus introductam fuisse.

4. *Euasio hæreticorum reiicitur.*

Caput III.

De transsubstantiationis veritate.

Ex his demum duobus principiis Catholicis, & 1.
antiquissimis, quod sub speciebus consecratis
verè adsit substantia corporis CHRISTI, & absit
substantia panis, euidēter sequitur veritas transsub-
stantiationis; quam immeritò Rex inter nuperas no-
uitates memorat. Cum enim transsubstantiationem
carpat: interrogo rem ne ipsam defugiat? vel solam
vocem deuitet? Si de re agatur, testimoniis omnium *Transsubstantiationem dentur*
Patrum quinque primorum sæculorum, transsub-

omnibus seculis retro... tam fuisse, ostenditur.

stantiationem non esse nouam, sed omnibus sæculis traditam evincitur. Nam per transsubstantiationem Ecclesia nihil aliud intelligit, quàm conuersionem, seu transitum panis in corpus Christi, aut (quod perinde est) desitionem panis, non simpliciter in nihilum, sed loco illius corpore Christi succedente. Vel è conuerso transsubstantiatio nihil aliud est, quam mirabilis actio, quo corpus Christi sub speciebus panis constituitur, & substantia panis expellitur. At certè allegati Patres antiqui conuersionem panis in corpus sub his etiam confitentur verbis, & in eodem sensu nomine transmutationis panis in corpus utuntur sæpè, vel panem fieri corpus asserunt, vel tandem distinctè negant, post consecrationem manere naturalem panem, & esse mysticum, cœlestem, ac verum Christi corpus contestantur: ergo re ipsa nihil aliud docent, quam transsubstantiationem; res ergo transsubstantiationis noua non est, sed antiquissima, & catholica veritas.

Transsubstantiationis nomen & antiquum, & maxima authoritate introductum est.

2. Si autem Rex in sola voce transsubstantiationis nouitatem adinuenerit, immeritò proculdubio offenditur, quia licet non sit illius antiquitatis, quam ipse desiderat, ante quadringentos annos illa vsa est Ecclesia, & maxima illius concordia, & authoritate approbata est in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cui Græci, & Latini, Patriarchæ, Archiepiscopi, & Episcopi ferè quadringenti octoginta, & complures alij Abbates, & Prælati, & Legati Imperatorum, Romani, & Orientis, & Regum Hispaniæ, Galliæ, Angliæ, & aliorum, cum summo Pontifice, & Cardinalibus, interfuerunt. In eius autem capite primo sic dicitur. *Vna vero est fidelium universalis Ecclesia, extra quam nullus omnino saluatur. In qua idem ipse sacerdos, & sacrificium Iesus Christus, cuius corpus, & sanguis in Sacramento altaris sub speciebus panis, & vini veraciter continentur, transsubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem, potestate diuina, vt ad perficiendum mysterium vnitatis accipiamus ipsi de suo, quod accepit ipse de nostro.* Neque opinari oportet verbum illud à dicto Concilio fuisse inventum: nam ante illa tempora invenimus vsum illo fuisse Gaufredum Cisterciensem monachum in epist. ad Cardinal. Atanensem, quam refert Baron. An. 1188. n. 18. vbi etiam indicat fuisse tunc communiter à Theologis vsu receptum. Atque idem verbum invenimus in historia quadam authentica, quam idem Baron. refert anno 1192. in fine: ignoratur ergo initium consuetudinis vtendi hoc verbo ad mysterium Eucharistiæ explicandum. Sed tamen ante Concilium Lateranense non erat publica authoritate confirmatum, ibi vero universa Ecclesia in vsu illius vocis *Transsubstantiationis* ad explicandum hoc mysterium consensit. Et posteà Concilium Florentinum quamuis illa voce non fuerit vsum, loco illius, eius definitionem, seu descriptionem apposuit dicens, *Substantia panis in corpus Christi, & substantia vini in sanguinem conuertuntur.* Nihil enim aliud Lateranense Concilium transsubstãtiationis voce significare voluit, nisi conuersionem totius substantiæ in aliam integram substantiam, huius siquidem conuersionis genus optimè illa voce significatur, & exprimitur. Nam & præscindit à voce mutationis, quæ in physico rigore solet subiectũ postulare, & excludit quemcunque errorem asserentem manere sub speciebus panis, vel naturam integram panis, vel partem eius vt materiam, aut formam, vel aliquid eius, vt ipsum esse, vel subsistentiam panis. Ideoque merito Concil. Trident. sess. 13. cap. 4. & canon. 2. asseruit conuersionem illam totius substantiæ panis in corpus, & totius substantiæ vini in sanguinem Christi *conuenienter, propriè, & aptissimè à Sancta Ecclesia Catholica transsubstantiationem esse appellatam.*

Conc. Florentinum loco transsubstãtiationis eius definitione vsum est.

3. Denique superiori libro ostensum est, solere Ecclesiam in Conciliis præsertim œcumenicis nouas adinvenire voces, quibus antiqua mysteria fidei cõtra insurgentes hæreticos, & nouas eorum opiniones, tergiuersationes, & calumnias declaret, ac defendat; cur ergo non potuerunt Concilium Lateranense, & Tridentinum in simili vocis institutione, vel approbatione antiqua Concilia Nicænum. 1. & Ephesinum 1. imitari. Quid ergo habet Rex, quod in transsubstantiationis voce improbet, cum rem negare nequeat, si catholicus non tantum nomine, sed & re vera, quod summopere optamus, esse velit: aut quomodo potest negare, transsubstantiationem esse antiquissimam, eo quod sola vox minus antiqua sit, cum in causis non dissimilibus similes antiquorum hæreticorum tergiuersationes Athanasius, Cyrillus Alexandrinus, & alij Patres illis æquales grauissimè reprehenderint. Atque hæc de huius mysterij substantia, ac veritate pro huius loci opportunitate dixisse sufficiat, vt ad alios notatos errores transitum faciamus.

CAPUT IV.

Eucharistiam latriæ adoratione conuenienter adorari, & in hunc finem eleuari, & circumgestari.

Christum Dominum cultu latriæ adorandum esse, ostenditur.

Non est difficile ex posito principio fidei veritatem hanc evidenter elicere, & alterum Protestantium errorem, quo Sacrosanctæ Eucharistiæ adorationem taxant, vel negant, satis perspicuè refellere. 1. Nam CHRISTUM Dominum verum Deum hominem vnica, & perfecta latriæ adoratione adorandum esse docuit expressè Cyrillus cum Concilio Alexandrino in epistola ad Nestorium de Excommunicat. his verbis, *Cum verbum carni secundum hypostasim vnitum esse confitemur, vnum adoramus filium ac Dominum IESVM CHRISTVM.* Et in anathematismo. 8. damnat hunc modum loquendi, *assumptum hominem vna cum Deo Verbo esse adorandum, & glorificandum*, & anathema dicit in eum, *qui non magis vna adoratione Emmanuelem honorat, & vnam illi glorificationem, sicuti Verbum caro est factum, adaptat.* Quam doctrinam approbauit Concilium Ephesinum. 1. & Concilium Calcedonense, vt supra retuli, & ab universa Ecclesia recepta est, nec potest illam negare Rex Angliæ, qui se quattuor prima concilia venerari profitetur. Præsertim quia sæpè in Euangelio legimus, huiusmodi adorationem Christo Domino non raro datam, nec ab ipso recusatam, sed approbatam potius. Vt patet Ioan. 9. in cæco à Christo illuminato, qui iam credens *procidens adorauit eum.* & cap. 20. in Thoma dicente, *Dominus meus, & Deus meus.* Et Paul. ad Philippen. 2. de hac adoratione loquitur, cum dicit, *In nomine Iesu omne genu flectatur.* Et ad Roman 14. de Christo interpretatur illud Isai. 45. *Mihi flectetur omne genu, & omnis lingua confitebitur Deum.* Est ergo de fide certissimum, Christum Dominum in sua specie visibili perfectissimo cultu adorandum esse. Cum igitur ostensum sit eundem Christum Deum hominem verè, & realiter esse in Eucharistia præsentem, nullus re vera credens Incarnationis & Eucharistiæ mysteria, negare potest, Eucharistiam esse adorandam.

An fortè quia Christus ibi modo naturali, & visibili non existit, & sub speciebus sacramentalibus latet, ideo ne tandem non æquè adorandus, ac si corporeis oculis obijceretur? At hoc solummodo contingat illis, qui sui stantum sensibus fidem adhibent, qui profecto etiam in specie visibili Christum non adorarent, quia eiusdem diuinitatem non viderent. 2. Qui ergo vera fide in sua religione, & adoratione ducitur, sicut adorat invisibile Verbum cum carne sub qua latet, ita adorat Verbum carnem factum, licet speciebus sacramentalibus sit obvelatum. Vnde sicut Christus Dominus Thomæ dixit, *quia vidisti me Thoma, credidisti* nam videndo Christi corpus, & eius vulnera, ipsum Deum credidit, & vt talem adorauit, ita qui-

quilibet Catholicus fidem adhibens verbis Christi, & videns species eiusdem verbis consecratas, Deum sub illis per fidem intuetur, & ita sacramentum illud adorat.

2 Quam ob causam hæc Eucharistiæ religio, & adoratio antiquissima etiam est in Ecclesia, quod nullus, qui antiquos Patres legerit, negare potest, quos breuiter commemorabo, vt hac etiam ratione constet, immeritò Regem Angliæ hunc articulum inter nouos & nuperos annumerasse. Et in primis Ambr. lib. 3. de Spiritu Sancto capit. 12. prius de Angelis dicit, Adorare non solum diuinitatem Christi, sed etiam *scabellum pedum eius*, quod de mysterio Incarnationis intelligit, & scabellum *terram illam, quam Dominus Iesus in carnis assumptione suscepit*, interpretatur, & ita exponit verba Psalmi 98. *Adorate scabellum pedum eius*, dicens: *per scabellum terra intelligitur, per terram autem caro Christi, quam hodie quoque in mysteriis adoramus & quam Apostoli in Domino Iesu, vt suprà diximus, adorarunt, neque enim diuisus est Christus, sed vnus.* Vbi apertè loquitur de perfecta adoratione latriæ, & adorationi Christi in propria specie existentis, hanc ipsiusmet sub speciebus sacramentalibus latitantis, æquiparat. Atque eodem modo exponit prædicta verba Psalmi 98. August. ibi, vt eandem mouet quæstionem quomodo præcipiamur adorare scabellum pedum Dei, quod terra esse dicitur Matth. 4. & respondet. *Fluctuans conuerto me ad Christum.* Et infrà. *Suscepit enim de terra terram, caro enim de terra est, & de carne Mariæ carnem accepit, & quia in ipsa carne hic ambulauit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit, nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adorauerit, inuentum est quemadmodum adoretur tale scabellum pedum Domini, & non solum non peccemus adorando, sed peccemus non adorando.* Quod vtinam attentè legat, & consideret Rex Angliæ. Simili modo de hoc sacramento intelligit August. concion. 1. in Psalm. 21. verba illa, *Manducauerunt, & adorauerunt omnes pingues terræ*, quod eodem modo exponit epist. 120. c. 7. & epi. 118. & cap. 3. comparans eum, qui frequenter ad Eucharistiam accedit cum illo, qui propter reuerentiam abstinet. *Faciet* (inquit) *vnusquisque quod secundum fidem suam pie credit esse faciendum, neuter enim eorum exhonorat corpus, & sanguinem Domini, si saluberrimum sacramentum certatim honorare contendunt.*

Hunc articulum immeritò à Rege inter nuperos recenseri, ex Patribus ostenditur.

3. Præterea Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 5. Mystagogica, in qua ferè liturgiæ ritum describit, cum de communione tractat, prius docet, quanta reuerentia corpus Domini suscipiendum sit, deinde post communionem corporis Christi inquit, *Accede, & ad calicem sanguinis illius, non extendens manum, sed pronus adorationis in modum, & venerationis.* Plura tradidit Chrysost. homil. 24. in 1. ad Corinth. præsertim in fine, vbi inquit, *Hoc corpus etiam iacens in præsepi reueriti sunt Magi, & cum multo metu, & tremore adorarunt, imitemur ergo vel barbaros nos cælorum ciues.* Et infrà, *Tu non in præsepi vides, sed in altari.* Et iterum, *Non solum hoc corpus vides sicut illi, sed nosti eius virtutem, & dispensationem*, inferius adhuc, *Nos ergo ipsos excitemus, & formidemus, & longè maiorem, quam illi barbari ostendamus reuerentiam.* Vbi etiam est consideranda æquiparatio inter Christi adorationem in propria specie visibili, & in sacramento. Prætereà homil. 3. de incomprehensibili Dei natura, circa finem, *Angelos etiam ait, genua flectere Domino in hoc sacramento pro hominibus intercedentes, & dicentes, pro his supplicamus, pro quibus tuum largitus es sanguinem, pro his oramus, pro quibus corpus hoc immolasti.* Addit etiam ibi, *solitum fuisse Diaconum in Missa tempore consecrationis ducere energumenos*, quos *agitatos*, vocat, vtique à dæmone, *& iubet* (inquit) *caput inclinare.* Videri etiam possunt Gregorius Nazianzenus Orat. 11. de Sancta Gorgonia, & Origenes homil. 6. in Iosue, & Eusebius Emisenus hom. 5. Paschali, Theodoret. dialog. 2. & 3. & Ioannes Climacus, gradu. 23. *Donum* (inquit) *cæleste suscipiens adoro*, & Damascenus lib. 4. de Fide cap. 13. Neque contra veritatem hanc aliquid Rex adducit, nec quid afferri possit, facilè conijcere valeo.

Ex quo fundamento nullo quidem negotio euertitur, quod in hoc puncto de eleuatione Eucharistiæ post consecrationem adorandi causa, adducit Rex. Hoc enim reprehendi non potest quia malum sit, sicut etiam nec quia nouum. Primum patet ex dictis, quia si adorare Eucharistiam, ducatur sanctum, illam vt adoretur, proponere, & ostendere populo, non potest esse malum; ergo eleuare idem sacramentum propter eundem finem, non potest esse reprehensibile, sed potius maximè laudabile. Quid enim vel in substantia illius actus, vel in modo reprehēsione dignum excogitari potest? Quod autem mos ille nouus non sit constat ex Dionysio. 3. cap. de Ecclesiast. Hierarch. p. 3. vbi de sacerdote consecrante ait, *Sicque venerandissima mysteria consummat, & laudata oculis subijcit in signis sanctè propositis*, & Basil. lib. de Spiritu Sancto c. 27. hanc ponit inter Apostolicas traditiones, quamuis non eleuationem, sed *ostensionem vocet diuini corporis, & sacri populi.* 4.

Eucharistiæ eleuatio maximè laudabilis, & antiqua.

Et quanquam res non esset adeo antiqua, nihil obstaret, quominus approbante illam Ecclesia cum omni fide; & reuerentia susciperetur. Et ideo meritò Concilium Viennense inter alios errores Beguardorum, & Beguinarum hunc damnauit, *quod in eleuatione corporis Iesu Christi non debent assurgere, neque eidem reuerentiam exhibere.* Quod tamen non de omnibus fidelibus, sed de quibusdam valdè perfectis asserebant, quia dicebant imperfectionis esse, ab altissima contemplatione ad ministerium Eucharistiæ descendere, quæ erat ridicula dæmonum elusio. Ideoque etiam est valdè laudabilis consuetudo Ecclesiæ, quod eo tempore, quo corpus Domini eleuatur, pulsetur cāpanula, quia circumstantes ad Dominum adorandū excitentur. Neque hoc itidem est adeo nouum, quin ante quadringentos annos fuerit à Gregorio 9. Pontifice approbatum, teste Nauclero, generat. 42. Et Iuo Carnotensis ante quingentos annos gratias egit Reginæ Anglorum pro campanis, quas Ecclesiæ Carnotensi dono dederat, indicans, solitas esse pulsari consecrationis tempore. Huiusmodi ergo mores, cum ad optimum finem ordinentur, & in se nihil indecens, aut diuino cultui indecorum contineant, siue parum, siue multum antiquitatis sortiti fuerint, laudabiles omnino sunt habendi. 5.

Atque hinc etiam responsum est ad articulum tertium à Rege notatum, videlicet de vsu circumgestandi diuinum sacramētum in supplicationibus, quem vt superstitiosum damnare solent Protestantes, quia nouum, humano ingenio inuentum, & ad cultū Eucharistiæ introductum. Quibus breuiter respondemus, in primis concedendo, nō esse morem nimis antiquum, quanquam neque nimis recentem omnino, cum ante trecentos quinquaginta annos inductus sit authoritate Summorum Pontificum Vrbani IV. & Clement. V. cum generali Concilio Viennensi, vt habetur in Clement. vnic. de Reliquijs, & Venerat. Sanctor. Et statim vniuersali consensu totius Ecclesiæ, & mirabili acclamatione, & fructu susceptus est, & in dies confirmatus, & auctus. Quod non sine speciali Spiritus Sancti prouidentia, ac nutu prorsus diuino factum esse, dubitare nemo potest, qui promissionibus Christi fidem dederit, quibus & se, & Spiritum Sanctum Ecclesiæ suæ in perpetuum gubernatorem, & protectorem est pollicitus affuturum. Deinde in hoc etiam puncto locum habet ratio facta, quia huiusmodi institutio, & Eucharistiæ solemnis circumgestatio finem habet optimum, & in actione ipsa nulla est superstitionis vmbra, sed potius ad propositum sibi finem magna vtilitas, & aptitudo maxima. Finis enim illius solennitatis est tanti beneficij memoria populum Christianum ad gratiarum actionem excitare, & ad percipiendum vlterius tanti 6.

Eucharistiæ in supplicationibus circumgestationem non vituperandam, sed potius laudandam valdè esse, ostenditur.

Ratio sumpta ex fine.

sacra-

sacramenti gratiam, & fructum commouere, vt prædicti Pontifices in exordio, & in discursu illius capitis summa cum pietate declararunt. Actio vero ipsa de se indifferens est, vnde facta propter bonum finem, & debita fide, ac reuerentia, fit honestissima, & religiosa, sicut in figura legimus de circumgestatione arcæ Numer. 14. & maximè 2. Regum. 6. & 1. Paralip. 15.

7. *Refutatur hæreticorū suasio. Ecclesia potest statuere quidquid ad maiorem Dei cultum opportunum fuerit.*

Quid ergo sit, quod aduersari, in hoc solenni ritu reprehendant, nescio. Dicent fortasse, non potuisse Ecclesiam huiusmodi nouum ritum introducere. Sed hoc ab ipsis sine Scriptura, sine ratione, sine ullo prorsus fundamento, imò contra Scripturam, & rationem assertum est. Scriptura enim nunquam hoc prohibuit; imò vbique significat, ea, quæ pertinent ad cultum, cæremonias, & ritus huius sacramenti, Ecclesiæ prouidentiæ, & dispositioni esse commissa, iuxta illud 1. ad Corinth. 11. *Cætera cum venero, disponam,* Deinde in veteri lege fuit potestas instituendi nouum aliquod festum, vt constat 2. Mach. 4. & Esther, & Iudith, ult. ac proinde multò magis est hæc potestas in Ecclesia, & ita consueuit à primordiis, dies festos instituere ad Deum in Sanctis suis laudandum; maiori ergo ratione potuit peculiarem diem instituere in honorem Sancti Sanctorum, & tanti beneficij commemorationem, vt Clem. V. supra in virtute argumentabatur. Denique naturalis ipsa conditio humanæ naturæ postulat in his rebus varietatem, & mutationem, vnde incredibile est reliquisse Christum Ecclesiam suam ex hominibus congregatam sine huiusmodi potestate.

8. *In principio Ecclesiæ potuit hæc circumgestatio non esse utilis.*

In principio igitur nascentis Ecclesiæ potuit hæc celebritas non solum non esse necessaria, verum etiam neque utilis, quia Christiani inter infideles viuentes, eisque subditi non poterant sine periculo, tam publico, & solenni ritu sacramentum hoc colere. Posteà vero licèt fieri potuisset, tamen per multum temporis non est iudicata necessaria huiusmodi solennitas, quia pura, & sincera fide hoc mysterium ab omnibus Christi professoribus tenebatur, & quotidie, vel saltem singulis Dominicis, ac festis diebus eius memoria cum magna deuotione, ac fructu recolebatur. Posteà verò cum errores contra veritatem huius sacramenti ingruentes multiplicarentur, & charitas etiam, ac deuotio fidelium remitti videretur, prudentissimè quidem eiusmodi instituta est solennitas, quæ & fidelium animos in fide tanti sacramenti magis confirmaret, & ad gratitudinem, dilectionemque excitaret ardentiorem. Quapropter meritò Concil. Tridentinum anathema dixit illis, qui sacramentum hoc non esse adorandum assererent, festiuaque celebratione peculiari venerandum, & in supplicationibus solenniter circumgestandum pernegarent. Nam in his omnibus vel supponitur error veritati præsentiæ Christi in hoc sacramento contraria, vel saltem includuntur alij errores non minus veræ fidei aduersantes, vt Ecclesiam vniuersalem posse in moribus errare, vel non posse præcipere, nisi quod in Scriptura præceptum inuenitur, vel, quod inde sequitur, omnes cæremonias per Ecclesiam institutas esse superstitiosas. Et similia, quæ aliis locis satis sunt refutata, & in sequentibus sæpius occurrent obuianda.

Caput V.

De laicorum sub vna tantum specie panis communione.

1. *Laicorum sub vna specie communionem immeritò reprehendit Rex*

Cum Rex in quarto articulo Ecclesiam Catholicam nouitatis insimulat, eo quod laicis in specie tantum panis Eucharistiam exhibeat, in eadem salebra hærere videtur, in eo enim nititur, quod Ecclesia in vsu, vel ritibus sacramenti nihil addere, aut minuere possit, vel immutare, quod vniverse, & sine limitatione sumptum, rationi, & Scripturæ contrarium esse demonstrauimus. Quamuis enim illa, quæ sunt de substantia sacramentorum, & à Christo sunt instituta, mutari per Ecclesiam non valeant, nihilominus ea, quæ ad accidentales ritus, & ad mores vtentium pertinent, variationem accipere, & Ecclesiæ authoritate pro temporum opportunitatibus mutari possunt. At in præsenti articulo solent aduersarij vrgere dicentes, mutationem hanc contrariam fuisse Christi institutioni, & præcepto. Nam Christus omnibus præcepit vtriusque speciei perceptionem illis verbis Ioan. 6. *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Quæ verba ita fuisse a principio Ecclesiæ intellecta, antiquus vsus communicandi omnes fideles comprobare videtur. Acceditetiam, quod ipsa mutilatio sacramenti videtur esse contra illius institutionem, ac subinde intrinsecè mala, tali institutione supposita.

Obiectio hæreticorum.

2. *Solutio.*

Sed in his etiam obiectionibus non recedunt hæretici à superba præsumptione, qua iudicium suum Ecclesiæ Catholicæ authoritati præferunt, eaque in exponendo vero Scripturæ, & Christi sensu, errare posse, imò & errasse, dicere audent. Qua igitur ex cõtrario fundamento in hoc articulo potissimè conuincendi sunt, & illud satis est in superioribus confirmatum, ideo in præsenti breuiter dictis obiectionibus satisfaciemus, simulque morem Ecclesiæ nec nouum esse, nec à verbis Christi alienum, ostendemus. Duo verò, vt clarius procedamus, in vsu Eucharistiæ in vna tantũ specie distinguere oportet. Vnum est, an liceat interdum manducare corpus separatim in vsu calicis: vel hoc semper, & quasi intrinsecè malum sit: aliud est, an liceat priuare fideles toto vitæ tempore vsu calicis, quia licet ponamus, aliquando posse licitè vnam speciem sine alia sumi, nihilominus superesse potest quæstio, an liceat nunquam sumere vtramque, posset enim esse necessarium interdum, vel in discursu vitæ vtramque sumere, esto vnam tantum accipere aliquando liceat. Deinde distinguere oportet inter oblationem Eucharistiæ, vt sacrificium est, & participationem eius, vt sacramentum est. Quoties enim hoc sacramentum conficitur, sacrificium Deo offertur, vt Catholica docet Ecclesia (quicquid hæretici sentiant, quod nunc agendum non est) & quia sacrificium hoc incruentum imago est cruenti sacrificij in Cruce oblati, quod Christus Dominus in consecratione vtriusque speciei separatim facta repræsentari voluit, ideo nunquam Ecclesia permittit, vel sacramentum hoc in vna tantum specie confici, vel à sacerdote sacrificante in vna tantum specie consumi. Et ita de mutilatione sacrificij, vel communionis sacerdotalis, seu sacrificalis (vt sic rem declarem) nulla est quæstio, illam enim fatemur, nunquam esse licitam: & probabile est, licet non de fide certum, illam esse iure diuino prohibitam, vel fortasse intrinsecè malam, supposita institutione. Sed hæc Theologis committimus nam solum de laicorum communione, seu participatione sacramenti extra sacrificium nunc tractamus.

In usu Eucharistiæ in vna specie duo consideranda.

Sacerdos sacrificans communicare sub vna specie non permittitur.

3 *Communio in sola specie panis ab initio Ecclesiæ vsitata est*

De vsu ergo communicandi ex præconsecratis in sola specie panis dicimus in primis, nec per se malum esse, neque vnquam fuisse in Ecclesia prohibitum, imò neque esse nouum, sed potius ab initio Ecclesiæ fuisse in illa vsitatum. Et quoniam ex hoc vsu cætera sufficienter probantur, & Rex maximè huiusmodi nouitatem reprehendit, illum præcipuè ostendemus. Primò ex antiquo vsu seruãdi Eucharistiam sub specie panis sola, & ministrandi illam infirmis, & deferendi in domum, vel in itinere, vtique ad cõsumendam illam opportuno, vel necessario tempore. Morem autem hunc colligimus in primis ex his, quæ ex Dionysio Alexandrin. Eusebius narrat lib. 6. Histor. c. 36. de Serapione Sene, qui cum diu communione priuatus, pœnitentiam egisset, eo quod sacrificium idolis obtulisset, tandem in articulo mor-

tis existens presbyterum ad se vocari iussit, cum vero ille morbo etiam vexatus, ad Serapionem accedere non posset, *Exiguam Eucharistiæ particulam nuncio dedit, præcipiens, vt eam madefactā in os Senis infunderet*, quod postquam factum est, Senex feliciter è viuis excessit. Ex qua historia perspicuum relinquitur, particulam illam fuisse panis consecrati, & pro tempore necessitatis conseruati, & illum sine vino, vel sanguine pro integra communione fuisse datum, eamq́ communionem non sine miraculo, vel singulari Dei gratia fuisse à sancto illo Sene expectatam, ac proinde Deo fuisse gratam, vt sancta etiam mors Senis statim subsequuta comprobauit.

Serapio Senex in sola specie panis Eucharistiā recepit.

4. Nec dissimile est, quod de Ambrosio animam agente in fine vitæ eius scribit Paulinus, Honoratum Vercellensis Ecclesiæ sacerdotem in lecto suo iacentem ter vocem audiuisse, dicentem sibi, *Surge, festina, quia modo est recessurus, qui descendens* (ait Paulinus) *obtulit Sancto Domini corpus, quod vbi accepit, emisit spiritum, bonum viaticum secum deferens*, vbi de sanguine nulla est mentio. Præterea eundem Ecclesiæ morem ostendit historia, quam de suo fratre Satyro refert idem Ambrosius in Orat. funebri de ipso, videlicet è naui secum corpus Domini tulisse, cuius virtute à naufragio liberatus est, vt in superioribus his iam attigimus. Item Gregorius Turonen. lib. de sancta Patrum vita cap. 3. de Sancto Gallo Episcopo refert, cum reuelationem instātis mortis accepisset, post triduumque migraturum, *conuocasse populum, & omnibus confracto pane, communionem sancta, ac pia voluntate partitum fuisse.* Hoc etiam confirmat antiqua consuetudo Eucharistiam seruandi pro infirmis, quæ sumitur ex Concilio Turonico 2. sub Ioanne Papa III. anno quingentesimo septuagesimo celebr. 10. & Concilio Matisconensi paulò post sub Pelagio IV. canon. 6. & ex Beda libro 4. Histor. Anglor. cap. 24. Non est enim verisimile seruatam fuisse vnquam Eucharistiam sub specie vini, cum breui tempore, & facilè acescat, & corrumpatur, seruabatur ergo in sola specie panis, vt nunc etiam fit.

Ambrosius in sola specie panis Eucharistiam suscepit.

5. Alia etiam fuit antiqua consuetudo, qua liberum erat fidelibus corpus Domini (quod viri in manibus, fœminæ in linteolis nitidis accipiebant, ex August. serm. 252. de Tempore) vel in Ecclesia consumere, vel secum in domum deferre ad secretè communicandum tempore opportuno, quæ communio sine dubio in sola specie panis fiebat. Et ita sumitur ex Tertulliano lib. 2. ad Vxor. cap. 5. ibi, *Non sciet maritus, quid secreto ante omnem cibum gustes, & si sciuerit, panem non illum credit esse, qui dicitur.* Et in eodem sensu possunt intelligi verba eiusdem lib. de Orat. capit. vlt. *Accepto corpore Domini, & reseruato, vtrumq; saluum est, & participatio sacrificij, & executio officij.* Quamuis possint hæc verba optimè intelligi de priori reseruatione pro infirmis. Dicta etiam consuetudo colligitur ex verbis Cypriani lib. de Lapsis, non longè à fine, vbi refert de quadam fœmina, *cum arcam suam, in qua Domini Sanctum fuit, manibus indignis tentasset, aperire, igne inde surgente deterritum esse, ne auderet attingere*, quod refert inter Eucharistiæ miracula. Illud ergo Sanctum in priuata arca reclusum nihil aliud erat, nisi corpus Domini in propriam domum portatum iuxta præfatam consuetudinem, quam etiam commemorat libr. de Lapsis dicens, *Dimissus, & adhuc gerens secum vt assolet Eucharistiam.* Qui mos solum primis quingentis annis Christi durasse videtur. Nam in Concilio Cæsaraugustano anno quingentesimo decimo octauo cap. 3. anathematizatur, qui probatus fuerit, *Acceptam Eucharistiæ gratiam non consumpsisse in Ecclesia.*

Eucharistiā in domum secum deferre, olim fidelib. licebat.

6. Manifestum ergo est, vsum communicandi interdum in sola specie panis, antiquissimum fuisse in Ecclesia; ergo propter nouitatem non potest à Rege Angliæ reprehendi, cum in primis quinque sæculis fuisse probetur. Et eadem ratione reprehendi non potest propter abusum, vel aliquam inordinationem, cum ipsi etiam hæretici fateantur, in illis prioribus sæculis mores Ecclesiæ fuisse puros, & verbo Dei consentaneos. Ratio autem Theologica, & Catholica est, quia Christus Dominus nunquam prohibuit, vnam speciem sine alia sumere, neque ex vi institutionis, & attenta sola rei natura id prauum est. Priorem partem contra adversarios sufficienter probamus, petendo ab eis Scripturæ locum, vbi illa prohibitio scripta sit. Nam cum illum ostendere nequeant, satis in eorum principiis conuincuntur, nullam esse talem prohibitionem specialiter à Christo latam. Nos autem addimus, etiam ex traditione Ecclesiæ non haberi, sed contrarium potius, vt videbimus. Imò si vera est opinio dicentium, Christum post resurrectionem dedisse panem consecratum duobus discipulis Luc. 24. inde habemus, exemplo Christi huiusmodi communionem in vna specie esse comprobatam; & sanè Augustinus id planè supponit libr. 3. de Consensu Euangelistar. capit. 25. & serm. 140. de Tempore, & Beda, & Theophylact. ibid.

Hic communicandi modus non est à Christo prohibitus.

Altera verò pars, præterquam quod sufficienter authoritate Ecclesiæ probatur, ex principiis etiam fidei ostendi potest, quia Christus Dominus, qui est veluti substantia huius sacramenti, totus est sub singulis speciebus, potensque sub vtrisque, vel separatim sumptis ad vitam dandam recipienti; ergo sumptio solius panis sufficit, & ad recipiendum Christum, & ad recipi[endu]m effectum sacramenti, & ad significationem sa[cra]mentalem, quæ in vsu Eucharistiæ quatenus sacramentum est, invenitur. Nam quomodocunque hoc sacramentum sumatur, semper significat perfectum conuiuium ad refectionem animæ sufficiens propter excellentiam panis cœlestis sub speciebus terrestris panis contenti, & significati. Sicut etiam hoc sacramentum vt est Angelorum panis sufficienter significatus fuit per Manna, vel per panes propositionis sine adiectione potus, aut vini, quamuis vbi sub ratione sacrificij, & oblationis præfiguratum est, vtraque species interuenerit, vt in oblatione Melchisedech, quando panem, & vinum obtulit. 7.

Christus Dominus sub qualibet specie totum sacramenti effectum communicat.

Reliquum est, vt de altera parte proposita aliqua cursim saltem subnectamus: de perpetua nimirum carentia, seu separatione fidelium non consecrantium ab vsu calicis. In qua breuiter dicimus, Christum nunquam præcepisse Pastoribus Ecclesiæ, vt aliquando communicent subditos sub vtraque specie, nec ipsis fidelibus huiusmodi communionem sub legis, vel salutis necessitate constituisse. Priorem partem probamus in primis, quia tale præceptum non inuenitur scriptum, hoc enim pro aduersarius sufficit, vt iam dixi. Dicent fortasse, præceptum hoc datum esse à Christo Pastoribus Ecclesiæ, dicente Apostolis suis in nocte Cœnæ, *Hoc facite in meam commemorationem*, quibus verbis id facere præcepit, quod ipse fecerat, ipse autem *accepit, benedixit*, ac *distribuit* discumbentibus vtramque speciem; ergo idem à ministris suis fieri voluit, & præcepit. Sed in primis cum Protestantes contra vniversalem Ecclesiæ sensum, nec substantialem ritum huius sacramenti, nec sacrificij oblationem ex illis verbis probari velint, profectò nulla verisimili ratione possunt præceptum communicandi sub vtraque specie inde colligere. Præsertim quia neque præceptum communicandi, quot es sacrificio Missæ assistitur, in verbis illis continetur; vt alibi ostendimus, & ex antiquis Conciliis infra attingemus. Verbis igitur illis non præcepit Christus; imitari factum illud quoad omnes circumstantias, quas tunc pro temporis, & occasionis opportunitate obseruauit, alias oporteret, noctu semper, & post cœnam; imò & post lotionem pedum communicare. Item esset necessarium de iure diuino in azymo conficere 8.

Nullum datur præceptū communicandi sub vtraq; specie.

Euasio hæreticorum.

Reijcitur Euasio, & verus sensus præcepti Eucharistiam conficiendi, traditur.

ficere, sicut Christus fecit. Item quoties sacramentum conficitur, aliis necessario tribuendum esset, eademque ratione semper deberet sacerdos totum panem, quem consecrauerat, distribuere, & à solo illo sacerdote, qui sacrum confecit, & finita statim consecratione accipiendum esset, ac denique ante calicis consecrationem distribuere necessarium esset: nam ita etiam fecit Christus Dominus, hæc autem omnia incredibilia sunt, & contra perpetuam Ecclesiæ consuetudinem. Solus ergo substantialis ritus huius sacrificij, & sacramenti illis verbis præceptus est, vt Concilium Tridentinum docuit sess. 22. cap. 1. reliqua enim, quæ accidentaria sunt, Ecclesiæ dispositioni Dominus commisit; vt iam dixi, & Augustin. epist. 118. affirmauit.

9. *Obijcitur locum Luc. 22.* Non desunt verò ex adversariis, qui præceptum hoc colligant ex aliis verbis Christi Domini apud Lucam capit. 22. *Bibite ex hoc omnes*, quod non solum de his, qui tunc præsentes aderant, sed etiam de omnibus futuris fidelibus intelligi obtendunt: aiuntque, non sine mysterio, & quasi prophetico spiritu additum esse verbum illud in distributione sanguinis, potius quam corporis, ad præcauendum, & prohibendum morem futurum in Ecclesia Romana excludendi fideles à participatione calicis. At hæc ponderatio friuola est:

Explicatur locus Luc. 22. quamuis enim verba illa futuros homines comprehendere concederemus, de omnibus fidelibus illa intelligere neutiquam oporteret, sed ad summum de omnibus sacerdotibus, quia ibi soli Apostoli aderant, qui [illegible] ordinati sunt sacerdotes, ut satis indicauit Concil. [illegible] Trident. sess. 22. cap. 1. & can. 2. dicens Christum in cœna Apostolos sacerdotes consecrasse, dicens eis, & in eis successoribus eorum, *Hoc facite, &c.* vbi licet exclusiuam expresse non ponat, tamen solos Apostolos nominando, illos solos ibi adfuisse satis significauit. Idemque ex Matth. 26. & Ioan. 13. & aliis Euangelistis colligitur. Nam solos discipulos nominant, per quos quasi per antonomasiam Apostolos intelligunt, & Matth. expresse addit numerum duodecim, & quos in particulari nominant, omnes erant Apostoli. Ac denique communis Ecclesię sensus est, Christum non omnium discipulorum, sed duodecim tantum Apostolorum pedes lauisse, illos ergo tantum præsentes in cœna habuit, illisque solis dixit, *Hoc facite*, illis ergo tantum dixit, *Bibite ex hoc omnes*. Deinde ineptum est, particulam *Omnes* ad futuros fideles referre, cum Christus ad solos præsentes, & de solo illo calice, quem illis præbebat, qui non poterat, nisi inter præsentes, diuidi, loquutus fuerit. Et ita Marcus exposuit ibi statim esse impletum, quod Christus præceperat, dicens, *Et biberunt ex illo omnes.* Neque in illo verbo, vel signo aliquod inuenitur mysterium, sed quia Christus panem prius fregerat, & in duodecim particulas diuiserat, & unicuique suam porrexerat, non fuit necessarium dicere, *Accipite omnes, & comedite*: quia vero vnum calicem præbebat, vt ex eo omnes biberunt, ideo verbis suis illud etiam expressit. Quod aliis verbis, & sine illa distributione expressit Lucas dicens, *Accipite, & diuidite inter vos*; vbi particula *Vos* præsentes tantum designat, non futuros.

10. Posterior autem pars de necessitate fidelibus imposita communicandi aliquando sub vtraque specie

Obijcitur locum Ioan. 6. maximè fundari solet in verbis CHRISTI Ioan. 6. *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Verumtamen hic locus à Caluinistis vrgeri non potest, cum ipsi plerumque negent CHRISTVM Dominum in toto illo capite Ioann. 6. de Sacramento Eucharistiæ fuisse loquutum. Deinde multi etiam Catholici negarunt, verba illa intelligenda esse de Sacramentali manducatione corporis, & sanguinis Domini, quorum sententiam hactenus Ecclesia non damnauit, nec certum sensum illorum verborum declarauit, sed solum unum falsum, quem nunc hæretici approbant, exclusit. Vnde Concilium Tridentin. Sess. 21. cap. 2. dixit, *Ex illo sermone Domini non colligi, communionem sub vtraque specie esse à Domino præceptam, vtcumque iuxta varias Sanctorum Patrum & Doctorum interpretationes, intelligatur.* Probabilior autem expositio esse videtur,

Explicatur locus Ioan. 6. ibi quidem impositam esse fidelibus communionis Christi in Eucharistia necessitatem, non tamē esse impositam omnibus, & singulis fidelibus vtriusque speciei obligationem, sed tantum sumendi carnem, & sanguinem Christi, siue uno actu, siue multis sumatur. Quia tota necessitas posita est in unione cum Christo per huius sacramenti sumptionem, quæ ad salutem, & vitam sufficiat: ad vitam autem sufficit totius Christi manducatio, vt ex verbis eius statim id elicientes confirmabimus. Sicut ad salutem sufficit credere in Christum, & illud est credere carnem, & sanguinem eius licèt hæc non singulis, seu distinctis actibus credantur, ita quia Christus totus sub singulis speciebus continetur, sola Eucharistici panis receptio ad salutē sufficit: quia in illa totus Christus accipitur, & (vt sic dicā) sanguis eius reipsa bibitur, licet non per modum potus accipiatur. Vnde fit, vt præceptum illud integre impleat, qui corpus Domini accipit, & è contrario sequitur, illum tantum violare præceptum illud, & Christi comminationem incurrere, qui à corpore, & sanguine Domini abstinet, vt rectè exposuit Fulbert. Carnoten. epist. 1. ad Deodatum in fine. Et Christi verba egregiè hunc sensum recipiunt, ita vt negatio inclusa in particula, *nisi*, cadat in totam sequentem sententiam, & vtrumque membrum eius, & sensus sit, si nec corpus meum manducaueritis, nec sanguinem biberitis non habebitis vitam in vobis. Et ita legit Athan. lib. de commun. essentia Patris, & cæt. *Qui non comedit carnem meam, nec bibit sanguinem meum, non habebit vitam æternam.* Et eodem modo exponit August. tract. 26. in Ioan. Cuius verba paulò post referam.

Per illa ergo verba solum voluit Dominus ostendere, quam sit necessarium fidelibus per hoc Sacramentum Christum ipsum intra se sumere. Voluit autem distinctè explicare sumptionem corporis, & sanguinis, non quia necesse sit, distinctis actibus illa sumere, sed velut fidem huius sacramenti distinctè proponeret, velut passionem suam significaret, in cuius memoriam celebrandum semper est hoc Sacramentum, vel quia futurum erat, vt in Ecclesia sua necessarium esset, carnem, & sanguinem suum sub diuersis speciebus accipere, quamuis non omnibus, sed his, qui sacrificant, hæc necessitas imponenda esset. Intentionem autem Christi Domini in verbis allegatis esse, quam diximus, ex mente Concilij Tridentini in hunc modum probatur. 11.

Confirmatur expositio tradita. Nam ipsemet Christus Dominus dixit, manducationem panis cœlestis sufficere ad salutem; ergo non constituit vt necessarium sumptionem vini in propria specie, & vt distinctum à sumptione panis. Consequentia evidens est, quia non potest una species esse sufficiens, si duplex est necessaria. Assumptum verò constat est multis verbis Christi Domini Ioann. 6. scilicet, *Hic est panis de Cœlo descendens, vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur.* Et infrà. *Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum, & panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.* Et infrà post prædicta verba quibus necessitatē carnis, & sanguinis docuit, addit, *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.* Vbi particula, *Et*, copulatiuè quidem, non tamen cōiunctim, sed diuisim (vt dialectici loquuntur) sumitur iuxta vocis proprietatem, & materię exigentiam, & iuxta communem etiam Scripturæ vsum. Cum enim dicitur Exod. 21. iuxta Hebraicam lectionem. *Qui percusserit patrem, & matrem, morte moriatur*: non est sensus coniunctus, vt qui vtrunque simul parentem occiderit, moriatur, sed diuisus, vt tam qui occiderit Patrem, quam qui occiderit matrem, moriatur. Sic ergo in pręsenti sensus dictorum verborū Christi est.

Qui

Qui manducat meam carnem, in me manet, & ego in eo, & qui bibit meum sanguinem in me manet, & ego in illo; ergo sumptio vniuscuiusque speciei sufficit ad salutem. Et rationẽ indicauit Christus in verbis sequentibus. *Qui manducat me, & ipse viuet propter me*, quatenus diceret, siue quis manducet carnem, siue bibat sanguinem meum, me totum accipit, & ideo propter me viuet. Vnde iterum subiungit, *Qui manducat hunc panem viuet in æternum.*

12 Præterea Patres antiqui nihil aliud sub illis verbis intellexerunt præceptum esse à Christo, nisi vt Christum sacramẽtaliter, & spiritualiter recipiamus, neq; in hoc vim faciunt, quod sub vna vel duabus speciebus recipiatur, sed in hoc solum, vt manducando, vel sumendo ipsum, illi vniamur. Sic Cyrillus Alexandrinus lib. 4. in Ioan. cap. 14. rationem illorum verborum his verbis reddit. *Non enim possunt cum sanctificatione beata vita, fidei participes esse, qui per mysticam benedictionem Iesum non susceperint.* Et infrà. *Quia corpus Christi viuificare potest, & solo tactu suo corrupta redintegrare. Quomodo non viuemus, qui carnem illam & gustamus, & manducamus? Reformabit enim omnino ad immortalitatem suam participes sui.* Vbi est notanda particula exclusiua in antecedenti posita: nam ex vi illationis etiam in consequenti subintelligitur. Idem etiam Chrysostomus Homil. 46. in Ioan. vbi tam illis, quàm sequentibus verbis nihil aliud sensit voluisse Christum docere, nisi necessarium esse, quod alij putabant impossibile, & persuadere, se esse verum cibum, qui saluat animam, *Ne obscure loquutum in parabolis arbitrarentur, sed scirent omnino necessarium esse, vt corpus comederent.* Et idem ferè habet Theophylact. in illum locum.

Idem ex Patribus confirmatur.

13 Augustinus prætereà tractat. 26. in Ioan. prædicta verba Christi, *Nisi manducaueritis, &c.* exponit per sequentia, *qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem habet vitam æternam*, dicens, *Hanc ergo non habet, qui istum panem non manducat, neq; istum sanguinem bibit.* Et infra. *qui non manducat eius carnem, nec bibit eius sanguinem, non habet in se vitam.* Non ergo priuatur vita, nisi qui neutram speciem recipit: à contrario verò, & *qui manducat carnem, & qui bibit sanguinem eius habet vitam*, vt idem Sanctus subiicit, & tract. 27. generaliter dicit, Christum dedisse corpus suum ad manducandum propter æternam vitam, & *signum* (inquit) *quia quis manducauit, & bibit, hoc est, si manet, & manetur, si habitat, & inhabitatur.* At verò in eo, qui manducat solum panem, Christus manet, & ipse in Christo, vt ipsemet Christus testificatus est; ergo ille sufficienter manducat, & bibit teste Augustino, quia totum Christum recipit & perfectè reficitur, quod illa verborum distinctione maximè significatum est, vt sumitur ex eodem Augustino sermone 1. de Verbis Apostoli, & ex Eusebio Nicæno homil. 5. de Paschate, & Cypriano in serm. de Cœna Domini inter alia dicente, *Potus, & esus ad eandem pertinent rationem, quibus sicut corporea nutritur substantia, & viuit, & incolumis perseuerat, ita vita spiritus hoc proprio alimento nutritur, &c.*

14 Neque antiqua Ecclesiæ consuetudo ab hoc verborum Christi sensu aliena est, sed illum potius confirmat. Nam licèt verum sit, in primitiua Ecclesia vsum vtriusque speciei frequentem fuisse, & fidelibus communem, nihilominus etiam est certum, alterum vsum manducandi in vna specie fuisse ab illo tempore inchoatum. Nam quod Lucas refert Actor. 2. de vsu fractionis panis multi referunt ad communicationem sub vna specie. Et quidem ex vi verborum nihil aliud colligi potest. Vnde cùm certum sit, omnes fideles tunc communicasse in fractione panis, non est certum, nec probari potest, omnes communicasse sub specie vini; imò verisimilius est, non omnes fuisse ad hoc coactos. Nam (vt reliquos in præsenti subticeam) qui ex Nazaræis ad fidem conuertebantur, non prohibebantur tunc seruare legalia; ergo non est verisimile, fuisse coactos ad sumendum calicem, cum ex peculiari professione sua à vino abstinerent. Idemque cogitari potest de multis abstemiis, qui vel vino vsi nunquam fuerant, vel ab illo abhorrebant. Quamuis ergò vsus calicis tunc etiam fuerit in vsu: quod id ex necessitate imponeretur omnibus, siue semper, siue aliquando, nullo sufficienti, testimonio, nec satis verisimili coniectura ostendi potest. Quin potius solum vsum panis fuisse generalem, & communem omnibus, indicant prædicta verba Lucæ, & confirmant illa Pauli. 1. ad Cor. 10. *Vnus panis, & vnum corpus multi sumus omnes, qui de vno pane participamus.*

Eundem sensum Ecclesiæ consuetudo comprobat.

Et similiter antiqui Patres, licèt interdum vtriusque speciei vsus mentionem faciant: sæpius de solà manducatione corporis Christi loquuntur, quod eius vsus generalior esset, & sufficiens existimaretur. Vt patet ex Ignatio Epistol. 13. ad Ephes. vbi prius dicit, *Date operam, vt crebrius congregemini ad Eucharistiam, & gloriam Dei.* Et in fine subiungit, *Obedientes Episcopo, & presbytero, mente indiuulsa frangentes panem vnũ, quod pharmacum immortalitatis est, mortis antidotum, vitaimq; in Deo concilians per Iesum Christum, medicamentum purgans vitia, & cuncta pellens mala.* Idem sumitur ex Hieronymo epist. 50. ad Pammachium, quæ est apologia pro libris contra Iouinianum versus finem, ibi, *Probet se vnusquisq; & sic ad corpus Christi accedat, non quod dilata communionis vnus dies, vel biduum sanctiorem efficiat Christianum, vt quod hodie non merui, cras, vel perendie merear, sed quod dum doleo, me non communicasse corpori Christi, abstineam me paulisper ab amplexu vxoris, vt amori coniugis amorem Christi præferam.* Et lib. 2. contra Iouinianum, *Quasi non & nos Christi corpus æqualiter accipiamus.* Similia legi possunt in dialogo contra Luciferianos. Item apud Augustinum ep. 180. ad Honorat. vbi ait, Diabolum sæpè persuasisse, apostatas fieri fideles, *quibus quotidianum ministerium Dominici corporis defuit.* Vnde infra his verbis exhortatur Ecclesiæ Pastores. *Magis timeamus, ne membra corporis Christi destituta spirituali victu necentur, quam membra corporis nostri oppressa hostili impetu torqueantur.* Denique idem significauit Tertull. lib. de Orat. c. vlt dicens, *Quod statio soluenda sit accepto corpore Domini.* Et infrà, *Accepto corpore Domini, & reseruato.* Quæ verba clariora sunt de solo corpore, quia sanguis sub specie vini nunquam potuit commodè reseruari. 15

Vnde maximè confirmatur hæc consuetudo ex communione, quæ semper fuit infirmis tradita per modum viatici. Nam si in aliquo tempore est necessaria Eucharistia de iure diuino, maximè in articulo mortis, vt est communis Theologorum sententia valdè consentanea rationi, quia præcepta affirmatiua tunc potissimum obligant, quando & maximè vrget necessitas, & tempus aptum ad implendum præceptum, absoluitur. Sed in illo articulo non consueuit Ecclesia dare vtranq; speciem, sed solum corpus Domini; ergo signum est, semper Ecclesiam sensisse communionem sub vna specie ad salutem sufficere. Nam quod illa consuetudo antiquissima fuerit, ex Ambrosio, Gregorio Turonensi, & aliis adductis in præcedenti puncto colligitur, & clarius ex Concilio Nicæno capit. 12. iuncto 14. alias capit. 13. & 18. nam in cap. 12. & 13. dicitur de iis, qui recedunt ex corpore, *Antiqua legis regula obseruabitur etiam nunc, vt vltimo, & necessario vita sua viatico non defraudentur.* In cap. autem 14. prohibetur *Diaconis corpus Domini aliis porrigere*, & addi- 16

Antiquissima consuetudo communicandi infirmos sub specie panis eundem etiam sensum ostendit.

Ex Concil. Rhemensi refert Gratianus in cap. Peruenit, de Consecrat dist. 2. sed vide, quæ ibi notantur.

additur, *quod si non fuerit in præsenti Episcopus, vel Presbyter, Diaconi proferant, & edant.* Similiaq; sunt verba Gelasij ep. 6. ad Episcopos Lucaniæ. *Sacri corporis prærogatione, sub conspectu Episcopi, vel Presbyteri, ius non habet exercendi*, Vtique Diaconus, quibus in locis non sine causa de solo corpore Domini fit mentio, quia Diaconus, cum non possit consecrare, non potest dare Eucharistiam, nisi ex præconsecratis, & reseruatis, solùm autem reseruabatur corpus Christi sub specie panis. Simileq; est quod in Concilio Rhemensi c. 2. reprehenduntur Presbyteri, *Qui laico, aut fœminæ sacrum corpus Domini tradunt ad deferendum infirmis.* Vbi etiam fit mentio solius corporis, quia debebat esse reseruatum ex consecratione prius facta, & non nisi corpus reseruabatur. Cùm ergo præcipuè conseruatum sit sit hoc sacramentum propter viaticum infirmorum, iudicatum fuit semper sufficiens sub specie panis, vt pro viatico daretur. Ergo etiam iudicabatur sufficiens ad implendum diuinum præceptum de communione huius Sacramenti.

17. In quo puncto notari potest historia, quam refert Beda lib. 4. Anglicanæ historiæ c. 14. de quodam Monacho, cui ægrotanti Petrus, & Paulus apparuerunt, & mortem instantem reuelarunt, *Sed primùm* (dixerunt) *expectare debes, donec Missæ celebrentur, ac viatico Dominici corporis, ac sanguinis accepto, sic infirmitate simul, & morte absolutus, ad æterna in cælis gaudia subleueris.* Et tamen inferiùs subditur de Prælato Monasterij, *Missas fieri, atq; omnes communicare more solito simulq; infirmanti puero de eodem sacrificio Dominicæ oblationis particulam deferri mandauit.* Vbi expendo dictionem, *Particulam*, quæ solum significat paruam aliquam partem panis consecrati, & illam datam esse pro viatico Dominici corporis, & sanguinis, quia per illam totum sacrificiũ participatur, & in illa vtrumq; continetur. Expendo etiam quod ait omnes communicasse, *more solito*, refert autem idem Beda li. 2. eiusdem historiæ c. 5. consuetudinem Angliæ tunc fuisse, *Eucharistiam populo dare sub specie panis, quem videntes barbari, panem nitidum appellabant*, & à sacerdote petebant, quibus ille respondit, *Si vultis ablui fonte salutari, potestis panis sancti esse participes.*

18. Pro eadem etiam consuetudine notari potest decretum Concilij Toletani. 11. c. 11. vbi refertur canon Toletani Concilij primi. 14. dicens, *Si quis acceptam à sacerdote Eucharistiam non sumpserit, velut sacrilegus propellatur*, quem canonem explicat posterius Conciliũ, intelligendum esse, si id voluntate fiat, non verò si ex infirmitatis impedimento id contingat. Nam multi infirmi, vt ibi dicitur, Eucharistiam sibi oblatam reiiciunt, non ex infidelitate, sed quia *præter Dominici calicis haustum, traditam sibi non possunt Eucharistiam deglutire.* In quibus verbis satis indicat, consuetudinem ordinariam fuisse, dandi infirmis Eucharistiã sine haustu calicis, & in eodem sensu intelligere videtur alterum canonem antiquioris Concilij. Aliqui verò inde colligunt, infirmo, qui hostiam deglutire non potuerit, in sola specie vini viaticum tribuendum esse: quod non repugnat quidem iuri diuino, ibi tamen non dicitur. Magis colligi posset, ex Concilio Carthaginensi 4. c. 76. vbi de infirmo in simili casu dicitur, *Si continuo creditur moriturus, infundatur ori eius Eucharistia*, infusio enim est rei liquidæ. Sed nihilominus id intelligi posset de particula hostiæ, quæ in calice posita intra vinum non consecratum, propriè dici potest infundi ori infirmi. Et attenta præsenti consuetudine Ecclesię potius hoc ultimo modo esset communicandus talis infirmus, quam sub specie vini consecrati, quia & minus habet periculi, & magis est Ecclesiæ consuetudini consentaneum: nam vsus calicis extra sacrificium

Ægroto deglutire non valenti, hostia in vinũ non consecratum immissa subministranda est.

generatim prohibitus est, & nulla est necessitas, quæ cogat ad vtendum epizoia, cum alter communionis modus sufficiat, qui per se prohibitus non est. Nam licet in Concilio Bracarensi 3. cap. 1. videatur prohibitus ille communicandi modus, vt intellexisse videtur Glossa in cap. *Is qui* 26. q. 6. quia ibi dicitur, non esse dandam, *intinctam Eucharistiã* populis: nihilominus vel illa prohibitio non extenditur ad casum necessitatis, vel (quod verius existimo) non est facta in illo sensu, sed aduersus quosdam, *Qui intinctam Eucharistiam populis pro complemento communionis porrigebant.* Nam in vino consecrato immergebant, seu humectabant Eucharistiam, & illam dabant pro complemento communionis, quod erat superstitiosum, quia satis completa est communio in solâ specie panis ministrata sine ullâ tinctione, & quando ambæ species accipiendæ essent, vt potuerunt aliquando accipi, seorsim ministrandæ essent, sicut Christus Dominus illas præbuit.

Neq; huic consuetudini obstat, quod aliquando 19
legatur prohibita sumptio corporis sine sumptione sanguinis, vt ex Gelasio Papa refert Gratianus in cap. *Comperimus*, de Consecrat. dist. 2. quod alij tribuunt Leoni, apud neutrum autem invenio in epistola ad Maioricum & Ioannẽ, ex qua citatur. Sed cuiuscunque fuerit illa prohibitio, non obstat, vel quia refertur ad sacerdotes sacrificantes, ut ibi Gratianus cum Glossa voluit, & aliqui ex Scholasticis sequuntur, sic enim facta fuerat talis prohibitio in Concilio Toletano 12. cap. 5. vel (quod magis est textui, & historiæ consentaneum) ibi solum est prohibitum id facere ex superstitione, ut in textu dicitur, ibi, *quoniam nescio, qua superstitione docentur obstringi*, existimantes vtiq; nõ esse licitam vini sumptionem. Qui videtur fuisse error Manichæorum; nam ut refert Leo Papa serm. 4. Quadragesimæ cap. 5. cum sentirent, in Christo non fuisse veram carnem, ad tegendam infidelitatem suã, nostris audebant interesse mysteriis. *Ita verò* (inquit) *in sacramentorum communione se temperant, vt interdum tutius lateant, ore indigno Christi corpus accipiunt, sanguinem autem redemptionis nostræ haurire omnino declinant.* Hoc ergo spiritu, & errore non solum prohibitum, sed etiam per se malum, & sacrilegum semper fuit, à calice abstinere. Hæc autem eadem fraus, & hypocrisis illorum hæreticorum ostendit, communionem corporis sine calice fuisse tunc inter fideles vsitatam, & morem illum sanctum, & religiosum fuisse existimatum, alioqui non ausi fuissent Manichæi, ad occultãdum suum errorem usum illum si nouus esset, introducere. Vnde tunc etiam Pontifex posset præcipere, vt corpus non sumeretur sine sanguine, vbi ad vitandum illud scandalum necessarium fuisset, quamuis enim mihi non constet, id factum esse, potestas nihilominus non deest. Ex illa tamen colligi non potest, Christum prohibuisse accipere vnam speciem sine altera, sed infertur solummodo, posse Ecclesiam præcipere, vel prohibere aliquid, quod Christus non præcepit, vel prohibuit, quod verissimum est; & ex eodem principio nos concludimus, potuisse Ecclesiam quando temporis occasio, & generalis ratio id postulauit, prohibere laicis usum calicis, quamuis Christus illum non prohibuerit, sed absque præcepto concesserit.

In sacrificio vel ex superstitione corpus sine sanguine, sumi prohibetur.

Vnde posset ultimò hæc veritas persuaderi rationibus, quibus ostendi potest inprimis non fuisse conueniens, Christum præcipere, & sub necessitate salutis constituere vsum calicis pro omnibus, & singulis fidelibus, tum quia totus Christus sub singulis speciebus futurus erat, & omnem necessarium, ac conuenientem effectum huius sacramenti se sumentibus sub qualibet specie tribuere potest: tum etiam quia 20

Statuta ratione confirmatur.

vix posset id moraliter, fieri sine magnis incommodis, & periculis contra reuerentiam huic sacramento debitam, quæ vel propter multitudinem communicantium, vel propter eorum varietatem, tam in conditionibus, & affectibus corporis; quàm in animi prudentia, & circumspectione, vel denique propter ministrantium incuriam, nullatenus possent iuxta humanam conditionem euitari. Deinde contrariis rationibus probari posset, prudentissimè fecisse Ecclesiam, introducendo, & approbando consuetudinem hanc communicãdi laicos sub sola specie panis; quia illis nullum inde prouenit spirituale incommodum, quod ad effectum huius sacramenti pertineat; imò eisdem esse potest modus ille communicandi vtilior, tum ad fidem erga hoc sacramentum perfectius exercendam, vtique Christum in toto sacramento, eundemq; Dominum totum in singulis sacramenti partibus fidei oculis intuendo; tum etiam ad maiorem obseruantiam, puriorem q; eiusdem sacramenti cultum, vt satis explicatum est. In his enim, & aliis rationibus declarandis, immorari non est operæ pretium, quia in commentariis Theologicis, ad quos magis, quam ad disputationem de fidei fundamentis, pertinent, copiosè pro viribus nostris id præstitimus.

Caput VI.

De Missis privatis.

1\. VEnio ad ultimum punctum circa diuinum Eucharistiæ mysterium à Rege tactum, de Missis priuatis, quarum vsum inter nouitios, & nuperos ritus ponit, & reprehendit. Notanda verò sunt verba Regis dicentis, *In his articulis priuatas illas Missas numero, in quibus sacrificus simul, & populi personam, & sacerdotis sustinet*. Nam in illis videtur Rex de Missa tanquam de vero sacrificio loqui, alias immeritò *Sacrificij & Sacerdotis* nomina interponeret, ac sacerdotem in missa pro populo intercedere, & ideo ab illo distingui debere, supponeret. Propter quod dubito, an in illis verbis ex propria sententia loquatur, credens, quod de missæ sacrificio supponit, cum Lutherus, Caluinus & alij protestantes id negent, an verò solum intendat, Catholicos ex propriis principiis redarguere? Nos verò Catholicam doctrinam de veritate, ac proprietate huius sacrificij supponentes, dicimus in primis Missam, siue publicè, siue secretè fiat semper esse verum sacrificium, ac subinde nunquam esse ita priuatam, quin de se actio sit publica, fit enim à sacerdote, vt à ministro publico, authoritate Christi, & nomine Ecclesiæ constituto in his, quæ sunt ad Deum, vt pro vniuerso Christiano populo Deo sacrificium offerat, Et ideo meritò dixit Concilium Trident. sess. 22. cap. 6. *Missas, etiam si nullus in eis communicet, verè communes censeri debere, partim, quod in eis populus spiritualiter communicet, partim verò, quòd à publico Ecclesiæ ministro, non pro se tantum, sed pro omnibus fidelibus, qui ad corpus Christi pertinent, celebrentur.*

Missas priuatas Rex abhorret.

Missa etiam si secretè fiat, est verum sacrificium & actus de se publicus.

2\. Iuxta hanc ergo Catholicam doctrinam nulla est Missa, quæ (vt ita rem explicem) per se, & substantialiter sit priuata: nam quoad principalem offerentem, qui est Christus, & quoad ministerialem, qui est sacerdos, & quoad rem oblatam, quæ est caro, & sanguis Christi, & quoad Deum, cui offertur, & quoad Ecclesiam Catholicam, pro qua offertur, communis est, hæc autem sunt, quæ ad eius substantiam maximè pertinent, eiq; per se conuenire dici possunt. Solùm ergo possunt aliquæ Missæ dici priuatæ ex conditionibus, seu circumstantiis: quæ in illius celebratione interuenire possunt. Quoniam autem hæ circumstantiæ multiplices esse possunt, per singulas discurrere oporter, & expendere, an in aliquo sensu Protestantium reprehensio, vel potius calumnia contra Ecclesiam Catholicam verisimile aliquod fundamentum habere possit.

Missa quoad substantiam semper est actio publica.

3\. Et primo quidem dici potest Missa priuata, quæ sine populi concursu celebratur. Quem sensum indicat Rex, cum affirmat, Missas priuatas vocare, *In quib. sacrificus simul, & populi personam, & sacerdotis sustinet*, hoc autem si attentè consideretur, neq; necessarium, neque in rigore verum esse potest, nisi supponatur, sacerdotem omnino solum esse, quando sacrificat: nam si ministros, vel saltem ministrum habeat, ille populi personam sustinebit, & non solus sacerdotes. Tales autem Missas priuatas, in quibus nullus ministret sacerdoti, Ecclesia non permittit, nec permisit vnquam: prohibet enim Missam dici à sacerdote sine ministro. Nam in Concilio Moguntinô sub Leone III. cap. 34. dicitur, nullum presbyterum rectè posse solum Missam facere, & ita obseruat vniuersalis Ecclesiæ consuetudo, & omnes Catholici Doctores docent. Hoc autem satis est, vt non dicatur solus sacerdos simul populi, & sacrifici personam sustinere: nam minister, vel solus, vel simul cum persona sacerdotis populi personas sustinet. Cum enim Paulus ad Hebr. cap. 5. dicat, Pontificem creatum, quemadmodum pro populo, ita etiam pro semetipso offerre, nullum est inconueniens, quod ipsemet sacerdos saltem simul cum ministro populi personam sustineat. Quin potius si solam sacrificij generalem rationem spectemus, non colligitur ex vi illius necessitas alicuius ministri, neque alicuius populi adstantis, constat enim Abel, Abraham, & alios Patriarchas in lege naturæ obtulisse interdum sacrificium solos, sine aliis ministris, vel assistentibus, quia licet sacerdos esset solus, poterat nomine populi, & pro se, & pro illo toto simul offerre. Vnde quod nunc requiratur aliquis sacerdoti ministrans, est ex peculiari institutione, quæ videtur magis esse Ecclesiastica, quam diuina, quia magis postulatur propter accidentales cæremonias, quam propter essentialem ritum consecrationis.

Variis modis potest dici Missa priuata. Ex defectu concursus populi.

4\. Hinc ergo fit, nullam dari verisimilem causam, ob quam reprehendi possit Missa priuata quoad hanc circumstantiam, id est, cui nullus assistit præter vnum ministrum, quia in tali modo offerendi nihil committitur, vel contra naturalem legem, vel contra præceptum Christi, vel contra præceptum, aut consuetudinem Ecclesiæ. Primum constat ex dictis, & est per se manifestum, quia nec communis ratio sacrificij, nec peculiaris modus, aut dignitas Eucharistici sacrificij multorum præsentiam requirit, potest enim cum debita reuerentia, deuotione, & integro ritu à sacerdote cum vno tantum ministrante fieri. Præceptum item Christi ostendi non potest, quia neque actio eius in nocte Cœnæ, neque verba, quæ tunc Apostolis dixit, continent tale præceptum, ut ex similitudine rationis colligi potest ex iis, quæ in præcedenti puncto tradidimus. Item ex iis, quæ tradunt Cyprianus epist. 62. ad Cecilium, versus finem, & Augustinus epist. 118. cap. 6. dicentes, non præcepisse nobis Christum in conficiendo hoc mysterio obseruare omnes circumstantias, quas ipse obseruauit, sed quæ ad ritum substantialem pertinent. Sic ergo quamuis ipse coram multis celebrauerit, non ideo præcepit semper ita fieri. Alias necessarij essent saltem duodecim assistentes, vel etiam non deberent permitti plures, quia Christus non omnes discipulos, sed tantum duodecim Apostolos ad cœnam vocauit, & simili ratione non in conspectu fœminarum, sed tantum virorum esset hoc sacrificium offerẽdum.

Missa hoc modo priuata omnino irreprehensibilis est.

Denique non potest designari multitudo assistentium, vel numerus eorum iure diuino necessarius ad conficiendum hoc sacramentum: ergo neque est datum præceptum, vt coram multis absolutè fiat, quia non magis uno, quam alio modo ostendi potest, vel scriptum, vel traditum.

5\. Præcepto autem Ecclesiastico videri potest olim fuisse statutum, ne Missæ dicantur, nisi coram testibus saltem duobus, vt habetur in Concilio Nannetensi cap. 30. & alij referunt ex Anacleto Epist. 1. vbi generaliter de Sacerdotibus dicit, *Non soli sacrificent, sed testes secum adhibeant*, posteà vero in Episcopis plures requirit. Verumtamen hoc ius, vel nunquam fuit generaliter introductum in Ecclesia per modum rigorosi præcepti, vel certè per consuetudinem contrariam abrogatum est, quia in his, quæ accidentaria sunt, potest esse in Ecclesia varietas, vt ratio, vel occasio temporum exigit. Et ita multiplicatis sacerdotibus potuit, vel necessarium, vel magis conueniens iudicari, vt unus minister sufficeret, ne propter solam assistentium paucitatem, aut penuriam diuinus cultus minueretur, & Ecclesia, ipsiq; sacerdotes fructibus sacrificiorum priuarentur.

Nullū præceptum Ecclesiasticum obligat ad sacrificandū coram multis.

6\. Secundo modo dicitur Missa priuata, in qua solus Sacerdos sacramentum consumit, & communicat, & in hoc magnam vim faciunt Protestantes, fingentes esse non solum contra antiquam Ecclesiæ consuetudinem, sed etiam contra ius diuinum. Sed ducuntur solo spiritu contradicendi, & calumniandi Ecclesiam Romanam, quia sine fundamento fingunt tale præceptum, vt facilè ostendi potest discursu sæpè facto. Nam ex facto, aut verbis Christi non colligitur de hac re præceptum diuinum, vt testimonia adducta, & ratio probant, quia solum Christi factum non inducit præceptum, neq; per aliqua Christi verba sufficienter indicatum est. Deinde licet verum sit, in principio Ecclesiæ frequentius obseruatum fuisse, vt fideles assistentes fractioni panis de illo participarent, tamen quod id factum fuerit ex obligatione præcepti, maximè diuini, nullo indicio ostendi potest, verisimiliusque est, ex sola deuotione, & feruore fidelium, eo tempore id prouenisse. Præsertim cum dicat Paulus 1. ad Corinth. 11. *Probet autē se ipsum homo, & sic de pane illo edat*, nam poterant etiam tunc multi adesse sacrificio, qui se probantes, non dispositos ad communicandum inuenirent, & ideo semper etiam in Ecclesia fuit facilius Missam audire, quam in illa communicare, quod non ita esset, si quoties Missa auditur communicare oporteret, quia non eadem probatio conscientiæ, idemve iustitiæ status æquè ad vtrunque postulatur. Deinde paulo post Apostolorum ex hac vita discessum designari cœperunt tempora, in quibus soli fideles communicare obligabantur, cum tamen extra illa tempora, & diebus saltem Dominicis Missas audire tenerentur. Meritò ergo Concilium Tridentinum damnauit dicentes, illicitas esse Missas, in quibus solus sacerdos communicat. De quo puncto plura in scholasticis disputationibus differuimus.

Secundò dicitur Missa priuata quia solus sacerdos in ea communicat.

7\. Tertiò potest Missa dici priuata ex aliis circumstantiis, vt ex loco, quia in priuata domo dicitur, & non in publico templo, pro toto populo deputato: vel ex tempore, scilicet, quia non fit hora consueta: in qua populus solet ad sacrificium conuenire, sed quacunq; alia sacrificanti opportuna: vel ex modo, quia non fit cum cantu, & aliis similibus solemnitatibus. Et de his omnibus modis certum est, Missam priuatam non fieri illicitam, nisi aliquid contra specialem Ecclesiæ prohibitionem, vel contra reuerentiam sacramento debitam committatur. Ratio generalis est, quia in his ritibus accidentalibus nihil est iure diuino positiuo definitum, & ideo quidquid non est per se malum, nec per Ecclesiam prohibitum, indifferens est. Vnde quod ad locum spectat, solùm est per se necessarium, vt locus sit per Ecclesiæ Pastores approbatus, iuxta antiquos canones, à Concilio Tridentino grauissimè commendatos, & innouatos. Dico autem per se, quia semper in Ecclesia vsitatum fuit, vt ex prudenti causa, vel necessitate Missæ in priuatis locis, aut domibus pro debito tempore, & opportuna occasione oblata dicantur.

Tertio dicitur Missa priuata ex circumstantiis loci, & temporis. Prædictæ circumstantiæ non reddunt missam priuatam illicitam.

Clemens Epist. 3. & Felix. 4. epist. 1. & multa Concil. quæ citantur de Consec. dist. 1. cap. cæteras.

Quem morem miraculis etiam confirmatum esse, antiquæ historiæ prodiderunt. Nam Paulinus in vita Ambrosij refert, cum aliquando Romæ adesset, sacrificium in domo cuiusdam Matronæ nobilissimæ obtulisse, & paralyticam in lecto iacentem miraculosè sanasse. Et August. lib. 22. de Ciuitat. cap. 8. refert, quendam Presbyterum suum sacrificium corporis Christi in quadam priuata domo, quæ à dæmonibus vim noxiam patiebatur, obtulisse, & orationibus suis habitatores illius domus ea vexatione dæmonis liberasse. Theodoretus etiam in Historia religiosa cap. 20. de se narrat mysticum sacrificium in priuata domo cuiusdam viri sancti Maris vocati, propter eius consolationem obtulisse. Pius tandem 1. Summus Pontifex in sua Epist. 1. ad Iustum Veronensem Episcopum habet, *Euprepia titulum domus suæ pauperibus assignauit, vbi nunc cum pauperibus nostris commorantes Missas agimus*. Quæ quidem Missæ saltem quo ad modum videntur fuisse priuatæ, quoad locum autem potest esse dubium, quia per titulos significantur domus ad diuinum cultum mancipatæ, vt notat Baronius ann. 112. num. 4. Quia verò Pius non dicit domum illam iam fuisse cultui diuino dicatam sed ab Euprepia pauperibus assignatam, & in illa adhuc cum pauperibus habitasse, satis verisimile est, illam non fuisse Ecclesiam publicis officiis diuinis dicatam, sed fuisse domum habitationi pauperum destinatam, in qua priuatim Missæ dicebantur. Et hoc maximè solitum est fieri tempore persecutionis Tyrannorum, vel hæreticorum, vt sumitur ex multis, quæ memorat Victor lib. 3. de Persecut. Vandalica, & Sozomenus lib. 7. Historiæ cap. 5. & Augustinus in Breuiculo Collation. cap. 17. Item in illo tempore dicebantur Missæ in Cryptis. Vnde Cornelius Papa ad Lupicinum Viennensem Episcopum exaggerans vim persecutionis ait, *Neq; in Cryptis notioribus Missas agere Christianis licet*, vbi expendo particulam, *Notioribus*, nam significat in secretioribus, & priuatim, & occultè dici potuisse. Dicebantur denique tunc in carceribus, teste Cypriano Epistola 5. apud quem notanda est prudens monitio. *Ita (inquit) vt Presbyteri quoq;, qui illic apud confessores offerunt, singuli cum singulis Diaconis per vices alternent*: quibus verbis etiam significat, Missas illis fuisse priuatas quoad modum, & quoad personarum concursum.

Consuetudo celebrandi in priuatis locis miraculis confirmata.

9\. Quo circa eisdem exemplis facilè probari potest consuetudine receptum fuisse, vt Missæ quocunque opportuno tempore dicerentur, quia nec necessarium erat, nec moraliter possibile, definitam horam celebrandi in tanta varietate occasionum, & locorum obseruare. Accedit semper fuisse licitum sacerdotibus, quotidie celebrare, si vellent, sicut de Andrea Apostolo dictum legimus, *Ego omnipotenti Deo immolo quotidie, non taurorum carnes, nec hircorum sanguinem, sed immaculatum agnum in altari*. Hieronymus etiam ep. 150 ad Hedibiam quæstio. 2. de se dicit, *Quotidie in sacrificiis eius de genimine vitis veræ rubentia musta calcamus*. Quod de Missis priuatis, quæ ab ipso quotidie dicebantur, necessariò intelligi debet. Nam de eodem Hie-

Consuetudo celebrandi Missam quocunq; opportuno tempore exemplis confirmatur.

Hieronymo, ait Epiphanius epist. ad Ioannem Hierosolymitanum, quæ est. 60. inter Epistolas Hieronymi, ipsum non fuisse solum publicas Missas celebrare. De Cassio etiam Nam ensi Episcopo refert Gregorius homil. 37. in Euangel. morem illi fuisse, *Quotidianas Deo Hostias offerre, ita vt penè nullus dies vitæ eius abcederet, quo non omnipotenti DEO Hostiam placatiónis immolaret.* Et similia in historiis de vitis, & gestis Sanctorum frequenter reperiuntur, ex quibus manifestè colligi potest, eos neque certam diem hebdomadæ, neque publicam, ac definitam diei horam ad celebrandum obseruasse, sed pro sua deuotione, aut commoditate elegisse horam intra diei tempus ab Ecclesia permissum. Et inde à fortiori etiam perspicuum manet Missas priuatas quoad intentionem offerendi, aut alias circumstantias eodem modo fuisse semper licitas, & in vsu: Tum quia de illis est eadem ratio: tum etiam quia non poterant aliter Missæ, tam frequenter celebrari. Atque hæc sufficiunt de hoc puncto, in quo nullam rationem dubitandi, vel difficultatem, quæ ad dogmata fidei pertineat, invenio, alia verò, quæ ad sacrificium Missæ spectant, à Rege non attinguntur, & alibi ex professo à nobis tractata sunt.

3. To. 3 partis disp. 73. & seq.

CAPUT VII.

De erroribus, qui circa cultum, & invocationem Beatæ Virginis in Regis Præfatione notantur.

1. INter alia, quæ in reddenda ratione suæ fidei Rex Jacobus scribit in Præfatione sua, nonnulla de Beata Virgine confitetur, quæ ex Catholica doctrina desumpsit, à qua nihilominus in aliis discrepat, quæ breuiter expendere; & non minus certa esse, quàm priora; ostendere, necesse est. Primò ergo dum Mariam sanctissimam Beatam Virginem appellat, rectè de perpetua illius Virginitate sentire videtur, non enim potest simpliciter Virgo appellari, quæ aliquando virginitatem seruauit, si postea illam amisit. Deinde recognoscit, illam fuisse veram Dei Matrem, eo quod Saluatori nostro placuerit, ex illa humanum sibi corpus assumere, & in Christo non possit à diuinitate humana natura separari; quod rectè dictum est, vtpote à Concilio Ephesino 1. cum Leone Magno, & Cyrillo Alexandrino mutuatum. Præterea dicit, *se pie ingenueque fateri constanterque contendere, illam Virginem supra omnes beatorum hominum, ad spirituum ordines ad cælestem gloriam elatam, eius filio Deo simul, & homine excepto.* In qua confessione veritatem laudo, & complector, illius tamen certam fidem postulo, & fundamentum requiro. Si enim Rex dicens, piè, & ingenue illam veritatem fateri, & pro illa constanter contendere, solam piam quandam credulitatem, constantemq; opinionem illius veritatis se habere significare intendit: confessioni fidei Catholicæ non satisfacit. Nam traditio antiquissima ab Apostolis orta, & unanimi consensu Patrum ad nos vsque deriuata, & ab universali Ecclesia sine vlla dissensione, aut hæsitatione recepta, certam fidem illius veritatis apud Catholicos facit. Si verò Rex serenissimus verbis suis hanc fidem indicare voluit, aliquid esse firma fide credendum, quod in libris Canonicis expresse non sit scriptum, fateatur necesse est. Veruntamen quia in veritate doctrinæ quoad hanc partem conuenimus, & de modo, & regula credendi, satis in superioribus dictum est. Ideò in hac veritate confirmanda non immoror, & lectorem ad ea, quæ alibi scripsimus remitto.

2. Denique hanc Beatissimam Virginem se venerari, Rex profitetur, quod etiam libenter legimus, & admittimus. Nec de verbo venerādi, vel adorandi quæstionem mouemus, licet fortasse Rex primum admittere, posterius autem cauere consulto studuerit: nam hoc etiam sine reprehensione fieri posse, si sana mente, & legitimo se vsu fiat, non dubitamus. Nam Concilium Tridentinum Sess. 25. in Decreto de Invocatione, & veneratione Sanctorum, illum loquendi modum obseruauit, dicens, *Christum adoremus, & Sanctos veneremur.* Epiphanius cōtra hæresim. 78. cum doceat, Virginem honore, & veneratione prosequendam esse, adorandam esse negat, vtique adoratione latriæ, seu diuino cultu, de quo ibi tractabat, & per antonomasiam verbo adorandi simpliciter dicto significari solet.

Itaque maioris claritatis gratia, & vt purè, & sincere huius dogmatis sensum sine ambiguitate verborum explicemus, tria verba notanda sunt, scilicet, honorare, adorare, & venerari nam duo priora distinxit Augustinus contra sermonem Arianorum cap. 23. *Nam honorat* (inquit) *omnis qui adorat, non verò adorat omnis, qui honorat*, honoramus enim non solum superiores nobis, sed etiam æquales; imò & inferiores, quin etiam Rex interdum subditum honorat, vt dicitur Esther. 6. Adoratio autem solum exhibetur potentiori, & superiori in signum dignitatis, & excellentiæ Est ergo honor testimonium virtutis absolutè spectatæ, quomodocunq; ad honorantem comparetur. Adoratio verò est etiam virtutis testificatio cum recognitione tamen superioris dignitatis, excellentiæ, & ideo qui honorat, non statim adorat; è contrario vero qui adorat, necessario etiam honorat. Venerandi autem verbum licet magis ad proprietatem adorandi accedere videatur, quia exhibitionem reuerentiæ; & obseruantiæ indicat; interdum tamen solet pro verbo honorandi, & in eadem significatione vsurpari, vt ex latina proprietate, & vsu constat. In præsenti ergo cauendum est, ne in hac tantum postrema significatione verbum venerandi vsurpemus: parum est enim Virginem honorare, nisi id fiat cum debita mentis submissione, & æstimatione excellentis virtutis, & dignitatis eius. Honor autem sic exhibitus, est propriè veneratio, & reverentia, & dici etiam potest quædam adoratio.

3. *Quid intersit inter verba honorandi, adorandi, & venerandi.*

Nam ipsa etiam adorationis vox generalis est, & varios gradus, seu species habet, quædam enim in signum supremæ & increatæ excellentiæ exhibetur, quæ latria dicitur, & interdum nomine adorationis simpliciter prolata significari solet: alia vero est, quæ ob minorem excellentiam indicandam exhibetur, in qua significatione interdum vsurpatur in Scriptura verbum adorandi, vt 1. Reg. 24. & 25. & 3. Reg. 1. & alibi sæpè. Atq; eodem modo distinguunt Theologi adorationem inferiorem (quam per nominum accommodationem duliam vocant) à suprema adoratione latriæ, & sub priori membro cum singulari quadam excellentia, & perfectione obseruationem Virgini debitam constituunt, & hyperduliam vocant. Quæ verba fortasse Regi non placebunt, sed de illis non contendemus, dummodo res non displiceat, & per venerandi verbum non quemcunq; honorem sed illum, qui cum debita æstimatione, & animi submissione in signum singularis excellentiæ, & sanctitatis, Virgini exhibetur, significemus. Meritò enim dixit Augustinus lib. de Genes. ad liter. cap. 4. *Dum modo intelligatur, quod intelligendum est, non magnopere curandum quid vocetur.* Nos igitur hac mente confitemur Beatam Virginem esse venerandam, & ab adorandi verbo, ne quempiam in fide infirmum offendat, abstinemus. Nec videtur Rex ab hoc sensu alie-

4. *Adorationis plures species Latria.* *Dulia.* *Qua adoratione B. Virgo adoranda.*

alienus: nam statim fatetur, Virginem esse veram DEI Matrem, quam nemo prudens negare potest, esse singularem excellentiam, & insuper addit, Virginem in cœlesti gloria supra omnes Beatorum spirituum ordines esse collocatam, ergo necesse est, vt cum recognitione eiusdem excellentiæ, & in testimonium, ac significationem eius, honorem illi exhibeat, quando ipsam veneratur.

5\. *Quid Rex in veneratione B. Virgini debita coarguat, eiusq; obiectio.* His vero non obstantibus aliquid obmurmurat, vel reprehendit Rex in cultu, & veneratione, quam Catholici Beatæ Virgini tribuimus, dicens, *Sed nec ipsam derisiculo ausim habere, nec impias in Deum voces emittere, non illi diuā modò, sed & Deā nomen tribuens.* Quibus alia adiungit, quæ propriè ad inuocationem pertinent, ideoque commodius inferius tractabuntur.

Obiectio ex verbis Regis collecta. Hæc autem reprehensio hanc ferè obiectionem continere videtur: nam cultus, vel adoratio, non tantum factis, sed etiam verbis diuinitatem significantibus exhibetur, ergo cum illa verba diuinitatem in Virgine significent, adorationem simpliciter, seu latriæ contineant; ergo non ad honestam, & debitam obseruantiam, sed ad idololatriæ labem spectant. Hæc vero obiectio nec fundamentum habet, neque alicuius momenti est. Nego habere fundamentum, quia

Satisfit obiectioni. nunquam Ecclesia Romana, seu Catholica in laudanda, seu inuocanda Beata Virgine illis vocibus vsa est, & ideo immerito illi tribuitur, si quid fortasse huiusmodi in aliquo priuato Doctore inuenitur. Addo etiam, similes voces raro inueniri in Patribus vel Doctoribus Theologis, qui apud nos sunt alicuius authoritatis. Solum memini legisse me nomen *Dea*, apud Gregorium Nazianzenum in Tragœdia de Christo patiente in fine, vbi sic inquit, *Veneranda ô Virgo casta fœlicissima, quæ modo Beata nunc Beatorum in polo exuta quidquid sæcli humanæ sedes, æternitatis pallio ornata,*

Verus. Nazianz. sensus traditur. *vt Dea habita senectæ expers.* Ex huiusmodi autem, vel similibus verbis dico friuolam capi reprehendendi, vel obiiciendi occasionem quia tam ex fide, & sapientia scribentis, quam ex antecedentibus, & sequentibus verbis constat, non esse vsurpatam ad significandam veram Deitatem per essentiam, sed quandam excellentem participationem eius. Vnde possemus Regi respondere, verbis Christi Domini Ioannis decimo, *Si illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est, & cætera.* Cùm ergo Scriptura iustos, Principes, & iudices Deos vocet propter quandam participationem, quid mirum, quod Gregorius Nazianzenus ad significandam inter omnes res creatas singularem excellentiam, dignitatem, & propinquitatem (vt sic dicam) Virginis ad Deum, Deæ nomen vsurpauerit. Eò vel maximè, quod non simpliciter asseruerit, illam esse Deam, sed vt Deam habitam, nam particula, *Vt*, diminuit, & solùm participationem quandam, & imitationem dicit. Sicut Christus Dominus Matt. 5. dixit: *Estote perfecti, sicut & Pater vester perfectus est,* Ioan. 16. *Et sint vnum sicut & nos vnum sumus.* Denique addere possumus Nazianzenum quasi licētia Poetica vsum, & necessitate carminis compulsum vocem illam præter consuetum morem fideliter interposuisse, nullum timens periculum, sicut re vera nullum erat, quod legentes posset in aliquem errorem inducere. Et hæc nunc sufficiant pro iis: quæ de veneratione Virginis Rex attingit.

6\. *Inuocationē B. Virg. redarguit Rex Iacob;* Contra inuocationem autem eiusdem Virginis seuerius Rex inuehitur, nam & substantiam (vt sic dicam) & modum reprehendit. Negat enim in primis, Orandam esse Virginēm à nobis, eiusque dogmatis egregium fundamentum mirabilemque rationem, vel potius coniecturam indicat, dicens, *Nec illud quidem in animum induco, tam otiose in cælis eam degere, vt absurdis cuiuslibet inepti hominis orationibus pateat, seque eius rebus, ac negotiis immisceat.* Et infrà, *In cælis in æterno Sanctarum animarum receptaculo, in æterna est felicitate collocata, nunquam à tantis gaudiis vlla terrenarum rerum cura, aut sollicitudine auocanda.* Ex quibus verbis hæc ratio summatim colligi videtur. Non potest B. Virgo, nostra curare, vel nostris precibus attendere, nisi à sua felicitate auocetur; at hoc fieri non potest, ergo neque illud à nobis faciendum, aut tentandum est. *Fundamentum Regis Iacobi.* Deinde in modo interpellādi Virginem tria potissimum taxat. Primò quia illam oramus vt non solum precibus, sed etiam imperio cum filio suo agat, & quod illi imperet, ac dominetur. Secundò quia perridicule eam habemus, dum fingimus, ipsam in terras ad sacerdotum oscula, & complexus descendete. Tertiò, quòd similiter credimus, propter nos acri, ac pertinaci altercatione cum dæmonibus contendere. Alij, denique addunt, quod eam omnipotentem facimus, illi tribuendo, quod cunctas hæreses sola interemerit in vniuerso mundo, & eam postulando, vt beatos nos faciat filium ostendendo, ac denique vocando spem nostram, quod est proprium Dei, & mediatricem, seu aduocatam, quod est proprium Christi. *1 Obiectio contra modū inuocandi B. Virginem. Secundo. Tertiò.*

7\. *Vide Baronium tom. 9. Anno Christi 767 nu. 27.* Veruntamen quod ad priorem partem attinet Protestantes in ea sequuti sunt Constantinum Copronymum, de quo Suidas ita memoriæ prodidit, *Mortalium omnium impurissimus præcipere ausus est, ne quis Mariæ intercessionem imploraret.* Quem errorem statim vniuersa Ecclesia detestata est, & authores, qui errorem referunt, satis ostendunt, morem inuocandi Virginem antiquissimum in Ecclesia fuisse. Sic enim ait Theophanes, si quisquam corruens, vel dolens solitā Christianorum vocem emitteret, dicens, *Dei genitrix iuua,* vt inimicus Imperatoris damnabatur. Et Theosterictus eius temporis scriptor apud Nicetam sic ait, *Quam Christus sibi in domicilium elegit, gloriosissimam, inquam, suam matrem, omnibus aliis rebus creatis superiorem, omnium hominum salutem, mundi patrocinium, quæ propter Virginitatis suæ præstantiam prope Deum versatur: huius, inquam, venerandum nomen multis modis ab Ecclesia expellere studuit, eius verò intercessiones, per quas mundus consistit, illas nec nominare quidem voluit, cum diceret nemini eam posse opitulari.* Contra quem errorem satis nunc erit, morem hunc inuocandi Sanctissimam Virginem ex Sanctis, & antiquioribus Patribus, tanquam testibus Apostolicæ traditionis ostendere.

8\. Primus sit Ambrosius Precatione 2. præparationis ad Missam, vbi cum Deum pro charitate obtinenda precatus esset, subiungit. *Et vt efficax hæc mea sit deprecatio, B. Mariæ Virginis suffragia peto, quam tanti meriti esse fecisti, vt prima inter mulieres nouum munus offerret, & nulla præter ipsam tam nouum acciperet.* Huic adiungo Augustinum, qui in lib. Meditationum cap. 35. post longam ad Christum Dominum orationem ita concludit, *Propter bonitatem tuam suscipe preces serui tui, & da mihi effectum petitionis meæ, & desiderij mei, intercedente, & orante, & impetrante gloriosa Virgine genitrice tua Maria Domina mea cum omnibus Sanctis tuis, Amen.* Et capit. 40 sic orat Virginem, *Sancta & immaculata Virgo Dei genitrix Maria, & Mater Domini nostri Iesu Christi intercedere pro me digneris apud illum, cuius meruisti effici templum,* & Sermone decimo octauo de Sanctis, insignem habet orationem ad Virginem, ex qua Ecclesia sumpsit illa verba, *Sancta Maria succurre miseris, &c.* Notatur autem in Antuerpiensi editione sermonem illum ab aliquibus tribui Fulgentio: sed inter opera eius non inuenitur, & ideo merito Theologi Louanienses non in appendice, sed inter vera Augustini opera illum collocarunt. Ipse autem Fulgentius in sermone de Laudi-

Laudibus Mariæ ex partu Seruatoris, *Venite*, (inquit) *virgines ad Virginem, venite matres ad Matrem*, & post multa similia concludit, *Ideò omnes istos cursus naturæ Virgo Maria in Domino nostro Iesu Christo suscepit, vt omnibus ad se confugientibus fœminis subueniret, &c.*

9. His accedat Gregorius Nazianzenus, qui Oratio. 18. de Sancto Cypriano refert, Beatam Iust nam à Dœmone solicitatam ad Deum confugisse: post eaque adiungit. *Virginemque Mariam supplex obsecrans, vt periclitanti virgini suppetias ferret, ieiunij, & chameuniæ pharmaco sese communit, &c.* Et in Tragædia citata circa finem hæc addit, *Senecta expers supremo ex æthere, benigna adesto vocibus meis, preces admitte Virgo, ô inclyta hic quando tibi Verbi parenti, sed supra modum tamen, legemq; solus inter omnes contigit honor*, quam precationem piissimè, & elegantissimè vsq; ad finem prosequitur, eamque his tribus versibus concludit, *Regina, Domina, generis humani bonum, Amica semper esto tu mortalibus, Maximaque quouis in loco mihi salus.* Eadem fide, & pietate Chrys. in Proœmio ad Psal. 118. station. 3. in fine, *Hæc* (inquit) *fratres, Patrum monumenta, & documenta sunt, ex quib. nos haurientes, cum ea, quam adhiberi par erat, animaduersione vobis impertiuimus, quæ nimirum Dei mandata in vobis proficiant, vt iuxta sinceram vestram fidem, ac religionem probæ quoq; actiones sint. In quibus confirmabit vos Dominus Deus, dans vobis vberes misericordias, & per intercessiones incontaminatæ Dominæ nostræ Deiparæ, ac semper Virginis, &c.* Omitto Athanasium, Gregorium Nicænum, & alios, quos de hac re alibi disputans allegaui, liberéq; hic adiungere Basilium Seleuciæ Archiepiscopum, qui Synodo Constantinopolitanæ adfuit, & licet in Chalcedonensi action. 1. & in fine legatur depositus, non tamen propter fidem, & paulò post restitutus est, vt ex action. 5. colligitur. Ille ergo in Orat. 1. de Annunciatione Deiparæ, inter multa alia, quæ de laudibus, & intercessione Virginis dicit, hac tandem oratione concludit. *O ter sacrosancta Virgo aspice nos de cœlo oculo propitio, & nunc quidem educ nos hinc cum pace: ad iudicij autem thronum à confusione liberos nos siste, ac stationis tandem ad dexteram participes nos effice, &c.*

2. To. 3. partis disp. 23.

Refertur to. 2. Bibliotheca.

10. His addi possunt multa ex Damasceno Orat. 1. de Natiuit. Mariæ ad finem, & Orat. 1. de eiusdem Dormitione, & Epiphanio, in sermone de Laudibus Virginis, & Ephrem de eiusdem Laudibus, Beda in simili homil. de Sancta Virgine, Anselmo libro de Excellentia B. Virginis, præsertim cap. vltim. & Bernardo in homiliis super *Missus est*, & in sermonibus de Assumptione, Illephonso in lib. de Virginitate Mariæ, Laurentio Iustiniano, & alijs quam plurimis Patrib. siue antiquioribus, siue recentioribus. In omnibus enim illis frequenter inuenientur deuotissimæ orationes ad B. Virginem cum magna reuerentia, laudibus & encomijs de illius excellentia, & exhortationes ad fideles, postulandi Virginis intercessionem cum magna fiducia. Et ex illis omnibus euidenter colligimus, consuetudinem hanc non nouam, sed antiquissimam fuisse, neque etiam fuisse antiquatam vel mutatam aliquando, sed conseruatam semper in cordibus, & ore fidelium. Immeritò ergò videtur illam Rex ponere inter eas consuetudines, quas nuperas, & nouitias vocitat.

11. Ratio autem quæ contra illam obijcitur Regij sane ingenij videtur indigna, potiusque apparet esse alterius hominis parum in mysterijs fidei, & rebus theologicis versati. Nam qui sanctorum fœlicitatem contemplari nouerunt, non ignorant, visionem illam diuinitatis, quæ homines, & angelos beatos efficit, eos non impedire, quominus, quæ apud nos aguntur cognoscere, & curare possint. Est enim visio illa beata eminens quædam participatio diuinæ scientiæ,

Responsio ad Regis verba. Optimè stat visio beata cum cognitione & dilectione creaturarũ.

qua Deus se ipsum comprehendit, & ideò sicut contemplatio, quam Deus de se ipso habet, ipsum non impedit, quominus nostra consideret, & omnibus exactissimè prouideat; ita in suo gradu, & proportione contemplatio beatorum non necessariò excludit nostrarum rerum cognitionem; imò potiùs illam vnicuique iuxta suæ fœlicitatis gradum, & statum confert. Vnde etiam fit, vt sine suæ fœlicitatis diminutione, aut intercessione possint Beati nos diligere, & secundum charitatis suæ gradum pro nobis intercedere. Sic enim de Sanctis Angelis dixit Christus, *semper vident faciem Patris, qui in cœlis est.* Matth. 10. & nihilominus eos vocat Angelos hominũ dicens, *Angeli eorum*, vtique custodes, iuxta illud Psalm. 33. *Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis.* Si ergo Angeli beati possunt homines custodire, & ex hac terrenarum rerum cura, & solicitudine ab æternis gaudijs suæ fœlicitatis non auocantur: quis cogitare potest, non posse B. Virginem orationes nostras audire, & pro nobis intercedere, quin à sua fœlicitate distrahatur?

B. Virgo potest pro nobis intercedere, quin felicitatem suam deserat.

Quod si hoc cuipiam difficilius videtur, quia longè feliciorem, & gaudijs æternis magis intentam Beatam Virginem esse credit, manifestè decipitur: nam cum ipsa fœlicitate, & eius gaudio crescit etiam, & facultas considerandi res humanas simul cum diuinis, & effectus charitatis ad illarum curam, pro ratione sui status, & propter maiorem Dei gloriam, suscipiendam. Vnde Christus etiam ipse licet à principio conceptionis suæ longè felicior fuerit in anima sua, quam nunc sit Beata Virgo, nihilominus summam curam, & solicitudinem nostræ salutis semper habuit, & pro nobis intercessit, & nunc etiam nostras exaudit orationes, nostriq; curam habet, neque propterea à tantis gaudijs suæ æternæ felicitatis auocatur. Certè B. Petrus, cum fidelibus scriberet, *Dabo autem operam, & frequenter habere vos post obitum meum, vt horum memoriam faciatis*, non timebat, ne post obitum suum à sua felicitate propter nostri recordationem, & intercessionem retardaretur, ita enim illum locum intellexit Chrysostom. Orat. in Petrum, quem alij sequuti sunt; cur ergo Rex cogitat, non posse B. Virginem sine suæ felicitatis imminutione nobis opitulari? 12.

2. Petr. 1.

Quod verò ait Rex, non posse in animum inducere tam otiosè Virginem in cœlis degere, vt absurdis cuiuslibet inepti hominis orationibus pateat. Interrogo, quid per absurdas orationes intelligat, quovè sensu dicat eis patere Virginem? Absurdæ enim orationes dici possunt, quibus aliquid absurdum, vel indecens à Virgine postulatur, & has orationes audit Virgo, sed non exaudit. Neque est alienum à perfectione Virginis, vel eximia eius felicitate, esse in eo otio, in quo possit has orationes audire: nam Deus ipse in eo est otio, vt huiusmodi etiam orationibus pateat, & eas videat, non vt eas recipiat, sed vt puniat potiùs. Quia otium illud non est vanum, aut vitiosum, sed contemplationis otium, omni quidem labore vacuum, non tamen rerum omnium cognitione, & altissima prouidentia destitutum; illud ergo otium in suo gradu B. Virgo participat. Quòd si absurdas orationes Rex vocat omnes illas, quæ ab infimis, & vilibus hominibus, vel à magnis etiam peccatoribus fiunt, hoc nihil obstat, quominus, si fideliter, & honestè fiant, aditum patentem ad Virginem inueniant, & ab illa non solum cognoscantur, sed etiam acceptentur, quantum secundum ordinem diuinæ prouidentiæ expedire iudicauerit, quod cæteris etiam sanctis commune est, vt capite sequenti dicemus. 13.

14. *Diluitur 1. obiectio contra modum inuocandi Virginem. Ecclesia non tribuit B. Virgini imperium in Christum Dominum.*

Ad primam verò obiectionem contra modum inuocandi Virginem fundatam in verbo *imperandi*, eandem responsionem damus, quam supra de nomine *Dea* exhibuimus. Ecclesia enim non consueuit petere à Virgine, vt imperet filio, nec docere, habere Virginem hanc potestatem, aut illa interdum vti consueuisse. At verò Augustinus lib. 2. de Symbolo ad Catechumenos cap. 5. significat, B. Virginem, quando Christo dixit Ioan 2. *Vinum non habent, tentasse iubere se filio posse tanquam matrem*, Christum autem ideò respondisse, *Quid mihi, & tibi est mulier? vt distingueret inter Deum, & hominem*, & significaret, virtutem faciendi miracula esse à diuinitate, secundum quam non erat subditus matri. Vnde Augustinus tacitè reprehendit dicentes. Beatam Virginem posse petere à filio per imperium. Neque vero putandum est, hac mente Virginem in nuptijs ad filium fuisse locutam sed humiliter rogando, & ex charitate petendo, vt cum Hilario, Ambrosio, Cyrillo, & alijs Patribus alibi tradidimus. Neque etiam est nobis verisimile, hoc fuisse Augustinum de Virgine suspicatum, cum in illius verbis nullum sit talis suspicionis fundamentum, aut vestigium. Solum ergo videtur indicare Augustinus Christum ita respondisse, vt ab omnibus eam suspicionem auferret. Vel certè vsus est Augustinus verbo iubendi latiori modo, pro verbo petendi cum materna fiducia, vnde simul ait, *tentauit iubere tanquam Domina, quæ se agnoscebat ancillam.* Non ergo poterat ex proprio imperio petere; si se agnoscebat ancillam. Ita ergo Ecclesia nunquam postulat à Virgine, vt iubeat, vel imperet. Solumque Petrum Damianum sermone primo, de Natiuitate MARIÆ inueni dicentem, *Accedis non solum rogans, sed etiam imperans Domina, non ancilla*, non tamen propterea Ecclesia modum illum loquendi approbat; imò neque illum fidelibus permitteret, si eo communiter vti vellent. Et nihilominus pietas Christiana docet, verba, quæ per tropum, & exaggerationem dicta sunt, sana mente interpretari. Nam Iosue 10. ad vocem Gedeonis, *Sol ne mouearis*, dicitur Sol stetisse *obediente DEO voci hominis*: si autem Deus obediuit, homo imperauit. Est autem metaphorica locutio ad exaggerandam efficaciam orationis hominis apud Deum. Ita ergo Petr. Damianus locutus est exaggerando, quanta sit materna fiducia apud filium.

15. *Soluitur 2. obiectio.*

Ad secundam obiectionem respondemus, fundatam esse in falsa calumnia fortasse conficta ab aliquibus Protestantibus: nam in Catholicorum libris non existimo aliquid simile reperiri. Quamuis enim sæpe legatur, & pium, ac verisimile sit, Beatam Virginem supplicibus suis, ad eorum spiritualem consolationem interdum apparere, & loqui, vel per se, vel per ministerium Angelorum: nunquam tamen legitur, aliquod indecorum, vel quod pudicissimum non sit, in huiusmodi apparitionibus contigisse. Aut certè si aliquid huiusmodi lectum alicubi fuerit, quod piam, & prudentem interpretationem non recipiat, credendum est, aut fuisse opus dæmonis se in angelum lucis transfigurantis, aut (quod sæpe contingit) esse maleuolorum hominum deceptiones, qui ad eludendam authoritatem reuelationum, & ignominiæ, vel infamiæ notam his cœlestibus visitationibus inurendam, similes confingere fabulas non verentur.

16. *Satisfit tertia obiectioni, & quomodo B Virgo dæmones propulsset declaratur.*

Ad tertiam obiectionem de fuga dæmonum, respondemus, hunc effectum sæpè fieri per orationes Virginis, & ideò à Patribus sæpe illi tribui: nam Cyrillus Alexandrinus homilia 6. contra Nestorium in Concilio Ephesino dicta inter alia multa, quæ de virginis excellētia, & de efficacia prædicat, inquit, *Salue, per quam cœlum exultat, per quam Angeli, & Archangeli lætantur, per quam dæmones fugantur.* Et Laurentius Iustinianus sermone de Annunciat. eam vocat inter alia *dæmonum fugam.* Et Ecclesia ad Virginem orat. *Maria mater gratiæ, tu nos ab hoste protege.* Refertq; Surius sanctum Richardum Anglum Cicestiensem Episcopum in mortis articulo semper in corde simul & voce illa verba habuisse, suisque Capellanis mandasse, vt ad eius aures illa pronuntiare non cessarent. Denique de fidelibus suis dixit Christus Marci vltimo. *In nomine meo dæmonia ejicient.* Quid ergo mirum est, quod Beatissima Christi mater ad dæmones fugandos sit potens? Quod verò in obiectione dicitur de pertinaci, & acri altercatione virginis cum dæmone, calumniā sapit nouatorum, & est modus loquendi ab eis inuentus ad fidelium pietatis & deuotionis irrisionē: nunquam enim à Catholicis Doctoribus assertum est, virginem altercari cum dæmone, sed vel illi imperare, vel (quod frequentius est) per orationem ad filiū, illius fugam impetrare.

Atque hoc etiam modo dicitur Virgo omnes hæreses vincere, scilicet, per Christum, qui est verum lumen, qui illuminat omnem hominem, qui suo proprio judicio damnari nolit. Et sic etiam multi a ij effectus gratiæ tribuuntur Virgini, non quia per se illos efficiat, sed vel quia nobis Christum omnium gratiarum authorem peperit, vel quia per illum, & ab illo eos nobis impetrat. Et sic etiam dicitur Virgo spes nostra, vel quia per illam habuimus Christum, qui est spes nostra, vt exposuit Epiphanius in sermone de Laudibus Virginis, vel ad explicandam magnam fiduciam, cum qua ad illam recurrimus. Et ad eundem modum facilè intelliguntur quamplurimæ aliæ locutiones Sanctorum, in quibus ea, quæ secundum excellentiam sunt Christi propria, per singularem participationem Virgini tribuunt, phrasim, & modum loquendi Scripturæ imitando. Qui sensus tam est notus fidelibus, & per se patens, vt nullam patiatur calumniam, nec maiori interpretatione, aut persuasione indigeat. Quod Canisius, & alij Catholici scriptores copiosè, & eruditè responderunt, & nos etiam aliis locis aliquid attigimus. De nomine autem Advocatæ, seu Mediatricis, in cap. 9. de Sanctis generaliter dicemus. 17.

Quomodo B. Virgo hæreses interimat.

Canis. l. 5. de B Virg. c. 10. & seq. l. 10. 3 p. q. 26 ar. 1. in com. & in 2. tom. disp. 23. sect. 2 & 3. & tom. 2. de Relig. tra 1. l 3. c. 9 n. 4. & seq.

CAPUT VIII.

De ijs, quæ circa cultum Sanctorum in Regis Præfatione notantur.

MUlta sunt, quę in Pręfatione, & fidei suę professione Rex objicit contra veram doctrinam quā Ecclesia Catholica de Sanctis vita functis credit, & profitetur, possuntq; ad quatuor capita reduci, videl. ad cultum, & invocationem Sanctorū reliquiarum, & imaginum adorationem, quæ breuiter prosequemur, quia non plenam disputationem, sed solam sufficientem responsionem dare intendimus, obiter ostendendo non solum non esse nupera, seu noua, quæ in his Ecclesia obseruat, verùm potiùs à pernitiosa nouitate, temeratioq; errore excusari non posse, qui hæc reprehendere ausi sunt. 1.

De cultu ergo Sanctorum sic Regi placuit in sua statuere pręfatione, *Colo equidem illorum memoriam, cuius honestandæ ergo nostra publicè Ecclesia tot solennes dies instituit, quot Scripturæ authoritate in album Sanctorum relatos legimus. Sed tot nugis, quæ in nouitiorum Sanctorum actis, ac legendis perscribuntur, sanè credulitatem meam deludi non patior.* Ex quibus verbis confessionem Regiam ex ea parte recipimus, qua saltem in genere contendit, Sanctos homines cum Christo regnantes esse à nobis colen- 2.

Sanctos colendos, esse Scriptura, & Patres testantur.

colendos, tanquam honore, & veneratione dignos. Id enim non solùm Scriptura, & sancti Patres, ac Ecclesiæ traditio, sed etiam ratio naturalis docet, vt confirmant verba illa Psal. 138. *Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui Deus*, i. ita sentio, amicos Dei maximè colendos, & honorandos esse, seu, amicos tuos Deus valdè colo, & veneror. Quo testimonio ad hanc veritatem confirmandam vsus est Hieremias Constantinop. in suo ad Protestantes responso cap. 15. & ita etiam exponit Basilius cum in Scholio ait, *Præscivisti me, inquit, & cum nondum essem, adduxisti me, & ego vicissim rependo, vt diligētes te honore prosequar.* Vbi valdè notandum est, quod Basilius indicat, & ex verbis Dauid colligit, ita esse gratum Deo suos amicos honorare, vt tanquam obsequium pro beneficijs ab eo acceptis ex gratitudine illi possit offerri. Nam vt rectè Ambrosius serm. 1. de Sanctis, *Quisquis honorat Martyres, honorat & Christum, & qui spernit Sanctos, spernit & Dominum, cùm ipse dicat ad Sanctos suos, qui vos honorat, me honorat, & qui vos spernit, me spernit.* Sic etiam Hieronymus epistola 53. ad Ripari. *Honoramus seruos, vt honor eorum redundet ad Dominum. qui dixit, Qui vos suscipit, me suscipit.* Quod ita etiam exposuit Athanasius libro de Virginit. circa finem. Alia consultò prætermitto, quia frequentia, & alibi à nobis tractata, & quia, vt dixi, Rex Angliæ, se etiam Sanctorum memoriam colere profitetur.

Refert ibi Genebrar.

Luc. 10. Matth. 10.

tom. 1. 3. p. disp. 52.

3. *Adorandi verbum Rex Iacobus detrectat.*

Non omittam autem aduertere, hic etiam abstinuisse Regem à verbo adorandi, verboque colendi vsum esse. Nos verò iuxta ea, quæ in præcedenti capite notauimus, vocum quæstiones deuitantes, in illis non insistimus, dummodo eorum sensus verus sit, & catholicus. Itaque si adorandi verbum per antonomasiam cultum latriæ significet, nouerunt catholici omnes, sanctos in hoc sensu non esse adorandos, quo sensu asserunt Hieronymus suprà, sanctos honorari à nobis, nō adorari: imò potius eos honorando, Deum adoramus, & lib. 1. contra Vigilant. cum dixisset, *Quis Martyrem adorauit?* illud explicando addidit, *Quis hominem putauit Deum?* Eodemque modo loquuntur Iustinus, Epiphanius, Damascenus, & sæpè Augustinus. Et nihilominus sumpto adorationis verbo in ampliori significatione, non dubitauit idem Augustin. dicere in Psal. 25. de Sanctis, *Beatissimum Petrum piscatorem modo genibus prouolutis adorat multitudo credentium, per Dominum nostrum Iesum Christum.* E contrario autem sumpto verbo colendi strictiori modo, dixit idem August. epist. 44. ad Maximum Grammaticum. *Ne te hoc lateat, & in sacrilega conuitia imprudentem trahat, scias à Christianis catholicis nullum coli mortuorum*, id tamen exponens subiungit *Nihil denique, vt nomen adorari, quod sit factum, & conditum à Deo.* Addendo enim particulam *Numen*, se de cultu, & adoratione latriæ loqui, declarauit.

4. *Ciuili honore potius, quam religioso cultu Sanctos decorare videtur Rex Iacobus.*

Præter hanc verbi colendi, & adorandi ambiguitatem aliam præcauere necesse est, quia verba Regis lubrica sunt, & Caluinismum etiam in hac parte redolent. Caluinus enim ciuilem honorem, & cultum Sanctis vita functis concessit, deferendum; sacrum verò, & religiosum cultum eis sine idololatria dari posse negauit. Regis autem verba talia sunt, vt de ciuili cultu intelligi facilè possint, nam, & solēnes dies, quos Sanctorum memoriam honestandi gratia in sua pseudoecclesia institutos esse dicit, solum ob ciuilem honorē instituti esse fer untur, sicut etiam in Regum, & Principum sæcularium natalitijs interdum institui solent. Quòd si hoc tantum sensu de cultu Sanctorum Rex loquitur, immeritò ad solos illos, qui Scripturæ authoritate in Sanctorum album relati sunt, suas illas solennitates coarctat, possumus enim cultu ciuili benefactores defunctos, vel insignes homines colere, etiam si de illorum felicitate certi non simus, saltem dum non constet, illos esse damnatos. Catholica verò Ecclesia non ciuilem tantum, sed sacrum, & religiosum cultum sanctis tribuendum esse censet: licet non latriæ, sed inferioris rationis cultus sit, ad quem significandum nomen duliæ Theologi accommodarunt, sicut in cultu B. Virginis explicuimus, est enim in cæteris sanctis in gradu suo similis ratio. Illos enim propter excellentiam quandam omni ciuili dignitate superiorem veneramur, eosque in felicitatis æternæ celsitudine constitutos, tanquam suo modo nobis superiores, & in illo ordine singulariter excellentes recognoscimus, meritò ergo eos sacro, & excellentiori cultu, & à ciuili distincto adorandos esse profitemur.

Sancti sacro, & religioso cultu venerantur Ecclesia catholica.

5. *Consuetudinem sacro cultu Sanctos honorandi antiquissimam esse ex Patribus conuincitur.*

Hanc verò doctrinam nuperam non esse, sed antiquissimam, testimonijs Sanctorum Patrum euincere facilè possumus. Ambrosius enim in dicto serm. 1. de Sanctis, qui est in festo Sanctæ Luciæ, de Thesauro abscondito in agro, sic concludit, *Igitur fratres quotiescunque Martyrum memoriam celebramus prætermissis omnibus sæculi actibus, sine aliqua dilatione concurrere debemus, reddere illis honorificentiam, qui nobis salutem profusione sui sanguinis pepererunt, qui tam sacrata hostia pro nostra propitiatione Domino sunt oblati.* Honor ergo Sanctorum, teste Ambrosio, non est tantùm ciuilis, ille enim sæculi actibus exhiberi solet; hic autem per actiones religiosas, & sacras, consentaneas fidei, & sacræ causæ, propter quam datur, tribuendus est. Vnde dixit Damascenus libro 4. de Fide cap. 16. *Quibus rebus Deus colitur, eisdem serui eius oblectantur, quapropter, psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus Sanctos colimus.* Est ergo suo modo spiritualis hic cultus, qui actionibus spiritualibus exhibetur: nec propterea est æqualis cum diuino, quia semper spiritus, & intentio adorandi est longè diuersa. Est autem hic cultus cum diuino cultu coniunctissimus, totusque in supremam Dei venerationem redundat, vt Athanasius, Hieronymus, & Ambrosius supra, & Basil. orat. in quadraginta Martyres notant. Ideoque consueuit Ecclesia eisdem ferè rebus; quibus Deum colit, sanctos honorare, vt ieiunijs, vigilijs, orationibus, & aliis similibus actionibus, vt sumitur ex Concilio Toletano 3. cap. 23. & Hieronymo contra Vigilantium, & Cypriano epist. 34. & 37. & Augustino 20. contra Faustum cap. 21. Vnde rectè Eusebius Cæsariens. lib. 13. de Præparat. Euangel. cap. 7. sic inquit, *Vera pietatis milites, vt Dei amicos honorantes ad monumenta quoque illorum accedimus, vota quoque ipsis facimus tanquam viris sanctis, quorum intercessione ad Deum non parùm iuuari profitemur.*

6. *Tertia Regis obiect.*

Neque contra hunc modum venerationis, & cultus Sanctorum aliquid obijcere solent Protestantes, quod alicuius momenti esse videatur, & qualecunque illud sit, alibi responsum est à nobis. In præsenti verò tacitè Rex obijcit, Catholicam Ecclesiam immeritò publice venerari aliquos homines vita functos, de quorum æterna felicitate sacræ Scripturæ authoritate non constat, & ideò ait, suam Ecclesiam (quam Catholicam nominare non audet; imò velit, nolit, eam à Catholica distinguit) eorum tantùm solennitates seruare, qui Scripturæ authoritate Sancti esse leguntur. Et virtute hoc confirmat, quia aliàs exponuntur fideles periculo, vt eorum credulitas deludatur, hominem damnatum pro Sancto adorando, quod videtur magnum absurdum, prudenti modo operandi contrarium. Vt autem illud periculum suadeat, adiungit, *in Sanctorum actis, ac legendis quam plures nugas esse conscriptas.*

7. Verumtamen Rex semper hæret in eo errore, nihil

Satisfit obiectioni Regis, & sanctos omnes ab Ecclesia approbatos colendos esse ostenditur.

hil posse aut debere certò credi, nisi quod Scripturæ authoritate immediatè (vt sic dicam) seu proximè probari potest, quod esse contra eandem Scripturam, & contra Ecclesiæ authoritatem in eadem Scriptura confirmatam, in superioribus abundè satis ostensum est. Et in præsenti sufficienter probari potest exemplo Innocentium ab Herode interfectorum, quos sanctificatos per mortem fuisse, & nunc cum Christo regnare Scripturæ quidem authoritate probari non potest: & nihilominus authoritate Ecclesiæ nixi sine vllo periculo, aut falsitate illos colimus. Vt rectè tradit Augustinus libro 3. de Libero arbitr. cap. 23. & lib. 2. de Symbolo ad Catechumenos cap. 5. & lib. 3. cap. 4. & in Sermonibus de Innocentibus, qui sunt serm. 8. & 9. de Sanctis, & Origenes homil. 3. in diuersos, circa finem, de eisdem loquens, inquit, *Horum memoria semper, vt dignum est, in Ecclesiis celebratur secundum integrum ordinem Sanctorum.* Et infrà. *Bene ergò, & secundum voluntatem Dei eorum memoriam Sancti Patres celebrari mandauerunt sempiternam in Ecclesiis, velut pro Domino morientium, vel pro Iudæis, & gentibus redituris, vel etiam pro ipsis parentibus, vt eis intercessio filiorum apud Deum plurimùm profuisset.* Pluraque videri possunt in Cypriano serm. de Stella, Mag. & Innoc.

Consuetudo celebrandi dies festos Martyrum ab Apostolis originem trahit.

8. Præterea constat fuisse à temporibus Apostolorum Ecclesiæ consuetudinem, memoriam in sacrificio facere aliquorum Martyrum in particulari, & notari diem Martyrij, vt singulis annis illud solenniter celebraretur, vt sumitur ex Cypriano epist. 34. & 37. & Cyrillo Hierosolymitano catechesi 5. mystagogica, Eusebio lib. 4. Histor. cap. 14. aliàs 15. vbi de Martyre Polycarpo peculiarem mentionē facit, & ex Tertulliano lib. de Corona militis cap. 3. vbi hanc ponit inter traditiones non scriptas, quæ summam in Ecclesia authoritatem habent, eamque confirmat Clemens Papa lib. 8. Constitut. cap. 39. Non est ergo nouum in Ecclesia colere Sanctos aliquos, quamuis eorum sanctitas, & felicitas Scripturæ authoritate probari non possit. Quod egregiè confirmant verba Episcoporum Europæ in epistola ad Leonem, & testificantur orationes, seu conciones, vel homiliæ antiquorum Patrum factæ in honorem, & cultum plurium Sanctorum in particulari, in quibus sæpè de honore sanctis debito egregiè loquuntur. Vt sunt apud Gregorium Nazianzenum oratio 18. in sanctum Cyprianum, & Orationes in laudem Basilij, Anathasij, & apud Gregorium Nicænum oratio in Theodorum Martyrem, & similes sunt plures apud Ambrosium, Augustinum, Chrysostomum, & alios, vt de Sancto Ignatio, Laurentio, Geruasio, & Protasio, Philogono. Maximè verò notanda sunt verba Chrysostomi serm. in Iuuentinum, & Maximum Martyres tomo 3. quem sic inchoat. *Heri beatus Babylas cum tribus pueris nos huc congregabat, hodie verò pars Sanctorum militum in acie exercitum Christi ostendit, impar eorum est ætas, sed par fides, illi tempore superiores, isti recentiores. Et cùm tantus thesaurus sit Ecclesiæ nouas & veteres habentis margaritas, sed vna omnium est gratia.* Et infra, *Quod scientes non aliter priscos, aliter recentiores colitis sanctos, sed eadem alacritate omnes. Non enim exploratis tempus, sed exquiritis fortitudinem, fidem, zelum feruidum, & eas virtutes, quas præ se ferunt Sancti, ob quorum honorem hodiè conuenimus.*

9. Desinat ergo Rex despicere Sanctos, quos nouitios vocat, quia non antiquitas, sed vera sanctitas, & felicitas eos tali cultu, & honore dignos efficit. Neque timeat errare, aut decipi, colendo vt sanctos, quos vniuersa Ecclesia colit, quæ est columna, & firmamentū veritatis, sed potiùs vereatur censuram ab Augustino datam, quam hoc nostro tempore præ oculis habendam, ac sæpiùs repetendam censeo. In epistola enim 18. cap. 5. in tres ordines mores Ecclesiæ distinguens, in primo ponit ea, *quæ diuina Scripturæ præscribit authoritas*, de quibus ait, *non esse dubitandū, quin ita facere debeamus, vt legimus.* In tertio ponit ea, *quæ per loca, & regiones variantur.* de quib. ait, in vnaquaq; prouincia seruandum esse, quod neq; contra fidem, neq; contra honestos mores fieri solet. In medio verò ordine ponit ea, *quæ toto orbe seruat Ecclesia*, de quib⁹, ait, *disputare, quin ita faciendum sit, insolentissima insania est.* Non sanè alia ratione, nisi quia catholica, & vniuersalis Ecclesia in his, quæ communi consensu approbat, & obseruat, errare non sinitur à Spiritu sancto, quem illi Christus peculiariter promisit, vt ab eo specialiter regatur. Ergo quando vniuersa Ecclesia Catholica de alicuius Sancti felicitate non dubitat, & in illius cultu concordat, non licet viro Catholico, & prudenti *disputare, quin ita faciendum sit.* Nam cùm veritas, & puritas non minus in cultu, & recta existimatione Sanctorū, quàm in cæteris moralibus rebus necessaria sit, sine vlla dubitatione cum Bernardo dicere potest, & debet vnusquisque catholicus, *Ego quod ab Ecclesia accepi, securus & teneo & trado, quod non, scrupulosiùs fateor admiserim.* Loquitur ad Canonicos Lugdunenses de hac eadem materia colendi Sanctos, de qua tractamus.

Quamobrem nihil ad causam refert, quod Rex addit de nugis in actis, & legendis Sanctorum conscriptis, nam siue illud verum sit, siue per exaggerationem dictum, cultus, quem Ecclesia præbet alicui Sancto in Scriptura non canonizato, non fundatur in quauis humana historia, etiam graui, nedum suspectæ authoritatis, sed fundatur vel in antiqua traditione, cum vniuersali totius Ecclesiæ consensu, vel in authentica Pontificis declaratione, quam canonizationem vocamus, quæ tanto morum, & miraculorum examine, & tam graui inquisitione, ac diligentia fit, vt ipsa per se possit moralem quandam certitudinem ac securitatem conferre: adiuncta verò Spiritus sancti assistentia, & gubernatione, quam credimus esse à Christo promissam, fit certitudo longè maior, quæ omne morale periculum omnemq; prudentem dubitationem excludit. Sine hac verò certitudine nemo cogitur, hominem vita functum colere. Si quis verò sua peculiari opinione aliquem esse sanctum credat, & priuatim colat, non statim damnandus est, sed monendus, vt prudenter priùs rem examinet, & postea debitam circumspectionem in modo colendi exhibeat. His enim obseruatis non nocebunt veris fidelibus nugæ, si quæ forsan essent in Sanctorum actis: quia si eas discernere valeant, non eis adhibebunt fidem, vel si in aliquo fortè decipiantur, non perniciosus error, sed de rebus indifferentibus esse solet. Imò etiam in his magna cura, & diligentia à Pastoribus Ecclesiæ adhibetur, vt Sanctorum historiæ, quàm fieri possit, emendatæ, & ab erroribus purgatæ per manus fidelium circumferantur. Audiuimus autem circumferri in Anglia historias quasdam de gestis Sanctorum, non solùm incertæ authoritatis, sed etiam à fidei hostibus plerumque confictas, quibus deludi nolumus Regiam credulitatem. Itaque Regem monemus, qui tam religiosè non patitur credulitatem suam his rebus deludi: longè maiori cura ferre non debere, fidem suam tot Caluini, Lutheri, & Protestantium, non dicam, nugis, sed perniciosissimis erroribus, in his, quæ ad salutem animæ necessaria sunt, corrumpi. 10.

Qua authoritate nitatur Ecclesia in colendis Sanctis.

CAPVT IX.

De Sanctorum inuocatione.

QVamuis Rex hanc Sanctorum inuocationem inter nouitios, & nuperos articulos Ecclesia Ro- 1.

manæ,

Quid coniecturis Sanctorum inuocationem Iacobus Rex despiciat.

manæ, vt ipse loquitur, numeret, ideoque illam simpliciter non approbet, neque admittat, non tamen satis explicat, in quo gradu, vel ob quam potissimam caussam illam reijciat. Interdum enim solum significat esse superfluam, aliamque viam, Deum per solum Christum inuocandi tutiorem, & ad salutem esse potiorem, interdum verò obijciendo indicat, hanc Sanctorum inuocationem superstitiosam, & prohibitam esse. Tria igitur à nobis breuiter ostendenda. Primum, hunc morem non esse nouum in Ecclesia Romana, sed antiquissimum, & perpetua traditione constantem in Ecclesia Catholica. Secundum, non esse inordinatum, sed pium, & religiosum. Tertium, non esse minùs tutum hac Sanctorum vti intercessione, sed tutiùs, & vtilius longè, quàm illa carere. Hæc igitur ostensuri, obiectionibusque, quas Rex subinnuit, sumus satisfacturi.

2. *Antiquitas consuetudinis inuocandi Sanctos ex Patribus deducitur.*

Antiquitatem ergo huius consuetudinis orandi Sanctos vita functos, ostendunt in primis testimonia Patrum, quibus Sanctos esse colendos tradunt; nam simul etiam docent, esse à nobis inuocandos, & interdum hanc ipsam orationem in partem cultùs, & honoris Sanctorum ponunt: aliquando verò inter alias causas illius cultus assignant, quòd cum Sancti de nostra salute sint soliciti, & pro nobis orent, iustum est, vt à nobis honorentur, vel è contrario dicunt, honorari à nobis, vt suis orationibus nos adiuuent, vt ait Augustinus 20 contra Faustum cap 21. & ferè idem habet 21. de Ciuitate, cap. 27. in fine. Vnde frequenter supponunt, vel apertè docent Patres, Sanctos in cælo pro nobis apud Deum intercedere. Quod tradunt generatim, licèt quasi aliud agentes, Cornelius Papa epistol. 1. ad omnes fideles, Anacletus epist. 3. Leo ser. 2. Apostolor. Petr. & Paul. & serm. 1. & 4. de Ieiunio Pentecost. & serm. 5. de Ieiunio septimi mensis. Hilarius in id Psalm. 124. *Montes in circuitu eius*. Ambrosius epist. 39. ad Horatian. & lib. 10. in Lucæ 21. parum à principio, & optimè lib. de Viduis post medium, & lib. 2. de Iacob, & vita beat. cap. 10. Gaudent. serm. de Petro, & Paulo, Augustin. lib. 2 quæstionum in Exodum quæstione 108. Idem optimè Psalmo 85. in fine. *Dominus Iesus Christus adhuc interpellat pro nobis. Omnes Martyres qui cum illo sunt, interpellant pro nobis. Non transeunt interpellationes eorum, nisi cùm trãsierit gemitus noster.* Et de S. Cypriano dixit lib 7. de Baptis. cap. 1. *Adiuuet nos orationibus suis.*

3. Sic etiam Hieronymus contra Vigilantium fusiùs, *Si Apostoli* (inquit) *& Martyres adhuc in corpore constituti possunt orare pro cæteris, quando pro se adhuc debent esse soliciti, quanto magis post coronas, & victorias, & triumphos*, quod latè prosequitur. Vnde epist. 25. ad Paulam super obitu Blesillæ filiæ, *Pro te* (inquit) *Dominum rogat, mihiq; vt de eius mente securus sum, veniã impetrat peccatorum.* In quibus verbis Patrum duo consideranda sunt, vnum est, Sanctos non solum in generali, sed etiam in particulari pro nobis nostrisque necessitatibus orare. Aliud est, ex eo quod Sancti pro nobis orent, optimè colligi, etiam posse à nobis honestissimè orari, quia cum illos oramus, maximè ab illis petimus, vt pro nobis intercedant, nam sicut necessitates nostras cognoscunt, vt pro illis orent, ita etiam orationes audient, quas Deo repræsentent, & propter illas ad orandum pro nobis inclinentur. Vnde idem Hieronymus in vita Hilarionis in calce totius libri commemorat deuotionem cuiusdam Sanctæ Constantiæ, quæ *solita erat, peruigiles in sepulchro Hilarionis noctes ducere, & quasi cum præsente ad adiuuandas orationes suas sermocinari.* Cyprianus tandem libro de Mortalitate in fine, de cœlesti patriâ loquens dicit, *Magnus illic nos charorum numerus expectat, parentum, fratrum, filiorum, frequens nos, & copiosa turba desiderat, iam de suâ immortalitate secura, & adhuc de nostra salute solicita.* Et in sermone de Stella, & Magis, de SS. Innocentibus ait, *A cunabulis in cælum translati facti sunt superni capitolij senatores, & iudices, nonnullis veniam obtinentes immeritis.* Et in epist. 57. ad Cornelium scribit, *Si quis hinc nostrum prior diuinæ dignationis celeritate præcesserit, perseueret apud Dominũ nostrà dilectio, pro fratribus, & sororibus nostris apud misericordiam Patris non cesset oratio.* In quibus verbis (vt egregiè animaduertit Pamelius) apertè supponit Cyprianus, Sanctos cum Christo regnantes, sicut viuentes, quos hic cognouerunt, eadem prosequuntur charitate, ita & pro illos orare. Eandemque fidem ostendit Cyprian. in lib. de Habitu Virgin. cum in vltimis verbis ad illas dicit, *Mementote tunc nostri, cùm incipiet in vobis virginitas honorari.*

4. *Obiectioni hæreticorũ satisfacit Augustin. Ad Colos. 4.*

Apud D. Augustinum infinita sunt pro huius veritatis antiquitate testimonia, ex quibus nonnulla annotabo. Vnum est in tract. 1 super epist. 1. Ioan. circa illa verba. *Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum*, quæ in hac materia solent nobis obijcere hæretici, & ipse quoq; sibi obijcit, dicens. *Sed dicit aliquis; ergò Sancti non petunt pro nobis, ergo Episcopi vel Præpositi non petunt pro populo.* Respondet autem, *Sed attẽdite Scripturas, & videte, quia & Præpositi commendant se populo, nam Apostolus dicit plebi, orãtes simul & pro nobis, orat Apostolus pro plebe, orat plebs pro Apostolo, oramus pro vobis fratres, sed & vos orate pro nobis inuicem pro se omnia mẽbra orent, caput pro omnibus interpellet*, vtiq; excellentiori modo, vt qui solus est propitiatio pro peccatis nostris, & per quẽ omnes alij orant, siue pro se, siue pro alijs intercedant. Nec refert quòd Augustinus ibi de Sanctis hic viuentibus loqui videtur, tum quia re verà non restringit sermonem, sed de Sanctis absolutè loquitur, tum etiam, quia ratio, quam insinuat, dum ait, *Membra pro se inuicem orent*, generalis est, quia non solùm viatores inter se, sed etiam cum beatis vnius sunt mystici corporis Christi membra, tum denique, quia excipiendo solum Christum tanquam singularem aduocatum, generalem regulam de membris constituit, quòd possint esse pro suis fratribus intercessores, si alij indigeant. Accedit, quòd sermone 44. de Tempore de Sanctis defunctis apertè loquitur, cùm dicit, *Tunc pro nobis absq; vlla dubitatione SS. Martyres intercedunt, quãdo in nobis aliquid de suis virtutibus recognoscunt.* Et in quodam tractatu de expositione Symboli, qui olim erat serm. 181. de Tempore, & nunc in appendice positus est 59. qui à Louaniensibus non est visus Augustini, sed sumptus ex Gregorij scriptis, mihi autem phrasim, & doctrinam Augustini, magis quam Gregorij redolet, vtcumque verò sit, saltem est certum esse magnæ authoritatis. Ibi ergo in capite decimo tertio, *Sanctorum communionem*, ita explicat, *id est cum illis Sanctis, qui in hac, quam suscepimus fide defuncti sunt, societate, & spei cõmunione teneamur. Si igitur cum Sanctis cõmunionem in æterna vita habere volumus, de imitatione eorum cogitemus, debent enim in nobis recognoscere aliquid de suis virtutibus, vt pro nobis dignentur Domino supplicare.* In quibus duob. testimonijs supponit August. aliud fundamentum huius veritatis, nimirum recognoscere Sanctos post hanc vitam actiones nostras, & iuxta exigentiam illarum ad orandum pro nobis moueri, quòd maximè per orationes, & petitiones illis oblatas fieri potest. Sunt etiam alia loca, in quibus Augustinus non solùm docendo, sed etiam orando huius consuetudinis antiquitatem ostendit, vt in libro septimo, de Baptismo capite primo, cum Beato Cypriano dixisset, *Iam corpore, quod corrumpitur, non aggrauante, animam ipsam perspicere veritatem.* Subdit, *Adiuuet nos orationibus suis in istius carnis mortalitate tanquã*

in ca-

in caliginosa nube laborantes, vt donante Domino, quantum possumus, opera eius imitemur. Præsertim verò videri apud ipsum possunt caput 24. & 40. Meditationum, vbi ad omnes Sanctos in generali, & ad plures in particulari deuotissimè orat. Et quamuis in eius verbis multa notari possint, quibus & ratio, & fructus orationum ad Sanctos declaratur, illa tamen ad prolixitatem vitandam missa facio: vt pauca quædam ex Græcis Patribus adiungam.

5. Inter quos Chrysostomus sæpissimè Sanctorum pro nobis orationes commendat, simul requirens cooperationē nostram per illorum imitationem, vt homilia 79. ad Populum in fine, & in quodam sermone secundo contra desperationem, & super Psalmum 84. circa illa verba, *Frater non redimet, redimet homo*, vbi interrogat, *Quid ergo? sunt ne superuacanea Sanctorum preces? Nequaquam, sed magnas etiam vires habent, quando tu quoque eis auxilium tuleris.* Quæ verba posset quis restringere ad Sanctos hic viventes, verùm & Chrysostomus simpliciter loquitur, & ratio eadem est, vt iam dicam. Eodemque modo loquitur homilia 5. in Matth. Præcipuè verò notandus est Iacobus in orat. 8. ex decem nuper translatis, circa finem, vbi hæc habet verba, *Habemus Dominam nostram Sanctam Mariam Dei genitricem, sed & Apostolorum precibus opus est. Dicamus & nos Paulo, quemadmodum & prisci illi, cum in Macedoniam pertransieris, nobis auxiliare.* In quibus verbis obiter aduerto, sentire Chrysostom. ita nos posse nunc loqui cum Paulo, sicut cum eodem hic viuente alij loquebantur. Et subiungit, *Rogemus, vt dixi, Sanctam gloriosam Virginem, & Dei genitricem Mariam, rogemus Sanctos, & præclaros Apostolos, rogemus sanctos Martyres.* Et infrà eleganter docet, non esse expectandum necessitatis tempus ad colendos, & nobis conciliandos Sanctos, sed honore, & imitatione præueniendos esse, quod humanis etiam exemplis aptissimè declarat, & concludit, *Simus itaque Martyrum amici, non ob necessitatem, sed dilectionem: ante tempestatem, vt tempestatibus afflicti, in tempestate verò, vt serenitatem inueniamus.*

6. Similia multa sumi possunt ex Basilio Homil. vigesima, quæ est de Sanctis quadraginta Martyribus, vbi inter alia ait, *Paratum est hic Christianis auxilium Sæpè laborastis vt vnum pro vobis orantem inveniretis, quadraginta sunt hi, vnam orationis emittentes vocem, vbi enim sunt duo, vel tres in nomine meo congregati, ibi est Deus, vbi verò quadraginta fuerint, quis dubitet, Deum esse præsentem? Qui aliqua premitur angustia, ad hos confugiat, qui rursus lætatur, hos oret, ille, vt à malis liberetur, hic, vt duret in rebus lætis.* Cyrillus etiam Hierosolymitan. Catechesi 5. mystagogica, *In sacrificio* (inquit) *incruento mentionem facimus Prophetarum, Apostolorum, & Martyrum, vt Deus orationibus illorum, & deprecationibus suscipiat preces nostras.* Cyrillus item Alexandrin. lib. 12. Thesauri c. 10. exponens illud 1. ad Tim. 2. *Vnus Deus, & vnus mediator hominum Iesus Christus*, dicit, Christum esse vnicum mediatorem naturaliter, & substantialiter, *nam aliter*, ait, *Quomodo vnum mediatorem Christum Paulus dixisset? multi enim Sanctorū mediationis ministerio vsi sunt.* Et adducit in exemplum Paulum, & Moysem, quorum ministerium fuit alterius rationis, præter orationem; addit verò Ierem. *Præcipuè* (inquit) *quando clamabat ad Deū, recordare, quod steterim in conspectu tuo, vt loquerer pro eis bonum.* Et sic etiam ait alios Apostolos, & Prophetas fuisse mediatores. Et quamuis de illis hic viuentibus loqui videatur, non tamen solummodò: nam de eodem Ieremia iam defuncto dixit Onias iam etiam defunctus, *Hic est fratrum amator, & populi Israel, hic est, qui multum orat pro populo, & vniuersa sancta ciuitate Ieremias Propheta Dei*, 2. Machabæor. 15. Et de eodem Onia dicitur, visum esse manus extendentem, & pro populo orantem. Atque ita illo testimonio ad hanc veritatem confirmandam vtitur Euseb. lib. 12. de Præpar. Euangelica cap. 1.

7. Sed oportet aduertere, licet ante Christi aduentum Sancti defuncti orarent pro viuis, non tamen legi viuentes homines ad defunctos eo tempore orasse, sed ad Deum, vt *orationem mortuorum audiret*, vt dicitur Baruch capite tertio, quia tunc Sancti defuncti non videbant Deum, & ita non poterant cognoscere viuentium orationes, nisi fortasse ex speciali priuilegio. Nunc autem in statu felicitatis constituti meritò orantur, quia ratione sui status omnia, quæ ad ipsos pertinent, cognoscunt. Nam vt dixit Gregorius, *Quid non vident, qui videntem omnia vident?* Vnde Apocalypsis capite quinto viginti quatuor seniores offerebant Deo orationes Sanctorum, quod facere neutiquam possent, nisi illas cognoscerent. Et ideo etiam Angeli Sancti semper potuerunt, non solùm orare pro hominibus, sed etiam orari ab hominibus, quia semper viderunt Deum, & ita etiam orationes hominum, quantumuis occultas semper cognoscere potuerunt, vt sumitur ex Tobiæ duodecimo, Danielis decimo, Zachariæ primo, & Apocalypsis octauo.

Ante aduentum Domini Sancti non inuocabantur, & cur.

8. Hoc deniq; confirmant antiqui Patres in concionibus, seu homilijs, vel etiam in historijs de Sanctis: nam sæpissimè inter cōcionandum, aut scribendum, vel orationes fundunt ad sanctos, quos laudant, vel populum ad illos orandos exhortantur, vel interdum scribunt, Sanctos ipsos hic degentes suas orationes post suum obitum promisisse. Ita videre licet ex Sanctis citatis in Ambrosio precatione secunda ante Missam, & Chrysostomo loco citato capite præcedenti de Beatissima Virgine, Basilio dicta Homilia vigesima. Et Nysseno Oratione in Theodorum Martyrem, Ephrem dicta Oratione de Laudibus Virginis, Nazianzenus Oratione 18. in Cyprian. 20. in Basilium, & idem senio Oratione 24 loquens de Athanasio. Est etiam optima oratio apud Victorem Vticensem libro tertio de Persecution. Vandalic. *Deprecamini Patriarchæ, orate Sancti Prophetæ, estote Apostoli suffragatores, præcipuè tu Petre beate, tu Sancte Paule gentium magister, vniversique ingemiscite Sancti pro nobis Apostoli. Prostrati oramus, vt non spernatis vestros miseros peccatores.*

9. Eusebius etiam libro sexto historiæ capit. 4. aliàs 5. de Virgine Potamiæna ad martyrium eunte refert, quendam Basilidem, vnum ex satellitibus, qui eam humaniùs tractauerat bono animo esse, iussisse. *Nam* (ait) *se simul ac abiret è vita à Domino suo veniam, & gratiam pro eo efflagitaturam*, & libro octauo capite decimo septimo de Theodosia Virgine refert, accessisse ad quosdam Sanctos confessores, qui vincti considebant ante tribunal Tyranni, *eos obsecraturam, vt cùm essent apud Dominum, illius recordarentur*, & ea occasione martyrium subijsse. Denique Augustinus libro 22. de Ciuitate cap. 8. de Petronia, & Palladia, & alijs narrat, per orationes ad sepulchra martyrum, & per eorum intercessiones salutem miraculosè impetrasse. Et similia attingemus in puncto sequenti, & alia multa leguntur apud antiquos Patres, quæ ipsi tanquam vera, & sibi nota referunt, & ideò à nullo prudente possunt nugæ reputari, sed fide humana dignissima existimari, ex quibus aliqua in sequenti puncto referemus. Accedit, quod caput est, Patres, qui hæc referunt, certissimè credidisse, illum modum orandi, impetrandi, & faciendi miracula, esse honestissimum, & frequenter in Ecclesia Catholica visitatum.

10. Ex his manifestum relinquitur, fidem de intercessionibus Sanctorum, & morem, illos inuocandi ad illas petendas, non esse res nouas, sed antiquissimas in Ecclesia Catholica, quod primo loco probandum propositi-

propoſuimus. Inde verò ſufficienti etiam authoritate probatum relinquitur, quod ſecundo loco polliciti ſumus, hunc ritum orandi Sanctos nec ſuperſtitioſum, nec malum eſſe, ſed ſanctum, & Deo gratum. Quis enim credat potiùs Luthero, Caluino, & ſimilibus Nouatoribus Sanctorum orationes improbantibus, & in hac parte antiquos hæreticos Vigilantium, Conſtantinum Copronymum, & alios ſimiles ſectantibus, quam Auguſtino, Hieronymo, Ambroſio, Baſilio, Nazianzeno, Chryſoſtomo, & alijs ſimilibus Patribus verbò, & exemplo ſuo hanc orationem approbantibus; imò etiam referentibus, Deum magnis miraculis, quæ Chriſtus inter potiſſima ſigna ſuæ Eccleſiæ poſuit, illam approbaſſe, & confirmaſſe? Talis autem eſt hæc veritas, vt non ſolùm authoritate credi, ſed etiam ratione conuinci poſſit apud eos, qui aliqua fundamenta, ſeu principia noſtræ fidei non inficiantur.

11\. *Oratio vnius pro alio grata Deo eſt.*

Vnum enim ex principiis, etiam in ipſa Scriptura contentis, eſt, ſanctum eſſe, & Deo placitum, vt vnus pro alio apud Deum intercedat, orando. Paulus enim 1. ad Timoth. 2. obſecrat, orationes fieri pro Regibus, Principibus, &c. & ad Epheſ. 6. præcipit orare pro omnibus Sanctis, id eſt, fidelibus, & Iacobus cap. 5. dicit, *Orate pro inuicem, vt ſaluemini, multum enim valet deprecatio iuſti aſsidua.* Quod confirmat exemplo Eliæ 3. Reg. 17. Idéq; exemplo ſuo nos docuit primitiua Eccleſia, cum ad Deum pro Petro orabat Actor. 12. imò & Chriſtus Dominus exemplo ſuo idem oſtendit Ioan 7. & Luc. 22. & 23. Hinc ergo manifeſtè colligimus ſanctum eſſe, & Chriſto placitum, vt homines, qui cum ipſo regnant, pro peregrinantibus hominibus apud ipſum intercedant, quia in vtriſque, ſcilic. viatoribus, & beatis opus eſt eiuſdem honeſtatis, & religionis reſpectu Dei, & charitatis reſpectu eorum pro quibus oratur, neque fingi poteſt ratio, ob quam hæc ratio in homine vivente in corpore mortali admittatur, & non in ſpiritu glorioſo Dei magis grato, nam hæc interceſſio non eſt beatorum ſtatui incongrua, ſed maximè decens, & accommodata. Et ideò Scriptura ſacra hanc etiam orationem commendat tam in Angelis beatis, quam in animabus ſanctis, vel glorioſis, vel nondum etiam aſſecutis, vt ex libris Machabæorum, & Apocalypſis, Tobiæ, & Danielis ſuprà probauimus.

12\. *Rogare aliquem vt pro ſe oret, ſanctum eſt.*

Aliud principium fidei eſt, ſanctum, & Chriſto proinde gratum eſſe, vnum hominem ab alio petere, vt pro ſe oret rem licitam, & cum alijs conditionibus ad honeſtam orationem requiſitis. Hoc certè naturali ratione euidens eſt, quia qui ab alio petit, vt pro ſe oret, ab illo actum licitum poſtulat, qui & in gloriam Dei per ſe cedit, & vtrique, ſcilicet, petenti, & à quo petitur poteſt eſſe vtilis; cur ergo illa petitio non erit honeſtiſſima? Deinde rectè fecit ſereniſſimus Iacobus monendo fideles, vt pro ſe inuicem orarent, & ſanctiſſimè præcepit Paulus vigilare in obſecratione pro omnibus Sanctis ad Epheſ. 6. vbi etiam addidit, *Et pro me, vt detur mihi ſermo*, &c. & ad Coloſſenſ. cap. 4. *Orationi inſtate, Vigilantes in ea in gratiarum actione, orãtes ſimul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis oſtium*, &c. Et ſimilia habet 2. ad Theſſal. 3. ergo ſimiliter licitum eſt cuicunque viatori ab alio fideli petere, vt pro ſe oret, non enim magis eſt nobis hoc prohibitum quam Paulo, neque nos minus indigere poſſumus orationibus aliorum, quàm Paulus.

13\. *A veritate rationis conuincitur, licitum eſſe Sanctos inuocare.*

Ex his ergo principijs euidenter colligimus, ſanctum, & Deo gratum eſſe, rogare homines vita functos, quos Sanctos, & iam beatos eſſe credimus, vt pro nobis orent. Probatur illatio, quia nullo ratio, vel occaſio malitiæ, vel inordinationis in hoc actu cogitari poteſt, magis quàm in ea petitione, quæ fit ab homine nobiſcum viuente: nam differentia, quæ ab aduerſarijs cogitari poteſt, tantum in fidei defectu poteſt eſſe fundata. Vel enim credunt homines iuſtos ex hac vita decedentes non videre Deum, nec fieri beatos vſque ad mundi finem, at hoc tam contra fidem Catholicam eſt, quàm contra id, quod vt plurimum à Proteſtantibus Anglis eſt receptum. Vel fortè timent, ne iuſti, & felices non ſint, illi, quos oramus, & hæc hæſitatio reſpectu eorum Sanctorum, quos vniuerſa veneratur Eccleſia, etiam eſt contra fidei integritatem, vt oſtendimus. Vel denique timent, ne homines mortui, etiamſi felices ſint noſtras orationes non audiant, & hoc etiam eſt contra ſanam doctrinam ſatis ab Eccleſia approbatam. Prætereà quàm, quò talis ſuſpicio, vel metus nullum habet veriſimile fundamentum, quia Deo facillimũ eſt, hanc cognitionem Sanctis ſecum regnantibus præbere, eſtque valdè conſentaneum prouidentiæ ipſius Dei, vt illam præbeat, tum ad explendum iuſtum illorum deſiderium, tum quia & eorum ſtatui, & noſtro eſt maximè conſentaneum, vt ſpiritualem aliquam communicationem inter nos habere poſſimus, cum ſimus membra eiuſdem corporis, cuius caput eſt Chriſtus, vt ſumitur ex Paulo ad Epheſ. 3. & quarto.

14\. *Inuocatio Sanctorum nec mala eſt nec prohibita.*

Ex his ergo tandem ita concludimus, orare, & inuocare Sanctos cum Chriſto regnantes nec ex natura rei malum eſſe, neque etiam prohibitum, eſſe ſubinde omninò bonum, & licitum. Conſecutio per ſe euidens eſt. Maior autem diſcurrendo per omnes circumſtantias huius actionis, & per comparationem eius ad ſimilem petitionem inter viuentes demonſtrata. Minor verò facilè etiam oſtenditur, quia illa prohibitio non eſt iuris diuini poſitiui, quia in Scriptura non inuenitur, & traditio Eccleſiæ potius oſtendit, ius diuinum hunc ritum orandi permittere, vel approbare, neque etiam eſt prohibita per ius Eccleſiaſticum, vt per ſe notum eſt: nam potius contrarius error in multis Concilijs, & nouiſſimè in Tridentino damnatus eſt. Vnde licet Eccleſia non omnibus præcipiat orare Sanctos, præcipit tamen omnes de inuocatione Sanctorum rectè ſentire, & omnibus huiuſmodi orationem conſulit, & aliquibus miniſtris ſuis interdum hanc orationem præcipit, inſtituendo peculiarem modum, & ritum orandi Sanctos in diuinis, & publicis officijs, quem Sacerdotes, & miniſtri Eccleſiæ obſeruare tenentur. Eſt ergo ex omni capite ſancta, & religioſa huiuſmodi oratio.

15\. *1. Regis obiectio contra doctrinam traditam.*

Contra hanc autem Catholicam doctrinam obiectiones quaſdam indicat Rex, quæ licet ab ipſo curſim, & quaſi timidè proponantur, omittendæ non ſunt. Primam ſumit ex verbis Chriſti Matth 11. *Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos.* Ex quibus verbis videtur colligere voluiſſe, ad ſolum Chriſtum eſſe accedendum, vt pro nobis intercedat, vel vt neceſſitatibus noſtris ſubueniat. Veruntamen ſenſus verborum Chriſti eſt, ipſum eſſe vnicum Redemptorem, qui peccatorum onus, & labores, ac pœnas ex peccatis contractas poſſit auferre, eundemque eſſe authorem gratiæ, & legis Euangelicæ, qui ab onere legis veteris nos liberauit. Vocat ergo Chriſtus omnes ad ſe tanquam ad medicum, & authorem ſalutis. Et hoc modo vera eſt excluſiua, ita ſcilicet, nos Chriſtum vocare ad ſe, vt ad nullum alium abire permittat. Per hoc autem non prohibuit nos inuocare Sanctos, vt interceſſores ad ipſum Chriſtum, ſeu ad Deum per ipſum, neque vllus Sanctorum Patrum illationem huiuſmodi fecit, aut verba illa ad præſentem materiam accommodauit, vel illa aliter intellexit. Vt videri poteſt in D. Hieronymo ibi, Chryſoſtomo ho-

Chriſtus Dominus tanquam Redemptor, Sancti verò tanquam mediatores ad ipſum inuocantur.

mo homilia 39. in Matth. Augustino sermone 9. & 10. de Verbis Domini, quos alij expositores Latini, & Græci imitantur. Potestque hic locus ex alijs declarari, in quibus venire ad Christum, idem significat, quod credere in ipsum. In hoc enim sensu dixit Ioan. 6. *Qui venit ad me non esuriet, & qui credit in me, non sitiet in æternum.* Et iterùm, *Omne quod dat mihi Pater ad me veniet, & eum, qui venit ad me, non eijciam foras*, id est, in gratiam meam ipsum recipiam, & fructum redemptionis meæ communicabo. Hoc ergo modo iubemur venire ad solum Christum, quia *non est aliud nomen datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.* Hoc autem non obstat, quominùs ad sanctos per orationem accedere possimus, vt ab ipso, & per ipsum auxilium nobis obtineant, vt ad ipsum veniamus, vel si iam venimus vt ab eo non recedamus. Sic enim, non obstante sufficientia redemptionis Christi, rectè petiuimus à viuentibus, vt pro nobis orent.

16. 2. Obiect. ex Paulo ad Coloss. 2. Altera obiectio est, quia Paulus ad Colossens. 2. *Prohibuit humilitatem, & religionem Angelorum, omnemque eiusmodi venerationis cultum in superstitione, & humilitate, non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis.* Ita Rex proponit verba Pauli, & non ampliùs declarat, quomodo ex eis aliquid contra inuocationem Sanctorum colligatur, cùm tamen in eum finem ab ipso referantur: nam alioqui immeritò, & extra rem illa ibi proponeret. Solutio. Pauli tamen intentio longè diuersa est, vt ex contextu manifestè constat, omniumq; Patrum expositione. Monuerat enim Paulus Colossenses, vt sicut acceperant Iesum Christum Dominum, ita in ipso ambularent radicati, & superædificati in ipso. Vnde posteà infert. *Nemo ergo iudicet vos in cibo*, &c. Quibus verbis eos cauere docet Iudaicas cæremonias, & obseruationem legis, deinde verò subdit, *Nemo vos seducat, volens in humilitate, & religione Angelorum*, per verba non prohibet debitam venerationem, & inuocationem Sanctorum Angelorum, vt Nouatores sentiunt; hoc enim neque ex verbis Pauli colligi potest, neque ex Patribus, aut expositoribus. Vnde aliqui illam posteriorem clausulam cum præcedenti coniungunt, & omnia intelligunt de obseruatione legalium. Communiter tamen, & magis literalis expositio est, illa posteriora verba dici à Paulo contra errorem quorundam hæreticorum, qui dixerunt, Angelos esse huius mundi factores, & per ipsos accedendum esse ad Deum, & non per Christum. Quam fuisse hæresim Simonis Magi, refert Epiphan. hæres. 22. & illam voluisse damnare Apostolum, docuit ibi Chrysostomus homilia 7. quem Oecumenius, & Theophylactus sequuntur, qui explicant, illos hæreticos per fictam humilitatem dixisse, non oportere per Christum adduci ad Deum, quia hoc maius est, quàm vt id possimus assequi, sed commodius esse, vt per angelos accedamus, ideoque peculiarem cultum, & religionem Angelorum introduxisse, & hanc prohibuisse Paulum, affirmant.

17. Paulò verò aliter Theodoretus ibi dicit, eosdem, qui obseruantiam legis veteris defendebant, ad Angelos colendos induxisse, dicentes, legem fuisse per eos datam, refertque Concilium Laodicenum hac ratione Angelorum cultum prohibuisse. Ita enim videtur legisse canonem 35. illius Concilij, qui iuxta versionem antiquam, & Gentiani sic habet, *Non oportet, Ecclesiam Dei relinquere, & abire, & angelos nominare, & congregationes facere, quæ interdicta noscuntur. Si quis igitur inuentus fuerit huic idololatriæ seruiens, sit anathema, quia dereliquit Dominum nostrum Iesum Christum.* Alia verò translatio non legit angelos, sed angulos, damnatque eos, qui in angulis congregabantur ad idola colenda. Verisimilior autem est illa prior lectio, cum Theodoretus author Græcus, & illi tempori vicinus ita illum canonem referat. Constat autem, ibi non fuisse damnatum omnem cultum Angelorum, sed eum, qui ab Ecclesia, & à Christo separat: legem per angelos datam, legi Christi præferendo, vt Theodoret. vult. Aliter verò Tertullian. lib. de Præscript. hæreticor. cap. 33. generaliter dicit, *Simonianæ Magiæ disciplina angelis seruiens, vtique & ipsa inter idololatrias deputabatur.* Vnde fit verisimilis coniectura, Paulum per religionem Angelorum intellexisse, omnem superstitiosum cultum, qui per magicam artem malis angelis datur: Quæcunque verò fuerit illa, quæ à Paulo vocatur, *Religio Angelorum*, certum est, fuisse superstitiosam, & partem idololatriæ, vt exponit Hieronymi epistol. 151. ad Algasiam, q. 10. qui illa verba exponit de Iudæis, qui post Christi mortem, & abolitionem legis, *Quascumq; offerunt victimas, non Deo offerunt, sed angelis refugis, & spiritibus immundis.* Augustin. verò epistola 59. ad Paulinum generatim ait, illa verba dicta esse à Paulo, *Propter superstitiones gentilium, Angelos* (inquit) *volens intelligi principatus, quos elementorum mundi huius præpositos in his obseruationibus colendos esse arbitrantur*, & de illis obseruationibus ait, per eos fieri, *Vt cor hominis velut religione humile reddatur falsa humilitate, qua magis inflat*, vt inferius dicit. Longissimè ergo distat talis superstitio à cultu, & inuocatione Sanctorum, siue hominum, siue Angelorum. Sensus Pauli.

Denique ponderanda sunt verba dicentis, *Nemo vos seducat volens in humilitate*, vtique ficta, *& religione angelorum*, vtique malorum, *quæ non videt, ambulans frustra inflatus sensu carnis suæ, & non tenens caput, ex quo totum corpus per nexus, & coniunctiones subministratum, & constructum crescit in augmentum Dei.* Hæc enim verba non possunt in Ecclesiam Catholicam conuenire, quatenus Sanctos colit, & inuocat. Quia neque hoc facit inflata sensu carnis suæ, sed exemplis, ac doctrinis sanctorum Patrum in diuina Scriptura fundatis instructa. Neque per illum cultum recedit à capite, quod est Christus, sed ad illum potius refert omnem sanctorum cultum, per illum enim Sanctos omnes impetrare, & ad illum etiam pro nobis intercedere profitetur. Et ita neque fictam humilitatem, neque falsam religionem introducit, neque impedit corporis Christi augmentum per influxum gratiæ ab ipso manantis, sed potius per hanc coniunctionem, & communicationem omnium membrorum huius corporis, totius corporis vnitas, & sanctificatio melius proficitur. Quapropter maiori quidem ratione possunt talia verba in Protestantes conuerti, illisque possumus serenissimum Regem alloqui, *Nemo vos seducat* &c. Nam Protestantes re vera Regẽ seducunt, *inflati sensu carnis suæ*, quia neq; ab Ecclesia, neque à Patribus doceri volunt, *sed dulci nomine scientiæ*, (vt Augustin. suprà loquitur) *Regem seducunt, & auertunt à luce veritatis, quæ est Christus Iesus.* Vnde licèt ore Christum confiteantur, re ipsa caput non tenent, ex quo totum corpus crescit in Domino, quia non possunt tenere idem caput, qui nolunt esse in eius corpore, nec possunt in illo crescere per nexus, & coniunctiones, qui Sanctorum vnionem, & communicationem recusant. Denique licèt isti apertè non fingant religionem angelorum, quos colant, fingunt tamen illorum religionem angelorum, à quibus decipiuntur, & per quos alios seducunt. Dicta igitur verba Pauli, si secundum proprium sensum considerentur, reprehensionem gentilium continent, non Catholicæ Ecclesiæ. Si verò secundum generalem doctrinam, quam includunt, spectentur, hæreticos omnes, & præcipuè Protestantes redarguunt, & conuincunt.

Tertiam obiectionem his verbis indicat Rex, *Sed qua fiducia, quoue authore decurratur, ad Deos Penates istos,* 19. 3. Obiectio.

sius

siue Tutelares, quasi aulicos, & familiares Dei Optimi Maximi, equidem nescio. Id illis probandum reliquerim, qui noua disputandi, ac philosophandi ratione Theologiam corruperunt. Non quidem immeritò priùs quàm respondeam, possum cum Augustino interrogare, *Serium ne aliquid inter nos agitur, an iocari libet?* Credere namque non possum Deorum Penatum, aut Tutelarium memoriam Regem renouare voluisse, nisi iocari potiùs, quã serio agere maluisset. Quod si res istæ tam leues Regi esse videantur, nobis iocari non vacat. Si autem graues existimemus, mirum est, quòd nominum Deorum Penatum, & Tutelarium absurditate, vel gentilitate terrere voluerit ignorantes. Non enim ignorare potest Rex à Christianis Catholicis, nullum mortuorum hominum, aut Deum vocari, aut tanquam numen coli, aut inuocari. *Nihiloque secius* (ait Theodoret.) *vrbium custodes, ac locorum præsides venerantur, quorum precibus & interuentu apud Deum vtentes, per eos demum diuina munera consequuntur.* Et paulò inferius. *Quid ergo aduersus nos indignationem concipitis, cùm nullum quidem nostrorum hominum referamus in Deos, quanquam debitos honores Martyribus persoluamus, vt Dei testibus seruisque amantissimis.*

Epist. 44. ad Maximinum.

Lib. 8. contra Græcos.

Responsio.

Relicto ergo, & cõtempto Deorum nomine, quod Rex dicit se ignorare, qua fiducia ad Sanctorum intercessionem recurramus, mirum profectò non est; nam fides est fiduciæ fundamentum, & ideò vbi vera fides non est, fiducia esse non potest. Nos autem credimus, iustos vita functos, & cum Christo regnantes pro hominibus in hac vita peregrinantibus apud Deum intercedere, eorumque orationes Deum propter Christum exaudire, & hac fiducia ad illos accedimus, non dubitantes, quin & nostras petitiones audiant, & magna charitate benignè suscipiant. Possumusque Regem interrogare, an interdum à suis subditis, quos fideles esse credat, vt pro se Deum precentur, postulet. Nam si hoc contemnit, Paulo contradicit, qui & pro se orari postulabat, & pro Regibus orare monebat: si verò id probat, & facit, peto, qua fiducia id faciat, certè non alia, nisi ea, quæ in aliqua fide fundetur, simili ergo fiducia ad Sanctos vita functos nos accedimus, quia neque minus apud Deum posse, nec minori charitate res nostras curare credimus. Vnde cum iterum Rex interrogat, quo authore hoc audemus? fidenter respondemus, in primis Spiritu sancto principali authore nos id facere: ille enim est principalis author, qui Ecclesiam Christi docet, eique omnem suggerit veritatem. Deinde id etiam Christo authore nos facere, tum quia ipse nos Ecclesiam suam audire præcipit: tum etiam quia per suos Apostolos docuit, pro inuicem orare, & per Apostolorum successores, quos ipse dedit Ecclesiæ Pastores, & Doctores, Sanctos etiam vita functos inuocare docuit, non solum illorum verbo, sed & eorundem exemplo. His enim modis hactenus ostendi, qua fide sancti sint inuocandi. Neque vereor in eorum numero comprehendi, quos falsa Protestantum calumnia deceptus Rex correptores Theologiæ appellat. Hoc enim non veritatis iudicium, sed hæreticorum conuicium est, de quo proinde Theologus, & Doctor Catholicus gloriatur.

Superest vt Sanctorum inuocationem non solùm superstitione carere, sed etiam tutiorem, & vtiliorem esse ostendamus, hoc enim vltimo loco promisimus, quoniam verba Regis hoc à nobis efflagitant, subiungit enim, *Mihi satis est, Deum per Iesum Christum prout iubemur inuocare, & hanc viam tutiorem, ideoque in rebus ad salutem spectantibus potiorem insistere.* In quo puncto necessarium est, opus à fide, & vsum à iudicio secernere. Nam licèt alicui satis fortasse possit esse ad salutem, Deum per Iesum Christum inuocare etiamsi Sanctos non inuocet, non tamen sola per Christum inuocatio satis erit ad salutem, si de Sanctorum inuocatione malè sentiat, vel iudicet. Quia per hoc iudicium pertinax hæreticus constituitur, hæretico autem homini sola inuocatio Christi prodesse non potest, quia neq; ex vera, & catholica fide, neque cum charitate coniuncta esse potest. Deinde quamuis homini de fide inuocationis Sanctorum rectè sentienti, vsus talis inuocationis possit non esse impositus sub præcepti necessitate, & ideò illi satis esse possit, Deum per Christum inuocare: multis verò, quibus necessitas inuocandi Sanctos ex officio, & debito, ac præcepto incumbit, non satis est, Deum per Christum inuocare, nisi Sanctos inuocando, obligationi suæ, ac præcepto sibi imposito satisfaciant. Quia licèt Christi redemptio, & interpellatio de se ad nostram salutem sufficiat, nostram tamen cooperationem, & præceptorum obedientiam requirit, ideoq; licèt ab aliquo præceptorũ contemptore inuocetur, ad salutem non sufficit, nec talis inuocatio ab ipso Christo, vel à Deo per Christum exauditur.

Christum inuocatum nihil prodest.

Addimus prætereà, licèt inuocatio alicuius Sancti absolutè, & per se spectata, non sit ad salutem necessaria: interdum posse contingere, vt ex diuina ordinatione, & mirabili prouidentia necessaria sit. Quòd si hoc Rex non intelligit, aut non credit, legat Augustinum dicentem, *Si Stephanus sic non orasset, Ecclesia Paulum non haberet, sed ideò de terra excitatus est Paulus quia in terra inclinatus exauditus est Stephanus.* Quamuis ergo Paulo satis esse potuisset ad salutem Deum per Christum inuocare, nihilominus (teste Augustino) necessaria illi fuit ad salutem intercessio Stephani: vtique quia beneplacitum fuit Deo per tale medium, & non aliter Paulum ad cognoscendum, & inuocandũ Christum vocare. Ita ergo in alijs hominibus, & prædestinatis potest contingere, vt vnius salus per alterius Sancti intercessionem præordinata sit: & vt Sanctus non sit pro illo intercessurus, nisi ab eo inuocetur. Hoc igitur modo vnius hominis pro alio intercessio, & consequenter inuocatio potest ex diuinæ prouidentiæ ratione esse necessaria, vt cum effectu salutem consequatur ille, qui Sanctum inuocat, & pro quo Sanctus intercedit. Quamobrẽ neq; securè, neq; piè dicitur, satius esse, Deum per solum Christum inuocare, quia licet vnum iubeatur, aliud non excluditur, & quia ad inuocandum Deum per Christum, sicut oportet, necessariũ est diuinũ auxilium, quod interdũ per alicuius Sancti inuocationem impetrandum est. 22.

Inuocatio alicuius Sancti potest interdum esse ad salutem necessaria.

Aug. serm. 1. & 4. de Sanctis.

Ex quo euidentius concluditur, non solùm tutius, sed etiam vtilius esse, inuocatione Sanctorum interdum vti, quàm illam omninò prætermittere. Est quidem tutius, tum quia qui omninò illam prætermittit, eam despicere, vel contemnere videtur, quod perniciosum est, & quamuis fortè non contemnat, huic periculo se exponit, quod tutum non est. Tum maximè, quia in hac inuocatione facta ex recta fide nihil periculi ad salutem esse potest, cùm sit pia, & Deo grata, & aliunde, vt dixi, contingere potest, vt Deus per tale medium orantem saluare, vel bonum illud, quod optat, tribuere destinauerit; non est ergo satis tutum ab implorando Sanctorum patrocinio abstinere, tantùm abest, vt tutius sit. Multiplex verò vtilitas huius inuocationis in multis Ecclesiæ orationibus satis indicata est. Vna est, *vt quod nostris meritis non valemus, Sanctorum patrocinio assequamur*; alia esse potest, *vt multiplicatis intercessoribus* Deus largiatur, quod fortasse soli oratori roganti non concederet. 23.

Sanctorum inuocatio tutior, & vtilior.

Act. 10.

Ezech. 4.

At inquiunt Protestãtes, Deus non est sicut homo, vt personas respiciat, Deus enim personarum acceptor non est, & ideò nihil ad impetrandum confert, vel 24.

Hæreticorum euasio præcluditur.

vel qualitas precantis, vel intercedentium multitudo. Sed hoc tam contra rationem quàm contra Scripturam profertur. Aliud est enim accipere personam, aliud veram personæ dignitatem, seu conditionem ad negotium pertinentem expendere. Acceptio enim personæ in communi vsu, & in allegatis Scripturæ verbis vitium sonat distributionis, vel donationis, in qua conditio personæ, quæ ad causam non refert, neque personam tali muneri, vel dono magis aptam, vel dignam reddit, consideratur. At verò in præsenti talis personarum acceptio locum non haberi nam sanctitas personæ orantis, vel intercedentis talis est conditio personæ, quæ ad impetrandum illam reddit digniorem, & consequenter multitudo etiam deprecantium, quatenus in eis, & maiora merita, & augmentum aliquod sanctitatis considerantur, efficaciorem apud Deum orationem reddit. Non enim sine causa dixit Iacob. cap. 5. multum valere deprecationem iusti, sed quia, licet oratio peccatoris interdum impetret, multò faciliùs iusti oratio exauditur. Alioqui si Deus faciem orantis non despicit. & illius conditionem non considerat, cur dixit ad amicos Iob, *Ite ad seruum meum Iob, & seruus meus Iob orabit pro vobis, faciem eius suscipiam, vt non vobis imputetur stultitia*, nisi quia propter sanctitatem, & patientiam Iob, illius potiùs, quàm ipsorum esset orationem exauditurus? Et è conuerso ad exaggerandum iram suam
Ezech. 14. dixit Dominus per Ezechielem, *Terra, cùm peccauerit*, &c. *Et si fuerint tres viri isti in medio eius, Noe, Daniel, & Iob*, &c. ac si diceret, cum isti me possent maximè placare, eos etiam pro tali populo orantes non exaudiam: quia non satis est plurium, & sanctissimorum virorum intercessio, si is, pro quo orant, non cooperetur, vt notauit Chrysostom. homil. 79. ad Populum, vbi nihilominus ostendit, orationem plurium efficaciorem esse, quod etiam late prosequitur orat. 3. de Incomprehensib. Dei natura.

25. Estque ad hoc propositum valde notanda oratio Gregorij Nysseni ad Theodorum Martyrem sub finem, vbi cum multa à Martyre postulasset, subiungit. *Quod si maiori opus fuerit aduocatione, ac deprecatione, fratrum quoque tuorum Martyrum coge chorum, & simul cum omnibus vna deprecare: multorum iustorum preces, multitudinum, ac populorum peccata luant, admone Petrum, excita Paulum, Ioannem item Theologum, ac discipulum dilectum, vt pro Ecclesiis quas constituerunt, soliciti sint*, &c. Multò ergo magis orationes nostræ cum Sanctorum intercessionibus coniunctæ efficaciores fiunt, ac subinde vtiliores. Neque propterea Dei, vel Christi cultus minuitur, sed augetur, quia dum Sanctos inuocamus, diuinam maiestatem magis reueremur, nostramque indignitatem recognoscimus, & per Sanctos Deum magis honorare, & glorificare cupimus, eique gratias pro tot beneficijs agimus. Quia, vt rectè dixit Ambrosius sermone 14. de Sanctis Nazario, & Celso. *Immensa eius pietas multiplex ad bonitatem, & artifex ad salutem proponemus arduam virtutum palmam, raro appetitore pretiosam, in paucorum triumphis, plurimorum commodis prospicit, illorum siquidem materia, nostra vult esse suffragia.* Quod infrà exaggerans addit, licet aliquis Sanctus, alicuius loci peculiaris putetur priuilegio sepulchri, *omnium tamen esse communione suffragij, non clauditur enim locis, quod diffunditur meritis, Inuocasti vbique Martyrem, vbique te exaudiet ille, qui honoratur in Martyre.* Merito ergo Catholica Ecclesia Sanctorum inuocationem tanquam magis piam, & Deo gratiorem, sibique tutiorem, & vtiliorem elegit, semperque retinuit.

CAPVT X.

De sanctarum reliquiarum custodia, & veneratione.

DVo in hoc puncto potissimum carpit rex, adorationem videlicet reliquiarum, & vsum asseruandi particulas à corporibus Sanctorum separatas, vt à Christiano populo videri, vel tangi possint. Prius vero, vt vulnus suum occultet, & ne cum Iuliano apostata, & Constantino Copronymo, & alijs hæreticis reliquias Sanctorum detestantib. sentire videatur, quædam verba præmittit, quibus se Sanctorum reliquias honore prosequi ostendit, dicens. *Quod ad reliquias Sanctorum, si quas eius modi haberem, quas constaret Sanctorum corporum partes esse, eas ego honorifico tumulis solenniter inferrem.* Hic zelum Regis laudo, quod autem secundum fidem non sit, doleo. In eo enim, quod Sanctorum reliquias honore aliquo dignas esse censet, rectè iudicat, insinuat vero non religioso cultu, sed solo ciuili honore Sanctorum reliquias tumulandas esse, quod si ita sentit, nō rectè, neq; secundum fidem Catholicam sentit. Ipsum vero in hoc sensu fuisse loquutum, verba, quæ paulo post subiungit, satis declarant, in quibus, *reliquiarum adorationem pro intolerabili idololatria habere se*, dicit, *& abominari*. 1.

Quorum [illegible] Sanctorum reliquias [illegible] buat Rex Iacobus.

In his autem verbis in primis aduerto, cum superius tractando de cultu B. Virginis, & Sanctorum, non verbo *adorandi*, sed *venerandi*, vel *colendi*, vsus fuerit, hic mutata locutione, *adorationem*, reliquiarum abominari. Interrogo igitur, quo sensu, quaue significatione nomen adorationis accipiat: nam si perfectam illam, & absolutam, ac summam latriam, quæ soli Deo debetur per nomen *adorationis* intelligit, merito, quidem abominaretur eos, qui Martyrum ossa, aut corpora, vera latria soli Deo debita adorarent; & immerito talem adorandi modum Ecclesiæ tribueret. Quod profectò facere conuincetur, cum eam, quam abominatur reliquiarum adorationem inter Romanæ Ecclesiæ articulos numerare intendit. 2.

Sanctorum reliquias adorari a Catholicis [illegible] rari [illegible] mentiuntur Protestantes.

Sciat ergo calumniam hanc nec nouam esse, nec alia responsione, quam data ab antiquis Patribus indigere. Augustinus enim Maximo Philosopho gentili, qui epist. 43. ita ad Augustinum scripserat, vt ignoranter hanc idololatriæ notam inurere Christianis videretur epist. 44. sub finem ita respondet, *Ad summam tamen, ne te hoc lateat, & in sacrilega conuitia imprudentem trahat. scias, à Christianis Catholicis, quorum in vestro oppido etiam Ecclesia constituta est, nullum coli mortuorū, nihil denique, vt numen adorari, quod sit factum, & conditum à Deo, sed vnum ipsum Deum, qui fecit, & condidit omnia.* Hieronymus vero contra Vigilantium, qui eandem calumniam impudentius Ecclesiæ imponebat, sic loquitur in epist. 53. *Os fœtidum rursum aperire, & putorem spurcissimum contra Sanctorum Martyrum proferre reliquias, & nos qui eas suscepimus, appellare cinerarios, & idololatras, quia mortuorum hominum ossa veneremur.* Et inf. *Nos autem non dico Martyrum reliquias, sed ne solem quidem, aut lunam, non Angelos, non Archangelos, non Cherubim, non Seraphim, & omne nomen, quod nominatur, & in præsenti sæculo, & in futuro, colimus, & adoramus ne seruiamus creaturæ potiùs, quàm creatori, qui est benedictus in sæcula. Honoramus autem reliquias Martyrum, vt eum, cuius sunt Martyres, adoremus.* In quibus verbis aduerto consulto vsum fuisse Hieronymum verbis venerandi, & honorandi, vt calumniam hæretici euitaret, & adorandi verbum Deo reseruaret. Idemque obseruat in alio libro contra Vigilantium, vbi reliquias, *ossa veneranda*, appellat, quam venerationem negabat Vigilantius, propter illam Ecclesiæ imponens idololatriæ maculam, contra 3.

Hæreticus à calumnia a Patribus refellitur.

quem

quem Hieronymus, *Quis vnquam, O insanum caput, aliquando Martyres adorauit? Quis hominum putauit Deum?* Ex quibus etiam verbis, & supra dictis concluditur euidens ratio. Nam si Martyres ipsos, seu eorum beatos Spiritus fideles illo modo non adorant, vt supra declaratum est, multo minùs eorum reliquias, & corpora mortua sic adorabunt. Quæ ratio in reliquijs ad Christum Dominum pertinentibus non ita procedit, quia Christo specialis debetur adoratio, quomodo autem eius reliquiæ venerandæ sint infra dicemus.

4\. Quòd si Rex non adeò strictè nomen adorationis intellexit, cur venerationis nomine ad vitandam verbi inuidiam, & amphilogiam vsus non est? Vel (quod ad rem propriùs accedit) quid est, quod in adoratione reliquiarum abominatur, cum ipsemet reliquias Sanctorũ aliquo honore dignas esse fateatur? Certè non video, quid ei displicere possit, nisi quod reliquias tanquam res sacras, actibus etiam sacris, & religiosis veneramur. Sed in hoc etiam puncto (si ita sentit) toti antiquitati Catholicæ contradicit, & ab antiquis damnatis hæreticis, Eunomio, Vigilantio, & similibus non dissentit. Quod varijs modis potest breuiter ostendi. Primò quia Patres ideò docent, reliquias esse venerandas, quia earum honor, illorum Sanctorum, quorum sunt reliquiæ, est veneratio, & inde eisdem signis, actionibus, ac rebus Sanctos, & eorum reliquias colendas esse demonstrant. Quia ita est cultus reliquiarum cum honore Sanctorum coniunctus, vt vnus non possit ab alio omninò separari, quia vtriusque ratio eadem est, nimirum excellentia sanctitatis, quæ propriè, & vt aiunt, formaliter in animo existit, & in corpus, & alias reliquias per quandam participationem, & habitudinem redundat. Quam veram, & Catholicam doctrinam his verbis eloquentissimè declarauit Ambrosius dict. serm. 14. in fine, simul fundamentum aduersariorum proponens, & euertens. *Quod si dicas mihi: Quid honoras in carne iam resoluta, atque consumpta, de qua nulla iam Deo cura est? Et vbi est illud charissimi, quod ipsa veritas loquitur per Prophetam? Pretiosa, inquit, in conspectu Domini mors Sanctorum eius.* Et iterum: *Mihi autem valde honorificandi sunt amici tui Deus. Honorare debemus seruos Dei, quanto magis amicos Dei? De quibus alio loco dicitur: Dominus inquit, custodit omnia ossa eorum, & vnum ex his non conteretur. Honoro ergo in carne Martyris exceptas pro Christi nomine cicatrices, honoro viuentis memoriam perennitate virtutis, honoro per confessionem Domini sacratos cineres, honoro in cineribus semina æternitatis, honoro corpus, quod mihi Dominum meum ostendit diligere, quod me propter Dominum mortem docuit non timere. Cur autem non honorent corpus illud fideles, quod reuerentur & Dæmones? Quod & afflixerunt in supplicio, sed glorificant in sepulchro. Honoro itaque corpus, quod Christus honorauit in gladio, quod cum* CHRISTO *regnabit in Cælo.*

Eodem cultu Sanctos & eorum reliquias venerantur catholici.

5\. Ex ratione igitur honorandi has reliquias, quæ longè altior est omni humana iustitia, vel dignitate politica, rectè colligimus, honorem etiam esse altiorem, atque ita factum esse, & per res sacras exhiberi debere. Sicque idem Ambrosius Epist. 58. ad fideles per omnem Italiam, &c. refert, sibi reuelatum esse, vt in nomine Sanctorum, Geruasij & Protasij, Ecclesiam ædificaret, in qua eorum corpora collocaret, quod sine dubio ad sacrum honorem pertinet. Et in fine Epistolæ ponit hæc verba re[...]a ex libello cum reliquijs inuento. *Ego seruus Christi Philippus abstuli cum filio meo furtim nocte Sancta corpora, & in domo mea, DEO solo teste, in ista arca saxea sepeliui, credens, me orationibus eorum consequi misericordiam Domini nostri Iesu Christi.* Honorabat ergo illos altiori mente, & fide, quam solent aut mortuorum corpora solo Ciuili honore tractari, mens autem, & affectio est, quæ qualitatem cultus constituit, & distinguit. Et eodem modo idem Ambrosius epistola 55. in fine ad eosdem Italiæ populos de inuentione reliquiarum Sanctorum Vitalis, & Agricolæ, ita concludit. *Hæc vobis pauca, & compendiario, dilectissimi fratres, de corporum Sanctorum Martyrum inuentione significare curauimus, vt ipsorum memoriam in Ecclesiis facere valeatis.*

Altiori cultu, quam ciuili Sanctorũ reliquias afficiendas esse.

Similique modo, & ob eandem rationem, de hoc cultu reliquiarum sentit Eusebius libro 13. de Præparat. Euangelica, cap. 7. circa principium dicens, *Hæc nos quotidie factitamus, qui veræ pietatis milites, vt Dei amicos honorantes: ad monumenta quoque illorum accedimus, votaq; ipsis facimus tanquam viris Sanctis, quorum intercessione ad Deum non parum iuuari profitemur.* Quomodo tandem Sanctis vota fieri possint, & debeant, alibi à nobis explicatum est, certum est aũt cultum sacrũ continere, proprieq; Deo fieri in honorem Sanctorum cum Christo regnantium. Addit verò Eusebius, specialiter solere fieri circa monumenta sanctorum, vt idem cultus in honorem etiam reliquiarum aliquo modo redundet. Et multa similia habet Theodoretus lib. 8. ad Græcos, & apud Gregorium Turonensem libro 2. de Historia Francor. capite 37. & colligitur etiam ex his, quæ refert Augustinus lib. 20. contra Faust. cap. 3. De hoc denique sacro honore loquuntur Patres quoties de honore reliquiarum loquuntur, vt videri potest apud Hieronymum epist. 7. ad Lætam in principio, *Inundans,* inquit, *populus ante delubra semiruta currit ad Martyrum tumulos, si non extorquet fidem prudentia, extorqueat saltem verecundia,* & epist. 7. ad Eustochium, *Martyrum,* inquit, *vbiq; sepulchra veneramur, & sanctam fauillam oculis apponentes, si liceat, etiam ore contingimus.* Similia in vita Hilarionis, & in Epitaphio Paulæ, & alibi sæpè. Et Augustinus lib. de Cura pro mortuis agenda cap. 17. & 18. Basilius homil. in Quadraginta Martyres, Gregorius Nazianzen. orat. 18. in Cyprianum, & optimè Chrysostom. homil. 66. ad Populum, vbi inter alia hæc notatu dignissima, *Etiam ipse qui purpuram indutus est, accedit illa complexurus sepulchra, & fastu deposito stat Sanctis supplicaturus.* Et homil. in Psalm. 115. *Contemplare* (inquit) *ciuitates,* &c.

6\. *Tom 2. de Reliq. tract. 3. lib. 1. c. 16.*

7\. Denique quod in hoc genere cultus nihil contra Dei religionem fiat, imò Deo gratissimus sit, ratione fit perspicuum, & miraculis frequenter Deus ipse contestatus est. Ratio ex dictis clara est, quia ossa mortuorum Sanctorum non coluntur diuino honore; ergo ex hac parte in hoc cultu non fit contra religionem Deo debitam. Deinde non coluntur ex falsa existimatione, ac superstitione, ac si illa perciperent honorem ipsius exhibitum, vel in se haberent excellentiam propter quam exhibetur: nam hac mente illis præbere etiam eiusdem honorem, absonum plane esset, & stultum. Coluntur ergo ea fide, qua credimus, illa esse organa, & vasa, quibus ad bona opera sanctus vsus est spiritus, vt argutè admodum scripsit Augustin. lib. 1. de ciuit. cap. 13. Et quia totum illud redundat in honorem sanctarum animarum, quas etiam credimus non ignorare, & gratum habere obsequium, quod ipsis in corporibus suis à fidelibus fit; ergo nullus recta ratione vtens potest hunc cultum accusare, vel læuissimæ inordinationis, etiam contra duliam, nedum contra latriam.

Reliquiarũ venerationem Deo gratam esse.

8\. Testimonium denique Dei per miracula multiplex à Sanctis Patribus antiquis refertur, & præcipuè videndus est Ambrosius dictis epistolis 53. & 55. & epistol. 54. ad Marcellinam sororem, vbi inter alia dicit. *Dum transferimus Sanctorum corpora cæcus sanatus est,* &c. Quod miraculum cum alijs contra hæretico-

Eadem veritas miraculis confirmatur.

rum calumnias constantissimè defendit serm. 5. de eisdem Sanctis Geruasio, & Protasio, qui omnino videndus est. Eademque miracula (vt in duorum tantæ authoritatis, & ocularium testium ore irrefragibile sit hoc verbum) recognoscit Augustinus lib 9. Confess. cap. 7. & dicto etiam cap. de Cura pro mortuis agenda, & lib. 22. de Ciuit. cap. 8. vbi alia multa de reliquijs sancti Stephani, & aliorum Sanctorum refert. Et ideo epistol. 103. commendans Episcopo Tinciano Gallam, & Simpliciolam, inquit. *Portant reliquias beatissimi, & gloriosissimi Martyris Stephani, quas non ignorat Sanctitas vestra sicut & nos scimus, quam conuenienter honorare debeamus.* Plura etiam alia refert Theodoret. dict. lib. 8. ad Græcos.

9 Confirmant præterea Patres frequenter veritatem hanc exemplo Elisei, cuius ossa mortuum excitarunt, vt videre licet in Clemente lib. 6. Constit. cap. vlt. Chrysost. Orat. in laudem Ignatij Mart. & singulariter in Cyrill. Hierosolym. Catechef. 18. Nam id factum esse dicit, *Vt non solùm animæ Sanctorum honorentur, sed credatur, quod etiam corporibus mortuorum inest virtus, seu potentia, propter tot annorum inhabitationem animarum iustarum in illis, quorum ministerio vsæ sunt.* Denique ad hoc testimonium spectat efficacia reliquiarum Martyrum contra dæmones, tum ad expellendos illos, tum ad coercendos, ne in idolis responsa darent. In quo genere pulchra est historia de reliquijs Sancti Babilæ Martyris, quas impius Iulianus ex quodam sepulchro transferri iussit, quia impedimento erant Apollini, ne in quodam vicino loco gentilibus respõsa daret. fidelium autem Ecclesia magna fide, & alacritate concurrit ad transferendam arcam Martyris, quam deferebant psallentes summis clamoribus, cum exultatione dicentes, *Confundantur omnes, qui adorant sculptilia, & qui confidunt in simulachris suis*, ita refertur in vita Athanasij ex Sozomeno lib. 5. Historiæ, c. 18. & 19. idem referunt aliæ Ecclesiasticæ historiæ, Ruffini lib. 2. cap. 35. Theodoreti lib. 3. cap. 9. Socratis lib. 3. cap. 16. Tantùm ergo abest, vt reliquiarum veneratio idololatria sit, vt potiùs ad illam confundendam argumentum sit efficacissimum.

Sanctorum reliquiis dæmones fugantur.

10. Quia verò Rex Angliæ peculiariter offenditur, ac perturbatur consuetudine separandi particulas reliquiarum, seu corporum Sanctorum, & illas publicè ostendendi, seu proponendi, idcircò necessarium est, antiquitatem etiam, & pietatem huius consuetudinis specialiter demonstrare. Tam est enim antiqua hæc religio erga Martyres, vt de illis sic scribat Theodoretus dicto libro 8. *Animæ quidem triumphatorum Martyrum in cælesti nunc patria vitam agunt, Angelorum choros intersitæ, eorum verò corpora non singula quidem singulis monumentis conduntur, sed ciuitates, oppida, pagique conuentus hæc inter se sortito partiti sunt, laborantibusq; animis, ac ægrotis corporibus salutares eos consiteri non cessant.* Eundemq; morem, eiusq; rationem breui, sed graui, & egregia sententia, vt solet, explicauit Ambros. dict. serm. 4. de Sanctis Nazario, & Celso, vbi priùs dixerat, *Exultant fœlices singularium vrbium populi, si vnius saltem Martyris reliquijs muniantur. Ecce nos populos Martyrum possidemus.* Deinde verò ita subiungit, *Beatum itaq; Nazarium Martyrem Christi Sancta Mediolanensis Ecclesia licet totum corpore secum retineat, & mundo tamen totum in benedictione transmisit.* Et addit rationem, quam nunc expendimus: *Hæc est enim Sanctorum Martyrum gloria, quorum & super vniuersum mundum seminetur in cineribus portio, manet tamen integra in virtutibus plenitudo.* Quasi dicat, magna prudentia, & pietate communicari fidelibus per partes reliquias Martyrum, quoniam & tota ratio venerationis in singulis contemplari potest, vt integrè in eis Sancti colantur, & tota etiam virtus obtinendi à Deo beneficia, & miracula per talia instrumenta, & Sanctorum intercessiones in singulis inuenitur.

Particulas reliquiarũ publicè ostẽdere, antiquum, & sanctum esse.

Sic etiam dixit Basilius dicta Homil. 20. de Sanctis quadraginta Martyribus. *Hi sunt, qui nostram obtinentes regionem quasi quadam turres contra aduersariorum incursum refugium exhibent, nec vno in loco sese clauserunt, sed in multis locis hospitio recepti, multorum patrias ornauerunt, nec tamen separati, sed inter se commisti, si in singulos ipsos diuiseris proprium numerum non excedunt.* Et infra, *Nam hi quadraginta sunt vnum, & omnes apud singulos.* Sic item Gregor. Nazianzenus Oratione 3. quæ est prima contra Iulian. §. *Non victimas*, inter alias Martyrum laudes adiungit, *Quorum vel sola corpora idem possunt, quod animæ Sanctæ, siue tangantur, siue honorentur, quorum vt sola sanguinis gutta, atq; exigua passionis signa idem possunt, quod corpora.* Et in carmine Iambico decimo octauo ita scribit, *Venerationis tanquam magna est veritas, Exiguus etiam puluis, vt vel ossium particula veterum quispiam, aut paulum comæ, Vestiue, sparsi aut sanguinis quadam notæ, Cultum parem habeant, atq; corpus integrum.* Vnde similiter orat. 18. in Cyprianum inter narranda eius miracula dicit, *Vel cineres Cypriani miracula fecisse.* 11

Gregorius verò Nyssen. orat. in Sanctum Theodorum Martyrum cum maiori exaggeratione dicit, quod *puluerem, quo conditorium, vbi Martyris corpus quiescit, obsitum est, auferre permittat, pro munere puluis accipitur, at tanquam res magni pretij condenda terra colligitur. Nam ipsas attingere reliquias si quando contingat, vt id facere liceat, quàm id sit multũ desiderandum, & optandum, ac summarũ precum donum, sciunt experti, & eius desiderij compotes facti.* Ex verbis autem, quæ subiungit discere possumus causam, ob quam ex reliquijs Martyrum partes aliquæ separatæ seruentur, vt interdum possint populo ostendi, vt fide, ac pietate illas aspiciant, & si opus fuerit ad spiritualem fructum complectantur. Nam vt idem Sanctus subiungit, *Qui eas intuentur, quasi corpus per se viuens, & florens amplectuntur; oculis, ori, auribus, omnibus sensuum instrumentis adhibentes: deinde officij: & affectionis lachrymas Martyri, quasi integer esset, & appareret super fundentes, vt pro ipsis peccator intercedat, supplices preces offerunt.* 12

Hoc denique rectè confirmat, & antiquum morem apertissimè ostendit Hieronymus contra Vigilantium, non longè à principio, vbi verba eius refert dicentis, *Quid necesse est, te adorare illud, nescio quid, quod in modico vasculo transferendo colis, quid puluerem linteamine circumdatum adorando osculans.* Contra quem postquã Hieronymus declarauit illam non esse adorationem latriæ, seu diuinam, subiungit. *E audes dicere, illud nescio quid, quod in modico vasculo transferendo colis. Quid est illud nescio quid? Scire desidero, expone manifestius, vt tota libertate blasphemes. Pulusculum, inquis, in modico vasculo pretioso velamine circumdatum. Dolet, Martyrum reliquias pretioso operiri velamine, &c.* Et infra, *Ergo sacrilegi sumus, quando Apostolorum Basilicas ingredimur? Omnes Episcopi non solum sacrilegi, sed & fatui iudicandi, qui rem vilissimam, & cineres dissolutos in serico, & vase aureo portauerunt.* Non potuit profectò clarioribus verbis vsum præsentis Ecclesiæ testimonio, & exemplo omnium Episcoporum sui temporis approbare. Videat Rex Angliæ vtrum audeat, illos vt sacrilegos, & fatuos damnare, quod Hieronym. tanquam absurdissimum, & prorsus incredibile reliquit. 13

Epist. ad P[illegible] in fine.

Vnde etiam facilè ostenditur, quàm sit friuola, & indigna collatio, quam Rex, quasi irridens proponit inter hunc modum venerandi reliquias, & supplicium, quo solent puniri malefactores, capita eorum, aut alias cadauerum partes in publicis, & excelsis locis ad perpetuam infamiam, & pœnam post mortem duraturam, suspendendo. Nullus enim reliquias 14

Marty-

Martyrum ad infamiam in publico collocat, nisi qui fideles persequendo Martyres facit, & postea gloriam martyrij per similem infamiam, & pœnam obscurare conatur. Quapropter non immeritò possumus, Hieronymum imitando exclamare. *Nos ne sumus, qui Sanctos honoramus, an ille qui honorantibus illos viuis habitaculum, mortuis sepulchrum, negat, qui fratrum* (vtique fidelium) *exilia postulat?* Et paulò inferius, *Quis ossa Sanctorum, & innoxios cineres hucusque verberari ab imbribus finit?* Profectò, vt dixi, non nisi ille, qui fideles persequendo, Martyres facit. Ecclesia autem Catholica non ad infamiæ imaginem, vt Rex ludificatur, sed ad maiorem honorem, & ad ostensionem amoris & ad fidem, ac deuotionem excitandam reliquias Sanctorum, illo singulari modo conseruat, suisque fidelibus videndas, & tangendas proponit. Imò insuper addo, hanc ipsam consuetudinem ostendere, longè altiori modo Ecclesiam de Sanctorum reliquijs sentire, quam vulgarium hominum mortua corpora soleant reputari. Quod mihi Gregorius Nyssenus in dicta orat. de Sancto Theodoro his verbis explicauit. Postquam enim dixit. *Corpus Sancti Theodori velut rem charam magnique æstimatam, atque reconditam, in tempus regenerationis seruari, multis singularibus & eximijs rebus præditum, propter quas ad alia corpora, quæ communi, & vulgari morte dissoluta sunt, ne comparandum quidem est, idque in simili materia natura,* subiungit, *Nam cætera quidem reliquiæ abominabiles plerique sunt, ac nemo lubenter sepulchrum præterit, aut si ex inopinato apertum offendit, &c. præteriturrit. At si venerit in aliquem locum, similem huic, vbi hodie noster conuentus habetur, vbi memoria iusti, Sanctæque reliquiæ sunt, primum quidẽ earum rerum, quas videt, magnificentia oblectatur.* Et infra. *Cupit deinceps ipsi conditorio appropinquare, Sanctificationem, ac benedictionem, contrectationem eius esse, credens.* Cõsulens ergo Ecclesia huic pietati fidelium, illis interdum publice particulas reliquiarum videndas, & tangendas proponit, idque in maiorem Sanctorum gloriam cedere, quidquid aduersarij calumnientur, prudenter existimat.

15. Nec omittam in hoc puncto addere; multas esse reliquias Sanctorum, quæ partes corporum non sunt: & ideò cum eis sepeliri non debent, sed cum debito honore seruari, quarum Rex nullam mentionem fecisse videtur, quia illam suam imaginum infamiam ad illas non poterat accommodare. Huiusmodi sunt vestes Sanctorum, quæ manibus contactæ ægritudines interdum repellunt, vt de vestibus Sanctorum Geruasij, & Protasij affirmat Ambrosius Epist. 54 & de sudarijs Sanctorum Vitalis, & Agricolæ idem dicit ep. 55. vbi etiam clauos, & cruces Martyrum inter has ponit reliquias. Multi etiam ex allegatis Patribus mentionem faciunt vestium Sanctorum, easque alijs reliquijs æquiparant, & in eodem habent honore, vt ex Nazianz. & August. maxime intelligi potest. Vnde Cyrill. Hierosl. Catechesl. 18. *Etiam sudaria, & semicinctia extra corpus existentia,* dicit, *contacta ab ægrotis, illos ab infirmitate liberant.* Ratio autem moralis sumi potest ex August. lib. 1. de Ciuit. cap. 13. *Quia paterna vestis, & annulus, ac si quid huiusmodi, tanto charius est posteris, quanto erga parentes maior affectus.* Sic ergo vestium Sanctorum affectus, & reuerentia, erga ipsos sanctos amorem, & venerationem ostendit. Vnde in vita Antonij legitur, cum Antonius in morte sic præcepisset, *Melotem, & pallium tritum, cui superiaceo, Athanasio Episcopo date, quod mihi nouum ipse attulerat,* idem Athanasius vitam scribens sic subiungit, *Legatarius autem Antonij benedicti, qui tritum pallium cum melote imperio eius meruerat accipere, Antonium in Antonij muneribus amplectitur, & tanquam magna hæreditate ditatus, lætanter vestimentum recordatur, imaginem Sanctitatis.*

Et in hoc ordine reliquiarum ponendæ sunt res aliæ, quibus sancti in hac vita familiariter vsi fuerunt, vt sunt libri, & res similes, nam omnium est eadem ratio. Atque ita cathedrã Sancti Iacobi Apostoli, & primi Hierosolymorum Episcopi vsque ad tempus suum fuisse ab illius successoribus cum magna æstimatione seruatam, refert Euseb. lib. 7. Histor. cap. 14. in fine, & subdit. *Vnde declarat perspicuè, quemadmodum veteres Patres ad nostram vsque ætatem Sanctis viris ob eorum veram erga Deum pietatem, debitam venerationem & tribuerint, & adhuc tribuere non cessent.* Quam traditionem conseruans Sancta, & Catholica Romana Ecclesia, Petri, & Pauli non solum corporum reliquias, sed etiam Petri cathedram, & catenas vsque ad hodiernam diem religiose conseruat, easque in proprijs festiuitatibus Christiano populo videndas, tangendas, & venerandas proponit. 16. *Reliquiæ, licet Sanctorum partes non sint, eandem venerationem sibi vendicant.*

CAPVT VI.

De vera imaginum sanctarum veneratione seu adoratione.

COntra Imagines sacras vehementiùs inuehitur Rex Angliæ, earumque venerationem, sicut & reliquiarum, *intolerabilem idololatriam* appellat, non vult tamen Iconomachus haberi, semper enim nomen, & notam hæreticorum fugit, quorum doctrinam sequi non dedignatur. Probat autem se non esse Iconomachum, *Quia non arguo* (inquit) *si quis aut fingere statuas, aut imagines pingere, siue ad publicum splendorem siue ad priuatorum hominum domesticos vsus volet.* At hoc non satis est, vt Iconomachus non sit, nisi etiam fateatur, sacras imagines venerandas esse, & non solùm ad externum splendorem, & domesticos vsus sed maximè ad vsus sacros, ad Dei, Sanctorumque honorem, & bonum animæ, retinendas esse cõfiteatur. Prima enim, ac præcipua hæresis Iconomachorum fuit, imagines Christi, & Sanctorum venerandas non esse, eiusque author fuit Xenaias Persa, qui cùm esset seruus, & nondum baptizatus, Episcopus à Petro Gnapheo factus est, vt refert Nicephorus lib. 16. Historiæ cap. 28. & subiungit, *Primus (O audacem animum, & os impudens) vocem illam euomuit, Christi, & eorum, qui illi placuerunt, imagines venerandas non esse.* Et ex Theodoro Lectore, antiquiore Scriptore eadem historia, eademque origo illius hæresis habetur per Anastasium in septima Synodo actione 1. Et in eodem sensu eandem hæresim postea secuti sunt Leo Isauricus, Copronymus Constant. & alij posteriores. 1. *Iconomachorum hæresis quam Anglia excitat.*

Deniq; in eodem sensu damnata fuit illa hæresis ab Ecclesia. Nam si satis esset ad fidei integritatem, confiteri, imagines esse aptas ad splendorem humanum, & domesticos priuatosque vsus, vix credo, inuentus esset homo rationis compos, qui omnem imaginum vsum, etiam humanum damnasset, ac si ars pingendi intrinsecè mala esset, vel specialiter Christianis prohibita. Vel certè si Manichæi, vel alij antiquiores hæretici illum errorem docuerunt, vt multi volunt, ad damnandum talem errorem, satis fuisset Ecclesiæ definire, non omnem vsum imaginum malum esse, seu ciuilem, ac priuatum vsum earum permitti. Quia verò per hoc non sufficienter condemnabatur error Iconomachorum, ideò contra illos definitum est, venerandas esse sacras imagines, & publicum, ac sacrum, seu Ecclesiasticum illarum vsum retinendum. Si ergo Rex Angliæ hoc neget, Manichæus quidem poterit non esse, Iconomachum autem se esse negare non potest. 2.

Præterea præcipuus error Iconomachorum fuit idololatriæ accusare, & damnare Ecclesiam, eo quod 3.

Christi, & Sanctorum imagines coleret, seu veneraretur, vnde ipsas imagines idola vocabant, & hac ratione eas è templis auferebant, & omnibus ignominijs afficiebant, & in ignem tandem conijciebant. Quæ omnia constant ex antiquis Historijs, & ex septima Synodo Actione 1. & sequentibus latissimè, quæ in summam redegit Photius in epistola de Septem Synodis, quæ in tertio Tomo Conciliorum ante eandem Synodum præmittitur. Rex autem Angliæ expressè dicit, se pro intolerabili idololatria habere, & abominari adorationem imaginum, intelligens sine dubio adorationem, quam Ecclesia Romana imaginibus dare consueuit, & paulò inferiùs conatur probare, imaginem esse idolum, & ad vtrumque suadendum Scripturæ testimonijs vtitur, quæ Iconomachi etiam contra Ecclesiasticam traditionem allegabant, vt ex dicta Synodo actione 3. & 7. habetur; Ergo negare non potest Rex, quin sententiam in Iconomachis damnatam ipse defendat, quid ergo illi deest, vt Iconomachus sit? An fortè, quòd imagines non confringat, ignominijs afficiat, aut comburat; profectò licet hoc ita esset, eum ab hæresi Iconomachorum non excusaret, cum hæresis in animo, & pertinaci sententia sit, etiam si in illos exteriores effectus non prodeat.

4. *Sanderus lib. 1. & 2. de Schismate Anglicano.*

Verumtamen de Protestantibus notum est, inuiolandis imaginibus non fuisse antiquis Iconomachis impares, vt ipsi etiam Angli satis experti sunt, & recentiores ipsorum historiæ copiosè testantur; ergo Rex, qui eidem Protestantium sectæ adhæret, & regiam illi exhibet authoritatem, easdem imaginum contumelias approbat, & earum author censeri debet. Contra hanc hæresim nunc nouam disputationem instituere superuacaneum duco, cum hæresis noua non sit, & eisdem temporibus, quibus olim exorta est, plenissima eruditione, & summa authoritate sit in septima Synodo generali damnata. Damascenus etiam libros pro imaginibus scripsit, qui ad impugnandam illam hæresim sufficiunt. Præterquam quod nostris temporibus multi viri Catholici de hoc argumento copiosissimè, & efficacissimè disputarunt. Nihilominus tamen prætermittere non possumus, quin singula Regis verba expendamus, vt obiectionibus, quas indicat, satisfaciamus, inde namque veritas Catholica confirmabitur.

5. Primò ergo Ecclesiam nouitatis accusat per hæc verba, *Quòd illas* (id est imagines) *adorare, quod illis supplicari, quod aliquam Sanctitatis opinionem affingi illis oporteat, id quidem antiquis inauditum.* In quibus verbis oportet, vel falsa à veris discernere, vel obscura, & ambigua declarare, ne vana sit contentio, & vbi non est, error cogitetur, vel fingatur. Et in primis verbis illis, *Quod illis supplicari*, significatur esse in Ecclesia, vel ab illa approbari consuetudinem orandi imagines, vel illis supplicandi, hoc autem non ita est, in nullo enim decreto Ecclesiastico, vel graui scriptore Catholico ille modus loquendi inuenietur. Imò Concilium Tridentinum Session. 25. Decreto de Veneration. imaginum expressè dicit, *Habendas, & retinendas esse imagines, eisque debitum honorem, & venerationem impertiendam, non quod credatur, vel quod ab eis sit aliquid petendum, vel quod fiducia in imaginibus sit figenda.* Notum est autem omnes Catholicos huius Sacri Concilij doctrinam indubitanter amplecti, ergo falsò attribuitur Catholicis, quod imagines ipsas orent, & ab ipsis petant. Errauit autem fortasse, qui hoc dixit, quia idem esse credidit, orare coram imagine, & illi supplicare, cum tamen longè diuersa sint. Nam fidelis qui orat coram imagine Virginis v. g. mentem habet in Virgine fixam, & illam precatur,

Fideles nunquam imagines orant.

& non imaginem, licet illam oculis corporis conspiciat. Non enim ignorat, solum illum esse orandum, qui possit preces audire, & facere, vel intercedere prout rogatur: orat tamen nihilominus coram imagine, vt ad maiorem deuotionem, & attentionem illius conspectu moueatur. Supplicaret autem imagini, qui ab illa peteret tanquam ab auditum, & mentem habente, quod non solum Catholici instructi in fide, verum etiam, nec rustici homines cogitare possunt, & ideò licèt coram imaginibus oremus, non tamen imagines ipsas. Coram illis autem orare antiquissimum in Ecclesia fuit, vt intelligi potest ex liturgia Chrysostomi, & alijs, atque etiam ex Historijs, quas infrà adducemus.

Orant coram imagine, & illi supplicare non idem.

Deinde in verbis illis, *Quod aliquam sanctitatis opinionem affingi illis oporteat*, non solum antiquis, vt ibi dicitur, sed etiam præsentibus omnibus fidelibus, ac verè Catholicis inauditum quidpiam à Protestantibus, Regi in hac re sicut in alijs perniciosè imponentibus, falsò tribuitur, nisi fortasse in verbo sanctitatis aliqua, vel ignorantia, vel deceptio lateat. Nam in primis idem Concilium Tridentinum citato loco pariter dixit, *Non quod credatur, aliqua inesse in ijs diuinitas, vel virtus propter quam sint colenda.* Vbi excludendo ab imaginibus diuinitatem, principaliter excludit veram sanctitatem per essentiam: dum verò ait nō habere aliquam diuinitatem, significat, neque veram aliquam participationem diuinæ excellentiæ, & Sanctitatis eis inesse. Hocque magis declarat, dum subiungit, non esse in eis virtutem aliquam, nam perinde fuit, ac si diceret, non esse in eis, veram Sanctitatem etiam creatam. Ergo illa opinio sanctitatis afflictæ imaginibus commentum est Protestantium, qui Regi imposuerunt, nam à Catholicorum sensu aliena est, cum sit in orthodoxo Concilio damnata. 6.

In imaginibus nullam sanctitatem intrinsecam agnoscunt Catholici.

Dixi autem, *Nisi in verbo Sanctitatis aliquid lateat.* 7.
Nam iuxta doctrinam Augustini libro secundo de Peccatorum merit. & remission. ca. 26. *Non vnius modi est Sanctificatio*, & sic etiam *multi modi sunt Sanctitatis*, vt idem Augustinus dixit, Sermon. 14. de Verbis Apostoli c. 9. Nam etiam communes cibos per verbum Dei, & orationem sanctificari dixit Apostolus, primæ ad Timoth. 4. & de pane benedicto, qui olim catechumenis dabatur, dicit idem Augustinus, Sanctum esse, & Sanctiorem, quàm sint communes cibi, etiam priuatim benedicti; & panes propositionis in lege veteri dicebantur Sancti, & arca fœderis Sancta censebatur, iuxta illud Psalm. 98. *Adorate Scabellum pedum eius, quoniàm Sanctum est*, quod ad literam rectè de arca intelligitur, quæ Scabellum pedum Domini dicitur 1. Paralip. 28. Et Arca testamenti vocata est, arca Sanctificationis. Psalm. 131. Et dies festiui dicuntur, *Sancti, & venerabiles.* Exodi. 12. & vestes sacerdotales dicuntur Sanctæ Exodi. 28. Denique templum ipsum, & maximè sacratior pars eius, & Sacra vasa, & alia cultui diuino dicata, Sancta dicebantur. In his ergo omnibus aliqua Sanctitas cogitanda est, quia nihil nominatur Sanctum, nisi ab aliqua Sanctitate. Non est autem illa Sanctitas vera, seu formalis, & intrinseca (vt aiunt) sed habitudo quædam ad veram aliquam Sanctitatem, vt Theologi latius declarant.

8. Cùm ergo dicitur, oportere aliquam sanctitatis opinionem de imaginibus concipere, si non de vera sanctitate, quæ propria est intellectualium rerum, sed de analoga, & quasi metaphorica sanctitate, per habitudinem, seu denominationem (vt aiunt) extrinsecam intelligatur, id non solum sine rubore, aut metu tanquam verum admittimus, sed etiam à Patribus tra-

Imagines dicuntur sancta ab extrinseco.

bus tra-

bus traditum, & ratione naturali euidens esse, suppositis maximè fidei principiis ostendemus. Nam sacræ imagines eo ipso, quod ad repræsentandas personas verè Sanctas, formatæ, & ad honorem aliquem eisdem sanctis exhibendum, & ad decentem, & religiosum ornatum templorum, & ad spiritualem profectum animarum institutæ, ac deputatæ sunt, inter res Sacras merito censeri debent. Vnde sicut loca, vasa, & vestimenta Sacra, & alia proxima diuini cultus instrumenta sanctitatem quandam extrinsecam, vt dixi, participare censentur, & ita passim in Exodo, & Leuitico, & alijs locis Scripturæ Sanctæ vocantur: ita etiam imagines Sanctorum his rebus sacris in hoc genere sanctitatis æquiparantur. Quod sæpè tradit Concilium Nicænum. 2. & specialiter in act. 2. Adrianus Papa in epist. ad Imperatores, *Non est dubitandum* (inquit) *omnia quæ in Ecclesia Dei ad laudem, & decorem domus illius constituuntur, sancta, & colenda esse.* Atque id ex similitudine rationis facilè intelligi potest, & ex Sanctorum testimonijs, quæ statim referemus, magis constabit. Declarari denique potest humana, & morali ratione, ac exemplo imaginis Regiæ, quo in hac materia sæpè vtuntur sancti: nam imago Regis non est quidem Rex, neque in se veram Regis excellentiam habet, tamen quia Regem repræsentat, & quasi vicem eius sustinet, tanquam quid regale æstimatur, & ideo peculiarem quandam reuerentiam sibi conciliat; ergo altiori modo, & ratione imagines Sanctorum, quatenus ipsos repræsentant, vmbram quandam sanctitatis participant, ratione cuius sanctæ, & sacræ per quandam analogiam nominantur. In his ergo duobus punctis nihil amplius immorari existimo necessarium.

Methodius Orat. 2. de Resurrect. Basil. lib. de Spiritu Sanct. cap. 18.

9. Venio ad verbum, *Adorandi*, quod ad substantiam causæ, vt sic dicam, spectat. In quo iterum aduerto, mutasse Regem verbum venerandi, quo in principio confessionis suæ vti cœperat, in verbum adorandi, vt exaggeret, vel magis apparentem reddat reprehensionis causam. Nos autem ad verbi inuidiam, & amphibologiam tollendam, sicut in reliquis fecimus, ita etiam hic interrogamus, quid per verbum adorandi significare voluerit. Nam si illo vtitur vt antonomasticè significat supremum, & absolutum latriæ cultum soli Deo debitum, fatemur quidem ingenuè, inauditum esse antiquis: oportere imagines adorari. Imò nos addimus, non solum esse inauditum, sed etiam sæpissimè negatum, non solum ab antiquis, sed etiam ab illis Patribus, quos Rex ipse recentiores appellat, etiam si ante mille annos præcesserint. Gregorius enim lib. 7. in dict. 2. ep. 53. ad Secundinum, qui ab illo imagines petierat, eius laudans desiderium ait, *Scio, quod imaginem Saluatoris nostri non ideo petis, vt quasi Deum colas, sed vt ob recordationem Filij Dei, in eius amore recalescas, & nos quidem non quasi ante diuinitatem, ante illam prosternimur, sed illum adoramus per imaginem, aut natum, aut passum, sed in throno sedentem recordamur.* Et infrà epi. 109. ad Serenum, & latius li. 9. ep. 9. ad eundem, illum reprehendit eo quod imagines confregerit, zelum autem laudat, quoniam putauerat non esse adorandas, vtique tanquam Deos, seu tanquam idola, in quo aliqui errabant: ait autem Gregorius illos fuisse docendos, & instruendos, ob priuatum autem errorem non fuisse imagines confringendas.

Latriæ cultum imaginibus exhibere prohibitum est.

10. Et in hoc sensu sæpè vtuntur verbo adorandi antiqui Patres, vt suprà annotaui, & in eodem dicitur in septima Synodo act. 7. in definitione fidei, *secundum nostram fidem non exhiberi imaginibus veram latriam.* Et inferius Tharasius in epist. ad Constantinum, & Irenem, licèt vtatur verbo, *adorandi*, statim explicat, non intelligere de diuina adoratione, & ideo ostendit, verbum, *adorandi*, iuxta græcam proprietatem, minores etiam adorationes comprehendere. Et in eodem Concilio action. 3. Constantinus Constantiæ Episcopus, qui Iconomachus fuerat, abiurando hæresim ita loquitur, *Complector venerandas imagines, adorationem autem, quæ fit secundum latriam, hoc est Dei culturam, tantummodo Trinitati conseruo*, & Adrianus Papa in Epistola ad Constantinum, & Irenen, & in altera Epistola ad Tharasium, accurate distinguit modum venerandi imagines, & interdum verbum, *adorandi*, singulariter Deo tribuit, comparatione vtique imaginum, quas dicit, esse honorandas, licet interdum etiā dicat, esse adorandas. Denique Concilium etiam Tridentinum claro loco imaginibus dicit. *Debitum honorem, & venerationem impertiendam: per illas vero* (ait) *Christum adoramus, & Sanctos veneramur.* Summo igitur adorandi verbo in hac restricta significatione, immerito Rex Ecclesiæ Catholicæ attribuit, quod imagines adoret, vel adorandas esse doceat. Incredibile autem videtur, Regem Angliæ tanta ignorantia rerum Romanarum laborare, vt sibi persuaserit, Romanam Ecclesiam hoc modo adorare imagines, aut Concilia, & Patres, qui pro imaginum veneratione pugnarunt, in hoc sensu fuisse loquutos. Neque magis credibile est, per calumniam voluisse Regem hoc crimen Catholicis imponere. Est ergo verisimilius, credere Regem, quancunque venerationem imaginum, præsertim sub specie sanctitatis, & religionis esse prauam, & inseparabilem ab idololatria, & ideo verbum adorandi in latiori significatione vsurpasse.

Si ergo Rex verbum adorandi in generali significatione, & de quacunque sacra veneratione intellexit, profectò non minus mirabile est, quomodo ausus fuerit dicere, inauditum esse antiquis, imagines adorari, seu adorandas esse, cum oppositum tam sit vulgare, & euidens, vt vix possit ignorari. Nam in primis in prædicta septima Synodo, & à Damasceno in libris de Imaginibus, & ab Adriano 1. Pontifi. lib. de Imaginib. contra libros. Pseudocarol. & à Iona Aurelianensi, & ab alijs recentioribus tam multa ex antiquis Patribus ad huius fidei, & consuetudinis antiquitatem ostendendam allata sunt, vt nullus, qui ea legerit, dubitare possit, hanc esse traditionem à temporibus Apostolorum inchoatam, & per continuam seriem, ac successionem perpetuam in Ecclesia retentam. Primò enim ipsummet Christum imaginem sui non manu factam ad Abagarum misisse in Edessam, antiquæ historiæ Ecclesiasticæ referunt. Euagrius lib. 4. Hist. cap. 26. Nicephor. lib. 2. cap. 7. & Damasc. libr. 4. de Fide capit. 17. & recipitur in dicto Concilio Nysseno. 2. act. 5. & defenditur ab Adriano Papa ep. 3. ad Carolum Magnum cap. 18. qui etiam affirmat Stephanum Papam prædecessorem suum illam historiam approbasse. 11.

Imaginum adoratio ab Apostolis inchoata.

Deinde in eodem Concilio Nicæno 2. acti. 1. Gregorius quidam Episcopus Pessinuntis refert Canonem Apostolicum de imaginibus in templis collocandis editum in Concilio Antiocheno, tempore Apostolorum coacto, cuius meminit Innocentius I. epist. 18. ad Alexandr. illiusque canones ex inuentis à Pamphilo in Bibliotheca Origenes refert, Turrianus li. 1. contra Magdeburgenses c. 25. vbi hunc canonem de imaginibus plenius refert, quàm in septima Synodo referatur, & sic habet, *Ne decipiantur saluati* (id est fideles) *ob idola, sed pingant ex opposito diuinam humanamq; manu factam, impermixtam effigiem Dei veri, ac Saluatoris nostri Iesu Christi, ipsiusq; seruorum contra idola, & Iudæos, neque errent in idolis, neq; similes fiant Iudæis.* Vbi obiter notari potest, tantum abesse, vt imagines sint idola, vt potius ad confutationem idolorum introductæ 12.

doctæ sint, & veluti ad medium inter iudaismum, & gentilismum tenendum, vt infrà explicabo. Nota uē est historia de antiquissima imagine Saluatoris, Cæsaræa collocata à fœmina, quam Dominus à profluuio sanguinis liberauit Matt. 9 quam refert Eusebius lib. 7. Histor. cap. 14. qui addit, non esse mirum, hoc effecisse fœminam illam in recognitionem accepti beneficij, *cum & nos* (ait) *Petri, & Pauli Apostolorum, & Christi etiam ipsius imagines in picturis colorum varietate expressas, conseruatasq; aspeximus.* Eandem historiam de Statua Christo erecta à prædicta muliere in memoriam beneficij refert Nicephor. lib. 10. c. 30. & addit à Iuliano apostata fuisse ablatam, & contumeliosè confractam, Christianos verò, sicut potuerunt, illam in Ecclesiam transtulisse, & cultu conuenienti prosequutos esse.

13. Constantinum præterea cum Ecclesias ædificare cœpit, eas simul variis imaginibus, & statuis argenteis Apostolorum, & aliorum Sanctorum ornasse, memoriæ proditum est à Damaso in Pontific. in Syluestro, & à Paulino epist. 12. & aliis. Ad hæc Augustinus 22. contra Faust. cap. 73 commemorat, imaginem Abrahæ sacrificantis filium multis locis fuisse depictam, & lib. 1. de Consensu Euangelistar. idem affirmat de imaginibus Christi, & Apostolorum Petri, & Pauli. Ambrosius etiam epist. 57. cum Geruasio, & Protasio apparuisse sibi personam grauem, *quæ similis* (inquit) *erat Beato Paulo, cuius me vultum pictura docuerat,* id est, imago Pauli, quam familiarē habuisse videtur. Quod etiam de Beato Chrysostomo refert Damasc. orat. 1. de Imaginibus, dicens, *Habebat autem effigiem Apostoli Pauli in imagine, in loco, vbi propter corporis imbecillitatem quiescebat.* Gregorius etiam Nyssenus oration. in Theodorum Martyrem, refert certamina Sanctorum Martyrum; & eorum Præsidis Christi tanquam in libro quodam potuisse in Ecclesiis legi, coloribus artificiosis depicta. Et Sanctus Basilius Hom. de Sancto Barlaam quæ est 18. postquam lingua sua Martyris fortitudinem depinxit, sic concludit, *Exurgite nunc, ô præclari athleticorum gestorum pictores. Mutilam Ducis imaginem vestro illustrate artificio & obscurius à me depictū coronatum athletam vestra industria coloribus conspicuum reddite. Abibo certaminum ac victoriarum Martyris à vobis posita imagine victus, gaudebo tali hodie per vestram dexteritatem victoria superatus.* Et infrà, *Pingatur in tabula vna, & certaminum agonotheta Christus, cui sit gloria in sæculorum sæcula.*

14. Legi etiam potest Nazianzenus orat. 23. circa principium, vbi commemorat, Angelos cum corporea forma, vestitu candido solitos fuisse depingi, *ad significandum* (inquit) *naturalem ipsorum puritatem.* Et idem vsus imaginum colligitur ex eodem epi. 49. ad Olympium, & infinita alia ex Patribus, & historiis afferre possemus. Quod si fortassè Protestantes prædictas historias vt incertas reiecerint, nihilominus scripta Patrum, & testimonia, quæ vsum imaginum supponunt, & probant, negare non possunt. Deinde licèt in vna vel alia historia possit esse aliquis error, seu defectus veritatis, tamen vbi tot concurrunt exempla, multis, & grauissimis testibus confirmata, valdè temerarium esset, omnia falsitatis arguere, propter solam pertinaciam propriæ opinionis sine alia probatione. Denique licet Protestantes hæc non admittant, saltem sine vllo fundamento astruent, cultum imaginum fuisse ab antiquis inauditum.

15. *Euasio refellitur.* Dicent fortassè, prædictis historijs, & testimonijs probari quidem vsum imaginum, non autem cultum, vel adorationem, de qua Rex præfatis in locis loquitur. Aduertant autem obsecro, non quemcunque vsum politicum, & priuatum, sed Ecclesiasticum, & sacrum ex dicta traditione demonstrari. Et cum eo coniunctam esse venerationem imaginum, quæ sæpè in eisdem locis expressè ostenditur. Quod quidem Patres septimæ Synodi diligentissimè expenderunt, & ideò postquam in actio. 7. exhibendam esse imaginibus salutationem, & honorariam adorationem definiissent, protinus addiderunt, *Sic enim Sanctorum nostrorum Patrum optima disciplina, & Ecclesiæ Catholicæ habet traditio,* & in fine exclamauit sancta Synodus, *Omnes sic credimus, hæc est fides Apostolorum, hæc est fides Patrum. Nos antiquæ Ecclesiæ legulationi insistimus, nos decreta Patrum custodimus.*

Potest autem hæc veritas ita declarari, nam imagines quidem non sunt per se, ac principaliter factæ, vt adorentur, sed potius, vt per eas colantur, & honorentur personæ, quas repræsentant, simulque vt ad sacrum templorum cultum, & ad spiritualem vtilitatem fidelium inseruiant. Hinc autem necessitate quadam etiam naturali rationi conformi, ortum est, vt ipsæ etiam imagines venerandæ sint, & debito honore tractandæ. Quod fieri potest duplici modo, & ratione. Primò, quia in eis & per ipsas adorantur prototypa, ad quæ intentio adorantis præcipuè fertur, vt Concilia Nicænum, & Tridentinum declararunt. Vnde fit, vt qui sic adorat Christum, v.g. in imagine, id faciat simul venerando imaginem circa illam signum reuerentiæ exercendo, vt osculando, salutando, &c. In quo est notandum discrimen inter orationem, & adorationem: nam oratio siue mente, siue voce fiat coram imagine, nullo modo ad imaginem pertinet, neque illam (vt ita rem explicem) contingit, quia ad intelligentem solum potest immediatè referri; adoratio verò, quæ per actionem corporis exhibetur, licet dirigatur ad personam, proximè exerceri potest circa rem distinctam à persona, quatenus illi coniuncta est, vel re ipsa, vt est vestis, vel thronus, in quo Rex sedet, vel habitudine, vt est imago, reliquiæ, & similia. Et ideo quando per hæc quasi instrumenta adorantur personæ, necesse est, vt etiam ista instrumenta, seu imagines aliquo modo coadorentur. 16. *Finis imaginum*

Alio modo possunt, & debent imagines cum veneratione tractari, quoties actio aliqua circa illas exercetur, etiamsi tunc propria, & formalis adoratio personæ non fiat, sed solum spectetur imago vt res quædam sacra, quæ cum debita veneratione tractanda est, sicut ad illas res sacras *reuerenter accedimus,* vt septima Synodus in sua definitione dixit. Et sic ēt dixit Greg. lib. 7. indict. 2. ep. 5. *Sublata, cum ea quæ debitum est, veneratione, imagine Genitricis Dei, & Cruce.* Et nihilominus hæc etiam reuerentia respectiua est respectu imaginis, quia tota exhibetur propter rem repræsentatam. Atque ita fit, vt tota hæc veneratio imaginum sit diminuta, & secundum quid respectu venerationis prototyporum. Et consequenter efficitur, vt veneratio imaginum quorumcunque Sanctorum angelorum, & hominum, infra Christum Dominum, non solum deficiat à vera latria, sed etiam à propria dulia simpliciter dicta: quæ est absoluta veneratio propter propriam excellentiam. Vnde veneratio etiam, quæ exhibetur imagini Christi, licet cum ipsius Dei adoratione sit coniuncta, non tamen est absoluta latria, prout circa imaginem versatur, sed respectiua, & secundum quid, quia tota rendit ad Deum, & in eius excellentia fundatur. Et hac ratione interdum dicunt Patres, solas intelligentes personas esse venerandas, vel adorandas vtique absolutè, & propter se: aliquando vero asserunt etiam res inanimes posse adorari, cultu scilicet respectiuo, & propter aliud, vt videre licet in dicta epistola Adriani ad Constantinum,

stantinum, & Irenen. & sæpè in alijs locis eiusdē Concilij. Et sic etiam dixit August. lib. 3. de Trinit. cap. 10. *Signa mirabilia operum Dei, præsertim diuina virtute facta, & permanentia, & stuporem habere tanquam mira, & honorem tanquam religiosa, quæ verò ab hominibus fiunt, honorem habere posse tanquam religiosa, licet stuporem non efficiant.*

18 Sic ergo intellecta hac imaginum veneratione, recta ratione concluditur, tam esse antiquam in Ecclesia, quam est antiquus sacer imaginum vsus, vt rectè dixit Nicephor. Constantinopolitanus in dialogo orthodoxo de imaginibus, apud Turrianum suprà, vbi inter aliqua inquit, *Cùm quæri: hæreticus, vbi scriptum sit de adoranda Christi imagine respondendum est ibi scriptum esse, vbi scriptum est, adorandū esse Christum, quia imago vnum est cum prototypo, non natura, sed habitudine, & ideo communionem etiam habet, & nominis, & honoris,* modo vtique prædicto. Quam doctrinam Athanasij authoritate, & aliorum Patrum confirmat. Potest præterea idem colligi ex ipso antiquo vsu sacrarum imaginum: nam in templis, & altaribus collocatæ semper fuerunt, vt ex testimoniis citatis constat, & epistol. 3. Adriani Papæ ad Carolum Magnum: hoc autem pertinet ad religiosum cultum, & venerationem: præsertim, quia etiam in sacris calicibus ponebantur, vt constat ex Tertulliano in lib. de Pudicitia cap. 7. & 10. Item in sacris litaniis, & processionibus consuetū fuit, imagines crucis, & Sanctorum deferri, & Beda lib. 1. Historiæ Anglorum ca. 45. refert, Augustinum, & socios ad prædicandum Euangelium ingressos fuisse *Crucem pro vexillo ferentes argenteam, & imaginem Domini Saluatoris in tabula depictam.* Idem etiam ostendit vsus accendendi lumina coram imaginibus, vt ex Fortunato lib. 4. de Vita Sancti Martini in fine colligitur.

19 Accedit, sæpè probasse Deum hanc venerationem imaginum, miraculis, seu signis mirabilibus, quale fuit, in illa Christi imagine Cæsareæ collocata per modum statuæ, quòd ad eius pedem quædam herba exotica, cum fimbriam eius crescendo attingeret, vires ad pellendum morbos, accipiebat vt Historici, & Patres supra allegati referunt, & Gregorius Turonensis lib. 1. de Gloria Martyrum cap. 21. & similia diuina beneficia facta per imaginem Christi ab Abagarum missa referunt historiæ suprà citatæ. Huc etiam spectat, quod sæpe sola vnctione olei lampadum ardentium coram imaginibus, infirmi sanati sunt, vt constat ex Fortunato suprà, & alijs. Item satis admiratione dignum est, quod Damascenus lib. 3. de Imaginibus, circa finem, refert de Theophilo Alexandrino, qui propter inimicitias, quas cum Chrysostomo in vita gesserat, mori non est permissus, *donec allata fuit imago Chrysostomi, quam ille cum adorasset, spiritum emisit.*

20 Præterea imaginum sacrarum iniuriæ, vel contumeliæ semper sunt reputata grauissima sacrilegia contra Sanctorum, & rerum sacrarum debitum cultum, ergo signum manifestum à contrario est, cultum eis debitum, semper fuisse sacrum existimatum. Consequutio profectò euidens est. Assumptum vero colligimus in primis ex verbis Simeonis Stylitæ in epist. ad Imperatorem Iustinum relata in dicta septima Synodo act. 5, *Omnem* (inquit) *blasphemiam excedit improbum hoc factum, quod in Deum Verbum pro nobis incarnatum, eiusq; gloriosam Matrem, & venerandam, sanctamque Crucem designarunt. Nam cum videamus pias leges vestras, eos, qui imaginem, aut statuam, Imperatoris ignominia afficiunt, extremo, & iusto mortis supplicio plectere, quā tādem pœna puniendi sunt, qui in imaginem Domini nostri, eiusque Matris vsandò facinore sè grassati sunt.* Vbi clarè sentit, excedere hoc delictum iniuriam eiusdem, etiam in personam Imperatoris redundantem. Vnde interdum acerbitas huius criminis cœlesti signo monstrata est, quale fuit copia sanguinis, quæ ex imagine Crucifixi à Iudæo telo confixa manauit, vt refert Sigebertus in Chronic. anno 560. & Gregorius Turonensis lib. 1. de Gloria Martyrum cap. 22. Et quoddam simile ex Athanasio refertur in septima Synodo action. 4.

21 Denique iidem Patres eisdem locis loquentes de imaginibus, eas sæpè sacras, sanctas, & venerabiles vocant, & interdum verbo adorandi, interdum autem verbo venerandi, aut salutandi eas, vtuntur, vt patet ex proximè allegatis, & ex Anastasio Sinaita in Orat. de Sacra sinaxi, dicente, *Non esse satis ingredi in Ecclesiam, ac diuinas imaginum: sanctorum formas, pretiosasq; ac venerabiles cruces venerari, nisi etiam peccatorum sordes confessione, & lachrymis abluantur.* Quam orationem in Latinum conuersam Pontifici Gregorio XIII. Achilles Statius Lusitanus obtulit, vt refert Baronius anno Christi 599. n. 9. & 10. Qui etiam anno 656 ex actis, & vita Sancti Maximi refert pulchram historiam, & colloquium inter Maximum, & quosdam Legatos Imperatoris ad eum missos, quod his verbis concluditur, *Posteà surrexerunt omnes cum lætitia lachrymis, & humili reuerentia inclinarunt sibi inuicem, & oratio facta est. Et vnusquisq; eorum sancta Euangelia, & pretiosam crucem, & imaginem Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi, & Genitricis eius Dominæ nostræ Deiparæ salutarunt* Quæ ferè verba commemorat Euthymius Sardensis Episcopus in dicta Synodo act. 4. Et in eis etiam expendi potest iuramentum, quod actio sacra, & religiosa est, super Euangelia, & imagines tanquam super res sacras, & religiosa veneratione dignas factum esse.

22 Est ergò ex traditione Patrum manifestum, antiquam Ecclesiam cum vsu imaginum earum sacram venerationem semper obseruasse. Et profectò ratio naturalis idem demonstrat, quia talis est honor, qualis est excellentia, in qua fundatur; ratio autem venerandi imagines Christi, vel Sanctorum est eadem excellentia, vel sanctitas prototyporum; ergo eadem veneratio ad eundem ordinem, seu ad eandem virtutem spectat: ad quam honor talium personarum pertinet, quia ad eas omnino refertur. Sicut honor imaginis Regiæ, Regius quodammodo est, & illius iniuria ad crimen læsæ maiestatis pertinere censetur, quo exemplo, & argumento, vt dixi, Patres, & Concilia vtuntur.

Ratio naturalis imaginum venerationem commendat.

CAPVT XII.

Obiectionibus regis contra imaginum venerationem satisfit.

1 AT Rex Iacobus mirari non desinit, *quod hominum ingenium, quæ Satana fraus, hoc tam audax commentū Ecclesiæ Christianæ obtrudere attentarit.* Vehementerque ambigit, *an in vltimo iudicio excusatione istius modi, ex illis argutiarum ineptijs petita, Christi idololatriam exprobrāti probandæ sint.* Hæc ferè sunt verba Regis, quib. prudenter, & pro causæ dignitate obuiare, mihi difficilius est, quàm fortissimis, & clarissimis rationibus, aut testimonijs respondere. Nam si leuiter id egero, timeo, ne fidei Catholicæ causam, remissius, quam par sit, agere videar: si verò tantæ verborum acerbitati eadem loquendi libertate me opponam, vereor, ne inde Rex alicuius offensionis occasionem sumat: ideoque satius duco, huiusmodi verba, quæ rationem ad causam pertinentem non continent, prætertire, & obiectionibus, quas Rex innuit, satisfacere. Prius tamen serenissimum Regem monere non omittam, vt consideret, quam sit securius Catholicæ Ecclesiæ,

In Præfat. pag. 48. pag. 19.

Conci-

Conciliis, ac Patribus antiquis simpliciter credere, quam de eorum sententia, & authoritate proprio arbitrio iudicium ferre. Quamobrem iterum, atque iterum humiliter obsecro, vt consilium, quod alijs præbet, sibi accipiat, mediteturq; attentissimè, quàm rationem, vel (vt ipse loquitur) defensionem, aut excusationem in vltimo iudicio Christus Seruator noster accepturus est, an illius, qui in Deo, Sanctis, & eorum imaginibus colendis; vestigia Patrum sequitur, eorumque doctrinis operationes suas accommodat: an verò illius, qui nouos doctores antiquis præfert, & proprio iudicio traditiones Patrum damnare non veretur.

2. *Obiectio prima.* At inquit Rex, obediendum esse Deo potiùs, quàm hominibus, Deus autem in Scripturis omnem imaginum adorationem, omnesq; rei à Deo conditæ similitudinem coli vetat. *Secunda.* Deinde omnis imago est idolum, idolum enim non est nihil, *non enim nihil fuit, cui Deus cultum deferri interdixit*; ergo omnis imago Dei, aut cuiuscunque rei creatæ est idolum; ergo omnis adoratio imaginis, est adoratio idoli, ac subinde idololatria. *Tertia.* Tandem neque serpens æneus, neque corpus Moysis nihil erant, ille tamen contritus est, & hoc absconditum.

3. *Prima obiectioni satisfit.* Respondetur, fieri non posse, vt quod Ecclesiæ Catholicæ definitio, ac traditio approbat, seu præcipit, diuino præcepto contrarium sit, cum Ecclesia ab Spiritu Sancto regatur, & Spiritus Sanctus non possit sibi ipsi contraire. Negamus ergo imaginum vsum, & venerationem esse contrariam diuino præcepto. *Imaginum veneratio nullo præcepto diuino positiuo prohibetur.* Nam vel illud præceptum ex nouo testamento allegatur, aut ex veteri; in nouo ostendi non potest, nisi fortasse existimetur inclusum in prohibitione idololatriæ, quod friuolum, & vanum esse, statim ostendemus. Si autem ex veteri testamento allegatur, interrogabo rursus, verum afferatur tanquam positiuum illius legis mandatum, vel tanquam naturale. In priori enim sensu nolumus examinare, an in lege veteri fuerit tale præceptum positiuum, nec ne, quia hoc ad dogmata fidei non pertinet. Nam illo dato, inde inferre, venerationem imaginum, quam Ecclesia approbat, esse contra diuinum præceptum, Iudaicum continet errorem, quia si tale præceptum positiuum fuit, cæremoniale fuit, aut ergo creditur, nunc obligare, & hic est Iudaicus error, nam secundum fidem cæremonialia mortua sunt, imò & mortifera; vel creditur, esse abrogatum; & sic non potest ratione illius veneratio imaginum reputari contraria diuino præcepto, quia præceptum abrogatum iam non est præceptum, neque opus illi contrarium; voluntati legislatoris repugnare dici potest.

4. *Nullum datur præceptum naturale imaginum venerationem prohibens. Ex locis Exodi 20. & Deuteron. 5. nihil concludi, ostenditur.* Si verò præceptum illud reputetur naturale, & morale, negamus, inueniri tale præceptum in testamento veteri. Maximè enim sumi potest ex verbis Exodi 20. & Deutero. 5. *Non facies tibi sculptile, neque similitudinem omnem, quæ est in cœlo desuper, & in terra deorsum, neque eorum, quæ sunt in aquis sub terra.* In his autem verbis, vel non omnes rerum imagines, sed solum ordinatæ ad indebitum cultum (vt multi probabiliter credunt, etiam ex antiquis Patribus) prohibebantur: & sic quidem præceptum erat naturale: negamus tamen sub illo comprehendi Sanctorum imagines: illæ enim non ad indebitum, sed ad honestissimum cultum, institutæ sunt, vt ostendimus. Vel illo præcepto omnes imagines simpliciter, & absolutè, & propter quemcunque vsum institutæ (vt alij volunt) prohibitæ sunt, & sic præceptum non fuit naturale, & ita nihil ex illo inferri potest ad præsentis temporis obligationem, vt iam declaratum est. Et Protestantes qui illud in hoc sensu allegant, & nihilominus esse præceptum morale affirmant, probare id certè non possunt ex Scriptura: nam in illa hoc non dicitur, apud illos autem nulla alia probatio firma est, nec nos illam admittere tenemur. Verumtamen etiam non est sufficiens coniectura, quòd verba illa in promulgatione decalogi inserantur: nam ibi etiam multis verbis proponitur præceptum tertium de obseruatione sabbathi; quod nihilominus quoad talem temporis determinationem non morale fuit, sed cæremoniale. Deinde nullus est Sanctorum Patrum, qui illa verba in dicto absoluto sensu intellecta dixerit continere præceptum morale naturale, & non potius positiuum illi tempori accommodatum. Denique nulla verisimili ratione ostendi potest, illam prohibitionem esse ex intrinseco dictamine legis naturalis.

Et certè ipse etiam Rex hoc idem concedere cogitur; ait enim aliquem vsum imaginum non esse prohibitum nunc, & consequenter nec naturali iure, idemque necessario fatetur de imaginum effectione: 5.
cùm tamen verbum absolutum Dei fuerit. *Non facies tibi sculptile*; ergo vel per illa verba non fuit tantum prohibitum illud, quod erat per se malum, & ita continebant præceptum positiuum; quod cessauit, vel si dicatur, per illa non esse prohibitum absolutè facere imagines, sed facere ad venerationem, pari ratione restringi verba debebunt ad venerationem indebitam, seu superstitiosam. Non enim omnis veneratio imaginum de se mala est, aut honori diuino contraria, vt in superioribus ostensum est, & in sequenti puncto amplius declarabitur. Et ideo qui verba illa intelligunt de absoluta prohibitione imaginum, consequenter dicunt, effectionem, & vsum imaginum, & statuarum ita fuisse prohibitum, vt illas per se depingere, aut fabricare non liceret; hoc autem manifestum est, non esse iuris naturalis, quamuis potuerit esse positiui, quod modo non curamus, quia nihil ad præsentem causam refert.

In altera parte confundit Rex idolum cum imagine, & in hoc fundat obiectionem, quæ proinde parui est momenti: nam factæ imagines Christi, & Sanctorum, idola non sunt, & oppositum in septima Synodo Action. 7. damnatum est. 6. *Satisfit secundo obiectioni.* Quamuis enim simulachra gentium, quæ idola erant, re vera imagines fuerint, non propterea quælibet imago, idolum est, sed illa tantum, *quæ est Dei falsi simulachrum*, vt dixit Augustinus lib. Quæstionum in librum Iudic. 41. Et idem ferè sensit Tertullianus lib. de Idololatria cap. 4. dicens, *Idola esse imagines earum rerum, quas colit humanus error.* Quanquam hæc verba generaliora sunt, & comprehendunt omnem imaginem inuentam, vel propositam ad colendum id, quod non est cultu, aut veneratione dignum. *Discrimen inter idola, & imagines.* Est ergo differentia inter idolum, & imaginem, quod idolum est falsa imago, id est, rei, quæ non est, vel quæ non est adoratione digna, vt communiter Patres de idolis scribentes interpretantur; imago autem dicitur, etiamsi veram repræsentationem habeat. Restringendo autem generalem rationem imaginis ad sacras, & Ecclesiasticas imagines, de ratione illius est, vt sit de re vera, & verè sancta, ac proinde verè digna adoratione. Et sic dixit Adrianus Papa in epist. ad Constantinum, & Irenem in septima Synodo Act. 2. *Imagines tantum ob recordationem Sanctorum pingi, venerari, & coli, quos clarè constat, seruos esse Dei, & pro nobis apud Deitatem obsecrari, & intercedere.* Vnde etiam constat, quantum distet veneratio imaginum sacrarum ab idololatria: *Veneratio imaginum ab idololatria longissimè distat.* nam omnis cultus idololatriæ, vel sistit in idolo tanquam in vero Deo, vel per simulachrum tendit ad colendum pro Deo eum, qui non est, vel ad colendum vt numen, impium aliquem, seu dæmonem, veneratio autem imaginum

ginum tendit, vel proximè in honorem Dei, vel saltem alicuius personæ verè sanctæ, qui tandem in Dei etiam honorem redundat.

7. Neque contra hoc obstat, siue idolum dicatur esse aliquid, vt Rex contendit, siue esse nihil, vt ipse Catholicis obijcit. Nemo enim vnquam negauit idola gentium quoad ipsa corporea simulachra esse res aliquas etiam materiales, & sensibus patentes, quod commune etiam est imaginibus sacris; in hoc ergo sensu idolum aliquid est. Et nihilominus propter falsam repræsentationem dici potest nihil (sicut vocatur à Paulo 1. ad Corinth. 8. & 10.) quam res, quam repræsentat, vel nulla vera res est, vel nullam veram excellentiam habet, ob quam sit colenda, vt Origenes Homil. 8. in Exodum, & aliqui interpretes Pauli illud eius verbum intellexerunt. Quamuis etiam possit idolum dici nihil, quia nullius est virtutis, aut potentiæ, vt ibi interpretatur Chrysostomus homil. 20 quem Theophylact. & alij sequuntur. Et sic etiam asseruit Augustinus 20. contra Faustum cap. 5. ea, quæ colunt gentes, aliquid esse, quia sunt idola, in quibus dæmonia adorantur, vel aliquæ partes mundi, quæ sunt vera corpora, non tamen colenda, *sed ad salutem* (ait) *nihil sunt.* Sicut aliàs etiam dixit, idem Augustinus, peccatum nihil esse, non quia actus peccati nihil sit, sed quia malitia eius, qua in ratione peccati cõstituitur, non est aliquid, sed priuatio boni. Et simili modo Hieronym. in Oseæ. 7. in fine dicit, *Hæreticos impijssimas hæreses extruentes conuerti in nihilum*, iuxta translationem septuaginta ibidem, *Non quo desierint esse. sed quo comparatione Dei omnes, qui contra Dominum sapiunt non esse dicuntur: nam si Deus est veritas, quidquid contrarium veritati est, mendacium est, & nihil nominatur.* Et ita etiam intelligit ibidem illud Esth. 14. *Ne tradas sceptrum tuum ijs, qui non sunt, Haud dubium* (ait) *quin idola significet*; nimirum, quia falsa sunt, & mendacium, vt tale est, nihil est. Est ergo idolum res aliqua vt imago, & materia quædam est, & est nihil, quatenus nihil est, quod repræsentat, siue sit omnino nihil, seu nulla vera res, siue sit nihil, quatenus aliquid diuinum, aut sanctum repræsentatur, quod verè sanctum non est. Et hinc habet idololatria, quod mala sit, & quod idololatria sit, & ideo multum ab illa differt sacrarum imaginum veneratio.

Qua ratione idolum dicatur nihil.

8. Verùm huiusmodi responsiones à Rege despiciuntur tanquam sophistica, & arguta effugia: *nam Scriptura* (inquit) *omnis rei à Deo conditæ similitudinem coli vetat.* Sed nihil nos mouent verba Regis, tum quia distinctiones illæ non sunt à nobis inuentæ, sed à Patribus, tum etiam quia sunt rationi naturali valde consentaneæ. Ad Scripturam verò in primis respondemus, iuxta Patrum, & Ecclesiæ traditionem, rectamque rationem esse intelligendam. Deinde negamus, Scripturam prohibere omnis similitudinis rei conditæ venerationem, nullibi enim potest hoc præceptum ostendi, nisi fortè in prohibitione faciendi sculptile, omnemque similitudinem, intelligatur inclusa. Et tunc ad responsionem datam reuoluimur. Nam vel fuit positiua, & nunc non obligat, vel si naturalem, & moralem obligationem continet, intelligitur de effectione idolorũ, seu (quod perinde est) de effectione imaginum, quæ tanquam Dij, vel tanquam Deorum simulachra colantur. Estq; hoc ipsi Scripturæ cõsentaneum, quæ aliquam creaturæ adorationem permittit, vel interdum iubet. Quod argumentum authoritate Hieronymi confirmat Adrianus Pap. in dicta epist. ad Constantin. asserentis in exemplum *duo Cherubim aurea, & crustas* (inquit) *illas, quas fabricauit Moyses.* Diciťq; Deum concessisse Iudæis hæc adorare. Quamuis enim hoc expressè in Scriptura non legatur, tamen id videtur collegisse ex eo, quod erant imagines sacræ, vel certè quia erant veluti partes Propitiatorij, quod etiam veneratione dignum erat, & ita in epist. 17. inter Epistolas Hieronymi, quæ est Pauli, & Eustachij ad Marcellam, & stylus docet à Hieronymo esse conscriptam, sic dicitur, *Venerabantur quondam Iudæi Sancta Sanctorum, quia ibi erant cherubim, & propitiatorium, & arca testamenti, manna, virga Aaron, & altare aureum,* & additur, *Non ne tibi venerabilius videtur sepulchrũ Domini?* quæ posteriora verba declarant, priora etiam intelligi de veneratione sacra. De qua clarius dicitur Psa. 98. *Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est,* vbi (vt supra dixi) per *scabellum pedum Domini* arca testamenti intelligitur, & ex ratione adorandi, quæ proponitur, constat sermonem esse de sacra veneratione. Et hanc fuisse Dei voluntatem, patet ex modo, quo volebat, arcam illam reuerenter tractari, Deut. 10. & Iosue 3 & 1. Reg. 6. Et ratio sanctitatis in eisdem verbis data, ostendit, res etiam alias dicatas diuino cultui, quæ sanctæ in Scriptura vocantur, fuisse simili veneratione tractandas, vt apertè sentit Damasc. lib. 4. de Fide cap. 17. Non ergo omnis veneratio rei creatæ erat in Scriptura prohibita, sed illa tantum, quæ ad cultum veri Dei referri non poterat.

Adoratio aliqua creaturæ est Scripturæ consentanea.

9. Deniq; ad exempla illa, quę Rex adducit de serpente æneo, & de corpore Moysi, respondemus, ex rebus partim incertis, partim ad causam non pertinentibus sumpta esse. Nam licet verum sit, Regem Ezechiam confregisse serpentem æneum, quia filij Israel adolebant ei incensum, vt habetur 4. Reg. 18. Non est tamẽ certum, fuisse prohibitum in illa lege quocunque modo adorare illum serpentem. Imò multi putant, licuisse, & in principio id factum fuisse debito modo: vtiq; venerando in illo, & per illum Deum authorem tanti beneficij. Quod potuisse rectè fieri, testatur D. Aug. lib. 3. de Trinitate, cap. 10. & non constat, specialiter fuisse à Deo prohibitum. *Posteà verò* ait August. li. 10. de Ciuit. cap. 8. *cùm populus errans, serpentem propter facti memoriam reseruatum, tanquam idolum colere cœpisset, Ezechias Rex religiosa potestate Deo seruiens cum magna pietatis laude contriuit.* Sic autem facto illo explicato, nihil ad causam de imaginibus Ecclesiæ pertinet, quia imagines non adorantur à fidelibus vt idola, neq; huius mali periculum morale imminet. Et quando aliquis error alicubi contingeret, non fractione imaginum, sed doctrina, & luce Euangelij depellendus esset error, & pius imaginum vsus conseruandus, vt dixit Gregorius in dicta epist. 9. libri 9. Alij verò existimant, nunquam Iudæos veneratos esse serpentem illum, imò id fuisse prohibitum in lege veteri, non naturali præcepto, sed positiuo, nec speciali lege, sed illa generali, qua, probabiliter credunt, tunc fuisse prohibitam omnium imaginum venerationem, populum autem cœpisse agere contra illud præceptum, & ideo Ezechiam ad occasionem tollendam serpentem confregisse. Quia etiam admissa sententia, nihil habet commune illud exemplum cum causa imaginum, tum quia præceptum illud, si fuit, in lege gratiæ cessauit, tum etiam quia occasio errandi, quæ tempore legis erat, ex propensione ad idololatriam partim ex gentilium consuetudine, & exemplo, partim ex ignorantia, & infirmitate fidei profecta, tempore legis gratiæ non inuenitur, vt rectè notauit Damascenus dicto lib. 4. cap. 17. & latius orat. 1. de Imaginibus.

Occurritur obiectioni tertiæ.

10. In alio verò exemplo de corpore Moysi solum ex Scriptura habemus, mortuum fuisse iussu Dei, & ab eodem sepultum, eiusque sepulchrum occultum fuisse hominibus Deuter. vlt. Quam verò ob causam Deus voluerit occultare corpus Mosi, Scriptura non declarat:

Satisfit secundo exemplo.

rat: Protestantes verò existimare videntur, causam fuisse, ne Iudæi occasionem sumerent, committendi idololatriam, corpus Moysi, vel eius sepulchrum venerando. Et in hoc videtur fundari Regis argumentum, vt saltem propter tollendam occasionem imagines etiam tollendæ sint. Cui in primis respondere possumus, negando illationem, & similitudinem, quia iam ostensum est, non esse in hac imperfectione Ecclesiam synagogæ æquiparandam. Aliàs etiam sepulchra Apostolorum, & Martyrum deberent esse fidelibus ignotata; imò reliquiæ Sanctorum omnium comburendæ essent, ne fideles ad idololatriam per occasionem inducerent, quod non solum impium, sed etiam ridiculum est.

11. Deinde responderi potest, argumentum illud non in Scriptura, sed magis in propria coniectura esse fundatum, & ideo parui momenti esse. Nam est quidem illa ratio probabilis, vt illam expendit Abulensis, ad illam accommodans altercationem inter Archangelum, & diabolum super Moysi corpore, cuius meminit Iudas Apostolus in sua canonica. Et eandem rationem insinuat Chrysostom. Homil. 5. in Matthæum, quamuis non dicat, occultasse Deum sepulchrum Moysi propter illam causam, sed ait, *Non introduxisse Moysem populum in terram promissionis, ne Iudæi illi prorsus tribuerent omnia beneficia, quæ per illum à Deo receperant*, & adiungit, *Vt igitur omnis huiusmodi amputaretur occasio, ipsum quoque est occultum eius sepulchrum.* Eandemq; rationem indicauit Augustinus, vel Author operis de Mirabilibus Sacræ Scripturæ libr. 1. capite vltimo. Sed nihilominus non est ratio necessaria. Nam idem Author de Mirabilibus Sacræ Scripturæ addit aliam, videlicet, *vt illam faciem, quæ consortio sermonis Domini rutilauerat, mortis mœrore repressam, nullus videret.* Dici etiã potest, id factum esse quasi ad complementum, & aggerationem pœnæ iniunctæ Moysi propter culpam diffidentiæ circa fluxum aquæ de petra; illa enim de causa terra promissionis priuatus est, Num. 20. vt rectè ponderat Chrysost. lib. 4. de Sacerdotio prope initium, & August. in lib. 50. homiliarum, homilia 27. & Enarrat. in Psalm 98. versus finem. Videtur autem voluisse Deus ad maiorem populi terrorem, vt nec viuus, nec mortuus illam terram ingrederetur, ideoque occultauit sepulchrum eius, ne Iudæi ossa illius secum deferrent, sicut ossa Iacob, & Iosephi transtulerunt. Præterea dici potest, occultasse Deum corpus Moysi, vt in Maiori admiratione, & interna reuerentia haberetur. Hoc enim insinuauit Hieronymus Amos, cap. 9. dicens, *Ascendit Dominus cum Moyse, cuius sepultura locus, quia in cœlum ascenderat, in terra non potuit inueniri.* Denique dici potest, & fortasse securius, hoc esse vnum ex his, quæ secundum consilium voluntatis suæ operatur Deus, quorum causas inuenire non possumus, & quærere superuacaneum est, id, quod insinuauit Chrysost. Orat. 20. ad Hebr. dicens, *Quædam antiquorum Patrum ossa translata esse in terram promissam. Moysis autem ossa sita fuisse in terra aliena, & non solum illius, sed etiam Aaronis, Ieremiæ, & Danielis. Et similiter*, ait, *quorundam Apostolorum vt Petri, & Pauli, & cæt. sepulchra nouimus, aliorum autem nescimus, cuius rei rationem quærere superfluum esset.* Illa ergo coniectura tam graui causa superuacanea etiam est.

CAPVT XIIII.

De imaginibus Dei, vt Deus est.

1. *Obiectio Regis contra imaginis Dei adorationẽ.* PRæter obiectiones generales de veneratione imaginum duas alias in particulari proponit Rex, vnam contra imaginem Dei, vtique vt Deus est; aliam contra crucis Christi adorationem, de hac posteriori dicemus capite sequenti, hic prior expendenda est. In qua dicit, *Non solum est prohibitum* (scilicet, in veteri testamento) *adorare imaginem Dei, sed etiam effingere, additaque ratio, Deum sub nullius vnquam aspectum cecidisse.* *Imago Dei duplex.* Veruntamen in hoc puncto vulgaris distinctio imaginum Dei præmittenda est, vna est propria, vt si quis velit per depictam formam ad viuum exprimere propriam Dei formam, seu naturam, quæ dici potest formalis imago, alia verò est metaphorica imago, in qua per aliquam figuram corpoream repræsententur aliquo modo, & per analogiam proprietates rei superioris, sicut per figuram iuuenis, pennas, & indumentum album habentis, repræsentatur Angelus.

Quod ergo spectat ad primum genus imaginum 2.
de fide certum est, non esse licitum, imò esse stultissimum, conari, talem imaginem Dei depingere. Quia cum Deus corpore careat, impossibile est, per imaginem corpoream, siue sculptam, siue depictam ad viuum Deum repræsentare. *Propria, & formalis Dei imago describi nequit.* Et hoc est quod dicitur Isaiæ, 40. *Cui similem fecistis Deum, aut quam imaginem ponetis ei?* & ca. 46. *Cui assimilastis similem?* Quæ verba, si attentè considerentur, non tam continent prohibitionis formam, quam declarant, esse per se malum, & impossibile, talem Dei similitudinem, aut imaginem formare. Et ideo non solum in veteri testamento, sed etiam in nouo eodem ferè modo idem prohibitum est, dicente Paulo Act. 17. *Non debemus æstimare auro, & argento, aut lapidi, sculpturæ artis, & cogitationis hominis, Diuinum esse simile.* De hoc ergo genere imaginis Dei nulla est cõtrouersia, nam in hoc sensu & Patres communiter, quos referre non esse necesse, & septem Synodus Act. 3. & 5. & Scholastici omnes has imagines Dei omnino improbandas, tanquam veræ Dei existimationi contrarias, constantissime docent.

De altero vero genere imaginum Dei nihil hacte- 3.
nus est certa fide stabilitum, & consulto Concilium Tridentinum de imaginibus Christi, Deiparæ, & Sanctorum agens, nihil de imaginibus Dei dixit, & Concilium Nicænum 2. reprobando priores imagines Dei, de posterioribus tacuit, & ita inter Catholicos Doctores variæ sunt in hoc puncto opiniones. Cum ergo hic solum de dogmatibus fidei agamus, possemus hanc Regis obiectionem omittere, vt in hac parte in suo sensu abundet. Quia verò docere intendit, talium imaginum vsum esse impium, & contra diuinum præceptum, & nos credimus, longè probabilius esse, neque malum, neque prohibitum, imò honestum esse, & magis pium, si prudenter fiat, magisque consentaneum Ecclesiæ vsui, ideo vtrumque breuiter probandum est. Primum ergo ostendimus ferè discursu suprà facto, quia depingere talẽ imaginem Dei non est prohibitum in nouo testamento speciali præcepto positiuo, quia de imagin. Dei solum inueniuntur in nouo testamento citata verba Pauli, quæ apertè tantum ius naturale declarant. *Descriptio metaphorica imaginis Dei neq; malam neq; prohibitam esse.*

Si autem dicatur, contineri hanc prohibitionem 4.
in veteri testamento, de illa iterum interrogamus, qualis fuerit illa prohibitio? res enim dubia est, tam quoad sensum, quàm quoad genus præcepti. Vnde si prohibitio dicatur esse moralis, & ex lege naturali, intelligenda erit de imagine propria, & non de metaphorica, quia nulla est verisimilis ratio, quæ ostendat esse per se, & intrinsece malum, Deum metaphoricè depingere, vt statim dicam. Et quidem in locis Isaiæ citatis, in quibus ius ipsum naturale explicatur, de propriis imaginibus Dei sermo est: nam vt notat Hieronymus, in cap. 40. irridet Isaias stultitiam gentium, qui putabant idola sua esse Deos, vel propriam Dei formam repræsentare. Vnde ad illa verba,

Cui similem fecistis Deum, aut quam imaginem ponetis ei? addit Hieronymus, *qui spiritus est, & in omnibus est, &c.* In capite autem 46. reprehenduntur Iudæi gentium stultitiam in hoc imitantes. De hac item forma possunt conuenienter intelligi verba Moysis Deuteron. 4. *Loquutusq; est Dominus ad vos de medio ignis, vocem verborum eius audistis, & formam penitus non vidistis.* Quamuis etiam sensus esse possit, nullam omnino formam vel quasi personam sensibilem vidisse, sed tantum vocem loquentis audiuisse: nam hoc magis indicant alia verba, quæ Moyses infra repetit, *Non vidistis aliquā similitudinem in die, qua loquutus est nobis Dominus in Oreb in medio ignis, ne forte decepti faciatis vobis cunctam similitudinem.* Et ita est probabile, fuisse ibi, & Exodi 20. prohibitum, fingere quamcunque imaginem Dei, sub quouis prætextu, quia rudis ille populus facile existimaret, illam esse propriam formam Dei, vel ipsas statuas vt Deos adoraret. Tale autem præceptum sic intellectum positiuum fuit, ac cæremoniale, conueniensque illi populo propter imperfectionem suam; & ideo nunc iam cessauit; & mutato etiam rerum statu non fuit necessarium, quia illa occasio, seu periculum sublatum est, vt supra dixi. Cuius etiam rei sufficiens signum est, quia in Christi Ecclesia permittitur vsus talium imaginum Dei, non solum nunc, sed ante mille trecentos annos, vt intelligi potest ex varijs carminibus, quæ de his imaginibus habet Paulinus Epist. 12. At Ecclesia non permisisset illas tot sæculis, si diuino iure prohibitæ fuissent.

5. *Instantia Regis.* Sed instat Rex, non solum propter periculum adorationis, sed etiam propter indecentiam, & inutilitatem, prohibitum esse, tales imagines effingere. Nam *cum Deus* (inquit) *ad viuum exprimi non possit, superuacaneus est labor, conatusque inanis, id falsa adumbratione corrumpere, quod imitari non possit: quod nemo, non dico, Princeps, sed vix quisquam homo plebeius in sua effigie ferre sustineat.* *Enodatio.* At rationes istæ in Scriptura non leguntur, sed à Protestantibus excogitatæ sunt. Et in priore earum quidpiam falsum supponitur, & sanctæ Scripturæ contrarium, ne dicam iniuriosum. Nam si omnes metaphoricæ imagines, quæ ad viuum non possunt imitari prototypa, falsa adumbratione illa corrumpere dicenda sunt, *omnes etiam parabolæ, ac figuræ significandarum quarumcunq; rerum, quæ non ad proprietatem accipiendæ sunt sed in eis aliud ex alio est intelligendum, dicentur esse mendacia*, vt in simili dixit August. lib. contra Mendacium ca. 10. Sic ergo, quando descendit Spiritus Sanctus in specie columbæ, vel quando sub specie linguarum tanquam ignis missus est, falsa adumbratione forma eius corrupta est. Idemque erit dicendum de imagine Christi sub specie agni, cum tamen illius imaginis vsus antiquissimus in Ecclesia sit. Item imago Angeli sub specie iuuenis, &c. esset formæ Angelicæ corruptio, quod non solum est contra septimam Synodum, sed etiam contra Scripturam, quatenus in illa legimus imagines Cherubim Exod. 25. 3. Reg. 6. Imò etiam est contra omnem rectam rationem, quia nos non capimus res incorporeas, nisi instar corporearum, vt rectè declarant Dionysius cap. 2. & vlt. de Cœlesti Hierarchia, & Tertullia. in Apologet. capit. 29. Denique omnes sensibiles apparitiones Dei, aut Angelorum in Scripturis essent formarum illorum falsæ corruptiones. Quia ergo in metaphorica repræsentatione non est falsitas, ideo metaphoricæ imagines Dei falsitatis argui non possunt. Neque etiam potest inanis, aut superuacaneus reputari vsus earum, cum deseruire possint ad manuducendum quasi intellectum hominis, vt inuisibilia instar visibilium cognoscat, & ad memoriam mysteriorum, quæ Deus sub forma visibili operatus est.

Vnde facile etiam patet responsio ad aliam coniecturam, quod nullius Princeps, imò nec priuatus homo talem deformationem suæ formæ permitteret: nam eodem modo Deum, qui sæpe sub forma visibili apparuit, arguerent, quia nullus homo ita se ipsum deformaret. Imò etiam reprehenderent Scripturam, quia sæpè loquitur de Deo tanquam de homine tribuens illi dolorem, pœnitentiam, corporis membra, & similia: nam est eadem ratio de verbis scriptis, quæ de imaginibus: quia (vt rectè dixit Gregorius) illud est imperitis imago, quod doctioribus Scriptura. Est ergo debilis illa coniectura, tum quia in illis imaginibus nulla est turpis deformatio, sed metaphorica significatio, tum etiam quia non fit sine graui causa, & necessitate, orta partim ex diuina excellentia, quæ non potest aliter repræsentari, partim ex indigentia hominis, qui non potest spiritualia prout in se sunt, concipere, cum tamen per sensus debeat excitari ad eorum cognitionem, vel recordationem. Ideoque non est simile, neque magni momenti argumentū ab hominibus sumptum, quia homo sensibilem formam habet propriæ imaginis capacem, & nihilominus non dedignatur homo, etiam Princeps, aut Imperator excellentiam suam, aut fortitudinem, per metaphoricam imaginem aquilæ, aut leonis, aut aliam similem repræsentari. 6.

CAPVT XIV.

De Crucis Christi adoratione.

Vltimò inuehitur Rex contra crucis Christi venerationem. Sed ne diutius forsan quàm necessarium, aut par sit, in hac materia immorer, hoc punctum breuiter expediam, tum quia eadem ferè est ratio de Cruce, quæ de alijs reliquijs, vel imaginibus, tū etiam, quia Rex nihil in hoc obijcit, nisi argutias quasdam, quas olim Claudius Taurinensis, & Vuiclephus obiecerant, & à Catholicis inanes reputatæ sunt. De Cruce igitur triplex est consideratio, vt alibi dixi, scilicet, de signo eius circa propriam personam digito, vel manu expressam, vel de imagine crucis facta ex permanenti materia, vel de ipsamet cruce, in qua Christus passus est, vel integra, vel de particulis eius. De prima consideratione nihil Rex attigit, & de illa dixi loco citato sect. 3. Secundum etiam considerationem Rex omitit, quia eadem ratio est de imagine crucis, quæ de reliquijs. 1. *1. tom. 3. p. disp. 56.*

Contra crucem verò tertio modo spectatam quòd veneranda non sit, hac breui ratione multis verbis conatur efficere. Nam si veneranda esset, maximè ratione contactus: hanc enim rationem præcipue solent scholastici assignare. *An igitur ratione omnis contactus, vel alicuius?* Primum dici non potest, tum quia licet mulier, quæ erat in fluxu sanguinis, tangendo fimbriam vestimenti Christi senserit virtutem eius, non ideo eam senserunt omnes, qui Christum premebant, Luc. 8. tum etiam quia alias labia Iudæ osculo Christum tradentis, & manus militum cædentium, & crucifigentium Christum, & terra Chanaam, quotidianis Christi vestigijs tacta, essent à nobis adoranda, quod impium, & prophanum est dicere. Si autem non omnis contactus, sed aliquis singularis ad hoc genus adorationis sufficit, oportet ostendere, quis ille sit, & vbi Christus singularem hanc benedictionem in lignum illud effuderit, vel priuilegium concesserit. Augetq; obiectionem his modis. Primò quia Christus mulieri sibi dicenti, *Beatus venter, qui te portauit*, respondit, *Quinimò beati, qui audiunt verbum Dei.* Secundò, quia licet Christus dedisset suæ cruci virtu- 2. *Dilemma Regis adorationem Crucis Christi oppugnantis.* *Prima confirmatio.* *Secunda.*

tem faciendi miracula, non ideo esset adoranda, nam vmbra Petri faciebat miracula, quæ non idcirco poterat adorari. Tertiò, quia Prophetæ maledicunt cultoribus imaginum, quæ oculos habent, & non vident, & aures, quæ non audiunt; ergo hæc acerbius dicerent in eos, qui partem ligni, neque ad aurium, vel oculorum similitudinem formatam venerantur.

Tertia,

3. *Nullā vim patrandi miracula ex contactu corporis Christi in crucē fuisse deriuatam.* Videtur Rex in sua obiectione supponere, vel existimare, nos fingere, aut cogitare, Crucem Christi, & singulas partes eius ex contactu corporis Christi vim aliquam, seu virtutem faciendi miracula, aut extraordinaria beneficia conferendi elicuisse, aut Christum ipsum speciali concessione, & voluntate illi contactui vim similem, vel dignitatem contulisse. Hoc autem à sensu Ecclesiæ Catholicæ alienum est. Nam in primis licet verissimum sit, & historijs, ac testimonijs Patrum satis comprobatum, Christum per crucem suam multa edidisse miracula, quæ nunc referre non est necesse: nihilominus nullus asseruit, vel cogitauit, Christum virtutem aliquam miraculorum effectricem cruci suæ indidisse, aut certa lege, & promissione statuisse, ad præsentiam, vel tactum illius signa facere, nam hoc nullo fundamento affirmari potest, neque ad illius crucis venerationem ducitur necessarium. Neque etiam fingere oportet, Christum speciali voluntate, & quasi positiua institutione dedisse illi cruci peculiarem dignitatem, ob quam honoretur: nam hoc etiam figmentum non modo fundari non potest, verum nec satis intelligi, & ad veritatem, & rem de qua tractamus, superuacaneum est, & impertinens.

Vide Paulinum ep 11. ad Seuerum, Euag. lib. 4. Hist. cap. 25 Ruffinum lib. 10. hist. cap. 3. Theodoretū lib. 1. ca 18. Seuerum Sulpitii lib 2. sacra hist.

4. *Catholica de Christi crucis adoratione doctrina explicatur.* Doctrina ergo Ecclesiæ & Theologorum Catholicorum est, sicut reliquiæ sanctorum sunt venerabiles, non ex virtute, vel institutione superaddita, sed quia suppositia vera sanctitate animarum, seu personarum, cum quibus peculiarem habuerunt coniunctionem, vel relationem sufficientem, vt aliquid illarum esse censeatur, ex natura rei sequitur, vt propter excellentiam talis animæ, vel personæ in veneratione habeantur: ita etiam maiori ratione crux Christi, & quæcunque illius pars, tanquam pretiosæ Saluatoris reliquiæ à veris, & pijs Christianis habetur. Quia sustinendo Christum ipsum, instrumentum fuit nostræ redemptionis, ipsi Christi peculiari modo coniunctum, & ab illo sanctificatum. Vt significarunt Petrus 1. epist. c. 2. & Paulus ad Colos. 1. & 2. qui etiam ad Hebr 9. indicat, fuisse quasi altare, in quo Christus se pro nobis obtulit. Ac proinde ob eiusdem Christi amorem & reuerentiam venerabilis est. Atque ita rationem venerandi Christi crucem explicuit Damasc. lib. 4. c. 12. dicens, *Hoc ingentis pretij lignum, ac venerandum, in quo Christus seipsum sacrificij causa pro nobis obtulit, vt ex sancti corporis, & sanguinis contactu sanctificatum optimo iure adorari solet.* Et infrà: *Nam si eorum, quorum amore flagramus, & domus nobis chara est, & lectus, & vestis, quanto magis ea, quæ Dei, ac Saluatoris sunt, per quæ nobis salus parta est.*

5. Et hanc fuisse mentem antiquæ Ecclesiæ, satis colligitur ex canon. septuagesimo tertio, sextæ Synodo attributo, & ex septima Synodo, & ex Hieronymo epistola decima septima, Ambrosio Orat. de Obitu Theodosij, Chrysostomo Homil. Quod CHRISTVS sit DEVS, vbi ait, *Totum orbem contendere aliquid ex illo ligno habere, Et qui habent* (ait) *viri, & mulieres illud auro includunt, vt ceruicibus suis aptent, & inde valdè sunt honestati, & magnifici, & muniti, & protecti.* Et Gregorius Nyssenus Orat. de sancto baptismate, non longè ab initio, *Lignum crucis* (ait) *omnibus hominibus salutare est.* Per quod verbum indicat beneficia, quę Deus solet per huiusmodi crucis reliquias conferre, cum vera fide, & pia veneratione illa petentibus. Quamuis enim sola miracula sufficientem rationem adorandi nō continerent, ostendunt tamen, placitam esse Deo huiusmodi venerationem, ac subinde crucem ipsam veneratione dignam esse. Adduntq; dicti Patres præsertim Damascenus, idem esse de alijs Christi reliquijs, vt sunt *claui, lancea, præsepe, indumenta, & viuificum sepulchrum.* Adducitque Damascen. illud Psal. 131. *Adorabimus in loco, vbi steterunt pedes eius.* Idemq; confirmat illud Isai. 11. *Erit sepulchrum eius gloriosum*, quod de Christi sepulchro ab omnibus intelligitur, & meritò, qui relatiuum *eius* refert *radicem Iesse*, quam esse Christum, exponit Paulus ad Romanos 15 Dicitur autem illud sepulchrum gloriosum futurum, non solum eo tempore, quo Christi corpus in illo iacuit, sed etiam perpetuo ratione illius. Et ita Hieronym. ep. 17. dicit, *ibi esse prædictum, locum sepulturæ Domini esse ab omnibus honorandum.* Hæc ergo veritas ex principijs fidei, & ex Scriptura colligitur, & rationi naturali est consentanea, & nullum ostendi potest præceptum, quo talis veneratio crucis prohibeatur. Quid ergo est, quod Protestantes in tam pio religionis opere calumnientur?

Ad obiectionem autem Regis, & interrogationem in ea factam respondit venerabilis quidam Anglus, non omnem contactum corporis Christi fuisse sufficientem rationem huius venerationis, *sed tactum innoxium*, & ita vitabat absurdū illatum ex osculo Iudæ. Addunt verò alij ad maiorem explicationem, si præcisè spectaretur ratio contactus: non deesse in illo sufficientem causam adorationis respectiuæ, propter Christi excellentiam, impietatem autem personæ, illam impedire: ne adoratio in hominem impium redundatur. Et simili modo vbi fuerit indecentia, vel occasio scandali, vitanda etiā adoratio, non obstante contactu. quod ad exemplum de asina, in qua Christus sedit, accommodādum est. De terra vero illius regionis, quam Christus suis pedibus tetigit, si constaret, nunc permanere quoad illas partes, quas Christus tetigit, in eadem esset habenda veneratione. Nam & August. 22. de Ciuit. c 8 testatur, suo tempore *miracula facta esse per terram sanctam de Hierosolymis illatam*, & à fidelibus fuisse in reuerentia, & honore habitam. Hoc verò tempore verisimile est terram illam adeo esse mutatam, vt ratio illa contactus cessauerit. Et nihilominus si aliquis viua fide, & recordatione Christi, & vestigiorum eius, illam veneratur, piè faciet, & nulla erit reprehensione dignus, quia tota illa actio ad Christum refertur, & relatio illa (vt sic dicam) sufficiens fundamentum habuit in actionibus, & gressibus Christi. 6 *Occurritur dilemmati Regis.*

Vnde ad dilemma Regis respondemus, contactum per se sufficere ad hanc venerationem respectiuam, nisi aliquid aliud secundum prudens iudicium impediat. Et ideò non oportet ostendere, vbi Christus hanc prærogatiuam suæ cruci contulerit, quia suis operibus id satis ostendit rectā fide, & ratione vtentibus: neque hoc est priuilegium crucis, sed est communis proprietas omnium reliquiarum Christi. Vnde exemplum ibi adductum de muliere tangente, & turbis prementibus Christum, prædictis rectè perpensis nequaquam viget, quia hæc venerationis ratio, quæ ex contactu sumitur, non est aliquod opus miraculosum, quale fuit illius mulieris sanitas, quam Christus contulit soli indigenti, & ex fide petenti, sicut voluit, & altissimo suæ voluntatis consilio disposuit. 7.

Ex alijs confirmationibus prior nihil ad causam facit, quia Christus respondens. *Quinimo beati, qui audiunt verbum Dei*, docuit quidem beatiorem fuisse 8.

Beatissi-

Beatissimam Virginem credendo, & diligendo Christum, quam illum corporaliter concipiendo, non tamen negauit, quin fuerit magna dignitas Virginis, Christum in ventre suo portare, neque negauit mulierem illam verè, & fideliter dixisse, *Beatus venter, qui te portauit*, quamuis neque omnem, neque præcipuam rationem illius beatificationis explicauerit, vt eleganter attigit Beda lib. 4. in Lucam cap. 49. Alia verò de vmbra Petri facilè expeditur negando exempli similitudinem, tum quia vmbra nihil est, tum etiam, quia (vt dixi) ratio huius adorationis non est virtus aliqua faciendi miracula. Denique veneratores Crucis longè sunt a maledictionibus Prophetarum contra adorantes idola, quia non respiciunt ad formam, vel figuram ligni, sicut idololatræ, sed ad Christum, quem in ligno, & propter quem lignum adorant.

CAPVT XV.

De errore circa Purgatorium.

INter alia dogmata Catholicæ fidei, in quibus Rex ab Ecclesia Romana se dissentire fatetur, articulum de Purgatorio ponit pagin. 52 Præfat. tam leuiter tamen illum attingit, vt ludere potius, quam fidei causam agere videatur. Nam licet irrideat, & [illegible] Purgatorij articulum (quod ipse commentum vocat) nihil tamen solidum ad illum impugnandum adducit, imo licet illum non credat, non tamen absolutè negat esse Purgatorium, *sed sit forte sit*, dicit, *nobis esse ignotum, satisq; nobis esse credere, eas animarum sedes, quas nobis Deus in Scriptura reuelauit, cœlos, scilicet, & inferos, neque vlterius de diuinæ prouidentiæ arcanis scrutandum esse.* Quocirca fundamentum præcipuum Regis est, quia Purgatorij assertio ex Scriptura ostendi non potest. (*Bellarminus nullum ei ex Scriptura fundamentum [illegible] potuit.* Vnde infert, *Satis certè nobis [illegible] eas animarum sedes cognoscere, quas Deus suo verbo nobis voluit esse reuelatas.* Præter hoc verbo fundamentum, tacitè, & quasi aliud agens, infert aliud quasi latenter, dicens de Christo, *ipse est vera expiatio, verumq; purgatorium nostrorum peccatorum*, quasi subinferens, ergo aliud Purgatorium necessarium non est. In his autem verbis radix non solum huius erroris, sed etiam plurium aliorum, à quibus iste pendet, delitescit, & ideo ab illo incipiendum est, & totum vlcus breuiter aperiendum, vt integra errorum connexio detegatur, vt vel inde Rex intelligat, non rectè de rebus ad salutem necessarijs iudicare, cum hæc *indigna existimet, in quibus tempus, & opera impendatur.*

Protestantes igitur ita de CHRISTI redemptione, & impij iustificatione, seu remissione peccatorum plerumque saltem censent, vt totam nostram iustitiam in remissione peccatorum ponant. Remissionem autem hanc solum in hoc docent consistere, quòd peccata nobis à Deo propter Christum non imputentur, non in hoc, quòd, vel non sint, vel non fiant. Addunt deinde, tunc non imputari, quando aliquis firma fide credit, sibi non imputari peccata propter Christum, siue quæ priùs fecit, siue [illegible] in præsenti cum tali fide, & apprehensione actu [illegible] mittit: nam Christus hoc nobis promeruit: pro [illegible] nostris sufficienter satisfaciendo. Atque ad [illegible] dendum verba Pauli, & cæteras Scripturas de[illegible] ant ad suam ipsorum perditionem, vt Petrus præ[illegible].

Ex his autem principijs inferunt, quoties quis habet eam fidem, quæ sufficit, vt peccatum non imputetur, prorsus non imputari, omnemque illius pœnam [illegible]. Nam vel peccator firma fide credit, iustitiam Christi satis esse, vt sibi peccatum [illegible], & integrè tollatur, & ad nullam pœnam imputetur, si ita credat: vel aliter de iustitia Christi, & non imputatione peccati per fidem cogitat: si hoc posteriori modo in fide illa speciali claudicet, verè non credit, ideoq; neq; integrè, neq; ex parte peccatum ei remittetur, seu non imputabitur: sin verò plenam fidem non imputationis concipiat, ad nullam omnino pœnam reputabitur peccatum; atq; ita remissio pœnæ, ad quam posset peccatum mortale imputari, semper aut integra est, aut nulla.

Denique ex eisdem principijs inferunt in homine iusto nullum esse veniale peccatum, sed aut mortale esse, quod iustitiam auferat, aut nullum esse: nam si iustus quodlibet opus, quantumuis leue faciat, credens sibi imputari ad aliquam culpam, eo ipso infidelis est, & grauiter peccat, & Christo grauem iniuriam infert, de illius meritis, & satisfactione diffidens, si verò hæc faciat, firmiter credens ad nullam vel minimam pœnam imputari; nec leue peccatum committi (vtrique quod imputetur) nam per Christum purgatur præueniente (vt ita dicam) purgatione, seu non imputatione. Atque in hoc sensu videtur Rex vocasse Christum nostrum purgatorium. Cessat igitur, si hæc vera sunt, omnis purgatorij necessitas, quia in homine iusto nihil remittendum relinquitur, & ita si in eo statu moriatur, non indiget purgatione; si verò sine iustitia moriatur, peribit in æternum. 4.

Hæc sunt monstra, & portenta ab hæreticis inuenta, vt purgatorium de medio tollere possint, vt vel hinc videat Rex, an assertio purgatorij parui sit momenti, cum ad illam euertendam necessarium sit, potissima fidei fundamenta conuellere, imo etiam opus sit contra diuinam iustitiam, & ordinatam prouidentiam, addo etiam contra naturalem rationem, comminisci plurima. Fides ergo Catholica principijs, ac fundamentis omnino contrarijs subsistit, quæ breuiter, & per transennam tantùm indicabo, vt ad scopum intentum perueniam: nam si ex professo singula probanda, & disputanda forent, iustum, atque integrum opus necessarium fuisset. Primum ergo fidei fundamentum est, licet Christus ex se sufficienter, & copiosè omnes homines redemerit, & pro omnibus satisfecerit, nihilominus cum effectu non omnes saluare, vt ipsemet docet Matth. 25. & est in nostra fide per se notum, idque Rex Angliæ in citato loco supponit, dum confitetur, duo esse domicilia, cœlum, ac infernum, humano generi in æternum constituta. Ex quo fundamento apertè aliud sequitur, videlicet, non obstante Christi redemptione necessarium hominibus esse ad salutem consequendam, vt aliquid agant, vel in eis fiat, quo meritum, & satisfactio Christi illis applicetur. Probatur, quia existente infinito merito, & satisfactione Christi, volentis omnes saluare, vt Paulus dicit, ac subinde pro omnium salute se offerentis: nihilominus quidam saluantur, alij verò perpetuis destinantur ignibus; ergo hæc differentia non aliunde prouenire potest, nisi quia præter actiones, & passiones, quas Christus ipse exhibuit, necessarium sit aliquid fieri ex parte nostra, quo infinita Christi redemptio nobis applicetur. Atque hoc etiam satis agnoscit Iacobus Rex, cum istum articulum concludit, dicens, *id agamus, vt alterum consequamur, alterum fugiamus.* 5.

Discrimen ergo inter Protestantes, & Catholicos incipit ab hac necessaria applicatione meritorum Christi, per quam, nimirum, actionem, cognitionem, aut affectum fiat. Sit ergo secundum fidei fundamentum, hanc applicationem non fieri per illam fidem 6. *Meritorum Christi ad homines applicationem non fieri per*

non imputationem peccatorum. dem specialem quam Protestantes fingunt de propria iustitia, aut non imputatione peccatorum, neque per illam peccata prætetita remitti, neque præsentia non imputari, neque iustitiam veram, quam propter Christum accipimus, in illa non imputatione consistere. Quæ omnia contra Regem, & Protestantes in eorum principiis sufficienter probantur, quia in Scriptura sacra nullibi inuenimus impositam hominibus necessitatem credendi sibi non imputari peccata, eo ipso, quòd talis non imputatio credatur, alioquin locum prodant, vbi vel illa credulitas præcepta sit, vel eius obiectum, seu illa non imputatio reuelata. Nos enim audimus Paulum dicentem. *Sine fide impossibile est placere Deo*, & rationem sufficientem, *credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit.* Hæc ergo fides dogmatum est necessaria ad salutem, non de propria iustitia, quæ nullibi exigitur. Christus etiam Dominus Marci vltim. dixit, *Prædicate Euangelium omni creaturæ, qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit, qui verò non crediderit condemnabitur.* Et Matthæi vltimo addit, *Docentes eos seruare omnia quæcumq; mandaui vobis.* Fides ergo Euangelij, seu dogmatum, & baptismus cum obedientia mandatorum sunt media, seu actiones à Christo præscriptæ ad participandam redemptionem eius; de fide autem speciali, aut non imputationis peccatorum, nec verbum ipse loquutus est, nec per Apostolos, aut Ecclesiam suam id nobis tradidit.

7. Adde, per se incredibile esse, peccata licèt re ipsa committantur, transgrediendo etiam diuinam, & naturalem legem, eo ipso à Deo remitti, vel tanquam nihilum reputari, quod is, qui committit, ita credit, & illa fiducia delinquit. Quid enim hoc est, nisi dare hominibus liberam licentiam peccandi? Profectò nihil cogitari potest iustitiæ Dei, & sapientissimæ prouidentiæ magis contrarium. Neque minus repugnat redemptioni Christi, siquidem non venisset ad dissoluenda, sed potius ad fouenda, & multiplicanda opera diaboli. Dicit autem Ioannes, *Scitis, quia ille apparuit, vt peccata tolleret.* Et infrà, *In hoc apparuit Filius Dei, vt dissoluat opera diaboli*, & Petrus, *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius, qui peccatum nō fecit, &c.* & Paulus, *Vos in libertatem vocati estis, tantum ne libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem spiritus seruite inuicem.* Non ergo applicatur homini Christi meritum per illam commentitiam fidem specialem, sed *per fidem, quæ per charitatem operatur.* Et hac fide spem iustitiæ concipimus, intercedente pœnitentia præcedentium peccatorum, cum obseruantia mandatorum, sine qua non potest subsistere vera iustitia. Non enim, qui se iustum reputat, sed, *Qui facit iustitiam iustus est*, vt loco supra allegato idem Ioannes ait. Et sic etiam cætera omnia, quæ dixi frequentissima sunt in Scripturis, & in proprijs locis ex professo tractata sunt.

1. Epist. ca. 3.

1. Epist. ca. 2.

Ad Gal. 5.

Ibidem.

8. Tertiò docet Catholica fides, & sequitur ex dictis, fructum meritorum, & satisfactionum Christi, non semper æqualiter omnibus credentibus, & iustis applicari: Ac subinde, non quoties peccata mortalia remittuntur quoad culpam, ita remitti quoad pœnam, vt ad nullam omnino etiam temporalem amplius imputentur. Vtrumq; docuit Concilium Tridentinum: Primum Sess. 6. cap. 7. & 10. & Canonicorum 14. Quod etiam sumitur ex Paulo 1. ad Corinth. 15. dicente, *Stella enim à stella differt in claritate, sic & resurrectio mortuorum*, Et ex verbis Christi Ioan 14. *in domo patris mei mansiones multæ sunt.* Quæ sunt variæ, & inæquales sedes beatorum, vt omnes Patres exponunt, & singulariter Augustinus tractat. 67. in Ioan. dicens, *Multæ mansiones diuersas meritorum in vna vita æterna significant dignitates.* Sicut ergo in patria sunt inæquales coronæ, ita in vita est inæqualitas in gratia, & iustitia, & consequenter etiam in participatione meritorum Christi. Omnis etiam interna iustitia, eiusque operatio per gratiam Christi confertur, atque ita fructus est, & participatio meritorum eius; est ergo in hac participatione inæqualitas.

Secundum autem docet idem Concilium Tridentinum eadem Sess. 6. cap. 14. & canon. 30. & Sess. 14. sequiturque manifestè ex priori: nam qua ratione meritum Christi non semper æqualiter applicatur quo ad perfectionem iustitiæ, eadem satisfactio Christi non semper in nobis habet æqualem effectum quoad remissionem pœnæ temporalis. Ratio verò est, quia remissio pœnæ fit interueniente dispositione aliqua, vel satisfactione ex parte hominis; hæc autem dispositio, vel operatio potest esse maior & minor: ergo & pœnæ remissio. Peccata ergo mortalia post baptismum commissa (nam de baptismate alia est specialis ratio) quamuis per pœnitentiam remittantur propter Christum, non semper quoad pœnam temporalem omnino remittuntur, sed iuxta modum pœnitentiæ, dispositionis. Et ideò orabat Dauid Psalm. 50. *Amplius laua me ab iniquitate mea*, & ob eandem causam omnes Scripturæ & pœnitentiam de peccatis, etiam remissis, & eleemosynas, aliaque bona opera, ad eorum plenam remissionem obtinendam, consulunt. Eademq; est communis doctrina Sanctorum, vt videre licet in Augustino libro de vera, & falsa pœnitent. cap. 15. Chrysostomus Homilijs de pœnit. præsertim in 5. Et optimè Ambros. lib. 7. in Lucam ad finem cap. 12. dicens, *Sicut qui pecuniam soluunt, debitum reddunt, nec prius euacuatur fœnoris nomen, quousq; totius sortis ad minimum vsque quocunq; solutionis genere, qualitas vniuersa soluatur, si compensatione charitatis actuumque reliquorum, vel satisfactione quacumq; peccati pœna dissoluitur.* Et infrà. *Aut charitatis redimitur iniuria, aut in irræ æstimatione pœna relaxatur.* Et infrà. *Vnusquisque peccatum supraescripta genere conditionis clauditur, cum tandiu exerceatur nouimus pœnis, vt commissi supplicia erroris expendat.* Qui ergò non planè satisfecit, licet iustus sit, alicuius pœnæ debitor est.

His accedit aliud fidei fundamentum, nimirum, esse in hominibus etiam iustis, quædam peccata, quæ gratiam non tollunt, nec hominem Deo inimicum, aut reum æternæ pœnæ constituunt, & ideo venialia vocantur. Ita docuit Concilium Tridentinum dicta Sess. 6. capit. 15. & nunc sufficienter probatur ex illo Prouerbiorum 24. *Septies in die cadit iustus, & resurgit, impij autem corruunt in malum.* illi enim casus iustorum aliqua peccata sunt, non tamen talia, quæ iustitiam auferant, aliàs enim iustus corrueret in malum, quoties sic peccaret. Vnde rectè Augustinus serm. 41. de Sanctis hæc vocat *minuta peccata, à quibus in hac vita sancti non sunt immunes, quæ animam non occidunt licèt deforment*, epistol. 108. in fine, illa vocat *peccata leuia iustorum, quæ ordinarijs remedijs tolluntur.* Et propter eadem affert lib. 2. de Peccator. merit. cap. 7. protulit Ioannem, *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, &c.* 1 Ioan. 1. Item ad eadem peccata pertinet illud Iacobi 3. *In multis offendimus omnes*, vt ibidem notat Beda, & August. in Enchirid. cap. 78. vbi multa exempla talium peccatorum ponit, & plura lib. de Natura, & Grat. cap. 36. & 38.

Ratio etiam naturalis hoc suadet, quia prudens, ac perfecta amicitia non dissoluitur propter leuem aliquam negligentiam, vel offensionem; ergo incredibile est amicitiam cum Deo propter quemlibet defectum leuem amitti, aut quodlibet peccatum leuissimum reddere hominem diuino odio, & æterna pœna di-

na dignum. Quamuis autem hæc peccata tam acerbam pœnam non mereantur, nihilominus eo ipso, quod peccata sunt, aliqua certa pœna digna sunt, vt rectè notauit Augustinus libro octoginta trium quæstion. q. 26. quia vnicuique culpæ secundum debitum iustitiæ ordinem, & iuxta qualitatem eius, aliquis modus pœnæ respondet; Deus autem iustissimus est, & ideò hæc etiam peccata, quæ legi suæ aliquo modo derogant, impunita non sinit, iuxta illud Matth. 5. *Amen dico tibi non exies inde, donec reddas nouissimum quadrantem*, vbi Hieronymus, *Hoc est, quod dicit, non egredieris de carcere, donec etiam minima peccata persoluas.* Et eodem ferè modo exposuit Ambrosius libro 7. in Luc. ad finem capitis 12. Denique vt Augustinus dixit dicto sermo. 41. quamuis hæc peccata, *animam non occidant, ita eam deformem faciunt, vt eam ad amplexus Sponsi cœlestis, aut vix, aut cum grandi confusione venire permittant.* Quod de huius vitæ statu, & de contemplatione Dei, & delectione, quæ in hac vita haberi potest, intelligendum puto: nam si de amplexu Patriæ, & visionis beatæ intelligatur, non vix, sed omnino haberi non poterit talis amplexus Sponsi, nisi prius deformitas talium peccatorum offeratur. Quia vt dicitur Apocalyps. 2. *Non intrabit in illam ciuitatem aliquid coinquinatum*, & in illo statu maximè complebitur quod Paulus dixit ad Ephes. 5. *Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea.* Et infrà *Vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam neque rugam.*

11\. *A multis tamen enim Deo non derimi propter quod etiamque peccatum.* Ex his igitur principijs planè concluditur purgatorij necessitas, in hunc modum. Homines iusti dum in hac vita viuunt habent simul cum iustitia, vel reatum aliquem pœnæ temporalis debitæ propter peccata remissa, vel propter venialia posteà commissa; contigit autem sæpè iustos mori in huiusmodi statu, quia vel post multa, & grauia peccata seram, ac lentam, & remissam pœnitentiam agunt, vel quia licet multo tempore ante mortem in gratia viuant, frequenter venialiter peccant, & in adhibendis remedijs, & satisfactionis operibus exercendis negligentes sunt; ergo necessarium est, vt post mortem sit purgatorij tempus, & locus, in quo ab his maculis mundari, & debitas pœnas soluere, atque ita paradisum ingredi valeant; quandoquidem secundum fidem nullus ad beatitudinem admittitur sine integra remissione culparum, & pœnarum, vt ostensum est. Quæ ratio, ad hoc dogma fidei confirmandum sufficeret, etiam si ex Scriptura expressius probari non posset, quia principia huius discursus in Scriptura ipsa fundata sunt, & aliqua ex parte, quantum ex facto pendent, sunt etiam experientia notissima, & illatio est etiam necessaria, ac euidenter nota. Hæc autem sufficiunt, tum ad reddendam assertionem omnino certam, tum etiam vt ab Ecclesia definiri potuerit, & fidelibus proponi, vt eam de fide credere teneantur, vt in superioribus ostensum est. Ecclesiam autem ita veritatem hanc definiuisse, ex Concilijs Florentino, & Tridentino constat. Et quamuis tam expressa definitio facta non fuisset, vniuersalis: ostendus cum antiquissima Ecclesiæ Catholicæ traditione ad fidem faciendam sufficeret.

12\. *Assertionem de Purgatorio antiquissimum esse ex patribus ostenditur.* Vnde vlterius infero, immeritò Iacobum Regem hunc articulum de Purgatorio inter eos, quos nuperos, & nouitios vocat, recensere, cum neque Augustinus, nec Hieronymus, nec alij Patres illis æquales, qui certè nuperi non sunt, veritatem tot fidei fundamentis subnixam ignorare potuerint. Quod etiam eorum verbis ostendere non est difficile, Augustinus enim in Psalm. 37. in principio, de Purgatorio exponit verba illa, *Domine ne in furore tuo* (vel vt ipse legit) *in indignatione tua arguas me, neque in ira tua emendes me*, sic enim legit, & dicit, *hanc emendationem in ira, per quam emendati saluabuntur, futuram esse post mortem, sic tamen quasi per ignem.* Vnde sic exponit, *in hac vita purges me, & talem me reddas, cui iam emendatorio igne non opus sit.* Præterea lib. Octoginta trium quæstionum q. 26. loquens de venialibus peccatis dicit eis deberi certam pœnam, & in hoc sæculo, & in futuro, vbi vel particulam, &, pro disiunctione posuit, vel sub conditione intellexit deberi illam pœnam in futuro sæculo, si in præsenti non luatur. Clarius verò dicto sermon. 1. de Sanctis, de eisdem peccatis agens dixit, *Quidquid de istis peccatis à nobis redemptum non fuerit, illo igne purgandum est, de quo dixit Apostolus, quia in igne reuelabitur, & si cuius opus arserit, detrimentum patietur, aut enim dum in hoc mundo viuimus, ipsi nos per pœnitentiam fatigamus, aut certè, volente, aut permittente Deo, multis tribulationibus pro istis peccatis, affligimur, & si Deo gratias agimus, liberamur.* 1. Cor. 3. Et infrà. *Ita peccata ipsa in hoc sæculo purgantur, vt in futuro ille ignis purgatorius, aut non inueniat, aut certè parum inueniat, quod exurat. Si autem nec in tribulatione Deo gratias agimus, nec bonis operibus peccata redimimus, ipsi tandiu in illo purgatorio igne moras habebimus, quamdiu supra dicta peccata minuta tanquam ligna, fœnum, stipula consumantur.*

Item in libro de Octo quæstionibus ad Dulcitium licet in q. 1. solum dicat, *Saluari aliquos sic tamen quasi per ignem, & non esse incredibile ita contingere aliquibus post hanc vitam, verum vero ita sit, quæri posse:* tamen in quæst. 2. repetit, quæ dixerat lib. de Cura pro mortuis agenda cap. 1. quod allegat, & definitè, & tanquam certum docet. suffragia viuorum prodesse aliquibus ex mortuis, qui nec tam mali fuerunt, vt illis prodesse non possint, vt sunt damnati; nec tam boni, vt illis non indigeant, sed medij cuiusdam status, quos ipse vocat, *non valde malos, quia licet bona pereuntia dilexerint, non tamen sunt tales, quales illi, de quibus dictum est, quod regnum DEI non possidebunt, sed iusti aliqua indigentes purgatione.* 14. Idemque docet in Enchirid. cap. 68 cum 96. vbi ait *Negandum non est, defunctorum animas pietate suorum viuentium releuari.* Ideoque Monica gloriosa Augustini mater Catholica fide bene instructa, dum animam ageret, nihil à filio, & socijs eius postulauit, nisi vt ad Domini altare memoriam eius haberent, vt ipse refert libr. 9. Confession. capit. 11. & 13. insignem illam fidem, & pietatem commendat, & pro matris anima orat, aliosque vt orent interpellat. Præterea libro 21. de Ciuit. cap. 16. vbi de infantibus morientibus cum solo baptismo ait, ita esse ad beatitudinem dispositos, vt non solum pœnis non præparentur æternis, *sed ne vlla quidem post mortem Purgatoria tormenta patiantur.* In quibus verbis apertè supponit, esse post hanc vitam purgatorias pœnas, de quibus infra dicit, *Purgatorias autem pœnas nullas futuras quis opinetur, nisi ante illud vltimum, tremendumque iudicium?* Vtique vniuersale. Nam post illud non erit necessarius purgatorij locus, quia ante illud integra peccatorum purgatio in omnibus iustis fiet, & ideo in illo iudicio tantum in duo loca perpetuo duratura, omnes iudicandi diuiduntur. Et ita intelligenda est Scriptura, quoties de illis duobus terminis vltimis loquitur. Videri etiam potest apud eundem Augustinum (si eius est opus) li. 5. Hypognosticon cap. 5. & 6. *Post diem iudicij non remanebit purgatorij locus.*

Denique in libro Quinquaginta homiliar. homil. 16. circa finem hanc veritatem, idem August. plenissimè docet, cuius aliqua verba referam, quia & omnia fundamenta supra posita confirmant, & vehementer pungunt aduersarios, *Qui temporalibus pœnis digna gesserunt de quibus Apostolus dicit, si cuius opus arserit detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem, per fluuium igneum de quo Propheticus sermo commemorat,* 15.

memorat) & vada feruentibus globis horrenda transibunt. Quanta fuerit peccati materia, tanta, & pertranseundi mora, quantum exegerit culpa tantum sibi ex homine vindicabit quadam flamma rationabilis disciplina. Et infrà. *Illic sermones otiosi, & cogitationes iniqua, vel sordida, illic multitudo leuium peccatorum, quæ puritatem nobilis naturæ infecerant exundabunt, illic stannum, vel plumbum diuersorum subrepentium delictorum, quæ diuinam imaginem obscurauerant, consumentur, quæ omnia hic ab anima separari per eleemosynas, & lachrymas compendiosa transactione potuissent.* Et vt Rex intelligat, quomodò Christus sit purgatorium nostrum, concludit, *Ecce sic exigere habet ab homine rationem, qui seipsum pro homine dedit, & confixus clauis legi mortuus se iunxit*, & in hoc Catholico sensu dixit idem August. 10. de Ciuit. cap. 24. *Dominum Iesum Christum esse principium, cuius incarnatione purgamur, eum quippe* (id est, Dæmonem) *in sua carne contempsit, quam propter sacrificium nostræ purgationis assumpsit.* Et infrà. *Hunc ille Platonicus non cognouit esse principium, nam agnosceret purgatorium.* Nihil aliud ergo est in Christo esse purgatorium, quàm esse redemptorem per quem possunt homines in hac vita perfectissimè mundari, si velint se disponere, alioqui si in hac vita id assequuti non fuerint, in futura, si iusti sint, per condignas pœnas secundum rigorem iustitiæ purgabuntur, nisi aliqua ex parte propter suffragia viuentium subleuentur.

16. Præterea D. Hieronymus disertè affirmat, dari post hanc vitam aliquam pœnam ignis temporalem in cap. vlt. Isaiæ, ferè in vltimis, docetque aliquorum Christianorum opera esse per ignem probanda, & purganda, ita vt purgatorio temporalis sit, & finiatur. Et in lib. contra Iouinianum, eodem modo exponit locum Pauli 1. ad Corinth. 5. & concludit, *Si cuius opus arserit & perijt, & damnum sustinuit laboris sui, perdet quidem laboris præmium, sed ipse seruabitur, non tamen sine probatione ignis, ergo is, cuius manserit, quod super ædificauit sine ignis probatione saluabitur, & inter saluationem, & saluationem erit vtiq; diuersitas aliqua*, Quæ verba notanda sunt, nam discursum supra factum confirmant, licet ordine commutato. Hieronymus enim ex diuerso modo consequendi salutem per ignem purgatorium, vel sine illo, colligit quasi à posteriori diuersitatē meritorum, & præmiorum: nos verò è contrario ex diuersitate operum, vel malorum, vel bonorum disponentium ad iustitiam, necessitatem purgatorij deduximus. Et in c. 1 Ezech. idem Hieronym. ita concludit. *Ex quo ostenditur, post pœnas, atq; supplicia & purgationem peccatorum futuram misericordiam duntaxat in his, qui Deum meruerint videre regnantem.*

17. Eandem veritatem docuit Ambrosius in cap. 4. Apocalyps. circa illa verba, *Sine macula enim sunt* dicens, *Animæ sanctorum sine macula sunt, quia si quas sordes ex mundana habitatione contraxerunt aut per pœnitentiam, & lachrymas, charitatisque opera, aut per flagella, aut certè post mortem igne purgatorio deleta sunt* Et similia habet in ca. 20. ad illa verba, *Hæc est resurrectio prima.* Scio in dubiū reuocari, an illud opus sit Ambrosij, nemo autem dubitat, quin sit alicuius Patris grauis. & satis antiqui. Veruntamen precatio secunda præparans ad Missam extra dubium Ambrosij est, & tamen in illa sic orat Christum, *Recordare, quia aduocatus meus es ipse, qui iudicas Quòd si etiam in illo adhuc sæculo aliquid in me vindicandum reseruas, peto, ne me potestati dæmonum tradas, dum scelus meum purgatoria pœna detergis.*

18. His accedat Sanctus Cyprianus, qui epistol. 52. ad Antonianum, dicit, *Aliud est aduenia stare, aliud ad gloriam peruenire aliud missum in carcerem, nō exire inde, donec soluas nouissimum quadrantem aliud statim fidei, & virtutis accipere mercedem, aliud pro peccatis longo cruciatu dolore emundari, & purgari diu igne, aliud peccata omnia passione purgasse.* Idem sumitur ex Tertulliano libro de Anima cap. 35. & cap. 58. in fine, vbi ita exponit dictum locum Matth. 5. dicens, *Carcerem illum inferos intelligimus, & nouissimum quadrantem, modicum quoque delictum, mora resurrectionis illic luendum interpretamur.* Quam ferè expositionem habet etiam Athanasius in libro Variarum Scripturar. quæstion. quæst. sexagesima secunda. Et plura alia ex Patribus græcis pro hac veritate congerit Gennadius Scholarius Patriarcha Constantinopolitanus in defensione Concilij Florentini cap. 3. Suntque præcipua tam in Græcis, quam in Latinis illa, in quibus asserunt, sacrificia, orationes, & eleemosynas, & alia bona opera viuentium iuuare defunctos ad aliquam remissionem pœnarum si in eo statu recesserunt, in quo illius auxilij sint capaces Quæ loca Sanctorum contestantium hanc antiquissimam traditionem tam sunt frequentia, vt superuacaneum videatur illa referre, præsertim cum articulus ille propriam disputationem requirat. Qui autem illum tradunt, necesse est, vt crediderint, aliquas fidelium animas ita post mortem puniri, vt possint ab illis pœnis liberari, & hoc est, quod purgatorium vocamus. De illo autem dogmate videri possunt specialiter Augustinus dicto libro de Cura pro mortuis agenda, & Cyrillus Hierosolymitanus Cateche. 5. Mystagogica, & Cyprianus epistola 66. ad Clerum, &c. & Ambros. orat. de Obitu Theodosij & orat. 1. de Obitu fratris sui Satyri. Damasc. orat. de Def. fidel.

Ex quibus intelligere præterea licet, sine causa Regem Angliæ astruere voluisse, non potuisse Bellarminum purgatorium ex Scripturis probare, nam sicut Sancti Patres non sine Scripturis illud astruxerunt, licet simul ex traditione Apostolica illud docerent; ita etiam Illustrissim. Bellarminus sapienter, & eruditè veritatem hanc ex Scripturis comprobauit, illas intelligendo, prout Sancti Patres interpretati sunt. Quod si hoc Regi non satisfacit, quia sua certa scientia aliter illas intelligit, iam responsum est, scientiam illam, quæ à sensu Patrum & catholicæ Ecclesiæ discrepat, non esse veram scientiam, neque ex spiritu Dei esse, eo vel maximè, quòd (vt sæpè dixi & cum Paulino in eadem ferè causa dicit Augustinus libro de Cura pro mort. agend. cap. 1.) licet Scriptura deesset, Ecclesiæ authoritas sufficeret. Nam certè cum Scriptura docet, Ecclesiam esse columnam, & firmamentum veritatis, & traditiones Apostolicas credendas esse, virtute continet purgatorij assertionem, quam & Ecclesia, & traditio docent. Deinde addimus, veritatem hanc contineri satis in illis Scripturæ locis, in quibus dicitur Deus retribuere vnicuique secundum opera sua, iuxta illud 2. ad Corinthios quinto, *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum.* Hinc enim habemus, nullum malum impunitum à Deo relinqui, ideoque, si in hac vita non puniatur, vel pro illo satisfiat, in futura vindicandum esse pœna condigna, & culpæ commensurata, ac subinde pœna temporali, si persona alioqui iusta, & grata Deo sit. 19

Denique dicimus, etiam proximè, & immediatè probari sufficienter veritatem hanc in nouo testamēto, ex loco sæpe citato 1. Corinth. 3. *Vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit.* Et infrà. *Si cuius opus arserit detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.* Quamuis enim non negemus, verba illa aliter interdum ab aliquibus Patribus exponi quorum interpretationes nunc expendere non vacat nihilominus hæc reijci nullo modo potest, quia & est valdè cōformis textui, & sensui Ecclesiæ, & à multis Patribus appro- 20

pprobatur, vt ab August. Hieronym. quos iam retu-
imus, & Ambros. in Paulum, vbi multi alij eam pro-
ant, & Origen. copiosè hom. 6. in Exod. & optimè
aulin. in epist. 9. ad Seuerum, vbi purgatorium vo-
at *ignem sapientem*, & in carmine cōtinente paraphra-
in Ps. 1. vbi, *ignem arbitrum*, illud appellat. Et ita et-
m exposuit Gregor. in cap. 3. Reg. circa finem, & in
b. 4. Dialog. cap. 39. & Cæsar. Arelaten. homil 8. in
undem locum. Locus etiam Mat 5. *Ne in carcerem mit-
aris, amen dico tibi, non exies inde, donec reddas nouissimum
uadrantem.* Si recta ratione pensetur, non parum iu-
at, maximè cum ita etiam intelligatur à Patribus
llegatis, Tertulliano, Cypriano, Ambrosio & Hie-
onymo, vt recentiores omittam. Denique hoc etiam
nsinuari, vel supponi à Christo in verbis Matt. 12. *Non
mittetur ei neq; in hoc sæculo neque in futuro.* Patres intel-
exerunt, vt Augustin. 21. de Ciuit. cap. 13. quem imi-
ati sunt Gregor. dicto cap. 39. Beda in eum locum, ac
ernard. Et si attentè consideretur prudens loquen-
i modus, nemo de re aliqua pro duobus temporibus
a loquitur, nisi in vtroque tempore, vel statu res fie-
i soleat.

Ex veteri etiam testamento aliqua testimonia in
perioribus tacta sunt Quale est illud Psalm. 37. *Do-
ine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.*
uxta interpretationem August. suprà relatam, quam
iam tradit Gregorius in Psalm. 1. Pœnitent. Maxi-
ɛ verò illa conuincunt testimonia, in quibus, ope-
bus viuentium posse iuuari mortuos, vel asseritur,
el supponitur. Inter alia verò notius, & clarius est,
uod lib. 2. Machabæor cap. 12. habetur, *Sancta & sa-
ibris cogitatio est pro defunctis exorare, vt à peccatis soluan-
ur.* Quod defugere non potest Rex, nisi negando li-
rum esse canonicum. At hoc miserrimum refugium
st, & de illo nunc disputare esset in longum, vel po-
ùs in infinitum ire. Sufficiunt ergo, quæ de regula
iscernendi libros canonicos à non canonicis in su-
eriori libro diximus, & quòd Patres communiter
lo libro vt canonico vtantur; & quod specialiter
ugust. dict. lib. de Cura pro mortuis agend. c. 1. inde
eritatem hanc confirmet. Cum ergo veritas hæc de
urgatorijs pœnis tanto pondere authoritatis, & ra-
onis firmata sit, videat Rex, quo spiritu ductus illam
ocare audeat *commentum indignum, in quo opera impen-
atur.* Neque putet catholicis esse contentionem cum
æreticis, vel de statu loci purgatorij, vel an vnus, aut
ultiplex sit, nec de modo, aut qualitate pœnarum
ius: nam licèt hæc à Theologis sobriè, & prudenter
isputentur (sicut inquiri etiam posse, dixit interdum
ugustin. in superioribus allegatis) si verò Regi ha-
m meditatio non placet cum illo de his non con-
ndimus, dummodo temporales post mortem pœ-
s pro aliquibus iustis imperfectis destinatas esse,
on neget.

De his verò, quæ purgatorium consequi subiungit
ex, & friuola appellat, cum ab ipso non impugnen-
r, nunc multa dicere non est necesse. Quia verò in
argine libri hæc friuola esse dicuntur, *indulgentia, iu-
læa, & satisfactiones pro defunctis*, dicam breuiter, non
si à Protestantibus, leuibus profectò, & impuden-
ssimis hominibus, qui Regem in infantia peruerte-
unt, hæc potuisse friuola reputari. Aut enim friuola
icuntur, quia veritatis fundamentum non habent,
quia licet vera sint, parui sunt, aut nullius mo-
enti. Hoc posterius nullius hominis mentem, si
cta ratione non careat, subire potest. Quis enim
ui momenti reputet à debito grauissimæ pœnæ li-
erari? aut quis contemnendum putet, aut charitatis
ius esse neget; orationibus, ad Deum fusis & pro
ijs afflictionibus & eleemosynis proximum à gra-
uissima pœna liberare: aut quis non magni æstimet
potestatem penè diuinam, Christi, & Sanctorum sa-
tisfactiones ad compensandas purgatorij pœnas, effi-
caciter applicari? Profectò hæc & similia, non ideò
quia parui momenti sunt, sed quia incredibilia infide-
libus videntur, à Protestantibus friuola reputantur.
Putant ergo non habere veritatis fundamentum. At si
verum est, quod Rex dicit, hæc consequi assertionem
purgatorij, cum ostensum sit, purgatorium maximæ,
& infallibili authoritati nixum esse, profectò non pos-
sunt cætera, quæ illud assertum consequuntur, non es-
se magno pondere authoritatis fundata: ergo hac et-
iam ratione non friuola, sed veritatis Catholicæ do-
gmata certissima dici possunt.

Si autem illi Pseudotheologi, qui in hoc Regi im-
posuerunt, in sacra doctrina versati essent, suffragia, 23.
& indulgentias ad purgatorium consequi non assere-
rent: non enim in illo fundantur, neque cum illo ne-
cessariam habent connexionem. Nam posset Deus, si
iustitiæ rigore vti voluisset, purgatorij pœnas ab ho-
minibus defunctis, & illarum reis sine vlla remissio-
ne, vel compensatione exigere. At indulgentiæ, & *Indulgentia*
satisfactiones nihil aliud sunt, quàm pœnarum pur- *propter Chri*
gatorij remissiones quædam, & compensationes, *sti merita à*
quas Deus propter infinitam bonitatem suam, & *Deo Ecclesiæ*
propter eximia CHRISTI merita Ecclesiæ suæ *largiuntur.*
concessit, vt & pœnæ illæ mitiores per Christum fie-
rent, & vt inter Christi membra maior, & excellen-
tior esset charitatis mutuæ communicatio. Quocir-
ca licet purgatorium, satisfactiones pro defunctis, &
indulgentiæ vnam habeant communem materiam,
videlicet, debitum temporalis pœnæ, quod in aliqui-
bus iustis interdum post hanc vitam manet, & ideo
possit aliquo modo vnum ex alio colligi, nihilomi-
nus propriè loquendo, vnum in alio non fundatur,
sed vnumquodque per se grauissimum habet veritatis
fundamentum. Nam purgatorij pœna fundatur in
ordine diuinę iustitiæ per regulas fidei nobis sufficien-
ter manifestato, rationique valde consentaneo, vt o-
stensum est.

At verò suffragia, seu satisfactiones fundantur in 24.
communione Sanctorum, quam in symbolo profitemur.
Nam communionem illam non solum inter morta-
les hic viuentes, sed etiam eum iustis iam defunctis
iuxta vniuscuiusque statum intercedere, Ecclesiæ au-
thoritate traditum est, & in Scriptura sacra sufficiens
fundamentū habet. Quod in superioribus capitibus
de communione inter nos, & Sanctos cum Christo
regnantes, ostensum est, quatenus, & illos intercel-
sionibus suis nos adiuuare, nosque ab illis eas postula-
re: atque ipsos venerari, laudare, & Deo pro ipsorum
gloria gratias agere posse, & debere, ostendimus.
Communio vero nostra cum iustis defunctis nōdum
beatis, sed in carcere, pro aliquibus debitis, detentis,
perpetua etiam Ecclesiæ in traditione, & in Scriptu-
ra sacra fundata est, vt ex dictis in hoc capite intelligi
potest. Oratio enim, eleemosyna, sacrificium, & si-
milia opera Deo pro defunctis oblata, vt à peccatis
soluantur, ad hanc communicationem pertineat;
docent autem Scriptura, & Ecclesiæ consuetudo, o-
ptimum esse orare, & operari pro defunctis. Vnde
rectè colligit Augustin. iam allegatus, sufficienti au-
thoritate conuinci, hoc non fieri sine fructu: non est
ergo friuola satisfactio pro defunctis, sed sufficientis-
simè fundata. Accedit, genus hoc communicationis
charitati etiam, & rationi esse valde consentaneum
benignæ prouidentiæ diuinæ valde dignum: non ergo
pro Catholico reputari potest, qui hanc tam Catho-
licam ab vniuersali Ecclesia receptam veritatem repu-
tauerit friuolam.

Indul-

25. Indulgentiarum verò concessio (ad quam etiam iubilæa pertinent) duo habet solidissima fundamenta. Vnum est infinitus thesaurus meriti, & satisfactionis Christi Domini, & Sanctorum, quem thesaurum saltem quantum ad Christi diuitias, eorumque sufficientiam, non existimo à Protestantibus negari, idque nunc nobis satis est, quia satisfactiones Sanctorum non vt necessariæ, sed ex abundantia adiunguntur, quod amplius explicare, & probare præsentis loci non est. Alterum fundamentum est suprema potestas ligandi, & soluendi, quam Christus suo Vicario concessit, quæ in Euangelio satis fundata est, vt libro sequenti ostendemus. Quòd autem illa potestas ad hanc dispensationem, & indulgentiarum concessionem extendatur, Ecclesiastica traditio, & antiquissimus eiusdem potestatis vsus communi consensu Ecclesiæ probatus satis ostendit, vt latiùs in disputationibus Theologicis tractauimus, in quarto tomo 3. partis disput. 48. & seq.

CAPVT XVI.

De erroribus circa Ecclesiæ Ritus, & Benedictiones.

1. INter alia exempla, quæ Rex ponit pro articulis, quos nouitios, & ineptos vocat, hæc verba adiungit pag. 48. Præfationis, in principibus, *Baptizatio campanarum, & mille præterea nugæ*, quæ verò sint istæ nugæ, nec ipse declarat, nec in margine exponitur. Vnde videtur sub illis verbis omnes similes benedictiones comprehendere: nam Protestantes æquè solent de his omnibus nugari. Quanquam de hac, quam vocat baptizationem campanarum, magna exaggeratione Magdeburgenses dixerint, horrendum esse errorem, magnumq; sacrilegium contra Christi institutionem. Et ideò ad huius libri complementum operæ pretium visum est, pauca de his ritibus dicere, ad propriam obiectionem ex particulari exemplo sumptam, respondendo, & illius occasione aliquid de toto genere talium benedictionum attingendo.

Refert Bellar. lib. 4. de Pontif. 12. cent. 10. c. 6.

2. Duo ergo in huiusmodi signis, quæ campanæ nuncupantur spectari possunt, videlic. vsus talis instrumenti ad aliquas actiones publicas conuenienter exercendas, & ritus ab Ecclesia institutus ad benedicendas campanas, & de vtroque sigillatim dicendum est. Principio igitur certum est, antiquam Ecclesiæ consuetudinem fuisse, vt Missæ, & alia diuina officia in sacris locis, ac templis fierent, vt certis horis, vel diebus Christianus populus ad illa conueniret. Vnde necessarium etiam fuit, esse in Ecclesijs signum aliquod, quo dato populus ad Ecclesiam accederet. Ad hoc ergo munus institutæ sunt campanæ, quæ proptereà solent interdum nomine Signorum absolutè significari, vt in cap. *Solent*, de Consecrat. d. 1. & in cap. 1. & 2. de Offic. custodis. Considerata igitur hac propria, & quasi literali institutionis ratione campanarum vsus, nemo prudens dubitare potest quin fuerit & vtilissimus, & conuenientissimus, quia signum aliquod publicum moraliter necessarium erat. Vnde etiam in veteri testamento dixit Deus Moysi num. 11. *Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus conuocare possis multitudinem, quando mouenda sunt castra*, &c. Et ex Leuit. 23. colligitur, in festiuitatibus solitum fuisse populum tubis clangentibus conuocari, seu admoneri. Idem indicant verba illa Ioelis 2. *Canite tuba in Syon.* Necessitas ergo alicuius signi, etiam in Ecclesia Christi moralis erat. Determinatio autem ad sonum campanæ ex humano arbitrio pendebat, & ideò rectè, & legitimè potuit ab Ecclesia fieri, sicut facta est, & in re per se indifferente sufficiebat Ecclesiæ consuetudo, vt nemo prudens, ac moderatus in illa offenderetur. Præsertim cum instrumentum illud ad prædictum finem sit aptissimum, tum quia facilè, & sine magna industria pulsari potest, tum etiam, quia eius sonus latè diffunditur, tum denique quia est magis durabile, & quasi perpetuum.

3. Accedit, hunc campanarum vsum non esse nouum in Ecclesia. Quamuis enim, vt eruditi authores testificantur certo non constet, quo tempore inceperint, non est tamen dubium, quin antè mille annos vsus illarum iam fuerit in Latina Ecclesia communis. Nam anno sexcentesimo decimo quinto vixit Sanctus Lupus Episcopus Senonensis, in cuius Actis refertur, tempore cuiusdam Obsidionis Senonensis ciuitatis, *Sanctum Episcopum ad Protomartyris Stephani ædem se contulisse, & ad conuocandum populum signum tetigisse*, vt est apud Surium tom. 5. die 1. Septembr. Vbi etiam refert mirabilia Dei opera circa signum illud, seu campanam demonstrata. Item anno 665. obijt S. Eligius Episcopus Nouiomensis, in cuius vita libro 2. cap. 21. refertur, cùm prohibuisset Presbyterum in Ecclesia sacra facere, & Presbyter prohibitione contempta, campanam pulsare tentaret ad populum conuocandum, ipsam sonum non reddidisse; donec Presbytero pœnitentiam agente, Sanctus Episcopus prohibitionem sustulit. Refert Surius tom. 6. Præterea Beda libro 4. histor. Anglicanæ cap. 23. mentionem facit campanæ, ad cuius sonum ad orationes excitari, & conuocari solebant quædam religiosæ, quando aliquis earum de sæculo migrabat. Aliqui autem coniectant, tempore Anastasij Persæ Martyr. nondum fuisse introductum campanarum vsum, quia in septima Synodo Actor. 4. ex miraculis eius refertur, in quadam solemni supplicatione conuocatos fuisse fideles, non ad signum campanæ, sed per *ligna sacra pulsata*. Sed & hoc non multum obstat, quia Sanctus ille vigesimo septimo anno post sexcentesimum passus est, & præterea verba illa de Ecclesia Græca dicta sunt, in qua signa illa lignea vsque ad annum Domini 865. durasse creduntur. Nam in illo an. ferunt, Venetiarum Ducem misisse campanas ad Michaelem Imperatorem, & tunc earum vsum apud Græcos incepisse, relictis ligneis signis, vt notat Baronius eodem anno in fine. Quamuis alibi dicat, illa lignea signa non fuisse in vsu communi ad conuocandum alicuius Ecclesiæ populum, sed tantum inter religiosos ad conuocandos monasterij Monachos.

Campanarum vsus ante mille annos introductus.

Die 1. Decemb.

1. To. an.

4. Quidquid verò in hoc acciderit, certum est, semper fuisse existimata necessaria aliqua huiusmodi signa, quæ (quod prætereundum non est) sacra etiam dicebantur: & inter ea campanarum vsum tanquam vtiliorem, & durabiliorem præualuisse. Rectè autem aduertit Vualfridus Strabo libro de Rebus Ecclesiasticis capite 5. hæc signa publica non potuisse commodè in Ecclesia primitiua in vsu haberi: quia diuina officia, propter multitudinem gentilium, & præsertim propter vim persecutionum non poterant esse tam publica, nam potius vt secretè fierent, curabatur. Et ideò alijs modis inuitabantur fideles, vt prænunciando in vno conuentu alium proximè futurum, vel scriptis tabulis eum prodendo, vt ait Strabo loco citato, vel priuatim singulos percussores, vel Diaconum monendo, vt ex epistolis Ignatij 11. & 13. Baronius coniectat. Post datam verò partem Ecclesiæ, eiusque amplitudinem necessarius fuit signorum publicorum vsus, & ita verisimile est, paulò post Constantini tempora campanarum ritum fuisse introductum, qui postea perpetua traditione probatus est. De qua videri possunt, quæ refert Coccius in Thesaur. tom. 2. lib. 3. art. 6.

Tom. 1. an. 58. n. 1.

Cum

Cum ergo constet nihil esse in simplici campanarũ usu, quod hæretici carpere possint, videamus, quid in earum benedictione, & (vt sic dicam) symbolico vsu reprehendant. Aut enim in vniuersum omnem sacrarum rerum benedictionem & cæremonialem consecrationem ab Ecclesia institutam vt superstitiosam detestantur, vel peculiare aliquid in campanarum benedictione reprehensione dignum inueniunt, vtrumque autem vnico Augustini verbo refutare possemus, dicentis, *Si quid per totum orbem seruat Ecclesia, quin ita faciendum sit, disputare, insolentissima insania est.* Et quod alibi ait, *non esse credendum, inaniter fieri, vbi vniuersa Ecclesiæ claret authoritas.* Vlteriùs verò illud prius generale membrum non solùm traditioni, sed etiam Scripturæ, & rationi repugnat. Ait enim Paulus, creaturam omnem verbo Dei, & oratione sanctificari. 1. Timoth. cap. 4. Vnde legimus, Christum ad multiplicandos panes, benedictione vsum esse in cœlum aspiciendo Matth. decimo quarto. Additq; Marcus capite sexto, etiam pisces benedixisse, & Luc. 24. benedixit panem, per cuius fractionem voluit à discipulis cognosci. Quid ergo est, cur Ecclesia non possit, vel res aliquas sanctificare benedicendo illas, vel in hoc Christum imitari? aut vbi hoc Christus prohibuit? vel quæ moralis seu naturalis ratio cogitari potest, cui hoc repugnet? Ecclesia enim in huiusmodi benedictionibus potissimè vtitur signo crucis, & oratione, ex quibus oratio à Christo Domino maximè commendata est: signum verò crucis magnam sanctificandi vim ab ipsius morte accepit, quandam enim virtualem inuocationem, & propter Christi mortem deprecationem continet: ergo vtroque titulo benedictiones Ecclesiæ religiosæ sunt, & Deo gratæ.

6\. Atque hoc etiam confirmant antiquæ benedictiones aquæ lustralis, panes, olei, cerei Paschalis, & aliæ similes, de quibus non est hic dicendi locus. Certum autem est, non esse nouas, sed in primitiua Ecclesia vsitatas, vt facilè posset ex Patribus ostendi, sed id tanquam ab hoc loco alienum omitto, & locum hunc præclaro testimonio Gregorij Nazianzeni concludo. Nam oratione prima contra Iulianum huiusmodi ritus, & sanctiones Ecclesiæ (ita enim illas appellat) sic laudat, vt dicat, *aptissimè illi congruere, talesque esse, vt nullus eorum, qui vestigijs nostris insistere cupiunt, æmulari possit, quandoquidem non magis humanis ingenijs, atq; inuentionibus, quàm vi diuina, temporisq; firmitate vigorem adeptæ sunt.* Addere que possumus, hunc ritum campanarum etiam miraculis fuisse interdum à Deo confirmatum, vt videri potest in Sigeberto in Chronico an. 1081. & in Baronio tomo 8. an. 615. nu. 14. & in Durando lib. 1. de Ritib. Eccl. c. 22.

[margin: …Anim … enim 96.]

7\. Si verò peculiarem ritum benedicendi campanas spectemus, nihil habet præter orationes quasdam, quibus peculiaria Dei beneficia per campanæ sonum pro fidelibus postulantur, in quibus nihil est quod valde pium, & religiosum non sit. Prius enim præmissis quibusdam Psalmis, & communi ritu benedicendi aquam hæc oratio interponitur. *Assistat super eam virtus Spiritus S. vt cum hoc vasculum ad inuitandos Ecclesiæ filios præparatum, in ea fuerit tinnitum vbicumq; postmodum sonuerit eius tinnitus procul recedat virtus insidiantium,* &c. Et postea petitur, vt in Christianis audientibus tale signum, *crescat deuotionis augmentum, & in Ecclesia dignè orent, & Deum laudent,* & hæ petitiones in alijs orationibus iterantur, & specialiter, *vt quicunque ad sonitum eius conuenerint ab omnibus inimici tentationibus liberentur in corpore, & à prauis cogitationibus mundentur in mente, semperq; fidei Catholicæ documenta sectentur, atq; tuæ consolationis gratiam recipere mereantur Saluator mundi,* &c. Quæ omnes petitiones pijssimæ sunt, & magnam fidem ostendunt. Et ex eis licet colligere, licèt prima ratio, seu occasio inueniendi hæc signa fuerit moralis necessitas conuocandi Christianum populum, posteà verò Ecclesiam fideli cogitatione, & sapienti institutione illa ordinasse ad spirituales effectus & assumpsisse illa (vt sic dicam) tanquam instrumenta, per quæ fidelium fidem excitaret, qua interueniente, eiusmodi beneficia per Christum à Deo impetrarent. Quocirca licet ipsa signorum instrumenta propter corporalem (vt ita loquar) effectum fiant, scilic. propter fidelium conuocationem, benedicuntur autem propter spirituales effectus, arcendi dæmones, & omnia incommoda tam spiritualia, quàm corporalia; quæ per eorum insidias nobis proueniunt: & excitandi fideles ad fidei & deuotionis augmentum.

Sed vrgent Protestantes hoc esse genus quoddam superstitionis, quia vanum est sine præcepto, aut authoritate diuina spiritualem fructum intendere per materialem sonum campanarum, ex vi solius humanæ benedictionis. Respondemus autem facilè, præceptum diuinum non esse necessarium, nam satis est, actum de se malum non esse, neque à Deo specialiter prohibitum. Deinde dicimus, authoritatem Dei non deesse, saltem in radice, & origine, quia ipse dedit authoritatem Pastoribus Ecclesiæ ad regendam Ecclesiam, & disponenda ea, quæ ad accidentarios ritus Ecclesiæ pertinent. Et in ijs, quæ pro vniuersali Ecclesia approbati sunt, non deest etiam authoritas Spiritus sancti Ecclesiam docentis, ac gubernantis. Denique fiducia, qua similes benedictiones fiunt, est fundata in fide Christi, & promissionum eius, & ita longè abest ab omni superstitione. Quia ille spiritualis effectus non expectatur, nisi à Deo per orationes Ecclesiæ, quæ in illa benedictione funduntur: & licèt quoad nos transire videantur, & in re benedicta virtutem non relinquant, semper manent in diuina cognitione Ideoque licèt non semper infallibiliter obtineant effectus postulatos, sæpe nihilominus impetrant, quando aliæ opportunæ conditiones concurrunt, quia generaliter hoc promissum est iustæ orationi, qualis maximè censenda est illa, quæ nomine totius Ecclesiæ funditur. 8.

Instabunt verò aduersarij, quia in hac benedictione interueniunt non solùm deprecationes, sed etiam actiones quædam, quæ nullum possunt habere effectum, & ideò vanæ, ac superstitiosæ videntur. Et præcipuè calumniantur Protestantes lotionem campanarum, vndique enim intus, & extra cum aqua benedicta lauari iubentur. Et ideò fortasse Rex non sub nomine benedictionis, sed nomine baptizationis hunc ritum appellat: vel fortè, quia Caluino omnis vsus aquæ benedictæ profanatio quædam baptismi visus est. Sed hoc vanum omnino est cum in tali vsu, nec intentio, nec forma baptismi intercedat. De nomine autem curandum non est, tum quia Ecclesia neque in ritu benedicendi campanas, neque in aliquo decreto verbo baptizandi, sed verbo benedicendi campanas vsa est. Tum quia nihil habet reprehensione dignum, & non est nouum, sed satis antiquum, vt ex his, quæ Durand. refert lib. 5. de Ritib. cap. 22. n. 6. intelligi potest. 9. *Obiectio hæreticorum dissoluitur.*

Reiecta ergo voce, de huiusmodi actionibus fatemur, non fieri propter aliquem effectum, quem propriè efficere, aut impetrare possint, & nihilominus negamus, vanè aut superstitiosè fieri, quia propter aliquam conuenientem significationem fiunt, ad memoriam, vel affectum fidelium excitandum. Quæ ratio valde consentanea est humanæ conditioni, & ideò Deus ipse tam in sacramentis antiquis, quàm in nouis illam obseruauit, quem suo modo, & pro 10. *Instantia.*

suo

suo captu in instituendis suis rebus, & cæremonijs Ecclesia imitatur. Et ita per illam lotionem campanæ significatur in primis quædam illius dedicatio ad vsum sacrum, & ab alijs signis profanis separatio. Item significatur quanta puritate, & decentia interna, & externa, quantaque fidei integritate accedere ad Ecclesiam debeant illi, qui ad sonitum talium signorum ad Ecclesiam conuocantur. Circa huius autem ritus antiquitatem non immoror; nam licet quidam Ioanni 13. Pontifici illum tribuant, alij verò antiquiorem esse existiment, res tamen incerta est, parumque refert ad doctrinæ veritatem. Nam in his rebus, quæ ex institutione humana pendent, & mutatio, & nouitas esse potest, vt suprà dixi. Non enim omnis nouitas, sed profana, detestanda est: potest autem aliqua esse pia, & prudenter; ac legitima potestate inducta; talis autem est vsus, & ritus, de quo tractamus, & ideò quocumque tempore inceperit, irreprehensibilis est.

Summa, & conclusio totius libri cum apostrophè ad Angliæ Regem.

1. *Vide Bernh. serm. 67. in in Cantic.* DE nostræ fidei mysterijs, quæ Rex Iacobus in sua Præfatione attigit, ea strictim tractauimus, quæ homini ad prudenter credendum parato sufficere, non credituro autem nimis multa videri possunt. Quamuis enim diuina hæc, & sacrosancta mysteria, ea præsertim, quæ ad diuinam Eucharistiam, ac Beatissimæ Virginis, aliorumque Sanctorum cultum, inuocationemque pertinent, adeò fines humanæ rationis, & naturæ terminos excedant, vt ad eorum intelligentiam nihil, quod ab homine dicatur, satis valeat existimari: ad puram nihilominus, & sinceram fidem aduersus scripta Regis Angliæ persuadendam, nostræ fidei antiquitatem, & in ea Sanctorum Patrum consensionem ostendere satis, superque esse iudicauimus. Ideoque & id solùm demonstrare promisimus, & promissum, qua potuimus diligentia, certitudine, & claritate impleuimus.

2. Superest serenissime Rex, vt sicut nos, quod promisimus, summa fidelitate exhibuimus, ita etiam à te, quod & ipse promisisti, qua debemus humilitate exigamus. Hæc enim tua sunt verba in Præfatione ad Christianos Principes: *Ego verò id ingenuè spondeo, quoties religionis illius, quam profiteor, vllum caput ostendatur non antiquum, Catholicum, & Apostolicum, sed nouitium esse (in rebus, scilicet, spectantibus ad fidem) me statim ab eo discessurum.* Et inferiùs. *Sic* (inquit) *hunc locum concludam. Me nunquam vllum fidei dogma, quod quidem ad salutem est necessarium, amplecti recusaturum, quod tota Catholica Ecclesia iam inde ab Apostolorum temporibus sine intermissione, multis post sæculis constanter docuerit, & crediderit.* Cùm igitur non vnum tantùm, sed plura fidei grauissima dogmata, nimirum, de veritate corporis, & sanguinis Domini in Eucharistia, de eiusdemque cultu, debito vsu, sacraque oblatione, de Sanctorum cum Christo regnantium, & præcipuè sanctissimæ Virginis inuocatione, de fidelium animarum, purgatione indigentium, pœnis, atque suffragijs, aliaque similia, quæ Romana Ecclesia docet, ac credit, antiquissima in Ecclesia Catholica fuisse, manifestè ostenderimus, cumque Regem Angliæ illa negare, & contraria vt vera, & Catholica profiteri, manifestum sit, negare profectò non potest, conditionem ab ipsa postulatam, à nobis, & ante nos ab alijs Catholicis esse impletam, ac subinde ipsum sua sponsione teneri, cuius proinde exhibitionem multis titulis postulamus.

Primùm, quòd promissio sit Regia, quam decet esse constantissimam. 3. Deinde quòd supposito rerum Anglicanarum statu, fuerit prudentiæ, ac religioni valde consentanea. Adhæc, Rex serenissime, quia nisi veritati manifestatæ acquiescas, summum tibi periculum salutis immineat: nam ignorasse veritatem, humanum, sed nolle agnoscere declaratam, vel repugnare agnitam, periculosissimum est, cum ex lance fidei libretur æternitas. Demum, quòd nulla honesta ratione, nullove prætextu, verborum tuorum vincula subterfugere valeas. An clariorem lucem, maiusque testimonium requiris? audi Chrysostomum dicentem: *Sicut semper discere, signum est, nunquam posse proficere, sic testimonium semper quærere, signum est, nunquam velle credere.* An de tuis viribus, & potestate contra fidei hostes diffidis? at si voluntatis promptitudo non desit, non est, cur impotentiam verearis, nam quod prudentia persuadet, quodque fides docet, ac religio iubet, idem nullo profectò negotio exequi pōt Regia potentia; præsertim quia si animus tibi non defuerit, Deus certè non deerit, cuius donum est ipsa fides, fideique defensio. An scandalum peruersorum hominum times? Audi Augustinum: *Si de veritate scandalum sumitur, vtiliùs nasci scandalum permittitur, quàm veritas relinquatur.* Cæci ergo sunt, & duces cæcorum, contemne illos, tui sunt, abscinde eos facilè fiet, quod pro Deo, & re tua, & sua fit. Vel tandem humanum aliquid pateris, & ne, si Romano subijciaris Pontifici, aliquid authoritati tuæ derogetur, times? Securus esto, non tua quærit Romanus Pontifex, sed te; nam fidei obedientia regnum non minuit, sed temporale potiùs auget, & pandit æternum, cuius claues Romano Pontifici commissæ sunt, & ideò de tua est salute solicitus. Quod vt persuasum tibi habeas, quod tuum quodque ipsius sit ius, & potestas, sequens liber ostendet.

* * *

FINIS LIBRI SECVNDI.

LIBER

LIBER TERTIVS.

DE SVMMI PONTIFICIS SVPRA TEMPORALES LEGES EXCELLENTIA, ET POTESTATE.

HActenus ostensum est, in quas hæreses, grauesque errores, contempto Catholicæ fidei fundamento, Anglia tandem inciderit. Superest, vt de totius lapsus origine, id est, de negata Pontifici summo debita obedientia, & vsurpato à temporali Rege falso nomine supremi capitis in spiritualibus sui regni, differamus. Hoc enim fuit totius schismatis initium, & de schismate ad hæresim peruentum est, vt suprà vidimus. Non est autem necesse, iterum miseram, & turpem causam commemorare, quæ tantæ mutationi, & horrendo schismati occasionem præbuit: nam historiæ veritas satis perspicuè in principio primi libri describitur, argumentum verò euidens, quod inde sumitur, mutationem illam Anglicanam non à Deo vero, sed à principe tenebrarum ortam esse, satis etiam in eodem libro inculcatum manet, ideoque his, quæ ad præteritum factum spectant, omissis, de iure Regis, & Pontificis, in hoc libro tractandum superest. Et quamuis de absoluta temporali Regis potestate, nulla his, aut controuersia mota sit, sed solùm de illius ad Romanum Pontificem subordinatione, dependentia, ac debita obedientia: nihilominus vt exactius res tota intelligatur, & Regi Angliæ plenius satisfaciamus (qui in Præfatione sua conqueritur, Pontificem tantam in Reges potestatem iniquè vsurpasse, vt se posse contendat *pro libito* regna mutare, dare, & auferre) ideò prius quid de Regum temporalium munere, & iurisdictione fides doceat, postea verò de Romani, Summique Pontificis primatu, & potestate, quam pro ratione sui muneris in quosuis temporales Principes exercere valeat, disseremus. Obseruato autem, pro vniuscuiusque loci opportunitate, ordine doctrinæ, simul errores varios ad hoc punctum pertinentes, quos sparsim Rex in Præfatione, & in Apologia profert, animaduertemus, & refutabimus, obiectionibusque quas indicat, sati faciemus: ad alia verò multa, quæ in hoc puncto dici possent, non digrediemur.

CAPVT I.

Vtrum Principatus politicus legitimus, & à DEO sit.

1. *Error aliquorum Iudæorum nul-* POtest hoc loco referri antiquus error quorundam Iudæorum, qui dicebant solum Deum esse tanquam Principem, & Dominum recognoscendum, illi enim videntur, omnem Principatum humanum, ac subinde regnum etiam politicum tanquam humanæ libertati contrarium respuisse. Ita refert Iosephus libro 18. de Antiquit. cap. 1. vbi authorem huius erroris vocat Iudam Gaulanitam, fortasse enim ex origine hoc cognomen habebat: nam cap. 2. vocat Iudam Galilæum, fortè ex patria, libro autem 2. de Bello Iudaic. cap. 2. vocat Simonem Galilæum, tamen in actibus Apostolorum cap. 5. illius videtur fieri mentio sub nomine Iudæ Galilæi, de quo dicitur, *In diebus professionis auertit populum post se, & ipse perijt, & omnes quotquot consenserunt ei dispersi sunt.* Cuius seditionis meminit etiam Ioseph. loco citato, & lib. 7. de bello Iudaic. cap. 29. & 31. & aliqui existimant hos esse Galilæos, *quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificijs eorum*, vt refert Lucas cap. 13. & exponit ibi Oecumenius, & Anastasius Nicænus q. 67. in Scripturam. Et quoniam Christus Dominus Galilæus erat, & ex Galilæa discipulos congregauerat, ideo fortasse Iudæi calumniam illi huius erroris moliebantur, quando illum interrogauerunt, *licet ne, censum dare Cæsari, an non?* vt sensit Augustin. enarrans verba illa Psalmi 118. *Principes persequuti sunt me gratis*, & Hieronym. ad Tit. 3. in principio.

lum principatum humanum agnoscentium.

Non constat autem mihi, an Iudas ille Galilæus de vniuersis hominibus, an de solis Iudæis sententiam suam protulerit: potuit enim specialiter de Iudæis sentire non potuisse ab Imperatoribus ethnicis in subiectionem redigi, vel ad absoluenda tributa cogi, neque debere illos vt Dominos recognoscere, quia populus ille sub peculiari Dei regimine susceptus erat. Et ideo fortasse postea etiam Apostoli, & Christiani in principio de hoc errore suspecti fuerunt gentibus, vt ex Iustino Apolog. 2. & Clement. Alexandr. libro quarto Stromat. accipi potest, & latius cap. 3. dicam. Quod si Iudas ille absolutè de omnibus hominibus, & Principibus humanis loquutus est, fundari fortè potuit in naturali hominis dignitate. Nam homo factus ad imaginem DEI, sui iuris, solique DEO subditus creatus est, & ideo, non videtur posse iustè in alicuius hominis seruitutem, vel subiectionem redigi; ergo non potest vnus homo iustè compelli, vt alium tanquam Principem, & Dominum temporalem recognoscat: ac subinde Principatus politicus, qui hunc dominatum vsurpat, nec legitimus, nec à Deo est. 2.

3. Nihilominus veritas Catholica est, politicum Principatum debito modo introductum, iustum, & legitimum esse. Dico, *debito modo introductum*, vt excludam potestatem per tyrannidem vsurpatam, quia de illa constat, esse violentiam iniquam, non veram, & iustam potestatem, cùm iusto titulo dominij careat: quis autem hic titulus iustus sit, capite sequenti attingam.

1. Assertio Principatus politicus debito modo introductus

attingam. Sic ergo explicata dicta resolutio habetur expresse in sacra Scriptura Prouerbior. 29. *Rex iustus erigit terram*, & iterum, *Rex qui iudicat in veritate pauperes, thronus eius in æternum firmabitur*, Sapien. 6. *Rex sapiens stabilimentum popu'i est*. In his enim locis, & similibus aperte supponitur, temporales Reges esse veros, ac legitimos Principes, seu Dominos. Et ideo Petrus 1. canonic. cap. 2. præcipit, *subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum siue Regi tanquam præcellenti*, &c. Et infrà. *Regem honorificate*, & Paulus ad Roman. 13. *omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*. Et intra. *Non solùm propter iram, sed etiam propter conſcientiam*, non tenetur autem aliquis propter conscientiam obedire, nisi legitimam potestatem ad præcipiendum habenti. Præterea ex Patribus docuerunt veritatem hanc Clemens libro quarto, Constitut. cap. 12. dicens, *estote subiecti omni Regi, & potestati in ijs, quæ Deo placent tanquam ministris Dei, & impiorum iudicibus*. Et vlterius, *exhibete eis omnem metum debitum, omne vectigal, omne tributū*, &c. Et concludit. *Hæc enim est Dei lex*. Idem habet libro 7. cap 17. & Basilius in Moralib. regul. 79. vbi etiam adducit illud ad Titum 3. *Admone illos principatibus, & potestatibus subditos esse*. Hieronymus epistol. 4. post med. Vbi exemplis etiam ex brutis animalibus sumptis, id confirmat dicens, *etiam muta animalia, & ferarum greges ductores sequuntur suos. In apibus principes sunt, grues vnum sequuntur ordine literato, Imperator vnus, iudex vnus prouinciæ*, &c. Et sumpsisse videtur ex Cypriano lib. de Idolorum vanitate.

4. *Ratio. probatur assertio.* Atque ex his testimonijs colligi in primis potest ratio huius veritatis, quæ ex necessitate huius principatus, & potestatis eius, & consequenter ex fine illius, qui est conseruatio humanæ, ac ciuilis reipublicæ sumitur. Homo enim natura sua propensus est ad ciuilem societatem, eaque ad conuenientem huius vitæ conseruationem maximè indiget, vt rectè Aristoteles docuit 1. Politicorum cap. 1. & 2. quod etiam à Deo esse sic ordinatum ad conciliandam inter homines concordiam, & charitatem longo discursu expendit Chrysostom. homil 34. in 1. ad Corinth. Non potest autem communitas hominum sine iustitia, & pace conseruari, neque iustitia, & pax sine gubernatore, qui potestatem præcipiendi, & coercendi habeat, seruari possunt; ergo in humana ciuitate necessarius est Princeps politicus, qui illam in officio contineat. Propter quod dicitur Prouerb. 11. *Vbi non est gubernator, populus corruet*. Et Ecclesiast. 10 additur, *Væ tibi terra, cuius Rex puer est*, quia non satis est, habere Principem, nisi sit etiam aptus ad gubernandum. Et ideò in pœnam comminatur Deus Isaiæ tertio. *Dabo pueros Principes eorum, & effœminati dominabuntur eis*. Cū ergo humana natura non possit esse destituta medijs ad suam conseruationem necessarijs dubitari non potest, quin ex natura rei, & attento iure, & iustitia naturali, possit esse Princeps politicus in ciuili societate habens in eam legitimam, & sufficientem potestatem. De quo discursu videri potest Augustin. lib. Propos. in epist. ad Roman. prop. 72. quem imitatur Anselm. Roman 13 & ibidem Primas & Laur. Iustin. de Triumphali Christi. agon. cap. 12.

5. Potestque idem declarari naturali exemplo corporis humani, quod sine capite conseruari non posset. Est enim humana respublica ad modum vnius corporis, quod sine varijs ministris, & ordinibus personarum, quæ sint instar plurium membrorum, subsistere non potest. Vnde multò minùs conseruari poterit sine gubernatore, & Principe, ad quem totius corporis commune bonum procurare pertineat. Idem explicari potest exemplis ab arte (vt ita dicam) desumptis, vt est de naui, quam necesse est perire, si gubernator desit. Item de exercitu, si desit dux, & similibus. Atque huc etiam tendunt exempla ex alijs animantibus è Cypriano, & Hieronymo desumpta. Quibus (quod notandum est) non solum intendunt concludere, necessarium esse Principem in republica, sed etiam vnum tantum esse debere, *Nunquam enim regni societas* (dixit Cyprianus) *aut cum fide cœpit, aut sine cruore desijt*. Loquuntur autem de supremo Principatu, nam sub illo esse possunt plures gubernatores in diuersis prouinciæ partibus; necesse est autem, vt omnes vni subordinentur, in quo sit suprema potestas. Nam si plures essent nec inter se nec alteri subordinati, fieri nullo modo posset, vt vnitas, seu concordia, & obedientia cum iustitia, & pace conseruarentur, vt per se satis notum est. Intelligendum verò etiam hoc est de vno Principe, non quoad personam propriam, sed quoad potestatem & consequenter quoad personam aut veram, aut mysticam, seu politicam: nam ad regimen, & conseruationem ciuilis societatis humanæ non est absolutè necessarius vnus Monarcha (sunt enim alij modi regiminum sufficientes, licet fortasse non ita perfecti, vt infra attingemus) & ideò cum de vno Principatu politico loquimur, vnum tribunal, seu potestatem vnam intelligimus siue illa in vna naturali persona, siue in vno Consilio, seu congregatione plurium tanquam in vna persona ficta, vt in vno capite existat. *Ad Principatum politicum vnū caput mysticum sufficit.*

6. *2. Assertio. Potestas politici Principis à Deo dimanat.* Præter rationem sumptam ex fine, & ex necessitate huius potestatis, iustitiam eius ex illius origine ostendere necesse est. Propter quod addimus, Principem politicum potestatem suam à Deo ipso recipere. Quod etiam absolutè loquendo, de fide est: nam expresse Paul: pro ratione obedientiæ debitæ tali Principi, adiunxit, *Non est enim potestas, nisi a Deo, quæ autem sunt à Deo, ordinatæ sunt*. Et infra, *Dei enim minister est*, & Prouerb. 8. dicit diuina sapientia, *Per me Reges regnant*. & Sapient. 6. *Audite Reges*, &c. *quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtus ab Altissimo*. Et ita 3. Reg. 10. de Rege Salomone dicitur, *Sit Dominus Deus tuus benedictus, cui compla. uisti, & posuit te supe thronum Israel*. & Daniel. cap. 2. ad Nabuchodonosor dixit, *Deus cœli regnum, & fortitudinem, & imperium dedit tibi*. Et idem sumitur ex Ieremia 27. Eadem est communis doctrina Patrum exponentium prædicta loca Pauli, præsertim Chrysost. hom 23. & Origen. lib. 9. epist. ad Roman. & Oecumen. ibidem, qui ait, *Quia æqualitas in omnibus seditiosa res erat, ideò Deus potestatem adiunxit*. Hom. in Psal. 148. circa verba illa, *Reges terræ omnes populi, Principes, & omnes iudices terræ*, inter alia dicit, *fuisse opus Dei prouidentia in eos, qui magistratus gerunt, & in eos, qui illis parent, vniuersum diuisisse*. Nazianzen. orat. 17. & Epiphan. contra Archontic. & hæres. 40. vbi inter alia de potestate Principis ait; *Non aliunde est, sed ex Deo*, & Isidor. Pelusiota lib. 2. epist. 206 imperium à Deo formatum, atque institutum dicit, & Theophilus Antiochen. lib. 1. ad Autolyc. *Deum (inquit) non Cæsarem adorabo, sciens Cæsarem ab ipso esse ordinatum*, & infra dixit, Regem, siue Cæsarem esse honorandum, & pro illo ad Deum esse orandum, *Nam regnum* ait) *seu imperium, rerumq; administratio ipsi à Deo commissa, seu demandata est*. Idem latè docet Irenæ. lib. 5. contra hæres. cap. 24. vbi loca Scripturæ, præsertim Pauli in hunc sensum exponit, & alias interpretationes refellit, & optimè Tertullian. libro ad Scapulam cap. 2. *Christianus nullius est hostis, nedum Imperatoris, quem sciens à Deo suo constitui, necesse est, vt & ipsum diligat, & reuereatur, & honoret, & saluum esse velit*. Denique Augustin. libro 5, de Ciuit. cap. 21 *Non tribuamus* (inquit) *dandi regni, & imperij potestatem, nisi Deo vero*, &c. Idemque confirmant Patres in priori assertione allegati, & alij, quos in sequenti capite referam. *Rom. 13.*

Ratio

7\. *Ratio assertionis.* Ratio huius assertionis multum pendet ex modo, quo credendum est, Deum dare huiusmodi principatum, seu potestatem, quod sequenti capit. tractandum est. Et ideò nunc breuiter probatur, primò quia omnia, quæ sunt de iure naturæ; sunt à Deo vt authore naturæ; sed principatus politicus est de iure naturæ: ergo est à Deo vt authore naturæ. Et ita hæc assertio fundatur in præcedente: nam cùm hic principatus iustus, & legitimus sit, non potest non esse consentaneus iuri naturali, & cùm sit necessarius ad conseruationem humanæ societatis, quam ipsa humana natura appetit, etiam hoc titulo est ex iure naturali talem potestatem exigente: igitur sicut Deus, qui est author naturæ, est etiam author iuris naturalis, ita etiam est author huius primatus, & potestatis. Nam, vt Philosophus dixit, qui dat formam, dat ea, quæ consequuntur ad ipsam. Deinde potest eadem illatio fieri hoc modo, quia omne bonum dimanat à DEO vt à principali authore, iuxta illud Iacobi 1. *Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est*, sed principatus politicus est bonus, & honestus, vt ostensum est; ergo est à Deo. Denique hac ratione terreni Reges ministri Dei vocantur in Scriptura, vt vidimus; ergo eorum potestas ministerialis est respectu DEI; ergo ipse est principalis author huius regiminis. Declaratur autem maximè ex potestate, quam Princeps politicus habet ad vindictam de malis sumendam, & illos vita priuando, si oportuerit: nam hoc sine diuino nutu fieri non potuisset, cum solus Deus sit Dominus vitæ hominis, & hoc significauit Paul. dicens, *Non sine causa gladium portat, Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum agit.* Vnde etiam est illud August. lib. de Natura boni contra Manichæos, *etiam nocentium potestas non est nisi à Deo*, & citat illud *per me Reges regnant*, & similia.

8\. *Diluitur fundamentum erroris in principio.* Atque hinc facile patet responsio ad fundamentum contrarij erroris intellecti in posteriori sensu supra declarato, in quo est propositæ veritati catholicæ contrarius. Quamuis enim homo liber creatus sit, non tamen sine capacitate, & aptitudine, vt multa causa, & rationi consentanea possit alteri homini subijci, imò subiectio aliqua est homini naturalis, vel supposito naturali modo generationis, vt est subiectio filij ad patrem, vel supposito aliquo pacto, vt est subiectio vxoris ad virum. Sic ergo, supposita societate ciuili, subiectio singularum personarum ad publicam potestatem, seu principatum politicum naturalis est, tanquam consentanea rectæ rationi naturali, & ad conuenientem humanæ naturæ conseruationem necessaria. Et ideò neque conditioni hominis hæc subiectio repugnat, neque etiam in aliquam Dei iniuriam redundat, quia licet Princeps politicus in gradu suo sit Rex, legislator, & Dominus, longè tamen diuerso, & inferiori modo, quàm Deus. Nam de homine solùm per participationem quandam tanquam de ministro Dei hæc dicuntur; soli autem Deo per essentiam, & principaliter conueniunt. Quòd si error ille in priori sensu intelligitur, non opponitur assertioni catholicæ à nobis propositæ, quia licet Iudaicus populus ex peculiari Dei priuilegio esset exemptus, ne iure Principibus ethnicis subiici posset, nihilominus in ipsa Iudæorum republica legitimus principatus politicus inueniri potuit, sicut re vera suis temporibus fuit, & similiter in alijs regnis, & prouincijs gentium esset idem principatus, & in vnoquoque Principe supremo esset similis potestas in populos sibi subiectos. Veruntamen etiam in illo sensu non habuit sententia illa fundamentum solidum: non vacat autem nunc, illud expendere, neque etiam examinare, an Iudæi iure, & legitimè, vel per iniuriam, & tyrannidem fuerint Romanis subiecti, & ad soluendum Imperatori tributum coacti; nam huiusmodi quæstiones nihil ad præsens institutum referunt.

CAPVT II.

Vtrum Principatus politicus immediatè à DEO sit, seu ex diuina institutione.

1\. *Principatum politicum immediatè à Deo esse opinatur Iacob. Rex. In Præfat. pag. 140.* QVæstio tractata in præcedenti capite, propter hanc, quam nunc propono, declarata est: in illa enim nulla est nobis contentio cum Rege Angliæ: sed necessariò præmittenda fuit, vt hæc possit intelligi. In qua Rex serenissimus non solùm nouo, & singulari modo opinatur, sed etiam acriter inuehitur in Cardinalem Bellarm. eo quòd asserneit, *Non Regibus authoritatem à Deo immediate perinde, ac Pontificibus esse concessam.* Asserit ergo ipse, Regem non à populo, sed immediatè à Deo suam potestatem habere, suam verò sententiam quibusdam argumentis, & exemplis suadere conatur, quorum efficaciam in sequenti capite expendemus.

2\. Sed quanquam controuersia hæc ad fidei dogmata directe non pertineat (nihil enim ex diuina Scriptura aut Patrum traditione in illa definitum ostendi potest) nihilominus diligenter tractanda, & explicanda est. Tum quia potest esse occasio errandi in alijs dogmatibus. Tum etiam quia prædicta Regis sententia: prout ab ipso asseritur, & intenditur: noua, & singularis est, & ad exaggerandam temporalem potestatem, & spiritualem extenuandam videtur inuenta. Tum denique quia sententiam, & Illustriss. Bellarmini antiquam, receptam, veram, ac necessariam esse censemus: *Quæ requirantur, vt aliqua potestas immediatè à Deo concedatur.* Quod vt ostendamus declarare prius oportet, quid sit, potestatem aliquam esse immediate à Deo, seu (quod perinde est) Deum esse immediatam causam, & authorem alicuius potestatis. In primis enim requiritur, vt Deus sit causa proxima; sua voluntate conferens talem potestatem. Non n. satis est, vt Deus tanquam prima causa, & vniuersalis potestatem tribuat: nam licet illo etiam modo possit Deus aliquo modo dici immediate efficere, vel donare, quidquid ab ipso tanquam à prima causa pendet, siue ratione proximæ virtutis, siue vt immediatum suppositum, vt Philosophi distinguunt: nihilominus hic modus immediatæ effectionis in præsenti non satis est. Quia nulla est potestas, quæ hoc modo non sit à Deo, vt à prima causa, ac proinde immediate in illo genere; atque ita potestas etiam data immediate ab hominibus à Rege, vel Pontifice, datur etiam à Deo vt prima causa immediate influente in illum effectum, & in actum voluntatis creatæ, per quam proximè donatur. At verò talis potestas non dicitur simpliciter esse immediate à Deo, sed solùm secundum quid: nam proxime ab homine datur, & ab illo pendet. Tunc ergo dicitur potestas absolute data immediate à Deo, quando solus Deus per voluntatem suam est causa proxima, & per se donans talem potestatem, & hoc modo in præsenti loquimur: alioquin friuola, & inutilis esset disputatio.

3\. Imo vlterius duos modos distinguere oportet, quibus Deus potest, & solet immediate, id est, sola sua potentia, & voluntate, aliquam potestatem conferre. Vnus modus est, dando potestatem, vt ex natura rei necessariò connexam cum aliqua natura rei, quam Deus ipse condit, quod in Physicis facultatibus facile potest considerari: nam Deus creando animam dat illi immediate intellectum, & voluntatem, quia licet huiusmodi potentiæ ex anima ipsa naturaliter fluant,

tamen quia solus Deus animam immediate creat dicitur etiam immediate conferre potentias, quæ illam consequuntur. Idem ergo est seruata proportione in morali potestate, nam potestas patris in filium moralis est, & à Deo ipso vt authore naturæ immediate cõfertur, non vt peculiare donum à natura omninò distinctum, sed vt necessariò consequens illam, supposito generationis fundamento: sicut è contrario subiectio filij ad Patrem naturalis est; & à DEO immediate, non ex peculiari institutione addita naturæ, sed vt necessariò consequens ad talem naturam rationalem sic productam. Alio modo datur à Deo immediate potestas per se (vt ita dicam) & peculiari donatione, non vt necessariò connexa cum alicuius rei creatione: sed vt voluntariè à Deo superaddita alicui naturæ, vel personæ. Cuiusmodi possumus exempla quasi physica, & moralia adhibere: nam potestas proxima faciendi miracula quasi physica est, & tamen Deus illam immediate confert, cui vult, non ex aliquo debito, sed ex consilio voluntatis suæ. Potestas quoque iurisdictionis, Petro verbi gratia data moralis fuit, & tamen Deus illam immediate, directe ac per se contulit. Ratio autem distinctionis non est alia, nisi quia potestates ipsæ possunt esse diuersarum rationum, vel ordinum, & Deus potens est ad operandum, & connaturali, & præter, vel supernaturali modo.

4. Quamobrem cùm Rex adstruat, Deum immediate dare Regibus principatum, & potestatem temporalem, videndum est, an illa assertio aliquo ex prædictis modis vera esse possit. Prius verò declarandum est subiectum, cui dicitur DEVS immediate dare hanc potestatem, & ad quod, vel quale regimen illam dare censeatur. Nam hæc potestas considerari potest, vel prout est, seu esse potest, in toto corpore politico communitatis, seu ciuitatis humanæ, vel prout in his, aut illis membris eiusdem communitatis existit, vel existere potest. Item considerari potest eadem potestas vel præcise, & abstracte, vel ad certam speciem politicæ gubernationis determinata. Nam (vt est moralis doctrina Philosophis communis) triplex potest esse regimen reipublicæ humanæ, Monarchicum vnius Principis supremi, qui sit vna singularis persona, Aristocraticum vnius supremi Concilij, seu tribunalis ex pluribus optimatibus coacti, & Democraticum, per totius populi suffragia, qui tres modi simplices sunt, ex illis autem possunt alij componi, qui vel duos illorum, vel etiam omnes participent, quæ gubernationes mistæ solent appellari. Potest igitur principatus politicus, vel per se, & præcisè considerari, vt potestas quædam suprema regendi ciuiliter rempublicam, abstrahendo ab hoc, vel illo modo regiminis tam simplici, quàm mixto, vel prout determinatus ad aliquam regiminis speciem ex his, quas numerauimus. Quibus sic propositis, & distinctis sine vlla prorsus ambiguitate, euidentique ratione statui potest quomodo Principatus politicus sit immediate à Deo, & nihilominus Regibus & senatibus supremis non à Deo immediatè, sed ab hominibus commendatus sit.

5. *Suprema potestas ciuilis soli communitati perfectæ immediatè à Deo confertur.*

Primò enim suprema potestas ciuilis per se spectata immediatè quidem data est à DEO hominibus in ciuitatem, seu perfectam communitatem politicam congregatis, non quidem ex peculiari, & quasi positiua institutione, vel donatione omnino distincta à productione talis naturæ, sed per naturalem consequutionem ex vi primæ creationis eius, ideoque ex vi talis donationis non est hæc potestas in vna persona, neque in peculiari congregatione multarum, sed in toto perfecto populo, seu corpore communitatis. Hæc resolutio quoad omnes partes communis est, non solum Theologorum, sed etiam Iurisperitorum, quos statim referam. Nunc ratione ostendo singulas partes. *Probatur prior assertionis pars primo.* Primam quidem, & secundam, quia hæc potestas politica naturalis est: quia nulla etiam interueniente supernaturali reuelatione, aut fide, ex dictamine rationis naturalis agnosceretur hæc potestas in humana republica, vt illius conseruationi, & æquitati omnino necessaria: signum igitur est, esse in tali communitate vt proprietatem consequentem naturam, seu creationem, & naturalem ipsius institutionem. Nam si præter hanc esset necessaria specialis Dei donatio, & concessio non connexa cum natura, non posset sola naturali ratione de illa constare, sed opus esset, vt per reuelationem hominibus manifestaretur, vt de illa certi esse possent, quod tamen falsum est, vt ex dictis constat.

6. Quòd autem saltem hoc modo necessariò dicendum sit, hanc potestatem esse immediate à Deo, facilè ex eisdem principijs concluditur, quia quæ consequuntur naturam, immediatè dantur à proprio, & immediato authore eiusdem naturæ, vt declaratum; *Probatur secundò.* sed hæc potestas est proprietas quædam consequens humanam naturam, vt in vnum politicum corpus congregatam, vt etiam ostensum est; ergo datur immediatè à Deo, vt est author, & prouisor talis naturæ. Deinde probari hoc potest, quia hæc potestas est à Deo, vt capite præcedenti probatum est, & respectu talis communitatis non intercedit medium (vt sic dicam) inter Deum & ipsam, per quod tribuatur. Nam eo ipso, quod homines in corpus vnius ciuitatis, vel reipublicæ congregantur, sine interuentu alicuius creatæ voluntatis resultat in illa communitate talis potestas, cum tanta necessitate, vt non possit per voluntatem humanam impediri; signum proinde est, esse immediatè à Deo, interueniente solùm illa naturali resultantia, seu consequutione ex natura, & dictamine rationis naturalis ostendentis potiùs, quam eiusmodi potestatem exhibentis. Neque immediatam emanationem huius potestatis à Deo hoc modo declaratam, negauit vnquam Cardinalis Bellarmin. sed illam potius supposuit, quia non inter populum, & Deum medium posuit, sed inter Regem, & Deum voluit populum esse medium, per quod Rex talem accipit potestatem, quod longè diuersum est, vt iam declarabitur.

7. *Altera pars assertionis ostenditur.* Atque hinc euidens etiam est (quod in vltima parte assertionis dicebamus) potestatem hanc præcise spectatam, vt est ab authore naturæ quasi per naturalem consequutionem, non esse in vna persona, neq; in aliqua peculiari communitate, siue optimatum, siue quorumcumque ex populo, quia ex natura rei solum est hæc potestas in communitate, quatenus ad illius conseruationem necessaria est, & quatenus per dictamen rationis naturalis ostendi potest; sed ratio naturalis solum ostendit, esse necessariam in tota communitate, & non in vna persona, vel senatu; ergo prout est immediatè à Deo, solum intelligitur esse in tota communitate, non in aliqua parte eius. Quod intelligo de parte communitatis non solum indiuiduè, seu materialiter (vt sic dicam) designata, sed etiam formaliter, seu indeterminatè, aut vagè concepta, id est, non est immediatè in vna certa persona, verbi gratia Adamo, Iacobo, vel Philippo, neque etiam ex natura rei postulat esse in vna singulari persona, & idem est cum proportione de senatu, siue spectetur materialiter vt constans ex talibus personis, siue formaliter, vt est congregatio ex tali, vel tanto personarum numero. Et ratio manifesta, quia ex vi rationis naturalis nulla potest excogitari ratio, cur hæc

potestas

testas determinetur ad vnam personam, vel ad certum numerum personarum intra totam communitatem magis, quam ad alium; ergo ex vi naturalis concessionis solum est immediatè in communitate. Declaratur denique quia ex vi solius rationis naturalis non determinatur Principatus politicus ad Monarchiam, vel Aristocratiam, simplicem, vel mistam, quia nulla est ratio, quæ definitum modum regiminis necessarium esse contineat. Quod vsus ipse confirmat: nam propterea diuersæ prouinciæ vel nationes, diuersos etiam gubernationis modos elegerunt, & nulla illarum contra rationem naturalem, aut contra immediatam Dei institutionem operatur. Quare signum est, potestatem politicam non esse à Deo immediatè donatam vni personæ, Principi, Regi, aut Imperatori, alioqui illa esset Monarchia immediatè à Deo constituta: vel vni, vel alicui particulari senatui, aut particulari congregationi paucorum Principum, alioqui illa esset Aristocratia à Deo immediatè instituta, idemque argumentum de quacunque mista gubernatione fieri poterit.

4. *Obiectio.* Dices: si hæc ratio efficax esset, etiam probaret, Deum non dedisse immediatè toti communitati hanc politicam potestatem, quia aliàs Democratia esset immediatè ex diuina institutione, sicut de Monarchia, & Aristocratia nos inferebamus. At hoc non minus est falsum & absurdum in Democratia, quàm in alijs speciebus regiminum, tum quia sicut ratio naturalis non determinat, vt necessariam, Monarchiam, vel Aristocratiam, ita nec Democratiam; imò multò minus istam quia oìm imperfectissima est, vt Aristot. testatur, & est per se euidens. Tum etiam quia si illa institutio esset diuina, non posset per homines immutari.

Solutio. Respondetur, negando primam illationem, nam potius ex eo quod hæc potestas non est data à Deo instituente Monarchiam, vel aristocratiam, necessario cōcluditur datum fuisse toti communitati, quia non relinquitur aliud subiectum humanum, vt sic dicam, cui dari potuerit. Ad alteram verò illationem, scilicet, hinc sequi, democratiam esse ex diuina institutione, respondemus, si hoc intelligatur de institutione positiua, negandam esse consecutionem: si verò intelligatur de institutione quasi naturali, sine vllo inconuenienti admitti posse, & debere. Est enim valde notanda differentia inter has species politicæ gubernationis, nam Monarchia, & aristocratia introduci non potuerunt sine positiua institutione diuina vel humana, quia sola naturalis ratio nudè sumpta non determinat aliquam ex dictis specieb. vt necessariam, sicut dixi: vnde cùm in humana natura per se spectata absque fide, seu reuelatione diuina nō habeat locum positiua institutio, de illis specieb. necessariò concluditur, non esse immediatè à Deo. At verò democratia esse posset absque institutione positiua, ex sola naturali institutione, seu dimanatione cum sola negatione nouæ, seu positiuæ institutionis, quia ipsa ratio naturalis dictat, potestatem politicam supremam naturaliter sequi ex humana cōmunitate perfecta, & ex vi eiusdem rationis ad totam communitatem pertinere, nisi per nouam institutionem in alium transferatur, quia ex vi rationis neque alia determinatio locum habet, neque immutabilior postulatur.

5. Quocirca potestas hæc, prout à Deo immediatè datur communitati, iuxta modum loquendi Iurisperitorum, dici potest de iure naturali negatiuè, non positiuè, vel potius de iure naturali concedente, non simpliciter præcipiente. Quia nimirum ius naturale dat quidem per se, & immediatè hanc potestatem communitati, [illegible] tamen absolutè præcipit, vt in illa semper [illegible] per illam talis potestas immediatè exerceatur, sed solum quidiu eadem communitas aliud non decreuerit, vel etiam ab aliquo potestatem habente mutatio legitimè facta non fuerit. Exemplum est de libertate hominis, quæ seruituti opponitur, est enim de iure naturali, quia ex vi solius naturalis iuris homo nascitur liber, nec potest sine legitimo aliquo titulo in seruitutem redigi, ius autem naturæ non præcipit, omnem hominem semper manere liberum, seu (quod perinde est) non simpliciter prohibet, hominem in seruitutem redigi, sed solum, vt id non fiat vel sine libero illius consensu, vel sine iusto titulo, & potestate. Sic ergo perfecta communitas ciuilis iure naturæ libera est, & nulli homini extra se subijcitur, tota verò ipsa habet in se potestatem, quæ si non mutaretur, democratica esset, & nihilominus, vel ipsa volente, vel ab alio habente potestatem, & titulum iustum, potest tali potestate priuari, & in aliquam personam, vel senatum transferri.

Ex quibus tandem concluditur, nullum Regem, vel Monarcham habere, vel habuisse (secundum ordinariam legem) immediatè à Deo, vel ex diuina institutione politicum principatum, sed mediante humana voluntate, & institutione. Hoc est *egregiū Theologiæ axioma*, non per irrisionem, vt Rex protulit, sed verè, quia rectè intellectum verissimum est, & ad intelligendos fines, & limites ciuilis potestatis maximè necessarium. Non est autem nouum, aut à Cardinali Bellarmino inuentum, vt prædictus Rex illi attribuere videtur: nam multò antea illud docuit Cardinalis Caietanus in Apologia, seu tractatu secundo. de Authoritat. Papæ p. 2. capit. 10. & Castr. lib. 1. de Leg. pœnal. cap. 1. & Dried. libro 1. de Libertat. Christ. cap. 19. & Victor. in Relect. de Potestat. ciuil. numero 8. & sequentib. & sumitur ex eodem in relect. 2. de Potestat. Ecclesiast. conclus. 3. & ad 1. Soto libro 4. de Iustit. quæst. 2. articul. 1. in discursu conclusionis 1. & latiùs q. 4. artic. 1 quos secutus est Ludouic. Molina tractatu 2. de Iustit. disputat. 21 Et insinuat D. Thom. 1. 2. quæst. 90. artic. 3. & q. 97. artic. 3. & clarius 2. 2. quæst. 10. articulo 10. Nec solum à Theologis, sed etiam à Iurisperitis doctrina hæc tradita est communiter in l. 3. ff. de Constitut. Princip. & in l. 2. ff. de Origin. iuris, & ex Modernis, à Nauarro in capit. *Nouit.* de Iudicijs, notab. 3. præsertim numero 41. & 85. & 94. & numer. 112. & sequentib. vsque ad 121 & num. 147. Couarruuias in Practicis quæstionibus cap. 1. num. 6. qui alios etiam referunt. 1 *Nullus principatus politicus est immediatè à Deo.*

Præterea sumi potest hæc veritas ex Sanctis Patribus, primò, quia sæpe asserunt, hominem à Deo fuisse creatum ingenuum, & liberum, solumque accepisse à Deo immediatè potestatem dominandi brutis animalibus, & inferioribus rebus; dominium autem hominum in homines per humanam voluntatem, propter peccatum, aut aduersitatem aliquam fuisse introductum. Quod tradidit Ambrosius ad Coloss. 3. in fine, & latius Augustin. 19. de Ciuit. cap. 15. & lib. Quæstion. in Genes. quæst. 153. & Gregorius libro 21. Moral. cap. 10. alias 11. & in Pastorali p. 2. cap. 6. Quod enim illi de libertate vniuscuiusq; hominis, & seruitute illi opposita dicunt, eadem ratione in persona mista, seu ficta vnius communitatis, seu ciuitatis humanæ verum habet. Nam prout à Deo immediatè regitur iure naturæ libera est, & sui iuris, quæ libertas non excludit, sed includit potius potestatem regendi se ipsam, & imperandi membris suis, excludit autem subiectionem ad alium hominem, quantū est ex vi solius naturalis iuris, quia nulli hominum dedit Deus immediatè talem potestatem: donec per institutionem, vel electionem humanam in aliquem transferatur. Deinde hoc egregiè confirmat sententia Au- 11. *Ex Patribus confirmatur assertio.*

gustini libro tertio. Confess. cap. 8. dicentis, *Generale pactum est societatis humanæ, obedire Regibus suis.* Nam per hæc verba significat, Regium principatum, & obedientiam illi debitam fundamentum habere in pacto societatis humanæ, ac subinde non esse ex immediata institutione Dei, nam humanum pactum humana contrahitur voluntate.

12. Et fortasse hoc pactum nomine *legis Regiæ* significatur in l. 1. ff. de Constitut. Princip. vbi Vlpianus ait, ideò Principis placitum legis habere vigorem, *quia lege Regia, quæ de imperio eius lata est, populus ei & in eum omne suum imperium, & potestatem transtulerit.* Quæ verba probauit, & transcripsit Iustinian. Imperat. in §. *Sed & quod Principi*, institut. de iure natur. gentili & ciuili: illa enim lex non dicitur Regia, quia ab aliquo Rege lata sit, sed quia de imperio Regis lata est, vt in eadem l. 1. dicitur, vbi etiam significatur, constitutam esse à populo creante, & instituente Regis dignitatem, transferendo in illum suam potestatem, vt ibi etiam Glossæ & Doctores exponunt. Non potuit autem illa lex ferri per modum solius præcepti, cum per illam populus se abdicauerit à suprema iuris dicendi potestate: ergo intelligi debet constituta per modum pacti, quo populus in principem transtulit potestatem sub onere, & obligatione gerendi curam reipublicæ, & iustitiam administrandi, & Princeps tam potestatem, quam conditionem acceptauit: ex quo pacto firma, & stabilis permansit lex Regia, seu de Regali potestate: non ergo immediate à DEO, sed à populo Reges hanc habent potestatem. Vnde etiam dicitur in l. 2. § *Nouißimè*, ff. de Origin. iuris, *quia Senatus non omnes prouincias propè regere poterat, constituto Principe, datum esse ei ius, vt quod constituisset, ratum esset.*

13. *Ratione probatur conclusio.* Ratio autem assertionis ex dictis facile colligitur: nam illa potestas dicitur esse in aliquo immediate à DEO, quæ vel per solam DEI voluntatem, vel ex vi solius rationis naturalis, aut alicuius diuinæ institutionis ad illud peruenit, sed potestas, de qua tractamus, nullo ex his modis data est Regibus à Deo, loquendo secundum ordinariam legem, quia nec per specialem voluntatem Dei immediate data est (talis enim voluntas Dei nec reuelata, nec nota facta est hominibus) neque etiam solum ius naturale per se dictat, hanc potestatem debere esse in Regibus, vt ostensum est: institutio denique seu determinatio, aut translatio huius potestatis ad Reges non à Deo immediate facta est, vt ex vsu ipso constat. Item quia alias talis institutio immutabilis esset, & omnes mutatio in ea facta per homines fuisset iniqua: imò omnes ciuitates, regna, vel respublicæ deberent eandem institutionem seruare, quia non est maior ratio de vna, quam de alia, neque vna magis accepit ex diuina reuelatione talem institutionem, quam alia. Est ergo hæc humana institutio; quia per homines immediate facta: ergo per homines immediate datur potestas Regibus, quorum dignitas per illam institutionem creata est. Mediatè autem dicitur Deus dare hanc potestatem Regibus, tum quia immediatè dedit illam populo, qui in Regem illam transtulit, tum quia Deus huic etiam translationi proxime à populo factæ, consentit, & cooperatur tanquam prima, & vniuersalis causa, tum deniq; quia illam approbat, & seruari vult. Sicut etiam lex humana immediate quidem obligat ex voluntate Principis humani ferentis illam, mediatè verò etiam obligat ex vi volentis Dei voluntatis, vt legitimis Principibus obediatur, iuxta illud Petri, *Subiecti estote*, &c. *quia sic est voluntas Dei.*

14. Potest denique hoc exemplo dominij humani circa res inferiores declarari. Simpliciter enim loquendo, omnes res, quarum homines habent dominium, ipsis à Deo donatæ sunt, non tamen eodem modo. Nam immediate non dedit Deus (ordinarie loquor) alicui homini proprium, & peculiare dominium alicuius rei, sed immediate omnia fecit communia, priuata autem dominia partim iure gentium, partim iure ciuili introducta sunt: & nihilominus illa etiam priuata dominia sunt mediate à Deo: tum quia ducunt originem ex prima donatione Dei, tum etiam quia per suam generalem prouidentiam ad illa concurrit, dum denique quia illa seruari vult, postquam sunt constituta. Sicque dixit Augustinus tractatu 6. in Ioan. in fine. *Vnde quisq; poßidet, quod poßidet, nonne iure humano? nam iure diuino Domini est terra, & plenitudo eius*, iure tamen humano dicitur, *hæc villa mea est, hæc domus mea, hic seruus meus est.* Et infra concludit. *Ipsa iura humana per Imperatores, & Reges sæculi Deus distribuit generi humano.* Ita ergo proportione seruata, Deus est, qui distribuit regna, & Principatus politicos, sed per homines, seu consensus populorum, vel aliam similem institutionem humanam.

Dicet verò fortasse aliquis, hoc discursu solùm probari, potestatem Regis non dari à Deo alicui personæ sine interuentu voluntatis, vel actionis humanæ, id tamen non satis esse, vt non detur immediate à Deo, nam etiam dignitas Apostolica data est Matthiæ mediante actione aliorum Apostolorum, & nihilominus data illi est immediate à Deo, & similiter Summus Pontifex à Cardinalibus eligitur, & tamen immediate à Deo accipit potestatem. Et similiter qui succedit in maioratu per generationem à proximo parente ius illud tandem consequitur, & nihilominus immediatè censetur habere illa bona à primo institutore maioratus, quia ex vi solius voluntatis eius, etiamsi proximus parens maximè nolit, maioratum consequitur. Sic ergo licet temporales Reges per successionem dignitatem Regiam obtineant, à Deo immediate illam recipiunt ex vi primæ institutionis. 15. *Obiectio.*

Verumtamen hæc obiectio non eneruat, sed confirmat potiùs discursum factum, tum quia exempla non sunt similia, tum etiam quia non asseruimus, quamcumque interpositam hominis voluntatem, vel actionem sufficere, vt potestatis donatio à Deo immediatè non sit, sed solum id fuit dictum de peculiari mutatione, & translatione facta per nouam institutionem humanam. Duobus itaque modis potest actio, aut voluntas humana interuenire in collatione potestatis à Deo ipso ducentis originem, primò solùm designando, vel constituendo personam, quæ succedat in dignitate à DEO instituta, eodem prorsus modo, quo instituta est, & sine authoritate, vel potestate illam mutandi, augendi, vel minuendi. Atque hic modus quoad Pontificiam dignitatem seruatus est lege veteri secundum successionem carnalem: in lege autem noua fit per legitimam electionem, qua persona designatur. De hoc ergo modo successionis verum est, nihil obstare, quominùs potestas à DEO immediate conferatur, & hoc tantum probant exempla adducta. Et ratio est, quia semper confertur potestas ex vi primæ institutionis, & solius voluntatis Dei, cuius signum est, quia integrè, & immutabiliter, prout instituta est, confertur, & quia successio etiam in eadem potestate ab eadem institutione originem habet, ideò enim in lege veteri per generationem carnalem in Pontificatu succedebatur, quia ita à Deo ipso institutum erat, nunc autem designatio personæ alio, magisque spirituali modo fit, quia Ecclesiastica traditio docet, ita esse à 16.

Christo

Christo institutum, qui modum electionis, seu designationis personæ Vicario suo definiendum commisit.

Alio ergo modo potest fieri collatio potestatis ab homine per nouam donationem vel institutionem vltra designationem personæ, & tunc etiam si talis potestas fundamentum habeat in aliqua priori donatione diuina alteri facta, nihilominus collatio illa, quæ postea fit, simpliciter est de iure humano, & non diuino, & immediate ab homine, non à DEO. Exemplum est in seruitute, nam si aliquis homo se vendat in seruum alteri, seruitus illa simpliciter est de iure humano, & potestas, quam dominus in seruum accipit, ab ipso seruo immediate data est per potestatem, & libertatem naturalem, quam ipse immediate habuit ab authore naturæ. Ita ergo est in præsenti de subiectione totius communitatis humanæ ad vnum Principem, nam immediate procedit à voluntate communitatis, & ideò immediate est ab homine, & de iure humano, licet originem trahat à potestate naturali, quam eadem communitas supra se ipsam à suo authore accepit. Et ratio clara est, quia in his, & similibus casibus nec sufficit designatio personæ, neque est separabilis à donatione vel contractu, aut quasi contractu humano, vt habeat effectum conferendi potestatem, quia sola naturalis ratio non inducit translationem potestatis ab vno homine in alium per solam designationem personæ sine consensu, & efficacia voluntatis eius, à quo potestas transferenda, seu conferenda est. Vnde intelligi non potest collatio potestatis, quæ à Deo immediate fiat, media generatione, electione, aut simili designatione humana, nisi vbi successio est ex diuina institutione positiua, potestas autem Regia non ex diuina institutione positiua, sed solum ex ratione naturali ducit originem media libera voluntate humana, & ideò necessariò est ab homine immediate conferente, & non tantum personam designante.

17. Ex hinc etiam oritur (quod est clarum indicium huius veritatis) vt hæc Regia potestas non sit æqualis in omnibus Regibus, neque cum eisdem proprietatibus duratioris, perpetuitatis, aut successionis & similibus. In quibusdam enim potestas est simpliciter Monarchiæ, in alijs verò cum mistione Aristocratiæ, seu cum dependentia ab aliquo senatu, etiam quoad suffragia decisiua, & interdum tantum in certis casibus, interdum in omnibus grauioribus: vel aliquando in multis, vel aliquando in paucioribus. Item quibusdam Regibus data est potestas non solum personæ, sed etiam eius generationi, vt sic dicam, id est, vt possint ad filios, vel nepotes dignitatem transferre: alijs verò interdum datur pro persona, & sine carnali successione, vt vno Rege mortuo, alter eligatur, sicut modo in regno Poloniæ, & in ipso imperio Romano fit: imò etiam posset Rex ad certum tempus eligi, si ita fuisset alicubi in principio introductum, quia ex natura rei hoc non repugnat. Ergo signum manifestum est, hanc esse immediatam institutionem humanam, & ideò recipere posse totam illam varietatem, quæ rationi non repugnet, & sub humano arbitrio cadere possit.

18. Atque hinc tandem fit, vt hæc Regia potestas, seu dominatio varijs modis obtineri possit, quos hic etiam adnotare oportet, vt plenius resolutio tradi a[...] gatur. Primus enim modus conferendi vni P[...] hanc potestatem, in primæua institutione, e[...] voluntarium populi consensum. Hic autem [...] varijs modis intelligi potest, vnus est, vt [...] & quasi successiuè dentur prout [...] augetur. Vt v.g. in familia Adæ, vel Abrahæ, aut alia simili in principio [...] Adamo tanquam parenti, seu paterfamilias, & postea crescente populo, potuit subiectio illa continuari, & consensus extendi ad obediendum illi etiam vt Regi, quando communitas illa cœpit esse perfecta, & fortasse multa regna (& in particulari primum regnum Romanæ ciuitatis) ita inceperunt. Et in hoc modo (si quis rectè consideret) Regia potestas, & communitas perfecta simul incipere possunt. Alius verò modus esse potest, quando communitas iam perfecta voluntate Regem eligit, in quem suam transfert potestatem, qui est modus per se maximè conueniens, & rationi consentaneus. Postquam verò hæc translatio semel facta est firma, & perpetua, tunc non est vlterius necessaria noua electio, vel nouus populi consensus, sufficit enim ille, qui in primordio regni datus est, vt ex vi illius eadem Regia dignitas, & potestas per successionem transferatur. Et hoc modo in regnis successiuis Reges etiam dici possunt habere potestatem immediatè à populo, non per nouum consensum, sed ex vi antiqui, à parentibus enim habent filij eadem regna in virtute primæ institutionis, magis quàm parentum voluntate, nam etiam si pater nolit, primogenitus succedit in regno, & ideò pater solum se habet quasi applicans, seu constituens personam, in quam eadem potestas ex vi eiusdem primi contractus transferatur.

Præter hunc autem voluntarium modum solent interdum prouinciæ, seu populi liberi inuoluntariè subijci Regibus per bellum, hoc autem contingit, & iustè, & iniustè fieri. Quando ergo bellum iustum habuit titulum, tunc reuera priuatur populus potestate, quam habebat, & princeps, qui contra illum præualuit, verum ius, & dominium talis regni acquisiuit, quia supposita iustitia belli, illa est iusta pœna. Sicut capti in iusto bello priuantur libertate à natura concessa, & efficiuntur verè serui in pœnam iustam. Et ideò supra dixi, potestatem Regiam fundari in contractu, vel quasi contractu: nam ista punitio delicti vicem contractus habet quoad effectum transferendi dominia, & potestates, ideoque æqualiter seruandus est. Sæpius verò contingit occupari aliquod regnum per bellum iniustum, quo ferè modo clariora orbis imperia amplificata fuere, & tunc quidem in principio non acquiritur regnum, nec vera potestas, cum titulus iustitiæ desit, successu verò temporis contingit, vt populus liberè consentiat, vel vt à successoribus regnum bona fide præscribatur, & tunc cessabit tyrannis, & incipiet verum dominium, & Regia potestas hæc. Atque ita semper potestas hæc aliquo humano titulo, seu per voluntatem humanam immediatè obtinetur. 19.

CAPVT III.

Fundamentis, & obiectionibus Regis Angliæ contra doctrinam superioris capitis satisfit.

DVo videntur esse præcipua fundamenta regis Iacobi, vt existimet, Reges non à populis, sed immediatè à Deo solum habere potestatem. Primum proponit, redarguendo Bellarminum, & quædam incommoda inferendo. Primum incommodum est, quia contraria sententia est, *Seditionum fundamentum, factiosis ac rebellibus auidissime arripiendum.* Quia si Princeps à populo suam potestatem haberet, *posset populus in Principem insurgere, seque in libertatem vindicare, quandocumque ipsi videretur, nimirum fretus eodem iure, & potestate, quam in Regem transtulit. Præsertim cum Bellarminus* 1. Primum [...] Regi [...] incommodum [...] seditionum.

dicat populum nunquam ita suam potestatem in Regem transferre, quin illam sibi in habitu retineat, vt in certis casibus etiam actu recipere possit. Atque eodem modo inferre posset Rex, integrum esse subditis, potestatem Principis restringere, & leges eius abrogare, & alia similia facere, quæ superioris sunt potestatis. Nam si Rex à populo habet potestatem, ab illo semper pendet: ergo potestas populi superior est; ergo potest omnia, quæ intulimus efficere. Illa autem sunt absurda, nam seditionibus occasionibus præbent, & Principum potestatem eneruant, vel seueritatem, vt integritatem iustitiæ seruare non valeant.

2. Respondemus, nullum ex his incommodis sequi ex resolutione, sententiave proposita. Nam in primis negamus, ex ea occasionem rebellionum, aut seditionum contra legitimos Principes populo dari. Nam postquam populus suam potestatem in Regem transtulit, non potest iustè eadem potestate fretus suo arbitrio, seu quoties voluerit, se in libertatem vendicare. Nam si potestatem suam Regi concessit, quam ille acceptauit, eo ipso Rex dominium acquisiuit; ergo quamuis Rex habuerit à populo illud dominium per donationem, vel contractum, non ideò licebit populo dominium illud Regis auferre, nec libertatem suam iterum vsurpare. Sicut particularis persona, quæ suæ libertati renunciauit, & se in seruum vendidit, aut donauit, non potest posteà suo arbitrio se à seruitute eximere. Idem ergo est de persona ficta, seu communitate, postquàm se alicui Principi plenè subiecit. Item postquam populus suam potestatem Regi contulit, iam se illa priuauit; ergo non potest illa fretus iustè in Regem insurgere, quia nitetur potestate, quam non habet, & ita non erit vsus iustus, sed vsurpatio potestatis.

3. *A redargutione Regis illustrissimus Bellarmin. vendicatur.*

Quod verò Bellarminus ex Nauarro dixit, populum nunquam ita suam potestatem in Principem transferre, quin etiam in habitu retineat, vt ea in certis casibus vti possit, neque contrarium est, neque fundamentum populis præbet ad se pro libito in libertatem vindicandum. Quia Bellarminus non simpliciter dicit, retinere populum potestatem in habitu, *ad quoscumque actus pro libito, & quoties velit exercendos*, sed cum magna limitatione, & circumspectione dixit, *in certis casibus, &c.* Qui casus intelligendi sunt, vel iuxta conditiones prioris contractus, vel iuxta exigentiam naturalis iustitiæ, nam pacta, & conuenta iusta seruanda sunt. Et ideò si populus transtulit potestatem in Regem, reseruando eam sibi pro aliquibus grauioribus causis, aut negotijs, in eis licitè poterit illa vti, & ius suum conseruare. Oportebit autem, vt de tali iure, vel antiquis, & certis instrumentis, vel immemoriabili consuetudine sufficienter constet. Et eadem ratione si Rex iustam suam potestatem in tyrannidem verteret, illa in manifestam ciuitatis perniciem abutendo, posset populus naturali potestate ad se defendendum vti, hac enim nunquam se priuauit. Extra hos verò, & similes casus, nunquam licet populo à legitimo Rege sua potestate freto deficere, & ita cessat omnis seditionis fundamentum, & occasio.

Quando possit populus in Regem insurgere, seq; ab eius potestate eximere.

4. *Potestatem semel in Regem translatam populus restringere nequit neque eius iustas leges abrogare. Lib. 7. de Legib.*

Atque eadem ratione non licet populo semel subiecto potestatem Regis magis restringere, quàm in prima translatione, seu conuentione restricta fuit, quia id non permittit lex illa iustitiæ, quæ docet, legitima pacta seruanda esse, & donationem absolutam semel validè factam reuocari non posse, neque in totum, neque ex parte, & maximè quando onerosa fuit. Imò nec leges Principis iustas potest populus sua potestate nixus abrogare, sed solum tacito, vel expresso eiusdem Principis consensu fretus, vt D. Thomas supra docuit, & nos alibi latiùs diximus. Vnde non est simpliciter verum, Regem pendere in sua potestate à populo, etiam si ab ipso eam acceperit, quia poterit pendere in fieri, vt aiunt, & postea non pendere in conseruari, si plene, & absolute illam accepit. Quocirca postquam Rex legitime constitutus est, supremam habet potestatem in his omnibus, ad quæ illam accepit, etiamsi à populo illam habuerit, quia lex iustitiæ hoc exigit, vt declarauimus.

Secundo loco inducit Rex exempla Saulis, & Dauid, qui non à populo, vt Bellarminus contendit, sed à Deo immediate Principatum acceperunt. Quod specialiter de Saule confirmat, quia per sortes nutu diuino electus est, quod dicit esse signum certum potestatis immediate à Deo acceptæ. Quod & suadet exemplo electionis Matthiæ, de quo inde scimus Apostolicam dignitatem immediate à Deo accepisse, quia per sortes ad illam electus est, Actor. 1. Respondemus, circa exempla Saulis, & Dauid in vtramque 5.
partem disputari posse, an illi duo Reges à Deo, vel à populo immediate acceperint potestatem: neutrum enim aperte ex Scriptura sacra colligitur. Nam licet ex eadem Scriptura certo constet, vtriusque personam diuino nutu, voluntate, ac reuelatione fuisse in Regem designatam, non tamen inde sequitur Deum etiam immediate illis potestatem dedisse: hæc enim duo diuersa sunt, & ex vno non rectè aliud colligitur. Nam sicut Deus interdum concedit hominibus facultatem designandi personam, cui daturus est ipse immediate potestatem: ita è conuerso Deus potuit sibi reseruare potestatem designandi personam, cui populus daret immediate potestatem.

6. Atque ita in facto illorum Regum contigisse satis verisimiliter coniectat Cardinalis Bellarminus ex verbis Deuteron. 17. *Cùm ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, & possederis eam, habitaueris q; in illa, & dixeris, constituam super me Regem, sicut habent omnes per circuitum nationes, eum constitues, quem Dominus Deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum, non poteris alterius gentis hominem facere, qui non sit frater tuus.* In quibus verbis duo tanquam distincta ponuntur, scil. eligere eum, qui futurus est Rex, & constituere eum Regem, & illud prius reseruat sibi Deus, secundum autem populo concedit, seu relinquit, vt patet ex illis verbis. *Eum constitues, quem Dominus Deus tuus elegerit*, & ex cap. 28. ibi, *Ducet te Dominus, & Regem tuum, quem constitueris super te, in gentem, quam ignoras*, &c. Constituere autem Regem, non significat tantum petere Regem, sicut postea ille populus petijt 1 Reg. 8. sed significat facere Regem. Tum quia ita exponitur in dicto cap. 17. Deuteron. ibi, *Non poteris alterius gentis hominem Regem facere*, tum etiam, quia ibidem præcipitur populus constituere Regem eum, quem Deus elegisset: petitio autem Regis non poterat esse particularis personæ electæ à Deo, nam præcessit talem electionem; ergo illa Regis constitutio non erat nisi creatio Regis, & immediata collatio Regiæ dignitatis, ac potestatis; ergo electio personæ, quam Deus sibi reseruauit, nihil aliud erat, nisi personæ designatio. Supponitur ergo in illo loco, populum ex natura rei habere potestatem constituendi sibi Regem, non enim eam ibi peculiariter illi populo Deus concessit, sed supposuit tanquam communem alijs gentibus, & illum ea vti permisit, vel aliquando vsurum prædixit, sicut impletum est. 1. Reg. 8. & sequentibus. Et quamuis potestas etiam designandi personam naturaliter cuilibet populo conueniat, nihilominus in peculiarem fauorem illius populi, vt aptior persona semper designaretur, potestatem eligendi personam sibi Deus reseruauit.

Ex

7 Ex illo ergo loco optima coniectura fit, ita obseruatum esse in creatione primi Regis illius populi, qui fuit Saul, quod etiam ex historia electionis eius colligi potest Nam 1. Reg. 10. postquam sors cecidit super Saul, dixit Samuel ad populum, *Certe videtis, quem elegit Dominus*, quasi petens, & expectans populi consensum & tunc clamauit populus dicens. *Viuat Rex*. Posteà verò Rege iam constituto, subiungitur, scripsisse Samuelem legem Regni, & cætera. Neque refert, quòd prius in eodem capite ante sortes missas dicitur, Samuelem vnxisse Saulem, *Ecce vnxit te Dominus super hereditatem suam in Principem* (quia vt Bellarminus ait, & est probabile) non fuit illa collatio potestatis, aut regni traditio, sed certa promissio, & prædictio more prophetico futuri effectus, & veluti præparatio quædam animi Saulis ad futuram dignitatem. Quin potius quia post DEI electionem, & populi acclamationem, adhuc multi repugnabant, additur in cap. 11. Samuelem conuocasse iterum populum in Galgala ad innouandum regnum, & subditur, *Perrexit omnis populus in Galgala, & fecerunt ibi Regem Saul coram Domino*. Quibus verbis non significatur noua regni electio, sed fuit confirmatio prioris, vt firmior apud populum maneret, & vt omnium subditorum animi magis acquiescerent, omnisque diuisio, & dissensio tolleretur, vt rectè dixit Abulensis ibi quæst. 12. & 13. & confirmat Iosephus lib. 6. Antiquit. cap. 6. & addit, ibi spectante tota multitudine iterum Samuelem vnxisse Saulem sacro oleo, quod tamen Scriptura non refert: inde verò intelligi potest, vnctionem similem non semper fuisse cum regni traditione simul coniunctam, sed potuisse etiam esse signum vel iam factæ, vel futuræ.

Saulem potestatem suam à populo accepisse probabilius.

8. Vnde eodem lib. 1. Reg. cap. 16. simili modo secretè fuit vnctus Dauid à Samuele cum promissione regni, quod posteà per multos annos pacificè possedit Saul, quod est apertum signum, per illam vnctionem non fuisse Dauidem factum Regem, sed in successorem regni designatum. Et ideò postea lib. 2. cap. 2. iterum vnctus est à tribu Iuda, vt *regnaret super domum Iuda*, & ibi etiam refertur dixisse Dauid, *Licet mortuus sit Dominus vester Saul, tamen me vnxit domus Iuda in Regem sibi*, significans promissionem Dei per populi consensum fuisse completam. Ideoque super alias tribus regnare non cœpit, donec (vt refertur cap. 5. *Venerunt Seniores Israel ad Dauid in Hebron, & percussit cum eis Rex Dauid fœdus in Hebron coram Domino, vnxeruntque Dauid in Regem super Israel*.

9. Est ergo probabilis hæc sententia, contra quam parum valet argumentum Regis de sortibus, nam electio per sortes speciali DEI prouidentia directas per se solum probat, designationem personæ à Deo ipso fuisse immediatè factam. Neque inde fit Matthiam per sortem electum non recepisse immediatè à DEO Apostolicam dignitatem, & potestatem. Quia licet ex solo modo electionis per sortes id sufficienter non colligatur, ex qualitate, & excellentia talis dignitatis, & potestatis id colligitur. Erat enim dignitas Apostolica supernaturalis, & immediatè à Christo instituta, & ideò solus ipse poterat illam immediatè donare. Vnde quamuis Apostoli sine sortibus solum Matthiam elegissent (quod facere potuissent, si illum digniorem esse certò cognouissent, vt frequentiùs Patres insinuant) nihilominus ab ipso Christo immediatè accepisset dignitatem, & potestatem; ergo non ex sortibus, sed ex qualitate potestatis colligendum est, an immediatè à Deo conferatur.

Matthias Apostolatũ suam immediatè à Deo accepit.

10. Iuxta hanc ergo expositionem, illis locis, & exemplis potius confirmatur communis sententia tradita. Quia verò expositio illa de Saule [illegible] nequ[e] omnino necessaria, concedamus Regi [esse] probabile, Saulem, & Dauid regnum, & potestatem immediatè à Deo accepisse, facile enim poterit quisque, si velit Scripturæ verba ad hunc sensum accommodare. Et de Dauid id aperte affirmat Soto lib. 4. de Iustit. q. [illegible] art. 1. & de vtroque Nauarrus dicto cap. *Nouit*. notabil. 3. nu. 33 & 147. & idem sentit Abulensis supra. Nihilominus hoc non solum non obstat resolutioni positæ, sed potius inde non minus efficaciter confirmari potest. Primò, quia exempla specialia parum valent ad inferendam vniuersalem regulam, imò solent esse exceptiones à regula, & ideo ex illis sumi solet argumentum, quod Iuristæ vocant à speciali, ad inferendam regulam in contrarium. Deinde quia in eisdem locis supponitur manifestè, esse in populo libero potestatem constituendi sibi Regem, imò & eligendi, & designandi personam, cuius regni tribuit, quod probant apertè testimonia Scripturæ, quæ supra ponderaui. Et ideo Deus peculiariter sibi reseruauit electionem personæ in Regem illius populi constituendæ, quia seclusa Dei reuelatione, & præcepto, totum hoc erat in arbitrio populi constitutum. Igitur neque inde inferri potest generalis regula pro omnibus regnis, videlicet, quod ad Deum pertinuerit, immediatè designare, aut eligere personam in throno regni constituendam, siue in initio talis regni, siue in eius progressu (aliàs ostendat Rex Angliæ, quando Deus peculiari reuelatione, aut singulari signo elegerit: vel ipsum, vel aliquem ex progenitoribus suis in Britanniæ Regem) neque etiam potest inde inferri, Deum ordinariè dare, aut dedisse Principatum Regibus temporalibus, etiam si fortasse in initio Israelitici regni propter specialem, quam assumpserat illius curam, semel atque iterum id fecerit. Quod tandem colligi etiam potest ex illa prohibitione facta illi populo dicto ca. 17. Deuteron. *Non poteris alterius gentis hominem Regem facere*: illa enim prohibitio absque dubio non fuit naturalis, sed positiua. Constat enim, alias gentes, & nationes potuisse creare sibi Reges ex quacunque prouincia, vel natione, & in ipsis etiam Imperatoribus Romanis ita obseruatum esse sine vlla iniustitia, vel violatione iuris naturalis; fuit ergo illa prohibitio positiua, & specialis; ergo supposuit potestatem in illo populo creandi sibi Regem ex quacunque gente, nisi diuinitus prohiberetur, & consequenter, ante illam prohibitionem in populo Israel, in alijs vero populis, ad quos illa prohibitio non pertinebat, semper hanc liberam potestatem fuisse, & per illam Reges incepisse, concluditur.

Exempla à Rege adducta, Principatum politicum immediate à Deo non esse conuincunt.

Tertiò possumus in Regis fauorem, eiusque sententiæ confirmationem vrgere loca Scripturæ, & Sanctorum, quibus suprà probauimus, Reges esse ministros Dei, & ab ipso habere potestatem, nam in illis locis soli Deo tribuitur huius potestatis donatio, ergo intelligenda sunt de Deo immediate donante, quia hæc est potior, & simplicior interpretatio, nam quidquid illi additur, præter scripturam dicitur. Item minister alicuius ordinario & meliori modo immediate solet ab eo constitui, cuius est minister. Denique hac ratione nos dicimus, Pontificem habere potestatem suam immediatè à Deo, quia Christus ipse illam contulit, & ex vi illius primæ donationis ad alios transfertur, licet per ministerium, seu electionem hominum transferatur, ergo eadem ratione potestas Regia erit immediatè à Deo. 11.

Tertia obiectio.

Ad hæc verò in primis respondemus, ipsam Regiam potestatem esse immediatè à Deo authore naturæ, vt diximus, Quia verò non est per specialem reuelatio- 12.

Solut[io].

uelationem, seu donationem, sed per quandam naturalem consecutionem, quam ratio naturalis ostendit, ideo immediate solum datur à Deo illi subiecto, in quo ex vi solius rationis naturalis inuenitur; hoc autem subiectum est populus ipse, & non aliqua persona eius, vt declaraui. Quia verò hanc eandem potestatem populus in Regem transfert: ideo potestas Regia dicitur esse data à Deo. Et præterea quia ipsamet Regis electio non fit sine diuina cooperatione, nec sine peculiari prouidentia eius. Quod egregie declarauit Chrys. hom. 23. in Epist. ad Rom. vbi tractans verba illa: *Non est potestas, nisi à Deo*, sic inquit, *Quid dicis? omnis ergo princeps à Deo constitutus est? Istud* (inquit) *non dico. Nec enim de quouis Principe mihi sermo nunc est, sed de ipsa re*, id est de ipsa potestate. Vnde subiungit. *Quod enim principatus sint, quodque hi quidem imperant, illi verò subiecti sunt, quodque non simpliciter, ac temere cuncta feruntur, diuinæ sapientiæ opus esse dico. Propterea non dicit. Non enim Princeps est, nisi à Deo, sed de re ipsa differit, dicens: Non enim potestas est, nisi à Deo.* Vbi Theophylact. idem docet. Neque vero necessarium est, vt hæc omnia ita distincte in Scriptura explicentur. Nam constat, varios effectus eisdem fere verbis Deo in Scriptura attribui, & ex materia subiecta secundum rectam rationem colligendam esse modum, quo à Deo esse dicantur. Nam etiam dicitur sæpe Deus dare regna, propter specialem permissionem, licet per iniuriam, & seditionem vsurpentur, vt Rex ipse Angliæ de Ieroboam sentire videtur. & in aliis multo est certius, vt notauit Augustinus lib. 5. de Ciuit. cap. 21. & Origen. Homil. 4. in lib. Iudicum. Vt autem Reges dicantur ministri Dei, satis est, quod ab illo habeant potestatem, licet mediante populo, quia ille est modus maximè connaturalis, & optimus, qui intra latitudinem naturalis rationis cogitari potest.

13. Ad comparationem autem, seu æquiparationem, quæ in hoc fit inter Pontificem, & Reges, respondeo, esse rationem longe dissimilem. Nam in primis Pontificia Monarchia in vniuersam Ecclesiam ab ipso Deo immediate est instituta, & præcepta, ita vt mutari non possit. Modus autem regiminis temporalis non est à Deo definitus, nec præceptus, sed hominum dispositioni hoc relictum est. Deinde spiritualis potestas nunquam fuit in communitate totius Ecclesiæ, quia Christus non contulit eam corpori Ecclesiæ, sed capiti, seu Vicario suo, ideoque non potest Ecclesia in electione Pontificis concurrere tanquam dans potestatem, sed tanquam personam designans. Potestas autem ciuilis ex natura rei est in ipsa communitate, & per illam in hunc, vel illum Principem translata est, voluntate ipsius communitatis, eam (vt ita dicam) tanquam rem suam alteri donantis. Vnde etiam fit, vt spiritualis iurisdictio suprema Pontificis ita sit iure diuino collata, vt limitari non possit, nec minui, nec augeri etiam per vniuersalem Ecclesiæ consensum, imò nec per ipsiusmet Pontificis voluntatem. Quamdiu enim dignitatem retinet, non potest illam in se minuere, vel mutare. Potestas autem Regia, vel cuiusuis supremi tribunalis temporalis potuit à principio maior, vel minor constitui, & successu temporum poterit mutari, aut minui, prout ad bonum commune expediens fuerit per eum, qui ad hoc habuerit potestatem.

* * *

CAPVT IV.

Vtrum inter Christianos sit legitima potestas ciuilis, cui Christiani parere teneantur.

QVamuis in quæstione hac non sit nobis cum aduersariis controuersia, quia vero multi ex illis 1.
(vt audio, & vt Rex Angliæ in sua præfatione sæpe inculcat) Romanum Pontificem eius doctrinæ insimulant, quæ iura, & dominia principibus debita euertat: quid de hac re vel fides catholica statuat, vel sanior Doctorum sententia tueatur explicandum existimaui, vt hoc etiam modo ad præcipuam controuersiam de summi pontificis primatu clarior, & aptior sternatur via. Duobus ergo modis existimatum est, & affirmatum, Christianos Reges non habere supremam potestatem ciuilem ad leges ferendas, punienda delicta, & ius politicum dicendum. Vnus eorum fuit, qui dixerunt, in Ecclesia Christi non posse esse talem potestatem, neque vsum eius legitimum, quia Christiani nulli temporali dominio possunt esse subditi. Alius est, eorum, qui licet fateantur, esse in Ecclesia temporalem potestatem, negant tamen esse supremam in Regibus temporalibus, sed in solo Pontifice, à quo Regum potestas per concessionem, vel tolerantiam deriuatur. De hoc secundo puncto in capite sequenti dicemus, quia verò supponit primum, illud hic breuiter expediemus, quia etiam noui sectarij in illo non rectè sentiunt.

Multi ergo ex antiquis hæreticis, veluti sequentes, 2.
aut imitantes Galilæorum errorem in cap. 1. relatum *Antiquorum hæreticorum error.*
dixerunt; Christianos non esse subiectos principibus temporalibus, præsertim Ethnicis. Quod aliqui solum de perfectis Christianis, & maximè spiritualibus dixerunt, vt Beguardi; alij de omnibus istis, alij de omnibus Christianis, quos errores hic latius recensere superfluum duco. Hinc effutierunt Anabaptistæ, & alij similes principatum politicum non esse Christianis licitum, præsertim in Christianos. Horum autem errorum diuersa cogitari possunt fundamenta. *Primum prædictorum fundamentum.* Primum, & peculiare respectu Principum Ethnicorum est. quia indignum, & periculosum est, infidelem dominari fidelibus, ideo enim Paulus monet, secunda ad Corinth. sexto. *Nolite iugum ducere cum infidelibus.* Et rationem variis modis explicat, dicens, *quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate, aut quæ societas luci ad tenebras, quæ autem conuentio Christi ad Belial, aut quæ pars fideli cum infideli, quis autem consensus templo Dei cum idolis?* Cum ergo primatus politicus à Deo sit, non debet intelligi concessus contra ordinem debitum, & cum periculo fidei, nam quæ à Deo sunt, ordinatissima sunt, ergo eo ipso quod aliquis in Christo baptizatur, & fidem eius recipit, fit immunis ab Ethnicorum principum subiectione. Et confirmari hoc potest ex verbis illis Matth. cap. decimo septimo, vbi cum Christus Petrum interrogasset, *Reges terræ à quibus accipiunt tributum, vel censum? à filiis suis, an ab alienis?* & Petrus respondisset, *ab alienis*, concludit Dominus, *Ergo liberi sunt filij?* vtique à tributis, & consequenter etiam à potestate. nam hæc duo correlatiua sunt. Nomine autem filiorum, Christus omnes fratres suos, ac subinde omnes fideles comprehendit, *quia omnes sunt filij regni illius, sub quo sunt omnia regna terrena*, vt dixit D. August. lib. 1 Euangelicar. quæstionum, quæst. 35. Vel alio titulo illi eandem libertatem participant, quia omnes sunt speciali, & excellenti modo de familia Christi, qui est filius naturalis, cum autem filius liber esse dicitur, cum illo comprehenditur eius familia, vt

tia, vt dixit Lyran. in eum locum, quem alij imitantur, & sensit Hieronymus, dicens, *Ille pro nobis & crucem sustinuit, & tributa reddidit, nos pro illius honore tributa non reddimus, & quasi filij Regis à vectigalibus immunes sumus.* Quæ verba non possunt restringi, vt quidam volunt, ad solos Sacerdotes, vel Clericos: æquè enim illa duo coniunxit, *pro nobis & crucem sustinuit, & tributa reddidit.* Subijt autem crucem pro omnibus simpliciter, tam laicis, quam Clericis, ergo pro omnibus soluit tributa, ergo omnes à tributis soluendis temporalibus regibus liberauit, ergo & ab illorum dominatu, & iurisdictione illos exemit; quia vna libertas aliam comitatur.

3. *Secundum fundamentum.* Secundum, & generalius fundamentum huius erroris est, quia Christiani liberi sunt etiam à potestate Christianorum Principum, quia hoc postulat Christiana libertas, quam in suo sensu intelligunt, & maximè exaggerant Lutherus, & alij huius temporis sectarij ad hunc sensum detorquentes varias Scripturas, quibus abundè satisfecimus libro primò, de Legibus cap. decimo octauo, & decimonono, & libro tertio, cap. 31. & ideo illas nunc omittimus. Ex hoc autem principio, seu libertate Christiana sic intellecta rectè infertur, in Principibus etiam Christianis non esse potestatem ciuilem aut politicam in homines fideles, quia si isti non tenentur parere, illi non habent ius præcipiendi, quia hæc duo correlatiua sunt, & vno ablato, alterum auferri necesse est. Vnde inducunt etiam testimonia noui testamenti, in quibus Christianis, & dominari, & subijci dicunt esse prohibitum. Nam de dominatu dicitur Luc. vigesimo secund. *Reges gentium dominantur eorum, &c. Vos autem non sic,* vel vt Matthæus ait capite vigesimo. *Non ita erit inter vos,* vt D. Chrysostomus homilia quinquagesima sexta, dixit Christum voluisse discrimen hoc inter gentiles, & Christianos constituere. De subiectione autem ait Paulus prima ad Corinthios, capite septimo, *Nolite fieri serui hominum,* & indicat rationem, præmittens, *Pretio empti estis,* quasi dicat, indignum esse, redemptos à Christo terrenis subijci potestatibus.

4. *Reijcitur vtraque hæc hæresis ex Scripturis, & Patribus.* Hæc verò sententia tota sine dubio hæretica est. Nam in primis Apostoli docuerunt fideles tam ad Christum conuersos, vt Regibus, & potestatibus obedirent, non tantum propter vitandam pœnam, nec quia tunc resistere non poterant, nec solum propter scandalum vitandum, sed etiam, *propter conscientiam & quia ministri Dei sunt,* vt ex Petro, & Paulo in capite primo probauimus. Loquebantur autem Apostoli eo tempore, quo Imperatores, & Reges, ac præfecti eorum, seu potestates infideles erant; & idololatræ; ergo ex eorum doctrina habemus, Christianos esse subiectos principibus etiam ethnicis, & consequenter veros Reges infideles potestatem habere in Christianos in suis terris degentes. Deinde ita intellexerunt illa loca, & docuerunt antiquissimi patres, vt D. Chrysost. Ambros. Origen. Epiphan. & alij in cap. 1. allegati, & expressè Iustinus Apolog. 2. ad Antonium pium Imperatorem ethnicum, aliquantulum à principio, vbi ex professo Christianos ab hac calumnia liberat, dicens, *Tributa vero, & census ijs, qui à vobis constituti sunt, vbiq; in primis conamur pendere, quemadmodum ab eo instituti sumus,* & affert verba Christi Matthæi vigesimo secundo *Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo,* & concludit, *Hinc Deum solum adoramus, vobis autem in alijs rebus læti seruimus, Regesq; vos, & Principes hominum esse profitemur, rogamusq; vt vos cum regali potestate sanam, bonamque mentem habere inueniamini.* In quibus verbis nomine omniũ Christianorum profitetur, esse infideles veros Reges, & Principes Christianorum, vt homines sunt, & posse in eos habere potestatem, etiam si sanam mentem non habeant. Idem sensit Ignatius Epistola 10. ad Smirnens. & Optatus lib. 3. contra Parmen. vbi expressè dicit, *etiam, si talis esset Imperator, qui gentiliter viueret.* Possumus denique ad hoc afferre verba Ambr. lib. 4. in Luc. c. 5. in fine. vbi expendens verba Christi Matth. 17. dicit, *Magnum quidem est & spirituale documentum, quo Christiani viri sublimioribus potestatibus docentur debere esse subiecti, ne quis constitutionem Regis terreni putet esse soluendam,* vbi etiam alludit ad verba Pauli ad Rom. 13. Vnde manifestè loquitur de legitimo Rege, etiam si Christianus non sit, nam ita loquutus est Paulus, & Christus de Cæsare Imperatore ethnico loquebatur, & in eodem sensu loquuntur alij Patres, quos statim referemus.

Rationem verò huius veritatis attigit D. Thom. 22. q. 10. ar. 10. quia *Dominium (inquit) vel prælatio introducta sunt ex iure humano, distinctio autem fidelium, & infidelium est ex iure diuino, Ius autem diuinum, quod est ex gratia, non tollit ius humanum, quod est ex naturali ratione,* & ideo distinctio fidelium, & infidelium secundum se considerata non tollit dominium, & prælationem infidelium supra fideles. Quæ ratio est optima, & potest in hunc modum explicari, nam quando subditi alicuius Regis gentilis conuertuntur ad fidem, non eximuntur ipso facto, aut ex vi iuris diuini à iurisdictione temporali sui legitimi Principis, quia non possunt authoritate propria priuare alterum dominio, & iure suo, neq; etiam, eis datum est, vt id faciant authoritate Dei, quia hoc neque illis est reuelatum, nec ratio naturalis supra id dictat, imò contrarium docent Scriptura, & recta etiam ratio. Tum quia non interueniente concessione diuina, illud esset, per se loquendo, contra iustitiam; Tum etiam, quia cederet in scandalum infidelium, & quandam ignominiam Christianæ religionis, cuius propagatio maximè posset illo modo impediri. Confirmatur, & explicatur exemplo de matrimonio inter infideles, quia non dissoluitur ipso facto per conuersionem, verbi gratia, vxoris ad fidem, sed adhuc manet vxor subdita viro infideli, quia retinet potestatem ipsam, teste Diuo Paulo 1. ad Corinth 7. vt latè explicat Diuus Augustinus libro primo de Adulterin. coniugijs in capite decimo octauo. Ratio autem est, quam Diuus Thomas tetigit, quia matrimonium inter infideles consistit iure naturæ, professio autem fidei per se non mutat ius naturæ, vel humanum contractum in illo fundatum. Quam rationem iudicauit etiam Innocentius in capite. *Gaudemus,* de diuortijs Ergo eadem ratione non admittitur legitima potestas ciuilis propter conuersionem subditorum ad fidem. 5. *Ratione ex Diu. Thoma sumpta eadem hæresis reiicitur.*

Est autem valde notandum circa doctrinam Diui Thomæ in citato loco, rationem factam solum procedere, quando dominium, & potestas Principis ethnici præexistit ante fidem subditorum, in quo etiam casu videntur maximè procedere testimonia Petri, Pauli, & traditio Patrum, Vnde addit Diuus Thomas, si sermo sit de instituenda; vel tribuenda de nouo potestate infidelibus supra fideles, hoc nullo modo esse permittendum: *Cederet enim,* inquit, *hoc in scandalum, & fidei periculum,* nam subditi nisi sint magnæ virtutis, facilè sequuntur imperium Principis, & religionem, *Et similiter* (ait) *infideles condemnent fidem, si fidelium defectus cognoscant.* Hæc verò doctrina intelligenda est, quando noua subiectio fidelium ad Principem infidelem ex fidelium consensu, & voluntate pendet; in eo enim casu procedunt efficaciter rationes Diui Thomæ, & testimonium Pauli, quod inducit 6. *Vis rationis D. Thomæ declaratur.* *Regem infidelem sibi de nouo voluntariè creare fidelibus non licet.*

inducit primæ ad Corinthios sexto, *Audet aliquis vestrum habens negotium aduersus alterum iudicari apud iniquos* (id est infideles ait Diuus Thomas) *& non apud Sanctos* (id est fideles.) Vt paulò inferius ipsemet Apostolus declarat, dicens, *Frater cum fratre iudicio cõtendit, & hoc apud infideles.* Si enim ad priuata etiam iudicia inter fideles non sunt infideles voluntariè in iudices eligendi, multo certè minus potest aliqua Christiana plebs infidelem Principem sibi præficere, & ideo, vt Diuus Thomas ait, nullo modo id permittit Ecclesia.

7. At verò si contingeret, plebem fidelem inuoluntariè subijci denuo Principi infideli iusto titulo, tunc procederet etiam assertio posita, & ratio facta. Vt verbi gratia, Si Rex gentilis iusto bello ciuitatem Christianam occuparet, tunc verum dominium acquireret, nam hoc etiam est de iure gentium à naturali deriuatum, quod fides non tollit. Nec Ecclesia per se loquendo hoc impedit, quando Princeps infidelis Ethnicus est, & ipsi Ecclesiæ non subditus, prout modo loquimur. Idemque esset, si contingeret Regem infidelem legitimo iure successionis Christianum populum Principi Christiano antea subiectum obtinere, quia tunc etiam fides subditorum non impedit acquisitionem dominij, nec pendet ex illius populi voluntate, sed necessario venit ex aliqua priori, & iusta institutione. Hæc autem intelligenda per se sunt, id est, præcauendo scandala, & pericula fidelium, quæ sequi etiam possunt ex subiectione fidelium ad antiquos Principes infideles, ideoque in vtroq; casu si talia incommoda probabiliter timerentur, & vitari non possent nisi vel non faciendo, vel non acceptando talem Principem, fieri posset, & deberet, quia ius, & potestas ad id faciendum, Ecclesiæ non deest. Atq; hac ratione generaliter dixit D. Tho. citato loco, posse Ecclesiam de iure instituere, vt infideles priuentur dominio, & prælatione super fideles, qui transferuntur in filios Dei, quamuis propter vitandum scandalum Ecclesia non vtatur hac potestate circa Principes infideles, alias sibi non subditos.

Rex gentilis iusto bello ciuitatem Christianã occupans verum et dominium in illam cõsequitur.

Quãdo subiectio ad Principem infidel. vergit in detrimentum fidei, possunt fideles se ab ea eximere.

8. Vnde vlterius considerandum est, aliquos infideles esse subditos Ecclesiæ temporaliter tantum, vt sunt Iudæi habitantes in terris Principibus Christianis subiectis, & de illis infidelibus non agimus, quia non sunt supremi Principes, de quibus maximè nunc loquimur. Tamen de illis certum est, posse Ecclesiam, vel Christianos Principes illos ita gubernare in temporalibus, & maximè in his, quæ spectant ad libertatem, & securitatem fidelium: prout ad bonum fidei expedire iudicauerint, quod alterius considerationis est. Alij verò sunt infideles subditi Ecclesiæ spiritualiter, etiam si alias sint supremi Principes temporales, quales sunt hæretici baptizati, qui nomine Christiani sunt, re tamen vera sunt infideles, quia vera fide carent, subditi verò Ecclesiæ sunt ratione baptismi, & characteris. Et de his vera est dicta resolutio, non solum propter vitandum periculum fidelium, sed etiam propter directam potestatem, quam habet Ecclesia ad puniendos hæreticos, etiamsi Reges sint, vt infrà videbimus. Alij verò sunt infideles nullo modo subditi Ecclesiæ, neque temporaliter, neque spiritualiter, neque iure, neque facto. Et in his solum procedit illa doctrina D. Thomæ de potestate indirecta, per quam potest Ecclesia suos fideles subditos à moralibus periculis, & occasionibus amittendi fidem, liberare, ac defendere. Nam per se non habet Ecclesia iurisdictionem in hos Reges infideles, iuxta illud Pauli. 2. ad Corinthios 5. *De his, qui foris sunt, mihi ad nos,* & ideo sicut non potest illos ad fidem cogere, ita nec propter infidelitatis crimen eos punire, quapropter, neque hoc titulo potest illos priuare dominio, & iurisdictione, quam super Christianos habuerint. Solum ergo id potest facere Ecclesia propter spiritualem gubernationem, & necessariam prouidentiam circa suos subditos fideles. Quòd autem hoc titulo possit, verissimum censeo, quia qui dat gubernandi potestatem, consequenter tribuit quidquid ad illius conuenientem vsum necessarium est, vt in sequentibus latius ostendendum est.

9. Potestque in præsenti optimum argumentum sumi ex doctrina recepta, & approbata ab Ecclesia, & sumpta ex Paulo 1 ad Corinth. 7. dicente, coniugem prius infidelem ad fidem conuersum, si alter neque conuerti ad fidem velit, neque cohabitare sine iniuria creatoris, posse dimittere illum, & matrimonium dissoluere; ergo eadem, vel maiori ratione data est potestas Ecclesiæ ad liberandum fideles à iugo infidelium quorumcunque, quando ex tali subiectione fides periclitatur, hic enim æquè viget ratio Pauli dicentis. *Non enim seruituti subiectus est frater, vel soror in huiusmodi.* Quin potius notari potest in hoc discrimen, nam quia vinculum matrimonij indissolubile est natura sua, & inter duas tantum determinatas personas consistit, vt illo titulo dissolui possit, necesse est, vt in particulari de periculo coniugis fidelis cõstet: at potestas Regia in multitudinem hominum cadit, & de se non est adeo immutabilis, ideoque satis est generale, & commune periculum in quo fideles Principibus infidelibus subditi moraliter loquendo, versantur, vt Ecclesia possit omnes à tali subiectione liberare, etiam si de singulorum periculo in particulari non constet, quia leges morales, quæ in vniuersali feruntur, considerant ea, quæ vt plurimum eueniunt, etiam si in particulari cessare contingat. Nihilominus tamen raro Ecclesia vtitur hac potestate, & licite id facit, etiam si fideles suos in aliquo periculo relinquat, quia vel non habet vires cum effectu, & fructu potestatem suam exequendi, vel quia maiora scandala probabiliter timet. Et nihilominus tunc singuli fideles subditi licite poterunt, vel fugere, vel alio medio vti ad euadendum periculum, si de illo moraliter constet, tum quia magis tenentur consulere animæ suæ, quam iuri alterius, tum etiam quia tunc à tali Principe iniuriam, & violentiam patiuntur, & ideo parere non tenentur.

Quando potest dissolui matrimon. inter infideles propter alterius conuersionem ad fidem.

10. Ex quibus vlterius certissimum, ac de fide est, in Ecclesia Christi esse Christianos Principes, ac Reges, veram potestatem politicam, seu ciuilem habentes in subditos suos etiam Christianos, & fideles. Hæc assertio non est sub his terminis *Fidelium, & Christianorum Principum,* in toto nouo testamento expressa, fortasse, quia quo tempore scriptum est, nondum erant temporales Reges ad fidem conuersi, & ita non occurrit occasio de illis loquendi. Adducta tamen testimonia sufficienter illa probant, tum ex similitudine, vel certè ex maiori ratione, tum etiam quia verba, Apostolorum valde indefinita, & vniuersa sunt. Ait enim Petrus, *Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, siue Regi quasi præcellenti,* Et infrà. *Regem honorificate.* Et deinde præcipit seruis, subditos esse dominis, *non tantum bonis, sed etiam dyscolis;* ergo idem à fortiori intelligit de omnibus fidelibus subditis Principibus, siue bonis, siue malis, non possunt autem dici boni Principes, nisi sint fideles. Denique admonitio Pauli ad Titum 3. *Admone illos, Principibus & potestatibus subditos esse,* quam latius tradit ad Roman. 13. non fuit ab eo data pro solo illo tempore primitiuæ Ecclesiæ, sed vt perpetuo in ea duraret; ergo nunc etiam habet locum respectu

Conclusio inter Christianos esse veros Reges ac Principes de fide certum est.

respectu Principum Christianorum. Potestque idem confirmari testimonijs veteris testamenti, quib. constat Principes fideles habuisse politicum regimen subditorum fidelium, quorum imperio isti obedire tenebantur, vt de Moyse, Iosue, & alijs iudicibus vsque ad Samuelem, & postea de Saule, Dauide, & successoribus eorum colligitur ex Deut. 1. & 17. & ex libris Iudicum, & Regum, & 2. Paralipomen. 19. vbi etiam fit mentio inferiorum iudicum, & magistratuum; ergo multò magis illa subordinatio, & subiectio seruanda est in lege gratiæ, quia non spectat ad cæremonialia legis veteris, & in generali loquendo, non pertinet ad propria iudicialia illius legis, sed ad legem moralē iuris naturalis, vel immediatè, vel mediante aliquo iure humano, quæ iura in lege gratiæ durant, & perfectius obligant.

11. *Euasio.* Dicet verò fortasse aliquis, hoc fundamentum rectè concludere ex hypothesi, quod in Ecclesia Christi sint veri Reges, & Principes temporales verum dominium, & iurisdictiones in Christianos habentes: nam hoc posito lex naturalis iustitiæ, & obedientiæ euidenter obligant subditos ad parendum. Aduersarij autem, qui contrarium errorem defendunt, hoc principium negant, dicentes repugnare institutioni Christi, & libertati Christianæ, seu perfectioni legis gratiæ. *Reijcitur euasio.* Contra hoc vero probari potest illa suppositio ex perpetua Ecclesiæ traditione ab eo tempore, quo Imperatores, & Reges ad Christum conuerti, & baptizari cœperunt, semper enim pro veris Regibus, & Principibus habiti sunt, non minus, imò perfectius & excellentius, quàm anteà essent. Hoc constat ex Historijs Ecclesiasticis Eusebij, & aliorum, præsertim de Constantino, Theodosio, & similibus. Item hoc sæpe profitentur Concilia generalia, & patet ex Nicæno primo, cui Constantinus adfuit, & alijs. Præterea Summi Pontifices scribentes ad Reges, & Principes Christianos, illos vt veros Principes, & Dominos temporales recognoscunt, vt patet ex multis Epistolis Diui Leonis, & Diui Gregorij, & ex alijs, quos capite sequenti referemus. Nunc solum notamus verba Symmachi Papæ, Apolog. ad Anastasium Imperatorem, *Nos* (inquit) *potestates humanas suo loco suscipimus, donec contra Deum suas erigunt voluntates.* Concilium etiam Toletanum 12. cap. 1. sub excommunicatione declarauit, Eringium esse verum Regem Hispaniæ, & Concilium Meledense cap. 15. & 16 anathema fert in eos, qui Regiæ potestati contradicere præsumpserint, & loquitur de Regibus Christianis, & de illis, ait, habere potestatem à Deo, iuxta sententiam Apostoli, quam proinde etiam de Regibus Christianis intelligit.

12. Atque eodem modo intellexerunt Apostolica testimonia Chrysost. Ambros. & alij Patres, & optimè D. August. lib. Quarundam propositionum in Epistola ad Romanos, propositïon. 72 circa illa verba, *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Rectissimè* (inquit) *admonet, ne quis ex eo, quòd à Domino in libertatem vocatus est factus Christianus, extollatur in superbiam, & non arbitretur in huius vitæ itinere seruandum esse ordinem suum, vt potestatibus sublimioribus, quibus pro tempore rerum temporalium gubernatio tradita est, existimet, non se esse subdendum.* Et infrà. *Si quis ergo putat, quoniam Christianus est, non sibi esse vectigal reddendum, aut tributum: aut non esse exhibendum honorem debitum eis, qui hæc curant potestatibus, in magno errore versatur* Vbi loquitur Aug. de suo tempore, quando in Ecclesia iam erant Principes Christiani, & ita verba Pauli accommodat ad omnes Principes pro tempore regnantes. Et verba illa Augustini mutuatus est Anselm. in Paul. & breuius Primasius. Idemque August. lib. 3. contra Crescon cap. 51. declarat, quàm necessarium sit Regis officium etiam inter Christianos, & quanto melius, & salubrius per bonos, id est, pios, & fideles Reges, quàm per malos, & infideles exerceatur.

Præterea hoc confirmant honorifici tituli, quibus antiqui Patres ad fideles Principes scribunt, vt Cyrillus Alexand. in lib. de recta fide ad Theodosi. vbi prius Christianissimum Regem illum appellat, & posteà ad eundem ait, *Vos estis summarum dignitatum fontes, & supra omnem eminentiā, humanaq; felicitatis principium, ac origo.* Et infrà, *Tam pij, & præclari vestri imperij summum præsidium est Dominus noster Iesus Christus: nam per illum Reges regnant, &c.* Et infra se ostensurum promittit, *quod gloriosa in Deum pietas Regiis honoribus immobile sit fundamentum.* Similia videri possunt in Ambrosio in Epistola ad Gratianum Augustum, quam ad libros de fide promittit, vbi etiam illum vocat, *Christianissimum Principem, & Principum Christianissimum.* Item in eiusdem concionibus in obitu Theodosij, & in obitu Valentiniani, & in variis Epistolis ad sui temporis Imperatores Christianos. Idemq; agnouit Gregorius Nazianz. Orat. 17. cuius verba optima inferius commodiori loco referam. 13.

Addo prætereà antiquius testimonium Martialis Episcopi Lemouicensis, qui propè tempora Apostolorum vixit, & in Epist. 2. ad Tolosanos cap. 8. refert conuertisse ad fidem Principem quendam Galliæ, quem Regem appellat, eiusque fidem valde commendat, & addit, *Cui obedire debetis in omnibus, quia Princeps vobis à Deo est constitutus, &c.* Notari etiam potest locus Tertulliani lib. de Idololatria cap. 15. vbi prius ait, reddenda esse Cæsari, quæ sunt Cæsaris, & quæ sunt Dei, Deo, sicut Christus docuit. Vnde posteà subinfert. *Igitur quod attinet ad honores Regum, & Imperatorum satis præscriptum habemus, in omni obsequio esse nos oportere secundum Apostoli præceptum, subditos magistratibus & Principibus, & potestatibus. Sed intra limites disciplinæ quoadusque ab idololatria separamur.* Vbi licet loquatur de tempore Imperatorum gentilium, tamen generaliter doctrinam intelligit. Vnde c. 17. addit, Christianos eo tempore potuisse ab Imperatoribus dignitatem, & administrationem potestatis ciuilis accipere, dum modo sine vlla idololatriæ labe illam exercerent. Vnde tandem rectè scripsit Prosper in libr. Epigrammaton, cap. 34. 14.

Reddendum est quidquid mundi bene postulat ordo,
Propositumq; pia non violat fidei.
Mitibus, & Sanctis nulla est spernenda potestas,
Atquum seruire est Regibus, & Dominis.
Vt Christi famulis ad verum proficit honorem:
Dilexisse bonos, & tolerasse malos.

Ratione facilè etiam persuaderi potest hæc veritas, quia Christiana fides, aut baptismus non facit aliquem incapacem Regiæ dignitatis, vel principatus, aut potestatis politicæ; ergo si quis ante fidem illam habebat, non amittet illam propter baptismum, aut fidem, si ad illam conuertatur: vel si iam Christianus per legitimam electionem, vel alio iusto titulo ad illam assumatur, verè illam acquirit, verusque Rex, Princeps, aut Magistratus constituitur; ergo subditi etiam fideles, & Christiani illi parere tenentur. Illationes quidem per se, & ex dictis euidentes sunt. Antecedens autem probatur, quia vel illa incapacitas esset ex peculiari Christi institutione, vel ex natura rei, seu naturali aliqua repugnantia: nullum enim aliud fundamentum cogitari potest: vtrumque autem illorum omnino falsum est, & irrationabile. 15. *Ratione probatur assertio.*

16\. De primo patet, tum quia nullibi legimus, Christum prohibuisse fidelibus Regium principatum, vt facilè infrà ostendetur fundamentis contrariæ sententiæ satisfaciendo. Tum etiam, quia potius de Christo, & de tempore gratiæ prædictum erat, Reges terræ fuisse in Christum credituros, ipsumque adoraturos, Psalmo 71. *Reges Tharsis, & insulæ munera offerent, Reges Arabum, & Saba dona adducent, & adorabunt eum omnes Reges terræ, &c.* Vnde Psalmo secundo prius dicitur adstitisse Reges terræ aduersus Christum, & posteà subditur. *Et nunc Reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terram, seruite Domino in timore, &c.* Et Isaiæ 49. *Erunt Reges nutritij tui, vultu in terram demisso adorabunt te, & scies, quia ego Dominus, super quo non confundentur, qui expectant eum.* Et c. 60. *Ambulabunt gentes in lumine tuo, & Reges in splēdore ortus tui, &c.* Neq; dici, aut cogitari potest, Reges venientes ad Christi fidem eo ipso amittere regna, & Reges esse desinere, quia vt Ecclesia canit, *Non eripit mortalia, qui regna dat cælestia.* Neque aliàs fuisset suauis, vel conueniens prouidentia, nam si Reges ad Christū cōuersi statim ab ipso priuarentur regnis iustè possessis, pauci profectò essent ita regnorum contemptores, qui Christiani fieri vellent. Non est ergo credibile, Christum, qui omnium ordinum homines ad se vocat, & sapienter, ac suauiter media ad illorum conuersionem apta disposuit, tam magnum impedimentum conuersioni Principum temporalium posuisse, talemve institutionem in Ecclesia sua reliquisse.

Tacita euasioni occurritur.

17\. Maximè, quia neque ad Ecclesiæ splendorem, neque ad bonum temporale regimen, neq; ad spiritualem perfectionem talis institutio pertinebat. Primum patet, quia multò magis illustrat Christi fidem, & Ecclesiam, quòd Imperatores, Reges, ac Principes terræ Christo, eiusq; Vicario subijciantur, & hoc sine dubio est, quod in suprà positis promissionibus commendatur. Secundum etiam patet: nam ratio suprà facta de necessitate politici principatus ad cōseruationem societatis humanæ non minus habet locum in Ecclesia Christi, quam extra illam, quia etiam Christiani indigent communitate politica, in qua pax, & iustitia seruentur, & ad hoc etiam Christiani indigent directione, & coactione ciuili, vt per se notum est: ergo cum Christus nec suam Ecclesiam in temporalibus malè gubernare voluerit, neque etiam miraculosè illam regere decreuerit, non debuit quasi connaturale regimen ab ipsa tollere, & consequenter nec Principatum politicum auferre. Tertia denique pars probatur, quia principatus politicus non est contra essentialem Ecclesiæ perfectionem, quæ in vera, & viua fide per charitatem operante consistit. Cum enim ille principatus sit iustitiæ, & rationi naturali consentaneus, non potest esse charitati contrarius. Neque etiam est contra perfectionem consiliorum, nam ad hanc non spectat, vt carentia temporalis dominij, aut iurisdictionis sub necessitate constituatur, sed solum sub consilio liberæ voluntati relinquatur, iuxta illud, *Si vis perfectus esse, &c.* Atque ita perfectio Euangelica, & efficacia gratiæ Christi in hoc potius ostenditur; quod multi Imperatores, & Principes voluntariè imperia, & regna abdicarunt.

18\. Ex quibus satis probatum manet alterum membrum, nimirum, Christianos non esse incapaces principatus politici ex natura rei, vel ex aliqua naturali repugnantia. Tum quia potius ostensum est ex natura rei esse hoc regimen necessarium Christianis, quibus multò etiam melius est, per Principes Christianos gubernari, quàm per non Christianos, vt obiter etiam ostensum est, fatisque est per se notum; ergo potius ex natura rei necessarium fuit, Christianos esse capaces regnorum, & magistratuum temporalium. Tum etiam quia si esset aliqua repugnantia, vel esset cum libertate Christiana, vel cum fide. At libertas Christiana non consistit in exemptione à iustis legibus humanis, neque in immunitate à iusta coactione, aut vindicta peccatorum quando contra pacem, & iustitiam committantur; sed consistit in exemptione, vel à lege Moysi, vel à timore seruili, seu (quod perinde est) consistit in libera seruitute ex amore, & charitate, cui humanum regimen non repugnat, sed potius illam iuuat, si adsit; si vero desit, illius defectum per coactionem supplet. Fidei etiam nihil repugnat prædicta potestas, vel subiectio illi respondens, quia vtraque est conformis rationi naturali, quæ non est fidei aduersa. Quod certè satis confirmat Paulus in epist. ad Philemonem, in qua manifestè supponit, propter fidem, quam Philemon habebat, & Onesimus seruus eius susceperat, nec illi fuisse ablatum ius dominij, nec huic seruitutem esse ademptam; ergo à fortiori idem dicendum est de iurisdictione politica, & illi correspondente subiectione.

In quo consistat libertas Christiana.

Ad primum ergo fundamentum contrarij erroris 19. respondemus, verba illa Pauli, *Nolite iugum ducere cum infidelibus*, ad litteram intelligi de infidelibus, vt infideles sunt, id est, nolite cum infidelibus in proprijs eorum operibus, quæ vt infideles operantur, communicare. Et hunc sensum probant omnes rationes Pauli. Ex hac autem sententia solum concluditur, fideles non debere obedire Principibus infidelibus, si aliquid contra fidem, aut contra veram religionem præcipiant. Atque in hunc modum intellexerunt ibi locum illum Ambros. Theodoret. & Diu. Thomas, & August. lib. contra Donatistas post collationem cap. 6. & 21. Hieronymus autem lib. 1. contra Iouinian. & epist. 11. ad Ageruchiam, per iugum intelligit matrimonium, sentiens, ibi prohiberi fœminæ Christianæ cum gentili contrahere. Sed sine dubio Apostolus ibi non loquitur specialiter de vinculo matrimonij, quia neque de illo mentio ibi fit, neque in toto illo contextu occurrit occasio de illo specialiter tractandi. Probabile sanè est, quod Chrysostomus ibi ait Homil. 6. admonere Paulum fideles generatim, vt nimiam consuetudinem, & familiaritatem cum infidelibus euitent, vtique propter periculum, ne in fide, aut moribus ab eis corrumpantur. In quo sensu non tradidit Paulus ibi nouum præceptum positiuum, sed explicat naturale, quo vnusquisque tenetur vitare periculum, ne in illo pereat. Atque hoc modo etiam respublica Christiana tenetur vitare Principem infidelem, & non acceptare illum, si ex ipsius consensu pendeat, vel etiam repellere, si ex illius imperio morale periculum euersionis timeatur, quod tamen non priuata, sed publica authoritate facere debet, quando alioqui Princeps ius ad regnum legitimum habet. Atque ita & seruatur debitus ordo, & vitatur periculum.

Soluuntur fundamenta primi erroris. Primum

Ad locum Matth. 17. quoniam tractando de immunitate Ecclesiastica latius expendendus est, nunc breuiter dico, nomine filiorum non comprehendi ibi omnes fideles, neque etiam omnes iustos, quia Christus ad literam loquitur de filijs naturalibus, vt ex contextu, & ex omnium expositione constat. Ad Augustinum vero respondet D. Thom. 2. 2. q. 104. ar. 6. ad primum, loquutum esse in sensu spirituali, & ita filios regni liberos esse à seruitute peccati, & à tributo, quod ratione illius pendere debebant. Quod non placet Caietano ibi, & ideo exponit, sub filijs regni sub quo subsunt regna terrena, intellexisse 20.

Exponitur locus Matt. 17.

Augusti-

Augustinum non omnes iustos, sed eos, qui præsunt quasi filij, vt sunt Episcopi, & alij Ecclesiastici. Verumtamen etiam isti filij naturales non sunt, & ideo sub nomine, & ratione filiorum (si modò verborum proprietati stetur) non comprehenduntur. Et ideo Iansenius putat, Augustinum esse loquutum de solo Christo, etiam si in plurali de filijs loquatur, quia Christus Dominus generatim de filijs naturalibus loquebatur. Neque etiam comprehenduntur sub illa libertate omnes Christiani propter alium titulum, quòd sint de Christi familia, vt satis explicuit Paulus ad Roman. 13. quia illa coniunctio cum Christo in eadem familia, id est Ecclesia, & valde ampla, & generalis est, & alterius ordinis, scilicet, spiritualis, quæ non tollit corporalem seruitutem, seu subiectionem, & consequenter nec tollit ordinem iustitiæ, qui ex illa nascitur. An verò ratione illius tituli immunitas illa ad omnes Ecclesiasticas personas extendatur ex vi verborum Christi, postea videbimus, & verba Hieronymi, quæ hoc attingere videntur, exponemus.

21. *Soluitur secundũ fundamentum.* Ad aliud fundamentum iam responsum est, veram Christianam libertatem non excludere honestam subiectionem ad legitimos Principes temporales non solum Christianos, sed etiam infideles, vt ex doctrina Apostolorum satis declaratum est, & latius in dicto libro de Legibus. Ad verba demum Christi Domini respondemus, Christum non intendisse per illa tollere iustum Principatum inter Christianos, sed solum eos docere ne gentilium Principum ambitionem, & tyrannidem imitarentur. Et ideo non simpliciter de Regibus, sed cum determinatione dixit, *Reges gentium dominantur eorum*, vbi etiam verbum *dominandi* indicat nimium affectum, & ambitiosum gubernandi modum, sicut Petrus, 1. canon. cap. 5 dixit, *Non dominantes in clero*. Atque ita exposuit Chrysost. Homil. 56. in Matthæum, & in alia breui narratione in Matthæ. ca. 20. Et ex occasione, in qua Dominus, ad reprimendam discipulorum ambitionem, & de primatu contentionem, loquutus est, & ex verbis, quæ subiunxit, *Vos autem non sic, sed qui maior est in vobis, fiat sicut minor*, manifestissimè constat, Christum non exclusisse ordinem, & gradus maioris, & minoris; sed effectum discipulorum moderari voluisse.

22. Ad Paulum autem respondetur, cum ait, *Nolite fieri serui hominum*, non loqui de ciuili subiectione; imò nec de seruitute pœnali, seu rigorosa, neutra enim repugnat, vel derogat pretio redemptionis Christi, nam ibidem paulò antea dixerat, *Seruus vocatus es? non sit tibi curæ*. Imò addit, posse seruitutem præferri libertati, vtique propter humilitatem, vt cum Ambrosio, & Gregorio, D. Thomas exponit. Igitur, cum ait, *Nolite fieri serui hominum*, intelligit de seruitute, qua homo Christo præfertur, seruiendo homini in ijs, quæ Dei seruituti opponuntur. Et quia hoc contrarium esset effectui redemptionis Christi, ideirco optimam rationem Paulus præmisit dicens, *Pretio empti estis*. Hoc ergo modo seruire hominibus alienum esse debet à redemptis à Christo, subijci autem legitimis Principibus in ijs, quæ Deo non repugnant, non est indignum, sed potius debitum, iuxta eiusdem Redemptoris verba, *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.*

* * *

CAPVT V.

Vtrum reges Christiani in ciuilibus, seu temporalibus supremam potestatem habeant, & quo iure?

Potestas aliqua tunc suprema dicitur, quando superiorem non regnoscit: nam vox illa, *suprema*, negationem superioris denotat, cui alter, qui supremam potestatem habere dicitur, obedire teneatur. 1.
Intelligitur autem de superiore in terris, seu humano: nam cum Deo nulla sit comparatio, quis enim humanus Princeps, nisi atheus, vel amens sit, diuinæ se subtrahere potestati vel conari præsumat? excluditur ergo per negationem illam subiectio ad superiorem hominem mortalem. Potest autem illa negatio varijs modis sumi, & ideo vt quæstionis titulus intelligatur, & ab alijs quæstionibus, quæ hic esse possunt, discernatur, modum, ac sensum illius negationis declarare necesse est. Primò enim negare potest simpliciter omnem subiectionem ad superiorem hominem tam in spirituali materia, quàm in ciuili. Secundò potest negare subiectionem in eadem materia temporali, ac ciuili. Et quamuis in priori quæstione maxima sit dissensio inter nos, & Regem Angliæ, ipse enim nemini in terris subesse vult, etiam in spiritualibus, quos nos contra fidem, & obedientiam Christianam esse credimus, nihilominus quæstionem illam nunc non tractamus, quia nondum de spirituali potestate diximus, sine cuius cognitione illius resolutio intelligi nullo modo potest: ideoque in vltimam huius libri partem illam remittimus, & in præsenti illam potestatem temporalem supremam vocamus, quæ in eodem ordine, seu materia alteri subiecta non sit.

Deinde solet in præsenti distingui duplex subiectio, directa scilicet, & indirecta. Directa vocatur, quæ est intra finem, & terminos eiusdem potestatis, indirecta, quæ solum nascitur ex directione ad finem altiorem, & ad superiorem, ac excellentiorem potestatem pertinentem. 2. *Subiectio duplex, directa, & indirecta: vtraq; quid.*
Propria enim potestas ciuilis de se solum directe ordinatur ad conuenientem statum, & temporalem felicitatem humanæ reipublicæ pro tempore vitæ præsentis, & ideo etiam potestas ipsa temporalis appellatur. Quamobrem tunc ciuilis potestas dicitur in suo ordine suprema, quando in eodem, & respectu sui finis ad illam fit vltima resolutio in sua sphæra, seu in tota communitate, quæ illi subest: ita vt à tali Principe supremo omnes inferiores magistratus, qui in tali communitate, vel in parte eius potestatem habent, pendeant, ipse verò Princeps summus nulli superiori in ordine ad eundem finem ciuilis gubernationis subordinetur. Quia verò felicitas temporalis, & ciuilis ad spiritualem, & æternam referenda est, ideo fieri potest, vt materia ipsa potestatis ciuilis aliter dirigenda, & gubernanda sit in ordine ad spirituale bonum, quàm sola ciuilis ratio postulare videatur. Et tunc quamuis temporalis Princeps, eiusq; potestas in suis actibus directè non pendeat ab alia potestate eiusdem ordinis, & quę eundem finem tantum respiciat, nihilominus fieri potest, vt necesse sit, ipsum dirigi, adiuuari, vel corrigi in sua materia à superiori potestate gubernante homines in ordine ad excellentiorem finem, & æternum: & tunc illa dependentia vocatur indirecta, quia illa superior potestas circa temporalia non per se, aut propter se, sed quasi indirectè, & propter aliud interdum versatur.

3. Hinc fit, vt negatio illa subiectionis in temporalibus, quam prærogatiua supremæ potestatis temporalis includere creditur, in duos præterea sensus subdistinguenda sit. Potest enim negare, vel omnem subiectionem tam directam, quam indirectam; vel tantum directam, & ita duplex alia suboritur quæstio. Prior est, an potestas Regis Christiani sit priori modo suprema, id est, nec directè, nec indirectè recognoscens superiorem in materia ciuili, & temporali; altera est, an posteriori saltem modo sit suprema, id est directum superiorem in temporalibus non recognoscens. Inter quas quæstiones tanta est diuersitas, vt prior ad dogmata fidei pertineat, & in illa ferè punctum totius controuersiæ inter nos, & Regem Angliæ versetur: posterior autem neque ad materiam fidei pertineat, nec in ea sit inter nos dissensio. Nihilominus tamen præsens quæstio non in priori sensu, neque de indirecta subiectione, vel potius exemptione accipienda est: quia (si attente consideretur) ad quæstionem de spirituali potestate pertinet, quia indirecta illa subiectio solum ad spiritualem potestatem esse potest, vel (quod perinde est) si qua potestas excogitari potest, cui temporalis suprema indirectè subijciatur, sola spiritualis esse potest, vt de ipsa disputando videbimus, ideoque in illum etiam locum hanc quæstionem reijcimus. Titulus ergo præsentis quæstionis solum de suprema potestate, quæ in eodem ordine superiorem directè non recognoscat, intelligendus est. Nam licet, vt dixi in hoc puncto sit nobis cum Rege contentio, quia tamen sæpe ipse de Catholicis conqueritur, quod Christianorum Principum iurisdictionem, & obedientiam eis debitam abnegemus, ideo quæstionem illam non esse hoc loco prætermittendam censui, vt Regiam potestatem Christianorum Principum in his omnibus, quæ iuri naturali consentanea sunt, sartam tectam iuxta Catholicam doctrinam seruari, ex illius resolutione manifestum fiat.

Sensus quæstionis aperitur.

4. Fuit itaque quorundam Catholicorum, præsertim Iurisperitorum sententia in Ecclesia Christi non solum spirituale regimen, sed etiam temporale esse monarchicum, ac proinde in vniuersa Ecclesia Catholica vnum tantum esse supremum Principem temporalem habentem per se, & directè supremam potestatem ciuilem in vniuersam Ecclesiam, eumque esse Summum Pontificem ex Christi institutione. Vnde consequenter collegêre, nullam rempublicam, nullumve Regem, aut Imperatorem habere supremam potestatem in temporalibus, quia non possunt esse duo suprema capita in eodem ordine: igitur si Pontifex habet supremam potestatem temporalem directè, ac per se, necesse est, vt in reliquis omnib. Principibus temporalibus non sit suprema potestas, quia nullus erit, qui superiorem in temporalibus non recognoscat. Imò aliqui etiam addant, omnia iura regnorum, & dominia Petro collata esse tamquam Christi Vicario, & ita Romanum Pontificem in illo iure succedere, ideoque supremam potestatem ciuilem in habitu (vt ipsi loquuntur) solum esse in Pontifice; quamuis per alios Reges ex tacita, vel expressa concessione illam administret. Ita loquuntur præcipui ex antiquis iuris Pontificij interpretibus, Glossa, Innocentius, Hostiensis, Ioannes Andreas, Panormitanus, Felinus, & Decius in cap. *Nouit*, de Iudicijs, & in cap. *Causam quæ*, 2. & in cap. *Per venerabilem*. Qui fil. sint legitim. & in cap *Solitæ*, de Maiorit. & obedien. & in ca. *Quod super his*, de Voto, & alij in cap. *Quoniam* dist. 10. & in cap. *Cum ad verum*, 96. dist. & ex interpretibus iuris Cæsarei Barthol. Oltad. Paulus de Castro, & alij, quos Nauarr. & Couarr. infrà citandi referunt. Quibus accessit D. Antonin. 3. p. tit. 22. cap. 7. §. 13. & 17. Aluarus Pelagius, & August. de Ancona cum multis alijs à prædictis relati.

Prima sententia negans.

5. Fundantur primo in multis decretis Summorum Pontificum, qui hoc affirmare videntur, quæ infra referemus, cum eorum mentem explicabimus. Secundò in vsu, & varijs effectibus ostendentibus hanc potestatem. Huiusmodi sunt transferre imperium à Græcis ad Germanos, & instituere modum eligendi Imperatorem, & confirmare illum, & interdum etiam deponere, qui omnes sunt actus superioris potestatis temporalis. Sic autem Imperator non est supremus multo minus alij Reges. Vnde interdum etiam Reges fuerunt à Pontificibus dispositi. Tertiò vt scripturas etiam ad hoc probandum inducant, supponunt, Christum habuisse directam potestatem non solum spiritualem, sed etiam temporalem. Tum quia ipse dixit, *Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra*, tum etiam quia erat filius Dei naturalis. Vnde inferunt, vtramque potestatem Vicario suo æqualiter commisisse, tum quia ipse nihil distinxit, sed absolute dixit Petro. *Pasce oues meas*, sub quo verbo *pascendi* non minus comprehenditur ciuile regimen, quam spirituale: nam de Dauid dicitur 2. Reg. 5. *Tibi dixit Dominus: Tu pasces populum meum Israel.* Tum etiam quia ad bonum Ecclesiæ regimen eiusque vnitatem, & pacem ita expediebat. Vnde additur quarto naturalis ratio, quia in vno corpore tantum esse debet vnum supremum caput, à quo omnes actiones vitæ, siue corpori, siue spiritui seruientes, tanquam à primario fonte procedant; sed Ecclesia est vnum corpus mysticum, vt iam suprà declaratum est; ergo postulat vnum supremum gubernatorem in vtroque ordine; imò vtramque potestatem in vna persona; quia si in personis sint, infinitæ dissensiones, & lites orientur, quæ vix possunt humana diligentia, & ratione componi, vt experientia ipsa ostendit.

Primum fundamentum.

6. Nihilominus dicendum est, Reges Christianos habere potestatem ciuilem in suo ordine supremam, nullumque alium recognoscere directè superiorem intra eundem temporalem, seu ciuilem ordinem, à quo in actibus suæ potestatis per se pendeant. Vnde fit, non dari in Ecclesia vnum supremum Principem temporalem totius Ecclesiæ, seu omnium regnorum eius, sed tot esse, quot sunt regna, seu respublicæ supremæ. Hæc est magis recepta, & probata sententia inter Catholicos, quos statim referemus. Probatio autem prioris partis ex posteriori pendet: nam si non est vnum caput temporale, consequens necessario est, vt sint multi Reges supremi, vt à nobis propositum est, nunc enim non intendimus in particulari expendere, an hic, vel ille Rex supremus sit, nec Principes ipsos temporales inter se conferre, id enim à præsenti instituto satis esset alienum.

Vera sententia statuitur.

7. Et ob eandem causam non tractamus nunc quæstionem illam, an Imperator sit superior iurisdictione in omnibus Christianorum prouincijs, & regnis, & consequenter sit supremus Monarcha in vniuersa Ecclesia. Quia licet ad posteriorem partem assertionis posset pertinere, tandem nihil fere pertinet ad dogmata fidei explicanda, ideoque breuiter supponimus, Imperatorem non habere hoc dominium aut supremam iurisdictionem temporalem in vniuersam Ecclesiam (quidquid Bartholus, & nonnulli alij Iurisperiti censeant) quia vel nunquam illam habuit, vel licet habuisset, maiori ex parte illam amisit. Quod autem nunquam illam habuerit, probabilissimum est, quia neque supernaturali, aut extraordinario modo à Christo Domino, vel Romano Pontifice

Imperator non habet supremam potestatem temporalem in vniuersam Ecclesiam.

tifice illam habuit, vt ex dicendis à fortiori constabit, neque etiam aliquo humano iure illam acquisiuit, quia nunquam vel per electionem, vel per iustum bellum vnus Imperator totum orbem, vel totam Ecclesiam sibi subiecit. Vt enim demus, antiquos Imperatores Christianos fuisse legitimos Principes totius ditionis suæ, non tamen inde fit, fuisse etiam supremos Principes omnium Christianorum, quia extra illorum territorium multi populi potuerunt esse Christiani. Nam, vt rectè dixit Prosper, lib. 2. de Vocat. gent. cap. 6. *Gratia Christiana non contenta est eosdem limites habere, quos Roma, multosque populos sceptro Crucis Christi subdidit, quos armis suis ipsa non domuit.* Vnde & est illud, quod Leo Papa in serm. 1. Apostolorum, de Roma dixit, *vt latius præsideres religione diuina, quàm dominatione terrena.* Accedit, illud ipsum Romanum Imperium in Orientale, & Occidentale fuisse diuisum, & deinde Occidentale Imperiũ (quod solum in Christianis permansit, orientali à paganis occupato) licet quoad dignitatem in vna persona duret, quoad iurisdictionem in multos Principes, & Reges diuisum esse. Ex quibus licet aliqui sint Imperatori subiecti, plures censentur legitimè exempti; iure præscriptionis, accedente simul populorum consensu, vel titulo iusti belli. Ac proinde præter Imperatorem plures esse Reges temporales ab illius iurisdictione omnium liberos, vt sunt Rex Hispaniæ, Galliæ, & Angliæ, nunc supponimus.

8. Solum ergo superest probanda assertio de Summo Pontifice, nam si ille non habet proprium dominium iurisdictionis temporalis supremæ in vniuersa regna Ecclesię, nullus alius fingi potest, qui talem primatum habeat, ac subinde plures erunt Reges temporales supremi. Quod ergo Pontifex talem iurisdictionem temporalem in vniuersa Ecclesia non habeat, tenuerunt ex Theologis præcipuè Maior, Caietan. Victor, Soto, & Bellarminus, qui plures alios refert. Et ex Iurisperitis Couarruuias in Regul. *Peccatum*, 2. p. §. 9. num. 7. & Nauarr. in cap. *Nouit*, notab. 3. latissimè, & plures alios referendo num. 41. & Petrus Bertrand. tract. de Orig. iurisdiction. q. 3. Et (quod caput est) ipsimet Pontifices Summi multis in locis hanc veritatem simpliciter recognoscunt.

Maior in 4. dist. 24. q. 3. Caiet. to. 1. Opusc. tract. 2. c. 3. & 2. 2. q. 43. arti. 8. Vict. in suis Relectionib. Soto lib. 4. de iust. c. 2. Bellar. lib. 5. de Sum. Pontif. ca. 1. & seqq.

9. Vnde illorum iuribus in primis probanda est assertio; Nicolaus enim Papa ad Albanum Archiepiscopum ita scribit, *Sancta Dei Ecclesia gladium non habet, nisi spiritualem*, nomine autem *gladij* significari solet in iure canonico potestas temporalis; ergò maximè id debet intelligi, & de directa potestate, & de iurisdictione, quàm Sancta Ecclesia per se, & vt sic dicam ex intrinseca sua ratione habet. Nam in proprio territorio alio titulo comparato habere potest Ecclesia, seu Ecclesiasticus Prælatus gladium temporalem, sicut Romanus Pontifex in sua peculiari ditione illum habet. Prætereà idem Nicolaus in epi. ad Michaelem Imperatorem sic ait, *Nec Imperator iura Pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen Imperatorium vsurpauit, quoniam Christus sic actibus proprijs, & dignitatibus distinctis officia potestatis vtriusque discreuit, &c.* Idem nobis tradidit Gelasius Papa, cum epist. 10. ad Anastasium Imperatorem scribit, *duo esse, quibus principaliter mundus regitur authoritas sacra Pontificum, & Regalis potestas*, & Gregor. Papa 1. lib. 2. indict. 11. epist. 61. aliàs cap. 100. ad Mauritium Imperatorem ait. *Ad hoc potestas super omnes homines Dominorum meorum pietati data est, vt terrestre regnum cœlesti regno famuletur*, & Ioannes Papa I. in Epistola ad Iustinianum Imperatorem, quæ habetur in l. *Inter claros*. C. de Sacra Trinit. eius supremum principatum, & Regiam potestatem recognoscit.

Authoritate summorum Pontificum probatur assertio. Nicol. Papa.

10. Prætereà Innocent. III. in cap. *Nouit*, de Iudicijs, apertè sentit Regem Francorum supremam habere iurisdictionem temporalem, quam Papa perturbare, aut minuere nolit: & ideo infrà dicit. *Non enim intendimus iudicare de feudo, cuius ad ipsum spectat iudicium*, apertè significans, ad se non pertinere, vtriq; directè, vt rectè Glossa, & Innoc. adnotarunt. Quod amplius declarat, dum addit, *Nisi fortè iuri communi per speciale priuilegium, vel consuetudinem sit derogatum.* Nam per hanc exceptionem declarat, per ius diuinum non esse iuri Regio derogatum. Idem prætereà Innocentius in ca. *Per venerabilem*; Qui fil. sint legit. de Rege Francorum expressè dicit, superiorem in temporalibus non recognoscere. Et de Apostolica Sede dicit, *In patrimonio Beati Petri liberè* (id est directè & absolutè) *posse disponere, in quo & summi Pontificis authoritatem exercet, & summi Principis* (vtrique temporalis) *exequitur potestatem*, planè sentiens, in alijs regnis non ita libere posse circa temporalia disponere. Idem in cap. *Solitæ*, de Maiorit. & obedien. Imperatorem fatetur, *in temporalib. præcellere in ditione sua*, & de Regali potestate dicit, *in carnalib. præesse*, & in cap. *Causam*, 2. Qui fil. sint legitimi Alexander 3. expressè dicit, ad Regem, non ad Ecclesiam pertinere de temporalibus possessionibus iudicare, & loquitur in particulari de Rege Angliæ. Satis ergo constat, ipsosmet Romanos Pontifices nunquam sibi huiusmodi potestatem arrogasse, quod amplius ex sequenti discursu constabit.

Secundo principaliter veritas hæc demonstratur, quia nullus potest iustus titulus assignari, quo directum dominium iurisdictionis temporalis in omnia Ecclesiæ regna summo Pontifici conueniat: ergo illam non habet, neque enim sine iusto titulo obtineri potest. Assumptum probatur, quia vel ille titulus esset iuris diuini positiui, vel iuris humani, manifestum est enim ex supra dictis, non posse esse immediatè ex iure naturali. Nam probatum est, ex immediato naturali iure solam communitatem humanam perfectam, & politicè in corpus vnius reipublicæ congregatam habere supremam iurisdictionem temporalem in se ipsam. At congregatio Ecclesiæ licet sit vnum corpus spirituale, seu mysticum Christi, & in hoc genere habeat fidei, baptismatis, & capitis vnitatem, non tamen est vnita in ratione vnius politicæ congregationis, sed in se continet varia regna, & respublicas, quæ in politico genere nullam inter se habent vnitatem; ergo ex vi iuris naturalis non est in tota communitate Ecclesiæ immediatè vna suprema iurisdictio temporalis, & vniuersalis supra totam Ecclesiam, sed tot sunt iurisdictiones temporales supremæ, quot sunt politicæ communitates, quæ non sunt membra vnius regni, seu reipublicæ ciuilis. 11.

Eadem conclusio ratione stabilitur.

Et hinc non minori euidentia concluditur, talem potestatem non esse in aliquo Ecclesiastico Principe aliquo titulo humano, quo mediante potestas illa naturalis in ipsum translata fuerit. Quia hic titulus vel est electio, & consensus populorum, & hic in præsenti locum non habet, vt per se manifestum est: nunquam enim omnes populi Christiani propria voluntate, & consensu vni homini tanquam supremo Principi temporali se submiserunt. Vel est titulus iusti belli, & de hoc etiam clarum est non habere locum in aliquo Ecclesiastico Principe. Vel est titulus legitimæ successionis, & hic etiam esse non potest, præcisè sistendo in iure humano, quia supponit legitimum titulum, & dominium in prædecessore, & ita ascendendo necessario sistendum est in aliquo, qui alio priori titulo humano tale dominium sine successione obtinuerit, qui non potest esse, nisi vel consensionis populorum, vel belli, quod aut à prin- 12.

Suprema potestas ciuilis non competit summo Pontifici iure humano.

cipio fuerit iustum, aut per tacitum consensum subditorum per legitimum tempus iustum fuerit factum: nihil autem istorum habet locum in aliquo Pontifice, cuiuscunque temporis, vel superioris sæculi cogitetur. Vel denique hic titulus est alicuius donationis ab homine factæ, & de hoc ferè eadem est ratio, quæ de titulo successionis. Quia nemo potest donare, nisi quod habet; nullus autem Princeps etiam temporalis habuit vnquam supremam iurisdictionem temporalem directam in omnes prouincias, & regna Christiana, vt supra tetigi, ergo nullus est, qui Ecclesiæ, vel Pontifici talem donationem facere potuerit.

13. Quæ omnia rectè confirmant illa iura canonica, quæ tradunt Pontificem Romanum legitimum ius, & temporale dominium habere Romani regni, seu patrimonij (quod vocant) Sancti Petri, per donationem à Constantino Imperatore factam, vt patet ex c. *Constantinus* 1 & 2. 96. dist. & ex c. *Fundamenta*, de elect. in 6. & cap. *Futuram*. 12. q. 1. Nam hinc apertè colligitur, titulo donationis solum habere directè temporalem iurisdictionem in regnum, & ciuitates, quæ sunt de patrimonio Petri, sub quo patrimonio comprehendimus omnem ditionem temporalem, quam nunc possidet Romanus Pontifex, siue totius patrimonij donatio facta fuerit à Constantino, siue ab illo fuerit inchoata, & ab alijs Regibus, & Principibus aucta.

14. *Idem probatur de iure diuino.* Superest dicendum de titulo iuris diuini positiui, qui solum potuit incipere per Christi Domini donationem, & perseuerare per legitimam successionem, à Christo autem Domino nulla talis donatio facta est, & consequenter nulla potest esse in tali iurisdictione temporali legima successio; ergo neque hoc titulo conuenit Pontifici huiusmodi iurisdictio. Quod autem Christus illam iurisdictionem non dederit Ecclesiæ, probatur in primis, quia si dedisset alicui, maxime Petro, vt nunc suppono ex his, quæ inferius de primatu Romani Pontificis dicenda sunt. Petro autem non donasse satis colligitur ex Matth. 16. vbi ante illa verba, *Quodcunque ligaueris, & quodcunq; solueris*, præmittit Christus promissionem, *Tibi dabo claues regni cælorum*, non ergo promisit Christus Petro claues regni terreni, ac proinde non promisit temporale dominium, vel iurisdictionem temporalem directam, sed spiritualem potestatem. Quocirca quod statim Christus addit, *Quodcunque ligaueris*, vel, *Quodcunque solueris*, secundum potestatem, quam nomine clauium promiserat, sine dubio intelligendum est. Et similiter verbum, *Pasce oues meas*, secundum eandem potestatem intelligendum est, nam ibi promissionem prius factam Christus adimpleuit. In nullo autem alio loco indicauit Christus, se dare temporale dominium, aut regnum proprium directum Petro, vel Ecclesiæ suæ, neq; etiam Ecclesiastica traditio hoc ostendit, sed potius oppositum, vt visum est; ergo nulla supernaturali via nobis constare potest de tali iurisdictione temporali, & directa Pontificis: ergo non potest cum fundamento illi attribui, cum non nisi supernaturaliter possit illam habere

15. Deinde est optima coniectura, quia ipse Christus sibi in humanitate sua non assumpsit regnum terrenum, seu temporale, cum dominio, & iurisdictione temporali directa, qualis est in Imperatore, vel alijs Principibus humanis: ergo neque illam tribuit Vicario suo in terris. Antecedens supponimus ex his, quæ in primo tomo 3. partis de regno Christi diximus, (*Disput. 48. sect. 2.*) & nunc breuiter ostendimus ex his, quæ Scriptura dicit de paupertate Christi Domini; vt est illud 2. ad Cor. 8. *Scitis gratiam Domini nostri Iesu Christi, qui propter nos egenus factus est, cum esset diues, vt illius inopia vos diuites essetis*. Vnde Ioannes 22. in Extrauagant. *Cum inter nonnullos*, de Verbor. signifi. docent habuisse Christū, non obstante paupertate, quorundam paucarum, & vsualium rerum dominium, manifeste supponit, non accepisse regnorum dominium, vel aliarum rerum, quarum proprietas homines diuites constituit. Et hoc significauit ipse Dominus, cum Matthæ. 8. & Luc. 9. dixit. *Filius hominis non habet, vbi caput reclinet*. Et de temporali iurisdictione idem significauit Luc. 12. vbi cuidam petenti, *Dic fratri meo, vt mecum diuidat hæreditatem*, respondit, *Homo quis me constituit iudicem, aut diuisorem super vos*, quasi diceret, non assumpsisse illud iudicium, nec ad temporalem iurisdictionem exercendam in mundum venisse, vt rectè Ambros. Theophylact. & Euthym. adnotarunt.

Et hoc etiam confirmauit idemmet Dominus Ioan. 18. dicens, *Regnum meum non est de hoc mundo*, id est, non est temporale, & terrenum, quale est regnum Cæsaris, vt tibi exponunt Cyrillus lib. 12. in Ioan. cap. 10. & sequentibus & Chrysostomus hom. 82. in Ioan. & optimè August. tract. 115 dicens, *Audite omnia regna terrena, non impedio dominationem vestram in hoc mundo, regnum meum non est de hoc mundo*. Vnde omnes Patres docent assumpsisse Christum regnum spirituale, quod veram paupertatem non excludit. Ideoque Zach. 8. prædicitur venturus Saluator, qui esset Rex, & pauper, quod in Christo impletum esse declarauit Matth. c. 21. & Ioannes c. 12. & in Psalm. 2 de Christo dicitur; *Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Sion montem Sanctum eius*, & statim additur; *prædicans præceptum eius*, ad significandum regnum illud esse spirituale, non terrenum. Vnde Augustinus suprà, montem illum, super quem Christus est Rex constitutus, non esse de hoc mundo, dixit, *quia credentes in Christum, qui sunt regnum eius, non sunt de hoc mundo*, Hilarius autem dixit, non esse Hierusalem terrestrem, sed cœlestem. Et hoc etiam modo prædictum est ab Angelo de Christo. *Dabit illi Dominus sedem Dauid patris eius*, & statim subiungit, *& regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis*, quia non temporale, sed spirituale futurum erat, vt annotarunt Epiphan. hæres. 29. & Hieronym. Ierem. 32. & Zachar. 6. Ratio vero est, quia temporale regnum non fuit Christo necessarium ad honorem, vel maiestatem suam, & ad exemplum, ac redemptionem nostram fuit magis expediens, vt illud non assumeret. 16.

Atque hinc facilè probatur prior illatio, quia Christus non contulit Vicario suo potestatem, quam non ipse assumpsit. Dices, quamuis Christus non habuerit temporale regnum caducum, & imperfectum, habuisse tamen etiam in humanitate sua propter gratiam vnionis dominium quoddam excellentius, per quod poterat sua voluntate vti quibuscunque rebus, vel regnis temporalibus, & consequenter per illud etiam potuisse dare Vicario suo temporalia regna, & directam iurisdictionem temporalem. Respondemus, non negari, quin id facere potuerit, sicut etiam potuit sibi assumere, sed colligimus, non dedisse, cum illud non assumpserit. quia non reliquit in terris, nisi, Vicarium illius regni, quod ipse de facto assumpsit, quod regnum spirituale est vt ostendimus, & perfectè quidem consummatur in gloria, in hoc vero mundo inchoatur in Ecclesia militante. Item quia Christus habuit perfectam spiritualem potestatem sine iurisdictione temporali directa; ergo etiam potuit communicare Vicario suo perfectam, seu sufficientem iurisdictionem spiritualem, sine altera directè temporali. Ac denique quia sicut fuit expediens Christum ipsum non assumere temporalem iurisdictionem, ita etiam conue- 17. *Obiectio.* *Solutio.*

conueniens fuit, vt Vicario suo illam non communicaret, ne aut Reges terræ perturbaret, aut spiritualia sæcularibus miscere videretur.

18. Vnde possumus vltimo ratione argumentari, quia dominium temporale, cum iurisdictione directa, & ciuili in vniuersam Ecclesiam non erat necessarium ad spirituale regimen Ecclesiæ, vt per se manifestum est, neque etiam ad eundem finem erat vtile, imò potius magno impedimento esse potuisset; ergo non est verisimile à Christo fuisse datum. Minor probatur primò, quia temporale regimen est longe diuersum ab spirituali, & implicat homines negotijs sæcularibus, quæ maximè auertunt ab spiritualibus, propter quod dixit Paul. 2 ad Timoth. 2. *Nemo militans Deo implicat se negotijs sæcularibus*: ergo incredibile est, CHRISTVM Dominum coniunxisse has duas supremas, & vniuersales potestates in vno supremo Pontifice Ecclesiæ, cum moraliter impossibile sit, vnum hominem sufficere vtrique ponderi vniuersalis gubernationis.

19. *Obiectio.* Dices. Hac ratione probaretur, Summum Pontificem, vel alios Episcopos non posse, nec debere esse simul temporales Principes. *1. Responsio.* Respondetur, in primis verum esse, Christum Dominum id non instituisse, neque præcepisse, neque alicui ex suis ministris, seu Pastoribus temporalem Principatum dedisse. Et hoc probat discursus factus, & confirmant quæ de Christi Domini regno diximus, quia ille nec totius orbis, nec alicuius partis eius Principatum temporalem, aut sæculare iudicium sumpsit, vnde nulli etiam Episcopo, vel Vicario suo illud communicauit. Quod ergo ipse de se dixit, *Quis me constituit iudicem inter vos*, in vnumquemque Episcopum conuenit. Quod etiam alijs testimonijs, & longo discursu ostendit Bernar. lib. 1. de Considerat. ad Eugenium c. 6. & lib. 2. ca. 6. Addo nihilominus, non prohibuisse Christum, ne Pontifex, aut Episcopus possit esse simul temporalis dominus, quia nec talis prohibitio ostendi potest, vt supra tactum est, & ex dicendis magis constabit: neque etiam sequitur ex ratione proposita, quia non est per se malum, eundem esse Ecclesiasticum Pastorem, & Principem temporalem. Quin potius licet temporalis cura nimis ampla, & vniuersalis non rectè conueniat cum spirituali solicitudine, nihilominus principatus aliquis temporalis moderatus potest non solum esse licitus, sed etiam expediens ad Ecclesiæ splendorem, & authoritatem conseruandam, & ad necessarios sumptus, & alios similes honestos fines, vt rectè dicitur in c. *Fundamenta* de Elect. in 6. Et ideo Christus Dominus hoc non prohibuit, sed humanæ dispositioni rectâ ratione regulatæ, & pro temporum opportunitate id reliquit.

20. *2. Solutio.* Aliter verò responderi posset rationi factæ, illa solum probari exercitium vtriusque iurisdictionis vniuersalis non debuisse simul eidem personæ committi, nihilominus tamen in habitu potuisse vtramque iurisdictionem dari Pontifici, datamq; esse ea lege, & conditione, vt spiritualem per se, temporalem vero per alios ordinariè exerceret. *Reijcitur responsio.* Sed hoc etiam facile impugnatur, non solum quia etiam illa iurisdictio in habitu nullo titulo, aut probabili modo ostenditur, vt probatum est, sed etiam, quia vel est impertinens, vel odiosa valdè. Aut enim qui illam habet, nunquam per se ipsum vti illa debet, & sic et it otiosa, & inutilis, quia nunquam poterit quis illa vti per alios, nisi prius per se illa vtatur, saltem illam delegando, vel ordinariam committendo. Si vero ad hunc vsum data dicatur, interrogo vlterius, an Pontifex v. g. committendo hanc iurisdictionem, illam omnino à se abdicet, & omnem illius curam prorsus relinquat, an vero ita illam committat, vt semper maneat temporaliter superior, & cum potestate reuocandi commissionem, vel saltem limitandi eam, vel etiam sub arbitratu corrigendi, aut emendandi acta per illam. Si priori modo hæc iurisdictio in habitu cogitetur, est sine fructu, & otiosa. Quid enim refert, quod Pontifex habeat hanc potestatem in habitu, si necessario debuit illam dare alijs, per quos exerceretur, & postquam dedit iam non potest actum superioris exercere in illo ordine? Imò potius sequitur, iam nunc illam non habere, & solum fingitur aliquando habuisse, vt emanatio huius potestatis ad Principes sæculares Pontifici attribuatur, quod inuidiæ satis plenum ducitur, odiosumque nimis, & alias est etiam sine fructu, & fundamento.

Si vero posteriori modo cogitetur hæc potestas ita in habitu, vt possit exire in actum, quando libuerit, vel quando oportuerit, sic augetur odium, & inuidia, quia iam Principes temporales non erunt supremi Reges, falsumq; erit Sedulij carmen ab Ecclesia receptum, & celebratum satis, *Non eripit mortalia, qui regna dat cœlestia*, poteritq; Pontifex pro libito suo regna temporalia auferre, vel mutare, & iudicia temporalium rerum, dispensationes, & similia sibi etiam ad libitum vindicare, saltem valide: nam licet fortasse non bene faceret propter perturbationem ordinis, factum nihilominus teneret, quia esset ex suprema iurisdictione, à qua inferior pendet. Hoc autem non solum odiosum est, & Regum animos perturbare potest non sine causa; verum etiam est per se incredibile, quia est contra vniuersalem pacem Ecclesiæ, & contra vniuersalem, ac perpetuum vsum eius. Vnde etiam Iurisperiti, qui dicunt Summum Pontificem habere supremam iurisdictionem temporalem, id non admittunt. Imò in multis actibus iurisdictionis temporalis absolutè negant, posse Pontificem extra ditionẽ suam temporalem illos vsurpare, etiam validè, vt communiter tradunt Doctores in cap. *Per venerabilem*, Qui filij sint legitimi. Ac denique si hoc modo haberet Pontifex iurisdictionem temporalem totius Ecclesiæ, non minus oporteret ipsum esse solicitum de bono temporali regimine omnium regnorum Ecclesiæ, quam de regimine spirituali omnium Episcopatuum: nam est eadem ratio, & obligatio, seruata proportione, & ita procedit ratio facta, quòd illa duplex solicitudo vniuersalis humanas vires, & capacitatem moraliter excedat, sicque contra omnem rationem, & vsum. 21.

Ex fundamentis contrariæ sententiæ primum, & secundum procedunt tantum de potestate indirecta, Et profectò multi ex authoribus pro illa sententia relatis, de eadem tantum superiori potestate loquuntur, vt in fine huius libri declarabimus. Tertium autem fundamentum procedit ex falso principio, quia Christus Dominus dominia temporalia non assumpsit, vt dictum est. Simili modo deficit quartum fundamentum, quia Ecclesia non est vna respublica temporalis, sicut est spiritualis, & ideo non indiget vna temporali potestate directe suprema, sed vna spirituali, quæ ad temporalia extendatur, vt infrà etiam videbimus. 22. *Soluuntur fundamenta contrariæ sententiæ.*

CAPVT VI.

Vtrum sit in Ecclesia Christi spiritualis potestas iurisdictionis externæ, & quasi politicæ à temporali distincta?

DIximus hactenus de potestate temporali, vt constet, nullum Principem Christianum iure posse 1.

Catholicam Ecclesiam, vel doctrinam arguere, quod debitam potestatem illi pro libito eripiat: nunc dicendum est de spirituali potestate, vt etiam ostendamus, quid Reges schismatici in hoc genere indebite vsurpent, & in quibus Ecclesiasticæ potestati contra diuinum ius obedire, & subijci recusent. Quia vero potestas Ecclesiastica multiplex est, ideo in titulo restringimus quæstionem ad potestatem iurisdictionis spiritualis, & externæ. Duplex enim distingui solet potestas Ecclesiastica, scilicet, ordinis, & iurisdictionis: ad hæc enim duo membra alia, quæ adnumerati solent, reducuntur, vt recte Nauarr. adnotauit. De potestate ergo ordinis hic non tractamus, non enim pertinet ad præsentem controuersiam, quia illa non est potestas superioris in subditos, sed est facultas quædam moralis ad cultum Dei religiosum ordinata, vel per oblationem sacrificij, vel per administrationem, aut dispensationem sacramentorum, quæ ad sanctificationem fidelium sunt instituta: vel deniq; per quascunque alias cæremonias, quæ ad ornatum sacrificij, aut sacramentorum, conuenienter, & ordinate fieri debent. Vnde etiam Protestantes non omnino videntur hanc potestatem negare, quamuis ita illam interpretentur, vt nomine potius, quam re illam confiteantur. Sed hoc in tractatu de Sacramentis examinandum est.

Potestas Ecclesiastica alia ordinis, alia iurisdictionis.

2\. Potestas item iurisdictionis subdistinguitur in iurisdictionem interni fori pœnitentiæ, & externi fori Ecclesiastici. Prior proximè constituit sacerdotes superiores, & iudices in quodam diuino, & secreto foro, quod in sacramento pœnitentiæ exercetur. Et quamuis de hac etiam sit magna contentio hæreticorum huius temporis contra Ecclesiam Catholicam illam nunc prætermittimus, quia neque Rex Iacobus illam attigit, neque ad exteriorem politiam etiam Ecclesiasticam spectat. His ergo potestatibus omissis sermo est de potestate iurisdictionis externæ datæ ad gubernandam Ecclesiam, quatenus est quædam spiritualis respublica, & corpus Christi mysticum, quam spiritualem vocamus, vt à temporali etiam distinguamus. Vnde iuxta intentionem nostrá idem est quærere, an hæc iurisdictio sit, & an sit à temporali distincta.

Iurisdictio item Ecclesiastica duplex.

Sensus quæstionis.

3\. In hac ergo quæstione fuit hæresis Marsilij Paduani, qui ferè ante quingentos annos inter alias hæreses dixit. CHRISTVM nullam iurisdictionem Ecclesiæ suæ, aut Episcopis, vel Romano Pontifici dedisse, vel in laicos, vel in clericos; vel ad præcipiendum seu obligandum, vel ad cogendum, seu puniendum; sed solum dedisse sacerdotibus potestatem ministrandi sacramenta, & prædicandi verbum Dei, & in reliquis omnibus dispositioni, & iurisdictioni temporalium Principum eos subiectos reliquisse. Ita errorem hunc referunt plures authores, sed distinctius, quàm cæteri Albertus Pighius libro 5. de Ecclesiast. Hierarch. Et in hoc errore videtur fuisse fundatus Henricus VIII. Rex Angliæ ad schisma contra Ecclesiam Romanam excitandum. Vt enim Pontifici obedientiam negaret, consequenter etiam negauit, se habere in terris superiorem tam in spiritualibus, quàm in temporalibus, & consequenter asseruit in suo regno se habere totam potestatem supremá, quæ in Ecclesia respectiuè esse potest. Idemque de quocunque Rege temporali Christiano censuisse videtur, quia non potuit maiorem rationem, aut titulum talis potestatis in se, quam in alijs supremis Regibus inuenire: idque diserte, ac frequenter vel affirmat, vel supponit Rex Iacobus in sua ad Christianos Principes Præfatione.

Marsilij hæresis, & fundamentum schismatis Anglicani.

4\. Ex quo manifestè conuincuntur, non agnoscere in Ecclesia aliam potestatem iurisdictionis præter eam, quæ est in Regibus temporalibus, vel quæ ab illa manat, quia nulla alium titulum ad illam vsurpandam prætendere possunt. Vnde sicut suprà diximus, Regiam potestatem à populo ad Reges manasse, ita referunt Anglicanæ historiæ, Regem Henricum ex consensu regni in Parlamento hanc sibi arrogasse potestatem, idemque in simili conuentu fuisse in Eduardo proximo successore declaratum, posteaque in Elizabetha innouatum. Ergo signum est non aliter de hac potestate, quam de politica sentire. Idemque satis ostendit Iacobus Rex, cum iure hæreditario, & titulo carnalis successionis illam habere profiteatur. Neque ab hoc errore alienus fuit Caluinus, aut Lutherus, nam licet Caluinus primatum Henrici non approbauerit, nihilominus ex alio principio huiusmodi spiritualem potestatem negare cogitur. Ille enim cum Luthero, & alios omnes Christianos pares in sacerdotio faciunt, & distinctionem cleri à populo laico è medio tollunt, atque ita nullam potestatem specialem ponunt in Ecclesia ad gubernandam illam præter eam, quæ est in magistratu politico, vel quæ in aliqua communitate ad seruandum rectum ordinem ex natura rei existit.

5\. Fundamenta huius erroris diuersa sunt. Nam isti, quos vltimo loco retuli fundari potuerunt, quia crediderunt, in Ecclesia nullum esse verum, ac proprium sacrificium, & consequenter nec verum, ac proprium sacerdotium, sed tantum spirituale, ac metaphoricum, quod omnibus Christianis commune est, de quibus dicitur 1. Petr. 2. *Et ipsi tanquam lapides viui super ædificamini, domus spiritualis sacerdotium sanctum offerre spirituales hostias acceptabile. Deo per Iesum Christum.* Et infrà. *Vos autem genus electum, regale sacerdotium.* Marsilius autem licet sacerdotium non negauerit, & clerum, seu presbyteros à populo distinxerit, negauit tamé in clero hierarchicum ordinem dixit q; omnes presbyteros esse æquales Episcopis, & Episcopos Papæ; vnde intulit nó habere inter se, vel respectu populi subiectionem aut prælationem; sed omnes dixit esse subiectos politico magistratui. Afferebatque illud Lucæ 22. *Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic*, quibus verbis arbitratus est, prohibitum esse clericis omnem dominatum, seu iurisdictionem. Inducebatq; alia testimonia Scripturæ, quæ à sæcularibus curis clericos abstrahunt, vt est illud, *Nemo militans Deo, implicat se negotijs sæcularibus* 2. ad Tim. 2. & illud, *Sæcularia iudicia si habueritis, contemptibiles qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad iudicandum* 1. ad Cor. 6. De Regibus autem Angliæ non mihi constat, quo alio fundamento nitantur, nisi, quia detorquendo Scripturas ad alios sensus, negant in eis esse fundatam spiritualem potestatem, & exaggerant quod Scripturæ præcipiunt omnibus Christianis, Principibus, & magistratibus temporalibus subesse. Vnde in hoc æquiparant Ecclesiam Christi synagogæ, aut reipublicæ fideli, quæ in lege naturæ esse poterat, in quibus putant, non fuisse aliam potestatem gubernatiuam præter eam, quæ vel Regib. data est in lege veteri, vel in alio statu ex natura rei esse poterat in tali communitate ordinata per fidem ad veri Dei cultum, & religionem, & à populo in Principes, vel (quod perinde est) ex consensu populi in primogenitos transferebatur, tanquam vna, & eadem potestas connaturalis.

Fundamenta dicta hæresis.

6\. Nihilominus veritas catholica est, dari in Ecclesia spiritualem potestatem veræ, & propriæ iurisdictionis, per quam possit Christianus populus in ordine ad salutem animæ conuenienter gubernari. Hæc assertio de fide certa est, vt communi consensu Catholici docent, & probatur primo apertissimis Scripturæ testimonijs. Præcipua sunt illa duo, *Quodcunque ligaueris, &c.* Matth.

1. Assertio de fide.

Probatur ex Scriptura. *&c.* Matth. 16. *& Pasce oues meas*, Matth. 21. quæ inferius ex professo tractanda sunt. Simile etiam est illud Matt. 18. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus, & publicanus*, & adiungit, *Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis super terram erunt ligata & in cœlo, & quæcunque solueritis super terram, erunt & soluta in cœlo*, ligare, enim, & soluere manifeste sunt actus iurisdictionis, & ibi non est tantum sermo de iurisdictione in foro interno, seu secreto pœnitentiæ, vt per se constat, nec de iurisdictione temporali. Nam excommunicatio, de qua ibi sermo est, censura est Ecclesiastica, quam etiam ipse Rex Iacobus interdum spiritualem appellat, in præfatione. Sunt etiam expressa verba Pauli, 2. Cor. 10. *Ideò hæc absens scribo, vt non præsens durius agam secundum potestatem, quam Dominus dedit mihi in ædificationem, non in destructionem*. Potestas autem spiritualis erat, nam temporalis, vel Regia in Paulo non erat. Item ad eandem potestatem pertinet quod idem Apostolus ait Act. 20. *Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo*, vbi apertè dicit, Episcopis datam esse à Deo potestatem regendi Ecclesiam, regimen autem, & gubernatio idem sunt. Vnde, nisi magna vis fiat verbis, de potestate iurisdictionis Apostolus loquitur, vt autem significet illud regimen esse spirituale, addit de Ecclesia, *quam acquisiuit sanguine suo*, non n. acquisiuit Christus suo sanguine temporale regnum, sed spirituale.

7. Vnde optima ratione simul cum Scripturæ testimonijs potest hæc veritas confirmari. Habemus enim ex Scripturis, Christo Deo homini promissum esse à Patre regnum æternum iuxta illud Psalm. 131. *De fructu ventris tui ponam super sedem tuã*, & Isai. 9. *Super solium Dauid, & super regnum eius sedebit*. Et addidit Angelus Lucæ 1. *Dabit illi Dominus sedem Dauid Patris eius, regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis*. Hoc autem Christi regnum non in cœlo tantum, sed in terra etiam tradendum, seu inchoandum promissum est, vt patet ex Daniel. 7. *Aspiciebam in visione noctis & ecce cũ nubibus cæli quasi filius hominis veniebat*. Et infrà, *& dedit ei potestatem, & honorem, & regnum; & oẽs populi, tribus, & linguæ ipsi seruient, potestas eius potestas æterna, quæ non auferetur & regnum eius, quod non corrumpetur*; illum autem filium hominis esse Christum, qui in Euangelio sæpe filius hominis appellatur, omnes intelligunt, illiusq; regnũ post alia imperia fuisse in terra inchoandum, & perpetuo esse duraturum, tum illo loco, tum etiã Daniel. 2. apertè prædicitur, & concordat illud Ezech. 37. *Faciam eos in gentem vnã in terra in montib. Israel, & Rex summus erit Dominus imperans, & non erunt vltra duæ gentes*. Quæ verba de Christo, & eius Ecclesia euidenter intelliguntur, vt ex toto contextu vsque ad finẽ capitis constat. Hoc autem regnum Christi corporale, seu temporale non est, sed spirituale, & æternum, vt cap. 4. diximus, & colligitur ex verbis eiusdem Ezechielis, *Saluos eos faciam de vniuersis sedibus, in quibus peccauerunt, &c.* & ex Ierem. 23. *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit Rex, & sapiens erit, & faciet iudicium, & iustitiam in terra in diebus illis saluabitur Iuda, & Israel habitabit confidenter, & hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus iustus noster*. Et hoc ipsum confirmant alia testimonia ex Scriptura, & Patribus dicto cap. 4. adducta.

8. Ex quo vlterius concludimus hoc regnum Christi non esse nisi Ecclesiam eius, in qua ipse spiritualiter regnat. Vt dixit Gregorius lib. 1. in 1. Reg. in vltimis verbis. Et August. tractat. 115. in Ioan. *Quod est regnum eius, nisi credentes in eum? Quibus dicit de mundo non estis*. Et infrà, *Vnde non ait, regnum meum non est in hoc mundo, sed non est de hoc mundo, nec dicit, non est hic, sed non est hinc. Hic est enim vsque ad finem sæculi*: Ergo sicut regnum spirituale est, ita per spiritualem potestatem regi debet. Hoc autem regnum perpetuum est nõ solum in cœlo, sed etiam in terra, quamdiu mundus durabit, vt ex Augustino retuli, & in libro etiam primo tractando de Ecclesia ostendi; ergo etiam potestas spiritualis ad regendum illud ita est à Christo huic Ecclesiæ concessa, vt in ea perpetuo duret, quia non potest regnum sine potestate gubernatrice illi proportionata conseruari. Vnde rectè dixit Epiphan. hæres. 29. *Thronus Dauid, & Regia sedes, est Sacerdotium in Sancta Ecclesia, quam dignitatem Regiam, simulque Pontificiam simul coniunctim largitus est Dominus Sanctæ Ecclesiæ suæ, translato in ipsam throno Dauid non deficiente in æternum*. Et infrà. *A domo carnali Iuda, & Israel Regia dignitas translata est, firmiter autem sedet thronus in Sancta Dei Ecclesia in æternum*.

Ad hanc autem rationem tacitè respondet Rex Iacobus in Præfat. pagin. 57. his verbis, *Nec si regna terrestria à Monarchis terrestribus regi debent, ideo Ecclesiam sequitur à terrestri quoque Monarcha debere gubernari*. Cur autem non sequatur, duas rationes indicat. Prior est, *Quia neque vnus est aliquis totius orbis, regnorumq; omnium moderator, ac Monarcha*. Altera est, *quia Christus Ecclesiæ suæ Monarcha est, Christiq; vices explet, quam venturum promiserat Spiritus Sanctus*, & hic illud adiungit, *Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic*. Sed in his verbis attingit Rex aliam quæstionem de Monarchia infra tractandam, quæ diuersa est à præsenti. Nunc enim solum tractamus de spirituali potestate suprema ad regendum regnum Christi, quod est Ecclesia, necessaria, & hanc dicimus esse debere in ipsa Ecclesia, prout in terris versatur, siue sit in vna persona siue in multis, seu in congregatione ex illis, composita, quod postea videbimus. Verba autem Regis eo tendunt, vt nulla sit necessaria in hoc regno Christi potestas, quæ vices Christi gerat, vt maximè patet ex posteriori ratione, quam de munere Spiritus Sancti affert, ideoque hic prætermitti non potuerunt. 9. Euasio Regis Angliæ eiusque rationes. Prima. Secunda.

Circa primam ergo æquiparationem spiritualis regni Ecclesiæ cum regno terreno dicimus, si cum proportione fiat comparatio, non minus esse necessarium in Ecclesia supremum aliquem gubernatorem, terrestrem, id est visibilem hominem, & mortalem, quam si in regno terrestri. Quia Ecclesia Christi vniuersa non minus est vna, seu regnum vnum in suo ordine, quam sit regnum quodlibet temporale in suo. Et licet Ecclesia quoad finem, & præcipua media spirituale regnum sit, nihilominus, quoad personas ex quibus constat, etiam est terrestris, & actiones, in quibus regi, vel dirigi, & corrigi debet, terrestres etiam sunt, id est, externæ, & sensibiles, & illis mediantibus, seruanda est pax, vnitas, religio, & cætera omnia, quæ ad conuenientem huius corporis gubernationem sunt necessaria; ergo non minus est in hoc regno necessaria potestas suprema, quæ humano, & sensibili modo membra eius, & actiones eorum in ordine ad æternam salutem dirigat, & gubernet. Et ideo rectè Bonifaci. 2. Epistol. 1. & Gregor. lib. 4. epistolar. cap. 96. alias epistol. 52. indict. 3. de eadem Ecclesia loquentes dixerunt. *Ad hoc diuinæ dispensationis prouisio gradus diuersos, & ordines constituit esse distinctos, vt vna concordia fieret ex diuersitate contextio, & rectè officiorum gereretur administratio singulorum. Neque enim vniuersitas poterat alia ratione subsistere, nisi huiusmodi magnus eam differentiæ ordo seruaret*. Quia vero in hac graduum diuersitate, & ordine in infinitum procedi non potest, nec in eis esse diuisio, ideo necesse est, in aliquo supremo capite vniri, seu terminari, Vnde subiungit Gregorius, *Tunc vnumquodque salubriter impletur officium, cum fuerit vnus ad quem possit recurri, Præpositus*. Quod profectò sicut in vnaquaque congregatione spirituali, seu Ecclesiastica, 10. Reijcitur euasio Regis.

siastica, & in vnoquoque Episcopatu, vel particulari Ecclesia, seu prouincia verum est, ita in vniuersali Ecclesia multo maiori ratione est necessarium. Et ideo dixit Anastasius Papa in Apologet. aduersus Anastasium Imperatorem, *Si omnis potestas à Deo est, magis ergo quæ rebus est præstituta diuinis*, quam nos nunc spiritualẽ potestatem vocamus. Oprima ergo est illatio, quam Rex improbat, si terrenum regnum à terrestri Monarcha regi debet, etiam Ecclesia suum Monarcham, seu supremum gubernatorem in terris habere, necessarium fuit.

1. *Satisfit primæ probationi Regis.* Prior autem Regis ratio non solum hoc non expugnat, sed potius comprobat, si alia diuersitas inter Ecclesiam, & totum orbem quoad regna terrena consideretur. Nam in vniuerso orbe terrarum non est vna tantum respublica, vel vnum temporale regnũ, sed varia, & plurima, quæ inter se non componunt vnum politicum corpus, & ideo neque vnus Monarcha, neq; (generalius loquendo) vna præfectura, vel vnum supremum tribunal politicum, & humanum pro toto vniuerso esse oportuit. Imò neque moraliter, vel humano modo potuit. At verò Ecclesia Christi est vnum corpus mysticum perfectum, & vnum (vt sic dicam) simplex regnum per vniuersum orbem diffusum, vt in libro primo tractando de Ecclesia Catholica dictum est. Et ideo vna suprema potestas, quæ toti illi præsit, necessaria est. Quocirca si supponamus Ecclesiæ regimen esse Monarchicum, vt infrà ostendetur, comparatio eius cum temporali regno non est cum vniuerso orbe facienda, sed eum singulis orbis regnis, ita vt sicut vnumquodq; regnũ temporale ab vno Monarcha terreno regitur, terreno, inquam, quoad personam, quoad potestatem, quoad materiam, & proximum finem, ita totum Ecclesiæ regnum ab vno regatur Monarcha, terreno quidẽ quoad personam, cœleste vero, quoad potestatẽ, materiam, & proximum, ac principalem finem. Hac enim ratione Christi Ecclesia militans, licet terrenum regnum dici possit, propterea quod ex mortalibus hominibus in terra degentibus constat, nihilominus in Scriptura sæpe regnum cœlorum appellatur, & Christus de illo dixit, *Regnum meum non est hinc.* Vbi August. notat, non dixisse, *non est hic*, quia re vera in hoc mundo est, sed *non est hinc*, quia licet sit in mundo, non est de mundo, sed de Cœlo venit, ideoque tale regnum gubernatore indiget terrestri simul, & cœlesti.

11. *Dissoluitur secunda Regis ratio.* Ad alteram rationem concedimus quidem, Christum Dominum esse principem Ecclesiæ suæ Monarcham. Ideoque quamdiu in terris deguit, & cum Apostolis suis conuersatus est, illam per se ipsum tanquam supremus illius Rex & Pontifex gubernauit, Apostolos elegit, Sacerdotes, & Episcopos consecrauit, & ad prædicandum misit, eisque discipulos adiunxit, & pro illius temporis, & status Ecclesiæ opportunitate cætera necessaria prouidit. Quia vero nunc est absens ab Ecclesia militante quoad visibilem præsentiam, ideo non potest sicut antea, per se, ac proximè pastoris munus Ecclesiæ præstare, & idcirco ad compensandam visibilem præsentiam suam Vicarium, seu Præfectum prouidit, cui Ecclesiæ suæ regimen commisit. Quod quidem non negat Rex Angliæ, sed (quod mirabile est) ait, hunc Vicarium esse Spiritum Sanctum, quia ad dirigendos, & docendos Apostolos non Petrum, ait, sed Spiritum Sanctum se relicturum Christus pollicitus est. Sed hoc, vel non propriè, vel non verè, neque ad rem, & causam, de qua tractamus dictum est. Scio quidem Tertullianum aliquando vocasse Spiritum Sanctum Christi Vicarium, libro de Præscriptionibus hæreticor. capite 13. & 28. impropria tamen, & metaphorica loquutione, solum quia Christus dixit Ioan. 14. *Alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum spiritum veritatis.* Et infra. *Hæc loquutus sum vobis, apud vos manens. Paracletus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcumque dixero vobis.* Per quæ verba promittit Christus Spiritum S. qui internam virtutem, illustrationem, & suggestionem per gratiam suam fidelibus conferat.

Hæc autem operatio non potest Spiritui sancto attribui tanquam Vicario alterius, si proprietas verbi seruetur. 13. *Spiritus S. non potest propriè dici Vicarius Christi.* Quia Vicarius propriè est alterius principalis authoris minister, qui vices eius gerit, & eius potestate sibi commissa vtitur; at verò Spiritus interiùs docet, & inspirat tanquam principalis, & proxima causa gratiæ, & internæ virtutis, quomodo Paulus dixit, *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.* Non potest ergo in proprietate sermonis Spiritus S. dici Vicarius Christi. Lato autem, & improprio modo Tertullianus ita loquutus est, quia Spiritus S missus fuit, vt loco Christi Apostolos consolaretur, & doceret, vel explicaret multa, quæ pro temporis breuitate, & opportunitate Christus ipse, vel tradere non potuerat, vel non oportuerat. Vnde dixit, *Ego rogabo Patrem, & alium paracletum dabit vobis*, ac si diceret, in me habebatis consolatorem, quamuis autem discedam, eo non carebitis; nam Pater alium dabit vobis, qui loco mei vos consoletur. Et in eodem sensu (vt Euthym. significat) dixit, de Spiritu S. *quem mittit Pater in nomine meo*, id est, vt ea perficiat quæ ego incepi, suggerendo, & declarando vobis, quæ docui, & addendo, quæ non potestis portare modo, & testimonium de me perhibendo. Hac ergo ratione dici aliquo modo potest Spiritus S. vices Christi gessisse, seu expleuisse, non per vicariam, aut ministerialem virtutem, quod inferioris esset, sed vt principalis causa perficiens, quod Christus absoluere in breui tempore vitæ suæ non potuit. Vnde hoc modo quicumque alteri in officio succedit, vel perficit, quod alter inchoauit, & perficere non potuit, dici potest vices eius supplere, etiam si vicarius eius propriè non sit, nec per potestatem inferiorem, & participatam, & ab altero dependentem operetur.

14. Quod si hoc tantum modo Rex Angliæ intellexit, Spiritum sanctum vices Christi expleuisse, immeritò sensit, illam Spiritus sancti operationem sufficere ad externum, & hominibus accommodatum Ecclesiæ regimen, quia illa virtus, & operatio Spiritus sancti inuisibilis est, & merè spiritualis, ac interna, homines autem indigent etiam externo, & visibili rectore. Deinde si ille inuisibilis influxus Spiritus sancti sufficiens esset pro Ecclesia visibili, non tantum Spiritus sanctus, sed etiam Christus ipse absens, & tunc nobis inuisibilis dici posset sui ipsius præsentia, seu visibilis Vicarius, quia de se etiam promisit, *Ecce ego vobis cum sum omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi*, vtique inuisibili protectione, aut auxilio, vt in superioribus explicaui. Præterea si Christus, quia est principalis Monarcha Ecclesiæ, illi non constituit rectorem visibilem, qui loco ipsius eam gubernaret cur Rex Angliæ in sua Præfatione, se, & alios Reges Vicarios DEI appellat? *Pag. 134.* nam (iuxta suam opinionem, qua se credit esse caput Ecclesiæ in regno suo, etiam in spiritualibus) necesse est, vt cum se appellat Vicarium DEI, intelligat, non solùm quoad regnum temporale, sed etiam quoad Ecclesiam Britannicam; ergo repugnat sibi ipsi, cum dicit Christum non reliquisse Vicarium sui præter Spiritum sanctum.

Denique

15. Denique falsum est, Christum non promisisse Petrum, qui alios dirigeret, aut doceret, non enim solùm promisit, sed etiam dedit, nam promittendo ei claues, & clauem regiminis, & clauem scientiæ promisit. Item quando illi dixit. *Rogaui pro te, vt non deficiat fides tua*, statim addidit. *Et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.* Ac denique cùm illi dixit, *Pasce oues meas*, & doctrinam, & regimen, seu directionem manifestè comprehendit, vt infra videbimus. Et vltra hæc in multis alijs locis significauit Christus futuram esse in Ecclesia præfecturam spiritualem, & aliquem, vel aliquos ministros suos, qui tanquam proprij, & visibiles Vicarij vicem eius gerant. Ita intelligunt Patres illud Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit.* Ambros. ibidem & Hilar. Can. 27. in Matth. Idem colligit Chrysostomus libro secundo de Sacerdotibus ex Lucæ 12. Nam cum Christus sub parabola patrisfamilias, qui vult magna vigilantia, & solicitudine à suis subditis expectari, & obediri, declarasset, quomodo sit Domino seruiendum, Petrus eum interrogauit, *Domine ad nos dicis hanc parabolam, an ad omnes?* Respondit autem Christus, *Quis putas, est fidelis dispensator, & prudens?* significans, Apostolos specialiter vocatos fuisse, vt essent tanquam præcipui serui, quibus aliorum cura demandanda erat; Et præcipuè Petrum, qui super totam familiam Christi erat constituendus, non solum ad communem vigilantiam, sed etiam ad specialem fidelitatem, & prudentiam obligari. Quam curam, & obligationem commemorat Petrus, cum dicebat, *Pascite, qui in vobis est, gregem Dei, prouidentes non coactè, sed spontaneè secundum Deum.* Et consonant verba Pauli 1. Corint. 4. *Sic nos existimet homo vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei: hic iam quæritur inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur*, &c. & c. 3. dixerat, *Quid igitur est Apollo, quid verò Paulus? ministri eius, cui credidistis*, i. Vicarij eius, & loco illius Ecclesiam regentes, & ad Rom. 13. temporalem Principem, vel iudicem Dei ministrum appellauit.

Veram spiritualem iurisdictionem Christus Dominus Petro contulit.

Petr. 5.

16. Nam quod illud ministerium Apostolicum fuerit etiam cum potestate, & iurisdictione ad ferendum iudicium, satis declarat idem Paulus in fide dict. c. 4. dicens, *Quid vultis? in virga veniam ad vos?* & cap. 5. *Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu iudicaui vt præsens eum, qui sic operatus est in nomine Domini nostri Iesu Christi, &c. tradere huiusmodi satanæ in interitum carnis, vt spiritus eius saluus fiat*, &c. Et 2. ad Corint. 13. *Si venero iterum, non parcam, &c.* Et expressè ad Hebr. 13 *Obedite Præpositis vestris, & subiacete illis, ipsi enim peruigilant*, &c. Et 1. ad Timoth. 5 *Qui bene præsunt presbyteri duplici honore digni habeantur.* Et ad Titum 1. *Oportet Episcopum sine crimine esse sicut Dei dispensatorem*, &c. Et cap. 2. *Hæc loquere, & exhortare, & argue cum omni imperio.* Denique huc spectant loca Pauli, in quibus describit vnitatem corporis Ecclesiæ, & varia membra eius, vt ad Roman. 12. vbi inter alia ait, *Qui præest in solicitudine*, & 1. ad Corinth. 12. & ad Ephes. 4. vbi ponit *Apostolos, Prophetas, Euangelistas, Pastores, & Doctores in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi.* Quem modum gubernationis dicit esse duraturum, *vsque ad consummationem Sanctorum*, id est, vsque ad mundi finem, vt in superioribus explicatum est.

17. Atque ex his constat manifestè, hanc potestatem spiritualem esse omnino distinctam à temporali. Primò quidem, & principaliter in fine: nam temporalis potestas ordinatur ad seruandam reipublicæ pacem, & moralem honestatem, iuxta illud Pauli 1. ad Timoth. 2. *Vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate, & castitate.* Potestas autem Ecclesiastica ad æternam salutem consequendam ordinatur, iuxta illud Pauli ad Ephes. 4. *Ad consummationẽ Sanctorum*, &c. & illud ad Hebr. 13. *Obedite Præpositis vestris, ipsi enim peruigilant tanquam rationem pro animabus vestris reddituri.* Alia differentia est in origine, quia potestas temporalis trahit originem à Deo authore naturæ media ratione naturali, & ita per se spectata est de iure naturali: prout verò est in Rege, vel senatu, est de iure humano: potestas aũt Ecclesiastica est de iure diuino positiuo, & speciali promissione, & concessione Christi, *Tibi dabo claues, Pasce oues meas, Sicut misit me Pater, & ego mitto vos.* Sicut enim finis, ad quem ordinatur hæc potestas, & actus, ac media, quæ illi subsunt, sunt supra naturam, & vires humanas, ita & potestatem ipsam habere originem supra ius naturæ, vel humanum necesse est. Et ideò tandem hæ potestates differunt tanquam materialis, & spiritualis, naturalis, & supernaturalis, terrestris, & cœlestis. Atque ita explicant distinctionem hanc Gelasius Papa de Vinculo anathematis, & Nicolaus I. in epistola ad Michaelem Imperatorem circa finem, dicens, *Mediator Dei, & hominum homo Christus esse sic actibus proprijs, & dignitatibus distinctis officia potestatis vtriusque discreuit, propria volens medicinali humilitate sursum efferri, non humana superbia rursus in inferno demergi, vt Christiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum imperialibus legibus vterentur quatenus spiritalis actio carnalibus distaret incursibus.* Easdem differentias attingit Gregorius septimus libr. quatro Epistolarum epist. 2. ad Hedimanum, easque ex Anastasio Papa in Epistola ad Anastasium Imperator. & Gregorius in Pastorali confirmat. Idem docet Symmachus in Apologia contra eundem Anastasium Imperatorem, dicens. *Conferamus honorem Imperatoris cum honore Pontificis, inter quos tantum distat, quantum ille humanarum rerum curam gerit, iste diuinarum.* Et infra, *Tu humana administras, ille tibi diuina dispensat.* Idem Symmachus in Synodo Romana, & refertur late in capite, *Bene quidem* 96. distin. & plura alia in duobus capitibus sequentibus referemus.

Distinctio inter spiritualem, & temporalem potestatem.

18. Neque huic doctrinæ Catholicæ obstant fundamenta aliorum errorum, quæ in alijs hæresibus fundantur, quas non possumus hoc loco ex professo refutare In fundamento ergo primi erroris hæreticum est dicere, non esse in Ecclesia Christi verum, & visibile sacrificium, aut verum, & proprium sacerdotium. Et similiter hæreticum est dicere, omnes fideles esse in sacerdotio æquales, quæ omnia alibi sunt à nobis disputata, & probata. Marsilius etiam Paduanus in fide errat, dum supponit, omnes clericos, seu sacerdotes, & Episcopos iure diuino esse æquales. Nam quoad potestatem ordinis ex institutione Christi Episcopus excedit presbyterum, & presbyter diaconum, &c. vt in tract. de Sacramento ordinis late ostenditur. In potestate autem iurisdictionis est de Apostolis certissima differentia, quæ ex adductis testimonijs facilè colligi potest, & quoad Petrum, & successores eius late in sequentibus ostenderur. Præterea quòd ait Christum prohibuisse Pontificibus temporaliter regnare, in primis omninò falsum est, & erroneum, vt cap. 8. ostendemus. Deinde ad id, quod nunc agimus nihil refert, quia etiam si illud admitteretur, solum inde posset inferri Episcopos, aut Pontifices per potestatem quam habent, vt tales sunt, non temporaliter regnare, sed spiritualiter, quod nos omnino contendimus, cùm dicimus, potestatem illorum non temporalem esse, sed spiritualem.

Soluuntur fundamenta errorum in principio capitis relatorum.

Et hoc ad summum probat testimonium illud, *Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic*, (quod etiam Rex Angliæ non omisit) nam etiam in illo sensu non prohibet Christus Apostolis regnare, sed sic regnare sicut Reges gentium, id est, temporaliter: necesse 19.

cesse est autem, vt spiritualiter regnent saltem illi, qui supremam in illo ordine potestatem habent. Nisi velimus dicere, etiam summum Pontificem non tam propriè regnare spiritualiter, quam vice regnare, quia non tanquam supremus Rex, sed tanquam Vicarius summi Regis Ecclesiæ præest. Veritas autem est, non prohibuisse Dominum regnare, sed gubernare dominando personis, per elationem se illis præferendo, aut inhumaniter subditos tractando, vt dixit Gregorius in Pastoral. 2 p. cap. 6. qui verba Christi exponit per illa Ecclesiastic 32. *Ducem te constituerunt*, aliàs. *Rectorem te posuerunt, noli extolli, esto in illis quasi vnus ex ipsis*, & per illa 1. Petri 5. *Non dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo*, & per illa Pauli 2. ad Corint. 1. *Non quia dominemur fidei vestræ, sed adiutores sumus gaudij vestri.* Et similia habet Gregorius 26. Moral. cap. 19. aliàs 12. & libro 1 Registri, & Bernard. libro secundo, de Considerat. in principio. Et ita per hæc etiam responsum est ad fundamenta, quæ in hoc puncto attingit Rex Angliæ, ad alia verò, quæ obijcit contra primatum Pontificis, & contra verum sensum Scripturarum, quibus ille probatur, in sequentibus dicendum est.

CAPVT VII.

Potestatem regendi Ecclesiam in spiritualibus, seu Ecclesiasticis rebus, in temporalibus Regibus, seu Principibus non existere authoritate probatur.

1. *Quomodo se se habeant potestas spiritualis, & temporalis, in ordine ad subiectum.* PRæter differentias inter potestatem spiritualem, & temporalem in præcedenti capite traditas intercedit alia, quam quia origo est, & præcipuum Anglicani schismatis fundamentum, in hoc caput examinandam reseruauimus, quamquam ex principijs positis in præcedenti capite manifestè concludatur. Constituit autem hoc discrimen in hoc, quòd potentia temporalis, & spiritualis per se non respiciunt easdem personas, quibus conuenire debeant, sed potiùs sunt subiecto separabiles, quod plane supponit distinctionem inter illas, & eam indicat. Duobus autem modis extremè contrarijs circa discrimen hoc errari potest. Primò, asserendo potestates has non solum esse distinctas, sed etiam esse à Deò repugnantes, vt in eadem persona coniungi, diuino iuri contrarium sit. Et ita videtur errasse Marsilius de Padua, quamquam ille vel spiritualem potestatem cum temporali confundat, vel non in quocunque subiecto, sed solum in sacerdotibus neget, posse simul conuenire. Veruntamen hic error hoc sensu intellectus fundamentum non habet, & in capite sequenti breuiter impugnabitur, quoniam ad præsens institutum parum refert.

Error Anglicanæ sectæ circa subiectum spiritualis potestatis. Alius ergo modus errandi est proprius Anglicanæ sectæ, cuius principium, & fundamentum est, potestatem spiritualem non separari à temporali, sed Regio sceptro esse annexam. Ita voluit Henricus VIII. quem successores eius Eduardus, & Elizabetha sequuti sunt, vt late refert Sander in tribus primis libris de schismate Anglicano, vbi etiam varias leges ad huius potestatis amplificationem in illo regno à dictis Principibus latas describit.

2. Denique in hoc errore persistit Rex Iacobus, vt ex factis eius satis constat, & in Præfatione sua sæpe profitetur, præsertim pag. 5. præfationis, dicens, *Nam neque me Pontifice vlla ex parte inferiorem esse credam.* Et in eodem sensu dicit pagin 2. de temporalibus Regibus, *quos Deus in altissimo dignitatis gradu quasi suos vicarios, & legatos ad exercenda iudicia in suo solio collocauit.* Et iterum ad Reges pagin. 10. *Quos Deus præcipuos sibi in terris vicarios in administratione iustitiæ esse iussit.* Et in eodem sensu dicit pagin. 14. controuersiam, quam cum suis subditis Catholicis habet, non aliunde esse notam, *quàm ab ambitiosa Pontificum tyrannide, quam illi contra authoritatem Scripturarum, contra Conciliorum, antiquorumque Patrum mentem, sibi in temporalia Regum iura iniustè vsurparunt.* Tandemque ibidem concludit, in hac Regum authoritate asserenda (vtique in hoc sensu) totam suam Apologiam impendisse. Huius autem erroris fundamentum solum videtur esse, quia non agnoscit distinctionem inter potestatem spiritualem, & temporalem, & quia negat primatum Petri, & successorum eius, de quibus in sequentibus capitibus dicemus.

Veritas ergo Catholica est, Reges temporales, vt tales sunt, seu ratione suæ iurisdictionis supremæ in Principatu politico nullam habere in Ecclesia spiritualem potestatem. Hæc assertio probari potest authoritate Scripturæ duobus modis. Primò quia in testamento nouo hæc potestas promissa, & data est à Christo illis personis, qui Reges temporales non erant. Secundò quia non inuenitur data Regibus temporalibus, & ex vtroque capite tam sigillatim, quam simul sumpto rectè concluditur, non esse in Regibus temporalibus, quia non potest esse nisi in illis quibus à Christo data est, & eorum legitimis successoribus. 3. *1 Conclusio. Regibus temporalibus vt tales sunt, nulla spiritualis potestas competit.*

Prior pars sufficienter probatur testimonijs adductis capite præcedenti, quibus constat, Christum singulariter promisisse, & dedisse hanc potestatem Petro. Deinde aliunde etiam monstratur, dedisse illam omnibus Apostolis Ioan. 20. quibus, & successoribus eorum sub nomine Ecclesiæ eam promiserat. Matth. 18. Alia etiam testimonia ostendunt, Paulum sæpe esse vsum hac potestate, eamque in Episcopis, & Ecclesiæ Præpositis inueniri, & ab eisdem exerceri, nullus autem illorum Rex erat, aut iurisdictionem temporalem administrabat. Vnde etiam sumitur efficacissimum argumentum: nam priùs quàm in Ecclesia essent Reges temporales, erant in Ecclesia Pastores cum vera iurisdictione spirituali ad regendam Ecclesiam, vt ex vsu eiusdem potestatis, & ex allegatis testimonijs manifestè colligitur, ergo potestas hæc de se non pendet ex Regia potestate, neque cum illa ex vi illius coniuncta est: tunc enim Reges temporales illam non habebant, neque ab eis illam receperant, qui legitimè illa vtebantur.

Et hinc etiam aperte probatur ex Scripturis (quod etiam capite superiori attigimus) hanc potestatem alterius esse originis, quam temporalem: nam temporalis potestas prout inuenitur in Rege, vel alia simili persona; vel proximè, vel per successionem, aut alium humanum titulum prouenit à multitudine populi, qui suam authoritatem Principi contulit: hæc autem potestas illam originem non habuit: nam in primitiua Ecclesia Apostoli illam habuerunt, non à populo Christiano, sed ab ipso Christo: & alijs Episcopis illam communicarunt authoritate sua, & independenter à populo, vt patet ex illo Pauli ad Titum 1. *Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea, quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi.* Et 1. ad Tim. 4. *Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi.* Et cap. 5. ostendit fuisse cum iurisdictione Episcopali, dicens, *Aduersus Presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus, aut tribus testibus*, &c. Cum ergo ex præcedentibus capitibus constet, totam potestatem Regiam à populo proximè manasse, consequens profectò est, vt ex vi Regiæ potestatis nulla sit in Rege spiritualis iurisdictio, vel potestas. 4.

Tandem altera probatio ab authoritate, quam vo- 5. *1 p. q. 101. a. 2.*

cant,

erant, negatiua Scripturæ, in præsenti efficax est ex eodem principio, & fundamento. Nam, vt rectè dixit D. Thomas, *in his, quæ sunt supra naturam soli authoritati creditur, &, quæ ex sola Dei voluntate proueniunt supra omne debitum creaturæ, nobis innotescere non possunt, nisi quatenùs diuinitùs reuelata sunt*: sed spiritualis potestas Ecclesiæ donum est superans naturam, & ex diuina voluntate, & institutione pendet tam vt sit, quàm vt in tali persona, vel per talem modum, aut successionem sit. Nulla est autem diuina reuelatio, vel authoritas, quæ ostendat, Christum potestatem hanc Regibus temporalibus dedisse: ergo vt D. Thomas supra dicit, *Vbi authoritas deficit, sequi debemus naturæ conditionem.* Quæ quidem conditio naturæ in præsenti est, vt temporalis Rex solum eam potestatem habeat, quam homines naturali ratione ducti illi conferre potuerunt; ac subinde nudam, ac præcisam habeat temporalem potestatem. Quòd autem diuina authoritas maiori potestati Regum testimonium non præbeat, manifestum est. Nam in primis extra Scripturam aduersarij non admittunt verbum Dei, & quamuis admitterent, nulla est sacra, seu Apostolica traditio quæ talem potestatem in Regibus indicet, sed contrarium potiùs, vt ex discursu huius capitis, & totius lib. præsentis constabit. De Scriptura verò sufficienter id probamus postulando testimonium, vbi Christus hanc potestatem Regibus contulerit, quod sine dubio ostendi non poterit, neque in veteri, neque in nouo testamento. Nam testimonia, quæ afferri solent, in quibus Regibus obedire præcipimur, friuola sunt, cum nihil de noua potestate à Christo Regibus concessa contineant, sed illius tantum obligationis naturalis non moneant, qua Regibus in his, quæ ad eorum iurisdictionem pertinent, præcipientibus obedire tenemur, vt larius inferius respondendo ad obiectiones declarabimus. Hic verò ponderari potest, Paulum, vbicumque Ecclesiasticam hierarchiam describit, eiusque fundamenta, structuram, ministeria, & gubernationes distinguit, numerare quidem Apostolos, Prophetas, Pastores, & Doctores, Regum autem, & Imperatorum nullam facere mentionem, non quia illi non essent in Ecclesia futuri, sed quia quod ad ordinem hierarchicum Ecclesiæ spectat, illi proprium gradum non constituunt, sed cum laico populo computantur, nec inter eos, qui ad ædificandum in rebus spiritualibus Christi corpus vsque ad consummationem Sanctorum positi sunt: sed inter eos, qui ædificandi sunt, & consumandi tantum recensetur. Denique expendi potest, quod Christus Dominus interrogatus, an liceret censum dare Cæsari, accuratè respondit, *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo*, indicans profectò, Cæsari, id est, Imperatori, vel Regi solum illud esse reddendum, quod ex vi Cæsareæ, seu Regiæ potestatis debetur. Christus ergo vt grauiter Salmeron notauit, sicut potestatem Regiam non abstulit, ita neque illam auxit, neque peculiare ius pascendi oues suas ei commisit. Addit ergo Chrysost. hom. 71. in Matth. *Cum audis reddenda esse Cæsari, quæ sunt sua illa solum dici non dubia, quæ pietati ac religioni nihil officiunt. Nam quod fidei, ac virtuti obest, non Cæsaris, sed diaboli tributum, ac vectigal est.* Clarus Ambros. in epist. 14. alias 33. ad Marcellinum Sororem, *Allegatur* (ait) *Imperatori licere omnia, ipsius esse vniuersa. Respondeo, noli te grauare Imperator, vt putes, te in ea, quæ diuina sunt imperiale aliquod ius habere, noli te extollere, sed si vis diuinitus imperare, esto Deo subditus, scriptum est. Quæ Dei Deo, quæ Cæsaris, Cæsari. Ad Imperatorem palatia pertinent, ad sacerdotem Ecclesia, publicorum tibi mœnium ius commissum est, non sacrorum.*

6\. Tertiò probanda est assertio Pontificum ex ritis

Ex Summis canonici testimonijs, quæ licet in propria causa dari videantur, maximam etiam in illa authoritatem habent; tum propter clauem scientiæ, quam habent ad docendam Ecclesiam, vt in lib. 1. monstrauimus, tum etiam; quia certam, & immutatam Ecclesiæ traditionem ostendunt. Non enim soli moderni, sed etiam antiquissimi Pontifices, Sancti, & Martyres huic veritati testimonium præbuerunt. Primoque possemus afferre omnia, quæ de primatu Roman. Ecclesiæ scripserunt, sed hæc posteà commemoranda sunt, & ideò nunc tantum ea afferemus, in quibus vtramque potestatem inter se conferunt, vel in quibus obedientiam etiam ab Imperatoribus, & Regibus exigunt, quòd, si in principibus temporalibus esset suprema spiritualis potestas, facere non possent. Huiusmodi est illud Anastasij II. Pontificis ad Anastasium Imperatorem. *Illud verò peculiarius pro amore Imperij vestri & beatitudine, quæ consequi poterit regnum pro Apostolico officio prædicamus, vt sicut decet, & Spiritus sanctus dicat, monitis nostris obedientia præbeatur.* Et infrà. *Hæc me suggerentem frequentius non spernat pietas tua, ante oculos tuos habens Domini in Euangelio verba. Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit, qui autem me spernit, spernit eum, qui me misit.* Et Gelasius Papa in epistola decima ad eundem Anastasium eandem potestatem sibi, & non Imperatori conuenire constantissimè docet, vbi inter alia habet illa verba. *Duo sunt Imperator Auguste, quibus principaliter mũdus hic regitur, authoritas sacra Põtificum, & Regalis potestas*, &c. Et Symmach. Pap. ad eund. Imperator. *Si Christianus Princeps es, qualiscumque Præsulis Apostolici debes vocem patienter audire.* Et infrà. *Conferamus honorem Imperatoris cum honore Pontificis*, &c. Et infrà. *Si omnis potestas à Deo est, magis ergo quæ rebus est præstituta diuinis, defer Deo in nobis, & nos deferemus Deo in te.* Vbi apertè negat potestatem spiritualem esse in Imperatore, sed in Pontifice, & postea subdit. *Omnes catholici Principes siue cum imperij gubernacula susceperunt, siue cum Apostolicæ Sedi nouos agnouerunt Præsules institutos, ad eam protinus sua scripta miserunt, vt se docerent, eius esse consortes.* Quod scripsit Symmachus ante mille centum annos, & vsque ad nostra tempora seruatum videmus.

Pontificibus probatur assertio.

Præterea hoc confirmat definitio eiusdem Symmachi Papæ in Concilio Romano 3. *Non licere laicis, quamuis religiosis, vel potẽtibus in quacumq; ciuitate, quolibet modo aliquid decernere de Ecclesiasticis facultatibus, quarum solis sacerdotibus disponendi indiscussè à Deo cura commissa docetur.* Quæ ratio, & definitio in quacunque causa Ecclesiastica locum habet. Multa etiam ad hanc veritatem confirmandam congerit Gratian. 96. distin. Et præsertim eam late confirmant Nicolaus Papa in epistola ad Michael. Imperatorem, vbi inter alia multa inquit. *Cùm ad verum ventum est*, id est, ad euangelicam veritatem) *neque Imperator iura Pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen Imperatorium vsurpauit, quoniam idem mediator Dei, & hominum homo Christus Iesus sic actibus proprijs, & dignitatibus distinctis officia potestatis vtriusque discreuit, vt & Christiani Imperatores, pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices, pro cursu temporaliũ tantummodo rerum Imperialibus legibus vterentur.* Idem tradit latè Gregorius VII. in epistolâ ad Herimannum Metensem Episcopum lib. 4. epist. 2. & in alia ad eundem libro 8. epistola 21. vbi dictis, & factis aliorum Pontificum, & Imperatorum, eandem veritatem confirmat. Item Innocent. 3. cap. *Solitæ*, Imperatorem ait, in temporalibus, Pontificem autem in spiritualibus antecellere. Et Bonifacius VIII. in extrauag. vnic. de Maiorit. & obed. dicit, in Ecclesia esse gladium spiritualem manu sacerdotis exercendum, & gladium temporalem manu laicorum pro Ecclesia, & ad nutum, & patientiam sacerdotis exequendum. Quod tacite confirmat Clemens V. in extrauag. *Meruit*, de 7.

Priuileg. licet declaret, per extrauagantem Bonifacij, Regem, aut regnum Galliæ non magis esse subiectum Apostolicæ Sedi, quàm antea esset. Denique hoc confirmat quod Gratian. distin. 63. cap. 2. refert ex Adriano Papa, *Vt laici Principes, vel Potentes non intersint Ecclesiasticis electionibus, quia in Ecclesiasticis rebus nullam habent potestatem.* Habeturque in Concilio Constantinopol. 4. alias Synodo 8. cap. 22. vbi etiam cap. 12. non solum negatur Principibus temporalibus potestas creandi Episcopos; sed etiam deponendus dicitur, qui per eorum tyrannidem fuerit intrusus. Item in 7. Synodo cap. 3. irrita dicitur electio Episcopi à Principe temporali facta, refertur à Gratiano supra dicta distin. 63. cap. *Omnis.* Sic etiam dixit Innocentius III. in cap. *Ecclesiæ*, de Constitut. *laicis super Ecclesiis, & personis Ecclesiasticis nulla est attributa facultas, quos obsequendi manet necessitas, non authoritas imperandi.* Et similia habet in c. *Tua*, 1. de Decimis. Quæ sumpta sunt ex Concil. 4. sub Symmach. 3. Multaque alia iura canonica possent afferri, in quibus exemptio causarum Ecclesiasticarum à potestate laicorum præscribitur: in illis enim supponitur, non esse in Magistratibus temporalibus spiritualem potestatem, sed illa omnia in librum de immunitate Ecclesiastica reseruamus.

8. His testimonijs adiungi possunt aliorum Patrum sententiæ, qui licet Summi Pontifices non fuerint Episcopi, tamen Archiepiscopi, & Patriarchæ, aut Sancti Ecclesiæ doctores, & in prioribus Ecclesiæ sæculis fuerunt. Inter quos egregie Chrysost. hom. 4 & 5. de Verbis Isaiæ inter alia multa dixit. *Quanquã admirandus videtur thronus Regius, tamen rerum terrenarum administrationem sortitus est, nec præter potestatem hanc prætereà quidquam habet authoritatis.* Et homil. 88. in Matth. ad Diaconũ dicit. *Maiorem illo* (id est, sæculari Principe) *potestatem habes*, vtique in Ecclesiastica administratione. Idem plura in lib. 3. de Sacerdotio. Cyrillus Hierosolym. *Nonne* (inquit) *habet Ecclesia vitulum, & leonem simul pascentes sicut ad hodiernum vsque diem cernimus mundanos Principes regi, & instrui ab Ecclesiasticis.* Vbi alludit ad locum Isai. 75. *Lupus, & agnus pascentur simul, Leo, & bos comedent paleas*, & sub verbo *pascendi* duo illa includit, *regi & instrui.* Cyrillum etiam Alexan. in epist. 31. ad Ioan. & Synodum Antiochenam, & refertur in Synodo Ephesiana tom. 5. c. 9. in fine, vbi admonet Episcopos, vt audiant eos, qui alios de hæresi accusare volunt, ne apud externa tribunalia tumultuentur, & subdit. *Est autẽ multò melius, ac iustius, vt Ecclesiasticæ quæstiones in Ecclesiis agitentur, ac terminentur, & non apud alios externos, quibus sane huiusmodi causarũ tractatio prorsus non conuenit.*

9. Celebris etiam est sententia Nazianzen. orat. 17. ad ciues graui timore perculsos, vbi postquam ad subdito. concionem habuerat, subiungit. *Quid autem vos Principes, & Præfecti: ad vos enim nostra se conuertit oratio.* Et infrà. *An me libere loquentem æquo animo feretis? Nam vos quoque lex Christi imperio meo, ac throno subijcit, imperium enim nos quoq; gerimus, addo etiam præstantius, ac perfectius, nisi vero æquum est spiritum carnis fasces submittere, & cœlestia terrenis cedere.* In quibus verbis illa præcipuè pondero. *Lex Christi subijcit.* Ex quibus constat iuxta sententiam Nazianzeni, institutionem hanc, & potestatum distinctionem diuinam esse, & ex lege Christi. Multaque similia ex eodem sumi possunt orat. 1. quæ est Apologia pro absentia sua, & ex orat. 27. circa finem. Optimè etiam Damascen. orat. 1. de Imaginib. circa finem. *Neque enim*, ait, *piorum est Regum Ecclesiastica statuta conuellere.* Et infrà. *His de rebus statuere, atque decernere non ad Reges pertinet*, &c. Et orat. 2. parum à principio. *Regum* (inquit) *partes non sunt, vt Ecclesiæ leges præscribant*, quod confirmat testimonijs Pauli 2. ad Corinth. 12. & ad Hebræ. 13. supra tractatis. Et apud Theodoretum lib. 4. Histor. cap. 16. est egregia sententia Eulogij Presbyteri, qui cum à præfecto Imperatoris Valentis hæretici moneretur, *Communica cum Imperatore.* Ait Theodoretus, *dissimulanter, sed valde facete respondit. Nunquid cum imperio est etiam sacerdotij dignitatem consecutus?* Cumque Præfectus ironia cognita in iram prouocaretur, ipse iterum respondit, se habere Pastorem, cuius nutum sequeretur. Simile factum narrat Suidas verbo, *Leontius Tripolis Lydiæ Episcopus.* Cùm enim Constantius in Conuentu Episcoporum præsideret, & multa præscriberet, alijs annuentibus, ipse tacebat, cumque ab Imperatore interrogaretur, cur taceret, respondit. *Miror qui fiat, vt alijs curandis destinatus, alia tractes, qui cum rei militari, & reipublicæ præsis, Episcopis ea præscribas, quæ ad solos pertinent Episcopos.*

Ambrosius præterea in Epistola superiùs allegata ad sororem Marcellinam 14. aliàs 33. expresse negat, Imperatorem in ea, quæ diuina sunt, Imperiale aliquod ius habere. Idemq; latè, & constantissimè docet in orat. seu concion. 1. contra Auxentium, vbi inter alia inquit, *Scitis & vos ipsi, quòd Imperatoribus soleam deferre, non cedere, supplicijs me libenter offerre, non metuere, quæ parantur.* Et infra. *Respondi ego, quod sacerdotis est, quod Imperatoris est, faciat Imperator.* Et infra de Arianis, qui ab Imperatore petebant Ecclesiam, inquit. *Videte quanto peiores Ariani sunt, quàm Iudæi illi quærebant, verum soluendum putaret Cæsari ius tributi, isti Imperatori volunt dare ius Ecclesiæ.* Et infra *Imperator bonus intra Ecclesiam, non supra Ecclesiam est, bonus enim Imperator quærit auxilium Ecclesiæ, non refutat. Hæc vt humiliter dicimus, ita constanter exponimus.* In Actis etiam Con. Aquiliensis cum Palladius hæreticus damnationem Episcoporum fugiens ad præsentes laicos prouocaret, sic respondit Ambros. *Sacerdotes laicos iudicare debent, non laici de Sacerdotibus*, Et infra. *Et si in multis impietatibus deprehensus sit, erubescimus tamen, vt videatur, qui Sacerdotium sibi vendicat, à laicis esse damnatus. Ac per hoc quoniã & in hoc ipso damnandus est, qui laicorum expectat sententiam, cum magis de laicis sacerdotes debeãt iudicare, eum pronuncio sacerdotio indignũ.* 10

Confirmat optime veritatem hanc Athanasius referens priùs, & commendans verba Hosij ad Constantium in epistola ad solitariam vitam agentes, *Desine quæso, & memineris te mortalem esse, reformida diem iudicij, serua te in illam diem purum, ne te misceas Ecclesiasticis, neque nobis in hoc genere præcipe, sed potiùs ea à nobis disce. Tibi Deus imperium commisit, nobis quæ sunt Ecclesiæ concredit; & quemadmodum qui tuum imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi diuinæ, ita & tu caue, ne quæ sunt Ecclesiæ ad te trahens, magno crimini obnoxius fias. Date (scriptũ est) quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo. Neq; igitur fas est nobis in terris imperium tenere, neq; tu Thymiamatum, & sacrorum potestatem habes Imperator.* Et inferius sic ex propria sententia scribit Athanasius. *Si istud est iudicium Episcoporum, quid commune cum eo habet Imperator? sin contra ista minis Cæsaris conflantur, quid opus est hominibus titulo Episcopis, quando à condito æuo auditũ est, quando iudicium Ecclesiæ authoritatem suam ab Imperatore accepit?* Vocat autem titulo Episcopos, quos Constantius sua authoritate creauerat, qui titulo tenus, vt infrà dicit erant Episcopi, non veritate, quod mirum in modum in Episcopos Anglicanos conuenit. Denique Augustin. in epistol. 48. & 162. Donatistas reprehendit, quod in causa Ecclesiastica ab Episcoporum iudicio ad Constantinum Imperatorem appellare ausi fuerint. *Neque ausus est* (inquit) *Christianus Imperator sic eorum tumultuosas, & fallaces querelas suscipere, vt de iudicio Episcoporum, qui Romæ sederant, ipse iudicarit.* Et infrà. *Quam re illos quemadmodum detestetur audistis.* Et quoniam Constantinus tandem hæreticorum importunitate victus senten- 11.

tiam

tiam dixit, eum tacitè excusat Augustinus dicens. *Eis ipse cessit, vt de illa causa post Episcopos iudicaret, à sanctis Antistitibus postea veniam petiturus, dum tamen illi, quod vlterius dicerent, non haberent,* &c. Et consonat quod eadem de causa refert Optatus Mileuitan. lib. 1. contra Parmen. circa finem. *Donatus* (inquit) *appellandum esse ab Episcopis credidit,* ad quam appellationem Constantinus Imperator sic respondit, *O rabida furoris audacia, sicut in causis gentilium fieri solet, appellationem interposuerunt.*

11. *Ex imperatoribus eadem veritas stabilitur.* His addere possumus ipsorummet Imperatorum confessiones, seu testimonia. Iustinianus enim Imperator in Authent. *Quomodo oporteat Episcopos,* &c. In principio sic ait. *Maxima quidem in omnibus sunt dona Dei à superna collata clementia, sacerdotium, & imperium: illud quidem diuinis ministrans, hoc autem humanis præsidens, aut diligentiam exhibens, ex vno, eodemque principio vtraque procedentia, humanam exornant vitam.* Intellexit ergo Iustinianus Imperator, non habere Imperatorem spiritualem potestatem circa res diuinas. Idemque sensisse Constantinum Magnum, qui iudicium inter Episcopos in Nicæno Concilio recusauit, agnoscens, & ad se non pertinere, dicens, *Deus vos constituit sacerdotes, & nobis à Deo dati estis iudices, & conueniens non est, vt homo iudicet Deos, sed ille solùm, de quo scriptum est. Deus stetit in Synagoga Deorum in medio autem Deos diiudicat,* refert Ruffin. lib. 1. Histor. additæ ad Euseb. c. 2. Et Adrian. Papa in epistol. ad Michaelem Imperatorem vbi etiam refert Theodosium in epist. ad Synodum Ephesinam scribentem, *illicitum est eum, qui non sit ex ordine sanctissimorũ Episcopor. Ecclesiasticis immisceri tractatibus.* Refert etiam Sozomen. lib. 6 histor. cap. 7. cum Episcopi quidam legatum ad Valentinian. Imperatorem mitterent potestatem petentes ad conueniendam in Concilio pro rebus fidei, ipsum respondisse, *Sibi, qui vnus è laicorum numero erat, non licere se eiusmodi rebus interponere,* quod etiam refert Nicephor. lib. 11. c. 40. Atque de eodem Valentinian. refert Sozomen. lib. 6. histor c. 21. *piè admodum in Deum affectum fuisse adeò vt neq; sacerdotib. quidquam imperare, neq; nouare aliquid in instituta Ecclesiæ, quod sibi deterius videretur, vt meliùs, omnino aggrederetur, nam quamuis esset optimus sane Imperator, & ad res agendas valde accommodatus, tamen hæc suum iudicium longè superare existimauit.* Et in historia tripartita lib. 7. cap. 8. de eodem Valentiniano refertur, cum Mediolani mortuo Auxentio hæretico, ordinari cuperet Episcopum catholicum, ad Episcopos dixit. *Nostis apertè, eruditi quippe diuinis eloquijs, qualem oporteat esse Pontificem.* Et infrà. *Talem itaque in Pontificali constituite sede, cui & nos, qui gubernamus imperium syncere nostra capita submittamus, & eius monita, dum tanquam homines delinquerimus, necessario velut curantis medicamenta suscipiamus.* Cumque Episcopi peterent, vt ipse decerneret tanquam pius, & sapiens, respondit ille, *Super nos est talis electio.* Extat præterea inter epistolas Innocentij I. quædam Honorij Augusti ad Arcadium, in qua scribens in causa Chrysostomi, ait, *Cùm, si quid de causa religionis inter Antistites ageretur, Episcopale oportuerit esse iudicium, ad illos enim diuinarum rerum interpretatio, ad nos religionis spectat obsequium.* Et infrà. *Rebus denique ipsis docetur, quid de his senserit diuina maiestas,* &c. Denique inter Acta octauæ Synodi generalis refertur à Surio oratio Basilij Imperatoris, in qua piè admodum, & fideliter ad laicos loquitur. *De vobis quid amplius dicam, non habeo, quam quod nullo modo vobis licet de Ecclesiasticis causis sermonem habere. Hæc enim inuestigare, & quærere, Patriarcharum, Pontificum, & Sacerdotum est, qui regiminis officium sortiti sunt, qui sanctificandi, ligandi, atque soluendi potestatem habent, qui Ecclesiasticas, & cælestes adepti sunt claues, non nostrum, qui pasci debemus,* &c. quæ latè, & sapienter, ac piè prosequitur.

CAPVT VIII.

Eadem veritas rationibus confirmatur.

CVM Catholica veritas sufficienter authoritate fundata sit, ratione ex eisdem principijs facilè potest demonstrari. Quia potestas regendi in nullo homine inueniri potest sine iusto titulo, ex quo principio suprà probauimus, in Pontifice non esse directam temporalem potestatem supremam; ex eodem ergo planè conuincitur, in temporali Rege non esse potestatem ad spirituale Regimen. Vnde qui primum libenter audiunt, necesse est, vt secundum admittant, nisi velint ad libitum voluntatis suæ sine ratione loqui. Quia multò minus inuenitur iustus titulus spiritualis potestatis in temporali Principe, quam temporalis potestatis in spirituali pastore. Assumptum autem principium probatur breuiter, quia vel titulus ille esset iuris naturalis, vel positiui diuini, vel humani; hæc autem omnia facilè ex dictis excluduntur. Nam de iure naturali esse non potest, tum quia potestas ipsa naturalis non est, vt iam est probatum, tum etiam quia nulla potestas dominandi, vel regendi alios est in particulari persona immediatè ex iure naturali, sed in communitate: hæc autem potestas spiritualis non est in communitate humana tanquam ab illa naturaliter fluens, neque prout est in particulari persona, proximè fundari potest in voluntate eiusdem communitatis, tanquam conferentis, seu transferentis in alium talem potestatem, quia est longè altioris ordinis: ergo non potest esse in rege de iure naturali. Et eadem ratione conuincitur, non esse ex iure humano, quod in solo naturali fundetur, vel ab illo ducat originem, quale est ius gentium, vel ciuile, quia si ius ipsum naturale non attingit talem potestatem, multò minùs alia inferiora iura, quæ in illo fundantur. 1. *Prima ratio.*

2. De iure autem diuino res est manifesta ex dictis, quia tale ius authoritate diuina probandum est: nulla est autem authoritas, non solùm diuina, verum nec probabilis humana, quæ tale ius Regibus datum esse ostendat. Imò licèt interdum possit ratione suaderi, aliquid esse de iure diuino, oportet, vt ex principijs reuelatis sufficienter colligatur, vel saltem, vt supposita institutione Ecclesiæ, magis consentaneum diuinæ prouidentiæ ostendatur. Nihil autem horum in præsenti interuenit, quia nullum est reuelatum principium, ex quo talis potestas spiritualis in Regibus verisimiliter comprobetur, quin potius omnia principia reuelata illi dogmati repugnant, vt ostensum est. Ac denique omnis ratio conuenientis prouidentiæ, & Ecclesiasticæ disciplinæ ostendit, non debuisse cælestem hanc potestatem temporalibus Regibus committi, tum quia temporalibus curis, & negotijs sæcularibus sint implicatissimi, tum etiam quia literis Sacris, & diuinæ scientiæ vacare non possunt, quæ tamen doctrina maximè necessaria est in Ecclesiasticis Pastoribus. Propter quod Paulus dicebat Timotheo. *Attende tibi, & doctrinæ.* Vbi etiam indicat aliam rationem, quia cum hæc potestas ad spiritualem finem, & salutem animarum conferatur, requirit in eo, cui confertur, statum vitæ spiritualis, & perfectæ, vt possit non minus verbo, & exemplo, quam potestate subditis prodesse Reges autem temporales moraliter loquendo, & ex vi status hoc vitæ genus non habent, vel profitentur, & ideò ad hoc munus apti non erant. Denique ob hanc causam in Ecclesia Christi cum regno non est per se coniunctum sacerdotium; non enim assumpti sunt

Reges, vt pro hominibus constituantur in ijs, quæ sunt ad Deum: ergo eadem ratione neq; regimini spirituali apti erant. Atque hinc consequenter excluditur omnis titulus fundatus in iure canonico, tum quia ius canonicum à iure positiuo diuino deriuatur, tum etiam quia rationes factæ non minus in illo procedunt: tum deniq; quia ostensum est, ius canonicum tali Regum præsumptioni omnino repugnare. Atque hic discursus euidentior fiet ex capite sequenti, in quo quàm sint leuia, quæ Rex sui iuris adducit fundamenta, ostendemus.

3. *2. Ratio.* Aliam rationem in hunc modum formare possumus, quia si potestas spiritualis esset in temporalibus Regibus, tot essent in Ecclesia supremi Principes spirituales, quot sunt supremi Principes temporales, quod & absurdum est, & principijs fidei multum repugnat. Consequutio manifesta est. Primò quia si potestas regendi Ecclesiam in spiritualibus intrinsecè coniuncta est cum potestate Regia: ergo non reducitur in superius principium infra Deum, neque ab alia mortali potestate pendet. Secundo, quia non est maior ratio, cum vnus Rex alteri in spiritualibus subdatur, quam è contrario. Sed fortè Protestantes Anglicani, non solum hoc concedunt, verum etiam *Euasio Protestantium.* præcipuè intendunt. Neque existimant esse vllum inconueniens, quia non admittunt plura capita in spiritualibus totius Ecclesiæ vniuersalis, sed plurium particularium Ecclesiarum, quæ sunt in diuersis regnis tanquam partes Ecclesiæ vniuersalis, atque ita *Reijcitur.* similiter habere potuerũt plura capita partialia. Quam verò hoc sit absurdum, & monstrosum in Ecclesia Christi militante in hoc mundo, facile intelliget, qui ex scripturis considerauerit, Ecclesiam Christi, esse vnum corpus mysticum perfectissime institutum. Nam tale corpus requirit vnam supremam potestatem, quæ supra omnia membra eius efficaciam habeat, siue illa potestas sit in vna persona vera, siue in vna congregatione (quod posteà videbimus) quia sine tali potestate non potest esse debita vnio, & conformitas inter membra talis corporis.

4. *Alia euasio præcluditur & Ecclesiæ supremum caput debere esse vnum ostenditur.* Dicent fortasse satis esse, quod omnes Ecclesiæ particulares in vno capite Christo vniantur. Sed contra hoc est, quia Ecclesia militans, vt est in hoc mundo, est vnum spirituale regnum, & corpus mysticum perfectè vnum in suo genere; ergo requirit etiam in hoc mundo vnũ supremum tribunal, sub quo gubernetur, aliàs non potest dici habere vnitatem, prout in hoc mundo versatur. Quod declaratur à simili, nam plura regna, quæ sub diuersis Regibus, aut Imperatoribus militant, non sunt vnum regnum, vel imperium, quia non habent vnum supremum regimen in terris, quamuis omnia vniantur in vno Rege Deo, qui est supremus Rex etiam temporalis omnium Regum. Vnde ex illa sententia sequitur apertè plures Ecclesias, quæ sunt in mundo, non magis constituere vniuersalem Ecclesiam, quæ sit propriè vna, quam plura temporalia regna sint vna respublica temporalis, vel vnum imperium aut regnum. Et declaratur amplius alio exemplo accommodato. nam si in diuersis prouincijs versentur duo exercitus Regis Hispaniæ, sub duobus Ducibus supremis, & inter se nullo modo subordinatis, non possunt dici esse vnus exercitus, etiam si in eodem Rege remotè vniantur, & ab eo alterius rationis influxum recipiant. Ita ergo dicendum esset de diuersis regnis quatenus sunt Ecclesiæ distinctæ, si sub supremis capitibus Ecclesiasticis militarent.

5. Accedit tandem, quòd vnitas Ecclesiæ sine vnitate fidei, & Sacramentorum conseruari non potest: hæc autem vnitas fidei in diuersis regnis, & prouincijs conseruari non posset sine magno miraculo, si partes Ecclesiæ, & capita earum in terris essent inter se omnino diuisa, & sine subordinatione ad aliquam supremam potestatem, cui omnes in terris obedire teneantur. Nam hoc satis ostendit experientia, hinc enim orta sunt omnia schismata, & Ecclesiarum diuisiones. Et ratio est clara, quia si duo Reges temporales sunt supremi in spiritualibus, & vnus eligat in suo regno talem modum religionis, & alius alium; vnus vnam fidem suo iudicio ex Scriptura sumat, alius contrariam, quomodo poterunt ad vnitatem reduci? Atque hinc tandem concluditur, moraliter fieri non posse, vt duæ Ecclesiæ supremæ, id est, non recognoscentes in spiritualibus superiorem in terris, sint vnitæ etiam in CHRISTO, quia non vniuntur Christo, nisi per veram fidem, ac subinde per vnam, & eandem fidem, quia vera fides non est, nisi vna, sed tales Ecclesiæ non possent in vna fide conseruari, vt ostensum est: ergo neque vnionem in Christo retinere possent.

Dices, discursum hunc eodem modo procedere de Episcopis, vel Apostolis, etiamsi in eis dicatur esse suprema potestas spiritualis. Respondeo, verum esse, etiam illos reducendos esse ad vnum supremum caput, vt possit Ecclesiæ vnitas conseruari. Quod autem, & quale sit hoc caput, infrà videbimus: nam ex vi prædicti discursus solum sequitur debere esse vnum, siue illud sit vnus Episcopus, siue vna Episcoporum congregatio. Instabis: similiter ab Anglicanis dici posse, quòd licet Rex temporalis sit etiam in suo regno supremus in spiritualibus, comparatione facta ad quamcumque aliam singularem personam: nihilominus possit ex omnibus Regibus Christianis Concilium, seu Conuentus congregari, in quo sit spiritualis potestas superior singulis Regibus, cuius authoritate possit vnitas Ecclesiæ conseruari. A qua responsione non videtur alienus Rex Angliæ: nam & authoritatem legitimi Concilij recognoscere videtur, quandoquidem primis quatuor Concilijs fidem adhibet, & quod iam in vsu non sint conqueritur, Regibusque potestatem illa congregandi, & non Pontifici conuenire contendit. 6. *Obiectio.* *Solutio.* *Instantia.*

Verumtamen euasio hæc non solum rem non expedit, sed potius magis inuoluit. Nam in primis si ante illius Concilij, vel Conuentus conuacationem nullus Rex habet superiorem in spiritualibus, quis habebit potestatem illud congregandi? nam si aliqui repugnent, nemo illos cogere poterit. Quòd si etiam Episcopi conuocandi sint, nullus Rex poterit Episcopos sibi non subditos ad conueniendum compellere, vel authenticè vocare: erit ergo res moraliter impossibilis, & ab authore Ecclesiæ insufficienter prouisa. Sicut in rebus politicis si ad disponendum ea, quæ ad bonum regimen totius vniuersi sunt necessaria, oporteret Reges omnes, & Principes supremos in temporalibus ad comitia conuenire, profectò impossibilis esset talis conuocatio, & ab omni prudente prouidentia aliena. Deinde quis futurus esset præsidens in tali conuentu, nullus enim alteri cedere volet, cùm sit æquè supremus, & præsertim si agendum esset de rebus fidei, nam si in illis inter se dissentirent, vnusquisque potius suo spiritui, quam aliorum opinionibus credendum putaret. Præsertim si vera esset Regis Angliæ regula, qua propriam vniuscuiusque scientiam pro fundamento suæ fidei omnibus Regibus proponit. 7. *Responsio.*

Præterquam quod admisso illo monstroso conuentu, vel Concilio, si illud esset supra singulos Reges iam nullus temporalis Rex esset supremus in spiritualibus, prout Rex Angliæ pertinaciter contendit. 8.

Et

Et ideò existimo mentem illius non esse admittere potestatem alicuius Concilij tanquam superiorem, sed solum deseruire ad quandam prudentem consultationem, & magis publicam rerum examinationem. Ideò enim de ipsis Concilijs constanter non loquitur sed quæ vult, approbat, & quæ non placent, reijcit, iudicem se illorum constituens. Imò in quodam loco Præfationis suo arbitrio discernit inter conuocandos ad Concilium generale, si nunc congregandum esset.

9. Tandem, si Reges supremi in temporalibus habent etiam in suis regnis spiritualem potestatem supremam respectu aliorum Regum, nullum relinquitur fundamentum ad asserendum, congregationem talium regum habere in Ecclesia potestatem supra totam ipsam, & supra omnes Principes eius. Quia ex sola rei natura hoc non sequitur, neq; affirmari potest. Sicut in temporalibus, licet congregatio Regum fieret, non haberet supremam iurisdictionem supra singulos illorum, nisi sponte vnusquisq; renunciaret iuri suo, mutando prius regimen, & ex pluribus monarchijs vnam Aristocratiam constituendo, quod voluntarium esset, & cogitatione potiùs confictum, quàm in re subsistens. *Euasio quædam refellitur.* Idem ergo erit in potestate spirituali, si ex natura rei esset cum temporali coniuncta. Quòd si quis fingat, Christum ex peculiari institutione voluisse singulos Reges esse in spiritualibus subiectos ipsorum congregationi, oportet, vt vestigium aliquod huius institutionis ostendat. Eò vel maximè quòd omnia, quæ contra potestatem singulorum Regum diximus, æquè contra quamcunque multitudinem, seu congregationem illorum procedunt. Est ergo commentitia, & planè monstrosa hæc spiritualis potestas suprema temporalium Principum, quomodocunque fingatur, aut cogitetur.

10. *3. Ratio.* Tertiam denique rationem ab incommodis conficere possumus: nam in primis ex tali positione sequitur, posse Reges Christianos, si velint, per se ipsos omnes actiones proprias sacerdotum, & episcoporum exercere, quales sunt offerre Deo sacrificium, vel (si hoc non admittunt) ministrare sacramenta, ligare per excommunicationes, & censuras, & absoluere ab eis, aut à peccatis, & alia, quæ ad publicum Dei cultum pertinent. Hæc aũt inaudita sunt in Ecclesia Christi; *2. Paral. 26.* imò etiam in Iudæorum synagoga dictum est Regi, *Non est officij tui Ozia, vt adoleas incensum Domino*, & quia non cessauit, percussus est lepra. Quod non minus habere locum in rege Christiano rectè docuit Chrysost. hom. 5. de Verbis Isa. Et prætereà si Rex temporalis eo ipso, quòd est Rex, potest has actiones per se ipsum legitime administrare, licebit etiam mulieri easdem per se exercere, nam est capax Regiæ potestatis, & cum illa, iuxta Protestantium opinionem, eandem supremam potestatem spiritualem habet. *1. ad Cor. 14.* At Paul. mulieres in Ecclesia nec loqui permittit, nedum actiones sacras exercere, sed iubet tacere, & subditas esse.

11. *Responsio aduersariorũ.* Possunt verò aduersarij, distinguendo inter actiones, quæ potestatem ordinis requirunt, vel solam iurisdictionem, respondere, posse Regem omnẽ actum iurisdictionis Ecclesiasticæ per se exercere, & ad hoc habere supremam potestatem, idque satis esse, vt primatum in spiritualibus habeat, etiamsi actiones alias, quæ potestatem ordinis requirunt, per se non valeat exercere. Sed hoc in primis alienum est ab institutione Christi: nam ipse per illos voluit Ecclesiam regi, quos principales ministros verbi Dei, & sacramentorum esse voluit, nimirum per Episcopos, in quibus potestas ordinis per excellentiam existit. Deinde satis absurdum est, vt supremus Ecclesiæ gubernator non possit exercere præcipuos actus tam ad diuinum cultum, quàm ad sanctificationem fidelium ordinatos. In republica enim ciuili nihil efficere possunt inferiores magistratus in ordine ad finẽ suæ potestatis, quod non possit Rex, aut Imperator altiori potestate in ordine ad eundem finem præstare: ergo multo magis in Christiana republica, cum potestas Ecclesiastica siue ordinis, siue iurisdictionis ad spiritualem finem, & sanctificationem animarum referatur: ita debuerunt illæ duæ potestates inter se ordinari, & institui, vt in supremo Principe Ecclesiæ cum omni perfectione, & excellentia coniungerentur, ideoque nihil per inferiores fieri, quod non possit à superiori, vel supremo perfici, quantum est ex vi potestatis.

Possumus etiam Protestantes ex ipsorum principijs conuincere. 12. *Ex principijs Protestantiũ peculiariter refellitur prædicta responsio.* Nam apud illos potestas ordinis nihil est, nisi deputatio ministrorum à Rege, vel Magistratu temporali facta. Nam si fortasse in Anglia (vt ferunt) aliæ ceremoniæ in constituendis ministris adhibentur, non reputantur necessariæ, nec à Christo institutæ, sed propter quendam ornatum exteriorẽ humano arbitrio excogitatæ, aut seruatæ. Ergo sine illis posset Rex ministros ad easdem actiones instituere; ergo multò magis posset per se ipsũ omnes illas actiones exercere. Idemq; Regina Elisabetha ex vi eiusdem dignitatis potuisset, eademq; ratione fœminas posset in ministros Ecclesiæ suæ constituere. Quis enim credat fœminam posse esse caput Ecclesiæ, & non ministrum? Absit autem ab Ecclesia Christi tam absurda gubernatio, & hierarchia.

Quin potius si suprema spiritualis iurisdictio temporalem consequitur, & potestatẽ ordinis nullo modo postulat, profectò etiam in Rege ethnico esse poterit supra omnem Ecclesiam ditionis suæ, quia tam perfectam potestatem iurisdictionis habet sicut Rex Christianus, & ex Scriptura non magis probari potest, ad vsum talis iurisdictionis esse necessarium baptismum; quàm Episcopatum, seu clericalem ordinem. 13. *Ab incommodis eadem responsio impugnatur. Primò.* Et declaratur hoc amplius: nam in Ecclesia Romana, Constantinus v. g. priusquam ad fidem conuerteretur, habebat supremam potestatem temporalem: vel ergo iam etiam habebat spiritualem, & sic admittitur inconueniens illatum, quo nihil potest esse absurdius: vel si Constantinus illam non habebat profectò apud Syluestrum erat: ergo etiam post baptizatum Constantinum eandem potestatem Syluester retinuit, non Constantinus. Quis enim illam transmutationem, seu translationem potestatis à Syluestro in Constantinum effecerit? aut quo verbo Dei factum est, vt Constantinus per solum baptismum ex oue factus sit Pastor, & ex spirituali filio in supremum parentem, & gubernatorem transierit? Sunt profectò hæc incredibilia, & absurda. Quod si Constantin. baptizatus solam potestatem temporalem retinuit, eandem profectò solã ad posteros transmisit, eademque in alios Reges, vel Principes, qui nunc extant, diuisa est. Vel si qui sunt alij Reges posteà facti Christiani, inde non trahentes originem, eadem ratio ad illos cum proportione applicari potest. Et simili modo, si post baptismum Constantini Syluester in suo Pontificatu cum eadem spirituali potestate perseuerauit, eadem ad successores vsque ad hodiernum diem peruenit, Idemque est cum proportione de Anglia, & de quocunque Christiano regno.

Aliud etiam absurdum inferre possumus. 14. *Secundò.* Nam si cum potestate suprema temporali coniuncta est similis potestas spiritualis, cur non similiter in quolibet inferiori Magistratu, vel Principe temporali, etiam si superiorem recognoscat, non est coniuncta vtraque potestas cum debita proportione, & subordinatione ad superiorem? Est enim eadem ratio neque ex vi iuris

naturalis discrimen constitui potest. Et Scriptura non magis dat spiritualem potestatem supremis Principibus, quam inferioribus. Vbi autem Scriptura de obedientia Principibus temporalibus debita loquitur, generaliter tam de Regibus, quàm de alijs magistratibus loquitur. Sic enim illud Pauli intelligitur, *Omnis* *Ad Rom. 13.* *anima potestatib. sublimioribus subdita sit*, vt magis Petrus *1. Pet. 2.* exposuit, dicens, *Siue Regi quasi praecellenti, siue Ducib. tanquam ab eo missis*. Si autem hoc absurdum concedatur, totam hierarchiam Ecclesiasticam quoad regimen externæ gubernationis euerti necesse est. Nam vbi Rex temporaliter creditur supremus gubernator in spiritualibus, eo ipso Summus Pontifex inde excluditur; ergo si præfectus Regius vnicus ciuitatis ibi etiam habet spiritualem præfecturā, excludendus consequenter erit Episcopus ab spirituali regimine, quia non possunt esse duo capita eiusdem ordinis, seu à fortiori excludentur omnes alij Præfecti, seu Ecclesiastici gubernatores, & ita velit, nolit Rex Angliæ, in Puritanorum Anarchiam, quod attinet ad regimen Ecclesiasticum, incidemus.

15. *Euasio.* Responderi potest, non esse eandem rationem de supremo Rege, & inferioribus Magistratibus, quia Rex per se, & quam ex necessitate habet vtramque potestatem coniunctam; inferiores verò à Rege habent suam potestatem, & ideo potest Rex sua voluntate illas potestates diuidere, & temporalem communicare Præfecto ciuili, spiritualem autem Episcopo. Sed in *Reijcitur.* primis hoc totum non transcendit voluntatem, & institutionem humanam, quam Rex suo etiam arbitrio poterit mutare, sicut illam constituit; ergo potest totam hierarchiam Ecclesiasticam euertere quoad Ecclesiæ regimen. Deinde Rex in sua opinione non consequenter loquitur, si hoc concedat, iam enim admittit potestates spiritualem, & temporalem esse distinctas, & subiecto separabiles, vel etiam separatæ in vtriusque ordinis capite, aut quo titulo ostendere potest, se vtramque potestatem habere?

16. *Prædicta euasio ipsi Iacobo Regi repugnat. In Præf. p. 54. lib. 4. de Pontif. c. 25.* Alia etiam ratione non potest hoc constare cum dictis Regis: nam ipse reprehendit Bellarminum eo, quòd negauerit, Episcopos immediatè à Deo suam potestatem accepisse: sentit ergo ipse, Episcopos immediatè à Deo iurisdictionem suam habere. Quomodo ergo potest nunc dicere, se illis dare iurisdictionē, & in voluntate sua esse positum, illam non ipsis, sed suis Magistratibus temporalibus conferre? Nisi fortè se ipsum faciat iure etiam diuino superiorem. Deinde Rex Angliæ in eodem loco fatetur, se à Puritanis dissentire circa iurisdictionem Episcoporum, Puritani autem affirmant iurisdictionem Ecclesiasticam conferri à Magistratu temporali; ergo si Rex dicit, se conferre iurisdictionem Episcopis, non differt à Puritanis in puncto iurisdictionis Episcopalis, quidquid de differentia in ordinis dignitate sentiat. Vt ergo gubernatio Ecclesiæ per Episcopos, & non per temporales Magistratus firma, & stabilis sit, hanc institutionem esse diuinam, & iurisdictionem etiam Episcoporum à Christo descendere, siue mediante Papa, vt Bellarminus probabilius sentit, siue immediatè, vt alij etiam Catholici probabiliter volunt. Ad præsentem enim causam non refert: nam quomodocunque sit à Christo per positiuam institutionem. non potest esse à temporali Rege, neque ab illo per se dependere, & consequenter non potest Regia potestas esse directè, ac per se supra Episcopalem, ac subinde neque suprema in latitudine Ecclesiasticæ iurisdictionis. Quam repugnantiam in dictis, & opinionibus suis, ductus fortasse spiritu contradicendi Bellarmino, Rex non considerauit, cum tamen satis sit, vt in sequenti capite iterum declarabimus.

CAPVT IX.

Soluuntur aliqua obiectiones contra veritatem in superioribus capitibus probatam.

Multa sunt, quibus Rex Angliæ suadere conatur, iusto titulo spiritualem potestatem, & supremi capitis, seu gubernatoris spiritualis nomen in regno suo sibi arrogare, & omnia, quæ adducit, obiectiones sunt contra veritatem à nobis probatam, quas, licet difficiles non sint, prætermittere non possumus, vt omnibus satisfaciamus. Quia verò plures illarum ex factis Regum, vel Imperatorum sumuntur, & ad præsens punctum non pertinent, vt clarius singula suis locis proposita percipiantur; oportet hic tres quæstiones distinguere. Vna est, quam nunc tractamus, an spiritualis potestas sit in Principe necessariò coniuncta cum potestate temporali. Altera est, supponendo, has potestates esse in diuersis personis, an sit vna altera superior, & quæ illa sit, de quo puncto à cap. 21. dictum sumus. Tertia est generalis quæstio de exemptione clericorum à potestate temporali, etiam in causis ciuilibus, criminalibus, & tributis, quæ sine dubio est longè diuersa ab alijs duabus, & ex alijs principijs in libro sequenti tractanda. Igitur si quæ sunt exempla aut facta Catholicorum Principum, quæ contra iurisdictionem Ecclesiasticam obijci aliquo modo possint ad quæstionem tertiam de immunitate clericorum maximè pertinent, vt ibi videbimus, & pauca etiam circa secundam quæstionem attingemus. In præsenti verò puncto vix credo, inueniri ante Henricum 8. exemplum Principis vel solo nomine Christiani, licet hæretici, qui ex vi propriæ, & innatæ potestatis, actum iurisdictionis spiritualis vsurpare, nedum supremam iurisdictionem, & primatum spiritualis potestatis sibi arrogare tentauerit. Et ideo his exemplis omissis, breuiter alios titulos expendemus, quibus Rex ius suum firmare, aut apparenter defendere tentat. 1.

Primus est, quia iure naturæ hæ duæ potestates cōiunctæ sunt, Regia, & Sacerdotalis; ergo hoc ius naturæ manet integrum in lege gratiæ, quia gratia non destruit naturam, neque lex Christi data est ad tollendam legem naturæ, sed perficiendam. Assumptum probatur, quia ante legem Christi, & Moysi ius tantum naturale obseruatum est; nam ideò tempus illud naturalis legis vocatur. In illo autem tempore ijdem erant Reges, & Sacerdotes, vt constat de Melchisedech, Abraham, Isaac, Iacob, & generaliter ex recepta regula, quod eo tempore primogeniti, & regni hæredes erant simul Sacerdotes, vt sumitur ex Hieronym. epist. 126. ad Euagri. & Ruperto lib. 5. in Genes. c. 12. Vnde Paul. ad Hebr. 12. Esau prophanum vocat, eo quod primogenituram vendiderit, quæ sacra erat ratione sacerdotij. 2. *1. Obiect.*

Hunc titulum non inuenio à Rege expressè propositum, propter complementum autem doctrinæ, & quia Rex allegando in fauorem suum quædam testimonia noui testamenti, illum supponere videtur, omittendū non duxi, quamuis re vera friuolus sit. Nam in primis admissa illa antiqua consuetudine, quæ non solum inter fideles, sed etiam inter gentiles viguisse videtur, negamus, illam esse de iure naturali, i. lege naturali præceptam, licet mediante ratione, & voluntate humana à generalibus principijs iuris naturalis originem duxerit. Quia licet sacrificium sit aliquo modo de iure naturali, & consequenter etiam sacerdotium, 3.

dotium, quod autem tali modo sit institutum, & his, vel illis personis attributum, non est iure naturæ præscriptum, sed iure aliquo positiuo definiri, necesse est. Et hoc modo ante legem Moysi, vel iure gentium, vel moribus populorum introductum est, vt dignitas sacerdotalis præcipua cum regali esset coniuncta. Qui mos sicut in lege veteri mutatus fuit, etiam in lege noua mutari potuit. Imò ita factum esse, & ad perfectionem legis gratiæ hoc pertinere, docuit Nicol. Papa ad Nicolaum Imperator. dicens, *Fuerunt hac ante aduentum Christi, vt quidam typicè Reges simul, & sacerdotes existerent, quod sanctum Melchisedech fuisse, sacra prodit historia*, &c. Et infrà, *Sed cùm ad verum ventum est, eundem Regem, atq; Pontificem vltra nec Imperator, nec Pontifex vsurpauit.*

4. *In lege naturæ nulla fuit potestas supernaturalis ordinis.* Deinde si sermo sit de Sacerdote quoad potestatem ordinis, manifesta est differentia, nam in lege naturæ non erat propria, & supernatnralis potestas ordinis, sed erat solùm ministerium sacrificandi, & intercedendi pro populo, ad quod poterat aliquis sua sponte, vel per consensum populi deputari, quia Deus eo tempore nihil in particulari de sacerdotio, vel sacrificio præscripserat, & sic Anacletus Papa epistola 2. negat, Melchisedech vel Abraham, vel alios illius temporis viros sacrificium obtulisse *sacerdotali authoritate*, vtique à Deo peculiariter instituta. In lege autem veteri sicut determinauit DEVS sacrificia, ita & sacerdotium, seu Pontificatum, absque interuentu populi, vel consensu eius. Quod etiam altiori, & excellentiori modo in noua lege CHRISTVS instituit. *In lege naturæ nulla iurisdictio spiritualis extitit.* Si autem sit sermo de sacerdotio quoad potestatem iurisdictionis, supponit in primis illa obiectio vel falsum, vel valde incertum; nimirum, sacerdotem, vel Pontificem in lege naturæ habuisse iurisdictionem spiritualem, quod vel falsum, vel incertum est. Quia talis potestas neque à DEO specialiter data est in illo statu, vt per se notum est, nec ex iure naturali potest hominibus conuenire, quia potestas gubernatiua humana non transcendit ordinem humanum, & principaliter instituitur ad ordinandum homines adinuicem, ita vt licet curam etiam habere possit diuini cultus, semper in modo, ac determinatione illius respiciat commune bonum reipublicæ humanæ, vt in simili dixit D. Thom. 1. 2. quæst. 99. artic. 3. Quapropter non rectè fit comparatio inter legem naturæ, & gratiæ, quia in lege naturæ omnis potestas gubernatiua, sub temporali sufficienter comprehendebatur, nam illa eadem posset disponere de ijs, quæ pertinent ad cultum Dei, prout expediret communi bono humanæ reipublicæ, secus verò est in lege gratiæ, quæ est lex diuina, quæ principaliter ordinat homines ad Deum, & bonum ipsius reipublicæ refert ad amicitiam hominum cum Deo. Ideoq; sacerdotalis potestas in hac lege spiritualis est, & altioris ordinis, & non potest esse ab ipsis hominibus, vel eorum communitate, sed ab ipsomet Christo manere debuit, sicut de facto manauit, vt suprà ostensum est.

5. *Obiectio.* Dices, illud esse verum de hominibus rantùm, vt homines sunt, consideratis, sic enim manifestum est, in eis esse non posse nisi potestatem naturalem, secus verò esse de hominibus Christianis vt Christiani sunt, & vt componunt ciuitatem, non tantum politicam, sed etiam Christianam. Nam sicut talis communitas fundatur in fide, & religione supernaturali, ita ex ea habet potestatem altioris ordinis connaturalem ipsi gratiæ ad disponendum ea, quæ spectant ad diuinum cultum consentaneè ad veram fidem, & amicitiam Dei; ergo talis censenda nunc est potestas Ecclesiastica, & consequenter potuit à tota communitate Regi suo temporali conferri. Respondeo, an- *Solutio.*
tecedens potuisse habere locum, si Christus Dominus Ecclesiam suam, & regimen eius non instituisset peculiari modo, & longè excellentiori, quam ex sola rei natura possit esse in communitate hominum, etiam vt Christiani sunt. Nunc autem Christus sua peculiari institutione præuenit (vt sic dicam) & sublimauit spirituale regimen Ecclesiæ. Primum instituendo illam, per modum vnius corporis mystici per totum orbem diffusi, in quo vnitas fidei, & concordia in substantiali ritu religionis ad Dei cultum, & sanctificationem hominum ordinato, conseruari posset; hoc autem sine suprema spirituali potestate fieri non posset, vt supra ostendi. Vniuersalis autem potestas supra vniuersum mundum non potuit ab ipsis hominibus vbique etiam dispersis procedere, debuit ergo esse à Christo. Item instituit Christus quandam Ecclesiam, quæ in fide esset columnia veritaris, & in moribus semper esset sancta, ideoque talem ei dedit potestatem spiritualem, vt per illam ad vtrumque finē rectè & sine defectu substantiali posset dirigi, talis ergo potestas necessariò esse debet plus quam humana. Denique ex sola rei natura, etiam si homines Ecclesiæ spectentur vt Christiani sunt, non esset necessarium regi per Episcopos, vel alios similes pastores, quibus specialis cura animarum incumbat, nunc autem Ecclesia necessariò regi debet per Episcopos, & sacerdotes, quorum institutio, & distinctio ex diuino iure sine dubitatione descendit; ergo potestas gubernatiua Ecclesiæ Christi in spiritualibus nō est à populo Christiano, vel immediatè, vel per participationem ab illo, cui Christus ipse immediatè illam communicauit.

Secunda obiectio sumitur ex aliquibus locis veteris testamenti, in quibus significatur, Pontifices legis veteris fuisse inferiores, & subiectos Regibus. Sed hanc obiectionem nunc omitto, quia quod ad præsentem locum spectat, manifestum est ex veteri testamento, Pontificiam dignitatem, & potestatem Regiam in diuersis fuisse personis, quod nunc tantum tractamus. De comparatione autem harum potestatum infra dicendum est, & ibi melius videbimus, an sit necessarium, eandem habitudinem, seu relationem inferioris, & superioris habere, seu habuisse in vtraq; lege, veteri scil. & noua. 6. *Secunda obiectio.*

Est ergo tertia obiectio sumpta ex testimonijs noui testamenti, in quibus præcipitur Christianis omnibus, Regibus temporalibus obedire, vt sunt in superioribus allegata, & à Rege accumulata in Apologia pag. 129. scil. Roman. 13. 1. Pet. 2. vbi etiam adiungit illud 1. ad Tim. 2. vbi Paulus præcipit orari pro omnibus, sed præcipuè pro Regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt. & illud Matth. 22 *Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, &c.* & illud Ioan. 18. *Regnum meum non est de hoc mundo*, & illud Luc. 12. *Quis me constituit iudicem inter vos?* & illud Luc. 22. *Reges gentium dominantur eorum*, &c. 7. *Tertia obiectio ex nouo Testamento petita.*

Sed nullum ex his testimonijs ad causam facit, & nonnulla illorum contra Regis intentionem probare possunt. Nam in primis in nullo illorum est sermo in particulari de spirituali potestate, neque in eis insinuatur, fuisse Regibus temporalibus concessam, aut, quòd illis in materia talis potestatis præcipientibus obediendum sit. Cum ergo Paul. inquit, *Omnis anima Potestatibus sublimioribus subdita sit*, generatim loquitur de omnibus superioribus, vt ex tenore verborum constat. Vnde rectè intelligi possunt cum partitione accōmoda, scil. vnicuiq; in eo, in quo superior est, obediendum esse ab ijs, qui ei sunt subiecti. Nā ita etiam inferius dicit, *Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum, cui honorem, honorem*, &c. Est ergo generalis distri- 8. *Solutio ad prima duo testimonia.*

burio singulis accommodanda iuxta mensuram potestatis, quæ autem hæc sit in singulis Potestatibus, ibi non explicatur. Demus autē ibi loqui Paulum in particulari de potestate temporali, de qua paulò post dicit, *Non sine causa gladium portat.* Quid aliud ex illo loco sic intellectо colligi potest, nisi obediendum esse Principibus temporalibus in his, quæ iustè, & rectè, præcipiunt? quis autem hoc negat? aut quomodo inde colligi potest, etiam in spiritualibus, & ecclesiasticis esse illis parendum? Certè Paulus non tantum de Principibus Christianis, sed etiam eo maximè tempore de Regibus ethnicis loquebatur, quibus tamquam Dominis temporalibus Christiani etiam obedire tenebantur, nec propterea prudens aliquis dicet, fuisse tunc illos capita Ecclesiarum in regnis suis. Omnia ergo, quæ ibi Paulus, & Petrus in sua epistola dicunt, ad eundem sensum referuntur: nam vel intelliguntur respectiuè, vt vnicuiq; reddatur ius suum, vel obedientia debita iuxta gradum potestatis suę, vel si definitè de dominis temporalibus intelligantur, etiam sunt in eorum foro, & materia intelligenda, prout ratio ipsa iustitiæ postulat, ibi enim Apostoli non condunt nouum ius, sed ius ipsum naturale obseruari pręcipiunt. Simili enim modo seruos monent subditos esse dominis, & mulieres subditas esse viris, &c.

9. *Ex tertio testimonio 1. ad Tim. 2. nihil contra statutam veritatem colligi.*

Ad tertium autem testimonium fatemur, Paulum obsecrare, fieri orationes pro omnibus hominibus, & deinde in speciali addere, *pro Regibus & omnibus, qui in sublimitate sunt, vt quietam, & tranquillam vitam agamus.* Quid verò hoc pertinet ad primatum spiritualem Regis temporalis? Nunquid quia Reges in primo loco posuit, ideò dixit, illos esse capita Ecclesiarum in spiritualibus? Vana profectò est collectio, & longè aliam rationem reddit Chrys. ibi hom. 6. videl. *ideò addidisse pro Regibus, quia neque tunc Reges Deum colebant, & multis posteà temporibus in infidelitate, quam per seriem successionis acceperant, perstiterunt.* Et infrà. *Quoniam verò consequens esse cernebat, vt Christiani ad ista torpescerent, neq; huiusmodi admitterent monita, siquidem pro gentilis, & sacramentorum tempore preces oporteret offerre, vide, quid sequutus adiunxit, vt ex consideratione lucri admonitionem faciliùs, libentiusque reciperent. Vt quietam* (inquit) *& tranquillam vitam agamus.* Ergo ex mente Chrysostomi non ideò designauit Reges, quia ipsi sint spiritualia capita Ecclesiarum (quod maximè tunc esse non poterant, cùm essent gentiles) sed potiùs ne propter hanc causam fideles putarent, non esse pro eis publicè orandum. Neque Paulus dixit, *Præcipuè pro Regibus*, illam enim particulam *Præcipuè*, Rex de suo addidit sed simpliciter locutus est, ac si diceret, etiam Reges ethnicos sub *omnibus* comprehendi; nam licet essent gentiles, orandum pro eis erat, vt ad fidem conuerterentur. Et hoc magis significauit Paulus in ratione, quam subiunxit, *Hoc enim bonum est, & acceptum coram Saluatore nostro Deo, qui omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.* Ac denique quamuis Paulus addidisset particulam, *præcipuè*, nihil referret, nam quia conuersio Regum, & difficilior erat, & ad commune bonum Ecclesiæ magis est necessaria, ideò etiam potuit specialiter, ac præcipuè commendari.

10. *Testimoniū Matt. 22. oppositum concludit.*

De verbis autem Christi, *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari*, iam supra ex mente Chrysost. Ambrosij. & Athanasij ostensum est, potiùs probare contrarium, scil. *Cæsari*, id est, Regi temporali, *reddenda esse quæ sunt Cæsaris*, id est, temporalis potestatis, quæ præcisa responsio vim habet exclusiuæ, vt significauit Theophyl. dicens, *Iesus autem per hoc quod figuratum erat numisma imagine Cæsaris, persuadet illis deberi Cæsari, qui eius sunt, hoc est, quæ habent eius imaginem, nam in corporalibus, & externis obediendum est Regi, in internis autem, & spiritualibus Deo*, vtiq; vel immediatè præcipienti, vel per Pastores suos iuxta verbum Pauli, *Obedite Præpositis vestris, & subiacete eis*, ad Hebr. 13. De alijs etiam Christi verbis, *Regnum meum non est de hoc mundo*, dicimus etiam probare contrarium, quod ex dictis non difficile colligitur. Tria enim ex doctrina Augustini, & aliorum Patrum ex illis verbis adnotauimus, scil. Christum habere regnum, etiam in hoc mundo, licet non de hoc mundo, vnde meritò colligim⁹, Reges huius mūdi, ex eo quod tales sint, non habere potestatē in regno Christi, quatenus altioris originis est; & pari consecutione inferimus, hoc regnum Christi non carere suis gubernatoribus, qui licet non sint Reges huius mundi, i. temporales, sunt spirituales Pastores, & Regale sacerdotium. Eademq; ratio est de alijs verbis Christi, *Quis me constituit iudicem, diuisorem inter vos?* probant enim, temporales causas per se non pertinere ad Christi regnum, seu Vicarium eius, vnde potiùs à contrario, seu à commutata proportione inferendum erat, causas spirituales ad temporalem Regem non pertinere. Deniq; idem dicimus de vltimis verbis. *Reges gentium dominantur eorum.* Nam Christus non addidit, Vos autem non gubernetis, vel non præcipiatis, aut corrigatis subditos sed potius supponit, illos futuros fuisse Rectores, seu Pastores, & ideò dixit, *Vos autem non sic*, quasi præsupponendo regimen, & distinguendo illud à regno temporali, & modum diuersum in illo postulando, quem pluribus verbis declarauit Petrus priori epist. cap. 5. vt in superioribus adnotatum est.

Testimonia etiam Ioan. 18. Luc. 12 & 22. doctrinā traditam confirmare ostenditur.

Quarta obiectio sumi potest ex nomine Vicarij Dei, quem Rex Angliæ cuiuis Regi temporali attribuit. 11. *Quarta obiectio.* Et ne videatur nouus loquendi modus, ante Iacobum illo vsus est Eduardus Rex Angliæ, vt ex suis legibus c. 19. relatum inuenio, qui tamen in numero Sanctorum ponitur. Possumusq; idem confirmare authoritate Augustini lib. Quæstionum veteris, & noui testamēti p. 2. q. 91. vbi de Rege dicit, *Adoratur in terris quasi vicarius Dei.* Eleutherius etiam in quadam epist. ad Lucium Britanniæ Regem, sic scripsisse fertur, *Suscepistis nuper miseratione diuina in regno Britanniæ legem, & fidē Christi, habetis vos in regno vestro vtramque paginam, ex illis Dei gratia per consilium regni vestri sumite legem, vos enim in regno vestro Vicarius Dei estis.* Ergo præter hunc vicarium non est alius necessarius, qui immediatè sub Deo sit, ac subinde in Rege est tota potestas vicaria diuinæ potestatis, siue illa spiritualis sit, siue temporalis. Augereq; possumus hanc obiectionem ex Isidoro lib. 3. Sententiar. seu de Summo bono cap. 49. dicente, *Dedit Deus Principibus præsulatum pro regimine populorum*, Præsulatus autem nomen est spiritualis potestatis: nam præsul non dicitur, nisi qui spiritualibus præest.

Respondeo breuiter, consecutionem esse nullius 12. momenti, quidquid de modo loquendi in antecedente *Solutio.* sumpto sentiatur, de quo non est contendendum, quamuis ea, quæ pro illo allegantur apocrypha sint? Nam liber ille Quæstionum noui, & veteris testamenti, iudicio omnium doctiorum non est Augustini, quia nec stylus illius est, nec doctrina in multis locis est Augustiniana. Quanquam illa sententia benè explicata vera sit, Regem nimirum, adorari, id est, coli, & venerari propter dignitatem, in qua Deum quodammodo repræsentat, cuius vicem gerit. Epistola etiam illa, quæ ex Eleutherio citatur, commentitia est, quia neq; inter epistolas Pontificias, neque in tomis Conciliorum, neque apud Catholicos authores mentio illius inuenitur, sed ab aliquo hæretico conficta est, vt notauit Sander. lib. 5. de claue Dauid. cap. 6. Et illamet verba, quæ ex illa referuntur, id satis ostendunt, est enim phrasis propria Nouatorum, & à Pontificibus Romanis prorsus aliena.

Augustin. immeritò pro contrario errore citatur.

Supra dicta epist. Eleutherio tribuitur.

Non

13. Non negamus autem posse Regem in bono, & sano sensu Vicarium Dei appellari: nam Paulus ad Roman. 13. Reges vocat ministros Dei, quod perinde ferè est. Vnde Ambros. ibi ait, Principem *vicem Dei agere*, & ideò subiectionem esse illi seruandam. Idem autem est, vicem agere, quòd Vicarium esse. Hinc autem non rectè infertur, Reges esse vicarios Dei in spiritualibus: nam Deus primarius Rex est, tam in regno temporali, quàm in spirituali Ecclesiæ, & in vtroque suos vicarios posuit, in temporali Reges, & in spirituali Episcopos, & præsertim Summum Pontificem. Vnde ex eo, quod Rex in vno regno Vicarius sit, male infertur esse in vtroque. Nam etiam Reges gentiles, de quibus etiam Paulus loquebatur, sunt ministri Dei, ac subinde vicarij, non tamen in spiritualibus, sed in temporalibus tantum. Idem ergo dicendum est de Regibus Christianis. Quamuis illi possint etiam dici peculiari titulo vicarij Dei, ad defendendam Ecclesiam, & protegendum Prælatos, vt possint in pace, & cum fructu spiritualia ministrare. Et in hoc sensu Sanctus Eduardus locutus est. Isidorus autem lato quodam modo præsulatum vocauit præfecturam, seu quamcunque regendi potestatem, sicut etiam cap. 49. antecedente sub titulo de *Prælatis* ponit Reges, & quascunq; sæculi potestates non solum fideles, sed etiam infideles. Vnde clarum est, non loqui de Prælatis in eo rigore, quo iam communi vsu vox illa pro Ecclesiastico Antistite sumitur, sed prout generaliter à verbo *Præfero*, deriuatur, & quemcumque superiorem, vel primarium gubernatorem significare potest.

Ad verba Isidori respondetur.

14. Quintò obijci possunt nonnulla Patrum testimonia, qui Regi, vel Imperatori primatum tribuere solent. Sed ex his, quædam pertinent ad comparationem vtriusque iurisdictionis, quæ infrà, vt dixi, tractabuntur. Alia verò sunt huius loci propria, quia in eis videntur proprios actus spiritualis potestatis Regibus tribuere. Tales enim actus sunt, veritatem docere, errores depellere, & similes; & tamen Epiphanius hæres. 40. dicit, Reges datos esse, vt omnia ex Deo bene disponantur, & administrentur, *& ad bonam* (inquit) *ordinationem terræ, vbi cades, & pugna, ignorantiaque ac doctrina bona*, &c. Significans hæc omnia cadere sub Regis curam. Et sic etiam Alcuinus in Præfat. ad libros de Trinit. ad Carolum dicit, Sapientiam illi datam esse, *vt regat, & doceat pia solicitudine subiectos*. Et infrà, ad illum pertinere ait, *iusta decernere, rata præcipere, sancta admonere, vt quisque latus cum perpetuæ salutis præcepto domum redeat*. Et infrà subdit, *Principem populi Christiani cuncta scire, & prædicare, quæ Deo placent, necesse esse, notissimum est. Neque enim quemquam magis decet, vel meliora nosse, vel plura, quàm Imperatorem, cuius doctrina omnibus prodesse debet subiectis*, & cætera. Quin potius Concilium Arelatense sub eodem Carolo Magno capite vltimo, post decreta omnia subiungit, *Hæc Domino Imperatori præsentanda decreuimus poscentes eius clementiam, vt si quid hic minus est, eius prudentia suppleatur, si quid secus, quàm se ratio habet, eius iudicio emendetur, si quid rationabiliter taxatum est, eius adiutorio, diuina opitulante clementia perficiatur*. Addi etiam hic possent obiectiones ex Actibus congregandi generalia Concilia, vel præsidendi in illis; item creandi, vel deponendi Pontifices, hi enim actus, & similes proprij sunt Ecclesiasticæ iurisdictionis; & tamen illos sæpiùs exercuisse Imperatores, Rex Angliæ in sua Præfatione contendit.

Quinta obiectio ex Patribus.

15. Ad priorem partem respondeo, Patres nunquam tribuere Regibus proprios actus iurisdictionis spiritualis, sed interdum per modum exhortationis, vel laudis, aut honoris illos excitare ad exercendos actus aliquos, qui sine iurisdictione exerceri possunt, vel ad procurandum vt alia in Ecclesia cum fructu fiant per Pastores, à quibus legitimè exerceri possunt. Vnus ex illis actibus esse potest, curare, vt ignorantia ab Ecclesia tollatur, & vt bona, & sana doctrina conseruetur, & augeatur, de quo loquitur Epiphanius. Habetque locum etiam in politica republica intra limites suos, vt per se notum est, & sic pertinet ad Regem ex vi propriæ potestatis. Respectu verò Ecclesiæ, & quoad doctrinam fidei, pertinere potest ad Regem, non quidem prædicando publicè per se ipsum, neque dando authoritatem prædicandi, sed præbendo auxilium Catholicis Prælatis, & prædicatoribus, & sacrarum literarum studia fundando, suaque potestate seminatores malæ doctrinæ coercendo. Et hunc sensum declararunt Patres Concilij Turonensis sub Carolo Magno in principio: postquam enim commendarunt pietatem, & sapientiam Imperatoris, subiungunt, *His igitur intentus, pios, ac religiosos Dei sacerdotes Ecclesiæ gubernacula in regno sibi diuina largitate collato tenentes saluberrimis exhortationibus admonuit, vt operam darent, & actibus eminerent, quibus & se bene operando, & sibi commissos verbis, & exemplis instruendo regerent*. Et idem suprà indicat Alcuin. dicens, *Multa est omnibus fidelibus in vestra pietate gloriandi facultas, dum clementiæ vestra solicitudo sacerdotalem, vt decet, habet in prædicatione verbi Dei vigorem*.

Solutio. Verus sensus Patrum aperitur.

16. Reliqua verò, quæ retulimus laudis sunt, & honoris verba, nam etiam Imperator Christianus esse potest doctus, & bene instructus in doctrina sacra, & priuatim iuxta occurrentes occasiones potest veritatem docere. Similiter etiam modo verba Patrum Concilij Arelatensis eo tendunt, vt protectionem, & adiutorium ad executionem suorum decretorum ab Imperatore petant, vt ex vltima clausula verborum constat, reliqua autem sunt verba modestiæ, & vrbanitatis, ex quibus nullum indicium vel subiectionis in spiritualibus ex parte Concilij, vel spiritualis potestatis in Imperatore, sumi potest. Ad aliam etiam partem obiectionis vno verbo dicimus, illos actus propriè non esse Imperatoriæ potestatis, posse tamen, vel aliquando potuisse aliquam cooperationem, seu præparatoriam dispositionem, aut conditionem, quæ spiritualem potestatem non requirit, in eis exercere, vt in sequentibus latius declarabimus.

Germana Concilij Arelatens. expositio.

CAPVT X.

Vtrum Christus Dominus supremam Ecclesiæ spiritualem potestatem Petro contulerit?

PRiusquam spiritualem potestatem cum temporali conferamus, ex qua præsens controuersia maximè pendet, inquirere oportet, an hæc potestas sit in Pontifice Romano, cum quo lis, & contentio tota Regis Angliæ versatur. Quia verò Romanus Pontifex non potest habere hanc potestatem, nisi per legitimam successionem, & successio ab origine, & institutione pendet, quæ à solo Christo fieri potuit, ideò de hac institutione prius videndum est. In quo puncto duæ quæstiones distingui possent, vna abstracta (vt sic dicam) seu generalis, an Christus in sua vniuersali Ecclesia Monarchicum regimen in aliqua persona, quæ vices eius gereret, reliquerit. Altera quæstio est contracta, seu particularis, an tali personæ, scilic. Petro, Christus vices suas, & potestatem supra omnes fideles commiserit, simul tamen illas tractabimus, quia quod ad fidem, & authoritatem attinet, non possumus meliùs ostendere institutionem, 1.

quàm

quàm ex singulari CHRISTI facto, & rationem illius ex generali causa institutionis posteà inuestigabimus.

2. Neque oportet in recensendis erroribus, qui in hac materia fuerunt, & nunc à Lutheranis, & Caluinistis, cæterisque Protestantibus pertinaciter defenduntur, immorari, quia & notissimi sunt, & nunc solum de Anglicana secta tractamus, cuius caput, & defensor, eiusdem Angliæ Rex sæpe in sua Præfatione contendit, Christum non dedisse Petro maiorem, quàm cæteris Apostolis potestatem, & pag. 22. & 24. & præsertim 58. in alios sensus verba Scripturæ detorquere conatur. Sed illius fundamenta postea expendemus, nunc prius Catholica veritas stabilienda est. Et quoniam quàm plurimi Catholici, & eruditissimi viri in hac veritate confirmanda diligentissimè laborarunt, operæ pretium non erit, omnia, quæ illi dixerunt, transcribere, & in hunc locum congerere, sed pauca quædam, quæ iudicio nostro selectiora, & efficaciora videbuntur, ex illis mutuabimur, & qua poterimus breuitate, & perspicuitate proponemus.

3. *Conclusio de fide.* Dicimus ergo, Christum Dominum instituendo Ecclesiam suam militantem, prius quàm quoad visibilem præsentiam corporalem eam relinqueret, illam Petro tanquam Vicario suo, ac supremo Pastori commendasse, ac subinde supremam spiritualem potestatem ad gubernandam illam ei contulisse. Conclusio est certa de fide, quam præcipuè probabimus gemino illo testimonio, quo non solus Bellarminus, quem in hoc Rex Angliæ reprehendere ausus est; sed omnes Pontifices, & Patres eandem veritatem confirmarunt. *Probatur conclusio ex promissione Christi.* Primum est illud Matth. 16. vbi Christo quærenti, *Quem dicunt homines esse filium hominis?* cum Petrus respondisset, *Tu es Christus filius Dei viui*, Christus dixit illi, *Beatus es Simon Bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi sed Pater meus, qui in cælo est, & ego dico tibi, quia tu es Petrus & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam, & tibi dabo claues regni cælorum, & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum in cælis, & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis.* Hæc sunt Christi promissio, qui fallere non potest in promissis, & ideò dubitari non potest, quin posteà impleuerit, quod tunc promisit. Videamus autem, cui promiserit, & quid promiserit: nam si hæc duo plenè, & fideliter intelligantur hoc solum testimonium ad assertionem confirmandam sufficit.

4. *Prædicta promissio Petro in propria persona facta est.* Primò ergo euidens est ex tenore verborum, promissionem esse factam Petro in sua propria persona, tot enim circumstantijs designata est, vt de hoc dubitari non possit. Primò enim Euangelista refert Simonem Petrum confessionem diuinitatis Christi fecisse. Neque existimo vacare mysterio, quòd Euangelista vtrunque nomen coniunxit *Simon Petrus.* Nam prius Petrus vocabatur Simon, vt constat Ioan. 1. Vnde quia hoc erat quasi proprium, & primæuum nomen Petri, in negotio tam graui omitti non debuit, nomen autem Petri à Christo fuit illi impositum Ioan. 1. & hic adiunctum est, tum propter tollendam omnem ambiguitatem, quia alius etiam Apostolus Simon vocabatur, tum propter mysterium, quod statim Christus declarauit. Deinde addit Euangelista, Christum ad eundem esse loquutum. Et vt hoc magis esset testatum, Christus iterum eodem nomine illum appellat, dicens, *Beatus es Simon*, & quia nomen Petri ad mysterium explicandum reseruabat, ne nomen Simonis videretur ambiguum, addidit aliam circumstantiam propriam illius personæ, dicens, *Bar Iona*, id est filius Ionæ, seu Ioannis, sicut idem dixerat Ioan. primo. *Tu es Simon filius Iona.* Nominauit autem Christus Simonem in dicto loco, simul laudando illum, vt inde etiam intelligi posset; qualis esset promissio, & cui fieret: erat enim remuneratiua, & illi facienda erat, qui laudem in confessione meruerat. Sicut Hilarius ibi canon. 26. dixit. *Et dignum planè confessio Petri præmium consequuta est, quia Dei filium in homine vidisset*, & Hieronym. ibid. *Testimonio de se Apostolis reddit vicem, Petrus dixerat, Tu es Christus filius Dei viui, mercedem recepit vera confessio, Beatus es Simon Bar Iona.* Volens ergo Christus non sola laude, sed etiam mirabili promissione Petrum remunerare, subiungit, *Et ego dico tibi*, vbi rectè Hierony. *Quia tu mihi dixisti, Tu es Christus, &c. & ego dico tibi, non sermone casso, & nullum habente opus, sed dico tibi, quia meum dixisse, fecisse est.* Illa ergo particula *tibi*, eandem personam Simonis designat, ad illam ergo verba Christi diriguntur, illi ergo fit promissio. Maxim. Homil. 1. in Natali Petri, & Pauli, & Prosp. lib. 2. de Vocat. Gent. c. 28.

In verbis autem Christi considero, quædam esse tantum affirmatiua per modum indicatiui, *Tu es Petrus*, alia prædictionem, & promissionem continentia, scilicet, *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & tibi dabo*, &c. Prima ergo affirmatio eò etiam tendere potuit, vt magis exprimeretur persona, de qua futura erat prædictio, & cui fiebat promissio. Cõmemorare ergo voluit Christus hunc Simonem esse illũ, cui multò antea dixerat, *Tu es Simon filius Iona, tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus.* Simulq; (vt existimo) indicare voluit Christus, quam ob causam nomen Petri Simoni imposuerit, nimirum, propter firmissimam, & immobilem fidem, quam recepturus erat, cuius primam, & insignem confessionem tunc effecit, & ideò audire meruit, *Tu es Petrus.* Vnde rectè Ambrosius serm. 6. de Varijs actionib. *Cùm vocaretur* (inquit) *Simon, per hanc deuotionem vocatus est Petrus.* Imò addit, quia Christus est petra, *cum fideli Simone nomen suum communicasse.* Quod etiam attigit Chrysost. Homil. 10. in Marcum. Optimè verò Cyrill. lib. secundo, in Ioan. cap. 12. adnotat, præuidisse Christum, futuram Petri fidem, & ideò illi dixisse vocaberis *Cephas, id est, Petrus, vocabulo ipso commode significans, quod in eo tanquam petra, lapideque firmissimo suam esset ædificaturus Ecclesiam.* Denique addit Chrysostom. Homil. in Psal. 50. in prima eius parte paulò post principium, *propterea Petrum à Christo appellatum, quia saxea fide præditus erat.* Vbi etiam bis illum appellat *basim fidei*; & Homil. 9. de Pœnit. *Cum Petrum dico, Petram nomino indebilem, non se, crepidinem immobilem*, &c. significans, Christum vocasse Simonem Petrum propter immobilitatem, non quam in se, aut ex se haberet, sed quam in fide accepturus erat, & ideò alibi *fidei petram firmam, & solidam*, illum appellat. Quæ omnia eleganter complexus est Leo Papa serm. de transfigur. cap. 1. dicens de Petro, *Tantumque in hac fidei sublimitate complacuit, vt beatitudinis fœlicitate donatus, sacram inuiolabilis Petræ acciperet firmitatem, super quam fundata Ecclesia portis inferi, & mortis legibus præualeret.*

Vnde vlterius clarè intelligitur, quid designauerit Christus, cum dixit, *Et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Nam sine dubio eundem Petrum designauit, vt frequentius antiqui, & grauissimi Patres intellexerunt, & ex contextu apertè constat. Ideò n. Christus prius illi dixit, *Tu es Petrus*, vt ad eundem statim diceret, super ipsum se ædificaturum Ecclesiam, & ad hoc munus illum per suam gratiam petram effecisse. Deinde ostensum est, illa verba cum sequentibus continere promissionem remuneratiuam; ergo eidem fit, qui propter bonam confessionem beatificatus est, & nomen Petri meruit: ergo idem per vocem, *hanc Petram*

tram designatur. Quod fiet euidentius si consideretur, Christum non esse vsum voce *Petri*, vel *Petra*, tanquam diuersi generis. Vnde si Christi verba hoc mō Euangelista retulisset, *Tu es petra, super hanc petram adificabo Ecclesiam meam*: nemo dubitaret, quin illæ particulæ, *Tu*, & *hanc*, eandem petram, atque adeò eandem personam designarent: at Christus ita locutus est, & Matth. etiam Hebraicè, vel Syriacè ita scripsit, nam in illis linguis vox fœminina, & masculina Petri, aut Petræ non distinguuntur, & ita vtroque loco habet *Petra* Syriaca versio, Græcus autem, & Latinus interpres personæ Petri, quia vir erat, masculinum nomen accommodarunt, fundamentum autem ædificij fœminino nomine petram appellarunt, quia in his linguis ita solet cum proprietate vocari.

7. Præterea per illud signum *hoc*, vel *hanc*, designari solet res singularis præsens, ibi autem non erat alia res nomine petræ significata, & cui iam nomen petræ tanquam proprium, & sine metaphora, esset impositum, nisi persona Petri: ergo illum sine dubio designauit Christus, dicens, *Super hanc petram*. Nam vt omnis occasio errandi: imò & dubitandi tolleretur, præmisit, *Tu es Petrus*, quasi præ oculis ponens eum, quem designare volebat. Præterea cùm Christus proximè subiunxit, *Et tibi dabo claues regni cælorum*, quis dubitet, per pronomen *Tibi*, Petrum designasse? & ad illum esse locutum, cum ad illum à principio sermonem suum direxerit, & eodem tenore semper cum eodem fuerit locutus? ergo etiam cum dixit, *Et super hanc petram*, de eadem persona loquutus est. Denique quia non est credibile, in tam claro, & continuo contextu Christum nunc ad Petrum loqui, deinde rem aliam per pronomen *Hanc*, designare, & statim ad Petrum redire. Sic enim incerta, & ambigua esset tota sententia, & promissio, & superuacanea fuisset diligentia tot modis, & circumstantijs determinandi personam, cui promissio fiebat.

8. *dem ve- ss ex nmis Pon- cibus ci- natur.* Atque ita intellexerunt hunc locum quoad hanc partem de persona, cui fit promissio, in primis omnes Pontifices Romani, qui hoc punctum attigerunt, præsertim Clemens epistol. 1. ad Iacobum, & Anacletus epist. 2. & 3. Leo suprà, & serm. 2 & 3. in die assumption. suæ. & ep. 89. cui alia verba in sequentibus referemus, & multa ex Gregor. adduximus lib. 1. cap. 6. & plura congerit Gratianus in suo Decreto dist. n. 12. 21. & 22. & in sequentibus plura referemus, in quibus Pontifices suum primatum non in humano, sed in diuino iure fundant, ob successionem Petri, ad quem Dominus promittendo, in hoc testimonio loquutus est.

9. *m ex Pa- ius osten- ur.* Et eodem modo hæc verba intellexerunt alij Sancti Episcopi, & antiquissimi Doctores Ecclesiæ Cyprianus epist 55. ad Cornelium, dicens, in Petro fundatam esse Ecclesiam, & eodem modo loquitur epist. 69. 71. & 73 & alijs locis, quæ suprà lib. 1. cap. 5. & 6. adnotauimus, Item Hilarius canon. 16. in Matth. vbi post verba supra citata, *Dignum planè confessio Petri premium consequuta est*, subiungit, *O in nuncupatione noui nominis felix Ecclesiæ fundamentum, &cæt.* Idem habet lib. 6. de Trinit. & Psalm. 131. Ambros. lib. 4. de Fide cap 3. *Habes* (inquit) *in Euangelio quod Petro dixit, Rogaui pro te, vt non deficiat fides tua, eidem autem supra dicenti, Tu es Christus filius Dei viui, respondit, Tu es Petrus, & super hanc petram, &c.* & subiungit verba valde notanda, *Ergo cui propria authoritate regnum dabat, huius fidem firmare non poterat: quem cum petram dixit, firmamentum Ecclesiæ indicauit.* Idem optimè Psalm. 40. circa finem, *Ipse* (inquit) *est Petrus, cui dixit, Tu es Petrus, & super hanc petram, &c.* & addit, *vbi Petrus, ibi Ecclesia.* Item latè serm. 9. suprà citato, & serm. in Cathedram Sancti Petri, & serm. 11. de Sanctis. Latè etiam August. ser. 29. de Sanctis, qui est quintus Sanctorum Petri, & Pauli, *Solus inter Apostolos meruit audire, Tu es Petrus, & super hanc petram adificabo Ecclesiam meam. Dignus certè qui ædificandis in domo Dei populis lapis esset ad fundamentum, columna ad sustentaculum, clauis ad regnum*, & multa similia habet in serm. 16. qui est de Cathedra Petri. serm. 49. de Verb. Dom. cap. 3. & lib. 2. de Baptism. cap. 1. referens hæc verba Cypriani, *Petrus, quem primum Dominus elegit, & super quem ædificauit Ecclesiam suam*, adiungit, *Ecce vbi commemorat Cyprianus, quod etiam nos in Scripturis sanctis didicimus, Apostolum Petrum, in quo primatus Apostolorum tam excellenti gratia præminet, à posteriori Apostolo Paulo esse correctum, &c.*

Optimè etiam Pacianus epist. 3 ad Sympronian. 10.
circa medium, *Ipso* (inquit) *referente Matthæo ad Petrum loquutus est Dominus, ad vnū, ideo, vt vnitatem fundaret ex vno*, & statim refert verba *super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Supra etiam retuli Cyrillum Alexandrin. & Chrysostomum, quibus addi potest Cyrillus Hierosolymit. catechis. 18. dicens, *Ordinauit Saluator nostram sanctam Ecclesiam, Christianam de qua dixit Petro, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Et Nazian. orat. 26. *Vides* (inquit) *quemadmodum ex Christi discipulis, magnis vtique omnibus, & excelsis, atque electione dignis, hic petra vocetur, atque Ecclesiæ fundamenta in fidem suam accipiat.* Item Basilius in cap. 2. Isai. cum dixisset Ecclesiam fuisse ædificatam in Prophetis, & Apostolis, subdit, *Quorum vnus erat Petrus, super quam petram pollicitus fuerat suam se ædificaturum Ecclesiam.* & lib. 2. contra Eunomium circa principium de Petro ait, *qui quoniam fide præstabat, Ecclesiæ commissam sibi ædificationem suscepit*, & Hom. 29. quæ est de Pœnitentia. *Petrus tertiò abnegauit, & collocatus est in fundamento*, Et infrà, *Petrus dixerat iam antea, & beatus pronuntiatus fuerat, dixerat: Tu es filius Dei excelsi, & vicissim audierat, se esse petram, ita laudatus à Domino: licet enim petra esset, non tamen petra erat vt Christus. Vt Petrus petra erat. Nam Christus vere est immobilis petra, Petrus vero propter Petram. Axiomata namque sua Iesus largitur alijs: largitur autem ea non euacuatus, sed nihilominus habens. Lux est, Vos estis lux mundi, inquit, Sacerdos est, & facit sacerdotes. Ouis est, & dicit. Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporū. Petra est, & petram facit. Quæ sua sunt, largitur seruis suis.* Similiter Epiphan. in Anchorato non longè à principio de Petro loquens sub nomine Principis Apostolorum subiungit, *Ipse autem Dominus constituit eum primum Apostolorum, petram firmam, super quam Ecclesia Dei ædificata est, &c.*

His Patribus accedunt alij exponentes Matthæum, 11.
Theophylactus, & Euthymius sequentes Chrysostomum, sed præcipuè Hieronymus, dicens, *Simoni, qui credebat in Petram Christum, Petri largitum est nomen, ac secundum metaphoram petræ rectè dicitur ei, ædificabo Ecclesiam meam super te.* Non potuit sanè literalis sensus verius, aut clarius explicari, Vnde alijs locis sæpe dicit, Ecclesiam Christi super Petrum fuisse fundatam, Dialog. 1. contra Pelagian. aliquantulum à principio, & Epist. 54. & 57. & lib. 1. contra Iouinian. prius Petrū *Petram Christi*, appellat, postea verò tacitæ occurrens obiectioni, & rationem declarans, inquit, *Super Petrum fundatur Ecclesia, licet id ipsum in alio loco super omnes Apostolos fiat, & cuncti claues cœlorum accipiant, & ex æquo super eos Ecclesiæ fortitudo solidetur: tamen propterea inter duodecim vnus eligitur, vt capite constituto, schismatis tollatur occasio.* Vbi est attentè considerandum, inter Apostolos & æqualitatem quandam, & caput nihilominus constituere. Æqualitas enim est in Apostolatu, in certitudine doctrinæ, super quam fortitudo Ecclesiæ solida-

solidatur, & in vniuersali clauium potestate: caput autem vnum, quod propter tollenda schismata positum est, authoritatem, & iurisdictionem Petri in alios etiam Apostolos indicat, & perpetuitatem potestatis, sine qua concordia schismatibus contraria perpetua in Ecclesia esse non posset.

12. Similemq; sententiam habet Leo Papa epistola 89. capit. 1. dicens, *Huius muneris sacramentum ita Dominus ad omnium Apostolorum officium pertinere voluit, vt in Beatissimo Petro Apostolorum omnium summo principaliter collocaret, vt ab ipso quasi quodam capite dona sua velut in corpus omne diffunderet, vt exsortem se mysterij intelligeret esse diuini, qui ausus fuisset à Petri soliditate recedere. Hunc enim in consortio indiuiduæ vnitatis assumptum, id quod ipse erat, voluit nominari, dicendo: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, vt æterni templi ædificatio mirabili munere gratiæ Dei, in Petri soliditate consisteret.* Deniquè apud alios Patres frequens est, vt Petrum hac ratione vocent Ecclesiæ catholicæ fundamentum, Petram Ecclesiæ, Pontificem Ecclesiæ primum. Vt videri potest in Isidoro lib. 2. de Offici. Ecclesiast. cap. 5. & lib. de Vit. & mor. Sanctor. cap. 69. & alijs locis, quæ lib. 1. cap. 6. indicauimus. Et Petr. Chrysolog. serm. 107. Laurent. Iustinian. lib. de Obed. ca. 12. Tertull. sæpe antequam in hæresim incidisset, eisdem modis de Petro loquutus est, vt in lib. de Præscript. cap. 22. & lib. de Monogamia cap. 8. A qua sententia etiam factus hæreticus non discessit, quamuis illam aliquo modo corruperit lib. de Pudicitia cap. 21. vt cap. 17. commodius animaduertemus.

13. Nemo igitur dubitare potest, quin Petro facta sit illa promissio, super est tamen explicandum, quid illi promiserit. Duplex enim in verbis videtur esse promissio, vna de fundamento Ecclesiæ, alia de potestate ligandi, & soluendi: existimo tamen, esse eandem, prius per metaphoram, & postea per verba magis propria explicatam. Cum ergo Christus dixit, fundaturum Ecclesiam super Petrum promisit Petro, effecturum ipsum Ecclesiæ fundamentum adeo firmum & immobile, vt & totam Ecclesiæ molem sustinere posset, & cum tanta firmitate, vt cadere nunquam aut ruere posset. Hinc Ambrosius in dicto lib. 4. de Fide cap. 3. dicens in verbis supra allegatis, *cui propria authoritate regnum dabat*, significat, Christum ibi promisisse Petro regnum Ecclesiæ, & quia hoc regnum fide constituitur, & perpetuum esse debet, ideo addit Ambrosius, potuisse etiam Christum firmare fidem Petri, & illam firmamentum Ecclesiæ constituere, indicans, hoc totum in illis verbis fuisse Petro promissum. Quod etiam declarauit serm. 2. ex varijs, qui est de Cathedra Petri, dicens, Petro esse promissum, vt *tanquam saxum immobile totius orbis Christiani compagem, molemque contineat.* Et similia fere habet Augustin dicto serm. 16. de Sanctis. Hieronymus vero dicto lib. 1. contra Iouinian. sentit ibi esse promissum Petro, futurum fuisse caput Apostolorum, Cyprian. autem cum Augustino dicto lib. 2. de Baptism. cap. 1. Primatum Ecclesiæ sentiunt, ibi esse Petro promissum. Chrysost. etiam Homil. 55. in Matth. dicit promissum esse Petro, fore Ecclesiæ Pastorem. Hæcque omnia in idem recidunt.

Petrus Mat 16. in Ecclesia fundamentum designatus fuit. Probatur ex Patribus.

14. Ratio denique metaphoræ est, quia singularis aliqua dependentia Ecclesiæ à Petro per illam metaphoram significata est, quæ non potest in alio consistere, nisi quia danda erat Petro singularis potestas ad instruendam, & regendam Ecclesiam in fide, & moribus, à qua tam ædificatio quàm conseruatio Ecclesiæ perpetuo penderet. Vt si nauis dicatur fundata in aliqua persona, statim per metaphoram intelligitur pendere ab illa tanquam à gubernatore, & nauclero, & sic etiam regnum dicitur in Rege fundari, & è conuerso Rex dicitur fundamentum regni. Quocirca licet metaphora fundamenti, vel Petræ alios etiam possit habere vsus, & significationes, tamen accommodata ad hunc locum & has circumstantias, nulla præter hanc potest esse accommodata, & ideo Patres, & Ecclesia ita illam intellexerunt.

Probatur ratione.

Vt verò rem apertius explicaret Christus, addidit aliam metaphoram, & explicationem eius, dicens, *Tibi dabo claues Regni cælorum*, solet enim nomine clauis potestas Regia, seu regendi significari, vt patet Isai. 22. *Dabo clauem domus Dauid super humerum eius*, id est, Principatum, seu Pontificatum, vel potestatem, de qua paulò anteà dixerat, *Potestatem tuam dabo in manu eius.* Christus ergo promittens claues regni cœlorum Petro, nihil aliud promisit quam potestatem regendi Ecclesiam, quæ in terra est regnum spirituale tendens ad regnum cœlorum consequendum, & ideo per potestatem quandam cœlestem gubernanda est. Quam potestatem per verba satis propria statim explicauit Christus dicens, *Et quodcunque ligaueris super terram, &c.* His enim verbis expressè promisit Petro singularem potestatem ligandi, atque soluendi, quæ potestas non est alia, nisi potestas leges ferendi, quæ homines ligent, seu obligent, vel etiam puniendi, aut censuras ferendi, aut similia onera imponendi, vel auferendi, vt patet, tum ex communi vsu talium verborum, tum ex similibus verbis Matth. 18. *Quæcunque ligaueritis, &c.* Et ex alijs Ioan. 20. *Quorum remiseritis peccata, &c.* Ergo claues illæ non aliud per metaphoram significant, nisi potestatem spiritualem ad regendam Christi Ecclesiam in ordine ad regnum cœlorum consequendum. Ex hoc ergo loco manifestè probatur primatus Petri, quamuis hæretici varijs obiectionibus, & euasionibus illum obscurare nitantur, quibus in sequenti capite respondebimus, ne veritatis positæ confirmationem intermittamus. 15.

Christus claues ... maxim... potestatem ... tro con...

16. Omnia igitur, quæ de prædicta Christi promissione diximus, ex alijs Christi verbis Ioan. 21. maximè confirmantur, & ex vtroque loco simul sumpto, & inter se collato euidentissima fit veritatis testificatio. Nam quod Christus promiserat, ad Patrem ascensurus impleuit, dicens Petro, semel, & iterum, *Pasce agnos meos*, & tertio, *Pasce oues meas*, per quæ verba curam, & gubernationem totius Ecclesiæ illi committit, & Vicarium suum illum constituit, & tunc planè claues regni cœlorum & potestatem ligandi, atque soluendi proprio, & peculiari modo illi tribuit, sicque super humeros eius tanquam super firmum fundamentum, & saxum immobile Ecclesiæ ædificium imposuit. Quæ omnia facile persuaderi possunt, si totum Christi factum, eiusque verba pura intentione, & mente considerentur. Prius enim, quam Christus Petrum Pontificem Summum crearet, ter illum interrogauit, *Simon Ioannis diligis me plus his? & diligis me?* seu *amas me?* per quod in primis significare voluit, aliquid magnum, & excellens, & sibi maxime charum voluisse Petro commendare, suam nimirum Ecclesiam, quam ipse maximè diligebat, pro qua seipsum tradidit, & Patrem, ac matrem reliquit, vt ostendit Paulus ad Ephes. 5. Deinde manifestato amore Petri erga ipsum dixit illi Christus, *Pasce oues meas.* Per quæ verba contendunt hæretici nullam potestatem esse datam Petro, sed solum præceptum prædicandi verbum Dei, quod est animarum cibus. Sed est vana, & ridicula expositio, nam de missione ad prædicandum iam Christus dixerat Ioann. 20. *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos* & dicturus erat posteà in discessu suo, *Euntes docete omnes gentes*: quid ergo necesse

Con... ... asseritur Ioan 21.

Reijcitur ... expositio.

necesse erat pro solo munere prædicationis tam singulariter cum Petro agere, tantumque pondus verborum, & interrogationum præmittere?

17. *Quid verbo pascendi in Scriptura significetur.*

Deinde, verbum *pascendi* eo modo, quo ibi à Christo vsurpatum est, non solum significat actum (vt sic dicam) ministrandi cibos, sed etiam munus, & solicitudinem procurandi omnia, quæ & ad nutriendas oues, & ad illas regendas, tuendas, & in vita conseruandas pertinent. Denique omnia, quæ sunt pastoralis muneris comprehendit. Perinde enim fuit, Petro dicere, *Pasce*, ac dicere Pastorem meatum ouium te relinquo. Bonus autem pastor, vt ipsemet Christus dixit Ioan. 10. *Intrat per ostium, & proprias oues vocat nominatim, & educit eas, & ante eas vadit, & cum oues sequuntur, quia sciunt vocem eius.* Et infrà. *Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis*, & vt ibidem significat, non se gerit sicut mercenarius, qui cum non sit pastor, videt lupum venientem, & dimittit oues, & fugit; ergo ex Christi sententia, ad munus Pastoris intrantis per ostium, id est, per ipsummet Christum, vt ipse explicuit, seu (quod idem est) ab ipso super gregem suum constituti, pertinent non solum cibum ministrare, sed etiam custodire, & regere, & omnia alia, quæ pastoralis cura requirit: non ergo solam verbi prædicationem, sed totam hanc curam gregis sui Christus Petro commendauit. Et sine dubio hæc est maximè vsitata significatio illius verbi in ea metaphora vsurpati, non solum in communi loquendi modo, sed etiam in Scriptura Sacra, vt patet ex illo 1. Petr. 5. *Pascite qui in vobis est gregem Dei, prouidentes non coactè, sed spontaneè secundum Deum*, vbi *pascere* sine dubio non significat tantum prædicare: nam per solam concionem non solet fieri coactio, sed significat regimen seu gubernationem, quæ interdum nimis violenta esse solet, & ideo subiungit, *Non dominantes in cleris*. Similiter. Verbum *prouidentes*, manifestè ostendit, Petrum esse loquutum de prouidentia, & solicitudine Pastoris in regendis, & custodiendis ouibus, & non de sola verbi prædicatione. Sic etiam 2. Reg. 5 *Tu pasces populum meum Israel*, in cuius explicationem additur, *Tu eris dux super Israel*, & cap. 7. *Numquid loquens loquutus sum ad vnam de tributis Israel, cui præcepi, vt pasceret populum meum Israel*, quod statim declaratur per illa verba. *Ego tuli te de pascuis sequentem greges, vt esses dux super populum Israel.* Et de Christo dicitur Isai. 40. *Sicut pastor gregem suum pascet*, & infinita similia sunt in Prophetis; ergo hoc ipsum significauit Christus Petro, cum illi oues suas pascendas commisit.

18. *Potestas Petri ad totam Ecclesiam extenditur.*

Ac deniq; cum oues indefinite posuit omnes absq; dubio sine discrimine comprehendit, quia in similibus locutionibus indefinitus sermo æquiualet vniuersali, & quia nulla est maior ratio de his, quàm de illis ouibus talia verba interpretandi. Imò, quia ibi nominatim distincti sunt agni, & oues, Euthymius existimat, significatum esse, non solum imperfectos, sed etiam perfectos Petri curæ fuisse subiectos. Bernardus autem libr. 2. de Considerat. ad Eugenium exponit, non solum communem plebem, sed etiam Prælatos, & Episcopos vsque ad ipsos etiam Apostolos Petro commendatos, & subiectos fuisse. Vnde sic ait cap. 8. *Non modo ouium, sed & Pastorum tu vnus omnium Pastor. Vnde id probem, quæris? Ex verbo Domini. Cui enim, non dico Episcoporum, sed etiam Apostolorum sic absolute, & indiscrete tota commissa sunt oues? Si me amas Petre, pasce oues meas. Quas? illius, vel illius populos ciuitatis, aut regionis, aut certi regni? Oues meas inquit. Cui non planum, non designasse aliquas, sed assignasse omnes? Nihil excipitur, vbi distinguitur nihil. Et forte præsentes cæteri condiscipuli erant, cum committens vni, vnitatem omnibus commendaret, in vno grege, & vno pastore, secundum illud, vna est columba mea, formosa mea, perfecta mea. Vbi vnitas, ibi perfectio.* Quibus verbis egregiè Bernardus prædictum sensum confirmauit, & locupletauit.

19. *Tradita expositio verborū Christi ex Patribus confirmatur.*

Neque noua est, aut recens hæc interpretatio, eodem enim modo veteres Patres dicta Christi verba intellexerunt. Nam Leo Papa serm. 3. Assumptionis suæ in eandem sententiam dixit, *De toto mundo vnus Petrus eligitur, qui & vniuersarum gentium vocationi, & omnibus Apostolis cunctisque Ecclesiæ Patribus præponatur, quamuis in populo Dei, multi Sacerdotes sint, multique pastores, omnes tamen propriè regat Petrus, quos principaliter regit & Christus*: Chrysost. homil. 87. in Ioan. *Quid tandem, ait, alijs omissis, de his duntaxat Petrum affatur? os erat Apostolorum, & Princeps, & vertex ipsius cœtus. propterea & Paulus eum præter alios visurus ascendit, simul vt ei ostenderet, iam sibi fiduciam habendam, tanquam enim negationis obliuisceretur, fratrum curam ei committit.* Et infrà. *Ter autem interrogat, & sæpe idem præcipit. vt demonstret, quanti ouium suarum curam faciat, & quod hoc maximum sit amoris argumentum.* Cyrillus item lib. 11. Ioan cap. 64 *In singulis*, inquit, *confessionibus variatis parumper verbis, audiuit, rationalium ouium curam sibi esse habendam.* Et similiter August. tract. 123. *Nec aliud totiens audit à Petro, quam se diligi, nec aliud totiens commendat Petro, quàm suas oues pasci.* Quid autem sit pascere oues Christi, paucis verbis in fine eiusdem tractatus declarat, dicens, *debere eos vsque ad sanguinem pro veritate certare, quibus oues ipsas pascendas, regendasq; committit.* Et serm. 62. de Verb. Domini, explicans eadem verba, *Pasce oues meas. Pertineat* (inquit) *ad nos cura, ad vos obedientia, ad nos vigilantia pastoralis, ad vos humilitas gregis, &c.* Vbi verbo, *Pascendi*, verbum *obediendi* opponit. Intellexit ergo, pastoralem curam non consistere tantum in docendo, sed etiam in regendo, & præcipiendo, & hanc esse commissam Petro super totam Ecclesiam. Sicut etiam dicit serm. 49. de Verb. Domini, *dicit Dominus Petro, in quo vno format Ecclesiam, Petre amas me? Respondet, amo pasce oues meas.*

Et item Ambrosius serm 48. de Tempore in feriam 3 hebdomadæ sanctæ, eundem locum tractans, ait, 20.
Qui ante lachrymas præuaricator extitit, post lachrymas pastor assumptus est, & alios regendos accepit, qui prius seipsum non rexit. Et in dict. serm. 1. de Sanctis, seu de cathedra Petri, *Tanquam bonus Pastor* (inquit) *tuendum gregem accepit, vt qui sibi infirmus fuerat fieret omnibus firmamentum.* Vbi ad vtrumq; testimonium alludit, & alterum cum altero coniungit. Et ad Galat. 1. declarat, per verbum, *pascendi*, delegatam esse Petro curam Ecclesiarum, dicens de Paulo, *Dignum fuit, vt cuperet videre Petrum, qui primus erat inter Apostolos, cui delegauerat Saluator curam Ecclesiarum.* Deinde lib. 10. in Lucam cap. 24. in fine. *Dominus* (inquit) *non dubitabat, qui interrogabat non vt disceret, sed vt doceret, quem eleuandus in cælum amoris sui nobis velut Vicarium relinquebat. sic enim habes, Simon Ioannis diligis me? vtique tu scis Domine, quia amo te, dicit ei IESVS, pasce agnos meos.* Et infrà. *Iam non agnos vt primò, nec ouiculas vt secundò, sed oues pascere iubetur perfectiores, vt perfectior gubernaret.* Et libr. 5 de Fide in Prooemio latè eundem locum in eodem sensu explicat, dicens, Petrum esse seruum illum prudentem, & fidelem, quem constituit Dominus super familiam suam. Idem ferè habet lib. de Dignitate Sacerdotali cap. 2. Vtrumq; vero testimonium optimè connectit Cyprian. lib. de Vnit. Eccles. circa principium, dicens, *Loquitur Dominus ad Petrum, Ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, &c. Et iterum eidem post resurrectionem suam dicit, pasce oues meas. Super illum vnum ædificat Ecclesiam suam, & illi pascendas mandat oues suas, & quamuis Apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat, & dicat, Sicut mi-*

sit me Pater, &c. Et quorum remiseritis peccata, &c. tamen vt vnitatem manifestaret, vnam cathedram constituit, & vnitatis eiusdem originem ab vno incipientem sua authoritate disposuit. Et infrà. *Primatus Petro datur, vt vna Christi Ecclesia, & cathedra vna monstretur.* Et infrà. *Qui cathedram Petri super quam fundata est Ecclesia deserit, in Ecclesia se esse confidit?*

Ex epithetis Petri eadem veritas ostenditur.

21. Denique veritatem hanc confirmant varia epitheta, quæ solent Patres Petro tribuere ad illud munus explicandum, & potestatem, quam à Christo in dictis locis recepit. Sic enim vocatur *Caput Apostolorum* ab Hieronymo lib. 1. contra Iouinian. & Optat. lib. 2. & 7. Cont. Parmeni. Cyril. Alex. lib. 12. in Ioan. c. 62. caput, & Principem, & lib. 13. Thesaur. cap. 2. Apicem Apostolorum vocat. Dicitur etiam constitutus, *Pastor Pastorum*, ab Eusebio Emiseno in serm. de Sancto Ioan. Euangelist. & rationem reddit, quia *regit subditos, & Prælatos. Omnium igitur pastor est, quia præter agnos, & oues in Ecclesia nihil est.* Vnde Isidor. de Vita, & morte Sanctor. c. 69. Petrum vocat Pastorem humani gregis. Item Origen. lib. 5. in cap. 6. ad Roman. circa finem, ait, *Petro cum summa rerum de pascendis ouibus traderetur, & super ipsum, velut super terram fundaretur Ecclesia, nullius confessio virtutis alterius ab eo, nisi charitas exigitur.* Vocatur item Petrus Christi Vicarius in Concilio Nicæno can. 39. de quo canone plura dicemus inferius. Et Ansel. Mat. 16. illum vocat principalem Vicarium, quia etiam alij Episcopi omnes, qui potestatem ligandi, & soluendi acceperunt, sunt modo suo Vicarij Christi, Petrus autem est principalis. Quem ob eandem rationem ibi vocat Principem Apostolorum, quod est frequens in alijs Patribus. Et sic etiam frequenter dicunt, accepisse primatum Ecclesiæ, vt est apud Ambros. 2. ad Cor. 12. & ad Galat. 2. & optimè Beda ex dictis verbis, *Pasce oues meas* in Homil. de Vigilia Apostolor. Petri, & Pauli. Idemque voluit Chrys. Hom. 80. ad populum dicens, *Et per totum terrarum orbem Ecclesiæ præsidentiam traditam esse, seu orbis terrarum curam ei esse demandatam*, vt ait hom. 87. in Ioan. Vel *totius Ecclesiæ gubernacula suscepisse*, vt ait Damascen. orat. de Transfigurat. vbi ad Petrum ita de Ecclesia loquitur. *Hanc Christus suo ipse cruore comparauit, tibi autem vt fidelissimo famulo in fidem tradidit.* Et infrà. *Qui te cœlestis regni clauicularium instituit.* Et infra, dicit voluisse Christum Petrum adesse suæ transfigurationi, *Adesset tamen, qui totius Ecclesiæ gubernacula suscepisset.* Vnde tandem dixit Ephrem. ser. de Transfigurat. sicut vnus Moyses Hebræorum princeps fuit, ita Petrum Ecclesiæ Christianorum fuisse principem constitutum. Et plura videri possunt in Gregor. Homil. vigesima prima in Euangel. & lib. 3. epistolar. epist. 3. alias cap. 67. & libro primo epistol. 24.

22. Tandem si velimus aliquam rationem huius diuini consilij reddere, oportet institutionem regiminis ab electione personæ separare. Electionis enim personæ nullam possumus propriam reddere causam præter diuinum beneplacitum. Nam licet Deus ea fide, & charitate Petrum disposuerit, quæ ad tale ministerium suscipiendum dignum illum redderet, vt ex verbis Matthæi, & Ioannis supra tractatis manifestum est; nihilominus fides Petri non fuit prima ratio electionis eius, sed voluntas Dei, nam qui illum elegerat, ideo illũ ita vocauit, vt cooperando vocationi Vicarius Christi fieri posset dignissimè. Institutionis autem primatus propria ratio fuit, quam Cyprianus, Leo Papa, & alij Patres tetigerunt, vnitas Ecclesiæ, & optimum regimen eius, quia si in Ecclesia non fuisset vnum caput ad quod diuersa Ecclesiæ membra recurrerent, facile per diuersa schismata rumperentur, vt etiam Anselmus suprà rectè dixit.

Ratio institutionis Primatus Petri.

Regimen Ecclesiasticũ Monarchicum esse debet.

23. Vt autem optimum esset regimen, oportuit caput hoc vnum esse Monarcham, nam Monarchia forma regiminis est omnium optima, vt ex Patribus, Theologis, Philosophis, & historijs eruditè ostendit Cardinalis Bellarminus lib. 1. de Roman. Pontif. cap. 2. & sequentibus. Quod si in alijs communitatibus, aut regnis humanis hoc verum est, multo certè magis in regimine totius Ecclesiæ fuit necessarium, quia cum respublica Ecclesiastica sit amplissima, & pro vniuerso mundo sit instituta, non posset conuenienter per vnam potestatem supremam gubernari, nisi talis potestas in vno homine resideret. Nam si esset in congregatione multorum, non esset in mundo talis potestas apta ad regendum, nisi quando tales personæ in vnum Concilium essent congregatæ. Quomodo ergo posset difficultatibus occurrentibus subueniri, quando talis congregatio deesset, vel à quo posset cum efficacia cogi si nullum esset in Ecclesia caput ad quod huiusmodi generalis prouidentia, & cura Ecclesiæ perpetuo pertineret? Profectò hæc ratio conuincit primatum Petri fuisse moraliter necessarium, eademq; conuincit, fuisse illum principatum non pro sola persona Petri, sed perpetuum, vt conuincunt etiam illa verba, *Et portæ inferi non præualebunt aduersus eam*, sicut in lib. 1. latè probatum est, & sequentibus amplius confirmabitur.

CAPVT XI.

Obiectionibus contra superioris capitis doctrinam satisfit.

1. CONtra primatum Petri intellectum in sensu à nobis superiori capite declarato, nonnulla in transcursu, & quasi obiter attingit Rex Iacobus, quibus satisfacere necesse est. Dicit enim ille in pagin. 60. suæ Præfationis. *Verum quidem esse. Petrum, & ætatis, & temporis, quo à Christo vocatus est, ratione, vnum ex primarijs Apostolis fuisse, Principem ordine illorum duodecim. quos primos Christus elegit & de tribus illis vnum, quos ordinis seruandi gratia cæteris præposuit.* Et pagin. 59. doctrinam, quam Catholicam esse ostendimus, *nuperam, & nouitiam* vocare verius non est, Quod apud me argumentum efficax est, Protestantes, vel Sanctos Patres non legisse, vel regem summi turpiter decepisse. Nam ex dictis luce clarius constat, doctrinam traditam de primatu Petri cum ipsa Ecclesia ortam esse, & in verbis Christi eo modo intellectis, quo ab antiquissimis Patribus exposita sunt, esse fundatam: nullus ergo, qui non ex industria fallere, & falli velit (quod de Serenissimo Rege credendum non est) doctrinam hanc nuperam, aut nouitiam vocare potest. Loquutus est ergo ex deceptione, & veritatis ignoratione, non tamen probabili, vel quæ illum à graui lapsu, & culpa excuset, cum possit facile ignorantiam, & errorem depellere, si velit. Præter quam quod si Petrum fatetur esse Principem duodecim Apostolorum, quid quæso est, quod addit, *Principem ordine, aut ordinis seruandi gratia*? aut quis est iste ordo, vel in qua excellentia, aut dignitate personæ fundatus est? Omnis enim ordo, vt iustè ac prudenter inter aliquas personas constituatur, fundamentum aliquod excellentiæ, seu excessus, aut inæqualitatis in eis requirit, quod constituendo ordini proportionatum, & accommodatum sit.

Petri primatum ex mo novitium argui potest.

Petrum non posse dici Principem Apostolorum nisi ratione superioris potestatis.

2. Si ergo Petrus nullam dignitatem, vel potestatem habet maiorem, quam cæteri Apostoli, nec iurisdictionem in illos, secundum quem ordinem princeps illorum appellatur? Nam excessus ætatis, vel antiquitas

quitas vocationis, apud Deum parui momenti sunt, apud quem sicut non est personarum acceptio, ita neque est aetatum differentia: imò in conspectu illius saepe sunt nouissimi primi, & primi nouissimi. Praesertim, quia non constat, Petrum fuisse seniorem caeteris Apostolis, aut ante omnes vocatum, cum saltem Andreas illum praecesserit, vt de vocatione sumitur ex Ioannis 1. & de aetate probabile censet Epiphan haeres. 51. Neque etiam fundari potest ille ordo in gradibus sanctitatis, nam hoc iudicium Deo reseruatum est, neque hactenus est nobis reuelatum, quis Apostolorum in vera Sanctitate apud Deum caeteris maior fuerit. Neque item satis est, quod Christus familiarius cum illo egisset, & in nonnullis actibus, quibusdam alijs cum praetulisse videatur: nam hac ratione etiam Ioannes dici poterit Princeps ordine: imò & Iacobus, nam fuit vnus ex illis tribus, quos in aliquibus negotijs Christus peculiares socios habere voluit. Praesertim quia sola illa peculiaris fauoris, aut amoris Christi ostensio non erat sufficiens fundamentum alicuius ordinis inter Apostolos permansuri post Christi discessum. Accedit, quod Rex semper loquitur de ordine politico in Hierarchia Ecclesiastica, ad quam praeteritus ille fauor, seu beneuolentia parum referebat, neque prudens aliquis Paulum reputabit ordine minorem, quia ex illis tribus non erat, vel quia Christo in mortali corpore viuenti familiariter non adhaesit.

3. Denique eo modo, quo Petrus inter Apostolos Princeps censetur, non ab hominibus, sed à Christo, ac proinde iure diuino illum Principatum habuit; ergo si fuit Princeps ordine, necesse est, talem ordinem ab ipso Christo creatum, & institutum esse? At non legimus Christum in Ecclesia sua instituisse dignitates aliquas, quae propter solum ordinem politicum specialem honorem, aut sedes primas in sedendo, aut loquendo sibi vendicent, sed legimus tantum, 1. ad Cor. 12. Christum posuisse in Ecclesia primum Apostolos, secundo Prophetas, tertio Doctores, alios Pastores, & Doctores, ac deniq; alias gratias, vel ministeria distribuisse: in his autem omnib. non potest dici Petrus princeps inter Apostolos ratione ordinis. Vtergo quod verum est, asseramus, cogitatio talis ordinis politici in Ecclesia Christi, vt ab ipso instituti, nupera est, & nouitia, nam ordo ille inter Petrum, & alios Apostolos in superiori potestate ad regendum, & gubernandum tam illos, quam vniuersam Ecclesiam in perpetuum fundatus est. Et hoc docuit nos Christus, & legitimus in antiquis Patribus reliquae vero adinuentiones, & nouitates humanae sunt.

Obiectio Regia contra probationem primatus Petri ex Scripturis.

4. Sed in primis inuehitur Rex contra duplicem illam probationem primatus Petri ex locis illis. *Tu es Petrus, &c.* & *Pasce oues meas.* Et prius quidem quasi Bellarminum irridens pag. 22. ait, *Nec posteriorem disputationis meae caput alijs machinis adoritur, quam illis Christi verbis: Pasce oues meas: & Tibi dabo claues Regni caelorum,* postea vero pag. 24. Sic (ait) *nouum, & egregium, scilicet, sensum his Christi verbis affingit, Pasce, &c. quasi hoc significarent, tolle, proscribe, abdica Christianos Principes, atq; Reges. His quoque quodcunque solueris, &c.* Ac deniq; pag. 128. eo progreditur vt *inuerecundam, ac impudentem vim,* appellet, *illam, quam sensui illorum duorum locorum Cardinalis attulit, vt ex eis supremam in temporalibus Pontificis potestatem supra Reges, ac Principes astrueret.* In his autem verbis nulla ratio, nullumve testimonium obijcitur, sed solū conuicia, & protestantium calumniae, quibus Rex fidem adhibet, proferuntur, ideoque possemus facilè illa praeterire; ne autem aliquem, ob rerum confusionem, & veritatis ignorationem, moueant; falsa à veris discernere, & rem totam explicare necessarium est.

Solutio. Ex Scriptura immediate solum primatum Petri in spiritualibus probant catholici.

5. Bellarminus ergo, & nos omnes, qui in hac causa vnum sumus, ex illis locis non probamus proximè, & immediatè primatum Petri in ciuilibus seu temporalibus, sed in Ecclesiasticis, seu spiritualibus: an vero haec potestas spiritualis ad temporalia extendatur, alia quaestio est tractanda, & decidenda, & authoritate Ecclesiasticae traditionis, & vi rationis, ex priori fundamento supremae spiritualis potestatis, praedictis testimonijs comprobato. At Rex ita refert Bellarmini probationem, ac si testimonijs illis pontificem absolutum temporalem dominum regnorum omnium esse, & suo arbitrio posse illa dare, vel auferre probare voluerit, quod à vera illius mente longissime distat. Vnde in sua responsione modeste, prudenterque interrogat: *Vbi quaeso expositionem illam tam inciuilem, & inuerecundam in libello meo vidisti?* Non igitur ipse affinxit sensum illum Christi verbis, qui nunquam in libris eius extat, sed qui te decepit (ô Rex) eum sensum sine vlla specie verisimilitudinis affinxit. Igitur sensus, quem Bellarminus illis testimonijs affinxit, idem est cum illo, quo primatum Petri in spiritualibus probauimus, qui verè quidem egregius est, & non nouus, sed communi patrum antiquiorum consensu probatus.

Quando possit Pontifex Principibus temporalib. regna adimere.

6. Et hoc verò sensu per illationem, & necessariam consequutionem rectè potuit Bellarmin. eiusdem testimonijs conuincere Petri abdicandorū Regum potestatem, non quidem omnium arbitratu suo, *ita vt, ad libitum condonare, & adimere regna posset,* vt Rex pag. 23. loquitur, sed haereticorum, & incorrigibilium, vel ad illorum dignum supplicium, vel ad suarum ouium necessariam defensionem, ac proinde non ex dominio absoluto, vel directa (vt vocant) potestate, sed ex indirecta. Non dicat ergo Rex Angliae, verba, *Pasce oues meas,* ita à nobis exponi, ac significarent, *Tolle, proscribe, abdica Christianos Principes,* hoc enim nullus Catholicus dixit. Si autem quod verum est, syncere testatum cupit, dicimus, inter alia multa, quę in illis verbis, & potestate per ea data continentur, etiam illud esse. *Tolle, proscribe, abdica haereticos Reges,* qui emendari nolunt, & subditis suis in rebus ad fidem catholicam pertinentibus, perniciosi sunt. Hic autem sensus nullam vim verbis Christi affert, sed necessaria consecutione ex eis elicitur: nec est nouus, sed perpetua Ecclesiae traditione comprobatus, neque ex illo directa potestas Petri in temporalibus, sed tantum indirecta colligitur, quam à suprema spirituali potestate separari non posse ostendimus.

Secunda obiectio.

7. Pergit autem Rex obijciendo contra expositionem illorum locorum, quatenus ad probandam singularem Petri spiritualem potestatem afferuntur. Et primo argumentari videtur ab authoritate Doctorū etiam catholicorum, qui varijs modis loca illa sunt interpretati, vnde Bellarminum alloquutus pag. 58. ait, *Sed neque est inscius, quam rationem veteres afferant, cur Sancto Petro potissimum oues pascere Christus mandauerit.* Deinde ipse approbare videtur expositionem dicentium, vtrunque scilicet, *Tibi dabo claues,* & *Pasce oues,* Petro quidem dictum esse, sed ad omnes pertinuisse Apostolos, quorum ipse personas sustinebat. Quod inde confirmat, quia alibi potestas clauium in plurali numero concessa est Matth. 18. *Quecumq; alligaueritis super terram, erunt ligata & in caelo, & quaecumque solueritis super terram, erunt soluta & in caelo.* Ex quibus verbis colligere vult, clauium potestatem non minus caeteris Apostolis, quàm Petro fuisse collatam, ac proinde non habuisse primatum. Imo multi sunt ex protestantibus, qui non solis Apostolis, sed toti Ecclesiae potestatem clauium collatam esse velint, quia in dicto loco Matth. 18. Christus dixerat, *Dic Ecclesiae, si autem Eccle-*

siam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus, & publicanus, & statim quasi rationem reddens subiungit. *Quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata, & in cælo*: signum ergo est, loquutum fuisse Christum ad Apostolos, vel discipulos, prout Ecclesiam repræsentabant, vel virtute continebant.

8\. *Responsio.* Sed quia hæc obiectio vtrumque testimonium inuoluit, & non est in vtroque eadem omnino ratio, sigillatim de illis dicere necesse est. Et in primis de verbis, *Pasce oues meas*, non inuenio apud veteres Patres dissentientes sententias, aut expositiones, neque circa personam, cui singulariter dictum est *Pasce* neq; circa significationem verbi *Pascendi*, neque circa personas nomine ouium & agnorum comprehensas. Quamuis enim in exponendis his duabus vocibus vltimis sit aliqua varietas, in illæ duæ voces, *agni*, & *oues* easdem, vel diuersas personas significent, re tamen vera nulla discrepantia est, quæ ad præsentem causam referat. Omnes n. catholici conueniunt totum Christi gregem, cunctasque oues fuisse Petro commissas, siue sub singulis vocibus agnorum, & ouium, siue sub vtraque simul propter diuersas proprietates omnes significatæ fuerint. Et hinc necessario sequitur, verba illa ad solum Petrum pertinuisse, eique non vt gerenti aliorum personam, sed proprijssime, & speciatim propter singulare munus ipsi commissum, dicta fuisse. *Verba Ioan 21. Pasce, &c. ad solū Petrum dicta sunt.* Quod ex communi consensu Patrum in præcedenti capite satis probatum est, & ex contextu ipso satis probari potest. Tum quia Christus interrogando Petrum, *Diligis me plus his*, satis distinxit illum à cæteris, vt tantum cum propria eius persona, non vt repræsentante cæteros, sed vt ab illis distincta, negotium transigeret. Tum etiam, quia sub nomine ouium alios Apostolos comprehendit, vt suprà probatum est: ergo verbum *Pasce*, necessario dictum fuit Petro vt soli, seu vt pastori sub aliqua ratione vnicè constituto: quia non poterant singuli Apostolorum simul esse pastores eorundem vniuersorum. Neque ipsorum aliquis factus est Pastor Petri, sicut Petrus cæterorum omnium est Pastor constitutus.

9\. Neque aliquis veterum Patrum, vt dixi, aliter quoad hanc partem verba illa intellexit. Quamuis enim nonnulli Patres dicant, quod tunc Christus Petro dixit, cæteris etiam Episcopis, & Pastoribus Ecclesiæ dictum esse: intelligunt dictum esse in Petro tanquam in exemplari, & conuenire alijs secundum conuenientem proportionem. Nam licet solus Petrus sit vniuersalis Pastor Ecclesiæ constitutus, non excluduntur particulares Pastores, quorum singuli non omnes, sed quædam ex ouibus committuntur, iuxta illud, primæ Petri 5. *Pascite, qui in vobis est gregem Dei*, vbi particula, *qui in vobis est*, particularem gregem determinat, & Act 20. *Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo posuit vos Spiritus Sanctus regere Ecclesiam Dei*. Sicut ergo alij Pastores ad partem solicitudinis cum Petro assumuntur, ita intelligere debent, sibi esse dictum, *Amas me? Pasce oues meas*. Non quia quando Christus similia ferè verba protulit, ad omnes particulares Pastores formaliter loqueretur, vel ad Petrum in persona omnium, sed quia virtus, & ratio verborum Christi in omnibus Pastoribus cum proportione locum habent. Non enim possunt esse rectè dispositi ad pascendum gregem Christi nisi ipsum ament Christum. Et hoc sensu dixit Augustin. lib. de Agone Christiano. *Cum Petro dicitur, ad omnes dicitur, Amas me? Pasce oues meas.*

10\. *Prima expositio verborum Matth. 16. Et super* Venio ad alium locum Matth. 16. in quo nonnulla maior est expositionum varietas, præsertim quoad illa verba, *Et super hanc petram*: nam interdum Patres exponunt, illam particulam, *Hanc* designare fidem Christi Dei, & hominis, super quam dicunt, fundatam esse Ecclesiam, vt indicat Chrys. ibi hom. 55. & Hilarius. Frequenterq; alij dicere solent, fidem esse fundamentum Ecclesiæ. Alij vero exponunt, Christum dicendo. *Super hanc petram*, se ipsum designasse, quia vt dicitur 1. ad Cor. 3. *Fundamentum aliud nemo potest ponere præter illud, quod positum est, quod est Christus Iesus*, de quo c. 10. dicitur, *Petra autem erat Christus*. Quam expositionem habet Aug. tract. 27. & 124. in Ioan. & serm. de Verbis Domini. Veruntamen nullus ex his Patribus, qui aliter hunc locum exposuit, negauit, Petrum esse peculiari modo petram, & fundamentum Ecclesiæ, vt suprà de Hilario, & Chrysostomo, ostensum est, & idem est de Ambrosio, & alijs, qui solent pro expositione priori allegari. Nam eisdem locis vtrunque dicunt, scilicet, & Petrum & fidem Christi, seu confessionem eius esse fundamentum Ecclesiæ. Vtrunque enim suo diuersis rationibus verum est, quia Petrus tanquam Christi Vicarius, locum ipsius absentis tenens, Ecclesiæ fundamentum est, eamq; suo modo post Christum sustinet. Fides autem dicitur fundamentum tanquam ratio fundandi (vt sic dicam) non propter fidem singularem Petrus factus est Ecclesiæ fundamentum, & per fidem constitutus est firma petra ad Ecclesiam fundandam accommodata. In hoc ergo sensu docti Patres loquuti sunt, & Chrysost. homil. 2. in Psal 50. rectè dixit, *Ob robur confessionis vocatus est Petrus, dicente Domino: Tu es Petrus, & super hanc petram, &c.* Quod si non de fide Petri in specie, sed de fide in genere sermo sit, illa etiam dicitur fundamentum Ecclesiæ, quia est prima ratio, & quasi forma Ecclesiæ membra constituens, & vniens. Et hoc modo solent interdum illa verba per accommodationem, & in sensu mystico ad totam Ecclesiam, & singulos fideles applicari, vt fecit Origen. tract. 4. in Matth. Qui tamen non negat in proprio, & literali sensu solum Petrum ibi esse à Christo nomine *Petra* significatum, & in fundamentum Ecclesiæ promissum, vt ex eodem constat hom. 5. in Exod.

Altera vero sententia Augustini, quod Petra sit Christus, quoad doctrinam per se spectatam verissima est, quoad sensum autem verborum Christi difficilè accommodari potest. Nihil enim verius dici potest, quam Christum esse lapidem angularem, & petram, in qua principaliter Ecclesia fundata est. Imò solum Christum per se, & virtute sua Ecclesiæ fundamentum esse. Quod verò in dicto loco Matth. de se fuerit Christus loquutus, aut dicendo, *Super hanc petram*, se ipsum signauerit: re vera non potest literali, ac proprio verborum sensu accommodari, vt ex dictis in superiori capite manifestum est. Vnde vel expositio Augustini non vt literalis, sed vt mystica ab ipso est tradita: vel ad præcedentem expositionem reducenda est, De Christo enim loquitur vt est obiectum fidei, quam confessus est Petrus, & in eo modo dicitur, per *hanc Petram*, Christus indicari, quo fides, vtique vt ratio, propter quam Petrus factus est Ecclesiæ fundamentum. Sic autem loqui Augustinum de Christo ex eius verbis sumi potest. Nam li. 1. Retract. c. 21. sic ait, *Posteà sic exposui, quod à Domino dictum est, Tu es Petrus, & super hanc petram, &c. vt super hunc intelligeretur, quem confessus est Petrus dicens, Tu es Christus, &c.* Adde, Augustinum proponere sensum illum non vt certum, sed vt probabilem, & ad illum motum fuisse ex diuersitate vocabuli Petri, & *petra*, quæ in re nulla fuit, vt iam dixi. Denique Augustin. alium sensum non excludit, multoque minus de veritate ipsius sententiæ dubitat, quod Petrus etiam fuerit petra, in qua fundata sit Ecclesia, id enim sæpe docet in locis capite superiori allegatis. in dictoque c. 21. libr. 1. Retract.

ait,

ait, sensum illum ore multorum cantari in versibus Beatissimi Ambrosij: *Hac ipsa petra Ecclesia canente culpam diluit.*

12. *Potestas ligandi & soluendi perpetua, & independens extitit in Petro, in alijs vero dependenter ab illo.*

Denique quod Rex objicit de Verbis, *Quæcunque ligaueris*, quod alibi in plurali dictum sit. *Quæcunque ligaueritis*, difficultatem non habet, nam certum est, & Petrum, & Apostolos potestatem ligandi, & soluendi recepisse, verumtamen ipsa verborum differentia ostendit, aliter Petro, aliter omnibus Apostolis potestatem illam fuisse promissam. Nam Petro promissa est, vt ordinaria, & vniuersalis, ac perpetuo in Ecclesia permansura, alijs vero Apostolis data erat, vel solum quasi delegata pro eorum personis; vel si consideretur vt in Episcopis eorum successoribus permansura erat, data est dependenter à Petro, & per Petrum, vt Leo Papa, Anselmus, & alij patres suprà allegati adnotarunt. Et ex circunstantijs vtriusque loci id manifeste colligitur, vt ex dictis in superiori capite satis constat. Sicut Io. 20. generaliter Petro, & alijs dixerat Christus, *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos*, & nihilominus c. 21. specialiter dicit Petro, *Pasce oues meas*, vtique tanquam supremus Pastor, omnibus, etiam ipsis Apostolis superior.

13. *Exponuntur quædam loca Aug.*

Neq; contra veritatem hanc obstant, nonnulla testimonia Augustini, quæ hic objici solent, quia dicit, Petrum quando claues accepit, Ecclesiam significasse: intelligit enim significasse Ecclesiam, quia vt Ecclesiæ princeps potestatem clauium accepit, non pro sua persona tantum, sed vt in Christi Ecclesia, & in successoribus, & alijs Pontificibus, & Episcopis adiutoribus suis perpetuo duraret. Et ita dixit tract. 50. in Ioan. *Si hoc Petro tantum* (id est, pro sua tantum persona) *dictum est, non facit hoc Ecclesia*, quia nimirum cum Petro potestas extincta fuisset. Vnde quia nunc Ecclesia etiam ligat, & soluit, infert: ergo *Petrus, quando claues accepit, vtique Ecclesiam sanctam significauit.* Quæ illatio nulla fuisset, si intellexisset, Petrum repræsentasse Ecclesiam tanquam vices eius gerentem, quia id neq; necessario sequitur, neq; verum est. Cum neque Ecclesia hanc repræsentationem, seu delegationem Petro commiserit, nec Christus sua potestate illam fecerit, cum verbis suis illam non significauerit. Ergo intellexit Augustinus, Petrum Ecclesiam tunc repræsentasse ratione sui Primatus, & sedis, sic enim quod datur capiti propter corpus, censetur dari Ecclesiæ in suo capite, sicut quod datur Regi ad regendum, regno dari existimatur. Et sic dixit idem Aug. tract. 124. in Ioan. Petrum propter primatum suum personam Ecclesiæ gessisse. Quod apertissime explicat dicens, *Ecclesia, quæ fundatur in Christo, claues regni cœlorum accepit in Petro.*

14. *Expositio verborum Augustini ex Christi verbis comprobatur.*

Denique hic etiam fuit modus loquendi Christi Matth. 18. *Dic Ecclesiæ*, id est Ecclesiæ Pastoribus, vt omnes exponunt, & res ipsa clamat, non enim potest peccatum fratris toti cœtui Ecclesiæ denunciari, sed Pastores nomine Ecclesiæ significantur, quia Ecclesia est in Episcopo tanquam in capite. Simili ergo modo dicitur Petrus in dictis locis Ecclesiam repræsentasse. Et ita etiam solutum relinquitur, quod ex eodem loco Matth. objiciebatur, quia quod subiunxit Christus, *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam Ethnicus, & publicanus*, simili modo Pastores Ecclesiæ intellexit; eisdem ergo, seu ratione illorum dixit, *Quæcunque alligaueritis*, ibique in plurali loquutus est, quia peccata non erant denuncianda soli supremo Pastori, sed etiam cæteris, ideoque vt diximus, sine præiudicio singularis potestatis Petri illud dictum est. *Nam si quid cum eo commune cæteris voluit esse Principibus, nunquam nisi per Petrum dedit, quod alijs non negauit*, vt egregie Leo Papa. serm. 3. assump. suæ.

15. *Instantia in Præfat. pag. 58.*

At vero contra responsionem hanc vrget Rex vlterius in hæc verba, *Quod ni esset* (id est, si non Apostoli omnes, vel Petrus nomine omnium æquè à Christo claues accepisset) *qui potuit, quæso, Paulus Corinthiorum Ecclesiæ auctor esse incestum illum excommunicandi, cum spiritu suo? dicendum sanè fuerat cum spiritu Petri, Qui potuerunt omnes Apostoli censuris suis in nomine Christi vti nec vllibi eius Vicarij meminisse?* *1. Cor. 5.* Verumtamen hæc coniectura parui momenti est. *Refellitur.* Nam in primis licet Petro claues singulariter datæ sint, nihilominus etiam Paulo, & alijs Apostolis immediate Christus contulit ligandi, & soluendi potestatem, & ideo recte potuerunt censuras ferre in nomine, & virtute Christi, cuius erant proximi ministri, nulla Petri facta mentione. Deinde etiam si à Petro immediatè potestatem accepissent (sicut nunc Episcopi accipiunt, iuxta probabiliorem sententiam) non oporteret, in ferenda excommunicationis sententia Vicarij Christi meminisse, sicut neque nunc Episcopi catholici, licet Episcopum Romanum, vt Christi Vicarium recognoscant, cum excommunicationis sententiam ferunt, non dicunt in nomine, vel virtute Papæ, sed vel simpliciter vtuntur sua ordinaria potestate, vel dicere etiam possunt in virtute Christi, vel per potestatem sibi à Christo concessam. Et ratio est, quia licet Petrus vniuersalis Pastor Ecclesiæ, non est tamen principalis author, & Dominus, sed illius Vicarius. Vnde etiam ipse Petrus, ferendo censuram, dicere poterat in nomine Domini nostri Iesu Christi, id est, vice & authoritate eius. Idem ergo facere possunt inferiores Prælati, quia licet mediante Petro tanquam dispensatore principaliter à Christo habent authoritatem, & in virtute illius operantur. Sicut Prorex alicuius regni, vel prouinciæ sæpe authoritatem à Rege accipit constituendi per ciuitates gubernatores, & magistratus, & nihilominus illi omnes in publicis sententijs, & præterim quando gladio vtuntur, se authoritate Regiâ, non Proregis id facere profitentur.

16. *Prælatus inferior potest in censura sua addere se id facere potestate à Pontifice accepta, addere vero in virtute Papæ non ita congruit.*

Nec tamen nego posse ministrum, vel legatum Pontificis excommunicando, dicere, se id facere potestate à Pontifice accepta. Nam verum diceret, & sine iniuria Christi: quia per illa verba non attribuitur effectus Pontifici vt principali causæ simpliciter, sed tantum in genere ministri, seu Vicarij communicantis iurisdictionem suam. Quod secus fortasse esset si diceretur in nomine aut virtute Petri, aut Papæ, quia hæc verba videntur significare authoritatem principalis Domini, vt sensit D. Thom. 1. ad Corinth. 5. Et ideo talis modus loquendi non est in vsu. Alio vero, scilicet, authoritate mihi à Papa concessa, vel alio simili vti solent interdum Ecclesiastici iudices præsertim delegati. Dico tamen etiam illum modum loquendi non esse necessarium neque vsitatum ab ordinarijs Pastoribus, vt sunt Episcopi, qui post acceptam potestatem ad modum causæ proximæ, suo iure vtuntur. In Apostolis vero, vt dixi, intercessit maior ratio, quia non à Petro, sed immediatè à Christo habuerunt authoritatem. Vnde constat, meritò dixisse Paulum, *& spiritu meo*, nec debuisse, imò nec potuisse dicere, *& spiritu Petri*, tum propter rationem datam quia Paulus non habebat potestatem à Petro, quia erat Apostolus non ab hominibus, neque per Galat. 1. tum etiam quia ibi particula illa, *Et spiritu meo*, non significat virtutem, seu potestatem operandi, sed conditionem necessariam ad iudicandum, nimirum, notitiam sufficientem causæ, vt patet ex illis verbis, *Absens corpore præsens autem spiritu, iam iudicaui vt præsens eum, qui sic operatus est*: nam in eodem sensu subiungit, *congregatis vobis, & meo spiritu*, id est, mea notitia, & spirituali præsentiæ. Hæc autem conditio non

poterat attribui Petro, imò neque propriè Christo, quia est propria, & personalis conditio requisita ex parte ministri, præter quam requiritur authoritas principalis Domini, ideoque Paulus addidit *cum virtute Domini nostri Iesu Christi.*

17. *Vltima obiectio ex variis indiciis. Primum indicium. In Præfati pag. 59.* Tandem obijcit Rex indicia quædam directè contra Petri primatum. Vnum est, *quibus in omnibus Apostolorum congressibus Petrum, vt è multis vnum, legimus inter illos consedisse*, vt in Concilio, cuius fit mentio Actor. 15. Vbi etiam ad nuncios mittendos, solum dicitur, *Visum est Apostolis, & presbyteris, totique Ecclesiæ mittere electos viros. Sed merum* (ait Rex) *de Ecclesiæ capite silentium. Sic in eorum literis Apostolorum seniorum & fratrum fit mentio, de Petro, nec verbum.* *Secundum indicium.* Alterum indicium est, quia Paul. 1. ad Corinth. 1. æquè reprehendit dicentes, *Ego sum Cephæ*, ac dicentes, *Ego sum Pauli, ego autem Apollo*, cum tamen si Cephas esset caput Ecclesiæ, damnandi potius essent, qui ab eo non stabant, tanquam à fide catholica recedentes, & soli Petri sectatores habendi essent fideles. *Tertium.* Tertium iudicium est, quia Paulus ad Galat. 2. cum Petro tam parum comiter egit, vt illi non se æquaret modo, sed etiam anteferret. *Quartum.* Quartum indicium, licet per irrisionem positum, addit, quia Paulus ad Galat. 1. dicens, se profectum Hierosolymam, *vt Petrum viseret, & certis de rebus cum ego ageret*, non addidit, *eo quoque se ad sacra pedum oscula ipse profectum.*

18. Hæc vero, & similia digna non sunt, quæ contra totius Ecclesiæ authoritatem, & verba Christi satis expressa proponantur, illis tamen satisfaciendum est, ne aliquid omisisse videamur. Ad primum in primis dicimus, falsum esse quod sumitur, nam Actor. 1. refertur quidam Apostolorum congressus, & tamen non solum Petrus tanquam caput primo loco ponitur, sed etiam ipse, tanquam caput, totum cætum alloquutus est, & de creando duodecimo Apostolo loco Iudæ, decreuit, quod alij secuti sunt. *Petrus in omnibus congressib. tanquam caput primum locum obtinuit.* Vbi rectè Chrysost. Hom. 3. inquit, *Quam est feruidus, quam agnoscit creditum à Christo gregem, quam in hoc choro Princeps est*, ergo teste Chrysostomo, quem alij sequuntur, in illo conuentu Petrus vt superior cæteris, & vniuersalem curam gerens proponitur. Quod etiam notauit Leo Papa 9. epist. ad Michaelem cap. 16. dicens, ibi Petrum authoritate sua visum fuisse. Vnde non sine causa fere semper vbi numerantur Apostoli, primo loco ponitur Petrus tanquam dux, & princeps cæterorum, quod non casu, neque ob aliam excellentiam, aut prærogatiuam factum esse, eruditè Bellarminus ostendit lib. 1. de Summo Pontif. ca. 18. Quocirca etiam in Hierosolymitano Concilio primus est, qui loquitur, & magna authoritate suam sententiam profert, quod etiam ad primatum, & (vt sic dicam) ad præsidentiam eius in Concilio pertinuisse, multi adnotarunt. Vnde necessarium non fuit, postea in decernenda legatorum missione, vel informa decreti specialem mentionem Petri facere, tum quia Petri, & sententiæ eius iam facta sufficienter fuerat, tum etiam quia non specialiter nomine Petri, sed nomine totius Concilij Epistola, & definitio scribebatur. Addi etiam potest, in authoritate, & spiritu non errandi in fide habuisse tunc Apostolos quandam æqualitatem, & ideo quoad hoc omnes in primo ordine positos fuisse.

19. *Ad secundum.* Ad secundum indicium respondemus, nihil ad præsentem causam pertinere: nam vt notat Chrys. Orat. 3. in 1. ad Cor. Inter Corinthios *non erant schismata eo, quod in fide dissiderent, sed ex eo, quod humana contentione diuisa esset sententia.* Quod satis explicuit idem Paulus, tum blande, & leniter eos obsecrando, *vt sint perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia*, tum explicando quales essent contentiones, quia de priuatis magistris, aut baptizatoribus gloriabantur, & ab eis nominabantur, dicentes, *Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ.* Posuit autem Paulus suum, & Petri, & Apollinis nomen, non quia re vera sub his nominibus diuisiones, & contentiones fierent, sed illa ponendo loco illorum, qui erant capita factionum, vel ne illos nominando magis exacerbaret, vel vt rem magis exaggeraret, nam si sub nominibus principum Apostolorum non licebat, contentiones, & diuisiones facere, multo minus aliorum nominibus. Cum ergo contentiones solum essent, quod vnusquisque de proprio magistro, seu ministro gloriabatur, ac si melius ab eo esse baptizatus, aut instructus, non oportebat, vel damnare eos, qui à Cepha non nominabantur, vel eos laudare, qui de illius baptismo gloriabantur, sed illos tantũ commendare, qui dicebant, *Ego sum Christi.* Quia neque illi, dicebant: Ego sum Pauli, vel Apollo à Petro visibili capite in fide diffidebant, sed solum in speciali affectu, vel æstimatione baptismi, aut magistri sui: nec qui Cephæ se esse dicerent, in hoc essent tolerandi, quia licet Petrus esset visibile caput, non tamen vt princeps supremus, sed vt Vicarius principis, qui est solus Christus, à quo solo nominandi sunt Christiani. Nec per priuatos affectus etiam circa Petrum, & Paulum, diuidendus est Christus, seu Christianorum nomen, quia nec baptismus est melior, eo quod à meliori ministro detur, neque similes contentiones in Ecclesia mouendæ sunt.

De tertio iudicio sumpto ex facto Pauli resistentis Petro, dici possent multa, nisi nuper in lib. 9. de Legib. à nobis dicta fuissent ideo que breuiter dico, etiam antiquos hæreticos inde sumpsisse argumentum contra dignitatem, vel potius contra doctrinam Petri. Quibus vno verbo respondet Tertull. lib. de præscrip. hæret. dicens, *Cæterum si reprehensus est Petrus, conuersationis fuit vitium non prædicatio nis.* Falsum ergo est, Paulum aut parum comiter egisse cum Petro, aut illum sibi æquasse, nedum ante tulisse. Quid enim? si Rex Angliæ minus consideratè, & cum scandalo suorum subditorum aliquid ageret, & aliquis familiaris, vel consiliarius suus eum moneret id non rectè fieri, vel esse iniustum, aut alijs esse offendiculo, ideo se Regi anteferret, aut illum vt Regem non recognosceret? Minime vero, alioqui nunquam liceret subdito fraternè corripere prælatum suum, aut illi cum debita reuerentia resistere, vt scandalum publicum tollatur, quod dici non potest. Igitur ex illo facto Pauli colligi non potest, se antepoluisse Petro in potestate, vel prælatione: nam licet esset inferior, poterat illo charitatis officio vti. Et ita intellexit locum illum Aug. Ep. 19. & D. Thom. 2. 2. q. 33. art. 4 ad 2. 20. *Ad tertium.*

Ad quartum de profectione Pauli ad videndum Petrum, Galat. 1. certè Hier. ibi dicere non dubitauit, ascendisse *studio honoris priori Apostolo deferendi*, & Ambr. *dignum fuit, vt cuperet videre Petrum, qui primum erat inter Apostolos, cui delegauerat Saluator curam Ecclesiarum.* Et alij etiam Patres ita sæpe loquuntur. Et quamuis fateamur, ex solo illo facto Pauli non colligi necessario prælationem Petri, tamen suppositis alijs testimonijs dignitatem Petri commendantibus, magnum indicium inde sumitur, Paulum recognouisse Petrum vt caput suum, & vniuersalem Ecclesiæ Pastorem, ideoque quamprimum commode potuit, ascendisse Hierosolymam, inuisere illum, & debito prosequi honore. Nec dubitandum est, quin Paulus pro humilitate sua pedes Petri osculari cuperet, verumtamen nec id modestia, & submissio Petri permisisset: neque denique necesse fuit, Paulum eo loco referre modum honoris, 21. *Ad quartum.*

honoris, ac reuerentiæ, quam Petro exhibuit De consuetudine autem venerandi Pontificem per pedum oscula, cui tacitè Rex Angliæ hic detrahere voluit: non est hic dicendi locus, legat cui placuerit Iosephum Stephanum opusc. de adorat. pedum, in Tom. 13. Tractatuum.

CAPVT XII.

An primatus Petri perpetuo, & per successionem in Ecclesia perseueret.

1. *Hæreticorum error.* NOn desunt ex huius temporis hæreticis, qui non solum absolute negent Petrum, vel Pontificem Romanum esse totius Ecclesiæ Pastorem, Christive Vicarium, sed etiam ex hypothesi, licet Petrus illam prærogatiuam habuisset, cum illo extinctam fuisse dicant, vt hoc modo facilius in Pontifice Romano perseuerare abnegent. Vt ergo errorem hunc funditus euertamus, & per eosdem gradus ad veritatem intentam perueniamus, prius ostendemus hoc capite, Petrum non extraordinario iure, seu singulari vel (vt sic dicam) vitali priuilegio, sed iure ordinario, & ratione Ecclesiæ perpetuo duraturæ Vicarium Christi creatum fuisse, posteà vero ad Romanum Pontificem in sequenti capite gradum faciemus.

2. *Conclusio de fide.* Principio igitur statuimus, Primatum Petri non illi soli pro sua persona fuisse collatum, sed vt perpetuo in Ecclesia duraret in eo fuisse institutum. Hoc facilè probari potest ex dictis in duobus capitibus præcedentibus. *Primatus Petri cum eius vita non fuit extinctus. Probatur Matth. 16.* Nam hac ratione postquam Christus dixit Petro, *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*, statim adiungit, *Et portæ inferi non praualebunt aduersus eam*, pronuntians perpetuam Ecclesiæ durationem in Petro fundatam, tanquam in petra firmissima, & perpetuo duratura, vt suprà lib. 1. latè comprobatum est, & confirmatum ex alia Christi promissione, *Ego rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua.* Et hac etiam ratione dixit Augustinus, vt præcedenti capite explicuimus, Petrum repræsentasse Ecclesiam, quando illi claues datæ sunt, quia non pro illius tantum persona, sed pro illius sede vt perpetuo cum Ecclesia duraret, eamque regeret, suoque modo sustentaret, illi datæ sunt. Vnde sicut ex illis verbis, *Tu es Petrus, &c.* intulit Ambros. Psalm. 40. ita nos inferre possumus, *vbi Ecclesia ibi Petrus*, & quamdiu durat Ecclesia tamdiu durat Petrus, quod etiam significauit idem Ambros. subiungens, *Vbi Ecclesia, ibi nulla mors, sed vita æterna*, & ideo addidit, *Et portæ inferi non praualebunt ei.* Rectè quidem dixit, *vbi Ecclesia, ibi nulla mors*, quia, licet singuli de Ecclesia moriantur, Ecclesia non moritur, & licet Petrus defecerit, sedes Petri non deficit.

3. *Ioan 21.* Alia prætereà verba Christi, *Pasce oues meas*, si eius intentio, & institutionis ratio prudenter considerentur, non minus efficaciter dictam veritatem confirmant. Nam in primis ratio ex Patribus suprà adducta, quod Christus indefinitè Petro cōmendans oues suas, vniuersas oues illius curæ commisisse intelligitur, æquè in totius temporis, ac in cuiuscunque loci ouibus procedit, quia sicut futuræ erant oues Christi in diuersis locis, ita in diuersis temporibus, & in quolibet tempore oues indigebant supremo aliquo Pastore, sicut & in omni loco. Denique cum Christus dixit, *pasce oues meas*, certum est, non fuisse loquutum de solis ouibus, quæ iam tunc erant in ouile suum congregatæ, paucæ namque illæ erant, Christus autem futuræ Ecclesiæ suæ ex omnibus gentibus congregandæ prouidebat. Igitur non tantum præsentes, sed etiam futuras oues suas Petro commendauit, cumq; limitationem temporum non adhibuerit, omnium temporum oues Petro commisit, sicut de loco diximus, vel de numero dici potest. Dicet aliquis, rectè hinc probari, commendatas fuisse Petro oues etiam futuras, dum ipse viueret, non verò posteà futuras. Quomodo enim futuras post se oues pascere posset? Respondetur illud esse incredibile, quia aliàs non satis Christus ouibus suis prouidisset, cum tamen non minorem curam gereret ouium post mortem Petri futurarum, quam ipso viuente. Vnde rectè Chrysost. homil. 55. in Matt. *Apertè* (inquit) *hic prædixit magnam eorum, qui credituri, & erant, & sunt, multitudinem fore, & sublimiora sapere ipsum facit, & Ecclesiæ pastorem constituit.* Vtique futuræ ex omnibus, qui erant, & sunt credituri. Neque est difficile ad explicandum, quomodo Petrus post mortem suam potuerit pascere oues Christi in hoc mundo relictas. Tum quia hinc intelligimus Christum non tantum Petro in persona sua, sed Sedi Petri, seu Petro vt continenti in se tanquam in semine, & fundamento omnes successores suos, oues suas commendasse. Tum etiam quia propter hanc causam ad Pastorale munus Petri pertinuit prouidere modum, quo sibi succederetur, vt oues Christi sine Petro Pastore non relinquerentur, etiamsi persona Petri deficeret, & ita vsque hodie Petrus pascit oues Christi per successores suos.

Atque hoc confirmant optimè verba Christi Ioan. 10. *Alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & fiet vnum ouile, & vnus pastor.* Nam ex illis colligimus, in Ecclesia Christi tam esse futurum semper vnum pastorem, sicut vnum ouile, ac subinde pastorem illum à Christo datum, & institutum duraturum esse donec totum ouile Christi congregetur. Significauit etiam Christus in illis verbis, pastorem vnum in Ecclesia sua nec ssarium esse propter ouilis vnitatem; hæc autem vnitas ouilis omni tempore seruanda erat, quia in omni tempore vna est Ecclesia; ergo & vnus pastor à Christo constitutus pro omni tempore datus est, non in eadem persona, sed in eodem throno, sicut Ecclesia vna est, non eisdem personis, sed in eiusdem populi successione. Vnde Augustinus lib. de pastorib. cap. 13. *Hic inuenio* (inquit) *omnes Pastores bonos in vno pastore. Non enim vere boni pastores desunt, sed in vno sunt. Multi sunt, qui diuisi sunt. Hic vnus prædicatur, quia vnitas commendatur. Neque enim verò modò ideo tacentur pastores, quia non inuenit Dominus, cui commendet oues suas: tunc autem ideo commendauit, quia Petrum inuenit. Imò vero in ipso Petro vnitatem commendauit. Multi erant Apostoli, & vni dicitur, pasce oues meas.* 4.

5. *Euasio. Reiicitur.* Sed dicent fortè Aduersarij, illum vnum pastorem esse Christum, nam statim Augustinus addit, *Omnes boni pastores in vno sunt, vnum sunt, illi pascunt Christus pascit.* Respondetur, Christum quidem esse principalem pastorem, in quo omnes alij pastores simul etiam cum Petro niuntur & vniuntur, nihilominus tamen etiam in terris, necessarium esse vnum pastorem Christi Vicarium, in quo inferiores pastores proxime vniantur, & nitantur. Quia sicut Ecclesia militans visibilis est; ita Deus in ea posuit visibiles pastores, & Doctores, cum quibus plebs vniri debet, & vt ipsi pastores inter se vniantur, necessarius etiam est vnus pastor visibilis, qui locum Christi absentis teneat. Vnde August. supra subiungit. *Nam & ipsum Petrum, cui commendauit oues suas, quasi alter alteri vnum secum facere volebat, vt sic ei oues commendaret, vt esset ille caput, ille figuram corporis portaret, id est Ecclesiæ, & tanquam sponsus, & sponsa essent duo in carne vna.* Et serm. 24. de Sanctis, c. 2. in eodem sensu dixit, *In vno Petro figurabatur vnitas omnium pastorum.*

6. Multo vero clarius, & copiosius Cyprianus libro de Vnit. Eccles. circa principium, *Vt vnitatem* (inquit) *manifestaret, vnam cathedram constituit, & in vnitatis eiusdem originem ab vno incipientem sua authoritate disposuit.* Vbi manifeste institutionem, & dispositionem vnius cathedræ, ad vnitatem Ecclesiæ conseruandam institutæ, distinguit ab ipsomet Christo instituente. Et similiter præter Christum designat vnum alium Pastorem, in quo illa cathedra, & institutio incepit, vt ab illo originem duceret; non vt cum illo finiretur. Vnde subiungit, *Exordium ab vnitate proficiscitur Primatus Petro datur, vt vna Christi Ecclesia, & Cathedra vna monstretur*, sentiens, tantum durare cathedram illã, quantum Ecclesia durat. Et hoc ipsum multis alijs locis significauit idem Cyprianus, præsertim epistol. 40. *Deus vnus est, & Christus vnus, & vna Ecclesia, & cathedra vna super Petrum Domini voce fundata.* Et epistol. 55. vbi habet illam celebrem sententiam, *inde oriri hæreses, & schismata, quod sacerdoti Dei non obtemperatur, neque vnus in Ecclesia ad tempus Sacerdos, & ad tempus iudex vice Christi cogitatur.* Et similia ferè habet epistol. 69. ad Florentinum, & epistol. 73. ad Iubaianum, *Petro* (inquit) *primum Dominus, super quem ædificauit Ecclesiam, & vnde vnitatis originem instituit, & ostendit, potestatem istam dedit, vt illud solueretur in cœlis, quod ipse soluisset in terris.* Quem locum recognoscens Augustinus libro 3. de Baptismo cap. 17. dicit, *Quia in typo vnitatis Petro Dominus dedit potestatem, manifestum est, quod ella vnitas etiam vna columba perfecta sit dicta.* Ex ratione ergo illius institutionis manifestum est, non fuisse solum specialem fauorem, vel gratiam personæ Petri factam, sed dispositionem regiminis perpetuo in Ecclesia duraturi.

7. *Ratione probatur assertio.* Vnde etiam sumitur ratio moralis, in optima Ecclesiæ gubernatione fundata. Est enim Christus Dominus supremus Rex, quem dedit Deus caput supra omnem Ecclesiam, vt ad Ephes. 1. dicitur, id est, supra triumphantem, & militantem, quæ vna est, & vnum corpus Christi, quasi ex illis duabus partibus constitutum, vt ibidem, & ad Colossen. 1. dicitur. Sunt ergo illæ duæ Ecclesiæ quasi duo regna partialia vnius integri regni Christi, ideoque ad ipsum tanquam ad proprium Regem pertinet vtriusque regni gubernatio. Fieri non poterat sine ingenti, & extraordinario miraculo, vt simul esset Christus visibiliter præsens in vtraque huius regni parte, & alioqui cœlestis locus post resurrectionem ratione status illi debitus erat. & ad fidem credentium non expediebat, vt inter eos CHRISTVS visibiliter permaneret, sicut ipse dixit, *Expedit vobis, & ego vadam*; ideoque cœleste regnum per se ipsum nunc immediate regit. Ergo cum non possit eodem visibili modo partem hanc militantem sui regni gubernare, ad illius sapientiam pertinuit modum regiminis hominibus accommodatum in eo prouidere. Ergo sicut regnum hoc duraturum est, quamdiu mundus durauerit, ita modus regiminis eius non põt esse alius, nisi quem Christus instituit, & è conuerso institutio regiminis eius ita facta est, vt non minus, quam regnum ipsum sit duratura, alioqui imperfecta fuisset & insufficiens. Fuit autem illa institutio monarchiæ in Petro, vt vidimus; ergo non tantum pro Petro, sed etiam pro successoribus eius facta est. Quod his ferè verbis declarauit Cyprian. epist. 27. *Dominus noster Ecclesiæ suæ rationem disponens in Euangelio loquitur, & dicit Petro, Ego dico tibi, quia tu es Petrus & super istam Petram ædificabo Ecclesiam meam.* Et infrà. *Inde per temporum, & successionum vices Episcoporum ordinatio, & Ecclesiæ ratio decurrit, vt Ecclesia super Episcopos constituatur, & omnis actus Ecclesiæ per eosdem Præpositos gubernetur.* Vbi non solum Pontificatus Romani, sed etiam omnium aliorum Episcoporum successionem ab illo primaria, & quasi radicali institutione deriuari significat, quod libro etiam de Vnit. Ecclesiast. latius prosequitur.

Denique non solum Petro, sed etiam successoribus eius datam esse potestatem, & pastoralem curam, & ita primatum eius esse perpetuum, apertè declarat Leo Papa in sermon. 2. de Assumpt. sua dicens, *Et si multis Pastoribus curam suarum ouium delegauit, ipse tamen dilecti gregis custodiam non reliquit. De cuius principali, æternoque præsidio etiam Apostolicæ opis munimen accepimus, quod vtique ab opere suo non vacat, & firmitas fundamenti, cui totius Ecclesiæ superstruitur altitudo, nulla incumbentis sui templi mole lassescit. Soliditas enim illius fidei, quæ in Apostolorum Principe est laudata, perpetua est, & sicut permanet quod in Christo Petrus credidit, ita permanet quod in Petro Christus instituit.* Et infrà. *Manet ergo dispositio veritatis*, & cætera, quæ prosequitur. Et simili modo Chrysostom. lib. 2. de Sacerdot. vbi tractans locum Ioan. 21. Inter alia inquit, *Quanam de causa Christus sanguinem effudit suum? certè vt pecudes eas acquireret, quarum curam tum Petro, tum Petri successoribus committebat.* Et adiungit. *Iure igitur, ac merito sic loquebatur Christus: Quisnam fidelis seruus, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam?* Et infrà docet apertè, successores Petri ea nunc agere, *quæ cum Petrus ageret*, inquit, *illum Christus authoritate præditum esse voluit, ac reliquos item Apostolos longè præcellere.* Similiter D. Augustinus libro de Vtilit. credendi c. 16. per successiones Episcoporum ab Apostolica sede hanc perpetuitatem declarat, & libro 11. contra Faustum cap. 2. *Vides in hac re, quid Ecclesiæ Catholicæ valeat authoritas, quæ ab ipsis fundatissimis sedibus Apostolorum vsque ad hodiernum diem succedentium sibimet Episcoporum serie, & tot consensione firmatur.* Et eodem modo hanc veritatem declarant Optatus, Pacianus, & alij, quos in sequenti capite commodius referemus. 8.

9. *Obiectio.* Sed obijcere possunt hæretici, quia alij Apostoli pro suis tantum personis legationem, seu dignitatem Apostolicam acceperunt; ideoque post mortem non habuerunt in illa dignitate successores; ergo nec Petrus in suo Apostolatu successorem habuit, quia licet inter Apostolos fuerit primus, & inter eos principatum aliquem, vel potestatem acceperit, propter seruandum ordinem, & concordiam; nihilominus nulla maior ratio successionis in eo, quam in alijs reperitur. *Diluitur obiectio, & retorquenda.* Respondetur, contrarium posse eodem argumento probari, nam in Apostolis duo considerari possunt à Christo Domino illis collata, scilicet, potestas ordinis, & dignitas Apostolica. Prior nihil aliud in eis fuit præter ordinationem, seu consecrationem Episcopalem, quæ ad fundamenta Ecclesiæ pertinet, & ideo cum illis extincta non est, sed in illa habent Episcopos successores, vt sentit Cyprianus libr. de Vnit. Ecclesiæ, & alijs epistolis citatis, Augustinus enarrat. in Psalm. 44. & Hieronymus epistol. 85. ad Euagrium. Et ideo de hac potestate intelligendum est, quod ibidem ait, omnes Episcopos esse æquales. Posterior verò, id est Apostolica dignitas, multa includebat priuilegia, nimirum, potestatem immediatè à Christo delegatam ad prædicandum per vniuersum orbem cum authoritate, & speciali potestate ab ipso Christo concessa, iuxta illud, *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos.* Item multas gratias, & prærogatiuas tali muneri accommodatas, vt fuerunt abundantia spiritus cum confirmatione in gratia, & in fide, cum quadam scientiæ plenitudine, ita vt in rebus fidei nec falli, nec fallere possent, vel docendo, vel scribendo, itemque vt præter donum linguarum, quod ad docendum habebant, haberent etiam dire-

ctionem

ctionem spiritus ad canonicè scribendum. In hac ergo dignitate verum est, Apostolos non habuisse successores, erat enim extraordinaria, & solum pro initio disseminandi Euangelium, & plantandi Ecclesiam requisita, non verò ad ordinarium regimen eius necessaria.

10. *Romanus episcopus in primatu non in omnib. priuilegiis Petro succedit.*

Vnde etiam in hac parte, quoad multas ex dictis praerogatiuis Petro non succeditur. Praeter haec autem duo, aliquid singulare tributum est Petro, nimirum, ius supremi Pastoris, & Vicarij Christi in eius Ecclesia, simpliciter, & absolutè pro quocunque loco, & tempore spectata. Et in hoc non est comparandus Petrus cum caeteris Apostolis, aliàs nihil singulare accepisset, & ideo quoad hanc partem illatio est nullius momenti, & potius (vt dixi) oppositum inferre licet ex singulari concessione, & ex ratione muneris. Potest autem in caeteris Apostolis peculiari modo authoritas Episcopalis quoad iurisdictionem considerari, quatenus ordinarium regimen, & sedem alicuius Ecclesiae receperunt, sicut Iacobus frater Domini Hierosolymis constitutus est Episcopus, quod tamen de alijs non est certum, quamuis eadem ratione fieri potuerit. Quoad hanc ergo Episcopalem authoritatem, quia ordinaria est in Ecclesia, etiam succeditur Apostolis, sicut Iacobo Simeon successit. Et ita quoad hoc potest aliqualiter admitti comparatio, longè tamen diuersa ratione, tum quia haec ordinaria dignitas Episcopalis non est data alicui Apostolo extra Petrum, iure diuino, sed mediante Petro, vt de Iacobo refert Eusebius libro secundo histor. capite primo, & de Ioanne Ephesi commorante verisimile fit ex Irenaeo lib 3. capit. 3. in fine, vt omittam, quae de Andrea, Barnaba, & alijs historiae referunt. Vbi ergo Apostoli vt proprij Episcopi particulares Ecclesias regebant, iurisdictio illa certis limitibus continebatur, & intra illos tantum eis succedebatur, Petri autem iurisdictio, quam à Christo immediate recepit, fuit vniuersalis pro tota Ecclesia; & ita fuit etiam illi proprium, in hac dignitate successorem habere.

Vide Baron. to.1. Annal. an.44 n.29 & seq. & an. 51. n.54.

CAPVT XIII.

Romanum Episcopum verum Petri successorem esse, & in eo Petri potestatem perseuare, ex diuina Scriptura credendum esse, ostenditur.

1. *1. Assertio.*

SVpponimus id, quod satis in superioribus probatum est, semper in Ecclesia requiri aliquem Petri in eius vniuersali regimine successorem, nunc vero addimus, illum in vnoquoque tempore vnum tantum supremum Episcopum, vnamque personam esse posse. Quia ostensum est, Ecclesiam tucam rempublicam, eiusque spirituale regimen ita semper conseruari debere, sicut à Christo est institutum, est autem monarchicum ex institutione Christi; ergo ita debet per successionem conseruari; ergo vnus tantum simul, seu quouis tempore potest esse Petri successor, licet per successionem in diuersis temporibus multiplicari, necessarium sit. Declaratur amplius, quia si plures Episcopi simul Petro succederent, tribus modis id posset intelligi.

2. *1. Ratio conclusion.*

Primò vt vnusquisque eorum succederet tantum in parte pastoralis muneris, quasi primatum inter se diuidendo, ita vt totus quidem esset in omnibus simul, non tamen in singulis; neque in omnibus collectiuè, sed diuisus in singulis per partes. Et hunc modum asseruisse referuntur aliqui ex Protestantibus, allegantes illud Cypriani de Vnitat. Eccles. *Episcopatus vnus est, cuius à singulis in solidum pars tenetur.* Veruntamē hoc nihil aliud est, quàm veram successionem in primatu Petri negare: nam eo ipso, quod primatus eo modo diuideretur inter multos, nullus eorum esset vniuersalis pastor Ecclesiae, sed tantum eius partis, quę illi contingeret; ergo nullus eorum esset verus, & (vt sic dicam) adaequatus successor Petri, nullus enim esset supremus simpliciter, quem cęteri recognoscerent, quod habuit Petrus. Et consequenter nullus esset Petra fundamentalis Ecclesiae, & ad nullum eorum pertinerent verba Christi, *Pasce oues meas*, quatenus per illa omnes oues vni Pastori commendatae sunt. Deniq; in nullo eorum vnitas Ecclesiae seruaretur, sed potius in illis multis Ecclesia scinderetur, sicut Occidens, & Oriens in diuersa imperia diuisa fuerunt, quod quantum repugnare vnitati Ecclesiae suprà ostensum est. Nec sensus verborum Cypriani est ille, quem Protestantes fingunt, cum idemmet Cyprianus tum in eodem libro, tum alijs locis iam saepe allegatis vnam cathedram maximè commendet, & vnum Episcopum Ecclesiae Catholicae, sine quo eius vnitas subsistere non potest. Sensus ergo est, Episcopatum totius Ecclesiae vnum esse, sub illo tamen particulares esse Episcopos, qui in partem solicitudinis vocantur, non vt supremi Pastores in suis dioecesibus, sed sub vno, qui supremus est. Quem sensum satis declarauit Cyprian, subiungens, *Ecclesia quoq; vna est, quae in multitudinem latius incremento foecunditatis extenditur.* Et post varia exempla sumpta ex multis radijs, ramis, vel fluminibus, qui vnitatem habent in origine, de vnitate Ecclesiae ita concludit *Vnum tamen caput est, & origo vna, & vna mater foecunditatis successibus copiosa*, quam matrem alibi in particulari designat, vt mox videbimus.

Secundo modo cogitari potest successio plurium simul in primatu Petri, non diuisim, sed collectiuè, & per modum vnius tribunalis, seu congregationis. Et hunc modum excogitare potuerunt, qui non obstante primatu Petri, dixerunt, generale Concilium esse suprà Papam. Quanquam illi fortasse dicere cogerentur, etiam tempore Petri, Apostolorum, vel Episcoporum Concilium fuisse supra Petrum, quia eadem est seruanda proportio; neque est maior ratio de vno tempore, quàm de alio, imò nec potest aliter doctrina subsistere, vt statim ostendam. Ita vero sentire de Petro, & de eius primatu non solum fundatum non est in Euangelio, verum etiam verbis Christi repugnat, vt constat ex his omnibus, quae de primatu Petri diximus. Nam Christus Petro commendauit simpliciter oues suas, siue sigillatim singulas, siue simul totum earum gregem, & supra illum Petro tribuit potestatem, & ideo totius corporis Ecclesiae fundamentum illum constituit. Ipsis autem ouibus, siue diuisim, siue simul toti gregi non solum potestas supra Petrum data non est, verum etiam neque vlla omnino potestas legitur immediatè à Christo collata. Sed de hoc aliàs, nunc enim satis à nobis probatum est, Petro simpliciter datam esse potestatem supra totam Ecclesiam, non pro eius persona tantum, sed vt ei succederetur. Hoc ergo supposito, dicimus, successionem in ea potestate, quam Petrus habuit, vnam tantum personam esse posse, & non plurium congregationem, aliàs mutata fuisset Christi institutio, ex monarchica in Aristocraticam, quod esse non potest sine eiusdem Christi authoritate, quae reuelata non est, neque per Scripturam, neque per traditionem. Et deinde illa non esset successio, sed esse noua creatio, seu alterius regiminis institutio, cuius originem ostendere oporteret: nam Petri primatus ex vi primae institutionis per solam successionem

3. 2. Ratio.

nem perseuerat, vt ostensum est. Deniq; abstrahendo à quæstione de comparatione Papæ, & Concilij, certum est, Petrum habuisse primatum in tota Ecclesia, quandiu actu non erat congregatum Concilium, cuius congregatio ex voluntate Petri pendebat, cum solus ipse in tota Ecclesia esset superior; ergo successor etiam Petri in hac eadem potestate debet esse vna persona, vt Episcopatum gerens, quidquid inde circa illius cum Concilio comparationem subsequatur, quod præsenti instituto nihil refert.

4. *Tertiò probatur conclusio.* Tertiò tandem modo cogitari potest, habere Petrum simul, & pro eodem tempore plures successores, diuisim, & in solidum habentes integrum primatum, & vniuersalem curam pastoralem. Et hic modus à nullo etiam hæretico assertus, aut excogitatus est. Nam in primis repugnantiam inuoluit, quia si plures essent primi, nullus eorum esset positiuè primus, id est, superior omnibus, sed ad summum negatiuè, id est, non habens alium supra se; vtrunque autem repugnat. Quia ex priori membro sequitur, nullum eorum successisse Petro in primatu, quia Petrus positiue fuit omnibus superior, & simpliciter fuit pastor omnium ouium Christi extra ipsum, quod nullus illorum haberet. Ex altero vero membro, & vnitas Ecclesiæ distribuitur, & corpus eius monstrosum fingitur, vtpote habens simul duo capita æqualia, quæ nec pacem, nec concordiam inter se habere potuissent. Et ideo ipsa etiam natura vniuersa hanc potentatuum multitudinem abhorret, vt dixit etiam philosophus in fine Metaphysicæ, & melius Cyprianus de Idolor. vanit. & Athanasius contra Idola. Vnde ipsa etiam bruta animalia ducem vnum sequi solent, vt latè Hieronymus epistol. 4. Denique si alij Apostoli non habuerunt cum Petro similem æqualitatem, qui fingi potest, aliquem posteà fuisse Episcopum successori Petri in iurisdictione æqualem? aut quæ fingi potest institutio, vel necessitas plurium simul in vnius potestatis adæquatè, & in solidum successionis? Est ergo certum Petri successorem vnam tantum personam, seu vnum Episcopum esse posse. Quo semel legitimè creato, vt rectè dixit Cyprian. epistola 52. *Quisquis iam Episcopus fieri voluerit, foras fiat necesse est, neque habeat Ecclesiasticam ordinationem, qui Ecclesiæ non tenet vnitatem. Quisquis ille fuerit, multum de se licet iactans, & sibi plurimum vindicans, prophanus est, alienus est, foris est. Et cum post primum secundus esse non possit, quisquis post vnum, qui solus esse debeat, factus est, non iam secundus ille, sed nullus est.* Sit igitur constans in vna sede Episcopali, seu in vna Episcoporum serie successionem hanc constituendam esse.

5. *2. Assertio de fide.* Hinc ergo concludimus solum Romanum Episcopum esse verum successorem Petri, & potestatem Petro datam ad oues Christi pascendas, in illo perseuerare. Hæc assertio certa, & catholica fide tenenda est, nam licet expressè, & in proprijs terminis in Sacra Scriptura non legatur, in principijs in illa reuelatis virtute continetur, quod per Ecclesiam sufficienter declaratum est, imo quadam rerum euidentia, & experimento constat. Declaratur in primis, nam ex Scriptura habemus, Petro datum esse primatum Ecclesiæ, vt perpetuo in illa duraturum, vt satis probatum est. Hæc autem duratio, cum non esset futura in vna, & eadem persona, necessario futura erat per plurium personarum in eadem dignitate successionem, & hoc etiam sufficienter in Scriptura continetur, non per additionem aliquam, sed per legitimam eiusdem Scripturæ interpretationem. In qua autem Sede, vel Episcopatu relicta fuerit hæc successio, & personarum series in hac dignitate successorum, Scriptura non retulit, quia historia canonica noui testamenti vsque ad mortem Petri non peruenit. Ideoque vt Ecclesiæ certò constet, in tali sede impletam esse, & hactenus impleri institutionem à Christo factam, & in Scriptura reuelatam, satis est, vt applicatio (vt sic dicam) illius institutionis, & dignitatis ad talem episcopatum per euidentem traditionem, & continuum, ac notissimum vsum eidem Ecclesiæ sufficientissimè proponatur.

Nam sicut in primo libro ex ratione, institutione & fine Ecclesiæ Christi necessarium esse ostendimus, illam in indiuiduo, & in particulari esse visibilem, ita ex institutione, & fine muneris Vicarij Christi, necessarium est, illum esse visibilem Ecclesiæ in particulari, ac determinata sede, & successione. Quid enim prodesset Ecclesiæ confusè credere, esse in terris aliquem Episcopum, seu episcopatum cum potestate, & munere Vicarij Christi, si in particulari non agnosceret, ac certò crederet, quisnam talis episcopatus esset? Aut quomodo possent oues suum pastorem sequi, vel ad illum recurrere, vel vocem eius audire, & recognoscere, nisi in particulari talem Episcopum in tali sede, vel episcopatu sedere crederent? 6 *Vicarium Christi visibilem [illegible] determinata [illegible] debere.* Sicut ergo Ecclesia visibilis non tantum fide humana, sed etiam diuina creditur esse vera Ecclesia, quia sensibilia signa, per quæ videtur, non sunt ratio credendi, sed proponunt vt euidenter credibile, illam esse veram Ecclesiam, quam Deus semper in mundo esse futuram reuelauit: ita non solum fide humana, sed etiam diuina credendum est, Romanum Pontificem esse caput visibile huius Ecclesiæ vice Christi, quia signa illa, quibus hoc caput ostendimus, faciunt credibile euidenter, illum esse, quem Christus ex vi suæ institutionis Vicarium suum constituit. Hoc ergo modo dicimus, assertionem positam esse de fide, & in Scriptura, Ecclesiæ traditione adiuncta, sufficienter contineri.

7 *Probatur [illegible].* Superest, vt signa, & testimonia huius euidentis credibilitatis afferamus. Primumque & quasi fundamentale sit, D. Petrum in Episcopatu Romano vltimo tempore vitæ suæ sedisse, ibique mortuum fuisse; nam hinc fit consequens, vt successores eius in eadem sede permanserint. Vt antecedens melius intelligatur, tria tempora, seu status in Petro post Christi ascensionem distinguere possumus. In primo præsedit vniuersali Ecclesiæ Christi sine determinatione ad propriam, & specialem curam alicuius particularis Episcopatus, nimirum per quinque vel sex annos prius quàm Antiochiæ sedem figeret, vt ex Eusebio in Chronico, & ex alijs antiquis historijs constat. In secundo sedit Petrus Antiochiæ ab vltimo Tiberij anno per septem annos. Quibus finitis secundo, vel, vt alij volunt, tertio Claudij anno, & quadragesimo quarto, vel quadragesimo quinto aduentus Christi Ecclesiam Romanam fundauit, ac sedem suam in eam transtulit, ibique vsque ad mortem sedit, quam in eadem vrbe Roma per martyrium passus est.

8 Hinc ergo fit, successionem in cathedra Petri non potuisse in Hierosolymitana, vel Antiochena Ecclesia contingere. Quia in priori nunquam sedit, sed in ea Iacobum primum omnium sedere fecit, cui Simeon successit, vt diximus, & est in historijs notum. In posteriori autem non permansit, sed ad tempus tantum in ea sedit, & consequenter adhuc viuens, ibi successorem habuit, quem ipse sua authoritate constituit, vel Euodium, vel Ignatium, de quo videri potest Turrianus in Constitutiones Clementis lib. 6. cap. 46. & Baronius in Martyrolog. die 1. Februarij. Successit autem Euodius Petro in particulari Episcopa-

piscopatu Antiocheno, non vero in primatu, seu episcopatu vniuersali. Nam Antiochenam sedem, non à Christo immediatè, seu diuino iure, sed arbitrio suo, & humano iure Petrus sibi assumpserat, & ideo facilè potuit illam relinquere, & alteri tradere. Pontificiam autem dignitatem immediatè à Christo, & diuino iure habuit, ideoque quamdiu vixit, illam non reliquit, neque vt existimo, relinquere potuit, quia ex immediata electione, & collatione, ac præcepto ipsiusmet Christi Ecclesiam vniuersalem habuit sibi commendatam. Relinquitur ergo, vt in Romana Sede Petrus habuerit sui Pontificatus successorem, tum quia in nulla alia potest esse vestigium, vel ratio huius successionis, etiam si sit Alexandrina, quia nunquam Petrus in ea sedit, vel Constantinopolitana, quæ viuente Petro fundata non fuit, cum etiam, quia Petrus in morte habere debuit successorem; ergo in Episcopatu, in quo mortuus est, scilicet, Romano, illum habuit.

Solum in Romana sede oportuisse Petrum habere Primatus successorem.

9. Non defuerunt nihilominus hæretici, qui vt vim huius argumenti fugerent, Petrum Romæ sedisse, aut in ea mortuum esse, negauerint. Sed supervacaneum duco, contra eos disputationem longiorem texere, tum quia neque Rex Angliæ hoc insinuat, neque vt opinor Protestantes Anglicani in hac sententia permanent, licet fortasse aliquando illam tentauerint, tum etiam quia euasio illa nullum habet veritatis vestigium, neque probationem, cui respondere necesse sit. Aliunde verò Petrum Romæ fuisse, ipsiusmet verba indicant epistola 1. cap. 1. *Salutat vos ecclesia, quæ est in Babylone collecta*, ibi enim nomine Babylonis Romam significari, omnes Catholici interpretes, & Doctores interpretati sunt, quos moderni ibi congerunt, & ideo eos referre non est necesse: nam inferius etiam tractando de Antichristo aliquid de hoc puncto attingemus. Ac denique in eadem Roma Petrum vsque ad mortem Pontificatum gessisse, & ibi mortuum esse, omnes Patres antiqui tam Græci, quàm Latini communi consensu tradiderunt, quos late refert Sander. lib. 6. de Visibili monarchia cap. 10. Bellarmin. libro secundo de Romano Pontifice à principio per plura capita. Nunc sufficit nobis authoritas Hieronymi libro de Scriptoribus Ecclesiast. & ad Galat. 2. & Eusebij in Chronico, cuius ferè verba Hieronym. mutuatus est, & cum eis alij tam Latini, quam Græci historici consentiunt. Præter testimonia ipsorummet Pontificum successorum Petri, quæ statim referemus.

Refellitur euasio quorundam hæreticorum.

10. Addunt denique nonnulli Catholici, licet hæreticis daremus, Petrum non fuisse Romæ, nihilominus potuisse Pontificem Romanum esse successorem Petri: nam potuit Petrus alibi existens, aut sedens, vel Romæ, vel alibi successorem sibi deligere. Quod quidem verè dictum est, & ex abundantia ad confusionem hæreticorum, procedit tamen solum de possibili, seu de potestate. Vt autem de facto constet, multum refert, quod Petrus Episcopus Romanus fuerit vsque ad mortem. Nam si Petrus alibi sedem habuisset vsque ad mortem, vt Romanus Episcopus in Pontificia sede illi succederet, oporteret illam institutionem ostendere ex peculiari Petri ordinatione, quæ re vera non extitit, quia non alibi, sed in Romana sede, & vrbe mortuus est. Quo posito non fuit necessaria noua institutio, aut voluntas Petri, nam ex natura rei, supposita priori institutione diuina, qui in Romana sede Petro successit, primatum etiam eius consequutus est, & ita per successionem ad reliquos Romanos Pontifices deriuatus est.

Sander. l. 2. de claue Dauid cap. 6.

11. Aliter verò fugere possunt aduersarij, etiamsi vel inuiti, fateri cogantur, Petrum fuisse Episcopum Romanum vsque ad mortem, videlicet, inde solum sequi, successorem Petri fuisse Episcopum Romanum, non tamen recte inde colligi, eundem successorem fuisse etiam totius Ecclesiæ Catholicæ Episcopum, & pastorem. Quia hæ duæ dignitates, seu Episcopatus distincti sunt, & separabiles; nam potest esse Pontifex Ecclesiæ vniuersalis, licet non sit Episcopus alicuius diœcesis particularis, sicut in Petro in initio sui pontificatus vidimus. Potest præterea vniuersalis illa dignitas prius coniungi cum particulari Episcopatu, & posteà ab illo separari, sicut factum vidimus in sede Antiochiæ, vbi Petrus habuit successorem in Antiocheno Episcopatu, qui non successit in Papatu; ergo potuit idem contingere in morte Petri, & Romano Episcopatu; quia in ipso etiam Petro coniunctio talis Episcopatus cum primatu non erat de iure diuino, sed humano, vtique ex voluntate Petri, & ita potuit facilè per mortem cessare. Imò eo ipso, quod successor Petri à Romana tantum, & non ab vniuersali Ecclesiæ electus est, videtur consequens, vt in particulari Episcopatu, non in vniuersali successerit.

Illa euasio hæreticorū.

12. Respondemus, non minus certum esse, primum successorem Petri, & consequenter reliquos in Episcopatu Ecclesiæ Catholicæ quàm in Episcopatu Romanæ Ecclesiæ successisse. Hoc probamus, quia vna tantum persona semper Petro successit, vt ex historijs constat, & ex patribus, quos capite sequenti referemus; ergo vel illa persona simul cum Episcopatu Romano primatum Ecclesiæ habuit, quod intendimus; vel primatus sine successione relictus est, & periit; hoc autem posterius est impossibile, quia est contra ius diuinum, & contra promissionem Christi; ergo prius est omnino certum. Quocirca ex quo Petrus sedem suam Romæ collocauit, & Pontificalem dignitatem illi Episcopatui coniunxit (siue illa coniunctio fuerit ex diuina institutione, per speciale præceptum, ac reuelationem, vt aliqui volunt, siue fuerit ex humana voluntate Petri, licet diuinitus inspirata) eo ipso, quòd à Petro viuente mutata non est, rata mansit, ideoque qui Petro in Episcopatu suffectus est, illi in vtraque dignitate necessario successit. Et quidquid sit de illa quæstione, quæ à Theologis disputatur, an possit Summus Pontifex separare primatum à Romana sede, & illum, vel in alio Episcopatu collocare, vel ab omni particulari Episcopatu separatum relinquere, certum esse existimo, dum aliquis Summus Pontifex id non fecerit, non posse vniuersam Ecclesiam, vacante Papatu, id efficere, quia non potest inferior potestas mutare, quod per superiorem constitutum est, & quia sicut Petro soli datus est primatus pro ipso, & successoribus eius, ita ad solum illum, seu ad Summum Pontificem spectat determinare sedem Pontificalem, & modum electionis, & successionis eius præscribere. Sic ergo cum Petrus suam sedem Romæ collocauerit, & in illam totum suum primatum, & potestatem contulerit, illamque institutionem viuens non mutauerit, non potuit posteà Ecclesia acephala per mortem Petri illam institutionem mutare, ideoque successor Petri in Episcopatu Romano ex necessitate simul in primatu successit.

Refellitur euasio.

Successor Petri in Romano Episcopatu, in primatu etiam necessario successit.

13. Neque obstat, quòd illius successoris electio à clero Romano & non ab vniuersa Ecclesia facta fuerit, nam (vt dixi) determinare modum successionis non ad corpus Ecclesiæ, sed ad ipsum Petrum pertinebat, ideoque sicut voluit Petrus, Pontificatum in sede Romana stabiliter collocare, ita etiam statuit, electionem successoris à clero Romano fieri. Vel certe Petrus ipse Clementem sibi successorem designauit, vt author

thor est ipse Clemens epist. 1. ad Iacob. fratrem Domini, & lib. 7. Constitution. cap. 45. licet (vt probabilior sententia fert) ipse Lino, & Cleto prius cesserit, & posteà illis successerit. Atque ita omnes illi in Pontificatu, simul cum Episcopatu Romano successerunt, eodemque modo successio ad omnes sequentes Episcopos Romanos deriuata est.

CAPVT XIV.

Romanum Pontificem successorem esse Petri, testimoniis Sanctorum Patrum ostenditur.

1. CVm ad confirmanda omnia fidei dogmata, magnam vim habeat Ecclesiastica traditio, maximam profectò in præsenti articulo habere debet, quia veluti in quodam facto, & rerum concursu, continuaque successione consistit. Ideoque necessarium duximus, omni testimoniorum genere veritatem hanc confirmare. Et primò vtemur testimonijs antiquorum Patrum, qui non solum affirmant, Episcopos Romanos Petro in Pontificatu successisse, sed etiam inter præcipua fundamenta, & signa veræ, & Catholicæ Ecclesiæ hanc enumerant successionem, vt in libro 1. sæpè insinuatum est, & nunc breuiter recensebimus. Primo enim Irenæus lib. 3. c. 3. sic inquit, *Quoniam valde longum est, omnium Ecclesiarum enumerare successiones, maximæ, & antiquissimæ, & omnibus cognitæ à gloriosissimis Apostolis Petro, & Paulo Romæ fundatæ, & constitutæ Ecclesiæ indicantes*, &c. Et infrà. *Fundantes igitur, & instruentes Beati Apostoli Ecclesiam, Lino episcopatum administrandæ Ecclesiæ tradiderunt.* Et posteà enumerat successores vsque ad Eleutherium. Et in illis verbis aduerto simpliciter dicere, *Episcopatum administrandæ Ecclesiæ tradiderunt*, & sine restrictione ad Romanã Ecclesiam, quia non poterat vna ab altera separari, & ideò de Romana Ecclesia præmisit. *Ad hanc Ecclesiam propter potentiorem principalitatem, necesse est, omnem conuenire Ecclesiam, hoc est, eos qui sunt vndique fideles, in qua semper ab his, qui sunt vndique conseruata est ea, quæ est ab Apostolis traditio.*

2. Secundò Augustinus contra epistolam Fundamenti capite 4. inter certa indicia Catholicæ Ecclesiæ hoc ponit. *Ab ipsa Sede Petri Apostoli, cui pascendas oues suas post resurrectionem Dominus commendauit vsque ad præsentem Episcopatum successio sacerdotum.* Et in Psalmo contra partem Donati, *Numerate Sacerdotes vel ab ipsa Petri Sede. Et in ordine illo Patrum, quis cui successit videte. Ipsa est Petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ.* Vbi clarissimè ostendit, successionem esse in ipsa Pontificali dignitate, quæ per Petram significatur. Et ita lib. 2. contra Liter. Petilian. c. 51. eandem dicit esse cathedram Ecclesiæ Romanæ, & cathedram, in qua tunc Anastasius sedebat. Ac denique epist. 165. successionem omnium Pontificum à Petro vsq; ad Anastasium enumerat. Simili modo Optatus libro 2. contra Parmenian. *Videndum est* (ait) *qui, & vbi prior cathedra sederit.* Et infrà. *Negare non potes, scire te, in vrbe Roma Petro primò cathedram Episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus, in qua vna cathedra vnitas ab omnibus seruaretur.* Vbi claré loquitur de cathedra Episcopali supra totam Ecclesiam. Vnde addit inferius; *Ergo cathedra vnica, quæ est prima de dotibus* (scilic. Ecclesiæ catholicæ) *sedit prior Petrus, cui successit Linus*, &c. vsque ad Siricium.

3. Eandem successionem accuratè refert Epiphanius hæres. 27. circa finem, & post illam subiungit. *Et ne quis miretur, quòd singula ita exactè recenseamus, per hæc enim semper claritas ostenditur:* sentiens, ad claritatem veræ, & Catholicæ doctrinæ necessariam esse huiusmodi successionem, eiusque notitiam, quia, vt de Petro ipse dixit in Ancorato circa principium, *Hæc est Petra firma, super quam Ecclesia ædificata est, & portæ inferorum, quæ sunt hæreses, & hæresiarchæ, non valebunt aduersus illam. Iuxta enim omnem modum in ipsa firmata est fides, qui accepit claues cælorum, & soluit in terra, & ligat in cælo.* Quam petram, & potestatem vsque ad sua tempora per successionem deducit, vt ostendat in ea esse firmatam fidem, contra quam hæreses non præualent. Eandem Pontificum seriem descripsit versibus Tertullianus lib. 5. contra Marcionem cap. vltim. vbi loquens de Apostolorum discipulis, qui *successêre per orbem*, subiungit,

Ex quibus electum magnum, plebiq; probatum
Hac cathedra Petrus, qua sederat ipse locatum,
Maxima Roma Linum primum considere iussit, &c. quæ prosequitur vsque ad Thelesphorum, de cuius tempore dicit.
Constabat pietate vigens Ecclesia Roma,
Composita à Petro cuius successor & ipse.
Namq; loco nono cathedram suscepit Higinus. Et posteà Pium, & Anicetum recenset. Et lib. de Præscript. c. 30. mentionem facit Eleutherij, qui post Anicetum, imò, & post Soterum sedit. Sic enim ait, *Constat, Catholicam primo doctrinam credidisse apud Ecclesiam Romanensem, donec* (supple, relegatus est Marcion) *sub Episcopatu Eleuterij Benedicti*, & cap. 36. *Habes Romam, vnde nobis quoque authoritas præsto est. Stat felix Ecclesia, cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt*, vbi per *totam doctrinam* intelligo etiam firmitatem, & doctrinæ incorruptionem.

4. Denique D. etiam Hieronymus breuiter successionem hanc declarat libro de Scriptoribus Ecclesiast. in Clement. Et sæpe Cyprianus agens de Electione, & ordinatione Cornelij, præsertim epistola 45. ad Cornelium, vbi priùs Ecclesiam Romanam vocat, *Ecclesiæ Catholicæ radicem, & matricem.* Posteà verò dicit, *Nunc Episcopatus tui & veritas pariter, & dignitas apertissima luce, & manifestissima, & firmissima comprobatione fundata est. Vt te* (sicut prius dixeras) *vniuersi Collegæ nostri, & communicationem tuam, id est, Catholicæ Ecclesiæ vnitatem, pariter, ac charitatem probarent firmiter, ac tenerent*, vbi clarè docet Episcopum Romanum ritè electum ita esse Petri successorem, vt in illo vniuersalis fundetur, & vniatur Ecclesia, sicut in Petro fundata, & vnita fuit. Vnde loquens de eodem Cornelio epistola 52. ad Antonianum: *Factus est* (inquit) *Cornelius Episcopus, cùm nemo ante se factus esset, cùm Fabiani locus, id est, cum locus Petri, & gradus cathedræ sacerdotalis vacaret.* Atque hi quidem Patres de ipsa successione Pontificum in sede, & dignitate Petri expressiùs loquuntur, sunt verò alij plurimi, qui dignitatem ipsam in Episcopo Romano recognoscunt, & exaggerant, quos infrà cap. 17. referemus.

CAPVT XV.

Pontificem Romanum in dignitate, & potestate, ac Primatu Ecclesiæ successorem esse Petri eorundem Pontificum authoritate comprobatur.

QVamuis hoc probationis genus Protestantes parum moueat, vt infrà dicam, nihilominus illud omittendum non censui, tum quia re vera est grauissimum, & pro Catholicis vtilissimum, multaque argumentorum genera in se complectitur: tum etiam quia Rex Iacobus in sua Præfatio. pag. 60. cum dixisset, Petrum esse primum, vel Principem Apostolorum ætate, vocatione, vel ad summum ordine, non potestate, subiun- 1. *Varij modi quibus Pontifices hanc dignitatem astruunt*

subiungit, *Nec aliquid sibi amplius trecentis post Christum annis Romanæ sedis Episcopus arrogauit.* Vt igitur testimonium hoc per errorem, & deceptionem à Rege datum esse conuincam, non solùm per trecentos, sed etiam per sexcentos, vel plures Christi annos discurram, & euidenter ostendam, Romanos Pontifices à principio nascentis Ecclesiæ, Primatum Ecclesiæ non tantùm quoad ordinem politicum, sed multò magis quoad superioris authoritatem, & potestatem; & Petro, & sibi arrogasse.

2. Vt autem verborum, & testimoniorum vis percipiatur, oportet aduertere, varios esse modos, quibus Pontifices suam dignitatem astruunt. Vnus est expressè in Petro declarando excellentiam potestatis, seque appellando successores Petri, & verba de Petro dicta, sibi applicando. Alius est, eos dignitatis titulos assumendo, qui non nisi ratione talis primatus eis conuenire possunt. Alius est, sibi attribuendo, vel reseruando actus supremæ iurisdictionis, & spiritualis potestatis supra totam Ecclesiam. Cùm enim existimari non possit, iniustè iurisdictionem vsurpare voluisse, supponunt, in illa sede successionem in hac suprema dignitate conseruari. Vltimus denique est, ex professò pro hac veritate pugnando, & contra errores illi repugnantes disputando. Ex quibus loquendi, & probandi modis & ex varijs actibus supremæ potestatis, quos Romani Pontifices semper exercuerunt, varia genera argumentorum ad confirmandum veritatem sumi possunt. Vt tamen perpetua Ecclesiæ traditio euidentiùs pateat, commodiùs visum est, seruato temporum ordine, quid singuli pontifices in omnibus sæculis de suo primatu docuerint proponere.

3. Primò ergo Anacletus Papa epistola 1. Apostolicam Sedem esse dicit, super quam Christus fundauit Ecclesiam, & ideò maiores causas ad ipsam pertinere, epistola 2. *Ecclesiæ* (inquit) *gubernacula tenemus*, & epistola 3. ex professo hanc veritatem confirmat, & declarat, dicens, Romanam, & Apostolicam Ecclesiam ab ipso Saluatore primatum obtinuisse, & eminentiam potestatis super vniuersas Ecclesias. Secundo, Euaristus epist. 1. *Romanum Episcopum caput vocat, ad quod in dubijs recurrendum est.* Alexander primus epist. 1. vocat, *apicem, & caput.* Tertiò, Sixtus I. epist. 1. *Omnium Ecclesiarum caput.* Quartò, Anicetus epistola vnica, *ad se pertinere*, ait, *terminare omnia Episcoporum iudicia.* Quinto. Idem habet Eleutherius in sua epistola cap. 2. Sexto, Victor epist. 1. ad Theophilum dicens, *Contrarium agere, nihil aliud esse, quàm Apostolorum successorumque ipsorum terminos transgredi, ac decreta violare.*

4. Zepherinus epistol. 1. ex loco Matthæi 16 vbi caput totius Ecclesiæ vocat Romanam Ecclesiam, & ad eam cæteras Apostolica authoritate instruere, pertinere dicit, & in fine, *Memor enim sum, me sub illius nomine Ecclesiæ præsidere, cuius à Domino Iesu Christo est glorificata confessio, & cuius fides omnes semper destruit errores.* Octauo idem supponit Anicetus ad episcopos per Bæticam, & Toletanam prouinciam constitutos, respondens ad eorum consultationem de mutatione Episcoporum, & prius per occasionem dixit, *Petrum*, quem *sanctum Magistrum nostrum, & Principem Apostolorum* vocat, de Antiochia vtilitatis causa translatum esse Romam. Idemque fieri posse declarat in alijs Episcopatibus Apostolica authoritate subiungit. *Hæc vt petistis, licet vobis incognita non sunt, tenenda mandamus.* Et in fine, *State itaque fratres, & tenete traditiones Apostolorum, & Apostolicæ Sedis.* Nono Fabianus in epistola 1. Pontificiam authoritatem statim ostendit, cum in titulo ad omnes *comministros vbique Catholicæ Ecclesiæ*, tum in exordio *diuinis præceptis, & Apostolicis monemur institutis, vt pro cunctarum Ecclesiarum statu, impigro vigilemus affectu. Vnde consequens est, debere vos scire, quæ apud Romanam in sacris aguntur ritu Ecclesiam, vt eius sequentes exempla, eius veri filij inueniamini, quæ vestra est mater vocata.* Vbi certè supponit appellationem hanc iam tunc fuisse vbique peruulgatam, & receptam. Idemque eodem modo colligitur ex Epistola 2. quæ ad omnes Orientis Episcopos, & ex Epistola 3. ad Hilarium, vbi de se dicit, *Ob hoc diuina gratia fuisse ad vastigium sacerdotale profectum, & in quadam sacerdotum Dei specula constitutum ad prohibendum illicita, & docendum sequenda.* Et deinde seruandum ordinem Ecclesiasticis iudicijs præscribit. *Salua* (inquit) *in omnibus Apostolica authoritate*, vtique Romanæ Ecclesiæ.

Decimo, Cornelius epistola ad Cyprianum, quæ est 46. inter epistolas Cypriani, refert quosdam per ignorantiam deceptos, schisma contra ipsum fecisse, postea verò, veritate agnita, resipuisse per verba sequentia, quæ illorum propria esse affirmat. *Nos Cornelium Episcopum Sanctissimæ Catholicæ Ecclesiæ electum à Deo omnipotente, & Christo Domino nostro scimus.* Et infrà. *Mens nostra semper in catholica Ecclesia fuit, neque enim ignoramus, vnum Deum esse, vnum Christum esse Dominum, quem confessi sumus, vnum Spiritum S. vnum Episcopum in Catholica Ecclesia esse debere.* Quam confessionem ita ipse approbat, vt dicat, *ista eorum professione non moueremur?* Et infrà. *Has literas existimo, te debere ad cæteras Ecclesias mittere.* Vndecimo, Lucius in epistola ad Occidentales sic incipit, *Literas dilectionis vestræ, quas ad beati Petri Apostoli Sedem pro vestri causa negotij misistis, libenter suscepimus.* Et postea tanquam vniuersalis Pastor, respondet, & multa disponit. Duodecimo, Sixtus II. in epistola prima prius dicit, *se illius nomine Ecclesiæ præsidere, cuius à Christo est laudata confessio, & cuius fides nullum vnquam fallit, sed omnes hæreses destruit.* Postea verò subdit, licitum esse Episcopis ad Sedem Apostolicam appellare. *Cum dispositione omnes maiores Ecclesiasticas causas, & Episcoporum iudicia antiqua Apostolorum, eorum ve successorum, atque canonum authoritas reseruauit, quoniam culpantur Episcopi, qui aliter erga fratres egerint, quàm eiusdem Sedis Papæ fieri placuerit.*

Decimo tertio, similia habet Dionysius Epistola secunda, ad Seuerum Episcopum, *Ab initio* (ait) *tantam accepimus à Beato Petro Apostolorum Principe fiduciam, vt habeamus authoritatem, auxiliante Domino vniuersali Ecclesiæ subuenire.* Et postea parochiarum diuisionem fieri præcipit, & normam ab ipso datam omnibus fieri notam. *Vt non specialis fiat* (ait) *sed generalis hæc præceptio.* Decimo quarto, Felix epistola prima, *Maiores causas totius Ecclesiæ sibi reseruatas esse confirmat.* Decimo quinto, Marcellus epist. 1. ad Episcopos Antiochenæ prouinciæ sic incipit, *Sollicitudinem omnium Ecclesiarum iuxta Apostolum circumferentes*, &c. Quæ latè prosequitur, omnia supra dicta confirmando, & addit, *Nullam Synodum legitime fieri posse sine Romanæ Sedis authoritate.* Atque hæc ad Regis assertationem confutandam sufficere possent: nam Marcellus vsque ad annum Christi trecentesimum decimum superuixit, ad maiorem autem veritatis euidentiam saltem per alia tria subsequentia sæcula discurrendum est.

Decimo sexto, Eusebius Epistolam tertiam sic incipit, *Benedictus Dominus Deus noster, qui per misericordiam suam Romanam Ecclesiam Beati Petri Apostoli sacerdotio dicauit, nobisque viam monstrandam circa nos (propter vniuersalem curam, quæ nobis est propter priuilegium eiusdem Ecclesiæ) inuicem charitatis indulsit*, &c. Decimo septimo, Melchiades in epist. ad Episcopos Hispaniæ, dicens, ad se pertinere de Episcopis iudicare, subdit, *Hos enim Dominus suo iudicio reseruauit, hocque priuilegium Beato clauigero Petro sua vice solummodo commisit. Quod eius iuste prærogа-*

prærogatiuum succrescit sedi, futuris hæreditandum, atque tenendum temporibus, quoniam & inter Apostolos fuit quædam discretio potestatis, &c. Decimo octauo, Ex Syluestro afferre possumus canonem vltimum Romanæ Synodi sub illo constitutæ, qui sic habet, *Nemo iudicabit primam sedem, quoniam omnes sedes à prima sede iustitiam desiderant temperari. Neque ab Augusto, neque ab omni clero, neque Regibus, neque à populo iudex iudicabitur.* Et subscripserunt ducenti octuaginta quatuor Episcopi cum aliquibus presbyteris, & diaconis, & ipse etiam Constantinus Augustus. Decimo nono, Marcus in epistola ad Athanasium, & Episcopos Ægypti, *Hæc* (inquit) *est sancta, & Apostolica mater omnium Ecclesiarum, Christi Ecclesia*, quam etiam esse dicit immaculatam in fide, quia promissio facta Petro in Romanis Pontificibus impletur. Vigesimo, Iulius I. epistola ad Orientales, Romanam sedem primam vocat, & ad illam pertinere dicit iura conuocandi Synodus, iudicandi Episcopos, & maiores causas ad se reseruandi, *quia omnibus prælata est non solum canonum, & Sanctorum Patrum decretis, sed Domini Saluatoris nostri voce.* Quod etiam repetit in rescripto contra Orientales pro Athanasio.

8. Vigesimo primo. Liberius in rescripto ad Athanasium in principio authoritatem dicit se in Petro super vniuersam Ecclesiam accepisse. Vigesimo secundò. Felix II. in rescripto ad Athanasium, & Ægyptios de Romana sede intelligit Christi verba, Matt. 16. Vigesimo tertio, Damasus in epistola 2. ad Episcopos Africæ, priùs dicit, *Nos qui supra domum Domini, hoc est, vniuersalem Ecclesiam Catholicam Episcopale suscepimus ministerium.* Deinde subiungit, *Sicut firmamentum à Deo fixum, & immobile, atq; titulum lucidissimum suorum sacerdotum, id est, omnium Episcoporum, Apostolicam sedem esse constitutam, & verticem Ecclesiarum.* Et subiungit statim verba Christi. Et inter epistolas huius Pontificis extat quædam ad ipsum, Aurelij Carthaginensis Episcopi postulantis ab ipso statuta, & decreta in Romana Sede à fine Petri vsque ad ipsum Damasum, *iuxta Apostolica*(inquit) *Sedis authoritatem.* Quæ mittens Damasus ait ep. 5. *Ea te custodire optamus, & aliis prædicanda, ac publicanda mandamus, vt ab omnibus inuiolata debita veneratione custodiantur.* &c. Vigesimo quarto, Siricius epist. 1. ad Himerium Tarraconensem Episcopum, *Portamus* (inquit) *onera omnium, imo hæc portat in nobis Beatus Apostolus Petrus.* Et epist. 5. ad vniuersos orthodoxos, *Nobis loqui necessitas imperauit, cui omnium Ecclesiarum cura est.* 25. Anastasius cunctis Germaniæ, & Burgundiæ regionis Episcopis sic scribit, *Exigit dilectio vestra, ex authoritate Sedis Apostolica vestris respondere consultis.* Et posteà sub hac verborum forma respondet. *Apostolica authoritate mandamus.*

9 Vigesimo sexto. Innocentius I. varijs loquendi modis, & in multis epistolis hanc veritatem docet, & vniuersalem potestatem, quam in Euangelio fundat, præcipiendo, & decernendo exercet, quæ omnia hic referre, prolixum esset. Et ideo satis erit loca designare, scil. epistola 1. ad Victricium, 2. ad Exuperium, 3. ad Innocentium, & ferè per omnes subsequentes, specialiter verò notanda est epistol. 17. ad Arcadium Imperatorem, in qua his verbis illum excommunicat. *Ego minimus, & peccator, cui thronus magni Apostoli Petri creditus est, segrego, & reijcio te, & illam à perceptione immaculatorum mysteriorum Christi Dei nostri,* &c. quæ ibi prosequitur, potestate ligandi, & soluendi vtendo in omnes Episcopos, & Patriarchas. Notanda est etiam Epistola 27. ad Episcopos Macedoniæ: nam cum Innocentius ab eis epistolas accepisset, *In eis,* ait, *multa posita esse peruidi, quæ stuporem mentibus nostris inducerent.* Et infrà illa explicans dicit, *Quæ cum sæpiùs repeti fecissem, aduerti, Sedi Apostolica* (*ad quam relatio quasi ad caput Ecclesiarum missa currebat*) *fieri iniuriam cuius adhuc in ambiguum sententia duceretur.* In epistola etiam 29. ad Decentium latè idem ostendit. Et optimè in epistola 3. & 32. ad Concilia Carthaginense, & Mileuitanum.

Vigesimo septimo, Zosimus epistola 1. ad Helichi. Episcopum, *Miramur,* ait, *ad dilectionem tuam statuta Apostolicæ sedis non fuisse perlata.* Et infrà. *Si quid authoritati tuæ æstimas defuisse, suppleuimus.* Et infrà *Sit quisquis hoc postposita Patrum & Apostolica sedis authoritate, neglexerit, à nobis districtiùs vindicandum.* 28. Bonifacius I. epistola 2. ad Episcopos Galliæ, de iudicijs Episcoporum in grauibus causis ita concludit, *Nostra necesse est authoritate firmentur*, & Epistola 3. ad Hilarium Episcopum ita scribit, *Metropolitana iure munitus, & præceptionibus nostris fretus accede,* &c. 29. Cœlestinus I. epistola 1. ad Episcopos prouinciarum Viennensis, & Narbonensis, *In specula* (inquit) *à Deo constituti.* Et infrà. *Circa longinqua spiritualis cura non deficit, sed se per omnia, qua nomen Dei prædicatur, extendit.* Et in epistola 4. ad Ecclesiam Constantinopolitanã, de Athanasio loquens, inquit, *In hac sede quietem communionis inuenit, à qua semper catholicus subuenitur.* Et epist. 5. ad Nestor. curam fidei, & omnium Ecclesiarum ad se dicit pertinere, idemque ex cæteris eius epistolis apertè colligitur. 10.

Trigesimo, ex Leone Papa multa in superioribus adducta sunt, nam in omnibus ferè epistolis se ostendit vniuersæ Ecclesiæ pastorem, vt Epist. 4. in initio, verbis etiam expressit, dicens, *Diuinis præceptis, & Apostolicis monitis incitamur, vt pro omnium Ecclesiarum statu impigro vigilemus affectu.* Notanda etiam est Epist. 47. ad Synodum Chalcedonensem, in qua cum dixisset, voluntatem Imperatoris fuisse, vt congregaretur Concilium, addit, *Beatissimi Petri Apostoli iure, atq; honore seruato,* & infrà dicit per suos Vicarios se in vniuersali Synodo præsidere. Et Epist. 53. in qua reprehendit Anatolium Patriarcham Constantinopolitanum, eo quod Alexandrinæ, & Antiochenæ Ecclesiæ præferri voluisset, quod in duabus sequentibus Epistolis repetit, & in postrema, quæ ad est Pulcheriam Augustam, sic inquit, *Consensiones Episcoporum, sanctorum canonum, in Nicæna Synodo conditorum regulis repugnantes, vnita nobiscum vestræ fidei pietate in irritum mittimus, & per authoritatem B. Petri Apostoli generali prorsus definitione cassamus.* Optima est etiam Epist. 48. ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum, cui, vt ipse dicit, vices suas delegauerat, *vt curam* (ait) *quam vniuersis Ecclesijs principaliter ex diuina institutione debemus, imitator nostræ mansuetudinis effectus adiuuares,* & in epistola 89 ad Episcopos Viennensis prouinciæ ex professo declarat diuinam institutionem de Ecclesiastica monarchia in Petro, & eius successoribus Romanis Episcopis. Quam inter alia probat ex consuetudine consulendi eandem Sedem, appellandi ad illam & quod ab illa fuerint retractata, vel confirmata iudicia, quam *dignitatem diuinitus datam*, se tueri dicit, *non sua sequens, sed quæ sunt Christi.* Idem optimè tractat in sermonibus de Assumptione sua, præsertim in tertio. 11.

Trigesimo primo, idem profitetur Hilarius Papa epistola 3. ad Ascanium Episcopum, & in principio Concilij Romani sub ipso congregati. 32. Idem supponit Simplicius epistol. 1. ad Zenonem Hispalensem Episcopum, cui Apostolicæ Sedis vices committit, & in epistol. 3. ad Zenonem Imperatorem, quem filium vocat, & ad fidem tuendam excitat dicens inferius, *Perstat enim in successoribus suis* (i. Leonis Papæ) *hæc, & eadem Apostolica norma doctrinæ, cui Dominus totius curam ouilis iniunxit,* &c. Et in epist. 5. ad Arcadium habet illa verba notanda, *Quia sanctæ memoriæ prædecessorum nostrorum extante doctrina, contra quam nefas est disputare, quisquis* 12.

quisquis rectè sapere videtur, nouis assertionibus non indiget edoceri. Et epist. 9. ad Zenonem Augustum, *Ecclesiarum* (inquit) *omnium curam sustinens*, &c. Quod etiam ostendit in epistol. 13. ad eundem, vbi etiam in quodam canone Concilij Nicæni dispensat.

33. Trigesimo tertio, Magnus præterea huius dignitatis defensor fuit Gelasius 1. epistola 2. ad Episcopos Dardaniæ, & 6. ad Episcopos Lucaniæ cap. 11. & 17. & maximè in epistola 10. ad Anastasium Imperatorem, vbi veritatem hanc latè confirmat, & quantum Pontifex Imperatorem, quem filium vocat, antecellat, declarat. Et in epist. 11. ad Dardanos testatur, Apostolicam Sedem omnes Synodos confirmare, & nullum Episcopum posse iudicium eius subterfugere, & cæt. Multaq; similia habet in commonitorio ad Faustum, & in tomo de Vinculo anathematis, & maxime in decreto de Apogryphis scripturis in principio. 34. Anastasius 2. in epistola ad Anastasium Augustum, illum monet, vt suis mandatis obediat, quia sedes Petri ex ordinatione diuina in vniuersali Ecclesia tenet principatum. 35. Idem latius ostendit Symmachus in Apologet. contra eundem Anastasium Augustum, ex quo multa in superioribus desumpsimus. 36. Hormisda epist. 1. ad Anastasium Augustum iam aliquo modo correctum, eum laudat, dicens, *De orthodoxa concordia cogitatis Ecclesiæ in Beati Apostoli Petri reuerentia, diuina, specialiter præcepta seruantes.* Et infrà. *Directis ad nos sacris affatibus, commemorationem S. Concilij facere pietas vestra dignata est. De qua re tunc plenissimum poterimus præbere responsum, dum causam congregationis nos volueritis euidenter agnoscere.* In quibus verbis satis ostendit decretum Concilij congregandi ad se, & causa cognita pertinere, de qua re plures epistolæ inter eosdem Pontificem, & Imperatorem videri possunt. Et similia habet idem Pontifex in epist. 22. ad Iustinum Imperatorem cum multis sequentibus.

34. Trigesimo septimo, Bonifacius 2. in epistola ad Eulalium Alexandrinum Episcopum in principio eandem dignitatem, & fiduciam in potestate Petri ostendit. 38. Idem optimè Ioannes 2. epistola 2. ad Iustinianum Imperatorem. 39. Vigilius Papa epistola 1. cap. 7. Sic ait, *Nulli vel tenuiter sentienti, vel pleniter sapienti dubium est, quod Romana Ecclesia forma, & fundamentum sit Ecclesiarum*, &c. Idem sumitur ex epist. eiusdem 2. ad Iustinianum Augustum, quem filium appellat. Idem ex epist. 4 ad Arelianum Episcopum, & in fragmento Theodori Episcopi Cæsareæ, & aliorum, & ex epist. 7. ad vniuersum populum Dei. 40. Pelagius 1. in epist. 1. ad Vigilium in fine post confutationem cuiusdam erroris addit, *Det operam tua dilectio, vt omnibus Ecclesiæ filiis innotescat*, &c. & subiungit rationem, *Memor enim sum, me sub illius nomine Ecclesiæ præsidere, cuius Domino Iesu Christo est glorificata confessio, & cuius fides omnes hæreses destruit.* Epistola etiam 3. optima est, & valde notanda pro his, quæ in sequentibus dicemus, & epistola 5. in dubitationibus circa vniuersales Synodos ad Sedem Apostolicam esse recurrendum. 41. Ioannes 3. in epist. ad Episcopos Germaniæ, & Galliæ dicit, eos suis literis Apostolicis admonere, antecessorum vestigia sequendo, & iterum versus finem. *Monente* (inquit) *Dominicæ vocis imperio, qua Beatissimus Apostolus Petrus trina repetitione mysticæ sanctionis imbuitur, vt Christi oues, qui Christum amat, diligenter, & cum magna cura pascat, quoniam ipsius Sanctæ Sedis, cui per abundantiam diuinæ gratiæ præsumus ipsius amore cohortamur*, &c. 42. Pelagius 2. epistola 2. contra Ioannem Constantinopolitanum Episcopum, qui primatum ambiebat, inquit, *Reiecta penitus audacia, quæ contra Apostolicam Sedem, & contra ipsam Domini Saluatoris vocem sumpta est, disputandi contra Domini præcepta vana errantium corda conquiescant*, & cæt. quæ latè prosequitur, docens, Romanam Sedem instituente Domino caput esse omnium Ecclesiarum, ad ipsamq; pertinere Concilia congregare, nec posse legitima esse, quæ illius authoritate non fulciantur.

Quadragesimo tertio, Magnus tandem Gregor. qui vsque ad sexcentesimum decimum annum Domini Ecclesiæ præsedit eandem Pontificiam authoritatem, actibus exercuit, & verbis confirmauit, vt ex epistolis eius constat, ex quibus aliqua breuiter perstringemus. Nam generatim loquendo in omnibus ferè illis curam vniuersalis pastoris egregie demonstrat, & præsertim notanda est Epistol. 24. libri 1. quæ est ad omnes orbis Patriarchas, in qua onus sibi impositum exaggerat, & quinque generalia Concilia veneratur, & quasi denuo confirmat, & epist. 71. *Quanto Apostolicæ Sedi* (ait) *ab Ecclesijs cæteris reuerentia exhibetur, tanto eam in earum decet esse tuitione solicitam*, & lib. 2. indict. 11. epist. 7. c. 46. potestatem supra omnes Episcopos, & ad omnes causas arduas terminandas profitetur, & exercet. Postea verò lib. 3. epist. 32. aliàs indict. 13. capite 76. grauiter reprehendit elationem Ioannis Constantinopolitani, & minatur coercitionem, nisi resipiscat, & per occasionem dicit, *Cunctis Euangelium scientibus liquet, quòd voce Dominica totius Ecclesiæ cura, & principatus committitur.* Quæ etiam repetit lib. 7. epistola 69. vbi etiam dicit, sine Apostolicæ sedis consensu, & authoritate nullum Concilium vires habere. Et in eodem lib. epistol. 64. agens de eodem Episcopo Constantinopolitano, ait, *In quodam crimine Byzantius primas fuerat accusatus, & piissimus Imperator eum iuxta statuta canonica per nos voluit iudicari.* Et infrà de eodem primate ait, *quod se dicit sedi Apostolicæ subijci, si qua culpa in Episcopis inuenitur, nescio, quis ei Episcopus subiectus sit.* Et lib. 6. indict. 15. cap. 37. alias cap. 201. ad Eulogium Alexandrin. Episcopum, refert illius Patriarchæ epistolam, in qua recognoscit cathedram Petri in sede Romana, & adiungit. *Quis est, qui nesciat sanctam Ecclesiam in Apostolorum principis soliditate firmatam?* &c. Lib. 4. epist. 51. aliàs cap. 95. pallium mittit cuidam Episcopo. Idem epist. 54. & sæpe Episcopos confirmat, & interdum deponit, vel excommunicat. Et lib. 7. epist. 125. *Quæ semel* (inquit) *Apostolicæ sedis authoritate sancita sunt, nil egent firmitatis*, &c. & innumera similia in illis epistolis inuenientur. 35.

Præcipue verò notandus est insignis locus eiusdem Pontificis super 5. Psalm pœnitentiæ. circa illa verba, *Qui laudabant me, aduersus me iurabant.* Ibi enim quasi describens huius temporis schismata, inquit, *Erroris vesania nostris maxime temporibus malitia sua vires exercuit. Et totius Ecclesiæ pacem schismatica infestatione turbauit. Concitauit enim aduersus Ecclesiam Dei nonsolùm innumerabilem populi multitudinem, verùm etiam Regiam, si fas est dicere, potestatem. Nulla enim ratio finit, vt inter Reges habeatur, qui destruit potius, quàm regat imperium, & quotcumque habere potest peruersitatis suæ socios eos à consortio CHRISTI effecit alienos. Qui turpissimi lucri cupiditate illectus sponsam CHRISTI efficit captiuam, cupit abducere, & passionis Dominicæ Sacramentum ausu temerario contendit euacuare. Ecclesiam quippe, quam sui sanguinis pretio redēptam Saluator noster voluit esse liberam: hanc iste potestatis Regiæ iura transcendens, facere conatur ancillam. Quanto melius foret sibi dominam suam agnoscere, eique religiosorum Principum exemplo deuotionis obsequium exhibere, nec contra Deum fastum extendere dominationis, à quo sua dominium accepit potestatis: Ipse enim est, qui ait. Per me Reges regnant. Sed immēsa cæcatus cupiditatis caligine & diuino, vt patet ingratus beneficio & contra Deum fastuosus, terminos, quos posuerunt Patres nostri, contempto diuino timore, transgreditur, & contra catholicam veritatem sua furore tyrannidis effertur. In tantum autem sua temeritatem extendit vesania, vt* 36.

caput omnium Ecclesiarum Romanam Ecclesiam sibi vendicet, & in domina gentium terrena ius potestatis vsurpet. Quod omninò ille fieri prohibuit, qui hanc Beato Petro Apostolo specialiter commisit, dicens: Tibi dabo Ecclesiam meam, Obstruatur ergo os loquentium iniqua & omnis hæreticorum acies obtumescat: quia nullas vires habet mendacium, quod ipsius voce veritatis inuenitur destructum.

17. Sicut his sex primis sæculis Romani Pontifices primatus sui testimonium, & manifestissima signa dederunt, ita prorsus in omnibus posterioribus sæculis ipsorum successores constantissimè docuerunt, & pro hac veritate, ad vnitatem fidei, & Ecclesiæ conseruandam necessaria maximè propugnarunt. Non existimo autem opportunum singulorum sententias sigillatim prosequi, tum quia Protestantes de his maximè posterioribus Pontificibus hoc non negant; tum etiam quia omnia iura, & decreta canonica, quæ in Decreto, & Decretalibus continentur, plena sunt huiusmodi testimonijs. Quædam verò insigniora loca, quæ præsenti controuersiæ magis videntur accommodata designanda breuiter censui. Videndæ ergo sunt epistolæ Honorij 1. ad Eduinum Regem Anglorum, & Honorium Episcopum, nam ex illis constat, tum Regem, tum Episcopos Angliæ ab Apostolica sede spiritualia iura impetrasse, vel accepisse. Nam ibi Pontifex ad Regis petitionem duo pallia mittit duobus Metropolitanis, & vtrique, vt authoritate Papæ successorem in morte possit sibi subrogare concedit. Videri etiam potest epistola Leonis II. ad Episcopos Hispaniæ de recipienda sexta Synodo: cuius fit mentio in Concilio Toletano 14. eamque integram refert ex vetusto, & authentico codice Garsias Loaisa in sua collectione Conciliorum Hispaniæ. In illa ergo Leo Romanam Ecclesiam, & Apostolicam sedem sanctam Ecclesiam omnium matrem appellat, & de se ait, *Nos licèt impares vices tamen Apostolorum Principis fungimur.* Et similiter Benedictus 2. in epistola ad idem Concilium in eodem loco relata, *Beati* (inquit) *Petri Apostolorum Principis licèt impares pro commisso, diuina ope, ministerio locum implemus.* Est etiam consulenda epistola Agathonis ad Constantinum Imperatorem, quæ habetur in sexta Synodo act. 4. vbi loca Euangelij supra tractata ad Romanam Ecclesiam pertinere ostendit, & in hoc maximè insistit, quòd in fide nunquam errauit, nec errare potest.

Posteriores etiam Pontifices æque constanter suum primatum tutati sunt.

18. Est etiam valde notanda epistola Adriani 1 ad Imperatores Constantinum, & Irenem, quæ habetur in septima Synodo. Nam in priori parte eius, *Imperatorem exhortatur ad permanendum in fide Petri, & Ecclesiæ Romanæ, & ad honorandam sanctissimam Romanam Ecclesiam, Principem Apostolorum sicut à superioribus pijs imperatoribus factum est, qui ex toto corde Vicarium eius dilexerunt.* In altera verò parte, quæ à Græcis omissa est, tamen in Vaticana bibliotheca seruatur, & ab Anastasio addita est, de hac sede dicit, *in toto orbe terrarum primatu fungens, caput omnium Ecclesiarum constituta est*, & cæt. reprehenditque Patriarcham Constantinopolitanum, quòd auderet vniuersalis Episcopi nomen assumere, cùm neque in secundo ordine sine authoritate Pontificis Romani vnquam potuerit nomen habere. Et addit notanda verba: *Quod si super prælatam sibi sanctam Romanam Ecclesiam, quæ est caput omnium Ecclesiarum, describatur, tanquam sanctarum Synodorum rebellem, atque hæreticum se manifestare certum est. Quia si vniuersalis est, etiam nostræ Sedis primatum habere dignoscitur, quod ridiculum omnibus fidelibus Christianis apparet, quia in toto orbe terrarum à Redemptore mundi Beato Petro Apostolo principatus ac potestas data est, & per eundem Apostolum Ecclesia Romana vsque hactenus tenet principatum, potestatem, & authoritatem.*

Præterea Nicolaus I. in suis epistolis sæpe hanc veritatem profitetur, præsertim epistol. 6 ad Photium, & in septima responsione eius, copiosè verò, & efficaciter in epistola 8. ad Michaelem Imperatorem, quæ est prima ad ipsum, & in altera ad Eundem idem confirmat, & in 10. ad Episcopos Constantinopolitanæ sedi subiectos, & in 18. 20 & 30. & fere in reliquis. Multa etiam similia habentur in epistolis Ioannis octaui, quæ licet in tomis Conciliorum non habeantur, in tertio tomo epistolarum Pontificalium nouissimè editæ sunt, specialiter verò in Epistola 73. ad Lambertum Comitem notari possunt illa verba, *Sedem Apostolicam, quam Deus omnipotens supra petram sui nominis fundare dignatus est, non solùm Reges, & Principes terræ, verum etiam Imperatores Augusti, & totius orbis Dominis suis apicibus, vtpote caput omnium Ecclesiarum Dei honorauerunt, dignisque præconijs eius Pontifices Vicarios scilicet Beati Petri Apostolorum Principis laudauerunt, votisque supplicibus deprecari studuerunt, & vsque in finem sæculi Petri manente nomine, ac memoria, supplicare non desinent.* Idem epist. 84. ad Ludouic. Regem Caroli Imperatoris filium, quem vice Patris suum à secretis consiliarium constituit.

Deinde Leo IX. in Apologia contra Michaelem, & Leonem cap. 9. inter hæreses Orientalium Episcoporum ponit præsumptionem assumendi nomen vniuersalis Episcopi, quod ait, Romano Episcopo oblatum esse à Synodo Chalcedonensi, & licet post Christum illi maximè conuenire possit, propter modestiam, & humilitatem illud non acceptasse, & capite 10. decernit, de Apostolica Sede neminem mortalium posse facere iudicium, *Beatissimo* (inquit) *& Apostolico Pontifice Syluestro diuinitùs decernente, spiritualique eius filio Christiano, religiosissimo Augusto, vniuersa Nicæna Synodo approbante, ac subscribente*, &c. Videri etiam potest eius epistola ad Petrum Episcopum Antiochenum, & epistola ad Constantinum Monachum Imperatorem. Gregorius item 7. in suis epistolarum libris multa habet in huius veritatis confirmationem, specialiter autem videri possunt in libro 1. epist. 63. ad Regem Aragoniæ, & 64. ad Alphonsum, & Sancium Reges Hispaniæ, vbi fidelitatem eorum ad Apostolicam sedem laudat, & concordiam cum illa commendat, & lib. 3. epist. 10, ad Henricum Regem, vbi in ipsa salutatione ait; *Henrico Regi salutem, & Apostolicam benedictionem, si tamen Apostolicæ sedi, sicut Christianum Regem decet, obedierit*, &c. Et deinceps tota Epistola est in confirmationem Romani primatus; & postea excommunicat Sigefredum Moguntinum Archiepiscopum, & alios propter schisma ab Ecclesia Romana. Et tandem ipsum etiam Regem excommunicat, & *omnes Christianos à vinculo iuramenti, quod illi fecerunt, vel facient, absoluit, & vt nullus ei seruiat, interdicit.* Libro autem 4 epist. 12. ad Episcopos, & Principes regni Theutonicarum refert, qualiter idem Rex humiliatus ad pœnitentiam, *absolutionis veniam impetrauerit*, recepto ab eo securitatis iuramento. Et in eodem lib. epist. vlt. ad Regem, & Principes Hispaniæ, eandem curam vniuersalem profitetur, vt latius ibi videri potest. Innocentius etiam III. egregie de primatu Ecclesiæ Romanæ scripsit in sermone 2. de Consecratione Pontificis, & in varijs epistolis decretalibus tam libro 1. quàm secundo sæpe idem repetit. Ac denique fere in omnibus Bullis, Constitutionibus, & extrauagantibus eandem supremam potestatem moderni Pontifices exercuerunt semper, & exercent. Est ergo euidens in hoc puncto perpetua eorundem Pontificum traditio, & consensio. 19.

* * *

CAPVT

CAPVT XVI.

Occurritur Protestantibus argumentum ex Pontificum traditione sumptum eludentibus, & authoritate Conciliorum confirmatur.

1. *1. Eualendi modus.* ALtero verò è duobus modis solent aduersarij Ecclesiæ Romanæ allatis testimonijs Pontificum respondere. Prior est, non constare, prædictas epistolas decretales esse legitimas; imò multa in eis reprehendunt, propter quæ earum authoritatem contemnunt. Verumtamen hæc responsio non solum apud catholicos, sed etiam apud quoscunq; eruditos, & prudentes viros tanquam friuola, & incredibilis reijcienda est, vt latè ostendit noster Francisc. Turrian. in libris in defensionem illarum epistolar. editis, in quibus omnibus calumnijs Magdeburgensium respondet. Nos aũt breuiter dicimus, in primis tantam esse epistolarum antiquitatem, vt timeri non possit ad confutandos nouos errores fuisse confictas. Prætereà de Leonis 1. epist. nullus hactenus dubitauit, & tamen ipse epist. 2. c. 5. *custodire mandat*, omnia decretalia constituta, tam beatæ recordationis Innocent. quàm omnium prædecessorum suorum. Et clarius Gelasius Papa qui ante mille centum annos fuit, in decreto de Libris authent. quod Gratian. etiam refert dist. 15. c. 3 sic inquit, ***Decretales Epistolæ, quas beatissimi Papæ diuersis temporibus ab vrbe Roma pro diuersorum Patrum consultatione dederunt, venerabiliter suscipiendæ sunt.*** Idemque post trecentos, & quinquaginta ferè annos confirmauit Nicolaus I. in epist. 42. ad Episcopos Galliæ, cuius magnam partem Gratian. inseruit Decreto, dist. 19. c. 1 D. item Hieron. epist. 11. ad Geruch. testatur, aliquando misisse Damasum Orientis, atque Occidentis consultationibus respondentem. Non potest ergo dubitari, fuisse consuetudinem Pontificum Romanor. per has epistolas Ecclesiam gubernandi, ergo neque verisimile est omnes perijsse, neque aliàs esse, nisi quæ in Ecclesia Romana receptæ, & seruatæ sunt.

2. Ad hæc, multæ ex his epistolis insertæ sunt, & connexæ cum epistolis aliorum Patrum, quæ in dubium reuocari non possunt sine magna impudentia, & temeritate. Vt patet ex epistolis Cornelij cum epistolis Cyprian. Innocentij, cum scriptis Chrysostomi, & Augustini. Item ex epistola Marci Pontificis cum epistola Athanasij ad eundem, itemque ex epistola Liberij. Item ex multis alijs inter epistolas Hieron. & Augustini. Item ex epistola Theodoreti ad Leonem cum responso eius. Quædam etiam sunt inter alia opera eorundem Pontificum recepta, vt inter opera Gregorij, Leonis, &c. Neque est maior ratio de illis, quàm de cæteris operibus dubitandi. Multæ item à grauissimis historiographis referuntur, vt capite sequenti probabo. Extant prætereà antiquissima exemplaria plurium epistolarum in Vaticana bibliotheca, ex quibus summa fide, & diligentia nouissimè editæ sunt, & correctæ. Deniq; quanquam de vna, vel altera epistola, vel parte eius posset aliqua ratio dubitationis vel suspicionis oriri, nihilominus quod attinet ad præsentem causam, tantam habemus impositam nubem testium (vt verbis Pauli vtar) tantamque concordiam sententiarum, & actionum supremæ iurisdictionis, vt nullus nisi nimis pertinax & impudens dubitare possit, quin hic fuerit omnium Romanor. Pontificum sensus, & consensus, vniuersa item Ecclesia cum eis conspirante, & consentiente.

3. *Confutatur alia euasio.* Tunc verò occurrit altera responsio dicentium, in hoc negotio non esse Pontificum testimonium audiendum, quia nemo in propria causa est legitimus testis. Verumtamen hæc etiam responsio à viro catholico audiri non potest. Primò, quia re vera Pontifices Romani in hoc negotio non tam sunt testes in propria causa, quam in causa Christi, & vniuersali totius Ecclesiæ. Deinde, quia non tam sunt testes, quàm iudices in similibus causis, nam ad eos spectat, dogmata fidei declarare, & Ecclesiæ proponere, vt in superioribus visum est, hic autem articulus ad dogmata fidei pertinet, vt ijdem Pontifices eadem certitudine decernunt, & ex diuina Scriptura in superioribus probatum est. Vnde siue iudices, siue testes dicantur, non proprio, sed diuino spiritu ducti, veritatem docuisse credendi sunt. Præterea, etiam si eorum testimonium, vt humanum consideretur, maximę authoritatis est, & rem facit euidenter credibilem: nam credibile non est, in hoc puncto per ignorantiam errasse, quia aliqui eorum fuerunt sapientissimi, nonnulli verò Apostolorum discipuli fuerunt; & cum eis familiariter conuersati sunt, præsertim Clemens, & Anacletus, quos fuisse Petri Diaconos Ignatius testatur in epistola quinta ad Trallianos, per illos autem cum Lino, Cleto, & similibus hæc traditio ad successores peruenit. Fuerunt etiam illi viri sanctissimi, vt propterea credi non possit ex ambitione, & arrogantia potestatem sibi non datam vsurpare voluisse. Multi etiam ex illis fidem suam suo sanguine consignarunt. Cum ergo hunc articulum inter dogmata fidei docerent, non solùm verbo, sed etiam vita, & morte sua illum confirmatum reliquerunt. Deniq; cum Rex Angliæ profiteatur, se non audere antiquis Patribus primorum sæculorum, resistere, si constanter loqui velit, necesse est, vt in tantorum Patrum conspectu taceat, eisq; contradicere non audeat. Vt autem illum amplius vrgeamus, addemus quatuor Concilia generalia, quæ ipse veneratur, mirè cum dictis Pontificibus consentientia.

Concilium itaq; Nicænum primum lib. 3 in canonibus sumptis ex Iulio Papa 1. epistol. 2. in canon. 1. sic dicitur, *Non debent præter sententiam Romani Pontificis Concilia celebrari.* Et canon. 2. *Episcopi in grauioribus causis libere Apostolicam appellent sedem, atq; ad eam quasi ad matrē confugiant, &c.* Et canon. 3. *Dum iterato iudicat Apostolicæ sedis Pontifex causam Episcopi, nullus alius in eius loco ordinetur*, & redditur ratio, *quia inconsulto Romano Pontifice, non est permissum, tales causas omnino definire*, cum Petro dictum sit à Domino: *Quodcunq; ligaueris, &c.* Et in canonib. 80. ex Græco, & Arabico translatis, in can. 39. sic dicitur, *Ita præsit Patriarcha ijs omnibus, qui sub potestate eius sunt, sicut ille, qui tenet sedem Romæ, caput est, & Princeps omnium Patriarcharum, quando quidem ipse primus, sicut Petrus, cui data potestas in omnes Principes Christianos, & omnes populos eorum, vt qui sit Vicarius Christi Domini nostri super cunctos populos, & vniuersam Ecclesiam Christianam, & quicunq; contradixerit, à Synodo excommunicatur.* De quo canone videnda sunt, quæ in tom. 1. Conciliorum notantur. Et illi concordat Concilium Sardicense in canon. 4. & 7 quæ sunt de causis Episcoporum à Pontifice Romano terminandis. 4. *Traditio Pontificum ex 4. Conciliis generalibus roboratur.*

Deinde in Concilio Constantinopolitano 1. can. 3. aliàs 5 dicitur. *Constantinopolitanus Episcopus habeat honoris primatum post Romanum Episcopum.* In quo canone vnum supponitur, & aliud statuitur. Supponitur quidem, Summum Pontificem habere primatum in Ecclesia, & hoc est, quod nunc ad nos spectat: nam generale Concilium id supponit, quod pro certo, & indubitato habuit. Neq; fingere potest Rex Angliæ Cōcilium loqui de primatu solum ratione politici ordinis, quoad aliquem externum splendorem, vel honorem: nam loquitur de primatu eo modo, quo ab ipsis Romanis Pontificibus gerebatur, iurisdictione, 5.

nimirum & potestate, & canon. 2. proximè præcedente, constat Concilium loqui de Primatu in regimine, & gubernatione Ecclesiæ. Altera vero pars illius Canonis multis temporibus recepta non est, vt constat ex Leone Papa Epist. 53. aliàs 51. ad Anatolium cap. 2. & ex duabus sequentibus ad Marcianum, & Pulcheriam Augustos. Et ex Gregorio libro sexto Epistolarum, epistola 31. & 37. & ex Nicolao primo, & Leone Nono locis supracitatis. Sed hoc etiam primatum Ecclesiæ Romanæ commendat, ideò enim statutum illud, neque tunc, neque post multa tempora vim habuit, quia Romana Ecclesia illud non probauit, quando verò illa consensit, habere cœpit effectum, vt constat ex Innoc. 3. cum Concilio Lateranensi cap. *Antiqua*, de Priuilegijs.

6. Præterea Concilium Ephesinum primum in epistola ad Cœlestinum Papam, quæ habetur tomo 4. illius Synodi, cap. 17. illum tanquam supremum Pastorem, & fidei iudicem alloquitur in hunc modum, *Sanctitatis tuæ circa pietatem, zelum, eiusdemque circa fidei synceritatem, curam nostri omnium seruatori apprime gratã, & placitam cum omni admiratione complectimur: est enim vobis tam eximijs in more positum, vt in omnibus celebres sitis, studiaque vestra solida Ecclesiarum firmamenta constituatis.* Vbi certè non tantum de persona Cœlestini, sed de more ipsius sedis loquuntur, vnde subiungit. *Quia verò necessitas exigebat, vt omnia, quæ in hac sacra Synodo acciderunt, sanctitati tuæ declararentur, non potuimus hisce nostris literis ad tuam sanctitatem non perscribere, &c.* In quibus verbis etiam ostendunt dependentiam à Pontifice Romano. Vnde tomo 2. eiusdem Concilij cap. 5. cum totum Concilium, auditis Cœlestini literis in absentia legatorum eius acclamasset, & illius in sententionem secutum fuisset, cumque legati postea aduenissent, & quod factum fuerat, intellexissent, Philippus vnus ex illis dixit, *Gratias agimus sanctæ, venerandæq; huic Synodo quod literis Cœlestini sanctissimi, Beatissimiq; Papæ vobis recitatis sancta Ecclesiæ membra sanctis vestris vocibus, pijsq; præconijs, sancto vestro capiti vos exhibueritis: non enim ignara est vestra beatitudo totius fidei, cæterorumq; omnium Apostolorum caput Beatum Apostolum Petrum extitisse.* Quod iterum latius repetit idem Philippus, dicens nulli esse dubium, Petrum fuisse Christi Vicarium ab ipso constitutum, nec non per successores suos huc vsque semper viuere, eiusque successorem, & Vicarium sanctum esse Romanum Pontificem. Quos sermones sacra Synodus detestata non est, sed potius consensit legatis Apostolicis, & magna conformitate eidem fidei cum illis subscripsit. Et capite decimo septimo, in epistola Synodi ad Imperatores inter alia referunt, Cœlestinum literas misisse ad Cyrillum, vt suas in hac parte vices subiens, Romæ definita perficeret, & postea misisse Philippum Presbyterum, *Qui sanctissimi Cœlestini* inquit *personam hic sustinet.* Multaq; alia similia euidentia signa primatus Pontificij in illo Concilio leguntur.

6. Neque pauciora reperimus in Concilio Chalcedonensi, in quo fuerunt etiam legati Leonis Papæ loco illius Concilio præsidentes, ex quibus Paschasius Actor. 1. in principio sic locutus est, *Beatissimi atque Apostolici viri Papæ vrbis Romæ, quæ est caput omnium Ecclesiarum, præcepta habemus præ manibus, quibus præcipere dignatus est eius Apostolatus, vt Dioscorus Alexandrinorum Archiepiscopus non sedeat in Concilio, sed audiendus intromittatur,* & totum Concilium Leoni tanquam capite obediuit. Et in Act. 2. lectis Leonis epistolis, omnes Concilij Patres dixerunt: *Ita credimus, Petrus per Leonem ita locutus est.* Et in Act. 3. Leo sæpe vocatur *vniuersalis Patriarcha, & vniuersalis Archiepiscopus,* & circa medium Iulianus Episcopus dixit ad legatos Papæ, *Nunc vestra sanctitas Primatum tenet sanctissimi Leonis.* Et infrà, *Petimus vestram sanctitatem, qui habetis locum sanctissimi Papæ Leonis, contra eum* (i. contra Dioscorum) *proferre sententiam, &c.* quæ omnia partim nomine totius Concilij fiebant, partim illis consentiebat. Præter hæc refert Surius in fine actionis 15. eiusdem Concilij sequentes sententias. *Veneramur, secundum Scripturas, & canonum definitionem sanctissimum antiquæ Romæ Episcopum primum esse & maximum omnium Episcoporum,* item alia. *Si quis Episcopus prædicatur infamis liberam habet sententiam appellandi ad Beatissimum Episcopum Antiquæ Romæ, qui Petrum habemus petram refugij, & ipsi soli libera potestate loco Dei sit ius discernendi Episcopi criminati infamiam secundum claues à Domino sibi datas.* Item. *alia omnia ab eo definita teneantur tanquam à Vicario Apostolici throni.* Hæ verò sententiæ non inueniuntur nunc in Concilio Chalcedonensi, sed eas allegat Surius ex D. Thoma in Opusculo contra errores Græcorum, apud quem inuenio secundam & tertiam, in cap. 32. §. *Ostenditur etiam quod Petrus,* primam autem ibi non inuenio, sed in §. *Ostenditur etiam quod prædictus,* sic inquit, *Legitur in Chalcedonensi Concilio, quod tota Synodus clamauit. Leoni Papæ, Sanctissimo Apostolico, & vniuersali Patriarchæ, per multos annos viuat.*

Præter hæc verò sunt expressa testimonia eiusdem Concilij act. 16. in epist. ad Leonem, in qua referuntur gesta in Concilio, vbi primus ex illo Matth. 16. *Vbi sunt duo, aut tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorũ* inferunt, *quantum circa sacerdotes peculiaritatem potuit demonstrare, qui & patriæ, & labori, suæ confessionis notitiam prætulerunt, quibus tu quidem sicut membris caput præeras in ijs, qui tuum tenebant ordinem.* Et infrà Eutychetis scelera referens ait. *Et eos quidem, qui ea, quæ pastoris sunt, sapiunt, abscidit, eos verò qui lupi demonstrati sunt, super oues imposuit, & post hæc omnia insuper & contra ipsum, cui vineæ custodia à Saluatore commissa est, extendit insaniam, id est, contra tuam quoque Apostolicam sanctitatem Et excommunicationem meditatus est contra te, qui corpus Ecclesiæ vnire festinas.* Et inferius petunt confirmationem decretorum ab ipsis, & specialiter circa præeminentiam Patriarchæ Constantinopolitani. Et quamuis hoc Pontifex non probauerit, vt supra diximus, tamen in ipsa petitione confitetur Synodus primatum Pontificis, & ita exponunt decretum secundæ Synodi supra relatum, *Quæ præcipit* (aiunt) *post vestram sanctissimam, & Apostolicam sedem honorem habere Constantinopolitanam, quæ est secunda ordinata, confidentes quia lucente apud vos Apostolico radio, vsque ad Constantinopolitanam Ecclesiam consuete gubernando, illum spargentes, hunc sæpiùs expanditis, &c.* 8.

Eodem modo confirmari potest eadem traditio ex multis, quæ habentur in quinta Synodo generali Constantinopolit. 2. à Vigilio Papa confirmata. Item ex 6 Synodo act. 17. & 18. & ex 7. Synodo sub Adriano Papa coacta, quæ sub eius obedientia, & iuxta eius instructionem in omnibus processit, vt ex act. 7. in fine colligitur. In 8. etiam Synodo extant canon 12. in quo Primatus tribuitur Ecclesiæ Romanæ, quam vocat sedem Petri principis Apostolorum. Et vt alia omittam, quæ, si legitima fuerunt, sub obedientiam Romanæ sedis semper processerunt, specialiter hanc veritatem docuit Concilium Lateranense, sub Innocent. 3. ca. 5. & 6. & expressiùs eam definit Concilium Florentin. in literis vnionis, Græcis cum Latinis consentientibus. His verbis, *Definimus sanctam Apostolicam sedem, & Romanum Pontificem in vniuersum orbem obtinere primatum, & ipsum Pontificem Romanum successorem esse beati Petri principis Apostolorum, & verum Christi Vicarium, totiusq; Ecclesiæ caput & omnium Christianorum patrem, ac Doctorem existere, & ipsi in B. Petro, pascendi, regendi, & gubernandi vniuersalem Ecclesiam à Domino Iesu Christo ple-* 9. *Ex aliis Synodis eadem traditio confirmatur*

nam

nam potestatem datam esse, &c. Denique Concilium Tridentin. à principio, & in toto suo progressu Pontificis authoritatem recognoscit, eiusq; confirmationem in fine postulat, & specialiter Sess. 6. cap. 1. de Reformat. eum vocat Dei in terris Vicarium habentem supremæ sedis authoritatem.

10. Ex Concilijs etiam prouincialibus possent multa congeri, quæ breuitatis causa prætermittimus, videri tamen possunt Concilium Romanum sub Syluestro, & Romanum tertium, & quartum sub Symmacho, & Concilium 4. Aurelianense c. 1. & Concilium Carthaginense, & Mileuitanum in epist. ad Innocentium Papam, quæ sunt 90. & 92. inter epistolas Augustini, in quibus authoritas Ecclesiæ Rom. ad plenam hæresis damnationem postulatur. Quod etiam cõfirmant alij Episcopi cum eodem Augustino in epist. 95. ad eundem Innocentium, quarum facit etiam mentionem, idem Augustinus in epist. 106. dicens. *Ex duobus Concilijs Carthaginensi, & Mileuitano, relationes ad Apostolorum sedem missæ sunt, scripsimus etiam ad beatæ memoriæ Papam Innocentium præter Conciliorum relationes epistolas familiares, &c. Ad omnia nobis ille rescripsit eodem modo, quo fas erat, atq; oportebat Apostolicæ sedis antistitem.* Et cõcordat cum illis Concilium African. sub Bonifac. c. 35.

11. Præter hæc verò animaduerti potest Concilium Turonicum secundum in cuius cap. 21. habentur illa notanda verba: *Quis sacerdotum contra decreta quæ à sede Apostolica processerunt, agere præsumat.* Et ferè similia habet Concilium Bracharense primum cap. 18. vbi omnes Episcopi dixerunt, conueniens esse, vt omnia inter ipsos concordi celebrarentur officio, & adiungunt, *præcipuè cùm & de certis quibusdam causis instructionem apud nos sedis Apostolicæ habeamus, quæ ad interrogationes suas quondam venerandæ memoriæ Profuturi prudenti ab ipsa beatissimi Petri accepit cathedra.* Et addidit Lucretius Bracharensis Episcopus, *Rectè paternitas vestra authoritatem sedis Apostolicæ recordata est*, &c. Et statim 22. & 23. statuunt, vt in ordine Missæ & Baptismi prædictam iuri dictionem Romanæ sedis sequantur. Vnde Concilium Toletanum 1. in assertione fidei in vltimo anathematismo dicit, *Si quis in salutari baptismo contra sedem Sancti Petri aliquid faciat, anathema sit.* Maximè verò nostrum propositum confirmant verba Concil. Toletani 3. satis antiqui can. 1. *Permaneant in suo vigore Conciliorum omnium constituta, simul & synodicæ Sanctorum Præsulum Romanorum epistolæ.* His enim verbis satis constat, quanta fuerit eo tempore authoritas non solum Ecclesiæ Romanæ, sed etiam epistolarum decretalium eius, de quibus simile decretum habetur in Concil. Toletan. 14. cap. 11.

CAPVT XVI.

Eadem traditio Patrum authoritate confirmatur.

1. QVamuis ad confirmandam fidẽ de Romani Pontificis primatu satis superq; sit authoritas pontificum, & Conciliorum, nihilominus non est omittenda authoritas Sanctorum Patrum, ex quibus nonnullos supra adduximus, qui successioni Pontificis Romani in cathedra Petri expressum testimonium præbuerunt; nunc verò alij inducendi sunt qui de excellentia ipsius cathedræ, eiusque dignitate testificentur, quibus & concordia traditionis euidentiùs constabit, & eorum authoritate fortasse Rex Angliæ, qui aliquid Patribus deferre videtur, magis mouebitur. Est autem præ oculis habendum eosdem argumentãdi modos ex doctoribus posse desumi, quos in Pontificibus adnotauimus, nimirum ex verbis, & titulis, quibus Romanos Pontifices honorant, ex actibus supremæ iurisdictionis spiritualis, quos illi tribuunt, & ex illustrioribus sententijs, quibus eorum primatum profitentur. Prius ergo à Græcis, qui in præsenti causa minus suspecti iudicari possunt, incipiemus.

2. Primò ergo Ignatius in epistola 15. ad Romanos Romanam Ecclesiam honorificentissimè salutat, & de illa dicit, *Quæ præsidet in loco Romanæ regionis.* Polycarpus item cum *Romam venit, ad Anicetum Ecclesiam in vrbe regentem*, vt eum de Paschæ quæstione consuleret, (teste Hieron. de Scriptoribus Ecclesiasticis in Polycarpo, & Irenæo lib. 3. c. 3.) satis recognouisse videtur Pontificem Roman. vt pastorem, & fidei magistrum. Clarius verò, & vberiùs Irenæus lib. 3. c. 3. Romanam Ecclesiam maximam, & antiquissimam vocat, & ab Apostolis Petro, & Paulo fundatam esse dicit. Et subiungit, *Ad hanc Ecclesiam propter potentiorem principalitatem, necesse est omnem conuenire Ecclesiam, hoc est, eos, qui sunt vndique fideles, &c.*

3. Deinde D. Athanasius in epistola ad Marcum Romanorum Episcopum sic eum salutat. *Domino sancto, & Apostolici culminis venerando Marco Sanctæ Romanæ, & Apostolicæ sedis, atq; vniuersalis Ecclesiæ patri, Athanasius, & vniuersi Ægyptiorum Episcopi salutem.* Et infrà, petitionem subiungens, ait, *Optamus, vt à vestra Sanctæ sedis Ecclesiæ authoritate, quæ est mater omnium Ecclesiarum*, &c. Et infrà. *Vestri sumus, vobisq; obedientes cum omnibus nobis commissis, & sumus, & esse semper volumus.* Et in epist. ad Felicem 2. quæ inter acta eiusdem Felicis in tom. 1. Conciliorum habetur, ipse cum alijs Episcopis Ægypti auxilium sedis Apostolicæ implorat his verbis: *Vestro Sancto suggerimus Apostolatui; vt nostri more solito solicitudinem gerere dignemini.* Et infrà *Quia semper antecessores nostri, & nos à vestra Apostolica Sancta sede auxilium hausimus & nostri vos curam gerere agnouimus, præfatam Apostolicam, & summam expetimus iuxta canonum decreta sedem, vt inde auxilium capiamus, vnde prædecessores nostri ordinationes & dogmata, atq; subleuationes ceperunt. Ad eam quoq; quasi ad matrem recurrimus.* Et infrà. *Quod nequaquam vobis inconsultis agere præsumimus* (scilic. de fide definire) *canonibus iubentibus, absque Romano nos de maioribus causis nihil debere decernere Pontifice.* Et infrà. *Ob id vos, prædecessoresq; vestros, Apostolicos videlic. Præsules in summitatis arce constituit, omniumque Ecclesiarum curam eis habere præcepit.* Et infrà. *Cui omne Episcoporum iudicium est commissum.* Et infrà, de hoc Primatu exponit locum Matth. 16. & authoritate Conc. Nicæn. omnia confirmat. Huic concordat Basil. epist. 52. quæ est ad eundem Athanas. dicens, *Visum est mihi consentaneum, vt scribatur Episcopo Romæ, vt quæ hic geruntur, consideret*, &c.

4. Gregorius etiam Nazianzenus orat. 23. in laudem Heronis commemorat Petrum Alexandrinum Athanasij successorem à sede sua pulsum à Lucio Ariano, ad Romanum Pontificem confugisse, *Ac per tacitam* (inquit) *accusationem omnibus lachrymas mouit, vt calamitatis magnitudinem in oculis, & aspectu desigerent, & auxilium nancisceretur, quemadmodum & nactum esse scimus.* In quibus verbis Nazianzenus simul cum Petro Alexandrino Pontificis authoritatem ad iudicandas etiam Orientis causas recognoscit. Quod etiam ex eodem Nazianzeno colligitur orat. 52. quæ est secunda ad Cledonium, vbi commemorat Vitalium Apollinaris sectatorem quendam fidei libellum fraudulenter edidisse, hæresim occulte profitendo, Damasum autem, fraude cognita, eum ab Ecclesiæ cœtu abdicasse; denique libellum cum anathematismo deleuisse. Eodem modo Pontificiam potestatem testatus est Chrysost. in epistolis ad Innocent. 1. petens ab illo auxilium contra eos, qui iniuste illum deposuerant, tum declarando

tando depositionem fuisse irritam, tum puniendo malefactores, pro quibus tamen piè intercedit, vt si resipiscant, non excommunicentur, in hoc ipso potestatem Pontificis recognoscens.

5\. Simili modo Cyrill. in epist. ad Cœlestinum in causa Nestorij rem totam ad ipsum sicut ad caput retulit, & subiungit: *At quamuis res ita habeat; non prius tamen illius communionem deserere ausi sumus, quam hæc ipsa pietati tuæ indicaremus*, &c. cui Cœlestinus respondit, *Nostra sedis authoritate ascita, nostraq; vice, & loco cum potestate vsus eiusmodi non absque exquisita sedulitate sententiam exequeris, nempe vt nisi decem dierum interuallo ab huius nostræ numerationis die numerandorum nefariam doctrinam suam conceptis verbis anathematizet.* Et infrà. *Illicò sanctitas tua illi Ecclesiæ prospiciat, is vero modis omnibus se à nostro corpore segregatum esse intelligat.* Cui epistolæ Cyrillus obediuit, vt constat ex eius epist. ad Nestorium, quæ est de excommunicatione, dicens. *Quod nisi iuxta tempus in literis Cœlestini sacratissimi, Reuerendissimiq; Romanorum Episcopi expressum præstiteris, certo scias, nullam tibi deinceps cum Episcopis, & sacerdotibus Dei consuetudinem, nullum sermonem, nullum deniq; inter eos locum futurum esse.* Et similia habet in sequenti epistola ad Clerum, populumque Constantinop. Refert præterea D. Thomas opusc. 1. contra errores Græcor. capite 32. §. *Habetur*, eundem Cyrillum in lib. Thesaurorum dicentem, *Sicut Christus accepit à Patre plenissimam potestatem, sic & Petro, & eius successoribus plenissimè commisit.* Item *nulli alij, quàm Petro, quòd suum est plenum, sed ipsi soli dedit.* Vbi particula *Soli* non excludit successores, sed alios Apostolos. nam paulo post dicit, dedisse Petro potestatem, & Ecclesiæ. Et inferius ait D. Thomas, *Ostenditur etiam, quod subesse Romano Pontifici, sit de necessitate salutis, dicit enim Cyrillus in libro Thesaurorum: Itaq; fratres, si Christum imitamur, vt ipsius oues vocē eius audiamus, manentes in Ecclesia Petri*, &c. Nec dubitandum est de his testimonijs, etiamsi nunc in Thesauro non inueniantur, tum propter D. Th. authoritatem; tum etiam, quia plures libros Thesauri periisse scimus.

Quæ est 18 inter epi. Cyrill. & habetur in Conc. Ephes. tom. c. 29. Epist. 11. inter ep. Cyrill. & dicto tom. 1. c. 16.

Epist. 10. & dict. to 1. c. 14.

6\. Denique ex Ecclesiasticis historijs à Græcis etiam conscriptis constat, antiquissimam Ecclesiæ praxim fuisse, vt in causis grauioribus ex tota Ecclesia etiam Orientali ad cathedram Petri fieret recursus, ad petendam, vel fidei declarationem, vel alicuius hæretis damnationem, vel Synodi congregationem, aut confirmationem, vel ad petendum iudicium per modum appellationis, aut iustæ defensionis, ex quibus manifeste constat potestatem supremam Romani Episcopi omnibus Græcis à principio Ecclesiæ agnitam, & creditam fuisse. Huius autem praxis præter testimonia adducta, optimum argumentum sumitur ex Historia Euseb. lib. 7. c. 24. vbi de Paulo Samosateno ait, *Vbi simul cum orthodoxa fide Episcopatum amisisset, & ex Episcopi domo eius Ecclesiæ propria exire nollet: Imperator Aurelianus de ea re rogatus sententiam, sanctissime quid esset agendum decreuit. Præcepit enim, vt domus Ecclesiæ illis tribueretur, quibus Christiani Italiæ, & vrbis Romæ Episcopi per literas tribuendam præscriberent.* Tanta enim erat fama publica Primatus Romani inter Christianos Græcos, vt etiam gentiles non lateret, & ideo Imperator licet infidelis eam sententiam protulit, sanctissimè vt ait Eusebius, approbans sententiam illam, & consequenter etiam Primatum, quia fidei conformis fuit, licet ab infideli lata fuerit.

Ex consuetudine grauiores causas ad Pontificem deferendi, idem Primatus colligitur.

7\. Eadem traditio sumitur ex Theodoreto lib. 2. hist. cap. 22. vbi de Conciliabulo Ariminensi ait, *Traductu vim habere non debet, præsertim cum formula illa composita sit, neque Episcopo Romano, cuius sententia præ cæteris omnibus expectanda erat, consentiente*, &c. & lib. 5. cap. 10. refert, Damasum post exortam sectam Apollinaris, illum, & discipulum eius Timotheum abdicasse, & per literas Orientalibus significasse, quas ibi refert, earumq; initium est. *Quod vestra charitas debitam sedi Apostolicæ reuerentiam tribuit filij honoratissimi, vobis quoque ipsis maximo sanè honori est. Nam licet in Sancta Ecclesia, in qua Sanctus Apostolus sedens non docuit, quo pacto illius gubernacula, quæ suscepimus tractanda sint, nobis primæ partes deferuntur, tamen confitemur nos illo dignitatis gradu longe inferiores esse.* Et infra significat idem Pontifex, Orientales catholicos ad ipsum recurrisse, dicens: *Quid est, cur abdicationem Timothei à me rursus requiratis, qui etiam hic iudicio sedis Apostolicæ, Petro quoque Episcopo Alexandrino præsente abdicatus est vna cum magistro Apolinario*, Quibus omnibus Theodoretus assentitur. Imò ipse etiam cum aliquando in fidei suspicionem venisset, ad Leonem Papam per epistolam confugit, dicens, *Ad Apostolicam vestram sedem currimus, vt Ecclesiarum vlceribus medicinam à vobis accipiamus: vobis enim per omnia primos esse conuenit, Multis enim, quibus superiores estis, ornatur vestra sedes. Alias enim vrbes ornat vel magnitudo, vel pulchritudo, &c. Vestra autem redundantem bonorum copiam dedit is, qui est omnium largitor, ea est enim omnium maxima, & præclarissima, & quæ præest orbi terrarum.* Et cætera, quæ latè prosequitur.

Hunc deniq; traditioni adstipulatur Socrates lib. 2. Histor. cap. 5. Vbi Concilium Antiochenum illegitimum fuisse significat, quia Iulij Pontificis Romani authoritatem non habuit, *Cùm canon* (ait) *Ecclesiasticus iubeat, non oportere absque sententia Episcopi Romani decreta Ecclesiæ sancire.* Et capite 1. referens Athanasium, & plures alios Orientales Episcopos ab Ecclesijs suis eiectos, Romam peruenisse, vt Iulium Episcopum Romanum de suo statu certiorem facerent, inquit. *Quoniam Ecclesia Romana priuilegium præter cæteras obtinebat*, & lib. 4. cap. 3. similia referens de Petro Alexandrino, de illo adiungit: *Cum literis Damasi Episcopi Romani munitus esset, populus illis confisus expellit Lucium, Petrum autem in locum illius introducit.* Et Sozomen. lib. 3. histor. c. 8. referens fugam Athanasij, & aliorum ad Iulium Roman. Episcopum addit, *Quorum criminationes cum Episcopus Romanus intellexisset, in communionem recepit. Et cum propter sedis dignitatem cura omnium ad ipsum spectaret, singulis suas Ecclesias restituit, scripsitque ad Episcopos Orientis, eosq; increpauit. &c. Deniq; mandatum, vt quidam illorum, omnium nomine ad diem constitutum accederent.* Et capite 9. alias literas eiusdem Iulij refert, in quibus præter alia illud continebatur, *Legem esse ad sacerdotij dignitatem spectantem, quæ pronuntiat, acta illa irrita esse, quæ præter sententiam Episcopi Romani constituuntur.* Additque (quod notandum est) cum suis literis apud rebelles Orientis Episcopos nihil proficeret, à Constante Imperatore quasi à sæculari brachio adiutorium postulasse, atque ita tandem Orientales Episcopos Romam venire coegisse, & lib. 6. cap. 22. orta controuersia de Spiritus S. dignitate, inquit. *Episcopus Romanus de ea certior factus, scripsit ad Episcopos Orientis literas, vt vna cum Episcopis, & sacerdotibus Occidentis Trinitatem consubstantialem esse, & gloria æqualem crederent. Quo facto singuli rebus ab Ecclesia Romana semel iudicatis acquieuerunt, sicque illa controuersia finem habere visa est.* Et hæc de Patribus Græcis sufficiunt. 8.

Ex Latinis multa in superioribus capitibus, & in primo lib. adducta sunt, quæ hic non sunt repetenda, sed breuiter intimanda, & aliqua ex parte locupletanda. Primò ergo Tertullian. lib. de Præscripr. ca. 36. *Habes Romam, vnde* (inquit) *authoritas præsto est.* Et lib. de Pudicit. capit. 1. Episcopum Romanum vocat *Pontificem maximum, & Episcopum Episcoporum*, vbi Pamelius plura eiusdem authoris loca designat, quæ omitto, quia hic author cum ab Ecclesia Romana defecerit, 9.

Patres Latini in eandē veritatem conspirant.

non

non rectè de Primatu illius sensit, quamuis non omnino illum ignorauerit. Magnus igitur, & fidelis huius veritatis assertor fuit Cyprian. qui in suis epistolis sæpissime ad vnitatem Ecclesiæ requirit vnum supremũ caput, illudq; esse dicit in Ecclesia Rom. vt videri potest epist. 40. 45. 52. & 55. & 76 cuius verba sæpe retulimus. Item Ambros. orat. de Satyro fratre, & 1. ad Timot. 3. & lib. 1 epistolar. in 7. ad Siricium Pap. cum alijs Episcopis, sic inquit: *Recognouimus literas sanctitatis tuæ boni pastoris excubias, qui fideliter commissam tibi ianuam serues, & pia solicitudine Christi ouile custodias, dignus, quem oues Domini audiant, & sequantur.* Epist. 4. ad Imperatores Gratianum, &c. agens de vitandis Arianis: *Quomodo* (inquit) *fieri potest, vt eum, quem societati eorum insertum vidimus, nõ etiam assertorem perfidiæ iudicemus. Quid etiam si defuisset? tamen totius orbis Romani caput Roman. Ecclesiam, atque illam sacrosanctam Apostolorum fidem ne turbari sineret, obsecranda foret clementia vestra, inde enim in omnes veneranda communionis iura dimanant*, &c. Et epist. 9. ad Theophylact. Alexandrinum, *Referendum arbitramur ad sanctum fratrem nostrum Romanæ sacerdotem Ecclesiæ, quoniam præsumimus ea te iudicaturum, quæ etiam illi displicere nequeant.* Et infrà *Vt nos quoq; accepta vestrorum seriæ statutorum, cùm id gestum esse cognouerimus, quod Ecclesia Romana haud dubiè comprobauerit, læti fructum huius examinis adipiscamur.* Quibus verbis ad Orientalem Episcopum scriptis, de consuetudine Romani Episcopi gubernandi etiam Orientales satis testatur Ambros.

10. Eiusdem vsus, & potestatis testis est Hieronymus epist. 11. ad Ageruchiam, dicens (vt supra retuli) se aliquando iuuisse Damasum in respondendo ad Orientis, & Occidentis synodales constitutiones. Et epistola 16. ad Principiam referens, quod suprà tactum est de Athanasio, & Petro Alexandrino, qui persecutionem Arianæ hæreseos declinantes, *quasi ad tutissimum communionis suæ portum Romam confugerant.* In epist. etiam 8. ad Demetriadem circa finem. Sedem Roman. *Cathedram Apostolicam* vocat, idem de Primatu eius sentiens, quod de Primatu Petri, de quo eius sententiam suprà retulimus. Idem copiosius in epist. 57. ad Damasum, cuius verba iam in superioribus adducta sunt, vbi etiam docet, habere illam sedem priuilegium Petri non errandi in fide. Quod etiam sentit Apolog. 2. seu lib. 3. Apolog. contra Ruffinum, vbi habet illa verba: *Attamen scito, Romanam fidem Apostolica voce laudatam huiusmodi præstigias non recipere, etiam si Angelus aliter annunciet, quàm semel prædicatum est*: Et infra: *Et tamen miror, quomodo probauerit Italia, quod Roma contempsit, Episcopi susceperint, quod Sedes Apostolica condemnauit*, tacitè negans, id fieri potuisse, aut se illud credere.

11. Ex Augustino etiam recurrente ad Romanum Pontificem tanquam ad Christi Vicarium, multa suprà diximus ex epist. 90. 92. & 95. eiusdem Augustini. Quibus concordat idem August. lib. 2. Retract. cap. 50. dicens, *Pelagianam hæresim ab Episcopis Ecclesiæ Romanæ Innocentio, & Zosimo cooperantibus Conciliorum Africanorum literis damnatam esse.* Et in epist. 157. in principio se subditum Romani Pontificis aperte profitetur, dum ait, *Me apud Cæsaream præsentem venerunt, quo nos iniuncta nobis à venerabili Papa Zosimo Apostolicæ Sedis Episcopo Ecclesiastica necessitas traxerat.* Et infrà, relatis verbis eiusdem Zosimi, ad probandam necessitatem baptismi in remissionem peccatorum, subiungit. *In his verbis Apostolicæ Sedis tam antiqua, atque fundata, certa, & clara est catholica fides, vt de illa nefas sit dubitare Christiano.* Et epistola 162. de Romana Ecclesia inquit, *In qua semper Apostolicæ cathedræ viguit Principatus*, & ibi etiam refert, in causa Donatistar. iudicium Apostolicæ sedis expectatum fuisse. Idemq; repetit lib. 1. contra epist. Parmen. cap. 5. & epist. 16. vbi ait, ad cognoscendam Ecclesiam Catholicam maximè spectandam esse successionem in sede Petri, sentiens, illam esse petram, super quam fundata est Ecclesia. Quod expressius declarauit in Psalmo contra partem Donati tom. 7. dicens, *Numerate sacerdotes, vel ab ipsa Petri sede, ipsa est Petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ.*

Præterea ex eodem fundamento dicit lib. 1. contra Iulianum cap. 4. *Puto tibi eam partem orbis sufficere debere, in qua primum Apostolorum suorum voluit Dominus gloriosissimo martyrio coronari. Cui Ecclesiæ præsidentem Beatum Innocentium si audire voluisses, iam tunc periculosam iuuentutem tuam Pelagianis laqueis exuisses. Quid enim potuit vir ille sanctus Africanis respondere Concilijs, nisi quod antiquitùs Apostolica sedes, & Romana cum cæteris tenet perseueranter Ecclesia.* Qui locus est valde notandus: nam in eo planè docet Augustinus, definitionem Pontificis facere certam fidem, etiam sine generali Concilio. Vnde in lib. 2. de Peccato origin. cap. 7. etiam de Cœlestino Pelagij socio refert, *non fuisse ausum, beati Papæ Innocentij literis obsistere*, imò se omnia, quæ sedes illa damnaret, damnaturum esse promisisse. Denique lib. 1. ad Bonifacium in principio inter alia dicit, *Non dedignaris, qui non alta sapis, quamuis altiùs præsideas, esse amicus humilium, & amorem rependere impensum.* Et infrà: *Cùm communis sit omnibus nobis, qui fungimur Episcopatus officio, quamuis ipse in eo præmineas celsiore fastigio speculæ Pastoralis, facio quod possum pro mei particula muneris.* &c. 12.

Concordat cum Augustino Prosper contra Collatorem cap. 10. vbi definitiones Innocentij, & Zosimi contra Pelagium infallibiles reputans, tanquam absurdum infert contra Collatorem. *Secundum tuam censuram errauit Papa Innocentius Petri sede dignissimus.* Et infrà. *Errauit sacrosancta Beati Petri sedes, quæ ad vniuersum orbem Papæ Zosimi ore loquutur.* Et cap. 41. iterum inquit: *Beatæ memoriæ Innocentius nefandi erroris capita Apostolico mucrone percussit.* Et infrà: *Africanorum Conciliorum decretis beatæ recordationis Papa Zosimus sententiæ suæ robur annexuit, & ad impiorum detruncationem gladio Petri dexteras omnium armauit Antistitum.* Vbi addit etiam Bonifacium, de quo ait, *Contra inimicos gratiæ Dei non solùm Apostolicis, sed etiam Regijs vtebatur edictis.* Et de Cœlestino adiungit, *prædecessorum suorum statuta, & decreta synodalia inuiolabiliter seruanda censebat.* Et de eodem subdit, *Nec segniore cura ab hoc eodem morbo Britannias liberauit*, &c. Et infra dicit, eadem cura Scotiam fecisse Christianam. Et in lib. de Ingratis c. 2 sic ait, 13.

Sedes Romæ Petri, quæ pastoralis honoris Cap. 16. aliàs 6.
Facta caput mundi, quicquid non possidet armis,
Religione tenet. Et similiter lib. 2. de Vocat. gentium imitatus Leonem, ait: *Roma per Apostolici sacerdotij principatum amplior facta est arce religionis, quàm solio potestatis.* Quomodo etiam dixit Fulgentius lib. de Incarnat. & gratia cap. 11. *Romanam Ecclesiam Petri, & Pauli verbis tanquam splendentibus radijs illustratam, eorumque decoratam corporibus, mundi cacumen esse.* Ex Optato etiam Mileuitano contra Parmenian. multa relata sunt: specialiter verò lib. 2. *Negare* (inquit) *non potes, scire te in vrbe Roma Petro primò Episcopalem cathedram esse collatam, in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus, in qua vna cathedra vnitas ab omnibus seruaretur, vt iam schismaticus, & peccator esset, qui contra singularem cathedram alteram collocaret.*

Similiter Isidor. In epistol. ad Eugenium Toletan. Episcopum, cùm potestatem Petro datam modo à nobis supra tradito explicasset, subiungit, *Cuius dignitas potestatis, etsi ad omnes Ecclesiarum Episcopos est transfusa, specialiùs tamen Romano Antistiti, singulari quodam priuilegio, velut capiti, cæteris membris celsior permanet in æternum.* Et in Præfatione ad canonum collectionem, 14.

quæ

quæ habetur primo tomo Conciliorum, ait, cum Concilijs collegisse decreta, & epistolas synodicas Pontificum, *Quia in eis pro culmine sedis Apostolicæ non impar Conciliorum extat authoritas.* Et in fine: *Synodorum* (inquit) *congregandarum authoritas Apostolicæ Sedi priuata commissa est potestate, nec vllam Synodum ratam esse legimus, quæ eius authoritate non fuerit congregata, vel fulta hæc canonica testatur authoritas, hæc historia Ecclesiastica roborat, hæc sancti Patres confirmant.* Hoc enim confirmat Beda in Homil. D. Benedicti Angli tom. 7. de quo ait: *Ad beatorum Apostolorum limina peregrinaturus aduolauit, vt quia rudis adhuc in gente Anglorum fides, & Ecclesiarum institutio florebat, ibi potiùs perfectam viuendi formam sumeret, vbi per summos Christi Apostolos totius Ecclesiæ caput eminet eximium.* Et lib. 2 Histor. Anglor. cap. 1. de Gregor. ait, *Cùm primum in toto orbe gereret Pontificatum, & conuersis iam dudum ad fidem veritatis esset Prælatus Ecclesiis, nostram gentem eatenus idolis mancipatam Christi fecit Ecclesiam,* &c. Et lib. 3. cap. 25. refert Regem Angliæ & alios illo iam tempore credidisse, claues Petro datas in Ecclesia Romana permanere. Et in libro 4. capite primo, & sæpè in illa historia ostendit, quanta fuerit semper Romani Pontificis circa Anglos prouidentia, & eorundem ad eundem Pontificem obedientia.

15. Denique omnes etiam posteriores Patres eandem veritatem constantissimè docuerunt, ex quibus duos tantùm numerabimus, Anselmum, & Bernardum, qui grauissimè de Pontificia dignitate loquuti sunt. Anselmus enim lib. de Incarnatio. Verbi, sic incipit: *Domino, & Patri vniuersæ Ecclesiæ in terra peregrinantis Summo Pontifici Vrbano Frater Anselmus.* Et infrà: *Quoniam diuina prouidentia vestram elegit sanctitatem, cui vitam, & fidem Christianam custodiendam, & Ecclesiam suam regendam committeret, ad nullum alium rectiùs refertur, si quid contra Catholicam fidem oritur in Ecclesia, vt eius authoritate corrigatur, nec vlli alij tutiùs, si quod contra errorem respondetur, ostenditur, vt eius prudentia examinetur.* Et in Præfatione ad Epistolam ad Romanos dicit, illam epistolam primo loco poni, quamuis prima omnium scripta non fuerit, quia & in illo tempore Roma caput totius Orbis extitit, & vsque hodie Romana Ecclesia omnium Ecclesiarum obtinet Principatum.

16. Diuus autem Bernardus multò copiosiùs hoc ipsum docet epist. 125 ad Gaufridum, vbi inter alia dicit, *Alemania, Francia, Angliæ, Scotiæ, Hispaniarum, & Hierosolymorum Reges cum vniuerso clero, & populis fauent, & adhærent Domino Innocentio, tanquam filij Patri tanquam, capiti membra solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis.* Item epist. 131. ferè de eodem argumento ad Mediolanenses, & epist. 183. ad Conradum Regem Romanorum, *Legi* (inquit) *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Quam sententiam cupio vos, & omnimodo nomen custodire in exhibenda reuerentia summa, & Apostolicæ Sedi, & Beati Petri Vicario, sicut ipsam vobis vultis ab vniuerso seruari imperio.* Et de sublimitate illius Sedis egregiè loquitur epistola 137. ad Eugenium, & latiùs libro tertio de Considerat. ad eundem, capite octauo. ex quo plura verba in superioribus relata sunt, & ideò illa prætermittimus. Addi etiam hic possent temporalium Regum, & Imperatorum testimonia, & exempla, sed ex illis aliqua in superioribus tacta sunt, & plura in sequentibus afferemus, spiritualem potestatem temporali comparando. Nunc sufficiant notanda verba Constantini Imperatoris incipit. *In memoriam,* dist. 19. vbi sic inquit, *Honoremus Sanctam Romanam, & Apostolicam sedem, vt quæ nobis sacerdotalis mater est dignitatis, esse debeat Ecclesiasticæ magistra rationis. Quare seruanda est cum mansuetudine humilitas, vt licet vix ferendum ab illa sancta Sede imponatur iugum, tamen feramus, & pia deuotione toleremus.* Præter authoritatem autem non est hic specialis ratio postulanda. Sufficiunt enim adductæ de perfecto regimine Ecclesiæ, & de necessitate vnius capitis in vno corpore ad vnitatem eius, & fidei conseruandam. Nam quòd hoc caput in tali Sede sit constitutum, licet plures habeat morales congruentias, quæ & à Patribus insinuantur, & facilè cogitari possunt, propria ratio est voluntas Christi, & Petri, quæ ex adductis testimonijs nobis satis innotuit.

CAPVT XVIII.

Duabus obiectionibus contra Primatum Pontificis ex Scriptura, & Concilijs desumptis, satisfit.

Contra Pontificis Romani dignitatem, & Primatum multa sparsim in suo libello obijcit Rex Angliæ præter ea, quæ contra Primatum Petri supra retulimus, ex quibus multa comparationem inter Pontificem, & Reges temporales attingunt, quæ meliùs post dictam comparationem factam in sequentibus examinabimus. Vbi etiam de potestate Pontificis supra Reges in temporalibus dicendum est. Nunc solùm his, quæ contra supremam spiritualem Pontificis potestatem absolutè obijci videntur, respondebimus. Hæc autem tam in Præfatione, quàm in Apolog Regis ad tria capita reduci videntur, his exceptis, quæ ex factis Regum, vel Imperatorum desumuntur: de quibus, vt dixi, postea videbimus. 1.

Primum caput est, quia hoc dogma nullum vel debile fundamentum habet in verbo Dei, vt dicitur in Apolog. pag 18 & in Præfat. pag. 22. 28. 60. & alijs quàm plurimis locis. Possumusq; in huius obiectionis confirmationem ponderare, quod Paulus ad Ephes. 4. ministeria Ecclesiastica, & ordinem Ecclesiæ describens, nullam de Vicario Christi mentionem facit, cùm tamē ille aptissimus locus videretur ad illum proponendum, si ad hierarchiam Ecclesiæ pertineret. Vnde valde miratur Rex dicta pag. 60. & ignorare se dicit, *Quibus artibus Pontifices Romani facti sint Vicarij Christi, imò verò Dij in terra, triplici corona insigniti, cœli nimirum, terræque ac inferorum Reges, totius orbis iudices, & ipsi à nemine iudicandi, fidei capita,* &c. quæ prosequitur concludens, *Quibus, inquam artibus ad tantum fastigium ascenderint, equidem nescio.* 2. *Prima obiectio.* *Confirmatio.*

Verumtamen vel hoc ipso intelligere Rex posset: si sapere vellet, hoc non esse humana arte factum, sed in virtute illius verbi. *Super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam,* vt sanctè, & catholicè antiqui Patres intellexerunt. Qua enim arte Syluester Papa Constantinum Imperatorem ita sibi subiecit, vt Christi Vicarium, & Petri successorem, & maiori honore se ipso dignum confiteri non erubuerit: eadem reliqui Sancti Pontifices eandem dignitatem, & potestatem conseruarunt, & contra portas inferi defenderunt. Artes enim illæ non fuerunt aliæ præter verbum Dei, magna virtute spiritus liberè prædicatum, & interdum diuinis virtutibus, & illustrationibus pro temporum, iuxta diuinæ prouidentiæ dispositionem, opportunitate confirmatum. Errat ergo Rex, & verbo Dei contradicit, dum ait, Primatum Papæ debile in verbo Dei habere fundamentum. Nam & in verbo Dei scripto Petri Primatus perpetuus, & per successionem semper duraturus sufficienter continetur: & per verbum eiusdem Christi nō scriptum, sensus verbi scripti cum certitudine 3. *Solutio.*

titudine traditus est. Et prætereà successionem illam Petri in Romana sede permansisse euidenter est declaratum. Nec possunt Rex, vel doctores eius Protestantes vim huius verbi effugere, nisi & negando veritatem verbi non scripti, & verbum scriptum sua certa scientia, & priuato spiritu interpretando. Vtrunque autem esse à catholica veritate alienum; imò hæresum omnium, & schismatum fundamentum, in primo lib. satis demonstratum est.

4. *Diluitur confirmatio.* Ad confirmationem à nobis additam ex loco Ephes. 4. respondere possumus ex doctrina Augustini lib. de Fide, & operib. cap. 9. vbi tractans locum Act. 8. de Eunucho, quem baptizauit Philippus, licet nihil plus dixerit, quàm *credo, filium Dei esse Iesum Christum*, vnde aliqui argumentabantur, non esse necessarium aliquid aliud docere catechumenos, vt baptizentur: ipse verò respondet: *Scriptura tacuit, atque intelligenda admisit cætera, quæ cum illo spadone baptizando Philippus egit.* Sic ergo nos dicimus, licet Paulus tacuerit illo loco de vno Christi Vicario totius Ecclesiæ pastore, illud intelligendum reliquisse in cæteris, quæ describit.

5. *Instantia.* Potest autem hæc responsio in nos retorqueri: superiùs enim hoc loco vsi sumus ad probandum Reges non habere in Ecclesia spiritualem potestatem, quia Paulus nullam, vel in illo loco, vel in alijs similibus illorum mentionem fecit: quæ illatio eodem

Responsio. prorsus modo eludi potest. Respondeo ex verbis eiusdem Augustini loco citato. *Atq; in eo, quod ait* (scilicet Lucas) *baptizauit eum Philippus, intelligi voluit impleta omnia, quæ licèt taceantur in Scripturis gratia breuitatis, tamen serie traditionis scimus implenda: pari modo etiam in eo, quod scriptum est, euangelizasse Philippum spadoni Dominum, nullo modo dubitandum est, & illa in catechismo dicta esse quæ ad vitam, moresque pertinent eius, qui credit in Dominum Iesum Christum.* Ita ergo in præsenti dicimus, Paulum sub illa descriptione Ecclesiæ comprehendisse omnia, quæ vel ex traditione, vel ex alijs Scripturæ locis, ad Ecclesiæ ordinem, & hierarchiam pertinere perspicuum est: Est autem satis nobis traditum, & in Scriptura, & extra illam, Ecclesiam catholicam esse vnum ouile sub vno Pastore visibili, vicem Christi gerente; hunc ergo pastorem sub generali nomine pastorum Paulus explicuit, quia non assumpsit ibi pronunciam in particulari explicandi gradus omnes, & ministeria Ecclesiastici ordinis. Cuius etiam argumentum est, quia tractans idem argumentum, 1. Corinth. 12. omisit Euangelistas, quos sub Prophetis comprehendit, & ibi ponit virtutes, & alia, quæ in loco ad Ephes. omisit, & in neutro loco ponit presbyteros, & diaconos, quamuis ad Ecclesiasticam hierar-

Scripturæ primatus ... Regum ... igitur. chiam pertinere, ex alijs Scripturæ locis manifestum sit. At verò de Regibus nulla Scriptura, vel traditio docet, in Ecclesiastica hierarchia habere peculiarem locum, aut munus Ecclesiastici regiminis, aut ministerij, ideoque dum illis locis præcipuis tacentur, prorsus excluduntur: præsertim quia nec sub specifica, nec sub generali verborum forma comprehensi sunt.

6. *...unda ...tio.* Secundam obiectionem paucis his verbis indicat Rex in Præfat. pag. 60. *Ita interim generalibus Concilijs suberant* (vtiq; Romani Episcopi) *vt & nuper Constantiense Concilium tribus Pontificibus abdicatis, quartum inau-*

...firma- *gurauerit.* Quæ obiectio confirmari potest, quia in alijs casibus deponuntur Pontifices, vel aliter iudicantur ab Ecclesia, mediantibus Concilijs. Ita enim fieri posse, dictum Concilium Constantiense definiuit, & Basiliense confirmauit, & vtrunq; id exequi tentauit. Et olim Marcellin. Papa depositus fuit à Concilio Sinuessano, & in casu hæresis deponi posse traditur in c. *Si Papa*, distin. 40. & communiter ab omnibus catholicis receptum est.

Respondeo in primis, obiectionem hanc ad quæstionem potiùs de comparatione Papæ, & Concilij generalis, quam ad quæstionem de primatu pontificis pertinere. Patres enim, qui Concilijs Constantiensi, & Basiliensi interfuerunt, & Gersonius, alijque Doctores, qui generale Concilium supra Pontificem esse opinati sunt; nihilominus certa fide credebant, Episcopum Romanum esse supremum, & vniuersalem Ecclesiæ pastorem, supra omnes Episcopos, & Patriarchas, habentem in illos spiritualem iurisdictionem, & in omnes fideles cuiuscunque conditionis existant, etiamsi Reges, vel Imperatores sint, & contra hoc obiectio facta non procedit, vt per se constat, idque instituto nostro sufficiebat, quidquid de altera quæstione comparata sentiatur. Quia tamen omninò verum esse credimus, in Concilio generali nullam esse iurisdictionem immediatè à Christo collatam, ideoque dum legitimus, & indubitatus Pontifex viuit, ab illo pendere Concilij generalis iurisdictionem, ac proinde illi subesse (quod alibi tractandum est) ideò breuiter dictis obiectionibus satisfaciendum est. 7.

Ad obiectionem ergo principalem respondemus, tempore Concilij Constantiensis tres fuisse in Ecclesia prætensos Pontifices. Gregor. 12. Benedictum 13. & Ioan. 23. nominatos. Cum autem certum sit, & supra probatum, non posse simul esse in Ecclesia plures veros Pontifices, fit consequens, vt non omnes illi fuerint Pontifices. Vnde etiam fieri potuit, vt nullus eorum esset certus Pontifex, atque adeò nec Pontifex, quia nondum erat aliquis eorum sufficienti consensu Ecclesiæ receptus, nec credebatur legitimè electus. In tali autem casu ius habet Concilium generale, quamuis acephalum, ad inquirendum de vero, & legitimo Pontifice, & si nullum ex prætensoribus legitimum, ac certum Pontificem esse inuenerit, omnes deponere, vel potiùs nullum eorum verum pontificem esse declarare, ac subinde de vero pontifice Ecclesiæ prouidere. Et hoc ad summum fecit Constantiense Concilium deponendo dictos tres Pontifices, & Martinum 5. eligendo. Ex hoc autem facto nihil contra pontificis dignitatem, aut potestatem colligi potest, quia cùm pontifices dubij non sint veri pontifices, potestas Concilij supra illos, nihil derogat veris pontificibus, nam electo postea vero pontifice pertale Concilium, in illo erit plena pontificia potestas, ipso Concilio superior, quia non ab illo habet potestatem, sed à CHRISTO. Quia verò dicere quis potest, Ioannem 23. fuisse pontificem satis certum, quidquid de hoc sit, addere possumus, ipsum tandem voluntariè renunciasse papatui, vt ex historijs constat, & similiter cessit Gregor. 12. Benedictus autem 13. alias Petrus de Luna, licet nunquam cedere voluerit, mortuus tamen est paulò post Martini electionem, & Clemens quidam, qui in locum eius fuerat suffectus, paulò post renuntiauit, & Martinus V. tanquam vnicus, & verus pontifex ab vniuersa Ecclesia cognitus, & receptus est. 8. *Solutio obiectionis.*

Quod si quis instet, Basiliense Concilium subsequens depositionis sententias contra Eugenium 4. vnicum, & indubitatum pontificem tulisse, & Amadium Felicem appellatum, loco illius creauisse. Respondetur, in hoc errasse Concilium illud, quod mirandum non est, quia iam tunc non legitimè, nec sub obedientia Apostolicæ sedis procedebat. Vnde etiam errauit in approbanda assertione, quòd Concilium generale sit supra Papam, in Concilio Constantiensi traditam. Vnde consequenter existimauit, Concilium semel 9. *Refellitur instantia quadam.*

semel legitimè congregatum sine suo consensu non posse dissolui à Pontifice; imò posse, ipsum Pontificem ad assistendum Concilio, cogere. Quod tamen fundamentum omnino falsum est, & in eo Constantiense Concilium errare potuit, quia nec à vero, ac certo Pontifice conuocatum fuerat, nec illius præsentiam per se, vel legatos habebat. Vnde solùm ad tollendum schisma legitimè coactum fuerat, non ad dogmata fidei definienda. Excessit ergo terminos potestatis suæ, & ideò errare potuit; & consequenter etiam in hoc errauit Basiliense illud sequens, quia, vt dixi, iam tunc non legitimè procedebat. Atque ita prædicta assertio postea à Pontificibus, & Concilio Lateranensi sub Leone X. reprobata est. Et Eugenius 4. tam assertionem, quam sententiam Basiliensis Concilij pro nihilo habuit, vt in eodem Concilio refertur sess. 38 Et cum Eugenio sensit vniuersa Ecclesia, quæ non obstante illa sententia tam Eugenium, quàm successorem eius Nicolaum V. pro veris Pontificibus habuit, Antipapa Felice repudiato, qui posteà Nicolao cessit, & ita semper Pontificia dignitas integra mansit.

10\. *Responsio ad confirmationem. In Apolog. pag. 105.* Antiquum verò exemplum de Marcellini depositione à Rege non obijcitur, qui acta illius Concilij non admittit, & contradictions arguit, quia in eis sæpè dicitur, *Pontificem à nemine iudicari*, & nihilominus Marcellinus inde iudicatus exiuit; nam sententia anathematis in eum lata est, cui omnes Episcopi subscripserunt, neq; enim poterat Marcellinus se ipsum excommunicare. Neque desunt etiam ex Scriptoribus Catholicis, qui de illa historia Marcellini dubitent, vt videre licet in Baronio tom. 2. anno 302. num. 95. & sequentib. & an. 303. nu. 89 & sequentib. Verumtamen ipsemet admonet, non oportere antiquam historiam communiter in Ecclesia receptam in dubium reuocare, Præsertim cum Nicolaus Papa in epist. ad Michaelem Imperatorem, illam vt veram referat, & illa vtatur ad Apostolicæ sedis authoritatem confirmandam.

11\. Est igitur aduertendum, peccatum Marcellini cuiusdam infidelitatis fuisse, & ideo ad Concilium pertinuisse de illo inquirere, tum propter publicum scandalum in materia fidei, tum propter Ecclesiæ securitatem. *Ex dicto etiam Concilio Sinuessano primatus Pontificis cõfirmatur.* Quia tamen culpa factum fuerat contra confessionem fidei, & non hæresis, ideò Episcopi congregati sæpe dixerunt, *Tuo de ore iudica, nam prima Sedes à nemine iudicatur.* Ex quibus verbis authoritas suprema Pontificis confirmatur. Ipse autem Marcellinus videtur in se ipsum sententiam protulisse, dicens *Peccaui coram vobis, & non possum in ordine esse sacerdotum.* *Marcellinus non fuit à Concilio depositus.* Per quæ verba visum est aliquibus renuntiasse Pontificatui, eamque renunciationem Episcopos acceptasse, & propterea de illis dici, *Subscripserunt in eius damnationẽ, & damnauerunt eum*, non vt iurisdictionis, quam in ipsum, dum fuit Pontifex, haberent, sed voluntariè consentiendo illi, & renuntiationem acceptando. Atque ita nemo eum, dum esset Pontifex, iudicauit, sed, vt statim subiungitur, *ore suo damnatus est.* Postquàm autem desijt esse Pontifex, potuit etiam ex Concilio censuris ligari, vt per se constat. Vel fortasse Papatui non cessit, vt est probabilius, quia hoc ibi expressè non dicitur; nec verba citata renunciationem præseferunt, sed pœnitentiam, nec Damasus, nec Platina, vel Romanum Breuiarium id referunt, sed potiùs fuisse Pontificem, etiam eo tempore, quo martyrium passus est, significant, & clare testatur Baronius an. Christi 304. Hoc autem supposito dicendum consequenter est, ipsum non fuisse propriè in Ecclesiastico foro damnatum seu punitum, vel censura ligatum, sed voluntariè ad aliorum exemplum, & in sui peccati vindictam se ipsum separasse, & ab officio quasi suspendisse, seu abstinuisse. Quod iudicium Concilium illud probauit, & quasi declaratoriam sententiam criminis tulit, ipsomet Marcellino annuente, & in hoc sensu dicitur, Concilium illud damnasse Marcellinum. Et ita nulla est in dictis illius Concilij contradictio.

Ad vltimam partem illius obiectionis de Papa hæretico, respondemus inprimis, non esse certum: an Papa etiam vt persona priuata, possit in hæresim pertinaciter labi. 12. *Occurritur exemplo de Papa hæretico.* Vnde si vera est sententia quæ negat, Papam esse posse hæreticum, cessat obiectio. Quia verò contrarium videntur canones, & Concilia supponere, vt patet ex cap. *Si Papa*, distin. 40. & ex Concilio Romano sub Adriano, & ex octaua Synodo, admisso illo casu concedendum est, Papam tunc posse iudicari, & dignitate priuari. Quomodo autem id fiat sine præiudicio dignitatis, variè à Doctoribus explicatur; non est autem in præsenti necessarium singulas sententias referre, & examinare. Dico ergo breuiter, *Papa hæreticus à Deo ipso deponitur, non ab hominibus.* Papam hæreticum non ab hominibus, sed ab ipso Deo deponi, quamuis non sine ministerio Ecclesiæ, seu Concilij ferentis in ipsum sententiam declaratoriam criminis. Sicut enim Papa ab hominibus eligitur, & nihilominus non ab hominibus, sed ab ipso Christo immediatè dignitatem recipit; ita etiam licet per sententiam hominum declaretur hæreticus, nihilominus non iure humano, sed diuino statim manet dignitate priuatus. An verò ad talem priuationẽ, seu dispositionẽ necessaria sit talis sententia, vel ipsummet peccatũ hæresis sufficiat, saltem externum, & facto ipso notorium, à Doctoribus controuertitur. *An necessaria sit sententia criminis declaratoria priuationis.* Mihi autem rationi, & recto regimini magis consentaneum videtur, necessarium esse sententiam criminis declaratoriam, datam à Concilio authoritatem habente, vt omnia ordinatè fiant, & schismatum pericula tollantur.

CAPVT XIX.

Explicantur quædam loca Gregorij quæ Rex obijcit, & veri tituli Romani Episcopi defenduntur.

Tertia obiectio principalis sumitur ex Gregorio in varijs epistolis, in quibus reprehendit Ioan. 1. *Recensentur testimonia Gregorij.* Constantinopolitanum, eo quod vniuersalem Episcopum seu Patriarcham se ipsum appellaret, & nominari vellet, & ad illum magis confundendum, adiungit, *Nullus vnquam prædecessorum meorum hoc tam prophano vocabulo vti consensit*, lib. 4. indict. 3. cap. 8. aliàs epist. 93. ad Anastas. Antiochenum, vbi etiam ait. *Sicut enim veneranda vestra sanctitas nouit, mihi per sanctam Chalcedonensem Synodum Pontifici sedis Apostolicæ, cui Deo disponente, deseruio, hoc vniuersitatis nomen oblatum est, sed nullus, &c* Et similia habet epist. 32. ad Mauricium 33. & 34. ad Constantiam, & 38. ad eundem Ioan. & 36. ad Anianum, & lib. 7. epist. 69. ad Eusebium Thessalonicens. Et addit lib. 6. epist. 30. ad Mauricium aliàs ca. 194. *Ego fidenter dico, quia quisquis se vniuersalem sacerdotem vocat, vel vocari desiderat, in elatione sua Antichristum præcurrit, quia superbiendo se cæteris præponit.* Aliam etiam rationem reddit Gregorius, quia si vnus Patriarcha vniuersalis dicitur, *Patriarcharum nomen cæteris derogatur.* *Itidem ait, nullus Romanorum Pontificum hoc singularitatis vocabulum assumpsit, nec vti consensit, ne dum priuatum aliquid daretur vni, honore debito sacerdotes priuarentur vniuersi.* Quæ ratio æquè in Summo Pontifice procedit. Vnde idem Gregorius libro 7. indict. 1. epistola 30. ad Eulogium Alexandrinum, qui ad ipsum scribens, eum vniuersalem Papam vocauerat, ait, *Quod peto dulcissima mihi sanctitas vestra vltra non faciat, quia vobis subtrahitur, quod alteri plus, quam ratio exigit, præbetur.* Et infrà. *Si enim vniuersalem me Papam vestra sanctitas dicit, negat se hoc esse, quod me fatetur vniuersum.* Vbi significat, te-

cat, repugnare, vnum esse vniuersalem Episcopum & aliosesse veros Episcopos. Et hanc sententiam tradidit ante Gregorium Pelagius 2. contra eundem Ioannem in epist. 1 ad illegitimum Concilium Constantinopolitanum. Et ante hos Pontifices legitur in Concilio Carthaginensi 3 cap. 26. & in Concilio Africano tempore Bonifacij, canon qui sic habet. *Primæ sedis Episcopus non appelletur Princeps sacerdotum, vel summus sacerdos, aut aliquid huiusmodi, sed tantum primæ sedis Episcopus.*

2. Hoc argumentum valde vrget Rex Angliæ in Apologia pagin. 106. & 107. & ex allegatis testimonijs, Gregorij multa ex his, quæ pro primatu Romani Pontificis adduximus, vel certe omnia eneruari putat. Maximeque redarguit Bellarminum, eo quod in fauorem primatus Romani Pontificis alio testimonio Gregorij vsus fuerit, in quo Apostolicam sedem, *Caput fidei*, vocat lib. 11. epistola 42. Nam *qui nomen* (inquit) *vniuersalis Episcopi repudiabat, hic caput fidei se se vocari æquo animo laturus erat?* Et ideo ipse exponit de capite, seu gubernatore in genere, siue ille sit Papa, siue Rex intra ditiones, & fines suos. Et quia videbat expositionem hanc esse violentam, vt re vera est, veniam petit, vt si illa reijciatur, dicere possit, *Gregorium, vel minus cautè loquutum esse, vel per excessum.* Cum eadem tamen Regis venia, ipse simul vtrumque committit, quia sine vlla ratione, vel fundamento non solum verbis Gregorij, sed omnium etiam antiquorum Patrum liberam illam censuram adhibet. Imò addere possumus, etiam in verba Christi redundare, non est enim minus esse fundamentum Ecclesiæ, quam esse caput fidei, Christus autem de Petro, id est de Petri sede, vt suprà probaui, dixit, esse fundamentum Ecclesiæ; excessit ergo, vel incautè loquutus est Christus, si excessit, vel incautè loquutus est Gregorius, Apostolicam sedem caput fidei appellando.

3. Non enim de sua persona tantum, sed de sede sua loquebatur Gregorius. Sic enim ait, *Illud autem admonemus, vt Apostolicæ sedis reuerentia nullius præsumptione turbetur tunc enim status membrorum integer manet, si caput fidei nulla pulsetur iniuria, & canonum maneat incolumis atq; intemerata semper authoritas.* Ex hac enim verborum serie constat, eandem Apostolicam sedem, cui reuerentiam exhiberi monuerat, postea vocare *caput fidei, quòd à membris nulla est pulsandum iniuria, vt eorum status integer perseueret.* Quod ego maximè de fidei statu intelligo, quia qui contra reuerentiam Apostolicæ sedi debitam omnia perturbant, in vera, & integra fide perseuerare non possunt. Et ideo fortasse modum loquendi mutauit, & quam prius vocauerat, *Apostolicam Sedem*, postea vocat, *caput fidei*, vt indicaret magnum periculum imminere, contemnendo obedientiam, & reuerentiam debitam Apostolicæ sedi, nam facile transit vsque ad periculum amittendi fidem. Et confirmatur: quia non excessit certè, neque incautè loquutus est Christus cum dixit Petro: *Et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos:* hoc autem munus cum illo priuilegio: *Ego rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua*, non tantum personæ, sed etiam sedi Petri collatum est, vt lib. 1. ostendimus; ergo nullus est excessus, neque incauta loquutio, si Pontifex, qui tanquam viua regula fidei ad confirmandos fratres positus est, caput fidei appelletur. Vnde Patres Concilij Chalcedonensis in Epist. ad Leonem Pap. *firmitatem fidei* illum appellant dicentes, *Firmitas tua filijs, quod decet, adimpleat.*

4. Eo vel maximè, quod rectè potest intelligi, vocari caput fidei, quia est caput omnium fidelium, posito abstracto pro concreto, ad denotandum, non esse veram fidem, nisi in membris huius capitis, vel fidem ipsam esse, quæ membra cum capite coniungit. Vnde fit, vt tam caput, quam membra fidei appellentur, quia per fidem in vnum corpus coalescunt, quod est Ecclesia. Atque ita nihil aliud est esse caput fidei, quam esse caput Ecclesiæ, in quo capite in suo genere fides Ecclesiæ nititur. Quapropter ridiculum est, verba illa ad Reges temporales accommodare, aut tantum de gubernatore politico, & solum ordinis externi causa leges ferente, caput illud interpretari, cum Gregorius apertè loquatur de capite totius Ecclesiæ, & in spiritualibus: nam propter hanc etiam causam caput fidei vocat. Et quamuis verum sit, in principio epistolæ Gregorium tractasse de concedendo Panormitano Episcopo vsu pallij, qui vsus ad quandam Ecclesiasticam cæremoniam pertinet, inde sumpta occasione illum postea monet, vt disciplinam Ecclesiasticam circa reuerentiam Apostolicæ sedis, & circa incolumem, & intemeratam canonum authoritatem, & morum integritatem obseruet, & obseruari faciat, quæ omnia ad Ecclesiasticum, spirituale regimen pertinent; igitur de capite huius regiminis loquebatur Gregorius, cum sedem Apostolicam caput fidei appellauit.

Retorquendo ergo Regis argumentum ex hoc loco legitimus aliorum sensus erui facilè potest. Nam si Gregorius sedem suam caput fidei vocauit, quia firmitas fidei, & cura, ac solicitudo conseruandi, ac propagandi illam, & consequenter etiam honestos mores, qui ex illa pendent, illa sedi commissa est, quando nomen vniuersalis Episcopi recusauit, non supremam pastoralem curam suæ sedis negare, sed verbi inuidiam, & elationis, vel ambitionis speciem cauere voluit. Neque solum ex citato loco, sed ex alijs etiam innumeris, imò ex eisdem, vbi de nomine vniuersalis tractat, manifeste colligitur Gregorium in se, & in sede sua curam supremi, & vniuersalis Pastoris agnouisse. Nam in eadem epist. 32. ad Mauricium, dixit: *Cunctis Euangelium scientibus liquet, quod voce dominica sancto & omnium Apostolorum Petro Principi Apostolo totius Ecclesiæ cura commissa est.* Et infrà *Cura ei totius Ecclesiæ, & Principatus committitur, tamen vniuersalis Apostolus non vocatur.* Ecce vbi & Principatum agnoscit, & nomen abnuit. Et in ep. 36. & 38. simul nomen illud contemnit, & vniuersali potestate vtitur, dissoluendo, & reprobando illegitimum Concilium sine authoritate suæ sedis congregatum, & comminando censuras Ioanni, nisi resipisceret. Imò in lib. 7. ep. 64. eundem Ioannem propter idem nomen reprehendit, licet ipse non negaret, sed Apostolicæ sedi subijci, vt idem Gregorius refert, qui etiam addit, se nescire Episcopum, qui eidem sedi subiectus non sit; ergo recusando vocabulum vniuersalis, non intendit suæ sedi vniuersalem iurisdictionem negare. Vnde etiam epi. 69. tractaturus eandem causam, sic inquit, *Suscepti regiminis cura constringimur officij nostri solicitudinem vigilanter extendere, &c.* Et infrà eandem curam ostendit, dicens, *Acta in Concilio sine sedis Apostolicæ authoritate, atque consensu nullas vires habere*, & in fine profert generalem censuram contra violantes sua præcepta: vt omittam alia loca suprà citata, in quibus Gregorius Primatum Romanæ Ecclesiæ, & commendat, & exercet.

5. Legitima testimoniorum Greg. explicatio traditur, & argumentum Regis in eum retorquetur.

Cur ergo Gregorius nomen vniuersalis Episcopi tanquam prophanum vetuit, & repudiauit? Respondetur cum Cardinali Bellarmino lib. 2. de Clericis, cap. vlt. in fine, duobus modis posse nomen vniuersalis Episcopi vsurpari. Primo ad significandum vnum Episcopum, qui sit proprius, & proximus pastor totius Ecclesiæ vniuersalis, & omnium Eccle- 6.

Nominis vniuersalis Episcopi duplex acceptio.

fiatum, ac diœcesum particularium, eo vtique modo, quo v.g. Conimbricensis, est vnicus Episcopus totius diœcesis suæ, in qua potest habere Vicarium vnum, vel plures, non tamen alium Episcopum. Hoc igitur modo fingere vniuersalem Episcopum totius Ecclesiæ, contra ius diuinum est, & ideo vox illa vniuersalis Episcopi, in hac significatione vsurpata, prophana est, & sacrilega. Alio modo potest dici vniuersalis Episcopus; qui per modum causæ vniuersalis iurisdictionem habet in totam Ecclesiam, non excludit autem particulares Episcopos, qui & veri Episcopi sint, & quasi causæ proximæ habentes ordinariam iurisdictionem sub Pontifice Summo. Et in hac significatione sumpta vox illa in se quidem non est prophana, quia rem veram, & maximè sacram, & Ecclesiæ necessariam significat, tamen vt vsurpata à Patriarcha Constantinopolitano prophana erat, & plena superbiæ, & præsumptionis, quia per eam sibi tribuebat quod non habebat. Et ob contrariam rationem attributa in eo sensu Pontifici Romano non est prophana, sed veritatem significat, & ideo in Concilio Chalcedonensi Leoni Pap. attributa est, vt Greg. Papa in dictis epistolis sæpe testatur. Et in eodem sensu æquiualentia nomina à Concilijs, & Patribus Episcopo Romano sunt attributa, vt esse *caput vniuersalis Ecclesiæ*, in Concilio Chalcedonen acti 16. *habere curam vniuersalis Ecclesiæ*, Leo epist. 82. Euseb epi. 3. Dionys. epist. 2. *Rectorem domus Dei*, Ambros. 1. ad Timoth. 3. denique *Episcopum vniuersalis Ecclesiæ*, vt sæpe vocatur in epistolis pontificijs supra allegatis, & in Concilio Chaldonensi acti. 3. & in multis alijs epistolis Episcoporum, vel principum scribentium ad pontifices Romanos, quæ in Actis Conciliorum, & inter Epistolas pontificias referuntur & specialiter videri possunt, quæ in Concilio Chalcedonensi act. 3. leguntur.

Nomē vniuersalis Episcopi si alios particulares Episcopos non excludit Pontifici congruit.

7. *Cur Greg. nomen vniuersalis Episcopi deuitauit.*

Nihilominus tamen Gregorius nomen vniuersalis Episcopi repudiauit, tum propter humilitatis excessum; nam in hoc melius dicere potuisset Rex Angliæ excessisse Gregorium, non per ambitionem, sed propter humilitatis exemplum: Tum etiam vt efficacius superbiam Constantinopolitani Episcopi cohiberet, tum denique quia propter vocis ambiguitatem posset alios Episcopos offendere, & hac ratione sæpius vti[illegible] Gregorius, & quia hoc periculum in vsu aliarum vocum non inuenitur, ideo alias. detestatus non est. Et per hæc etiam responsum est ad Pelagium papam, nam eadem ratione, qua Gregorius, motus est, vt ex verbis in d. ep. 1. est manifestum, & simul in eadem epistola Romanum Episcopum vocat caput omnium Ecclesiarum.

8. De nomine autem Summi pontificis nunquam dubitatum est, vt testatur Iustinianus Imperator, in Authentico de Ecclesiis Roman. collat. 1 dicens, *Vt legum originem anterior Roma sortita est, ita & summi Pontificatus apicem apud eam esse, nemo est, qui dubitet*, imo Cōcilium Chalcedonense Leoni, in epist. ad eum, dicit, *Summitas tua, &c.* & Gregor. libr. 1. Dialogor. ca. 4. referens historiam de Equitio ait, *Equitius cœpit immensas gratias omnipotenti Deo agere, asserens, quod se per summum Pontificem visitasset*, cum nuncius à pontifice missus ei dixisset, *quia Pater eius Apostolicus Pontifex eum videre vellet.* Hieronym. vero in præfat. ad Euangelia Damasum vocat *summum sacerdotem*, quod perinde est. Canon ergo ille Concilij Carthaginensis & Africani non intelligitur de Romano pontifice, sed de primate Africano, vt rectè Glossa exposuit in cap. 3. dist. 99. Neque enim prouincialia seu nationalia Concilia, quomodo papa vocandus esset, statuere poterant; imo fortasse ne papæ fieret iniuria, primatum suum Summum pontificem appellari Patres illorum conciliorum vetuerunt.

CAPVT XX.

Alijs obiectionibus ex factis Imperatorum, & coniecturis desumptis respondetur.

QVarta obiectio insinuatur à Rege in Præfat. pag. 60. phocæ memoriam faciente, affirmanteque vsque ad Phocæ tempora Pontifices Romanos Imperatoribus paruisse. Vnde indicat, quod alij Protestantes asserere solent, Phocam statuisse, vt Romanus Episcopus Primatum inter alios obtineret. Quibus aliqui ex historicis fauere videntur, nam Beda de Temporib. in Phoca, sic inquit, *Hic rogante Papa Bonifacio statuit, sedem Romanæ, & Apostolicæ Ecclesiæ caput esse omnium Ecclesiarum, quia Ecclesia Constantinopolitana primam se omnium scribebat.* Et eodē ferè modo id narrant Paulus Diaconus in lib. 4 de Gestis Longobardorum c. 11. & Anastasius Bibliothecarius in sua historia, & Antonius Sabelicus Aeneade 8. libr. 6. & Pomponius Lætus in compendio historiar. Romanar. in Phoca, & plures alij eodem modo historiam referunt. Et propter illa sola verba persuadere volunt Protestantes, eo anno (qui fuit sexcentesimus septimus, vt Genebrardus cum alijs, vel sexcentesimus sextus, vt vult Baronius) incepisse Romanum Pontificem habere Primatum in vniuersam Ecclesiam, præsertim in Orientalem. Quanquam neque in hoc sibi constet: nam Magdeburgenses centur. 6. dixerunt Romanū Pontificem à Iustino Imperatore anno 520. factum esse Patriarcham, nisi forte isti loquuti sint de Patriarchatu Occidentali, illi vero de Primatu, qui ad Orientalem etiam Ecclesiam extenderetur. 1.

Quarta Regis obiectio & huius capitis prima.

Alij dixerunt Romanam Ecclesiam à Constantino IV. habuisse Primatum, quia Platina in Benedicto 2. dicit, *Constantinum Benedicti sanctitate permotum ad illū sanctionem misisse, vt ille, quem clerus, populus, exercitusque Romanus Pontificem delegisset, eum etiam statim verum Christi Vicarium esse, omnes crederent, nulla vel Constantinopolitani Principis, vel Exarchi Italiæ expectata authoritate, vt antea fieri consueuerat.* Alij in Constantinum I. hanc Romani Episcopi referunt dignitatem, quia in edicto Constantini in cap. penult. d. 96. sic dicitur. *Constantinus Imperator quarta die sui baptismi, priuilegium Romanæ Ecclesiæ Pontifici contulit, vt in toto orbe Romano sacerdotes ita hunc caput habeant, sicut iudices Regem.* Et postea ponuntur late verba Priuilegij, quæ etiam referuntur in 1. tom. Concilior & approbantur à Gelasio cum Conc. 70. Episcopor. Et eisdem ferè verbis vtitur Leo 9. contra Michael. c. 10. Atq; hinc alij dixerunt à Concilio Nicæno datum esse priuilegium Ecclesiæ Romanæ; nam Leo 9. suprà dicit Pontificem à nemine iudicari posse, *Beatissimo, & Apostolico Pontifice Syluestro decernente, & Constantino Augusto spirituali eius filio cum vniuersa Synodo Nicæna approbante*: Similesque loquutiones inueniuntur in Concil. 4. sub Symmacho, & in alijs supra allegatis. Alij denique ad tempora quidem Apostolorum hanc referunt institutionem, dicunt tamen Apostolicam esse non diuinam, quia interdum dicunt antiqui Pontifices Petrum volentibus alijs Apostolis in Principem eorum constitutum fuisse. De quibus, & alijs erroribus videri possunt Turrecrem. lib. 2. de Eccles. c. 39. & sequent. & Bellar. lib. 2. de Pontif. c. 17. 2.

Verumtamen hæc omnia neque fundamentum habent, neque verisimilitudinem vllam, quia primatus Ecclesiæ Romanæ antiquior est omnibus Imperatori- 3.

Primatum Pontificis...

Imperatoribus esse non potuisse conceditur. ratoribus Christianis, vt ex traditione antiquissima suprà demonstratum est. Præter quàm quod etiam probauimus, temporales Reges nullam habere spiritualem potestatem, vel iurisdictionem, qua de rebus Ecclesiasticis possint disponere. Primatus autem Ecclesiasticus spiritualis, & supernaturalis est, vt probauimus, quomodo ergo poterant Imperatores illum instituere, aut conferre? Denique probauimus, dignitatem hanc esse ex Christi institutione, & ex vi illius durare per continuam successionem, semperque ex eodem diuino iure transire ad Romanum Pontificem, supposita determinatione ad talem sedem à Petro facta; ergo vanum est quærere institutionem huius dignitatis ab Imperatoribus. Quin potius neque à Concilijs, vel Patribus, neque ab Apostolis, sed ab ipso Domino initium habuit, vt Anacletus, & alij Pontifices supra relati testantur, & ex Euangelio ita à Patribus intellecto probauimus. Vnde vbicunque scriptum inueniatur ab aliquo ex Patribus, vel Scriptoribus catholicis, Romanam sedem ab aliquo Concilio, vel à Patribus habere Primatum, sensus est, habuisse non tanquam ab instituente, vel donante, sed vt à declarante, vel defendente, seu conseruante talem dignitatem, sic enim Concilium Nicænum declarauit, Romanum Episcopum habere primatum in omnes, & addit, *semper etiam habuisse*. Optimè vero Nicolaus I. in epist. ad Michaelem Imperatorem dixit, *Priuilegia huic sanctæ ecclesiæ a Christo sunt donata, à Synodis non donata, sed celebrata, & honorata.* Sic dixit Iustinian. imp. in Authen. de Ecclesiast. tit. cap. 1. *Sancimus secundum definitionem synodorum, sanctissimum senioris Romæ Papam primum esse omnium sacerdotum.*

4 *Ad Phocam. Obiectioni occurritur.* Quod ergo Rex Angliæ dixit, ante Phocam Romanos Pontifices paruisse Imperatoribus, ad sequentia capita spectat, vbi de comparatione vtriusque potestatis agemus, & id falsum esse ostendemus. Quod vero insinuat, & clarius contendunt alij Protestanes, Phocam aliquid potestatis, vel iurisdictionis Romano Pontifici contulisse, falsum est, & aut ex ignorantia; aut (quod verisimilius est) ex maleuolentia Protestantium introductum. Est enim ex dictis in præcedenti puncto recolendum inter Gregorium, & Ioannem Constantinopolitanum fuisse contentionem de vocabulo *vniuersalis*, quæ non tam fuit, de re, seu de potestate ipsa, (nam Ioannes ipse, vt vidimus subditum se esse Gregorio fatebatur:) quam de titulo, qui propter aliorum offensionem, superbiam, & periculum transeundi in schisma, Romanis Episcopis maximè displicuit. Cum ergo Pelagius, & Gregorius, neq; suis monitis, neque interuentu Imperatorum Ioannem Constantinopolitanum ad suam sententiam, & saniorem mentem trahere potuissent, Cyriacus Ioannis successor in eadem dementia perseueraret, Bonifacius III. qui post Sabinianum vnius tantum anni Pontificem, Gregorio successit, apud Phocam obtinuit, vt Cyriacum compelleret, illum titulum non vsurpare, declarando soli Ecclesiæ Romanæ posse competere, vt rectè Platina in Bonifacio III. Blondus lib. 9. decad. 1. Genebrar. in Chronico ann. 607. & Baronius in Annalib. ann. 606. declararunt. Estque per se euidens, quia mul o ante Phocam in Concilijs Nicæno, & alijs declaratus fuerat sedis Apostolicæ Primatus, & specialiter in Concilio Chalcedonensi proclamatus fuerat Romanus Pontifex vniuersalis Episcopus, quamuis Pontificum modestia, ac moderatio nomen illud acceptare noluerit. Aduertit etiam Baronius Cyriacum non negasse subiectionem, & obedientiam Romano Pontifici, quia statim post electionem suam responsales suos simul cum Epistola synodali ad Gregorium Papam misit, vt ex eodem Greg. habetur lib. 6 ep. 31. Ex quo etiam constat, Gregorium nunquam fuisse conquestum de vsurpata iurisdictione, sed de ambitioso titulo, alijs Episcopis, & maxime sedi Romanæ iniurioso. Igitur Phocas authoritate sua Romanam sedem defendit, & superbiam Cyriaci compressit, nihil vero nouum Benedicto contulit. *Phocas solum Pontificis primatum tutatus est.*

De Iustino autem nullam inuenio historiam, quæ in authoritate sit, referentem, Iustinum seniorem aliquid potestatis Romano Episcopo contulisse, non solum in illo anno quingentesimo vigesimo, verum etiam nec in toto tempore Imperij sui. Nam licet cum magna fide & reuerentia ad Hormisdam pap. sæpe scripserit, & ad Ecclesiam Romanam munera miserit; nunquam tamen specialia priuilegia illi sedi contulit, vnde igitur errorem illum, vel suspicionem eius hæretici sumere potuerunt? præsertim quia ex actis in Concilio Chalcedonensi, & multis alijs suprà adductis euidenter ostensum est, primatum Ecclesiæ Romanæ ante Iustinum in vniuerso orbe fuisse notissimum. Atque eodem modo facilè confutatur quod de Constantino IV. dicebatur, nam hic plus quam ducentis annis post Iustinum imperauit; sed primatus Ecclesiæ Romanæ antiquior fuit Iustino, & ideo ab illo esse non potuit, ergo multo minus à Constantino nouiore oriri potuit. Neque verba Platinæ hoc indicant, sed solum Imperatorem Constantinum cessisse consuetudini, quia solebat consensus Imperatoris, vel Hexarchi ad consummatam pontificis creationem expectari, de potestate autem summi Pontificis nihil Constantinus loquutus est, imo ex verbis eius apertè colligitur, ipsum sensisse, pontificem ritè electum statim esse Vicarium CHRISTI. 5. *Ad Iustinum.* *Ad Constantinum iuniorem.*

6. *Ad Const. Magnum.* Eadem responsio locum habet in Constantino Magno, nam ante illius conuersionem Pontifex Romanus Ecclesiasticam iurisdictionem in vniuersa Ecclesia exercebat, non solum in Occidente, sed etiam in Oriente, vt satis in superioribus ostensum est. Nihil ergo ad hanc potestatem pertinens Constantinus Ecclesiæ Romanæ contulit, sed quod inuenit, id probauit, & credidit: imo etiam sua obedientia, & subiectione recognouit, & reuerentiam & honorem tantæ dignitatis temporalia etiam bona Ecclesiæ Romanæ concessit, vt maiorem honorem, & splendorem illi conciliaret. Quod ex verbis eiusdem edicti constare potest. Nam in principio confitetur, Deum per Apostolos Petrum & Paulum mirabilia erga se operatum esse. *Interueniente (ait) Patre nostro Syluestro, & vniuersali Papa.* Et infrà sic inquit. *Quantam potestatem idem Saluator noster suo Apostolo Beato Petro contulit in cœlo, ac terra, lucidissime nobis idem venerabilis Pater edixit.* Et infrà subiungit. *Iudicauimus, vt sicut in terris sanctus Petrus Vicarius filij Dei videtur esse constitutus, etiam & Pontifices, qui successores sunt ipsius Principis Apostolorum, Principatus potestatem amplius, quam terrena Imperialis amplitudo habere videtur, obtineant.* Interponit autem hæc verba, *concessam à nobis, & à nostro imperio*, quod intelligendũ est de concessione per consensum, & recognitionem, non per propriam donationem, ne verba hæc repugnent præcedentibus, in quibus, Petrum fuisse Christi Vicarium, & Romanum Pontificem, esse successorem eius, confessus est, & ideo eius Principatum præfert Imperiali, non poterat autem Imperator dare potestatem Imperiali maiorem. Vel etiam intelligitur concessisse sedi Petri splendorem, & Principatum temporalem in spiritualibus honorẽ, vt ita in maiori esset honore, quam ipsum imperium. Quod significant verba sequentia, in quibus valde notandum est, appellare

pellare imperium *terrenam potentiam*, *& terrenum thronum*, Pontificatum vero *sacrosanctum*, *& sedem sacratissimam B. Petri*, *&c.*

7. *Ad Conc. Nicæn.* Ad vltimam partem de Concilio Nicæno, & alijs, patet etiam responsio ex dictis & ex verbis Leonis 9. ibidem citatis, prius enim dicit, Pontificem à nemine iudicari, *Sancto Syluestro diuinitus decernente*, hoc est, non à se statuente, sed ius diuinum declarante: hoc enim verba in rigore indicant, & materia postulat, non enim poterat ipse authoritate sua se ipsum eximere; declarauit ergo se diuinitus exemptum. Et addit Leo, *Constantino Augusto*, *& Nicæna synodo approbante & subscribente*, vtiq; definiendo, declarando & promulgando tale esse diuinum priuilegium Apostolicæ sedis. Et nihilominus addit Leo, Constantinum contulisse hoc priuilegium, quod necessario intellgendũ est iuxta superius dicta, contulisse sc. approbando, & vt obseruaretur, statuendo. Et sic etiam dixit Ioannes 2 in epist. ad Iustinianum Imperatorem. *Romana sedis reuerentiam conseruatis & ei cuncta subijcitis*, *& ad eius deducitis vnitatem*, *ad cuius authorem*, *hoc est*, *Apostolorum primum Domino loquente*, *præceptum est*: *Pasce oues meas*, *quam esse omnium vere Ecclesiarum caput*, *& Patrum regula*, *& Principum statuta declarant*, *& pietatis vestræ reuerendissimi testantur affectus.* Quibus verbis rectè complectitur, quid Christus, quidve Patres & Principes huic dignitati contulerint, nam à Christo est institutio, & collatio potestatis cum præcepto pascendi, à Patribus vero est declaratio, ac definitio, Imperatoribus vero propriè competit recognitio, & defensio. Denique idem cum proportione dicendum est, de Apostolis respectu Petri: non enim alij Apostoli contulerunt Petro potestatem, vt ex Euangelio constat, sed datam à Christo libentissimè acceptarunt.

8. *Alia obiectio ex coniecturis.* Præter has obiectiones solent à Protestantibus aliæ fieri ex rationibus seu coniecturis petitæ, vt quod vnus homo non possit Ecclesiam per vniuersum orbem diffusam commode gubernare. Vnde ad hoc persuadendum solent exaggerare, vel etiam fingere defectus, aut vitia, quæ in aliquibus Pontificibus notata sunt, & Rex Angliæ non prætermittit insimulare quædam, quæ in electionibus Pontificum committi affirmat. Denique alij addunt vulgarem: & in multis rebus communem eorum obiectionem, quia fit magna iniuria Christo, si præter ipsum aliud constituatur totius Ecclesiæ caput.

9. *Solutio.* Sed hæc parui momenti sunt, nam si hoc Ecclesiæ regimen mere humanum esset, & solis humanis viribus, prudentiave morali, aut solo naturali arbitrio peragendum esset, non immeritò vnius hominis capacitatem excedere iudicaretur; quin potius fatemur, neq; ordinaria gratiæ auxilia ad id sufficere, nisi Deus longè maiora, & specialia offerret. Cum autem Christus Dominus & singularem prouidentiæ suæ præsentiam, & Spiritus Sancti assistentiam suo Vicario promiserit, & pro illius fide peculiariter rogauerit, quamuis humanæ fragilitati difficile sit onus spiritualiter gubernandi totum vniuersum, non est tamen impossibile, nec ita moraliter difficile, quin plures Pontifices, & maiori ex parte egregiè illud sustinuerint, & perfectè, ac sanctè impleuerint. *Plures ex Pontificibus regimini totius Ecclesiæ perfectissimè satisfecerunt.* Eò vel maximè, quod licet vnus sit supremus Pontifex, non tamen solus vbique & immediatè gubernat sed alios etiam Episcopos, & Pastores in partem solicitudinis ex diuina institutione vocat, eisque quantum expedit, partem suæ iurisdictionis communicat, sibique maiora, & grauiora, omnemq; recursum ad conseruandam vnitatem, & concordiam necessarium reseruat. Atque hoc modo vnius regimen non solum fit possibile, sed etiam ad vnitatem Ecclesiæ conseruandam fuit necessarium, vt ostendimus; imò etiam esset suo modo facile, nisi per errores, & schismata perturbaretur.

Ad ea verò, de quibus personas Pontificum eorum hostes criminantur, dicere in primis possumus cum Aug. epist. 165. *In illum ordinem Episcoporum, qui ducitur ab ipso Petro vsque ad Anastasium* (nos dicamus vsque ad Paulum V.) *qui nunc eandem cathedram sedet*, *etiam si quisquam traditor per illa tempora subrepsisset*, *nihil præiudicaret Ecclesiæ*, *neq; innocentibus Christianis*, *quib. Dominus prouidens de Prapo. tis malis ait. Quæ dicunt facit quæ autem faciunt*, *facere nolite*, *dicunt enim*, *& non faciunt*, *vt certa sit spes fidelibus*, *quæ nõ in homine*, *sed in Domino collocatur.* Deinde addere possumus, quod idem Augustinus Donatistis respondit, lib. de Vnico baptismo contra Petulian. ca. 15 *Quid opus est*, *vt Episcoporum Romanæ Ecclesiæ*, *quos incredibilibus calumnijs insectatus est*, *obiecta ab eo crimina diluamus*: *Nam licet de criminibus arguantur*, *nunquid etiam conuincuntur*? *aut conuicti aliqua instrumentorum firmitate monstrantur*? & cætera, quæ eleganter prosequitur. Non negamus tamen aliqua peccata, & scandala de aliquibus Pontificibus in historijs referri, sed hi & pauci sunt comparatione multitudinis tot illustrium, & Sanctorum Pontificum, & mirum esse non debet, quod in tanta multitudine pauci mali inuenti sint, cum inter duodecim Apostolos vnus traditor fuerit. Vnde sicut iste Apostolicam dignitatem non fœdauit, ita neq; vllus Pontifex prauus Apostolicã sedem maculauit, quia nullus in eis fuit hæreticus, saltem qui hæresim publicè docuerit, & vita mala sanctitatem sedis non diminuit. Et quod de personis Pontificum dicimus, de eorundem electione dictum intelligatur. Nam quod Rex Angliæ obmurmurat, nostra ætate accidisse ignoramus, & licet fortasse interdum commissum sit, immeritò notatur, ac reprehenditur, ac si frequens, vel perpetuum esset; ideoque merito Bellarminus respondit, *solenne est aduersarijs*, *id*, *in quo vnus aliquando peccauit*, *ad omnes transferre.* Ac deniq; licet in tali electione homines, vt homines interdum delinquant, non inde necessario fit, vt electio non sit ab Spiritu Sancto, qui nouit malis bene vti, etiã ad dignam personam eligendam, & licet interdum propter sua occulta iudicia permittat, vt in electione personæ erretur, nihilominus propter Ecclesiæ bonum, & firmam institutionem Spiritus Sanctus assistit, vt rite electo, quicunq; ille sit, suam conferat potestatem, & ita peccata hominum non obstant, quo minus vno, vel alio modo electio ab Spiritu Sancto fit. 10. *Criminationes hæreticorum refelluntur.*

Denique ad vltimam partem negamus, in iniuriam cedere Christi, quod vnum habeat in terris Vicarium, qui suo modo caput visibile militantis, & visibilis Ecclesiæ sit, quia hoc est caput ministeriale: ipse autem Christus solus semper est caput principale. Sicut etiam suprà de Petro dicebamus, vel sicut Christus etiam in Scriptura dicitur, *Pastor animarum nostrarum.* 1. Petr. 2. quod non obstat, quo minus alijs hominibus dicatur, *Posuit vos Spiritus Sanctus Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Act. 20. Nam licet Christus sit, *Princeps Pastorum*, supremus, & principalis, vt dicitur. 1. Petr. 5. nihilominus alij etiam sunt pastores tanquam administri illius Principis; imò isti etiam interdum Principes appellantur, iuxta illud: *Constitues eos Principes super omnem terram*, omnes tamen sunt sub illo supremo Principe. Ita ergo Papa & est Pastor, & Episcopus, & Princeps Pastorum, & Episcoporum, vtique mortalium, seu ministerialium sub immortali, & absoluto Principe. Atque eodem modo est ministeriale, & mortale caput sub principali, & immortali. Et ideo hoc non solum non derogat dignitati 11. *Pontificis primatus nõ iniuriam Christi, sed eius singularem erga Ecclesiam prouidentiam præ se fert.*

Christi,

Christi, sed etiam charitatem, & potentiam eius, & singularem erga Ecclesiam suam prouidentiam commendat.

CAPVT XXI.

Vtrum personæ principum, seu Regum temporalium spirituali potestati Summi Pontificis subiectæ sint.

'otestas spiritualis, & -mporalis upliciter nter se.comrantur.

1. QVamuis in præsenti præcipuè agendum sit de subordinatione, seu comparatione spiritualis, & temporalis potestatis, nam ad illarum perfectam cognitionem hoc præcipuè declarandum superest, nihilominus ab ipsis personis, in quibus tales potestates insunt, initium sumimus, quia fundamentum prædictæ subordinationis inde maximè pendet. Quod vt declarem, aduerto, prædictas potestates spiritualem, & temporalem posse comparari vel in nobilitate, & excellentia, vel in subordinatione, & subiectione vnius ad alteram: hæc enim duo adeo diuersa sunt, vt possint separari, ad eum modum, quo in physicis facultatibus potest vna esse excellentior alia (vt visus auditu) etiam si vna alteri in actione sua non subijciatur, vel subordinetur. Nunc ergo non comparamus has potestates in absoluta perfectione, & excellentia: nam explicando distinctionem spiritualis potestatis à temporali, satis ostendimus, illam esse excellentiorem ista, quod etiam ex professo docui in opere de legibus, & supposita distinctione vtriusque potestatis, vix potest habere dubitationem. Quia spiritualis potestas est altior quædam participatio diuinæ potestatis, perfectiores effectus, altiorem finem, nobiliorem originem, & quoddam esse diuinioris, atque excellentioris ordinis habens, vt varijs etiam loquendi modis Patres ostendunt, quos in citatis locis adnotaui.

2. Comparamus ergo has potestates in subordinatione, ac dependentia vnius ab alia quæ vel inter ipsas potestates formaliter (vt sic dicam) cogitari potest, vel solum inter personas, in quibus tales potestates existunt. Inquiri enim potest, an vna ex his potestatibus possit alteram ad suos actus applicare, vel ab eis cohibere: vel an persona habens vnam potestatem subijciatur habenti aliam quoad actus ad illam pertinentes, in quo etiam quæri potest, an hæc subiectio reciproca, vel tantum ex altera parte sit. Quæ omnia, vt punctum difficultatis attingamus, de illis personis tractanda proponimus, in quibus hæ potestates in supremo excellentiæ gradu inueniuntur, vt sunt, Imperator, & Pontifex Summus. Tres igitur resultant quæstiones. Prima est, an Summus Pontifex Personas Regum, & Principum temporalium habeat sibi spiritualiter subiectas. Secunda, an Pontifex habeat sibi subiectam non solum personam Regis, sed etiam eius potestatem temporalem, quantumuis supremam, ita vt possit illius actus præcipiendo dirigere, exigere, supplere, vel impedire. Tertia his consequens est, an Pontifex ratione suæ spiritualis potestatis possit Christianos Principes non solum dirigere, præcipiendo, sed etiam cogere puniendo, etiam vsque ad regni priuationem, si opus fuerit, quod est ferè punctum, & cardo totius controuersiæ, & ideo accuratius tractandum est. Possuntq; tres similes quæstiones è conuerso moueri, scilic. an Rex, vel Imperator personas Papæ, vel aliorum Episcoporum habeat sibi in temporalibus, & ciuilibus subiectas. Item an Rex sua temporali potestate possit spirituali dominari, in ordine ad suam gubernationem illam excitando, aut cohibendo. Tertiò, an possit Rex præcipere Pontifici cum potestate coerciua, etiam vsque ad depositionem. Ex his autem tribus posterioribus quæstionibus prima ad disputationem de exemptione clericorum à potestate ciuili, pertinet, cui totum librum sequentem dicamus, & ideo ibi copiosè tractabitur; hic vero solum de persona Pontificis aliquid attingemus, quantum ad soluendas aliquas obiectiones fuerit necessarium. Secunda vero quæstio supposita resolutione priorum quæstionum, nullam habet difficultatem, & ideo cum illis per quandam consequutionem expedietur. Tertia vero quæstio annexa est præcedentibus, & quatenus spectare potest ad Pontificem, vt Pontifex est, in sequentibus etiam obiter expedietur, quatenus vero de Pontifice, vt est homo, vel ciuilis, in sequentib. simul cum prima resoluetur.

ria quæ-nes quæ -mmus po-atis ada-m subor-atione untur.

In hoc ergo capite prima quæstio proposita tractanda est, in qua sententia Protestantium est, Regem temporalem, & in vniuersum Principem in temporalibus supremum nulli homini in spiritualibus esse subiectum, ac subinde nec potestatem Regis à potestate alicuius hominis pendere. Qui error à Marsilio Paduano originem duxit, & illi maxime adhæsit Henricus VIII. Rex Angliæ, quem nunc serenissimus Iacobus imitatur, vt non solum eius facta, sed etiam verba, quæ in varijs locis suæ Præfationis posuit, ostendunt. Nam in hoc sensu pagin. 2. de temporalibus Regibus ait: *Quos Deus in altissimo dignitatis gradu quasi suos vicarios, & legatos ad exercenda iudicia in suo solio collocauit* Et clarius in pag. 5. *Nam neque me Pontifice vlla ex parte inferiorem esse credam.* Et iterum ad Reges pagin. 10. *Quos Deus præcipuos in terris Vicarios in administratione iustitia esse iussit.* Et in eodem sensu dicit pag. 14. controuersiam, quam cum suis subditis Catholicis habet, non aliunde esse motam, *quam ab ambitiosa Pontificum tyrannide, quam illi contra authoritatem Scripturarum, contra Conciliorum antiquorumque Patrum mentem sibi in temporalia Regum iura iniuste vsurparunt.* Tandemque ibidem concludit, in hac Regum authoritate asserenda (vtique in hoc sensu) totam suam Apologiam impendisse. In quibus locis, licet interdum de subiectione in temporalibus loquatur, intelligit tamen de subiectione tam directa, quam indirecta, vt enim vtramque à Regibus excludat, spiritualem etiam negat, ideoque potestatem etiam spiritualem sibi arrogat, & in hoc fundamento tota eius machina nititur. 3. *Error Protestantium circa Regis ad Pontificem subiectionem.*

Cum hæc scriberem, liber Illustrissimi Cardinalis Bellarmini ad manus meas peruenit, in quo Guilelmo Barclaio, qui Pontificis potestatem in rebus temporalibus nono quodam modo negauit, respondet. Profitebatur enim ille habere Pontificem supremam potestatem in spiritualibus, etiam supra Reges, & Imperatores. & nihilominus negauit subordinationem potestatis temporalis ad spiritualem, & consequenter etiam negauit, posse Pontificem in temporalib. rebus ad ius, vel dominium Regis pertinentib. mutationem aliquam facere, vel in illis aliquid disponere. Et quanquam in prædicto libro multa eius fundamenta referantur, nullum tamen graue vel ab authoritate, vel ab vrgente ratione petitum inuenio, & qualiacunque illa sint, illis tam plenè, & eruditè Cardinalis satisfacit, vt nihil addere necesse sit. Summa itaque omnium est, quia Reges Christiani habent supremam potestatem in temporalibus; repugnat autem esse supremam, & esse alteri subiectam, siue directè, siue indirectè. Ad vtrunq; autem persuadendum ex Scripturis colligit vulgaria testimonia, quibus obedientia ad temporales Principes commendatur, & adiungit potestatem Pontificis quoad temporalia nullum in Scriptura habere fundamentum, ne- 4. *Fundamentum prædicti erroris.*

ra duxisset, suis tamen ouibus pia crexit prouidentia eum, id est, *Leonem, qui scit ouile dominicum ad caulas superioris vitæ agitare.* Et infrà: *Quapropter opportunum arbitror suis sanctis iussionibus aurem obedientiæ nostræ humiliter inclinari.* Bar. an. 169. Et postea humiliter benedictione postulata, subiungit: *Hanc benedictionem omnes, qui ante me fuerunt Merciorū Reges meruerunt ab antecessoribus tuis adipisci, hanc ipse humilis peto & à vobis, ô Sanctissime, impetrare cupio, quatenus in primis adoptionis forte me tibi filium suscipias, sicut te mihi patris persona deligo, & totis obedientiæ viribus semper amplector.* Refert etiam Petrus Blesensis epistolam quandam Reginæ Angliæ, quæ apud ipsum est 144. in qua contra tyrannidem cuiusdam Principis Christiani auxilium Cœlestini Papæ implorat: *Quem constituit*, inquiens, *Deus super gentes, & regna in omni plenitudine potestatis.* Et infrà, *Nec ista dissimulare potestis sine criminis, & infamiæ nota cum sitis Vicarius crucifixi, successor Petri, Deus etiam Pharaonis.* Et cum postea tyrannum claues ludibrio habere retulisset, concludit: *Ipsi vestram non vultis iniuriam prosequi, vobis tamen Petri opprobrium, & iniuriam Christi dissimulare non licet.*

16 *Ex Anglorum factis eadem Regum subiectio stabilitur.* Potest præterea hoc loco in signum huius spiritualis subiectionis Regum Angliæ adduci consuetudo illa, cuius supra Eduardus meminit, soluendi tributum Romanæ Ecclesiæ in Diui Petri reuerentiam, quæ consuetudo ab Ina Rege initium sumpsit, teste Polydoro libro primo, & à successoribus conseruata, & aucta est, vt in libro quinto & alijs locis prosequitur. Posteaque lege lata à Gulielmo Conquæstore Angliæ confirmata est, & inter eius leges dicitur esse decima, & de Denario Petri inscribitur. Atque ita vsque ad tempora Henrici VIII. tributum illud Romanæ Ecclesiæ persolutum est. Vnde optimè colligit Sander. dicto libro quinto capite sexto, verisimile non esse, Reges Angliæ, qui in honorem Sancti regnum suum vectigale Romanæ Sedi fecerunt, spiritualem eiusdem regni gubernationem eidem Sedi negasse. Potestque indicium hoc locupletari ex his, quæ Azor congerit in p. 2. suarum institut. lib. 4. c. 35.

17. *Alia eorundem gesta præsens institutum confirmantia inducuntur.* Tandem confirmari hoc potest ex antiquo vsu, & praxi antiquorum Catholicorum Regum Angliæ, qui semper à Pontificibus postulauerunt, tum dispensationes in votis, aut Ecclesiasticis legibus, tum Episcoporum confirmationes, tum etiam pallium Archiepiscopis dari solitum, & sæpe ipsos Archiepiscopos pro suscipiendo pallio Romam interdum mittebant, aliquando vero Reges à Pontificibus, vt daretur absentibus postulabant. Interdum etiam Episcopi, & Reges in controuersijs, quas inter se habebant, ad Pontificem appellabant, de quibus, & multis similibus videri possunt Neubrigensis libro primo Rerum Anglicarum & Malmezburiensis libro primo de Gestis Pontificum, & libro primo histor. Nouell. Et Petrus Blesensis epistol 136. cum alijs multis, & Matthæus Parisius in Historia Regum Angliæ, Baronius anno 1100. & 1117. & 1174. & quoties de Regibus Angliæ historia occurrit. Aliqua etiam in summam redegit Sanderus in Claui Dauid lib. 5. cap. 6. Quæ hic repetere non est necesse, cum ipse etiam Henricus VIII. Rex Angliæ (vt suprà notauimus) prius, quam in schisma incideret, magnum pro Sede Romana, eiusque authoritate testimonium scriptum reliquerit in assertione Sacramentorum contra Lutherum articul. 2. Vbi inter alia dicit, *Non tam iniurius ero Pontifici, vt anxie, & solicite de eius iure disceptem, quasi res haberetur pro dubia.* Ideoque dispensationem à Papa postulauit, quia eo tempore se spirituali potestati Pontificis subiectum agnoscebat, secundum fidem, & traditionem, quam non solum à prædecessoribus suis, sed ab vniuerso orbe Christiano acceperat: cui etiam traditioni in suo lib. testimonium perhibuit.

Denique veritas hæc ex quodam principio in cap. 6. huius libri demonstrato manifeste sequitur, probauimus enim, temporalem Regem ex vi suæ regiæ dignitatis nullam habere potestatem, vel iurisdictionem spiritualem. Quod principium non minus verum in Regibus Anglicanis est, quam in alijs, vt per se notum est, nam propterea Rex Iacobus contrarium persuadere nititur omnibus Regibus, quia videt, causam, & rationem esse communem. Ex hoc ergo principio ita concludimus, Temporales Reges non habent in Ecclesia spiritualem potestatem; ergo necesse est, vt in spiritualibus subsint Ecclesiasticæ potestati. Probatur consequentia, quia in Ecclesia non sunt, nisi oues, & Pastores, seu ouile, & Pastor, sed qui non habet spiritualem potestatem non est Pastor; ergo oportet, vt sit ouis, alioqui in ouili non erit, neque Ecclesiæ membrum. Et quidem contra omnem rationem, & rectum ordinem esset, quod in Ecclesia sint aliqui, qui nec regere spiritualiter possint, nec regi, alioqui neque Papa esset Christi Vicarius integrè, & perfectè, neque res ordinatè fierent, nec Ecclesia posset in vnitate, & pace conseruari, nec denique omnibus fidelibus sufficienter esset ad salutem prouisum. 18. *Ratione etiam efficaci eadem Regum subiectio demonstratur.*

Vnde hæc ratio non solum probat temporalem Regem esse subditum Pontifici in spiritualibus, sed etiam iure ordinario vnumquemque Regem esse subiectum suo Episcopo, nisi à Pontifice eximatur, & sub protectione, seu iurisdictione sua immediatè recipiatur. Quod Rex Angliæ malè fert, & in Bellarmino reprehendit, est tamen manifestum, si debitus ordo Hierarchiæ Ecclesiasticæ consideretur. Nam Reges inter oues nullam iurisdictionem spiritualem habentes computantur; ergo ex vi sui status, & attento solo iure naturali, vel diuino, non habent maiorem exemptionem à iurisdictione Episcoporum, quàm cæteri laici in eadem diœcesi commorantes. Et hoc probat exemplum Ambrosij, & similia, & quod dixit Chrysostomus, *maiorem illo potestatem habes*, & nonnulla alia, quæ supra retulimus. Clarius vero id traditur à Clemente 3. in cap. *Omnes Principes*, de Maiorit. & obedientia, vbi id notat Glossa, Panormitanus & alij Doctores, & in cap. *Solitæ*, eodem titul. Ab hoc autem ordinario iure solent eximi Reges per priuilegia Pontificum, ab ipsius autem Pontificis obedientia eximi nullo modo possunt, & ideo illi præcipuè spiritualiter subiecti dicuntur. 19. *Theod. lib. 5. Hist.*

CAPVT XVI.

Reges Christianos non solum quoad personas, sed etiam quoad Regiam potestatem, id est, non solum vt homines, sed etiam vt Reges Christianos potestati Pontificis subijci.

1. *Prima conclusio.* ASsertioni in præcedenti capite probatæ altera subijcienda est, quæ ex præcedenti sequitur, & secundæ quæstioni in principio præcedentis capitis propositæ respondet, nimirum, Pontificem Summum ex vi suæ potestatis, seu iurisdictionis spiritualis esse superiorem Regibus, & Principibus temporalibus, vt eos in vsu potestatis temporalis dirigat in ordine ad spiritualem finem, ratione cuius potest talem vsum præcipere, vel prohibere; exigere, aut impedire, quantum ad spirituale bonum Ecclesiæ fuerit

sit conueniens. Per potestatem enim directiuam non intelligimus solam potestatem consulendi, monendi, aut rogandi, hæc enim non sunt propria superioris potestatis, sed intelligimus propriam vim obligandi, & cum morali efficacia mouendi, quam aliqui solent coactiuam appellare, sed hæc vox magis ad pœnam pertinet, de quibus in cap. seq. dicturi sumus, hic autem de iurisdictione ad obligandum in conscientia loquimur.

2. *Tertio est omnium Catholicorum.* Assertio ergo sic explicata communi consensu Catholicorum recepta est, quos ex parte in capit. 4. huius libri allegaui. Nam illi authores, qui absolutè docent, Papam habere supremam potestatem etiam temporalem in vniuerso orbe, hoc præcipuè intendunt, & fortasse vel omnes, vel plures illorum in hoc tantum sensu loquuti sunt. Nam licet interdum indistinctè, & sine sufficienti declaratione, vel etiam impropriè loquantur (quia potestas Papæ temporalis non est, sed spiritualis, quæ temporalia sub se continet, & circa illa indirectè, id est, propter spiritualia versatur) nihilominus sæpe hunc sensum declarant, & distinctionem vel expresè vel virtute attingunt. Affirmant enim aliqua posse indirectè Pontificem, & directè negant. Vt iudicari de feudo, sicut dixit Glossa in cap. *Nouit*, de Iudicijs, verb. *Iudicare*, vbi Innocentius eam sequitur, & Pauorm. num. 17. & sequentibus, imò si attente legatur à num. 15. non aliter intellexit, habere Pontificem supremam potestatem temporalem. Similiter dixit Glossa in regula *Possessor*, 2. de Regulis iur. in 6. Papam indirectè posse reuocare legem ciuilem intuitu vitandi peccatum: non tamē directè, & per se, id est, cessante ratione pertinente ad salutem animæ, vbi licet non vtatur formaliter his terminis, directè, vel indirectè, in re tamen, & per descriptionem eundem sensum declarat.

3. Simileque exemplum est in Glossa, capit. *Per venerabilem*, Qui filij sint legitimi, verb. *Habeat potestatem*, estque de legitimatione ad temporalia, quam Pontifex directè dare non potest, licet possit indirectè. De quo exemplo videri possunt Couarr. in 4. Decretal. 2. p. c. 8. § 8 num. 13. & sequentibus, & Molin. lib. 3. de Primogen. cap. 2. num. 10. & sequentibus & plures alij, quos allegant. Reliqui vero Doctores, præsertim Theologi d. cap. 4. allegati negantes habere Pontificem absolutum dominium regnorum omnium, seu directam potestatem temporalem supra omnes Reges, vnanimi consensu docent veritatem hanc de potestate Pontificis directiua Regum, & Principum, & iurisdictionis, ac regiminis eorum. Qui plures alios Doctores pro hac veritate referunt, & multo plures Bellarmin. in principio responsionis ad Barclaium, ex quibus in seq. assert. aliquos notabimus.

4. *...batur ...io con...io.* Primum, ac præcipuum fundamentum ex illis Scripturis sumimus, in quibus Pontifici vniuersalis animarum cura commissa est: Nam ad gerendam hanc curam plena, & perfecta potestas data est Petro, & consequenter etiam eius successoribus Romanis Episcopis, quia qui succedit in munere, succedit etiam in potestate; ergo talis potestas data est ad omnia, quæ ad hoc regimen necessaria sunt; ergo in illo potestate spirituali includitur vis directiua cuiuscunque potestatis temporalis in Regibus, vel supremis Principibus existentis. Assumptum manifestum est, tum ex verbis Domini, *Quodcunq; ligaueris*, & *Quodcunq; solueris*, & *Pasce oues meas*, tum quia ad sapientem Christi prouidentiam hoc pertinebat. Vnde facilè etiam prima consequentia ostenditur, quia non solum Christus verus Deus, cuius opera perfecta sunt, sed etiam quilibet prudens gubernator, qui vices suas alicui committit, vel suam potestatem delegat, consequenter dat potestatem ad omnia, quæ ad finem, vel effectum talis commissionis, seu delegationis necessaria sunt, vt prudens ratio naturalis, & iura tam ciuilia, quàm canonica disponunt, l. 2. ff. de iurisdict. omnium Iudic. *Cui iurisdictio data est, ea quoque concessa esse videntur, sine quibus iurisdictio explicari non potuit.* Et cap. *Preterea*, de Offic. deleg. *Ex eo, quod causa alicui committitur, super omnib. quæ ad causam ipsam spectare noscuntur, plenariam recipit potestatem.*

Superest, vt subsumptam illationem probemus, nimirum in hac spirituali potestate indirecta vim directiuam temporalium includi. Hoc enim est, quod maximè aduersarij negant, expressumque à nobis Scripturæ testimonium postulant, quo talis conclusio doceatur. Nos verò facilè respondemus, non in omnibus esse necessarium expressum Scripturæ testimonium, satisque esse, si ex scriptis clara, & necessaria ratione, vel Patrum traditione, & interpetatione colligatur. Dicimus ergo hoc contineri in Scriptura tanquam particulare in vniuersali, vel tanquam vnum ex necessarijs medijs in fine, seu in potestate dirigendi ad finem talis potestatis spiritualis. Potest autem hoc dupliciter explicari, scilicet, vel ex parte ipsius Principis temporalis, vel ex parte subditorum eius. Nam, vt dixi, Reges temporales spiritualiter subditi sunt Petro, & successoribus eius; at vero potestas spiritualis data Petro vniuersalis est ad omnes actus subditorum dirigendos, quibus vita æterna perdi, vel comparari potest, vt probat indefinitum verbum *Pasce*, & vniuersalis potestas ligandi, & soluendi; vnus autem ex his actibus in Christiano principe est debitus vsus potestatis gubernatiuæ, nam si illa non iustè vtatur, condemnabitur; ergo ad pastorem spiritualem talis principis pertinet facultas dirigendi illum in vsu suæ temporalis potestatis, si alicubi à recta ratione, aut à fide, iustitia, vel charitate deuiet. Sic ergo potestas illa ad temporalia indirectè extenditur, nam vsus ipse temporalis potestatis, quatenus animæ obesse, vel prodesse potest, sub spiritualibus tanquam particulare sub vniuersali continetur, & tanquam medium necessarium sub fine, ad quem potestas spiritualis ordinatur. Et hanc rationem insinuauit optimè Gelasius Papa ad Anastasium Imperatorem, vbi distinguit duas potestates, spiritualem, & temporalem, & addit: *In quibus tantò grauius pondus est sacerdotum, quanto etiam pro ipsis Regibus hominum in diuino sunt reddituri examine rationem* Quapropter verba illa Pauli: *Obedite Præpositis vestris, & subiacete eis*, ad Hebræos 13. non minus Reges comprehendunt, quam cæteros, quia & vniuersalia sunt, & ratio à Paulo subiuncta: *Ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri*, in Regibus etiam procedit, vt ex Gelasio dixi, merito ergo dicere possumus in verbis illis potestatem hanc præpositorum Ecclesiæ contineri.

Pontifici vim directiuam Regum inesse, ex parte ipsorum Regum ostenditur. 5.

Cap. Duo sunt 96. d.

6. Alio etiam modo, & non minus efficaci hæc inclusio ostenditur ex parte subditorum Regis temporalis Christiani, quia si ipse iniqua præcipiat, vel plus, quàm expedit, permittat subditis illicitos vsus temporalium actionum, vel bonorum, in magnum spirituale detrimentum subditorum cedet; sed Pontifex tenetur habere curam spiritualem totius populi Christiani subditi temporalibus Regibus; ergo in hoc munere includitur potestas auertendi à Christiano populo omnia spiritualia incommoda, quæ ex abusu potestatis temporalis in illum possunt redundare;

quæ habetur primo tomo Conciliorum, ait, cum Concilijs collegisse decreta, & epistolas synodicas Pontificum, *Quia in eis pro culmine sedis Apostolicæ non impar Conciliorum extat authoritas.* Et in fine: *Synodorum* (inquit) *congregandarum authoritas Apostolicæ Sedi priuata commissa est potestate, nec vllam Synodum ratam esse legimus, quæ eius authoritate non fuerit congregata, vel fulta hæc canonica testatur authoritas, hæc historia Ecclesiastica roborat, hæc sancti Patres confirmant.* Hoc enim confirmat Beda in Homil. D. Benedicti Angli tom. 7. de quo ait: *Ad beatorum Apostolorum limina peregrinaturus aduolauit, vt quia rudis adhuc in gente Anglorum fides, & Ecclesiarum institutio florebat, ibi potiùs perfectam viuendi formam sumeret, vbi per summos Christi Apostolos totius Ecclesiæ caput eminet eximium.* Et lib. 2 Histor. Anglor. cap. 1. de Gregor. ait, *Cùm primum in toto orbe gereret Pontificatum, & conuersis iam dudum ad fidem veritatis esset Prælatus Ecclesiis, nostram gentem eatenus idolis mancipatam Christi fecit Ecclesiam*, &c. Et lib. 3. cap. 25. refert Regem Angliæ & alios illo iam tempore credidisse, claues Petro datas in Ecclesia Romana permanere. Et in libro 4. capite primo, & sæpè in illa historia ostendit, quanta fuerit semper Romani Pontificis circa Anglos prouidentia, & eorundem ad eundem Pontificem obedientia.

15. Denique omnes etiam posteriores Patres eandem veritatem constantissimè docuerunt, ex quibus duos tantùm numerabimus, Anselmum, & Bernardum, qui grauissimè de Pontificia dignitate loquuti sunt. Anselmus enim lib. de Incarnatio. Verbi, sic incipit: *Domino, & Patri vniuersæ Ecclesiæ in terra peregrinantis Summo Pontifici Vrbano Frater Anselmus.* Et infrà: *Quoniam diuina prouidentia vestram elegit sanctitatem, cui vitam, & fidem Christianam custodiendam, & Ecclesiam suam regendam committeret, ad nullum alium rectiùs refertur, si quid contra Catholicam fidem oritur in Ecclesia, vt eius authoritate corrigatur, nec vlli alij tutiùs, si quod contra errorem respondetur, ostenditur, vt eius prudentia examinetur.* Et in Præfatione ad Epistolam ad Romanos dicit, illam epistolam primo loco poni, quamuis prima omnium scripta non fuerit, quia & in illo tempore Roma caput totius Orbis extitit, & vsque hodie Romana Ecclesia omnium Ecclesiarum obtinet Principatum.

16. Diuus autem Bernardus multò copiosiùs hoc ipsum docet epist. 125 ad Gaufridum, vbi inter alia dicit, *Alemania, Francia, Anglia, Scotia, Hispaniarum, & Hierosolymorum Reges cum vniuerso clero, & populis fauent, & adhærent Domino Innocentio, tanquam filij Patri tanquam, capiti membra solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis.* Item epist. 131. ferè de eodem argumento ad Mediolanenses, & epist. 183. ad Conradum Regem Romanorum, *Legi* (inquit) *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Quam sententiam cupio vos, & omnimodo nomen custodire in exhibenda referentia summa, & Apostolica Sedi, & Beati Petri Vicario, sicut ipsam vobis vultis ab vniuerso seruari imperio.* Et de sublimitate illius Sedis egregie loquitur epistola 137. ad Eugenium, & latiùs libro tertio de Considerat. ad eundem, capite octauo, ex quo plura verba in superioribus relata sunt, & ideò illa prætermittimus. Addi etiam hic possent temporalium Regum, & Imperatorum testimonia, & exempla, sed ex illis aliqua in superioribus tacta sunt, & plura in sequentibus afferemus, spiritualem potestatem temporali comparando. Nunc sufficiant notanda verba Constantini Imperatoris in capit. *In memoriam*, dist. 19. vbi sic inquit, *Honoremus Sanctam Romanam, & Apostolicam sedem, vt quæ nobis sacerdotalis mater est dignitatis, esse debeat Ecclesiasticæ magistra rationis. Quare seruanda est cum mansuetudine humilitas, vt licet vix ferendum ab illa sancta Sede imponatur iugum, tamen feramus, & pia deuotione toleremus.* Præter authoritatem autem non est hic specialis ratio postulanda. Sufficiunt enim adductæ de perfecto regimine Ecclesiæ, & de necessitate vnius capitis in vno corpore ad vnitatem eius, & fidei conseruandam. Nam quòd hoc caput in tali Sede sit constitutum, licet plures habeat morales congruentias, quæ & à Patribus insinuantur, & facilè cogitari possunt, propria ratio est voluntas Christi, & Petri, quæ ex adductis testimonijs nobis satis innotuit.

CAPVT XVIII.

Duabus obiectionibus contra Primatum Pontificis ex Scriptura, & Concilijs desumptis, satisfit.

Contra Pontificis Romani dignitatem, & Primatum multa sparsim in suo libello obijcit Rex Angliæ præter ea, quæ contra Primatum Petri supra retulimus, ex quibus multa comparationem inter Pontificem, & Reges temporales attingunt, quæ meliùs post dictam comparationem factam in sequentibus examinabimus. Vbi etiam de potestate Pontificis supra Reges in temporalibus dicendum est. Nunc solùm his, quæ contra supremam spiritualem Pontificis potestatem absolutè obijci videntur, respondebimus. Hæc autem tam in Præfatione, quàm in Apolog. Regis ad tria capita reduci videntur, his exceptis, quæ ex factis Regum, vel Imperatorum desumuntur: de quibus, vt dixi, postea videbimus. 1.

Primum caput est, quia hoc dogma nullum vel debile fundamentum habet in verbo Dei, vt dicitur in Apolog. pag. 18. & in Præfat. pag. 22. 28. 60. & alijs quàm plurimis locis. Possumusq; in huius obiectionis confirmationem ponderare, quod Paulus ad Ephes. 4. ministeria Ecclesiastica, & ordinem Ecclesiæ describens, nullam de Vicario Christi mentionem facit, cùm tamē ille aptissimus locus videretur ad illum proponendum, si ad hierarchiam Ecclesiæ pertineret. Vnde valde miratur Rex dicta pag. 60. & ignorare se dicit, *Quibus artibus Pontifices Romani facti sint Vicarij Christi; imò verò Dij in terra, triplici corona insigniti, cœli nimirum, terræque ac inferorum Reges, totius orbis iudices, & ipsi à nemine iudicandi, fidei capita*, &c. quæ prosequitur concludens, *Quibus, inquam artibus ad tantum fastigium ascenderint, equidem nescio.* 2. *Prima obiectio.* *Confirmatio.*

Verumtamen vel hoc ipso intelligere Rex posset: si sapere vellet, hoc non esse humana arte factum, sed in virtute illius verbi. *Super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non praualebunt aduersus eam*, vt sanctè, & catholicè antiqui Patres intellexerunt. Qua enim arte Syluester Papa Constantinum Imperatorem ita sibi subiecit, vt Christi Vicarium, & Petri successorem, & maiori honore se ipso dignum confiteri non erubuerit: eadem reliqui Sancti Pontifices eandem dignitatem, & potestatem conseruarunt, & contra portas inferi defenderunt. Artes enim illæ non fuerunt aliæ præter verbum Dei, magna virtute spiritus liberè prædicatum, & interdum diuinis virtutibus, & illustrationibus pro temporum, iuxta diuinæ prouidentiæ dispositionem, opportunitate confirmatum. Errat ergo Rex, & verbo Dei contradicit, dum ait, Primatum Papæ debile in verbo Dei habere fundamentum. Nam & in verbo Dei scripto Petri Primatus perpetuus, & per successionem semper duraturus sufficienter continetur: & per verbum eiusdem Christi nō scriptum, sensus verbi scripti cum certitudine 3. *Solutio.*

titudine traditus est. Et prætereà successionem illam Petri in Romana sede permansisse euidenter est declaratum. Nec possunt Rex, vel doctores eius Protestantes vim huius verbi effugere, nisi & negando veritatem verbi non scripti, & verbum scriptum sua certa scientia, & priuato spiritu interpretando. Vtrunque autem esse à catholica veritate alienum; imò hæresum omnium, & schismatum fundamentum, in primo lib. satis demonstratum est.

4. *Diluitur confirmatio.* Ad confirmationem à nobis additam ex loco Ephes. 4. respondere possumus ex doctrina Augustini lib. de Fide, & operib. cap. 9. vbi tractans locum Act. 8. de Eunucho, quem baptizauit Philippus, licet nihil plus dixerit, quàm *credo, filium Dei esse Iesum Christum*, vnde aliqui argumentabantur, non esse necessarium aliquid aliud docere catechumenos, vt baptizentur: ipse verò respondet: *Scriptura tacuit, atque intelligenda admisit cætera, quæ cum illo spadone baptizando Philippus egit.* Sic ergo nos dicimus, licet Paulus tacuerit illo loco de vno Christi Vicario totius Ecclesiæ pastore, illud intelligendum reliquisse in cæteris, quæ describit.

5. *Instantia.* Potest autem hæc responsio in nos retorqueri: superiùs enim hoc loco vsi sumus ad probandum Reges non habere in Ecclesia spiritualem potestatem, quia Paulus nullam, vel in illo loco, vel in alijs similibus illorum mentionem fecit: quæ illatio eodem prorsus modo eludi potest. *Responsio.* Respondeo ex verbis eiusdem Augustini loco citato. *Atq; in eo, quod ait* (scilicet Lucas) *baptizauit eum Philippus, intelligi voluit impleta omnia, quæ licèt taceantur in Scripturis gratia breuitatis, tamen serie traditionis scimus implenda: pari modo etiam in eo, quod scriptum est, euangelizasse Philippum spadoni Dominum, nullo modo dubitandum est, & illa in catechismo dicta esse quæ ad vitam, moresque pertinent eius, qui credit in Dominum Iesum Christum.* Ita ergo in præsenti dicimus, Paulum sub illa descriptione Ecclesiæ comprehendisse omnia, quæ vel ex traditione, vel ex alijs Scripturæ locis, ad Ecclesiæ ordinem, & hierarchiam pertinere perspicuum est: Est autem satis nobis traditum, & in Scriptura, & extra illam, Ecclesiam visibilem esse vnum ouile sub vno Pastore visibili, vicem Christi gerente; hunc ergo pastorem sub generali nomine pastorum Paulus explicuit, quia non assumpsit ibi prouinciam in particulari explicandi gradus omnes, & ministeria Ecclesiastici ordinis. Cuius etiam argumentum est, quia tractans idem argumentum, 1. Corinth. 12. omisit Euangelistas, quos sub Prophetis comprehendit, & ibi ponit virtutes, & alia, quæ in loco ad Ephes. omisit, & in neutro loco ponit presbyteros, & diaconos, quamuis ad Ecclesiasticam hierarchiam pertinere, ex alijs Scripturæ locis manifestum sit. *Ex Scriptura primatus Pontificis, non Regum colligitur.* At verò de Regibus nulla Scriptura, vel traditio docet, in Ecclesiastica hierarchia habere peculiarem locum, aut munus Ecclesiastici regiminis, aut ministerij, ideoque dum illis locis præcipuis tacentur, prorsus excluduntur: præsertim quia nec sub specifica, nec sub generali verborum forma comprehensi sunt.

6. *Secunda obiectio.* Secundam obiectionem paucis his verbis indicat Rex in Præfat. pag. 60. *Ita interim generalibus Concilijs suberant* (vtiq; Romani Episcopi) *vt & nuper Constantiense Concilium tribus Pontificibus abdicatis, quartum inaugurauerit.* *Confirmatio.* Quæ obiectio confirmari potest, quia in alijs casibus deponuntur Pontifices, vel aliter iudicantur ab Ecclesia, mediantibus Concilijs. Ita enim fieri posse, dictum Concilium Constantiense definiuit, & Basiliense confirmauit, & vtrunq; id exequi tentauit. Et olim Marcellin. Papa depositus fuit à Concilio Sinuessano, & in casu hæresis deponi posse traditur in c. *Si Papa*, distin. 40. & communiter ab omnibus catholicis receptum est.

Respondeo in primis, obiectionem hanc ad quæstionem potiùs de comparatione Papæ, & Concilij generalis, quam ad quæstionem de primatu pontificis pertinere. 7. Patres enim, qui Concilijs Constantiensi, & Basiliensi interfuerunt, & Gersonius, alijque Doctores, qui generale Concilium supra Pontificem esse opinati sunt; nihilominus certa fide credebant, Episcopum Romanum esse supremum, & vniuersalem Ecclesiæ pastorem, supra omnes Episcopos, & Patriarchas, habentem in illos spiritualem iurisdictionem, & in omnes fideles cuiuscunque conditionis existant, etiamsi Reges, vel Imperatores sint, & contra hoc obiectio facta non procedit, vt per se constat, idque instituto nostro sufficiebat, quidquid de altera quæstione comparata sentiatur. Quia tamen omninò verum esse credimus, in Concilio generali nullam esse iurisdictionem immediatè à Christo collatam, ideoque dum legitimus, & indubitatus Pontifex viuit, ab illo pendere Concilij generalis iurisdictionem, ac proinde illi subesse (quod alibi tractandum est) ideò breuiter dictis obiectionibus satisfaciendum est.

Ad obiectionem ergo principalem respondemus, 8. *Solutio obiectionis.* tempore Concilij Constantiensis tres fuisse in Ecclesia prætensos Pontifices, Gregor. 12. Benedictum 13. & Ioan. 23. nominatos. Cum autem certum sit, & supra probatum, non posse simul esse in Ecclesia plures veros Pontifices, fit consequens, vt non omnes illi fuerint Pontifices. Vnde etiam fieri potuit, vt nullus eorum esset certus Pontifex, atque adeò nec Pontifex, quia nondum erat aliquis eorum sufficienti consensu Ecclesiæ receptus, nec credebatur legitimè electus. In tali autem casu ius habet Concilium generale, quamuis acephalum, ad inquirendum de vero, & legitimo Pontifice, & si nullum ex prætensoribus legitimum, ac certum Pontificem esse inuenerint, omnes deponere, vel potiùs nullum eorum verum pontificem esse declarare, ac subinde de vero pontifice Ecclesiæ prouidere. Et hoc ad summum fecit Constantiense Concilium deponendo dictos tres pontifices, & Martinum 5. eligendo. Ex hoc autem facto nihil contra pontificis dignitatem, aut potestatem colligi potest, quia cùm pontifices dubij non sint veri pontifices, potestas Concilij supra illos, nihil derogat veris pontificibus, nam electo postea vero pontifice per tale Concilium, in illo erit plena pontificia potestas, ipso Concilio superior, quia non ab illo habet potestatem, sed à CHRISTO. Quia verò dicere quis potest, Ioannem 23. fuisse pontificem satis certum, quidquid de hoc sit, addere possumus, ipsum tandem voluntariè renunciasse papatui, vt ex historijs constat, & similiter cessit Gregor. 12. Benedictus autem 13. alias Petrus de Luna, licet nunquam cedere voluerit, mortuus tamen est paulò post Martini electionem, & Clemens quidam, qui in locum eius fuerat suffectus, paulò post renunciauit, & Martinus V. tanquam vnicus, & verus pontifex ab vniuersa Ecclesia cognitus, & receptus est.

Quod si quis instet, Basiliense Concilium subsequens depositionis sententias contra Eugenium 4. 9. *Refellitur instantia quadam.* vnicum, & indubitatum pontificem tulisse, & Amadium Felicem appellatum, loco illius creauisse. Respondetur, in hoc errasse Concilium illud, quod mirandum non est, quia iam tunc non legitimè, nec sub obedientia Apostolicæ sedis procedebat. Vnde etiam errauit in approbanda assertione, quòd Concilium generale sit supra Papam, in Concilio Constantiensi traditam. Vnde consequenter existimauit, Concilium semel

semel legitimè congregatum sine suo consensu non posse dissolui à Pontifice; imò posse, ipsum Pontificem ad assistendum Concilio, cogere. Quod tamen fundamentum omnino falsum est, & in eo Constantiense Concilium errare potuit, quia nec à vero, ac certo Pontifice conuocatum fuerat, nec illius praesentiam per se, vel legatos habebat. Vnde solum ad tollendum schisma legitimè coactum fuerat, non ad dogmata fidei definienda. Excessit ergo terminos potestatis suae, & ideò errare potuit; & consequenter etiam in hoc errauit Basiliense illud sequens, quia, vt dixi, iam tunc non legitimè procedebat. Atque ita praedicta assertio postea à Pontificibus, & Concilio Lateranensi sub Leone X. reprobata est. Et Eugenius 4. tam assertionem, quam sententiam Basiliensis Concilij pro nihilo habuit, vt in eodem Concilio refertur sess. 38 Et cum Eugenio sensit vniuersa Ecclesia, quae non obstante illa sententia tam Eugenium, quàm successorem eius Nicolaum V. pro veris Pontificibus habuit, Antipapa Felice repudiato, qui posteà Nicolao cessit, & ita semper Pontificia dignitas integra mansit.

Responsio ad confirmationem. In Apolog. pag. 105.

10\. Antiquum verò exemplum de Marcellini depositione à Rege non obijcitur, qui acta illius Concilij non admittit, & contradictiones arguit, quia in eis saepè dicitur, *Pontificem à nemine iudicari*, & nihilominus Marcellinus inde iudicatus exiuit; nam sententia anathematis in eum lata est, cui omnes Episcopi subscripserunt, neque enim poterat Marcellinus se ipsum excommunicare. Neque desunt etiam ex Scriptoribus Catholicis, qui de illa historia Marcellini dubitent, vt videre licet in Baronio tom. 2. anno 302. num. 95. & sequentib. & an. 303. nu. 89 & sequentib. Veruntamen ipsemet admonet, non oportere antiquam historiam communiter in Ecclesia receptam in dubium reuocare, Praesertim cum Nicolaus Papa in epist. ad Michaelem Imperatorem, illam vt veram referat, & illa vtatur ad Apostolicae sedis authoritatem confirmandam.

Ex dicto etiam Concilio Sinuessano primatus Pontificis confirmatur.

Marcellinus non fuit à Concilio depositus.

11\. Est igitur aduertendum, peccatum Marcellini cuiusdam infidelitatis fuisse, & ideò ad Concilium pertinuisse de illo inquirere, tum propter publicum scandalum in materia fidei, tum propter Ecclesiae securitatem. Quia tamen culpa solum fuerat contra confessionem fidei, & non haeresis, ideò Episcopi congregati saepè dixerunt, *Tuo de ore iudica, nam prima Sedes à nemine iudicatur*. Ex quibus verbis authoritas suprema Pontificis confirmatur. Ipse autem Marcellinus videtur in se ipsum sententiam protulisse, dicens *Peccaui coram vobis, & non possum in ordine esse sacerdotum*. Per quae verba visum est aliquibus renuntiasse Pontificatui, eamque renunciationem Episcopos acceptasse, & propterea de illis dici, *Subscripserunt in eius damnationē, & damnauerunt eum*, non vi iurisdictionis, quam in ipsum, dum fuit Pontifex, haberent, sed voluntariè consentiendo illi, & renuntiationem acceptando. Atque ita nemo eum, dum esset Pontifex, iudicauit, sed, vt statim subiungitur, *ore suo damnatus est*. Postquam autem desijt esse Pontifex, potuit etiam ex Concilio censuris ligari, vt per se constat Vel fortasse Papatui non cessit, vt est probabilius, quia hoc ibi expressè non dicitur; nec verba citata renunciationem praeseferunt, sed poenitentiam, nec Damasus, nec Platina, vel Romanum Breuiarium id referunt, sed potius fuisse Pontificem, etiam eo tempore, quo martyrium passus est, significant, & clare testatur Baronius an. Christi 304. Hoc autem supposito dicendum consequenter est, ipsum non fuisse propriè in Ecclesiastico foro damnatum seu punitum, vel censura ligatum, sed voluntariè ad aliorum exemplum, & in sui peccati vindictam se ipsum separasse, & ab officio quasi suspendisse, seu abstinuisse. Quod iudicium Concilium illud probauit, & quasi declaratoriam sententiam criminis tulit, ipsomet Marcellino annuente, & in hoc sensu dicitur, Concilium illud damnasse Marcellinum. Et ita nulla est in dictis illius Concilij contradictio.

Ad vltimam partem illius obiectionis de Papa haeretico, respondemus inprimis, non esse certum: an Papa etiam vt persona priuata, possit in haeresim pertinaciter labi. Vnde si vera est sententia quae negat, Papam esse posse haereticum, cessat obiectio. Quia verò contrarium videntur canones, & Concilia supponere, vt patet ex cap *Si Papa*, distin. 40. & ex Concilio Romano sub Adriano, & ex octaua Synodo, admisso illo casu concedendum est, Papam tunc posse iudicari, & dignitate priuari. Quomodo autem id fiat sine praeiudicio dignitatis, variè à Doctoribus explicatur; non est autem in praesenti necessarium singulas sententias referre, & examinare. Dico ergo breuiter, Papam haereticum non ab hominibus, sed ab ipso Deo deponi, quamuis non sine ministerio Ecclesiae, seu Concilij ferentis in ipsum sententiam declaratoriam criminis. Sicut enim Papa ab hominibus eligitur, & nihilominus non ab hominibus, sed ab ipso Christo immediatè dignitatem recipit; ita etiam licet per sententiam hominum declaretur haereticus, nihilominus non iure humano, sed diuino statim manet dignitate priuatus An verò ad talem priuationē, seu depositionem necessaria sit talis sententia, vel ipsummet peccatū haeresis sufficiat, saltem externum, & facto ipso notorium, à Doctoribus controuertitur. Mihi autem rationi, & recto regimini magis consentaneum videtur, necessarium esse sententiam criminis declaratoriam, datam à Concilio authoritatem habente, vt omnia ordinate fiant, & scismatum pericula tollantur.

12. Occurritur exemplo de Papa haeretico.

Papa haereticus a Deo ipso deponitur, non ab hominibus.

Ante declarationem Pontificis sententia criminis declaratoria praemitti debet.

CAPVT XIX.

Explicantur quaedam loca Gregorij quae Rex obijcit, & veri tituli Romani Episcopi defenduntur.

1. Recensentur testimonia Gregorij

Tertia obiectio principalis sumitur ex Gregorio in varijs epistolis. in quibus reprehendit Ioan. Constantinopolitanum, eo quod vniuersalem Episcopum seu Patriarcham se ipsum appellaret, & nominari vellet, & ad illum magis confundendum, adiungit, *Nullus vnquam praedecessorum meorum hoc tam prophano vocabulo vti consensit*, lib. 4. indict. 3. cap. 8. aliàs epist. 93. ad Anastas. Antiochenum, vbi etiam ait. *Sicut enim veneranda vestra sanctitas nouit, mihi per sanctam Chalcedonensem Synodum Pontifici sedis Apostolicae, cui Deo disponente, deseruio, hoc vniuersitatis nomen oblatum est, sed nullus*, &c Et similia habet epist. 32. ad Mauricium 33. & 34. ad Constantiam, & 38. ad eundem Ioan. & 36. ad Anianum, & lib. 7. epist. 69. ad Eusebium Thessalonicens. Et addit lib. 6. epist. 30. ad Mauricium aliàs ca. 194. *Ego fidenter dico, quia quisquis se vniuersalem sacerdotem vocat, vel vocari desiderat, in elatione sua Antichristum praecurrit, quia superbiendo se caeteris praeponit.* Aliam etiam rationem reddit Gregorius, quia si vnus Patriarcha vniuersalis dicitur, *Patriarcharum nomen caeteris derogatur.* Iterùo ait, *nullus Romanorum Pontificum hoc singularitatis vocabulum assumpsit, nec vti consensit, ne dum priuatum aliquid daretur vni, honore debito sacerdotes priuarentur vniuersi.* Quae ratio aequè in Summo Pontifice procedit. Vnde idem Gregorius libro 7. indict. 1. epistola 30. ad Eulogium Alexandrinum, qui ad ipsum scribens, eum vniuersalem Papam vocauerat, ait, *Quod peto dulcissima mihi sanctitas vestra vltra non faciat, quia vobis subtrahitur, quod alteri plus, quam ratio exigit, praebetur.* Et infrà. *Si enim vniuersalem me Papam vestra sanctitas dicit, negat se hoc esse, quod me fatetur vniuersum.* Vbi significat, re-

cat, repugnate, vnum esse vniuersalem Episcopum & alios esse veros Episcopos. Et hanc sententiam tradidit ante Gregorium Pelagius 2. contra eundem Ioannem in epist. 1 ad illegitimum Concilium Constantinopolitanum. Et ante hos Pontifices legitur in Concilio Carthaginensi 3 cap. 26. & in Concilio Africano tempore Bonifacij, canon qui sic habet. *Primæ sedis Episcopus non appelletur Princeps sacerdotum, vel summus sacerdos, aut aliquid huiusmodi, sed tantum primæ sedis Episcopus.*

2. Hoc argumentum valde vrget Rex Angliæ in Apologia pagin. 106. & 107. & ex allegatis testimonijs, Gregorij multa ex his, quæ pro primatu Romani Pontificis adduximus, vel certe omnia eneruari putat. Maximeque redarguit Bellarminum, eo quod in fauorem primatus Romani Pontificis alio testimonio Gregorij vsus fuerit, in quo Apostolicam sedem, *Caput fidei*, vocat lib. 11. epistola 42. Nam *qui nomen* (inquit) *vniuersalis Episcopi repudiabat, hic caput fidei se se vocari æquo animo laturus erat?* Et ideo ipse exponit de capite, seu gubernatore in genere, siue ille sit Papa, siue Rex intra ditiones, & fines suos. Et quia videbat expositionem hanc esse violentam, vt re vera est, veniam petit, vt si illa reijciatur, dicere possit, *Gregorium, vel minus cautè loquutum esse, vel per excessum.* Cum eadem tamen Regis venia, ipse simul vtrumque committit, quia sine vlla ratione, vel fundamento non solum verbis Gregorij, sed omnium etiam antiquorum Patrum liberam illam censuram adhibet. Imò addere possumus, etiam in verba Christi redundare, non est enim minus esse fundamentum Ecclesiæ, quam esse caput fidei, Christus autem de Petro, id est de Petri sede, vt suprà probaui, dixit, esse fundamentum Ecclesiæ; excessit ergo, vel incautè loquutus est Christus, si excessit, vel incautè loquutus est Gregorius, Apostolicam sedem caput fidei appellando.

3. Non enim de sua persona tantum, sed de sede sua loquebatur Gregorius. Sic enim ait, *Illud autem admonemus, vt Apostolica sedis reuerentia nullius præsumptione turbetur tunc enim status membrorum integer manet, si caput fidei nulla pulsetur iniuria, & canonum maneat incolumis atq; intemerata semper authoritas.* Ex hac enim verborum serie constat, eandem Apostolicam sedem, cui reuerentiam exhiberi monuerat, postea vocare *caput fidei, quòd à membris nulla est pulsanda iniuria, vt eorum status integer perseueret.* Quod ego maximè de fidei statu intelligo, quia qui contra reuerentiam Apostolicæ sedi debitam omnia perturbant, in vera, & integra fide perseuerare non possunt. Et ideo fortasse modum loquendi mutauit, & quam prius vocauerat, *Apostolicam Sedem*, postea vocat, *caput fidei*, vt indicaret magnum periculum imminere, contemnendo obedientiam, & reuerentiam debitam Apostolicæ sedi, nam facile transit vsque ad periculum amittendi fidem. Et confirmatur: quia non excessit certè, neque incautè loquutus est Christus cum dixit Petro: *Et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos*: hoc autem munus cum illo priuilegio: *Ego rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua*, non tantum personæ, sed etiam sedi Petri collatum est, vt lib. 1. ostendimus; ergo nullus est excessus, neque incauta loquutio, si Pontifex, qui tanquam viua regula fidei ad confirmandos fratres positus est, caput fidei appelletur. Vnde Patres Concilij Chalcedonensis in Epist. ad Leonem Pap. *firmitatem fidei* illum appellant dicentes, *Firmitas tua filijs, quod decet, adimpleat.*

4. Eo vel maximè, quod rectè potest intelligi, vocari caput fidei, quia est caput omnium fidelium, posito abstracto pro concreto, ad denotandum, non esse veram fidem, nisi in membris huius capitis, vel fidem ipsam esse, quæ membra cum capite coniungit. Vnde fit, vt tam caput, quam membra fidei appellentur, quia per fidem in vnum corpus coalescunt, quod est Ecclesia. Atque ita nihil aliud est esse caput fidei, quam esse caput Ecclesiæ, in quo capite in suo genere fides Ecclesiæ nititur. Quapropter ridiculum est, verba illa ad Reges temporales accommodare, aut tantum de gubernatore politico, & solum ordinis externi causa leges ferente, caput illud interpretari, cum Gregorius apertè loquatur de capite totius Ecclesiæ, & in spiritualibus: nam propter hanc etiam causam caput fidei vocat. Et quamuis verum sit, in principio epistolæ Gregorium tractasse de concedendo Panormitano Episcopo vsu pallij, qui vsus ad quandam Ecclesiasticam cæremoniam pertinet, inde sumpta occasione illum postea monet, vt disciplinam Ecclesiasticam circa reuerentiam Apostolicæ sedis, & circa incolumem, & intemeratam canonum authoritatem, & morum integritatem obseruet, & obseruari faciat, quæ omnia ad Ecclesiasticum, spirituale regimen pertinent; igitur de capite huius regiminis loquebatur Gregorius, cum sedem Apostolicam caput fidei appellauit.

Retorquendo ergo Regis argumentum ex hoc loco legitimus aliorum sensus erui facilè potest. Nam si Gregorius sedem suam caput fidei vocauit, quia firmitas fidei, & cura, ac solicitudo conseruandi, ac propagandi illam, & consequenter etiam honestos mores, qui ex illa pendent, illi sedi commissa est, quando nomen vniuersalis Episcopi recusauit, non supremam pastoralem curam suæ sedis negare, sed verbi inuidiam, & elationis, vel ambitionis speciem cauere voluit. Neque solum ex citato loco, sed ex alijs etiam innumeris, imò ex eisdem, vbi de nomine vniuersalis tractat, manifeste colligitur Gregorium in se, & in sede sua curam supremi, & vniuersalis Pastoris agnouisse. Nam in eadem epist. 32. ad Mauricium, dixit: *Cunctis Euangelium scientibus liquet, quod voce dominica sancto & omnium Apostolorum Petro Principi Apostolo totius Ecclesiæ cura commissa est.* Et infrà *Cura ei totius Ecclesiæ, & Principatus committitur, tamen vniuersalis Apostolus non vocatur.* Ecce vbi & Principatum agnoscit, & nomen abnuit. Et in ep. 36. & 38. simul nomen illud contemnit, & vniuersali potestate vtitur, dissoluendo, & reprobando illegitimum Concilium sine authoritate suæ sedis congregatum, & comminando censuras Ioanni, nisi resipisceret. Imò in lib. 7. epi 64. eundem Ioannem propter idem nomen reprehendit, licet ipse non negaret, sed Apostolicæ sedi subijci, vt idem Gregorius refert, qui etiam addit, se nescire Episcopum, qui eidem sedi subiectus non sit; ergo recusando vocabulum vniuersalis, non intendit suæ sedi vniuersalem iurisdictionem negare. Vnde etiam epi. 69. tractaturus eandem causam, sic inquit, *Suscepti regiminis cura constringimur officij nostri solicitudinem vigilanter extendere, &c.* Et infrà eandem curam ostendit, dicens, *Acta in Concilio sine sedis Apostolicæ authoritate, atque consensu nullas vires habere*, & in fine profert generalem censuram contra violantes sua præcepta: vt omittam alia loca suprà citata, in quibus Gregorius Primatum Romanæ Ecclesiæ, & commendat, & exercet.

Legitima testimoniorum Greg. explicatio traditur, & argumentum Regis in eum retorquetur. 5.

Cur ergo Gregorius nomen vniuersalis Episcopi tanquam prophanum vetuit, & repudiauit? Respondetur cum Cardinali Bellarmino lib. 2. de Clericis, cap. vlt. in fine, duobus modis posse nomen vniuersalis Episcopi vsurpari. Primo ad significandum vnum Episcopum, qui sit proprius, & proximus pastor totius Ecclesiæ vniuersalis, & omnium Eccle- 6.

Nominis vniuersalis Episcopi duplex acceptio.

siarum,

fiarum, ac diœcesum particularium, eo vtique modo, quo v.g. Conimbricensis, est vnicus Episcopus totius diœcesis suæ, in qua potest habere Vicarium vnum, vel plures, non tamen alium Episcopum. Hoc igitur modo fingere vniuersalem Episcopum totius Ecclesiæ, contra ius diuinum est, & ideo vox illa vniuersalis Episcopi, in hac significatione vsurpata, prophana est, & sacrilega. Alio modo potest dici vniuersalis Episcopus; qui per modum causæ vniuersalis iurisdictionem habet in totam Ecclesiam, non excludit autem particulares Episcopos, qui & veri Episcopi sint, & quasi causæ proximæ habentes ordinariam iurisdictionem sub Pontifice Summo. Et in hac significatione sumpta vox illa in se quidem non est prophana, quia rem veram, & maximè sacram, & Ecclesiæ necessariam significat, tamen vt vsurpata à Patriarcha Constantinopolitano prophana erat, & plena superbiæ, & præsumptionis, quia per eam sibi tribuebat quod non habebat. Et ob contrariam rationem attributa in eo sensu Pontifici Romano non est prophana, sed veritatem significat, & ideo in Concilio Chalcedonensi Leoni Pap. attributa est, vt Greg. papa in dictis epistolis sæpe testatur. Et in eodem sensu æquiualentia nomina à Concilijs, & Patribus Episcopo Romano sunt attributa, vt esse *caput vniuersalis Ecclesiæ*, in Concilio Chalcedonen act. 16. *habere curam vniuersalis Ecclesiæ*, Leo epist. 82. Euseb epi. 3. Dionys. epist. 2. *Rectorem domus Dei*, Ambros. 1. ad Timoth. 3. denique *Episcopum vniuersalis Ecclesiæ*, vt sæpe vocatur in epistolis pontificijs supra allegatis, & in Concilio Chaldonensi act. 3. & in multis alijs epistolis Episcoporum, vel principum scribentium ad pontifices Romanos, quæ in Actis Conciliorum, & inter Epistolas pontificias referuntur & specialiter videri possunt, quæ in Concilio Chalcedonensi act. 3. leguntur.

Nomē vniuersalis Episcopi si alios particulares Episcopos non excludit Pontifici congruit.

7\. Nihilominus tamen Gregorius nomen vniuersalis Episcopi repudiauit, tum propter humilitatis excessum; nam in hoc melius dicere potuisset Rex Angliæ excessisse Gregorium, non per ambitionem, sed propter humilitatis exemplum: Tum etiam vt efficacius superbiam Constantinopolitani Episcopi cohiberet, tum denique quia propter vocis ambiguitatem posset alios Episcopos offendere, & hac ratione sæpius vti[illegible] Gregorius, & quia hoc periculum in vsu aliarum vocum non inuenitur, ideo alias detestatus non est. Et per hæc etiam responsum est ad Pelagium papam, nam eadem ratione, qua Gregorius, motus est, vt ex verbis in d. ep. 1. est manifestum, & simul in eadem epistola Romanum Episcopum vocat caput omnium Ecclesiarum.

Cur Greg. nomen vniuersalis Episcopi deuitarit.

8\. De nomine autem Summi pontificis nunquam dubitatum est, vt testatur Iustinianus Imperator, in Authentico de Ecclesiis Roman. collat. 1. dicens, *Vt legum originem anterior Roma sortita est, ita & summi Pontificatus apicem apud eam esse, nemo est, qui dubitet*, imo Cōcilium Chalcedonense Leoni, in epist ad eum, dicit, *Summitas tua, &c.* & Gregor. libr. 1. Dialogor. ca. 4. referens historiam de Equitio ait, *Equitius cœpit immensas gratias omnipotenti Deo agere, asserens, quod se per summum Pontificem visitasset*, cum nuncius à pontifice missus ei dixisset, *quia Pater eius Apostolicus Pontifex eum videre vellet.* Hieronym. vero in præfat. ad Euangelia Damasum vocat *summum sacerdotem*, quod perinde est. Canon ergo ille Concilij Carthaginensis & Africani non intelligitur de Romano pontifice, sed de primate Africano, vt rectè Glossa exposuit in cap. 3. dist. 99. Neque enim prouincialia seu nationalia Concilia, quomodo papa vocandus esset, statuere poterant; imo fortasse ne papæ fieret iniuria, primatum suum Summum pontificem appellari Patres illorum conciliorum vetuerunt.

CAPVT XX.

Alijs obiectionibus ex factis Imperatorum, & coniecturis desumptis respondetur.

QVarta obiectio insinuatur à Rege in Præfat. pag. 60. phocæ memoriam faciente, affirmanteque vsque ad Phocæ tempora Pontifices Romanos Imperatoribus paruisse. Vnde indicat, quod alij Protestantes asserere solent, Phocam statuisse, vt Romanus Episcopus Primatum inter alios obtineret. Quibus aliqui ex historicis fauere videntur, nam Beda de Temporib. in Phoca, sic inquit, *Hic rogante Papa Bonifacio statuit, sedem Romanæ, & Apostolicæ Ecclesiæ caput esse omnium Ecclesiarum, quia Ecclesia Constantinopolitana primam se omnium scribebat.* Et eodē ferè modo id narrant Paulus Diaconus in lib. 4 de Gestis Longobardorum c. 11. & Anastasius Bibliothecarius in sua historia, & Antonius Sabelicus Aeneade 8. libr. 6. & Pomponius Lætus in compendio historiar. Romanar. in Phoca, & plures alij eodem modo historiam referunt. Et propter illa sola verba persuadere volunt Protestantes, eo anno (qui fuit sexcentesimus septimus, vt Genebrardus cum alijs, vel sexcentesimus sextus, vt vult Baronius) incepisse Romanum Pontificem habere Primatum in vniuersam Ecclesiam, præsertim in Orientalem. Quanquam neque in hoc sibi constet: nam Magdeburgenses centur. 6. dixerunt Romanū Pontificem à Iustino Imperatore anno 520. factum esse Patriarcham, nisi forte isti loquuti sint de Patriarchatu Occidentali, illi vero de Primatu, qui ad Orientalem etiam Ecclesiam extenderetur. 1.

Quarta Regis obiectio & huius capitis prima.

Alij dixerunt Romanam Ecclesiam à Constantino IV. habuisse Primatum, quia Platina in Benedicto 2. dicit, *Constantinum Benedicti sanctitate permotum ad illū sanctionem misisse, vt ille, quem clerus, populus, exercitusque Romanus Pontificem delegisset, eum extemplo verum Christi Vicarium esse, omnes crederent, nulla vel Constantinopolitani Principis, vel Exarchi Italiæ expectata authoritate, vt antea fieri consueuerat.* Alij in Constantinum I. hanc Romani Episcopi referunt dignitatem, quia in edicto Constantini in cap. penult. d. 96. sic dicitur. *Constantinus Imperator quarta die sui baptismi, priuilegium Romanæ Ecclesiæ Pontifici contulit, vt in toto orbe Romano sacerdotes ita hunc caput habeant, sicut iudices Regem.* Et postea ponuntur late verba Priuilegij, quæ etiam referuntur in 1. tom. Concilior & approbantur à Gelasio cum Conc. 70. Episcopor. Et eisdem ferè verbis vtitur Leo 9. contra Michael. c. 10. Atq; hinc alij dixerunt à Concilio Nicæno datum esse priuilegium Ecclesiæ Romanæ; nam Leo 9. suprà dicit Pontificem à nemine iudicari posse, *Beatissimo, & Apostolico Pontifice Syluestro decernente, & Constantino Augusto spirituali eius filio cum vniuersa Synodo Nicæna approbante*: Similesque loquutiones inueniuntur in Concil. 4. sub Symmacho, & in alijs supra allegatis. Alij denique ad tempora quidem Apostolorum hanc referunt institutionem, dicunt tamen Apostolicam esse non diuinam, quia interdum dicunt antiqui Pontifices Petrum volentibus alijs Apostolis in Principem eorum constitutum fuisse. De quibus, & alijs erroribus videri possunt Turrecrem. lib. 2. de Eccles. c. 39. & sequent. & Bellar. lib. 2. de pontif. c. 17. 2.

Verumtamen hæc omnia neque fundamentum habent, neque verisimilitudinem vllam, quia Primatus Ecclesiæ Romanæ antiquior est omnibus Imperatori- 3.

Primatus Pontificis ab

ratori-

Imperatoribus esse non potuisse conuincitur. ratoribus Christianis, vt ex traditione antiquissima suprà demonstratum est. Præter quam quod etiam probauimus, temporales Reges nullam habere spiritualem potestatem, vel iurisdictionem, qua de rebus Ecclesiasticis possint disponere. Primatus autem Ecclesiasticus spiritualis, & supernaturalis est, vt probauimus, quomodo ergo poterant Imperatores illum instituere, aut conferre? Denique probauimus, dignitatem hanc esse ex Christi institutione, & ex vi illius durare per continuam successionem, semperque ex eodem diuino iure transire ad Romanum Pontificem, supposita determinatione ad talem sedem à Petro facta; ergo vanum est quærere institutionem huius dignitatis ab Imperatoribus. Quin potius neque à Concilijs, vel Patribus, neque ab Apostolis, sed ab ipso Domino initium habuit, vt Anacletus, & alij Pontifices supra relati testantur, & ex Euangelio ita à Patribus intellecto probauimus. Vnde vbicunque scriptum inueniatur ab aliquo ex Patribus, vel Scriptoribus catholicis, Romanam sedem ab aliquo Concilio, vel à Patribus habere Primatum, sensus est, habuisse non tanquam ab instituente, vel donante, sed vt à declarante, vel defendente, seu conseruante talem dignitatem, sic enim Concilium Nicænum declarauit, Romanum Episcopum habere primatum in omnes, & addit, *semper etiam habuisse.* Optimè vero Nicolaus I. in epist. ad Michaelem Imperatorem dixit, *Priuilegia huic sanctæ ecclesiæ a Christo sunt donata, à Synodis non donata, sed celebrata, & honorata.* Sic dixit Iustinian. imp. in Authen. de Ecclesiast. tit. cap. 1. *Sancimus secundum definitionem synodorum, sanctissimum senioris Romæ Papam primum esse omnium sacerdotum.*

4. *Ad Phocam. Obiectioni occurritur.* Quod ergo Rex Angliæ dixit, ante Phocam Romanos Pontifices paruisse Imperatoribus, ad sequentia capita spectat, vbi de comparatione vtriusque potestatis agemus, & id falsum esse ostendemus. Quod vero insinuat, & clarius contendunt alij Protestantes, Phocam aliquid potestatis, vel iurisdictionis Romano Pontifici contulisse, falsum est, & aut ex ignorantia; aut (quod verisimilius est) ex maleuolentia Protestantium introductum. Est enim ex dictis in præcedenti puncto recolendum inter Gregorium, & Ioannem Constantinopolitanum fuisse contentionem de vocabulo *vniuersalis*, quæ non tam fuit, de re, seu de potestate ipsa, (nam Ioannes ipse, vt vidimus subditum se esse Gregorio fatebatur:) quam de titulo, qui propter aliorum offensionem, superbiam, & periculum transeundi in schisma, Romanis Episcopis maximè displicuit. Cum ergo Pelagius, & Gregorius, neq; suis monitis, neque interuentu Imperatorum Ioannem Constantinopolitanum ad suam sententiam, & saniorem mentem trahere potuissent, Cyriacus Ioannis successor in eadem dementia perseueraret, Bonifacius III. qui post Sabinianum vnius tantum anni Pontificem, Gregorio successit, apud Phocam obtinuit, vt Cyriacum compelleret, illum titulum non vsurpare, declarando soli Ecclesiæ Romanæ posse competere, vt rectè Platina in Bonifacio III. Blondus lib. 9. decad. 1. Genebrar. in Chronico ann. 607. & Baronius in Annalib. ann. 606. declararunt. Estque per se euidens, quia multo ante Phocam in Concilijs Nicæno, & alijs declaratus fuerat sedis Apostolicæ Primatus, & specialiter in Concilio Chalcedonensi proclamatus fuerat Romanus Pontifex vniuersalis Episcopus, quamuis Pontificum modestia, ac moderatio nomen illud acceptare noluerit. Aduertit etiam Baronius Cyriacum non negasse subiectionem, & obedientiam Romano Pontifici, quia statim post electionem suam responsales suos simul cum Epistola synodali ad Gregorium Papam misit, vt ex eodem Greg. habetur lib. 6 ep. 31. Ex quo etiam constat, Gregorium nunquam fuisse conquestum de vsurpata iurisdictione, sed de ambitioso titulo, alijs Episcopis, & maxime sedi Romanæ iniurioso. Igitur Phocas authoritate sua Romanam sedem defendit, & superbiam Cyriaci compressit, nihil vero nouum Benedicto contulit. *Phocas solum Pontificis primatum tutatus est.*

5. *Ad Iustinum.* De Iustino autem nullam inuenio historiam, quæ in authoritate sit, referentem, Iustinum seniorem aliquid potestatis Romano Episcopo contulisse, non solum in illo anno quingentesimo vigesimo, verum etiam nec in toto tempore Imperij sui. Nam licet cum magna fide & reuerentia ad Hormisdam pap. sæpe scripserit, & ad Ecclesiam Romanam munera miserit; nunquam tamen specialia priuilegia illi sedi contulit, vnde igitur errorem illum, vel suspicionem eius hæretici sumere potuerunt? præsertim quia ex actis in Concilio Chalcedonensi, & multis alijs suprà adductis euidenter ostensum est, primatum Ecclesiæ Romanæ ante Iustinum in vniuerso orbe fuisse notissimum. Atque eodem modo facilè confutatur quod de Constantino IV. dicebatur, nam hic plus quam ducentis, annis post Iustinum imperauit; sed primatus Ecclesiæ Romanæ antiquior fuit Iustino, & ideo ab illo esse non potuit, ergo multo minus à Constantino nouiore oriri potuit. Neque verba Platinæ hoc indicant, sed solum Imperatorem Constantinum cessisse consuetudini, qua solebat consensus Imperatoris, vel Hexarchi ad consummatam pontificis creationem expectari, de potestate autem summi pontificis nihil Constantinus loquutus est, imo ex verbis eius apertè colligitur, ipsum sensisse, pontificem ritè electum statim esse Vicarium CHRISTI. *Ad Constantinum iuniorem.*

6. *Ad Const. Magnum.* Eadem responsio locum habet in Constantino Magno, nam ante illius conuersionem pontifex Romanus Ecclesiasticam iurisdictionem in vniuersa Ecclesia exercebat, non solum in Occidente, sed etiam in Oriente, vt satis in superioribus ostensum est. Nihil ergo ad hanc potestatem pertinens Constantinus Ecclesiæ Romanæ contulit, sed quod inuenit, id probauit, & credidit: imo etiam sua obedientia, & subiectione recognouit, & reuerentiam & honorem tantæ dignitatis temporalia etiam bona Ecclesiæ Romanæ concessit, vt maiorem honorem, & splendorem illi conciliaret. Quod ex verbis eiusdem edicti constare potest. Nam in principio confitetur, Deum per Apostolos petrum & paulum mirabilia erga se operatum esse. *Interueniente* (ait) *Patre nostro Syluestro, & vniuersali Papa.* Et infrà sic inquit. *Quantam potestatem idem Saluator noster suo Apostolo Beato Petro contulit in cœlo, ac terra, lucidissime nobis idem venerabilis Pater edixit.* Et infrà subiungit. *Iudicauimus, vt sicut in terris sanctus Petrus Vicarius filij Dei videtur esse constitutus, etiam & Pontifices, qui successores sunt ipsius Principis Apostolorum, Principatus potestatem amplius, quam terrena Imperialis amplitudo habere videtur, obtineant.* Interponit autem hæc verba, *Concessam à nobis, & à nostro imperio,* quod intelligendũ est de concessione per consensum, & recognitionem, non per propriam donationem, ne verba hæc repugnent præcedentibus, in quibus, petrum fuisse Christi Vicarium, & Romanum pontificem, esse successorem eius, confessus est, & ideo eius principatum præfert Imperiali, non poterat autem Imperator dare potestatem Imperiali maiorem. Vel etiam intelligitur concessisse sedi petri splendorem, & principatum temporalem in spiritualibus honorẽ, vt ita in maiori esset honore, quam ipsum imperium. Quod significant verba sequentia, in quibus valde notandum est, ap-

pellare imperium *terrenam potentiam, & terrenum thronum*, Pontificatum vero *sacrosanctum, & sedem sacratissimam B. Petri, &c.*

7. *Ad Conc. Nicæn.* Ad vltimam partem de Concilio Nicæno, & alijs, patet etiam responsio ex dictis & ex verbis Leonis 9. ibidem citatis, prius enim dicit, Pontificem à nemine iudicari, *Sancto Syluestro diuinitus decernente*, hoc est, non à se statuente, sed ius diuinum declarante: hoc enim verba in rigore indicant, & materia postulat, non enim poterat ipse authoritate sua se ipsum eximere; declarauit ergo se diuinitus exemptum. Et addit Leo, *Constantino Augusto, & Nicæna synodo approbante & subscribente*, vtique definiendo, declarando & promulgando tale esse diuinum priuilegium Apostolicæ sedis. Et nihilominus addit Leo, Constantinum contulisse hoc priuilegium, quod necessario intelligendū est iuxta superius dicta, contulisse sc. approbando, & vt obseruaretur, statuendo. Et sic etiam dixit Ioannes 2. in epist. ad Iustinianum Imperatorem. *Romanæ sedis reuerentiam conseruatis & ei cuncta subijcitis, & ad eius deducitis vnitatem, ad cuius authorem, hoc est, Apostolorum primum Domino loquente, præceptum est: Pasce oues meas, quam esse omnium vere Ecclesiarum caput, & Patrum regulæ, & Principum statuta declarant, & pietatis vestræ reuerendissimi testantur affectus.* Quibus verbis rectè complectitur, quid Christus, quidve Patres & Principes huic dignitati contulerint, nam à Christo est institutio, & collatio potestatis cum præcepto pascendi, à Patribus vero est declaratio, ac definitio, Imperatoribus vero propriè competit recognitio, & defensio. Denique idem cum proportione dicendum est, de Apostolis respectu Petri: non enim alij Apostoli contulerunt Petro potestatem, vt ex Euangelio constat, sed datam à Christo libentissimè acceptarunt.

8. *Alia obiectio ex coniecturis.* Præter has obiectiones solent à Protestantibus aliæ fieri ex rationibus seu coniecturis petitæ, vt quod vnus homo non possit Ecclesiam per vniuersum orbem diffusam commode gubernare. Vnde ad hoc persuadendum solent exaggerare, vel etiam fingere defectus, aut vitia, quæ in aliquibus Pontificibus notata sunt, & Rex Angliæ non prætermittit insimulare quædam, quæ in electionibus Pontificum committi affirmat. Denique alij addunt vulgatem: & in multis rebus communem eorum obiectionem, quia fit magna iniuria Christo, si præter ipsum aliud constituatur totius Ecclesiæ caput.

9. *Solutio.* Sed hæc parui momenti sunt, nam si hoc Ecclesiæ regimen mere humanum esset, & solis humanis viribus, prudentiave morali, aut solo naturali arbitrio peragendum esset, non immeritò vnius hominis capacitatem excedere iudicaretur; quin potius fatemur, neque ordinaria gratiæ auxilia ad id sufficere, nisi Deus longè maiora, & specialia offerret. Cum autem Christus Dominus & singularem prouidentiæ suæ præsentiam, & Spiritus Sancti assistentiam suo Vicario promiserit, & pro illius fide peculiariter rogauerit, quamuis humanæ fragilitati difficile sit onus spiritualiter gubernandi totum vniuersum, non est tamen impossibile, nec ita moraliter difficile, quin plures Pontifices, & maiori ex parte egregiè illud sustinuerint, & perfectè, ac sanctè impleuerint. *Plures ex Pontificibus regimini totius Ecclesiæ perfectissimè satisfecerunt.* Eò vel maximè, quod licet vnus sit supremus Pontifex, non tamen solus vbique & immediatè gubernat sed alios etiam Episcopos, & Pastores in partem solicitudinis ex diuina institutione vocat, eisque quantum expedit, partem suæ iurisdictionis communicat, sibique maiora, & grauiora, omnemque recursum ad conseruandam vnitatem, & concordiam necessarium reseruat. Atque hoc modo vnius regimen non solum fit possibile, sed etiam ad vnitatem Ecclesiæ conseruandam fuit necessarium, vt ostendimus; imò etiam esset suo modo facile, nisi per errores, & schismata perturbaretur.

Ad ea verò, de quibus personas Pontificum eorum hostes criminantur, dicere in primis possumus cum Aug. epist. 165. *In illum ordinem Episcoporum, qui ducitur ab ipso Petro vsque ad Anastasium* (nos dicamus vsque ad Paulum V. *qui nunc eandem cathedram sedet, etiam si quisquam traditor per illa tempora subrepsisset, nihil præiudicaret Ecclesiæ, neque innocentibus Christianis, quibus Dominus prouidens de Præpositis malis ait. Quæ dicunt facite quæ autem faciunt, facere nolite, dicunt enim, & non faciunt, vt certa sit spes fidelibus, quæ nō in homine, sed in Domino collocatur.* Deinde addere possumus, quod idem Augustinus Donatistis respondit, lib. de Vnico baptismo contra Petilian. ca. 15 *Quid opus est, vt Episcoporum Romana Ecclesiæ, quos incredibilibus calumnijs insectatus est, obiecta ab eo crimina diluamus: Nam licet de criminibus arguantur, nunquid etiam conuincuntur? aut conuicti aliqua instrumentorum firmitate monstrantur?* & cætera, quæ eleganter prosequitur. Non negamus tamen aliqua peccata, & scandala de aliquibus Pontificibus in historijs referri, sed hi & pauci sunt comparatione multitudinis tot illustrium, & Sanctorum Pontificum, & mirum esse non debet, quod in tanta multitudine pauci mali inuenti sint, cum inter duodecim Apostolos vnus traditor fuerit. Vnde sicut iste Apostolicam dignitatem non fœdauit, ita neque vllus Pontifex prauus Apostolicā sedem maculauit, quia nullus in eis fuit hæreticus, saltem qui hæresim publicè docuerit, & vita mala sanctitatem sedis non diminuit. Et quod de personis Pontificum dicimus, de eorundem electione dictum intelligatur. Nam quod Rex Angliæ obmurmurat, nostra ætate accidisse ignoramus, & licet fortasse interdum commissum sit, immeritò notatur, ac reprehenditur, ac si frequens, vel perpetuum esset; ideoque merito Bellarminus respondit, *solenne est aduersarijs, id, in quo vnus aliquando peccauit, ad omnes transferre.* Ac denique licet in tali electione homines, vt homines interdum delinquant, non inde necessario fit, vt electio non sit ab Spiritu Sancto, qui nouit malis bene vti, etiā ad dignam personam eligendam, & licet interdum propter sua occulta iudicia permittat, vt in electione personæ erretur, nihilominus propter Ecclesiæ bonum, & firmam institutionem Spiritus Sanctus assistit, vt ritè electo, quicunque ille sit, suam conferat potestatem, & ita peccata hominum non obstant, quo minus vno, vel alio modo electio ab Spiritu Sancto sit. 10. *Criminationes hæreticorum refelluntur.*

Denique ad vltimam partem negamus, in iniuriam cedere Christi, quod vnum habeat in terris Vicarium, qui suo modo caput visibile militantis, & visibilis Ecclesiæ sit, quia hoc est caput ministeriale: ipse autem Christus solus semper est caput principale. Sicut etiam suprà de Petra dicebamus, vel sicut Christus etiam in Scriptura dicitur, *Pastor animarum nostrarum.* 1. Petr. 2. quod non obstat, quo minus alijs hominibus dicatur, *Posuit vos Spiritus Sanctus Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Act. 20. Nam licet Christus sit, *Princeps Pastorum*, supremus, & principalis, vt dicitur. 1. Petr. 5. nihilominus alij etiam sunt pastores tanquam administri illius Principis; imò isti etiam interdum Principes appellantur, iuxta illud: *Constitues eos Principes super omnem terram*, omnes tamen sunt sub illo supremo Principe. Ita ergo Papa & est Pastor, & Episcopus, & Princeps Pastorum, & Episcoporum, vtique mortalium, seu ministerialium sub immortali, & absoluto Principe. Atque eodem modo est ministeriale, & mortale caput sub principali, & immortali. Et ideo hoc non solum non derogat dignitati Christi, 11. *Pontificis primatus nō iniuriam Christi, sed eius singularem erga Ecclesiam prouidentiam præ se fert.*

Christi, sed etiam charitatem, & potentiam eius, & singularem erga Ecclesiam suam prouidentiam commendat.

CAPVT XXI.

Vtrum persona principum, seu Regum temporalium spirituali potestati Summi Pontificis subiectæ sint.

1. *Potestas spiritualis, & temporalis dupliciter inter se conferuntur.* QVamuis in præsenti præcipuè agendum sit de subordinatione, seu comparatione spiritualis, & temporalis potestatis, nam ad illarum perfectam cognitionem hoc præcipuè declarandum superest, nihilominus ab ipsis personis, in quibus tales potestates insunt, initium sumimus, quia fundamentum prædictæ subordinationis inde maximè pendet. Quod vt declarem, aduerto, prædictas potestates spiritualem, & temporalem posse comparari vel in nobilitate, & excellentia, vel in subordinatione, & subiectione vnius ad alteram: hæc enim duo adeo diuersa sunt, vt possint separari, ad eum modum, quo in physicis facultatibus potest vna esse excellentior alia (vt visus auditu) etiam si vna alteri in actione sua non subijciatur, vel subordinetur. Nunc ergo non comparamus has potestates in absoluta perfectione, & excellentia: nam explicando distinctionem spiritualis potestatis à temporali, satis ostendimus, illam esse excellentiorem ista, quod etiam ex professo docui in opere de legibus, & supposita distinctione vtriusque potestatis, vix potest habere dubitationem. Quia spiritualis potestas est altior quædam participatio diuinæ potestatis, perfectiores effectus, altiorem finem, nobiliorem originem, & quoddam esse diuinioris, atque excellentioris ordinis habens, vt varijs etiam loquendi modis Patres ostendunt, quos in citatis locis adnotaui.

2. Comparamus ergo has potestates in subordinatione, ac dependentia vnius ab alia quæ vel inter ipsas potestates formaliter (vt sic dicam) cogitari potest, vel solum inter personas, in quibus tales potestates existunt. Inquiri enim potest, an vna ex his potestatibus possit alteram ad suos actus applicare, vel ab eis cohibere: vel an persona habens vnam potestatem subijciatur habenti aliam quoad actus ad illam pertinentes, in quo etiam quæri potest, an hæc subiectio reciproca, vel tantum ex altera parte sit. Quæ omnia, vt punctum difficultatis attingamus, de illis personis tractanda proponimus, in quibus hæ potestates in supremo excellentiæ gradu inueniuntur, vt sunt, Imperator, & Pontifex Summus. Tres igitur resultant quæstiones. Prima est, an Summus Pontifex Personas Regum, & Principum temporalium habeat sibi spiritualiter subiectas. Secunda. an Pontifex habeat sibi subiectam non solum personam Regis, sed etiam eius potestatem temporalem, quantumuis supremam, ita vt possit illius actus præcipiendo dirigere, exigere, supplere, vel impedire. Tertia his consequens est, an Pontifex ratione suæ spiritualis potestatis possit Christianos Principes non solum dirigere, præcipiendo, sed etiam cogere puniendo, etiam vsque ad regni priuationem, si opus fuerit, quod est ferè punctum, & cardo totius controuersiæ, & ideo accuratius tractandum est. Possuntq; tres similes quæstiones è conuerso moueri, scilic. an Rex, vel Imperator personas Papæ, vel aliorum Episcoporum habeat sibi in temporalibus, & ciuilibus subiectas. Item an Rex sua temporali potestate possit spirituali dominari, in ordine ad suam gubernationem illam excitando, aut cohibendo. Tertiò, an possit Rex præcipere Pontifici cum potestate coerciua, etiam vsque ad depositionem. Ex his autem tribus posterioribus quæstionibus prima ad disputationem de exemptione clericorum à potestate ciuili, pertinet, cui totum librum sequentem dicamus, & ideo ibi copiosè tractabitur; hic vero solum de persona Pontificis aliquid attingemus, quantum ad soluendas aliquas obiectiones fuerit necessarium. Secunda vero quæstio supposita resolutione priorum quæstionum, nullam habet difficultatem, & ideo cum illis per quandam consequutionem expedietur. Tertia vero quæstio annexa est præcedentibus, & quatenus spectare potest ad Pontificem, vt Pontifex est, in sequentibus etiam obiter expedietur, quatenus vero de Pontifice, vt est homo, vel ciuilis, in sequentib. simul cum prima resoluetur.

Varia quæstiones quæ ex vnius potestatis ad aliam subordinatione oriuntur.

3. *Error Protestantium circa Regis ad Pontificem subiectionem.* In hoc ergo capite prima quæstio proposita tractanda est, in qua sententia Protestantium est, Regem temporalem, & in vniuersum Principem in temporalibus supremum nulli homini in spiritualibus esse subiectum, ac subinde nec potestatem Regis à potestate alicuius hominis pendere. Qui error à Marsilio Paduano originem duxit, & illi maximè adhæsit Henricus VIII. Rex Angliæ, quem nunc serenissimus Iacobus imitatur, vt non solum eius facta, sed etiam verba, quæ in varijs locis suæ Præfationis posuit, ostendunt. Nam in hoc sensu pagin. 2. de temporalibus Regibus ait: *Quos Deus in altissimo dignitatis gradu quasi suos vicarios, & legatos ad exercenda iudicia in suo solio collocauit.* Et clarius in pag. 5. *Nam neque me Pontifice vlla ex parte inferiorem esse credam.* Et iterum ad Reges pagin. 10. *Quos Deus præcipuos in terris Vicarios in administratione iustitiæ esse iussit.* Et in eodem sensu dicit pag. 14. controuersiam, quam cum suis subditis Catholicis habet, non aliunde esse motam, *quam ab ambitiosa Pontificum tyrannide, quam illi contra authoritatem Scripturarum, contra Conciliorum antiquorumque Patrum mentem sibi in temporalia Regum iura iniustè vsurparunt.* Tandemque ibidem concludit, in hac Regum authoritate asserenda (vtique in hoc sensu) totam suam Apologiam impendisse. In quibus locis, licet interdum de subiectione in temporalibus loquatur, intelligit tamen de subiectione tam directa, quam indirecta, vt enim vtramque à Regibus excludat, spiritualem etiam negat, ideoque potestatem etiam spiritualem sibi arrogat, & in hoc fundamento tota eius machina nititur.

4. Cum hæc scriberem, liber Illustrissimi Cardinalis Bellarmini ad manus meas peruenit, in quo Guilielmo Barclaio, qui Pontificis potestatem in rebus temporalibus nouo quodam modo negauit, respondet. Profitebatur enim ille habere Pontificem supremam potestatem in spiritualibus, etiam supra Reges, & Imperatores. & nihilominus negauit subordinationem potestatis temporalis ad spiritualem, & consequenter etiam negauit, posse Pontificem in temporalib. rebus ad ius, vel dominium Regis pertinentib. mutationem aliquam facere, vel in illis aliquid disponere. Et quanquam in prædicto libro multa eius fundamenta referantur, nullum tamen graue vel ab authoritate, vel ab vrgente ratione petitum inuenio, & qualiacunque illa sint, illis tam plenè, & eruditè Cardinalis satisfacit, vt nihil addere necesse sit. Summa itaque omnium est, quia Reges Christiani habent supremam potestatem in temporalibus; repugnat autem esse supremam, & esse alteri subiectam, siue directè, siue indirectè. *Fundamentum prædicti erroris.* Ad vtrunq; autem persuadendum ex Scripturis colligit vulgaria testimonia, quibus obedientia ad temporales Principes commendatur, & adiungit potestatem Pontificis quoad temporalia nullum in Scriptura habere fundamentum, neque

que in vsu vel traditione Ecclesiæ. Multa etiam accumulat, in quibus quæstionem hanc de potestate spirituali Pontificis cum quæstione de exemptione clericorum confundit, cum tamen, vt sæpe dixi, distinctæ sint, & ex principijs longè diuersis definiendæ: ideoq; omnia, quæ ad exemptionem pertinuerint, in sequentem librum remittimus, alijs vero in capite sequenti satisfaciemus.

5. *Assertio de fide. Reges temporales in spiritualibus subijciuntur Pontifici.* Principio ergo contra Regem Angliæ id statuimus, quod Barclaius admittit, Pontificem Romanum esse spiritualem Patrem, & Pastorem summum Regum, & Principum temporalium, quantumcunq; in suo ordine supremi sint: ac proinde in his, quæ ad animam, & spirituale regimen spectant, Reges esse Pontifici Romano subiectos. Hæc assertio directè respondet primæ quæstioni propositæ, estque de fide Catholica tenenda. Et noua probatione non indiget, sequitur enim euidenter ex principijs capitibus præcedentibus traditis. Ostendimus enim Papam esse Pastorem omnium ouium Christi; at Reges Christiani inter oues Christi computantur, alioqui extra ouile, & extra Ecclesiam Catholicam erunt; ergo etiam illorum Pastor est Papa; ergo è conuerso ipsi spirituali Pontificis potestati subiacent: nam hæc duo correlatiua, & inseparabilia sunt. Quapropter Scripturæ, Pontificum, Conciliorum, & Patrum testimonia, quæ probant, Pontificem Summum succedere Petro in vniuersali potestate regendi Ecclesiam, probant etiam Reges subdi eidem potestati Pontificis, saltem in spiritualibus: nam potestas data in totum ouile, seu corpus, ad singulas oues, seu partes extenditur. Et qua ratione illa potestas cæteros baptizatos cuiuscunque inferioris conditionis sub se cōplectitur, eadem Reges etiam, & Imperatores comprehendit, quia nullo iure exempti sunt, & Regia dignitas cum Christiana subiectione non repugnat, aliàs etiam cum Christiana fide, & professione pugnaret, cum ipsa Christi fides obedientiam hanc à suis cultoribus requirat.

6. *Probatur conclusio, primo ex Concilio Nicæno. & Patribus.* His generalibus rationibus, & testimonijs addi possunt specialia verba, in primis Concilij Nicæni canon. 39. inter octuaginta ex Arabico translata, vbi de Pontifice Romano dicit, *Ipse est primus sicut Petrus, cui data est potestas in omnes Principes Christianos, & omnes populos eorum, vt qui sit Vicarius Domini nostri Iesu Christi super cunctos populos, & vniuersam Ecclesiam Christianam.* Vnde Symmachus Papa Apolog. in Anastasium Imperatorem, sic ad eum loquitur: *Tu si Christianus Princeps es, qualiscunque Præsulis Apostolici debes vocem patienter audire.* Et Anastasius Papa II. in epist. 1. ad Anastasium Imperatorem, obedientiam in his, quæ illum monebat, ab ipso requirit. Et Gelasius ad eundem: *Licet præsideas humano generi dignitate rerum terrenarum, tamen Præsulibus diuinarum deuotus colla submittis.* Et infrà: *Subdi te debere cognosce religionis ordine, &c.* Ex testimoniis etiam supra allatis, quibus Primatum Romanæ Sedis ostendimus, multa expresse declarant, inter oues Petro commissas, etiam Reges, & Imperatorem numerari. Præsertim Nazianzenus in Oratione ad Populum timor. percul. *Suscipe* (ait) *vocem liberiorem, scito te esse ouem gregis mei.* Et Chrysost. Homil. 83. *Si is, qui diademate coronatur, indignè adeat, cohibe, maiorem illo potestatem habes.* Et Ambrosius libro de Dignitat. Sacerdot. cap. 2. ait, *Regum colla submitti pedibus Sacerdotum.*

7. *Ex factis Imperatorū probatur secunda assertio.* Multum denique veritas hæc ex factis, exemplis, ac testimonijs Christianorum Imperatorum, ac Regum manifestatur: nam in primis de Philippo primo Imperatore Christiano memoriæ proditum est, obediuisse Fabiano Papæ, præcipienti, vt ad communionem non prius accederet, quam inter publicos pœnitentes sedens peccata defleret, vt Eusebius refert lib. sexto Historiarum capite vigesimo quinto, aliàs vigesimo septimo, & Nicephor. libr. 5. capite 25. De Constantino etiam nota est historia, quod in Concilio se ab Episcopis iudicandum esse dixerit, non de illis iudicaturum, apud Ruffin. lib. 1. cap. 2. Satis etiam piè Iustinus Imperator in l. 4. C. de Summ. Trinit. & fide Cathol. *Nos* (inquit) *reddentes honorem Apostolicæ Sedi, & vestræ Sanctitati, quod semper nobis in voto fuit, & est, vt decet Patrem, honorantes vestram sanctitatem, omnia, quæ ad Ecclesiarum statum pertinent festinauimus ad notitiam deferre vestræ sanctitatis, quoniam nobis semper fuit magnum studium vnitatem vestræ Apostolicæ Sedis, & statum Sanctarum Ecclesiarum custodire.* Et alia, quæ prosequitur, quibus satis se ostendit spiritualiter Apostolicæ Sedi subiectum, vt rectè intellexit, & laudauit Ioannes Pontifex in rescripto, quod in eadem lege refertur. §. *Inter claras*, vbi inter alia dicit, *Romanæ Sedis reuerentiam conseruatis, & ei cuncta subijcitis, & ad eius deducitis vnitatem*, & cætera, quæ suprà retulimus.

Sunt etiam valde notanda verba Caroli Magni Imperatoris, *In memoriam B. Petri honoremus sanctam Romanam, & Apostolicā sedem, vt quæ nobis sacerdotalis mater est dignitatis, esse debeat magistra Ecclesiasticæ rationis, quare seruanda est cum mansuetudine humilitas, vt licet vix ferendum ab illa sancta sede imponatur iugum, tamē feramus, & pia deuotione toleremus.* Quæ verba ex capitulis Caroli refert Gratian. in cap. 3. dist. 19. & Naucletus volumin. 2. generat. 28. dicit esse vnum ex viginti tribus legum capitulis, quæ Carolus ad suos subditos misit. Et receptum est à Patribus in Concilio Triburiensi canon. 30. Vnde etiam dixit Symmac. Papa in sexta synodo Romana. *Non licet Imperatori vel cuiquam pietatem custodiendi quidquam, quod Apostolicis regulis obuiet, agere.* Et refert Gratianus in c. 2. dist. 18. vbi similia verba ex Calixto, Marcellino, & Adriano Papa referunt. Imò idem Adrianus Papa in vltimo suorum capitulorum, *Generali* (ait) *decreto constituimus, vt execrandum anathema sit, & veluti præuaricator Catholicæ fidei semper apud Deum reus existat, quicunque Regum, vel Potentum deinceps Romanorum Pontificum decretorum censuram in quocunque crediderit, vel permiserit violandam*, vt est apud Gratianum in cap. *Generalis* 25. q. 1. 8.

Possunt præterea his adiungi plura signa reuerentiæ, & obedientiæ sedi Apostolicæ data ab Imperatoribus, & Regibus in omnibus locis, ac temporibus. Nam in primis fere omnes vocant *spiritualem Patrem*, & addunt, *Beatissimum, Sanctissimum*, aut aliquid æquiualens, vt videre licet in multis epistolis diuersorum Imperatorum ad Leonem Papam, Hormisdam, Anastasium, & alios, specialiterque notari possunt verba Ladislai Regis Vngariæ in orat. ad Nicolaum, V. vbi vocat *Pontificem maximum, vnicum Christianorum Principem, & Regum Regem, ac in terris Deum.* Vt extat apud Cocleum lib. 11. Historiæ Hussitarum. Deinde confitentur sæpe, & recognoscunt cathedram Petri in Pontifice Romano, eiusq; vniuersalem iurisdictionem in totam Ecclesiam, vt constat ex Constantino, & aliis suprà allegatis, & ex Valentiniano Epist. ad Theodosi. in Act. 1. Conc. Chalced. & in alia eiusdem ad Leonem, vbi eum ait, *habere principatum sacerdotij, fidei præsidentem, & ipso authore congregandum esse Concilium*, & ex aliis quæ ibi videri possunt. Item ex Iustiniano in legibus, & Authenticis in superioribus citatis, & ex literis ad Bonifacium II. quæ inter gesta Bonifacij to. 2. Concilior. referuntur, vbi prius de Apostolica sede intelligit illud, *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*, & subiungit, *Hæc,* 9.

quæ

quæ dicta sunt rerum probantur effectibus, quia in sede Apostolica extra maculam semper est catholica seruata religio. Et infrà, *Anathematizamus omnes, qui contra Sanctam Romanam, & Apostolicam Ecclesiam superbiendo suas erigunt ceruices sequentes in omnibus Apostolicam sedem & prædicantes eius omnia constituta.*

10. Et Federicus I. in Epistol. ad Emanuelem græcum Imperatorem prius dicit Romanam Ecclesiam omnium Ecclesiarum vnicam matrem, Dominam, & magistram à Deo esse ordinatam. Vnde infert, *Summo Pontifici, quem nomine tenus sanctam appellas, debitam obedientiam exhibeas, & honorem.* Fertur etiam epistola Leonis Armenorum Regis ad Innocent. III. *quem Dominum, & in Christo Patrem & vniuersalem Papam appellat, & Pastorem, quem Deus Ecclesiæ suæ præesse voluit.* Et subiungit. *Vestri luminis gratia informati omne regnum nobis à Deo commissum, & omnes Armenos ad vnitatem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ diuina inspirante clementia reuocare cupimus, & optamus.* Similia scripsit Michael Paleologus ad Gregorium X. sub annum millesimum ducentesimum septuagesimum quartum. Et plura Andronic. Imperator græcus in epistola, quæ extat in Bibliotheca Palatina, vbi Romanam Ecclesiam dicit habere supremum, absolutumque Principatum super vniuersam catholicam Ecclesiam ab ipso Domino traditum, &c.

11. Præterea Carolus Rex Franciæ in epistola ad Adrianum II. Sic scribit. *Sanctissimo Patri Adriano summo, & vniuersali Pontifici Carolus Dei gratia Rex, & spiritualis filius vester, &c.* Et Hugo Rex Franciæ ad Ioannẽ Papam XV. inter alia dicit, *Hoc ex integro effectu dicimus, vt intelligatis, & cognoscatis, nos & nostros vestra nolle declinare iudicia.* Et Ludo. etiam Rex Galliæ epist. ad Pium 2. prius his verbis illum salutat, *Beatissimo Patri nostro Pio Papæ II. obedientiã filialem*, & deinde subiungit: *Te Vicarium Dei viuentis ea veneratione prosequimur, vt sacra tua monita, præsertim in Ecclesiasticis rebus velut vocem Pastoris audire, illisq; parere prompta mente velimus, te Dominici gregis Pastorem profitemur, & scimus. teq; iubentem sequimur, &c.* Ita sanctus Ludouicus Rex Franciæ inter documenta ad Philippum filium ante mortem scripta inquit, *Sis deuotus, & obediens matri Romanæ Ecclesiæ eiusque Pontifici tanquam spirituali patri te morigerum præbeas.* Præterea Sigismundus Rex Poloniæ in epistola ad Concilium Lateranen. sub Leone X. quæ habetur in eius act. 7. obedientiam præstat Summo Pontifici, & addit, *iuxta consuetudinem maiorum meorum.*

Nangius de gestis sancti Ludouici & apud Surium.

12. Et in eodem Concilio sess. 2. in principio habetur mandatum Regis catholici Ferdinandi, in quo inter alia multa illustrissima suæ fidei testimonia hoc ponit: *Profitemur nos filium sanctæ Romanæ Ecclesiæ matris nostræ deditissimum, proq; eius honore, atque statu animam ponere paratissimum.* Et infrà subdit; se mittere legatum, vt interesit Concilio, *ibiq;* (ait) *obedientiam debitam præfato beatissimo Domino nostro Papæ toties, quoties opportunum fuerit præstandam, &c.* Et similia fere verba ex Carolo V. habentur in editio. Wormatiensi. Neque plura testimonia Hispaniarum Regũ referre necesse est, quia res est notissima, & quia Rex Alphonsus in suis Legibus, Parte prima tit. 5. l. 2. 3. 4. & 5. ex professo non solum profitetur, sed etiam eruditè Pontificiam dignitatem, & potestatem declarat, dicens, ratione illius esse speciali modo, *Vicarium Christi, & successorem Petri*, ac propterea per antonomasiam *Apostolicum* appellari, & nominari etiam *Papam*, quia *Pater Patrum, & caput Episcoporum, & aliorum Prælatorum. Et propterea*, (inquit) *omnes Christiani totius orbis, quando ad ipsum accedũt, pedem eius osculantur.* Addit deinde in fine legis 4. *Eum qui negauerit, Pontificem habere hanc potestatem, vel esse caput Ecclesiæ, non solum excommunicatum esse, sed etiam hæreticum.* Et in l. 5. generaliter & sine exceptione dicit, omnes Christianos teneri ab obediendum Pontifici in spiritualibus, &c.

Venio ad Reges Angliæ, qui à principio suæ vocationis ad fidem vsque ad Henricum VIII. Romanum Pontificem tanquam supremum Ecclesiæ Pastorem recognouerunt. Primus enim Britanniæ Rex Lucius statim ac fidẽ suscepit ad Eleutherium misit Epistolã, *Obsecrans* (ait Beda) *vt per eius mandatum Christianus efficeretur, & mox effectũ piæ postulationis consequutus est.* Quo facto, & exemplo ostendit apertè, recognouisse Pontificem vt Pastorem suum, quomodo enim sacramentum tam necessarium ab alio, quàm à Pastore suo postulasset? Item professus est, illum habere claues totius Ecclesiæ, & ad illum principaliter pertinere per ianuam baptismi Reges, & principes intra Ecclesiam recipere. Alioqui cur non potius ab aliquo Episcopo Britannico (si fortasse aliquis tunc ibi erat ex prædicatione, & ordinatione Iosephi succedens) vel saltem, ab aliquo vicino Episcopo baptismum postulasset? Nam, vt ex Irenæo lib. 1. cap. 8. sumimus, iam eo tempore ex Germania, Gallia, & Hispania, quæ sunt prouinciæ Britanniæ Insulæ, quam Roma viciniores, erant fundatæ Ecclesiæ, & Episcopi creati, cur ergo ad nullum illorum nuncios misit sed ad Romanum solum? Non certè alia ratione, nisi quia illum tantum vniuersalem iurisdictionem, & superiorem potestatem in Ecclesiam habere credidit. Suprà etiam retulimus ex Beda Regem Osuui cum audisset petro principaliter esse datas claues regni Cœlorum, & illius successorem Romanum pontificem esse crederet, dixisse, *Ego vobis dico, quia hic est ostiarius ille, cui ego contradicere nolo, sed in quantum noui, & valeo huius cupio in omnibus obedire statutis. Hæc dicente Rege* (ait Beda) *fauerunt assidentes, & ad ea, quæ meliora cognouerant sese transferre festinabant.* Multaque alia de recursu Regum Angliæ ad Apostolicam Sedem in rebus, & negotijs Ecclesiasticis Beda refert. 13.

Plures Reges Angliæ assertionem positam amplexati fuere.

Beda lib. 3. cap. 25.

Item Ioannes papa X. Eduardum Regem tanquam ouem suam admonuit, vt refert polydorus libro 6. Estque optima Epistola Regis Eduardi ad Nicolaum. 2. quam sic inscribit: *Summo vniuersalis Ecclesiæ Patri Nicolao, Eduardus gratia Dei Anglorum Rex debitam subiectionem, & obedientiam.* Et postea in Epistol. confitetur, & postulat, vt quod prædecessor papæ ipsi iniunxerat sub nomine obedientiæ, & pœnitentiæ pro quodã voto, ratum habeat, & vt quædam priuilegia confirmet, & posteà dicit, se augere, & confirmare donationes, & consuetudines pecuniarum, quæ habet S. petrus in Anglia, easque mittere collectas cum regalibus donis, &c. Similes ferè inueniuntur Epistolæ alterius Eduardi Regis Angliæ ad Bonifacium. 8. & alterius ad Clementem 6. Et sunt etiam optima verba Regis Richardi, 2. ad Clementem 3. *Iustiorem exitum facta Principum sortiuntur, cum à Sede Apostolica robur & fauorem accipiunt, & sancta Romana Ecclesia colloquio diriguntur. Propterea dignum duximus ad notitiã Beatitudinis vestræ transmittere, quæ inter nos, & Dominum Tãcredum illustrem Siciliæ Regem publicè nuper, & necessario sunt celebrata contractu.* Et infrà: *Sanctitatem vestram, & Sanctam Romanam Ecclesiam obnixè rogamus, vt sancta Sedes Apostolica fideiussionem pro nobis suscipiat, & vt confidenter id faciat testimonio præsentium literarum vobis liberam concedimus potestatem, nos & heredes nostros, & terram nostram districtius coercere, si contra præfatam pacem venerimus, &c.* 14.

Baron. An. 1060 n. 9.

Baron. an. 1190.

Præterea Kenulphus Rex Merciorum in Anglia epistolam scripsit ad Ioannem 3. pontificem, in qua prius gratias Deo agit, quia *Cum gloriosissimum gregis sui Pastorem Adrianum perpetuo remunerandum super æthe-* 15.

ra duxisset, suis tamen ouibus pia erexit prouidentia eum, id est, *Leonem, qui scit ouile dominicum ad caulas superioris vitæ agitare.* Et infrà: *Quapropter opportunum arbitror suis sanctis iussionibus aurem obedientiæ nostra humiliter inclinari.* Et postea humiliter benedictione postulata, subiungit: *Hanc benedictionem omnes, qui ante me fuerunt Merciorũ Reges meruerunt ab antecessoribus tuis adipisci, hanc ipse humilis peto & à vobis, ô Sanctissime, impetrare cupio, quatenus in primis adoptionis sorte me tibi filium suscipias, sicut te mihi patris persona deligo, & totis obedientiæ viribus semper amplector.* Refert etiam Petrus Blesensis epistolam quandam Reginæ Angliæ, quæ apud ipsum est 144. in qua contra tyrannidem cuiusdam Principis Christiani auxilium Cœlestini Papæ implorat: *Quem constituit*, inquiens, *Deus super gentes, & regna in omni plenitudine potestatis.* Et infrà, *Nec ista dissimulare potestis sine criminis, & infamiæ nota cum sitis Vicarius crucifixi, successor Petri, Deus etiam Pharaonis.* Et cum postea tyrannum claues ludibrio habere retulisset, concludit: *Si iste vestram non vultis iniuriam prosequi, vobis tamen Petri opprobrium, & iniuriam Christi dissimulare non licet.*

Bar. an. 169.

16. *Ex Anglorum factis eadem Regum subiectio stabilitur.*

Potest præterea hoc loco in signum huius spiritualis subiectionis Regum Angliæ adduci consuetudo illa, cuius supra Eduardus meminit, soluendi tributum Romanæ Ecclesiæ in Diui Petri reuerentiam, quæ consuetudo ab Ina Rege initium sumpsit, teste Polydoro libro primo, & à successoribus conseruata, & aucta est, vt in libro quinto & alijs locis prosequitur. Posteaque lege lata à Guilelmo Conquæstore Angliæ confirmata est, & inter eius leges dicitur esse decima, & de Denario Petri inscribitur. Atque ita vsque ad tempora Henrici VIII. tributum illud Romanæ Ecclesiæ persolutum est. Vnde optimè colligit Sander. dicto libro quinto capite sexto, verisimile non esse, Reges Angliæ, qui in honorem Sancti regnum suum vectigale Romanæ Sedi fecerunt, spiritualem eiusdem regni gubernationem eidem Sedi negasse. Potestque indicium hoc locupletari ex his, quæ Azor congessit in p. 2. suarum institut. lib. 4. c. 35.

17. *Alia eorundem gesta præsens institutum confirmantia inducuntur.*

Tandem confirmari hoc potest ex antiquo vsu, & praxi antiquorum Catholicorum Regum Angliæ, qui semper à Pontificibus postulauerunt, tum dispensationes in votis, aut Ecclesiasticis legibus, tum Episcoporum confirmationes, tum etiam pallium Archiepiscopis dari solitum, & sæpe ipsos Archiepiscopos pro suscipiendo pallio Romam interdum mittebant, aliquando vero Reges à Pontificibus, vt daretur absentibus postulabant. Interdum etiam Episcopi, & Reges in controuersijs, quas inter se habebant, ad Pontificem appellabant, de quibus, & multis similibus videri possunt Neubrigensis libro primo Rerum Anglicarum & Malmezburiensis libro primo de Gestis Pontificum, & libro primo histor. Nouell. Et Petrus Blesensis epistol. 136. cum alijs multis, & Matthæus Parisius in Historia Regum Angliæ, Baronius anno 1100. & 1117. & 1174. & quoties de Regibus Angliæ historia occurrit. Aliqua etiam in summam redegit Sanderus in Claui Dauid lib. 5. cap. 6. Quæ hic repetere non est necesse, cum ipse etiam Henricus VIII. Rex Angliæ (vt suprà notauimus) prius, quam in schisma incideret, magnum pro Sede Romana, eiusque authoritate testimonium scriptum reliquerit in assertione Sacramentorum contra Lutherum articul. 2. Vbi inter alia dicit, *Non tam iniurius ero Pontifici, vt anxie, & solicite de eius iure disceptem, quasi res haberetur pro dubia.* Ideoque dispensationem à Papa postulauit, quia eo tempore se spirituali potestati Pontificis subiectum agnoscebat, secundum fidem, & traditionem, quam non solum à prædecessoribus suis, sed ab vniuerso orbe Christiano acceperat: cui etiam traditioni in suo lib. testimonium perhibuit.

Denique veritas hæc ex quodam principio in cap. 6. huius libri demonstrato manifeste sequitur, probauimus enim, temporalem Regem ex vi suæ regiæ dignitatis nullam habere potestatem, vel iurisdictionem spiritualem. Quod principium non minus verum in Regibus Anglicanis est, quam in alijs, vt per se notum est, nam propterea Rex Iacobus contrarium persuadere nititur omnibus Regibus, quia videt, causam, & rationem esse communem. Ex hoc ergo principio ita concludimus, Temporales Reges non habent in Ecclesia spiritualem potestatem; ergo necesse est, vt in spiritualibus subsint Ecclesiasticæ potestati. Probatur consequentia, quia in Ecclesia non sunt, nisi oues, & Pastores, seu ouile, & Pastor, sed qui non habet spiritualem potestatem non est Pastor; ergo oportet, vt sit ouis, alioqui in ouili non erit, neque Ecclesiæ membrum. Et quidem contra omnem rationem, & rectum ordinem esset, quod in Ecclesia sint aliqui, qui nec regere spiritualiter possint, nec regi, alioqui neque Papa esset Christi Vicarius integrè, & perfectè, neque res ordinatè fierent, nec Ecclesia posset in vnitate, & pace conseruari, nec denique omnibus fidelibus sufficienter esset ad salutem prouisum. 18.

Rationem etiam efficaci eadem Regum subiectio demonstratur.

Vnde hæc ratio non solum probat temporalem Regem esse subditum Pontifici in spiritualibus, sed etiam iure ordinario vnumquemque Regem esse subiectum suo Episcopo, nisi à Pontifice eximatur, & sub protectione, seu iurisdictione sua immediatè recipiatur. Quod Rex Angliæ malè fert, & in Bellarmino reprehendit, est tamen manifestum, si debitus ordo Hierarchiæ Ecclesiasticæ consideretur. Nam Reges inter oues nullam iurisdictionem spiritualem habentes computantur; ergo ex vi sui status, & attento solo iure naturali, vel diuino, non habent maiorem exemptionem à iurisdictione Episcoporum, quàm cæteri laici in eadem diœcesi commorantes. Et hoc probat exemplum Ambrosij, & similia, & quod dixit Chrysostomus, *maiorem illo potestatem habes*, & nonnulla alia, quæ supra retulimus. Clarius vero id traditur à Clemente 5. in cap. *Omnes Principes*, de Maiorit. & obedientia, vbi id notat Glossa, Panormitanus & alij Doctores, & in cap. *Solita*, eodem titul. Ab hoc autem ordinario iure solent eximi Reges per priuilegia Pontificum, ab ipsius autem Pontificis obedientia eximi nullo modo possunt, & ideo illi præcipuè spiritualiter subiecti dicuntur. 19.

Theod. lib. 5. Hist. c. 17.

CAPVT XVI.

Reges Christianos non solum quoad personas, sed etiam quoad Regiam potestatem, id est, non solum vt homines, sed etiam vt Reges Christianos potestati Pontificis subijci.

Assertioni in præcedenti capite probatæ altera subijcienda est, quæ ex præcedenti sequitur, & secundæ quæstioni in principio præcedentis capitis propositæ respondet, nimirum, Pontificem Summum ex vi suæ potestatis, seu iurisdictionis spiritualis esse superiorem Regibus, & Principibus temporalibus, vt eos in vsu potestatis temporalis dirigat in ordine ad spiritualem finem, ratione cuius potest talem vsum præcipere, vel prohibere; exigere, aut impedire, quantum ad spirituale bonum Ecclesiæ fuerit 1.

Prima conclusio.

fit conueniens. Per potestatem enim directiuam non intelligimus solam potestatem consulendi, monendi; aut rogandi, hæc enim non sunt propria superioris potestatis, sed intelligimus propriam vim obligandi, & cum morali efficacia mouendi, quam aliqui solent coactiuam appellare, sed hæc vox magis ad pœnam pertinet, de quibus in cap. seq. dicturi sumus, hic autem de iurisdictione ad obligandum in conscientia loquimur.

2. *Assertio est communis Catholicorum.* Assertio ergo sic explicata communi consensu Catholicorum recepta est, quos ex parte in capit. 4. huius libri allegaui. Nam illi authores, qui absolutè docent, Papam habere supremam potestatem etiam temporalem in vniuerso orbe, hoc præcipuè intendunt, & fortasse vel omnes, vel plures illorum in hoc tantum sensu loquuti sunt. Nam licet interdum indistinctè, & sine sufficienti declaratione, vel etiam impropriè loquantur (quia potestas Papæ temporalis non est, sed spiritualis, quæ temporalia sub se continet, & circa illa indirectè, id est, propter spiritualia versatur) nihilominus sæpe hunc sensum declarant, & distinctionem vel expresse vel virtute attingunt. Affirmant enim aliqua posse indirectè Pontificem, & directè negant. Vt iudicari de feudo, sicut dixit Glossa in cap. *Nouit*, de Iudicijs, verb. *Iudicare*, vbi Innocentius eam sequitur, & Panorm. num. 17. & sequentibus, imò si attente legatur à num. 15. non aliter intellexit, habere Pontificem supremam potestatem temporalem Similiter dixit Glossa in regula *Possessor*, 2. de Regulis iur. in 6. Papam indirectè posse reuocare legem ciuilem intuitu vitandi peccatum: non tamē directè, & per se, id est, cessante ratione pertinente ad salutem animæ, vbi licet non vtatur formaliter his terminis, directè, vel indirectè, in re tamen, & per descriptionem eundem sensum declarat.

3. Simileque exemplum est in Glossa, capit. *Per venerabilem*, Qui filij sint legitimi, verb. *Habeat potestatem*, estque de legitimatione ad temporalia, quam Pontifex directè dare non potest, licet possit indirectè. De quo exemplo videri possunt Couarr. in 4. Decretal. 2. p. c. 8. § 8 num. 13. & sequentibus, & Molin. lib. 3. de Primogen. cap. 2. num. 10. & sequentibus & plures alij, quos allegant. Reliqui vero Doctores, præsertim Theologi d. cap. 4. allegati negantes habere Pontificem absolutum dominium regnorum omnium, seu directam potestatem temporalem supra omnes Reges, vnanimi consensu docent veritatem hanc de potestate Pontificis directiua Regum, & Principum, & iurisdictionis, ac regiminis eorum. Qui plures alios Doctores pro hac veritate referunt, & multo plures Bellarmin. in principio responsionis ad Barclaium, ex quibus in seq. assert. aliquos notabimus.

4. *Probatur primò conclusio.* Primum, ac præcipuum fundamentum ex illis Scripturis sumimus, in quibus Pontifici vniuersalis animarum cura commissa est: Nam ad gerendam hanc curam plena, & perfecta potestas data est Petro, & consequenter etiam eius successoribus Romanis Episcopis, quia qui succedit in munere, succedit etiam in potestate; ergo talis potestas data est ad omnia, quæ ad hoc regimen necessaria sunt; ergo in illo potestate spirituali includitur vis directiua cuiuscunque potestatis temporalis in Regibus, vel supremis Principibus existentis. Assumptum manifestum est, tum ex verbis Domini, *Quodcunq; ligaueris*, & *Quodcunq; solueris*, & *Pasce oues meas*, tum quia ad sapientem Christi prouidentiam hoc pertinebat. Vnde facilè etiam prima consequentia ostenditur, quia non solum Christus verus Deus, cuius opera perfecta sunt, sed etiam quilibet prudens gubernator, qui vices suas alicui committit, vel suam potestatem delegat, consequenter dat potestatem ad omnia, quæ ad finem, vel effectum talis commissionis, seu delegationis necessaria sunt, vt prudens ratio naturalis, & iura tam ciuilia, quàm canonica disponunt, l. 2. ff. de iurisdict. omnium Iudic. *Cui iurisdictio data est, ea quoque concessa esse videntur, sine quibus iurisdictio explicari non potuit.* Et cap. *Præterea*, de Offic. deleg. *Ex eo, quod causa alicui committitur, super omnib. quæ ad causam ipsam spectare noscuntur, plenariam recipit potestatem.*

Superest, vt subsumptam illationem probemus, nimirum in hac spirituali potestate indirecta vim directiuam temporalium includi. Hoc enim est, quod maximè aduersarij negant, expressumque à nobis Scripturæ testimonium postulant, quo talis conclusio doceatur. Nos verò facilè respondemus, non in omnibus esse necessarium expressum Scripturæ testimonium, satisque esse, si ex scriptis clara, & necessaria ratione, vel Patrum traditione, & interpretatione colligatur. Dicimus ergo hoc contineri in Scriptura tanquam particulare in vniuersali, vel tanquam vnum ex necessarijs medijs in fine, seu in potestate dirigendi ad finem talis potestatis spiritualis. Potest autem hoc dupliciter explicari, scilicet, vel ex parte ipsius Principis temporalis, vel ex parte subditorum eius. Nam, vt dixi, Reges temporales spiritualiter subditi sunt Petro, & successoribus eius; at vero potestas spiritualis data Petro vniuersalis est ad omnes actus subditorum dirigendos, quibus vita æterna perdi, vel comparari potest, vt probat indefinitum verbum *Pasce*, & vniuersalis potestas ligandi, & soluendi; vnus autem ex his actibus in Christiano principe est debitus vsus potestatis gubernatiuæ, nam si illa non iustè vtatur, condemnabitur; ergo ad pastorem spiritualem talis principis pertinet facultas dirigendi illum in vsu suæ temporalis potestatis, si alicubi à recta ratione, aut à fide, iustitia, vel charitate deuiet. Sic ergo potestas illa ad temporalia indirectè extenditur, nam vsus ipse temporalis potestatis, quatenus animæ obesse, vel prodesse potest, sub spiritualibus tanquam particulare sub vniuersali continetur, & tanquam medium necessarium sub fine, ad quem potestas spiritualis ordinatur. Et hanc rationem insinuauit optimè Gelasius papa ad Anastasium Imperatorem, vbi distinguit duas potestates, spiritualem, & temporalem, & addit: *In quibus tantò grauius pondus est sacerdotum, quanto etiam pro ipsis Regibus hominum in diuino sunt reddituri examine rationem* Quapropter verba illa pauli: *Obedite Præpositis vestris, & subiacete eis*, ad Hebræos 13. non minus Reges comprehendunt, quam cæteros, quia & vniuersalia sunt, & ratio à paulo subiuncta: *Ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri*, in Regibus etiam procedit, vt ex Gelasio dixi, merito ergo dicere possumus in verbis illis potestatem hanc præpositorum Ecclesiæ contineri. 5. *Pontifici vim directiuam Regum inesse, ex parte ipsorum Regum ostenditur.* *Cap. Duo sunt 96. d.*

6. Alio etiam modo, & non minus efficaci hæc inclusio ostenditur ex parte subditorum Regis temporalis Christiani, quia si ipse iniqua præcipiat, vel plus, quàm expedit, permittat subditis illicitos vsus temporalium actionum, vel bonorum, in magnum spirituale detrimentum subditorum cedet; sed pontifex tenetur habere curam spiritualem totius populi Christiani subditi temporalibus Regibus; ergo in hoc munere includitur potestas auertendi à Christiano populo omnia spiritualia incommoda, quæ ex abusu potestatis temporalis in illum possunt redundare;

dundare; ergo hoc etiam titulo necesse est, vt potestas spiritualis Principis ad temporalia indirectè extendatur, dirigendo, vbi oportuerit, potestatem temporalem, vt ita temporalia disponat, quod spiritualibus non noceant. Et hæc etiam ratio insinuatur à Gelasio suprà, si vt alia lectio habet, legatur, *Quantò pro ipsis regiminibus hominum reddituri sunt rationem.* Et vtrumque etiam significat Nicolaus Papa ad Michaelem, dicens, *Christianos Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigere.*

7. *Dilemmate efficaci idem euincitur.* Declaraturque amplius hæc ratio, nam vtraque potestas temporalis, & spiritualis, prout in Ecclesia existunt, ita conferri, & possideri debuerunt, vt communi bono, & saluti Christiani populi proficiant; ergo necessarium est, vt hæ potestates aliquem ordinem inter se obseruent, aliàs non posset pax, & vnitas in Ecclesia seruari, nam sæpe temporalia commoda repugnant spiritualibus, & ideo, vel erit bellum iustum inter vtramque potestatem, vel necesse est, alteram alteri cedere, vt omnia rectè ordinentur. Ergo vel potestas spiritualis erit sub temporali, vel è contrario. Primum nec dici, nec cogitari potest secundum rectam rationem, quia temporalia omnia ordinari debent ad spiritualem finem; ergo dicendum è contrario est, potestatem temporalem subiectam esse spirituali, vt à suo fine non deflectat. Nam ita subordinantur potestates sicut & fines. Ideoque meritò dixit D.Thom. 2.2. quæst. 40. artic. 2. ad 3. bella subordinari potestati Papæ: quia potentia, virtus, vel ars, respiciens superiorem finem, habet sibi subiectas facultates inferiores in ordine ad eundem finem. Et q. 60. art. 6. ad 3. sic ait, *Potestas temporalis subditur spirituali sicut corpus animæ, & ideo non est vsurpatum iudicium, si spiritualis Prælatus se intromittat de temporalibus.* Et in 2. dist. 44. in expositione textus ad 4. ait, *secularem potestatem esse sub spirituali in his, quæ ad salutem animæ pertinent, & ideo in ijsdem magis esse obediendum spirituali potestati, quam temporali, licet in his, quæ ad bonũ ciuile pertinent, magis sit obediendum potestati sæculari.* In quibus verbis etiam superiorem distinctionem planè indicat. Addit vero limitationem dicens, *Nisi forte potestati spirituali etiam secularis potestas coniungatur sicut in Papa, qui vtriusque potestatis apicem tenet.* Quod intelligi posset, vnius directè, & alterius indirectè iuxta superiora verba. Quia vero hæc posteriora verba exceptionem continent à prioribus, videtur in eis potius loqui de vtraque potestate directa, & consequenter loqui de Pontifice, vt simul est Pontifex, & Rex temporalis. Denique habere apicem vtriusque potestatis, quia in vtroq; ordine habet potestatem supremam, licet non æquè vniuersalem. Vt etiam dixit Innoc. 3. in dicto c. *Per venerabilem.*

8. Atque ad hunc modum intelligenda sunt alia, quæ de hac potestate idem Diuus Thom. tradit lib. 1. de Regimine Princip. cap. 14. & lib. 3. cap. 10. 11. 12. & 13. si tamen eius est opus. Quibus locis varijs exemplis, & similitudinibus ad hanc veritatem declarandam vtitur, multisque historijs, & gestis Summorum Pontificum eandem confirmat. Idem optimè, & satis copiosè Alexand. Alens. 2. p. q. 18. memb. 3. art. 1. & 3. p. q. 40. membr. 5. quæstiunc. penult. & 4. p. q. 10. memb. 5. post art. 2. in tract. de Officio Missæ p. 2. art. 2. Hugo de Sanct. Victor. lib. 2. de Sacram. p. 2. cap. 4. Turrecrem. in Sum. de Eccles. lib. 1. cap. 113. Wald tom. 1. in doct. fid. antiq. l. 2. c. 76. Caietanus in Apolog. pro Roman. Pontif. cap. 13. Henric. quodlib. 6. quæst. 23. vbi ait: *Sacerdotem Apostolicum se habere ad Reges, sicut Architectum ciuilem ad alios artifices in ciuitate.* Bellarminus de Summ. Pontif. lib. 5. cap. 6. 7. & 8. Albert. Pigh. lib. 5. de Eccles. Hierarch. capit. 14. & 15. Sander. de Visib. Eccles. monarch. præsertim cap. 4. Victor. duplici Relect. de Potest. Eccles. & altera de Potestat. ciuili, & in Relect. de Indis p. 1. numer. 29. Dried. de Libert. Christian. lib. 2. c. 2. Soto in 4. d. 25. q. 2. art. 5. & lib. 4. de Iustit. q. 5. art. 4. Nauarr. in capit. *Nouit.* de Iudic. notab. 3. num. 19. & sequentibus, Almain. de Potest. Ecclesiæ cap. 8. Molin. referens plures 1. tom. de Iustit. disput. 29. & consentiunt Iurisperiti, quos infrà referemus.

Declaratur præterea hæc dependentia, & subordinatio optimis exemplis. Primum est de Domino, & seruo: nam Dominus habet peculiarem potestatem in seruum, quam sine dubio non habet Papa in seruum alienum, vnde rectè dicitur, non habere directam potestatem dominatiuam in illum, & nihilominus certum est, quemcunque dominum temporalem subesse potestati Pontificis, quoad debitum vsum sui dominij, ita vt non sit contrarius spirituali saluti, vel domini, vel serui, & in hoc sensu rectè dicitur Pontifex habere superiorem potestatem indirectam in seruum alienum. Et simili modo patria potestas directè conuenit proprio parenti, & non spirituali Pastori, & nihilominus illa potestas, quamuis à natura data, subest spirituali potestati, vt ab ea regatur, & dirigatur, & ita potest dici spiritualis potestas indirectè extendi ad filiorum Christianorũ gubernationem. Pari ergo ratione potestas temporalis Regis per spiritualem potestatem Pontificis gubernanda, & dirigenda est. Possuntque exempla ad Principem ipsum temporalem accommodari, vt ex eis à fortiori argumentum desumatur. Nam Rex non habet quidem formalem, vt ita dicam, seu directam potestatem patriam in filium alicuius Vasalli sui, nec proprium dominium serui alicuius subditi sui, & nihilominus habet eminentem, seu indirectam potestatem ad dirigendum vasallum suum in vsu patriæ potestatis, quam habet in filium, & in vsu dominij, quod habet in seruum; ergo multo magis Vicarius Christi habet similem potestatem in Reges Christianos in ordine ad spirituale bonum totius populi Christiani. 9. *Eadem Regum à Pontifice directa exemplo declaratur.*

Explicatur præterea hæc potestas ex vsu eius; multiplex enim esse potest, ad duos tamen præcipuè reuocatur, qui iuxta duas temporalis Principis potestates distingui possunt. Est enim in Principe potestas iurisdictionis, quæ propriè dicitur ciuilis, & moralis, de qua præcipuè tractamus. Vt autem hæc timeri possit, & conseruari, coniunctam habere debet aliam potestatem, non iuris, sed facti, vt sic dicam, quæ physica est, & executiua, seu militaris potest appellari. Iuxta has ergo duas potestates temporalis Principis distinguimus duos modos huius spiritualis regiminis, seu directionis. Primus pertinet ad actus iurisdictionis ciuilis, talis est emendatio, seu correctio legum ciuilium quando bonis moribus consentaneæ non sunt. Potest enim tunc Pontifex illas emendare, vel contrarias ferendo, vel præcipiendo Principibus sæcularibus, vt eas reuocent, aut corrigant. Quæ est doctrina communis Theologorum cum Diuo Thoma 1. 2. q. 96. art. 5. Eandemq; tradunt copiosius Iurisperiti, Bartol. in l. *Priuilegia.* C. de Sacros. Eccles. qu. vlt. Alexand. in l. *Captatorias,* C. de Testam. milit. Anton. & Imola in capit. *At si clerici,* de Iudicijs, Ioan. Andr. Cald. & Abb. in cap. 1. de Noui oper. nunciat. Felin. in cap. *Ecclesia,* de Constitut. num. 41. Couar. in Epito. 4. Decret. 2. p. c. 8. §. 9. n. 6. & sequentib. Anton. Gomez in l. 9. & 10. Tauri num. 37. & 38. Fortun. Garci. in tractat. de vlt. fin. vtriusque iur. num. 51. qui alios referunt. 10.

runt. Et hæc vsus frequentissimus est in iure canonico & communi sensu, more Ecclesiæ approbatus, ideoq; non licet catholico viro de potestate pontificia dubitare.

11. *Materia legis ciuilis & canonica.*

Est autem aduertendum, materiam proximam legis ciuilis interdum esse per se, ac directè omnino distinctam à canonica, vt quando est purè temporalis, & nullo modo sacra, nec ad finem spiritualem de se ordinata, vt est verbi gratia definire pretium mercium, ordinem iudiciorum ciuilium disponere, & cætera: aliquando vero communicare aliquo modo cum materia legis canonicæ ratione rei subtractæ vtrique legi, vt leges circa matrimonia, circa funera, circa legata pia, & similes. Quando ergo leges ciuiles sunt huius posterioris generis, non solum indirectè, sed etiam directè per potestatem spiritualem emendari, & irritari possunt, quia materia illa, vel est directè spiritualis, vel est mixti fori, & ideo spiritualis potestas directè circa illam versatur, ideoque omnes leges ciuiles, quæ in talibus materijs versantur, si contrariæ sint iuri canonico, per illud corriguntur, quia ab excellentiori potestate superantur. Et hoc modo leges ciuiles circa matrimonia disponentes, per leges canonicas auferuntur, si illis repugnent, & illæ solæ valorem habent, quæ leges canonicas iuuant, modo ab eis permisso. Vt verbi gratia, leges ciuiles permittebant matrimonia inter consanguineos in secundo gradu, quibus præualent canonicæ illa irritantes.

[C]ap. Cum contingat, de iur. iur. [C]ap. Licet de Iur. iur. [i]n 6. vbi Gloss. verb. [e]xcomm. [C]. Celebran. [C]. de Nuptiis [C]. non debet de Consang. & affinit.

12. *[T]rid sess. 42. [C]. Relatum [d]e Testam.*

Ad hunc etiam ordinem pertinent canonicæ leges disponentes circa iuramenta promissoria, vt omnino seruentur, non obstante lege ciuili, & præcipientes iudicibus laicis, vt eas seruari faciant. Item huc etiam spectant canones statuentes contra ciuiles leges, vt legata pia valeant cum duobus tantum testibus. Nam piæ causæ directè sub potestatem spiritualem cadunt. Leges item ciuiles, quæ in multis casibus secundas nuptias prohibent, & puniunt, per canones derogantur, vt constat ex titulis de secundis nuptijs, & sic de alijs. At vero quando materia legum ciuilium est purè temporalis, tunc solum indirectè corriguntur per pontifices, quando vel peccatis fauent, vel illis occasionem præbent. Vt sunt leges concedentes præscriptionem cum mala fide, quæ per canones sublatæ sunt, vt constat. Idemque est de legibus permittentibus vsuras, concubinatus, &c. Vel etiam quando sunt minus consentaneæ æquitati naturali, vt sunt leges negantes alimenta filijs spurijs, quæ per canones temperantur. Atque eadem seruata proportione si lex aliqua ciuilis ad spirituale bonum regni iudicaretur conueniens, & Reges in ea ferenda negligentes essent, posset Pontifex authoritate sua illam ferre, vt fecit Pius V. dando formam constituendi census, quæ materia satis temporalis est; forma autem visa conueniens ad pericula vsurarum vitanda, & ita interuenit eadem ratio indirectæ potestatis.

[C]. vlt. de Præscript. [C]. Possessor. de Reg. iur. in 6. Authen. Ex cōplexu. C. de Incestis nupt. C. Cum haberet de eo, qui in matri.

13. *Leges ciuiles de reb. Ecclesiasticis disponentes ipso iure irritæ sunt.*

Quibus addi potest alius modus irritationis legum ciuilium ex vi Ecclesiasticæ potestatis, nimirum, quando disponunt in materia purè canonica, vt sunt illa, quæ de clericis, vel rebus Ecclesiasticis in particulari feruntur, & aliæ similes quæ libertati Ecclesiasticæ derogant. Hæ tamen leges ipso iure naturæ irritæ sunt, & per canones potius irritæ declarantur, quàm fiant, quia in aliena materia, & extra sphæram iurisdictionis temporalis versantur: possunt tamen dici, virtute spiritualis potestatis irritari, quasi in radice, quando materia illa per spiritualem potestatem canonica effecta est, & pro Ecclesiastico foro reseruata. Hoc enim etiam potest virtute iurisdictionis spiritualis fieri, quando materia illa diuinum cultum, vel religionem concernit, vt in materia de Legibus latius dictum est. Extantque de huiusmodi legibus obuia exempla in iure canonico sub titulis de Immunitate Ecclesiarum, & sub tit. de Constitut. & plura ex illis adducit Gloss. in Extrauagant. *Quia in futurum* Ioannis 22. verb. *Torneamenta.* Extra ius vero commune optimum sumitur ex epistola Ludouici Galliæ Regis ad Pium 2. in qua inter alia sic inquit: *Sicut mandasti, pragmaticam sanctionem sedi infensam à regno nostro, nostroque Viennensi delphinatu, & omni ditione nostra per præsentes pellimus, deijcimus, stirpitusque abrogamus.*

Et quod de legibus dictum est, de iudicijs, ac sententijs potest cum proportione intelligi, nam directè non potest Papa sæcularia iudicia vsurpare, in casu vero ad spirituale bonum necessario, potest vel iniquam sententiam irritare, vel causam aliquam temporalem ad se auocare, Præsertim quando inter eos lis versatur, qui superiorem in temporalibus non recognoscunt, & ad commune bonum Ecclesiæ conueniens iudicatur. Sicque dixit Innocent. 3. in capit. *Per venerabilem,* Qui fil. sint legit. Super patrimonium Petri plenam se exercere potestatem. *In alijs autem regionibus,* ait, *certis causis inspectis temporalem iurisdictionem casualiter exercemus.* Et fere idem in sententia dixit Bernardus libro 1. de Consideratio. nam in c. 6. dicit, temporalia iudicia ad Pontifices non pertinere, addit vero in cap 7. *Sed aliud est incidenter excurrere in ista, causa quidem vrgente, aliud vero incumbere istis tanquam magnis.* Ratio est, quia ad munus Pontificis spectat impedire publica peccata, eorumque occasiones morales, præsertim quæ cum vi aliqua, vel authoritate inferuntur, auferre; ergo si leges ciuiles, vel iudicia sæcularia fouent peccata; aut illorum occasionem præbent, possunt per Pontificē vel irritata declarari, vel etiam irritari, vt rectè dixit Victor. Relict. 1. de Potestat. Ecclesi. q 3. §. *Vtrum potestas spiritualis sit supra, &c.* nu. 13. Similiter etiam modo ad Pontificem spectat, promouere fidem, religionem, & pietatem, & ideo in earum fauorem potest aliquid statuere, & præcipere; vt seruetur, non obstante quacunque lege ciuili. 14. *Quando possit Pontifex iudiciis sæcularibus se intromittere.*

Alter vsus spiritualis potestatis esse potest in dirigenda temporali, quatenus potestatem, & vires exequendi, seu ministrandi habet. Potestque hic vsus esse duplex, vnus est cohibendo abusum illius potestatis: alter mouendo ad necessarium vsum, & si opus fuerit in auxilium fidei, vel defensionem Christianæ religionis, illum imperando. Ad vtrumque igitur residet in Pontifice potestas. Et de priori quidem res est per se euidens, quia vt dixit Innocentius tertius in capit. *Nouit.* de Iudicijs, cohibere peccata proprium est spiritualis potestatis, & maximè ad id tenetur, quando sunt publicè nociua, & contra commune bonum, sed talis est abusus ille potestatis Regiæ ad nocendum, & iniustum bellum inferendum; ergo sine dubio in hoc subditur Rex Pontifici, qui sic ei possit talem potestatis suæ vsum prohibere. 15. *Vide Sander. lib. 2. de Visib. mon. c. 4.*

Quod autem, etiam posteriori modo possit Pontifex Regibus imperare, probatur, quia Principes Christiani vel ex officio suo, vel ex iustitia quadam legali, qua membrum reipublicæ illi subuenire obligatur, vel ex charitate Christiana Ecclesiam defendere, eique auxilium conferre tenentur. Ergo necessitate, vel causa exigente potest Pontifex vt spiritualis Pastor tam vniuersalis Ecclesiæ, quam ipsorum Principum, eos mouere ad vsum potestatis suæ, eos excitando, & obligando per imperium. Assumptum ex termi- 16. *Ad defensionem fidei Reges à Pontifice compelli possunt.*

ex terminis videtur notum, quia omnes Christiani sunt membra vnius corporis Ecclesiæ, membra autem, vt ait Paul. 1. ad Cor. 12 pro inuicem, & maximè pro bono totius corporis solicita esse debent, vnumquodque iuxta suum potestatem & dignitatem; ergo quando Principis potentia necessaria est, hæc solicitudo, & cura ei maximè incumbit. Vnde Leo Papa epist. 75. ad Leonem Augustum, *Debes* (inquit) *incunctanter aduertere Regiam potestatem tibi non solum ad mundi regimen, sed maxime ad Ecclesiæ præsidium esse collatam.* Et Gregorius lib. 2. indict. 11. epist. 61. seu cap. 100 *Ad hoc potestas pietati Imperatorū data est, vt qui bona appetunt, adiuuentur: & terrestre regnum cœlesti regno famuletur.* Et optimè August. epist. 50. tractans illud Psal. 2. *Et nunc Reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terram, seruite Domino in timore, Aliter* (inquit) *seruit, quia homo est, aliter, quia etiam Rex est. Quia homo est ei seruit, viuendo fideliter, quia Rex est, seruit, leges iusta præcipientes, & contraria prohibentes conuenienti vigore sanciendo.* Vnde Concil. Paris. sub Ludouic. & Lothar. lib. 2. cap. 2. *Rex* (inquit) *primo defensor esse debet Ecclesiæ, seruorum Dei, &c.* Ideoq; iidem Ludouicus, & Lotharius Imperator ad Eugenium Papam scripserunt. *Veraciter nos debitores cognoscimus, vt his, quibus regimen Ecclesiarum, & ouium Dominicarum cura commissa est, in omnib. causis ad diuinum cultum pertinentibus, opem, & auxilium pro qualitate virium nostrarum, & intellectus nostri capacitate feramus.* Et catholicus Imperator Carolus V. in edicto Wormaciensi. *Ad honorem,* dixit, *Dei omnipotentis, Romaniq; Pontificis, & Sanctæ Sedis Apostolicæ debitam reuerentiam pro Imperialis dignitatis officio debito, nec non zelo, & studio, quo nostrorum maiorum more, & ingenita etiam nobis vi ad defensionem Catholicæ fidei, sanctæque Romanæ, & vniuersalis Ecclesiæ honorem, tutelam, & protectionem omnes nostras vires, & facultates imperium, regna, dominium, vitam denique & animam ipsam exponere sumus parati.*

17. Ex his autem illatio superioris facta facile monstratur. Nam si Rex, aut Princeps in hoc auxilio Ecclesiæ præstando sit negligens, sine dubio potest Pontifex illum excitare, & præcipiendo mouere. Primum ex illo principio supra probato, quia Papa non solum est Pastor Regis vt hominis, sed etiam vt Regis, quia in vtroq; munere se rectè gerere debet, vt saluari possit, & Deo placere; ergo potest Pontifex curare, & illi præcipere, vt Regis obligationem in hac parte adimpleat. Deinde quamuis non ita vrgeret Ecclesiæ necessitas, vt ex lege ipsa charitatis quasi naturalis oriretur obligatio, sufficiente causa interueniente, posset Pontifex illam imponere, quia præceptum esset iustum: nam in ordine ad spiritualem finem esset, rationi consentaneum, ac subinde esset legitimâ potestate impositum. Quia cum Pontifex sit caput, & superior in spiritualibus, potestatem habet imponendi ea præcepta, quæ in ordine ad spiritualem finem, & bonum Ecclesiæ, iusta, & prudentia sunt.

18. Atque hac ratione dixit Bonifaci. Papa in extrauag. *Vnam Sanctam*, de Maior. & obed. tacitè approbans sententiam Bernardi li 4 de Consider. c. 3. in sede Petri non solum esse spiritualem gladium, sed etiam temporalem: *sed is quidem pro Ecclesia, ille vero ab Ecclesia exercendus, ille Sacerdotis, is manu Regum, & militum, sed ad nutum, & patientiam Sacerdotis, quia oportet gladium esse sub gladio.* Quod latè probat, ostendendo, debitam Ecclesiæ institutionem hunc ordinem postulare, & concludit, *Romano Pontifici omnem humanam creaturam subesse definimus, & pronunciamus omnino esse de necessitate salutis.* Atque eodem modo Nicolaus Papa 2. de Romana Ecclesia loquens, inquit, *Eam solus ille fundauit, qui Beato æternæ vitæ clauigero terreni simul, & cœlestis imperij iura commisit*, vtique cœleste per se exercendo, terrenum vero ipsius potentia vtendo, illam per imperium, si opus fuerit, efficaciter excitando. Et hoc modo idem Pontifex in epist. ad Episcopos Galliæ, illis, eorumq; defensoribus mandat, *vt spirituali simul, & temporali gladio malignos quosdam vsque ad recuperationem bonorum Ecclesiæ insequantur.* Quod cum partitione accommoda accipiendum est, nam Episcopi spirituali gladio, defensores autem, id est, Patroni, vel Principes gladio materiali Ecclesiam defendere præcipiuntur.

Multa similia sumi possunt ex Decreto dist. 94. cap. *Si Imperator*, vbi Ioannes Papa, ait. *Ex Dei ordinatione omnes sæculi potestates Ecclesiæ debere esse subiectas*, & Gelas. cap. *Duo sunt*, ad Imperatorem Anastas. scribens, *Nosti* (ait inter alia) *ex illorum te pendere iudicio, non illos ad tuam redigi voluntatem, &c.* Idem in cap. *Quamuis*, dist 22. Innocent. I in c. *Quoties*, 24. q 1. Similia habentur ex Gregorio VII. in cap. *Quis dubitet*, & ex Innocen. III in ca. *Solitæ* de Maior. & obed. vbi potestatem Pontificiam ita ad imperialem comparari ait, sicut animâ ad corpus, vel sicut Solem, ad Lunam. Idem in cap. *Per venerabilem.* Qui fil. sint legitimi, in hoc sensu dixit, *certis causis inspectis, temporalem iurisdictionem in aliis etiam regionibus casualiter exercemus*, id est, non directè sicut in proprio patrimonio Ecclesiæ, sed indirectè, quando ratio spiritualis finis id postulat. Quod confirmat ex Deut. 17. *Si quid difficile, & ambiguum, &c.* & ex 1. Cor. 6. *Nescitis, quoniam Angelos iudicabimus, quanto magis sæcularia.* Sic demq; accipiendum est, quod Bernard. suprà, & ep. 256. ad Eugenium dixit, *Exercendus nunc est vterq; gladius, per quem autem, nisi per vos? Petri vterq; est, alter suo nutu, alter sua manu, quoties necesse est euaginandus.* Expendenda est enim illa particula, *suo nutu*, est enim de voluntate iusta, & prudenti intelligenda, vt per alteram particulam, *Quoties necesse*, satis declaratur. Supponit autem hæc voluntas potestatem, quæ eminenti quadam ratione materialis gladius appellatur quatenus per illam efficaciter moueri potest. Est ergo in Pontifice quoad hanc etiam partem potestas directiua in Principes temporales. Atq; ita satis declarata, & probata est assertio posita, quæ in capite sequenti amplius confirmabitur. 19.

CAPVT XXIII.

Pontificem summum potestate coerciua in Reges vti posse, vsque ad depositionem etiam à regno, si causa subsistat.

Hic est, vt dixi, cardo, & præcipuus scopus præsentis controuersiæ. Nam Rex quidem Iacobus, qui Pontificis iurisdictionem in vniuersam Ecclesiam, & præcipuè in Reges abnegat, de directiua potestate, parum solicitus est. At vero potestatem coactiuam Pontificis anxiè timet, eam præcipuè, quæ vsq; ad regni expoliationem protendatur, quia persistendo in errore suo non credit se esse in suo sceptro securum, si à subditis suis talis potestas in Pontifice esse credatur. Vt ergo liberè possit in sua cæcitate persistere, Ecclesiam Christi vult omni remedio contra hæreticos Principes priuare. Quod ante illum etiam Marsilius Patauinus, & alij Ecclesiæ hostes commenti sunt. Contrarium autem docent omnes catholici Doctores, quos supra commemoraui, & latius Bellar. in nouo opusculo allegato eos allegat, estq; non minus certum quàm cætera, quæ dicta sunt. Imo si ea ponderentur attente, & dictum refutare errorem, & veritatem Catholicam, vsu, authoritate, & ratione comprobatam defendere, difficile non erit. 1. *Scopus controuersiæ cum Rege Angliæ.*

2. *In Summo Pontifice est vere potestas iniquos Reges coercendi.*

Primum enim in Pontifice esse potestatem ad coercendos temporales Principes iniquos, & incorrigibiles, & præsertim schismaticos, & pertinaces hæreticos, euidenter ex dictis sequitur. Quia vis directiua sine coactiua inefficax est, teste Philosopholib. 10. Ethic.cap.vlt ergo si Pontifex habet potestatem directiuam in Principes temporales, etiam habet coactiuam, si iustæ directioni per legem, vel præceptum obedire noluerint. Probatur consequentia, nam quæ à Deo sunt, ordinata sunt, & optime instituta; ergo si Pontifici dedit potestatem directam, dedit coactiuã, quoniam institutio aliter facta esset imperfecta, & inefficax. Vnde contraria ratione docent Theologi non habere Ecclesiam potestatem actus mere internos præcipiendi, quia de illis iudicium ferre non potest, & consequenter neque pro illis pœnam imponere, quod ad vim coactiuam pertinet, vt author est D. Thom. 1.2.q.91. art.4. & 100. ar 9. Ergo è conuerso, cum Pontifex possit imperando efficaciter dirigere potestatem temporalem in actibus suis, potest etiam cogere, & punire Principes sibi non obtemperantes in ijs, quæ iuste præcipit.

3. *Ex Scripturis idem ostenditur.*

Atque hæc ratio sine dubio erat sufficiens, quia vero aduersarij scripturas exigunt, ex illis etiam possumus veritatem hanc non obscure confirmare. Paulus enim 2. Corinth. 10. prius sic inquit: *Arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum.* Et infrà subiungit: *In promptu habentes vlcisci omnem inobedientiam.* Et infrà. *Nam & si amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra, quam dedit nobis Dominus in ædificationem, & non in destructionem vestram, non erubescam.* In his autem verbis apertè docet Apostolus habuisse à Deo potestatem vindicandi, & puniendi omnem inobedientiam quorumcunq; fidelium quantum ad Ecclesiæ ædificationem, & bonum oportuerit; potestas autem vlciscendi, seu puniendi coactiua est, vt per se constat. Vnde Chrysostomus ibi homilia 22. sic inquit: *Ad hoc potentiam accepimus vt ædificemus: Quod si quis obluctetur, & dimicet, atque ita affectus sit, vt nulla ratione sanari possit, tum demum altera quoque facultate vtamur, eum diruentes, ac prosternentes.* Theophylact. etiam ita exponit: *In promptu habemus pœnam, & vltionem.* Et infrà. *Præcipue quidem ad ædificationem accepi* vtiq; potestatem) *sin quisquam fuerit incurabilis, demolitione vtemur.* Et infrà. *Si voluero* inquit) *gloriari, quod Deus aliquid amplius mihi dederit, vt potestatem habeam benefaciendi in primis, & quando cogor etiam puniendi, non erubescam, hoc est non monstrabor arrogans, aut mendax.* Atque eodem modo ad literam exponunt Theodoretus & alij Græci, & ex Latinis Anselmus, & Caietanus ibi, & D. August. epi. 50. dum hoc testimonio vtitur ad probandum, posse Ecclesiam hæreticos pœnis ad resipiscendum cogere.

4. *Per virgam in Scriptura potestas coactiua significatur.*

Eandemque vindicandi potestatem nomine virgæ significauit Paulus 1. ad Corinth. 4 cum dixit, *Vultis in virga veniam ad vos*, iuxta Scripturæ phrasim, *Reges eos in virga ferrea*, Psal. n.2 & locis similibus, & Psal. 22. *Virga tua, & baculus tuus ipsa me consolata sunt*, vt exponit Hieronymus Zachariæ 1. Idemq; sentit de prædictis verbis Pauli ad Galat. 6. Clarius ita exposuit August. lib. 3. contra Epistolam Parmeni cap. 1. dicens, *Iam hic apparet, eum loqui de vindicta, ad cuius significationẽ virgam nominauit.* Et Ambros. epist. 18. ad Marcelli sororem: *Quem virga sacramentis abdicauit cælestibus, eundẽ mansuetudo restituit.* Et lib 1. de Pœnit. c. 12. *Quid esset in virga venire, docet inuectio fornicationis, accusatio incesti, reprehensio tumoris, post eius condemnatio rei.* Idem in sententia habent Gregor. libr. 1. epist. 4. & Tertull lib. de Pudicit. cap. 4. vt expositores in eundem locum prætermittam.

Nec video, quid ad hæc loca responderi possit, nisi fortasse, vel Paulum loqui ad communem plebem Ecclesiæ sibi subiectam, non de Regibus, qui superiores sunt: vel loqui de potestate sibi specialiter concessa, ex qua non licet, ad ordinarium Ecclesiæ regimen argumentari. Sed vtrumque futile est. Cur enim sermo Pauli Reges Christianos, & inobedientes, & pertinaces non comprehendit? Num ne, quia tunc nulli erant in Ecclesia temporales Reges? At fortasse tunc etiam non erant in Ecclesia Angli; ergo etiam illos omnes non comprehendet? Vel fortè quia Reges sunt in potentia, & dignitate temporali altiores? at hoc non obstat, quominus iugo Christi, & Ecclesiasticæ potestati subditi sint, vt ostendimus; ergo si illa potestas coerciua est malorum Christianorum, teste Paulo, est etiam punitiua Regum Christianorum; vel si Rex Angliæ exemptum se esse gloriatur, aut se non Christianum fateatur, aut priuilegium diuinum ostendat, & exemptionem verbo Dei factam, alioqui à causa iure cadit, licet facto resiliat. Quamuis autem potestas illa Pauli, quantum spectat ad personam, & Apostolicam dignitatem eius, cum illo fuerit extincta, non sequitur in Ecclesia non perpetuo manere, quia illa eadem potestas perfectius fuit in Petro ordinario iure, & vt ei succederetur, quia ad munus pascendi, & conueniens Ecclesiæ regimen necessaria erat, vt in superioribus ostensum est. 5. *Exploduntur euasiones aduersariorum.*

Et confirmatur tandem ex potestate ligandi, & soluendi singulariter data Petro, nam potestas ligandi etiam potestatem coercendi, & puniendi includit. Et si aduersarij hoc negauerint, oportet, vt exceptionem ostendant, nam CHRISTVS vniuersim loquutus est, dicens, *Quæcunque ligaueris.* Accedit, quod ipsemet CHRISTVS ita potestatem illam interpretatus est, Matth. 18. Nam cum dixisset: *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus, & publicanus*, subiungit: *Quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata, & in cœlis.* Quasi diceret, si Ecclesiæ liganti non obedierit, sit tibi tanquam ethnicus, quia non deerit in Ecclesia potestas ad ligandum ita efficax, vt quod ipsa ligauerit, in cœlo etiam ligatum iudicetur. Et ita licèt Caluinus, & sequaces locum hunc, sicut cætera, deprauent, ex illo semper Ecclesia intellexit, esse in Pastoribus suis potestatem coercendi, saltem per excommunicationis censuram, quæ est spiritualis pœna. Quod tempore Apostolorum esse in Ecclesia vsitatum, Paulus satis ostendit 1. ad Corinth. 5. & ita esse perpetua traditione seruatum, omnia iura, omnia Concilia, omnia decreta Pontificum, omnia Sanctorum Patrum scripta, denique omnes historiæ testantur, vt ea in medium adducere superuacaneum sit. Maximè verò contra hæreticos esse necessariam huiusmodi coercitationem, satis ostendit Paulus ad Titum 3. capite dicens, *Hæreticum hominem post primam, & secundam correctionem deuita.* Et illud primæ Ioannis secundo. *Nec Aue ei dixeritis.* 6. *Potestas ligandi potestatem coerciuam includit.*

Solùm id, quod ad causam maximè refert, non prætermittam, nimirum; hac censura sæpe vsos esse Pontifices contra Imperatores, & Reges, compertissimum esse. Innocentius enim Primus excommunicauit Arcadium, & Eudoxiam ob crimina contra Sanctum Chrysostomum commissa, vt patet ex vltima epistola eius, & ex Nicephoro libro decimotertio, capite trigesimo quarto. Idemque retulit Gregorius Septimus, libro octauo Regis capite vigesimo primo. Gregorius Secundus, Synodico anathemate obstrinxit Leonem Imperatorem cum sectatoribus eius in euersione imaginum, vt ex Zonara, & alijs refert Baroni. An. 726. num. 24. Idemque postea Gregor. 3 confirmauit, vt Platina refert. Idem Gregorius 7. 7.

Henricum 4. Imperatorem sæpius admonitum excommunicauit in Romana Synodo, vt habetur in libro 3. epistolarum eius, Epistola quinta, & decima. Illamque sententiam à successoribus Pontificibus & à Concilijs confirmatam eruditè defendit Cardinalis Bellarminus contra Barclauium cap. 9. Idemque Gregorius 7. in alio Romano Concilio Imperatores, Reges, & alios temporales Principes vsurpantes inuestituras Episcopatuum, vel aliarum dignitatum Ecclesiasticarum, vinculo excommunicationis ipso facto astrinxit, vt habetur libro septimo epistolarum post epistol. 14. Idemque Poloniam propter grauissimum Regis delictum in Sancti Stanislai occisione commissum interdixit, vt est apud Baronium Anno 1079. nu. 40. Præterea Alexand. 3. Fridericum 1. Imperatorem excommunicauit, vt refert Platina in Alexandro Tertio, vbi etiam multa alia commemorat, quæ hanc supremam potestatem in Pontifice ostendunt. Postea Innocent. III. *Othonem quintum Imperatorem anathemate notauit*, vt ait Platina in vita eius. Gregorius nonus, 2. Fridericum excommunicauit, vt habetur ex cap. *Ad Apostolica*, de sentent. & re iud. in 6. Ioannes denique 22. Ludouicum Bauarum intrusum Imperatorem excommunicauit, vt latè refert Albert. Pighius libro de Visib. Monar. cap. 14. Præterea potestatem hanc in Ecclesia supponit Concilium Lateran. sub Innoc. 3. cap. 3. cùm iubet, vt si necesse fuerit per censuram Ecclesiasticam compellantur sæculares potestates, quibuscunque fungantur officijs, vt pro defensione fidei publicè iuramentum præstent, & cæt. Quæ forma ferendi censuras, quæ Reges Imperatores. comprehendant, frequentissima est, & non est nouiter vsurpata, sed antiqua satis, cùm in priuilegio quodam concesso à Gregor. 1. monasterio Sancti Medardi inueniatur, vt post illius epistolas habetur. Eumque Gregorij locum refert Alter Gregor. 7. idemque argumentum ex illo sumit lib. 8 Regist. epist. 21. ad Herimetensem.

8. Basilius etiam Imperator eandem in Pontifice potestatem supra Imperatores in octaua Synodo actione 6. confessus est, dicens, *Nicolaus Papa cum Sancta Romanorum Ecclesia anathema pronunciauit contra resistentes huiusmodi decreto, atque sententia. Hoc autem nos olim scientes, & pauentes iudicium anathematis promulgari, obsecundare synodico iudicio Romanæ Ecclesiæ necessarium duximus.* Eandem recognouit Philip. 1. Rex Galliæ, qui excommunicatus ab Vrban. 2 & postea à Paschali resipuit, & Romam pro solutione misit, vt videri potest in Baronio anno 1100. & 1101. Eandem agnouit Ludouicus Rex Galliæ cùm ad Alexandrum 3. scripsit. enixè postulans, vt contra Regem Angliæ pro morte Sancti Thomæ Cantuariensis potestate sua vteretur. Et Henricus ipse Rex Angliæ resistere non est ausus, & pœnitentiam à Pontifice impositam humiliter suscepit, vt Platina refert. Simile exemplum refert Petrus Blesens. epistola 145. de Eleonora Angliæ Regina, quæ in defensionem suam, & filij sui iniustè à Rege Galliæ in carcere detenti auxilium Summi Pontificis, & vsum spiritualis gladij contra Regem postulauit. Denique eandem potestatem in Pontifice agnoscebat Rex Angliæ, qui Regem Galliæ ad Innocentium Tertium detulit, vt eum corriperet, & si ipsum audire nollet, excommunicaret, vt ex capit. *Nouit.* de Iudicijs colligimus, vbi Pontifex habet illa verba, *Non intendimus iudicare de feudo.* Et infrà. *Sed decernere de peccato, cuius ad nos pertinet sine dubitatione censura, quam in quemlibet exercere possumus, & debemus.* Vnde de eodem Innocent. 3. refert Matth. Paris. anno 1204. Ioannem Angliæ Regem excommunicasse, & regnum ipsum interdixisse.

Quapropter ipse etiam Marsil. Paduanus, vt referunt, non est ausus negare, posse Pontificem coercere Principes, & Reges præsertim hæreticos per censuras Ecclesiasticas excommunicationis, vel etiam interdicti, sed negauit, posse vlteriùs contra illos procedere. Et Rex Iacobus in defensione sui iuramenti fidelitatis non tam acriter videtur resistere potestati excommunicandi, quam temporaliter puniendi, ideoque hoc maximè titulo illud iuramentum defendit, quod per illud non cogat subditos abiurare potestatem Papæ ad excommunicandum Regem, sed solum ad priuandum illum Regio Dominio, ac potestate. Existimat enim, vt in Præfatione pagina 12. dicit, *Abdicandorum Regum ius nullo legitimo titulo Pontifici quæsitum esse. Et hanc*, quam vocat, *iniustam Paparum vsurpationem, & violentiam sæcularem excommunicationis, quæ spiritualis censura est, longè, lateque excedere.* Ex quibus verbis satis constat, non ita spiritualem censuram, sicut temporalem coercitionem auersari. 9. *Azor 2 p. Inst. lib. 4. c. 19.*

Superest ergo, vt & contra ipsum, & contra Marsilium, & alios vlteriùs procedamus, eandemque Pontificis potestatem ad coercendos Reges temporalibus pœnis ac regnorum priuationibus, quando necessitas postulat, extendi posse, ostendamus. Quod eodem ferè discursu ex eisdem Scripturæ locis sufficienter, fieri potest. Nam Christus Dominus dedit Petro, & successoribus potestatem corrigendi omnes Christianos, etiam Reges & consequenter si inobedientes, atque incorrigibiles sint, eos coercendi, ac puniendi, sed hanc potestatem non limitauit ad censuras Ecclesiasticas, ergo nec potest à nobis, vel ab aliquo Ecclesiæ Principe limitari, sed ad ipsummet Romanum Pontificem pertinet decernere, & determinare pœnam conuenientem iuxta occasionem, vel necessitatem occurrentem. Priorem propositionem satis iam probauimus, posteriorem autem ex verbis Christi sæpe adductis, & rectè perpensis ostendere possumus. Nam verbum Christi: *Pasce oues meas*, indefinitum est, vnde quatenus in verbo pascendi includitur etiam potestas coercendi, quæ in omni pastore necessaria est, talis potestas non definitur ad censuras, sed relinquitur determinanda ad modum pœnæ, seu coercitionis per prudentiam, & iustitiæ æquitatem. Nam quilibet Pastor habet potestatem ad coercendas oues, non secundum determinatum modum, sed prout fuerit conueniens, & expediens ouibus. 10. *Posse Pontificem temporales reges pœnis etiam temporalibus punire, ostenditur.*

11. Deinde hoc etiam colligimus ex alijs Christi verbis: *Quodcumque ligaueris*, nam illa etiam generalia & indifferentia sunt; Quod si quis dixerit Matthæi 18. fuisse declarata, & determinata ad ligamen censuræ. Respondemus, declaratum ibi esse in illa generali potestate ligandi includi excommunicationis vinculum, non tamen ad illam solam pœnam imponendam potestatem illam limitari. Tum quia nulla talis limitatio ex illo contextu colligitur, tum etiam quia licèt ibi solius excommunicationis facta sit mentio, nihilominus aliæ censuræ sub illam potestatem cadunt, vt interdictum, suspensio, & aliæ item Ecclesiasticæ pœnæ. Imò etiam vinculum præcepti, & legis sub illa potestate includitur; & ex vi talium verborum potestas illa vt directiua est, non determinatur ad hunc modum directionis per personale præceptum, vel per stabilem legem hoc, vel illo modo obligantem, sed omnem conuenientem directionem indefinitè complectitur. Idem ergo est de coactione. Et ita ex illo loco colligit hanc potestatem In-

nocent.

nocent. 4. cum Concil. Lugdun. in cap. *Ad Apostolica*, de Sent. & re iudic. in 6.

12. *Ex facto S. Petri idem colligitur.* Præterea potestatem hanc adumbratam esse in facto Petri, ad cuius increpationem Ananias, eiusque vxor mortui sunt, indicat Beda lib. 3. in Luc. cap. 40. dicens, verbis Apostoli Petri Ananiam, & vxorem eius cecidisse, quia expediebat in nouo etiam testamẽto fieri interdum, licet rariùs, tales vindictas ad aliorum correctionem. Et in libro 3. de Mirabilib. Sacræ Script. cap. vlt. dicitur nomine Augustini, id factum esse, *vt Apostolica authoritas quanta esset, ostenderetur, & quam magnum fuisset peccatum, & vt cæteri illo exemplo castigarentur.* Clarius Gregor. lib. 1. epist. 24. tractans de munere pastoris, & de benignitate, & seueritate, ac zelo iustitiæ, quem requirit, Petrum in exemplum adduxit, dicens, *Hinc est namque quod Petrus authore Deo sanctæ Ecclesiæ Principatum tenens, à bene agente Cornelio immoderatius se venerari recusauit, & cum Anania, & Saphira culpam reperit, mox quanta potentia super cæteros excreuisset, ostendit. Verbo namq; eorum vitã perculit, quam spiritu scrutante deprehendit, & summum se in Ecclesia contra peccata recoluit.* Itaque licet factum illud extraordinarium fuerit, & speciali Spiritus sancti instinctu, ac virtute factum, nihilominus vt infra ait Gregorius: *Zelus vltionis vim aperuit potestatis.*

13. Et eandem ostendit Paulus 1. ad Corint. 5. quando fornicarium illum non solum excommunicauit, sed etiam *tradidit Satanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus sit in die Domini*: quod enim ait: *in interitum carnis*, clare indicat præter spiritualem censuram, etiam per corporalem vexationem fuisse punitum, & ad pœnitentiam agendam coactum, vt spiritus eius saluus fieret. Sicque exponit locum illum Chrysost. orat. 15. dicens, ita fuisse illum traditum dæmoni ad interitum carnis, sicut Iob, licet non pro eadem causa, vt *eum flagellet*, ait, *malo vlcere, aut morbo alio.* Theophyl. *Vt morbo eũ maceret, & tabescere faciat*, Anselm. etiam licet aliam expositionem adiungat, in hac magis perfistit. Nam in fine cap. 24. explicans actus *virga*, 1. Apostolicæ potestatis ad coercendum ait, *Alios excommunicando, alios durè increpando, alios corporaliter (vt de et patrẽ) flagellando.* Et postea c. 5. interitum carnis significare dicit, *validam corporis afflictionem per diabolum factam.* Refert que habuisse Apostolum potestatem, *vt si quem excommunicasset, statim ille corriperetur à diabolo, & vexaretur quamdiu & quantum Apostolus vellet.* Qui modus vexationis singularem virtutem quasi executiuam, vel dæmoni imperatiuam requirebat, quæ communiter alijs non datur: sed nihilominus supponit iurisdictionem ad cogendum non sola excommunicatione, sed etiam modis alijs. Eandemq; expositionẽ significat Pacian. in Parænesi de Pœnit. dum ex illo loco colligit, necessariam esse interdum corporis pœnam, & afflictionẽ, & similiter Ambros. lib. 1. de Pœnit. cap. 12. quatenus cum afflictionibus Iob illum interitum carnis comparat, sicut fecit Chrysost. Igitur iuxta hanc Patrum expositionem ex illo loco habemus Ecclesiasticã correctionem, & vindictam non in sola spirituali censura sistere, sed etiam interdum in corporis afflictione, ac proinde pastores Ecclesiæ temporali punitione in ordine ad spirituale bonum vti posse.

14. *Vsus Pontificum eandẽ veritatem confirmat.* Secundo possumus veritatem hanc authoritate, & praxi Ecclesiæ ostendere. Nam ex his Pontificibus, quos Imperatores, & Reges excommunicasse diximus, Gregor. 2. Romam cum tota Italia à Leonis imperio recedere fecit, vt ex Theophane refert Baron. anno 730. nu. 3. & 4. Idemque tribuit Gregor. 3. Sigebertus in Chronic. an. 731. dicens, *Leonem Imperatorem erroris redarguit, & populum Romanum, & vectigalia Hesperia ab eo auertit.* *Vide Sigoni l. 3. de Regn. Italiæ an. 726.* Gregorius autem 7. Henricum 4. & imperio, & regno priuauit, vt constat ex sententia supra citata, cuius hæc sunt verba, *Beate Petre Apostolorum Princeps, inclina, quæso. aures tuas nobis.* Et infrà. *Hac itaque fiducia fretus pro Ecclesiæ honore, & defensione ex parte omnipotentis Dei Patris, & Filij, & Spiritus sancti per tuam potestatem, & authoritatem Henrico Regi filio Henrici Imperatoris, qui contrà tuam Ecclesiam inaudita superbia insurrexit, totius regni teutonicorum, & Italiæ gubernacula contradico, & omnes Christianos à vinculo iuramenti, quod sibi fecère, vel facient, absoluo, & vt nullus ei sicut Regi seruiat, interdico.* Similiter Innocent. 3. Othonem, quem excommunicauit, *imperij titulo priuauit*, vt ait Platina. Item Innocent. 4 in Concil Lugdunen. Fridericum secundum Imperatorem à Gregor. 9. iam excommunicatum, imperio priuauit, non solum subditos iuramento fidelitatis absoluens, sed etiam *Authoritate Apostolica firmiter inhibendo, ne quisquam de cætero sibi tanquam Imperatori, vel Regi pareat, & intendat.* Et excommunicationis censura ipso facto ligando eos, qui deinceps illi tanquam Imperatori, vel Regi consilium, vel auxilium præstiterint, seu fauorem. Tandem Clemens 6. Ludouicum Bauarum, qui iniquè imperium occupauerat, iam à prædecessoribus suis excommunicatum imperio deiecit, aliumque legitimum Imperatorem; nimirum Carolum 4. eligi fecit.

Præter hæc autem, quæ ad Imperium spectant, in Regno Galliæ Zacharias Papa in simili casu titulum regni à Childerico Rege in Pipinum transtulit, vt est apud Greg. 7. l. 8. Registri epist. 21. c. *Alius* 15. q. 9. Baro. an. 751. in princ. & an. 841. nu. 3. Vbi etiam refert mutationem factam in regno Galliæ tempore Lotharij Imperatoris, & Ludouici, ac Caroli fratrum, qui authoritate freti Episcoporum, regnum inter se diuiserunt, & Lotharium ob scelera sua illo priuarunt. Bonifacius etiam 8 Philippum Pulchrum Galliæ Regem regno priuatum declarauit, & illa occasione Extrauag. *Vnam Sanctam*, de Maiorit. & obedient edidit, & refert Aemelius in vita eiusdem Philippi, Gregor. item 7. quando Poloniam propter Stanislai interfectionem interdixit, Regem Bonislaum regno priuauit, teste Cromero lib. 4. rerum Poloniæ. Insigne verò exemplum in ipsamet Anglia habemus in Ioanne Rege, quem, cùm ingentia crimina contra Religionem, Sacerdotes, & alios innocentes committeret, & ab Innoc. 3. sæpius admonitus, vt inobediens, ac pertinax resipere nollet, sed potius quotidie deterior fieret, idem Innocentius post magnam cum Patribus consultationem (vt Polydorus ait) Regia dignitate abdicauit, populosq; illi subiectos iure iurando absoluit, & Christianos principes de ea re certiores factos, vt Ioannem tanquam Ecclesiæ hostem persequerentur admonuit. Qua sententia deterritus Ioannes, & imminentis periculi timore perculsus, tamquam iurauit se Pontificis arbitrio staturum, & diadema capiti ademptum Pandulpho Pontificis legato tradidit nunquam id ipse, aut hæredes accepturi, nisi à Pontifice Romano. Hæc Polydor lib. 15. 15.

At verò hæc omnia, & similia non temerè, nec in angulo, sed aliqua ex illis in Concilijs frequentissimis & aliquando in generali, vt in Lugdunensi acta sunt. Et in conspectu totius orbis Christiani, à quo approbata, & executioni mandata fuerunt; ergo incredibile est, fuisse actus vsurpatæ, & non veræ potestatis. Accedit Concil. Lateranense sub Innoc. 3. c. 3. eandem potestatem supponere, dicens, *Si Dominus temporalis monitus ab Ecclesia terram suam purgare neglexerit ab heretica fœditate, per metropolitanũ excommunicetur. Et si satisfacere neglexerit intra annum, significetur hoc Summo Pontifici,* 16.

fici, vt ex tunc ipse vasallos ab eius fidelitate denunciet absolutos, & terram exponat catholicis occupandam, &c. Ex quibus omnibus tale concluditur argumentum. Vniuersalis Ecclesia errare non potest in his, quæ ad fidem, & mores pertinent, sed vniuersalis Ecclesia consensit in huiusmodi factis, & illa probauit tanquam consentanea diuino, & naturali iuri, & similiter approbat leges canonicas imponentes huiusmodi pœnas Principibus temporalibus propter grauissima scelera, & contumaciam in illis, maximeque in hæresi, ergo tam est certum, posse Pontificem coercere, vel punire Principes temporales his pœnarum generibus, quàm est certum, non posse Ecclesiam in fide, & moribus errare.

17. *Ratione id conuincitur.* Tertiò declaratur ratione hæc veritas, nam duplici titulo erat necessaria hæc potestas in supremo capite, & Pastore Ecclesiæ, scil. & propter ipsos Imperatores seu Reges, ac quoslibet temporales Principes, & propter populos illis subiectos. Priori titulo necessaria est hæc potestas, vt possit Pontifex, vel rebellem Principem corrigere, & emendare, vel etiam dignè punire, vtrumque enim ad Pastorem pertinet: sæpe autem contingit, vt solæ censuræ ad illos effectus non sufficiant, vt diuturna experientia satis ostendit; ergo necessario dicendum est Christum Vicario suo hanc potestatem contulisse, cum non minùs illum constituerit Pastorem Christianorum Principum, quàm cæteræ Christianæ plebis. Quocirca quod ad priorem titulum attinet, quando vel solum, vel principaliter agitur de emendatione Principis, qui peccauit, solent maximè Pontifices censura vti, quia illa est propria medicinalis pœna, de qua loquutus est Christus Matth. 18. Quòd si contingat, Principem per censuram corrigi, & emendari, non solet Ecclesia ad rigorosam vindictam per graues, & publicas pœnas contra eos procedere, potest tamen, & solet pœnas aliquas iniungere, tum ad resarcienda damna, si quæ fortè ab eis illata fuerunt, tum etiam vt tam Deo, quàm vniuersæ Ecclesiæ aliquam satisfactionem tribuant. Nam resarcire damna, & illatas iniurias recompensare, non tam est pœna quam restitutio quædam, & debiti solutio, quamuis coactio ad illam faciendā, potestatem superiorem requirat. Præter hanc verò recompensationem ex iustitia commutatiua debitā, ratio communis boni, & iustitiæ legalis postulat, vt aliqua pœna in vindictam delicti ad Ecclesiæ satisfactionem, & aliorum exemplum, & timorem adhibeatur. Quando verò non obstante censura Rex contumax est, & incorrigibilis in delicto, tunc grauiores pœnæ adhiberi debent, & huiusmodi sunt ferè omnes casus suprà enumerati, vt notauit D. Thom. 3. lib. de Regimine Princip. c. 10.

18. *Confirmatio.* Et confirmari potest hæc pars, quia circa alios fideles, seu Christianos baptizatos habet Ecclesia potestatem non solum ad coercendum illos per censuras ad emendationem delicti, sed etiam ad vindicanda delicta commissa per alias pœnas temporales, vel corporales secundum modum accommodatum Ecclesiastico iudici, & Pastori: ergo eandem potestatem habent legitimi Ecclesiæ Prælati, & maximè Summus Pontifex in Principes temporales etiam supremos. Assumptum ex perpetuo vsu Ecclesiæ manifestum est: solent enim canones imponere pecuniarias pœnas interdum vsque ad bonorum confiscationem. Interdum etiam imponunt pœnas corporales citra vitæ aut membrorum periculum, vt est flagellationis pœna, interdum etiam vsque ad damnationem ad triremes, & quando necessaria est pœna sanguinis, licèt Ecclesiastici iudices illam ferre non soleant propter status decentiam, possunt reum committere iudici sæculari, ei præcipiendo, vt secundum legum æquitatem illum puniat. Quæ omnia maximè possunt in crimine hæresis considerari. Hæretici enim non solum ab Ecclesia excommunicantur, & aliis spiritualibus afficiuntur pœnis, sed etiam bonis omnibus temporalibus priuantur, non solum per leges Imperatorum, sed etiam virtute canonum. Ac denique si vel contumax fuerit, vel relapsus, per leges Imperatorum capite punitur, per canones autem sæcularis iudicis arbitrio relinquitur, recepturus pro qualitate facinoris vltionem, iuxta cap. *Ad abolendam*, de Hæret. cum similibus.

Has autem pœnas esse iustissimas Ecclesiæ vsus satis conuincit, & defendit optimè Augustinus epist. 48. & 50. & lib. 3. contra epist. Parmen. cap. 2. Esse autem necessariam in Ecclesia Christi, vt ab illo est instituta, hanc potestatem, ratio conuincit, quia si Ecclesiæ subditi non possent per huiusmodi pœnas coerceri, facilè spirituales contemnerent, & plurimum sibi, ac aliis nocerent. Nam vt dicitur Prouer. 29. *Puer, qui relinquitur voluntati suæ, confundit matrem suam.* Vnde non esset res Christiana conuenienter instituta, nec illi esset sufficienter prouisum, si non haberet potestatem cogendi rebelles, qui censuris obtemperare nollent. Nec satisfaciet, qui dixerit, satis esse, quod in Christianis Principibus temporalibus sit hæc potestas, tum quia etiam ipsi Principes possunt delinquere, & correctione indigere, vt iam dicam. Tum etiam, quia vindicta malefactorum per se solum pertinet ad ciuiles Magistratus, quatenus politico fini, & paci Reipublicæ, & iustitiæ humanæ contraria sunt: coercere autem illa vt sunt religioni, & saluti animæ contraria, per se spectat ad spiritualem potestatem, & ideò ad illa maximè pertinere debuit facultas vtendi temporalibus pœnis ad talem correctionem, vel per sese illas inferendo, vel temporalis brachii ministerio vtendo, vt omnia decenter, ordinatè, & efficaciter fiant. 19. *Potestas temporalibus pœnis puniendi est Ecclesiæ necessaria.* *Tacita cuiusdam responsio præcluditur.*

Superest, vt priorem illationem probemus, nimirum, si in cæteros fideles inferioris ordinis potestatem istam habet Ecclesia, etiam in supremos temporales Principes, in Petro maximè, & successoribus eius iam accepisse. Probatur ergo consecutio ex principio supra posito, quod hi Principes tam sunt oues Petri, quàm reliqui omnes, neque temporalis dignitas, vel potentia eos reddit immunes, seu à tali potestate, vel pœna exemptos, quia neque ex Christi verbis neque ex aliquo alio principio, vel ratione colligi potest talis libertas, seu potiùs peccandi licentia. Quin potiùs multò magis necessaria est in Ecclesia potestas hæc ad coercendos huiusmodi Principes, quam eorum subditos. Primò quidem quia ipsi liberiores sunt, & ita faciliùs labuntur, & semel lapsi difficiliùs corriguntur. Deinde quia Principum peccata præsertim contraria fidei, & religioni, perniciosiora sunt, facilè enim subditos ad sui imitationem pertrahunt, vel exemplo, vel beneficiis, ac promissionibus, vel etiam minis, ac terroribus. Propter quod meritò dixit sapiens Ecclesiastici capite decimo, *Rex insipiens perdet populum suum. Nam qualis est rector ciuitatis, tales & habitantes in ea.* Quod etiam ducti ratione, & experientia Philosophi docuerunt, vt Cicero ex Platone libro 1. Epistolarum. Vnde idem Cicero. libro 3. de Legibus rectè etiam dixit, *Vitiosi Principes non solum vitia concipiunt ipsi, sed etiam ea infundunt in ciuitatem.* Denique quia *Principes grauius, quàm cæteri delinquunt, & ideò etiam per Pastores suos grauius puniri debent*, vt de ipsis met Pastoribus dixit Gregor. in Pastoral. part. tertia, cap. quinto. & refertur à Nicolao Papa contra Lotharium 20. *Non magis eximuntur Reges à prædicta potestate coercitiua Pontificis, quam cæteri.*

Regem

Regem Galliæ in epist. ad eundem, & refertur in cap. *Præcipuè* 11. q 3.

21. Atque hinc tandem facilè ostendi potest alius titulus huius potestatis in Reges, nimirum, propter defensionem subditorum, nam ad Pastorem non solum spectat, oues errantes corrigere, vel ad ouile reuocare, sed etiam lupos arcere, & ab hostibus defendere, ne extra ouile trahantur, & pereant: sed iniquus Rex præsertim schismaticus, & hæreticus subditos constituit in magno periculo perditionis, vt ex proximè dictis notum factum est, & ideò Claudianus dixit:

Regis ad exemplum totus componitur orbis,

22. *Mobile mutatur semper cum Principe vulgus.* Ergo ad Pontificis munus spectat, subditos hæretici vel peruersi Principis defendere, & ab illo euidenti periculo liberare: ergo Christus, qui bene, & optimè omnia fecit, & instituit, hanc potestatem Petro contulit, eamque sub verbo *Pasce*, & sub potestate ligandi, & soluendi comprehendit. Ergo per illam potest & talem Principem dominio suo priuare, & arcere, ne noceat subditis, & hos à iuramento fidelitatis soluere, vel solutos declarare, quia illa conditio in tali iuramento semper intelligitur inclusa.

23. *Etiamsi Pontifex Regem ethnicum punire nequeat, potest fideles subditos ab eius dominio liberare.* Qui titulus D. Thomæ, & probatis Theologis, tam grauis, & efficax visus est, vt per se solus sufficiat ad priuandum Regem infidelem dominio, & potestate supra fideles, etiam si prior ratio vindictæ, & iustæ punitionis cesset. Nam iuxta Pauli doctrinam, *de his, qui foris sunt*, Ecclesia non iudicat. Vnde colligunt ijdem Theologi, non posse Pontificem punire Regem ethnicum non baptizatum propter infidelitatem, vel alia peccata. Et nihilominus si habeat subditos fideles, potest eos à subiectione illius eripere propter morale, & euidens euersionis periculum, vt docet Diuus Thomas 2.2. quæst. 10. artic. 10. Et colligitur ex Paulo 1. ad Corinth. 6. reprehendit enim fideles, quòd apud infideles iudices litigarent, supponitque posse Ecclesiam creare iudices, qui inter fideles etiam in temporalibus iudicent, ne ad infideles ire cogantur, & ad hoc suadendum ait, *Nescitis, quia Angelos iudicabimus, quanto magis secularia?* Quæ verba allegat Gregor. lib. 7 epistola 21 & ex illis infert. *Cui ergo aperiendi, claudendique cæli data est potestas, de terra iudicare non licet?* ib. 1. Hinc etiam coniux fidelis separari potest à coniuge infideli, si cum illo non possit sine iniuria creatoris habitare, iuxta doctrinam Pauli 1. ad Corinth. 7. Et ex eadem radice filij baptizati à patrum infidelium potestate, & consortio liberantur, ne illorum iterum inuoluantur erroribus, vt dicitur in Concil. Toletan. 4. cap. 59. Ergo simili, vel maiori ratione priuatur Rex Christianus, seu subditus Ecclesiæ ratione baptismi, potestate, & dominio in vasallos suos; ergo titulus est per se sufficiens, vt possit Pontifex in hos principes animaduertere, eisque regnis iure priuare, & ad hoc vti gladio aliorum principum, vt ita gladius sit sub gladio, vt ad propugnandam, & defendendam Ecclesiam mutuo inuentur.

24. Possem hoc loco alios titulos explicare, confirmare, ac defendere, quibus potest Romanus Pontifex circa temporalia multis ex causis disponere, vt fecit in translatione Imperij, & in instituendo modo electionis Imperatoris, & in eius administratione, cum vacat, & in alijs etiam casibus in temporalibus causis ius dicendo: veruntamen nec huiusmodi operis breuitas hæc omnia prosequi permittit, nec intentioni nostræ, ac instituto necessaria sunt, & ideò ad alios authores, qui hæc eruditissimè disputarunt, lectorem remitto.

CAPVT XXIV.

Obiectionibus contra doctrinam superiorum capitum ex Scriptura petitis occurritur.

VT Catholica doctrina, quam tribus præcedentibus capitibus ostendimus, magis confirmetur, necessarium duximus, in fine huius libri nonnullis obiectionibus, quibus potestas Pontificis in temporales Principes impugnari ab aduersarijs solet, satisfacere. 1. Et quoniam copiose hoc præstat Cardinalis Bellarminus in vltimo opere contra Berclaium, ideo illas tantum obiectiones proponam, quæ vel à Rege Angliæ insinuantur, vel nonnullam difficultatem habent, vel quarum resolutio vtilitatem aliquam ad maiorem veritatis manifestationem afferre possit. Aduerto autem (quod in superioribus etiam monui) sæpe in his obiectionibus confundi causam de Primatu, & potestate Pontificis in laicos, cum causa de exemptione clericorum à iurisdictione & potestate laicorum, quæ controuersiæ sicut diuersæ sunt, ita à nobis (sicut ab alijs catholicis authoribus) disputatione separantur, & ideo omnia, quæ ad exemptionem pertinent, in sequentem librum reseruamus, & ibi obiectionibus peculiariter ad rem illam pertinentibus satisfaciemus. Quia verò exemptio personæ ipsiusmet Pontificis Summi cum eius dignitate diuino, & naturali iure connexa est, omnisque subiectio ad Imperatores, vel alios Reges, illius dignitatem obscurare, & minuere videri potest, ideo prætermittere aliqua non possumus ex his quæ contra Pontificis immunitatem summamque ab omni humano iudicio exemptionem obijci solent. Et quamuis superior potestas Pontificis in Reges, & Principes, tam in spiritualibus, quam in temporalibus distinctis assertionibus quasi per partes, seu gradus à nobis declarata fuerit, quia tamen Rex indistinctè contra Primatum loquitur, idcirco eodem fere modo obiectiones eius proponemus: respondendo autem, quid per vnamquamq; directè oppugnetur, distinctè declarabimus, atque ita singula, quæ à nobis dicta sunt, clariùs, & faciliùs defendemus.

Prima ergo obiectio ex Scriptura sumitur duasque habet partes, vnam scholastico more vocare possumus positiuam, alteram negatiuam. Priorem indicat 2. *1. Obiectio* Rex Præfatione pagina 14. dum in generali ait, authoritatem, & potestatem, quàm Pontifices sibi in temporalia Regum iura vsurparunt, nihil aliud esse, quam ambitiosam tyrannidem contra authoritatem Scripturarum: & de eadem dicit pag. 22. potestatem à Pontificibus iniquè vsurpatam cum Scripturis pugnare. Quæ autem sint hæ Scripturæ in illis locis non declarat, sed ad Apologiam remittit, quam totam in authoritate Regum asserenda impendisse dicit. In Apologia verò solùm inuenio in pagina 25. & 129. quædam Scripturæ testimonia, in quibus obedientia ad sæculares Principes, etiam propter conscientiam commendatur; Romanorum decimo tertio, cum alijs, quæ ex nouo testamento in principio huius libri satis à nobis tractata sunt. Quibus ibi adiungit multa ex veteri testamento, quæ duplicis ordinis esse aduerto. Quædam enim sunt, in quibus obedientia Principum etiam iniquorum, & infidelium vel permittitur, vel laudatur, aut præcipitur, vel alio simili modo stabilitur, vt est illud Iosue 1. *Quemadmodum Moysi obediuimus in omnibus, ita & tibi obediemus*. & illud Ierem. 27. *Submittite corda vestra subter iugum Regis Babylonis,*

lonis, eique, & populo eius seruite, vt viuatis. Item illud adiungit, quod Exodi 5. filij Israel veniam abeundi à Pharaone supplicarunt, & quòd 1. Esdræ 1. similem veniam à Cyro Rege Persarum impetrarunt. Et in hoc ordine annumerari debent alia testimonia Scripturæ, quæ postea ipse congerit, in quibus varijs honoris titulis Regis dignitas in veteri testamento declaratur, nam Reges vocantur *filij altissimi, Dij, Vncti Domini, in Dei solio sedentes, famuli Dei, angeli Dei, facti iuxta cor Dei, lumina Israelis, nutritij Ecclesiæ.* In alio ordine ponit facta quædam Regum Israel, de quibus cap. sequenti dicemus.

3. *Ad testimonia noui testamenti responsio.* Verumtamen prædicta testimonia neque ad præsentem causam aliquid conferunt, neque in se spectata difficultatem habent, vel controuersiam, præter vnum, quod peculiaris cuiusdam quæstionis occasionem præbet: illa verò quæstio eiusmodi est, vt tradita veritas ab illius resolutione non pendeat, quod per singula discurrendo, breuiter declaro. Nam in primis loca noui testamenti probant quidem, esse in Regibus veram iurisdictionē ciuilem à Deo ipso originem trahentem, ideoq; Regem conuenienti modo honorandum esse, illiq; esse obediendum, non solùm ob timorem pœnæ, sed etiam propter conscientiam, quæ omnia secundum fidei doctrinam vera esse in principio huius libri docuimus. Inde verò nulla verisimilitudine inferri potest, Reges nullum habere superiorem, à quo in spiritualibus, & consequenter etiam in temporalibus in ordine ad spiritualia, regantur, & ideo dixi, testimonia illa nihil ad præsentem causam pertinere. Quin potiùs neque satis ex illis locis conuincitur, Regum temporalium potestatem ita esse in suo ordine supremam, vt in temporalibus directè superiorem non recognoscant: hoc enim, vt dixi, in rigore ad fidem non spectat, quamuis longe verisimum sit, & scripturæ sacræ magis consentaneum, sicut etiam disputando ostendimus.

4. *Ad testimonia veteris testamenti.* Neque propria testimonia veteris testamenti aliquid amplius probant, nam ex eis solum habemus, obediendum esse Regi, vel Principi, aut gubernatori communitatis, vtiq; in foro suo validum præceptum ferenti. Hoc enim, & nihil aliud obtulerunt Iosue filij Israel, cùm dixerunt, *Sicut obediuimus in cunctis Moysi, ita obediemus & tibi, tantùm sit Dominus Deus tuus tecum, sicut fuit cum Moyse.* Verba autem Ieremiæ, si intelligantur de absoluta Dei voluntate, qua decreuit dare filios Israel sub verum dominium, & potestatem Regis Babylonis, ad summum probant, obediendum esse temporalibus Regibus, sicut de alijs testimonijs dictum est. Si verò solùm intelligantur de voluntate permissiua, qua Deus decreuerat permittere in pœnam peccatorum populi Iudaici, vt Rex ille potentia sua, & facto potius, quàm iure, illum populum sibi subiugaret, sic verba illa ad rem nihil faciunt, quia non de vero Rege, sed tyranno in loco illo sermo est, cui monentur Israelitæ subijcere colla, non tam propter conscientiam, quàm propter maiora mala vitanda, vt subiuncta verba indicant. *Seruite ei, & populo eius, & viuetis, quare moriemini tu, & populus tuus gladio, & peste, & fame? &c.* Et iuuat etiam, quòd verba illa dicta sunt à Propheta, priùs quàm populus in seruitutem Nabuchodonosor redactus esset, & ita potiùs inducebat eos ad non resistendum dominationi, & potentiæ eius, & consequenter ad seruiendum saltem facto, quàuis iure non tenerentur. Eademq; ratio est de alijs locis, siue Pharao, & Cyrus fuerint veri Reges populi Iudæorum, siue non, vel (quod perinde est) siue populus Israel iure teneretur veniam illam petere ad discedendum, siue tantum de facto propter potentiam illorum Principum ausi non fuerint, sine illorum venia, & voluntate discedere.

Prærogatiuæ à Rege Iacobo adductæ expenduntur. Multo verò minus vrgent testimonia illa, in quibus varij tituli venerationis, & honoris Regibus tribuuntur, tum quia quidam illorum communes sunt alijs, qui non sunt Reges, quidam verò non omnibus Regibus conueniunt, sed fuerunt prærogatiuæ, aliquarum personarum. Quod patet breuiter discurrendo per singula. Nam in primis titulum, *Filij Dei*, Regi temporali tribui, solum colligit Rex Angliæ ex illis verbis, quæ de Salomone dixit Deus, secundo Regum septimo. *Ego ero illi in Patrem, & ipse erit mihi in filium.* Hæc autem verba, vt ibi dicta sunt, profectò non sunt omnibus Regibus communia, sed peculiarem promissionem Salomoni factam continent, vt patet, tum ex præcedentibus verbis, *Ipse ædificabit domum nomini meo, & stabiliam thronum regni eius vsque in sempiternum*, tum ex verbis subiunctis, *Qui si inique aliquid gesserit, arguam eum in virga virorum, & in plagis filiorum hominum, misericordiam autem meam non auferam ab eo, sicut abstuli à Saul, quem amoui à facie mea, &c.* Ex quibus verbis apertè constat, verba illa: *Ego ero illi in Patrem, &c.* in Saulem non conuenire, quamuis ille fuerit temporalis Rex electus à Deo immediatè, ac sine successione authore Deo, Rex creatus: non est ergo excellentia illa communis omnibus Regibus, sed singularis fauor promissus Salomoni. 5.

Nomen filiorum Dei non omnibus Regibus conuenit. Imò sunt, qui putent, verba illa neque ipsi Salomoni in proprietate conuenire, nec de illo ad literam dicta esse, sed de solo Christo per Salomonem significato, quia de Christo illa Paulus allegat ad Hebr. primo, & quia in solo Christo impletum est: quod statim Deus promisit, *Et fidelis erit domus tua, & Regnum tuum vsque in æternum ante faciem tuam, & thronus erit firmus tuus iugiter.* Sed licèt verum sit, verba illa singulari quodammodo in Christum conuenire, & de illo dicta esse, vel in historico, vel saltem in mystico sensu, nihilominus negare non possumus, de Salomone ad literam esse dicta, id enim ex illo contextu, & ex tertio Regum primo, & 1. Paralipom 22. & 28. apertè colligitur. Dicta autem de illo sunt non propter solam Regis temporalis dignitatem, vel potestatem, aliàs de omnibus Regibus dicta fuissent: & Sauli conuenirent, quod falsum esse ostensum est, sed vel propter singularem prouidentiam, regimen, ac protectionem, sub qua Deus Salomonem assumere statuerat, vel quia nunquam illum priuare regno decreuerat, etiam si peccaret, sed vt filium castigare, vt suis verbis Deus ipse satis declarauit. Vel certè quia Sanctum, & iustum illum facere decreuerat, & nomen filiorum Dei, iustorum potius, quàm Regum, proprium est. Nam Reges si impij sint, filij Dei non sunt. Ideoque si verba illa de filiatione Dei adoptiua intelligantur, conditionem habent adiunctam, *si perseuerauerit facere præcepta mea, & iudicia*, vt expressè additur 1. Paralip. 28. & infra refertur dixisse Dauid Salomoni: *si quæsieris eum, inuenies, si autem dereliqueris eum, proijciet te in æternum.* Hoc autem modo cuique iusto verè dicitur nomine Dei, *Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium.* Quæ igitur prærogatiua temporalium Regum ex illis verbis colligitur? 6.

Alter titulus Regum, quem Rex magni facit, est, quia interdum *Dij* vocantur, & allegat Psalm. 81. *Ego dixi, Dij estis.* Sed vnde ostendit Rex verba ista de Regibus temporalibus singulariter dicta esse? certè ostendere id non potest, cum falsum sit. Nam Christus Ioannis 10. aliter illa verba exposuit, cum dixit: *Si illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factum est.* Nam sermo Dei non est factus ad solos Reges, sed magis ad Prophetas, 7.

phetas, vel etiam ad omnes fideles, & maximè ad iustos. Vnde Augustinus ibi tractatu 48. de omnibus hominibus, qui per sermonem Dei, filij Dei per participationem fiunt, Christi expositionem intelligit, & præsertim de fidelibus Iudæis, qui tunc in Deum credebant. Præterea initium ipsius Psalmi, scilicet, *Deus stetit in synagoga Deorum, &c.* vix potest ad Reges accommodari, ad fideles autem, & Prophetas optimè, vel etiam ad Sacerdotes; maximè verò ad iudices, eorumque congregationem, nam subditur, *In medio autem Deos diiudicat, vsquequo iudicatis iniquitatem?* vt Euthymius, & alij notant. Sicut etiam Exodi 22. iudices Dij appellantur: ibi *Applicabitur ad Deos*, id est, ad iudices, & infrà: *Dijs non detrahes*, quanquam hoc de Sacerdotibus intelligit Chrysostomus. Psalm. 173. in princip. dicens, solere Scripturam Sacerdotem vocare Angelum, & Deum. Itemque de Sacerdotibus, & de iudicibus multi intelligunt verba Psalmi quadragesimi noni. *DEVS Deorum Dominus loquutus est*, & illa Psalmi 46. *Dij fortes terræ vehementer eleuati sunt.* Quæ verba possunt quidem Reges comprehendere, non tamen solos, sed quoslibet magnates, vel potentes terræ, qui Dij dicuntur, non quia sint, sed quia ita dominari volunt, ac si essent Dij, vel (si in bonam partem accipienda sit appellatio) quia potestatem, & prælationem Dei speciali modo participant. Quo quidem modo multò magis Sacerdotes, quàm Reges Dij per participationem appellari possunt.

8\. *Frequentius Sacerdotes, quam Reges Vncti vocantur in Scriptura.*

Tertia nota Regum est, quia *Vncti* appellantur 1. Regum 24. At hæc appellatio multò frequentius Sacerdotibus tribuitur, quia per vnctionem consecrabantur, vt est notum Exodi 29. Leuitici 4. & 8. Vnde cum Psalmo 104. dicitur, *Nolite tangere Christos meos*, non solum Reges, sed etiam Sacerdotes comprehenduntur. Et ideò fortassè (quod notandum) 2. Machabeorum 1. vtrumque coniungitur, cum de Aristobolo dicitur, *qui est de genere Christorum Sacerdotum*, vel ad distinctionem Christorum Regum, vel ad distinctionem eorum sacerdotum, qui christi non erant, vt inter gentiles, vel in lege naturæ existebant. Denique vnctio externa nullam de se confert potestatem, nec aliam indicat dignitatem, nisi illam, ad quam significandam imponitur; si ergo Rex loquitur de Christo, vel vncto hac externa vnctione, vnde probat nobis, vnctionem Regum sanctificasse potestatem eorum supra Pontificem, vel in res Ecclesiasticas, & non potiùs per vnctionem Pontificis ipsius Primatum, & excellentiam supra Reges significari? nulla profectò ratio reddi potest. Veritas autem est, ex vi solius vnctionis neutrum significari, aut posse probari, sed ex alijs principijs colligendum esse. Quòd si non de sola exteriori vnctione, sed de inuisibili, & interiori fit sermo, cum illa fiat per internam Spiritus Sancti gratiam, sic non soli Reges, sed omnes iusti, & aliquo modo omnes fideles vncti possunt appellari, & de illis etiam intelligi possunt citata verba, *Nolite tangere christos meos.* Neque etiam omnes Reges hoc modo christi dici possunt, & clarum est, Dauidem in loco allegato cùm de Saule loqueretur, non in hoc sensu christum illum appellasse.

9\. *Hæc laus specialiter Regibus Israel attributa est.*

Quarta prærogatiua est, *in solio Dei sedere*, ex 2. Paralip. 9. ibi, *Sit tibi Dominus Deus tuus benedictus, qui voluit te ordinare super thronum suum.* Sed in primis in verbis illis *Thronum Dei* nihil aliud significat, nisi regimen populi Israel, seu regni sedem in illo populo. Nam sicut populus ille singulari modo dictus populus Dei, quia illum singulariter elegit, ac sanctificauit, & peculiarem illius curam suscepit, iuxta illud Exodi 19. *Eritis mihi in peculium de cunctis populis, & regnum sacerdotale, & gens sancta*, ità regnum eius dicitur thronus Dei, & frequentiùs appellatur thronus Dauid, & thronus Israel 3. Reg. 1. & 2. ac sæpe alibi. Vnde sicut dixit Deus Samueli 1. Reg. 8. *Non te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos*, ita thronus illius regni dici etiam potuit thronus Dei, quia Reges illius regni, & à Deo facti sunt, & quodammodo in regimen, ac curam illius regni pro Deo substituti sunt. Illa ergo laus sic intellecta non communis omnibus Regibus, sed propria Regum Israel, neque in illis aliam excellentiam, vel potestatem, sed solam eiusdem illi peculiari populo, speciali modo, ac lectione à Deo datam significat. Deinde licèt omnes Reges dici possint sedere in solio DEI, quia ministri Dei sunt, & ab eo potestatem habent, quid inde habetur, nisi potestas Regum temporalis, & ad summum in suo ordine suprema? Nam in hac significatione non vnus tantùm datur Dei thronus, sed multiplex, quia vt Nazianzenus dixit, *etiam Episcopus thronum suum habet, in quo positus est regere Ecclesiam Dei.* Actorum 20. Datur ergo thronus temporalis, & thronus spiritualis, & thronus potest esse sub throno, vel in eodem ordine, vt Episcopus est sub Pontifice, & Rex interdum suo modo sub Imperatore; vel in diuerso, & sic thronus temporalis est sub spirituali, quia licèt vterque sit Dei, seu à Deo, tamen *quæ à Deo sunt, ordinata sunt.*

Quinta excellentia Regum ponitur, quod sint serui Dei, & ita appellantur 2. Paralip. 6. At hæc duobus modis potest Regibus attribui. Primo eo ipso, quòd Reges sunt, quia sunt ministri Dei, cui præcipuè in munere suo seruiunt, vel seruire debent: & hoc quidem modo prærogatiua illa Regibus omnibus conuenit; multò verò magis, & nobiliori modo sacerdotibus, & Pontificibus, quia in rebus maioris momenti, & excellentioris ordinis Deo ministrant, & ab ipso immediatius in eo munere constituti sunt, & ideò Paulus sic inchoat Epistolam ad Roman. *Paulus seruus Iesu Christi*, & Epistolam ad Philipp. *Paulus, & Timotheus serui Iesu Christi*, & ad Titum, *Paulus seruus Dei, Apostolus autem Iesu Christi*, & eodē modo loquuntur Petrus, & Iacobus, & Iudas in principio suarum Epistolarum, & Ioannes Apocalyps. 1 Actor. verò 4. ac 17. Prædicatores Euangelij serui Dei appellantur; imò etiam vocantur *dispensatores mysteriorum Dei*, 1. ad Corinth. 4. imò & adiutores, & ministri, 1. ad Cor. 3. Alio verò modo serui Dei appellatio dicitur ratione obedientiæ ad Deum, & obseruantiæ præceptorum eius, iuxta illud ad Roman. 6. *Nunc autem liberati à peccato, serui autem facti Deo.* In quo sensu absque dubio Salomon Patrem suum vocauit seruum Dei in dicto loco Paralipomenon, & sic neque omnes Reges sunt serui Dei, sed tantùm pij, Deoque obsequentes, neque soli Reges, sed omnes liberati à peccato sunt serui Dei, vt ex dictis verbis Pauli, & ex frequentissimo vsu Scripturæ manifestum est. Igitur hæc appellatio nullam peculiarem excellentiam in Regibus denotat.

10\. *Excellentius multò sacerdotes vocantur Dei ministri, quam Reges.*

Sextò ponderat Rex nomen Angeli interdum Regibus tribui, solumque adducit locum 2. Reg. 14. vbi mulier quædam dixit ad Dauid, *Tu Domine mi Rex sapiens es, sicut habet sapientiam Angelus Dei*, quæ superius etiam dixerat, *Sicut Angelus Dei, sic est Dominus meus Rex, vt nec benedictione, nec maledictione moueatur.* Possumusque similem locum addere ex 1. Reg. 29 vbi Achis dixit ad Dauid, *Scio, quia bonus es in oculis meis, sicut Angelus Dei.* Verumtamen hæc non omnibus Regibus, sed vni tantum Dauid, & non propter dignitatem Re- 11.

Dauid non Angelus vo-

 giam,

eatus, sed in aliqua proprietate ei aequiparatus fuit.

giam, quam in posteriori loco allegato nondum consequutus fuerat, sed propter peculiares rationes in ipso inuentas illi dicta fuerunt; videl. propter sapientiam, lenitatem animi, & morum probitatem: persona ergo illius Regis, non ipsa Regia potestas inde commendatur. Accedit, in illis locis non appellari Dauid Angelum, sed in aliqua proprietate Angelo comparari, quod longè diuersum est, vt per se constat.

12. Neque illa comparatio secundum aequalitatem, sed secundum quandam imitationem, seu proportionem etiam analogam accipienda est. Sic enim particula *Sicut*, frequenter in Scriptura accipitur, vt Ioan. 17. *Vnum sint sicut & nos vnum sumus*, & Matth. 5. *Estote perfecti, sicut & Pater vester perfectus est.* Estque simillimus locus Actor 6. vbi de Stephano dicitur, *Viderunt faciem eius, tanquam faciem Angeli.* Per quae verba neque Stephanus Angelus appellatur, neque aliqua potestatis excellentia indicatur, sed sola mirabilis pulchritudo, aut fulgor, seu luminis splendor, qui tunc in facie eius apparuit. Est enim illa phrasis Hebraica, qua excellentia alicuius virtutis, vel pulchritudinis ad instar Angelicae exaggeratur, vt est vulgate. Sic ergo in dicto loco mulier illa voluit laudare sapientiam Dauid, non illum Angelum vocare. Vnde si verè, & in rigore loquamur, nullus est in scriptura locus, in quo nomen Angeli, vel omnibus Regibus, vel alicui temporali Regi tribuatur, cum tamen de Sacerdote scriptum sit Malach. 2. *Labia Sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum est*, vbi Cyrillus Alexandr. *quia voluntatem Dei perspicuè nunciat, & legem sermonis hortatricem habet*, & Hieronymus, *Sacerdos Dei Angelus dicitur, quia Dei, & hominum sequester est, eiusque ad populum nunciat voluntatem.* Ergo ex Angeli appellatione multò magis sacerdotalis dignitas, quàm Regia commendatur. Nam licèt sacerdos per metaphoram, seu analogiam Angelus dicatur, fundatur tamen proportio in ipso munere, seu dignitate sacerdotali, non aliqua proprietate in alicuius sacerdotis persona inuenta, sicut de persona Regis Dauid explicatum est.

Reges nullibi Angeli appellantur, sacerdotes vero maxime.

13. Idem paralogismus committitur, cum ex eo, quod de Dauid dixit Samuel: *Quaesiuit sibi Dominus virum iuxta cor suum.* 1. Reg. 13, infertur, Reges vocari factos iuxta cor Dei, quae aperta est fallacia, tum quia ibi non dicitur Dauid factus iuxta cor Dei, quando factus est Rex, sed dicitur inuentus vir secundum cor Dei, & ideò assumptum esse à Deo, vt esset Dux populi: ergo non potestas Regia fecit illum secundum cor Dei, sed gratia, quam Deus illi prius contulit, vt iam factum secundum cor suum, Regem etiam faceret. Igitur non rectè, inde infertur aliqua excellentia potestatis Regiae, sed solum ostenditur aequitas electionis Dei, & singularis electio gratiae circa personam Dauid. Vnde non minorem dignitatem & potestatem Regiam Sauli contulit Deus, cum tamen illum non inuenerit secundum cor suum. Nam Deus, dicens, *Inueni Dauid filium Iesse virum secundum cor meum*, vt dicitur Actor. cap. 13.

14. Quòd si quis dicat, Regem propter similitudinem, & participationem potestatis dici factum secundum cor Dei, & ita conuenire omnibus Regibus. Respondemus in primis hunc non esse sensum illius loci vt probatum est; imò neque inueniri locum in Scriptura, in quo id fundari possit. Deinde addimus, licet id gratis concedatur, nihil amplius inde probari, quàm Regem participare peculiari quodam modo potestatem Dei, aut Regiam institutionem esse placitam Deo, & ab eius prouidentia originem ducere. Sed hoc quid attinet ad comparationem cum dignitate sacerdotali, vel Pontificia potestate? cum haec multò magis sit secundum cor Dei, quia & illi placet magis, & altiori modo ab ipso ducit originem. Imò si de Israelitico populo loquamur, speciali ratione Pontificia dignitas, magis, quàm Regia dignitas fuit secundum cor Dei: nam priorem ex solo suo beneplacito, & sapientia Deus inuenit, & instituit: posteriorem autem quasi coactus ad populi petitionem concessit, vt ex 1. Reg. 8. sumitur. Multoq; maiori ratione in Christiano populo Pontificatus dici potest secundum cor Dei, quia, & est diuinior, & altioris ordinis, & à Deo etiam ex maiori prouidentia, & beneuolentia Ecclesiae suae concessus.

Euasio quaedam impugnatur.

15. Neque est multum dissimile argumentum, quod ex octauo titulo Regis sumitur, sumpto ex 2. Reg. 21. vbi Dauid appellatus est à suis subditis *Lucerna Israel*, Nam etiam verba illa (vt ibi sensit Abulensis) intelligi possunt specialiter dicta de persona Dauid, in quem totius populi oculi tanquam in lucernam intenti erant propter singularem virtutem, & fortitudinem eius, & ideò valdè timebant, ne extingueretur, id est, interficeretur, quia per illum magna Dei beneficia sperabant. Sed demus, propter eminentiam dignitatis Regiae lucernam appellari, & sub eadem metaphora nomen illud Regibus omnibus conuenire, quid inde contra Pontificiam eminentiam illi potest? cùm CHRISTVS Apostolis, & consequenter etiam successoribus suis dixerit; *Vos estis lux mundi*, quod multò maius est, quàm esse lucernam, ac subinde in metaphora persistendo maiorem dignitatem indicat.

Ex eo quod Reges lucernae appellantur nulla spiritualis potestas eis tribuitur.

16. Vltimum titulum sumit Rex ex Isaiae capit. 49. vbi de Ecclesia ex gentibus congreganda praedixit: *Erunt Reges nutritij tui, & Reginae nutrices tuae*, taciteque interpretatur, Reges vocari nutritios propter eminentiam potestatis, quam in Ecclesia Christi, & in Ecclesiasticis rebus habituri erant. Sed in primis Hieronymus ibi de Apostolis, & Apostolicis viris locum exponit, sensus autem videtur mysticus. Fatemur ergo, ad literam esse ibi sermonem de Regibus gentium ad fidem Christi conuertendis, negamus tamen, ibi extolli eorum potestatem, sed futuram pietatem. Qualis fuit in Constantino, Carolo Magno, & fuit etiam, & nunc est in nostris Catholicis Regibus, qui totis suis viribus in adiuuandis fidelibus, & in vera Christi Ecclesia tuenda, & propaganda, incumbunt. Et hoc significauit Augustinus de vnit. Eccles. cap. 7. cùm dixit, ab Esaia praedictum esse, Reges terrae, qui prius persequebantur Ecclesiam, posteà eius adiutores futuros fuisse. Addit praetereà Cyrillus Alexandr. in lib. in Isaiam, & optimè prophetiam illam esse impletam, quia *licet videre propter Dominorum pietatem, honore affectos, & omni misericordia dignatos eos, qui in Christum crediderunt, adeò, vt nihil aliud quam eorum alumni esse videantur.* Accedit, quod ipsum metaphoricum nomen *nutritij* nihil aliud significat, aut indicat, quàm curam nutriendi, & promouendi prolem, iuxta illud Pauli primae ad Thessalon. secundo. *Facti sumus paruuli in medio vestrum, tanquam si nutrix foueat filios suos.*

17. Vnde non solùm Reges, sed etiā Apostoli, & Pontifices dici possunt Ecclesiae nutritij prout Hieronymus voluit, & Paulus indicauit, sed longè diuerso modo: nam Reges per se (vt ita dicam) sunt nutritij in temporalibus, Apostoli verò in spiritualibus. Iuxta illud Pauli primae ad Corint. tertio. *Tanquam paruulis in Christo lac vobis potum dedi.* Et ita Pontifices per se nutriunt Ecclesiam, vt Ecclesia est, Reges verò, vt ciuilis,

Reges sunt Ecclesiae nutritij in temporalibus, Pontifices vero in spiritualibus.

ciuilis, seu politica congregatio est. Quia verò id, quod spirituale est, supponit id, quod est animale, ideò per bonum ciuile regimen, & per temporalia beneficia Ecclesia multum in spiritualibus adiuta est, ideoque boni, ac pij Reges Ecclesiæ nutritij appellati sunt. Illud enim nomen magis est benignitatis, & condescensionis, quàm potentiæ, & maiestatis. Sub qua metaphora Deo etiam tribuitur Oseæ secundo, & alijs locis. Et hunc esse sensum verborum Isaiæ declarant verba sequentia, vbi de eisdem statim subiungitur: *Vultu in terram demisso adorabunt te*, id est, Ecclesiam, seu Christum in ea, vt Patres exponunt. Nam quia Christus est caput Ecclesiæ, ait Hieronymus, rectè Christus adoratur in corpore, & præsertim in Vicario suo. Rectè ergo intelligimus, prophetiam illam ad literam impletam esse in Imperatoribus, & Regibus osculantibus pedes Pontificis vultu in terram demisso, quod multi præsentes, & coram fecerunt, alij per epistolas paratum animum ostendebant, & specialiter Rex Angliæ Eduardus in Epistola ad Clementem Septimum. Cui consonat aliud eiusdem Prophetæ vaticinium: *Venient ad te curui filij eorum, qui humiliauerunt te, & adorabunt vestigia pedum tuorum.*

18. *Prærogatiuas à Rege inductas nihil contra supremam Pontificis potestatem conducere concluditur.* Constat igitur manifestè, ex huiusmodi notis Regiæ dignitatis nihil aliud colligi, quàm Regibus deberi honorem, & obedientiam intra suam ditionem, & in materia illi subiecta, quod nullus est qui neget, non vero licet inde inferre aliquid quod Pontificiæ dignitati deroget. Nam omnes illi tituli Sacerdoti, & præsertim Summo Pontifici excellentiori modo conueniunt, & obiter declaratum est. Et præterea Sacerdotes, & Apostoli dicuntur Ecclesiæ fundamenta, sal terræ, lux mundi, ministri Christi, dispensatores mysteriorum Dei, adiutores Dei, parentes, seu genitores filiorum Dei, ad Galat. 4. & 1. ad Cor. 4. mediatores inter Deum, & homines, legati Christi, & Dei 2. ad Corinth. quinto, & ad Ephes. 6. clauigeri regni cœlestis, ac proinde thronum Regalem habentes, non terrenum, sed cœlestem, vt dixit Chrysostomus Homil. 5 de verb Isaiæ. Deniq; à Christo, & Apostolis pastores nominantur: vtique rationalium ouium, id est, duces. & rectores gregis Christi, vt dixit Ambros. lib. 2. in Lucam, & lib. 1. de Dignit. Sacerdotal. cap. 2. Potuisset q; Rex Angliæ nomenclaturam hanc etiam Regi tribuere, quia Dauidi dictum est: *Tu pasces populum meum Israel.* 2. Reg quinto, & inde posset contra nos apparentius argumentum sumere, quia nos ex verbo pascendi Petri potestatem colligimus. Sed ad hoc etiam facilè respondemus, verbum pascendi, cùm metaphoricum sit, diuersa posse significare, & iuxta subiectam materiam, & alia Scripturæ loca, & Patrum interpretationem intelligendum esse. His autem modis manifestum est, dictum de Dauid solum significasse gubernationem ciuilem, & temporalem, vt ibidem, & cap. 7. statim explicatur, cùm dicitur, *Vt sit dux super populum meum Israel*, &c. Dictum autem de Petro significat altiorem, & spiritualem gubernationem per potestatem ligandi, atque soluendi, & claues regni cœlorum; quibus necesse est temporales Reges subijci, si cœleste regnum consequi velint.

Solutio.

* * *

CAPVT XXV.

Alteri obiectioni ex factis Regum, quæ in veteri testamento narrantur, sumptæ satisfit.

PRO fundamento huius obiectionis conatur Rex ex Scriptura ostendere, Reges in Iudæorum populo *cuncta moderatos esse*, quæ ad Ecclesiasticum regimen quoquo modo pertinent. Quia cùm credendum non sit, eos iurisdictionem à Deo non datam vsurpasse (cùm Reges et iusti, & sancti actiones illas exercuerint) rectè infertur, potestate Regia omnia fecisse. Vnde vlteriùs etiam efficitur, idem posse nunc Reges in Ecclesia Christi, tum quia neque illi antiqui Reges aliam potestatem habebant, præter Regiam; neque nunc minor est Regum potestas, quàm tunc fuerit. 1.

Vt ergo fundamentum illud suadeat, inducit in primis locum 2. Paralip. 14. vbi tria de Rege Iosaphat referuntur. Primum, *Abstulisse lucos de terra Iuda. Egressum esse ad populum suum, & reuocasse ad Dominum Deum Patrum suorum.* Item in Hierusalem, *constituisse Leuitas, & Sacerdotes, & Principes familiarum ex Israel, vt iudicium, & causam Domini iudicarent habitatoribus eius.* Ex his autem nihil colligi potest, nam lucos auferre, seu idola, quod & alij Reges Israel fecerunt, Asa 3. Reg. 15. & Ezechias 4. Regum 18. Hoc (inquam) etiam ad Reges temporales ex officio pertinet. Nam colere idola est contra rationem naturalem, & contra commune bonum humanæ ciuitatis, seu reipublicæ. Vnde etiam seclusa fide Reges gentium ad hoc ipsum tenerentur, si naturali lumine rationis conuenienter vti vellent, maiorique ratione ad hoc tenentur Reges fideles, siue in lege veteri, siue nunc in lege gratiæ. Illa ergo actio non est propria spiritualis, seu Ecclesiasticæ potestatis, sed communis vtrique, seu vtriusque fori, vt aiunt, quia ad finem vtriusque potestatis conducit. Maximè verò quoad executionem eius solet esse necessaria potentia Regum, vt erat reuera in populo Israelitico propter duritiam eius, & ideo maximè laudantur Reges, qui idola destruxerunt, qui verò illa induxerunt, vel in eis euertendis fuerunt negligentes, maximè reprehenduntur, & notantur. Ex illa ergo actione nihil colligitur, vt magis statim in alia simili declarabitur. 2.

Obijciuntur varia actiones Regum.

Responsio ad singulas.

Iure naturali tenentur Reges idola auferre.

Et ad hoc genus actionis spectat, quod multi ex Regibus populi Iudaici reprehenduntur, eo quod excelsa non abstulerint. Siue enim illa *excelsa* fuerint aliqua idola in excelsis montibus, vel collibus ad cultum posita, siue fuerint quælibet altaria in varijs montibus, aut locis extra templum, seu locum tabernaculi ad immolandum etiam vero Deo erecta, ferè semper illa vox in Scriptura in malam partem accipitur, & significat locum, in quo indebitè, & superstitiosè sacrificabatur. Quia vel idolo immolabatur, vel si vero Deo, non secundum voluntatem eius, id est, non in loco ab eo deputato, id est in templo iam ædificato, vel anteà in loco tabernaculi. De quo videri potest Abulensis 3. Reg. 3. q. 3 Illo igitur modo, quo possunt, & debent Reges idola euertere, tenebantur etiam Reges Israel *excelsa* auferre, non tanquam Pontifices: sed tanquam executores, & adiutores Pontificum. Et ideò in illis contraria negligentia specialiter reprehenditur, quia potestate sua efficacius valebant illa destruere, quàm Pontifices doctrinis, vel præceptis suis, & præterea, quia de Regibus ibi præcipuè historia texebatur. 3.

Idem

4\. Idem ferè in secunda actione considerari potest. Cùm enim ibi dicitur, *Iosaphat rursum egressum esse ad populum suum & reuocasse illum ad Deum*, nō per se ipsum, sed per nuncios, vel ministros aliquos id fecisse, intelligendum est, vt communiter ibi interpretes notant. Nam illa particula *Rursum*, iam priùs iterum egressum fuisse indicat, non legitur autem alius egressus Iosaphat ad populum suum præter id, quod legitur 2.Paralip.17.scil. *Tertio anno regni sui misisse de Principibus suis, vt docerent in ciuitatibus Iuda, & cum eis Leuitas, & Sacerdotes*: hoc ergo ipsum dicitur in c.19. iterum fecisse, scil. misisse, qui circumirent cunctas ciuitates ad docendum, & erudiendum populum in lege Domini. Hæc autem actio, licet per se, & ex officio pertineat ad Pontifices, & Sacerdotes, suo tamen modo, etiam Regum est suum prouidentiæ modum circa illam exhibere. Sic enim etiam nunc Reges Catholici dicuntur mittere prædicatores ad gentes sibi subditas, quia ad voluntatem, seu petitionem eorum, & sub eorundem protectione; atq; ipsorum expensis mittuntur. Ita ergo Iosaphat ex prouidentia Regis fidelis, ac zelum Dei habentis potuit per prædicatores, & Doctores egredi ad erudiendum populum, seruato tamen ordine, & modo, secundum ritum illius temporis necessario. Et ideò dicitur misisse Sacerdotes, & Leuitas, ad quos illud munus per se pertinebat.

Iosaphat per Sacerdotes populum ad Deum reduxit.

5\. Quod autem etiam miserit quosdam de *Principibus suis*, non obstat, etiam si fateamur illos Principes non fuisse de tribu Leui, sed merè laicos, cùm à Leuitis distinguantur. Hoc, inquam, non obstat, tum quia vel illi laici mitti potuerunt, non ad docendum, sed vt Leuitas, & Sacerdotes tuerentur, & rebelles, ac idololatras, qui tunc erant, in officio continerent, & si opus esset, etiam ad audiendum verbum Dei cogerent. Vel certe licet illi etiam docerent, nullum est inconueniens, quia licet ad laicos non pertineret, vel dubia legis resoluere, aut doctrinam fidei definire (hoc enim Sacerdotibus commissum erat, Deut. 17) nihilominus poterant esse docti, & eruditi in lege) ac fide, vt alios instruere, & exhortari possent, hoc enim neque ex natura rei malum est, nec inuenitur in lege veteri prohibitum, maximè cum id facerent ex consensu Sacerdotum. Sicut Actor.13. cum Paulus, & Barnabas ingressi essent quandam synagogam, Principes synagogæ miserunt ad eos dicentes, *Viri fratres, si quis est in vobis sermo exhortationis ad plebem, dicite*, cum tamen Paulus de tribu Leui non esset, & ideò à Iudæis tanquam mere laicus reputaretur. Simileque exemplum de Christo habemus Luc. 4. Sic igitur actio Iosaphat rectè intellecta non pertinuit ad propriam Ecclesiasticam gubernationem, sed ad Regiam protectionem, & fidei defensionem, ac propagationem, quod munus iura etiam canonica Christianis Regibus commendant.

Cur Iosaphat Principes cum Sacerdotibus miserit. Abulensis dicto c.17. q.16.

Videndus Ioan. Lorin. ibi.

6\. Tertia actio fuit, constituere iudices. Et ibi etiam Leuitæ, Sacerdotes, & Principes numerantur. Vbi etiam duo similia explicanda sunt, scilicet, quomodo ad Regem pertinuerit, Leuitas, & Sacerdotes in eo munere constituere, & quomodo cum eis laicos Principes miscuerit. Vtrumque autem facile intelligetur, si alia verba, quæ inferius adduntur, considerentur, scilicet, *Amasias autem Sacerdos, & Pontifex vester in his, quæ ad DEVM pertinent, præsidebit; porro Zabadias filius Ismael, qui est Dux in domo Iuda, super ea opera erit, quæ ad Regis officium pertinent.* Vbi aperte distinguuntur officium Regis, & officium Pontificis, & hic præsidere dicitur in his, quæ ad Deum spectant, Rex autem, vel Vicarius eius in his, quæ ad homines. Ita ergo cum dicuntur constitui Sacerdotes, Leuitæ, & Principes ad iudicium faciendum, duplex sub illa voce comprehenditur iudicium, vt rectè Caietanus ibi notauit, scilicet, sæculare, & quasi Ecclesiasticum, seu ad res sacras pertinens. Et ita facile expeditur posterior interrogatio, non oportet enim iudicia, vel personas miscere, sed cum partitione accommoda eos intelligere, nam Principibus sæcularibus sæculare iudicium committi debuit, Leuitis autem Ecclesiasticum. Et ita plane oportet intelligi, cum alteri iudicio præesse deberet Pontifex, alteri vero gubernator Regius, quando, & quomodo oporteret.

7\. Atque eadem ferè ratione, quamuis Rex dicatur constituisse vtrosque iudices, non oportet, eodem modo de omnibus intelligi, nam iudices laicos constituit per se, & virtute sua eligendo illos, & dando illis potestatem; Leuitas autem & Sacerdotes non ita; sed solùm applicando, & designando illos ad tale munus, nam potestatem illud exercendi ex institutione diuina habebant, vel immediatè, vel per Pontificem Summum. Quod declaratur ex alijs verbis *Amasias Sacerdos, & Pontifex vester præsidebit in his, quæ sunt ad Deum, Zabadias in alijs*: quæ licet videantur eodem modo dicta, nihilominus respectu Pontificis non efficiebant, vt sic dicam, seu cōferebant potestatem, sed declarabant, quid iure suo ad Pontificem pertineret, vt patet ex Deuteron.17. Respectu verò ciuilis præsidis à Rege manabat potestas, quia pro Rege specialiter constituebatur. Ita ergo licet vno verbo dicatur. Constituisse hos, & illos iudices, nihilominus cum districtione accommodata, & legi, ac debito ordini consentanea, de singulis intelligendum est. Principes ergo per se, & vi sua iudices fecit, Leuitas verò solum ad modum causæ per accidens, quasi applicando, seu nominando personas, non tamen sine consensu Pontificis eos creando. Atq; ita hæc actio ferè eiusdem rationis est cum præcedenti, & non pertinet ad propriam iurisdictionem Ecclesiastici regiminis, sed solum ad solicitudinem quandam, piumq; fidelis Regis zelum, vt in alijs explicatum est.

Iosaphat solum designauit Sacerdotes, potestatem iudicandi à Deo habentes.

8\. Deinde addit Rex aliam actionem, quam possumus quarto loco numerare, scilicet, *corruptelas purgare, & abusus tollere.* Ad hanc verò probandam solum adducit locum 2. Reg. vel vt ipse allegat. 2. Samuel 5. num. 6. vbi nulla fit mentio de corruptelis purgandis, aut abusibus tollendis: sed solùm refertur, cùm Dauid iisset in Hierusalem ad Iebusæum, vt ciuitatem expugnaret, dictum esse illi ab habitatoribus ciuitatis, *Non ingredieris huc, nisi abstuleris cæcos, & claudos dicentes, non ingredietur Dauid huc* Hæc autem verba non possunt applicari vllo modo ad reformationem morum, vel ablationem abusuum, quia nec de hac re ibi agebatur, neque cogitari potest Iebusæos hoc voluisse consulere Dauidi sub illa quasi metaphorica loquutione. Vnde licet illa verba sint obscura, & ideò ab interpretibus variè exponantur (vt in Glossa, Theodoreto, Abulensi, Carthusiano, Caietano, & alijs ibi videre licet) nihilominus omnes conueniunt, illis verbis solùm fuisse propositum Dauidi, vt medium necessarium ad ciuitatem capiendam tollere cæcos, & claudos. Siue per has voces significentur aliqui inimici Dauid ex Iebusæis, qui insurrexerunt dicentes, *Non ingredietur Dauid huc. & cæci* appellantur propter errorem mentis, & *claudi*, quia non rectè cum Dauid ambulabant. Siue re vera fuerint corporaliter claudi, & cæci positi supra muros ciuitatis ad defendendam illam in ludibrium, & ita[illegible] onem Dauid (vt videtur probabilius, & magis consentaneum textui secundum vulgatam editionem) in neu-

tro

Quarta actio à Rege Iacobo in 2. Samuel. solùm citatur.

tro verò sensu quicquam ad præsentem causam refert, quia de purgandis corruptelis nihil ibi agitur. Nam licet statim subiungatur, proposuisse Dauid præmium pro auferentibus cæcos, & claudos, odientes animam Dauid, & inde ortum esse prouerbium, *Cæcus, & claudus non intrabunt in templum*, non potest inde verisimiliter inferri, Dauidem auferendo cæcos, & claudos, voluisse significare, ad se pertinere abusus tollere, & corruptelas purgare, quæ est enim hæc consequutio, connexio, vel coniectura? profectò esse non potest, nisi mera diuinatio.

9. *Alia adiungitur actio à Rege Iacobo.* Ad hanc verò actionem pertinet etiam alia, quam infrà Rex ponit, dicens de Regibus, *Reformationes publicas instituère, conuocatis eo fine, & congregatis promiscuè sacerdotibus, & laicis*: nam ad reformationem publicam maximè spectat, abusus tollere, & corruptelas purgare. Ad probandas autem illas reformationes, solum adducit locum iam tractatum 2. Paralip. 17. vnde solum habetur, Iosaphat ordinasse, seu procurasse quandam reformationem, mittendo Principes, Sacerdotes, & Leuitas, qui docendo, & instruendo populos in lege Domini illos reformarent. Cur autem laici cum Leuitis missi fuerint, iam declaratum est, neque ibi legitur alia congregatio ex laicis, & leuitis promiscuè facta. Sicut ergo diximus, missionem illam non fuisse actum iurisdictionis, ita de hac reformatione dicendum est.

10. *Suo modo Regib. competit abusus tollere.* Quapropter (quidquid sit de probationibus) facilè concedimus pertinere ad Reges intra ordinem suum, & modo sibi accommodato abusus tollere, & corruptelas sui regni purgare. Nam in primis si corruptelæ, & vitia sint contra naturalem iustitiam, vel ciuiles leges iustas, vel contra pacem reipublicæ, ad Regem directè pertinet, subditos suos à talibus vitijs repurgare. Si verò vitia sint in materia religionis, vel fidei, postquam per eandem fidem, vel per Pontifices (ad quos voluntatem Dei explicare pertinet) illos esse abusus, & corruptelas constiterit, etiam ad Regem pertinet huiusmodi abusus tollere, vel pœnis, & coercitione in sibi subditos vtendo, vel etiam solicitè procurando, vt Ecclesiastici Pastores simul in hoc suam operam adhibeant, vel denique forti brachio suo occasiones prauarum consuetudinum tollendo. Sicut paulò superius de idolorum destructione dicebamus. Nam illa profectò erat in illo populo præcipua pars reformationis morum, & purgationis corruptelarum. Quamuis ergo expressè in veteri testamento diceretur; Reges abstulisse abusus, & corruptelas purgasse, modo prædicto, & sine vlla vsurpatione Primatus Ecclesiastici intelligi posset, & deberet. Sicut etiam nunc Catholici, & pij Reges abusus, & corruptelas suarum ditionum auferunt. Imò & inferiores Principes in suis territorijs, & priuatus paterfamilias in domo sua potest pro modo suo, & iuxta capacitatem suam corruptelas à domo sua expellere, & omnem, vel politicam, vel œconomicam prouidentiam adhibere, quæ ab ipso circa suos subditos exerceri valet, & ad illum finem potest deseruire.

11. Atque ad hoc caput spectat exemplum aliud, quod idem Rex adducit ex 4. Reg. 18. de serpente æneo ab Ezechia confracto. Illud enim ad similem reformationem, & abusuum ablationem pertinet. Nam (vt libro 2. capite 12. dixi) licèt ille serpens Dei iussu fabricatus fuerit, & bonam habuerit significationem, propter quam bonum etiam vsum in principio habuit: nihilominus postea cœpit esse Hebræis in occasionem scandali, & ruinæ propter illius populi ignorantiam, mentisq; cæcitatem, ac duritiam cordis ex praua consuetudine generatam, Ideoque rectè potuit Rex serpentem confringendo, illam occasionem ruinæ populo tollere. Quamuis enim ex Dei præcepto factus esset, non propterea iusserat Deus illum conseruari: sed ad memoriam diuini beneficij, prudenti, & pio arbitrio præcedentium Principum illius populi seruabatur: postquàm vero cœpit irreligiosè coli, & adorari, confringi debuit, iuxta legem præcipientem: *Confringite statuas, lucosq; succidite*. Et quia hæc lex non solum ad Sacerdotes, sed etiam ad Reges loquebatur, ideo potuit Iosaphat, non iurisdictionem sacerdotalem exercendo, sed legem implendo, serpentem frangere.

Quinto loco ponimus actiones alias recensitas à Rege, quæ multo minus, quam præcedentes ad causam conducunt, talis quidem est, *arcam Dei ad constitutum locum perducere*. 1. Paralipom. 13. Nam Dauid de quo ibi est sermo, non portabat arcam, nec contingebat illam, primum enim solis Leuitis, secundum autem solis Sacerdotibus licebat, Numer. 4. 2. Reg. 6. non autem Dauidi, licèt esset Rex. Et ideo tantum honoris diuini causâ arcam comitabatur, quod non solum Regi, sed cuilibet de populo licebat, vt paulo inferius ibid. dicitur, *Dauid, & omnis domus Israël ducebant arcam, &c.* Et simile habetur 3. Reg. 8. Sed additur, *Regem Dauid arcæ præsultasse*. Sed quid tum? erat ne illa actio propria Sacerdotum, aut Regum? profectò magis propria videri poterat hominũ inferioris conditionis. Vnde paulo inferius in eodem loco despectus, & reprehensus fuit Dauid à Michol, non quia actionem magnæ dignitatis exercuisset, sed quia *tanquam vnus de scurris factus esset*, ipse vero ex magna deuotione, & gratitudine erga Deum, respondit, *Ludam, & vilior fiam plus quam factus sum, & ero humilis in oculis meis*. Non ergo censuit Dauid, illam actionem fuisse dignitatis sacerdotalis, nedum Pontificiæ, vel supra illam, sed fuisse magnæ humilitatis, & reuerentiæ erga Deũ, & ad hoc indicandum expressit Scriptura personam Dauid, addit vero 2. Reg. 6. *Dauid, & omnis Israel ludebant coram Domino*. 12. *Dauid non tetigit arcam Dei.*

Eiusdem ordinis sunt facta quædam Salomonis, ex quibus etiam Regium argumentum sumptum est, scilicet, *templum ædificare, ædificatum dedicare, & sua præsentia consecratum honestare*. Ad hæc omnia hodie etiam nunc Reges faciunt; imò etiam alij inferiores, & pij, & potentes viri, & non propterea opus Ecclesiasticæ potestatis, nedum Primatus exercere censentur. Nam ædificare templum de se tantum est actus religionis, qui præter piam voluntatem solum requirit ex parte ædificantis facultatem ad necessarios sumptus, ex parte vero Dei necessaria est acceptatio per se, vel per Vicarios suos. Tunc autem Deus speciali reuelatione satis voluntatem suam ostenderat, ideoque ex parte Salomonis tantum Regia potestas, & magnificentia cum pia, & fideli voluntate desiderari poterat; ergo nihil aliud ex illo facto rectè colligitur. 13. *Facta Salomonis à Rege obiecta. 1. Paral. 28. 2. Paral. 6. Hæc facta nullam spiritualem potestatem præferunt.*

Dedicare vero templum, duo potest significare. Vnum est, propria aliqua actione religiosa consecrare illud; aliud est, propria voluntate exterius manifestata illud Deo offerre, & donare. Priori modo, dedicare templa pertinet ad Sacerdotes, vel Pontifices. In illius autem templi dedicatione hæc actio non videtur alia fuisse, nisi vel ex parte hominum sacrificiorum oblationes, quæ ad solos Sacerdotes pertinebant, vt iam explicabo: vel ex parte Dei præsentia illa, seu descensus sub specie nebulæ, quæ templum repleuit, ad significandum Deo placuisse dedicationem illam, & ideo, vt dicitur 3. Regum 8. 14. *Dedicatio templi quomodo potuerit à Salomone fieri.*

Imple-

Impleuisse gloriam Domini, Domum Domini, quæ actio non fuit hominis, sed diuinæ dignationis, cui Rex Salomon testimonium dedit, dicens, *Dominus dixit, vt habitaret in nebula.* In hoc ergo sensu non potest dici Rex Salomon dedicasse templum, neque id de Salomone legitur, nec Rex Angliæ illi hoc tribuit, cum solum dicat; sua præsentia opus consecrationis honestasse. Posteriori autem modo rectè dicitur Salomon dedicasse templum. Sed inde nullum sumitur argumentum: nam quilibet potest rem, vel domum suam ad diuinum cultum offerre. Sicut Exo. 35. dicitur, *Omnes viri, & mulieres mente deuota obtulerunt donaria, vt fierent opera, quæ iusserat Dominus per manum Moysi.* Et statim subditur: *Cuncti filij Israel voluntaria Domino dedicauerunt.* Sic ergo in dicto loco. 3. Regum 8. dicitur, *Dedicauerunt templum Domini Rex & filij Israel.* Denique quod additur, Regem sua præsentia opus consecrationis honestasse, clarum est, toti populo fuisse commune, & ita nihil ad rem facere.

15. Ad discernendum vero modum præsentiæ, discernendæ sunt actiones, quæ in illa dedicatione peractæ sunt, prima fuit, inferre arcam, tabernaculum, & vasa sanctuarij in templum, & de hac dicitur: *ferebant ea Sacerdotes, & Leuitæ*, & additur: *Rex autem Salomon, & omnis multitudo, quæ cum illo conuenerat, gradiebatur ante arcam*, vbi Rex cum populo coniungitur, & à sacerdotali ordine distinguitur. Altera actio fuit, sacrificiorū oblatio, & hæc fiebat sine dubio à sacerdotibus tanquam à proprijs ministris; tribui autem videtur tam Regi, quam populo, cum de eis dicitur: *Et immolabant, & oues, & boues absque æstimatione, & numero*, intelliguntur autem immolasse per Sacerdotes, vt est frequens in Scriptura, & in communi etiam vsu loquendi. Et sic etiam dicitur ibi, *Mactauit Salomon hostias pacificas*, & iterum: *Sanctificauit Rex medium atrij, quod erat ante domum Domini fecit quippe ibi holocaustum, & sacrificium*, Vtiq; per Sacerdotes, in quo nulla potestas supra illos ostenditur, sed potius inferior status, & conditio. Vnde etiam nunc Reges, sicut & cæteri laici, solum per Sacerdotem offerunt. Tertia fuit actio orandi, & hæc etiam communis est toti populo de templi ædificatione, & dedicatione, quam quidem Salomon cum authoritate Regia, & tanquam singularis (vt ita dicam) illius templi Patronus exercuit, nihil tamen Pontificium vsurpauit, neque Pontifice se superiorem ostendit. Igitur totum illud factum nihil omnino ad causam de potestate Ecclesiastica, & Regia, aut earum comparatione pertinet.

16. *Alia duo eiusdem ordinis facta.* Deniq; ad probandum eandem Regis potestatem duo alia facta eiusdem ferè ordinis afferuntur, quæ non maiorem vim habent, quàm præcedentia. Vnum est, quod *librum legis è tenebris erutum populo recitare fecerunt*, ex 4. Regum 22. Verumtamen eo loco refertur quidem Elciam Pontificem ad Saphan scribam dixisse; *librum legis reperi in domo Domini*, & additur, dedisse illum Saphan, qui & legit illum, & postea Regi dixit, Elciam sibi librum dedisse, quem etiam legit Saphan coram Rege. Quod autem Rex fecerit, librum illum populo recitari, in eo capite non dicitur, sed solum, Regem è lectione libri valdè commotum misisse Sacerdotes, qui super ea re DEVM consulerent. In capite vigesimo tertio additur, sacerdotes renunciasse Regi quidpiam, quod prophetissa quædam dixerat, & subiungitur: *Qui misit, & congregati sunt ad eum omnes senes Iuda, & Hierusalem, Ascenditque Rex templum Domini, & omnes viri Iuda, vniuersique qui habitabant in Hierusalem cum eo, Sacerdotes, & Prophetæ & omnis populus à paruo vsque ad magnum: legitque cunctis audientibus omnia verba libri fœderis*, vbi Abulensis exponit, *legit*, id est, fecit legere, putant enim, Saphan scribam legisse librum, quod non est alienum ab vsu illius loquutionis, vt ex alia simili capitis 22. rectè ipse probat. Nihilominus tamen ex 2. Paralip. 34. magis colligitur, ipsum Regem per se legisse librum, nam ibi expresse dicitur: *Quibus audientibus in domo Domini legit Rex omnia verba voluminis.* In hac vero historia quid, quæso, est, quod in Rege Pontificiam potestatem, vel Primatum ostendat? An congregare populum, aut legere librum? neutrum sanè. Nam congregare populum non est de se spiritualis, seu Ecclesiastica actio, sed indifferens, quæ authoritate Regia propter varios fines fieri poterat. Vt autem tunc fieret propter spiritualem finem, nō prouenit ex potestate spirituali Regis, sed ex sancto zelo, & intentione illius, Rex enim fidelis diuina gratia, & fide adiutus, potestate sua Regia, & ciuili in spirituale bonum sui populi sæpe vti potest, quia licet proximè in materia ciuili, vel indifferenti operetur, potest ad dictum finem illam referre. Legere autem librum, magis fuit opus dignationis, humilitatis, ac deuotionis, quàm potestatis. Et quamuis ipse non legisset, sed recitari fecisset, nullam maiorem authoritatem ostenderet, quia perinde est, per se fecisse, vel per Saphan scribam, & ministrum suum, & quia, licet liber esset sacer, actio legendi illum Sacerdotibus, & laicis communis est. *Hoc factum ad causam nihil refert.*

Aliud factum est, quòd illi Reges *fœdus inter Deum, & populum aliquando redintegrarunt*. Citaturque in margine Apologiæ Regiæ locus Nehem, seu. 2. Esdræ nono, in fine. In illo tamen loco non dicitur, Regem redintegrasse fœdus inter Deum, & populum, nec dici poterat, quia eo tempore iam non erant Reges in Israel. Cum ergo in principio illius capitis dictum fuisset: *Conuenerunt filij Israel in ieiunio, & in saccis.* Et infrà additum esset: *Surrexerunt autem super gradum Leuitarum Iosue, & quidam alij, & dixerunt, surgite, benedicite Domino, &c.* in fine capitis concluditur: *Nos ipsi percutimus fœdus, & scribimus, & signant Principes nostri, Leuitæ nostri, & Sacerdotes nostri.* Ex quo contextu planè cōstat, totum populum, vel sua sponte, vel Leuitarum verbis excitatum fœdus redintegrasse, & ideò Principes nomine totius populi cum leuitis, & sacerdotibus fœdus consignarunt. Quòd si quis fortassè ponderet, *Principes* (quos laicos fuisse verisimile est) primo loco poni, aduertat, etiam Leuitas Sacerdotibus anteponi, & inde conijciet, posteriorem locum in illo ordine digniorem videri, vt sæpe contingit. Allegatur etiam in eadem margine secundus Regum (nobis quartus) capite 8. num. 4. Sed in toto illo capite nihil inuenio. Negare autem non possumus, in capite 23. suprà tractato post lectionem libri fœderis addi, *Stetitque Rex super gradum, & fœdus percussit* coram Domino. Et paulò post additur, *Acquieuitq; populus pacto.* Sed in hoc etiam facto nihil aliud, nisi pietas, & sanctus zelus Principis relucet. Nam illa redintegratio, seu percussio fœderis nihil aliud erat, nisi renouatio quædam fidelitatis ad Deum, seu quasi noua promissio obedientiæ ad legem eius, hanc autem quælibet homo, vel quilibet populus vel sua sponte, vel alterius exemplo, aut verbo prouocatus facere potest. Ita ergo illam fecit prædictus Rex, & in illa facienda alios anteiuit, vt ex suo exemplo, & verbo alios prouocaret. Vnde rectè Caietan. ibi notat, *Vide quanti boni causa bonus sit Princeps.* 17

Ex his ergo omnibus exemplis, & testimonijs nulla spiritualis iurisdictio, vel specialis potestas in his, quæ ad DEVM pertinent, in Regibus tempore legis veteris fuisse ostenditur. Optimè verò ostenditur, bonum, ac fidelem Regem defensorem esse debere 18.

diuinæ

diuinæ fidei, ac veræ religionis, & diligenter curatorum, vt omnes errores, & superstitiones contra veram, & ab Ecclesia approbatam doctrinam, vel ingressum non habeant, vel vbi inuenti fuerint, expellantur. Hanc ergo fidelitatem ad Deum prædicti Reges boni ostenderunt, & in lege noua Constantinus, Carolus Magnus, & quintus, & alij Reges Catholici summa pietate obseruarunt, quamuis se non Ecclesiæ Parentes, aut Prælatos, vel Prælatis superiores, sed filios, subditos, & protectores agnoscerent.

CAPVT XXVI.

Argumento sumpto ex comparatione Regis, & Pontificis satisfit.

1. *Obiect. Regis ex facto Salomonis.* POst reliqua facta Regum Israel, inducit Rex Angliæ factum Salomonis, qui *Abiathar Sacerdotem exautborauit, vt non esset Sacerdos Domini*, vt ipse refert, indeque colligit, Regem fuisse Pontifice superiorem, vt inde concludat, idem in Christi Ecclesia seruandum esse. Fundatum que hoc argumentum in loco 3. Reg. 2. vbi Salomon quasi in exilium ire iussit Abiathar Pontificem, dicens, *Vade in Anathoth agrum tuum; equidem vir mortu es, sed hodie te non interficiam, quia portasti arcam Domini, &c.* Et infrà concluditur: *Eiecit ergo Salomon Abiathar, vt non esset Sacerdos Domini.* De hoc autem facto nunquam in Scriptura reprehenditur Salomon; imò cap 3. additur: *Dilexit autem Salomon Dominum, ambulans in præceptis Dauid Patris sui, excepto, quòd in excelsis immolabat.* Quæ exceptio qualiscumque illa sit (quod nunc non refert) ostendit, Salomonem vsque ad illud tempus seruasse alia præcepta, & consequenter in facto illo non peccasse. Imò aliqui in eodem facto clementiam Salomonis commendant, quia cum Abiathar esset dignus pœna mortis propter sacerdotis munus, quod exercuerat, & quia laborum Patris sui particeps fuerat, vitam ei condonauit, & in mitiorem exilij, & depositionis pœnam commutanit. Vt autem illa eadem pœna iustè illata fuerit, necessarium est, vt Salomon iurisdictionem, & superiorem potestatem in Pontificem habuerit; ergo Rex tunc erat Pontifice superior. Quod hoc argumento inter alia ducti fatentur ibi Abulensis q. 28. & 31. & fuit sententia D. Bonauenturæ in tract. de Ecclesiast. Hierarch. part. 2. §. 1. in fine, & in 4. dist. 24. in expositione literæ, quam etiam tradidit D. Thomas si eius est opuscul. 20. lib. 1. de Regim. Principum cap. 14. in fine, quem multi etiam alij graues authores sequuti sunt. Ex hoc ergo facto infert Rex Angliæ etiam in lege noua Regem esse Pontifice superiorem, ac subinde habere Primatum in regno suo.

2. Hæc verò obiectio fundatur in re valdè dubia, scilicet, an in lege veteri Pontifex esset exemptus à iurisdictione Regis quoad delicta, & iudicium, seu pœnam illorum, quam hic disputare nolumus, quia non putamus veritatem fidei, quam defendimus, ex quæstione illa inter Catholicos controuersa pendere. Præsertim, quia vt sæpè dixi, quæstio de exemptione Clericorum à iurisdictione laicorum in temporalibus, diuersa omnino est à quæstione de Primatu, & de potestate in spiritualibus. Ex illo autem facto ad summum colligi potest, Pontificem in lege veteri non fuisse exemptum à iurisdictione Regia, quoad tribunalia sæcularia, siue ciuilia, siue criminalia. Inde verò inferre non licet, Regem Salomonem habuisse iurisdictionem aliquam in spiritualibus, seu pertinentibus ad DEVM, quia causa illa temporalis fuit. Nam crimen, quod Abiathar commisisse supponitur, fuit læsæ maiestatis propter conspirationem cum Adonia contra Salomonem. Pœna item exilij temporalis erat. Depositio autem à Pontificali munere, vel consequuta est ex priori pœna exilij, vel solum fuit separatio quædam ab vsu illius muneris, quod faciliùs tunc fieri potuit, quia duo tunc eo munere fungebantur, scilicet, Sadoc, & Abiathar, & ita potuit ex iusta causa remoueri Abiathar, vt solus Sadoc Pontificatum gereret. Et fortasse sicut sacrificia illius temporis carnalia erant, & cæremoniæ illæ vocantur à Paulo, *iustificationes culturæ, & sanctum sæculare*, ad Hebr. nono, ita Pontificatus ille non erat adeò spiritualis, quin posset quis propter grauissimum crimen læsæ maiestatis illo priuari ab eadem læsa maiestate, si iurisdictio illi non deerat. Etenim si poterat illum vita priuare, vt verba illa indicant: *Equidem vir mortu es, &c.* quid mirum, quod posset illum Pontificatu priuare. *Factum Salomonis nullam in eo potestatem spiritualem indicat.*

Addo vero vlterius, etiam hoc concesso, seu permisso, non sequi, Pontificatum eo tempore non fuisse, & dignitate, & potestate simpliciter superiorem Regi. Probatur, quia in primis illa munera erant omnino distincta, & impermista per se, seu directè. Nam de Rege supponimus habuisse supremam potestatem in temporalibus, quod verum simpliciter est: de potestate directa siue extenderetur ad Sacerdotes, & Pontificem, siue non, à qua nunc quæstione abstrahimus, vt dixi. Deinde Pontifici commissa erat potestas & administratio spiritualium, seu in his, quæ ad Deum, & ad fidei doctrinam, & legis declarationem pertinebant, vt constat ex Deuter. 17. *Si difficile, & ambiguum, &c.* vsque ad illud: *Qui autem superbierit nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille, &c.* Et ideo 2 Paralipom. 19. præsidere dicitur in his, quæ sunt ad Deum. In his ergo non poterat Rex se intromittere, vt satis probatur ex facto Oziæ Regis qui cùm ministerium Sacerdotis exercere tentasset, adolendo incensum super altare thymiamatis, & sacerdotibus resistentibus comminaretur, percussus est lepra vsque ad diem mortis suæ, vt refertur 2. Paralipomen. 26. Quod factum latè expendens Chrysostomus Homil. 4. de verbis Isaiæ, & cætera. sic ad Regem affatur, *Mane intra terminos tuos; alij sunt termini Regis, alij termini sacerdotij.* 3. *Etiam in veteri testamento Pontifex Rege superior extitit.* *Ozias Rex punitus fuit quia Sacerdotum munus subire tentauit*

Quod autem inter illas duas dignitates maior simpliciter fuerit Pontificia, expressis verbis subiungit idem Chrysostomus, dicens, *Hoc regnum*, vtique sacerdotale, *illo maius est*, id est, temporali. *Neque enim* (ait) *ex his, quæ videntur hic, declaratur Rex, neque è gemmis illi affixis, neque ex auro, quo amictus est, debet æstimari Rex. Ille quidem ea, quæ sunt in terris sortitus erat administranda, cæterum sacerdotij ius è supernis descendit.* Quod posteà latè prosequitur. Et quamuis sæpè, & in multis de sacerdotio nouæ legis loquatur, tamen de veteri etiam loquitur, vnde inferius ait: *Maior hic Principatus, propterea Rex caput submittit sacerdotis manui, & vbique in veteri Scriptura Sacerdotes inungebant Reges.* Vnde idem Chrysost. in Psal. 113. exponens illa verba: *Domus Israel sperauit in Domino, adiutor eorum, & protector eorum est, domus Aaron sperauit in Domino, adiutor eorum, & protector eorum est*; excellentiam sacerdotij inde colligit, dicens: *Diuidit orationem in Israelem, & genus sacerdotale, quia non est conferendus priuatus cum Sacerdote, sed hic eum longe superat.* Itaq; maioris honoris causa putat, sacerdotale genus diuisum esse à reliquo populo filiorum Israel, sub quibus Reges etiam comprehendi manifestum est. 4.

Eandemq; excellentiam multi colligunt ex eo, quod Leuitic. 4. nobilior victima pro Pontifice, quam pro Rege offerri præcipitur, illud enim fuisse indicium excellentioris dignitatis, notauit Philo lib. de Victimis, & sequuntur ibi Theodoret. Procop. & alij. Et ex 19. Exodi. Numer. 17. & 35. solent alia indicia huius excellentiæ detumi.

5. *Ratione dicta Pontificis præeminentia ostenditur.*

Ratio verò maioris dignitatis sumi potest ex materia vtriusque muneris: nam Pontificatus, etiam legalis proximè ordinabatur ad Deum, & non attingebat homines, nisi per ordinem ad Deum: regnũ verò è contrario totum versatur circa homines, & quantum est ex se, seu ex vi sui obiecti, non attingit Deum, nisi quantùm ad hominum, & reipublicæ bonum expedit. Vnde materia Pontificatus altioris ordinis, & aliquo modo spiritualis etiam tunc erat. Ac denique sicut virtus religionis altior est, quàm iustitiæ, ita Pontificatus, ad quem munera religionis spectant, dignior est regno, cuius est tractare iustitiam. Hæc enim ratio etiam in lege veteri locum habebat. Atque eadem ferè proportione ostendi potest excessus non tantùm in dignitate, sed etiam in potentia. Nam quod Pontifex tunc etiam haberet suam potestatem, nõ solum ad administrandum, sed etiam ad præcipiendum, & iudicium in controuersijs de lege, vel doctrina ferendum, negari non potest ex locis citatis Deut. 17. & 2. Paralip. 19. Quòd verò eius potestas in suo ordine suprema fuerit, probant illa verba Deuteron. 17. *Qui superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, &c.* Et ex eisdem colligi potest, etiam Regem comprehendere: nam vniuersalia sunt; ergo etiam Rex erat subiectus huic potestati Pontificis, tenebaturque stare definitionibus, ac decretis ipsius, eiusque præceptis in sua materia obedire: ergo ex hac parte erat Pontifex Rege superior. Quod si fortasse Pontifex quoad temporalia, vel ciuilia crimina subijciebatur Regi, & ideò diuersis respectibus, & fundamentis mutuam relationem inferioris, & superioris inter se habebat, nihilominus propter excessum in materia, & fine potestas Pontificis maior, & superior simpliciter appellari potest.

6. *Ex facto Salomonis etiã eiusdu potestas eius supra Pontificem non satis colligitur.*

Addo præterea ex facto illo Salomonis (quod ad præsens spectat) non satis colligi, habuisse Regem iurisdictionem supra Pontificem in causa temporali, seu criminali (quidquid sit, an possit aliunde probari.) Probatur primo, quia multi censent, Salomonem non vt Regem, sed vt Prophetam deposuisse Abiathar; vt Theodoretus ibi, quæst. 9. & Procop. ibidem. & plures ex modernis. Et fundantur in subiectis verbis. *Eiecit ergo Salomon Abiathar, vt non esset Sacerdos Domini, vt impleretur sermo Domini, quem locutus est super domum Heli in Silo.* Erat enim Abiathar ex semine Heli, cui per Samuelem prædixerat Deus 1. Reg. 2. fore aliquando, vt Pontificatus familiæ suæ auferretur, propter peccata filiorum eius: quæ fortasse fuerunt in Abiathar completa. Salomon autem spiritu prophetico id intelligens, & diuino instinctu permotus, executioni mandauit, quod Deus fuerat comminatus. Quòd si hoc ita est, nihil ex illo loco colligi potest, de potestate, seu iurisdictione ordinaria Regũ supra Pontifices, quia illa fuit extraordinaria. Atque hæc responsio facilè sustineri potest, probari autem difficile: quia verba illa, *Vt impleretur &c.* frequẽter dicuntur, etiamsi comminationes Dei per malos ministros, & mortes, aut violentias iniustas impleantur. Quia per illa verba non redditur ratio, quæ mouet hominem ad operandum, sed quæ Deum mouit ad permittendum, seu tantum significant consecutionem vnius ex alio, non causam. Sicut de militibus crucifigentibus Christum dicitur, diuisisse Vestimenta, *Vt impleretur, &c.* Matth. 27. Nihilominus tamen illa responsio probabilis est, quam authoritate Innocent. 3. in lib. seq. confirmabimus, & eam defendit Cardinal. Bellarmin. Tum ex alijs Scripturæ locis, tum ex ponderatione verbi Hebraici, in cap. 15. Contra Barclai.

7. Alij verò non dubitant dicere Salomonem in eo facto iniustè egisse, vsurpando potestatem, quam non habeat. Ego verò id affirmare non audeo propter verba Scripturæ, quæ ex cap. 3. allegaui, & quia apud antiquos Patres, & expositores non inuenio factum illud inter peccata Salomonis numeratum, siue in culpam tributum. Quocirca si nec iurisdictionem, nec peculiarem instinctum, aut reuelationem habuit, potiùs excusarem illum, dicendo relegasse, vel separasse Abiathar, qui contra ipsum conspirauerat non puniendo delictum, sed quasi defensioni suæ, & conseruationi pacis, & regni consulendo. Nam si Abiathar contra ipsum conspirauerat, & Adoniæ amicitia coniunctus erat, timere non immeritò poterat Salomon, ne post Adoniæ mortem Abiathar in Pontificatus ministerio, & Hierosolymis manens aliquid in suam perniciem moliretur. Tales ergo circumstantiæ tunc occurrere potuerunt; vt posset Rex prudenter, & sine peccato illo modo cogere Pontificem, etiamsi iurisdictionem in illum non haberet.

8. *Argumentum ex veteri Pontificatu ad nouũ desumptum nullum est in præsenti causa.*

Addo verò vltimo etiam si daremus (quod nunc non concedimus) Pontificem in lege veteri non fuisse exemptum à potestate coerciua Regis, nullum inde argumentum sumi ad tempus legis gratiæ. Nam potestas Regum in lege gratiæ in se non est maior, quam fuerit in lege veteri, in vtraque enim est mere ciuilis, & naturalis ordinis, ac originis, quamuis in lege veteri fuerit specialiori modo à Deo collata. Dignitas autem, & potestas Pontificia est longè maior, & altioris ordinis, vt ex hactenus dictis satis constat, & in tractatu de Legibus dictum est. Ideoque nullum argumentum fieri potest à Pontifice veteri ad Christi Vicarium in his, quæ ad subiectionem, & imperfectionem pertinent. Nam Mosaico Pontifici non sunt datæ claues regni cœlorum, neque illa potestas ligandi, & soluendi, cuius actio in terris rata habetur in cœlis, quæ Summo Pontifici Vicario Christi datæ sunt cum suprema Ecclesiæ gubernatione longè maiori, quàm haberet vetus Pontifex ad regendam synagogam, cui nullibi dictum est, *Pasce oues meas*, sicut dictum est Petro. Ergo multo magis pugna cum Pontificatu legis nouæ subiectio ad temporalem Principem, quàm in lege veteri repugnaret, ac proinde ex factis legis veteris nullum argumentum ad legem nouam sumi potest. Præterquam quod Pontificatus illius legis ad cæremonialia eius pertinebat, quæ iam omnino cessarunt, & noua institutio facta est, secundum quam suprema potestas, & exemptio Vicario Christi data est.

9. *Instantia hæreticorum.*

Sed vrgent aduersarij postulantes à nobis, vt hanc institutionem ex Scriptura ostendamus, vtunturque altero modo contra nos argumentandi ex Scripturis, quod suprà negatiuum vocauimus, nimirum, quod nullibi in nouo testamẽto scriptum inueniatur, Pontificem Romanum habere Primatum, seu potestatem in Reges, præsertim quæ ad temporalia aliquo modo extendatur. Si autem quæ hactenus diximus, expendantur, non solum facilè huic argumento respondemus; sed etiam planè euidenter in Regem Angliæ illud retorquemus. Primum enim, quod attinet ad potestatem, & Primatum in Reges, iam constat ex superius dictis, vbi declarauimus, quomodo hoc potestas

Responsio.

ex

ex Scriptura, & verbis Christi colligatur, neque esse necessarium, vt ipsa etiam collectio in Scriptura sit expressa, sed satis superque esse, vt traditione, & definitione Ecclesiæ declarata, ac firmata sit. Quod vero ad exemptionem pertinet, præter quam, quod ex ipsa superiori potestate manifeste colligitur, ex verbis etiam Christi, & simili Ecclesiæ traditione in libr. sequenti probabitur.

10. *Argumentum aduersariorum in ipsos retorquetur.* Ad argumentum ergo negatiuum negamus, potestatem Pontificis Romani in Reges ex Scriptura non probari. Retorquemus autem argumentum hoc modo: Primatus Regis Angliæ non probatur ex Scriptura, & secundum fidem eius, nihil est credendum, quod in Scriptura non continetur; ergo secum repugnat, illum asserendo, & subditos ad illum credendum cogendo. Maior probatur, quia ex veteri testamento non ostenditur, tum quia omnia testimonia, quæ afferuntur, id non probant etiam de statu legis veteris, vt vidimus, & licet probarent de illo tempore, nihil pro statu legis nouæ efficerent, vt etiam ostensum est. Neq; etiam ex nouo testamento probari potest: nam omnia testimonia, quæ Rex adducit, nullius momenti sunt, vt ostendimus. Vnde Sacellanus eius (vt relatum inuenio) ingenuè fassus est, fundamentum illius Primatus in solo veteri testamento quæri oportere, & nullum illius in nouo vestigium, aut exemplum inueniri. Idemque argumentum fieri potest contra exemptionem Regis Angliæ à iurisdictione coactiua Pontificis, nam illius fundamentum, si quod esse posset, esse certè in veteri testamēto quærendum; in nouo autem nullum habet, sed pugnat potius cum generalibus verbis Christi, *Quodcumque ligaueris, & Pasce oues meas.*

CAPVT XXVII.

Alijs obiectionibus ex Concilijs sumptis satisfit.

1. *Prima obiectio.* ADdit præterea Rex Angliæ in sua Præfat. pagin. 22. *Prædictam in Reges potestatem à Pontificibus vsurpatam cum Concilijs, & Patribus pugnare*: dicitque in sua Apologia id demonstrasse. In ipsa vero Apologia pag. 29. in primis inducit Concilium Arelatense tempore Caroli Magni congregatum, quod in fine capitulorū ita concludit, *Hæc igitur, sub breuitate, quæ emendatione digna perspeximus, quàm breuissime adnotauimus, & Domino Imperatori præsentanda decreuimus, poscentes eius clementiā, vt si quid hic minus est, eius prouidentia suppleatur, si quid secus, quàm si ratio habet, eius iudicio emendetur, si quid rationabiliter taxatum est, eius adiutorio diuina opitulante clemētia perficiatur.* Ex quibus verbis colligere vult Rex Angliæ, Patres illius Concilij recognouisse Imperatorem, vt iudicem, & superiorem suum, & suorum decretorum.

2. *Solutio.* Nihil tamen minus ipsi senserunt, aut Imperatorem sentire existimarunt. Nam in prologo eiusdem Concilij sic de Imperatore loquuntur. *Ecclesiæ DEI statum vigili instantia roborare disponit.* Et infrà. *Omnibus Dei sacerdotibus obsecrans, & obtestans, vt Ecclesias, quas regendas susceperunt, pia prædicatione instruant, &cæt.* Et in fine prædictorum verborum non postulant, sua decreta ab Imperatore confirmari, sed eius adiutorio perfici, id est executione mandari. Regimen ergo Ecclesiarum non Imperatori, sed sibi creditum esse cognoscant: duo vero Imperatoris officia in huiusmodi rebus indicant, scilicet exhortari, & adiuuare Pastores Ecclesiæ in suo regimine, quæ vt sæpe diximus, ad iurisdictionem non pertinent, sed ad pietatem, & humanam potentiam, seu authoritatem. Est præterea in verbis illis aduertendum in eis non esse sermonem de rebus fidei, sed de decretis pertinentibus ad moralem vsum, vt patet ex verbis illis, *quæ emendatione digna perspeximus, quam breuissime notauimus.* Quia ergo in illis multa decreta erant, quæ laicos simul cum clericis contingebant, vt patet ex cap. 4. 5. 12. 13. 15. 22. & 23. ideo prudenter fecerunt, illa Imperatori præsentando, vt eius authoritate adiuti, ea possent facilius executioni mandare. Cætera autē verba vrbanitatis, modestiæ, & humilitatis sunt, vt ex vsu similium verborum constat, ideoque vanum est, ex illis propriam subiectionem, vel iurisdictionem colligere.

Secundo obiicit Rex. *Sex Concilia generalia*, quæ ait, *sese penitus Carolo Magno tradidisse.* Nominat autem Concilium Francofordiense, Arelatense, Turonense, Cabilonense, Moguntinum, ac Rhemense. Sed in primis non video, cur hæc generalia Concilia vocet, cum ferè omnia prouincialia sint, & ad summū quædam sint nationalia; deinde nihil in dictis Concilijs reperio, propter quod dicantur, *se penitus Carolo tradidisse.* Et in primis Concilium Francofurdiense sine dubio generale non fuit, nam, vt ex titulo Epistolæ eiusdem Concilij ad præsules Hispaniæ constat, solum Episcopi Germaniæ, Galliæ, & Aquitaniæ in eo interfuerunt, & de legatis Apostolicis, eiusve confirmatione nulla fit mentio. De Carolo autem Magno in titulo libelli sacrosyllabi solum dicitur, Concilium fuisse habitum sub præsentia Clementissimi Principis Caroli. Vbi Carolus non vt author, sed vt exhortator, & defensor: neque vt pars Concilij sed vt honorificus testis ponitur. Et quamuis in principio libri sacrosyllabi Carolus necessitatem extirpandi quendam errorem Concilio proponat, postea vero solum Concilium est, quod veritatem docet in discursu illius libri, cuius autor dicitur fuisse Paulinus, qui in fine libri sic ait, *Nos autem Domini, & charissimi fratres sequentes præcedentium Patrum sanam fidei doctrinam, respuentes per omnia deliramenta nugacium hominum corde credamus ad iustitiam, & ore confiteamur ad salutem, &cæt.* Postea vero solum orat pro Carolo Magno, *vt Deus eum protegat, & defendat, &c.* cumque postea precatur, vt contra visibiles hostes pro Christi amore dimicet. Neq; ibi aliud verbum inuenio, quo illud Concilium *se penitus Carolo tradiderit.* Satiusque fecisset Rex Angliæ, si in actis illius Concilij considerasset, eundem Carolum in epist. ad Elipandum, & alios Hispanos sacerdotes, non Patrem, aut Primatum Ecclesiæ, sed filium, & defensorem Sanctæ Dei Ecclesiæ seipsum appellare. Item potuisset aduertere, Patres illius Concilij cum in fine dicti libri sententiam protulissent, statim addidisse, *reseruato per omnia iuris priuilegio Summi Pontificis Domini, & Patris nostri Adriani primæ sedis beatissimi Papæ.* Item notare posset quod inferius aiunt, *& Beati Petri primi Pastoris Ecclesiæ.* Ac denique notari potest, solam synodum Episcoporum, scripsisse doctrinam fidei ad Elipandum, & alios: postea vero scripsisse Carolum tanquam protectorem, & defensorem synodi. 3. *Secunda obiectio ex quibusdam Prouincialibus Concilijs. Diluitur.*

De Concilio Arelatensi iam diximus. In Turonensi autem nihil aliud inuenitur, nisi quod in eius præfatione illum laudant, & saluberrimis eius exhortationib. illuc conuenisse fatentur, in fine autem his verbis concludunt: *Hæc nos in conuentu nostro ita ventilauimus; sed quomodo deinceps pijssimo Principi nostro de his agendum placebit, nos fideles famuli libenti animo ad nutum, & voluntatem eius parati sumus.* Quid enim aliud religiosi, & prudentes, ac modesti Episcopi dicturi erant ad pium Imperatorem, qui sancto zelo ea tantum, 4. *Ad Conc. Turon.*

tum, quæ ad bonum Ecclesiæ pertinebant, procurabat, non tanquam Ecclesiæ gubernator, sed tanquam filius, & defensor. In Concilio autem Cabilonensi in principio habentur similia verba supra tractata ex Concilio Arelatensi, & ideo idem repetere necesse non est. Nam in illo Concilio solum agitur de moribus, & inter illius decreta etiam inueniuntur aliqua laicis communia, vt c. 18. & 21. & maximè 43. Vbi eam ob causam in adhibendo remedio quibusdam publicis, & communibus vitiis sententia Imperatoris expectanda dicitur. Neque aliud verbum in illo Concilio inuenio, quo se penitus Imperatori tradiderit. Sed in cap. 66. tantum decretum est, vt ab omnibus indesinenter oretur pro Rege, quod longe diuersum est. Imò ibi additur dixisse Concilium, Scripturarum monita, & canonum instituta diligenti indagatione inquirenda, & simili obseruatione perficienda esse, in quo non Imperatoria sed Ecclesiastica authoritas post scripturas commendatur. Quin potius illi subiectioni Concilij ad Imperatorem, quam exaggerat Rex Angliæ, repugnant capita 28. & 37. eiusdem Concilij. Nam in priori dicitur, de gradibus propinquitatum, matrimonia vtique prohibentium, vel irritantium, canones Ecclesiasticos consulendos esse, non Regem. Posteriori vero dicitur, Conciliorum canones à sacerdotibus legendos esse, & intelligendos, quia per eos viuere debent, & docere.

Ad Concil. Cabil.

5. Ad Mog. Conc. Idem ferè iudicium est de Concilio Moguntino, nam licet in Præfatione Concilij Patres eodem honore tractent Imperatorem, & omnia ad illum referant, sicut præcedentia, nihilominus satis ibidem distinguunt potestates, & laicis controuersias mundanarum legum, *vulgique iustitias* (vt aiunt) committunt, & vnicuique personæ, & statui proprium honorem impendunt, *Secundum dictum* (inquiunt) *Beati Petri primi Pastoris Ecclesiæ?* Vnde inferius subdunt: *Insuper etiam congruum nobis esse videbatur, vt sacerdotes, & Ecclesiæ DEI iure legitimo, & inconuulso honorarentur: de quibus Dominus ait: Qui vos audit, me audit, & qui vos recipit, me recipit. Qui autem me recipit, recipit eum, qui me misit. Et Apostolus ad Hebræos: Obedite, inquit, Præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim peruigilant, quasi rationem reddituri pro animabus vestris.* Inferius vero in ca. 6. eum de filijs exhæreditatis à parentibus quædam disponerent, quoniam ciuilem materiam attingere videbantur, addunt: *Quantum ad nos, vel ad nostram pertinet potestatem,* & ad Imperatorem aiunt; *Quòd si fortè extra officium nostrum alicubi inuentum fuerit admonere vestram clementiam audeamus, vt emendentur.* Vbi apertè sua potestate in causis spiritualibus, & pijs disponunt, vbi autem sæculare auxilium necessarium est, illud ab Imperatore postulant. Sicque in c. 7. in causis pauperum aiunt: *Hoc omnino emendetur per iussionem vestram.* Et in ca. 8. optimè de vtraque potestate loquuntur.

1. Petri 2.

Luc. 10.

Hebr. 13.

6. Ad Concil. Rhemens. Denique in Concilio Rhemensi fit quidem in principio honorifica mentio Imperatoris, nihil autem ei tribuitur, quod iurisdictionem aliquam in Concilio ei concedere videatur. Imò cum in principio dicatur (quod in superioribus etiam quatuor Concilijs dictum erat) *conuentum illum à Domino Carolo pijssimo Cæsare more priscorum Imperatorum fuisse congregatum,* quasi in declarationem illius moris additur, *Ordinante Vlfario eiusdem Sanctæ Sedis Archiepiscopo*, Quod paulò post in Concilijs etiam generalibus explicabimus. Nam hæc quinque, de quibus diximus, prouincialia tantum sine dubio fuerunt, & ideo conuocatio propria, & eum potestate iurisdictionis ad Archiepiscopum pertinebat, tribuitur autem Imperatori tanquam petenti, & per temporalia subsidia cooperanti.

Tertiò obijcit Rex quatuor prima generalia Concilia. *Imo, & alia* (inquit) *quatuor sic vulgo appellata Imperatoris prudentia, ac pietati sese in omnibus subiecisse. Adeò, vt Ephesinum illud quater satis distinctè inculcet, se accitos coijsse Imperatoris oraculo, nutu, sanctione, & mandato.* Inducit præterea verba eiusdem Concilij in epi. ad Augustos, vbi Patres dicunt, *vniuersos se supplices ad pietatis eius dominationem confugere, vt quæ contra Nestorium, & illi consentientes gesta sunt, robur suum haberent.* 7.

Verumtamen in quatuor primis Concilijs dissimulat Rex ea omnia, in quibus Episcopi Romani Primatus, & potestas supra Imperatores, & supra Concilia generalia ostenditur, & vnum tantum, vel aliud verbum arripit, quo Imperatoria dignitas in suo gradu commendatur, & facilem habet ex alijs locis intelligentiam. Et quoniam de Concilio Nicæno nihil in particulari Rex adducit, & multa à nobis in superioribus allegata sunt, nihil hic addere necesse est, præsertim eum sit notum, quantum Constantinus Imperator in illo Concilio Episcopis, & eorum potestati detulerit. 8. Solutio.

Ex Concilio etiam Constantinopolitano 1. nihil Rex notat, cum tamen ignorare non debeat, quid Patres illius Concilij ad Damasum Papam scripserint, nimirum. *Mandato literarum superiore anno à vestra reuerentia post Concilium Aquileiense ad Sanctissimum Imperatorem Theodosium missarum, ad iter duntaxat Constantinopolim vsque faciendum nos præparauimus, atque de hoc vno Concilio celebrando consensum Episcoporum vna nobiscum attulimus.* Ecce quomodo Imperatores ad cogéda Concilia concurrunt, scilicet, vel impetrando & postulando à Pontifice conuocationis mandatum, vel illo obtento illius executionem procurando, vel in virtute illius iubendo. 9.

Theodor. lib. 5. hist. cap. 9

Ex Concilio etiam Ephesino posset Rex Theodosij, & Valentiniani Imperatorum verba, quæ in epist. ad Concilium posuerunt, notare. Cum enim Candidianum Comitem ad Concilium mitterent, vt esset quasi Concilij protector, & pacis conseruator, subiungunt: *Sed ea lege & conditione, vt cum quæstionib. & controuersijs, quæ circa fidei dogmata incidunt, nihil quidquam commune habeat: nefas enim, qui Sanctissimorum Episcoporum catalogo adscriptus non est, illum Ecclesiasticis negotijs, & consultationibus sese immiscere.* Habetur hæc epist. in tom. 1. illius Concilij c. 32. Et in c. 29. habetur epist. Cyrilli ad Cœlestinum Papam, in quo petit, vt sententiam suam in causa fidei, quæ tunc contra Nestorium tractabatur, Macedoniæ & totius orientis Episcopis perspicuè per literas exponat. Et ex tom. 2. præsertim à c. 13 constat nihil in illa Synodo sine Pontificis authoritate actum esse. Præterea in actis præambulis ad Cōcilium Chalcedonense habetur epi. Valentiniani, & Marciani Augustorum ad Leonem Papam, ad quem ita loquuntur, *Tuam Sanctitatem Principatum in Episcopatu diuinæ fidei possidentem sacris literis in principio iustū credimus alloquendam, inuitantes, atq; rogantes, vt pro firmitate, & statu nostri Imperij æternam diuinitatem tua Sanctitas deprecetur, & vt tale propositum, atque desiderium habeamus, quatenus omni impio errore sublato per celebrādam Synodum te authore, maxima pax circa omnes Episcopos fidei catholicæ fiat.* In quibus verbis maximè expendo illam particulam, *Te authore*; nam ex illa cum præcedentibus optimè explicatur, quid Imperator, quidve Pontifex in congregando Concilio conferat, sc. Imperator intercessionem, Pontifex authoritatem. Eademq; verba sufficiunt ad explicanda verba Concilij Ephesini de conuocatione illius per Imperatorem. Quæ vero Patres eiusdē Concilij post illius definitionem ad Theodosium scripserunt supplicantes, vt in illo gesta, ac definita suum robur 10.

Habentur to. 4. eiusd. Conc. ca. 14

bur obtineant, eundem suprà explicatum sensum habent, scilicet, petijsse Patres illos, vt authoritate sua fidem protegerent, ac defenderent. Vnde inferius in
Cap. 15. alia epist. ad Augustos, eos exhortabantur, vt vestigia maiorum suorũ imitẽtur, vt *quemadmodum* (inquiunt) *singuli eorum Sanctorum Patrum synodis Imperij sui tempore celebratis paruerunt, Patrumq; sanctiones legib. suis munierunt, & quam illis deferret obseruantiam, decretis suis ostenderunt, ita & vos, &c.* Vbi clarè Imperatoris esse docent, parere, & obseruantiam exhibere decretis Synodorum generalium, deinde vero suis legibus ea munire, & executionem procurare. De quo puncto legi etiam potest Synodus 3. Romana sub Symmacho, vbi non solum Patres, sed etiam Theodoricus Rex Pontifici tribuunt potestatem cogendi Concilia licet ad petitionem Imperatorum, aut Regum illa frequenter vtatur.

CAPVT XXVIII.

Patrum testimonijs, quæ Rex obijcit, satisfit.

1. In Apolog. pag. 26. Primũ Augustini testimonium. Hoc testimonium nihil fauet Regi.

VLterius obijcit Rex quasdam Patrum sententias. Prima est Augustini in Psal. 124. vbi ait, Iulianum tametsi iniquum, infidelem, & idololatram, nihilominus fuisse verum Dominum temporalem, illique fuisse à Christianis obediendum. At quis hoc negat? superius enim ex professo à nobis probatum est, infideles etiam esse posse veros Reges, & Dominos, eisque in rebus iustis, & licitis parendum esse. Quod etiam verum esse dicimus de rege hæretico, & schismatico, quamdiu per Ecclesiam non deponitur, seu regno priuatur. Atq; ita loquutus est Augustinus. Quod si Rex dicit, non posse deponi, oportet, vt aliunde id probet, nam August. certè id non dicit, & in alijs locis generaliter docet iustum esse, hæreticos per cruciatus, & pœnas ad fidem compelli. Quod si Rex argumentum inde sumat, quod apostata ille impijssimis per Ecclesiam depositus non est. Respondemus, argumentum nullius esse momenti, non enim ideo id facere omisit Ecclesia, quia iure non posset, sed quia otiosum fuisset id tentare, quod exequi tunc non poterat.

2. Secundum testimoniũ ex Tertulliano.

Secundum testimonium est Tertulliani li. ad Scapulam c. 2. *Christianus nullius est hostis, ne dum Imperatoris, quem sciens à Deo suo constitui, necesse est, vt & ipsum diligat, & reuereatur, & honoret, & saluum velit, cum toto Romano Imperio quousq; sæculum stabit, tamdiu enim stabit. Colimus ergo & Imperatorem sic, quomodo & nobis licet, & ipsi expedit, vt hominem à Deo secundum, & quidquid est à Deo consequutum, & solo Deo minorem. Hoc & ipse volet. Sic n. omnib. maior est, dum solo vero Deo minor est.* Hoc vero testimonio, & alio Tertulliani nos etiam supra vsi sumus, vt potestatem supremam Regum temporalium probaremus, nihilque aliud ex verbis cum fundamento colligi potest. Nam quod imperatorem vocat *hominem à Deo secundum*, ideo dictum est, quia in ordine temporalis regiminis Imperator, vel Rex supremus immediate sub Deo est, & nullum alium in eo ordine superiorẽ recognoscit. Atq; in eodem sensu accipiendum est, quod illum vocat *solo Deo minorem*, vtiq; in suo imperio, obedientia, ac regimine purè ciuili, ac tẽporali. Nam alioqui manifestum est, posse vnum Regem vel Imperatorẽ temporalẽ esse maiorem alio in potestate, & ditione, etiam si vnus alteri non subijciatur. Maiorique ratione Pontifex maior est Imperatore, quia nõ solum dignitate, & ditione excedit, sed etiam illi su-

Hoc testimonium tantum supremam Regum temporalibus potestatem commendat.

perior est in alio excellentiori ordine, & in ordine ad altiorem finem. Sicque locum habet limitatio, quia in eisdem verbis Tertull. adhibet: *Colimus Imperatorem sic quomodo & nobis licet, & illi expedit*, vtique in his, quæ potestati illius subiacent, & Deo, eiusque fidei non repugnant. Nam cum in his excedit, & delinquit Imperator, iam nõ legitima potestate vtitur, & si Christianus sit, vt talis superiorem habet, à quo corrigatur.

Neque plus probant verba, quæ tertio loco ex Iustino adducit Apolog. 2. pro Christian. quæ nos etiam supra tractauimus & nihil probant, nisi Imperatorem, & Regem, quamdiu Rex est, esse verum Dominum, cui obediendum est in his, quæ illi subiacent. Nemo autem dubitabit, posse Regem, vel regno renunciare, vel illud amittere, & tunc etiam dominium eius, ac potestatem, & consequenter etiam obligationem illi obediendi cessare. 3. Tertium ex Iustino.

Quartò adducit verba Ambrosij orat. Contr. Auxent. de Basilic. non tradend. in initio: *Dolere potero, potero flere, potero gemere, aduersus arma, milites, Gothos, quoq; lachrymæ meæ arma sunt. Talia munimenta sunt sacerdotis. Aliter neque debeo, nec possum resistere.* Quibus verbis videtur velle concludere Rex Angliæ Pontifices non posse iniquis schismaticorum Regum conatibus potestate resistere, sed solo verbo, exhortatione, ac precatione. Longè verò diuersa erat mens Ambrosij, quã satis ostendit, quando Theodosio non sola prece, sed imperio, & spirituali potestate restitit. Sententia igitur Ambrosij fuit, non esse sacerdotis officium arma sensibilia, & materialia contra Imperatorem tyrannum, aut rebellem sumere, & militum castris illi resistere. Et nihilominus non negat habere Ecclesiam potestatem, qua illi resistat, sed quia hæc sæpe contra incorrigibiles, & contemptores efficax non est, ideo, ait, vltimum refugium sacerdotis in lachrymis, & precibus ad Deum positum esse. Potuisset autem Rex Angliæ attentius expendere verba, quæ in fine orationis posuit Ambrosius: *Quid honorificentius, quam vt Imperator filius Ecclesiæ esse dicatur. Quod cum dicitur, sine peccato dicitur, cum gratia dicitur. Imperator enim bonus intra Ecclesiam, non supra Ecclesiam est.* Ergo sicut filius corrigi poterit à Patre, & vt inferior à superiore, quia si superior non est, profectò inferiorem esse necesse est: nam duo capita æqualia sine schismate esse non possunt. Estque similis locus, eodemque modo explicandus apud Chrysost. Homil. 4. de verb. Isai. *Nam sacerdotis tantum est arguere, liberamque præstare admonitionem, non mouere arma, non clypeos vsurpare, non vibrare lanceam, nec arcum tendere, nec iacula mittere, sed tantum arguere, ac liberam præstare admonitionem.* Sub verbo enim arguendi intelligendum est comprehendi quicquid ad correctionem Ecclesiasticam pertinet, & tunc etiam locum habet, quod idem Chrysost. præmittit: *Vbi sacerdos contemptus est, dignitasque sacerdotij conculcata, neq; quicquam præterea potuit sacerdo* (dicit Deo.) *ego quod erat mei officij præstiti, nisi amplius possum, succurrere sacerdotio, quod conculcatur, &c.* Agit autem de Azaria, qui quantum potuit restitit Oziæ, & cum proportione de Pontifice nouæ legis intelligendum.

4. Quartum ex Ambrosio.

Vera Ambrosij mens.

Quinto loco adducit verba Optati libr. 3. contr. Parmen. *Super Imperatorem non est, nisi solus Deus, qui fecit Imperatorem.* Sed hæc verba eodem modo quo similia Tertulliani, exponenda sunt, scilicet Imperatorem esse in suo ordine sub Deo supremum, quod non excludit subordinationem ad spiritualem potestatẽ, quam vt Christianus habet. Et hanc fuisse intentionẽ Optati ex alijs locis eius in superioribus allegatis, & ex occasione, quam tunc habuit Imperatoriam dignitatem tuendi, satis manifestum est. Agebat enim ibi 5. Quintum ex Optato. Verus eius sensus.

contra Donatum, qui Imperatorum leges despiciebat, dicens, *Quid est Imperatori cum Ecclesia*, quæ vt ait, *contra præcepta Apostoli Pauli necitabatur.* De quib. præceptis inferius ait, seruanda esse, *etiam si Imperator gentiliter viueret.* Quod ergo ait, solum Deum esse maiorē Imperatore, etiam de Imperatore gentili intelligit, de quo cogitare non potuit, habere in Ecclesia Primatum, vel spiritualem potestatem; loquitur ergo de Imperatore solum quoad temporalem potestatem.

Sextum testimonium ex Gregor.

6. Sexto maiorem vim facit in verbis Gregor. lib. 2. ep. 61. indict. 2. alias c. 100. quæ est ad Mauricium Imperatorem super legem, quam tulerat, vt milites in monasterio non susciperentur, quæ erat iniusta, & contra supernaturalem finem, & nihilominus non est ausus reuocare illam per eam indirectam potestatem, quam nos illi tribuimus, non ergo illam in se agnoscebat. Vnde postquam Gregorius verbis submissionis, & humilitatis Imperatorem alloquutus fuerat, eum *Dominum suum*, *seque famulum pietatis suæ*, appellans, deinceps iniquitatem legis ostendens inter alia sic inquit, *Ego vero hæc dominis meis loquens, quid sum, nisi puluis, & vinis? sed tamen quia contra Dominum Deum hanc intendere constitutionem sentio, dominis tacere non possum.* Et nihilominus in fine epistolæ ita concludit: *Ego quidem iussioni subiectus eandē legem per diuersas terrarum partes transmitti feci, & quia lex ipsa omnipotenti Deo minime cōcordet, ecce per suggestionis meæ paginam serenissimis Dominis nunciaui. Vtrobiq; ergo quæ debui exolui, qui & Imperatori obedientiam præbui, & pro Deo, quod sensi, minime tacui.*

Responsio. Baron. ann. 593. nu. 14. & sequent. Bellarm. in Respon. ad Regē Angl.

7. Respondemus, satis in superioribus ostensum esse, quid D. Gregorius de Imperatorum potestate in Ecclesia senserit, cum in Ps. 5. Pœnit. aliàs 101. circa versum illum. *Tota die exprobrabant mihi inimici mei*, contra eundem Mauricium Imperatorem scriptum reliquerit: *In tantum sua temeritatem extendit vesania, vt caput Ecclesiarum Romanam Ecclesiam sibi vendicet, & in domina gentium terrenæ ius potestatis vsurpet.* Et infrà in alium versum: *Initio tu Domine terram fundasti*, eundem Mauricium inter Ecclesiæ persecutores annumerat, dicens, *Quid Nero, quid Diocletianus, quid denique iste, qui hoc tempore Ecclesiam persequitur?* Ex hoc ergo loco alterius intelligentiam rectè colligunt Cardinales Baron. & Bellarm. Cum enim ille Imperator, licet catholicus, & aliàs Ecclesiæ benefactor, sua potestate abuteretur, prudenter egit Gregorius ad eum submisse scribendo, & blandè illum exhortando, & instruendo, vt facilius illum ad legis emendationem, vel reuocationem induceret. Igitur non idcirco statim potestate sua vsus non est, quia illam non haberet, sed quia non sperauit tunc fructum, si rigore vteretur. Et ideo in principio eiusdē epistolæ ad hoc insinuandum, & ad tuendam sui muneris dignitatem ait: *Ego autem indignus pietatis vestræ famulus in hac suggestione, neque vt Episcopus, neq; vt seruus iure reipublicæ, sed iure priuato loquor.* Et nihilominus prouidentiam erga Ecclesiam eo tempore necessariam non omisit, nam legem illam, quàm in fine illius epistolæ ad varias mundi partes transmitti fecisse, dicit: non sine debita correctione, & moderatione transmisit: vt constat ex eiusdem epistola ad Episcopos diuersarum regionum, quæ habetur li. 7. in dict. 1. ep. 11. Vbi postquam dixit, *legem quam Imperator dedit, &c. Vestra studui firmitati trāsmittere, &c.* subdit, *Hoc maximè exhortans, &c. vt nisi eorum vita fuerit subtiliter inquisita, suscipiendi non sint, post sufficientem autem probationem, & examinationem*, ait suscipiendos esse. In quo manifeste vsus est authoritate, quam habebat supra leges ciuiles in ordine ad bonum animæ, & spiritualem finem moderandi legem.

8. Vltimo possumus addere nonnullas alias Patrum loquutiones, quæ nimirum potestati, seu dignitati ciuili fauere videntur. Ignati. epi. ad Smirnen. *Honorare oportet & Regem, neq; enim Rege quisquam præstantior, aut quisquam similis ei in rebus omnibus creatis.* Intelligitur autem de præstantia, & similitudine in potestate, vtique in suo ordine, vt diximus. Vnde ibidem de Episcopo etiam ait, esse honorandum, *vt Principem sacerdotum, imaginem Dei ferentem, & Christi.* Et infrà: *Nec Episcopo, qui Deo consecratus est pro totius mundi salute, quicquam maius est in Ecclesia.* Quod etiam respectiuè, & cū proportione intelligendum est. Cyrill. etiā Alexandr. lib. de Recta in Deum fide ad Theodosium in principio sic ait. *A Deo, cuius est summa celsitudo, vobis clarissimi Reges humanæ claritudinis fastigium incomparabilibus excellentijs præ omnibus alijs exurgens, & exaltatum, eximiaq; ac honesta sors sunt data. Vos enim estis summarum dignitatum fontes, & supra omnem eminentiā, humanaq; felicitatis principium, ac origo. Et vestræ quidem maiestatis clementissimis nutibus, quidquid regni solijs substratum est, vt vitam legitimam, & admirabilem agat, gubernatur, at qui iugum non ferunt, facilè à vestro robore victi cadunt.*

Alia Patrum testimonia Imperatoriam dignitatem commendantia, eorumque explicatio.

In prædictis aliam dignitatem Regia præstantiorem insinuat Cyrill.

Hæc autem verba superius dictam intelligentiam facilè recipiunt, & tanta moderatione, ac prudentia 9
scripta sunt, vt non solum verum sensum statim per se prodant, sed etiam esse aliam potestatem excellentiorem, & plus quam humanam satis indicent. Ideo enim dixit Cyrillus, datum esse Regibus humanæ celsitudinis fastigium, quia sacerdotale, & Pontificale plus est, quam humanum. Vnde cum postea dixit, Imperatorem esse summarum dignitatum fontem, & supra omnem eminenciam, statim addidit, *humanæ felicitatis principium, & origo.* Nam illa omnia de dignitatibus terrenis, ac temporalibus, quæ ad humanam, id est, naturalem, seu ciuilem fœlicitatem ordinantur, intelligenda sunt. Quod magis declarant illa verba. *Quidquid regni solijs substratum est, vt vitam legitimam, & admirabilem agat, vestris nutibus gubernatur.* Sciebat enim Cyrillus, esse multa, quæ regni solijs non substernuntur, quæ tunc clarius explicare non erat necesse; quia non doctrinam Ecclesiasticam tradere tunc instituerat, sed tantum Imperatorem ad veram de Christo fidem audiendam beneuolum reddere.

Vltimo possunt notari verba Symmachi Papæ in 10
Apologet. aduersus Anastas. Imperatorem, vbi comparans Pontificem cum Imperatore in honore eis debito ait: *Vt non dicam superior, certè æqualis honor est.* Verumtamen ex antecedentibus constat sensus, & modestia Pontificis. Dixerat enim, *Conferamus honorem Imperatoris cum honore Pontificis, inter quos tantum distat, quantum ille rerum humanarum curam gerit, iste diuinarū.* Ex quo principio potuisset quidem expresse concludere, maiorem honorem Pontifici esse debitum, propter modestiam vero noluit. Vocauit autem honorē æqualem, non simpliciter sed secundum proportionem, quatenus vterq; eorum in suo ordine supremus est. Postea vero in discursu Apologiæ diserte affirmat, & probat, habere se authoritatem superiorem, ad cogendum Imperatorem, si hæreticus sit, aut cum hæreticis ab Ecclesia damnatis communicet.

CAPVT XXIX.

Obiectionibus ex rei nouitate, & factis Imperatorum, Regumque desumptis satisfit.

CONqueritur vlterius Rex Angliæ, quod pote- 1.
stas hæc in Christianos Principes *per ambitio- Primatum-*
nem,

Pontificis nouitatis arguit Rex. nem, & abusum sit vsurpata, vt in Præfat. ait pag. 22. Vt autem hoc persuadeat, etiam vsum eius nouum esse contendit. Sic enim in Præfat. pag. 24. dicit, *nouum esse, & absurdum* sensum illorum verborum Christi: *Pasce oues meas*, & *Quodcunq; ligaueris*, ex quo genus illud potestatis colligitur. Et pag. 60. cum dixisset Petrum fuisse illorum Apostolorum, quos Christus elegit, Principem, tantum ordine quodam, subiungit: *Nec aliquid sibi amplius trecentis post Christum annis Romanæ sedis Episcopus arrogauit.* Deinde, vt hanc nouitatem suadeat, ibidem in generali dicit Romanos Episcopos vsq; ad Phocæ tempora Imperatorib. subiectos fuisse. Sed hoc quam sit à veritate alienum, satis in superioribus ostensum est. Ante vero pag. 28. & sequentibus aliqua Imperatorum, & Regũ facta recensuerat, quæ ad prædictam nouitatem vsurpatæ iurisdictionis. & antiquam subiectionem Romanorum Pontificum ostendendam induci possunt, de quibus propterea hic nobis dicendum est.

2\. *Quam sit antiquus Pontificis primatus.* Prius vero ad generalem de nouitate querelam refutandam sufficere quidem possent ea, quæ ad probandam hanc potestatem ex antiquo vsu, & traditione adduximus. Breuiter tamen addimus, si sermo sit de ipsa potestate, tam antiquam esse, quàm est antiqua monarchiæ Ecclesiasticæ institutio, quæ ab ipsomet Christo verbis satis expressis facta est. Nam hunc esse legitimum sensum illorum verborum, eumque non nouum, sed antiquissimum; imo & perpetuum in Catholica Ecclesia fuisse, satis demonstratum est. In illa vero institutione, ac potestate includi ius hoc ad cogendos Christianos Principes hæreticos, schismaticos, vel Ecclesiæ inobedientes, perniciosos, & incorrigibiles, euidentibus rationibus, ac testimoniis ostensum est. Quibus cum Rex Angliæ nihil habeat, quod respondeat, fingit, catholicos asserere, *posse Pontificem ad libidinem regna tollere, & condonare*, vt ait in Præf. pag. 23. imo etiam *pro libidine posse illos ad occisionem ducere*, vt pag. 24. adiungit. Vbi etiam addit, verba illa Christi: *Pasce oues meas*, ita à nobis exponi, *Tanquam hoc significarent, tolle, proscribe, abdica Christianos Principes, atque Reges.*

3\. Sed (vt iterum iam in superioribus dixi) hæ sunt euasiones friuolæ, vanaque portenta à Protestantibus inuenta, vt & Regi imponerent, & odium in catholicos, & in veritatem ipsam excitarent. Nunquid enim quia Rex Angliæ potestatem habet ad coercendos subditos suos iustis pœnis, quando delinquerint contra suas leges, ideo dicendus est, ad libidinem suam posse occidere subditos, eosve bonis suis priuare? Certe neque subditi sui hoc audire vellent, neque ipse tantam tyrannidem sibi attribui permitteret. Cur ergo in Christi Vicario fingit, quod de se puderet audire? Vera ergo nouitas in hac tyrannica potestate fingenda à Protestantibus reperta est, antiquitas autem legitimæ potestatis Pontificiæ ad iustum Principum coactionem, etiam vsque ad priuationem regnorum, si causa sit digna, & ipsi rebelles sint, euidenter à catholicis Doctoribus suppositis Christi verbis ostensa est: nec de ipsa potestate aliud dicendum superest.

4\. Si vero sit sermo de vsu, distinguere possumus vsum directiuæ potestatis, & coactiuæ, & de vtroque facilè confitemur non fuisse in Ecclesia erga Christianos Imperatores, aut Reges, trecentis post Christum annis, non quia esse non posset, sed quia non erat materia eius: nulli enim fuerunt illis temporibus Christiani Principes, aut Imperatores. Quid ergo mirum, si Pontifices præceptis suis, ac legibus illos gubernare non possent, nec sua potestate cogere, cum Paulus dixerit; *De his, qui foris sunt, nihil ad nos?* Solum ergo tunc poterant illis fidem prædicare, quamdiu vero illam voluntariè non suscipiebant, & per baptismum non profitebantur, efficacius dirigi, aut regi non poterant. Ab hoc autem tempore, breue illud excipio, in quo Philippus Imperator Christianus fuit: nam in illum Fabianus Pontifex sua potestate, quantum occasio iusta tulit vsus est, vt suprà ex Eusebio retulimus. Vt hoc exemplo appareat, non esse solidam, neque simpliciter veram illam Regis absolutam loquutionem. *Neque amplius trecentis post Christum annis Pontifices Romani sibi arrogarunt*, quandoquidem quantum illius temporis occasio tulit, Fabianus ea legitimè vsus est. *Imperator Philippus primus catholicus extitit, in eumq; Pontifex sua potestate vsus est.* Accedit quod illo etiam tempore Ecclesia vsa est sua potestate spirituali in materia etiam temporali, prout ad suum bonum expediebat, nulla habita ratione ciuilium legum, sed illas corrigendo, aut limitando propter spiritualem finem. Exemplum optimum est in lege facta à quodam Concilio Africano, vt Cyrill. refert epi. 66. ne clericus possit in testamento in tutorem nominari, cum leges ciuiles neminem à tutela eximi posse disponant, ff. de Excusat. tutor. per plures leges. *Cap. Dissolicet. 5. Repetit 23. 44.*

5\. Præterea post illa tempora semper Pontifices vsi sunt hac potestate in Christianos Principes, prius quidem monitis, & præceptis eos dirigendo, & vbi oportuit, eorum leges emendando, vt de Gregorio capite præcedenti vidimus, & de aliis suprà retulimus. Postea vero etiam cogendo, quantum necessitas postulabat, & ratio temporum permittebat. Vsus enim huius potestatis coerciuæ non est per se necessarius, sed cogente necessitate. Atque vtinam necessitas istius vsus nunquam fuisset, id est, nunquam fuissent quæ ad illum exercendum obligarent. Quamdiu ergo talia crimina in Principibus Christianis inuenta non sunt, sine præiudicio potestatis potuit talis vsus in Ecclesia non esse. E contrario vero, non fuit necesse, vt statim ac Imperatores Christiani Apostatæ, vel Ecclesiæ rebelles esse cæperunt, tota sua potestate Ecclesia, seu Pontifices in eos vsi fuerint: quia ex tali vsu non fructum, sed maius Ecclesiæ nocumentum timere potuerunt. Vnde August. respondens simili argumento Donati epist. 204. ad eundem ait. *Repetis sicut audio, quod in Euangelio scriptum est, recessisse à Domino septuaginta discipulos, & arbitrio sua mala, atque impia discessionis fuisse permissos, caeterisque duodecim, qui remanserant, fuisse responsum. Nunquid & vos vultis ire? Et non attendis, quia tunc primum Ecclesia nouello germine pullulabat, nõdumq; in ea fuerat completa illa prophetia. Et adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes gentes seruient illi. Quod vti ue quanto magis impletur, tanto maiore vtitur Ecclesia potestate, vt non solum inuitet, sed etiam cogat ad bonum.* Idem ergo in illis primis temporibus Iuliani v. g. vel aliorum accidit, qui per potentiam, & tyrannidem more gentium Ecclesiam persequebantur. Et nihilominus non defuit circa eadem tempora vsus huius potestatis, quando cum fructu coerceri potuit, vt ex censura Ambrosij in Theodosium, & Innocentij in Arcadium apertè ostenditur, & ita etiam postea successu temporum iuxta occurrentes occasiones vsus huius potestatis adhibitus est, vt vidimus.

6\. *Argumentũ Regis ex Imperatoris suffragio in Pontifice eligendo, desumptum.* Sed occurrit Rex Angliæ ex contrariis factis, ostendens contrarium ius Imperatoriæ potestatis in Pontifices. *Nam Imperatoris* (inquit) *assensus longo annorum decursu eligendis Pontificibus interuenit, &c.* Quæ late prosequitur, ex quibus argumentum excellentioris potestatis Imperatoriæ desumere conatur. Quia de vero de electione Pontificum in propria materia de Pontifice tractatur latius, nunc breuiter fatemur,

seruatum esse aliquo tempore, vt electio Pótificis per consensum Imperatoris confirmaretur, vt ex Platina in Firmiano Papa, & ex alijs historijs constat, & apertè ex Gregor. lib. 7. indict. 1. epist. 1. in fine, vbi voluntate Imperatoris se factum esse Pontificem illis verbis affirmant: *Ecce serenissimus Dominus Imperator, fieri simiā, leonem iussit. Et quidem promissione illius vocari leo potest, fieri autem leo non potest. Vnde necesse est, vt omnes culpas, ac negligentias meas non mihi, sed suæ pietati deputet, qui virtutis mysterium infirmo commisit.* Addimus vero deinde, multis temporibus factos esse Pontifices sine consensu Imperatorum, aut Regum, nimirum & ante conuersionem Imperatorum ad Christianam fidem per trecentos, & plures annos, & post conuersionem Constantini per alios ducentos annos vsque ad Iustinianum Augustum, à cuius tempore Imperatores ius illud vsurpare cœperunt, vt vulgare est in historijs. Vnde colligimus, non recepisse Imperatores hanc potestatem diuino iure, quia alias nunquam sine illorum suffragio Pontificis electio validè fieri potuisset. Neque etiam habuisse illam ex vi Imperij, tum quia aliàs à principio illam sibi arrogassent: tum præcipuè quia Imperium terrenum est, & humanum, Pontificis autem dignitas suo modo diuina, & cœlestis est.

7. *Quo iure Imperatores in Pontificum electione suffragium aliquando tulerunt.* Exercuerunt ergo illam potestatem vel vsurpatam, vel ab ipsis Pontificibus concessam. Et quidem priori modo illam per vim, ac potentiam à Iustiniano vsque ad Constantinum IV. exercuerunt. Atque hanc vim, ac tyrannidem deplorauit Gregor. in Psal. 5. Pœnit. supra allegatum, & notauit Baron. ann. 590. nu. 5. vbi etiam commemorat Imperatorum violentiam, auaritiam, & simoniam in extorquenda pro sua confirmatione pecunia, quæ consuetudo vsque ad Agathonem Papam durauit, vt sumitur ex c. *Agatho*, d. 63. Quapropter vana est, quam Rex sumit ex hac consuetudine, argumentatio, quia ex summa vi, & iniuria nullum ius colligi potest. Posteriori autem modo dicunt aliqui, vsos esse hac potestate Carolum Magnum, & Othonem Imperatores virtute priuilegiorum, quæ Adrianus 1. & Leo 8. illis concesserunt, prout Gratianus refert in c. *Hadrianus* 2. & c. *In synodo*, d. 63. Verumtamen capita illa Gratiani ex falsis historijs desumpta esse, & priuilegia illa ab schismaticis fuisse conficta, latè ostendit Cardinalis Bellarm. in sua responsione ad Regem, & latius Cardinalis Baron. ann. 774. à n. 10. & ann. 964. à n. 22. vbi inter alias rationes inde argumentum sumit, quod nulla historia narrat, Carolum, vel successores eius tali priuilegio vsos fuisse. Et ita omnino euertitur Regium argumentum.

8. Et quamuis hanc Cardinalium sententiam omnino veram esse existimem, ne tamen quis putet solutionem argumenti pendere ex reprobatione historiæ, quam nunc examinare non vacat, addendum censuimus (quod etiam Bellarminus non omisit) etiam si vera esset historia, & verum priuilegium, satisque de legitimo illius vsu constaret, nihil inde inferri contra eminentiam Pontificiæ potestatis; imo in hoc extolli, quod tanta est, vt electio etiam successorum Pontificum ex illius institutione, & determinatione pendeat, valueritque partem aliquam, vel electionis, vel confirmationis futuri Pontificis Imperatoribus ex priuilegio communicare. Quod licet aliquis Pontifex concessisset, aliquis etiam successor eius reuocare potuisset. Nam semper summus Pontifex manet Imperatore superior, & priuilegium à superiore liberaliter concessum ab eodem, vel æquali successore reuocari potest: præsertim si tale priuilegium parum sit vniuersali Ecclesiæ vtile, quale illud sine dubio, vel potius perniciosius fuisset. *Priuilegium ab vno concessum ab æqualis reuocari potest.* Quod autem Imperator non obstante tali priuilegio semper manet Pontifice inferior, manifestum est, quia per tale priuilegium nulla iurisdictio spiritualis Imperatori data esset. Nam ius nominandi, eligendi, vel confirmandi non est iurisdictio, sed authoritas quædam, quæ (qualiscunque illa sit) versatur circa personam eligendam in Pontificem, non tamen circa Pontificem iam electum, supra quem neque ipsemet Pontifex potest iurisdictionis aliquam, vel potestatem concedere, aut delegare. Neque etiam propter tale priuilegium Imperator à iurisdictione Pontificis exemptus fuit, quia etiam repugnat, Pontificem simile priuilegium concedere in diminutionem dignitatis, & curæ sibi à Christo demendatæ. Neque ad effectum talis priuilegij est talis exemptio necessaria, nam antequam Pontifex eligatur, non habet locum exemptio, postquam vero electus est, etiam qui illum elegerunt, illi subijciuntur, vt in Cardinalibus, & in alijs electoribus patet. Cursu vero, & mutatione temporum priuilegium illud sublatum est, meliorque electionis forma instituta, de qua alibi Deo dante dicetur.

9. Pergit Rex, obijcitque secundo, *Passim occurrere Imperatorum exempla, qui Romani Pontificibus suam potestatē abrogarunt.* *Ab adiecto Regis actus Imperatorum in Pontifices desumpta.* Adhibetque exempla in Othone Imperatore, qui Ioannem 12. Pontificem, & in Henrico III. Imperatore, qui Benedictum IX. Greg. VI. & Syluest. III. deposuerunt. Sed in primis licet hæc vera essent, nihil contra veritatem efficerent. Quia ex factis, quæ iusta, & licita non probantur, nullum ostenditur ius. Deinde dicimus partim vera non esse partim non fideliter narrari. Nam Otho non deposuit Ioannem. *Otho Ioannem Pontificem non deposuit.* Aut enim potestate temporali, & hac non potuit legitime in Pontificem vti, non solum quia ex vi Pontificatus erat exemptus, vt libro sequenti ostendam: sed etiam quia iam tunc Pontifex erat Rex, & supremus in temporalibus, sicut nunc est: vel id fecisset Otho spirituali potestate, & hoc etiam dici non potest quia nec illam habebat vt ostendimus, nec legimus illam vsurpasse, aut eo errore laborasse Othonem, vt se caput Ecclesiæ faceret. Imo tam de illo, quam de alijs Imperatoribus catholicis legimus, nunquam brachio, aut virtute sua, sed alicuius synodi, quam congregari procurabant, authoritate, de Pontificum causis, vel abdicatione tractasse.

10. Vnde Platina in vita Ioannis XIII. licet prius dicat, Othonem persuadente clero Leonem VIII. loco Ioannis, qui aufugerat, creasse; nihilominus statim id declarat, dicens, cum Romani instarent apud Imperatorem, vt alium Pontificem, abrogato Ioanne crearet, respondisse, electionem ad populum, & clerum pertinere, & ita clerum elegisse Leonem, Othonem vero illum suscepisse. Imò etiam indicat, Ioannem non fuisse depositum propter solos mores, sed quia, *Alberici Patris potentia Pontificatum occupauerat*, nam in his verbis indicare videtur, non fuisset rectè electum, sed per vim, & potentiam intrusum. Et hoc sentit Onufrius in additionibus ad Platinam, dum sentit Leonem VIII. fuisse ritè electum viuente Ioanne. Sed quia fortasse verius est, nec Ioannem fuisse ritè depositum, nec Leonem validè electum, addendum est, Othonem excessisse Zelo non secundum scientiam, synodumque fuisse priuatam, & illegitimam, potuisseque errare, existimando, posse deponi Pontificem propter crimina extra hæresim, vel fortasse magis propter violentiam Imperatoris, & humanum timorem id fecit, quam quia sentiret legitime fieri potuisse.

Ex allegatis Pontificibus non omnes legitimi extiterunt. potuisse. Vide Baronium ann. 964. nu. 15. Quod vero ad alios tres Pontifices spectat, inprimis falsum est, omnes fuisse veros Pontifices, nam de Syluestro certum est fuisse intrusum, & schismaticum. De alijs vero nonnulla etiam dubitatio est, licet probabilius credatur, legitimos Pontifices fuisse. Deinde Syluester non ab Henrico, sed à Benedicto IX. legitimo Papa eiectus fuit. Ipse item postea nõ ab Henrico delectus, sed sua sponte (vel persuasione cuiusdam sancti Abbatis, vt aliqui referunt: vel vt liberius viueret) pecunia accepta, Papatui renunciauit. Atque hoc tandem modo Gregor. VI. introductus est: quem solum Henricus postea deponendum curauit, in quo potuit idem error qui in Ioanne 12. contingere, quamuis illum etiam voluntarie cessisse, multi tradunt. Vide Baronium Anno 1044.

11. *Tertia obiectio ex factis Regum.* Tertio Rex post Imperatores ad Reges transitum facit, & prius generatim dicit, non minori Constantia Reges hoc in se ius Pontificis temporale aspernatos fuisse: deinde facta quædam aliquorum Regum Galliæ, & Angliæ refert; ex quibus concludere vult, nullum ius in Reges ex diuina institutione habere; nec præscriptione illud assequi potuisse, cum per similia facta satis fuerit interrupta. *Responsio.* Sed non censui necessarium in examinanda veritate historiarum circa facta huiusmodi immorari, quia licet omnia, vt referuntur, admittantur, nihil ad concludendum, quod intenditur, concludunt. Primò ex illa generali ratione, quod facta Regum temporalium parum valent ad ostendendum diuinum ius; tum quia illud per se cognoscere, vel docere non illorum munus est, sed Prælatorum Ecclesiæ, & præcipuè summorum Pontificũ; tum etiam quia nimirum sæpe potentia sua freti, & vel ambitione dominationis, vel turpissimi lucri cupiditate illecti, potestatis Regiæ iura transcendunt. Secundò, & specialius, quia omnia verba, & facta, quæ referuntur, ad alias causas, seu materias pertinent, ex illisque non solum inferri non potest, Romanum Pontificem non habere supremam potestatem in spiritualibus, quæ ad directionem & correctionem Regum, etiam in materia temporali, se extendat, verum etiam nec colligi potest, Reges illos ita sensisse. Quod breui discursu per singula, quæ afferuntur, discurrendo, demonstro.

12. Primum enim affert inepta quædam verba Philippi Pulchri Francorum Regis, quæ in epistola quadam ad Bonifacium VIII. alioqui animi furore, aut impetu iracundiæ ductus, scripsit, ex quib. argumentum sumere contra rationem est. Sed omissa contumelia, quid tandè Rex ille affirmauit? *Scias, nos in temporalibus alicui non subesse.* At quid tamen hinc sequitur? aut quis hoc inficiatur? Certè qui definite dixit, se in temporalibus alicui non subesse, tacite confessus est, in spiritualibus subesse, cui autem magis, quam Pontifici? Quod si ei in spiritualibus subesse fassus est, negare profecto non potuit, si temporalibus contra spiritualia Rex abutatur, ratione spiritualium posse etiam in temporalibus vexari, & co[r]ripi.

13. *S. Ludouic. Rex.* Deinde allegat sanctum Ludouicum, qui *publica sanctione exactiones omnes curiæ Papalis intra regnum suum prohibuit.* Quam ex Arrestis allegat. Cum illorum tamen copiam non habeamus, non possumus certum illius sensum explicare, nihil enim credimus à tanto, ac tali Rege sancitum, quod iustum, ac religiosum non fuerit. In tomo autem 6. Biblioth. Sanctorum in fine, quandam Pragmaticam sanctionem eiusdem Regis typis mandatam inuenimus, in qua in fauorem Ecclesiasticæ iurisdictionis, & liberæ prouisionis beneficiorum, & cum obseruantia sacrorum canonum multa legimus scripta; de exactionibus autem curiæ Romanæ penitus nihil. Alij vero prohibitionem illam non absolutè, sed cum limitatione referunt, videlicet, *exactiones, & onera grauissima, &c. colligi nullatenus volumus, nisi pro rationabili, pia, & vrgentissima ineuitabili necessitate.* Itaq; si quid sanctus Rex sanciuit, non fuit spiritu elationis, aut exemptionis ab obedientia Papæ, sed quatenus existimauit iustæ sui regni conseruationi esse necessarium, & ad suam iurisdictionem temporalem pertinere. Adeo enim fuit ab vsurpatione spiritualis potestatis alienus, vt cum eius legatus vltro Ecclesiarum cathedralium à Papa impetrasset *Bullam prouisionum*, *Rex in ignem illam proiecerit, dicens, gratias non agimus tibi de his, quæ in periculũ animarum nostrarum impetrasti, videlicet, vt Ecclesijs prouideamus.* Et illa vti noluit. Ita refert Rebuff. in Concordat. in Procemi. §. *Quædam nobis*, verb. *Optamus.*

Denique Rex Angliæ latè commemorat factum Ludouici 11. Regis Galliæ, qui Pio II. Pontifici petenti reuocari quandam pragmaticam sanctionem non acquieuit. 14. *Ludouic. 11.* Sed hoc etiam nihil ad causam facit, nam tota illa controuersia fuit sine schismate, semper enim Rex ille obediens Papæ fuit, vt ex literis eius ad Pium II. suprà ostensum est. Nec video, cur Rex Iacobus potius Pij II. Ludouicíq; 11. quàm sequentium Pontificum, & Regum vsq; ad Leonem X. mentionem fecerit, cuius tempore lis illa finita est, & pragmatica abrogata in Concilio Lateranen. sub eodem Leone X. sessio. 11. Vbi tota illa historia latè refertur, & ex illa constat Pontifices nunquam absoluta potestate fuisse in illo negotio vsos, sed suauiter processisse, vt seruata concordia, cum fidei vnitate tandem res perficeretur.

15. *Error Gersonis de Concilij in Pontificem potestate.* Deinceps vero post magnam, & prolixam exaggerationem, quam Rex non probat, ad quæstionem longè distinctam diuertit, librumque Gersonis commemorat, in quo grauiter quidem lapsus fuit, tribuendo Concilio generali potestaté coactiuam in Pontificem, etiam vsque depositionem propter alia crimina præter hæresim, nullo tamen modo Regibus tribuit spiritualem potestatem, nec à subiectione, & potestate coerciua Pontificum illos eximit. Nec in dubium reuocauit Ecclesiasticam monarchiam, quã à Christo esse institutam, & auferri, aut in alium regimen transferri non posse, in eodem loco confirmat: superuacaneum ergo est, his verborum exaggerationibus, & digressionibus veritatem obscurare.

16. Tandem Rex Iacobus sex enumerat Reges Angliæ, qui vel Episcoporum inuestituram sibi arrogarunt, vel Ecclesiasticarum personarum libertatem violarunt, vel Pontifici obedire noluerunt. Veruntamen hæc facta turpia sunt, & occultanda potius, quam in medium producenda, & parum ad rem faciunt. Nam inuestituræ Episcoporum aliquando fuerunt concessæ, vel permissæ Regibus: vnde Richardus, vel alius similis Rex Angliæ non iuri diuino innixus, sed fortasse consuetudini, vel alicui prætenso priuilegio, illam potestatem retinere, aut exercere ardebat. Et licet inobediens esset ac pertinax, Pontificum prohibitionibus vtque Gregorij VII. ac successorum resistendo: non tamen sibi Primatum Ecclesiæ arrogabat, neque absolutè obedientiam Pontifici negabat, sed in particulari facto, vel practice tantum errabat, vel colore aliquo ius suum defendere fingebat. Tandem vero resipuit, *Et inuestituras Deo & sancto Petro remisit*, vt ait Guilielmus Malmesburiensis lib. 5. Histor.

17. Similiter negare non possumus, aliquos Reges Angliæ pertinaces nimium in vsurpanda iurisdictione in personas Ecclesiasticas fuisse. Sed ex abusu, & tyrannide

pactum, & promissio obedientiæ ad Pastores Ecclesiæ, & ad perdendum omnia propter Christum, si opus fuerit, iuxta illud, *Qui venit ad me, & non odit patrē, matrem, &c. adhuc autem, & animam suam, non potest meus esse discipulus*, Luc. 14. Et consequenter etiam sequitur obligatio ad perseuerandum in fide, & ad defendendum illam pro ratione sui status, ac deniq; inde etiam oritur, vt quilibet Christianus sit subiectus correctioni, ac dignæ pœnæ si contra huiusmodi obligationem deliquerit. Hęc ergo obligatio, & professio communis est Christianis Principibus, & ideo eidem potestati debita proportione subijciuntur.

6. Addo verò vltimo, etiam Reges ethnicos iuxta sui status capacitatem spirituali potestati Ecclesiasticæ esse subordinatos, & è conuerso potestatem Ecclesiæ indirectè saltem posse superioris actum in illos exercere. Nam si habeant subditos, Christianus potest ab eorum dominatu eos liberare, vel quando eos conantur à fide auertere, vt limitat Durandus in 2. distinct. 44. q. 3. vel simpliciter, & absolutè ratione periculi, vt vult D. Thomas 2. 2. q. 10. art. 10. Quod est probabilius, quia in rebus ad bonos mores pertinentibus cauendum est morale periculum, priusquam expectetur euentus, & ideo potestas extenditur etiam ad vitandum periculum, quamuis in vsu eius prudenter caueatur scandalum, vt suprà diximus. Si vero Reges ethnici nullos habent subditos Christianos, ordinariè non habet Ecclesia potestatem super illos, etiam ratione subditorum, nisi in casu, quo Euangelij prædicationem impedirent, vel subditos cogerent, ne illam reciperent. Vnde fieri videtur, potestatem formaliter (vt sic dicam) esse eandem, seu sub eodem titulo, & respectu, licet vsus illius circa diuersas personas iuxta varias conditiones, & status illarum rarior, aut frequentior, & maior, aut minor esse possit. Nonnulla vero intercedit differentia. Quia potestas Pontificis in Principes Christianos est propria iurisdictio, quæ licet spiritualis sit, indirectè ad temporalia extenditur. At vero circa Principes ethnicos non est per modum iurisdictionis in ipsos Principes, sed in eorum subditos Christianos, propter quos tuendos potest infideles arcere, vel in officio continere, & ideo quidquid circa illos operatur, est per modum defensionis fidelium, non per modum vindictæ, aut punitionis infidelium. Denique addere possumus, sicut potestas Regia ex coniunctione ad fidem, aliquam recipit subiectionem, ita etiam maiorem quandam amplitudinem, & excellentiam participare, & ita illud qualecunq; onus hoc beneficio compensari. Nam Rex Christianorum ductus regulis fidei multa potest præcipere dirigendo illa ad fidei defensionem, vel religionis Christianæ honorem, vel aliud supernaturale commodum, quæ ductus pu a ratione naturali præcipere non posset, & similiter multa punit delicta, quæ ex vi solius rationis naturalis non puniret, vt v. g. hæresim, vel aliud simile.

7. *Vltima obiectio extrinsecis medijs confirmatur.* Vltimo adduntur rationes quædam minoris momenti. Vna est, Pontifex satis magnam solicitudinem habet in spirituali cura; ergo non debet temporalibus immisceri: nam si omnibus, qui Deo militant, hoc prohibuit Paulus, multò magis hoc videtur supremo Pastori prohibitum, qui & aliorum exemplar esse debet, & maioribus curis spiritualibus *[...]cundum.* distinetur. Altera ratio est Quia in Pontifice per se loquendo, & ex vi Pontificatus non inuenitur formaliter (vt sic dicam) Regia dignitas; ergo nec potest Regia potestas illi esse subordinata. Probatur consequentia quia non potest vna potestas alteri subordinari, & subijci, nisi eadem potestas, quæ est in subordinato inueniatur in eo, cui subordinari dicitur. Alia *Tertium.* ratio est, quia non potest Papa dispensare in iure naturali, nec diuinam institutionem mutare; ergo nec potest aut naturalem obligationem obediendi Regi, à subditis, seu vasallis, aut à Rege potestatem, quam Deus ipse contulit, auferre.

8. *Solutio Ad 1.* Hæc vero facile expediuntur. Ad primum enim respondemus, illud ad summum procedere de administratione directa rerum temporalium, non vero de indirecta. Tum quia prior est distincta, & separabilis ab spirituali potestate, posterior vero non est distincta, sed per se, & intrinsece pertinens ad potestatem spiritualem, ideoque non potest illam impedire, cum potius sit vsus, & exercitium eius. Tum etiam quia administratio directa temporalium per se, & ex instituto circa illa versatur, & ideò necesse est, vt præcipua intentione, ac subinde, vel ferè semper, vel maiori ex parte circa illa occupetur, at verò administratio indirecta raro, & per occasionem tantum (vt suprà ex Bernardo attigimus) occurrit. Ideoq; nec dici potest sæcularis cura, nec spiritualem impedire. Addo denique quamuis Pontifex ex vi Pontificatus non habeat directum regimen temporale, non fuisse contra munus eius, aut contra consilium Pauli, vt aliunde acceptum vtrumq; simul coniunctū habeat, quia ad commune bonum Ecclesiæ, & ad meliorem vsum ipsiusmet spiritualis potestatis fuit ita conueniens. De quo puncto alibi latius diximus, & videri potest Gennadius in expositione pro Concilio Florentino cap. 5. sect. 3. & 4. *Lib. 4. de leg.*

9. *Ad 2.* Ad secundum responderis, negando consequentiam, nam propositio illa, quæ in probatione eius assumitur; simpliciter loquendo, falsa inuenitur, tam in potentijs physicis, quam in artibus, & consequenter etiam in moralibus. Nam voluntas subiacet intellectui, & ab illo pendet, etiam si formalis potestas voluntatis in intellectu non inueniatur. Item ars frænefactiua subordinatur equestri, quamuis hæc illam formaliter non includat, & patria potestas subordinatur Regiæ, quamuis in Rege formaliter non sit patria potestas circa filios suorum subditorum. Sic ergo potestas Regia subordinatur Pontificali; etiam si Pontifex temporalis Imperator formaliter non sit. Et ratio est, quia hæc subordinatio fundatur in potestate altioris ordinis, quasi eminenter alteram continente. Item quia oritur ex subordinatione inter fines vtriusque potestatis, quæ sufficit, vt potestas, quæ ordinatur ad finem inferiorem subijciatur potestati respicienti altiorem finem. Illa ergo propositio, quòd habens aliquam potestatem non subordinatur alteri, nisi habenti eandem, seu similem potestatem, ad summum est vera in potestatibus eiusdem ordinis, quarum vna est participatio alterius, vt est potestas delegata, & ordinaria, seu potestas Vicarij, & Prælati. Non habet autem locum illa propositio, quando subordinatio fundatur in eminentia superioris potestatis, & fini eius, vt declaratum est.

10. *Ad tertium.* Ad tertium respondemus, licet Papa non possit dispensare in iure naturali, posse nihilominus mutare materiam eius, qua mutatione facta ipsum naturale ius cessat, & ita in præsenti potest de subdito facere non subditum, subiectione autem ablata, cessat ratio, & obligatio naturalis obediendi. Subiectio autem ipsa, sicut potestas Regia non est immediate de iure naturali, sed de iure humano, vt suprà ostensum est, & ideo ex iusta causa per superiorem Pontificis potestatem auferri potest. Eò vel maximè, quod aliqua bona à natura immediatè collata, vt libertas, & vita possunt

possunt interdum per superiores potestates humanas iustè auferri, vt ipso vsu licito, & honesto satis constat, quia Deus ipse, qui illa dona contulit, dedit etiam hominibus publicam potestatem ad auferenda illa ex iusta causa. Si ergo subordinatio Regum temporalium ad spiritualem potestatem, ab ipso Deo est, qui talem potestatem contulit, ideoq; non est contra ius naturæ, sed supra illud, & seruata proportione illi maximè consentanea existit.

Summa præcedentis libri cum apostrophe ad Regem Angliæ.

CVm summi legislatoris, à quo omnis potestas in cœlo, & in terra deriuatur, inuiolabili lege sancitum sit, reddenda esse Cæsari, quæ Cæsaris sunt, & quæ sunt Dei Deo: hanc regulam ita in huius libri doctrina seruare studuimus, vt nemo, si rectis oculis aspiciat, vnicuique datum à nobis esse, quod suum est, dubitare possit. Ostendimus enim duplicem illam, qua mundus hic regitur, potestatem, temporalem, & spiritualem, Regiam, & Pontificiam à Deo datam esse, & vtramque in suo ordine supremam esse comprobauimus. Ita vero illas inter se differre monstrauimus, vt Regia humanarum, ac temporalium rerum curam tantummodo gerat: Pontificia vero rerum temporalium fines transcendens, & spiritualis vitæ finem vltimum intuens, diuinis, ac æternis rebus ordinandis incumbat. Vnde tandem conclusimus, tantum inter se potestates has distare, quantum à corpore anima, à temporalibus æterna, à corporalibus spiritualia, & à terrenis cœlestia dissident. Ac proinde sicut æquum est, corpus animæ subijci, & ad sempiterna temporalia referri, eisq; subordinari; ita necessarium esse, vt in Christi Ecclesia, in qua omnia recto, & optimo ordine constituta esse debent, Regia potestas Pontificiæ subiecta sit, vt ab ea in æternam beatitudinem dirigatur, & sicubi ab eo fine deflexerit, emendetur, ac corrigatur.

Hac itaque iusta, & æquissima distributione seruata, Pontifici dedimus, quæ sua sunt, quæque illi Princeps Pastorum, & totius gregis dux contulit, & tibi, quæ tua sunt, Rex serenissime, non negauimus. Superest igitur, vt eidem Christi regulæ, ac legi te subiectum esse consideres, ne plus, quam oportet, de tua potestate præsumendo, terminos tibi præscriptos transcendas, & quæ diuinæ sunt potestatis, vsurpes. Scito te ouem gregis Christi esse, non pastorem: noli ergo Pastores pascere, ac regere, aut fines à supremo Pastore præscriptos transilire. Audi Nazianzenum alicubi: imperium suum terreno imperio præferentem, & inter oues suas Imperatores, & Reges annumerantem. Ad quas oues alibi hunc in modum loquitur *O-* *Orat. ... Ciues ... tim ... culsos.*
ues, pastores ne pascite, nec supra fines vestros assurgite, satis enim vobis est, si rectè pascamini. Iudices, ne iudicate, nec legislatoribus leges præscribite. Non est enim dissensionis, & confusionis Deus, sed pacis, & ordinis. Ne quis igitur caput sit, qui pes, aut manus, aut pes, aut vilius quoddam aliud corporis membrum est: verum quo vocatus est, in eo gradu quisque maneat, etiam si alioqui præstantiori dignus sit, plus vtique laudis habiturus ex eo, quod præsenti gradu acquiescit, quam si eum quærat, quem non accepit. Ne quis, cum sine periculo alium sequi liceat, præire cum periculo expetat: nec obedientiæ lux, quæ tam terrena, quam cœlestia tuetur, atque conseruat, infringatur

Quid, quæso, Rex humanissime, à tuis subditis tam anxie postulas, & summo iure exigis, sicut obedientiam Principi debitam? Illam Pauli sententiam in tuo lib. frequenter inculcans: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*: imple igitur naturalem illam legem à Christo propositam, & commendatam: *Quæcunque vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis.* Et quam obedientiam à subditis requiris, eam fideliter præsta illi prudenti, ac fideli dispensatori, quem Christus super omnia bona sua constituit, tibique ita præposuit, vt rationem pro anima tua redditurus sit. Quod enim Paul. fideles omnes monuit, & præcepit: *Obedite Præpositis vestris, & subiacete eis, ipsi enim peruigilant tanquam rationem pro animabus vestris reddituri*, non minus ad Regem, si Christianus sit, quam ad cæteros fideles pertinet. Quod si fortasse, Rex serenissime, verbis meis non dignaris attendere, audi, quæso, Bernardum ad Conradum Regem scribentem, & pro me loquentem: *Regis dedecus, regni ve diminutionem nunquam volui, violentos odit anima mea. Legi quippe, Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, & Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Quam tamen sententiam cupio vos, & omnimodis moneo custodire in exhibenda reuerentia summa, & Apostolicæ Sedi, & Beati Petri successori, sicut ipsam vobis vultis ab vniuerso vestro seruari imperio* Et adiungit, quæ non minus libenter vsurpo sequentia verba. *Sunt, quæ non putaui scribenda, præsens ea fortassis opportunius intimarem.*

* * *

FINIS LIBRI TERTII.

LIBER

LIBER QVARTVS.

DE IMMVNITATE ECCLESIASTICA, SEV EXEMPTIONE CLERICORVM A IURISDICTIONE TEMPORALIUM PRINCIPUM.

DOgmatis de Immunitate Ecclesiastica, seu de exemptione clericorum à temporalium Principum jurisdictione, veritatem sæpe in superioribus supposuimus, eamq; in præsenti libr. expendere, confirmare, ac defendere, tum in principio huius operis, tum in cap. 9. superioris libri promisimus, quoniam ad huius operis complementum, plenamque ad querelas, & obiectiones Regis Anglię responsionem, necessariam esse iudicamus.
In præf. pag. 15. Rex etenim in fine Apologiæ pro Iuramento fidelitatis, & in Præfatione ad Principes Christianos, dogma istud ex libris Bellarmini *mirabundus* (vt ipse ait) referens, non solum in dogmate ipso nouitatem affingere, & reprehendere ausus est. Et inde maximè catholicos Reges contra Pontificem excitare, ac prouocare nititur, quod *eorum præcipuè intersit, ne quid prærogatiuis Regalibus detrahatur*. Vnde ad illos sic loquitur.
Pag. 28. *Quod si potentissimus quisque vestrum altè, serioq; recogitet, pene tertiam populi, soliique vestri partem Ecclesiæ esse dicatam: nonne quæso, illius iacturæ sensus animos vestros percutiet, quæ tantum hominum fundorumque vestro iuri abtrahat, vt vbiq; Pontifici coloniæ, prouinciæque constituantur?* & alia prosequitur, quæ infra referemus, nam obiectiones quasdam continent, quibus in discursu huius libri satisfaciendum est. Prius ergo Catholicum dogma de vera libertate, seu immunitate Ecclesiastica, & clericorum exemptione iuxta veræ Theologiæ, ac iuris canonici principia explanare, & diuinis testimoniis, ac rationibus pro nostra tenuitate stabilire curabimus. Deinde vero non solum Regias obiectiones, sed etiam quæ occurrerint grauiores, in medium afferemus, eisque ita, vt spero, satisfaciemus, vt locum in hoc dogmate habere constet, quod alias Chrysost.
Homil 51. in Ioan. dixit. *Nihil veritate clarius nihil simplicius, nisi maligni esse velimus.*

CAPUT PRIMUM.

Quid nominibus Ecclesiasticæ immunitatis, libertatis, ac exemptionis significetur.

1. Methodus in hoc libr. seruanda. QUoniam huius libri materia non solum fidei, sed etiam morum doctrinam complectitur, ita à nobis tradenda est, vt & contra Ecclesiæ Catholicæ aduersarios veritatem fidei ostendamus, & pro morali vsu, ac praxi catholicis inseruire possimus. Ac propterea non solum sacræ paginæ testimonia, sed etiam leges tum canonicas, tum ciuiles diligēter considerabimus, & expendemus: ab his enim maximè doctrina præsertim moralis pendet. Ideoque in primis voces, quibus iura de hac materia loquentia, vti solent, explicandæ sunt, vt ita res ipsa, & iura melius intelligi valeant. Sunt autem potissimum hæ voces tres illæ, quas in titulo proposuimus, quas breuiter in hoc cap. declarabimus.

Prima vox est *Immunitas*, quæ generatim sumpta describi potest, vt sit. *Priuilegium, quo res aliqua, vel persona à communi aliqua obligatione, seu onere eximitur.* Quā descriptionem sumo ex l. *Munus* 18. ff de Verbor. significat. vbi *munus* inter alia onus significare dicitur, de quo subiungit Paulus I.C. *Cum remittitur, vacationem militiæ, munerisq; præstat inde immunitatem appellari.* Vbi *militiæ* nomen exempli causa positum videtur, quatenus onerosum munus est; immunitas autem generatim esse dicitur vacuitas muneris, pro onere sumpti, quæ per quandam remissionem, seu concessionē datur: hæc igitur carentia, seu oblatio oneris ad Ecclesiam applicata dicitur im̄unitas Ecclesiastica. Quid autem per hanc particulam vltimam denotetur, ex dicendis constabit. Potest autem in hac immunitate considerari, vel actus remittendi, seu ius speciale, quo aliquis eximitur à communi onere, vel effectus illius iuris, qui est carentia, seu vacatio talis oneris & obligationis. Et vtrumq; potest nomine immunitatis significari, vt sumi potest ex titulo de Immunitate nemini conced. C lib. 10. Immunitatem ergo, vt significat ius vacandi à muneribus, dicimus esse priuilegium excusans ab onere communi. Vtimur autem nomine priuilegij lato modo, vt comprehendere potest ius aliquod naturale, vel diuinum alicui specialiter conueniens comparatione aliorum, vt in sequentib. magis declarabimus. Immunitas autem sumpta pro ipso effectu priuilegij dici potest vacuitas; seu excusatio à munere, vtiq; legitima, & aliquo iure fundata. Et fortassè hoc modo distingui possunt duo tituli iuris ciuilis ff. de Vacat. & excusat. munerum, & de iure immunitatis. Sed de hoc aliàs. In præsenti ergo vtroque modo sumi potest immunitas, quæ Ecclesiastica appellatur, quatenus res, vel personas Ecclesiasticas ab oneribus, aliis rebus, vel personis communibus, eximit, & in talium rerum, vel personarum decentiam, ac reuerentiam concessa est.

Hæc autem immunitas ex parte subiectorum, seu rerum, quibus concessa est, & quasi adhæret, duplex, vel triplex distingui solet. Vna est immunitas locorum, seu templorum, aut Ecclesiarum, alia est immunitas personarum, seu clericorum, tertia est immunitas bonorum, quæ ad duas priores reuocari potest, quia bona aut sunt Ecclesiarum, aut clericorum, & ratione illorum ab oneribus, seu tributis eximuntur.

Margin notes (right): 2. Immunitatis descriptio. — 3. Immunitas triplex, locorum, personarum & bonorum.

Immunitas locorum in quo constat. tur. Prima locorum sacrorum immunitas in duobus consistit, primo in vacatione ab actionibus prophanis talium locorum sanctitati repugnantibus, aut ea polluentibus. Secundo in hoc quod sunt loca refugij, securitatis, ac custodiæ, item reorum ad ea confugientium, quàm bonorum, quæ in eis reponuntur. Ita sumitur ex titulis de immunit. Ecclesiarum, & ex 16. qu. 4. fere per totam, & notauit specialiter Gloss. in cap. *Cum deuotissimam* 12. quæst. 2 verb. *Pro violata immunitate.* De hac vero immunitatis specie dictum latè à nobis est in tom. 1. de Religione lib. 3. toto, nihilque hoc loco addendum occurrit maximè cum ad præsentem causam nihil pertineat. Aliæ verò duæ immunitates personarum, & bonorum præsentis considerationis maximè sunt, & vtramq; attingit Rex Angliæ, cum ingentem personarum, & fundorum partem regio iuri subtrahi conqueritur, & ideo de vtraque dicemus.

4. *Quid libertas Ecclesiastica sit.* *1. Opinio.* Atque ex huius vocis declaratione facilè intelligitur, quid libertas Ecclesiastica sit, aliqui enim existimant has voces esse synonymas; alij differentiam aliquam inter eas constituunt. Vt videre licet in Caietano in Sum. verb. *Immunitas*, vbi licet prius illas voces confundat, in fine tamen in ordine ad intelligentiam canonum, illas ita distinguit, vt nomine libertatis Ecclesiasticæ solam immunitatem personarum in se, & in bonis suis, nomine autem Ecclesiasticæ immunitatis locorum tantum exemptionem significari velit, ideoque violantem templi immunitatem, non censet agere contra libertatem Ecclesiasticam, nec censuras contra violantes Ecclesiasticam libertatem latas incurrere. Et ad confirmandum expendit Caiet. verba Benedict. 12. in Extrauag. 1. de Priuileg. vbi inferens casus reseruatos, distinctè numerat *Ecclesiarum immunitatis, & Ecclesiasticæ libertatis violatores*; ergo sentit verbis illis diuersa priuilegia Ecclesiæ significari.

5. *2. Opinio.* Nihilominus voces illas idem significare docuit Couar. d. cap. 20 lib. 2. Variar. in prin. & sequutus est Tuschus verb. *Ecclesiæ immunitas*, concl. 8. num. 9. Potestque suaderi ex descriptione immunitatis, quia immunitas non est nisi carentia quædam subiectionis, & oneris, quæ carentia nomine etiam libertatis significatur, sicut etiam libertas significare solet carentiam seruitutis, seu necessitatis, ergo addita eadem determinatione Ecclesiasticæ libertatis, sicut & immunitatis, idem vtraque voce significabitur. Vnde ponderat Couar. in dicta Extrauag. 1. non addi eandem determinationem, sed variari, cum dicitur, *Ecclesiarum immunitatis, & Ecclesiasticæ libertatis*, nam voces: *Ecclesiarum & Ecclesiasticæ*, non idem significant, quia nomine *Ecclesiarum* ibi significantur templa, iuxta vulgarem vsum, & ita per illam vocem compositam solum ibi significatur immunitas sacrorum locorum, cum vero dicitur *Ecclesiastica libertas*, nomen *Ecclesiastica* sumptum est generaliter ab Ecclesia maximè ratione Ecclesiastici status: & ideo ibi propriè significat exemptionem Ecclesiasticarum personarum tam in se, quam in bonis suis. At hæc libertas etiam vocatur in iure immunitas Ecclesiastica in cap. *Aduersus* de Immunitate Ecclesiarum iuncto cap. *Non minus* eodem. Ergo stante eadem determinatione Ecclesiasticæ libertatis & immunitatis, idem vtraque voce significatur. Vnde in communi vsu Doctorum voces illæ tanquam synonimè vsurpantur, vt videre licet in Ioann. Lup. tractat. de Libertat. Ecclesiast. à princip. per totum, & præsertim, 1. p. q. 3. & 2. p. q. 11. Rebuff. tract. de Immunit. & Hier. Alban. in tract alio de Immunit. & reliquis in Rubricis de Immun.

6. Quo circa hæc posterior sententia in rigore vera est, rectèque probatur, attento vsu, & verborum proprietate. Nec Caietan. simpliciter contradicit, fatetur enim voces illas sæpe confundi; addit vero, in vsu canonum censuram ferentium contra violantes Ecclesiasticam immunitatem, vel contra Ecclesiasticam libertatem, illam differentiam seruari, quod priora tantum puniunt inferentes iniuriam locis sacris, posteriora vero eos, qui agunt contra immunitatem personarum. Quæ etiam differentia non satis firma est, nam prior pars ad summum habet locum, quando in canone est sermo de immunitate Ecclesiarum, nam tunc ordinariè nomine Ecclesiarum significantur templa, vt dixi, & ex illo addito determinatur canon ad loca sacra. At si canon disponat contra violantes immunitatem Ecclesiasticam, planè omnia comprehendit, nisi ex actione, quam punit, vel ex aliis circumstantiis constet, de immunitate locorum, vel personarum specialiter loqui: & ita vox de se indifferens est, & omnia comprehendit, nisi aliunde determinentur. Idemque est si canon loquatur de immunitate Ecclesiæ in singulari, tum quia vox *Ecclesiæ* de se solum generaliter determinat immunitatem Ecclesiæ concessam, siue in locis, siue in personis: tum etiam quia præcipuè significare solet congregationem fidelium, nisi aliunde determinetur, vel ex contextu constet sermonem esse de materiali templo. *Præfertur secunda sententia.*

Alia vero differentia excogitari potest inter canones punientes eos: qui contra immunitatem Ecclesiæ aliquid faciunt, vel contra libertatem. Duobus enim modis potest immunitas violari. Primo solo facto, siue vsurpatione iuris, secundo sub prætextu iuris alicuius, seu legitimæ potestatis. Priori modo agit contra immunitatem, qui Ecclesiam incendit, infringit, spoliat, bona Ecclesiæ surripit; posteriori modo agit contra immunitatem iudex, qui reum ab Ecclesia extrahit. Vnde posterior hic modus non solet committi; nisi à gerente publicam potestatem, vel sub aliquo eius colore, seu prætextu, prior vero à quocunque, priuata potestate per violentiam potest committi, vtroque autem istorum modorum fit contra immunitatem, propriè vero contra libertatem Ecclesiasticam tantum posteriori modo committi videtur. Sic enim qui violentas manus in clericum iniicit, contra immunitatem Ecclesiæ agit, non tamen videtur agere contra libertatem Ecclesiasticam; è contrario vero iudex secularis iudicium in clericum vsurpans, violator est Ecclesiasticæ libertatis propriè (vt ita dicam) & specificè, licet ibi etiam generatim includatur immunitatis violatio, quia non potest ius immunitatis violari sine actione immunitati contraria. 7. *Differentia inter canones, de... contra immunitatem & libertatem Ecclesiæ.*

Simili modo qui priuata authoritate per solam vim, & iniuriam aliquam personam ab Ecclesia extrahit, contra immunitatem tantum Ecclesię agit, qui autem id facit titulo publicæ potestatis, & iurisdictionis, vel qui statuit, vt Ecclesiæ non habeant priuilegium securitatis, & asyli delinquentium confugientium ad ipsas, etiam libertatem Ecclesiasticam violat, quia non solum vsum, sed etiam ius immunitatis Ecclesiæ eripere conatur: Et hoc modo videntur optimè intelligi verba Benedicti 12. suprà citata. Et ratio reddi potest, quia minus requiritur ad agendum contra immunitatem, quam contra libertatem Ecclesiæ, ac subinde latius patet agere contra immunitatem, quàm contra libertatem, omnis enim, qui libertatem infringit, immunitati etiam derogat, non vero è conuerso, sicut omnis hæreticus schismaticus est, nam vero è conuerso, nam qui negat facto tantum obedientiam Ecclesiæ ad summum erit schismaticus. Et hoc etiam ratione dixit Cardinalis Zabar. 8 *Quando contra immunitatem, quando contra libertatem Ecclesiæ.*

Zabar.in Repetit.ca. *Perpendimus*, de Sentent.excom. 1.2.opposit.7. odiosius esse clericum iudicari à laico, quam ab alio ut priuato percuti, nimirum, quia illud prius est contra libertatem Ecclesiasticam; hoc vero posterius tantum videtur contra immunitatem. Habetq; hoc fundamentum in cap. *Si verò*, de Sentent. excomm. vbi percussio clerici facta à ministro Potestatis, non ut ministro, sed ut priuata persona, & sine vsurpatione iurisdictionis, non censetur semper inducere censuram reseruatam Pontifici, percussio autem facta ab officiali potestatis, utique ut ministro eius, semper declaratur reseruata, cuius ratio non videtur esse alia, nisi quia hæc posterior est grauior, & odiosior actio, utpote contraria libertati Ecclesiæ, & non tantum immunitati, sicut prior. Denique differentia hæc esse videtur proprietati verborum consentanea, nam ille propriè agit contra libertatem alicuius, qui vult illum in seruitutem redigere, & onus seruitutis illi imponere, qui vero facto tantum iniuriam alteri facit, eumque tanquam seruum percutit, non propriè agit contra libertatem eius.

o. ...imm... ccle... ...si... ...r.

Veruntamen in hoc puncto negare quidem non possumus, illos duos modos violandi Ecclesiasticam immunitatem esse distinctos: Et ex suo genere grauiùs multò esse delictum, quando non solum facto, sed etiam prætenso iure immunitas rumpitur, sicut longè grauius est ius decimarum Ecclesiæ negare, quam decimas non soluere. Nihilominus tamen hoc non obstat, quominus vtroque modo violetur libertas Ecclesiastica, sicut immunitas, quia (vt ostendi) immunitas & libertas Ecclesiastica, eodem modo determinata in re idem sunt. Et quamuis verum etiam sit potuisse facilè nomen violationis libertatis Ecclesiasticæ quasi per antonomasiam applicari ad significandum modum violationis, qui non solum violentia, sed etiam præsumpto, & vsurpato iure nititur: eo quod libertatis nomine magis jus ipsum significari videatur, & quia frequenter videntur jura hanc violationem immunitatis contra libertatem Ecclesiasticam vocare, vt in dicto cap. *Non minus*, & in multis censuris Bullæ Cœnæ videre licet: nihilominus affirmare non possumus, differentiam illam esse in jure constantem, nec tanquam regulam constituere, quòd censura lata contra violantes libertatem Ecclesiasticam, non comprehendat omnes violatores immunitatis, nisi ex verbis, vel materia legis limitatio talis colligatur. Quia illa regula, vel differentia nullo jure satis fundata est, nec est in vsu Doctorum, vt constat ex his, quæ congerit Ioann. Lup. tract.de Libert. Ecclesiastic. p. 1. quæstio. 10. & aliis, quæ enumerat Guilielmus Lueranus in tract. de Arbore jurisdiction. in illius declarat. numero 15. & ex Rebuff. in Concordat. titu. de Firma, & irrevocab. concordat.stabili §.Penult.verb. *Quæro, quæ sunt statuta.*

...priuile-...m alicui ...cialiter ...cessum ...immuni-...tem Ec-...siæ perti-...at. Sententia ...buff. ...ndamen-...m.

11. Atque ex his tandem explicata relinquitur tertia vox, *Exemptionis Ecclesiasticæ*, nam in re idem significat, quod immunitas, vel libertas, & ita communiter solet vna vox per aliam explicari, seu describi. Videtur tamen nomen exemptionis esse magis facti, quam juris, ac proinde magis significare effectum priuilegij, quam priuilegium ipsum immunitatis. Vnde potest non immeritò quæri, an omnis exemptio priuilegio concessa templis, rebus, aut personis, Ecclesiasticis censeatur ad immunitatem, vel libertatem Ecclesiasticam pertinere, ita vt qui omnem huiusmodi exemptionem violauerit, censeatur contra immunitatem, vel libertatem Ecclesiasticam agere, & censuras contra eiusdem libertatis vsurpatores latas incurrere. Duplex enim potest esse tale priuilegium, vnum generale, concessum Ecclesiis omnibus, vt Ecclesiæ sunt, vel personis Ecclesiasticis, qua tales sunt, & de eiusmodi priuilegio certum est, ad immunitatem Ecclesiasticam pertinere, in hoc enim consentiunt omnes, & patebit ex dicendis. Alia vero potest esse exemptio ex priuilegio particulari data tali Ecclesiæ, vel dignitati, aut personæ Ecclesiasticæ ex peculiari illius consideratione.

Et de hac exemptione est dubium, an pertineat ad immunitatem Ecclesiasticam; ita vt violatio illius sit Ecclesiasticæ immunitatis violatio. Affirmat enim apertè Rebuffus in Concordat. loco proximè citato referens plures: sequitur Cardinalis Tuschus verb. *Libertas Ecclesiastica*, conclus. 341. numero 17. & sequentibus, vbi alios allegat. Et idem videtur sentire Rochus Curt.tract.de Consuet.sect.5.circa 2.partem Glossæ num.21.& Ioan.Lup. dicto tractat. de Libert. Ecclesiast. p. 2. quæst. 10. casu 12. & 16. Moueri potuerunt hi Doctores, vel quia immunitas Ecclesiastica comprehendit omnia priuilegia Ecclesiis, vel Ecclesiasticis personis concessa, vel quia ad agendum contra libertatem Ecclesiasticam, satis est agere contra libertatem vnius Ecclesiæ. Nam statuta priuata vnius reipublicæ contra Ecclesiam, tantum Ecclesias illius territorij lædunt, & nihilominus sunt contra Ecclesiasticam libertatem, quia in vna Ecclesia offenduntur omnes, sicut in percussione vnius clerici totus clerus offenditur, & timidior fit.

Nihilominus dicendum est, secundum juris vsum 12.
& Ecclesiasticum morem, solam illam exemptionem ad Ecclesiasticam immunitatem, vel libertatem pertinere, quæ manat ex generali priuilegio dato Ecclesiæ, vel in honorem, & reverentiam templorum, vel ob decentiam, & dignitatem Ecclesiastici status, seu clericalis ordinis. Hæc est communis sententia Iurisperitorum in cap. *Nouerit*. de sentent excomm. & in Authen. *Cassa*. C. de Sacrosanct. Eccles. vt testantur Panormitanus in dicto cap. *Nouerit*, numero 2. & libr. 1 Consil. in 83. numero 1. & Decius in dict. Authen. *Cassa* numer. 18. Iuli. Clar.libro 5. §. vltim. q.77. numer. 28. Syluest. verb. *Excommunicatio*.9. Excommunic.10.& Lapus, Allegat. 3. & alios retuli, & sequutus sum tom.5.de Censur.disp.21.sect.2.numer.89.& 90. vbi hoc latius explicui. Et idem sensit Caietanus Summa verb. *Immunitas*, dicit enim, quoad pœnas juris sub immunitate non venire, nisi exemptiones, qui ex generali priuilegio Ecclesiæ competunt, quoad culpam vero eiusdem rationis esse posse violationem exemptionis speciali priuilegio alicui Ecclesiæ datæ, cum violatione immunitatis communiter Ecclesiæ concessæ, licèt prior culpa non ita puniatur in jure, sicut posterior. Vnde sentit, & bene, exemptionem alicuius Ecclesiæ ex speciali priuilegio in re ipsa verè esse quandam immunitatem, & libertatem Ecclesiasticam. Quia est liberatio ab onere, quam vox immunitatis generatim significat, est autem concessa rei sacræ qua talis est, ac subinde religiosa, & suo modo sacra merito dici potest; ergo violatio eius est irreligiosa, sacrilega, & consequenter eiusdem speciei cum violatione similis immunitatis concessæ Ecclesiæ per generale priuilegium. Et nihilominus jura non puniunt has violationes specialium priuilegiorum, neque de illis tractant quando libertatem, & immunitatem Ecclesiasticam tenentur, sed de his, quæ generaliter ad Ecclesiam, & Ecclesiasticum statum spectant. Et ideo diximus, in vsu juris sub immunitate Ecclesiastica solas exemptiones ex priuilegiis universalibus manantes comprehendi.

13. Vnde fit, vt determinatio illa immunitatis cum Ecclesiastica dicitur, habitudinem dicat ad Ecclesiam secundum communem rationem suam. Non quia debet priuilegium esse concessum Ecclesiæ uniuersali in omnibus membris suis, hoc enim necessarium non est, vt constat, sed vt respiciat totam Ecclesiam pro illis membris, vel locis, quæ talis immunitatis sunt capaces. Vnde etiam rectè adnotauit Caietan. ad violationem huius immunitatis non esse necessarium, vt in tota Ecclesia, vel in omnibus personis, aut locis, quibus conuenit, violetur, sed satis esse quod violetur in uno, seu in quolibet, cui ex vi generalis priuilegij competit. Et hoc solum probat fundamentum contrariæ sententiæ, & aliqui ex prioribus authoribus nihil aliud intendunt, præsertim Rochus Curti. qui alios refert. Et est manifestum ex juribus, quæ ipse allegat c. 2. de Reb. Eccles. non alienan. & c. 2. de Foro compet. vbi etiam ratio redditur, quia iniuria facta uni personæ contra generale priuilegium communitatis, & propter communitatem concessum, in totam communitatem redundat, & ideo est propria violatio immunitatis, quam iura puniunt. Vnde etiam obiter intelligitur, licet contingere possit, violationem specialis priuilegij, propriæ immunitatis Ecclesiasticæ quoad speciem culpæ esse eiusdem rationis, nihilominus ex genere, seu modo suo violationem immunitatis hoc habere peculiare, quod est veluti communis iniuria, & in communitatem speciali titulo redundans: ita ergo immunitas propriè dicit exemptionem aliquam Ecclesiæ communem.

14. *De qua immunitate in hoc opere agatur.* Ex quibus tandem concluditur de hac sola propria immunitate, seu libertate Ecclesiastica in præsenti tractari, &, quia iam locorum immunitatem exclusimus, solum de immunitate personarum, vel in ijs, vel in rebus esse sermonem. Addendum verò est personis Ecclesiasticis duplicem immunitatem, seu duplex generale priuilegium esse concessum, vnum appellatur priuilegium canonis, aliud fori. Primus est priuilegium (vt ita dicam) securitatis, & indemnitatis personarum Ecclesiasticarum, cui per canonem, *Si quis suadente* 17. q. 4. cautum est, singularem censuram ferendo contra percussores clericorum. Et de hac immunitate nulla est nobis controuersia cum Rege Angliæ, & alioqui materia illius canonis alibi est à nobis tractata, & ideò de illa exemptione seu immunitate non erit in præsenti sermo. Priuilegium autem fori dicitur illud, quo clericis exemptio à jurisdictione laica concessa est, cui consequenter annexa est exemptio à tributis, & in his tota controuersia versatur.

Caput II.

Vtrum Clerici in spiritualibus, & Ecclesiasticis causis à potestate Principum sæcularium iure diuino exempti sint.

1. *Aliquorum hæreticorum error.* Punctum hoc in principijs superiori libro positis virtute definitum est, illud autem hic præmittimus, tum quia Rex Angliæ clerum in omnibus rebus, & causis sibi fore subiectum in suo regno contendit, idemque respectiuè de cæteris Regibus, & regnis cum Marsilio Patauino, & alijs similibus affirmat, tum etiam quia hoc errore reiecto maiori claritate, & certitudine constabit, in quo propria immunitas, & exemptio clericorū posita sit. *Fundamentum.* Fundamentum ergo prædicti erroris est, quia vel nulla est in Ecclesia Christi spiritualis potestas, sed sola ciuilis, seu temporalis, per quam omnia tam sæcularia, quam Ecclesiastica gubernanda sunt, & omnes leges ferendæ, & judicia terminanda, in quacumque materia versentur. Quia omnia tam Ecclesiastica, quam ciuilia comprehenduntur sub politico ordine, ac regimine, neque aliter cadunt sub potestatem humanam, totus autem politicus ordo sub regiam potestatem cadit. Vel certè, si illius erroris sectatores aliquam spiritualem potestatem agnoscunt, illam volunt esse in Regibus in supremo gradu, ex eodem ferè fundamento, quòd totus ordo Hierarchicus Ecclesiæ est tantum politicus, id est, propter externam politiam Ecclesiasticam, quæ unum corpus facit cum ciuili, & ideò necesse est totam eidem Regi supremo subijci. Vnde ad hoc confirmādum expendunt, Paulum omnia, quæ ad humanum regimē spectant, Regi supposuisse sine ulla exceptione, dicens. *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* Ex quibus verbis quidam inferunt, Principes sæculares habere authoritatem ferendi leges in omni materia, & obligantes omnes personas, iuxta illud: *Per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt.* Confirmatur hoc, quia Theodos. Imp. in suo cod. & postea Iustin. in suo multas leges de spiritualibus rebus condiderunt, vt de Sacrosanctis Ecclesiis, de Episcopis, & Clericis, &c. Et plures similes habet Alfons. Hisp. Rex in suis legibus Partitar. part. 1. ergo *qui illis resistit* (teste Paulo) *Dei ordinationi resistit.* *Rom.* *Prouer.* *Confirmatio.*

2. *Conclusio de fide.* Veritas nihilominus catholica est, clericos in spiritualibus seu Ecclesiasticis causis omnino esse immunes à iurisdictione temporalium Principum. Ita docent omnes catholici scriptores in locis infrà allegandis, conueniuntq; omnes, immunitatem clericorum quoad hanc partem esse de jure diuino: quod æquè certum, ac de fide esse censeo, quia eisdem principijs, & fundamentis nititur. Hæc autem principia tria sunt præcipua, quæ in superiori libro probata sunt. Vnum est, esse in Ecclesia potestatem gubernatiuam spiritualem, à ciuili distinctam, & superioris ordinis, datam ipsi Ecclesiæ ex singulari Christi institutione, & donatione vltra omne ius naturæ. Quod principium cap. 6 præcedentis libri probatum est. Aliud principium est hanc potestatem spiritualem non esse in Regibus, vel Principibus temporalibus, sed in Pastoribus Ecclesiæ à Christo datis, & præsertim in Summo Pontifice, qui est Romanus Episcopus, & hoc principium probatum est in eodem libro à c. 10. Tertium principium est, hanc spiritualem potestatem non esse subordinatam potestati Regum, sed potius habere illam sibi subiectam, quod in eo lib. à c. 20. sæpè probatum, ac defensum est.

3. *Probatur assertio.* Ex his ergo principijs sic concluditur, Causæ spirituales per spiritualem potestatem stabiliendæ, ac definiendæ sunt, sed hæc potestas spiritualis neque est in Regibus, neque subordinatur potestati eorum; ergo tales causæ spirituales sunt extra forum, & potestatem sæcularium Principum tam directè, quam indirectè; ergo personæ Ecclesiasticæ quoad has causas ex vi diuini juris extra jurisdictionem Principum constitutæ sunt, ac subinde eodem diuino jure tali exemptione, seu immunitate gaudent. Maior est per se euidens, supposito primo principio, quia si potestas jurisdictionis spiritualis, & temporalis distinguuntur, necesse est, vt circa distinctas materias versentur, & vnaquæque materiam sibi proportionatam vendicet, & intra illam contineatur; ergo spiritualis materia quoad omnem dispositionem, & regimen ad potestatem spiritualem pertinet, & è conuerso spiritualis potestas in materia spirituali tanquam in propria sphæra operatur, eamque pro adæquato, & proprio obiecto habet. Minor autem in secundo, & tertio principio probata est. Prima verò illatio euidenter ex præmissis infertur, quia nulla potestas operatur directè nisi in sua materia, neque extenditur indirectè, nisi

nisi ad materiam potestatis sibi subordinatæ, neutrum autem habet potestas ciuilis respectu materiæ spiritualis, vt ostensum est; ergo spiritualis materia omnino est extra iurisdictionem temporalium Principum. Et inde tandem euidenter concluditur altera illatio, quia in primis clerici vt clerici sunt, ad spiritualem materiam pertinent, ratione ordinis, qui spiritualis est, & ex Christi institutione. Deinde personæ sortiuntur forum pro ratione materiarum, seu causarum, quia iurisdictionis actus proximè versatur circa aliquam materiam, quàm præcipit, vel discutit personæ subiectæ, & ideò si materia est extra iurisdictionem alicuius, etiam personæ, ad quas pertinet talis materia sub ratione tali erunt ab eadem iurisdictione immunes.

4. *Ex Scripturis ostenditur conclusio.* Hac ergo manifesta probatione supposita, ex principiis fidei iam probatis, non aliter ostenditur hæc veritas ex Scriptura, quam ex illis locis in quibus Ecclesiæ regimen Pastoribus Ecclesiæ à Christo commissum esse ostenditur, *Pasce oues meas, & Quodcunque ligaueris*, & cæt. *Qui vos audit, me audit*, & cætera. Item ex illis, quibus ex institutione Christi ostenditur, esse in Ecclesia potestatem iudiciariam, & Ecclesiasticum tribunal, iuxta illud: *Quid vultis? in virga veniam ad vos?* & cæt. Et illud: *Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu iam iudicaui vt præsens eum, qui sic operatus est*, & cætera. Et infra: *Nam etsi amplius gloriatus fuero de potestate nostra*, & cætera. Item illud: *Obedite præpositis vestris*, & cætera. Et quòd ad hanc potestatem pertineat clericorum regimen, satis declaratur ex verbis Pauli ad Timotheum, *Aduersus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus, aut tribus testibus.* Inde enim satis constat, causas clericorum, saltem vt clerici sunt ad Prælatos Ecclesiæ pertinere, & ad solos illos. Nam licèt hæc exclusiua ibi expressè non addatur, satis ex eo colligitur, quod illa potestas superioris ordinis est, & aliis data non est, nisi Ecclesiæ Pastoribus, nec inferiori potestati subordinata est, vt dixi.

1. Cor. 4.

1. Timoth. 5.

5. *Confirmatur ex Summis Pontificibus.* Atque hoc modo veritatem hanc ex Christi, & Apostolorum doctrina sumpserunt sacri Pontifices, & Concilia. Huc enim spectant verba illa Ioan Papæ, *Si Imperator Catholicus est, filius est, non præsul Ecclesiæ.* Et infrà: *Vt Dei beneficiis non ingratus contra dispositionem cœlestis ordinis nihil vsurpet ad Sacerdotes enim voluit Deus, quæ Ecclesiæ disponenda sunt, pertinere, non autem ad sæculi potestates*, &c. In quibus verbis apertè declarat, hanc institutionem esse de iure diuino, & illud verbum *Disposuit*, ponderandum est, nam ex illo constat, clausas clericorum ad forum Ecclesiasticum tantùm pertinere ex diuino iure. Quod saltem de causis Ecclesiasticis, & de clericis, vt clerici sunt, necessario intelligendum est. Eandem doctrinam comprobant, & confirmant Gelasius, Nicolaus I. & Symmachus Pontifices in variis decretis synodalibus in eadem dist. 69. allegati. Et Felix Papa, atque iterum Nicolaus in cap. *Certum est*, & cap. *Imperium*, & cap. *Quoniam*, dist. 10. & Innocent. 3. in cap. *Ecclesia*, & in cap. *Solitæ*, de Maiorit. & obedient. & in cap. *Nouit*, de Iudiciis, ibique cap. 2. idem habetur ex Concil. Rhemens. sub Eugenio, & Honor. Papa in cap. 2. de Iuramento calum.

6. Scio quidem Regem Angliæ cum suis Protestantibus tantorum Pontificum authoritatem contemnere, eosque tanquam iudices in causa propria recusare. Verumtamen iam dixi in præcedenti libro, istorum vel ignorantiam, vel pertinaciam Pontificum authoritatem, quæ in Christi verbis, ac promissionibus fundata est, non posse minuere. Eò vel maximè, quod non soli Romani Pontifices, sed alij etiam antiquissimi Patres in eandem veritatem conspirant, vt ex Ambros. Gregor. Nazianz. & aliis multis in superiori lib. cap. 9. & sequent. latè monstratum est, & ideò eorum sententias iterum referre superuacaneum iudico. Quòd si de his omnibus dicatur, esse Episcopos, aut Sacerdotes, & in propria causa loqui: certè Ecclesia nunquam habuit alios Pastores aut Doctores, à quibus doceretur, & per quos diuinas, & Apostolicas traditiones acciperet, & in fidei puritate, & sana Scripturarum intelligentia conseruaretur, *Ad consummationem sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi*, vt dixit Paulus ad Ephes. 4. Impium ergo est, cogitare, eos in hac causa Ecclesiæ imposuisse, aut humano affectu fuisse loquutos, sed Ecclesiæ causam, quæ à sua separari non poterat, defendisse non potestatem nouam sibi arrogando, sed quam à Christo per Apostolos, & eorum successores acceperunt, conseruando, & posteris ad Ecclesiæ vtilitatem defendendo.

Sic ergo confirmata catholica assertione tam infallibili authoritate, quam firma ratione, & ex eadem 7.
probatione intelligi potest primò, hanc immunitatem, seu exemptionem clericorum non esse per modum ablationis, seu diminutionis iurisdictionis, quæ priùs esset in Principibus, sed per modum negationis, quia nunquam talem iurisdictionem habuerunt, neque vnde illam habeant, ostendere poterunt. Quia (vt sæpè dixi) Christus Dominus condendo nouam spiritualem Rempublicam, nullam Principibus temporalibus dedit potestatem (vbi enim, aut quando illam contulit?) sed eam dedit Ecclesiæ Pastoribus, ideoq; temporales Reges nullam potestatem habent in Ecclesiasticas personas, & earum causas, prout tales sunt, neque huiusmodi personæ quoad tales causas Regibus subiiciuntur, & hoc modo dicuntur exempti, non quia illorum iurisdictioni subtracti sint, sed quia ipsi Reges potestatem in ipsos nunquam acceperunt. Quod declaratur optimè ex tempore primitiuæ Ecclesiæ, in quo Principes temporales infideles erant, nemo enim dicet, eos habuisse tunc potestatem ad iudicandas Ecclesiasticas causas clericorum, & nihilominus tunc Ecclesia non carebat perfecta potestate ad se gubernandum, & ad iudicium ferendum in huiusmodi causis, & de huiusmodi personis, quæ ad Principes sæculares nullo modo pertinebant. At sæculares principes propter conuersionem ad fidem non acquisierunt iurisdictionem aliquam nouam in Ecclesiam (quis enim eis illam contulisset?) ergo neque nunc illam habent. Rectè igitur dicuntur clerici in his exempti, non per propriam subtractionem, & quasi ex priuilegio nouo, sed quia ipsi Principes ex se carent tali potestate in clericos quoad huiusmodi causas.

Secundò colligo ex dictis, licèt hæc exemptio præcipuè eluceat in clericis, quia & personæ sacræ sunt, ac diuino cultui speciali er dicatæ, ideoque & canonicis legibus gubernantur, & consequenter causæ Ecclesiasticæ in eis maximè, & quasi in proprio subiecto locum habent; nihilominus etiam in aliis fidelibus quatenus spirituales causæ ad eos etiam pertinere possunt, eandem exemptionem obseruari, quia non tantum ex proprio statu personæ Ecclesiasticæ, sed ex generali ratione talium causarum nascitur, vt declaratum est. Vocantur autem spirituales causæ omnes illæ, quæ ad fidem, sacramenta, sacrificium, & in vniuersum ad diuinum cultum, & ad salutem animæ, eiusq; à peccatis curationem, ac remedium pertinent, vt in lib. 4. de Legib. qui est de legibus canonicis, latius 8. *Omnes etiã spirituales causæ à sæculari potestate eximuntur.*

tius diximus, & tractant Doctores in dicto c. *Ecclesia*, de Constit. & varia exempla videri possunt in Tuscho, verb. *Libertas Ecclesiastica*, cap. 1. & nonnulla de hoc puncto addemus infra cap. 15. & 16.

9. *Solutio ad fundamentum contrarij erroris.* Vltimò ex dictis patet responsio ad fundamentum contrarij erroris. Principia enim in quibus fundatur, hæretica sunt, satisq; in superioribus impugnata. Verba autem Pauli: *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* Et verba Sapientiæ: *Per me reges regnant*, ineptissimè inducuntur. Nam Paulus loquitur de potestate in suo foro, & intra limites suos præcipiente. Cum enim dixit: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*, non intellexit omnem hominem debere esse subiectum cuicumque Regi, sed suo nec enim Hispanus tenetur Regi Galliæ parere, aut subesse, vnusquisque ergo suo Regi subesse præcipitur: ita ergo etiam dicitur Dei ordinationi resistere, qui potestati se superiori, & ordinatè seu in materia sibi subiecta præcipiente resistit. Neque Paulus dixit, Regi obediendum esse in omni materia sed simpliciter loquutus est, sicut alibi etiam dixit: *Obedite Præpositis vestris.* Ideoque necessarium non fuit addere limitationem, vel exceptionem, quia in ipsa obedientiæ ratione intrinsecè includitur respectus ad superiorem, vt superior est, & legitimè præcipit. Et in alio loco, sicut dixit Sapiens, Reges per sapientiam regnare, ita statim addidit, *& legum conditores iusta decernere.*

10. *Ad confirmationem.* Ad confirmationem de Legibus Iustiniani in materia canonica, dixi in allegato lib. 4. de Leg. b. cap. 11. illas non esse veras leges, sed per modum instructionis, non per modum iuris haberi posse, ideoque in his, in quibus canonibus contradicunt, nullius esse vtilitatis, etiam declaratur in l. *Priuilegia*, & Authent. *Cassa.* C. de Sac. sanct. Eccl. & specialiter de causis Ecclesiasticis id declarauit idem Iustinian. Nouel. 38. quæ habetur collat. 6. tit. 11. vt clerici apud proprios Episcop. &c.

11. *Obiectio.* Vna verò superest obiectio contra illam partem, in qua dictum est, immunitatem hanc esse de iure diuino, nam inde fieret esse immutabilem, & non posse per Pontificem minui, aut dispensari, quod falsum est. Nam ex consensu Doctorum, potest Pontifex causas Ecclesiasticas, & spiritualem iurisdictionem laicis committere; poterit ergo clericos in eisdem etiam causis

Solutio. Regibus subiicere. Respondeo hanc exemptionem (vt dixi) esse de iure diuino negatiuè, quatenus jus diuinum non dedit Regibus spiritualem potestatem in clericos, vel Ecclesias, aut Ecclesiasticas causas. Vnde quoad hoc est prorsus immutabilis diuina institutio, fieri enim non potest, vt Rex ex vi suæ Regiæ potestatis ius dicere posset clerico in huiusmodi causis. Neque hoc potest per ullam dispensationem honestari, quia repugnantiam contra rationem naturalem inuoluit. Vnde etiam est iure diuino prohibitum, ne quis per solam iurisdictionem Regiam sine altiori iurisdictione tale iudicium vsurpet. In hoc ergo dispensatio, aut limitatio non cadit.

12. Non est autem sic eodem diuino iure prohibitum, ne spiritualis iurisdictio laicis committatur, & ideo licet canones hoc prohibeant, & regulariter non fiat etiam per vtilitatem dispensationem, nihilominus de absoluta potestate Pontificis fieri non repugnat, vt cum communi sententia in libris de Censuris, & Legibus diximus. Et tradunt Panorm. Felin. & alij expositores communiter inter cap. *Ecclesia Sanctæ Mariæ*, de Constitutionib. Existimo autem, hoc esse intelligendum de iurisdictione delegata, vel in aliquo particulari casu, nam ordinarium regimen Ecclesiæ non existimo posse Regibus, aut laicis committi, quia iure diuino statutum est, vt per Episcopos gubernetur, vt Actor. 2 constat. Et ob eandem rationem existimo, fieri non posse, vt clerici in propriis, & Ecclesiasticis rebus, & causis, sæcularibus Principibus ordinario iure subiiciantur, etiam per concessionem Pontificis: nam hoc modo multum euerteretur ordinarium Ecclesiæ regimen à Christo institutum, & non potest habere iustam, & rationabilem causam, ob quam validè fieri posse videatur.

CAPUT III.

Vtrum persona Ecclesiastica à iurisdictione Principum etiam in rebus, & causis temporalib. eximi potuerint, & exemptæ sint?

IN hoc puncto est præcipua controuersia cum his schismaticis, qui licet primatum Romani Pontificis non negent quoad spiritualem potestatem, nihilominus primatum in temporalibus tam ciuilibus, quàm criminalibus, etiam respectu clericorum Regibus temporalibus attribuunt. & ideò illud prius generatim proponimus inquirendum, an sit talis exemptio, vt posteà originem, proprietates, & effectus eius speciatim declaremus. In quæstione autem proposita duo insinuantur, vnum est de potestate, id est, an potuerint clerici eximi à iurisdictione Regum in rebus temporalibus, aliud est, an de facto exempti sint. Hæretici enim sectatores Marsilij Paduani & Illiricus, aliique nouorum schismatum inventores constanter negant, factam esse in Ecclesia eam clericorum exemptionem, quam Principes temporales superiori obseruare teneantur. Vt autem huius assertionis fundamentum aliquod inveniant, negant consequenter, potuisse fieri in Ecclesia talem exemptionem sine graui lapsu, & errore contra ius diuinum, & naturale. Quam rationem astruendi hunc errorem habuisse videntur quidam Paulus Seruita, & alij occulti scriptores contra libertatem Ecclesiasticam, qui ante paucos annos libellos quosdam contra sedem Apostolicam sparserunt occasione Venetæ dissensionis omnibus notæ, eisque annumerandus videtur Barclaius, cui nouissimè Illustrissim. Bellarmin. respondet: atque hoc etiam Rex Angliæ laudat, & imitatur. 1.

Ad illud autem suum fundamentum persuadendum solum vtuntur illi testimoniis Scripturæ, in quibus Reges dicuntur ministri Dei, & eorum potestas à Deo esse dicitur, & ideò eorum obedientia præcipitur, tanquam iure naturæ necessaria, *propter conscientiam*, ad Roman 13. Prouerb 8. cum similibus. Ex quibus hoc etiam principium tanquam certum statuunt, Reges à Deo immediatè habere potestatem, & curam impositam gubernandi omnes homines ditionis suæ. Ex quo tandem inferunt, exemptionem clericorum vniuscuiusque regni à suo Rege esse repugnantem legi diuinæ, ac naturali, ac propterea esse impossibilem. Hæc autem vltima illatio in hunc modum potest à nobis deduci, vt vmbram aliquam rationis habere videatur: nam hæc exemptio, vel potuit fieri à Deo ipso, vel ab aliquo homine; neutrum dici potest; ergo simpliciter introduci non potuit. Minor quoad priorem partem de Deo probatur, tum quia Deus non est sibi contrarius; si ergo ipse præcepit Regibus, vt haberent curam omnium hominum, qui sub imperio suo nascuntur, & degunt, & his omnibus præcepit, vt suis Regibus obedirent; fieri non potest, vt Regibus potestatem in clericos subditos ademerit, vel (quod perinde est) vt clericos à Principum potestate exemerit. Tum etiam, quia hæc exemptio est contraria iuri naturali, quod Paulus nos docuit, Deus autem vel omnino non potest 2.

dispen-

dispensare in iure naturali, vel certe ordinaria potestate id non facit, maximè in lege gratiæ, & dispensatione adeò universali.

3. Altera pars de homine probatur in primis ratione universali, quia multò minus potest homo, quàm Deus, naturale jus evertere. Deinde vtor alio dilemmate, quia si quis hominum talem exemptionem facere potuisset, aut esset Papa, aut Imperator, seu Rex, aut Princeps quilibet supremus in suo territorio: nam si hi non possunt multò certè minus inferiores poterunt. Quòd autem Papa non poterit hanc exemptionem clericis concedere, probatur, quia non potest Reges potestate sua priuare, neq; *Regalibus prærogatiuis detrahere*, ut inquit Rex Angliæ. Nam eadem est ratio totius, & partis, si ergo Papa non potest Regem aliquem Christianum tota sua iurisdictione priuare; ergo neq; aliqua illius parte, præsertim adeo magna, & notabili, qualis esset *tertia hominum, & fundorum pars*, vt idem Rex conqueritur. Et confirmatur, quia non potest Papa exemptionem hanc concedere clericis respectu Principis ethnici, & non baptizati, si clerici sint illius subditi, vt verbi gratia nunc est in Iapone, vel China, ergo neq; respectu Christianorum Principum id facere potest. Probatur consequentia, quia Reges Christiani non sunt minus supremi in temporalibus, quàm Reges ethnici, & quamuis demus, Christianos Principes esse subditos spiritualiter Summo Pontifici (quod Rex Angliæ, & Protestantes non admittunt) hoc nihil confert, vt eos possit sua temporali iurisdictione priuare; in hoc ergo æquiparantur Principibus ethnicis, & nullo modo Ecclesiæ subditis. Dicet fortasse aliquis, hoc ad summum probare, non potuisse Pontifices hoc facere invitis Regibus Christianis, ex consensu autem illorum potuisse. Sed hoc imprimis non sufficit ad repugnandum adversariis nam inde schismatici inferent, exemptionem clericorum non esse per se firmam, sed pendere semper ex consensu Principum, ac proinde pro eorundem arbitrio revocari posse. Deinde Rex Angliæ dicet, se esse supremum in temporalibus, & nunquam consensisse, sed restitisse, nō solum se, sed etiam antecessores suos. Denique etiam videndum superest, an ipsimet Reges consentire potuerint, nam perinde est consentire, ac facere; probabimus autem Reges non potuisse hanc exemptionem concedere; ergo neque ex illorum consensu potuerunt Pontifices illam introducere.

Confirmatio.

Evasio.

Replica.

4. Quod igitur Rex temporalis non possit priuilegium talis exemptionis clericis sui regni concedere, vt illos faciat sibi non subditos, probatur in primis principio à Iurisperitis recepto, quod Principes non possunt priuilegium concedere, quod directè sit contra Regiam dignitatem, quia non possunt illam minuere, aliquid ei detrahendo, quia neque in eorum vtilitatem principaliter creata est, neque illius absolutum dominium acceperunt, sed vt eam pro suis successoribus integram conseruarent. Nam ob hanc etiam causam non potest Summus Pontifex suam dignitatem minuere, nec priuilegium concedere, quo dignitati suæ aliquid detrahatur. Vnde intulit Nauar. in ca. *Nouit*, de Iudiciis, corolar. 69, nu. 166. nullum Regem posse regno, vel regniculis suis priuilegium concedere, ut neque, sibi, nec magistratibus suis parere teneantur. Quod & confirmat, tum quia tale priuilegium esset contra legem naturę dictantem, Principibus, & superioribus obediendum esse, tum etiam quia respublica ipsa, si in se retineret potestatem supremam à DEO sibi datam, non posset membrum aliquod reipublicæ à lege sibi obediendi eximere, quia non posset se abdicare illa naturali potestate, quam à natura accepit in ciues suos, manente eadem relatione, & unione ciuium cum ciuitate, seu membrorum cum corpore; ergo neque nunc Rex potest id facere, cum potestas eius eadem sit, quæ in republica præcessit, & in eum translata fuit.

Possumus denique nos hoc confirmare exemplo adducto de Summo Pontifice, qui nō potest aliquem hominem baptizatum à sua iurisdictione ita eximere, vt sibi parere non teneatur: nam idem dicendum videtur in Rege temporali, quia ita comparatur ad regnum suum, & personas eius in regimine temporali, sicut Papa ad Ecclesiam in spirituali. Ratio autem vtriq; communis est, quia Deus tam Regi, quàm Pontifici commisit curam subditorum, ac præcepit, vt eis jus dicerent, & in officiō continerent, iniquos puniēdo, & bonos defendendo; ergo non potest Rex personas sibi à Deo commissas eximere, & liberas relinquere, quia hoc esset contra diuinam institutionem, & contra sui muneris naturalem obligationem. Et hoc est, quod Rex Angliæ, & alij contendunt, quando dicunt, hanc exemptionem esse contra jus naturale. Tandem confirmatur hæc pars simul cum præcedenti, quia talis exemptio non esset in ædificationem, sed in detrimentum Ecclesiæ; ergo neque à Rege, neque à Pontifice introduci potuit. Quam rationem intendisse videtur Rex Angliæ, cum Principes monet, vt recogitent, *quantum spinarum, & tribulorum* (inquiunt) *in mediis vestris ditionibus relinquitur, cùm asseratur tam potens hominum factio sub imperiis vestris nasci, educari, optimisque prædiis frui posse, quæ à vestra potestate immunis sit, nec vllo iure vestris legibus, iudiciisq; subiecta*. Sequi autem hoc incommodum ostendere conatur Paulus ille Venetus, quia cum Prælati Ecclesiastici non possint in subditos gladio materiali uti, eos pœna mortis mulctando, inde fit, vt vitia, & peccata in Ecclesia augeantur. Vnde concludit, hanc libertatem, quam Ecclesiastici prætendunt, nihil aliud esse, quam peccandi libertatem.

5. *Confirmatio.*

6 Nihilominus vera, & catholica sententia est, clericos iustè potuisse à iurisdictione temporalium Principum eximi. Hæc assertio quatenus authoritate Ecclesiæ fundata est, pendet ex facto, de quo nondum dictum est, & ideò prius ostendemus veritatem ipsam de possibili, postea ex facto certitudinem eius probabimus. Dicimus ergo, exemptionem hanc iustè fieri potuisse tribus modis in argumentando tactis, videlicet à Deo, & à Pontifice, & ab Imperatore, seu Regibus. Et quidem prima pars adeò est evidens, vt à nemine possit sine magna cæcitate, & impietate negari: nam Deus est absolutus Dominus, vitæ, & mortis ac libertatis humanæ, ergo iustissimè sua potestate, & iure vtendo, potest quemlibet hominem alterius seruum, vel dominum efficere, & subditum, vel superiorem, & similiter potest quemcumque hominem proprio dominio, aut potestate priuare, & prout libuerit alteri eam donare. Et ideò dixit Daniel cap. 2. *Sit nom. n Domini benedictum à sæculo, & vsque in sæculum, quia sapientia, & fortitudo eius sunt, & ipse mutat tempora, & ætates, transfert regna, & constituit*. Ergo eadem facilitate potuit transferre clericos sub potestatem Pontificis, auferendo Regibus potestatem, quam in illas personas habere poterant, & illam Pontifici conferendo.

Vera & catholica sententia.

Probatur primum.

7. Neque ratio, quæ in contrarium fiebat ullius est momenti, quia per huiusmodi exemptionem, mutationem, seu trāslationem nullam mutationem in ipso Deo fieri necesse est, manens enim ipse immutatus, mutat imperia, & humanarum rerum status, & ita in ipsa Ecclesia pro diversis temporibus distinctos esse voluit gubernationis modos iuxta consilium voluntatis suæ sine vlla eiusdem voluntatis mutatione,

Soluitur ratio contra dictum concessionis modum.

aut contrarietate. Nam licèt Deus alicui regnum, vel aliam potestatem tribuat, non cogitur perpetuò illam conseruare, sed iuxta suæ prouidentiæ rationem potest illam auferre, & alteri donare, non quia priorem voluntatem retractet, sed quia à principio sub ea lege, & conditione, ac dependentia à sua voluntate omnia disposuit. Nec denique in hoc negotio intervenit aliqua dispensatio in iure naturali, sed solum quædam mutatio in materia eius, quæ non solum à Deo, sed etiam per hominem fieri potest, vt alibi à me latius dictum est, & statim etiam attingam.

8. *Per clericorum exemptionem Reges priuantur iurisdictione in ipsos.* Vnde duo hic breuiter distinguenda sunt, quæ aduersarij confundunt, vt tenebris rem inuoluant, cum tamen res sit clarissima, & cuilibet mediocriter docto manifesta. Aliud est enim eximere aliquem ab obedientia alicuius, auferendo ab alio iurisdictionem, seu omne ius superioris circa talem personam, etiam si circa alias potestatem retineat. Aliud verò est, conseruando in Principe, vel Prælato eandem iurisdictionem in talem personam, idemque ius præcipiendi, nihilominus auferre à subdito obligationem parendi. Exemptio igitur explicata in hoc posteriori sensu (quem Theologico more compositum appellare possumus) verissimè dicitur, esse contra ius naturale quoad hoc indispensabile, quia inuoluit apertam repugnantiam, & contradictionem etiam in ipsa diuina voluntate. Nam inde fieret, Deum simul velle vt superior possit verè præcipere, ac proinde subditum efficaciter obligare, & vt nihilominus possit subditus licitè non obedire, & consequenter, vt simul sit subditus, & non subditus; itemque vt sit bellum iustum ex vtraque parte, non ignorantia, sed in re ipsa fundatum, quæ est intolerabilis, & incredibilis perplexitas. Quis autem vnquam exemptionem clericorum ita intellexit? nullus profectò, qui sanæ mentis sit. Alter igitur modus exemptionis non solum possibilis, sed etiam facillimus, imò & quotidianus est in his potestatibus, quæ ab hominibus dantur, & ab eisdem auferri, aut limitari possunt. Sic enim eximit Rex aliquem nobilem à iurisdictione inferioris Magistratus, & Pontifex eximit religiosum à iurisdictione Episcopi. Ita ergo eximere potuit Deus clericos à iurisdictione Regum sine ulla dispensatione in lege naturali, quia nulla est lex naturalis, quæ præcipiat, vt Reges in clericos, vel omnes incolas suorum regnorum iurisdictionem habeant: sed potius cum Reges sint Dei ministri, & ab ipso habeant potestatem in quoslibet subditos, ipsa ratio naturalis dictat, posse Deum potestatem illam minuere, & ab illa quos libuerit ex subditis eximere.

9. *Probatur secundum.* Altera pars erat, non esse impossibile, neque contra rationem naturalem, hanc exemptionem à Summo Pontifice efficaciter fieri, ita vt iusta sit, & valida, ideoque sæculares Principes eam admittere, & seruare teneantur. Quæ pars propriam disputationem postulat, quam cap. 11. tradenius, vbi authoritate, & ratione illam directè ostendemus, nunc ergo solum declaranda est, vt constet, nullam habere repugnãtiam. Duobus ergo modis intelligi potest, Pontificem hanc libertatem clericis conferre, primò potestate humana, seu mere naturali, secundò potestate aliquo modo diuina, id est, supernaturali, & diuinitus data. Priori modo fatemur, Pontificem non potuisse hanc exemptionem introducere, hoc enim saltem probat ratio facta, quòd non possit Pontifex iure humano, vel potestate naturali, seu acquisita Regum potestatem auferre, seu minuere, cum illi sint supremi in suo ordine, & secundum naturalem potestatem ei non subijciantur.

10. *Obiectio.* Dicet forte aliquis titulum præscriptionis humanum esse, ac naturalem, potuisse autem Pontificem vsu præscribere hoc ius contra temporales Principes, eximendi clericos ab eorum potestate. Respondetur, hunc titulum non habere locum in præsenti materia, neque in illo fundati Pontifices, vt interdum Rex Angliæ existimasse videtur, & in suis verbis indicat. Ratio verò reddi potest, vel generalis quia illa, quæ sunt de intrinseca ratione supremæ potestatis non possunt contra supremum Principem præscribi, vt est communis sententia Iuristarum cum Bartholo in l. *In omnibus*, ff. de Diuersis, & temporalibus præscriptionibus, & Panormitanus in cap. *Cum nobis*, de Præscript. & aliis, quos refert Couarr. in Practicis cap. 4. & in Regula *Possessor*. p. 2. §. 2. num. 8. Vel potest esse ratio peculiaris, & propria, quia exemptio clericorum seclusa concessione, seu voluntate ipsorum sæcularium Principum non posset sola humana ratione, aut titulo iustè inchoari, seu bona fide, & ideò necesse est, vt potestas non procedat ab vsu, sed potius è contrario vsus legitimus supponat potestatem, & ab illa inchoetur. *Responsio.*

Oportet ergò, vt hæc potestas sit supernaturalis, & à Christo specialiter indita; hoc autem modo evidens est, non repugnare, quòd Christus dederit Vicario suo hanc potestatem per quandam participationem eius dominij, & potentiæ, quæ in ipso est per essentiam, vel excellentiam. Quid est enim, cur hoc fieri non potuerit? aut quæ deformitas aut malitia contra rationem naturalem in hoc excogitari potest? Concessa enim Pontifici tali potestate, per illam constituitur superior Regibus tanquam minister Dei superioris ordinis, & ideò exemptio facta per huiusmodi potestatem erit quidem supra merum ius naturæ, non tamen cõtra illud. Neque in hoc video esse posse quæstionem, sed solùm in hoc, an Christus de facto hanc potestatem Pontifici dederit, quam quæstionem in citato loco tractabimus, & ibi ex professo respondebimus obiectionibus circa hoc punctum supra propositis, nam eò præcipuè tendunt, vt ostendant, de facto non esse datam Pontifici hanc potestatem. Nunc ergo breuiter dicimus, argumenta illa solùm probare, Pontificem non posse hanc exemptionem conferre clericis per directam potestatem, quàm in temporalibus habeat suprà Reges terræ, non tamen probare, hoc excedere potestatem spiritualem eius, quatenus per eam est superior Regibus temporalibus, saltem indirectè, & in ordine ad spiritualia, quæ potestas etiam supra Reges ethnicos in multis casibus locum habet, vt superiori libro ostensum est. Quomodo verò hæc potestas indirecta ad effectum exemptionis sufficiat, in dicto loco videbimus. 11. *Pontifex per suam maiorem potestatem Reges potest in perpetuum clericos eximere.*

Tertia pars supra posita fuit de Regibus temporalibus, de quibus dicimus potuisse licitè iuri suo renunciare, & quamuis nulla superiori virtute aut potestate cogerentur, potuisse abdicare se iurisdictione temporali, quam habebant in clericos, eamque in Pontificem Romanum, vel alios Ecclesiasticos Prælatos transferre. Hanc partem tanquam certam supponunt multa iura ciuilia, & canonica, & communiter eorum interpretes, ac Doctores Theologi, vt in sequentibus capitulis latè referemus. Ratio autem aperta est, quia Rex supremus est verus Dominus, & habet liberam potestatem vtendi sua iurisdictione quocunque modo, neque intrinsecè malo, neque sibi prohibito: sed actus eximendi clericos à iurisdictione laica, est actus dominij, & eiusdem iurisdictionis voluntariæ, qui nec fuit Regibus prohibitus, nec est intrinsecè malus: ergo potuit validè, & licitè fieri à quocunque Rege supremo. Consequentia optima est, & legitima. Maiorem etiam non negabit 12. *Probatur tertium*

gabit Rex Angliæ, eſt enim Regibus fauorabilis, & quidem meritò, nam eſt res clara, & euidens ex dictis ſuprà de Regia poteſtate. Quamuis enim Rex non ſit ita factus reipublicæ dominus, vt poſſit ad libitum ſua poteſtate uti, & omnia in utilitatem ſuam convertere, nihilominus verus eſt Dominus, quatenus verum, & proprium jus habet præcipiendi, judicandi, gubernandi, & diſponendi circa res ſui regni in communem utilitatem, & ita Iuriſtæ hoc vocant dominium juriſdictionis, quod in ſupremo Principe habet per ſe, & in genere ſuo independentiam ab omni alio ſuperiore infra Deum, & ideò habet ampliſſimam, & liberam facultatem ad omnem vſum non prohibitum, ſeu rectæ rationi non repugnantem.

13\. *Exemptio eſt actus voluntariæ iuriſdictionis.* Supereſt ergo, ut talem eſſe probemus conceſſionem exemptionis, de qua tractamus. Illa enim quidam vſus eſt ſupremæ juriſdictionis, nam (ut dixi) exemptio priuilegium quoddam eſt, conceſſio autem priuilegij actus eſt juriſdictionis voluntariæ, ut in libro 8. de Legib. latè tractauimus. Rectè ergo dictum eſt, exemptionem hanc eſſe vſum voluntariæ juriſdictionis, quam oportet eſſe ſupremam in ſuo ordine, ut poſſit etiam à ſe ipſo ſupremus Princeps priuilegiatum eximere. Alia etiam ratione dici poteſt hic actus vſus juriſdictionis, quia eſt quædam juriſdictionis donatio, nemo enim dare poteſt juriſdictionem, niſi qui illam habet. Eſt autem peculiare in hoc modo concedendi juriſdictionem, qui per hanc exemptionem fit, vt Princeps, qui illam alteri concedit, ſe ipſum illa priuet, quia etiam à ſua poteſtate ſubditum eximit: quod non inuenitur in aliis modis delegandi, vel committendi juriſdictionem, nec in exemptione ab inferiori magiſtratu, quam Princeps concedit. Vnde ſi illa exemptio conſideretur vt eſt juriſdictionis collatio, actus juriſdictionis rectè appellatur: ſi verò ut abdicatio proprij juris ſpectetur, magis videtur eſſe actus dominij, & liberalitatis: ſub vtraq; autem ratione optimè cadit in ſupremum gubernatorem, & Dominum. Quòd ergo hic vſus juriſdictionis ſuæ non ſit prohibitus ſupremo Principi lege poſitiua, manifeſtum eſt, quia non habet ſuperiorem à quo lex illa ferri potuerit. Supponimus enim, illam legem non eſſe poſitiuam diuinam, nullibi enim lata eſt, aut oſtendi poteſt. Deinde etiam, non eſſe canonicam tanquam per ſe notum ſumimus. Et ideo de ſolo directè ſuperiore loquimur, cum negamus, Regem habere ſuperiorem, à quo lex illa ferri potuerit, quia deberet eſſe lex humana, & ciuilis, quæ à ſolo Principe directè ſuperiore in temporalibus fieri poterat. Neque fingi poteſt lata ab ipſomet Rege, quia non poteſt ſupremus Princeps per ſe primo ſua lege obligare, ſed ad ſummum per quandam conſecutionem, quando lex communitati impoſita ſimilem obligandi rationem habet in Principe: hæc autem lex, ſi daretur, non communitati, ſed ſoli Principi imponeretur, ideoque non poteſt ab eodemmet Principe ferri. Nec denique fingi poteſt, quod ſit lex à republica lata nam poſtquam reſpublica poteſtatem ſuam in Regem tranſtulit, illo eſt inferior, ut illum non poſsit poſitiuis legibus obligare.

14\. *Exemptio Clericorum nec iuſtitiæ nec rationi naturali repugnat.* Solùm oſtendendum ſupereſt, illum vſum non eſſe per ſe, & intrinſecè malum, ſeu quod perinde eſt, priuilegium illud non eſſe contra juſtitiam, vel naturalem rationem. Quod quidem per ſe euidens videtur, quia eſt in fauorem fidei, & religionis, & nulli nocet, nec præiudicat, niſi ipſimet Principi concedenti priuilegium, quod voluntariè facere poteſt, & piè, ſi propter dictum finem, & ſine alicuius nocumento id faciat. Declaratur præterea in hunc modum, quia vel vſus ille eſt per ſe malus, quia eſt contra pactum cum republica initum, cum primum in Regem tranſtulit poteſtatem ſuam, vel quia eſt contra naturalem legem juſtitiæ, qua Rex tenetur habere curam ſuorum ſubditorum, ſeu incolarum omnium regni ſui, iuxta exigentiam ſui muneris, quod à republica accepit; vtrumque autem ſine fundamento excogitatur, facillimeque excludi poteſt; nulla eſt ergo vera ratio intrinſecæ malitiæ in tali priuilegio.

Prior pars minoris probatur, quia gratis fingitur tale pactum inter rempublicam, & Regem, nimirum, quòd reſpublica ſuam poteſtatem ſub ea conditione, ſeu limitatione in Regem tranſtulerit, vt non poſſet tale priuilegium exemptionis aliquibus ciuibus concedere. Vnde enim probari poteſt talis conditio, aut quod illius ſignum oſtendi poteſt? Præterea ipſamet reſpublica non habebat poteſtatem ſuam ita limitatam, quia non ex aliquo pacto ſimili, ſed à Deo ipſo illam recepit quaſi congenitam cum natura, & ſub ea tantùm conditione, vt illa iuſtè, & ſecundum rectam rationem uteretur; ergo eodem modo illam in Regem tranſtulit, & quidquid aliud fingitur voluntarium, & impertinens eſt. Præſertim quia ſi humana reſpublica conſideretur in ſtatu legis naturæ, in quo ſe ipſam regere poſſet per rationem rectam, vel naturalem tantum, vel fide illuſtratam: potuiſſet & temporales Reges ſibi, & Sacerdotes ad Dei cultum peculiariter dicatos, inſtituere: Sacerdoteſq; à Regum poteſtate eximere, & ſub aliquo gubernatore in ſuo ordine ſupremo eos conſtituere: in hoc enim genere inſtitutionis nulla eſt repugnantia, vel deformitas: ergo etiam Rex, quamuis ſimpliciter totam poteſtatem à republica receperit, poſſet poſtea ſimile priuilegium Sacerdotibus concedere: ergo ſupernacaneum eſt fingere pactum illud, & conditionem, ſeu limitationem ſibi à republica impoſitam, cùm ad convenientem reipublicæ gubernationem neceſſaria non ſit. Quinpotiùs talis conditio ſi extendatur, vt locum habeat etiam reſpectu Sacerdotum, ſeu Pontificum ſupernaturali modo à Chriſto inſtitutorum, ſic neque venire poterat in mentem humanæ reipublicæ ſecundum ſe ſpectatæ, & contra rationem, & publicam honeſtatem eſſet, & ideò nullius momenti, vel valoris foret. Igitur ex hoc capite non eſt ligata poteſtas Regum, quominus rectè, & validè priuilegiū hoc clericis dare potuerint, etiam ſi aliunde nō haberent.

Atque inde tandem facilè probatur alterum membrum, nimirum priuilegium hoc non eſſe contra naturalem legem iuſtitiæ, qua Rex tenetur curam omnium ciuium habere, vt convenienter gubernentur. 16.
Nam Rex concedendo hoc priuilegium, non omittit hanc curam, ſed altiori, & convenientiori modo illi providet. Vnde duobus modis cogitari poteſt, Regem aliquem ſibi ſubditum à ſua iuriſdictione eximere. Primò abdicando à ſe omnem poteſtatem, & juriſdictionem circa illum, & nulli alteri illum ſubijciendo, ſed omnino vagum, vt ſic dicam, & abſque lege, & gubernatore illum relinquendo. Et hunc modum priuilegij fatemur eſſe inordinatiſſimum, & intrinſecè malum, quia eſt bonis moribus contrarium, & ex ſe communitati reipublicæ valdè perniciosum. *Ita aliquem eximere, vt nulli ſubiiciatur, intrinſecà malum eſt.* Non eſt autem huiuſmodi clericorum exemptio, vt nunc ſupponimus. Alio modo poteſt Rex eximere ſubditum à ſua juriſdictione, poteſtatem in eum alteri tribuendo, & relinquendo: & hic modus malus non eſt, ſed poteſt habere convenientem rationem, quia per ſe non repugnat bonis moribus ſubditorum, quia non relinquuntur ſine ſufficienti gubernatore, & aliunde poteſt eſſe magis decens, magiſque

gisque ad commune bonum conueniens, propter peculiarem statum aliquorum ciuium. Talis autem est exemptio clericorum, vt infra probauimus: ergo illam concedere, non fuit contra bonum vsum Regiæ iurisdictionis, & potestatis, ac proinde nec rationi naturali repugnat tale priuilegium, nec excedit supremi Principis potestatem.

17. *Soluuntur argumenta contra hunc exemptionis modum.* Neque etiam contra hoc obstant argumenta, quæ supra tertio loco proposita sunt. Quod enim in primo dicitur, non posse Principem suam iurisdictionem, seu potestatem minuere, eam alteri communicando: non est in vniuersum verum quando talis diuisio, vel communicatio iurisdictionis ad bonum rei publicæ conueniens iudicatur, quia potestas illa de se mutabilis est, & ad bonum commune reipublicæ ordinatur, & ideò nulli iuri repugnat, quòd in illa fiat huiusmodi mutatio. Præsertim, quia per tale priuilegium non priuatur respublica tali iurisdictione in se, & in omnibus suis membris, sed ab vno in aliud transfertur, quod multis de causis fieri potest, vt constat. Neq; in hoc est æquiparatio cum iurisdictione Summi Pontificis admittenda, quia dignitas Pontificia altiorem habet institutionem ratione cuius immutabilis est, vt in superioribus dixi, & ideò fieri non potest, vt baptizatus aliquis ab ea eximatur, cum iure diuino illi subiectus sit, quod secus in potestate Regia, quæ simpliciter, & proximè est ex institutione humana. Quod autem Nauarrus & aliqui multæ dicunt, non posse Regem, aliquem à sua obedientia eximere, intelligendum est de exemptione merè priuatiua, id est, quæ subditum sine lege, & gubernatore relinquat, non verò de exemptione transferente iurisdictionem in alium, vt declaratum est. Et hoc ipsum confirmat exemplum de ipsamet republica, quod Nauar. adduxit, vt etiam ex dictis constat.

18. *Ad confirmationem.* Ad vltimam confirmationem respondeo, impiam & blasphemam esse vocem illam noui Pauli Veneti, libertatem Ecclesiasticam clericorum nihil aliud esse, quam libertatem, seu licentiam peccandi: nam libertas, quam Pontifices docuerunt & sacri canones defendunt, & pro qua multi sancti Pontifices vsque ad sanguinem decertarunt, & Imperatores, & Catholici Reges piè, ac fideliter cum vniuersa Ecclesia receperunt, & laudarunt, non est licentia liberè, aut impunè peccandi, sed est veneratio quædam Ecclesiastici ordinis, & conueniens iurisdictionum distributio, vt omnia in Ecclesia ordinatè, ac decenter fiant. Neque argumentum Pauli est alicuius momenti. *Ecclesiasticus index potest pœnā mortis imponere.* Primo, quia iudex Ecclesiasticus, vel Pontifex potest pœnam corporalem etiam mortis imponere, licet ob decentiam, & lenitatem per se ipsum id non faciat, vt significauit Innocentius in cap. 1. de Maiorit. & obedient. & ibid. Baldus, & notat Bernardus Diaz in Practic. criminal. cap. 61. & Couarru. libro 2. Variat. cap. 20. num 10, vbi ad hoc expendit capite 1. de Homicid. in 6. vbi Pontifex imponit pœnam diffidationis propter homicidium per assassinos perpetratum, quæ diffidatio pœnam mortis virtute includit, vt ibi declarat. Vnde quod iudex Ecclesiasticus per se ipsum nō vtatur gladio, nec per se proferat sententiam sanguinis, non est, quia non possit, saltem Pontifex, vel qui ab eo singularem potestatem receperit, sed quia non decet. Nihilominus tamen quando grauitas delicti postulat, Ecclesiasticis iudex reum clericum brachio sæculari tradit, vt per eum iuxta rigorem legum puniatur: ergo ex hac parte non datur clericis impunitas in similibus delictis perpetrandis. Deinde extra casum pœnæ mortis possunt clerici (vt notat Panormit. in capit. *Cum non ab homine*, de Iudic. numero 26.) ab Ecclesia grauissimis pœnis affici, damnantur enim interdum ad perpetuum carcerem, & adeo arctum, vt mors potius diuturna censeri possit, quam vita, vt sumitur ex cap. *Nouimus*. §. 1. de Verbor signific. Deinde etiam est satis grauis pœna diuturnum, & onerosum exilium, damnatio ad triremes, fustigatio grauis, & aliæ similes.

Ac deniq; quamuis fortasse ex maiori benignitate, & lenitate Ecclesiastici iudicij nonnulli praui homines sumant occasionem peccandi, non ideo damnabile est priuilegium exemptionis Ecclesiasticæ, quia illud per accidens est, & contra intentionem Ecclesię & multo maiora, & necessaria commoda ex illo sequuntur, vt infra ostendemus, nullumq; bonum est, quo praui homines non interdum male vtantur, neque propterea damnandum est. Sicut in ipso sæculari iudicio inter laicos fit aliqua discretio, nam qui nobiles sunt à grauioribus tormentis, & infamibus pœnis per priuilegium nobilitatis eximuntur, quo multi illorum ad licentiam peccandi abutuntur, & ob eam causam priuilegium ipsum non reprobatur, sed qui male illo vtuntur digni censentur illo priuari; cur ergo non idem cum proportione dicetur de libertate Ecclesiastica? cum clericalis ordo ex genere suo in altiori gradu dignitatis, & nobilitatis constitutus sit.

Vltimo ergo concludimus, exemptionem clericorum non solum potuisse iustè concedi, sed etiam de facto esse sanctè concessam, & in Ecclesia esse antiquissimam. Quam assertionem non solùm veram, & piam, sed etiam catholicam esse credimus, ita vt absque errore in fide negari non possit. Quia verò in discursu huius libri latè tractanda, & confirmanda est, eam nunc breuiter sic probamus Nam in primis hanc exemptionem seruandam esse in Ecclesia docuerunt, & præceperunt Pontifices, & Concilia ferè ab initio Ecclesiæ vsque ad præsentem diem, vt constat ex Alexandro I. epistola ad omnes Orthodoxos, qui sedit anno 109. testaturque à temporibus Apostolorum id obseruatum fuisse, quod postea etiam præcepit Caius Papa epistola ad Felicem Episcopum anno 283. & Marcellinus epist. 2. ad Vniuersos Episcopos Orientis anno 296. Syluester Papa in quodam Concilio Romano, quod sub illo primum ordine ponitur, canon. 4. anno 314. Gelas. apud Gratianum in cap. *Christianis*, & cap. *Syluester*, 11, q. 1. & Bonifacius V. in epist. ad Episcopos Galliæ, vt refert Gratianus suprà in cap. *Nullus*, 3 nam in originali non inuenitur, & magis videtur caput illud desumptum ex Authentica *Nullus*. C. de Episcopis, & Clericis. Idem tradit Gregor. quem Gratianus ibidem refert ex lib. 9. Epistolar. indict. 4. habet in epist. 74. ad Bonifac. defensorem Corsicæ, vbi sic ait: *Peruenit ad nos, quòd quidam clericorum te illic posito, à laicis teneantur. Quod si ita est, tuæ hoc culpæ noueris reputari, quia hoc fieri, si homo esses, non debuit. Et ideo de cætero solicitudinem te habere necesse est, vt hoc fieri non permittas, sed si quis contra aliquem clericum causam habuerit, Episcopum ipsius adeat*, &c. Omitto posteriores Pontifices, quia de illis res est manifesta, & apparet ex vsu quotannis promulgandi Bullam cœnæ Domini.

19. Vltima assertio. Exemptio clericorum antiqua, & sancta. Probatur. C. Peruenit 11 q. 1.

Addo duos antiquiores, & grauissimos testes, quos Gratianus prætermisit, vnus est Leo I. in epist. 96. ad Episcopos, & presbyteros Thraciæ, cuius sunt verba notanda: *Tanta sæculi potestates circa sacerdotalem ordinem reuerentia praualere, etiam hi, quos sub imperiali nomine terris diuina potentia præesse præcipit, vt ius distinguendorum negotiorum Episcopis sanctis, iuxta diualia constituta permiserint. Quod cùm & iuris antiqui formulis, & illibatis frequentius sit legibus confirmatum, præsenti* 21.

tamen

tamen tempore à plerisq; inuenimus fuisse calcatum. Nam prætermisso sacerdotali iudicio, passim ad examen sæculare transire. Quo circa nobis visum est, vt hanc & sacra legis, & nostri ordinis contumeliam, & ad præsens vlcisceretur plena districtio, & obseruandam formulam constitueret in futurum, &c. Alter est Telesphorus Papa 9. à Petro, qui in sua Epistola ad omnes fideles sic inquit: *Discreta esse debet vita clericorum à laicorum conuersatione, & sicut laici, & sæculares homines nolunt eos recipere in accusationibus, & infamationibus suis, ita nec clerici debent eos recipere in impulsationibus suis.* Ostendens per hæc verba, quanta iam tunc fuerit distinctio inter vtrumque forum.

22. Multa præterea sacra Concilia generalia, & prouincialia, antiqua, & recentiora, clericos non à laicis, sed ab Episcopis, vel à Conciliis prouincialibus iudicandos esse tradiderunt, vt constat ex Concilio Chalcedonensi act. 15. c. 9. & ex Carthaginen. 3. antea coacto anno 397. capit. 9. vbi inter alia dicitur, male de Ecclesia sentire clericum, qui de iudicio sæculari petit auxilium. Et in cap. 38. petitur facultas ab eodem Concilio ad implorandum brachium sæculare contra quendam incorrigibilem Episcopum, & respondet Aurelius consentientibus aliis, hoc non esse contra formam disciplinæ, quando clericus admonitus contumax fuerit, & contempserit. Et in Concilio Toletano tertio, capite 13. puniuntur clerici deserentes iudicia Ecclesiastica, & ad sæcularia euntes. Idemque habetur in Concilio Agathensi tempore Symmachi cap. 8. & 32. Aurel. 3. cap. 31. Mileuit. cap. 9 Matiscon. cap. 8. & 32. & latiùs Matiscon. 2. capit. 9. & 10. vbi notanda sunt illa verba. *Reuerendissimi canones, atque sacratissimæ leges de Episcopali audientia in ipso pene Christianitatis principio sententiam protulerunt; tamen quia eadem postposita, humana in sacerdotes DEI grassatur temeritas,* & cætera. Quæ verba sunt valde notanda tum pro exemptionis antiquitate, tùm quia in eis insinuatur illam magis esse per canones & leges declaratam, atque defensam, quàm institutam: hoc enim ille modus loquendi indicat. *Pro episcopali audientia protulisse sententiam.*

23. Idem refertur ex Concilio Parisiensi in c. 2. de Foro competent. & ex Concilio Lateranens. sub Alexandr. 3. in capite *Si clericus*, eodem tit. in quo multa sunt decreta de distinctione vtriusque fori, & plura in capit. *Qualiter, & quando*, & cap. *Clerici*, & capit. *Cum non ab homine*, de Iudiciis. Deinde in Concilio Coloniensi 1. par. 9. cap. 20. dicitur, *hanc immunitatem esse antiquissimam*, & in Concilio Lateran. sub Leone X. sess. 9. in Bulla reformationis, innouantur omnes sanctiones Apostolicæ in fauorem libertatis Ecclesiasticæ, *Cùm à iure* (inquit) *tam diuino, quàm humano laicis potestas nulla in Ecclesiasticas personas attributa sit.* Ac denique Concilium Tridentin. sess. 25 cap. 20. de Reform. sic inquit: *Decernit, & præcipit sancta Synodus, sacros canones, & Concilia generalia omnia, nec non alias sanctiones Ecclesiasticas in fauorem Ecclesiasticarum personarum, ac libertatis Ecclesiasticæ, & contra eius violatores editas, quæ omnia præsenti etiam decreto innouat, exactè ab omnibus obseruari debere.* Atque his canonicis decretis concordant iura ciuilia, quæ postea referemus.

24. *De facto fuisse clericis exemptionem concessam concluditur.* Ex his ergo testimoniis euidenter concluditur, datum esse in Ecclesia Christi clericis priuilegium exemptionis à potestate sæculari. Nam impossibile est, tot Pontifices sanctos, & sapientes, quorum multi etiam Martyres fuerunt, & tot Concilia Ecclesiam in hoc decepisse. Vnde etiam est incredibile, clericos cōtra Imperatores, & Reges priuilegium hoc per tyrannidem, vel iniuriam vsurpasse. Imò de fide certum esse debet, institutionem, & obseruationem huius priuilegij honestam, & sanctam fuisse, & esse. Quod in hunc modum ex principiis fidei, & citatis testimoniis colligitur. Quia de fide est, Ecclesiam non posse errare in præceptis morum, quæ vniversali authoritate Pontificum, aut Conciliorum generalium obseruari præcipiuntur, sed in Ecclesia per multas leges canonicas, & vniversales approbatur hoc priuilegium exemptionis clericorum, & obseruari præcipitur, & nouissimè innouantur, & confirmantur à Concilio Tridentino loco citato ergo de fide certum est, tam hoc Concilium, quam superiora decreta in hoc puncto non errasse; ergo eodem modo est de fide certum, & priuilegium hoc iustum, ac validum esse, & conuenienter institutum. Quibus autem rationibus concessum sit, in sequentibus videbimus, inuestigando, quo iure fuerit introductum. Nam ex dictis in capite constat, tribus modis dari potuisse, scilicet, diuino, canonico, & ciuili, & ideò à quo illorum emanauerit, inquirendum superest.

CAPUT IV.

Vtrum Summus Pontifex omni iure diuino, & humano ab omni iurisdictione sæcularium Principum exemptus sit.

QUamuis priuilegium exemptionis commune sit Summo Pontifici cum reliquis clericis, cum ipse non solum clericus sit, sed etiam clericorum, & totius Ecclesiæ Princeps, & caput: tamen quia in illo propter singularem eminentiam notior est talis priuilegij origo, & quia illius cognitio parare potest viam ad inuestigandam originem immunitatis aliorum Ecclesiasticorum, ideò priùs de Papa in particulari sermonem instituimus. De quo etiam hæretici non negant, nunc de facto exemptum esse ab omni sæculari potestate, quia ipse cum Pontificatu coniunctum habet temporale regnum, in quo superiorem non recognoscit, quia vero regnum illud non à Deo immediatè, sed hominum deuotione, vel alio simili humano titulo consecutus est, ideò talis exemptio non est per se coniuncta cum Pontificia dignitate, nec ex diuino iure, sed ex humano ducit originem, vel certè supposito tali statu temporalis Principis ex natura rei sequitur, sicut in aliis Regibus, qui exempti sunt ex vi sui status, quia non habent superiorem. Vnde ad respondendum quæstioni propositæ, præscindenda est Regia dignitas à persona Pontificis, & solum vt Pontifex considerandus est, sicut fuerunt Petrus, & successores eius ante Constantinum. 1. *Sensus quæstionis.*

2. *Error Protestantium.* Si ergo tam Protestantes, quàm Rex Angliæ negabunt planè, habere Pontificem Romanum hanc exemptionem. Vel quia non plus esse credunt, quàm priuatum quendam Episcopum, vel ad summum Patriarcham, de omnibus autem Episcopis, & Archiepiscopis censent esse subditos suis Regibus in temporalibus. Vel certe quia Pontifex neque iure diuino exemptus est, vt patet in Petro, & cæteris Apostolis, quibus nunquam Christus tale priuilegium concessit: neque iure canonico, quia non potest Pontifex hoc priuilegium sola sua authoritate sumere; ius autem canonicum Pontificia authoritate præcipuè nititur. In iure autem ciuili nihil singulare legitur de Pontifice Romano magis, quam de cæteris. Vnde etiam inter catholicos Palatius in 4. dist. 25. asserere ausus est, Papam non esse exemptum à potestate ciuili iure diuino, vel canonico, sed iure tantum ciuili, seu ex priuilegio Imperatorum. Nam idem sentit de aliis Ecclesiasticis, & nihil singulare Pontifici quoad hoc priuilegium attribuit. Verumtamen hæc sententia quatenus totum hoc priuilegium reuocat in solam dona-

Opinio Palatii maximè permittenda. donationem Imperatorum, etiam de aliis clericis Summo Pontifice inferioribus perniciosa est, & minimè probanda, vt infrà ostendam: de Summo autem Pontifice omnino reprobanda, & minimè tolerandà est.

3. *Prima conclusio.* Dicendum ergo est, Summum Pontificem ex diuino iure habere exemptionem, & immunitatem ab omni iudicio, ac iurisdictione sæculari, etiam Imperatorum, & Regum. Hanc assertionem tenent in primis omnes catholici Doctores, qui generaliter affirmant, exemptionem hanc in toto Ecclesiastico statu esse de iure diuino quos cap 8. referemus. Præter eos verò, qui de inferioribus, vel id negant, vel dubij sunt, de Summo Pontifice propter eius singularem dignitatem id ingenue fatetur Soto lib. 5. de Iustit. q. 4. art 1. Idem sentit Bannes 2.2. q. 67. art. 1. dub. 3. & sumitur ex Caietano eodem loco, & tom. 1. Opusculor. tractat. 1. de Potest. Papæ, & Concilij cap. 27 ad 2. expressius id notant, & probant Turrecrem lib. 2. summ. cap. 93. & Bellarm. lib. 2. de Sum. Pontif. c. 26. sequitur Molina 1. tom. de Iustit. disp. 31. Valentia 3. p. disp. 5. q. 11. punct. 1. Henricus lib. 7. de Indulgen. capit. 24. & Driedo lib. 1. de Libert. Christian. c. 9. circa med. & c. 15 circa finem.

4. *Probatur assertio primo ex iure canonico.* Probatur que generatim potest hæc assertio ex iure canonico, quatenus in eo simpliciter asseritur, Papam non habere superiorem in terris, à quo possit iudicari, aut cogi. Ita tradit Concilium Romanum sub Syluestro can. 20 *Nemo* (inquit *iudicabit primam sedem, quoniam omnes sedes à prima sede iustitiam desiderant temperari.* Et ne quis existime, Concilium illud loqui de solo iudicio, seu potestate spirituali, subditur statim: *Neque ab Augusto, neque ab omni clero, neque à Regibus, neque à populo iudex iudicabitur.* Quæ ferè verba ex Innocentio Papa refert Gratianus 9. quæst. 3. capit. *Nemo iudicabit primam sedem.* & cæt. Atque eadem verba ex Syluestro refert Nicolaus Papa in epistola 1 alias 8. ad Michaelem Imperator. §. *Consonat autem.* Et in §. sequenti refert similia verba Concilij congregari in casu Marcellini, scilicet, *Prima sedes non iudicabitur à quoquam*, quam sententiam varijs testimonijs, & argumentis confirmat. Ac tandem ipse concludit: *Satis euidenter ostenditur, à sæculari potestate, nec ligari prorsus, nec solui posse Pontificem.* Vnde cum tempore Leonis 3. seditio contra ipsum Romæ mota esset, & Carolus Magn. ad illam sedandam Romam venisset, & in Basilica S. Petri adstante populo, & clero Episcoporum omnium, qui eò ex tota Italia, & Francia conuenerant, sententias, & vota de vita, & moribus Pontificis rogaret, ab omnibus vna voce responsum est, *Sedem Apostolicam omnium Ecclesiarum caput, à nemine (laico præsertim) iudicari debere.* Carolus autem audito tam graui responso, quæstionem omisit. Ita refert Platina in vita Leonis, & habetur etiam in tom. 3. Concilior. Et eandem sententiam late comprobat Ennodius Diaconus in libro pro defensione Symmachi, qui recipitur, & probatur in 5. Synodo Romana sub eodem Symmacho. Eandemque refert ex dictis Bonifacij Martyris Gratian in cap. *Si Papa*, dist. 40. & sumpsit ex Cardinali Deus dedit in historia de Rebus Ecclesiastic. lib. 1. cap. 231. prout late refertur in decreto Gregoriano sub dictum cap. *Si Papa* Deniq; in synodo 8 generali Constantinopolitana 4. can. 21. egregie locupletatur illa sententia, quia non solum de Papa, sed etiam de alijs Patriarchis dicitur: *Neminem prorsus mundi potentium eos posse inhonorare, aut à proprio throno mouere*, & additur *præcipuè quidem sanctissimum Papam senioris Romæ.* Et infrà. *Sed nec alium quemquam conscriptiones contra Sanctissimum Papam senioris Romæ, ac verba complicare, vel componere liceat, sub occasione quasi diffamatorum quorundam criminum.* Et infra ait etiam synodum generalem non posse sententiam dicere contra summos senioris Romæ Pontifices.

Ex hoc ergo tam antiquo, & constanti dogmate colligimus priuilegium hoc Summi Pontificis non humanum esse, sed diuinum, quia neque ipse sibi arrogare illud facto auderet, nisi iure potuisset: non enim tanta facilitate, & consensione ab Ecclesia, & Principibus Christianis, sine ûlla vi, vel coactione (quam profectò neque ipsi Pontifices efficere potuerant) admissum fuisset: Neque etiam Pontifex id petere iure potuisset, nisi ad hoc potestatem, & authoritatem haberet, quam ratione suæ dignitatis à Christo recepit. Quòd si ab ipso Christo authoritatem habet declinandi omnem iurisdictionem humanam, profectò iure diuino ab illa exemptus est. Neque credibile est, hoc ius ab Imperatoribus accepisse: tum quia ante Imperatores Christianos dogma illud in Ecclesia cognitum est, vt de tempore Marcellini diximus, tum etiam quia Imperator non poterat hoc priuilegium concedere pro omnibus Regibus, & populis non sibi subiectis, cum tamen in dicta Synodo Romana generaliter, & respectu omnium illa sententia proferatur. Tum denique quia Concilia, & Pontifices non fundant dogma illud in aliquo beneficio Imperatoris, sed in eminentia dignitatis Romanæ Sedis. Et ideo censent tale priuilegium esse perpetuum, ac omnino firmum, & immutabile, quod non posset habere, si ab Imperatore originem habuisset. In quo etiam confidere, nec Imperatorem ipsum, vel Regem esse ita exemptum in terris ab omni iurisdictione temporali, vt in nullo casu possit ab hominibus, vel à tota communitate iudicari, & cogi, quia vt dictum est libro 3. potestas cuiuscumque Monarchæ temporalis manat à republica cum aliqua limitatione, & conditione inclusa. exemptio autem, Pontificis multo maior, & altior est: ergo non potest in concessione Imperatorum, vel Regum fundari; datum ergo fuit tale priuilegium à DEO ipso. Vnde Ennodius supra: *Aliorum* (inquit) *hominum causas Deus voluit hominibus terminare, sed sedis istius Præsulem suo sine quæstione reseruauit arbitrio.* *Cap. Aliorum 9. 3.* 5.

6. Vt autem ratione aliqua distinctiùs declaremus, vbi aut quando Christus priuilegium hoc immediatè Pontifici contulerit, distinguere oportet duos modos, quibus intelligi potest, hoc priuilegium esse diuinum, scilicet, vel naturali iure, vel positiuo. Intelligendum autem est in præsenti materia ius naturale, non respectu naturæ humanæ in sua pura conditione spectatæ, nam hoc modo per se notum est exemptionem hanc non esse de iure naturali, sed naturale in præsenti dicitur quod est naturale alicui gratiæ, vel supernaturali dignitati homini collatæ, id est, quod, posita tali dignitate, secundum rectam rationem ex illa necessariò sequitur. Ex iure autem positiuo diuino dicetur esse tale priuilegium, si per se, ac directè, seu propria, & peculiari voluntate à Christo Domino Vicario suo collatum esse constiterit. Dicimus ergo vtrumque modum verum esse, quod sigillatim ostendendum est. *Quando dicatur aliquid de iure diuino naturali vel positiuo. Exemptio Summi Pontific. est de iure naturali, & positiuo diuino.*

7. Et in primis, hanc exemptionem esse de iure diuino naturali, his verbis significauit Nicolaus Papa in epistola citata: *Patet profectò Sedis Apostolicæ, cuius authoritate maior non est, iudicium à nemine fore retractandum, neque cuiquam de eius licere iudicare iudicio.* Et infrà. *Nemo vnquam Apostolici culminis manus obuias audacter intulit, nemo in hoc rebellis extitit, nisi qui de se voluit iudicari.* Ac si diceret, Pontificem ex vi Apostolici culminis, & authoritatis, qua maior non est, exemptum esse ab humano iudicio. Et Ennodius in loco proximè citato hanc *Probatur assertio quoad priorem partem. Cap. Patet 9. 3.*

to hanc

to hanc exemptionem fundat in verbis Christi: *Tu es Petrus, & Quodcumq; solueris, &c.* Ac si diceret, ibi Christum dedisse Petro hanc exemptionem, vbi illum Vicarium suum, & supremum Ecclesiæ Pastorem creauit, etiam si nihil aliud expressisset, quia, nimirum, ex natura rei priuilegium hoc talem dignitatem comitatur, & ideò est de iure diuino naturali tali dignitati, licet simpliciter, & in se sit de iure diuino supernaturali, quod in radice (vt sic dicam) positiuum etiam dici potest. Ratio autem huius consecutionis, seu naturalis iuris esse debet, quia per illam dignitatem factus est Petrus supra omnes non solum in spiritualibus, sed etiā in temporalibus, vt suprà visum est; ergo eo ipso exēptus est ab omni potestate, & subiectione.

8. Non est autem hæc illatio tam evidens, quin aliquam patiatur difficultatem. Quia Pontifex ex vi suæ dignitatis non est superior omnibus in temporalibus directè, imò ex vi juris diuini nullam jurisdictionem directe temporalem habet, sed tantùm spiritualem, quæ indirectè tantùm extenditur ad temporalia; ergo non repugnat, esse subiectum directe temporali jurisdictioni, & habere indirectam potestatem supra temporalem Regem; ergo è converso exemptio illa in temporalibus non sequitur intrinsece ex illa spirituali dignitate. Hæc posterior consequentia est evidens, & Antecedens in superiori libro probatum est. Prima verò consequentia ostenditur, quia illa duo, subiectio, & prælatio, sunt diversarum rationum, & ideo non opponuntur, nec repugnat simul eidem personæ convenire. Et declaratur, quia non secundum eandem rationem, nec respectu eiusdem, & secundum idem referuntur: nam licet Pontifex vt Pontifex, sit superior in suo ordine, vt homo potest esse subiectus in inferiori ordine. Item quia solum potest Papa vti indirecta sua potestate in temporalibus, quādo Rex v.g. sua abutitur potestate in ordine ad spiritualem finem; ergo hoc non obstat, quominus esse possit subiectus Imperatori iustè in ipsum animadvertendi per suam directam potestatem. Denique aliis exemplis constat non pugnare, eum, qui vno titulo superior est altero, sub alio esse illi subditum, vt si quis habeat filium Regem naturali titulo Patris illo est superior, & nihilominus erit illi vt Regi subiectus.

Difficultas circa propositam probationem.

9. Nihilominus connexio talis priuilegij cum tali dignitate multum est rationi consentanea, variisque modis ostendi potest. Primò, quia sicut in naturalibus dans formam, dat consequentia ad formam, ita in moralibus dans jurisdictionem, censetur dare omnia necessaria ad illius debitum vsum, & administrationem. Sed in præsenti materia, vt possit Pontifex suam supremam potestatem, & jurisdictionem indirectam in temporalibus supra omnes Principes temporales exercere, necesse est (moraliter loquēdo) vt nulli eorum sit directe subiectus in temporalibus causis, ad personam ipsius Pontificis quocunq; titulo, aut modo pertinentibus; ergo talis exemptio data est Pontifici ex vi suæ dignitatis. Nam, cum Deus omnia sapientissimè, & suauissime disponat, non est verisimile, dedisse dignitatem, & potestatem sine exemptione necessaria, vel conveniente ad debitum vsum talis potestatis. Quòd autem talis dignitas talem exemptionem postulet, ostendi potest, tum quia minimè decebar, vt supremū Ecclesiæ caput, cui omnes Reges terræ subiici debent, ab eisdem judicari possit, cogi, & puniri, tum quia perpetuum fuisset diuisionum, ac schismatum seminarium, tum etiam quia non possent Pontifices debita libertate, & authoritate sua iurisdictione, & potestate vti in Reges, & Principes terræ, si alia via illis essent subiecti, & ab eis possent in vincula conjici, aut puniri.

Resolutio prædictæ difficultatis.

Secundò magis hoc declaratur, quia Pontifex ex vi suæ dignitatis, & potestatis supremæ potest disponere de omnibus juribus temporalibus, atque etiam de ipsa suprema sæculari potestate, prout necessarium fuerit ad rerum spiritualium convenientem gubernationem, vt supra ostensum est, ergo idem Pontifex ex vi eiusdem spiritualis jurisdictionis habet authoritatem præcipiendi cuicumq; Regi, ne in personam suā audeat manum extendere, aut potestatem suam exercere, potestq; irritare, & pro nihilo ducere, quidquid sæcularis potestas in contrarium attentauerit, quia sine dubio hoc maxime pertinet ad spirituale bonum Ecclesiæ, & ad reverentiam debitam Christo, & personæ gerenti vices eius in terris; ergo plane repugnat, Pontificem esse subiectum quoad vim coactiuam Regi temporali, quia vis coactiua requirit talem potestatem in alium, vt ab illo superiori potestate impediri, aut ligari non possit. Confirmatur, quia hac ratione in sequentibus ostendemus, posse Pontificem eximere alios clericos à jurisdictione sæculari, non expectato Principum temporalium consensu; ergo multo magis potuit eximere seipsum; hoc autem perinde est, ac esse exemptum ex vi dignitatis, & potestatis acceptæ: nam qui in sua voluntate, & facultate habet non subdi alterius coactioni, profecto ab illa est immunis, & exemptus. 10.

Tertio explicatur, quia impossibile est, magistratum temporalem habere vim coactiuam in Regem se directe superiorē, à quo in suæ potestatis vsu pendet: ergo non minus repugnat, Pontificem esse subiectum illo modo potestati temporali. Antecedens receptissimum est, apud Iurista supra citatos, & sumitur ex capit. *Cum inferior*, de Maiorit. & obed. vbi dicitur inferiorem non posse ligare superiorem. Estque aperta ratio, quia repugnat eundem respectu alterius esse simul inferiorem, & superiorem ex fundamento eiusdem jurisdictionis involuntariæ, & coactiuæ. Ratio autem huius est, quia coactio non potest fieri per virtutem propriam eius qui cogitur, & consequenter nec per inferiorem potestatem, quæ pendet à superiori potestate, existente in eo, qui cogendus est. Consequentia vero probatur, quia licet potestas Pontificis non sit directè temporalis, nec eiusdem ordinis cum potestate Regum, nihilominus eminenter continet illam, & omnem efficacitatem eius circa materiam etiam temporalem habentem sufficientem habitudinem ad spiritualem, qualem esse ostendimus judicium de persona ipsa Papæ; ergo æque repugnat, Pontificem subijci tribunali Principis temporalis, quem ita habet sibi subditum, & subiectum. Eodem ergo diuino jure, quo temporales Principes ita subijciuntur Papæ, eodem, inquam, ipse Pontifex ab illorum jurisdictione exemptus est. Superest probanda altera pars de jure diuino positiuo, quam in sequenti capite prosequemur. 11.

CAPUT V.

Expenditur locus Matthæi, Da eis pro me, & te, *pro Summi Pontificis exemptione.*

IUs diuinum positiuum hic appellamus privilegium à Christo concessum peculiari, & directa voluntate. 1.
Quod ita declaro, ne videatur hæc pars præcedenti contraria, nam in rigore loquendo jus positiuum dicitur quod naturale non est, sed per liberam Dei voluntatem additum, & ita videtur repugnare, hoc priuilegium esse simul ex vtroq; jure diuino, naturali, & positiuo. Ideò ergo dicimus, jus positiuum hic latius sumi pro quocumq; jure fundato in expressa & directa Christi voluntate, etiamsi fundari etiam possit in alia

Quo sensu exemptio Pontificis sit ex iure diuino positiuo.

Probatur assertio. alia remota, medio discursu, seu ratione naturali. Vnde etiam dici potest hoc ius positiuum declarans potius priuilegium, quod iam erat connaturale ratione prioris dignitatis, quàm illud denuò concedens. Sic ergo declarata voce, probatur assertio proposita ex verbis Christi Matth. 17. vbi cum exactores tributi, quod eo tempore Iudæi Augusto viritim soluebant, Petrum interrogassent: *Magister vester non soluit didrachma?* & ipse affirmando respondisset: postea Christus vt Petrum, & in eo Ecclesiam instrueret, eum interrogat: *Reges terræ à quibus accipiunt tributum, vel censum, à filiis suis, an ab alienis?* Petrus autem respondit *ab alienis*, vnde intulit Christus: *Ergo liberi sunt filij. Vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare, &c. Et inuenies staterem, illum sumens, da eis pro me, & te:* Ex quo facto non solum non colligunt hæretici immunitatem Petri à solutione tributorum, sed potius inferunt, Christum etiam fuisse debitorem tributi, quandoquidem iussit, illud pro se soluere. Sed errant manifestè, tum quia Christus argumento suo colligere voluit, se esse immunem à solutione tributi, quia filius Regis terreni immunis est à tributis, tum etiam quia postea expressè dicit, *Vt non scandalizemus eos*, quasi diceret, quamuis non simus debitores tributi, vt isti non offendantur, solue pro me, & pro te. Vt ibi Hieronym. Chrysost. & omnes intelligunt, & August. serm. 6. de Verb. Apost. c. 7. de Christo ait, *Non debebat, & persoluebat*, & Ambr. in Annotatio. lib. in Exod. c. 31. *Non debebat (ait) filius Dei, non debebat Petrus, Sed ne scandalizemur, ait* & cæt.

Illatio quadam hæreticorum reijcitur.

2. *Dubium primum de quibus filiis fuerit loquutus Christus Dominus.* Priùs verò quàm ex hac Christi sententia hoc sedis Apostolicæ priuilegium colligamus, inquirendum est, de quibus filiis Christus fuerit loquutus, & quæ sit vis argumentationis, & consequutio verborum eius. Aut enim loquutus est de solis filiis propriis, & naturalibus, vel latius etiam de adoptiuis, & improprijs; *1. Ratio dubitandi.* hoc posterius dici non potest, aliàs omnes iusti essent exempti à tributis Principum, quia omnes sunt filij adoptiui, & quia de æterna iustitia singulorum hominum constare non potest, omnes Christiani erunt exempti, quia omnes sunt in statu filiorum, vel quantum est ex vi professionis suæ illum habere possunt, & per fidem, & baptismum iam inchoatum habent, propter quod solent in Scriptura præsertim à Paulo omnes fideles sancti vocari. Imò etiam omnes homines possent eandem exemptionem à subiectione aliorum hominum prætendere, quia omnes sunt filij Dei per creationem, hic enim titulus satis est, vt omnes possint Deum tanquam Patrem inuocare.

3. *2. Ratio dubitandi.* Si autem Christus Dominus de solis filiis naturalibus est loquutus, duo insurgunt dubia, vnum est quomodo rectè inferat Christus, se esse liberum, quia ipse non erat filius naturalis Augusti Cæsaris, vt hoc titulo esset immunis à tributo, quod Cæsari pendebatur. Nam filius naturalis vnius Regis non est exemptus à soluendo tributo cuicumque Regi, sed tantùm Patri suo, nam si filius vnius Regis extra ditionem paternam in alienis prouinciis versetur, fieri poterit vectigalis alterius Regis. Quod seruata proportione optimè accommodatur Christo, qui licet vt Deus sit filius naturalis Regis, & ideo, vt sic, liber sit à tributo respectu Patris, & a fortiori respectu omnium humanorum Regum, quia omnes sunt sub ditione paterna, & consequenter ipsi etiam ei subsunt: Nihilominus vt homo non est filius naturalis DEI cum illa proprietate, sed est filius per gratiam; ergo cum de se tanquam homine loqueretur, non potuit ex titulo filiationis rectè inferre, se esse liberum, & solum propter vitandum scandalum tributum soluere. Sicut etiam licèt Christus, vt Deus sit Rex, & Dominus omnium hominum, nihilominus multi putant, vt hominem non fuisse Regem, neque habuisse Dominium regnorum temporalium; ergo eadem ratione nihil obstabat filiatio naturalis, quominus vt homo esset tributi debitor. Altera dubitatio, & maior est, quia videtur Christus in hac exemptione secum Petrum coniungere, & ex vi eiusdem principij, quod liberi sunt filij, æquè immunem illum facere. quandoquidem proximè intulit, *vt non scandalizemus eos solue pro me & pro te*, perinde enim fuit, ac si diceret, ambo liberi sumus, expedit autem eos non scandalizare, & ideò pro vtroque solue. Hæc autem illatio in Petro nullum habebat fundamentum, quia nullo modo erat filius naturalis.

Ad primam interrogationem Augustinus libro 1. quæst. Euangelicarum q. 23 indicat, Christum cum intulit, *Ergo liberi sunt filij*, loquutum esse de filiis non tantum naturalibus, sed etiam adoptiuis, seu per gratiam, sic enim ait: *Quod dixit: Ergo liberi sunt filij, In omni regno intelligendum est, liberos esse regni filios, id est, non esse vectigales; multò ergo magis liberi esse debent in quolibet regno terreno filij regni illius, sub quo sunt omnia regna.* Non sunt autem in regno terreno filij supremi Regis, id est, Dei, nisi per gratiam, extendit ergo Augustinus illationem Christi etiam ad filios per gratiam. Nihilominus dicendum sine dubio est, Christum loquutum esse de filiis propriis, & naturalibus, nam hoc planè conuincunt rationes prius factæ. Et præterea quia Christus non interrogauit Petrum, nisi de illis filiis, de quibus ipse poterat verba simpliciter dicta intelligere, Petrus autem sine dubio non intellexit interrogationem, nisi de filiis naturalibus, quia de filiis per gratiam vel tunc intelligere non valebat, vel saltem ex illo simplici, & communi sermone in illam cogitationem tunc ascendere non poterat. Sicut quando respondit *ab alienis*, nihil de iniustis, aut peccatoribus cogitauit, sed tantum de extraneis, qui filij naturales non sunt. 4.

Resolutio primi dubij.

Vnde Chrysost. ibi homil. 59. ex illis verbis probat, Christum esse naturalem filium Dei dicens, *Perpendis, quomodo distinxit filios à non filiis, si enim filius non esset, hoc profectò Regum exemplo vsus non fuisset. Sed filius quisquam* (inquies) *est, non autem proprius. Non ergo filius: quod si non filius, nec proprius, nec omnino eius, sed alienus. Ita exemplum nullas vires habebit. Non enim de filiis simpliciter, sed de propriis, & Regum hæredibus disputat, atque ita distinguendo alienos opposuit, quo vocabulo eos appellauit, qui ab ipsis Regibus nati non sunt, suos verò ex se genuerunt.* Et hoc ipsum indicauit Hilar. cano. 17. in Matth dicens: *Nunquid ambiguum est, filios Regum tributis obnoxios non esse, & quibus regni veritas est, liberos esse à seruitute?* nam per regni veritatem, veram, & naturalem Regiam originem indicauit. Et infra vtens ferè argumento Chrysost. ait, *Vt ostenderet, legi se non esse subiectum, & vt in se paterna dignitatis gloriam contestaretur, terrenum regni posuit exemplum, censu aut tributis filios Regum non teneri.* Argumentum ergo Christi à naturalibus filiis sumptum est. Augustinus autem vel in sensu mystico ad filios Dei per gratiam, & ad immunitatem eorum à seruitute peccati, & tributo dæmoni soluendo inde digressus est, vt de Origine notauit D. Thom. in eundem Matth. locum. Vel certè Augustin. etiam de filiis naturalibus locutus est, nam licet filius Dei naturalis vnicus tantum sit, potuit in plurali loqui, vt formam verborum Christi obseruaret, nam perinde esset, etiam si tales filij Dei plures essent, vt notarunt Ian. sen. in c. 69 Concordiæ, & Salmeron tom. 6. de Miraculis Christi tract. 17. 5.

6. *Ad secundam rationem dubitandi.* Ad priorem verò dubitationem secundo loco propositam respondent omnes Patres allegati, & cæteri expositores, argumentum Christi esse a fortiori desumptum à filiis naturalibus Regum temporalium ad fi-

ad filium naturalem Regis illius, sub quo sunt omnia regna terrena, vt supra dixit Augustinus. Vnde ad obiectionem in contrarium factam respondemus, verum quidem esse filium Regis terreni solum in paterno regno esse immunem à tributo, non verò respectu alterius Regis, si aliqua ratione ei subijciatur, vel in eius ditione versetur. Imò etiam in regno paterno non est filius exemptus à iurisdictione Patris, sed ex voluntate eius exemptus est ab omnibus ministris eius, & ab exactione tributorum, omniq; alia iurisdictione, quæ per ministros Patris exercetur. Negamus autem consecutionem, vel similitudinem rationis ad Christum filium Regis cœlestis. Nam vnusquisq; Rex terrenus limitatus est, & non habet sibi subiectos alios Reges supremos, Deus autem est Rex omnium Regum, & ideò filius naturalis eius etiam est supra omnes illos, ac subinde liber, & immunis ab omni tributo, & ab eorum iurisdictione exemptus, cum illi non sint nisi quidam ministri supremi Regis patris sui.

7. *Christus Dominus etiam vt homo est naturalis Dei filius.* Ad replicam autem, quia hoc procedit de Christo vt Deus est, & non vt homo, respondemus, negando assumptum, nam Christus etiam vt homo, est Filius Dei naturalis propter gratiam vnionis, per quam ipsa naturalis filiatio substantialiter est humanitati coniuncta, & consequenter etiam gratia creata facta est illi homini connaturalis. Eademque ratione inde etiam habuit Christus, vt tanquam homo non solum liber esset ab omni terreni Regis potestate, & tributo, verum etiam vt esset per quandam singularem excellentiam Rex Regum; & Dominus Dominantium, sicut de illo dicitur Apocalyps. 17. Proprietatem enim, & dominium huius regni, quod nunc habet in cœlis semper in terris habuit ratione vnionis, quamvis vsum illius in vita mortali non acceperit. Quomodo intelligendi sunt, qui negant, Christum vt hominem fuisse Regem, vel fortasse loquuntur de proprio regno temporali, & caduco, quod verum est, Christum non accepisse, nec iure hæreditario habuisse. Habuit verò supra omnia regna terrena regnum, & dominium altioris rationis, & potestatem excellentiæ, & ideo etiam habuit innatam libertatem ab omni tributo mortali Regi, vel Imperatori debito, quam immunitatem habet ratione filiationis naturalis, & ideo optimè de se, etiam vt homine, argumentatus est.

8. *[illegible] tertiam [illegible]tatio[illegible] [illegible]ententia.* Maior difficultas est in altera dubitatione, quæ postulat, cur Christus Petrum in hac libertate secum coniunxerit, & quasi æqualem fecerit, dicens illi, *vt non scandalizemus eos, solue pro me, & te.* Aliqui negant, id colligi ex prædictis verbis: vel aliquod in illis verbis latere mysterium. Sed Christum in plurali dixisse Petro, *ne scandalizemus eos*, non quia Petrus solum ratione scandali vitandi teneretur soluere tributum, sed vel quia de propria persona, potuit facilè ita loqui, plurali pro singulari vtendo; vel quia scandalum Christi in Petrum, & alios Apostolos redundaret. Atque ita postea Christum iussisse Petro, soluere tributum etiam pro se ex statere invento in ore piscis, quia cum Petrus esset debitor tributi, voluit Christus simul illi subvenire, & fortasse illi soli, quia alij Apostoli tunc non aderant. Quam sententiam libenter hæretici arripiunt. Mihi tamen verisimilis non est. *[illegible]icitur dicta [illegible]tentia.* Nam in primis dum aiunt hi expositores, tunc temporis alios Apostolos ibi non adfuisse, nullo fundamento loquuntur, sed diuinant. Deinde ipse modus, quo exactores tributi Petrum in plurali interrogarunt: *Magister vester non soluit didrachma?* satis indicat, non tantum Petrum, sed etiam alios Apostolos tunc adfuisse cum Christo, vnde communiter Patres id supponunt, vt statim referam.

Addo vlterius, verisimile non esse Christum in eo facto nullum intendisse mysterium, aut peculiarem affectum erga Petrum non ostẽdisse. Quia cum Christus ibi docuerit, se esse filium Dei naturalem, & ideò non esse obnoxium solutioni tributi, sed tantum propter vitandum scandalum præcepisse, vt solueretur, & in hac prærogatiua, & modo soluendi tributum Petrum sibi specialiter coniunxerit, sine dubio significare voluit, se communicaturum Petro quandam participationem sui priuilegij, ratione cuius, etiam ipse non esset debitor tributi, nisi propter scandalum vitandum. Et addit Chrysost. ibi, Christum coniunxisse secum Petrum in solutione tributi, in retributionem fidei, per quam ad rem ita natura incredibilem illico paruit: illamq; retributionem vocat honoris excellentiam, quam Christus Petro ostendit, dicens, *Da eis pro me, & te.* Vnde etiam alij Apostoli intellexerunt, Christum in eo facto Petrum ipsis prætulisse. Hinc enim orta est occasio interrogandi Christum: *Quis putas, maior est in regno cælorum*, vt statim in initio capitis octaui, Matthæus refert, & exponit ibi Hieronymus dicens: *Post inuentum staterem, post tributa reddita, quid sibi vult Apostolorum repentina interrogatio?* & respondet, *Quia viderant pro Petro, & Domino idem tributum redditum, ex æqualitate pretij arbitrati sunt, Petrum omnibus Apostolis esse prælatum, qui in redditione tributi Domino fuerat comparatus.* In quo, si rectè illud comprehendissent, non decipiebantur, sed errabant putantes, illam excellentiam, vel dignitatem futuram fuisse in aliquo regno temporali more humano, & ex inuidia interrogabant Et propterea Hieron. addit. *Videns Iesus cogitationes eorum, & causas erroris intelligens, vult desiderium gloriæ humilitatis contentione sanare, dicens, Amen dico vobis, nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum.* *Petrum in aliqua dignitate temporali sibi prælatum existimabant Apostoli.*

10. Eandemque doctrinam habet Chrysost. homil 59. in Matthæum, dicens. Aliquid humanum passos fuisse discipulos in illa interrogatione. & ad illud significandum, addidisse Euangelistam illam particulam, *In illa hora, quando scilicet, cæteris omnibus Petrum prætulit.* Et infrà d[illegible]r, ex multis causis fuisse inflammatos discipulos, & numerat singularem promissionem, *Tibi dabo claues, & Beatus es Simon Bar iona*, & his adiungit præsentia verba: *Da pro me, & te*, sentiens singularem excellentiam, & prærogatiuam per illa significasse. Idem tradit Origen. tractat. quinto, in Ioann. expendens eodem modo verbum illud, *In illa hora*, & dicens. *Ego arbitror, quoniam maximum hunc existimantes honorem in Petrum à Christo collatum, quasi per hoc indicasset, Petrum cæteris discipulis meliorem, cupiebant quod suspicabantur, cautè cognoscere*, & cætera. Idemque habetur nomine Augustini in libro Quæstionum noui, & vet. testam. q. 75. vbi ait, præcepisse Christum singulariter soluere pro Petro, quia constituerat illum facere caput aliorum Apostolorum, & Pastorem gregis sui, & comparat illa verba cum illis: *Ego rogabo pro te*, Quod etiam notauit Lyran. Matth. 17. & 18. & ferè alij Doctores Catholici fatentur, ibi esse significatam specialem prærogatiuam Petri, quamuis in illa explicanda non omnes conueniant.

11. *Aliorum opin.* Aliqui ergo existimant Christum ostendisse ibi peculiarem amorem, & curam Petri, non verò exemptionem. Sed hoc parui momenti est in re adeò mirabili, & tanta diligentia ab Euangelista obseruata, & à Patribus exaggerata. Alij agnoscentes aliquod altius mysterium, ad mysticos sensus divertunt, vt videtur esse Augustin. serm. 6. de Verbis Apostoli, dicens, *Petrum Ecclesiam repræsentasse, pro qua Christus indebitam mortem soluit, vt eam à debito* mortis liberaret, quod Anselm. & D. Thomas sequuntur. Ita verò est hoc

hoc accipiendum, vt literalis sensus non omittatur. Negari ergo non potest, quin Christus specialiter iusserit, solui tributum pro persona Petri, sicut & pro se, hoc enim in proprietate significant verba illa: *Da eis pro me, & te*, & ita notant Patres nuper allegati, æquiparando hæc verba, cum illis, *Tibi dabo claues*, & *Ego rogabo pro te*; nam in omnibus illis pro nomen illud designat indiuiduam personam Petri. Significauit ergo Christus in illis verbis Petrum futurum esse exemptũ à solutione tributi, sicut ipse erat. Atque ita credimus ex hoc loco vt minimum colligi, Christum concessisse Petro priuilegium hoc exemptionis, quia futurus erat Princeps Ecclesiæ, Christiq; Vicarius Vnde consequenter fit, hoc priuilegium non fuisse personale in Petro, sed reale ratione dignitatis, atque ad successores transire ex vi diuini iuris, & peculiaris institutionis, seu voluntatis Christi. Quam sententiam satis significant Hieronym. Chrysost. Theophylact. Euthym. & alij, quatenus dicunt, illam prærogatiuam fuisse concessam Petro, quia erat caput Apostolorum, & quatenus æquiparant hunc locum cum aliis, in quibus Christus loquens ad Petrum, cum illo, & successoribus eius loquitur.

Priuilegiũ Petri ad successores transit.

12. Ad difficultatem autem propositam, quomodo Christus extendat illationem ad Petrum, qui non erat filius Dei naturalis, respondent multi, tacite supposuisse Christum aliud principium, scilicet, sub filiis Regum comprehendi domesticos, & familiares eorum, nam etiam hi solent esse à tributis exempti ratione filiorum, quibus adhærent. Sed de hac ratione dicemus inferius; nam si vera est, non solum ad Pontificem, sed etiam ad alios extenditur priuilegium illud, vt diuinum est. Dico ergo, significasse Christum, non solum se esse immunem à solutione tributi, sed etiam potuisse illud priuilegium communicare Petro tanquam sibi coniunctissimo, & valde simili in potestate, quam illi concessurus erat supra totam Ecclesiam, & supra omnes Reges terræ. Quocirca quando Christus post factam illationem: *Ergo liberi sunt filij*, adiunxit, *Vt autem non scandalizemus eos, da pro me, & te*, non oportet, vt hæc posteriora verba intelligantur adiuncta ex vi prioris illationis, sed per modum nouæ declarationis, & extensionis ex speciali Christi voluntate. Vel certè dici potest quia argumentum Christi fuerat à minori ad maius, vt supra declaraui, ideo Christum non fuisse contentum inferendo se esse immunem à tributis, sed etiam Petrum secum coniunxisse, vt ostenderet, se vtpote filium Dei naturalem longè altiori modo esse immunem, quàm sint filij Regum terræ, quia non solùm est immunis ab illis, sed etiam est superior omnibus illis, & potuit Petro suam potestatem, seu participationem eius ita communicare, vt eiusdem etiam exemptionis illum faceret participem.

In dictis verbis Christi potestatem alios à tributis eximendi demonstrat.

13. *Obiectio.* Sed instabit tandem aliquis: nam licet concedamus, ex hoc loco colligi exemptionem à tributis, non sequitur, colligi etiam exemptionem ab omni subiectione, & potestate coerciua Principum. Nam filius Regis terreni licet sit liber à tributo patri soluendo, non est liber à potestate directiua Patris, quia tenetur eius leges seruare, nec à potestate coerciua, nam potest Rex filium suum punire secundum institiæ æquitatem. Respondeo, concedendo, illationem non esse formalem (vt aiunt) quia non tenet in omni materia, vt argumentum factum probat. Nihilominus tamen in præsenti materia, & ratione illius recte colligimus vnam exemptionem ex alia. Nam in primis in ipso Christo sicut ex filiatione naturali infertur immunitas à tributo, ita infertur immunitas ab omni subiectione, & iurisdictione Principum temporalium, quia filiatio, quæ est ratio vnius exemptionis, necessario etiam est ratio alterius, quia est ratio dominationis & excellentiæ supra omnes Reges. Simili ergo modo, seu accommodata proportione intelligimus, hoc priuilegium esse communicatum Petro, ideoque ex immunitate à tributis colligimus exemptionem ab omni subiectione, & iurisdictione temporali, quia ratione dignitatis, & potestatis supra ipsos Reges communicata est.

Responsio.

Ex immunitate à tributis rectè colligitur immunitas à saculari potestate.

Caput VI.

Obiectionibus contra resolutionem superiorum capitum satisfit.

1. Quoniam Summi Pontificis exemptio cum eius dignitate, & potestate supra Reges temporales coniuncta est, ideo eædem fere obiectiones contra exemptionem hanc, quæ contra potestatem opponuntur: & quia fere omnes in superiori libro tractauimus, ideò illas breuiter attingendo, vnam, vel alteram addemus, quæ huius loci visæ sunt magis propriæ. Prima obiectio sumitur, ex lege veteri, in qua Sumus Pontifex à iurisdictione Regis exemptus non erat: Imò ab eo puniri poterat, vt factum Salomonis ostendit 3. Reg. 2. vbi Salomon exauthorauit Abiathar propter crimen læsæ maiestatis illum authoritate Regia puniendo Huic verò obiectioni supra respondimus assumptum non satis probari ex illo facto, tum quia fortasse Salomon id fecit, non vt Rex, sed vt Propheta: tum etiam quia vnum factum non ostendit ius, cum à Regibus multa per violentiam fiant. Vnde cum ex aliis locis Scripturæ non probatur subiectio Pontificis ad Regem in lege veteri, relinquitur, vel falsum esse illud Antecedens, vel saltem incertum. Deinde adiunximus, quidquid fuerit in veteri lege nullum inde sumi posse argumentum ad Pontificatum legis gratiæ, qui longe altioris est ordinis. Nunc ergo solum addendum occurrit, obiectionem similem, factam esse ante quadringẽtos annos ab Imperatore Constãtinopolitano in epistola ad Innocent. III. ex quo sumptum est caput *Solitæ* de Maior. & obedient. qui non de Salomone, sed de Dauide argumentabatur, *quia Dauid Rex Abiathar Pontifici praeminebat*. Cui Pontifex eisdem modis respondet, dicens, *Dauid quamuis regni diadema obtineret non tam ex dignitate Regia, quàm authoritate prophetica im..erabat. Verum quidquid horum fuerit in veteri testamento, nunc aliud est in nouo, ex quo Christus factus est sacerdos secundum ordinem Melchisedech.* Et concludit: *Circa illum præcipuè, qui successor est Petri, & Vicarius Iesu Christi.*

1. Obiectio

Solutio

Vide Turrecrem. in 2. Summa Ecclesiast. c. 96. ad 4.

2. Secundo obiici potest, quia ea, quæ sunt iure diuino à Christo constituta, statim à principio Ecclesiæ habuerunt effectum, sed Pontifex Romanus non solum à principio Ecclesiæ, verum etiam toto tempore, quo Imperatores Romani fuerunt ethnici, non fuerunt ab eorum iurisdictione exempti: ergo non habuerunt à Christo huiusmodi exemptionem. Minor propositio probatur ex Paulo ad Rom. 13. dicente: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*. In quo loco præcipuè loquitur Paulus de politico principatu, & de obedientia Regibus debita, vt ibi notant expositores, & August. epist. 54. ad Macedonium, & Basilius in Constitution. monasticis c. 23. Et ipse Paul. inferius aperte ostendit cum dicit, *non sine causa gladium portat*, & cum ait, *ideo n. & tributa præstatis*. Itaque vt ijdem Patres aduertunt, illud specialiter monuit contra nonnullos, qui eo tempore prædicare cœperant, Christianos non teneri ad parendum Principibus temporalibus, ipse aũt contrarium de omnibus Christianis docet, & vt nullum excipi declaret inquit: *Omnis anima,*

2. Obiectio

anima,&c. vt ibi expendit Chrysostomus Homil. 23. dicens: *Ostendens, quod ista imperentur omnibus, & sacerdotibus, & monachis, & non tantum saecularibus: id statim in ipso exordio declarat, cum dicit. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, etiam si Apostolus sis, si Euangelista, si Propheta, siue quisquis tandem fueris, neque enim pietatem subuertit ista subiectio.* Et eodem modo loquuntur ibi Theodoretus, Theophylactus, & Oecumen. Iuxta Apostoli ergo sententiam sic expositam etiam Petrus erat tunc subditus potestatibus sublimioribus. Cum enim Chrysostomus dixisset: etiam Apostolos fuisse subditos, & sententiam auxerit, dicens, *Siue quisquis tandem fueris*, profectò etiam Petrum comprehendere visus est. Multò ergo maiori ratione Pontifices successores Petri fuerunt subditi Imperatoribus, saltem quamdiu isti Christiani non fuerunt. Et ratione potest hoc confirmari, quia Princeps ethnicus non est subditus Pontifici; ergo potest esse illi superior; ergo de facto erat superior, quia habebat potestatem vniuersalem in omnes, & non habebat subiectionem, ratione cuius priuaretur potestate in Petrum, vel successores eius.

3. *Responsio.* Respondetur concedendo, priuilegium hoc, quatenus à Christo Domino concessum est Petro, & successoribus eius habuisse suum proximum effectum statim ac Christus Petro contulit Pontificium dignitatem, quia illud priuilegium, vel cum ipsa dignitate intrinsecè coniunctum est, & quasi ab illa manat, vel per specialem Christi voluntatem datum est, quae voluntas efficax fuit, neque impediri potuit per vllam temporalem potestatem. Et non minus comprehendit exemptionem à subiectione respectu infidelium Principum, quàm fidelium, tum quia Christus Matt. 17. absolutè loquutus est & occasio sermonis eius sumpta fuit ex tributo, quod Imperatori ethnico soluebatur, tum etiam quia non est maior ratio de Principe fideli, quam de infideli. Imò si Pontifex, verbi gratia Syluester fuisset subditus Constantino ante conuersionem eius, etiam post conuersionem maneret subditus, quia, vt supra dixi, nullus Rex infidelis ipso facto amittit iurisdictionem aliquam propter conuersionem ad fidem. Denique quando Concilia, & Patres docent, Pontificem nõ habere superiorem in terris, omnem excludunt, siue fidelis, siue infidelis sit.

4. *Pontifices summi semper fuerunt exempti.* Dico ergo, & Petrum, & eius successores toto tempore gentilium Imperatorum fuisse exemptos ab eorum iurisdictione quoad priuilegium, licet vsum priuilegij pro eo tempore habere non potuerint quod nihil repugnat iure diuino. Sicut etiam eo tempore habuerunt dignitatem, & potestatem supra omnes Imperatores à Christo datam, non expectato temporalium Principum consensu, vsum autem, & exercitium illius potestatis circa eosdem Principes non statim habuerunt Petrus, aut successores, quia iuxta eiusdem Christi ordinationem ex voluntaria fidei receptione pendebat. Eadem ergo ratio est de praedicto priuilegio accessorio dignitati, nam illud contulit solus Christus sine dependentia à consensu Principum, seu aliorum hominum, vsus autem partim ex voluntate, partim ex potentia, & factis hominum pendebat.

5. *Ad verba Pauli.* Nec verba D. Pauli quantumuis generalia videantur, excludunt priuilegium speciale à Christo concessum, nam regula iuris est generale ius per speciale limitari, etiam si speciale antiquius sit, quae regula hic satis accommodari potest. Praesertim quia Diuus Paulus ibi solum explicat ius antiquum, & naturale, docetque obseruandum esse à Christianis, ac proinde tradit, (vt Theophylact. ibi ait) Euangelium non docere defectionem, aut inobedientiam erga magistratus, sed moderationem, & obedientiam. Hoc autem ius naturale nõ violatur, sed materia eius ex parte mutatur per priuilegium exemptionis à Christo concessum, quod ibi Paulus non exclusit, neque illius mentionem fecit, quia necessarium non erat: Quanquam si attente verba Pauli considerentur, ex forma illorum intelligi potest, Vicarium Christi sub eis non comprehendi, dicit enim, *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*, quae verba sunt respectiua, & comprehendunt tam priuatos homines respectu eorum, qui eis proximè praesunt, quam magistratus inferiorum ordinum respectu sublimiorum potestatum. At vero comparatione Vicarij Christi nulla est in terris sublimior potestas, & ideo in eo non habet locum sententia Pauli.

Ad Chrysostomum verò, quod attinet ad praesentem quaestionem, similiter respondemus, generatim fuisse loquutum, neque ibi exclusisse speciale priuilegium Petri, neque tractasse quaestionem an Vicarius Christi habeat in terris potestatem sublimiorem, cui ex vi naturalis, & diuini iuris parere teneatur. Quod vero spectat ad alia specialia exempla, quae inducit de Apostolis, sacerdotibus, & monachis, infrà ex professo tractandum est, an illorum exemptio sit de iure diuino, vel humano. Nunc solum dicimus, quidquid sit de aliis etiam Apostolis, de Petro, vt Christi Vicario esse specialem rationem; tum propter specialem dignitatem, tum propter verba Christi illum singulariter eximentis à debito soluendi tributum. Quia propter ius hoc exemptionis aequale fuit in Pontificibus respectu ethnicorum Principum, & Christianorum, quia priuilegium, vt dixi, non fuit pendens ex fide subditorum, licet vsus sine illa esse non potuerit. 6. *Ad Chrys.*

Neque obstat ratio in contrarium facta, quia licet Princeps infidelis pro illo statu non sit directè subditus Petro, nihilominus, ex diuino iure tenetur illi subdi, suscipiendo fidem, & baptismum, per quem vnusquisque fit de grege Christi, & consequenter subditus Petro. Et praeterea etiam ante baptismum est huiusmodi Princeps indirectè subditus Petro, qui jus habet cogendi infideles Principes, ne Euangelij praedicationem in suis terris impediant, neve subditos suos ad fidem negandam, vel non suscipiendam cogant, aut alio modo religioni Christianae infesti sint. Hac ergo ratione Pontifices simpliciter facti fuerunt à Christo immunes à potestate principum temporalium, siue fidelium, siue infidelium, nam infidelitas non facit eos melioris conditionis, neque eorum auget iurisdictionem; quoad vsum vero non potuerunt Pontifices temporibus infidelium principum judicia illorum declinare, sicut etiam non poterant se vel dignitatem suam ab omni iniuria vindicare, quod mirum esse debet, cum etiam sub fidelibus principibus interdum similia passi sint, id permittente Deo, vel ad eorum probationem, vel ad maiorem fidei confirmationem. 7. *Ad rationẽ in eadem obiectione factam.*

Ex quo facilè etiam soluitur tertia obiectio, quae & à Rege Angliae, & ab aliis schismaticis, & schismatum fautoribus saepius inculcatur, sumiturque ex factis quorundam Imperatorum, qui superiorem potestatem in Summos Pontifices saepius exercuerunt, vel illos eligendo, seu in sede collocando, & confirmando, vel eos puniendo, & exauthorando. Ad quod praecipuè inducunt factum Othonis. 1. (quem Imperatorem piissimum fuisse dicunt) qui Ioann. 12. aliàs 13. propter prauos mores à sede deposuit. De hoc tamen argumento dixi multa in superiori libro cap. 8. *Tertia obiectio ex factis Imperatorum.* *Responsio.*

cap. vlt. ad quem locum lectorem remittimus, hic enim solum illud commemorauimus, ne ob ectionem in hoc puncto frequentem intactam relinqueremus. Addere vero possumus, priorem obiectionis partem ad præsentem causam nullo modo pertinere. Quid enim si daremus Imperatores aut Reges posse esse Pontificum electores, nunquid propterea esse possent eorum legislatores, aut judices? aut propter aliquam in eos jurisdictionem superiores? Profecto Cardinales sunt electores Pontificum, & nihilominus, postquam Pontificem elegerunt, nullam in illum habent potestatem, vel jurisdictionem, imò potius illi sunt omnino subiecti. Ratio vero est, quia dum suffragia ferunt, aliquem sibi æqualem nominant, vel eligunt, ille autem, qui ritè electus est, à Christo ipso statim inuestitur, & fit superior suis electoribus, quibus antea erat æqualis, vel fortasse inferior. Accedit, quod ipsi electores à sede Apostolica habent eligendi potestatem tanquam à superiore, & Christi Vicario, ad quem spectat modum eligendi sibi successorem præscribere. Idem ergo cum proportione dicendum est, de Imperatore, etiamsi vel ad eligendum Pontificem, vel ad confirmandum suo consensu electionem eius fuerit admissus, quia non propterea factus est superior Pontifice, sed manet semper inferior Pontifice iam instituto, sicut etiam erat subditus illi à quo talem prærogatiuam accepit.

Cur suffragium eligendi Pontificem Imperatori iurisdictionem aliquam in ipsum non impertiat.

8. De altera vero obiectionis parte in citato loco ostendi, historias in quibus factum illud, & alia similia referuntur, & incertas esse, ac varias, seu inter se dissentientes, & non satis fideliter referri. Nam ex eis non solum colligi non potest Imperatorem jure deposuisse aliquem Pontificem, verum etiam neque facto id tentasse ex vi propriæ jurisdictionis, judicij, ac sententiæ, sed aut per apertam vim, aut tyrannidem, per quam aliqui Principes Christiani manus violentas in Pontificem iniecerunt. vel ad summum industria, & authoritate sua procurando, vt congregaretur aliqua synodus, quæ sententiam depositionis in Pontificem ferat, quidquid sit de potestate talis Synodi, & an ex errore, vel malitia processerit. Nam ita accidisse in facto Ioann. 12. citato loco ostendimus. Et sanè cum pœna depositionis canonica sit, in illa peculiarem deformitatem, & repugnantiam habet, quod per potestatem sæcularem possit imponi. Neque meum errorem incidere potest, nisi qui de Pontificia dignitate nihil supernaturale, vel spirituale, sed tantum politicum, seu ciuile cogitauerit. Et ideo si quis Imperator verè fidelis temerario ausu, & indiscreto zelo de Pontifice diiudicando tractauit, non per se, vt dixi, sed per congregationem aliquam, quæ speciem saltem potestatis spiritualis habere videretur, deponendum curauit. Quia vero illa depositio summa est in eo genere spiritualis pœnæ, & ius diuinum attingit, à quo per se, & immediatè est Pontificia dignitas, ideo ex parte Pontificis maximam causam requirit, qualis est sola hæresis, quæ fundamentum talis dignitatis quodam modo tollit; ex parte verò Ecclesiæ requirit sententiam, non cuiuscumque Synodi, sed legitimæ, & vniuersalis, & nihilominus ex parte Dei necesse est, vt ipsemet talem dignitatem auferat, quam ipse per se contulit.

Depositio Pontificis per ciuilem potestatem fieri nequit.

9. Quartam obiectionem sumunt hæretici ex verbis Christi Matt. 18. *Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum & cætera*, ac tandem *dic Ecclesiæ, & si Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus, & publicanus*. Hanc enim Christi sententiam, & legem non minus erga Pontificem, quam erga alios fideles procedere censent, quia etiam Papa est homo, & potest coram aliis, & cum eorum scandalo, & iniuria delinquere; ergo potest, & debet corripi; vel secreto, vel coram testibus, & si emendari noluerit, poterit Ecclesiæ denunciari, quam si non audierit, poterit per eam excommunicari, vt ab aliis tanquam ethnicus, & publicanus habeatur; ergo subest Pontifex potestati coercitiuæ Ecclesiæ. Dices, hinc ad summum sequi, Pontificem non esse omnino exemptum à potestate sæculari. Sed contra, nam ex primo potest inferri secundum, saltem quantum est ex vi juris diuini, quia si Papa non est diuino jure exemptus à foro Ecclesiastico, non habet illam supremam dignitatem, in qua præcipuè fundabamus jus diuinum de exemptione illius à sæculari potestate. Item quia si Pontifex potest per Ecclesiam excommunicari, eadem ratione poterit grauius puniri pro qualitate delicti; ergo poterit etiam degradari, & brachio sæculari remitti; ergo non est omnino exemptus jure diuino à jurisdictione sæculari, alias non possit per Ecclesiam iterum sæculari potestati subijci.

Quarta obiectio ex Matth. 18.

Solutio.

Replica.

10. Respondeo in primis, hæc posteriora argumenta efficacia non esse, tum quia licet fingeretur, Pontificem esse subiectum alicui tribunali Ecclesiastico, verbi gratia Concilio generali, nihilominus posset esse jure diuino exemptus à sæcularibus, vel ex speciali priuilegio Christi, vel quia semper manet super omnes Principes sæculares, etiam si per impossibile in ordine spiritualium potestatum Concilio subesset. Tum etiam quia eadem argumenta fieri possunt de Episcopis, & inferioribus clericis, de quibus postea dicemus. Deinde addo, etiam si argumenta illa admittantur potius ostendere incommoda, & absurda, quæ ex priori antecedente sequuntur, quam illud confirment, Negamus ergo posse Ecclesiam vim coerciuam in Pontifice exercere, siue per censuram, siue quocunque alio modo, nisi prius à Pontificatu cadat, vel per voluntariam renunciationem ab Ecclesia acceptatam, vel per culpam hæresis ab Ecclesia juridicè declaratam. Quia quamdiu persona illa verus Papa existit jurisdictionem habet supra totam Ecclesiam, etiam simul sumptam, ideoque necessario est jure diuino exemptus spiritualiter, id est, non subditus sublimiori potestati spirituali extra Christum, quia nulla talis in mundo inuenitur, vt in superiori libr. satis tractatum est.

Solutio.

Ecclesia nullam habet vim coerciuam in Pontificem.

11. Vnde ad obiectionem respondeo, correctionem fraternam habere posse locum erga Summum Pontificem, quatenus est charitatis officium, & intra illud sistitur, hoc enim modo potest interdum maior à minori, & prælatus à subdito admoneri, sicut Paulus cum Petro se gessit, vt explicuerunt Aug. epist. 19. ad Hier. & Gregor. hom. 18. in Ezech. Cessat autem correctionis progressus, quando ad viam coactionis fit transitus. Itaque cum reuerentia corripi, vel admoneri potest Pontifex, prius solus, si crimen sit secretum, deinde coram aliquibus si res, & necessitas postulet. Quod vero ulterius sequitur, *Dic Ecclesiæ*, in eo locum non habet, quia ibi nomine Ecclesiæ non corpus Ecclesiæ, sed prælati eius intelliguntur, nec enim potest peccator toti corpori Ecclesiæ denunciari, sed pastori. Vnde necesse est, vt respectiuè, seu cum proportione accommoda intelligatur, ita vt vnusquisque peccator suo pastori, ac prælato denunciari debeat: nam extraneus non potest efficaciter corripere, aut cogere sibi non subditum. Quia ergo Pontifex superiorem prælatum non habet, in eo locum non habet illa denunciatio, sed potius quia ipse est supremus pastor totius Ecclesiæ, satis Ecclesiæ dicitur peccatum eius, cum ipsi dicitur. Posset autem respectu Pontificis non male intelligi nomine *Ecclesiæ* confessor eius, qui eum monere, & suo modo corripere, & peculiariter obligare

Quomodo fraterna correctio erga Pontificem exerceri valeat.

gare

gare in foro suo potest. Quod autem sequitur. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus, & publicanus*, propriè non potest in Pontifice locum habere, quia excommunicari non potest, cum non habeat vim coerciuam superiorem. Neque hoc est inconveniens, quia praeceptum illud affirmatiuum est, & circa vnumquemque obligat iuxta capacitatem eius.

12. *Obiectio.* Contra hoc vero insurgit statim quinta obiectio, nam sequitur, Christum non satis providisse Ecclesiae suae, nec convenienter illius regimen instituisse. Nam vt nos dicimus, dedit vni homini supremam in sua ecclesia potestatem, eumque constituit, *Super gentes, & regna, vt evellat & destruat, & disperdat, & dissipet, & aedificet, & plantet.* (*Ierem. 1.*) Potest autem talis esse Papa, vt potestate sua in destructionem vtatur, nam libertati suae relinquitur, & peccator esse potest; ergo si in Ecclesia non est potestas ad coercendum illum, imperfectè instituta est, insufficienterque est illi provisum. Quale enim est corpus, quod membrum putridum non possit per violentiam aliquam purgare, vel, si hoc non sufficiat, abscindere, ne totum corpus corrumpat? Ergo cum Ecclesia sit vnum corpus mysticum, & Papa sit vnum membrum eius, quod eo plus potest illi nocere, quo potentius, & principalius est necessarium est ad huius Ecclesiae conseruationem, vt in ea sit aliqua potestas, quae iure, & facto valeat iniquo Pontifici resistere, & illum cogere, vel abscindere etiam si necesse sit; haec autem potestas non est alia nisi potestas Regia, vel Imperatoria, ergo.

13. *Solutio.* Respondeo, hoc etiam argumento vsos esse, qui existimarunt, Concilium generale esse supra Pontificem, posseque illum deponere, non tantum in causa haeresis, sed etiam propter alia crimina Ecclesiae valde nociua. Et quidem, si argumentum tantum efficaciam haberet, vt propter illud esset in Ecclesia admittenda aliqua potestas coerciua Pontificum abutentium potestate sua in Ecclesiae perniciem, potius ponenda esset illa potestas spiritualis, quàm temporalis, & in generali Concilio potius, quàm in aliqua particulari persona. Et ita non procederet obiectio, negatur enim vltima propositio assumpta, nimirum potestatem huiusmodi solum Regiam, vel Imperatoriam esse posse. Vera nihilominus responsio est, non esse in Ecclesia talem potestatem supra Pontificem, neque spiritualem, neque temporalem, vt satis in superioribus probatum est. Obiectio autem facta retorqueri potest contra Regem Angliae multò maiori ratione, nam ipse vult ita esse caput in imperio suo, vt neque in spiritualibus, neque in temporalibus superiorem habeat, idemque de quolibet supremo Rege affirmare cogitur, ne tantam dignitatem pro sola sua libidine vsurpare videatur. Nonne est ergo multo maius incommodum, vt in Ecclesia Christi, quae vnum corpus esse debet, sint multa capita ita suprema, vt quodlibet illorum suos subditos diiudicet, & ipsum à nemine iudicetur, quam quod sit vnum tantum hoc habens singulare priuilegium sub Spiritus Sancti directione specialiter constitutum.

Nulla petitur Ecclesia potestate coerciua in Pontificem. Obiectio in Regem Angliae retorquetur.

14. Dico ergo primo in hoc ostendi singularem Christi providentiam in suam Ecclesiam. Nam regna terrena sunt inter se diuisa, & non subordinata, quia in temporalibus, & ciuilibus non habent vnitatem, & ideo sicut sunt multa corpora, ita non est inconveniens, quod habeant multa capita suprema. & licet in vnoquoque regno possint sequi incommoda ex eo, quod Rex supremus à nemine iudicari in temporalibus, vel puniri possit, illa incommoda vel tolerantur propter maiora commoda (quod in humana providentia saepe fieri necessarium est, & ad rectitudinem prudentiae pertinet) vel vnaquaeque respublica habet suas leges, & modos iustos, quibus his incommodis occurrat. At verò respectu Ecclesiae Christi non erat conveniens, vt intra illam essent plura capita simpliciter suprema, neque plures Reges ita supremi in temporalibus, vt nulli superiori capiti subordinarentur, saltem in ordine ad spiritualem finem, ideoque optima institutio postulabat vnum supremum caput. Et ad maiorem vnitatem, & facilius, ac suavius regimen oportuit illud esse vnicam personam, & ad tollenda schismata fuit etiam conveniens, vt sub nulla ratione suis subditis subiiceretur. Ex quo tandem necessarium fuit, vt vnum illud caput à solo Deo puniri, vel deponi per coactionem, & potestatem superiorem possit.

Quòd si hinc contingat sequi aliquos defectus, vel incommoda, mirum non est, quia quanquam haec sit diuina institutio, versatur circa homines, & per ipsos exercetur, & ideo necessario aliquid de providentia humana participat, quae non semper omnia incommoda evitat, sed pauciora eligit. Vnde illa imperfectio non potest attribui Christo, sed homini, nam Christus, quantum in se est, sufficientia media providit ad haec incommoda vitanda. Et maiora quidem, quaeque fidem, vel sanctitatem Ecclesiae maculare possent, omnino praevenit, & abstulit, dando Vicario suo certam, & infallibilem directionem in definiendis rebus ad fidem, vel mores Ecclesiae pertinentibus. Item quia haeresis serpit, vt cancer, & tollit Ecclesiae fundamentum, etiam ius statuit, virtute cuius à dignitate caderet Papa, si esset haereticus, dando etiam Ecclesiae facultatem, vt de tali crimine cognosceret, & sententiam declarantem illud, & diuinam depositionem inde subsequutam proferre posset. At vero in reliquis, quae ad mores pertinent, non pertinebat ad suauem, & sapientem providentiam Christi, aut Pontifices omnes libertate morali priuare, aut eos in gratia confirmare, & ideo in eis etiam peccata permisit. Noluit tamen, vt per homines coerceri, aut puniri possent, ne debitus ordo providentiae, & regiminis inverteretur, & maiora mala, ac perturbationes sequerentur. 15.

Et nihilominus varia remedia providit, quibus hoc malum, vel impediretur, vel ei quoad fieri posset, subveniretur. Primum, ac praecipuum est internum auxilium Spiritus Sancti, quod longè maius, & specialius Pontifici paratum esse credimus, simul cum Angelica custodia singulari, & excellentiori. Secundum est oratio tum universalis Ecclesiae, tum singulorum fidelium, quae pro ipso capite semper esse debet maior, & frequentior, & tunc oportet esse ferventiorem, quando contigerit caput languere. Tertium, & optimum medium est secreta admonitio, vel si peccata scandalosa fuerint, etiam publica, seruata debita reverentia, & humilitate, & si necessitas id postulet, interdum fieri potest haec admonitio per Reges, & Principes temporales, quorum authoritas apud Pontificem multum valere potest, & debet, si praedictam modestiam, & animi submissionem coniunctam habet. 16.

Varii modi protectionis Pontificum à Christo provisi. Vide Caietanum in Opusc. de Potest. Papae cap. 27.

Quartum remedium non quidem iniquum, sed magis humanum, & periculosum, ideoque non sine extrema necessitate adhibendum, est iusta defensio, nam si Pontifex manifestam violentiam, & iustam vim inferat, ei resisti potest per modum defensionis, intra terminos inculpatae tutelae; quia vim vi repellere naturale remedium est, & nemini denegatur, & non requirit potestatem superiorem, vel iurisdictionem in eo, qui se defendit, sed solum ius, & vires ad se tuendum. Nam si in alterum malum inferat, non illum punit, sed illo medio proprium malum iustè evitat. 17.

Pontifici bellum iniustum inferenti resisti potest.

virat. Quocirca si Pontifex corporalem vim inferat per aggressionem, vel iniustum bellum, ei poterit per similem actionem resisti ad defensionem, non ad offensionem. Si autem violentia esset spiritualis, præcipiendo iniqua, vel sacra prophanando, aut destruendo; ei proportionato modo resisti poterit, procurando, ne talia executioni mandentur. Hæc tamen rara sunt, &, vt hæc licentia sumatur, esse debent euidentissima. Denique (quod valde notandum est) hoc modo per mille, & sexcentos annos Ecclesia gubernata est, recognoscendo in Pontifice hanc potestatem, & exemptionem, & hunc honorem, & reuerentiam illi deferendo, & tolerando iniquos, qui comparatione Sanctorum, & bonorum pauci fuerunt, neque in hac tolerantia tot incommoda passa est Ecclesia, quot in temporibus schismatum, & rebellionum Potestatum temporalium aduersus Pontifices sustinuit: ergo gratis, & sine fundamento fingunt hæretici imperfectionem, vel defectum in hac institutione, quam potius Deo dignam esse, ipsa experientia præter alia, quæ adduximus, ostendit.

Caput VII.

Sextæ obiectioni satisfit, & tractatur quæstio, an Papa possit se humano iudicio submittere.

1\. *Sexta obiectio.*

VLtima superest obiectio, quia Pontifex Romanus saltem voluntate propria potest renunciare huic priuilegio, non tantum renunciando Papatui (quod clarum est) sed etiam dignitate retenta; ergo signum est. non esse hanc exemptionem de iure diuino, neque ex natura rei esse necessario cum dignitate coniunctam, nam si talis esset, nec immutari, nec separari posset per humanam voluntatem. Antecedens probatur ex vsu, nam id fecit Leo IV. iudicio Michaelis Imperatoris, & Legatorum eius se subiiciendo, vt refertur in cap. *Nos si incompetenter.* 2. q. 7. & Symmachus Regis temporalis iudicio se submisit, vt sumitur ex Concilio. 3. Romano sub eodem, & Gregorius Papa in cap. *Si quis* 42. 2 q 7. sic ait, referente Gratiano: *Si quis super his nos arguere voluerit, & extra authoritatem nos facere contenderit, veniat ad Sedem Apostolicam, & cæt. vt ibi ante confessionem sancti Petri mecum iustè decertet, quatenus imbi vnus ex nobis sententiam accipiat suam,* vbi se committit alterius iudicio. Et Sixtus III. in cap. *Mandasti.* 2. quæst. 5. dicit, cum iniustè criminaretur, coram Valentiniano Augusto, & Synodo se purgasse, & addit; *Sed non alius, qui noluerint, aut sponte hoc non elegerint, faciendo formam, exemplumq; dans.* Idemque refertur de Leone III. in ca. *auditum*, eadem causa, & quæstione. De Marcellino etiam constat, se cuiusdam Synodi iudicio submisisse. Denique in sacramento confessionis Pontifex se submittit iurisdictioni priuati confessoris; cur ergo non poterit se etiam submittere in causa ciuili; vel temporali? Aliqui etiam inducunt Christi exemplum, qui se potestati Pilati supposuit, dando illi veram potestatem supra se, vt ostendunt eius verba apud Ioannem cap. 9. *Non haberes potestatem in me vllam, nisi tibi datum esset desuper.* Quo exemplo vtitur D. Thomas 2. 2. q. 67. art. 1. ad 2. vt probet, posse superiorem subiici iudicio inferioris, vbi etiam simpliciter ait, Leonem Papam subiecisse se iudicio Imperatoris.

Vide quæ de hoc facto Leonis 3. citantur in decreto Gregoriano & Paulum Æmilium l. 3. de Gestis Francor.

2\. Hoc punctum latè tractatur à Theologis in 4. d. 18. & 19. scilicet, D Thoma, Paludan. Bonavent. Richardo, Alberto, & aliis, à Caietano dicta q 67, art. 1. & à Canonistis in cap. *Ecclesia Sancta Maria*, de Constitut. vbi latè Panorm. n. 7. & Felin. 2. & Baldus in l. *Est receptum* C. de Iurisdict. omn. iud. Breuiter tamen,

Prima conclusio.

quod ad rem præsentem spectat, dicendum in primis est, Papam non posse ita se subiicere Imperatori, vt illius temporali, seu ciuili iurisdictioni subiectus verè maneat, & ab illo cogi, vel obligari possit ratione talis iurisdictionis. In hoc conueniunt authores allegati, & probatur, quia Imperator non habet iurisdictionem ciuilem supra Pontificem, illam enim ei abstulit Christus, eximendo Pontificem. Nec enim Pontifex potest illam ei tribuere, quia Pontifex, vt Pontifex est (ita enim nunc de illo loquimur) non habet temporalem iurisdictionem directam etiam supra alios, nedum supra se ipsum, ergo nec potest illam dare Imperatori supra se, quia in hoc genere non dat, quod non habet; ergo non potest se submittere iurisdictioni sæcularis Imperatoris. Probatur consequentia, quia non posset se submittere, nisi dando illi talem iurisdictionem, quia ipse iam illam non habet: ergo licet Pontifex velit iudicari ab ipso, si non det illi iurisdictionem, non submittetur iurisdictioni illius, neque Imperator poterit Pontificem iudicare tanquã habens iurisdictionem in ipsum. Loquor autem de iurisdictione temporali, quia sola subiectio respectu temporalis iurisdictionis, est contraria exemptioni, de qua nunc tractamus. Potestque hoc confirmari ex alio principio, quod nemo potest renunciare priuilegio in fauorem communitatis, & dignitatis concesso, talis autem est exemptio Papæ, non enim in fauorem personæ, sed in honorem ipsius Christi data est: de quo argumento plura inferius. Et hoc etiam probat obiectio facta, quæ per hoc soluitur, negamus enim, posse Pontificem renunciare suæ exemptioni, se alteri præsertim laico subiiciendo, quia tali iurisdictioni non potest Pontifex subiici, vt dixi, quia non potest illam dare non habenti. Nec potest facere, vt iurisdictio temporalium Regum, supra quam Christus Vicarium suum constituit, supra illum extendatur. Ita ergo sufficienter obiectioni satisfit.

Pontifex iurisdictioni temporali se subiicere nequit.

Solutio ad sextam obiectionem.

Pontifex exemptioni suæ renunciare non potest.

3\. Quia verò, quæ in illa adducuntur, probant, posse Pontificem alio modo voluntariè se submittere alterius iudicio, declarare oportet, quomodo id intelligendum sit. Dico ergo vlterius, non posse Pontificem se submittere in foro exteriori iurisdictioni Ecclesiasticæ, seu spirituali alteri commissæ quoad vim coactiuam eius, siue directè in causis spiritualibus, siue indirectè in temporalibus, tam omnibus, quam singulis, vel vna, aut altera causa. Ita sentiunt plures ex authoribus citatis, & optimè Bellarminus lib. 2. de Conciliis cap. 18. & Turrecrem. lib. 2. Summ. cap. 104. & 105. & idem sensit Caietan. tract. 2. de Potest. Papæ. Et probatur apertè, quia nulla iurisdictio Ecclesiastica esse potest in aliquo extra Pontificem, quæ non pendeat, & manet ab ipso Pontifice; ergo nunquam potest Pontifex illi subdi quoad vim coactiuam. Antecedens supponimus, nam licet non sit certum omnem iurisdictionem Episcopalem, manare à Pontifice, est tamen probabilius. Et præterea certum est, omnem huiusmodi iurisdictionem pendere à Pontifice, posseque ab illo & ampliari, & restringi quoad causas, personas, & loca; quod nobis nunc satis est. Imò licet fingeremus, datam esse alicui iure diuino aliquam iurisdictionẽ Ecclesiasticam independentem à Pontifice, id est, quæ ab illo tolli, aut limitari non potest, nihilominus illa non posset sufficere ad iudicandum Pontificem, quia vt supponimus, ipse iure diuino exemptus est ab omni humano superiore, illa ergo iurisdictio licet esse iure diuino data non esset supra Pontificem, neque supra totam Ecclesiam, quia hæc soli Petro commissa est, sed ad summum esset in hoc, vel in illo Episcopatu, & vel in aliquo inferiori gradu. Igitur cogitari non potest, Pontificem iudica-

Secunda conclusio. Pontifex non potest spirituali potestati quoad vim coercitiuam, se submittere.

Probatur assertio.

judicari ab aliquo per potestatem spiritualem, nisi per potestatem manantem ab ipso.

4\. *Pontifex non habet potestatem coactiuam supra seipsum.* Hinc ergo evidenter concluditur, hanc jurisdictionem non posse esse propriam & coactiuam. Probatur primò; quia Pontifex non accepit talem potestatem supra se ipsum, nemo enim habet vim coactiuam in se, quia licet se punire possit, volens id facit, & sic non cogitur, ergo nec potest alteri talem potestatem communicare. Secundò, quia Pontificis causæ diuino judicio sunt reseruatæ, vt dicunt Canones, qui maximè loquuntur in ordine ad forum externum, & coactiuum; ergo non potest Pontifex illas causas alteri committere quantum ad idem genus judicij coactiui, quia non potest inferior dare jurisdictionem in casibus, seu causis reseruatis superiori. Tertiò, quia non potest Papa ita committere aliquam causam inferiori, quin ipse maneat semper superior in illa causa, & consequenter possit, vel revocare iurisdictionem, si velit, vel de sententia ab inferiori data d judicare, quia hoc totum intrinsecum est dignitati Pontificiæ, ideoque ita inest Pontifici ex vi juris diuini, vt nunquam possit illud à se abdicare, nisi toti Pontificatui renunciando. Ergo licet fingatur Pontifex committere alteri iurisdictionem in se ipsum, illa non potest esse verè coactiua, quia tam in duratione, quam in executione pendet à voluntate Pontificis; quod autem ita voluntarium est, non potest esse coactum. Quæ ratio æquè procedit in omnibus, & in singulis causis; nam in nulla potest Pontifex à se abdicare supremam iurisdictionem, quam habet.

5\. Confirmatur hoc, quia Pontifex in nullo casu, etiam si alicui se subdere velit, potest per censuram compelli, vt est communis consensus Theologorum in 4. distinct. 18. & 19. & in tractatu de Censuris latius diximus. Ratio autem non est alia, nisi quia semper manet superior illo, cui iurisdictionem committit, & ideo nec contumax esse potest respectu hominis, neque ligari censura, aut alia violenta pœna affici, aut deponi. *In casu hæresis depositio Pontificis fit à solo Deo.* Nam licet in casu hæresis possit deponi, tunc re vera non deponitur ab homine, sed ab ipso Deo, præmissa legitimi Concilij declaratione, vt dixi, & ita ibi non intercedit voluntaria subiectio, neque etiam involuntaria coactio personæ Pontificis, quamdiu Pontifex est, sed solum cognitio, & examinatio causæ, quam ipse in eo casu iustè impedire non potest, quia est concessa à Deo tanquam iusta & necessaria defensio.

6\. *Vltima conclusio. Pontifex solum tanquam arbitro potest alteri se subdere.* Concludo igitur ultimò, quod attinet ad externum judicium humanum solum posse Pontificem se submittere judicio alterius, tanquam arbitro, non tanquam proprio judici, jurisdictione venenti in ipsam personam Pontificis. Ita explicuit suam sententiam D. Thomas in dicta solutione ad 2. & sequuntur alij allegati. Et sequitur à sufficienti patrium enumeratione, nam Pontifex potest se aliquo modo submittere judicio aliorum, etiam in causis personalibus, de quibus præcipuè tractamus, vt probant ea, quæ in obiectione adduximus, sed non potest subiici propriæ jurisdictioni alicuius, vt ostendimus; ergo saltem potest se submittere judicio alterius vt arbitri, quia non est alius modus subiectionis voluntariæ. Dico autem *voluntaria*, quia licet per vim, & tyrannidem, aut vsurpatam iurisdictionem possit Pontifex ab aliquo iudicari, & ipse Pontifex possit etiam id permittere, vel etiam eligere, ad vitandum maius malum, vt fortasse fecit Paulus, quando appellauit Cæsarem: nihilominus illa submissio simpliciter est involuntaria, & judicium de se violentum est, & iniquum; in subiectione autem voluntaria, de qua tractamus, judicium de se fieri potest sine vi, vel iniuria aliqua. Ratio autem est iam tacta, quia tunc non fertur sententia juridica in jurisdictione, seu superioritate fundata, sed fertur sententia arbitraria fundata in facto, seu conventione aliqua. Et ita in illo actu non se gerit Pontifex vt Pontifex, committendo iurisdictionem suam, sed vt homo, qui voluntariè vult facere, quod quilibet priuatus posset præstare.

7\. *Obiectio.* Dices, postquam Pontifex se subiecit alicuius iudicio, tenetur in conscientia, & interdum ex iustitia parere sententiæ latæ, si iusta sit; ergo procedit ex potestate superiori, & ex vi coactiua, quia omnis necessitas quædam coactio est. Ad hoc Caietanus loco citato concedit, ibi intercedere aliquam potestatem superiorem saltem secundum quid, & eodem modo dicit seruari ibi vim coactiuam, ac denique indicat, illam sententiam ferri in virtute iurisdictionis à Pontifice commissæ. *Solutio.* Sed hoc vltimum, vt dixi, admittendum non est, in reliquis vero potest esse æquivocatio in verbis, quæ cavenda est. Et ideo respondeo breuiter, in sententia arbitraria non requiri potestatem superioris, sed purum iudicium arbitri: nec esse necessariam vim coactiuam, & ideo dixit D. Thom. ibidem solere in arbitriis adhiberi, pœnam, quia in judice non est coactio. Quod adeo verum est, vt neque ad ipsam pœnam possit cogere. Vnde quamuis Papa, cum se submittit alicuius iudicio, possit promittere sub aliqua pœna stare sententiæ, non poterit ad illam pœnam cogi, licet in conscientia possit interdum ad illam obligare.

8\. *Pontifex potest ad pœnam ab arbitro impositam cogi.* Ad argumentum ergo nego consequentiam, quia necessitas obligationis in conscientia non oritur ex ex vi coactiua, sed ex directiua, quæ potest admitti in tali sententia. Adverto tamen, hoc esse intelligendum de virtute ostensiua potius, quam effectiua, quia talis sententia respectu Pontificis non habet vim præcepti, quod possit Pontificem in conscientia obligare, quam vocamus vim directiuam effectiuè, sed habet vim puræ sententiæ declaratiuæ ostendentis debitum iustitiæ, quod ex iniuria, vel pacto, vel alio simili titulo potest cadere in Pontificem ex vi legis naturalis, & ita est res perspicua. Et ob eandem causam non existimo necessariam distinctionem Caietani dicentis, Papam posse se subiicere judicio aliorum in quibusdam causis, & non aliis, verius enim, & facilius dicitur, in omnibus se posse submittere quoad vim directiuam modo explicato, in nullis autem quoad coactiuam.

9\. *Solutio obiectionis in principio positæ.* Ad obiectionem ergo principalem respondetur, in prædicto modo subiectionis voluntariæ nullam intervenire renunciationem priuilegij exemptionis, vt constat. Ad primum autem exemplum Leonis IV. respondetur, non excessisse prædictum modum arbitrariæ sententiæ, vt ex textu, & ex historiis constat. Idem dicendum est de Simmacho, in quo tamen facto est considerandum, cum Theodoricus abuti vellet modestia Pontificis, & per modum superioris iudicare, clamasse Concilium, Pontificem à nemine iudicari posse, vtique illo modo, ipso etiam consentiente. Sicut etiam in alio Concilio de Marcellino conclamatum fuerat. Et similiter alia facta Sixti, & Leonis 3. clariora sunt, quia in eis Pontifices nō se submiserunt aliorum iudicio, sed solum ad tollēdum fortasse scandalum, se voluntariè purgare voluerunt, vtique vel publico iuramento, vel aliis probationibus, & rationibus innocentiam suam ostendendo.

10\. Verba autem Gregorii, quæ à Gratiano in dicto capite *Si quis*, referuntur, suntq; Gregorii IV. in Epist. vnic. ad Episcopos Europæ, quæ in fine secundi tomi Epistolarum Decretalium refertur, nihil ad præsentem

rem causam faciunt; proprius tamen illorum sensus satis intelligi non potest, nisi & finis epistolæ, & præcedentia verba considerentur. Scripsit enim Pontifex illam epistolam in defensionem Aldrici Episcopi, qui accusatus fortè ab aliquibus, ad Sedem Apostolicam confugerat, eiusque auxilium implorauerat: Et hac occasione decernit ibi Pontifex Apostolicæ Sedis priuilegium esse, vt omnibus liceat ad illam appellare, & vt ***nihil prius de eo, qui ad sinum sanctæ Romanæ confugit Ecclesiæ, eiusque implorat auxilium, decernatur, quam ab eiusdem Ecclesiæ fuerit præceptum authoritate.*** Postquam autem hæc verissima principia grauiter fundauit, subiungit: ***Super quibus si quis nos arguere voluerit, aut extra authoritatem nos facere contenderit, veniat ad Sedem Apostolicam,*** & cætera, quæ suprà retulimus. Vnde constat, ipsum non tractare de aliqua propria causa, vel judicio personæ suæ, sed de dogmatibus fidei, & de authoritate Sedis Apostolicæ, ad cuius judicium, non ad aliud humanum prouocat, vt patet, cum dicit: ***Veniat ad Sedem Apostolicam, quo omnia Ecclesiastica negotia, de quibus quæstio habetur, confluere iussa sunt.*** Ad demonstrandam autem confidentiam de virtute doctrinæ addidit idem Pontifex, ***vt ibi ante confessionem Sancti Petri mecum iuste decertet***, vtique non in forensi judicio sed in veritate inquirenda, neque testibus factum aliquod comprobantibus, sed Pontificum, Cóciliorum, & consuetudinis authoritate. Et concludit, ***quatenus inibi vnus ex nobis sententiam suscipiat suam***, id est, vt ille vincat, qui suam sententiam melius probauerit. Non tamen dubitans, sed, vt dixi, certus de sua veritate ita loquitur.

Ita legit Gratian. at in originali Romano habetur mihi, sed prius videtur melius.

11\. *Cur Pontifex iudicio confessoris & non alterius se subdat.*

Ad exemplum de foro confessionis respondemus, esse in multis dissimilem rationem. Primò quia Pontifex non est vllo jure exemptus à judicio sacramentali confessionis, cum sit homo, & peccator, & obligetur eodem præcepto pœnitentiæ, vel confessionis. Secundò, quia illud judicium est altius, & diuinius quocunque judicio externo, vnde in illo principalis judex est solus Deus, & confessor solum est instrumentum Dei, eiusque vicem immediatè gerit. Tertiò dicunt aliqui confessorem in illo foro habere jurisdictionem immediatè à Deo, Pontificem autem solum applicare materiam, seu eligere confessorem, quod est probabile, præcipuè in illo casu speciali. Mihi autem probabilius est, Papam dare jurisdictionem confessori supra se ipsum vt peccatorem, sed in hoc esse illam jurisdictionem dissimilem, quod non est omnino coactiua, sed medicinalis, cuius signum est, quia confessor non potest pœnitétem omnino cogere ad pœnam satisfactoriam, sed oportet ab illo voluntariè acceptari. Item est alia dissimilitudo, quia jurisdictio illius fori, licet quatenus immediatè datur ab homine, ab illo pendet in conseruari, quia ab eodem reuocari potest, nihilominus in se est altior, & diuinior, quia etiam de occultissimis, & quæ in corde latebant, iudicat, & de omnibus ultimam sententiam profert, à qua neque ad Pontificem, neque ad ullum hominem appellari potest.

Pontificem suo confessori iurisdictionem tribuere probabilius. abi-

12\. *Vtrum Christus Dominus Pilato se subiecerit.*

Ad exemplum de Christo Domino, aliqui existimant, Christum verè se subiecisse jurisdictioni Pilati, dando illi veram potestatem supra se ipsum, vt hominem; in quam sententiam inclinat Toletus Ioann. 10. annotat. 4. & refert Irenæum lib. 4. cap. 34. Sed aduerto, aliud esse loqui de potestate Pilati absolutè, aliud de potestate respectu Christi, qui etiam respectus potest esse aut juris, aut facti. Potestas ergo ipsa, qua de facto Pilatus vtebatur in Christum à Deo erat, & sic non permissiuè tantum, sed etiam positiuè intelligi potest, quod Christus dixit, ***Non haberes in me potestatem vllam, nisi tibi datum esset desuper***, vt ibi sentit August. tract. 116. & Bernard. epist. 42. At vero potestas illa vt relata ad Christum non fuit data in illam tanquam in subditum, quia illa jurisdictio per se, & in se spectata in illum tanquam in subditum non cadebat, vt probant sufficienter verba Christi Matth. 17. & quæ circa illa capite præcedenti tractauimus. Solum ergo per violentiam Iudæorum, & per ignorantiam Pilati factum est, vt illa potestas exerceretur circa Christum, & quoad hoc permissiuè tantum intelligitur, potestatem illam esse à Deo, vt rectè ibi docent Chrysost. Hom. 83. & Cyrillus lib. 12. cap. 22. & certè non aliud docuit Irenæus. Quocirca subiectio illa Christi Domini ex parte sua tantum fuit tolerantiæ, & permissionis, & non alicuius concessionis potestatis, vel jurisdictionis, nec renunciationis alicuius priuilegij, & ideo exemplum nihil proposito deseruit.

Caput VIII.

Vtrum clerici omnes sub Pontifice existentes à iurisdictione temporalium Principum iure diuino exempti sint, & tractantur duæ contrariæ opiniones.

IN hoc puncto duæ sunt opiniones contrariæ, & valde communes, quas in hoc capite cum suis fundamentis breuiter referam, in sequenti vero meum qualecunque judicium interponam. Prima itaque sententia absolutè negat, hanc immunitatem esse de jure diuino. Quam tenent multi Doctores, ex quibus quidam affirmant esse de jure humano, & tacitè indicant exclusiuam. Alij vel in genere, vel in specie declarant, non esse de jure naturali. Sic refertur pro hac sententia Diuus Thomas ad Romanos 13. lectione prima, vbi ait, Sacerdotes esse immunes à tributis soluendis, concessione Principum consentanea æquitati naturali; eadem autem, vel maior ratio est de exemptione à foro, seu jurisdictione Principum, vt supra tactum est, & in sequentibus dicetur. Henricus etiam quodlib. 9. quæst. 31. dicit, immunitatem clericorum esse ex statutis Papæ, & Imperatorum, vbi licet non ponat expresse negatiuam partem, scilicet, non esse de iure diuino, satis eam significat, dum originē huius immunitatis humanis tribuit statutis. Expressiùs tenet Almain. in 4. dist. 25. q. 1. vbi refert Ochamum, & communem sententiam Parisiensium. 1.

Prima sententia negans.

Latius hoc tenent moderni Theologi, Medin. C. de Restitut. qu. 15. vbi præcipuè agit de Tributorum exemptione, sed ad omnia extendit sermonem. Item tenet Victor. in Relect. 1. de Potestate Ecclesiast. q. 6. conclus. 2. Sot. in 4. dist. 25. quæst. 2. artic. 2. Ledesm. 2. part. quarti quæstion. 20. articul. 4. versic. *Hæsitabit*, conclus. 2. & 3. Palatius in 4. dist. 25. disput. 2. circa finem. Salon. 2. 2. quæst. 67. art. 1. controuers. 1. cap. 4. & Bannez ibi. dub. 2. Albertus Pighius lib. 5. Ecclesiasticæ Hierarch. ca. 7. vbi hac ratione constituit differentiam inter Principes ethnicos, & infideles, quod clerici fuerunt sub jurisdictione sæcularium Principum, quamdiu ethnici fuerunt, vel nunc etiam sunt in regnis, vbi Reges sunt gentiles, Principibus autem Christianis non subiiciuntur. Ratio autem differentiæ est, quia Principes ethnici non cesserunt juri suo, nec legibus Ecclesiasticis subduntur, sicut Christiani Principes. Quæ doctrina apertè supponit, exemptionem hanc tantum esse de iure humano, & sequitur Iansenius cap. 69. Concordiæ, indicat Maldonat. Matth. 17. exponendo Hieronymum, expressius Salmeron. tom. 6. in Euangel. tract. 37. versus finem. Et eandem opinionem tenet Molina. 1. de Iust. disp. 31. Henriq. libr. 7. de Indulg. cap. 24. Ex Canonistis idem sentit Innocentius capit. 2. de Maiorit. & obedien. 2.

dien. Licet enim sub distinctione loquatur, tamen hanc partem posteriori loco ponit, & in eam magis inclinat. Eandem tenet Covarruvias in lib. Practicarum quæstionum capite trigesimo primo, vbi alios refert.

3. Fundamentum. Fundamentum huius sententiæ duobus modis explicari potest, negatiuè scilicet, & positiuè. Negatiuum argumentum est, quia nec authoritate, nec ratione satis probatur hoc diuinum ius. Estque hoc argumentum negatiuum efficax, supposito antecedenti, quia non sunt præcepta iuris diuini admittenda sine testimonio satis certo, aut ratione cogente. Quod autem hoc non constet, declaratur, quia vel illud ius est positiuum, & hoc nullo testimonio sufficienter probatur; vel est naturale, & hoc oportet, vt ratione convincatur, quam invenire facilè non est. Prior pars probatur, quia vnus tantum locus Euangelij solet ad hoc ius diuinum positiuum probandum adduci, verba scilicet, CHRISTI Matth. 17. *Ergo liberi sunt filij*, quæ non videntur efficacia, quia suprà diximus intelligi de filiis naturalibus, & Christum, propter singularem participationem suæ dignitatis, quam Petro tribuebat, ad ipsum illa extendisse. Sed instatur alia consideratione extendi ad totum clerum, quia est veluti specialis familia Christi, exemptio autem filij naturalis extendi solet ad familiares.

4. At verò hæc verborum Christi inductio non videtur multum vrgere, tum quia non est ex natura rei necessarium, vt exempto naturali filio, eximatur familia, sed hoc pendet ex voluntate Patris, seu Principis, quam voluntatem Christus ibi non ita erga alios declarauit, sicut erga Petrum; imo specialiter designando Petrum, alios excludere, seu non comprehendere visus est; tum etiam, quia licet sæpius eximatur familia cum patrono, non semper uno raro æqualiter, quo modo ergo inde concludi potest æqualis exemptio à potestate sæcularium Principum omnium clericorum cum Petro, vel etiam Christo? vel si æqualis non infertur, quanta colligitur? Præsertim quia hic magis vrget difficultas quædam suprà tacta, quòd illo loco tantum est sermo de exemptione à tributis; est autem multo difficilior exemptio à foro, & iurisdictione respectu familiæ, cum neque ipsismet filiis concedi soleat.

5. Posterior verò pars de iure naturali probatur, quia hoc ius debet esse fundatum in aliqua proprietate supernaturali, quia vt supra de Pontifice explicui, hoc ius non regulatur mero lumine naturali, sed vt illustrato per fidem, supposita aliqua proprietate, vel dignitate supernaturali. In præsenti autem nulla videtur esse proprietas supernaturalis, ad quam talis exemptio necessario consequatur. Probatur, quia si aliqua esset, maximè character clericalis; hoc autem non ita videtur, tum quia seruus ordinatus contra voluntatem Domini non statim liberatur à seruitute ex vi characteris? Iuxta capit. 2. & penult. de seruis non ordin. neque omnes habentes characterem hoc gaudent priuilegio, sed multi illo priuantur, vt infrà videbimus. Tum etiam quia per characterem clericalem solum dedicatur homo peculiari modo diuino cultui, seu recipit peculiarem potestatem ad ministrandum in illo; non repugnat autem ex natura rei, aliquem esse peculiari modo deputatum diuino obsequio, & simul esse subditum temporali Principi in his, quæ diuino obsequio non repugnant. Tum etiam quia alias daretur ansa dicentibus, Christianos omnes esse exemptos à iurisdictione Principum temporalium ex vi characteris baptismalis, quia per illum sunt peculiari modo consignati, & consecrati cultui diuino multò aliter, quam reliqui homines. Tum præterea, quia multi sunt clerici non habentes characterem, vt qui tantum sunt tonsurati; & nihilominus, si aliæ conditiones necessariæ concurrant, habent eandem exemptionem, quam alij clerici; ergo signum est, non oriri ex illo iure naturali. Idemque argumentum sumitur ex aliis personis Ecclesiasticis fruentibus hac exemptione, etiam si nec tonsuram habeant, vt sunt religiosi laici, seu conversi, & religiosæ fœminæ, & si qui sunt huiusmodi. Tum denique quia quod est de iure diuino isto modo, ita est necessarium, vt contrarium sit intrinsecè malum, clericum autem judicari per iurisdictionem laicam non est intrinsecè malum; ergo oppositum, nimirum, quod clericus sit exemptus à tali jurisdictione, non est de jure diuino naturali.

Atque hæc vltima ratio non tantum negatiuè sed etiam positiuè (quod secundo loco proposui) videtur hanc sententiam persuadere. Nam, quod est contra ius diuinum, nunquam licet, subiectio autem huic exemptioni contraria sæpe licet; ergo signum est, hanc exemptionem non esse de iure diuino. Et confirmatur primò, quia clerici non semper fuerunt in Ecclesia exempti à foro iudicis sæcularis, vt ex Paulo ad Rom. 13. cum expositione Chrysostomi, & aliorum colligitur; ergo non est de iure diuino, alioqui simul cum ipsa Ecclesia natum fuisset. Potestque argumentum in hunc modum explicari. Quia longe aliter fuerunt à principio nascentis Ecclesiæ exempti clerici à foro sæculari in causis spiritualibus, ac in temporalibus. Nam in prioribus nullo modo tenebantur laicis obedire in conscientia, nec poterant ad illorum tribunalia recurrere pro expeditione talium causarum. At in posterioribus tenebantur eis obedire, & poterant ad illos recurrere, quantum erat ex vi iurisdictione. Ergo signum est distinctionem fori in spiritualibus longè aliter esse de iure diuino, quam distinctionem fori in temporalibus. Ergo signum est hoc priuilegium quoad temporalia non esse immediatè, & per se ex diuino iure. 6. 2. Fundam. 1. Confirmatio.

Secundò hoc confirmatur, quia Ecclesia interdum tradit clericum brachio sæculari, vt ab eo possit etiam morte puniri, præmissa declaratione, per quam priuat clericum priuilegio fori, & in iure sunt aliqui casus, in quibus priuantur clerici tali priuilegio; ergo signum est priuilegium illud non esse iuris diuini. Nam quæ sunt iure diuino statuta, mutari aut auferri non possunt. Nec satisfaciet qui dixerit, tunc non auferri priuilegium, nec mutari ius diuinum, quia iudex sæcularis non sua authoritate, vel vt causa principalis (vt sic dicam) sed vt Ecclesiæ minister, & per eius potestatem in clericum animadvertit. Hoc (inquam) non satisfacit, tum quia iura, & Doctores passim dicunt, tunc priuari clericum suo priuilegio fori, seu (quod idem est) non gaudere immunitate Ecclesiastica, tum etiam quia cum iudex vtitur gladio materiali ad pœnam mortis, certe non imperat per iurisdictionem spiritualem, sed per temporalem, quia spiritualis non extenditur ad huiusmodi pœnam, nisi permissiuè, vt sic dicam. Quapropter non se gerit tunc vt causa per se influens (vt ita rem explicem) sed vt remouens prohibens, vtque auferendo priuilegium, & tollendo pro illo casu Præceptum prohibens, laicum iudicare clericum; ergo signum est, illud non esse iuris diuini. 7. 2. Confirmatio. Euasio quadam refellitur.

Denique similis confirmatio sumi potest ex eo, quod si hæc exemptio esset de iure diuino, esset æqualis in omnibus clericis, quia ius diuinum naturale nihil inter eos distinguit, non est autem ita, quia in primis clerici coniugati non ita gaudent hoc priuilegio sicut alij, vt constat ex iure. Item clerici minores, 8. 3. Confirmatio. Cap. vnic. de Cleric. coniug in 7.

res, licet coniugati non sint, nisi beneficium Ecclesiasticum habeant vel tonsuram, & habitum clericalem deferant, non gaudent priuilegio fori. Deinde licet clericus conueniri non possit coram iudice laico, potest tamen reconueniri saltem in causa ciuili, licet non in criminali, vt ex iure notat Syluester verb. *Iudex*, nu. 4. Item in causa feudi non seruatur exemptio, & in nonnullis aliis casibus, & præsertim solet in iure excipi nisi consensus Prælati accedat, c. 2. de Iudiciis; ergo non est vniformitas, neque æqualitas in hac exemptione. Quod si quis dicat, attento iure diuino solo, vniformem esse exemptionem de omnibus, & ; io omnibus, varietatem autem illam esse humano iure inductam. Contra hoc facit, quia hoc videtur signum sufficiens, ipsam immunitatem absolutè non esse de jure diuino, alias non posset jure humano ita variari. Sicut non colligimus jurisdictionem Episcoporum non esse immediatè de jure diuino, quia per hominem limitari, ampliari, & variari potest.

Concil. Trident. sess. 23. c. 6. de Reform.

Euasio.

Impug.

9\. *2 Sententia affirmans.*

Nihilominus est secunda sententia, quæ simpliciter affirmat, exemptionem clericorũ esse de jure diuino, quæ satis communis est, authores tamen eius fere non declarant, an de jure diuino positiuo, vel naturali loquantur: plures tamen eorum de jure naturali loqui videntur, quantum ex rationibus, & allegationibus eorum colligi potest, quamuis nonnulli aliquid etiam de jure positiuo diuino attingant. Ita ergo potest pro hac sententia inprimis allegari Glossa in capit. *Si Imperator*, verb. *Et discuti.* 69. distinct. quæ aperte dicit, constitutiones Ecclesiæ eximentes clericos à foro sæculari, esse declarationes juris diuini, quia talis exemptio illis concessa est ante omnem constitutionem Ecclesiæ. Non tamen declarat illa Glossa, quale sit illud jus diuinum, nec etiam expresse loqui-
11 tur de exemptione in causis temporalibus. Potestque intelligi de causis Ecclesiasticis, de quibus textus ipse maximè loqui videtur. In eandem sententiam inclinat Glossa in capit. *Quamquam*, verb. *Diuisio*, de Censib. in 6. vbi etiam textus fauet, dum ait, Ecclesias, & Sacerdotes non solum humano, sed etiam diuino jure à jugo tributorum temporalium esse exemptos. Quæ duæ Glossæ communiter in illis locis receptæ sunt, vt late cum aliis multis Doctoribus refert Covartuvias supra citatus. Hanc item sententiam non improbat Innocentius in capite 2. de Maiorit. & obedient. Tenet Rota in titul. de Constitut. decis. 3. & 10. in Antiquis, Abbas in ca. 1. *Eccle. Sanctæ Mariæ*, de Constitut. num. 6. vbi Felinus numero etiam 6. plures alios allegat, & expressius declarat, contra rationem naturalem esse, vt clerici judicentur à laicis. Quod latius declarat Rebuff. alios referens in Concordat. titul. vltim. Idemque tenet Nauarr. in cap. *Nouit* de Iudic. notab. 6. num. 30. saltem quoad exemptionem in criminalibus causis, de quibus idem sentit, quod de exemptione in spiritualibus, licet de ciuilibus aliter sentiat. Ex Theologis tenet Almain. de Potest. Ecclesiast. cap. 8. vbi censuit hanc opinionem probabiliorem, & refert quendam Carlerium in tract. contra Bohemos, qui illam defendit. Eam etiam tenet Bellarmin. in libr. 1. de Cleric. cap. 28. proposit. 5. & cap. 29. & latius in disp. speciali tom. 2. in fine. & tandem in lib. Recogni. circa eadem loca, & circa lib. 2. de Pontific. cap. 29. Tenet etiam Iulius Clar. referens alios lib. 5. §. fin. q. 36. Bened. collect. 37. & indicat Syluest. verb. *Immunitas*, 1. q. 4. & Angel eodem verb. num. 35.

10\. *Fundamenta huius sententiæ ad tria capita reducuntur.*

Fundamenta huius sententiæ, quædam generalia sunt, & ab vtroque jure diuino positiuo, vel naturali abstrahentia; alia jus naturale attingunt; alia vero positiuum. In primo ordine ponimus jura canonica, quę hoc significant, in quo ordine allegari solent multa iura, quæ suprà in cap. 2. retuli, sed illa omitto, quia loquuntur de exemptione in causis spiritualibus, & ideo ad exemptionem in temporalibus in rigore extendi non possunt. Afferuntur etiam multa, quæ in fine capitis tertij adduxi, quæ similiter prætermitto, quia licet affirment exemptionem in temporalibus, de origine eius nihil dicunt; quomodo autem induci possint, infra declarabo. Ex antiquis ergo decretis solum invenio cap. *Relatum* 11. quæst. 1. quod est Alexandri Papæ epist. 1. quod pro hac parte induci potest, quatenus contra violatores immunitatis personarum Ecclesiasticarum ita concludit: *Taliter præuaricantes præuaricati sunt in Deum suum, & non obediunt præceptis eius.* Secundo facit textus Concilij Lateranen. sub Innocent. III. in cap. *Nimis*, de Iureiurãn. quod sic habet: *Nimis de iure diuino quidam laici vsurpare nituntur, cum viros Ecclesiasticos nihil temporale obtinentes ab eis præstandum sibi fidelitatis iuramenta compellunt.*

Tertiò facit cap. *Quamquam*, de Censib. in 6. quatenus dicit: *Ecclesiæ, Ecclesiasticæque personæ res ipsarum non solum iure humano, quin imo, & diuino à secularium personarum exactionibus sunt immunes.* Vbi licet sit sermo de exemptione à tributis, inde sumitur argumentum ad priuilegium fori, vel à paritate rationis, vel quia Paulus ad Roman. 13. dixit. *Non sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui male agit.* Et subdit inferiùs: *Ideo enim, & tributa præstatis, ministri enim Dei sunt in hoc ipsum seruientes*, significans illa duo esse coniuncta, ius regendi temporaliter, & jus exigendi tributum, & consequenter è converso inferri posse, si jus diuinum eximit clericos à tributis etiam à ciuili subiectione eos exemisse. Quartò induci possunt cap. *Continua* 11. quæst. 1. & cap. *Futuram*. 12. quæstione 1. quatenus in eis referuntur verba Constantini Imperatoris, quæ in Concilio Nicæno Episcopis dixit: *Vos à nemine iudicari potestis, sed iudicio Dei reseruamini*: nam ex visceris diuini loquutus videtur, cum eo tempore nondum esset ius humanum in hac parte satis stabilitum. 11.

Quintò ex recentioribus Conciliis generalibus est optimum testimonium Concilij Lateranensis sub Leone X. in sessione 9. in Bulla reformationis curiæ dicentis: *Cum à iure tam diuino, quam humano laicis potestas nulla in Ecclesiasticas personas attributa sit, & cætera.* Nam si ab aliquo iure laici non habent potestatem in clericos, profectò illam non habent, quia sine iusto titulo, & in aliquo iure fundato illam habere non possunt; ergo sicut laici, quantum est ex vi iuris diuini hac carent potestate, ita clerici ex vi eiusdem iuris diuini sunt exempti, quia nemo subditus est potestate carendi. Sexto hoc valde confirmat Concil. Trident. sessione 25. cap. 20. de Reformatione dicens: *Ecclesiæ, & personarum Ecclesiasticarum immunitatem Dei ordinatione, & canonicis sanctionibus constitutam.* Illud autem dicitur esse de iure diuino, quod Dei ordinatione statutum est. Tandem ad idem faciunt verba Concilij Coloniens. prima parte cap. 20. dicentis, hanc immunitatem esse *vetustissimam iure pariter diuino, ac humano introductam.* 12.

In secundo ordine ponenda sunt ea fundamenta, quæ hoc esse ius diuinum naturale suadent. Et quamuis, vt dixi, hoc ius non sit purè naturalis ordinis, sed per connaturalitatem ad sacerdotium supernaturale, nihilominus ab ipsa pura natura magnum indicium, & quasi à fortiori argumentum sumitur. Nam inter infideles, sui qualescunque Sacerdotes quasi ductu naturalis luminis ab oneribus laicorum erant exempti; ergo multo magis hæc exemptio erit de iure diuino naturali in lege gratiæ. Quo argumento fere 13.

Fundamenta ex natura.

fere vtitur Pontifex in capite *Non minus*, de Immunitate Ecclesiarum, adducens exemplum Pharaonis, *qui, vt ait, legis diuinæ notitiam non habebat, & nihilominus, omnibus aliis seruituti subiectis sacerdotes, & possessiones eorum in pristina libertate dimisit, & eis alimoniam de publico administrauit*, Genes.47. & simile est factum Artaxerxis, qui Sacerdotes, Leuitas, & alios ministros domus Dei à vectigalibus, tributis, & annonis liberos fecit 1. Esdræ 7. Denique Anacletus Papa epist.2. ad hoc inducit illud Zach. 2. *Qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei*. Cui consonat illud Psalm.104. *Nolite tangere Christos meos*, id est Sacerdotes. Nam in his verbis declaratur peculiaris reuerentia, quæ Sacerdotibus debetur ex dictamine juris naturalis, quia sunt peculiariter Deo dicati & coniuncti, iuxta illud Numer. 3. *Eruntq́; Leuitæ mei*, & cap.18. dicuntur traditi *in donum Domino*, & ideo Iosue 13. Dominus dicitur possessio Leuiticæ tribus. Sicut ergo naturalis ratio dictat, Sacerdotes esse peculiariter venerandos, ita etiam dictat, non esse subiiciendos sæcularibus iudiciis.

14. *Ratio pro hac parte.* Hoc autem argumenti genus maiorem profecto vim habet in statu clericorum legis gratiæ, quia excellentiori modo sunt Deo consecrati. Vnde in hunc modum argumentari possumus, Personæ Ecclesiasticæ sunt speciali consecratione Deo dicatæ, & sacræ effectæ; ergo ex jure naturæ debetur illis peculiaris reuerentia ad religionem pertinens; ergo etiam exemptio talium personarum à jugo sæcularis potestatis est quasi connaturalis, seu jure naturæ debita statui talium personarum, præsertim quoad causas criminales, & personales earum. Sicut vas aureum, & argenteum, quod ex se posset licitè communi vsui deseruire, eo ipso quod consecratum est in calicem, ex natura rei manet liberum, & immune à tali vsu; nec potest sine sacrilegio ad illum transferri iuxta regulam 51. de Regul. iur. in 6. *Semel DEO dicatum non est ad vsus humanos transferendum*, cum similibus. Sic ergo videtur dicendum de persona, quæ Deo consecrata est, respectu subiectionis ad tribunal sæculare. Quia non posset vsus talis subiectionis non cedere in magnam irreuerentiam talium personarum, & totius Ecclesiastici status.

15. *1. Confirmatio.* Confirmant Iuristæ rationem hanc primò, quia Sacerdos ex vi sui status est superior laico. distin. 96. cap. *Duo sunt*, sed ex natura rei inferior debet honorem superiori: ergo & laicus clerico. Contra hunc autem honorem clericis debitum fit, si in judicium sæculare vocentur, & ex natura rei id redundat in vilipendium, & ignominiam Ecclesiasticæ dignitatis & præbet occasionem vulgari populo contemnendi clerum; ergo ex talium personarum statu ex natura rei sequitur talis exemptio. Quam rationem optimè declarant, & confirmant verba Concilij Matisconen. 2. capit. 9. vbi improbans violentias sæcularium judicum contra clericos, rationem hanc subdit. *Nefas est enim, vt illius manibus Episcopus, aut iussione de Ecclesia trahatur, pro quo semper Deum exorat, & cui inuocato nomine Domini, ad saluationem corporis, animæq; Eucharistiam sæpe porrexit*. Ponderandum est enim, quod ad probandum id esse *nefas*, non positiuam legem, sed dignitatem sacerdotalem, & rationem in illa fundatam adducit. *2. Confirmatio.* Secundo confirmatur quia contra rationem est, vt inferior iudicet superiorem cap. *Cum inferior*, & cap. *Solitæ*, de Maiorit. & obedient. & ideo nulla consuetudine introduci potest, vt inferior acquirat iurisdictionem in superiorem, vt Doctores colligunt ex cap. *Inferior*, dist. 21. Est ergo naturali rationi contrarium, vt laicus inferior Sacerdotem se superiorem iudicet. Quod rectè confirmant verba Gregorij VII. lib.8. epist.21, quæ retulit Gratian. dist.96, cap.9. *Quis dubitet, Sacerdotes Christi, Regum & Principum, omniumq́; fidelium patres, & magistros censeri. Nonne miserabilis insania esse cognoscitur, si filius patrem, discipulus magistrum sibi conetur subiugare, & iniquis obligationibus illum suæ potestati subiicere: à quo credit, non solum in terra, sed etiam in cælis se ligari posse, & solui?* Denique addunt Felin. & Rebuff. contra rationem esse, vt aliquis feratur ad tribunal suspectum odij, & inimicitiarum; sed laici ordinariè sunt infesti clericis, cap. *Laicos* 2.q.7. c. *Clericos*, de Immunit. Ecclesiæ in 6. ergo.

Vltimo loco adducuntur fundamenta, quæ suadeant, exemptionem hanc esse de iure diuino positiuo, quæ tria potissima sunt. Prius sumitur ex verbis Christi iam tractatis Matth.17. *Ergo liberi sunt filij*, vbi sub filiis comprehendi clericos tanquam familiares Christi, indicat Hieronymus ibi, dicens: *Ille pro nobis, & crucem sustinuit, & tributa reddidit, nos pro illius amore tributa non reddimus, & quasi filij Regis à vectigalibus immunes sumus*; sub illo enim pronomine Nos, se, & alios presbyteros, seu clericos solos comprehendere videtur, quia non est verisimile, loqui de omnibus Christianis. Eademq́; expositio tribui solet Augustino lib. 1. Quæstionum Euangelicar. q. 23. quatenus ex dictis verbis infert, *in quolibet regno terreno liberos esse filios summi Regis, sub quo sunt omnia regna terrena*; nam per filios summi Regis non potuit intelligere omnes iustos, & ideo verisimile est, intellexisse Episcopos, presbyteros, & clericos, eo quo tales præsunt in regno Dei tanquam Regis filij, vt exposuit Caietanus Matth.17. Sed hæc re vera non fuit mens illorum Patrum, vt in superioribus dixi, neque habet fundamentum in verbis Christi, & ideo aliter verba illa inducuntur per quandam extensionem. Nam filij Regum ita sunt liberi, vt etiam familiæ eorum cum eis eximantur, clerici autem peculiari modo sunt familiares Dei, & Saluatoris, vt dixit Thelesphorus Papa in epi. ad omnes fideles; ergo Christus in illis verbis secum illos comprehendit, & sub Petro, quando illi dixit: *Da eis pro me, & pro te*, quia Petrus vicem totius Ecclesiastici status tunc gerebat, vt indicauit August. serm. 6. de verb. Apostoli. 16. *Fundamenta exemptionem iuris diuini positiuo asscribentia.*

Dices, hanc extensionem non contineri in verbis Christi, neque præceptum aliquod vel institutionem quæ iuris diuini esse possit, ibi traditam esse. Neque etiam exemptionem familiæ cum filio naturali esse fundatam in aliquo iure naturali, sed in quadam congruentia, & vsu humano, & ideo non posse inde satis inferri dictam diuinam institutionem. Respondent verum esse, Christum non dixisse apertè, familiam esse liberam cum filiis, neque etiam sequi per necessariam, & evidentem consequutionem, propterea enim prædicta sententia quoad hanc partem nec de fide est, nec omnino certa. Nihilominus tamen verisimillimum est, extensionem illam esse de mente Christi, tum quia argumentatur à fortiori à filiis naturalibus hominum ad se ipsum, & ideo si in aliis priuilegium extenditur ad familiam, excellentiori modo extendi debet ad familiam Christi, quia & eius priuilegium ratione tantæ dignitatis maius esse debet, & eius familia nobilior, & excellentior est, tum etiam, quia licet coniunctio familiæ in exemptione non videtur necessaria in rigore iuris, seu consecutionis naturalis; est tamen valde consentanea rationi, per se autem credibile est, Christum assumpsisse priuilegium exemptionis optimo modo, magisque rationi consentaneo. 17. *Obiectio.* *Responsio.*

Accedit altera probatio ex traditione Ecclesiæ, quando enim traditio est constans, ac perpetua, ostẽdere solet ius diuinum, præsertim quando non appareret ratio illam tribuendi Apostolicæ institutioni; talis 18. *Corroboratur hæc pars ex traditione Ecclesiæ.*

autem esse videtur traditio huius exemptionis, est enim adeo antiqua, vt nullum eius agnoscatur initium; nam pro temporum opportunitate semper obseruata est, præcipuè vero post tempora Christianorum Imperatorum, vt cap. 12. latius videbimus. Sub Imperatoribus autem ethnicis non potuit quidem executioni mandari respectu Magistratuum infidelium, qui Ecclesiæ non parebant, quod ad factum pertinet, jus autem Ecclesiæ non defuit; cuius signum est, quia semper Prælati Ecclesiastici hoc ius immunitatis obseruari fecerunt, quantum inter ipsos fideles fieri poterat. Et hoc ostendunt antiqui canones in fine capitis 3. allegati, qui nunquam referunt hanc consuetudinem in aliquam institutionem Apostolicam, sed tanquam diuinam illam venerantur, & obseruari student. His ergo modis videtur vtraque ex his opinionibus probabiliter fundata,

Caput IX.

Priuilegium fori clericorum iure diuino, & humano esse fundatum, & quomodo id intelligendum sit.

1. *Conclusio.* Resolutio certa, & indubitata in hac materia est, clericos esse exemptos à potestate ciuili *iure ciuili pariter, & humano*: nam his fere verbis hoc docent iura canonica supra relata, & sacra Concilia præsertim Lateranense sub Innocentio III. & aliud sub Leone X. Tridentinum, & Coloniense, quæ supra citaui. Vnde necesse est, vt authores omnes pro vtraque opinione allegati in cap. præcedenti in hac generali resolutione consentiant. Quam etiam probant vtriusque sententiæ fundamenta, nam revera probant, hoc priuilegiũ esse aliquo modo in utroq; jure fundatum. Quomodo autem hoc intelligendum sit, id est, quid in hoc negotio sit singulis juribus tribuendum, explicandum pro viribus est, & inde etiam constabit, quæ sit diuersitas inter prædictas sententias, vel an ad concordiam redigi possint. *Ius humanum duplex.* Quoniam vero ius humanum duplex est, scilic. ciuile, & canonicum, & de illis in capitibus vndecimo, & duodecimo ex professo dicendum est, ideo nunc breuiter suppono, hanc exemptionem non dependere per se ex iure ciuili, quia de se illud antecedit, esse tamen ab illo, vel tanquam à consentente, & approbante, vel tanquam à donante, quantum est ex parte sua, seu si opus sit, vel tanquam à præcipiente iudicibus laicis, ut immunitatem Clericorum obseruent. De iure autem canonico certum est, & satis probatum, præcipere huius immunitatis obseruantiam. An verò hoc præcipiat conferendo illam, vel solum declarando, quam Deus contulit, & obseruari voluit, pendet ex modo, quo talis iurisdictio esse potest à iure diuino, & ideo simul explicabitur. An vero solum ius canonicum per se sufficeret, ad hoc priuilegium conferendum, etiam si nec à Deo ipso datum esset, nec ius ciuile cooperaretur, sed potius resisteret, in cap. 11. videbimus.

2. *2. Posita assertionis explicatio.* Prima ergo explicatio resolutionis positæ esse potest, vt per ius humanum intelligatur ius ciuile, per diuinum autem, ius canonicum, quod interdum diuinum appellatur, quatenus & potestate diuina, & supernaturaliter collata latum est, & quia de rebus diuinis, & ad bonum animæ pertinentibus potissimè disponit, & in dictis, vel exemplis Scripturæ frequenter fundatur. Et sic exposuit ius diuinum in præsenti materia Hostiensis in cap. *Nimis*, de Iureiurand. ita interpretando caput illud, quem secutus est Salmeron dicto tract. 37. ita exponendo cap. *Quanquam* de Censibus in 6. Et iuxta hanc expositionem omnino tenetur secunda sententia præcedenti capit. tractata, ideo enim per ius diuinum allegat[illegible]tores in dictis iuribus canonicum interpretantur, [illegible] defendant hanc expositionem nullo modo esse à iure diuino proprio, id est, quod à Deo ipso immediatè originem trahit.

Ab hac vero sententia recedit Panormit. in d. cap. *Nimis*, in fine. Et sanè merito. Tum quia valde impropriè ius merè canonicum diuinum appellatur, raroque aut nunquam vsus ille in ipso iure canonico invenitur. Tum quod licet in vno, vel altero loco posset illa interpretatio permitti, præsertim si aliæ circumstantiæ iuvarent, nihilominus quando tot iura, & Concilia in iure diuino asserendo conveniunt, valde violenta est, incredibilis illa interpretatio. Accedit, quod Concilium Tridentinum fortasse ad excludendam illam verbi æquivocationem, seu abusionem expressè distinxit inter ius canonicum, & diuinum, dicens, personarum Ecclesiasticarum immunitatem, *Dei ordinatione, & canonicis sanctionibus* esse constitutam. Quid enim sunt *canonicæ sanctiones*, nisi ius canonicum? illæ autem sanctiones etiam sunt ex ordinatione diuina, mediis Pastoribus Ecclesiæ; ergo distinguuntur ab illa ordinatione diuina, quæ est immediatè à Deo: hoc autem est ius diuinum proprium; ergo de illo loquitur Concilium, & tacitè cætera iura de eodem interpretatur. Concilium etiam Lateranense sub Leone X. cum ait, nec diuino, nec humano iure potestatem aliquam esse datam laicis in clericos; necesse est, vt de diuino iure proprio loquatur, aliàs non satis probasset, laicos non habere huiusmodi potestatem, quia posset quis dicere, habere illam proprio iure naturali, & diuino, vt hæretici contendunt. Sit ergo certum, assertionem, seu resolutionem propositam intelligendam esse de iure diuino proprio, seu immediato, & sub humano canonicum præsertim comprehendi, licet non excludatur ciuile, quia Concilia hoc apertè asserunt, neque possunt aliter commode explicari, quod satis est, vt simpliciter sit confitendum ita esse, quamuis in declarando modo, quo ius diuinum ad conferendum hoc priuilegium concurrit, possit salua fide esse inter Catholicos controversia, & varietas.

Secunda ergo declaratio assertionis esse potest, priuilegium exemptionis partim esse de iure diuino proxime, ac propriè, partim esse de iure canonico institutum. Nam iure diuino duobus modis existit, primò quia ab ipso Christo immediatè datum est Pontifici, secundo quia illi data est potestas, & præceptum diuinum communicandi priuilegium illud toti clericali statui. Iure autem canonico quasi completum, & executioni mandatum est hoc priuilegium; in particulari, ac definito modo illud conferendo singulis clericorum ordinibus sub Pontifice summo cõsentis, & ita per hoc ius canonicum quasi determinatum, & executioni mandatum est generale præceptum diuinum eximendi clericos à iurisdictione sæculari, quod hæc opinio esse supponit, & per illud maximè à præcedenti differt. Potest autem intelligi tale præceptum esse vel positiui iuris diuini, vel naturalis. Priori modo, vel intelligitur esse contentum sub illo generali præcepto dato Petro, *Pasce oues meas*, vtique singulas iuxta earum statum, & conditionem, vel dicitur diuinum, quia per imitationem, & similitudinem ex testimoniis, & exemplis veteris testamenti sumptum est. Sicut præceptum decimarum dici solet ex iure diuino manasse, vt in cap. *Tua nobis*, 2. & cap. *Decimas*, 2. de Decim. Et ideo sicut decimarum præceptum quoad cottam iure canonico completum est, ita & hoc exemptionis priuilegium. Maximè verò censeri potest illud præceptum iuris diuini naturalis,

Right-margin notes: 3. [illegible] — 4. [illegible] — *Bellar. lib. de C[illegible] c. 29 [illegible]*

ralis, quia suppoſita diuina inſtitutione clericalis ordinis, ex principiis naturalibus deducitur perillationem vel evidentem, vel ita neceſſariam moraliter, vt eam ob cauſam obligetur ſupremus Eccleſiæ Prælatus priuilegium illud inferioribus clericis communicare, & ſub certa lege, & modo illud conſtituere.

5. *Hæc declaratio amplius elucidatur.* Vt autem fundamentum huius declarationis, ſeu ſententiæ intelligatur, quatuor aſſertiones in ea diſtingui poſſunt. Prima eſt, iure canonico præceptum eſſe; ut clerici ſint exempti: & hæc pars veriſſima eſt, abſtrahendo pro nunc à modo talis præcepti, & ita aſſertio in ſuperioribus probata eſt, & in capite ſequenti amplius confirmabitur. Secundo ſupponit hæc opinio eſſe in Eccleſia poteſtatem ad dandam clericis hanc exemptionem, etiam data hypotheſi, quod iure diuino id factum non eſſet. Et hoc etiam facile concedi poteſt, de quo in vndecimo capite dicemus. Tertio affirmat hæc ſententia, exemptionem hanc eſſe iure diuino præceptam quod omnino verum eſſe cenſemus, non ſolum de improprio præcepto diuino per imitationem, nec per ſolam moralem deductionem ex principiis diuini iuris, quæ per humanam conſtitutionem compleatur, ſed per proprium, & rigoroſum præceptum vel immediatè à Chriſto Domino latum, vel ſaltem media ratione naturali. Ratio eſt quia ſine hac exemptione non poteſt decentia, & dignitas clericalis ſtatus cum debita reuerentia & honeſtate conſeruari; ergo cui Chriſtus illius ſtatus curam commiſit, illi certe præcepit, ut clerum à ſæculari poteſtate exemptum haberet, vel conſeruaret, ſiue explicitè hoc ei præcipiendo, ſiue implicitè, & ex vi muneris, quod illi committebat, ex quo per illationem moraliter evidentem talis obligatio colligitur.

6. *Ius diuinũ singulis clericis præbere immediate exemptionẽ negat hæc opinio.* Quartò docet hæc ſententia priuilegium hoc non eſſe ſingulis clericis, aut clericorum ordinibus immediatè à Deo datum, ſed ſoli Pontifici, vt per ipſum applicetur, & diſtribuatur reliquis. Et in hoc conuenit hæc ſententia cum prima opinione capite præcedenti relata, & ita eiſdem nititur fundamentis. Præcipuè quia vſus ipſe videtur hoc declarare, quia hæc exemptio non omnibus perſonis, neque in omnibus temporibus, neque in omnibus caſibus eſt æqualis, & variari amplius poteſt: ergo ſignum eſt non fuiſſe diſtributam immediate iure diuino, ſed fideli diſpen-

1. Fundam. ſationi Vicarij Chriſti commiſſam. Item quia hoc ſufficit ad ea, quæ canones de hac exemptione docent, & in ſumma reducuntur ad verba Concilij Tridentini dicentis, exemptionem hanc *Dei ordinatione & Eccleſiaſticis ſanctionibus eſſe conſtitutam.* Nam primum propriſſimè verificatur propter dictam obligationem, & præceptum iuris diuini, ſecundum autem ratione executionis Eccleſiaſticæ.

7. *2. Fundam.* Et declarari poteſt ex quæſtione ſimili, quæ de iuriſdictione Epiſcoporum tractari ſolet. An ſit immediatè de iure diuino, vel à Pontifice. Et in ea reſolutio probabilior eſſe ſolet, ius quidem diuinum immediatè præcipere, vt Eccleſia per Epiſcopos tanquam per ordinarios paſtores, & Principes gubernetur, & quia hoc ſine iuriſdictione facere non poſſunt, ideo eodem iure diuino præceptum eſſe, vt eis ſufficiens iuriſdictio communicetur. & nihilominus in re ipſa, & in effectu immediate per Pontificem communicari. Ita ergo de priuilegio exemptionis clericis tribuendo affirmat hæc opinio. Eſt enim ſimilitudo, & proportio non parua: nam ſicut exemptio clericorum in genere eſt de iure diuino, ita Epiſcopale munus eſt de iure diuino, & è converſo ſicut iuriſdictio Epiſcoporum non eſt certa, & determinata iure diuino, ſed per Pontificem ampliari, & reſtringi poteſt, ita etiam exemptio non eſt determinata iure diuino pro ſingulis clericis, cauſis, locis aut temporibus, ſed per Pontifices variari, augeri, & minui poteſt: ergo ſicut iuriſdictio Epiſcoporum, licet ex præcepto diuino ſit, tamen immediatè per Papam confertur, vt ab eodem certum modum, & menſuram recipiat; ita priuilegium hoc immediatè conceſſioni Pontificum relictum eſt, vt per eum certum modum, ac determinationem acciperet, ſine qua non poterat conuenienter actu conferri, ſub obligatione tamen conferendi illud tanquam fidelis diſpenſator, & prudens.

Et hæc regula generalis eſt in aliis Eccleſiæ obſeruantiis, quæ in particulari non habent certam determinationem ex diuino iure, licet in generali habeant neceſſitatem ex iure diuino poſitiuo, vel naturali: talia enim licet poſſint dici ex diuino iure quoad generalem obligationem, nihilominus, quoad inſtitutionem propriam, & particularem ſolent eſſe immediatè ex iure humano. Ita videre licet in cenſuris, quæ fundamentum habent in illo iure diuino: *Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi tanquam ethnicus: & publicanus*; & nihilominus cenſuræ, prout illa vtitur Eccleſia, immediatè ſunt ab illius inſtitutione. Idem conſpici poteſt in multis ritibus, & cæremoniis Eccleſiaſticis; nam ius diuinum generatim præcipit, ſacramenta, verbi gratia & ſacrificium decenti modo, & ornatu fieri, quia tamen ipſum diuinum ius immediatè hoc non determinat, in effectu talis inſtitutio Eccleſiaſtica eſt, originem ducens à diuino iure, & ſimilia multa exempla afferri poſſent. Generalis autem ratio eſt, quia ius diuinum immediatè non ſtatuit ea, quæ mutationi, & variationi obnoxia ſunt, & quia propria inſtitutio non fit, niſi in particulari, & cum certo modo, ac menſura. 8. *Tertium.*

Tertia declaratio propoſitæ aſſertionis eſt, priuilegium exemptionis clericorum immediatè, & cum omni proprietate eſſe de iure diuino, quia ab ipſo Chriſto non ſolum promiſſum, vel iuſſum, ſed etiam datum, & actu conceſſum eſt, & nihilominus eſſet etiam de iure canonico declarante ius diuinum, & priuilegium hoc conſeruante, vel, prout expedit, moderante. Iuxta quam declarationem refellitur omnino prior ſententia ſuperiori capite tractata, & poſterior in ſenſu maximè proprio, & rigoroſo ſtabilitur: & licet pauci ex auctoribus pro illa relatis illam ſic declarent, nihilominus multi profectò ita ſenſiſſe videntur, præſertim Carlerius, quem refert & ſequitur Almainus. Idemque ſenſit Rebuff. & alij, qui dicunt, clericos iure nunquam fuiſſe ſubiectos Imperatoribus, etiam ethnicis à principio Eccleſiæ, quod etiam ſentit Turrecrem. libro 2. ſummæ de Eccleſia cap. 96. ad 3. Eſtque hæc opinio, & declaratio prædictæ aſſertionis valde pia, rationique maximè conſentanea, ideoque à nobis defendenda, & diligenter explicanda eſt. 9. *3. Conclus. expoſitio.*

Et in primis licet admittamus hoc priuilegium eſſe à Chriſto immediatè datum clericis, nihilominus non negamus, quin ſubordinatum fuerit Petro, & ſucceſſoribus eius quoad modum ſeruandum in vſu eius, tam ex parte perſonarum, quibus applicandum eſt priuilegium, quàm ex parte rerum, cauſarum, vel negotiorum; in quibus talis exemptio ſeruari debet. Hoc enim aliqua ex argumentis factis pro priori ſententia, & alia, quæ ex vſu Eccleſiæ ſumi poſſunt, manifeſtè conuincunt. Videmus enim clericum in cauſa ciuili, ſi actoris perſonam gerat contra reum laicũ, non eſſe exemptum in tali actione à tribunali laico, ſed teneri ad ſequendum forum rei. Cur autem hoc ita eſt, niſi quia Eccleſia determinauit, vt exemptio cleri- 10. *Exemptio clericorum Pontifici, quo ad modũ ſubordinatur.*

clericorum intra hos limites contineretur, potuissetq; aliter id disponere, si aliter expedire iudicasset. Similiter omnes concedunt clericos obligari quoad vim directiuam ad seruandas quasdam leges, quæ ad communem, & conuenientem statum ciuium spectant: quod non aliunde prouenit, nisi quia Ecclesia ita expedire iudicauit, vt alibi ostendi. Igitur istud priuilegium exemptionis, quod à iure diuino, ind fferens, & quasi generale est, subest quoad determinationem, limitationem, vel ampliationem Ecclesiasticæ potestati. Neque vero dici potest, hęc omnia solum fieri ab Ecclesia per modum declarationis iuris diuini, vel naturalis, quia sine dubio multa fiunt ex prudenti arbitrio humano, & ideo diuersis temporibus mutantur, vt quod clerici coniugati gaudeant hoc priuilegio in his rebus, & non illis, & clerici minores cum his circumstantiis, & non sine illis; & quod in tali crimine clericus tradatur brachio sæculari, & non in alio interdum grauiori. Fiunt ergo hæc non tantum per potestatem interpretandi, sed etiam constituendi ius nouum, & limitandi, vel extendendi antiquum.

11. *Quomodo institutio diuina cum dependentia exemptionis à Pontifice subsistat.* Vt autem explicemus, quomodo hæc cohæreant, cum Ecclesia non habeat potestatem supra ius diuinum, suppono ex tractatu de Legibus, hoc nomen ius interdum significare propriam legem, seu præceptum, aliquando vero, & satis propriè, ac frequenter significare facultatem vtendi, vel (vt ita dicam) quasi ius facti, sicut distinguuntur iura seruitutis; vel ius in re, & ad rem, & similia. His ergo duobus modis potest etiam in præsenti ius diuinum accipi. Nam priuilegium ipsum exemptionis quatenus est libertas quædam à subiectione alterius, est facultas quædam moralis ad non patiendum tali potestati; vel liberè operandi sine respectu, vel impedimento illius: hæc ergo facultas à Deo ipso data dicitur ius diuinum, non tanquam præceptum, sed tanquam Dei donum. Sicut libertas à seruitute, quæ homini est naturalis, dicitur optimè in hoc sensu esse de iure diuino naturali. Posito autem tali priuilegio sequitur etiam Lex diuina præcipiens, vt habenti tale priuilegium non fiat vis, nec coactio, sed immunitas illi data seruetur, & ita interuenit etiam in tali exemptione ius diuinum præcipiens, contra quod fit exemptionem clericorum violando.

12. Ex hoc autem duplici iure illud, quod in facultate generali consistit, & est veluti quoddam donum, quod propriè dicitur priuilegium, hoc, inquam, licet diuinum sit, id est, à Deo datum, amissibile, seu mutabile esse potest ex iustis causis; sicut vita ipsa, & corporis membra, & ius libertatis naturalis à Deo donata sunt, & de iure naturæ esse dicuntur: & nihilominus ex iusta causa auferri, vel minui possunt per potestatem humanam, quam intelligimus à Deo esse concessam, quia communi bono reipublicæ humanæ ita expediebat. Sic ergo intelligi debet, quamuis priuilegium exemptionis à Deo ipso fuerit clericis datum, nihilominus ex iusta causa, & per legitimam potestatem minui posse vel auferri, quia communi bono Ecclesiæ ita erat necessarium. Vnde consequenter fit, vt aliud ius diuinum præcipiens obseruantiam talis priuilegij, non contineat absolutam prohibitionem, ne tale priuilegium minui, vel auferri possit, sed ne id fiat legitima potestate, & iusta causa, sicut dicimus de libertate naturali.

Exemptio hæc duobus modis potuit à Christo concedi. Est autem illa potestas solum in Pontifice, quia est potestas spiritualis, & supernaturalis, & dispensatiua mysteriorum Dei, & potestas ligandi, & soluendi, & suprema in suo ordine. Legitima autem causa generatim loquendo, erit, quoties limitatio aliqua, vel priuatio huius exemptionis ad conuenientem Ecclesiæ ordinem, & decentiam, aut bonos mores Ecclesiastici status, necessaria, vel conueniens iudicabitur, quod iudicium prudentiæ illius, cui claues datæ sunt, etiam est commissum. Sic ergo intelligitur facile, non obstante varietate, quam in vsu legitimo huius exemptionis videmus, de iure diuino esse potuisse, quia per illam varietatem non agitur contra aliquod præceptum diuinum, neque in illo dispensatur, sed ipsummet præceptum includit talem limitationem, vel conditionem accommodatam tali priuilegio, & conditioni eius, vt explicatum est. Atque hoc modo solui facile possunt argumenta, quæ prima sententia contra hoc diuinum ius duxit, & positiuè obiiciebat.

Hoc autem priuilegium sic declaratum duobus modis intelligi potest fuisse à Christo Domino datum statui clericali, scilicet, vel quia tali modo Ecclesiam suam diuersosque ordines, & actus illius, & modum dum gubernationis eius instituit, vt inde per naturalem, ac necessariam consecutionem hoc priuilegium sequatur: vel etiam quia peculiari, & expressa voluntate hanc exemptionem clericis concesserit. Hic posterior modus satis fit verisimilis ex verbis Christi Matth. 17. prout illa præcedenti capite pro secunda sententia expendimus, adiuncta etiam Ecclesiastica traditione, quæ est optima verborum, & legum Christi interpres. Atque hæc pars ex priori magis confirmabitur: nam ratio, quæ ex institutione ipsa Ecclesiæ, & status clericalis priuilegium hoc deducitur, etiam suadet, Christum in verbis: *Ergo liberi sunt filij*, totum clericalem statum voluisse comprehendere. Quod ergo priori saltem modo sit hoc priuilegium de iure diuino naturali, supposita diuina institutione Ecclesiastici status, & totius Ecclesiæ probatur in hunc modum. Quia clerici tam quoad corpus, quam quoad animam sunt Petro specialiter subiecti iure diuino Euangelico; ergo eodem iure sunt à iurisdictione Principum sæcularium exempti. 14.

Assumpta propositio declaratur ex doctrina Diu. Hieronymi, quæ refertur in cap. *Duo sunt.* 12. quæst. 1. vbi duo distinguit genera Christianorum, vnum mancipatum diuino officio, & deditum contemplationi, & orationi, vt est status clericorum, & religiosorum: aliud genus est Christianorum laicorum, qui licet generali ratione diuino seruitio destinati sint, secundum communem viuendi modum temporalibus rebus principaliter intendunt. Cum ergo Christiani omnes Petro in spiritualibus sint subiecti iure diuino, vt libro 3. ostensum est, & illa subiectio dici possit quoad animam, quia tantum est in spiritualibus rebus, & ad cultum Dei pertinentibus: de clericis dicimus, fuisse subiectos Petro eodem diuino iure, non tantum quoad animam, sed etiam quoad corpora. Quod probatur ex dicta doctrina, quia specialiter sunt dicati, & traditi Deo, & cultui eius non solum quoad animam; sed etiam quoad corpora; ergo consequenter quoad vtrumq; sunt etiam Petro subiecti. Probatur consequentia, quia eo ipso quod clerici sunt dicati Deo secundum corpus, & animum, pertinent vtroque modo ad ius Dei peculiare: multoque maiori ratione dicendi sunt traditi in donum Domino, ac proinde maiori titulo esse Dei, quàm Leuitæ, de quibus hæc dicta sunt Numero 3. & 18. ergo eo ipso constituti sunt clerici secundum vtramque rationem sub propria iurisdictione Petri vt Christi Vicario collata. Nam peculium Christi, & quidquid ad peculiare ius eius pertinet, Vicario suo tanquam proprio œconomo, & dispensatori commisit. 15. Confirm.

Et confirmatur, nam bona Ecclesiarum, & res sacræ iure diuino sunt commissæ Prælatis Ecclesiasticis, 16.

cis, & præsertim Petro quoad curam, & dispensationem earum, nimirum, quia pertinent peculiari modo ad dominium Dei, & patrimonium Christi; ergo eadem, & maiori ratione tota gubernatio clericorum tam in his, quæ ad corpus, & temporalem vitam quam in his, quæ ad animam spectant, Petro est specialiter per Christum commissa. Antecedens expresse traditur in Synodo Romano 4. sub Symmacho. Dicitur enim non posse laicos, etiam religiosos, & potentes aliquid quomodolibet de Ecclesiasticis facultatibus decernere, quarum *suis sacerdotibus disponendi indiscusse à DEO cura commissa docetur.* Consequentia vero non minus certa videtur, tum quia magis pertinent ad Christum, & res Ecclesiasticas personæ ipsæ, quàm Ecclesiasticæ facultates, tum etiam quia universa cura diuini cultus est sub iurisdictione Petri ex diuino iure, quia immediate ordinatur ad spiritualem finem, & hac ratione res omnes, quæ ad cultum Dei dicatæ sunt, simpliciter, & absolutè sunt sub iurisdictione, & administratione Ecclesiæ, inter quas res Deo dicatas primum locum tenent personæ clericorum; ergo simpliciter, & absolutè, & secundum omnem rationem iure diuino commissæ sunt iurisdictioni, & dispositioni Petri.

17. Hoc ergo posito, prima consequentia, nimirum, si commissi sunt Petro, consequenter fuisse à iurisdictione Principum temporalium exemptos, per sese videtur evidens ex illo Euangelico dogmate, *Nemo potest duobus Dominis seruire, aut enim vnum odio habebit, & alterum diliget, aut vnum sustinebit, & alterum contemnet.*

Matth. 6. Similis enim impotentia, & moralis repugnantia invenitur in hoc, quod clerici secundum idem, id est, secundum corpus sint subiecti Pontifici, & Regi, quia possent interdum contraria præcipere, & necessarium esset vni obedire, & alterum contemnere. Vt v.g. posset Rex præcipere clerico, vt militet, vel aliis actionibus temporalibus occupetur, Pontifex autem illa prohibere poterit, vel alia repugnantia præcipere. Item cum clerici quoad actiones corporis debeāt esse diuinis ministeriis addicti, & à sæcularibus negotiis abstracti, necesse est, vt à Pontifice habeant regulam & modum viuendi, & operandi, & utendi etiam temporalibus rebus, vel officiis; ergo non possunt esse simul sub iurisdictione Principum temporalium, etiam quoad ea, quæ ad corpus pertinent. Sicut vasa Deo sacrata eo ipso, & ex natura rei à prophanis vsibus exempta sunt, & contractus matrimonij in sacramentum consecratus, eo ipso in forum Ecclesiasticum transit, & à sæculari exemptus est.

18. Hinc ergo optimè infertur, clericos esse exemptos absolutè à iurisdictione temporali Principum, quia hæc iurisdictio præcipuè versatur circa subditos ratione corporum, & consequenter circa omnia illa, quæ ad convenientem conseruationem vitæ corporalis ordinantur, vt in tertio libro latè ostensum est; ergo si clerici sunt exempti à iurisdictione Principum etiam secundum corpora; profectò ab eorum iurisdictione temporali exempti sunt. Vnde etiam concluditur, non solum esse exemptos clericos à potestate Principum quoad vim directiuam, vtique disponendo, vel gubernando illos in his, quæ ad actiones præsentis vitæ spectant, sed etiam quoad vim coactiuam: tum quia vna subiectio non separatur ab alia, nec potest rectè consistere sine alia, & ideo quoad vtramque sunt Pontifici subiecti ex diuino iure, & consequenter ab aliis exempti: tum etiam quia non minus necessaria est hæc exemptio ad cultum Dei, & convenientem vsum rerum cultui diuino dicatarū, quàm alia. Ideoque merito dixit Nicolaus Papa in epistola ad Michaelem Imperatorem, *Hi, quibus tantum humanis rebus, & non diuinis præesse permissum est, quomodo de his, per quos diuina ministrantur, iudicare præsumant, penitus ignoramus.*

Clerici tam quo ad vim directiuam quam coactiuam sunt exempti.

Et hoc etiam multum confirmant verba illa Concilij Lateran. sub Leone X. *A iure tam diuino, quam humano laicis potestas nulla in Ecclesiasticas personas attributa est.* In quibus in primis adverto de omni potestate esse sermonem, ac proinde non spiritualem tantùm, sed temporalem comprehendere; imò hanc posteriorem præcipuè, quia de altera nulla erat controversia. Deinde supponit Concilium, laicos non posse habere vllam iurisdictionem in Ecclesiasticas personas, nisi aliquo iure diuino, vel humano sit illis concessum. Vnde necesse est, vt vel supponat iure naturali laicos illam non habere, vel certè vt sub iure diuino tam positiuum, quam naturale includat, aliàs diminute procederet, & nihil concluderet. Ergo intentio Concilij est, laicos ex vi iuris diuini non habere talem iurisdictionem in clericos, quia neque ius diuinum positiuum illam tribuit, vt est per se notum, nec naturale illam permittit, sed clericos eximit à iurisdictione laicorum, eo ipso quod speciali titulo eos Pontifici subiecit. Denique adverto, etiam aliam partem de iure humano de canonico maximè intelligi, de quo est illa sententia manifesta. De ciuili autem nullam rationem videtur Concilium habuisse, quia supponit, non esse potestatem in Principibus temporalibus ad tale ius validum constituendum, cum ad hoc ipsum iure diuino potestatem non habeant.

His prætereà addi possunt alia Concilia generalia. 19.
& provincialia supra adducta, quæ constanter docent esse hanc exemptionem de iure diuino; quod potest, & debet cum proprietate intelligi iuxta materiæ capacitatem. Non dicitur autem propriè de iure diuino, quod immediate ab Ecclesia statuitur, etiam si ex præcepto, vel potestate iure diuino datis originem ducat. Sicut potestas Regia non est, nec propriè dici potest esse de iure diuino, etiamsi à naturali lege & potestate ducat originem. Et ob eandem rationem nec cæremoniæ Ecclesiasticæ extra Sacramenta dicuntur esse de iure diuino: neque etiam iurisdictio Episcoporum iuxta opinionem eorū, qui à Pontifice immediatè conferri censent. Cum ergo Concilia de hac exemptione tam constanter, & absolutè dicant esse de iure diuino, profectò cum maiori proprietate intelligenda sunt. Et similiter Concil. Trid. ait hanc exemptionem esse ex ordinatione diuina, rectissimè intelligitur iuxta communem modum iurium, quod sit ordinata, & constituta ab ipso Deo, & declarata, ac stabilita per canonicas sanctiones. Accedit, quod ipsimet Imperatores, non lege quidem humana seu Ecclesiastica, sed ratione fide illustrata ducti, exemptionem hanc recognoscere potius quam concedere visi sunt.

Exemptionē hanc in omni rigore esse de iure diuino.

Sic Carolus Magnus in suo capitulari libro 6. cap. 20.
109. cum ita sanxisset: *Clerici non sæcularibus iudicibus, sed Episcopali audientiæ reseruentur*, rationem declarans: *Fas enim non est, vt diuini muneris ministri temporalium potestatum subdantur arbitrio.* Est autem, *Fas*, teste Isidoro, lex diuina, quæ ad Deum pertinet, & ex quadam naturali æquitate descendit: tale igitur sensit Carolus esse ius exemptionis clericorum. Cui consonat, quod in Concil. Matiscon. 2. c. 9. *Nefas esse* dicitur Episcoporum immunitatem violare, quod in can. 19. ad alios clericos extenditur. Estq; attentè ponderādum, quod initio illius cap. 9. dicitur, *Reuerendissimos canones, atq; sacratissimas leges de Episcopali audientia in ipso pene Christianitatis principio sententiam protulisse.* Loquitur enim Concilium apertissimè de audientia quoad temporales, & personales causas, vt statim explicat, & non

Isidor. 5. Ety. c. 2. & c. 1. d. 1.

dicit leges humanas illam introduxisse, sed pro illa sententiam dedisse vtique declaratoriam iuris quasi connaturalis iurisdictionis Episcopalis, & Ecclesiasticæ exemptionis. Theodos. etiam Imperat. vt Ambros. ep. 32. aliàs lib. 2. epist. 13. ad Valentinianum refert, æquè sanciuit *in causa fidei, vel Ecclesiastici alicuius ordinis eum iudicem esse debere, qui nec munere impar sit, nec iure dissimilis. Hoc est* (ait Ambros.) *sacerdotes de sacerdotibus*, quasi vtrumque eiusdem iuris diuini sit. Quod etiam sensit Constantinus in facto, & verbis sæpè repetitis ex Gregor. lib. 4. epist. 13. in dict. 13. al. às cap. 75. Ruffin. & aliis Ecclesiasticis historiis.

21. *Ex sacerdotio leuitico veteris idem in nouo confirmatur.* His addi possunt coniecturæ ex iure legis veteris sumptæ. Nam si sacerdotes, & Leuitæ in illa lege erant à temporali potestate exempti, nemo negabit idem dicendum esse in lege noua ex vi diuini iuris saltem naturalis. Tum quia hoc pertinet ad maiorem perfectionem sacerdotij legis nouæ. Tum etiam quia si talis exemptio in populo Israeli co inuenta est, non fuit certè ex lege aliqua humana, nulla enim talis lex vel in Scriptura legitur, vel cum fundamento cogitari potest, præsertim cum huiusmodi leges eo tempore fuerint rarissimæ, quia omnia erant in ipsa Dei lege minutatim præcepta. Colligebatur ergo ex ipso statu sacerdotali, & ex generalibus verbis, quibus Leuitica tribus ad illum assumpta est, & donata Deo, & potestati Pontificis omnino subiecta & subordinata: ergo eodem modo colligendum est simile ius diuinum in lege noua. Non quia antiquum, prout cæremoniale erat, in lege noua obliget, sed quia illud antiquum ius non in vi cæremonialis, sed in vi moralis ad tale sacerdotium consequutum fuit. Ergo simili modo ex suppositione melioris sacerdotij idem morale ius diuinū in lege noua consequutum est. Quod autem illud ius exemptionis fuerit in lege veteri, fit valde verisimile ex modo loquendi Scripturæ Numer. 3. *Eruntque Leuitæ mei*, vtique peculiari titulo, & donatione. De qua cap. 8. dicitur. *Cum Leuitæ fuerint coram Domino, ponent filij Israel manus suas super eos; & offeret Aaron debitum munus in conspectu Domini à filiis Israel, vt seruiant in ministerio eius.* Et infra, *Consecrabis Leuitas oblatos Domino, & separabis de medio filiorum Israel, vt sint mei.* Et infra. *Quoniam dono donati sunt mihi à filiis Israel.* Et infra, *Sanctificaui eos mihi, tradidique eos dono Aaron, & filiis eius de medio populi, vt seruiant mihi*, &c. Et similia reperiuntur c. 18. & ad Aaron dicitur, *Excubabunt Leuitæ ad præcepta tua.*

22. Ex his ergo & similibus modis loquendi satis probabiliter colligitur, ex vi illius separationis, ac deputationis Leuiticæ tribus ad ministerium templi fuisse exemptam à iurisdictione ciuili, quæ ex natura rei erat in communitate illius populi. Primò, quia populus abdicando se partem illam, & donando illam Deo, aliqua potestate, & quasi dominio se priuauit, & illam in Deum transtulit: hæc autem esse non poterat, nisi potestas iurisdictionis, quia non erat alia potestas dominatiua in communitate illa respectu illius partis, & consequenter Deus acceptando donationem speciali titulo illud ius sibi reseruauit, & Pontifici illius populi commisit. Secundo, quia ex vi illius separationis immunes facti sunt Sacerdotes, & Leuitæ ab oneribus, & muneribus mere sæcularibus, & temporalibus, quæ vel possent Leuitas à ministerio templi distrahere, vel essent incongrua, & indecentia illi statui. Cuius signum est, quod Numer. 1. Quando Deus iussit populum numerari, *Leuitæ non sunt numerati cum eis*, quia dixit Deus Moysi: Tribum Leui noli numerare. *Quia* (inquit) *sacri erant*, ait Iosephus libro tertio, Antiq. capite vndecimo, *& immunes à militia.* Et eadem ratione ab aliis sæcularibus muneribus & tributis, vt sentit etiam Abulens. quæst. 25. in cap. 1. Num. dicens tribum Leui, cum esset destinata ad ministerium tabernaculi, non potuisse vacare aliis oneribus, & necessitatibus populi. Et propterea Leuitæ non acceperunt partem in terra promissa, sed loco illius acceperunt iura Sanctuarij. Numer. 18. Deuteron. 18. Iosue 13. Hinc addit etiam Abulens. non fuisse numeratos Leuitas cum reliqua multitudine, quia non faciebant cum illis vnum populum. *Omnes enim*, ait, *decem tribus erant vnus populus, & communicabant cum omnibus, & diuiserunt sibi totam terram, & vacabant rebus purè sæcularibus. Leuitæ autem in nullo conueniebant cum populo.* Et hinc etiam tribus Leui quasi separata est ab aliis, & præter illam solent duodecim tribus populi numerari. Sic enim in dict. cap. 1. Numer. censetur duodecim tribus excepta Leui, quia vt notat Ioseph. supra, pro Leui inter capita tribuum ponitur Manasses, & pro Ioseph ponitur Ephraim, quos Iacob in adoptionem à Iosepho impetrauerat Genes. 48.

Estque considerandum, quòd licèt iuxta dictam computationem, & adoptionem fuerint tredecim tribus, nunquam in Scriptura nisi duodecim numerantur propter numeri perfectionem. Obseruandum autem est, quoties tribus numerantur in ordine ad spiritualia, numerari Leui, & aut tribus Ephraim, & Manasse reduci ad vnam Ioseph. vt Genes. 46. & Exodi 28. Deuteron. 27. vel excludi aliquam, vt Apocal. 7. omittitur tribus Dan, propter Antichristum. Cum verò recensentur tribus in ordine ad sæcularia, vel temporalia excludi Leuiticam, & Manasse, ac Ephraim in duas distingui, vt Numer. 1. Deuter. 18. &c. quia in ordine ad temporalia erat tribus Leui quasi separata ab aliis. Atque eodem modo quādo sub Ieroboam diuisæ sunt duodecim tribus, & duæ, scilicet Iuda, & Beniamin manserunt sub Roboam, & reliquæ decem ad Ieroboam transierunt, in illis non numeratur Leui, vt ex 2. Regum 11. & 2. Paralip. 11. apertè sumitur, quia nimirum (vt coniectare licet) illa ad temporale regnum non pertinebat. Ex his ergo probabiliter colligitur exemptio sacerdotalis tribus à iurisdictione Regum in lege veteri. Et non parùm confirmatur ex auctoritate, & potestate præcipiendi data Pontifici illius legis Deuteron. 17. de qua in superiori libro dictum est. Multò ergo maiori ratione credi debet tali exemptio in lege noua diuino iure clericali statui concessa.

Tandem reiectis prima sententia capite præcedenti relata, & prima declaratione assertionis catholicæ in hoc capite posita, quæ cum dicta prima opinione coincidit, & conferendo hanc postremam declarationem cum secunda, quod hæc postrema præferenda sit, in hunc modum potest morali ratione declarari. Conueniunt enim duæ illæ declarationes, seu sententiæ, priuilegium Ecclesiasticæ immunitatis esse ex iure diuino, & humano, cuius ratio reddi potest, quia oportuit tale priuilegium esse perpetuum, fixum, & immobile, & ideo debuit esse de iure diuino, simulque necessarium fuit esse aliqua ex parte mutabile, vel variabile, & ideo iure etiam humano aliquo modo substerni debuit. Coniunctio autem vtriusque iuris circa tale priuilegium duplici modo cogitari, vel fieri potuit, primo, vt ius diuinum tantùm remotè tale priuilegium concedi præciperet, ius verò humanum illud constitueret hominum arbitrio. Secundò è conuerso, vt ius diuinum illud proximè contulerit, commiserit talem hominis, vel illud in particulari moderari, & accommodare posset. At verò ex his duobus modis hic posterior conuenientior est; ergo credendum est, isto modo fuisse à Christo datum Ecclesiæ suæ hoc priuilegium.

Declaratur minor ex illis duabus proprietatibus, quæ

quæ in hoc priuilegio conſiderari poſſunt, ſcilicet ſtabilitas, & aliqua varietas: nam prior multò maior erit, & ſecurior, ſi hoc priuilegium immediatè per ipſum ius diuinum conſtitutum ſit, & conceſſum. Sic enim per nullam humanam poteſtatem ſiue temporalem, ſiue Eccleſiaſticam poterit omnino auferri, quod ad conſeruationem Eccleſiaſtici ſtatus, & reuerentiam diuino cultui debitam neceſſarium fuit. Item hoc modo nulla vſurpatio, vel præſumpta humana præſcriptio poterit contra hanc immunitatem prçvalere, quod ad cohibendam temporalium Regum vim, & ambitionem etiam conuenientiſſimum, ac penè neceſſarium fuit. Denique hoc modo etiam ipſi Paſtores Eccleſiæ cautiores erunt in mutationibus faciendis in his priuilegiis, maiorique titulo poterunt importunis precibus Principum ſæcularium reſiſtere, ne facultates, vel licentias huic priuilegio aliquo modo derogantes, abſque grauiſſimis, & vrgentibus cauſis illis concedant. Poſteriori autem parti in vſu huius priuilegij neceſſariæ, nimirum, vt in particularibus, vel perſonis interdum variari vel mutari poſſit, ſufficientiſſimè prouiſum fuit, ſubordinando priuilegium poteſtati Pontificis quoad hanc mutationem, ex cauſa faciendam: ergo hæc fuit conuenientiſſima inſtitutio. Tertia ergo ſententia, quæ in hunc modum priuilegium hoc declarat, alteri præferenda eſt.

26. Ac propterea non rectè æquiparatur hoc priuilegium cum aliis obſequantiis, vel cæremoniis eccleſiaſticis, quarum inſtitutio in particulari eſt de iure humano, licet generale præceptum illarum ſit de iure diuino: eſt enim in multis diſſimilis ratio. Primò, quia illarum inſtitutio per diuinum ius fieri non poterat in genere, abſtrahendo nimirum, à particularibus cæremoniis, quia inſtitutio eſt actio, ſeu effectio quædam, quæ non poteſt circa genus, ſed circa particularia verſari: præceptum autem optimè potuit in generali ferri, committendo arbitrio alterius particularem inſtitutionem, ſeu determinationem. Hanc enim mediatè per diuinum ius fieri non expediebat, nec oportebat, niſi quoad ritus ſubſtantiales ſacramentorum & diuini ſacrificij. Exemptio autem optimè potuit abſolute concedi per ius diuinum in generali, ſeu in vniverſali, ut ita dicam, quia ibi generalitas non conſiſtit in abſtractione à particularibus, ſed in comprehenſione omnium perſonarum Eccleſiaſticarum, & omnium effectuum immunitatis, ſeu totalis libertatis à temporali iuriſdictione, & ita dicimus de facto eſſe inſtitutam iure diuino, dando clericis abſolutam exemptionem ab omni iuriſdictione laicorum, quam clerici haberent, etiamſi Eccleſia nihil in hoc diſpoſuiſſet. Secundo, quia aliæ cęremonię, vel ritus Eccleſiæ non ſunt tam proximè de dictamine iuris naturalis, neque ita immediatè conſequuntur ex aliqua priori inſtitutione diuina, ſicut hæc exemptio, vt ſatis declaratum eſt. Tertiò, quia alij ritus particulares non erant ita neceſſarij ad bonum regimen Eccleſiæ, & ad ſplendorem, & decentiam religionis ſicut hoc priuilegium. Et eadem ratione non eſt ſimile exemplum de iuriſdictione Epiſcoporum. Quia quòd Epiſcopi recipiant à Chriſto immediate iuriſdictionem, nec invenitur ſcriptum, aut ſatis inſinuatum in Scriptura, nec habet neceſſariam connexionem cum alia priori Chriſti inſtitutione, neque ita neceſſarium ad bonum Eccleſiæ regimen, nec conueniens erat, vt omnibus, & ſingulis tota ſpiritualis iuriſdictio ſine ulla limitatione daretur, & cum varietate, & limitatione non poterat immediatè à Chriſto ipſo concedi, & idcirco conuenientius fuit, vt Vicario ſuo illam diſtributionem committeret. Præterquam quod ad maiorem unionem, & ſubordinationem membrorum cum capite multò conuenientius erat, vt in hoc omnes inferiores Epiſcopi à Vicario Chriſti penderent. In exemptione autem longe diuerſa ratio in his omnibus invenitur, vt declaratum eſt

Diluuntur ſecunda declarationis fundamenta.

CAPUT X.

Quomodo ſingulis Clericorum, vel perſonarum Eccleſiaſticarum ordinibus exemptio Eccleſiaſtica iure diuino conueniat.

VT veritas in ſuperiori cap. confirmata magis eluceſcat, operæ pretium viſum eſt, in ſingulis ſtatibus, ſeu ordinibus perſonarum Eccleſiaſticarum illam explicare, & in ſingulis proprias rationes huius priuilegij expendere: nam in quibuſdam inveniri poterunt maiores, vel vrgentiores, quam in aliis, licet in omnibus ſufficientes ſint. Varij ergo diſtingui poſſunt gradus Eccleſiaſticarum perſonarum ſub Petro: nam de Petro, & eius ſucceſſoribus iam diximus. In primo, ac præcipuo gradu fuerunt alij Apoſtoli à Petro, in ſecundo ſunt Epiſcopi, qui Apoſtolis non vt Apoſtolis, ſed vt Epiſcopis ſucceſſerunt. Sub his ſunt Sacerdotes, ex quibus quidam ſunt Parochi, & Paſtores animarum, alij ſunt ſimplices Sacerdotes vel omnino, vel in aliqua dignitate conſtituti. Sub Sacerdotibus ſunt inferiores clerici in ſacris, & ſub his alij in minoribus ordinibus conſtituti, coniugati, vel non coniugati. Ac denique ſunt aliæ perſonæ, quæ licet ordinem aut tonſuram non habeant, ratione ſtatus Eccleſiaſtici cenſentur, & priuilegio canonis gaudent. De his igitur omnibus ſigillatim dicendum eſt. 1.

Varij gradus perſonarum exemptione gaudentium.

Primum dubium eſt, an Apoſtoli extra Petrum habuerint hoc priuilegium, ita ut iure licuiſſet non parere Imperatoribus, ſi facto poſſent, & è converſo Magiſtratus ſæculares iniuſtè eos iudicarent propter vſurpatam iuriſdictionem, niſi fortè ignorantia priuilegij eos excuſauerit. Rex enim Angliæ in Præfatione pagina 139. conſtanter negat hanc Apoſtolorum exemptionem dicens, *Primitiuæ Eccleſiæ temporibus nunquam id fuiſſe in dubium reuocatum.* Quam ſententiã aliqui etiam catholici ſaniore quidem mente, & non cum tanta exaggeratione defendunt. Quibus fauere videntur Chryſoſtomus, & Theophylact. ad Rom. 13. dicentes etiam Apoſtolos non eximi ab obedientia, & ſubiectione Magiſtratuum temporalium, & loquũtur non ſolum quoad vim directiuam, ſed etiam quoad coactiuam, prout Apoſtolus etiam loquebatur. Et inter alios auctores modernos hoc expreſsiùs docuerunt Albertus Pighi, & Ianſenius in locis iam citatis. Qui generaliter in hoc fundantur, quod clerici non erant exempti à poteſtate Principum ethnicorum, quando in eorum regnis degebant, quia illi Principes non erant ſub iuriſdictione Eccleſiæ, quæ ratio, etiam in Apoſtolis locum habuit. Veruntamen illa ratio non probat, ſed ſupponit, hoc priuilegium non fuiſſe Apoſtolis à Chriſto conceſſum, nam ſi Chriſtus illud concedere voluit, nihil obſtare poſſet quòd infideles Principes non eſſent Petro, aut Eccleſiæ directè ſubiecti, quia ipſi Chriſto ſubiecti erant, ideoque potuit ab eorum iuriſdictione eximere quos vellet, ſicut exemit Petrum. 2.

Prima opinio negans.

1. Fundam.

Si ergo Apoſtoli hoc priuilegium non habuerunt, non eſt, quia Principes infideles erant extra iuriſdictionem Eccleſiæ, ſed quia hoc pendet ex voluntate Chriſti, & de hac non conſtat per aliquam revelationem ſcriptam, aut non ſcriptam: priuilegium autem extraordinarium, & ſupernaturale aſſerendum non eſt, nec credendum ſine teſtimonio voluntatis Principis 3.

2. Fundam. cipis. Secundò, quia tale priuilegium fuiſſet Apoſtolis inutile, quia nunquam illo erant vſuri, neque in ef-
3. Fundam. fectu habituri erant talem facultatem. Tertio addi ſolet, quòd Paul. Actor. 15. Cæſarem appellauit, tanquam judicem, & legitimum ſuperiorem ſuum in cauſa criminali, de qua tractabatur. Quem locum vehementer vrget Rex Angliæ, eumque ita intellexit Albertus Pighius, & approbauit aliquando Bellarminus, quos Lorinus ſecutus eſt. Et ſuaderi hoc poteſt, quia aliàs non bene feciſſet Paulus appellando ad judicem non ſuum, & tacitè renunciando priuilegio, cui nullus Prælatus renunciare poteſt. Denique ſumi poteſt argumentum ex Matth. 17. vbi Chriſtus pro ſe tantùm, & Petro tributum ſolui iuſſit, & per hoc alij Apoſtoli intellexerunt (vt ſupra ex Patribus retuli) aliquod ſpeciale priuilegium Petro fuiſſe collatum; non eſt ergo, cur dicamus, fuiſſe commune cæteris Apoſtolis.

4. 2. Sententia affirmans. Contrariam ſententiam ſupponit Turrecremata loco citato, eamque tandem prætulit Bellarminus, qui hac ratione dicunt, Paulum non iure, ſed facto Cæſarem appellaſſe, non tanquam ad ſuperiorem ſuum, nam ab illius iuriſdictione exemptus erat, vtique iure diuino, ſed quia alia ratione non poterat inimicorum inſidias euitare, neque locus ille in rigore amplius cogit, vt ſtatim dicam. Vnde ſententia hæc omnino præferenda eſt, & præter generalia fundamenta de toto ſtatu clericali, confirmari poteſt; primo ex his, quæ de Petro diximus, nam licet Petrus reſpectu Apoſtolorum eſſet illis ſuperior: nihilominus reſpectu Eccleſiæ, & omnium temporalium, & totius orbis habebant quandam cum Petro æqualitatem nam fuerunt Principes conſtituti ſuper omnem terram, & ab ipſo Chriſto immediatè habuerunt iuriſdictionem directam, vel indirectam ſuper omnes Principes terræ; ergo ex vi illius excellentiæ fuerunt exempti à iuriſdictione Principum ſæcularium. Eſt enim præpoſterum, & indecorum, ſuperiores Principes ab inferioribus iudicari, & paſtores ouibus ſubdi. Hinc etiam verba Chriſti; *Ergo liberi ſunt filij*, ad Apoſtolos extendi poſſunt maiori certe ratione, quam ad quoslibet alios clericos. Tum quia illi magis propriè, & ſtrictè fuerunt de familia Chriſti filij Dei, fuerunt enim magis illi coniuncti, & vnum collegium cum illo componebant, & menſa, & ſi qua habebant temporalia bona, omnibus erant communia. Tum etiam quia ſingulari modo participarunt excellentiam, & poteſtatem, quam Chriſtus in homines habuit, & ideo etiam in exemptione ab humanis poteſtatibus illum imitari debuerunt, atque ita ſub nomine filiorum veniunt tanquam acceſſorium ſub principali. His ergo modis ſatis videtur conſtare de Chriſti voluntate.

5. Soluuntur fundamenta contrariæ opinionis. Neque refert, quod Apoſtoli nunquam erant illa libertate vſuri, nam erat quaſi connaturalis eorum dignitati, vel certe maxime decens, & ideò non debuerunt illa nobilitate (vt ſic dicam) vel ingenuitate priuari, etiam ſi propter hominum ignorationem, vel malitiam permittendi non eſſent, illa gaudere, ſicut etiam de ipſo Petro dicẽdum eſt. Et ita etiam contingere potuit in facto Pauli, in quo non fuiſſe Præſidem legitimum iudicem probat nouiſſime, & optimè Cardinalis Bellarmin. in capite 13. ſuæ Apologiæ, quia cauſa Pauli, quæ tunc agebatur, non erat ciuilis, ſed religionis; vtique de prædicatione Pauli ad gentes, Actorum 22. de Reſurrectione mortuorum cap. 23. & quod eſſet ſectæ Nazaræorum defenſor, cap. 24. *Ac deniq. de quæſtionibus ſuæ ſuperſtitionis, & de quodam Ieſu*, vt ipſe Præſes dixit capitul. vigeſimo quinto. In cauſa autem religionis non poterat laicus, & ethnicus homo eſſe legitimus iudex. Neque propterea male fecit appellando ad iudicem laicum, & infidelem, quia vitari non poterat ſimile iudicium, in quo iam ſub inferiori iudice laico etiam, & infideli erat conſtitutus, & ideò prudenter fecit appellando ad legitimum ſuperiorem eiuſdem inferioris iudicis, & ſuorum accuſatorum, quorum iniuſtam vexationem hoc modo redimebat. Præſertim, quia etiam potuit Paulus Cæſarem appellare intentione implorandi eius auxilium eo meliori modo, quo poſſet. Sic enim factum illud interpretari videtur Athanaſ. Apolog. ad Conſtantium. implorare autem auxilium Principis ſæcularis contra vim, & iniuriam illatam ab inferiori iudice laico, non eſt illicitum, neque libertati eccleſiaſticæ repugnans, imò illi maximè conſentaneum, vt ibidem ſignificare voluit Athanaſius, & Auguſtinus epiſt. 48. 50. & 204. contra Donatiſtas docuit. Et hoc ſignificant verba Pauli Actor. 28. *Coactus ſum appellare Cæſarem*, videlicet, vt eum eripere è manibus Iudæorum, à quibus per ſolum Præſidem liberari non poſſe timebat.

Secundo loco dicendum eſt de Epiſcopis, in quibus conſiderari poteſt poteſtas ordinis, in qua Apo- 6. An Epiſc. ſint exempti.
ſtolis æquales ſunt, & ſuperiores ſacerdotibus, vnde hoc titulo poteſt aliqua maior ratio huius priuilegij in eis conſiderari, quam in ſacerdotibus, maior verò ſumitur ex munere paſtorali. Nam præter poteſtatem ordinis conſiderari poteſt, & debet in Epiſcopis Paſtoralis dignitas, & poteſtas iuriſdictionis Epiſcopalis, ratione cuius ſunt ſpirituales Principes Eccleſiæ, non quidem vniuerſales, ſicut Apoſtoli, ſed in ſuis Diœceſibus, propter quod dicuntur eſſe ſucceſſores Apoſtolorum. Hac ergo ratione poſt Apoſtolos videtur efficacius probari, habere Epiſcopos à Chriſto Domino hoc priuilegium fori ſæcularis. Nam ad illos poſſunt cum proportione applicari rationes de Apoſtolis factæ. Quia illi ſunt altiori modo, quàm cæteri de familia Chriſti, & cum Pontifice ſpecialiter vocati in partem ſolicitudinis, & ideò ab eo fratres vocantur: merito ergo cenſeri poſſunt inter filios à Chriſto comprehenſi, cum dixit: *Ergo liberi ſunt filij*. Tum etiam quia Epiſcopi ſunt Patres Principum ſæcularium, & ſimpliciter illis ſuperiores, & ideò indignum eſt, & indecens, vt ab eis iudicentur.

Vnde Anacletus Papa de Epiſcopis loquens in Epi- 7. Cap. Anaſtaſ ı. 1.4.
ſtola ſecunda, capit. ſecũdo ſic ait, *Vnde liquet, quod ſummi ſacerdotes, id eſt, Epiſcopi à Deo ſunt iudicandi non ab humanis, aut praua vita hominibus lacerãdi, ſed potius ab omnibus fidelibus portandi, ipſo Domino exemplum dante, quando per ſe ipſum, & non per alium vendentes, & ementes eiecit de templo*, &c. quæ proſequitur. Et idem optimè confirmant verba Gregorij VII. lib. 8. in Epiſt. 21. quæ ſuprà iam retuli: *Quis dubitet, ſacerdotes Chriſti Regum, & Principum, omniumq́; fidelium Patres, & Magiſtros cenſeri? nonne miſerabilis inſania eſſe cognoſcitur, ſi filius patrem, diſcipulus magiſtrum ſibi conetur ſubiugare, & iniquis obligationibus illum poteſtati ſuæ ſubijcere, à quo credit non ſolum in terra, ſed etiã in cœlis ſe poſſe ligari ac ſolui?* Vbi cõſtat, præcipuè de Epiſcopis loqui, quib' conuenit ligandi, & ſoluẽdi poteſtas in exteriori foro, ſeu iudicio Eccleſiaſtico.

Vnde ſtatim idem Pontifex ex altero Gregorio li- 8.
bro 4. epiſt. 31. cap. 75. refert hiſtoriam ſupra tactam de Conſtantino, qui in Concilio Nicæno, *nullam iudicij ſententiam ſuper Epiſcopos dare præſumpſit, ſed illos etiam Deos vocans, non ſuo debere ſubeſſe iudicio, verùm ſe ab illorũ pendere arbitrio iudicauit*. Imò addit Melchiades Papa in cap. *Futuram*, 2. quæſtio. 1. dixiſſe Conſtantinum, *Epiſcopos ſolius Dei iudicio reſeruari*. Vnde colligunt aduerſarij, verba illa Conſtantini vrbanitatis tantum fuiſſe, quoniam alias Epiſcopi neq; à Papa poſſent iudicari.

dicati. Sed longè aliter hoc declarat, & confirmat Melchiades Papa in epistol. ad Episcopos Hispaniæ dicens, *Episcopos, quos sibi Dominus tanquam oculos elegit, & columnas Ecclesiæ esse voluit, quibus etiam ligandi, & soluendi dedit potestatem, suo iudicio seruauit, hocque priuilegio beato clauigero Petro sui vice solummodo commisit.* In quibus verbis omnes Episcopos in hoc videtur Papæ similes efficere, quod illos Deus judicio suo reseruauit. Vnde ex hac parte diuina ordinatione erunt exempti à judicio merè humano, seu sæculari. Differunt tamen à Pontifice, quia in terris habent judicem, cui Deus suas vices commisit. Pontifex autem superiorem hominem non habet, à quo judicetur. Quæ omnia etiam de Apostolis à fortiori procedunt, & videntur hanc partem multum persuadere.

9. *De exemptione sacerdotum.* Tertio dicendum est de sacerdotibus, in quibus non invenitur ratio illa specialis, quam in Episcopis considerauimus, quia non habent propriam iurisdictionem Ecclesiasticam in foro externo, & ideò non sunt Ecclesiæ Principes, nec superiores Principibus laicis quoad potestatem imperandi, & iudicandi illos in exteriori foro. Sunt tamen illis in statu & gradu digniores, & Christi personam in suis ministeriis excellentiori modo repræsentant. Præsertim in tremendi sacrificij oblatione, & in peccatorum absolutione, vbi Christi personam gerunt. Et ad illa munera ex vi sui ordinis & status deputati sunt. Ideoque in verbis, *Ergo liberi sunt filij*, merito censendi sunt sacerdotes comprehensi, quia peculiari titulo, & modo sunt de familia Christi, licet non in tam excellenti gradu, sicut Episcopi. Quòd vero pertinet ad ius naturale, videtur etiam habere maiorem congruentiam in sacerdotibus, quàm in inferioribus, ratione characteris Sacerdotalis. Primo quidem quatenus dat potestatem in corpus Christi verum, nam per illam maximè participant sacerdotium Christi, & efficiuntur res maximè sacræ, ideoque sunt eo ipso abstractæ à iurisdictione sęculari, & spirituali potestati subiectę. Deinde accedit potestas in corpus Christi mysticum, ratione cuius fiunt spirituales partes laicorum, & iudices loco Dei in spiritualibus causis, quæ ad Deum maximè spectant, & in foro maximè sacro. Ratione quarum potestatum maxime in sacerdotes legis gratiæ conueniunt tituli Regum, & Deorum, quibus Scriptura solet ornare sacerdotes, vt iura etiam canonica suprà citata expendunt, ad considerandum, quàm sit indecens, Sacerdotes à laicis iudicari. Quæ indecentia ex natura rei inest, & fundatur in excellentia Sacerdotalis characteris, ergo valde credibile est, ex vi illius esse exemptos.

10. *An inferiores clerici iure diuino eximantur. 1. Opinio negans.* Atque hinc tandem constat, quid dicendum sit de inferioribus clericis. Aliqui enim dixerunt, illos non esse exemptos iure diuino, etiamsi maioribus ordinibus consecrati exemptionem à iure diuino habeant, quod sentit Bernard. Diaz de Lugo in Pract. cap. 65. & Ioan. Lupus tract. de Libert. Christian. part. 2. q. 5. Quod omnino non placet, tum quia quod aliquis ordo peculiari modo maior, aut sacer reputetur, ex iure positiuo pendet iuxta cap. *Miramur*, de Seruis non ordinand. tum etiam quia iura supra allegata generaliter & sine distinctione loquuntur. Tum denique, quia non solùm clericis in minoribus ordinibus constitutis, sed etiam in vniuersum personis Ecclesiasticis, siue recipientibus characterem per aliquem ordinem, qui sit verum Sacramentum, siue per quemcunque alium ritum, vel modum ab Ecclesia institutum, possunt cum proportione applicari discursus facti. Nam omnes sub peculiari familia Christi comprehenduntur, & omnes ad ordinem rerum sacrarum, & Ecclesiasticarum pertinent: & magis, aut minus non variant speciem. Sicut bona Ecclesiastica quædam sunt magis propria, quam alia, & inter res sacras, quædam sunt aliis sacratiores, & nihilominus, omnes æquè sunt Ecclesiæ commissæ, & à sæculari potestate exemptæ ex diuino iure. Idem ergo erit in personis.

11. *Sententia Nauarri præfertur.* Meliùs ergo Nauarr. in capit. *Nouit*, de Iudiciis, notab. 6, numero 30. respondendo ad sextum argumentum numero 15 absolutè docet, ex vi characteris clericalis sequi ex natura rei exemptionem à iurisdictione laica personæ sic sacratæ, non solum quatenus sacra est, sed etiam quatenus homo est. *Obiectio ipsius.* Obiicit tamen sibi, quia sequeretur, omnem Christianum ex vi characteris baptismalis eximi à potestate laica, quia per illum characterem est Deo consecratus. Quod si respondeatur, verum esse, Christianum vt charactere insignitum subdi spirituali potestati, & non sæculari, id est, in his, quæ ad Christianismum pertinent, vt hominem vero subdi potestati sæculari, replicabitur facile, quia idem dicetur de clerico vt affecto charactere clericali. *Responsio eiusdem.* Vnde ipse Nauarrus laborat in differentia assignanda, reiectisque aliorum sententiis tandem respondet, negando illationem, constituendoque discrimen inter vtrumq; characterem, *quia baptismalis*, inquit, *non discernit inter Christianos, sed potiùs illos congregat in vnum corpus, clericalis autem distinguit inter clerum, & Christianum populum.* Quod ampliùs non declarat, sed potius dicit, se omittere quædam quæ in alia editione obiecerat, quia facilem solutionem non habebant.

12. *Declaratur amplius solutio Nauar.* Sed nihilominus videtur res indigere expositione, quia difficultas non videtur soluta. Nam in primis omnis forma constituens, & vniens aliquo modo omnes similem formam habentes, distinguit illos à reliquis forma illa carentibus, & sic character baptismalis distinguit ab ethnicis, seu infidelibus Ecclesiæ non subditis, vnde solum differt à clericali, quia baptismalis solum distinguit ab his, qui omnino sunt extra Ecclesiam, clericalis autem distinguit inter fideles. At hoc non videtur sufficere, vt vnus efficiat exemptum, & non alius, quia etiam character sacerdotalis distinguit non solum inter fideles, sed etiam inter clericos superioris, & inferioris ordinis; ergo licet character sacerdotalis secum afferat exemptionem, nocerit idem in inferioribus, vel certè non æqualiter. Simileque argumentum fieri poterit in inferioribus, præsertim distinguendo clericos in sacris à minoribus. Vel certè si character clericalis in primo gradu, vel etiam in prima tonsura, quæ primo facit distinctionem clerici à non clerico per specialem quandam consecrationem, eo ipso affert exemptionem personæ: etiam character baptismalis cùm faciat primam distinctionem Christiani à non Christiano, cõsecrando personam baptizatã Christo, afferet secum simile priuilegium. Et augetur difficultas, quia saltem afferet character baptismalis exemptionem à potestate Principum ethnicorum, quod dici non potest, vt suprà visum est. Sequela patet, nam character ordinis, quia distinguit clericum à laico, eximit personam clerici à iudicio laici, ergo seruando eandem proportionem, baptismalis character distinguendo Christianum ab ethnico, ab istius iurisdictione eundem eximet. *Confirmatio.* Et confirmatur, quia non minor indecentia, nec minus periculum invenitur in hoc, quod fidelis iudicetur ab infideli quàm in hoc, quòd clericus iudicetur à laico, & ideò Paulus 1. ad Corinth. 6. reprehendit fideles, qui apud infideles litigabant, & non apud sanctos, id est, fideles, vbi Diuus Thomas varias rationes indecentiæ, & periculi adducit, quæ seruata proportione ad vtramq; causam æquè possunt applicari,

cari, vt legenti, & confideranti facilè patebit. Vnde Alexander Papa inde è conuerso sumit argumentum ad exemptionem clericorum persuadendam, cap. *Relatum.* 11.q.1.

13. *Auctoris responsio.* His verò non obstantibus, & suppositis, quæ de charactere sacerdotali diximus, respondemus, idem esse dicendum de omni charactere ordinis. Ad quod asserendum non parum iuuat sententia Alexandri I. in canone proximè allegato, cum aliis, quæ supra retulimus. Ratio verò est, quia licet isti characteres differant secundum magis, & minùs, tamen in hoc conueniunt, quod consecrant personam, dedicando illam diuino cultui, & alicui ministerio sacro, inchoando ab aliquo inferiori, & de se ordinato ad supremum, quod est sacerdotale, vel episcopale, & hac ratione talis character statim constituit personam sacram, & eximit à sæcularibus. Et in hoc potest constitui discrimen inter characterem ordinis, & baptismi, nam character baptismi non sacrat personam deputando illam ministerio sacro, sed tantum consignat illam Christo, eamque ad fidem eius retinendam specialiter obligat, & de se communis est omnibus hominibus, per accidensque est, quod aliquibus non insit. Ideo per se non distinguit inter fidelem, & infidelem in his, quæ ad temporalem vitam, & politicum statum spectant, & propterea non ita secum affert exemptionem à iurisdictione fidelium in eisdem rebus ciuilibus, & humanis, sicut character ordinis eximit clericum à potestate laici, quia dicando personam ministerio sacro, per se distinguit vtrumque statum clericalem, & laicalem, & hoc fortasse est discrimen, quod Nauarrus iudicare voluit in dict. capite *Nouit.*

14. *Hac exemptione gaudent quæcunque personæ in statu Ecclesiastico ab Ecclesia constituta.* Atque hinc tandem videtur idem dicendum de aliis personis, quæ alio quocunque modo ab Ecclesia instituto seu determinato in statu Ecclesiastico constituuntur. Quod sensit Nauarrus suprà coniungens monachatum cum clericatu, monachatus enim non imprimit characterem, & ex Ecclesiæ institutione, vel determinatione existit. Idemque dici potest de prima tonsura, quæ initium est clericatus sine impressione characteris, & si quæ sunt similia. Et confirmari potest ex cap. *Duo sunt.* 12. quæst. 1. vbi duo distinguuntur genera Christianorum, & vnum esse dicitur, *quod mancipatum diuino officio, & deditum contemplationi, & orationi ab omni strepitu temporalium cessare conuenit, vt sunt clerici, & Deo deuoti.* Ex quibus verbis colligere licet, eandem esse rationem exemptionis in hoc toto genere personarum quia totum est Deo, & diuino cultui dicatum, quod est fundamentum exemptionis, licet modus consecrationis diuersus sit; ergo omnes hæ personæ eodem iure censentur quantum ad exemptionem.

15. Atque ita ad hoc totum genus personarum applicari poterit ius positiuum diuinum, quia ex hoc toto personarum genere integra Christi familia completur, iuxta sententiam Thelesphori Papæ in epistola sua; vbi de omnibus Ecclesiasticis personis sub nomine clericorum loquitur, & familiares Christi appellat. Potest etiam ad omnes applicari ius diuinum naturale, quatenus in generali ratione consecrationis, seu dedicationis ad diuinum cultum fundatur, vt dixi. Neque obstabit, quod modus huius consecrationis, seu dedicationis ad diuinum cultum in multis ex his personis sit ex Ecclesiæ institutione, quia nihilominus facta tali institutione resultare potest ius naturale. Sicut licet consecratio calicis sit de iure Ecclesiastico, exemptio calicis consecrati ab omni vsu communi, & non sacro, naturali iure consequitur. Vel sicut in materia de Simonia diximus, licet consecratio, aut benedictio alicuius rei sit de iure Ecclesiastico, nihilominus quod vendi non possit, quatenus consecrata est, de iure naturali: ita ergo in præsenti dici potest.

Caput XI.

Vtrum secluso iure diuino immediato potuisset exemptio clericorum per ius canonicum siue adminiculo iuris ciuilis introduci.

Hæc quæstio simpliciter, & absolutè proposita necessaria non est, cum ostenderimus præcedenti capite, hoc priuilegium à iure diuino esse immediatè concessum, & suprà cap. 3. etiam probatum sit, iure canonico esse stabilitum: nihilominus tamen ex hypothesi tractanda à nobis est proposita quæstio tum ad materiæ complementum, ne opinionem vllam intactam, & indiscussam relinquamus: tum ut ecclesiasticam potestatem tueamur, & nonnullis obiectionibus, quæ contra superiorem resolutionem militant, satisfaciamus. Quærimus enim an remoto iure diuino immediate concedente hoc priuilegium, potuerit Summus Pontifex suprema sua potestate illud concedere sine consensu sæcularium Principum, vel tantum, supposita eorum donatione, aut consensione illius obseruantiam præcipere, & tueri valuerit. In quo puncto non solum Marsilius Patauinus, & alij hæretici, & schismatici, qui illius doctrinam, sequuntur, negant, potestatem Ecclesiasticam ad hoc sufficere sine sæcularis consensu; verum etiam aliqui ex Catholicis eis in hac parte consentire videntur. Id enim supponunt qui dicunt hanc immunitatem esse de iure ciuili primario, vt sentiunt Medina C. de Restitut. quæst. 15. qui ait, hoc priuilegium esse ex concessione sæcularis potestatis, significans, aliter induci non potuisse. Idemque apertè sentit Palacius in 4. dist. 25. disput. 3. circa finem, & antea id tradiderat Hostiens. in Summ. libro tertio, titul. de immunit. Ecclesiar. §. *Sed nec alia,* circa finem dicens: *Non poterat autem Imperator cogi ab initio, vt priuilegia daret, sed ex quo dedit, auferre non potest,* & vt Rebuff. & Couarr. allegandi referunt, istam sententiam ex professo docuit Petr. de Ferraria in sua Practic. in forma libelli, verb. *Plenam.* 1. *Sensus quæstionis.*

2. Fundumentum huius sententiæ esse potuit, quia Principes sæculares à principio iure naturæ, vel saltem gentium habebant iurisdictionem ciuilem in personas clericorum, & illa non fuerunt immediatè priuari ab ipso Deo, vt ipsi sentiunt, & nos disputationis gratia permittimus: ergo neque à Pontifice possunt priuari, quia sicut non possunt priuari dominus suis, ita nec parte illorum, qualis est hæc iurisdictio, & quasi dominium super personas clericorum; ergo nec potest concedere Pontifex priuilegium exemptionis, quia hoc subsistere non potest, nisi Principes, iurisdictione priuentur. Dices; licet Pontifex directè non possit priuare Principem sæcularem dominio suo, indirectè interdum id posse per spiritualem potestatem, & hoc modo posse hoc priuilegium concedere. Sed contra, quia hic vsus indirectæ potestatis solùm habet locum quasi per accidens, vel per modum defensionis subditorum fidelium, quando Princeps illis esset perniciosus, & occasio ruinæ, vel per modum punitionis Ecclesiasticæ, quando Princeps criminosus, & incorrigibilis sit dignus tali pœna, in quibus casibus etiam laicos subditos potest Pontifex eximere à subiectione talium Principum; hic autem loquimur per se, & nulla interueniente causa, vel culpa ex parte Principis. Et hoc argumentum maxime vrget in Principibus infideli-

delibus, quia non sunt subditi Ecclesiasticæ potestati, nec directè, neque etiam indirectè; extenditur autem, ad Principes fideles, quia per conversionem ad fidem non sunt facti deterioris conditionis, nec parte aliqua iurisdictionis sunt priuati.

3. *Confirmatio.* Potestque de vtrisque hoc confirmari. De fidelibus quidem, quia legimus, Episcopos, vel iudicium ab Imperatoribus postulasse, quamdiu illi iuri suo non cesserunt, vt in facto Constantini, & Episcoporum Concilij Nicæni sæpe commemorato planè ostenditur; vel priuilegium hoc ab Imperatoribus impetrasse, quando illud habere desiderarunt, vt colligitur ex nouella 83. *Vt clerici apud proprios Episcopos*, &c titul. 11. collat. 6. vbi Iustinianus ait, se plures leges scripsisse, quibus voluit Ecclesiasticos ab Episcopis tantùm iudicari, & posteà subiungit: *Petiti sumus à Menna, Deo amabili Archiepiscopo, reuerendissimis clericis hoc dare priuilegium*, &c. Et in multis aliis legibus, quas capite sequenti referemus, Imperatores significant priuilegium hoc ab ipsis donari, & à sua voluntate pendere. Imò Concilium Toletan 3. cap. 21. priuilegium exemptionis pro seruis Ecclesiarum, Episcoporum, & clericorum à Rege Hispaniæ postulauit, vt habetur in cap. *Ecclesiarum seruos*, 12. q. 2.

4. De principibus autem infidelibus fieri potèst argumentum, quia antequam conuertantur ad fidem possunt expresse conditionem exigere, & cum eo pacto conuerti, vt nullus subditorum suorum ab eorum iurisdictione eximatur, siue clericus sit, siue laicus: ac si Reges Japoniæ, Chinæ, aut similes sub ea conditione baptismum peterent, & aliter illum acceptare nollent, non propterea esset illis denegandus, quia conditio illa neque est intrinsecè mala, neq; repugnat voluntati credendi omnia necessaria ad salutem, & illis obediendi; ergo admittenda, vel saltem toleranda esset propter tantum bonum, quale est vnius regni integra conuersio; semel autem admissa conditio, seruanda esset, cùm non sit iniusta; ergo signum est, habere temporales Principes ius, ut licet ad fidem cõuertantur, suis subditis, aut parte illorum non priuentur, & consequenter licet illam conditionem expresse non ponant, implicitè illam includunt, vel supponunt, quia nullus censetur iuri suo renunciare, nisi satis expresse id declaret.

5. *Vera sententia.* Nihilominus vera, & certa sententia est, siue hoc priuilegium exemptionis immediatè sit ab ipso Christo omnibus clericis collatum, siue non sit, potuisse Pontifices illud conferre, eiusque obseruantiam Principibus sæcularibus præcipere, & ad consentiendum eos cogere. Ita docuit Innocent. in cap. 2. de Maiorit. & obedient. Nam proponens quæstionem, quis eximit clericos, priùs dicit, quòd *Papa, consentiente Imperatore*, posteà *quòd exempti sunt à Deo*, & tandem ait, vel dic, *quod Papa, etiam sine consensu Imperatoris eos potuit eximere à iurisdictione Imperatoris per suas constitutiones, quia cùm clerici spirituales res sint, & ex toto corpus suum, & animam dederunt in seruitium, & sortem Christi per consequens Papæ iudicio, & constitutionibus subsunt.* Eadem est communis sententia Canonistarum in cap. *Ecclesia Sanctæ Mariæ*, de Constitut. præsertim Panormitan. Felin. & Decius, & Rebuff. in Concord, titul. vltim. vbi sententiam Petri de Ferrata falsam, & damnatam appellat, & idem tenet Aluarus Pelagius libro 1. de Planct. Eccles. cap. 44. in fine referens, & ad literam sequens sententiam Innocentij. Idem Driedo lib. 1. de Libertate Christian. cap. 9. & Couarr. in lib. Practicar. q. c. 31. concl. 3 & 4. Soto 4. d. 25. q. 2. art. 2. concl. 6. Molin. to. 1. tract. 2. de Iustit. disput. 31. 9. *Tertia verò*, Henriq. lib. 7. de Indul. c. 24.

6. *Probatur.* Probatur primò ex illis decretis, quibus obseruantia huius immunitatis sub censuris ipsis etiam Principibus temporalibus præcipitur, vt constat ex capite *Nouerit*, & cap. *Grauem*, de Sentent. excommun & ex. vltim. *de Rebus Eccles. non alienand.* & cap. *Quanquam*, de Censib. in 6. & ferè toto titulo de Immunit. Ecclesiar. in decretalibus, & Sexto, & ex Bulla cœnæ Domini tot annis à tot Pontificibus repetita; nam in ea per varios articulos, & latis grauissimis censuris etiam contra Principes, & Reges temporales hanc libertatem Ecclesiasticam defendunt. Dicere verò posset aliquis, *Euasio.* hæc omnia decreta esse nouiora, & supponere priuilegium exemptionis prius ab Imperatoribus collatũ, & ita iam supponere consensum temporalis Principis, qui semel datus retractari non potest, & ideo facta illa suppositione locum habere omnia illa præcepta, nihilominus tamen in principio necessarium fuisse consensum Principum, & sine illo non potuisse Ecclesiam similia præcepta ferre.

7. *Exploditur dicta euasio.* Sed hoc profectò incredibile est, tum quia dicti Pontifices non fundantur in illo principio, quod priuilegium Ecclesiæ datum ab Imperatore, ab eo reuocari non potest, nam licet illud verum sit, vt infrà videbimus, non est tamen ita certum, sicut est certum illa decreta, & censuras obligare omnes Principes etiam supremos ad immunitatem Ecclesiasticam non violandam. Non ergo nituntur Pontifices in illo principio, sed vel in iure diuino, vel in suprema potestate, quam à Christo habent ad regendam Ecclesiam, & præsertim res sacras, & Ecclesiasticas, vt expedire censuerint ad diuinum cultum, & ad supernaturalem hominum finem. Vnde multi etiam ex antiquioribus Pontificibus clericos à laicis iudicari, vel apud illos causam mouere, vetuerunt, etiam illis temporibus, quibus Imperatores infideles erant, vt patet ex cap. *Relatum*. 11 q. 1. & aliis, quæ capit. 3. & 4. allegauimus. Præcipuè verò veritatem hanc confirmat Concilium Tridentin, sess. 25. capit. 20. de Reformat. quia nulla facta iuris ciuilis mentione dicit, *Ecclesiæ, & Ecclesiasticarum personarum immunitatem diuina ordinatione, & Ecclesiasticis sanctionibus esse constitutam.* In quo apertè supponit, immunitatem hanc, non à iure ciuili, seu à confessionibus Principum sæcularium duxisse originem, aliàs propriam, & immediatam huius immunitatis causam tacuisset, & in rigore, aut falsa, aut nimis diminuta fuisset doctrina. Deinde verò admonet, Imperatorem, Reges, &c. vt *quò largius bonis temporalibus, atq; in alios potestate sunt ornati, eò sanctiùs, quæ Ecclesiastici iuris sunt tanquam Dei præcipua, eiusq; patrocinio tecta venerentur, & debitam sacris Summorum Pontificum, & Conciliorum Constitutionibus obseruantiam præstent.*

8. *Secundum fundamentum.* Ratione vero, & Scripturæ authoritate simul fundata est hæc veritas in potestate data Petro ad gubernandam Ecclesiam, & ad ligandum, & soluendum in omnibus, quæ ad bonum religionis Christianæ, & conueniens Ecclesiæ regimẽ necessaria fuerint. Nam hæc exemptio per se loquendo, & quasi ex natura rei est valde necessaria religioni Christianæ, vt res Ecclesiasticæ, & diuinus cultus debita veneratione tractentur: ergo propter hunc finem data est Petro, & Pontifici potestas ad soluendum, seu eximendum clericos à potestate ciuili, & ad ligandum ipsam potestatem ciuilem, vt personis Ecclesiasticis hanc immunitatem custodiat. Consequentia hæc euidens est ex dictis suprà de potestate Pontificis circa temporalia in ordine ad spiritualem finem, ibi enim ostensum est, hanc potestatem esse diuinam, & supernaturalem, ac subinde per se sufficientem, vt in sua materia efficaciter operari possit, non expectato subditorum consensu, etiam si sint temporales Principes, sed illos ad consentiendum obligando, & si necessarium fuerit, cogendo,

gendo. Antecedens autem satis declaratum, & probatum relinquitur ex duobus capitibus præcedentibus. Nam si hæc exemptio est propriè, & complerè de jure diuino positiuo, vel naturali, clarum est, posse, & debere Pontificem cogere Christianos Principes ad illud jus obseruandum. Si verò ad minimum est hæc immunitas valde propinqua jure naturali, & valde consentanea juri diuino, & consensioni omnium gentium, vt omnes Doctores sine dissensione fatentur, profectò negari non potest, quin hæc exemptio ex natura rei sit ita necessaria religioni, & cultui diuino, vt sine illa conveniènter administrari non possit.

9. *Roboratur discursus factus.* Potestque hoc amplius declarari rationc suprà tacta, quam in hoc puncto indicauit etiam Innocentius suprà, quia res sacræ ex vi consecrationis Ecclesiasticæ potestati ita subduntur, vt non solùm circa consecrationem ipsam, sed etiam circa materiam, & vsum convenientem illius iam consecratæ disponat, & prohibeat non solùm ea, quæ sunt intrinsecè mala, sed etiam illa, quæ frequenter, ac moraliter possunt in irreverentiam rerum sacrarum vergere; personæ autem Ecclesiasticæ sunt res valde sacræ, & per subiectionem ad sæcularem jurisdictionem possunt & à diuino cultu valde distrahi, & à sæcularibus hominibus irreverenter tractari, & contemni, si eorum crimina inter laicos publicè ad tribunalia communia deferrentur, ergo talis exemptio per se spectat ad potestatem spiritualem propter spiritualem finem. Denique hac de causa potuit Ecclesia circa matrimonium disponere non solùm quatenus sacramentum est, sed etiam quatenus est quidam contractus, quia iam est materia rei sacræ, & sic etiam disponit de bonis Ecclesiarum, & de decimis, & de aliis multis, quæ materialiter temporalia sunt; ergo eandem potestatem habet in hac materia, quæ suo etiam modo sacra est, & ad diuinum cultum non minus necessaria.

10. *Quæsitum Resolutio.* Sed quæret aliquis, an solus Pontifex hanc habeat potestatem non solum respectu totius Ecclesiæ, sed etiam respectu singulorum Episcopatuum. Nam priori modo clarum est, solum Pontificem habere hanc potestatem universalem pro tota Ecclesia, per quod non excludimus Concilium generale; nam in illo esse debet Pontificia authoritas, & per illam confirmandum est, vt leges ferre possit universam Ecclesiam ligantes. Solum ergo quæri potest, si hoc priuilegium non esset à Christo, vel Pontifice generatim in tota Ecclesia clericis datum, an singuli Episcopi in propriis diœcesibus illud suis clericis possent. *An Episcopi in suis diœcesibus clericis hanc exemptionē per se conferre valeant. Ratio dubitandi pro affirmatiua parte.* Ratio autem partem affirmantem suadens esse potest conferre, quia vnicuique Episcopo incumbit cura disponendi omnia in sua Ecclesia, quæ ad conveniens illius regimen spectant, & ad hunc finem vnusquisque Episcopus potest in sua diœcesi quidquid sibi prohibitum non est, vel per superiorem non est aliter præscriptum; sed hoc non invenitur eis prohibitum: ergo licet exemptio non esset per Pontifices introducta, vnusquisque Episcopus in sua diœcesi posset illam tribuere.

11. *Ratio pro parte negatiua.* In contrarium verò est, quia Episcopi in suis diœcesibus non possunt quidquid eis non prohibetur, sed tantum quod eis conceditur, quia non habent iurisdictionem ex iure diuino, sed à Pontifice: hoc autem non legitur eis concessum. Deinde maiores causæ Pontifici sunt reseruatæ, vt dicitur in cap. *Maiores*, de Baptism. Exemptio autem clericorum, per quam supremi Principes temporales sua jurisdictione ex parte priuantur, grauissima res est, magnaque indiget authoritate, & potestate; ergo vel à CHRISTO facta est, vel eius Vicario est reseruata. *Confirmatio.* Et confirmatur, quia Episcopi non possunt in suis diœcesibus hanc exemptionem augere; ergo nec possent introducere, si non esset. Denique ex huiusmodi exemptione possunt scandala, & perturbationes inter Principes, & Prælatos oriri, nisi magna prudentia, & authoritate fiat: ergo quidquid [illegible] circa hoc priuilegium statui potest, ad solam Pontificis authoritatem, & potestatem pertinere credendum est.

12. *Pars negatiua præponitur.* Hæc ergo posterior pars verisimilior est, quam etiam praxis Ecclesiæ confirmat. Pontifices enim maximam habuere curam disponendi omnia, quæ ad hanc exemptionem pertinent, neque hanc facultatem Episcopis reliquerunt. Estque optima ratio, quia hoc priuilegium (vt dicitur in capit. *Si diligenti*, de Foro compet.) non in fauorem huius, vel illius personæ, neque etiam in fauorem huius, vel illius episcopatus, sed simpliciter *in fauorem totius collegij Ecclesiastici* inductum est: ergo potestas illud conferendi est in solo capite vniuersali totius collegij, vel Principali, quod est Christus, vel in eius Vicario, quia est Summus Pontifex. Hoc autem intelligendum est de hoc priuilegio vt purè canonico, & per solam spiritualem potestatem concesso independenter à consensu, vel donatione sæcularium Principum.

13. Duobus autem modis possent Episcopi exemptionem præcipere in suis Episcopatibus, etiam si non esset generaliter introducta. Primo ex parte clericorum tantum, præcipiendo clericis sibi subditis, vt in omnibus causis ab ipsis mouendis, seu in quibus ipsis liberum esset iudicem eligere, vitarent laicum iudicem & suum Episcopum adirent. Hoc enim præceptum iustum esset, & in rigore non derogaret iurisdictioni laicorum: ergo non excederet ordinariam potestatem Episcoporum. Sicut enim Paulus 1. ad Corinth. 6. reprehendit fideles inter se mouentes lites, [illegible] coram infidelibus illas tractabant, & siue id reprehenderit, quia malum, siue quia minus decens, & periculosum, non est dubium, quin illud prohibere potuerit: ita etiam Episcopi prohibere possent clericis, nequantum in ipsis est, coram laicis litigarent, etiam si alias exempti non essent, quia sicut non decet, fidelem coram infideli causam agere, ita seruata proportione indecens, & periculosum est, clericos à laicis judicari, argumento capit. *Relatum*, 11. quæst. 1. *Episcopi possunt prohibere [illegible] vere [illegible] ria [illegible] adeant.* Alio modo posset quilibet Episcopus in sua diœcesi præcipere obseruantiam alicuius exemptionis, acceptando priuilegium aliquod à Principe, seu supremo Domino terræ concessum, quod est per se manifestum, quia tale priuilegium esset Ecclesiæ beneficium, quod laico facere licet, & Episcopo acceptare, quo semel obtento, potestatem habet Episcopus præcipiendi obseruationem eius, quia tunc iam non priuat laicum potestate sua, sed rem Ecclesiasticam tuetur, ac defendit.

14. *Ad fundamentum contrariæ [illegible] sententiæ.* Ad fundamentum contrariæ sententiæ rectè ibi responsum est, ex hypothesi, quod Christus per se ipsum hoc priuilegium clericis non contulerit, Pontifices per potestatem spiritualem potuisse illud concedere, & consequenter, & quasi indirectè auferre à Principibus sæcularibus jurisdictionem, quam in personas clericorum habebant, vel habere debuissent, si clerici non essent. Ad replicam autem ibi factam, quòd hic indirectus vsus potestatis spiritualis solum habet locum per accidens propter crimina, vel tyrannidem Principis, negatur assumptum, nam etiam extenditur spiritualis potestas ad temporalia, etiam si nulla interveniat culpa ex parte Principis temporalis, sed causa sufficiens ex parte materiæ, qualis est connexio, vel coniunctio sufficiens rei materialis cum spirituali, vel *[illegible]* talis

talis habitudo ad spiritualem finem, vt ratione illius expediat per spiritualem potestatem dirigi, & ordinari. Tunc enim Pontifex circa talia habet cœlestis, & terreni imperij jura, vt dixit Nicolaus Papa II. in cap. 1. distinct. 22. Atque in hoc sensu non repugnat, vsum huius potestatis spiritualis esse per se, licèt sit indirectus, vocatur enim per se, quia non est per modum pœnę, neque per occasionem alicuius mali casu insurgentis, sed quia supposita conditione humana, & tali institutione Ecclesiastici status, exemptio est moraliter necessaria ad spiritualem finem, & nihilominus ille vsus indirectus appellatur, quia non est propter temporalem finem, sed propter spiritualem, vt suprà declaratum est.

15. Ratio autem est, quia hæc potestas per se data est ad ordinarium, & conueniens regimen Ecclesiasticæ Monarchiæ, & ideò per se potest quidquid moraliter expedit ad finem eius, etiamsi ad eum finem aliquid circa temporalia disponere, vel immutare necesse sit. Eo vel maximè, quòd temporalibus Regibus non est data potestas propter ipsorum commodum, sed propter conuenientem Reipublicæ gubernationem. Ergo si in ipsa Republica talis mutatio fiat, ratione cuius ad eiusdem maius bonum expediat, personas aliquas excipere à Principum iurisdictione, mirum non est, quòd Ecclesiæ Princeps, qui altiorem curam, & prouidentiam habet eiusdem Reipublicæ ad altiorem ordinem, & statum eleuatæ, propter eundem finem id possit præstare. Maximè cum hæc Respublica Ecclesiastica, vt per CHRISTUM instituta est, supernaturalis sit. & diuinum cultum principaliter respiciat, ad quem præcipuè hæc immunitas ordinatur. Potestque hoc declarari exemplo. Nam si seruus ordinetur in sacris, interdum liberatur à seruitute cap. *Per venerabilem*, qui filij sint legitimi, & cap. *Si seruus*. 54. dist. cap. *Miramur*, de Seruis non ordinand. Quod potuit Ecclesia statuere in debitum vsum, & decentiam sacramenti ordinis, & ministerij, etiam priuando dominum potestate, quam antea habebat in seruum, vel reddito illo pretio, vel etiam non reddito, quando dominus in ordinationem consensit. Ergo mirum non est, quòd ratione ordinum possint clerici per Ecclesiasticam potestatem à iurisdictione temporali liberari, nam maius in suo genere est dominium serui, quàm solius iurisdictionis, & Principes sæculares, præsertim fideles consensum suum, vel expressè, vel tacitè præbent tali ordinationi, & Ecclesia habet ius non dandi illis ministros in spiritualibus, nisi veluti sub hoc pacto, & conditione (quæ iustissima est) vt immunitate tali statui conuenienti gaudeant; ergo merito potest Pontifex sola sua authoritate hanc immunitatem stabilire, & sæculares Principes ad eam obseruandam obligare.

16. Quia vero in fine illius argumenti dicitur, illud maximam vim habere respectu Principum infidelium addendum est, etiam tempore infidelium Principum potuisse Ecclesiam, & nunc etiam posse in regnis, & prouinciis Principum infidelium, in quibus sunt fundatæ Ecclesiæ, posse (inquam) hoc priuilegium clericis concedere, inuitis Principibus. Oportet autem potestatem à facto, seu jus ab vsu distinguere. Nos enim de iure, ac potestate loquimur, & eodem principio, & rationibus factis nitimur. Et declaratur, nam suprà cum Diuo Thoma diximus, posse Ecclesiam omnes fideles à potestate infidelium eximere propter periculum; ergo maiori ratione poterit sacerdotes, & clericos eximere ob reuerentiam diuini cultus. Pontificis enim potestas in ordine ad suum finem, etiam supra infideles extenditur, & id eo jus habet instituendi, quæ ad verum Dei cultum pertinent, & quæ ad illum decent, & expediunt, etiam inuitis Principibus infidelibus. Sicut posset præcipere, ne in templis sæcularia judicia fiant, etiam à Magistratibus infidelibus, & habet jus illos cogendi ad id obseruandum, si posset. Quod enim pertinet ad factum, siue vsum non ita potest cum fructu, & effectu uti Ecclesia hac potestate cum Principibus infidelibus, quia ipsi non cognoscunt in Papa potestatem ullo modo superiorem, nec possunt cogi per censuras, seu per gladium spiritualem; ut autem materiali gladio belli difficile est vel interdum magis noxium. Et ideo facilius potuit Ecclesia illo tempore dissimulare. Quomodo autem tunc se gesserit, aut gerere potuerit, infrà inquiremus.

17. Ad priorem partem confirmationis, quæ erat de vsu antiquo Prælatorum Ecclesiæ postulandi ab Imperatoribus, vel judicium in causis, & controuersiis suis, vel priuilegium exemptionis pro suo clero, responderi potest in primis, illud in principio Ecclesiæ locum forrasse habuisse, quia tunc exemptio clericorum, vel non satis erat vsu introducta, vel non satis erat nota Imperatori recens ad fidem conuerso, vt erat Constantinus tempore Concilij Nicæni. Et ideo tunc Episcopos judicium ab illo postulasse voluntariè, & non coactè. Vel dici etiam potest, Episcopos non accessisse ad Constantinum tanquam ad judicem in eos jurisdictionem habentem, sed vel tanquam ad defensorem, ac protectorem, quod est Imperatoris munus, vel certè, quod verisimilius apparet, tanquam ad arbitrum, quem voluntariè eligebant, quia tunc non erat prohibitum: ipse autem propter Episcoporum reuerentiam munus illud acceptare recusauit. Atque eadem ratione potuerunt olim Episcopi hoc priuilegium ab Imperatoribus postulare, non quia iure ipsis Episcopis non competeret, sed quia vel facto illis non permittebatur, etiam à fidelibus Magistratibus, quibus fortasse tunc jus illud clericorum satis notum non erat; vel certè ex vrbanitate, & vt res suauius fieret, consensum Principis postularunt. Ac denique aliqui Imperatores ita in suis legibus loquuntur, ac si essent huius priuilegij authores, quia fortasse per ignorantiam ita existimabant, vel vt ostenderent, omnino juri suo renunciare, & quantum est ex se ita donare, ac si ab eorum sola voluntate, & potestate penderet.

18. In altera parte illius confirmationis petitur, an possit infidelis Princeps ad baptismum admitti, nolens in suo regno exemptionem clericorum permittere, imo sub conditione, & pacto postulans, ne tali jurisdictione priuari possit. In quo puncto in primis dicimus, etiamsi demus, Pontificem in tali casu posse id permittere, quia non est intrinsecè malum, ac proinde potest talis Princeps esse dispositus ad fidem, & baptismum: nihilominus inde non sequi, hanc immunitatem per se, & jure pendere à voluntate Principum, sed solum sequi, Pontificem posse aliquando dissimulare, & non uti sua potestate ad concedendum, vel exequendum de facto tale priuilegium propter maiora mala vitanda. Addo vero præterea, tam iniquam esse illam conditionem, & contrariam juri diuino aut immediate, aut saltem mediate, vt permittenda non sit, neque baptismus sub tali pacto alicui Principi concedendus. Primo, quia nunquam potest Papa renunciare potestati, quam habet ad concedendum hoc priuilegium, vel vsum eius, quoties Ecclesiæ universali, vel particulari expedire judicauerit; per illud autem pactum videretur renunciare huic potestati, aliàs conditio esset friuola, & nullius effe-

...rarium ...inctum ...minib. est ...rstitue.

...ruus sa... ordinib. ...riatus à ...ruitute ...imitur.

...initis Principibus eth... ...is potest ...cclesia cle... ...icos ab eorū ...risdictione ...imere.

Ad confirmationem.

Princeps ethnicus sub conditione exemptionē clericorum non obseruandi ad fidem admitti non debet. Prima ratio.

effectus; ergo nunquam licet illam admittere. Imo licet sub ea conditione aliquem Principem ad Ecclesiam reciperet, illam postea seruare non teneretur, tum quia esset contra bonos mores Ecclesiæ, tum etiam quia per iniquam vim esset extorta, sicut est in mutuo conditio soluendi vsuras.

19. *2. Ratio.* Vnde oritur altera ratio cur hoc non liceat, scilicet, quia talis Princeps est indispositus ad baptismum recipiendum tum quia grauiter peccat vim illam Ecclesiæ inferendo, tum etiam quia videtur suum temporalem statum baptismo anteponere, quandoquidem non vult illum admittere, nisi tali conditione sibi concessa. Tum denique quia ex illa conditione admissa in vno regno posset Ecclesia perturbari in alijs prouinciis iam catholicis, & in illa etiam, quæ de nouo conuertitur, nunquam posset immunitas Ecclesiastica conuenienter introduci, semperque perturbationes, & scandala timeri possent. Quamobrem absolutè loquendo, iniqua videtur, & nullo modo admittenda huiusmodi conditio præsertim absolutè, & sine temporis determinatione, vel alia honesta limitatione proposita.

20. Quod si hæc vera sunt (vt re vera sunt) vbi Ecclesia non videtur habere ius acquisitum super Principem nondum baptizatum, profectò longè fortiori ratione permittenda non est talis resistentia in Principe iam fideli, seu baptizato, qui subditus est Ecclesiæ, eiusque iustis legibus obedire tenetur. Neque verum est, illam conditionem esse implicitè inclusam in voluntaria susceptione baptismi, cum enim sit iniqua, & reiicienda, si fortè exprimatur, quomodo potest implicitè includi. Conditio ergo, quæ implicita cogitari potest, solum est, vt temporalis Princeps suis iuribus non priuetur in his omnibus, quæ fidei, aut Ecclesiasticæ obedientiæ non repugnant.

Caput XII.

Vtrum priuilegium fori clericorum etiam iure ciuili fundatum sit.

1. *Sensus quæstionis.* Huius tituli, seu quæstionis sensus ex doctrina capitis superioris accipiendus est, jam enim non quærimus, an prima origo, vel principalis, aut necessaria causa huius priuilegij sit ius ciuile, seu voluntas, aut donatio Principum sæcularium; sed an de facto ipsis consentientibus introductum sit; vel certè an sit de iure ciuili eo modo, quo esse potest, vel expedit, quicunque tandem ille modus sit.

2. *Prima conclusio. Exemptio clericorum etiam est de iure ciuili.* Hoc ergo sensu propositio, assertio certa, & communi consensu recepta est, hoc priuilegium etiam esse concessum clericis iure ciuili, seu à Principibus temporalibus, quod intelligitur ab eo tempore, quo Principes facti sunt Christiani; nam antea, clarum est, infideles Principes nullum priuilegium clericis concessisse, statim verò ac Imperatores Christiani esse cœperunt, immunitatem clericis concesserunt. Vnde primus omnium creditur hoc priuilegium acceptasse Constantinus (nam de Philippo propter temporis breuitatem ratio non habetur.) *A quo prædicta exemptio introducta sit.* Nonnulli que dixerunt tempore Julij I. Pontificis Constantinum hunc priuilegio annuisse, prout refert Almainus in 4. d. 25. qu. 1. quos ipse etiam sequitur, sed id nec probari potest, nec cum veritate historiarum consistere. Nam Constantinus in initio Pontificatus Julij I. mortuus est, vnde probabile est, authores illos de Constantio loqui voluisse. Alij verò censent Constantinum in Concilio Niceno priuilegium hoc Ecclesiasticum inchoasse, quando Episcopis dixit, à solo Deo fore iudicandos, quod significat Paludanus in 4. d. 25. disp. 5. Sed re vera ex verbis illis Constantini non colligitur, Constantinum nouum priuilegium dedisse, sed vel Episcoporum dissensiones, illos simul honorando, vno verbo componere, ac sopire voluisse: vel certè recognouisse in Episcopis aliquam immunitatem diuinitus eorum dignitati concessam.

Præterea dubium non est, quin Constantinus priuilegia immunitatis clericis concesserit, nam l. 1. C. de Episcop. & cleric. clericos, & mancipia eorum eximit *à nouis collationibus* & ne hospites suscipere cogantur, quæ lex habetur etiam in Codice Theodosiano lib. 16. l. 8. sed Constantio tribuitur, & illi adduntur hæc verba, quæ Iustinianus omisit. *Et si qui de vobis alimonia causa negotiationem exercere volunt, immunitate potientur,* & in l. 1. de Lustral. collat. in eodem Codice Theodosian. idem Constantinus clericos eripit à quodam tributo, quod *lustralis collatio* vocabatur, fortasse quia per lustra exigebatur. Præterea in l. 1. de Episcop. & cleric. in eodem Theodosiano Codice idem sancit, *ne clerici contra indulta sibi priuilegia nominationibus, seu susceptionibus prægrauentur,* loquitur autem de nominationibus ad publica officia sæcularia, & à muneribus ciuilibus, à quibus clericos immunes esse voluit, vt clariùs explicat in l. 2. eiusdem tituli, & rationem addit, dicens, *Ne sacrilego liuore quorundam à diuinis obsequiis auocentur.* Et simile rescriptum Constantini refert Eusebius, per quod clericos Africanæ prouinciæ *ab omnibus omnino communibus, & ciuilibus rerum publicarum ministeriis immunes, & absolutos vult.* Rationem verò addit generalem omnibus clericis, *vt nullo modo per errorem, vel per sacrilegium, ac prophanam pro ipsione quæ in huiusmodi negotiis accidere solent, à cultu diuinæ maiestatis debito abstrahantur.* Idemque priuilegium supponit, & quomodo seruandum sit declarat idem Constantin. in l. 6. eod. tit. in Theodosian. Codice.

3. Constantinus exemptionem clericorum concessit.

Refert Gratian. in c. Generaliter §. Neneturum 16. q. 1.

Eusebius lib. 10. Hist. c. Niceph. lib. 7. c. 42. Sozom. lib. 1. c. 9.

Quia verò in his legibus non fit expressa mentio priuilegij fori, licet cum aliis connexum esse videatur, addenda est lex 7. eod. tit. & eod. in qua sic dicit idem Constantinus: *Clerici, qui per iniuriam hæreticorum ad curiam deuocati sunt, absoluantur, & de cætero ad similitudinem Orientis, ad curias minimè aduocentur, sed immunitate plenissima potiantur.* Vbi oportet aduertere, licet de hæreticis in illo rescripto mentio fiat, quia per occasionem persecutionis Donatistarum datum fuit illud priuilegium, nihilominus ipsum priuilegium latum fuisse absolutè, supponiturque antea fuisse concessum in Oriente, & ad Occidentalem Ecclesiam extenditur. Imò, quod maximè notandum est, tantum aliquando Constantin. detulit judicio Episcoporum, vt omnibus etiam laicis in causis ciuilibus ad Episcopos prouocare concesserit, eorumque sententias Magistratuum sæcularium sententiis prætulerit, vt constat ex l. tit. de Episcopali iudicio in Codic. Theodosiano, & ex Sozomeno lib. 1. Histor. c. 9. 4.

Vide Baron. ann. Christi 330. in fine.

Præterea in eod. Cod. Theodosian. tit. de Episcop. & cleric. habentur variæ leges Constantij Imperatoris, in quibus similia priuilegia clericis concedit, nam in l. 9. clericos eximit à *curialibus muneribus, & ab omni inquietudine curialium functionum,* & in leg. 10. concedit eis *immunitatem ab exactionibus munerum sordidorum, & à negotiatorum dispendiis,* quæ videtur fuisse exemptio à tributis soluendis ex iis, quæ sua industria lucrabantur, hoc enim significat in ratione, quam subdit, dicens, *Cùm certum sit, quæstus, quos ex tabernaculis, atque ergasteriis colligunt pauperibus profuturos.* Et addit: *Parangariorum quoque pari modo cesset exactio,* & infrà *A censibus etiam iubemus perseuerare immunes.* Et similiter in l. 11. eximit clericos *à muneribus curialibus.* Addit verò notandam restrictionem dicens *Clerici qui in totum nihil possident, ac patrimonio inutiles sunt,* quia fortasse tunc clerici illum statum profitebantur.

5. Constantius etiam eadem priuilegia clericis concessit.

Verum-

Verumtamen in his non satis explicatur priuilegium fori, quamuis interdum per generalia verba insinuari videatur. In lege autem 12. prohibet idem Imperator, *Episcopos in judiciis publicis accusari, Ne libera sit* (inquit) *ad arguendos eos animus curialibus copia*; & ideò subjungit, *causas Episcoporum ad Episcopos esse deferendas.* Coniectatque Baronius, hoc priuilegium concessisse Constantium ad petitionem Hilarij, qui in libro ad eundem, cuius initium est, *Benignifica natura tua*, sic inquit: *Prouideat, & decernat clementia tua, ne iudices posthac præsumant, & vsurpent, ac putent, se causas cognoscere clericorum, &c.* vbi expendo verba *Præsumant*, atque *vsurpent*, quibus non tam nouum priuilegium, quàm ne antiquum violaretur, postulare visus est. Atque ita ita Constantius antiquum potius priuilegium confirmauit, quàm nouum concesserit; eodemque modo in l. 13. eiusdem tituli simul cum Iuliano confirmat priuilegia clericis vrbis Romæ concessa, & l. 14. itidem confirmat exemptiones clericorum à tributis à Constantino concessas.

7. Posteriores etiã Imperatores hanc exemptionem confirmarunt. Præterea hæc immunitas à posterioribus Imperatoribus confirmata est, licèt interdum eam restringere, vel mutare tentauerint. Valentinianus enim 1. vt refert Ambrosius lib. 2. epistola 13. aliàs epistol. 32. *Non solùm sermone respondit, verùm etiam legibus suis sanxit, In causa fidei, vel Ecclesiastici alicuius ordinis eum iudicare debere, qui nec munere impar sit, nec iure dissimilis. Hæc enim verba rescripta sunt* (ait Ambros.) *hoc est, sacerdotes de sacerdotibus voluit judicare. Quin etiam si aliàs quoque argueretur Episcopus, & morum esset examinanda causa etiam hanc voluit ad Episcopale judicium pertinere.* Postea verò, quia multi causa vitandi onera curialia, atque potiendi Ecclesiæ priuilegiis, clerici fiebant. Idem Valentinian. de Episcop. & cler. statuit, vt non nisi qui decennio in clericatu perseuerasset, clericorum immunitatibus potiretur, vt colligitur ex l. 19. de Episcop. & cler. in codice Theodosiano. Postmodum verò Gratian. in l. vltim. de Episcopal. judic. statuit, *ne clerici ad judicia sæcularia pertrahantur.* Et deinceps Honorius absolutè idem priuilegium fori clericis restituit, vt constat ex l. 4. de Episcop. & cler. in Cod. Theodos. dicens de clericorum causis. *Huiusmodi causas duntaxat Episcopi sub testificatione multorum actis audire debent*, & in l. 29. 30 & 38. confirmat priuilegia omnia à suis prædecessoribus clericis concessa, inter quæ sine dubio priuilegium fori continetur. Expressiusque ex l. 45. 46. & 47. eiusdem tit. Vnde idem seruatum esse sub Theodosio iuniore colligi potest ex ep. 54. Augustini, cuius verba paulò post referemus. Posteà verò Valentinian. 3. clericos priuilegio fori omnino priuauit, vt constat ex libro Nouellarum eius tit. 12.

Valentinianus exemptione clericos priuauit.

Refert item Baron. anno 455. num. 25. Marcianum Valentiniani successorem personas Ecclesiasticas pristinæ restituisse libertati, reuocatis legibus contra illam à prædecessoribus promulgatis: solùm tamen allegat Nouellam eiusdem Imperatoris, quæ est vltima in lib. 3. Nouell. in Codice Theodosiano, & in l. *generali.* C. de Sacros. Eccles. in illa verò solum reuocantur leges, quibus prohibeantur clerici, ne aliquid ex testamento relictum à viduis caperent, de priuilegio autem fori nihil ibi legitur. In quodam vero scholio ad Nouellam Valentiniani notatur, illius reuocationem tetractasse Maiorianum Augustum, quod etiam notat Baronius anno Christi 452. numero 52. dicens. *Hæc quidem Valentinianus turpiter Romæ promulgat, sed quàm iniquè, & impiè, lata à successore Maioriano his contraria sanctio demonstrauit.* Non referunt autem hi autores sanctionem Maioriani, nec inter nouellas eius, quæ lib. 4. Nouellar. post Codicem Theodosian. habentur, continetur. Neque de statu huius priuilegij ab illo tempore vsque ad Iustinianum aliquid ab Imperatoribus clarius statutum, quod certò affirmare valeam, inuenio.

Ex dictis autem manifestè falsum esse conuincitur, quod quidam schismaticorum fautores hoc tempore dixerunt, distinctionem fori inter Ecclesiasticos, & laicos ante Iustinianum in Ecclesia non fuisse. Nam ex dictis ostenditur, plures Imperatores hanc fori distinctionem concessisse, seu admisisse, vt de Constantino, Honorio, & Valentiniano I. & aliis ostendimus. Item multò antiquior Iustiniano est grauis illa in Cõcilio Aquileiensi Ambrosij sententia, *non laicos de sacerdotibus, sed potiùs sacerdotes de laicis judicare debere*, quam etiam habet in dicta epistola 13. ad Valentinian. Augustum, & in ea distinctionem fori significat. Quam etiam supponit August. in epist. 53. ad Macedonium Proconsulem, & judicem sæcularem, qui cum Augustinum interrogasset, cur Sacerdotes in sæculari foro pro reis intercederent, ipse Augustinus vicissim respondet: *Scio ego, te ipsum cum aliis amicis tuis in Ecclesia Carthaginensi intercessisse pro clerico, cui meritò succensebat Episcopus, & vtique nullum ibi discrimen sanguinis in incruenta disciplina timebatur.* In quibus verbis apertè supponit, & declarat fore distinctionem, quæ iam tunc in vsu erat. Quin potius Concilium Matisconense. 2. capit. 9. distinctionem hanc *in ipso pene Christianitatis principio, non solùm canonum, sed etiam legum interuentu introductam esse*, asseruit. 9. *Priuilegium fori ante Iustinianum clericis fuisse concessum.*

10. Iustinianus ergo non fuit autor distinctionis fori Ecclesiastici à sæculari, nec priuilegium fori clericis primus ipse concessit. Quin potius licet antiqua de hoc foro priuilegia concedere, aut innouare visus fuerit, ea tamen ad ciuiles causas limitauit. Nam in criminalibus, quando crimina non Ecclesiastica, sed communia sunt, vt furta, homicidia, &c. voluit clericos à laicis judicari, & puniri, vt constat ex Nouella 83. aliàs Authent. *Vt clerici apud proprios Episcopos, &c.* & ex Authent. *Cassa*, & Authentica *Clericus.* Cod. de Episcop. & cleric. Aliqui verò existimant, priuilegium fori iterum fuisse plenè restitutum per Carolum Magnum per quandam legem, qua renouauit aliam Constantini, & Theodosij, quam suprà retulimus, qua statuebatur, vt omnes causæ etiam laicorum possint per Episcoporum sententiam terminari, prout refert Gratian. in capit. *Omnes*, 11. quæst. 1. & latius Baronius tom. 9. anno 801. circa medium. Sed in primis lex illa non de criminalibus causis, sed de ciuilibus loquebatur, valde enim alienum esset ab Episcopali munere, in criminalibus causis laicorum sententiam dicere. Deinde per illam legem non concedebatur clericis priuilegium fori, sed potius facultas dabatur laicis, vt coram Episcopis possent suas ciuiles causas tractare, ac definire. Denique hoc ipsum priuilegium vel receptum non fuit, vel certe non multum durauit, sed vsu abrogatum est, vt notant Glossa, Hugo, Turrecremat. & alij Doctores in dicto cap. *Omnes*, & cap. *Quicumque*, 11. quæst. 1. & latius notat Glossa in capit. *Relatum*, eadem causa, & quæstione. Quocirca licèt ex historiis cõstet, Carolum Magnum multa beneficia, & priuilegia clericis, & sacerdotibus contulisse, an verò singulare aliquid circa hoc priuilegium fori statuerit scriptum non inuenio, neque de aliis Imperatoribus, qui post illum vsque ad Fridericum II. fuerunt.

In criminalibus clericos à laicis iudicari voluit Iustinianus.

An priuilegium fori per Carol. Mag. fuerit restitutum.

11. Hic autem Fridericus sub Honorio III. plenissimum priuilegium fori tam in criminalibus, quàm ciuilibus causis clericis contulit, vt constat ex eius con- *Priuilegium fori in ciuilibus, & criminalibus*

plenissime statuit Frideric: constitutione, quæ habetur in volumine post libros feudorum, & ex Authentico *Statuimus*. Cod. de Episcop. & cleric. ex Authent. *Cassa*. Cod. de Sacrosanct. Eccles. Quas leges acceptauit Papa in fine dictæ constitutionis his verbis. *Nos Honorius Episcopus seruus seruorum Dei has leges à Friderico Romanorum Imperatore filio nostro charissimo pro vtilitate omnium Christianorum editas laudamus, approbamus, & confirmamus tanquam in æternum valituras.* Atque ita receptum fuit hoc ius in toto orbe Christiano, ex quo satis constat, priuilegium hoc iure communi ciuili stabilitum esse. Quod etiam imitatæ sunt leges particularium regnorum, præsertim Hispaniæ tam in antiquioribus legibus, Partita prima, tit. 6. l. 51. & sequentib. quàm in noua recopilatione, lib. 1. tit. 3. à principio, præsertim Leg. 11. & 12. & Lusitaniæ libro 2. Ordinationum per varias leges, idemque de Legibus aliorum Catholicorum regnorum arbitramur.

Variis etiã legibus ciuilib. hoc priuilegium in Hispania introductum est.

Caput XIII.

Difficultati, quæ ex præcedenti capite oritur, occurritur, & quomodo Ecclesia diuersis temporibus priuilegio fori vsa fuerit, explicatur.

1. *Primum dubium circa vsum priuilegij fori. Rationes dubitandi.*

EX dictis in præcedenti cap. circa vsum huius priuilegij fori dubium nascitur, nam videtur sequi, aut Ecclesiam non fuisse vsam hoc priuilegio plenè, & constanter ante Friderici II. tempora, aut multis temporibus, renuentibus Imperatoribus, illud obseruasse; primum autem videtur magnum esse inconueniens, secundum verò difficile creditu est, quid ergo dicendum est de istius vsus antiquitate, & modo? Nam quod Pastores Ecclesiæ contra Imperatorum voluntatem priuilegium hoc non exercuerint, sed dissimulauerint, eorumque voluntati, ac potentiæ cesserint, colligi potest, tum quia frequenter in suis decretis Imperatorum, aut Regum consensum, seu iurium ciuilium cõcordiam allegant: tum etiam quia non legimus, censuras fulminasse contra aliquem Imperatorem, qui ante Fridericum II. priuilegium fori, vel omnino, vel ex parte clericis abstulerit, vt de Valentiniano & Iustiniano retulimus. Imò ipsimet Imperatores, qui maximè videntur clericis in hoc priuilegio fauisse, interdum in aliquibus causis, etiam ipsismet Episcopis, & clericis postulantibus, hanc iurisdictionem assumebant, quibus Pontifices non resistebant, sed potius videndo, & tacendo, consentire videbantur.

2. *Secundum dubium, an clerici ab imperiali potestate fuerint exempti. Ratio dubitandi pro negatiua parte.*

Atque hinc nascitur alia difficultas, quam Barclaius cap. 35. apud Bellarmin. tetigit, quia licet multi Imperatores concesserint clericis hanc exemptionem à suis iudicibus, & Magistratibus, non tamen legimus, eos à sua propria, & Imperiali potestate exemisse. Nunquam enim id declararunt, quod tamen in tam speciali priuilegio necessarium videbatur. Et factis oppositum ostendebant, vt dixi. Ipseque allegat modernum factum Caroli V. qui Hermannum Archiepiscopum Coloniensem in ius ad se vocari iussit, vt de criminibus sibi obiectis se purgaret. Postéque allegare difficilia verba Iustiniani in Authent. *Nullus Episcopus*, C. de Episcop. & cleric. quæ sic habent, *Nullus Episcopus inuitus ad ciuilem, vel militarem iudicem in qualibet causa producatur, vel exhibeatur, nisi Princeps iubeat.* Vbi constat, concedi exemptionem ab inferioribus, non ab ipso Principe. Et idem sumi potest ex Authent. *Sed hodie*, eodem tit. ibi: *Nisi cum ex iussione Principis ad alias prouincias vocantur.*

3. In contrarium verò est, primò, quia hoc repugnat multis Conciliis asserentibus, hanc immunitatem esse antiquissimam, & à principio Christianitatis obseruatam. *Ratio pro parte affirmante.* Quod etiam ratio suadet, quia videtur incredibile, Ecclesiam tanto tempore caruisse vsu, & obseruantia immunitatis ad bonum religionis, & decentiam Ecclesiastici status prorsus necessaria. Præsertim cum ex diuino iure propriè, & immediatè sit, vel saltem adeò illi propinqua, vt sine illa non possit conseruari. Secundò, quia inde sequeretur, etiam nunc non gaudere clericos integra exemptione, quia saltem erunt subiecti iurisdictioni Imperatoris, Regum, & quorumcumque supremorum Principum, quia nec Fridericus II. alter in hanc exemptionem consensit, quam sui prædecessores, sed quod ipsi fecerant, *instaurauit, innouauit, & seruari mandauit*, neque etiam alij Imperatores, vel Reges post Fridericum magis se sua iurisdictione abdicarunt: consequens autem intolerabilis error est, quamuis Barclaius illud insolenter admittat.

In hoc puncto breuiter duo tempora distinguenda sunt, vnum est à principio Ecclesiæ vsque ad Constantinum, quando Principes temporales ethnici erant: aliud est à Constantino vsque ad Fridericum II. omittimus autem tertium tempus à Friderico vsque ad nostra tempora, quia de his quadringentis annis nullus dubitat, quin Ecclesia Catholica plenè, ac integrè hoc priuilegium seruauerit, iuxta sacrorum canonum dispositionem, sine contradictione alicuius Principis Christiani, qui hæreticus, vel schismaticus habitus non fuerit. Præterea circa duo prima tempora præmittenda est alia distinctio supra data, de iure vtendi hoc priuilegio, & de facto, seu de ipso vsu cum effectu: sæpe enim priuilegiatus suo priuilegio non vtitur, licet iure possit, quia de facto non valet. Hæc autem impotentia facti esse potest, vel in singulis priuatis personis Ecclesiasticis, si ad sæcularia iudicia ire cogantur, vel in Summo Pontifice, si cum effectu, vel fructu non possit sæculari potestati hanc vim inferenti resistere. 4. *Ad resolutionem duo tempora distinguuntur.*

De primo ergo tempore dicendum est, hoc priuilegium non potuisse ab Ecclesia plene obseruari, seu vindicari, non ex defectu iuris, sed ex defectu potentiæ facti, seu executiua (vt sic dicam.) 5. *Prima conclusio.* Hæc assertio in superioribus insinuata est, & quoad priorem partem de iure sufficienter probata est, quia hoc priuilegium, & immediatè est iure diuino concessum, & licet non esset, data est Ecclesiæ potestas & imposita obligatio inducendi illud. Est autem notanda differentia inter hos duos modos, quibus hoc priuilegium potuit esse de iure diuino, quia iuxta illos distingui etiam poterit: duplex modus habendi ius circa hoc priuilegium. Nam priori modo erit ius illud in re respectu omnium, & singulorum clericorum; posteriori autem modo erit tantum ius ad rem. Si enim priuilegium priori modo est à Christo concessum, omnes clerici in quocumque tempore fuerunt actu exempti à iurisdictione Principum ethnicorum, & hoc vocamus ius in re, & consequenter Principes etiam fuerunt priuati iurisdictione in clericos, quia hæc duo connexa sunt. Ex quo etiam sequitur, potuisse illo tempore clericos in conscientia non parere legibus, vel sententiis Principum, vel iudicum ethnicorum, & si ab eis cogerentur, vim vi repellere, si viribus valerent, quia si infideles iurisdictionem non habebant in ipsos, iniuriam ab eis patiebantur clerici, & in conscientia non tenebantur illam sustinere, nisi fortasse propter vitandum scandalum, vel aliam similem extrinsecam rationem.

At verò si priuilegium tantum posteriori modo, id est, per Pontifices in vi potestatis, ac præcepti iuris 6
diuini

diuini eſt conceſſum, ſic ſolum habuerunt clerici in illo primo tempore ius quoddam ad illud priuilegium, non tamen ius in illo, quia non fuerunt actu exempti, donec Eccleſia illud inſtituit, & actu conceſſit. Et conſequenter Principes infideles eo tempore non fuerunt priuati iuriſdictione ſua, quam habebant in perſonas clericorum, quia non legimus, Eccleſiam eo tempore vſam eſſe poteſtate, ſeu iure, quod habebat ad eximendos clericos, ſeu priuandos Principes iuriſdictione in ipſos. Vnde ulterius fit, obligatos fuiſſe clericos eo tempore in conſcientia parere legibus, & ſententiis Magiſtratuum etiam ethnicorum, quia ex vera iuriſdictione procedebant. Et eadem ratione tenebantur ſubeſſe vi coactiuæ illorum, ſi alioqui iuſte illa vterentur.

7. *In vſu priuilegij fori prudenter ſemper ſe geſſit Eccleſia.* Inter hos autem duos modos explicandi hoc ius, licet prior ſit probabilior, tamen in vtroque optimè declaratur, morem quem in vſu talis priuilegij Eccleſia ſeruauit, ſemper fuiſſe rationi, ac prudenti gubernationi Eccleſiæ conſentaneum. Nam licet Pontifices eo tempore haberent poteſtatem, & præceptum eximendi clericos omnino à iuriſdictione ſæcularium Principum, nihilominus prudenter ſe gerebant, non utendo illa poteſtate, quia Eccleſiæ non expediebat, quia ſine fructu, & cum ſcandalo, & impedimento fidei id agere tentarent, ideoque jus diuinum non tranſgrediebantur, quia præceptum illud affirmatiuum erat, cuius natura eſt, non obligare pro ſemper, & ita pro illo tempore non obligauit. Et, ſimiliter licet priuilegium fori fuerit priori modo immediatè à Chriſto conceſſum, probabiliſſimè, & prudentiſſimè explicatur, datum eſſe cum tali dependentia ab Eccleſiæ Paſtore, & gubernatore, vt ſine illius conſenſu, & determinatione non liceat ſingulis priuatis perſonis illo priuilegio ſuo arbitrio uti. Nam hæc dependentia negari non poteſt, vt iam dixi, tum quia ipſo vſu, & experientia probatur; tum etiam quia erat valde neceſſaria ad pacem, & bonum Eccleſiæ regimen. Vnde fit abſolutè dicendum eſſe, non potuiſſe clericos eo tempore in conſcientia reſiſtere iuriſdictioni Principum ſæcularium, quia Eccleſia nihil in hoc declarauerat, aut ſtatuerat, & alioqui illi Principes ſuo iure bona fide exiſtimato utebantur, licet alioqui infideles eſſent. Et hic modus explicandi hoc ius eſt conſentaneus Paulo ad Rom. 13. & ſententiis Patrum, præſertim Chryſoſtomi, & Græcorum illum exponentium.

8. Ex quibus colligere licet, an dicendum ſit clericos illo tempore fuiſſe exemptos iure, licet facto non eſſent, & (quod perinde eſt) fuiſſe ſubiectos iuriſdictioni Principum facto non jure, ac ſubinde vſurpato iudicio, non vero: vel potius aliquo modo fuerint verè, & iure ſubiecti. *Principes ethnici nunquam habuerunt veram iuriſdictionem in clericos.* Dicendum enim cenſeo, clericos ex parte ſua jure fuiſſe exemptos, quia jure diuino hoc potiebantur priuilegio, vt dictum eſt. Et conſequenter ſæculares Principes ethnicos non habuiſſe iuriſdictionem propriam in illos; per ignorantiam verò à formali tyrannide excuſari potuiſſe. Et nihilominus ad vitanda maiora mala, & ne per ignorantiam daretur bellum iuſtum ex vtraque parte, permiſiſſe tunc Paſtores Eccleſiæ, vt Eccleſiaſticæ perſonæ Regibus, & Magiſtratibus temporalibus parerent: volueruntque illos haberi vt legitimos iudices; & ſuperiores in rebus temporalibus, & honeſtis: quia minus malum erat illos tolerare, & quaſi eis committere vices ſuas, quàm vel ſtatum Eccleſiaſticum perturbare, vel clericos ſine legitimis iudicibus in ipſo vſu relinquere. Hoc ergo modo non obſtante immunitate iure diuino conceſſa clericis, potuerunt illo tempore iudicari à laicis, non propriè vſurpato iudicio, ſed vero, ſi alioqui cauſa erat temporalis, & legitimè tractabatur.

9. *Clerici inter alios fideles ſemper priuilegio fori gauiſi fuerunt.* Addendum verò ulterius eſt, habuiſſe clericos illo tempore aliquo modo vſum huius priuilegij intra ipſam Eccleſiam reſpectu aliorum fidelium, ita etiam diſponente Eccleſia, quantum ſtatus illius temporis permittebat. Probatur, & declaratur in hunc modum: quia ſemper Eccleſia prohibuit fidelibus, ne clericos ad laicos iudices deferrent, ſed ad Eccleſiaſticum forum. Quam legem inuenimus, non ſolum à multis Conciliis poſt tempora Chriſtianorum Principum coactis, & ſupra in fine capitis tertij allegatis, ſed etiam à nonnullis Pontificibus antiquioribus latam, præſertim ab Alexandro, Caio, & Marcellino in ſuis epiſtolis decretalibus, quas in eodem loco citaui. Quamuis enim eo tempore infideles principes ſuam exercerent iuriſdictionem, & ideò eorum Magiſtratus poſſent eſſe veri iudices in cauſis Clericorum modo declarato, clericuſque accuſatus, vel citatus coram iudice laico infideli teneretur comparere ad iuſſionem talis iudicis: nihilominus potuit Eccleſia epiſcopale forum erigere in quo cauſæ clericorum, quantum fieri poterat ex parte Eccleſiæ, tractarentur: Nam ad hoc ſemper habuit, & poteſtatem à Chriſto datam, & illam exequendi opportunitatem. Ideoque à tempore Apoſtolorum vſum etiam eius habuit, vt aperte ſumitur ex illo primæ ad Timoth. 5. *Aduerſus Presbyterum accuſationem non recipias niſi ſub duobus, vel tribus teſtibus*, quæ verba ſupponunt iam tunc fuiſſe Epiſcopale tribunal pro clericorum cauſis diiudicandis erectum.

10. Eſtque attente conſiderandum, Paulum non loqui de ſolis cauſis Eccleſiaſticis, ſed de querelis contra clericos in cauſis criminalibus: nam in illis fit propria accuſatio, & cum Paulus indefinitè, & ſimpliciter loquatur, non eſt reſtringenda illius ſententia ad crimina Eccleſiaſtica; de quocumque ergo crimine poterat & debebat tunc presbyter accuſari in tribunali Eccleſiaſtico. *Sententia Patrum de ſenioribus locum Pauli intelligentium tradita reſponſioni non aduerſatur.* Nec refert, quod Chryſoſtomus, Theophylactus, & Græci nomen presbyteri non ad dignitatem ſacerdotij, ſed ad ætatem ſenectutis accommodant. Non, inquam, hoc obſtat, tum quia etiam in illo ſenſu probatur ex illo loco tribunal Eccleſiaſticum pro cauſis fidelium, & maiori ratione pro cauſis clericorum, non enim eſſe poterant peioris conditionis, ſi alij admittebantur, quod nunc non examinamus, quia ad cauſam præſentem parum refert. Tum etiam, quia probabilior eſt expoſitio Ambroſij, ſi eius ſunt commentarij, & Hieronymi, cum eadem correctione, Anſelmi, D. Thomæ, & Latinorum, qui de ſacerdotibus locum illum interpretantur. Nam de illis loquebatur Paulus in verbis proximè præcedentibus, dicens: *Qui bene præſunt presbyteri duplici honore digni ſunt, maximè, qui laborant in verbo & doctrina*, & ſtatim ſubiungit, *aduerſus presbyterum noli accuſationem recipere*, & cætera. Eratque maior ratio erigendi tribunal Eccleſiaſticum pro clericis, quàm pro aliis ſenioribus laicis fidelibus, quia ſpecialiori ratione ſunt clerici ſub cura, & regimine prælatorum, quam communis plebs fidelium, eo quòd ſpecialius ſunt ad Eccleſiaſtica miniſteria deſtinari, vt dictum eſt. Atque hoc modo fuit ab initio in Eccleſia aliqua diſtinctio fori Eccleſiaſtici à ciuili, non ſolum pro cauſis Eccleſiaſticis, ſed etiam pro aliis, & pro criminibus ſaltem clericorum, vt ſupra etiam notatum eſt.

11. *Eccleſia ſemper potuit cogere fideles ad exem-* Hac ergo diſtinctione ſuppoſita, optimè potuit Eccleſia illo tempore prohibere, ne clerici accuſarentur, vel deferrentur ad tribunalia laicorum per alios clericos, vel fideles. Quamuis enim hoc prohibere non

ptionem clericorum seruandam: non potuerit infidelibus, inter quos fideles tunc viuebant, quia neque erant subditi Ecclesiæ, neque illos cogere valebat, & ita poterant mouere litem, vel accusationem contra clericum coram suo judice, quem solum vt legitimum recognoscebant: nihilominus fidelibus subditis potuit Ecclesia præcipere; vt si presbyterum accusare vellent, id facerent in tribunali Ecclesiastico, quia ita erat valde conueniens, ac necessarium ad seruandum diuinum ius, & ad honorem Christianæ religionis, & decentiam Ecclesiastici status, quam in omni tempore, quantum illius conditio, & status patiebatur, Ecclesiæ Prælati procurare debuerunt.

12. Prohibitio autem illa erat iusta illo tempore, quia licèt Principes sæculares suam exercerent iurisdictionem fideles eorum subditi non tenebantur aliquo iure ad mouendam accusationem, vel litem coram ipsis, sed poterant quocumq; alio honesto modo suas controuersias, vel lites componere; ergo licitè, ac prudenter potuit Ecclesia præuenire, ac præcipere fidelibus, vt adversus clericum in Ecclesiastico iudicio agerent, non in sæculari, & consequenter potuit etiam grauiter punire per Ecclesiasticas censuras transgressores huius præcepti. Eo vel maximè, quòd licèt per hoc præceptum aliquo modo subtraherentur huiusmodi causæ iudicibus laicis, eorumque iurisdictio ex parte impediretur, vel tolleretur id totum licebat, solum ex vi diuini priuilegij, sed etiam quia indirectè saltem cadebat sub potestatem spiritualem Ecclesiæ, propter bonum religionis, & supernaturalem finem, & vsus talis potestatis exerceri tunc potuit sine scandalo infidelium, aut impedimento, vel perturbatione fidei. Meritò ergo Ecclesia sicut de iure potuit, ita de facto prohibuit, ne clerici ad tribunalia sæcularia deferrentur. Quod Alexander Papa confirmat, quia si Paulus Christianorum causas ad Ecclesias deferri, & ibidem terminari præcepit (1. ad Corinth. 6.) etiam potuerunt Pontifices præcipere, vt Sacerdotes coram solis Episcopis accusarentur, quo argumento vsum etiam est Concilium Carthaginens. 3. cap. 9. & de illo videri potest D. Thomas super locum Pauli.

13. Sic igitur cœpit Ecclesia illo tempore eo modo, quo potuit clericos à sæcularium iudicio eripere, eodemque modo cœpit eorum immunitatem tueri, non quidem plenè, & omni ex parte, quia tunc non erat opportunum, sed ut dixi, quantum fieri poterat ex parte fidelium. Vnde meritò potest illa prohibitio quoddam priuilegium fori clericorum appellari, sicut prohibitio sub speciali censura, ne quis in clericum violentas manus injicere audeat, est magnum priuilegium clericorum, quod canonis appellatur. Sicut enim hæc prohibitio canonis facta est in gratiam status Ecclesiastici, ita etiam illa antiqua posita fuit, vt clerici tanquam res sacræ, & religiosæ iudicio etiam quodammodo sacro, quoad fieri posset, reseruarentur. Actumque fuit hoc priuilegium illo tempore per aliam Ecclesiasticam legem, qua concessum est clericis, ne possent à laicis sed tantum à clericis accusari, vel è conuerso prohibitum erat laicis ne clericos accusare auderent, de qua prohibitione multa decreta refert Gratianus 2. quæst. 7. ex quibus antiquiora sunt Euaristi in ep. 2. Fabian. ep. 1. & 2. Eusebij epist. 1. & 2. hæc tamen prohibitio postea magis declarata, vel limitata est, vt in tota illa quæstione videri potest. Et hæc de illo primo tempore sufficiunt.

14. *2. Conclusio. Cum Imperatoribus* De secundo tempore dicendum est, ferè ab initio Imperatorum Christianorum clericos fuisse exemptos à foro sæculari, tum iure proprio, & in re obtento per priuilegium actu concessum: tum etiam facto, nisi quando per iniuriam, vel tyrannidem impediebantur, seu cogebantur. Hæc assertio ex dictis in capite præcedenti facile probari potest. Et prima quidem pars nota est, quia hoc priuilegium ab ipso Christo immediatè collatum est. Imò quamuis esset necessaria applicatio aliqua per Pontificem, probari posset in hunc modum. Nam Ecclesia, seu Pontifices semper, quantum in ipsis fuit, voluerunt immunitatem hanc clericorum conseruare, quia ad hoc ex lege diuina tenentur, & quia ad bonum religionis est maximè conueniens: in tempore autem ethnicorum Principum propter incapacitatem illorum hoc perficere non tentarunt; ergo eo ipso, quod Christiani Principes huic immunitati faciles se præbuerūt, Pontifices vsum illius introduxerunt, ac perfectè statuerunt. Ostendimus autem Constātinum factum Christianum immunitatem hanc vel recognouisse, & admisisse; vel si opus erat, donasse; ergo statim etiam Pastores Ecclesiæ, & donationem acceptarunt, & si quid amplius ex parte sua necessarium erat, addiderunt; ergo ex tunc cœperunt clerici habere non solum solum ius ad immunitatem, sed etiam priuilegium ipsum, & vsum eius actu concessum.

Christiani exemptione gaudere [?] clerici cœperunt. Probatur.

15. Vnde facilè persuadetur secunda pars assertionis, quia vt obseruantia huius priuilegij non solum iure, sed etiam facto introduceretur, solus consensus, & authoritas Christianorum Principum desiderabatur, sed Constantinus, vt diximus, statim præbuit consensum, & vt executioni mandaretur authoritate sua statuit: ergo nihil obstare potuit, quo minus hæc immunitas facto, & vsu executioni mandaretur. Idemque credendum est de aliis, qui Constantino simul cum imperio in fide, & pietate successerunt, paucis exceptis, qui vel per ignorantiam, vel per ambitionem aliquid contra hanc immunitatem attentarunt. Quod satis confirmant cætera, quæ de aliis Imperatoribus vsque ad Fredericum adduximus. Et in dicto titulo de Episcopis, & clericis inueniuntur multæ leges Imperatorum, in quibus reprehenduntur Magistratus ciuiles aliquid agentes contra hanc clericorum immunitatem, & si quæ contrariæ consuetudines paulatim erant introductæ, reprobantur, ac retractantur; ergo signum est, ordinariè, & iustis iudicibus seruatam esse exemptionem etiam facto. Vnde Imperator Fredericus, qui clarius, & generalius hoc confirmauit, non quasi rem nouam illam decernit, sed vt iam stabilitam *per Imperiales, & canonicas sanctiones*, idcoque in citata lege statuit, vt nullus præsumat, clericum ad sæculare iudicium adducere, *contra Imperiales* (inquit) *& canonicas sanctiones*: ergo iam antè illud factum erat præsumptuosum, & iniquum, ac subinde contrarium erat legitimum, & illo tempore debitum.

16. Et hinc apertè sequitur vltima assertionis pars. Nam quod ad vsum attinet, negare non possumus, in discursu illorum temporum multa esse facta, & tentata contra hanc immunitatem non solum ab inferioribus Magistratibus, sed etiam ab ipsis Imperatoribus: inde vero non licet inferre, facta illa aut valida, aut licita fuisse, nam sæculares iudices sunt clericis infesti, vt de laicis dicitur in cap. *Laicos* cum similibus. 2. quæst. 7. Semperque suam iurisdictionem amplificare student, vel ex humana ambitione propria, vel affectu placendi temporalibus Principibus: vel interdum quidem ex zelo iustitiæ, non tamen secundum scientiam. Quidquid ergo eo tempore contra immunitatem fiebat à quocumque Magistratu, vel Principe Christiano, non minus erat iniquum, & tyran-

tyrannicum, quam quod posterioribus temporibus vsque ad hodiernum diem factum est, vel fit. Quia post concessum, & firmatum priuilegium exemptionis, quidquid contra illud fit, est opus vsurpatæ iurisdictionis, ac potestatis, ac subinde iniustum, & tyrannicum. Atque in hoc ordine ponenda est quælibet priuilegij prius concessi retractatio per sæcularem potestatem etiam Imperatoriam facta, quia non potest Imperator auferre quod Christus donauit, siue immediate per se ipsum, siue per Vicarium suum. Neque refert, quod priuilegium non fuerit datum sine consensu Imperatoris, quia non fuit ille consensus causa propria, & per se talis priuilegij, imo nec conditio ad illius valorem simpliciter necessaria, sed tantum ad vsum fuit ex benigna, & prudenti Ecclesiæ prouidentia expectata, ideoque retractatio illius consensus postea subsequuta priuilegium auferre, aut immutare non poterat. Imò licet hoc priuilegium fuisset principaliter ab Imperatoribus datum, ab eisdem postea reuocari non potuisset, vt infra latius ostendam.

17. Quapropter non obstante reuocatione à Valentiniano, vel quolibet alio facta, locum semper, & veritatem habuit hæc pars assertionis, quod omnia quæ in illo tempore postea fiebant, iniqua erant, & tyrannica, quia semper subsistebat priuilegium, cui erant contraria, & quia cum ipsa reuocatio per tyrannidem facta esset, quidquid in virtute illius fiebat, eandem iniquitatem participabat. Loquor autem semper de ipso opere secundum se spectato, non de personis, quæ fortè per ignorantiam interdum excusari potuerunt. Nam certè Imperatores illo tempore non videntur propriam originem, & excellentiam huius priuilegij cognouisse, ideo enim ita de illo loquuntur, ac si esset proprium ipsorum Imperatorum donum, ab eorum nimirum arbitrio pendens, atque ita aliqui eorum per ignorantiam humanam, & absq; hæresi cogitare potuerunt, se posse priuilegium semel datum auferre. Sed quidquid de eorum culpa, vel excusatione sit, factum ipsum in se spectatum, & iniustum, & nullius valoris, vel efficacitatis fuit. Et ideo Patres Concilij Andegauensis qui post reuocationem à Valentiniano 3. factam in Gallia congregati fuerunt, nulla ratione legis Valentinianæ habita pro defensione immunitatis statuerunt, vt clericis contra Episcopale iudicium resilire non liceat, neque inconsultis sacerdotibus sæcularium iudicia expetere, vt refert Baron ann. 453, nu. 53 illud enim Concilium in tionis Conciliorum non habetur. Et Concilium Chalcedonense, quod proximè post Valentinianum. 3. celebratum fuit cap. 9. similiter distinctionem fori seruandam à Clericis præcipit. Et licet hæc Concilia solis sacerdotibus, ne ad iudices sæculares accedant, præcipere videantur, tamen Concilium Matisconense. 1. post centum, & triginta annos celebratum c. 7. etiam iudices ab Ecclesiæ liminibus arcendos disponit, qui clericos iudicare præsumpserint. Ex quibus satis intelligitur, reuocationem illam nullius valoris, vel momenti ab Ecclesiæ Patribus reputatam esse. Quod postea etiam Imperatores, melius intellexerunt, & ideo ad pristinum statum immunitatem Ecclesiasticam restituerunt.

18. Ad primam ergo difficultatem in principio positam facilis est responsio, dicimus enim semper Ecclesiam vsam fuisse Ecclesiastico foro pro suis clericis, non tamen semper potuisse æqualiter illos eximere à sæculari, quia tempore infidelium Imperatorum, vt dixi, respectu illorum immunitatem non exercuit; quod licet sine incommodo fieri non potuerit, patienter sustinendum fuit, quia vel sine maiori incommodo vitari non poterat, vel certe, quia simpliciter, & cum effectu executioni mandari non poterat. Post tempora vero Christianorum Imperatorum semper Ecclesia retinuit integrum priuilegium suum, expectauit autem in principio ad vsum eius cõsensum Christiani Imperatoris, vt res suauius, & efficacius fieret ad imitationem diuinæ sapientiæ, & prudentiæ. Et ob eandem causam Pontifices in suis decretis legum ciuilium consensum allegant. Et ob eandem rationem, licet alioqui Imperatores in illis antiquis temporibus tergiuersarentur, & aliquid contra hanc immunitatem agerent; non statim à Pontificibus damnabantur, aut puniebantur, quia nondum satis illis erat notum, & explicatum ius, & fundamentum exemptionis, nec fortasse tunc erant illius capaces, & ideo non poterant sine maiori detrimento violenter cogi, sed magis opportunum Patres iudicarunt, interdum aliquid dissimulare, & paulatim veritatem docere, vsumque immunitatis introducere. Nunquam vero Episcopi, vel Pontifices in causis Ecclesiasticis, vel clericorum, iudicium sæculare ab Imperatoribus postularunt, nisi fortasse hæretici, aut schismatici; catholici autem solum ad iudicium legitimum, & Ecclesiasticum sine impedimento obtinẽdum authoritatem Principum interponebant. Quod paucis verbis rectè explicatur in Concilio Mileuit. c. 19. *Placuit, vt quicumq; ab Imperatore cognitionem publicorum iudiciorum petierit, honore proprio priuetur. Si autem Episcopale iudicium ab Imperatore postulauerit, nihil ei obsit.* Et idem declaratum est in Concilio Carthag 3. ca. 38. & habetur in cap. *Petimus.* 11. q. 1. & simile ibidem habetur in capite sequenti, & sumitur ex cap. *Christianis.* 11. q. 1. quod est Gelasij Papæ scribentis ad quendam Comitem, vt quosdam clericos à violentia cuiusdam Principis sæcularis tueretur, *Sublimitatis* (inquit) *tuæ tuitione vallentur.* De qua re videri etiam potest ep. 68. Augustini. *Ca. Placuit. 11. q. 1.*

19. Ad alteram difficultatem, quam Barclaius mouit, respondetur, licet fortasse aliqui Imperatores ita per ignorantiam, vel errorem hoc priuilegium intellexerint, vt per illud à sua suprema potestate clericos non eximi existimauerint, nihilominus ipsos deceptos esse, quia Ecclesia aliter exemptionem hanc introduxit, aut declarauit. Nam in dicto cap. *Placuit,* proximè citato expressè dixit Concilium Mileuitanum, *etiam ab Imperatore* non posse peti clericorum iudicium, & in dicto cap. *Christianis,* Gelasius Papa contra Immunitatem Ecclesiasticam esse censet, *per authoritatem Regiam* contra clericum procedere, & Gregor. Papa lib. 4. ep. 31. aliàs cap. 75. ad Mauritium Imperatorem scribit, *ne terrena potestate ita dominetur clericis, vt debitam reuerentiam eis non impendat.* Vbi tacite eum reprehendit, quoniam tunc tyrannicè in sacerdotes imperare studebat, vt ipse Gregor. deplorat in Psal. 4 pœnitentiæ (vt supra retuli) moderatè autem ad illum loquitur, ne fortasse ad maiorem sæuitiam prouocaretur. Non omisit tamen illi proponere exemplum Constantini, qui Episcopis inter se dissidentibus respondit: *Ite, & inter vos causas discutite, quia dignum non est, vt iudicemus Deos.* Præterea in multis aliis decretis absolutè dicitur, laicos non habere iurisdictionem ullam in clericos, vt expressè dicitur in Concilio Constantiens. sess. 31. & Conc. Lateran. sub Leone X. sess 9. & aliis, quæ supra retulimus: manifestum autem est, laicorum nomine etiam Imperatores comprehendi, nam cum non sint clerici, laici profectò sunt.

Satisfit rationibus in dubio secundo positis.

Ca. Sacerdotib. 11. q. 1.

Vide Rebuffum libr. 10. hist. c. 1.

[...]luuntur [...]tiones du-[...]andi in [...]o dubio [...]ita,

20. Denique ipsi etiam Imperatores licet de se ipsis in speciali non loquantur, sæpe tamen loquuntur generaliter, & cum tanta declaratione, vt satis eundem sensum significent. Constantinus enim in dicta L. 7. Codicis Theodosiani de Episcop. & Cleric. statuit, vt Clerici in Occidente sicut in Oriente *immunitate plenissima potiantur*, & Theodosius in L. vlt. eiusdem tituli confirmans hoc priuilegium, dicit causas clericorum reseruari *Episcopali audientiæ*; eximuntur ergo ab omni laicali, etiam imperiali. Neque potest dici, hoc solum intelligi in prima instantia, per modum vero appellationis semper licuisse ad Imperatorem prouocare, hoc enim & gratis dicitur, & falsum esse probatur. Tum quia ab Episcopis nunquam fuit in Ecclesia appellatum ad Imperatorem, sed vel ad Metropolitanos, aut Patriarchas; vel tandem, ad Summum Pontificem, vt expresse in Concil. Chalcedonensi cap. 9. traditum est. A Summo autem Pontifice nunquam licuit ad aliud tribunal, siue Ecclesiasticum, siue laicum appellare, vt dixit Gelasius Papa ad Episcopos Dardaniæ, & ad Faustum, & Concil. Sardicense canon 4. & 7. & tradūt multa alia decreta Pontificum, & Conciliorum, quæ superiori libro ad probandam supremam Pontificis authoritatem retulimus. Igitur causæ clericorum eo ipso, quod reseruatæ sunt Episcopis, intra forum Ecclesiasticum terminandæ sunt, ac subinde extra forum laicum, vsque ad ipsum Imperatoris tribunal constitutæ fuerunt. Et certè ratio, quam illa lex vltima reddit, hoc satis confirmat: *Fas enim* (inquit) *non est, vt diuini muneris ministri temporalium potestatum subdantur arbitrio*: nam profecto potestas Imperatoria temporalis etiam est; ergo etiam illa sub indefinita voce, quæ universali æquivalet, comprehenditur. Ac denique eodem modo, indefinita, & generali loquutione idem priuilegium concessit Frideric. 2. illudque Honorius 3. confirmauit.

Euasio quædam præcluditur.

21. Ad facta verò Imperatorum, quæ in contrarium allegantur, vel allegari possunt, generatim respondemus, fortasse multa illorum non fuisse exercendo actum iurisdictionis, sed intercessionis, vel auxilij, quod solet brachium sæculare Ecclesiastico tribuere, vt in superioribus de Constantino, & aliis diximus. Vel certe interdum excusari possunt, quia non propria authoritate, sed petentibus ipsis Prælatis, & quasi arbitri inter illos iudicabant, vel potius dissidia componebant; denique si aliqua ex his, vel aliis rationibus excusari non possunt, respondendum est, excessisse, iurisdictionem vsurpando, vt de Mauritio dixit Gregorius paulo antea citatus. & de Valentiniano. 3. iam diximus, & late ostendit Baronius ann. 452. & 453. Ad nouissimum autem exemplum Caroli V. quem scimus fuisse insignem Ecclesiasticæ libertatis protectorem, & obseruatorem, respondemus. Carolum potuisse ad se vocare Hermannum Archiepiscopum, non vt Archiepiscopum, sed vt Principem imperij. Item potuisse vocare non ut judicem, sed ut protectorem cleri, & Academiæ Coloniensis. Nam Surius, qui factum illud refert anno 1545. in commentario, simul dicit; *Huius anni mense Iuuio Cæsar clerum, & academiam Coloniensem in suum patrocinium recepit.* Vt ergo afflictis patrocinaretur, potuit vocare Episcopum, vt veritatem agnosceret, & Ecclesiæ nocumenta vitaret, donec Papa causam ad se traheret; quod paulo post fecit, in sequenti mense Julio Hermannum citando, quem postea etiam Pontifex deposuit, cooperante Carolo, vt idem author in initio ann. 1547. refert. Denique ad verba Iustiniani in illis authenticis nihil inuenio à Glossis, vel Iurisperitis dictum; mihi autem videtur excessisse in his legibus circa res Ecclesiasticas condendis, & non satis perspectam habuisse vim, & originem Ecclesiasticæ immunitatis, & ideo multa per errorem, & sine legitima potestate circa illam disposuisse, vt iam supra factum est, & in sequentibus iterum, atq; iterum occurret.

Ad factum Carol. V.

CAPUT XIV.

Qualis sit clericorum exemptio in causis ciuilibus.

HActenus solum ostendimus, immunitatem clericorum ipsis conuenire, seu priuilegium fori illis esse concessum: simulque originem huius priuilegij explicauimus; & rationem eius reddendo, efficientem, & finalem causam eiusdem priuilegij declarauimus: consequenter igitur sequitur, vt quid sit hoc priuilegium explicemus; quod fieri non potest, nisi inquirendo, quid per huiusmodi priuilegium conferatur; nam tota ratio, & essentia cuiuscunque priuilegij in iure, seu potestate, quæ per illud datur secundum suam generalem rationem consistit: speciem autem sumit ex materia, in qua vel circa quam versatur. Atque ita etiam fiet, vt quidquid de causa veluti materiali huius priuilegij desiderari potest, simul explicetur. Nam de formali quidem nihil est, quod dicamus, quia ipsa libertas, seu immunitas est quasi moralis, & interna forma, in qua priuilegium ipsum consistit: forma autem externa non est, nisi concessio ipsa, quæ per verba Scripturæ, aut canonum fit, quæ verba in iis, quæ hactenus diximus, & in discursu totius libri sæpius tractantur, & expenduntur. Ex materia igitur immunitatis illius cognitio maximè pendet, hæc autem materia in duo membra distingui potest, in vno continentur res, actiones, vel passiones, aut munera, aliaque similia, à quibus datur exemptio: sub alio personæ, quibus hæc exemptio datur, comprehenduntur. De his igitur sigillatim dicendum est, atque ita non solum essentiam, & causas, sed simul etiam effectus huius priuilegij explicabimus. 1.

Causa formalis priuilegij fori.

Materia priuilegij fori duplex.

Prima ergo, & (vt sic dicam) antiquissima materia huius priuilegij est forum ciuile, seu tribunal sæculare, in quo temporales lites ad externa bona fortunæ pertinentes tractantur. Certum ergo est, clericos exemptos esse à sæculari foro in causis ciuilibus. Probatur primo ex iure canonico cap. 2. de Foro compet. vbi in generali sermo est, sicut etiam 11. q. 1. cap. 1. & 3. cum multis aliis, similiter indefinitè præcipitur, vt clerici ad sæcularia iudicia non pertrahantur, & in cap. *Nullus clericus*, additur distributio, *Omne negotium clericorum in Episcopi sui, & cet.* & in cap. *Nullus Episcopus*, in specie dicitur, *Neque pro ciuili causa*, & in cap. *Placuit*, *quicunque ab Imperatore cognitionem publicorum iudiciorum petierit*, & in cap. *Placuit*. 2. ibi, *Vel ciuilis causa fuerit commota*, & similia multa in ea quæstione leguntur. Et in c. *Sæculares*, de Foro competent. in sexto dicitur, censura Ecclesiastica esse compescendos iudices sæculares, qui personas Ecclesiasticas ad soluenda debita, audita, & iudicata causa, compellere præsumunt, quæ causa sine dubio ciuilis est. 2.

1. Conclusio Clerici in causis ciuilibus a foro sæculari exempti sunt. Probatur.

Idem præterea certum, & constans est in iure ciuili antiquorum Imperatorum, qui de toto foro indefinitè loquuntur. Et licet Imperator Leo cum sociis in Leg. *Omnes* Codice de Episcopis, & Clericis in certis casibus, & cum quibusdam conditionibus concesserit, vt Clerici conueniri possent in foro sæculari, etiam in ciuilibus causis, postea hoc reuocatum est, tum per Iustinianum, qui de causis ciuilibus absolute loquutus est in Authentico, *Vt Clerici apud proprios*

prios Episcopos & caetera, collat. 6. aliâs nouella. 83. tum maximè per Fridericum, qui in sua constitutione de vtrisque causis ciuilibus, & criminalibus in specie loquutus est Et notauit Gloss. in Authentica statuimus, verb. *Vel ciuili*, Codice de Episcop. & Cleric. Erit à hæc pars indubitata est inter catholicos Doctores. Ratio verò, seu congruentia est, quia in hac materia eadem, vel maior necessitas huius exemptionis est, quæ in quauis alia invenitur, tum quia lites ciuiles frequentiores esse solent, tum etiam quia maius erat periculum, ne circa hęc temporalia sæculares iudices minus fauorabiles clericis essent, vel saltem in exhibenda illis iustitia, in iudicio essent remissi, vt dicitur in cap. *Cum sit generale*, de Foro compet.

Ratione idē suadetur.

4. *Prædicta exemptione solum quādo sunt rei gaudent clerici.*

Huic vero regulæ addenda est declaratio, nimirum, clericos esse exemptos in causis ciuilibus, quando sunt rei, seu ad litem provocati; nam si sint actores, sequi debent forum rei, vt statuit Pelagius Papa relatus in cap. *Experientiæ*, & cap. *Si quisquam*. 11. allegans generalem regulam vtriusque iuris, quod actor sequitur forum rei, cap. *Neminem*, cum multis aliis 3. quæst. 6. l. vlt. Cod. *Vbi in rem actio*, & in lib 2. & in l. 4. de Iurisdictione & vbi quis conuenire debeat in Codice Theodosiano. Vnde regula hæc non solum procedit, quando clericus prouocat clericum diuersi Episcopatus, seu distincti fori Ecclesiastici, sed etiam quando clericus à laico postulatur, tunc enim non potest vti priuilegio fori, quia sequi debet forum rei.

5. *An Ecclesia potuerit priuilegium fori absque limitatione concedere. Prima ratio pro negatiua parte.*

Vt autem huius declarationis rationem reddamus, quæri potest, an Ecclesia ita limitauerit hoc priuilegium, quia non potuerit maius concedere, vel solum quia noluit. Videtur enim illud prius asserendum. Nam si Ecclesia potuisset clericos abstrahere à iudiciis sæcularibus, etiam quando sunt actores litium ciuilium, profectò fecisset: nam eadem necessitas tunc intercedit, quia non minora nocumenta possunt clericis prouenire ex communicatione cum laicis in sæcularibus iudiciis, siue actores, siue rei existant, idemque periculum erit perdendi causas, & infestos habendi iudices sæculares iuxta regulam cap. 2. de Immunit. Ecclesiar. in 6. ergo si Ecclesia id non fecit, ideo est, quia non potuit. Et confirmatur, quia Pontifex non potest vsurpare iurisdictionem laicorum iuxta cap. *Nouit*, de Iudiciis, & alia supra tractata, sed si clericum etiam actorem eximeret à sæculari iudicio, vsurparet iurisdictionem laicorum; ergo non potest id facere. Probatur minor, primò, quia iudices laici priuarentur iurisdictione, quæ ad eos pertinebat. Secundò & meliùs, quia reus cogeretur comparere coram non suo iudice, nimirum, Ecclesiastico & ita Ecclesia vsurparet iurisdictionem in laicum.

1. Confirmatio.

6. In quo est notanda differentia inter actorem, & reum: nam actor non coactus venit ad iudicium, sed voluntariè mouet illud, & ideo quando agit contra clericum, mirum non est, quod ad iudicem per se non suum, sed clerici ire compellatur, quia melioris conditionis esse debet is, qui cogitur, quam qui cogit, at vero quando laicus est reus, cogitur comparere, & ideo compelli non pot st, nisi coram directo suo iudice, aliàs vsurparetur iurisdictio in ipsum: ergo eadem ratione non potuit concedi clerico actori priuilegium trahendi laicum ad suum forum, seu (quod idem est) extra forum illius. Et confirmatur ex Bart. in dict. l. 2. de Iurisdict. omnium iudic. vbi quærit, an possit fieri statutum, vt reus sequatur forum actoris, & respondet, pro subditis posse Principem huiusmodi facere statuta, non autem posse statuere, vt homo non suæ iurisdictionis teneatur sequi forum actoris, quia nemo potest statuere de his, quæ suæ iurisdictionis non sunt. Quæ decisio Bartoli, & ratio eius æquè videtur in præsenti procedere, quia laicus in temporalibus Ecclesi. iurisdict. non subest. Potestque amplius confirmari, nam si fidelis litem ciuilem moueret contra infidelem Ecclesiæ non subditum, non posset Ecclesia cogere reum infidelem ad sequendum forum actoris fidelis: ergo idem erit in præsenti casu.

2. Confirmatio.

3. Confirmatio.

7. *1. Conclusio. Ecclesia potuit clericum etiam actorem eximere.*

Nihilominus dicendum est, non deesse in Ecclesia potestatem ad eximendum clericum etiam actorem à foro sæculari, licet ex suaui prouidentia, & prudenti gubernatione id non fecerit, propter quandam naturalem æquitatem, cui consentaneum est, vt is, qui impetitur, & invitus trahitur ad iudicium, extra forum suum ire non cogatur, ne duplex incommodum sustineat. Nam propter hanc etiam æquitatem, *Cum sunt partium iura obscura, reo fauēdum est potius quam actori*, vt habet regula 11. iuris in sexto. Prior pars assertionis sumi potest ex Glossa in ca. *Si clericus*, verb. *De consuetudine*, & in capite *Ex transmissa*, in principio, de Foro competent. quatenus dicit, non solum posse Papam, sed etiam frequenter concedere rescripta, & priuilegia cl ricis, vt in quacunque causa, etiam agendo contra laicum, ad suum forum illum venire compellant, quam sententiam sequitur ibi Panormitan. & refert Archidiac. & Speculatorem Hostiensis vero in Summa tit. de Foro compet. §. *Quibus ex causis*, versi. *ex præmissis*, dicit, in curia Romana indistinctè clericum contra laicum impetrare huiusmodi fauore n.

8. *Probatur assertio.*

Ex hac ergo consuetudine, & sententia communi probatur assertio, quia priuilegium fauorabile, quod Papa potest concedere multis clericis vt singulis, potest etiam omnibus clericis in fauorem totius communitatis, & status clericalis concedere, si iudicet expedire; sed sæpe concedit multis personis Ecclesiasticis, vt etiam agendo sint exempti à foro sæculari; ergo potuit etiam idem concedere toti statui clericali. Maior probatur primo, quia eadem est ratio totius, & partis, quod ad potestatem attinet, si causa proportionata subsit. Secundo, quia illa consuetudo sufficienter ostendit, huiusmodi priuilegium ex suo genere, & forma non esse intrinsecè malum; nec contra naturalem iustitiam; ergo nec respectu totius cleri potest talis iniquitas probabili ratione ostendi; ergo non est, cur tale priuilegium excedat Pontificiam potestatem. Quæ ratio absolutè probat assertionem, & ostendit, consuetudinem illam concedendi talia priuilegia personis aliquibus, esse iustam, & rationi consentaneam, quod magis respondendo ad argumenta comprobabitur. Accedit, quod cum ostensum sit, priuilegium hoc exemptionis esse immediatè concessum iure diuino, difficilius videtur ad explicandum, quomodo potuerit Ecclesia hanc limitationem facere, quàm vtrum possit illam non facere: quia stando in iure diuino priuilegium absolutum omnino est, & sine limitatione concessum; ergo potuisset Ecclesia ita illud exequi, & plenum illius vsum conseruare. Quia vero, vt diximus sæpe, hoc priuilegium ita fuit datum à Christo, vt dispositioni Pontificum quoad moderationem, extensionem, vel particularem mutationem commissum sit, ideo potuit Ecclesia prædicto modo illud moderari, & ex parte cedere iuri suo, propter congruentes rationes, quæ soluendo argumenta magis explicabuntur, & altera pars assertionis confirmabitur.

Ad

9. *Soluuntur rationes in contrarium factæ.* Ad primam ergo coniecturam respondemus negando consequentiam, non enim omnia, quæ fieri possunt, vel licent, expediunt. Vnde licet verum sit, non deesse congruentias, ob quas posset Ecclesia hunc fauorem concedere clero; nihilominus voluerunt Pontifices conformari legibus ciuilibus in hac regula, vt actor sequatur forum rei, vt dicitur in dicto cap. *Si quisquam*, 11. quæst. 1. tum quia hoc est valde consentaneum æquitati naturali, vt dixi, tum etiam quia huiusmodi actiones, & motiones litium pro rebus temporalibus, ordinariè procedunt ex nimio affectu diuitiarum, qui personas Ecclesiasticas non decet, ideoque regulariter loquendo, vitare debent clerici huiusmodi actiones, præsertim pro suis secularibus bonis, nisi euidens, & grauis ratio cogat. Ne igitur Ecclesia huiusmodi lites fouere videretur, noluit clericos eximere agendo, sed tantum respondendo, quia tunc solum se defendunt, quod & iustum, & honestum est. Potuit etiam id facere Ecclesia, ne iudicia Ecclesiastica tot litibus laicorum grauarentur, & ne laicos etiam offenderet, & forensem iurisdictionem nimium affectare videretur. Ideoque quando priuatæ exceptiones, vel fauores ab illa regula fiunt per specialia priuilegia, non propter solas generales rationes decentiæ, aut commodi clericalis status, sed adiunctis aliis specialibus iuxta varias occurrentes circumstantias conceduntur.

10. *Ad Bart.* Ad secundam confirmationem, & ad Bartoli doctrinam respondetur, posse in contrarium retorqueri: nam si Princeps potest inter subditos statuere, vel priuilegium dare, vt reus sequatur forum actoris, etiam Papa poterit idem priuilegium dare clericis respectu aliorum fidelium; quia omnes sunt eius subditi. Neque obstat, quod fideles laici non sint directè subditi Papæ in temporalibus: nam satis est, quod indirectè subdantur: nam sicut spiritualis potestas sufficit ad disponendum circa temporalia, quando spiritualis ratio, & finis id requirit, quod est indirectè disponere, ita eadem potestas sufficit ad concedendum illud priuilegium inter directè subditos in spiritualibus, & indirectè in temporalibus. Quam ob causam quando Papa concedit huiusmodi specialia priuilegia, non vsurpat iurisdictionem sæcularis iudicis, sed potestate sua superiori illam alteri committit. Neque etiam reus cogitur comparere coram iudice non suo, sed ab vno iudice in alium causa transfertur per eum, qui legitimam potestatem habet. Quod ergo in particularibus priuilegiis dicimus, in generali etiam dicendum esset, si de absoluta potestate Pontificis concederetur. Vnde vltimam ampliationem addo, potestatem hanc Pontificiam de se etiam extendi ad concedendum hoc priuilegium respectu infidelium, si ad bonum fidei, & vitanda moralia pericula necessarium esset, vt in superioribus pictum est; vsus tamen huius potestatis in effectu non ita potest executioni mandari circa infideles, quia non possunt spiritualiter cogi sicut fideles, & ad cogendos illos corporaliter sæpe vires non suppetunt.

11. *An prædicta priuilegii fori exceptionē admittant.* Interrogari autem potest, an prædicta regula, eiusve declaratio aliquam exceptionem patiatur. Ad quod breuiter affirmando respondemus. Advertendum est autem exceptionem hanc assignari posse, vel ex parte personarum, quibus hoc priuilegium conceditur, vel ex parte causarum, seu materiarum, de quibus tractatur. Nunc ergo priorem modum excipiendi omittimus; nam infrà agendum est de personis, ibique dicemus quænam simpliciter hoc priuilegio gaudeant, quæ vero cum aliqua limitatione. In posteriori ergo genere prima exceptio ab aliquibus assignatur de causis realibus, id est, fundatis in re merè temporali, non interueniente actione aliqua personali ipsius clerici, in qua lis, seu causa fundetur: quia tunc persona non est obligata, nec trahitur ad judicium, sed res quæ merè temporalis est. Priuilegium autem fori solum eximit personas clericorum, ne conueniri possint ciuiliter. Hæc autem exceptio vera non est, & multum derogat priuilegio clericorum, & ideo communiter reiicitur, vt bene notauit Abbas in cap. *Qualiter*, de Iudici. numero 8. & in cap. *Ecclesia*, de Constitut. numero 22. & vsu ipso satis improbatur. Ratio est, quia generalis regula iurium eximit clericos, ne conueniri possint ciuiliter in judicio sæculari: at vero causa realis ciuilis est, nec potest tractari sine citatione personæ, ad quam bona pertinent; ergo si talis causa pertinet ad judicem laicum, etiam si Dominus bonorum sit clericus, necessarium erit, clericum ipsum conueniri ciuiliter coram judice sæculari: hæc autem est exceptio à regula, quæ nullo iure probatur: ergo admittenda non est. Præsertim quia est parum consentanea aliis iuribus, vt in Panorm. supra, Felin. & aliis videri potest. *Prima exceptio ab aliquibus assignata.* *Reiicitur prædicta exceptio*

Alia igitur exceptio vera, & communis est de feudis, seu bonis feudalibus nam in causis, quæ ad hæc bona pertinent, licet clericus sit reus, & conueniatur à laico, coram Domino feudi conueniri debet, etiamsi laicus sit, cuius ratio non est alia, nisi quia in fauorem feudorum ita in iure dispositum est, cap. *Ex transmissa*, & cap. *Verum*, de Foro compet. vbi latè expositores. Vel certè ratio etiam reddi potest, quia res, quæ in feudum dantur, à principio sub hoc onere, vel conditione conferuntur, & ideo seruanda est. 12. *2. Exce[ptio]*

Vnde alia est generalis exceptio, quæ sub his verbis interdum per leges ciuiles traditur, scilicet, vt clericus conueniendus sit in causa ciuili coram Ecclesiastico judice, *nisi bona, super quibus lis mouetur, Regalia sint*, nam sub hac conditione data censetur. Idemque est quoties bona à principio data fuerunt clericis, vel Ecclesiæ sub ea conditione, vt semper sub eodem foro maneant, sub quo tunc existebant. Nam talis conditio non est per se mala, & voluntariè potuit apponi, & ideo seruanda est, iuxta regulam communiter à Iurisperitis receptam, quando aliqua bona dantur Ecclesiæ sub aliqua conditione, onere, aut pacto non illicito, seruandum esse, quia seruare pactum est de jure naturæ, cui ius canonicum non contradicit; imò expressè, & in propria specie id confirmat cap. *Verum*, de Conditionibus appositis, vbi id notant Panorm, & alij Doctores, Ioan. Andr. & Hostiens. in capit *Verum*, de Foro compet. Felin. in cap. *Ecclesia Sanctæ Mariæ*, de Constit. & Ancharran. conf. 223. Præter has exceptiones solent addi aliæ, quas attigit Nauar. in cap. *Nouit*, de Iudiciis, notabil. 6. ex Stephano Aufrerio, decis. 126. & 167. & ex Guillielmo Benedicto in repetitio, cap. *Rainutius*, de Testam. illas tamen omitto, quia incertæ sunt, & quia materia hæc non tam ad Theologos, quam ad Iurisperitos pertinet. Vnde alias exceptiones late prosequitur Gregor. Lopez in l. 57. tit. 6. partit. 1. 13. *3. Exce[ptio]*

Circa declarationem autem assertionis notari possunt, exceptiones aliæ. Vna est, si bona, de quibus lis mouetur sint Ecclesiæ, vel clerici, nam tunc clericus potest trahere laicum coram Ecclesiastico judice. Ita tenet Panorm in cap. *Ecclesia Sanctæ Mariæ*. num. 22. vbi dicit esse casum singularem in cap. *Si clericus laicum*, de Foro 14. *4. Excep[tio]*

Foro compet. vbi idem ipse docet, ita interpretans illum textum. Addit etiam ita seruari in curia, vt refert (inquit) & sequitur Collector in cap. *Qualiter*, & in c. *Clerici*, de Iudiciis. In contrariam tamen sententiam inclinat Fel. in dict. c. *Si clericus laicum*. n. 4. Fundamentum eius est, quia hoc non statuitur directè in dict. c. *Si clericus*. vt constat ex verbis eius, *Si clericus laicum de rebus suis, vel Ecclesiæ impetierit, & laicus res ipsas non Ecclesiæ aut clerici, sed suas proprias asseuerat, debet de rigore iuris ad forensem iudicem trahi* In quibus verbis solum disponitur, quando laicus negat res esse Ecclesiæ, vel clerici, non posse trahi ad iudicium Ecclesiasticum. Hinc autem non potest inferri, quando id non negat, posse trahi, nisi ad summum à contrario sensu. Quod argumentum non est efficax, quando talis sensus est contra alias generales regulas iuris, prout est in præsenti, quod reus nō est trahendus ad forum actoris, sed ad suum. Et hæc sententia mihi magis placet.

15. *Qui bona Ecclesiæ iniuste rapit, coram iudice Ecclesiastico conueniri debet.* Potest autem notari aliqua differentia inter bona Ecclesiæ, & bona clericorum. Nam si certo constet, bona Ecclesiæ rapta esse, vel iniustè ablata, vel retenta tunc ratione sacrilegij potest conveniri laicus coram Ecclesiastico iudice, secus vero erit, si non constet, iniuste detineri, & laicus contendat aliquo iusto titulo se illa possidere. Et hoc tantum probatur in dict. cap. & in cap. *Similiter*. 16. qu. 1. sumpto ex Concilio 6. Roman. sub Symmacho. Bona autem clericorum non sunt ita sacra, sicut res Ecclesiæ, & ideo accipi possunt etiam iniustè sine sacrilegio, ideoque licet de illis propter hanc causam lis moueatur, coram laico iudice conueniendus erit, reus laicus, nisi allegetur vis aliqua clerico facta, quæ sacrilegium involuat, vt sensit Innocent. in cap. *Cum sit* de Foro compet. *Obiectio quadam re-soluitur.* Obiici autem potest, quia in dicta Synodo sub Symmacho res Episcoporum æquiparantur in hoc bonis Ecclesiæ. Sed considerand a est ratio Pontificis, *Quia Episcoporum res non dubitantur esse Ecclesiæ.* Et ita intelligo textum illum secundum consuetudinem illius temporis, in quo dominium bonorum Episcopi apud Ecclesiam esse censebatur, nunc autem satis nota est distinctio dominiorum, & ideo alia est ratio.

16. *5. Exceptio.* Alia exceptio est, quod ex consuetudine interdum actor Ecclesiasticus potest reum trahere ad forum suum, & ita fit exceptio in hac materia circa illam regulam, quod actor sequitur forum rei, nisi vbi aliud sit consuetudine introductum. Hæc exceptio colligi solet ex capite, *Si Clericus*, de Foro competenti, vbi postquam Alexander tertius, dixit, actorem de rigore iuris debere sequi forum rei, addit, *Licet in plerisque partibus aliter de consuetudine habeatur.* Quæ verba duobus modis intelligi possunt, primo, vt prædicta regula, & rigor iuris seruetur, etiam si contraria consuetudo allegetur, quia est contra omnia iura, vt ibi ait Glossa. Secundo, vt regula, & rigor iuris seruetur, nisi vbi fuerit illi per consuetudinem derogatum. Et hic posterior est legitimus sensus, vt ibi Hostiensis, Ioannes Andreas, Panormitanus, & alij expositores agnoscunt, & in illo fundant prædictam exceptionem. Quam aperte indicant ipsa verba Pontificis, quæ in ipso Concilio Lateranensi sub Alexandro III. p. 8. capite septimo sic leguntur, *Licet in plerisque partibus aliter de consuetudine fiat*, quod factum non reprobat, sed potius tacite approbat. Et ratio est, quia illa consuetudo non est mala, nec contra ius naturale, vt ex proxime dictis constat, ergo ex hac parte potest derogare iuri positiuo; aliunde vero est etiam fauorabilis religioni, & ideo merito approbanda, & seruanda est.

In quo est notanda differentia inter hanc consuetudinem, & aliam (si alicubi introducatur) vt actor laicus ad suum forum trahat clericum provocatum, nam licet prior valida sit, hæc est invalida, quia prior fauet Ecclesiasticæ libertati, illamque auget, posterior vero est immunitati contraria, multumque diuino iuri derogat. Ideoque in iure esse reprobatam & ijdem interpretes in eodem cap. notant, & infra suo loco latius dicemus. Dicit tamen Glossa in d. capit. *Si clericus*, hanc consuetudinem per occasionem negligentiæ judicum sæcularium introductam esse, quia clericis iustitiam non exhibebant argumento c. *Cum sit generale*, &c. *Licet*, & cap. *Ex tenore* de Foro compet. Verumtamen hoc ad factum pertinet, potest enim illa consuetudo ex pietate laicorum, vel ex quadam incogitantia introduci. Et quacunque occasione introducatur, exceptio locum habet, quia & textus ille simpliciter loquitur, & ratio eadem procedit. Similisque exceptio esse potest, vt actor sequatur forum rei, nisi aliud ei sit speciali priuilegio legitimè concessum, quę satis constat ex dictis, nihilque addere oportet, nisi quod tenor priuilegij iuxta communes priuilegiorum regulas obseruetur. 17. *Nulla consuetudine potest clericus reus ad sæculare iudicium trahi.*

18. *6. Exceptio.* Hinc vero addi potest alia exceptio, nimirum, vt etiam seclusa consuetudine, vel priuilegio, si iudex laicus negligat iustitiam exhibere clerico actori possit laicus coram Ecclesiastico judice conueniri. Ita videtur sentire Glossa in cap. *Cum sit generale*, verb. *Remissi*, & in capit. *Licet*, verb. *Vacante*, de Foro competen. quam ibi approbant Doctores, & in illis textibus fundant, quamuis ex eis non satis colligatur, nisi in casibus in illis expressis, videlicet, in quibusdam causis criminalibus, de quibus in capite sequenti dicendum est, vel quando imperium, aut Magistratus ita vacat, vt clerici iudicem sæcularem non inveniant, ad quem recurrant, vt iustitiam ipsis exhibeat. Nihilominus tamen ex paritate rationis admittenda est exceptio. *Declaratur exceptio.* Intelligenda tamen videtur hoc modo, vt quando laicus iudex est negligens, recurrere possit clericus ad iudicem Ecclesiasticum, qui potest laicum per censuras compellere, vt suo munere iuste utatur, argumento cap. *Administratores*, 23. quæst 5. quia illa est grauis culpa, & clericis iniuriosa, & ideo ad iudicem Ecclesiasticum pertinet remedium adhibere. Vnde si iudex laicus contumax fuerit, merito potest iudex Ecclesiasticus causam ad se advocare, partim in pœnam iudicis negligentis, & contumacis, partim in clerici defensionem. Et ita etiam facile possunt intelligi aliæ exceptiones, quas ponit Glossa in dicto c. *Licet*, de quibus ibi etiam expositores videri possunt.

19. *An propter Ecclesiastici iudicis negligentiam possit clericus reus ad sæculare iudicium trahi Ratio dubitandi.* Quæri autem potest, an hæc exceptio de negligentia iudicis laici similiter habeat locum, quando iudex Ecclesiasticus est negligens respectu actoris laici rem suam à clerico postulantis. Videtur enim esse admittenda, quia Iustinianus in Authentica de Sanctissimis Episcopis, collatio, 9. aliàs nouel. 124. cap. 21. §. *Si quis autem pecuniaria*, statuit, in casu negligentiæ iudicis Ecclesiastici licitum esse actori laico, coram sæculari iudice clericum vocare. Et in nouell. 83. seu Authen. *Vt clerici apud proprios Episcopos*, &c. hoc ad alios casus extendit. Et refertur in cap. *Si quis cum Clerico*. 11 qu. 1. Et fauet cap. *Filiis*. 16. q. 7. vbi Glossa, verb. *Regis*, idem sentit. Verumtamen in hoc nulla ratio habenda est decisionum Iustiniani, qui non potuit exemptionem clericorum limitare, quia materia hæc non iuris ciuilis est, sed canonici, vt infra generalius dicam.

Dicen-

10. *Resoluitur dubium.*

Dicendum ergo est, non licere propter negligentiam judicis Ecclesiastici clericum conuenire coram sæculari. Ita statuit Innocentius Tertius in c. *Qualiter, & quando.* de Iudicus, Vbi Prælatis præcepit, vt laicis de clericis conquerentibus plenam faciant iustitiam exhibere, ne hac occasione clerici à laicis trahantur ad iudicium sæculare, *quod* (inquit) *omnino fieri prohibemus.* Quæ prohibitio ita intelligenda est, vt non solum vetet simpliciter, Clericos trahi ad sæcularia iudicia, quod iam antea prohibitum erat; sed etiam prohibeat, vt propter illam causam, vel occasionem, aut sub illo colore non fiat. Et ita intellexerunt textum illum Glossa ibi, & optimè Panormitan. numero septimo, & idem tenet Glossa in cap. *Placuit.* 1. 11. quæst. prima verbo, *Petierit,* & Archidiacon. in dicto capite, *Filius.* Ratio autem est, quia iudex sæcularis nullam habet iurisdictionem in clericum reum, nec Imperator illam dare potest, aut Rex; nec propter negligentiam iudicis Ecclesiastici ipso facto illam acquirit ex vi iuris naturalis, diuini, aut canonici; ergo non potest sine iurisdictione talem causam suscipere. Deinde iudex laicus est inferior Ecclesiastico; inferior autem non potest supplere defectum superioris. Ergo.

11. *Cur negligentia iudicis sæcularis possit suppleri per ecclesiasticum, non vero è conuerso.*

Et hinc facile colligitur differentia inter judices sæcularem, & Ecclesiasticum; nam sæcularis est inferior, & ideo negligentia eius potest suppleri per Ecclesiasticum, vtique in virtute iuris canonici, quod est supra ciuile, & ita statuit per potestatem, quam Pontifex habet ad corrigendos defectus iudicum sæcularium. Iudex autem Ecclesiasticus est superior, & ideo sæcularis non potest per se, & (vt ita dicam) virtute sua eius defectum supplere; neque etiam virtute iuris ciuilis, quod etiam potestatem in clericum non habet, nec directam, nec indirectam. Neq; ius canonicum talem potestatem ei dare voluit, neque id permittere propter decentiam clericorum, & Prælatorum Ecclesiæ. In illo ergo casu remedium postulandum est à superiori Prælato. Quod autem in dicto ca. *Filius,* dicitur, si Prælatus sit negligens implorari posse Regem, vel intelligitur tantum in speciali casu, quando bona Ecclesiæ per clericos dilapidantur, in quo loquitur ille textus: vel intelligitur, adiri posse Regem non vt iudicem, sed vt Protectorem, & defensorem, vt authoritate sua moneat Prælatum, & sua potentia res Ecclesiæ interim tueatur, ac defendat, donec Summus Pontifex consuli possit. Quo modo intelligenda, & concilianda sunt multa iura, quæ à Gratiano referuntur 11. q. 1. cap. *Si quis clericus,* cap. *Placuit,* ca. *Christianis,* & 23. q. 5. cap. *Ab Imperatoribus,* & qu. 5. cap. *Regum,* & cap. *Administratores.* De quibus infrà cap. vlt. aliquid addemus.

Exponuntur iura in contrarium adducta.

Caput XV.

Qualis sit exemptio clericorum in causis criminalibus.

1. *1. Assertio.*

Regula generalis est, personas Ecclesiasticas gaudere immunitate, seu priuilegio fori in causis criminalibus, *non solum in criminibus Ecclesiasticis, sed etiam in ciuilibus,* vt verbis vtamur Iustiniani ita distinguentis loco statim citando. Assertio hæc certissima est, & ab omnibus scriptoribus Catholicis recepta; & negari non potest, nisi negando aliquod principium fidei. Tam evidenter enim traditur in jure canonico, vt nemo, qui magna ignorantia non laboret, negare possit assertionem, nisi qui negauerit, esse in Ecclesia potestatem ad huiusmodi exemptionem vel tuēdam, vel concedendam; quod repugnat principiis fidei, vt ostendimus. Decreta autem Canonica de hac re antiqua habentur. 11. qu. 1. Ex quibus aliqua indefinitè prohibent, ne clerici ad judicium sæculare deferantur, vt cap. 1. cap. *Placuit,* cum similibus, quæ vt suprà dixi, omnem causam tam ciuilem, quàm criminalem comprehendunt; alia prohibent laicis accusare, distringere, comprehendere, vel punire clericum, vt ca. 2. cap. *Nullus clericus,* cap. *Si quis clericos,* cum aliis. Illa autem verba propria sunt criminalium causarum. Alia loquuntur expresse & in specie de criminali causa ca. *Nullus Episcopus,* ca. *Clericus nullus,* ca. *Placuit.* 2. ex Concilio Carthaginensi capit. 9. & capit. *Clericum.* 3. ex Concilio Agathensi cap. 3.

Iura canonica exemptionem à foro sæculari absolute concedentia.

2. *Lectiones diuersæ capit. Clericum.*

In quo canone advertendum est, aliter legi in ipso Concilio, quàm à Gratiano citetur, Gratianus enim in casu accusandi, *Clericum nullus præsumat apud sæcularem iudicem pulsare, &c.* In Concilio vero legitur in casu nominandi, *clericus non præsumat apud sæcularem iudicem quemquam pulsare.* Et eodem modo legitur simile decretum in epist. 4. Marcellini Papæ, vnde videtur Concilium illud sumpsisse. Illæ autem lectiones sensus multum diversos reddunt, vt constat. Vnde verisimile est, vel Gratianos codices fuisse corruptos, vel ipsum Gratianum vsum fuisse aliquo Concilio male conscripto, quia nec præsumi potest, Gratianum ex industria verba Concilij mutasse, neque ita probabile est in epistola Pontificis, & in Concilio mendum accidisse. Sed hoc nihil obstat, tum quia alia decreta sufficiunt ad confirmandam veritatem, tum etiam, quia ibidem adduntur alia verba, quæ eandem exemptionem significant. Nam Marcellinus, postquam dixit, *clericus nullum præsumat ad sæculare iudicium attrahere,* addit, *nec laico quemlibet clericum liceat accusare;* quod si absolutè, vt sonat, intelligatur, maius certè priuilegium clericorum est: si vero referatur ad iudicium sæculare tantum, vt est probabile iuxta verba proximè præcedentia, ibi continetur exemptio clerici in criminali causa à iudicio sæculari. Nam ideò accusari non potest, quia iudicari non potest. Quòd si à laico accusari non debet, multò minus à clerico, quod ibi tanquam notum supponitur.

Concilium etiam postquam prohibuit clericum, ne alium pulset, addit, *Sed si pulsatus fuerit* (vtique clericus, de illo enim sermonem prosequitur) *non respondeat, nec proponat, neq; audeat criminale negotium in iudicio sæculari præponere,* vel potius, *proponere,* vt legit Gratianus Iuxta quem sensum vtrumque in illo canone continetur, scilicet, vt clericus non accuset laicum coram iudice sæculari præsertim criminaliter, inconsulto suo Episcopo, & vt accusatus, seu pulsatus non respondeat. In quo priuilegium fori quoad criminalia continetur; ideo enim clericus respondere non debet quia non in suo foro pulsatur. Et ita quoad sensum in idem redit Gratiani lectio, ordine commutato. Nam priori loco, cum ait, *Clericum, &c.* declarat priuilegium clerici: in fine verò cum dicit: *Nec criminale negotium audeat in sæculari iudicio proponere:* alteram prohibitionem factam clerico accusandi laicum criminaliter sine licentia Episcopi insinuat. Quàm prius tradiderat Fabianus Papa epist. 2. & habetur in cap. *Si quis sacerdotes,* 2. q. 7. Et similis canon habetur in Conc. Aurelianensi 3. c. 31. 3.

4. Decreta etiam posteriora eandem immunitatem in criminalibus decernunt cap. *Clerici,* & cap. *Qualiter, & quando,* de Iudiciis, & cap. 2. & cap. *Si diligenti,* cum similibus de Foro competenti. Et in dicto cap. *Clerici* dixit Alexander III. in hoc ius ciuile cum canonico concordare, quia leges tradunt generaliter, vt de omni

mni crimine clericus debeat coram Ecclesiastico iudice conueniri. Quod est verum de moderno iure ciuili; nam Fridericus in sua constitutione id specialiter expressit, & habetur in Authent. *Statuimus*, de Episcop. & Cleric. & Honorius III. illud acceptauit, & per omnia posteriora iura regnorum catholicorum confirmatum est.

5. *Quid de criminibus clericorũ Giustinian. statuerit.* Iure vero antiquiori ciuili contrarium statuerat Iustinianus dicta nouell. 83. Vbi distinguit duplicia crimina, quædam Ecclesiastica, vt error in fide, sacrilegium, delicta in administratione ordinum, aut beneficiorum; & de his concedit, vt clericus ad solum Ecclesiasticum forum deferatur (quæ non est concessio quidquid ipse existimasse videatur) sed recognitio, & confessio diuini iuris. Alia vocat delicta ciuilia, & de his voluit, iudicium etiam in personis clericorum ad sæculares iudices pertinere. Addit verò limitationem his verbis: *Illud palam est, si reum esse putauerit eum, qui conuenitur, prouinciæ Præses, & pœna iudicauerit dignum, prius hunc spoliari ab Episcopo sacerdotali dignitate, & ita sub legum fieri manu.* Quod videtur intellexisse quantum ad executionem pœnæ; nam ad inchoandam, & prosequendam causam, & ad cognitionem illius sumendam, nulla requirebatur facultas, vel diligentia Episcopi. Et ita sentit Glossa ibi.

6. Addit tamen eadem Glossa, ad sententiam condemnatoriam ferendam, præmittendam fuisse spoliationem illam, seu priuationem sacerdotij, quamuis sententiam absolutoriam posset iudex sæcularis proferre sine cooperatione Episcopi. Sed non video, quomodo posit Episcopus aliquem degradare (hoc enim est, spoliare sacerdotio) ante latam sententiam, de crimine, & de pœna propter illud inferenda. Vnde verba ipsa hoc indicant, ibi, *Si reum esse putauerit, & pœna iudicauerit dignum.* Oportebat ergo antecedere hoc iudicium, vtique forense, & authenticum, quod per sententiam condemnatoriam profertur. Cum ergo subiungitur, *prius hunc spoliari*, subintelligendum est, prius quàm pœna infligatur, non prius quam sententia feratur. Et ita declaratur in Authent. *Clericus*, C. de Episcop. & cleri. ibi. *Nec tamen puniatur etiam si reus fuerit inuentus.* Ac præterea non videtur id posse intelligi generaliter de omni sentẽtia condemnatoria, nec de omni pœna; sed de pœna sanguinis, vel corporali adeo graui, aut contumeliosa, vt priuationem sacerdotij prærequirat; hanc enim non omnis pœna præexigit, vt patet in exilio, perpetuo carcere, pecuniaria, & similibus. Igitur ex vi illius legis omnino priuabantur clerici priuilegio fori in criminibus non canonicis quoad totum negotium, & causam, præter quam in executione quarundam pœnarum, quę postulant degradationem per Episcopum faciendam. Postea vero idem Iustinianus in Authentico de Sanctissimis Episcopis cap. 21. hoc limitauit, fecitque hæc crimina clericorum mixti fori, & quando ad sæculare prius deferuntur, alium ordinem constituit, qui ibi videri potest. Et ante Iustinianum prius hoc fuerat statutum à Valente, & sociis in libr. 23. de Episcop. & Cleric. in Codice Theodosiano.

7. *Prædictæ leges Iustiniani nullæ fuerunt.* Veruntamen hæ leges non solum reuocatæ sunt per constitutionem Friderici (vt notauit Glossa in dicta Authentica *Statuimus*) sed etiam per iura canonica, imo à principio fuerunt inualidæ, & nullius effectus, quia & erant contra ius diuinum, & contra iura canonica, & contra priorum Imperatorum concessiones, præsertim Constantini l. 7. C. de Episcop. & cleric. quam cum aliis similibus innouarunt Theodosius, & Valentinianus in l. 46. & 47. eiusdem tituli. Vbi prius generaliter omnia priuilegia à piis Imperatoribus antea clericis concessa innouantur; postea vero additur, *Clericos etiam, quos indiscretim ad sæculares iudices debere deduci infaustus præsumptor* (vtique Iustinianus apostata) *edixerat, Episcopali audientiæ reseruamus. Fas enim non est, vt diuini muneris ministri temporalium potestatum subdantur arbitrio.*

Solum vnus superest scrupulus in iure canonico ex Concilio Matisconensi 1. cap. 7. vbi priùs regula generalis his verbis traditur. *Nullus clericus de qualibet causa extra discussionem Episcopi sui à sæculari iudice iniuriam patiatur, aut custodiæ deputetur*, Posteà verò additur exceptio, in qua est difficultas: *Quod si quicunque iudex cuiuscunque clericum absque causa criminali id est, homicidio, furto aut maleficio hoc facere fortasse præsumpserit, quamdiu Episcopo loci illius visum fuerit ab Ecclesiæ liminibus arceatur.* Vbi dicens, *absque causa criminali*, videtur exceptionem constituere regulæ à nobis positæ contrariam. Vnde videtur illud Concilium, quod paulo post tempora Iustiniani celebratum est, ius ciuile illius temporis fuisse imitatum, vel fortasse in Gallia fuisse tunc illam consuetudinem. Adverto tamen ibi non excipere Concilium omne iudicium criminale, aliàs esset exceptio regulæ contraria: sed excipere quædam peccata, quę per antonomasiam crimina vocat, qualia sunt, quę ibi numerat. Et hoc modo potuit esse exceptio tolerabilis eo tempore, & solùm pro illa prouincia, in qua forte tũnc Episcopi poterant similem facultatem laicis dare, vt infrà videbimus. Nunc autem neque Episcopis hoc licet, vt infra etiam ostendam, nec similis exceptio admittenda est, vt mox dicam. 8.

Dubitari ergo potest, an regula posita aliquam admittat exceptionem. Quæ interrogatio, vt capite præcedenti dixi, intelligi potest, vel ex parte personarum, vel ex parte materiæ, seu criminum. De personis dicam infrà; nunc autem suppono, nullas personas excipi, nisi quæ vel per legem canonicam, vel per iustam sententiam Ecclesiasticam, vel per Pontificis delegationem iudici laico factam, hoc priuilegio priuantur. De criminibus autem dico, nullum omnino à prædicta regula excipi ex vi iuris communis. Probatur, quia ita est in iure expressum in capit. *Cùm non ab homine*, de Iudiciis, ibi: *Siue in furto, siue homicidio, siue in periurio, sicut in alio crimine, &c.* Et in capit. *At si clerici*, eodem titul. prius absolutè dicitur, clericos non solum non posse pro crimine à iudice sæculari condemnari, verum etiam acta coram tali iudice, etiam si in eis clericus conuictus sit, vel confessus, nihil ei nocere. Et ex illo textu cum §. sequenti constat, tam maiora, quàm minora crimina clericorum ad Ecclesiasticum iudicem pertinere. Et in capit. *Clerici* dicitur, sacros canones imitari leges generaliter statuentes, vt de omni crimine clericus debeat coram Ecclesiastico iudice conueniri. Denique in communi iure nulla talis exceptio inuenitur, neque etiam consuetudine introduci potest, quæ legis vim habeat, vt expresse dicitur in dicto c. *Clerici*; ergo non potest talis exceptio cum fundamento affirmari. 9 *An assertio tradita exceptionem patiatur Conclusio.*

Addi etiam potest ratio satis congrua, quia si exceptio admittenda esset; vel id foret propter grauitatem criminis, vel propter leuitatẽ hoc posterius nullus dicet, quia leuiora peccata facilius possunt per proprium Ecclesiasticum iudicem cognosci, & puniri. Crimina vero grauiora clericorum, magis necessarium est, non tractari à laicis; imò neque cognosci, aut sciri, si fieri posset: & præterea per Ecclesiasticum iudicem possunt sufficienter vel curari, vel vindicari. Quòd si ad hoc fuerit necessaria potentia sæcularis, non proptereà debuit iudicium talium criminũ sæcularibus committi; multò enim conuenientius est, vt ipsi non se intromittant, donec vocentur, & vt requisiti ab Ecclesiastico iudice, auxilium suum impendere teneantur, iuxta cap. *Vt famæ*, de Sentent. excommunication. Dixi nihilominus, hoc intelligendum esse *de iure communi*; nam ex priuilegio solent in aliquibus regnis excipi aliqua crimina clericorum, de quibus Magistratus ciuiles cognoscere possunt, vt crimen læsæ maiestatis, fabricationis falsæ monetæ, &c. oportet tamen vt priuilegium illud Pontificium sit, quia nullus Rex, vel Princeps sæcularis potest hoc priuilegium dare, vt infrà dicetur. 10. *Ratione confirmatur assertio.*

11\. *An regula posita amplietur.*

Secundò quæri potest, an regula hæc aliquam ampliationem admittat. Ad quod breuiter respondeo ex parte materiæ, seu criminum non posse ampliari, qui extenditur ad omnia crimina, quibus nullum addi potest. Ex parte vero iudicij, seu iudicis notari potest duplex ampliatio. Vna est, vt neque directe, neque per modum reconventionis posit laicus iudex de crimine clerici cognoscere, vt notauit Ioannes Lup. tract. de Libert. Eccles. p. 2. q. 1. num. 2. ex cap. *Qualiter & quando* de Iudiciis, in quo expendo particulam illam *omnino prohibemus*, non perinde fuit dicere *omnino*, quod quocunque modo. Item ampliatur ab eodem authore, vt etiam in casu negligentiæ iudicis Ecclesiastici non posit sæcularis de quocunque crimine clerici cognoscere, hoc enim à fortiori probant suprà dicta in fine capitis præcedentis. Quid vero posit interdum agere sæcularis potestas circa clericum malefactorem per modum defensionis, vel auxilij infrà videbimus.

12\. *Responsio. Vide Iulium Clar parag. final. q. 36. & Stephan. Aufreri in Clementin. vt cleric. de Offic. ordin. limitat.* 13. *Etiam in criminalib. actor debet sequi forum rei.*

Tertiò quæri potest, an in materia criminali locum habeat declaratio de actore, & rea capite præcedendi data in materia ciuili. Respondeo, sine dubio esse eandem, vel maiorem rationem de criminibus, quàm de causis ciuilibus. Ita docent authores allegati præcedenti capite. Et eisdem iuribus probari potest, nam præter ea, quæ generaliter loquuntur, in ea. *Si qui, quam*, 11 quæst. 1. dicitur. canones imitari leges in dicta regula, quod actor sequi debet forum rei, hæc autem regula expresse traditur pro causis criminalibus in l. *In criminali*. Cod. de Iurisdiction. omni. iudic. in l. vlt. Cod. *vbi in rem actio*. Rationes etiam supra factæ non minus de criminalibus causis procedunt, quàm de ciuilibus. Imò maior quędam ratio in rebus criminalibus intercedit; quia minus decet, magisque periculosum est, clericum contra laicum actionem criminalem intentare, quàm ciuilem quia in criminali intercedit quædam vindicta, & periculum odij, & ita potest facilius scandalum generare. Quod adeo, verum est, vt ob hanc causam antiqui canones prohibuerint, clericum, inconsulto Episcopo, laicum accusare.

13\. *Malefactores Ecclesiarum, & clericorum percussores in iudicio Ecclesiastico conueniri possunt.*

Nihilominus tamen in hac materia additur quædam exceptio in cap. *Cum sit generale*, de Foro compet. his verbis, *In fauorem Ecclesiæ est introductum, vt malefactores suos, qui sacrilegi sunt, censendi, venerabilium locorum rectores possint sub quo maluerint iudice conuenire*, vbi solum adverto, non excipere omnes malefactores clericorum, aliàs exceptio destrueret regulam; excipit ergo malefactores Ecclesiarum, quales sunt raptores, & similes, vt ibi Glossa notat. Verum est tamen, etiam percussores clericorum posse ad Ecclesiasticum judicium deferri, non ratione personæ accusantis, si sit clericus, quasi ipsa trahat reum ad suum forum, sed ratione sacrilegij, quod est Ecclesiastici, vel saltem misti fori. Reliqua de hac declaratione videri possunt in Glossa, & Doctoribus ibi. Et quæ de alia moderatione fundata in negligentia iudicis laici suprà diximus, hic applicanda sunt, vt constat.

14\. *An priuilegium fori ad crimina ante illud commissa extendatur Ratio dubitandi pro parte negatiua.*

Tandem inquiri hic potest, an hoc priuilegium, seu exemptio extendatur ad præterita, id est, ad crimina ante clericatum commissa, seu eo tempore, quo aliquis non gaudebat priuilegio fori quacunque ex causa, etiamsi aliàs clericus esset. Ratiò dubitandi est, quia qui deliquit in statu clericali, licet postea relinquat statum clericalem (vt contingere potest in clericis non ordinatis in sacris, & in religiosis non professis, vel professis, qui per dispensationem statum mutarunt) ille (inquam) semper gaudet priuilegio quoad illud delictum durante statu, commissum, vt docent Couarru. in Pract. cap. 31. numero 8. Iulian. Clar. §. final. quæst. 36. numero 31. Barbosa in l. *Titia* ff. solut. matrimon. qui alios referunt. Et fundamentum est, quia ad gaudendum priuilegio attenditur status temporis, in quo delictum committitur, iuxta l. 1. ff. de Pœnis. Item quia quando commissum est delictum; fuit immune iurisdictione sæculari; ergo etiam si relinquatur status, non subiicitur illi. Quia nullum est ius canonicum, quod talem pœnam imponat, vel quod declaret amissionem priuilegij per dimissionem status retrotrahi ad tempus præteritum, in quo durabat status, seu ad delictum tunc commissum; non est autem sine iure, vel evidenti ratione imitandum priuilegium, neque asserendum aliquid, quod pœnale est, & odiosum. Ergo simili modo qui in statu laici deliquit, & postea accipit ordinem, vel statum Ecclesiasticum, non gaudebit priuilegio pro his delictis, quæ antea commisit, cum esset in statu laici. Probatur consequētia, tum quia sequitur ex eodem principio, quod ad gaudendum priuilegio attenditur tempus delicti; ergo qui non erat clericus, vel si erat non viuebat in statu clericali, & tunc commisit delictum, licet postea ordinetur, vel accipiat insignia clericalia, erit subiectus sæculari iudicio quoad illud delictum. Tum etiam quia illud delictum à principio pertinuit ad forum sæculare, & nullum est ius, quod extrahat illud, vel quod retrotrahat priuilegium ad illum effectum; ergo. Et ita videntur sentire Couarr. & Barbosa in locis allegatis.

Incontrarium verò facere videtur primò, quia 15. priuilegia amplianda sunt, quantum proprietas verborum patitur, maximè in fauorem religionis; sed iura concedentia hoc priuilegium, simpliciter eximunt personas ipsas insignitas charactere; vel dicatas Deo tali modo, & non limitant ad delicta commissa post clericatum, vel ante ergo non est limitandum, sed extendendum priuilegium. Secundò, quia etiamsi delictum præcesserit, non potest non cedere in ignominiam clericatus, quod ille, qui iam est clericus, puniatur à laico, vel iudicetur, ergo cum priuilegium magis respiciat decentiam clericatus, quam commodum personæ, habere debet locum etiam quo ad delictum præcedens. Sicut is, qui antea erat seruus, si ordinetur, per ius eximitur à seruitute propter honorem clericatus, licet non semper eodem modo, vt ex materia de Irregularitate constat. Ergo etiam in præsenti licet quis ratione delicti sit obnoxius foro sæculari, per ordinationem liberabitur, saltem à foro; licet non à debito alicuius pœnæ. Tertiò qui post delictum confugit ad Ecclesiam materialem, gaudet immunitate, quid ergo mirum, quod illa gaudeat, qui consurgit ad spiritualem gradum Ecclesiasticum?

Ratio pro parte affirmante.

De hoc puncto disputat Panormitanus latè in cap. 16. vnic. de Obligatis ad ratiocinia, & plures alij ibi, & in locis, quos refert copiosè Felin. in capit. vltimo Constitut. numero 14. circa finem, & ex modernioribus Auendan. in tractat. de Mandat. Reg. exequend. capit. 22. & Couarr. in Pract. capit. 31. numero 4. Qui varias referunt sententias, & multis distinctionibus vtuntur, quas hic referre, & discutere prolixum esset, & alienum à nostro instituto. Maximè quia non afferunt iura canonica, quæ in hoc aliquid clarè disponant. Quocirca loquendo in generali, & coniectura utendo, mihi placet sententia dicens, ordinem subsequutum post delictum eximere personam clerici à iurisdictione sæculari, etiam pro illo delicto. Primò propter rationes factas. Deinde à simili vel à fortiori ex l. *Hos accusare*, ff. de Accusat. quatenus ait, legatum prouinciæ accusandum non esse de illo crimine, quod ante legationem commisit. Ergo eadem, vel maiori ratione clericus, qui in statu laici deliquit, non est de illo crimine in iudicio sæculari accusandus.

Vera resolutio.

Solent autem Iuristæ adhibere limitationem, *nisi* 17. *mala fide assumpserit clericatum*, per malam autem fidem intelligunt, assumere clericatum ad fugiendum sæculare forum, vnde ipsi clerico imponunt onus probandi, non habuisse malam fidem. Sed certè non videtur

Quorundam limitatio reiicitur.

videtur pertinere ad dolum, vel malam fidem, quòd quis ex intentione se eximendi ab illo foro, & custodiendi suam personam, illum statum assumat; sicut non est mala fides confugere ad Ecclesiam post delictum, ad se tuendum: illa enim intentio non est mala, vnde si in cæteris bona fides seruetur, non videtur obstare. Malam ergo fidem ego intelligerem, si quis fictè, vel simulatè, & ad tempus assumpsisset illum statum ad euitandum forum. Quapropter quoad hoc censeo aliter esse iudicandum, si quis ordinatur in sacris, vel tantum in minoribus. Nam ille prior assumit statum perpetuum, & immutabilem, & ideò non potest de illo præsumi fictio, nisi evidenter appareat: ideoq; censeo illum manere immunem, etiam si constet, occasione delicti, & ad mutandum forum id fecisse, quia id nec est malum, nec graue incommodum reipublicæ affert.

...a limi-...tio assi-...tur.

18. At ille, qui tantum minores ordines assumit, potest facilè mala fide id facere, id est, non quia velit, se verè cultui Dei dicare, sed solum ad tempus, vt facilius liberetur, & postea mutet statum, & tunc censeo procedere priorem limitationem. Multoq; magis in clerico iam ordinato in minoribus, qui tempore delicti habitum, & tonsuram non gestabat, & postea assumit, & vult gaudere priuilegio. Merito enim timeri potest, dolosè incedere, tunc ergo non gaudebit priuilegio, nisi contrarium animum probet, quod difficillimum est. Addunt vero iidem Doctores aliam limitationem, nimirum, *posse clericum bona fide ordinatũ gaudere priuilegio, si causa esset integra*: nam si esset iam inchoata coram iudice sæculari, alia esset ratio, iuxta c. *Proposuisti*, de Foro compet. Item addunt, in illis casibus, in quibus hic clericus iudicatur à sæculari iudice de priori crimine, non posse ab illo corporaliter puniri, sed aliis modis. De quibus, & aliis punctis similibus ad prædictos authores lectorem remittimus.

CAPUT XVI.

An priuilegium fori exemptionem à legibus ciuilibus includat, & qualis illa sit.

...ici sunt le-...s nulla-...s Eccle-...sticad per-...s ligans.

1. Supponimus, Ecclesiasticam immunitatem includere exemptionem ab obligatione, & vinculo ciuilium legum quatenus à potestate, & iurisdictione humana vim aliquam habent. Hoc certissimum est in iure canonico, licet fortasse in ciuili expressè & in particulari non inveniatur. Quod nihil obstat, quia ius canonicum sufficit, vt suprà dixi. Hoc autem canonicum ius habetur in cap. *Ecclesia Sanctæ Mariæ*, de Constitut. & dist. 96. per multa capita, in quibus locis etiam dicitur, laicos nullam habere potestatem, seu iurisdictionem in Ecclesias, vel Ecclesiasticas personas. Quod etiam multa Concilia testantur, vt in superioribus probatum est. Constat autem neminem posse sua lege obligare eum, in quem iurisdictionem non habet; ergo neque legislatores laici possunt suis legibus clericos ligare, quia vt dictum est, nullam iurisdictionem in eos habent, iurisdictio autem legislatiua magna est, cum ergo Concilia *nullam* dicant, etiam hanc negant. Iuuatq; Authent. *Cassa*, Cod. de Episcop. & cleric. vbi cassa, & irrita dicuntur esse omnia statuta laicorum Ecclesiasticæ libertati contraria, nam eo ipso, quod leges ciuiles fiant ad ligandos clericos, libertati Ecclesiasticæ repugnant. Hoc igitur in genere certum est, quomodo autem sit intelligendum, ampliandum, vel limitandum, explicandum superest.

...priuile...fori cleri...rum exe...nd à le-...m ciuili-...includat.

2. Prius autem adverto aliquos dubitare, an sicut immunitas Ecclesiastica, ita etiam priuilegium fori clericorum hanc exemptionem à vinculo ciuilium legum includat. Dico tamen, quæstionem hanc esse de solo nomine. Nam si nomen fori strictè sumatur solum comprehendere videbitur exemptionem à iudiciis fori sæcularis tam in causis ciuilibus, quam criminalibus, quia forum propriè significat locum, vbi iudicia exercentur, & consequenter etiam ipsum iudicium, vel iurisdictionem, per quam exercetur. Vnde si priuilegium fori ita strictè sumatur nõ comprehendet totam clericorum libertatem. Nam immunitas, seu exemptio clericorum, de quà tractamus, plura comprehendit; vt in principio huius libri dixi, scilicet, immunitatem ab aliquibus oneribus, muneribus, tributis, & legibus sæcularibus, quæ omnia libertas Ecclesiastica comprehendit. Potest tamen priuilegium fori in tota hac amplitudine accipi. Sic enim duo solent distingui priuilegia clericorum, scilicet, canonis, & fori, ex quibus prius solum significat specialem immunitatem à violenta manus impositione, & ideo sub priuilegio fori, vt adæquata sit numeratio, reliqua libertas tota personarum Ecclesiasticarum comprehendenda est. Et ita loquitur expressè Syluest. verb. *Ecclesia* 1. quæstion. 5. vers. *Primum*. Nec sine fundamento, nam priuilegium fori, vt diximus, non solum eximit clericum à iurisdictione temporali inferiorum Magistratuum, sed etiam à suprema Regum, & Imperatorum iurisdictione, quia ergo ab illa eadem iurisdictione manant omnes leges ciuiles, & omnia onera, quæ per huiusmodi leges possunt imponi, ideo priuilegium fori extensum est ad exemptionem ab his omnibus significandam. Quapropter explicata exemptione à iudiciis, vt hoc priuilegium integrè declaremus, superest, vt exemptionem à legibus exponamus: nam sub hac omnes aliæ immunitates includuntur.

Ad hoc autem explicandum, oportet supponere, multiplicem esse vim legis humanæ, id est, ciuilis, de qua specialiter loquimur. Duo tamen sunt præcipua capita, ad quæ alia reduci possunt, scilicet, vis directiua, & coactiua. Et ne sit in verbis æquiuocatio (vt esse solet) per vim directiuam intelligimus potestatem præcipiendi sub obligatione non solius pœnæ, sed etiam conscientiæ. Vis autem coactiua est vis cogendi per pœnam, nam licet hæc coactio ordinariè fiat in executione per homines, scilicet per iudicem, & ministros eius, tamen etiam fit suo modo per legem, idque dupliciter, scilicet, vel imponendo tantum debitum, seu reatum certæ pœnæ transgressoribus legis, vel infligendo etiam ipsam pœnam, quando talis est, vt executione hominis non indigeat, sed per legem ipsam fieri possit, si sufficienter in ea exprimatur. 3.

Vis legis ciuilis duplex directiua, & coactiua. & utraque quid.

Præter has duas potestates legis numerari possunt aliæ, vt taxare pretia rerum, quod optimè potest ad vim directiuam reduci, quia ratio iustitiæ obligans in conscientia inde resultat. Item irritare contractus vel illos cum eo rigore prohibendo, vel instituendo formam, sine qua validi non sint, quod aliquibus visum est pœnale, & ideo ex virtute coactiua proficisci. Sed hoc non semper ita est, nam interdum fit propter solam directionem motum, & bonum regimen reipublicæ; & tum magis pertinet ad vim directiuam. Item habet lex vim imponendi tributum reale, vel personale, & huc etiam spectat impositio cuiuscunq; oneris, vel sæcularis muneris præsertim sordidi, & vilis, seu onerosi magis, quam honorifici. Et ex hac parte reputatur hæc virtus legis quasi coactiua, quamuis re vera propriè talis non sit, quia per se hæc non imponuntur per modum pœnæ propter culpam, vel legis transgressionem, sed directè, & per se, quia in humana republica necessaria sunt. Declarandum est ergo, quomodo per priuilegium fori clerici ab his omnibus eximantur, in hoc vero capite solum dicemus de legibus vt præcipientibus, vel prohibentibus, siue pure, siue adiecta pœna, in capitibus vero sequentibus de aliis legibus præsertim onerosis dicemus. 4.

Plures alij effectus legis ciuilium ad prædictam vim directiuam, & coactiuam reducuntur.

potest lex ciuilis aliquid in particulari disponere circa bona clericorum, nisi obligando clericos ad talis legis obseruationem, quia bona adhærent personæ, & lex disponens circa bona, non potest nisi per aliquam personam obseruari. Sed lex ciuilis non potest in particulari obligare personas clericorum; ergo nec circa illorum bona in particulari disponere. Item lex non fertur sine iurisdictione; nemo autem habet jurisdictionem, seu potestatem juridice disponendi circa bona alicuius, nisi habeat jurisdictionem supra personam. Cum ergo Rex temporalis jurisdictionem non habeat circa personam clerici, neque habere potest circa bona, quæ adhærent personæ tanquam accessorium principali; ergo lex facta à potestate ciuili circa bona clericorum in particulari est nulla tanquam sine jurisdictione facta. Ratio autem in contrarium solum probat, non ita certum esse, bona clericorum esse jure diuino exempta à potestate ciuili, sicut est certum de Ecclesiasticis bonis, quia non sunt ita immediatè, & quasi per se exempta. Nam res sacræ, & bona Ecclesiæ exempta sunt propter sanctitatem quandam, quam participant per immediatam habitudinem ad Deum; bona autem clericorum exempta sunt propter habitudinem ad tales personas exemptas; hoc autem non obstat, quominus illarum exemptionem participent.

13. Sexto addendum est, leges ciuiles, quæ generaliter loquuntur ad ciues, abstrahendo à clericis, vel laicis, & disponentes in materia temporali omnibus communi, ad eorumque mutuam societatem, & uniformitatem pertinente, obligare clericos quoad vim directiuam. In hac assertione conueniunt omnes catholici, quos in superioribus retuli, & latè tractaui in lib. 3. de legibus cap. 34. Et ratio ex parte causæ finalis est, quia uniformis obseruantia talium legum est necessaria ad reipublicæ pacem, & ad seruandam inter ciues æquitatem; ergo & obligatio directiua debet esse generalis omnibus. Ex parte autem principij efficientis, seu potestatis talis obligationem imponentis, non omnes eandem reddunt rationem. Multi enim putant, id prouenire ex vi potestatis, & jurisdictionis Principis temporalis: quoad has leges ferendas, dicunt retinuisse jurisdictionem in omnes, etiam clericos: quia ita erat necessarium ad conuenientem totius reipublicæ gubernationem, & ideo non oportuit clericos eximi quoad hanc partem, cum vsus talis exemptionis non esset futurus utilis reipublicæ Christianæ, ac proinde non esset in illa obseruandus. Vnde, sicut supra diximus clericum vt actorem contra laicum esse obnoxium judicio sæculari in causa temporali, ac subinde quoad hunc actum non esse exemptum, ita non est inconueniens, clericum ut ciuem communicantem cum laicis in huiusmodi actionibus communibus non esse exemptum à virtute, & jurisdictione legis ciuilis, quoad vim directiuam. Atque hunc modum dicendi auide arripiunt hæretici, & schismatici, illumque approbant multi catholici Doctores, quos in loco citato retuli, & non est improbabilis, secluso schismaticorum spiritu, & errore circa totam exemptionem clericorum. *Opinio.*

14. *Opinio.* Aliorum tamen sententia est, clericos non obligari ad obseruendas huiusmodi leges ex vi ipsarum legum, id est, ex vi jurisdictionis, quàm legislatores ciuiles habeant in clericos, sed ex vi rationis, id est, quia posita tali lege iustè de re ad omnes pertinente, & quæ à clericis decenter, & sint speciali grauamine seruari potest; ratio naturalis dictat, esse seruandam etiam à clericis, vel quia sunt partes talis communitatis, & turpis est pars, quæ non concordat toti in his, quæ commodè potest: vel quia non seruabitur æquitas debita inter clericos, & laicos, si laici huiusmodi leges seruent, & non clerici. Quæ posterior ratio maximè locum habet in legibus definientibus medium justitiæ, quales sunt illæ, quæ valorem, & pretium rerum taxant; de quibus propterea nemo dubitat, seruandas esse à clericis ex vi iustitiæ naturalis, siue obligentur vi talium legum, siue non. Eademque ratio procedit de legibus disponentibus circa quasdam actiones humanas, quasi reciprocas, & quandam mutuam habitudinem inter ipsos ciues includentes, quia tales leges non possunt, vel cum securitate, vel cum æquitate seruari à laicis, quin seruentur à clericis, vt sunt leges prohibentes talia arma, vel ne tali tempore, aut loco ferantur; vel prohibentes, ne tales res, aut merces extra regnum trahantur, & similes. Prior vero ratio habere poterit locum circa leges disponentes de aliis actionibus ciuium, in quibus non inuenitur hic mutuus respectus æquitatis, aut securitatis, conseruationis, aut retum abundantiæ ad omnes pertinentis; sed solum pertinent ad conuenientem viuendi modum vniuscuiusque secundum politicum statum, vt sunt v. g. leges prohibentes ludum alearum, & similes, quibus regulariter adiungitur ratio scandali, si à clericis non seruentur.

Atque hanc sententiam, quod leges huiusmodi non obligent clericos ex vi jurisdictionis laicæ, sed ex vi rationis, defendit Bellarminus in suis controuersiis, præsertim in ultima editione, & sæpius illam inculcat in his posterioribus opusculis, scilicet, in libro recognitionum, & in libro contra Barclaium, & in Apologiis contra Regem Angliæ. Et idem Rex ipse sæpius circa hunc articulum ipsum mordet, vt in Præfatione pagin. 25. & in catalogo mendaciorum sub titulo. *Noua dogmata*, vt in fine Apologiæ. Veruntamen neque sententia hæc noua est, nec peculiaris Bellarmini, sed antiqua, & multorum grauium authorum, vt in citato de Legib. ostendi, & ideo immeritò Rex vel illam nouitatis accusat, vel de Bellarmino specialiter conqueritur. Neque etiam rationem aliquam, vel testimonium alicuius momenti affert, sed solum Bellarminum, vel odij, vel affectus in Reges temporales minus propensi insimulat, quod valde friuolum est, nisi forte apud illos, qui veritatem suis inordinatis affectibus repugnantem odium reputant. 15.

Aliunde vero illa sententia optimè fundatur in diuino jure cócedente simpliciter hoc priuilegium. Additis testimoniis Conciliorum, & canonum dicentium, laicis supra clericos nullam esse attributam potestatem, vel jurisdictionem, sine qua non possunt directè, & ex vi legis illos obligare. Item hac ratione non possunt Reges obligare clericos legibus illis peculiariter impositis; ergo eadem non possunt eos obligare ex vi sui præcepti per leges communes, quia lex quoad vim suam non transcendit potestatem ferentis illam. Et ita sententia hæc quoad hanc partem negatiuam probabilior est, & vera, quod aliam vero partem, explicandi obligationem ex sola vi rationis, est quidem probabilis, tamen si nudè, & præcisè intelligatur, sæpe invenietur insufficiens ad grauem obligationem conuincendam. Et ideo libenter addere soleo, obligationem illam etiam niti in virtute canonum disponentium, vt huiusmodi leges à clericis seruentur, quos in citato loco retuli cum authoribus, qui obligationem talium legum hoc modo declarant, & rationibus, quæ hunc modum dicendi confirmant. Quæ non repugnat sententiæ dicenti, has leges obligare ex vi rationis, quia illa non excludit acceptationem canonum, aut virtutem illorum, nec prohibet recursum ad illam, quando sola vis rationis grauem obligationem in clericis ad huiusmodi leges ciuiles seruandas, non ostenderit. 16. *Authoris sententia.*

Sed quæres, supposita hac sententia, quod clerici non obligentur ad obseruationem harum legum ex vi illarum, sed aliunde, an clerici simpliciter dicendi sint exempti, vel potius non exempti à vi di- 17. *An clerici sint à vi directiua leg. ciuilium exempti.*

vi directiua talium legum. Et ratio dubitandi est, quia si non obligantur in virtute illarum, non potest esse nisi ratione exemptionis à iurisdictione, qua feruntur tales leges, vt declaratum est; ergo simpliciter dicendi sunt exempti à talibus legibus. Item qui non tenetur ex obedientia legi parere, profecto exemptus est ab illa; clerici autem, si non obligantur talibus legibus ex vi illarum, non tenentur illas seruare ex vi obedientiæ authoribus earum debitæ; ergo sunt exempti à talibus legibus. In contrarium vero est, quia clerici absolutè tenentur obseruare tales leges; ergo absolute non sunt ab illis exempti, quia exemptio absolute dicit libertatem, & carẽtiam obligationis; quomodo ergo obligatus manens potest dici exemptus.

18. *Varia sententia.* Propter quas rationes variè solent loqui authores. Aliqui enim, licet dicant, clericos non obligari his legibus virtute illarum, negant nihilominus esse exemptos ab illis. Alij vero consequenter putant dicendum, illos esse exemptos etiam à vi directiua talium legum, quandoquidem non vi illarum obligantur, sed rationis, vel canonici iuris. *Authoris iudicium.* Mihi tamen videtur controuersia solum de modo loquendi, existimoque propriè dici posse, illos non esse exemptos ab obseruantia talium legum, neque ab obligatione faciendi id, quod per ipsas præcipitur, & vitandi quod prohibetur. Et nihilominus posse etiam dici, esse exemptos à virtute, seu proprio vinculo earundem legum, nam hæc duo non repugnant & vtrumque probant rationes pro vtraque parte factæ. Et ita potest de clericis dici, obseruare has leges vt liberos à jugo illarum, quia non sunt liberi à jugo rationis naturalis, & juris canonici, quod ad perfectam exemptionem pertinet, & ipsorum statui consentaneum est.

19. *Leges ciuiles etiam non noxia non obligant clericos quoad vim coactiuam.* Vltimò dicendum est, leges ciuiles etiam communes omnibus ciuilibus, & clericis non noxias, neque indecentes, non obligare clericos quoad vim coactiuam, ac subinde exemptionem ab huiusmodi vi talium legum ad plenam Ecclesiasticorum libertatem maxime pertinere. Assertio est certa, in qua conueniunt omnes Doctores Catholici, quos loco supra citato allegaui. Sequiturque manifestè ex præcedenti; nam si verum est, has leges non obligare clericos virtute sua etiam obligatione directiua, multo minus potuerunt cogere illos vi coactiua. Declaratur autem simpliciter in hunc modum, quia lex in tantum ligat vi coactiua, in quantum pœnam imponit, quod duobus modis potest efficere, scilicet, vel ipso facto inferendo pœnam, vel præscribendo per judicem inferendam. Priori modo non potest lex ciuilis per se ipsam punire clericum, quia exemptus est in criminalibus à foro sæculari, vt supra probauimus, quod verum est nó solum de foro inferioris judicis, sed etiam supremi Regis, vt etiam ostendi; ergo lex ciuilis, seu Regia non procedit à potestate coactiua clerici: ergo non potest per se ipsam illum punire, quia virtus eius cōmensuratur potestati, à qua procedit. Et confirmatur, quia non potest Princeps temporalis in actuali, seu personali judicio sententiam (quam ab homine vocant) contra clericum proferre: ergo nec potest per legem sententiam latam in clericum dicere, seu sub tali sententia clericum comprehendere, quia extra forum suum ius diceret.

20. Neque etiam leges imponentes pœnam posteriori modo, possunt exercere vim suam in clericos, quia non exercent illã, nisi mediante iudice, aut ergo iudex ille erit laicus, aut clericus. Si sit judex laicus non solum non pôtest exequi talem pœnam in clericum, verum etiam nec condemnare illum, nec cognoscere de causa, vel de peccato eius, etiamsi legem ciuilem fuerit transgressus, quia non est iudex competens ei in aliqua causa siue ciuili, siue criminali, ad quam clericus vt reus trahatur, sicut ostensum est: ergo per judicem sæcularem non potest lex ciuilis suam vim coactiuam in clericum exercere. Si autem judex sit Ecclesiasticus non tenetur pœnam legis ciuilis clerico imponere; tum quia sæpe non erit, vel decens, vel accommodata statui clericali; tum maximè, quia iudex Ecclesiasticus non tenetur secundum leges ciuiles iudicare, aut pœnas imponere, sed secundum ius canonicum, quod si in illo nulla lex sit designans pœnam pro tali delicto inferendam, iudex Ecclesiasticus arbitrio suo illam imponet. Et poterit quidem si opportunum, & absque inconuenienti fieri posse iudicauerit, leges ciuiles imitari (nam canones ipsi hoc non dedignantur, vt ipsimet dicunt) non tamen tenetur. Nam lex ciuilis designando pœnam per iudicem imponendam, instruit, obligando, iudicem sæcularem, non Ecclesiasticum, super quem iurisdictionem non habet. Et quamuis lex illa vt imponeas pœnam in communi loquatur, abstrahendo à iudice sæculari, vel Ecclesiastico, nihilominus sub ea ratione non est ex illis legibus communibus, quas clerici obseruare tenentur. Quia uniformitas in suppliciis, & pœnis in omnibus membris reipublicæ non pertinet ad bonum regimen eius, ideoque nec canones illam præcipiunt, nec ratio naturalis illam dictat, sed potius postulat vt pro diversitate statuum diversis modis transgressores puniantur. Definire autem pœnas clericis accommodatas pro quocunque delicto, non pertinet ad leges ciuiles, sed ad Ecclesiasticas, & vbi illæ defuerint, arbitrio Ecclesiastici iudicis merito relinquuntur, quia ipse etiam melius iudicabit de qualitate pœnę clerico imponendæ, quam ciuilis potestas, siue per sententiam, siue per legem loquatur; ergo nullo modo lex ciuilis sub vi sua coactiua clericum comprehendit.

Dices. Ergo clericus puniri non poterit propter transgresſionem legis ciuilis, vel saltem Iudex Ecclesiasticus non tenebitur illum propter tale delictum punire; consequens est valde absurdum, quia inefficax valde esset vis directiua sine vlla coactiua, & delicta publica cõtra commune bonum manerent impunita. Prior sequela probatur, quia clericus exemptus est à vi coactiua legis ciuilis; ergo exemptus est non solum à tali specie pœnæ, sed etiam simpliciter à pœna, quia alias lex illa aliquam vim coactiuam exerceret in clericum, ligando illum ad pœnam, seu debitum pœnæ inferendo. Et à fortiori non tenebitur iudex Ecclesiasticus tale delictum punire, quia vel reus ex vi talis legis simpliciter non subiicitur pœnæ, vel certe iudex ipse non tenetur secundum talem legem iudicare, & ideo sicut non tenetur reum punire tali modo, ita nec simpliciter punire. 21.

Respondetur negando sequelam quo ad vtramque partem; nam transgressor talis legis quamuis sit clericus, eo ipso quod transgreditur legem, quam quocunque titulo seruare tenetur, fit reus pœnæ, non ex vi legis ciuilis, sed ex vi iuris naturalis, & gentium, quo peccator fit reus pœnæ non solum apud Deum, sed etiam apud homines, quando crimen reipublicam offendit. Et ita cessat ratio in contrarium, quia, hic reatus pœnæ non oritur propriè ex vi coactiua legis ciuilis tanquam ex causa, sed ex lege naturali; lex autem ciuilis solum fuit quasi remota occasio, quia non posita illa lege, actio illa non fuisset mala, & consequenter nec pœna digna. Similiter ad alteram partem dico, teneri iudicem Ecclesiasticum punire simile delictum clerici, si ad iudicium suum deferatur, non ex vi legis ciuilis, vt probat argumentum, sed ex vi legis iustitiæ, & officij sui, quo tenetur vindicare, & emendare delicta subditorum suorum, contra quamcunque legem commissa. Eo vel maximè, quod illud crimen magis est contra legem canonicam, vel naturalem, quam contra legem ciuilem, etiamsi existentiam talis legis prærequirat. 22.

Quæri tandem hic potest, an hæc exemptio clerico- 23.

An leges ciuiles clericorum contractus irritare valeant.

ricorum respectu ciuilium legum extẽdatur ad vim irritandi aliquos actus, seu contractus humanos, quam hæ leges interdum exercent. quod est quærere, an lex ciuilis irritans contractus, qui tam a clericis, quàm à laicis fieri solent, irritet etiam illos factos à clericis, vt verbi gratia, an testamentum factum à clerico sine solennitate requisita iure ciuili, sit validum, &c. Respondeo breuiter, distinguendum esse de irritatione, quædam enim est pœnalis, vt quæ in pœnam imponitur, vel quæ resultat ex inhabilitate aliqua ipso iure imposita per legem in pœnam alicuius criminis, alia verò est irritatio, quæ per se fit propter bonum commune, etiam si culpa operantis non intercedat. Dico ergo, legem ciuilem irritantem, si propriè pœnalis sit, non comprehendere clericos quoad vim, seu actum irritandi. Probatur, quia lex ciuilis non ligat clericum quoad vim coactiuam, nec quoad pœnam ipso facto impositam, quæcumque illa sit, vt probatum est, sed talis irritatio fit per vim coactiuam legis, & per modum cuiusdam pœnæ imponitur; ergo non ligat clericum irritando actum eius, sicut etiam si imponat aliquam inhabilitatem ad similem actum, non inducit illam in clericum, quia omnes rationes factæ de cæteris pœnis, etiam in his procedunt.

24. At verò si lex ciuilis per se directè irritet actũ propter bonum commune, dicendum est, comprehendere clericos quoad vim irritandi, quia tunc nõ pertinet ad vim coactiuam, sed ad directiuam. Essetque hoc manifestum, si verum esset, leges huiusmodi obligare clericos ex vi legis, & iurisdictionis, quia tunc nihil est, quod eximat clericum à tali effectu legis cum ab eadem iurisdictione directiua morum procedat. Veruntamen etiam tenendo has leges solum obligare clericos vi rationis, id asseruit Vasquez 1.2. disp. 167. cap. 4. quia talis (inquit) irritatio necessaria est, vt pax, & bona Reipublicę gubernatio consistet. Quod non caret difficultate, quia irritatio hæc positiua, seu per hominem inducta non fit sine iurisdictione, & potestate supra personam, & voluntatem cuius actus irritatur. Et ideò merito addere possumus, leges ciuiles habere hunc effectum, quia per ius canonicum simpliciter quoad vim directiuam acceptantur, atque ita irritatio illa fundatur in iurisdictione potius Ecclesiastica, quam ciuili. Vnde etiam prędicta assertio limitanda est, vt non procedat, quando ius canonicum alia via sustinet actum, vel in fauorẽ clerici, vel (vt sic dicam) in fauorẽ ipsius actus, tunc enim præualet ius canonicum respectu clericorum. Vt verbi gratia testamentum clerici valet sine solennitate ciuili, quia ius canonicum minori contentum est in fauorem vltimæ voluntatis, cap. *Cum esses*, de Testament. & idem est in similibus.

CAPVT XVII.

Qualis sit Ecclesiarum priuilegium quoad suam, suorumque bonorum exemptionem ab oneribus, & à potestate sæculari.

1. Superest dicendum de alia virtute legis humanæ, quæ est ad imponendum onera, vel tributa subditis, & quoniam hæc interdum personis, interdum rebus ipsis solent imponi, ideo de illis sigillatim dicendum est. Quia verò non solum clerici, sed etiam Ecclesiæ ipsæ hac gaudent imunitate, dicemus prius de Ecclesiis ipsis, & Ecclesiasticis bonis, posteà verò de clericis, & eorum bonis. Distinguimus ergo in primis bona Ecclesiastica à bonis clericorum: nam priora, vt suprà dixi, sunt magis sacra, & religiosa, quia ad diuinum cultum, & ad opera pietatis per se ordinantur, bona autem clericorum de se mere temporalia sunt, quamuis personis Ecclesiasticis quasi adhæreant, & ideò de his postea dicemus.

Nunc circa bona Ecclesiastica est vlterius aduertendum, multa sub illis comprehendi posse, inter quæ primum locum tenent ipsæmet Ecclesiæ, à quibus reliqua bona sacra Ecclesiastica denominari videntur. Quæri autem potest, quid nomine Ecclesiarum, vel Ecclesiæ hic intelligamus. Potest enim intelligi vel templum ipsum, quod ad vsum sacrificij, sacramentorum, & in eo fideles ad orandum, & verbum DEI audiendum conueniant, dedicatum, & consecratum est: vel potest nomine Ecclesiæ particularis intelligi Collegium Clericorum, qui vnicuique Ecclesiæ seu templo ad seruitium eius, & diuini cultus, & fidelium curam, cæterarumque rerum sacrarum, & bonorum custodiam & administrationem deputati sunt. Vel tertio nomine Ecclesiæ particularis intelligi potest tota congregatio fidelium ad eandem Ecclesiam, seu templum pertinentium, quatenus in illa recipiunt sacramenta, & illius Pastori in his, quæ ad animam pertinent, proximè subsunt, & secundum eam rationem peculiarem vnionem spiritualem habent. 2

An nomine Ecclesiæ accepti... ...

Et quamuis verum sit, vocem illam in omnibus his significationibus esse vsitatam, præsertim in prima, & tertia, nihilominus hæc vltima præsenti instituto non inseruit. Quia Ecclesia illo modo sumpta non habet peculiarem exemptionem, seu libertatem Ecclesiasticam præter eam, quæ ad spirituale regimen spectat, de qua diximus in cap. 2. Neque illa congregatio habet alia Ecclesiastica bona, præter ea, quę ad clerum, vel templum spectant. Ecclesia etiam secundo modo accepta, quæ frequentius dicitur clerus, vel capitulum, si consideretur vt persona quædam ficta, eandem rationem exemptionis habet, quam clerici, & ideò sub illis comprehenditur: si verò spectetur quoad bona ad vsum sacrum, & templi deputata, eiusque curæ commissa, sic non habet exẽptionem aliam, præter illam, quam de bonis Ecclesiasticis explicaturi sumus. Superest ergo vt de Ecclesia loquamur, vt est locus sacer, ad cuius seruitium, vel ornatum, & ad ministeria sacra, quæ in illa fiunt, cæteraque opera pietatis alia bona Ecclesiastica ordinantur. 3.

Quæ ex istis acceptionibus præsenti materiæ instituto declaratur.

Potest item Ecclesia hoc modo sumpta considerari, vel sub generali ratione rei sacræ, & sic habet exemptiones, seu immunitates cæteris rebus sacris, cum quibus in illa generali ratione conuenit, communes, de quibus statim dicemus. Vel etiam considerari potest Ecclesia sub ratione propria loci, seu domus, quę ad custodiendas, vel protegendas personas, quæ in ea existunt, vel ad eam confugiunt; vel ad custodiam rerum, quæ in ea collocantur, ordinatur. Et sub hac ratione habent Ecclesiæ, & loca sacra, quatenus talia sunt, priuilegia quædam propria, & sibi specialiter accommodata. Quæ priuilegia in generali sumpta ex ratione naturali resultant, in particulari vero aliqua sunt per leges canonicas determinata, vel declarata. Supposita enim institutione, & benedictione, vel dedicatione sacra talis loci, ratio ipsa naturalis dictat, vt ab omni actione indecente, vel quæ sit contra reuerentiam tali loco debitam, seruetur immunis. Quæ autem actiones cedant in iniuriam, vel irreuerentiam loci sacri, si per legem Ecclesiasticam non definiatur, prudenti arbitrio relinquendum erit. 4

Variæ Ecclesiarum immunitates.

Magna autem ex parte hoc determinauit Ecclesiastica lex, priuilegia aliquarum immunitatum Ecclesiis conferendo. Primo definiendo, per quas actiones Ecclesia polluitur iuxta Ecclesiasticam institutionem easque vetando. Secundo prohibendo, ne Ecclesiæ vt laicæ domus tractentur, in eis communia supellectilia sine magna necessitate recipiendo, seu admittendo, cap. 2. de Custodia Eucharistiæ. Tertio præbendo Ecclesiis immunitatem, & exemptionem ab actionibus forensibus, quæ ad sæcularia iudicia, vel ad tractanda negotia politica, aut bellica, vel ad 5.

mercaturam pertinent. Quartò tribuendo Ecclesiæ peculiarem vim custodiendi bona in eis deposita, vel quouis modo collocata, vt sine speciali sacrilegio per iniuriam inde subtrahi non possint. Denique, vt alia omittam, datum est templis priuilegium tuendi reos ad ea confugientes, ita ut à ministris sæcularis justitiæ sine iniuria, & graui sacrilegio inde non possint per violentiam extrahi. De quibus immunitatibus dixi latè in tract. 2. de Relig. toto lib. 3. & præsertim de hac ultima à c. 8. vsque ad finem, & ideò illa nunc prætermittimus. Solùm enim ea tetigimus, vt constet, quomodo Ecclesia, prout est locus sacer, ab oneribus, seu actionibus, & (vt ita dicam) passionibus prophanis, & ab Ecclesia prohibitis exempta sit. De exemptione autem à tributis respectu Ecclesiæ sic acceptæ nihil dicere necesse est, quia licet sit res immobilis, non est res (vt ita dicam) fructifera temporalium bonorum, seu fructuum, & ideo non est capax tributi, præterquam quod quatenus Ecclesia est res sacra, habet, vt dixi, omnem exemptionem communem aliis bonis, & rebus sacris, de quibus iam dicendum est.

6. Præter Ecclesias ergo cætera Ecclesiastica bona in duo membra distingui possunt, quædam sunt, quæ propriè dicuntur res sacræ, quia vel per specialem benedictionem consecratæ sunt, vel sunt instrumenta diuini cultus; aliæ verò sunt, quæ generale nomen retinent, & propriè dicuntur bona Ecclesiastica, siue mobilia, siue immobilia, quæ quatenus ad Dei cultum, sustentationem ministrorum, subsidium pauperum, & alias templorum expensas destinata sunt, inter res sacras computantur, teste D. Thom. 2. 2. qu. 99. art. 4. & q. 185. artic. 7. De rebus sacris prioris ordinis certum est gaudere multis immunitatibus à communibus vsibus, vel ministeriis, & ab omni iniuria, & iniqua alienatione. Nam hoc genus immunitatis ratione naturali fundatum est, quia Sancta debent sanctè tractari; ea verò, quæ Deo dicata sunt quandam sanctitatem participant; ergo ipsa ratio dictat, non esse ad vsus prophanos transferenda. Et ita in lege veteri vasa templi in magna erant veneratione, & ideò specialiter consecrabantur, vt ait D. Thomas 1. 2. q. 102. art. 4. ad 9. & propterea non poterant ad alios vsus prophanos, vel communes applicari. Vnde Daniel. 5. Balthasar Rex Babyloniæ, qui vasa templi in quodam suo conuiuio prophanare ausus est, statim diuinam sensit vindictam, vt ibi Hieronym. & Theodor. notant, & Stephanus Papa 1. epist. 1. ad Hilar. c. 3. & habetur in cap. *Vestimenta*, de Consecrat. dist. 1. Quin etiam inter gentiles suo modo fuit hoc jus rebus sacris conseruatum, vt colligimus ex l. *Inter stipulantem*, §. *Sacra*. ff. de Verborum obligat. nunc autem maximè jure canonico confirmatum est, vt constat ex cap. *Ligna*, cum multis sequentibus, de Consecrat. dist. 1. & cap. *Quasemel*, cum sequent. 19. q. 3. & ex regula *Semel*, de Regulis iuris in 6. & nouo etiam iure ciuili declaratum hoc est in l. *Sancimus*. Codic. de Sacrosanct. Eccles.

Bona Ecclesiastica duplicia, quadam specialiter consecrata, alia non ita.

7. Pertinet autem hæc immunitas ad quandam venerationem, seu honorarium cultum huiusmodi rerum sacrarum, & ideò in materia de Adoratione explicata est. Et propter eandem causam non ita conuenit hæc immunitas aliis bonis Ecclesiasticis secundi ordinis, quia illa non sunt proxima instrumenta diuini cultus. Ideoque priora bona dici solent exempta ab humano commercio, & vsu; hæc vero posteriora esse possunt in humano commercio, & ad ordinarios vsus applicari, dummodo debito modo, & cum pietate fiat. Vt sumitur ex cap. *Sine exceptione*; cap. *Aurum*, & cap. *Gloriæ*, cum aliis multis 12. quæst. 2. Nam quia hæc etiam posteriora bona aliquo modo sacra sunt, hoc saltem ex vi suæ institutionis requirunt, vt solum in religiosos, vel pios vsus proximè consumantur, quia ad hunc finem Ecclesiæ data sunt, vt multi canones tradunt in dicta 12. q. 2. Quod si bona sint immobilia, vel pretiosa, peculiare habent priuilegium, vt alienari non possint, nisi modo, & ratione jure canonico præscriptis, cap. *Nulli*, cum aliis de Rebus Ecclesiæ non alienandis.

Res diuino cultui dicata ab humanis vsibus eximuntur. Vide Sarmi cap. de Redd. Eccles.

Præterea omnia ista bona Ecclesiastica dici possũt gaudere priuilegio fori, seu, quod idem est, esse exẽpta ab omni jurisdictione, seu potestate sæcularium Principum, seu Magistratuum. Primò quoad administrationem, nam per Ecclesiæ ministros custodiri, conseruari, transferri, aut permutari, distribui, vel quando oportuerit, alienari debent, non per laicos, quibus nulla super hæc bona est attributa potestas iuxta suprà dicta in c. 2. & 15. & ex dictis ibi constat, immunitatem harum rerum quoad hanc partem ex jure diuino descendere, supposita institutione Ecclesiæ, & potestate data Petro, & successoribus eius ad uniuersas res Ecclesiasticas per se, vel per ministros suos administrandas. Vnde in Concil. Lateranen sub Leone X. in Bulla de Reformatione curiæ §. *Etcum fructuum*, dicitur, prohibitum esse jure diuino ne laici ius administrandi bona Ecclesiastica vsurpent. 8

Omnia Ecclesiae bona gaudent priuilegio fori.

Ratio verò est, quia hæc bona si considerentur vt sacra, per se ordinantur ad spiritualem, & supernaturalem finem, & ideo ex vi iuris diuini administratio eorum ad spiritualem potestatem pertinet. Si vero considerentur ratione materiæ, sic eo ipso, quod tradita sunt Ecclesiæ, facta sunt extra dominium, & potestatem laicorum, & diuino cultui dicata sunt, & sub speciali ratione sub dominio Dei constituta, vt significauit Concilium Tridentinum sess. 25. cap. 1. de Reformat. prohibens Episcopis, ne res Ecclesiasticas, *quæ Dei sunt*, consanguineis donent, qui modus loquendi est frequens in sacris canonibus, ut videre licet in multis decretis 12. quæst. 1. & 2. 16. quæst. 1. & 7. & in cap. *Cum secundum Apostolum*, de Præbend. vbi hæc bona vocantur patrimonium Christi, quod etiam habetur in cap. cum ex eo de Elect. in 6. Et in cap. *Tua nobis*, de Præbend. decimæ peculiari titulo & modo dicuntur esse bona Dei. Ergo administratio talium bonorum ad eos pertinet, quos Deus dispensatores suorum bonorum constituit; huiusmodi autem dispensatores sunt præcipuè Romanus Pontifex, & sub illo episcopi in suis diœcesibus, iuxta mensuram potestatis sibi concessæ, vt Pontifices, & varia Concilia docuerunt, quæ apud Gratianum videri possunt dist. 96. præsertim cap. 1. & ultimo, & dict. 12. q. 1. & 2. & 17. q. 1. & 7. Et optimè Ambros. in cap. *Conuenior*. 23. q. 7. ex epist. 33. ad Sororem. Et propterea sacrilegi appellantur, qui per potestates sæculares huiusmodi bona Ecclesiastica vsurpant, tanquam rerum sacrarum violatores.

Secundo dici possunt hæc bona gaudere priuilegio fori, quia exempta sunt à legibus ciuilibus, ita vt nihil circa illa in particulari disponere possint, vt ex dictis in capite præcedenti satis notum est, & sumitur ex cap. *Ecclesia*, & cap. *Quæ in Ecclesiarum*, de Constitut. & cap. ult. de Rebus Ecclesiæ non alienandis. Et traditur apertissimè in Concilio Romano sub Symmacho, quod allegauit Innocentius 3. in dicto capite *Ecclesia*, & refertur in capit. *Bene quidem*, 96. dist. vbi lex quædam super Ecclesiastica bona lata à quodam Basilio homine laico, & vrbis Romæ Præfecto, licet esset fauorabilis Ecclesiæ, nulla declaratur ex defectu potestatis. Ne in exemplum remaneret præsumendi, quibuslibet laicis, quamuis religiosis, vel potentibus in quacunque ciuitate quolibet modò aliquid decernere de Ecclesiasticis facultatibus, quarum solis sacerdotibus disponendi indiscussè à DEO cura commissa docetur. Ratio ergo est, quia tales leges sunt nullæ, vtpote sine iurisdictione factæ: nam sicut ciuilis Magistratus, aut Princeps non habet potestatem administrandi Ecclesiastica bona, ita nec iurisdictionem habet ad ferẽdas leges, per quas circa eadem bona aliquid disponat. Tum quia eadem ratio versatur, videlicet, quod hæc bona eo ipso, quod speciali

speciali titulo facta sunt diuina, & spiritualia per specialem habitudinem ad supernaturalem finem, constituta sunt extra obiectum, & materiam iurisdictionis temporalis. Tum etiam, quia dispositiones legum circa aliqua bona continent (vt sic dicã) principalem dispositionem, & administrationem talium bonorum quasi eminenter, seu virtute; quia huiusmodi leges sunt regulæ, per quas dirigi debet talium bonorum administratio; ergo qui talia bona administrare non possunt, multò minus poterunt leges circa illa condere. Quapropter non minus iuris diuini est hæc exemptio à lege ciuili, quàm ab administratione laicorum. Est tamē variis modis determinata hæc exemptio per Ecclesiasticos canones præscribentes modum circa alienationes, translationes, & alios modos dispensandi, vel administrandi hæc bona, ut videre licet in decretis antiquis allegatis præsertim 12. quæstione prima, & toto titulo de Rebus Eccles. non alien. & in capit. *Pastoralis*, de His, quę fiunt à Prælatis sine consensu Capituli. Vnde per easdem leges canonicas aucta est hæc exemptio per varia priuilegia Ecclesiis concessa circa bona sua, vt circa alienationes, præscriptiones, & similia, de quibus hic non est dicendi locus, sed videri possunt Doctores Canonistæ in cap. *Nulli* de Rebus Eccles. non alienand. & summistæ præsertim Syluest. verb. *Alienatio*. & verb. *Ecclesia*, 2. 3.

11. Tertiò eadem ratione gaudent hæc bona exemptione ab onere iudicij sæcularis. In quo breuiter aduertendum est, duobus modis posse hæc bona considerari, primo præcisè quatenus res sacræ sunt, & vt sic manifestum est, non posse circa illa versari sæcularia iudicia, nam si dubitatio aliqua, vel lis circa illa vt sacra sunt, moueatur, ex ipsa rei natura, & diuino iure, ad Ecclesiasticum iudicium pertinet, quia est materia sacra, & spiritualis, vt si tractetur, an Ecclesia sit polluta, necne, vel an calix sit rectè consecratus, & similia. Alio modo possunt hæc bona considerari ratione materiæ, secundum quam temporalia bona sunt, & de illarum dominio, vel iure utēdi, aut fruendi illis litigari potest, & hoc modo etiam constat, hæc bona esse exempta à iudicio sæculari, vt notant Glossa, Panormit. & Doctores in cap. *Ecclesia sanctæ Mariæ*, de Constitut. per illum textum, & per cap. *Si clericus*, cum similibus de Foro comp. & cap. *Decernimus*, de Iudiciis cum aliis quæ capit. 13. adduximus. Hæc enim pars ferè coincidit cum his, quæ ibi diximus de exemptione clericorum in causis ciuilibus. Nam si clerici eximuntur quoad propria bona à sæculari iudicio, multò magis quoad bona Ecclesiastica. Vnde hoc intelligendum est cum declaratione ibi addita, nimirum, ut procedat, quando ipsa Ecclesia est rea, seu in iud ciū vocatur à laico, vel (quod perinde est) quando laicus prætendit, talia bona esse sua, vel aliquod in eis ius habere. At verò si è conuerso Ecclesia, seu Pastor eius pro huiusmodi bonis, quæ Ecclesiastica esse prætendit, laicum conueniat, tunc non habet locum exemptio à sæculari iudicio, quia reus in foro suo conueniri debet, nisi fortasse sacrilegium intercesserit, ratione cuius potest reus immediatè trahi ad iudicium Ecclesiasticum, vt in prædicto capite satis explicatum est.

Bona Ecclesiastica exempta sunt à iudiciis sæcularibus.

CAPVT XVIII.

An exemptio à tributis sæcularibus conueniat Ecclesiis, earumque bonis, quatenus CHRISTI patrimonium sunt.

1. ECclesiarum nomine, vt præcedenti capite explicaui ipsa materialia temporalia, vel loca sacra intelligimus; per Ecclesiastica autem bona res omnes sacras, & quæ ad vsus Ecclesiarum, Deo, seu ipsis Ecclesiis donatæ sunt, & sub administratione eiusdem Ecclesiæ, seu ministrorum eius perseuerant. Nam de bonis propriis clericorum postea dicemus. Distingui autē possunt hæc bona in immobilia & mobilia. Sub immobilibus non solùm fundos, prædia, domos, & similia corporalia bona, quæ fixam radicem habent, sed etiam iura fructifera, vt census, qui annui redditus respōdent, & seruitutes, & similia bona perpetua, quæ incorporalia dicuntur, comprehendimus, iuxta iuris consuetudinem in Clement. *Exiui* §. *Cum annui redditus*, de Verbor. signific. & quæ notantur à Doctoribus in cap. *Nulli*, de Reb. Eccles. nō alienand. & Glossa in cap. 2. de Reb. Eccles. non alienand. verb. *Iura*. Sub mobilibus autem cæteras res oēs Ecclesiæ vsibus deputatas, cuiuscumque æstimationis, vel valoris sint, complectimur. Nam licèt, in ordine ad perpetuam conseruationem, prohibendamque alienationem soleant res pretiosæ Ecclesię sub immobilibus comprehendi, quia eodem iure censentur, vt notat Panor. in ca. *Tua*, de his, quę fiunt à Prælatis, &c. tamen in ordine ad tributa non habent peculiarem rationem, & ideo inter mobilia censentur sicut re vera talia sunt, iuxta l. *Lex quæ mancipia*, Cod. de Administrat. tutorum. Ea vero quæ se mouentia vocantur, licet immobilia propriè dici non possunt, vt per se constat: quatenus fructifera esse solent, & per quandam successionem possunt esse perpetua, ad illa nunc reuocantur.

Bona Ecclesiastica quædam mobilia, alia immobilia, vtraque quid.

2. Per tributa vero sæcularia, illa intelligimus, quæ à Regibus, seu temporalibus Monarchis, vel eorum Magistratibus iure possunt, vel solent imponi. Nam de tributis, quæ à Summo Pontifice possunt exigi, & quæ Ecclesiastica possunt vocari, non est in præsenti consideratio, illa enim non sunt contra exemptionem Ecclesiasticam, nam hæc est à potestate ciuili non à Pontificia. Imo quia hęc bona subsunt plene potestati Pontificis, eximuntur à potestate sæculari, eoque illa exemptio refertur, vt illa subiectio plenè possit impleri. Ideoque dubium non est, quin Ecclesiastica bona possint aliquibus tributis Ecclesiasticis subiici, saltem per summum Pontificem, qui est supremus eorum dispensator. Qualia vero, & ob quas causas futura sint, & an ab inferioribus Prælatis introduci possint, non est, vt dixi, præsentis considerationis, sed in materia, de Præbendis, & beneficiis Ecclesiasticis tractandum est.

Sæcularia tributa quæ.

3. Deinde tributa sæcularia, quamuis multiplicia sint, vt in libro 5. de Legib. dixi, in præsenti in duo capita distingui possunt, iuxta diuisionem positam rerum mobilium, & immobilium: quædam ergo tributa de rebus immobilibus postulantur, & solent vocari tributa realia, seu pensiones, aut vectigalia, quamuis hæc nomina interdum communiora sint. Alia vero sunt tributa, quæ de rebus mobilibus petuntur, vt gabella, quæ etiam vectigal à vectando appellatur. Est enim differentia notāda inter res mobiles, & immobiles, quod mobiles, quia non sunt fructiferæ, de se non sunt capaces tributorum, nisi quatenus subsunt negotiationi, vel transportationi ab vno loco in alium, & ideo alia tributa inde accipiunt nomina vectigalium, &c. Res autem immobiles quatenus fructiferæ sunt, per se sunt capaces alicuius pensionis, & ideo hac voce circa illas utemur.

Tributa sæcularia duplicia.

4. Dico ergo. Bona Ecclesiastica tam mobilia quàm immobilia à tributorum solutione esse exempta. Conclusio est certa, & communis Doctorum locis infra citandis, & sumitur ex capit. *Non minus*, & capit. *Aduersus*, de Immunit. Ecclesiar. & capit. *Quamquam*, de Censib. in 6. & cap. 1. de Immunit. Ecclesiast. in 6 & Clementin. eodem titul. Et in Extrauag. *Quod olim*, eodem. Item in iure ciuili confirmata est hæc immunitas præsertim in cōstitutione Friderici post libros Feudorum, & habetur etiam in l. 2. §. *Item nulli*, C. de Episcop. & Cleric. Denique optimum argumentum sumitur ex capit. 2. de Censib. quatenus dicit, tributum esse signum subiectionis; cum ergo neque

1. Conclusio. Omnia Ecclesiastica Bona à tributis sunt exempta.

que Ecclesiæ, neque earum bona sint subiecta potestati sæculari, neque etiam tributis sæcularibus subiici possunt. Quæ ratio generalis est de omnibus Ecclesiasticis bonis, & ita etiam loquuntur alia iura.

5. Vt autem fundamentum huius immunitatis in his bonis specialiter declaremus, advertere oportet duos respectus in eis considerari posse, vt in eis hæc immunitas fundetur, vnus est, quòd huiusmodi res sunt sub speciali dominio Dei, vt dixi: alius est, quia tales res sunt specialiter consecratæ, aut benedictæ. *Ratione probatur conclusio.* Prior respectus generalis est omnibus his bonis, quæ Ecclesiastica nuncupantur, & ideo de illo in hoc capite dicemus, de altero verò, qui minus universalis est, dicemus capite sequenti. Dico ergo, habitudinem illam ad Deum tanquam ad peculiarem dominum sufficere ad fundandam dictam exemptionem, non solùm in humano, sed etiam in diuino, & naturali iure. Nam si Dominus bonorum non potest esse subiectus tributis, neque etiam ipsa bona possunt tributis onerari, vt infrà etiam de clericis dicemus, tum quia bona adhærent personæ, & sequuntur conditionem eius tanquam accessorium principale; tum etiam, quia solutio talis tributi per se non potest ab alio, nisi à Domino bonorum postulari, & ita necesse est, vt in ipsum redundet, & virtute illi tributum imponatur. At verò dominus horum bonorum Ecclesiasticorum non potest esse subiectus tributis, cum sit ipsemet Christus: ergo neque ipsa Ecclesiastica bona. Atque hic optimè accommodantur verba Christi: *Ergo liberi sunt filij*, nam filius naturalis Regis sicut in persona sua exemptus est à tributo, ita & in suis propriis bonis: ergo multò magis bona Ecclesiastica, quæ propria sunt Christi & veluti proprium patrimonium eius, vt Concilia loquuntur, libera sunt à vectigalibus, & tributis.

6. *Obiectio.* Dices proprium, & quasi proximum dominium horum bonorum revera non esse immediatè apud Deum, & Christum solùm, sed apud aliquos homines, vel hominum congregationem habentem ius utendi, & fruendi talibus bonis, & de illis disponendi in omnem vsum lege non prohibitum. Vt verbi gratia, bona alicuius monasterij Ecclesiastica sunt, & tamen dominium illorum est apud conventum talis monasterij, & bona alicuius Ecclesiæ matricis sunt sub dominio totius cleri talis Ecclesiæ, vt est quædam particularis, & spiritualis congregatio ex clericis coalescens. Ergo ille titulus diuini dominij non est sufficiens ad fundandam hanc exceptionem à tributis: quia tributum magis consideratur respectu proximi domini: nam ab illo soluendum est. Alioqui etiam *Domini est terra, & plenitudo eius*, omnia enim altiùs, & perfectiùs sunt sub dominio diuino, quàm humano, tamen quia illud dominium diuinum non excludit humanum, sub hoc posteriori respectu bona humana capacia sunt tributorum: ergo idem erit cum proportione in bonis Ecclesiasticis. Nam licèt peculiari modo dicantur esse Dei, quia ad eius cultum peculiari modo ordinata sunt: nihilominus quatenus sunt bona temporalia, quibus homines uti debent, non possunt non esse sub aliquo humano dominio.

7. *1. Responsio.* Duobus modis respondemus, primo negando assumptum: est enim valde probabilis sententia Nauarri asserentis, bona Ecclesiastica proximè, & immediatè esse sub dominio Dei, & Christi Domini, non per metaphoram, sed per omnimodam proprietatem, ita vt nullus homo, vel hominum cõgregatio habeat proprium dominium, sed tantum dispensationem cum maiori, vel minori plenitudine potestatis. Quam sententiam dicit Nauarr. esse communem consensum omnium catholicorum Doctorum. Et eam latè probat decretis Pontificum, & Conciliorum, ac rationibus, vt videre licet in Apologia de Redditibus Ecclesiasticis, q.1. monito.18. & 24. & in nouiori editione tract. de Redditib. q.1. monit.16. 21. & 40. & q.3. monit.31. n.7.

Estque hæc opinio satis pia, & probabilis, quæ hac ratione præter alias suaderi potest, quia si aliquis homo esset Dominus horum bonorum, maximè Summus Pontifex, nam apud illum est suprema potestas dispensandi omnia Ecclesiastica bona, vt suprà visum est, & passim in canonibus traditur dist.96. 12.q. 2. & in titulis de Reb. Eccles. non alienand. & de Immunit. Ecclesiar. At Pontifex ipse non habet propriũ dominium rerum Ecclesiasticarum etiam illarum, quæ specialiter sunt Ecclesiæ Romanę, vt sumitur ex Concilio Roman.3. sub Symmacho, cap. *Non licet*, 12. quæst.2. Non enim potest suo arbitrio hæc bona expendere, vel alienare, sed tantum ut fidelis dispensator & prudens: ergo nec tota Ecclesia universalis habet tale dominium in talia bona, quia ipsi videantur in suo capite donata: sicut neque aliqua Ecclesia particularis habet proprium dominium suorum bonorum Ecclesiasticorum, quia quælibet Ecclesia pendet à Pontifice in suorum bonorum administratione, & universalis Ecclesia etiam in hoc est illo inferior: ergo omnes isti sunt tantum dispensatores horum bonorum, & non veri domini. Neque est inconueniens, quòd aliqua bona humana, & temporalia fiant extra dominium mortalium hominum, quia fideles altiori mente, quam humana, scil. per fidem operando, illa Christo donare potuerunt, & voluerunt, & ipse quamuis per ministros suos illa accepĕrit, fieri potest, & sit proprius illorum dominus. 8. *Bona Ecclesiastica esse immediatè sub dominio Dei probatur.*

Quia verò non desunt graues authores, qui dominium harum rerum apud homines esse dicunt, saltè apud Ecclesiam, vel universalem, vel particularem respectiuè, iuxta intentionem eorum, quia talia bona Ecclesiis donarunt, ut videre licet in Turrecrem. cap. *Videntes*, 12.q.1. in art.2. & Caietan. 2.2. q.43. art.8. ideò respondendum est aliter, abstrahendo ab opinionibus, inter quas fortasse, quod ad hoc punctum attinet, magis est quæstio de nomine, quam de re. Dico ergo, esto talia bona sint sub aliquo humano dominio, hoc non obstare, quominus à tributis exẽpta esse debeant diuino iure. Tum quia non obstante illo dominio Ecclesiæ, negari non potest, quin ad ius Christi Domini peculiari modo pertineant, cum ad eius cultum & honorẽ peculiariter donata sint, propter quod patrimonium Christi dicuntur, vt vidimus: & in canon.39. Apostolor. aliàs 40. vocantur hęc bona *Dominica*, seu *res Dominica*: hoc ergo satis est, vt neque ad alios vsus applicari, nec tributaria fieri debeant. Tum etiam, quia illęmet personæ, vel communitates, quibus talium rerum dominium attribuitur, non sunt subiectæ sæcularium Principum iurisdictioni: ergo nec talia bona debent ab eisdem Principibus tributis subiici, iuxta regulam paulò anteà positam. Assumptum declaratur, quia Ecclesia, sub cuius dominio dicuntur esse hæc bona nõ habet hoc dominium, ut est communitas ciuilis, sed ut Ecclesiastica, & ut corpus Christi mysticum, sed Ecclesia ut talis est, non subest sæculari Principi, sed Pontifici: ergo nec Ecclesiastica bona. 9. 2. *Solutio.*

CAPVT XIX.

An exemptio à tributis sæcularibus conueniat Ecclesiæ, & rebus sacris ob earum specialem sanctitatem, seu consecrationem.

ALiud fundamentum huius exemptionis esse potest peculiaris consecratio, aut benedictio, vel deputatio talium rerum, ut sint quasi proxima instrumenta diuini cultus. Quæ ratio non est ita universalis sicut præcedens, in his tamen rebus, in quibus reperitur, sufficientem causam huic exemptioni à tributis præbet. Et in primis inter bona immobilia tantum Ecclesiæ ipsæ, seu templa, & similia loca diuino cultui proximè dicata hunc peculiarem modum sancti- 1.

sanctitatis participant. Nam cætera bona immobilia, vt sunt prædia Ecclesiarum, & similia non habent huiusmodi respectum, sed solùm illum, ratione cuius remotè pertinent ad diuinum cultum, quatenus ad sustentationem ministrorum ordinantur. Et ideò D. Thom. 2. 2. q. 99. art. 1. hæc bona collocat in ultimo gradu tertiæ speciei rerum sacrarum, cum tamen templis & locis sacris secundam speciem tribuat.

2. *Conclusio. ...is sacris ...m ratione consecra- ...is debe- ... immu- ...m.*

Inter bona ergo immobilia, Ecclesiastica templa, & loca sacra merentur (vt ita dicam) huiusmodi exemptionem à tributis ob peculiarem titulum sanctitatis. Ita sumitur ex capit. *Secundum canonica*, & capit. *Sancitum est*, 23. q. 8. & capit. 1. *De censibus* in quibus iuribus area Ecclesiæ seu fundus, vbi ædificata est, imò & horti iuxta Ecclesiam positi, & prædia in dotem Ecclesiæ peculiariter collata (quæ solent mansus appellari) à tributis eximuntur; ergo multò magis domus ipsæ, seu fabricæ templorum, aut Ecclesiarum eadem gaudent exemptione. Nam reliqua, qua adiacent Ecclesiæ, sunt & quasi partes eius, eximuntur propter sanctitatem ipsarum Ecclesiarum; ergo multò magis ipsæ Ecclesiæ, iuxta Dialecticorum regulam, *Propter quod vnum, quodque tale*, &c. Quamuis possit etiam alia ratio in Ecclesiis considerari, quia non sunt res fructiferæ aliquorum temporalium prouentuum: neque habent vsum ciuilem, seu sæcularem pretio æstimabilem, sed tantum vsum sacrum, ad quem sanctificatæ sunt, vel peculiariter dicatæ; & ideò intrinsecè sunt incapaces temporalis tributi. Et eadem ratio exemptionis inuenitur in area Ecclesiæ, & in atriis, & in aliis partibus, vel locis adiacentibus Ecclesiæ, quæ alium fructum non habent præter eiusdem Ecclesiæ vsum, seu seruitium. Dos autem, seu mansus Ecclesiæ licèt temporales prouentus ferre possit, quia verò omnes illi fructus ad Ecclesiæ sustentationem censentur necessarij, ideo cum ipsa Ecclesia dos eius eximitur.

3. *... Eccle... ca ad ...tatio- mini- ...um ere- ...ta non ...untur ...ne ali... ...consecra- ...onis.*

In aliis autem Ecclesiasticis bonis tam immobilibus, quàm mobilibus, quæ tantum ad sustētationem ministrorum, vel expensas Ecclesiæ ordinantur, vt sunt pecunia, triticum, vinum, & aliæ res vsu consumptibiles, non habet locum ratio specialis consecrationis, vt constat, sed solum eximuntur in prædictis iuribus, vel ex ratione generali diuini dominij, vel quia integrè, & sine diminutione ad sustentationem Ecclesiæ necessariæ sunt. Hæc tamen posterior ratio minus vniversalis videri potest, quia interdum possunt esse abundantiores alicuius Ecclesię fructus, ita vt sumptus computentur, sicut re vera fieri debet, atque ita illa ratio moraliter loquendo erit etiam adæquata, & vniversalis. Alia vero sunt mobilia bona Ecclesiæ, quæ peculiari, & altiori modo res sacræ dicuntur, quas Diuus Thomas supra in tertia specie, & in secundo gradu eius numerat. In primo enim gradu ponit sacramenta, quæ ad præsens non referūt; in secundo vero ponit vasa consecrata, imagines sacras, & reliquias Sanctorum, sub quibus comprehendit etiam vestimenta sacra, imo & generaliter addit omnia, quæ ad ornatum Ecclesiæ, & ministrorum pertinent: eademq; ratio, vel maior est de Chrismate, & oleo benedicto, quæ ad sacramenta reduci possunt: itemque de Agnus Dei, granis benedictis, & similibus.

4. *... sa- ...ratione ...ia ...untur, ...tu sub- ...tur.*

De hoc ergo posteriori genere rerum sacrarum dubitari potest, an secluso respectu ad peculiare dominium DEI, vel Ecclesiæ, ex vi solius consecrationis, seu quasi sanctificationis, quam habent, exemptæ sint à tributis, quorum, res mobiles sunt capaces, vt gabellarum, si ratione materiæ vendantur, aut vectigalium, si ab vno in alium locum transferantur. In quo dubio nihil inuenio specialiter dictum ab authoribus. Solum enim de bonis Ecclesiasticis in generali tractant, & de illis tam mobilibus, quam immobilibus indefinitè, ac proinde vniversaliter definiunt, à tributis esse exempta. Sub bonis autem Ecclesiasticis omnes res sacras, quam enumerauimus plane comprehendunt, & consequenter sentiunt, omnes illas eadem exemptione gaudere. Potest autem hæc sententia fundari in alio principio nimirum, quod illi duo respectu supra positi, scilicet, rei existentis sub peculiari dominio Dei: & rei specialiter sacratæ, & diuino cultui proximè dicatæ, ita distinguantur, ut prior respectus possit separari à posteriori, tanquam vniversalior illo: nihilominus posterior nunquam separetur à priori, quia eo ipso, quod res aliqua est aliquo modo sacra desinit esse sub humano dominio, & ad solum diuinum proximè pertinet, & inde consequenter fit, vt à tributo humano sit exempta, remotè quidem ratione consecrationis, proximè vero ratione personæ Christi, sub cuius dominio existit.

Illud autem fundamentum, nimirum rem sacram eo ipso, quod talis est, extra humanum dominium fieri, valde commune est inter iurisperitos, ita enim sentit Glossa de rebus inanimatis in capit. *Frequens*, distinct. 54. verb. *Reddi*, & in cap. *Comperimus*, 14. quæstione sexta, & in cap. *Episcopus in Diœcesim*, 7. quæstione prima, verb. *Altaria*, quas Glossas ibi Doctores probant. Verum est, illas expresse non dicere, rem inanimem consecratam nō posse esse sub humano dominio, sed non posse ad vulgares, & communes vsus iterum conuerti, & ideò si res ante consecrationem erat sub alicuius dominio, & inuito domino consecrata sit, non esse illi restituendam. Quod videtur apertè docere Gregorius in dicto capit. *Comperimus*, aliàs lib. 7. epist. 58. indict. 2. Clarius Nauar. in dicta Apolog. de Redditib. monit. 24. numer. 5. vniversaliter ait bona sacra nullius puri hominis, vel hominum esse, sed DEI tantum, & Domini nostri IESU CHRISTI. Quod probat ex §. *Nullus*, Instit. de Rerum diuis. vbi res sacræ nullius esse dicuntur, vbi ratio redditur his verbis: *Quod enim diuini iuris est, id nullius in bonis est.* Non dicitur autem esse nullius, quia ita careat Domino, vt possit fieri primo occupantis; ergo dicitur nullius, quia non est sub dominio alicuius puri hominis, sed sub speciali dominio DEI, vt notauit Glossa in dicto §. *Nullus*, & in l. 2. ff. de Rerum diuis. quæ Glossæ ibi communiter approbātur, vt Nauarrus refert. Et pro hac sententia allegari possunt Iurisperiti dicentes, si quis furetur calicem ex priuata domo, non competere actionem furti contra illum domino domus, nisi fortasse nomine DEI, quia res sacra nullius hominis est, sed solius DEI, vt videre licet apud Syluest. verb. *Sacrilegium*. §. 2. Denique confirmari potest hæc sententia, quia laicis non licet sacra vasa, aut vestimenta contrectare, cap. *Insancta*, & cap. *Vestimenta*, de Consecrat. dist. 1. cum similibus; ergo multò minus capaces sunt dominij talium rerum.

5. *An res sacra ex vi solius consecrationis ab humano dominio eximantur.*

6. *Res sacra ex vi solius consecrationis non eximūtur ab humano dominio.*

Hoc autem fundamentum ita indistinctè sumptum, non videtur verum, saltem in eo rigore, in quo Nauarrus loquitur. Primò, quia nullum est ius Ecclesiasticum, quo omnes priuatæ personæ, vel communitates humanæ incapaces fiant dominij talium rerum eo ipso, quod consecratæ sunt, neque etiam ex natura rei sunt incapaces, nam possunt habere verum titulum dominij circa rem ipsam, seu circa materiam rei consecratæ, nulla enim ratio est, cur consecratio sola dominium auferat. Multi enim Theologi dicunt, hominem habere dominium, etiam ipsius gratiæ, quæ multò magis supernaturalis est, quam vas consecratum. Deinde si persona priuata sit Ecclesiastica, præsertim sacerdos, non est cur non possit esse propriè dominus calicis, vel aliarum rerum sacris ministeriis deseruientium, quia ex parte materiæ potest illas suis sumptibus facere, & ex parte consecrationis potest illis liberè, & suo iure uti legitimo vsu, quod satis est ad rationem dominij. Si verò sit laicus, potest etiam habere titulum dominij circa materiam.

Et li-

dium Ecclesiæ posse habere onus fiscale, id est, tributi soluendi Principi, vt notat etiam Glossa ult. in Authentica, *Sicut alienatio*, Cod. eodem. Expresſius hoc fundatur in leg. *Placet*, Cod. de Sacrosanct. Eccleſ. & leg. *De ijs*. Cod. de Episcop. & Cleric. & à ſimili in l. 1. Cod. de indictionibus, lib. 10. vbi dicitur, ſimilia bona transire ad fiscum cum onere, etiam ſi fiscus iure
Secundum. ciuili soleat in priuilegiis Ecclesiæ æquiparari. Secūdò fundatur in iuribus canonicis, cap. *Conuenior*, cum aliis proximè allegatis ex 23. q. 8. & cap. *Si tributum*, &
Tertium. capit. *Magna*, 11. q. 1. Tertio additur vrgens ratio, quia res habens annexum onus transit cum onere ſuo, ergo ſi bona antequam eſſent Ecclesię habebant hoc onus annexum cum illo transeunt ad Ecclesiam, quādo illi donantur, vel ab illa emuntur, & conſequēter Ecclesia tenebitur ad soluendum onus, ſeu tributum ratione rei acceptæ. Consequentia videtur clara, & antecedens in primis eſt vulgare in iure cap. *Ex clericis*, de Pignorib. & in cap. *Si quis laicus*, 16. q. 1. cum ſimilibus. Et ratione videtur efficaciter probari, quia nemo poteſt plus iuris in alterum transferre, quā ipſe habeat; ergo qui non habet dominium rei, niſi cum tali onere, non poteſt illam, niſi cum eodem onere in Ecclesiam transferre, quia ſicut non erat in poteſtate ſua rem illam habere, vel poſsidere ſine tali onere, ita nec poteſt facere, vt ab alio ſine onere
1. Confirmatio. poſsideatur. Et confirmatur, ac declaratur hæc ratio, quia aliàs fieret iniuria Principi, vel alteri habēti ius ad illud onus, quia priuaretur iure ſuo ſine ſuo
2. Confirmatio. conſenſu, quod eſt contra naturalem iuſtitiam. Et confirmatur ſecundo, quia aliàs donationes immobilium bonorum Eccleſiis factæ cederent in magnū præiudicium Principum temporalium, quia priuarentur magna parte ſuorum prouentuū, quibus ad ſuſtentanda onera, & honorem ſui muneris, maximè indigent. Quod argumentum ſæpius inculcat in ſuo libello Rex Angliæ, vt Chriſtianos Principes contra immunitatem Eccleſiaſticam moueat.

4. *Secūda sententia affirmans.* Nihilominus non deſunt authores, qui abſolutè dicant, bona Eccleſiaſtica non ſolum non poſſe nouis tributis onerari, verum etiam eximi à tributis ſoluendis, quibus bona onerata erant, prius quàm ipſi Ecclesiæ acquirerētur, ſeu (quod perinde eſt) bona ipſa liberari à talibus oneribus eo ipſo, quod in Eccleſiam transferuntur. Pro hac ſententia citat Panormitan. Gloſſam in dicta leg. *Placet*, Codice de Sacroſanct. Eccleſ. & in dict. leg. *Deijs*. Codice de Episcop. & Cleric. quia dicit, leges illas reuocatas eſſe per conſtitutionem Friderici, quod etiam aſſerit Cynus in dict. leg. *Placet*, in fine. Veruntamen hinc non ſatis colligitur, illas gloſſas fuiſſe huius ſententiæ, niſi ſupponatur, Fridericum in ſua conſtitutione loquutum eſſe de oneribus etiam realibus adhærentibus ipſis bonis, prius quàm ad Eccleſiam peruenirent, quod tamen dictæ Gloſſæ non declarant: in hoc autem fauent, quod indefinitè, & ſine limitatione loquuntur. Hanc vero ſententiam latè, & ſatis diligenter, & eruditè perſuadere conatur Cardinalis Albanus in tract. de Immunit. Eccleſiaſt. cuius ſententia valde pia, & ad veritatem accedere mihi videtur. Quia vero, nimis indiſtinctè, & abſolute loquitur, & rationes eius aliquid vltra id, quod verum eſt; ſuadere poſſunt, ideo diſtinctione adhibita videtur reſolutio huius dubij clarius proponenda.

5. *Duo modi imponendi onera rebus immobilib.* Duobus itaque modis poteſt onus reale eſſe impoſitum rei immobili. Primo ex vi proprij dominij circa talem rem, & interueniente aliquo pacto inter eum, cui penſio ſoluenda eſt, & eum, qui eſt Dominus talis rei, vel è conuerſo inter eum, qui prius fuit dominus talis rei, & eum, in quem illam tranſtulit cum tali onere, ſiue in eum tranſtulerit dominium directum, ſiue tantum vtile. Exemplum prioris membri eſt, quando quis emit cenſum ſuper domū, vel vineam alterius, nam tunc res illa manet tali penſione onerata quam dominus rei cenſuario, ſeu penſionario ſoluere tenetur, obligatione reali ex vi talis contractus, nec poteſt rem illam vendere, aut alienare ſine tali onere. Exempla vero alterius membri ſunt, quando dominus dat alteri bona ſua in feudum, vel in emphyteuſim, vulgo *prazo*, & quantum eſt ex natura rei poteſt etiam dari in cenſum, transferendo totum dominium rei in alium propter ſolam obligationem ſoluendi tale onus, vel cum illa coniungendo aliquam partem pretij, prout æqualitas iuſtitiæ poſtulauerit. Alio modo poteſt onus eſſe impoſitum prędio, non ex vi dominij illius, ſed ex vi ſupremæ iuriſdictionis Regiæ ſuper tale prædium, vel in tali territorio, hoc enim modo poteſt Princeps imponere tributa in terris ſibi ſubiectis, ſicut in perſonis, vel in rebus mobilibus. Et de hoc ſecundo genere realium onerum eſt propria controuerſia, quia hæc ſunt propriè tributa, & ita illa ſimpliciter appellamus; alia vero vel generali nomine *penſiones*, aut *priuata onera*, vocabimus.

Dico ergo primo. Bona temporalia, quæ antequā 6.
fiant Eccleſiæ; habent annexum reale onus priua- *Bona Eccleſiæ non eximuntur à*
tum, ſeu penſionem ſoluendam alteri ex vi dominij, *tributis vi alicui*
& pacti præcedentis, etiam ſi Eccleſiaſtica fiant, eidem ſubiacent oneri, quod Eccleſia ſoluere tenetur, nec priuilegium exemptionis ipſam à tali onere liberat. In hoc videtur mihi non ſolum vera, ſed etiam certa communis ſententia. Neque diſſentit Cardinalis Albanus, imò expreſſe id concedit in quarta ratione pro communi ſententia, cum eius ſolutione. Et haberi poteſt hæc aſſertio, ex capit. *Verum*, de Conditionibus appoſit. vbi dicitur, quando bona dantur Eccleſiæ interpoſita conditione, ſeruandam eſſe, ſi autem non ſeruetur, non ſtatim poſſe reuocari donationem, niſi fortè in ea ſit additum, *Quod ea ceſſante debeat reuocari*, ergo etiam, ſi conditio ſit oneroſa, ſeruanda eſt; ergo pari modo ſi olim fuit, impoſita & ipſi rei quaſi adhæret, ſeruanda eſt. Idem apertè colligitur ex capit. *Cum dilecti*, de donat. Ratione item probatur ex illo principio, quod res trāſit cum onere ſuo, item ex illo, quòd donatio pia, ſeu religionis ratio non inuertit iuſtitiæ ordinem, eſſet autem contra iuſtitiam, priuare alterum, ipſo inuito, iure, quod habet in re ad talem penſionem, cum ſit verus dominus illius iuris eo modo, quo tales res incorporeæ (vt à Iuriſtis vocantur) ſub dominium cadere poſſunt.

Ex quibus principiis hęc poteſt ratio confici, quia 7.
quando Eccleſia acquirit huiuſmodi bona, quocun- *Ratione ſuadetur*
que modo, ſiue per legatum, ſiue per donationem, ſi- *concluſio.*
ue per emptionem, & cætera, vel liberatur res ab illo onere ex vi voluntatis eius, à quo illam recipit, vel vi alicuius legis poſitiuæ, vel ex natura rei. Nihil horum dici poteſt; ergo nullo modo liberatur. Supponimus enim, non concurrere voluntatem eius, cui penſio debetur; nam ſi ipſe velit remittere non eſt quæſtio: illud tamen eſt accidentarium, & extrinſecum, hic verò tractamus de hac præciſa ratione, quòd bona Eccleſiaſtica fiant. Primum autem membrum antecedentis per ſe eſt euidens; quia nullus poteſt in alium plus iuris transferre, quàm ipſe habeat, tum etiam, quia nullus poteſt diſponere de iure alterius ipſo inuito cum vnuſquiſque ſit rei ſuæ moderator, & arbiter. l. *In re Mandata*, Cod. *Mandati*. Secundum patet, quia nulla talis lex poſitiua oſtendi poteſt, ſiue diuina, ſiue humana, nam quæ de hac materia loquuntur, de proprijs tributis tractant. De illis enim loquebatur Chriſtus, cum interrogauit Petrum, *Reges gentium à quibus accipiunt tributum?* &c. Et de eiſdem tantum loquuntur leges, & canones, vt ſtatim videbimus. Et moraliter loquendo, non poſſunt amplius extendi; quia iuſtitiæ repugnarent. Nam etiam humanæ leges non poſſunt ita abſolutè priuare homines ſuis rebus, & dominiis, niſi vbi euidens neceſsitas, vel magna vtilitas boni communis cogeret, quod in præſenti dici non poteſt, vt per ſe conſtat.

8. Tertium denique membrum de iure naturali, seu *ex natura rei*, probatur, quia non est contra rationem, vel decentiam religionis, vt Ecclesia sustineat, & soluat huiusmodi onera realia. Solum enim inde sequitur, vt Ecclesia minus ditetur, quod per se non est indecens, neque aliud inconveniens affert, præsertim quando talia bona, vel liberaliter dantur Ecclesiæ, vel ipsa iusto pretio illa comparat. Nam si pertineant ad ipsum locum sacrum, vel ad dotem eius, tunc habent specialem rationem, propter quam aliquid est in iure de illis peculiariter statutum, quod seruandum est, vt capite sequenti dicemus. Denique seruare contractus iustos, & soluere debita, quæ ex illis proximè, vel remotè nascuntur, non solum non repugnat Ecclesiæ, sed potius illam maximè decet, quia nemo à contractibus reperitur immunis, neque ab obligatione, quæ ex illis nascitur, cum Deus ipse obligetur ex pacto, vt dixit Bald. in l. 1. ff. de Pactis, magis vt Theologus, quàm vt iuris peritus, & ideò Magistrum Sententiar. allegat. Vnde si attentè res consideretur, Ecclesia non solum non est incapax huius oneris, seu obligationis, quando in bonis præcessit, antequam Ecclesiæ fierent, verum etiam illud posset imponere in bonis suis, nisi esset sibi prohibita alienatio Ecclesiasticorum bonorum: ideoque habita facultate alienandi, vel in casibus in prohibitione exceptis, etiam potest super bona sua hoc onus imponere, vt quotidie fieri videmus; ergo signum est, non repugnare hoc Ecclesiasticis bonis; ergo ex natura rei non cessat tale onus, quando in bonis ipsis præcessit.

9. *Assertionis ampliatio.* Ex quibus colligo, assertionem hanc veram esse, ac procedere, non solum quando onus à priuata persona, sed etiam quando à Principe impositum fuit, si ex simili pacto, & peculiari dominio talis rei, & non ex mera potestate iurisdictionis processit. Quod ideo adverto, quia fortasse ad intelligendos authores communis sententiæ poterit deseruire. Ratio autem clara est, quia sicut persona priuata potest habere proprium dominium alicuius prædij, & ex vi eiusdem dominij onus aliquod prædio imponere, ita etiam Rex, vt per se manifestum est; hoc autem posito, rationes pro assertione factæ æquè procedunt in Principe, ac in quocunque priuato. Vnde in his tributis, seu pensionibus, quæ in certa mensura, seu invariabili quantitate de aliquibus prædiis, aut agris soluuntur Principibus, attentè considerandum est, an illa prædia olim fuerint sub proprio dominio Principis, & illa dederit in feudum, vel emphyteusim, vel simpliciter pro tali pensione. Nam si de hoc constare potuerit, profectò in eis procedere sententia communis, vt talia bona licet Ecclesiastica fiant, cum onere suo ad Ecclesiam transeant, vt ex dictis satis apertè sequitur. Potest autem de huiusmodi origine constare, vel per Scripturas antiquas, vel per constantem traditionem. Et iuxta prædictos authores magnum signum erit, si talis pensio nunquam minuatur, vel augeatur, etiam si alia propria tributa regalia multipliciter varientur, & quod bona illa nunquam fuisse legantur, aut credantur extra ius Regium, vel sub alterius dominio, sine onere soluendi Regi talem pensionem. Quia hoc videtur esse sufficiens indicium illius originis, & quia cum contrarium constare non possit, meritò in fauorem Regis præsumitur.

10. *Obiectio.* Obiici verò potest contra assertionem, quod de Ioseph legitur Genesis 47. quòd cum totam terram Ægypti Pharaoni tributariam redderet, nihilominus terram sacerdotalem exemerit. Illud enim tributum non ex mera iurisdictione Regia, sed ex pacto proficiscebatur. Nam cum Ægyptij triticum à Rege vellent emere, & pecuniam non haberent, possessiones loco pretij dabant, quas sub tributario onere, soluendi quintam partem fructuum Regi ab eodem, tanquam à proprio illarum domino acceperunt. ergo cum terra sacerdotalis ab illo tributo exempta fuerit, satis significatum est, bona Ecclesiastica libera esse debere, etiam ab his pensionibus, quæ ex pacto imponuntur.

Respondeo in primis, ibi non esse sermonem de tributo prius imposito, sed de imponendo possessionibus, quæ prius liberæ sacerdotibus datæ fuerant, sic enim dicitur. *Præter terram Sacerdotum, quæ à Rege data fuerat eis*, non ergo fuit terra illa exempta à tributo antea imposito, sed ab imponendo. Deinde (quod præcipuum est) terra illa Sacerdotum non fuit tunc exempta ab illo tributo ex peculiari priuilegio, sed quia non fuit subiecta pacto, in quo tributum illud fundatum fuit. Laici enim, quia fame, & egestate premebantur, vendebant pro tritico possessiones, & postea per onus tributarium illas redimebant, de Sacerdotibus autem subditur: *Quibus & statuta cibaria ex horreis publicis præbebantur, & ideo non sunt compulsi vendere possessiones suas.* Sic ergo manserunt ab illo tributo liberæ, quia nulla venditio, vel redemptio illarum facta est, & ita non fuit in illis necessaria peculiaris exemptio ex priuilegio, cum pactū, quod erat fundamentum tributi, in eis non interuenerit. Fauor ergo Sacerdotum tantummodo fuit, quòd ex publicis horreis cibaria illis necessaria præbebantur; quod nunc per decimarum solutionem in Ecclesia seruatur, quæ possunt integrè donari, etiamsi de aliquibus Ecclesiasticis bonis pensiones aliquæ ex præcedente pacto soluantur. 11. *Solutio.*

Dico secundo. Bona Ecclesiastica exempta sunt à propriis tributis, quæ ex vi Regiæ iurisdictionis imposita sunt, etiamsi talia bona prius quàm ad Ecclesiam peruenirent, illi tributo, & oneri essent subiecta. Hæc videtur fuisse præcipua intentio Cardinalis Albani, & videtur etiam sumi ex mente Abbatis in consil. 26. volum. 1. vbi eadem ferè distinctione nobis data vtitur. Et fortasse alij authores non contradicunt, nam Innocent. apertè loquitur, quando Ecclesia ex pacto obligata est, non verò dicit ex sola iurisdictione Principis posse obligari. 12. *Bona Ecclesiæ eximuntur à tributis ex vi Regia potestate impositis.*

Denique sententiam hanc eodem modo declaratam invenio apud Gutierez libro 1. Practicar. quæst. q. 3. num. 15. vbi exponit verba legis cuiusdam Hispaniæ lib. 1. nouæ Recopilat. tit. 3. l. 11. quæ sic habent: *Los clerigos, que comparen heredades tributarias en que se a el tributo apropriado a la heredad, paguen el tal tributo*, id est, clerici ementes prædia, quibus tributa imposita sunt, & quasi inhærent, soluant huiusmodi tributa. Ait autem dictus author intelligendam esse dictam legem, *quando prædia antea erant affecta onere tributorum expressè, & specialiter ex conuentione partium, secus verò si tantum sint affecta, vel obnoxia tributis ex generali lege, quia si talia bona peruenerint ad clericum, non transeunt cum onere.* Nec refert quod non de bonis Ecclesiarum, sed clericorū loquatur, à fortiori enim id sequitur, quia per se loquendo, maior, & excellentior est exemptio Ecclesiarū. Vnde paulò inferius generaliter loquitur de bonis Ecclesiæ, seu Ecclesiasticis, referens pro hac sententia Alphonsum Guerrero in Thesauro Christianæ relig. c. 36. & Otaloram, Didacum Perez, & Quesada modernos Iurisperitos Hispanos. 13.

Vt autem assertionem probemus, supponimus, quando talia bona traduntur Ecclesiæ, non liberari ab his tributis ex efficacia voluntatis priuatæ personæ donantis, vel aliter contrahentis cum Ecclesia: nam rationes prioris sententiæ, & aliæ factæ in priori assertione manifestè conuincunt, nullum priuatum dominum aliquorum bonorum posse illa eximere à tributis debitis Principi sua authoritate, & voluntate. Necesse est ergo, vt hæc exemptio fiat per superiorem aliquam voluntatem, vel aliquo iure declaratam, vel ab ipso Principe per expressum, ac personalem consensum demōstratam. Vnde quia difficile est inuenire ius, quo talis voluntas ostendatur, dixerunt aliqui, necessarium esse, vt quando huiusmodi bona tributis subiecta in Ecclesiam transferan- 14. *Quo iure Ecclesiastica bona eximantur. Prima opinio.*

ferantur, Princeps ad quem spectant tributa, actu. & specialiter consentiat, vel saltem vt donationi, seu translationi præbeat assensum, nam tunc virtualiter consentit remissioni, alioqui, aiunt, vel donatio non tenebit, vel bona cum suo onere transibunt. Sed hæc limitatio destruit assertionem: nam illo modo non fiet exemptio illa ex vi priuilegij Ecclesiarum, sed per nouam Principis remissionem, cuius contrariũ in assertione intendimus, & in eo sensu disputatur quæstio: nam quod Princeps sua voluntate possit remittere tributa, nemo vnquam dubitauit. Item ex illa declaratione sequitur, Ecclesiam vel non posse acquirere huiusmodi bona sine consensu Principis, vel si absque eius consensu illa acquirat, necessario fieri tributariam quoad talia bona, primum autem expressè repugnat iuri canonico in capit. primo, de Immunit. Ecclesiar. in 6. secundum verò falsum esse contendimus.

[Re]iicitur [il]la opinio.

14\. Propter hoc ergo Albanus supra conatur ostendere, hæc bona eximi ab huiusmodi tributis ex vi iuris diuini, canonici, & ciuilis. Vt autem probet esse iuris diuini solum inducit locum Genesis paulò antea tractatum, & locum Esdræ lib. 1. cap. 7. Vbi Artaxerxes Rex sacerdotes & Leuitas à tributis exemit. Sed in priori loco, vt dixi, & notat Abulensis non concessit Rex Pharao specialem exemptionem terris sacerdotum, sed quia egestas non compulit sacerdotes ad vendendas terras suas, consequenter factum est, vt tributariç non manserint. In altero verò loco non est sermo de tributis realibus adhærentibus rebus immobilibus, sed de tributis personalibus, aut mistis, quæ ratione bonorum mobilium imponi solent neque est sermo de antiquis tributis rebus ipsis prius impositis, sed de noua impositione, quæ personis sacris tam in se, quàm in bonis suis fieri prohibetur. Verba enim Regis hæc fuere. *Vobis quoq; notum facimus de vniuersis Sacerdotibus, & Leuitis, & cantoribus, & ianitoribus Nathineis, & ministris domus Dei huius, vt vectigal, & tributum, & annonas non habeatis potestatem imponendi super eos*, nihil ergo inde colligi potest, de tributis priùs impositis, & quasi adhærentibus ipsis terris, si personis illis, vel templo denuo acquirerentur. Præterquã quod ex illis locis non colligitur ius positiuum diuinum, vt per se constat, sed ad summum iudicatur ius naturale, an vero tale illud sit, vt per se induceat necessitatem talis exemptionis, & illam conferat, vel tantum honestatem, vel ad summum obligationem, vt Princeps illam concedat, ex illis locis non satis definiri potest, sed aliis rationibus inquirendum est, vt in superioribus est generaliter disputatum, & in hoc particulari puncto attingetur.

[Exp]enduntur [fu]ndamenta o[pi]nionis dictã [e]xemptionẽ [iu]ris diuino [&] canonico [tr]ibuentis [f]undamen[t]a prima [p]artis.

[Ge]nes. 47.

15\. Quocirca solùm video, posse probabiliter colligi hoc ius diuinum ex verbis Christi, *Ergo liberi sunt filij*, inducendo illa prout supra insinuaui, quia naturalis filius Regis ita est exemptus à tributis, vt bona etiam eius immunia fiant; ergo hoc ius maximè seruandum est CHRISTO, & bonis eius, qualia sunt Ecclesiastica bona, vt ostendimus. Filius autem naturalis Regis non solum gaudet naturali priuilegio, vt super bona iam sua non imponantur noua tributa, sed etiam, vt si de nouo acquirat ea bona, quæ apud alios subditos erant tributaria, sub suo dominio fiant libera, & ingenua, sicut ipse est; ergo multo magis Christus, & bona eius Ecclesiastica cum hac amplitudine hoc gaudent priuilegio. Quod si quis obiiciat, locum illum isto modo inductum etiam contra priorem conclusionem probare posse. Respondetur, negando assumptum, non etiam filius naturalis Regis non liberatur ab omni onere ex pacto antiquiori bonis inhærente, etiam respectu inferiorum, cum nec Rex ipse sit liber ab omni obligatione ex pacto. Rationem autem differentiæ bene attigit Panormit. in dicto cons. 26. & ex illo Albanus circa finem, respondendo ad quartam rationem, quia propria tributa repugnant exemptioni ipsius personæ, cuius

[M]atth. 17. [V]nde possit [co]lligi iure [di]uino exi[mi].

[Ob]iectio.

[R]esponsum.

sunt bona, nam propter illam præstantur, vt significauit Paulus ad Rom. 13. aliud autem pensionis genus non est professio, vel indicium subiectionis, sed iustitiæ, & obligationis eius ex pacto ortæ, quæ nulli personæ quantumuis liberæ, & excellenti, seu supremæ repugnat.

Cur tributũ exemptioni repugnet, nõ verò pensio.

16\. Secundo vt prædictus author, hoc ius esse etiam canonicum ostendat, inducit capit. *Sancitum*. 23. q. 8. quod idem est cum cap. 1. de Censib. & dicit, esse textum expressum, quia in eo decernitur, tributa, quæ antea exhibebantur de aliquibus bonis, postquam illa facta sunt Ecclesiæ, soluenda non esse. Idemque confirmat ex cap. *Secundum canonicam* 23. q. 8. Quod si quis respondeat, ibi non esse sermonem de vniuersis bonis, seu prædiis Ecclesiæ, sed de manso, domibus, atriis, & hortis iuxta Ecclesiam positis. Contra hoc obiicit, alienum esse ab omni ratione, & veritate discrimen inter hæc, & alia bona Ecclesiæ constituere, tum quia eadem ratio immunitatis, quæ est in horto, & manso, viget in aliis prædiis, quæ Ecclesiæ acquiruntur, scilicet, quia omnia sunt dicata DEO, seu sunt Dei, quæ ratio est fundamentum huius immunitatis: tum etiam quia vna & eadem substantia Ecclesiæ non debet diuerso iure censeri, cap. *Cognouimus*, cum Glossa 12. q. 2. Vnde concludit, textus illos irrefragabiles esse.

Fundamenta secundæ partis.

17\. Sed nihilominus censeo, ex illis non probari assertionem; imo ex vltimis verbis posse sumi obiectionem non facilem in contrarium, ut capite sequenti videbimus. Quia mansus, & reliqua loca Ecclesiæ, quæ ibi specialiter numerantur, non solum eximuntur à propriis tributis regalibus, sed etiam à quacunque pensione, & priuato onere etiam præexistente. & in quocunque puncto fundato, eximuntur vt Glossa ibi, & communiter Doctores intelligunt. Et colligitur ex ipsis iuribus, quatenus solum Ecclesiasticum excipiunt, quæ exceptio firmat regulam in contrarium quoad cætera omnia tributa. Quod adeo verum est, vt neque ipse Patronus possit aliquam pensionem de illis bonis sibi reseruare, & si antea ipsi rei onus inerat, debeat necessariò remitti, aut redimi, vt Ecclesia in dictis bonis libera maneat. At verò hoc non ita est in cæteris prædiis Ecclesiæ, vt expressè notant Panormitanus, & alij cum Glossa in dicto capit. 1. de Censib. & in dicto capit. *Secundum canonicam*. 23. quæst. 8. Et ex ipso cap. *Sancitum*, in fine apertè colligitur. Ergo necessariò est constituenda differentia inter bona ibi specialiter nominata, & alia Ecclesiastica bona; cum ius illud speciale non possit ad omnia extendi. Ergo inde non potest sumi argumentum efficax ad id, quod intendimus, aliàs æquè probaret de omni genere tributi, vel pensionis temporalis, quod apertè falsum est. Neque est inconueniens, vt aliqua pars bonorum Ecclesiç maiori gaudeat exemptione ex speciali priuilegio. Rationem autem priuilegij, & discriminis inter hæc, & alia bona capite sequenti trademus.

Ex adductis iuribus non probatur dicta sententia.

18\. Secundo colligi potest hoc ius ex aliis decretis, in quibus simpliciter præcipitur, vt bona Ecclesiarum non subiiciantur tributis, aut exactionibus temporalibus à quibusvis laicis potestatibus, vt constat ex capit. *Non minus*, & capit. *Aduersus*, de Immunit. Ecclesiar. Et in cap. *Quanquam*, de Censib. in sexto. Verumtamen respõderi potest, in his iuribus solum prohiberi, quod Ecclesiis, aut Ecclesiasticis bonis hæc tributa imponantur. non vero vetari, quod tributa antiqua, quæ ipsis bonis inerant, prius quàm Ecclesiastica fierent, in ipsis permaneant, & ab Ecclesiis soluantur, non quia ipsis imponatur tributum, sed quia cum illo onere bona acceperunt. Vnde cum ibidem prohibetur, exactiones tributorum ab Ecclesiis propter talia bona fieri, rectè intelligitur de exactionibus, quç fiunt ob tributa imposita Ecclesiç super bona iam sua, tum quia exactiones referũtur ad tributa, de quibus ibi erat sermo, tum etiã quia aliàs non

Alia iura ex quibus dicta exemptio colligi potest.

poſſent omnes exactiones abſolutè, & ſine diſtinctione prohiberi cum aliquæ poſsint fieri ab Eccleſia iuſtè, & ſine læſione immunitatis Eccleſiaſticæ, vt ſi petantur, quę iuſto titulo debentur, & in iudicio Eccleſiaſtico, ſi coactio neceſſaria ſit. Sed quamuis hæc interpretatio ſatis ſit conſentanea verbis, & menti illorum iurium, nihilominus ex identitate rationis credimus inde ſumi efficax argumentum, vt deciſio illorum iurium etiam ad tributa antiqua, & ad exactiones, quæ propter illa fiunt extendatur, quod paulò inferiùs aſſerendo rationes aſſertionis explicabimus, priùs enim alia iura expendere neceſſe eſt.

19. Tertiò ergo colligi poteſt hoc canonicum ius ex cap. 1. de Immunit. Eccleſ. in 6. vbi prius querela, & abuſus ſæcularium Poteſtatum refertur, *qui nituntur, & ſtudent, vt illis collectas, & tallias, & alia huiuſmodi Eccleſiæ perſoluant, prætextu bonorum, quæ acquiſiuerunt, vel extra manum ſuam ponant huiuſmodi acquiſita.* Et poſtea talis abuſus damnatur, declaraturque, *non licere quibuſcunque iuriſdictionem temporalem exercentibus exactiones quaſcunque, Eccleſiis imponere, vel exigere ab eiſdem pro domibus, prædiis, vel quibuſcunque poſſeſſionibus ab eiſdem Eccleſiis legitimè hactenus acquiſitis, vel in poſterum acquirēdis.* In quibus verbis in primis expendo, nō ſolum reprobari exactiones de bonis, quę iā poſsidebantur ab Eccleſia, quādo fuit impoſitum tributum, ſed etiam de bonis, quę poſtea acquirūtur, etiam ſi talia bona, cum antea eſſent ſæcularia, tributis eſſent ſubiecta. Nam quòd de huiuſmodi bonis ſit ſermo, manifeſtū eſt. Propterea enim laici volebant cogere Eccleſiam, vt vel tributum ſolueret, vel bona dimitteret, ne ipſi priuārentur tributo bonis annexo; ergo de his bonis tributariis loquitur ius illud, & nihilominus ſtatuit, vt talia bona eo ipſo, quod ad Eccleſiam tranſeunt, ab exactionibus talium tributorum ſint exempta. Vnde etiam expendo, ibi diſtinctè, & vniuerſaliter prohiberi, *quaſcunque collectas, vel exactiones imponere, vel exigere,* vtique circa Eccleſiaſtica bona; ergo non ſolum eſt prohibitum, hæc imponere, ſed etiam exigere quæ impoſita iam erant, prius quàm Eccleſia illa bona acquireret. Atque hic textus adiunctis præcedentibus proximè allegatis videtur mihi ſatis probabiliter ſententiam hanc ex iure canonico comprobare.

20. *Ex iure ciuili probatur aſſertio. Primò.* Supereſt dicendum de iure ciuili, ex quo nonnulla verba Iuſtiniani adduci ſolent, quibus hæc aſſertio videtur ſignificari, & in primis afferuntur illa, quæ Gratianus refert in cap. 2. 10. q. 2. *Ea, quæ ad beatiſsimæ Eccleſiæ iura pertinent, vel poſthac fortè peruenerint, tanquam ipſam ſacroſanctam & religioſam Eccleſiam intacta conuenit venerabiliter cuſtodiri.* Quæ verba fuerunt Imperatoris Leonis, & referuntur à Iuſtiniano in l. *Iubemus*, C. de Sacroſanct. Eccleſ. In eis autem generaliter dicitur, omnia bona, quę ad Eccleſiam perueniunt, eſſe intacta ſeruanda, ſicut ipſam Eccleſiam; ergo iam non licet tributa prò illis exigere, ſicut nec pro Eccleſia. Sed *Hæc iura nō probant ſufficienter aſſertionem.* vt ſupra in ſimili dicebam, ſi argumentum efficax eſſet, nimiū probaret, videl. omnia Eccleſiæ bona debere ita intacta ſeruari, vt nulla penſio, vel onus etiā ex pręcedenti pacto proueniens pro illis exigi poſsit, quia ipſa Eccleſia, ſeu fundus, & area eius hac immunitate gaudet, quod eſſe falſum oſtēdimus. Ergo illa æquiparatio non vniuerſaliter, ſed iuxta materiam ſubiectam accipienda eſt. Vnde attendendum eſt, in ea lege ſpecialiter prohiberi alienationes bonorum Eccleſiaſticorum, & in hoc ſenſu dici debere intacta cuſtodiri, id eſt, ſine diminutione, venditione, aut alia ſimili mutatione, ſicut conſeruantur Eccleſiæ. Et ita accepit illam deciſionem Pontifex in cap. *Nulli*, de Rebus Eccleſ. non alien. cum ita concludit. *Omnes Sacerdotes ab huiuſmodi alienatione abſtineant, pœnas timentes, quas Leonina conſtitutio comminatur.* Ergo vox illa *Intacta* ſine fundamēto in textu extēditur ad tributa, & pręſertim ad ea, quæ inhærent bonis, prius quàm Eccleſiaſtica fiant. Nā ſi Eccleſia recipit bona ſub tali onere, licet poſteà illud ſoluat, nihil propterea proprium alienat, quia talia bona non fuerunt à principio integre (vt ſic dicam) tranſlata in Eccleſiam, ſed cū diminutione talis oneris, & ideò illud poſtea ſoluendo, nō alienat proprium, ſed iuſtum debitum ſoluit.

Vnde etiam Gratianus non pro exemptione à tributis, ſed ab alienationib⁹ verba illius legis adduxit, 21. & ad eundem finem alia multa ex decretis Pontificū adducit, tum ibi, tum etiam 12. quęſt. 2. in quibus aliqua verba ſunt generalia, quæ nō rectè ab aliquibus ad tributa applicantur. Vt ſunt illa Pij epiſtol. 2. *Ad ſedem Apoſtolicam perlatum eſt, quòd quidam prædia diuinis vſibus tradita humanis applicant vſibus, & Domino DEO, cui tradita ſunt, ea ſubtrahunt, vt ſuis vſibus inſeruiant; quapropter ab omnibus illius vſurpationis contumelia depellenda eſt, ne prædia vſibus ſecretorum cœleſtium dicata, à quibuſdam irruentibus vexentur.* Quibus verbis aliqui volunt, eſſe prohibita omnia tributa ex Eccleſiaſticis prædiis, quia ſolutio tributi humanus quidam vſus eſt, omnis autē applicatio talium bonorum ad humanum vſum ibi cenſetur prohibita. Sed licet hoc poſsit per accommodationem quandam ad propria tributa Regia applicari, non tamen in vniuerſum ad omnia temporalia onera, vel penſiones, quas interdum poteſt Eccleſia ex prædiis ſuis etiam laicis ſoluere ex iuſto antecedēte titulo iuxta priorem aſſertionem. Ibi ergo tantum eſt ſermo de vſu humano iniuſto, & contra ius Eccleſiæ vſurpato, vt declarant illa verba. *Deo, cui tradita ſunt, ea ſubtrahunt.* At verò ſolutio penſionis iuſto titulo debitæ non eſt iniuſtus vſus, nec per illū Deo ſubtrahitur, quod illi fuerat donatum. nam a principio fuerat donatum cum tali onere; ius ergo ad tale onus non fuerat donatum, & ita nō ſubtrahitur Deo, quod traditum illi erat, ſed quod in ipſa donatione fuerat reſeruatum. Ideoque dici etiam poteſt, illum vſum non propriè eſſe Eccleſiaſticorum bonorum, vt talia ſunt, ſed vt aliqua ex parte ſæcularibus oneribus ſubiecta permanſerunt. Quapropter niſi aliunde probetur, antiqua tributa non permanere in bonis poſtquam Eccleſiaſtica fiunt, ex illis verbis, & ſimilibus non probatur, ſolutionem talis tributi ad alienationes, vel alios vſus prohibitos Eccleſiaſticorum bonorum pertinere.

Deinde poteſt confirmari aſſertio ex l. *Iubemus*, C. de Sacroſanct. Eccleſ. vbi Valentinianus, & Marcian Eccleſiaſtica priuilegia confirmant, & ſubiungunt *Quia humanitatis noſtræ eſt egenis proſpicere, ac dare operam, vt pauperibus alimenta non deſint: ſalaria etiam, quæ ſacroſanctis Eccleſiis in diuerſis ſpeciebus de publico hactenus miniſtrata ſunt, iubemus nunc quoque inconcuſſa, & à nullo prorſus imminuta præſtari, liberalitatique huic promptiſsimæ perpetuam tribuimus firmitatem.* Ex quibus verbis, & ſimilitudine rationis non improbabile ſumi quidem poteſt argumentum, formaliter autem, ſeu diſpoſitiue non probant intentum, quia lex illa nihil diſponit de exemptione à tributis, ſed tantum confirmat ſalaria, ſeu ſubuentiones, ſeu annuas præſtationes, quas Imperatores de publicis bonis Eccleſiis fieri iuſſerant. Hinc vero rectè colligi poteſt, non fuiſſe Imperatorum voluntatem, vt ex bonis Eccleſiæ acquiſitis Imperialia tributa exigerentur, cum potius ipſi Imperatores multa ex aliis bonis ad ſubuentionem pauperum Eccleſiis dare præciperent. Vnde etiam ratio illa de ſubuentione egenorum non minus ſuadet, debuiſſe fructus Eccleſiaſticorum prædiorum inconcuſſos, & imminutos à publicis tributis ſeruari, quàm alia ſubſidia, quæ ad eundem finem ex publicis bonis Eccleſiis præſtabantur

Propriè igitur cenſetur diſpoſitum, & latum hoc ius ciuile à Friderico Imperatore in ſua conſtitutione, in qua generaliter ſtatuit, vt *nulla communitas, vel perſona publica, vel priuata, collectas vel exactiones, &c. Eccleſiis, vel piis locis imponere præſumat.* Quæ lex cū indeffinitè loquatur, omnes exactiones propriorum tributorū, quæ collectæ, vel alio ſimili nomine appellantur, ab Eccleſiis, & earum bonis fieri prohibentur. Obſtat tamen

Bartholi expositio. tamen expositio Bartholi in l. *De iis.* C. de Episcop. & Cleric. vbi ait, constitutionem Friderici intelligendam esse solum de tributis personalibus, seu miltis, quæ imponuntur personæ pro rebus: nam hæc tantum vocantur propriè collectæ, & ideò non prohibere, quin prædia Ecclesiæ sint tributaria, prout in eadem leg. *Decis*, & in leg. *Placet.* Cod. de Sacrosanct. Eccles. statuitur. Ideoq; reprehendit Glossas ibi dicentes, illas leges *Decis*, & l. *Placet.* derogatas esse per Authenticam, *Item nulla.* C. de Episcop. & Cleric. Quæ sententia placuit etiam Panormitano in dicto cap. 1. de Censib.

24. *Reiicitur expositio.* Eam tamen meritò reprobat Bald. in dicta l. *Placet*, & universaliter sumpta videtur improbabilis. Nam ex illa sequitur, prædia Ecclesiæ ex vi illius Authenticæ: seu constitutionis Friderici, & consequenter ex vi iuris ciuilis non esse exempta à tributis realibus, etiam de nouo impositis; postquàm illa prædia Ecclesiastica facta sunt, si tributa tanquam ordinaria, & perpetuò duratura imponantur: consequens est omnino falsum, & ab omnibus reprobatum, vt in principio huius capitis ex dictis in præcedenti supposui. Sequela probatur, quia prædicta tributa permittebantur per dictas leges *Placet*, & *Decis*: ergo si nõ sunt derogatæ per Fridericum, adhuc in sua vi manent, & consequenter ex vi iuris ciuilis prędia Ecclesiæ erunt tributaria, etiam quoad tributa imposita, postquam Ecclesia talia bona acquisierat. Quapropter negari non potest; quin Authentica *Item nulla*, loquatur etiam de tributis realibus, nam absolutè, & universaliter prohibet, exactiones ullas imponi Ecclesiis: nomine autem exactionum omnia tributa veniunt tam ordinaria, quàm extraordinaria, & tam realia, quàm personalia, præsertim quia in ipso textu expressè distinguuntur *exactiones Ecclesiis, & piis locis, vel personis Ecclesiasticis imponendæ*, & omnes prohibentur. ergo etiam Ecclesia, & pia loca ab impositione cuiuscunque tributi eximuntur.

25. *Expositio Baldi.* Aliter responderi posset, ibi quidem prohiberi, Ecclesiis, & piis locis exactiones imponi, non tamen illas postulari, quę antea erant impositæ super bona, quæ cum illo onere ad Ecclesiam transierunt. Et ita limitat illam constitutionem Baldus cum quodam Iacobo in dicta Authentica *Item nulla*, numer. 4. addit verò, Imperatorem non permittere, vt prædia Italica sint tributaria, extra Italiam verò, vbi sunt prędia tributaria, transire ad Ecclesiam cum onere suo. Verumtamen hæc distinctio, & limitatio admittenda *Exploditur expositio.* non est. Primò, quia beneficium Principis amplè interpretandum est, maximè in causa religionis iuxta vulgarem legem *Sunt personæ.* ff. de Religiosis, & sumptib. funer. Secundò, quia priuilegium universale extenditur ad præsentia, & futura iuxta capit. *Quia circa*, de Priuileg. & notat Barthol. in dicta leg. *Placet.* num. 8. ergo ex vi illius constitutionis fuerunt à tributis exempta omnia bona, quę tunc erant Ecclesiastica, quando illud priuilegium concessum fuit, etiamsi antea essent onerata tributis: ergo multo magis idem seruandum est in omnibus bonis postea Ecclesiæ acquisitis. Tertio, quia verbum *Imponere*, in rigore non videtur ibi significare nouam tributi impositionem, quia hoc modo solus Princeps supremus potest tributum imponere, & tamen ibi prohibitio fit omnibus communitatibus, & personis non solum publicis, sed etiam priuatis: ergo necesse est vt verbum *Imponere* ibi significet, vel comprehendat actionem, quæ ab omnibus exerceri possit: ergo prohibetur ibi omnis petitio, seu distributio, seu impositio solutionis tributi, quæ ab Ecclesia fiat, siue ex bonis acquisitis, siue ex acquirendis. Atque hoc modo confirmatur etiam satis probabiliter hæc sententia ex iure ciuili.

26. Vltra hæc vero iura adducit prędictus Author varias rationes, quibus eandem assertionem cõfirmat, quæ in eo videri possunt, solum cauendum est, ne aliquæ sint nimium generales, & de omnibus oneribus, seu pensionibus tam publicis, quam priuatis. Item adverto, plures illarum si attentè considerentur, supponere priuilegium exemptionis extendi ad antiqua tributa, potius quam illud probent. Quapropter illæ rationes mihi videtur efficaces, quo vel ex generali ratione tributi, vel ex æquiparatione inter antiqua, & noua tributa sumuntur. Talis est illa ratio, quod tributa propria iure subiectionis imponuntur, vnde eodem iure exiguntur, & soluuntur, iuxta illud Pauli ad Rom. 13. *Necessitate subditi state, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam, ideò enim & tributa præstatis*; ergo cessante subiectione, non potest iustè exigi tributum, quia cessante ratione debiti, cessat debitum, quando ratio est adæquata, vt est in pręsenti. At vero bona quælibet eo ipso, quod Ecclesiastica fiunt, desinunt esse subiecta Principi laico, quia extra eius iurisdictionem fiunt, ipsa etiã Ecclesia, ad quam bona pertinent, est extra iurisdictionẽ eiusdẽ Principis, & multo magis ipse Princeps Christus, cuius sunt bona, ergo eo ipso quod talia bona fiunt Ecclesiastica fiunt exempta ab omnibus tributis, quæ in sola iurisdictione fundatur, sicut si persona vni Regi subiecta à iurisdictione eiusdem Regis eximatur, eo ipso à tributis eius eximitur; imo non solum persona, sed etiam bona eius ab his tributis eximuntur, quæ ratione personæ imponuntur: ergo similiter quando bona immobilia in eum statũ transferuntur, vt neq; ipsa, neq; illi, qui habent dominium vtile eorum (vt sic dicam) neq; proprius, ac principalis dominus eorum sub iurisdictione Principis maneant, eo ipso à tributis eximuntur. *Tandem ratione consonâ ostenditur.*

Et confirmatur hæc ratio ex alio principio iuris, quod vbi dispositio aliqua ad eũ casum venit, à quo incipere non potuisset, prior dispositio cessat, quando nimirum; eadem ratio militat in continuatione, quæ in inceptione. Ita vero est in præsenti. nam impositio, vel exactio tributi, non potest incipere in Ecclesiasticis bonis: ergo nec potest in eisdem bonis, postquam Ecclesiastica facta sunt, continuari. Ideoque in talis tributi impositione à principio hæc conditio intelligitur inclusa, vt tamdiu duret, quamdiu res illa non fuerit inhabilis, seu incapax talis tributi, tunc enim sicut inchoari non posset tributum, ita neque conseruari, quia eadem est vtriusque ratio, vt declaratum est, & magis ex responsione ad fundamenta prioris sententiæ constabit. 27. *Confirmatio.*

Ad iura ergo ciuilia respondetur, leges omnes, quę permittebant ordinaria tributa ab Ecclesiis exigi, revocatas esse per constitutionẽ Friderici, vnde ad l. t. de Indictionib. respondetur, non oportere, fiscum in omnibus Ecclesiæ æquiparari, nam, Ecclesiã maioribus priuilegiis gaudere, æquum est. Authentica vero illa, quæ supponit, esse posse in Ecclesiæ bonis onera fiscalia, verũ habere poterit in oneribus prioris generis, si fortasse bona, quæ ad Ecclesiã transierunt, prius erant ex contractu, vel quasi contractu fisco obligata, & in eo casu locũ habere potest decisio illa, quam retulit Gratianus in cap. 2. §. *Item prædictum.* 10. quæst. 2. Ad iura canonica respondebimus ex professo duobus capitibus sequentibus. Ad rationem, quod res transit cum onere suo, respondetur, efficaciter probare priorem assertionem, non tamen vrgere contra secundam. Ratio autem discriminis est, quia illud axioma procedit, quando res non trãsfertur in statum, in quo talis oneris incapax fiat: nam si tanta sit mutatio, consequens necessario est, vt res à tali onere eximatur. Sic enim seruus, si legitimè ordinetur, ab onere seruitutis eximitur, & res consecrata, licet antea esset muneribus sordidis, aut prophanis subiecta, vi consecrationis ab eis eximitur. In præsenti ergo bona, cum Ecclesiastica fiunt, in altiori quodam statu cõstituuntur, in quo tributorum sunt incapacia, non tamen aliorum realium onerum, quę ex contractibus priuatis nascuntur. & ideo per talem 28. *Responsio ad iura ciuilia in principio adducta.* *Ad rationem quod res transit cum onere.*

mutationem propria tributa cessant, non verò aliæ pensiones, nisi in casibus specialibus in iure expressis. Et nunc necesse est, vt vel is, qui ius aliquod habebat in talia bona, talem eorum mutationem fieri consentiat, vel, vt ei recompensatio fiat, iuxtà ea, quę capite sequenti dicemus.

29. *Quæsitum.* Sed interrogabit aliquis, cur non idem postuletur respectu Principis, quando bona illi tributaria in Ecclesiam transferuntur. Cum enim inde detrimentum, & diminutionem in bonis suis patiatur, iniustè cum illo fieri videtur, si absque illius consensu, vel *Expeditio.* compensatione talis mutatio fiat. Respõdetur, neutrum hic esse necessarium. Et ratio d: versitatis est, quia Princeps antea non habebat proprium dominium, vel jus aliquod particulare dominio æquivalens, ratione cuius ei deberetur tributum, sed solum ratione iurisdictionis illud exigere poterat, quia sub eius superiori administratione erat res ipsa, vel Dominus eius. Nulla autem ratio iustitię obligat ad cõseruandam rem illam sub iurisdictione temporalis Principis, quia dominus eius potest de ipsa liberè disponere. Maximè verò potest eam Deo dicare, seu donare, per quam donationem fiunt talia bona Ecclesiastica, non est autem necessarius consensus Principis, vt bona sæcularia Ecclesiastica fiant. Quod (vt dixi) & jure canonico cautum est, & iure diuino naturali, ratione dicta satis videtur fundari.

30. Neque refert, quòd prouentus Principis inde possint diminui, quia diminutio non fit in proprijs bonis, sed in stipendiis communibus, estque per accidens, consequitur enim ex subtractione materiæ, religiosè, & iustè facta, & ob hanc causam non debetur recompensatio. Præsertim quia etiam è contrario contingere potest, vt si bona Ecclesiastica vendantur, & sæcularia fiant, tributaria esse incipiant, & ita prouentus Principis augentur. Quæ omnia in priuatis oneribus ex peculiari iure, seu dominio profectis locum non habent, vt ex dictis satis constat. Accedit, quòd cessatio tributi in eo casu non fit priuata voluntate, vel authoritate donantis, sed fit authoritate juris, vel diuini, vel humani in diuino fundati. Et ideò ibi etiam non deest consensus Principis ipso iure datus virtute dictæ legis ciuilis, qui revocari ampliùs non potuit, postquam Ecclesia beneficium illud, & priuilegium acceptauit, quanquam etiam sine illo id fieri posset virtute iuris diuini, vel etiam canonici, sicut suprà de hac exemptione Ecclesiastica generaliter ostensum est.

31. *Ad ultimam confirmationem.* Vnde ad vltimam confirmationem respondetur, detrimentum illud ordinariè non esse magni momenti, neque illius considerationem haberi, propter rationes factas. Si tamen aliquando contingeret, tot bona Ecclesiæ acquiri, vt in graue prǽiudicium, magnamq; diminutionem Regalium prouentuum redundaret, Summus Pontifex consulendus est: nam ad illum spectat, in huiusmodi casibus remedium adhibere. Non enim licet Christianis Principibus *Ecclesiastica bona inuadere*, vt in dicta Authentica *Item nulla*, expressè dicitur, nec etiam possunt de illis disponere, aut statuere, vt in superioribus probatum est.

Caput XXI.

Aliquibus obiectionibus occurritur, & quam sit antiqua hac bonorum Ecclesiasticorum exemptio obiter explicatur.

1. *Prima obiectio ex iure canonico.* Contra ea, quæ in superioribus capitibus definita sunt, aliqua obiici possunt, quę vel falsam esse doctrinam, vel saltem nimis nouam suadere possunt. Et primo ex iure canonico obiicitur cap. *Si tributum*, 11. q. 1. sumptum ex Ambrosio orat. seu concion. 1. de Basilicis non tradend. in fine, vbi inquit. *Si tributum petit Imperator, non negamus, agri Ecclesiæ soluunt tributum.* Et similia ferè habet in cap. *Conuenior*, 23. q. 8. sumptò ex eadem oratione, & epist. 33. ad Sororem, quę nunc est 13. lib. 2. Secundo obiicitur c. *Tributum*, 23. q. 8. vbi Vrbanus Papa sic inquit: *Tributum in ore piscis, piscante Petro, inuentum est, quia de exterioribus, quæ palam cunctis apparent Ecclesia tributum reddit.* Et infrà. *De exterioribus Ecclesiæ, quod constitutum antiquitus est, pro pace, & quiete, qua nos tueri, ac defensare debent, Imperatoribus persoluendum est.* Tertiò obiicitur capit. *Sancitum est*, 23. q. 8. vbi specialiter dicuntur exempta à tributis Ecclesia cum hortis, atriis, & domibus ei coniunctis, & mansis eius, posteà vero additur. *Et si amplius aliquid habuerint, inde senioribus suis debitum seruitium impendant*, per quæ verba tributum aliquod significatur, vt omnes intelligunt, & ipsa præ se ferunt. Hæc ergo est generalis regula, quod bona Ecclesiæ soluunt tributum illis paucis exceptis, quæ in principio posita fuerant, quæ exceptio regulam in cæteris firmat. Et quamuis caput illud sit Concilij VVormatiens. prouincialis cap. 50. pro vniversa Ecclesia receptum est in c. 1. extra de Censibus per Greg. 9. qui solum ante quadringentos ferè annos præcessit.

Secundo principaliter ex iure ciuili obiicitur lex *Placet*. C. de Sacros. Eccles. quæ est Honorij, & Theodosij in l. 40. de Episcop. & Cleric. in Cod. Theodosiano, vbi licèt Ecclesiæ eximantur à muneribus sordidis, & ab extraordinariis tributis, non tamen ab ordinariis, vt patet ex illis verbis apud Iustinianum *Nihil præter canonicam illationem*, id est, præter ordinariam, & certa regula statutam impositionem, [illegible] etiam posse exigi aliquid, *si aduentitia necessitatis sarcina repentina poposcerit*, quam legem suo decreto inseruit Gratianus in c. *Generaliter*. §. *Placet*. 16. q. 1. significans, jus canonicum legem illam non repudiare. Secundo obiicitur lex *De his*. C. de Episcop. & Cleric. vbi prǽdia clericorum cogenda dicuntur *ad pensitanda fiscalia*, sub prædiis autem Clericorum etiam Ecclesiarum intelligi videntur. Tertiò obiicitur l. vlt. C. de Exactor. tribut. lib. 10. quæ sic habet: *Si diuina domus, aut quæcunque alia cuiuscunq; dignitatis, atq; fortunæ fundos quoslibet titulo possederit, & non impositas reipublicæ functiones agnouerit, quemadmodum prior dominus dependebat, omnibus modis possessiones eorum publico vindicentur*, vbi Glossa per publicas functiones exponit *tributa, & annonas, onera (*[illegible]*quit) rerum, & ideò cum rebus ipsis ambulatoria.* Sic enim Imperatores rescripserunt, *In vectigalibus ipsa prædia conueniri*. l. *Imperatores*. ff. de Publicanis, & Vectigalib. ac subinde huiusmodi tributa onera esse realia, & [illegible] Ecclesiis deberi (iuxta illam legem) quacunque ratione prædia ad eas deuenerint.

Ad has obiectiones possemus vnico verbo respondere, illa iura procedere secundum antiquum morem, iam verò revocata esse, maioraq; priuilegia esse Ecclesiis concessa. Quæ responsio non grauatè acceptari posset pro legibus ciuilibus, prout illa tradiderunt Glossæ in dicta l. *Placet*, & in dicta l. *De his*. Quod tamen spectat ad ius canonicum, incredibile est, per illud fuisse aliquando approbata huiusmodi tributa, præsertim post tempora Christianorum Imperatorum, & ideò potiùs, quam ad singula respondeamus, explicare oportet, quàm sit antiqua, quoad hanc partem tributorum, Ecclesiarum exemptio: nam de illa ferè idem sentiendum censeo, quod de exemptione ipsa in genere in superioribus dixi, quia hæc pars quædam est Ecclesiasticæ immunitatis, & non minus necessaria, minusve rationi consentanea, quàm aliæ. Distinctio igitur suprà tradita hic etiam præmittenda est: nam aliud est loqui de iure, aliud vero de facto.

Primo ergo dicimus, priuilegium, seu ius non soluendi tributa ex Ecclesiasticis bonis, à principio inditum, & cum ipsa Ecclesia quasi concreatum fuisse. Hoc facilè patet ex suprà dictis in genere de origine Ecclesiasticæ immunitatis, & eodem modo declarandum est. Nam in primis censeo, hoc ius intrinsecè

oriri ex ipsa Ecclesiæ institutione, prout à Christo facta est: nam ex vi talis institutionis Ecclesia capax est ad acquirēdum bona tam immobilia, quàm mobilia, quæ ad solum Dei cultum, vel pietatis opera sunt destinata. Non enim habet Ecclesia hanc capacitatem, seu potestatem ab Imperatoribus, aut ab hominibus, sed intrinsece, & ex natura rei illam habet, eo ipso quod est hominum mortalium congregatio habens specialem vnitatem, & vinculum ex Christi institutione. Siue talis capacitas consideretur in Ecclesia, ex eo quod est congregatio hominum vtentium libertate, quæ est fundamentum dominij externarum rerum, siue consideretur, vt est vnum corpus, cuius principale caput est Christus, qui multo magis capax est talis dominij. Vnde à principio Ecclesiæ cœperunt fideles bona sua ipsi Ecclesiæ tradere, quæ eo ipso fiebant communia ipsius corporis Ecclesiæ, per quam distribuebantur singulis quoad eorum vsum, vt ex Actibus Apostolorum manifestum est. Et licet tunc solum haberet Ecclesia bona mobilia, paulo post cœpit immobilia acquirere, non ex priuilegio extrinseco, sed ex intrinseca potestate, & prudenti voluntate, ac dispensatione Pastorum Ecclesiæ, vt ex Vrbano Papa in epistola sua ep. 1. intelligimus & habetur in capite *Videntes*. 12. q. 1. Vixit autem Vrbanus anno 227. & tamen commemorat, iam antea ordinatum esse à summis sacerdotibus, vt prædia, quæ dabantur Ecclesiæ non venderentur, sed sub potestate eiusdem Ecclesiæ conseruarentur, vt ex redditibus eorum melius posset omnibus fidelium necessitatibus subvenire. Qui mos à tempore Constantini multum quidem auctus est, non quia Constantinus ipsi Ecclesiæ potestatem dederit talia bona acquirendi, sed quia sua fide facultatem dedit omnibus donandi Ecclesiæ quæcunque vellent, & suo exemplo illos præiuit, & excitauit, vt sumitur ex edicto de Primatiua Ecclesia, & munificentia Constantini, quod habetur tomo 1. Concilior. & in cap. *Futuram*. 12. q. 1.

Ex quo vlterius colligimus, ab eadem Ecclesiæ institutione prout à Christo facta est, intrinsece oriri, vt hæc bona, quæ Ecclesiæ traduntur, vel acquiruntur, Christo tanquam principali Domino acquirantur, quia non acquiruntur Ecclesiæ, nisi vt corpori mystico, cuius principale caput est Christus. Et ideo licet in Ecclesia sit potestas dispensandi hæc bona, illa tantum est ministerialis à Christo descendens, & in Pastoribus Ecclesiæ præcipue residet, quia illi sunt dispensatores mysteriorum, & bonorum Christi in terris. Atque hinc tandem ius exemptionis talium bonorum ab humanis tributis videtur necessario consequens ad talis Ecclesiæ institutionem, quia caput huius Ecclesiæ, quod est præcipuus dominus talium bonorum, habet connaturalem non tantum exemptionem, sed etiam potestatem, & dominium super omnes Reges terræ. Vnde non est dubium, quin & Christus potuerit immediate, & per se ipsum talia bona eximere à tributis eo ipso, quod sua sunt, & quod hoc sit valde consentaneum diuinitati, & excellentiæ personæ suæ.

Addendum præterea est, etiam si talia bona iure ipso diuino non fuissent immediatè à tributis exempta, Pontificem sua potestate potuisse illa eximere, sicut suprà de personis diximus: est enim ferè eadem ratio seruata proportione. Vnde sicut Ecclesia semper habuit hanc potestatem, ita semper habuit ius ad gaudendum hac immunitate quoad Ecclesiastica bona. Probatur autem primo ex illo principio, quod Christus habet ius; ergo prudentem illius executionem Pastoribus Ecclesiæ, & præsertim Vicario suo commisit, sicut illi etiam præcipuè commisit aliorum bonorum suorum dispensationem. Secundò eadem ratione habet Vicarius Christi potestatē, & obligationem bene administrādi patrimonium Christi, ad vnus ex præcipuis actibus huius administrationis est vindicare illa bona ab oneribus, & tributis, quantum pietas, & religionis ratio, seruata iustitia, postulauerit. Sicut ergo à principio Ecclesiæ administratio, & dispensatio talium bonorum in Christi Vicario, & Episcopis fuit, vt late probatur in decretis. 96. d. & 12. q. 1. & 2. ita & ius exemptionis talium bonorum perpetuo in Ecclesia fuit. Tertiò, eadem est ratio de exemptione à iurisdictione, & à tributis, imo hæc posterior sequitur ex priori, vt probatum est; sed Ecclesia ex vi potestatis dispensandi, & administrandi talia bona, habuit semper potestatem, & ius ad eximendum hæc bona à iurisdictione sæculari, vt suprà probatum est; ergo idem ius habuit semper etiam circa tributa.

Vltimò declaratur, & optima ratio huius potestatis redditur, quia potestas Ecclesiastica, vt est in capite, & Vicario Christi, est suprema in suo ordine, & quia ille ordo est diuinior cæteris, ideo illa etiam est suprema simpliciter respectu omnium potestatum terræ. Illa vero potestas licet spiritualis sit, indiget vsu temporalium bonorum ad conuenientem gubernationem, & executionem suæ potestatis; ergo etiam vt versatur circa bona temporalia sibi commissa, est potestas simpliciter suprema; ergo per se sufficit ad eximendum hæc bona ab impositionibus, quæ per quamcunque aliam terrenam potestatem fieri possent. Vnde ipse Pontifex potest talia bona tributis onerare independēter à consensu alterius, tanquam supremus gubernator, dummodo id faciat tanquam fidelis dispensator, & prudens, iuxta Clementin. 1. *vt lite non contestata* in fine, cum similibus; non posset autem Pontifex habere tam liberam, & supremam potestatem, si non posset bona illa à grauaminibus aliorum Principum eximere, alioqui sæpius talia bona nimium grauarentur, & bellum iustum ex vtraque parte oriretur, si vna potestas alteri non cederet. Quod si altera recognoscenda, & præferenda est, illa profectò spiritualis potestas esse debet, vt sæpe dictum, & probatum est.

Secundo dicendum est de facto, seu executione huius exemptionis à tributis realibus, bonis immobilibus impositis, nec semper fuisse in Ecclesia necessariam, nec semper possibilem, nec certo constare quando inceperit, verisimile tamen esse, à principio Christianorum Imperatorum introductam esse, & quantum per Pastores Ecclesiæ fieri potuit, fuisse seruatam. Prima pars manifesta est de illo primitiuo tempore, in quo Ecclesia hæc immobilia bona non habebat, sed agros, & prædia sibi à fidelibus oblata ad sustentanda communia onera vendebat, vt in dicto cap. *Videntes*, dicitur. Tunc enim non erat in Ecclesia materia, seu fundamentum talium tributorum, & ideo dicimus, non fuisse illi necessariam huiusmodi exemptionem. Secunda pars procedit de secundo tempore, ex quo cœpit Ecclesia talia immobilia bona possidere, & retinere (iuxta idem cap. *Videntes*) vsque ad tempora Christianorum Principum, seu Constantini. Nam eo tempore Imperatores, & Reges, quibus hæc tributa soluebantur, non erant Ecclesiæ filij, ac subditi, neque fide carentes intelligere valebant, quale esset Ecclesiæ ius ad liberum vsum talium bonorum, ideoque non potuit eo tempore Ecclesia aut efficaciter, aut cum fructu, imo neque sine scandalo illo iure vti. Tertia pars de incertitudine in primis satis potest ex obiectionibus factis. Ac deinde, quia non inuenimus iura, ex quibus initium huius executionis, seu obseruaræ exemptionis clarè, & cum certitudine colligamus.

Dico autem, esse incertum hoc initium quoad negationem prioris temporis. nam quoad affirmationem alicuius temporis, in quo stabilita est exemptio, semper in posterum duratura, satis certo assignari potest, saltem à tempore Friderici 2. & Honorij 3. vt ex hactenus dictis satis constat. Quod vero ante illud tempus saltem iure canonico fuerit stabilitus vsus huius

Suarè

8 Secunda conclusio

Prius. tiā exemptionem bonorum Ecclesiæ non semper ob seruatam fuit. Probatur conclusio

huius exemptionis manifestum est ex Concilio Lateran. sub Alexandro 3. quod fere centum annis praecessit, & ex alio Lateranensi sub Innoc. 3. posteà celebrato cap. *Non minus*, & cap. *Aduersus*, de Immunit. Eccles. Atque ex eisdem decretis colligitur, hoc ius non fuisse in illis inchoatum, sed antiquius esse, & in illis Conciliis sub grauioribus censuris, & declarationibus fuisse confirmatum. Vnde licet fortè non inueniatur antiquius decretum expressè, & in specie hanc exemptionem bonorum Ecclesiasticorum stabiliens, ex hoc ipso probabilius coniectamus, non tam iure Pontificio scripto, quam non scripto, traditione, & praeceptis Praelatorum fuisse obseruatam in Ecclesia hanc immunitatem, ex quo inceperunt Pontifices expeditam, & liberam habere suam potestatem Ecclesiastica bona administrandi, id est, postquam impedimentum ethnicorum Imperatorum sublatum fuit.

10\. Vnde etiam mihi verisimile est, Constantinum statim exemptionem hanc Ecclesiasticis bonis concessisse, vel in eam potius consensisse. Nam omnes historiae tradunt, eum statim omnia bona Ecclesiis restitui praecepisse, & non solum maxima liberalitate Ecclesiis praedia donasse, sed etiam magnis priuilegiis illas muniuisse. Eumque successores pij, & Catholici imitati sunt: imò notat Baronius an. 387. n. 13. post Imperatores gentiles non nisi apostatas, vel haereticos Imperatores de bonis Ecclesiae tributum exegisse, primumque eorum Iulianum Apostatam fuisse. Quamuis ergo in Codice Iustiniano, vel Theodosiano non inueniatur lex ciuilis expressè concedens hoc priuilegium ante constitutionem Friderici, nihilominus credendum est, longè antea, imo à principio Christianorum Imperatorum fuisse ab eis concessum, vel admissum. Et licet interdum fuerit intermissum, patienter ferente Ecclesia, non consentiente, non iure, sed per tyrannidem est factum, tum quia contra ius diuinum, & canonicum, tum etiam quia tale priuilegium semel concessum reuocari non poterat; ideoque quoties Imperatores generaliter renouant priuilegia à suis praedecessoribus Ecclesiis concessa, sub illis hoc etiam comprehendi existimandum est.

Vide edictũ Constantini supra citatum, & Eusebium lib. 10 Hist. capit. 5. & in orat. de Laudibus Constantini. Exemptio bonorum Ecclesiae ante Fridericum per leges ciuiles statuta fuit. Vide Codicem Theodosianum tit. de Episcop. & cleric. in multis legib. praesertim in vltimis.

11\. *Prima responsio ad Ambrosiũ.* Ad Ambrosium ergo in cap. *Si tributum*, 11. quaest. 1. Glossa ibi videtur simpliciter concedere, praedia Ecclesiae subiecta esse tributis, solumque in hoc gaudere priuilegio, quod licet illud non soluat Ecclesia, non poterunt eius bona vindicari. Sed hoc si intelligatur de hoc tempore omnino falsum est; si vero intelligatur de tempore Ambrosij, magis est tolerabile, sed non verum. *Secunda.* Alia igitur Glossa in cap. *Secundum canonicam*. 23. q. 8. textum illum intelligit de oneribus realibus, cum quibus bona ad Ecclesiam transierunt, sentitque ex sententia Ambrosij teneri Ecclesiam ad illa soluenda. Videtur autem intelligere de propriis tributis, nam de his certè loquitur Ambrosius, vt patet ex illis verbis. *Si tributum petat Imperator, &c.* In hoc autem sensu falsa esset sententia, ideoque illam non admittimus.

12\. *Tertia, & vera responsio.* Verus ergo intellectus verborum Ambrosij est, quem latè tradit Cardinalis Albanus suprà, & vno verbo complexus est Cardinalis Baronius suprà dicens, verba illa dicta esse ab Ambrosio, permittendo potius, quam probando, & factum asserendo, non ius concedendo. Verisimile enim est, illo tempore, quod erat Valentiniani iunioris, & pueri, Iustinam eius matrem, & pro illo gubernantem, & Arianam, tributum aliquod ab Ecclesiis exegisse, prudenterque censuisse Ambrosium, non fuisse tunc illi resistendũ, vel propter vitanda scandala, vel quia maiora pericula tunc imminebant Ecclesiae, quibus magis occurrere oportebat, nec poterat simul omnibus resisti. Vnde eodem tenore verborum subiũgit Ambrosius, *Si agros desiderat Imperator, potestatem habet vindicandorum, nemo nostrum interuenit: poterit pauperibus collatio populi redundare, non faciant de agris inuidiam, tollant eos si libitum est*, explicans autem quo sensu hoc dicat, subiũgit, *Imperatori non dono, sed non nego*, quasi dicat, permitto non approbo. Multo vero facilius poterat tributum, quàm vsurpatio praediorum permitti: nam haec posterior ita cõtinet iniustitiam, & sacrilegiũ, vt excusari per ignorantiam non possit, tributorum autẽ exactio nõ ita prae se fert intrinsecam malitiam, quin ignoratione occultari, vel aliquo apparenti titulo colorari valeat. Et ideo potuit hoc facilius dissimulare Ambrosius, existimaus etiam tributum illud tũc non fuisse omnino iniustum, nam inferius in eadem oratione subiungit: *Soluimus, quae sunt Caesaris, Caesari, & quae sunt Dei, Deo, tributum Caesaris est, non negatur, Ecclesia Dei est, Caesari vtique non debet addici, quia ius Caesaris esse non potest.* Et ita etiam responsum est ad cap. *Conuenior.*

Ad cap. *Tributum.* Albanus suprà eandem accommodat responsionem, videlicet, Vrbanum de facto fuisse loquutum, non de iure, dicens, persoluendum esse tributum ab Ecclesia sponte, & ad vitandum scandalum, non ex obligatione, aut debito. Et ad hoc suadendum inducit verba illa, *Pro pace, & quiete, &c.* Sed violenta videtur interpretatio, nam verba Pontificis sunt, *Quod constitutum antiquitus est, pro pace & quiete, qua nos tueri & defensare debent, Imperatoribus persoluendum est.* Quorum verborum sensus nõ est, soluẽdum esse tributum gratia vitandi scandalum, & seruandi pacem, sed soluendum esse Imperatoribus propter officium, & obligationem, quam habent, nos tuendi, & in pace conseruandi. Vnde verba illa magis indicant ius, quàm factum; nam de facto in principio dixerat, *De exterioribus suis Ecclesia tributum reddit*, posteà vero reddit rationem, propter quam persoluendum est. Et ita ibi Turrecrem. & alij textum illum intellexerunt, non solum de facto, sed etiam de debito. Vnde aliter respondent, interpretando textum illum de solis bonis, quae ad Ecclesiam cum onere tributi peruenerunt. 13 *Ad cap. Tributum Prima responsio Reijcitur. Alia responsio.*

Mihi vero etiam hoc non satisfacit, quia textus indifferenter loquitur de tributo. Gratis enim limitaretur ad tributum improprium, seu priuatum onus in pacto aliquo fundatum; nam potius verba declarant, sermonem esse de tributo, quod Imperatori soluitur ratione publici muneris, quod Ecclesia non debet, siue antiquum, siue nouum sit, quia eiusdem sunt rationis, vt dixi. Aduerto igitur, caput illud referri à Gratiano ex Vrbano Papa non designat autem, quis ille Vrbanus fuerit, licet autem nulla habeamus decreta in tomis Conciliorum, aut Epistolarum decretalium, Vrbani. 2. vel posteriorum illo nomine nuncupatorum, neque inter acta Vrbani primi decretum illud in tomo. 1. Conciliorum reperiatur, coniectamus nihilominus potius esse Vrbani primi, quàm aliorum, quia modus loquendi illius textus magis redolet antiquitatem Vrbani primi, quam nouiora tempora aliorum Vrbanorum. Hoc ergo dicimus, Vrbanum fuisse loquutum iuxta morem sui temporis, quando Imperatores erant ethnici, & Ecclesia nondum sibi libertatem ab huiusmodi tributis vindicauerat, iam vero ius illud cessasse. 14. *Impugnatur. Vera responsio.*

Ad cap. *Sancimus*, & cap. 1. de Censibus Glossae ibi intelligunt illa vltima verba de antiquioribus oneribus realib[9]. Quae responsio pro textu illo mihi placet, dummodo intelligatur de oneribus priuatis de quibus praecedenti capite in conclusione prima loquuti sumus. Et ad hunc sensum confirmandũ ponderari potest, ibi non fieri mentionem tributi, neque Principis, sed *maioribus*, vel potius vt habet originale, *Senioribus suis* (inquit Concilium) *debitum seruitium impendant.* Quae verba (quidquid Gratianus in §. sequenti, & Glossa ibi dicant) ampliora sunt, nam *debitum seruitium*, rectè de quocunque onere dicitur, per seniores autem intelligunt Glossa, & Ioann. Andr. in dict. c. 1. de Censib. antiquos Dominos, à quibus res tran- 15 *Ad cap. Sancimus.*

transierunt ad Ecclesiam cum onere suo, & ideo illis persoluendum est ab Ecclesia de eisdem bonis, quãdo non pertinent ad mansum Ecclesię, nec ad alia loca illi coniuncta, de quibus ex speciali illius iuris dispositione nihil præter Ecclesiasticum solui permittitur. Quæ exceptio *Ecclesiastici* firmat regulam in cõtrarium respectu aliorum onerum realium, cuiuscumq; generis sint. Si autem Ecclesia præter hæc bona aliquid amplius habuerit, vt in textu dicitur, obligata erit ad onera realia, quę ad antiquiores dominos virtute alicuius pacti pertinuerint. Ratio autem specialis exemptionis priorum bonorum esse potest, quia vel censentur quasi partes accessoriæ ipsius Ecclesiæ, quæ totam illam immunitatem meretur, & accessorium sequitur naturam principalis, vel ad Ecclesiæ sustentationem indicantur necessaria, vt ibi notat Abbas, & ideo alia onera in eis non permittuntur. Vnde si prius illa habebant, eo ipso, quod bona uniuntur Ecclesiæ cessant onera, vt in præcedenti capit. declaratum est.

[Bo]na ad mansum Ecclesiæ spectantia ab omni tributo manent exempta.

16. Tandem ad leges ciuiles unico verbo respondetur cum Glossis supra citatis, derogatas esse illas leges per constitutionem Friderici. Aut fortasse melius diceretur, leges illas semper fuisse nullas, vt in simili significauit Glossa in ca. *Generaliter* 16.q.1. verb. *Collationibus*. Ratio autem est, quia tales leges erant contra priuilegia prius Ecclesiis concessa, quę revocari non poterant, vel certè, quia disponebant in materia Ecclesiastica, & in Ecclesiæ præiudicium, quod leges ciuiles facere non possunt, vt sæpe dictum est. Quibus addimus, inter ordinationes Lusitaniæ lib. 2. tit. 22. inveniri optimam legem, quæ doctrinam datam confirmat.

[A]d leges ciuiles in contrarium in[...]ditur.

CAPVT XXII.

Qualis sit exemptio Ecclesiastica quoad personalia onera clericorum.

1\. NOn intendimus in hoc capite declarare, quæ personæ, vel quomodo hac exemptione gaudeant, hoc enim ad alteram partem materiæ quasi remotam pertinet, de qua in capite vigesimo tertio, dicere incipiemus, sed generatim supponimus, id, quod per se notum in hac materia est, clericos priuilegio exemptionis gaudere, & quia in superioribus ostensum est, materiam illius exemptionis esse iudicia sæcularia tam criminalia, quam ciuilia, & leges ciuiles tam coactiuas, seu pœnales, quam directiuas, seu obligationem directe inducentes, ideo dicendum superest, an respectu earundem personarũ tributa etiam sint materia huius exemptionis. Hæc autem tributa, quædam imponi solent ipsis personis sine respectu ad bona, quæ dicuntur purè personalia, & appellari solent nomine *census*, vt Matth. 17. iuxta multorum expositionem, & in iure Cod. de Capitatione ciuium censibus eximenda libr. 11. vbi idem tributum *census* & *capitatio*, appellatur, quia per capita iuxta numerum sine respectu ad bona componebatur. Aliquando vero imponitur tributum ratione bonorum, quod vel reale, vel mistum appellatur, vt dicemus capite sequenti, vbi de bonis tractabimus, nunc enim de puris personalibus oneribus agimus.

2\. Primo ergo dicendum est, personas Ecclesiasticas gaudere personali immunitate quoad census, seu capitationis tributum. Hæc assertio certissima est inter Catholicos, nam expressè habetur multis decretis iuris Canonici supra ad probandam exemptionem in generali inductis, vt c. *Adversus*, c. *Non minus*, de Immunitat. Ecclesiar. & in cap. *Quanquam* de Censib. in 6. & in aliis, in quibus specialis fit mentio personarũ. Et ita ibi notant omnes expositores, idemq; docent Theologi in 2. d. 34. Estque hæc exemptio antiquissima non solum iure canonico, sed etiam ciuili, vt colligi potest ex Codice Theodosiano tit. de Episcop. & Cleric. l. 8. quam tribuit Constantino Gratianus in cap. *Generaliter*, 16. qu. 1. & his verbis eam refert, *Iuxta Sanctionem quam dudum meruisse perhibemini, fundos, & mancipia vestra, &c.* tamen in Codice Theodosiano tribuitur Constantino, & hoc modo legitur: *Vos, & mancipia vestra nullus nouis collationibus obligabit, sed vacatione gaudebitis.* Et eodem modo legitur in l. 1. Cod. de Episcop. & Clericis, vbi Constantino tribuitur. Idem Priuilegium confirmauit Gratianus in l. 26. eodem tit. vbi habet hæc verba notanda. *Quis eos capite censos patiatur deuinctos, quos necessario intelligat supra memorato obsequio* (scilicet Ecclesiæ) *mancipatos.* Idemque priuilegium magis declaratum, & confirmatum est à Friderico.

[Cl]erici à [tri]butis [perso]nalibus sunt exempti.

Et quidem si aliqua clericorum exemptio est de iure diuino naturali, & conformis Euangelico, maximè hæc, quæ est à tributis mere personalibus. Probatur, quia personę non imponitur iusta ratione tributum, nisi vel ratione bonorum, vel ratione propriarum actionum, quatenus per eas aliquid lucrari potest, vnde tale tributum soluat. At vero quando ptiori modo tributum imponitur, non est pure personale sed mistum, & ideo non pertinet ad præsentem quæstionem, sed ad aliam tractanda in capite sequenti. Posteriori autem modo nõ sunt capaces clerici tributi personalis secundum rectam rationem, quia ratione sui status sunt omnino dicati cultui diuino, & ex vi talis status actiones suas non ad lucra temporalia, sed ad spiritualia ministeria ordinare debent; ergo ex vi sui status iure naturali exẽpti sunt à tributis personalibus, & temporalibus. Nec refert, quòd stipendium aliquod temporale propter talia ministeria possunt recipere: nam illud non est per modum temporalis lucri, sed est per modum iustæ, & congruæ sustentationis, quæ non debet subtrahi, vel diminui per impositionem tributi. Eo vel maximè quod illud stipendium est quasi annexum, & accessorium ministerio spirituali, & ideo participat eius naturam, & conditionem, ac proinde libertatem, & exemptionem, quam spiritualia ministeria habent ab omni sæculari potestate. 3.

Dicta Clericorum à tributis exemptio est de iure diuino, Probatur primò.

Tacitæ obiectioni occurritur.

Vnde etiam est euidens alia ratio, quia nemo potest personale tributum imponere, nisi in personam suæ iurisdictioni subiectam, sed personæ clericorum non sunt subiectæ iurisdictioni sæcularium Principum, ergo nec tributis personalibus ab eis possunt onerari. Atque iuxta hæc principia colligitur hęc exemptio clericorum ex verbis Christi Matth. 17. *Ergo liberi sunt filij*, ibi enim de exemptione à tributis, & præsertim personalibus sermo erat. Nam tributum illud, quod Cæsari soluebatur, & census appellabatur, & idem esse videtur, quod per capita impositum fuit à Cęsare, quando iussit, *vt describeretur uniuersus orbis*, vt dicitur Luc. 2. Ab hoc autem tributo principaliter liberi sunt filij, consequenter vero liberi etiam esse debent familiares eorum, qui & omnino circa personas, & obsequia filiorum occupati sunt, & eorum bonis aluntur. Sic ergo per quandam consecutionem clerici sub illis verbis continentur. Ad quem sensum trahi rectè possunt verba Hieron. ibi. *Nos pro illius honore tributa non reddimus, & quasi filij Regis à vectigalibus immunes sumus.* Oportet autem, vt sub illo pronomine, *Nos*, non omnes Christianos, sed Ecclesiasticos tantum comprehenderet. 4.

Idem probatur secundò.

Hincq; D. Thom in 2. d. 44. q. 2. art. 2. ad 1. tractans eundem locũ, ait: *Quod Christus loquitur de se, & suis discipulis qui nec seruili conditionis erant, nec res temporales habebant, quibus suis dominis obligarentur ad tributa soluenda.* Vnde vlterius subinfert, ex vi eorũdem Christi verborum eximi omnes, *qui Apostolicam vitam profitentur, nihil in hoc mundo possidentes, & à conditione seruili immunes.* Videtur aũt conditionem seruilem appellare, vel tẽporalem subiectionem ad iurisdictionem sæcularẽ, 5.

vel

vel curam, & solicitudinem, quæ lucris temporalibus acquirendis incumbit. Et eandem doctrinam habet Bonauent. art.3. quæst.1. ad 1. & Richard. art.3. q.1. ad 1. ex argumentis secundo loco positis, & Thomas de Argentina ibidem art. 4. in quadam solutione ad 3. Et eodem modo exposuit Lyra eadem verba Matth. 10. & Glossa ordinaria vsurpans verba Augustini lib. 1. Quæstion. Euangelicar. quæst. 23. dicit, liberos esse filios regni illius, sub quo sunt omnia regna terrena. Exponunt autem scholastici supra citati, per filios regni intelligendos esse, non omnes Christianos, sed eos, qui propter Christum omnia reliquerunt. De quo sensu, quòd fuerit intentus ab Augustino, non assero, probabile autem censeo, omnes has personas per quandam consecutionem, saltem quantum ad tributa personalia, sub verbis Christi comprehendi.

6. *Clerici sunt exempti à muneribus sordidis.* Dico secundo. Clerici exempti sunt non solum à tributis pecuniariis, sed etiam ab omnibus, quæ in actione aliqua sordida, aut sæculari, vel in obligatione subeundi talia munera consistere possunt. Hæc assertio frequens est in iure ciuili, præsertim in Codice Theodosiano in tit. de Episcop. & Clericis, nam in l. 1. præcipit Constantinus, *ne clerici nominationibus, seu susceptionibus aliquibus, quæ publicus mos exposcit, contra indulta sibi priuilegia prægrauentur.* Et l. 2. dicit, *ab omnibus omnino muneribus excusentur, ne à diuinis obsequiis auocentur.* Et in l. 9. Constantius: *Curialibus muneribus, atque omni inquietudine ciuilium functionum exortes clericos esse oportet,* & in l. 10. *Repellatur ab his exactio munerum sordidorum.* Idem in l. 11. & l. 14. Idem Valentinianus in l. 21. & 22. & 24. & Arcadius, & Honorius in l. 36. inquiunt: *Ab his, quos à publicis laboris actu, & gradu clericatus, & (quod non minus est) sanctior vita defendit, præcipimus temperari.*

7. Præterea in l. 1. C. de Episcop. & Clericis notanda sunt illa verba: *Nullus nouis collationibus vos obligabit, sed vacatione gaudebitis.* Vbi Glossa addit, *sordidorum munerum.* Item aliud exemplum huius exemptionis ibi additur, cum dicitur, *Neq; hospites suscipietis,* quod continet speciale priuilegium, vt ibi latè Glossa notat, & in l. 2. eadem immunitas generaliter traditur, & distinctius in l. *Placet* 17. eodem tit. *Placet, vt nihil commune clerici cum publicis actionibus, vel ad curiam pertinentibus, cuius corpori non sunt annexi, habeant.* Et in l. *Generaliter,* eodem tit. specialiter eximuntur à tutelis, & curis pupillorum, & additur, tale beneficium illis fieri, qui non sunt diuagantes, neq; circa diuina ministeria desides, *Cùm propter hoc* (inquit) *ipsum beneficium eis indulgeamus, vt aliis omnibus derelictis, Dei omnipotentis ministeriis inhæreant.* Et idem priuilegium habetur l. *Placet.* C. de Sacrosanct. Eccles. & sumitur à simili ex l. *Sancimus* eodem titul. vbi notanda sunt illa verba: *Cur non facimus discrimen inter res diuinas, & humanas, & quare non competens prærogatiua cælesti fauore conseruetur.*

8. *Ex iure canonico confirmatur assertio.* In iure autem Canonico non solùm is modus exemptionis approbatur, & recipitur, toto tit. de Immunit. Eccles. sed etiam obseruari mandatur in toto tit. *Ne Clerici, vel monachi sæcularibus negotiis se immisceant.* Et per locum ab speciali sumi potest ex cap. *Peruenit* de Immunit. Ecclesiar. vbi dicitur in tempore necessitatis nullum clericum esse excusandum à murorũ vigiliis, sed ad hoc generaliter posse compelli, *vt cunctis vigilantibus, melius valeat ciuitatis custodia procurari.* Imò tunc etiam requiritur, vt id fiat, Episcopo approbante, & vt, si necessaria sit coactio, per eundem fiat iuxta ea, quæ capite sequenti notabimus. Duo ergo sunt in hoc genere exemptionis distinguẽda, vnum est, vt non possint clerici cogi, aut obligari ad hæc munera subeũda; aliud est, prohibere, & cum necessitate obligare, ne illa exerceant. Primum fieri potest non tantum per leges canonicas, sed etiam per ciuiles, quia in hoc non exercent iurisdictionem circa clericos, neque vtuntur vi coactiua, aut directiua propria, sed concedunt priuilegium, quod non semper spectat ad iurisdictionem, sed ad liberalitatem, vt supra dixi. Quanquam si res attentè consideretur, supposito priuilegio fori, prædictæ leges magis loquuntur cum ministris sæcularibus, quam cum clericis, magisque declarant, quid illi agere teneantur, quam aliquid de nouo clericis concedant. Nam cum clerici à iurisdictione laicorum exempti sint, non possunt leges, vel Magistratus sæculares clericos cogere, vt hæc onera subeant, vel vt ab his, vel illis muneribus abstineant. At verò lex Canonica vtrumque facere potest, & facit: nam efficaciter eximit clericos à muneribus prophanis, vel sæcularibus prohibendo, & cogendo, si opus sit, laicos, ne ad illa subeunda clericos compellant, & ipsos etiam clericos obligando, vt ab illis abstineant, vtrisque enim præcipere potest in ordine ad spiritualem finem, vt sæpe dictum est.

Ex quibus etiam facile intelligitur, exemptionem clericorum quoad hanc partem, seu materiam ex iure diuino naturali sequi, in multis quidem necessaria illatione, in aliquibus autem valde propinqua quæ iure Ecclesiastico determinantur. Declaratur breuiter, nam clerici ex vi sui status destinati sunt diuinis obsequiis, quibus duplici titulo repugnare possunt sæcularia munera. Primò quia nemo potest duobus Dominis seruire, ideoque non possunt clerici sæcularibus negotiis implicari, quin à diuinis obsequiis auocentur. Secundò, quia sancta sanctè, & cum honore, ac reuerẽtia tractanda sunt, clerici autem per ordinationem, & deputationem ad diuinũ cultum peculiarem sanctificationem acquirunt, & ideo vt sanctè, & honorificè tractentur, necesse est, vt ab his sæcularibus, aut vilioribus muneribus sint exempti. Vnde sicut suprà de reb. sacris dicebamus, ita de personis sacris nunc dicimus, ex natura rei sequi, vt in abstractione à sordidis muneribus singularem prærogatiuam habeant. 9. *Ex diuino iure assertio ostenditur.*

Inter hæc autem munera quædam sunt, quæ manifestè derogant sanctitati personarum, vel Ecclesiastica munera impediunt & quoad hæc necessario sequitur hæc exemptio ex vi iuris naturalis. Imo sæpe non solum sequitur exemptio, sed etiam prohibitio, vt quando munera sunt vel nimis prophana, de quibus maximè dicit Paulus 2. ad Timoth. 2. *Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus.* Alia verò sunt munera, in quibus non statim apparet tanta deformitas, vt est v.g. tutela, vel cura pupillorum, honestam, & moderatam, vel necessariam artem exercere, & similia. Atq; in his determinari potest exemptio per ius canonicum. Quod interdum fit prohibendo talia munera, aliquando verò solum concedendo, ne clerici aliqua huiusmodi munera acceptare teneantur. Et hoc posterius etiam iure ciuili fit, sic enim clericus exemptus est à tutela, in Authentica *Presbyteros* sub l. 41. C. de Episc. & Cleric. & nihilominus possunt eam acceptare, si velint, vt ibi notat Glossa, & alia Glossa in cap. *Irreligioso.* d. 87. Et similiter licet clerici non cogantur testificari coram iudice sæculari, nihilominus in aliquibus causis id facere possunt, & ita de aliis similibus. 10.

Dico tertiò, Ad hanc libertatem, seu exemptionẽ clericorum pertinere, vt iuribus, commoditatibus, aut aliis rebus omnibus ciuibus communibus non priuentur. Hanc assertionem sumo ex doctrina Bartholi in Authentica *Cassa*, C. de Sacrosanct. Eccles. vbi dixit, leges ciuiles, per quas Clerici timidiores fiunt, contra libertatem Ecclesiasticam esse, etiam si tales leges cum ipsis clericis non loquantur. Idem tradit in l. 1. 5. *Quæ honorandæ.* ff. *Quarum rerum actio non detur,* eamq; doctrinam communiter sequuntur Canonistæ in cap. *Nouerit*, de Sententia excommunic. præcipuè Panormit. & Felin. & in ca. ult. de Immunit. Ecclesiar. in 6. vbi specialiter videri potest Ancharran. & in repetit. capitis 1. de Constitut. & Cardinalis in 11. *Clerici vtilitatibus omnibus ciuilibus communibus priuari nequeunt.*

Repe-

Repetit. Capituli *Perpendimus*, de Sentent. excommunicat. §. *Et specialiter quæro.* Quid autem sit, Clericos fieri timidiores, non satis perspicuè à dictis authoribus explicatur, cum tamen possit, & nimis amplè, & nimis restrictè intelligi.

12. Nimis ampla erit explicatio, si quis existimet, quoties laici aliquid faciunt, vel statuunt, ex quo redundat aliquod onus, vel incommoditas clericorum, toties fieri contra exemptionem, seu immunitatem eorum, quod interdum insinuant Canonistæ in cap. *Ecclesia Sanctæ Mariæ*, de Constitut. & in cap. 1 de Noui operis nunciat. Sed illud non est indistinctè verũ, nam quando grauamen illud, vel præiudicium generale est, & in vtramque partem potest euenire interdum in grauamen, & interdum in commodum, tunc si dispositio generalis est pro tota ciuitate, & in re ad commune bonum eius spectante, non potest dici imponi clericis grauamen cõtra libertatem eorum, quia nihil tunc fit contra eorum priuilegia, neque contra naturalem iustitiam. Item quia omnes ferè leges humanæ hoc habent, vt licèt communitati, & regulariter omnibus utiles sint, interdum in alicuius præiudicium, vel grauamen redundant, neque propterea censeantur iniustæ, vel nociuæ, tum quia bono communi intẽdunt, & propter illud iuste permittunt priuatum incommodum: tum etiam quia licet in vna occasione, vel tempore videantur grauamen inferre, in alijs iuuant, & afferunt commodum, & ita unum ex alio compensatur.

13. Tales ergo leges, si disponant in materia communi omnibus ciuibus, & in generali loquantur, non erunt contra clericorum libertatẽ, nec verè dici possunt eis grauamen imponere, imò ab illis obseruandæ erunt eo modo, quo canones disponunt, quoue suprà diximus, teneri clericos ad seruandas leges ciuiles iustas, & politicas suo statui non repugnantes. Atque hæc explicatio, & sententia communis est expositorum in cap. 1. de Noui oper. nũciat. ex quo textu hoc ipsum probatur. Idem habent Felinus, & alij in cap. *Ecclesia Sanctæ Mariæ*, de Constitut. & eandem doctrinam supponunt plures Doctores, quos refert Tiraquel. in legib. connubialibus gloss. q. 1. n. 69. & sequentib. & de vtroque retractu p. 1. §. 1. gloss. 13. n. 5. Idem sentiunt Caietan. verb. *Excommunicatio*, cap. 31. & Nauarr. in Summ. cap. 27. num. 120. quatenus dicunt, legem ciuilem moderantem funeralem pompam quantum ad honorem humanum, prout esse potest materia talis legis, non esse contra libertatem Clericorum, etiam si fortasse aliquod grauamen inde sentiant, quia lucrum eorum aliqua ex parte impeditur, quia hoc est accidentarium, & aliunde potest compensari.

14. Nimis verò strictè intelliget doctrinam illam, qui existimauerit, tantum fieri timidiorem clericum, quando ex facto Principis sæcularis, vel ex illius lege, ac dispositione laici assumere possunt licentiam nocendi, vel affligendi clericos, quia hoc videntur in proprietate, & rigore illa verba significare, *timidiores fieri.* Nam licet verum sit, hunc modum grauandi clericos esse contra immunitatem eorum, tamen & magna ex parte pertinere potest ad violationem priuilegij canonis potius, quàm fori, si clerici timidiores fiant, ne violentæ manus suis personis iniijciantur iuxta doctrinam Baldi in Auth. *Cassa*, Cod. de Sacrosan. Eccles. q. 3. n. 4. Et quatenus spectare hoc potest ad priuilegium fori, non adæquat illud, quia multis alijs modis possunt grauari clerici, & timidiores fieri, etiam si eis non inferatur metus alicuius nocumenti, vel læsionis, quæ sibi à laicis fieri possit, vt statim patebit.

15. Imò neque satis explicatur hic effectus eo modo, quo Caietanus, & Nauarr. supra illum explicare videntur, dicentes, tunc legem violare immunitatem clerici quando aliquo modo grauat illum contra speciale priuilegium illi concessum, quia clericus, vel quia persona Ecclesiastica est, non verò si grauet illum, quatenus ciuis, vel homo est. Quibus videtur fauere Innocentius in capit. *Nouerit*, de Sentent. excommunic. quatenus dicit illa esse propriè contra immunitatem Ecclesiasticam, quæ sunt contra priuilegia Ecclesiæ concessa. Quod etiam videtur sentire Baldus in dicta Authentica *Cassa*. q. 1. nu. 3. & Lapus allegat. 92. sub tit. *At constitutio sit contra libertatem Ecclesiæ.* Quia licet verum sit, hoc modo grauari clericum contra suam immunitatem, non est tamen verum, hoc solum significari per illa verba *timidiores fieri*, quia non tantum grauantur clerici cõtra suam immunitatẽ, quando grauantur contra priuilegia, quæ habent vt clerici sunt, sed etiam quando specialiter grauantur ut ciues sunt, id est contra jura, quæ illis competunt, quia ciues sunt, id est, quæ omnibus ciuibus sunt communia, siue iure gentium, siue ciuili, seu positiuo clericis debeantur, ideoque si in illis grauẽtur solum quia clerici sunt, contra libertatẽ Ecclesiasticam committitur, vt ex sequentibus patebit.

Dico ergo, doctrinam illam Bartholi explicandam esse iuxta tertiam assertionem propositã. Quotiescunque enim per statutum, seu legem, aut mandatum, aut vim laicorum clerici priuantur illis rebus, quæ iure naturali gentium, vel ciuili communia sunt ciuibus, eo ipso, quod sunt membra talis communitatis, grauantur contra Ecclesiasticam libertatem, & tunc dicuntur fieri timidiores, quia illo modo auertuntur homines à statu clericali, quando vident, ita clericos tractari à laicis, eo quod clerici sint. Vel etiam dici possunt timidiores fieri, quia non sinuntur liberè uti, & frui juribus, seu rebus communibus cæteris ciuibus, etiam si statui clericali non repugnent. Et hæc sententia sic explicata communis est authorum, quos pro conclusione allegaui. Idem sentiunt Ioan. Andr. & alij in ca. ult. de Immunit. Ecclesiar. in 6. & Panormit. in libr. 1. cons. 26. melius 83. Idem sentit Felin. in cap. *Nouerit*, de Sentent. excommunicat. in 6. n. 2. Vbi addit, non aliter sentire Innocentium, quam senserit Bartholus, quia ea quæ competunt ex iure communi, fortiora sunt, quam quæ ex priuilegio.

Per leges priuantes clericos re[bus] iure natu[ra]re vel ciuili communibus, timidiores ipsi redduntur.

Addo etiam Innocentium non tantum fuisse loquutum de priuilegio Papæ, vel Imperatoris, sed etiam Dei, expressè enim numerat ibi multa priuilegia à Deo Ecclesiæ concessa, & posteà concludit, quidquid est contra priuilegium à Deo, Papa, vel Imperatore Ecclesiæ datum, esse contra immunitatem. Nomine autem priuilegij non intelligitur tantum illud, quod est præter legem uniuersalem tanquam exceptio ab illa, sed etiam omne id, quod cõuenit vel Ecclesiæ, vel clericis ex vi iuris diuini, siue positiui, siue naturalis supposita tali institutione Ecclesiasticæ Monarchiæ, & Hierarchiæ. Multæ enim prærogatiuæ Ecclesiæ, quas inter hæc priuilegia numerant Innocentius, Panormit. & alij, non aliter conueniunt Ecclesiæ, quàm ex iure diuino positiuo, vel naturali, licet supponant aliquam diuinã institutionem. Et in superioribus ostensum est, exemptionem Ecclesiasticam ex genere suo ad hoc ius diuinum pertinere, & multa, quæ sub hac exceptione continentur esse immediatè ab hoc iure, licet aliqua fortasse per Ecclesiam, vel Imperatores addita, vel aucta sint. 17.

Ad hunc ergo modum dicimus, ad immunitatem clericorum pertinere, vt per potestatem laicorum non fiant peioris cõditionis, etiam in his commodis temporalibus, quæ communia sunt omnibus ciuibus. Exemplum optimum est in cap. vltim. de immunit. Ecclesiar. in 6. vbi contra Ecclesiasticam libertatem committere dicuntur temporales Domini, *Qui suis subditis, ne personis Ecclesiasticis quidquam vendant, aut emant aliquid ab ipsis, neque ipsis bladum molant, coquant panem, aut alia obsequia exhibeant, interdicunt.* Hæc n. omnia non sunt cõtra specialia priuilegia clericorum, vel vt clerici sunt, sed cõtra communem socie- 18.

Leges adimentes clericis res alijs ciuibus communes libertati Ecclesiasticæ repugnant.

tatem

5 *Expenditur ratio pro[?] cōclusione facta.* Hæc autem ratio non videtur solida. Nam hæc bona considerari possunt, vel prius quam applicentur ipsis clericis, & fiant propria eorum: vel postquam iam ad illorum dominium transierunt. Priori modo rectè quidem probat ratio dicta, illa bona esse sacra, & exempta à tributis: non tam aliquid probat de bonis clericorū, quia illa bona in tali statu spectata, non sunt clericorum, sed Ecclesiæ, seu Dei. Alio modo possunt illa bona considerari, quatenus à clericis acquiruntur. Et hæc ipsa consideratio subdiuidi potest: nam loqui possumus vel de acquisitione ipsa talium bonorum, vel de ipsis bonis iam integrè, & sine diminutione tributi acquisitis. Et in priori quidem ex his duobus modis rectè etiam probatur, non esse talia bona capacia tributorum sæcularium, id est, nō posse clerico imponi tributum soluendum ex redditibus sui beneficij, seu ex quibuscunque bonis Ecclesiasticis. Tum quia si tale tributum imponatur personæ, est contra exemptionem quam talis persona habet potestate iudicis sæcularis. Si verò imponatur rei siue fructibus eius, sic imponitur bonis Ecclesiasticis, quia impositio præcedit, priusquam talia bona clerico acquirantur, & tunc adhuc Ecclesiastica sunt, & ita fit contra talium bonorum immunitatem.

6\. Si verò tale tributum intelligatur imponi super ipsammet actionem lucrandi tales redditus, vel stipendia, etiam est contra immunitatem, quia illa actio spiritualis est, & omnino extra forum potestatis sæcularis, & ideo non est capax tributi. Item, quia illud lucrum non est per modum mercaturæ, aut ciuilis contractus, sed est per modum stipendij annexi ministerio spirituali, & ideo sequitur naturam, & forum sui principalis, solumq; ab spirituali potestate minui potest, ideoq; iure canonico statutum est, vt beneficia sine diminutione conferantur. Quoad hāc ergo partem, & vsq; ad prædictum statum talium bonorum rectè probatur illa ratione, non posse clericis imponi tributa de talibus bonis. Et hoc modo videtur intelligi statutum Concilij Vormatiensis, quod refertur in c. *Sanctitum*. 23. q. 8. & in ca. 1. Extra de Censib. vbi dicitur: *Presbyteri in Ecclesiis constituti non de decimis, neq; de oblationibus fidelium aliquod seruitium faciant præter Ecclesiasticum.*

7\. *An redditus Ecclesiastici, in clericos translati tributis subiaceant.* At verò si talia bona considerentur vt iam sunt facta propria clericorum, non videtur illa ratione probari, esse incapacia tributorum sæcularium. Probatur, quia iam illa bona re vera non sunt sacra, neque in vlla specie talium bonorum à D. Thoma numerantur, si attentè legatur; nam in vltima specie ponit bona, quæ sunt deputata ad sustentationem ministrorum, siue *mobilia sint, siue immobilia*. Aliud autem est esse deputata, aliud vero esse iam ministrorū facta, nam primum habent, quamdiu sunt communia, & sub potestate Ecclesiæ, ac speciali dominio DEI: postquàm verò personis clericorum diuiduntur, & applicantur, statum mutant, & sacra esse desinunt, quia respectum illum peculiarem ad Deum, & annexionem ad spiritualem titulum amittunt. Cuius signum est, quia in quoslibet vsus conuerti possunt, & quia possunt donari laicis propria authoritate priuati clerici, cuius sunt; & propter causam, vel rationem temporalem. Denique quia bona illa in se spectata temporalia sunt, & dominium, quod clericus de illis acquirit, temporale est, quod autem acquisitio fuerit media actione, vel iure spirituali, non refert, quia respectus ille transit, & non manet. Sicut quando ex bonis Ecclesię datur pauperi eleemosyna, eo ipso, quod pauper illa acquirit, incipit pars illa esse merè temporalis; ita ergo esse videtur in his bonis clericorum. Igitur in ordine ad tributa eadem ratio erit de illis, quæ de aliis bonis patrimonialibus clericorum.

8\. *Quid dicen-* Aduerto tamen, punctum hoc pendere ex alia celebri controuersia de redditibus Ecclesiasticis, an clerici postquam illos recipiunt titulo sui beneficij illorum verum, & proprium dominium consequantur, ita vt de illis possint liberè disponere, quantum spectat ad obligationem iustitiæ, vel semper maneant dispensatores eorum bonorum, vt ex illis inprimis congruè alantur, & deinde cætera in pia opera dispensent. *dū. si clerici non sunt talium redditū domini.* Qui enim hoc posterius censent, vt Nauarr. & alii, consequenter dicere possunt, & debent, illa bona semper esse sacra, quia semper manent sub dominio Dei, ac subinde æquiparari Ecclesiasticis bonis, quia re vera semper manent Ecclesiastica. Vnde iuxta hanc sententiam per applicationem talium bonorum ad hanc, vel illam personam clerici non mutatur eorum status quoad dominium proprium Dei, nec quoad generalem finem, ad quem bona Ecclesiastica sunt destinata, sed solum mutatur facultas proxima dispensandi illa. Nam antequam clericus illa acquirat peculiari titulo, facultas dispensandi illa, est in pastoribus Ecclesiæ, vel in communitate, aut ministris eius, postquam verò beneficiatus illa acquirit, illi committitur propria facultas ea dispensandi sua authoritate, semper tamen vt Ecclesiastica, & vt fidelis dispensator, & prudens. Et consequenter etiam in hac opinione satis probabile est, raptorem talium bonorum etiam de potestate clerici, esse sacrilegum, non ratione personæ, à qua furatur, nec ratione loci, vnde furatur, sed ratione ipsorum bonorū, quia sacra sunt. Ac tandem iuxta eandem sententiam, satis consequenter dicitur, talia bona clericorum esse à tributis exempta non solum ratione personæ, sed ratione sui, quia sacra sunt, & piis vsibus semper destinata, & quidquid ex illis per tributum detraheretur, nō tam clerico, quam piis vsibus minueretur. Atque de his maximè clericorum bonis, & cum eodem fundamento procedere potest eorum sententia, qui dicunt, bona clericorum æquiparari bonis Ecclesiasticis in omni exemptione, præsertim à tributis, vt videre licet in Glossa 2. in cap. *Ecclesia Sancta Mariæ*, de Constit. & ibi Decius nu. 18. & aliis, quos refert Couar. lib. 1. Variar. cap. 4 num. 2. & 3.

At vero si contrariam sententiam supponamus, nimirum, clericos beneficiatos acquirere proprium dominium illius portionis, seu partis redditium suorum beneficiorum, quę illis in stipendium datur: consequenter profectò dicendum est, idem esse iudicium de illis bonis, quod de aliis patrimonialibus clericorum quoad exemptionem à tributis. Hoc enim sufficienter probant rationes factæ, illo fundamento supposito, quia per illam particularis dominij acquisitionem transferuntur bona illa à superiori ordine ad inferiorem, sicut quando dantur laicis ministrantibus Ecclesiæ in stipendium laboris sui, seu ministerij temporalis, vel quando dantur clericis propter actiones communes laicis, vt docendi, canendi &c. Nam æquè mutatur dominium, & consequenter status talium bonorum. Quod autem id fiat in stipendium spiritualis, vel corporalis actionis, accidentarium est, & non mutat conditionem bonorum, quam in inferiori statu consequuta sunt. Hæc autem sententia de dominio clericorum circa hæc bona hodie magis recepta est, & probabilior cēsetur, & sine dubio fuit opinio D. Thomę dicto quod lib. 6. artic. 12. ad 3. & ideo etiam in præsenti supponimus, quoad tributa, & exemptiones eandem esse rationem de his bonis, quæ de patrimonialibus clericorum. 9. *Vera resolutio.*

Vnde à fortiori constat, idem esse dicendum de bonis, quæ Nauarrus quasi patrimonialia vocat, illa enim partim conueniunt, partim differunt à præcedentibus. Conueniunt quidem quo ad modum acquirendi, seu lucrandi illa per actionem, seu ministerium spirituale, & ideo existimo etiam in hoc conuenire, quoad acquisitio talium bonorum, est de se à tributis immunis, ideoque etiam illa bona, vt sunt stipen- 10. *Quid de bonis quasi patrimonialib. clericorum.*

stipendia talium ministeriorum, sunt natura sua à tributis exempta. Militat enim eadem ratio suprà facta, nimirum, quòd illa actio est spiritualis, & ideo iure diuino exempta à iurisdictione ciuili, ergo etiam stipendiũ, quod ratione illius datur, & est quasi accessorium illi, debet esse eodem modo exemptum, vt non possit per impositionem sæcularis tributi diminui. Item hæc lucra natura sua sunt subiecta potestati spirituali, ad quam pertinent illa taxare, moderari, vel augere; imò & Pontifex posset super illa, si essent copiosa, pro pauperibus, vel sumptibus Ecclesiæ aliquod tributum imponere; ergo ratio postulat, vt ab impositionibus laicorum sint exempta, quia non debent duplici onere prægrauari. Differunt autem hæc bona à propriis Ecclesiasticis redditibus, quia non manant ex propriis Ecclesiasticis bonis, neq; ex titulo spirituali alicuius Ecclesiastici beneficij, sed ex quibuscunque bonis temporalibus per modum mercenarij stipendij interueniente humana conuentione, seclusa imperfectione dandi vnam rem pro alia, sed considerando solum rationem debitæ sustentationis. Ex hac autem differentia, quæ in facto ipso notoria est, sequitur alia, nimirum, de his posterioribus lucris in omni opinione probabili certum esse, clericos acquirere proprium, ac temporale dominium talium bonorum, posseque de illis prout voluerint, salua iustitia, disponere, vt etiam Nauar. loco supra citato fatetur. Et ideo etiam quoad tributa est similiter certum, eandem esse rationem de his bonis iam acquisitis in facto esse, vt sic dicam, quæ de patrimonialibus, de quibus dicendum superest.

CAPVT XXIV.

Vtrum patrimonialia, & in vniuersum bona temporalia clericorum sub communibus legibus sæcularium tributorum comprehendantur.

1. 1. Ratio dubitandi. RAtio dubitandi sumi potest primò ex ca. *Magnum* 11. q. 1. quod est Ambrosij l. 4. in Luc. circa illa verba, *Et sedens docebat de nauicula turbas*, vbi attingens locum Matth. 17. vbi Christus soli Petro iussit mittere hamum, & tollere staterem inuentum in ore piscis, & soluere tributum, in quo ait Ambros. significatũ esse, *magnum, & spirituale documentum, quo Christiani viri sublimioribus potestatibus docentur debere esse subiecti, ne quis cõstitutionem terreni Regis putet esse soluendam.* Et videtur, clericos comprehendere, nam subiungit. *Si enim censum Dei filius soluit, quis tu tantus es, qui non putes esse soluendum?*

2. Secunda. Secundò faciunt dubium leges ciuiles, quæ frequenter statuunt, hæc tributa soluẽda esse à clericis. Quamuis enim aliquæ sint antiquæ leges eximentes clericos ab aliquibus ex his tributis, vt patet in l. 2. Cod. de Episc. & Cler. & in aliis, quæ supra ex Codice Theodosiano retulimus: nihilominus illæ sunt quasi peculiares exceptiones, nam generalis regula legum ciuilium esse videtur, clericos non eximi à soluendis tributis suorum temporalium bonorum, quando generaliter similibus bonis imposita sunt, vt sumitur ex l. *Deus*, Cod. de Episcop. & Cleric. & ex l. *Ad instructionem*, & l. *Neminem*, Cod. de Sacrosanct. Eccles. & ex epist. Valentiniani apud Theodoret. lib. 4. hist. cap. 7. dicentis: *Episcopi vectigalia, vti leges postulant, pensitare non recusant.*

3. Tertia. Tertiò videtur hoc esse rationi consentaneum, quia licet personæ Clericorum sacræ sint, & ideo sint etiam exemptæ, bona tamẽ eorum temporalia sunt, & merè ciuilia, & ideo sunt temporalibus Principibus subiecta; ergo meritò possunt Principes ex illis tributa exigere. Neq; enim obstat, quòd illa bona respectum habeant ad personam sacram, & exemptam tanquam ad proprium dominum, quia illud dominium est merè temporale, & ad temporalem finẽ de se ordinatum. Et ita respectus ille non est ad talẽ personam vt sacram, vel exemptam, sed præcisè vt ciuẽ. Neq; etiam obstat, quod Princeps nõ habeat iurisdictionem in personam clerici, quia possit illum ad soluendum tributum cogere, quia satis est, quòd iustè possit illud petere tanquam debitum, vt clerici in conscientia reddere teneantur. Quòd si renuant, & necessaria sit coactio, apud suum iudicem conueniri poterunt, vt debitum soluant. Quod si hoc non sufficiat, vel commode fieri non possit, poterit Princeps, vel minister eius tributi coactor rem temporalem non tam iurisdictionis, quam defensionis titulo occupare, ne iure suo priuetur. Atque hæc omnia ex eo maximè confirmãtur, quòd in multis regnis ita fieri & consuetudine receptum esse videmus, Principib⁹ Catholicis, & Pastoribus Ecclesiæ scientibus, & tacentibus.

Nihilominus dicendum est, omnia clericorum bona exempta esse ab oneribus tributorum ciuiliũ, siue realia, siue mista censeantur, præterquã in casibus à iure canonico exceptis. Ita sentiunt Doctores Canonistæ in cap. *Ecclesiæ*, & cap. *Quæ in Ecclesiarum*, de Constitut. & in ca. *Si clericus*, de Foro compet. quibus locis videri maxime possunt Panormitan. Decius, & Felinus, & in capit. vlt. de Vita, & honestate Clericorum, & in cap. *Aduersus* & cap. *Non minus*, de immunit. Eccles. & in cap. 1. de Immun. Ecclesiar in 6. & Barth. in l. *Placet*. Cod. de Sacrosanct. Eccles. numer. 25. & sequentibus, & Bald. in l 2. Cod. de Episcop. & Cleric. & in illis locis alij iuris ciuilis interpretes Paulus de Castro in l. *Ad instructiones*, C. de Sacro sanct. Eccles. & Gregor. Lopez in l. Si & 54. tit. 6. partit. 1. & Summistæ communiter verb. *Immunitas*, & Nauarr. in Manual c. 17. n. 200. & in c. 27. n. 97. & Medin. C de Restit. q. 15. Probatur autẽ primo ex iure canonico, nam in omnibus capitibus proximè citatis eximuntur clerici ab huiusmodi tributis. Nam in cap. *Non minus*, expressè dicitur *de bonis Ecclesiarum, & Clericorum*, in cap. autem, *Quanquam* de censibus in 6. apertius dicitur, *districtius ne ab Ecclesiis & personis Ecclesiasticis talia exigantur* Et infrà: *Ecclesiasticæ personæ ac res ipsarũ iure diuino & humano a sæcularium personarum exactionibus sunt immunes.* Vbi quædam Gloss. marginalis addit ad nomen illud rei limitationem *non patrimoniales*, sed corrumpit textum: nam vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus, præsertim sine textu, vel cogente ratione. Igitur indefinita illa locutio æquiualet vniuersali, idẽ enim est dicere, res clericorum esse exemptas, ac dicere nulla bona clericorum esse tributis sæcularibus subiecta, præsertim quia negatio inclusa in voce exemptionis cadit supra res exemptas, & ita vocem illam distribuit. 4. Omnia clericorum bona exemptione gaudent.

Atque hoc magis declaratur in Clementin. vnica eodem titul. quæ præcipit obseruari, *quidquid contra exigentes ab Ecclesiis & Ecclesiasticis personis talias, collectas, aut exactiones quascumque*, à prioribus Pontificibus, vel Conciliis statutum est, vbi distributio illa *quascumque* dictam limitationem excludit. Nec refert, quod non de rebus, sed de personis loquatur, quia non potest pro re exigi tributum, quin à persona, cuius talis res est, exigatur. Præterea hoc magis declaratur ex Clementina vltima de Censibus, vbi tam à personis Ecclesiasticis, quàm pro earum rebus propriis tributa extorqueri prohibetur, &c. Vbi, & distinctè ponuntur res, & personæ, & dum additur *pro rebus propriis*, satis significatur, sermonem esse de omnibus bonis etiam propriis, talia enim maximè sunt patrimonialia, nam quæ ex suis beneficiis clerici acquirunt, vel non sunt ita propria, vel certe non ita solent in iure canonico vocari. Et præterea additur ibi exceptio, scilicet, vt id intelligatur de rebus, *quas non negociandi causa deferunt, aut deferri faciunt, vel transmittunt*. quæ exceptio firmat regulam in contrarium: nã res, 5.

quæ

quæ negotiationis causa feruntur, inter patrimonialia bona continentur, ergo si hæ excipiuntur à regula, reliqua omnia patrimonialia bona sub illa cōprehenduntur. Atque hoc modo idem confirmatur ex cap. vlt. de Vita, & honestat. clericor. vbi Pontifex à clericis permittit exigi tributa, quę à mercatoribus solui solent, quando ipsi clerici eisdem negotiationibus se implicant, de qua exceptione infra dicemus, nunc enim solum ex ea colligimus, extra casum negotiationis, nulla clericorum bona, per se loquendo esse obnoxia secundum canonicum ius sæcularibus tributis.

6 *Ex iure ciuili probatur exemptio.* Præterea huic iuri canonico consentit ciuile in constitutione Friderici suprà citata, & habetur in Authent. *Item nulla*, Cod. de Episcop. & Cleric. vbi prohibetur, ne collectæ, vel actiones Ecclesiasticis personis imponantur. Nec refert, quod expresse non loquatur de bonis: tum quia (vt dixi) non potest talis exactio ex bonis personarum fieri, quin à personis fiat, quorum sunt bona, & è conuerso non possunt aliter tributa huiusmodi exigi à personis, nisi de illorum bonis ea postulando, & iuxta illorum quantitatem, seu proportionem. Non enim de solo censu, seu capitationis tributo, sed in vniuersum de exactionibus, & vestigalibus, angariis, & perangariis ibi sermo est, sub quibus verbis certum est, comprehendi etiam illa tributa, quæ personis ratione bonorum imponuntur. Vnde per illam constitutionem derogata est Lex. *De iis*, vel si quæ fortè alia libertati clericorum in hac parte derogantes in libris Codicis, vel in Authenticis Iustiniani reperiuntur. Vel potius renouantur antiquæ leges piorum Imperatorum, in quibus hæc exemptio adeo clericis concessa est, vt etiam ex aliqua honesta, & moderata negotiatione ad victum comparandum accommodata ab eis illa exigi prohiberent, vt sumitur ex leg. 10. 14. & 36. de Episcop. & Cleric. in Cod. Theodosiano.

7. *Ratione suadetur conclusio.* Ratione probari potest absolutè hæc assertio, quia hæc immunitas, etiam quoad bona, est valde consentanea rationi naturali, & dignitati sacerdotali: nam si viri nobiles solēt in humana republica ab huiusmodi tributis eximi, cur non magis eximentur personæ sacræ Deo dicatæ? Secundo potest idem cōcludi ex alia exemptione clericorum à iurisdictione sęculari: nam tributa soluuntur quasi in signum subiectionis, & in stipendium laboris in administranda suprema iurisdictione impensi, vt significauit Paul. ad Rom. 13. ergo sicut clerici omnino exempti sunt à iurisdictione sæculari, ita etiam consequenter ab omnibus tributis soluendis eximuntur. *Obiectio.* Dices, licet sint exempti à iurisdictione Principum, non tamen à commodo, & vtilitate gubernationis, & sollicitudinis eorum: nam eorum prouidentia in pace conseruantur, defenduntur, & saltem secundum communem rationem ciuium gubernantur. Ac denique simpliciter vasalli sunt, & honorem debitum Principi tanquam Domino exhibere debent; ergo iustum etiā esset, vt per aliquam contributionem ad Principis sustentationem iuuarent.

8. *Responsio.* Respondeo ex verbis Pauli 1. ad Corinth. 9. *Si nos vobis spiritualia seminamus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus.* Sic ergo dicimus, sicut clericalis status à Regibus in temporalibus iuuatur, ita Reges à clericis in spiritualibus iuuari: nam pro illis, & pro tota republica apud Deum intercedunt, & peculiariter pro Regibus obsecrant, vt Paul. monet. 1. ad Timoth. secundo; Per hęc ergo sufficienter compensant beneficium, quod à Regibus accipiunt. Eo vel maximè, quod ferè nullus labor, vel sumptus Principibus sæcularibus accrescit ex eo quod politicum regimen, & regum protectio in eorum commodum redūdet. Accedit præterea ratio supra facta, quòd Summus Pontifex, cui directè subsunt clerici, potest ab eis exigere tributa, cum rationabilis causa occurrerit; & consequenter etiam potest prohibere, ne alteri soluant, saltem sine sua facultate, quod etiam (vt infra dicam) moraliter necessarium est, vt Clerici à laicorum importunitatibus & iniuriis immunes conseruentur. Denique propter hanc immunitatem clericorum, etiam quoad bona ipsorum non desunt Regibus, & Principibus sufficientia stipendia, & redditus, quib. onera suorum munerum possint sustinere. Quòd si interdum indiguerint Ecclesiastico subsidio, non sua potestate, sed eius, qui matrimonium Christi dispensat, & Ecclesiastici status peculiarem curam gerit, illud postulare debent, vt scandala, & excessus euitentur, & omnia ordinatè fiant.

Ad fundamenta ergo in contrarium facilis est responsio ex dictis. Et in primis ad Ambrosium aliqui respondent, illum loqui de facto, non de iure, clerici enim (in illo præsertim tempore) quando ab illis exigebatur tributum, pacificè illud soluebant, non ex iustitiæ debito, sed ex charitatis affectu ad vitādum scandalum, & ne propter affectum temporalium bonorum Principibus subesse nolle viderentur. Colliguntque hanc mentem Ambrosij ex facto Christi iubentis Petro soluere tributum, quod in exemplum adducit; constat autem ex verbis Christi, ipsum non ex debito, sed ad vitandum scandalum, Petro, vt tributum solueret, præcepisse. Vt ergo exemplum sit accommodatum, necessariū videtur, vt sententia Ambrosij in eodem sensu intelligēda sit. Est ergo expositio probabilis, quamuis verba illa Ambrosij, *Christiani viri docentur, potestatibus sublimioribus debere esse subiecti*, & similia, aliquid amplius significare videntur. 9. *Ad Ambrosium prima responsio.*

Aliter ergo responderi potest, Ambrosium non esse loquutum de clericis, sed simpliciter dixisse, *Christiani viri.* Quod verbum indicat, magnum illud documentum, quod ibi tradit, præcipuè datum esse contra antiquum errorem, asserentem, Christianos exemptos esse à tributis Principum eo ipso, quod Christiani sunt. Illum enim errorem refellebat Paulus ad Roman. 13. cum protulit sententiam, quam Ambrosius allegat: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* Cùm autem Ambrosius interrogat: *Quis tu tantus es, qui non putes esse soluendum?* nō oportet, vt clericos comprehendat, nam statim subdit: *Tu, qui sæculi sequeris lucrum cur sæculi obsequium non recognoscas? Cur te supra sæculum quadam animi arrogantia feras, cum sæculo sis misera cupiditate subiectus?* Loquitur ergo de sæcularibus, seu laicis. Denique licet demus, in priori interrogatione clericos comprehendere, sensus nō incongruus esse potest, eos non debere sua authoritate, & quasi propria pręsumptione negare tributum, sed vel iuxta concessiones Principum, vel iuxta suorum Prælatorum decreta. 10. *Secunda ad eundem.*

Ad leges ciuiles, fatemur, aliquas leges Iustiniani non fauere huic exemptioni, iam verò responsum est, illas esse reuocatas, & de legibus antiquiorum Imperatorum Christianorum verius est, plenam immunitatem à tributis Clericis concessisse. Quamuis negari non possit, inter ipsos Imperatores fuisse varietatem, quam Ecclesia tunc tolerabat, quia ita tunc expediebat, ad quod fortasse etiam allusit Ambrosius, vt suprà notauimus. Ad rationem rectè ibi responsum est, bona adhærere personæ, ideoque non posse personam esse plenè, & perfectè exemptam, nisi bona etiam exempta sint. Et ideo non refert, quòd bona temporalia sint, neque quod respiciant clericum, non vt clericum, sed vt temporalem dominum, vel ciuem, quia ille non tantum est exemptus vt clericus, sed etiam vt ciuis, & simpliciter eius persona, & consequenter etiam ea, quæ illi quasi accessoria sunt. Ad id verò, quod de iurisdictione attingitur, iam ostensum est, exemptionem à tributis valde coniunctam, vel consequentem esse cum exemptione à iurisdictione, cum ipsa tributi impositio; 11. *Ad secundam obiectionem ex iure ciuili.* *Ad tertiam.*

ctio, & exactio actus iurisdictionis sit. Neque potest vllo modo dari laicis licentia occupandi per vim, seu violenter subtrahendi bona clericorum, in quos iurisdictionem non habent, quia hoc est contra omne ius naturale, solumque in casu extremæ necessitatis permitti posset, vt statim dicam. Deniq; ad consuetudinem, quæ obijcitur, respondemus, ad nos nunc non pertinere modum, & qualitatem consuetudinis expendere, quæ ad factum pertinet, non ad ius, ideoq; solum nunc dicimus, talem consuetudinē, ex genere suo inquam esse, & in iure reprobatam tanquam Ecclesiasticæ libertati contrariam, nisi vel per Pontificem expresse approbata sit, vel in aliqua exceptione iuris sit fundata iuxta ea, quæ in sequentibus dicimus.

CAPVT XXV.

An clerici teneantur ad onera realia soluenda, quæ rebus immobilibus adhærent.

1. DVÆ exceptiones à regula in præcedenti capite posita excogitari possunt, quas expedire necesse est. Prima est de tributis realibus, quæ rebus immobilibus adhærent, priusquam in potestatem clericorū perueniant; nam de posterioribus tributis, quæ superueniunt, postquam talia bona clericorum effecta sunt, certum est, sub generali regula comprehendi, quia omnia iura sine distinctione loquuntur, & rationes suprà adductæ æquè de immobilibus, & de mobilibus procedunt, quia etiam onera bonorum immobilium redundant in Dominum, & tandem ex fructibus soluuntur, quę mobilia sunt. Deinde quando onera, seu tributa in bonis ipsis antecedunt, si sint ex pensionibus procedentibus ex proprio, ac priuato dominio eius, qui primo pensionem imposuit mediante aliquo pacto, sic certum est, rem transire cum suo onere, ac subinde esse à clerico soluendum: nam quæ in hac parte diximus de Ecclesiis, in clericis locum habent.

2. Dubitatio ergo est de propriis tributis Regiis, quę ex vi solius iurisdictionis imposita fuerunt. Videturque huius dubij resolutio ex alia dubitatione pendere, nimirum, an bona clericorum in hac exemptione bonis Ecclesiasticis æquiparentur: nam si non gaudent æquali priuilegio, non est cur in hoc speciali casu de tributo reali prius bonis ipsis inhærente fiat æquiparatio, cum sit priuilegium valde speciale Ecclesiarum. Quod autem non sit æqualis immunitas bonorum personarum Ecclesiasticarum, & Ecclesiarum, seu Ecclesiasticorum honorum sumitur ex Gloss. 2. in Clement. 1 de in Integrum restitut. & ex Glossa in capit. *Possessiones*, 16. quæst. 4. & ex Abbate, Felin. & aliis, quos refert Couarr. libr. 1. Variar. cap. 4. numer. 4. vbi ipse concludit, non esse æqualia in exemptione bona patrimonialia clericorum, nisi in casibus, in quibus in iure id expressum est. Et videtur hoc rationi consentaneum; quia bona Ecclesiastica sunt simpliciter sacra; & tantum ad sacros, & pios vsus destinata, quod non habent propria clericorum. Cùm ergo hic casus, de quo tractamus non sit in iure expressus, non videtur ad bona clericorum extendendus. Vnde in legibus Hispaniæ libr. 1. Nouæ recopilat. tit. 3. l. 11. & 12. expresse cautum est, vt clerici talia tributa prædiis iu hærentia, *postquam talia prædia emerint, vel aliter acquisiuerint*, soluere teneantur. Et ita simpliciter docuit Gregor. Lopez partit 1. tit. 6. l. 51. num. 4. & Valasc. de Iure emphyteut. q. 17. n. 10. qui plures referunt, & eos sequitur Molin. tract. 2. de Iustit. disp. 456. Verum est, eos indistinctè in hoc loqui de bonis Ecclesiarum, & clericorum, vnde omnes authores, qui ita sentiunt de bonis Ecclesiasticis, à fortiori idem dicēt de bonis clericorum.

An bona Ecclesiarū, & clericorū æquali gaudēt exemptione.

Opinio negans.

Fundamentum eius.

3. Nihilominus contrariam sententiam veram censeo (loquendo de propriis tributis, vt supra distinximus.) Quam expressè tenet Cardinalis Albanus in tractatu supra citato, & Gutierrez in Practicis quæstion. lib. 1. quæst 3. à numer. 15. vbi tractat legem Recopilationis citatam, eamque iuxta distinctionem à nobis superiùs traditam exponit, dicens, intelligendam esse *quando bona sunt affecta onere tributorum expresse, & ex consensione partium, secus verò esse si tantum sint affecta tributis ex generali lege*, qua prædia priuatorum Regi pro tributis sunt obligata *nā si talia bona* (inquit) *peruenerint ad clericum, non transeunt cum onere.* Idque confirmat exemplo alterius legis Hispaniæ libro 4. Ordinamenti l. 12. quæ statuit, cùm vir nobilis (Hispanè *Hijodalgo*) bona emerit ab alio tributis soluēdis obnoxia, non transire cum onere. Ita ergo contingit, si clericus similia bona emat, aut hęreditario iure acquirat. Ratio enim omnibus communis est, quia per mutationem personę mutatur qualitas inhærens rei ratione personæ, argumento l. *Locatio*, §. *Fiscus*. ff. de Publican. & vectigal. & l. *Per procuratorem* 89. ff. de Acquirend. hæredit. Vnde ob hanc eandem rationem, bona ante sacerdotium possessa post sacerdotium gaudent priuilegio exemptionis. Et pro hac sentētia refert Gutierrez plures modernos, ex quibus videri potest Matienzo in librum 5. Nouæ recopilat. tit. 10. libro 11. Gloss. 4. & Alfonsus Guerrero in Thesauro Christianæ religionis cap. 36, num. 9. & 33.

Conclusio Bona Ecclesiarū, & clericorū in exemptione à Regalib. tributis sunt æqualia.

Insinuant autem isti authores, propria tributa Regia, quæ dicuntur realia, & quasi inhærentia rebus immobilibus, non adhærere illis quasi per se, & absolutè spectatis, sed ratione personarum, sub quarum dominio existunt, ac proinde solum esse quasi pignora seu hypothecas obligatas virtute leg. 1. Cod. *In quibus causis hypotheca contrahatur.* Quod est valde probabile. Et inde optimè confirmatur (quod suprà de Ecclesiis, & nunc de clericis diximus) talia bona non transire ad ipsos cum tali onere soluendi tributa, vtiq; in futurum. Nam si prior dominus aliquo tempore, quo talia bona possedit, tributa debita non soluecret, transirent bona cum illo onere, quia semper habens respectum ad priorem dominum, & ratione illius, & propter subiectionem eius semper debetur quæ ratio cessat in tributis soluendis ab eo tempore, quo talia bona in personam exemptam fuerūt translata. 4.

5. Potest etiam hæc sententia confirmari ex supra dictis in simili dubio de bonis Ecclesiasticis: nam esto in rebus aliis, seu in specialibus prærogatiuis, ac priuilegiis hæc bona non sint æqualia, nihilominus in exemptione à tributis meritò æquiparantur. Tum quia sicut Ecclesiæ sunt omnino exemptæ à iurisdictione sæculari, ita & personæ clericorum, tum etiam quia iura, in quib. hæc exemptio à tributis præcipitur, æquè de Ecclesiis, & Ecclesiasticis personis, & de vtrarumque bonis loquuntur. Atque ita æquiparationem hanc comprobat Glossa 2. in capit. *Ecclesia Sanctæ Mariæ*, de Constitut vbi latè Felin. nu. 7. & 8. item Gloss. vltim. de Vita, & honest. clerico. quæ ad hoc ponderat textum illum. Vbi Panormitanus numer. 11. eam limitarè videtur, sed re vera limitatio non procedit in materia tributorum, sed in alijs priuilegiis, quæ non est limitatio ad Glossam, quia non generaliter, sed in tribus tantum loquitur, sicut & textus ille, quem inducit. Et idem sentit Glossa penult. in cap. *Ex literis* de Pignoribus, & optimè Glossa 1. in caput *Ecclesiarum* 12. quæstion. 2. & sumitur etiam ex illo textu, qui est Concilij Toletan. 3. cap. 21. & ex alijs antiquis, quos eadem Glossa allegat. Et melius id confirmat cap. 1. de Immunit. Ecclesiar. in 6. quod (vt supra notaui) distinctè loquitur de bonis acquisitis, & acquirendis, & nunc aduerto, etiam loqui expresse de Ecclesijs, & Ecclesiasticis personis, ac earum bonis. Et eodem modo loquitur Clementina vlt. de Censib.

Cōfirmatur assertio.

Ex

6. *Solutio ad fundamentū contraria rationis.* Ex quibus patet responsio ad rationem dubitandi in principio positam, negamus enim, priuilegium hoc quoad hanc partem esse speciale Ecclesiarum, aut non esse in iure satis expressum, ex Glossis enim & iuribus allegatis contrarium constat. Doctores autem ibi allegati negantes hanc æquiparationem, intelligendi sunt, vt dixi, quoad alia priuilegia, non verò quoad hoc priuilegium exemptionis à tributis. Neque in hoc obstat ratio ibi inducta, quod Ecclesiastica bona sunt magis sacra, quàm bona clericorum, nam hoc conducet quoad alios effectus, vt verbi gratia, quod maior sit culpa, distrahere bona Ecclesiastica in vsus prophanos, quàm bona propria clericorum, etiam intuitu Ecclesiæ comparata. Item quòd maior sit culpa furandi bona Ecclesiæ, quam propria clericorum: nam illud est sacrilegium iuxta doctrinam Diui Thomæ quæst. 99. art. 3. & 4. quam omnes sequuntur, & sumitur ex multis decretis 12. q. 3. & 16. quæst. 1. cap. *In canonibus*, furtum vero à clerico factum non est verè sacrilegium, nisi vis personæ inferatur, iuxta capit. *Quisquis* 17. qu. 4. & notauit Panormitan. in cap. *Ceterum* de Iudiciis. num. 17. licet aliud senserit Syluest. verbo *Sacrilegium*. Et sic de aliis priuilegiis, quæ pertinent ad maiorem tutelam, & religiosum vsum Ecclesiasticorum bonorum. In tributis verò facta est æquiparatio in iure, quia non in bonorum ipsorum sanctitate, sed in absoluta exemptione personæ fundatur. Ad legem Hispaniæ iam responsum est, intelligendam esse de specialibus tributis fundatis in conuentione partium. Et eodem modo exponendi sunt authores ibi allegati, vel eorum sententia admittenda non est. Et iuxta doctrinam hanc intelligenda videntur, quæ in libro 2. ordin. huius regni tit. 33. disponuntur de quodam tributo, quod *Ingadas* vocant. Nam illud sine dubio ortum fuit ex dominio directo Regum, & conuentione cum subditis, quib. illa bona tribuebant, vt ex principio illius tituli constat, & ideo in rigore non continetur in generali priuilegio clericorum, vel Ecclesiarum. Nihilominus tamen seruanda sunt specialia priuilegia, quæ ibidem etiam in hac materia illis conceduntur.

Qui bona Ecclesiæ surripit sacrilegium committit.

Raptor bonorum clerici nisi vi inferat, sacrilegium non committit.

Ad Leges Hispan.

CAPVT XXVI.

An clerici ad communes ciuium expensas contribuere teneantur.

1. Altera exceptio ad bona mobilia pertinens, esse potest de quibusdam tributis, quæ non tanquam stipendia Regia imponuntur, sed tanquam sumptus necessarij ad communem vtilitatem ciuium inter ipsos distribuuntur. Huiusmodi sunt tributa quæ imponuntur ad reficiendas vias, pontes, aut fontes, aut muros ciuitatis, & similia, ad communem vsum ciuium etiam clericorum necessaria. Ratio autem dubitandi esse potest, quia iura ciuilia non permittunt, clericos ab his contributionibus eximi, vt constat ex l. *Ad instructiones*, Cod. de Sacrosanct. Eccles. vbi etiam venerabiles Ecclesiæ, & diuinæ domus huic tributo soluendo adscribuntur, ibi verò tantum fit mentio *de pontium, itinerum instructione*. In lege autem vlt. C. Quibus muneribus &c. lib. 11. additur *murorum constructio, & frumenti, aliarumque specierum comparatio, seu communis prouisio*. Vnde idem ius in rebus omnibus eiusdem rationis locum habebit. Atque hoc ius commune imitantur leges Hispaniæ in l. 20. tit. 32. part. 3. & l. 54. tit. 6. p. 1. ac tandem in lib. 1. Nouæ recopilat. tit. 3. l. 11. vbi prius ponitur regula generalis de tributis pro communi bono impositis, & deinde ponūtur exempla suprà dicta, & adducuntur alia, idemque cum alijs exemplis statuitur in l. 12.

Ratio dubitandi pro parte affirmante.

Leges Hispaniæ.

2. Non videtur autem posse ius canonicum derogare in hac parte iuri ciuili, quia dispositio illa videtur iustitiæ, & æquitati imò & pietati valde conformis. Nam huiusmodi impositiones re vera non sunt tributa, quæ indicent subiectionem, vel in propria iurisdictione fundentur, quia nō imponuntur, vt Regibus tanquam Dominis, & Principibus soluātur, sed solum sunt distributiones, quæ inter ciues fiunt ad proprios vsus ipsorum ciuium. Ratio autem, & iustitia postulat, vt omnes, qui huiusmodi rebus communibus indigent, & vtuntur, ad expensas, quæ in illis fiunt, iuxta distributione concurrant; ergo cum clerici fruantur his communibus commodis, debent etiam participare huiusmodi onus cum cæteris ciuibus. Nam eadem ratio obligationis, & debiti in illis concurrit, & non est contra dignitatem sacerdotalis status, hæc tributa soluere, magis quàm pretio suo emere res, quibus ad victum, & vestitum indigēt. Imò quia priora bona ad commune bonum spectant, ex ea parte est talis contributio pietati consentanea, ideoque in dicta lege. *Ad instructiones*, dicitur, *Venerabiles Ecclesias tam laudabili titulo libenter adscribimus, quia non est inter sordida munera numeratum*. Et in dicta l. 11. nouæ recopilationis Hispaniæ dicitur: *En estas cosas tales a fallescimiento de proprios de concejo, deuen contribuir, y ayudar los dichos clerigos por quanto es prò comunal de todos, sobra de piedad*; ac si diceret, quando ob huiusmodi sumptus bona communia totius populi, seu eorum redditus non sufficiunt, tunc ratio pietatis, & communis vtilitatis postulat, vt clerici contribuant. Estque illa limitatio valde notanda, nam multū confirmat huius contributionis æquitatem. Quia vbi communia bona non sufficiunt, necessario debet ex propriis & particularibus bonis singulorum ciuiū suppleri; cur ergo cogentur singuli ciues laici ex propriis bonis aliud pro clericis soluere, aut eis de rebus necessarijs, licet communibus propriis sumptibus prouidere? Quæ ratio videtur ostendere, neque Pontificem, neque ipsum Regem posse hanc exemptionem clericis concedere, ipsis communitatibus laicorum inuitis.

In contrarium autem videntur iura Canonica vrgere, præsertim cap. *Non minus*, & cap. *Aduersus* de Immunit. Ecclesiar. Nam in priori statuitur sub anathemate vniuersaliter, & sine limitatione, vt hæc onera Ecclesiis, vel clericis non imponantur: *Nisi Episcopus, & clerus tantam necessitatem vel vtilitatem aspexerint, vt absque vlla exactione ad releuandas communes vtilitates, vel necessitates, vbi laicorum non suppetunt facultates, subsidia per Ecclesias existiment conferenda*. In altero vero capite in primis significatur, hanc contributionem clericorum, etiam in illo casu non esse ex debito, sed ex gratia, additur enim ibi: *Prædicti laici humiliter, & deuotè recipiant cum gratiarum actione*. Et, quod grauius est, adiungitur sequens limitatio: *Propter imprudentiam tamen quorundam Romanus Pontifex prius consulatur, cuius interest communibus vtilitatibus prouidere*. Addi etiam possunt c. *Quanquam*, de Censib. in 6. & cap. 1. & 3. de Immunit. Eccles. in 6. quatenus in eis generaliter dicitur, Ecclesias, & Ecclesiasticas personas ab omni exactione sæcularium esse exemptas. 3.

In hoc puncto Doctores in hoc videntur conuenire, ad huiusmodi sumptus communes, quando bona communia ciuitatem non sufficiunt, ideoque necessarium est, vt ciues contribuant, clericos etiam debere concurrere, & cum debita proportione, ac moderatione contribuere. Hoc enim etiam iure canonico permissum, & approbatum est, habetque naturalem æquitatem, vt declarauimus. Difficultas autem est, tum in genere obligationis, tum maximè in modo impositionis, & exactionis. Nam de genere obligationis dubitari potest, an clerici solum ex quadam honestate, & quasi ex concilio debeant in huiusmodi casibus contribuere; vel ex necessitate, & obligatione conscientiæ teneantur. Aliqui enim solum putant teneri priori modo, quod significat Panormitan lib. 1. consil. 3. num. 1. circa finem, dicēs, 4. *Resolutio affirmans.*

Etiam imminente communi vtilitate clericorum, & laicorum, non tenentur clerici aliquid conferre, nisi sponte velint. Dum enim ait, *sponte*, indicat voluntariam esse contributionem, nō necessariam. Et ad hoc inducit verba cap. *Non minus*, quæ statim referemus. Et ratione potest suaderi hæc opinio, quia clerici non obligātur ex vi legum ciuilium, neq; ex vi consignationum, quę à laicis fiunt sub quocunq; tenore pręcepti, cum non sint illis subiecti: nec inuenitur lex canonica, quæ illis talem obligationem imponat, nec deniq; lex sola naturalis eos obligat, quia hæc obligatio pendet ex multis circumstantiis, quę non sunt de iure naturali, sed ex pactis, conuentionibusq; inter ipsos ciues resultat.

Fundamentum eius.

5\. *2. Opinio.* Nihilominus contrarium in hac parte sentit Gregor. Lopez in l. 54. tit. 6. partit. 1. Gloss. 2. quem sequitur Gutierr. in Practic. quæstionib. lib. 1. capit. 3. nu. 8. & idem sentit Guerrero in Thesauro Christianæ relig. cap. 36. numer. 32. Fundantur in verbis cap. *Non minus*, ibi, *Nisi Episcopus, & clerus tantam necessitatem, vel vtilitatem aspexerint, &c. vt subsidia per Ecclesias existiment conferēda.* nam vbi res committitur existimationi non censetur committi liberæ voluntati, sed iusto iudicio, & arbitrio, vt declarat Vlpian. in l. *Fideicommissa* §. *Si fideicommissum.* vers. *Quanquam* ff. de Legat. 3. vbi ait, per conditionem hanc, *Si existimauerit* non committi rem plenæ voluntati, sed prudēti arbitrio, & quasi viro bono; ergo in hoc sensu dixit Pontifex, clerum, *si existimet*, prudenti arbitrio, communem vtilitatem, vel necessitatē vrgere, debere contribuere; ergo supposita tali existimatione hoc debitū est moralis necessitatis, & non tantum voluntatis. Et prætereà partem hanc videntur efficaciter persuadere rationes in priori parte factæ. Et ad alteram, quam proximè in contrarium fecimus, respondebitur facilè, obligationem hanc oriri ex æquitate naturali, cuius materia in hac parte mutata non est per ius positiuum, quia ius ciuile potius illam confirmat, cui ius canonicum in hoc non cōtradicit, seu iudicium practicum, & in particulari talis æquitatis Pastoribus Ecclesiæ committit.

Fundamentum huius.

6\. *Vera resolutio.* Quo circa in hoc puncto dicendum est, clericos singulos, seu sigillatim sumptos non teneri ad huiusmodi contributionem, donec per Episcopum cum clero prudens existimatio facta sit, & decretum, in eo casu interuenire necessitatem, vel vtilitatem cōmunem, ad quam clerus cōtribuere debet. Hoc probat dictum capit. *Non minus*, vbi statuitur, debere præcedere Prælati approbationem, vt paulò inferius magis declarabimus; ergo ante illam non tenentur singuli clerici soluere contributionem; imò neque possunt, vt infrà videbimus. Deinde dicendum est, si in re ipsa vera necessitas, vel vtilitas communis cum debitis circumstantiis intercedat, teneri Episcopum ad contributionem approbandam, & contra rationem, & iustitiam facturum esse, si contradicat. Et hoc est, quod præcipuè Gregor. Lopez, & alij intendunt. Et probatur, quia hoc non est eius liberæ voluntati, sed prudenti arbitrio commissum; ergo ex officio, & iustitia tenetur tributum admittere, si re vera existimet, casum necessitatis subsistere, vel si existimare debet, ita vt per ignorantiam inuincibilem non excusetur. Vlterius verò addendum est, & clericos non posse cogi à laicis ad soluendum tributum, etiamsi per Episcopum iam fuerit approbatum, quia nunquam laici habēt iurisdictionem ad cogendos clericos. Potuerunt ergo petere, rogare, & requirere clericos, vt sponte soluant, non tamen vim inferre. Et fortasse in hoc sensu dixit Panormitanus clericos debere sponte soluere. Et ob eandem causam existimo, addita esse in dict. capit. *Aduersus*, verba illa: *Prædicti laici humiliter, & deuoti recipiant cum gratiarum actione, &c.* Quapropter si clerici in eo casu soluere noluerint, per suum Prælatum cogendi sunt, vt recte dixit Gutierr. supra cum aliis, quos allegat. Quòd si Episcopus vel clericos in hoc peccantes cogere noluerit, vel ipse iniustè agat, nolēs contributionem admittere, quando tenetur; ad superiorem prælatum recurrendum erit, & ita clericorum immunitas seruabitur, & subsidium communi bono necessarium non deerit.

Vbi necessitas occurrit, Episcopus clericorū contributioni consentire tenetur.

Probatur.

Nunquā possunt laici clericos ad contribuendum cogere.

Superest tractanda alia pars dubitationis circa modum in hac contributione servandum, videlicet, an imponenda clericis, vel ab eis exigenda contributione ad huiusmodi communis vtilitatis opera, seruanda sit forma præscripta in dictis decretis, vel nulla illius ratione habita possint laici Principes leges suas executioni mandare. Non enim defuerunt multi Iurisperiti, qui dixerint, nihil esse in hac parte derogatum iuri ciuili per canonicum, ac subinde ad exigenda à clericis hæc tributa, non esse necessarium recursum ad Summum Pontificem, qui postulatur in dicto cap. *Aduersus*, neque approbationem Episcopi, aut cleri, prout præscribitur ibidem, & in dicto cap. *Non minus*, sed satis esse Regis edictum proponentis causam vt communem, & necessariam & contributionem vt moderatam, & iusta proportione distributam. Quam sententiam indicant Gloss. & Hostiens. in d. capit. *Non minus*, eam quæ defendit latè Lucas de Penna in l. *Cum ad felicissimam.* Cod. *Quibus muneribus* libr. 10. quem cum alijs multis pro hac sententia refert Gutierr. vbi suprà, & specialiter illam defendit Rebuff. in commentar. ad constitution. Galliæ tom. 1 tract. de Sentent. prouis. artic. 3. gloss. 6. vbi alios refert. Et cum sibi obiiciat, Imperatorem non potuisse clericos sua lege adstringere, respondet: *Verum est, tamen hæc opinio de facto seruatur in Francia.* In quo sentit, per consuetudinem esse in hac parte iuri canonico derogatum. Quod fundamentum falsum omnino esse infrà ostēdemus. 7.

An in contributione hac forma iure canonico præscripta sit seruanda.

Opinio negans.

Vt ergo huius sententiæ fundamentum aliquo modo tolerabile sit in hoc constitui debet, scilicet iura Canonica præscribentia formam seruandam in postulandis huiusmodi tributis à clericis, non extendi ad hæc tributa, quando authoritate Regia imponuntur. Hoc autem duobus modis declarari potest. Primò, quia cap. *Non minus*, solum loquitur de consulibus, & rectoribus ciuitatum, & aliorum, qui similem potestatem habere videntur, & illis prohibet, ne clericis tributa imponant, nisi Episcopo approbante, &c. Vnde in sequenti cap. *Adversus* quod est Concilij Lateranens. sub Innocentio 3. his verbis refertur decisio prioris Concilij Lateranensis sub Alexandro 3. *Aduersus Consules, & rectores ciuitatum, vel alios, &c.* Ergò ex vi talium verborum non impediuntur Reges supremi hæc onera clericis imponere. Et hāc sententiam tenet aperte Lucas de Penna loco citato, & insinuat Hostiensis in Summa titul. de Immunitate Ecclesiar. § *A quibus*, versicul. *Verum ad extraordinaria*, quamuis enim dicat, legem *Ad constitutiones*, & similes corrigēdas, vel moderandas esse per ius canonicum, nihilominus addit limitationem *nisi Princeps præcipiat.* Verum est tamen, in contextu eius ambiguum esse, an dicere voluerit, illicitas esse has exactiones respectu clericorum tantum, vel simpliciter respectu omnium subditorum esse illicitas, nisi fiant authoritate Principis, & hic posterior videtur magis esse sensus eius, si totus contextus consideretur. 8.

Cuiuscunque tamen sit illa limitatio capit. *Non minus*, & similium admittenda non est, quia in primis repugnat Pontificiæ declarationi in Bulla cœnæ Domini, vbi expresse prohibitio extenditur ad quoscumque *cuiusuis præeminentiæ, & dignitatis, etiam Imperialis, & regalis*, & additur: *Innouantes decreta super his per sacros canones tam in nouissimo Lateranensi, quam aliis Concilijs generalibus edita*, vbi præcipuè intelligit capit. *Aduersus*, & capit. *Non minus*, exponendo (vt arbitror) potius, quam addendo, illorum dispositionem ad omnes Principes temporales extendi. 9.

Reiicitur.

Deinde

Deinde in illis decretis licet fortasse propter occasionem facti, quod ibi refertur, nominentur Consules, & Rectores, tamen in fine adduntur generalia verba, quæ omnes potestatem habentes ad imponenda tributa comprehendunt, vt in cap. *Non minus. Nec non, & alij, qui potestatem habere videntur*. Et in cap. *Aduersus*, ibi: *Consules, & Rectores ciuitatum, vel alios*. Vbi non dixit alios similes, sed simpliciter alios, planè comprehendens omnes, qui Ecclesiasticis viris has exactiones imponere nituntur, & in capit. *Clericis* §. *Nos igitur*, de Immunit. Ecclesiar. in 6. expresse nominantur *Imperatores Reges, &c.* Et in hac parte confirmatur in Clement. vnic. eodem titulo quamuis per verba generalia, scilicet, *contra quoscunque laicos, &c.* Et ita etiam interpretatur, & confirmat Clem. V. decisiones Conciliorum Lateranensium sub Alexandro, & Innocentio. Denique in cap. *Quanquam*, de Censib. expresse dicitur: *Nec collegium nec vniuersitas, nec aliqua etiam singularis persona, cuiuscumque dignitatis existant*, & cæt. Est ergo certissimum, non posse limitari illa decreta ex parte personarum laicarum, quacunque potestate vel dignitate præemineant, ac proinde sententiam illam Iuristarum in hac declaratione fundatam improbabilem esse.

10. Aliter eadem di... opinio defen... modus [margin note partly cut off]

Alio igitur modo posset illa sententia defendi, dicendo, illa iura non loqui de his impositionibus, quæ per modum iustæ distributionis inter ciues fiunt, ad res omnibus necessarias, vel valde vtiles, sed loqui de proprijs tributis, quæ in subsidium Principum, vel Regum imponuntur. Et ratio reddi potest, quia illæ priores exactiones, seu contributiones (vt supra dicebam) non sunt propria tributa superiori potestate, & voluntate Principis imposita, sed sunt veluti quidam sumptus debiti, quia ex natura rei resultant ex tali opere communitati necessario. Quia nec clerici iustè possunt resistere, aut contradicere, ne tale opus fiat; neque possunt impedire; quin in ipsos sicut in alios ciues resultet obligatio naturalis soluendi quotam partem sumptuum, quæ secundum iustam proportionem singulos contingit: ideoque talis obligatio non oritur ex iurisdictione sæculari, neque ex lege ciuili, sed ex ratione naturali supposito tali facto iusto, & communitati moraliter necessario. Vnde fit, non repugnare talem contributionem Ecclesiasticæ libertati, ac proinde non esse contra canonica iura; quæ prohibent omnes temporales exactiones à clericis fieri, quia solum prohibent exactiones contrarias Ecclesiasticæ libertati, qualia sunt, quæ in iurisdictione laicorum, & in politiua lege ciuili fundantur.

11. Refellitur.

Sed quamuis fundamentum hoc speciem quandam probabilitatis habeat, nihilominus sol dum non est, nec decretis consentaneum. Primo, quia (vt notauit Abbas in dicto consil.) dictum capit. *Non minus*, priùs dicit. *Siue fossata, siue expeditiones*, & deinde adiungit: *Siue aliqua qualibet. Fossata enim* ad custodiam ciuitatis fieri solent, & ita pertinent ad vtilitates clericis, & laicis communes; idemque ferè esse solet de expeditionibus: ergo cum additur distributio *Alia qualibet*, omnia similia ad minimum comprehenduntur. Vnde in cap. *Aduersus*, distinctè explicatur prædicta decisio de exactionibus, quæ ad releuandas vtilitates, vel necessitates communes ordinantur. Præterea in alijs iuribus absolutè, & sine limitatione prohibentur exactiones, & collectæ, quibus nominibus solent etiam hę contributiones communes significari, & Clementin. vnic. addit distributionem. *Quascunque exactiones*, & præterea adiungit: *Nec non & circa præstandas subuentiones laicis à Prælatis, vel alijs personis Ecclesiasticis*, nomine autem subuentionum huiusmodi contributiones maximè significari solent. Et in dicta Authentica. *Item nulla* declarantur *angariæ, & parangariæ*, quæ solent etiam pro communi vtilitate exigi: ergo limitatio illa verbis ipsorum iurium repugnat.

12. Deinde ratio, seu coniectura adducta in illo fundamento non est sufficiens ad interpretanda iura contra eorum verba, quia non probat, esse necessariam limitationem illam, vt decisio illorum canonum iusta, & rationabilis sit. Primò quidem quia bona Ecclesiastica, quibus clerici aluntur, sunt ad altiores fines deputata, qui in bonum, & vtilitatem ipsorum laicorum redundant: nam subuentio pauperum magna vtilitas laicorũ est, templa etiam, & omnes sumptus illorum, laicorum vsibus inseruiunt, & ideò non est à ratione alienum, vt laici ex solis bonis suis temporalibus contribuant ad publica opera ciuilia, etiam si in communem vtilitatem clericorũ redundent. Præsertim quia bona sacris vsibus deputata nõ debent ad prophanos, & communes vsus conuerti, & ideò meritò eximuntur ab his etiam temporalibus contributionibus. Quam rationem latè prosequitur Panormitan. in dicto consilio. — Satisfit ratio ni pro prædicto fundamento adductæ.

13. Obiectio.

Dices, has rationes ad summum procedere de bonis Ecclesiæ, non verò de bonis clericorum, quia & possunt esse patrimonialia, & quamuis sint ex redditibus Ecclesiæ, postquàm sunt facta propria illorum, iam non sunt sacra, sed patrimonialibus comparantur, vt suprà dictum est. Respondetur, etiam procedere satis congruēter rationem illam in bonis clericorum: præcipuè in his, quæ proueniunt ex redditibus Ecclesiasticis, quia ex vi suæ exemptionis, & dignitatis postulant, vt sine diminutione, & sine temporali onere conferantur. Deinde meritò extenditur etiam ad bona patrimonialia, tum quia hæc sunt veluti accidentaria, & accessoria, expeditque, vt participent exemptionem personæ, & aliorum bonorum, ne detur occasio laicis illo colore onerandi clericos: tum etiam quia ipsi clerici communi vtilitati laicorum inseruiunt, & ideo illis quodam modo debitũ est, vt gaudere possint vtilitatibus temporalibꝰ cæteris ciuibus communibus, etiam si ad illas temporaliter non concurrant. Hac enim ratione solent eximi milites, & Magistratus: ergo iure etiam eximuntur sacerdotes, qui non minus ad ius, seu commune bonum pertinent, quàm ciuiles Magistratus, iuxta sententiam Isidori libro quinto Etymologiar. cap. 8. cap. *Ius publicum*, dist. 1. & idem habetur in l. 1. ff. de Iustit. & iure. Denique quamuis demus, in aliquibus casibus iustum, & rationabile esse, vt clerici ad hæc opera contribuant, inde non sequitur, dicta iura canonica de his exactionibus, seu contributionibus non loqui, quia non omnino illas prohibent, sed modum, & formam in illis seruandam statuunt. Hoc autem maximè consentaneum rationi est, quia ad Prælatos Ecclesiæ spectat, clericorum curam specialem habere, & diiudicare, an talia onera iustè illis imponantur, non tantum generatim, sed etiam in particularibus casibus, & euentibus, in quibus solent excessus, & violentiæ committi. Quam rationem dicta iura attigerunt. — Solutio.

14. Conclusio. In his actionibus seruanda est forma iure canonico præscripta.

Dicendum ergo sine vlla dubitatione est, in postulandis à clero huiusmodi contributionibus à laicis Principibus, & Magistratibus ordinatis, seruandum esse modum, & formam in iure canonico præscriptam, præsertim in dictis capitibus. *Non minus, & Aduersus*. Ita docet latè Panormitanus in dicto consilio 3. & in dicto capit. *Non minus*, numero 18. vbi refert alios antiquos Doctores in hac veritate consentientes, præcipue Glossam in capit *Generaliter*, verb. *Collationibus*, quæ ait, legem ad *Instructiones* derogatam, vel certè limitatam esse per ius canonicum. Et idem sensit Hostiens. in Summ. tit. de Immunit. §. *A quibus*, circa finem, & communiter Canonistæ super dicta decreta, Paulus Castrens. Iason, & lij in dicta l. *Ad instructiones*, & Gregorius Lopez dict. tit. 6. partit. 1. l. 51. & melius in 54, num. 1. & 2. & lex illa multum fauet. Nam licèt dicat, Clericos debere has contributiones soluere, tamen simul declarat, hoc esse ex consensu Ecclesiæ, dicens, *Tubo por bien la sancta Iglesia*. Et infrà adiungit, non posse laicos cogere clericos ad

 hanc

hanc solutionem, sed solùm simpliciter ab eis petere, & si dare noluerint, per Episcopos cogendos esse, de Episcopis autem dicit, teneri ad id præcipiendum, quod intelligendum est iuxta priorem declarationē, scilic. iuxta probationem Ecclesiæ, & modum ab ea præscriptum. Et plura pro hac sententia, & præsertim quoad Doctorum allegationes videri possunt in Gutierrez in dicta q. 3. libri 1. Practicar.

15. *Quæ conditiones requirat forma iure canonico præfinita.* Forma autem, seu modus in his tributis seruandus, vt à clericis exigi possint, tribus conditionibus consistit, quæ ex dictis capitibus *Non minus*, & *Aduersus* sumuntur. Prima ponitur his verbis: *Vbi laicorum non suppetunt facultates.* Circa quæ verba dubitari potest, de quibus facultatibus intelligenda sint, an de

1. Conditio. solis facultatibus communibus reipublicæ, an etiam de facultatibus singulorum ciuium. De quo nihil inuenio à Glossa, vel Doctoribus ibi explicatum, neque in alijs iuribus canonicis, neque etiam in legibus iuris communis ciuilis imò lex *Adinstructiones*, omnino illam conditionem omisit; solumq́ in dicta lege Hispaniæ nouæ recopilationis explicatur illa conditio, & ad communia bona limitatur per illa verba. *A fallecimento de proprios de consejo.* Cui legi stari posse videtur, quamdiu ex iure canonico aliud nō constiterit, tum quia est satis rationi consentanea, vt ex supra dictis cōstat, tum etiam quia alias esset nimia restrictio, vix enim potest moraliter accidere casus, in quo bona propria omnium, & singulorum ciuium ad huiusmodi opera efficienda non sufficiant, & difficilius erit hoc examinare, vel probare. Vt ergo clerus consentire debeat, satis erit, vt moraliter constet, communia bona non sufficere, & singulos ciues non posse sine magno grauamine suis solis sumptibus tale opus efficere.

16. *Secunda.* Altera conditio est, vt contributio non fiat, nisi Episcopus, & Clerus, re inspecta, & considerata, existiment esse conferendam. Ita habetur in cap. *Non minus*, & expresiùs in cap. *Aduersus* dicitur *Episcopus simul cum clericis.* Vnde constat, non posse Episcopū solum contributionem approbare, vel iubere, etiam iuxta dispositionem capit. *Non minus*, quia concursus clerici simul postulatur. Interrogari autem potest, quid nomine cleri, vel clericorum intelligatur, nam videtur in rigore significari, necessariam esse diœcesanam synodum: nam hæc videtur intelligi nomine cleri, & quia quod omnes tangit, ab omnibus debet comprobari: ergo oportet vt omnes conueniant, saltem per capita, & in synodo. In contrarium autem est, quia hoc non videtur obseruari in vsu, & est moraliter valde difficile, vt in omnibus occasionibus occurrētibus practicè seruari possit. Quapropter satis probabile est, sufficere consensum Episcopi cum Capitulo suæ cathedralis Ecclesiæ: nam illud solet in iure intelligi nomine clericorum, iuxta capit. 1. cum alijs, de ijs, quæ fiunt à Prælatis sine consensu Capituli. Multum etiam in hoc valere potest consuetudo: nam vbi ex more præscripto Episcopus habuerit proprium consilium suorum officialium, vel clericorum ad hoc munus deputatorum, & cum eis grauiora diœcesis negotia expedire solet, illud videri potest sufficiens ad conditionem hanc illis iuribus requisitam implendam.

17. *3. Conditio.* Tertia conditio in dicto cap. *Non minus* est, vt contributio fiat sine vlla exactione. Hæc verò magis pertinet ad modum petendi tributum iam impositum, quàm ad modum seruandum in imponendo tributo. Intelligitur autem de exactione coactiua, vt iam supra explicatum est, & de illa conditione videri potest Gigas de Pension. quæst. 90. in fine, vbi alios refert. Insinuatur etiam in eodem textu alia conditio, scil. vt contributio fit *ad releuandas communes vtilitates, vel necessitates*, sed hæc non est noua conditio, sed finis, & quasi fundamentū *iustitiæ* talis impositionis, quod in toto hoc capite principaliter supponimus. His ergo conditionibus omissis propriam tertiam conditionem addit Innoc. 3. in dict. cap. *Aduersus* his verbis. *Propter imprudentiam tamen quorundam Romanus Pontifex prius consulatur, cuius interest communibus vtilitatibus prouidere.* In qua conditione propter difficultatem eius, & moram, quam necessario secum affert, fundantur maximè contrariæ sententię authores, vt putent, non esse extendendam ad has actiones, quæ frequenter necessariæ sunt, & habent quasi innatam naturalem æquitatem, & pietatem. Sed nihilominus euidens est, Innocentium tertium de eisdem exactionibus, vel tributis cum Alexandr. 3. esse loquutum, ac proinde hanc conditionem ad omnia tributa, in quæ priores conditiones cadunt, extendi. Ideoq́ licet difficilis videatur, seruandam esse, quia sic scripta ab eo, qui potestatem habuit illam imponendi, & potuit esse expediens propter vitanda incommoda, quę frequenter occurrunt. Existimo tamen, si Episcopus, & clerus consentiant inconsulto summo Pontifice, licet malè faciant, & puniri possint, nihilominus factum tenere, quia ibi nō additur verbum irritans consensum eorum, & alioqui habebant iure ordinario potestatem ad illum consensum præstandum.

Posset autem aliquis dicere, conditionem hanc esse in præsumptione fundatam, vt indicant illa verba. *Propter imprudentiam quorundam*, & ideò vbi fuerit euidens iustitia, & ratio contributionis, & consensus sit debitus secundum prudentiam, non obligare legem illam quoad hanc conditionem. Quia præsumptio cedit veritati, & consequenter cessat etiam lex in præsumptione fundata. Respondeo negando assumptum, quia illa lex re vera nō supponit rem præsumptam, in qua fundetur, sed solum morale periculum, & occasionem frequentis mali, & nocumenti. Hoc autem satis est, vt lex vniuersaliter feratur, & obliget etiam in particulari casu, licet in eo negatiuè cesset finis, seu ratio legis. Solum ergo limitari potest illa cōditio in casu vrgentis necessitatis, quando est periculum in mora, argumento capit. *Peruenit*, de Immunit. Ecclesiar. & quia necessitas caret lege. Et hanc limitationem addiderunt, Panormitanus & Gregorius Lopez supra, & Syluester verb. *Immunitas*, 1. numer. 20. Gutierr. supra, qui alios refert. Hæc autem necessitas maximè potest cōtingere in exactione, quæ ad vnum actum, vel ad breue tempus fit: nam si longiori tempore sit duratura, licet in casu necessitatis possit inchoari inconsulto summo Pontifice: vt longiori tempore protrahatur, consulendus erit, quia potest quoad hanc partem lex impleri, necessitate non obstante, quia hoc modo illi sufficienter subuenitur. 18 *Euasio.* *Limitatio admittenda in hac tertia conditione.*

CAPVT XXVII.

Vtrum omnes clerici tam in sacris, quam in minoribus ordinibus constituti, & in statu clericali perseuerantes, integrè gaudeant Ecclesiastica libertate?

Explicuimus causas, & effectus huius exemptionis, solum superest, vt de personis, seu subiectis, quibus hoc priuilegium conceditur, disseramus. Et 1. quoniam ex hactenus dictis satis in genere constat, priuilegium hoc personis Ecclesiasticis concedi, duo sub hac generalitate explicanda supersunt. Vnum est, quæ sint istæ personæ Ecclesiasticæ hoc priuilegium participantes. Aliud est, an singulis earum totum hoc priuilegium integrè, & quoad omnes suas materias communicetur. Primum ergo distinguendus est duplex ordo Ecclesiasticarum personarum iuxta partitionem à Hieronymo in capit. *Duo sunt*, 12. quæst. 1. Vnus est clericorum, alius est eorum, qui Conuersi, seu Deo deuoti ibi appellantur, qui sub nomine *Monachorum* significantur in cap. *Si quis suadente*, 17. q. 4. & iam communiter sub nomine religiosorum, aut regularium comprehenduntur.

1. *Differentia inter has Ecclesiasticas personas.* Differunt autem hæc duo genera personarum Ecclesiasticarum, quia clericatus propriè sumptus requirit ordinationem aliquam sacramentalem, vel saltem primam dispositionem, & quasi inchoationē eius per primam tonsuram (in hac enim amplitudine nunc sumitur iuxta cap. *Cum non ab homine*, de Senten. excom. & capit: *Cùm non ab homine*, de Iudicijs:) Monachatus verò nullum requirit ordinem, sed solùm sacrum aliquem statum, per quem persona Deo specialiter dicatur, & vt talis ab Ecclesia recipiatur Deinde in Clericatu sunt diuersi gradus, nam quidam sunt clerici in sacris, vt sunt omnes, qui per ordinationem ratione voti annexi inhabiles ad matrimonium facti sunt, iuxta capit. *Miramur*, de Seruis non ordinandis. Alij verò sunt clerici in minoribus, qui votum non emittunt, & ideò subdistinguendi sunt, nam quidam sunt clerici continentes, alij coniugati. Et ita resultant quatuor gradus personarum Ecclesiasticarum, de quibus suo ordine dicemus, in hoc vero capite simul tractabimus de omnibus clericis non coniugatis, quia in generali regula cōueniunt, qua constituta, exceptiones vel differentiæ, quæ inter eos fuerint, facilè intelliguntur.

3. *Conclusio.* Dicendum ergo est, omnes clericos tam in sacris, quam in minoribus, & in prima censura constitutos, & in clericali statu perseuerantes, plenè & integrè gaudere priuilegio clericali, per se loquendo, id est, nisi propter crimina illo priuentur. Hæc assertio extra controuersiam est inter Catholicos: nam ex iure canonico manifestè probatur. Præsertim capit. secundo, de Foro competent. ibi: *Neque presbyterum, neque diaconum, aut clericum vllum aut minores Ecclesiæ*, per quod vltimum membrum intelligi videntur iuuenes, seu iuniores, (vt habet alia litera) primam tantùm tonsuram habentes, quamuis alij magis vocem illam extendant, vt infrà videbimus. Idem probatur in dicto capitè *Cùm non ab homine*, de Iudicijs, ibi: *Clericos cuiuscumque ordinis*. Et iterum: *Clericus in quocumque ordine constitutus*. Alia verò iura indefinitè loquuntur de clericis, sub qua voce omnes cōprehēduntur, præsertim in fauorabilibus, nisi limitatio addatur, & in hac materia specialiter explicatur in capite *De persona*, 11 quæstione prima, vbi multa alia iura eodem modo de clericis loquuntur; tractant verò specialiter de priuilegio fori tam in materia criminali, quàm in ciuili. Et cum eadem generalitate loquuntur iura Canonica de Clericis quoad exemptionem à tributis, vt videri potest in omnibus titulis de Immunitate Ecclesiarum. Denique ius etiam ciuile eodem modo de exemptione clericorum loquitur, vt patet ex Authentic. *Cassa*, Codice de Sacrosanct. Eccles. & Authent. *Item nulla*, C. de Episcop. & Cleric. vbi Frideric. *de personis Ecclesiasticis* indefinitè loquitur, quod nomen generalius est. In Codice etiam Theodosiano multæ sunt leges sæpè iam indicatæ, in quibus priuilegium hoc vel absolutè conceditur clericis, vel interdum etiam minoribus in particulari. Vnde à fortiori constat, conuenire maioribus.

4. *Ratione probatur assertio.* Ratio assertionis non est alia, nisi quæ ex iure sumitur. Nam si hoc priuilegium, vt est à iure diuino, spectetur, sic nullam habet limitationē ex parte clericorum, quia omnes sunt speciali titulo de familia Christi, & ad diuinum cultum consecrati, & deputati: nam licet inter ipsos clericos sit differentia maioris, vel minoris consecrationis, seu magis, aut minus sacri ministerij, hoc non satis est, vt dicamus, quosdam fuisse magis exemptos ex vi iuris diuini, quàm alios, vt suprà capite decimo declaratum est. Si autem hoc priuilegium spectetur vt per ius Ecclesiasticum determinari, aut limitari potest quoad personas: sic etiam non inuenitur facta discretio inter clericos in sacris, vel in minoribus, dummodo in statu clericali perseuerent, modo inferiùs explicando. Ratio autem colligi potest ex c. *Si diligenti*, de Foro competent. quia hoc priuilegium sicut non est personale, id est intuitu personæ concessum, ita non est datum intuitu huius, vel illius ordinis, sed intuitu status clericalis, & ideò dicitur ibi *toti Collegio Ecclesiastico indultum*. ad quod Collegium quilibet Clerici pertinent, vt ibi dicitur. Nec dubitandum est, quin etiam Clerici solius primæ tonsuræ sub hac generalitate comprehendantur; & ideo de his solent interdum authores loqui in particulari, vel ad tollendum omne dubium, vel vt à fortiori intelligantur omnes superiores comprehensi, vt videre licet in Ioan. Lupo tractatu de Libertate Ecclesiastic. capit. 2. & Couarru. in Practic. cap. 31. 32. & 33. & est satis expressum in dicto cap. 2. de Foro compet. & clarius in Concilio Triden. sess. 23. cap. 6. de Reformat. quod decretum statim exponemus.

Quod autem hoc intelligendum sit de plena, & integra exemptione, vt in altera parte assertionis dixi, æquè certū est, & eodem ferè modo est probandum: nam iura canonica, & ciuilia, tam quę exemptionem fori in criminalibus, & ciuilibus, quam quæ immunitatem à tributis concedunt, de ecclesiasticis personis æqualiter, siue indefinitè, siue cum distributione loquuntur. Vnde omnia, quæ hactenus de generalitate exemptionis tam in criminalibus, & ciuilibus iudiciis, quam in legibus etiam ciuilibus, & tributis diximus ad omnes clericos cuiuscumque ordinis in statu clericali perseuerantes æqualiter applicanda sunt, quia iura quoad hanc partem nihil inter eos discernunt, vnde neque nos discernere debemus, nisi fortasse in aliquo casu particulari in iure expresso, de quo nunc tractamus. 5

Dixi autem *in clericali statu perseuerantes*. Primo ad declarandum conclusionem intelligi de clericis non coniugatis, nā illi soli integra exemptione gaudent, vt ex dicendis in capite sequenti constabit. Deinde posita est illa particula ad explicandum decretum Concilij Tridentini suprà allegatum, & differentiam, quæ inter clericos maiorum, vel minorum ordinum in hoc inuenitur. Supponit autem hæc differentia discrimen aliud inter status vtriusque ordinis clericorum. Nam licet omnibus clericis commune sit, vt characterem indelebilem accipiant (quod cum proportione, & quadam imitatione de prima tonsura accipiendum est) nihilominus quoad perseuerantiam in statu, & munere clericali ordines sacri secum afferunt maiorem stabilitatem, & obligationem. Nā clerici in sacris tenentur in statu clericali perseuerare, capit. *Decernimus*, distinctione 28. neque possunt illum sine apostasia deserere, vnde ad habitum, & insignia clericalia retinenda cogi possunt, capit. *Tua*, de Apostatis adiuncta Glossa communiter probata. Clerici autem in minoribus, vt eadem Glossa notat, possunt sine apostasia statum clericalem deponere, & laicè viuere, & sæcularibus negotijs implicari, iuxta capitul. *Ioannes*, de Clericis coniugat. & capit. vnic. eodem titulo, in sexto. Ex hac ergo differentia oritur, vt clerici in sacris absolutè, & sine vlla alia conditione dicantur ex vi suæ ordinationis gaudere priuilegio Clericali, quia talis ordinatio secum trahit perseuerantiam in illo statu, & consequenter etiam trahit priuilegium clericale, per se loquendo, quam particulam, seu limitationem infra explicabo. Inferiores autem ordines, quia per se non obligant ad perseuerantiam in illo statu, per se soli non sufficiunt ad gaudendum priuilegio clericali, sed aliquas alias conditiones requirunt, quæ indicent, talem personam durare in statu, in quo est diuino cultui, & Ecclesiastico ministerio dicata, quæ est potissima ratio, ob quam hoc priuilegium conceditur.

6. Limitatur assertio.

Ordines sacri per se soli priuilegium exemptionis inducunt, minores verò non ita

Hinc ergo Tridentina Synodus sessio. 23. cap. 6. de Reformat. in hunc modum decernit. *Nullus primo tonsura initiatus, aut in minoribus ordinibus constitutus ante decimum quartum annum beneficium possit obtinere.* Is etiam

iam fori priuilegio non gaudeat, nisi beneficium Ecclesiasticum habeat, aut clericalem habitum, & tonsuram deferens alicui Ecclesiæ ex mandato sui Episcopi inseruiat, vel in seminario clericorum, aut in aliqua schola, vel vniuersitate de licentia Episcopi quasi in via ad maiores ordines suscipiendos, verfetur. Ex qua decisione constat, mentem Concilij fuisse, vt nō gaudeant priuilegio clericali clerici in minoribus cōstituti, nisi Ecclesiasticis ministerijs actu dicati sint, quod nos explicuimus per verbum *perseuerandi in statu clericali.* Voluit autem Concilium, vt minoribus ordinibus aliquid aliud adiungeretur, quo ista perseuerantia, seu dedicatio ad diuinum cultum indicaretur. Duos autem modos Concilium distinxit. Vnus est, si clericus minor beneficium Ecclesiasticum habeat. Alius est, si tonsuram, & habitum clericalem deferat, & ad seruiendum alicui Ecclesiæ, vel alio modo in via ad Ecclesiasticum obsequium per Episcopum applicatus, vel constitutus sit. Qui duo modi singuli per se sufficiunt: nam à Concilio sub disiunctione, *aut*, ponuntur.

In clericis minoribus tres conditiones requiri ad fruendū hoc priuilegio.

8. Clericus ergo minor habens clericale beneficium, eo ipso gaudet priuilegio fori, etiam si conditiones alias in clericis minorib⁹ non beneficiatis requisitas non obseruet, quia Concilium in illo membro solùm beneficium cum ordinibus requirit, quia ex vi beneficij censetur esse actu dicatus Ecclesiastico ministerio, & tenetur habere animum in clericali statu perseuerandi, vel saltem non habendi contrarium, aliàs nec beneficium retinere, nec illius fruct⁹ suos facere potest. Dices; ergo licet talis clericus in habitu clericali non incedat, nec tonsuram deferat, & in reliquis vt laic⁹ viuat, gaudebit priuilegio clericali, quod videtur absurdum, cum grauiter peccet, & satis videatur clericalem statum deseruisse. Respondeo concedendo, nō amittere priuilegium ipso facto, quia nullo iure priuatur, nec Concilium in tali clerico aliam conditionem vt simpliciter necessariam ad gaudendum priuilegio requirit. Poterit tamen talis clericus moneri, & si incorrigibilis sit, priuilegio priuari iuxta cap. *In audientia*, & capit. *Contingit* 2. de Sentent. excommun. Idem enim in clericis in sacris contingit, vt infrà dicemus, & notat Glossa in cap *Tua*, de Apostatis, & Innocent. in cap. 1. eod. tit.

Obiectio.

Quæri autem potest, an sufficiat eum tali ordine

9. habere pensionem. Respondeo, si pensio talis sit, quæ possit haberi à laico, clarum est, nō sufficere, quia talis pensio neq; est insigne clericatus, neque ad statum clericalem, vel officium obligat, neque beneficio Ecclesiastico vllo modo æquiparatur. Si autem pensio sit clericalis, videri potest sufficere, propter contrarias rationes, æquiparatur enim Ecclesiastico beneficio, & ideò solet sub illa voce comprehendi, præsertim in fauorabilibus. Habemusq; ad manum exemplum in eodem decreto Concilij Tridentini: nam in principio statuit, vt ante decimum quartum annum nullus possit beneficium obtinere, ibi autem congregatio Cardinalium censuit, sub beneficio pensionem comprehendi; ergo eadem, vel maiori ratione cùm inferiùs dicitur, clericum minorem, si habeat beneficium gaudere priuilegio, debet etiam nomen beneficij ad pensionem extendi.

An pensio cū minorib. ordinibus ad hoc priuilegium sufficiat.

10. Nihilominus inuenio responsionē aliam eiusdem congregationis, in qua contrarium declarari videtur his verbis: *Cui reseruata fuit pensio, si non incedat in habitu, & tonsura, non gaudet priuilegio fori.* Et ratio redditur, quia Concilium Tridentinum corrigit ius commune, & tres casus excipit per dictionem, *Nisi*, Hæc enim decisio nō potest subsistere, nisi supponamus, ibi sub nomine, *Beneficij*, non venire pensionem. Nam licet verum sit Concilium corrigere ius commune in eo, quod non requirit trinam monitionem, quam postulabant cap. vlt. de Vita, & honest. clericor. & capit. *Contingit*, de Sentent. excommunic. nihilominus in primo membro illorum, quæ excipit, solum beneficium cum aliqua ordinatione requirit; ergo si pensio venit nomine beneficij, quando alicui vt clerico reseruatur, qui illam habuerit, gaudebit priuilegio, etiamsi habitum, & tonsuram non deferat. Vel è contrario si ille non gaudet priuilegio (vt habet responsio Cardinalium) non sufficit sola pensio sine alijs requisitis, ac subinde sub beneficio non comprehenditur.

Vnde tenendo hanc sententiam, responderi poterit, hic restringi nomen beneficij, quia hoc cedit in fauorem Religionis, ne is, cui pensio tanquam clerico reseruatur, facile habitum, vel tonsuram deferat, si absque illis posset priuilegio gaudere. Mihi tamen, vt verum fatear, hoc non satisfacit, ideoque difficilis videtur hęc posterior decisio, nec rationem eius satis intelligo, ideoque dubito, an fideliter sit descripta, ac propter iudicium in hoc puncto alijs remitto. Aduerto tandem in hoc priori membro, quòd licèt ad beneficium ætatem quatuordecim annorum Concilium requirat, ad gaudendum priuilegio non est necessaria, quia in nullo membro à Concilio postulatur. Sòlum in hoc primo videtur consequenter exigi ratione beneficij, vel potius supponi. Si tamen per dispensationem contingat, clericum minorem quatuordecim annis habere beneficium, priuilegio clericali gaudebit, quia in re habet conditiones à Concilio requisitas, nihilq; refert, quòd eas per ius commune, vel per dispensationem habere potuerit, quia in hoc Concilium nihil distinguit. 11.

14. *Annorum ætas ad hanc exemptionem nō requiritur.*

Circa aliud membrum solum oportet notare, in clerico minori non habente beneficium, tres conditiones postulare Concilium copulatiuè. Ideoq; quacumq; illarum deficiente, ipso facto, & nulla declaratione, vel monitione præmissa, non gaudebit talis clericus priuilegio, vt congregatio etiam Cardinalium expresse declarauit, citans Innocentium in cap. 1. de Apostatis, & Geminianum in cap. *Si iudex*, de Sentent. excommunic. in 6. Et ratio est, quia illa non est lex pœnalis, sed constituta formæ necessariæ ad tale priuilegium, & ideò deficiente forma, ipso facto perditum priuilegium. Declarat præterea dicta congregatio, habitum debere esse decentem, & vsque ad talos. Eademq; ratione oportebit, tonsuram esse secundum communem consuetudinem patrię. Alia de his duabus conditionibus videri possunt in Cauarru. in Pract. cap. 31. num. 7. & Iulio Claro lib. 5. §. vltim. q. 36. num. 17. Et inter leges Hispaniæ lex 1. tit. 4. libri 1. Nouæ recopilat. vbi quædam declaratio Pij 4. pro his regnis refertur. Quacunq; ergo ex his duab⁹ conditionibus deficiente, iuxta consuetum morem amittetur priuilegium: vt autem deficere iudicentur, non satis est, semel aut iterū in eis deficere, vel veluti habitu, & permanenter sine illis incedere, vt eadem cōgregatio sensit argumento cap. *In audientia*, de Senten. excommunic. In casu verò dubio Ecclesiasticus iudex discernit, an clericus sufficienter habitum, vel tonsuram dimiserit, iuxta cap. *Si iudex*, de Sentent. excommun. in 6. Vide Couarr. in Pract. cap. 33. in princip̄. Iul. Clar. §. vlt. q. 36. nu. 21. Salzed. in Pract. cap. 62. num. 14. & 19. 12.

Clericus in minorib⁹ ex defectu cuiuscunq; ex dictis conditionib. ipso facto priuilegium amittit.

Atq; hæ duæ conditiones habitus, & tonsuræ iure cōmuni videbantur sufficere etiam post trinam monitionem, Concilū verò addidit tertiam, nimirum, vt talis clericus ex mandato Episcopi alicui Ecclesiæ inseruiat, seu addictus sit, quæ satis per se est perspicua, & sine dubio est necessaria, non tamen absoluté, sed nisi per aliam ab eodem Concilio approbatā suppleatur. Ponit enim Concilium sub disiunctione duo membra, scilic. *Vel in seminario clericorum, aut in aliqua schola, vel vniuersitate de licentia Episcopi verfetur*, de quibus dubitari potest, an singula ex illis contineant singulas conditiones per se sufficiētes ad hoc priuilegium, vel solum sint quasi partes tertiæ conditionis in secundo membro principali positæ, & cum illo solo sub disiunctione constituendæ. Sed sine vlla dubitatione hic posterior est sensus Concilij. Alioqui constituenda 13.

tuenda essent quatuor membra principalia illius decisionis, & clericus in minorib⁹ existens in studio de licentia Episcopi gauderet priuilegio, etiamsi habitum, & tonsuram clericalem non deferret, & beneficio careret: consequens est contra rationem, & contra consuetudinem, quæ est optima legum interpres. Non sunt ergo illa quatuor membra principalia, sed duo: quia verò in secundo membro tres ponuntur conditiones, tertia illarum disiunctiuè ponitur sub triplici membro minus principali. Itaq; in omnibus clericis minorum ordinum in primis requiritur habitus, & tonsura, loco verò tertiæ conditionis de Ecclesiæ ministerio, sufficit esse in seminario, vel in studio de licentia Episcopi.

14\. *... clericus ... si ali- ... Ecclesiæ ... seruiat, ... studiis ..., sit à ... tributis ex- ... ... [t]emporum ... affir- mant.*

Vlterius verò potest circa hanc partem interrogari, an clericus minor habitum, & tonsuram deferens, beneficium non habens, neq; Ecclesiæ deseruiens, neque aliter hanc tertiam conditionē obseruans sit immunis à tributis, esto non gaudeat priuilegio fori. Aliqui enim affirmant, illas cōditiones à Concilio posito non esse necessarias ad gaudendum immunitate à tributis, quia Concilium solum ad priuilegium fori eas requisiuit, sunt autem illa duo priuilegia diuersa, & ideo neq; ab vno ad aliud argumentari, neq; extensionem facere licèt cōtra priuilegium aliud, cum potius fauores ampliandi sint. Sed contrariam sententiam censeo veram, & in primis certum est, consuetudine receptum esse, vt isti clerici, qui beneficium non habent, nec Ecclesiæ deseruiunt, vel habitum, aut tonsuram non ferunt, a tributis non excusentur, vt testatur Couarru. in Practic. ca. 31. 3. in fine, quæ consuetudo si esset contra immunitatem Ecclesiasticam, non ita præualere potuisset, vt iusta esset exactio, sicut infra dicetur, quod tamen de hac consuetudine dici non potest, nullus enim est qui hanc consuetudinem reprehendat.

... & ... opinio.

Deinde in superioribus ostensum est, non posse esse aliquem tributis subditum nisi sit iurisdictioni, & foro subiectus, quia impositio tributi quidam actus iurisdictionis est, ergo è conuerso, qui non eximitur á iurisdictione Principum, non est, cur censeatur ab eorum tributis exemptus, nisi Principes ipsum eximere velint; ergo clerici minores non gaudentes priuilegio fori ex defectu dictarum conditionum, consequenter non gaudent immunitate à tributis. Et ideo in superioribus dixi, priuilegiū fori, vt distinguitur à priuilegio canonis, omnem immunitatem etiam à legibus tributorum includere, & sumitur ex cap. *Quanquam*, de Censib. in 6. cum similibus. Concilium ergo absolute loquens de priuilegio fori, in hoc sensu accipiendum est. Et cōfirmatur: nam si isti clerici non gaudent priuilegio fori; ergo subduntur legibus, non solum quoad vim directiuam, sed etiam quoad coactiuam; ergo etiam subduntur legibus tributorum: nam est eadem ratio. Est etiam magna congruentia, quia super solam primam tonsuram v. g. sine vlla alia professione clericatus homines fierent à tributis immunes, multi tonsurarentur solum, vt à tributis eximerentur absq; vlla intentione Ecclesiastici status.

16\. *Expenditur quadam Hispania lex.*

Maior quidem mihi difficultas est, in quadam lege Hispaniæ lib. 1. Nouæ recopilat. tit. 4. l. 2. quæ declarat, clericos non habentes beneficium Ecclesiasticū, licet obseruent cætera requisita à Cōcilio ad gaudendum priuilegio clericali, solum gaudere illo quando causas criminales, nó vero quòad tributa, contributiones, & cætera omnia. Illa enim lex non potuit decretum Concilij limitare, Concilium autem absolutè dicit, hos clericos gaudere priuilegio fori, quod de se non limitatur ad causas criminales, sed omnia cóplectitur, quæ suprà explicuimus. Videtur ergo illa lex supponere, hos clericos minores carentes beneficio non gaudere ex vi iuris communis exemptione à tributis, & causis ciuilibus. Quod si ita esset rectè diceretur, etiam ex vi Concilij illa non gaudere, quia Concilium Tridentin. non addidit priuilegium his clericis vltra ius commune, sed solum non abstulit, quod antea habebant. At verò suppositio illa re vera nō est in iure fundata, quia nullibi fit talis distinctio; imo dictum cap. *Quanquam* absolutè, & generaliter loquitur, & similiter alia iura suprà citata de Iudiciis, & Foro competenti. Sed fortasse in Hispania hoc ius commune quoad hanc partem derogatum esse supponitur, vt Cauarru supra significat. Vt hoc autem admittatur, oportet, vt constet, talem consuetudinē, & derogationem esse à Pontifice approbatam, alioqui non censeo posse in conscientia legem illam cum his clericis, qui gaudent iuxta Concilium priuilegio fori obseruari.

17\. *An clerici semel hoc priuilegio priuari, illo amplius possint gaudere. Prima sententia.*

Tandem circa hos clericos dubitari potest, an qui semel carent priuilegio ex defectu dictarum cōditionum, illo gaudere incipiant, quotiescunque formam Concilij seruare cœperint, non enim defuerunt qui hoc negauerint, quia priuilegium à superiore semel ablatum non recuperatur propria authoritate, sed oportet, vt à superiore iterum concedatur; at vero Concilium aufert priuilegium, & non restituit; ergo non recuperatur sola voluntate clerici ad statum clericalem redeuntis. Aliqui vero addiderunt, hoc maximè habere locum, quando clericus punitus est à iudice, & priuatus priuilegio, quia sine habitu clericali incedebat, quia tunc propriè videtur habere locum ratio facta. Vel etiam quia tunc maximè videtur quis renunciare priuilegio, simulque acceptatur renunciatio, postquàm vero aliquis sic renunciat priuilegio, non potest sua voluntate ad illud redire. Et pro hac sententia citatur Innoc. in cap. 1. de Apostatis.

18\. *Altera sententia.*

Nihilominus contrarium censeo certum, quandocunque enim clericus habitum, & tonsuram deferre cœperit, & Ecclesiæ inseruire aliquo ex modis à Concilio præscriptis, incipiet gaudere priuilegio, etiamsi ob aliquem defectum antea illo non gauderet. Ita docuit Abbas in simili puncto in cap. *Ioannes*, de Clericis coniugat. num. 4. sequitur Angelus verb. *Excommunicatio*. 5. num. 23. & in hanc sententiam refert Ioannem Monachum, Archidiac. & Ioan. de Lignano. Idem Syluester excommunicat. 6. nu. 4. & Antonin. 3. part. tit. 24. cap. 2. & idem sumitur a, ertè ex quadā responsione cōgregationis Cardinalium. Cum enim interrogatum esset, an clericus, qui beneficiū Ecclesiasticum obtinuit, cui, animo vxorem ducendi, vna cum clericatu renunciauit, postea vero mutata voluntate habitum clericalem assumpsit, & aliud beneficium obtinuit, an recuperet priuilegium clericale, respondet Congregatio, affirmando, quia clericus non potest priuilegio renunciare, iuxta cap. *Si diligenti*, de Foro compet. Et est responsio iuri consentanea. vt à simili sumitur ex cap. vnic. de Cleric. coniugat. in 6. & ex his, quæ Panormitanus & alij notant in cap. *Clericus*. 2. de Vita, & honestate clericor. Hæc autem decisio eandem in præsenti rationem habet. Nam Concilium Tridentinum duas conditiones sub disiunctione posuit, vt vidimus, sed in priori, licet clericus dimittens beneficium, etiam animo renunciandi clericatui, desinat gaudere priuilegio, si beneficium iterum obtineat, priuilegio gaudere incipit; ergo etiam in posteriori casu licet clericus non beneficiatus si dimittat habitum, pro tunc non gaudeat priuilegio, postea ad formam clerici à Concilio præscriptam rediens illo gaudebit. Probatur consequentia ex paritate rationis, & quia ex priori casu ostenditur fundamentum contrariæ sententiæ nullius esse momenti.

19\. Vnde argumentor in hunc modum, quia vel talis clericus non recuperaret priuilegium, quia fuit omnino & radicitus (vt sic rem explicem) illo priuatus vel quia voluntariè illi renunciauit; neutrum autem; est verum, neque probabile. Primum patet, quia nec Concilium, nec aliud decretum Canonicum talem priua-

priuationem efficit. Nam Concilium solùm dicit, *Is etiam priuilegio fori non gaudeat, nisi &c.* Et sub his verbis ponit vtrumq; membrum, illa autem non continent priuationem perpetuam, sed solum conditionem requisitam ad gaudendum priuilegio. Hæc autem est vis, & natura conditionalis, vt sit ad vtrumq; parata, si vera sit, nimirum, vt, non posita conditione, non sequatur effectus, & illa posita, sequitur, etiam si antea ob defectum conditionis positus non fuerit: nam hoc nihil refert, quia quod conditio tardius, vel citius impleatur, impertinens est. Præsertim quia illa mora per se nō est peccaminosa, nec pro tunc priuatur clericus priuilegio in pœnam, sed ex defectu formæ, seu status, in quo se gerit vt laicus; & ideò sicut laicus incipit gaudere, si ordinetur, &c. Ita & iste clericus, si habitum, & alia requisita reassumat.

10 Aliud membrum de renunciatione iam probatum est. Nam regulariter non est necesse, vt talis clericus habeat animum renunciandi, sed ad summum non gaudendi pro illo tempore. Et deinde licet velit, non potest renunciare priuilegio, nisi renunciando etiam clericatui, seu beneficio, &c. Perseuerando autem in debito statu, vel resumendo illum, non potest non gaudere priuilegio, etiam si velit, quia non potest renunciare tali priuilegio in fauorem clericatus inducto. Vnde impertinens est, quod per sententiam fuerit talis clericus exemptione priuatus, tum quia illa sententia non inducit nouum effectum, sed declarat effectum iuris, tum etiam, quia licet illam priuationem imponeret per modum pœnæ, illa non est absoluta, nec perpetua, sed habet inclusam conditionem, seu terminum, scil. *donec assumat habitum, &c* vel *quamdiu non assumpserit.* Vnde est quasi suspensio, quæ sub illis terminis lata, cessat adueniente termino, seu cessante conditione, vt alibi diximus, & ad rem præsentem optimè probatur ex Clement. 1. de Vita, & honest. clericor. ibi, *quamdiu præmissis institerint*, vbi id notat Glossa & alijs iuribus confirmat.

21 *Propter crimina posse interdū clericum hoc priuilegio priuari.*

Atque ex his facilè declarari potest, cur in fine conclusionis addiderimus, intelligēdam esse per se; quia propter crimina interdum priuantur clerici etiam in sacris, priuilegio fori, & ob nullam aliam causam solent illo priuari, neq; fortasse possunt. Quia vel illud habent à iure diuino, vel ab Ecclesiastico in diuino ita fundato, vt ad illud proximè accedat; ergo nisi ipsi clerici indigni fiant tali priuilegio, non possunt illo priuari. Non fiunt autem illo indigni, nisi per crimina; ergo non possunt illo priuari, nisi in criminum pœnam, quamdiu scilic. statum clericalem retinent. Quod addo propter clericos in minoribus. Nam illi, qui sunt in sacris ex vi solius characteris censentur esse semper in statu clericali, quamdiu per Ecclesiam non degradātur, quod nō fit, nisi in pœnam aliquorum crimium. In minoribus autem clericis non sufficit character sine alijs conditionibus ad illum statum ab Ecclesia requisitis, & ideo ex defectu talium conditionum carent priuilegio sine culpa, vel pœna; illis autem stantibus nunquam illo priuantur, nisi in pœnam

22 Et confirmatur hoc, quia hoc priuilegium non est in gratiam personæ, sed totius status clericalis; ergo nullus clericus potest illo priuari; nisi fiat illo indignus, quia id redundaret in magnum totius status clericalis incommodum, ac detrimentum. Quod autem propter crimina auferatur, redundat in commune bonum totius status, & ideò ita fieri potest, & non aliter. Et ob eandem causam, vt in superioribus attigi, etiam si hoc priuilegium datum esset clericis immediatè ab ipso Christo, possent in pœnam illo priuari, sicut priuantur homines libertate, aut vita in pœnam, etiam si dono authoris naturæ illam habuerint, quia intelligitur data quasi sub hac conditione, seu subordinatione ad commune bonum reipublicæ, & potestatis, quæ illius curam gerit: ita cum proportione de hoc priuilegio censendum est, datū nimirum esse cum subordinatione ad potestatem Ecclesiasticam, quod multò magis locum habet, si forsasse per illam proximè fuit concessum.

Statim verò occurrebat inquirendum, quibus mo- 23.
dis fiat hæc priuatio priuilegij in pœnā. Sed hoc magis pertinet ad tractatum de Censuris Ecclesiasticis, vbi id attigimus disp. 30. sect. 2. Resolutio autē breuiter est, regulariter non priuari clericū hoc priuilegio, nisi per degradationem realem iuxta cap. *Nouimus*, de Verbor. significat & cap. 2. de Pœnis in 6. & docent Canonistæ in cap. *At si clerici.* §. de Adulterijs, de Iudicijs, & alij, quos refert, & sequitur Couarr. in Practic. cap. 3. & Ioan. Lupus tract. de Libert. Ecclesiast. par. 2. cap. 5. num. 5. Aliquando verò fieri potest, hæc priuatio per solam sententiam à iudice Ecclesiastico latam, etiam si realis degradatio non sit subsequuta, quod tamen nunquam fit, nisi supposita incorrigibilitate in delictis enormibus, & seruata forma præscripta in cap. *Cum non ab homine*, de Iudicijs, de qua videri possunt ibi Doctores, præsertim Panormitanus numero 24. Decius numer. 8 Felin⁹ num. 9. & Couarru. supra num. 1. Et ratio sufficiens est, quia in pœnis inferendis sicut potestas à iure data sufficit, ita forma concessionis seruanda est; imo & restringenda, quia materia est odiosa. Tertiò denique modo potest hæc pœna immediatè per ipsam legem canonicam ferri. Ad intelligendum autem, quando, & quomodo talis pœna per canonem inferatur, in primis proprietas verborum strictè obseruanda est iuxta principia generalia de lege pœnali.

Quibus modis pœna priuationis huius priuilegij clericis imponatur.

Deinde est in hac materia specialiter aduertendū, 24.
priuilegia canonis, & fori clericorum in iure canonico esse distincta, vt notauit Panormit. cap. 1. de Apostatis, ideo q; attentè considerandum esse, de quo priuilegio loquatur, vt ab vno ad aliud nō extendatur. Vnde licet in cap *Perpendimus*, cap. *In audientia*, cap. *Vt famæ*, cap *Contingit*, 2. de Sentent. excōmunic. clerici ter admoniti, & nihilominùs in quibusdam criminibus obdurati, priuentur ipso facto priuilegio canonis, nihilominus illa iura non sunt extendenda ad priuilegium fori, vt notaui disput. 22. de Censur. sect. 1. tum quia pœnæ sunt restringendæ, tum etiam quia, vt rectè dixit Angelus verb. *Excommunicatio.* 5. numero 23. & Syluest. *Excommunicatio.* 6. num. 4. priuilegium fori dificilius tollitur, quam canonis. Nam priuilegium canonis pure humanū est, solum enim consistit in peculiari modo tuendi, ac defendendi incolumitatem personarum Ecclesiasticarum, grauissimam censuram contra earum percussores ferendo, & ideò idem ius canonicum, quo illa censura lata est, meritò non vult, illam habere locum in prędictis casibus, in quib⁹ iudicat, clericos vt laicos viuentes, & post tot admonitiones pertinaces, tali defensione heri indignos, licet non statim omni alio maiori priuilegio, & à iure diuino manante, priuentur, vel priuari mereantur.

Priuilegia canonis & fori clericorum in iure distingui.

Vnde si quis rectè consideret canones, qui de hoc 25.
priuilegio loquuntur, pauci sunt qui pœnam hanc ipso facto sine alia sentētia iudicis Ecclesiastici ita imponant, vt eo ipso persona clerici subiecta maneat potestati sæculari. Nam quoad clericos in sacris vix reperitur ius certum præter cap. 1. de Homicid. in 6. de quo supra dicto loco de Censuris dictum est, & videri possunt Syluest. verbo, *Assasyni*, quæst. 3. & 4. Iuli. Clar. lib. 5. §. vlt. nu. 30 & Couar. lib. 2. Variar. cap. 20. num 10. Alia verò iura, quæ in certis casibus priuant ipso facto clericos hoc priuilegio sub quibusdam cōditionibus in cap. *Ex parte*, 3. de priuileg. & c. vnic. de Vita, & honest. clericor. in 6. & Clement. 1. eod. tit. hæc (inquam) iura, & similia solent de clericis minor. bus exponi. Quod nunc examinare, & ex professo tractare nec nostri instituti est, nec vacat, sed videri ibi possunt Glossæ, & Doctores, & in c. 1. de Apostatis, & Panorm. in c. *Perpendimus*, de Sentent. excom. & Ioan. Lupus in d. tract. de Libert. Ecclesiast. part. 2. q. 5.

CAPVT

CAPVT XXVIII.

An clerici coniugati priuilegio Ecclesiasticæ exemptionis gaudeant.

1. HÆc quæstio tractari potest, vel de iure antiquo, vel de nouo. Prior sensus parum vtilis est, & ideò illum prætermittimus. Verisimilius autem est, priùs quam Ecclesia in hoc discrimẽ constitueret inter clericos coniugatos, & reliquos, Priuilegium indifferẽter clericis concessum ad coniugatos pertinuisse non minus quam ad reliquos, quia non possumus nõ excludere, quos lex nõ excludebat, & quia priuilegium Principis amplè interpretandum est. Imò in legibus Imperatorum nonnullæ habentur, in quibus priuilegium hoc saltem ex parte ad vxores, & filios clericorum extenditur, vt videre licet in titulo de Episcop. & Cleric. in Cod. Iustiniani, & Theodosij. Relicto ergo antiquo tempore, quæstio tractatur secundum nouum ius Capituli vnic. de Cleric. coniugat. in 6. quod confirmat, & aliquo modo restringit Conc. Trident. sess. 23. c. 6. de Reformat. Statuit autem Bonifac. in dict. cap. vt clerici coniugati præter priuilegium canonis, solũ gaudere possint priuilegio fori quoad causas criminales, siue criminaliter, siue ciuiliter tractentur. Vt autem hac immunitate gaudeant, tres requirit conditiones. Prima, vt tonsuram deferant, secunda, vt incedant in habitu clericali, tertia, vt cum vnicis, & virginibus contraxerint, Concilium verò Tridentin. addidit quartam dicens. *Modo hi clerici alicuius Ecclesiæ seruitio, vel ministerio ab Episcopo deputati, eidem Ecclesiæ seruiant, & ministrent.*

Quatuor cõditiones ad exemptionẽ clericorum coniugatorũ requisita.

2. *Clerici coniugati nunquã gaudẽt integro clericali priuilegio.*

Ex quo iure tres propositiones, & quasi generales regulas in hoc puncto colligimus, prima est. Nullus clericus coniugatus gaudet toto priuilegio clericali. Probatur, quia etiamsi omnes dictas conditiones impleant, non sunt exempti à iudicio sæculari in causis merè ciuilibus, & consequenter nec ab obligatione legum ciuilium saltem quoad vim directam, neque à tributis, neque ab alijs muneribus, vel oneribus publicis, nisi per leges ciuiles expressè, & specialiter eximantur. Probatur; quia in dicto capitulo, concessa prius exemptione in criminalibus, additur, *In cæteris autem eos gaudere nolumus priuilegio clericali*, vbi apertè omnia excludit, & singularis exceptio firmat regulam in contrarium. Et hæc regula communiter recepta est per Ioannem Andream, & alios expositores in dicto capitul. vnic. Panormitanum, & alios in capit. *Ioannes*, de Clericis coniugat. & in capitul. 2. de Foro compet. & alios, quos referunt, & sequuntur Couarru. in Pract. cap. 31 numer. 7. Gutier. de Iuram. confirmatorio p. 1. c. 17. nu. 12. Syluest. verb. *Clericus*, 1. q. 6. Non defuerunt autem, qui contrarium docuerint, vt dicti authores referunt, sed non est res disputatione digna, vbi ius est tam clarum, & euidens. Neque rationes eorum sunt alicuius momenti, vt in dictis authoribus videri potest. Quo circa iuxta hoc decretum optimè procederet lex 2. tit. 4. lib. 1. Nouæ recopilat. supra tacta, si de his tantum clericis coniugatis loqueretur.

3. Solum circa hoc ius aduerto in illo ex intensione Pontificis solum esse sermonem de clericis in minoribus constitutis, nam clerici in sacris vxores ducere non possunt. Duobus autem modis contingere potest, clericum maiorum ordinum esse coniugatum. Primo quia cum antea coniugem haberet, postea modo legitimo ordinatus, & à coniuge separatus est. Et tunc ille non reputatur ab Ecclesia tanquam coniugatus, sed tanquam continens viduus, quia ciuili quodam modo, & quoad vsum, & societatem matrimonij vxor illi quasi mortua est, & ideò ille perinde potest gaudere priuilegio clericali, ac cæteri clerici in sacris, & fortè ob eam causam de huiusmodi clericis nulla specialis mentio, vel distinctio in iure fit. Alio modo potest clericus in maiori ordine constitutus vxorem ducere per dispensationem Pontificis, & tunc ille omnino abstrahitur, & quasi deponitur à statu clericali, ideoque tanquam laicus reputatur, & gaudere non potest priuilegio clericali, nisi fortasse quoad criminale forum concurrentibus conditionibus in alijs clericis coniugatis requisitis, quia nihil aliud de illo inuenimus in iure dispositum, nisi per specialem dispensationem illi concedatur.

Quo priuilegio fruatur, qui post sacros ordines vxorẽ ducit.

Secunda propositio, seu regula est, clericum coniugatum obseruando clericalem statum modo à iure requisito, gaudere saltem exemptione à iudicio sæculari in criminalibus causis. Ita statuitur, & declaratur in dictis decretis, quæ potuisse in hoc ita disponere, satis ex superioribus constat. Vnde solum supersunt explicandæ conditiones ad prædictum statum requisitæ. Prima erat tonsura, circa quam nihil occurrit addendum, quia eodem modo debet ab his clericis deferri, quo a minoribus non coniugatis. Secunda erat habitus clericalis, circa quem notant Doctores, non oportere in hac conditione obseruari omnimodam æqualitatem, seu æquiparationem inter hos clericos coniugatos cum non coniugatis, quia licet in vtrisque honestior habitus in qualitate, figura, colore, & longitudine, quam in laicis postuletur, nihilominus in illis, in circumstantijs, præsertim in figura, longitudine, & materia vestium plus aliquid coniugatis permitti potest, quam non coniugatis. Sufficiet ergo, vt habitus, satis honestus sit, & secundum communem consuetudinem aptus ad discernendum clericum à laico. Hinc verò intelligi potest, non satis esse, huiusmodi clericum deferre habitum clericalem illis horis, seu temporibus, quibus actu in Ecclesia ministrat, sed necessarium esse, vt in communi viuendi modo in habitu clericali incedat, quia in hoc æquiparatur clerico non coniugato. 4.

Qualem habitum deferre debeant hi coniugati ad gaudendum exemptione.

Vnde etiam infert Iulius Clar. dicto §. vlt. quæst. 36. num. 12. necessarium esse, vt huiusmodi clericus arma non portet. quam dicit esse communem opinionem cum Bertrando consil. 13. numer. 5. quia arma clericis sunt prohibita. Aliquibus autem videtur, hanc prohibitionem non extendi in clericos coniugatos, quorum statum arma non dedecent. Et ideo Azor. tom. 1. libro 13. cap. vlt. quæst. vlt. putat non repugnare huic priuilegio, arma deferre, si alias clericalis habitus retineatur. Nihilominus tamen securius est, non deferre modo præsertim à laicis consueto, ita vt exterius videri possint, quia non bene conueniunt cum clericali habitu. In his tamen circumstantijs multum valet cõsuetudo à Prælatis non improbata, vt generaliter notauit Couarru. in Pract. cap. 31. num. 7. 5.

An dicti clerici, si cum armis incedant, hoc priuilegio fruantur.

Tertia conditio erat, vt cum vnica tantum, & Virgine contraxerint, bigamo enim noluit Ecclesia etiam hanc partem sui priuilegij concedere. Sed quid si clericus contrahat cum ea, quam ante matrimonium Virginem cognouerat, & corruperat, tunc enim re vera non contrahit cum Virgine: ergo nec gaudebit hac exemptione. Sed nihilominus dico gaudere, quia, vt dixi, illud decretum solum intendit excludere bigamos: per illud autem matrimonium non contrahitur bigamia, vt in materia de Irregularitate dixi. Ratio vero est, quia in fauorem matrimonij fictione iuris quasi retrotrahitur vsus eius. Vnde sicut per matrimonium subsequens proles prius concepta legitima efficitur, ita præcedens vsus quasi matrimonialis reputatur, & consequenter matrimonium illud cum virgine contractum esse censetur. Deinde inquiri potest, quid dicendum sit si clericus cum duabus virginibus contraxit, non tamen cum vtraque consummauit, quia prius altera illarum, vel mortua fuit, vel religionem professa est. Respondeo hoc non obstare, quin talis clericus gaudeat hac immunitate, quia per illud duplex matrimonium 6.

Bigami clerici nõ gaudẽt exemptionis priuilegio.

An contrahens cũ Virgine à se ante corrupta hac exemptione gaudeat.

Disp. 49. sect. 3 nu. 6 & 7. tom. 5

An qui cum duabus contraxit, & cũ altera tantũ consummauit exemptione gaudeat.

monium non contrahitur bigamia, vt in citato loco dixi. Vnde cum in dicto decreto dicitur, *Clerici qui cum vnicis, & virginibus contraxerunt*, intelligendum est de matrimonio perfectè contracto, & consummato: nam antea non habet perfectam suam significationem, & lex illa in hac parte ad actum omnino perfectum restringenda est. Et ita in vtroque hoc puncto sensit Glossa ibi communiùs approbata, licèt aliqui contradixerunt.

7. *Per quam bigamiam clericus coniugatus exemptione priuetur.*

Denique interrogari potest circa hanc conditionem, an per solam bigamiam contractam per duplex matrimonium consummatum, vel per matrimonium cum Vidua, fiat clericus incapax huius priuilegij. Et ratio dubitandi est, quia in omni bigamia est eadem ratio, & ideò extendenda videtur lex propter identitatem rationis quamuis verba non omnino conueniant, quia nimirum aliter bigamia contracta est, quàm verbis illius textus explicetur. Nihilominus censeo standum esse verbis legis, ideoque solum bigamum clericum cum altero ex illis duobus modis esse inhabilem ad hoc priuilegium. Et ideò qui contraxit cum vnica, & Virgine, quæ postea adulterium commisit, & nihilominus eam deinde maritus cognouit, licet fiat bigamus quoad alios effectus, & interpretatiuè, nihilominus hoc priuilegium non amittit, quia conditionem à iure requisitam seruauit: nam cum vnica, & virgine contraxit & ius illud nihil amplius quoad hanc conditionem postulat. Neque illa extensio per identitatem rationis admittenda est, tum quia sum* in materia odiosa, & stricta, qualis est diminutio, vel limitatio immunitatis Ecclesiasticæ, in huiusmodi autem materia raro, & vix admittenda est talis extensio, nisi tanta sit vis rationis, vt contrarium iniustum, vel irrationabile appareat, quod hic dici non potest. Tum etiam neque identitas rationis hic inuenitur, multò enim maior defectus, vel indecentia in bigamia propria, quàm in metaphorica inuenitur. Tum denique quia Pontifex ipse non loquens generatim de bigamia, sed explicans species, & modos eius, satis indicauit, illas tantum species voluisse excludere. Et ita sentit Iulius Clarus dicta quæst. 36. numer. 9. & 10. referens Aufrerium dicentem, ita sentire communiter omnes, & in facti contingentia ita fuisse decisum.

8. Quarta conditio à Concilio addita, suprà in minoribus clericis non coniugatis ferè declarata est, solum aduerto duo. Vnum est, Concilium hic definitè postulare, vt talis clericus sit ministerio Ecclesiæ ab Episcopo deputatus, & non addere alia duo membra, quæ in clericis non coniugatis posuit. Et sanè meritò: nam vnum illorum, scil. in seminario clericorum educari, non potest moraliter in coniugato clerico locum habere, vt per se cōstat. Aliud verò membrum de studio in aliqua vniuersitate de licentia Episcopi, licet aliquo modo posset à Clerico coniugato obseruari, non tamen eo modo, quo à Cōcilio postulatur, addit enim *quasi in via ad maiores ordines suscipiendos versetur*, quæ via non potest in clerico coniugato considerari, cum per matrimonium ad maiores ordines ineptus factus sit. Igitur præcisè, ac definitè necessarium est Ecclesiæ ministerium. In quo aduerto secundò, Concilium non tantùm dixisse, debere esse deputatū seruitio, vel ministerio Ecclesiæ, sed addidisse, *vt ei ministret, vel inseruiat*, quibus verbis planè significare voluit, non satis esse, quòd habeat titulum, vel officium, si per alium tantum inseruiat, sed necessarium esse, vt per se ipsum ministret. De modo autem ministerij nihil in particulari Concilium determinat, & ideo quodlibet sufficiet, siue aliquo modo spirituale sit, vt est, ministrare in Missa, vel in choro, siue temporale, vt est, res Ecclesiæ custodire, mundare, & similia, quæ ad officium sacellani, aut Thesaurarij pertinent.

Clericus coniugatus in vniuersitate literis vacans non manet exemptus.

9. *An clericus coniugatus mercaturam exercens hoc priuilegio fruatur. Resolutio.*

His conditionibus nonnulli quintam addunt, nimirum, vt clericus coniugatus negotiationem, seu mercaturam non exerceat. Hanc ponit Iulius Clarus dicta quæst. 36. num. 12. & refert Alexandrum de Neuo consil. 60. dicentem ita sentire communiter Doctores cum Innocentio in cap. vltim. de Vita & honestate cleric. in quo textu potuit hæc opinio fundari: & quia negotiationes clericis prohibitæ sunt. Hæc tamen sententia probanda non est. Primo, quia cum in dict. cap. vnic. veluti constituatur seruanda, vt aliquis gaudere possit hoc priuilegio, nihil vltra illam requiri potest, nisi aliquo iure additum sit, vnde ante Concil. Tridentin. nihil aliud requirebatur, post illud verò requiritur quarta conditio, quia ab ipso addita est, illa vero quinta conditio nullo iure est adiuncta; ergo necessaria non est. Et ita tenet expresse Couarru. dict. capitul. 31. numer. 8. citans Francum, Alexandrin. & Immolam, & idem tenent Summistæ Syluester *Clericus*, 3. quæstion. 3. & ibidem Tabien. quæstion. 1. Angelus *Clericus*, 9. num. 3. & alij moderni.

10. Neque ex capit. vltim. de Vita & honestate cleric. aliud colligitur. Nam præterquam quod ibi est sermo de clericis non coniugatis, vt ex toto contextu constat, ibi solum dicitur, clericos negotiationibus vacantes non esse immunes à tributis, quibus negotiantium bona subdita esse solent. Quæ decisio pro clericis coniugatis non erat necessaria, quia, vt iam diximus, nulla immunitate à tributis gaudent. Neque etiam est verum, omnem negotiationem esse prohibitam his clericis coniugatis: nam contrarium supponitur in capitul. *Ioannes*, de Clericis coniugat. Præterquam quod etiam alij clerici, quibus prohibita est negotiatio, licèt peccent, illam exercendo, & quoad illa bona non gaudeant immunitate à tributis, quoad crimen, & quoad reliqua omnia non statim amittunt totum priuilegium clericale, donec per iudicem Ecclesiasticum priuentur, si incorrigibiles fiant. Et simili modo crediderim, quòd licèt clericus coniugatus Ecclesiæ seruiens, & insignia clerici portans, possit moderatam, & honestam negotiationem ad onera matrimonij sustentando exercere, gaudendo sua immunitate in criminalibus, nihilominus non posse talem, & tantam negotiationem exercere, quæ ad clericalem habitum, & ministrum non deceat, posseque per Prælatum compelli vt vel à tali negotiatione abstineat, vel insignia clerici deponat, argumento dict. capitul. *Ioannes*; atque ita fiet, vt ille priuetur priuilegio, vel in pœnam ab homine impositam, vel ex defectu aliarum conditionum, non verò quia noua conditio per se necessaria sit.

11. *Qui clerici coniugati omnino exemptione priuantur.*

Tertia, & vltima regula, quæ ex dictis colligitur est, multos esse clericos coniugatos, qui priuilegio fori omnino non gaudent. Probatur, quia omnes illi, quibus deest aliqua ex dictis conditionibus, trahi possunt ad iudicia sæcularia, etiam in criminalibus per prædicta iura, & iuxta sententiam omnium. Nec requiritur sententia, aut declaratio hominis, quia ex defectu conditionis, & formæ statim sequitur priuatio, vt à fortiori constat ex dictis de clericis non coniugatis. Vnde reliqua ibi dicta possunt hic applicari. Solùm est aduertenda differentia inter conditionem vnici matrimonij cum Virgine, & alias: nam si illa semel desit, defectus est perpetuus, & ita reddit personam simpliciter inhabilem ad tale priuilegium, in alijs vero potest esse vicissitudo, & ideò licet per defectum earum amittatur priuilegium, possunt iterum assumi, & redire priuilegium, si fundamentum illud vnius coniugij cum virgine, non desit; quia procedunt dicta de cæteris clericis, vt per se manifestum est.

CAPVT

CAPVT XXIX.

Vtrum aliæ personæ Ecclesiasticæ ordinem nullum habentes exemptione fori integrè gaudeant.

1 Ratio dubij. Ratio dubitandi esse potest, quia iura canonica, quæ de hoc priuilegio fori loquuntur, solis clericis illud tribuunt; clerici autem solum dicuntur illi, qui ordinem aliquem, vel saltem primam tonsuram acceperunt. Neq; nomine clericorum solēt monachi comprehendi, sed potius condistingui solent, vt sumitur ex Hieronym. epist. 2. & 3. Et confirmari potest ex cap. *Si quis suadente*. 17. q. 4. vbi priuilegium canonis institutum est, & quia Pontifex voluit non solis clericis, sed etiam monachis illud concedere, distinctè dixit, *In clericum, vel monachum*; ergo à contrario priuilegium fori solis clericis ordinatis conceditur, cum de illis tantum canones loquantur. Quòd si quis respondeat, inde potius contrarium sumi argumentū, quia principium receptum est, omnes illos gaudere priuilegio fori, qui gaudent priuilegio canonis, ex communi Doctorum sententia in cap. 2. de For. compet. & ex Syluest. verb. *Ecclesia*, 1. num. 6. Hoc non satisfacit, quia, vt supra diximus, maius est priuilegium fori, quam canonis; ergo quoad concessionem non valet argumentum à minori ad maius priuilegium, sicut etiam supra dicebamus, quoad ablationem non valere argumentum, si aufertur priuilegium canonis, auferri etiam priuilegium fori.

2 Assertio. Ergo ... Nihilominus sine vlla dubitatione dicendum est, personas Ecclesiasticas, integrè gaudere hoc priuilegio, etiam si multæ illarum nullum ordinem habeant, vt sunt monachi antequam ordinentur, & sanctimoniales, quæ ordinis sunt incapaces. Assertio est recepta ab omnibus Doctoribus, probaturq; primo ex iure canonico, destruendo simul rationem dubitādi, quę ex falso principio procedit. Quamuis enim aliqua iura de hac immunitate sub nomine clericorum loquantur, vt cap. *Non minus* & cap. *Aduersus*, de Immun. Eccles. nihilominus alia loquuntur sub nomine Ecclesiasticarum personarum, quod generalius est, & monachos in rigore comprehendit. Ita constat ex cap. *Quanquam*, de Censib. in 6. & ex cap. *Clericis*, de Immun. Eccles. in 6. vbi etiam distinctè additur, *Ecclesiasticis personis regularibus, vel secularibus*. Et in antiquioribus decretis in cap. *Experientiæ*, 11. quæst. 1. declaratur, hoc priuilegium fori conuenire omni *personæ Ecclesiastici officij*, quæ vox etiam propriè conuenit monachis. Deniq; in cap. *De persona*, eadem 11. q. 1. expresse loquitur Greg. de Episcopis, clericis, & monachis, allegando Authenticam Iustiniani, quam in hoc approbat, & recipit. Accedit, quod D. Hieron. vt citatur in cap. *Duo sunt*, 12. quæst. 1. distinguens duo genera Christianorum sub primo comprehendit omnes personas diuino officio, & contemplationi, & orationi mancipatas, & in eis prius numerat clericos, & monachos, quos Deo deuotos, & conuersos appellat, postea verò omnibus tribuit clericorum nomē, quia omnes forte electi, & specialiter vocati sunt. Ita ergo accipiendum est nomen clericorum in hoc priuilegio, etiam vbi contigerit per illud tantum nomen explicari.

3 Ex iure ciuili probatur secunda assertio. Secundo potest assertio etiam ex legibus ciuilibus probari. Nam in primis in lege 36. de Episcop. & Cleric. in Codice Theodosiano, cum exemptio à tributis clericis tribueretur, additur: *Quos gradus clericatus, & quod non minus est, sanctior vita defendit*. Præterea Iustinianus Imperator in Authentico de Sanctissimis Episcopis, &c. collat. 9. nouel. 123. cap. 2. *Si quis contra*, 21. concedens priuilegium fori, expressè recenset clericos, & monachos, & fœminas etiam Deo dicatas, vt notauit Gregor. lib. 11. epist. 54. Deniq; Fridericus in sua constitutione simpliciter loquitur de Ecclesiasticis personis, Ecclesijs, ac locis pijs. Vnde nō est dubium, quin præter clericos Monachos etiam comprehendat, ideoq; postquam dixerat: *Statuimus, vt nullus Ecclesiasticam personam in criminali quæstione, vel ciuili trahere ad iudicium seculare præsumat*, subdit inferius: *Statuimus, vt si quis clericis, vel personis Ecclesiasticis iustitiam denegare præsumpserit*, &c. Vbi expendo disiunctionem illam, quia ne fortè dicendo tantum, *si quis clericis*, ambiguitas de restrictione verbi oriretur, addidit aliam particulam, *Vel Ecclesiasticis personis*, declarans subinde, priuilegium illud personis Ecclesiasticis datum non solis clericis propriè dictis concedi, sed omnibus diuino obsequio specialiter mancipatis, quæ nomine Ecclesiasticarum personarum significantur.

Et ex eisdem iuribus, & verbis constat, totum hoc priuilegium integrè concedi personis Ecclesiasticis non ordinatis, æquè ac clericis non coniugatis, seu in statu clericali integrè permanētibus. Probatur, quia Fridericus sub eodem generali nomine, eodemque tenore verborum hanc exemptionem omnibus concedit. Atq; eodem modo illam confirmat, & approbat Honorius Papa in fine eiusdem constitutionis. Decreta etiam antiquiora nullam in hoc distinctionem faciunt inter illa duo genera personarum Ecclesiasticarum, de illisq; simpliciter asserunt, Ecclesiastica immunitate gaudere. Deniq; vtrumq; est consentaneum rationi; ac subinde iuri diuino, à quo priuilegium hoc emanat. Nam clericis ordinatis ideò hoc priuilegium cōceditur, quia peculiari modo diuinis obsequijs dicati sunt, ideoq; ad familiam Christi specialiter pertinent, & à curis, ac perturbationibus sæcularibus debent esse abstracti, hæc autem ratio non minus in monachis, & similibus personis militat, etiam si per propriam ordinationem sacratæ non sint, quia hic modus peculiaris consecrationis non est cur ad priuilegium exigatur, quando principalis ratio, & quasi proxima, & fundamentum priuilegij alia via comparatur. Quod fundamentum, vt dixi, est peculiaris dedicatio ad diuinum obsequiū, vt notauit Innoc. in c. 2. de Maiorit. & obedient. Sicut etiam inter ipsos clericos, qui primam tantū tonsuram acceperunt, & vera non sunt ordinati sacramentali ordine à Christo instituto, & nihilominus quia per illam cæremoniam ab Ecclesia institutā peculiari modo dicantur, & consecrantur diuino cultui, ex illa parte id sufficit ad priuilegium exemptionis, ergo eadē, vel maiori ratione religiosa professio, vel quilibet alius modus ab Ecclesia probatus, quo persona diuino cultui peculiariter consecratur, ad exemptionem sufficit; omnes autem personæ, quæ simpliciter Ecclesiasticæ vocantur aliquo simili modo, vel ritu Ecclesiastico Deo dicantur, & consecrantur; ergo & speciali modo pertinent ad familiam Christi, & eiusdem exemptionis debent esse participes. Et hinc D. Thom. in 2. d. 44. q. 2. ar. 2. ad 1. & ibi D. Bonau. Rich. & alij dicunt, sub illis Christi verbis: *Ergo liberi sunt filij*, non tantùm clericos ordinatos, sed etiam omnes, qui Apostolicam vitam sequuntur, omnia propter Christum relinquentes, comprehendi. 4 Ratione suadetur assertio.

5 Quæ personæ non ordinatæ Ecclesiasticæ censeantur. Iam verò interrogandum occurrit, quæ personæ non ordinatæ sub hoc genere personarum Ecclesiasticarum venire, aut comprehendi censeatur. In quo puncto in primis certum est, omnes religiosos, & religiosas professas sub hoc membro comprehendi, siue monachorum, siue regularium, siue religiosorum nomine significentur, & in hoc omnes Doctores conueniunt, quia est in iure manifestū. Vnde rectè dixit Panorm. in cap. 2. de Foro compet. duo maximè eximere personam à potestate sæculari, ordinationem, & professionem. Addendum verò nunc est per professionem intelligendam esse, non solum illam, quæ fit per vota solennia, sed etiam illam, quæ fit per vota simplicia ab Ecclesia approbata, & recepta ad constituendum verum, ac proprium religiosum Professio vel simplex emissa sufficit ad gaudendū hoc priuileg.

Nouitij etiā religionum eadem fruuntur exemptione. sum statum: nam sicut tales personæ sunt veri religiosi, ita æquè primò, ac per se gaudent eadem Ecclesiastica immunitate. Deinde verò extenditur idem priuilegium per quandam participationem, & extensionem ad nouitios religionum, quia sicut in ordine clericorum prima tonsura initiati habitum clericalem ferentes, & Ecclesiæ seruientes inter personas Deo dicatas computari incipiunt, ita etiam nouitius religionis, quatenus incipit esse in via ad statum religionis, eiusque insignia defert, eique inseruit, inter religiosas personas, quoad gaudendum priuilegio computatur.

6\. *Alij status Ecclesiastici, qui absque votis hanc exemptionem inducunt.* Vltra hos verò sunt alij status, vel modi viuendi Ecclesiastici, qui licet per tria vota perfectionis non constituantur, sed per vnum, aut aliud, vel per aliquem traditionis, oblationis, aut congregationis modum ab Ecclesia approbatum, sufficere censetur ad gaudendum hoc priuilegio, vel ex speciali concessione, vel quia generalis consuetudo ita interpretata est decreta, quæ personis Ecclesiasticis hoc priuilegium concedunt. Et sub hoc membro continentur illi qui dicuntur *conuersi laici* in aliquibus religionibus iuxta capitul. *Non dubium*, de Sentent. excommunic. Item aliqui Eremitæ, & alij quos latè enumerat Syluest. verb. *Ecclesia*, 1. quæst. 5. per totam, & Panormit. in dict. cap. de Foro compet. & Archid. in cap. *Duo sunt*, 12. q. 1.

7\. *Gaudentes priuilegio canonis, etiam hoc priuilegio fruuntur.* Vt autem generalem regulam constituamus, censeo illam veram, quam in principio argumentando tetigimus, nimirum, omnes personas, quæ gaudent priuilegio canonis, gaudere etiam priuilegio fori. Quæ regula intelligenda est per se, & vi ex iuris communis, nam in pœnam poterit quis vno priuilegio priuari, licet non priuetur alio, & ex iure speciali poterit aliquibus personis vnum priuilegium sine alio communicari, per se tamen loquendo, omnes personæ, quæ ad vnum priuilegium sufficientem Ecclesiasticum statum habere censentur, habent etiam ad aliud, quia si persona defenditur ab Ecclesia speciali priuilegio canonis, ideò est, quia supponitur esse sacra, & sufficienter Deo dicata, ac denique Ecclesiastica, ergo consequenter gaudent communi iure immunitatis quoad forum. Quin potius licet priuilegium fori maius, magisque ex iure diuino esse censeatur, nihilominus priùs, & intimius (vt sic dicam) conuenit personis Ecclesiasticis, eo ipso, quod sacræ, & Deo dicatæ sunt, quam priuilegium canonis: nam illud est quasi per se coniunctum cum tali statu, illique valde conueniens, hoc verò solum quasi per accidens ad coercendam hominum audaciam, aut malitiam, quia, vt dixi, solum consistit in speciali censura cōtra persecutores clericorum lata. Et ideo etiam antiquius est priuilegium fori, quam canonis, ac subinde magis necessarium est, vt omnes, qui gaudent priuilegio canonis, gaudeant etiam priuilegio fori, quàm e conuerso. De facto tamen eisdem personis est *Tom. 1 disp. 12 sect. 1 nu. 19. & seq.* vtrumque priuilegium concessum, & ideo, quæ de his personis dixi alibi, tractando de priuilegio canonis, hic etiam sufficiunt.

8\. Inter has autem personas possumus quoddam discrimen notare per analogiam & proportionem ad personas clericorum, nam quædam sunt habentes statum Ecclesiasticum omnino immutabilem, vt sunt religiosi solenniter professi; aliæ vero habent statum, aut modum vitæ mutabilem, quia in aliquo *Religiosus professus habitum laicū deferens exemptionem retinet.* casu possunt ad laicorum statum transire. Priores cōparamus clericis in sacris, quia absolutè, & ex vi professionis semper gaudēt hoc priuilegio absque alia cōditione, vel limitatione, quamdiu illo non priuantur. Vnde licet religiosus professus habitum deferat, & apostata tanquam laicus incedat, semper gaudet, hoc priuilegio, quia semper est persona sacra, & religiosa, cui simpliciter concessum est. Quod si obijciatur cap. 1. de Apostatis. Respondemus in primis, ibi non esse sermonem de religiosis, sed de clericis, qui *relicto clericali habitu in apostasia tanquam laici conuersantur*. Deinde ibi nō videntur apostatæ simpliciter priuilegio priuari: nam solum dicitur. *Si in criminibus comprehensi teneantur, per censuram Ecclesiasticam non præcipimus liberari*, vbi Glossa aduertit, solum iuberi, vt iudices sæculares non cogantur per censuras iurisdictionem suam in apostatas non exercere, non tamen dari eis facultatem illam exercendi: hæc enim duo diuersa sunt, & in materia pœnali non est ab vno ad aliud facienda extensio. Vnde Panorm. ibi, & in cap. *Perpendimus*, de Sentent. excomm. satis probabiliter dixit, in eo casu non priuilegium fori, sed tantum canonis amitti, cui sententiæ fauent Paul. 4. constit. 29. contra Apostatas, & Pius 4. constit. 8. simili, quæ in Bullario Roman. videri possunt. Denique licet ibi esset ipso iure facta priuatio illius priuilegij, illa esset quædam pœna, quæ non nisi post sufficientem monitionem, & incorrigibilitatem incurretur, vt eadem Glossa notauit. Per se ergo, & ex vi iuris communis professi semper gaudent hoc priuilegio. Aliæ vero personæ Ecclesiasticæ infra hunc gradum constitutæ habent statum mutabilem aliquo modo, & ideo licet quamdiu in statu permanent, priuilegio fruantur, statim ac statum deserunt illud amittunt, nō in pœnam, sed quia fundamentum priuilegij iam in eis non inuenitur, ideoque huiusmodi personas cum clericis minoribus comparauimus. Sicque nouitius statim, ac habitum dimittit, priuilegio non gaudet; imo & religiosus, qui simplicia tantum vota emiserat, si absolutus à votis dimittatur, priuilegium simul amittit. Idemque à fortiori est in omnibus alijs. *Qui ante professionem religionem deserunt, priuilegium amittunt.*

9\. *Ecclesiæ clerici seruientes an hoc priuilegio gaudeant.* Vltimo vero dubitari hoc loco potest, an sub his personis Ecclesiasticis, quæ hoc priuilegio gaudent, comprehendantur omnes in quocunque munere Ecclesiæ seruientes, etiam si ordinati non sint. Idemque dubitari solet de familiaribus Episcoporum, imo & de ijs, qui cæteris clericis inseruiunt. In quo puncto Glossa in capitul. 2 de Foro compet. verb. *Minores*, per illud verbum intelligit Ecclesiæ seruientes, quos dicit eodem priuilegio gaudere. Videturque intelligere etiam si ordinati non sint: tum quia in textu *Minores* ille, seu *Iuniores* (vt legitur in capitul. 2. 11. quæst. 11.) distinguuntur ab omnibus clericis, verba enim sunt; *Neque Presbyterum neque Diaconum, aut Clericum vllum aut minorem Ecclesiæ*, tum etiam quia Glossa illa citat cap. *Ecclesiarum*, 12 q. 2. in quo sine dubio est sermo de communibus seruis, non solum Ecclesiarum, sed etiam Episcoporum, & omnium clericorum.

10\. *Resolutio negans.* Dicendum nihilominus est, nullos Ecclesiæ ministros, aut seruos gaudere priuilegio fori, quantum est ex vi iuris communis. Ita docent Panormitan. Felin. & alij in dict. capit. 2 de Foro compet. & Archidiac. in dict. cap. *Ecclesiarum*, & in cap. *Clericum*. 11 q. 1. & Iulius Clar. dict. §. vlt. q. 35. num. 18 & 19. Et sufficienter probatur, quia nullo iure cauetur. Item post Concil. Tridentin. est euidens, quia in clericis etiam minoribus seruientibus Ecclesiæ requirit habitum, & tonsuram ad hoc priuilegium; ergo multo minus poterit laicus seruiens Ecclesiæ tali priuilegio frui, cum neque tonsuram deferre possit. Vnde idem est longè certius de seruis, seu famulis clericorum. De familia autem Episcopi dicunt prædicti authores, esse consuetudine receptum, vt à iudicijs sæcularibus sint exempti, & omnes ad hoc allegant c. vlt. de offic. Archidiac. quod certè mihi non probatur. Consuetudine ergo standum esse censeo, & vbi de vsu contrarium non constiterit, à communi sententia non est recedendum: nam talis consuetudo valde rationabilis est in fauorem Episcopalis iurisdictionis, & authoritatis. Et ob eandem causam eadem consuetudo, & cum maiori amplitudine circa familiares Cardinalium seruatur, vt ex Iulio Claro supra numero vigesimo septimo, & ex alijs authoribus, qui de Cardinalibus scripserunt, intelligi potest. *Quid de familiaribus Episcoporum.*

Neque

11. Neque in contrarium obstat dictum cap. 2. de Foro compet. in verb. *Minores*, seu *Iuniores*. Nam in primis Hostiensis ibi per minores intelligit Monachos, & conuersos, quæ expositio non potest accommodari lectioni, quæ habet *Iuniores*. Sed quia illa non sine causa permissa est à Gregorio IX. intelligere possumus, vocem, *Minores*, ab ipso vsurpatam esse, non vt significet minores ætate, sed minores gradu. Et ita sub illa voce comprehendentur omnes personæ Ecclesiasticæ nullum ordinem habentes, quia in ordine Hierarchico sunt in inferiori gradu, iuxta cap. *A subdiacono*. 93. dist. cum similibus. Secundò dicere possumus, per minores intelligi scholares (vt ait Glossa, & latè exponit Panormit.) vel iuuentes destinati ministerio, vel seruitio Ecclesię, non tamen omnino laici, sed habentes saltem primam tonsuram. Atq; ita nomine clerici in illo textu solum intelligetur ille, qui aliquo vero ordine insignitus est, vt habeat locum illa disiunctio, *aut vllum clericum, aut minorem Ecclesiæ*, Neq; hic vsus illius vocis est nouus, nam olim inter clericos solum vsq; ad ostiarios numerabantur, vt patet in c. 1. 77. dist. & in d. c. *A subdiacono*.

12. *...cap. Ecclesiar.* Neq; etiam obstat dictum capit. *Ecclesiarum seruos*, quia ibi non agitur de quibuscumq; famulis conducticijs, aut liberis seruientibus, sed de seruis perpetuis, vt ibi Glossa, & alij exponunt, & Panorm. ac Felin. in d. cap. 2. de Foro compet. Dicuntur autem ibi à Concil. Toletan. 3. huiusmodi serui esse immunes ab oneribus, & officijs tam publicis, quàm priuatis laicorum, quia inuitis dominis, nō possunt cogi. Quod quidem quantum attinet ad priuata obsequia laicorum, pertinet ad rationem iustitiæ, nullus enim priuatus iustè potest alienū seruum ad sibi seruiendum compellere. Altera verò pars de publicis oneribus, & officijs ad exemptionem à tributis reducitur, iuxta superius declarata. Nam mancipia Ecclesiarum, imò & clericorum à tributis exempta sunt in l. 1. C. de Episcop. & clericis. Et ratio est, quia serui, seu mancipia inter bona Domini computantur, & ideo sicut alia bona clericorum exempta sunt à tributis, vel sicut domus, equi, aut boues clericorum à publicis oneribus exempta sunt ita etiam serui. Vnde hæc exemptio non est per se, & directè concessa personis seruorum, sed redūdat ex priuilegio clericis concesso, quia onus impositum seruo, redundaret in dominum, & ita esset contra immunitatem eius.

CAPVT XXX.

An priuilegium immunitatis clericorum ab aliquo homine reuocari possit?

1. HActenus explicuimus omnes causas, & effectus huius immunitatis Ecclesiasticæ, de qua tractamus, nunc de proprietatibus eius consequenter dicēdum videbatur. Si quis tamen diligenter consideret, quæ inter explicandas causas, & effectus huius priuilegij dicta sunt, ferè omnes proprietates, quæ in illo spectari possunt, declaratas inueniet. Nam in primis ex dictis colligitur, priuilegium hoc esse diuinum, id est, à Deo ipso concessum, quæ magna dignitas est talis priuilegij, à qua consequenter habet, vt & immutabile in vniuersali, seu simpliciter sit, & vt etiam ex parte non sine magna, & iusta causa possit auferri, vt in cap. 28. attingimus, & paulo post amplius declarabimus. Deinde habemus ex dictis, priuilegiū hoc nō esse iuris priuati, sed publici, non solum quia in publicam vtilitatem vniuersalis Ecclesiæ latum est, sed etiam quia vtriq; iuri canonino, & ciuili insertum est ideoq; eminentiori modo habet prærogatiuas omnes, quas priuilegia in corpore iuris inserta habere solēt, vt ex generali doctrina de Priuilegijs suppono. Tertio haberi potest ex dictis, priuilegium hoc maximè fauorabile esse, quia in primis fauet religioni, cuius summo fauore dignum est, vt sentit etiam Iureconsultus in l. *Sunt personæ*. ff. de Religios. & sumptib. funer. Ac deinde non in fauorem vnius loci, vel prouinciæ, aut gentis, sed ob augmentum, & decentiam diuini cultus, & honorem totius Ecclesiastici status institutum est. Vnde etiam fit, regulas omnes, quæ de ampliādis fauoribus in iure latę sunt ad hoc priuilegium applicandas esse. Quarto denique concludi potest ex dictis, priuilegium hoc non personale tantum esse, sed reale, quia non intuitu alicuius personæ, sed dignitatis Pontificię, & totius clericatus concessum est, vt dicitur in capit. *Si diligenti*, de Foro compet. & ex dictis de finali causa, & ratione huius priuilegii est manifestum. Vnde tandem fit, hoc priuilegium nō extingui cum persona, sed de se perpetuum esse, nam hæc proprietas priuilegia realia comitari solet.

De his ergo proprietatibus, vltima excepta, nihil nobis dicendum superest, sed iuxta generalia principia, & doctrinas de priuilegijs explicandæ, & amplificandæ sunt. Solum circa perpetuitatem declarandum superest, quanta illa sit, & an omnem modum amissionis, ablationis, seu desitionis talis priuilegij excludat, Perpetuum enim dicitur, quod incorruptibile est, vel si latius loquamur, quod saltem non corrumpitur, nec finem habet. Si ergo hoc priuilegium perpetuum est, amitti non poterit, nec auferri. In contrarium vero est, quia multa sunt alia priuilegia, quæ dicuntur perpetua, & desinere possunt. Solet enim priuilegium dici perpetuum, quoties vel adhæret rei de se perpetuæ, vt fundo, vel, si adhæret personę, nō cum vita illius extinguitur, sed ei perpetuo succedi potest, & nihilominus talia priuilegia tolli, vel amitti possunt, per superiorem potestatem, aut efficacem aliquam voluntatem, actionemvè contrariam. Vidēdum itaq; superest, an maior, sit huius priuilegij perpetuitas, quod non potest cōmodius fieri, quam explicādo, an modus aliquis, quo solent priuilegia desinere, in hoc priuilegio immunitatis locum habeat. 2.

3. Oportet ergo præ oculis habere modos, quibus priuilegia destruuntur, quos nunc ad tres reducimus, quæ sunt reuocatio priuilegij, renunciatio eiusdem, vsus ei contrarius, & per hos modos breuiter discurremus. Nam duo alij modi corruptionis, qui in alijs priuilegijs humanis accidere solent, scilic. vel per lapsum temporis, vel per mortem concedentis, per se notum est, in hoc priuilegium cadere non posse. Alius vero modus, qui dici solet per abusum, quomodo circa hoc priuilegium interdum contingat, in superioribus capitibus explicatum est, declarando, quomodo priuatio clericalis priuilegij interdum sit pœna. Et ad hoc etiam reducitur, quod per mutationē clericalis status, interdum etiam amittitur, vel minuitur modis suprà declaratis: quamuis ille non tam propriè dicatur abusus, quàm mutatio subiecti, per quam interdum solet accidens corrumpi. Et ita posset etiam illa priuatio reduci ad cessationem causæ intrinsecæ, à qua hoc priuilegium pendet, qui est alius modus, quo solent priuilegia amitti, & illa tantum consideratione potest in hoc priuilegio locum habere. His igitur prætermissis.

Tres modi priuilegium amittendi. Priuilegiū hoc immunitatis per lapsum temporis, vel mortem concedentis amitti nequit.

4. Dico primo. Hoc priuilegium ita est perpetuum, vt etiam irreuocabile sit. Assertio est communis, & certa, quæ in hunc modum breuiter ostenditur, quia priuilegium hoc, maximè à Deo, vel à Rege temporali, seu Imperatore, vel à Pontifice Summo reuocari posset, in nullo enim alio talis potestas cum aliquo apparenti fundamento cogitari potest. Probatur ergo assertio de singulis. Et in primis de Deo nulla est controuersia, nam si velit, post omnia mutare: si autem velle, repugnet promissioni eius, non volet, neque potest velle in sensu composito, vt aiunt, quia non potest esse infidelis, neq; se ipsum negare. Ita ergo in præsenti priuilegium hoc, quatenus ab ipso Deo concessum est, simpliciter irreuocabile ab ipso

Prima conclusio.

Probatur assertio.

dici potest. Quia si datum est positiuo iure diuino legis gratiæ; sicut ipsa lex gratiæ data est simpliciter, &cum absoluta promissione perpetuitatis, vtique quamdiu mundus durauerit, ita etiam hoc ius immunitatis Ecclesiasticæ ex absoluta voluntate DEI, & sine vlla subintellecta conditione perpetuò stabilitum est, quamdiu Sacerdotium nouæ legis cum mundo durauerit; ergo eodem modo est hoc priuilegium perpetuum, & irreuocabile. Nam in fine mundi non reuocabitur, sed cessante illius fundamento, ac fine, seu necessitate, consequenter cessabit. Si verò priuilegium hoc est à Deo solum ratione iuris naturalis, seu magis ab intrinseco, irreuocabile est, quamdiu fundamentum, & materia illius iuris eadem perdurarint, & per se clarum est, & in lib. 2. de Legib. latius est declaratum.

5\. *An per Reges possit hoc reuocari. Ratio dubitandi.*

De secundo puncto, scilicet, de Regibus temporalibus, maior est difficultas. Primò, quia ius hoc sub ea ratione humanum, & ciuile est, ac subinde mutabile. Secundò, quia vnaquæq; res per quas causas nascitur per easdem dissoluitur, ergo quatenus hoc priuilegium per voluntatem Regis constitutum est, retractari potest, quia voluntas Regis terreni mutabilis est. Hæc est enim ratio, ob quam cætera priuilegia humana reuocari possunt. Tertiò, quia sæpè Imperatores talia priuilegia reuocarunt, vt habetur ex Gratiano in cap. *Omnes.* §. *Hæc si quis.* 11. q. 1. & ex l. *Si quis curialis* Cod. de Episcop. & Cleric. & ex l. *Nemmem*, & ex Authentica *Quas actiones*, Cod. de Sacrosanct. Eccles. & ex l. 19. de Episcop. & Cleric. in Codice Theodosiano. Et in legibus particularium regnorum inueniuntur leges similes, quibus exemptio clericorum saltem ex parte reuocatur. Quarto, quia Reges, qui nunc viuunt, dicere possunt, non concessisse tale priuilegium, neque suos antecessores, ipsorum iuri præiudicare potuisse.

6\. *Probatur conclusio etiam quoad Reges*

Nihilominus dicendum est, priuilegium hoc non posse per voluntatem temporalium Principum reuocari. Quæ assertio duobus modis potest intelligi. Primò non posse reuocari absolutè, & simpliciter, etiam quatenus per Dei, vel Pontificum voluntatem constitutum est: alio modo intelligi potest, etiam quoad id, in quo potuit à Principibus temporalibus propria voluntate donari. In priori sensu assertio quoad Deum per se nota est, quoad Pontifices autem sequitur euidenter ex principijs supra positis, neque alia probatione indiget. Nam Pontifex potest clericos eximere à sæculari potestate, etiam temporalibus Principibus inuitis, vt in superioribus ostensum est: ergo non possunt Reges reuocare priuilegium fori, seu exemptionis vt à Pontificibus côcessum, quia sicut tale priuilegium non pendet à voluntatibus Principum in fieri, ita neque in duratione seu conseruatione sua. Et confirmatur, quia non potest inferior mutare ius à superiore statutum, vel auferre ius à superiore concessum: sed Pontifices constituerunt hoc ius immunitatis, quatenus sunt superiores Regibus temporalibus, saltem indirectè per spiritualem potestatem, vt in superioribus declaratum est: ergo non potest per Principes temporales mutari. Neque contra hanc partem procedunt rationes dubitandi, neque in illa est controuersia inter authores Catholicos, nisi fortè aliqui illos, qui negant, posse Pontificem propria potestate, & sine consensu Principum exemptionem concedere. Sed illa sententia, & paucorum est, & certè improbabilis, & quod ad rem maximè spectat, illimet authores, qui illâ defendunt, nihilominus docent, exemptionem semel introductam cum consensu Regum non posse ab eisdem Regibus reuocari, in hoc verò loquuntur iuxta posteriorem sensum assertionis à nobis propositum.

Procedit ergo assertio etiam in secundo sensu supra explicato, qui sensus per hanc conditionalem

7\. declaratur, nam licet hoc priuilegium haberet suam primam originem à liberali donatione Principum, non posset per illos reuocari. Vel aliter exponi potest, si Pontifex intelligatur nunc habere triplicem modum iurisdictionis super clericos in criminalibus & ciuilibus. Vnus modus est iurisdictionis temporalis directè datæ à Deo in tales personas. Alius est iurisdictionis indirectæ ex vi potestatis spiritualis, & has, sine dubio non habet à Regibus, & ita neque auferri per eos possunt. Tertius modus est iurisdictionis directæ in tali materia circa tales personas, quam habuerint Pontifices ex donatione Imperatorum, quia vt supra dicebamus, eximendo clericos à sua directa iurisdictione temporali, non reliquerunt eos exleges, seu absque directo superiore in temporalibus, sed iurisdictionem suam directam in Pontifices transtulerunt. Dicemus ergo, etiam hoc posito, non posse Principes amplius auferre iurisdictionem illam à Pontificibus, & sibi iterum eam resumere, præsertim ipsis Pontificibus non consentientibus. Quæ sententia sic exposita communis est. Innocentius in cap. *Nouit*, de Iudicijs, & ibi Panormit. num. 23 Felinus cap. 1 de Constitutionib. numer. 19. vers. *Alius casus*; & in capit. 1. de Prob. & hi duo plures alios antiquos referunt. Idem Hostiens. in dicto cap. *Nouit*, nu. 2. & in summ. tit. de Immun. Ecclesiar. §. *Sed nec illa*, & Aluarus Pelagius libro 1. de Planct. Eccles. cap. 44. & Driedo libro 1. de Libert. Christian. cap. 9. Couarr. in Pract. cap. 31. Soto in 4. d. 25. q. 2. art. 2. conclus. 6. Molin. 1. tom. de Iustit. disput. 31. Et idem defendunt Medina, & Palacius, etiamsi alias existimauerint exemptionem hanc non aliter, quam ex donatione Principum incepisse. 8.

Fundatur autem primo hæc veritas in quodam principio in materia de Priuilegijs recepto, quod priuilegium, vel superiori, vel æquali concessum nô potest amplius à concedente reuocari. Et ratio est, quia tale priuilegium transit in pactum, vt Iuristæ aiunt, pacta autem seruanda sunt, etiam cum subditis, nedum cum non subditis, & multò magis cum superioribus. Vel aliter magis rationem explicando licet in idem redeat, quia talis concessio potius est donatio quædam, quam priuilegium, vt rectè dixit Driedo: est enim, vt paulò antea explicaui, collatio quædam iurisdictionis propriæ, à se illam auferendo, & in alium transferendo, hæc autem quædam donatio est. Item quia inferior non potest dare priuilegium superiori, quasi exercendo iurisdictionem in ipsum, cum illam non habeat ergo solum potest id facere, paciscendo, vel donando. Talis autem donatio completa, & acceptata non potest à donante reuocari, inuito donatario, quia post donationem iam non est dominus rei qui eam donauit, sed cui donata est; nemo autem potest auferre rem alterius, inuito Domino. Et confirmatur, ac declaratur, quia Princeps posset talem donationem reuocare, aut esset per dominium, seu potestatem dominatiuam, aut per potestatem iurisdictionis, nullus enim alius titulus iustus cogitari potest. Non per dominium, nam hoc amissum est per donationem, seu talis priuilegij concessionem, præcedens autem dominium, quod iam non est, nullam potestatem, seu facultatem moralem relinquit. Supponimus enim, priuilegium esse simpliciter, & absolutè concessum absq; aliqua conditione, nam si illam includeret, ob eam non impletam posset interdum prior dominus donationem reuocare, quia tunc non omnino priori dominio renunciauit: hic autem non ita est, sed exemptio purè, & absolutè facta est: ergo propter præcedens dominium reuocari non potest. Neque etiam per potestatem iurisdictionis, quia nullam habet vnus Princeps in suum superiorem, cum in æqualem sibi non subditum illam non habeat, vt ex terminis ipsis constat, ergo. 9.

Hoc autem principium, quod sine dubio euidens est, rectè in præsenti puncto applicatur, quia hoc priuile-

priuilegium, vt manere intelligatur à Principib. sæcularibus, datum est non subditis & superiori, nimirum, clericis, Ecclesiis, Pontifici. Dices, imò datam
Instãtia. esse subditis, si supponamus, ante concessionem hanc clericos fuisse Principibus laicis subditos in temporalibus. Respondeo, priuilegium hoc partim intelligi concessum omnibus Ecclesiasticis inferiorib. Pon-
Resoluitur. tifice, partim ipsi summo Pontifici, illis, à sua iurisdictione eos eximendo, huic, supremam iurisdictionem temporalem directam circa tales personas in ipsum transferendo. Iuxta priorem ergo considerationem fateor, priuilegium concessum esse subditis. At per eandemmet concessionem facta sunt nõ subditi, & consequenter priuilegium factum est irreuocabile à concedente, quia iam inest non subditis, & ideo non per potestatem iurisdictionis potest laicus illos accepto beneficio priuare, quia nec dominium habet in homines liberos, nec iurisdictionem in non subditos, nec iustum titulum illam iterum vsurpandi. Iuxta posteriorem autem cõsiderationem priuilegium hoc datum est non subdito, etiam antecedẽter, quia Pontifex iure diuino est exemptus, ac proinde non subditus Imperatori; imò etiam superiori datum est, quia Pontifex superior est Imperatore, etiam in temporalibus saltem indirectè, & illi vt supremo Pastori data est etiam directa iurisdictio temporalis in clerum, vt commodius, & liberius (vt ita dicam) illum in temporalibus regere, & iudicare possit. Et ita generale illud principium omnibus modis respectu Pontificis locum habet.

10. *[illegible] priuilegium Ecclesiæ semel concessum, per nullam potestatem reuocari potest.* Addo denique non solum in hoc priuilegio, sed etiam in omnibus aliis concessis Ecclesiæ non tantũ ab Imperatoribus, vel Regibus, sed etiam à quibuscunq; Principibus, vel dominis habere locum principium illud sub terminis vniuersalioribus propositum, quod nullum priuilegium per quamcunq; potestatem temporalem, etiam non supremam concessum Ecclesiæ, & [illegible], potest [illegible] [illegible] reuocari. [illegible] est fund[illegible] [illegible] omnia bona Ecclesiastica [illegible] [illegible] Principum exempta sunt [illegible]. Ex quo principio ita colligimus [illegible] concessum eo ipso, quod incipit esse in possessione, & vsu Ecclesiæ, inter bona Ecclesiastica computatur, vt per se constat, sed Princeps sæcularis, quantumuis supremus, nullam habet potestatem super Ecclesiastica bona; ergo nec potest quidquam circa priuilegia Ecclesiastica disponere; ergo multo minus ista reuocare, aut auferre poterit.

Et declaratur per comparationem ad alia bona
11. magis sensibilia, & corporalia. nam si Imperator fundum castrum, aut ciuitatem Ecclesiæ donauit, non potest amplius illam auferre, sicut non potuit Constantin. donationem Vrbis, & aliorum bonorum, q̃ Ecclesiæ Romanæ fecit, reuocare, aut circa bona illa quidquam disponere, quia iam Ecclesiastica facta sunt; ergo similiter non potuit iurisdictionem, quam semel in Ecclesiam transtulit, reuocare, aut iterum vsurpare. Atque hoc exemplo vtitur Hostiensis in hac materia, optimeque rem declarat: nam licet iurisdictio, etiam temporalis, magis incorporea sit, quam prædium v. g. nihilominus inter bona humana, & temporalia computatur, sicut etiam aliæ actiones, vel iura, quæ à Iurisperitis bona corporalia nominantur, ergo postquam hæc transeunt in dominium Ecclesiæ, omnia fiunt Ecclesiastica bona; ac proinde eandem immunitatem iure diuino induunt. Vnde idem exemplum, & argumentum sumi potest ex bonis à quocunq; inferiori, seu priuato domino Ecclesiæ donatis: nam postquam donatio habuit suum effectum, nec donator, nec Rex temporalis potest illa contingere, nisi quantum iura canonica disponunt, vel si quid fuerit in donatione ipsa per aliquod iustũ pactum exceptum; ergo idem est de quocunq; priuilegio in temporalibus Ecclesiæ dato à potestate ciuili, nam cuiuscunq; gradus, vel ordinis sit, reuocari nõ potest; per quamcunq; potestatem ciuilem, licet superior, vel etiam suprema sit.

12. *Priuilegium immunitatis nunc limitari, nequit per ciuile potestatem [illegible].* Ampliatur præterea quoad hanc partem regula posita, quia non solum non potest hoc priuilegium fori per potestatem ciuilem integrè reuocari, verum etiam neque ex parte diminui, vel limitari, aut restringi, imò nec restrictè declarari cum legis authoritate potest virtute solius ciuilis potestatis. Hoc totum sequitur euidenter ex rationibus, & discursibus factis, quia circa bona, & iura Ecclesiastica nulla est laicis tributa potestas; ergo similiter circa priuilegium Ecclesiasticum, vel iurisdictionem semel in Ecclesiam translatam nihil potest sæcularis potestas, ergo nec diminuere, nec restringere, nec legem aliquam, quæ in præiudicium illius cedat, ferre potest. Et similiter potest hic illud principium applicari, quòd nullus, etiamsi sit Rex supremus, potest minuere, vel aliquid disponere de priuilegiis, vel iuribus alterius Regis, vel cuiuscunque personæ non subditæ, à quocunque, vel quocunque iusto titulo illa habuerit, ac possideat, ergo maiori ratione non possunt Principes temporales circa priuilegium fori aliquid disponere, quod in illius præiudicium cedat. Talis autem est cuiuscunque legis editio, priuilegii concessio, iurisdictionis delegatio, seu commissio, aut executionis iussio, quibus Ecclesiastica libertas minuatur, aut restringatur, & ideo omnes huiusmodi actiones vel dispositiones non [illegible] illicitæ, sed etiam irritæ sunt, & inanes, quia sine legitima potestate fiunt, [illegible] vt tales declarantur in Authentica *Cassa*, Cod. de Sacrosanct. [illegible] & ca. *Nouerit*, & cap. *Grauem*. de Sentent. excommunicat. & aliis multis sub titulis de Immunit. Eccles. [illegible] de Foro comp. & de Iudiciis.

13. *Obiectio.* Dices. Posset Rex temporalis in suo regno Ecclesiasticam libertatem augere, concedendo verbi gratia, vt clerici non solum vt rei, sed etiam vt actores possint laicos ad tribunal Ecclesiasticum vocare; vel etiam concedendo, vt temporales causæ inter laicos possint ad tribunal Ecclesiasticum deferri, si rei velint, vt Constantinum concessisse legimus in cap. *Omnes* [illegible] ergo poterit etiam, quando sibi expediens videbitur, immunitatem restringere, vt æquitas seruetur.
Solutio. Respondetur primò, negando consequentiam, nulla enim æquitas hoc postulat. Tum quia Rex temporalis potest priuilegium fauorabile Ecclesiis concedere, non tamen legem condere onerosam, aut nociuam Ecclesiis, vel Ecclesiasticis personis, quæ illas obliget, tum etiam quia quilibet potest donationem à se factam augere, non vero minuere, quia prius liberalitatis est, & non tollit ius alterius, sed confert. posterius autem repugnat iuri acquisito, & consequenter est contra iustitiam. Atque ita in præsenti augere immunitatem Ecclesiasticam de se opus est liberalitatis, & non repugnat iustitiæ, aut religioni, quia non est dispositio de iuribus iam Ecclesiasticis, sed de iure proprio, vt Ecclesiasticum fiat, quod de se [illegible] est opus religionis. At vero immunitatem restringere, aut limitare libertatis non est religionique derogat, & iniustitiam inuoluit, quia est falcem mittere in alienam segetem. Deinde circa
Priuilegia per Reges Ecclesiasticis personis concessa ante Prælatorum acceptationẽ effectũ non habent. antecedens aduertimus, licet possint Principes temporales per noua priuilegia clericorum exemptionem, aut iurisdictionem Episcoporum in temporalibus augere, nihilominus hæc priuilegia non cogere Ecclesiæ Prælatos, vt illa obseruent, sed necessarium esse eorum liberum consensum, vt effectum habeãt, quia in tali materia nec vim coactiuam, nec directiuam habere possunt, vt supra est ostensum. Et præterea vt talia priuilegia à clericis acceptari valeant, necesse est, vt legibus canonicis non sint contraria, quia contra illas nulla dispositio ciuilis valida esse potest.

14. *Soluũtur rationes dubitandi contra hanc partem propositæ. Prima.* Neq; rationes dubitandi in principio huius puncti positæ assertioni obstant. Ad primam enim dicimus, licet hoc priuilegium vt ab Imperatore manauit ius ciuile dici posſit, tamen postquam per Ecclesiam est approbatum, esse, vt Iuristæ loquuntur, canonizatum, id est, ius canonicum effectum, materiamque eius esse ad altiorem ordinem Ecclesiasticarum rerum eleuatum, & ideo sine consensu Pontificis reuocari non posse. Quod de omni lege ciuili canonizata docuerunt Glossæ, Innocent. Dominicus, & alij apud Felinum cap. 1. de Constitut. numer. 19. & Panormitan. in cap. *Nouit*, de Iudicijs numer. 27. *Secunda.* Ad secundam respondetur, principium illud, Rem per quas causas nascitur, posse dissolui, tantum habere locum in his, quæ pendent in fieri, & conseruari à causa: in præsenti autem licet exemptio, prout nunc consideratur, in fieri pendeat à voluntate concedentis, postquam vero data est, iam non pendet, quia, vt dixi, ad altiorem ordinem rerum est euecta. Accedit quòd effectus ille per potentiorem voluntatem confirmatus est, & ideo per solam sæcularis Principis voluntatem retractari non potest. Ideoq; non est eadem ratio de hoc priuilegio, & alijs, quæ subditis conferuntur.

15. *Tertia.* Ad tertium in primis dicimus: narrari facta, non tamen ostendi iure esse facta. Et ita Felinus in cap. *Ecclesia*, de Constitut. respondet ad dictam legem, *Si quis curialis*, quod licet de facto quoddam priuilegium reuocauerit, iure tamen non potuit. Idemque responderi potest ad alias leges, præsertim antiquas, quia Imperatores in principio non satis perspectam habebant vim Ecclesiasticę immunitatis. Deinde verò dicitur, aliqua fortè fuisse priuilegia, quæ vel nũquam fuerunt à Pontificibus acceptata, sed ad summum permissa, vt fortasse fuit priuilegium datum à Constantino, quòd laici possent ad Ecclesiasticos iudices appellare. Et si quæ talia fuerunt, per contrariam voluntatem, vel vsum reuocari potuerũt, quia nec propriè pertinebant ad immunitatem, neque inter iura, seu bona Ecclesiastica computabantur, & ita cessant in illis rationes factæ. At verò priuilegia à Pontifice acceptata, & probata, sine consensu Pontificis reuocari non potuerunt, & ideo leges cõtrariæ, vel effectum non habuerunt, vel non nisi Põtifice annuente tacitè, vel expressè, illum consequi potuerunt. Quod videtur recognouisse Rex Hispaniæ Alphonsus in l. 54. tit. 6. part. 1. dicens, licet clerici ob clericatum in multis exempti sint, quædam vero esse, in quibus Ecclesiæ placuit, vt non eximantur, Hispanè *Tuboper bien la sancta Iglesia*, quasi diceret, se non posse exemptionem tollere, aut minuere, sed solum declarare, quid in eo genere Ecclesia admiserit.

Quarta ratio soluitur. Ad quartum respondetur, Reges, qui nunc viuũt, comparari posse vel ad præcedentes, quibus hæreditario iure succedunt, vel ad Imperatores, quorum regna ex parte aliqua occuparunt, & iusto titulo cum suprema potestate ciuili possident. De prioribus dico, succedere vnumquemque in regno eo modo, quo antecessores illud habuerunt, si ergo ab aliquo antecessore priuilegium hoc validè concessum est, eo ipso fuit illa iurisdictio ab illo throno Regio separata, ideoque successor non potest cum ampliori iurisdictione illud hæreditare, nec separationem prius factam reuocare, quia nullam potestatem consequitur respectu non subditorum. Et ferè eadem ratio est de regibus supremis, qui nunc sunt in terris, quæ olim erant imperij: nam etiam obtinuerunt illa regna in eo statu, in quo sub Imperatore antea erant, & ita non potuerunt iuri Ecclesię derogare.

17. *Euasio.* Quod si quis dicat, exemptionem hanc, vt est ab Imperatoribus, à temporibus Friderici II. incepisse, quo tempore iam multi erant supremi Principes, & Reges Christiani, qui constitutionem Friderici acceptare non tenebantur. *Dissoluitur.* Respondetur in primis (quidquid sit de antiquitate iuris, & excellentia vniuscuiusq; regni, quod nunc examinare nobis necessarium non est) Fridericum non dedisse, sed innouasse, & ad pristinum, ac debitum statum Ecclesiasticam exemptionem reduxisse, prout ab antiquis Imperatoribus cõcessa iam fuerat vt in superioribus visum est. Deinde negari non potest, quin omnia regna Romani orbis legem illam acceptauerint, & vsu, ac moribus obseruauerint, imò & in suis regnis proprijs legibus confirmauerit, quod satis est, vt hoc speciali titulo fuerit Ecclesiæ ius acquisitum. Cuius etiam sufficiens indicium est, quia vt in aliquibus casibus posſint contra exemptionem agere, priuilegia ab Apostolica sede obtinuerunt, vt respondẽdo Barclaio, eiusque argumentum in ipsum retorquendo, Bellarminus notauit, ex Iulio Claro lib. 5. §. vlt. quæst. 36. n. 26 in fine, & Aufrerio in Clementin. *Vt clericorum*, de Offic. Iudicis ordinarij, limitation. 13. Et de republica Veneta similia priuilegia refert Gigas in tractat. de Crimine læsæ Maiestatis sub Rubrica, *Qui de illo cognoscat*, numer. 20. Signum ergo est, hoc ius exemptionis, in toto orbe Christiano receptum esse, & in eodem orbe esse quasi ius gentium, ideoque temporales Reges non posse authoritate sua illud reuocare. De Regibus vero supremis qui fortasse de nouo conuertuntur ad fidem, iam suprà dictum est, posse ab Ecclesia cogi ad hanc exemptionem admittendam, & quasi cum illis contrahere, neque aliter illis ministros Ecclesiasticos tribuere, nisi eos ab ipsorum temporali iurisdictione exemptos admittant. Quæ conditio, licet non expressè proponatur, in ipsa professione obedientię ad Pontificem Romanum includitur, ideoque hoc etiam titulo non possunt huiusmodi Reges hoc priuilegium reuocare, aut infringere.

Tertiò dicendum de Summo Pontifice, an posſit hoc priuilegium reuocare, in quo eædem ferè rationes dubitandi possent proponi. Illis tamen non obstantibus breuiter dico, etiam Summum Pontificem non posse priuilegium hoc simpliciter, & absolutè reuocare. 18. *Etiã per summum Pontificem nõ posse hoc priuilegium simpliciter reuocari.* Ita dicunt communiter Canonistæ in cap. *Ecclesia*, de Constitut. vbi præcipuè Panormitanus Decius, & Felin. & in capit. 2. de Maiorit. & obedien. Cardinalis in Repetit cap. *Perpendimus*, de Sentent. excommunicat. opposit. 7. Rebuff. in Concordat. tractat. vltim. vbi alios refert, & Iacobatius libro 1. de Concil, art. 6. Probatur autem hæc assertio, discurrendo breuiter per tria, à quibus hæc exemptio originem ducere potuit. Et in primis cum diximus esse immediatè à iure diuino naturali, vel positiuo, clarum est, non posse per Pontificem reuocari, & in hoc principio dicti auctores fundantur. Quo supposito, euidens est consecutio, quia Pontifex non potest diuinum ius abrogare; ergo nec potest reuocare priuilegium iure diuino immediatè collatum, & institutum, quia per hoc ius quoddam diuinum abrogaret. Et hac ratione diximus suprà, non posse Pontificem se ipsum hoc priuilegio priuare, quia iure diuino est suæ dignitati annexum, neque potest ab illa sine eiusdem dignitatis diminutione diuelli; ergo eadem ratione non potest vniuersale priuilegium cleri reuocare, quatenus à iure diuino est.

19. Veruntamen etiam ex hypothesi, quod hoc priuilegium non esset immediatè collatum à Christo cæteris clericis infra Summum Pontificem; vera esset assertio de eodem priuilegio, vt est ab hominibus. Et primo de iure ciuili, quia res est facilior. Non potest enim Pontifex renunciare huic priuilegio eo modo, quo ab Imperatoribus, & Regibus conferri potuit, & de facto collatum est, nisi abdicando à se de sua omnem directam iurisdictionem temporalẽ ipsi collatam à Principibus sæculi, camq; illis renunciando, hoc autem non potest facere Pontifex; ergo vel

vel ex hoc capite non potest Pontifex hoc priuilegium reuocare. Maior satis in superioribus declarata est. Minor probatur, quia Pontifex non est Dominus absolutus bonorum, & iurium suæ Sedis, etiam illorum, quæ ab hominibus illi donata sunt, quia principaliter sunt data Christo, ipsi autem tantum vt Vicario eius, & ideo non personæ, sed Sedi datæ sunt, ergo solum est illorum dispensator fidelis, & prudens; ergo non potest suo arbitrio illa donare, alienare, vel dissipare. Et ob hanc causam non posset nunc Vrbem, aut reliquum Patrimoniũ Petri Imperatori reddere, aut alteri liberè donare. Eadem autem, vel maior ratio est de prædicta iurisdictione, postquam semel in potestatem, & dominium Ecclesiæ translata est: nam inter temporalia bona est res magnæ æstimationis, & Ecclesiæ magis necessaria ad eius decorem, & bonum regimen, quam temporale regnũ, vel similia bona temporalia; ergo multò minus potest iurisdictionem illam, & potestatem relinquere, & sedem suam illa priuare.

10. *Ex parte clericorum suadetur assertio.* Deinde ex parte clericorum non minus euidenter hoc ostenditur: nam per hoc priuilegium etiam illis est ius acquisitum, per quod specialem libertatem à temporali iugo consequuti sunt, & illius libertatis facti sunt domini; ergo non potest Pontifex pro suo arbitrio eos priuare hoc iure acquisito, seu libertate, cuius sunt domini; ergo non potest reuocare priuilegium illud vt ab Imperatore datum, quia per talem reuocationem dicto iure & libertate clerici priuarentur, iterumque potestati sæculari subijcerentur.

Euasio quædam reijcitur. Dices, hoc argumento rectè probari, non posse Pontificem sine causa priuare clericos illo iure acquisito, ex causa tamen posse. Respondetur, tam necessariam esse exemptionem hanc statui clericali, vt nulla causa iusta excogitari possit, propter quam totus Ecclesiasticus status iustè, aut valide possit tanto beneficio priuari. Itaque vt aliquis clericus in particulari interdum hac libertate priuetur, poterit interdum ex parte illius sufficiens causa interuenire, vt ex supra dictis intelligi potest, quoniam clerici in pœnam criminum, vel quia statum clericorum non seruant, interdum hoc priuilegio, vel omnino, vel ex parte priuantur. Respectu vero totius Ecclesiæ, & status clericalis nulla ratio, vel causa sufficere potest ad talem mutationem, seu reuocationem iustè faciendam, & ideo neque valide in tali materia fieri potest.

11. *[...]on pōt Pon[tife]x omnia [iur]a immu[nitatis ...] ab[roga]re.* Atque hinc tandem idem facile probatur de eodem priuilegio, vt per ius canonicum est stabilitum, quia non posset nunc Pontifex totum ius canonicum concedens, vel confirmans hoc priuilegium abrogare. Quia non est illi data potestas in destructionem, sed in ædificationem; talis autem abrogatio nullum commodum posset Ecclesiæ afferre, sed potius perturbationem, & alia nocumenta. Quia eo ipso vellent Christiani Principes potestatem in clericos vsurpare. Nam etiam statuere iure canonico vix possunt in officio contineri, quid ergo futurum esset, si ius canonicum in hac parte abrogaretur?

[O]biectio. Dices, licet malè faciat Princeps, seu Pontifex abrogando sine causa, vel ratione legem à se, vel à suis prædecessoribus constitutam, nihilominus si id faciat, factum tenere, quia valor talis legis ex legislatoris voluntate absolutè pendet; ergo similiter in præsenti illa abrogatio vel reuocatio valida esset, quamuis iniusta.

12. *Solutio.* Respondeo in primis, talem reuocationem non solum fore iniustam ex illa generali ratione, quod est contra iustitiam legalem, sed etiam alia speciali, scilicet, quia non obstante dicta suppositione, adhuc esset contra ius diuinum saltem præcipiens, vt talis exemptio sit in Ecclesia quoad commode fieri potest, & ex hac parte esset fortasse talis reuocatio non solum iniusta, sed etiam inualida, quia iuri diuino contraria. Secundo dicitur, quando lex semel posita contulit ius, & mutationem in ipsis rebus fecit, non posse sine causa boni communis ita abrogari, vt subditi priuentur rebus, vel iuribus iam acquisitis, quia ergo status clericalis perpetuum ius immunitatis per hâc legem canonicam acquisiuit, non potest per reuocationem sine causa & temere factam, valide illo iure priuari. Denique dico, quidquid sit de hypothetica quęstione, an si talis reuocatio fieret, valida esset, non esse timendum, quod talis reuocatio aliquando fiat, quia cum non posset fieri sine magno dispendio, & perturbatione vniuersalis Ecclesiæ, non permittet Spiritus Sanctus, cuius speciali prouidentia Ecclesia regitur, vt Pōtifex in suæ potestatis vsu tam grauiter erret. Et ita considerando illam potestatem, non vt purè substat voluntati humanæ, sed præcipuè vt à Spiritu Sancto regitur, dicimus, non posse Pontificẽ talem reuocationem facere, quia esset intolerabilis error moralis contra vniuersale bonum Ecclesiæ, vt alibi in præcepto decimarum declaraui. *Tom. 1. de Relig. tract. 1 lib. 1. c. 14. num 10.*

CAPVT XXXI.

Vtrum priuilegium clericorum possit per renunciationem remitti vel diminui?

RESolutio est, hanc Ecclesiasticam immunitatem, per renunciationem eorum, quibus concessa est, propria voluntate, & authoritate factam amitti non posse, quia à nullo potest validè, & efficaciter renunciari. 8. *Per voluntariam renunciationē hoc priuilegium amitti non potest.* Hæc assertio quatenus peculiari ratione ad Summum Pontificem pertinere potest, in ca. 7 huius libri tractata est. Quoad cæteros vero intelligi potest vel de singulis personis, vel de toto clero, seu statu clericali. De singulis ergo personis traditur expresśà ab Innocent. III. in cap. *Si diligenti*, de Foro compet. redditque rationem his verbis: *Cum non sit beneficium hoc personale, cui renunciari valeat, sed potius toti collegio Ecclesiastico publice sit indultum, cui priuatorum pactio derogare non potest.* Vnde concludit, talem renunciationem etiam iuramento firmatam validam non esse, nec tale iuramentũ obligare, quia est contra bonos mores. Talis enim renunciatio est iniusta, & sacrilega, quia est iniuriosa statui clericali. Atque hoc ius ante Innocentium traditum erat, vt ipse notat, in Concilio Carthaginens. 3. cap. 9. cap. *Pl...t.* 2. 11. qu. 1. vbi peculiari pœna puniuntur clerici huic priuilegio renunciantes tam in criminali, quam in ciuili causa. Idemque de priuilegio canonis statuitur in cap. *Contingit.* 1. de Sentent. excommunicat. Ex quibus iuribus colligitur notanda differẽtia inter hoc priuilegium, & alia, quæ in fauorem priuatorum conceduntur: nam hæc, quę priuata iura dicuntur, non habent vim legis, & præcepti respectu eorum, quibus conceduntur, sed potius sunt quasi permissiones, seu dispẽsationes, seu fauores, quibus vti possint, si velint. *Priuilegium fori respectu priuilegiatorum inducit præceptum.* Hoc vero priuilegium, quia continet publicum ius, habet vim præcepti, non solum respectu aliorum, sed etiam respectu priuilegiatorum, quia non solum eis tribuit fauorem, sed etiam præcipit, vt illo vtantur, seu prohibet, ne illud renuncient; alijs autem iubet, ne illud violent, etiam si clerici consentiant.

Vnde quoad vtranque partem per hoc ius canonicum non solum reuocatum, sed etiam emendatum est ius ciuile Iustiniani in l. *Si quis in conscribendo*, C. de Episc. & cleric. in qua statuebatur. *Si clericus promiserit, non vti suo priuilegio fori non posse aduersus sua pacta venire*, & in simili l. *Si quis*. Cod. de Pactis, vbi præcipitur iudicibus laicis, vt eam legem obseruari faciant. Et ratio in vtroque loco redditur, *quia est regula iuris antiqui, omnes licentiã habere his, quæ pro se introducta sunt, renũciare.* Verumtamen lex illa semper nulla fuit, & in ea condenda grauiter excessit Imperator (fortasse per ignorantiam)

rantiam) tum quia disposuit in materia non sua, & circa personas sibi non subiectas, tum etiam, quia nititur falso fundamento, quia vel non intellexit vim, & naturam huius priuilegij, quod nõ propter priuata commoda personalia, sed propter commune bonum religionis principaliter institutum est; vel si hoc intellexit, male applicauit iuris antiqui generalem regulam, nam illa intelligenda est de iis, quæ pro priuato vniuscuiusque commodo introducta sunt, vt rectè Pontifex intellexit, ad quem, & non ad Imperatorem pertinet, quale sit priuilegium clericale, & quomodo à clericis obseruandum sit, declarare.

An de licentia Episcopi possit quilibet clericus huic priuilegio renunciare.

Ratio dubitandi.

3\. Sed quæri non immerito potest, an de licentia Episcopi possit quilibet clericus huic priuilegio renũciare. Et ratio dubitãdi est, quia multa iura antiqua prohibentia, ne clerici in iudicio sistant sæculari, addunt hanc limitationem *sine licentia, vel sine permissu Episcopi*, vt patet in ep. 2. Marcellini Papæ, & ex Conc. Agathẽsi, c. 32. Aurel. 3. can. 31 & habetur in c. *Clericum*. 11. 2. & 3. 11. q. 1. Venetico subl. conc l. c. 9. Epaunensi canon. 11. Denique idem sumitur ex ca. 2 de Foro competenti, vbi dicitur: *Nullus in licum, &c sine permissu Pontificis clericum per se distringere, aut condemnare præsumat*; ergo hæc omnia iura significant, de licentia Episcopi posse, & clericum renunciare iuri suo, & laicum illum iudicare.

Vera resolutio.

4\. Nihilominus dicendum est, quoad propriam fori renunciationem non posse Episcopum talem licentiam concedere. Ita docet Glossa in c. *Qualiter, & quãdo*, de Iudicijs, verb. *Prohibemus*. Item Glossa in c. *Significasti*, de Foro compet. verb. *Clericus* in fine, & colligitur ex illo textu ibi: *Clerici in iudicem non suum (nisi forte sit persona Ecclesiastica, & Episcopi diœcesani voluntas accedat) consentire non possunt.* Duas ergo conditiones requirit ibi Gregor. IX. ad talem consensum, vel renunciationem, ergo si desit prima conditio, & iudex sit laicus, non sufficit Episcopi licentia. Et ita etiam sentiunt Panormitan. & alij expositores his locis, Glossa item, & Doctores in cap. 2. de Foro compet. Ratio verò est, primò, quia non solum inferior clericus, sed etiam quilibet particularis Episcopus est priuata persona respectu totius Ecclesiastici status, & ideo non potest ipsemet Episcopus respectu suæ personæ renunciare iuri suo, & iudicio sæculari se committere; ergo nec potest dare suis clericis licentiam, vt id faciant; nam est eadem ratio, per vtrunque enim fit contra priuilegium in fauorem totius status concessum.

Ratio huius resolutionis.

Secunda ratio.

5\. Secundò id amplius declaratur, quia hoc ius, vt dixi, non tantum est priuilegium concedens, sed etiam est prohibens, seu præcipiens, & est ius superioris generale, & grauissimum; ergo non potest inferior quali est quilibet priuatus Episcopus, in eo dispensare. Tertiò in priuilegio canonis non potest Episcopus licentiam concedere clerico, vt permittat, se ab alio verberari, nec potest facere, quin laicus verberans etiam de licentia sua excommunicationem incurrat, vt rectè dixit Glossa in dicto capit. *Significasti*, & colligitur ex capitulo *Vniuersitatis*, de Sententia excommunicat. ergo nec potest clerico dare licentiam, vt renunciet priuilegio fori, nec iudici sæculari permittere, vt tali renunciatione vtatur. Dixi autem, hoc intelligi quoad propriam fori renunciationem, vt aduerterem, in tributorum solutione posse admitti aliquem modum exceptionis. Quanquam si attentè res consideretur, propriè non est exceptio; tum quia secundum nouum ius capit. *Aduersus*, de Immunitat. Ecclesiar. etiam in tributorum solutione non sufficit licentia Episcopi, sed consulendus est Papa; tum etiam quia licet in casu instantis necessitatis videatur admittenda exceptio per epikiam, nihilominus attento modo, & ratione contributionis non est propria exceptio, quia illa contributio non fit, nec permittitur tanquam debita in ratione tributi, id est, in signum subiectionis, vel ex vi legis ciuilis, sed quia ex charitate, vel ex legali iustitia, vel alio modo ex vi rationis ipsimet Prælati Ecclesiæ iudicant, expedire, vt à clericis fiat, vt suprà declaratum est. Vnde non est renunciatio, sed veluti naturalis iuris prudens interpretatio.

Tertia

Soluuntur in vatia contraria obiecta Glossæ responsio

Ad iura verò antiqua in contrarium allegata vario modo respondent Glossæ. Quædam enim in dicto capit. *Significasti*, dicit, in illis textibus supplendam esse particulam, *maximè*, ita vt sensus, sit semper esse illicitum clerico renunciare huic priuilegio, maximè verò, id est, maiori culpa, sine licentia Episcopi, quia peculiarem illi facit iniuriam. Sed, vt Iuristæ aiunt, misera est interpretatio, quæ fit, addẽdo legi verba in illa non contenta. Præsertim aliquãdo illi canones ita loquuntur, vt non nisi violenter, & destruendo sensum particula illa addi posse videatur, vt in Concilio Epaunensi, verba sunt: *Clerici sine ordinatione Episcopi sui adire publicum iudicium non præsumãt, &c.* certè ex vi horum verborũ, quia ex ordinatione Episcopi id faceret, legem illam non violaret, & euidentiora sunt verba Concilij Venetici: *Clerici nisi ex permissu Episcopi, &c.* ibi enim particula *maximè* accommodari non potest. Alia igitur glossa in dicto ca. 2. de Foro compet. respondet vno verbo: *Hic vacat argumentum à contrario sensu*, id est, illi canones specialiter prohibent, ne talis renunciatio fiat sine licentia Episcopi, non tamen propterea concedunt, vt cum illa fieri possit. nam hoc est argumentum à contrario sensu, quod argumentum non est efficax, quando alijs iuribus repugnat. Estque probabilis responsio, sed dura satis, & quasi violenta, si verba tot canonũ simpliciter expendantur. Et similes sunt aliæ solutiones, quas multiplicat Panorm. in dicto ca. nu. 12. Mihi ergo verior, & simplicior videtur responsio Glossæ in d. ca. *Clericus*. 1. dicentis: *Hodie nec cum consensu Episcopi potest*, quibus verbis significat, olim secundum ius antiquum id licuisse, nunc vero non licere. Et idem sensit Glossa in dicto cap. *Qualiter, & quando*, de Iudicijs, dicens, hoc non licere, *licet iura antiqua contrarium innuere videantur.* 6

Alia glossa.

Vera responsio

Ad cap. 2. de Foro comp.

Ad cap. autem 2. de Foro compet. quod magis modernum est, nõ videtur illa responsio accommodari posse, & ideo considero, canonem illum non loqui ad clericos, prohibendo, vt non renuncient foro, sed loqui ad iudices sæculares, prohibendo sub censura ipso facto, *ne clericos per se distringere, aut condemnare præsumant.* Et respectu illorum rectè additur particula *sine permissu Episcopi*, quia interdum possunt de licentia Episcopi distringere clericos, quia verbum *distringere*, in rigore non significat iudicare, aut iurisdictionem exercere, sed coactionem aliquam ad pœnam exequi, capiendo, incarcerando, & torquendo; hæc autem, & similia possunt interdum facere iudices sæculares iussu Episcopi, iuxta cap. *Vt famæ*, de Sentent. excommunicat. quia, vt ibi dicitur, tunc sæcularis iudex non sua authoritate, sed Episcopi illa exequitur, & quia sæpe Prælati indigent potentia, & authoritate talium ministrorum. Addi etiam potest alia ratio, quia si Episcopus iurisdictionis actum sæculari iudici in clericum committat, videtur ei suam iurisdictionem delegare, & iudex sæcularis potest præsumere, Episcopum posse talem delegationem facere. Hæc verò posterior ratio tolerari posset, si iudex sæcularis alias esset clericus, saltem in minoribus, & committeretur illi causa, iure canonico, & Ecclesiastico more clericis accommodato tractanda, alias non potest habere locum, quia Episcopus non potest iurisdictionem in clericum puro laico committere, neque etiam laicorum more, & per leges ciuiles clericum iudicari permittere, iuxta capit. 2. de Iudicijs. Ideoque solum respectu Summi Pontificis posset hic intellectus illius textus quoad hanc partem habere locum. Neque est contemnenda expositio, quæ textum illum ad Summum Pontificem 7

Episcopus iurisdictionem in clericum laico nullo ordinib. insignito committere nequit

ficem restringit; non enim dicit sine permissu Episcopi, sed sine permissu Pontificis, quæ vox solet per antonomasiam pro Summo Pontifice sumi præsertim quando per literam maiusculam. P. scribitur, vt ibi habetur in collect. 1. Antonij August. cap. 3. illius tituli.

8. *De licentia Pontificis pôt clericus huic priuilegio renunciare.* Vnde manifestum est, posse quemlibet clericum de licentia Pontificis sumi huic priuilegio renunciare, prout in illo textu tradunt Panormitan. ibi numer. 12. inducens textum illum in eodem sensu, & Glossam in dicto cap. *Clericum.* secundo, 11. quæst. 3. verb. *Secularem.* Indeque argumentum sumit, quia Papa potest delegare laico causam spiritualem iuxta cap. *Illud.* 10. quæstion. 3. & de purgatione Episcopi in causa criminali: idem sumitur ex cap. *Mennam.* 2. qu. 5. Et ratio est, quia Summus Pontifex habet potestatem dispensandi in quolibet iure canonico etiã præcipiente, & determinare, vel ex parte mutare priuilegium iure diuino concessum, quod respectu Pontificis non includit præceptum, vt nunquam mutetur. Item quia Põtifex potest suam iurisdictionem committere laico, præsertim in causis temporalibus, etiamsi ad personas clericorum pertineant. Hoc tamen rarissimè facit Pontifex, quia per se non decet statum clericalem. Vnde etiam constat, necessariam esse causam, & satis grauem, vt Papa facultatem hanc rectè, & legitimè concedat: nam ad omnem dispensationem communis iuris, vt licitè fiat, necessaria est causa; ergo multò magis in hoc iure, quod grauissimum est, & statum ipsum clericalem vniuersè respicit, & ad ius diuinum pertinet, vel illi est coniunctissimum.

9. Aduertendum autem est, duobus modis posse facultatem hanc à Pontifice concedi. Primo per se ac directè ipsi clerico intuitu suæ personæ, & in fauorem eius, & tunc datur propriè facultas ad renunciandum priuilegio, ideoque non datur potestas iudici sæculari ad cogendum clerum, sed licentia ad iudicandum causam eius, si ipse illi se submittere voluerit. Et ex hac parte minor fit derogatio priuilegij, ac subinde minor etiam causa sufficiet ex hoc capite, vt facultas hæc licitè concedatur, ex alia verò parte difficilius honestari potest, præsertim in causis criminalibus, quia solum potest ad priuatum, & personale commodum ordinari, & ideo vix potest sufficientem habere causam, ideoq; raro, vt opinor, talis facultas conceditur. Alio modo fit hæc concessio directè iudici, seu Principi sæculari, dando illi potestatem, & iurisdictionem, eius intuitu, & in fauorem eius. Et tunc magis quidẽ derogatur priuilegio, quia tunc non solum volentem, sed etiam inuitum clericum potest iudex sæcularis cogere, & iudicare, ideoque grauior requiritur causa. Ideoq; frequentius fit vel in singularibus occasionibus occurrentibus, vel in aliquib. priuilegiis circa aliqua grauiora crimina, vt læsæ maiestatis, quia tales concessiones ad commune bonum, & pacem reipublicæ ordinantur, vel ad defensionem, & congruentem fauorem aliquorum Principum, quæ quidem causæ frequentius occurrunt. Hic autem posterior modus concessionis non pertinet ad renunciationem priuilegij, cum in illo voluntas priuilegiarij non concurrat, sed pertinet ad ablationem priuilegij in aliquo casu, vel causa, quæ vt superiori capite dixi, fieri potest à Pontifice in pœnam, vel odium alicuius culpæ, & secundum potentiam ordinariam aliter nõ fit, quia vix potest alia causa necessaria, vel sufficiens occurrere.

10. *Ratio dubitandi.* Tandem quæri potest circa hanc assertionem, an communitas aliqua Ecclesiastica, vel saltem totus Ecclesiasticus status possit huic priuilegio renũciare. Et ratio dubitandi esse potest, quia tunc cessat ratio textus in dicto capit. *Si diligenti*, & procedit regula generalis, quod vnusquisque potest renunciare iuri sibi concesso. Hæc enim regula generaliter, & sine limitatione procedit in quacunq; persona vera, vel ficta, cum per se primò, & quasi adæquatè priuilegium concessum est, vt ex materia de Legibus suppono. Hoc autem priuilegium concessum est statui clericali, vt dicitur in dicto cap. *Si diligenti*; ergo totum corpus cleri per modum vnius personæ poterit huic priuilegio renunciare. Hæc autem ratio in primis non procedit de quacunq; priuata communitate Ecclesiastica, siue sit vnius Ecclesiæ, siue vnius diœcesis, siue vnius Metropolis, siue vnius prouinciæ, aut regni, quia nulla istarum communitatum est subiectum adæquatum (vt sic dicam) istius priuilegij, sed ad totũ corpus cleri tanquam pars, ac proinde tanquam particularis persona in suo ordine comparatur. De quacunque igitur huiusmodi communitate certum est, non posse huic priuilegio renunciare, quia in ea procedit ratio cap. *Si diligenti*, & consequenter etiam decisio.

De toto vero corpore status clericalis procedit difficultas posita, quæ ad quæstionem hanc reducenda videtur, an Concilium generale possit huic priuilegio renunciare, quia non videtur posse morali modo cogitari alia via, qua possit vniuersus Ecclesiæ clerus ad consentiendum in huiusmodi renunciatione congregari, aut conuenire. De Concilio ergo generali dico breuiter duo. Vnum est, Concilium generale sine Pontifice, id est, sine illius facultate, & approbatione nõ posse priuilegio renunciare. Hoc certum est multis de causis. Primo quia Concilium generale nihil potest facere sine approbatione Pontificis, cuius authoritate cõgregari debet, & continuari. Quod si contingat, Sede Apostolica vacante, congregari Concilium (quod fieri non debet, nisi quando ratione schismatis non possit electio veri, ac certi Pontificis aliter fieri) tale Concilium non potest aliquid de statu vniuersalis Ecclesiæ immutare, & ideo multo minus posset huic priuilegio renunciare, ideoq; talis renunciatio non solum à futuro Pontifice facilè reuocari posset, sed etiam à principio esse inualida tanquam sine potestate facta. 11.

Secundò quia talis renunciatio est contraria iuri Pontificis duplici modo. Nam & est contra ius canonicum latum, vel approbatum à Pontificibus, cui nullum Concilium sine Papa potest derogare. Et præterea est contra iurisdictionem Papæ, priuaretur enim per talem renunciationem illa singulari, & suprema directa iurisdictione, quam super totum clerum etiam in causis temporalibus habet. Tertia, & optima consideratio, quæ rationem dubitandi soluit est, quia hoc priuilegium est cõcessum statui clericali ab ipso CHRISTO, non absolutè ratione talis communitatis, sed quatenus est specialis familia CHRISTI filij DEI naturalis; vt supra visum est. Estq; omnino verum, siue hæc exemptio dicatur esse immediatè de iure diuino, siue mediante iure canonico: nam vtrumq; ius, imò etiam ius ciuile hoc præcipuè in toto collegio Ecclesiastico considerauit, vt priuilegium hoc ei concederet, atque ita magis in Christi Dei honorem, quam in ipsorum hominum commodum hoc ius introductum est. Propterea enim dixit Imperator in l. *Sancimus*, Cod. de Sacrosanct. Eccles. *Cur non facimus discrimen inter res diuinas, & humanas? & quare non competens prærogatiua cœlesti fauori conseruetur?* Et in l. *Generaliter*, Cod. de Episcop. & Cleric. *propter hoc eis beneficium indulgemus, vt omnib. aliis derelictis, Dei omnipotentis ministeriis inhæreant.* Quia ergo totum Collegium Ecclesiasticum, seu Concilium generale non potest iuribus ipsiusmet CHRISTI derogare, neque illa, quæ in Dei cultum, & honorem inducta sunt, tollere, ideo non potest huic priuilegio renunciare. Sicut etiam inter homines nõ posset familia Principis, Cardinalis, aut Episcopi renunciare sine consensu eius priuilegio in peculiarem honorem, vel decentiam Domini, ipsi familiæ concesso. 12.

Atq;

15. *Concilium generale etiam cum Pontifice huic priuilegio renunciare minime potest.* Atque hinc vlterius addimus, etiam Concilium cum Pontifice, id est, cum eius consensu, & approbatione, non posse huic priuilegio renunciare. Hoc mihi satis probat ratio proximè facta, quia priuilegium familiæ Christi, qua talis est, à nemine potest sine consensu ipsiusmet CHRISTI renunciari. Neque satisfaciet, qui dixerit, consentiente Papa, consentire Christum per Vicarium suum, quia non est verisimile, potestatem Papæ extendi ad huiusmodi consensum loco Christi præstandum, quia non est data ei potestas in destructionem, sed in ædificationem; talis autem renũciatio prorsus in destructionem esset. Vnde confirmatur: nam supra dicebamus, non posse Papam reuocare hoc priuilegium, quia non potest habere iustam causam, vel rationem, & quia esset contra præceptum diuinum saltem in generali, & ideo semper esset in destructionem; ergo neque cum Concilio potest facere validam talem renunciationem, neque interpretari, Christum in eam consentire: nam eadem est ratio, & quoad effectum eodem reuoluitur, & quia consensus ipsius clerici parum in hoc operari potest, cum ad Christi honorem, & Dei cultum præcipuè intendatur. Ac denique quia quod potest in Ecclesia facere Papa cum Concilio generali, potest etiam facere se solo, quia non est minoris potestatis; ergo si non potest solus è medio tollere hoc priuilegium per modum abrogationis, neque etiam cum Concilio potest illud tollere per modum renunciationis. Hoc autem de integra, seu totali renunciatione intelligendum est: nam in aliqua particulari causa, vel materia, consentiente Pontifice, fieri posset, quia potest ad hoc interdum sufficiens ratio, & causa interuenire. Ideo namque etiam diximus, posse hoc priuilegiũ restringi, aut in particulari minui per solius Pontificis potestatem; facilius ergo fieri poterit per modum renunciationis, quando pars ipsa, quæ lædi videtur, iuri suo cedit; imò propter hoc verisimile est, tunc minorem causam posse sufficere.

CAPVT XXXII.

Vtrum priuilegium clericorum consuetudine amitti, vel minui possit.

1. *Probatur primò assertio de non vsu.* RESpondeo, exemptionem clericorum nulla consuetudine amitti, vel diminui posse. Vt difficultatem huius assertionis attingamus, distinguenda est propria consuetudo priuilegio contraria, à non vsu priuilegij, vtrumque enim solet sub consuetudine latè sumpta comprehendi. In præsenti autem certum est, hoc priuilegium non amitti, vel diminui per purum non vsum, qui contrarium vsum non includat. Probatur, quia priuilegium non amittitur per non vsum, nisi in vi tacitæ renunciationis, vel ratione præscriptionis alterius contra priuilegiatum, sed neuter modus hic habet locum. De priori probatur ex dictis, quia in hoc priuilegio non habet locum expressa renunciatio; ergo multo minus tacita; ergo non vsus nihil operari potest contra hoc priuilegium in vi tacitæ renunciationis. Altera pars probatur, quia si non vsus sit merè negatiuus, sine aliquo vsu contrario iuri alterius partis, cui priuilegium videtur præiudicium afferre, non potest induci præscriptio, vt in tractat. de Legibus probaui, *Lib. 8. ca. 34.* quia est contra rationem, & definitionem præscriptionis; ergo neque hoc modo potest in præsenti sufficere non vsus sine contrario vsu. Eo vel maximè, quod statim generaliter ostendimus, nullam præscriptionem humanam contra hoc priuilegium præualere posse.

2. Assertio ergo etiam de propria consuetudine huic priuilegio contraria intelligenda est. Et ita est communiter recepta per Canonistas in capit. *Clerici*, de Iudicijs, vbi Abbas numero 5. Decius numero 14. Ripa in cap. *Decernimus* de Iudicijs, numero 15. Probus in cap. 2. de Probat. vbi assertionem ad immemorialem consuetudinem extendit. Tradit etiam Rota tit. de Consuetud. in Antiquit. decis. 3. & 10. alias 123. & 840. Idem Barth. in l. *De quibus*. ff. de Legibus numero 5. Rochus Curtius in ca. vltim. de Consuet. & Gregorius Lopez in l. 2. tit. 2. part. 1. numero 6. Nauarr. in cap. *Cum contingat* de Rescript. Remed. primo, & Stephanus Aufreri. in tract. de Potest. ciuil. supra Ecclesiasticam regul. 1. & 2. Addit vero ibi plures limitationes, seu exceptiones, quas omitto, quia nullam propriam exceptionem censeo esse admittendam, vt ex discursu huius capitis, & vltimi constabit.

Probatur autem assertio dicto capite *Clerici*, de Iudicijs, vbi dicitur, cum Canones generaliter tradant, *Vt de omni crimine clericus debeat coram Ecclesiastico iudice conueniri, non debet hac parte canonibus ex aliqua consuetudine praiudicium generari.* Vbi licet videatur sermo esse tantum de priuilegio fori in criminalibus, nihilominus ab omnibus de tota immunitate Ecclesiastica intelligitur: tum quia ratio textus, in quacumque materia huius exemptionis æquè procedit, vt Panormitan. & Decius notarunt: tum etiam quia alij canones absolutè de libertate Ecclesiastica loquuntur, vt ca. *Cum terra*, de Elect. vbi damnatur quædam consuetudo, *quia in grauamen, & perniciem Ecclesiastica libertatis redundabat*. Idemque sumi potest ex c. *Ad nostrã*, & ca. *Cum inter*, de Consuetud. & notat Glossa vltim. in dicto cap. *Clerici*. Denique apertè probatur assertio ex Authentica *Cassa*, Cod. de Sacrosanct. Eccles. vbi omnis consuetudo contra libertatem Ecclesiasticam cassa, & irrita denunciatur, quæ Authentica sumpta est ex constitutione Friderici, quam tanquam *in æternum valituram*. Honorius III. confirmauit. Vnde idem Honorius in cap. *Nouerit*, de Sentent. excommunicat. excommunicat omnes, qui consuetudines introductas contra Ecclesiasticam libertatem seruari fecerint. 3. *Probatur secundò de propria consuetudine.*

Ratio autem huius assertionis in primis reddi potest ex illo fundamento, quod hæc exemptio est de iure diuino, contra quod non potest consuetudo humana præualere. Quia vel illud diuinum ius, est naturale, & sic consuetudo illi contraria est iniqua, vt pote rationi contraria, & ideo non potest ius inducere, vel auferre, iuxta cap. vltim. de Consuetud. Si autem ius illud est diuinum positiuum, non possunt voluntates humanæ, vel actiones earum, quantocumque tempore, vel numero multiplicẽtur contrà Christi voluntatem præualere, aut quod ipsa statuit manere. Sed licet hæc ratio vera sit, non est illi soli insistendum: Tum vt ex varijs capitibus magis fiat certa, & indubitata probatio: Tum etiam quia citati canones aliam rationem indicant, quæ in dicto cap. *Ad nostram*, his verbis explicatur, *Attendentes quod consuetudo, quæ canonicis obuiat institutis, nullius debeat esse momenti, &c.* Eademque insinuatur in dicto ca. *Clerici*, cum in eius principio præmittitur *in canonibus generaliter tradi, &c.* 4. *1. Ratio.*

Est ergo secunda ratio principalis, quia talis consuetudo est iuri canonico valde contraria, & ideo non potest contra illud præualere, quia inferior non potest ius superioris abrogare. Statim vero insurgit difficultas, quia consuetudo potens est ad derogandum iuri humano, vt est constans in materia de Legibus, sed canones tantum constituunt ius humanum; ergo non satis est, consuetudinem hanc esse contra canones, vt non possit contra canones præualere, & ius per illos inductum auferre. Nam si in alijs materijs iure canonico prohibitis id potest facere consuetudo, cur non in ista? Et confirmatur, quia consuetudo sufficit ad obtinendam iurisdictionem, & consequenter etiam ad amittendam, vel ad inducẽdam etiam subiectionem, quia hæc inter se cohærẽt; ergo 5. *2. Ratio. An consuetudo contra ius canonicũ praualere valeat. Ratio dubij. Confirmatio.*

ergo hoc modo poterit etiam in præsenti hæc consuetudo tollere, vel minuere exemptionem clericorum.

6. *Præmittuntur duo modi quibus potest aliqua lex consuetudine abrogari.*

Ad explicandam ergo vim hujus rationis, oportet ex materia de legibus supponere, duos esse modos, quibus legi humanæ, vel priuilegio potest per contrariam consuetudinem derogari, scilicet, vel per modum abrogationis, seu retractationis legis, vel per modum præscriptionis contra legē, vel contra ius per illam concessum. Inter quos modos variæ constitui solent differentiæ, duæ verò sunt, quæ præsenti instituto deseruiunt. Vna est, quòd derogatio per modum reuocationis legis inchoari potest, & paulatim fieri per actus malos, & mala fide contra legem factos; præscriptio autem requirit bonam fidem, vt est notum, præsertim secundum ius canonicum. Altera differentia est, quod derogatio legis, quando priori modo per consuetudinem fit, innititur voluntati legislatoris, quam, vel tacite, vel expresse consentiendo consuetudini, mutat, & suam legem reuocat: quando vero derogatio fit per modum præscriptionis, non fundatur in peculiari voluntate legislatoris, neque expressa, neque tacita, sed in aliquo alio jure positiuo, quo talis præscriptio concessa est, vt latè in libro 7. de Legibus declaratum est.

7. *Prima assertio.*

Priùs ergo probatur assertio de priori genere derogationis, variis modis. Primò ex hac secunda differentia, seu conditione requisita, vt consuetudo deroget legi. Nam in præsenti materia necessarius est consensus Pontificis; sed ipsemet Pontifex non potest voluntate sua huic priuilegio derogare sine alia causa, vt suprà ostensum est; ergo multò minus id poterit facere consuetudo, accipiendo vim, & efficaciam à voluntate Pontificis, quia talis voluntas nec præsumi potest, nec si daretur, sufficeret. At hæc ratio habet quidem vim quoad abrogationem totius priuilegii, etiam si non fiat pro tota Ecclesia, sed in aliqua prouincia, aut diœcesi, in qua talis consuetudo cogitetur, quia reuera etiam similis abrogatio totius immunitatis in aliquo loco Ecclesiæ esset valde iniuriosa toti statui clericali, & scandalosa Ecclesiæ, & non posset esse in ædificationem, sed in destructionem, & ideo verisimillimum est, etiam hoc modo non posse à Pontifice fieri certiusque credimus non permissurum Deum, vt id faciat Pontifex.

8. Addimus verò, licet fingatur casus, in quo ad vitanda maiora mala hoc posset Pontifex in aliqua prouincia permittere, nihilominus nunquam posse per solam consuetudinem id fieri, quia talis consuetudo de se valde irrationalibilis est, & multum derogans iuri diuino, & nunquam potest præsumi, tacitam voluntatē Pontificis illi assistere, quia in re tam ardua, & quæ vix, aut ne vix quidem potest honestari, non potest præsumi consensus Pontificis, nisi præcedente causæ cognitione, magnaque deliberatione, & ideo necessarius semper erit expressus consensus, & tunc ratione illius fiet abrogatio pro tali loco, non ratione consuetudinis. Verumtamen non ita vrget hæc ratio in derogatione immunitatis partiali seu in aliqua parte materiæ, vt in aliquo actu iurisdictionis, vel in aliquo tributo, &c. quia hæc derogatio fieri potest interdum per Pontificis priuilegium, quod est priuata lex, quidquid autem fieri potest per legē humanam, introduci consuetudine potest, & vbi voluntas expressa potest esse honesta, & efficax, etiā tacita esse poterit.

9. *Etiam quoad partem per consuetudinem hæc immunitas abrogari nequit.*

Nihilominus tamen assertio posita etiam de propria derogatione in particulari materia procedit: nā in hoc sensu sine dubio loquuntur iura, & Doctores, & ideo in hoc aliæ rationes reddendæ sunt. Vna est, quia ius canonicum propter rei grauitatem, & maiorem immunitatis incolumitatem, non solum prohibet quemlibet actum illi contrarium, sed etiam abrogat omnem consuetudinem libertati Ecclesiasticæ contrariam, vt constat ex citatis decretis, & ex multis aliis sub titulis de immunitate Ecclesiar. Quoties autem Lex non solum prohibet actum, sed etiam abrogat consuetudinem, non potest per consuetudinē derogari, quia lex ipsa prævenit (vt sic dicam) & vires abstulit consuetudini ad derogandum se, alias inutilis esset illa clausula, quod dicendum non est, cum sæpissime addatur in legibus tam ciuilibus, quam canonicis, non solum de præterita consuetudine, sed etiam de futura. Propter quam rationem videtur esse illud principium communiter receptum in materia de Legibus.

Sed fieri potest communis replica, quia illamet lex abrogans futuram consuetudinem contrariam, est humana; ergo potest per posteriorem consuetudinem abrogari, sicut potest per aliam posteriorem legem scriptam tolli: nam voluntas Principis mutabilis est, & ideo sicut per expressam, ita & per tacitam posteriorem voluntatem mutari potest. Neque propterea erit illa clausula superuacanea, quia saltem operabitur, vt consuetudo non possit prævalere contra talem legem, sine certa scientia, & patientia Principis, nihilominus tamen valere poterit illa interueniente, quia illa scientia, & patientia Principis mutationem voluntatis eius indicat. Ergo in præsenti etiam materia poterit consuetudo prævalere contra canones, non obstante illa clausula. 10. *Obiectio.*

Respondemus in primis, admissa illa generali doctrina, obiectionem tantum procedere de possibili; de facto vero non rectè applicari, quia certissimum est, nunquam intervenire in hac materia tacitū consensum Apostolicæ Sedis, cuius authoritate talis cōsuetudo iure communi prohibita est. Assumptū probatur, quia semper Apostolica sedes per sententias, vel per expressa edicta his consuetudinibus contra libertatem Ecclesiasticam resistit, & specialiter in Bulla Cœnæ singulis annis eas reuocat, vel potius irritas esse declarat; ergo nunquam potest præsumi tacitus consensus Pontificis. Nam licet fortasse interdum non ignoret, multa per consuetudinem fieri in aliquibus locis contra libertatem Ecclesiasticam, quæ non punit, sed quodammodo tolerat, non ideo est, quia consentiat, sed quia sine periculo maioris mali non potest efficacius resistere, & ideo non consentit, sed permittit. 11. *Responsio.*

Accedit præterea alia ratio, quia ius canonicum non solū prohibet consuetudines contra exemptionem Ecclesiasticam, sed etiam reprobat illas, quod maius est. Nam potest lex prohibere consuetudinem non quia per se irrationabilis sit, sed quia propter alias rationes expedit illam non permittere, & tunc dici potest consuetudo irrationabilis, quia prohibita; non autē prohibita, quia irrationalibilis: aliquando verò lex prohibet consuetudinem, quia supponit, illam esse irrationabilem, quod censetur facere, quoties prohibendo consuetudinem declarat, esse irrationabilem, addendo *esse corruptelam*, vel *contra neruū disciplinæ*, aut esse *abusum*, vel quid simile, vt constat ex toto titulo de consuetudine. Hoc ergo posteriori modo prohibet ius canonicum consuetudines cōtra libertatem Ecclesiasticam, vt omnes sumunt ex cap. 1. de Consuetud. vbi Gregor. ait, *Consuetudines, quæ Ecclesiis grauamen inducere dignoscuntur, nostra decet considerationem remittere*, id est, non permittere, seu dissoluere, aut irritare, utique tanquam irrationalibiles, hoc enim indicat verbum *decet*, quia illas tolerare esset indecens. Et ca. *Ad nostram* eodem tit. dicitur talis consuetudo *minus rationabilis*, *& canonicis obuians institutis*, & proinde nullam habere firmitatem. Item leges omnes contrariæ immunitati Ecclesiasticæ tanquam irrationabiles reprobantur, vt constat ex pluribus decretis de Immunit. Ecclesiar. eadem autem ratio est de consuetudine: nam æquiparatur legi. At verò iuxta doctrinam recepta consuetudo reprobata per legem 12.

Vide Bart. in l. De quib. ff. de Legi, n. 4. Antonin. in c. Cum ex officiis de præscrip. num. 5.

Rebhum in c vlt de Consuet. nu. 521. qui alios refert. legem nunquam potest contra legẽ præualere. Quia vt consuetudo legi deroget, rationabilis esse debet, iuxta cap. vlt. de Consuet. omnis autem consuetudo, quam lex præsertim canonica vt irrationabilem reprobat, verè irrationabilis habenda est, quia iuris declaratio authentica est: ergo.

13. Sed in hac ratione, quæ in hac materia ex præcipuis est, occurrit difficultas, quia licet respectu consuetudinis totam exemptionẽ abrogantis efficacissima sit, quia talis consuetudo statim præ se fert absurditatem, & indecentiam, propter quam diximus, etiam per legem scriptam talem abrogationem fieri non posse; nihilominus non videtur vniuersè procedere de omni consuetudine particulari in vna materia, vel causa, hæc enim non semper irrationabilis est. Quod probatur, quia per legem scriptam sæpe fieri potest iustè, & prudenter talis derogatio: ergo signum est, derogationem ipsam non esse irrationabilem; ergo nec consuetudo illam introducens erit irrationabilis, quia ex ipsa materia, & singulis actibus habet consuetudo quòd rationabilis, vel irrationabilis sit. Vnde tali consuetudini non poterit obesse ius positiuum declarans, seu reprobans consuetudinem contrariam libertati Ecclesiasticæ, vt irrationalem, quia illud ius non facit consuetudinem esse irrationabilem, sed supponit talem esse, & ideo illam reprobat, vt diximus, ergo non cadit nisi in eã consuetudinem, quæ re vera omni ratione destituitur. Vnde fieri potest, vt aliqua consuetudo, quæ in vno tempore irrationabilis est, in alio mutatis rebus ratione sufficienti honestari possit. Et similiter consuetudo aliqua, quæ respectu Ecclesiæ regulariter irrationabilis est, in aliqua prouincia potest habere peculiarem, & sufficientem rationem; ergo pro tali tempore, vel pro tali loco non censebitur talis consuetudo reprobata per legem absolutè, & generatim loquentem; ergo idem contingere potest in hac materia exemptionis. Atque ita sentire videntur multi authores approbantes, & defendentes aliquas consuetudines contrarias immunitati, præsertim Coua. in Practic. qu. 31. Iulius Clar. lib. 5. §. vlt q. 36. numer. 3. Ioannes Garsia de Nobilit. gloss. 9. nu. 44. & sequentibus, & multi alij, qui in hanc partem potissimè inclinant, vt particulares quasdam consuetudines diuersorum regnorum tueantur.

Ratio pro negatiua parte.

14. *Autoris sententia.* Nihilominus dicendum censeo, omnem consuetudinem, siue generalem, siue particularem contrariam libertati Ecclesiasticæ esse irrationabilem, & in iure reprobatam, ac subinde non posse priuilegio immunitatis aliqua ex parte derogare. Hæc est sententia communiter recepta à Theologis, & Iurisperitis in locis allegatis, & aperte colligitur ex decretis citatis. Non enim loquuntur de consuetudine abrogante totam immunitatem clericorum, vel in tota materia eius, vel in omnibus criminibus, vel omnibus causis ciuilibus, vel alia simili magna parte exemptionis, quia nunquam tales consuetudines fuerunt in regnis catholicis à multis annis introductæ, vel etiam intentatæ, neque hoc authores canonum ignorabant. Loquuntur ergo de particularibus vt attente legenti textus ipsos constabit. Et specialiter notari potest lectio integra dicti cap. *Clerici*, sic enim habet: *Clerici maximè in criminalibus causis in nullo casu possunt ab aliquo, quam ab Ecclesiastico iudice condemnari, etiam si consuetudo Regia habeat, vt fures à iudicibus secularibus iudicentur.* Vbi constat, particularem consuetudinem non potuisse vniuersali priuilegio ex parte derogare, eadem autem est ratio de aliis similibus, quia etiam in illa particulari consuetudine posset ratio aliqua honestatis considerari. Et hoc maximè confirmant variæ prohibitiones, quæ in Bulla cœnæ quotannis fiunt omnium ferè actuũ, per quos huiusmodi particulares consuetudines introduci possunt, & renouantur iura tales actus, & consuetudines reprobantia. Rationem autem hui⁹ veritatis, & dictorum

Refert late Azor tom. 1. li 5 c. 12. q 1. § Sed dubitari posset.

In Collect. Decretal. lib. 2. tit. 1. cap. 8. Et in corpore iuris canonici iussu Greg. 13. edito.

iurium, respondendo ad difficultatem positam, reddemus.

15. *Satisfit rationi propositæ sententia factæ.* Ad obiectionem ergo in primis responderi posset iuxta aliquorum opinionem, consuetudinem semel per legem reprobatam non posse amplius præualere, aut rationabilem reputari propter quamcunq; muteriæ mutationem, vel nouam circumstantiam successu temporis, aut in diuerso loco exortam. Sententia tamen hæc generatim sumpta rigorosa est, & non necessaria. Nihilominus vero in præsenti materia est valde probabilis, tum quia vix potest mutatio esse tanta vt sit conueniens Ecclesię fieri talem exemptionis diminutionem, vel derogationem, tum etiam quia licet fortasse in aliquo loco expediat, non inde statim sequitur, ibi esse consuetudinem rationabilem: nam cum hoc priuilegium toti Collegio Clericorum concessum sit, fieri potest, vt illi non expediat, & vt pars secundum rectam rationem propter bonum totius aliquid incommodi sustinere teneatur. Tum præterea quia hæc materia odiosa est laicis, & ideo est morale periculum ne huiusmodi mutationes, vel nouæ rationes ad honestandam talem consuetudinem sine sufficienti causa excogitentur, vel exaggerentur. Imò vt experientia docet in omnibus consuetudinibus, quas iuristæ defendere conantur, re vera non inueniuntur nouæ rationes, præter eas, quæ vel sunt intrinsecæ tali materiæ, vel facilè potuerunt à Pontificibus considerari, quibus non obstantibus, propter grauiores rationes ad bonum religionis, ad vitanda maiora incommoda clericatus pertinentes, tales consuetudines irrationabiles iudicarunt; ergo nunquam potest aliqua talis consuetudo in particulari rationabilis censeri.

Potestque hoc amplius declarari, distinguendo inter derogationem aliquam, seu diminutionem exemptionis, & modum introducendi illam per consuetudinem. Fieri enim potest, ut aliqua diminutio exemptionis expediat, & nihilominus modus introducendi illam per solam consuetudinem non expediat, propter moralia pericula, quæ modo dicebamus. Sicut interdum expedit, clericos contribuere ad aliquos sumptus communes ciuium, & nihilominus propter excessus vitandos statuerunt Pontifices, ne ipsis inconsultis id fieret, vnde si aliter fiat, non rationabiliter fit, etiam si contributio ipsa rationabilis esse videatur. Sic ergo, licet diminutio exemptionis in aliquo casu, vel loco sit rationabilis, consuetudo nihilominus erit irrationabilis, quia modus ille introducendi derogationem priuilegii est periculis expositus, & (vt ita dicam) temerarius, meritoque vt talis reprobatus. Vnde facile soluitur quædam obiectio suprà facta ex æquiparatione legis, seu priuilegii, & consuetudinis, fieri enim potest, vt superior in aliqua materia possit cõmuni iuri per priuilegium, seu specialem legem derogare, & quod per consuetudinem solam fieri conuenienter non possit, quia nimirum, vt derogatio conuenienter fiat, maior consideratio, & deliberatio necessaria est, quam in sola consuetudine esse soleat. Et propterea in Bulla Cœnæ postulatur in hac materia expressus & specialis consensus Pontificis, quia regulariter datur cum maiori causæ cognitione, aut deliberatione, quàm tacitus. 16.

Vltima ratio pro hac parte addi potest, quia omnis consuetudo quæ contra immunitatem introduci solet, est consuetudo laicorum, vtique Principum, vel iudicum exercentium actus iurisdictionis in clericos. At consuetudo laicorum, licet possit iuri ciuili derogare, non tamen iuri canonico, neque etiam potest Clericis aliquod detrimentum inferre: ergo neque potest huic priuilegio derogare. Minor certa est, quia non plus potest consuetudo, quàm lex cæteris paribus, sed lex ciuilis non potest derogare iuri canonico, nec potest clericis grauamen impo- 17.

nere,

nere, vel præiudicium afferre; ergo nec consuetudo laicorum hæc potest. Probatur consequentia, quia consuetudo laicorum est mere ciuilis, & in sola authoritate ciuili, & temporali nititur. Vnde est communis doctrina Iurisperitorum, consuetudinem laicorum non posse clericos obligare, vt videre licet in Innocentio in Rubric. de Consuetudin. nu. 6. & Panormitano ca. *Quod Clerici*, de Foro competent. nu. 2. Felin. in ca. *Ecclesia Sanctæ Mariæ*, de Constitut. nu. 100. Hostiens. in Summ. tit. de Consuetud. §. *Et de virtute*, vers. *Sed pone*, & aliis, quos refert Azor tom. 1. lib. 5. ca. 18. qu. 12. Qui varia iura allegant, quæ magis loquuntur de lege, vel statuto ciuili, sed per æquiparationem inducuntur, vt cap. 1. dist. 10. & dictum cap. *Ecclesia*, de Constit.

18. Addunt præterea, hoc maximè procedere, quando talis consuetudo laicorum derogat Ecclesiæ libertati. Quod etiam notauit Bartolus in l. 1. Cod. de Summa Trinit. & l. 2. Cod. de Legibus & l. *De quibus* ff. de legibus, & per argumentum ab speciali probari potest ex cap. vltim. de Vita, & honest. Cleric. vbi in speciali casu, in quo clerici abutuntur priuilegio exemptionis, & negotiationibus sæcularibus ad lucrandum implicantur, permittit Pontifex, *vt de suis facultatibus statutis, & consuetudinibus patriæ subiaceant, cum facto* (inquit) *priuilegium abiiciant clericale*: ergo extra huiusmodi casum non potest consuetudo clericos grauare. Imò aduerto, etiam in illo casu necessariam fuisse Pontificiam declarationem, & prohibitionem. Considero etiam, quoad hunc effectum consuetudinem, & legem, siue statutum ciuile ibi æquiparari.

19. *Obiectio.* Dices, interdum fieri posse, vt consuetudo non tantum laicorum sit, sed etiam clericorum, vt si non coactè, sed voluntariè laicorum consuetudinem obseruent, eorum adeundo iudicia, vel tributa soluendo, vel in aliis similibus cooperando, tunc enim consuetudo erit mista, seu communis laicis, & clericis, quæ etiam in Ecclesiasticos vim habet. *Prima resp.* Ad hoc Couarru. in dicto cap. 31. concedit, in eo casu consuetudinem, quantum est ex hoc capite, posse derogare Ecclesiasticæ libertati, si alioqui rationabilis sit. Sed in primis existimo, talem consuetudinem vix posse moraliter inueniri, quia licet vnus, vel alius clericus interdum voluntariè consentiat huiusmodi violentiis laicorum, rarissimè contingit, & nunquam dici potest per modum consuetudinis fieri. *Reiicitur.* Addo verò, etiam si talis consuetudo fingatur, sententiam Couarruuiæ falsam esse in hac parte. Primò, quia consensus clericorum nihil potest ibi operari: nam est quædam priuata renunciatio priuilegii, quę vt diximus, nulla est, & nullius efficaciæ ideoque ad introducendam consuetudinem valere non potest, vt rectè notauit Felin. suprà cum Paulo de Castro conf. 59. Secundò, quia tali consensui Clericorum nunquā assistit voluntas expressa, vel tacita Pontificis, sine qua non potest voluntas clericorum, quantocunque tempore operetur, iuri Pontificio derogare; ergo neque illa consuetudo mista potest habere hunc effectum. Antecedens quoad vtramque partem in superioribus declaratum, & probatum est. Consequentia vero est euidens, quia id, quod additur ex parte clericorum illi consuetudini mistæ, nullum valorem, vel efficaciam eidem addere potest. Quocirca cum dicitur consuetudo mista posse operari in reb⁹, vel personis Ecclesiasticis, intelligendum est de consuetudine, quæ non præiudicat sacris canonibus, vel si præiudicat, in illam Pontifex consentit saltem tacite, in præsenti autem materia necessarius esset expressus consensus, vt suprà dixi. Tum quia ipsi Pontifices ita voluerunt, & declararunt, tum etiam quia in hac materia non potest præsumi tacitus consensus quia & est valde odiosa pontificibus, & quia vix posset talis cōsensus tacitus sine maiori cognitione causæ prudenter, & licitè dari, quoties autem consensus non esset prudens, & honestus in Principe, non præsumitur.

Quia verò hic consensus necessarius non est in abrogatione legis quæ fit per modum præscriptionis ideo probandum superest aliud membrum, quod supra posuimus, nimirum, etiam per viam præscriptionis non posse consuetudinem immunitati Ecclesiasticæ præiudicium afferre. Probatur autem primò, quia nulla consuetudine præscribitur, nisi intercedat bona fides, vt nunc suppono; hic autem non potest bona fides intercedere; ergo neque potest præscribi. Probatur minor, quia talis consuetudo irrationabilis est, & iure Canonico reprobata, quod adeo notum est, vt non possint Principes, vel iudices sæculares prætextu ignorantiæ probabilis excusari; ergo semper actus talis consuetudinis sunt illiciti, ac proinde mala fide facti; ergo non possunt præscriptionem inducere. Secundò, quia non potest exemptio aliqua ex parte diminui, nisi acquiratur iudici laico iurisdictio aliqua in clericum, quam antea non habebat, quia sicut exemptio est liberatio à iurisdictione, & consequenter est diminutio iurisdictionis in alio: ita è conuerso non potest exemptio diminui ex parte clerici, quin ex parte magistratus sæcularis iurisdictio augeatur. Sed laici non possunt sola præscriptione iurisdictionem supra clericos acquirere; ergo nec clerici possunt propter præscriptionem laicorum aliquid de suo priuilegio amittere. Maior probatur primo ex communi sententia Iuristarum dicentium, laicos non posse præscribere spiritualia, vel quæ spiritualia concernunt, quatenus illis annexa sunt; vt non potest laicus præscribere ius conferendi beneficium, & similia, quæ notant Panormitanus in cap. *Nouit* de Iudiciis, numer. 22. & ibi Decius, numer. 12. & Ioann. Andr. in cap. 2. de Præbend. in 6. Et alii in cap. 2. de Pænitent. & remiss. in 6. Qui textus solet ad hoc induci, quatenus dicit, facultatem eligendi confessorem non posse præscriptione acquiri: nam videtur esse eadem ratio de cæteris rebus spiritualibus, & in præsenti de iurisdictione supra clericum, quæ licet in se temporalis videatur, quatenus cadit in clericū, spiritualia concernit.

10. Contra immunitatem consuetudine præscribi non posse ostenditur. 1. Ratio. Secunda.

11. Ratio autem reddi potest vel eadem, quæ tacta est, quia actus præcedentes ad talem præscriptionem nunquam possunt bona fide fieri, vel, quia præscriptio requirit personam capacem illius rei, quam debet præscribere, laicus autem non est capax administrationis rerum, vel personarum spiritualiū, & ideo non potest ius in illas præscriptione acquirere. Quam rationem attingit Panormitanus suprà. Intelligi autem debet capacitate non absolute, sed secundum ordinarium ius: nam laicus non est omnino, & absolutè incapax alicuius Ecclesiasticæ administrationis, vel potestatis in Clericum. Iure autem communi, & potestate ordinaria laicus censetur incapax, quia ex se nullā habet proportionē, & omnia iura illum excludunt, ideoque sola præscriptio non sufficit sine expressa voluntate, & concessione Summi Pontificis. Et in his casibus rectè dicunt Iuristæ, multa posse priuilegio concedi, quæ consuetudine præscribi non possunt, argumento cap. *Quantò* de Consuetudine.

12. *3. Ratio.* Vnde etiam potest addi tertia ratio, quia omnis præscriptio requirit iuris adminiculum, per quod aliquo modo Princeps concedat, vel dominium rei præscribendæ, vel iurisdictionem, si illa est præscribenda, quia multatio illa, seu acquisitio, quæ fit in præscriptione non potest fieri sine authoritate, & voluntate alicuius superioris. In præsenti autem nullum est ius quod tali præscriptione adminiculum præbeat: nam ius ciuile nihil in hoc potest, ius autem canonicum omnino resistit, & voluntas Pontificis omnibus modis ei opponitur; ergo non habet locum præscriptio in præsenti materia. Ex dictis ergo sa-

go satis constat, nullam constitutionem, etiam si immemorialis sit, vllo modo contra immunitatem Ecclesiasticam præualere posse. Ita enim authores citati conclusionem interpretantur, & rationes & iura adducta in eodem sensu illam confirmant, & difficultates, quæ contra illam occurrere possunt, probando assertionem, expeditæ sunt. Solum obiici solent quædam peculiares consuetudines aliquorum regnorum quę licèt sint contra immunitatem Ecclesiasticam, sine scrupulo à Magistratibus laicis obseruantur. Ad illas verò possemus vno verbo respondere illas consuetudines non ad ius, sed ad facta hominum pertinere, propter quæ veritatem negare non possumus, neq; illorum rationem, aut excusationem dare tenemur, sed ad illos hoc spectat, qui consuetudines illas obseruant, fortasse tamen in capite ultimo, pauca de illis adiicimus.

CAPVT XXXIII.

Quibus modis possit immunitas Ecclesiastica violari.

1. HActenus illa omnia, quæ ad explicandam, & tuendam immunitatem Ecclesiasticam, clericorumq; exemptionem opportuna visa sunt pro viribus explicare conati sumus, nunc duo tantum tractanda supersunt. Vnum est, quod proposuimus, quibus modis immunitas hæc violari soleat: aliud quibus modis excusari hoc crimen soleat. Circa primum supponimus, huiusmodi violationem ex se malam, & ex genere graue peccatum esse, quia vel est immediatè contra ius diuinum, vel saltem contra ius canonicum sub grauissimis censuris, & pœnis hanc violationem prohibens. Et illo iure posito est etiam contra iustitiam, quia & est vsurpatio iurisdictionis non habitæ, & est coactio aliqua, vel exactio sub titulo potestatis legitimæ, sine vera iurisdictione ac potestate facta. Denique includit etiam culpam sacrilegij, quia iniuria illa circa personas, vel materiam sacram versatur, & quia prohibitio illa intuitu Religionis, & diuini cultus facta est. De hac ergo culpa quoad speciem & grauitatem eius nihil superest dicendum: nam suppositis, quæ de iure huius immunitatis hactenus dicta sunt, grauitas, & species culpæ clara est, si de violatione immunitatis constet. Quia vero hæc violatio variis modis fieri potest, & in aliquibus obscura esse potest transgressio, seu violationis ratio, ideo de hac varietate, quæ in modis violandi libertatem esse potest, pauca dicemus. Et quia interdum actio, quæ contra libertatem Ecclesiasticam esse videtur, excusationem aliquam, veram, vel prætensam habere solet, ideo de his excusationibus nonnulla in sequenti capite expendemus. Videbatur autem consequens, vt pœnas & censuras, quæ per hanc transgressionem incurruntur, explicaremus, quia vero in libro de Censuris sufficienter de illis diximus, ab earum tractatione in præsenti abstinemus.

2. *Proponuntur duo modi immunitatem violandi.* Primò ergo possumus duos modos distinguere, quibus immunitas clericorum violari solet, scilicet, vel legibus, vel actionibus: hos enim duos modos multa iura indicant, & pœnis diuersis puniunt. Prior est, quando Principes, vel Magistratus ciuiles leges, vel statuta condunt contraria Ecclesiasticæ libertati. Quod duobus etiam modis contingere potest. Primo, quia lex specialiter dirigitur ad personas, vel res Ecclesiasticas, vel licet lex generalior sit, ad eas peculiariter extenditur. Talis enim lex eo ipso repugnat libertati Ecclesiasticæ, etiam si id, quod disponit, non sit contra Ecclesiæ commoda; imò etiam si alioqui esset rationabilis dispositio talis legis, & Ecclesiæ conueniens, si debita potestate lata fuisset. Ita sumitur ex cap. 2. de Iudiciis, & cap. *Ecclesia Sanctæ Mariæ*, & cap. *Quæ in Ecclesiarum*, de Const. & cap. *Bene quidem*, cum aliis, 96. dist. & est communis resolutio, vt supra tactum est, & latius in materia de legibus. Et ratio est, quia Princeps laicus ferens talem, per ipsam se exhibet superiorem, & legislatorem in rebus Ecclesiasticis; ergo eo ipso per talem actum contra exemptionem agit. Et quia hæc contrarietas non tam in obiecto legis, quam in ipso actu præcipiendi consistit, ideo vocari potest hic modus formaliter contrarius libertati Ecclesiasticæ. Et ob eandem causam non habet locum hic modus læsionis quando laicus priuilegium concedit clericis, quia tale priuilegium includit præceptum respectu priuilegiati, neq; per se est actus iurisdictionis, vt supra diximus.

3. Aliæ verò sunt leges, quæ dici possunt contrariæ libertati Ecclesiasticæ obiectiuè, quia præcipiunt aliquid fieri, quod est contra statum Ecclesiasticum, vel eius exemptionem, siuè præceptum dirigatur ad laicos respectu clericorum, vt verbi gratia præcipiendo illis, vt à clericis exigant tributa, aut quid simile; siue dirigantur ad ipsos clericos, præcipiendo eis, vt soluant vectigal, vel coram iudice laico compareant, & tunc lex dici potest habere vtramque repugnantiam, & formalem, & obiectiuam. Et huiusmodi leges, quæ obiectiuè sunt contra libertatem Ecclesiasticam, præcipuè in iure prohibentur, & puniuntur, præsertim in cap. *Nouerit*, de Sentent. excommunicat. & in Authentica *Cassa*, & *irrita*. Cod. de Sacrosanct. Eccles. quamuis illa, & similia iura non immerito possint ad omnes leges quomodocunque contrarias libertati extendi, quia verba eorum generalia sunt.

4. *Quando percussio clerici sit contraria priuilegio fori.* Circa aliud verò membrum de violatione immunitatis per facta hominum solum occurrit adnotandum, sub illo nunc non comprehendi percussiones, seu violentas manus in clericum: nam licet actiones illæ sint contra immunitatem generatim sumptam, non sunt contra priuilegium fori, de quo nunc tractamus, sed contra priuilegium canonis. Quod tamen intelligendum est de illis actionibus, quatenus in sola violentia, & priuata iniuria consistunt, nam si fiant sub titulo iurisdictionis, & potestatis publicæ, erunt contra priuilegium fori, & habebunt vtramque malitiam, & si iudex sæcularis, aut ministri eius per vim clericum detineant, & vinculis, aut carceri tradant. Idemque iudicium est (seruata proportione) de actionibus contra immunitatem Ecclesiarum, quatenus sunt loca refugij, seu quatenus sunt loca sacra, quæ per iniuriam, vel indecentes actiones violari non debent: nam si tales actiones fiant, non iurisdictionis titulo, sed per priuatam iniuriam, seu malitiam, quamuis lato modo sint contra immunitatem, nihilominus sunt sacrilegia alterius rationis, vt in principio huius materiæ diximus. Omnia ergo facta, quibus libertas Ecclesiastica propriè læditur, ad duo capita reducuntur nimirum, ad actiones forenses, & iudiciorum tam ciuilium, quam criminalium, quæ circa clericos tanquam reos exercentur, & ad exactiones tributorum, vel coactiones, quæ eisdem personis fiunt in aliquibus oneribus publicis eis imponendis. Et ita hæc duo genera actionum specialibus pœnis, & censuris prohiberi solent in iure in titulis de Immunit. Eccles. maximè verò in Bulla cœnæ clauf. 15. 18. & 19.

5. *Modi hoc priuilegium violandi tam legibus quam factis hominum communes.* Secundò distinguendi sunt alij duo modi violandi Ecclesiasticam libertatem, qui tam in legibus, quam in factis possunt contingere, maximè vero in ferendis legibus ciuilibus libertati Ecclesiasticæ contrariis obseruari solent. Prior modus est, quando directè, & manifestè aliquid fit, vel disponitur contra clericorum exemptionem, & de hoc modo nihil addere oportet, quia & per se facile cognosci potest, & ille maxime in iure reprobatur. Committitur

tur enim quasi per expressam contradictionem, vel cõtrarietatem ad legem, quæ iubet talem exemptionem seruari. Vt si lex ciuilis directè præcipiat clericis, vel si iubeat, eos sub tributis comprehendi, vel si iudex laicus clericum ad comparendum coram se citari iubeat, & sic de exteris. Alius modus est violationis indirectæ, qui & difficilius cognoscitur, & eius malitia obscurior est. Habet tamen fundamentum in iure cap. vltim. de Immunitat. Ecclesiar. in 6. vbi dicitur, excommunicationem incurrere illos sęculares Magistratus, qui laicis subditis suis præcipiunt, ne clericis vendãt, aut ab illis emant, vel ne eorum triticum molant, aut aliqua similia obsequia eis exhibeant, & ratio redditur, *quia talia in derogationem Ecclesiasticæ libertatis præsumuntur*. Per quæ verba declaratur, illam esse indirectam violationẽ libertatis Ecclesiasticæ, quia licet talia statuta, vel præcepta directè non ordinarentur, ad clericos quoad verba, quoad intentionem vero, & effectum fraudulenter, vt ait ibi Glossa, transitum faciebant de persona, ad personam, loquendo cum laico, & grauando clericum. Similis decisio est in capit. *Quanto* de Priuileg. vbi de quibusdam, qui cum non possent excommunicare Monachos, excommunicabant eos, qui cum Monachis communicarent, dicitur: *Priuilegiorum non vim, & potestatem, sed verba seruantes, monachos quodammodo excommunicant, quando alijs prohibent, ne cum ipsis communicent.* Et ita dicuntur ibi similia fieri in fraudem priuilegiorum, vbi non tantum est sermo de proprio, priuilegio immunitatis Ecclesiasticæ, sed latius de quocunque priuilegio, à fortiori tamen in præsenti definitio illa locum habet.

6. *Quãdo libertas Ecclesiastica indirectè violatur.* Hanc autem fraudulentiam, & latentem læsionem Ecclesiasticę libertatis indirectam vocamus, potestque describi, vt sit illa, quæ fit per verba, vel actiones, quæ licèt versentur directè circa personas laicas, nihilominus ordinantur ad grauandum clericos, vel vniuersalius dici potest, indirectè fieri violationem, quando verbis non apparet, tamen re ipsa fit. Sicut dicitur quis violare legem indirectè, qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem, vt dicitur in regula vltim. de Regulis iuris in 6. & in l. *Contra legem*. ff. de legibus, & in l. *Non dubium* codice, de Legibus, quia vis, & potestas legis magis in voluntate iubentis, quam in verbis posita est. Hæc autem fraus, seu indirectum grauamen multis modis fieri potest, qui non videntur posse sub numero certo comprehendi, quia per humanam sagacitatem, & malitiam possunt facile multiplicari, ideoque prudenti iudicio, consideratis circumstantiis discernendum est, an moraliter ęquiualeant directis grauaminibus. Et quoad forum conscientię pẽdere hoc multum potest ex intentione operantis seu pręcipiẽtis nam si id faciat, vt quod sibi est directè prohibitum facere circa personam clerici, per illum circuitum, etiam inuito clerico, consequatur, magnum signum est indirectæ violationis.

7. *Opinio.* Vt autem violatio hæc indirecta, & malitia eius magis explicetur, interrogari potest, an hæc sit vera, & in re ipsa subsistens violatio libertatis Ecclesiasticæ, malitiam eiusdem rationis, & speciei participans; an vero sit tantum præsumpta, quia ex circũstãtiis externis talis apparet, quamuis si animus, vel intentio praua desit talis in re ipsa non sit. Hanc enim posteriorem partem videtur docere Caietanus in summa verb. *Excommunicatio* cap. 31. ait enim, tunc legem ciuilem esse contra libertatem Ecclesiasticam, quando per se, & intentione sua contra illam tendit, quia voluntas, & intentio distinguit maleficia, & quæ fiunt per accidens sub artem non cadunt. Ad explicandum autem, quando lex ciuilis talis sit, adiungit, id non esse difficile scientibus, *idem esse per se quod ex propria natura, & intentione*, quod exemplis declarat dicens: *Sicut detractio contra famam, contumelia cõtra honorem, homicidium cõtra humanam vitam, ista statuere quod clericis non dentur decimæ aut eleemosyna, quod non possint iudicare in causis Ecclesiasticis, quòd soluant vectigalia de rebus suis absque negotiatione, & similia, est contra libertatẽ Ecclesiasticam*. Quę omnia exempla, si quis ea rectè cõsideret, ad directam oppositionem, & violationem Ecclesiasticæ libertatis pertinent, atque ita indicat Caietan⁹ (solam illam legem esse per se, & natura sua contra libertatem Ecclesiasticam, quę directè contra illam disponit. Vnde in eodem verbo ca. 37. ait, actiones prohibitas in dicto cap. vlt. de Immun. Ecclesiar. in 6. non esse proprie contra libertatem Ecclesiasticã sed cõtra humanam societatem, quia vero in odium Ecclesiæ fiunt, præsumi contra libertatem Ecclesiasticam fieri.

Et hanc opinionem sequitur. Nauarr in sum. cap. 27. n. 119. & 120. Fundantur primo, quia dictum c. vlt vtitur verbo præsumendi, dicens, *Cum talia in derogationem Ecclesiasticæ libertatis præsumantur*. Secundo quia cum actio ipsa, seu verba legis directe non lædant libertatem, transgressio, & derogatio pendet ex intentione facientis: si enim id faciat animo grauandi clericos, erit violatio libertatis; si autem id faciat propter suum commodum permittens grauamen aliorum, non erit contra libertatem, quamuis interdum esse possit contra charitatem, vel contra humanam societatem. Cum ergo de intentione non possit cõstare, neque etiam certo iudicari potest sed ad summum præsumi violatio libertatis Ecclesiasticæ, quatenus talis intentio ex circumstantiis externis pręsumi potuerit. Vnde iuxta hanc sententiam, si contingat, veritatem non subesse pręsumptioni, in conscientia non erit violatio libertatis. 8.

Nihilominus contrariam sententiam veram censeo quam aperte tenet Glossa in illo cap. vlt. ibi communiter probata. & in dicto ca. *Quanto*, vbi bene Panormitanus. Sumitur etiam ex communi sententia Bartol. in Authentica *Cassa* C. de Sacrosanct. Eccles. & aliorum dicentium, omnem legis ciuilis dispositionem, per quam clerici redduntur timidiores, esse contra libertatem Ecclesiasticam, non præsumptiuè tantum, sed verè, & propriè, vt in superioribus explicauimus. Probatur autem primò ex dicto cap. *Quanto* de Priuileg vbi non dicitur, similes sententias, aut dispositiones legum præsumi, sed esse in fraudẽ priuilegij, & per illas obseruari verba, non vim, & potestatem priuilegij, ergo si non seruatur, violatur vis, & potestas priuilegij; hæc autem est vera non præsumpta violatio. 9. *Contraria sententia eligitur.* *Probatur* 1.

Vnde argumentor secundo ex generali principio legis, *Non dubium* in quo Pontifex in illo textu fundatur. *Non dubium est in legem committere eum, qui verba legis amplexus contra legis nititur voluntatem*, vbi non dicitur præsumi cõmittere in legem, sed certum esse committere, vt dicitur etiam in vltima regula iuris in 6. at committere in legem, est contra legem peccare aut agere, vt cõstat ex proprietate verbi Latini, & ex glossis, & communi expositione in citatis iuribus, pręsertim ex Bart. & dicta l. *Non dubium*. Imo addit Glos. in c *Si postquam*, de Elect. in 6. verb. *Mente*, eadem pœna puniri, qui in legem committit per fraudem, & sub verborum cortice, ac illum, qui apertè, & directè contra legem agit; ergo eodem modo verè, & propriè violat legem, seu priuilegium immunitatis, qui indirectè illam violat, quia in fraudem priuilegij agit, vt in dict. c. *Quanto* dicitur. Tertio est propria ratio, quia in moralibus voluntas indirecta ad directam reuocatur, eandemque speciẽ malitiæ participat, vt est primum principium in materia morali: nam voluntarium directum, & indirectum ad idem reducuntur, vt non impedire nocumẽtum, cum possis, & debeas, perinde est, ac directè nocere, & sic de alijs. Sic ergo in præsenti parum refert, quòd violatio sit indirecta, si in re eundem habeat effectum. Et confirmatur, quia aliàs vel inutile esset priuilegium, vel saltem mul- 10. *Secundo.*

tum minueretur, si per vnam viam quasi obliquã (vt sic dicam) liceret, quod directè, & simpliciter est per priuilegium prohibitum.

11. *Satisfit fundamentis oppositæ sententiæ. Primo.* Ad fundamentum contrariæ sententiæ de verbo, *Præsumantur*, quo vtitur dictum cap. vlt. responderi potest primò interdum vocari præsumptionem illã, quæ sub aliqua fraude, vel simulatione fit, etiam si verè fiat, & non tantum fieri præsumatur. Secundo verò & melius dicitur, ibi verbum præsumendi non significare iudicium vel suspensionem, quę de tali facto ex cõiecturis eius desumitur, sed significare modum operandi ex certa scientia, & deliberatione. vel quadam animi arrogantia, ac temeritate. Nam vsus huius verbi in hac significatione valde cõmunis est in iure canonico, & ita sumitur in illo textu, imò bis in eadem significatione ibi ponitur, primò in narratione facti ibi, *aut alia obsequia eximere præsumant*, & iterum in reddenda ratione iuris, seu excommunicationis latæ ibi: *Cum talia in derogationem Ecclesiasticæ libertatis præsumantur*, vtiq; non à iure, sed ab illis, qui talia facere, vel præcipere præsumunt, sicut prius dictum fuerat. Vnde ille textus sic expositus potius confirmat, quod diximus, nam talia puniuntur vt verè, & ex præsumptione contra libertatem Ecclesiæ facta. Addi etiam potest, quod licet illa de se non essent vera violatio libertatis Ecclesiasticæ, ex vi illius textus prohibentis illam, iã esset vera violatio libertatis. Sed licet hoc ex hypothesi verè dictum sit, simpliciter non censeo, similes actiones esse cõtra libertatem Ecclesiasticam, quia ibi prohibentur propter periculum, & præsumptionem, sed potius è contrario, ibi prohiberi sub censura speciali, quia re vera de se sunt violationes libertatis Ecclesiasticæ: nam hæc ratio ibi redditur, & supponitur in re subsistitisse ante illam legem.

12. *Secundo.* Ad secundum respondeo, sicut rectè Caietan. citatio loco de violatione directa dixit, non pendere ex intentione operantis, sed operis, ita etiam dicendum esse de violatione indirecta. Nam si legislator ciuilis ferat legem, quæ reuera sit contra libertatem Ecclesiasticam, saltem indirectè, quamuis non intẽdat clericorum nocumentum, sed suum, vel suorum ciuium cõmodum, contra libertatem Ecclesiasticam peccat, quia, vt dixi, in materia morali eadem est ratio de directo, & indirecto. Si autem legislator ciuilis directè tale grauamen imponeret, contra libertatem Ecclesiasticam ageret, ergo idem est, licet indirectè id faciat. Quapropter non potest illa dici tantum permissio, quia magistratus ciuilis tenetur simpliciter vitare tale grauamen clericorum. Aliòqui si in casu dicti capit. vltim. laici illas actiones prohiberent, non intendentes grauamen clericorum, sed suum commodum, non agerent contra libertatem, nec vllam censuram incurrerent, quod absurdum est.

13. Ad melius autem intelligendam hanc indirectam violationem immunitatis, oportet aduertere, non differre à directa in materia, imò necessarium esse, vt in eadem materia versetur, vtiq; prohibita per immunitatem, ita vt differẽtia solũ sit in modo, nam in vna violatione actio, vel lex rectà tendit ad personam clerici, in altera vero, scilicet, indirecta, solum per circuitum. Si quis tamen attẽtè consideret, semper illam attingit, saltem in obliquo, vt cum lex prohibet laico, ne vendat necessaria clerico. & cæt. Imò licet quoad obligationem legis non directè imponatur clerico, quoad effectum ita in illum redundat, vt vel talem effectum directè efficiat, si onerosus sit, vel indebitè impediat, si sit fauorabilis, & debitus. Sicut qui impedit alium, ne mecum communicet, me directè priuat communicatione illius, vel saltem iniquè illam impedit, & qui prohibet, vel detinet notarium, ne adsit testamento Clerici, satis directè impedit clericum, ne testamẽtum facere possit, & multa similia in Glossis, & legibus tractatis videri possunt, quę sub illa generali regula comprehenduntur *Non refert cum quo lex loquatur, sed in quem intentio legis dirigatur*, Lex. *Cum pater* §. *Donationis*. ff. de legat. 2.

CAPVT XXXIV.

Quibus modis actiones contra libertatem Ecclesiasticam excusari soleant, & quid de illis iudicandum sit.

CVm laici Magistratus, & iudices frequenter Ecclesiasticam immunitatem inuadere soleant, varias rationes excogitarunt, quibus actiones suas honestare, & à sacrilegij, & iniustitiæ crimine excusare valeant, quas in fine huius libri proponere, & examinare necessarium duxi. Sex autem huiusmodi excusationes excogitatas inuenio, quæ sunt ignorãtia, necessitas, consuetudo, pactum, seu concordia, priuilegium, & iusta defensio, de quibus sigillatim dicendum est. 1. *Sex modi quib. immunitatis violatio excusatur.*

Ignorantia.

DE prima ignorantiæ excusatione pauca dicere necessarium est, quia propriè loquendo non est ex his, quas nunc inquirimus. Duobus enim modis potest cogitari excusatio in huiusmodi actionibus, quæ videntur libertatem Ecclesiasticam lædere. Primò vt talis sit excusatio, quæ reddat actionem in re ipsa licitam, & validam, sitque tanquam exceptio quædam à generali priuilegio exemptionis: alio modo potest excusatio talis esse, quæ sufficiat excusare personam à culpa, licet actio ipsa per se spectata praua sit, quatenus est priuilegio contraria. Hic ergo præsertim inquirimus prioris generis excusationem, & sic excluditur ignorantia, quia licet interdum fortasse possit operãtem à culpa liberare, nihilominus non dat iurisdictionem, & ita nec reddit actum secundum se, aut licitum, aut validum. Illo autem modo, quo ignorantia potest culpam impedire, excusatio illa generalis est omnibus delictis, & fere nihil speciale de illa in præsenti dicendum relinquitur. Duplex enim ignorantia hic interuenire potest, vna facti altera iuris. Prior duobus modis accidere potest, primò ex ignoratione personæ, circa quam actio versatur, vt si laicus clericum capiat, aut iudicet, putans esse laicum. Et hoc genus ignorãtiæ interdum excusare potest à culpa, quia potest esse inuincibilis, an verò in particulari talis sit, in foro conscientiæ standum erit confessioni partis, seu pœnitentis, & ex circumstantiis ab eo propositis ferendum erit iudicium, in foro autem externo ex legitimis indiciis, & probationibus in casu autem dubio, an talis persona pro Ecclesiastica habenda sit, nec ne, vel an gaudeat priuilegio clericali, ad quem iudicẽ, laicum, vel Ecclesiasticum talis causæ cognitio pertineat, tractant Iurisperiti, ad quos illa materia pertinet. Vera tamen resolutio est, pertinere ad iudicem Ecclesiasticum, quia materia illius iudicij Ecclesiastica est, vt definitur in cap. *Si iudex*, de Sententia excommun. in 6. vbi ferè omnia, quæ in simili dubitatione fieri debent, statuuntur, & videri possunt, quæ latę tractat. Couarru. in lib. Practicar. quæstion. cap. 33. 2.

Alius modus ignorantiæ esse potest circa materiam ipsam, circa quam actio, vel iudicium versatur, quia non existimatur Ecclesiastica, vel spiritualis, vel nõ creditur ad exemptionem pertinere. Hæc autem iguorãtia interdum nasci potest ex solo defectu cognitionis ipsius materiæ, de qua tractatur, & tunc est propria ignorantia facti, idemque iudicium de illa ferendum est, quod de ignorantia personæ: nam est eadem ratio. Aliquando vero illa ignorantia, vel dubitatio occurrit ex varietate opinionũ contra 3.

ius

ius ipsum, quomodo sæpe est inter Doctores controuersia, an hæc, vel illa actio sit contra libertatem Ecclesiasticam, vel an cognoscere de culpa periurij commissi à clerico testimonium ferente in iudicio sæculari, sit eiusdem secularis fori, vel Ecclesiastici, & similia, quorum dubitatio ad ignorantiam iuris reuocatur.

4. Circa ignorantiam ergo iuris aduertendū est, aliquando oriri tantum ex defectu personæ, vt quando in re ipsa satis constat aliquid contineri sub iure exemptionis, qui vero in contrarium operatur, illud ius nescit, & ideo ignoranter exemptionem violat. Aliquando vero ignorantia, vel incertitudo oritur ex re ipsa, quia videlicet, ius ipsum occultum est, ita vt etiam apud peritos, & post diligentem inquisitionem ius dubium sit, vel sub opinione constitutum. Quando ergo ignorantia iuris est prioris modi, vix reputari potest inuincibilis, saltem in ipsis Principibus, vel iudicibus laicis, tum quia ex vi sui muneris tenentur vel ius scire, vel ab his actionibus abstinere tum etiam quia supponitur tale ius esse satis publicum, & manifestum, ideoque vix credi potest, huiusmodi personas illud inuincibiliter ignorare, sed vel ex negligentia valde supina, vel quod frequentius fortasse contingit, ex affectata nescientia, vt exercere possint iurisdictionem, quam valde affectant. Dico autem *vix* propter conscientiæ forum, nam in externo, & Ecclesiastico foro talis excusatio (vt opinor) nunquam reputabitur sufficiens, tamē in foro conscientiæ aliquando poterit iuxta operantis intentionem, & occurrentes circumstantias admitti. Dixi etiam hoc præcipue habere locū in ipsis Principibus, eorumvè Consiliarijs, & iudicibus, qui ius scire possunt per ignorantiam excusari iuxta vulgarem regulam capit. *Qui culpatur*, 23. q. 1. At vero quando ignorantia, vel dubitatio circa ius prouenit ex rei ipsius difficultate, & opinionum varietate, tunc si nihil certum, & exploratum possit ex sacris canonibus colligi, seruandæ sunt generales regulæ de opinionum delectu, & in hac materia est valde obseruandum, vt in fauorem Religionis, & consequenter in fauorem exemptionis amplietur potius, quàm restringatur Ecclesiastica immunitas. Et iuxta hæc iudicandum est de multis singularibus casibus, quos congerit Azor tom. 1. lib. 5. cap. 13. & 14.

Ignorantia iuris vnde proueniat.

Necessitas.

5. Secunda excusatio *ob necessitatem*, valde ordinaria est in hac materia, fundaturque in illo principio, quod necessitas caret lege. Contingere enim potest, vt ad commune bonum reipublicæ necessarium sit aliquid agere contra immunitatem clericorum; ergo tunc ius immunitatis non obligabit. Et confirmatur, quia hoc ius, saltem vt applicatum & determinatum ad talem materiam, vel actionem, non est diuinum sed humanū, sed omne ius humanū, etsi canonicum sit, pōt in particulari casu cessare per epijkiam propter occurentem necessitatem, propter quā contingere pōt, vt seruare ius humanū in tali casu sit contra ius naturale, ergo & in præsenti. Exemplum optimum est in c. *Peruenit*, de Immun. Eccles. vbi dicitur, tempore magnæ necessitatis non excusari clericos à vigilijs in muris ciuitatis. Et simile est in materia tributorum, quando ad subleuandam communem necessitatem laici sufficiunt, nisi clerici contribuant. In materia etiā fori iudicialis solet esse commune exemplum quando deest iudex Ecclesiasticus muneri suo, & laici, vel clerici magnum detrimentum patiuntur, tunc enim propter necessitatem poterit iudex laicus causas expedire, etiamsi in eis clerici rei sint, vt multi iuris canonici interpretes affirmarunt cum Glossa in capitul. *Filijs, vel nepotibus*, 16. quæstion. 7. vt latius ibi & in capit. *Qualiter & quando*, de Iudicijs tractari solet. Et maximè vrgere pōt hæc necessitas si Ecclesiasticus iudex omnino nō inueniatur legitimus, vt in terris hæreticorum, & schismaticorum sæpe potest accidere.

Nihilominus tamen existimo, non esse hanc excusationem, moraliter loquendo, necessariam, saltem intra catholicam Ecclesiam. Probatur hæc assertio primò, quasi inductione quadam discurrendo per casus insinuatos, ad quos omnes alij, qui excogitari possunt, reducuntur. Aut enim necessitas est in materia tributorum, vel in materia, seu causis fori iudiciarij. In priori materia suprà ostensum est, nunquam propter necessitatem posse clericos cogi à laicis ad tributa soluenda. Nam si aliquando tenentur contribuere, vel opus aliquod communis oneris sustinere, non est ex vi legis imponentis tributa, sed ex aliqua obligatione charitatis, aut cōmunis iustitiæ, & iuxta canonum dispositionē. Vnde in huiusmodi casibus non possunt clerici per iudices sæculares ad satisfaciendum huic obligationi compelli, sed per suos Prælatos, & secundum canonicum ius. Quod si ipsi Prælati suo muneri satisfacere nolint, ad Pontificem recurrendum est, vt eos compellat. Quòd si sit periculum in mora, quia extrema, vel grauis necessitas boni cōmunis auxilium clericorum statim requirit, tūc nō per modum iurisdictionis, sed per modum defensionis licere poterit, quod recta ratio ad subueniendum cōmuni bono, vel impediēdum damnum imminens, necessarium esse dictauerit. Et ita in eo casu excusatio reducitur ad alteram, quæ sub nomine iustæ defensionis ponitur, & infrà tractabitur, declarabiturq; non continere propriam excusationem, seu exceptionem à generali priuilegio, sed esse aliam speciem actionis ad priuilegium non pertinentem. 6

Quid de hac excusatione sentiendū sit

7. Eadem ferè ratio est de casibus in materia iudiciali occurrentibus: nam in primis in capit. 13. ostensum est, non posse iudicem laicum propter negligentiam iudicis Ecclesiastici in causis clericorum se intromittere, quia manifestè repugnat iuri Canonico. Nec ex illa negligentia sufficiens necessitas insurgit, nam si iudex Ecclesiasticus fuerit negligens, superiorem habet, à quo emendari possit, & debeat. Quod si proximus superior etiam neglexerit, ad aliquem eiusdē ordinis magis remotum recurrendum erit, & ita vsque ad Romanum Pontificem, in quo tanquam in supremo capite sistēdum est: nam si ipse neglexerit, nō est per Regem cogendus, sed rogandus, vel cum debita submissione monēdus, vt in principio libri præcedentis dictum est. Sicut in republica merè tēporali, ac ethnica vel nunc in Anglia, si iudices Regij in vna prouincia negligentes essent in administranda iustitia, non possent Magistratus alterius prouinciæ ad supplendam horum negligētiam in eorum territorijs iudicia vsurpare: multoq; minus possent inferiores iudices eiusdē prouinciæ de superioribus suis ius dicere, aut eorum tribunalia titulo necessitatis vsurpare, quia esset summa confusio, & iniuriarum occasio. Ergo necessarium tunc est, aliquem superiorem Magistratum, vel senatum adire, vel si non sufficiat, vsq; ad Regem procedere. Quod si Rex ipse negligens sit, profecto nollent Reges, vt inferiores sibi subditi iudicia sua emendēt, aut vsurpent. Cur ergo volent, vt sæculares iudices Ecclesiasticas causas sibi arrogent sub prætextu negligentiæ Ecclesiasticorum iudicium? aut cur potius neglīgētia, vel iniquitas in Ecclesiasticis iudicibus, quàm in sæcularibus timetur? Imo vero quia contrarium potius præsumēdū est, & quia in Christiana, & catholica republica Prælati Ecclesiastici sunt superiores laicis iudicibus, seu Magistratibus, ideo iuxta canones possunt Prælati supplere negligentiam laicorum, non autem è conuerso, vt in eod. cap. 13. declaratum est.

Atque hinc possumus vniuersaliter colligere, nunquam posse sæcularem iudicem vsurpare iurisdictionem in clericum prætextu necessitatis, quamdiu aliquis prælatus Ecclesiasticus, siue proximus, siue re- 8.

Clericū si corā aliquo superiore suo conueniri

possit, nō posse à laico iudicari concluditur. motus adiri potuerit. Ratio generalis est, quia sola necessitas non dat iurisdictionem; sine iurisdictione autem non potest vsurpari iudicium; ergo nec sub prætextu necessitatis potest aliquid fieri contra priuilegium fori clericorum. Patet consequentia, quia non cessat exemptio in aliquo casu ex parte clerici, nisi iurisdictio laici in eodem casu augeatur. Antecedens autem quoad posteriorem partem per se notum est, quoad priorem verò, probatur, quia iurisdictio requirit potestatem, & voluntatem superiorem, à qua proueniat: nam licet vnus homo indigeat correptione, aut pœna, & desit superior, qui possit illum coercere, non ideò potest alius priuatus iurisdictionem in illum vsurpare, sed ad summum tunc ea licēt quæ ad iustam, & moderatam defensionem fuerint necessaria, aliàs non posset pax, & iustitia in humana societate cōseruari. Sola ergo necessitas vt sic nūquā dat iurisdictionē, ideoq; neq; ad excusandam violatinoem immunitatis sufficit. Quomodo autem ad iustam defensionem sufficiat, infra videbimus.

9. Solum superest casus ille vltimo loco propositus, quando clericus versatur inter paganos, vel hæreticos, vbi nulli sunt Prælati, vel iudices veram Ecclesiasticam iurisdictionem exercentes. Et tunc in primis dicendum est, si status ille sit durabilis, & valde generalis in aliqua prouincia, cōsulendum esse summum Pontificem, si fieri posset, vt remedium adhibeat, quia ipse est supremus iudex, & ibi alius propinquior deest. Si verò aut casus est particularis, & extraordinarius; aut non datur locus consulendi Pontificem, aut exequendi mandata eius, tunc casus reducitur ad terminos iuris naturalis, vel gentium, & ideò licebit vti remedio quocunque honesto secundum rectam rationem. Vel dici etiam potest, tunc posse conueniri clericum coram iudice laico iure defensionis, quia ille tunc est modus suauior se defendendi, vel ius suum conseruandi, aut recuperandi, aut etiam communi bono consulendi.

Consuetudo.

10. Tertia excusatio erat consuetudo, de qua multa in; superioribus diximus, quibus nō obstātibus, Doctores frequēter hoc solo nomine varias actiones exemptioni repugnantes, quæ in varijs locis sunt in vsu, excusare conantur. Quales sunt punire clericum ob crimen læsæ Maiestatis, de qua cōsuetudine testatur Iulius Clarus, & illā dicit posse excusari per cap. *Perpendimus*, de Sentent. excommunicat. supra allegatum. Vnde videtur illam consuetudinem ad iustam defensionem reuocare, quia cum crimen illud mortem Principis intentet, iure defensionis videtur Princeps, posse traditorem per suos ministros, vel iudices interficere. Alia consuetudo referri solet de clerico, qui coram iudice sæculari testimonium dicens, de periurio cōuincitur, vt possit ab eodem iudice laico puniri, quando cognitionē de tali crimine ipse prçuenit, quam consuetudinem in Gallia seruari, refert Couarr. in Pract. cap. 18. num. 8.

11. Alia dicitur esse in Gallia Consuetudo, nimirum, vt clerici in actionibus realibus coram iudice sæculari conueniantur, qaam defendit Ioannes Garsia de Nobilit. Glossa 9. numer. 49. cum Fabro, & alijs quos refert. Et similiter est ibi consuetudo, vt de quibusdam delictis grauibus iudices laici contra laicos cognoscant. Item vt clerici portantes arma prohibita, vel tempore prohibito, illis per Magistratum ciuilem priuentur, consuetudine receptum est, & defenditur, vt videre licet in Couarruuia dict. lib. Practic. cap. 33. circa fin. & libro 2. Var. capit. vltim. in fin. Iul. Clar. supra num. 26. Salced. in Practici capitul. 55. In Hispania etiam solent clerici ministri Regis, qui sunt à consilijs eius de delictis, vel defectibus in suis officijs commissis visitari, inquiri, ac puniri. Et in multis dubijs, & controuersijs inter iudices Ecclesiasticos, & laicos, vel in causis, in quibus subditi, seu vasalli à Prælatis, vel iudicibus Ecclesiasticis grauari cōqueruntur, Regia tribunalia iudicant. Hęc autem, & multa similia, quæ authores referunt, sola consuetudine defenduntur, vt videre licet in Couar. supra a c. 31. vsq; ad 35. & Nauar. in cap. *Nouit* de Iudicijs notab. 3. nu. 31. & Azor. tom. 1. lib. 5. c. 13. & 14.

Nihilominus dicendum est, hanc excusationem consuetudinis nunquam esse posse sufficientem, si actus verè sit contra libertatem Ecclesiasticam, & cōsuetudo per similes actus introducta sit. Hoc euidenter sequitur ex his quæ cap. 32. dicta sunt, & ita communiter traditur ab omnibus authoribus suprà allegatis. Nam consuetudo nunquam potest derogare, vel minuere priuilegium immunitatis, nec potest dare iurisdictionem laico in clericum; ergo omnis actus iurisdictionis quē laicus exercet in clericum solo titulo cōsuetudinis, est actus sine iurisdictione factus; ergo est violentia contra immunitatem Ecclesiasticam; ergo sola consuetudo nunquam sufficit ad culpam, seu libertatis Ecclesiasticæ violationem excusandam. Quæ ratio supposito dicto principio, est moralis demonstratio, illud autem principium, vt opinor, satis demonstratum est. Vnde omnia iura canonica, quæ consuetudinem illam dicunt esse corruptelam, & tanquam damnabilem reprobant, hanc etiam assertionem apertè confirmant. Nam corruptela, & damnabilis consuetudo, non est aliud, nisi frequentia peccandi; peccatum autem subsequens non excusatur propter frequentiam præcedentium, sed quodammodo augetur. Quocirca consuetudines, quæ allegantur, vel alijs titulis à consuetudine distinctis excusāndæ sunt, vel simpliciter reprobandæ, nam propter facta hominum non sunt iura diuina, vel canonica neganda, vel falsis interpretationibus corrumpenda. Et ita Rota decision. 804. quæ est 10. de Consuetud. in antiquis damnat consuetudinem quandam, quæ etiam ante schisma in Anglia vigebat, scilicet, vt Rex, vel eius ministri clericos iudicarent in actionibus ciuilibus, etiam personalibus, & in criminalibus, quando agitur ciuiliter. Eidem profectò etiam dicendum erit de Gallicana consuetudine, vt clerici iudicentur à laicis in actionibus realibus, nisi alia via excusetur. Idemque de similibus dicendum est, vt latius prosequitur Azor loco citato. 12. *Consuetudo non excusat actum cōtra immunitatem factum.*

Duò autem sunt tituli, quibus similes consuetudines excusari solent. Vnus est, quia facta, seu actiones, quibus introducuntur, & postea defenduntur, non sunt actus contra libertatem Ecclesiasticam, quia non sunt actus iurisdictionis laicæ in clericum, sed sunt actus iustæ defensionis, vel reipublicæ, vel innocentum, quæ defensio non est contra libertatem Ecclesiasticam. Iuxta quam doctrinam actio reuera non excusatur propter consuetudinem, sed potius consuetudo excusatur propter modum, & titulum actionis, ipsa vero consuetudo post quàm introducta est, & à viris prudentibus, ac timoratis seruata, creditur, ad summum indicat, & est argumentum, actiones illas non fuisse vsurpatæ iurisdictionis, ac proinde per modum defensionis fieri consueuisse. Atque hoc modo excusatio hæc reducitur ad vltimam infra tractandam, ideoq; nunc illa generali doctrina supposita solum aduertimus, necessarium esse, vt ad talem materiam, seu actionem verè, & conuenienter applicetur, alioqui si materia non sit capax defensionis, quia ibi non debat violentia, nec morale periculum eius, erit ficta excusatio, & de solo titulo, non vera, nec de re, oportet ergo, vt & causa, & necessitas defensionis supponatur, & vt in ipsa defensione debita moderatio seruetur, vt infra explicabitur. 13.

Atq; hoc titulo potest aliquo modo excusari consuetudo illa auferendi à clericis arma prohibita. Nam certè si id fiat per vsum iurisdictionis, vel aliqualis punitionis, nō video, quomodo excusari possit, 14. *Quomodo excusentur arma prohib.*

...u à clericis inferentes. fit, quidquid Couarruuias & alij sentiant. Quod ex parte sensit Nauarrus consilio vigesimo septimo, alias quadragesimo quarto. de Excom. n. 5. quatenus excusat huiusmodi factum, eo quod ordinatur ad impediendum aliquod delictum, additque interdum fieri per modum pacti, & conuentionis inter clericum, & ministros iustitiæ, solent enim clerici arma offerre, ne ad suos superiores, & Prælatos deferantur, vel denuncientur. Quòd si ita est, cessat violatio Ecclesiasticæ libertatis, quidquid sit de iniustitia, vel turpitudine pacti. Quando verò arma tolluntur solum per modum defensionis ad tollendam occasionem rixæ, vel periculum perturbationis ciuitatis, tunc non auferuntur in pœnam, & ideò non videtur licere ex vi talis facti omnino spoliare clericum armis, priuando illum dominio eorum, quia nullus apparet iustus titulus, quo id fieri possit; ergo tantum debent pro illa occasione auferri, vt postea reddantur, nisi clerici voluntariè consentiant donationi eorum, vt dictum est.

15\. *Quo pacto excusetur consuetudo comprehendendi clericos in delicto repertos.* Sic etiam honestari solet consuetudo, qua solent ministri sæcularis iustitiæ clericos in delicto inuentos, vel quos probabiliter præsumunt ad delinquendum incedere, detinere, & comprehendere, vt suis Prælatis eos præsentent, nullo enim modo id facere possunt titulo iurisdictionis, vt constat ex capit. *Cum non ab homine*, de Iudicijs, & cap. *Si verò*, de Sentent. excommunicat. & cap. *Si clericus*, de Foro compet. & capit. *Si clericus*, de Sentent. excommunicat. in 6. Vnde nulla consuetudine introduci potest, vt eo modo tale factum liceat. Solet autem iustificari per modum defensionis, quia expedit valde reipublicæ, vt impediantur delicta, & hoc munus videtur maximè commissum ministris iustitiæ sæcularis. Et ita docent Panormitan. in cap. *Vt famæ*, de Sentent. excommun. nu. 6. & in cap. *Cum non ab homine*, de Iudicijs, vbi etiã Decius nu. 10. & Felin. ibi, & in cap. *Si verò*, de Sentent. excommun. n. 2. & Nauarr. in dicto consil. & in Sum. cap. 27. n. 83. & Iulius Clar. dicto §. vlt. q. 28. n. 6. Censetur etiam ibi interuenire tacita voluntas Prælatorum, quam etiam potest interpretari consuetudo, & potest ibi sufficere, quia ibi non interuenit commissio iurisdictionis, sed tantùm quidam vsus facti, quo Prælatus vtitur ministro iustitiæ ad comprehendendum subditum suum delinquentem, quod optimè per sæculare brachium facere potest. Denique ad hunc modum sub hac specie defensionis excusantur aliæ consuetudines, vt excludendi clericum à curia Regis, vel etiam à regno, vel aliæ similes, quas nunc examinare, non est nostri instituti, sed videri possunt Doctores allegati. Præsertim Azor suprà, & Henriq. lib. 14. de Irregul. cap. 12. nu. 6. litera P. & sequentib.

16\. *Alius modus illam consuetudinem defendendi.* Alius modus defendendi hanc consuetudinem est, fundando illam in priuilegio Pontificio. Non est enim dubium, quin possit Pontifex concedere alicui Regi, vel regno speciale priuilegium derogans aliqua ex parte priuilegio exemptionis, de quo infrà dicetur. Hoc ergo priuilegio supposito actus, qui ex illo fiunt, honesti sunt, & ita etiam consuetudo illorum est honesta. Tunc autem consuetudo non derogat immunitati, sed derogatam supponit, & ideò non est consuetudo, quæ excusat, sed priuilegium, de quo statim dicam. Vnde non probo, quod Nauarr. in dicto consil. de Sentent. excommunicat. nu. 1. dicit, consuetudinem immemorialem Galliæ, quòd iudex sæcularis possit punire clericum, habere vim priuilegij, citans Aufredum in Clementin. 1. de Offic. ordinar. regul. 1. fallentia 10. Insinuat enim, talem consuetudinem posse inducere priuilegiũ, quod in hac materia non censeo esse verum, quia si consuetudo sit turpis, & reprobata, etiam si immemorialis sit, non potest inducere priuilegium, & ideò cùm in hac materia consuetudo sit reprobata, vt diximus, etiam si immemoralis sit, non potest vi sua priuilegium introducere, vt rectè dixit Probus in c. de Probat. & sentiunt alij authores suprà citati. Ergo oportet, quòd priuilegium præcedat, vt consuetudinem honestet.

17\. *An immemorialis consuetudo sit sufficiens signum priuilegij à Pontifice concessi.* Quæri autem potest, an immemorialis consuetudo sit sufficiens indicium, seu testimonium, quòd ex legitimo priuilegio inchoata fuerit, videtur enim valdè probabile, ita esse præsumendum, quia immemorialis consuetudo præsumitur honesta, vt multi Iurisperiti tradiderunt, quia cum non possit probari mala, præsumitur bona. Nihilominus censeo, solam, & nudam consuetudinem etiam immemorialem non sufficere in hac materia ad probandum priuilegium. Tum quia illa regula non procedit in consuetudine reprobata per legem, vt Rochus Curtius, & alij tractantes de consuetudine tradiderunt; tum etiam quia valde odiosum est priuilegium hoc & difficile, ac rarò conceditur, & ideò nisi legitimè probetur, non præsumitur: solus ergo vsus quantumuis antiquus, cum in facto consistat, non probat sufficienter ius, seu priuilegium. Loquor autem de nuda, & pura consuetudine, quia si cum illa coniungatur constans fama, & traditio æquè antiqua, seu immemorialis, quòd præcesserit priuilegium, & talis traditio integrè probetur, videtur sufficiens, vt talis consuetudo pro priuilegio reputetur.

18\. *Consuetudo in priuilegio fundata potest à Pontifice reuocari.* In tali verò casu addendum est, non obstante illa traditione, & probatione, posse talem consuetudinem per Pontificem reuocari. Tum quia illa consuetudo non accipit vires à præscriptione, sed à priuilegio, priuilegium autem à superiori datum semper potest reuocari, præsertim ex iusta causa. Tum etiam quia licet admitteretur ibi aliqua præscriptio, non posset obstare, quo minus Pontifex posset reuocare iurisdictionem receptam per illud priuilegium, & quasi præscriptam illa consuetudine, quia semper illa iurisdictio est quasi delegata à Pontifice, & consequẽter ab eius voluntate pendens. Item quia contra Papam nemo præscribere potest in his, quæ ad supremam eius potestatem pertinent. Nam vt rectè dixit Innocent. cap. 2. de Postulatio. Prælator. num. 2. *quia Papa circa spiritualem potestatem omnia potest, & plenitudinem potestatis habet, nullus potest quærere possessionem, quæ ei præiudicet, cùm illam habeat à Domino tantùm.* Idemque docuit Glossa in cap. *Cum nobis*, de præscript. vbi Panormitan. num. 1. & 12. eam valdè commendat, & in cap. *Si diligenti*, eodem tit. nu. 11. Pontifex autem ex vi potestatis spiritualis, quam à Christo accepit, potest exemptionem clericorum, vel conseruare, vel redintegrare, si aliqua ex parte fuerit diminuta, & ideò semper potest quamcunque consuetudinem illi contrariam quomodocunque introducta sit, reuocare, quia illa potestas, quæ à Domino concessa est, per nullam consuetudinem diminui potest, neque ipse Pontifex illam potest à se abdicare.

Concordia.

QVarta excusatio erat concordia, seu pactum. Solent enim iudices laici nonnullas actiones suas contra immunitatem defendere titulo alicuius antiquæ concordiæ inter Reges, & Prælatos, seu clerum transactæ, per quam concessum fuerit sæcularibus iudicibus, vt in talibus causis, vel occasionibus possint circa materiam Ecclesiasticam iurisdictionem suam exercere. Atque hunc titulum video in hoc regno sæpius allegari, & in regno Galliæ scimus, facta esse similia concordata tempore Leonis X. & Regis Francisci, quæ Rebuffus commentatur, & in regno Hispaniæ, & alijs desiderari scimus, propter vitandas perturbationes, quæ inter iudices sæculares, & Ecclesiasticos oriri solent. 19.

20\. *Concordia inter Ecclesiasticos, & sæculares absque...* Circa hanc autem excusationem in primis aduertendum est, quotiescunque huiusmodi concordia inter Episcopos etiam in Concilio prouinciali, vel nationali congregatos, & Reges, aut Senatus fit,

nihil

Pontificia authoritate facta, immunitati nihil derogat. nihil posse contra priuilegium immunitatis operari, nisi authoritate Summi Pontificis facta sit, vel cōfirmetur. Ita notauit Rebuff. in Concord. titul. de Approbat. Conuentor. verb. *Firmitatem.* Ratio autem est manifesta ex superiùs dictis, quia Episcoporum consensus non est sufficiens ad dispensandū, vel priuilegium concedendum, quo exemptio clericorū minuatur, quia non potest inferior dispensare, nec priuilegium concedere in iura superioris, præsertim, quando est tam graue, & tam difficilem ac raram habet dispensationē, vt de hoc priuilegio suprà ostendimus; ergo solùm potest consensus Prælatorum operari per modum renunciationis, per quam aliqua ex parte cedant iuri suo; at verò talis renunciatio propria authoritate facta non valet, vt suprà etiam est probatum; ergo neque illa concordia potest esse valida sola authoritate Prælatorum etiam cum inferiori clero facta.

Nec refert, quòd illa non videatur esse simplex renunciatio, sed quasi commutatio per modū transactionis facta, tum quia per illam transactionem nunquam suppletur in ipsa exemptione diminutio, quæ in aliqua parte materiæ illius fit, neque nouum aliquod ius Ecclesiastico statui conceditur, sed ordinariè solet ab Ecclesiasticis fieri ad fugiendam vexationem, vel maius malum vitandum, vt sæculares illa parte contenti, maiorem non vsurpent. Quod certè fieri non debet contra commune bonum, si autem fiat, siue cum culpa, ex humano timore, siue sine culpa ob necessitatem ad vitandum maius malum, erit potiùs tolerantia quædam, vel permissio, quàm concordia, etiamsi fortasse hoc nomine appelletur, & ideò non reddet tutos in conscientia iudices sæculares, donec consensus Pontificis legitimè informati accedat. Tum etiam quia licet fingamus, aliquid iuris, vel commodi tribui Clero à Principibus sæcularibus, vt in aliqua parte exemptionis cedant iuri suo, etiam hoc modo non potest priuatus Prælatus, seu particularis clerus in aliquo renunciare exemptioni, quasi alienando partem eius per modum commutationis, tum quia hoc etiam est contra commune bonum status clericalis, in cuius fauorē exemptio est introducta; tum etiam quia illa est quædam alienatio iurisdictionis Ecclesiasticæ, quæ inter bona Ecclesiastica meritò computatur, ideoq; sub prohibitione alienandi bona Ecclesiastica meritò comprehenditur.

23. *Concordia per Pontificem confirmata valida est, & sufficiens.* Accedente autem Summi Pontificis consensu, non est dubium, quin talis concordia valida sit, & consequenter sufficientem excusationem inducat. Est autem considerandum, hanc Papæ approbationem habere vim cuiusdam priuilegij, vt in simili notauit Rebuffus in Concordatis tit. de Approbatione Conuentor. verb. *Priuilegiis*, & est per se manifestum, quia etiam si fiat per modum contractus, est peculiaris fauor permanens, & stabilis cum aliqua iuris communis derogatione. Quocirca excusatio hæc ad sequentē de priuilegio reuocatur, vnde sicut ibi dicemus, priuilegium reuocari posse per Pontific, ita de qualibet simili concordia ab eodem confirmata dicendū est. Nam licet post confirmationem Prælati non possint à concordia recedere sua authoritate, saltem inuitis Principibus sæcularibus, nihilominus Pontifex semper potest concordiam reuocare, quia vt dixi, confirmatio illa fuit quasi priuilegij cuiusdam concessio, quod reuocari semper posse infrà ostendam.

24. Contra hoc verò allegare potest Rebuffus in Concordatis tit. de Collationib. qui in præfatione quæstionem proponit in §. *Insuper quæro, an altera pars valeat derogare his concordatis.* Et respondet, non posse, loquiturque de concordatis inter Regem, & Papam. Et licet plura argumenta multiplicet, vnicum tamen est fundamentum, scilicet, quia concordia illa transit in contractum, contractus autem obligat partes, etiam *Solutio.* si supremi Principes sint. Sed in primis casus, in quo versamur, videtur esse diuersus, quia quando concordia fit inter Episcopos, vel clerum alicuius regni, & Regem, illi tantum sunt partes contrahentes, Pontifex autem confirmando pactum, solum se gerit vt supremus dispensator, fauorem, & gratiam concedens vtrique parti contrahenti tanquam sibi subditæ, & inferiori, & ideo illam reuocare potest. Quia verò instari potest, quod Papa in illo casu coniūgitur clero tanquā caput eius consensum consummando, ideoque etiam considerari tanquam partem contrahentem, propterea vlteriùs addo, resolutionem illā Rebuffi aliqua declaratione, vel limitatione indigere. Nam ex parte Regis simpliciter verum est, non posse recedere à concordatis cum Papa, tum propter dictam rationem contractus, tum etiam quia si aliquid priuilegij, vel fauoris ex parte Regis ibi intercedit, concessum est à subdito suo superiori, & ideo est irreuocabile.

At vero ex parte Pontificis distinctione opus est, 24.
quia per nullum contractum potest Pontifex à se abdicare supremam potestatem spiritualem, quam habet ad disponendum ea, quæ ad conuenientem Ecclesiæ gubernationem pertinent; & ideo licet sine causa non possit à concordata recedere, si tamē postea mutatis rebus, vel melius perspectis concordatam Ecclesiæ nociuam, aut non conuenientem esse intellexerit, potest, reuocando illam ab ea recedere, compensando alteri parti damnum, si quod fortasse ratione pacti præcedentis patiatur. Sic enim Rex temporalis potest priuilegium subdito suo concessum, etiam si in vim pacti transierit, reuocare, dummodo, & ad commune bonum regni expediat, & subdito restituat, vel recompenset, quod ille in pacto præcedente ex parte sua contulerat, vt in materia de Priuilegijs latius traditum est. Quæ generalis doctrina speciali ratione locum habet in hac materia exemptionis, tum quia, vt dicebam, quidquid in ea remittitur ex parte Ecclesiæ, ordinariè liberaliter sine compensatione conceditur: tum maximè quia in hac exemptione magis est attendendum bonum commune status clericalis, quàm vlla conuentio cum temporali Principe facta, quia necesse est, vt semper habeat illam conditionem tacitè inclusam, dummodo in præiudicium, aut vexationem, vel vilipendium status clericalis non cedat, aut aliquando sequatur ex concordia. Intercedente ergo simili causa poterit reuocari, sine illa vero non poterit, saltem licite, si tamen fiat, existimo factum tenere propter supremam spiritualem potestatem Papæ, quæ in se minui non potest, vt de priuilegio statim dicam.

Oportet autem aduertere hæc omnia dicta esse, 25. *Concordia inferioris Prælati cum laico absque iurisdictionis concessione facta valida est.*
quando per concordiam conceditur laicis iurisdictio aliqua in clericos contra priuilegium clericale: nam si non conceditur iurisdictio, sed tantum executio aliqua, vel ministerium facti, non repugnat fieri per concordiam inter Prælatum, & iudicem sæcularem, vt hic possit tanquam organum, & minister Episcopi actiones aliquas circa clericos exercere, quæ ad impedienda peccata, vel perturbationes publicas conuenientes iudicentur, & sine indecentia clericalis status fieri possint, vt sunt, eripere arma clericis noctu illa portantibus, vel comprehendere clericum in graui delicto inuentum, & similes. Hoc supponunt omnes authores supra allegati, approbantes huiusmodi consuetudines, quæ maximè ex hoc pacto saltem implicitè honestantur. Sumitur etiam ex iuribus, quæ declarant, esse in Episcopis potestatem ad vtendum hoc modo auxilio brachij sæcularis, capit. *Si verò*, de Sentent. excommunic. cum alijs suprà allegatis. Non enim est necesse, vt id semper faciant per speciale mandatum. Cur enim non poterunt etiam id efficere per aliquam generalem commissionem, seu concordiam, quatenus necessitas suæ diœcesis iuxta suum prudens arbitrium postula-

postulauerit? Intelligendum autem est, huiusmodi licentiam, seu concordiam semper esse debere ab arbitrio Prælatorum Ecclesiæ dependentem, non enim possunt ius aliquod in hac parte tribuere sæcularibus iudicibus, sed tantùm illis vt instrumentis vti, instrumentū autem semper pendet à motione principalis agentis. Et ideò semper est integrum Prælatis prohibere iudicibus sæcularibus, ne tales actiones exequantur, non obstante quacunque licentia, vel prætensa concordia, etiam consuetudine firmata, ita enim expedit ad bonum regimen status clericalis, & oppositum exemptioni clericorum multum derogaret.

26. Vltimo possunt ad hoc caput reduci nonnulli actus iurisdictionis, quos Principes sæculares interdum circa Ecclesiasticos exercent, non vt Ecclesiastici sunt, sed vt sunt feudatarii, vel ministri ciuiles talium Principum. Sic diximus supra causas feudales tractari debere coram domino feudi, etiam si supra Ecclesiastica bona, & contra clericos moueantur. Sic etiam Cardinalis Bellarminus contra Barclaium capitul. 35. defendit factum Imperatoris Caroli V. qui Hermannum Coloniensem Episcopum ad suum tribunal vocauit. Quod factum objiciebat Barclaius: Cardinalis autem respondet, verum quidem id esse, sed vocasse illum vt Principem imperii. Sic etiam solent Reges visitare ministros suos, & Consiliarios, etiam si clerici sint, eosque temporalibus pœnis pecuniariis, vel depositione ab officio sæculari, & aliis similibus clericis non indecentibus, punire. Quam consuetudinem defendunt Aufrerius in Clementin. *Pastoralis*, de Officio Ordinarii regul. 1. fallent. 27. & 28. & Chasseneus Consuetudinib. Burgundiæ, verbo *Iustitiæ*. Videtur autem in hoc maximè fundari, quod tunc non considerantur, nisi sub respectu merè ciuili, & maximè, quia sub ea conditione, & pacto ad ea ministeria, & officia à Regia acceptantur, quod pactum nec contra exemptionem Ecclesiasticam, nec contra decentiam Ecclesiastici status, aut bonos mores esse videtur, & ita est communi vsu receptum, & approbatum.

Priuilegium.

27. QVinta excusatio erat priuilegium, de quo in iure, vt sic dicam, nulla est difficultas, in facto autem est maxima. Duo enim, quę ad ius pertinent, certa sunt, vnum est, posse hoc priuilegium concedi saltem à summo Pontifice, quod supra probatum est, & ex vsu satis constat. Alterum est, hoc priuilegiū posse à Pontifice reuocari, ac proinde, vt ad legitimam excusationem prosit, non satis esse, quod semel concessum, seu obtentum sit, sed oportere, ut perseueret non reuocatum. Atque hoc etiam ex vsu Pontificum constat, frequenter enim huiusmodi priuilegia reuocant per illa verba: *Non obstantibus quibuscunq; priuilegiis*, vt patet ex cap. *Clericis*. §. vlt. de Immunit. Ecclesiar. in 6. vbi id notat Glossa, & cap. *Quia sæpe*, de Electione in 6. cum similibus, & singulis annis fit talis reuocatio in Bulla cœnę Domini. Ratio vero est, quia priuilegium concessum subdito reuocari potest ab eodem superiore, vel eius successore, vt in lib. 8. de Legibus cum communi sententia probatum est. Hoc autem priuilegium est huiusmodi, etiam si Imperatori, aut Regibus sit concessum, quia datur à Papa, qui est superior illis, & ideò semper potest illud reuocare.

28. In quo est considerandum, quòd Papa, quando hoc priuilegium concedit Imperatori, verbi gratia, non solum remittit aliquid de priuilegio, quod fortasse ab ipso Imperatore acceperat, seu committit illi aliquam partem iurisdictionis temporalis directæ, quam ipse Imperator Ecclesiæ prius donauerat, sed etiam ex parte aufert priuilegium à Christo ipso concessum, & derogat iuri canonico, & in illo dispensat per suam spiritualem potestatem. Quia ergo hæc potestas semper in Pontifice manet integra (quia per nullum priuilegium potest supremam, iurisdictionem à se abdicare, vt cum Aretino, Baldo, & aliis rectè notauit Felinus in capit. *Nouit*, de Iudiciis. num. 8.) ideò semper potest Papa priuilegium suum reuocare, prohibendo sæculari Principi vsum temporalis potestatis circa clericum, seu reducendo ius diuinum, & canonicum ad suum integrum statum, ablata dispensatione. Imò etiam potest iurisdictionem temporalem directam, quam per suum priuilegium Principi sæculari commiserat, ab illo auferre, & ad se reuocare, seu in solo retinere. Quia verisimilius est, non illam à se abstulisse, sed quasi delegasse, & committere dependenter semper à voluntate sua, quia non amplius necessarium est ad finem priuilegii, nec ex verbis eius plus colligi potest. Hoc autem priuilegium, quod minuit immunitatem, odiosum est, & ideò restringendum, vt illo modo intelligatur concessum, quo immunitati minus præiudicet, ideoq; semper est reuocabile, & per potestatem spiritualem, per quam Pontifex potest clericos eximere, & per supremam potestatem ciuilem, quam Pontifex nunc habet in personas, & bona clericorum, quam nunquam à se abdicat, etiam si talia priuilegia concedat.

Difficultas autem est, an de facto integra sint aliqua huiusmodi priuilegia, vel potius omnia, quæcunque fuerunt concessa, nunc sint reuocata, ideoq; talis excusatio, licet de possibili iusta esse possit, de facto locum non habet. Ratio dubitandi sumitur ex Bulla cœnæ Domini, (in aliis enim antiquis iuribus, vel Bullis non inuenitur generalis reuocatio) nam in clausula 19. post prohibitas actiones contra immunitatem adduntur in Bulla Gregorij XIII. hæc verba: 29. *An aliqua priuilegia contra immunitatem irreuocata subsistant. Ratio dubitandi.*

Etiam prætextu quorumcunque priuilegiorum a Sede Apostolica ex quibusuis causis, ac sub quibuscunque tenoribus, & formis, in genere, vel in specie concessorum quibuscunque Regibus, &c. quæ nolumus illis in aliquo suffragari, illa omnia ex nunc in irritum vocando. Per quæ verba apertè reuocantur priuilegia omnia, & tot particulis additis augetur reuocatio, vt omnia priuilegia, & omnes modos, seu species illorum, omnemq; materiam, & omnem formam, & quascunque personas comprehendere videatur. Et quamuis in posterioribus Bullis vsque ad nouissimam mutata sint illa verba, nihilominus eundem sensum referre videntur, nam post prohibitionem sub censura additur hæc sola limitatio: *Sine speciali, specifica, & expressa huius sanctæ Sedis Apostolicæ licentia.* Quæ exceptio extendit prohibitionē ad omnes alios casus, non obstantibus quibuscunque aliis priuilegiis, nam licentia actualis, & particularis in casu specifico non est propriè priuilegium, sed potius dispensatio quædam, quæ à priuilegio differt, vt libro de Priuilegiis dixi. Vnde Nauar. in sum. cap. 27. num. 72. verba vtriusque Bullæ referens, ingenuè fatetur, ibi esse reuocata omnia priuilegia, dubitat autem, an possint excipi priuilegia remuneratiua, vel quæ sunt immemoriali consuetudine firmata, & sequitur Salzedo in Scholiis ad practicam criminalem Bernardi Diaz. cap. 55. §. *Apud Gallos.* De qua exceptione statim dicam.

Nihilominus multi authores non solum antiqui, sed etiam moderni vtuntur hac excusatione priuilegii ad aliquorum regnorum consuetudines defendendas. Vt de Hispania affirmat Bannez. 2. 2. q. 76. art. 1. dub. 2. concl. 6. & Menochius de Retinend. possess. remed. 3. n. 354. & de Gallia Aufrerius in Clementin. 1. de Offic. ordinarij, limitat. 13. & Iulius Clar. lib. 5. §. vlt. quæst. 6. num. 26. & de republica Veneta Gigas in tract. de Crimin. læsæ Maiest. quoad illud crimen in particulari. Difficile autem est solidum fundamentum huius sententiæ afferre, aut probabili modo explicare illa verba reuocatoria, vt prædictum effectum in omnibus priuilegiis, circa talem materiam non consequantur. Fortasse autem illi authores existima- 30. *Sententia negans.*

istimarunt, talia privilegia esse remuneratoria, vel
immemoriali consuetudine firmata, quæ etiam Na-
uarr. excepit. Sed re vera immerito excipiuntur ab
iis verbis (præsertim vt habentur in Bulla Gregorij
XIII.) priuilegia, quæ sunt in antiquo vsu etiam im-
memoriali, quia vt suprà dixi, consuetudo in hac
materia non addit firmitatem priuilegio, cum in vi
consuetudinis nullum ius inducat, ideoq; immemo-
riale priuilegium nihil speciale, & proprium habet,
ratione cuius sub generali reuocatione, & appella-
tione priuilegiorum non comprehendatur. Quod
etiam dicitur de priuilegio remuneratorio, non sa-
tisfacit, tum quia, sine probatione dicitur, omnia ta-
lia priuilegia esse remuneratoria, tum etiam quia re-
uocari possunt, vt suprà dixi, & videntur satis com-
prehensa sub illis verbis, *Ex quibusuis causis, ac sub qui-
buscunque formis, ac tenoribus concessorum.*

29. *Sententia auctoris.* Quapropter mihi valde probabile est, ex vi illo-
rum verborũ esse reuocata priuilegia quoad causas
criminales, nam de illis tantum in illa clausula sermo
est, ideoq; in aliis materiis pertinentibus ad immu-
nitatem clericorum habere poterit locum excusatio
priuilegii, vbi de illo satis constiterit. In criminalibus
autem causis, & præsertim in capitalibus (ita enim
loquitur expressè Gregorius XIII. in sua Bulla) vi-
dentur, vt dixi, priuilegia reuocata. Quia verò Sixtus
V. & posteriores Pontifices non ita expressè illam re-
uocationem posuerunt, & verisimile est, non sine
causa illa verba mutasse, ideò non audeo damnare
vsum talium priuilegiorum, sed hoc Apostolicæ sedi
remitto. Nam etiam Cardinalis Bellarminus cap. 53.
contra Barclaium, cum ille diceret, esse in Gallia quæ-
dam delicta grauia, quæ priuilegiata dicuntur, ipse
respondet, ideo dici priuilegiata, quia priuilegio Se-
dis Apostolicæ indultum est Regibus Francorum, vt
ea delicta cognoscere possint. Quibus verbis vide-
tur, illam excusationem non improbare, sicut illam
non improbant Iulius Clarus, & Aufrerius, quos al-
legat.

Defensio iusta.

30. SExta, & vltima excusatio est iusta defensio regni,
aut innocentum, vel propria, & hæc est valde, vsi-
tata in Regiis tribunalibus, quia per se, & generatim
spectata habet magnam quandam speciem illius na-
turalis æquitatis, quia *vim vi repellere licet*. Nam defen-
sio ex suo genere omnibus licita est, si necessaria sit, &
debito modo fiat; vnde etiam contra Papam licitam
esse Regibus, vel Ecclesiæ in 3. libro notatum est cum
Caietan. in Opusc. de Potest. Papæ cap. 27. Idemque
in hac materia de Exemptione notat Victoria Relect.
1. de Potest. Ecclesiæ. num. 8. seu proposit. 8. Couar-
ruuias, & multi alii moderni scriptores Hispani præ-
sertim, & Galli, ex quibus videri possunt Didacus Pe-
rez in legem 5. tit. 1. li. 2. Ordinamenti, & Didacus
Castillo in l. 49. Tauri. num. 3. & Matthæus de Afflict.
in decisionib. Neapolitan. decis. 2. 24. 85. & 363. Et ex
antiquis Decius in l. *Vim.* ff. de Iustit. & iur. num. 25.
& Platea in l. *Prohibitum.* C de iure fisci lib. 10. Funda-
mentum autem est, quia illud principium, *Vim vi re-
pellere licet*, est de primæuo iure naturali, teste Isidor. in
5. lib. Etymologiar. cap. 4. & refertur in cap. *Ius natu-
rale.* distinct. 1. & confirmat D. Thom. 2. 2. quæst. 96.
artic. 4. Et ita illo vtuntur iura canonica in cap. *Si-
gnificasti.* 2. de Homicid. capitul. *Si verò*, 1. de Sentent.
excommun. ergo etiam licet laicis vti illa defensione
contra clericos.

31. In hac autem materia videtur hic vsus maximè
necessarius, quia nisi hæc defensio interdum adhi-
beatur, sæpiùs innocentes grauissimè opprimentur à
suis proximis iudicibus, vel Prælatis Ecclesiasticis,
quia vel omnino non possunt, vel non sine magno
dispendio ad superiores Prælatos recurrere, & præ-
sertim ad Romanam curiam longè distantem. Et ad-
dit Couarru. signum huius necessitatis esse, quòd fe-
rè omnia catholica regna hac vtuntur defensione,
quòd videant sine illa non posse innocentes suos de-
fendere, cùm tamen hoc ad suam conseruationem, &
consequenter ad officium suum pertineat. Sicut e-
nim vnusquisque homo ius habet vim vi repellendi,
non solùm quando fit toti corpori, sed etiam si cui-
libet membro fiat, ita respublica habet potestatem
ad propulsandam vim cuicunq; membro suo factã.
Respublica autem transtulit suam potestatem, & cu-
ram in Regem, ideoq; defensio hæc Regibus speciali-
ter commendata est, teste Hieronymo Ierem. 22. & I-
sidoro lib. 3. Sententiar. cap. 53. & habentur in cap. *Re-
gum*, & cap. *Principes*, 23. q. 5. & Augustino ep. 50. & ha-
betur in cap. *Maximianus*, 23. q. 3. Et idem tradit Con-
cilium Parisiense 1. sub Ludouico p. 2. cap. 2. & 3. Rex
autem per sua tribunalia Regia, & alios ministros, il-
la potestate vtitur. Ergo est iusta hæc excusatio, quia
& actio sit legitima potestate, & non est contra ex-
emptionem, quia non est actus iurisdictionis, seu su-
perioris, sed defensoris, à defensione autem nullus
est exemptus.

32. Quamuis autem hæc defensio habeat, vt dixi, hanc
speciem naturalis æquitatis, nihilominus illam ap-
plicare ad praxim, & ad excusanda plurima facta iu-
dicum sæcularium, difficillimum profectò est. Vt
autem punctum difficultatis explicemus, suppono,
sermonem esse de defensione, quæ fit, non titulo, vel
potestate iurisdictionis circa aggressorem, sed quę fit
propria authoritate, viribus, seu potentia, supposito
iusto titulo dominij, vel administrationis eius rei,
quæ defenditur, ne per violentiam auferatur. Quia
cum sæcularis iudex non habeat iurisdictionem in
clericum, non potest propter defensionem, vti iu-
risdictione in ipsum; ergo solum facto potest adver-
sus clericum se vel alios defendere. In quo potest no-
tari differentia inter Prælatum Ecclesiasticum, &
Magistratum ciuilem: nam si Magistratus inferat
vim Prælato, potest Prælatus se defendere per pote-
statem iurisdictionis spiritualis, in qua semper est
superior præcipiendo, interdicendo, & excommu-
nicando, imò hic modus defensionis est illi magis
proprius, quia per se non vtitur gladio materiali,
quamuis per laicos possit interdum illo iuuari, pro
vt necessarium, vel opportunum fuerit. At verò
iudex laicus non potest se defendere à vi per cleri-
cum immissa, exercendo iurisdictionem in illum,
quia illam non habet, oportet ergo, vt sit defensio
facti, qualis à priuata persona fieri potest, si impeta-
tur, etiam vsque ad occisionem aggressoris, si neces-
saria fuerit.

Deinde vt habeat locum hæc excusatio, necessa- 33. *Duæ conditiones ad hãc excusationẽ omnino requisitæ.*
riæ sunt duæ illæ vulgares conditiones requisitæ ad
licitum vsum illius principii, *Vim vi repellere licet.*
Vna est, vt actualus vis ab altera parte inferatur, nam
hoc ipsum in primis supponitur in illismet verbis.
Vnde in præsenti oportet, vt vis sit clara, & manife-
sta, quia contentio est inter subditum, & superiorẽ,
de quo subditus conqueri solet, quod sibi vim infe-
rat, & ideo necesse est, vt sit clara, & manifesta: nam
si res sit dubia, semper pro superiori præsumendum
est, ideoque tunc nulla potestas laica vim facere
potest contra judicem, vel Prælatum Ecclesiasticum,
vt suum subditum defendat, quia iniustam vim in-
ferret Prælato, priuando illum iure suo, quod habet
in casu dubio. Neque satis erit, quod potestas sæcu-
laris probabili iudicio, aut suspicione ducatur, nisi
certo sciat, nullam esse opinionem contrariam pro-
babilem, iuxta quam possit Ecclesiasticus Prælatus
practicè iuste præcipere, vel coactionem aliquã sub-
dito inferre, quia si ita procedat re vera, practicè
nullam vim facit: nam speculatiuè tantum res est
dubia. Altera conditio est, vt defensio sit modera-
tæ tutelæ, vt iura, & omnes Doctores declarant, vt *Tom. 5. disp. 46. sect. 1.*
alibi latius declaraui. Ad hanc ergo conditionem
spectat, vt defensio per potestatem laicam necessaria
sit:

fit: nam si is, qui conqueritur de suo Prælato, vel de alia persona Ecclesiastica coram potestate laica, possit sine graui incommodo, vel periculo æqualis, vel maiores nocumenti, à superiori Prælato Ecclesiastico defensionem postulare, profectò non inculpatè se defendit à clerico per laicum, nec laicus ipse iustè se intromittit, neq; inculpatè vtitur potestate sua defensiua, quia sine ratione, aut iusto titulo ius alterius, & munus vsurpat. Et ita canones non permittunt, postulare auxilium sæcularis potestatis contra insolentias clericorum, nisi vbi per superiores Prælatos remedium adhiberi non potest, vel ab eis negligitur. Vt apertè docet Gelasius Papa in capit. *Quo ausu*, & Concilium Antioch. in capit. *Si quis Episcopus*. 23. quæst. 3. & Concilium Toletan. 9. in cap. *Filijs*. 16. q. 7. Supposita autem necessitate, etiam pertinet ad hanc conditionem, vt actiones ipsæ, quibus fit defensio, non excedant modum debitum, ac prudenti arbitrio moderatum.

34. Ex his ergo principijs oritur, vt dicebam, non parua difficultas in applicatione iusta istius excusationis ad casus in hac materia occurrentes. Primo quidem quia hæc potestas, quam vsurpant laici in Ecclesiasticas personas, vel causas, ferè semper est per vsum iurisdictionis, quia exercendo illius actiones, dicunt, eum defendere, qui vim patitur, Nam frequentius fit hæc defensio deferendo causas clericorum, vel Ecclesiasticas ad tribunalia Regia, vt ibi examinetur, & iudicetur, an iudex Ecclesiasticus vim inferat, nec ne. Hoc autem faciunt iudices sæculares causam ad se aduocando, & acta causæ cum processu in Ecclesiastico tribunali formato ad se afferri præcipiendo, & postea causam iuridice examinando, ac tandem sententiam de appellatione iniustè negata, vel censura male imposita, vel alia vi simili iniustè illata, proferendo; hi autem omnes sunt actus iurisdictionis. Respondent authores, qui hunc morem defendunt, tunc iudicem sæcularem non iudicialiter, sed extraiudicialiter procedere. Sed videntur profectò verbis ludere, Quid enim est iudicialiter procedere, nisi aduocata causa, illam publicè examinare, & sententiam in illa cum authoritate ferre? hæc autem facit iudex sæcularis in illo articulo, in quo defensionem præbere dicit. Respondent alij, non esse inconueniens, quòd iurisdictione vtatur in solo articulo, quem iudicandum assumit, dummodo de principali causa, quæ est fundamentum controuersiæ non iudicet. Sed hoc etiam nihil ad excusationem confert, satis est enim, quòd ille etiam articulus ad materiam Ecclesiasticam pertineat, & quod Ecclesiastica persona ad iudicium sæculare tanquam rea in eodem articulo deferatur. Ergo in omnibus huiusmodi casibus non seruatur prima conditio ad defensionem necessaria.

Hanc defensionem semper fere per vsum iurisdictionis à laicis exerceri.

Euidam euasioni obuiatur.

Refellitur alia euasio.

35 Vnde etiam deficit alia, quia non præcedit certa, & manifesta violentia. Et inde fit, vt sine sufficienti causa, vel occasione sub nomine defensionis vsurpentur actiones, quæ re vera non pertinent ad defensionem factam, vt sic dicam, sed ad defensionem iuridicam, quam potest præstare iudex legitimus sua iurisdictione vtendo. Vnde vlterius efficitur, vt illa non possit dici defensio moderatæ tutelæ, neque possit fundari in solo illo principio naturali *vim vi repellere licet*, tum quia non fit per actionem licitam, sed per vsurpatam iurisdictionem, vt ostensum est, tum etiam quia fit antequam constet certò vim inferri innocenti. Quod ex ipso facto manifestum est, quia ad hoc ipsum suam operam adhibet, & se interponit iudex sæcularis, vt iuridicè examinet, an fiat vis, nec ne; ergo non supponit certam, & euidentem violentiam; ergo non supponitur talis status causæ, seu iniuriæ, in quo possit iustè per solam defensionem facti vis vi repelli. Quæ ratio locum habet, quotiescumque iuridicè cognoscendum est de iustitia, vel iniustitia alicuius facti Ecclesiastici iudicis, vel cuiuscumque clerici. Et declaratur à contrario, nam si laicus de suo iudice sæculari conquieratur, quod illi inferat vim, negando appellationem, vel quid simile, non patienter feret iudex sæcularis, vt Ecclesiasticus se intromittat, & authoritatem suam interponat, acta causæ postulando sub præcepto, vel censura ad examinandum, & iudicandum, an iudex sæcularis vim faciat, nec ne. Neque sæculares iudices illam vocabunt defensionem in iudice Ecclesiastico, sed suæ iurisdictionis vsurpationem; ergo eodem iure ipsi iudices sæculares respectu Ecclesiasticorum censeri debent, vel certè maiori. Quia maiorem potestatem habet Ecclesiasticus iudex suprà laicum, quàm è contrario, vt sæpe dictum est, quia prælatus Ecclesiasticus potest iudicare de peccatis omnium suarum ouium iuxta capitul. *Nouit*, de Iudicijs, & capitul. *Ex tenore*. de Foro compet. & capit. *Si quis de Potentibus*, 24. quæstion. 3. Et similiter munus defendendi innocentes magis incumbit Prælatis Ecclesiasticis, quàm sæcularibus Magistratibus, vt notauit Glossa in capit. *Regum*. 23. qu. 5. & sumi potest ex multis decretis. 87. dist.

36. Quapropter difficile videtur hunc modum defensionis admittere, aut approbare tanquam iustum ex vi solius legis naturalis, qua vim vi repellere licet, quoties non supponitur euidens, & manifesta violentia solo facto impedienda, non iure examinanda, aut vindicanda. Hæc enim duo in hac materia discernenda maximè sunt, ne iurisdictio pro defensione vsurpetur. Poterantque facilè illa duo hoc exemplo distingui: nam Rex Galliæ si videat manifestam vim, & iniuriam inferri innocenti a subdito alterius Regis, verbi gratia, Angliæ, qui ad innocentē subditum suum occidendum aggreditur, potest illi facto resistere, & innocentem defendere, vim vi repellendo. Si tamen vis non sit manifesta, & euidens, neque per actionem exterius violentam inferatur, sed in iudicio sibi fieri subditus alterius Regis conqueratur, opusque sit iudiciario examine ad cognoscendum de violentia, non poterit profectò Rex Galliæ sub specie defensionis, & ex vi illius principij, *vim vi repellere licet*, acta causæ postulare, vt de querela cognoscere, & iudicare valeat, vt est per se manifestum tum ex vsu, & communi iure gentium, tum etiam quia si contrarium permitteretur, plurimarum perturbationum, & dissensionum seminarium esset. Ergo signum est, hanc posteriorem non esse defensionem, nec ex vi naturalis iuris ei licere, qui iurisdictionem non habet.

Defensionē spiritualis potestatis vsurpationē includentem admittendā non esse.

37. Hinc ergo nonnulli authores videntes fortasse, illam non esse legitimam excusationem pro omnibus similibus causis, vel actionibus, addiderunt excusari iudices sæculares similia facientes, quia hoc est illis iure canonico concessum, ideoque non sine debita iurisdictione procedere. Vnde in Bulla cœnæ cum damnantur iudices similes actus exercentes, additur: *Nisi in casibus iure concessis*. Ita sentit Couarruias in Pract. cap. 36. numer. 4. §. *Cæterum in hac Regia*, vbi alios authores refert. Idem Nauarrus in caput. *Cum contingat*, de Rescript. remed. 1. §. *Secundo infertur*, Rebuff. in commendarijs ad Constitutiones Gallic. tomo tertio titul. de Appellationibus tanquam abusu. numer. 14. & in Concordat. titul. vltim. de Protectione concordat. Azebedo in libro 4. Nouæ recopilat. legum Hispaniæ titul. 6. l. 2. Quod autem ius canonicum hanc potestatem Principibus sæcularibus, vel eorum Magistratibus tribuerit, colligunt dicti authores ex cap. *Filijs, & nepotibus*, 16. quæst. 7. quia in eo dicitur, *Si Metropolitanus talia gerat, Regis hac auribus intimare non differat*, Et simili modo allegant cap. *Principes*, & cap. *Regum*, cap. *Administratores*. 23. quæst. 5. & cap. *Christianis*, & cap. *Petimus* 11. quæst. 1. item cap. *Quidam Monachi*, & cap. *Probinum*, 16. quæst 1. & cap. *Non licuit*, dist 17. & cap. *Maximianus*, 23. quæst. & cap. *Boni Principis*, 96. dist.

An prædicta defensio per ius canonicā liceat.

Prima opin.

Circa hanc autem sententiam duo mihi dicenda
38. videntur, vnum est, sententiam illam nullum in iure canonico habere fundamentum. Nam illa omnia, quæ afferuntur, sunt antiqui iuris, & ideò licèt aliquid simile in eis esset concessum, per nouiora iura Decretalium, & Bullarum Pontificum esset reuocatum. Sic enim ad cap. *Filijs, & nepotibus* Respondet Panormitan. in cap. *Qualiter & quando*, de Iudicijs, vbi etiam Glossa idem sentit, & idem habet Stephanus Aufrerius Tract. de Potest. sæcularium in Ecclesiastic. & Azor tom. 1. lib. 5. cap. 14. quæst. 2. in fine. Non existimo tamen necessarium, ad reuocationem antiquorum canonum recurrere, quia in nulla eorum, quæ allegantur, sermo est de potestate iurisdictionis in res, vel personas Ecclesiasticas, quæ laicis tribuatur. Et presertim in cap. *Filijs*, solum dicitur, vt patronus Ecclesiæ, si videret, bona Ecclesiæ ab inferioribus clericis defraudari, moneat Episcopum: si ab ipso Episcopo, moneat Metropolitanum; si à Metropolitano, *Regis auribus intimare non differat*, quod non oportet intelligi, vt Rex iurisdictione vtatur in Metropolitanum, sed vt authoritate sua illum moneat, vel si non satis sit, implorato Pontifice, illius authoritate illum cohibeat, interim verò facto, & potentia impediat, ne Ecclesia in bonis suis iniuriam aliquam, vel damnum patiatur. Qui sensus & est conformis intentioni Concilij Toletani 9. cuius est illud caput, vt indicant illa verba, *Aut commonitionis honesta conuentione compescant*, quæ licèt de ipsis Patronis dicta sint, nihilominus Regi accomodari possunt, quatenus indicant, mentem Concilij fuisse, vt vnaquæque persona ibi nominata iuxta modum status, & conditioni suæ accomodatum, remedium, adhibeat. Nam si Concilium voluisset nouam iurisdictionem Regi in Metropolitanum tribuere, profectò clarioribus verbis id facere debuisset. Item aliàs potuisset tunc Rex Metropolitanum in ius vocare, in carcerem mittere, & punire, quod est incredibile. Imò censeo solius prouincialis authoritate sine approbatione Pontificis fieri non potuisse. Deniq; cum Concilium aliud non declarauerit, secundum regulas iuris loquutum fuisse intelligendum est, regula autem iuris etiam antiquioris illo Concilio est, vt qui iudicium ab Imperatore petierit, *Honore proprio priuetur: si autem Episcopale iudicium ab Imperatore postulauerit, nihil ei obsit*. Ex Concilio Mileuitano cap. 19. capit. *Placuit* 11. quæstion. prima. Atq; hic etiam sensus non displicuit Panormitano, & insinuatur etiam in marginali nota quæ in C. Gregoriano habetur, & ex Archidiacono sumpta est.

Prædicta sententia in iure canonico fundamentũ non habet.

Satisfit iuribus in opposi-tũ adductis.

39. Et iuxta hunc sensum facillimè, & omnino verè intelliguntur reliqua iura allegata, in nullo enim illorum est sermo de iurisdictione, nec de actu, qui illam requirat, sed de defensione, tuitione, aut auxilio, quod & Principes sæculares Ecclesiæ debent, & Ecclesiastici Prælati ab illis possunt exigere. Sic Isidorus in dict. c. *Principes*, dixit, ipsos rationẽ esse reddituros Deo propter Ecclesiam, quam à Christo *tuendam* suscipiunt, Hieronymus vero in dict. cap *Regum*, duo de Regibus dicit, scilicet, officium eorum esse facere iudicium. & iustitiam: & liberare de manu calumniatorum vi oppressos, & miseris, qui facilius opprimuntur à potentibus, præbere auxilium, vbi nihil in speciali dicit de clericis. Vnde prior pars in suo foro, & respectu subditorum intelligenda est, sub posteriori vero possunt clerici in legitimo sensu comprehendi. Ioannes autem Papa in dict. cap. *Administratores*, solum monet Magistratus sæculares, vt Prælatis Ecclesiasticis eos monẽtibus, vt ad Ecclesiarum *tuitionem*, pupillorum, ac viduarum *protectionem*, rapaciumq; refrænationem inuigilent, obediant. Gelasius autem Papa in cap. *Christianis*, potius dicit, *cælestem militem*, id est, clericum, *non nisi forum suum debere sectari*, occasione quorundam clericorum, qui per Regiam potestatem opprimebãtur, vt in seruitutem redigerentur. Et ideò statim in cap. sequenti duabus Ecclesiasticis personis causam delegat, commendat tamen cuidam Comiti *vt si ad delegatorum iudicium eorum aduersarij venire contempserint sublimitatis eius tuitione vallentur, ne quid illis aut subreptio, aut mundana legis violentia necessitatis imponat*. Vbi imploratur brachium sæculare ad resistendum alteri laico, non ad iudicandum clericum.

Et hoc ipsum confirmat Concil. Carthagin. 3. in d. cap. *Petimus* & extendit ad petendum auxilium à brachio sæculari, ad resistendum Prælato intruso, & tyranno, quod his verbis moderatur, & declarat. *Seruata forma disciplinæ non æstimabitur appetitus, si à vestra charitate modeste conuentus recedere detrectauerit, cum fuerit sua contumacia faciente, etiam authoritate iudiciaria*, id est, sæculari, *conuentus*. Similiter Concil. Chalcedonense in dicto capitul. *Quidam monachi*, dicit, monachos esse cogendos per brachium sæculare (vtique imploratũ ab Ecclesiastico) vt è curia exeant. Idemque facit Gelasius Papa in dict. cap. *Probinum*, & in dicto capitul. *Non licuit* Similiterque Augustin. in dict. cap. *Maximianus*, solum dicit, esse laudabile in Episcopo petere ab Imperatore auxilium contra hostes Ecclesiæ. Denique Marcellus Papa in dicto capitul. *Boni Principis*, quod ad rem pertineat, solum dicit, *Boni Principis esse, sacerdotes Dei honorare atque tueri*, tueri autem non est iudicare, & multò minus est honorare, quin potius contra honorem Sacerdotum est, quod à laicis iudicentur. Est ergo euidens in illis iuribus, nihil iurisdictionibus in Ecclesiasticos laicis tribui. 40.

Vnde vlterius concludo, verisimilem non esse supra dictam excusationem, nimirum, hæc fieri à laicis licentia, seu iurisdictione eis iure communi concessa. Probatur, quia iura antiqua illam non concedunt, vt probaui, nulla enim alia referuntur, iura autem nouiora non solum non concedunt, sed omnino prohibent, vt capitul. *Qualiter & quando*, de Iudicijs, cum similibus, maximè vero hoc conuincunt verba Concilij Lateranensis sub Leone decimo, sess. 9. in reformatione curiæ *Cum à iure tam diuino, quam humano laicis potestas nulla in Ecclesiasticas personas attributa sit, innouamus omnes constitutiones* &c. Vnde Concilium Trident. sess. 25. cap. 3. *nefas* dicit *esse cuilibet Magistratui sæculari, prohibere Ecclesiastico iudici ne quem excommunicet, aut mandare, vt latam excommunicationem reuocet*. &c. Et rationem hanc reddidit: *Cum non ad sæculares, sed ad Ecclesiasticos hæc cognitio pertineat*. Huiusmodi autẽ sunt omnes actiones, de quibus tractamus, ad quas sæculares iudices iurisdictionem non habere, Concilium apertè tradit. 41.

Ius canonicũ dictum defensionis modum non approbare

Denique est manifesta ratio, quia iudices sæculares etiam in materijs spiritualibus hanc vim (vt ipsi loquuntur) per easdem actiones auferre volunt, in illis autem materijs necessaria est iurisdictio spiritualis, quæ nullo iure diuino, aut naturali competit laicis, & iure canonico semper à principio fuit denegata laicis talis iurisdictio, vt supra probatum est, & cõstat ex decretis dist. 96. Et quamuis Papa de absoluta potestate eam possit illis delegare, ordinariè id non facit; ergo non est verisimile, iure communi esse datam sæcularibus totam iurisdictionem Ecclesiasticã quæ ad honestandas omnes illas actiones, quas ipsi vsurpant, necessaria est. Imò inde etiam concluditur, nullam omnino communicari, tum quia eadem est ratio totius, & singularum partium, tum etiam quia si quis rectè consideret, semper causa, quam isti iudices ad se aduocant, & de qua volunt cognoscere, Ecclesiastica est, nimirum, sententia à iudice Ecclesiastico lata, vel aliquid simile. 42.

Quapropter alij authores sentientes cum præcedentibus, necessariam esse iurisdictionem ab Ecclesiastico Prælato manantem, vt tales actiones iustè fiant, ad priuilegium Apostolicum recurrunt, affirmantque in regnis, catholicis, in quibus hæ actiones 43.

Aliorum euasio.

in praxi

in praxi tolerantur, esse priuilegium à Pontificibus concessum ob causas iustas, præsertim ad reprimendos Vicarios Episcoporum ab insolentijs) vt ait Bannez statim citandus) & vt pauperes, & minus potentes, qui sæpius hanc vim patiuntur, facilius, vel sine magno dispendio remediũ aliquod habere possint. Atque ita de regno Galliæ testatur Menochius de Retinend. possess. remed. 3. num. 354. & indicat sæpe Rebuff. in locis allegatis, & de Hispania idem affirmat Dominicus Bannez 2. 2. quæst. 67. artic. 1. dub. 2. conclus. 6. Et in hoc regno, scimus, fieri multa similia, & prætextu similis priuilegij defendi, vel ratione cuiusdam concordiæ per Pontificem approbatæ, vel concessæ, donec per sedem Apostolicam aliud ordinetur. quod perinde est. Et re vera ego etiam aliam viam non inuenio. qua possint similes actiones à violatione exemptionis excusari. Quia verò pendet hæc excusatio ex facto, id est, an talia priuilegia sint re vera his regnis, vel eorum Principibus concessa, & an in sua perseuerent fuerintve perpetua, de quibus circumstantijs mihi non constat, ideo neq; approbare possum, nec reprobare huiusmodi facta, sed illud Apostolicæ sedi remitto. Solumque assero, vt Principes, vel Magistratus ciuiles tuta conscientia possint hoc genus iurisdictionis exercere, necessariũ esse, vt de priuilegio, quod est illius fundamentum, sufficientem, satisque probabilem notitiam habeant, & quod à Pontificibus reuocatum non sit, hac autem notitia supposita, cætera quæ ad hanc materiam spectant, sufficienter ex principijs positis definiri posse existimo.

Superioris libri summa.

Qvamuis in hoc opere fidei catholicæ causam & defensionem potius, quam mores instruendi minus assumpserim, nihilominus in hoc quarto libro vtrumque officium pro viribus explere necessarium duxi. Tũ vt labor noster catholicis, quibus maximè debitores sumus, vsui màgis esse posset, tum etiam vt non solùm hæreticorum errores refellendo, argumentaque soluendo, sed etiam morum honestatem, & æquitatem, quæ in vtriusque fori Ecclesiastici, & ciuilis distinctione, ac separatione cernitur, explicãdo, plenius Regi Angliæ, eiusque Protestantibus, alijsque libertatis Ecclesiasticæ inimicis, quantum in nobis est, satisfaceremus. Cum ergo in tractatu de Clericorum exemptione, seu Ecclesiastica immunitate duas controuersias esse conspicerem, ad fidem vnam, alteram ad mores spectantem, ita vtramque pertractare curaui, vt & illius, quę in nobis est, fidelis doctrinæ rationem redderem, & quomodo in vsu, & praxi seruanda sit, docerem. Quam ob causam prius exemptionẽ ipsam ex fidei principijs, ac fundamentis, hoc est, ex verbo Dei scripto, & non scripto, sed antiqua Patrum, & Ecclesiæ traditione firmato, stabilire studui. Deinde immunitatem hanc Ecclesiasticam non solum iure Pontificio, ac Cæsareo introductam esse, verum etiam ipsi diuino iuri, tam veteri, quàm nouo; imo etiam naturali valde consentaneam esse demonstraui. Quia re vera neque in diuino cultu reuerentia debita, ac decentia, neque in Ecclesiasticis moribus honestas, neq; in Ecclesiastica Hierarchia decor, ordo, & pulchritudo sine hoc immunitatis iure, ac priuilegio subsistere posset. Quod vt euidentius constaret, rationem, & modum, quo vsu & moribus talis exemptio seruanda est, luculentius declaraui.

Quæ omnia, si Rex serenissimus Angliæ, attentè, ac syncere, depositoq; nimio dominandi, ac imperandi affectu, considerare voluerit, futurum spero, vt non tam grauatè ferat, quàm in sua Præfatione significat, tantam hominum, & fundorum partem Regum potestati, & iurisdictioni subductam esse: quia neque Maiestas Regia inde obscuratur, sed illustrior fit, nec minuitur potentia, sed augetur. Nihil enim Christianum, & catholicum Regem ita illustrat, clarumq; ac celebrem reddit, sicut integra in Deum pietas, & religionis cultus: nam (vt optimè dixit Cyrillus) ad Theodosium scribens, *Gloriosa in Deum pietas Regijs honoribus immobile fundamentum est*, vnde subiungit, *Principes pietatis cultores sine labore vincere, & aduersarijs preualere*. Ideoque (vt Nicephor. refert) idem Theodosius nihil aliud filijs Arcadio, & Honorio moriens mandauit, quam vt veram pietatem integram seruarent, per quàm & pacem habituros, & victoriam à Deo consequuturos esse sperabat. Filij autem Parenti fidem, & obedientiam exhibentes (eodem Nicephoro teste) *Quæcumque decessores eorum pij Imperatores pro Ecclesijs statuerant, & ipsi confirmarunt, eaque firmiter seruarunt, aliaque insuper Deo grata addiderunt*. Intelligebant quippe religiosi Principes. prærogatiuas, & immunitates rebus diuinis concessas, non hominibus datas esse, sed Deo, à quo regnorum omnium felicitas, & conseruatio pendet, ac proinde *tunc Christi dextera imperium defendi, quando Ecclesiæ status inconcussus seruatur*, vt Leo Papa dixit. Ex quo intulit D. Thomas lib. 2. de Regim. Princip. sub finem, Regem, & Principem toto conatu, & sollicitudine diuino cultui teneri incumbere. non solum quia homo, sed etiam quia Dominus, & Rex est, & Dei vices gerit, à quo maximè pendet. Vnde subdit inferius. *Omnes Reges, qui ad diuinam reuerentiam fuerunt solliciti, feliciter suum cursum consummasse. qui verò è contra, infelicem consequutos exitum fuisse*. Absit igitur à Christiano Rege, vt Ecclesiasticã libertatem propter diuinum cultum introductam, & tam diuina, quam humana lege sancitam, & diuturna Ecclesiæ catholicæ consuetudine stabilitam, & antiquorum Patrum, posteriorumque fidelium scriptorum authoritate probatam, paucorum Nouantium suasu, vel studio, ac desiderio temporalem dominationẽm amplificandi, euertere moliatur. Id enim non gloriam, sed ignominiam ei afferet, & terrenum regnum non augebit, sed auferet sempiternum. Quod ne Iacobo Regi contingat, toto corde operamus, & obnixè petimus ab illo, in cuius manu cor Regis est, & in saniorem partem illud vertere potest, & veritatis radijs ita illustrare, vt amplius ab ipso non auertatur.

Lib. de Recta fid. ad Theodos.

Lib. 13. Histor. cap. 1.

Epist. 25.

FINIS LIBRI QVARTI.

LIBER QVINTVS.

DE ANTICHRISTO CVIVS NOMEN, ET PERSONAM PER CALVMNIAM, ET INIVRIAM FALSO PROTESTANTES PONTIFICI ATTRIBVVNT.

QVONIAM doctissimi nostri temporis, catholiciq; scriptores (vt interim antiquiores omittam) totam de Antichristo mateтiam accurratè disputaruut, eandemque nos iam alibi pro nostra tenuitate prosequuti sumus, liber hic parum necessarius alicui videri potest, præsertim quia superioribus non ita cõnectitur, vt propter doctinæ consequutionem postulari videatur. Veruntamen Rex Angliæ, cui initio huius operis respondere proposuimus, nos vel inuitos laborẽ hunc iterum subire compellit. Ille enim in sua Præfatione post suæ fidei professionem, ad disputationem de Antichristo repente digreditur, & peculiarem eorum, quæ pro sua opinione protulit, responsionem postulat, dicens: *Id mihi maximè in votu est, vt sicut hanc meam de Antichristo coniecturam libebit refellere, singulis disputationis meæ partibus ordine respondeat*: ideoq; necessarium ducimus, & cum illo digredi, & singulis eius coniecturis peculiare tribuere responsum. Neque enim illud prætermittendum censuimus, eo quod Rex solis coniecturis se niti fateatur: quia in re adeò absurda, & planè incredibili, & Ecclesiæ Catholicæ nimis odiosa, & perniciosa, nec coniecturæ permittendæ sunt, sed penitus extirpandæ. Quam ob causam iterum de Antichristo disputationem texere, imò etiam si necesse sit eadem iterum repetere non sum veritus, dummodo quantum in me, omnibus tam sapientibus, quam insipientibus satisfaciam, vtrisque enim (teste Apostolo) debitores sumus. *Rom. 1.* Ne tamen lectori molesti simus, non omnia, quæ de Antichristo tractari solent, sed ea solum, quæ causæ, & peculiari responsioni, quam Rex postulat, inseruire queant, attingemus. Et singula membra, quæ Rex distinguit, singulatim etiam expendemus non tamen eodem ordine, sed ea semper præmittemus, quæ vel euidentiora sunt, & in Scripturis clariora, vel quorum cognitio ad ea, quæ minus nota sunt, vel à prioribus pendent, aliquid conferre posse censebimus.

CAPVT I.

De Antichristi nomine, eiusque varia significatione.

1. *Nominis etymon.* PRius quam de re ipsa dicamus, visum est de nomine Antichristi pauca præmittere, vt omnes Protestantium technas, vel potius in Christi Vicarium contumelias detegamus. Nomen igitur *Antichristus*, græcum esse, seu à Græcis desumptum nemo est, qui nesciat. Componitur autem ab ἀντὶ, & χριστὸς, In qua compositione certum est, Christi nomen, vt est proprium Saluatoris nostri, vsurpari. Quamuis enim hoc nomen, vt ab vnctione deriuatum generalius sit, & quoscumque homines per sacram aliquam Vnctionem in dignitate assumptos significare soleat, iuxta illud. *Nolite tangere Christos meos*, Psalm. 104. nihilominus Messiam, seu Christum Dominum præsertim post eius aduentum per antonomasiam significat, sicut etiam in lege veteri fuerat præsignificatum, vt Ioann. capitul quarto indicauit. *Scio, quia Messias veniet, qui dicitur Christus* & exposuit Augustinus tractatu 14. & 33. in Ioann. & optimè Cyrillus catechef. 4. mystag. Eusebius libro 1. Histor. cap. 3. & libro 4. Demonstrat. cap 10. & Lactant. lib. 4. cap. 7. & alij quos late retuli in tom. 1. 3. partis disputat. 18. Sect. 2.

2. *Falsa hæreticorum de hoc nomine etymologia.* Particulam verò ἀντὶ contendunt heretici, nõ oppositionem, sed vicem, seu loco alterius subrogationem in illa compositione significare, & ita Antichristum eum esse, qui se Christi Vicarium appellat. Sed ducuntur profecto spiritu decipiendi simplices saltem per nominis ineptam accomodationem. Et ideò omissa quæstione de illa duplici significatione dictionis ἀντὶ secundum se, & generali vsu Græcorũ spectatæ, à nobis solum consideranda est, prout in illius nominis compositionem secundum Scripturæ Ecclesiæ, & Patrum vsum assumpta est. *Antichristus significat Christi aduersariũ.* Sic ergo certum est, contrarietatem, & oppositionem significare, nomenq; *Antichristi*, insignem Christi hostem designare Sumpsit enim Ecclesia vocem hanc ex Scriptura, *Probatur ex Scriptura.* in qua nullum alium habet significatum. Nullibi enim reperitur hæc ipsa vox in Scriptura nisi in epist. *1. Ioan. 2.* 1. & 2. Ioan. ibi autem aperte significat hostem Christi. Nam cum cap. 2. dixisset, *Audistis, quia Antichristus venit*, subdit inferiùs: *Quis est mẽdax, nisi is, qui negat, quia Iesus est Christus? Hic est Antichristus, qui negat Patrem, & Filium*, Ex quibus verbis euidẽter constat, Antichristũ opponi Christo, negando Iesum esse Christum, illum vtique singulariter promissum, ex duplici natura in vna persona diuina compositum, & ipsamet diuinitate, & Spiritu S. singulariter vnctum, ac proinde per antonomasiam Christum Vnde cap 4. repetit. *Omnis spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus. Soluere autem Iesum*, nihil aliud est, quã negare, Iesum esse diuinitate vnctum per singularem vtiq; vnionẽ humanitatis ad Verbum: & hæc est summa ad Christum oppositio, vt Apostolus iterum epist. 2. explicauit dicens: *Multi seductores exierunt in mundum qui non cõfitentur, Iesum Christum venisse in carne hic est seductor, & Antichristus.* In Scriptura ergo non habet nomen illud alium vsum. In alijs verò Scripturæ locis, in quibus nõ nominatur, sed describitur Antichristus, summus aduersa-

aduersarius Christi depingitur. Nã Daniel.9. & Matt. 24. per *abominationem desolationis*, Antichristum prædici creditur, & de illo dicitur, sedẽ, & nomen Christi vsurpaturum, maximamque persecutionem contra Christum in Ecclesia sua esse excitaturum. Et de eodem intelliguntur verba Christi Ioan. 5. *Ego veni in nomine Patris mei, & non accepistis me, si alius venerit in nomine suo, illum accipietis.* De eodem etiam loquitur Paul. 2. ad Thessal. 2. vbi his nominibus illum onerat: *Homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur, & extollitur supra omne, quod dicitur Deus aut quod colitur, ita vt in templo sedeat, ostendens se tanquam sit Deus.* Et tandem vt ostendat Paulus summam oppositionem Antichristi cũ Christo adiungit. *Tunc reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui.* Danielem item, & in Apocalypsi describitur Antichristus tanquam insignis Christi aduersarius, vt infra videbimus.

3. [*Probatur ex Patribus.*] Atque in hunc modum de Antichristo, & nomine eius senserunt SS. Patres exponentes hæc loca, Chrysost. Homil. 4. in Ioan. Cyrill. lib. 3. in Ioan, cap. 6. & ibi Theophyl. Euth. & Beda, & late Irenæ lib. 5. cont. hæres. cap. 29. Ambr. in Psal. 43. Et lib. 1. de Spirit. S. cap. 14. Nazianz. orat. 47. quæ inscribitur *Significatio, in Ezech.* & in Iambico inscripto *Definitionis minus exactæ* in fine Ruffin. in exposit. Symbol. Hilar. lib. de Vnit. Pat. & Fil. satis à principio, si eius est opus. Melius, & certius cont. Auxent. in principio: *Nominis Antichristi proprietas* (inquit) *est, Christo esse contrarium* Et Hieronymus epist. 151. ad Algas. q. 11. *Ipse est enim vniuersorum perditio, qui aduersatur Christo, & ideò vocatur Antichristus.* Et hac ratione lib. contra Iouinian. in princip. *Quomodo dies, & nox misceri non possunt, ita nec iustitia, & iniquitas, peccatum, & bona opera. Christus, & Antichristus* August. tract. 3. in epist. 1. Ioan. *Latinè*, ait *Antichristus, contrarius est Christo*, & postea reprehendit eos, qui interpretabantur nomen Antichristi, id est, ante Christum, & inquit. *Non sic dicitur, non sic scribitur, sed Antichristus, id est, contrarius Christo.* Et optimè Damas. lib. 4. cap. 27. *Non nobis, sed Iudæis veniet, non pro Christo, sed aduersus Christum, qua etiam de causa Antichristus dicitur.* Et in tom. 9. operum Augustini, author tract. de Antichristo sic inchoat. *De Antichristo scire volentes, primo notabitis, quare sic vocatus sit, ideò scil. quia Christo in omnib. contrarius erit, & Christo contraria faciet.* Et licet ille tractatus non censeatur esse Augustini, autoritatem habet, & Rabani esse creditur. Et Hugo Eterian. lib. de Regress. animar. c. 23. *Erit* (inquit de Antichristo) *homo, non Angelus. qui aduersabitur Christo, & membris eius, inde Antichristus appellandus.* Pluresque alios in sequenti cap. referemus.

4. Cum ergo hæretici nec etymologiam hanc significationem negare possint, quid eis proderit, mutata vocis etymologia, & noua significatione ex proprio cerebro illi attributa, saltem nomine Vicarium Christi Antichristum appellare? Nam si de solo nomine in hoc contendere student, contemnendi sunt, & ad scholas grammaticorum remittendi. Si verò sub illa specie, & vmbra vocis suadere contendunt, illum esse verũ Antichristum sub hac propria vocis significatione, & tanquam illi aduersarius, quia se Vicarium Christi, atque adeo Antichristum in alia ab eis cogitata significatione, appellat, ita vt intelligant, non quemlibet hostem Christi, sed illum, qui sub nomine Vicarij eius illi opponitur, esse Antichristũ. Respondemus in primis, eum, qui non per rapinam, vel vsurpationem se Christi Vicarium nominat, sed quia ab ipso Christo constitutus est, non esse Christi hostem, & ex hac parte non posse esse Antichristum. Deinde dicimus, illud signum Antichristi non inueniri in Scripturis, nec in illis, vel à Patribus traditum esse, nimirum, Antichristum esse oppugnaturum Christum sub specie Vicarij eius, sed aperte vsurpando ipsum Christi nomen, & dignitatẽ. Et ideò hac vana cogitatione, & nouitate omissa per signa Antichristi in Scriptura fundata discurrendum est.

Non possum autem omittere, quin priùs aduertam ex hac nominis huius etymologia, & ex dictis te-
5. [*Nominis Antichristi duplex significatio.*] stimonijs duplicem huius vocis acceptionem distinguendam esse. Vnam propriam, aliam, communem seu translatam appellare possumus. Nam quia nomen Antichristi hominem Christi contrarium significat, per Antonomasiam accipitur vt nomen proprium singularis cuiusdam hominis maximi Christi & Ecclesiæ aduersarij: generali autem modo, etiam de alijs Christi hostibus dicitur. Hac duplici eius nominis acceptione vsus est Ioannes dicta epist. 1. cap. 2. cum dixit. *Audistis, quia Antichristus venit, & nunc Antichristi multi facti sunt.* Et rationem huius posterioris significationis inferius insinuans, dicit. *Qui negat, quoniam Iesus est Christus, hic est Antichristus.* Idemque ferè repetit cap. 4. & in epist. 2. Et ita ex hoc loco duplicem hanc illius nominis acceptionem adnotarunt Patres ibi, & Matt. 24. & 2. Thessal. 2. vbi Hieron. Chrys. Oecumen. & alij Et optimè Cyprian. ep. 76, in principio dicens, Ioannes, *vniuersos, qui de Ecclesia exissent, quique contra Ecclesiam facerent Antichristos appellare.* Et infra: *Vnde apparet, aduersarios Domini Antichristos omnes esse* & similia ferè habet epist. 7. Et Augustin. lib. 2. contra Aduersarium legis, & Prophetarum cap. vltim. de illo ait, *Deus verus est in cuius templum falsus ille* (id est Antichristus) *sessurus est, ad quem pertinet etiam iste* (vtique legis aduersarius) *qui sub nomine Christi quod est nomen Dei hoc est, Christianum se videri volens, semper extollitur contra Christum, seq; ostendit Antichristum, non vnum illum maiorem cæteris, sed ex his aliquem, de quibus dicit Ioannes E-* [1. Ioan. 2.] *uangelista, nunc antichristi multi facti sunt. Eos enim dicebat hæreticos qui temporib. Apostolorum esse iam cœperant.* Idem lib. 20. de ciuit. cap. 19. Vnde etiam Hieronym. Naum. 2. tractans illud 1. Pet. 2. *Aduersarius vester diabolus tanquam leo &c* subiungit *Catulus leonis Antichristus, & omnes doctrina peruersæ &c.* Et inf. *Audistis, inquit Ioannes quia Antichristi multi nunc, tot enim Antichristi sunt, quot dogmata falsa* Et Matth. 7. in fine, omnes, *qui contra Christum sapiunt*, Antichristos vocat. Quæ omnia confirmant quod diximus, Antichristum ex summa ad Christum oppositione ita esse appellatum, & inde deriuatum esse nomen ad alios insigniores Christi aduersarios denotandos. Sicut etiam communi vsu, hominẽ valdè crudelem Neronem esse dicimus, & similẽ tyrannum esse Diocletianum, & magnũ Philosophum esse Aristotelem, & sic de alijs. De hac ergo translata significatione nulla est dubitatio, de altera verò superest cum hæreticis controuersia, quam sequenti capite prosequemur.

CAPVT II.

Vtrum Antichristus propriè dictus sit homo aliquis singularis, vel sedes aliqua seu imperium.

HÆretici contendunt, non esse singularem perso-
1. [*Opinio hæreticorum.*] nam, sed seriem, vel genus personarum in aliqua sede, vel imperio succedentium: quem errorem excogitarunt, vt Papam Antichristum esse suaderent. Hunc errorem insinuarunt Vuiceph. ar. 30. & Ioann. Hus. ar. 19. damnati in Concilio Constant. sess. 8. & 15. Clarius Luther. in c. 49. Genes. vbi hac ratione reijcit communem sententiam asserentem, Antichristum futurum esse de tribu Dan, quam fuisse dicit diaboli inuentum. Et quidam Rodolph. Gualter. in Homilijs de Antichristo irridet eos, qui asserunt Antichristum fore certum singularem hominem. Sic etiam Beza in 2. Thess. 2. dicit, licet Paul. loquatur de Antichristo, vt de quodam homine, sub illo nihilominus intelligere totum corpus Ecclesiasticæ tyrannidis, ita vero, vt peculiarem tyrannidem declaret, nimirum Romanam. Vnde concludit, manifestè hallucinatos esse, quicũq; Paulum de vno quopiam homine esse loquutum intellexerũt, nisi dent quempiam, qui à Pauli sæculo ad diem vsq; iudicij superstes maneat. Deniq; Caluinus

In præfat. p. 28.29.

etiam in eodẽ loco,&lib.4.de Instit.cap.7.idem supponit,cum Papã dicit esse Antichristum. Et hæc sententia placuit Iacobo Regi,qui solis coniecturis duci fatetur,quales autem illæ sint postea videbimus.

2. *Veritas Catholica tenet Antichristũ singularem hominem futurum probatur ex Scriptura*

Veritas catholica,& in fide certa est,Antichristum propriè,seu antonomastisticè sumptum,futurum esse singualrem quendã hominem insignem, ac peculiarem Christi aduersarium.Ita docent sapientes, & catholici viri,qui hac ætate contra hæreticos decertarunt,& hoc punctum magna diligentia, & eruditione tractarunt. Et probatur breuiter ex sacra Scriptura,& Patribus.Et in primis expendo locum 2. ad Thessal.2.vbi licet Antichristus hoc nomine non exprimatur,de illo nihilominus loqui Paulum, sancti omnes,& catholici docent,nec hæretici negant; imò eundem locum in contrarium inducunt, vt postea videbimus.In illo igitur loco instruit Paul:Thessalonicenses,vt non perturbentur cogitatis diem Domini,id est,vltimi iudicij,iam esse propinquum, quia necesse est,vt Antichristi aduentus, & persecutio antecedat. Vnde ait, *Neq; vos seducat vllo modo; quoniam nisi venerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati filius perditionis,qui aduersatur, & extollitur supra omne, quod dicitur Deus,aut quod colitur,ita vt in templo Dei sedeat tanquam sit Deus.* Et infra. *Et tunc reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Iesus interficiet*, &c.

Bellarmin lib. 3. de Roman Pontif. [...]xander lib. 8 de Visib. Monar. Tho. Malued in opere de Antichristo. Ioseph. Acost. in opere de Temporib. nouiss.

3. *Expenduntur singula D. Pauli verba.*

Profectò si verba singula attente ponderentur,non possunt propriè,ac syncerè intelligi,nisi de singulari, ac definita persona. Quis enim thronum aliquẽ, vel sedem regni,*hominem peccati*, aut *filium perditionis*, appellare solet? Similia enim verba non collectionem, vel successionem, sed determinatam personam in rigore significãt, neq; à sua propria significatione violenter,& sine causa extrahenda sunt. Præsertim quia tot circumstantijs,moribus,& conditionibus ille homo vestitur, & à Paulo,ac Prophetis describitur, vt necessario vni tantum personæ conuenire debeant. Vt cum Paulus ait: *Cuius est aduentus secundum operationem Satanæ in omni virtute, & signis, & prodigijs mendacibus*,& similia, quia verisimile non est, in omnibus successoribus,seu Regibus alicuius regni omnes illas proprietates,& morum qualitates esse futuras. Accedit Paulum non absolute *hominem*, sed cum articulo græco, *illum hominem peccati* dixisse, vt etiam latinè Ambrosius legit, & Vatablus vertit,articulus autem græcus vim habet indicandi singularem personam, vt infra ex Patribus ostendam. Imo notatione dignũ est,Paulum quater repetere illum articulum dicens, *ille homo peccati,ille filius perditionis,ille,qui aduersatur*, &c. Et infrà *Tunc reuelabitur ille iniquus.* Positus ergo est ad designandam singularem personam,quam etiam demonstrat relatiuum, *Cuius est aduentus*, &c. Et adhuc apertius pronomen, *Ille iniquus*, cum subsequenti relatiuo, *quem Dominus Iesus interficiet*, &c.

2 Thess.

4. *Probatur ex Patribus.*

Atque ita hunc locum Patres intellexerunt, Diuus Chrysostomus oratio 3.& 4.in illum locum, qui per comparationem ad Christum personæ Antichristi singularitatem declarat. Nam sicut Christus prædictus fuerat tanquam singularis homo, & data sunt certa eius indicia, vtique per signa, & prodigia, quæ erat facturus, ita illi opponitur Antichristus, eiusque aduentus tanquam cuiusdam particularis hominis prædicitur,& per signa,& prodigia falsa,quæ operaturus est,indicatur. Ergo ita est futurus Antichristus determinata persona, sicut fuit Christus. Sic etiam Theophylact. illa verba exponens interrogat; *Quis autem ille est? nunquid Satanas? nequaquam, sed homo quispiam omnem Satanæ operationem recipiens.* Idemque ferè habet Theodoret. qui antithesim inter Christum,& Antichristum magis expendit,dicens,dæmonem imitari consilium Dei, *Nam sicut Deus humana suscepta natura, nostram procurauit salutem,ita ille,cum eliget hominem, qui possit omnem eius suscipere operationem, per eum omnes homines decipere conabitur se ipsum Christum, & Deum & hominem nominans*: Vbi solum notamus æquiparationem in hoc,quod vterq; est certa, & particularis persona,nã in modo est diuersitas. Non enim sicut Christus est verbum in humanitate assumpta,ita erit Antichristus persona Dæmonis assumpta natura hypostaticè, sicut quidam falsò finxerunt, quos alibi impugnauimus;solùm ergo fit in hoc comparatio,quod sicut Christus fuit indiuiduus homo, ita etiam erit Antichristus. Vnde etiam ipse Theodoret. doctè mutauit loquendi modum, nam de Christo dixit, *sicut Deus humana natura suscepta*, &c. de dæmone autem ait. *ita ille cum eliget hominem, qui possit omnem eius suscipere operationem*; sentiens futurum non solum specialem naturam,sed etiam particularem personam inter alias electam à dæmone tanquam aptam ad omnem suam prauam operationem.

Antichristus dæmon non erit.

5. *Alia ratio ex Theodoreto.*

Deniq; in eisdem verbis Theodoreti ratio alia põderari potest. Nam præcipua intentio Antichristi maximaq; ad Christum oppositio erit, quia persuadere conabitur,se esse Christum, & verum Messiam, & ostendere *tanquam sit Deus*,vt ibidem ait Paulus. Hoc autem non potest fingi de throno aliquo, aut sedentium in illo successione. Nam sicut Christus non est prædictus,nisi vt particularis homo, ita nemo se finget Christum,nisi in sua particulari persona. Et licet multi se finxerint Christum, nullus autem nisi in sua & pro sua propria persona: & inter eos,qui insignis, prodigijs,mendacijs, ac potentia præcellet, per antonomasiam erit Antichristus. Vnde Ambrosius ibidem ait, Antichristum futurum esse *primum, & summum prauorum hominum, qui se vt Deos coli voluerunt.* Rectè etiam Tertul.lib.5.cont.Marc.c.15. *Qui est* (ait) *homo delicti,filius perditionis, quem reuelari prius oportet ante Domini aduentum*, &c. *Secundum nos quidem Antichristus, vt docent veteres, & noua Prophetia.*

6. *Expendũtur verba D. Ioannis.*

Atque hinc Ambr.Chrys. & alij Patres cum citatis verbis Pauli coniungunt alia Christi verba Ioan.5. *Ego veni in nomine Patris mei, & nõ accipitis me, si alius venerit in nomine suo,illum accipietis.* In quibus manifestè cõstat christum loqui de aliqua determinata persona, quam Iudæi vt Messiam suscipient. Et ita dicti Patres, & alij præcedenti cap. allegati verba illa Christi de Antichristo interpretantur. Et August. tract. 29. in Ioan. exponens verba illa cap.7. *Qui a semetipso loquitur,gloriam propriam quærit*, dicit, talem futurum esse Antichristum, *Ipsum quippe annunciauit Dominus, gloriam suam quæsiturum,non gloriam Patris, aut ad Iudæos ego veni*, &c.& Ambr. in Psal. 43. ait, significasse Christum illis verbis, *Iudæos in Antichristum credituros,qui in illum credere noluerunt.* Et idem habet lib.1.de Spirit. San. cap. 14. Quamuis enim multi futuri essent Pseudo Christi, & Pseudo Prophetæ (vt ipse etiam prædixit Matth. 24) quos aliqui Iudæi pro Messia suscepturi essent (vt ex parte impletum legimus Actor. 5. & postea apud Euseb. lib. 8. Histor. cap. 6.) Nihilominus neminem Iudæi ita pro Messia suscipient, sicut Antichristum, & ideò illum singulariter Christum verbis suis designasse intelligimus. Et sic etiam dixit Cyrillus Hierosolymit. catechef. 22. *Iudæorum liberi venientem reiecerunt, male autem venturum expectant, verum Christum negauerunt, falsum autem ipsi errantes recipient. Qua de re etiam Saluator verè dixit, ego veni*, &c. Quod autem ille falsus Christus futurus sit singularis quidam homo, & Antichristus, declarat late idem Cyrill. catech. 15.

Ioann. 5.

7. *1 Ioann. 2. Alia eiusdẽ verba ponderantur.*

Præterea hoc aperte confirmat modus loquendi Ioann: ep.1. *Et sicut audistis, quia Antichristus venit, & nunc Antichristi multi facti sunt.* Nam in his verbis distinguit quendam Antichristum singulariter prædicatum,& prædictum,à multis,per quandam eius participationem,& translationem sic nominatis. Ergo aperte supponit,illum priorem esse particularem personã. Præsertim quia illi multi Antichristi, quos Ioan. dicebat iam factos, non erant multa regna, aut imperia tyrannica,sed vel multi, qui ex Iudæis contra Christũ iam insurgebant, vel plures hæretici, vt Ebion, Cerinthus, Simon Magus,vel plures etiam Imperatores

tores Romani Christianorum persecutores, vt Nero Domitianus, vt Sancti passim exponunt; ergo etiam ille singularis Antichristus est vna certa, ac definita persona. Accedit, in dictis verbis, & paulo inferius, & in cap. 4. & epist. 2. vbicunque ponitur in singulari nomen *Antichristus*, poni cum articulo ὁ id est, *ille*, qui articulus vim habet designandi certam personam, & cum quadam singularitate, iuxta generalem Patrum regulam, quam tradunt Epiphan. lib. 1. contra hæres. Secta. 9. & lib 2. hæres. 56 & Chrysost. enarrat. in cap. 7. Isai. Ponderans, non dixisse Prophetam: *Ecce virgo concipiet*, sed addidisse articulum ad designandam singularem, & excellentem virginem, & Cyrill. lib. 1. in Ioann. cap. 4. circa finem, ponderans, addidisse Ioannem articulum, cum dixit, *In principio erat verbum*. Et Orig. tom. 7. in Ioann. circa illa verba, *Propheta es tu?*

Probatur idem ex articulo græco.

Ioan. 1.

8\. *Ex Daniele confirmatur.* Ad hanc etiam veritatem confirmandam multa argumenta desumi possunt ex locis Daniel. & Apoc. in quibus Antichristum prædici, & Patres docent, & hæretici non negant. Itaque Dan. cap. 7. postquam explicuit, quartam bestiam esse regnum quartum, vtique Romanorum, postea per decem Reges diuidendum, subiungit. *Et alius consurget post eos*, per quem omnes Patres Antichristum intelligunt, vt ibi Hieronymus testatur, & sequitur August. 20. de Ciuit. cap. 23. & D. Greg. lib 32. Moral. 12. vbi particula *alius* satis demonstrat singularem personam, cuius actiones statim describit Propheta satis consentaneè ad Paulum. Et certe negari saltem non potest, in throno, & imperio illius, qui contra decem Reges pugnaturus est, quique tres destruet, & septem alios sibi subiiciet, futurum esse aliquē primum Regem, qui contra alios insurget: necessarium ergo est illum esse certam, ac determinatam personam, ille autem erit Antechristus. Tum quia in illum specialiter cōueniunt omnia, quæ ibi subiiciuntur. *Sermones contra excelsum loquetur sanctos altissimi conteret*, &c. Tum maximè, quia tempus regni illius tam erit breue, vt in eo non sit habiturus successorem, sed in illo, & illo sit thronus eius extinguendus, vt ex eodem loco Danielis, & ex ca. 11. & 12. & ex Apoc. c. 11 & sequentibus, & ex verbis Pauli, *Quem interficiet Dominus Iesus spiritu oris sui*, & ex aliis infra ostendemus.

2. Thess. 2.

9\. *Rex vltimus apud Danielem, non fuit Mahometus aut alius tyrannus.* Hoc argumentum etiam conuincit, illum vltimum Regem per cornu paruum significatum non fuisse Mahometum, (vt aliqui voluerunt) neque alium similem tyrannum. Vnde etiam potest hæc veritas confirmari ex circumstantiis temporis, loci, originis, bellorum, & aliis similibus, cum quibus describitur Antichristus venturus in allegatis Scripturæ, locis, quæ postea tractaturi sumus, non enim potest singularis persona euidentius designari, quam per circumstantias huiusmodi, vel (vt cum dialecticis loquamur) per collectionem proprietatum, quæ non nisi in vnum, & particulare indiuiduum conuenire possint; ita autem Antichristus describitur in Scriptura, negari ergo non potest, quin particularis persona futurus sit.

10\. *Iterū veritate Patrū roboratur.* Denique de Antichristo singulariter prædicto à Daniele, Paulo, & Ioanne Euangelista omnes antiquissimi Patres, qui de illo scripserunt; vbique supponunt, esse futurum singularem hominem, cuius genus, mores, & alias proprias circumstantias describunt. Vt constat ex his, quæ tradunt Irenæus libr. 5. cont. hæres. à cap. 25. Hypolit. orat. de Consummat mundi Ephrem tract. de Antichrist. in tom. 1. Cyrill. Hierosolymitā. Cathechef. 15. Ambr. lib. 10. in cap. 21. Lucæ, vbi tres numerat Antichristos, Diabolum, Arium, & omnes hæreticos similes, & singularem, & famosum Antichristum, qui persequuturus est Ecclesiam in fine mundi. Sic etiam depingit Antichristum Lactant. lib. 7. diuin instit. cap. 15. 17. 18. & 19. concludit: *Hic est autem qui vocatur Antichristus sed seipse Christum mentietur, & contra verum dimicabit.* Similiaque repetit in Epitom. Institution. cap. 11. & eodem modo loquitur. Hug. Eterian dict. lib. de Regres. animar. c. 23. Prosper in Dimidio tempor à cap. 6. vsque ad 16. præsertim vero Hieronym. Daniel. 7. dicens, *Putamus Antichristum vnum esse de hominibus, in quo totus Satanas habitaturus sit*, Idem supponit epist. 151. ad Algasi. q. 1. vbi late ita exponit locū Pauli ad Thessalonicens. Idemque habet Theodoret. in eisdem locis. Daniel. & Paul. Et similiter Chrysost. orat 3. in 2. ad Thessalon. ait. Antichristum non esse futurum ipsum Satanam, *Sed hominem quendam suscipientem omnem eius operationem*, Vbi eadem verba habet Theopyl. dicens: *Non erat Satanas, sed homo quispiam*, Cypr. etiam lib. 3. ad Quirin. cap. 118. de Antichristo exponit illud Isai. 14. *Hic homo, qui comitat terram*, supponens profecto futurum esse particularem hominem.

August. 20. de Ciuit. cap. 19. *Nulli* (inquit) *dubium est, eum de Antichristo ista dixisse, diemque iudicij. Hunc enim appellat diem Domini, & ait, non esse venturum, nisi ille prior venerit quem refugam vocat, vtique, à Domino Deo: Quod si de omnib. impijs merito dici potest. quanto magis de isto.* Et infra tractans locum Ioannis, ait: *Sicut ante finem exierunt multi heretici de medio Ecclesiæ, quos multos dicit Antichristos, ita omnes tunc inde exibunt qui non ad Christum, sed ad illum nouissimum Antichristum pertinebunt.* Et c. 23. ita etiam exponens Danielem, ait, *Antichristi aduersus Ecclesiam futurum sæuissimum regnum, licet exiguo spatio temporis sustinēdum, donec Dei vltimo iudicio regnum sancti accipiant sempiternum, qui non dormitans hæc legit, dubitare non sinitur.* Præterea idē docet Gregor. lib. 14. Moral. cap. 11. vbi Antichristum dicit, futurum esse caput omnium iniquorum, & quæ in ca. 9. Iob dicuntur, ita intelligi de vnoquoque iniquo, *vt referri quoque debeant ad ipsum specialiter caput iniquorum.* Et lib. 31. cap. 12. *Antiquus hostis, ait, illum perditum hominem ingredietur, qui specialiter Antichristus nuncupatur.* Ac denique Damasc. lib. 4. de Fide c. 27. *Omnis, ait, qui Christum non confitetur, Antichristus est. Cæterum peculiari ac præcipuo modo Antichristus ille dicitur, qui sub mundi catastrophen venturus est.* 11.

1\. *Sinistra Bezæ interpretatio in Danielem.*

CAPVT III.

Duabus protestantium obiectionibus ex Daniele, & Paulo sumptis contra doctrinam superioris capitis, satisfit.

QVoniā si Antichristus vna singularis persona futura est, euanescit hæreticorum phantasia, quod in throno Apostolicæ sedis Antichristus sedeat, conātur veritatem ex Scripturis demonstratam, eisdem Scripturis impugnare Et primo obiicit Beza locum Dan. 7. vbi per quatuor bestias quatuor regna significata sunt, singula autem illorum regnorum multo tempore durarunt, & plures Reges habuerunt, qui per singulas bestias significati fuerunt, & eodem modo dicuntur ibidem decem cornua quartæ bestiæ esse decem Reges, quos non oportet esse singulas personas, sed plurium seriem in vnius regni sede; ergo eadē ratione dicendum est de regno Antichristi, quod per cornu paruum significatur, non esse vnum tantū hominem, sed vnum thronum, in quo multi per successionem sedebunt; quorum collectio vocatur à Paulo *homo peccati*, quia erit velut vnum corpus sibi succedentium tyrannorum.

2\. *Responsio ad illam.*

Respondeo in primis, dissimilem esse rationem de verborum significatione, & de repræsentatione per figuras, vel imagines apparentium rerum, vt bestiarum, vel animalium. Nam verba habent propriam significationem quasi permanētem, & communem, à qua extrahēda non sunt, nisi vbi necessitas, vel sufficiens authoritas coegerit, & maximè cauendus est sensus improprius, & metaphoricus, quando ex aliis verbis, & circumstantiis in ipso contextu, & sermone adiunctis proprietas sermonis constare potest, At.

B Z interpretatio impugnatur. 2. Thess. 2.

nam, vt oppositum potius inde conuincatur. Nam Paulus euidenter distinguit mysterium iniquitatis, seu illum, qui tunc operabatur mysterium iniquitatis ab *illo iniquo, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui* Imo inde docet Thessalonicenses, nondum instare diem iudicij, quia *nondum reuelatus fuerat homo peccati*, id est, verus, & propri⁹ Antichristus. De quo etiam subiungit: *Quid detineat, scitis, &c.* nimirum, ne ille Antichristus veniat. Non declarat autem aperte Paulus, quidnam esset, quod aduentum Antichristi detineret, sed significat, Thessalonicenses iam illud scisse, quia cum esset cũ illis, eos iam instruxerat (vt statim subiungit) Antichristum non esse venturum, donec Romanum imperium è medio tolleretur, vt ad eum statum perueniret, in quo per Antichristum posset omnino destrui, vt Patres exponũt. Ergo semper Paulus supponit, proprium Antichristum esse alium distinctum ab eo, qui tunc operabatur mysterium iniquitatis, & de illo semper tanquam de singulari homine loquitur, vt capite præcedenti ponderaui.

9. *Regis Angliæ sententia*

Vnde etiam Rex Angliæ in Præfat. pag. 67. fatetur ex illo loco potius probari, *tempus, quo venturus est Antichristus, & vniuersalis discessio futura est, nonnisi longo post tempore, quo Paulus scripsit illam epistolam futurum fuisse.* Nam hoc ipsum est, quod Paulus Thessalonicensibus tradere, & persuadere studebat ex illo principio, quod Antichristus non solum nondum venerat, sed neque tam cito venturus erat, alioqui non rectè cõclusisset, diem Domini nondum instare. Nihilominus tamen idem Rex negat, Antichristum esse particularem personam, quamuis non ex illo loco, sed ex alio id sua de re nitatur, vt capite sequenti videbimus.

CAPVT IV.

Alteri obiectioni ex cap 17. Apocalypsis sumpta contra eandem resolutionem capitis secundi satis fit.

1. *Obiectio Regis Angliæ ex Apocalypsi.*

TErtio obijcit Rex Angliæ in Præfat. pag. 98. vbi sic inquit: *Scorto Babylonio, quod bestiæ inequitat sedẽ alicuius imperij, & successione continuatam aliquorum hominum seriem illi præsidentem, non vnum aliquem designari, perspicuum est ex forma, qua diuersis libri locis Antichristus ipse describitur*, vtique in Apocalypsi, & inducit c. 17. eiusdem libri, in quo refert Ioannes ostensum sibi esse *mulierem meretricem sedentem super bestiam coccineam, plenam nominibus blasphemiæ, habentem capita septem, & cornua decem.* De qua muliere concludit, in fine capitis *Et mulier, quam vidisti, est ciuitas magna, quæ habet regnum super Reges terræ.* Ex quo Rex concludit, mulierem illã nõ *posse significare certam vnius hominis personam, sed plures homines sibi continenter succedentes, quorum sedes est magna illa ciuitas,*

2. *Responsio.*

Respondeo, etiamsi Regi demus, ciuitatem illam per mulierem significatam, esse Romam (vt ipse intendit) & septem Reges per septem cornua significatos esse septem formas regiminis illius ciuitatis, & octauum futurum esse Antichristum, vt idem Rex arbitrio suo commentatur: licet (inquam) hæc omnia gratis demus, non video, vnde inferri possit cum fundamento in illo textu, Antichristum non esse vnam certam personam. Nam licet mulier significet ciuitatem, in qua est aliquod imperium per bestiam repræsentatam, cum successione plurium Regum, seu plurium formarum regiminis: nihilominus bestia, quæ etiam significare dicitur Antichristum vnum tyrannum, vnumque hominem significare poterit. Neque ex textu aliquid induci potest, quod vel apparenter aliud indicet. Nam si forte fiat argumentum à simili, quia si mulier significat ciuitatem, & bestia imperium cum successione præsidentium in illa, etiam bestia, vt repræsentat Antichristum, simili modo significabit seriem tyrannorum, &c. profecto consequentia nullius momenti est. Nam hæ imaginariæ repræsentationes, seu ænigmaticæ figuræ nõ semper ostenduntur, seu proponuntur ad significandum idem & eodem modo, vt per se constat.

3. *Meretricis nomine aut Roma ethnica, aut mundus intelligitur.*

Addo, in illa expositione Regis, in qua suam obiectionem fundat, esse quidem aliqua, in quibus cum non nullis Catholicis conuenit, quæ probabilia sunt sed incerta, alia vero esse Regis propria, quæ vix, aut nullo modo possunt subsistere. Nam in primis licet probabile sit, meretricem illam Romam repræsentasse, vt exponit Hieronym. epi. 151. ad Algasi. qu. 11. & Tertull. libro 3. contra Marci. & contra Iudæ qui non intelligunt Romam Christianam, sed ethnicam; tamen etiam est valde probabile, non repræsentasse ciuitatem aliquam particularem, sed ciuitatem diaboli, aut mundi, sicut illam Augustinus distinxit à ciuitate Dei, id est, totum cœtum impiorum. Quomodo etiam dixit Hieron. Psalm. 54. duas ciuitates esse in mundo, Babylonem, & Hierusalem. *Per Babyloniam* (inquit) *intelliguntur mali.* Et hæc solet Scriptura mundum appellare. In illum enim conueniunt omnia, quæ de illa muliere dicuntur, nam cum illa fornicati sunt omnes Reges terræ, & ab ea inebriantur omnes, qui inhabitant terram, vtique tanquam terreni, & animales homines. Et cætera simili modo. Hac autem posita mulieris interpretatione, non oportet, bestiam, cui insidere visa est, esse Antichristum, sed satanam, vt multi Scriptores docuerunt, diabolus enim quasi sustinet totum impiorum corpus, & ideo illi insidere dicitur: & cætera, quæ ibi dicuntur, facile diabolo accommodantur. Cum ergo diabolus, vel satanas non sit collectio personarum sibi in aliquo imperio succedentium, sed vna certa singularis persona, non est necessarium, bestiam illam repræsentasse, vt Rex vult, continuatam personarum seriem, sed vnum Principem dæmoniorum, qui ad Christum eiusque Ecclesiam impugnandã satellitib. suis iam malis angelis, quam prauis hominibus, multisque tyrannis per temporum successionem vtitur.

4. *Bestia, qua meretrix vehebatur, Antichristi figura erat non Antichristus.*

Præterea licet demus, *Scortum illud Babylonium* (vt Rex loquitur) esse Romam, & bestiam, cui insidet esse Antichristum, non esse necesse, illum esse solum Antichristum in persona, seu verum, & proprium. Sed potius dicendum est, illam bestiam prius fuisse Antichristum in figura, seu mysterio, tandem vero in proprium, ac verum Antichristum desecturam. Ac proinde licet demus Antichristum per bestiam repræsentatum non vnum tantum hominem, sed plurium successionem postulare, nihilominus dicimus illã successionem in Imperatoribus, qui malitia sua, & tyrannide Antichristum præsignarunt, impleri: cum autem in verò Antichristo successio consummabitur, illum tantum esse futurum vnam singularẽ personam. Quam vero responsio hæc sit consentanea Euangelistæ, facile intelliget, qui attente consideraueritquam appositè Imperatores Romani tyrãnidem exercentes in Christianos significentur per *bestiam coccineam, & plenam nominibus blasphemiæ*; hæc enim epitheta non fœminæ, sed bestiæ attribui, & omnes interpretes docent, & ex græco textu manifestum est

Imperatores in Christianorum persecutores, in bestia coccinea significari.

Dicitur autem *coccinea*, quia *erat circumdata purpura & coccino*, vt infra dicitur, per purpuram autem imperium significari solet, quia erat quasi proprium illius dignitatis insigne, & ad id magis explicandum dicitur etiam bestia illa circumdata *inaurata auro, & lapide pretioso, & margaritis.* Potest etiam dici *coccinea* propter sanguinem Martyrum, de quo infra dicitur, & vidi *mulierem ebriam de sanguine sanctorum, & de sanguine martyrum.* Quamuis enim bestia sanguinem effunderet, & inde coccinea denominari possit, mulier tamen, id est ciuitas illum bibebat, eo quod inebriabatur, odio persequens Christianos, & idola colendo, propter quod etiam *mater fornicationum, & abominationum terræ* ibidem appellatur.

Quod

5\. *Nero, bestia fuit & mysterium iniquitatis in figura.*

Quod autem bestia illa non solum Antichristum in persona, sed etiam in figura in sua repræsentatione complectatur, illo verbo *mysterium* à Ioanne interposito satis significatum est, & explicatur optime per verba Pauli 2. Thessal. 2. *Mysterium iam operatur iniquitatis*, vtiq; Nero, qui cœpit in Christianorum persecutione Antichristũ adumbrare, vt omnes Patres exponunt. Idemq; optimè declarant alia verba ibi subiuncta, & sic intellecta: *Bestia, quam vidisti fuit, & non est, & ascensura est de Abysso, fuit*, vtiq; in mysterio, & figura, quia prius quam Ioannes id scriberet, iam Nero mysterium operabatur iniquitatis, quem multi Imperatores postea imitati sunt: *Non est*, autem in persona *sed ascendet de abysso, & in interitum ibit*, vt ca. 11. & 13. de Antichristi persona prędictum fuerat. Deniq; sic etiam intelligi non incongrue possunt alia verba postea subiuncta, *& bestia quæ erat* (vtiq; in figura) & *non est*, id est, nondum venit, *& ipsa octaua est*, quia est distincta persona à septem Imperatoribus, qui tyrãnide sua illam insignius repræsentarunt, & ideo *de septem est*, quia eorum imperium vsurpabit, & crudelitatem augebit, & cõsummabit, ipsa tamen *in interitũ vadit* quia breui tempore regnabit, & statim condẽnabitur. Ex hac ergo interpretatione, quæ valde probabilis est, potius colligitur, quod sicut Imperatores septem, qui mysterium iniquitatis Antichristi operati sunt, personæ fuerunt certæ, & singulares, ita & proprius Antichristus, qui post illos veniet, erit certa, & singularis persona. Imo licet priora septem capita possint ita intelligi, ac exponi, vt in singulis non tantum personæ vnicæ, sed aliqua successio personarũ intelligatur, nihilominus octaua, *quæ erat, & non est*, erit singularis persona vnica, quia breuissimo tempore durabit, & statim sine successione *in interitum ibit*, vt ibidem significatur.

6\. *Per septẽ Reges aliqui intelligunt bonorum persecutores in septem mundi ætatibus.*

Quapropter ad obiectionem dissoluendam, non multum refert exponere, qui sint illi septem Reges, quos per septem capita bestiæ significari Angelus interpretatus est; Quomodocunq; enim illi Reges intelligantur, Antichristus, qui post illos futurus est, persona erit vnica, & singularis, quod breuiter declaro iuxta duas magis receptas expositiones. Vna est multorum, qui ad explicandos septem illos Reges, distinguunt septem mundi ætates, primam ab Adam vsq; ad diluuium, secundam à diluuio ad Abraham, tertiam ab Abraham vsq; ad Dauid; quartam à Dauid vsq; ad Babylonicam captiuitatem, & finem eius; quintam à fine, seu exitu populi à captiuitate vsq; ad CHRISTVM; sextam à CHRISTO vsque ad Antichristum; & septimam tribuunt temporibus Antichristi. Vnde in prioribus sex ætatibus per singulos Reges intelligi dicunt omnes Reges crudeles, & tyrannos qui per singulas ætates sanctos persequuti sunt. Ex quibus Regibus *quinq;* præcesserunt seu ceciderunt, vt ait Ioannes, *vnus*, id est, *sextus est, & alius*, id est septimus, *nondum venit*, vtiq; Antichristus. De quo addit idem Ioannes: *Et cum venerit, oportet illum breui tempore manere*, vt significet, licet priores Reges non in vna persona, sed in plurium successione durauerint, quia ætates illæ diuturnæ fuerunt, vltimam vero futuram esse breuissimam, & ideo Regem in ea regnaturum, vnum tantum, & singularem futuram esse personam. Iuxta hanc tamen expositionem bestia, quæ statim octaua esse dicitur, non intelligitur esse

In ea opinione diabolus bestia illa est.

Antichristus sed diabolus, qui dicitur *fuisse*, in prioribus, quia solutus erat, nunc vero in sexta ætate dicitur *non esse*, quia ligatus per CHRISTVM est, & postea dicitur *ascensurus de abysso*, quia soluetur tempore Antichristi, & in ipso veniet, & cum ipso regnabit.

7\. *Alij Antichristum, & eius præcursores intelligunt.*

Altera expositio supponit, per bestiam non dœmonem, sed Antichristum intelligi, vel potius imperium Romanum non absolute, & in tota sua amplitudine, sed vt operaus mysterium iniquitatis, id est persecutionis Christianorum in præcursoribus Antichristi, vsque ad Antichristum verum, qui omnem iniquitatem effundet. Et sic bestia illa in Nerone incepisse optimè, & consentaneè ad Paulum intelligitur. Dicitur autem habere capita septem propter Imperatores successores eius: Sub quibus aliqui putant, comprehendi omnes, qui in illo imperio persequuti sunt Christianos, siue plures, siue pauciores fuerint, sumpto numero certo pro incerto, seu pro vniuersali. Sed difficile hoc creditu est, cum Ioannes distinctè numeret quinq; qui præcesserunt, & vnum, qui est, & alium, qui futurus est, hæc enim tã distincta computatio non fit in numero incerto. *Septẽ capita nõ significare numerum incertum.* Et ideo alij propriè verba intelligunt de septem tantum Imperatoribus, qui post Neronem vsq; ad Neruam fuerunt. Illo enim tempore Ioannes vixit, & prophetauit, & ideo tantum mysterium iniquitatis, quod in eo tempore, in quo scribebat, partim pręcesserat, partim agebatur, partim duraturum proximè erat, commemorauit, inde vero ad Antichristũ transitum fecit. Quod etiam difficile videtur. Cur enim alij ibi non numerantur, præsertim Traianus, qui eodem fere tẽpore, & viuẽte Ioanne, acerbissime Christianos vexauit? Vnde addi potest, per septem Reges intelligi posse aliquos insigniores Christi persecutores, qui inter ethnicos Imperatores Romanos fuerũt & typi fuerunt Antichristi. Quamuis enim Ecclesiæ persecutiones varijs modis numerẽtur, nihilominus sub aliqua non contemnenda cõsideratione ad eum numerum redaci possunt, qui illi visioni accommodari poss.t. Seuerus n. Sulpitius li. 2. sacr. hist. nouem tantum numerat Ecclesię persequutiones, illas à Nerone inchoãdo. Alij vero ab eodem principio numerant decem, teste Augustino li. 18. de Ciuit. c. 52. Vnde aliquam ponit Sulpitius, quæ in narratione Augustini omittitur, & è conuerso, quare facile possemus nos illa ad septem, vel octo reducere. Augustinus autem non putat esse inchoandum à Nerone, Nec sistendũ in Diocletiano, vt alij faciunt, & ideo in multo maiori numero esse putat, cumq; esse incertum, & pro varietate temporum multiplicari. *Ecclesiæ persecutiones nouem secundũ alios, secundum alios, plures.*

8\. *Nero primus Christianorũ persecutor.*

Sed quidquid sit de re ipsa in se, & nude spectata: in ordine ad locum Ioannis, quem tractamus, non sine causa dicitur, Neronem fuisse primum Christi persecutorem, quia Ioannes non de omnibus Christi hostibus, sed de Antichristo, & præcursoribus eius loquitur & fortasse non absolutè, & simpliciter de omnibus; sed de his, super quos Romanum Imperium, vel Romana ciuitas insidebat. Inter hos autem Nero fuit primus, qui post Christum publico edicto contra Christum bellum mouit, propter quod de illo singulariter dixit Paulus, *mysterium iam operatur iniquitatis*, de quo mysterio etiam Ioannes loqui videtur, vt dixi, ideoq; merito ille reputatur initium, & quasi fundamentum Antichristianismi mystici in Romano imperio. Post illum verò numerat Ioannes alios septem, in quibus eos numerare, & intelligere probabile est, qui nouarum persecutionum Christianorum capita fuerunt. Nam vt dixit Optat. lib. 3. aduersus Parmeniam. *Tunc noua persecutio Christianorũ in Romano imperio facta esse censetur, cum publico Imperatorum edicto noua aliqua ratione Christiani diuexati sunt*; ideoq; non omnes, qui persecutionem ab vno inceptã continuarũt, inter persecutores, & Antichristos mysticos distinctè numerãtur, sed illi soli, qui vel nouis modis, & edictis persecutionem innouarunt, vel qui eam, quæ iam cessauerat, redintegrarũt. Sic post Neronẽ inter persecutores numeratur Domitianus, & post hunc Traianus, licet inter eos alij intercesserint, & sic possunt alij numerari, vt Marcus, Aurelius, Decius, Diocletianus, Iulianus Apostata, vel alius similis. *Post Neronẽ alij Ecclesiã persecuti.*

9\. *Ratio dubitandi in cõtrarium.*

Obstant verò maximè huic expositioni verba Ioannis, vbi de illis septem Regibus ait: *Quinque ceciderunt, vnus est, & alius nondum venit*, significat enim Ioannes his verbis, quando illa scribebat, quinque ex

septem

septem illis præcessisse, & sextum actu imperasse, quod si ita est, non poterunt in illo numero computari Imperatores, qui post Ioannem fuerunt, vt Decius, Diocletianus, & alij. *Responsio.* Posset tamen quis dicere Ioãnem loquutum esse prophetico more de re futura, partim vt præterita, vel præsenti, partim vt futura diuersis respectibus in ordine ad imperium Christianum. Ita vt cecidisse dicat Ioannes illos quinque præcipuos Christi hostes, qui ante Christianos Imperatores, i. e. ante Constantinum Ecclesiam persecuti sunt, quales probabiliter existimari possunt primi quinq; illi, qui proximè post Neronem imperarunt, sc. Galba, Vespasianus, Titus, Domicianus, & Nerua Prætermissis Othone, & Vitellio; quorum propter temporis breuitatem non habetur ratio: & nõ computato Nerone, quia necesse non est, vt in illo numero comprehendatur. Sextus verò, qui additur tanquam præsens, non male intelligi potest Licinius, qui statim in principio imperij Christiani tempore Cõstantini grauissimè Christianos persecutus est, teste Eusebio in vita Constantini lib. 1. cap. 4. & lib. 2. ca. 1. & in Histor. lib. 10. cap. 9.

10. *Iuliani persecutio grauissima.* Alter verò qui venturus postea dicitur, non immerito Iulianus Apostata intelligi potest, in quem rectè conuenit illud, quod Ioannes subiungit: *Oportet illum breue tempus manere*, & fuit vltimus Imperator Romanus, qui Christum ipsum, & Christianum nomen persequutus est. Nam licet multi alij Imperatores hæretici Ecclesiam Catholicam impugnauerint, vt Constans, valens, Constantinus Copronymus, & similes, illi tamen non contra Christum apertum bellum mouerunt, sed sub nomine Christiano veros Christianos insequebãtur. Aliorum vero persecutorum Ecclesiæ (licet plurimi in varijs regnis, & sectis fuerint) hic ratio non habetur, quia (vt dixi) solũ de Romano imperio Ioannes loquebatur. Verumtamẽ hæc omnia incerta esse fatemur, quia non certa verborum expositione, sed sola coniectura, & humana accomodatione nituntur; ea tamen solum proponimus, vt ostendamus quocunq; modo probabili locus ille exponatur, ex illo non colligi octauum illum Regem, per quem Antichristus designatur, esse corpꝰ aliquod tyrannorum, aut seriem Regum sibi succedentium, sed futurum esse certum & singularem hominem, sicut fuit Nero, vel Diocletianus, & alij Imperatores ibi designati.

11. *Rex Angliæ per 7 capita, septẽ formas regiminis Romani intelligit.* At verò Rex Angliæ his expositionibus non contentus, nouam inuenit vel à suis Protestantibus didicit, ad hoc solum inuentam, vt ad Apostolicam sedem reuelationem illam Ioannis accommodent. Ait enim, septem Reges non esse personas certas, nec Imperatores Romanos, sed varias formas regiminis, quæ in ciuitate Romana à principio eius vsque ad eius destructionem erunt, quas dicit esse septem, & illas intelligi per septem capita bestiæ, seu per septem Reges, quos per septem capita significari, Euangelista declarauit: *Nam Romæ (inquit) Reges primo fuerunt deinde exactis Regibus, Consules, Dictatores, Decemuiri, Tribuni militum. Sexta erat, quo tempore Ioannes conscripsit Apocalypsim, Cæsarum Imperatorum, septima, quæ nondum venerat, & exiguo tempore erat duratura, Ecclesiastica est Episcoporum, quæ translationem Imperij Roma Constantinopolim subsequuta est. Licet illorum regimen* (ait) *Imperatoribus quodammodo fuit subordinatum.* Et infra addit octauam esse Antichristum, quod multis verbis declarat, dicens, illud esse regimen eorundem Episcoporum Romanorum, quod post annos 276. in eadem sede subsequutum est, vtique à tempore Bonifacij tertij, vt inferius expresse dicit. Quæ omnia sine vlla probatione, sola dicendi authoritate producit.

12. *Ostenditur sine fundamẽto hæc effingi.* Prius, quam de hac interpretatione iudicium proferam, Tertulliani animaduersionem præmittẽdam censui, in lib. de Præscripto. cap. 17. dicentis, *Tantum veritati obstrepit adulter sensus, quantum & corruptor stylus. Varia præsumptione necessario nolunt agnoscere ea, per quæ reuincuntur, & his nituntur, quæ ex falso cõposuerunt, & quæ de ambiguitate ceperunt.* Hoc igitur in tota hac causa de Antichristo Protestantibus accidisse vel ex hac ipsa interpretatione, quam tractamus, manifestum est Nam in primis in tota illa auctoritatem aliquam fide dignã, vel probationem requirimus, nam si hęc omnia tanquam dictata prophetico spiritu vendicantur, oportet, vt talis propheticus spiritꝰ aliquo signo vel modo sufficiente nobis ostẽdatur, si autẽ sola humana coniectura, vel potius accomodatione inuenta sunt, qua facilitate dicuntur, cõtemnuntur. Non solum quia humana coniectura plerumq; fallitur, sed etiam quia illa nullum habet in textu fundamentum, neq; in verbis. Imò Rex illa detorquet ad peregrinam, & inusitatam significationẽ. Qualis est quod per quinq; Reges, qui præcesserunt, seu ceciderunt, intelligãtur Reges, Consules, Dictatores, Decẽuiri, Tribuni Romanæ ciuitatis: & ideo nullus ante Nouatores, illos Reges ita intellexit. *Liuius decad 3. lib. 3. circa medi.* Deinde immerito illa quinq; membra numerantur vt quinq; regimina illius ciuitatis inter se distincta, & sibi succedẽtia Nam Consules, ex quo inceperunt semper durarunt, & ordinarium regimen tenuerunt, vsq; ad Imperatores. Nunquam enim ante Iulium Cæsarem fuit in illa Republica ordinarium regimen per Dictatorem, sed solum per occasionem interdum ad breue tempus creabatur. Ideoque Consules, & Dictatores dici non possunt multiplicasse Reges, vel ordinaria regimina in illa Ciuitate. Nam Consules semper durabant, etiamsi sub orta graui occasione, Dictator crearetur, qui post sex menses vel cessante occasione, cessabat. Vnde solum erat quasi extraordinarium subsidium, non regiminis mutatio.

Eademq; vel maior ratio in Decemuiris militat, 13. *Idem dicendum de Decemuiris.* quia Decemuiri non ad mutandum reipublicæ regimen, sed tantum legum ferendarũ causa creati sunt & interim potestatem regendi Rempublicam acceperunt. Intra triennium autem cessarunt, & partem illius temporis non tam reipublicæ authoritate, quã vi obtinuerunt. Hoc autem non satis est, vt illa censeatur peculiaris regni, seu regiminis mutatio, alioqui etiam numerãda esset mutatio regni in interregnum, in quo centum gubernabant, vnus tamen cœteris præerat cuius imperium tantum per quinque durabat dies, & ita vicissim inter se per anni circuitum sortiebantur. Nam hæc ratio gubernandi nõ minus à regno distat, quam decemuiratus à Consulatu, nec minori tempore interregnum, quàm decẽuiratus durauit. Tandem eadem fere ratio in tribunis militium vrget. Quia propter tribunorũ militũ adiectionem, nihil de regimine, vel de Consulibus immutatum est, sed illi sunt adiuncti de plebe tribuni militum, solo fere nomine à Consulibus distincti. Est ergo illa distinctio, & numeratio non solum voluntaria, sed etiam in rigore falsa, & cõtra veritatem historiæ conficta. Nam omnes historiæ tantum tria tempora Romanæ gubernationis vsq; ad Constantinum distinguunt, Regum, Consulum, & Imperatorum: nam cæteræ dignitates tantum fuerunt quasi comitantes tempora Consulum, eosq; in diuersis occasionibus, vel ministerijs adiuuantes.

Præterea incredibile est, & intolerabile, quod septimus Rex esse dicatur, regimen Sanctorum Pontificum à Syluestro vsq; ad Bonifacium tertium. 14. *Pontificum regimẽ non significatur à Ioanne per Regem qui septimus dicitur.* Eo enim tempore non fuit Roma meretrix fornicaria, per idolorum cultum, nec habebat in manu sua populum plenum abominatione, sed doctrinæ fidei, & sanctitatis, Nã licet fortasse plures idolorum cultores in ea inuenirentur, ciuitas ipsa in CHRISTVM credebat, & verum Deum adorabat, & quatenus talis erat, Pontificum humeris insidebat. Ideoq; Pontificum regimen, quod eo tempore fuit, dici non potest esse vnum ex illis septem capitibus. Præsertim cum Ioannes dicat, bestiam illam coccineam plenam esse

esse nominibus blasphemiæ, cui meretrix magna insidebit. Impium ergo est cogitare, bestiam illam, vt fornicationum fundamentum, seu fulcimentum, esse in illo capite repræsentatam aliqua ex parte, seu, quoad vnum caput fuisse Sanctorum Pontificum regimen, vel (quod perinde est) hoc Pontificium regnū vnum ex illis septem capitibus bestiæ fuisse. Præter quamquod immerito diceretur de illo septimo Rege, *Oportere illum breui tempore manere* si 270. annis durauit, nam licet comparatione sequentium illud regimē sit minus diuturnum, absolutè, & in se non potest dici breue. Et præsertim quia comparatione præcedentium, fuit diuturnius, quam primorum Regū Romanorum, qui septem tantum fuerunt, & iuxta receptam sententiam ad summum annis 240. durarunt, & ab initio Consulum vsq; ad initium imperij Augusti solum 478. anni transierunt, iuxta communiorem computationem. Vnde si ille numerus annorum in tria regna diuidatur, vt Rex vult, quodlibet eorum longe breuiori tempore durauit, quam regnum illud Sanctorum Pontificum, quod Rex septimum facit: cur ergo de illo potius, quam de omnibus præcedentibus dictum fuisse, oportere illud breui tempore manere? Neq; omittam aduertere, falsum omnino esse, quod Rex obiter, & quasi aliud agens, interponit, regimen illorum Pontificum Imperatoribus fuisse subordinatum, contrarium enim in superioribus ostensum est.

Cōtrarium repugnat verbis Apocalypsis.

15. *A tempore Bonifacij nihil ex antiqua fide immutatum*

Denique quod supponit, regimen Pontificium, seu Romanorum Episcoporum à tempore Bonifacij tertij adeo fuisse diuersum à regimine superiorum Pontificum, vt ex Christiano factum sit Antichristianū, dogma hæreticum est, & impia Protestantium, ac mera impostura, contra omnem historiam, imò cōtra experientiam vsq; ad hodiernum diem. Nam eadem fides, quæ in prioribus fuit in Bonifacio tertio, & successoribus eius perseuerauit, & Primatum, quē idem Bonifacius habere voluit, & professus est, non per rapinam vsurpauit, sed à suis prædecessoribus (vt sic dicam) hæreditauit, eundem enim illi exercuerūt, & tutati sunt; vt in superioribus demonstratum est neq; in vlla re alia substantiale discrimen regiminis Ecclesiastici ostendi potest. Est ergo vana illa distinctio regiminum in Romana sede, & consequenter tota expositio Regis, totaq; calumnia Antichristianismi Romanis Episcopis imposita euanescit. Ac tandem euidenter conuincitur, ex dicto loco Ioannis non colligi, Antichristum esse seriem plurium hominum in eodem regno, sed potius contrarium indicari, nimirum, illum futurum esse aliquem singularem hominem, licet ex alijs Scripturæ locis id euidentius comprobetur.

CAPVT V.

De tempore persecutionis, & mortis Antichristi.

1. *Per singula procedendū.*

QVamuis ex sola proprietate nominis Antichristi, & certitudine, ac singularitate personæ eius, euidentissimum fit, ineptissimè ad thronum Romanæ sedis applicari ea, quæ de Antichristo prædicta sunt, nihilominus, quia Rex Angliæ cōtrarium nititur saltem cōiecturis ostendere, discurrendo per tria capita, ad quæ reuelationes de Antichristo factas reducit, scilicet, ad tempus aduentus eius, sedem eius, & descriptionem personæ eius, operæ pretium existimamus singula ponderare, & in omnibus ostendere, nō solum coniecturam probabilem ad id, quod intenditur, deinde non sumi, verum potius positum ex singulis conuinci. Incipimus autem à temporis circumstantia, quia notior, & euidentior est.

2. *De Antichristo quatuor*

De Antichristo autem quatuor nobis prædicta sunt, scilicet, venturum in hunc mundum, regnaturum in eo, persequuturum Ecclesiam, ac tandem interficiendum esse à Christo. Hæc omnia patent: nam de aduentu eius dicitur Daniel. 7. *Ecce aliud cornu paruulum ortum est de medio eorum*, de regno subditur: *Porro cornua decem ipsius regni, Reges decem erunt, & alius consurget post eos, & ipse potentior prioribus, & tres Reges humiliabit* De persecutione vero dicitur ibidem: *Sermones contra excelsum loquetur, & sanctos Altissimi conteret.* Denique de illius fine subditur: *Iudicium sedebit, vt auferatur potētia, & cōteratur, & dispereat vsq; ad finē.* Et clarius Paul. 2. Thessal. 2. *Et tunc reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & illustratione aduentus sui.* Iuxta hæc igitur quatuor, totidē puncta de tempore aduentus inquiri possunt, primū quo tempore orietur in hoc mundo. secundū quando regnare incipiet & quanto tempore repugnabit, antequā aperto marte contra Ecclesiam pugnare incipiat: tertium quando incipiet persequi Christianos, quātumvè tēporis in hac persecutione durabit; quartum quando interficietur, i. quanto tempore ante iudicij diem. Et quā uis ordine temporis ortus, & regnum eius priora futura sint, nobis tamen notiora esse possunt tempora persecutionis, & mortis eius, quia clarius sunt in Scriptura reuelata, & ideo de illis prius in cap. præsen. dicemus, de alijs verò duobus temporibus in seqq.

prædicta, aduentus regnum persecutio Mors.

3. *Variæ Protestantium opiniones de tēpore aduētus Antichristi*

Protestantes ergo varie de persecutione, & fine Antichristi loquuntur: nam de initio eius quidam dicunt, ab initio Ecclesiæ fuisse, vt duobus capitib. præcedentibus visum est. Alij in quadringentesimū Christi annum illud initium referunt, alij in sexcentesimū sexagesimum sextum, vel circa, alij septingentesimum; alij circa millesimum ducentesimum, vt latè tractat Bellarminus lib. 3. de Romano Pontifice ca. 3. Rex verò Angliæ eam sentētiam eligere videtur, quæ initium Antichristi ponit anno circiter sexcētesimo. Dicit enim in Præfatione pagina 98. incepisse Antichristi regnum ducentis septuaginta sex annis post translationem imperij Romā Constantinopolim per Constantinum factam, quæ vt probabilius creditur anno trecentesimo trigesimo Christi facta est, ex quibus, additis ducētis septuaginta sex, efficiuntur sexcenti sex, quo tempore Bonifacius tertius sedit, à quo Antichristum incepisse Rex affirmat. Neq; ipse inter persecutionem, & regnum distinguere videtur, quia sub eodem Bonifacio vtrumq; incepisse autumat. Imò sentit, non aliter incepisse regnum Antichristi, quam inchoando persecutionem, noua dogmata cudendo, & ipsius Christi potestatem in terris vsurpando, De tempore autem durationis eiusdem persecutionis sentit, non esse definitum, sed esse totum tempus futurum ab eiusdem persecutionis initio vsque ad finem mundi, vel prope illum. De tempore namq; mortis ipsius Antichristi, seu fine persecutionis, & regni eius nihil etiam Rex definit, sed ignorari ait, quanto tempore ante diem iudicij sit futurum, vt patebit ex fundamentis eius, quæ capite sequenti expendemus.

Rex Angliæ circiter annum Christi 606 ponit aduentum Antichristi.

Persecutio Antichristi iudicij diem non multū præcedet

Nos autem in primis statuimus, id, quod forsasse neque Rex, neque alij Protestantes negabunt persecutionem Antichristi prope iudicij diem finiendam esse, seu (quod perinde est) iudicium non multo post consummatam, & finitam Antichristi persecutionem, sed proximè, & quasi immediate post illam futurum esse. Ita videtur aperte prædicere Christus Dominus Matth. ca. 24. *Statim autem post tribulationem illorum dierum Sol obscurabitur, & luna nō dabit lumen suum, & stellæ cadent de cœlo, virtutes cœlorum commouebuntur, & tunc parebit signum filij hominis in cælo, & tunc plangent omnes tribus terræ, & videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli cum virtute multa, & maiestate.* Quæ verba euidenter describunt secundum Christi aduentum ad iudicium, nec de hoc fuit vnquam nec potest esse cōtrouersia. At verò tribulatio illorum dierum, de qua in eisdem verbis fit mentio, planè est tribulatio sub Antichristo futura, de qua paulò antea dixerat Dominus: *Erit enim tunc tribulatio magna, qualis nō fuit ab initio*

Probatur ex Matthæo.

initio mundi, vsque modo neque fiet. Dices, multos Patres & expositores intelligere hæc verba de tribulatione Iudæorum in destructione Hierusalē per Titum, & Vespasianum. Nam hanc prædixerat Daniel. ca. 9. vbi prædicit futuram abominationem desolationis in templo cuius Christus in eodem loco meminit, dicens: *Cum ergo videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta, stantem in loco sancto, qui legit intelligat, tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes.* Respondeo, licèt probabile sit, Christum hanc etiam tribulationem voluisse comprehendere, tamen negari non posse, quin simul, & præcipuè loquatur de tribulatione sub Antichristo futura. Tum quia hoc consonat antecedentibus, & subsequentibus verbis Discipuli. n. simul de tempore destructionis templi, & consummationis sæculi, & aduentus Domini ad iudicandum interrogauerunt, qa forte putabant simul esse futura, & ita Christus respondet verbis, quæ ad vtramq; tribulationem possunt applicari, & postea tandem de iudicio aperte sermonem instituit. Tum ēt quia in rigore sola tribulatio Antichristi erit ita magna, vt nulla similis antea fuerit, vel futura sit postea. Et ideo de illa maximè loquutus est Christus, eademq; merito dici potest *desolatio abominationis*, id est, Antichristi. Nam vt Irenæus rectè exposuit lib. 5. capit. 25. ipsemet Antichristus, *abominatio desolationis* merito vocatur. *Abominatio* quidem, quia erit homo summe abominabilis, & cognominatur *desolationis*, quia in sanctis & Christianis incredibilem desolationem efficiet. Ergo ex verbis Christi satis colligitur, statim post finitam, & consummatam tribulationem ab Antichristo Ecclesiæ Christi faciendam, inceptura esse signi diei iudicij, & paulo post, Christum esse ad iudicandum venturum. Quod ex sequentibus magis confirmabitur.

Antichristus recte dicitur abominatio & eius persecutio tribulatio.

5. *Tribulatio Antichristi ante eius mortem nō terminabitur.*

Addimus ergo secundò, tribulationem illam cum morte, & per mortem eiusdem Antichristi, & nō antea esse terminādam: nam licet Christus ibi hoc non expresserit, in alijs Scripturę locis euidenter declatur, Paulus enim 2. ad Thessal. 2. sic. inquit: *Et tunc* (id est sublato Romano imperio) *reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustrationem aduentus sui, cuius est aduentus secundum operationem Satanæ in omni virtute, & signis & prodigiis mendacibus, & in omni seductione iniquitatis.* Ex quibus verbis apertè colligitur, nō destiturū Antichristum à persecutione sua donec ab ipsomet Christo, eiusq; iussu, & imperio interficiatur. Nam tribulatio illa maxime consistet in coactione per tormenta, in inductione per promissiones temporales, & in seductione per portenta, & falsa prodigia; ab his autem non desistet ille iniquus, donec à Christo interficiatur, & potentia eius destruatur; ergo teste Paulo, tribulatio finitur per Antichristi mortem, & non antea Et hoc idem significauit Daniel cap. 7. dicens; per tribulationem illam *Sanctos tradendos esse in manu Antichristi vsque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis.* Et statim subdit. *Et iudicium sedebit, vt auferatur potentia, & conteratur, & dispereat vsque in finem.* In quo loco de Antichristo ad litterā loqui, manifestū est, & omnes Patres & expositores Catholici vnanimi cōsensu docent. Vnde idem Daniel c. 8. loquens de Antichristo dicit. *Contra Principem Principum consurget, & sine manu conteretur*, quæ verba dicta etiam esse de Antichristo in persona Antichristi reprę sentato, author est D. Gregorius lib. 30. Moral cap. 12.

In quo consistit illa tribulatio.

6. *Persecutionem Antichristi cum morte terminandam.*

Deniq; Apocal. 19. de Antichristo, & quodam pseudo propheta eius, qui *fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos, qui acceperunt characterē bestiæ* dicitur, *Viui missi sunt isti duo in stagnum ignis*, additurq; de socijs eorum. *Et cæteri occisi sunt in gladio sedentis super equum*, nimirum, Christi, quem prius se vidisse Ioannes narrauerat. Constat igitur finem tribulationis sub Antichristo futuræ, etiam esse futurum finem imperij, & vitę eius. Nam licèt sit dissentio inter Catholicos, an in hoc mundo interficiendus sit propter Pauli verba, vel viuus in infernum tradendus, vt Ioannes significat, vel viuus absorbēdus à terra per hiatum eius, vt intra illam conclusus ibi moriatur, & sepeliatur, & anima in infernum descendat, vt ita facilius loca concilientur hæc quæstio nihil ad rem præsentem refert, quocūq; enim modo ille pręsentē vitam in hoc mundo inter mortales finiat, satis nobis est, nō prius amissurum regnum, vel à persecutione cessaturum, quam viuere in hoc mundo desinat.

Tertiò dicendum est, persecutionem illam breui tempore esse duraturam, nimirum, tribus annis cum dimidio, ac subinde totidem annis ante mortem Antichristi esse inchoandam. Ita docent Patres omnes, Irenæus lib. 5. cap. 30. Hippolit. de Consummat mundi, Lactant. lib. 7. cap. 17. *Dabitur* (ait) *Antichristo desolare orbem terræ mensibus quadraginta & duobus.* Idem Cyrillus catechef. 14. Chrysostom. homil. 49. in Matthæum, in imperfecto, Ephrem tract. de Antichristo Hierony. Daniel. 17. & 12. dicens, *Sanctos permittendos esse potestati Antichristi per tres annos, & dimidium.* Item Augustinus 20. de Ciuit. cap. 18. & 13. dicens, *Antichristi aduersus Ecclesiam sæuissimum regnum exiguo spatio duraturum esse, qui vel dormitans hæc legerit, dubitare non posse.* Et statim idem tempus declarat, Idem habet Prosper in dimidio tempor. capit. 17. & Raban. in tractatu de Antichristo, qui fertur sub nomine Augustini. Et eadem Est communis sententia interpretum Dan. 7. & 12. vbi præsertim Theodoret. & in Apocalipsi. octauo, & sequentibus, Victori. Primasij, Bedæ, Anselmi, Ruperti, Aret. & recentiorum.

7. *Persecutio Antichristi tres annos cum semisse durabit.*

Fundaturq; hęc sententia primò in verbis Daniel. 7. *Tradentur in manu eius vsque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis.* In quibus verbis nomine *temporis* annus significatus est, vt notant ibi Hierony. Theodoretus, & omnes, & Augustinus 20. de Ciuit. cap. 23. & patet ex Daniel. 4. *Donec septem tempora mutentur super eum.* Et iterum: *Septem quoq; tempora mutabuntur super te.* Idemq; inferius repetitur. Est ergo ille vsus Scripturæ maximè in illo Propheta, quem Ioānes in Apocalypsi imitatus est Item necesse est, vt ibi tempus significet definitam aliquam temporis mensuram, quia alias non posset numerari: non potest autem significare horam, diem, hebdomadam, aut mēsem, quia esset nimis paruum tempus, nec significat multitudinem aliq̃ annorum, quia esset nimia duratio contra alia loca Scripturæ. Deniq; tempus in motu Solis præcipue conspicitur, cuius integra reuolutio annū consumat, & ideo merito nomine tēporis, vel vnius temporis significatur, quando enim incipit altera Solis conuersio, quasi nouum tempus inchoatur, in nulla vero multitudine annorum potest tam certa ratio metaphoræ occurrere, vt nomine temporis in singulari significetur. Vnde etiam intelligitur, quando dicitur *per tempus*, perinde positum esse, ac si diceretur, per vnum tempus, maximè cum statim additur, *& tempora.* Hoc autē plurale de duobus intelligendum est, & non de pluribus, tum quia illud sufficiet ad vim vocis, cuius amplitudo coarctanda est, ne in immensum crescere, & sine termino ampliari possit, quod repugnat intentioni prophetiæ, & additioni dimidij temporis, quæ statim fit, & plane indicat, tempus illud strictè sumi: tum etiam quia vt Hieronymus & Augustinus supra notant, in Hebręo ibi est numerus dualis, qui Latinis non est in vsu, & ideo pluralis pro duali positus est. Igitur vox *tempora*, ibi duos annos significat; sunt ergo tres anni cum dimidio.

8. *Probatur ex cap. 7. Dan.*

Accedit (vt notat August. supra) quod hoc tempus per dierum numerum ab eodē Propheta explicatur; sic. n. ait, c. 12. *Et à tempore, quo ablatum fuerit iuge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem, dies mille ducenti nonaginta*, qui efficiunt tres annos cum dimidio, & supersunt duodecim dies, quod non refert quia non oportet dimidium annum esse præcisum,

9. *Probatur idem ex cap. 12 eiusdem Prophetæ.*

nam communi sermone dicitur annus dimidius, etiamsi aliqui dies vltra sex menses supersint. Præterea Apoca. 12. similiter dicitur. *Postquam vidit Draco, quod*
Probatur etiam ex Apocalypsi. *proiectus esset in terram, persequutus est mulierem, quæ peperit masculum, & data sunt mulieri* (id est Ecclesiæ) *aliæ duæ aquilæ magnæ, vt volaret in desertum in locum suum, vbi alitur per tempus, & tempora, & dimidium temporis à facie serpentis.* Qui locus intelligitur ab omnibus de tempore persecutionis Antichristi in eadem illarum vocum significatione. Vnde paulò antea in eodem capit. per dies idem tempus declaratur, dum dicitur: *Mulier fugit in solitudinem, vbi habet locum paratũ à Deo, vt ibi pascant eam diebus mille ducentis sexaginta.* Et similiter ca. 11. per dies, & menses idẽ tempus explicatur, cum dicitur: *Ciuitatem sanctam calcabunt mẽsibus quadraginta duobus*, & de prædicatione Eliæ, & Enoch subiungitur: *Et dabo duobus testibus meis, & prophetabũt diebus mille ducẽtis sexaginta amicti saccis.* Qui nõ conficiũt integros annos tres cũ dimidio, desunt enim 18. dies.

10. *Difficultas.* Vnde oritur difficultas, quia suprà dictum est, hoc tempus mensium, vel annorum non esse præcisum quoad dies, quia nonnullis diebus pluribus abũdat hic autem deficiunt dies, fieri tamen non potest, vt in eodem mensium numero sit excessus, & defectus dierum. Dicendum vero est, hoc ita esse in ordine ad
Solutio. eundem effectum, seu ad eandem rem, quæ narratur secus vero esse posse in ordine ad res diuersas. Quocirca quoties fit numeratio per dies, numerus dierum sine dubio est præcisus, quia hoc requirit veritas narrationis, licèt non oporteat, extremos dies esse completos, sed sit satis esse inchoatos. Similiter etiam narratio per menses requirit præcisum numerum quoad menses, vltimus tamen potest esse non impletus, & ideo in numero dierum non requiritur tanta præcisio. Quod si certo numero mensium addatur dimidium, tunc necesse est, reliquos menses esse integros, quia dimidij mensis additio hoc requirit ad numeri mensium veritatem, & nihilominus quoad numerum dierum nõ requiritur tanta æqualitas, nam dimidium mensis dicitur mensis nõ completus, siue sit præcise dimidius, siue plures, aut pauciores, quàm quindecim fuerint.

11. Idem ergo est cum numerantur tot anni, verbi gratia tres, & additur dimidium, nam priores anni requiruntur integri, in dimidio autem potest esse varietas quia non semper requiritur aut completus, aut præcisus quoad numerum dierum, & mensium integritatem. In præsenti ergo tempus persecutionis Antichristi sine dubio erit trium annorum cum semisse. Et quia in alia numeratione per dies adduntur aliqui dies vltra præcisum tempus trium annorum cum dimidio, ideo necessariò sunt intelligendi illi anni quoad præcisum numerum dierum, etiam si non oporteat, vt dixi, vltimum diem integrum esse. Non est autem necesse prædicationem Eliæ, & Enoch durare toto tempore, & omnibus diebus persecutionis Antichristi, poterunt enim mitti aliquot diebus post inchoatam persecutionem, vel quod verisimilius est, occidi aliquot diebus ante mortem Antichristi, & consequenter ante finitam eius persecutionem & ideo licet prædicaturi dicantur Elias, & Enoch per tres annos, & dimidium, vel per quadraginta & duos menses, nihilominus possunt non esse integri quoad numerum dierum, licet in persecutione non solum integri sint, sed etiam aliquibus diebus abundent. Et simili modo dicitur Ecclesia in persecutione illa in desertum fugere, & ibi manere per idem tempus annorum, & mensium, quia Sancti eo tempore fugient in montes, & se abscondent in solitudinem, & ibi manebunt. Fieri tamen potest, vt non statim à principio se recipiãt in solitudinem, sed post aliquor dies ab inchoata persecutione, & ideò quoad numerum dierum illud met tempus annorum, vel mensium minus recensetur.

12. Quartò dicendum est, finem persecutionis Antichristi; & mortem eius per solos quadraginta quinq; dies antecessuram esse diem iudicij, seu diem iudicij esse futurum per mensem cum dimidio à morte Antichristi. Contra hanc assertionem tres possunt referri sententiæ. Prima est antiqua Chiliastarum, qui dixerunt, post Antichristum debellatum regnaturum Christum cum Sanctis in hoc inferiori mundo in summa pace, & gloria terrena per mille annos. Hanc verò sententiam omitto, quia iam est ab Ecclesia reiecta tanquam hæresis manifesta, & quia nihil ad præsentem causam refert, & alijs locis ex professo tractatur à Theologis in 4. d. 43 & ab expositoribus Apocalypsi. cap 20 vbi videri potest Ribera, & Perer lib. 8. in Daniel. in fine. Hac ergo omissa sententia, al- *Sententia*
tera est, dicentiũ moram illam esse futuram per tempus septem annorum. Quia Ezech. c. 38. & 39. describens, persecutionem Antichristi sub nominibus *Gog*, & *Magog*. (vt est probabilior expositio) dicit, superato *Gog*. id est, Antichristo, & destructo *Magog*, id est, eius exercitu, tantam esse futuram stragem inimicorum, tantamq; pacem in populo Dei, vt post lustratam, & purgatam terram per septem menses mortuos sepeliendo, habitatores eius per septem annos non indigeant lignis de saltu ad succendendum ignem, quia *Ezech. 39.*
spolia ex armis inimicorum ad illum vsum sufficiẽt.

Tertia vero sentẽtia negat, posse certo sciri quanta temporis mora inter Antichristi mortem, & diem iudicij intercessura sit. Quam tanta exaggeratione tradit Rex Angliæ in Præf. pag. 7. vt dicat, *Sententiam,* *13.*
quam Pontifici sequuntur, tempus illud trium annorum cum dimidio, & tot dierum, propriè, & ad amussim intelligendo, *Rex Angliæ dicentis*
toti nouo testamento repugnare. Nimirum quia in illo *id certo sciri*
dies iudicii ignoratus ab omnibus, & repentinus futurus prædicatur, & alioqui si quæ sunt hac de re *non posse.*
prophetiæ, tam sunt obscuræ propter verborum significationem variam, & sæpius metaphoricam, vt nihil certum ex eis colligi possit. Vnde concludit, in loco citato sumi diem pro anno, & numerum definitum pro incerto, seu pro duratione diuturna.

Nihilominus assertio posita cõmunis est Patrum. *14. Probatur*
Eam docet Hieronymus Daniel. 14 Theodoret. orat. *assertio posi-*
10. in Daniel. Beda Apocalyp. 8. Anselm. 2. Thessalon. *ta auctori-*
2. & frequentius moderni: Bellarmin. lib. 3. de Rom. *tate Patrũ.*
Pontif. capit. 17. Ribera, & Perer. supra Probatur ex loco citato Daniel. 12. vbi postquam dictum fuerat, persequutionem Antichristi duraturam diebus mille ducentis nonaginta, statim additur. *Beatus qui expectat, & peruenit vsque ad dies mille trecentos triginta quinque.* In quo numero quadraginta quinque dies adduntur priori numero, quod non alia ratione factum intelligitur, nisi quia tot diebus, & non pluribus differendum est iudicium post finitam persecutionem. Nam quia in illis diebus peccare potest, damnari etiam ille, qui in tentatione Antichristi firmus permanserit, non potest proclamari beatus intra illum dierum numerum; qui autem peruenerit vsq. ad finem illorum dierum constans in eadem viua fide, pronunciatur beatus, quia iam erit finita via, postquam peccari non poterit. Atque ita locum illum intellexerunt authores allegati.

Quidam verò alij recentiores, dicunt, ex illo qui- *15. Opinione recentiorum*
dem loco colligi, quadraginta quinq; dies futuros ante iudicium post necem Antichristi, non tamen sta- *Vide Masu.*
tim post illos futuros esse iudicium, quia ibi hoc non *lib. 1. c. vlt.*
dicitur. Veruntamen si attente ponderetur vis illius *Riber Apo*
beatificationis, *Beatus, qui expectat & peruenit vsque ad* *20. n. 13.*
dies, vt nos illam expendimus, valde probabiliter, *Improbatur*
vtrunque inde colligitur. Quia nisi finitis illis diebus mille trecentis triginta quinq; statim esset futurus finis mundi, & iudicium, non esset, cur absolutè beatificarentur perseuerantes vsq; ad illũ numerum dierum, quia adhuc in periculis versarentur. Et eadem ratione possent dici beati, qui perseuerassent vsq; ad dies mille ducentos nonaginta, quia iam vicerũt Antichristi tribulationẽ, & è conuerso dici possẽt beatio

res, qui vsque ad dies quatuor mille perseuerarent. Non ergo sine mysterio ille præcisus numerus dierum positus est, sed quia in illo finienda sunt bella, & pericula Sanctorum in terris. Habetque hoc argumentum, vt statim dicam, magnam vim, quando tam accuratè futurum tempus per dies, & numeros magnos, & paruos, perfectos, & imperfectos computatur; nam tunc denotatur magna præcisio narrationis, & quod in illo puncto mysterium aliquod sit implendum, hic autem nullum aliud cogitari potest, nisi quod sit finis mundi futurus, seu (quod idem est) iudicij dies.

16. *...nis alic... ...um* Dicunt aliqui significari potuisse, non omnes Christi hostes; & Antichristi ministros cum illo simul esse occidendos, & ideo persecutionem non esse omni ex parte finiendam in termino illorum millium nongentorum dierum, sed per alios quadraginta quinque occidendos esse hostes Sanctorum, & ideo ex tunc beatos appellari, quia in maiori tranquillitate extinctis hostibus, Christo seruire poterunt, etiam si iudicium tam cito futurum non sit. Sed hæc est voluntaria coniectura, & nō multum probabilis. Tum quia tempus persecutionis satis præcisè numeratur Danielis 7. & 12. Tum etiam quia non est verisimile, extincto mirabiliter Antichristo, & pseudo propheta eius, futurum esse timorem hostium in sanctis Ecclesiæ, aut futurum esse aliquem ministrum Antichristi, qui eos persequi audeat. Tum præterea quia Ezechiel. 39. sub nomine *Gog, & Magog*, ita describitur Victoria contra Antichristum, omnesque fautores eius, Gog, & Magog, vt simul ipse & omnes eius ministri sint occidendi, sic enim dicitur. *Super montes Israel cades tu, & omnia agmina tua, & populi tui; qui sunt tecum.* Et infra. *Super faciem agri cades, & immittam ignem in Magog, & in his, qui habitant in insulis confidenter.* Hæc ergo narratio illas moras non admittit, neque erunt necessariæ, cum non humano brachio, sed diuina virtute, & prodigijs occidendus sit, non tantum Antichristus, sed omnis etiam exercitus, omnesque fautores eius. Ergo rationes victoriæ, & quietis à persecutione Antichristi, beati dici possent omnes, qui vsque ad millesimum trecentesimum nongentesimum diem perseuerarunt; ergo alia altiori, & veriori ratione dicuntur beati, qui vsque ad millesimum trecentesimum trigesimum quintum diem constantes fuerunt, vtique quoniam ad finem omnium periculorum peruenerunt, & *stabunt in sorte sua in finem dierum*, sicut statim ibidem dicitur à Daniele. Hæc ergo expositio simplicior est, & verbis ipsis magis consona.

17. *Non obstat locus Ezechielis.* Neque obstant verba Ezechiel. 39. de septem mensibus pro sepeliendis mortuis, & septem annis pro armis hostium ad ignem consumēdis, quia non sunt posita ad prædicendum futurum, sed ad exaggerandam præsentem stragem. Itaque sensus non est assertiuus futurarum actionum, sed potentialis, id est, tot erunt cadauera, vt pro sepeliendis illis septem menses sint necessarij, & tot armorum spolia ad fouendum ignem, vt pro septem annis sufficere possint. Vbi etiam septem anni, vel menses non certum, sed indefinitum tempus id est, longam, & longiorem moram significare possunt, & Bellarminus notauit. Eundemque sensum vidit Ribera num. 71. & alijs testimonijs illum confirmat, nescio autem cur paulo post illi displicuerit.

18. *...ß tempus ...tum significaret nihil officit ...m vera sententia.* Aduerto etiam, intelligendo locum illum iuxta corticem, & proprietatem literæ, ad summum inferri, futurum tempus septem annorum à morte Antichristi vsque ad iudicium, vt eodem numero 23. Ribera tradit. Quod quidem intentioni nostræ nihil obstaret, quia satis breue est tempus illud ad concludendum nondum venisse Antichristum. Verumtamen supposito illo sensu, nullum relinquitur fundamentum illius exclusiuę, nimirum, solum per septem illos annos differendum esse iudicium, saltem ex vi illius prophetiæ. Quia Ezechiel tantum dicit, ignem per septem annos fouēdum esse ex spolijs armorum, non verò dicit postea nō esse futurum mundū hunc inferiorem ad humanum vsum ignis, & lignorum sicut est. Neque hoc posterius ex priori colligitur, sed solum post illud septennium, consumptis iam armis, necessarium fore colligere ligna, vel scindere arbores ex saltu; ergo nihil certum inde colligitur, licet breuitas temporis in confuso aliunde habeatur, vt statim dicam.

Vnde tandem addo, licet obscuritas prophetiarū, & varietas expositionum sufficiat, vt ante Ecclesiæ definitionem non sit certa sententia hæc de quadraginta quinque diebus, nihilominus hoc non obstare quominus probabilior, vel etiā simpliciter vera censenda sit. In quo etiam animaduerto, licet nō sit certum de fide, tot dies, tantumve temporis præcise sumptum interponendum esse inter finem Antichristi, & diem iudicij, nihilominus certissimum esse illud tempus esse satis breue, nec posse per plures annos differri. Nam Christus Dominus dixit Matt. 24. *Statim autem post tribulationem illorum dierum Sol obscurabitur* non potest autem cum proportione dici, statim post tale tempus fieri, quod fit per plures annos post finitum illud tempus; imò valde credibile fit ex his verbis, signa illa quæ diem iudicij præcedent, & mortem Antichristi sequentur, incœpta esse ante transactos illos quadraginta quinque dies; quia hoc indicat verbum *Statim*, à Christo positum; & per se est necessarium, vt dies iudicij in fine illorum, & post prædicta signa, vel paulo post esse possit. 19. *Dies à morte Antichristi ad iudicium multi esse non possunt.*

CAPVT VI.

Prima obiectioni Regis Angliæ contra doctrinam superioris capitis satisfit.

Tria potissimum argumēta ex Præfatione Regis colligo, quibus probare nititur, Antichristum longiori tempore esse duraturum, ipse autem nihil distinguit inter persecutionem, & regnum Antichristi, quia vel æqualis durationis illa facit, vel saltem verumque censet longo tempore esse duraturum, & ideo etiam nos in hoc capite de illis tanquam de vno loquemur, nam postea illa accuratius distinguemus. 1. *Rex Angliæ contendit regnum Antichristi longius duraturum.*

Primum ergo argumentum sumit ex c. 14. Apocal. iuncto. 17. In priori enim ait Ioan. vidisse bestiam ascendentē de mari habentē capita septem. Et de eadem postea subiungit. *Et vidi vnum de capitibus suis quasi occisum in mortem, & plaga mortis eius curata est.* Sentit ergo Rex, bestiam illam esse Romam, & vulnus illud lethale quod accepit, esse vastationem, & quasi destructionem eius à Gotthis, & Vandalis factam, & hoc vulnus *curabitur*, ait *in capite, siue, in Rege Antichristo, qui deinde exurget, atque ad diuturnum tempus regno potietur.* Quod non aliter confirmare videtur, nisi ex consonantia alterius capitis 17. In quo etiam Ioannes narrat vidisse bestiam habentem capita 7. quę capita declarat esse Reges, quibus postea octauum addit, qui *ex septem etiam est*, & *qui erat, & nō est. Qui* (vt Rex exponit) *est Antichristus, qui regnare incipiet Romæ, postquam per operationem iniquitatis Christiana Roma plane corrupta fuerit, & sinceritatem religionis amiserit.* Vnde quia ipse iam hoc esse completum existimat, & *lethale vulnus Romæ à Gotthis inflictum, iam dudum curatum est, & ad huc idem thronus Romæ durat*, infert ipse, Antichristum, & regnum eius multo longiori tempore, quam per triennium cum dimidio esse duraturum. 2. *Fundamento tacto.*

In toto hoc argumentandi modo nullam vim rationis, vel authoritatis inuenio, quia pro libito asseritur, & sine probatione sumitur, quod propriæ opinioni deseruit, nihilominus tamen istud proponimus, ne aliquid prætermittere videamur, & vt dum per occasionem hanc visionem Ioannis explicuerimus, veritatem catholicam magis confirmemus. De

visione igitur capitis 13. breuiter respondemus, probabile valde esse bestiam illam Antichristum repræsentasse. Nam omnia quæ statim de illa bestia dicuntur, propria sunt Antichristi opera, & signa, & quia statim introducitur alia bestia, quæ priorem prædicat, & nomen eius adumbrat, quod omnes intelligunt de nomine Antichristi. Et ita hunc locum exposuerũt Patres antiqui Irenæus libr. 5. capit. 28. & 30. Hypolit orat de consummat. mundi, Method. in simili orat Ephrem tract. de Antichristo, Gregor, 33. Moralium cap. 26. Ambrosius Rupert. Andreas, Aret. Anselmus, & alij Apocalypsim exponentes.

4. *7 Bestiæ capita 7 Reges sunt Antichristi socij.* De septem autem capitibus eius licèt varia sit expositio, tamen simplicior, magisque recepta est, illa septem significare Reges, ex illis decem, qui tempore Antichristi erunt, & per decem cornua apud Danielem, & Ioannẽ significantur. Nam quia ex illis decem tres interficientur, & destruentur ab Antichristo, alij vero septem illi subijcientur, & sociabuntur, & cum illo simul regnabũt, fasces illi submittendo, ideo Antichristus dicitur habere capita septem. Vnde quod additur, *Vnum ex his capitibus fuisse quasi occisum in mortem*, non oportet de propria persona Antichristi intelligi, hoc enim ibi non dicitur, sed quod in vno ex capitibus suis grauiter vulnerabitur, & curabitur. Ergo non bestia, sed vnum ex capitibus eius plagam accipiet, ipsa autem bestia curabit plagam illam, specie quidem externa, mirabili quodam modo, ita vt *admirata fuerit vniuersa terra post bestiam, &c.* Igitur sensus est, vnum ex illis septem Regibus, qui Antichristo seruient, fore lethaliter vulnerandum, fortasse in aliquo bello, vel propriè ad litteram in suo corpore vulnus lethale recipiendo, & postea subito esse ab Antichristo dæmonis arte tam mirabili modo sanandum, vt omnes rapiantur in admirationem, & Antichristum adorent. Vel certè intelligitur magis metaphoricè de vulnere in statu, & regno, quia aliquis ex illis Regibus vincetur ab hostibus, ita vt videatur omnino destructus, & suo regno priuatus, & subito ab Antichristo summa potentia curabitur, id est, restituetur in pristinum statum, & regnum, hostibus superatis, ita vt omnes dicant. *Quis similis bestiæ, & qui poterit pugnare cum ea.* Vel fortasse vtrumque simul continget, & significatur.

5. *Alia eiusdē loci expositiones.* Vnde iuxta hanc expositionem cum infra eodem capite Antichristus vocatur *Prior bestia cuius curata est plaga mortis*, intelligendum est, non in se, sed in vno ex suis capitibus. Et eodem modo, quod infra dicitur, *quæ habet plagam gladij, & vixit*, intelligendum est habere in vno ex suis socijs, qui erunt quasi mẽbra eius. Nisi forte ipsemet Antichristus habiturus sit septem regna, & in vno eorum recepturus sit plagam illam quam subito restauret, & curet. Quocumque autem ex his modis intelligatur, inde nõ colligitur diuturnitas magna in regno Antichristi, tum quia hoc totum poterit vno mense fieri, tùm etiam quia accidere poterit, antequam Antichristi persecutio incipiat, in progressu regni eius, iuxta dicenda cap. 9. Et iuxta *Non bene coniunguntur visiones capitum 17. & 13. Apoc.* hanc expositionem constat immerito coniungi visionẽ capitis 17. cum hac capitis 13. tum quia fortasse bestiæ in vtraque visæ diuersas res significant, vt ex supra dictis patet; tum etiam quia licet eundem Antichristum significent, non tamen eosdem Reges in ca. 17. significantur septem Reges, qui successiuè erant, ibi enim expressè dicitur quinque præcessisse, & alium esse, aliumque futurum esse. In capite autem 13. significari videntur septem Reges, qui simul erunt cum Antichristo, & ita non rectè inter se coniunguntur. Tum denique quia licet ex cap. 17. colligatur diuturnitas necessaria ad illam successionem, non tamen in proprio Antichristo, & regno eius, sed in successione tyrannorum, qui eum præcedent, eumque adumbrabunt, & quasi præcurrent, vt in capite 5. dèclaraui.

6. Addo verò non deesse catholicos scriptores, qui in cap. 3. bestiam illam interpretantur esse Romanum imperium, & septem illos Reges esse fortasse eosdem septem, qui cap. 17. per septem capita bestiæ repræsentantur. Quæ certè non est improbabilis sententia cum in dicto cap. 17. probabilissimum sit, bestiam illam esse Romanum imperium, vt dixi cap. 4 & verisimile sit, in vtroque loco eandem bestiam significari; intelligendum autem hoc puto de Romano imperio ethnico, & tyrannico in illis septem capitibus repræsentato Neque ideo excluditur communis expositio, quod illa bestia sit Antichristus, intelligitur enim non adæquatè (vt sic dicam) sed quia erit præcipuum caput illius bestiæ. Nam Romanum imperium (eius deleto nomine) occupabit, & prædecessorum suorum tyrannidem augebit, & consummabit. Qua expositione posita, caput illud plagam mortis accipiens erit ipsemet Antichristus, qui se ipsum cum omnium admiratione subito curabit, siue plaga illa tantum fuerit verum lethale vulnus, propriè curatum, antequam mors consummaretur: siue plaga illa fuerit ipsamet mors, non vera, sed ficta, & curatio fuerit etiam ficta resurrectio, vt ibi volunt Primas. Beda, Anselmus & non nulli alij. & sentit Gregor. libr 11. epist. 3. dicens, quod veniens Antichristus mori se, & resurgere simulat. Nam hoc etiã verisimile est, vt se Christum fingat, & ab illis verbis non est alienum. Ex quo etiam sensu nihil habet Rex Angliæ, quod diuturnam durationem Antichristiani imperij ostẽdat, quia breui tempore poterit factum illud contingere, neque in eo capite dicit Sanctus Ioannes regnaturam esse bestiam multo tempore postquam à plaga curata fuerit.

Aliqui Catholici bestiæ nomine Imperium Romanum intelligunt. Bellar lib. 3. de Rom. Pontif.

7. *Dictis fauet ex parte rex Iacobus.* Ad hanc vero expositionẽ videtur magna ex parte accedere Iacobus Rex, quod attinet ad bestiæ significationem. Nam sicut censuit, in capit. 17. bestiam esse regimen, seu imperium Romanæ ciuitatis, ita sentire videtur, bestiam ca 13. idem imperium, seu regimen significare. Vnde consequenter ait bestiam in vno ex suis capitibus vulneratam esse Romam, *quæ à Gothis lethale vulnus accepit. & postea curata est*, & deinceps *in ea multo tempore regnat Antichristus.* De qua interpretatione, seu accõmodatione, quatenus bestiam esse Vrbem, vel eius imperium, aut regimen exponit, non cõtrouertimus, quamuis enim minus probabilis sit, non continet errorem contra fidem, & ideo id permittimus. Quod verò deinde addit Rex vulnus illatum bestiæ in vno ex capitibus suis, esse illud, quod à Gothis, & Vandalis Roma accepit, confuse dictum est, nam sæpius Roma ab alijs hostibus vulnerata est: & non explicatur, quando illud vulnus acceperit, & à quo per Antichristum, seu Antichristi tempora sanata fuerit. Quod si per singula breuiter discurramus manifestum fiet, quocunque modo id Rex intellexerit, non posse applicari expositionem.

8. *Vulnus illud non potest sumi pro prima Gothorum obsidione sub Alarico.* Prima enim Gothorũ Romana obsessio ab Alarico facta est, anno Domini 410. & tunc quidem non negemus, per conuenientẽ metaphoram dici posse, Romanam vrbẽ lethale vulnus accepisse. Nihilominus tñ immerito dicitur, Ioannẽ de illo fuisse locutum, quia vulnus illud non fuit illatũ bestiæ in vno ex capitibus suis, vt ait Ioan. sed in ipso corpore bestiæ, vtique in ipsa ciuitate, caput. n. quod tunc bestia illa habebat (vt Rex ipse vult) Romana sedes, seu Pontifex Romanus erat. At Romana sedes nihil mali per Alaricum passa est Nam in primis Innocent. qui Romæ præsidebat, quñ Alaricus illam pene destruxit; ad pacem inter Alaricum, & Imperatorem cõponendã discesserat: & Rauennæ subsisteret; *Deo ita prouidente, ne vrbis videret excidium*, vt ait Oros. li. 7. c. 39. & attigit Sozom. lib. 9. c. 7. & Niceph lib. 13 c. 35. vbi subiungit, Alaricum suis concessisse, vt domos expilarent, & opes diriperent, iussisse autem, vt vni templo, in quo tumulus Apostoli Petri est, parcerent. *Quæ res (inquit) in causa fuit, ne Roma omnino funditus interiret. Cum enim propter timorem plurimi confugissent, ob Apostoli reueren-*

tiam

tiam seruati, vrbem denuo ædificiis restaurarunt. Igitur neque Petri sedes, neque persona Pontificis, qui tunc sedebat vulnus accepit, sed ciuitas ipsa, quæ propter vitiorum multitudinem, & præsertim propter reliquias idololatriæ cladem illam accepisse creditur, vt ijdem authores, & multi alij tradunt. Ergo non rectè accommodantur ad illud excidium verba Ioannis dicentis: *Vidi vnū de capitibus suis quasi occisum in mortē.*

[...] expo- [...] ad stat [...] alia [...] eius- [...] capitis. Vnde multo minus potest altera pars illius prophetiæ huic interpretationi adaptari, ait enim Ioannes. *Plagam mortis, quam vnum caput bestia acceperat, curatam esse, & admiratam esse vniuersam terram post bestiam*, nimirum post Antichristum, de quo subditur: *Et adorauerunt draconem, qui dederat potestatem bestiæ, & adorauerunt bestiam dicentes, quis similis bestiæ?* Vtique quia modo quodam extraordinario, & mirabili plagam mortis curauit, vt omnes exponunt. A qua interpretatione non discrepat Rex cum subdit: *Atque ita illud lethale vulnus, quod à Gothis, & Vandalis acceperat, curabitur in illo capite, siue Rege Antichristo, qui deinde exurget.* Hoc autem subsistere non potest, si ea, quæ historiæ tradunt, cum his, quæ Rex ipse alibi supponit, conferantur. Nam vulnus Romæ illatum à Gothis, duce Alarico, statim curatum est, non extraordinario modo, aut virtute dæmonis, sed speciali Dei prouidentia cooperantibus hominibus communi, & ordinario modo. Ait enim Augustinus in tractat. seu sermone de excidio vrbis, Deum speciali prouidentia noluisse tunc Romam destruere, sed castigare, & ideo multos ciues saluos seruasse à quibus postea ciuitas instauraretur. Quod amplius declarauit Nicephorus loco, & verbis supra citatis, dicens *cum ad D. Petri templum plurimi confluxissent, ob Apostoli reuerentiam seruatos, Vrbem denuo ædificiis instaurasse.* Quæ instauratio per paucos annos fere ad perfectionem perduci potuit.

10. *Roma Vandalorumque obsidione vulnus in capite non accepit.* Post annos verò quadraginta quinque Gensericus Rex vandalorum Vrbem obsedit, & incendere, ac demoliri incœpit, & ita Romæ, iam à priori plaga curatæ, nouam intulit. Illa autem plaga non solum caput Vrbis non attigit, verum etiam incruentu eiusdem capitis factum est, vt Vrbs ipsa à lethali vulnere, non tam curata fuerit, quam diuina prouidentia præseruata. Vnde Sanctus Leo Papa in sermo. de Octau. Apostol. *Quis hanc (inquit) vrbem reformauit saluti? quis à captiuitate eruit? quis à cæde defendit? Ludus Circensium, an cura Sanctorum? quorum vtique precibus diuinæ censuræ flexa sententia est, vt qui merebamur iram, seruaremur ad veniam.* Et infra *libertatem nostram, non sicut opinantur impij, stellarum effectibus, sed ineffabili omnipotentis Dei misericordiæ deputantes, qui corda furentium barbarorum mitigare dignatus est.* Hoc autem fecisse Deum intercessione eiusdem Sancti Leonis, refert Paul. Diaconus lib. 15. dicens: *Occursu Leonis Papæ mitigatus est Gensericus ab incendio, cædibus, atque supplicijs vrbem immunem seruauit.* Addit vero, omnibus opibus ablatis, plures Christianos in Africam adduxisse. Illud autem nec dici potest lethale vulnus, & facile reparari potuit, vt per se notum est.

11. *Odoacer Romam occupauit, nō tamen vastauit.* Vlterius vero post viginti fere annos iam vrbe instaurata, iterum illam obsedit, & occupauit Odoacer Rex Edulorum anno 466. vt Euagr. libr. 2. Hist. cap. 16. & Nicephorus libro 16. cap. 11. & Cassiodorus in Chron. referunt, qui tamen non ciuitatem incendisse, aut destruxisse, sed tantum occupasse dicunt. Imò de illo ait Cassiodorus. *Cum extinctis aduersariis. Italia libere dominaretur, modeste, ac temperate tanta vsum esse felicitate.* Nullum ergo lethale vulnus tunc inflictum est Romanæ ciuitati nec proprio imperio, quo tunc regebatur, id est, Pontificio; Nam Simplicius, qui tunc præsidebat, nec dignitate, nec ciuitate sua priuatus est, aut imminutus, sed ciuitas in eodē statu, in quo antea erat, in Simplicio, & successorib⁹ eius, Felice 3. & Gelasio toto tempore, quo Odoacer vixit, perseuerauit.

Deniq; anno Domini, 549 & 550. Totila Gothorum Rex Romam vexauit, & occupauit, & ex parte diripuit, ac diruit, non tamen lethale vulnus inflixit & illud qualecumque fuit, statim reparatum est, seu curatum. Nam in primo ingressu interuentu Pelagij tunc Diaconi, & postea Papæ eius nominis primi, & Belisarij Ducis, tam cum Romanis, quam cum ipsa ciuitate benignè se gessit, & quamuis partem murorum euerterit; paulo post per eundem Belisarium instaurati sunt. In secundo vero ingressu licet Totila in principio vrbem demoliri, & destruere tentauerit, tandem vero, & habitatores eius reuocauit, & ipsam nouis ædificijs muniuit, & illustrauit. Ergo multo minus eo tempore recepit Roma lethalem plagam, aut expectare illam oportuit Antichristum, qui eam à sua plaga curaret. 12. *Totila Romam grauiter afflixit sed non lethali vulnere.*

Accedit, post has omnes plagas, seu persecutiones bestiam illam, seu Romanam vrbem per quinquaginta sex annos sanam, & integram in pace sub eodem imperio Pontificio, & in eadem fide perseuerasse (etiam ex sententia Regis, & Protestantium) prius quam inceperit Antichristus, quem ipsi confingunt. Rex enim ait, Ecclesiam Romanam cœpisse esse Antichristianam anno 606. vltima vero Romana irruptio anno 550. præcessit, vt dixi; ergo quando venit illud tempus, iam non habebat bestia plagam, quæ sub Antichristo sanaretur. Multoque minus accommodari potest, quod Ioannes addit, *admiratam esse vniuersam terram post bestiam*, vtique propter curationem vulneris lethalis. Neque etiam ex eo tempore, vel ob illud factum potentia Romanæ ciuitatis, aut Romani Pontificis maior visa est mundo, vt propterea omnes bestiam adorarent, dicens: *Quis similis bestiæ? & quis pugnare poterit cum ea?* Nec denique eo quod excidium Romanum in quacumque ex dictis obsidionibus factum postea instauratum est, nec ex modo, quo plaga illa curata est, colligi potest, quod Ioannes ait, *Draconem dedisse potestatem bestiæ.* Nemo enim vnquam cogitauit, instaurationem illam factam esse virtute dæmonis, sed diuina virtute, & prouidentia, quæ voluit populum suum corripere, non perdere, vt rectè dixit August. in dicto tract. de Excidio vrbis, & libr. 2. de Ciuit. capit. 1. vnde nullus nisi amens, vel ethnicus inde potuit ad draconem adorandum, sed potius ad Deum laudandum & glorificandum excitari; ergo nihil eorum, quæ Ioannes eo loco prædicit, post secundum illam frustra cogitatam expositionem accommodari. 13. *Argumentum ad hominē Regis Angliæ assertio refellitur.*

14. *Malè verba quædam Ioannis textui adduntur.* Ex quibus tandem manifestum est, vltima verba quæ ad suam interpretationem Rex adiecit, dicens, *Plaga mortis curabitur in suo capite, siue Rege Antichristo, qui deinde exurget, atque ad diuturnum tempus regno potietur.* Hæc (inquam) verba vltima (quæ ad præsentem causam solum pertinebant) sine vllo fundamento in illa visione seu prophetia Ioannis, à Rege addita esse. Nam ibi nihil docet Ioannes de duratione diuturna regni Antichristi; imò de bestia illa, quæ in vno de suis capitibus vulnus acceperat, & sanata fuerat, dicit: *Et data est ei potestas facere menses quadraginta duos*, facere (inquit) ea omnia, quæ ibi declarantur scilicet, *loqui blasphemias contra Deum, & contra eos, qui in cœlo habitant, & facere bellum cum Sanctis, &c.* quibus persecutio, & impietas Antichristi describitur. Ergo illa diuturna duratio Antichristi nō solum sine fundamento in illo textu, sed etiam contra eius verba excogitata est.

CAPVT VII.

Alteri obiectioni Regis Angliæ ex cap. 18. Apocalypsis desumptæ satisfit.

SEcundo, ac præcipuè colligit Rex Angliæ hanc diuturnitatē regni Antichristi ex loco alio Apo- 1. *2. Regis Angliæ ex Apoc. obiectio.*

calyp.18.vbi prius describitur ingens casus,& interitus ciuitatis magnæ Babyloniæ, quam Rex Romanam esse supponit, & deinde prædicitur maximus plãctus Regum,& mercatorum terræ super illam,& timor ex admiratione desolationis eius. Vnde Rex Angliæ sic concludit: *Ex illo grauissimo planctu planissime constat, regnum Antichristi longius triennio, & semestri spatio, aut vnius hominis ætate duraturum.* Hoc autem probat, quia *Reges qui cum ea fornicati sunt, & in delitiis vixerunt, tempus habuisse diuturnius ad magnam illam necessitudinem contrahendam, oportuit. Mercatores autem terræ sic eius, dum stetit, prolixe copias, & felicitatem ostẽtant, quasi suarum fuisse emptorium diuitiarum, quæ tam exiguo tempore non poterant, ac ne vno quidem sæculo coacervari.* Ex his ergo duabus coniecturis concludit Rex, esse necessarium, vt regnum Antichristi non trium annorum, nec tantum vnius hominis vitæ, imò nec vnius sæculi, sed plurium futurum sit: quomodo autem ex illis coniecturis hoc sequatur, non declarat, cum tamen inter se nullam connexionem habere videantur, vt à me breuiter explicabitur.

2. *Babylon alia vera, alia mystica.* Prius verò necesse est exponere, quæ sit illa Babylon, de qua Ioannes tam in hoc cap. 18. quam in præcedentibus loquitur. Duplex enim ab hominibus distinguitur Babylõ vna materialis, & propria in Chaldæa sita, quæ initium imperij Chaldæorum fuit: alia mystica. Et licet Andreas, cap. 53. de vtraque censeat posse Ioannem intelligi, cæteri tamẽ omnes pro certo supponunt, non loqui Ioannem de propria Babylone, quod & ipse satis indicauit, cap. 17. dicens, fuisse in fronte ciuitatis scriptum. *Mysterium Babylon magna*, illique multa attribuit, quæ non rectè veræ Babyloniæ accommodantur. Loquitur ergo Ioannes de Babylone mystica, quæ autem illa sit inquiro. In quo solum inuenio Aretam, qui cap. 53. illam Babylonem, de qua Ioannes loquitur capit. 16. in fine Constantinopolim esse, interpretatus fuerit, sed sine fundamento in Scriptura, vel ratione.

3 *Babylon dicitur vniuersus mundus.* Duæ igitur sunt probabiles expositiones, vna est, hanc Babylonem esse vniuersum mundũ quoad prauorum congregationem, quam Augustinus Diaboli ciuitatem appellauit in libris de Ciuitate præsertim in 18. à principio. Vnde enarrat 2. in Ps. 26. sic ait: *Est quædam ciuitas quæ Babylonia dicitur. Ciuitas ista societas est omnium impiorum ab oriente, vsque ad occidentem, ipsa habet regnum terrenum, &c.* Et enarrat. in Psal. 61. *Omnes* (inquit) *qui terrena sapiunt, omnes, qui felicitatem terrenam Deo præferunt, omnes, qui sua quærunt, non quæ Iesu Christi, ad eam ciuitatem pertinent, quæ dicitur Babylonia mystice, & habet Regem diabolum.* Idemq; repetit enarrat. in Psal. 28 circa id: *Memor ero Raab. & Babylonis scientium me, Babylon* (ait) *ciuitas dicitur secundum sæculum, vna ciuitas iniqua Babylon, omnes iniqui ad Babylonem pertinent, &c.* *Psal. 86.* De hac ergo Babylone exponũt dictum locum Apocalypsis graues, & antiqui expositores, Bede, Victori. Tyconi. Homil. 16. in Apocalyps. Ansel. Primas. Nec non etiam Ambrosius ac Augustinus in commentarijs, quæ sub nomine illorum inter illorum opera feruntur, præter alios modernos expositores in eum locum. Et idem docuit Aretas suo cap. 41. 42. 53. 55. licet alijs locis aliter interpretari videatur. Nec dissentit. Andre. licet ad alias etiam Babylones verba aceommodet. Expresse, & optime Prosper in Dimidio temporis c. 7. vbi ita exponit illud Psalm *Filia Babylonis misera, &c.*

4. Possunt etiam pro hac expositione referri Petrus Damianus Epist. 3. ad Blancam, cap. 12 quatenus ait, omnem animam iniquam nomine Babylonis comprehendi. Et de pœnis inferni verba illa exponit: *Gagnaius & Melo in Apocal.* *Quantum glorificauit se, & in delitiis fuit, tantum date illi tormentorum.* Et hoc etiam habet Pacianus Parænes. de Pœnitentia in fine. Et similiter D. Augustinus Psal. 249. exponit illa verba capitis decimi octaui Apocalyps. *Duplicate duplicia secundum opera eius, in poculo, quo miscuit, miscete illi duplicia*: intelligitque dicta esse de mundo, qui nomine Babylonis significatur, licet prædicta verba non ad litteram referat, sed *Sic* ait, *scriptum est reddite illud duplum, ad quod fecit.* Atque ex hismet verbis, seu locis fit probabilis hæc expositio. *Apoc. 18.* Et præterea ex illis. *Facta est habitatio dæmoniorum, & custodia omnis spiritus immundi.* Hæc enim proprijssime de ciuitate impiorum dicuntur, & vix in aliquã particularem ciuitatem conuenire possunt. Item illa, *Exite ex ea populus meus, ne particeps sis delictorum eius*, quæ sic exponit Cyprianus lib. de Lapsis, Sicut etiam *Apoc. 18.* illa, *Væ væ ciuitas illa magna, in qua diuites facti sũt omnes.* Item illa *. Quia in veneficijs tuis errauerunt omnes gentes & in ea sanguis Prophetarum, & Sanctorum inuentus est. & omnium qui interfecti sunt in terra.* Hæc. n. non videntur posse nisi ciuitati vniuersum orbẽ occupanti adaptari, hæc autem est ciuitas impiorũ: bene ergo illa per Babylonem intelligitur. Idemq; confirmat Aretas suo cap. 41. ex illo adiectiuo, quo sæpe illa ciuitas *magna* vocatur, putat. n. non poni ad distinctionem ciuitatis paruæ (sic enim parum emphasis haberet, & nihil magnum significaret) sed ad denotandam absolutam magnitudinem, id est, vniuersalitatem illius ciuitatis: nam omnia loca, & omnia tempora occupauit, quod videtur etiam significare Hieronymus Epistola 17. ad Marcel. non hoc caput, sed 13. Apocalypsis explicando.

Neque est difficile ad hanc significationem Babylonis cætera omnia, quæ in ca. 17. de illa dicuntur accomodare: nam Babylõ in hac significatione sumpta non est aliud, quam mundus in malã partem acceptus prout est frequẽs in sacra Scriptura, vt 1 Ioan. 5. *Mũdus totus in maligno positus est, & hæc est victoria, quæ vincit mundum fides nostra*, & Christus Ioan. 15. *Si mundus vos odit, scitote, quia priorẽ vobis odio me habuit.* Vnde inter tres præcipuos salutis animarũ inimicos mundus numeratur, & intellectus creditur à Ioanne 1. canonic. c. 2. per *superbiam vitæ* de qua statim subiungit, *quæ ex mundo est.* Hac ergo ratione rectè dicetur de hac Babylone mũdi, *Sedere supra aquas multas*, super *populos, gentes, & linguas.* Vt infra idem Ioannes declarat. Vocatur ẽt *meretrix magna*, quia revera *De vino fornicationis eius biberunt omnes gentes, & Reges cum illa fornicati sunt, & mercatores terræ de virtute delitiarum eius diuites facti sunt*, & similia, quibus vanitas, & mũdi ma- *Apoc 18.* litia optime describitur. Ac tandem merito de illa dicitur esse *Ebriam de sanguine Sanctorum, & de sanguine Martyrum Iesu*, quia omnes impij Sanctos persecuti sunt, & Martyres vniuersis mundi prouincijs, sanguinem suũ pro Iesu Christo funderunt. 5.

Sicut aũt hæc Babylon non est de lapidibus facta, 6. *Babylon hæc destruetur, cum impij perierint.* sed ex hominib⁹ prauis coalescit, vt dixit Tycon. dicta Hom. 16. ita eius excidium non cõsistet in murorum, & ædificiorum demolitione, aut incendio, sed in vltima impiorum omnium perditione. Et ita hæc Babylon non per Antichristum, nec ante diem iudicij destruetur, sed ipso iudicij die, & per Christum & Angelos eius iustitiæ ministros. Vnde dicitur, Apoc. 19, *In vno die veniẽt plagæ eius, mors, & luctus, & fames, & igne comburetur, quia fortis est Deus qui iudicabit illam.*

Dices quomodo ergo *Reges terræ & mercatores flebunt illam, & longe stent propter timorem tormentorum eius*, cum 7. *Apoc. 18.* ipsi membra sint illius ciuitatis, & tormenta eius vi *Obiectio.* tare non possint. Respondeo, imò hac ratione meri- *Solutio.* to ploraturos, *quia plangent se super illam*, vt ibidem dicitur, & quia valde horrebunt illa tormenta, dicũtur, *longe stare*, vtique non corpore, sed affectu, ita vt quantum in se est, fugere cupiant, sed non possint. Denique iuxta hanc expositionem verum quidem est quod Rex Angliæ assumit, Reges & mercatores terræ nõ nisi diuturno tempore amicitiam, & negotiationem habuisse cum illa ciuitate, inde autem non sequitur, Antichristum longo tempore regnaturum, sed ciuitatem malorum per multa sæcula durare, prius quam à Deo iudicetur, & puniatur. 8.

Secunda expositio est, vt Babylonis nomine ibi

Roma

Babylonis nomine etiam Roma significatur.

Roma significetur: ita vt ibi prædicetur, destructionem, & stupendam Vrbis vltionem diuinam ante finem mundi futuram esse. Quod enim Babylonis nomine Roma interdum significetur, clare tradit Augustinus lib. 18. de Ciuit. cap. 2. dicens, *Veram Babylonem fuisse primam Romam, & veram Romam fuisse secundam Babylonem.* Et Hieron. de Scriptor. Eccles. in Marco, Petrum, ait, cum prima epistola cap. 5. inquit, *Salutat vos Ecclesia, quæ est in Babylone collecta*, figulariter Romam significasse, idemq; habet Isaiæ 47. in princ. ita etiam exponens loca Apocalyps. Et in epist. 17. ad Marcellam, de Roma exponit locum hunc Apocalypsis 17. & 18. Idem Isaiæ 24. Romam esse sentit spiritualem Babylonem, de qua Ioannes loquitur. Idem habet Orosius libro 7. contra Paganos cap. 2. Et Tertulianus libro 3. contra Marcionem cap. 13. vbi Pamel aduertit, hoc intelligendum esse de Roma ethnica, seu mūdana, non de Sancta Ecclesia ibi congregata. Satis enim aperte illas distinxit Petrus, dicens *Salutat vos Ecclesia, quæ est in Babylone collecta.* Denique quod in hac significatione in Apocalypsi sumatur Babylon, satis communis interpretatio est inter antiquos & modernos Apocalypsim exponentes, tam in hoc capite 18. quam alijs, vt sunt Victorin. Andre Arethias, Riberus, Viegas, item Bellarminus libro tertio de Summo Pontifice capite 13. Sander. libro 8. de Visib. monach. capite 8. & alij complures. Estque probabilis expositio, quia Ioannes capite 17. (si proprietas verborum teneatur) de speciali ciuitate loquitur, & in capite decimo octauo non loquitur tantum de populo, sed etiam de materiali ciuitate vt ex domibus, & alijs ædificijs constante, & particulari loco terræ sita, quæ ab alijs terræ locis distare, vel propinqua esse potest; vt indicant illa verba: *Longe stante propter timorem tormentorum eius*, & illa *omnis qui in latum nauigat, & nautæ, & omnes, qui in mari operantur, longe steterunt, & clamauerunt videntes locum incendij eius.* Si autem illa Babylon est ciuitas aliqua particularis, non potest certe esse, nisi Roma, vt ex dictis satis constat, & ex superioribus capitibus eiusdem Apocalypsis est manifestum.

Lorin. 1. Pet. 5. refert quā plures. Id de Roma Ethnica non religiosa dictum.

9\. Hac ergo admissa expositione, ex illa ad summum colligitur Romanam ciuitatem ante finem mundi delendam esse, & prorsus euertendam etiam quoad materialia ædificia, & igni tradendam. Quod multi Catholici non solum fine rubore, sed etiā constanter docent, ac defendunt, quos refert, eorumque sententias late describit Thomas Maluenda libro 4. de Antichristo cap. 4. & 5. & quamuis ipse timeat in eorum descendere sententiam, ideoq; alijs modis conetur loca Apocalypsis interpretari (quos nunc examinare, probare aut improbare non est necesse) Nihilominus negari non potest, sententiam illam probabilissimam, esse multumque, & locis Apocalypsis, & antiquis Patribus consentanea, præsertim Hieronymo, cuius hæc sunt verba Isaiæ. *Atteretur ciuitas vanitatis, siue omnis ciuitas, vel spiritualis Babylon, quæ sedes in septem montibus purpurata: cuius supplicia in Apocalypsi Ioannis legimus.* Nec ab ea sententia discrepat libro 2. contra Iouinian. licet indicet, prophetiam nō esse absolutam, sed comminatoriam, dicens: *Ad te loquor, quæ scriptam in fronte blasphemiam Christi confessione delesti, &c. maledictionem, quam tibi Saluator in Apocalypsi comminatus est, potes effugere per pœnitentiam habens exemplum Niniuitarum.* Accedit Lactant. libr. 7. c. 25. qui testimonio Sibyllæ confirmat, casuram, & incendendam esse *vrbem caput Orbis: Et tunc* (ait) *quis dubitet venisse iam finem rebus humanis, orbique terrarum.* Et certè supposita deuastatione orbis præsertim Christiani futura in fine mundi ante iudicium, partim per decem Reges, qui Antichristum præcedent, partim per ipsum Antichristū, qui maiori potentia, & acerbitate: ac odio Christū, & eius Ecclesiam persequetur, per se probabilissimum est, aliquem, vel plures eorum irruituros in vrbem, eamque penitus euersuros, vt Romanum nomen, imò & Christianum, si possint, Roma deleta, prorsus extinguant.

Romā ante diem iudicij delendam, probabile est

Modus autem, ordo, & tempus huius euersionis, licet futuram esse supponamus, lōge incertiora sunt quam ipsa euersio: nam de ipsa euersione habemus fundamentum in Scriptura, iuxta probabilem sensum eius, de cæteris autem circumstantijs fere nihil. 10.

Tempus illius euersionis incertissimum est.

Vnde modus ille, quo vir eruditus Thom. Maluenda vltimum excidium Romanū describit iuxta eorum sententiam, qui de Romana vrbe prophetias Apocalypsis intelligunt, neque ob omnibus, qui illum sensum approbant, asseritur: nec mihi videtur necessarius, aut cogente fundamento fultus. Ait enim Romam circa finem mundi ad plura, & maiora scelera, & flagitia redituram, quam prius, cum esset ethnica, commiserit, nam & fidem negabit, & Pontificem à se abijciet, & Ecclesiasticos ordines trucidabit, & ad idololatriam redibit: Nam antiquam temporalem potentiam iterum recuperabit cum maiori amplitudine; & imperij maiestate, quam antea habuerit, decemque Reges potentissimos sibi subiectos habebit quorum opera sanctos persequetur acerbius, & martyrijs crudelioribus afficiet, quam sub imperatoribus ethnicis passi fuerint. Postea verò intra breue tempus (ait) Reges illos a Roma defecturos, & aduersus illam insurrecturos, ac penitus deleturos, Deo id permittente, in vindictam scelerum eius, tam præteritorum, quā illo tempore præsentium. Hoc enim videtur indicasse Ioannes Euangelista cum eodem cap. 18 dixit. *Quoniam peruenerunt peccata eius vsque ad cælum, & recordatus est Dominus iniquitatum eius.* Credendum enim est, Deum non permissurum tam graue Romæ supplicium, nisi ipsa prius antiquis peccatis noua superadderet, & ita iram Dei in se excitaret Atque adhunc modum accomodaret cætera, quæ in hoc capite, & præcedenti Ioannes prædicit. Ac tādem post destructionem Romæ à decem Regibus factam, venturum esse dicit Antichristum iuxta alias prophetias supra tractatas.

Impugnatur quoad primam partem.

11\. Hæc vero omnia, licet impossibilia non sint, neq; cum aliqua prophetia, aut promissione Romæ facta quam ego sciam, repugnent, non videtur mihi necessaria, nec satis fundata. Nā (supposita expositione Babylonis q̄ prosequimur) ex hoc loco Ioannis solū habemus esse euertendam, ac penitus destruendam, ita vt *vltra iam non inueniatur*, vt ait Ioannes, i. non amplius instaurabitur, nec habitabitur, ideoq; *nec tibia canentium, nec artifex, nec vox molæ, nec lux lucernæ, nec vox sponsi, & sponsæ amplius audientur, aut inuenientur in ea*, vt ibi dicitur. Erit ergo desolatio sempiterna, ideoq; certum, & exploratum videtur, oraculum illud de Roma intellectum, in nullo præcedentium excidiorum Romanæ vrbis, impletum esse, vt facile coniectabit lector, si attentè ea quæ de illis excidijs in capite præced. diximus, cū verbis adnotatis præsentis prophetiæ contulerit. Imò inde valde probabile fit, tale excidiū Romanum, si futurū est, non nisi prope finem mundi esse futurum, quamuis hoc in dicto cap. 19. non asseratur, neq; alibi sit prophetatum, & ideo minus certum sit. Inde tamen aliquomodo suadetur, quia verisimile est tam mirabilem vrbis destructionem, & immanem sedis Apostolicæ persecutionem non nisi temporibus Antichristi, vel prope illa esse futuram, quia illa fore videbitur tribulatio maxima Ecclesiæ, & in ea amplietur, quod Daniel prædixit cessaturum iugesacrificium, & similia.

Impugnatur quoad secundam partem.

12\. Quod vero ante illam destructionem reditura sit Roma ad pristinam potentiam, & temporale imperium, non video, vnde probari possit, qa non omnia quæ hoc capit. de Roma dicuntur, necesse est in ea inueniri in illo vltimo tempore. in quo destruetur, sed in toto discursu temporis, ex quo fuit condita vsque ad finem: *Quia* (vt ibi dicitur) *peruenerunt peccata eius vsque ad cælum, & recordatus est Dominus iniquitatū eius*, vtiq; omnium, quæ in ea quouis tempore factæ sunt.

Quapropter etiam non video, vnde satis probetur, redituram Romam ad idololatriam, vel ad similia scelera, quæ ex veri Dei ignoratione prodeunt, tum quia vt dicantur peccata peruenire vsque ad cœlum, satis est, quod prioribus flagitijs impiorum semper addantur noua, & grauissima peccata Christianorum, quibus Deus magis quodammodo ad iram mouetur, quam delictis hominum cæterorum ignorantium verum Deum. Et fieri poterit, vt in illo tempore peccata, & flagitia in illa vrbe multiplicentur cum maiori luxu, & corruptione, quam in præteritis Christianitatis temporibus tum etiam quia licet illud excidium futurum sit in supplicium multitudinis prauæ, credibile est, futurum etiam esse in probationem bonorum, & in purgationem, & meritum prædestinatorum, vt de persecutione Antichristi Christus significat, & Patres vbique docent Non erit ergo necessarium, Romam ad idololatriam redire, vt illius destructionem Deus permittat.

13. *Impugnatur quoad tertiam. Apoc. 18.*

Quod denique additur, decem Reges prius futuros esse subiectos temporali imperio Vrbis, & postea esse contra illam insurrecturos, non video, quo fundamento asseratur. Nam quod hic ait Ioannes, *Reges terræ fornicatos esse cum illa, & planctum os se super illam*, ad summum indicat, illos futuros esse Romanæ ciuitatis amicos, vel forte prius illius scelera imitatos fuisse, postea vero naturali affectu eius perditionem doluisse, Addo etiam non videri necessarium vt illi Reges, qui prius fornicati erũt cum Babylonia, & postea plangent cum illa, sint illimet decem, qui proximè ante aduentum Antichristi regnabunt, sed alij Reges terræ, qui non deerunt extra imperium Romanum, vt in Persia, in Africa, India, & alijs regionibus, qui fortasse vsque ad mundi finem permanebunt. Denique non oportet, per Reges terræ intelligere solos supremos, & principales Reges terrę, sed etiã magnos Principes, & quasi regulos, vt sunt nunc multi Duces, & potentatus Italiæ & Germaniæ, & similes, qui vltra decem illos famosiores Reges esse poterũt tempore destructionis vrbis Romæ, & cũ illa prius fornicari, non tantum per idololatriam, sed per alia vitia sectando mundi vanitatẽ, & postea de illius perditione dolore, ac plangere.

14. Quocirca ex illo loco, supponendo per Babyloniam Roman intelligi, solum potest certo colligi, Romam tandem aliquando esse omnino, & irreparabiliter euertendam, vnde fit verisimilius, id futurum esse prope diem iudicij, & tempore Antichristi, vel circa. In quo vero statu erit Roma proximè antequam destruatur, tam in temporali imperio, quam in spirituali. & in fide, non video esse reuelatum, nec cum fundamento definiri posse. Nullum vero est inconueniens quod perseuerando in fide, religione, & regimine tam temporali, quam spirituali per Apostolicam sedem, sicut nunc est in fine mundi destruatur per aliquem tyrannum infidelem, siue paganum siue Apostatam. Sicut enim hoc magna ex parte contigit in tempore Alarici, ita poterit acerbius, & omni ex parte in fine mundi consummari. Neque hoc est contra sanctitatem illius vrbis, tum quia non obstante fide, & præsentia Vicarij Christi, poterunt in illa ita multiplicari peccata, vt coniuncta præcedentibus, Dei iudicium, iuxta occulta consilia prouidẽtiæ ipsius, contra ipsam excitent. Tum etiam, quia licet ciuitas, & capita eius in fide permaneant, fieri poterit, vt multitudo populi, & præcipuorum ciuium exemplo, & minis, vel promissionibus tyrannorum infidelium corrumpatur, & deficiat. Tum denique, quia (vt dicebam) illud excidium non erit tantum propter vindictam, sed etiam ad probationem, & multorum Martyrum perfectiorem consummationem. Ideoque non est etiam contra promissiones factas Ecclesiæ, & sedi Apostolicæ de perseuerantia in fide, & in cathedra Petri, quod Roma illo modo destruatur, quia cathedra nunquam deficiet, nec fides eius, siue in hoc, siue in illo loco consistat, vbiq; enim eadem erit, semperque Ecclesia visibilis durabit, etiam si vi persecutionis cogatur ad montes fugere, vel in locis ocultis magna ex parte se abscondere.

15. *Incertum ab ea destructio facieda si ab Antichristo, vel aliquo ex eius administris.*

Deinde neque ex illo loco, neq; ex alio (quod ego sciam) satis colligi potest, an hæc vltima Romæ destructio ab ipsomet Antichristo perficienda sit, & consummenda, vel ante illum, per aliquem, vel aliquos ex illis decem Regibus, qui in Romano orbe tunc regnabunt. Nam quod altero ex his modis futurum id sit, posita dicta expositione, fit valde probabile, quia vt dixi, tam generale excidium vrbis capitis mundi, tantæque Ecclesiæ calamitas, & persecutio non potest à temporibus Antichristi multum distare, & ideo vel ab illo erit, vel ab his, qui proxime illum antecedent. Itemque ex alio principio id fit multum credibile, quia vel ante deletum prorsus Romanum imperium Antichristus non veniet, vel per illum destructio Romani imperij consummabitur, tunc vero maxime delebitur Romanum imperium, quando Roma prorsus extincta fuerit, & è cõuerso dum illa in suo statu perseuerauerit, adhuc reliquiæ Romani imperij durabunt. Ergo sicut imperium Romanum, ita & vrbs eodem tempore, & sub eisdem tyrannis destruetur. Quod autem alterutro ex dictis modis contingere possit, & neuter illorum vel reuelatus sit, vel repugnet reuelatis, patet, quia nullibi reuelatum est. Romanam vrbem esse duraturam vsque ad tempora Antichristi inclusiuè, seu intrinsece, vt sic rem explicem, poterit ergo antea per decem Reges destrui. Item non solum probabile est, sed etiam aliqui contendunt esse certum, ante aduentum Antichristi imperium Romanum esse omnino per decem Reges delendum: ergo probabile est, ab eisdem esse Romam euertendam. Quod in capite etiam 17. Apocalypsis insinuatur.

16. *Probabile est Romæ vastationem ab Antichristo consummandam.*

Et contrario vero nullibi etiam est reuelatum, Antichristum non esse venturum, donec Romana vrbs sit destructa: ergo si per ipsum destruatur, satis implebitur prophetia huius capitis, quod tractamus de destructione Babylonis. Item supra diximus, esse valge probabile, & Patribus consentaneum, Romanum imperium, licet per decem Reges Antichristi proximos præcursores ita sit diuidendum, & extenuandum, vt prope deleatur, per ipsum nihilominus Antichristum esse consummandam destructionem eius ergo per ipsum etiam poterit Roma destrui, atque exting . Cum autem dico, *per ipsum*, non intelligo esse necessarium, vt ipse Antichristus præsens sit in tali bello, satis est enim, quod per se vel duces suos, vel Reges sibi subiectos id faciat. Itaque vtroque modo potest intelligi, quod de muliere fornicaria dicitur Apocalypsis 17. & de decem cornibus bestiæ, seu de decem Regibus, quod *odient fornicariam, & desolatam facient illam, &c.* si per fornicariam Romam, per bestiam autem Antichristum intelligamus, vt est probabile, sed incertum, vt supra dixi, & 2. tom. 3. part. disput. 56. Sect. 10. 2. Vbi nihil aliud de vltimo Romæ excidio docui; imò de illo tanquam de re incerta loquutus sum. Neque aliter loquitur Bellarminus qui potius sentit, Romam ab ipso Antichristo esse delendam. Nam lib. 3. cap. 13 sic ait: *Antichristus odio habebit Romam, & cum ea pugnabit, eamque desolabit, & incendet.* Idemque sentit libro 4. cap. 4. in fine. Eundemque dicendi modum sequitur Bozius lib. 24. cap. 6. & citat Tertullianum, Lactant. Cyrillum, Chrysost. Ambros, Hieronymum, & Augustinum.

17. *Cõcluditur ex Apoc. 18. non colligi persecutionem Antichristi vltra 3 annos cũ semisse, duraturam.*

Vltimo tandem (vt Regi Iacobo respondeamus) dicimus, ex toto hoc capit. 18. Apocalypsis, vel ex destructione vrbis in illo prædicta, vel ex circunstantijs, cum quibus describitur, colligi non posse, persecutionem Antichristi longiori tempore, quam per triennium, & semissem esse duraturam. Nam si decem Reges Vrbem demolituri sunt, licet bellum illud per plures annos duret, vel post illud Roma per plures

plures años destructa iaceat, nihilominus Antichristus postea veniens, poterit breui tempore durare. Si vero ipsemet Antichristus Romam debellaturus est, poterit id facere antequam spiritualem (vt ita dicam) persecutionem Ecclesiæ incipiat, dum temporale imperium acquirit, quod pluribus annis durare poterit, prout persecutionem antecedet, vt capite 9. dicam. Et tunc poterit persecutio durare tantũ breui tempore dicto, vt per se manifestum est. Vel certè licèt demus, ipsam Vrbis destructionem futuram esse partem Antichristianæ persecutionis, adhuc poterit triennio, imò biennio compleri, quidquid de illo destructione Ioannes præsignificat. Quia non solum intra annum, sed etiam intra menses paucos circundari poterit, & expugnari, & incendio tradi, & alia pati, quæ ibi describuntur. Et paulo post sequi poterit grauissimus ille planct⁹ Regum, & mercatorum, quem Ioannes commemorat, nam si planctus ille futurus est in prouincijs, & insulis Romæ vicinis, intra
1 paucos dies poterit notitia incendij ad eas peruenire, ad remotiores autem intra plures, vel intra annum, planctus autem intra plures, vel intra annum, planctus autem ipso breuiori tempore poterit consummari.

Quod autem Rex obijcit, quia & Reges ad contrahendam necessitudinem magnam cum illa Babylonia, & mercatores ad congerendas diuitias, longiori tempore indigebunt hoc (inquam) probat quidem, & Reges, & mercatores, & Babyloniam ipsam longo, & diuturno tempore esse duratura, prius quam Antichristus veniat, vel Babyloniam destruat non vero probat destructionem ipsius vrbis, vel planctum postea subsequutum futurum esse diuturnum. Tum quia hæc diuersa sunt: tum etiam quia frequenter illa, quæ multo tempore durarunt, vno momento extingui solent. Eo vel maxime, quod in toto illo capite, nullum est verbũ de Antichristo, vndelicet ea, quę ibi narrantur, diuturnius tempus postularent, facile responderemus, illa consummanda esse ante ortum Antichristũ (vt declaraui posse euenire) ipsum vero Antichristum postea esse vẽturum, & breui esse consummandum.

CAPVT VII.

Tertiæ obiectioni Regis Angliæ ex varijs noui testamenti verbis desumpta satisfit.

1. Contendit Rex Angliæ positum tempus certum pro incerto.

TErtio impugnat Rex Angliæ fundamẽtum, quo nitimur ad asserendum, Antichristi persecutionem tam breui tempore duraturam. Contra quod duo obijcit. Vnum est, non esse necessarium Ioannis de illo tempore loquentis verba in proprio sensu interpretari, quia inspecto more loquendi Prophetarum, satis commode potest metaphoricè intelligi. Duplicem autem in illis verbis ipse meditatus est allegoriam, vna est, vt numerus certus pro incerto ponatur. Quia certum est, Ioannem id facere consueuisse, vt capit. 7. cum duodecim millia Saluandorum ex singulis tribubus numerat & capit 9. Cum ait. *Et numerus equestris exercitus vicies millies dena millia, &c.* idemque habet alijs in locis, præsertim capite 14: cum numerat: *centum quadraginta quatuor mille virgines*, & capite 20. cum sæpius dicit, Christum regnaturum cum suis sanctis *mille annis*, & cap. 21. cum varios numeros mensurarum describit. Accedit, quod Ioannes in his numerationibus antiquos Prophetas imitatur, præsertim Danielem, Ezechielem, & Zachariam, apud quos sæpe sumitur numerus certus pro incerto, vt Daniel. 7. *Decies millies centena millia ministrabant ei*, & ibi sæpe.

Apo. 7 & 9

Apoc. 14. & 20 & 21.

2. Contendit 3. tempus à Ioanne assi[gnatum]

Altera Regis allegoria est, vt illa tria tempora, & dimidium temporis neque annos, neq; certum tempus significent, sed dimidiam spiritualem hebdomadam: *Nam qui recordantur* (ait) *Ioannẽ in visionibus morem Prophetarum imitari, admodum verisimile esse comperiet, in illis tribus diebus, & dimidio cum imitari Danielis hebdomadas hebdomadam vnam accipiendo totũ illud tempus, quod inter aduentum Christi primum, & secundum intercesserit, cuius temporis, siue spiritualis hebdomadæ dimidio triumphante inducit Antichristum.* Potestq; interpretatio hæc iuuari sententia Lyrani, qui Dan. 12. incertum putat esse, an dies ibi proprie sumatur pro naturali die vel metaphorice pro anno, sicut hebdomada apud eundem Danielem sumitur Idem ergo dici poterit de locis Ioannis in Apocalypsi, & ita erit probabilis expositio.

[assi]gnatum significare dimedietatem spiritualis hebdomada

3. Argumentatur ab incertitudine diei iudicij

Altera obiectio principalis est; non posse verba Ioannis in sensu proprio intelligi, quia talis sensus alijs Scripturæ locis, & cuidam fidei dogmati repugnat. Argumentatur ergo, quia si Antichristus certo numero dierum regnaturus est, & post mortem eius intra quadraginta quinque dies iudicium futurum est, statim ac Antichristus regnare, ac persequi Ecclesiã cœperit, certo scient fideles homines, quo die futurum sit iudicium. Hoc autem est contra Christi verba multis in locis Nam in primis Mat. 24. dixit. *De die autem illa & hora nemo scit, neque Angeli cælorum, nisi solus Pater.* Deinde similitudine diluuij declarat, quàm repente venturus sit dies ille dicens: *Sicut autem in diebus Noe, ita erit aduentus filij hominis. Sicut enim erant in diebus ante diluuium comedentes, & bibentes, nubentes, & nuptui tradentes vsque ad eum diem, quo intrauit Noe in arcam, & non cognouerunt, donec venit diluuium, & tulit omnes, ita erit aduentus filij hominis. Tunc duo erunt in agro vnus assumetur, & vnus relinquetur, duæ molentes in mola, vna assumetur, & vna relinquetur. Vigilate ergo, quia nescitis, qua hora Dominus vester venturus sit, Quibus omnibus* (ait Rex) *significatur illorum temporum summa securitas, futuros esse homines varijs negotijs, & curis humanis implicatos, cum hora nouissima eos repente, nec opinatos occupet.* Sicut Christus in dicto loco concludit *Illud autem scitote, quoniam si sciret paterfamilias, qua hora fur veniret vigilaret vtiq;, & non sineret perfodi domum suam ita & vos estote parati, quia qua nescitis hora filius hominis venturus est.*

4. Multa congerit testimonia ex Scriptura;

Secundo Matth. 25. ad declarandam illius diei incertitudinem adducit Christus parabolam decem virginum, & cõcludit, *Vigilate itaq;, quia nescitis diem neque horam.* Tertio addere possumus verba Christi Actor. 1. *Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate.* Quarto addit Rex verba Petri 1. canon. cap. 5. *Sobrij estote, & vigilate. Petrus* (ait) *iubet nos vigilare, & sobrios esse, ad excipiendum illam diem semper intentos.* Quinto (ait) *Ioannes in Apocalypsi bis nos admonet, vt furem nocturnum, sic Christum esse venturum. Veniam* (dicit Spiritus sanctus in Apocalypsi 3.) *ad te tanquam fur, & nescies, qua hora veniam ad te*, & cap. 16. *Ecce venio sicut fur.* Sexto addere possumus, hoc dixisse Paulum 1. Thessal. *De temporibus autem, & momentis fratres non indigetis, vt scribamus vobis Ipsi enim diligenter scitis quia dies Domini sicut fur in nocte ita veniet. Cum enim dixerint pax, & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus.* Denique id etiam dixit Petrus epistola 2. cap. 5.

5. Regis fundamenta euertuntur.

Ad priorem partem respondeo. literalem expositionem verborum Ioannis, quam Pontificij, id est, Catholici sequũtur, fundatam esse in primis in proprietate verborum Scripturæ, quæ præferenda est. Cauendũ enim omnino est periculum deserendi verum Spiritus sancti sensum, *Quem*, vt lib. de Pudicit. capit. 9. Tertullianus dixit, *omnino obseruare debemus, æque ac Præceptum*; quia *non leuior transgressio in interpretatione, quam in conuersatione.* Magnum autem est periculum aberrandi à vero sensu, quando proprietas verborum sine auctoritate, vel necessitate relinquitur, neutra autẽ ratio hic inuenitur ad proprium verborum sensum relinquendum, vt infra ostendemus. Imò è contrario dictus sensus proprius fundamentum habet in consonantia, & concordia

diuer-

diuersorum locorum scripturæ, & in varijs modis explicandi eandem rem per tempora, menses, & dies, & in veteri, & in nouo testamento, vt credibile non sit omnia esse per metaphoram, & improprietatem dicta. Fundatur præterea in communi consensu Patrum, per quos Deus Ecclesiam verum sensum Scripturarum docet, qui autem Patres ita sentiant, satis constat ex his, quos cap. 6. attulimus. Denique fundari potest, quia nulla Metaphora ibi quadrare
6. potest: neque habet probabile fundamentum, vt facile constabit per ea discurrendo, quæ Rex adducit.

In Scriptura sæpe numerus perfectus pro incerto ponitur.

Ad priorem ergo metaphorici sensus partem, in qua dicitur, accipi numerum certum pro incerto, & ad indicandum lõgum, aut breue tempus, magnum que aut paruum numerum indefinitum, respondemus, regulam in generali sumptam veram esse, & hoc modo ex testimonijs ibi relatis, & alijs multis, quæ afferri possunt, rectè probari, male tamen ad præsentem expositionem applicari. Nam in primis, vt doctè notauit Bellarminus lib. 3. de Romanis Pontif. cap. 8. tunc in Scriptura numerus definitus pro indefinito tempore sumitur, quando est perfectus, & in aliquo ordine consummatus, vt sunt decem, centum, mille. Quando vero numerus comprehendit non tãtum magnum, sed etiam paruum numerum, tunc esse signum propriæ, & præcisæ numerationis. Et ratio est in promptu, quia simplex, & absoluta expresio vnius numeri consummati facilè potest esse capax talis metaphoræ, vel propter aliquam numeri perfectionem, vel per aliquod mysterium, vt solet considerari in septenario numero propter mundi creationem, vel in millenario propter eius perfectionem aptam ad significandam quandam temporis plenitudinem, vt dixit Augustinus 20. de Ciuitat. capit. 7. vbi etiam ita exponit illud *centuplum*, de quo Dominus loquitur Matt. 19. vt copiosum præmium significet Et alia exempla profert in lib. 2. de Doctrin Christ capit. 16. At verò quando minute, & distinctè additur numerus minor maiori, & dimidius integro, signum est definitæ, ac propriæ numerationis, quia alias nunquam haberemus certum aliquem in Scriptura numerum. Item quia nec in illa imperfectione numerorum perfectio aliqua, vel diuturnitas durationis cogitari potest, nec ratio probabilis reddi, cur talis additio, & multiplicatio numerorum fiat. Estque optimum exemplum ad hoc confirmandum Dan. 8. vbi de Hierosolimitana vastatione per Antiochum facta dicitur, duraturam esse per *dies duo millia trecentos*. Quem numerum omnes intelligunt, præcisè, & cum proprietate esse intelligendum, propter specialem modum, quo præscribitur. Et ita D. Hieronymus ibi ex libris Machab. & Iosepho illum comprobare, & declarare studet. Idem tradit Theodoret. orat. 8. & Glossa, Lyran. & accurate Benedict. Pereira.

Per numerũ imperfectũ determinata duratio significatur.

7. Quocirca partem hanc ita censeo veram, vt in ea nullam declarationem, aut limitationem eredam esse necessariam, tum quia per se fundata est in verissima exponendi Scripturam regula scilicet retinendum esse proprium sensum, quando nihil est, quod metaphoram indicet, vel ad illam excogitandam cogat, tum etiam quia nulla particularis exceptio illius partis occurrit: Nam si quis objiciat exemplum de centum quadraginta quatuor millibus signatis ad salutem Apocal. 7. & aliud de centum quadraginta quatuor millibus Virginibus stantibus cum Agno Apoc. 14. Respondet ibi Ribera, per illos numeros ibi definitam, ac præcisam multitudinem significari. Sed quia hoc difficile creditu est, respondeo numerum illum sic multiplicatum mysterium continere, & ideo pro indefinita multitudine poni: nam duodenarius numerus est numerus vniuersalis, & per se ipsum multiplicatus iuxta numerum duodecim tribuum illum numerum efficit; vt Beda, Ruper. & alij interpretati sunt.

Locus ille Ioannis metaphoricum sensum admittere non potest.

Primum Regis fundamentum euertitur.

At verò in alia parte de sensu metaphorico, quia non gratis, & vbique confingendus est, necessario ad 8.
denda est limitatio. Quia sæpissimè numerus perfectus significat in Scriptura definitum tempus, certamque durationem, vt quando dicitur creatus mundus sex diebus, vel quando dicitur Daniel. 4. *Septem tempora mutabuntur super te*, vbi licet in verbo *tempora* sit aliqua metaphora, quam supra explicui, in numero septenario nulla esse intelligitur. Item in prophetia Danielis de 70. hebdomatibus Daniel. 9. & sæpe alias. Ideoque illa pars permissiuè tantum, seu potentialiter intelligenda est, id est, posse in illo sensu tales numeros accipi, & per metaphoram illam esse vsitatam in Scriptura. Nihilominus tamen in vsu, & applicatione eius ad hunc, vel illum locum, necessarium est, circumstantias considerare, ita vt illis quadret metaphora, nulloque modo illis aduersetur. Item etiam conseruandæ sunt communes Ecclesiæ, & Patrum interpretationes. Quæ duo (vt dixi) persuadent, etiam in dictis locis Apocal. non habere locum metaphoram, quia neque verbis, neque circumstantijs locorum accomodata est, neque Patres ibi illam inuenerunt, sed certum, ac definitum tempus ibi prædici intellexerunt.

Perfectus etiam numerus ponitur pro tempore determinato.

9.
Altera vero pars Metaphoræ, quam excogitauit Rex planè improbabilis est. Primo quia nec Ioannes in Apocalyps. neque Daniel. cap. 12. nominarunt hebdomadam, sed tempora, menses, & dies, & multominus loquuti sunt de dimidia hebdomata, sed per alios numeros mensium, & dierum proprietatem sui sermonis declararunt. Et confirmari hoc potest, quia vbi Daniel voluit tres annos, & dimidium, per dimidiam hebdomadam significare, id fecit apertè cap. 9. dicens: *Et in dimidio hebdomatis deficiet hostia, & sacrificium*, id est transactis tribus annis cum dimidio hebdomadæ septuagesimæ. Secundo, nunquam per hebdomadam significatur in Scriptura omnino indefinitum tempus, sed quoties vox illa per metaphoram sumitur, saltem seruatur proportio ad septenarium numerum, metaphora verò in eo ponitur, quod ad numerum annorum extenditur, vt in dicto loco Danielis, & Genes. 29. *Imple hebdomadam dierum*, id est, septem annos. At vero in tempore toto quod inter primum & secundum Christi aduentum decurrit, nulla ratio septenarij numeri cogitari, nec authoritas, nec exemplum: quæ est ergo hæc licentia adhibitum interpretãdi, vel potius corrũpẽdi Scripturam? Tertio licet metaphora dimidiæ hebdomadæ posset accomodari verbis illis, *Per tempora, tempus, & dimidium temporis*: nullo tamen modo potest accomodari numerationi quadraginta duorum mensium, vel mille ducentorum nonaginta dierum: quæ enim ratio, vel proportio, seu analogia ad fingendam talem metaphoram excogitari potest? Quin potius, vt sæpe dixi ille modus explicandi tempora per menses, & numerum mensium per numerum dierum, excludit omnem huiusmodi metaphoram & proprium esse sensum ostendit.

Secundum Regis fundamentum destruitur.

Aliter Daniel de hebdomada, aliter de tribus annis loquutus est.

Mensium, & dierum numeratio hebdomadæ accomodari non potest.

Quarto si tres illi anni cum dimidio, qui de aduentu, & duratione Antichristi prædicti sunt, dimi- 10.
diam spiritualem hebdomadam illo modo intellectam significarent, saltem non excederent dimidiũ temporis illius, quod inter primum, & secundum Christi aduentum intercedit; at iuxta Regis sententiam Antichristianismus incepit anno Christi 606. & ita iam durauit mille septem annis, & adhuc durat, & durabit quantum scit Deus; ergo incredibile est, totum illud tempus per trium annorum cum dimidio spatium propter allegoriam dimidiæ hebdomadæ significari. Denique iuxta hanc interpretationem inutilis est omnis illa numeratio temporum, dierum & mensium, quæ tam accurratè à Ioannes fit: quia ex illa nihil certũ, vel probabile de initio, vel duratione temporis Antichristi cõiectari potest, sed vnusquisque

huiu-

fingere potest, quod voluerit initium, & temporis spatium, & asserere illud esse dimidiam spiritualem hebdomadam. At vero Scripturæ verba, licèt interdum sint metaphorica, non tamē inutilia, nec frustra prolata, ergo quando metaphora talis est, vt peruertat prophetiæ vsum intentionem, & fructum, abijcienda prorsus est, & vitanda.

Quapropter deponenda est etiam, seu reijcienda
11. dubitatio Lyrani: an in illis locis dies metaphoricè pro anno sumatur. Et pro certo statuendum est, ibi propriè sumi, & naturalem diem significare. Est autem aduertendum hoc intelligi posse, vel de illis locis, in quibus est sermo de mille ducentis nonaginta duobus persequutionis Antichristi, vel vbi est sermo de quadraginta quinque diebus post mortem eius. Lyranus enim non de prioribus, sed de his posterioribus loquitur. De prioribus autem non negat, futuros esse naturales dies, quod intentioni nostræ maximè deseruit, &c. Ideoque breuiter ostenditur esse certum. Nam si dies ibi annum significaret; ergo cum dicitur persecutio Antichristi duratura per mille ducentos nonaginta dies intelligetur de totidem annis. Quomodo ergo verum erit verbū Christi: *Nisi breuiati essent dies illi, non fuisset salua omnis caro, sed propter electos breuiabuntur dies illi.* Quomodo enim breuiabuntur si tot fere futuri sint, quot, hactenus tempus legis gratiæ durauit? Similiq; ratione consistere non poterit, quod Ioannes ait Apocal. 12. *Væ terræ mari, quia descendit diabolus ad vos, habens iram magnam, sciens, quia modicum tempus habet.* Et cap. 20. dicit, Satanam ligatum fore per annos mille & postea soluendum modico tempore; at vero tempus mille ducentorum ac plurium annorum non potest dici absolute modicum, neq; comparare ad tempus quo Satanas est ligatus Ergo Impossibile est ibi accipi
12 diem pro anno, sed pro vero die.

Confirmatur primo quia numerus ille dierum postea per numerum mensiū explicatur, quis autem dicat, mensem ibi significare triginta annos? Nunquam enim in Sriptura talis metaphora mensium sicut hebdomadarum inuenitur. Confirmatur secundo, quia si detur licentia, diē pro anno explicandi, eandem alius sumet ad intelligendum mille annos quia scriptum est: *Mille anni ante oculos tuos tanquam dies hesterna, quæ præterijt.* Et consequenter sequitur, duraturum Antichristum plusquam per mille annorum millia quod ridiculum est. deniq; confirmatur ex Iustino contra Tryphonem qui hac ratione irridet eius interpretationē. Putabat enim ille per tempus ibi intelligendos esse centum annos. *Quod si ita est, scelestum illum hominem vt minimum trecentum quinquaginta annos regnare oportet.* Quod tanquam absurdum & ridiculum omittit: præterquam quod nulla probabilis ratio, vel fundamentum in Scriptura talis significationis, aut metaphoræ potest afferri.

13. Ex quo vlterius eadem certitudine concluditur, etiam in vltimis quadraginta quinque diebus, de naturalibus dieb⁹, sermonem esse. Primo quidem, quia fingi non potest in eadem supputatione, respectu temporis persecutionis Antichristi diem accipi propriè, respectu vero temporis postea futuri, sumi metaphoricè pro anno, quia vno, & eodem verbo dicitur de vtroq; tempore, seu de toto illo duraturum esse, *duobus millibus triginta quinque diebus,* ridiculum autem esset dicere, idem nomen, in eadem oratione semel positum, partem temporis significare propriè, & partem metaphoricè. Secundo quia rationes factæ de illis etiam diebus procedunt, & præsertim quia etiam dixit Christus matth. 24. *Statim post tribulationem illorum dierum Sol obscurabitur,* ergo inter finem Antichristi, & initium signorum iudicij non intercedent quadraginta quinq; mille anni, imo nec quadraginta quinq; quia quod post quadraginta quinq; annos fit nō statim fit. Deniq; metaphora Lyrani non habet fundamentū in Scriptura, vt ipse putat. Non enim potest ex Scripturis ostendi, diem in terdum significare metaphoricè annum. Nam in loco, quem Lyra aducit, Ezech 4 vbi dicitur, *Diem pro anno dedi tibi,* dies non significat metaphoricè annū sed vtraq; vox in sua proprietate sumitur, diciturq; annus pro die computari, quia quot diebus Ezechiel vinctus, atq; constrictus sub sinistro, vel dextro latere dormiturus erat, tot annis Israel, & Iuda captiui erant futuri. Sic Hier. & omnes exponunt, veluti cum dicitur in Psalm. 89. *Mille anni ante oculos tuos tanquam dies,* dies propriè sumitur pro die naturali, comparantur autem mille anni cum naturali die, imo cum momento respectu diuinæ Æternitatis.

14. Ad posteriorem partem obiectionis, in primis generatim dico, totam illam obiectionē non procedere contra præcipuum dogma, quod docemus, nimirū persecutionem Antichristi breui tempore esse duraturam, & testimonia Danielis, & Ioannis, quæ de illo tempore loquuntur, propriè, & ad literam esse intelligenda. Nam ad summum procedit obiectio contra illam vltimam partem de quadraginta quinq; diebus à morte Christi vsque ad diem iudicij interponendis. Et enim si dixerimus, illos quadraginta quinque dies non esse præcise definitos, vt illis cōsummatis certo futurus sit iudicij dies omnino cessabit obiectio, etiam si cætera de tribus annis cum dimidio, quibus persecutio Antichristi tantum durabit, certissima sint & cōstanter teneantur. Quia si post mortem Antichristi non est certum futurum iudicium finitis quadraginta quinq; dieb⁹ ex morte Antichristi nunq; præscietur, qū futura sit dies, vel hora iudicij; ergo cessabit obiectio. Pars aūt illa de quadraginta quinq; diebus, post quos sit futurum iudicium, non est dogma fidei nec de illo pertinaciter contendendum est, & ideo tota obiectio non multum ad causam refert. Dummodo non negetur, illos ēt quadraginta quinq; dies propriè esse intelligendos, tam quoad numerum, quam quoad naturales dies: hoc enim necessario coniunctum est cum alia certa sententia de breui tempore Antichristi, vt declaratum est. Quia hoc non obstante multi catholici censent, ex Scriptura quidem colligi, post mortem Antichristi non esse venturum diem iudicij intra quadraginta quinque dies, non tamen inde colligi, finitis illis diebus, statim esse futurum, & hoc satis esse, vt sit incertus, & consequenter vt cesset obiectio.

15 Non vero addere possumus, verum quidem esse Scripturam non dicere apertè, immediate post illos quadraginta quinque dies futurum esse iudicium, insinuare tamen illud, satisque probabiliter ex illa colligi, vt supra ostendi. Hoc autem non satis esse, vt certo præsciatur dies iudicij, sed solum vt coniectari possit cum magna probabilitate. quod nullum est inconueniens, quia non repugnat testimonijs adductis, cum in illis de ce certa præcognitione, & præscientia sermo sit, Denique addimus, etiam si coniectura illa de quadraginta quinque diebus incerta sit, nihilominus visa morte Antichristi post sufficientem cognitionem personæ eius, certum esse posse scientibus Scripturas, prope esse diem iud eij, neque longe distare, etiamsi dies, & hora certo non cognoscatur. Illud autem non solum verbis Christi nō repugnat, sed potius in eis continetur, cum ipse dixerit: *Statim autem post tribulationem illorum dierum sol obscurabitur.* &c. Illud autem *statim* erit proxime post mortē Antichristi, vt ex Scripturis ostensum est; ergo qui nouerint Scripturas, euidenter intelligent, propinquissimū esse diem iudicij nam illud *statim* hanc propinquitatem aperte indicat. Vnde subiūgit idem Dominus: *Ab arbore autem fici discite parabolam, cum iam ramus eius tener fuerit, & folia nata, scitis, quia prope est æstas, ita & vos cum videritis hæc omnia, scitote, quia prope est in ianuis.* Ergo talis præcognitio diei iudicij, vel certa quoad propinquitatem eius, & non quoad definitum diem, vel probabilis, & coniecturalis quoad ipsum

Lyrani dubitatio reijcitur.

Dies illo loco pro anno sumi non potest.

Matth. 24.

Psalm. 89.

Dies in illa prophetia eodem sensu sumitur.

Confirmatur ex loco Ezechielis.

Tertium Regis fundamentum veram sententiam ad impugnat.

Non est de fide statim post quadraginta quinque dies futurum iudicium.

Iudicij dies coniectura cognosci potest ex scriptura sumpta

Matth. 24.

ad ipsum diem, non repugnat, sed potius est maxime consentanea Scripturis. Neque contra hoc aliquid probant testimonia adducta, vt discurrendo per singula facilè constabit.

16. Ad locum Matt. 24. respondeo, priora verba Christi, *De die illa nemo scit*, intelligi de certa, & infallibili præscientia, non de probabili coniectura. Dico præterea, coniecturam etiam haberi non posse, nisi ex reuelatis, quia determinatio illius diei pendet ex Dei voluntate, quæ non potest nisi ex effectibus, vel signis reuelatis cognosci. Posita autem reuelatione signorum præcedentium diem iudicij, ex illis coniectari potest tempus illius diei, maiori quidem, vel minori probabilitate, iuxta modum reuelationis, & signorum. Et his coniecturis sæpe Sancti Patres vsi sunt ad iudicium aliquod faciendum de appropinquante die iudicij; imò ad hunc finem reuelata esse à Deo illa signa, ex allegatis verbis Christi aperte colligitur. Ad cætera autem verba, quibus docet Dominus, horam nouissimam diei iudicij repente occupaturam esse homines, respondeo, eandem obiectionem fieri posse contra verba Christi: *Scitote quia prope est in ianuis*: nam hæc præcognitio satis esse potest, vt, Matth. 24. dies iudicij non repente præoccupet eos, qui verba Christi crediderint, & euentum illorum obseruauerint, & considerare voluerint.

17. *Paucissimi tunc erunt, qui coniecturis illustrantur.* Dico ergo in primis, hos futuros esse rarissimos, quia pauci erunt, qui prædictas prophetias perspectas habeant, easque intelligant, ac recogitent. Ideoque licet pauci aliqui intelligentes, & in fide sapientes possint ex illa expectatione parati esse ad Domini aduentum, hoc non obstat, quo minus totus fere mundus nihil minus, quàm de illius fine cogitet, atque ita totum fere orbem repente occupet Christi aduetus. Quod rectè declaratur exemplo diluuij, quo Christus vtitur, aliqui enim fuerunt tunc homines, quos non repente pluuiæ præoccuparunt, vtique Noe, & familia eius, & nihilominus absolute ait Christus, diluuium venisse, & imparatos homines inuenisse, omnesque oppressisse; ita ergo erit in aduentu ad iudicium. Aliud simile esse potest de tempore primi aduentus Christi, nam simpliciter repente venit, respectu orbis, licet pauci sapientes potuerint intelligere, iam prope instasse aduentum eius.

18. *Iudicij incertitudo tripliciter considerari potest.* Deinde aduerto, illam incertitudinem diei iudicij posse considerari, vel respectu nostri, & omnium, qui futuri sunt ante reuelatum Antichristum, & inchoatam persecutionem eius. Vel respectu eorum, qui in tempore futuri sunt, quo persecutio antichristi iam grassabitur, nondum vero finem eius viderunt; vel respectu eorum, qui viuent post Antichristi mortem, & antequam inchoentur proxima signa iudicij, scilicet, *Sol obscurabitur*, & similia; vel respectu eorum, qui talia signa iam prospexerint. In primis igitur temporibus dies iudicij est omnino incertus imò vix potest per coniecturā aliquid de illius mora vel propinquitate iudicari, vt Augustinus epist. 80. latè ostedit, & experimento satis cognitum est in Patribus, qui ante mille annos diem iudicij propinquare existimarunt. Neque in hoc est controuersia. De secundo tempore dicimus, sapientes quidem magna fide, intelligentia, & attentione tunc res considerantes coniectare posse, diem iudicij, non longe abesse, quia certe credent, tribulationem illam breuem esse futuram, & illa finita, statim incepturа esse signa iudicij, vtrunque enim Christus prædixit. Vnde Gregor. 34. Moral. cap. 10. in fine, aliàs 15. *Appropinquante* (ait) *die iudicij, vel præcursoris vocibus, vel quibusdam erumpentibus signis, ipsi eius iam aliquo modo aduentum Domini virtus interlucet.* Erit tñ illa coniectura & confusa respectu definiti tēporis, & rara respectu totius mundi, & incerta respectu plurium, quia cū multæ futuræ sint tribulationes, & multi pseudochristi, teste ipso Matth. 24. Christo, difficillimū erit intelligere, an illa sit vltima, & maxima, & an ille sit proprius Antichristus.

19. *Regis obiectio.* Sed ait Rex: *At Pontificij dicunt, mundus non ignorabit, illum esse Antichristum, duorum testium doctrina.* *Responsio.* Respondeo, duos illos testes prædicaturos breui tempore, & fortasse in paucis orbis locis, & prouincijs. & ita non sufficiet, vt totus orbis sciat, illum esse Antichristum. Imò etiam vbi prædicabunt, multi erunt increduli, sicut fuerunt in diebus Noe, vel sicut fuerunt Iudæi, quando Ioannes testimonium præbuit Christo, ideoque licet aliqui credāt, & possint eandem coniecturam appropinquātis iudicij facere, nullum est inconueniens, quia cæteri omnes, & mūdus, simpliciter loquendo, nihil tale cogitabit. Vnde Ambr. 5. Thessal. 5. in principio de illo tempore intellexisse 2. Petr 3. videtur multa ex dictis testimonijs: *Dies Domini vt fur veniet. & vigilate, quia nescitis, qua hora Dominus vester venturus sit.* Matth. 24. Et illud, *Si quis vobis dixerit, Ecce hic* Isaia 3 *Christus, aut ecce illic, nolite credere. Subito enim* (ait) *& ex inspirato apparebit, sicut corruscatio apparet ab occidente in Orientem, habens secum militiam exercitus Dei Patris ad perditionem Antichristi, & satellitum eius. Cum enim securi fuerint perfidi de regno diaboli, interfectis Sanctis, id est Enoch, & Elia, & læti de victoria, inuicem sibi mittentes* Apoc 11. *munera sicut dixit Apocalypsis, tunc illis subito veniet repentinus interitus.* In quibus verbis repentinum Christi aduentum dicit inchoari ante mortem Antichristi, & ad illum interficiendum, & tunc maxime futurum repentinum incredulis: nam pauci credentes iam poterunt illum expectare, quamuis illi etiam de die, & hora etiam sint incerti futuri.

20. At verò in tertio tempore post mortem Antichristi, & ante signa iudicij maior quidem esse poterit coniectura iudicij appropinquantis, tamen illa etiam in paucis erit. Nam in primis breuissimum erit tempus illud inter Antichristi mortem, & signa iudicij, vt sæpe probatum est ex verbis Christi Domini dicentis: *Statim autem post tribulationem illorum dierum, Sol obscurabitur.* Matth. Deinde in tam breui tempore mors Antichristi non poterit nota fieri vniuerso mūdo. neque magnæ illius parti, quia Christus descendens ad Antichristum interficiendum, non reuelabitur *Antichristi mors nota non erit omnibus hominibus.* vniuerso mundo, sed in illo tantum loco apparebit, vbi Antichristus adfuerit, & inde mors eius diuulganda erit per famam, vel litteras per temporis decursum, prout humano modo fieri potest. Ergo interim nihil magis solicitus erit mundus de die iudicij quam si Antichristus non esset mortuus. Denique apud illos etiam qui nouerint Antichristum, & mortem eius viderint, aut crediderint, paucissimi erunt, *Multi eorū qui mortem Antichristi viderint Scripturas non intelligent* qui legerint, & intellexerint prophetias de tempore aduentus Christi ad iudicandum post occisum Antichristum. Imò illi etiam qui illas intellexerint, nunquam erunt satis certi de sensu illarum, donec impletas illas videant: ideoque licet probabiliter credere possint, post tot dies futurum iudicium, non tamen certo scient diem illum. Et ita nihil sequitur contra testimonia Scripturæ de incertitudine diei iudicij, etiam si in rigore de toto tēpore, & de omnibus personis intelligantur. Eo vel maxime, quod non ēt cōstat an illi quadraginta quinque dies terminum habituri sint in ipso die iudicij, vel in die, in quo omnium hominum mors consummabitur, post quam diem non est reuelatum, an statim. vel post aliquos dies, futura sit resurrectio vniuersalis, & iudicium. Et ita semper manent incerta dies, & hora iudicij.

21. *Fidelibus in vltimo tempore iudicij dies nota erit non infidelibus.* At verò de vltimo tempore postquam inchoata fuerint signa iudicij, de quibus Christus ait: *Statim post tribulationem dierum illorum Sol obscurabitur*. ex eodem Euangelio constat, notum esse futurū vniuersis fidelibus, mundi consummationem, & iudicij diem esse propinquissimas, cum Christus dicat: *Cum videritis hæc omnia, scitote, quia prope est in ianuis.* Matth. 24 Infideles autem cum talia signa, & finem, seu significationem eorum, vel prorsus ignorauerint, vel non crediderint, terrebuntur quidem, & contremiscent, nihil vero de futuro euentu intelligent, aut cogitabunt.

Nihil-

Nihilominus tamen respectu omnium verum semper erit, quod Christus proximè subiungit: *De die autem illa, & hora nemo scit*, quia infideles penitus illam ignorabunt, fideles autem etiam sapientes, licèt cognoscant esse propinquam, definite tamen nescient, tali die, & hora esse futuram: quia ignorabunt destinatum diem ad vniuersalem mortem omnium hominum, & alium præfinitum ad resurrectionem, aliumque præordinatum ad iudicium; imò etiam ignorabunt, an sint futuri distincti dies, & quantum inter se distabunt. Et præterea nescient, quanto tempore duratura sint illa signa antecedentia iudicium post mortem Antichristi, quia licet sapientiores fideles coniectare possint, non duratura vltra quadraginta quinque dies, nescient nihilominus, an totos illos dies occupatura sint, necne: & consequenter nescient, quo die conflagrabit mundus, & ita de cæteris, quæ vsque ad diem iudicij sunt futura. Atque ita omnia CHRISTI verba ad litteram, & in omni rigore, ac proprietate vera sunt, etiam si verba Ioannis in proprio etiam, & rigoroso sensu intelligantur, quod in sequẽtibus testimoniis amplius declarabitur.

22 *Explicatur parabola decem virginibus, de iudicio particulari.* Ad secundum testimonium sumptum ex parabola de Virginibus Matth. 25. respondetur, posse quidem omnia, quæ in illa dicuntur ad priuatum vniuscuiusque iudicium accomodari, nam eius etiam dies, & hora incerta est hominibus, & in illud iudicium optime quadrat totius parabolæ conclusio: *Vigilate itaq; quia nescitis diem neque horam.* Hæc autem ignorantia diei, & horæ mortis non tollit, quin ante illius euentum, & consequenter ante iudicij particularis momẽtum præsentiri possit mors & iudicium illud prope esse coniectari, quamuis de die, & hora certa, & definita cognitio non comparetur, vel præconcipiatur. Et ita duo in eadem parabola inopinatè euẽtura ante hoc iudicium distinguere necesse est Vnum est, prius prænunciari aduentum sponsi, aliud est, ipsum sponsum postea venire. Primum in illis verbis continetur: *Media nocte clamor factus est, ecce sponsus venit, exite obuiam ei*, aliud ibi subiungit: *Dum autem irent emere, venit sponsus, & quæ paratæ erant: intrauerunt cum eo, & cæt.* *Iudicij denunciatio magis repẽtina erit, quam eius aduentus.* Ex quo intelligimus, magis repentinam esse denuntiationem aduentus iudicij, quam sit futurus eius aduentus nam prior dormitantes, vel dormientes inuenit omnes Virgines, id est, nihil de appropinquante iudicio cogitantes: aduentus autem sponsi prudentes inuenit paratas, & accensis lampadibus ipsum expectantes, & ita licet diem, & horam vtriusque, scilicet, prænunciationis, & aduentus ignorauerint; non tamen tam inopinatus illis fuit sponsi aduentus, sicut illius propria denunciatio. Vnde in particulari iudicio illa duo ita distingui possunt, vt momentum mortis sit idem, quod erit aduentus iudicij, dispositiones autem præuiæ proximæ ad mortem, prænuncient iudicij aduentũ; vt ægritudines, & alia frequentia pericula mortis. Et ita dixit Gregorius Homil. 13. in Euangelia. *Venit Dominus cum ad iudicium properat, pulsat verò cum iam per ægritudinis molestias mortem vicinam esse designat.* Et hanc interpretationem prosequitur Origin. Homil. 22. in Matthæum, & eam censet maxime literalem Diuus Thomas ibi, nec displicet Augustino epistola 80. Vnde si illam sequamur, nihil ex illa parabola ad materiam præsentem conducere potest; quia regnum Antichristi non ante priuatum iudicium, sed ante vniuersale futurum est. Quod si loqui velimus de iudicio particulari illorum hominum, qui post Antichristi mortem futuri sunt, illi etiam ignorabunt diem, & horam suæ mortis, & consequenter etiam sui particularis iudicij, præsentire autem poterunt, non longe distare per signa, & præconia appropinquantis finis mundi.

23. *Eadem para-* Vnde vlterius dicimus, licet hic sensus probabilis sit, non ita esse accipiendum, vt negemus, posse etiam illam parabolam de vniuersali iudicio intelligi, sine præiudicio eorum, quæ de tempore Antichristi diximus. *bola intelligi pot de iudicio vniuersali Matt. 25* Nam duobus modis possunt exponi verba illa: *Media autem nocte clamor factus est.* Primò vt per clamorem illum intelligamus tubam, & vocem magnam, qua Angeli clamabunt ad electos congregandos, sicut Christus dixit Matth. 24. vt exponunt Hieron. Chrysostom. & alij Matth. 25. & Augustin. epist. 120. cap. 34. Sed difficilis est expositio, & æquiparatio: nam tuba illa, & vox Angelorum præcedet iudicem iam venientem post vniuersorum hominum mortem, eosque vocabit, vt ad vitam resurgant, & in iudicium veniant, iuxta illud Pauli 1. ad Corinth. 15. *Canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti.* At verò clamor hic, qui in parabola Virginum antecessurus dicitur, fiet ante mortem hominum, quando adhuc possunt præparari, & disponi ad sponsum recipiendum, sicut prudentes virgines fecerũt; ergo per hunc clamorem non potest vox illa Angelorum significari.

Respondent autem Augustinus, etiam clamorem illum, de quo in parabola de Virginibus est sermo, futurum esse post mortẽ omnium hominum, quæ per somnum ibi significatur illis verbis, *dormitauerunt omnes, & dormierant*, & consequenter ait, illum clamorem non esse, vt homines præparentur ad lumen iustitiæ recipiendum de nouo, sed vt resurgant. Tunc autem Virgines prudenter ornare lampades suas, se præparando per recogitationem bonorum operum suorum ad rationem reddendam. Atq; iuxta expositionem hanc, nihil etiam ex illa parabola ad præsentem controuersiam sumi potest: nam post vniuersalem mortem omnium hominum, certum erit diem, & horam resurrectionis, & aduentus iudicij prope adesse, semper tamen quæ futura sit ignorabitur, donec audiatur vox tubæ, nisi forte animæ beatæ illam iam in Verbo videant, quod non repugnat verbis CHRISTI, licet sit incertum. 24. *Alia expositio.*

Alia verò expositio esse potest, vt clamor ille non sit vox tubæ, sed sit prædicatio Enoch, & Eliæ, & aliorum seruorum Dei, qui eo tempore viuent, vel etiam sint signa iudicij, quæ præcedent, *vt Sol obscurabitur, &c.* Illa enim suo modo clamabunt, diem Domini appropinquare. Et sic etiam in illo aduẽtu duo supra dicta distinguenda erunt, vnum est præuia denunciatio aduentus iudicij, quæ erit non tantum antea ignorata, sed etiam inexpectata, & repentina, quia ante illam non præcedet alia publica excitatio, seu præmonitio præter generales, quæ iam satis in Scriptura factæ sunt. Aliud est aduentus iudicis, & hic non erit ita repentinus, quin præparatio, & expectatio ad illum præcedere possit, semper tamen dies, & hora eius definitè ignorabitur, donec veniat. Et hoc modo explicauit hanc incertitudinem Oecumenius 1. Thess. 5 sua ca. 6. dicens, signa propinquantis aduentus posse certò cognosci, aduentum autem ipsum non ita. 25. *Tertia expositio.*

Ad tertium testimonium ex Actor. 1. respondeo primò, per verba illa: *Non est vestrum nosse tempora, vel momenta*, ad summum excludi certam præcognitionem definiti diei, & horæ secundi aduentus Domini, vt notauit Cyprian. lib. 3. ad Quirin. cap. 89. De inde dico, voluisse Christum reprehendere curiosam inuestigationem, & inutile desiderium sciendi futura maximè quæ à diuina potestate, & præfinitione pendent, vt notauit Iustinianus quæst. 112. ad Gentes Augustinus autem in epist. 78. addit, per illa verba etiam excludi numerum quemlibet annorum, intra quem; vel post quem immediate futurus sit secundus Domini aduentus, quia hoc etiam propriè significat vox illa *tempora*, & ideo in nullius hominis cognitionem cadere potest post quot annos futurum sit iudicium. Quod adeo confirmat, vt dicat, licet ex verbis Christi Matth. 24. colligatur, non esse futurum 26. *Explicatur locus ex c. 1. Act.*

iudicium, nisi prius Euangelium in vniuerso orbe prædicetur, dicente Domino: *Prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio.* Nihilominus etiam impleto illo signo, nunquam posse cognosci tempora (id est annorum numerum) quæ vsque ad iudicij diem supersunt. In quo significat duo, vnum est, verba Christi. *Non est vestrum nosse, &c.* non solum excludere cognitionem per astra, aut alia humana signa, sed etiam per signa reuelata, & per prophetias. Aliud est, nõ solum dicta esse à Christo pro solis illis discipulis, qui tunc aderant, & ipsum interrogabant, sed etiam pro omnibus hominibus quocunque tempore futuris. Quod latius tradit Epist. 80.

27. *Obiectio.*

Hinc verò sumi potest obiectio contra dicta. Nam hinc fieri videtur, nunquam posse certum esse, quot anni residui erunt vsque ad iudicij diem: hoc autem repugnare videtur his, quæ diximus de tribus annis cum dimidio persecutionis Antichristi.

Solutio. *Verba Christi non ad solos Apostolos coarctanda.*

Respondeo in primis, verum quidem esse, verba Christi non solum ad Apostolos, & discipulos, qui Christum audiebant, sed ad omnes nos etiam pertinere, omnium enim inordinatum desiderium præsciendi futura, quæ à Dei dispositione pendent, repressit Christus, docuitque non pertinere ad homines ea inuestigare, nec velle cognoscere, nisi quatenus ea Deus voluerit reuelare. Ex quo rectè etiam infertur, incerta nobis esse tempora aduentus Domini, quia nihil de numero annorum durationis mundi nobis reuelatum est. Et hoc est, quod præcipuè Augustinus in illis locis agit, & intendit. Sub aduentu autem Domini comprehendit etiam signa proxima aduentus eius, & inter ea ponit interdum Antichristi persecutionem, vt in lib. 18. de Ciuit. cap. 53. postquam dixit; *Illam sane nouissimam persecutionem, quæ ab Antichristo futura est, præsentia sua ipse extinguet Iesus* &c. Subiungit: *Hic quæri solet, quando istud erit? importune omnino.* Et statim inducit verba Christi, *Non est vestrum nosse tempora,* &c. Et in dicta Epist. 80. dicit Paulum tradidisse nobis, *Antichristum manifestum futurum, & interficiendum ore Domini Iesu Christi. Sed post quantum temporis* (inquit) *hoc sit futurum, nec saltem obscure loquutus est.* Itaque tempora vsque ad Antichristum incognita esse contendit Augustinus, post manifestum autem Antichristum, non negat Augu. ab his qui illum cognouerint, & scripturas intellexerint, & considerauerint, posse cognosci, quam breui tempore sit iam tunc mundus duraturus.

Tempus ante Antichristi manifestationem incertum esse contendit Augustinus.

28.

Vnde quod in eadem epistol. 80. paulo post subiungit: *Quod autem de signis Euangelicis, & propheticis, quæ quotidie fieri cernimus, propinquum Domini aduentum sperare debeamus, quis negat? Quotidie quippe magis, magisque fit proximus. Sed quanto interuallo propinquet, hoc dictum est, non est vestrum scire,* hoc (inquam) de signis remotis secundi Domini aduentus intelligendum, puto, non de proximis, de quibus inferius ait *Puto, quod non erunt sic, quando erunt, quæ in Euangelio prædicta sunt signa in sole, & luna, & stellis, & in terris pressura gentium* quæ ipse allegoricé de persecutione Ecclesiæ tempore Antichristi interpretatur. Tunc ergo poterunt sapientes fidelium breuitatem residui temporis vsque ad iudicium præcognoscere. Neque agent contra verbum CHRISTI: *Non est vestrum nosse tempora,* quia non per humanas coniecturas, aut naturalia signa, nec per singularem reuelationem, aut inordinatam curiositatem illam cognitionem inquirent; sed per reuelationem in Scriptura factam videbunt impleri, quod prædictum est. Sicut enim in primo suo aduentu quædam signa Deus dedit, quibus à sapientibus cognosci poterat, vel iam factum esse, vel breui tempore distare, antequam fieret, & post certum annorum numerum, saltem per hebdomadas Danielis, licet semper dies, & hora fuerint ignorata; ita cum proportione intelligendum est in secundo.

29

Ad quartum ex verbis Petri: *Sobrij estote,* respondeo in primis, Petrum ibi non agere de incertitudine mortis, vel iudicij, sed de certa, & quotidiana dæmonis persecutione, quia homines ad peccatum trahere conatur, *circuit, quærens, quem deuoret,* hanc enim causam adduxit Petrus, ob quam sobrios nos esse, & vigilare monebat. Et ad hoc passim allegantur à Patrib. illa verba, & res est adeo perspicua, vt super flua sit probatio. Vnde licet alicui esset reuelata hora mortis, vel iudicij nihilominus necessarium esset illi consilium Petri, imo, si saperet, quo certius appropinquare diem iudicij agnosceret, eo magis vigilaret, & sobrius esset, ne à dæmone vinceretur. Addo vero vlterius, licet illud consilium datum esset à Petro propter incertitudinem mortis, vel iudicij, nihil nobis obstare, nam Christus Dominus licet aliquando nos moneat *vigilare, ne intremus in tentationem,* Mat. 26. alibi sæpe similem vigilantiam admonet propter mortis incertitudinem, vt in parabola de Virginibus, & alibi frequenter. Vnde sicut diximus circa dictam parabolam, illam incertitudinem non solum à nobis non excludi, verum etiam nec ab hominibus futuris tempore Antichristianę persecutionis, ita dicendum esset de his verbis Petri, etiam si in illo sensu dicta fuissent: quia semper homines de die suæ mortis, & iudicij incerti erant.

Explicatur locus ex 1. Petr. 5.

Vigilandum nobis ob dæmonis insidias, & mortis incertitudinem.

30. *Eodem modo alia scripturæ loca exponuntur.*

Ad cætera testimonia, quæ continent sententiam, & comparationem illam, quod *dies Domini veniet vt fur.* Dico in primis illam non solum ad iudicium vniuersale, sed etiam ad diem mortis, & priuati vniuscuiusque iudicij referendam esse, vt sapienter docuit Augustinus dicta epist. 80. Vbi etiam ita exponit verba Marci 13. vbi post longum sermonem de die vniuersalis iudicij, concludit Christus. *Vigilate ergo (nescitis enim quando Dominus domus veniet, sero, an media nocte aut galli cantu, aut mane) ne cum venerit, repente inueniat vos dormientes.* Probatque optime, quia verba illa omnibus nobis dicta sunt, sicut Christus subiũxit, *Quod autem vobis dico, omnibus dico, vigilate.* Dies autem vniuersalis iudicij non inueniet nos, & omnes homines in hac vita, vt propter illius incertitudinem oporteat nos omnes vigilare: ergo vnicuique hoc dicitur propter suũ priuatũ, ne illi vt fur, veniat, *Quod vnusquisque* (ait August.) *debet etiam de die huius vitæ suæ nouissimo formidare.* Cur autẽ hoc mouerit Christus, cum de vniuersali iudicio sermonem fecisset, hac ratione & verbis exposuit August. *In quo enim quemque inuenerit tunc etiam suus nouissimus dies, in hoc eum comprehendet mundi nouissimus dies, quoniam qualis vnusquisque in hoc die moritur, talis in illo die iudicabitur.* Et infra: *Tunc ergo vnicuique veniet dies ille,* scil. vniuersalis iudicij *cum venerit ei dies, in quo talis hinc exeat, qualis iudicandus est illo die.* Vnde rectè colligitur, vnicuique in tantum venire diem iudicij vt furem, in quantum dies mortis venit, vt fur: nam vt etiam ait Augustinus, *Illum imparatum inueniet dies ille, quem imparatum inueniet vitæ suæ vltimus dies.* Eodemque modo de priuato iudicio explicuit comparationem illam Oecumen. 1. Thess. 5.

Cũ mors venit, vt fur & iudicium venit.

31. *Mors ipsa nõ omnino vt fur venit.*

Non dicitur autem mors venire vt fur, quia omnibus fit repentina: nam licet dies, & hora eius incerta sint, ordinarié instare præcognoscitur, & præcedunt signa, non solum generalia, sed etiam specialia, quę nos possunt ad vigilandum excitare, ne mors noctu, id est, dormientibus, & imparatis nobis tanquam fur veniat: tamen quia etiam ipsa specialia signa mortis repente solent euenire, & tunc vix potest homo se ad mortem præparare, ideo mors, vt præuijs suis præcursoribus coniuncta dicitur venire vt fur. Hinc ergo etiam dies vniuersalis iudicij dicitur ventura vt fur, nobis quidem mediante nostro particulari iudicio, vt exposuit Augustinus: illis vero, qui in illis vltimis temporibus viuent, quia dies illæ cum suis proximis signis repente incipient, vt cum Ambrosio supra dixi. Nihilominus tamen non erit tam repentinus ille dies, quin per signa antecedentia sint homines, qui tunc vixerint, excitandi, vt vigilent;

gilent; & se præparent, ne illos imparatos inueniat. Vnde Paulus in eodem loco 1. Thessal. 5. vt ibidem Oecumen. notat, alio exemplo mulieris prægnantis hoc declarauit dicens: *Tunc repentinus eis superueniet interitus, sicut dolor in vtero habentis, & non effugient.* Partus enim in se spectatus non est omnino repentinus, nam præcedunt dolores, quæ sunt illius appropinquantis signa, tamen dolores ipsi repente veniunt, & ideo antea oportet præparari, alias magnum imminet periculum, & sic partus suis doloribus coniũnctus dici potest venire vt fur, quia dies & hora eius semper sunt incerta, & dolores eius repente incipiunt; ita ergo de die iudicij intelligendum est.

32. *Mors imparatis vt fur venit.*

Addit denique Augustinus epist. 80. diem Domini *non omnibus*, sed *imparatis, ac dormientibus.* vt furem esse venturum. Quod egregiè colligit ex illis Pauli verbis: *Vos autem fratres non estis in tenebris, vt vos dies illa tãquam fur comprehendat. Omnes enim vos filij lucis estis? & filij diei, non sumus filij noctis, neq; tenebrarum. Igitur non dormiamus sicut & cæteri, sed vigilemus, & sobrij simus.* Igitur dormientibus, & rebus huius mundi intemperatè vtentib⁹ dies ille veniet vt fur, non autem vigilantibus, & se præparantibus. Quia licet ignorẽt illius iudicij tempus, diem, & horam, non ignorant tamen proxime instare, vel in se, vel in particulari iudicio vniuscuiusque, & ideo vigilant, ne illos dies illa tanquã fur cõprehẽdat. Vnde quod ibidẽ ait Paulus. *Cum dixerint pax, & securitas, tunc repentinus superueniet interitus*, etiam de illo tempore, in quo Antichristi persecutio grassabitur, & proxima iudicij vniuersalis signa videri incipient, Augustinus intelligit, dicitq; illos, qui sanctos tribulabunt dicturos esse, *pax & securitas* eisq; tanquam furem venturum repentinum interitum, eos autem, qui persecutionem patientur, id est, filios Ecclesiæ, partim esse timore magno afficiendos (iuxta illud. *Arescentibus hominibus præ timore, & expectatione eorum, quæ superuenient vniuerso orbi.* Quod maxime continget fidelibus peccatoribus, qui minus paratos eo tempore sese inuenient) partim esse spe subleuandos, iuxta illud. *Surgite, & leuate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra*, quod his eueniet, qui sanctè vixerint, & sobrij, ac vigilantes inuenti fuerint.

33. *Quamuis definitum sit tẽpus à morte Antichristi, dies iudicij rectè dicitur ignorari.*

Hæc autem omnia sic intellecta, impleri optime possunt, etiam si tempus, quo Antichristus persequuturus est Ecclesiam, & quod inter mortem eius, & aduentum Domini intercedet, certum, ac definitum, & in Scripturis reuelatum sit. Nam hoc non obstante homines mali, & persecutores Ecclesiæ dicent, pax, & securitas, saltem toto tempore ante mortem Antichristi, quo tempore eis repentinus veniet interitus, & dies Domini, vt fur, & adhuc post diem interfectionis Antichristi, multitudo infidelium in sua ignorantia, & incogitantia permanebit, & plures etiam ex credentibus mysterium ignorabunt, & male antea viuentes in eadem consuetudine perseuerabunt, donec signa iudicij incipient, quando vehementer timebunt, & licet diem certum suæ mortis, vel iudicij venturi non agnoscant, nihilominus vel inuiti intelligent, diem Domini instare, quando vix poterunt se se ad illum pręparare, & ideo illis etiam dies Domini veniet, vt fur. Electis autem, & istis non ita veniet, quia Christi, & Prophetarum verba intelligentes, & præ oculis habentes, diuinaq; gratia excitati, & adiuti, spe gaudentes iudicem expectabunt.

CAPVT IX.

Alteri difficultati occurrendo, tempus regni Antichristi, & initium eius amplius declaratur.

EX his, quæ præcedentibus capitibus disputauimus, solum concluditur, neq; præcessisse, neq; inchoatam esse Antichristi persecutionem, si enim præcessisset, iam mũdus iudicatus fuisset, & si esset inchoata intra breue tempus consummandus esset, quod est incredibile, quia neq; aliqua persecutio nũc est acerbior, quam præteritis temporibus fuit, nec iuge sacrificium publicè in Ecclesia celebrari cessauit & alia signa diem iudicij antecessura, quæ prædicta sunt, partim non sunt completa, partim nondum, apparere inceperunt, & longius tempus requirunt, vt complectantur, vt prædicationis Euangelij per totũ orbem consummatio, diuisio imperij Romani in decẽ regna; eiusq; integra destructio, aliaq; similia, quæ intra quatuor annorum tempus expectari nõ possũt. Vnde omnia bella hęreses, & alia orbis mala, quæ hactenus patimur, nostriq; maiores experti sunt, ad illa pertinent, de quib. Christus dixit: *Audituri estis prælia, & opiniones præliorum, multi venient in nomine meo, & multos seducent, multi pseudo prophetæ surgent, scandalizabuntur multi, tradent vos in tribulationem, & occident vos, &c.* Et nihilominus adiungit: *Videte ne turbemini, oportet enim hæc fieri, sed nondum statim finis.* Hæc enim omnia videmus, & esse nunc & fuisse olim in Ecclesia, & cum eadem rerum vicissitudine diuturno tempore. Ipse ergo rerum humanarum & Ecclesiæ status cum prophetiis coniunctus euidenter ostẽdit, non esse finem mũdi ita propinquum, vt intra tempus præfinitum, & abbreuiatum illius vltimę tribulationis consummandus sit, ergo manifestum est tempus persecutionis Antichristi nondum inchoatum esse.

1. *Antichristũ nondum venisse.*

Matth. 24.

2. *Proponitur difficultas de initio regni Antichristi*

Superest verò difficultas, quia ex hoc principio non est demonstratum nondum venisse, & regnare cœpisse Antichristum, quia regnum eius diuturnius futurum est, & non constat, quantum durabit, nec quanto tempore ante diem iudicij incipiet. Eo vel maximè, quod non est etiam reuelatum, an regnum illud Antichristianum vnius tantum hominis, & Regis futurum sit, an plurium in eodem throno sibi succedentium. Nam licet ostensum sit, proprium Antichristum futurum esse vnicum tantum singularem hominem, non tamen inde concluditur necessario, futurum esse vnicum Regem in suo regno, seu throno, poterit enim esse vnus ex multis in eodẽ throno sibi succedentibus, atq; regnantibus, & ab illo denominabitur illud Antichristi regnum, & sic fieri poterit, vt thronus Antichristi, seu regnum Antichristi sit inchoatum, & in mundo præualeat, licet in illo nondum sederit vnicus ille, & proprius Antichristus. At vero si hoc totum concedatur, eneruabitur argumentum contra hæreticos, saltem quoad eam partem, quia contendunt, Regnum, & thronum Antichristi iam incepisse.

3. *Prima respõsio. regnum Antichristi intra triennium cum semisse terminandum*

Huic difficultati duobus modis occurri potest; vnus est, asserendo, non solum persecutionem, sed etiã absolutè, & simpliciter regnum, & imperium Antichristi duraturum esse solum per dictum tempus trium annorum cum dimidio. Fundariq; potest responsio, quia plures ex Patribus allegatis ita loqui, & sentire videntur. Irenæus enim, & Hyppolitus absolutè dicunt, regnaturum Antichristum tribus annis cum dimidio Augustinus etiam ait, Antichristi sęuissimum regnum exiguo tempore duraturum. Eodemq; fere modo Victorinus loquitur, & multi alij præsertim ex modernis, vt Bellarmin. lib. 3. de Romano Pontifice cap. 8. & Ribera in cap. 8. Apocalyps. Potestq; ex Scriptura deduci, quia illa indifferenter

loquitur de Antichristo, illique solum triennium, & menses aliquot ad regnandum tribuit, neq; inter eius regnum & persequutionem distinguit; ergo nec nos distinguere possumus nec habemus fundamentum, quo plus temporis ad regnandum, quã ad præliandum contra Christum illi tribuamus. Præsertim quia Scriptura dicit, dæmonem totam suam virtutem, & potestatem illi communicaturum, dæmon autem non indiget multis temporum moris ad regna hominum debellanda, si à Deo permittatur, permittetur autem illo tēpore, vt libere agat, propter quod dicitur *solui modico tempore* Apocalypſ. 20. & cap. 12. dicitur: *Væ terre, & mari, quia descendit diabolus ad hoc habens iram magnam, sciens quia modicum tempus habet.* Ergo nõ est, cur regnum Antichristi, quod veluti regnum diaboli futurum est, diuturnius cogitetur.

4. *Responsio illa improbatur.* Nihilominus responsio hæc non potest satisfacere, nam vt attigi in 2. to. tertiæ partis dispu. 54. sect. 5. licet de monarchia Antichristi recte declarata verè dici possit, tantum esse duraturam illo tempore quadraginta duorum mensium, vtiq; ab eo tempore, quo extinctis tribus Regibus, & superatis aliis septem, seu cæteris totius orbis Romani, vel etiam Christianis Regibus solus incipiat dominari: nihilominus necessarium est, vt tempus vitæ, & regni eius futurum sit diuturnius. Et de tempore quidem vitæ id est per se manifestum, quia nascetur infans more aliorum hominum, & paulatim crescet, & per multos annos ad ætatem adultam perueniet, antequam regnaturus sit. Maximè quia (vt infra dicam) non habebit regnum hæreditatio iure, sed per tyrannidem, & fraudem illud vsurpabit, quod nisi in adulta ætate facere non poterit.

5. *Tēpus regni Antichristi determinate ignotum est.* De tempore autem regni expressius, quam alij hoc attigit Benedict. Pereira lib. 15. in Daniel non longe à medio, § *Cæterum*, &c. & ait, licet de tempore, quo est Antichristi persecutio duratura, ex Scriptura constet, nihilominus *quamdiu* (ait) *simpliciter Antichristus regnaturus sit à nullo, quod ego sciam traditur, & nulli opinor mortalium fuisse compertum.* Et statim tacite explicat Patres proximè allegatos, vt loquantur de Antichristi duratione ab eo tempore ex quo *incipiet atrociter, & crudeliter insectari sanctos, ipsisq; præualebit.* Et videtur sententia hæc fuisse Lyrani Daniel. 12. nam circa illa verba. *Et à tempore ex quo ablatum fuerit iuge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem, &c.* inquit *Hic Angelus instruit Danielem de termino à quo sunt computãdi tres anni cum dimidio.* Et infra *Ab illo sunt computãdi dies mille ducēti nonaginta.* vnde inferius colligit, *Regni tēpus longius erit, quam persecutionis.* *tres annos persecutionis Antichristi nõ esse computandos ab illo tempore, quo se incipiet ostendere, & aliquos ad se attrahere, sed ab illo tempore, quo tanta erit tanta potestatis, quod se exhibebit adorandum hominibus, & quo fideles non audebunt publice celebrare sacrificium.* Et certè si verba aliquorum patrum attente expendantur, non plus significant. Ait enim Lactantius *Dabitur ei desolare orbem mensibus quadraginta duobus.* Ephrem vero ait, *postquam tria tempora cũ semi impleta fuerint potestatis, & operationis scelesti Antichristi, &c.* Et similiter Hieronym. Daniel. 7. *Tribus annis, & sex mensib. Sancti potestati Antichristi permittendi sunt.* Aug. item lib. 2. de Ciuit. c. 8. solum dixit: *tempus, pro quo soluendus est Satanas futurum trium annorum cum dimidio,* & ca. 23. non absolutè regnum, sed *sæuissimum regnum* Antichristi dixit *exiguo tempore* duraturum.

6. *Probatur ex Daniele.* Denique ex ipsa scriptura videtur hæc sententia satis probari, primo quia Daniel cap. 12. expresse designat initium illius temporis dierum mille ducentorum nonaginta, scilicet, *A tempore, in quo ablatũ fuerit iuge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem.* At non est verisimile, illud ipsum futurum esse initium regni, & præliorum Antichristi, quia tã magna acerbitas persecutionis, quæ à publico sacrificio Christianos abstinere cogat, & ingens audacia sedēdi in templo, tanquam sit Deus, quæ est abominatio desolationis, supponunt magnam potentiam, & regnum satis superbum, & amplum; ergo duratio regni Antichristi non potest claudi illa breui duratione Consonatq; ordo narrationis Ioannis Apocal. 13. vbi prius ait, *vide de mari bestiam ascēdentem*, quam esse Antichristum fere omnes intelligunt, & subiungit. *Et dedit illi draco virtutem suam, & potestatem magnam.* Et postea. *Admirata est vniuersa terra post bestiam*, vtiq; propter victorias, & signa miranda quæ omnia persecutionē præcedent. Nam postea subditur. *Et data est ei potestas facere menses quadraginta duos, &c.* *Ex Apoc.*

7. *Iterum ex Daniele.* Deniq; idem confirmat narratio Danielis capit. 7. vbi post visionem quartæ bestiæ habentis decem cornua initium regni Antichristi sic describit, *ecce cornu aliud paruulum ortum est de medio eorum, & tria de cornibus primis euulsa sunt a facie eius, & ecce oculi, quasi oculi hominis erant in cornu isto, & os loquens ingentia* Et infra addit, *Et maius erat cæteris.* Et deinde subiungit *Aspiciebam & ecce cornu illud faciebat bellum aduersus Sanctos, &c.* Ex quo discursu apparet, cornu illud, priusquam contra Sanctos bellum inchoet, habiturum paruum initium, & postea bellaturum tria regna, & subiugaturum alia, & ita esse augendum, vt fiat maius aliis, hæc autē non possunt paruo tempore fieri: Et tamen post illa sequetur initium persequutionis; ergo necesse est, vt initium regni Antichristi per multum tempus antecedat initium persecutionis eius. Ac proinde fit, vt tempus totius regni Antichristi longius sit quam trium annorum cum dimidio; quibus (vt ibidem ait Daniel) *Sancti tradentur in manu eius*, vtiq; *Antichristi.* Aperte significans, illud breue tempus futurum esse solius persecutionis, tempus autem regnandi maius esse futurum.

8. *Tempus persecutionis certum est, monarchiæ incertum.* Quantum autem futurum sit tempus regni simpliciter Antichristi, nullibi reuelatum inuenimus, & ideo nihil cum certitudine affirmari potest, nisi futurum esse maius, quam quadraginta duorum mensium. Neq; enim satis erit auxilium dæmonis, vt sine mora temporis, & aliquorum annorum tot prælia efficiat, totq; regna debellet, quia modo humano hæc facturus est, quanquam credibile sit, per dæmonis auxilium breuius, & facilius id esse consequuturum. vnde etiam fit, vt regnum Antichristi aliquot annis antecessurum sit eius monarchiam cõsummatam, & perfectam, quia non in momento, sed discursu temporis illam consequetur, ideoq; prius erit in fieri quam sit perfecta. Regnum autem incipiet, simul ac per tyrannidem ditionem aliquam occupauerit, supremamq; vim, & iurisdictionem in aliqua prouincia obtinere inceperit. Et ita probabile est, consummatam monarchiam tantum illo breui tempore quadraginta duorum mēsium esse duraturam, quia simul atque fuerit potitus regnis omnibus, persecutionem incipiet. Hoc autem non est ita certum, quia etiam post monarchiam perfecte obtentam fieri potest, vt non statim persecutionem incipiat, & ideo de sola persequutione certum est, duraturam per solos illos menses. De monarchia vero est probabile, sed incertum, de regno vero simpliciter certum est, futurum esse diuturnius.

9. *Tēpus regni Antichristi hominis vitam non excedet.* Vt autem difficultati tactæ in principio occurramus, addendum censemus: licet definire non possimus certam quantitatem durationis illius regni, nihilominus credendum esse, tempus illud non esse diuturnius, nec longius futurum, quam esse possit, & regulariter soleat esse vnius hominis vita nimirum, septuaginta, aut octoginta annorum. Et in Antichristo credibile est multo breuius futurum esse tempus durationis eius, quia non permittetur viuere toto tempore, quo naturaliter posset, sed diuinitus occidetur, aut viuus in infernum mittetur, fortasse in dimidio dierum suorum, quia *propter electos breuiabuntur dies illi* Ergo merito coniectare possumus, initium totius vitæ Antichristi vix antecessurum initium persecutionis per 50. annos, & initium regni vix per triginta, & fortasse erit breuius. Nam Alexander *Matth. 24.*

Magnus

Magnus breuiori tempore mundum subiugauit, vt ex lib. 1. Machab. ca. 1. sumitur, verisimile autem est, Antichristum velocius occupaturũ omnia propter dœmonis auxilium & licentiam seu permissionem Dei amplam, vt iam dixi. Quod autem totum tempus durationis Antichristi non sit futurum maius, quam possit esse tempus vnius vitæ humanæ, ex alio principio c. 2. posito cõuincitur, nimirum Antichristum futurum esse vnum singularem hominem tantum, vt statim amplius explicabimus.

10. *Instãtia hæreticorum.* Adhuc enim superest instantia supra facta, scilicet, hoc recte dici, & concludi de proprio Antichristo, vt futurus est vna singularis persona, & consequenter etiam de regno eius vt futuro sub eius personali imperio, vt sic dicam, non probari tamen sufficienter ex dictis imperium Antichristi ab ipsomet Antichristo esse inchoandum: Cur enim non poterit ab eius progenitoribus inchoari, & tandem ad illum peruenire? Quod si hoc ita contingere potest, vnde constabit nondum venisse, seu inchoatum esse thronum illum, & regnum, in quo Antichristus sessurus est, & inde proditurus ad alia temporalia regna occupanda, ac tandem Ecclesiam Christi persequendam? Fieri ergo potest, vt regnum illud iam inceperit, & quod per multa annorum sæcula duraturũ sit: quia illius regni non est præfinitum aliquod tempus in scriptura, nec data sunt signa ad cognoscendum initium eius, sed tantum finem. Quod si hoc concedatur, consurgit difficultas in principio tacta, quia nihil erit contra hæreticos effectum: illi enim solum contendunt, thronum, & regnum Antichristi iam venisse, non personam aliquam singularem, quæ sit Antichristus.

11. *Responsio.* Respondeo, inprimis, fugam hanc nihil hæreticis huius temporis prodesse, illi enim contendunt, proprium Antichristum iam venisse, & singularem persecutionem sub ipso prædictam iam esse inchoatam, & durasse per multos annos usque ad mille, vel plures, & fortasse per multos adhuc duraturum. Hoc autem esse falsum ex allegatis prophetis aperte conuincitur, & aliis circumstantiis planius fiet. Et præterea errant isti hæretici, quia in illo diuturno throno Antichristiano, quem fingunt, non censent solam aliquam personam in illo sedentem esse proprium Antichristum, sed omnes qui in illo throno sedent, per totum hoc tempus, ex quo Antichristianismus secundum eorum imaginationem cœpit, dicunt, esse vere, ac proprie Antichristum. Quo posito explicare nõ possunt, quis illorum sit, qui tribus tantum annis cum dimidio persequetur, Ecclesiam, *tribulatione illa magna qualis nunquam fuit*, quisve sit ille, quem *Christus occidet spiritu oris sui*, non enim occidet omnes sedentes in illo throno, nec plures, de vno enim tantum id est prædictum: quis deniq; sit ille, cui dœmon à Deo specialiter solutus, & permissus, suam totam virtutem communicabit, & potestatem conferet, vt signa mẽdacia faciat, & prodigia, nam hæc & similia hactenus non fiunt, & de vno tantum homine prædicuntur. Quod si dicant, hunc esse futurũ illum, qui postremo sederit in tali throno, qui in illo destruendus est, & prorsus extinguendus. Certè solum illum vocat Scriptura per antonomasiam Antichristum, & solum illũ nobis tribuit inter signa certa futuri iudicij; frustra ergo hæretici plures alios, qui æqualiter hoc nomen mereantur fingunt, cum in aliis non possint illã proprietatem Antichristi ostendere. Et propterea volũtariè, & ex sola malitia confingunt dari iam aliquem thronum Regium, in quo vltimus Rex futurus sit ille propriissimus Antichristus. Quæ enim sunt signa talis throni? aut vbi in Scriptura indicatus est? aut cur non poterit quis voluntarie dicere, illum esse thronũ regni Angliæ, sicut ipsi malitiose dicunt, esse thronum Apostolicæ sedis, & alius finget esse thronum Turcæ, vel alium similem. Est ergo vana illa cogitatio.

Scriptura de Antichristo vt vno tantum homine loquitur.

Thronũ Antichristi iam inchoatum falso fingunt hæretici.

Quin potius addo, licèt non sit tam euidens ex Scripturis, totum tempus regni, & throni quod possidebit Antichristus, non esse futurum diuturnius, quam fuerit duratio vitæ Antichristi, nihilominus magna probabilitate posse ex Scriptura colligi minori tempore duraturum regnum, quam personam Regis in statu Regio. Quod ita declaro, quia inprimis persona Antichristi nec nascetur ex Regibus, nec erit legitimus hæres alicuius regni. Vtrumque colligo ex Daniel. 11. vbi sic dicitur. *Et stabit in loco eius despectus, & non tribuetur ei honor Regius & veniet clam, & obtinebit regnum in fraudulentia.* Quæ verba non possunt ad aliquam seriem hominum in throno aliquo sibi succedentium accommodari, sed de vna aliqua singulari persona prædicuntur, nam in longa successione Regum in eodem throno, licet fortasse primus fuerit despectus, & clam introierit, per fraudulentiam, non possunt hæc de omnibus successoribus affirmari. Dicuntur ergo illa omnia simul de vno aliquo tyranno fundatore (vt sic dicam) vel inchoatore alicuius regni. Præterea illam niet personam futuram esse Antichristum, testatur Hierony. ibi contra Porphyrium. qui de Antiocho locum illum interpretabatur, dicens, *nostri autem & melius interpretantur, & rectius, quod in fine mundi hæc sit facturus Antichristus, qui consurgere habet de modica gente id est, de populo Iudæorum, & tam humilis erit atq; despectus, vt ei non detur honor Regius, & per insidias, & fraudulentiam obtineat principatũ.* Dum vero ait, *Nostri autem*, aperte significat, hanc fuisse tunc Ecclesiasticorum, concordem sententiam, quam etiam sequitur Theodoret. ibi. Confirmariq; potest ex Daniel. 7. vbi dicitur. *Et ecce cornu aliud paruulum ortum est de medio eorũ*, quod de Antichristo omnes scriptores Ecclesiastici intellexerunt, vt ibi ait Hieronymus. Dicitur autem paruulũ, quia erit abiectus, & infimæ originis, ac subinde non hæres regni alicuius, imo Regiæ stirpis, & ideo dicitur nasci, *de mediocorum, vtiq;* regnum, non ex illis. Igitur Antichristus non succedet in aliquo regno, vel throno, sed erit primus Rex in suo throno, quem ipse inchoabit, eriget, seu vsurpabit.

12. *Regnum Antichristi breuius vita eius futurum.*

Antichristus regnũ fraude non hæreditate obtinebit.

13. His addo, Antichristum non habiturum in suo regno successorem, quia ipse met, qui regnum per fraudulentiam obtinebit, illud per diaboli potentiam in immensum augebit, & sanctos postea persequetur, ac tandem à Christo occidetur, & regnum eius destruentur, ergo non habebit in regno successorem & consequenter non plus, imò minus durabit regnum, quam Rex, quia simul finientur, & tardius incipiet Antichristus regnare, quam esse. Quæ omnia ex eisdem locis scripturæ colliguntur. Nam Ioan. dicto cap. 13. sub nomine bestiæ de uno, & eodem homine loquitur, qui consurget de terra, cui diabolus dabit suam virtutem, & potestatem, per quam vniuersam terram subiugabit, & postea bellum faciet sanctis per menses quadraginta duos. idem sumitur ex Dan. 7. vbi sub specie cornu paruuli describitur idem Antichristus cum eodem progressu in erectione throni, & augmento temporalis potentiæ, & transitu ad persecutionem sanctorum, & blasphemias contra Deum & Christum, *vsque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis*, quo tempore & ipse, & regnum eius destruentur, & consonant huic veritati saltẽ in sensu mystico verba Iob. 18 *Non erit semen eius, neq; progenies in populo suo, nec vlla reliquia in regionibus eius.* Quæ verba interpretans Greg. 14. Mor. c. 11. per illa 2. Thess. 2. addit, *Quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui. Dum ergo eius iniquitas cum mũdi statu terminatur, progenies eius in populo suo non relinquetur,* &c. *At nulla eius progenies in mundo remanet, quia districtius iudex iniquitates illius, cum isto mundi fine concludet,* &c. *Quod vero hæc de Antichristo intelligi debeant demonstratur, cum subditur. In diebus eius stupebunt nouissimi, & primos inuadet horror,* & Concludimus ergo durationẽ regni Antichristi nòn esse futuram diuturniorem, quã vita vnius hominis esse possit.

Antichristus vt primus in suo throno, sic erit postremus.

Apoc. 13.

Vnde fit euidens Antichristum vsque ad nostra tempora non venisse, neq; regnum eius inchoatum esse, non solum in persona eius, quod est euidentius, uerũ neq; in aliquo, vel aliquibus, quib9 ipse legitime succedere possit.

Signa aduētus Antichristi nondū sunt impleta.

Atq; ad hanc ueritatem confirmandam addi possunt duo alia signa temporis aduentus Antichristi, vnum est prædicatio Euangelij per vniuersum orbem quæ debet præcedere aduentum Antichristi, & nondum est facta, aliud est destructio, omni moda Romani imperij quæ vel præcedere etiam debet Antichristi aduentum, vel per eius potentiam, & victorias est consummanda. De his vero signis aliquid in secundo tomo tertiæ partis disputatione trigesimaquarta, sectione secunda breuiter attigi, & in disp. 66. sect. 1. & 2. eadem late, ac diligenter tractaui, ideoque in presenti nihil de illis addendum existimaui. Solum circa posteriorem de Romani imperij destructione aduerto, eruditum quendam virrum me reprehendisse, quod ibi dixerim signum hoc de euersione Romani imperij, incertum esse, nec satis constanter ex Pauli, aliisq; scripturæ uaticiniis colligi posse. Si tamen attente legantur quæ diximus, non signum ipsum in dubium reuocauimus, quod certum, & communi Patrum traditione, quæ nobis etiam Apostolica visa est, constare diximus. De modo autem, quo exponendum, & intelligendum sit, tantam certitudinem esse negauimus, quia neq; Patrum traditio, & consensio æquè in modum ipsum cadit, nec ex prophetiis satis definiri potest. Quod nunc etiam verum esse censemus, & breuem expositionem adiungimus.

Thom. Maluen. lib. 2. de Antichristo c. 3. & lib 4. c. 14.

Tunc Romanum imperium euertendum.

Modus euersionis incertus est.

15. Varijs enim modis intelligi potest, extinguendum esse Romanum imperium ante Antichristi aduentum, primo quia diuidendum est in decem, vel plura regna Romani imperij sub regibus, qui illud inter se diuisum occupabunt, & retinebunt, donec Antichristus veniat, & illa omnia vsurpet. Et hoc, si aliud non addatur, est certissimum, & plane colligitur ex prophetiis præsertim Danielis, & est concors sententia, Patrum, vt ibi diximus. secundus modus addit præcedenti, futurũ esse ante aduentum Antichristi, vt per illa decem regna omnino extinguatur nomen, & dignitas imperij, aut imperatoris, aut Regis Romanorum, & hunc modum diximus non esse certum, neque satis colligi ex prophetiis, neque affirmari ab omnibus Patribus. Quia licet in aliquo, vel pluribus illorum Regum nomen, & dignitas Romani Regis perseueret, fieri poterit, vt per Antichristum ipsum vincantur, & spolientur. Et sic totalis destructio Romani Imperij non omnino antecedet Antichristum, sed per illum consummabitur.

16 A qua sententia, & explicatione certe non multum distat Hieronymus Daniel. 7. cum ait: *Dicamus quod omnes scriptores ecclesiastici tradiderunt, in consummatione mundi, quando regnum destruendum est Romanorum, decem futuros Reges qui orbem Romanum inter se diuidant, & vndecimum surrecturum esse Regem paruulum qui tres Reges de decem superaturus sit.* Et infra: *Quibus interfectis, etiam alij septem victori colla submittent.* Quæ verba ad prædictum sensum trahi possunt, licet in eis non declaret, an in illis decem Regibus, vel in aliquo illorum nomẽ Romanum permansurum sit, donec per Antichristũ extinguatur. Cyrillus autem catechesi 15. licet prius dicat, veniet Antichristus, *cum impleta fuerint tempora imperij Romani.* non explicat, an debeant esse impleta, ita vt iam omnino extinctum sit, vel ita vt iam sit impletum tempus, in quo sit extinguẽdum. Vnde infra subiungit, *decem simul Reges Romanorum extitabuntur, post quos Antichristus Romanorum potestatem rapiet*: Tertull. autem in Apolog. cap. 32. *Vim maximam orbi imminentem, Romani imperij commeatu* (dicit) *retardari.* Vbi scholiastes ait: *Sicut Medorum dominatum Babylonij pessundedere, Babyloniorum vero Persæ, Persarum rursus Macedones, Macedonum porro Romani, ita Romanorum Imperium Antichristus, & Antichristi postremo Dominus noster.* Idemque Tertull. lib. ad Scapul. ca. 2. dicit de Romano imperio *tam diu durabit, quamdiu sæculum stabit*, quia vsq; ad Antichristi persecutionem stabit Imò And. Cæsar. in Apoc. cap. suo. 36. ait Antichristum assumpturum nomen, & titulum Regis Romanorum, & totum illum principatum in decem regna iam diuisum, funditus euersurum. Præterea Lactan. lib. 7. c. 15. dicit, Romanum imperium esse delendum, non declarat autem an omnino ante Antichristum, vel per illum, cap. autem 25 addit, *quamdiu Roma incolumis fuerit, nihil futurum iudicium.* Et Chrys. Homil. 4. in 2. ad Thessal. *Romanum imperium ab Antichristo extinguendum esse* dicit, & alia multa ex Augustino. Theodoret. & aliis in dicto loco adduximus, quibus hanc partem probabilem esse ostendimus, neq; aliquid denuo allegatum video, quo posterior hic modus improbabilis, prior vero certus omnino esse ostendatur.

Confirmatur ex Patribus.

Quin potius addo verisimile videri saltem temporale regnum Pontificis Romani duraturum esse vsq; ad Antichristi tempora inclusiuè, donec per illum destruatur, & vsurpetur, vt infra videbimus; atque hoc satis iudicari posse, vt Romanum imperium non censeatur omnino extinguendum ante aduentum Antichristi, sed per eum esse tyrannidem consummandam. Deniq; ad maiorem explicationem distingui possunt duo tempora Antichristi vnum temporalium præliorum, quibus decem Reges vincet & omnia vsurpabit, aliud persecutionis Sanctorum & apostasiæ à Christo. Quod ergo ante hoc posterius tempus Romanum imperium omnino auferendum sit, certum est ex omnibus dictis & ex aliis, quæ dicto loco adduxi, & copiotius dictus author prosequitur. De priori autem tempore censeo valde probabile, in illomet tempore, & per Antichristi prælia destructionem Romani imperij consummandam esse, vt suadent cætera, quæ insinuaui, & ita optime intelliguntur verba Pauli 2. ad Thessal. 2. *Tantum vt qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat, & tunc reuelabitur ille iniquus,* Vtriq; extollendo se *supra omne, quod dicitur Deus,* & cæt. Et facile etiam omnia Patrum dicta conciliantur. In hoc ergo sensu diximus, non esse certum, an imperiũ Romanum omnino sit ante inchoatum regnum, & prælia Antichristi, vel per illa omnino extinguẽdum, quod nunc etiam verum existimamus. 17.

CAPVT X.

Aliis duobus argumentis satisfit, & obiter nonnullæ Catholicorum opiniones de tempore Antichristi refelluntur.

PRæter ea, quæ Rex Angliæ obiicit, duo alia solent ex Scriptura sacra contra ea, quæ de temporibus Antichristi diximus, à Protestantibus opponi, quibus ad huius puncti complementum satisfacere necessarium visum est. Primum est, quia licet finis Antichristi in fine mundi futurus sit, non opus est, vt eius initium tanto tempore differatur: & consequenter fieri non potest, vt eius duratio tam breuis sit quantum à nobis eà descripta Ad hoc autem suadẽdum tria loca inducunt. Primus est illud Pauli 2. Thess. 2. supra tractatum: *Mysterium iã operatur iniquitatis, &c.* Secundus est 1. Ioan. *Antichristus venit*, vbi de proprio Antichristo loquitur, vt indicat articulus in Græco additus iuxta superius dicta, & tamen de præsenti dicit, *venit* Tertius locus est. 1. Ioan. 4. vbi eodem modo de Antichristo loquens ait: *De quo audistis, quoniam venit, & nunc iam in mundo est.* 1.

2. Hæc vero ex supra dictis facilem habent solutionem, quia vero non solum hæretici, sed etiam aliqui catholici nobis in hoc puncto negotium faciunt, illa iterum proponimus, vt opiniones quasdam Catholi-

Antichristũ iã fuisse tempore Apostolorum.

lorum, & iterum venturum, aliqui dixerũt.

tholicorum attingamus, omnibusq́ satisfaciamus. Igitur propter hæc testimonia, præsertim Pauli, aliqui ex antiquis Scriptoribus dixerunt, Antichristi personam tempore Apostolorum venisse, non tamen tunc totam suam iniquitatem exercuisse, & consummasse, sed in fine mundi iterum venturum, vt suum cursum expleat, & omnia, quæ de illo scripta sunt, impleantur. Hanc opinionem veterum Scriptorum fuisse, Hieronym. & Augustin. referunt, ille Daniel. 11 hic lib. 20. de Ciuit. cap. 29. eamq́ sequutus est Victor. in suo commentario super Apocalypsi circa medium, vbi exponens 13. caput. Sic de Antichristo scribit. *Fuisse autem eum in regno Romanorum, & fuisse inter Cæsares, Paulus contestatur, dicens, Qui nunc tenet teneat, donec de medio fiat*. Vnde sentit, eum, qui tunc tenebat imperium, vtique Neronem, fuisse Antichristum. Eundem verò putat, esse iniquum, qui postea reuelãdus est. Nec tamen existimauit eum viuere, aut vsque ad finem mundi victurum, sed mortuum esse, & resurrecturum: *non sua* (inquit) *virtute, nec Patris* (vtique carnalis, seu per humanam generationem) *sed DEI iussu suscitatus* ob hominum peccata, vt postea prosequitur.

3. *Neronem iterum venturum opinio aliquorum fuit.*

Sulpitius etiam Seuerus libro 2. sacr. Histor. circa medium refert, suo tempore, *multorum opinione receptum esse, Neronem Antichristum venturum fuisse*, quam ipse ibi nec affirmat, neq; negat, sed solum ait, *Dignus extitit, qui persecutionem in Christianos primus inciperet nescio, an & postremus explebit*. Interiùs verò ait: *Vnde creditur, etiam si se gladio ipse transfixerit curato vulnere eius, seruatus sub finem sæculi mittendus*. Cui sententiæ adhærere videtur, & secundum illam de Nerone intelligi illud Apocalypsi. 13, de bestia, quæ plagam mortis accepit, quæ postea curata est. Vnde sentit, Neronem nũc non esse mortuum, sed reseruatum, vt in fine mundi veniat, mysterium iniquitatis completurus. Idem verò in Dialog. 2. de Vita Sancti Martini in fine, licet affirmet, rediturum Neronem in fine mundi, & debellaturum decem Reges, & iterum imperaturum in Occidente, & acerbam persecutionem in Christianos renouaturum, vt eos ad idola colenda inducat: non tamen dicit, illum futurum Antichristum, sed potius eodem tempore excitandum in Oriente Antichristum, qui se Christum venditet, & Christianos à Christu auertere conetur, non tamen ad idola, sed ad se adorandum, Iudaismumq́ seruandum trahat, Eumq́ dicit pugnaturum esse contra Neronem, & illum superaturum, ac orbem subiungaturum, donec à Christo occidatur.

4. Hæc verò sententia licet anilem fabulam contineat, non tamen ex hæresi processit, nec illam in rigore continet, neque negat receptam traditionem, propriumve Scripturæ sensum, quo habemus Antichristum esse vnam certam personam, & venturum esse in fine mundi, & paruo tempore duraturum Sed adiungit alia, non quidem Scripturæ contraria, sed male in ea fundata, & per se vana, & incredibilia.

Opinio illa in Paulo fundamentum non habet.

Paulus enim licet (iuxta probabiliorem, magisq́ receptam expositionem) dixerit, Neronem suo tempore operatum esse iniquitatem antichristianam (vt sic dicam) non tamẽ eandem, quam postea Antichristus operabitur, sed ad imitationem eius, vel quasi imaginem eius. Vnde licet dixerit, Neronem esse Antichristum, addit, in mysterio, seu esse *mysterium iniquitatis*, id est typũ Antichristi, vt supra explicuimus. Sine fundamento ergo angitur, Neronis personam eandem futuram esse cum persona Antichristi: vaneque, & præter diuinam consuetudinem, imò & contra bonitatem cogitatur, suscitandum esse a Deo Neronem iam mortuum, vt iniquitatem, quam inchoauerat in priori vita, postea consummet. Resurrectionis enim opus propriũ Dei est, non fit propter iniquitatem operandam, sed propter altiores, & honestiores Deo dignos, & suæ diuinæ sapientiæ, ac prouidentiæ consentaneos. Præter quã quod Scriptura nunquam significat, Antichristum supernaturali modo esse à Deo procreandum, vel reuocandum in mundum, sed more aliorum hominum generãdum.

5. *Fabula est Neronẽ modo viuere.*

Vnde non minus vana fuit cogitatio dicentium, Neronem conseruari nunc in vita mortali, donec iterum appareat. Nam hoc etiam sine miraculo fieri non potest, ineptum autem est talia miracula Deo tribuere, propter tales fines, seu causas. Neq; minus friuolũ est, locum Apocalypsis de plaga bestiæ curata, sic exponere, tum quia longe aliter a Patribus exponitur, vt supra visum est; tum etiam, quia ex verbis c. 13. clare colligitur, tam plagam, quam curationem eius tẽpore Antichristi esse futuram, quãdo admirata terra post bestiam, draconem adorabit, tum etiam quia ex historijs constat, Neronem se ipsum iugulasse, ac verè interfecisse. Vt enim ait Gregor. Turonens. lib. 1 Histor. Francor. cap. 25. *excitatam super se seditionem fugere tentans, quarto ab vrbe lapide propria se manu interfecit*. Idemq; habet Paulus Oros. lib. 7. Histor. anno ab vrbe condita 88. additque in eo omnem Cæsarũ familiam consumptam esse. Idemq; refert Euseb. in Chronic. an. Domini 70. eodemq; modo de Neronis morte loquitur Nicephor. lib. 2. cap. 27. & lib. 4. cap. 1 & in historijs prophanis est res notissima. Deniq; si (vt posteriori loco dicebat Sulpitius) Nero non est futurus Antichristus, cur, vel quo fundamento fingitur iterum in fine mundi venturus? hæc ergo licet hæretica non sunt, vt fabulosa sunt contemnenda.

6. *De Antichristo & Nerone vt distinctis loquitur D. Paulus. 2 Thess. 2.*

Locus autem Pauli satis ex dictis declaratus est, quia, vt supra dixi, Neronem, vel totum imperium, Romanum ethnicum Antichristi mysterium, seu typum appellauit Paulus, illum autem euidenter à vero Antichristo distinxit, dicens: *Quid detineat scitis, donec e medio fiat & tunc reuelabitur ille iniquus*. Ad priora autem Ioannis verba respondemus primo Augustin. lib. 20. de Ciuit. cap. 29. de futuro allegare verba illa: *De quo audistis, quoniam venturus est*, siue quia ita legit ex græco, siue quia tacite ita interpretatus est. Non est enim nouum in Scriptura præsens pro futuro accipi vt Ioan. 4. dixit Samaritana: *Scio, quia Messias venit*, de præsenti loquens, & tamen statim per futurum declarat, *Cum ergo venerit, ille nobis annunciabit omnia*.

7. *Opinio putantium aliquos hæresiarchas Antichristũ fuisse.*

Veruntamen hic nobis occurrant alij Catholici, esto verum sit Antichristum non venisse Apostolorũ tempore, non tamen esse expectandum circa finem mundi: nam ille met loquendi modus propinquitatem maiorem indicat: ideoque non esse incredibile, Antichristum iam venisse in Luthero, vel alia hæresiarcha simili. Præcipue verò notari obiter potest opinio Ioannis Annij qui super Apocalypsim, Mahometum esse Antichristum sibi persuasit, quem nonnulli sequuti sunt, quos refert, & sequitur Feuard. lib. 5. in Irenæ. c. 30. Illi verò non verbis Ioannis, aut Pauli, nec aliquo Scripturæ testimonio, sed solis coniectutis, quibus ea, quæ de Antichristo prædicta sunt, Mahometo accommodant, nituntur.

De Mahometo idem aliqui affirmant.

8. *Mahometum non fuisse verum Antichristum ostenditur.*

Non censeo autem necessarium illas vel referre, vel refellere, tum quia id diligẽter præstitit Benedict. Pereir. in proprio opusc. contra Annium, quod suis disputationibus in Apocalypsim adiunxit. Tũ etiam quia licet vnum, vel alterum signum Antichristi in Mahometo reperire valeant id mirum non est, quia nullus est hostis Christi, qui aliquam de proprietatibus Antichristi non participet: ideo enim omnes illi generali quadam appellatiòne Antichristi vocẽtur, vt supra vidimus. Necessarium ergo est, omnium signorum Antichristi collectionem in aliquo ostendere, vt eum esse proprium, ac verum Antichristum concludatur. Hoc autem in Mahometo ostẽdere impossibile est, nisi negando prædictiones multas de Antichristo, præsertim quæ sunt de tempore persecutionis, & mortis eius, in illo sensu proprio, quo à Patribus intellectæ sunt, easq; ad sensus metaphoricos, alienos à proprietate verborum, & à multis circumstantijs, quas in ipsis prophetijs ponderauimus,

mus, detorquendo: atque etiam illas, quæ sunt de breui tempore, quo est persecutio Antichristi duratura; & de morte illius prodigiosa, per quam persecutio finietur, & paulo post sequetur iudicium. Accedunt etiam, quæ de imperij Romani defectione tradunt Patres ita interpretantes verba Pauli 2. Thess. 2. *Quid detineat scitis, tantum vt qui tenet, teneat, donec è medio fiat, & tunc reuelabitur ille iniquus.* Anno enim 630. quando Mahometus apparuit, adhuc vigebat Romanum imperium sub Heraclio, & postea etiam floruit, & vsque ad nostra tempora durat, licet semper in diminutionem iuerit.

9 *Nec in throno Machometi successiue est Antichristus.*

Præterea omnia, quæ in sequentibus de testibus contra Antichristum mittendis, & de sede, & Antichristi erroribus, varijsq; descriptionibus dicemus opinionem illa apertè confundunt. Ideoq; coguntur authores eius, quædam ad personam mahometi referre, alia ad thronum eius, seu imperium duraturum vsq; ad mundi finem, & tunc acerbius in Christianos sæuiturum, ideoq; qui sic opinantur, in multis cum Protestantibus conueniunt, vel ad metaphoras voluntarias confugiendo, vel etiam non de vna, & eadem persona, quæ de Antichristo prædicta sunt, interpretando, contra Scripturæ contextum, ac certitudinem. Et ideò licet opinio hæc non contineat impietatem Protestantium, cauenda est, ne illis maior errandi occasio detur, & ne prauis interpretationibus res per se difficilis, & obscura magis inuoluatur. Vnde meritò Damascen. lib. de Hæresib. in fine Mahometum typum, & præcursorem Antichristi vocat, non ipsum, verum Antichristum, idemq; de Luthero, & de alijs hæresiarchis, qui hactenus fuerunt, intelligendum est: nam ex eisdem principijs de illis ferendum est iudicium ne circa singulos immorari necesse sit.

10. *Respondetur locis initio adductis.*

Ad obiectionem ergo factam circa verba Ioannis nego, verbum *venit* de præsenti accipi pro futuro propter propinquitatem effectus, sed sæpe propter certitudinem prophetiæ: Quod optimè comprobatur Ezech. 3. vbi præsenti additur præteritum, cum dicitur: *Ecce venit & factum est*, & tamen sermo est de die iudicij, vt exponit Hieronym. qui & propter certitudinem prophetiæ, & propter exaggerationem, vt semper cogitetur quasi præsens, & iam factum, per verba præsentis, & de præterito significatur. (1. Ioan. 2.) Ita ergo loquutus est Ioannes. Quod satis declarauit, adiungendo: *Et nunc Antichristi multi facti sunt*, perinde enim fuit, ac si diceret, licet vnus Antichristus singularis, ac cæterorum caput, & exemplar certissimè veniat, id est, venturus sit: iam verò nunc in præsenti tempore multi Antichristi facti sunt, id est, multi eius ministri, & præcursores, qui sicut facta, ita & nomen eius participant. Dum ergo Ioannes ait, hos iam venisse, satis declarat, alterum nondum venisse, sed dici venire, quia certissime veniet, quia dum alij quasi vias eius præparant, quodammodo iam venire dicitur.

11. *Explicatur locus 4. Ioan.*

Et sic facile etiam intelliguntur alia verba capitis quarti. Nam in primis eum *omnis spiritus, qui soluit Iesum* dicitur *esse Antichristus*, vel intelligi debet de Antichristo generaliter sumpto, quia multi fuerunt hæretici soluentes Iesum, & omnes Iudæi soluũt illum, negantque esse verum Messiam, & verum DEVM: vel intelligendum est esse Antichristum, non persona, sed spiritu, sicut Ioannes dicitur esse Elias, Matthæi 12. & Lucæ 1. Vnde græcè legitur, *Et hic est Antichristi*, vtique spiritus Antichristi, sicut legit Cyprianus libro 2. ad Quirinum capitul. octauo. Seu *est de Antichristi spiritu*. Et sic rectè ponitur ibi Antichristus cum articulo, quia omnes, qui soluunt Iesum; imò omnes hæretici habent illius spiritum, licet non sint ipse in persona. Et ita etiam conuenienter exponuntur sequentia verba, *de quo audistis, quoniam venit*, id est, venturus sit, & iam venire incipiat per suos præcursores, per quos iam in mundo est secundum spiritum suum, & muneris, ac nominis participationem, quos propterea præcursores spiritus Antichristi rectè vocat Tertull. lib. 5. contr. Marcion. cap. 16.

12. *Obijciunt hæretici facta Antichristi breui tempore claudi non posse.*

Altera principalis obiectio hæreticorum est, quia ea quæ facturus est Antichristus, & de illo prædicta sunt, non poterunt breui tempore à nobis præscripto, consummari. Et præcipuè exaggerant verba illa Pauli, *Nisi venerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati*, &c. Quæ discessio (vt Caluinus dixit) tam vniuersalem Apostasiam totius orbis à Christo significat, vt multorum annorum, imo & multorum tyrannorum, hæreticorum, aut hostium Christi successione opus habeat, quia vnius hominis vel vita vel diligentia ad illam consummãdam non sufficit. (*Quid à Paulo nomine discessionis significatur.*) Talem autem futuram esse illam apostasiam, eamque per *discessionem* à Paulo significari, Pontificiorum omnium sententiam esse Rex Angliæ in sua Præfatione tanquam rem certam supponit, (*In Præfat. pag. 64.*) & quadam notanda ratione suadet, dicens: *Alioqui eorum Ecclesia quotidie esset erroribus obnoxia, quod omnino ipsorum doctrinæ repugnat.* Denique initium, & authorem eiusdem Apostasiæ futurum esse Antichristum, & per eundem esse consummandam, satis indicauit CHRISTVS, (*Matth. 24.*) cum dixit, *tunc futuram esse tribulationem, qualis nunquam fuit, & propter electos esse cito consummandam*, vtique interfecto ipso Antichristo, vt Paulus declarauit.

13. *1. Significari potest Romani imperij euersio.*

Respondemus in primis, non esse necessarium, in loco Pauli per *discessionem* intelligere vniuersalem apostasiam à fide, sed integram destructionem Romani imperij, seu diuisionem eius in decem regna, vt interpretatur Tertullianus libro de Resurrectione carnis, capitul. vigesimo quarto, & Hieronymus dicta quæstion. 11. ad Algas. Ambros. & Primasi. ibi. Destructionem autem Romani imperij fatemur, non breui tempore esse peragendam, sed paulatim per plures annos, & Reges. Prius enim diuidetur Romanum imperium in decem, siue plures Reges, posteà verò veniet Antichristus, qui cum illis per aliquos annos certabit, & eos tandem superabit, vt diximus. Ad totam ergo discessionem, seu defectionem Romani imperij non sufficiet vnius hominis vita, ad vltimam verò consummationem per Antichristum faciendam vnius hominis vita sufficiet, vt satis explicatum est.

14. *2. Antichristus ipse discessio vocatur.*

Secundo dicimus nomine *discessionis* significari ibi ipsum Antichristum, sic enim Augustinus 20. de Ciuitat. cap. 19. *refugam* legit & ait. *Illum refugam vocat, vtique à Domino Deo: quod si de omnibus impijs merito dici potest, multo magis est de isto.* Græcè verò ibi ponitur nomen *apostasia*, quo nomine ipsum Antichristum significari, intellexerunt ibi Græci, indicat Chrysost. Homil. 3. vt illum intellexit, & sequitur Theophylact. Idemque tradunt Theodoret. & Oecumen. & Hugo Eterian lib. de Regress. animar. cap. 3. Potest autem Antichristus ita vocari, vel ad declarandum, futurum esse summum apostatam, sic enim solent abstracta pro concretis poni ad significandam excellẽtiam, seu excessum in tali proprietate, vel certè per metonymiam nomen effectus authori, seu causæ tribuitur, nam quia Antichristus erit causa maximæ apostasiæ in Ecclesia futuræ, nomen apostatæ illi tribuitur.

15. *Discessio nõ necessario significat generalem apostasiam.*

Ex quibus constat, non subsistere, nec verum esse, quod Rex Angliæ pagin. 64. Præfationis dicit, Pontificios omnes constanter affirmare, *discessionis* nomine generalem apostasiam ibi significari. Nam licet aliqui in meliori, & saniori sensu quam Protestantes, ita vocem illam interpretentur, non tamen omnes constanter hoc affirmant, vt visum est. Nec satis intelligo rationem, qua Rex suadere conatur, Pontificios omnes necessario debere ita sentire, *quia* (inquit) *alias eorum Ecclesia esset quotidie erroribus obnoxia.* Nam quæ est hæc illatio? Nunquid si per discessionem

nam

nem Romani imperij destructio, vel Antichristus ipse significetur, ideo Ecclesia Romana erit quotidiè erroribꝰ obnoxia? Nulla profectò est connexio, nulla illationis verisimilitudo. Fortasse autem argumēto solum probare voluit, apostasiam illam, quam significari vult nomine *discessionis*, generalem esse futuram, & non particularem. verumtamen neq; hoc etiam inde probatur, nec illatio etiam in hoc sensu habet vllam verisimilitudinem. Quia licet quotidie, vel frequenter fiant apostasiæ particulares ab Ecclesia Romana, & Catholica, non ideo illa quotidie fit erroribus obnoxia, quia & semper damnat errores eorum, quia ab ipsa discedūt, & ipsi apostatæ statim extra illam exeunt, & ita ipsa, licet personis interdum minuatur, semper immaculata manet, iuxta illud 1. Ioan. 2. *Et nunc Antichristi multi facti sunt.* Et infra *Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis, si enim essent ex nobis, permansissent vtiq; nobiscum.* Et infra. *Vos vnctionem habetis è Spiritu sancto, & nostis omnia.* Semper ergo Ecclesia retinet Spiritum sanctum, & veritatem (vt addit capit. 4.) licet quotidiè multi ab ea discedāt. Vnde etiā in vltima apostasia, quæ sub Antichristo futura est, licèt sano modo generalis dici possit, semper Ecclesia catholica, & Romana erit ab erroribus immunis, vt statim dicetur.

Apostatæ Ecclesiam non maculant, quia extra ipsam sunt.

16. Tertio ergo addimus, & concedimus, *discessionem*, ibi significare apostasiam ab Ecclesia Romana, & fide Christi futuram in mundo, in fine eius, retente nimirum voce græca in sua syncera proprietate. Quam expositionem videtur mihi magis indicare Chrysostom. item Anselm. licet expositionem de defectione à Romano imperio primo loco ponat: statim addit: *Siue vt multitudo Ecclesiarum discedat a Pontifice Romano, aut multitudo hominum discedat a fide.* Diuus autē Thomas intelligens, illam discessionem esse futuram defectionem à Romano imperio, addit, intelligendam esse non solum de imperio Romano temporali, sed etiam de spirituali, *in quod teste Leone Papa temporale cōmutatum est.* Discessionem autē à spirituali imperio Romano dicit esse discessionem à fide catholica Romanæ Ecclesiæ. Fuitq; hæc antiqua expositio, vt Augustin. supra refert, quam ipse non improbat.

Tertio nomine discessionis intelligitur apostasia.

17. Hæc autem apostasia à fide non erit, sicut hæretici fingunt, ita generalis, vt fides vera à tota Christi Ecclesia peritura sit, hoc enim, & fundamentum nullum habet, & repugnat promissioni Christi: *Et portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* Matt. 16. & alijs verbis eius Matt. 24. *Propter electos breuiabuntur dies illi,* vtique ne illi à charitate excidant, nedum à fide. Et Daniel. c. 12. dixit *In tempore illo saluabitur omnis, qui inuētus fuerit in libro vitæ,* & in fine concludit, *Beatus, qui expectat & peruenit vsq; ad dies mille trecentos triginta quinq;,* quod alijs verbis dixit Christus Matt. 24. *Qui autem perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit.* Non deerunt ergo qui perseuerent. Quin potius tantum abest, vt omnes antea credentes, tunc sint fidem amissuri, vt multi potius, & maximè ex Iudæis tunc sint conuertendi ad fidem, vt testatur ibi Theodorēt. & Gregor. Hom. 12. in Ezech. & August. 20 de ciuit. cap. 29. ait. *Per Eliam Thesbitem vltimo tempore ante iudicium, Iudæos in Christum verum, hoc est, in Christum nostrum esse credituros, celeberrimum esse in sermonibus, cordibusq; fidelium.*

Apostasia illa non erit generalis.

Multi tunc fidem sunt recepturi.

18. Vnde idem Augustin. eodem lib. cap. 8. ait, Ecclesiam à Deo electam, & prædestinatam nunquam esse seducendam, neq; etiam in persecutione Antichristi, sed erit (inquit) *hic Ecclesia illo tempore, etiam quo soluendus est diabolus, sicut ex quo hic est instituta, hic fuit, & erit omni tempore.* Et infra dicit, tunc esse soluendum satanam, *vt fidelissima patientia electorum probetur,* non vt vincatur, *tales enim erunt,* (inquit) *cum quibus ei belligerandum est, vt vinci tanto eius impetu, insidijsq; non possint.* Inferius vero in eodem capite vlterius dubitat, an in illo apostasiæ tempore non solum aliqui ex credentibus permansuri sint, sed etiam aliqui, qui in fide non fuerant, ad illam accessuri sint: & respondet in primis, paruulos multos esse illis tribus annis cum dimidio baptizandos à parentibus fidelibus, & ita illos saltem denuo ad fidem accessuros. Deinde generaliter ait, *Neq; qui cadant ab Ecclesia, nec qui accedant ad Ecclesiam illo tempore defuturos,* quod latè confirmat. Dicitur ergo tempus illud discessionis, seu apostasiæ, non quia tota Ecclesia, & omnes fideles Christum negaturi sint, sed quia magna erit clades, pluresq; superabit tentatio, quam victores permanebunt, vel quàm vnquam in persecutione aliqua victi fuerint. Quanta vero futura sit apostatantium multitudo, incertum est, licet enim aliqui dicant, duas partes fidelium esse casuras, & tertiam permansuram, nullibi esse reuelatum, aut satis fundatum inuenio.

19. Non erit igitur hæc apostasia adeo vniuersalis, vt non possit intra illud breue tempus, vtiq; trium annorum cum dimidio fieri, tum quia in illis postremis temporibus, prius etiam, quàm Antichristus veniat, Ecclesia erit multis persecutionibus, & contradictionibus agitata. Nam vt prædicit Christus Matth. 24. *Scandalizabuntur multi, & inuicem tradent, & odio habebunt inuicem, & multi pseudoprophetæ surgent, & seducent multos, & quoniam abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum.* Et ita cum Antichristus venerit, inueniet homines valde dispositos, vt breui tempore magnā illorum iacturam facere possit. Vnde Augustin. 20. de Ciuit. cap. 19. refert multos ex antiquis expositoribus intellexisse verba illa Pauli, *Et nunc quid detineat, scitis, & mysterium operatur iniquitatis,* non de Romano imperio: *Sed de malis, & fictis qui sunt in Ecclesia, donec perueniant ad tantum numerum, qui Antichristo magnum populum faciat, & hoc esse mysterium iniquitatis, quia videtur occultum.* Et insuper ait tunc omnes hos malos, vel occultos hæreticos prodituros, & coniungendos Antichristo, vt illi adhæreant, eumq; ad cæteros euertendos adiuuent. Accedit, vt infra, ex Paulo, & Apocalypsi dicet, quod *præsentia eius futura est secundum operationem Satanæ in omni virtute, & signis, ac prodigijs mendacibus, & in omni seductione iniquitatis, tunc enim soluetur Satanas, & per illum Antichristus mirabiliter quidem, sed mendaciter operabitur.* Hinc ergo facile intelligitur, non esse necessariam successionem multorum sæculorum (vt Caluinus dixit) ad illam generalem apostasiam, quæ tempore Antichristi fiet, vel certè si per multa sęcula ad illam generalem discessionem mundus disponetur, illa dispositio non sub Antichristo, nec per Antichristum fiet, sed per plures hæreticos, & præcursores Antichristi. Vtrumque enim significauit Christus Matth. 24. & Ioan. 1. epist. c. 2. & 4. & Paul. 2. ad Thessalon. 2.

Apostasia illa breui tempore consummabitur.

2. Thess. 2.

20. Quod si quis vrgeat, hoc rectè procedere, si apostasia Antichristiana aliquam prouinciam tantū, vel ad summum vnam partem mundi occupatura esset; nō fore autem ita, sed mundum occupaturam vniuersum, neque videri posse in tam breui temporis mora tam latè extendi: Respondemus in primis, nō constare in quot regionib. orbis persecutio Antichristi propria grassabitur: & verisimile esse, non ita esse difseminandum errorem Antichristi per totum mūdum, sicut Euangelium est ante diem iudicij in toto orbe prædicandum, quia illud prius non prędictum est in Scriptura, sicut hoc posterius. Neq; ēt dicunt vaticinia Antichristum regnaturū in toto orbe proprie, & in tota sua vniuersitate sumpto, sed dicunt, Antichristum occupaturum orbem Romanū in decem regna prius diuisum, & postea bellū contra sanctos esse moturum, vnde verisimile fit in eodē orbe Roman. futuram esse illam spiritualem stragē, & multorum fidelium apostasiam. Ad illam autē non erit necessaria multorum Regum, aut temporum successio. Nam vnus Antichristus quam plurimos habere poterit suæ iniquitatis ministros, qui simul per varias eiusd. orbis partes errores eius disseminabunt, simulq; (permittē te Deo) dæmon totas suas vires exeret, & partim signis, & portētis mēdacibus, partim promissionib. tē

Instantia.

Solutio.

Incertū est an hæc apostasia totum orbem occupatura sit.

porali-

poralibus partim coactione, & exquisitis tormentis breui efficiet vt maior fidelium pars Christo renunciet, & characterem bestiæ suscipiat. Et ita non solum multorum sæculorum, verum etiam nec vitæ vnius hominis tempus ad prædictam Apostasiam efficiendam necessarium erit.

21\. Addo denique non esse necessarium, vt totum orbem Romanum talis persecutio, & discessio inuadat, quia hoc reuelatum non est, sed solum quod futura sit maior, quam vnq̃ fuerit, quod esse poterit, & intensiue (vt sic dicam) vbi fieri contigerit, & extensiue respectu aliarum persecutionum, quod habere poterit, etiam si non omnes prouincias, & loca totius Monarchiæ, nedum omnes mundi partes attingat. Præsertim quia sicut Christ9 dixit, propter electos breuiandos esse dies illos, ita propter eundem finem fieri poterit, vt intra certos orbis terminos concludatur, non permittente Deo amplius extendi, propter eundem finem, aliaque secreta suæ prouidentiæ consilia. Vel certè si fortasse tribulatio illa quo ad loca, seu Regiones, & Prouincias orbis generalior futura est, & in omnibus illis magnam illam apostasiam est effectura, etiam ad illum effectum non erit necessaria diuturnior temporis duratio, quia non oportet, vt successu temporum in diuersis locis fiat: simul enim per varios ministros in diuersis locis fieri poterit. Nā soluendus est Satanas, qui vbique habet innumerabiles ministros paratissimos, & inuisibiles non deerunt Antichristo, ac breui tempore poterit illos vbiq; transmittere, cum magna vi, & potestate humana, dæmonis industria, & potestate adiutos, illosque ad summam diligentiam, & celeritatē instigabit: *sciens, quia modicum tempus habet.* Ergo quacunque ratione apostasia illa intra tempus à DEO breuiatum consummari poterit.

Dæmon potissimus minister erit huius apostasiæ

Apocal. 12.

CAPVT XI.

Antichristi tempore duos veros homines ad testimonium contra illum ferendum mittendos esse ex cap. 11. Apocalypsi contra duas falsas Protestantium expositiones ostenditur.

1 QVoniam de Antichristi tempore dicere incepimus, priusquam ad cætera capita à Rege proposita transeamus, necessarium est, cum illo digredi, & de testibus contra Antichristum mittendis disputare, præsertim quia disputatio hæc cum ea, quam de tempore Antichristi prosequuti sumus, valde coniūcta est. Nā vnum ex præcipuis signis, quib. ostendere possumus Antichristum nondum venisse, inde sumitur, quod testes contra illum mittendi nondum venerunt. Hoc aūt fundamentum de duorum testium missione ex c. 11. Apocal. sumptum est. Ideoq; verus illius prophetiæ sensus inquirendus & explicandus est. Cūm itaque Ioannes prædixisset Antichristi persecutionem verbis illis: *Ciuitatem sanctam conculcabunt mensibus quadraginta duobus,* subiungit. *Et dabo duobus testibus meis, & prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta amicti saccis.* Qui dies fere totidem menses, vtriq; quadraginta duos efficiunt.

2\. Circa hanc igitur prophetiam primo inquiremus, an illi duo testes, quos Deus promittit, se daturum tempore persecutionis Antichristi, futuri sint veri homines, vel quid sint. Nam Rex Angliæ totum hunc locum metaphoricè interpretatur, duasq; habet expositiones, quas in hoc cap. & seq. expendemus. Iuxta priorem expositionem negat, illos duos testes futuros esse homines, sed ait esse duo testamenta, vetus & nouum, quæ contra Antichristum *& monarchiam Babylonicam* (vt ipse loquitur) *constans & manifestum testimonium præbent, ideoque illa maxime Antichristus odio prosequetur, nihil q; intactum relinquet quo illa dedecoret, corrumpat & supprimat.* Hæc ferè Rex, qui inuehitur hac occasione in Summos Pontifices, Romanamque Ecclesiam, fingens ab eis esse contra diuinam Scripturam multa dicta, & facta probri, *& ignominia plena. Qualia sunt (ait) illam nasum cereum, literam mortuam, & regulam lesbiam appellaru, cum illa libros apocryphos miscuisse, eosque illi æquiparare tentasse*: imò *traditiones hominum illi præferre, eademque supprimere sub linguis peregrinis & ne in vulgari sermone legatur prohibendo, occultare,* ac denique *illam destruxisse, & interfecisse,* quando alias translationes latinas præter vulgatam Pontificum authoritate correctam, & emendatam ijdem Pontifices sub censuris prohibuerunt. Hos autem testes ab Antichristo interfectos, Deus tandem per Regem Angliæ, eiúsque ministros excitauit, seu in pristinam lucem, & integritatem reduxit, vt ipse vult, Sicq; concludit impletam esse prophetiam illam.

Duos illos testes, duo esse testamenta ait Rex Angliæ.

Huic interpretationi metaphoricæ quoad eam partem, vt duo illi testes sint duo testimonia, occasionem aliquam dederunt nonnulli antiqui Scriptores. Nam in libro super Apocalypsim, qui inter opera Augustini sub nomine illius ponitur, in Homil. 8. sic habetur, *Dabo duobus testibus meis id est, duobus testamentis.* Illud autem opus sine dubio non est Augustini, meritoque à Louaniensibus in appendicem reiectum est. Creditur autem Ticonij, cuius opus in Apocalypsim, idem Augustinus allegat lib. 13. de Trinitate cap. 3. vbi etiam dicit, Ticonium illum hæreticum Donatistam fuisse. Ideoq; non multum curandum est de illius interpretatione. Quāquam ille non omnino negat, illos testes esse homines, infra enim ait, illos esse Ecclesiam, quæ propter duo testamenta binario numero ponitur. Quam expositionem imitatus est Beda lib. 1. in Apocalyps. cap. 11. vbi per testes etiam intelligit, *Ecclesiam ex duobus populis vnitam*, & *duorum testamentorum lumine radiatam.* Verumtamen Beda & mysticè loquutus videtur, & in ea expositione non insistit, nam statim refert aliam de Elia, & Enoch, & non reijcit, sed tacitè approbat. Et si quis postea Scriptor Catholicus illam mysticam expositionem, vel probare vel insinuare visus est, ab alio literali sensu recedere non est ausus. Itaq; metaphora illa prout à Rege traditur propria est Protestantium, & à quodam Roberto Abbato Caluinista inuenta dicitur, & quatenus alium sensum proprium, & literalem excludit, improbabilis omnino est, quatenus vero contra Ecclesiam Romanam applicatur, erroribus scatet, & hæresibus.

3. Illi expositioni fauent aliqui.

Feuard. lib. 5 in Ireñ. c. 3o

Dico ergo, testes illos de quibus Ioannes loquitur, futuros esse veros homines ad testimonium pro Christo contra Antichristum reddendum, speciáliter mittendos. Assertionem hanc ita certam esse censeo vt sine temeritate negari non possit. Probatur primò ex verborum proprietate, quam relinquere sine fundamento, magna temeritas, & corruptio Scripturarū est. Hic autem nullum est fundamentum, vel in ipsa Scriptura, vt ex verbis constat, in quibus illa metaphora nullum fundamentum habet, neque in Patribus quia omnes contradicunt, vt infra videbimus, neque aliqua ratione, vel coniectura, nullas enim Rex adducit, sed solam voluntariam accommodationem, proprijs opinionibus, & erroribus accommodatam, contumelijsque contra Ecclesiam Catholicam redundantem. Illa ergo non est Scripturæ interpretatio, sed corruptio.

4. Duos illos testes veros homines futuros.

Præterea si paulatim singula expendamus, quam sit inepta accommodatio, facile intelligemus. Nam in primis ex verbis illis colligimus, permisisse Deū dare duos testes tempore aduentus, & persecutionis Antichristi, vt ex contextu Ioannis constat, ideò enim coniungit illa duo: *Ciuitatem Sanctam conculcabunt, &c.* & statim *Et dabo duobus testibus meis, & prophetabunt,* id est, dabo illis spiritum prophetandi, seu ad prophetādum in tempore illius calamitatis mittam illos

5. Probatur ex verbis sacris textus.

illos. Non possunt ergo duo illi testes promissi ad literam esse duo testamenta, nam hæc data sunt Ecclesiæ à principio, neque tempore Antichristi aliquid eis addetur, aut nouo modo dabuntur, nisi quatenus mittentur illi prophetæ, qui sacram doctrinam maiori spiritu proponant, & interpretētur. Quin potius, si iuxta Regis sententiam, Antichristus venit à sexcētesimo sexto Christi an. ab eodemque (vt Potestantes etiam fingunt) cœperunt Scripturæ per traditionem hominum corrumpi, nullo modo tunc dati sunt duo testes ad prophetandum, sed qui multo iam antea dati erant, tunc interfici, seu corrumpi cœperunt.

6. Deinde in eodem loco Apocalypsis dicitur, duos illos testes prophetaturos dies mille ducentos sexaginta, id est, toto ferè tempore, quo Antichristus ciuitatem sanctam, id est, Ecclesiam calcabit, quod tēpus, iuxta expositionem Regis comprehendit omnia hæc tempora Romani Pontificatus à sexcentesimo sexto Christi anno, vsque ad Lutherum verbi gratia, Ergo toto hoc tempore vtrumque testamentum in sua virtute, & integritate conseruatur in Ecclesia, eorumque doctrina Ecclesiæ maxime innotescit, & contra Antichristum pugnat, nec aliquis audebit illam corrūpere, quia ibi dicitur de illis testib. pro illo tēpore. *Si quis voluerit nocere, ignis exiet de medio eorum, & si quis voluerit eos lædere, sic oportet eum occidi.* Et statim illorum magna virtus, & potentia describitur, & tandem additur: *Et cum finierint testimonium suum, bestia, quæ ascendit de abysso faciet contra eos bellum.* Ergo Antichristus non corrumpet Scripturas vsque ad finem tēporis & persecutionis suæ. At verò iuxta sententiam Regis, Scripturæ patiuntur bellum à Papa, ex quo cœpit in Papatu Antichristianismus, & toto hoc tēpore non prophetant Scripturæ in Ecclesia, sed traditiones humanæ, quibus Scripturæ obscurantur, & corrumpuntur: quæ est ergo accomodatio talis metaphoræ, aut concordia prophetiæ Ioannis cum ficta ista interpretatione?

7. *Alia verba Ioan. dure, & falso duobus testamentis accommodantur.* Præterea Ioannes ait, quod postquam illi duo testes à bestia, seu Antichristo occisi fuerint, *corpora eorum iacebunt in plateis ciuitatis magnæ, vbi Dominus eorum crucifixus est, & per tres dies, & dimidium*, quod Rex dictū declarat, *quia ad dimidium spiritualis hebdomadæ, quod interprimum & secundum Christi aduentum intercedit, Scripturæ tanquam cadauera iacebunt omnium contemptui exposita, dedecorata corrupta, suppressa, &c.* In quibus verbis duo notanda sunt. Primum est, vt iuxta suum metaphoricum sensum hæc duo cadauera Prophetarum ad duo testamenta accommodet, multa fingere, & exaggerare, quæ nec probare potest, neque vllam verisimilitudinem habent, ideoque per errorem à suis Protestātibus accepisse conuincitur, ac subinde nihil ad metaphoram explicādam deseruire. Ait enim, libros Scripturę multis retrò temporibus *ad silentium esse damnatos, quia laicis eorum lectio interdicta est, ita vt pro hæretico combureretur, qui in manus sumere auderet, aut inspicere.* Vtrumque autem horū euidenter falsum est, tum quia neque lex, neque exemplū de his ostendi potest, tum etiam quia contrarium manifestè constat ex vsu, & praxi Ecclesiæ Catholicæ.

8. *Lingua latina ignota non est, vt Rex fingit.* Addit verò Rex Scripturæ libros in ignota lingua absconditos iacuisse. At latina lingua non est ignota in Ecclesia Latina, nisi rudibus, & idiotis, quibus vtile non est per se ipsos velle scripturas intelligere, aut interpretari, sed magis expedit, vt quæ illos scire, & intelligere de Scripturis conuenit, à suis Pastoribus, & Euangelij prædicatoribus addiscant. Neque aliter Scriptura sacra in Catholica Ecclesia conseruata, & tractata est. Denique vt interfectionē illam metaphoricam vtriusque testamenti Rex confingat, dicit, deprauatā esse scripturā, cum tamen in sua integritate, tam librorum omnium canonicorum, quā omnium eorum partium per Ecclesiam sit conseruata, & legitima authoritate proposita. Item ait corruptam esse: quod falsum est, quia per Ecclesiam vbi oportuit, lectio, quę corrupta erat, emendata est, vbi verò mutatio facta non erat, in sua antiquitate conseruata est, Tādem verò dicit fuisse interfectam anno millesimo quingētesimo sexagesimo secundo, quia præter emēdatam editionem vulgatam ab Ecclesia propositam, aliæ ab hæreticis factæ, & corruptæ non permittuntur. Quæ omnia & per se friuola sunt, & ad explicandum dictum Scripturæ locum valde aliena.

Aliud in dictis verbis Regis notandum est, in his suam iterum inculcare expositionem, scilicet, Ioannem per hos dies, & menses non certum tempus, sed dimidium totius temporis cursum à primo vsque ad secundum Christi aduentum intellexisse, quam expositionem satis in superioribus refutauimus. Nunc vero interrogo, cum dicit *ad dimidium illius temporis* Scripturæ testamenta *tanquam cadauera iacitura, contemptui exposita, neglecta penè ab omnibus, nec à pluribus intellecta*: interrogo (inquam) quid intendat, cum ait, *Ad dimidium temporis*, aut enim vult toto dimidio tēpore, quod inter primum, & secundum Christi aduētum intercedit, scripturarū corpora tanquam cadauera in illo statu iacitura, vel solum in dimidio tempore esse interficienda sine designatione tēporis, pro quo mortua iacebunt. Hoc posterius repugnat vaticinio Ioan. dicētis, *Corpora eorum iacebunt in plateis ciuitatis.* Et infra: *Et videbunt de tribubus, & gentibus corpora eorum per tres dies, & dimidium.* Iacebunt ergo cadauera illa per totam dimidiam hebdomadam, quæ si spiritualis est, vt vult Rex, includit totā dimidiā partem temporis decurrent, is inter primum, & secundum Christi aduentum. — *9. Non esse duo testamenta ex tempore determinato à Ioan. conuincitur.*

Si autem hoc concedatur, & priorem sensum suorum verborum Rex eligat, nobis quæso declaret, qui fieri possit, vt per illam eandem spiritualem hebdomadam duo illi testes testimonium suum daturi sint quomodo ve prophetabunt diebus mille ducētis sexaginta, prout Ioannes ait, per quos dies etiam dimidiam spiritualem hebdomadam significari Rex docet. Maxime quia Ioannes dicit, testes illos esse occidendos postquam finierint suum testimonium dare, quod non potest intelligi de priori dimidia parte illius hebdomadæ spiritualis, id est de sexcentis annis à primo aduentu Christi, in quo (vt Rex vult) Scriptura vixit, nam Ioannes apertè loquitur de eodem tempore, in quo Antichristus Ecclesiam persequetur, ergo in fine illius temporis occidentur testes, quomodo ergo postea per integram dimidiam hebdomadam eam cadauera in platea iacebunt? Accedit, quod postquam occisi fuerint illi testes, non amplius ferent testimonium contra Antichristum, quia iam finierunt suum testimonium, & quia statim, ac reuixerint, vocabuntur ad cœlum, & quia statim occidetur Antichristus. At verò ex sententia Regis duo testamenta postquam per spiritum Lutheri, vel similem reuixerunt, adhuc perseuerant, testimoniū ferendo contra Antichristum, & inter homines versantur, & quem ipse vocat Antichristum, ipse adhuc viuit, & vsque ad finem sæculi viuet. Nullo ergo modo subsistere potest accomodatio illa, vel potius fictio. 10.

Præterea si vanis huiusmodi interpretationib. aut accomodationibus vti liceret, quid esset facilius, quàm ostendere, metaphoras illas de duobus testamentis tanquam duobus testibus ab hostibus Christi interfectis. &c. multo verius accomodari huius tēporis hæreticis, & ipsimet Regi, quam Ecclesię catholicæ? Tunc enim homo interficitur, quando spiritu, quo viuit, & loquitur, priuatur; ergo tunc maximè dici posset Scriptura interfici, quando spiritu illo, quo facta est, & interpretari debet, priuatur. Scripturæ enim veluti corpus est scripta litera, spiritus autem, & vita eius est illius sensus; tunc ergo verè interficitur, quando proprio vniuscuiusque spiritu humano, vel forte diabolico declaratur, & ad testificandum inducitur. Constat autem à Rege, & Protestanti- — *11. In hæreticos retorquētur metaphora, quas confingunt.*

Scriptura ab hæreticis iugulatur.

ſtantibus non aliter Scripturam tractari, & exponi, vt in hac ipſa pręſentis loci expoſitione Rex oſtendit, & ſuperius inſtatuenda regula ſuæ fidei teſtatus eſt. Ergo neceſſe eſt, vt apud huiuſmodi homines Scriptura tanquam mortua iaceat, eiuſque corpus tanquam cadauer in manibus eorum feratur. Quibus optimè etiam illud conuenit. Quod *inhabitantes terram, gaudent ſuper illos, & iocundantur*, *quia* (vt Rex addit) *carnales ſua libidines non amplius comprimuntur, nec in ordinem rediguntur gladio verbi Dei,* quia apud illos non eſt *viuum, & efficax, ſed mortuum, ac ſine diuino ſpiritu.* Nã quocunque modo viuant, per ſolam fidem, quod illis peccata non imputantur, iuſtitiam, & gloriam ſibi promittunt, & neque mandatorum obſeruationem, neq; pœnitentiam de peccatis ſecundum ſcripturas neceſſariam eſſe prædicant. Denique dum illi iactitant, ſe ſolos intelligere nouum, & vetus teſtamentum, certiſsimum eſt, ſine vita, & ſpiritu illa poſ-
12. ſidere, atque adeò tanquam mortua corpora apud eos iacere.

Ad hunc denique modum poteſt illa interpretatio metaphorica ex diſcurſu ferè totius dicti capit. 11 refutari, & confundi. Nam ſi illi duo teſtes non ſint veri homines, ſed ſunt tantum verbum Dei in duobus teſtamentis ſcriptum, vel impoſsibile eſt, ſeriem totius capitis tenere, & commode interpretari; vel infinitæ metaphoræ voluntariè, & ſine fundamento fingendæ ſunt, quod ſynceritati ſcripturæ, & conuenienti rationi eam explicandi repugnat. Nam ſi illi teſtes non ſunt futuri veri homines, & prophetæ, quid eſt, quod de illis dicitur. *Hi habent poteſtatem claudendi cælum, ne pluat diebus prophetiæ ipſorum?* Quomodo enim Scripturæ hanc habent poteſtatem toto tempore prophetiæ ipſarum. Quod vè eſt tempus duorum teſtamentorum, niſi vel totum tempus, quo durat Eccleſia, vel illud certe maximè, in quo ipſam ſcripturam magis integram, incorruptam, & viuam cõſeruatam eſſe, Proteſtantes volunt? Item illud: *Poteſtatem habent ſemper aquas conuertendi eas in ſanguinem, & percutere terram omni plaga quotieſcumque voluerint*, quo probabili modo poteſt ad duo teſtamenta, vel ad aliquid aliud præter duos homines accommodari? Idemq; argumentum de reliqua parte capitis fieri poteſt, vt iam ſatis declaratum eſt; neceſſe eſt ergo, vt verba illa in ſenſu proprio de hominibus intelligantur. Quam ſententiam quoad hanc partem, quod illi duo teſtes futuri ſint veri homines catholicam eſſe cenſemus, tũ quia in Scriptura eſt ſatis expreſſa, nec poteſt ad metaphoricum ſenſum niſi cum magna violentia detorqueri, tum etiam, quia Patres, & expoſitores communiter ita verba intellexerunt, vt in cap. ſequenti videbimus.

13. *Alia proteſtantium metaphorica interpretatur.*

Iam verò ſequitur examinanda alia interpretatio quam Rex frequentius receptam eſſe dicit, vtique inter ſuos Proteſtantes. Qui vt prophetiam illam ſuis noui Euangelij prædicatoribus accomodent, metaphoram in binario illo numero ponunt, quos (ait Rex) duos teſtes appellari, quia pauci fuerunt, & in cilicijs, ſeu ſaccis apparuiſſe, *quia pœnitentiam prædicarunt*, occiſos verò fuiſſe, quia multi crudeliter interfecti, & igne combuſti ſunt, reſurrexiſſe autem in ſucceſſoribus ſuis, quia non defuerunt, qui verbi DEI prædicatione illorum virtutem, & locum tenerent: miracula verò illorum fuiſſe, quia breui tẽpore virtute ſpiritus magnas nationes, & multas in veram, ſcilicet, fidei viam reduxerunt. Hæc ferè Rex ex ſuo ſpiritu proprio, non tamen ex certa ſcientia, ſed (vt ipſe ait) ex ſua coniectura, quam neque in ſanctis Patribus fundare poteſt, illos enim in Apocalypſis explicatione erraſſe confitetur, neque in ipſis Scripturæ verbis, cum pro libitu ad metaphoras ſibi deſeruientes ea detorqueat, quæ ſatis quidem ad illam expoſitionem contemnendam eſſe poſſent. Ad maiorem tamen erroris eius oſtenſionem, animaduerto, quædam in accommodatione illa inueniri falſa, alia prauè accomodata, & alia omiſſa, fortaſſe quia nullum locum, vel ſenſum commodum in illa metaphora recipere poſſunt.

Primum enim falſum eſt, hos pſeudoprophetas 14.
tam paucos fuiſſe, vt duorum nomine merito ſignificari credantur. Nam ſectę hęreticorum huius temporis tot ſunt, vt vix poſsint numerari: & tot ſunt capita, quot ſententiæ; imò in vnaquaque plura capita, pluteſque magiſtri inueniuntur. Eo vel maximè, quod in illo duorum numero non tantum vult Rex primos vniuſcuiuſque hæreſis inuentores, ſed etiam eorum ſucceſſores, qui vſque ad hodiernum diem nouam fidem prædicant, comprehendi, iſti autem plures profecto ſunt, quam vt duorum nomine apte ſignificentur. Deinde euidentius falſum eſt, hos nouos prædicatores prædicando pœnitentiam apparuiſſe, cum conſtet; vnum ex præcipuis falſis articulis eorum eſſe, pœnitentiam nô eſſe neceſſariam, ſed nouam vitam, quam in ſola, noua, & inaudita fide propriæ iuſtitiæ conſtituunt. Præter quam quod Prophetæ non dicuntur apparere veſtiti ſaccis, quia pœnitentiam prædicant, ſed quia vitam aſperam, & pænitentiam profitentur, ſeu quia pœnitentiam agunt: iſti autem noui Euangelij prædicatores quam quæſo vitæ aſperitatem profitentur, quamve pœnitentiam egerunt? Certè neque ipſe Rex id dicere eſt auſus, ne manifeſtum mendacium affirmaret. Non ſunt ergo iſti teſtes ſaccis amicti, quos Deus contra Antichriſtum inſtitutus eſt.

15. *Hæreſiarchæ à ficto illo Antichriſto non ſunt occiſi.*

Præterea, ſi per duos teſtes omnes iſti prædicatores intelliguntur, cum Ioannes dicit, duos illos fuiſſe ab Antichriſto interfectos, conſequenter intelligendus eſt, affirmare, omnes illos prædicatores ab eadem Beſtia fuiſſe interfectos; nam eodem modo dicit, duos fuiſſe interfectos, ſicut duos prædicaſſe. At hoc falſum eſt; pauci enim ſunt ex his hæreſiarchis, quia ab hominibus interfecti fuerint, vel per Eccleſiam digna mortis pœna puniti, ſed plures eorum non ſine prodigijs, & ſignis diuinæ iuſtitiæ mortui ſunt; ergo interpretatio illa falſum ſupponit, vel metaphora non ſubſiſtit. Multo verò magis incongruum eſt; quod in ſuis ſucceſſoribus reſurrexiſſe dicantur, hęc enim non eſt reſurrectio, ſed noua prolis generatio, Ioannes autem loquitur de eorundem, qui ceciderant, excitatione & reſurrectione. Ait enim: *Et poſt dies tres, & dimidium ſpiritus vitæ à Deo intrauit in eos*, vtique in illos eoſdem, qui interfecti iacebant. *Et ſteterunt ſuper pedes ſuos.* Præterea quod praui prædicatores imitatores & ſucceſſores habeant, nouum non eſt, ideoq; neq; admirationem, neq; ſtuporem efficit, at ex illorum teſtium occiſorum reſurrectione, *timor magnus cecidit ſuper eos, qui viderunt eos* Illa ergo reſurrectio non eſt alterius perſonæ ſimilis ſucceſſio, ſed eiuſdem miraculoſa, ſeu prodigioſa excitatio. Deniq; additur, inimicos illorum prædicatorum vidiſſe illos aſcendentes in cœlum, ad quod ſtatim poſt reſurrectionem ſuam vocati fuerant: quando autem in ſucceſſoribus Lutheri, Caluini, aut Henrici 8. aliquid ſimile vidit, vel audiuit Eccleſia? Eſt ergo friuola accommodatio.

Hæretici magis ex ſe ipſis ſurgere, quã reſurgere dicendi ſunt.

16. *Falſitas illius metaphoræ oſtẽditur à tempore. Oſtenditur etiam à loco*

Atque hinc denique conuincitur eſſe etiam inſufficientem. Nam in primis explicare non poſſunt, cur iſti ſui prophetæ prophetare dicantur mille ducentis ſexaginta diebus, cum in Scriptura non ſoleat tempus tot numeris, & partibus definitum pro indefinito poni, nec ratio talis metaphoræ, aut exemplum ſimile afferri poſſit. Multoq; minus explicare poſſunt cur dicatur; quòd corpora iſtorum ſuorum prophetarum iacebunt *in plateis ciuitatis magnæ, &c. vbi Dominus eorum crucifixus eſt*, Nam cum iſti in hac parte fateantur, ſermonem eſſe proprium de vera morte ſuorum Prophetarum, etiam hæc verba propriè intelligenda erunt de corporibus eorum mortuis, quomodo ergo illa iacebunt in plateis ciuitatis per tres dies & dimi-,

& dimidium, cum fere omnia, quæ pœna mortis interiere, statim combusta fuerint. Deinde neq; locum accommodare possunt, nam per ciuitatem magnam, in qua Dominus eorum crucifixus est Romam intelligunt, vt infra videbimus; at neq; Lutherus, neque Caluinus, vel eorũ successores Romæ interfecti sunt: Idemq; argumentum procedit, etiam si ciuitas illa, vt veritas habet, Hierusalem intelligatur, de nullo enim Protestantium legimus, ibi esse propter suum nouum Euangelium interfectum. Neque etiam possunt exponere, qui sint illi tres cum dimidio, nisi recurrendo ad spiritualem hebdomadam, quæ iuxta illorum sensum plus quam mille annos comprehendere potest. Præterea vbi est inuenta in hos pseudoprophetis, *potestas claudendi cœlum, ne pluat in diebus prophetiæ ipsorum*, aut *conuertendi aquam in sanguinem, vel percutiendi terram omni plaga, quotiescumque voluerint*, aut faciendi aliqua alia mirabilia opera, quę per illa verba metaphoricè significata fuerint. Certè nullum miraculosum opus hos falsos prophetas fecisse legimus. Et peruersio potius, quam conuersio prouinciarum, & regnorum, quæ per illorum falsam doctrinam facta est, nullum signum est virtutis verbi, aut spiritus ipsorum, cum homines non ad pœnitentiam, & præceptorum obseruantiam, aut vitæ perfectionem attraxerint, sed licentiam viuẽdi sine Ecclesiastica obedientia, imò sine iugo legis diuinæ, per solam fidem salutem promittendo, homines ad sensibilia procliues facile deceperint.

Hæreticorũ Prophetæ regna non conuertunt sed peruertunt.

17\. Vera ergo, & catholica sententia est, illos Prophetas à Ioanne prædictos futuros esse duos tantum homines, mortales, diuina virtute, ac prouidentia mittendos in mundum tempore aduentus Antichristi, cum gratia, & virtute Spiritus Sancti ad prædicandum verum Christum Dominum nostrum, contra Antichristum, eiusque fidem veris, ac nouis miraculis confirmandum, per veros, ac præcisos mille ducentos sexaginta dies, id est, ferè toto tempore persecutionis Antichristi, prout verbis Ioannis in proprietate intellectis asseritur, & supra capit. 3. explicatum est. Et habet conuenientissimam rationem diuinæ prouidentiæ, ne in tempore tam acerbæ persecutionis videatur Deus Ecclesiam suam sine externo auxilio sufficiẽte, & proportionato relinquere. Cõgruum est enim, vt Deus hominibus per homines subueniat, quod in omnibus temporibus, & occasionibus obseruatum ab ipso videmus; ergo in illis etiam diebus simile auxilium per illos testes hominibus præstabit.

Veritas catholica stabilitur.

18\. In fine verò illorum dierum occidentur verè, & propriè illi duo prophetæ ab Antichristo, vtique vel per se, vel per ministros eius, hoc enim Scriptura non declarat, & vtroque modo veritas verborum saluatur. Item post mortem verè iacebunt eorum corpora in plateis ciuitatis magnæ per tres dies integros, & partem alterius, per quam ciuitatem mundum aliqui intelligunt, quatenus prauis hominibus abundat, nam ibi dicitur ciuitas illa spiritualiter vocari *Sodoma & Aegyptus*, quibus nominibus solet hic mundus in Scriptura vocari: sed melius intelligitur Hierusalem, nam additur ibi, *Vbi & Dominus eorum crucifixus est*. De quibꝰ verbis plura inferius dicemus. Illis autem diebus mali, & Antichristi sectatores verè, ac propriè gaudebunt de morte illorum Prophetarum, & in eorum ignominiam non sinent, eorum cadauera sepeliri. Quod etiam consulto permittet Deus, vt mirabilior sit eorum resurrectio, quæ post tres dies & dimidium verè, ac propriè continget. Iuxta verba illa. *Et post tres dies, & dimidium spiritus vitæ intrauit in eos*, quæ non possunt intelligi de glorificatione animarũ illorum Prophetarum, vt aliqui hæretici finxerunt, tum quia glorificatio animarum illorum Martyrum non differetur per tres dies, neque per momentum, tum quia statim additur, *Et steterunt super pedes eos*, vbi euidenter est sermo de resurrectione corporum. Quę pro illis duobus Prophetis non reseruabitur in tempus generalis resurrectionis, sed statim fiet, videntibus, & mirantibus alijs hominibus adhuc in vita mortali viuentibus, audientque vocem illam de cœlo illos vocantem, *Ascendite huc*, cui voci ipsi obedient ascendendo in cœlos mirantibus eorum hostibus Quorum magna pars statim, terrę motu magno corruente ciuitate, oppressa, & interfecta est, alij verò, qui permanserunt, terrore perterriti gloriam DEO dederunt, vt Ioannes concludit.

Ciuitas illa mundũ significat, sed magis propriè, ac verè Hierusalem

Spiritus vitæ non potest de animarũ gloria, sed de resurrectione duorum testium intelligi.

19\. Neq; oportet aliter hæc omnia confirmare, quam ipso contextu, & verbis Scripturæ, nam in proprietate sua hoc significant, & nulla subest ratio, vel necessitas, imò nec commoditas ad metaphoricos sensus illa trahendi, proprio arbitrio, & solo affectu ad proprias opiniones illa accommodandi, vt re vera Rex Angliæ, & alij Protestantes faciunt. Accedit, quod omnes Patres, & interpretes verba illius prophetiæ propriè intelligunt: quamuis enim vel in personis illorum testium designandis, vel in aliquibus minutioribus circumstantijs differant, vt mox videbimus: in hoc vero dogmate, quod vaticinium illud propriè, & ad litteram intelligendum sit, omnes conueniunt, vt in sequenti Capitulo referemus Solum hic refero Lanctantium libro septimo, capitul. decimo septimo. vbi tacito nomine, dicit Prophetam magnum venturum tempore Antichristi, de quo locum Apocalypsis ad literam interpretatur. Non video tamen, cur in singulari de Propheta magno loquatur, & non de duobus Prophetis, sicut expresse Ioannes loquitur. Ita ergo intelligenda res est. Neque contra hunc proprium sensum illius contextus aliquid Rex affert, præter ea, quæ de Enoch, & Elia disputat, de quibus Capitulo sequenti videbimus. Nunc enim plane dicimus, licet illi duo testes nõ essent futuri Enoch, & Elias, non inde fieri, non esse futuros homines, verosque Prophetas, ac prædicatores, propriè interficiendos ab Antichristo, & à CHRISTO resuscitandos. Potest enim Deus ex sanctis hominibus tunc viuentibus duos ad illud ministerium sua gratia vocare, eisque spiritum prophetiæ, & miraculorum impertiri, & in eis possent omnia, quæ ibi prædicuntur propriè, ac verissimè impleri. Hic ergo sensus, & veritas in hoc Capitulo demonstrata per se potest subsistere, quidquid in quæstione alia de Enoch, & Elia sentiatur.

Quãuis illi duo testes nõ essent Enoch & Elias, adhuc esset veri homines.

20\. Vnde tandem concludo, locum hunc in hac proprietate, & generalitate explicatum sufficere ad demonstrandum, Antichristum nondum venisse, abstrahendo etiam ab speciali disputatione de Enoch, & Elia. Quia non solum est euidens, non venisse Eliam, & Enoch, verum etiam nec aliquos duos Prophetas contra aliquem CHRISTI hostem ita prædicantes, vt in eis impleta fuerint omnia, quæ ibi Ioannes de illis duobꝰ testibus, ac Prophetis prędicit, hactenus apparuisse, vt est euidens, considerando cum proprietate, & veritate circumstantias omnes, quas notauimus. Nulli enim prædicatores hactenus fuerunt, qui per mille ducentos sexaginta dies prædicauerint, cum potestate faciendi mirabilia in cœlo aquis, & terra, quique post illos dies fuerint publicè interfecti, eorumque corpora per tres dies cum dimidio iacuerint in plateis alicuius ciuitatis, & postea publicè resurrexerint. Ergo stante illo proprio, & vero sensu, euidens est, illos duos testes nondum esse missos, ac proinde neq; Antichristum venisse. Multo ergo euidentius est, non posse vaticinium hoc ad Papam accommodari.

Locus idem Apoc. ostẽdit Antichristũ nondum venisse.

Nec duo illi Prophetæ nec alij eis similes adhuc fuerunt.

CAPVT XII.

Eliam, & Enoch esse testes illos qui contra Antichristum mittendi sunt, ostenditur.

1. Quanquam, vt dixi, ad ostendendum quod intendimus, necessarium non sit scire, aut definire, quinam futuri sint illi duo singulares homines, quos Deus testes, ac prædicatores contra Antichristum daturus est: quia, dummodo constet illos futuros esse veros homines, quicunque illi futuri sint, procedit demonstratio, vt ostendi: nihilominus quoniam in hoc puncto vehementer inuehuntur protestantes contra Patres, contra Catholicos, & contra perpetuam Ecclesiæ traditionem, & communem sensum, suoque arbitrio, & spiritu Scripturas eludunt, ideò quæstionem hanc prætermittere non potuimus. In qua ea solum addemus, quæ ad respondendum regi, eiusque nouam sententiam confutandam necessaria videbuntur, nam cætera, quæ hic dici poterant, alio in loco à nobis tractata sunt. Contendit igitur Iacobus Rex, sententiam afferentem Eliam, & Enoch venturos in fine mundi in sua carne mortali ad prædicandum contra Antichristum falsam esse, eamque pro consueta Protestantium licentia, ac libertate, *futilem, & anilem fabulam*, imo *vanitatem fabulæ Iudaicæ otiosumque somnium* appellat sic enim protestantes, quod rationibus, aut testimonijs confirmare non possunt, solent conuicijs, & exaggerationibus, rudibus, & indoctis suadere. Rex igitur nulla testimonia, nullasve rationes adducit, quibus suam sententiam persuadeat, sed illa tantum testimonia, quæ Bellarminus ad confirmandum vetus dogma adduxit, efficacia non esse conuincere conatur: idque ad suæ sententiæ confirmationem sufficere putauit, quia nostram, humanum captum superare, supponit, vt statim referam. Nos verò primum omnium errores, in quibus ipse versatur, detegemus, & confutabimus, deinde Ecclesiasticam, & veram sententiam confirmabimus, postremo verò illius obiectionibus, vel potius euasionibus satisfaciemus.

Testes illos non futuros Enoch & Eliam contendit Rex Iacobus.

2. Principio ergo statuimus, Eliam, & Enoch vsque nunc viuere, non vita cœlesti, & gloriosa, sed mortali, id est, in qua nec Deum facie ad faciem vident, nec immortalitatem, vel claritatem gloriæ in corporibus assequuti sunt. Priorem partem, quòd Elias, & Enoch viuant, vt certam Rex admittit, in cæteris verò contrarium dogma supponit, & fundamentum suæ sententiæ ponit, cum dicit: *Qui possit hoc cum Theologia, vel ratione consistere, vt hæc duo glorificata corpora de paradiso, cœlove descendant, prædicent, pugnent contra Antichristum, & interficiantur ab eo?* Hoc autem fundamentum colligere inprimis videtur in Genes. 5. vbi de Enoch dicitur: *Ambulauit cum Deo, & non apparuit, quia tulit eum Deus, Vel ad se (ait) recepit.* Et ex 4. Reg. 2. vbi Elias dicitur visus in cœlum ferri. Deinde hoc vtitur dilemmate. *Nunc oportet illos, aut in cælo esse aut in paradiso: si in cælo (quod haud dubie verum est) glorificata sint corpora eorum oportet, cum nihil corruptibile eo possit penetrare Apocal. 20. Quod si sunt in terrestri paradiso, primum scire auemus, vbi sit ille paradisus, &c.* Et infrà subiungit, *Blasphemum esse credere, ex quo Adam ab illo paradiso eiectus est, aliquem ex Adami posteris illuc peruenisse.* Posteaque addit, terrestrem illum paradisum diluuio, si non ante, deletum esse.

Enoch, & Elias adhuc sunt in vita mortali,

3. Verumtamen fundamentum illud non solum nouum, & inauditum est, sed etiam repugnat vniuersalibus locutionibus Scripturæ, à quibus nihil excipere, sine authoritate, vel eiusdẽ scripturę, vel verbi Dei non scripti per traditionẽ Ecclesiæ, & Patrũ manifestati, quod hic ostendi non potest, sed potius contrarium. Assumptum duob. modis ostenditur. Prior sumitur ex vniuersali regula Scripturarum, nullum hominem mortalem transferri ad immortalem, & beatam vitam, nisi intercedente morte corporali, & consequenter neminem consequi corporis gloriam, nisi media resurrectione, quę est ad vitam. Vtrunque docuit satis apertè Paul. 1. Cor. 15. dicens. *Per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum, & sicut in Adã omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur.* Et infra. *Insipiens, tu quod seminas, nõ viuificatur nisi prius moriatur* Et infra *Seminatur in corruptione, & resurget in incorruptione, seminatur in ignobilitate surget in gloria, &c.* Et cætera, quibus apertissimè docet, hanc esse generalẽ regulam, à qua neque Christus excipi voluit, nã ipsum etiam mori oportuit, & ita in[?]re in gloriam suam, & ideò *primogenitus mortuorum*: [?] *primitiæ resurgentium* appellatur. Nemo ergo illum ad gloriam comitatur, nisi prius mortem gustauerit. Vnde ad Hebræ. 9. ait idem Paulus. *Quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium, sic & Christus semel oblatus est, &c.* Et ad Rom. 5. *Sicut per vnum hominem peccatum in mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransijt.*

Probatur ex Scriptura.

Nemo gloriã assequitur. nisi prius moriatur.

4. At verò Elias, & Enoch hactenus mortui non sunt, vt de Enoch docet Paulus ad Hebr. 11. dicens. *Fide Enoch translatus ne videret mortem*, & de Elia colligitur ex 4. Reg. 2. vbi narratur, viuũ fuisse *in cœlum translatum cum sermocinaretur cum Eliseo.* Et ita de vtroque id fatetur Rex cum tanta exaggeratione, vt dicat, omnes Patres super hoc consentire, *vtrumque Enoch, atque Eliam adhuc viuere, quod (ait) nemo Christianus vnquam opinor, negauerit* Et infrà explicando, quomodo viuant, inquit *Deus enim viuentium est, non mortuorum Deus, quanto magis in viuis sunt Enoch, & Elias, qui nunquã mortem more aliorum gustauerunt.* Ergo cum nondum gustauerint mortem, nondum in cœlo domicilium, & perfectam beatitudinem animæ, & corporis possident, iuxta prædictam Scripturæ regulam.

Enoch, & Elias gloriam assecuti non sunt.

5. Respõderi verò potest, nullam esse tam generalem regulam, quæ exceptionem non patiatur, vel priuilegium admittat; itaque licet dicta regula generalis sit ex priuilegio potuerunt facile Enoch & Elias excipi. Neque hoc mirum videri debet, cum multorum Patrũ sententia fuerit, illos homines, qui prope iudicium viui inuenientur, non esse morituros, sed immutandos, & rapiẽdos in gloriosum statum, si iusti fuerint; cur ergo nõ poterunt cum illis excipi Enoch, & Elias? Præsertim quia generalis lex est, vt homines præsentem vitæ cursum intra paucos annos absoluant, & certum sit, ab hac lege exemptos esse Enoch & Eliam qui per tot annorum millia mortui non sunt. Veruntamen licet fateamur, non esse tam certum, in hac posteriori regula non esse admittendam exceptionẽ sicut in priori, nihilominus vera sententia, & à Theologis recepta, & magis à Patrib. probata, & Scripturis omnino cõsentanea est, etiam hanc regulam, nullam admittere exceptionem. Nam omnes omnino homines, etiam illi, qui in fine mundi erunt, prius morientur, quàm Dominus ad iudicandum veniat, iuxta ordinem à D. Paulo positum in verbis proximè allegatis: *Statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium.* De qua re alibi latius disputaui. Addimus verò, licet illa exceptio de hominibus in fine mundi futuris ab errore, vel temeritate excusetur, quia ex Scriptura occasio illius sumpta est, & in Patribus habet aliquod fundamentum, nihilominus exceptionem hanc de Elia, & Enoch excusari nõ posse à temeritate ex vi huius secundæ regulæ, propter nouitatem suam, & sine fundamento in Patribus; cùm præter citata loca Dauid Psalm. 88. cum magna ponderatione dicat, *Quis est homo, qui non videbit mortem?* Tanquam certum supponens, nullum esse, de quo id possit affirmari. Cum ergo Enoch, & Elias nondum viderint mortem, profectò nondum sunt immortales effecti, iuxta hanc Scripturę regulam.

Euasio.

Responsio.

Hebr. 9.

Vt au-

Vt autem certius constet, sententiam illam non
6. *AntiChristi aduentum nemo gloriā consecutus est.* posse sine errore defendi, addamus alteram generalem Scripturæ regulam, videlicet, nullum hominem descendentem ex Adamo fuisse cælestem gloriam, vel in sola anima, vel, quod grauius est, in corpore, & animo consequutum ante Christi Domini aduentum, & mortem Hanc regulam nobis tradidit Paulus ad Hebræos 9. dicens, in secundum tabernaculum, seu sancta sanctorum solum pontificem solitum fuisse cum sanguine ingredi, *Hoc significante Spiritu sancto non esse propalatam Sanctorum viam, adhuc priori tabernaculo habente statum.* Quem vtique habuit vsque ad punctum mortis Christi, quando velum templi scissum est, & ianua cælestis regni fuit aperta. Vnde in Hymno, *Te Deum laudamus* canit Ecclesia: *Tu deuicto mortis aculeo, aperuisti credentibus regna cælorum.* Et Innocentius III. in capitul. *Maiores*, de Baptism. dixit, *Regnum cælorum vsque ad mortem CHRISTI fuisse omnibus obseratum.*

7. Dicetur forte, non fuisse quidem eo tempore ita propalatam viam, vt omnibus iustis esset peruia, neque ita ianuam apertam, vt omnibus esset obuia, nihilominus vni, vel alteri, cui Deus voluit hoc beneficium conferre, extraordinarie patuisse. Sed contra, nam hæc est exceptio à regula data à Spiritu S. quam non licet ex proprio cerebro fingere. Deinde contra illam obstant verba Christi Ioan. 3. *Nemo ascēdit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis, qui est in cælo.* Certè qui dicit *Nemo* omnes præter se excludit, & exceptio illa firmat regulam in contrarium. Item Paulus ad Hebræos 11. cum inter Patres antiquos Enochum numerasset, subiungit, *Et hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis aliquid melius prouidente, vt non sine nobis consummarentur* ergo neque Enoch neque Elias repromissionem acceperunt, neque consummati sunt, id est, nondum corporis, & animi beatitudinem acceperunt. Nam Enoch in proprio nomine, & persona induxerat Paulus, Eliam verò sub Prophetis sine dubio cōprehēderat, & illum maximè designat, cum infra ait, *Circuierunt in melotis, & in pellibus caprinis*, nam de Elia legimus, quod *incedebat zona pellicea accinctus renibus*. 4. Reg. 1. *Et circuibat* fugiens persecutionem Iezabelis, *egens, angustiatus, & afflictus, errans in montibus, & in spelunca latens*. 3. Reg. 19. Ergo sicut Enoch, & Elias comprehenduntur sub omnibus, qui fuerunt testimonio fidei probati, ita et

Euasio. / *Responsio.* (margin notes beside paragraph 7)

Enoch. & Eliam gloria non potiri indicat Paul 9 (margin note)

8. iam sub his, qui non acceperunt repromissionem, nec consummati fuerunt.

Præterea idem Paulus sic ait, in cap. 10. eiusdem epistolę: *Habentes itaque fratres fiduciam in introitu Sanctorum in sanguine Christi, quam initiauit nobis viam bonam.* *Quam initiauit* (inquit) id est, cui ipse initium dedit, seu per quam ipse primus omnium ingressus est, vel vt Theophylact. ait, *nouam viam fecit, per quam primus iuit.* Idem latius Theodoret. & eodem modo intellexerūt Chrysost. & Oecumen. Vnde si vel vnus homo ante

Hebr. 6. ipsum Christum, viam illam perambulauit, & beatitudinis ianuam ingressus est, non initiauit Christus viam illam bonam. Et similia sunt verba cap. 6. *Confugimus ad tenendam propositam spem, incedentem vsque ad interiora velaminis, vbi percursor pro nobis introiuit Iesus.* Certè si prius ingressi sunt Enoch, & Elias, illi potius intrarunt præcursores, quam Christus. Vnde quia nemo illuc ingredi poterat ante ipsum, sic loquutus est Domin' ad Apostolos Ioan. 14. *Vado parare vobis locum, & si abiero, & præparauero vobis locum, iterum veniam, & recipiam vos ad me ipsum.* Quæ testimonia alio in loco latius expendi, & Patrum expositionibus confirmaui,

9. *Patres eandem sententiam tenent.* & veritatem hanc fuse probaui, ac defendi, & ideo nunc à longiori confirmatione abstineo.

His Scripturæ documentis accedunt testimonia Patrum, qui vnanimi consensu docent, Enoch, & Eliam mortem non gustasse, sed adhuc viuere in corpore, & animo; nullus autem eorum dicit, eos viuere in corpore immortali, & glorioso, & multi vel indicant, vel aperte docent, in corporibus mortalibus adhuc viuere, quamuis diuina virtute conseruentur, & ab omni alteratione corruptiua vsque ad præfinitum tempus præseruentur. At inquit Rex Angliæ

Card Bellar immerito Rex accusat Bellarminum ad suam sententiam confirmandam, quinque Patrum adduxisse testimonia, Irenæum, Tertullianum, Epiphanium, Hieronymum, & Augustinum, illos vero solum dicere Enoch, & Eliam viuere, eorum autem corpora esse mortalia non affirmare. imo addit contrarium tradere Irenum, & Tertullianum. ille enim dixit, *Enoch, & Eliam in paradiso remansuros vsque ad consummationem conspicantes aeternitatem.* Hic autem ait: *Enoch non gustasse mortem, vt æternitatis candidatum.* Sed oportet, diligentius expendere singulorum testimonia.

Irenæus quidem lib. 5. dicit, *Enoch, & Eliam, ibi manere conspicantes incorruptelam.* Sed vbi quæso, manere 10.

Diui Irenæi verba expenduntur. dicit? certe, *in paradiso* (ait) *vbi primus est positus homo*, id est, in paradiso terrestri, at ille nō est locus corporum beatorum; ergo contradicit Irenæus Regi dicenti, *Enoch per multa retro tempora esse in cælo in corpore glorioso*: Quin potius subdit Irenęus *ibi*, in eodem scil. paradiso terrestri, *manere vsque ad consummationem*, id est, vsque ad finem mundi. Quomodo vero hoc intelligendum sit, ex eodem Irenæo accipimus lib. 4. capit 30. vbi de Enoch ait, *Translatus est, & conseruatur vsque nunc.* Hæc enim verba non significant, certè translatum esse ad immortalitatem, sed modo extraordinario à Deo conseruari, *vsque nunc*, & vsque ad finem mundi, quem nomine, *consummationis* in alio loco significauit. Vnde quod ait: *conspicantes incorruptelam*, non significat iam induisse immortalitatem, seu incorruptibilitatem, sed actualem incorruptionem, quam illi in se experiuntur, & vident, idem enim est *conspicantes*, quod *conspicientes*, & intuentes suam incorruptionē. Per quam etiam dici possunt, quasi in signo, & participatione quadam conspicari immortalitatem, & spem illius dare, eo quod si Deus homines mortales ita cōseruat, facile credi potest, etiam posse mortuos ad vitam immortalem resuscitare, hoc enim ibi persuadere Irenæus intendebat. 11.

Tertulliani sententia expenditur. Præterea Tertullianus libro contra Iudæ. cap. 2 sic de Enoch scribit: *Enoch iustissimum non circumcisum de hoc mundo transtulit, qui necdum mortem gustauit vt æternitatis candidatus*, vbi esse canditatum non significat iam esse in æternitate, sed esse illi propinquum, & ad illam aspirare, tanquam certum signum illius habens, hoc enim vox candidati in proprietate significat. Vnde idem Tertullian. lib. de Anim. c. 50: *Translatus est* (inquit) *Enoch, & Elias, nec mors eorum reperta est, dilata scil. Cæterū morituri reseruantur, vt Antichristum sanguine suo extinguant.* Impetrando nimirum à Deo suo martyrio, vt Antichristum interficiat spiritu oris sui Quid est ergo quod Rex Angliæ dicit, Tertullianum plane negare, Enoch esse moriturū, cum tam expressis verbis hoc loco illud fateatur? Nec Tertullianus sibi est contrarius, quia vocauit Enoch *æternitatis candidatum*, quia (vt dixi) esse candidatum æternitatis non est, esse translatum in æternitatem, sed esse aspirantem ad æternitatem. Vnde friuolum est Regis argumentum, cum inquit, *Iam male sibi firmatum habet ius æternitatis si iterum moriturus est.* Nam potest habere firmum ius æternitatis suo tempore obtinendæ, licet sit moriturus, sicut habuit Christus dum in vita mortali vixit, & iusti in gratia confirmati dici possunt habere firmatum ius æternitatis, id est, ad æternitatē, licet prius morituri sint. Sic ergo Enoch habere potest firmatum ius æternitatis, licet moriturus sit, quia sine dubio in gratia est confirmatus, & præordinatus, vt per martyrium transeat ad æternitatem, vt in hoc posteriori loco Tertullian. dixit. Et ita vtrunque coniunxit in libro de Resurrect. carn. cap. 58. vbi de Enoch, & Elia dicit, *Nondum resurrectione dispuncti, quia nec morte functi, quia tamen de orbe translati, & hoc ipso iam æternitatis candidati, ab omni vitio, & ab omni iniuria,*

iuria, & contumelia immunitatem carnis edisunt. Cuius sententiæ clarus sensus est, nondum esse resurrectione dispunctos, quia nondum ad eam perfectionem gloriæ corporum peruenerunt, quam post mortem, & resurrectionem obtinebunt, sed per trãslationem aliud genus immunitatis ab effectib. & iniurijs mortalitatis consecuti sunt, ratione cuius dicuntur candidati æternitatis. Vnde subiungit, *Cui nam fidei testimonium signant, nisi quia credi oportet has futuræ integritatis documenta?*

12. Circa Epiphanium non immoror, sed ingenuè fateor, vbicunq; Enoch, aut Eliæ sermonem attigit, solum dicere, eos non esse mortuos, & ad huc viuere testimonium dantes æternitati, & corporum perpetuæ durationi futuræ: an verò postea victuri sint, vel morituri, non tractat, neq; alterutrum definit, vt videri potest contra hæres. 9. & contra hæres. 64. proxime post fragmentum ex Methodio, & in Anchorato versus finem. Venio ad Hieronymũ, cuius clarior est in hac re sententia, nam epistol. 148. ad Marcellam tractans locum Pauli 1. ad Thessalonicens. quarto, de his, *qui rapientur obuiam Christo in aera*, ait: *vis nosse vtrum sic occurrant in corporibus, vt non ante moriantur, cum & Dominus noster mortuus sit, & Enoch, atque Elias secundum Apocalypsim Ioannis morituri esse dicuntur, nescilicet, vllus sit, qui non gustauerit mortem.* Et epist. 61. ad Pammach. contra errores Ioann. Hieron. versus finem dicit. *Eliam, & Enoch necdum mortuos, paradisique colonos, habere membra, cum quibus rapti sunt, atque translati*, &c. Et licet non declarat, quid de illis postea futurum sit, satis indicat, non esse translatos ad cœlestem gloriam, sed in paradisum eisdem corporibus, & eiusdem qualitatis diuinitus conseruari. Quod inferius magis declarat, dicens: *Tanto tempore in eadem permanent ætate, qua rapti sunt, & habent dentes, & ventrem, & tamen cibis non indigent.*

D. Hier. sententia clarior est.

13. Deniq; etiam Augustinus deserte suam in hoc puncto sententiam aperuit, & veram fidei doctrinam tradidit lib. 1. de Peccat. merit. & remiss. capit. 3. vbi cum dixisset, Adam in paradiso fuisse mortalem, licet nõ esset moriturus, si non peccasset, adiungit: *Talem puto habitudinem adhuc in corpore animali, atque mortali, etiam illis, qui sine morte hinc translati sunt fuisse concessam. Neque enim Enoch, & Elias per tam longam ætatem senectute marcuerunt nec tamen credo eos iam in illam spiritualitatem corporis commutatos, qualis in resurrectione promittitur, quæ in Domino prima præcessit.* Latius id tradit idem Augustinus lib. 9. Genes. ad literam, cap. 6. dicens. *Neque arbitrandum est, Eliam vel sic esse iam sicut erunt sancti, quando peracto operis die, denarium accepturi sunt, vel sic quemadmodum sunt homines, qui nõdum ex hac vita migrarunt, de qua tamen ille non morte, sed translatione migrauit.* Et infra dicit idem sentiendum esse de Enoch, & de vtroq; concludit: *Enoch, & Elias in Adam mortui, mortuq; propaginem in carne gestantes, quod debitum vt soluant, creduntur etiam redituri ad hanc vitam, & quod tamdiu dilatum est, morituri.* Et alia loca infra referemus, quæ profectò si Rex vidisset, non asseruisset, Hieronym. & Augustin, negasse tantum Enoch, & Eliam esse mortuos, non tamen affirmasse esse morituros, vtrumq; enim disertissimè affirmant, & ex generalibus regulis fidei confirmant.

D. Aug. aperte pro nobis stat.

14. His Patribus addi potest Ambros. nam lib. de Paradis. cap. 3. in primis dicit, Enoch mortem non vidisse, idemq; de Elia dicit in lib. 1. de Abel. cap. 2. Tamen super 1. ad Corinth. cap. 4. exponens verba illa: *Puto, quod Deus nos Apostolos nouissimos ostendit*, ait. *Hoc ideo personæ suæ deputat, qui semper in necessitate fuit, persecutiones, & pressuras vltra cæteros passus, sicut passuri sunt Enoch, & Elias, qui vltimo tempore futuri sunt Apostoli. Mitti enim habent ante Christum ad præparandum populum Dei, & muniendas omnes Ecclesias ad resistendum Antichristo, quos persecutionem pati, & occidi lectio Apocalypsis testatur.* Idemque fere dixerat 1. Thessal. 5. Quod si quis fortasse his testimonijs non acquiescat, quia non est certum, opus esse Ambrosij, in primis dicimus negari non posse, quin sit alicuius grauis, & satis antiqui expositoris. Deinde addimus opus indubitatum Ambrosij tract. de Symbol. vbi capit. 23. dicit, *Resurrectionis testes sunt Elias, & Enoch, qui per tot annorum curricula, & vsq; ad secundum Domini aduentum Christi in carne perpetuo manebunt.* Ac deniq; in lib. 4. de Fide cap. 1. expresse dicit. *Translatus erat Enoch, raptus Elias sed non est seruus supra Dominum nullus enim ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo. Nam & Moysem licet corpus eius non apparuerit in terris, nusquam tamen in gloria cœlesti legimus nisi postea quam Dominus resurrectionis suæ pignore vincula soluit inferni, & piorum animas eleuauit. Translatus ergo Enoch, raptus Elias, ambo famuli, ambo cum corpore, sed non cum resurrectione, non cum manubijs mortis*, &c. id est, non cum gloria resurgentium; neque cum dotibus gloriæ, quæ sunt quasi spolia mortis, & crucis Christi.

D. Ambr. in eadem est sententia.

Magnus item Gregorius lib. 9. Moral. cap. 3. aliàs 4. sic de Enoch, & Elia loquitur. *Hinc est, quod duo illi prædicatores eximij dilata morte subtracti sunt, vt ad prædicationis vsum in fine reuocentur Hi sunt duæ oliuæ, & duo candelabra. Quorum vnum in Euangelio persemetipsum veritas pollicetur, Elias venturus est, & restituet omnia* Matth. 17. & lib. 10. capit. 11. in fine, aliàs 12. in principio: *Illi (ait) qui in prioribus mundi partibus præcesserunt Enoch & Elias, ad medium reuocabuntur, & crudelitatis eius* (id est, Antichristi) *sæuitiam in sua adhuc mortali carne passuri sunt*, vbi noto particulam, *Adhuc mortali carne*, quia per illam in ea nunc mortali carne viuere significat, & libro 20. cap. 25 *Et si ad cœlum raptus est Elias, mortem distulit, non euasit* Et Homil. 29. in Euangel. *Eliam* (ait) *raptum esse in cœlum aereum, vt in secretam quandam regionem terræ duceretur, vbi in magna carnis, & spiritus quiete viueret, quousque ad finem mundi redeat, & carnis debitum soluat. Ille enim mortem distulit, non euasit.* Deniq; Cyprian. in libro de Montibus Syna, & Sion contra Iudæos, non longe ab initio dicit, Enoch translatum esse viuum in locum, vbi Deus scit, & in fine mundi ex eo loco venturum esse ad confundendum Antichristum, vnde euidenter supponit, non esse in gloria, sed viuere potius in carne mortali. 15.

CAPVT XIII.

Ioannem per duos testes Enoch, & Eliam intellexisse, coniectura, & Patrum authoritate ostenditur.

EX impugnatione igitur huius erroris ratio valde vrgens colligitur ad persuadendum, illos duos testes futuros esse Enoch, & Eliam, etiam si ad id confirmandum, nullum aliud nobis suppeteret Scripturæ testimonium. Nam si Elias, & Enoch non viuunt in gloria, neq; habent immortalia corpora, sed diuinitus conseruantur tot annis à morte, & corruptione præseruati, cur quæso tam insigne miraculum, & extraordinarium prouidentiæ genus factum est, nisi quia illorum virorum via nondum consummata est & in hac vita aliquod insigne opus illis agendum superest, propterquod à Deo reseruantur, & vt pro ipsius honore aliquid in corporibus mortalibus patiantur? Ergo quando alia testimonia deessent, magnum argumentum hinc sumitur, eos reseruari ad resistendum maximo Christi hosti Antichristo, & ad subueniendum Iudæis, & gentibus in summo periculo, & maximæ necessitatis tempore, & ad sustinendam pro Christo insignem mortem. Ergo quamuis Ioannes Euangelista eos non nominet, satis eos indicat, dum dicit: *Dabo duobus testibus meis* supple, spiritum, seu virtutem, & *Prophetabunt.* In quo modo dicendi innuit illos testes non esse denno creandos, seu producendos, sed iam existere, & tunc mittendos, seu producendos, sed iam existere, & tunc mittendos esse cum spiritu prophetiæ, &c. Merito ergo intelligimus, illos testes futuros esse Enoch, & Eliam 1.

Ex eo quod mortui non sunt, veteres obuiam Antichristo significatur.

Cui con-

2. *Probatur hæc coniectura Patrum traditione.* Cui coniecturæ accedit communis Patrum traditio. Nam Tertullianus, Cyprianus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, & Gregorius in locis allegatis expresse id tradunt. Itemque Gregorius Homil. 12. in Ezechiel, & Ambrosius Apocalypsim exponens, Augustinus tractat. 4. in Ioann. specialiter de Elia, & 20. de Ciuit. cap. 29. de eodem tractans, habet verba notanda dicens, Eliam venturum ante iudicium, & per illum Iudæos in verum Christum credituros, *Celeberrimum esse in cordibus, oribusq; fidelium.* Idem de Elia tradit Iustinus Martyr Dialogo contra Tryphon. dicens Eliam in persona futurũ præcursorem secundi Christi aduentus, sicut spiritualis Elias fuit precursor primi aduentus. Idem Dorotheus in Synopsi de Elia (inquit) *Contra Antichristum Dux belli seruatur, qui sese illi opponet, & seductionem illius, ac superbiam redarguet, qui id à DEO accepit, vt secundi, & illustris Domini aduentus præcursor futurus sit.* Idem latè de Elia docet Iulianus, Panormitan. libro primo de Iudæis ante medium, & Chrysostom Homilia quarta in 2. Thessalon. *Veniet* (inquit) *Elias fideles confirmans*, & alia prosequitur, quæ capite sequenti expendemus, D. Prosper. in Dimid. temporis cap. 13. de Enoch, & Elia exponit locum Apocalypsis. Optime Damascenus libro quarto fidei cap. 27 *Mittentur* (ait) *Enoch & Elias Thesbites, & Patrum corda in filios, hoc est, synagogam ad Dominum nostrum Iesum Christum, & prædicationem Apostolorum conuertent; ab eoq; trucidabuntur.* Idem tradit Theodoretus. Daniel. 12. & Malach. 4. Denique idem tradunt communiter expositores Apocalyps. 11. Præsertim Andreas Cæsariensis suo cap. 30. qui dicit, plerosque Doctorum per illos testes Eliam, & Enoch accepisse, quos ipse sequitur: & ait esse ex traditione præconum Christi in Ecclesia inuariabiliter recepta. Consentiunt deniq; Beda, & Anselmus, & Thomas Anglus, qui nomine D. Thom. solet circumferri. Pluresq; alios Patres capite sequenti addemus.

3. *Regium responsum. Præf. pag. 38* Ad illos verò omnes vnico verbo satis à mente catholica alieno Rex Angliæ respondet, dicens: *Quoniam in hunc de Patribus antiquis sermonem incidimus, finite, quæso, hac occasione obiter vos moneam, mirum non esse si sæpius Patres hic errent, & minus rectè multa Apocalypsis mysteria intelligant, propterea quod liber ille eorũ temporib. adhuc obsignatus fuit; & licet mysterium iniquitatis iam tunc ageretur, ille tamen homo peccati nondum erat reuelatus. In omnibus enim obscuris prophetijs certissima est regula, nunquam eas satis intelligi posse vsque dum compleantur.* Et inferius verba subiungit acerbissima. *Tantum abest, vt huic futili, & anili fabulæ credam, vt contra, isto iam erudito sæculo, hoc qui credat (DEVM testor) non modo pro magni nominis Theologo, sed ne Christiano quidem habeam, quin potius scribis, & pharisæis accenseam, qui sic insaniebant, vt quamuis Christus contrarium docuisset, semper tamen venturum esse Eliam somniarent. Veteribus autem Theologis, si qui in hac parte errauerint, æquior sum, propter rationem, quam suprà memoraui.* Hæc sunt verba Regis, à quo iuste expostulare possumus; vt talium verborum pondus, rationem, constantiam, & veritatem expendamus.

4. *Regis dicta singillatim expenduntur.* In primis enim quod tot, & tam insignes Patres reprehendere audet, sponsioni prius ab ipso factæ parum est consentaneum. Deinde quamuis prophetia nondum impleta obscura esse soleat, quoad varias circumstantias, & quoad ea, quæ solum per ænigmata, & metaphoras prædicuntur, nihilominus in his, quæ ad substantiam prophetiæ spectant, & quæ per verba propria reuelantur, non solet ita esse obscura, quin saltem toti Ecclesiæ, & sapientibus Doctoribus eius nota sit. Quis enim diceret, prophetias de Christo venturo, antequam implerentur non fuisse à sapientibus populi DEI intellectas saltem quoad substantiam articuli de Messia venturo, & insigni Propheta futuro? Et quoad alias circumstantias expresse, & verbis proprijs prædictas, vt quod nasciturus esset in Bethlehem ex Virgine, & similes. Sic ergo in præsenti dicimus, esto liber Apocalypsis sit obsignatus, & obscurus quoad multa in eo reuelata, dum non implentur: nihilominus aliqua esse satis clare prædicta in proprijs verbis, in quibus exponendis communis Patrum consensus nõ errat. Alia verò licet sint obscura ex consonantiâ, & collatione cum alijs prophetijs clarioribus illustrantur, & in his etiam exponendis non errant Patres, quando communi consensu eundem sensum, vt certum dogma Ecclesiasticum tradunt. Quando enim prophetia adeò est obscura, & vnica, vt dici possit consignata, etiam ipsi Patres non tradunt suas expositiones vt certas, sed coniecturis vtuntur, & ideò in eis regulariter non concordant. In præsenti autem satis clara est prophetia Apocalypsis de duobus testibus saltem in genere, quod sint futuri homines, & Prophetæ, vt capite præcedenti ostensum est; ex alijs verò Scripturis, & omnium concordia concludunt Patres ferè vnanimi consensu, & magna asseueratione, & certitudine, illos testes futuros esse Enoch, & Eliam; ergo sine ingenti audacia (ne quid grauius dicam) dici non potest eos in hac parte errasse.

Præterea ratio, seu excusatio Regis errorem deteriorem supponit, dicit enim latuisse Patres intelligentiam illius prophetiæ, quia nondum erat impleta, supponitur autem impleta, quia Papa est Antichristus, & quia vel duo testamenta ab Ecclesia Romana corrupta, vel quia Lutherus, Caluinus, aut similes Apostatæ sunt illi duo testes promissi. Quam suppositionem neq; Rex probat, nec probare potest, quia neq; vestigium, neq; vmbram veritatis habet, sed Protestantium calumniam, & imposturam, vt ex hactenus dictis euidenter constat, & in sequentibus magis illustrabitur, & confirmabitur. 5. *Impletã esse hanc prophetiam Rex sine fundamẽto supponit.*

Ad hæc si Regi iam est liber ille reseratus, quomodo coniecturis semper versatur, dum illum conatur exponere, totamque de Antichristo disputationem, ita obscuram, & inuolutam esse tradit, vt neminem ad credendum cogat, imò & opinionem suam solum coniecturam appellat? Profectò postquam de sensu prophetiæ ex euentu, & quia impleta iam est, constat, non est amplius ambiguum, vel coniecturale quod per eam fuerat prædictum, nec sola opinione, sed certa fide credendum est. Quod si forte dicat, se non certa fide credere, prophetiam illam Ioannis de Antichristo esse impletam, sed hoc ipsum solum coniectura quadam opinari, ac subinde totam expositionem suam esse tantum coniecturalem. Profectò si ita respondeat, conuincitur in primis, immeritò affirmare, librum illum his temporibus iam esse reseratum, vel esse reuelatum hominem peccati, ac prophetiam de illo ita impletam, vt satis illam intelligi possit. Nam quod humana cõiectura affirmatur nec reuelatum est, nec satis intellectum. Vnde maiori certè ratione coniectare, imò & conspicere, ac dicere possumus, errare Regem, dum putat, se intelligere huius libri mysteria, quæ Patres assequi non potuerunt, vt ipse ait. 6. *In Præf. pag. 63. & 149.*

Denique interrogo, cur pro Christiano non habeat eum, qui prædictam de Enoch, & Elia sententiam credit? Nam si ipse in tota sua disputatione solis coniecturis ducitur, numquid Christianus non est, qui coniecturis, & somnijs Protestantium seducentium Regem Angliæ, non credit? Dicet, ideò non esse illum Christianum habendum, quia non credit Christo dicenti, Eliam iam venisse, & ideo cum Iudæis adhuc sperat venturum: hoc enim in verbis suis Rex significat. At profectò iam Christus suum de Elia testimonium dederat ab initio Ecclesiæ, & nihilominus Patres constanter sententiam illam de Enoch, & Elia docuerunt; ergo si consequenter loquatur, necesse est, vt omnes illos Patres pro Christianis non habeat, quia quamuis (vt vult) Apocalypsim non intelligerent, saltem verbis Christi fidem adhibere debuerunt. Quod si illis licuit sine amissione Christia- 7.

nitatis, Christi verba aliter, quam Rex illa interpretatur, intelligere, cur etiam nobis non licebit, cum Patribus potius, quam cum Rege de sensu verborum Christi sentire, eisque fidem adhibere? Concludimus ergo, non solum salua Christianitate, verum etiam secundum sanam fidem hominis Christiani, & secundum veram, & grauem Theologiam credẽdum, sperandumq; esse, Eliam esse vẽturum: quod vt planius fiat verba Christi, & prophetarum in capit. sequenti diligentius expendemus.

8. *Fundamẽto Regis satisfit.*

Prius verò necesse est Regis fundamento, satisfacere: quod supponit Enoch, & Eliam habere iam glorificata corpora, & ideò ingenuè fatetur, *captum suum superare, qui possit cum Theologia, vel ratione consistere, vt è cœlo descendant, prædicent, & pugnent, contra Antichristum: interficiantur ab eo, postea quam per multa annorum millia exempti fuerunt à maledictione mortis.* Confirmat hoc dilemmate supra facto, quia vel sunt in cœlo, vel in paradiso, & vtrumque impugnat. Denique addit, *cum eorum corpora tamdiu fuerint a peccato libera non indigere maceratione, ac subinde necessitas non oporteat saccis apparere induta*. Sed in primis nostra parum refert, quod sententiam catholicam captum suum superare affirmet, id enim certè non tam ex mysterij altitudine, vel rei difficultate, quàm vel ex præconcepto errore, vel ex Theologiæ defectu nascitur. Apprehendit enim corpora Eliæ, & Enoch, esse iam glorificata, & ideo non capit, quod sint iterum ad prædicandum, pugnandũ & moriendum ventura. Deponat igitur errorem illum, & facile cætera capiet. Addo vero, etiam glorificata corpora posse Deum ad statum mortalitatis reuocare, & omnia prædicta eis agenda, vel patienda committere: sicut potuit Paulum vsque ad tertium cœlum rapere, vel (vt graues Doctores affirmant) vsque ad visionem diuinæ essentiæ eleuare, & postea ad communem statum viatorum reducere. Verumtamen non est nunc nobis illud miraculum necessarium, quia certum nobis est, illa corpora non esse glorificata. Cur enim hoc Rex non credit? eo forte, *quod per multa annorum millia exempti fuerunt Enoch, & Elias à maledictione mortis, cui per naturam omnes subiacent.* Sed hoc nullius momenti est, facile enim est DEO corpus mortale à morte præseruare quanto voluerit tempore sine dotibus gloriæ, sicut, Adamo non peccante omnibus in statu innocentiæ datum esset. Quibus Augustin. locis supra citatis Enoch, & Eliam comparat, rectè distinguens inter corpus immortale, quod non potest mori, & corpus mortale, quod licet mori possit, per specialem Dei prouidentiam, aut operationem diu non moritur. De Enoch autem, & Elia nunquam Scriptura dixit, non posse mori, sed hactenus non esse mortuos; cur ergo Rex non capit fieri posse, & futurum esse, vt aliquando inter homines redeant, & moriantur?

9. *Curiosum magis est, quam vtile, scire velle vbi sit Enoch, & Elias.*

Cum autem interrogat, vbinam sint, respondemus primo cum Patribus, quæstionem esse curiosam magis, quam necessariam ad cætera fidei, vel Theologiæ dogmata capienda, & defendẽda. Vbi enim Deus voluit, illa potuit conseruare, & vbicumque sint, inde poterit illa huic inferiori mundo restituere. Sic Augustinus libro 2. de Peccat. origin. capitul. 23. inter quæstiones, quæ salua fide tractantur, & in quibus vel coniectura vtimur, vel iudicium propter ignorationem suspendimus, ponit hanc, *Vbi sint nunc Elias, & Enoch, quos tamen* (ait) *non dubitamus, in quibus nati sunt corporibus viuere.* Chrysostom. etiam Homil. 21. in Genes. de Enoch, ait *si quis curiosè interroget, & dicat, quo ipsum transtulit? discat, non conuenire humanis mentibus, curiosius ea, quæ a DEO fiunt, explorare*, & cætera. Et similia habet Homilia 22. ad Hebræos in fine literæ. Deinde dicimus fortasse translatos esse in aliquem cælestem locum, vbi ab elementorum immutationibus, & impressionibus immunes sint, etiamsi vsque ad empyrium cœlum, quod glorificatorum corporum propria sedes censetur, non sint perducti. Verba enim Scripturæ ab hoc dicendi modo non dissonant neque res ipsa magnam difficultatem, vel admirationem habet. Quod enim Rex quasi irridendo, & tanquam absurdum infert, quod futuri sint, *viridariorum more vltro, citroque cœlum inter & terram cursitantes*, friuolum est, & risu dignum. Nam si Angeli quotidie ascendunt, & descendunt in cœlum propter salutem hominum, si Christus ipse postquam semel ascendit, iterum descensurus est ad iudicandum & rursus ascensurus ad regnandum, quid mirum, quod duo homines electi à DEO ad extraordinarium opus, & ministerium, translati semel fuerint, & iterum reuertantur ad suum cursum, ac ministeriũ implendum, ac tandem in cœlum redeant consummati.

Denique probabilius censemus, esse in paradiso terrestri, in quo Adam fuit conditus, vt dixit Athanasius in epistola pro Synodo Nycen. circa principium, & de Enoch significatur in libro sapientiæ, vt in capite sequenti videbimus, vbi hoc etiam magis confirmabimus. Nec repugnat, quod de Elia scriptum est, visum esse in cœlum ferri, nam vt rectè dixit Gregorius homil. 29. in Euangel. de cœlo aëreo, non de æthereo id intelligendum est. Quod autem Rex dicit, *blasphemum esse credere, ex quo Adam ab illo paradiso eiectus est, aliquẽ ex Adami posteris illuc peruenisse*, si intelligeretur de eo, qui diceret, aliquem propria virtute, industria aut labore posse illuc pertingere, aut ingredi, rectè dictum esset. Si autem intelligatur de illo, qui diuinæ virtuti, ac dono, seu dispensationi hoc tribuit, non solum sine fundamento dictum est, verum etiam cum illa censura, non dissimili censura dignum est, quia est contra Sanctorum Patrum sententiam, cui sacra Scriptura multum fauet, vt statim dicam. Quod autem ad hoc impugnandum vlterius Rex interrogat, vbi sit ille paradisus? ad quæstiones adiaphoras pertinent, vt supra etiam dixit Augustinus, & quidquid in ea sentiatur, parum ad causam præsentem refert. 10. *Probabilius est illos in terrestri paradiso agere.*

Denique quod adiungit, *Paradisum terrestrem haud dubie deletum esse*, si exaggerationem illam, *haud dubie* abstulisset, tollerabile esset, quia non desunt graues authores qui ita sentiunt, & quia non est illa sententia damnabilis, cum non sit aperte contra Scripturas, vel communem traditionem, aut Ecclesiæ sensum. Quod autem *haud dubie* ita sit, sine fundamento dicitur, quia nullum potest Rex ostendere scripturæ locum, quo dubitationem omnem illius assertionis auferat. Quin potius longe probabilius est, paradisum non esse deletum per aquam diluuij, sed vsque nunc in sua amœnitate, & pulchritudine conseruari, ibique Eliam, & Enoch in quadam vitæ felicitate viuere, vt eam rectè describit Bernardus sermon. 3. & 6. de Ascension. Domini. Et Augustinus dicto cap. 23. de Peccat. origin. dixit, curiose quidem inquiri, *Qualis, vel vbi sit paradisus, vbi Deus constituit hominem, quem formauit ex puluere. Cum tamen esse illum paradisum, fides Christiana non dubitet.* Vbi non tantum dicit fuisse, sed *esse*. Verumtamen de hac quæstione, alibi pro captu meo disputaui, & ideo illam omitto, & quia præsens controuersia ab illa non pendet. Nam licèt paradisus ille fuisset per diluuium deletus, potuisset Deus vel alibi locum statui illorum duorum prophetarum conuenientem præparare, vel illummet locum, aut partem eius ad pristinum statum, vel saltem ad amœnitatem illis hominibus conuenientem restituere. Ac denique quamuis ibi nunc illi testes feliciter, & sine peccato viuant, venient nihilominus saccis vestiti, non vt pro præteritis peccatis satisfaciant, neque fortasse quia illa maceratione carnis ad alia vitanda indigebunt, sed propter exemplum hominum tunc viuentium, vt luctum, & mœstitiam (vt Athanasius inquit) ostendant. 11. *Paradisum terrestrem euersum non fuisse probabilius est.*

CAPVT XIV.

Vtrum ex alijs scripturæ locis ostendi possit, Eliam, & Enoch futuros esse secundi Christi aduentus præcursores, & testes contra Antichristum.

1. Pag. 7.

REx Iacobus id sua Præfatione fidenter affirmat, *Verbum nullum in Scripturis reperiri quod iuuat vel Enochum, & Eliam redituros esse, & cum Antichristo dimicaturos, in eoq; conflictu occidendos, aut quidquam simile passuros.* Vt autem hoc ostendat, discurrit per ea Scripturę loca, quibus non solum Bellarminus, quem ipse tantum accusat, sed etiam antiquissimi Patres, & catholici omnes solent dogma illud confirmare; & omnibus respondere aggreditur, imò & *mala fide agere,* qui dicta loca illo modo interpretantur, conatur euincere. Nos vero catholicorum sententiam sequentes asserimus, multa esse in Scriptura testimonia, quibus verum illud dogma ita confirmatur, vt licet per se certam fidem diuinam non faciant, nihilominus ita prædictam veritatem comprobant, vt sine formidine prudenter credi possit præsertim accedente consensu antiquorum Patrum, & omnium fere expositorum interpretatione. Et quoniam de loco Apocalypsis satis iam diximus, nunc per cętera discurrem⁹ Et quia illa, quæ de Elia loquũtur, clariora sunt, pri⁹ de Elia, postea de Enocho dicemus.

Multa alia Scriptura loca significant duos illos testes fore, Enoch, & Eliam.

2. *Id in primis ostenditur de Elia*

Dicimus ergo primo, Eliam venturum esse, vt sit præcursor secundi Christi aduentus, & vt reliquias Israel ad Christum conuertat, & ab Antichristo auertat, & sic contra Antichristum pugnet. Hæc assertio in primis probatur ex verbis Malachiæ cap. 4. *Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis: & conuertet cor patrum ad filios & cor filiorum ad Patres eorum, ne forte veniam, & percutiam terram anathemate.* Quæ verba de vero Elia in persona, & de missione illius ante diem iudicij finalis, & prope illum fere communi consensu antiqui Patres intellexerunt, Chrysost. Homil. 58. in Matth. & 4. in 2. ad Thessal. Theodoret. orat. 10. in Dan. in fine circa caput. 12. Ambros. 1. Corinth. 4. in id, *Puto enim quod Deus &c.* August. 20. de Ciuitat. cap. 29. Gregorius 9. Moral. capit. 4. Prosper in Dimid. temporis capit. 13. Damascenus libr. 4. de Fide capit. 28. Isidorus lib. de Vita, & morib. sanctor. capit. 35. & Iulian. Pomer. libro primo contra Iudæos ante med. Item expositores in eundem locum, præsertim Cyrillus, Theodoretus, & in loca Matth. 11. & 17. præsertim Hieronymus, Euthymius, Theophylactus, Anselmus, & D. Thom. & in Apocalypsi. 11. præsertim Aretas dicens: *Et certe quod Elias venturus sit, manifestum est, quoniam Scriptura hoc prædixit, quæ per Malachiam vaticinatur: Ecce ego mittam vobis Eliam.*

3. *Rex Iacobus Malachiã de primo aduẽtu & Ioanne Baptista interpretatur.*

His vero non obstantibus Rex Angliæ interpretationem hanc non solum iudicat esse falsam, sed etiam Iudaicam fabulam, ac subinde hæresim, quam qui credit, Christianum esse non putat, quia verbis Christi contradicit. Ait ergo, Malachiam non loqui de Elia in persona, sed in spiritu, nec de secundo Christi aduentu, sed de primo, cuius diem, *magnum, & horribilem,* vocat propter diem passionis, & mortis Domini, ac proinde prophetiam illam in Ioanne Baptista fuisse completam. Quod totum probat testimonio Christi Matth. 11. vbi cum multa de Ioanne dixisset, adiungit. *Omnes Prophetæ, & lex vsq; ad Ioannem prophetauerunt, & si vultis recipere ipse est Elias qui venturus est* Quid clarius? Et addit capit. 17. cum discipuli ipsum interrogassent: *Quid ergo scribæ dicunt, quod Eliam oportet primum venire?* Respondens ait. *Elias quidem venturus est, & restituet omnia: dico autem vobis, quia Elias iam venit, & non cognouerunt eum.* Et subdit Euangelista, *Tunc intellexerunt discipuli, quia de Ioanne Baptista dixisset eis.* Et similia fere habet Marc. cap. vltim. quæ postea ponderabimus. Et pro hac sua sententia solum quendam Bibliandrum hæreticum allegat. Posset vero Hieronymum etiam adducere, qui non solum Ioannem Baptistam, sed omnem chorum Prophetarum Christo testimonium perhibentium nomine Eliæ ibi significari intelligit, & addit, Christum in Euangelio in Elia Ioannem intellexisse, & Rupertus ibi dubius esse videtur de sensu Malachiæ, quamuis simul dicat, plures Doctores, *quibus omnes* (ait) *fere consentimus*, credere Eliam ad literam esse venturum, & omnia restituturum.

Sed aduerto, aliud esse loqui de primario sensu literali, & maxime proprio Malachiæ, aliud de sensu, vel secundario, vel mystico, & spirituali. Dico ergo, negari non posse, quin Propheta ad litteram, & in sensu maxime proprio, & nomini consentaneo loquatur de secundo Christi aduentu, & de propria persona Eliæ. Probatur primo, quia à principio capitis aperte loquitur Malachias de die iudicij, de illa enim ait: *Ecce dies veniet succensa quasi caminus, & erunt omnes superbi, & omnes facientes impietatẽ stipula, & inflammabit eos dies veniens, & cæt.* Quæ verba manifeste iudicant, sermonẽ esse de die iræ, & vindictæ diuinæ, ante quam præcedet ignis omnia comburens, quæ propriissime conueniunt in diem iudicij, in diem autem, vel tempus primi aduentus Christi nullo modo. Et in toto contextu sequẽti idem sensus cõprobatur. Et ita in hoc nec. Hebræi, nec catholici expositores, vel Patres discordant. Ergo cum postea dicit, *Antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis,* de eodem die iudicij loquitur, qui erit *magnus iustis, & horribilis peccatoribus,* (vt ait Hieronymus) nam & contextus, & literę consecutio hoc postulat, & proprietas verborum id satis indicat: & consonant verba Ioel 2. Nam sicut dixit Malachias, *Mittam Eliam antequam veniat dies magnus & horribilis.* Ita Ioel postquam late depinxisset præcedentia ad diem iudicij, dicens, *Ante faciem eius ignis volans, sol & luna obtenebrati sunt, Dominus dedit vocẽ suam,* & similia concludit: *Magnus enim dies Domini, & terribilis valde,* ergo dies illa magna, & horribilis in vtroq; loco est dies iudicij. Quam etiam *magnam* appellat Sophon. c. 1. & horribilitatẽ eius egregiè describit, dicens: *Vox diei Domini amara tribulabitur ibi fortis, dies iræ dies illa dies tribulationis & angustiæ &c.* Similiter eundem diem vocat *magnum, & iræ* Ioannes Apocalyps. 5. Non ergo accommodantur rectè verba Malachiæ diei passionis Christi, nec inuenietur antiquus expositor, vel Sanctus: qui ita intellexerit. Et specialiter notauit Chrysost. Homil. 58. in Matth. ponderans vltima verba Malachiæ: *Ne forte veniens percutiam terram anathemate,* quæ non primo aduentui Christi, sed secundo rectè accomodantur.

4. *Malachias in sensu proprio de secundo Christi aduentu loquitur.*

Secundo hic fit, ibi etiam Malachiam propriè, & ad litteram loqui de Elia, & prædicere, illum esse futurum secundi aduentus Christi pręcursorem. Quod magis confirmant Septuaginta interpretes: *Ecce ego mittam Eliam Thesbitem,* vt habetur in versione Hieronymi, & in Latina nuper correcta, & legunt Cyrill. & Theod. in Michæam, & Tertull. libr. de Anima cap. 35. Aug. Euth. Arethas supra; & Chrysost. Homil. 38. & 58. in Matth. Qui notat, additam nomini Eliæ fuisse circumstantiam patrię vt tolleretur ambiguitas, & notaretur, sermonem esse de propria persona Eliæ.

5. *Malachias literaliter loquitur de Elia secundi aduentus præcursore.*

Tertio idem comprobatur ex verbis Ecclesiastic. 48. vbi à principio capitis de Elia propheta loquitur Sapiens, eiusq; insignem sanctitatem, magna prodigia, & signa mirabilia, singularemq; translationem describit, & postea subiungit: *Qui scriptus es in iudicijs temporum, leuire iram Domini, conciliare cor Patris ad filium, & restituere tribus Iacob.* Vbi quæso, scriptus est in hunc modũ Elias, nisi apud Malachiam, ergo de eodẽ Elia Malachias loquitur, de quo Sapiens, ac subinde de pro-

6. *Clarius id insinuatur in libro Ecclesiastici.*

Elias primus aduentu paucos secundus plurimos conuertet.

Ita ergo dixit Christus, *restituet omnia*, qui cum Iudæi priori Eliæ non crediderint, & à vero Christo discesserint in eius primo aduentu, per alterum Eliam Christo restituentur, iuxta illud Isai. 10. & Pauli ad Roma. 9. *Si fuerit numerus Israel tanquam arena maris, reliquiæ saluæ fient.* altera vero pars de spirituali Elia cõsonat verbis eiusdem Christi Matth. 11. *si vultis recipere, ipse est Elias, qui venturus est*, id est, Ioannes Baptista, & vt intelligeretur loqui de Elia in spirituali sensu, præmisit, *Si vultis recipere, ipse est Elias*, id est, ipse vobiscum exercebit Eliæ ministerium, quod erit conuertere homines, præsertim Iudæos ad Christum. Quia vero, sine consensu illorum perfici non poterat, ideo dixit *si vultis*, vt Chrysost. & Theophylact. notarunt Et Hieronymus. *Hoc* (inquit) *quod dictum est, si vultis recipere, ipse est Elias mysticum esse & indigere intelligentia sequens sermo Domini demonstrat*, dicens: *Qui habet aures audiendi audiat*, id est, qui valet intelligere, attendat, & altiorem sensum verborum præcipiat. Nam sicut Angelus de Ioanne prædixerat. Lucæ 1. venturum esse *in spiritu, & virtute Eliæ*, ita in præsenti dicitur esse Elias.

1 *Ioãnes Elias tropice dicitur, à vero Eliæ similitudine.*

Tertio ipsa metaphora, quia nomen Eliæ Ioanni attributum est, indicat, de propria persona illius prophetæ, cui nomen illud prius impositum est, prædictum fuisse, mittendum fore præcursorem alicuius aduentus Christi, & prædicaturum Iudæis, vt cõuertãtur ad Christum, nam quia in hoc munere Ioannes assimilatus est vero Eliæ, ideo ipse Elias nominatus est, tanquam venturus in spiritu, & virtute Eliæ. sicut declarauit idem Lucas cap. addendo, *vt conuertat corda patrum in filios*, alludens ad locum Malachiæ, vt ex verbis ipsis constat, & notauit præter expositores ibi, Augustin. tract. 4. in Ioannem, dicens, Ioannem dictum esse in spiritu Eliam, quia hoc fuit in primo aduentu, quod Elias erit in secundo. Idẽ Gregor. homil. 7. in Euang. Ipsa ergo metaphora Eliæ Ioanni attributa, indicat, priorem prophetiam ad literam esse prædictam de proprio Elia. Quod ita etiam confirmatur, nam cum Angelus ait. *Veniet in spiritu, & virtute Eliæ*, aperte distinguit Eliam à Ioãne; ergo supponit proprium Eliam *venturum in spiritu, & virtute, vt conuertat corda patrum in filios, &c.* ac subinde supponit, de illo Elia distincto à Ioanne prius fuisse similia verba prædicta. Quocirca licet darem[*], verba Malachiæ interdum afferri de Ioanne Baptista, quasi in eis fuerit prædictus, intelligendum id esset in sensu spirituali, fortasse etiam à Spiritu Sancto intento, non tamẽ est excludendus proprius literalis sensus, qui multis aliis modis euidenter comprobatur. Sicut quando Ioannes de Christo adducit verba illa, *os non comminuetis ex eo*, non excluditur proprius literalis sensus, quo significatur, in typo id ad literam seruatum esse, vt obseruauit August. tract. 120 in Ioannem, & Chrysost. hom. 84. Ita ergo licet verba Malachiæ Ioanni in spirituali sensu accommodentur, ad literam seruanda est proprietas. Nam de Ioanne ad literam prædictum fuerat per eundem Malachiam c. 3. *Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.* Quæ verba prius retulit Christus Matt 3. tanquam propriè de illo dicta, vnde præmittit, *Hic est enim, de quo scriptum est, &c.* postea vero longe aliter inducit locum Malachiæ, vel potius ad illum alludit per attributionem, vel in spirituali sensu ad Ioannem verba accommodat.

12 *Authoritate Patrũ sententia Catholica constabilitur.*

Vltimo authoritate Patrum hæc expositio verborum Domini comprobatur. Hieronymus enim Mat. 11. dicit, Ioannem mysticè vocatum esse Eliam propter similitudinem, & addit, quod sicut Elias futurus est præcursor secundi aduentus Christi iuxta Malachiam, ita Ioannes fuit præcursor primi. Quamuis enim ibi solum hanc referat, vt aliorum sententiam, vltimo tamen loco eam ponit, & tacite approbat: Matthæi vero 17. supponit vt veram traditionem Hebræorum de vero Elia venturo præcursore secundi aduentus, & postea sic exponit verba Christi *Ipse, qui venturus est in secundo Saluatoris aduentu iuxta corporis fidem nunc per Ioannem venit in veritate, & spiritu.* Et August. lib. 83. Questio q. 58. *In secundo* (ait) *aduentu in claritate Dominus venturus est, cuius aduentus præcursor speratur Elias sicut primi Ioannes fuit, & ideo dicitur à Domino, Elias iam venit, & multa ei homines fecerunt, & si vultis scire ipse est Ioannes Baptista qui venturus est. Quia in eodem spiritu, & in eadem virtute, & tanquam præcedentis præconis officio, & hic iam venit, & ille venturus est* Vbi clarissime exponit, Christum loquutum esse de duplici Elia, vero, & mystico. Et lib. 1. Question. Euangelicar. q. 21. de vero Elia intelligit illa Domini verba: *Elias quidem venturus est*, & quod additur, *Et restituet omnia*, exponit, *Vel eos quos Antichristi persecutio conturbauerit, vel ipse restituet moriendo, quæ debet.* idem tract. 4. in Ioan. vt supra retuli. Et similiter Ambros. lib. 1. in Luc. circa illa verba: *Et præibit ante illum in spiritu, & virtute Eliæ.* inter alias rationes, & similitudines ponit: *Quia hic prioris, ille sequentis Dominici præcursor aduentus.* Et libro secundo de Virginibus in principio dicit. *Eliam, qui virgo fuit ideo raptum esse in cœlum, & Dominici*, ait, *venturus est præcursor aduentus.* Gregor. etiam lib 35. Moral. cap. 7. aliàs 6. de vero Elia intelligit, quomodo autẽ restituet omnia, declarat, dicens. *nunc enim amisit Israelitas Ecclesia, quos conuertere prædicando non valuit, sed tunc Elia prædicante dum quotquot inuenerit, colligit, velut plenius recipit, quod amisit.* Et eodem modo intellexit verba CHRISTI idem Gregor. lib. 20. Morali. capit 25. & Homil. 12. in Ezech. — *Luc. 1.*

Præterea Origen. tractat. 3. in Matth. post interrogationem Apostolorum. *Quid ergo dicunt Scribæ quod Elias oportet venire primum? addit. Ad hoc respondit Iesus, non reprobans quidem, quæ a Scribis tradita fuerant de Elia, sed alium Eliæ aduentum ante se denotat factum, quem ignorauerunt Scribæ.* Et ita statim exponit sequentia verba Christi de duplici Elia in persona & in spiritu, quorũ alter vẽturus est, alter iam venit. Vnde optimè Chrys. Homil. 38. in Matth. 11. *Significauit* (inquit) *Christus, Ioannem, vterque enim vnam administrationem susceperunt, & præcursores ambo constituti sunt. Quapropter non dixit, hic est profecto Elias, sed si vultis suscipere, hic est:* Et cætera, quæ eleganter prosequitur tum ibi, tum latius, & melius hom. 8. vbi exponit verba Christi, *Elias venturus est*, de Elia Thesbite, de quo etiam loquutus fuerat Malachias, Et hom. 4. in 2. ad Thess. similiter declarat, Ioannem dictum esse Eliam propter ministerium præcursoris, in quo vero Eliæ similis fuit. Et Theophyl. Matth 17 exponens verba Christi ait: *Dicendo, quod Elias quidem veniet ostendit quod nondum venit, & in secundo aduentu veniẽt restiturus sit ad fidem Christi omnes Hebræos, quos persuasibiles inuenerit, &c.* Deniq; Tertull. lib. de Anima, c. 35. eidem fauet expositioni, vt posteriores omittam, Bedam, Anselm. & alios, qui verba Christi ita intellexerunt. — 13. *Patrum græcorum dicta preponũtur.*

Quid est ergo quod rex Angliæ ait, nihil esse in Scripturis, quod innuat, Eliam esse venturum ante iudicium? Nunquid verisimile est, tot Patres tanta concordia in assertione hac ex sacra Scriptura colligenda conuenisse, sine magno, & euidenti in eadem Scriptura fundamento? Quapropter multum excedit, dum prædictam interpretationem verborum Christi in Bellarmino reprehendens, eam impudentem vocat, & paraphrasim non ferendam, vel callidè, & pessima fide inductam fuisse dicit. Aut enim Sanctos patres non legit, aut omnes in vno Bellarmino tecte, & callide, & contra id quod alibi profitetur, reprehendit, vtrumque autem intolerabile est, & Rege indignum. Eo vel maximè, quod nec rationem vllam, nec ponderationem verborum Christi alicuius momenti affert, quo receptum sensum verborum Christi impugnet: neque his satis facit, quæ nos ad illum persuadendum induximus. Cum ergo, & alia testimonia Scripturæ aliter recte intelligi non possunt, & verba Christi in optimo, & plano — 14. *Bellarminus defenditur.*

sensu

sensu cum illis concordent, & communis Patrum interpretatio consentiat, dubitandum non est, quin Elias futurus sit secundi aduentus Christi præcursor, ac subinde vnus ex duobus testibus à Ioanne in Apocalypsi prædictis.

15. *Regis de Enoch sententia.* De Enoch vero quasi irridendo sic ait Rex. *Sed Enochum oportet in hoc negotio cum Elia coniungi, nullam aliã ad rem, ni fallor, nisi ad iugum ex altera parte tollendum.* Verumtamen dicteria hæc, & irrisionis verba non Bellarminum tantum (vt Rex dissimulat) sed Patres omnes; imò ipsum Ioannem Euangelistã pungunt. Nam si prędicta verba audienda sunt, non solum aduersus Enochum, sed in vniuersum omnem socium Eliæ in prædicatione, & aduentu suo irrident, & excludunt. Ita enim dicere aliquis poterit, quid oportet, alium quemcunque Eliæ coniungi, nisi forte ad iugum ex altera parte tollendum? Cur ergo Ioannes, duos testes, duosque Prophetas vẽturos esse prædixit? Quis nouit sensum Domini, aut quis Consiliarius eius fuit? Aut quis rationem ab illo exiget, cur duos testes missurus sit, & non vnum tantum, vel non plures? Vel cur in primo suo aduẽtu vnum tantum præcursorem miserit, in secundo vero duos? Vel cur ad prædicandum Euangelium miserit duodecim Apostolos, & non plures, neq; pauciores, & in fine mundi contra Antichristum duobus testibus contentus futurus sit? Sunt ergo futiles huiusmodi obiectiunculæ: nam Deus *omnia operatur secundum consilium voluntatis suæ.*

16 *Cõgrua aliquod rationes, cur alius socius sit Eliæ adiũgendus.* Quanquam recte consideranti statim multæ rationes huius diuinę prouidentiæ occurrere possunt. In primo enim aduentu vnus tantum præcursor missus est, quia solum ad vnum Iudæorum populũ, & ad vnum terræ locum mittebatur, & eo tempore, quo adhuc ille populus in fide perseuerabat, & prophetarum doctrinis erat instructus, ideoque vnus testis eximius, qui esset *lucerna ardens, & lucens*, visus est sufficiens. Elias autem mittendus est ad Ecclesiam per totum orbem iam diffusam, & ex gentibus, ac Iudæis constantem, & eo tempore, quo vix inuenient fidem super terram propter ingentem Antichristi persecutionem, & ideo socium aliquem habebit, qui eum ad ferendum iugum Euangelicæ prædicationis, & Christi defensionis iuuet. Vt sint duo candelabra in conspectu Domini stantia, & vtrumque populum illuminantia; & duæ oliuæ, ex quibus maior abundantia gratiæ in tempore tantæ necessitatis Ecclesiæ communicetur. Itaq; grauissimè Rex errat de numero duorum testium dubitando, vel illum tanquam ratione carentem irridendo.

Ap 11.

17. *Quis Eliæ sit adiungẽdus, non ita compertum est.* Quis autem futurus sit ille socius, non est tam exploratum, & certum, sicut quod alter futurus sit Elias. Vnde in eo, quod addit Rex, nullum Scripturæ locum de reditu Enoch loqui: minus errat. Nam etiam Aretas Apocal. 11 suo cap. 30. dixit. *Quod Elias venturus sit, manifestum est, de Enoch vero testimonium quidem, quod ad aduentum spectet, ex Scriptura non habemus.* vnde factum est, vt de hoc socio Eliæ variè senserint Doctores catholici: Victorin. enim Apocalyp. 11. opinatus est, Ieremiam cum Elia esse venturum, Hilar. autem canon. 20. in Matth. reprobata illa sententia Moysem sociauit Eliæ, cuius sententiam aliqui moderni expositores Matth. 17. sequuti sunt. Alij vero hoc munus prophetãdi cum Elia tempore Antichristi Ioanni Euangelistæ tribuunt cum Hypolito lib. de Consumm. mundi. Qui tamen non excludit Enoch, sed tertium Ioannem adiungit. Hoc vero fundamẽtum non habet, & ipsi Ioanni repugnat, qui duorum tantum testium mentionem facit. Neque absolutè credibile est, Moysem, Ieremiam, aut Ioannem venturum esse cum Elia, quia nullum vestigium, vel indicium eius rei in Scriptura habetur, & lõge verius est, illos omnes mortuos esse, & cũ Christo iam regnare, & ideo verisimile non est illos esse iterum morituros, & de cœlo ab statu beatifico abstrahendos, vt ad pugnandum cum Antichristo descendant vt latius alibi tractaui.

1. to 3. p. disp 55 sect. 3.

Superest, vt omnino asseramus, Enoch esse venturum simul cum Elia, vt sit alter testis, & prædicator contra Antichristum. In hac enim affirmanda sententia grauissimi Patres, & fere omnes conueniunt, Tertull. lib. de Anima cap. 50. August. lib. 9. Genes. ad liter. cap. & libr. 1. de Mirabil. lib. Sacræ Script. cap. 3. Ambros. 1. Cor. 4. Damascen. lib. 4. capit. 27. Beda, Anselm. & D. Thom. in Apocalyp. vbi etiam Andr. Cæsar. dicit, plerosq; Doctorum hanc sequi sentẽtiam, & Aretas dicit, haberi ex traditione præconum Christi. Et argumentum magnum est, quia Enoch mortuus non est, sed translatus, vt Scriptura docet Genes. 5. vnde fit, aliquando esse moriturum, *quia statutum est hominibus semel mori*, à qua regula non potest cum fundamento excipi. Ergo verisimillium est, ad hunc finem reseruari, vt cum Elia veniat, & pro Christo moriatur. 18. *Probabilissimũ est Eliæ sociũ Enoch futurum* *Heb. 11.*

Accedunt verba Ecclesiast. 44. *Enoch placuit Deo, & translatus est in paradisum, vt det gentibus pœnitentiam.* Quæ verba de paradiso terrestri intelliguntur à Patribus, vt supra retuli. Rex autem Angliæ contendit, sufficienter sic exponi, qui positus fuit in exemplum futuris hominibus, quo ad pœnitentiam agendam, & sectandum Deum incitarentur. Quam expositionem Theodoret. quæst. 45. in Genes. tradidisse videtur. Et posset tolerari, si alia non excluderetur, vel si multæ aliæ circumstantiæ, aliquid amplius in verbis illis significatum esse, interpretari non cogerent. Nam si solum in exemplum translatus esset, non certe in paradisum terrestrem, sed in cœlestem transferendus fuisset, nec in mortali corpore in terra seruandus, sed gloria, & honore statim coronandus. Deinde pauci profecto futuri erant, qui illo exemplo tam distanti, tamque abscondito permouendi essent ad pœnitentiam; alius ergo modus commouendi homines ad pœnitentiam ibi prædicitur. Denique, in illa nota causali, *translatus est, vt det gentibus* (seu generationibus vt habent Græca) satis indicatur, ex speciali prouidentia reseruatum esse ad excitandos homines aliquando ad virtutem, & pœnitentiam. Vnde probabile est, non sine mysterio positum esse *gentibus*, quia Elias magis ad Iudæorum conuersionem, Enoch vero ad reuocandos lapsos ex gentibus mittetur: Hoc ergo habet hæc assertio satis probabile in Scriptura fundamentum, quod Patrum authoritate, & coniectura confirmatum, nisi quis velit voluntariè tergiuersari, & plus sapere, quam oportet, rem satis credibilem, & moraliter certam efficit. 19. *Fauent maximè verba Ecclesiastici.* *Elias ad Iudæos, Enoch ad gentiles conuertẽdos præcipuè destinabitur.*

CAPVT XV.

Antichristi sedem, & loco, & gradu longissime à Pontificis sede distare.

DE tempore aduentus Antichristi, & consequenter de testibus ad prædicandum contra ipsum venturis, satis (vt opinor) disputatum est, sequitur dicendum de Antichristi sede, quod est secundum membrum disputationis Regis Angliæ, seu alter locus, vnde ostendere nititur, Antichristum iam in sede, ac throno suo sedere. Videturq; in hunc modum argumentari. Roma futura est sedes Antichristi ergo magnum signum est, eum, qui nunc Romæ sedet esse Antichristum: Verumtamen nec Rex ita expresse colligit, neque illatio vllius momenti esset Duobus enim modis potest Antecedens illius argumentationis intelligi, vno modo de sede ipsa Romani Pontificis, quatenus est Põtificius thronus, in quo dicatur sessurus Antichristus: alio modo solum de loco Romanæ vrbis, ita vt in illa collocaturus sit Antichri- 1. *Romam Antichristi sedẽ esse Rex Iacobus suadere conatur*

tichri-

tichristus thronum, & Regalem curiam imperij sui. Non potest autem Antecedens illud in priori sensu intelligi, quia esset inutilis argumentatio, & petitio principij: nam illa est conclusio, quam Rex suadere conatur, nimirum Antichristum sessurum esse, imo & iam sedere in pontificia, seu Romana sede; si ergo in illo sensu Antecedens illud intelligeretur, pro fundamento, & principio argumentationis, probãda conclusio assumeretur, essetque ridicula argumentatio.

2. *De Roma ipsa, non de Pontificio throno loquetur.* Oportet ergo, vt Rex loquatur de loco ipso Romanæ ciuitatis, & pro fundamento suæ rationis sumat, Antichristum collocaturum sedem imperij sui in illa ciuitate, vt inde colligat, Romanum pontificem esse Antichristum, quia in eadem ciuitate sedem pontificatus sui habet. Et sic collectio quidem per se spectata friuola est, quia in eadem ciuitate possunt varij principes, imperio, moribus, & titulo, ac modo regnandi valde dissimiles, sedes imperij sui saltem diuersis temporibus collocare. Neque propterea inde inferri potest, vnum imperium esse aliud. Alias eodem modo inferri posset, Constantium fuisse Turcam, quia in eadem ciuitate Constantinopolitana sui imperij sedem collocauit, in qua postea Turca sedet. imo & inferri posset, Petrum, & successores eius etiam ante Bonifacium fuisse Antichristum, quia sedem suam in eadem Roma ciuitate habuerunt.

3. Quamuis autem hęc conditio habendi sedem imperij in eadem ciuitate, non sit satis, ad ostendendum esse eundem, qui sedet, neque habere propriè eandem sedem, id est, eodem regnandi titulo, eademve potestate, ac dominatione, nihilominus est conditio necessaria, & ideo Rex cum suis Protestantibus maximè conatur ostendere, conditionem hanc figendi sedem Romæ, vero Antichristo conuenire, vt ex illa, adiunctis alijs inferant, eum qui nunc sedet in illa ciuitate esse Antichristum. Cum autem ex hactenus dictis constet, conditiones alias de tempore Antichristi prædictas, in eum, qui nunc sedet non conuenire, & in sequentibus ostendendum sit, alias etiam qualitates, & proprietates de persona Antichristi reuelatas in Pontifice non reperiri, etiam si daremus, Romam futuram esse locum sedis Antichristi, nihil referret ad concludendum, Antichristum aut venisse, aut esse Pontificem. Nihilominus tamen, quia etiam illud principium, scilicet, Antichristum Romæ sessurum, falsum est, vt euidentius constet, quam sit vana fictio, & impostura de Antichristiana sede Romæ collocata, vel collocanda, expendemus in hoc capite Regis probationes, ostendemusque assertionem eius falsam esse, suisque principijs, & expositionibus Apocalypsis repugnantem; postea vero de futura sede Antichristi pauca subijciemus.

Et si Roma Antichristi sedes esset futura, non inde recte inferebatur, in sede Petri sessurum.

4. *Præfat pag. 64. Probationes Regis proponuntur.* Romanam ergo ciuitatem futuram esse locum sedis Antichristianæ, probat Rex 1. ex Paulo 2. ad Thess. 2 dicente de Antichristo: *Ita vt in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus, Id est,* (ait Rex) *in sinu atque adeo in penetralibus Ecclesiæ.* Et addit: *Iam vbi sit Apostolica illa sedes, cuilibet relinquo diuinandum, sed & quis in ea sedens pro Deo sese gerat, peccata condonans, fidei articulos definiens, omnium hominum censor, & iudex, ipse à nemine iudicandus.* in quib. verbis hoc argumẽtum virtute continetur. Antichristus sedebit in Ecclesia, quæ est templũ Dei; ergo sedes eius erit in sinu, & penetralibus Ecclesiæ, id est, in præcipuo, & (vt sic dicam) in intimiori loco eius; ergo erit Romæ; ergo Apostolica sedes, quæ ibi est, est sedes Antichristi. Probat virtute hanc vltimã illationem, *quoniam qui illic sedet, ostendit se tanquam sit Deus.* Hactenus Rex.

5. *Tẽpli nominẽ an Ecclesiam Paulus intellexerit.* In hoc ergo argumento in primis non hæremus in Antecedente prout à nobis propositum est, & virtute continet expositionem, quod Paulus per templum Dei Ecclesiam intellexerit. Nam hic sensus errorem non continet, sed potius probabilis est: Hieronymus enim epist. 151. ad Algasi. qu. 11. sensum illum cæteris præfert, illumque sequitur Hugo Eter. libr. de Regress. anim. cap. 23. & Oecumen. ibi, ita hunc sensum probat, vt alios excludat, dicens, *Non dicit templum quod erat Hierosolimis sed Ecclesiam Dei.* Alij vero Græci interdum insinuant, Paulum non loqui solum de tẽplo Hierosolymitano, sed etiam de Ecclesiis Christi indicantes, prius non excludere. In quam sententiam citatur Chrysost. 2. Thessal. 2. dicens, *Iubebit se in templo Dei collocari, non Hierosolymitano solum, sed etiam in Ecclesiis.* Ita enim vertit Musculus in Veneta impressione anni 1549. in nouis autem editionibus Parisiensibus anni 1581. & 1588. interprete Germano Herueto, nõ legitur particula *solum* nec *Ecclesiis* in plurali, sed in singulari, hoc modo *Iubebit ipsum pro Deo adorare, & sedebit in templo DEI, non quod est Hierosolymis, sed in templo Ecclesiæ.* Theophylact. autem aliter videtur legisse, vel exposuisse Chrysostomum dicens, *Non in templo specialiter, quod est Hierosolymis sed in Ecclesiis simpliciter, & omni diuino templo.* Apud Theodoretum etiã non inuenio exclusiuam secundum versionem eiusdem Germani Herueti, in Coloniensi editione anni 1573. sed verba eius sunt: *Templum Dei appellauit Ecclesias in quibus primam sedem arripiet.* In quib' verbis potius videtur tacite excludere templum Hierosolymitanum, licet absolute dicendo *Ecclesias*, omnes includat, & consequẽter etiam illas, quæ Hierosolymis fuerint.

6. *Per templũ cõgregatio fidelium exponi potest.* Quocirca etiam Ecclesiam per templum Dei intelligendo, duæ, vel tres sunt illius vocis expositiones. Vna, vt per Ecclesiam non materialis locus adorationis Dei, sed formalis (vt ita dicam) Ecclesia, id est ipsa congregatio fidelium intelligatur. Et hanc indicat Hieronymus supra dicens. *Vel in Ecclesia vt verius arbitramur sedebit, ostendẽs se tanquam ipse sit Christus, & filius Dei.* Et idem significat Matt. 24. exponẽs illic *In loco Sancto, id est in Ecclesia.* Et certè verba Chrysostomi, quæ retuli iuxta Heruetum, ab hoc sensu aliena non sunt. Et eundem sensum vt probabilem ponit Andr. in Apocal. cap. suo 62. Alia expositio est, vt templum Dei sumatur pro materiali loco sacrificij, & adorationis, quod *Ecclesiam* vocamus. Et hæc expositio potest subdistingui. vnde secunda expositio erit, vt templum Dei generaliter sumatur pro Ecclesiis Christi, & specialiter pro illis solis, ita vt templum Hierosolymitanum excludatur. Et hanc posuit expresse Oecum. & ab illa non discrepat Theodoret. licet exclusiuam expresse non posuerit. Tertia erit, per templum Dei intelligi omne diuinum templum, siue sit in Ecclesia Christi, siue in Synagoga. Et hanc tradit Theophylact. & sequitur Catet. dicens, *Non determinatum templum, sed quodlibet Deo dicatum significari.* Ita vt templum Dei positum sit ad excludendum tantũ idolorum templa, vt voluit etiam August. in li. 20. de Ciuit. cap. 19.

2. Ecclesia ex cludendo tẽplum Hierosolymitanũ.

3. Quilibet locus DEI cultui dicatus.

7. *D. August. ipsum Antichristum putat dictũ Dei templum.* Addit vero ibi Augustinus quartam expositionem, magis metaphoricam. Nam per templum Dei intelligit ipsummet Antichristum, & ponderat, Græca non habere, *vt sedeat in templo DEI*, sed *in templum* Dei id est, vt se gerat tanquam Dei templum. Quod potest intelligi, vel de ipsa persona Antichristi, & sic intelligendum erit, non illo communi modo, quo iusti dicuntur templum Dei, sed alio singulari modo, quo ipse haberi volet, vt verus Deus. Sicut dicitur in Christo habitare plenitudo diuinitatis corporaliter: & ita humanitas Christi, seu Christus vt homo potest dici singulari modo templum Dei. Vnde cum Paulus ait: *Ita vt in templo Dei sedeat ostendens se tanquam sit DEVS*, iuxta hanc expositionem, non ponit illa duo tanquam diuersa, sed posterior pars est prioris explicatio, exhibebit enim se Antichristus in templum Dei, seipsum verum Deum prædicando, & vt sic adorandum ostentans. Vel per Antichristum intelligi potest, non sola persona Antichristi, sed simul cum corpore mystico ex prauis hominibus, qui illum sequentur congregato: & sic dicitur *2. Thess. 2.*

Anti-

Antichristus sedere in templo Dei, quia suam cõgregationem ostentabit tanquam veram Dei Ecclesiã in qua ipse sedebit tanquam Deus. Et hunc posteriorem sensum magis sequitur Augustinus.

8. *Optio datur quà libet ex dictis expositionibus eligendi.*

Si ergo Regi Angliæ placet, vt templum Dei in illo loco Pauli Ecclesiam significet, non contendimus, eligat autem ipse ex dictis expositionibus quam magis probet: nunc enim nihil nostra refert, inter eas diiudicare, sed ad rem solum spectat, breuiter ostendere, nullam earum Protestantium assertioni, seu vanæ potius cogitationi posse deseruire. Nam si Ecclesia per templum Dei significata est fidelium congregatio, licet Antichristus in hac Ecclesia sessurus sit, ostendens se tanquam sit Deus, non sequitur in Romana ciuitate collocaturum sedem suam. Nam fidelium congregatio est per totum orbem diffusa, & de se abstrahit à materiali loco: vnde sedere hoc modo in Ecclesia tanquam Deum, nihil aliud est, quam in ipsa Christi Ecclesia, & ab his, qui fuerint membra eius pro Deo haberi, ac reputari. Quod verum esse poterit, siue Romæ, siue Constantinopoli, siue Hierosolymis contingat; imo siue in Europa, siue in Asia eueniat. Oportet autẽ aduertere, congregationem illam, in qua Antichristus adorabitur vt Deus, vocari templum, vel Ecclesiam Dei, quia antequam per Antichristum peruerteretur, erat templum, & Ecclesia Dei: ipsum autem pro Deo suscipiendo, quo ad eam partem facta erit Synagoga Satanæ, seu Antichristiana. Iuxta hunc ergo sensum nihil colligitur de Romana ciuitate, quod sit futura sedes Antichristi. Imò aliunde euertitur blasphemia dicentium, Pontificem ibi sedentem esse Antichristum: nam (vt ait Hieronymus) *Antichristus sedebit in Ecclesia, ostendens se esse Christum, & filium Dei*, pontifex autem non ita sedet, sed vt minister Dei, & Christi Vicarius, & seruus seruorum Dei. Et hæc ratio fere eodem modo de quarta expositione procedit, vt facile consideranti patebit, nam expositio Augustini adhoc etiam reuoluitur, vt per Ecclesiam hominum congregatio, non materialis locus designetur, eademq; nomine *templi Dei* significetur.

9 Si vero placeat, per Ecclesiam intelligere solas Christianorum Ecclesias, cum Paulus indefinite de templo, seu Ecclesia Dei loquatur, non magis potest inferri sessurum Antichristum in aliquo templo Romano, quam in Constantinopolitano, vel Hierosolymitano, aut alio simili. Nec refert quod Rex addit, sessurum Antichristum *in sinu, & penetralibus Ecclesiæ*, tum quia hæc verba non sunt Pauli, sed ipse illa adiunxit de suo capite, ideoq; pari facilitate contemnuntur. Tum etiam quia satis erat Anglia in sinu, & penetralibus Ecclesiæ, & tamen Deo permittente, facta est sedes Antichristi: & Lutherus, ac Caluinus in medio quidem Ecclesiæ, ac subinde in sinu, & penetralibus eius virus suum effuderunt, licet Romam euertere non potuerint.

Ex Regis cõiectura non magis sequitur Antichristum in Romano quam in alys templis sessurum

Instantia. Dicet forte Rex, licet templum Dei indefinite positum fuerit, per antonomasiam sumptum esse pro Roma, vel Romano templo tanquam omnium præcipuo. Posset & iuuari verbis Theodoreti secundæ Thessalonic. 2. dicentis, *tẽplum Dei appellauit Ecclesias, in quibus primam sedem arripiet*: nos

Responsio. enim dicimus, primam sedem esse Romanam; illam ergo arripiet Antichristus. Sed illud etiam voluntarie dicitur, & sine probatione. Et præterea facile respondebimus, sessurum Antichristum non in templo, quod re vera præcipuum est, sed quod ipse volet, & prædicabit esse præcipuum, credibilius autem est illud esse futurum in Iudæa potius, quam in Italia. Nam cum Antichristus se pro vero Christo, & Messia vendicaturus sit caput Ecclesiæ suæ dicet esse Hierusalem, non Romam, vt mox videbimus. Theodoretus autem per *primam sedem* reuera non intellexit Romanam, neq; aliquam ex primariis Ecclesiis, sed in vnaquaq; Ecclesia, vel templo primarium locum, ac sedem soli Deo debitam: vel loquutus est de prima sede, non quæ nunc est, vel suo tempore erat, sed quam ipse Antichristus eriget. Atq; hic discursus æquè procedit iuxta tertiam expositionem, quæ sub nomine templi tam Iudaicum templum, quam Ecclesias Christianorum complectitur: nam sic magis ampla est, & indefinita Paulina propositio, ideoque minus potest ex ea inferri determinatus locus Romanæ ciuitatis.

Ex quibus etiam concluditur, frustra Regem diuinandum proponere, vbi sit Apostolica sedes: nam licet omnibus pateat, illam esse Romæ, non sequitur, Antichristum ibidem collocaturum sedem suã, etiam si sessurus sit in sinu Ecclesiæ. Quia sinus Ecclesiæ amplissimus est, & boni, ac mali in illo existunt, & vnus quidem legitime sedet, alius per ambitionem, & tyrannidem caput Ecclesiæ fingitur. Præterquam quod (vt supra dicere cœperam) licet Antichristus Roma expelleret Pontificem, & suam ipse sedem ibi collocaret, non sederet in eadem sede neque inde posset concludi, eum; qui nunc legitime sedet, ita sedere, sicut Antichristus sedebit. Nam qui nunc sedet, non se Christum, aut Messiam esse prædicat, sicut prædicabit Antichristus. Quapropter vanum est, quod Rex subiungit, Pontificem pro Deo se gerere, *peccata condonando, & cat.* Nam aliud est, vicem Dei gerere, & vt ministrum eius, modoq; ab ipso instituto supernaturales effectus operari, & diuinam iurisdictionem exercere: aliud vero est, se pro Deo gerere, se ipsum tanquam Deum credendum, adorandumque proponere. Illud enim legitime facit Pontifex, hoc autem posterius erit proprium Antichristi, vt Scripturæ docent, & Patres interpretantur, & in capitibus sequentibus fusius declarabimus. 10.

Sinus Ecclesiæ amplissimus est, nec solum Romã includit.

Pontifex nõ se Deum vẽditat, sed Christi Vicarii exhibet.

Alteram probationem, quod Roma futura sit sedes Antichristi, Rex assumit ex Apocalypsi, supponitque ex cap. 13. Bestiam, quam Ioannes vidit ascendentem, habentemque capita septem, & cornua decem esse Antichristum. Deinde verò argumentum sumit ex cap. 17. vbi Ioannes narrat, se vidisse mulierem meretricem sedentem super eandem bestiam (vt Rex interpretatur) de qua muliere sic Ioannes in fine capitis concludit. *Et mulier, quam vidisti, est ciuitas magna, quæ habet regnum super Reges terræ.* Et de eadem prius dixerat, *eius nomen esse Babylon magna*, & eodem modo illam appellat cap. 18 ergo *locus hic* (ait Rex) *perspicue, & sine vlla contradictione declarat, Romam esse, aut fore sedem Antichristi.* Probat illationem. *Primum quia nullus iam Papista inficiatur, Babylonis nomine ibi planissime Romam intelligi. Deinde hanc mulierem (ait) esse illum Antichristum, liquet ex tempore, quo vim suam, & operationẽ exercet quod erit quadraginta duorum mensium prout. 13. ca. habetur.* 11.

Altera Regis probatio ex Apocalypsi.

Prius vero, quàm huic argumento respondeam, in his, & aliis Regis verbis aduerto, illum confundere mulierem cum bestia, & è conuerso: nam mulierem dicit esse Romam, & Babylonem, eandemque rursus dicit esse Antichristum, & paulo inferius constanter dicit, bestiam septem capitum esse Antichristum. Et tamen pag. 105. dicit bestiam illam esse ciuitatem regiam. Et similiter pag. 97. mulierem cum bestia confundit, & nunc ciuitatem, nunc imperium eius, nunc Antichristum significare dicit. Quæ confusio & communi expositioni repugnat, & intelligentiæ lumen obfuscat, nam si mulier, & Babylon est Roma, quomodo est Antichristus? aut quomodo insidet bestiæ quæ dicitur esse Antichristus? Deinde in c. 13. non dicitur potestas data mulieri per menses 42. sed bestiæ ergo inde non probatur, mulierem esse Antichristum, sed bestiam. Non debent ergo cõfundi: aliud enim mulier, aliud bestia repræsentat, neque potest bestia se ipsam portare. Neq; vero hoc dicimus, vt obiectionem vitemus, sed vt verũ sensum declaremus, viamq; paremus ad cauẽdas calumnias, quæ in illa confusione, & æquiuocatione delitescũt, vt infra 12.

Mulier cum bestia confundi non debet.

vt infra cap. 20. videbimus. Obiectio autem in hunc modum formari potest. Mulier fornicaria, quæ magna Babylonia nuncupatur, est Roma, & illa dicitur insedere bestiæ, id est, Antichristo tanquam Principi, & fundamento suo; ergo Roma futura est Antichristi sedes. Probatur consequentia, quia licet potius Princeps videatur sedere in ciuitate, vbi habet solium, quàm ciuitas in ipso, tamē etiam ciuitas ipsa dicitur sedere super Principis humeros, quatenus eius potentia, & virtute regitur, & conseruatur. Sic ergo Roma visa est sedere super bestiam Antichristum; erit ergo sedes eius.

13. De hac obiectione multa dici possent, nisi essent in superioribus dicta. Possemus ergo facile obiectionem vitare dicendo, fornicariam illam in cap. 17. Apocalypsis à Ioanne visam, non Romam, sed mundum significare, & bestiam, cui insidere visa est, non Antichristum, sed diabolum esse. Veruntamen ad respondendum Regi necessarium non est, probabiles, nedum magis receptas interpretationes negare. Cōcedimus ergo mulierem illam Romam significare, non tamen Christianam, sed ethnicam, vt c. 6. declaraui. Cum verò subsumitur, bestiam, cui mulier insidebat, esse Antichristum, respondemus, vel negandum id esse, vel certè distinguendum, & sano modo intelligendum. Nam illa bestia dicitur habere septem capita, quæ ibi exponuntur esse septem Reges, quorum nullus est Antichristus, sed alius, qui octauus esse dicitur, licèt de septem sit, & vocatur specialiter, *bestia, quæ erat, & non est*, vt supra tractatum est. Igitur bestia habens septem capita, & cornua decem, non est adæquatè (vt sic dicam) Antichristus, sed est successio tyrannorum persequentium Christianos in Romano imperio, post quos ortus est Antichristus tanquam *cornu paruum de medio eorum*, vt dicitur Daniel. 7. Hinc ergo non rectè infertur, Romam aliquādo insedere super illum Antichristum verum, & proprium, sed super Imperatores Romanos ethnicos Ecclesiæ persecutores, & Antichristos typicè, & per figuram, seu participationem. Horum ergo Imperatorum, seu Antichristorum fuit quidem Roma sedes, quando tenebat imperium super omnes Reges terræ, & erat ebria de sanguine Martyrum, id est, quando erat Roma ethnica, non Christiana.

Si mulier illa Roma est, ethnica, non Christiana est.

Bestia cui insidet, non significat Antichristum, sed per totum tyrannorum Gentilium.

14. Vnde si attente consideretur cap. 17. Apocalypsis, nunquam in illo significatur, mulierem illam fornicariam visam esse sedētem super illam bestiam, quatenus proprium Antichristum, sed solum quatenus tyrannos præcursores eius, & Romanos imperatores ethnicos repræsentabat. Et ideò fortasse quando Ioannes dicit, vidisse mulierem sedentem super bestiam, solum addit, *Habentem capita septem, & cornua decem*, quia Antichristus nec est vnum ex illis septem capitibus, nec de decem cornibus. Nam ipse Ioannes postquam dixerat, de septem Regibus quinque præcessisse, & vnum esse, & alterum nondum venisse, sed fuisse venturum, & breui tempore duraturum, subiungit: *Et bestia, quæ erat, & non est, & ipsa octaua est, & de septem est, & in interitum vadit*. Et postea declarat, *decem cornua esse decem Reges, qui potestatem accipient post bestiam, cui suam virtutem, & potestatem dabunt*. Deinceps verò de his subiungit, quod *odient fornicariam, & desolatam facient illam, & nudam, & carnes eius manducabunt, & igne concremabunt*, vtique in hoc bestiæ seruientes, cum qua *habent vnum consilium, cuique suam virtutem tradent*, vt prius dixerat.

Confirmatur expendendo verba Apocalypsis.

15. Vnde vlterius colligo, tantum abesse, vt dicat Ioannes, fornicariam sedisse super illam bestiam, quatenus verum, & proprium Antichristum adumbrabat, vt potius significet, per ipsum, vel per Reges ministros eius esse destruendam. Ergo ex illa visione non solum non liquet, nec colligi potest, Antichristum fixurum sui Imperij sedem Romæ, sed potius contrarium non obscurè probatur, cum per ipsum Antichristum destruenda sit. Quod in ca. 18. multum confirmatur, maximè contra Regem Angliæ, qui verba illius capitis: *Cecidit, cecidit Babylon illa magna*, de Romana ciuitate intelligit, & ita ex illius sententia ibi describitur desolatio, & abolitio perpetua Romanæ vrbis, vnde necessaria fere consequutione infertur, illam Romæ destructionem per Antichristum, & Reges illi subiectos faciendam esse. Primò ex verbis antecedentis capitis, quæ proximè retulimus. Secundo ex sequenti capite 19. quia illud excidium Babyloniæ, quod cap. 18. describitur, non est totius orbis consummatio, & combustio, sed cuiusdam particularis ciuitatis, iuxta illam interpretationem; erit ergo ante mundi finem. Et tamen ex cap. 19. colligitur, illud Babylonicum excidium prope finem mundi esse futurum, nam statim post illud ostenditur Christus descendens super equum album, & cum gladio ex vtraque parte acuto procedente ex ore eius, cœlestibus exercitibus comitantibus ad perdendam bestiam cum Regibus, & exercitibus suis, qui occisi sunt in gladio *sedentis super equum*, ergo illam Babylonicam destructionem per Antichristum, & exercitum eius futuram esse satis consequenter intelligitur. Ergo inde euidenter concluditur non esse futuram Romam sedem Antichristi.

Ex eo loco colligi non potest Antichristum sedem Romæ fixurum.

Apocal. 18.

Magis colligitur Romā ab Antichristo euertendam.

Apoc. 19.

16. Tertio idem ita concluditur, nam si Roma est illo modo in fine mundi destruenda, vel id fiet per Antichristum, vel per alium; si per Antichristum, certè sedes eius non erit, quia hæc duo inter se repugnant. Neque fingi potest, quod prius in illa fixurus sit sedem, si postea illam sit destructurus; tum quia neque hoc habet fundamentum, neque verisimilitudinem, tum quia monarchia Antichristi non tanto tempore durabit, vt ad illā vicissitudinem rerum possit sufficere, tum præterea, quia (vt ex cap. 17. colligitur) ex odio fornicariæ destruet illam per se, vel per Reges amicos suos, ergo à principio gerent hostile bellum contra illam: ergo cogitari non potest, quod prius sit Roma futura sedes Antichristi, & postea per illum destruenda. Neque etiam dici potest destruenda per alium postquam Antichristus in illa sedem suam fixerit, tum quia repugnat cum verbis citatis ex cap. 17. vbi dicitur destruenda per Reges amicos bestiæ, id est, Antichristi, & executorum consiliorum eius. Tum etiam quia ex aliis locis Apocalypseos, & ex Daniele, & Paulo constat, Antichristum à nullo puro homine esse superandum, sed ab ipso Christo esse interficiendum, ergo si Antichristus semel sedem suam Romæ collocaret, non esset Roma ab vllo hoste Antichristi destruenda, neque ab ipso Christo ante generalem mundi conflagrationem, quia Christus cum venerit ad Antichristum interficiendum, nullam destruet ciuitatem, neque hoc de illo legitur, sed solum quod Antichristum, & pseudoprophetam eius viuos in infernum mittet, & cæteros illorum socios in gladio suo occidet, Apocalyp. 17.

Dilemmate idem probatur.

Alia pars dilemmatis.

17. Assertio ergo, quod Roma futura sit Antichristi sedes, & à Rege non probatur, & dictis, ac expositionibus eius contraria est, & plane falsa. Denique est optima coniectura, quia Antichristus destructurus est Romanum imperium, & magno odio illud prosequuturus, vt etiam ex 17. capit. Apocalypsis colligitur, & ex 2. Thes. 2. & ex omnibus Patribus, ergo non est verisimile, collocaturum esse Romę sedem suam, quia etiam Romanum nomen cum imperio suo cupiet extinguere.

Conclusio.

CAPVT XVI.

Vbi futura sit Antichristi sedes.

1. LOngè quidem certius est, Romam non esse futuram sedem Antichristi, quam sit certum, quis locus, vel ciuitas futura sit, in qua thronum suum sit collocaturus. Neque id mirum esse debet, quia in omnibus rebus obscuris, quæ à cognitione huma-

Certius est Antichristi sedem non futuram Romæ, quā vbi futura.

na longe distant, facilius quid non sit, quam quid sit agnoscitur. At nobis etiam non est tam necessarium, cognoscere, vbi sit Antichristus sessurus, quam scire, non esse Romæ imperaturum, quia hoc posterius ad hæreticos confundendos multum conducit; illud vero prius, licet sit ignotum, vel incertum, non multum refert. Nihilominus tamen vt ex hac affirmatione negationem demonstratam in superiori cap. in hoc ampliori authoritate confirmemus, quid in hoc puncto verisimilius videatur, paucis proponemus.

2. *Regiam Antichristi Ierosolymis futuram communis opinio est.*

Catholici ergo Doctores, verisimillimum censent Hierusalem futuram esse regalem sedem Antichristi, templumq; Hierosolymitanum vtcunq; per Antichristum instauratum futurum esse quasi fundamentum, & caput falsæ religionis, quam Antichristus in mundum inducere conabitur. Quæ opinio sine vlla dubitatione ex antiqua traditione descendit. Nam Irenæus lib. 5. capit 25. aperte dicit, Antichristum regnaturum in Hierusalem. Lactant. lib. 7. cap. 15. & 17. dicit, regnaturum esse in Oriente in eaque Asiæ parte, quæ Syria vocatur, id est, in Iudæi. Hypol in orat. de Consummat. mundi, dicit Hierosolymis sessurum. Idem Augustinus, vel potius Rabanus tract. de Antichrist. Gregor. Turonen. lib. 1. Histor. Francor. in princip. *Antichristus (ait) primum circumcisionem inducet se asserens Christum, dainde in templo Hierosolymitano statuam suam collocabit*, &c. Idem Cyril. catech. 15. Damascen. libr. 4. cap. 27. Seuer. Sulpit. dialo. 2. de Sanct. Martin. & omnes exponentes Scripturas statim tractandas. Tantus autem Patrum consensus non potuit certe in sola humana suspicione, aut opinione fundari, cum sit de re futura contingente, & ex diuina prouidentia, ac permissione maxime pendente; ergo credendum est, manasse ex communi intelligentia scripturarum: sunt enim in Scriptura multa testimonia, quæ hoc significant, tamen quia prophetica, & obscura sunt, ex traditione aliqua verum illorum sensum Patres collegisse videntur.

3. *D. Pauli testimonium maxime favet.*

2. Thess. 2.

Dico autem videntur esse præcipua testimonia, quibus hæc veritas confirmatur, quę nunc expendemus, & obiter alia testimonia, & rationes, seu congruentias attingemus. Primum testimoniũ est illud Pauli, quo Rex utebatur: *Ita vt in templo Dei sedeat*. Nam Paulum ibi loqui de templo Hierosolymitano longe verisimilius est. Primum enim ita exponunt frequentius antiqui Patres, Iren. lib 5. cap. 25. *Transferet* (inquit) *regnum suum in Hierusalem, & in templo Dei sedebit, seducens eos, qui adorabunt eum, quasi ipse sit Christus*. Et cap. 30. *sedebit* (ait) *in templo Hierosolymis*. Idem Hypolit. in orat. de Consummat. mundi. Ephrem. orat de Antichrist. p. 3. *Honorabit* (inquit) *Iudæos supra modum, & Iudæorum populi ipsum maximo honore afficiunt. Vnde & ipse tanquam eos honore præferens, designabit ipsis omnibus locum suum, ac templum, suamque illud instaurandi prouidentiam*. Idem Cyrillus Hierosolymitanus catechef. 15. Damasc. lib. 4. capit. 27. exponens Paulum ait, *Porro Dei templum non nostrum intelligit, sed Iudaicum, non enim nobis, sed Iudæis veniet*. Ita etiam interpretatur locum Pauli Sedulius, Haymo. D. Thomas, & alij communiter. Et potest ita suaderi.

Probabilius est D. Paulū loqui de templo Hierosolymitano quam de Ecclesia.

Nam verisimilius est, loqui Paulum de templo materiali, quod est locus adorationis, & sacrificij, quam de templo metaphorico Ecclesiæ, vel animi humani; tum quia illa significatio vocis templi est magis propria, magisque visitata, faciliusque poterat à fidelibus intelligi, quos tunc Paulus instruere volebat; tum etiã quia sine dubio alludit ad verba Christi Matth. 24. Cum videritis *abominationem stantem in loco sancto*. Vbi non est dubium, quin Christus de materiali templo loquatur. Tunc autem quando Paulus scribebat, solum templum Hierosolymitanum *templum Dei* quasi per antonomasiam à fidelibus vocabatur, quia tunc vel nondum inceperant Christiana templa, vel non hac voce appellabantur, vt ex antiquis Patribus constat. Neque in alia significatione inuenitur in Scriptura, & præsertim in nouo testamento vox illa *templi Dei* in proprietate sua, & prout locum sacrificij significat; ergo verisimilius est, in eadem significatione Paulum illa voce vsum fuisse.

Confirmatur hoc testimonium ex alio Matth. 24. vbi Christus ait: *Cum videritis abominationem desolationis stantem in loco sancto*, ibi enim per locum sanctum templum Hierosolymitanum intellexisse testes sunt omnes, qui de statua, seu imagine Cæsaris locum interpretantur, vt Chrysost. Homil. 76. Theophyl. ibi, Item Hilar. can. 25. in Matt. dicens, *De Antichristi temporibus hæc loquutus est*. Et infra. *Atque a Iudæis susceptus in loco sanctificationis insistet, vt vbi sanctorum precibus Deus inuocabatur, illic, ab infidelibus receptus Dei honore venerabilis sit*. Ambros. etiam libr. 10. in cap. 21. Lucæ, de *templo interiori Iudæorum* exponit. Et eundem sensum indicauit ibi Hieronym. cum dixit, verba Christi posse intelligi, aut simpliciter de Antichristo, aut de imagine Cęsaris, quam in templo posuit Pilatus, aut de statua Adriani, quę in Sancto sanctorum loco posita fuit; intellexit ergo Hieronymus illum locum Sanctum esse templum & Sancta sanctorum, & tamen ibidem ait; de eodem loco Paulum loqui 2. Thessal. 2. Vtrumque autem optimè confirmatur ex loco Daniel. 9. *Et erit in templo abominatio desolationis*, quidquid enim ibi per abominationem desolationis significetur, dubitari non potest, quin templum Hierosolymitanum Daniel intellexerit, nullum enim aliud templum Dei veri tunc erat, nec de alio est sermo in testamento veteri; At Christus Dominus locum Danielis allegat, ergo idem templum per locum sanctum intellexit: Paulus autem ad vtrunque alludit; ergo de eodem templo loquitur, de quo Daniel, vt recte notauit Origen. lib. 6. contra Celsum circa medium.

4. *Præcedens expositio ex Matt. confirmatur.*

5. *Aliud testimonium ex Apocalypsi nostram sententiam confirmat.*

Secundum principale testimonium est Apocalyp. 11. vbi dicitur, testes prædicaturos contra Antichristum interficiendos esse *in ciuitate magna, vbi Dominus eorum crucifixus est*, id est Hierosolymis, interficientur autem ab Antichristo, vt ibidem dicitur, & ibidem Antichristus ipse interficiendus est; ergo longe verisimilius est, ibi præcipuè regnaturum esse Antichristum. Sic Andr. in illum locum suo cap. 30. *In hac namque ciuitate* (ait) *ad imitationem Dauidis regni sedem* (*vt probabile sit*) *constituet*. Idem cap. 62. cum maiori dubitatione. Clarius Aret. cap. 30. *Corpora* (inquit) *illorum insepulta proiiciet in plateis Hierusalem, in ea enim regnabit tanquam Rex Iudæorum, quos seducet*. Et eodem modo locum illum de ciuitate Hierusalem intellexerũt reliqui expositores antiqui, & moderni in illum locum, multique alij Patres docuerunt, Eliam, & Enoch in Hierusalem esse ab Antichristo occidendos, quod non nisi ex hoc loco sumpserunt. Vnde satis probabiliter colligitur, ciuitatem illam futuram esse Regiam Antichristi, ideo enim in illa potius, quàm in aliis testes Christi constanter prædicabunt, quia caput superstitionis erit, sicut olim Petrus, & Paulus in Romana vrbe, quæ caput erat ethnici imperij, præcipue docere studuerunt: vnde sicut ipsi martyrio ibi coronati sunt, ita etiam Enoch, & Elias interficientur ab Antichristo in ciuitate sua Regia Hierusalem. Cum enim Iudæus futurus sit, & pro Mesia à Iudæis suscipiendus, & adorandus, vt paulo post dicemus, per se verisimile est, postquam in Oriente monarchiam vsurpauerit, in ciuitate Regia Iudæorum, quam ipse instaurabit, solium suum collocaturum. Illa ergo ciuitas ab Antichristo instaurata, & aucta ibi à Ioanne *ciuitas magna* vocatur, vel certe *magna*, quia in ea magna, & mirabilia contigerunt, quia vero fide, & moribus corruptissima erit illo tempore, ideo *spiritualiter Sodoma, & Ægyptus* in eodem loco à Ioanne appellatur.

Enoch, & Elias Hierosolymis occidēdi sunt.

At vero

6\. *Rex Iacobus ciuitatis magna nomine Romã significatam certat.* *Apoc. 11.* *Prima eius confirmatio* *Secunda.*

At verò Rex Angliæ, non obstante dictorum verborum euidentia, Romam à Ioanne illis verbis significatam esse contendit. Et primo advertit, cum Ioannes dixit: *Corpora eorum iacebunt in plateis ciuitatis magna, quæ vocatur spiritualiter Sodoma, & Aegyptus*, illud verbum *spiritualiter* tam Hierosolymis, quam Sodomæ, & Ægypto tribui, vt credatur, non esse sermonem de Hierusalem materiali, sed mystica, per quam Romam intelligit. Deinde expendit, post prædicta verba Ioannem non addidisse simpliciter, *vbi Dominus eorum crucifixus est*, sed interposita particula, *Et, vbi & Dominus eorum, &c.* & ita exponit: *Sedes Antichristi tam plena futura est spiritualibus fornicationibus, & idololatriis, atque olim fuerunt Sodoma, & Aegyptus, imò persecutione Sanctorum tam cruenta, vt in ea iterum Christus sit crucifigendus in membris suis*, iuxta regulam vulgarem, vt quæ in corpore & membris fiunt, capiti tribuantur. Tertio expositionem hanc confirmat ex verbis Ioannis cap. 18. in fine, vbi de mystica Babylone dicit. *Et in ea sanguis Prophetarum, & Sanctorum inuentus est, & omnium, qui interfecti sunt in terra.* Nam sub illa distributione *omnium* Christum etiam comprehendi vult, quia ille interfectus est in terra. Vnde videntur colligere, etiam Christum dici Romæ interfectum.

Tertia. *Apocal. 18.*

7\. *Contendit etiam dici posse Christum Romæ occisum.* *Ioan. 19.*

Tandemque addit, posse dici Romæ occisum Christum, qui authoritate Romani imperij occisus fuit, & tanquam reus in Imperatorem Romanum, *ita vt qui illum excusare niteretur, Cæsaris amicus non haberetur.* Potestque hæc interpretatio iuvari, quia nonnulli Catholici non intelligunt in proprio sensu verba illa. Nam Hier. ep. 7. multis argumentis persuadere conatur, ibi non esse sermonem de ciuitate propria Hierusalem. Primùm quia in initio eiusdẽ c. 11. vocat Ioannes Hierusalem *ciuitatem sanctam*, dicens: *Et ciuitatem sanctam conculcabunt mensibus 24.* Deinde quia in Scriptura sacra non ciuitas specialis, sed mundus solet spiritualiter Sodoma, & Ægyptus appellari, & ita concludit ciuitatem illam esse mundum. Lyranus vero in illum locum per ciuitatem illam magnam, congregationem infidelium intelligit; ergo si liceat à proprio verborum sensu recedere, non erit, cur interpretatio Regis probabilis non videatur.

Apocal 11.

8\. *Prima Regis probationi occurritur.*

Respondemus in primis ea, quæ Rex advertit, leuia esse, vel ad suam expositionem suadẽdam, vel ad veritatem evertendam. Nam quod primo notat, adverbium illud *spiritualiter*, non solum Sodomæ, & Ægypto, sed etiam Hierosolymis tribui; manifeste falsum est, & contra literam. Quia in primis non ponitur ibi nomen Hierusalem, vt spiritualiter accipi notetur, sed per principalem describitur: per alia nomina metaphorica, quibus eius viles, & fœdæ proprietates notantur, & per mortem Domini, quæ in ea contigit, & ita non apparet, quomodo illud adverbium *spiritualiter* ibi poterit Hierusalem tribui. Deinde id fit manifestius, ordinem verborũ notando, qui sic habet: *Corpora eorum iacebunt in plateis ciuitatis magna, quæ vocatur spiritualiter Sodoma, & Aegyptus, vbi & Dominus eorum crucifixus est.* Vbi clarè constat vocem *spiritualiter* non coniungi cum *ciuitate magna*, nec poni ad indicandum, non propriè, sed metaphoricè vocari ciuitatem, aut magnam, sed coniungi cum verbo *vocatur*, & poni ad explicandum, quomodo illa ciuitas vocetur *Sodoma, & Aegyptus*, vtique mysticè, & non propriè; extrahit ergo à propria significatione voces (vt sic dicam) in prædicato propositionis positas, non subiectum ipsum, cui illa metaphorica prædicata tribuuntur. Neque etiam potest coniungi vox illa *spiritualiter*, cum posterioribus verbis: *Vbi Dominus eorum crucifixus est*, quia illa iam est quasi noua propositio, indicans, illam ciuitatem magnam per aliam conditionem, seu proprietatem eius valde diversam, cui verbum *spiritualiter* ibi non tribuitur, nisi quis velit secundum suum arbitrium verba pervertere. Ergo verbum *spiritualiter*, nullo modo tribuitur Hierosolymis, quia neque sub hac ipsa voce neque sub periphrasi, seu descriptione de illa dicitur. Atque ita concluditur, ex vi illius contextus propter vocem illam *spiritualiter* non posse ibi metaphoricè intelligi, nisi nomina Sodomæ, & Ægypti, & in hoc conveniunt Hieronymus, & Lyran. suprà allegati cum expositoribus omnibus.

Vox Spiritualiter, in Ioannis testimonio, quomodo intelligenda. *Apoc. 11.*

Vox illa Sodoma, & Aegypto applicatur.

9\. *Secunda Regis confirmationi satisfit.*

In his autem, quæ secundo loco Rex notat particula *Et*, quam Rex ponderat, nihil veritati obstat, sensus enim literalis, & clarus est, ciuitatem illam non solum esse spiritualiter Sodomam, & Ægyptum, sed etiam in illa commissum esse illud horrendum facinus occidendi Christum. Vnde libenter accipimus quod Rex ibi fatetur, sermonem ibi esse de ciuitate illa, in qua erit sedes Regia Antichristi. Item admittimus, quod addit, futuram esse plenam tenebris, & fornicationibus, vel spiritualibus, vel carnalibus, ob quas Sodoma, & Ægyptus appellatur. Quã verò subiungit interpretationem, vt Christus non in se, sed in suis membris crucifixus ibi dicatur, omnino reiicimus, & improbamus. Nam licet illa regula interpretandi Scripturas de Domino, & eius corpore trita sit, tamen, vt ait Augustinus illam explicans, *Quid corpori, quid capiti conueniat, vtique intelligendum est.* Quia licet regula in se, ac generatim sumpta vera sit, in mala eius applicatione, sine delectu, & intellectu facta, grauissimè errari potest. Quod sine dubio Regi non solum in hoc puncto, sed etiam in toto hoc discursu de Antichristo, imò etiam in aliis fidei dogmatibus, & in abusu aliarum regularum interpretandi Scripturas sæpè contingit, vt aliquoties iam in superioribus notauimus. Et in præsenti est manifestum, primò quia ibi nulla est necessitas talis regulæ, vel metaphoræ, & illa non est applicanda, neque affingenda sine fundamẽto. Secundò quia verba non iuvant, sed potius repugnant, cum enim dicitur *Dominus eorum*, expressè distinguitur caput à membris, & ab illis membris, qui pro ipso interfecti fuerunt. Tertiò quia verba illa *Vbi & Dominus*, ponuntur ad designandam ciuitatem magnam, de qua erat sermo, & distinguendam illam à cæteris: si autem sit sermo de capite in membris, inutile est signũ, quia nec tantum Hierosolymis, nec tantum Romæ, sed per universum mundum, & ferè in omnibus vrbibus eius Christus est in suis membris crucifixus. Denique nullus expositorum ita locum illum intellexit, neque aliquis ex Patribus.

Locus ille intelligendus de ciuitate, in qua Christus in se, non suis in membris occisus est. *August. 3. de Doctr. Christian. cap. 31.*

Confirmatur primo *Secundo.*

10\. *Ad tertiam Regis confirmationem respondetur.*

Confirmatione, quam tertio loco Rex addidit ex c. 18, Apocalypsis, maximè moti sunt Beda, & alij, qui dixerunt, Babylonem in illo capite non ciuitatem aliquam specialem, sed universum mundum significare, quam expositionem valde probabilem esse supra ostensum est: illa autem posita cessat obiectio. Supponendo autem illam Babylonem esse Romam, argumentum Regis parui momenti est: nam si ex illis verbis, *Sanguis omnium, &c.* colligi putat, etiam Christum interfectum esse Romæ, & ideo exponit esse occisum in membris suis; ergo Abel, & Machabæi martyres, item Stephanus Andreas, & omnes Apostoli Romæ interfecti sunt, nam illi etiam interfecti sunt in terra. At non sunt interfecti Romæ in propriis personis, nec in membris suis, quia Abel, aut alius similis non fuit caput Martyrum, nec in eis locum habet regula de capite, & corpore; quomodo ergo omnes illi Romæ interfecti sunt? Quod ergo Rex de aliis responderit, nos de Christo respondebimus. Multoque facilius, & probabilius, quia non est necesse illam distributionem intelligere de omnibus Sanctis à principio mundi interfectis, sed de illis, qui per tyrannos persequentes Christi Ecclesiam interfecti sunt, & ita non est necesse sub illis comprehendere Christum.

11\. *Roma dicitur inter...*

Dices saltem necessarium videri omnes Martyres noui testamenti comprehendi. Propter hoc respondent docti expositores moderni, sensum non esse,

omnes Sanctos interfectos esse Romæ, sed dici in ea inveniri sanguinem omnium Martyrum, quia Romana potentia, & authoritate interfecti sunt, quotquot vbique pro Christo interfecti fuerunt, maxime vsque ad tempora Ioannis. Potestque expositio hæc satis in litera fundari, sic enim habet: *In ea sanguis Prophetarum, & Sanctorum inuentus est, & omnium, qui interfecti sunt in terra.* Vbi pondero particulam illam *in terra*, in hoc enim posteriori loco non dixit *in ea*, id est, in Babylone, sed *in terra*, id est, vbique in mundo, ergo non dicit, omnes esse Romæ interfectos, sed omnium vbique interfectorum sanguinem Romæ attribui. Sed instabit aliquis, quia etiam hoc modo omnes Martyres Romanorum Imperatorum, aut Magistratuum ipsorum, opera interfecti sunt. Nam & Stephanus interfectus est à Iudæis populari impetu, aut propria authoritate, multi etiam in Perside, & aliis locis extra Romanum imperium interfecti sunt. Respondetur in primis, hos paucos esse eorumque non haberi rationem, neque esse necessarium, vt universales sermones Scripturæ sine vlla exceptione semper intelligantur. Vel dici etiam potest, omnium pro Christo interfectorum sanguinem Romæ inveniri, quia omnium martyrium Roma suo exemplo approbauit, & omnibus tyrannis exemplum, & animos prębuit ad persequendum Christianos, ac denique quia vel omnium mortibus cooperata est, vel affectu suo consensit, & ita particeps facta est interfectionis omnium.

Sanguis eorum Martyrum, qui eius authoritate vel approbatione occisi sunt.

12\. Atque hæc omnia optime in Christi mortem conveniunt, sicque melius accommodantur, quæ Rex vltimo loco in sua interpretatione dicit, Christum dici interfectum Romæ, quia Romani Imperatoris authoritate interfectus est. Hoc enim violentissimè accommodatur ad verba Ioannis capit. 11. Nam ibi non agit de authoritate, sed de loco, *Vbi Dominus eorum crucifixus est*, vt verba ipsa ostendunt, & occasio, propter quam adiuncta fuére, vtique ad signum exhibendum, quo intelligeretur, de qua ciuitate sermo esset, ad quem finem parum deseruit, aut authoritatem, aut potentiam, qua Christus occisus est, nosse: potuit enim in toto orbe Romano, & in quacunque eius ciuitate interfici, etiam si authoritate Imperatoris necaretur. At vero capit. 18. omnes illi interfecti, sub quibus Rex vult Christum comprehendi: non dicuntur interfecti Babylone, sed *in terra*, sanguis autem omnium dicitur esse Babylone, seu Romæ, vtique per participationem, authoritatem, cooperationem, seu consensum, vt dictum est. Hoc autem modo etiam sanguis Christi nō in membris tantum, sed etiam in sua persona Romæ inventus est, vel propter rationem Regis, quia per Romanos milites, & Magistratum, & quasi in defensionem authoritatis Cæsaris interfectus est, vel certè, quia Romani Imperatores persequendo, & occidendo Christianos, maximum in Christum odium profitebantur, & ita interfectionis eius participes fiebant. Rex ergo sua illa interpretatione soluit quidem propriam obiectionem, quam in præcedenti confirmatione posuerat: non vero exponit, sed corrumpit verba capitis 11. quæ tractamus.

Etsi Christus Romana authoritate sit occisus, violenter ex Ioannis verbis dicitur Romæ occisus.

Apoc. 18.

Roma est sanguis martyrum, qui Romæ occisi non sunt.

13\. Ad Hieronymum respondemus in primis, non fauere Regi, quia non de Roma, sed de toto mundo locum interpretatur. Et nihilominus dicimus, etiam illam interpretationem non probari à nobis, quia est à verbis, & à mente scribentis aliena, vt explicatum est, censentque viri docti, Hieronymum ibi non tam in propria persona, quam nomine Paulæ, & Eustochij loqui, eaque proponere, quæ ad Hierusalem commendandam, & ab ignominia vindicandam illæ cōferre putabant, non expendendo, nec examinando rigorosè veritatem eorum, quæ dicebantur. Nec rationes Hieronymi cogunt, tum quia eadem ciuitas diuersis respectibus, vel temporibus sancta, & iniqua nuncupatur, vt est frequens in Scriptura, tum etiam quia probabile est, *ciuitatem sanctam*, de qua Ioannes loquitur in initio illius capitis, non esse eandem cum *ciuitate magna*, de qua in fine loquitur, nam prior est Ecclesia Christi, posterior vero est Hierusalem. Nec est inusitatum in Scriptura, Hierusalem comparari Sodomæ, vt ibi latè expositores ostendunt, & licet alibi factum non esset, hoc non obstaret, quo minus Ioannes prævidens futurum Hierosolymitanum statum sub tempore Antichristi, eam comparationem faceret, illaque metaphora vteretur. Nam etiam Roma in antiqua Scriptura non invenitur Babylon appellata, & tamen Petrus, & Ioannes nomen illud per metaphoram imposuerunt. Denique idem Hieronymus Daniel. 11. in fine ex professo docet, Antichristum Hierosolymis collocaturum esse solium regni sui, & ibi in monte Sion esse à Christo interficiendum. Et in hunc sensum exponit latè illum locum Danielis, quem sensum, vt ipse ait, *prolixè prosequutus est, vt ostenderet Porphyrij calumniam, & Scripturæ difficultatem, cuius intelligentia absque Dei gratia, & doctrina maiorum sibi imperitissimi vel maximè vendicant.* Quæ verba ideo refero, vt meam etiam in hoc libro prolixitatem eisdem excusem.

D. Hieronymus explicatur.

In Apocalypsi ciuitas Sancta & magna diuersa sunt.

Alibi Hieronymus suā mentem clarius expressit.

CAPVT XVII.

Ex descriptione personæ Antichristi, quam Paulus tradit 2. ad Thessal. 2. illum Pontificis aduersarium maximum potius, quàm Papam esse futurum, evidenter ostenditur.

1\. HOc est tertium caput disputationis, quam Rex de Antichristo proposuit. Qui statim in eiusdem disputationis initio inducit descriptionem personæ Antichristi traditam à Paulo, 2. ad Thessalon. 2. *Homo peccati, filius perditionis, qui extollitur supra omne, quod dicitur Deus.* In qua omissis duabus prioribus particulis, solum tertiam expendit, & illam Pontifici accomodat, vt illum Antichristianissimi arguat. Et in hunc ferè modum colligit: Papa se extollit supra omne, quod dicitur Deus, ergo est Antichristus. Antecedens patet, nam de Regibus, vel Sacerdotibus, vel de vtrisque ait Deus. *Ego dixi, Dij estis*, Psalm. 81. At Papa sé extollit supra omnes Reges, & Episcopos, nam *super vtriusque gladij potestatem se effert.* Ergo extollit se supra omne, quod dicitur Deus, ac proinde est Antichristus. Neq; in eo loco in verbis Pauli proprietatem aliam, vnde Antichristi persona describi, seu cognosci possit, considerare voluit, sed post longam digressionem de sede, & tempore Antichristi, in pag. 102. ad descriptionem personæ illius revertitur, eamque non ex locis clarioribus Scripturæ, sed ex obscurissimis Apocalypsis visionibus eruere conatur. Sed priusquam ad illa obscuriora, minusque vtilia necessitate coacti cum illo divertamur, circa hunc locum Pauli insistendum est. Quoniam ex eo evidenter constare potest, talem describi Antichristi personam, vt non solum à Pontifice Romano distinctus, sed etiam fide, & moribus omnino diuersus, & oppositus, ac denique summus Apostolicæ sedis hostis, & adversarius cogitandus sit.

Præfat. pag. 64.

Summum Pontif. Antichristum esse Rex tacobus colligit.

Ex eodem Pauli loco commentum aperte conuincitur.

2\. Et in primis expendo verba priora, quæ Rex omisit. *Homo peccati, filius perditionis.* Nam per hæc verba describitur ille homo vt iniquissimus, & quod perditissimus sit futurus. Quod paulò pōst apertius idē Apostolus explicuit, dicens: *Ille iniquus, cuius est aduentus secundum operationem Satanæ, & in omni seductione iniquitatis.* Vnde Chrysostom. ibi Homil. 3. *Vocat eum hominem peccati, quia faciet innumerabilia.* Et Theodor. *Ipsum* (inquit) *hominem peccati appellauit, quandoquidem natura homo est, qui omnem operationem diaboli in se suscipit. Filius autem perditionis, vt & ipse pereat, & alijs perditio-*

Antichrist. erit homo peccati, id est, peccatis omnibus coopertus.

perditionem procuret. Vnde in hoc dicit Christum æmulaturum, vt sicut Christus omnium fuit causa salutis, ita ipse sit author perditionis omnium. Theophylact. *Hominem peccati illum ipsum vocat, vt qui omne peccatorum genus peracturus sit, & alios ad peccatum supplantaturus.* Similia habet ibi Oecumenius: eisdemque coloribus Antichristum depingunt Cyril. catech. 15. *Iudaeos* (ait) *decipiet, eosque omni genere inhumanitatis, & malis circumscribet, ita vt omnes, qui ante illum improbi, & impij fuerint, excellat malitia.* Et S. Ephrem serm. de Antichristo. *Exomet draco in eum vniversam suam amaritudinem cum omni sua malitia, propinabitque fraudulenter latens in se lethiferum virus.* Et similia habet Damasc. lib. 4. capit. 27. & alij qui de Antichristo scribunt, vel expressè, vel tacitè ita verba Pauli interpretando. Verba enim illa Pauli: *Homo peccati, Filius perditionis* per exaggerationem, & antonomasiam dicta sunt. Habent namque illi genitiui locum adiectiuorum, & absolutè positi illam magnam vim habere solent, sicut idem Paul. ad Colos. 1. Christum vocauit *filium dilectionis suæ*, id est, dilectissimum, in quem Pater omnes thesauros dilectionis suæ effudit, vt sensit Aug. 15. de Trinit. c. 19. in fine. Ad hunc ergo modum vocat idem Paulus hoc loco Antichristum hominem peccati, id est, summe malum, ac perditissimum, vel vt Hug. Card. exposuit *seruum peccati*, vel, vt ait Caiet. *homo habens plenitudinem omnium peccatorum.* Et hinc etiam Theologi cum Gregorio 16. Moral. c. 28. Antichristum dicunt esse caput malorum omnium sub Satana, quia in illo futura est omnis malitiæ plenitudo. Et quia sicut Christus est sanctior omnibus bonis; ita Antichristus futurus est peior omnibus malis, vt dixit cum gloss. D. Thom. 2. Thess. 2.

Genitiui casus pro adiectiuis positi exaggerationem in scriptura significant.

3. Quis ergo ita sit audax, & impudens, vt descriptionem hanc Bonifacio III. aut Pontificibus, qui post illum fuerunt, attribuere non vereatur? Quid enim mali fecit Bonifacius III. propter quod *homo peccati*, & *filius perditionis* vocari meruerit? Nihil profecto tale memoriæ proditum in historiis legimus. Nam sanctè vixit, & sancta decreta edidit, & sanctè mortuus est, vt constat ex Platina, & aliis. Solumque illi ei obiiciunt Protestantes, quod ambitionem Constantinopolitani Patriarchæ, primatum Ecclesiæ appetentis represserit, & sedem Romanam matrem esse, & caput Ecclesiarum constanter, fideliterque defenderit. At hoc summa laude dignum est, non enim fuit ab eo vsurpatum, aut nouiter inventum, sed à Deo concessum, & à Patribus, & prædecessoribus acceptum. Id enim omnes superiores Pontifices, vsque ad sanctum Gregorium Magnum fecisse, in superioribus ostensum est.

Ostenditur Antichristi notas summis Pontificibus, non conuenire.

Bonifacius III. à calumnia vindicatur.

4. Sed instant, nomen vniversalis Episcopi ab Imperatore Phoca sibi concessum vsurpasse, vt Anastasius refert. Respondemus in primis, aut eos tractare de nomine vniversalis Episcopi, aut de re per illud significata, scilicet, primatu Ecclesiæ. Primatum quidem Ecclesiæ Romanæ supra Constantinopolitanã, & alias conferre non potuit Phocas, nam ante illum semper in Ecclesia Romana fuit, & ipsi Patriarchæ Constantinopolitani longe antea, ac semper illum recognouerunt, vt in superioribus ostensum est. Ad summum ergo potuit Phocas Romanę Ecclesię primatum contra insolentiam Cyriaci moderni Archiepiscopi Constantinopolitani defendere, ac declarare. Atque hoc tantum fecisse, Anast. & Paul. Diac. retulerunt, quorum verba recitat Baron. an. 606. n. 2. Si vero de nomine Oecumenici, seu vniversalis Episcopi tractant, & in eo ponũt hoc grande peccatum, inprimis in verbis Anastasij, aut Pauli Diaconi hanc vocem non inuenio, sed voces Primatus, primæ sedis, & capitis Ecclesiarum, quæ antiquissimæ sunt. Deinde etiam si verũ sit, Ioannem Archiepiscopum Constantinopolitanum nomen vniversalis Episcopi vsurpare voluisse, & Cyriacum eadem ambitione laborasse, & propterea Bonifaciũ obtinuisse à Phoca, vt illum compesceret, ipsumque Phocam id fecisse, & imperiali edicto declarasse, nomen illud solum Romano Pontifici posse conuenire nihilominus nec Anastasius refert, neque ostendi potest, Bonifacium, aut successores eius titulum illum accepisse, illa voce explicatum & significatum. Denique concedamus, si placet Bonifacium illo titulo, & nomine vsum fuisse, nunquid hoc grande peccatũ est, vt propterea mereatur Bonifacius homo peccati appellari? Certè si res ipsa, & dignitas vera est, vt re vera est, non multum refert hac, vel illa voce illam explicare, & fortasse in ea occasione ad reprimendum, & confundendum Cyriacum eo nomine vti volentem, videri potuit expediens. Alioqui si Bonifacius titulum illum acceptans peccauit, grauius certè Chalcedonensis Synodus deliquit, quæ nomen illud Leoni Magno, eiusque successoribus obtulit, teste Gregor. lib. 7. indict. epist. 30.

Phocas Romanæ sedi primatum non detulit sed ad summum declarauit.

5. Quod si Gregorius, & prædecessores eius, vt idem ait, illud acceptare noluerint, vel propter humanitatem, vel quia suis temporibus non iudicarunt necessarium, vel quia vocis ambiguitatem timuerunt: existimari posse, arbitrantes, illo nomine vniversalis Episcopi omnem alium episcopatum de medio tolli; potuit nihilominus Bonifacius suo tempore iam satis explicata voce, & intentione Cyriaci Constantinopolitani Episcopi, ad resistendũ illi sine humilitatis præiudicio, ad dignitatem ipsam tuendam nomẽ acceptare. Admiratione profecto dignum est, quod Henricus Rex Angliæ ad suæ libidinis excusationem nomen capitis Ecclesiæ vsque ad illa tempora inauditũ ausus fuerit vsurpare, & a Iacobo Rege non homo peccati, sed potius verum Ecclesiæ caput, cui ipse succedere, quemque imitari debeat, censeatur: & Bonifacium III. propter acceptum à maioribus nomen, defensamque dignitatem, Antichristum, hoc est, hominem peccati, & filium perditionis appellare ausus sit. Omitto cæteros Pontifices, qui post Bonifacium sederunt, neque illo titulo ordinariè vsos esse, neque indignũ illud nomen hominis peccati meruisse. Nam licet non negemus, aliquos improbis moribus fuisse, illi tamen pauci fuerunt, & inter eos nullus tam iniquus habitus est, vt homo peccati, & filius perditionis per antonomasiam dici meruerit, & è conuerso multi fuerunt sanctissimi, ex quibus aliqui martyres fuerunt, multi vita, & sanctitate illustres, ac reliqui omnes sine ulla improbitate, vel scandalo Ecclesiam in fide, & iustitia conseruarunt. Descriptionem ergo Antichristi illis verbis à Paulo insinuatam, nemo, qui vel iudicium rationis habeat, Pontifici Romano accommodabit.

Henricus vere debuit homo peccati appellari.

6. Venio ad alia verba, quæ Rex expendit, licet non integrè illa referat, sic enim habent: *Qui aduersatur, & extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur.* Omisit enim Rex verbum *Aduersatur*, quia suæ interpretationi non congruebat, Pontifex enim non adversatur Christianis Regibus, aut Episcopis, quos Rex ibi Deorum nomine significari vult, sed eorum se spiritualem Patrem, & Protectorem æquissimumque moderatorem esse profitetur. Prætermisit etiam illa posteriora verba, *aut quod colitur*, quia sensum ab illo excogitatum prorsus euertunt. Sed videamus prius, quomodo sancti Patres verba illa intellexerint. Certè illi non Reges, iudices, aut Principes mundi, vel Ecclesiæ sacerdotes, aut Prælatos Paulum intellexisse existimarunt, sed vt sonant verba: *Omne quod dicitur Deus*, Et specialiter solent Patres de idolis, & dijs gentium id exponere, quia omnes abiiciet Antichristus, & supra omnes eleuabitur, id est, supra omnes, qui Dei, licèt falso, dicuntur. Sic Chrysostom. inquit, *destruet Deos gentium, iubebitque se pro Deo adorari.* Similiter Theodor. *Se ipsum Christum, & verum Deum dicet, & ita contra omne, quod dicitur Deus, insurget.* Idem ferè Theophylact. Oecumen. & Ambros. aliique expositores. Iren. verò clarius lib. 3. cap.

Aliqua Pauli verba à Rege supprimuntur.

Dei nomine à Paulo idola intelligi, aliqui dicunt.

3. cap. 6. de dijs gentium locum Pauli interpretatur, *qui dicunt dij, sed non sunt*, & supra illos ait, extollendum esse Antichristum, *non supra verum Deum*. Quod quomodo intelligendum sit, dubitare quis potest. Nam idem Iren. lib. 5. cap. 25. licet eodem modo verba illa exponat, simul de eodem Antichristo dicit; *Existens Apostata, & latro, quasi Deus vult adorari.* Vnde adiungit: *Idola quidem seponens ad suadendum, quod ipse sit Deus, se autem extollens vnum idolum.* Itaq; Antichristus revera supra verum Deum, & supra falsos, seu idola se extollet. Sentit autem Iren. Paulum per illa verba *supra omne quod dicitur Deus*, tantum falsos deos intellexisse, exaltationem vero eius supra verum Deum in aliis verbis: *Vt in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus*, significasse. Vnde c. 28. ait. *In templo Dei sedente, vt sicut Christum adorent illum, qui seducuntur ab illo.*

7. *Tam verum Deum, quã falsum à Diuo Paulo significari.*

Non est autem alienum ab universalitate dictorum verborum, vt intelligantur, tam verum, quàm falsos Deos comprehendere, scilicet, *supra omne, quod dicitur Deus*, siue verè, siue falsè dicatur, & siue religiosè, siue superstitiosè colatur. Et ita Lyran. ibi, & Rab. in tract. de Antichristo, *supra omnes*, inquiunt, *deos gentium, & non solum supra illos, sed etiam supra omne, quod colitur*, id est, supra sanctam Trinitatem, quæ solum colenda, & adoranda est. Idemque clarè sentit Oecumen. ibi dicens: *Adversabitur, & extolletur sua superbia non solum aduersus Deum universorum, sed etiam aduersus idola. Neque enim ad idololatriam ducet homines, sed vt ipsum tanquam Deum adorent, propterea dicitur, quod efferetur super omne, quod dicitur Deus, aut Numen.* Et 1. Ioann. 4. eadem verba tractans adiungit: *Per hoc quod addit, & omne numen, etiam Christianismum significat*, in quo nimirum est cultus veri Dei. Præterea Chrysostom. ibi, cum Paulus simul dicat, *Aduersatur, & extollitur*, ita exponit: *Non enim inducet, ad cultum idolorum, sed erit quidam Dei aduersarius*, vtique veri Dei; ergo etiam supra illum extolletur, nam faciet se *pro Deo adorari*, vt idem Chrysostomus subiungit Homil. 40. in Ioann. exponens verba illa. *Si alius venerit in nomine suo, illum accipietis. Antichristus* (ait) *neque se missum à Patre, neque eius voluntate venire, dicet, sed omnem potestatem tyrannice vindicabit, se omnium Deum profitebitur, vt Paulus inquit, supra omne, quod dicitur Deus, aut colitur.* Alij vero Patres nunc de idolis & falsis Diis, nunc simpliciter de omni cultu Dei loquuntur. Sic enim Tertullianus libr. de Resurrectio. carn. capit. 24. *Aduersatur* (ait) *& superextollitur supra omne, quod dicitur Deus, vel religio, ita vt in templo Dei sedeat, adfirmans Deum se.* Idemque habet lib. de Anima cap. 57. & libro 5. contra Marcion. cap. 16. *Supra omne* (ait) *quod Deus dicitur, & omnem religionem.* Similia videri possunt in Hypolit. Ephrem. & aliis in tractat. de Antichrist. Cyrillus catechef. 15. Lactant. libro 7. capit. 17. Hieronym. dicta quæst. 11. ad Algas. & idem sentit Augustinus tract. 29. in Ioannem. Parumque refert, quod per priora, vel posteriora verba Paulus id dixerit, dummodo constet, in integra descriptione Antichristi, quam ibi posuit, non tantum de diis metaphoricis (vt sic dicam) seu participationem quandam, vt sunt Reges, & Prælati, nec tantum de Diis gentium falsis, seu idolis, sed etiam de vero Deo loquutum fuisse.

Ioan. 5.

2. Thess. 2.

8. *Principes & si aliquando diiudicantur, ea significatio Pauli loco non congruit.*

Valde ergo frigida est, & inanis Protestantium expositio, aut potius accommodatio. Primò quia est contra communem sensum Patrum. Secundò, quia *omne, quod dicitur Deus*, plus comprehendit. Vel si verbum illud, *quod dicitur*, habet emphasim illam, *quod dicitur, cum non sit*, vt Irenæus significauit, sic non ad Reges, vel Prælatos, sed idola pertinet, quia Reges, & Prælati eo modo, quo dicuntur Dij, non falso dicuntur, cum ore ipsius Dei dicantur secundum quandam analogiam, vel participationem, vel si absolutè sumitur *omne, quod dicitur*, siue sit, siue nõ sit, omnem appellatum Deum includit. Et prçterea illud nomen *Deus* debuit maximè comprehendere id, quod frequentius, & ab omnibus, & à toto vulgo dicitur Deus, Episcopi autem, aut Reges, licet semel aut iterum in Scriptura dij dicantur, vulgò tamen & communiter non ita appellantur, idola autem gentium tunc maximè deorum nomine significabantur, & præter illos Deus verus, præsertim à Christianis, tunc maximè Deus dicebatur; ergo de his potius, quàm de Regibus loquitur Paulus.

9. *Summa Antichristi superbia non erit in eo, quod velit hominibus, sed ipsi Deo præcellere.*

Rex temporalis primatum spiritualem vsurpans verius Antichristus vocatur.

Accedit etiam non contemnenda cõiectura, quod Paulus ibi non quamcunque animi elationem, sed summe prauam, & inordinatam, in illo homine peccati voluit ostendere, ac describere, vt verba ipsa, & magis, quæ inferius adiungit, præ se ferunt. Ergo non loquitur tantum de exaltatione super alios homines in potestatibus temporalibus, vel humanis. Hoc enim modo multi fuerunt superbissimi Imperatores supra omnem humanam potestatem se extollentes, & ipse Rex Angliæ in suo regno ita vult extolli, vt solus recognoscatur caput in temporalibus, & spiritualibus, & ita se effert supra vtrumque gladium, vt infra Deum nolit recognoscere superiorem, etiam in ordine ad salutem animę, sed omnium volens esse iudex, à nemine putat se posse iudicari. Multo ergo maiori ratione potest huiusmodi Rex Antichristus saltem in imagine, seu imitatione appellari. Nam Athanas. epist. ad solitar. vit. agent. circa finem, ita de Constantio loquitur: *Grauia sunt ista, & plusquam grauia, tamen istiusmodi, quæ congruant in eum, qui Antichristi imaginem gerit. Quis enim videns, eum in decernendo se facere Principem Episcoporum, & præsidere iudiciis Ecclesiasticis, non merito dicat, illum eam ipsam abominationem desolationis esse, quæ à Daniele prædicta est.* Hæc de Constantio dixit Athanasius, quia iudicia Episcoporum in rebus Ecclesiasticis, & præsertim in causa fidei vsurpare volebat; quid ergo de sæculari Principe, qui spiritualem primatum sibi arrogat, dicturus fuisset?

10. *Antichristus supra Deum se efferet.*

Veruntamen licet hoc genus superbiæ imaginem Antichristi referat, nondum tamen veritatem, maiorem enim voluit Paulus de Antichristo indicare, & ideo non ibi descriptionem conclusit, sed addidit: *Ita vt in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus.* Quę verba sine causa Rex in illa descriptione omisit, cum illa maximè declarant personam Antichristi, & superbiam eius, exponantque quomodo intelligendum sit prius verbum. *Extollit se super omne, quod dicitur Deus*: Non quidem super vtriusque gladij potestatem se offerendo, intra ordinem ministrorum Dei, sed supra ipsum Deum se exaltando, & iubendo se in templo adorari vt Deum. Et hoc magis declarant, quæ postea adiungit: *Cuius est aduentus secundum operationem Satanæ in omni virtute, & signis, & prodigiis mendacibus.* Nam hæc omnia eo tendent, *vt se Deum faciat in omni seductione iniquitatis.*

11. *Argumentum ad hominem.*

Pontifex Deum colit non Deum se facit.

Ex quibus etiam constat, argumentum Regis contra ipsum evidenter retorqueri. Primo ad hominem quia ipse dicit, Romanum Pontificem esse idololatram, adorando sanctos, numina, & Deos, ac subinde illis se subijciendo, & seruiẽdo; At verò Antichristus nulli numini se subijciet, sed supra omne illud extolletur, nec idola aut simulachra venerabitur, sed eis adversabitur, vt Patres ex verbis Pauli colligunt; ergo non loquitur consequenter Rex dicens, Papam esse Antichristum. Deinde evidentissimum est, Papam non se facere Deum, nec iubere, se adorari vt Deum, nec esse Dei, aut Christi adversarium: nam eius gloriam, verumq; cultum tanquam eius minister procurat: non est igitur Antichristus, neque se extollit sicut Antichristus. Item Antichristus, vt ex Chrysostomo referebam, non se dicet à Patre, vel Deo missum, sed in nomine suo veniet, vt Christus etiam significauit Ioan. 5. Pontifex autem non solum à Patre missum, sed etiam à Christo sibi esse potestatem commissam, confitetur, & seruum eius, imò & seruo-

seruorum Dei profitetur, quæ igitur est conventio lucis ad tenebras, Christi ad Belial, Vicarij Christi ad adversarum Christi?

12. *Proprie non se extollit qui ius suũ iustè tuetur.* Vnde addo, iniustissimè attribui Pontifici verbum *extollendi se*, eo quod dignitatem suam suprà vtriusque gladij potestatem tueatur. Nam qui ius suum, & à Deo sibi propter bonum Ecclesiæ datum defendit, non *se extollit* (quod verbum excessum, & arrogantiam significat, & in hoc sensu sine dubio acceptum est à Paulo) sed diuinam institutionem defendit, & universale bonum Ecclesiæ procurat: Pontifex autem revera est à Christo constitutus supra vtriusque gladij potestatem; vt in superioribus ostensum est; ergo non se extollit, cum illum gradum honoris sedi suæ vendicat. Et quidem si hoc titulo Antichristi nomen meretur, non à Bonifacio III. sed à principio Ecclesiæ Antichristianismus incepit, semper enim Pontifices illum excellentiæ gradum in sua sede recognouerunt, & defenderunt, vt supra ostendimus. *Si Bonifacius Antichristus dicendus est, dicantur etiam prædecessores.* Deniq; non minus efficax argumentum sumitur ex vltimis verbis, quibus describitur Antichristus vt operans signa, & prodigia mendacia: nam Romana sedes non est vsa his artibus, aut prodigiis ad suam dignitatem tuendam. Imò ipse Rex Angliæ dixit, se nescire, quibus artibus ad illud fastigium potestatis ascenderit, neque mirum, si illas nesciat, quia nullæ sunt, præter synceritatem verbi Dei, & efficacitatem promissionis Christi stabilientis Ecclesiam suam supra petram, verisque miraculis illam confirmantis, vt cap. 19. attingemus.

13. *Mendacibus signis Pontifices Catholicis illudere calumniantur Protestantes.* Sed dicit Rex, hæc prodigiosa signa, & mendacia, esse miracula, quæ Catholici in Ecclesia facta esse, & fieri gloriantur, quæ ipse irridet, adhibens etiam exemplum de miraculo circa Eucharistiam facto, quo illius veritatem alibi Bellarminus cõfirmauit. Quod exemplum tam doctè, & piè idem Bellarminus defendit in sua responsione cap. 9. vt nihil illi addi posse videatur. Solum advertere oportet, hæc falsa prodigia interdum tribui Antichristo, vt in hoc loco Pauli, interdum verò prædici de quodam pseudopropheta eius, vt Apocal. 13. ver. 12. & 13. Et vtrumque locum exponit Rex de falsis miraculis Ecclesiæ, confundit tamen Antichristum cum propheta eius, & Romanum Pontificem cum Ecclesia. Vt autem errorem eius, & Protestantium calumniam detegamus, illa duo loca, & puncta distinctè tractare necesse est. Hic ergo de miraculis ipsiusmet Antichristi Apostolus loquitur. Vt ergo Pontificatum Romanum in Antichristianismum transisse, Rex nobis probet, oportet, vt demonstret, aliquem Romanum Pontificem, qui præstigiis, & prodigiis mendacibus ad Antichristi imperium erigendum vsus fuerit. At hoc ostendere non potest: fateatur ergo necesse est, descriptionem Antichristi à Paulo datam Pontifici non conuenire.

14. *Nullũ Pontificem Rõ. præstigijs grassatum ostenditur: & in primis de Bonifacio.* Minorem ex historiis probare possumus à Bonifacio III. incipiendo, & per alios discurrendo, quod esset prolixum, satis ergo sit in summa dicere, Bonifacium nulla signa fecisse, quibus dignitatem aliquam, vel potestatem, aut imperium consequutus sit, vt ex historiis, & ex superius dictis satis est evidens. De successoribus autem eius etiam sanctissimis; pauca vera miracula in Ecclesiasticis historiis leguntur, tantum abest, vt falsa confingantur. Nam Leonem 2. qui multis annis post Bonifacium III. sedit sanctum virum fuisse, Anastasius, Platina, & alij trodunt, & Romana Eccleleſia anniversario cultu inter sanctos eum veneratur. Et tamen nulla de illo miracula, vel signa leguntur, quibus vel potentiam aliquam vsurpauerit, vel sanctitatis nomen obtinuerit. Martinus autem primus, qui post Bonifacium III. ante Leonem 2. sedit, non solum signis, aut portentis non est vsus ad Ecclesiam decipiendam, verũ potius sola Pontificia fide, & spirituali potestate, ac animi constantia fide, & spirituali potestate, ac animi constantia Constanti Imperatori, & Paulo Constantinopolitano Episcopo restitit, *Etiamsi totus orbis dogmata peregrina, & à fide aliena complecti velit, se nec minus cuiusquam, nec blandimentis, nec morte ipsa à doctrina Apostolica, & Euangelica vllo pacto posse auelli.* Hac ergo fide non falsis miraculis Apostolicam sedem commẽdauit, & ideo eandem fidem in suis Epistolis maximè laudat. Et ob eandem fidem Deus vero miraculo illum à manu Spatharij volentis iussu Imperatoris, & Exarchi Olympij tentantis illum occidere liberatus est, eumque postea viuum, & mortuum veris miraculis honorauit. Sic etiam Pontifex Deusdedit Martino antiquior, & iunior Bonifacio in historiis Sanctus prædicatur, & anniversaria traditione colitur, suamque dignitatem sine prodigiis mendacibus conseruauit, vera sanctitate vitæ, quam & historiæ referunt, & Ecclesia veneratur, & Deus aliquando simplici, & vero miraculo, solo osculo ægrũ à lepra mundando, manifestauit. Et similia de Gregor. 2. 3. ac 7. Agathone, Leone VIII. & alij in grauibus, ac fide dignis historiis referuntur, eisque cum sanctitate vitæ non nulla miracula sine ulla fictione, vel mendacij suspicione tribuuntur.

Bar. Anno 649. nu. 4. Baron supr num 50 ex Anastas. Baron. An. 654 num. 3 & 6.

De Deusdedit, & alijs Pontificibus

Miracula ergo, quæ à Pontificibus Romanis post Bonifacium interdum facta sunt, longè distant à signis Antichristi: nam hæc erunt *in omni seductione iniquitatis*, vt Paulus ait, illa vero in fidei defensionem, & Christi honorem semper facta leguntur. Denique Rex ipse alio loco fatetur, se ignorare artes, per quas thronus ille Romanæ sedis ad tam excellentem potestatem evectus est, cur ergo nunc fingit, per falsa signa, & portenta mendacia esse comparatum. 15. *2. Thess. 2.*

Tandem addit Paulus aliud signum, & quasi particulam aliam descriptionis Antichristi, dicens: *quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui.* Quæ verba Protestantes, & Rex illos sequens etiam ad metaphoram traducunt, dicẽtes, spiritum oris Christi esse verbum Dei prædicatum per Lutherum, & ministros eius, quo Deus Papatum debilitauit, & paulatim destruit. Veruntamen neque ille est sensus Pauli, neq; etiam in eo sensu verum est, quod dicitur, Paulus enim per spiritum oris Christi eius imperium efficax, & per illustrationem adventus eius, verum descensum, & gloriosam apparitionem ad interficiendum Antichristum intelligit. Hoc enim verba in proprietate significant, & non est, cur ad metaphoricos sensus torqueantur. Et ita illa Patres intellexerunt. Chrysostom. ibi oratio. 4. *Iussu* (inquit) *solo, & præsentia, satis est tantum eum adesse & hæc omnia pereunt.* Theodoret. *Cum è cœlo apparuerit, loquetur tantum, & scelerato isti omnino afferet interitum.* Et adiungit locum Isai. 11. *Spiritu oris sui interficiet impium.* Oecumen. *Spiritum oris vocat iussum & præceptum*, Ambros. Thessalon. 5. *Subito, & ex insperato apparebit Christus sicut coruscatio apparet, habens secum militiam exercitus Dei Patris ad perditionem Antichristi, & satellitum eius.* Et id confirmat ex Apocalyp. 11. Hieronym. dicta quæst. 11. ad Algas. exponit. *Spiritu oris sui, id est. Diuina potestate, & sua maiestas imperio, cuius iussisse fecisse est.* Et infra: *Quomodo tenebræ solis fugantur aduentu, sic illustratione Adventus sui eum Dominus destruet, atque delebit.* Et Augustin 18. de Ciuit. cap. 53. *Illam* inquit *nouissimam persecutionem, quæ ab Antichristo futura est, præsentia sua ipse extinguet Iesus, sicut scriptum est, &c.* & inducit verba Pauli. Iuxta hanc ergo verborum proprietatem, verumque sensum, satis constat præscriptionem Antichristi quoad hanc partem non esse in Romanis Pontificibus impletam. 16. *Refellitur Patrum consensu.*

Sed neque id, quod in sua metaphora iactant Protestantes, ostendere vnquam potuerunt. Gloriantur enim de verbo Dei, cum tamen nihilminus credant, aut in veritate habeant, Retinent enim corpus inanime verbi Dei (vt supra dicebam) & spiritu proprio illud induunt. Huicque spiritui proprio fidem adhibent, illoque solo bellum contra Dei Ecclesiam, 17. *Protestantes de verbo Dei gloriantur.*

Illorum gloriatio futilis & inanis est.

& Romanum Pontificem mouent, & evidenter in lib.1.demonstrauimus. Absit ergo, vt tali verbo, & spiritu oris sui prævalere posśint contra Petram, super quam Deus fundauit Ecclesiam, contra quam portæ inferi non prævalebunt. Neque propterea quòd multos à fide, & obedientia Romanæ Ecclesiæ perverterunt, ideo per eos impleta est Pauli prædictio, nulli enim fuerunt hæretici, qui non multos deciperent, & plures peruertit Arrius, quàm Lutherus, & non ideo delere potuit Christi Vicarium, vel Ecclesiam; est ergo inanis gloriatio illa, vanaque præsumptio. Qui ergo integrè considerauerit signa omnia, & colores, quibus Paulus describit venturum Antichristum, evidenter intelliget, non solum dissimilem Pontifici futurum, sed etiam ex diametro contra illum pugnaturum: nam cum sit futurus Christi hostis, non potest non esse maximus Vicarij Christi adversarius.

CAPVT XVIII.

Quæ ex visionibus cap. 6. & 9. Apocalypsis. Rex inducit refelluntur.

1. *Equi pallidi sessorem Apoc 6. Antichristum Rex interpretatur.*

PErgit Rex in sua Præfation. pag.102. & ad suam de Pontificum Antichristianismo persuadendam coniecturam, quatuor visiones Apocalypsis inducit, in quibus ait Christum depingi. Prima est in cap. 6. vbi Ioannes narrat apertiones sex sigillorum libri, quem capit.5. clausum viderat, & post primam visionem equi albi, cui Christus insidebat, & secundam equi rufi persecutionem, quam Christiani, vel à tyrannis, vel à suis cognatis, & amicis passuri erāt; & tertiam equi nigri, qui famem, & alias plagas, vel potius hæreticorum tenebras, & persecutiones significabat, adiungit quartam visionem equi pallidi, quæ his verbis describitur: *Ecce equus pallidus, & qui sedebat super eum nomen illi mors, & infernus sequebatur eum, & data est illi potestas super quatuor partes terræ* (vel vt Rex ex græco legit super quartam partem terræ) *interficere gladio, fame, & morte, & bestiis terræ.* Hunc ergo equum pallidum, vel sessorem eius vult esse Rex Antichristum, quod inde confirmat, quod statim illi connectitur quinti sigilli reseratio, in qua sancti Martyres clamant, & accelerari iudicium, & vindictam exposcunt, quod statim in apertione sexti sigilli concessum est eis. Quid autem tota hæc explicatio ad causam referat, Rex non declarat.

2. *Occurritur Regis coniecturis.*

Breuiter ergo respondemus, vel falsum, vel valde incertum esse per illum equum pallidum significari Antichristum: Si enim accuratè Apocalypsis expositores percurrantur, tot fere invenientur expositiones, quot capita. Nam quidam applicantes ea sigilla variis imperatoribus Romanis ethnicis, & insignibus Ecclesiæ persecutoribus, equum illum pallidum Domitiano accommodant, vt Petrus Aureol. quem Viegas sequitur. Alij diuersorum ordinum persecutiones ibi significari intelligentes equum pallidum Traiano tribuunt, quia illi facile applicantur insignia pallidi coloris, mortis, & inferni: Ecclesiamque persecutus est fere illo tempore, quo Ioannes visionem illam videns, à quarto animali mysterium illud didicit, vt Ribera ibi prosequitur. Andreas autem Diocletianum, seu Maximianum intelligit, quorum tempore persecutio simul cum peste, & fame Ecclesiam vexauit. Quod etiam Arethas refert, & sequi videtur. Alij aliter cætera interpretantes, per equum pallidum Mahometum, eiusque per se, & per successores suos Christianorum persecutionem significari existimarunt, vt Ioachimus, & Pannonius. Alij falsos fratres significari dicunt, hypocritas, & pseudoprophetas Ecclesiam persequentes, vt Anselmus, Richardus, Victor. Hugo Cardinal. At vero Victor. per equum rufum, nigrum, & pallidum, bella, famem, & pestem à Christo in Euangelio prænunciata significari dicit. Idemque placuit Tyconio, Homilia 5. qui etiam addit, per equum pallidum *homines malos* intelligi, *qui persecutiones excitare non desinunt.* Ambrosius item, vel qui eius nomine fertur, longè aliter, & valde mysticè locum interpretatur, & in aliis infinita est varietas. Neminem tamen reperio, qui de Antichristo sigillum illud quartum specialiter intellexerit; quamuis si generaliter de Pseudoprophetis, & hypocritis illud intelligamus, rectè sequitur, Antichristum per antonomasiam sub illo comprehendi.

Idcirco post Antichristo quoque accommodari Confirmatio. Apocal. 6.

Et hoc quidem probabile est: & ad summum ad id suadendum valet coniectura illa, quod in quinti sigilli resignatione proponuntur petitiones sanctorum Martyrum postulantium vindictam, & iudicium, & statim in sexto fit ad iudicium transitus. Quamquam neque illud in rigore suadet. Nam ibidem in apertione quinti sigilli legimus sanctis esse responsum, *vt expectarent modicum tempus donec implerentur fratres eorum, & conserui illorum, qui interficiendi sunt, sicut & illi.* Ex quo responso intelligimus; illas sanctorum interpellationes proponi, vt factas ante finem persecutionum, & maximè ante persecutionem Antichristi, ad quam referri potest illud *modicum tempus*, quod sancti expectare iubentur. Nihil ergo est, quod nos cogat per equum pallidum Antichristum intelligere. Sed id gratis Regi concedamus. Quod quæso inde argumentum ad suam de Romano Pontifice cogitationem fundandam, vel persuadendam sumere potest? Nullum profecto, nam licet ibi describatur Antichristus venturus, nullum illius descriptionis vestigium in Pontifice invenitur. Color enim pallidus (ex omnium sententia) indicat timorem nimium, quem tyranni, & præsertim Antichristus hominibus, & fidelibus maximè, incutiet; Pontifex autem ex terroribus, & comminatione mortis homines sibi subiectos habet, sed in virtute spiritus, & verbi Dei, amore potius, quam timore, illos gubernat. Vnde quod sequitur, *mors & infernus*, nullo modo in Pontificem conueniunt; quia non profitetur, se recepisse potestatem, *ad interficiendum gladio, fame, & bestiis terræ*: hæc enim fecerunt Imperatores tyranni, & Reges apostatæ, & rebelles: sed accepit Pontifex potestatem gladij, quo dissipet errorum tenebras, & disperdat vitia, & virtutem plantet. Igitur illius sigilli reseratio, quocunque modo intelligatur, nihil ad punctum, quod tractamus, pertinebat.

Esto locus ille de Antichristo exponatur, nihil obest Romano Pontifici.

4. *Alio Apocalypsis loco Rex vult ostendere Pontificem esse stellam de cælo cadentem. Apoc. 9.*

Secundam visionem affert ex capit.9. Apocalypsis; in quo quintus Angelus tuba cecinit in capite enim 8. dixerat Ioannes, cum agnus aperuisset sigillum septimum, vidisse se septem Angelos stantes in conspectu Dei, & datas illis esse septem tubas, & in eo capite quatuor primarum tubarum clangorem descripserat, in nono vero capite incipit dicens: *Et quintus Angelus tuba cecinit: & vidi stellam de cælo cecidisse in terram, & data est ei clauis putei abyssi, & aperuit puteum abyssi, & ascendit fumus putei sicut fumus fornacis magnæ, & obscuratus est Sol, & aer de fumo putei. Et de fumo putei ascenderunt locustæ in terram, & data est eis potestas.* In quibus verbis, & in toto sonitu huius tubæ duo tantum Rex expendit. Primum est, *Stellam illam, quæ de cælo cecidit, significare aliquem eximiæ dignitatis, qui de cælo cecidit, quia cum deberet esse lux mundi, sicut Christus præcepit, ille contra munus suum deserens, instar Luciferi defecit, regnum sibi erigit.* Secundum est, locustas indicare pestiferum *examen subdolorum, & immanis sæuitiæ animalculorum, quod stella illa in mundum emisit. Et ad hunc modum* (ait Rex) *sedes Antichristi cœpta est erigi*, sentiens, stellam illam esse Antichristum, & illum virum eximiæ dignitatis, qui instar Luciferi defecit, esse Bonifacium III. quem Antichristi initiū facit. Quæ autem sint animalcula illa sæuissima, non declarat, videtur autem intelligere, vel omnes Pontificios, vel Docto-

Doctores omnes, & pastores, aut fortè Iesuitas, qui Pontificis imperium dilatare student.

5\. *Multa vitia Pontificibus falso obiecta.*

Postea verò Rex transitum facit ad clamorem sextæ tubæ. in quo solum considerat, quod in fine capitis dicitur. *Et cæteri homines, qui non sunt occisi in his plagis, neque pœnitentiam egerunt de operibus manuum suarum, vt non adorarent dæmonia, & simulacra aurea, & argentea, & ærea, & lapidea, & lignea, quæ neque videre possunt, neque audire, neque ambulare, & non egerunt pœnitentiam ab homicidiis suis, neque à veneficiis suis, neque à fornicatione, neque à furtis suis.* Quæ omnia Protestantium more de catholicis, vel (vt ipse vult) de Papiltis interpretatur. Et primo illis attribuit, quod adorant dæmonia ex Vazquez lib. 3. de Cult. & adorat. disputatione 6. cap. 3. Secundo per simulacra, &c. Imagines intelligit, *quia negari non potest, quin caput doctrinæ de cultu earum sit Romanensis Ecclesia.* Tertiò per homicidia, exponit cædes, & trucidationes, quas Romana Ecclesia efficit, hæreses persequendo. Quartò, veneficia dicit esse *Agnos Dei, benedicta indusia, reliquias, orationes, quibus putantur homines à variis periculis præseruari.* Quintò, fornicationem dicit, partim spiritualem esse per idololatriam, partim propriam, quia in Ecclesia frequentior est propter cælibatum sacerdotum, & clericorum in sacris, & propter *tot otiosos monachorum & sanctimonialium greges. Nam otium est, magnum libidinis incentiuum.* Sextò, furta denique & metaphoricè, & propriè nobis attribuit, dicens: *Furti autem in eo maxime se alligant, quod Deo surripiunt titulos honorum, & amplitudinem potestatis illi soli debitam, quam in Antichristum caput suum conferunt. Nec minus in accumulandis opibus furti tenentur, Iubilæis, indulgentiis, reliquiis, & id genus aliis,* &c.

1. Calumnia de cultu dæmonum.

2. De idololatria.

3. De homicidiis.

4. De veneficiis

5. De fornicatione.

6. De furtis.

7\. *Alia loca à Rege contra Romanum Pontificem accumulantur.*

Tertio vt suadet Rex, in his omnibus describi tempora Antichristi, transit ad caput 10. Apocalypsis, vbi Ioannes vidit Angelum stantem super mare, & super terram voce magna clamantem, *Quia tempus non erit amplius, sed in diebus vocis septimi Angeli, cum cœperit tuba canere, consummabitur mysterium Dei, sicut euangelizauit per seruos suos Prophetas.* Consequenter vero progreditur ad cap. 11. dicens, ibi describi exitium Antichristi, & ex professo ostendit, illum significari per bestiam ascendentem de abysso, illamque bestiam esse eandem, quæ cap. 13. & 17 commemoratur, *quia semper ex abysso ascendere dicitur.* De quo non multum contendimus, vt ex supra dictis constat, & infra iterum dicam. Hic autem hoc ideo Rex inculcare videtur, vt suadeat, Ioannem in c. 9. de Antichristo tractare, post cuius destructionem sequetnr iudicium, & tempora cessabunt.

7\. *Protestantium somnia non veritate, sed calumniandi studio nituntur.*

Hæc fere Rex: in quibus si attente rem expendamus, ea, quę pertinent ad interpretationem illam, vt per stellam, aut bestiam Antichristum intelligamus, indifferentia sunt, nihilque ad fidei ostensionem, vel defensionem spectant: illa vero, quæ calumnias, falsa testimonia, & (vt quod re vera sunt, dicam) blasphemias contra Romanam Ecclesiam continent nullam habent probationem, sed solam maledicendi libertatem, & Protestantium consuetudinem, à quibus Rex misere deceptus, eorum sermones imitatur, & ideo responsionem omittere, & omnia contemnere possumus, quia vero Sapientibus, & insipientibus debitores sumus, dicemus prius de literali expositione capitis 9. Apocalypsis, postea vero vanas Regis accommodationes, falsasque calumnias refutabimus.

8\. *Per stellam è cœlo cadentem Apoc. 9. intelligunt aliqui bonũ Angelum.*

Primo ergo stella illa, quam Ioannes vidit cecidisse de cœlo, & datam esse illi clauem abyssi, duas habet apud catholicos præcipuas expositiones, vnam in bonam partem, alteram in malam, stellam illam interpretantes. Primo ergo dicunt aliqui, stellam illam non esse malum Angelum, nec personam aliquam prauam, sed esse aliquem sanctum Angelum à Deo mittendum circa finem mundi, vt aperiat puteum abyssi, permittendo, nimirum, principibus tenebrarum, vt inde ascendant ad infestandos homines, partim tenebris hæresum, & infidelitatum, excæcando mentes eorum, partim grauissimis malis, & persecutionibus iustos affligendo. Quæ expositio non potest facile refutari. Nam cum dicitur stella illa cecidisse de cœlo, non significat casum moralem à iustitia ad iniquitatem, sicut dicitur cecidisse de cœlo Lucifer Isai. 14. Sed significat descensum localem velocissimum, & ideo verbo illo declaratur. Et cum postea dicitur *obscuratus, & cætera*, non dicitur stellam misisse tenebras, vel mala subsequentia operatam fuisse, sed solum aperuisse, id est licentiam dedisse, seu impedimenta abstulisse, & tunc sequutum esse, quod subiungitur, *Et ascendit fumus putei*, & cetera, quæ sequuntur. Explicaturque interpretatio hæc ex alia simili Apocalyps. 20. vbi Ioannes vidit *Angelum descendentem de Cœlo, habentem clauem abyssi, & catenam magnam in manu sua. Qui apprehendit diabolum, & satanam, & ligauit, & misit eum in abyssum, & clausit, &c.* Illum enim Angelum bonum esse dubium non est; quid ergo mirum, quod idem Angelus missus etiam fuerit ad *soluendum diabolum modico tempore*, vt ibidem subiungitur. Est sane sententia hæc valde probabilis.

Casus ille localis non moralis est.

Confirmatur.

9\. *Alij stellam illam Luciferum esse dicunt.*

Altera vero expositio, quæ in malam partem stellam illam interpretatur, non minus probabilis est, in plures autem diuiditur. Antiqui enim expositores stellam illam diabolum esse interpretantur, nempe Luciferum, de quo in persona Regis Babylonis dictum creditur Isai. 14. *Quomodo cecidisti de cælo Lucifer, qui mane oriebaris, corruisti in terram, &c.* vsque ad illud, *Ad infernum detraheris in profundum laci.* Vnde ponderant, non dixisse Ioannem, vidi stellam descendere, sed descendisse de cœlo, quia non tunc descendit, sed antequam homines conderentur, vel peccarent, descenderat. Vel si fortasse Ioannes vidit tunc quasi stellam descendentem, significabat Angelum malum, qui iam longe ante descenderat. Huic autem stellæ sic expositę dicitur data clauis abyssi, quia potestas inferni ei commissa est tanquam regni. Nam locustæ illæ feroces, quas Ioannes descripserat, *habebant super se Regem Angelum abyssi*, hic autem Angelus abyssi idem esse videtur, qui dicitur stella cadens, cui clauis abyssi data est, quia potestas data est in cæteros illius regni incolas. Vnde etiam Christus Dominus Matth. 12. regnum attribuit Satanæ dicens. *Si satanas satanam eiicit, quomodo stabit regnum eius?* Et ibidem: *Belzebub dicitur princeps dæmoniorum.* Neque obstabit, quod clauis illa ad aperiendum deseruierit, vt ibidem dicitur: nam potestas regni, ciuitas, vel domus etiam ad hunc actum extenditur. Et iuxta hanc expositionem possunt cætera intelligi; nam fumus fornacis recte intelliguntur esse dæmonis tentationes, & locustæ ministri eius, siue mali Angeli, siue perditi homines, &c.

Cætera visionis illius de eodem explicantur.

10\. *Nonnulli malis hominibus stellã cadentem accommodant.*

Alij vero per stellam illam non angelum malum sed vel genus aliquod malorum hominum, vel aliquem prauum hominem intelligunt. Ambros. enim ibi: Per *stellam* (inquit) *hæresiarchæ designantur, quia sicut stellæ in cælo refulgent, ita etiam ipsi, antequam caderent, doctrina, atque sapientia refulgebunt in Ecclesia.* Et sic consequenter intelligit, locustas esse ministros hæresiarcharum, atque ad hunc modum cætera prosequitur. Anselmus vero licet per stellam dęmonem intelligat; per locustas hæresiarchas ipsos dæmonis ministros interpretatur, quia sicut locustæ saliunt, & non volant, sed statim in terram recidunt, & mordent, ac corrodunt, ita hæretici superbia saliunt, sed cum & per cognitionem in altum volare non possint, in terram recidunt, & sunt bonorum corrosores. Vnde consentaneè ad hanc expositionem possumus recte per stellam illam intelligere insignem hæresiarcham Lutherum, qui cum antea suo modo stella esse videretur, aut esse deberet, occulto Dei iudicio permissus est in abyssum errorum cadere, & tenebras effun-

effundere, ex quibus ingens locustarum, ministrorum, vel potius etiam hæresiarcharum multitudo pullulauit.

11. *Alij transferunt visionem ad insignem aliquem Ecclesiæ hostem*

Alij denique per stellam intelligunt non quemcunque hæresiarcham, sed aliquem insignem, qui nõ solum tenebras effundẽdo, sed etiam per tyrannidem, & potentiam persequendo, Christianos insectatus fuerit. Et sic Lyranus per stellam illam intelligit Valentem Imperatorem, qui persuasione vxoris suæ de altitudine fidei catholicæ cecidit in hæresim Arianã, & misit prædicatores, qui Vandalos, & Gothos eadem hæresi inficerent. Quos Vandalos significatos dicit per locustas, qui Italiam, & alias prouincias catholicas deuastarunt. Quam expositionem sequuti sunt Petrus Aureol. in eundem locum, & Antonius 1.part. Histor. titul. 6. cap. 1. §. 2. quoad hanc posteriorem partem: nam per stellam cadentem, potius Gensericum, vel alium similem Vandalorum Regem, quàm Valentem interpretantur. Quid ergo mirum, si quispiam simili allegoria dicat, Henricum VIII. Regem Angliæ fuisse stellam illam de cœlo cadẽtem qui non solum de altitudine fidei in turpissimum schisma, & hæresim lapsus est; sed etiam ex illustri Romanæ Ecclesiæ, non solum armis, sed etiam doctrina, & scriptis defensore, in acerrimum hostem commutatus est: vnde statim densissimus fumus prauæ doctrinæ per totam ditionem eius sparsus est, & fidei lumen ac intelligentiam obtenebrauit, indeque praui ministri, & acerrimi catholicorum persecutores tanquam locustæ, & scorpiones, breui tempore multiplicati sunt.

12. *Per eam stellam nemo antiquorum Antichristum intellexit.*

Hæc quidem, & similia facile à quolibet excogitari possunt. Non tamen ideo illa propono, quia omnia interpretationi Scripturæ apta, aut probabilia esse iudicem, sed vt intelligat lector, non magis esse verisimilia, quæ Regi Angliæ Protestantes persuaserunt: nam solum per voluntariam accommodationem sine fundamento in textu Ioannis, & sine consequutione, & obseruatione eorum, quæ in illo clangore buccinę proponuntur, excogitata fuerunt. Vnde cum tanta fuerit varietas inter antiquos authores in exponenda illa stella, cumq́ multi eorum dicant, ibi præcursores Antichristi, calamitates in Ecclesia futuras prope tempora Antichristi designari nullum tamen ante Regem Angliæ, & magistros eius reperio, qui dixerit, stellam illam esse Antichristum, vel locustas esse proprios ministros eius, sed ad summum præcursores, vt eos vocant Anselmus, & alij ex authoribus allegatis.

13. *Antichristus dici non potest stella de cœlo cadens.*

Et merito quidem per stellam cadentem nullus Antichristum intellexit, quia longè diuersa futura sunt Antichristi initia ab his, quæ per stellam cadentem significantur. Nam in Apocalypsi semper inducitur Antichristus vt bestia de abysso ascendens, vt paulò antea Rex ipse notauit, stella autem visa est, vt de cœlo cadens, qui modus oriundi longe diuersus est. Nec refert, si quis dicat, etiam dæmonem repræsentari per bestiam ascendentem de abysso, & nihilominus etiam per stellam cadentem significari posse. nam dæmon prius fuit stella, & cadendo in terram in draconem, & bestiam abyssi commutatus est. At vero Antichristus non erit prius stella, nec erit tanquam Angelus in cœlo, vel tanquam insignis persona habens in hoc mundo, vel in Ecclesia aliquem excelsum, vel regni, vel sacerdotij locum, à quo ceciderit, sed erit (vt illum depingit Daniel cap. 7. 11. *paruus, & despectus, vilissimus, & indignus decore Regio*, talia enim erunt Antichristi exordia, vt supra tactum est, & in sequentibus iterum dicam. Igitur non quadrat in illum accommodatio, seu repræsentatio stellę in terram cadentis. Vt omittam alia, quæ vix possunt cohærenter ita exponi: nam in omni interpretatione summam habent obscuritatem.

14. *Esto Antichristus esset stella cadens, nulli Pontificum id quadraret.*

Tandem, esto, stella illa sit Antichristus, & per eam significetur aliquis eximiæ dignitatis vir. Profectò hac permissa interpretatione, ex illa conuinci potest neque vllum ex Pontificibus, neque signatim Bonifacium Tertium Antichristum fuisse. Nullus enim hactenus suam dignitatem ita deseruit, vt Sedem Apostolicam sua maiestate, & excellentia priuauerit, sed omnes constantissimè illam tutati sunt, ac defenderunt. Quod si aliqui per tyrannidem, vel violentam mortem illa priuati sunt, illa non est casus, sed consummatio dignitatis; imò licet aliquis per culpas, vel hæreses ab illa dignitate cecidisset, nullum esset indicium Antichristianismi, quia ille fuisset casus personalis, non qui adhæreret sedi, nec in illam, nec in successores redundaret. Veruntamen etiam hic casus per Dei gratiam in Pontifice Romano inventus non est, præsertim vt Pontifex est, & Ecclesiam illuminat, nunquam enim Pontifices hæreses docuerunt, aut seminarunt, vt supra latè ostensum est. Maximè vero de Bonifacio Tertio in nulla historia legitur, doctrinam prauam in Ecclesiam introduxisse, aut aliquid contra illa verba CHRISTI fecisse, *Vos estis lux mundi.* Qua ergo fronte, qua specie veritatis dicitur fuisse *stella cadens de cœlo*: *quia in eximia pietate constitutus ad mundum illuminandum, munus suum deseruit*? Respondet tacitè, Rex deseruisse munus suum: quia regnum sibi erexit. Sed hoc iam satis refutatum est. Et iterum hoc modo improbatur: nam vel erexit spirituale regnum, vel temporale. Non primum, quia non vsurpauit Pontificatum, sed ad illum legitimè electus: & in illo constitutus, nihil sibi spiritualis potestatis arrogauit, quod à prædecessoribus suis traditum, & obseruatum non fuerit, vt sæpe in superioribus dictum & demonstratum est, vbi de nomine vniuersalis Episcopi etiam est sufficienter dictum. Nec etiam erexit sibi Bonifacius regnum aliquod temporale, quia nullum bellum temporale gessit: nec de tyrannide temporali ab aliquo historiographo accusatus est. Quod est sufficiens argumentum, longissimè distare ab Antichristo, qui prius temporale bellum geret, & imperium vsurpabit, postea Sanctos persequetur.

Matth. 5.

Regis obiectio. Refellitur.

15. *Fumus ab ore putei ascendens nihil ad Bonifacium.*

Atque hinc facile conuinci potest, cætera, quæ in illo clangore buccinæ audita sunt, *de fumo ascendente de ore putei, &c.* non posse ad tempora Bonifacij accommodari, quia per fumum illum densissimum, solem, & aerem obscurantem, omnes expositores hæreses intelligunt, prauasque doctrinas, nihil enim magis apposite per illas tenebras, & fumum significari potest, cum certum sit, illa omnia non propriè, sed metaphoricè ibi sumi. Nam licet in visione imaginaria sub specie visibili viderentur, non tamen repræsentabant corporalem fumum aliquando ascensurum, ad solem obscurandum, sed aliquam spiritualem tribulationem, in Ecclesia futuram, fidei veritatem, & lumen obscurantem. A tempore Bonifacij Tertij nulla talis doctrina ex officina Romana prodiit, nec aliquid circa veritatem fidei innouatum est, nec cum aliquo fundamẽto aliquid tale designari potest, vt in libro primo, & secundo late ostendimus: ergo non cœpit tunc in Romana sede hæc prophetia impleri. Quod argumentum de toto reliquo tempore vsque ad nostram ætatem fieri potest: quia nunquam ab illa sede fumus infidelitatis ascendit, vt in eodem loco probatum est.

16. *Post Bonifacium in Ecclesia non locustæ subdolæ, sed multi viri Sanctissimi floruerunt.*

Denique quod in hoc puncto Rex subiungit de examine locustarum, id est, *immanis sæuitiæ animalculorum, & subdolorum*: quomodo post Bonifacium subsequutum sit, ostendere nõ potest. Nam post Bonifacium fuerunt in Ecclesia sanctissimi, & sapientissimi Pastores, & Doctores, quales fuerunt ex Græcis Damascenus, Maximus, Germanus Constantinopolitanus, Theophylactus, Photius, Euthymius, & alij. Ex Latinis vero Remigius, Bernardus, D. Thomas, D. Bonauentura, Petrus Damianus, Laurentius Iustinianus, Hugo, & Richardus de Sancto Victore, & sin-

& singulariter ex Anglia Beda, Anselmus, Lanfrancus & infiniti alij ex omnibus Christiani orbis provinciis, Romanæ sedi adhærentes, eiusque fidem, & doctrinam ab antiquis acceptam illustrantes, & posteris tradentes. Neque etiam in ministris illius Sedis sæuitia ulla, vel persecutio per vim, aut cruciatus scorpiacos in Ecclesia facta est. Ergo locustæ illæ, vel sæua animalcula ineptissimè accommodantur: Doctoribus, vel ministris Ecclesiæ Romanæ, cum potius hæreticos, vel alios Antichristi præcursores, vel ministros animalia illa repræsentauerint, vt omnes antiqui, & sapientes intellexerunt. Et licet demus significare proprios ministros veri, & singularis Antichristi, inde potius convincitur, illum à Bonifacio, & successoribus suis quàm longissime distare.

17. *Contra Catholicos impiè Protestantes buccinantur.* Exclusa vero verborum accommodatione, quæ per tubam quintam insonuerant, facilè refutantur cætera, quæ ex clamore sextæ tubæ per solam calumniam ad detrahendum de catholicis à Protestantibus arripiuntur. Oportet autem advertere, in illa visione describi ingentem cladem, & interfectionem futuram in mundo in nouissimis temporibus, siue sub Antichristo, siue (quod probabilius est, magisque receptum) prope tempora illius, sub illis Regibus, qui Romanum imperium disperdent, antequam Antichristus veniat. Tria vero in visione illa distinguere necesse est, scilicet, multitudinem ingentem ferocium equorum cum sessoribus suis, multitudinem hominum occidentium, & homines ipsos occisos, qui dicuntur esse *tertia pars hominum*, & alios, qui remanserunt, de quibus in fine dicitur, *Non egisse pœnitentiam*, & cætera. Igitur feroces equi sine dubio repræsentant, vel hæreticos, & eorum ministros, vt multi volunt, vel exercitus tyrannorum, vt verisimilius alij opinantur: & ab his occidenda dicitur tertia pars hominum, vtique eorum, *qui signum Dei non habebant*, vt in principio capitis dicitur, & communiter de iniquis, & impiis exponitur. Præter hos reliqui fuerunt homines, qui non sunt occisi in his plagis, de quibus in fine capitis dicitur non egisse *pœnitentiam ab operibus manuum suarum*, & hos homines residuos vult Rex Angliæ esse discipulos Antichristi: nam doctrinam Antichristi dicit in illis verbis declarari; & postea omnia accommodat doctrinæ Romanæ Ecclesiæ.

18. *Discipuli Antichristi (vt vult rex Angliæ) idololatræ non erunt.* Sed in primis repugnat aliis Scripturis, in quibus dicitur Antichristus destructurus idola, Daniel. 11. *Nec quenquam Deorum curabit, quia aduersum universa consurget* Et Paulus 2. Thessalon. 2. *extollens se supra omne, quod dicitur Deus*, vt supra late explicuimus, per verba illa: *Nec egerunt pœnitentiam ab operibus manuum suarum, vt non adorarent dæmonia, & simulacra aurea, & argentea, & ærea, & lapidea, & lignea, quæ neque videre possunt, neque audire, neque ambulare*, non posse significari discipulos Antichristi, nec doctrinam eius, quia ipse potius docebit, non esse adoranda idola & cultores illorum persequentur. Atque hinc aliqui colligunt, illas plagas, & cædes non esse futuras sub Antichristo, sed illum præcedere, & quia per illas non consumentur omnes idololatræ, per Antichristum esse perimendos. Alij vero censent, nihil referre, quod illi feroces equi sint exercitus ipsiusmet Antichristi: nam licet ille idololatras persequatur, non poterit omnes qui in mundo sunt occidere. Sicut Mahometus etiam insectatus idololatras, eos tamen abolere non potuit. Potuerunt ergo aliqui etiam post persecutionem Antichristi viuere, & de ijs, qui remanserint post tot hominum cædes, & à suis idololatriis pœnitentiam non egerunt, rectè dicitur, cum ipso Antichristo, vel cum malis Christianis damnandos esse. Nam simili modo licet Antichristus Christianos persequatur, non poterit tamen omnes interficere, nec pervertere, & tamen si qui ex illis residuis praui fuerint, & non egerint pœnitentiam à suis fornicationibus, & homicidiis, & cæt. etiam illi damnabuntur.

Et ita possunt posteriora verba Ioannis intelligi. 19.
Et non egerunt pœnitentiam ab homicidiis suis, neque a fornicatione, neque à furtu suo. Hæc enim vitia non indicant doctrinam Antichristi, sed prauos mores hominum. Quod notauit ibi Richard. Victor. dicens. *Notandum, vbi ait. Neque egerunt pœnitentiam de operibus manuum suarum, ibi redarguere eorum infidelitatem. Vbi vero dicit, & non egerunt pœnitentiam ab homicidiis, &c. ibi redarguit eorum prauas actiones.* Hæc autem vitia inveniri quidem solent in multis catholicis, multo vero magis in hæreticis; inter quos præsertim exerceri veneficia, vulgatissimum est: homicidia verò eorum, & iniustissimas cædes, & in antiquis hæreticis. Donatistis, Arianis, in historiis, & Sanctis Patribus legimus, & in modernis oculis conspicimus, qui eo ferocitatis peruenerunt, vt se ipsos sæpe occidant, vt hostes simul perimant, illorum ne in manus perveniant. Possunt denique sub illis verbis comprehendi etiam alij infideles, qui idola non colunt, vt Pagani, qui maxime vitiis carnis, per fornicationes significatis, dediti esse solent: & Iudæi, qui vsuris, & aliis iniustis negotiationibus frequentius involuuntur. Ac denique sub illis quatuor membris omnia genera peccatorum mortalium comprehenduntur, à quibus qui pœnitentiam non egerunt, licet aliquam Dei veri cognitionem habeant, imo licet veram fidem habeant, damnabuntur. In quo etiam perstringunt hæc verba hæreticos Protestantes, qui sine pœnitentia peccatoribus salutem promittunt.

De peccatoribus, non de Antichristi discipulis loquitur D. Ioannes.

Superest, vt ad singulas Protestantium calumnias, quas Rex imbibit, breuiter respondeamus. Et in 20.
primis quoad adorationem dæmonis, notissimum est, in Romana Ecclesia non solum reprobari, sed etiam eius criminis reos grauissimè puniri. Neque vllus Doctor catholicus in dubium id revocauit. Gabriel autem Vasquez vir insignis doctrinæ, & pietatis in hoc à catholicis Doctoribus non dissentit: sed tractat quæstionem de facto; & non de iure, an qui illuditur à dæmone sibi apparente sub aliqua specie vel figura Christi, & adorationem exhibet signo vel lumini apparenti, possit per ignorationem vel bonam intentionem ab idololatria, vel superstitione excusari. Atque vtroque modo excusari posse, quia si ignoratio sit invincibilis, vt esse potest, culpam excusat. Si vero intentio adorantis non feratur in signum apparens, sed solum in Christum repræsentatum, vel in memoriam reuocatum, etiam excusatur culpa, quia vtroque modo re vera non adoratur dæmon, sed Christus. Quæ doctrina evidenter supponit, adorationem dæmonis per se esse damnabilem. Ad secundum concedimus, catholicæ doctrinæ de cultu, & adoratione imaginum Ecclesiam Romanam caput esse, quantum vero dissidium sit inter imagines, & idola, quantumque adoratio imaginum ab idololatria distet, satis in libro 2. tractatum est. Ad tertium de homicidiis dicimus, illa quidem interdum committi à malis Christianis & propter illa fore damnandos nisi pœnitentiam agant: Pœnas vero, quæ authoritate publica in Ecclesia catholica interdum hæreticis infliguntur, non esse homicidia, sed iusta supplicia.

Respondet ad primam ex calumniis Protestantium. Gabriel Vasquez à crimine falso imposito defenditur.

Ad secundam de idololatria.

Ad tertiam de homicidiis.

In quarta calumnia duo includuntur errores, vnus est, damnare sacramentalia Ecclesiæ tanquam superstitiosa, & venefica, quod evidenter falsum est, & blasphemum, cum veneficia dæmonis virtute, & sacramentalia Dei auxilio, oratione, & sanctorum etiam intercessione, Ecclesiæque precatione nitantur, vt in libro 2. tetigimus, & alibi latius tractauimus. Alius error est, venerationem reliquiarum tacite negare, & miracula diuina, quæ illis mediantibus fiunt, damnare, contra Scripturam Actorum 19. de sudariis, & semicinctiis S. Pauli, & cap. 5. de vmbra Petri. Et 4. Reg. 13. de reliquiis Elisæi, & contra omnem 21.

Ad quartā de veneficiis.

Tom. 3. in 3. part. Reliquiarum cultum tollere insolentissimum est.

omnem traditionem, & historiam Ecclesiasticam adeò constantem, vt vel illam negare, vel illi fidem non adhibere insolētissimum sit. Quod vero ibi additur de orationibus superstitiosis, Pontificibus, & Pontificiis nihil obest, quia ipsi damnant superstitionem illam, & illis signis, vel scriptis, aut verbis utentes puniunt, vt tractando de superstitione dixi.

22. *Ad quintā de fornicationibus.* Quinta accusatio antiquas hæreses excitat, damnare enim videtur cælibatum, virginitatem, & Monachatum, quæ certè hæreses si ad Christianam doctrinam pertinent, Ecclesiæ fides à principio Antichristi fuit, non Christi. Ipse enim Christus virginitatem, & paupertatem docuit, Paulusque consuluit, & à principio fuerunt in Ecclesia Monachorum greges, & sanctarum Virginum monasteria: Sed hæc aliis locis à nobis latè tractata sunt. Nunc lectorem breuiter advertimus, vt inter otium vitiosum, & sanctum discernat, nam illud libidinis, vel maiorum vitiorum est incentiuum; hoc vero charitatem nutrit, & ab ea desideratur, dicente Augustino, *Otium sanctum quærit charitas veritatis.* Hoc enim otium licet ab operibus externis sæpe vacet, non tamen à diuinis studiis, meditationibus, aut orationibus, quarum adiutorio fit, vt libido non dominetur, nec vincat, licet interdum pulset. Et ideo dixit Paulus 1. Corinthiorum 7. *Mulier innupta, & virgo cogitat quæ Domini sunt, vt sit sancta & corpore, & spiritu.* Et subdit inferius: *Porro hoc ad vtilitatem vestram dico, non vt laqueum vobis iniiciam, sed ad id, quod honestum est, & quod facultatem præbeat sine impedimento dominum obsecrandi.* Status ergo continentium non solum perfectior, sed ad ipsam continentiam seruandam vtilior est, si homo rectè illo vtatur: nec damnandus est propter particularia personarum vitia, quæ in aliis statibus non desunt, & interdum propter maius commune bonum toleranda, & quantum fieri potest, corrigenda sunt; quod sanctè, & prudenter Romana Ecclesia obseruat.

Tom. 5. de Relig.

Cælibatus otio virtutes non vitia nutriuntur.

Lib. 19. de Ciuit. c. 19.

23. *Ad sextam de furtis.* Quæ vero in sexto membro de furtis dicuntur, falsæ calumniæ Protestantium sunt, neque aliud responsum merentur; vixque illius sunt capaces, qui odium, & indignationem contra indulgentias conceperunt, & illo ita excæcati sunt, vt pias, & voluntarias eleemosynas à furtis discernere non valeant. Nam in concessione indulgentiarum nullus est quæstus non solum iniustus, verum etiam nec indecens, nec resultans in vtilitatem temporalem concedentis indulgentiam, sed est paterna prouidentia succurrendi communibus necessitatibus quorundam fidelium per pia opera aliorum, eos inducendo ad opera satisfactoria pro peccatis, inter quæ sunt eleemosynæ, quibus alij indigentes iuuari possunt. Sed de hac materia latius à nobis in proprio loco disputatum est.

In largitione indulgentiarū quæstus indecens non reperitur.

24. *Apocal. 10.* Ad ea tandem, quæ Rex tertio loco inducit ex cap. 10. & 11. vt suadeat, in cap. 6. sermonem esse de Antichristo. Respondetur primo, ex verbis illis capitis 10. vbi *Angelus iurauit per viuentem in sæcula sæculorum; quia tempus non erit amplius*, ad summum probari illas tribulationes, & supplicia diuina, quæ in cap. 9. prædicuntur, pertinere ad vltima tempora mundi: inde vero non necessario sequitur, inter plagas dicto capite 9. prænunciatas contineri vltimam Antichristi persecutionem, satis est enim, quod post illas proxime immineat. Nam quia homines per priores plagas nec pœnitētiam agere, nec emendari voluerunt, tandem permittet Deus vltimam, postquam mundus consumetur. Vnde comminatio illa *quia tempus non erit amplius*, non oportet, vt intelligatur implenda statim post præcedentes plagas, sed post vltimam, quæ iam instabit. Quod ex consequentibus verbis potest facile intelligi, additur enim: *Tempus non erit amplius sed in diebus vocis septimi Angeli, cum cœperit tuba canere consummabitur mysterium Dei.* At septimus Angelus

Respondetur ad ea, quæ Rex vltimo contra Rom. Pontificem accumulat.

Apocalypsis verbis ventura non completa Antichristi persecutio indicatur.

Apocal. 11. non statim cœpit tuba canere, sed in cap. 11. prius præmittitur persecutio Antichristi, & prædicatio testium contra illum, & in fine additur. *Væ secundum abiit*, id est, completum est, *Et ecce væ tertium veniet cito.* At væ secundum inchoatum fuerat in tuba sexti Angeli, nam primum væ in quinta tuba fuerat consummatum, vt in cap. 9. dictum fuerat. Ergo væ secundum quatenus in illo includitur Antichristi persecutio non fuit completum, nec comprehensum totum in vocibus, & prædictionibus sextæ tubæ, sed duraturum est post omnia, quæ dicuntur cap. 10. Et in priore parte capitis 11. vsque ad dicta verba. *Væ secundum abiit, & ecce væ tertium veniet cito*, vtique væ vltimi iudicij diei. Vnde statim subiungitur. *Et septimus Angelus tuba cecinit, &c.*

Vnde si quis verba, & contextum Ioannis attente consideret, facile intelliget, priores plagas capit. 9. ad universum mundum, & magis ad impios, & infideles, & iniquos, etiam ad Ecclesiam, & sanctos pertinere, vt indicant verba illa capitis 9. *Præceptum est illis, ne læderent.* Et infra. *Nisi tantum homines, qui non habent signum Dei in frontibus suis*: vltimam vero persecutionem Antichristi, quæ cap. 11. & sequentibus prænunciatur, futuram esse contra Ecclesiam, & contra sanctos, vt patet ex initio ca. 11. Vnde vlterius possumus distinguere duo tempora Antichristi, vnum, in quo monarchiam expugnabit, & hoc tempus comprehendi potest in visionibus capitis 9. nam sine dubio calamitates, & plagas orbi inferet per bella, & exercitus suos, quibus totum orbem perturbabit: & pro eo tempore non ita se ostendet Christo contrarium, sicut post obtentam monarchiam, immò fictè, & simulatè procedet, vt sancti etiam antiquissimi docuerunt. Aliud vero est tempus persecutionis Ecclesiæ, & de hac sine dubio incipit loqui Ioannes in cap. 11. Denique licet daremus Regi, omnes prædictiones quintæ, & sextæ tubæ pertinere ad personam Antichristi, & futuras esse in fine mundi, inde evidentius concluderemus, illas plagas nondum incepisse, neque illum Antichristum apparuisse, aut bella sua excitare cœpisse, vel saltem non potuisse incipere ante mille annos à temporibus Bonifacij tertij, iam enim mundus finitus fuisset, vt in superioribus demonstratum est. 25

Apoc. 9. Cap. 9. Apocalypsis malis ad impios, quam ad Ecclesiam spectat.

Intelligitur de tempore Antichristi monarchiam antecedere.

Si apud Ioannem sermo est de Antichristo, inde probatur nondum venisse.

CAPVT XIX.

Idem ex cap. 13. Ostenditur, & omnia, quæ Rex ex illo decerpit, refelluntur.

Tertiam veluti descriptionem Antichristi collegit Rex ex capite 13. Apocalypsis, multumque laborat, lateque discurrit, vt eam Pontifici Romano accommodet, sed re vera in vanum laborat, & quo licentius loquitur, & pro suo arbitrio, & affectu verba Scripturæ accommodat, eo magis errorem, in quo versatur, ostendit, & nolens impugnat. Prius verò, quam illius discursus expendamus, summam illius capitis iuxta proprium, & litteralem sensum magis receptum ante oculos proponamus. Duas etenim habet partes. In priori narrat Ioannes se vidisse bestiam ascendentem de mari, habentem capita septem, & cornua decem, & super cornua eius decem diademata, & super capita eius nomina blasphemiæ De qua bestia dicit esse similem pardo, & habere pedes sicut vrsi, & os sicut os leonis. Et draconem dedisse illi totam virtutem suam, & vnum ex capitibus eius fuisse abscissum in mortem, & plagam mortis eius curatam: & admiratam totam terram adorasse bestiam. Et postea describit Ioannes potestatem datam huic bestiæ ad loquendum magna, blasphemias, & ad persequendum Sanctos mensibus quadraginta duobus. Atque hæc fere sunt, quæ in priori visione, & parte illius capitis continentur. 1.

Periocha capitis 13. Apocalypsis quoad priorem illius partem.

2\. De hac autem priori bestia quid sit, seu repræsentet, & quo sensu accipienda sint, quæ de plaga mortis illi data, & curata, & de tempore persecutionis eius dicuntur, in capite 6. diximus: vbi Regis metaphoras impugnauimus. Et inde visionem illam ad Pontificem accommodari non posse; imò inde bestiam illam nondum apparuisse, conuicimus. Nihilominus tamen necessarium est, hoc loco refellere aliqua, quæ contumeliose per solam maledicentiam Pontifici accommodantur, quæque non nisi Protestantes, & Scripturam adulterantes in ore Regis posuerunt.

Quatuor bestiæ illius proprietates Roman. Pontif. Rex affingit.

3\. Pungens igitur Romanum Pontificem ait, bestiam illam apparuisse pardo similem. *Tum propter colorem, quia respersa erat maculis, id est, corruptelis contaminata, tum quod adulterinam quandam imperandi rationem habet, specie spiritualem, re vera secularem, quia super Reges terræ extollitur.* Secundò ait, hanc bestiam apparuisse et-
1\. iam leopardo similem, *quæ spuria est bellua, è leone par-*
2\. *doque mista.* Tertiò ait, visam esse *vrsinis pedibus ad vi-*
3 *res eius significandas, ore autem leonis ad rapacitatem decla-*
4\. *randam, sæuamque naturam.* Quartò exponit, aperuisse
os suum ad blasphemias in Deum & bellum sanctis intulisse, quia *eam* (ait) *terram vniversam adorare oportet, quod nunquam vetus illa ethnica Roma a quoquam postulauit, quæ dedignata non est, fœdere coniunctos Reges socios, atque amicos comiter appellare.* Probat autem, hanc adorationem dari Summo Pontifici ex more inaugurandi Pontificem, testemque ipsum Cardinalem Bellarminum appellat.

Respondetur ad 1. Antichristus non solas istorum maculas habebit, sed illis totus abundabit. Eius imperium temporale erit primario.

4\. Veruntamen in primo puncto interpretatio ipsa, seu analogia ad veritatem, & ad literam comparata apta non est, nec sufficiens, quia Antichristus nō erit tantum *corruptelis contaminatus*, sed erit vndique corruptissimus, nec vsurpabit temporale regimen sub specie, vel vmbra spiritualis potestatis, sed primo, ac præcipuè temporale imperium occupabit, & violenter vsurpabit, & deinceps etiam diuinitatem sibi arrogabit, vt partim ex Daniele, & Paulo apertè intelligitur, & in præcedenti capite tactum est, & in sequenti iterum dicetur. Vnde longè aliter Richard. Victor l. 4. in Apocalyps. cap. 4. per bestiam illam intelligens imperium ethnicum gentilium Ecclesiam persequentium, ait *comparari pardo maculoso propter variam philosophorum assertionem*, id est, propter variam superstitionem. Ambrosius vero ibi *hypocrisim Antichristi* in varietate colorum dicit designari: *Nam cum sit futurus homo nequissimus, variis virtutibus se decorabit, vt facilius stultos quosque decipiat.* Beda vero, & Primasius cum Tyconio Homil. 11. in maculis pardi aiunt repræsentari *gentium varietatem Antichristum sequentium*, siue quia diuersis hæresibus erit maculata, vt ait D. Anselmus. Vnde si maculæ pardi vitia repræsentant, non quoscumque defectus, sed vniversa vitia in Antichristo futura designant. Accedit quod Antichristus propter velocitatem pardo comparatur, quia breuissimo tempore imperium consequetur & omnia conculcabit. Sicut Daniel. 7. Alexander Magnus propter hanc causam per pardum repræsentatur, vt D. Hieronymus, & alij exponunt. Item propter crudelitatem in humano sanguine effundendo. Nullus autem nisi impudentissimus sit, similes proprietates in Romano Pontifice audebit confingere. Imò neque Rex Angliæ, neque tota hæreticorum versutia eas corruptelas, quas in Sede Apostolica effingunt, ostendere potuerunt: nam quæ ad doctrinam pertinent corruptelæ non sunt, licet ab hominibus contrariis erroribus, & hæresibus corruptis tales iudicentur: quæ vero ad mores spectant, maxima ex parte ab eisdem Ecclesiæ hostibus vltra veritatem effictæ, & exaggeratæ sunt; & si aliquæ huiusmodi in Prælatis Ecclesiæ inventæ aliquando sunt, ad personales, & humanos defectus pertinent, qui sedem ipsam non maculant.

Pardo comparatur Antichristus ob velocitatem.

Respondetur ad 2. & 3.

5\. Vnde quæ in secundo, & tertio puncto de similitudine leopardi, & de pedibus vrsinis dicuntur, non grauatè accipimus: aptè enim in verum Antichristum conueniunt. Ex eisdem autem proprietatibus earumque significatione conuincitur, descriptionem illam non posse Pontifici accommodari: Cur enim Bonifacius Tertius, vel alius similis Pontifex eius successor poterit spurius appellari, cum neque origine talis fuerit, nec electione, sed legitime creatus? Vel quæ rapacitas, aut sæua natura in eis inventa est, vt vrsinos pedes habere dicantur? Antichristus enim dicitur pedes vrsinos habiturus, quia *pedibus suis omnia conculcabit*, vt dicitur Danielis 7. Quod autem quarto loco addit de adoratione Pontificis ridiculum est: non enim adoratur vt Deus, sed vt supremus Ecclesiæ Prælatus, ac Vicarius Dei. Quid enim est adoratio exhibitio? Ait enim Paulus: *Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni sunt*, 1. Timot. 5. quid ergo mirum, quod is, qui toti ecclesiæ præest, magna veneratione dignus habeatur? præsertim cum in Christi honorem tota illa veneratio redundet.

Proprietates illæ in Rom. Pontificibus non reperiuntur, erūt tamen in Antichristo.

Cultus Pontifici exhibitus veneratiuus est, non diuina adoratio.

Immerito autem comparat Rex Romam ethnicā cum Christiana, tantum enim distat imperium illius ab istius potestate, quantum terrestria à cœlestibus, corporalia ab spiritualibus, & temporalia ab æternis discrepant, vt in tertio lib. aliunde monstratum est. Romani ergo Imperatores tantum temporales domini erant, limitatamque ditionem possidebant, ideoque aliarum ditionum Reges non vt subditos, sed vt socios comiter tractabant. Romani autem Pontifices spirituales Prælati, ac Reges sunt, totumque mundum pro territorio, omnesq; oues Christi pro grege habent, & ideo Reges omnes Christianos subditos appellare possunt; & nihilominus eos (nisi hæretici, vel schismatici sint) non solum comiter, sed etiam humanissime filios, & interdum etiam Dominos appellare non dedignantur. Imò interdum tanta submissione animi id fecerunt, vt eorum verbis abutantur Rex, & Protestantes ad eos Imperatoribus subiiciendos, sicut de Gregorio Papa in li. 3. notauimus. Atque hæc sunt satis de prima bestia. 6.

Roma ethnica, & Christiana imperia malè comparantur

In secunda parte eiusdem capitis 13. narrat Ioannes, *Vidisse aliam bestiam ascendentem de terra, quæ habebat cornua duo similia agni, & loquebatur sicut Draco*, de qua multa dicit. Primum, fecisse, vt omnes habitantes in terra, adorarent bestiam primam. Secundo datum 7.
esse illi, vt faceret *signa magna*, & in particulari ita *vt* 1.
ignem faceret de Cælo descendere in terram in conspectu homi- 2
num. Tertiò per hæc signa *seduxisse habitantes in terra, vt*
faciant imaginem; prioris bestiæ. Quartò *datum esse illi,* 3.
vt daret spiritum imagini bestiæ, & vt loquatur imago bestiæ, 4
& faciat, vt quicunq; non adorauerint imaginem bestiæ occi-
dantur. Quintò, quod *faciet omnes pusillos, & magnos, &* 5.
diuites, pauperes, & liberos, & seruos habere characterem be-
stiæ in dextera manu sua aut in frontibus suis, vt nemo possit
vendere, neq; emere, nisi qui habet characterem, aut nomen be-
stiæ, numerum nominis eius. Sextò additur mysterium 6.
numeri nominis eius his verbis. *Numerus enim hominis est, & numerus eius sexcenti sexaginta sex.* Quæ omnia adeo sunt obscura, vt vix humano ingenio coniectari possint, nedum comprehendi. Et vt rectè annotauit Cardinalis Bellarminus signum euidens est, non esse impleta, quia hodie tam sunt obscura, & ænigmatica, sicut quando primum scripta fuerunt, prophetiæ autem, quæ per ænigmata fiunt, licet antea sint obscuræ, saltem quando implentur, intelliguntur, & claræ fiunt, alias inutiles essent; cum ergo hæc perinde obscura sint, ac antea erant, signum est, non esse impleta. Et nihilominus Rex Angliæ suo more ita multa accommodat, sicut, vel opinioni suæ, vel ad detrahendum Romanæ sedi putat esse accommodata. Prius vero, quam illi respondeamus, proprium, & literalem sensum huius visionis proponemus, vt comparatione illius error fictæ interpretationis euidentius appareat.

Periocha secundæ partis cap. 13. Apocalyp.

8\. *Hæc posterior bestia Antichristū eiusq; emissarios significat.*

Hæc ergo posterior bestia, vel generatim repræsentat Antichristi pseudoprophetas, & prædicatores, quos ipse ad suam diuinitatem suadendam, & Sanctos persequendos mittet, vt exponunt ibi Primasi. Beda, Ansel. & alij, & sentit Greg. 13. Moral. c. 26. alias 36. vel certè significat aliquem ex illis insignem, & excellentem magicum, & potētem etiam viribus, & exercitu, qui per signa seducendo, & per potētiam cogendo, ad Antichristum adorandum homines conuertat. Sic Irenæ. lib. 5. cap. 28. postquam priorem huius capitis visionem retulerat, de hac posteriori subiungit. *Post deinde, & de armigero eius, quem & pseudoprophetam vocat, loquebatur* (inquit) *quasi draco, & potestatem primæ bestiæ omnem faciebat in conspectu eius.* Eandem sententiam comprobat Andr. Cæsar. allegans etiam Irenęum suo cap. 37. Aretas vero suo etiam capit. 37. licet in principio videatur, per hanc etiam posteriorem bestiam Antichristum interpretari, postea magis rem declarans, vocat hunc *Præcursorem Antichristi*, & illos distinguit, comparans cum Ioanne Baptista, & Christo. Victor. etiam in singulari intelligit falsum Prophetam, qui facturus est portenta, & signa mendacia ante Antichristum. Et hanc nunc frequentius sequuntur eruditi Scriptores, quos refert, & sequitur Maluenda lib. 8. de Antichrist. cap. 19. Ambros. vero in Apocalypsim sub disiunctione ait, hanc bestiam esse, aut multos prędicatores Antichristi, vel aliquem deteriorem cæteris.

9\. *Loquitur etiam omnes de præcursore aliquo Antichristi ad instar Apocal. 17.*

Sed licet verum sit, sub illo propheta falso per antonomasiam nominato, alios adumbrari, nihilominus negari non potest, quin de singulari aliquo homine insigni fautore Antichristi, & hominum deceptore Ioannes loquatur, tum quia contextus ipse syncere spectatus id satis indicat: tum etiam quia in capit. 19. euidenter id ostendit idem Ioannes dicens, *Apprehensa est bestia & cum ea pseudopropheta, qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos, qui acceperunt characterem bestiæ & qui adorauerunt imaginem eius, viui missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis sulphure.* Vbi euidenter describit eundem pseudoprophetam, quem sub nomine bestiæ de terra ascendere viderat, & de illo vt de singulari homine æquè, ac de Antichristo loquitur, & tanquam duos homines speciali modo damnatos numerat, eosque à cæteris sectatoribus Antichristi distinguit, subiungens: *Et cæteri occisi sunt in gladio sedentis super equum, &c.* Non est ergo dubium, quin per bestiam secundam particularis homo, singularisque Antichristi prædicator significetur, cuius duæ præcipuæ proprietates per duas bestiæ conditiones designantur.

Illi pseudopropheta duo nota assignantur hypocrisis, & inuentita potestas.

Dicitur enim habere cornua tanquam agni propter hypocrisim; ostendet enim se mansuetum, & erit crudelissimus persecutor, vel ostendet se tanquam verum Christum prædicans, loquetur autem vt draco, quia Antichristum prędicabit, motus, & actus a dracone, qui priori *bestiæ dedit totam virtutem suam, & potestatem.* Atque ita duas illas metaphoricas proprietates exposuerunt Irenæ. Andr. Aret. & alij supra allegati. Et Ticon. alias August. Homil. 11. in Apocalyp. licet illas omnibus hęreticis accommodet. Idemque sentit Gregor. loco supra citato, easdem tribuendo quasi per participationem omnibus falsis prædicatoribus Antichristi.

10\. *Pseudopropheta ille [illegible] Antichristi [illegible] adorari.*

Cætera vero, quæ de hoc falso propheta Ioannes prædicit, licet Patres, & expositores Catholici obscura, & difficilia intellectu esse fateantur, omnes tamen, qui eorum literalem sensum inuestigant, in eis proprietatem verborum, quoad fieri potest seruare student. Itaque cum dicit, *facturam esse bestiam illam, vt omnes habitatores terræ primam adorent*, id de diuina adoratione, & vera latria intelligunt, hac enim ipse Antichristus cupiet adorari, vt in cap. 17. ex Scriptura, & Patribus ostensum est.

Falsa prodigia patrabitur.

Item cum dicit *facturum signa* de sensibilibus miraculis fictis, & mendacibus prodigiis verba exponunt, iuxta verba Christi Matth. 24. *Surgent pseudochristi, & pseudoprophetæ, & dabunt signa magna & prodigia.* Nam sicut quoad pseudochristos per antonomasiam implebūtur hæc verba in Antichristo, ita quoad pseudoprophetas in hoc Antichristi præcursore implenda esse Ioannes sentit. Christum autem loqui de signis externis apparentibus, & sensus illudentibus, nemo vnquam dubitauit. Vnde cum vlterius Ioannes ait, facturam illam secundam bestiam, *vt ignis de cælo descendat*, de vero locali descensu, & de vero igne, vel saltem de corpore sensibili habente speciem tanquam ignis, omnes etiam interpretantur. *Ignem quoque è cælo ad speciem deducet.* Quia hoc & est consequens ad priorem interpretationem signorum in generali, & consentaneum proprietati verborum, & nulla est necessitas alias metaphoras confingendi, præsertim cum Ioannes dicat, descensurum ignem *in conspectu hominum*. Similiter quod tertio loco addit Ioannes de imagine prioris bestiæ, de propria sensibili imagine, vel statua Antichristi intelligitur, quam facient credentes in eum, & in templis, & fortasse in Hierosolymitano eam collocabunt, vt ipsa adoretur, & Antichristus in ea tanquam verus Deus. *Antichristi naturæ vocē dabit. eamq; facient adorari.* Et cum eadem proprietate intelligitur, hunc pseudoprophetam daturum spiritum illi imagini, vt loquatur: nam per pactum cum dæmone hoc facillime fieri potest, sicut in sculptilibus, & idolis gentium immundos spiritus loqui solitos fuisse, in historiis notissimum est.

11\. *Character bestiæ signum quo Antichristi fautores palam agnoscentur.*

De charactere autem Antichristi, eiusque in manibus, vel fronte impressione, omnes etiam in hoc conueniunt, quod sit futurum signum sensibile hominibus accommodatum ad externam suæ religionis professionem, & fortasse tanquam insigne quoddam apostasiæ, vel discessionis à Christiana religione, & ad sectę Antichristianę aggregationem: quamuis in particulari nemo diuinare possit, qualis character ille futurus sit. Nam illud prius veritas, & proprietas verborum Ioannis requirit; hoc autem posterius per illa non explicatur, nec in aliis locis Scripturæ, reuelatum est, nec ratione inuestigari potest.

Nomen Antichristi numerum 666 iuxta græca elementa referet.

Denique de nomine bestiæ omnes etiam docent, tale futurum esse, vt ex literis constet, quæ ad rationem numerorum iuxta morem græcæ Linguæ redactis, numerorum 666. contineant. Quia vero innumeris modis possunt Græcæ literæ ità componi, vt illum numerum reddant, addunt dicti expositores, sciri nō posse, quale futurum sit Antichristi nomen, donec appareat, & tunc ex effectu cognoscatur prophetiæ sensus, & veritas. *Adhuc ignotum est illud nomen.* Nam licet tunc contingat, nomen alicuius constare ex literis, quæ secundum Græcum idioma illum numerum reddant, vt de Mahometo, vel Luthero aliqui ostendere conati sunt: illud non est sufficiens Antichristi signum, si alia desint, quia est valde ambiguum, & æquiuocum, & ideo necesse est, vt cum aliis coniungatur.

12\. *Prædicta Patrum consensu firmantur.*

Hanc autem breuem paraphrasim, seu expositionem literalem verborum Ioannis sumo ex authoribus proximè allegatis, Irenæus enim dicto cap. 28. de hoc pseudopropheta dicit, quod faciet signa *magica operatione.* Et ibidem adiungit cætera verba Ioannis, simpliciterque sine alia interpretatione illa propriè intelligit. In cap verò 30. latè docet, quod de numero nominis diximus. Victorin. etiam in Apocalyps. circa signum ignis ait: *Hæc magi per Angelos refugas & hodie faciunt.* Et addit: *Faciet etiam, vt imago aurea Antichristo in templo Hierosolymis ponatur, & intret Angelus refuga, & inde voces, & sortes reddat.* *De Imagine.* Et de nomine, & nota characteris eodem modo sentit. Idem ferè habet Aret. suo cap. 27. vbi de igne aperte dicit descensurum ita, vt videatur, *Intuentium oculos fascinando*, & de charactere ait, futurum esse *Perniciosi nominis insculpturam, & dandum esse in signum, quo possint, vel non possint homines negotiari*, supponent, illud futurum esse sensibile. Et Andr. c. 27. *Quidquid* (inquit) *Pseudochristi præcursor ad hominum deceptionē facturus est, hoc totum per præstigias, & incantationes facturus est, vt Antichristus testimonium habeat*

habeat à viro, qui tanta miracula patrarit. Et infra: *Non est mirum, aut nouum, si in oculis hominum ignem è cælo descendere faciat impostor.* Et adducit exemplum de igne virtute diaboli incenso, vel supernè dilapso ad Iacobi armentum subito absumendū. Postea vero de imagine propria, & loquela eius alia verba interpretatur, exemplisq; similem præstigiarum dæmonum confirmat. De charactere item loquitur tanquam de nota sensibili, intelligitq; propriè hominibus imprimendum fore, vt signum necessarium ad emendum, & vendendum etiam res necessarias, *Vt saltem* (inquit) *ob rerum ad vitam necessariarum penuriam ad violentam mortem adigat*, vtique illos, qui characterem illum recusauerint.

Iob. 1.

Antichristi charactere esculenta venalia polluentur.

13. *Ne Cruci locus sit in frontibus characterem Antichristi pseudopropheta ille imprimet.*

Ac tandem cap 38. quæ de nomine Antichristi diximus, tradit, & authoritate Hypoliti confirmat. *Dabit characterem in dextra manu, & in fronte, ne quis dextrâ sua manu pretiosam illam Crucem pingat in fronte.* Inferius autem sentit, characterem illum futurum esse nomē ipsius Antichristi sigillo sensibiliter impressū in frōte, vel manu. De illo autem nomine negat sciri posse, quale futurum sit. Similiter de charactere Antichristi loquitur Ephrem tract. de Antichristo Metro, seu §.2. *In dexteram manum, seu frontem insculpturus est homini characterem hunc iniquum impium, ne facultas sit homini sese signandi signo Christi.* Et in sequenti metro signa, & falsa prodigia similiter de externis sensibilibus præstigiis exponit. Ac tādem in metro vlt. idem repetit de charactere, sentiens futurum esse sensibile signum, *quod Christi aduersarij, pro cruce Saluatoris assumerent.* Indistinctè autem de his loquitur, prout ab Antichristo, vel ab eius pseudopropheta facienda sunt, omniaq; Antichristo tribuere videtur. Denique Primasius, Beda, Rupert. & alij in Apocalypsim; imò & moderni omnes in his, quæ diximus consentiunt, licet in explicādo charactere, & nomine Antichristi varias, & inter se dissentientes sententias tradant, quæ varietas nihil nostræ intentioni obest, ideoq; necesse non est, illam referre, aut expendere, vnusq; pro omnibus videri potest Maluenda lib. 8. de Antichristo c. 18. & 19.

14. *Metaphoricæ Regis expositiones literali conuincuntur.*

Superest, vt cum hoc simplici Scripturæ sensu mysticas, & metaphoricas Regis expositiones, seu ad male dicendum accommodationes, conferamus. Ille enim per hanc bestiam secundam, Apostolicam Ecclesiam Pontifici Romano parentem quam ipse more impiorum Protestantium *Apostaticam* appellat, interpretatur. Et nihilominus de illa subiungit. *Cuius firmior origo est, & stabilior, vt qua visibiliter veræ Ecclesiæ succedat.* In quibus verbis, rei veritate coactus, vel nō aduertens quid diceret, Romanā Ecclesiam veram, & catholicam esse professus est. Nam illa est vera Ecclesia, quę veræ Ecclesię antiquiori visibiliter succedit, vt in primo libro ostensum est. Vnde illa comparatio, qua hæc Ecclesia dicitur *firmior, & stabilior*, si ad synagogas Satanæ, & congregationes Protestantiū, seu Apostatarum fiat, rectè, & verissime facta est: si vero fiat ad Apostolicam sedem, non rectè fit per excessum, sed per æqualitatem fieri deberet. Nam vera Ecclesia non potest à petra separari, neq; è conuerso, ideoq; tam firma & stabilis est Petri successio, quam est certa veræ, ac visibilis Ecclesiæ duratio, vtraque vero est tam firma, quam est certum verbum Christi: *Portæ inferi non præualebunt aduersus eam.*

Rex antiquitatem, & firmitatem Romanæ Ecclesiæ nolens attribuit.

Matth. 16

15. *Bestia singularem hominem propriè significat.*

Quod vero ad interpretationem bestiæ spectat, satis à nobis ostensum est, in proprio sensu significare vnum quendam singularem hominem. Concedimus autem mysticè posse significare congregationē quamcunque impiorum, hæreticorum, & Apostatarum sequentium, & prædicantium Antichristum, siue generaliter & typice dictum, sicut ex Tyconio retulimus, per hanc bestiam significari omnes hæreticorum sectas, & ministros, siue singularem, & proprium Antichristum prædicātium, vt multi Catholici exposuerunt. Sic ergo, verum est bestiam illam esse Apostaticam congregationem. Hæc autem Apostatica congregatio nunc multiplex est; omnis enim synagoga Satanæ sub nomine Christiano collecta apostatica congregatio est, talisque est omnis Lutheranorum, Caluinistarum, Puritanorum & Protestantium congregatio, similemque esse Anglicanam pseudoecclesiam, in primo libro ex eius statu & lapsu euidenter ostensum est.

Mysticè Apostaticam hæreticorum congregationem refert

16. *Rom. Ecclesia non habet Agni cornua, id est, hypocrisim.*

Vt autem Romanam Ecclesiam per illam bestiam repræsentari Rex ostendat, dicit in primis habere *cornua similia agni, quia Christi sponsum refert, & sibi propugnatorem ostendit.* At non per hypocrisim, sed per veram fidem, & adorationem Christi, eiusque imitationem hæc refert, in quo multum ab illa bestia differt. Adiungit: *Re vera tamen loquitur sicut draco, quia damnabiles, diabolicasq; doctrinas docet.* Ad hoc nunquam ab ipso ostensum est, à nobis autem probatum sufficienter est in lib. 1. testimonium hoc non solum falsum, sed etiam hæreticum esse, quia vera & visibilis Ecclesia Christi non potest à fide cadere, cum sit columna, & firmamentum veritatis, propter promissionem Christi dicentis: *Ego vobiscum sum vsq; ad consummationem sæculi, & Portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* Et in lib. 2. à cap. 3. non solum Ecclesiam hanc ab omnibus erroribus, quos in illa Rex fingit, vindicauimus, sed etiam propter contrarias hæreses Angliam, quatenus sub Rege suo nunc militat, apostaticam & schismaticam esse conuicimus.

Nec vt draco errores docet, aut vnquam docuit.

17. *Retorquentur hæreticorum iacula in ipsos. Henricus VIII. & similes expressæ sunt, non adumbratæ bestiæ illius imagines.*

Quocirca prius, quam ad alia progrediar, lectorem admonere libet, vt consideret, quanto maiori & veriori fundamento, Regia illa metaphora, in ipsum suumq; miserandum regnum possit retorqueri. Cur enim non dicemus bestiam illam priorem esse Henricum VIII. & successores eius illum imitantes, & super capita sua nomen habentes blasphemiæ, vtique, *Capitis Ecclesiæ*, non solum in temporalibus, sed etiam in spiritualibus supremi. Cur item non diceretur Henricus fuisse maculosus, vt pardus, cum fidei professionem, & doctrinam qua pollebat, turpissimis libidinis, schismatis, ac tandem hæresis maculis fœdauerit? Quin etiam velocitate, & ferocitate pardum imitari visus est, nam breuissimo tempore totum fere regnum apostatare fecit, & egregios viros in fide constantes atrociter necauit. Denique multo verius dicitur Rex Angliæ adulterina imperandi ratione sub specie temporalis potestatis spiritualem vsurpare, & indebitum in cultum, ad orationemq; ambire dum tanquam suę Ecclesiæ caput vult recognosci, obediri, & honorari. Et ad hunc modum possunt cætera facilè accommodari. Similique modo dicemus, alteram bestiam esse Anglicanam Ecclesiam à vera fide lapsam, Regem vt spirituale caput suum venerantem, & infinita verba blasphemiæ in veram Dei Ecclesiam Catholicam, Christique Vicarium proferentem: vel certe bestiam illam secundam dicemus esse ministrorum, falsorumque prophetarum Regi applaudentium gregem, seducentem ibi habitantes, vt priorem bestiam adorent, eam, vt caput Ecclesiæ recognoscendo. Hæc ergo, & similia, & facilè cogitari possunt, & maiori cum fundamento dici, tum quia vera sunt, & notissima in vniuerso orbe, tum quia licet Rex Angliæ non sit Antichristus, eius typos, & præcursores iustè numerari potest, cum Christum in sua Ecclesia, & Vicario suo persequatur, quod cum factis exequi non possit, verbis, & probris efficere conatur.

Anglicana etiam Ecclesia forma est eiusdem.

18. *Signa fieri ad firmandā Pontificum auctoritatem Rex Iacobus ait.*

Vnde vlterius Rex progreditur, & quod Ioannes dicit de signis, & prodigiis ab hac secunda bestia faciendis, vt gentes seducat, & ad priorem adorandam trahat, ad Ecclesiæ Catholicæ miracula accommodat, quæ *falsa*, & *portenta mendacia* esse, & ad conciliandam Pontifici authoritatem, & potestatem fieri affirmat. Quæ cum sine probatione contra omnem diuinam & humanam authoritatem, ac fidem dicātur, contemnenda potius, quam refellēda videbantur. Breuiter tamen interrogare libet, an credant, in Eccle-

Signa semper fuerunt, & erunt in Catholica Ecclesia. Marc. vlt. Matth. 17. Ioan. 14.

Ecclesia Christi veras potuisse fieri virtutes, ac vera miracula post sexcentesimum sextum annum, nec ne? Si negant fieri potuisse, Christi promissiones eludunt, eisque pro suo arbitrio terminum præfiniunt. Christus enim indefinite dixit: *Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur, in nomine meo dæmonia ejicient*, &c. Et alibi: *Si habueritis fidem, sicut granum synapis*, & cæt. *Nihil impossibile erit vobis*. Et alibi: *Qui credit in me, opera, quæ ego facio, & ipse faciet; & maiora horum faciet.* Hæ ergo promissiones non possunt ad certum tempus limitari, alioqui posset quispiam dicere, solos Apostolos vera miracula facere potuisse, vel quidpiã simile: quod absurdissimum est. Ergo non pro solis prioribus Ecclesię seculis, sed pro omni æuo concessit Christus Ecclesiæ suæ, vt temporibus opportunis talia vera signa in ea fierent.

18\. Dicent, promissiones has factas esse fidei, & ideo potestatem illam durasse in Ecclesia, quamdiu in illa durauit vera fides: postquam vero illa corrupta est, cessasse, & falsa miracula incepisse. Hoc autem est in aliud errorum barathrum incidere: nam si Ecclesia vera fide carere incepit, periit Ecclesia contrã verbum CHRISTI: *Portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* (*Matth. 16.*) Dicent, periisse veram Ecclesiam visibilem, sed iam satis ostensum est, Christi veram Ecclesiam visibilem esse, eiũ Christum perpetuitatem vsque ad finem promisisse. Præterquam quod signa & miracula sensibilia esse oportet, atque ideo non nisi ab Ecclesia visibili vera miracula fiunt; illi ergo factæ sunt Christi promissiones, & in ea semper durabit potestas à Christo promissa.

19\. *Miracula olim à pluribus Sanctis facta sunt.*

Si ergo potestatem negare non possunt, cur negant esse vera miracula, quæ his temporibus in Ecclesia facta sunt? Non enim pauciora signa veritatis in eis, quam in illis, quæ in antiqua Ecclesia fiebant, conspiciuntur. Nam in primis facta sunt per viros sanctissimos, Benedictum, Bernardum, Franciscum, Antonium, & alios similes. Deinde frequenter facta sunt ad fidem persuadendam, & in nouis prouinciis introducendam, vt de Anglia refert Gregorius ferè proximus Bonifacij III. antecessor, (*Grego. lib. 9. Epist. cap. 58*) & similia fuisse postea in eadem prouincia facta in eiusdem fidei cõfirmationem, author est Beda lib. 5. histor. cap. 13. & Annales Ecclesiastici referunt, cooperatione similium miraculorum in Flandria, Hollandia, aliisque prouinciis post tempora Bonifacij fuisse fidem introductam. Præterea eadem veritatis indicia in posterioribus miraculis quæ in prioribus reperiuntur, nimirum in miraculo suscitandi mortuum, euidentia præiacentis cadaueris mortui, & vera viuificatio temporis duratione, & pluribus actionibus vitæ, & publica conuersatione confirmata. Denique non minori fide digna historia hæc, quam illa miracula esse probantur; ergo temerè & impiè omnia falsa iudicantur.

20\. *Miracula fiunt ad Christi gloriam, vel fidei confirmationem, non ad Pontificiæ authoritatem primario. Matth. 17.*

Quod autem Rex dicit, hæc miracula Ecclesiæ facta esse ad conferendam & extollendam Pontificis potestatem, non ita est: nam ordinariè fiunt, vel in veræ fidei confirmationem, & propagationem, vel in Christi gloriam & honorem, sæpè etiam sunt effectus veræ & firmæ fidei, cui Christus promisit: *Si habueritis fidem sicut granum synapis*, &cæt. Aliquando fiunt ex Dei misericordia volentis talia beneficia indigentibus, & petentibus miraculosè concedere: aliquando ad ostensionem sanctitatis alicuius personæ, quam Deus ad aliorum exemplum, & consolationem manifestare vult. Dico autem *ordinariè* hoc ita esse, quia cum articulus de primatu Pontificis ad fidei dogmata pertineat, & ad veræ fidei, & Ecclesiæ confirmationem notitia eius maximè necessaria sit, etiam in illius veritatis confirmationem potuerunt vera miracula fieri, quoties opportuna, vel necessaria iuxta diuinæ prouidentiæ dispositionem fuerint. Ac denique quamuis vera miracula non semper propter illum finem fiant, nihilominus quatenus fiunt à

Miracula indirectè Pontificiam dignitatem stabiliunt.

ministris Ecclesiæ Pontifici obedientibus, & eius authoritate prædicantibus, satis eandem veritatem de Primatu eius confirmant. Quis ergo non videat, quàm sit execranda calumnia, miracula Catholicæ Ecclesiæ cum signis Antichristianæ bestiæ comparare?

21\. Quia verò Ioannes inter signa illius bestiæ vnum peculiare designauit, dicens: *Vt etiam ignem faceret de cælo descendere in terram in conspectu hominum*, egregiam profecto his verbis Rex affingit interpretationem, dicens: *Nempe fulmen excommunicationis, cuius tanta vis est, vt thronis exturbare Principes valeat, adeo vt omnes pro hæreticis occidendi sint, & exurendi, qui bestiæ nolunt imaginem adorare, hoc est, summam eius potestatem nullis limitibus circumscriptam.* In quibus duplex metaphora indicatur, quæ si in allegorico sensu affertur, parui momenti est ad persuadendum, eadem enim facilitate, qua fingitur, contemnitur, quia solum ad maledicẽdum à Protestantibus excogitata est: si vero sensus ille vt literalis proponatur, valde ridiculus est, & intentioni Spiritus sancti, ipsorumque Protestantium dictis repugnans. Vtrumque breuiter ostendo.

Excommunicationes à Pontificib. excussas, ignem esse de cælo Rex Iacobus commentatur.

22\. Prima enim metaphora est, quia *descendere ignem de cælo*, per metaphoram dicitur esse excommunicationem fulminare. At hæc metaphora in primis noua est, sine fundamento in Scriptura, vel Patribus, aut expositoribus, aut communi modo loquendi. Quis autem credat, Ioannem vsurpasse verba in sola illa metaphorica significatione, quam sibi nuper Protestantes pro sua libidine, & solum ad irridendum confinxerunt? Deinde Ioannes illud ponit vt signum nouum, singulare, & admiratione dignum, at fulminare excommunicationem non est nouum, nec singulare, cum etiam ab ipsis hæreticis fiat, vnde nullam habet admirationem, cum quotidianum sit. Imò si illud est Antichristi signum, profecto ante Bonifacium Tertium cœpit Antichristianismus. Nam prius Innocentius Primus contra Imperatorem excommunicationem fulminauit. Denique bestia illa faciet ignem de cœlo descendere dæmonis arte, & potestate; fulminatio autem excommunicationis fit potestate a Christo concessa, & in virtute verborum eius, *Si Ecclesiam non audierit*, &cæt. Ergo Ioannes non de hoc signo loquitur, nec metaphora est verisimilis. (*Matth. 18.*)

Ignis ille apud D. Ioannem non significat excommunicationem.

Excommunicatio fulmen nouum non est, sed ante Bonifacij tempora iam vibratum.

23\. *Instantia.* Dicet fortè Rex, hæc vera esse de iusta, & ordinaria excommunicatione, se autem loqui de fulmine illius excommunicationis, *cuius tanta est vis, vt thronis exturbare Principes valeat.* Sed contra primò, quia (*Solutio.*) etiam talis excommunicatio potest esse iusta & legitima potestate facta, vt supra ostensum est. Quamquam re vera impropriè dicitur excommunicatio ipsa exturbare à throno: nam licet illi duo effectus tanquam duę pœnæ ab eadem potestate procedant, & simul imponantur, distincti sunt. Nunc autem vt Regi morem geramus tanquam de vno loquimur. Itaque illud etiam fulmen vera & cœlesti potestate fit, & non est signum mendax, sed verum, vt probauimus: est ergo repugnans cum metaphora. Secundo hoc signum, id est, hęc excommunicatio non fulminatur, seu exhibetur in Ecclesia à prædicatoribus, vel fidelibus obedientibus Pontifici, sed à solo Pontifice, & ita secundum Regiam accommodationem non exhibetur à posteriori bestia, sed à priori; at signum illud faciendi descendere ignem de cœlo, non tribuitur à Ioanne priori bestiæ, sed specialiter secundæ; ergo talis interpretatio bestiæ confundit.

24\. Altera metaphora Regis versatur circa *imaginem bestiæ*, per quam Rex summam Papæ potestatem significari vult. Hæc autẽ metaphora eisdem ferè argumentis facile refellitur, tum quia nullum fundamentum authoritatis, rationis aut probationis habet, tum quia recognoscere, ac venerari hanc summam Pontificis potestatem non est nouum in Ecclesia Chri-

Dum Pontifex colitur, imago bestiæ non adoratur.

sia Christi, sed ante Bonifacium omnes præcedentes Pontifices eam imaginem induerunt, illaque potestate vsi sunt, omnesque verè fideles illi paruerunt, vt in lib. 3. fusè probatũ est. Vltra hæc verò pugnant cum metaphora verba illa: *Dicens habitantibus in terra, vt faciant imaginem bestiæ.* Quis enim Papistarum (vt isti loquuntur) aut verius Catholicorum docuit vnquam fideles, vt facerent, vel conferrent potestatem Pontifici, cum potius constanter doceamus, solum Christum illam conferre? Non est ergo illa imago Pontificia potestas, sed aliquid, quod arte, & manibus hominum fieri potest. Nec dicere potest Rex, nihil aliud esse facere imaginem, quam potestatem recognoscere, & confiteri: nam expresse Ioannes duo distinguit, facere imaginem, & adorare illam; at vero respectu potestatis recognoscere potestatem, est venerari illam; ergo aliud est facere imaginem: vnde ferè evidens est, in illis verbis *faciendi imaginem*, nullam esse metaphoram, vt supra dixi. Quod etiam valde persuadent sequentia verba: *Et datum est illi, vt daret spiritum imagini bestiæ & vt loquatur imago bestiæ.* Hæc enim apertè ostendunt, sermonem esse de imagine materiali, & sensibili. Quomodo enim fingi potest, Ecclesiam dare spiritum potestati Pontificis, vt loqui posit, vel quippiam simile facere.

Apoc. 13. Apud Ioannem aliud est imaginẽ facere, aliud adorare illam.

25\. Tandem in illis verbis considero duplex signum, vnum faciendi descendere ignem de cœlo, & hoc signum dicitur secunda bestia facere non per coactionem, sed per seductionem, vt inducat habitantes in terra ad bestiam primam, eiusq; imaginem adorandam, vt patet ex verbis illis: *Et seduxit habitantes in terra propter signa, quæ data sunt illi facere in conspectu bestiæ.* At verò fulmen excommunicationis non pronunciatur ad inducendos homines per seductionem, sed per vim & coactionem, quæ maior fit, si cum excommunicatione deturbatio à regno coniungatur. Ergo nõ quadrat metaphora excommunicationis cum tali signo. Aliud deniq; signum, scilicet dare spiritum imagini bestiæ, & facere, vt loquatur, licet etiam sit ad seducendum, tamen ad coactionem progreditur, additur enim: *Et faciat, vt quicunq; non adorauerint imaginem bestiæ, occidantur.* Et hinc etiam non potest accommodari metaphora: nam Ecclesia non dat spiritum, nec loquelam Pontifici, vt potestas eius ad occidendos rebelles extendatur, sed potius ipse hanc potestatem suis ministris committit: est ergo ille Scripturæ abusus, non interpretatio.

Verba Apocalyp expenduntur.

Excommunicatio vim habet cogendi, non seducendi.

26\. Deinde vltra procedit Rex ad characterem Antichristi Pontifici accommodandam, dicitque characterem bestiæ esse professionem obedientiæ, quæ Summo Pontifici fit. At Paulus cum monuit fideles: *Obedite Præpositis vestris*, non censuit, professionem Ecclesiasticæ, & Christianæ obedientiæ esse Antichristi characterem, sed Christi. Veriorique ratione dicere possemus, iuramentum fidelitatis, quo Rex premit sui regni Catholicos, esse characterem Antichristi, quandoquidem sub specie professionis ciuilis obedientiæ sibi debitæ, Vicarij Christi obedientiam negare compellit. Præterea vltra errorẽ, in quo accommodatio fundatur, repugnat Ioannis verbis. Primò, quia vel per obedientiæ professionem intelligitur solum modus ipse viuendi sub obedientia Pontificis, vel intelligitur aliqua specialis formula hanc obedientiam profitendi. Prior sensus non est iuxta mentem Ioannis, quia expresse loquitur de aliquo signo gestando à sectatoribus Antichristi, quo protestantur sectam, & obedientiam eius, vt supra visum est, & ex litera ipsa evidenter constat. Si autem per professionem intelligatur peculiaris forma promittendi obedientiam Pontifici, non quadrat cum verbis Ioannis. Primò, quia Ioannes ait, *omnes pusillos, & magnos, diuites, & pauperes, liberos, & seruos* gestaturos esse characterem bestiæ; at vero specialis professio obedientiæ ad Pontificem, non exigitur ab omnibus fidelibus pusillis, & magnis, sed à Pa-

Characterẽ bestiæ obedientiam Pontificiæ esse Rex confingit.

Hebr. 13.

Melius id dici posset de iuramento fidelitatis Anglicano.

Ioannes loquitur de signo permanente, non de pura professione.

storibus, vel Doctoribus Ecclesiasticis, aliisve in simili gradu constitutis.

27\. Secundo character Antichristi ita esse debet communis, & familiaris omnibus, vt sine illo nullus permittatur emere, aut vendere, etiam ad vitam necessaria. Vnde notant Patres in eum finem esse imprimendum, vt vel propter vitæ sustentationem omnes homines illum suscipere cogantur, sicut nunc in Anglia coguntur Catholici Ecclesias hæreticorum adire, vel juramentum fidelitatis profiteri, ne bonis ad vitam necessariis, vel vita ipsa priuentur: at in Romana Ecclesia professio obedientiæ ad Pontificem non exigitur, vt homines possint emere, & vendere, nec sub coactione amittendi necessaria ad vitam, sed in specialibus occasionibus, vbi ad securitatem doctrinæ, gradus, vel muneris suscipiendi judicatur conveniens, postulatur: nulla est ergo huius characteris ad illam professionem comparatio. Tertio character Antichristi futurum est signum aliquod permanens manibus gestatum, vel fronti impressum, quod videri posit, vt homines ad dictos contractus admittantur, professio autem obedientiæ est signum (vt ita dicam) transiens, quod in susceptione alicuius muneris semel exhibetur, postea verò nec in manibus, nec in fronte gestatur. Est ergo friuola characteris accommodatio.

Nemo sine illo ad contractus humanos admittetur.

28\. Peruenit tandem ad numerum nominis Antichristi, & duas expositiones adhibet. Vna est, vt ille numerus non sit nominis, sed personæ Antichristi; id est, vt necessarium non sit in literis nominis eius illum numerum contineri, sed in ipsa persona, quia intra annos illius numeri, scilicet 666. venturus fuit Antichristus. Quam expositionẽ colligit ex eo, quod idem numerus, qui prius dictus fuerat *numerus nominis eius*, postea dicitur *numerus bestiæ*, ibi: *Qui habet intellectum computet numerum bestiæ*, & statim additur: *Numerus enim hominis est.* Et in his posterioribus verbis videtur Rex per hominem Christum Dominum interpretari, ait n. iuxta hanc expositionem dici numerũ hominis, quia est *numerus annorum Domini*. Sic autem ait, impletam esse prophetiam in Bonifacio III. *qui primus* (ait) *se nominauit vniversalem Archiepiscopum, quo titulo S. Gregorius Antichristum fore cognoscendum prædixerat.* Atq; illa quidem expositio noua non est: nam Ioannes Annius, & quidam alij illa vsi sunt, vt ostẽderent Mahometum fuisse Antichristum. Et licet illam Regi permitteremus, nihil referret, vt statim dicam.

Opinio Regis Iacobi de numero nominis Antichristi.

Apoc. 13.

Lib. 6. epist. cap. 30.

29\. Negari autem non potest, Ioannem prędixisse numerum illum 666 futurum esse in nomine Antichristi, expresse enim dixit, *aut numerum nominis eius*, id est contentum in literis nominis eius, & ita intellexerũt illa verba omnes interpretes. Hoc ergo negari non potest, licet non repugnet, per illum eundem numerum nominis mysticè indicari aliquam proprietatẽ ad personam pertinẽtem. Vnde si cum veritate aliarum prophetiarum, vel historiæ posset consistere, vt per illum numerum significaretur tempus ortus Antichristi secundum numerum annorum Domini, vel tempus durationis throni eius, vt alij de Mahometo dixerunt, hoc quidem cum verbis Ioannis nõ repugnaret. Tamen illud non ita esse in Mahomete, re ipsa monstratum est, vt ostendit Pereira. De proprio autẽ Antichristo constat ex aliis prophetiis, iuxta quas nec tam cito venire potuit, nec thronus eius tanto tempore durabit, vt supra ostensum est.

Negare non potest numerum illum esse nominis Antichristi.

Disput. 5 de Antichristo.

30\. Iuxta Protestantium autem accommodationem clarum est, non posse referri numerum illum ad tempus durationis Antichristi, quia opinione illorũ jam durauit plus quam mille annis. Propterea ergo Rex studuit numerũ accomodare ad tempus ortus eius. Verumtamen etiam hic sensus nullum fundamẽtum habet in textu, nam eundem numerum quem prius vocauit *numerum nominis bestiæ*, statim breuitatis causa vocat *numerum bestiæ*, cum vero subdit, eundem esse *numerum hominis*, per hominem nõ intelligit Christũ:

Numerus ille non est temporis aduentus Antichristi.

Annus, quo sedit Bonifacius, illum numerum non adæquat.

quis enim hoc vnquam cogitauit? aut quo fundamento affirmari potest? Accedit, quod neque in illo sensu veritas illi numero respondet, quia Benedictus Tertius anno 666. non sedit. Respondet primo, numerum illorum non ab anno natiuitatis Christi, sed ab eo, in quo Pompeius templum diruit, computandum est. Sed hoc neque ratione subsistit, cur enim ab illo potius, quam ab alio quouis tempore computandus est ille numerus? neque constanter est dictum, quia iam ille non erit numerus annorū Domini, sicut paulo antea dixerat. Ac propterea respōdet aliter, sexaginta annis post Bonifacium fuisse confirmatum regnum Antichristi, & ita fuisse numerum illum expletum. Sed hoc non minus friuolum & voluntariū est, quia neque Pontifices illis sexaginta annis post Bonifacium magis vsurparunt nomen vniuersalis Episcopi, quam per centum, vel plures sequentes, neque potestate, aut dignitate magis creuerunt.

Euasio.

Insolitum est annos à Pompeio supputare.

Euasio altera eluditur.

31\. *Bonifacius nomen iam D. Leoni datum ab vsurpante vindicauit.*

Præterquam quod etiam falsum est, Bonifacium vsurpasse nomē vniuersalis Episcopi, qui a solum ab alio vsurpante vindicauit, & suæ tantum Sedi posse congruere ostendit, licet nō constet illo titulo vsum fuisse. Quod si hęc vsurpatio appelletur, non ille primo, sed Leo Papa ante plures annos illud nomen vsurpasse dicēdus erit, quia & Synodus Chalcedonēsis titulum illum ei tribuit, vt supra ex Gregorio retuli, & ipse in suis epistolis vniuersalis Ecclesiæ Episcopum se nominat, quod perinde est. Falsum denique est, Gregorium dicere, Antichristum titulo vniuersalis Episcopi fore cognoscendū, sed verba Gregorij sunt: *Quisquis se vniuersalem Sacerdotem vocat, vel vocari desiderat, in elatione sua Antichristum præcurrit, quia superbiendo, se cæteris præponit.* Quo autem sensu Gregor. nomen illud reprehenderit, iam supra declaratum est. Quidquid vero de vocabulo & vsu eius fuerit, ex illo loco Gregorij euidēter colligitur, Bonifacium nō esse Antichristum, sed ad summum posse inferri, fuisse elatū, vel imitatione quadam præcurrisse Antichristum, ex quo aperte sequitur, non fuisse Antichristū. Meliùs certè posset considerare Rex, Gregorium ibi ponere, vt notam Antichristi, quod *se Deum ducet*, & quod *Deus videri velit super omnes homines.* Quod nec Bonifacius, neque vllus Pontificū hactenus fecit. Veriusque nos possumus illi obiicere sententiam Athanasij epi. ad Solitari. vit. agent. in superioribus commemorata, vbi inter imagines Antichristi ponit, *sæcularē Principem Primatum Ecclesiasticum supra Episcopos vsurpantem.*

32\. *Contendit Rex nomen Latinus, continere numerum Antichristi.*

Aliam denique expositionem illius numeri nominis Antichristi admittit Rex, eamque accommodat Pontifici, quia in hoc nomine *Latinus* Græcis terminis scriptus ille numerus continetur. *Quod rectè* (ait) *cum Romana Ecclesia, cum Romana fide, & cum Latina liturgia congruit.* Sed quam sint hæc omnia violenta & friuola, perspicuum est. Et in primis bene notauit Bellarminus, Λατινος Græcè non per ει, sed per ι, scribi, & hoc modo non reddere numerum illū. Nihilominus tamen Aretas suo ca. 38 Apocalyp. inter alia nomina, quæ de Antichristo excogitari possunt, nomē Λατεινος posuit, statim vero addit, oportere scribi per diphtongum (vtique præter morem, & proprietatem Scripturæ) vt possit illum numerum reddere. Deinde Ioannes de nomine proprio Antichristi loquutus est, nullus fuit autem Pontifex, qui proprio nomine *Latinus* sit appellatus, communi autem nomine etiam nomine Rex Angliæ est Latinus, & Lutherus, & Caluinus fuit Latinus; cur ergo magis Pontifex, quam quilibet illorum Antichristus censendus est propter nomen Latinum? Hæc igitur omnia, quæ de Antichristo, eiusque Antesignano in illo cap. 13. dicuntur, sincerè intellecta, euidēter ostendunt, Antichristum, prout ibi describitur, nondum apparuisse, & toto cœlo à Pontifice Romano distare: extortæ autem, & violentæ interpretationes metaphoricæ Protestantium non minori claritate produnt errorem, in quo isti homines cæci versantur.

Ex illa interpretatione Heretici Antichristi sunt, cum sint etiam Latini.

CAPVT XX.

Quæ circa XIV. XV. & XVI. caput Apocalypsis Rex notat, discutiuntur.

Finita tertia visione, prius quam Rex ad quartam transeat, ex cap. 17. sumendam, quædam ex capit. 14. 15. & 16. arripit, quæ licet leuiora sint, operæ pretium duximus, illa notare, vt nihil quod ad causam pertineat, intactum relinquamus. In principio igitur capit. 14. prius narrat Ioannes peculiarem gloriam sanctarum Virginum sibi manifestatam; deinde narrat visionem Angeli volantis per medium cœlum, & habentis Euangelium æternum, & diem iudicij annunciantis. Et in his duobus nihil occurrit annotatione dignum. Tertio ait Ioannes, & alius Angelus secutus est, dicens: *Cecidit, cecidit Babylon illa magna, quæ à vino iræ suæ potauit omnes gentes*, vbi Rex notat ruinam hanc Babylonis, quam hic Angelus prænunciauit, esse interitum Antichristi. Per Babylonem autem vult intelligi Romam, vt in superioribus sæpius dixerat. Vnde significat, Antichristum Romæ, & in eius incendio, ac destructione esse interimendum. Veruntamen Antichristum esse interficiendum Romæ, noua fictio est sine fundamento excogitata ad suspicionem aliquam prauam de Romana sede generandam. Antiqui enim in Oriente occidendum esse tradiderunt, vt ex Lactant. lib. 7. capite 17. & sequentibus, & Hypolit. Irenæo, & aliis antiquis colligitur. Hieronymus autem Isaiæ capite 25. in monte Oliueti dixit, esse occidendum. Potestque colligi ex capite vndecimo Daniel. in fine, & ex capite vndecimo Apocal. vt supra notaui. Et capite decimo nono dixit Euangelista Ioannes, Antichristum viuum esse detrudendum in infernum, vtique imperio Christi, vt Paulus 2. ad Thessalonicenses ca. 2. significauit, & Daniel cap. 8. dicens, *Sine manu conteretur.* Si ergo per Babyloniam Romam intelligamus, tantum abest, vt Romæ ruina sit interitus Antichristi, vt potius per illum, vel duces, ac socios eius abolenda, & igni tradenda sit, vt ex capite decimo octauo Apocalypsis colligi potest. Nam vt supra notaui, si Roma delenda est ante iudicij tempus, non erit, nisi tempore Antichristi, & eius conatu, vt extincto nomine Romano, ipse nouam excellentioremque monarchiam erigere videatur. Si vero per Babylonem mundum hunc intelligamus, incendium illud Babyloniæ supponit iam finitam Antichristi persecutionem, & destructionem, ac perditionem eius; ergo neque isto modo ruina Babyloniæ erit interitus Antichristi. 1.

Apocal. 14. Roma occidendum Antichristum Rex probare nititur.

Sed illi figmento non applaudit antiquitas.

Verius diceret Romam ab Antichristo delendam.

Post has vero duorum Angelorum voces, & monita, tertius sequitur Angelus, tam supplicia in Antichristi sectatores superventura, quam beatitudinem eorum, qui patientur tribulationem tolerantes, & mandata Dei custodientes in Domino mortui sunt, denuncians. Et quoniam hæc discretio in iudicio facienda est, ideo statim visio, & repræsentatio iudicij subjungitur. Hęc verò, vt omnes expositores aduertunt, magna ex parte per anticipationem dicta fuere: nam priusquā fiat iudicium, præcedent septē plagæ, quæ capite decimoquinto in generali denunciantur, & in capite decimosexto sigillatim recensentur. Quas nunc explicare nostri muneris non est. Quia verò Rex sensu earum allegorico ludit, aduerto breuiter, plagas illas ad literam, & propriè intelligi de tribulationibus, & calamitatibus corporalibus, & externis, vt fuerunt plagæ Ægypti, quibus illas comparant Irenæ. lib. 4. capit. 50. Andr. cap. 46. in Apocal. vbi singulas ita exponit, quem ferè imitatur Aretas. Et merito, nam omnia, quę ibi dicuntur, verè, ac propriè possunt intelligi, & ideo ita sunt intelligenda. Nihilominus tamen illas plagas more suo 2.

In Apocalypsi (vt in aliis prophetiis) aliquando rerum ordo non seruatur.

Plagæ Apocalypseos veræ erunt, non allegoricæ.

Opprobrior

phialas hoc loco Rex Iacob. in Rom. Pontificem effundit.

suo Rex in maledicta, & opprobria sanctæ Ecclesiæ, & Pontificis per suas allegorias conuertit; non tamē omnes accommodat, sed quas peruertere, & accommodare potuit, semperq; eosdem errores supponit, per bestiam Pontificem interpretando, per pseudoprophetam verò Apostolicam Ecclesiam, & ita tenebras in quinta phiala super sedem Antichristi effusas, dicit esse tenebras ignorantię & erroris Ecclesiæ Romanæ. Ita enim solent hæretici ad excusationem sui erroris & pertinaciæ, Ecclesiam ignorantiæ & cæcitatis arguere: cùm enim ipsi cæci sint, Ecclesię lumen videre non possunt, vt Augustin. sæpè contra Donatistas notat.

3. *Tenebra in plaga quinta phiala sensibiles erunt, non intelligibiles.*

Præterquam quod nec metaphora est necessaria, vt dixi, nec potest accommodari; nam illæ plagæ superuenturæ sunt super bestiam, & regnum eius, id est, super Antichristum, & homines ab eo deceptos, vt ibi dicitur. Vnde iam supponent densissimas tenebras spirituales; non est ergo de illis sermo. Sed tenebræ postea per phialam quintā effundendæ, erunt verè corporales, aut saltem temporales, quia vel super Hierusalem, vbi erit sedes Antichristi, & super totam illam regionem sensibiles tenebræ, & frequētissimæ effundentur: vel splendor humanus, & fama Antichristiani regni obscurabitur magnitudine calamitatum, à quibus non poterit Antichristus suis artibus subditos liberare. Vnde fiet, vt ingenti dolore omnes affligantur, ita vt *linguas suas præ dolore commanducent, & Deum blasphement præ doloribus, & vulnerib. suis, & non agant pœnitentiam ex operibus suis*. Quæ verba nunquam potuit, nec poterit Rex sine rubore ad Ecclesiam accommodare, facilè autem intelligi potest, quam meliori analogia, magisque in veritate fundata, possent ad tenebras, & linguas, & blasphemias, & impœnitentiam Protestantium transferri.

4. *Phialam in Euphratem effusam miscent imperite Protestantes.*

Progreditur Rex ad sextum Angelum, qui siccando Euphratem, *praparauit viam Regib. ab ortu solis*, quod dicit, esse impletum, *cum iam homo peccati cœptus est reuelari, sublatis omnibus impedimentis, qua possunt iter iorum, id est,* Orientalium Regum *ad inuadendum illum monarcham remorari*. Vbi per *Reges ab ortu solis*, se & similes Reges rebelles Ecclesiæ Romanæ, eamq; persequentes intelligit, vt inferius in quarta visione pag. 121. clarius exponit. Ex his Regibus ait, parandam esse viam per effusionem illius sextæ phialæ, vt sublatis impedimentis Monarchiam Ecclesię (quam ipse Antichristi esse fingit) liberè, & inopinato invadāt. Sicut Cyrus (ait) inopinato transitu Euphratis Babylonem cepit, & Balthasarem Regem eius, vasis ad Dei ministerium comparatis abutentem, atque ita tanquam in Dei templo sedentem occidit.

5. *Reges de quibus ibi sermo est, non contra, sed pro Antichristo dimicabunt.*

In qua tota metaphora, omissa eius impietate, & audacia, summam ignorantiam Protestantium sic exponentium adverto: quia non solum extra literalem sensum suo arbitrio loquuntur, sed etiam contra illum verba accommodant. Nam Reges illi, quibus per effusionem sextæ phialæ, & exsiccatione Euphratis via parabitur, non contra Antichristum incessuri prædicuntur, sed potius ad iuvandum Antichristum exterminatione populi Dei, sicut circa Danielis prophetias infra cap. 22. notabimus, & sumi etiam potest ex verbis, quæ Ioannes paulò inferius

Probatur ex verbis Apocalypsis.

subiungit: *Spiritus dæmoniorum procedunt ad Reges totius terra, congregare illos in prælium ad diem magnum omnipotentis Dei*. Et ita locum illum de conuocatione omnium Regum terræ, & præsertim Oriētalium, per Antichristum facienda ad debellādos omnes Christianos, omnes interpretantur. De qua conuocatione, & ingenti ad prælium congregatione sub nominibus *Gog & Magog* mentionem fecit idem Ioan. c. 20. post Ezech. c. 38. Quomodo ergo quadrare potest metaphora, vt per Reges ab Oriente venturos intelligantur hæretici contra Papā insurgētes? quid magis frinolum, magisq; ridiculum dici aut cogitari potuit?

6. Accedit, quod illi Reges non congregabuntur, quando Antichristus incipiet reuelari, sed postquam Antichristus ab universo mundo agnitus, & per suum pseudoprophetam satis publicè prędicatus fuerit; imò postquam iam cœperit per alias tribulationes regnum eius affligi, vt ex prędecentibus phialis, & sequentibus verbis manifestum est: at isti hęretici orti, & congregati sunt antequam Antichristus notus esset, vel revelari inciperet; ipsi enim primi fabulam illam confinxerunt, & thronus, cui ipsi nomen illud imposuerunt, semper fuit notissimus Ecclesię, & nihil eorum, quæ per phialas illas prædicuntur, passus est. Denique illorum Regum congregatio futura est in *prælium ad diem magnum omnipotentis DEI*, quando nimirum Christus de illis triumphabit, simulque Gog, & Magog destruet. At hæresiarchæ isti nec in vnum diem congregati sunt, & longè ante tempora diei magni Dei prodierunt. In hoc ergo solum conueniunt cum illis Regibus, quod re vera contra Christum surrexerunt, & Antichristo viam parant, & contra Christi Vicarium (sub titulo ficti Antichristi) bellum mouent.

Haretici Regibus illis similes sunt, ac illa conspiratione aduersus Deum & Christum eius.

7. *Societatis Iesu alumnos ranunculis comparat Rex Iacobus pro Pontifice coaxantibus.*

Concludit tamen Rex, hanc suam prolixam allegoriam, inducendo illa verba eiusdem sextæ phialæ à Ioanne scripta: *Et vidi de ore Draconis, & de ore bestia, & de ore Pseudopropheta spiritus tres immundos in modum ranarum*. Per quos intelligit nouam sectam exurgentem ad thronum Antichristi tenebris obscuratum, & labantem illustrandum, & fulciendum, quam dicit ternario numero significari, quia tribus magistris diriguntur *Draconis*, id est, Satanæ, *Antichristi*, id est, Pontificis, & *Pseudopropheta*, id est, Ecclesię Romanæ. Per quam sectam Societatem Iesu sine dubio intelligit, & Doctores, ac prædicatores eius ranunculis comparat, de quibus hæreticorum more ad libitum detrahit. Pro illis autem respondere, nec mihi decens est, nec necessarium. Opera enim illorum de ipsis testimonium perhibent, estque qui videat, & iudicet. Neque parum habent Societatis alumni, & operarij; vnde possint gloriari, quandoquidem cum Christi Vicario, eiusque Ecclesia digni habiti sunt, pro Christi fide, eiusque Vicarij obedientia ignominiam, & contumeliam pati.

Gloriosum societati tale munus.

8. *Non cobaret interpretatio.*

Solum quoad verborum Scripturæ abusum, & corruptionem adnotabo, præter alios errores de falsa interpretatione Bestiæ, & Pseudoprophetæ eius: & abusum aliorum verborum illius Scripturæ, in ipsamet allegoria ad textum applicata, non esse constantiam, aut consecutionem. Nam hoc loco dicit, tres spiritus malos mitti ad fauendum Antichristo, eiusque thronum sustentandum, vnde cum Ioannes de illis: *Procedunt ad Reges totius terra, congregare illos in prælium*, consequitur apertè, Reges ab his spiritibus congregandos esse futuros Antichristi amicos, & fautores: paulò autem superius dixerat, Reges illos, quibus sextus hic Angelus viam parat, esse hostes Antichristi, & illis expediri viam, vt sine impedimento possint Monarchiam Antichristi invadere: hæc autem duo non possunt simul subsistere. Nam Reges venturi sine impedimento, & per illos tres spiritus congregandi ijdem sunt, quomodo ergo & ad invadendum, & ad sustinendum labantem thronum Antichristi vocantur.

Immundi spiritus nic, vt Antichristi hostes, nunc vt amici à rege ponuntur.

9. *Societatis Iesu operarij pacem non discordias serunt.*

Præterea isti tres spiritus congregaturi dicuntur Reges in prælium, vtique contra visibilem Christi Ecclesiam, quæ tempore Antichristi erit, operarij autem Societatis non congregant Reges in prælium aliquod, sed ad pacem, & vnionem cum Christi Vicario, nec ad debellandam Ecclesiam visibilem, sed ad pacem, & vnionem cum illa. Item illi Reges congregandi sunt specialiter ad prælium vnius diei, qui per antonomasiam dicitur, *dies magnus omnipotentis Dei*, quia in illo *veniet sicut fur*; vt statim dicitur, vtique ad destruendum Antichristum, & omnes Reges congregatos cum illo ad prælium, vt cap. 20. apertè declaratur sub nominibus Gog, & Magog. At hoc *Apoc. 20.*

 non

De materiali prælio loquitur D. Ioannes.

non potest ad prædicatores fidei, qui nunc sunt in Ecclesia Catholica vllo modo accommodari. Vt alia infinita omittam, quæ evidenter ostendunt, Ioannem loqui de corporali, seu materiali prælio, designando etiam locum, in quo Reges congregandi sunt; & declarando apertè, ranas illas esse tres spiritus immundos dæmoniorum, facientes signa, quibus Reges ad prælium illud congregent. Ergo vana est, & impudens allegoria ab ociosis, & obduratis Protestantibus adinventa.

CAPVT XXI.

Ex visione capitis XVII. & sequentibus Apocalypsis nouum de Antichristo errorem confutari potius, quàm confirmari.

1. *Docet Rex Iacobus mulierem fornicariam esse Antichristum, ac proinde Pontificem.*

REfert Euangelista Ioannes capit. 17. Apocalyps. se raptum fuisse in desertum, & vidisse mulierem fornicariam sedentem super bestiam coccineam plenam nominibus blasphemiæ, &cæt. Ex hac visione, quam Rex Angliæ quarto loco posuit, colligere nititur, Romanum Pontificem esse Antichristum, colligitque in hunc modū. Mulier illa fornicaria Antichristum repræsentat, & omnes proprietates, quæ illi mulieri in eo capite tribuuntur, Romano Pontifici conueniunt, ergo ipse est Antichristus. Maiorem Rex non probat, sed tanquam notum fundamentum suæ disputationis supponit. Minorem autem late prosequitur ad libitum multiplicando probra contra Romanam sedem sine probatione, aut veritatis fundamento, sed solùm quia cùm ab infantia sub hæreticorum disciplina falsam illam opinionem, ac deprauatam fidem imbiberit, & in ea fuerit consuetudine obfirmatus; nunc & mentis ignoratione, & indignatione permotus audet in cœlum ponere os suum, & sacra prophanis commaculare.

Probat contumeliarum aceruo.

2. *Mulier illa ciuitatem significat, non hominem.*

Sed in primis fundamentum, in quo nititur, falsum est, nam mulier illa non repræsentat Antichristum. Quia Ioannes ipse dixit, mulierem illam habere scriptum in fronte *Babylon magna*, nemo autem vnquam dixit, Babylonem, vel propriè, vel figuratè significare Antichristum: nam Antichristus homo quidam futurus est, vt supra est demonstratum, Babylon autem semper significat ciuitatem aliquam, vel hominum congregationem, vt idem Ioannes in fine illius capitis 17. conclusit: *Mulier, quam vidisti, est ciuitas magna, quæ habet regnum super Reges terræ.* Et ita Patres omnes, & illius loci expositores in hoc conueniunt, quod mulier illa, seu Babylon magnam aliquam ciuitatem repræsentet, quia hoc iam non tantum in ænigmate, sed expresse reuelatum, & ab eodem Propheta declaratum est. Quæ autem sit illa ciuitas variè exponitur. Duas tamen esse opiniones probabiles, vnam explicantem hunc locum de ciuitate impiorum, aliam de Romana ciuitate exponentem, supra c 7. retulimus, vbi vtramque opinionem declarauimus, & probabilem esse ostēdimus, & in vtramque conuenire omnia prauitatis insignia, quibus Ioannes illam onerat, minutatim declarauimus. Aduertimus autem ibi, iuxta Catholicam & veram declarationem, si Babylon Roma est, intelligendum id esse de Roma nō Christiana, sed ethnica, vt erat tempore, quo Ioannes scribebat, & quamdiu in illo statu durauit, & si fortè ad illum, vel omninò, vel magna ex parte ante mundi consummationem reditura est (vt multi opinantur) etiam pro illo statu merito eodem nomine significatur: nam Roma Christiana sub vera fide Christi perseuerans, Babylonia dici non potest, cum concessionem falsorum dogmatum, aut plurium sectarum, vel Deorum non admittat: Ideoque merito Hieronymus libro 2. contra Iouinianum ad finem, ad Romam dixit: *Scriptam in fronte blasphemiam Christi confessione delesti*, & cæt. Et hac ratione Petrus accuratè distinxit Ecclesiam, quæ erat in Babylone ab ipsa Babylone dicens: *Salutat vos Ecclesia, quæ est in Babylone collecta.* Et eodem modo loquitur Hieronym. epist. 18. ad Marcell. dicens, *Est quidem ibi sancta Ecclesia*, &c.

Aliqui de ciuitate impiorum, alij de Romana intelligunt.

3. *Calumniæ aliæ falsæ ostenduntur.*

Destructo igitur Regis fundamento, eius argumentum ruit. Quapropter omnes accommodationes, quas sub illo fundamento sumit, calumniæ Protestantium sunt, non Scripturæ interpretationes. Neque Rex ipse responsionem hanc effugere potest, cum sæpius in sua præfatione fornicariam illam Romam esse contendat, & nostrorum confessione id confirmet. Hic verò cauenda est calliditas Protestantium, quā notauit Sander. lib. 8. de Visib. Monarch. & Rex in præsenti imitari videtur, nam eandem mulierem dicit esse Romam, & esse Antichristum, & bestiam, item esse Antichristum, vt supra c. 15. animaduerti, vt ita confundendo Romam cum Romano throno, & cum Antichristo, postea ad omne regimen illius ciuitatis, ac tandem ad Romanam Ecclesiam, & sedem sermonem transferat, illique omnia, quæ tam de Antichristo, quàm de Romana vrbe infideli, eiusque imperio ethnico dicuntur, accommodet. Talia itaque sunt omnia, quæ in toto discursu circa illud caput comminiscitur. Cum enim Roma dicatur fuisse *mater fornicationis*, quando *omnium gentium idolis, & superstitionibus seruiebat*, vt Leo Papa inquit serm. 1. de Natiuit. & serm. 1. de Sanctis Petro, & Paulo. Ideo crimen illud in Apostolicam sedem transfert. Et sicut nos propter illam sedem dicimus, Romam esse matrem, & magistram omnium Ecclesiarum, ita Rex matrem omnium spiritualium fornicationum illam appellat. Quæ autem sint istæ spirituales fornicationes, quas Romana Ecclesia, vel exercuit, vel docuit, nunquam hactenus ostendere potuit; cum ab antiqua, & primitiua fide minimum discrepauerit, vt lib. 1. & 2. probatum est.

Ab hæreticis hic omnia mira vafritie confunduntur.

4. *Roma Christiana Martyrum sanguine nullo modo ebria*

Et simili modo cum Roma ethnica dicatur *ebria sanguine Martyrum*, propter Imperatorum persecutiones, idem audet Romanæ Ecclesiæ, & sedi tribuere: quod profectò non video, qua specie, vel vmbra veritatis dici potuerit. Quas enim *immanes Christianorum persecutiones* excitauit Ecclesia Romana, aut quando sanguinem Martyrum fudit, vt proptet ea sanguine Martyrum ebria dicatur? Sed fortasse iustas quorundam hæreticorum, & Apostatarum pœnas martyria Rex vocat, cum tamen illa supplicia tam rara sint, vt nec propter illa dici potuerit sanguine hæreticorum ebria: nam vt Patres, & expositores notant, per hæc verba innumera Martyrum multitudo denotatur. Denique, vt cætera omittam, non maiori fundamento hæc, quæ de Roma in Apocalypsi dicuntur, tribui possunt Romanæ sedi à tempore Bonifacij Tertij, quam tempore Syluestri, verbi gratia, vt sæpe dictum & probatum est; desinat ergo Rex tergiuersari: & vel Romam ratione illius sedis semper fornicariam fuisse fateatur, vel ethnicæ Romæ crimina in Bonifacium, aliosve sanctos posteriores Pontifices, eorumque legitimos successores traducere desistat.

5. *Bestia ac mulieris nota male confunduntur*

Deinde quia Rex mulierem cum bestia, quæ illam portat, confundit, non solum proprietates mulieris, sed etiam bestiæ insignia de Papa interpretari conatur. Et primo refert interpretationem septem capitum ad septem regimina ciuitatis, quā supra impugnauimus, deinde mirabilem habet de decem cornibus expositionem, quam in sequenti capite melius tractabimus. Ac tandem ad destructionem Babylonis in capit. 18. prædictam explicandam digreditur. Quia verò suprà in cap. 7. destructionem Babylonis illo c. 8. descriptam fuisse tractauimus, non erit necesse circa omnes allegorias & accommodationes, quas hoc posteriori loco Rex commentatur, discurrere, præsertim, quia nihil noui continent, sed eadē maledicta & conuicia cōtra Romanam sedem in eis-

dem

dem erroribus fundata, & nouis exaggerationibus sine ulla probatione amplificata. Illis ergo ferè prætermissis, solum quædam puncta, quæ vel vmbram aliquam obiectionis habent, vel calumniam magis perniciosam & scandalosam continent, prætermittenda non duxi.

6 Primò ergo in pag. 122. vt simul obiiciendo mordeat, verba illa capitis 28 expendit, vbi post descriptam ruinam Romanam dicitur. *Et flebunt, & plangent se super illam Reges terra, qui cum illa fornicati sunt, & in delicijs vixerunt.* Ex quibus concludere intendit, Babylonem illam non esse Romam ethnicam, sed Christianam, quia quod ibi refertur, *cum Roma ethnica, à nullis vnquam Regibus factum est, nec fieri potuit, quos vi, & armis subegit.* Ergo illa Babylon est Roma Christiana, & Reges, qui eius interitum deflebant, sunt illi, *quos honorificis* (ait) *nominibus, titulisq; ornauit, veniamq; eorum libidinibus, atque illicitis matrimonijs indulsit.* Ad obiectionem verò respondemus in primis, eandem posse contra Regem retorqueri, nam etiam cum Roma Christiana illud factum non est, neque fieri potuit, quia Reges illos, quos ipsa honorificis titulis ornauit, licèt non vi & armis, fide tamen, & pace Christiana subiecit, vt Leo Papa dixit serm. 1. de S. Petro & Paulo. Deinde dico de vtraq; Roma, seu de vtroq; eiusdem Romæ statu impertinentem esse obiectionem, quia prophetia illa nondum impleta est, nondum enim Roma fuit penitus extincta. Nam licet aliquas graues calamitates & clades nõ modicas non sub Gothis & Vandalis passa sit, per illas tamen non est impleta illa Ioannis propheta in dicto ca. 18. quia per illa excidia factum non est, *vt amplius non inueniatur*, vt in dicto c. 7. animadverti. Quanquam de illis etiam excidiis verissimè dici possit Romæ ethnicæ potius, quàm Christianæ superuenisse. Erat enim tum quasi mista, nam licet in ea esset Apostolica sedes, & Christiana religio, tamen adhuc in ea multæ reliquiæ gentilitatis, magnaq; pars ciuium ethnicorum perdurabat, & ad eam illa fæce purgandam Deus illas calamitates permisit, vt doctè & eruditè Maluenda ostendit lib. 4. de Antichristo c. 6. ideoque licet capta, & diruta Roma, non potuerit non magna incommoda, & damna pati Ecclesia fidelis, quæ in ea tunc erat, quia tamen idololatriæ, & gentilitatis scelera erant causæ ruinarum, ideo potius in Romam ethnicam, quam Christianam pervenisse merito dici potest.

Romam Christianã cum Regibus fornicatam Rex prodit. Apoc. 18.

Ex suis verbis conuincitur.

7. Vnde vlterius addo, quod in dicto capit. 7. ex opinione multorum sapientum retuli, non esse incredibile, Romam prope Antichristi tempora, vel in illis à gentibus iterum superandam esse, & ad priorem ethnicum statum revocandam, eiecta inde Ecclesia, vel ita afflicta, vt quasi in angulo, vel in cauernis terræ delitescat, & tunc impleri optimè poterit prophetia Ioannis in Roma ethnica, & poterunt illam deplorare Reges ethnici, & idololatræ, qui participes fuerant fornicationum, & deliciarum eius. Atque ita meritò etiam tunc Babylon appellari poterit, sicut antea vocata fuit etiam si illa esset Ecclesia, cui Babylonicæ nomen conuenire non potest. Vnde sapienter dixit Sander. libro 8. Monarch. capit. 8. Antichristum non Romę, sed inter reliquias, & fragmenta imperij Romani expectandum esse. Præsertim quia licet fortasse antea Rex aliquis infidelis insurgeret, qui Romam vinceret, ibique suam tyrannidem exerceret, ea res non magis imputanda esset sedi Apostolicæ, aut Ecclesiæ Romanæ, quam Neronis, aut Diocletiani persecutio eidem Ecclesiæ olim adscribebatur.

Si Roma ad mundi finẽ in priorem statum restituenda est, in eam quadrant verba Apocalyps.

8. Tandem dico, fieri etiam posse, vt Roma illud vltimum & perpetuum excidium patiatur, etiam si nunquam ad ethnicismum redeat, sed sub imperio Pontificis permaneat, & quod id patiatur propter sua scelera non tantum præterita, sed etiam in illis diebus vltimis futura. Nam (vt supra dicebam) licet in illa Ecclesia fidelis perseueret, poterit vel esse nimium deprauata moribus, vel poterunt in ea multiplicari sectæ vel hæreticorum, vel ethnicorum cum tanta potentia, & libertate, vt Pontifices illos reprimere non valeant. Et in tali statu poterit etiam Babylonia vocari propter confusionem, quæ in illo statu non poterit non esse maxima. Et similiter poterunt illum deflere Reges, qui erant participes delitiarum eius, siue illi futuri sint ethnici, siue fideles prauis moribus dediti, siue hæretici fouentes sectas, & scelera, quæ tunc esse poterunt per universam Italiam, vel Europam, & ita prævalere, vt authoritate, & potentia externorum Regum Romam etiam invadant.

Tunc iure Babylon dicetur.

Quocumque ergo modo illa prophetia intelligatur, ex ea non solum non potest colligi, iam nunc esse Romam Antichristianam, verum etiam neque vlla verisimilitudine inferri potest, Ecclesiam, quæ Romæ nunc est, vel iam esse, vel futuram esse aliquando Antichristianam, vel infidelem, quia licet multi ciues, & membra eius à fide deficiant, eo ipso fiunt extra Ecclesiam quæ semper fidelis perseuerat. Multoque minus sequitur, caput veræ Ecclesiæ esse, vel futurum esse vnquam Antichristum, quia licet ciuitas illa funditus destruatur propter apostasiam, vel propter quamcunque aliam causam, poterit caput, & Petra Ecclesiæ firma consistere, & alibi residere, vel latere. Imò licet Deus permitteret, personam alicuius Pontificis in illis temporibus cadere, [illegible]yrannis cedere, errores profitendo, non ideò Pontifex, vt Pontifex est, caderet, nec Ecclesiam falleret, sed illo deposito posset Ecclesia sibi Pontificẽ creare. Quod per exaggerationem, & ad rem magis explicandam dictum est: nam credibilius est, id non esse permissurum Deum, præsertim in tanta Ecclesiæ tribulatione, & oppressione. 9.

Ecclesia Romana nunquam esse potest Antichristiana.

Ad calumniam autem, quam Rex obiter in obiectione miscet, dicens, solitos esse Pontifices, veniam dare libidinibus regum, aut illicita matrimonia permittere. Respondemus falsum esse, & à Rege non posse probari, à nobis autem, vel ex ipso miserando lapsu Anglicano evidenter conuinci. Nam dare veniam libidinibus duobus modis fieri potest. Primò dando libidinosis veniam post libidinum pœnitentiam, & satisfactionem. Et hoc fecerunt sæpissimè Pontifices. Ex quo non Antichristi, sed Vicarij esse intelliguntur Christi, qui claues cœli illis commisit, & Petro interroganti. *Quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei, vsque septies?* Respondit, *Non dico vsque septies, sed vsque septuagies septies*, vtique si Ecclesiam audierit, & pœnitentiam egerit, alioqui potius separandus est vt ethnicus & publicanus. Alio modo attribui potest Pontificibus, quod libidinibus veniam præbeant, perseuerantibus in illis, aut approbantibus similia facta, aut publicè, & cum scandalo Ecclesiæ ea dissimulando. Et in hoc sensu tale crimen falso Apostolicæ sedi attribui, testis est ipsa Anglia, non enim aliam ob causam Henricus VIII. & cum illo regnum eius schisma contra Romanum Episcopum inchoarunt, nisi quia intolerandæ eius libidini veniam dare noluit. Possentque similia exempla ex historiis Lusitaniæ, & ex alijs ad eandem falsitatem coarguendam peti. Sed in re clara necessaria non sunt, nec nos decet Regum iam oblita & deleta delicta in memoriam revocare. 10.

Mera calumnia est Pontifices veniã dare libidinibus.

Apoc. 18.

Vid. Chroni. Duarij Nunez. 1. p in vita Sancij 2. Regis Portug. & in vita Alfonsi 3. Vid. Bosius to. 1. de signis Eccl. lib. 12. cap. 3.

In altero autem verbo, quod Rex adiungit: *Illicita matrimonia permittere*, alludere planè videtur ad matrimonium Henrici cum Serenissima Catherina, quod Papa permisit, imò non solum permisit, sed cõstanter etiam defendit, quia non illicitum, sed verum & sanctum fuerat. Probabit autem Rex Angliæ matrimonium Henrici cum Anna Bollena, quod nõ matrimonium illicitum, sed turpissimum adulterium, & incestus execrandus fuit. Igitur permissio illiciti matrimonij varijs etiam modis fieri potest. 11.

Inualida matrimonia nunquam approbat Ecclesia.

Primo

Primo approbando matrimonia illicitè facta, etiam si invalida sint: & hoc falso tribuitur Ecclesiæ Catholicæ, val Apostolicæ sedi, nec à Rege produci potest exemplum, quo id faciat quoquomodo credibile. Imò licet matrimonium fuerit validum, si fuit illicitè factum (quod sæpè contingit) licet Ecclesia probet matrimonium, non probat delictum; imò nec permittit illud, sed vetat, & punit, si potest, interdum enim, quia sine maiori scandalo punire non potest, dissimulat, hæc autem frequenter esse solet culpa Principum potentium, non Apostolicæ sedis. Alio modo permittitur matrimonium, vt cum dispensatione fiat, quod sine illa factum esset illicitum, & hoc sæpè facit Ecclesia, & iustissimè facit, quia quando id contingit propter impedimenta iure humano introducta, per potestatem etiam Ecclesię auferri possunt, & sæpè expedit propter commune bonum, vel aliam causam iustam. Et ita factum est in matrimonio Henrici cum Catherina, vt est res notissima, & à multis doctissimis viris demonstrata. Propter has autem dispensationes non sine dolo, vel captione, *dicitur Pontifex, permittere matrimonia illicita*: nam hæc verba faciunt sensum compositum, vt sic dicam, significant enim permittere illa permanentia illicita, quod falsum est, sed permittit dispensando, vt licitè fiant, quæ sine dispensatione essent illicita.

Legitima dispensatio matrimonia illicita non facit, sed honesta.

12\. Pergit vlterius Rex, & occasione illorum verborum Ioannis in dicto capit. 18. vers. 12. *Quoniam merces eorum nemo emet amplius.* Exaggerat Romanæ ciuitatis diuitias, reprehenditque (vt alia omittam) *ornatum templorum, & cultum sanctarum imaginum.* Additque horrendum Protestantium mendacium, quod illi imposuerunt, videlicet, *Beatam Virginem quotidie nouitiis, & exquisitissimis vestimentorum generibus, quaemus habitum referant meretricium, Romæ indui, & exornari.* Verumtamen in hac obiectione satis Protestantes ostendunt, se non Romam, quam fingunt nouitiam, & antichristianam, sed veterem, & Catholicam Ecclesiam Romanam calumniari, & odio prosequi. Nam ornatus templorum non est nouus in Ecclesia, sed ab eo tempore, quo templa publicè ædificari cœperunt, ornari etiam sumptuosè inceperunt, & maximè Romæ. Cuius rei præter grauissimas historias Eusebij, & posteriorum, testes euidentissimi sunt, antiquissima monumenta, & ornamenta templorum, ac reliquiarum, quæ hodie Romæ inspiciuntur, & in actis ipsorum Pontificum, Syluestri, Damasi, & aliorum vsque ad Gregorium copiosissimè inueniuntur. Et præter exempla id etiam docuerunt Sancti, & antiqui Pontifices, Felix IV. & Leo I. vt alibi latius tractaui. Idem manifestum est de cultu Imaginum, de quo satis in secundo libro dictum est.

Ornatum B. Virginis, ac templorũ Rex carpit.

Templorum ornatus in Ecclesia nouus non est.

Tom. 3. in 3. par disp. 18. sect. 6. in fin.

13\. Calumnia verò de indecenti vestitu, seu cultu imaginis Beatissimæ Virginis sufficienter refellitur decreto Oecumenicæ synodi Tridentinę per Romanos Pontifices confirmatæ, vsuq; receptæ. Nam sess. 25. in decreto de sanctorum & imaginum cultu, postquam Catholicam doctrinam declarauit, de morali in praxi seruanda subiungit: *Omnis porrò superstitio in sanctorum inuocatione, Reliquiarum veneratione, & imaginum sacro vsu tollatur, omnis turpis quæstus eliminetur omnis denique lasciuia vitetur, ita vt procaci venustate imagines non pingantur nec ornentur.* Rursusque commendat Episcopis: *Curam adhibeant, vt nihil inordinatum, aut præposterè, aut tumultuariè accommodatum, nihil prophanum, nihilque inhonestum appareat, cum domum Dei deceat sanctitudo.* Atque hanc curam, & religiosam solicitudinem in Romanis templis magna diligentia & pietate obseruari scimus, & per plures annos oculis conspeximus, & in Sanctissimæ Virginis imaginibus maiori consideratione animaduertimus; ideoque fidenter in verbis illis non nisi meram calumniam, & hæreticorum impudens mendacium contineri affirmamus.

In Ecclesia decenter imagines admittuntur

In B. Virginis ornatu maior est religio, præcipuè Romæ.

Neque dissimile crimen est, quod tertio loco Rex Pontificibus obiectat occasione illorum verborum Ioannis: *Merces auri, &c. Et animarum hominum.* Dicit enim: *Omnium autem sumptuosarum mercium, quæ maximi pretij sunt, animæ, scilic. hominum postremo nominantur,* & statim interponit verba, quibus religiosos, & pios sumptus, quos in cœnobiis Religiosorum ædificandis Catholici insumunt, & specialiter in Societatem Iesu inuehitur, quam iniuriis & contumeliis onerat. Quæ libens omitto, tum ne pię aures legentium hoc opus offendantur, tum quia in hoc opere nõ pro Societate, sed pro Catholica fide, & Apostolicę sedis singulari prærogatiua respondere decreui. Et licet in illis verbis, aliqui errores contra fidem inuoluantur, vt contra purgatorium, contra suffragia pro defunctis, & contra statum religiosum, tantum obiter tanguntur, & non possunt omnia hoc breui opere refutari. At de prioribus, pro huius operis opportunitate, satis in secundo libro diximus, de vltimo autem speramus diuina ope, aliquando in lucem proditurum opus de statu religioso, germanum socium alterius operis de religionis virtute, in quo errorem illum ex professo confutamus. Post illa ergo verba, quæ omissa facimus, subiungit Rex. *Et certe credo, non est minima illa animarum negotiatio, cùm homines spe, & promissione æternæ salutis fascinantur, vt facilè persuadeatur fraterculo, Regem suum confodere, &c.* Ac tandem concludit. *Atq; ita tam animi, quam animæ iacturam facere.* 14.

Catholicorũ liberalitas in Religiosos conuiciis discerpitur.

Quæ ad Societatem Iesu spectant, omittuntur.

In quibus verbis Rex significat, vel Romanos Pontifices, indulgentias, seu remissiones peccatorum solere promittere hominibus, si Reges suos, & Principes temporales occidant, vel Catholicos docere, esse pietatis opus, Principi, & Regi hosti fidei, & religionis, mortem machinari, & inferre, esseque maximè meritorium, & genus quoddam martyrij, mortem pro tali facinore perpetrando subire, atque ita promissione salutis æternę deceptum fuisse fratrem, qui Regem Galliæ interfecit, & alios similes. Et quidem prior sensus videtur fuisse à Rege intentus, est enim satis consequens ad ea, quæ præcesserunt. Ad illum verò breuiter, & doctè respondet Bellarminus, solere quidem Pontifices indulgentias Christianis militibus in bellis iustis contra infideles dimicantibus, vel decedentibus concedere. Nam Gelasius II. ante quingentos ferè annos militibus contra Saracenos Hispaniam occupantibus indulgentiam concessit his verbis: *Si quis vestrum accepta de peccatis suis pœnitentia, in expeditione hac mortuus fuerit, nos eum sanctorum meritis, & totius Ecclesiæ precibus à suorum vinculis peccatorum absoluimus.* Et postea pro aliis viuis cooperãtibus aliam indulgentiam concedit, vt est apud Baron. Ann. 1118. num. 18. Aliam concessit Ioannes VI. tempore Ludou. III. Imperatoris, omnibus decedentibus in bello pro defendenda Ecclesia cõtra Paganos, vt refert Baron. 878. nu. 34. ex epist. 144. eiusdem. Item est celebris indulgentia, quam sumentibus crucem pro expeditione terræ sanctæ concessit Vrbanus Papa in Concilio Claramont. an. 1095. vt ibidem Baron. refert num. 25. & num. 50. Eandem confirmauit Eugenius III. an. 1145. vt refert Otho Frisingen. de Gestis Francor lib. 1. cap. 34. & latè Baron. eod. ann. n. 30. & sequentibus. 15.

Concessio facultatis ad Reges impunè trucidãdos falso attribuitur Pontifici.

Militantib. contra Paganos indulgẽtias Pontifices largiuntur.

Denique similem concessit Gregorius octauus in quadam epist. ad uniuersos Christi fideles, quam refert Rogeri. Anglican. in Annal. & Guillielm. Neubrigen. lib. 3. hist. Anglican. cap. 20. Verba concessionis sunt. *Eis, qui de corde contrito, & humiliato spiritu laborem itineris huius assumpserint, & in pœnitentia peccatorum, & fide recta decesserint, plenam suorum criminum indulgentiam, & vitam pollicemur æternam. Siue autem superuixerint, siue mortui fuerint, de omnibus peccatis suis, de quibus rectam confessionem fecerint, impositæ satisfactionis relaxationem, de omnipotentis Dei misericordia, & de Beatorum Apostolorum Petri & Pauli authoritate, & nostra, se nouerint habituros.* Eandemq; indulgentiam confirmauit eius successor 16.

Variæ concessiones referuntur ex historia Anglicana.

Clemens

Baron. An. 1187.

Clemens III. vt Rogerius, & Baron. in Annalib. referunt, Additq; Neubrigen. cap. 22. Richardum Comitem Pictauiensem Regis Anglorum filium primum omnium principum crucem Domini accepisse, & postea Regem patrem eius simul cum Rege Galliæ in idem propositum conuenisse, & per sua regna propriis literis indulgentiam à Papa cōcessam promulgasse, & postea in Concilio Anglicano plurium Episcoporum probatam & receptam esse.

17\. *Ex forma concessionū, falsitas dictorum conuincitur.* *Tom 4. disput. de Indulg.*

Si ergo nunc Rex Iacobus omnes huiusmodi indulgentias reprehendere audet, satis tot Pontificum, Conciliorum, Regum, & totius Ecclesiæ consensu, antiquaq; traditione confunditur, præter alia quæ de hoc puncto in proprio tractatu à nobis disputata sunt. Si autem accusat Pontifices, quòd eis, qui priuata authoritate suos Reges audent occidere, similes remissiones indulgent, eosve ad similia crimina perpetranda indulgentiarum promissione excitant: nouum crimen hoc est, & in Romana Ecclesia inauditum, sed à Protestantibus ad conciliandam Pontifici inuidiam excogitatum. Nam potius in forma concedendi indulgentiam, particulam illam, *Vere pœnitentibus, & confessis*, Romani Pontifices addere, aut aliam æquivalentem apponere consueuerunt, tantum abest, vt pro criminibus perpetrandis illam promittant.

18\. *Quæstio, an cuiuis liceat impunè tyrannum occidere, non est huius loci.*

In altero verò sensu inculcat Rex in illa sua reprehensione quæstionem celebrem, an liceat cuicumq; priuato homini legitimum Regem suum tyrannicè regnantem, & præsertim religionem, & Catholicam fidem peruertētem interficere. Quam nunc disputare prolixum, & à nostro instituto alienum esset. Solùm ergo cum eodem Cardinali Bellarmino respondemus in primis, ex factis quorundam priuatorum, etiam si catholici fuerint, non rectè colligi, talia facta per Ecclesiam approbari: nam ex factis, præsertim paucorum, doctrinam colligere, aut ingens caligo ignorantiæ est, aut manifesta calumnia: cum Christus ipse etiam de Scribis & Pharisæis dixerit: *Quæcumque dixerint vobis facite, secundum opera verò eorum nolite facere.* Deinde dicimus, non Catholicos, sed hæreticos parentes Lutheranorum & Protestantium docuisse, Regem non solum propter hæresim, vel tyrannidem, sed etiam propter quodlibet mortale peccatum regnum amittere, posseque à popularibus pro suo arbitrio corripi. Quam doctrinam secutus est Ioannes Hus, eam verò Ecclesia Catholica vt hæreticam damnat, vt ex Concilio Constant. session octaua & decima quinta constat, & alibi à nobis ostēsum est. Imò eodem Concilio session. 15. refertur assertio quædam ad ipsum delata: *Quilibet tyrannus potest, & debet licitè, & meritoriè occidi per quemcumque vasallum suum, vel subditum, etiam per clanculares insidias, non obstante quocumque præstito iuramento, neque expectata sententia, vel mandato*, &c. Illa autem assertio hæretica declaratur, eamque pertinaciter defendens, hæreticus à Concilio denunciatur. Immeritò ergo Rex Iacobus Romanam Ecclesiam, vel eius Catholicos Doctores criminatur, quòd per doctrinam illam fraterculum, vel quempiam alium ad suum occidendum Regem spe salutis æternæ fascinauerint, aut persuaserint. Et de hoc puncto hæc in præsenti sufficiunt, nam in lib. 6. iterum occurret.

19\. *Superbia Rom. Ecclesiæ à Rege Iacobo carpitur pag. 25.* *Apoc. 18.* *Sed alia est mens D. Ioannis.*

Quarto loco post alia conuicia contra Ecclesiam Catholicam, addit Rex Romanam Ecclesiam acerbissimè puniendam esse propter superbiam suam, quam superbiam dicit explicari illis verbis: *In corde suo dicit, Sedeo Regina & vidua sum, & luctum non videbo.* Et postea hanc superbiam Rex exaggerat, dicens: *Nulla enim certior est apud illos veræ Ecclesiæ nota, quam secundæ res, & externa prosperitas.* Sed in primis quod spectat ad verba Scripturæ, certum est, illa dicta esse de vrbe impiorum, vel de Roma ethnica, & superba, quæ gloriabatur, quòd sederet vt Regina, i. quia multis regnis & prouinciis imperabat, & vidua non esset, quia Imperatori, & supremo Domino gentium nupta erat; sicut è contrario deplorabat Hierusalem Ieremias, quòd *sederet quasi vidua domina gentium*. Cum verò additur, *Et luctum non videbo*. Indicatur error gētilium, qui putarunt, Romam, & imperium eius fore perpetua, teste Hieron. dicta q. 11. ad Algas. vbi inter alia ait, nomen blasphemiæ scriptum in fronte meretricis in Apocalypsi esse *Romæ æternæ*. Et ad hunc ferè modum communiter exponitur à Patribus & Doctoribus, ideoq; ridicula est & impia Protestantiū illusio.

Reginam se imperium vetus Roma se credebat.

Maximè cum in vera Christi Ecclesia non superbia, sed fidelis charitas sit, se spōsam Christi profiteri, cum Paulus ad Ephes. 5. dicat: *Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam.* Et postea explicans similitudinem per verba illa: *Propter hanc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ*, subiungit, *Sacramentum hoc magnum est ego autē dico in Christo, & in Ecclesia.* Vnde cum Christus sit Rex regum, quid mirū est, quod sponsa sedeat *Regina in vestitu deaurato, circumdata varietate*? Non enim in se, sed in Domino, ratione sponsi de tanta dignitate gloriatur. Eandemq; ob causam nō ex superbia, aut vana præsumptione viduitatem, seu luctum videre nō timet, quia à suo sponso audiuit: *Et portæ inferi non præualebunt aduersus eam*, &, *Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi.* Quapropter si verbis Scripturæ per accommodationem vti liceret, multo iustius posset Anglia timere comminationem, & pœnas illas, quia re vera dicit, *Sedeo Regina*, quia nullum alium sponsum præter temporalem Regem, nec alium superiorem in spiritualibus, vel temporalibus recognosco, *Vidua non sum*, quia supremum caput, & Christi Vicarium proprium, & tanquam sponsum habeo, *& luctum non video*, quia spiritus dictat, hanc esse veram Christi Ecclesiam, perpetuo cum Christo mansuram, & paulatim Romanam Ecclesiam superaturam.

Ecclesiam non superbia, sed fidelis charitas extollit.

Matth. 16. *Matth. 18.* *Caueat Anglia ne de ipsa verba illa D. Ioannes protulerit.*

20\. *Veræ Ecclesiæ notæ proponuntur.*

Deniq; quod Rex de suo adiungit, nullam certiorem notam veræ Ecclesiæ apud nos esse, quam *res secundas, & externam prosperitatem*, duo continet falsa. Primum, & clarissimum cernitur in illa cōparatione, nam omnes Catholici vno consensu tradunt vt principaliores, & certissimas Ecclesiæ notas, esse *vnam Sanctam, Catholicam, & Apostolicam*, cum aliis, quæ in his rectè explicatis intimè cōtinentur, vt sunt habere legitimam successionem ab Ecclesia primitiua, per certam & indubitatam connexionem cum illa in doctrina, in regimine, & pastorali munere, & præsertim in cathedra Petri. Item esse fundatam in illa petra per vnionem perpetuam, & obedientiam cum illa. Aliæ vero notæ, quæ ab aliquibus Doctoribus Catholicis multiplicantur, vel ad has reducuntur, vel non sunt tam propriæ & certæ notæ, quàm veræ Ecclesiæ verisimillima signa.

21\. *Prosperitas in vtramq; partem flexibilis est.*

Aliud assertum falsum est, *externam prosperitatem & res secundas* absolutè, & sine aliqua declaratione, vel restrictione inter Ecclesiæ notas numerari. Non enim ignorant pij & sapientes viri, temporalem felicitatem rem indifferentem esse; ideoque prosperos in his rebus successus malis & bonis, fidelibus, & infidelibus, hæreticis, & Catholicis esse communes. Neque etiam ignorant, nihil esse magis proprium Ecclesiæ Christi, aut sæpius ab ipso prænunciatum, quàm temporales afflictiones & tribulationes, ac persecutiones: è contrario verò pacem externam, & temporalium rerum abundantiam copiosius solere malis, quam bonis concedi; vel quia si quid boni operantur, illa temporalia bona loco præmij recipiunt, vel quia propter peccata sua merentur, vt eis concedantur bona, quibus Deus prævidet, peiores indies esse futuros; vel certe vt boni meliores efficiantur, tum carendo illis bonis temporalibus, quæ solent occasionem ruinæ spiritualis afferre, tum sustinendo impiorum molestias, qui prosperitatibus elati ipsos affligunt.

Crebriores sunt in Ecclesia tribulationes.

22\. Prosperitas ergo temporalis per se spectata non

ponitur

a sua ... esia Deus moderatè providet, etiam per miracula.

ponitur à nobis vt nota veræ Ecclesiæ, quia non est nota veræ fidei, nec veræ sanctitatis. Quia verò Ecclesia Christi, dum in terris degit, etiam his bonis temporalibus indiget (vt rectè dixit Diuus Augustinus) ideò Christus Dominus sua singulari providentia in horum bonorum largitione, conseruatione, ac defensione peculiari cura illi providet. Sæpeque extraordinario auxilio, ac planè cœlesti in prosperis, successibus obtinendis, & contrariis vitandis illi assistit. Atque ita prosperitates temporales hoc modo provenientes Ecclesiæ, aut principibus inter signa veræ fidei, ac subinde Catholicæ Ecclesiæ à Catholicis recensentur. Sicque Cardinalis Bellarminus libro quarto de Eccles. capitulo ultimo, felicitatem quidem temporalem loco decimo quinto, & postremo tanquam cæteris inferiorem posuit, non tamen fide prudenti, & sufficienti declaratione, addit enim, *Temporalis felicitas diuinitus iis collata, qui Ecclesiam defenderunt.* Et alia sunt exempla, quæ inducit, & eodem modo loquuntur plures alij authores, quos ipse refert, & copiosè Bozius secundo tomo de signis Ecclesiæ, præsertim capit. vigesimo, & sequentibus.

Pontificem, & Turcam Rex Iacob eadem librat statera.

23. In reliqua parte illius discursus, quam ad caput 19. 20. & 21. Rex adiungit, nihil notatione dignum, vel ad causam fidei pertinens invenio, præter illud, quod obiter in transcursu dicit, ad id, quod de Gog, & Magog Apocalyps. 20. dicitur, *de Papa, & Turca accipiendum sit, nec ne, aliis iudicium relinquo*, & rationem reddit, *Quia ferè eodem tempore ad suam magnitudinem excreuerunt.* In quibus verbis multis modis errat, & peccat. Primo contra pietatem, & humanam etiam vrbanitatem, dum Papam inter Christi hostes, & Ecclesiæ persecutores numerat, & Turcæ exæquat; in quo non solum ostendit, quantum ab omnibus Principibus piis, & Catholicis degeneret, qui summa reverentia & honore Papam prosequuti sunt, vt satis est in superiòribus ostensum: verum etiam evidenter se prodit, non rationis pondere, sed tantum affectu & odio verba similia effutire. Nulla est enim conventio, vel comparatio Christi Vicarij fidelium parentis, ac fidei eius magistri, & defensoris cum infideli tyranno acerrimo Christianorum persecutore. Sed qui sapientes sunt in oculis suis, & proprio Spiritu ducuntur, facilè dicunt, tenebras lucem, & lucem tenebras.

Sed nulla est conuentio lucis ad tenebras.

Pontificum magnitudo Christi iam tempore adoleuit.

24. Deinde contra veritatem historiæ errat, dum ait, Papam, & Turcam eodem tempore ad suam magnitudinem excreuisse. Nam si de magnitudine Papæ quoad spiritualem dignitatem & potestatem loquamur, in ea nunquam creuit; à principio enim integra, & (vt ita dicam) in summo gradu in Petro fuit eademq; sine augmento, aut diminutione est ad successores Petri deriuata, ipsam vtique potestatem in se spectando nam vsus eius crescere potuit, sicut creuit Ecclesia, & impedimenta ablata fuerunt, & maiores etiam occasiones occurrerunt. Et in hoc etiam sensu dici potest Papa, à temporibus Constantini ad suam magnitudinem peruenisse, tunc enim cœpit eius dignitas universo Orbi innotescere, & Imperator ipse, aliique temporales Principes illi colla subdere inceperunt. Imò etiam quoad temporalem dominationem tunc ferè ad suam magnitudinem pervenit. At Turcæ imperium multum post tempus incepit, nam licèt Turcarum gens, qui olim Gazari dicebantur, antiqua sit, tamen secta, & imperium eorum longè recentiora sunt, nam & impius Mahometus post sexcentesimum Christi annum incepit, & Turcę non cœperunt orientale imperium Romanorum invadere vsque ad Constantini Copronymi, & Iconomachi tempora, & vsque ad annum millesimum, ac ferè centesimum illud non obtinuerunt. Vnde si tunc dicatur Turca ad suam magnitudinem excreuisse, vt revera dicendum est, omnino falsum est, Papam, & Turcam ad suam magnitudinem simul pervenisse. Videtur autem Rex Iacobus ad initium Mahometis respexisse, quia paulò post Bonifacium Tertium in mundo apparuit, verumtamen sic etiam falsum est, aut eo tempore magnitudinem aliquam Pontificatui esse additam, aut Turcarum gentem, vel imperium tunc incepisse. Denique accommodatio illa de Gog, & Magog, non solùm in Pontifice, quod evidentissimum est, verum etiam neq; in Turca habet ullam verisimilitudinem, ideoq; neq; in dubium revocari, nec aliorum judicio remitti debuit, vt in superioribus tactum est, & in sequenti cap. iterum videbimus.

Constantini tempore orbi innotuit.

Turca multo post rerum summam sunt adepti.

Vide Baron. an 763. & 1048

Cum Mahomete est grassabatur, nihil Pontificatui additum.

CAPVT XXII.

Ex Descriptione Antichristi à Daniele Propheta tradita fabula de Antichristianismo Romano evidenter refellitur.

Cum attentè discursum Regis Angliæ de Antichristo legissem, & nullam in eo Danielis Prophetæ mentionem fieri vidissem, nisi cursim & obiter asserendo Ioannem in Apocalypsi imitari modos loquendi Danielis, Ezechielis, & Prophetarum, miratus sum valde, & dubitare cœpi, an Rex crederet, Danielem de Antichristo prophetasse. Auxitque suspicionem, quod in principio suæ disputationis ait, Paulum clarius explicuisse, quod Ioannes suis visionibus obscurius tradit, prætermisso Daniele, quasi nihil ad causam pertineret, vel ac si neque obscurè, nec clarè Antichristum prædixisset. Quod si fortasse ita verum est, & Rex non credit, Danielem de Antichristo prophetasse, interrogandus est, cur id credat de Ioanne, & de Daniele neget? quia vterque per ænigmata loquutus est, & neuter nomen Antichristi expresse posuit, & visiones Danielis, judicio omnium Patrum, & expositorum minus obscurè indicant Antichristum quàm Ioannis. Imò Christus Dominus Matthæi 24. satis indicat Danielem de Antichristo fuisse locutum, eademque est perpetua Ecclesiæ traditio. Quod si hoc Rex negare non audeat, miramur, cur in tam prolixa disputatione, & tam immani contra Papam accusatione, tanti Prophetæ grauissimum testimonium omiserit? Suspicor ergo, Danielem silentio præteriisse, quia descriptiones eius de Antichristo non solùm ad errorem suum cõfirmandum nullo colore detorqueri poterant, sed illum potiùs redarguunt, & veritatem non obscurè ostendunt. Ob hanc ergo causam, licet in superioribus ad ostendendum, Antichristum futurum esse singularem personam, & quanto tempore regnaturus sit, huius prophetæ testimoniis vsi fuerimus, operæ pretium duximus, descriptionem Antichristi ex ipso colligere, copiosius enim, quàm alij tradit, evidentiusque per illam non solum à Papa, sed etiam ab omnibus aliis, qui falso Antichristi putati sunt, discernitur. 1.

Danielis Prophetias Rex Iacob. in medium non adducit.

Primum igitur in Capitulo septimo ait Daniel, se vidisse quatuor bestias, quæ quatuor mundi regna significabant, vt ipsemet declarat, illa verò quatuor regna ex communi sententia, & expositione Catholicorum fuerunt Chaldæorum, Persarum, Græcorum, & Romanorum imperia, vt supra capit. 3. breuiter declaratum est. Tribus autem bestiis, seu regnis prioribus, quę cito transierunt, pretermissis, de quarta dicit inter alia Daniel, quod habebat cornua decem, & subiungit: *Considerabam cornua, & ecce cornu aliud paruulum ortum est de medio eorum, & tria de cornibus primis evulsa sunt à facie eius, & ecce oculi, quasi oculi hominis erant in cornu isto, & os loquens ingentia.* In his ergo, & sequentibus verbis, quæ postea addemus, intelligimus Danielem personam Antichristi descripsisse. Quod licet in superioribus obiter, & per occasionem sæpius indicatum sit, hic ex professo & integrè exponendum 2.

Per bestias apud Danielem imperia adumbrantur.

Daniel. 7.

Descriptio Antichristi.

nendum est, quoniam si colligantur simul omnes proprietates, quas propheta illi paruulo cornui attribuit, falsitatis evidenter conuincitur mendacium & impostura Protestantium de Romano Antichristianismo. Oportet tamen vt supponamus cornu illud paruulum repræsentare Antichristum. Prius autem decem cornua interpretari necesse est, de ipsa verò bestia quarta nihil addere oportet his, quæ Daniel ipse dixit, videl. quartam bestiam esse *quartum regnum in terra, quod maius erit omnibus regnis, & deuorabit universam terram, & conculcabit, & comminuet eam.* Per quod omnes Catholici imperium Romanum intelligunt, omissis interpretationibus Porphyrij, & Hebræorum, de quibus videri possunt D. Hieronymus, & alij expositores: nam in hoc nulla est in præsenti controuersia. *Daniel 7.*

3\. *Per decem cornua quartæ bestiæ, totidem Reges in imperio Romano repræsentantur.*

De decem item cornibus Daniel declarat re, præsentare decem Reges futuros, satisq; indicat esse futuros non omnino distinctos ab illo Regno maximo per quartam bestiam significato, neque in terris & prouinciis extra ditionem totam Romani Imperij, sed esse futuros decem Reges eiusdemmet regni quarti, sic enim ait: *Porro cornua decem ipsius regni decem Reges erunt.* Vnde omnes colligunt, ipsummet regnum Romanum, quod prius vnum imperium fuit, diuidendum esse in decem regna. Quod etiam significatum fuit in cap. 2. eiusdem Prophetę per decem digitos, in quos statua delinebat.

4\. *An numerus decem certus sit, an pro incerto positus.*

De hoc autem numero decem cornuum dubitatio est, an sicut Daniel præcisè vidit decem cornua, & non plura, neque pauciora, ita per illa significentur decem Reges in eodem numero certo, ac præciso, an indefinitè multitudo Regum, in quos diuidendum fuit Romanum imperium. Quam quęstionem attingit Augustinus 20. de Ciuit. capitul. 33. & incertum esse putat, an denarius ille numerus significet universam multitudinem Regum futurorum in Romano imperio prius quã Antichristus veniat, an verò præcisè decem Reges demonstret. Prosper etiam in Dimidio temporis capitul. 8. licet de numero non moueat quæstionem, dubitat nihilominus, an per illos decem Reges intelligantur *truculentiores Reges, qui fuerunt in religione Christiana.* Aretas etiam capitul. 36. in Apocalypsim generatim dicit, decem cornua significare, *consummationem eorum, quæ iuuant ad malitiam contingere Antichristianam*, vbi numerum indefinitum indicat, quamuis aliam opinionem referat, dicens. *Sed & de his quidam dixerunt, in decem regna diuisum tunc iri mundum.* Et in hanc sententiam videtur inclinasse Pereira libro secundo in Daniel. dum per decem digitos statuæ significari ait *Romanum imperium nouissimè diuisum iri in multa regna, multosque Reges, quorum alij potentiores, alij imbecilliores futuri sunt, & ideo digiti partim ferrei erant, partim testiles.* Et ibidem ait, per decem cornua in capitulo septimo significari *multos Reges.* Idemque libro octauo tractans sententiam Augustini sub disiunctione loquitur, dicens, negari non posse, quin quo tempore venturus est Antichristus, futuri sint in orbe Romano, *decem Reges, vel multi Reges.*

5\. *Patres numerum illum determinatum sentiunt.*

Patres autem communiter, nullam dubitationem vel quæstionem mouentes, simpliciter dicunt, illa decem cornua significare decem Reges, prout Dauid illos interpretatur, eosque futuros esse in orbe Romano tempore aduentus Antichristi. Ita loquitur Iren. lib. 5. c. 25. & in c. 26. fusius in eodem sensu exponit decem digitos statuæ Dan. 2. & decem cornua bestię Apocal. 13. & 17. & licet expresse id non declaret, semper tamen tanquam de certo, ac præciso numero loquitur. Hypolit etiam orat. de Consummat. mund. solùm dicit, cornua decem à Daniele visa, esse decem Reges, & eosdem in decem digitis statuæ significari, & eodem modo loquuntur Cyrill. Hierosol. catech. 15. Lact. lib. 7. cap. 16. Tertul. de Resurrect. car. c. 24. & 25. & in eadem opinione sunt Hieronym. & Theodoretus, Daniel. 7. & 11. intelligentes, per hęc decem cornua bestię, vbicunq; in Daniele, & Apocalypsi eorum fit mentio, decem regna significari, in quæ erit Romanum imperium diuisum. Consentiũt etiam Andreas c. 36. & 53. in Apocal. qui inter alia dicit, *per decem cornua terreni regni, in decem partes sectionem significari.* Quod etiam Aretas c. 54. attingit, referẽdo tantum aliorũ nomine, qui ita inquit, *aiunt.* Et hanc sententiam sequuntur communiter moderni expositores, & Doctores, & quidam satis eruditus tanta exaggeratione illam affirmat, vt dicat, tam manifestum esse, illos decem Reges nec plures, nec pauciores esse intelligendos, vt vehementer miretur potuisse de hoc sanctum Augustinum ambigere. Imò ait, *considerato tanto Patrum consensu, nimium perfrictæ frontis extiturum, qui contra obniti, vel hiscere audeat.* *Thom. Maluend. lib. 4. de Antichr. c. 15. & 21.*

6\. *Rex Angliæ numerum explicat.*

At nihilominus Rex Angliæ in Præfat. pag. 120. tractans locum Apocal. 17. denarium numerum ait ibi sumi pro numero incerto: vtiturq; hoc argumẽto, quod ibi Ioannes alludit ad hunc locum Danielis, quasi supponens vt certius, Danielem denarium pro numero incerto sumpsisse. Additque aliud argumentum, quia septem capitum, & decem cornuum draconis, seu diaboli numerus non potest aliter intelligi, nisi vt numerum declaret incertum. Ego verò in primis nõ censeo, controuersiam hanc pertinere ad dogmata fidei, sed esse rem in opinione positam. Nam Patres pro secunda sententia allegati nõ tradunt illam, vt certam; imò nec faciunt vim magnam in præciso, ac proprio numero denario, sed in diuisione imperij in plura regna, & vtuntur illo numero, quia Scriptura ita loquitur. Constat autem numerum denarium esse vnum ex his, qui in sacra Scriptura pro multitudine magna, vel universali sumitur. Vnde accedente Augustini authoritate, & dubitatione aliorũ, non videtur posse damnari, aut temerarius, vel audax censeri, qui de significatione illius numeri denarij in illo loco dubitauerit. Præsertim quia de septenario numero capitum tam in hoc loco Danielis, quam in Apocalyps. 13. & multo magis in 17. multi dubitant, an significet numerum certum, vel communitatem aliquam, seu collectionem Regum impiorũ, vt supra vidimus capit. quarto. Vnde cum in hoc loco dicit Daniel, tria cornua esse à facie parui cornu euellenda, licèt pręcisè intelligatur de tribus Regibus, quia numerus ternarius non solet in alia incerta significatione sumi, neq; ibi est necessaria, nihilominus per septem alios Reges subiiciendos, vel confœderandos Antichristo intelligi possent omnes alij, qui eo tempore sunt futuri, siue pauciores, siue plures sint, quia septenarius numerus ex mysticis est, qui solent universalitatem significare, & ibi non sine authoritate, nec sine aliqua apparenti occasione præsumitur talis significatio, vt facilius prophetia & intelligatur, & impleatur. *In hac re cuilibet liceat opinari.* *Denarius & septenarius sæpè indicant numerum incertum.*

7\. *Certius est denarium pro numero certo poni.*

Propter hæc ergo non censeo, nimium esse exaggerandam certitudinem posterioris sentẽtię, quamuis illam præferendam, & simpliciter veram existimem. Primo propter scripturæ testimonia, quia non vno vel alio loco, sed in multis tam in Apocalypsi, quam in Daniele, vbi sub hac figura illa diuisio imperij Romani in plura regna prædicitur, fit sub illo numero denario. Secundo, quia nulla est necessitas metaphoræ, vel improprietatis vocis, cum nihil obstet, quominus illa regna futura sint decem, & non plura: eademque facilitate possit multiplicatio in illo numero, quam in quocunque alio contingere. Maximè quia etiam si fortasse plura regna parua, vel Principatus minores eo tempore in orbe Romano esse possint, nihilominus omnia poterunt ad decem principalia regna, & quasi capita revocari. Ita ergo facilè potest ille numerus denarius propriè, & præcisè accipi, neque oportet ad incertos numeros recurrere. Tertio propter communiorem Patrum consensum.

7\. *Fundamenta Regis Angliæ subuertuntur.* Neque prima coniectura Regis Angliæ est alicuius momenti, sed in contrarium verti debet, nam quia Ioannes ad hunc locum Danielis alludit, & in hoc loco probabilius est, denarium propriè sumi, ideò in locis Apocalypsis idem iudicandum est. Ad aliud verò argumentum, quod sumit ex comparatione ad numerum septem capitum, & decem cornuum draconi, seu dæmoni attributum, dicens, non posse aliter quam de certo numero pro incerto intelligi, respondemus negando assumptum. Et quoniam ipse non designat locum, de quo loquatur oportet per tria discurrere, in quibus Ioannes illius numeri mentionem facit, vtique c.12.13. & 17.

8\. *De septenario numero distinctius agitur.* Et quidem cap.12. fatemur illum numerum tribui dæmoni: nam apertè dicit Ioan. *Visum est aliud signum in cœlo, & ecce draco magnus rufus, habens capita septem, & cornua decem.* Et nihilominus etiam in hoc loco dicimus, eadem esse capita, & cornua decem, quę in cap. 3. & quæ sunt apud Danielem capitul. 7. Nam licèt ibi sit sermo de dæmone, & in aliis locis de Antichristo, vtriusq; organa & membra, seu instrumēta sunt illa capita, & cornua, id est, illi Reges decem, quorū tres destruet Antichristus, & septem illi seruiēt, nam *Antichristus organū dæmonis.* dæmon & Antichristus coniunctissimi futuri sunt, non quidem vnione hypostatica, vt quidam finxerunt, sed morali influxu, & motione. Nam Antichristus dum vixerit, totus à dæmone quodā modo possidebitur, mouebitur, & gubernabitur, & ita erit membrum eius præcipuum & quasi coniunctū organum, quo dæmon cætera ad eundem finem, eosdemq; effectus mouebit. Et ideò illa decem cornua, & septem tam dæmoni quam Antichristo tribuuntur, dæmoni vt principali agenti in illo ordine, magis verò remoto Antichristo vt propinquiori, minus verò principali, si ad dæmonem comparetur. *Gregor. 13. Mor. cap. 28. Hier. Abac. 3. D. Thoma 3. p. q. 8. ar. 3* Quamuis respectu aliorum hominum Antichristus etiam dici possit principalis causa, vnde à Sanctis & Theologis caput malorum dicitur, omnium quidem excessu & abundantia malitiæ, eorum verò, quos suo tempore subiugabit, quibusq; tanquam instrumentis vtetur, etiam influxu, & motione.

9\. *Duo Apocal. loca de septenario exponuntur.* Alter verò locus est Apocalyp.13. & ibi non est sermo de dracone, sed de bestia *cui draco dedit virtutem suam*, id est, de Antichristo, & ita ibi etiam non oportet explicare numerum certum pro incerto. Tertius locus est Apocal. 17. vbi bestia potest quidem dæmonem repræsentare, & tunc idem dicendum est, quod de c.12. diximus. Vel significare potest Roman. imperium, vt supra etiam visum est, & tunc iidem decem reges, in quos desinet Roman. imperium, repræsentantur, vt idem Ioan. exposuit, & sic etiam ibi idem numerus definitus est. Et de numero septem capitum supra c.5. ostendimus, non incertum, sed certum numerum significare. Quod etiam Rex Angliæ admittit, cùm illa septem capita dicat esse septem regimina Romanæ ciuitatis, & non plura, neq; pauciora, ex quo potest argumentum ad hominem retorqueri, idem esse de numero denario dicendum.

10\. *Decem bestiæ cornua omnes Christianos Reges à Bonifacio 3. rex Angliæ interpretatur.* Prius verò quam ad vndecimum cornu paruulum transeamus, oportet hic breuiter expendere nouam, & mirabilem interpretationem illorum decem Regum, quam Rex Angliæ nobis exhibuit. Illos enim Reges, ait, esse omnes Reges Christianos, qui à tempore declinationis Romani imperij sub obedientia Romani Pontificis militarunt, & de illis exponit illa verba Apocalyps.17. *Decem cornua, quæ vidisti, decem Reges sunt, qui regnum nondum acceperunt, sed potestatem tanquam Reges vna hora accipient, post bestiam, quia illustriora* (inquit) *orbis Christiani regna non nisi ruente ethnico imperio Romano libertatem suam vindicarunt.* Vnde infert, eodem tempore incepisse hos Reges, quo Antichristus suum regnum auspicatus est, id est, tempore Bonifacij Tertij, vt ipse antea exposuit. Et de his Regibus ait perseuerasse multo tempore in vno consilio, *adorando bestiam, eiusque pedes exosculando, omnem potestatem, authoritatemque suam ei concedendo, calicem idololatriæ simul cum illa hauriendo, bellum cum agno in persecutione Sanctorum eius, iubente ea, gerendo, quæ tot nationibus, ac populis imperitabat.* Quod autem Ioannes post illa verba, *Cum agno pugnabunt*, subdit, *& agnus vincet illos*, exponit, dicens, *per nostram conuersionem postquam tandem aliquando*, ait, *odio meretricem habebimus*, hoc est Romam, *& desertam relinquemus, ac nudam*, & cætera. *Deinde* (inquit) *rationem subiungit* (vtique Angelus, seu Ioannes) *huius tam subitæ mutationis in nobis*, dicens. *DEVS enim dedit in corde eorum, vt faciant, quod placitum est illi, vt dent regnum suum bestiæ, donec consummentur verba DEI.* Hæc est Regis interpretatio de decem Regibus in Apocalypsi, cumque ipse dicat Ioannem alludere ad Danielis verba, idem de decem cornibus apud Danielem sentire indicat.

Prius verò, quam interpretationem hanc reijciamus, explicare oportet, quid per cornu paruum intelligendum sit. De quo affirmare non possum, quid Rex Angliæ sentiat, quia nullam eius mentionem in disputatione sua facit, quod, vt in principio capitis dixi, admiratione dignum est: & suspicionem ingerit, non credere cornu illud Antichristum repræsentare. Quod si forte hoc ita est, interrogo, quisnam sit? vel cur separatim, & singulariter numeretur? Præsertim cùm Rex dicat, illum numerum denarium non significare numerum certum, sed pro incerto poni, in quo etiam vndecimus ille Rex per cornu paruum repræsentatus includebatur. Profecto vix occurrit, quid Rex possit, quod verisimile sit, & prudentibus satisfaciat, respondere. Scio equidem Porphyrium dixisse, illud cornu repræsentasse Antiochum, neque defuisse alios, qui vel Mahometum, vel Turcam significare senserint. Verumtamen Porphyrium confundit Hieronymus, quia Antiochus præcessit imperium Romanum, & ex Alexandro Magno, ac imperio Macedonum illustrem duxit originem, & Rex, seu Princeps natus est, cornu autem illud post imperium Romanum, & diuisionem eius futurum esse prædicitur, & paruum propter humile principium, & ortum dicitur. Aliæ vero opiniones facilè etiam refutari possunt, quia in illis regnis non inveniuntur proprietates, quæ ibi illi cornui tribuuntur, vt supra capit. secundo tetigi, & facile ex dicendis lector poterit intelligere: in his enim nunc immorari necesse non est. 11. *De paruo cornu Rex Iacobus omnino tacet.* *Quid alij de eo senserint.*

Sit ergo certum & constans, cornu illud paruum Antichristum repræsentare, consideratis enim aliis locis Scripturæ, & prædictione ipsius Christi de tribulatione magna Ecclesię futura proximè ante iudicium, in nullo alio inveniri possunt proprietates omnes ibi à Daniele prædictæ, & illi cornui attributæ, nisi in Antichristo. Et ita in hac affirmanda sententia conueniunt Patres, & expositores, Hieronymus, Augustinus, & Gregor. quos supra cap. 2. retuli, Athanas. epistol. ad solitari. vitam agent. circa finē. Iustin. contra Tryphon. parum ab initio. Origen. lib. 6. contra Celsum circa medium, Cyrillus Hierosolymitan. catechesi. 15. Irenæus lib. 5. contra hęres. cap. 25. & 26. Theodoret. orat. 7. in Daniel. Prosper. in Dimid. tempor. cap. 8. Ruffin. in exposit. Symbol. circa articulum de aduentu ad iudicium, & reliqui exponentes tam Danielem, quàm Apocalypsim, & Paulum 2. Thess. 2. vbi Chrysost. optime. 12.

Hinc ergo in primis colligimus, falsam esse interpretationem de decem cornubus, quam rex tradidit, nimirum, illa esse omnia Christiani orbis regna quæ à tempore Phocæ Imperatoris, vsque ad Lutherum, vel vsq; ad Henricum VIII. Regem Angliæ Romano Pontifici obedientiam dederunt. Nam decem illi reges quos Daniel commemorat, nunquam dederunt obedientiam Antichristo, seu illi cornui paruulo, sed potius statim ac cornu illud ortum est, tria ex decem cornubus *auulsa sunt à facie eius, quia*, vt infra dicitur, *cornu illud Rex erit potentior prioribus, & tres Reges humiliabit.* 13. *Ex ipsis prophetia verbis Regis Angliæ placita euertuntur.*

liabit. Vbi evidenter loquitur Propheta de potentia temporali, & de vsurpatione trium regnorum, per bella, vel aliam similem coactionem. Vnde addunt omnes Patres, & expositores, debellatis illis tribus Regibus, reliquos septē manus daturos Antichristo, & illi tanquam inferiores, & subditos potius vi, & metu, quam sua sponte esse sociandos. At nullus Pōtifex, siue Bonifacius 3. siue quilibet alius tres Reges bello superauit, neq; alij inviti, & bello aut potentia, & victoriis Papæ conterriti, sed fide & diuina vocatione adducti ei se subiecerunt. Ergo quæ de illis decem cornibus, & de vndecimo paruo dicuntur, non possunt regibus Christianis, & Romano Pōtifici accomodari. Eo vel maximè, quod tres illi Reges, quos cornu paruulū debellaturum est, sunt reges Æthiopiæ, Ægypti, & Lybiæ, seu Africæ vt est communis traditio Patrum, quos sæpe retuli sumpta ex Daniel. 11. vbi Hieron. Theodor. & alij exponunt. At Summi Pontifices nunquam in Ægypto, vel Æthiopia bella gesserunt, neque regnis illis dominari cupierunt.

14. *Cornu paruulum exurget post Roman. imperium diuisum.*

Præterea ex visione Danielis constat, ante ortum illud paruum cornu, quartam bestiam, i. Romanum imperium in decem regna esse distrahendum, nam expresse dixit angelus Danieli. *Porro cornua decem ipsius Regni decem Reges erunt, & alius consurget post eos.* Illi ergo decem Reges futuri sunt eiusdem regni Romani; erit ergo inter eos diuisum prius, quàm cornu paruum oriatur. At Romanus Pontificatus, etiam quoad statum, quem habuit sub Bonifacio 3. incepit ante tantam declinationem, seu diuisionem Romani imperij: nam tunc adhuc durabat Romanum imperium sub vno Imperatore Phoca, & multo tempore postea durauit, saltem vsque ad diuisionem imperij in Occidētale, & Orientale. Et licet multi essent tunc Reges in terris impij, nondum imperij jugum omnino abiecerant, aut supremam potestatem obtinuerant; ergo nec illi fuerunt decem Reges, de quibus Ioann. loquitur; nec paruum cornu potuit esse Bonifacius 3. vel alius similis successor eius.

15. *Bonifacius 3 nouum regnum non erexit, vt Daniel vaticinatus est.*

Præterquam quod non solum rerum evētus cum verbis, & visione prophetiæ non consentiunt, verū etiam veritas ipsi⁹ rei resistit. Quia Bonifacius nullum regnum erexit, sicut de paruulo cornu prædicit Daniel, nec nouam aliquam potestatem, aut iurisdictionem accepit, vel vsurpauit; imò nec nouum nomen, aut titulum, vt sæpe dictum est; ergo licet persona eius orta, vel ad dignitatem electa fuisset post Reges, tamen Papa, vel pontificius thronus, de quo potissime hæretici loquuntur non potest dici surrexisse post diuisionem imperij in decem regna; imò neque post aliquam inclinationem eius: nam in re ipsa incepit, cum ipso imperio, & externum etiam splendorem, & majestatem, imperio adhuc florente sub Constantino, habere cœpit, & in se nullum augmentum postea accepit, in externo autem, seu temporali dominio parum creuit, variasque temporum vicissitudines habuit, ergo de illo nullo modo dici potest, venisse post Reges decem, vel post omnes Reges, in quos Romanum imperium diuisum, vel diuidendum est. Ac subinde nec decem illi Reges esse possunt, illi Catholici, & Christianissimi Reges, qui hactenus sub obedientia Vicarij CHRISTI militarunt.

16. *Non solum externis regibus, sed Anglicanis insignem iniuriam irrogat Rex Iacob.*

Cætera verò omnia, quæ rex Angliæ post suam de decem Regibus interpretationem, in aliorum verborum Ioannis expositionem adiungit, tantam præ se ferunt absurditatem, vt refutatione non indigeant. In primis enim non solum cæteris illustribus Christianis regnis, eorumq; regibus, sed etiā regno suo, suisque progenitoribus magnam irrogat iniuriam, dum omnes vsque ad Henricum VIII. Christi hostes, cum *Agno bellum gerentes*, & *fidei persecutores*, & *Sanctos persequentes*, & *idolorum cultores, calicem idololatriæ cum bestia haurientes*, appellat. Quod enim bellum tot sancti Reges, & catholici Principes contra Christum excitarunt? aut quos sanctos sunt persecuti, quæve idola adorarunt? Certè si venerari Pontificem Christi Vicarium, fuit Christum persequi, fecit hoc Constantinus, & alij pij, & catholici Imperatores, ac Reges. Si hæreticorum temeritatem, ac pertinaciam reprimere, est sanctos persequi, fecerunt hoc antiqui Ecclesiæ Pastores Imperatorum Christianorum potentia adiuti à temporibus Augustini, aliorumque sanctorum Patrum. Denique si venerari imagines, eisque reuerenter uti, cultus idolorum est, fecerunt hoc Christiani omnes ab initio Ecclesiæ. Igitur vel Principes omnes catholicos, qui post Constantinum in Ecclesia fuerunt, imò & omnes sanctos Pontifices antichristianos faciat, vel posteriores, qui à tempore Bonifacij fuerunt, calumniari desinat.

17. *Falsa interpretatio à rege Apocalyp. verbis adhibetur.* *Apocal 17.*

Præterea interpretatio illorum verborum, *Et Agnus vincet illos,* vt vincere sit eos conuertere, vt contra Papam, & Romanam vrbem insurgant, evidenter repugnat proprietati verborum, & contextui Ioannis dicentis de illis decem Regibus: *Hi vnum consilium habent, & virtutem suam bestiæ tradent.* Nam tres illorum victi, ac superati ab Antichristo, non voluntariè, sed necessitate coacti totam suam potentiam in illum transferent, alij verò timentes potentiam eius illum iuvabunt, eiusque consiliis inseruient. Et ita omnes contra Christum insurgent, sicut subiungit: *Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet illos,* non solum decem reges, sed etiam ipsum Antichristum principalem hostem, & ducem pugnæ. Non ergò vincet conuertendo, sed præliando, & interficiendo, propriè, & verè illos vincendo, *quia Dominus dominorum est, & Rex regum*, & hoc magis declarant verba sequentia, *Et qui cum illo sunt vocati, & electi, & fideles*, vtique qui tunc erunt, vincent etiam illos, seu erunt participes victoriæ. Ergo illi reges, qui vincentur, non erunt vocati, nec electi, nec fideles; ergo *vinci* non est *conuerti*, sed destrui. Et hoc etiam confirmat idem Ioannes in cap. 16. vbi ait, tres spiritus malos *congregaturos Reges terræ in prælium ad diem magnum omnipotētis Dei*, id est, in quo Deus ostensurus est potestatem suam contra illos, eos mirabili modo superando, & vincendo, vt cap. 21. idem Ioannes describit. Nam sine dubio hoc prælium diei magni omnipotentis Dei non est, nisi prælium Gog & Magog, de quo dicto cap. 21. tractat, vt meliores interpretes intellexerunt. Denique ex locis Danielis paulò post, hunc esse verum sensum illius prophetiæ, & victoriæ per Christum comparandæ, confirmabimus.

Vinci in Ioannis loco, non est conuerti, sed euerti. *Apocal 16.* *Apoc. 21.* *Ribera Viegas Maluẽd. lib. 5 c. 16. & lib. 10 c 9. & seq qui alios referunt.*

18. *Decem reges illi nunquā sunt aduersus Antichristum præliaturi.* *Apocal. 17.*

Vnde etiam constat, falsum omnino esse, decem illos reges conuertendos a Deo esse contra Antichristum, aut pugnaturos esse cum illo, & victuros illū, sedemque illius, & ciuitatem Regiam eius tanto odio esse persecuturos, vt illam igni tradant, prorsusque evertant: Nam hoc repugnat expressis verbis Ioan. paulò antea citatis. *Hi vnum consilium habent, & virtutem seu potentiam suam bestiæ tradent.* Nam ex sequētibus etiam verbis, quæ exposuimus, colligitur clarè, & in eo statu esse perseueraturos, donec cū Christo pugnent, & ab eo vincantur; nunquam ergo cum Antichristo pugnabunt, neque vincent illum.

19. *Dare in corda, i. permittere.*

Imo in illis eisdem verbis, quę Rex detorquet hoc evidenter continetur. Ait enim; *DEVS enim dedit in corda eorum*, vtique Regum, *vt dent suum regnum bestiæ*, id est Antichristo, *donec consumentur verba DEI*, id est, impleantur, quæ de Babylonica destructione, & de ipsius Antichristi interitu prædicta sunt. Dicitur autem DEUS hoc dedisse in corda illorum Regum, non inspirando, aut suggerendo, sed (iuxta morem loquendi Scripturæ) permittendo, & illorum malitia ad executionem prouidentiæ seu utendo. Hoc ergo modo permittet DEUS, Reges illos fortasse prius catholicos, prauos autem, & iniquos, Antichristo copulari, eiq; fauorem suum, & potentiam impendere, & ita regna sua illi tradere, & fortè tributaria efficere, donec consumentur prophetię de Antichristo.

Romam non fore Antichristi sedem Apocal. 17.

sto. Durabit ergo illa confœderatio vsque ad finem, nunquam ergo illi Reges contra Antichristum, vel regnum eius insurgent. Quo circa si *Babylon* illa, & *meretrix*, seu *ciuitas magna*, quam isti Reges odient, & *desolatam facient, ac nudam*, est Roma, profectò inde potius conuincitur, Romam nunquam esse futuram regiam Sedem Antichristi, & impugnatores Romæ non hostes, sed amicos fore Antichristi. Cum ergo Rex Angliæ se inter eos Reges numerat, dicens *meretricem odio habebimus*, se inter socios, & fautores Antichristi numerat, videat ergo, & consideret, quem fructum ex istis suis interpretationibus consequatur.

19\. *Antichristi descriptio.*

Sic ergo explosa interpretatione illa decem cornuum, & supposito pro constanti, illa repræsentare decem Reges futuros tempore Antichristi, & potentiam suam illi tradituros modo explicato, euidentius etiam est, cornu paruum esse Antichristum, vt Ecclesia semper intellexit. Superest ergo, vt breuiter videamus quomodo cornu illud paruum Propheta describat. Primo enim ponderanda est proprietas indicata in particula *paruulum*, posita enim est ad significandum, Antichristum ex vilissimis principiis & abiectissimis parentibus, infamique gente esse oriundum, non enim sine mysterio verbum illud additum est, vt omnes intellexerunt. Et aliis verbis statim subiunctis magis declaratur, cum de eodem cornu paruo dicitur, *Ortum est de medio eorum*, significatur enim ibi, vt in superioribus notaui, illum non esse oriturum ex aliquo illorum Regum, sed in terris eorum apparitурum.

Daniel. 7. Ignobilibus & egenis parentibus orietur.

20\. *Regnum non hæreditate sed calliditate consequetur.*

Vnde altera proprietas notari potest, scil. non habiturum regnum hæreditario iure, sed ex paruis initiis, variis artibus, & imposturis, ac dæmonis fallaciis, breui tempore ita esse augendum viribus, vt *tria cornua euellantur à facie eius*, id est, vt tres Reges breui tempore *humiliet*, & *maior, ac potentior fiat cæteris*, vt ibidem additur, vt rectè Theodoret. exposuit, dicens, *Quia nascens cornu vidit, paruum appellauit tanquam ex parua natione Iudaeorum profectum, & interim obscurum regnum obtinens, postquam verò tria euulsit cornua, merito reliquis maius vocat.* Tertiam item proprietatem ex eisdem verbis colligo, nimirum, illum primò, ac præcipuè futurum esse tyrannum, qui temporale regnum prius industria, & prauis artibus inchoet, postea per potentiam, & bella illud augeat, tres Reges superando, & suis regnis priuando, & alios sibi subijciendo, vel tanquam inferiores, ac debiliores sibi coniungendo, vt magis Ioan. in Apocal. declarauit.

Tyrannicè potentiam nanscisсetur.

21\. *Ingenij acumine ad superbiam, & maledicentiam abutetur.*

Quarta proprietas sumi potest ex illis verbis: *Ecce oculi quasi oculi hominis erant in cornu ipso, & os loquens ingentia.* Vbi per oculos hominis Theodoret. significari intelligit, internam mentem, & iudicium. Atque Antichristo tribui oculos hominis, quia erit sagacissimus, & prudentia humana gubernabitur. Alij simplicius hoc modo exponunt. Cum habiturus sit faciem hominis, quia verus homo futurus est, loquetur non vt homo sed vt superbissimus dæmon, quod Ioan. alibi dixit, *loquebatur vt draco.* Dicitur enim loqui *ingentia*, seu *grandia*, tum quia ingenti superbia se efferet, tum etiam quia blasphemias in Deum proferet, nam vt statim subiungitur, *sermones contra excelsum loquetur*, vtrumque enim illis verbis propriè significatur, & vnum est ad aliud consequens. Incredibili enim arrogantia se Deum proclamabit (vt ex Paulo notauimus) & ita Deo excelso aduersabitur, & contra eum loquetur.

22\. *Religionem conculcabit & sacra inuertere conabitur.*

Quinta sumitur ex verbis illis: *Sanctos Altissimi conteret, reputabit, quod possit mutare tempora, & leges, & tradentur in manu eius vsque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis.* Quæ verba sunt de persecutione Antichristi, & de tempore durationis eius, quæ per occasionem necessariam in superioribus exposita sunt. Nunc solum notanda sunt verba illa: *Putabit, quod possit mutare tempora, & leges.* Quibus declaratur, persecutionem non tantum esse futuram temporalem, & politicam propter dominationem temporalem, sed simul, & maximè futuram esse spiritualem, nam conabitur *mutare tempora*, id est (vt ait Hieronym.) cęremonias, festiuitates, vel certè totam Religionem per multa tempora in orbe fundatam, & in cordibus hominū radicatam, *& leges*, vtique tam diuinas, quam humanas. Nec ipse aliquam ex antiquis religionibus, seu legibus profitebitur, sed nouā introducet, credens, se posse leges, & tempora mutare. Et has met Antichristi notas colligit Athanasius dicta epist. ad Solitar. vitam agent. dicens. *Nonne visio Danielis istiusmodi notis Antichristum significat. Nimirum, quod bella cum sanctis futurus sit, & quod invalescet contra eos, quod malitia superabit omnes, qui ante ipsum fuere, & quod humiliabit tres Reges, loqueturque sermones contra Altissimum, & quod meditabitur alienare & legum & temporum articulos.* Sexta proprietas colligi potest ex sequentibus verbis. *Et iudicium sedebit, vt auferatur potentia, & conteratur, & dispereat vsque in finem, Regnum autem, & potentia, & magnitudo regni, quæ est super omne cœlum detur populo sanctorum Altissimi*, & cęt. Nam in his ponitur vna nota Antichristi, quòd propè tempora iudicij veniet, & quod regnum eius non nisi per aduentum supremi Regis Christi conteretur, & ipse interficietur. Quam proprietatem vtpote ad tempora Antichristi pertinentem supra explicuimus, illamque ibi Hieronym. Theodoret. & alij interpretes indicant.

Prope Iudicij diem, non ante venturus est Antichristus.

Has autem Antichristi proprietates idem propheta in sequentibus capitul. partim magis confirmat, & declarat: partim etiam auget. Nam in capit. octauo, postquam retulit visionem arietis, & hirci, & de Dario Rege Persarum, & de Alexandro Magno Rege Gręcorum illam declarauit, tandem in fine quędam profert, quæ licet ad literam de Antiocho, qui ex Græcis Regibus, qui Alexandro successerunt, descēdit, & Iudæos multum vexauit, intelligātur, in persona eius de Antichristo dicta fuisse multi Patres intellexerunt. Præsertim Irenæus lib. 5. contra hæres. cap. 25. & Origen. lib. 6. contra Celsum circa medium, & Gregorius libro 32. Moral. capitul. 12. alias 14. Et re vera verba Prophetæ tam proprie Antichristo quadrant, & ita consonant his, quæ in aliis locis de Antichristo dicuntur, vt propter illum præcipuè de illo dicta esse videantur. Nam initium eius his verbis prædicitur. *De vno ex eis egressum est cornu vnum modicum*, & iterum: *Consurget Rex impudens facie*, vbi etiam mores eius notantur. De progressu vero eius additur: *Factum est grande contra meridiem, & contra Orientem, &c.* De illius statu. *Magnificatum est vsque ad fortitudinem cœli.* Astutia verò, & artes, per quas ascendet in illis verbis significantur. *Intelligens propositiones*, item in illis, *Roborabitur fortitudo eius, sed non in viribus*, suis, vtique, sed dæmonis, permittente Deo. De bellis autem, & crudelitate eius dicitur, *supra quam credi potest, vniuersa vastabit, & prosperabitur, & faciet.* Deinde sic describitur eius superbia, & pugna contra Deum. *Vsque ad Principem fortitudinis magnificatum est, & ab eo tulit iuge sacrificium, deiecit locum sanctificationis eius* Et iterum, *Cor suum magnificabit, & contra Principem Principum consurget.* Ac denique de Sanctorum persecutione dicitur. *Deiecit de fortitudine, & de stellis, & conculcauit eas.* Et iterum: *Interficiet robustos, & populum sanctorum secundum voluntatem suam, & dolus in manu eius dirigitur.* Ac denique de fine eius dicitur: *Sine manu conteretur*, quod satis consonat verbis Pauli: *Quem interficiet Dominus Iesus spiritu oris sui.*

23\. *Eadem Antichristi nota aliis locis à Daniele inculcantur.*

Quæ de Antiocho dixit Daniel, rectè cadunt in Antichristum.

2. Thes. 2.

Quamuis ergo hæc verè, & ad literam in Antiocho suo modo impleta fuerint, tamen per antonomasiam de Antichristo dicta esse creduntur: nam in illo cum maiori plenitudine, & excessu omnia inueniuntur tanquam in capite ipsius Antiochi, & malorum hominum. Ex his autem omnibus sex proprietates supra notatę præcipuè declarātur. Solumque additur altera de modo interfectionis eius, quæ 24.

Antichristus se in templo velut Deum collocabit.

potest

Daniel. 8. potest esse septima. Octaua verò sumi potest ex cap. 9. eiusdem Prophetiæ illis verbis ferè postremis. *Et erit in templo abominatio desolationis*: nam licet aliis modis exponatur tam ibi, quam Matth. 24. nihilominus valde probabile est de Antichristo etiam intelligi, vt voluit Irenæus libro 5. capit. 25. saltem in secundario, vel mystico sensu. Nam ad literam non erat ibi sermo de Antichristo, sed de destructione Hierusalem facta per Titum, vt constat; tamen verba ipsa multo magis in Antichristum conueniunt, iuxta ea, quæ exponendo verba Pauli, & Apocalypsis, late diximus. Est ergo octaua proprietas, *quod se faciet DEVM, & in templo sedebit, vt adoretur, & suam imaginem collocabit, vt per eam etiam tanquam DEVS colatur*, vt in Apocalypsi dicitur. Et hoc magis ex sequenti testimonio confirmabitur.

25. *Quæ de Seleuco, & Epiphane Daniel prædixit, conueniunt Antichristo.* Est enim alius locus similis in eodem Propheta capit. 11. ab illis verbis: *Et stabit in loco eius despectus, & non tribuetur ei honor Regius, & veniet clam, & obtinebit eum in fraudulentia.* In tota enim superiori parte capitis prophetauerat Daniel de Regibus Persarum, & Græcorum, & latius de successoribus Alexandri, præsertimque de Regibus Syriæ, & Ægypti, quos Reges aquilonis, & Austri vocat, & peruenit tandem (vt Hieronymus deducit) ad Seleucum Philopatrum, Antiochi Magni filium, quem vocat *vilissimum, & indignum decore Regio*, & de illo subiungit. *Et in paucis diebus conteretur.* Et statim adiungit prædicta verba. *Et stabit in loco eius despectus*, &c. Quæ iuxta literæ contextum, & prophetiæ, seu historiæ consecutionem sine dubio intelliguntur de Antiocho Epiphane, fratre Seleuci impiissimo Rege, qui Dei populum vehementer exagitauit, vt ex libris Machabæorum constat: & ferè omnia sequentia in eo capit. de illo ad literam dicuntur, vt fatentur ibi Hieron. Theodoretus, & alij, & sumitur ex Chrysost. orat. 2. contra Iudæos. Nihilominus tamen idem Hieronymus, Theodoret. & alij expositores ibi, & Gregor. lib. trigesimo secundo, Moral. cap. vltimo. Prosper in Dimidio temporis capit. nono, multa etiam ex illis verbis de Antichristo dicta esse intelligunt, quia in illum maxime conueniunt, & quia Antiochus in multis typus fuit Antichristi.

26. *Singula de illo, & Antichristo verba expenduntur.* Per illa ergo verba, quæ retulimus, recte confirmantur, & explanantur, quę de initiis Antichristi in aliis locis dicuntur. Dicitur enim *despectus* sicut dicitur *paruum cornu*, quia vilem, & despectam habebit originem, & ideo in principio, *non tribuetur ei honor Regius*, quia non orietur ex Regibus, nec regnum iure hæreditario obtinebit, sed *veniet clam, & obtinebit id in fraudulentia*, quia vafer erit, & *propositiones intelliget*. In sequentibus autem verbis describit quidem Daniel bella, & victorias Antiochi, dicens, *Abundantes & vberes vrbes ingredietur*, &c. Sub illarum vero figura Antichristi prælia, & facinora prædixit, & ideo quædam interdum ita exaggerat, vt in solum Antichristum conuenire posse videantur. *Aliqua soli Antichristo competere videntur.* Quale est illud: *Faciet quæ non fecerunt Patres eius, & patres patrũ eius*: quod Hieronym. notat, ad Antiochum propriè non accommodari, quia in regno, & diuitiis non omnes antecessores suos excessit. Posita ergo sunt propter Antichristum, qui obtinebit multo ampliorem potentiam, & monarchiam, quam ille Antiochus fuerit consequutus. *Antiochi persecutio in Iudæos, Antichristi persecutionem fidelium præmonstrauit.* Postea verò describit Propheta persecutionem Antiochi contra Iudæos, in figura etiam depingens persecutionem Ecclesiæ sub Antichristo, cui maxime illa verba conueniunt: *Contra firmissimas cogitationes inibit*, vtiq; consilia sua, & potentiam armabit cõtra firmas cogitationes sanctorum fidelium, vt Patres exponunt, vnde infra dicitur: *Cor eius aduersus testamentum sanctum, & faciet.* Et infra. *Et auferent iuge sacrificium, & dabunt abominationem in desolationem.* Quæ omnia fecit suo modo Antiochus, sed sicut omnia in figura contingebant Iudæis, ita illa fuerunt vmbra respectu veritatis per Antichristum futuræ.

27. *Dei contemptus in Antichristo.* Postea verò de superbia, & blasphemiis Antichristi propriissima sunt illa verba. *Et faciet iuxta voluntatem suam Rex, & eleuabitur, & magnificabitur aduersus omnem Deum, & aduersus Deum deorum loquetur magnifica*, &c. Et infra. *Deum patrum suorum non reputabit, nec quenquam deorum iurabit, quia aduersus vniuersa consurget.* Per quæ verba optimè explicãtur quæ supra tractauimus, vbi de cornu paruulo dicitur habere os loquens ingentia. Item quod circa verba Pauli diximus, quod ostẽdet se tanquam sit Deus, Dei veri locum, & adorationẽ vsurpans. Vnde ex hoc loco colligunt Patres, Antichristum idola gentium demoliturũ, & deos gentium non esse adoraturum. Ex quo etiam notat Hierony. hæc verba ita conuenire Antichristo, vt nõ possint de Antiocho intelligi, qui idololatra fuit, & Hebręos ad deos gentium adorandos compellebat, vt in libris Machabæorum narratur. *Antichristus deos gentium non colet sed dæmonem fortasse in occulto adorabit.* Hęc ergo esse potest nona proprietas Antichristi, scil. non esse futurum idolorum cultorem, quod saltem in publico, vel de antiquis dijs gentium intelligendum est. Nam statim addit Daniel, illum esse adoraturum Deum *Moezim*, de quo quis sit futurus, magna est controuersia, varięq; expositiones, sed ad pręsens non refertur. Et probabilius videtur, habiturũ Antichristum locum aliquem occultum, in quo dæmonem adiutorem suum sub aliqua imagine, vel idolo occultè colat, vt tractaui in 2. tom. 3. par disp. 54. art. 4. vbi non dixi, vt quidam mihi imposuit, forsan illa verba interpretanda esse de solo Antiocho, sed retuli primo loco hanc sententiam, & postea sententiam Hieronymi, ac Theodoreti, & communem prætuli, & ratione Hieronymi, quam in præsenti etiam tetigi, & validissima est, confirmaui. *Maluend. lib. 7. c. 12.*

28. *Alia Danielis de Antichristo vaticinia cap. 10. & 12.* Denique in reliqua parte capitis iterum prædicit Propheta pręlia, & victorias Antichristi, & specialiter quomodo tres Reges Ægypti, Africæ, seu Libyę, & Æthiopię vincet, & regna eorum occupabit. Postea verò Hierosolymam, debellaturus eam, cum magna potentia *veniet in multitudine magna, vt conterat, & interficiat plurimos, & figet tabernaculum suum Apadno inter maria super montem inclytum, & sanctum*, quod de monte Sion, vel Oliueti, Hieronymus, & alij exponunt. Ac tandem de morte eius subiungitur, *veniet vsque ad summitatem eius, & nemo auxiliabitur ei*, quia nimirum, *interficiet illum Dominus spiritu oris sui*, seu imperio suo, & *sine manibus*, præcipiet enim aperiri terram, vt deuoret eum, & viuus in infernum demergatur, vt in Apocalypsi dicitur. Postmodum verò Daniel. cap. 12. declarat, quanto tempore duratura sit illa persecutio Antichristi, & quomodo paulò post mortem eius futurum sit iudicium, & vniversalis resurrectio, vt exposuit August. 20. de ciuit. c. 23. & copiosè in superioribus explicatum est. Atque hæc ferè sunt notæ, & signa, quibus nobis Antichristum Daniel descripsit, quæ latius Hieron. & Theodoret. prosequuntur, & ex modernis Pereira libr. 8. & 14. in Daniel. & Maluenda sparsim in suis eruditis libris de Antichristo.

29. *Ex dictis patet Pontificium Antichristianissimum, merum esse imposturam.* Conferant ergo omnes, qui fidem adhibent Scripturis has proprietates, & notas Antichristi cum his, quæ de Romano Pontifice sunt toti orbi manifesta, & luce clariùs videre poterunt, quanta fuerit hæreticorum impudentia, & horrenda temeritas, vel potius insania, qui venerandam Apostolicã sedem tam incredibili infamia dehonestare ausi sunt, & quanta sit illorum cæcitas, qui ipsorum nugis, & inanibus cogitationibus se illudi sinunt. Antichristi enim initia abiecta erunt, & obscura, non tantum generis, & originis (illud enim nõ multum curandum esset) sed regni, & potestatis. *Collatione falsitas magis aperitur.* Origo autẽ Romanæ sedis quoad dignitatem ipsam altior cogitari non potest, ab ipso enim Christo fundata est, & inde ad singulas personas, etiam Bonifacij, & posteriorum per legitimã successionem manauit. Deinde Antichristi regnum ab ipso per falsas artes, & tyrannidem inchoabitur:

Pontificis autem regnum præcipuum nullum post Christum habuit initium, sed successionem, non per fraudes, vel tyrannidem, sed per legitimam electionem. Ad hæc, Antichristi regnum temporale erit, per fraudes incipiet, & per bella, & cædes hostium dilatabitur, Primatus autem Pontificis spiritualis est, semperque idem quoad dignitatem in se spectatam, & licet quoad populorum subiectionem creuerit, non tamen per corporalia bella, sed per verbum DEI, & fidem credentiũ. Per quam sicut in vno tempore dilatum est, ita per infidelitatem aliquorum in aliquibus locis fuit imminutum, licet per Dei gratiam alibi semper augeatur. Omitto cætera, quæ ad mores, tempora, sedes, & fines pertinent, nam in superioribus satis ea inter se contulimus, & non solum diuersa, sed etiam omnino opposita esse ostendimus. Nuncque solum adnotare voluimus, & advertere, quanta in his omnibus sit Scripturarum consonantia, & concordia, vt inde etiam appareat, quàm sint violen[illegible] Protestantium accommodationes ad visiones Apocalypsis: cum non solum sint voluntariæ, & sine duce, & præter verborum proprietatem, & contra rerum veritatem, sed etiam sint contra alia clariora Scripturarum loca, per quæ debent obscuriora intelligi iuxta prudentem rationem Scripturam interpretandi.

Protestantiũ expositiones non solum voluntariæ sunt, sed etiam violentæ.

Eorum, quæ in hoc libro tractantur Summa, cum Apostrophe ad Regem Angliæ.

1\. QUamvis huius libri materia, & argumentum nihil aliud præter calumniam, vel certè potius horrendam blasphemiam continere videatur, ideoque multis prudentibus melius fortasse videri posset hæc omittere, quàm cum piarum aurium offensione rem per se incredibilem in quæstionem adducere; nihilominus laborem hunc nostrum neque inanem, neque piis auribus offendiculo futurum esse iudicauimus. Cum enim serenissimus Angliæ Rex in suo de Antichristo discursu, ita suis coniecturis confidere videatur, vt earum responsionem per singula disputationis membra, tanquam rem nobis arduam, vel certè impossibilem, audacter postulet, non solum vtile, verum etiam necessarium visum est, tum ad singula respondere, tum etiam ostendere, omnia, quæ obiiciuntur, & sine fundamento solido esse cogitata, & neque coniecturæ nomen mereri. Ita vt mirandum profectò sit, in re tanti momenti, vt in ea salutis æternæ cardo versetur, tam leuibus allusionibus, seu allegoriis prudentes viros duci potuisse.

Hanc igitur ob causam prius de Antichristi persona fundamentum posuimus, illumque futurum esse singularem quendam hominem, ex Scripturarum verbis, serie, ac concordia, nec non ex communi Patrum consensu demonstrauimus. Deinde per singulas partes à Rege propositas discurrendo, in primis tempus eius nondum venisse, persecutionemque illam, qualis ab initio non fuit, ab eo mouendam, nondum inchoatam esse, nec testes contra illum mittendos adhuc apparuisse, ex eisdem principiis ostendimus. Postea verò sedem eius, nec Romæ esse, nec vnquam futuram comprobauimus. Ac denique Antichristi personam ex proprietatibus à Prophetis, & Apostolis de illo prædictis latè considerauimus; & quomodo per incredibilem tyrannidem, & fallaces artes, ac signa mendacia, & ingentia prælia ab infimis principiis ad orbis monarchiam ascendet, & in tantam denique arrogantiam, & superbiam perueniet, vt supra omne quod dicitur DEUS, extollatur, ita illum descripsimus, vt euidẽtissimum sit, nullum mortalem hominem, nedum Romanum Pontificem, tam iniquum, & abominabilem hactenus fuisse. 2.

Summa totius libri fere per singula capita.

Quod si aliqua illius imago in aliquo terræ loco cogitanda est, non certè in Sancta Romana Sede, sed in cathedris Hæresiarcharum, vel in thronis Regiis Paganorum, aut schismaticorum Romanam Ecclesiam persequentium cogitandam esse ostendimus. Sicut Hieronymus Antiochum, & Neronem; Damascenus Mahometem; Irenæus Marcionitas, & similes hæreticos; Cyprianus omnes Christi adversarios Antichristum, appellarunt. Nemo enim nisi aliquis ex istis Antichristis, & Christi hostib. in Romanum Pontificem tale nomen, talemve calumniam traduxit. Neque in eius cogitationem ascendere poterit, qui antiquam illius sedis originem planè diuinam, eiusque felicissimum progressum, & admirandam stabilitatem cum Augustin. & aliis Patribus attenta mente considerauerit. 3.

Hæretici typus Antichristi.

Hieronym. Daniel. 11. & epist. ad Algas. q. 11. Damasc. lib. de Hæresib. in fin. Iren. lib. 1. contra hæres. Cypr. ep. 76. & 79. Apostr.

Reliquum est, Rex serenissime, vt omni animi perturbatione deposita, vim rationum, & pondus authoritatis attenta mente recogites, quantaque absurda ex libera Scripturæ commemoratione proveniant, mediteris: grauissima D. Hieronymi verba simul considerans, cum Porphyrio disputans Danielis 11. ita concludit: *Hoc ideò prolixius posui, vt Scripturæ sanctæ difficultatem ostendam, cuius intelligentiam absque Dei gratia, & maiorum doctrina non nisi imperitissimi, vel maximè sibi vendicant.* 4.

FINIS LIBRI QVINTI.

LIBER

LIBER SEXTVS.

DE IVRAMENTO FIDELITATIS REGIS ANGLIÆ.

PROOEMIVM.

IN QVO CONTROVERSIAE FVNDAMENTVM, & origo declaratur.

QUAMVIS liber hic postremum huius operis locum sortiatur, quoniam & rerum ipsarum connexio, & doctrinæ perspicuitas, & ordo, quem in libro suo Rex Angliæ tenuit ita postulabant, nihilominus eius materia, & argumētum fundamentum, & occasionem toti huic cōtrouersiæ præbuit, vt in suæ Præfationis initio Rex ipse latè declarat. Quamobrem vt disputationis scopus præ oculis habeatur, initium, originemq; huiusmodi iuramenti, eiusque vsque ad præsentem statum progressum præ oculis ponere necessarium duxi. In primis vero suppono id, quod nec Catholici, nec schismatici in dubium reuocant, iuramentum fidelitatis temporali Regi debitum, & conuenienti forma præstitum, ex se honestum, ac consentaneum rationi esse, ita vt Regi liceat, illud à vasallis exigere, & hi sanctè possint, imò & debeant illud præstare, quādo conuenienti modo, & ratione petitur, illudque postea obseruare, ac implere teneantur. Cum enim vniuscuiusque Regis subditi, teste Paulo, ei parere, & fidelitatem seruare, & in omnibus, quæ ad potestatem Regiam spectant, illi obedire teneantur, vt in libr. 3. ostensum est: per se manifestum est, iuramentum de hac obedientia, & fidelitate seruanda (quod iuramentum fidelitatis appellamus) per se, & ex obiecto suo honestum esse: ac subinde & posse à Rege ad suam maiorem securitatem, ac stabilitatem postulari, & tunc à subditis & exhiberi, & seruari debere. Vnde etiam obiter declaratum relinquitur, iuramēti huius formam, vt honesta sit, talem esse debere vt potestatis Regiæ terminos non excedat, quia nec Rex potest iuste obedientię sibi non debitę promissionem exigere, neque subditi illam facere, aut iurare tenentur. Imò si talis promissio aliorum iuribus præiudicet, illam in conscientia facere non possunt, vt in sequentibus latius dicemus.

Hoc autem fidelitatis iuramentum, licet per se honestum sit, non adeo necessarium reputatum est, vt à singulis vasallis, & omnium ordinum personis in omnibus regnis exigatur. Quin potius in rebus publicis bene institutis, & quietè, ac in pace viuentibus, & præsertim in catholicis regnis consuetudine receptum est, vt in publicis comitiis ciuitatum Procuratores, aliique Principes, vt magistratus, totius regni nomine, Principi, vel cum primum regni potestatem accipit, vel etiam postea præscriptis temporibus, iuxta vniuscuiusque regni morem, hoc iuramentum obedientiæ, ac fidelitatis exhibeant. A singulis autem de plebe postulari non solet, non quia fieri non possit, sed quia ipsimet Principes in pace, & tranquillitate regnantes, & de subditorum fidelitate confisi, id neque necessarium, neq; opportunum, aut conueniens iudicant. In regno autem Angliæ ex quo tempore schismata, & hæreses in illo seminari cœperunt, etiam mos exigendi à subditis peculiare iuramentum, introduci cœpit. Vnde sicut Henricus VIII. schismatis autor fuit, ita ipse primus nouam iurandi formam subditis suis proponere incepit, quia non solum ciuilem obedientiam, sed illam etiam, quæ soli Romano Pontifici debetur, sibi promitti postulauit.

Refert enim Sander. lib. 1. de Schism. Anglican. circa medium, Regem Henricum fere in schismatis initio ab omnibus sui regni ordinibus in publicis comitiis petiisse, vt ab Ecclesiasticis omnibus iuramentum exigeretur, quo eandem ipsi, quam antea Romano Pontifici consueuerant, obedientiam promitterent, quod licet in principio non simpliciter, sed cum quadam limitatione admissum fuerit, vt infrà dicam, hac tamen ratione tandē Rex obtinuit, quod expetebat. *Primum iuramentum Angliæ indictum.* Non refert autem Sanderus specialem formam huius iuramenti præstandi, ab Henrico editam esse, sed simpliciter formam vsitatam iurandi obedientiam Papæ sibi applicasse, vtiq; eodem verborum tenore promittendam, & iuramento cōfirmandam. Neq; etiam refert, omnes de populo coactos esse iuramentum illud præstare, sed solum Ecclesiasticas personas, neque illas omnes, sed quæ in comitiis suffragium habere poterant, quantum ex historia illa colligi potest. Nec etiam inuenio tempore Eduardi aliquod simile iuramentum populo, vel Ecclesiasticis iterum fuisse propositum, vel postulatum. Elisabetha vero in initio statim regni sui, seu in primis comitiis, quæ *Parlamentum* vocant, nouam iuramenti formam, tradidit, omnesque, exceptis primatibus laicis, illam solenniter profiteri iussit; forma autem iuramēti sequens est, vt eam refert Sander. lib. 3. in initio regni Elisabethæ.

§. Forma Iuramenti ab Elisabetha prius subditis proposita: postea sub Iacobo aucta.

EGo A. B. prorsus testificor, & declaro in conscientia mea, Reginam esse solam supremam gubernatricem, & istius regni Angliæ, & aliorum omnium suæ Maiestatis dominiorum, & regionum, *non*

non minus in omnibus spiritualibus, atq; Ecclesiasticis rebus, vel causis, quam temporalibus, & quod nemo externus Princeps, Persona, Prælatus, Status, vel Potentatus, aut facto, aut iure, habet aliquam iurisdictionem, potestatem, superioritatem, præminentiam, vel authoritatem Ecclesiasticam, aut spiritualem in hoc regno. Ideoq; planè renuncio, & repudio omnes externas iurisdictiones, potestates, superioritates, atque authoritates.

Rectè autem aduertit Sanderus, vel timuisse, vel puduisse fœminam nomen Capitis Ecclesiæ, quod sibi Henricus arrogauerat, vsurpare, & ideo illud nomen in supremæ gubernatricis commutasse. In re tamen nullam fuisse differentiam, sed in nomine tantum, nam quod Rex metaphorico nomine dixerat, Elisabetha magis proprio declarauit. Imò postea multi suspicati fuerunt, plus aliquid Reginam per illam iuramẽti formulam intendisse, nimirum, omnem spiritualem potestatem etiam in administrandis sacramentis, sibi arrogare: ipsam verò declarasse, nihil aliud per illa verba sibi attribuere voluisse, quam quod patri, & fratri sub nomine capitis Ecclesiæ ab Ordinibus fuerat concessum.

Hæc igitur iuramenti forma tempore Elisabethæ seruata est, postea vero Iacobus illam auxit, addendo specialem promissionem seruandi fidem, & obedientiam Regi, propter quam potuit iam hoc vocari iuramentum fidelitatis, nam antea solum videbatur esse quædam iurata confessio, vel professio Primatus, quasi cuiusdam articuli Anglicanæ fidei. Forma igitur prioris iuramenti à Iacobo Rege præstiti, quem ipse in Apologia refert, præter superiorem formulam, sequentem tantum addit promissionem.

Ego A B &c. Et promitto, me deinceps fidem, & veram obedientiam Regiæ Maiestati, eiusq; hæredibus, ac legitimis successoribus præstiturum, & pro virili mea adiuturum ac propugnaturum omnes iurisdictiones, priuilegia, præeminentias & authoritates Regiæ Maiestati, Hæredibus suis, ac successoribus concessas, vel debitas, siue Imperiali huius regni coronæ vnitas, & annexas. Ita me Deus adiuuet, & cæt.

Postea verò, vt in Præfationis initio, & in principio Apologiæ, & sæpe in suo libello Rex inculcat, occasione proditionis, seu coniurationis, quæ contra eundem, suique publicos regni ordines in vnum coeuntes per tormentarij pulueris impetum destinabatur, nouam ipse iuramenti formam invenit, quã lege, & decreto publico sanciuit, ab omnibus suis exigendam, & pręstandam fore, tum vt si qui adhuc tanti criminis socij ibi restarent, deprehẽdi possent, tum vt se, & suos à similibus periculis, & machinationibus securiores redderet. Forma autem iuramenti est quæ subsequitur.

§. Tertia Iurandi formula, quæ à Rege Iacobo fuit excogitata, & defensa.

EGo A. B. Verè & syncere agnosco, profiteor, testificor, & declaro in conscientia mea, coram Deo, & mundo, quod supremus Dominus noster Rex Iacobus supremus & verus Rex huius regni, & omnium aliorum Maiestatis suæ dominiorum, & terrarum, & quod Papa nec per se ipsum, nec per vllam aliam authoritatem Ecclesiæ, vel sedis Romanæ, vel per vlla media cum quibuscunque aliis, aliquam potestatem, nec authoritatem habeat Regem deponendi, vel aliquorum Maiestatis suæ dominiorum, vel regnorum disponendi, vel alicui Principi extraneo ipsum damnificare, aut terras suas inuadere, authoritatem concedendi, vel vllos subditorum suorum ab eorum suæ Maiestatis obedientia & subiectione exonerandi, aut vllis eorum licentiam dare arma contra ipsum gerendi, tumultus seminandi, aut aliquam violentiam, aut damnum Maiestatis suæ personæ, Statui, vel Regimini, vel aliquibus suis subditis infra sua dominia offerendi. Item iuro ex corde, quod non obstante aliqua declaratione, vel sententia excommunicationis, aut depriuationis facta vel concessa, aut facienda, vel concedenda per Papam, vel successores suos, vel per quamcunq; authoritatem deriuatam, aut deriuari prætensam ab illo, seu à Sede sua contra dictum Regem, hæredes suos, vel quacunq; absolutione dictorum subditorum ab eorum obedientia, fidelitatem tamen, & veram obedientiam suæ Maiestati hæredibus, & successoribus suis præstabo, ipsumque & ipsos totis meis viribus contra omnes conspirationes, & attenta quæcunque, quæ contra personam illius, vel illorum, eorumque coronam, & dignitatem ratione, vel colore alicuius sententiæ, vel declarationis, aut alias facta fuerit, defendam, omnemque operam impendam reuelare, & Maiestati suæ, hæredibus, & successoribus suis, manifestum facere omnes proditiones, & proditorias conspirationes, quæ contra illum, aut aliquos illorum ad notitiam, vel auditum meum peruenerint.

Præterea iuro, quod ex corde abhorreo, detestor, & abiuro, tanquam impiam, & hæreticam, hanc doctrinam & propositionem, Quod Principes per Papam excommunicati, vel depriuati possint per suos subditos, vel alios quoscunque deponi, & occidi.

Et vlterius credo, & in conscientia mea resoluor, quod nec Papa, nec alius quicunque potestatem habet, me ab hoc iuramento, aut aliqua eius parte absoluendi. Quod iuramentum agnosco, recta, ac plena authoritate, esse mihi legitimè ministratum, omnibusque indulgentiis, ac dispensationibus contrarium renuncio. Hæcque omnia planè, ac syncere agnosco, & iuro iuxta expressa verba per me hic prolata, & iuxta planum, ac communem sensum, & intellectum eorundem verborum, absque vlla æquiuocatione, aut mentali euasione, vel secreta reseruatione quacunque. Hanc recognitionem, & agnitionem facio cordialiter, voluntariè, & verè in vera fide Christiani viri. Sic me Deus adiuuet.

Huius autem iuramenti occasione non solum dubitationes, sed etiã opiniones variæ, & dissensiones inter ipsos Catholicos Anglię ortę sunt. Plures enim à tali iuramento pręstando abhorrebant, eo quod in illa iurandi formula, & si nõ expresse, rectè, & implicitè obedientia Pontifici debita abnegetur, Regique promittatur, ac subinde articulus de primatu Regis ibi virtute contineatur, & recognoscatur. Alij vero sine scrupulo conscientię iuramentum illud pręstari posse dicebant, dummodo animo, & intentione fieret promittendi tantum Regi ciuilem obedientiam, nam reliqua, cum in iuramento non contineantur, si intentio iurantis recta sit, non possunt iuranti attribui:

tribui: quia licet alij fortasse aliud suspicentur, illud est solum ex ignorantia, quæ per admonitionem, & protestationem prius coram Catholicis factam potest sufficienter auferri, & ita omne scandalum evitari. Hoc autem è medio sublato, nulla interna malitia in illo iuramento eis in esse videbatur. Quoniã vero his coloribus decepti, & fortasse nonnullo humano timore inducti aliqui etiam ex primoribus Catholicis, & Ecclesiasticis non solum in hanc sententiam descendebant, verum etiam in iuramento præstando anteibant, necessariũ fuit in re tam graui, & periculis exposita, Summum Pontificem pro suo pastorali cura opportunum remedium adhibere. Quamobrem Sanctissimus D. N. Paulus V. ad Catholicos Angliæ, quid in re tam ardua sentiendum, & seruandum esset, datis ad eos literis in forma Breuis admonuit, quarum literarum forma talis est.

§. Primum Breue Pontificium.

DILECTI filij, salutem, & Apostolicam benedictionem. Magno animi mœrore nos semper affecerunt tribulationes & calamitates, quas pro retinenda Catholica fide iugiter sustinuistis. Sed cum intelligamus, omnia hoc tempore magis exacerbari, afflictio nostra mirum in modum aucta est. Accepimus namq; compelli vos, grauissimis pœnis propositis templa hæreticorum adire, cœtus eorum frequentare, concionibus illorum interesse. Profecto credimus proculdubio eos, qui tanta constantia atrocissimas persecutiones, finitas propemodum miserias hactenus perpessi sunt, vt immaculate ambularent in lege Domini, nunquam commissuros esse, vt coinquinentur communione desertorum diuinæ legis. Nihilominus zelo pastoralis officij nostri impulsi, & pro paterna solicitudine, qua de salute animarum vestrarum assidue laboramus: cogimur monere vos, atque obtestari, vt nullo facto ad hæreticorum templa accedatis, aut eorum conciones audiatis, vel cum ipsis in ritibus communicetis, ne Dei iram incurratis. Non enim licet vobis hæc facere sine detrimento diuini cultus, ac vestræ salutis. Quemadmodum etiam non potestis absque euidentissima, grauissimaque diuini honoris iniuria, obligare vos iuramento, quod similiter maximo cum cordis nostri dolore audiuimus, propositum vobis fuisse præstandum infra scripti tenoris, videlicet: Ego A. B. verè, & syncerè, &c. *vt supra*.

Quæ cum ita sint, vobis, ex verbis ipsis perspicuum esse debet, quod huiusmodi iuramentum, salua fide catholica, & salute animarum vestrarum, præstari non potest, cum multa contineat, quæ fidei, & saluti apertè adversantur. Propterea admonemus vos, vt ab hoc, atque similibus iuramentis præstandis omnino caueatis, quod quidem eo acrius exigimus à vobis, quia experti vestræ fidei constantiam, quæ tanquam aurum in fornace, perpetuæ tribulationis igne probata est, pro comperto habemus, vos alacri animo subituros esse quęcunq; atrociora tormenta, ac mortem deniq; ipsam constanter oppetituros, potius quam Dei Maiestatem vlla in re lædatis. Et fiducia nostra confirmatur ex his, quæ quotidie nobis afferuntur de egregia virtute, atque fortitudine, quæ non secus, ac in Ecclesiæ primordiis resplendet nouissimis hisce temporibus in Martyribus vestris.

State ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induti loricam iustitiæ sumentes scutum fidei confortamini in Domino, & in potentia virtutis eius, nec quicquam vos detineat. Ipse autem, qui coronaturus vos, certamina vestra in cœlo intuetur, bonum opus, quod in vobis cœpit, perficiet. Nostis, quia discipulis suis pollicitus est, se nunquam relicturum esse orphanos. Fidelis enim est, qui promisit. Retinete igitur disciplinam eius, hoc est, radicati, & fundati in charitate; quidquid agitis, quidquid conamini, in simplicitate cordis, & vnitate spiritus sine murmuratione, aut hæsitatione vnanimes facite. Siquidem in hoc cognoscent omnes, quia discipuli Christi sumus, si dilectionem ad invicem habuerimus. Quæ quidem charitas, cum sit omnibus Christi fidelibus maximè appetenda, vobis certè, dilectissimi filij, prorsus necessaria est. Hac enim vestra charitate diaboli potentia infringitur, qui nunc aduersus vos tantopere insurgit, cum ipsa contentionibus, atque dissidiis nostrorum filiorum præcipuè nitatur.

Hortamur itaque vos per viscera Domini IESU Christi, cuius charitate è faucibus æternæ mortis erepti sumus, vt ante omnia mutuam inter vos charitatem habeatis. Præscripsit sane vobis præcepta maxime vtilia, de fraterna charitate vicissim exercenda, felicis recordationis Clemens Papa VIII. suis literis in forma Breuis ad dilectum filium Magistrum Georgium, Archipresbyterum regni Angliæ, datis die quinta mensis Octobris 1603. ea igitur diligenter exequimini, & ne vlla difficultate, aut ambiguitate remoremini, præcipimus vobis id, vt illarum literarum verba ad amussim sequatis, & simpliciter prout sonant, & iacent accipiatis, & intelligatis, sublata omni facultate aliter illa interpretandi. Interim nos nunquam cessabimus, Deum Patrem misericordiarum precari, vt afflictiones, & labores vestros clementer respiciat, ac vos continua protectione custodiat, atque defendat quos Apostolica benedictione nostra clementer impertimur. Datum Romæ apud Sanct. Marcum, sub annulo piscatoris decimo Calend. Octobr. M. DC. VI. Pontificatus nostri anno secundo.

Quia vero nonnulli eo tempore fortasse ad Catholicos decipiendos, ne illa occasione iuramentum recusarent, rumores in Anglia sparserunt, quibus fidem illarum literarum suspectam redderent, dicentes, breue illud nõ verum, nec à Pontifice scriptum, sed ab aliquo fuisse confictum, ideo Summus Pontifex secundum breue, quo prioris veritas certior fieret, conscripsit, cuius tenor est qui sequitur.

§. Secundum Breue.

DILECTI filij, salutem, & Apostolicam benedictionem. Renunciatum est nobis, reperiri nonnullos apud vos, qui, cum satis declarauerimus per litteras nostras anno superiore, x. Calend. Octobr. in forma Breuis datas, vos tuta conscientia, præstare non posse iuramentum, quod à vobis tunc exigebatur; & præterea strictè præceperimus, ne vllo modo illud præstaretis: nunc dicere audent, huiusmodi literas de prohibitione Iuramenti, non ex animi nostri sententia, nostraque propria voluntate scriptas fuisse, sed potius aliorum intuitu, atque industria. Eaque de causa ijdem persuadere nituntur, mandata nostra dictis literis non esse attendenda. Perturbauit sane nos hic nuntius, eoque magis, quia experti obedientiam vestram (filij nostri vnice dilecti) qui vt huic Sanctæ Sedi obediretis, opes, facultates, dignitatem, libertatem, vitam denique ipsam pie, ac generose nihili fecistis; nunquam suspicati

[..]a sua [..]esia Deus moderatè prouidet, etiam per miracula.

ponitur à nobis vt nota veræ Ecclesiæ, quia non est nota veræ fidei, nec veræ sanctitatis. Quia verò Ecclesia Christi, dum in terris degit, etiam his bonis temporalibus indiget (vt rectè dixit Diuus Augustinus) ideò Christus Dominus sua singulari providentia in horum bonorum largitione, conseruatione, ac defensione peculiari cura illi providet. Sæpeque extraordinario auxilio, ac planè cœlesti in prosperis, successibus obtinendis, & contrariis vitandis illi assistit. Atque ita prosperitates temporales hoc modo provenientes Ecclesiæ, aut principibus inter signa veræ fidei, ac subinde Catholicæ Ecclesiæ à Catholicis recensentur. Sicque Cardinalis Bellarminus libro quarto de Eccles. capitulo ultimo, felicitatem quidem temporalem loco decimo quinto, & postremo tanquam cæteris inferiorem posuit, non tamen fide prudenti, & sufficienti declaratione, addit enim, *Temporalis felicitas diuinitus ijs collata, qui Ecclesiam defenderunt*. Et alia sunt exempla, quæ inducit, & eodem modo loquuntur plures alij authores, quos ipse refert, & copiosè Bozius secundo tomo de signis Ecclesiæ, præsertim capit. vigesimo, & sequentibus.

23. *Pontificem, & Turcam Rex Iacob eadem librat statera.*

In reliqua parte illius discursus, quam ad caput 19. 20. & 21. Rex adiungit, nihil notatione dignum, vel ad causam fidei pertinens invenio, præter illud, quod obiter in transcursu dicit, ad id, quod de Gog, & Magog Apocalyps. 20. dicitur, *de Papa, & Turca accipiendum sit, nec ne, aliis iudicium relinquo*, & rationem reddit, *Quia ferè eodem tempore ad suam magnitudinem excreuerunt*. In quibus verbis multis modis errat, & peccat. Primo contra pietatem, & humanam etiam vrbanitatem, dum Papam inter Christi hostes, & Ecclesiæ persecutores numerat, & Turcæ exæquat; in quo non solum ostendit, quantum ab omnibus Principibus piis, & Catholicis degeneret, qui summa reverentia & honore Papam prosequuti sunt, vt satis est in superiòribus ostensum: verum etiam evidenter se prodit, non rationis pondere, sed tantum affectu & odio verba similia effutire. Nulla est enim conventio, vel comparatio Christi Vicarij fidelium parentis, ac fidei eius magistri, & defensoris cum infideli tyranno acerrimo Christianorum persecutore. Sed qui sapientes sunt in oculis suis, & proprio Spiritu ducuntur, facilè dicunt, tenebras lucem, & lucem tenebras.

Sed nulla est conuentio lucis ad tenebras.

24. *Pontificis magnitudo Christi tempore adoleuit.*

Deinde contra veritatem historiæ errat, dum ait, Papam, & Turcam eodem tempore ad suam magnitudinem excreuisse. Nam si de magnitudine Papæ quoad spiritualem dignitatem & potestatem loquamur, in ea nunquam creuit; à principio enim integra, & (vt ita dicam) in summo gradu in Petro fuit eademq; sine augmento, aut diminutione est ad successores Petri deriuata, ipsam vtique potestatem in se spectando nam vsus eius crescere potuit, sicut creuit Ecclesia, & impedimenta ablata fuerunt, & maiores etiam occasiones occurrerunt. Et in hoc etiam sensu dici potest Papa, à temporibus Constantini ad suam magnitudinem peruenisse, tunc enim cœpit eius dignitas vniverso Orbi innotescere, & Imperator ipse, aliique temporales Principes illi colla subdere inceperunt. Imò etiam quoad temporalem dominationem tunc ferè ad suam magnitudinem pervenit. At Turcæ imperium multum post tempus incepit, nam licèt Turcarum gens, qui olim Gazari dicebantur, antiqua sit, tamen secta, & imperium eorum longè recentiora sunt, nam & impius Mahometus post sexcentesimum Christi annum incepit, & Turcę non cœperunt orientale imperium Romanorum invadere vsque ad Constantini Copronymi, & Iconomachi tempora, & vsque ad annum millesimum, ac ferè centesimum illud non obtinuerunt. Vnde si tunc dicatur Turca ad suam magnitudinem excreuisse, vt revera dicendum est, omnino falsum est, Papam, & Turcam ad suam magnitudinem simul perveniisse. Videtur autem Rex Iacobus ad initium Mahometis respexisse, quia paulò post Bonifacium Tertium in mundo apparuit, verumtamen sic etiam falsum est, aut eo tempore magnitudinem aliquam Pontificatui esse additam, aut Turcarum gentem, vel imperium tunc incepisse. Denique accommodatio illa de Gog, & Magog, non solùm in Pontifice, quod evidentissimum est, verum etiam neq; in Turca habet ullam verisimilitudinem, ideoq; neq; in dubium revocari, nec aliorum judicio remitti debuit, vt in superioribus tactum est, & in sequenti cap. iterum videbimus.

Constantini tempore orbi innotuit.

Turca multo post rerum summam sunt adepti.

Vide Baron. an 763. & 1048

Cum Mahometes grassabatur, nihil Pontificatui additum.

CAPVT XXII.

Ex Descriptione Antichristi à Daniele Propheta tradita fabula de Antichristianismo Romano evidenter refellitur.

1. *Danielis Prophetias Rex Iacob. in medium non adducit.*

CUm attentè discursum Regis Angliæ de Antichristo legissem, & nullam in eo Danielis Prophetæ mentionem fieri vidissem, nisi cursim & obiter asserendo Ioannem in Apocalypsi imitari modos loquendi Danielis, Ezechielis, & Prophetarum, miratus sum valde, & dubitare cœpi, an Rex crederet, Danielem de Antichristo prophetasse. Auxitque suspicionem, quod in principio suæ disputationis ait, Paulum clarius explicuisse, quod Ioannes suis visionibus obscurius tradit, prætermisso Daniele, quasi nihil ad causam pertineret, vel ac si neque obscurè, nec clarè Antichristum prædixisset. Quod si fortasse ita verum est, & Rex non credit, Danielem de Antichristo prophetasse, interrogandus est, cur id credat de Ioanne, & de Daniele neget? quia vterque per ænigmata loquutus est, & neuter nomen Antichristi expresse posuit, & visiones Danielis, judicio omnium Patrum, & expositorum minus obscurè indicant Antichristum quàm Ioannis. Imò Christus Dominus Matthæi 24. satis indicat Danielem de Antichristo fuisse locutum, eademque est perpetua Ecclesiæ traditio. Quod si hoc Rex negare non audeat, miramur, cur in tam prolixa disputatione, & tam immani contra Papam accusatione, tanti Prophetæ grauissimum testimonium omiserit? Suspicor ergo, Danielem silentio præteriisse, quia descriptiones eius de Antichristo non solùm ad errorem suum cōfirmandum nullo colore detorqueri poterant, sed illum potiùs redarguunt, & veritatem non obscurè ostendunt. Ob hanc ergo causam, licet in superioribus ad ostendendum, Antichristum futurum esse singularem personam, & quanto tempore regnaturus sit, huius prophetæ testimoniis vsi fuerimus, operæ pretium duximus, descriptionem Antichristi ex ipso colligere, copiosius enim, quàm alij tradit, evidentiusque per illam non solum à Papa, sed etiam ab omnibus aliis, qui falso Antichristi putati sunt, discernitur.

2. *Per bestias apud Danielem imperia adumbrantur.*

Primum igitur in Capitulo septimo ait Daniel, se vidisse quatuor bestias, quæ quatuor mundi regna significabant, vt ipsemet declarat, illa verò quatuor regna ex communi sententia, & expositione Catholicorum fuerunt Chaldæorum, Persarum, Græcorum, & Romanorum imperia, vt supra capit. 3. breuiter declaratum est. Tribus autem bestiis, seu regnis prioribus, quę cito transierunt, pręter missis, de quarta dicit inter alia Daniel, quod habebat cornua decem, & subiungit: *Considerabam cornua, & ecce cornu aliud paruulum ortum est de medio eorum, & tria de cornibus primis evulsa sunt à facie eius, & ecce oculi, quasi oculi hominis erant in cornu isto, & os loquens ingentia.* In his ergo, & sequentibus verbis, quæ postea addemus, intelligimus Danielem personam Antichristi descripsisse. Quod licet in superioribus obiter, & per occasionem sæpius indicatum sit, hic ex professo & integrè exponendum

Daniel. 7.

Descriptio Antichristi.

nendum est, quoniam si colligantur simul omnes proprietates, quas propheta illi paruulo cornui attribuit, falsitatis evidenter conuincitur mendacium & impostura Protestantium de Romano Antichristianismo. Oportet tamen vt supponamus cornu illud paruulum repræsentare Antichristum. Prius autem decem cornua interpretari necesse est, de ipsa verò bestia quarta nihil addere oportet his, quæ Daniel ipse dixit, videl. quartam bestiam esse *quartum regnum in terra, quod maius erit omnibus regnis, & deuorabit universam terram, & conculcabit, & comminuet eam.* Per quod omnes Catholici imperium Romanum intelligunt, omissis interpretationibus Porphyrij, & Hebræorum, de quibus videri possunt D. Hieronymus, & alij expositores: nam in hoc nulla est in præsenti controuersia.

Daniel 7.

3. *Per decem cornua quartæ bestiæ, totidem Reges in imperio Romano repræsentantur.*

De decem item cornibus Daniel declarat re, præsentare decem Reges futuros, satisq; indicat esse futuros non omnino distinctos ab illo Regno maximo per quartam bestiam significato, neque in terris & prouinciis extra ditionem totam Romani Imperij, sed esse futuros decem Reges eiusdemmet regni quarti, sic enim ait: *Porro cornua decem ipsius regni decem Reges erunt.* Vnde omnes colligunt, ipsummet regnum Romanum, quod prius vnum imperium fuit, diuidendum esse in decem regna. Quod etiam significatum fuit in cap. 2. eiusdem Prophetę per decem digitos, in quos statua desinebat.

4. *An numerus [illegible] certus sit, an pro incerto positus.*

De hoc autem numero decem cornuum dubitatio est, an sicut Daniel præcisè vidit decem cornua, & non plura, neque pauciora, ita per illa significentur decem Reges in eodem numero certo, ac præciso, an indefinitè multitudo Regum, in quos diuidendum fuit Romanum imperium. Quam quæstionem attingit Augustinus 20. de Ciuit. capitul. 33. & incertum esse putat, an denarius ille numerus significet universam multitudinem Regum futurorum in Romano imperio prius quā Antichristus veniat, an verò præcisè decem Reges demonstret. Prosper etiam in Dimidio temporis capitul. 8. licet de numero non moueat quæstionem, dubitat nihilominus, an per illos decem Reges intelligantur *truculentiores Reges, qui fuerunt in religione Christiana.* Aretas etiam capitul. 36. in Apocalypsim generatim dicit, decem cornua significare, *consummationem eorum, quæ iuuant ad malitiam contingere Antichristianam,* vbi numerum indefinitum indicat, quamuis aliam opinionem referat, dicens. *Sed & de his quidam dixerunt, in decem regna diuisum tunc iri mundum.* Et in hanc sententiam videtur inclinasse Pereira libro secundo in Daniel. dum per decem digitos statuæ significari ait *Romanum imperium nouissimè diuisum iri in multa regna, multosque Reges, quorum alij potentiores, alij imbecilliores futuri sunt, & ideo digiti partim ferrei erant, partim testilis.* Et ibidem ait, per decem cornua in capitulo septimo significari *multos Reges.* Idemque libro octauo tractans sententiam Augustini sub disiunctione loquitur, dicens, negari non posse, quin quo tempore venturus est Antichristus, futuri sint in orbe Romano, *decem Reges, vel multi Reges.*

5. *Patres numerum illum determinatum sentiunt.*

Patres autem communiter, nullam dubitationem vel quæstionem mouentes, simpliciter dicunt, illa decem cornua significare decem Reges, prout Dauid illos interpretatur, eosque futuros esse in orbe Romano tempore aduentus Antichristi. Ita loquitur Iren. lib. 5. c. 25. & in c. 26. fusius in eodem sensu exponit decem digitos statuæ Dan. 2. & decem cornua bestię Apocal. 13. & 17. & licet expresse id non declaret, semper tamen tanquam de certo, ac præciso numero loquitur. Hypolit etiam orat. de Consummat. mund. solùm dicit, cornua decem à Daniele visa, esse decem Reges, & eosdem in decem digitis statuæ significari, & eodem modo loquuntur Cyrill. Hierosol. catech. 15. Lact. lib. 7. cap. 16. Tertul. de Resurrect. car. c. 24. & 25. & in eadem opinione sunt Hieronym. & Theodoretus, Daniel. 7. & 11. intelligentes, per hęc decem cornua bestię, vbicunq; in Daniele, & Apocalypsi eorum fit mentio, decem regna significari, in quæ erit Romanum imperium diuisum. Consentiūt etiam Andreas c. 36. & 53. in Apocal. qui inter alia dicit, *per decem cornua terreni regni, in decem partes sectionem significari.* Quod etiam Aretas c. 54. attingit, referēdo tantum aliorū nomine, qui ita inquit, *aiunt.* Et hanc sententiam sequuntur communiter moderni expositores, & Doctores, & quidam satis eruditus tanta exaggeratione illam affirmat, vt dicat, tam manifestum esse, illos decem Reges nec plures, nec pauciores esse intelligendos, vt vehementer miretur potuisse de hoc sanctum Augustinum ambigere. Imò ait, *considerato tanto Patrum consensu, nimium perfrictæ frontis extiturum, qui contra obniti, vel hiscere audeat.*

Thom. Malnend lib. 4. de Antichr. c. 15. & 21.

6. *Rex Angliæ numerum explicat.*

At nihilominus Rex Angliæ in Præfat. pag. 120. tractans locum Apocal. 17. denarium numerum ait ibi sumi pro numero incerto: vtiturq; hoc argumēto, quod ibi Ioannes alludit ad hunc locum Danielis, quasi supponens vt certius, Danielem denarium pro numero incerto sumpsisse. Additque aliud argumentum, quia septem capitum, & decem cornuum draconis, seu diaboli numerus non potest aliter intelligi, nisi vt numerum declaret incertum. Ego verò in primis nō censeo, controuersiam hanc pertinere ad dogmata fidei, sed esse rem in opinione positam. Nam Patres pro secunda sententia allegati nō tradunt illam, vt certam; imò nec faciunt vim magnam in præciso, ac proprio numero denario, sed in diuisione imperij in plura regna, & vtuntur illo numero, quia Scriptura ita loquitur. Constat autem numerum denarium esse vnum ex his, qui in sacra Scriptura pro multitudine magna, vel universali sumitur. Vnde accedente Augustini authoritate, & dubitatione aliorū, non videtur posse damnari, aut temerarius, vel audax censeri, qui de significatione illius numeri denarij in illo loco dubitauerit. Præsertim quia de septenario numero capitum tam in hoc loco Danielis, quam in Apocalyps. 13. & multo magis in 17. multi dubitant, an significet numerum certum, vel communitatem aliquam, seu collectionem Regum impiorū, vt supra vidimus capit. quarto. Vnde cum in hoc loco dicit Daniel, tria cornua esse à facie parui cornu euellenda, licèt pręcisè intelligatur de tribus Regibus, quia numerus ternarius non solet in alia incerta significatione sumi, neq; ibi est necessaria, nihilominus per septem alios Reges subiiciendos, vel confœderandos Antichristo intelligi possent omnes alij, qui eo tempore sunt futuri, siue pauciores, siue plures sint, quia septenarius numerus ex mysticis est, qui solent universalitatem significare, & ibi non sine authoritate, nec sine aliqua apparenti occasione præsumitur talis significatio, vt facilius prophetia & intelligatur, & impleatur.

In hac re cuilibet liceat opinari.

Denarius & septenarius sæpè indicant numerum incertum.

7. *Certius est denarium pro numero certo poni.*

Propter hæc ergo non censeo, nimium esse exaggerandam certitudinem posterioris sentētię, quamuis illam præferendam, & simpliciter veram existimem. Primo propter scripturæ testimonia, quia non vno vel alio loco, sed in multis tam in Apocalypsi, quam in Daniele, vbi sub hac figura illa diuisio imperij Romani in plura regna prædicitur, fit sub illo numero denario. Secundo, quia nulla est necessitas metaphoræ, vel improprietatis vocis, cum nihil obstet, quominus illa regna futura sint decem, & non plura: eademque facilitate possit multiplicatio in illo numero, quam in quocunque alio contingere. Maximè quia etiam si fortasse plura regna parua, vel Principatus minores eo tempore in orbe Romano esse possint, nihilominus omnia poterunt ad decem principalia regna, & quasi capita reuocari. Ita ergo facilè potest ille numerus denarius propriè, & præcisè accipi, neque oportet ad incertos numeros recurrere. Tertio propter communiorem Patrum consensum.

7. *Fundamenta Regis Angliæ subuertuntur.*

Neque prima coniectura Regis Angliæ est alicuius momenti, sed in contrarium verti debet, nam quia Ioannes ad hunc locum Danielis alludit, & in hoc loco probabilius est, denarium propriè sumi, ideò in locis Apocalypsis idem iudicandum est. Ad aliud verò argumentum, quod sumit ex comparatione ad numerum septem capitum, & decem cornuum draconi, seu dæmoni attributum, dicens, non posse aliter quam de certo numero pro incerto intelligi, respondemus negando assumptum. Et quoniam ipse non designat locum, de quo loquatur oportet per tria discurrere, in quibus Ioannes illius numeri mentionem facit, vtique c.12.13. & 17.

8. *De septenario numero distinctius agitur.*

Et quidem cap.12. fatemur illum numerum tribui dæmoni: nam apertè dicit Ioan. *Visum est aliud signum in cœlo, & ecce draco magnus rufus, habens capita septem, & cornua decem.* Et nihilominus etiam in hoc loco dicimus, eadem esse capita, & cornua decem, quæ in cap. 3. & quæ sunt apud Danielem capitul. 7. Nam licèt ibi sit sermo de dæmone, & in aliis locis de Antichristo, vtriusque organa & membra, seu instrumēta sunt illa capita, & cornua, id est, illi Reges decem, quorū tres destruet Antichristus, & septem illi seruiēt, nam dæmon & Antichristus coniunctissimi futuri sunt, non quidem vnione hypostatica, vt quidam finxerunt, sed morali influxu, & motione. Nam Antichristus dum vixerit, totus à dæmone quodā modo possidebitur, mouebitur, & gubernabitur, & ita erit membrum eius præcipuum & quasi coniunctū organum, quo dæmon cætera ad eundem finem, eosdemque effectus mouebit. Et ideò illa decem cornua, & septem tam dæmoni quam Antichristo tribuuntur, dæmoni vt principali agenti in illo ordine, magis verò remoto Antichristo vt propinquiori, minus verò principali, si ad dæmonem comparetur. Quamuis respectu aliorum hominum Antichristus etiam dici possit principalis causa, vnde à sanctis & Theologis caput malorum dicitur, omnium quidem excessu & abundantia malitiæ, eorum verò, quos suo tempore subiugabit, quibusque tanquam instrumentis vtetur, etiam influxu, & motione.

Antichristus organū dæmonis.

Gregor. 13. Mor. cap. 18. Hier. Abac. 3. D. Thoma 3. p. q. 8. ar. 8

9. *Duo Apocal. loca de septenario exponuntur.*

Alter verò locus est Apocalyp.13. & ibi non est sermo de dracone, sed de bestia *cui draco dedit virtutem suam*, id est, de Antichristo, & ita ibi etiam non oportet explicare numerum certum pro incerto. Tertius locus est Apocal. 17. vbi bestia potest quidem dæmonem repræsentare, & tunc idem dicendum est, quod de c. 12. diximus. Vel significare potest Roman. imperium, vt supra etiam visum est, & tunc iidem decem reges, in quos desinet Roman. imperium, repræsentantur, vt idem Ioan. exposuit, & sic etiam ibi idem numerus definitus est. Et de numero septem capitum supra c.5. ostendimus, non incertum, sed certum numerum significare. Quod etiam Rex Angliæ admittit, cùm illa septem capita dicat esse septem regimina Romanæ ciuitatis, & non plura, neque pauciora, ex quo potest argumentum ad hominem retorqueri, idem esse de numero denario dicendum.

10. *Decem bestiæ cornua omnes Christianos Reges à Bonifacio 3. rex Angliæ interpretatur.*

Prius verò quam ad vndecimum cornu paruulum transeamus, oportet hic breuiter expendere nouam, & mirabilem interpretationem illorum decem Regum, quam Rex Angliæ nobis exhibuit. Illos enim Reges, ait, esse omnes Reges Christianos, qui à tempore declinationis Romani imperij sub obedientia Romani Pontificis militarunt, & de illis exponit illa verba Apocalyps.17. *Decem cornua, quæ vidisti, decem Reges sunt, qui regnum nondum acceperunt, sed potestatem tanquam Reges vna hora accipient, post bestiam, quia illustriora* (inquit) *orbis Christiani regna non nisi ruente ethnico imperio Romano libertatem suam vindicarunt.* Vnde infert, eodem tempore incepisse hos Reges, quo Antichristus suum regnum auspicatus est, id est, tempore Bonifacij Tertij, vt ipse antea exposuit. Et de his Regibus ait perseuerasse multo tempore in vno consilio, *adorando bestiam, eiusque pedes exosculando, omnem potestatem, authoritatemque suam ei concedendo, calicem idololatriæ simul cum illa hauriendo, bellum cum agno in persecutione Sanctorum eius, iubente ea, gerendo, quæ tot nationibus, ac populis imperitabat.* Quod autem Ioannes post illa verba, *Cum agno pugnabunt*, subdit, *& agnus vincet illos*, exponit, dicens, *per nostram conuersionem postquam tandem aliquando*, ait, *odio meretricem habebimus*, hoc est Romam, *& desertam relinquemus, ac nudam*, & cætera. *Deinde* (inquit) *rationem subiungit* (vtique Angelus, seu Ioannes) *huius tam subitæ mutationis in nobis*, dicens. *DEVS enim dedit in corde eorum, vt faciant, quod placitum est illi, vt dent regnum suum bestiæ, donec consummentur verba* DEI. Hæc est Regis interpretatio de decem Regibus in Apocalypsi, cumque ipse dicat Ioannem alludere ad Danielis verba, idem de decem cornibus apud Danielem sentire indicat.

11. *De paruo cornu Rex Iacobus omnino tacet.*

Prius verò, quam interpretationem hanc reijciamus, explicare oportet, quid per cornu paruum intelligendum sit. De quo affirmare non possum, quid Rex Angliæ sentiat, quia nullam eius mentionem in disputatione sua facit, quod, vt in principio capitis dixi, admiratione dignum est: & suspicionem ingerit, non credere cornu illud Antichristum repræsentare. Quod si forte hoc ita est, interrogo, quisnam sit? vel cur separatim, & singulariter numeretur? Præsertim cùm Rex dicat, illum numerum denariūm non significare numerum certum, sed pro incerto poni, in quo etiam vndecimus ille Rex per cornu paruum repræsentatus includebatur. Profectò vix occurrit, quid Rex possit, quod verisimile sit, & prudentibus satisfaciat, respondere. Scio equidem Porphyrium dixisse, illud cornu repræsentasse Antiochum, neque defuisse alios, qui vel Mahometum, vel Turcam significare senserint. Verumtamen Porphyrium confundit Hieronymus, quia Antiochus præcessit imperium Romanum, & ex Alexandro Magno, ac imperio Macedonum illustrem duxit originem, & Rex, seu Princeps natus est, cornu autem illud post imperium Romanum, & diuisionem eius futurum esse prædicitur, & paruum propter humile principium, & ortum dicitur. Aliæ vero opiniones facilè etiam refutari possunt, quia in illis regnis non inueniuntur proprietates, quæ ibi illi cornui tribuuntur, vt supra capit. secundo tetigi, & facile ex dicendis lector poterit intelligere: in his enim nunc immorari necesse non est.

Quid alij de senserint.

12. Sit ergo certum & constans, cornu illud paruum Antichristum repræsentare, consideratis enim aliis locis Scripturæ, & prædictione ipsius Christi de tribulatione magna Ecclesiæ futura proximè ante iudicium, in nullo alio inueniri possunt proprietates omnes ibi à Daniele prædictæ, & illi cornui attributæ, nisi in Antichristo. Et ita in hac affirmanda sententia conueniunt Patres, & expositores, Hieronymus, Augustinus, & Gregor. quos supra cap. 2. retuli, Athanas. epistol. ad solitari. vitam agent. circa finē. Iustin. contra Tryphon. parum ab initio. Origen. lib. 6. contra Celsum circa medium, Cyrillus Hierosolymitan. catechef. 15. Irenæus lib. 5. contra hæres. cap. 25. & 26. Theodoret. orat. 7. in Daniel. Prosper. in Dimid. tempor. cap. 8. Ruffin. in exposit. Symbol. circa articulum de aduentu ad iudicium, & reliqui exponentes tam Danielem, quàm Apocalypsim, & Paulum 2. Thess. 2. vbi Chrysost. optime.

13. *Ex ipsis prophetiæ verbis Regis Angliæ placita euertuntur.*

Hinc ergo in primis colligimus, falsam esse interpretationem de decem cornubus, quam rex tradidit, nimirum, illa esse omnia Christiani orbis regna quæ à tempore Phocæ Imperatoris, vsque ad Lutherum, vel vsque ad Henricum VIII. Regem Angliæ Romano Pontifici obedientiam dederunt. Nam decem illi reges quos Daniel commemorat, nunquam dederunt obedientiam Antichristo, seu illi cornui paruulo, sed potius statim ac cornu illud ortum est, tria ex decem cornubus *auulsa sunt à facie eius, quia*, vt infra dicitur, *cornu illud Rex erit potentior prioribus, & tres Reges humiliabit.*

liabit. Vbi evidenter loquitur Propheta de potentia temporali, & de vsurpatione trium regnorum, per bella, vel aliam similem coactionem. Vnde addunt omnes Patres, & expositores, debellatis illis tribus Regibus, reliquos septē manus daturos Antichristo, & illi tanquam inferiores, & subditos potius vi, & metu, quam sua sponte esse sociandos. At nullus Pōtifex, siue Bonifacius 3. siue quilibet alius tres Reges bello superauit, neq; alij inviti, & bello aut potentia, & victoriis Papæ conterriti, sed fide & diuina vocatione adducti ei se subiecerunt. Ergo quæ de illis decem cornibus, & de vndecimo paruo dicuntur, non possunt regibus Christianis, & Romano Pōtifici accomodari. Eo vel maximè, quod tres illi Reges, quos cornu paruulū debellaturum est, sunt reges Æthiopiæ, Ægypti, & Lybiæ, seu Africæ vt est communis traditio Patrum, quos sæpe retuli sumpta ex Daniel. 11. vbi Hieron. Theodor. & alij exponunt. At Summi Pontifices nunquam in Ægypto, vel Æthiopia bella gesserunt, neque regnis illis dominari cupierunt.

14. *Cornu paruulum exurget post Roman. imperium diuisum.* Præterea ex visione Danielis constat, ante ortum illud paruum cornu, quartam bestiam, i. Romanum imperium in decem regna esse distrahendum, nam expresse dixit angelus Danieli. *Porro cornua decem ipsius Regni decem Reges erunt, & alius consurget post eos.* Illi ergo decem Reges futuri sunt eiusdem regni Romani; erit ergo inter eos diuisum prius, quàm cornu paruum oriatur. At Romanus Pontificatus, etiam quoad statum, quem habuit sub Bonifacio 3. incepit ante tantam declinationem, seu diuisionem Romani imperij; nam tunc adhuc durabat Romanum imperium sub vno Imperatore Phoca, & multo tempore postea durauit, saltem vsque ad diuisionem imperij in Occidētale, & Orientale. Et licet multi essent tunc Reges in terris impij, nondum imperij jugum omnino abiecerant, aut supremam potestatem obtinuerant; ergo nec illi fuerunt decem Reges, de quibus Ioann. loquitur; nec paruum cornu potuit esse Bonifacius 4. vel alius similis successor eius.

15. *Bonifacius 3 nouum regnum non erexit, vt Daniel vaticinatus est.* Præterquam quod non solum rerum evētus cum verbis, & visione prophetiæ non consentiunt, verū etiam veritas ipsi⁹ rei resistit. Quia Bonifacius nullum regnum erexit, sicut de paruulo cornu prædicit Daniel, nec nouam aliquam potestatem, aut iurisdictionem accepit, vel vsurpauit; imò nec nouum nomen, aut titulum, vt sæpe dictum est; ergo licet persona eius orta, vel ad dignitatem electa fuisset post Reges, tamen Papa, vel pontificius thronus, de quo potissime hæretici loquuntur non potest dici surrexisse post diuisionem imperij in decem regna; imò neque post aliquam inclinationem eius: nam in re ipsa incepit, cum ipso imperio, & externum etiam splendorem, & majestatem, imperio adhuc florente sub Constantino, habere cœpit, & in se nullum augmentum postea accepit, in externo autem, seu temporali dominio parum creuit, variasque temporum vicissitudines habuit, ergo de illo nullo modo dici potest, venisse post Reges decem, vel post omnes Reges, in quos Romanum imperium diuisum, vel diuidendum est. Ac subinde nec decem illi Reges esse possunt, illi Catholici, & Christianissimi Reges, qui hactenus sub obedientia Vicarij CHRISTI militarunt.

16. *Non solum externis regibus, sed Anglicanis insignem iniuriam irrogat Rex Iacob.* Cætera verò omnia, quæ rex Angliæ post suam de decem Regibus interpretationem, in aliorum verborum Ioannis expositionem adiungit, tantam præ se ferunt absurditatem, vt refutatione non indigeant. In primis enim non solum cæteris illustribus Christianis regnis, eorumq; regibus, sed etiā regno suo, suisque progenitoribus magnam irrogat iniuriam, dum omnes vsque ad Henricum VIII. Christi hostes, cum *Agno bellum gerentes*, & *fidei persecutores*, & *Sanctos persequentes*, & *idolorum cultores*, *calicem idololatriæ cum bestia haurientes*, appellat. Quod enim bellum tot sancti Reges, & catholici Principes contra Christum excitarunt? aut quos sanctos sunt persecuti, quave idola adorarunt? Certè si venerari Pontificem Christi Vicarium, fuit Christum persequi, fecit hoc Constantinus, & alij pij, & catholici Imperatores, ac Reges. Si hæreticorum temeritatem, ac pertinaciam reprimere, est sanctos persequi, fecerunt hoc antiqui Ecclesiæ Pastores Imperatorum Christianorum potentia adiuti à temporibus Augustini, aliorumque sanctorum Patrum. Denique si venerari imagines, eisque reuerenter uti, cultus idolorum est, fecerunt hoc Christiani omnes ab initio Ecclesiæ. Igitur vel Principes omnes catholicos, qui post Constantinum in Ecclesia fuerunt, imò & omnes sanctos Pontifices antichristianos faciat, vel posteriores, qui à tempore Bonifacij fuerunt, calumniari desinat.

Præterea interpretatio illorum verborum, *Et Agnus vincet illos*, vt vincere sit eos conuertere, vt contra Papam, & Romanam vrbem insurgant, evidenter repugnat proprietati verborum, & contextui Ioannis dicentis de illis decem Regibus: *Hi vnum consilium habent, & virtutem suam bestiæ tradunt.* Nam tres illorum victi, ac superati ab Antichristo, non voluntariè, sed necessitate coacti totam suam potentiam in illum transferent, alij verò timentes potentiam eius illum iuvabunt, eiusque consiliis inseruient. Et ita omnes contra Christum insurgent, sicut subiungit: *Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet illos*, non solum decem reges, sed etiam ipsum Antichristum principalem hostem, & ducem pugnæ. Non ergò vincet conuertendo, sed præliando, & interficiendo, propriè, & verè illos vincendo, *quia Dominus dominorum est, & Rex regum*, & hoc magis declarant verba sequentia, *Et qui cum illo sunt vocati, & electi, & fideles*, vtique qui tunc erunt, vincent etiam illos, seu erunt participes victoriæ. Ergo illi reges, qui vincentur, non erunt vocati, nec electi, nec fideles; ergo vinci non est *conuerti*, sed destrui. Et hoc etiam confirmat idem Ioannes in cap. 16. vbi ait, tres spiritus malos *congregaturos Reges terræ in prælium ad diem magnum omnipotētis Dei*, id est, in quo Deus ostensurus est potestatem suam contra illos, eos mirabili modo fugando, & vincendo, vt cap. 21. idem Ioannes describit. Nam sine dubio hoc prælium diei magni omnipotentis Dei non est, nisi prælium Gog & Magog, de quo dicto cap. 21. tractat, vt meliores interpretes intellexerunt. Denique ex locis Danielis paulò post, hunc esse verum sensum illius prophetiæ, & victoriæ per Christum comparandæ, confirmabimus.

17. *Falsa interpretatio à rege Apocalyp. verbis adhibetur.* *Apocal 17.*

Vinci in loannis loco, non est conuerti, sed euerti.

Apocal 16.

Apoc. 21. *Ribera Viegas Maluēd. lib. 5 c. 16. & lib. 10 c 9 & seq qui alios referunt.*

Vnde etiam constat, falsum omnino esse, decem illos reges conuertendos à Deo esse contra Antichristum, aut pugnaturos esse cum illo, & victuros illū, sedemque illius, & ciuitatem Regiam eius tanto odio esse persecuturos, vt illam igni tradant, prorsusque euertant: Nam hoc repugnat expressis verbis Ioan. paulò antea citatis. *Hi vnum consilium habent, & virtutem seu potentiam suam bestiæ tradent.* Nam ex sequētibus etiam verbis, quæ exposuimus, colligitur clarè, & in eo statu esse perseueraturos, donec cū Christo pugnent, & ab eo vincantur; nunquam ergo cum Antichristo pugnabunt, neque vincent illum.

18. *Decem reges illi nunquā sunt aduersus Antichristum præliaturi.* *Apocal. 17.*

Imo in illis eisdem verbis, quę Rex detorquet hoc evidenter continetur. Ait enim; *DEVS enim dedit in corda eorum*, vtique Regum, *vt dent suum regnum bestiæ*, id est Antichristo, *donec consumentur verba DEI*, id est, impleantur, quæ de Babylonica destructione, & de ipsius Antichristi interitu prædicta sunt. Dicitur autem DEUS hoc dedisse in corda illorum Regum, non inspirando, aut suggerendo, sed (iuxta morem loquendi Scripturæ) permittendo, & illorum malitia ad executionem prouidentiæ seu utendo. Hoc ergo modo permittet DEUS, Reges illos fortasse prius catholicos, prauos autem, & iniquos, Antichristo copulari, eiq; fauorem suum, & potentiam impendere, & ira regna sua illi tradere, & fortè tributaria efficere, donec consumentur prophetię de Antichristo.

19. *Dare in corda, i. permittere.*

Romam non fore Antichristi sedem Apocal. 17.

sto. Durabit ergo illa confœderatio vsque ad finem, nunquam ergo illi Reges contra Antichristum, vel regnum eius insurgent. Quo circa si *Babylon* illa, & *meretrix*, seu *ciuitas magna*, quam isti Reges odient, & *desolatam facient, ac nudam*, est Roma, profecto inde potius conuincitur, Romam nunquam esse futuram regiam Sedem Antichristi, & impugnatores Romæ non hostes, sed amicos fore Antichristi. Cum ergo Rex Angliæ se inter eos Reges numerat, dicens *meretricem odio habebimus*, se inter socios, & fautores Antichristi numerat, videat ergo, & consideret, quem fructum ex istis suis interpretationibus consequatur.

19. *Antichristi descriptio.*

Sic ergo explosa interpretatione illa decem cornuum, & supposito pro constanti, illa repræsentare decem Reges futuros tempore Antichristi, & potentiam suam illi tradituros modo explicato, euidentius etiam est, cornu paruum esse Antichristum, vt Ecclesia semper intellexit. Superest ergo, vt breuiter videamus quomodo cornu illud paruum Propheta describat. Primo enim ponderanda est proprietas indicata in particula *paruulum*, posita enim est ad significandum, Antichristum ex vilissimis principiis & abiectissimis parentibus, infamique gente esse oriundum, non enim fine mysterio verbum illud additum est, vt omnes intellexerunt. Et aliis verbis statim subiunctis magis declaratur, cum de eodem cornu paruo dicitur, *Ortum est de medio eorum*, significatur enim ibi, vt in superioribus notaui, illum non esse oriturum ex aliquo illorum Regum, sed in terris eorum appariturum.

Daniel 7. Ignobilibus & egenis parentibus orietur.

20. *Regnum non hæreditate sed calliditate consequetur.*

Vnde altera proprietas notari potest scil. non habiturum regnum hæreditario iure, sed ex paruis initiis, variis artibus, & imposturis, ac dæmonis fallaciis, breui tempore ita esse augendum viribus, vt *tria cornua euellantur à facie eius*, id est, vt tres Reges breui tempore *humiliet*, & *maior, ac potentior fiat cæteris*, vt ibidem additur, vt recte Theodoret. exposuit, dicens, *Quia nascens cornu vidit, paruum appellauit tanquam ex parua natione Iudæorum profectum, & interim obscurum regnum obtinens, postquam verò tria euulsit cornua, merito reliquis maius vocat.* Tertiam item proprietatem ex eisdem verbis colligo, nimirum, illum primò, ac præcipuè futurum esse tyrannum, qui temporale regnum prius industria, & prauis artibus inchoet, postea per potentiam, & bella illud augeat, tres Reges superando, & suis regnis priuando, & alios sibi subijciendo, vel tanquam inferiores, ac debiliores sibi coniungendo, vt magis Ioan. in Apocal. declarauit.

Tyrannicè potentiam nanciscetur.

21. *Ingenij acumine ad superbiam, & maledicentiam abutetur.*

Quarta proprietas sumi potest ex illis verbis: *Ecce oculi quasi oculi hominis erant in cornu ipso, & os loquens ingentia.* Vbi per oculos hominis Theodoret. significari intelligit, internam mentem, & iudicium. Atque Antichristo tribui oculos hominis, quia erit sagacissimus, & prudentia humana gubernabitur. Alij simplicius hoc modo exponunt. Cum habiturus sit faciem hominis, quia verus homo futurus est, loquetur non vt homo sed vt superbissimus dæmon, quod Ioan. alibi dixit, *loquebatur vt draco*. Dicitur enim loqui *ingentia*, seu *grandia*, tum quia ingenti superbia se efferet, tum etiam quia blasphemias in Deum proferet, nam vt statim subiungitur, *sermones contra excelsum loquetur*, vtrumque enim illis verbis propriè significatur, & vnum est ad aliud consequens. Incredibili enim arrogantia se Deum proclamabit (vt ex Paulo notauimus) & ita Deo excelso aduersabitur, & contra eum loquetur.

22. *Religionem conculcabit & sacra inuertere conabitur.*

Quinta sumitur ex verbis illis: *Sanctos Altissimi conteret, reputabit, quod possit mutare tempora, & leges, & tradentur in manu eius vsque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis.* Quæ verba sunt de persecutione Antichristi, & de tempore durationis eius, quæ per occasionem necessariam in superioribus exposita sunt. Nunc solum notanda sunt verba illa: *Putabit, quod possit mutare tempora, & leges.* Quibus declaratur, persecutionem non tantum esse futuram temporalem, & politicam propter dominationem temporalem, sed simul, & maximè futuram esse spiritualem, nam conabitur *mutare tempora*, id est (vt ait Hieronym.) ceremonias, festiuitates, vel certè totam Religionem per multa tempora in orbe fundatam, & in cordibus hominũ radicatam, *& leges*, vtique tam diuinas, quam humanas. Nec ipse aliquam ex antiquis religionibus, seu legibus profitebitur, sed nouas introducet, credens, se posse leges, & tempora mutare. Et has met Antichristi notas colligit Athanasius dicta epist. ad Solitar. vitam agent dicens. *Nonne visio Danielis istiusmodi nobis Antichristum significat. Nimirum, quod bella cum sanctis gesturus sit, & quod inualescet contra eos, quod malitia superabit omnes, qui ante ipsum fuere, & quod humiliabit tres Reges, loquuturus sermones contra Altissimum, & quod meditabitur alienare & legum & temporum articulos.* Sexta proprietas colligi potest ex sequentibus verbis. *Et iudicium sedebit, vt auferatur potentia, & conteratur, & dispereat vsque in finem; Regnum autem, & potentia, & magnitudo regni, quæ est super omne cœlum detur populo sanctorum Altissimi*, & cęt. Nam in his ponitur vt nota Antichristi, quòd propè tempora iudicij veniet, & quod regnum eius non nisi per aduentum supremi Regis Christi contereretur, & ipse interficietur. Quam proprietatem vtpote ad tempora Antichristi pertinentem supra explicuimus, illamque ibi Hieronym. Theodoret. & alij interpretes indicant.

Prope Iudicij diem, non ante venturus est Antichristus.

23. *Eædem Antichristi notæ alijs locis à Daniele inculcantur.*

Has autem Antichristi proprietates idem propheta in sequentibus capitul. partim magis confirmat, & declarat: partim etiam auget. Nam in capit. octauo, postquam retulit visionem arietis, & hirci, & de Dario Rege Persarum, & de Alexandro Magno Rege Gręcorum illam declarauit, tandem in fine quędam profert, quæ licet ad literam de Antiocho, qui ex Græcis Regibus, qui Alexandro successerunt, descẽdit, & Iudæos multum vexauit, intelligãtur, in persona eius de Antichristo dicta fuisse multi Patres intellexerunt. Præsertim Irenæus lib. 5. contra hæres. cap. 25. & Origen. lib. 6. contra Celsum circa medium, & Gregorius libro 32. Moral. capitul. 12. alias 14. Et re vera verba Prophetæ tam propriè Antichristo quadrant, & ita consonant his, quæ in aliis locis de Antichristo dicuntur, vt propter illum præcipuè de illo dicta esse videantur. Nam initium eius his verbis prædicitur. *De vno ex eis egressum est cornu vnum modicum*, & iterum: *Consurget Rex impudens facie*, vbi etiam mores eius notantur. De progressu verò eius additur: *Factum est grande contra meridiem, & contra Orientem, &c.* De illius statu. *Magnificatum est vsque ad fortitudinem cœli.* Astutia verò, & artes, per quas ascendet in illis verbis significantur. *Intelligens propositiones*, item in illis, *Roborabitur fortitudo eius, sed non in viribus*, suis, vtique, sed dæmonis, permittente Deo. De bellis autem, & crudelitate eius dicitur, *supra quam credi potest, vniuersa vastabit, & prosperabitur, & faciet.* Deinde sic describitur eius superbia, & pugna contra Deum. *Vsque ad Principem fortitudinis magnificatum est, & ab eo tulit iuge sacrificium, deiecit locum sanctificationis eius.* Et iterum, *Cor suum magnificabit, & contra Principem Principum consurget.* Ac denique de Sanctorum persecutione dicitur. *Deiecit de fortitudine, & de stellis, & conculcauit eas.* Et iterum: *Interficiet robustos, & populum sanctorum secundum voluntatem suam, & dolus in manu eius dirigitur.* Ac deniq; de fine eius dicitur: *Sine manu conteretur*, quod satis consonat verbis Pauli: *Quem interficiet Dominus Iesus spiritu oris sui.*

Quæ de Antiocho dixit Daniel, rectè cadunt in Antichristum.

2. Thess. 2.

24. *Antichristus sit in templo velut Deum collocabit.*

Quamuis ergo hæc verè, & ad literam in Antiocho suo modo impleta fuerint, tamen per antonomasiam de Antichristo dicta esse creduntur: nam in illo cum maiori plenitudine, & excessu omnia inueniuntur tanquam in capite ipsius Antiochi, & malorum hominum. Ex his autem omnibus sex proprietates supra notatę præcipuè declarãtur. Solumque additur altera de modo interfectionis eius, quæ potest

Daniel. 8.

potest esse septima. Octaua verò sumi potest ex cap. 9. eiusdem Prophetiæ illis verbis ferè postremis. *Et erit in templo abominatio desolationis*: nam licet aliis modis exponatur tam ibi, quam Matth. 24. nihilominus valde probabile est de Antichristo etiam intelligi, vt voluit Irenæus libro 5. capit. 25. saltem in secundario, vel mystico sensu. Nam ad literam non erat ibi sermo de Antichristo, sed de destructione Hierusalem facta per Titum, vt constat; tamen verba ipsa multo magis in Antichristum conueniunt, iuxta ea, quæ exponendo verba Pauli, & Apocalypsis, late diximus. Est ergo octaua proprietas, *quod se faciet DEVM, & in templo sedebit, vt adoretur, & suam imaginem collocabit, vt per eam etiam tanquam DEVS colatur*, vt in Apocalypsi dicitur. Et hoc magis ex sequenti testimonio confirmabitur.

25. *Quæ de Seleuco, & Epiphane Daniel prædixit, conueniunt Antichristo.*

Est enim alius locus similis in eodem Propheta capit. 11. ab illis verbis: *Et stabit in loco eius despectus, & non tribuetur ei honor Regius, & veniet clam, & obtinebit eum in fraudulentia.* In tota enim superiori parte capitis prophetauerat Daniel de Regibus Persarum, & Græcorum, & latius de successoribus Alexandri, præsertimque de Regibus Syriæ, & Ægypti, quos Reges aquilonis, & Austri vocat, & peruenit tandem (vt Hieronymus deducit) ad Seleucum Philopatrum, Antiochi Magni filium, quem vocat *vilissimum, & indignum decore Regio*, & de illo subiungit. *Et in paucis diebus conteretur.* Et statim adiungit prædicta verba. *Et stabit in loco eius despectus*, &c. Quæ iuxta literæ contextum, & prophetiæ, seu historiæ consecutionem sine dubio intelligũtur de Antiocho Epiphane, fratre Seleuci impiissimo Rege, qui Dei populum vehementer exagitauit, vt ex libris Machabæorum constat: & ferè omnia sequentia in eo capit. de illo ad literam dicuntur, vt fatentur ibi Hieron. Theodoretus, & alij, & sumitur ex Chrysost. orat. 2. contra Iudæos. Nihilominus tamen idem Hieronymus, Theodoret. & alij expositores ibi, & Gregor. lib. trigesimo secundo, Moral. cap. vltimo. Prosper in Dimidio temporis capit. nono, multa etiam ex illis verbis de Antichristo dicta esse intelligunt, quia in illum maxime conueniunt, & quia Antiochus in multis typus fuit Antichristi.

26. *Singula de illis, & Antichristo verba expenduntur.*

Per illa ergo verba, quæ retulimus, recte confirmantur, & explanantur, quę de initiis Antichristi in aliis locis dicuntur. Dicitur enim *despectus* sicut dicitur *paruum cornu*, quia vilem, & despectam habebit originem, & ideo in principio, *non tribuetur ei honor Regius*, quia non orietur ex Regibus, nec regnum iure hæreditario obtinebit, sed *veniet clam, & obtinebit id in fraudulentia*; quia vafer erit, & *propositiones intelliget*. In sequentibus autem verbis describit quidem Daniel bella, & victorias Antiochi, dicens, *Abundantes & vberes vrbes ingredietur*, &c. Sub illa tum vero figura Antichristi prælia, & facinora prædixit, & ideo quædam interdum ita exaggerat, vt in solum Antichristum conuenire posse videantur. Quale est illud: *Faciet quæ non fecerunt Patres eius, & patres patrũ eius*: quod Hieronym. notat, ad Antiochum propriè non accommodari, quia in regno, & diuitiis non omnes antecessores suos excessit. Posita ergo sunt propter Antichristum, qui obtinebit multo ampliorem potentiam, & monarchiam, quam ille Antiochus fuerit consequutus. Postea verò describit Propheta persecutionem Antiochi contra Iudæos, in figura etiam depingens persecutionem Ecclesiæ sub Antichristo, cui maxime illa verba conueniunt: *Contra firmissimas cogitationes inibit*, vtiq; consilia sua, & potentiam armabit cõtra firmas cogitationes sanctorum fidelium, vt Patres exponunt, vnde infra dicitur: *Cor eius aduersus testamentum sanctum, & faciet.* Et infra. *Et auferent iuge sacrificium, & dabunt abominationem in desolationem.* Quæ omnia fecit suo modo Antiochus, sed sicut omnia in figura contingebant Iudæis, ita illa fuerunt vmbra respectu veritatis per Antichristum futuræ.

Aliqua soli Antichristo competere videntur.

Antiochi persecutio in Iudæos, Antichristi persecutionem fidelium præmonstrauit.

Postea verò de superbia, & blasphemiis Antichristi propriissima sunt illa verba. *Et faciet iuxta voluntatem suam Rex, & eleuabitur, & magnificabitur aduersus omnem Deum, & aduersus Deum deorum loquetur magnifica*, &c. Et infra. *Deum patrum suorum non reputabit, nec quenquam deorum curabit, quia aduersus vniuersa consurget.* Per quæ verba optimè explicatur quæ supra tractauimus, vbi de cornu paruulo dicitur habere os loquens ingentia. Item quod circa verba Pauli diximus, quod ostẽdet se tanquam sit Deus, Dei veri locum, & adorationẽ vsurpans. Vnde ex hoc loco colligunt Patres, Antichristum idola gentium demoliturũ, & deos gentium non esse adoraturum. Ex quo etiam notat Hierony. hæc verba ita conuenire Antichristo, vt nõ possint de Antiocho intelligi, qui idololatra fuit, & Hebręos ad deos gentium adorandos compellebat, vt in libris Machabæorum narratur. Hęc ergo esse potest nona proprietas Antichristi, scil. non esse futurum idolorum cultorem, quod saltem in publico, vel de antiquis dijs gentium intelligendum est. Nam statim addit Daniel, illum esse adoraturum Deum *Maozim*, de quo quis sit futurus, magna est controuersia, varięq; expositiones, sed ad pręsens non refertur. Et probabilius videtur, habiturũ Antichristum locum aliquem occultum, in quo dæmonem adiutorem suum sub aliqua imagine, vel idolo occultè colat, vt tractaui in 2. tom. 3. par disp. 54. art. 4. vbi non dixi, vt quidam mihi imposuit, forsan illa verba interpretanda esse de solo Antiocho, sed retuli primo loco hanc sententiam, & postea sententiam Hieronymi, ac Theodoreti, & communem prætuli, & ratione Hieronymi, quam in præsenti etiam tetigi, & validissima est, confirmaui.

17. *Dei contemptus in Antichristo.*

Antichristus deos gentium non colet sed dæmonem fortasse in occulto adorabit.

Maluend. lib. 7. c. 12.

Denique in reliqua parte capitis iterum prædicit Propheta pręlia, & victorias Antichristi, & specialiter quomodo tres Reges Ægypti, Africæ, seu Libyę, & Æthiopię vincet, & regna eorum occupabit. Postea verò Hierosolymam, debellaturus eam, cum magna potentia *veniet in multitudine magna, vt conterat, & interficiat plurimos, & figet tabernaculum suum Apadno inter maria super montem inclytum, & sanctum*, quod de monte Sion, vel Oliueti, Hieronymus, & alij exponunt. Ac tandem de morte eius subiungitur, *veniet vsque ad summitatem eius, & nemo auxiliabitur ei*, quia nimirum, *interficiet illum Dominus spiritu oris sui*, seu imperio suo, & *sine manibus*, præcipiet enim aperiri terram, vt deuoret eum, & viuus in infernum demergatur, vt in Apocalypsi dicitur. Postmodum verò Daniel. cap. 12. declarat, quanto tempore duratura sit illa persecutio Antichristi, & quomodo paulò post mortem eius futurum sit iudicium, & vniuersalis resurrectio, vt exposuit August. 20. de ciuit. c. 23. & copiosè in superioribus explicatum est. Atque hæc ferè sunt notæ, & signa, quibus nobis Antichristum Daniel descripsit, quæ latius Hieron. & Theodoret. prosequuntur, & ex modernis Pereira libr. 8. & 14. in Daniel & Maluenda sparsim in suis eruditis libris de Antichristo.

28. *Alia Danielis de Antichristo vaticinia cap. 10. & 12.*

Conferant ergo omnes, qui fidem adhibent Scripturis has proprietates, & notas Antichristi cum his, quæ de Romano Pontifice sunt toti orbi manifesta, & luce clariùs videre poterunt, quanta fuerit hæreticorum impudentia, & horrenda temeritas, vel potius insania, qui venerandam Apostolicã sedem tam incredibili infamia dehonestare ausi sunt, & quanta sit illorum cæcitas, qui ipsorum nugis, & inanibus cogitationibus se illudi sinunt. Antichristi enim initia abiecta erunt, & obscura, non tantum generis, & originis (illud enim nõ multum curandum esset) sed regni, & potestatis. Origo autẽ Romanæ sedis quoad dignitatem ipsam altior cogitari non potest, ab ipso enim Christo fundata est, & inde ad singulas personas, etiam Bonifacij, & posteriorum per legitimã successionem manauit. Deinde Antichristi regnum ab ipso per falsas artes, & tyrannidem inchoabitur:

29. *Ex dictis patet Pontificum Antichristianismum, meram esse imposturam.*

Collatione falsitas magis aperitur.

Pontificis autem regnum praecipuum nullum post Christum habuit initium, sed successionem, non per fraudes, vel tyrannidem, sed per legitimam electionem. Ad haec, Antichristi regnum temporale erit, per fraudes incipiet, & per bella, & caedes hostium dilatabitur, Primatus autem Pontificis spiritualis est, semperque idem quoad dignitatem in se spectatam, & licet quoad populorum subiectionem creuerit, non tamen per corporalia bella, sed per verbum DEI, & fidem credentiũ. Per quam sicut in vno tempore dilatum est, ita per infidelitatem aliquorum in aliquibus locis fuit imminutum, licet per Dei gratiam alibi semper augeatur. Omitto caetera, quae ad mores, tempora, sedes, & fines pertinent, nam in superioribus satis ea inter se contulimus, & non solum diuersa, sed etiam omnino opposita esse ostendimus. Nuncque solum adnotare voluimus, & advertere, quanta in his omnibus sit Scripturarum consonantia, & concordia, vt inde etiam appareat, quàm sint violentae Protestantium accommodationes ad visiones Apocalypsis: cum non solum sint voluntariae, & sine duce, & praeter verborum proprietatem, & contra rerum veritatem, sed etiam sint contra alia clariora Scripturarum loca, per quae debent obscuriora intelligi iuxta prudentem rationem Scripturam interpretandi.

Protestantium expositiones non solum voluntariae sunt, sed etiam violentae.

Eorum, quae in hoc libro tractantur Summa, cum Apostrophe ad Regem Angliae.

1\. QUamvis huius libri materia, & argumentum nihil aliud praeter calumniam, vel certè potius horrendam blasphemiam continere videatur, ideoque multis prudentibus melius fortasse videri posset haec omittere, quàm cum piarum aurium offensione rem per se incredibilem in quaestionem adducere; nihilominus laborem hunc nostrum neque inanem, neque piis auribus offendiculo futurum esse iudicauimus. Cum enim serenissimus Angliae Rex in suo de Antichristo discursu, ita suis coniecturis confidere videatur, vt earum responsionem per singula disputationis membra, tanquam rem nobis arduam, vel certè impossibilem, audacter postulet, non solum vtile, verum etiam necessarium visum est, tum ad singula respondere, tum etiam ostendere, omnia, quae obiiciuntur, & sine fundamento solido esse cogitata, & neque coniecturae nomen mereri. Ita vt mirandum profectò sit, in re tanti momenti, vt in ea salutis aeternae cardo versetur, tam leuibus allusionibus, seu allegoriis prudentes viros duci potuisse.

Hanc igitur ob causam prius de Antichristi persona fundamentum posuimus, illumque futurum esse singularem quendam hominem, ex Scripturarum verbis, serie, ac concordia, nec non ex communi Patrum consensu demonstrauimus. Deinde per singulas partes à Rege propositas discurrendo, in primis tempus eius nondum venisse, persecutionemque illam, qualis ab initio non fuit, ab eo mouendam, nondum inchoatam esse, nec testes contra illum mittendos adhuc apparuisse, ex eisdem principiis ostendimus. Postea verò sedem eius, nec Romae esse, nec vnquam futuram comprobauimus. Ac denique Antichristi personam ex proprietatibus à Prophetis, & Apostolis de illo praedictis latè considerauimus; & quomodo per incredibilem tyrannidem, & fallaces artes, ac signa mendacia, & ingentia praelia ab infimis principiis ad orbis monarchiam ascendet, & in tantam denique arrogantiam, & superbiam perueniet, vt supra omne quod dicitur DEUS, extollatur, ita illum descripsimus, vt evidetissimum sit, nullum mortalem hominem, nedum Romanum Pontificem, tam iniquum, & abominabilem hactenus fuisse. 1.

Summa totius libri fit per singula capita.

Quod si aliqua illius imago in aliquo terrae loco cogitanda est, non certè in Sancta Romana Sede, sed in cathedris Haeresiarcharum, vel in thronis Regiis Paganorum, aut schismaticorum Romanam Ecclesiam persequentium cogitandam esse ostendimus. Sicut Hieronymus Antiochum, & Neronem; Damascenus Mahometem; Irenaeus Marcionitas, & similes haereticos; Cyprianus omnes Christi adversarios Antichristum, appellarunt. Nemo enim nisi aliquis ex istis Antichristis, & Christi hostib. in Romanum Pontificem tale nomen, talemve calumniam traduxit. Neque in eius cogitationem ascendere poterit, qui antiquam illius sedis originem planè diuinam, eiusque felicissimum progressum, & admirandam stabilitatem cum Augustin. & aliis Patribus attenta mente considerauerit. 2.

Haeretici typus Antichristi.

Hieronym. Daniel. 11. & epist. ad Algas. q. 11. Damasc. lib. de Haeresib. in fin. Iren. lib. 5. contra haeres. Cypr. ep. 76. & 79. A postr.

Reliquum est, Rex serenissime, vt omni animi perturbatione deposita, vim rationum, & pondus authoritatis attenta mente recogites, quantaque absurda ex libera Scripturae commemoratione proveniant, mediteris: grauissima D. Hieronymi verba simul considerans, cum Porphyrio disputans Danielis 11. ita concludit: *Hoc ideò prolixius posui, vt Scripturae sanctae difficultatem ostendam, cuius intelligentiam absque Dei gratia, & maiorum doctrina non nisi imperitissimi, vel maximè sibi vendicant.* 4.

FINIS LIBRI QVINTI.

LIBER

LIBER SEXTVS.

DE IVRAMENTO FIDELITATIS REGIS ANGLIÆ.

PROOEMIVM.

IN QVO CONTROVERSIAE FVNDAMENTVM, & origo declaratur.

QUAMVIS liber hic postremum huius operis locum sortiatur, quoniam & rerum ipsarum connexio, & doctrinæ perspicuitas, & ordo, quem in libro suo Rex Angliæ tenuit ita postulabant, nihilominus ei⁹ materia, & argumẽtum fundamentum, & occasionem toti huic cõtrouersiæ præbuit, vt in suæ Pręfationis initio Rex ipse latè declarat. Quamobrem vt disputationis scopus præ oculis habeatur, initium, originemq́; huiusmodi iuramenti, eiusque vsque ad præsentem statum progressum præ oculis ponere necessarium duxi. In primis vero suppono id, quod nec Catholici, nec schismatici in dubium reuocant, iuramentum fidelitatis temporali Regi debitum, & conuenienti forma præstitum, ex se honestum, ac consentaneum rationi esse, ita vt Regi liceat, illud à vasallis exigere, & hi sanctè possint, imò & debeant illud pręstare, quãdo conuenienti modo, & ratione petitur, illudque postea obseruare, ac implere teneantur. Cum enim vniuscuiusque Regis subditi, teste Paulo, ei parere, & fidelitatem seruare, & in omnibus, quæ ad potestatem Regiam spectant, illi obedire teneantur, vt in libr. 3. ostensum est: per se manifestum est, iuramentum de hac obedientia, & fidelitate seruanda (quod iuramentum fidelitatis appellamus) per se, & ex obiecto suo honestum esse: ac subinde & posse à Rege ad suam maiorem securitatem, ac stabilitatem postulari, & tunc à subditis & exhiberi, & seruari debere. Vnde etiam obiter declaratum relinquitur, iuramẽti huius formam, vt honesta sit, talem esse debere vt potestatis Regiæ terminos non excedat, quia nec Rex potest iuste obedientię sibi non debitę promissionem exigere, neque subditi illam facere, aut iurare tenentur. Imò si talis promissio aliorum iuribus præiudicet, illam in conscientia facere non possunt, vt in sequentibus latius dicemus.

Hoc autem fidelitatis iuramentum, licet per se honestum sit, non adeo necessarium reputatum est, vt à singulis vasallis, & omnium ordinum personis in omnibus regnis exigatur. Quin potius in reb⁹ publicis bene institutis, & quietè, ac in pace viuentibus, & præsertim in catholicis regnis consuetudine receptum est, vt in publicis comitiis ciuitatum Procuratores, aliique Principes, vel magistratus, totius regni nomine, Principi, vel cum primum regni potestatem accipit, vel etiam postea præscriptis temporibus, iuxta vniuscuiusque regni morem, hoc iuramentum obedientiæ, ac fidelitatis exhibeant. A singulis autem de plebe postulari non solet, non quia fieri non possit, sed quia ipsimet Principes in pace, & tranquillitate regnantes, & de subditorum fidelitate confisi, id neque necessarium, neq; opportunum, aut conueniens iudicant. In regno autem Angliæ ex quo tempore schisinata, & hæreses in illo seminari cœperunt, etiam mos exigendi à subditis peculiare iuramentum, introduci cœpit. Vnde sicut Henricus VIII. schismatis autor fuit, ita ipse primus nouam iurandi formam subditis suis proponere incepit, quia non solum ciuilem obedientiam, sed illam etiam, quæ soli Romano Pontifici debetur, sibi promitti postulauit.

Refert enim Sander. lib. 1. de Schism. Anglican. circa medium, Regem Henricum fere in schismatis initio ab omnibus sui regni ordinibus in publicis comitiis petiisse, vt ab Ecclesiasticis omnibus iuramentum exigeretur, quo eandem ipsi, quam antea Romano Pontifici consueuerant, obedientiam promitterent, quod licet in principio non simpliciter, sed cum quadam limitatione admissum fuerit, vt infrà dicam, hac tamen ratione tandẽ Rex obtinuit, quod expetebat. Non refert autem Sanderus specialem formam huius iuramenti præstandi, ab Henrico editam esse, sed simpliciter formam vsitatam iurandi obedientiam Papæ sibi applicasse, vtiq; eodem verborum tenore promittendam, & iuramento cõfirmandam. Neq; etiam refert, omnes de populo coactos esse iuramentum illud præstare, sed solum Ecclesiasticas personas, neque illas omnes, sed quæ in comitiis suffragium habere poterant, quantum ex historia illa colligi potest. Nec etiam inuenio tempore Eduardi aliquod simile iuramentum populo, vel Ecclesiasticis iterum fuisse propositum, vel postulatum. Elisabetha vero in initio statim regni sui, seu in primis comitiis, quæ *Parlamentum* vocant, nouam iuramenti formam, tradidit, omnesque, exceptis primatibus laicis, illam solenniter profiteri iussit; forma autem iuramẽti sequens est, vt eam refert Sander. lib. 3. in initio regni Elisabethæ.

Primum iuramentum Anglis indictum.

§. Forma Iuramenti ab Elisabetha prius subditis proposita: postea sub Iacobo aucta.

EGo A. B. prorsus testificor, & declaro in conscientia mea, Reginam esse solam supremam gubernatricem, & istius regni Angliæ, & aliorum omnium suæ Maiestatis dominiorum, & regionum,

tribui: quia licet alij fortasse aliud suspicentur, illud est solum ex ignorantia, quæ per admonitionem, & protestationem prius coram Catholicis factam potest sufficienter auferri, & ita omne scandalum evitari. Hoc autem è medio sublato, nulla interna malitia in illo iuramento eis inesse videbatur. Quoniã vero his coloribus decepti, & fortasse nonnullo humano timore inducti aliqui etiam ex primoribus Catholicis, & Ecclesiasticis non solum in hanc sententiam descendebant, verum etiam in iuramento præstando anteibant, necessariũ fuit in re tam graui, & periculis exposita, Summum Pontificem pro suo pastorali cura opportunum remedium adhibere. Quamobrem Sanctissimus D. N. Paulus V. ad Catholicos Angliæ, quid in re tam ardua sentiendum, & seruandum esset, datis ad eos literis in forma Breuis admonuit, quarum literarum forma talis est.

§. Primum Breue Pontificium.

DILECTI filij, salutem, & Apostolicam benedictionem. Magno animi mœrore nos semper affecerunt tribulationes & calamitates, quas pro retinenda Catholica fide iugiter sustinuistis. Sed cum intelligamus, omnia hoc tempore magis exacerbari, afflictio nostra mirum in modum aucta est. Accepimus namq; compelli vos, grauissimis pœnis propositis templa hæreticorum adire, cœtus eorum frequentare, concionibus illorum interesse. Profecto credimus proculdubio eos, qui tanta constantia atrocissimas persecutiones, finitas propemodum miserias hactenus perpessi sunt, vt immaculate ambularent in lege Domini, nunquam commissuros esse, vt coinquinentur communione desertorum diuinæ legis. Nihilominus zelo pastoralis officij nostri impulsi, & pro paterna solicitudine, qua de salute animarum vestrarum assidue laboramus: cogimur monere vos, atque obtestari, vt nullo facto ad hæreticorum templa accedatis, aut eorum conciones audiatis, vel cum ipsis in ritibus communicetis, ne Dei iram incurratis. Non enim licet vobis hæc facere sine detrimento diuini cultus, ac vestræ salutis. Quemadmodum etiam non potestis absque evidentissima, grauissimaque diuini honoris iniuria, obligate vos iuramento, quod similiter maximo cum cordis nostri dolore audiuimus, propositum vobis fuisse præstandum infra scripti tenoris, videlicet: Ego A. B. verè, & syncerè, &c. *vt supra.*

Quæ cum ita sint, vobis, ex verbis ipsis perspicuum esse debet, quod huiusmodi iuramentum, salua fide catholica, & salute animarum vestrarum, præstari non potest, cum multa contineat, quæ fidei, & saluti apertè adversantur. Propterea admonemus vos, vt ab hoc, atque similibus iuramentis præstandis omnino caueatis, quod quidem eo acrius exigimus à vobis, quia experti vestræ fidei constantiam, quæ tanquam aurum in fornace, perpetuæ tribulationis igne probata est, pro comperto habemus, vos alacri animo subituros esse quæcunq; atrociora tormenta, ac mortem deniq; ipsam constanter oppetituros, potius quam Dei Maiestatem vlla in re lædatis. Et fiducia nostra confirmatur ex his, quæ quotidie nobis afferuntur de egregia virtute, atque fortitudine, quæ non secus, ac in Ecclesiæ primordiis resplendet nouissimis hisce temporibus in Martyribus vestris.

State ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induti loricam iustitiæ sumentes scutum fidei confortamini in Domino, & in potentia virtutis eius, nec quicquam vos detineat. Ipse autem, qui coronaturus vos, certamina vestra in cœlo intuetur, bonum opus, quod in vobis cœpit, perficiet. Nostis, quia discipulis suis pollicitus est, se nunquam relicturum esse orphanos. Fidelis enim est, qui promisit. Retinete igitur disciplinam eius, hoc est, radicati, & fundati in charitate; quidquid agitis, quidquid conamini, in simplicitate cordis, & vnitate spiritus sine murmuratione, aut hæsitatione vnanimes facite. Siquidem in hoc cognoscent omnes, quia discipuli Christi sumus, si dilectionem ad invicem habuerimus. Quæ quidem charitas, cum sit omnibus Christi fidelibus maximè appetenda, vobis certè, dilectissimi filij, prorsus necessaria est. Hac enim vestra charitate diaboli potentia infringitur, qui nunc aduersus vos tantopere insurgit, cum ipsa contentionibus, atque dissidiis nostrorum filiorum præcipuè nitatur.

Hortamur itaque vos per viscera Domini IESU Christi, cuius charitate è faucibus æternæ mortis erepti sumus, vt ante omnia mutuam inter vos charitatem habeatis. Præscripsit sane vobis præcepta maxime vtilia, de fraterna charitate vicissim exercenda, felicis recordationis Clemens Papa VIII. suis literis in forma Breuis ad dilectum filium Magistrum Georgium, Archipresbyterum regni Angliæ, datis die quinta mensis Octobris 1603. ea igitur diligenter exequimini, & ne vlla difficultate, aut ambiguitate remoremini, præcipimus vobis id, vt illarum literarum verba ad amussim sequatis, & simpliciter prout sonant, & iacent accipiatis, & intelligatis, sublata omni facultate aliter illa interpretandi. Interim nos nunquam cessabimus, Deum Patrem misericordiarum precari, vt afflictiones, & labores vestros clementer respiciat, ac vos continua protectione custodiat, atque defendat quos Apostolica benedictione nostra clementer impertimur. Datum Romæ apud Sanct. Marcum, sub annulo piscatoris decimo Calend. Octobr. M. DC. VI. Pontificatus nostri anno secundo.

Quia vero nonnulli eo tempore fortasse ad Catholicos decipiendos, ne illa occasione iuramentum recusarent, rumores in Anglia sparserunt, quibus fidem illarum literarum suspectam redderent, dicentes, breue illud nõ verum, nec à Pontifice scriptum, sed ab aliquo fuisse confictum, ideo Summus Pontifex secundum breue, quo prioris veritas certior fieret, conscripsit, cuius tenor est qui sequitur.

§. Secundum Breue.

DILECTI filij, salutem, & Apostolicam benedictionem. Renunciatum est nobis, reperiri nonnullos apud vos, qui, cum satis declarauerimus per litteras nostras anno superiore, x. Calend. Octobr. in forma Breuis datas, vos tuta conscientia, præstare non posse iuramentum, quod à vobis tunc exigebatur; & præterea strictè præceperimus, ne vllo modo illud præstaretis: nunc dicere audent, huiusmodi literas de prohibitione Iuramenti, non ex animi nostri sententia, nostraque propria voluntate scriptas fuisse, sed potius aliorum intuitu, atque industria. Eaque de causa ijdem persuadere nituntur, mandata nostra dictis literis non esse attendenda. Perturbauit sane nos hic nuntius, eoque magis, quia experti obedientiam vestram (filij nostri vnice dilecti) qui vt huic Sanctæ Sedi obediretis, opes, facultates, dignitatem, libertatem, vitam denique ipsam pie, ac generose nihili fecistis; nunquam suspicati

picati essemus, potuisse vocari apud vos in dubium fidem literarum nostrarum Apostolicarum, vt hoc prætextu vos ex mandatis nostris eximeretis. Verum agnoscimus versutiem, atq; fraudem adversatij humanæ salutis, eique potius, quam vestræ voluntati tribuimus hanc renitentiam. Ea propter iterum ad vos scribere decreuimus, ac denuo vobis significare, literas nostras Apostolicas anno præterito, x. Kalend. Octobr. datas de prohibitione Iuramenti non solum motu proprio, & ex certa nostra scientia; verum etiam post longam, & grauem deliberationem de omnibus, quæ in illis continentur, adhibitam, fuisse scriptas; & ob id teneri vos illas omnino obseruare, omni interpretatione secus suadente reiecta. Hæc autem est mera, pura, integraque voluntas nostra, qui de vestra salute solicitii semper cogitamus ea, quæ magis vobis expediunt. Et vt cogitationes, & consilia nostra illuminet is, à quo Christiano gregi custodiendo nostra fuit præposita humilitas, indesinenter oramus; quem etiam iugiter precamur, vt in vobis filiis nostris summopere dilectis, fidem, constantiam, mutuamque inter vos charitatem, & pacem augeat. Quibus omnibus cum omni charitatis affectu, permanenter benedicimus. Datum Romæ apud S. Marcum sub annulo piscatoris x. Kalend. Octob. M. DC. VII. Pontificatus nostri anno tertio.

His Pontificiis literis, & epistola ab Illustrissimo Cardinali Bellarmino ad Archipresbyterum Angliæ conscriptis exagitatus Rex Angliæ contra vtrumque breue, & Epistolam, & in defensionem huius vltimi iuramenti libellum, suo nomine occultato, scripsit, aut scribi fecit. In quo præcipuè ostendere conatur, per iuramentum illud nihil aliud, quam ciuilem obedientiam, ac fidelitatem à subditis exigi, & ideo vehementer conqueritur, quod subditi sui ab obedientia ciuili ei præstanda deterreantur. Sic enim ipse Rex in principio Præfat. pag. 13. affirmat, & in alio loco Apologiæ sic inquit. *Ad proximum caput Breuis quod attinet, quo Pontificiis omnibus interdicit, ne Ecclesias nostras adeant, neve ritus, & caremonias nostras frequentent, non est mihi tam animus hac attingere siquidem id solum negotij nunc incumbit, vt orbi proloquar iniurias, & iniustitias Pontificis interdicentis subditis meis ne obedientiam suam erga me profiteantur.* Et alio in loco magno verborum pondere, & exaggeratione sic affirmat: *Ego enim, quantum mea mens assequi potest, non cælum à terra longius distare credo, quam professio obedientiæ ciuilis erga ciuilem Regem differt ab iis omnibus, quæ catholica fidei aut Primatus Sancti Petri quoquomodo sunt affinia.*

Pag. 24. Apolog.

Hæc autem, & similia multa, quæ in illa Apologia continentur, non sine sufficienti responsione, & impugnatione à Card. Bellar. relicta sunt. Statim enim, ac in manus eius Apologia peruenit, antidotũ contra illã, quamuis tecto nomine suo, scripsit; quo illud nõ fidelitatis, sed infidelitatis iuramẽtum esse, nec solũ obedientiæ ciuilis ad Regem, sed etiam abnegationis Pontificiæ potestatis professionem esse conuicit. Qua responsione veluti contempta Rex in hac posteriori Apologiæ editione nihil illi addendum existimauit. Sed initio ferè præfationis, postquam in authorem illius responsionis acriter invectus, & de iniuriis, conuitiis, aliisque in modo scribendi defectibus grauissimè conquestus est, tandem cõcludit, *nunquam eum ad id, in quo causa cardo vertitur, directe respondisse.* Hac vero occasione iterum ibi declarat, duo tantum esse capita, de quibus in Apologia disseruit: *Prius* (ait) *vt probarem, in fidelitatis sacramento nihil aliud, quam obedientiã merè ciuilem, & sæcularem summis Principibus à subditis debitam contineri. Alterum vt ostẽderem, hanc in Reges potestatem à Pontificibus inique vsurpatam cum Scripturis Conciliis, & Patribus pugnare.* Ex his autem duobus capitibus hoc posterius in li. 3. & 4. fusè à nobis tractatum est, vbi satis directè omnibus, quæ in illa parte Apologiæ, vel in Præfatione Rex inducit, respondimus, ideoque illud amplius non attingemus: alterum verò, quod breuius, clariusque iudicamus, compendiosius etiam in hoc lib. prosequemur. Ne vero nobis etiam obiiciat, quod ab scopo aberrauerimus, illum paulo fusiùs, & distinctius iterum proponemus.

CAPVT I.

Quis sit præsentis controuersiæ scopus, & causa status, & quæ ratio disputandi in ea seruanda sit.

1\. VT proprium huius disputationis scopum, statũque controuersiæ prę oculis proponamus, varia iuramenti genera, quæ à Rege temporali exigi possunt, & ex dictis colliguntur, distinguere oportet. Vnum dici potest ciuile iuramentum, quia est solius obedientiæ ciuilis in rebus merè temporalibus, & ad Regis potestatem verè pertinentibus. Aliud est iuramentum sacrum, seu Ecclesiasticum, scil. solius obedientiæ Ecclesiasticæ, seu spiritualis Regi temporali exhibendæ tanquam supremam potestatem Ecclesiasticam, seu spiritualem habenti. Per quod iuramentum consequenter Pontificis potestas, eiq; debita obedientia abiurantur. Tertium dici potest iuramentum mixtum clare, & apertè, quia per illud expressè fit professio, vtriusq; potestatis in temporali Rege, & vtraque obedientia illi promittitur, & consequenter vtraq; etiã Pontifici abiuratur. Quartum dici potest mixtum palliatum, quia per illud obedientia ciuilis expressè iuratur, tectè autem, & sub verbis minus claris obedientia Pontifici debita negatur, & Regi tribuitur.

Genera iuramenti fidelitatis.

2\. De primo genere iuramenti (vt dixi) nulla est inter Pontificem, & Regem Angliæ controuersia. Quãtumuis enim Rex iniuriam, & iniustitiam sibi fieri à Pontifice conqueratur, prohibendo subditis suis, ne obedientiam ciuilem illi promittant, & seruent: re vera non ita est, vt merito notauit Bellarminus in responsione ad Præfationem Regiam c. 1. & in Apologia respondendo ad obiecta cotra primum Breue Pontificis §. *Pergit deinde author, &c.* Quia in neutro Breui Pontificio reprehensio talis iuramenti invenitur, nec aliquem authorem catholicum allegare potest Rex, qui hoc genus iuramenti cum Catholica fide non consentire iudicauerit. Quapropter sine causa laborat Rex in sua Apologia pag. 25. & sequentibus ex Scripturis, Conciliis, & Patribus probando, vel deberi Regibus in conscientia ciuilem obediẽtiam, vel licitum esse iuramentum, quo illa promittitur, nam hoc non solum verum, sed etiam catholicum dogma esse omnes confitemur. Hoc autem, & non aliud probant testimonia à Rege allegata, vt in libro tertio, ex professo per singula discurrendo ostendimus. Et sanè testimonia Patrum, quæ ipsemet adducit, diserte ita loquuntur, nam vel vtramque obedientiam distinguunt, vel cum moderatione, & limitatione loquuntur. August. enim cum dixisset, milites Christianos obediuisse Iuliano, licet Apostata, & infidelis esset, statim adiungit: *Vbi veniebatur ad causam Christi, non agnoscebant, nisi eum, qui in cælo erat.* Tertull. vero dicens, *Colimus imperatorem*, statim addit, *Sic quomodo & nobis licet, & ipsi expedit.* Et similia sunt alia apud Gratian. in Decret. 11. q. 1. sub finem.

Licitum esse iuramentum circa obedientiam ciuilem, catholicum dogma.

3\. Neque minus superuacanea sunt, quæ in Apologia in initio responsionis ad Epistolam Bellarmini Rex congerit ex Conciliis Toletanis. 4. 5. 6. & 10. vt probet iuramentum fidelitatis Regi factum esse ab vniversis subditis seruandum. Tractant enim illa Concilia de puro, licito, ac honesto fidelitatis iuramento, quod & tunc fiebat in Hispania suis Regibus, & nunc etiam fit, ac fidelissime seruatur. Non enim venit in mentem Patrum illorum conciliorum, esse

Idem dogma varia concilia docuerunt

esse posse in Ecclesia Catholica aliud iuramenti genus, quo principi temporali Ecclesiastica obediētia promittatur, aut aliqua spiritualis potestas in eo recognoscatur, vel in Pontifice abiuretur. Vnde in Concilio Toletan. 10. c. 2. expresse dicitur. *Si quis religiosorum ab Episcopo vsque ad extremi ordinis clericum, siue Monachum generalia iuramenta in salutem regiam gentisq; aut patriæ data reperiatur violasse voluntate profana, mox propria dignitate priuatus, & loco, & honore habeatur exclusus.* Quæ verba satis declarant, sermonem esse de generalibus iuramentis, quæ in quacunque republicā humana ad eius conseruationem, & ad ciuilem obedientiam, & vitæ ac rerum suarum securitatem Regni præstandam fieri solent. Et similiter alia Concilia de Iuramento, quod non solum inter fideles, sed etiam inter quoscunque gentiles fieri consueuit, aperte loquuntur. Vnde Concilium Toletan. 4. cap. 75. sic inquit: *Sacrilegium quippe est, si violetur à gentibus Regum suorum promissa fides, quia non solum in eos fit pacti transgressio, sed & in Deum, in cuius nomine pollicetur ipsa promissio.* Et eodem modo loquuntur cætera. Tractant ergo de communi pacto inter Regem, & regnum iuramento fidelitatis firmato, quod est iuramentum pure ciuile, & politicum, de quo non est controuersia. Vnde illa Concilia magis ad speciem, & apparatum, quam ad causæ probationem adducta videntur. Neque plus ad Scopum disputationis pertinet canōn 12. Concilij Aquisgran. sub Ludouico, & Gregor. 4. in 2. articul. seu membro illius, vbi generatim damnantur, qui cōtra Regem insurgunt, & iuramentum fidelitatis illi non seruant. Nam loquitur etiam illud Concilium de puro iuramento ciuili, tum quia nullum aliud erat tunc auditum in Ecclesia Regibus fieri, tum etiam quia pro fundamento præmittit Concilium: *Constat, quia quicumque potestati à Domino datæ resistit, iuxta Apostolicum documentum Dei ordinationi resistit*, potestas autem Regis ciuilis tantum est; de simili ergo iuramento loquitur Concilium.

4\. *Ex Con. Aquisgra. probatur diuersitas primatus Ecclesi. à laico.* Quod si Rex Angliæ illi grauissimo Concilio fidem adhibet, vt par est, quæso, primum ab eo iactū fundamentum attente consideret, statim enim in principio sic Patres loquuntur: *Primo visum est, normam vniuersæ religionis, atque Ecclesiasticæ disciplinæ in duabus consistere personis, Pontificali videlicet, atque Imperiali.* Quod fundamentum primum authoritate Gelasij prēferētis authoritatem Papę pōtestati Regum confirmat: Deinde testimonio Fulgentij dicentis: *Quantum pertinet ad huius temporis vitam in Ecclesia nemo Pontifice potior, & in sæculo Christiano Imperatore nemo potior inuenitur.* Et in part. 3. eiusdem Concilij multa de Regali munere, ac potestate traduntur, & in cap. 5 illius partis refertur dictum Constantini ad Episcopos: *Potestatem vobis dedit Deus de nobis quoq; iudicandi, & ideo nos à vobis recte iudicamur, vos autem non potestis ab hominibus iudicari.* Quando ergo Concilia iuramentā fidelitatis Regibus facta seruanda esse decreuerunt, non confundunt ciuilem obedientiam cūm Ecclesiastica sed vnicuique quod suum est, reddendum statuunt, Cæsari, quæ Cæsaris sunt, & quæ sunt Dei Deo. Et ita de primo iuramento fidelitatis, & obedientiæ tantum ciuilis nulla est controuersia.

Gelas. ad Anastas. Imperat. Fulgen. libr. de Prædest. & grat.

Constantini sententia de iurisdictione Episcoporū.

Ruffin. lib. 1. alias 10. c. 2.

5\. *Principem laicum habere iurisdictionem spiritualem, olim inauditum.* De secundo autem genere iuramenti, quo vasallus fidelis Regis Christiani illum recognoscit vt supremum caput, vel gubernatorem Ecclesiæ in Ecclesiasticis, & spiritualibus rebus, eique obedientiam in eisdem spiritualibus promittit, nulla quidem fuit olim in Catholica Ecclesia controuersia, quia nunquam in illa tale iuramentum auditum est, quia materia eius sacrilega, & doctrinæ fidei contraria semper iudicata est. A temporibus autem Henrici Octaui cæpit in Regno Angliæ illud iuramentum introduci: & in principio ipsemet Rex in comitiis regni sui illud proponere nōest ausus, quia res noua esset, & inaudita, sciretq; viris Catholicis, & præsertim Ecclesiasticis futuram esse acerbissimā. Ideoq; Roffensem, virum magnæ authoritatis, vt illud proponeret, suaq; authoritate aliis persuaderet, coegit: ille autem licet iniquitatē iuramenti nō ignoraret, tunc vel timore, vel rationibus humanis inductus Regi paruit, iuramentumq; non simpliciter, sed quadam limitatione addita, cæteris Episcopis proposuit, scilicet *quantum eis per Dei verbum permissum esset, ac licitum.* Huius autem lapsus ex humana fragilitate profecti eum postea grauissime pœnituit, publiceque contestatus est, non debuisse cum exceptione illa iuramētum admittere, ac si res esset dubia, sed per verbum Dei veritatem aperire, ne alij in fraudem inducerētur. Itaque ex tunc Schismatici, & timidi iuramentum probare, & reddere; Catholici autem detestari, & vitare cœperunt. Idemque dissidium inter Catholicos, & hæreticos vsque nunc durat, & perpetuò perseuerabit, quamdiu illi Schismatici in suo errore permanserint, quoniam nobis certum est, fidem Catholicam tale iuramentum damnare.

Sander lib. 1. Roffensis retractatio ēr a præstitum iuramentum.

6\. Nihilominus tamen quæstio, quæ nunc versatur, non est de hoc iuramento, bene enim nouit Rex Angliæ, Romanam fidem illud iuramentum damnare, & à veris, ac constantibus Catholicis subditis suis non esse præstandum: imò (vt infra videbimus) ob hanc causam dicit, formulam iuramenti mutasse, ne subditos suos in eas angustias cum ingenti discrimine induceret. Quamuis enim ipse, & alij Anglicani Protestantes priuato sub errore opinentur, iuramētum illud esse licitum, quia putant promissionem esse de re licita, & debita, nihilominus non negant, nec negare possunt, si vel ratione naturali vti velint iniquum esse, tale iuramentum contra conscientiam præstare, siue animo non implendi illud, siue credendo talem obedientiam soli Pontifici Summo esse reddendam. Quapropter non manet inter nos in hoc puncto controuersia de iuramento, sed de materia eius, quæ coincidit cum controuersia de primatu, quæ lib. 3. tractata est.

Non est hic quæstio de 2. iuramenti genere, neq; de 3.

7\. Atque eadem ratione non est quęstio de tertio iuramento, vtramq; obedientiam ciuilem, & Ecclesiasticam apertè comprehendente. Cum enim bonum ex integra causa, & malum ex quocunq; defectu, & vna pars materiæ talis iuramenti praua sit, manifestum est totum iuramentum esse iniquum. Sicut enim propositio copulatiua, cuius vna pars est falsa, simpliciter falsa est, ita iuramentum illud, cum per illud copulatiuè (vt sic dicam) & ciuilis, & Ecclesiastica obedientia Regi vt supremo capiti promittatur, simpliciter iniquum, & detestabile est. Denique qui credit, Regem temporalem esse supremum in tēporalibus, & spiritualibus, quamuis in priori parte non erret, sed tantum in posteriori, simpliciter hæreticus est, quia vna hæresis sufficit ad hæreticum constituendum; ergo similiter iuramentum illud est professio cuiusdam hæresis, ac proinde abominabile. Idemque non minus euidens, & certum esse debet de quarta iurandi forma, in qua promissio obedientiæ ciuilis Regi facienda, & abiuratio Pontificię non clare, sed tectè, & simulate proponitur, quia in moralibus illa duo æquiparantur, parumque refert ad fidei constantiam, quod apertè, vel sub aliquo velamine, & simulatione veritas Catholica negetur. Vnde etiam de hoc puncto non est principalis controuersia, quia verò ab ignorantibus potest in dubium reuocari, inferius opportuno loco dictam veritatem confirmabimus.

4. Iuramentum.

8\. Punctum ergo principale, in quo Rex controuersiam constituit, non est de iure (vt sic dicam) sed de facto, id est, an in illa vltima forma iurandi à Rege Angliæ inuenta sola obediētia ciuilis à subditis exigatur, Ecclesiastica verò nullo modo, neque expressè, neque tacite, vel tecte; seu palliate. Et similiter an per illud iuramentum abiuretur Primatus Papæ, eiusque suprema spiritualis potestas negetur, vel solum

lum fiat professio supremæ potestatis Regiæ in suo ordine, & gradu sine professione spiritualis potestatis, quam vsurpat. Nam Rex Angliæ contendit in eo iuramento solam promissionem obedientiæ purè ciuilis, & professionem supremæ Regiæ potestatis temporalis contineri. Sic enim ait in Præfat. pag. 12. *Tanto studio, tantaq; solicitudine cauebam, ne quicquam hoc iuramento contineretur, præter fidelitatis illius, & temporalis obedientiæ promissionem quam ipsa natura omnibus sub regno nascentibus præscribit.* Et infrà dicit, scripsisse Apologiam, in qua suscipiebat probandum; *nihil in eo iuramento contineri, nisi quod ad obedientiam mere ciuilem ac temporalem spectat, qualis summis Principibus à subditis debetur.* Idemq; in aliis locis tam Præfationis, quam Apologiæ repetit, ex quibus aliqua in præcedenti præfatione retuli. Hoc ergo in primis est à nobis examinandum. Et primo quidem de re ipsa secundum se spectata differemus, & per singulas illius formulæ iurandi partes, prout Rex postulare videtur, discurrendo, quam sit iniustum, & fidei contrarium iuramentum illud ostendemus. Postea vero ad ea, quæ contra Breuia Pontificia obiiciuntur, facile respondebimus.

Controuersiæ status ac diuisio.

CAPVT II.

Vtrum in prima parte formulæ iuramenti aliquid præter obedientiam ciuilem, & contra Ecclesiasticam iurandum proponatur?

1. IN quatuor partes, seu paragraphos dicta iuramenti formula diuisa est, prima est in eius initio, secunda in paragrapho, *Item iuro*, tertia in paragrapho *Præterea iuro*, quarta in paragrapho, *Et vlterius credo*, quæ discutiendæ sunt, & attentè considerandum, an in omnibus, vel in aliqua earum verum inveniatur illud Regis pronunciatum, nihil in illo iuramento contineri, nisi quod ad obedientiam mere ciuilem, ac temporalem spectat; Prius autem, quam ad singulas partes descendam; prĕmoneo, ab aliquibus notatum esse, verbum *Iuro* in prima, & vltima clausula non apponi, & ideo in eis non iurari, ac subinde non tantam requiri certitudinem de veritate earum rerum, quæ in eis proponuntur, quin sine culpa saltem graui quis possit illa confiteri, licet ea non credat, sicut in aliis duabus partibus, quæ sub iuramento proferuntur, necessaria est. Hæc vero consideratio falsa est, & perniciosa. Primò enim citra dubium verum est, etiam illa, quæ in prima, & vltima parte cõtinentur, sub iuramento proferri. Nam in prima dicitur: *In conscientia mea coram Deo*, quæ duæ particulę in rigore sumptæ solent esse formæ iurandi, & licet sigillatim sumptæ interdum sint ambiguæ, tamen simul coniunctæ adinuicem se iuuant, & determinant significationem ad indubitatam iurandi formam. Et augetur certitudo ex solennitate iuramenti, & ex materia eius, & quia statim in secunda clausula dicitur: *Item iuro*, & ex aliis, quæ iam dicam. Nam in vltima etiam clausula ponitur particula; *In conscientia mea*, Et deinde supponitur simpliciter iuramentum hoc quoad omnes suas partes esse tam validum iuramẽtum, vt à nulla earum possit Pontifex quenquam absoluere. Et quod tollit omne dubium, infrà dicitur. *Hæc omnia planè, ac syncere agnosco, & iuro.* Et in fine concluditur: *In vera fide Christiani viri, & sic me Deus adiuuet.* Quod vltimum verbum sufficit ad iurandum omnia præmissa, vt in iure etiam canonico habetur, ca. *Ego N.* de iureiurando. Vltimo vero addo, cum in prima dicatur, *Agnosco, & profiteor*, in vltima dicatur, *Credo*, & materia pertineat ad dogmata fidei, etiam si iuramentum non interueniret, fore grauissimum peccatum, in illa materia aliquid falsum confiteri, vel profiteri, quia esset contra fidei confessionem, quæ necessaria est ad salutem, teste Paulo ad Rom. 10.

Vide lib. 1. de Iuram. c. 13. num. 8. 11. & seqq.

Hoc ergo supposito, in primis in ipso iuramenti initio: *Ego A & B. verè, & syncerè agnosco, & profiteor, testificor, & declaro in conscientia mea coram Deo & mundo, quod supremus Dominus noster Rex Iacobus est legitimus, & verus Rex, &c.* adverto, licet hęc verba syncere proposita, & intellecta expressè nihil aliud quam dominij, ac regni temporalis professionem continere videantur, nihilominus in verbis illis: *Supremus Dominus noster Rex*, virus latere. Nam iuxta intentionem loquentis, ex alia formula iurandi nunquam retractata, & ex publica eius professione, & scriptis satis cognita, & iuxta vulgarem, & receptum in illo regno sensum, particula, *Supremus Dominus* significat esse supremum simpliciter tam in spiritualibus, quam in temporalibus: supremum (inquam) positiuè in suo regno, quia est supra omnes tam laicos, quam Ecclesiasticos, tam in temporalibus, quam in spiritualibus: & negatiuè respectu totius orbis, seu Ecclesiæ, quia nullum in ea recognoscit superiorem. Cum ergo in ipsa forma iuramenti cogatur omnis, qui iurat, illo modo recognoscere Regem vt supremum Dominum, tacite cogitur confiteri Primatum eius supremum in magna Britannia, & Hybernia, & exemptionem eius ab omni superiori potestate, & consequenter tacite abiurare cogitur supremam spiritualem Pontificis potestatem. Sic ergo in illa sola particula: *Supremus Dominus noster*: aliquid vltra obedientiam ciuilem, ac temporalem continetur. 2.

In prima iuramenti parte virus latere ostenditur.

3. Dicet aliquis, esto hæc fuerit intentio Regis, quā certè negare non potest, consulto non expressisse illam in ipsa formula, ne Pontificiis (vt ipse loquitur) scrupulus conscientiæ iniiceretur, quem nunc poterunt facile deponere, non iurando iuxta intentionem loquentis, sed iuxta simplicitatem verborum sonum, & in sensu accommodato, quem possunt illa verba facere, tantum de supremo dominio in temporalibus ea intelligendo. Verumtamen hæc fuga, licet speculatiuè (vt aiunt) & abstractè, ac remoto scandalo posset sustineri, tamen in vsu, & praxi in tali loco, & inter tales personas, & cum aliis circumstantiis, ac periculo scandali, quod simul ibi concurrit, vix potest ab illis verbis separari talis significatio, & consequenter illa erit quædam externa confessio, & professio potestatis Regis absolutè supremæ in omni materia, & sine vlla limitatione, præter illam quæ in ipsis verbis additur, de terris eius domino subiectis. Quæ limitatio auget cætera verba, vt sine vlla limitatione dicta intelligantur. Multoq; magis id declarant verba sequentia, vbi iam non tecte, sed expresse vltra ciuilem, & temporalem obedientiam iuramentum extenditur. Additur enim.

Excluditur euasio.

4. *Et quod Papa nec per se ipsum, nec per vllam aliam authoritatem Ecclesiæ, vel Sedis Romanæ, nec per vlla media cum quibuscunq; aliis aliquam potestatem, nec authoritatem habeat Regem deponendi.* Quis quæso, dicat, per hæc verba tantum postulari à subditis obedientiam ciuilem, *qualis Summis Principibus à subditis debetur*? Certè alij Reges Ecclesiæ nō minus supremi Principes in temporalibus sunt, quam Rex Angliæ: & tamen neq; ipsi talem obedientiam exigunt, nec sibi à subditis deberi credunt, nec subditi illam recognoscunt; ergo aperte declarat Rex Angliæ de se loqui, & sentire tanquam de supremo Principe, nullum in terris habente superiorem, & hanc professionem per illud iuramentum à subditis postulare. Deinde per illa verba non tam iuratur obedientia Regi, quam abiuratur potestas Papę, tractare autem de potestate Papæ, & illam iurandam, vel abiurandam proponere, non pertinet ad potestatem ciuilem, aut temporalem Regis, nec ad obedientiam ciuilem, aut temporalem Regis, nec ad obedientiā ciuilem illi debitam; ergo illa verba evidenter excedunt terminos obedientiæ ciuilis, tum quia verba ipsa aliquid aliud significant præter obediẽtiam ciuilem Regi debitam, vt ex ipsis manifestum est; tum etiam quia ipsemet actus exigendi tale iuramentum, & imponendi obligatio-

Dictis verbis Papæ potestatem abiurari.

gationem profitendi hoc vel illud de potestate Pontificis est actus iurisdictionis plusquam ciuilis, imo superioris, vel non subditæ potestati Pontificis: quia ad ciuilem potestatem non pertinet spirituali potestati, præsertim supremæ terminos præscribere. Duobus ergo modis (vt Theologicis terminis rem declarem) Rex in illis verbis postulat obedientiam plusquam ciuilem, primo in actu signato proponendo materiam non ciuilem, secundo in actu exercito, vtendo potestate plusquam ciuili, & cogendo subditos, vt illi se subdant, & sua professione, illam recognoscant.

5. *Præcipua ratio.* Accedit, quod per illa verba proponitur professio cuiusdã erroris contra doctrinam ab vniuersa Ecclesia probatam. Quamuis enim re vera materia illa Ecclesiastica sit, si doctrina proposita vera esset, vtriusque tollerabilis esset iurisdictionis vsurpatio: cum tamen ipsa forma iuramenti errorem cõtineat, & ad illum profitendum subditos compellat, non solum exigit aliquid vltra obedientiam ciuilem, sed etiam cogit ad abnegandam Pontificiam potestatem, & ad confitendum aliquid sanæ doctrinæ contrarium. Assumptum ostenditur, quia ille articulus illius iuramenti includit hanc propositionem, & fidem eius: *In Pontifice, vel in vniuersa Ecclesia non est potestas ad deponendum Regem baptizatum in vllo casu, vel propter quãcunque causam, vel culpam.* Quamuis enim in ipsa iuramenti forma non addantur expressè omnes istæ particulæ, *in vllo casu, vel propter quacumque causam, aut culpam*, in alijs æquiualentib. continentur, nimirũ cum dicitur, quod *Papa nec per se, nec per alios, nec cũ quibuscunq; alijs aliquam potestatem, nec authoritatem habet Regem deponendi*: Si enim nullam potestatem habet ergo nec facultatem puniẽdi, nec quouis alio titulo potestatẽ habet effectricẽ talis effectus, seu depositionis. Et hoc idem per alias clausulas amplificatur, videlicet, quod Papa non habeat potestatem disponẽdi de regnis sub dominio Regis constitutis, aut alteri Regi concedendi, authoritatem illa inuadendi. Nam hæc omnia pendent ex illo principio, quod Papa non possit illum cogere per talem pœnam depositionis, etiam si hæreticus, vel schismaticus, vel catholicorum persecutor sit, neque aliquibus medijs coactionis temporalis, seu corporalis vti ad illud puniendum, vel Ecclesiam defendendam, & catholicos à tanto periculo eruendos. Quam vero falsum sit hoc dogma, quamque alienum a principijs fidei, ab vsu Ecclesiæ, & ab omni etiam recta ratione, supposito munere pastorali, quod Christus Vicario suo commendauit, satis in libro tertio ostensum est; ideoque in hoc puncto in præsenti non amplius immorabor.

6. Tandem eiusdem rationis est alia clausula, qua hæc pars huius iuramenti concluditur, in qua Rex suos subditos iurare cogit in Pontifice non esse potestatẽ, *vllos subditorum suorum ab eorum sua Maiestati obedientia, & subiectione exonerandi, aut vllis eorum licentiam dare arma contra ipsum gerendi, tumultus seminandi, aut aliquam violentiam, aut damnum Maiestatis suæ personæ statui, vel regimini, vel aliquibus suis subditis intra sua dominia offerendi.* Quæ clausula eiusdem fere rationis est cum præcedenti, & ex eodem errore procedit, nimirum, quod in Pontifice nulla sit potestas coerciua Regis per corporalem violẽtiam, vel alias temporales pœnas: quã doctrinam erroneam esse in eodem li. 3. ostensum est. Quamobrẽ, etiam in hac clausula aliquid vltra obedientiam ciuilem iurandum proponitur, & spiritualis potestas vsurpatur, eamq; in ipso iuramento profiteri, & in Rege agnoscere subditi coguntur. Ac deniq; etiam potestas Pontificia abiuratur, & error cõtra fidei doctrinam iuratur.

7. *Alij errores in hac clausula cõtenti.* Imò hic inuoluntur noui errores. Vnus est, quod Papa non habeat potestatem relaxandi iuramenta, etiamsi iusta, & rationabilis causa intercedat, quod est contra Ecclesiasticum morem, Conciliorumque generalium vsum, & approbationem cap. 2. *de Re iudic 6.* Et contra catholicorum Doctorum consensum, & contra potestatem ligandi, & soluendi Petro datam, & ita vsu, & moribus totius populi Christiani declaratam. Et prætereà est etiam contra rationem, nam in similibus iuramentis semper includitur, vel conditio tacita, si promissio impleri possit sine notabili damno, & periculo iurantis, maxime verò quando illud periculum, & damnum, prouenit ex iniuria, & violentia eius, cui fit promissio: Vel intelligitur reseruatum ius superioris, qui non obstante promissione à subdito facta potest illi prohibere, ne illam impleat, seu ne actionem promissam exequatur, si iusta, & rationabilis causa intercedat, & consequenter potest relaxare iuramentum, materiã eius prohibendo. Denique hic error supponit priorem: nam si Papa potest deponere Regem cõsequenter necesse est, vt auferre possit vinculum obedientiæ, & iuramenti, quia non promittitur obedientia Iacobo, vt Iacob⁹ est, sed vt Rex, vnde si desinat esse Rex, eo ipso non debetur ei obedientia, ac subinde nec iuramentum obligat, nam sublata materia iuramenti, consequenter iuramenti obligationem auferri necesse est.

8. *Alius error.* Alius nouus error est, quia non solum negatur Pontifici potestas deponendi Regem ipsum hæreticum, sed etiam subditos eius cogendi per huiusmodi pœnas, vt patet ex illa particula, *vel aliquibus suis subditis.* Est enim circa sensum illorum verborum aduertendum, neminem esse, qui doceat, posse Pontificem suo arbitrio, & absque cogente iustitiæ ratione, dare alicui Principi licentiam, vt contra aliquem Regem, vel subditos eius arma sumat, aut vim aliquã, vel nocumentum ei inferat: sicut etiam non potest pro libito dare licentiam subditis excitandi turbas contra Regem suũ, prout videtur Rex Angliæ in discursu huius operis Papæ attribuere, vt in fine libri tertij animaduertimus, ac refutauimus. Quis enim Pontifex hãc sibi vnquã potestatem arrogauit? aut quis catholicus, aut rationis vsum habens hoc vnqã docuit, aut prædicauit? Non oportet ergo tegere, aut palliare verba illa, fingendo, sensum eorum esse, Papam non posse illam licentiam dare ad libitum, & sine causa, hoc enim neq; Rex timet, neq; in mentem hominum venit.

9. Sensus ergo est, non posse Pontificem violentiam aliquam, vel damnum inferre non solum Regi, verum etiam nec subditis suis, neque alicui dare licentiam quippiam simile contra subditos Regis Angliæ faciendi, etiam si illi apostatæ sint, & Ecclesiæ Romanæ rebelles, ac schismatum, & hæresum seminatores vel fautores: hoc ergo modo dicimus, in verbis illis magnum, & nouum errorem contineri, vel certè eũdem de Primatu magis explicatum. Quid enim hoc aliud est, quam profiteri, subditos Regis Angliæ non habere in terris alium superiorem præter ipsum Regem, nec ab alio posse cogi, vel puniri propter sua scelera, etiam si alijs catholicis, & Ecclesiæ Christi perniciosa sint. Ergo per omnes has clausulas, vel satis expressè, vel saltem implicite negatur, & abiuratur suprema Pontificis potestas, & Regi tribuitur. Vnde concluditur, & falsum esse, nihil in hoc iuramento exigi, præter professionem ciuilis, ac temporalis obedientiæ, & è contrario verissimum esse, iuramentum hoc esse iniustum, & virtute continere quidquid in prioribus iurandum offerebatur. *Postremũ iuramentum priora virtute continere.* Neq; video, quid possit his rationibus cum aliqua probabilitatis specie responderi: quandam autem fugam, quam Rex insinuat, in sequenti cap. attingemus.

CAPVT III.

In secunda iuramenti parte aliquid etiam vltra ciuilem obedientiam, & contra Ecclesiasticam iurandum offerri.

1\. INcipit hæc pars ab illis verbis *Item iuro*, & nihil fere continet diuersum à præcedẽti, sed in ea magis declarantur omnia, quæ in priori parte contra potestatem Papæ abiuratur, vt nimirum, intelligantur non solum de potestate extra iudiciaria (vt sic dicam seu de potentia faciendi per vires humanas, sed etiam procedere de potestate iurisdictionis, & iudiciaria, quæ in hac secunda parte expressius negatur, & abiuratur Pontifici sequentibus verbis: *Item iuro ex corde, quod non obstante aliqua declaratione, vel sententia excommunicationis aut depriuationis facta, vel concessa, aut facienda, vel concedenda per Papam, vel successores suos vel per quancunq; authoritatem deriuatam, aut deriuari prætensam, ab illo, seu a sua Sede contra dictum Regem, heredes, aut successores suos, vel quacunq; absolutione dictorum subditorum ab eorum obedientia, fidelitatem tamen, & veram obedientiam sua Maiestati, heredibus, & successoribus suis præstabo, ipsumq; & ipsos totis meis viribus contra omnes conspirationes, & attentata quacunq;, quæ contra personam illius, vel illorum, eorumq; coronam, & dignitatem, ratione, vel colore, alicuius sententiæ, vel declarationis, aut alias facta fuerit, defendam.*

2\. *Duplex sensus 2. partis iuramenti.*

Vt ergo nullus detur subterfugiendi locus, interrogo, an Rex intelligat, sententiam Papæ deponentis Regem baptizatum, & qui se Christianum esse profitetur, propter crimina, posse esse iustam, an vero credat, semper esse iniustam. Primum, vt credo, non afferet, alias subditos suos ad rem turpissimam iurandam induceret, nimirum ad non parẽdum sententiæ iustæ, quæ secum affert iustum præceptum. Nam si sententia iusta est, etiam erit iustum præceptum, quo illa à subditis seruari mandatur, cum aliter non possit executioni mandari. Item si sententia depositionis lata à Papa contra Regem esse potest iusta, etiam erit efficax, habet ergo effectum pœnæ, quam imponit. Vnde cum pœna imposita per sententiam depositionis à regno, sit ipso facto priuare Regem dominio, & proprietate regni, sententia iusta efficacitate priuat regno; ergo contra iustitiam, & obedientiam debitam Papæ, est resistere tali sententiæ, & defendere personam Regis contra executionem talis sententiæ; ergo qui primum credit, & nihilominus hoc secundum iurat, rem planè iniustam, & iniquam iurat Et aliunde contradictionem inuoluit, velle seruare obedientiam, & fidelitatem alicui tanquam vero Regi, quem scias per iustam declarationem, vel sententiam esse cum effectu à regno depositum. Vt si Papa ipse exigeret à fidelibus iuramentum, quod non obstante quacunq; sententia, vel declaratione depositionis eius, etiam propter crimen hæresis à quocunque generali Concilio facta, eum defendent in sua sede, eique tandem obedientiam, & fidelitatem præstabunt, iuramentum esset iniquum: quia esset de re iniqua, & Ecclesiæ, ac fidei contraria. Tale ergo est hoc iuramentum Regis, si dicta sententia iusta supponatur, Hoc ergo sine dubio non admittet Rex, neque etiam opinor, adeo esse suarum rerum iniquum æstimatorem, vt si concedat, sententiam à Papa latam cõtra aliquem Regem esse posse iustam, nihilominus neget, contra se posse eandem tenere æquitatem. Quam enim maiorem immunitatem, vel innocentiam in se, quam in aliis Regibus, qui Romanæ Ecclesiæ rebelles, aut fidei desertores, & impugnatores fuerunt, allegare potest? Aut licet in se causam depositione dignam non agnoscat, vnde scit, in successoribus suis esse nõ posse, cum tamen de omnibus æquè iuramentum exigat?

Prior sensus excluditur, & alienus à mente Regis ostenditur.

Non est ergo dubium, quin fundamentum huius iuramenti sit, talem sententiam non posse esse iustam.

3\. Hinc ergo euidenter concludimus postulari à subditis Regis Angliæ per illa verba, vt iurent, sententiam depositionis contra Regem neque validam neque iustam esse posse, nam re vera hoc profitentur, cum iurant, tali sententiæ non parere, nec illam seruare. Vnde vlterius concludimus, ab eisdem peti, vt iurent, non in esse Pontifice potestatem ad talem sententiam ferendam. Probatur, quia non alia ratione credit Rex, & à suis subditis vult credi, sententiam illam fore iniustam, nisi quia absque potestate, & iurisdictione Papæ supra Regem lata sit; hoc enim iugum confringere, & à se tollere his omnibus mediis conatur Rex, & ideo in suo libro sæpe repetit, se nihil minus esse à Pontifice, & Pontifici nihil negotij esse cum illo, & similia. Nec potest aliam rationem iniustitiæ in tali sententia Rex allegare, aut prætendere, quæ perpetua sit, & huic parti iuramenti fundamentum dare potuerit. Nam licet in principio Apologiæ duas alias causas ipse indicet, videlicet, quod dispar religionis cultus non sit sufficiens causa, vt subditi possint contra Regem coniurare, & quod inaudita causa damnatus sit, quas querelas infra tractabo nihilominus neutra earum est vniuersalis, & perpetua (vt de illarum qualitate modo nihil dicam) Et ita non potuit iuramenti forma in illis causis fundari, tum quia Pontifex nondum breue suum scripserat, de quo Rex conqueritur, tum etiam quia iuramentum non loquitur de sentẽtia facta, vel facienda cõtra Regem, vel, successores suos; comprehendit ergo omnem sententiam, siue feratur audita parte, siue non audita, siue propter disparem religionem, siue propter quæcunque alia crimina, vel aliam causam. Ergo iniustitia, quam in illa sententia Rex supponit, & in qua fundauit illam iuramenti formulam, non est, nisi quia credit, non posse à legitima potestate, & iurisdictione manare.

Posterior sensus à Rege intentus errorẽ continere ostẽditur.

4\. Concludo igitur, in illis verbis huius iuramenti non tantum postulari à subditis ciuilem obedientiã, sed etiam professionem huius erroris, quod Papa nõ habeat potestatem, & iurisdictionem ad ferendam contra Regem depositionis sententiam quacunque ex causa, ac subinde non esse veram illam Regis propositionem: *Nihil in eo iuramento contineri, nisi quod ad obedientiam mere ciuilem, ac temporalem spectat.* Et inde vlterius infertur, peccare grauissime subditos illud iuramentum præstando. Nam profitentur exterius, Papam non habere iurisdictionem supra Regem, qua possit in eum iustam sententiam depositionis dicere, quacunq; ex causa, & quocunq; modo illam ferat, seruato ordine, quem naturalis iustitia postularet, si potestas non deesset. Aut enim qui hoc iuramentum exhibet, hoc quod profitetur, credit, vel non credit, si credit, corde, & opere schismaticus est, & in doctrina fidei errat, si verò non credit, quod in iuramenti forma continetur, & nihilominus iurat, peccat, tum contra fidei cõfessionem, tum contra religionem iuramenti, siue iuret absque intentione implendi, quod iurat, siue cum intentione seruandi illud, quia priori modo periurus est, posteriori modo facit iuramentum vinculum iniquitatis, & proponit obedire potius hominibus, quam Deo, promittendo obedire Regi contra iustam sentẽtiam & præceptum Pontificis.

In ea parte iuramenti professionem errorũ cõtra fidẽ includi.

Quot ibi lateant peccata.

5\. Quod si dicat, eos qui simpliciter iurant, non intelligere omnia, quæ in illo iuramento continentur. Respõdemus, excusationem esse friuolam; tum quia non de personarum ignorãtia, sed de iuramenti qualitate, & iustitia, vel iniustitia tractamus; tum etiam quia ignorantia illa in catholicis vix potest esse inuincibilis, nisi valde rustici, & parum instructi in religione sint, quia literati, & periti facile intelligent errores in iuramento latentes, & qui minus docti sunt,

Excluditur Euasio.

sunt, saltem dubitabunt, & tenentur veritatem indagare, & nullus est tam ignorans, qui possit tuta conscientia temere iurare, non inquirendo prius, quale sit iuramentum. Quod maximè in Anglia locum habet, quia cum sciant omnes catholici, etiam rustici, Regem, & Consiliarios suos Pontificē maximo odio prosequi, & fidem Romanam auersari, & in ipsa iuramenti forma videant, multa cōtra Pontificem abiurari, necesse est, vt dubitent, qualis illa abiuratio sit, ergo si temere iurant, non excusantur à grauissimis culpis, quas in iuramento subesse declarauimus. Ac denique cum tale iuramentum cedat in contemptum Apostolicæ Sedis, & in Religionis Christianæ detrimentum, non potest admitti sine magno scandalo, ideoque Pastores, & Doctores catholici illius Ecclesiæ, quæ in Anglia est, non debent tacere veritatem, & ignorantiam simplicium permittere, nam in huiusmodi euentu minus malum est, afflictionem temporalem tolerare, vt aliquorum in constantiam lapsus permittere, quam veritatem occultare, aut dissimulare.

6. *Sequentia iuramēti verba errorē continent similem̄q; praecedenti.*

Atq; hic discursus factus circa iniquam abiurationem iustæ sententiæ, quæ à Pontifice contra Regem ferri potest applicari etiā potest ad similem abiurationem, quæ de omni absolutione à iuramento fidelitatis, quā Papa subditis Regis concesserit, fit per illa verba, *Vel quacunq; absolutione dictorum subditorum.* Nam hæc verba etiam excedunt obedientiam politicam, quia Papam posse, vel non posse absoluere à iuramento, non est materia obedientiæ ciuilis, sed est materia Ecclesiastica, spectans ad interpretationem potestatis ligandi, & soluendi Petro datæ à Christo Domino. Et præterea hæc verba sunt connexa cum præcedentibus, & eundem errorem continent. Quia obligatio obedientiæ in quocunq; ordine, vel statu tantum durat in subdito, quātum in superiori durat dignitas, seu potestas, & iurisdictio, quia hæc sunt correlatiua, & vnum ab alio pendet. Vnde tam in Prælationibus Ecclesiæ, quam in Magistratibus eiui lib⁹ eo ipso, quod persona superior à Prælatione, vel Magistratu deponitur, cessat in subditis obligatio obediendi tali personæ, quia iam non sunt illi subditi. Quod etiam in summo Pontifice locum habet, si Pōtificatui renunciet, vel propter hæresim deponatur: ita ergo si Pontifex potest Regem deponere, potest etiam subditos ab eius obedientia absoluere; ergo vt minimum est æqualis error in abiuratione omnis absolutionis fidelitatis per Pontificem factæ, ac in abiuratione omnis sententiæ depositionis. *Alius error ibi inclusus.* Addo verò, nouum errorem in hac posteriori parte inuolui, quia etiam sine depositione à regno, potest Pontifex præcipere subditis, vt Regi pertinaci in aliquo errore, vel publico, ac scandaloso crimine, non obediant, & absoluere illos pro tunc à iuramento obedientiæ per modum suspensionis obligationis, potius quam absolutæ priuationis, vt infra tractando de censura excommunicationis tractabimus.

7. Supersunt expendenda vltima verba huius paragraphi, in quibus petitur iuramentum specialis promissionis reuelandi omnem proditionem his verbis *omnemq; operam impendam reuelare, & Maiestati suæ, hæredibus, & successoribus suis, manifestum facere omnes proditiones, & proditorias conspirationes, quæ contra illum, aut aliquos illorum ad notitiam, vel auditum meum peruenerint.* Circa hāc ergo promissionem aduerto, si verba eius in simplici, ac proprio sensu sumantur honestam esse nihilq; continere, quod vel fidelitatem ciuilem excedat, vel sanæ doctrinę repugnet. *Licitè possūt ac debēt subditi proditionem in principem reuelare.* *Proditio* enim grauissimum crimen contra Principem, vel rempublicam læsæ Maiestatis significat, quod vulgari sermone *Traytion* vocatur; huiusmodi ergo proditiones, & proditoriæ cōspirationes, etiam seclusa speciali promissione tenentur subditi reuelare Regibus suis legitimis, tum ex lege charitatis, & pietatis, ac obseruātiæ erga illos, & rempublicam; tum etiam ex titulo subiectionis, & fidelitatis, quam ex ipsa lege naturæ ratione illius subiectionis suo Principi debent: ideoq; hanc obligationem promissione, & iuramento firmare, & augere, honestum, & sanctum est. Oportet autem, vt verba illa, *quæ ad illam notitiam, vel auditum meū peruenerint*, sano modo intelligantur de notitia mere humana, & quæ per sacramentalem confessionem comparata non sit: nam confessionis sigillum in nullo casu reuelare licet, vt mox dicam. *Limitatio.* Et quidem si verba huius promissionis simpliciter (vt dixi) acciperentur, de se illam declarationem, & limitationem includūt, quia (inter Christianos, & catholicos præsertim) illa verba iuxta communem eorum sensum generaliter, seu indefinitè prolata non alium sensum referunt, nec maiorem obligationem inducunt.

Quamvis autem hoc verum sit, ex vi verborum loquendo, & non consideratis peculiaribus circumstantiis, nihilominus his omnibus pensatis, duplex fraus, vel deceptio in illis verbis cauenda est. Vna est, quia nomine *proditionis* Rex non intelligit tantum illam, quæ verè, & in re ipsa proditio est, sed etiam omnem illam, quæ suo iudicio, & iuxta pręcedētium clausularum errores proditio existimatur. Itaque, et iamsi Rex sit per Pontificem legitime depositus, & subditi sint à vinculo iuramenti, & obedientiæ Regi debitæ per eundem Pontificem legitimé liberati, & absoluti, omnem regni, vel reipublicæ, aut subditorum conspirationem ad depellendum Regem, seque ab eius tyrannide (si forte eam exercet) liberandum, vocabit Rex proditionem, & proditoriam conspirationem, cum tamen re vera talis non sit, sed iusta defensio, vel iustum bellum, aut supplicium, vt capite sequenti ostendam. *Si proditio in sensu improprio sumatur reuelanda non est.* Intelligendo ergo proditionem in hoc sensu, iniusta est talis promissionis exactio, & turpe esset, ac sacrilegium illam iurare, tum quia illa, vt dixi non est proditio, nam in eo casu potius est seruanda fides reipublicæ, seu communitati subditorum vi oppressorum, quam tyrañо, qui illos iniustè premit, cum vero iam non sit Rex: tum etiam quia tunc obligat naturale secretum, sub quo notitia talis conspirationis habetur; quia est de re iusta, & necessaria ad commune bonum communitatis, quæ iustè se defendit, ideoque promissio illi secreto contraria neque obligat, neq; potest esse honesta, ac proinde neque sanctè iurari potest. *Nec talis reuelatio licitè promitti iuramento potest.* Quocirca illa verba per se spectata, & solitariè, vt sic dicam, sumpta, possent suspicione carere: nihilominus, vt cōiuncta præcedentibus, cauenda sunt, quia hic posterior sensus videtur maximè à Rege intentus.

Alia fraus esse potest, quia promissio videtur fieri etiam si per confessionem sacramentalem comparata sit: hanc enim fuisse mentem Regis, & eorū, qui formam illam iuramenti ediderunt, inde colligi potest, quod apud illos nulla est sacramentalis confessio, & sigillum confessionis pro nihilo ducunt, nullumq; discrimen inter illam notitiam, & quamcunq; aliam constituunt. Neque de hac Regis mente multum dubitabit, qui ea, quæ de sigillo confessionis in sua prȩfatione pag. 147. scripsit, attente considerauerit. Ibi enim licet fateatur, Scholasticos Doctores ex quo in Ecclesia esse cæperunt, omnes asseruisse, quidquid confessario sub confessionis velo retigitur, quātumcunque noxia, & periculosa res sit, teneri eum confitentis nomen celare: nihilominus doctrinam ita proponit, vt illam potius irridere videatur. Ait enim ex *quo isti Scholastici Doctores in Ecclesia esse cæperunt, cæpisse etiam antiquæ Theologiæ fundamenta nouis è Philosophia petitis labefactari*: Significans, sententiam illam de sigillo confessionis ad hunc Theologiæ lapsum seu defectū pertinuisse. Sed non ignorat orbis Christianus, huius temporis nouatores Theologiam scholasticam odio habere, vel quia illam ignorant, vel quia eorum errores accuratius detegit, & impugnat. Veruntamen fundamenta illius doctrinæ, & sententiæ de sigillo confessionis antiquiora esse Doctoribus Scho-

Scholasticis, semperq; eadem in Ecclesia fuisse, & nūc esse alibi à nobis ex professo probatum est, neq; nunc potest obiter Rex pro dignitate tractari, neq; est necessarium, cum Rex in citato loco de doctrina illa quoad hanc partem contendere noluerit.

10. Addit vero, neminem antiquorum scholasticorū inficiari, si quid confessario patefactum fuerit, cuius occultatio magnum nocumentum possit reipublicæ creare, quoties id acciderit, confessarium posse, & debere, quamuis hominem celet, rem indicare, vt periculo occurrat. Quam doctrinam tam certam esse opinatur, vt dicat, contrariam, quam Iesuitis tribuit, nouum, & periculosum dogma continere, ita vt neq; Rex, neque respublica possit esse secura, vbi doctrina illa assertores inuenerit. Hanc vero doctrinam eam ob causam ibi proponit, & exaggerat, vt Henricum Garnetum tanquam conscium proditionis non reuelatæ accuset, illiusque participem, non admissa excusatione secreti confessionis efficiat. Quamuis hac criminatione non contentus addat postea, & ostendere cōetur, Garnetum non in confessione, sed extra Sacramentum, conspirationis illius notitiam habuisse. Sed quod ad factum Garneti spectat, nihil ex certa scientia dicere possum, quia nec præsens adfui, nec certam illius rei historiam legere potui. Scio tamen Garnetum, quem per annos plures familiariter cognoui, magnis animi dotibus à Deo ornatum fuisse, nam præter ingenij præstantiam, & egregiam eruditionem, magnum animi candorem, & morum integritatem, ac probitatem in illo semper obseruaui, quam vsque ad mortem custodisse, certis indiciis, ac testimoniis semper intellexi. Quamobrem, in seruando proditionis secreto, siue antequam comprehenderetur, siue in confessione iudiciali præstanda, magnam prudentiam, fidelitatem, ac veritatem seruasse, non dubito. Ideoque cum Cardinalis Bellarmin. affirmet, testes multos, & vnum in primis grauem, & omni exceptione maiorem sancte affirmasse, in ipso mortis articulo ex ore Garneti audiuisse, se illius proditionis conscium non fuisse, nisi in confessione sacramentali, vtriusque fidem adhibendam censeo, scilicet, & Garneto neganti se aliam notitiam habuisse, & testibus affirmantibus Garnetū in id negasse. Neque indigne ferat Rex, si fidelium, & catholicorum testimonium, hæreticorum, qui ipsi Regi imposuerunt, testimonijs præferamus.

Crimen Garneto impositum.

11. Quod verò ad ius pertinet, seu ad doctrinam asserentem, rem in confessione auditam posse ad ingens detrimentum vitandum, non reuelata persona, indicari, dicimus, illam quidem absolutè veram esse, & à Iesuitis nunquam negatam fuisse: nam Bellarminus in sua Apologia illam ingenuè admittit cap. 13. & Ego in tom. 4. de Pœnit. disp. 33. secretum confessionis, & præceptum eius ex professo declarans in sect. 3. num 8. exposui, secretum illud intelligendum esse cum relatione ad personam peccatoris, & ideo propter vtilitatem posse confessorem loqui de re ipsa tacendo personam, quod in sect. 7. iterum confirmaui, & declaraui. Neque Rex poterit authorem Societatis ostendere, qui contrariam doctrinam docuerit. Adhibent tamen declarationes necessarias, ne quis doctrina illa abutatur. Vnam in defensionem Garneti, & Regi respondendo, acutè sane, ac prudenter adhibuit Bellarminus noster, dicens, licere quidem de proditione in confessione cognita generalibus verbis Principem admonere, vt periculum caueat, sed tamen intelligendum id esse, de Principe in primis catholico, qui religionem confessionis sacramentalis credat, & in debita reuerentia habeat: ac deinde de Principe pio, ac Christiano, de quo præsumi non possit, aliquid vltra fas interrogaturum. Alioqui neque sacerdos tenetur in tanto periculo, & discrimine se constituere, nec debet, aut licite potest secretum confessionis illi reuelare, quem scit, & confessionem pro nihilo habere, & omnibus viribus conaturum de persona proditoris interrogare, & inquirere.

Res in cōfessione audita, ob rationabilem causam, celata persona, manifestari potest.

1. Limitatio huius doctrinæ

12. Atque huc spectat alia declaratio generalis, doctrinam illam intelligendam esse, tunc licere de re ipsa in confessione cōgitata loqui, quando nec directè, neque indirecte reuelatur persona. Vnde quia in moralibus periculum euentui æquiparatur, nam *qui amat periculum, peribit in illo* (ideo qui de re ipsa ita loquitur, vt morali periculo exponat personā confitentis, vtique occasionem moralem præbendo, seu parando viam, vt in notitiam eius perueniatur, contra sigillum agit, nam indirecte saltem reuelat personam, & ideo id nulla ratione licet. Neque doctrina hæc sic intellecta est contra Regem, aut regnorum securitatem. Nam potius hæc tanta illius secreti religio, & obseruantia necessaria est, vt per confessionis viam, & per consilia, & monita confessarij remedium aliquod huiusmodi proditionibus, & iniquitatibus adhiberi posset: quod alias planè cessaret: nam si pœnitentes de incolumitate sua per illud secretum securi non fierēt, nullus esset, qui similia facta in confessione reuelare auderet: Atque ita potius illi, qui vel confessionem irrident, vel eius secretum labefactant, Regum, & Regnorum securitati parum consulunt. 13.

2. Limitatio.

Tandem (vt ad punctum nostrum, à quo digressi sumus reuertamur) cum in formula iuramenti Rex Angliæ promissionem à subditis exigit, reuelandi omnes proditiones, quæ ad eorum notitiam peruenerint, merito timere possunt, imò & credere catholici, sine vlla distinctione id postulari, siue notitia illa sit per confessionem, & siue reuelatio proditionis fiat simul cum reuelatione proditoris, siue cum morali eius periculo, siue quocunq; alio modo. In quo sensu etiam illa forma excedit obedientiam ciuilem & aliquid contra Catholicam religionem inuoluit. Ideoq; etiam ex hac parte iuramētum illud est valde suspectum, ac propterea merito possunt catholici, & prudentes viri maiorem illius declarationem exigere, quamuis propter alias causas simpliciter illud recusare teneantur.

CAPVT IV.

Vtrum in tertia parte iuramenti aliquid vltra ciuilem obedientiam & contra doctrinam catholicam, contineatur?

POst præcedentia iuramenta additur tertium in hæc verba. *Præterea iuro, quod ex corde abhorreo, & abiuro, tanquam impiam, & hæreticam hanc doctrinam & propositionem: Quod Principes per Papam excommunicati, vel deprivati possint per suos subditos, vel alios suos quoscunque deponi & occidi.* In his verbis tria expendere necessarium est, primum doctrinam ipsam; secundū, quo iure hoc iuramentum à subditis exigatur, tertium, quantū hæc verba illis repugnent, quib. Rex promittit ostendere nihil in hoc iuramento præter obedientiam ciuilem contineri. Circa primum, quoniam Rex de sua securitate solicitus sæpe inculcat vulgarem illam quæstionem, an liceat priuatæ personæ, vel subditis Regem tyrannum interficere & ab illius vera resolutione huius, & aliarum partium intelligentia multum pendet, pauca de illa præmittere necessarium duxi. Duplex ergo à Theologis tyrannus distinguitur, vnus est, qui non iusto titulo, sed vi, & iniuste regnum occupauit, qui re vera non est Rex, nec dominus, sed locum illius occupat, & vmbrā eius gerit, alter est, qui licet verus Dominus sit, & iusto titulo regnū possideat, tyrannice regnat quoad vsū & gubernationem, qui videlicet, aut omnia in proprium cōmodum communi contempto, conuertit, vel subditos iniustè affligit, spoliando, occidendo peruertendo, vel 1.

Duplex tyrannorum genus.

do, vel alia similia publicè, & frequenter iniustè perpetrando. Talis fuit v.g. Nero, quem inter tyrannos, quos Deus interdum dominari permittit, numerat Augustinus libro 5. de Ciuit. cap. 19. sic legens illud Prouerbiorum 8. *Per me Reges regnant, & tyranni per me tenent terram.* Et inter Christianos maximè est in hoc ordine numerandus Princeps, qui subditos suos in hęresim, vel aliud apostasię gen⁹, vel publicum schisma inducit.

2. *Princeps licet tyrannicè gubernet non potest licitè priuata authoritate interfici.* Quæstio ergo præsens præcipue tractatur de legitimo Principe tyrannicè gubernante, quia Rex Angliæ de his Principibus loquitur, & quia in hoc ordine legitimorum Regum nos illum habemus. Dicimus ergo, Principem propter tyrannicum regimen, vel propter quæuis crimina non posse ab aliquo priuata authoritate iustè interfici. Assertio est communis, & certa. Eam docuit D. Thomas in lib. 1. cap. 6. de Regimin. Princip. vbi optimis moralibus rationib⁹ id confirmat. Idē tradit Caietanus 2. 2. quæstio. 46 art. 3. vbi alij moderni, & Soto lib. 5. de Iustit. q. 1. art. 3. Molin. tom. 4. de Iustit. tract. 3. disp. 6. Azor tomo 1. lib. 3. cap. 12. q. 17. & cap. 26. q. 7. & tom. 3. lib. 2. capit. 2 q. 1. & cap. 7. q. 30. Cardinalis Toletus in Summæ libr. 5. c. 6. Et summistæ communiter verb. *Tyrannus.* Consentiunt in hac veritate asserenda Iurisperiti, Bartol. Alex. Socin. Card. Præposit. & alij, quos refert, & sequitur Gigas tract. de Crim. læsæ Maiest. qu. 65. per totam. Idem tradit Lucas de Penna in l. 1. Cod. *Ne armorum vsus* lib. 11. & Conrad. Brun. tractat. de Seditiosis libr. 5. capit. 2. num. 9. & 10. & Thomas Actius opusc. de Ludo scachor. q. 2. num. 50. latè, & bene, plures que referens Restaurus Castaldus tract. de imperat. qu. 82. per totam, & Paridius de Puteo tractat. de Sindicat § *An liceat occidere Regem,* qui hoc intendit, licet confusè loquatur, vt infra dicam. Couarr. in epitom. 4. Decretal. p. 2. cap. 3. § 4. num. 5. Estque hæc veritas conformis præceptis Petri 1. epist. cap. 2. *Subditi estote omni creaturæ propter Deum, siue Regi,* &c. Et infra. *Serui subditi estote Dominis non tantum bonis, sed etiam dyscolis.*

3. *Opposita doctrina vt hæretica damnatur.* Magnis vero in specie definita est, & contraria, vt hæretica, damnata in Concil. Constantiens. Sess. 15. vbi (vt lib. 5. retuli.) damnatur articulus hic. *Tyrannus potest, & debet licitè, & meritoriè occidi per quemcunque vasallum suum, & subditum, etiam per clanculares insidias, & subtiles blanditias, vel adulationes non obstante quocunque præstito iuramento, seu confœderatione facta cum eo, non spectata sententia, vel mandato iudicis cuiuscunque.* Declaratque Concilium, esse hęreticos, & vt tales puniendos, qui hunc articulum pertinaciter defenderint. Hęc enim definitio, vt omnes authores moderni intelligunt, procedit de tyranno in regimine, non in titulo, & vsurpatione regni, q̃ ex verbis ipsis licet colligere. Nam vasallus & subditus propriè dicuntur respectu veri Principis, & superioris. Item verba illa: *Non obstante quocunq; præstito iuramento,* includunt etiā iuramenta legitimè facta veris Regibus, nam verba vniuersalia sunt. Vnde non est dubium, quin author illius articuli saltem fuerit vniuersaliter loquutus de omni tyranno, siue in titulo, siue in regimine vt ex eius verbis, & exaggerationibus constat. Item quia

Error Vuicleph & Ioan. Hus ille articulus ex doctrina Vvicleph, & Ioannis Hus ortus est, qui dicebat, Dominos tēporales per quodlibet peccatum mortale amittere principatum ipso facto, & ideo posse per suos subditos ad suum arbitrium corripi, vt in eodem Consilio sess. 8. habetur. Concilium autem damnat articulum propter suam vniuersalitatem, & pręcipitationem, quam statim præ se fert in omnibus particulis, & ampliationibus suis, pręcipueque damnat illum, quatenus veros Reges, & Principes tyrannicè gubernantes comprehendit. Potest autem etiam extendi ad tyrannū proprijssimum per iniustam regni vsurpationem & retentionem, si cum omnibus illis exaggerationibus temerè asseratur, scil. *non obstante quocunq; præstito iuramento, vel confœderatione facta cum eo,* nam hoc est falsum, & contra rationem naturalem, quę dictat pacta, pręsertim iurata seruanda esse.

4. *Fundamentum veræ doctrinæ.* Ratio autem assertionis est, quia Rex tyrannicè gubernans, vel posset occidi à quolibet subdito priuato titulo iustæ vindictæ, & punitionis, vel titulo iustæ defensionis suæ, vel Reipublicæ. Primum est omnino falsum, & hæreticum, quia potestas vindicandi, vel puniendi delicta nō est in priuatis personis, sed in superiori, vel in tota communitate perfecta; ergo priuata persona occidens Principem suum illo titulo, vsurpat iurisdictionem, & potestatem, quam non habet; ergo peccat contra iustitiam. Maior de fide certa est, eamque tradit Augustinus lib. 1. de Ciuit cap. 17. & 18. dicens. *Non licere alicui priuata potestate hominem occidere nocentem, cuius occidendi licentiam lex nulla concedit,* & cap. 21. & 26. dicens: *Qui alium occidit sine publica potestate, eiusve imperio iusto homicidam esse.* Ratio verò est, tum quia vindicta, & pœna delictorū ordinatur ad commune bonum rei publicæ, & ideo non est commissa, nisi ei, cui publica potestas gubernandi rempublicam commissa est; tum etiam, quia punire est actus superioris & iurisdictionis; ergo si à priuato fiat, est actus vsurpatæ iurisdictionis: tum denique quia alias sequeretur infinita confusio, & perturbatio reipublicæ, & daretur occasio seditionibus & homicidijs. Quod si hac ratione homicidiū est, propria authoritate occidere priuatum hominem, etiā homicidam, latronem, & Assassinum, multo maius crimen est, maius in Principem licet iniquum, & tyrannum propria authoritate extendere. Deniq; alias nulla posset esse in Regibus & Principibus securitas, nam facile vasalli conqueruntur, quod ab eis iniustè tractentur.

5. Alter verò titulus defensionis, licet fortasse in aliquo casu possit habere locum, non tamen in eo de quo tractamus, scilicet, an possit Rex occidi à priuato propter solam tyrannicam gubernationem. Itaque distinguere oportet, an quis defendat se ipsum, vel rempublicam. Item si se ipsum, an defendat vitam, aut membra, seu grauem corporis mutilationem, vel tantum defendat bona externa, & fortunæ. Nam propter solam defensionem externorum bonorum, non licebit Regem inuadentem occidere; tum, quia præferenda est vita Principis his bonis externis propter dignitatem eius, & quia Deum singulari quodam modo repræsentat, eiusque locum tenet. Tum etiam, quia Princeps habet quandam superiorem administrationem bonorum omnium subditorum, & licet illa fortasse excedat, non propterea vsque ad interfectionem illi resistendum est: satis est enim, quod ipse obligatus maneat postea ex iustitia ad res ablatas restituendas, vel compensandas, & quod subditus possit illas exigere, prout sine violentia potuerit. At vero si defensio sit propriæ vitæ, quā Rex violenter auferre aggreditur, tunc, quidem ordinariè licebit subdito se ipsum defendere, etiamsi inde mors Principis sequatur, quia ius tuendæ vitæ est maximum, & tunc Princeps non est in necessitate, quæ obliget subditum ad vitam pro illo perdendam, sed ipse voluntariè, & iniquè in illo discrimine se constituit. *Liceatne in defensionem propria vita principem occidere.* Dico autem *ordinariè,* nam si ex morte Regis Respublica perturbanda esset, aliave magna incommoda contra commune bonum esset passura, tunc charitas patriæ, & boni communis obligaret ad non interficiendum Regem, etiam cum mortis propriæ discrimine, sed hæc obligatio ad ordinem charitatis spectat, de quo nunc tractamus.

6. *Quid in rei publicæ defensionem.* At vero si sermo sit de ipsius rei publicæ defensione, hæc non habet locum, nisi supponatur, Rex actu aggrediens ciuitatem, vt illam iniustè perdat, & ciues interficiat, vel quid simile. Et tunc certè licebit Principi resistere, etiam occidendo illum, si aliter fieri nō possit defensio. Tum quia si pro vita propria hoc licebit, multo magis pro communi bono, tum et

iam quia ciuitas ipsa, seu respublica tunc habet iustum bellum defensiuũ contra iniustum inuasorem, etiam si proprius Rex sit; ergo quilibet ciuis vt mẽbrum reipublicæ & ab ea vel expresse, vel tacite motus potest rempublicam defendere in eo conflictu, eo modo, quo potuerit. At vero in præsenti non tractamus de illo casu, in quo Rex actu infert bellum aggressiuum ipsi reipublicæ ad destruendam illam, & multitudinem ciuium occidendum, sed quando in in pace regnans, aliis modis rempublicam vexat, eique noxius est, & tunc non habet locum defensio per vim, vel insidias contra vitam Regis, quia tunc non infertur actualis vis reipublicæ, quam vi repellere liceat: Vnde tunc aggredi Principem esset bellum contra illum mouere priuata authoritate, quod nullo modo licet, *quia ordo naturalis, mortalium paci accommodatus hoc poscit, vt suscipiendi belli authoritas penes rempublicam, seu Principem sit*, vt dixit Augustinus libro vigesimo secundo contra Faustum cap. 74. Item quia sicut non licet mala commissa ab aliquo per mortem eius propria authoritate vindicare, ita nec licet mala futura, quæ ab eodem timentur, per eiusdem interfectionem propria authoritate impedire. Est enim eadem ratio, & in priuatis malefactoribus est euidens; idem ergo maiori ratione in Principe locum habet.

7. *Tyrannus in titulo licite occiditur.* Vt autem doctrinam hanc amplius illustrare, & ad propositam iurandi clausulam dictam melius applicare possimus necessarium prius est de altero mẽbro, id est, de tyranno in ipso titulo dicere an præcedens doctrina in illo locum habeat, nec ne. Communiter enim inter hæc duo genera tyrannorum constituitur discrimen, nam asseritur, hunc tyrannum quoad titulum, interfici posse à quacunque priuata persona, quæ sit membrum reipublicę quæ tyrannidem patitur, si aliter nõ potest rempublicam ab illa tyrannide liberare. Ita sentit Diuus Thomas in secundo distinction 44. quæ est secunda, art. 2. in corpore, & ad vlt. quem ferè omnes Doctores citati sesequuti sunt, & videri potest Conr. Brun. tractat. de Seditios. li. 6. cap. 3. vbi varia refert exempla, sunt tamen ex iustis, & iniustis actibus coacervata, & ideo non probant ius, sed vsum. Ratio ergo est quia tunc non occiditur Rex, aut Princeps, sed hostis reipublicæ. Quomodo idem D. Thomas lib. de Regim Princip. cap. 6. defendit factum Aod. Iudic. 5. qui cum esset priuata persona, Eglon Regem Moab, cui seruiebat Israel, interfecit, quia non erat verus Rex populi Dei, sed hostis, & tyrannus. Idemque tradit Abulens. ibi q. 26. & addit, à quolibet Israeli ita potuisse occidi. Sic etiam Iudith Holofernem interfecit, Iudith. 13. Estq; simile factum Iahel occidentis Sisaram, Iudic. 4. quod laudatur cap. 5. Sic etiam D. Thomas in priori loco approbat sententiam Ciceronis laudantis eos, qui Cæsarem interfecerunt, qui non iusto titulo, sed per vim, & tyrannidem imperium vsurpabat. Ideò etiam Doctores dicunt, contra hunc tyrannum non committi crimen læsæ Maiestatis, quia in tali tyranno nulla est vera Maiestas. Dicunt etiã, nomine *Principis* non venire huiusmodi tyrannum, & ideo decreta, quæ dicunt, non licere Principem interficere, hunc tyrannum non comprehendere, vt videri potest in Gigante tract. de Crim. læsæ Maiest. qu. 65.

8. Addit verò supra D. Thomas limitationem, nimirum hoc licere, quando nullus recursus est ad superiorem, per quem iudicium de inuasore fieri possit. Quæ limitatio locum habet maxime quando tyrannis non à supremo Principe, sed ab inferiori aliquo exercetur. Non enim soli Reges, sed etiam inferiores Domini potentes possunt per tyrannidem dominium aliquod, vel iurisdictionem, vel Magistratum vsurpare. Tunc ergo licet in actu aggressionis possit populus inuadenti resistere, tamen postquam iã facto possidet, & dominatur, non possunt propria authoritate illum occidere, nec nouum bellum contra eum mouere, si possunt ad superiorem recurrere. Quia cum habeant superiorem, non licet eis propria authoritate gladium sumere, minusque licebit cuicunque priuatæ personæ, alias omnia perturbarentur, magnaque confusio in republica oriretur. Et ob eandem causam, etiam quando non est superior, ad quem recurratur, necessarium est, vt tyrannis, & iniustitia sit publica, & manifesta: nam si sit dubia, nõ licebit per vim depellere eum, qui possidet, cum in dubio melior sit eius conditio, nisi certum etiam sit, possessionem fuisse tyrannicam. Præterea, vt licita sit occasio talis tyranni, oportet, necessaria sit ad libertatem regni obtinendam nam si alia via minus crudeli possit tyrannus depelli, non licebit statim eum occidere sine maiori potestate, & causæ examinatione. *Quæ requirantur vt tyrannus in titulo, licite à priuato occidi possit.*

9. Præterea intelligenda est communis sententia nisi inter tyrannum, & populum fœdus aliquod, vel treuga, aut pactum iuramento firmatum intercesserit, vt notauit Abulens. supra, nam pacta, & iuramenta etiam cum hostibus seruanda sunt, nisi fortasse fuerint euidenter iniqua, & coactè facta. Alia etiam limitatio adhibenda est, nisi eadem, vel maiora mala reipublicæ timeantur ex interfectione tyranni, quã sub illo patiatur. Et ita dixit Bart. tract. de Guelfis, & Gibellinis, licere in eo casu occidere tyrannum propter commune bonum, non propter priuatum. Nam si quis occidat tyrannum, vt ipse potiatur imperio per similem tyrannidem, non excusatur à culpa homicidij, prǽter nouam tyrannidem. Item si credatur, filium tyranni, vel alium similem eius socium eadem mala illaturum reipublicæ, non licebit, quia fit malum sine spe maioris boni, & quia tunc re vera non defenditur respublica, nec liberatur à tyrannide, quo solo titulo illa mors honestatur. Denique oportet, vt respublica non contradicat expresse, nã si expresse repugnat, tunc non solum non præbet authoritatem singulis personis, sed etiam declarat, defensionem non esse sibi conueniẽtem, cui in hoc credendum est, & inde consequenter fit, vt non sit licitũ priuatæ personę defendere tunc rempublicam per mortem tyranni. *Alia limitatio.* *Vltima conditio.*

10. His vero non obstantibus, non desunt authores, quibus hæc distinctio, & sententia non placeat, sed distincte, dicendum putent, non esse licitum priuatæ personæ interficere tyrannum, siue in solo regimine, siue etiam in titulo tyrannus sit. Ita sentit Castro lib. 14. aduer. hær. verb. *Tyrannus*, quatenus indistincte loquitur, & eodem modo intelligit Concilium Constantiense, & omnes eius rationes eo tendunt. Expresius id dixit Azor, dictam communem sententiam reprobando in Tom. 2. li. 11. c. 5. q. 10. Fundatur primo, quia concilium Lateran. absolute, & generaliter de tyranno loquitur. Secundo quia August. 1. de Ciuit. absolute etiam dicit, sine publica administratione non licere aliquem occidere. Tertio quia D. Tho. non dicit, hunc Tyrannum laudabiliter occidi à quolibet priuato, sed indefinite, laudabiliter occidi. Quarto quia nullus malefactor iure interfici potest, neq; is, qui possidet, facto deiici potest, nisi prius audiatur & iudicetur. Nec sufficit euidentia patrati sceleris, nisi sententia præcedat. *Aliorum sententia.*

11. Sed hæc parum cogunt contra receptam sententiam. Nam Concilium Lateranens. vt dixi, non definit vniuersalem propositionem negatiuam, nullus tyrannus occidi potest, sed damnat vniuersalem affirmatiuam, omnis tyrannus occidi potest, & non absolute prolatam, sed cum multis ampliationibus, & ideo eius definitio reducitur ad hanc indefinitam, non omnis tyrannus occidi potest ante sententiam contra illum prolatam, ex quo nullum argumentum contra communem sententiam sumi potest. Ad Augustinum respondeo, illum priuatum hominem, qui huiusmodi tyrannum occidit, non id facere sine publica *Eius reprobatio.* *Respondetur ad August.*

publica administratione, quia vel id facit authoritate reipublicæ tacite consentientis, vel facit authoritate Dei, qui per naturalem legem dedit vnicuiq; potestatem defendendi se, & rempublicam suam a vi, quam similis tyrannus facit. Ad D. Thomam respondemus, satis clare loqui, nam in corpore illius articuli dicit: *Cum facultas adest, potest aliquis tale dominium repellere*, in solut. verò ad 5. per vocem illam *aliquis*, aperte declarat priuatam personam, tum ita interpretando verba Ciceronis de interfectoribus Iulij Cæsaris, tum quia ita concludit, *Tunc enim qui ad liberationem patriæ tyrannum occidit, laudatur, & præmium accipit*: Ad vltimam rationem dicitur, illam procedere, quãdo aliquis vel in pœnam delicti interficiẽdus est, vel priuandus his bonis, quæ possidet quietè, & fine conflictu actuali, formali, aut virtuali; in nostro autem casu non de vindicta, sed de defensione agitur, nec tyrannus quiete possidet, sed per vim actualem, quia licet fortasse Respublica non moueat bellum, quia non potest, nihilominus (vt rectè Caietanus notat) semper gerit bellum implicitum, quia renititur, quantum potest.

12. *Noua difficultas proponitur.* Hinc verò noua difficultas suboritur, quia iuxta doctrinam hanc nulla est differentia in vtrumque casum, seu tyrannum. Quia etiam tyrannũ quoad titulum non licet occidere authoritate priuata, sed publica; hoc autem modo etiam licet occidere Regem tyrannicè gubernantem. Vnde argumentor vlterius, quia vel tyrannus in titulo, interficiendus est ad vindictam sui sceleris, vel titulo defensionis. Priori modo iam dictum est, non posse interfici à qualibet priuata persona authoritate priuata, tũ quia punire est actus iurisdictionis, & superioris, vt supra dixi, tum etiam quia nec ipsa respubl. à tali tyranno offensa posset hoc modo illũ punire, nisi publico consilio, cognita causa, & sufficiẽter iudicata, & ideò vt priuata persona id faciat, nõ sufficit tacitus, vel præsumptus consensus reipublicæ, sed requiritur expressa declaratio per specialem, vel saltem per generalem commissionem. Vnde etiam hoc titulo nõ liceret extraneæ personæ priuatæ, imo nec publicæ non habenti iurisdictionem in talem tyrannum, illum hoc titulo interficere, sine expressa comissione reipublicæ offensæ. Si autem hoc tantum licet priuatæ personæ titulo defensionis, sic nulla est differentia inter vtrumq; tyrannum, quia etiam titulo defensionis licet priuatæ personæ occidere Regem verum, tyrannicé inuadentem suum proprium regnum, vel ciuitatem, vt diximus. Item illo modo nõ licet talis interfectio ex potestate tacite concessa à republica membris suis, sed ex authoritate Dei, qui per legem naturalem vnicuiq; dedit facultatem defendendi se, & patriam suam; imò & quemlibet innocentem. Ideoq; hoc titulo occidere tyrannum, non solum membris Reipublicæ, sed etiam extraneis licet in vtroq; casu, & tyranno, nulla ergo est differentia.

13. *Explicatur difficultas.* Respondeo in primis ad vltimam interrogationẽ, verum esse, tyrannum sine iusto titulo regnum occupantem, non posse à quolibet priuato iustè interfici per modum vindictæ, seu punitionis, hoc n. conuincunt argumenta facta in priori mẽbro dilemnatis, Vnde quoad hoc fateor, nõ esse discrimen inter hunc tyrannicũ Regem, quoad absolutam rationẽ iniustitiæ, licet respectu proprij Regis sit longè grauius crimen, & læsæ Maiestatis, quod non est respectu alterius tyranni, sed simplex iniustitia, & vsurpata iurisdictio. Superest ergo, vt tãtũ iure defensionis liceat priuatæ personæ hunc tyrannum occidere. In hoc vero est magna differentia inter hunc, & Regem prauum. Nã Rex licet tyrañicè gubernet, quamdiu non mouet actuale bellũ iniustum contra rempubli. sibi subditam, non infert illi actualem vim, & ideo respectu illius non habet locum defensio, neque vllus subditus potest hoc titulo illum aggredi, aut bellum contra ipsum mouere. At vero proprius tyrannus quamdiu regnum iniustè detinet, & per vim dominatur semper actu infert vim reipublicæ, & ita ipsa semper gerit cum illo, actuale seu virtuale bellum, non vindicatiuum, vt sic dicam, sed defensiuum. Et quamdiu contrarium non declarat, semper censetur velle defendi à quolibet suorum ciuium; imo etiam à quolibet extraneo, ideoque si aliter defendi non potest, nisi interficiendo tyrannum, cuilibet de populo licet illum interficere. Vnde etiam in rigore verum est, id non fieri tunc authoritate priuata, sed publica, vel potius regni volentis à quolibet eiue tanquam à membro, & organo suo defendi, vel DEI authoris naturæ dantis cuicumque homini potestatem defendendi innocentem. Vnde etiam in hoc non est discrimen inter vtrumque tyrannum neuter enim potest occidi authoritate priuata, sed necessaria semper est potestas publica. Differẽtia vero est, quod hæc potestas censetur commissa cuilibet particulari personæ contra proprium tyrannum, non vero contra proprium Dominum propter discrimen declaratum.

14. *Altera difficultas.* Hinc vero nascitur noua difficultas præsenti instituto necessaria. Nam ex hac posteriori resolutione de proprio tyranno sequitur, priorem de Rege tyrannicè gubernante, solum procedere ante sententiam depositionis contra talem Regem latam; non vero post illam, quod male fert Rex Angliæ, & examinatione dignum est. Nam sequela habet in primis magnum fundamentum in Concilio Constantiensi: quia illud tantum loquitur de interficiente Principem tyrannum priuata authoritate, *non expectata sententia, vel mandato iudicis cuiuscunq;*, sic enim Concilium Constãtiense contrariam assertionem damnauit; ergo si iudex legitimus talis Regis, quicunque ille sit, vel esse possit, contra illum iustam sententiam tulit, qua eũ ipso facto à regno deposuit, iam non procedet Concilij definitio. Deinde cessat etiam ratio facta, & ita non habebit tunc locum prima assertio vt proposita est. Nam tunc iam supponitur expectata sententia iusta, & legitima, & sic non procedit aggressor authoritate priuata, sed in virtute sententiæ, & consequenter vt instrumentum authoritatis publicæ. Deniq; postquam Rex legitimè depositus est, iam nõ est Rex, neque Princeps legitimus, & consequenter non potest in illo subsistere assertio, quæ de legitimo Rege loquitur. Imò si Rex talis post depositionem legitimam in sua pertinacia perseuerans, regnum per vim retineat, incipit esse tyrannus in titulo, quia non est legitimus Rex nec iusto titulo regnum possidet. Declaratur hoc amplius in Rege hæretico, nam statim per hæresim ipso facto priuatur aliquo modo dominio, & proprietate sui regni, quia vel confiscatum manet, vel ad legitimum successorem catholicum ipso iure transit, & nihilominus non potest statim regno priuari, sed iustè illud possidet, & administrat, donec per sententiam saltem declaratoriam criminis condemnetur, iuxta cap. *Cum secundum leges*, de Hæret. in 6. At verò post sententiam latam omnino priuatur regno, ita vt non possit iusto titulo illud possidere, ergo & tunc poterit tanquam omnino tyrannus tractari, & consequenter à quocumq; priuato poterit interfici. *Quo ratione rex hæreticus dominio regni priuetur.*

15. *Difficultatis declaratio.* Hæc difficultas supponit, contra Regem supremũ etiam in temporalibus, posse depositionis pœnã, & priuationis regni sententiam ferri quod Rex Angliæ audire detractat, est autem verissimum, & ex principijs positis in l.3. euidenter colligitur, & in sequentibus iterum dicetur. A quo vero possit talis sententia ferri, magna quæstio est, breuiter tamen nunc supponimus, potestatem hanc deponendi Regem, esse posse, vel in ipsa republica, vel in Summo Pontifice, diuerso tamen modo. Nam in republica solum per modum defensionis necessariæ ad cõseruationem suam, vt supra lib 3. cap. 3. dixi. Ideoque si Rex legitimus tyrannicè gubernet, & regno nullum aliud subsit remedium

Vide Sotum lib. 5. de Iust. q.1. art.3. Azor tom. 2. lib.11.c. 5.q 8. & 9.

Respublica quando possit regem tyrannicè gubernantem regno priuare.

medium ad se defendendum, nisi Regẽ expellere, ac deponere, poterit respublica tota, publico, & communi consilio ciuitatum, & procerum Regem deponere, tũ ex vi iuris naturalis, quo licet vim vi repellere, tum quia semper hic casus ad propriã reipublicæ conseruationem necessarius, intelligitur exceptus in primo illo fœdere, quo respublica potestatem suam in Regem transtulit. Et hoc modo accipiendum est, quod ait D. Thomas 2.2.q.42.art 2.& 3. non esse seditiosum resistere Regi tyrannicè gubernanti, vtique si legitima potestate ipsius communitatis, & prudenter sine maiori populi detrimento fiat. Ita etiam exposuit idem Diuus Thomas lib.1.de Regimin. Princip.cap.6.& discipuli eius Soto lib. 5.de Iust.q.1. art.3.Bannez 2.2.q. 64. art.3.dub.2.Molin.tom. 4.de Iust.tract.3.disp.6. Aliqui verò ex Iurisperitis allegatis confusè in hoc puncto loquuntur, nam Parid. de Puteo supra, & Antonius Massa tract.contr.Duel.nu. 78.& 79.ita hoc affirmant, vt in singulis etiam ciuib. illam licentiam concedere videantur, è conuerso autem Restaur.Castal.dicta qu.82.ita repugnant, vt etiam communitati id negare videatur, sed iuxta prædicta temperandi sunt.

16. At verò in Summo Pontifice est hæc potestas tanquam in superiori habente iurisdictionem ad corripiendum Reges, etiam supremos tanquam sibi subditos, vt supra ostensum est. Vnde si crimina sint in materia spirituali, vt est crimen hæresis, potest directè illa punire in Rege etiam vsq; ad depositionem à regno, si pertinacia Regis, & prouidentia communis boni Ecclesiæ ita postulent. Si verò vitia sint in materia temporali, quatenus peccata sunt, etiam potest illa corripere per directam potestatem, quatenus verò fuerint temporaliter nociua reipubl. Christianæ, indirectè saltem poterit ea punire, quatenus tyrannicum Regimen temporalis Principis semper etiam est saluti animarum perniciosum.

17.

Regnũ Christianum in deponendo rege tyranno à Pontifice pendet.

Imo addendum vlterius, licet respublica, seu regnum hominum ex sola rei natura spectatum, prout fuit inter gentiles, & nunc est inter ethnicos, habeat potestatem, quam diximus, se defendendi à tyranno Rege, & illum deponendi in eum finẽ, si necessarium fuerit: nihilominus regna Christiana quoad hoc habere aliquam depẽdentiam, & subordinationem ad Pontificem Summum. Primò, quia potest Pontifex alicui regno præcipere, vt inconsulto, contra Regem suum non insurgat, vel illum non deponat, nisi prius causa, & ratione ab ipso cognita, propter moralia pericula, & animarum dispendia, quæ in his tumultibus popularibus moraliter interueniunt, & ad vitandas seditiones, & iniustas rebelliones. Vnde in historijs legimus, ferè semper regna in huiusmodi casibus Pontifices consuluisse, vel etiam ab eo petiuisse, vt Regem ineptum, vel tyrannum deponeret. Vt de Childerico Rege Galliæ tempore Zachariæ Papæ, capitul. *Alius*, 15. quæstion. 6. & de alijs supra libro tertio, cap.23. relatum est, & de Rege Lusitaniæ *Sancio*. Secundo, tempore Innocentij Quarti referunt latè Lusitanæ historiæ, fuisse à Pontifice ab administratione Regia depositũ, licet non regno priuatum, vt refertur etiam in cap. *Grandi*, de Supplend. neglig. Prælatorum, in sexto. Secundo pendet regnum Christianum à Pontifice in hoc, vt possit Pontifex non solum consulere, aut consentire, vt regnum Regem sibi perniciosum deponat, sed etiam præcipere, & cogere, vt id faciat, quãdo saluti spirituali regni, & præsertim ad vitandas hæreses vel schismata, necessarium esse iudicauerit. Quia tunc maximè habet locum vsus potestatis indirectæ circa temporalia propter spiritualem finem, & quia potest per se immediatè Regem deponere in tali casu; ergo potest cogere Regnum, vt id exequatur, si necessarium sit, aliàs esset eius potestas non solum inefficax, sed etiam insufficiens. Denique, quia tale præceptum in illo casu iustissimum est.

Duar. Nunes 1 part Chronica in Sancio 2 aliàs Capello.

Vide Azor. tom 3.lib.2. cap.7.q 30. Castr lib.1. de Iusta hæret.punit. cap.14.

Hoc ergo supposito fundamento dicendum est in puncto vltimo proposito, post sententiam condemnatoriam Regis de regni priuatione, latam per legitimam potestatem, vel quod perinde est post sententiam declaratoriam criminis habentis talem pœnam ipso iure impositam, posse quidem eum, qui sententiam tulit, vel cui ipse commiserit, Regem priuare regno, etiam illum interficiendo, si aliter non potuerit, vel si iusta sententia ad hanc etiam pœnam extendatur. Non tamen statim posse Regem depositum à qualibet priuata persona interfici, imo neq; per vim repelli, donec ei præcipiatur, vel generalis hæc commissio in ipsa sententia, vel iure declaretur. Prior pars euidenter sequitur ex præcedenti principio: nã qui potest aliquem iuste condemnare, potest etiam pœnam exequi, per se, vel per auxilia ad id necessaria aliàs frustra esset illa potestas dicendi ius sine potestate efficaciter coactiua. Atque hac ratione, vt ait Augustinus lib.1.de Ciuit.cap.26 rectè facit minister Regis interficiendo hominem ex præcepto Regis, quia tunc magis potestatem Regis, quam suam exequitur. Ita ergo quando respublica iuste potest Regem deponere, rectè faciunt ministri eius Regem cogendo, vel interficiendo si sit necesse, quia iam non potestate priuata, sed publica operantur. Sicque rectè dixit Soto libro 5.de Iustit.quæst.1.art.3.licet Rex in solo regimine tyrannus, non possit à quolibet interfici, *Lata verò sententia quisque* (inquit) *potest institui executionis minister*. Eodemque modo si Papa Regem deponat, ab illis tantum poterit expelli, vel interfici, quibus ipse id commiserit. Quod si nulli executionem imperet, pertinebit ad legitimum in regno successorem, vel si nullus inuentus fuerit, ad regnum ipsum spectabit. Et ita tradunt Doctores, seruandum esse in crimine hæresis, quando Rex hæreticus per publicam sententiam regno priuatus declaratur, vt videri potest in Castro libro secundo, de iusta hæret. punit. cap.7. Siman. de Cathol. institut. tit. 46. num.75.

18. *Post iustam sententiam declaratoriã quo modo Rex puniri queat.*

Atque ex his facilè probatur altera pars, quia licet aliquis sit ad mortem iuste damnatus, nõ potest quilibet priuatus suo nutu illum occidere, nisi præcipiatur ab habente authoritatem, vel aliter moueatur; quia nemo potest alium occidere, nisi vel superior habens in se talem potestatem, vel minister eius: non potest autem dici minister, nisi à principali potestate moueatur. Quod si hoc verum est respectu cuiuscumq; malefactoris, maiori profectò ratione respectu Principis procedet. Dicet fortè aliquis, sufficere motionem implicitam, seu tacitam, reipublicæ, quæ eo ipso, quod Regem deposuit, vult, ab omnibus expelli, & cogi, & si resistat, etiam occidi. At hoc falsum est, & contra rationem cogitatum, seu fictum: nam iudex condemnans priuatum hæreticum, vel malefactorem, non statim facit omnibus facultatem in illum animaduertendi; ergo nec respublica, vel Papa Regem hæreticum, vel aliter tyrannicum condemnans, omnibus talem licentiam concedit, etiam tacitè, vel implicitè. Nulla enim iusta ratione potest præsumi magis hæc licentia contra Principem, quàm cõtra alios: nam semper est necessaria prudentia, & iustus modus in ipsa executione, & maius periculum est turbationis, & excessus in coactione personæ Principis, aut Regis, quam cæterarum. Vnde si Papa aliquem Regem per sententiam declaret hæreticum, & à regno depositum, & de executione nihil amplius declaret, non statim potest quilibet Princeps contra illum mouere bellum, quia nec est illo superior in temporalibus, vt supponimus, nec ab ipso Papa illã potestatem accipit ex vi solius sententiæ. Et ideò (vt dicebam) solus legitimus successor eius, si Catholic⁹ sit, habet tunc illam facultatem, vel si ipse negligat vel nullus sit, communitas regni in illo iure succedet dummodo sit catholica. Ipsa vero petente auxilium ab alijs Principibus, illud præstare poterunt, vt per se constat.

19. *Priuatum propria authoritate nõ posse mortè damnatum occidere.*

constat. Si autem Pontifex (quod sæpius fecisse, exẽplis ostensum est in lib. 3.) alijs Regibus potestatem tribuat inuadendi tale regnum, tunc iustè fieri potest quia neq; deest iusta causa, nec potestas.

10. *Ex doctrina tradita conuincitur error in iuramento inclusus.* Ex hac ergo vera, & certa doctrina manifestè conuincimus tertiam partem iuramenti ex varijs capitibus excessum potestatis, iniustitiam contra bonos mores, & errorem contra veram, & Catholicam doctrinam continere. Primum probo, nam qua authoritate cogit rex suos subditos ad iurandum, vt hæreticam propositionem, quàm Ecclesia Catholica hactenus non damnauit? Si enim rex dicat, esse damnatam in Concilio Constantiensi, in primis non potest constanter hoc dicere, cum authoritatem Conciliorum præsertim modernorum pro nihilo habeat. Deinde vbi legit in Concil. Constantiensi particulam illam, *Principes per Papam excommunicati, vel depriuati*: aut illam, *Per suos subditos, vel alios quoscunq;*? Cum ergo hæ particulæ additæ illi propositioni, reddant illam, & sententiam eius longè diuersam, fallaci, & illusoria illatione talis propositio Cõcilio tribuitur. Quod si non Concilij authoritate, sed sua Rex damnat propositionem illam, excedit procul dubio, & abutitur potestate, quam non habet. Et præterea mirabile est quod sæpe condemnat Papæ potestatem ad definiendas res fidei, & ipse illam sibi audeat arrogare, nam licet verbis hoc non dicat, facto profitetur. In quo etiam parum sibi costat. Nam alibi gloriatur in eadem Apologia, se non cudere nouos fidei articulos more Pontificum. Deniq; cum ipse nihil putet esse de fide, nisi quod in Scriptura continetur, oportet, vt nobis ostendat in Scriptura vbi sit illa propositio vt hæretica damnata, vel contraria diuinitus reuelata, vt illa pro hæretica habenda sit. Certè licet Paulus dixerit, *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*, nunquã addidit, etiam potestatib⁹ excommunicatis; vel de priuatis à Papa omnes subditi sint. neq; vnum ex alio colligi potest cum sint longe diuersa, ne dicam veluti opposita, nam Rex depriuatus iam nõ est sublimior potestas. Atq; hinc vlterius concludo, professionem illius iuramenti quoad hanc partem esse quandã confessionem Regiæ authoritatis, & potestatis, tum ad damnandas propositiones vt hæreticas ad libitum suum, tum ad proponendum fidelibus authenticè, quid credere de fide debeant, vel tanquam hæreticũ protestari; quod ex parte Regis est excessus, & vsurpatio potestatis spiritualis, & est parte profitentium tale iuramentum est quædam virtualis possessio falsæ fidei.

11. *Hoc ipsum ex verbis iuramenti conuincitur.* Præterea ex ipsis verbis apertissimè constat, Regem in hoc iuramento non solam obedientiam ciuilem, sed iuramentum eius exigere. Nam sub iuramẽto detestari propositionem aliquam vt hæreticam, plane excedit obedientiam ciuilem, quæ est longe inferioris ordinis à Christiana fide. Maxime quando tale præceptum non est in Ecclesia, ita vt Rex non solum cogat Christianum subditum ad detestandã propositionem alias damnatam ab Ecclesia (quod interdum potest facere Catholicus Rex modum debitum seruando) sed etiam cogat ad detestandam propositionem, quam ipse denuo sua authoritate condemnat; vt nunc Rex facit. Vnde satis etiam probatum relinquitur, iniustum esse hoc iuramentum ex parte Regis, quia multis modis excedit potestatem suam, & ita est violenta coactio, & alienæ iurisdictionis vsurpatio. *Altera ratio* Ex parte vero fidelium etiam est iniustũ illud acceptare, vel generali ratione, quia vel iurarent rem illicitam, vel mendacium, nam si credant esse hæreticam propositionem illam propter solam Regis authoritatem, vel propter hoc solum damnabile est multoque magis, quia propositio illa, quæ sic damnatur, verissima est, & ex veris principijs fidei certa, vt in lib. 3. probatum est. Si autem abiuret exterius talem propositionem, quam mente non credunt esse hæreticam, manifestum periurium cõmittunt, vt per se notum est. Et vltra hoc continet talis professio specialem, & propriam iniuriam cõtra Põtificem, cuius potestatem, & obedientiam propter timorem humanum abnegant.

Tandem facile intelligitur ex his, partem hanc iuramenti doctrinam etiam erroneam inuoluere. Vnus error est, in Pontifice non esse potestatem ad deponendum Regem hæreticum, vel schismaticum, & regnum suum ad idem schisma, vel eandem hæresim pertrahentem, vel peruertentem. Huius enim erroris professio præcipuè, magisque directe per illa verba fit, quam per alia, vt cuilibet legenti statim patebit, & in superioribus multipliciter est probatum. Alter error minus quidem verbis expressus, in ipsa verò sententia latens, & virtute contentus est, in his quæ ad fidei doctrinam, & detestationem hæresum pertinent, posse temporalem Regem fidem etiam iuratam à subditis exigere. Imo etiam in hoc esse præferẽdam sententiam Regis sententiæ Pontificis. Quæ sane virtualis quædam professio est Primatus Regis temporalis in spiritualibus, seu Ecclesiasticis, nihil enim maius est in Petri Primatu, nec magis ad conseruationem Ecclesiæ, eiusque vnionem necessarium, quam in proponendis rebus fidei, & hæresibus damnandis suprema authoritas, quam in illis verbis sibi Rex Angliæ arrogat; ergo professio talis iuramenti est manifesta schismatis, & erroris professio: tenentur ergo veri catholici in conscientia illud respuere. 12. *Duplex error inclusus in 3 parte iuramenti.*

CAPVT V.

De vltima parte iuramenti, & erroribus in ea contentis.

IN vltima iuramenti parte fere ijdem errores repetuntur, & ideo vix aliquid addendum circa illam superest, quia vero partim declarantur, & exaggerãtur magis, partim etiam prauitas iuramenti augetur singula breuiter notanda, & ita exponenda sunt, vt ab omnibus facile intelligantur. Primo ergo iterum abiuratur Pontificis authoritas, & potestas his verbis. *Et vlterius credo & in conscientia mea resoluor, quod nec Papa, nec aliquis alius, potestatem habet me ab hoc iuramento, aut aliqua eius parte absoluendi.* In his verbis affirmatur aperte hæc propositio. *Papa non potest subditos Regis temporalis iuramento fidelitatis absoluere.* Quia quod de hoc iuramento affirmatur, non est propter peculiarem eius rationem, nec propter dignitatem, quæ in Rege Angliæ maior sit, quam in alijs temporalibus Regibus, vt est per se notum, & Rex ipse in sua Præfatione aperte profitetur. Cum autem dicitur, *Papa non potest*, &c. intelligitur simpliciter. id est, nullo modo, nulla ex causa, in nullove casu, hoc enim significant illa verba secũdum planum, ac communem sensum & intellectum eorum, quomodo vult ipse Rex paulò inferius verba huius iuramenti accipi. Præter quam quod ex fine iuramenti, & ex prima eius parte satis clarum est, hanc esse Regis mentem. 1 *In vlt. parte iuramenti errores supra positi repetũtur & exaggerantur.*

Sic autem propositio illa hæretica est, quia est contra potestatem ligandi, & soluendi datam Petro, prout illam semper intellexit, & exercuit Catholica Ecclesia. Sic enim subditi hæretici cuiuscunque eo ipso, quod per sententiam legitimam publice denunciãtur hæretici, à iuramento fidelitatis absoluuntur ex decreto Gregorij IX. in cap. vltim. de Hereticis, illiusq; pœnæ & potestatem, & iustissimam rationem explicat D. Thom. 2.2. q. 12. art. 2. Simili modo absoluitur quis à vinculo iuramenti fidelitatis præstiti Domino, qui publice excomunicatus, ac denunciatus est, per Vrbanum II. in capit. vlt. 15. q. 6. & Gregorium VII. cum Romana Synodo in cap. *Nos Sanctorum* ibidem. Vbi non omnino, & simpliciter vinculum iuramenti tollitur, sed quasi suspenditur pro eo tempore, 2. *Potest Pontifex subditos hæretici à iuramento fidelitatis absoluere.*

tempore, pro quo excommunicatus in censura contumax perseuerat. Quod secus est, quando Rex, vel Princeps propter hæresim, vel alia crimina deponitur, & priuatur regni dominio, tunc omnino tollitur, & quasi irritatur iuramentum, eius materia subtracta. Atque hoc modo Innocentius IV. cum Concilio Lugdunensi absoluit à iuramēto fidelitatis vasallos omnes Imperatoris Friderici, & alia exempla supra posita sunt, quibus antiquus, & vniuersalis sensus Ecclesiæ ostenditur, qui est optimus Scripturæ interpres. Nam si de consuetudine humana dicunt omnia iura, esse optimam legum humanarum interpretem, cur legis à Christo latæ, & potestatis ligandi, & soluendi ab eodem, Petro tributæ non erit optima interpres vniuersalis, & antiquissima Ecclesiæ consuetudo, & talis potestatis vsus? Quam potestatem iidem Pontifices, qui illa vsi sunt, summa authoritate, & doctrina defenderunt. Præsertim Gregorius 7. libro 8. Registri epist. 21. & Innocentius 3. in epistol. ad Ducem Caringiæ, in capitul. *Venerabilem*, de Elect. & Bonifacius 8. in Extrauag *Vnam Sanctam*, de Maior. & obedientia.

Lib. 3 c. 23.

3. Quod si Rex propositionem hanc in Scriptura fundatam, Pontificum, & Conciliorum authoritate declaratam, & communi hactenus consensu receptam non credit, quo iure, qua ve authoritate cogere vult omnes subditos suos ad contrariam falsitatem credendam, & ore affirmandam, & iuramento firmandam? aut quomodo possunt, ipsi *in conscientia resolui*, vt in iuramento dicitur, ad id credendum, & iurandum, sine alia ratione, vel motiuo? nisi credant maiorem, authoritatem habere solum Regem cum suis ministris ad suum errorem confirmandum, eiusque fidem exigendam, quam habuerit Romana, & vniuersalis Ecclesia cum Pontificibus summis tam constanti traditione, & consensu id tradentibus. Quod si hoc Rex intendit, & ad hanc fidem suos obligat, fateatur necesse est, in hoc iuramento non pro temporali tantum iurisdictione, sed pro Primatu spirituali pugnare.

4. *Eadem veritas alia ratione confirmatur.* Quod alio etiam modo euidenter declaro. Nam contra rationem naturalem est dicere, non posse quempiam absolui à promissione iuramento confirmata per materiæ mutationem, illam auferendo, & quasi irritando. Nam licet quis iuramento promiserit reddere depositum, si alter cedat iuri suo, depositarius iuramento absoluetur. Vnde si talis mutatio per superiorem potestatem fiat, æquè tolletur fidelitatis obligatio. Quod etiam Triphon. I. C. agnouit in L. *Bona fide* ff. depositi, dicens, si quis accipit depositum sub fide reddendi illud Domino, & Dominus postea à Prætore damnatus sit, eiusque bona fuerint publicata, liberari depositarium à fide reddendi depositum eidem Domino, & in publicum illud deferri debere. Quia vt infra dicit. *Ratio iustitiæ postulat, vt fidelitas seruanda in contractu non sit spectanda ex solo respectu inter contrahentes, sed etiam respectu aliarum personarum, ad quas id, quod geritur pertinet.* Quod maximè verum est, vbi authoritas superioris, & publicum bonum interuenit. Neq; dubitauit, vt opinor, Rex, similem potestatem in regno suo exercere, subditum, v. g. in crimine læsæ Maiestatis inuentum bonis priuando, & consequenter actiones omnes, seu promissiones omnes illi factas, vel in se, aut fiscum suum transferendo, vel certè omnino eas simpliciter irritando, seu debitoribus condonando, vel remittendo, ex quo necessario sequitur, vt licet essent iuramento confirmatæ, debitores à iuramento absoluti maneant. Ergo negari non potest, quin hic modus absoluendi à iuramento honestus, & validus esse possit, si in absolutè sit potestas, vel de materia iuramēti, vel de iure creditoris sui Domini, aut promissarij disponendi. Ergo vel potestas absoluendi vasallos à iuramēto facto Regi hæretico, vel perniciosо subditis Christianis, iniustissimè & contra omnē rationem negatur summo Pontifici: vel non ex alio fundamento negatur, nisi quia non creditur habere potestatem ad coercendos, & puniendos Reges temporales. Et ita hæc pars ad superiores reuocatur, & apertè continet professionem erroris contra Primatum Pontificis, & assertionem hæreticam de Primatu Regis, eiusq; absoluta exemptione de obedientia Pontificis, maximè quoad vim coactiuam per temporales pœnas.

Denique non omittam aduertere (quia Rex non generatim de iuramento, sed de hoc iuramento loquitur) in vero, & Catholico sensu, menti tamen Regis contrario, dici potuisse, neminem posse ab illo iuramento iurantem, absoluere, quia videlicet, nemo absolui potest propriè, qui ligatus non est: illud autem iuramentum non ligat iurantem, quia non potest iuramentum esse vinculum iniquitatis, quale illud esset, & ideò nemo potest ab illo solui. Nihilominus tamen potest declarari absolutus, seu non ligatus, quod speciali authoritate, potest facere Pontifex, satisq; id fecit, quando declarauit, iuramentum esse illicitum, & æternæ saluti contrarium. Inde enim non solum sequitur, non esse præstandum sed etiam si factum sit, non esse obseruandum. Vnde fit etiam, vt in alio sensu possit Pontifex ab illo iuramento iā facto absoluere, id est, à peccato in talis iuramenti exhibitione commisso, dummodo digna illius pœnitentia tanquam necessaria dispositio præcedat. 5. *Iuramentū hoc ex se non obligare.*

Secundò in eadem parte fit confessio supremæ potestatis Regiæ in spiritualibus, eiusque exemptionis à Summo Pontifice his verbis. *Quod iuramentum agnosco recta, ac plena authoritate esse mihi legitimè ministratum.* Et postea his verbis iuramentum confirmatur. *Hæc omnia planè, & syncere agnosco, & iuro.* Quod n. illa confessio in verbis illis contineatur, constat primo ex illis particulis *plena authoritate*, quamuis enim ex industria vox *suprema* vitata sit, ne fortè simpliciores deterreret, nihilominus vox *plena* ex mente Regis satis ex toto discursu intellecta, pro æquipollenti posita est, non n. dicitur esse ex plena authoritate illud iuramentum, nisi quia nulla est inter homines potestas quæ illud impedire, prohibere, aut auferre valeat, hæc autem est suprema potestas. Deinde cum iuramentum ipsum sit expressè contra Papæ potestatem cum additur plena potestate legitimè ministratum, euidenter significatur, potestatem Regiam iuramentum ministrantem esse vel superiorem potestate Papæ, vel æquiualentem. Quod ergo Rex in alijs locis expressè profitetur, hic tectè, & in ipso vsu potestatis vsurpatę inuoluit. Vnde qui tali iuramento cōsentit, planè iurat, actum vsurpatæ potestatis, esse actum legitimæ potestatis, quod est apertum periurium, & confessioni Catholicæ fidei contrarium. Ac denique ex his etiam verbis conuincitur Rex, non exigere in hoc iuramento solam obedientiam ciuilem, cum recognitionem, & confessionem plenariæ potestatis suæ ad decernendum contra potestatem Papæ expostulet. 6. *Iurandi hac forma Regi supremā potestatem spiritualem tribuit.*

Tertiò in vltimis verbis nouum iuramentum additur huius tenoris. *Hancq; recognitionem & agnitionem facio cordialiter, voluntariè, & verè, in vera fide Christiani viri, sic me Deus adiuuet.* Quæ est noua confirmatio, & repetitio omnium præcedentium errorum, & cōfessionis, non solùm externæ, sed etiam internæ eorum vt iurans vel ab interna infidelitate, vel à periurio excusari non possit. Et præterea expendo particulam illam *voluntariè*, quæ apertum mendacium inuoluit, quod sufficit, vt sine periurio iurari à Catholicis non possit. Nam est euidens, ipsos non voluntarios, sed coactos minis, & erroribus iuramentum præstare. Quia vt ipsemet Rex paulò antea dixerat eos *si tali iuramento renuntient, in discrimen amissionis vitæ, & fortunarum miserè compingi, & contrudi*, quomodo ergo vere iurare possunt, se voluntariè tale iuramentum præstare? Illud enim *voluntariè* ibi non significat quamcunq; voluntatem, sed illam, quæ metu graui, & potenti violen- 7. *In vltimis iuramēti verbis iteratur professio omnium errorum præcedentium.*

Ex alio capite ostenditur ibi periuriū committi in Apolog. pag. 5.

violentia humana coacta non est, quamque iurans haberet, etiam si nō cogeretur, sciunt autem Catholici se non habere talem voluntatem, & Rex ipse hoc non ignorat; ergo ex hoc etiam capite iuramentum iniquum est, quod periurium in hoc inuoluit, & exigit.

CAPVT VI.

Rationes, quibus iuramentum defenditur, expenduntur.

1. HActenus *partite, & minutatim*, vt, optare se eisdem verbis Rex declarauit, iuramentū refutauimus, eiusq; deformitates ostendimus: nunc ne contra inauditam partem, quæ Regis etiam est querimonia, sententiam dicere videamur, necessarium duximus quidquid in defensionem iuramenti vel Rex indicat, vel nos cogitare potuimus, in examen adducere, vt inde euidētius constet, augeri potius inde iuramenti damnationem, quam defendi, vel excusari.

2. *Regis fundamenta.* Primò ergo obijci nobis potest authoritas Regia, quæ verbis expressis, ac sæpius repetitis, nihil aliud, quam obedientiam ciuilem, eiusque professionem à subditis suis per iuramentum illud exigere voluisse affirmat. Ita repetit sæpe tam in Apologia, qnam in Præfatione. Nam in pag. 4. se inquit satis ostendisse, nihil vltra per iuramentum desiderasse, quam vt de subditorum fide, & constantia securus fieret, *quam propter conscientiam*, ait, *mihi præstare tenebantur.* In Præfatione sæpius. & apertius non solum id affirmat, sed etiam probat hoc ferè modo: Cum Parlamentum inferioris domus clausulam inseruisset iuramento, *quâ Pontifici excommunicandi mei potestas adimebatur, illam protinus delere volui*; ergo hinc licet colligere, *quanta solicitudine cauebam, ne quicquam hoc iure iurando contineretur, præter fidelitatis illius, ciuilisq; & temporalis obedientiæ professionem, quam ipsa natura omnibus sub regno nascentibus præscribit.* Probatio huius illationis talis ex eodem loco colligitur, quia sublatâ à iuramento abiuratione potestatis Pontificis ad Regem excommunicandum nihil in eo relinquebatur præter ciuilē obedientiam, & fidelitatem. Nā si quid argui potest, maximè, *quod abdicandorum Regum ius Pontifici denegatur, & abiuratur: at hoc iustissimum est, nec excedit ciuilem fidelitatem*: ergo. Probatur minor primò, quia tale ius *nullo legitimo modo Pontifici est acquisitum sed per Paparum iniustam vsurpationem, & violentiam secularem vendicatum*, quod in Præfatione sæpe repetit, & præsertim pag. 22 ait, probandum in Apologia sumpsisse, illam vsurpationem Pōtificum cum Scripturis, Concilijs, & Patribus repugnare. Secundò, quia talis abdicatio, seu depositio regum, *excommunicationis, quæ spiritualis censura est, fines longè, lateq; excedit*, non potest ergo excommunicatio Pontificis iustam, ac legitimam causam subditis ministrare, vt quicquam in Regem, vel eius imperium moliantur. Hæc ferè Rex in illo loco.

pag. 11. 12. 13 & 14.

3. *Tria consectaria inde deducta.* Et ex hoc fundamento tacitè infert, tum ibi, tum in alijs locis, non posse subditos absolui per Pontificē ab obedientia ciuili debita Regi, quia non potest Pōtifex deponere Regem à gradu, & dominio suo, ergo nec potest facere, quin obedientia illi debeatur, quia iure naturali debita est, quod ius Papa tollere non potest. Hoc est enim, quod illis verbis Rex significare voluit, *quam ipsa natura omnibus sub regno nascentibus præscribit.* Simili modo infert, non posse Pontificem subditos à iuramento fidelitatis absoluere, quia materia illius iuramenti, quæ est obedientia ciuilis, & promissio eius, est immutabilis, & semper honesta, cum sit iure naturæ debita; ergo nulla humana potestate fieri potest, quin iuramentum illius semper obliget. Probatur consequentia, quia non potest quis à iuramenti obligatione, sub qua aliquid promittit, absolui, nisi prius promissio ipsa, seu materia eius remittatur, aut irritetur, quia vinculum iuramenti per se inuiolabile est, & iure maxime diuino, & naturali obligat; cum ergo huic iuramēto materia subtrahi non possit, profectò nec iuramentum ipsum solui potest. Tertiò hic etiam colligit, multum differre inter hoc vltimum iuramentum, & antiquum Primatus iuramentum, quia in illo potestas etiam spiritualis abiurabatur, in hoc verò tantum potestas temporalis, quam in Reges vsurpat. Vnde in Præfatione valde reprehendit Bellarminūm, quia vt ait, *euincere nititur, hoc fidelitatis iuramentum nihil esse, præter antiquum illud Primatus iuramentum, nunc recens verbis obscurioribus, & per ambages circumloquutionum formatum*, & cæt. Hinc deniq; in principio Apologiæ dicit: *Non in alium finem constitutum esse iuramentum, quam vt non modo inter fideles subditos, & perfidos proditores, sed etiam inter ipsos Pontificios, qui fidelitatem Regi seruandam esse crederent, & eos, qui prætextu disparis religionis contra Regem coniurare, licitum esse arbitrarentur, discrimen aliquod extaret.* Vnde infrà concludit, *iuramentum hoc eo constitutum fuisse, vt instar pignoris, & auctoramenti subditorum ergo ipsum fidei foret.* Nihil ergo præter ciuilem obedientiam continet.

Tandem ad hunc locum spectat aliud probationis genus, quod in Apologia in principio impugnationis epistolæ Bellarmini Rex inducit, ducendo ad inconueniens. Quia qui hoc iuramentum recusandum esse docet, necesse est, vt proditorijs, & absurdis positionibus implicet subditos, quos ab hoc iuramento arcere contendit. Numeratq; quatuordecim propositiones eiusmodi, quarum omnes, vel aliquas ex iuramenti reprobatione necessariò inferri dicit. Quæ autem sint illæ propositiones, infra respondendo ad hanc partem constabit. 4. *Vltimum probationis genus.*

5. *Regis fundamento satisfit.* Hæc sunt, quæ ex varijs locis, & dictis Regis in ipsius defensionem colligere potui, quæ licet friuolæ excusationes sint, & in eodem semper cardine reuoluantur, omittendas non censui, tum vt omnibus euidentius sit, nihil officij, quod ad difficultatem, aut veritatem ostendendam possit conducere, à nobis prætermitti: tum etiam, vt si fieri potest, Rex ipse animaduertat, in re tanti momenti tantiq; periculi, quā leuibus rationibus, maleque fundatis opinionibus se duci sinat. Igitur ad verba Regis in primis dicimus, facta non esse verbis consentanea, magisque factis, & rebus ipsis, quam verbis, aut promissionibus assentiendum esse. Quid enim interest, quod Rex affirmet, se nihil aliud, quàm ciuilem fidelitatem, & obedientiam à subditis suis per illud iuramentum exigere voluisse, si ex forma ipsius iuramenti, & omnibus partibus eius contrarium euidenter ostenditur. Deinde verbis Regis eiusdem verba opponimus. Nam in edicto Regio, vbi hæc iurandi formula continetur, titulus ille superscriptus erat: *Ad detegendos, & reprimendos Papistas*, id est, Catholicos, & Papæ obedientes, eiusque Primatum recognoscentes: at verò si iuramentum solam fidelitatem ciuilem, & temporalem obedientiam exigeret, non posset esse signum discernens Papistas à sectarijs, seu apostatis à Papa, quia obedientia ciuilis communis est omnibus, nam illi, qui Papæ obediunt, iustam obedientiam ciuilem suis Regibus non negant. Ergo tale iuramentum non alia ratione datum dicitur ad detegendos Papistas, nisi quia illud admittentes, eo ipso censentur renunciare Papæ eiusque potestatem abiurare, & è contrario qui illud recusant, eo ipso ostendere se fideles, & obedientes Papæ, non ergo datur propter solam ciuilem obedientiam: nam (vt ipse etiam Rex totis viribus contendit (obedientia ciuilis non pugnat cum Romana religione, ac subinde neque cum obedientia Papæ, quam profitentur hi, quos Rex Papistas vocat.

Refert Bellarminus in Apologia initio, & infra in defensione primi Breuis etiā in princip.

Ex titulo iuramenti conuincitur esse inuētum ad discernendos Catholicos à sectarijs.

Præterea in eodem edicto Regio duo iuramenta continebantur. suis titulis distincta, vnum enim *de Primatu Regis in spiritualib.* inscribebatur, quale fuit iuramentum sub Elisabetha vsitatū, & à Rege Iacobo promis- 8.

Bellarmin. suprà in posteriori loco.

Ex titulo al-

terius iuramenti colligitur velle Regem primatum in spiritualib.

promissione quadam locupletatum, vt supra in Præfatione notauimus. Aliud verò præ scriptum erat: *Contra potestatem pontificis in principes Christianos*, quod non est aliud, nisi quod nunc Rex vocat iuramentum fidelitatis, nullum enim aliud in illo edicto ferebatur, neque de alia hactenus mentio facta est, ergo ex ipsa inscriptione constat hoc iuramentum continere potius abiurationem potestatis pontificis in reges, quàm fidelitatem subditorum erga Regem. Nam illud est & directè intentum, vt inscriptio ostendit, & proximè, ac expressè per verba declaratum, sæpiusque repetitum: aliud autem indirectè ad summum, ac remotè, seu per consecutionem quandam in ipso iuramento continetur, licet fortasse ab ipso Rege fuerit per se, ac principaliter intentum. Vnde non immeritò notare hic possumus, & applicare distinctionem Scholasticorum, & moralium philosophorum de intentione finis, & electione medij propter finem. Rex enim principaliter intendere potuit per hoc iuramentum fidelitatem ciuilem subditorum, & suarum rerum, suæque personæ securitatem, ac indemnitatem, medium autem, quo ad illam obtinendam vsus est, fuit abiuratio Pontificiæ potestatis, & ita licet prior finis fuerit fortasse præcipuus in operante, id est, in Rege instituente iuramentum, nihilominus in ipso iuramento proprius scopus, & quasi obiectum eius, est abnegatio Pontificæ potestatis, & hoc modo dicimus esse principalem finem operis, id est, talis iuramenti, quia est intrinsecus finis, & proxima eius materia, vt in singulis eius partibus declaratum est. Et ita quidquid sit de intentione principali Regis, de qua non curamus, neque illum mendacij arguere volumus, dubitari non potest, quin iuramentum ipsum quo Rex vt medio vsus est, excesserit terminos obedientiæ ciuilis, & ad illam muniendam, vltra quam par est, potestatem Pontificiam inuaserit, eam abiurando, simul fundamenta fidei euertendo, & abnegando.

Principalis finis huius iuramenti est abnegatio Pontificiæ potestatis.

7\. *Confirmatur ex æquiuocatione verborum.*

Quod vt amplius declarem, aduerto, in hac voce *obedientiæ fidelitatis ciuilis*, prout Rex Angliæ illa vtitur, æquiuocationem latere, qua possunt facilè simplices & ignorantes decipi. Rex enim talem obedientiam ciuilem, & fidelitatem à suis subditis exigit, quę nullum in terris recognoscat Regem superiorem, neque directè, neque indirectè, & quæ in nullo casu, neque propter vllam causam posit per aliquam iurisdictionē in mortali homine existentem impediri, aut tolli. Et quia non potest in Rege recognosci tam suprema potestas, nisi abnegetur potestas Pōtificijs, quę sola poterat esse illa in terris superior, etiam in ciuilibus, saltem indirectè, ideò ad muniendam suam ciuilē obedientiam in illo gradu, & modo, quo illam efflagitat, vsus est illo modo abiurandi Pontificiam potestatem. Et ideo verbis dicit, sed tantum fidelitatem ciuilem à subditis exigere, re tamen vera abiurationē Catholicæ fidei ab eis extorquet. At verò iuxta sanam, & veram doctrinam, obedientia ciuilis generaliter dicitur illa, quæ debetur sublimioribus potestatibus temporalibus, & ciuilibus, vnicuique in suo gradu, & in sua materia, & intra mensuram suam, iuxta illud Pauli Rom. 13. *Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum, cui vectigal, vectigal, cui timorem, timorem, cui honorem, honorem.* Et illud 1. Petri 2. *Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, siue Regi tanquam præcellenti, siue ducibus tanquam ab eo missis*, &c. Itaque etiam Magistratibus ciuilibus debetur ciuilis obedientia, tamen subordinata Regibus, qui præcellunt, Regibus autem non recognoscentibus superiorem in temporalibus, debetur etiam obedientia ciuilis maxima in illo ordine: non potest autem illa non esse subordinata spirituali potestati, si Christiana obedientiā sit. Quia esse debet iuxta mensurā fidei, nam secundum illam tenētur omnes Christiani, siue Reges sint, siue subditi *obedire Præpositis suis*, ad Hebr. 13. & præcipuè Vicario Christi, cui ipse omnes oues suas subiecit,

Potestas ciuilis subordinatur spirituali.

inter quas Reges connumerantur. Ideoque si à Rege temporali talis obedientia ciuilis postuletur, quæ Pontificis obedientiam excludat, iam non est mera obedientia ciuilis, sed transit in spiritualem, & Ecclesiasticam. Talis autem est obedientia, quam Rex Angliæ à suis exigit, ideoque in hac formula iuramenti quasi oblitus obedientiæ ciuilis, totus ad Pontificiam potestatem abnegandam, & abiurandam incubuit.

Vnde constat primò, simpliciter falsum esse, quod Rex Angliæ dicit, se tantum postulare per hoc iuramentum *à subditis fidelitatem illam quam propter conscientiam illi præstare tenentur.* Nam propter conscientiam tenentur subditi, vt Christus dixit, *Reddere Cæsari quæ sunt Cæsaris, & quæ sunt Dei Deo*, & consequenter etiam Vicario Christi quæ sunt illius; & quia illa singulari modo, & titulo ad Deum pertinent, ideò sub posteriori membro verborum Christi continentur. Quapropter sicut Cæsare contra Deum præcipiente, potius est obediendum Deo, quàm hominib', vt dixit Petrus Actor. 4. & 5. ita licet Christiani in conscientia teneantur obedire Regi tanquam præcellenti in suo ordine, non tenentur tamen, neque possunt illi obedire præcipienti abiurationem Pontificiæ potestatis, neque etiam tenentur illi obedire contra debitam Pontifici obedientiam, quæ altioris est ordinis, cui ciuilis obedientia ita est subordinata, vt in certis casibus, vel ex iustis causis interdum illi cedere debeat. Ergo falsum est, in iuramento nihil à subditis Regis postulari, nisi quod ipsi in conscientia præstare tenebantur.

8\. *Concluditur plus postulare hoc iuramentum quā ciuilem fidelitatem.*

Quod autem paulo post in sua præfatione, mutatis nonnihil verbis repetit, *nihil in hoc iuramento contineri præter fidelitatis, ciuilisque obedientiæ confessionem, quam natura ipsa omnibus sub regno nascentibus præscribit*, cautè & attentè legendum est. Nam continet obiectionem, & latentem errorem. Obiectio est supra facta, quia obedientia, & fidelitas iure naturali debetur regibus, ergo debetur independenter à Pontifice, vnde non magis potest ipse illam mutare, quàm ius naturæ, nec magis ab illa soluere, quàm à naturali iure. Error autem, vel deceptio latens est, quia non altiori modo iudicandum putat de obedientia ciuili inter Christianos, quàm inter ethnicos, nam vtrique debent suis Regibus illam obedientiam ciuilem, quam ipsa natura præscribit, ideoque sentit, non alijs terminis, neque alijs regulis definiendam esse obedientiam ciuilem à Christianis, suis Principibus præbendam, quam ab ethnicis, suis Regibus debitam. Atque hanc fuisse Regis mentem, facilè sibi persuadebit, qui alia eius clariora verba, quæ in Præfat. pagin. 24. contra Bellarminum scripsit, in memoriam reduxerit. Ait enim: *Cum me hæreticis annumeret & Iuliano Apostatæ æquet, extra caulam, gregemque Pontificium esse putet, necesse est. Eodem itaque iure ethnicis Principibus censendus sum, in quos ipse nihil posse Pontificem fatetur.* Ex hoc ergo principio in verbis alijs significare voluit, sicut Papa non potest Regem ethnicum deponere, nec eius subditos ab illius obedientia, absoluere, ita neque posse suos subditos a sua obedientia, & fidelitate liberare, ideoque nihil in iuramento postulare, nisi quod ipsa natura omnibus sub regno nascentibus imposuit.

9\. *Latenti regiæ obiectioni occurritur.*

Veritas autem Catholica docet, licet fides, & gratia non destruant naturam, perficere tamen illam & sub altioribus regulis, ac legibus illā constituere, & ideo obedientiam ciuilem inter Christianos, licet ex lege naturæ oriatur, nihilominus definiri, & limitari ad obedientiam ciuilem tali statui consentaneam, & fidei, ac religioni non repugnantem, & iustis Ecclesiæ legibus, ac præceptis subordinatam. Ac propterea obedientiam ciuilem inter Christianos non esse æquiparandam in omnibus cum obedientia ciuili inter ethnicos, vel inter homines, qui pura naturali prudentia sine vllo fidei lumine gubernari possent.

10\. *Qualis sit obedientia ciuilis subditorum fidelium.*

sent. Quia ethnici, vel infideles non baptizati non ita subijciuntur Pontifici, & legibus Ecclesiæ, sicut Christiani, & ideo in multis casibus possunt Christiani Principes, etiam in temporalibus supremi, prohiberi per Pontificiam legem, ne suis subditis aliquid imperent etiam in materia ciuili, in quibus Principes ethnici cogi non possunt, quia in gremio ouium non sunt, neque vnquam introierunt. Rex autem Iacobus (vt in libro primo probauimus) licet à crimine infidelitatis, seu hæresis, & apostasiæ excusari non possit, non ideo in exemptione ab obedientia Pontificis est ethnicis annumerandus, nam ratione baptismi characterem in se delere non potest, ita neque à debito obedientiæ Ecclesiasticæ eximi potest, etiam si millies iugum confringat, vincula rumpat, & dicat, non obediam. Poterit enim facto resistere, & non obedire, apud Deum autem semper erit inobedientiæ non tantum suæ, sed etiam suorum reus. Quapropter cum dicit, *in hoc iuramento nihil contineri præter obedientiam, & fidelitatem ciuilem, quam ipsa natura omnibus sub regno nascentibus præscribit*, si id intelligat (vt videtur) de obedientia soluta ab omni regula, & directione fidei, qualis etiam inter ethnicos recta ratione vtentes esse potest; eo ipso satis confitetur sui iuramenti errorem, & peruersitatem, quam inuoluit, quia talem obedientiam ciuilem exigit, quæ Ecclesiasticam excludat, & illi præferatur: si verò sano modo velimus interpretari obedientiam ciuilem, quam omnibus sub regno nascentibus natura præscribit, sic falsum erit, nihil aliud in illo iuramento contineri, vt patebit respondendo ad obiectionem, quam ex verbis illis confecimus.

11. *Obedientia Regibus debita est de iure gentium.*

Respondemus enim, fidelitatem, & obedientiam ciuilem Regibus datam, licet fundata sit, & radicata in iure naturali, verius, & proprius dici, esse de iure gentium, quia non est immediate de iure naturali, sed supposita hominum coniunctione in vno politico corpore, & communitate perfecta. Vel certè ad summum dici potest, esse de iure naturæ supposito pacto, & conuentione inter ipsos homines, sicut est de iure naturali obligatio voti ad Deum, vel promissionis, ac iuramenti inter homines, vt supra in lib. 3. & libro etiam 3. de Legib. latè declaraui. Atque hinc fit, obligationem obedientiæ ciuilis quoad materiam, & modum non esse æqualem in omnibus hominibus, qui sub regno nascuntur, sed in vnoquoque esse iuxta regni primæuam institutionem, & conditionem pacti, & fœderis inter Regem, & populum, de quo vel perscriptas leges, q; alicubi *fora* vocantur, vel per consuetudinem memoriam hominum excedentem constare solet. Et inde etiam fit, vt vinculum talis fidelitatis, seu obedientiæ, vel interdum non obliget, vel etiam aliquando rescindi possit, iuxta conditiones in primo fœdere inter Regem, & regnum, vel expresse positas, vel ipso iure naturæ exigente intime inclusas. Et sic non obligat illa obedientia ad parendum Regi præcipienti illicita, vel saluti animæ contraria. Tantaque potest esse peruersitas Regis contra commune bonum reipublicæ, vel contra fœdera, & conuentionem cum regno factam, vt totum regnum communi concilio possit pacta rescindere, & Regem deponere, & ita se ab illius obedientia, & fidelitate ciuili liberare, vt supra capit. quinto diximus.

Qua ratione de iure naturali dici queat.

Aliquando non obligat.

12. Ita ergo in bono sensu etiam Christiani, qui sub regno nascuntur, dici possunt habere à natura præscriptam Regum suorum fidelitatem, modo tamē, communi iuri gentium Christiani, & Catholici orbis, vel totius diuino iuri, & fidei accomodato. Hic autem modus est vt ciuilis obedientia sit subordinata Ecclesiasticæ, & ab ea dirigatur, quantum ad ea, quæ ad salutem animæ spectant, & consequenter vt vinculum illud, in quo obligatio ciuilis obedientiæ fundatur, per Pastorem Ecclesiæ dissolui possit, si is, qui potestatem ciuilem habet, illa in subditorum spiritualem perniciem, vel in suam cum publico aliorum scandalo, & detrimento abutatur. In hoc autem sensu falsum est, Regem Angliæ solum exigere à suis subditis in hoc iuramento illam ciuilem obedientiam quam ipsa natura omnibus sub regno Christiano nascentibus præscribit, quia in Christianis natura ipsa fide diuina illuminata, dictat esse obediendum Regibus in ciuilibus, nisi aliquid contra fidem, vel contra obedientiam Ecclesiasticam inuoluant, aut præcipiant, sicut in hoc iuramento à Rege Angliæ fieri, satis, superque ostensum est.

Ciuilis obedientia in subditis Christianis à fide diuina delimitatur.

13. *Refellitur quadam euasio.*

Ad signum autem, quo Rex conatur contrarium suadere, quia clausulam, in qua potestas, ipsum excommunicandi abiurabatur, poni in iuramento non permisit, respondemus, esto hoc ita sit (de quo propter verbum Regis de facto testificantis non dubitamus) nihilominus signum esse insufficiens. Primo, quia licet expressa abiuratio potestatis excommunicandi sublata fuerit, implicita, & inuoluta relicta est. Secundo, quia expresse est posita in iuramento abiuratio potestatis Pontificis deponendi Regem ex quacumque causa, quantumuis iusta, & soluendi subditos à quacumque fidelitate, vel obedientia Regi debita, aut promissa, vel iurata, quæ potestas non minori certitudine Pontifici conuenit, quam potestas excommunicandi. Vtrumque ex dictis facile declaratur. Quia duobus modis potest Rex contumax, seu rebellis contra Religionem per Pontificem priuari potestate regni, & subditi eius à fidelitate absolui, vno modo quoad vsum tantum, & per modum cuiusdam suspēsionis, alio modo quoad proprietatem, & dominium, & per modum depositionis, & vtrumque negat Rex Angliæ in hoc iuramēto, primum quidem in secunda, & quarta clausulis iuramenti, expressius quam in alijs, aliud verò in toto iuramento, & omnibus partibus eius. Doctrina autem catholica vtrumque docet.

14. *Pontifex per excōmunicationem priuat regem iurisdictione regni quoad vsum.*

Nam prior modus depriuationis in ipso vinculo maioris excommunicationis intrinsecè inclusus est, vt docet Gregor. Papa VII. in cap. *Nos sanctorum*, 15. q. 6. vbi ait, eos, qui excommunicatis *fidelitate, aut sacramento constricti sunt, Apostolica authoritate absoluimus, & ne eis fidelitatem seruent, omnibus modis prohibemus.* Quibus verbis non tam fit noua prohibitio, quam declaratur illa, quæ virtute talis censuræ fit. Nam illa censura priuat non tantum sacra, sed etiam ciuili communicatione in omnibus rebus, seu casibus in iure non exceptis, in hoc autem non solùm non fit exceptio, sed etiam declaratur prohibitio. Quod autem illa no sit absoluta depositio, sed quasi suspensio, patet ex limitatione ibi adiuncta: *Quousq; ipsi ad satisfactionem veniant*, hinc enim constat, illam absolutionem non esse perpetuam, sed durante illo vinculo. Est ergo per modum suspensionis potestatis quoad vsum, & non per modum depositionis. Quia vero illa verba vltima dicuntur non inueniri in codice manu scripto in Vaticano inuento, similis decisio cum illa expressa declaratione reperitur ex Pascas. II. in cap. *Iuratos*, 15. q. 6. *quamdiu excommunicatus est.* Et similis limitatio habetur in c. vlt. de Pœnis.

15. *Obiectionis confutatio.*

Neque contra hoc obstat obiectio Regis quia excommunicatio est spiritualis censura, & ideò priuatio iurisdictionis, vel temporalis potestatis etiam quoad vsum, & per modum suspēsionis, eius fines excedit. Negatur enim consecutio: Nam licet excōmunicatio dicatur censura spiritualis, vel à principali materia, & fine illius, vel quia à spirituali potestate procedit, tamen sicut potestas ipsa, licet sit spiritualis, indirectè ad temporalia extenditur, ita etiam censura excommunicationis eodem modo & spiritualis est, & indirectè extenditur ad temporalia, priuat enim non solum communicatione sacra, sed etiam ciuili, & humana, vt constat ex institutione, & vsu Ecclesiæ, perpetua traditione approbato, & in Scriptu-

ra fundato. Nam 2. Ioan. 1. dicitur *Neq; aue ei dixeritis*, & Paul. 1. Cor. 5. *Cum eiusmodi nec cibum sumere.* Et rationem ibid. insinuat, cum ait: *Induaui*, &c. *tradere huiusmodi hominem Satanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus fiat in die Domini nostri Iesu Christi*, ita ergo per excommunicationem vexatur homo etiam in temporalibus, & corporalibus, vt vexatio det intellectum, vt à contumacia recedat.

16\. Alter verò modus priuationis per modum depositionis à regno, vel ab alia temporali potestate, & consequenter cum perpetua absolutione subditorũ à fidelitate, & obedientia ciuili, non est quidem effectus proprius, & intrinsecus excommunicationis maioris, si nihil amplius addatur, vt ex propria materia suppono, & ex communi vsu Ecclesiæ, & ex allegatis etiam iuribus satis colligitur. Nihilominus tamen hæc etiam depositio, & absolutio per modum singularis pœnæ adiungitur censuris, quando delicta Principum cogunt Pontifices ad illa seueritate vtendum, qui vsus satis est à nobis in lib. 3. comprobatus. Et inde conuincitur potestas, quia tam publicus, & constans vsus, & tam efficax fine violentia armorum non potuit esse fine fide Ecclesiæ recognoscentis in Pontifice legitimam potestatem ad illam pęnam imponendam inclusam in potestate ligandi, & soluendi Petro datam à Christo, & in virga Pastorali, quam ad regendam Ecclesiam accepit, vt in citato loco satis ostendimus. Et hic etiam habet locum ratio Pauli, quia oportet sæpe hominem peccatorem corporaliter, & temporaliter grauissimè affligere, vt resipiscat. Item est optima ratio, quia subditi sæpe indigent hoc remedio, ne subuertantur. Ideò enim de hęretico dixit Paulus: *Post vnam, & secundam correptionem deuita*; quod multo magis in Principe, quàm in alijs solet esse necessarium.

Depositio Regis non est proprius ex communicationis effectus Vide to. 5. in 3. p. D. Th. disp. 15 sect. 6

Ex diuturno Ecclesiæ vsu potestas Pontificis ad deponendum reges ostẽditur.

Ad Tit. 3.

17\. Et ita nihil obstat, quod Rex ait, hanc pœnam longè lateque fines excommunicationis excedere, esto enim ita sit depositione sic intellecta, nihilominus non excedit limites Pontificiæ potestatis, sicut in hoc iuramento abiuratur. Cum verò ait, hoc ius nullo legitimo titulo esse acquisitũ Pontifici, respondemus, non esse quidem aliquo humano titulo propriè acquisitum, sed diuino iure esse inditum, vt ex Christi verbis in libro 3. ostensum est. Vbi etiam illa verba Regis refutauimus, *per Paparum iniustam vsurpationem, & violentiam sæcularem.* Est enim facilè hæc dicere, præsertim potenti Regi, & affectu supremæ potestatis (vt pace illius dixerim) nimium capto, & obcæcato, probare autem impossibile. Et ita Rex nullam huius iniustę vsurpationis probationem, vel indicium adduxit, nec est verisimile, iniustam vsurpationem contra potentiam Imperatorum, & Regum præualuisse. Vnde verba illa, quæ adiungit Rex de *violentia sæculari*, magis sunt per se incredibilia, quia hæc violentia non fit, nisi armis, & potentia sæculari, hæc autem in Pontificibus non fuit tanta, vt ad illam violentiam Imperatoribus, & Regibus inferendam sufficeret. Et ita nulla talis violentia Pontificum in historijs legitur, gratis ergo, & per solam dicendi libertatem asseritur.

Satisfit Regis fundamẽto.

18\. Quocirca ex corollarijs, quæ Rex infert, primum, & secundum de absolutione subditorum ab obedientia, & iuramento fidelitatis, satis ex dictis reiecta sunt. Tertium verò de comparatione huius vltimi iuramenti, cum priori de primatu, facilè etiam refellitur. Meritò enim Cardinalis Bellarminus dixit, vnum virtute, & rectè in alio includi. Quia potestas per quam Pontifex Reges schismaticos, ac gregi Christi perniciosos deponit, non est alia, quam ipsa potestas, quàm à Christo accepit, quæ vnica est, & indiuisibilis (vt ita rem explicem) & ideò non diuiditur, nec minuitur, nec ex parte abiurari potest, & ex parte retineri. Cum ergo in hoc iuramento potestas comprimendi, & puniendi Reges Pontifici abiuretur, plane tota eius potestas spiritualis abiuratur, quod in priori iuramento expressè fiebat. Sufficiens autem huius veritatis indicium est, quod Rex ipse vt hanc potestatem se deponendi cum fundamento negare videatur, consequens negat, Christum dedisse Petro, aut per eum Romano Pontifici ad regendam Ecclesiam supremam spiritualem potestatem, sentiens, ita esse hæc connexa, vt vnum sine alio negari non possit. Ergo dum in hoc iuramento vnum expresse abiuratur, aliud consequenter, & virtute, & eum eodem periurio negatur. Vltima verò illatio, & quasi protestatio regis de fine iuramenti nihil ipsum iuuat. Esto enim ipse intenderit per illud iuramentum discernere, & cognoscere proditores, medium autem, quo vsus est, fuit abiuratio Pontificiæ potestatis. Vnde per illud iuramentum non solum distinguit fideles ciuiliter à proditoribus, sed etiam fideles catholicos ad suam fidem prodendam, & abiurandam inducit, ex quo fit, vt multo magis inter credentes, & non credentes discernant, vt saltem inter constanter recusantes iniquam abiurationem, vel misere propter vitanda temporalia incommoda illam simulantes. Quamobrem tale iuramentum potius character Anglicani schismatis, quam pignus, vel authoramẽtum fidei subditorum iure censendũ est.

3 corollarij quod Rex inferebat.

Confutatio vltimi corollarij.

Superest, vt ad vltimam Regis probationem sumptam ex quatuordecim propositionibus, quas ex reprobatione iuramenti infert, respondeamus. Et in primis dicimus, ex illis euidenter colligi, intẽtionem iuramenti non tam esse de obedientia pręstanda Regi, quam de potestate Pontifici abneganda, & sibi vsurpanda. Nam ex omnibus propositionibus sola vna pertinet ad Regiam dignitatem tuendam, & illa non sequitur ex iuramenti improbatione, aliæ verò ferè omnes directè sunt de potestate Pontificis, & in sano sensu verissimæ sunt, ideòq; merito reprobatur iuramentum, quia contradictorias assertiones continet, vt Rex ipse fatetur, dum ait, has propositiones per Antithesim sequi ex reprobatione iuramenti. Vt autem hoc euidentius fiat, singulas propositiones, & quid de illis sentiendum sit, adnotabo. Prima est: *Quòd ergo Iacobus non sim Rex legitimus huius regni, aliorumque omnium mearum ditionum.* Hæc verò minimè sequitur ex detestatione iuramenti, nam licet Iacobus sit verus, & legitimus Rex, nihilominus paruum est iuramentum, quo abiuratur Pontificia potestas ad illum deponendum ex causa legitima: hanc enim potestatem habet Papa supra legitimos, ac veros Reges, & Imperatores. 19. 1.

Vltima probationi regis satisfit.

Propositiones, quas rex infert expẽduntur.

Secunda, *Quòd Papæ liceat me regno deponere, ex mera sua authoritate, vel si non sua, tamen authoritate Ecclesiæ, Sediue Romanæ: Si non Ecclesiæ authoritate, vel Romana Sedis, tamen alijs medijs, atque aliorum subsidijs ei liceat, me regno deponere.* Tertia *Quod Papæ liceat de regnis ac ditionibus meis pro arbitrio statuere.* Quarta: *Quod penes Papam sit extraneo cuicumque Principi potestatem concedere inuadendi ditiones meas.* Quinta: *Quod Papæ liceat absoluere subditos meos à fide, atque obedientia mihi debitis.* Sexta: *Quod penes Papam sit, licentiam concedere vni, aut pluribus ex subditis meis arma contra me ferendi.* Septima *Quòd liceat Papæ veniam dare subditis meis vim personæ meæ, aut dominijs, aut quibusdam è subditis meis afferendi.* Octaua: *Quòd si Papa sententia lata me excommunicauerit, aut deposuerit, non sit liberum subditis perstare in fide, atque obedientia mihi debita.* Nona *Quòd si Papa me iudicialiter excõmunicauerit, vel deposuerit, subditis non sit liberum personam, & coronam meam omnibus virib. defendere.* Decima: *Quòd si Papa sententiam aliquam aut excõmunicationis, aut depositionis cõtra me promulgauerit, subditi ex vi eius sententiæ nequaquam obligentur retegere omnes coniurationes, aut proditiones contra me initas, quas vel audire vel nosse ipsis contigerit.* Vndecima: *Quòd non sit hæreticum, atque detestabile opinari Principes à Papa excommunicatos impune deponi, aut occidi posse à subditis suis, alijsve quibuscunq;.* Duodecima: *Quod Papa habeat potestatem absoluendi subditos meos ab hoc iuramento, aut ab eius aliqua parte.* 20. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12.

21. Hæ autem aſſertiones omnes in vnam ferè coincidunt, quæ quaſi per partes illis duodecim poſitionibus ad rem exaggerandam declaratur. In quibuſdã verò illarũ interdum additur aliquà particula, quæ verum ſenſum deſtruit, & commutat. Quod ergo in ſecunda dicitur, *Papam mera ſua authoritate poſſe Iacobum Regem deponere*, veriſsimum & catholicum eſt, dummodo illa particula *mera* non excludat legitimam cauſam, ſed tantum ſufficientiam illius authoritatis ſine alterius adminiculo declaret. Et quia propoſitio loquitur in particulari de tali perſona, in qua legitima cauſa non deeſt, vt ex dictis ſatis conſtat, & vniuerſæ Eccleſiæ manifeſtum eſt, ideo propoſitio ſine vlla æquiuocatione verum ſenſum facit quia legitimam cauſam nõ excludit, ſed ſupponit. In tertia verò, quæ ferè ſimilis eſt, particulà illa *Pro arbitrio* ambiguitatem continet, & calumniæ occaſionem præbet. Præſertim quia in alijs locis ſolet Rex dicere *ad libitum*, vel quid ſimile. Itaque ſi intelligatur de arbitrio iuſto, & legitimo, vera eſt propoſitio, ſi autem de mera, & abſoluta voluntate, ſolaque libidine intelligatur, ſic eſt impoſtura, nullaque veriſimili conſecutione ex reprobatione iuramenti inferri poteſt. Eademque ratio eſt de cæteris. Omnes enim ſunt de eadem ſuprema poteſtate Papæ ad coercendos Chriſtianos rebelles, etiam ſi Reges ſint, vſq; ad depoſitionem eorum, ſi grauitas cauſę, & neceſsitas ſpiritualis regni id poſtulet.

22. *10 Propoſitio repugnantiã inuoluit, occaſionemque præbet calũniæ.*

Solum in 10. oportet aduertere (quod in ſuperioribus indicatum eſt) partim repugnantiam inuoluere, partim calumniandi occaſionem præbere. Dico inuoluere repugnantiam, quia ſi Rex per iuſtam Papæ ſententiam ipſo facto ſit depoſitus, eo ipſo quia antea erant illi ſubditi, deſinunt eſſe ſubditi: nam Rex ipſe non eſſet Rex, nec ſuperior. Ideoq; neq; iam poſſent propriè dici proditiones, ſi quæ coniurationes contra ipſum fierent. Neq; ciues tenerentur, ſaltem titulo fidelitatis, aut ſubiectionis illas reuelare. Addo verò, modum illum loquendi eſſe poſſe calumnijs expoſitum, quia Rex criminoſus, licet depoſitus ſit, non ſtatim poteſt à quolibet de populo per coniurationem, vel inſidias iuſte occidi, quia nec priuatum ciuem criminoſum licet alijs ciuibus his modis authoritate ſua interficere. Sed ſolum authoritate publica, vel poteſtate ab eo accepta, qui illam dare poteſt, vel per ſententiam, vel per imperium, aut commiſsionem ſpecialem.

23. Quapropter ſi poſt Regem depoſitum, aliqui per priuatas inſidias, non accepta à legitimo iudice poteſtate, illi mortem machinarentur, qui extra confeſsionem illarum eſſet conſcius, obligari poſſet ex charitate eas detegere, vt malum proximi impediret, concurrentibus circũſtantijs, quæ ad talem obligationem neceſſariæ eſſe ſolent. Quando verò contra perſonam talis Regis iuxta tenorem iuſtæ ſententiæ procederetur, non excedendo limites poteſtatis à legitimo iudice conceſſæ, tunc ceſſaret omnis obligatio detegendi ſecretum, quia iam illæ non eſſent inſidię iniquæ, ſed eſſet iuſtum bellum. Quia ergo propoſitio illa indiſtinctè loquitur, ideo dixi dare poſſe calumniæ occaſionem, ac ſi diceretur, etiam quando coniurationes vel proditiones ſunt iniuſtæ, & iniquæ, nunquam teneri ciues vllo titulo etiam charitatis, illas manifeſtare, quod falſum eſt, nec ex reprobatione iuramenti id ſequitur, vt per ſe notum eſt.

24. *11. Propoſitio duplex ſenten.*

Eademque cautio in vndecima propoſitione adhibenda eſt, ſententia enim illius in ſumma eſt, Regem excommunicatum impunè deponi, vel occidi à quibuſcunq; poſſe. Quæ ita ſimpliciter prolata falſiſsima eſt. nam excommunicatio ſola, & nuda non dat poteſtatem occidendi excommunicatum, nec priuandi illum dominio rerum ſuarum, ſed ſola communicatione, & conſequenter poteſt priuari excommunicatus vſu alicuius rei propriæ, ſi abſque tali communicatione fieri non poſsit. Rex ergo excommunicatus, ſi ſententia nihil aliud contineat, non ſtatim poteſt à ſubditis, vel quibuſcunque alijs deponi, vel occidi, neque hoc ſequitur ex reprobatione iuramenti. Si tamen in ea propoſitione ſub voce *excommunicationis* comprehendatur etiam depoſitio, & diffidatio, quæ per ſententiam canonicam interdum fit, ſic veritatem continebit; imo etiam intellecta de ſola cenſura excommunicationis in forma communi, ſi ſenſus propoſitionis eſſet, Principem excommunicatum, durante excommunicatione, eſſe priuatum iure præcipiendi ſubditis, vt ſibi obediant, quod ſi eos cogat, poſſe ipſos reſiſtere, etiam per iuſtum bellum, in hoc ſenſu, erit veriſsima propoſitio, & doctrina contraria hæretica eſt, contra vim, & poteſtatem clauium Eccleſiæ, per illam tamen propoſitionem, eiuſq; nuda verba, nõ ſatis hæc omnia explicantur, & ideo calumnia cauenda eſt, & apertè loquendum.

Decima tertia propoſitio eſt, *Quod iuramentum hoc neutiquam adminiſtretur ſubditis meis plena, & legitima authoritate.* Hæc quidem apertè ſequitur ex reprobatione iuramenti, quia iuramentum iniquum à nemine poteſt legitima authoritate præſtari. Eſt tamen propoſitio veriſsima, atque certiſsima, quod ex prioribus euidenter oſtenditur, nam ex tenore illarum conſtat, omnes illos articulos eſſe de poteſtate Pontificis, ac ſubinde in iuramento contineri multos poteſtati Pontificis contrarios; ergo manifeſtum eſt, non eſſe in temporali Rege legitimam authoritatem ad tale iuramentum ſubditis ſuis adminiſtrandum. Et ſimili claritate ſequitur, tale iuramentum non de ſola ciuili obedientia, ſed de ſacra, & Apoſtolica poteſtate præſtari, imò contra illam poſtulari; 25. *13. Propoſitio vera eſt & rectè ſequitur ex iuramenti reprobatione.*

Vltima propoſitio eſt: *Quod iuramentum hoc ſuſcipiendum ſit cum æquiuocatione, cum mentali euaſione, aut tacita reſeruatione, & non ex animi ſententia, atq; ex intimo pectore, in vera fide hominis Chriſtiani.* Hæc verò nullã cum reprobatione iuramenti connexionem, vel conſecutionem habet. Quia licet pars etiam illa iuramenti reprobetur, non ideo affirmatur, ſuſcipiendum eſſe hoc iuramentum cum æquiuocatione. Hæc enim cõtraria ſunt affirmãtia, & vtrumq; poteſt eſſe falſum, & inter ea eſt medium, ſcilic. neutro modo tale iuramentum præſtare. Vnde tantum abeſt, vt dicamus, vel cogitemus, tale iuramentum eſſe ſuſcipiendum cum æquiuocatione, vt potius illud etiam reprobemus. Tum quia fieret cum periurio contra vltimam iuramenti partem, tum etiam quia fieret cum ſcandalo, & cum omiſsione confeſsionis fidei tempore debito; imò etiam cum externa fidei negatione, vt ſequenti cap. magis explicabimus. 26. *Vltima propoſitio falſa, & perperam illata.*

Vltimò poſt has propoſitiones addit Rex hæc verba: *Hi ſunt articuli ex varijs iuramenti partibus per Antitheſim electi. Quibus oppoſitæ Theſes, neq; Pontificis Primatum in cauſis ſpiritualibus vllatenus attingunt, neq; vllo vnquam Concilio generali plenè finito concluſum, & definitum eſt, huiuſmodi in Reges poteſtatem ad Pontificis authoritatem pertinere. Et ipſi denique eorum Doctores ſcholaſtici inexplicabili quodam litigio de ijs inter ſe diſſident in hunc diem.* Iam verò ſatis à nobis oſtenſum eſt, quomodo poteſtas, quæ his articulis explicatur, ad ſpiritualem Pontificis dignitatem pertineat, & conſequenter, quo modo oppoſitæ theſes in iuramento incluſæ illi directè repugnent. Quod verò Rex ſubiungit, in nullo Concilio generali plenè finito concluſum, & definitum eſſe, huiuſmodi in Reges poteſtatem & Pontificis authoritatem pertinere; imò de hac ipſa poteſtate eſſe diſſidium inter ſcholaſticos, apertè falſum quoad vtramque partem eſt, neque potuit à Rege affirmari, niſi quia cum per ſe non poſsit Concilia, vel ſcholaſticos euoluere, à Proteſtantibus deceptus eſt. Nam ſupra libro 3. oſtenſum eſt, multa Concilia generalia hanc poteſtatem in Summo Pontifice recognouiſſe, 27. *Horũ verborum falſitas oſtenditur.*

& approbasse: præter quam quod sine Concilij definitione, pontificum definitiones ad certam illam veritatem faciendam sufficerent. Verumtamen sæpius simul Pontifices cum Concilijs generalibus illa potestate vsi sunt, vt Innoc. III. in Concil. Lateran. cap. 3. & Innocent. IV. in Concil. Lugdun. Vnde non est dubium, quin ipsa Concilia facta approbando, potestatem in Pontifice recognouerint. Præter quam quod communi Ecclesiæ traditione, & consensu hæc veritas fundata est.

43. Neque in hoc puncto est dissensio inter Catholicos Theologos (hos enim, vt opinor, nomine scholasticorum Rex intelligit, nam sui Theologi scholasticam Theologiam detestantur) De communi autem consensu Catholicorum in hoc puncto, satis dictum est in libro 3. & latius à Cardinali nostro libro contra Barclaium in princip. Et qui dissidere eos dicunt, ostendere debent authores Catholicos, qui huic veritati contradicant, quod certe facere non possunt. Nam etiam illi scholastici, qui potestatem Pontificis interdum restringere visi sunt, vt Okam, Gerson, Parisius, & similes, hanc potestatem deponendi Reges hæreticos, vel perniciosos saluti subditorum, illi nunquam denegarunt, licet in modo loquendi sit inter eos aliqua diuersitas, an Papa possit per se, & immediate id facere, an solum præcipiendo subditis, vt talem Regem abijciant, & in hoc etiam plures ex illis, & qui melius sentiunt, & cæteri omnes vtrumque modum censent cadere sub potestatem Pontificis. Et re vera, per se incredibile est, non habere Christianum regnum remedium contra hæreticum Regem, est enim hoc contra omnem rationem, & contra exactam Dei prouidentiam, cum Rex hæreticus facillime totum regnum inficiat, vt experientia docet. Vnde etiam Papa si hæreticus sit, potest ab Ecclesia deponi; ergo necesse est, vt sit potestas in terra, quæ possit Regem hæreticum pertinacem, & incorrigibilem deponere. Ergo maximè esse debet in Pontifice tanquam in supremo animarum pastore visibili in terris, neque in alio potuit conuenientius talis potestas collocari, vt illa priuatio, quæ multis difficultatibus & periculis exposita est, maiori cum maturitate, & iustitia fieret, vt explicatum est.

Omnes Catholici doctores admittũt in Papa iurisdictionem ad Regẽ haeret. depon. ndũ. Vide Almainũ tract. de Suprema potest. laic. Gerson tractat. de Potest. Eccles. consid. 12

CAPVT VII.

Summum Pontificem non solùm potuisse, sed etiam debuisse Catholicos Anglos à professione dicti iuramenti sua monitione auertere.

1. HActenus iniustitiam, & errores prædicti iuramẽti fidelitatis demonstrauimus, vanasque excusationes refellimus, superest vt Breuia Pontificia defendamus, & querelis Regis, & obiectionibus satisfaciamus, quod ex principijs positis, & breuiter, & facilè expediri potest. In principio igitur Apologiæ audet Rex Pontificem reprehendere, quod *Breui in Britanniam misso, ibiq; vulgatis Papicolis omnibus interdixerit, ne hoc sacramento fidelitatis se adstringi paterentur.* Tria q; peccata in ipso potissimum notat, vnum contra ipsum regem, aliud contra Catholicos Anglos, tertium in modo ipso refutandi iuramentum. De primo sic inquit: *Cum indictum bellum non sit, negari non potest, quin fecerit Pontifex contra bonos mores, & consuetudinem Principum maximè Christianorum, quod me inauditum condemnarit.* Vnde postea sic colligit: *Pontifex si existimat se meum iudicem, quod dici solet competentem, cur me indicta causa condemnat? sin aliter se res habet & si nihil Papæ mecum est negotij (quod est verissimum) quare se immiscet operi non suo & falcem mittit in messem alienam, in re præsertim ciuili, & quæ ad eum nullatenus spectat.*

Tres obiectiones à Rege proposita contra Breue Pontificium

2. Secundò probat, peccasse contra Catholicos Angliæ, quia *eos in miseras angustias coniecit, vt aut cum discrimine vitæ, & iactura fortunarum fidelitati erga Principem renuncient, aut cum Catholicæ fidei detrimento animarum suarum salutem, vt obtendit Pontifex, in periculum adducant.* Vtrumque enim horum periculorum vitaretur, si vt facere cœperant, bona fide iuramentum illud præstare sinerentur. Tertio probat, Pontificem defecisse in modo, *quia multam insumit operam, integram iurisiurandi formulam ad verbũ recensendo, postea verò vno generali verbo totum iuramentum præscribit,* non indicando, quid reprehendat, vt vel emendari, vel benigne interpretari ab ipso posset, vel si hoc ipse facere contemneret, aliquam excusationem sui subditi Catholici haberent, si iuramentum recusarent.

3. Hæ autem obiectiones ex duobus erroneis principijs procedunt. Vnum est, Pontificem non habere directam potestatem spiritualem supra Regem; aliud est, multò minus habere Pontificem potestatem etiã indirectam supra Regem in temporalibus. Contraria vero dogmata in libro 3. à nobis stabilita sunt, & probata, quibus suppositis facilè obiectiones omnes refelluntur. Nam in primis dicimus, potuisse Pontificem iure suo formulam iuramenti à Rege præscriptam examinare, & quatenus eam iudicauit, aut Religioni Christianæ contrariam, aut contra reuerentiam iuramenti sacrilegam, eam reprobare, ac prohibere. Probatur primo quia iuramentum res valde spiritualis est, & sacra; ergo directè cadit sub potestatem spiritualem Pontificis; ergo ad munus Pontificis pertinuit reprobare iuramentum de re iniqua, & valde perniciosa fidelibus, quale in illa formula contineri, satis in superioribus ostensum est.

Fundamenta contraria doctrina.

Habet ius Pontifex examinandi tale iuramentum.

4. Secundò, quando lex ciuilis, vel terminos suos temporales excedit, vel disponit, de temporalibus, fouendo peccata, vel illorum occasionem præbendo, Pontifex per potestatem spiritualem, quatenus ad temporalia indirecte extenditur, potest illam reprobare, & irritare, vel irritam declarare, vt supra libr. 3. cap. 22. latè ostensum est: at verò formula illa (vt Rex ipse contendit) est quædam Regia pragmatica, seu lex ciuilis, & (vt nos ostendimus) excedit terminos materiæ ciuilis, & temporalis, & continet multa Religioni, & bonis moribus contraria, ita vt à fidelibus sine dispendio animarum seruari non possit; ergo Pontifex illam reprobando legitima clauium potestate vsus est, nimirum, claue scientiæ, declarando iniustitiam, & malitiam illius iuramenti, quod est proprium munus pastoris, ad quem spectat pascere Christi gregem, & claue potestatis, prohibendo vsum talis iuramenti. Vnde etiam confirmatur, nam Summus Pontifex ius habet defendendi potestatem, quam Christus Sedi suæ contulit, sed iuramentum illud directe est contrarium Pontificiæ potestati; ergo iure potuit illud efficaciter reprobare, & prohibere.

5. Deinde addimus, non solum potuisse, sed etiam ex vi muneris, & officij sui debuisse non tacere, nec occultare veritatem, sed subditos suos monere, vt à tali iuramento abstineant. Probatur primò, quia tenetur publica scandala, & occasiones peccandi per doctrinam detegere, quando per fraudem, & deceptionem ab hostibus Ecclesiæ fidelibus offeruntur. Et similiter tenetur, quantum in se est, talia pericula per potestatem suam auferre, vel impedire, maximè quando aliqua publica authoritate approbantur, & proponuntur. Vtrumque enim horum includitur in verbis Christi, *Pasce oues meas*, ibi enim data est potestas, vt suprà latè declaratum est, & simul cum collatione potestatis continent illa verba præceptum Petro, & successoribus eius impositum, vt constat, tam ex forma verborum, quàm ex materia, nam supposito munere, hoc præceptum connaturale est, propter quod dixit Paulus, Ecclesiæ præpositos rationem esse pro animabus subditorum reddituros.

Pontificem ad reprobandum tale iuramentum obligari.

At in

At in hoc iuramento illa omnia concurrunt, scilicet, latens occasio erroris, & deceptionis, acceptando abiurationem Pontificiæ potestatis sub colore iuramenti ciuilis fidelitatis, & consequenter occasio schismatis, hæresis, & periurij; ergo tenebatur Pontifex ex vi muneris veritatem aperire, non obstante quocumque incommodo, quia cum tanto spirituali detrimento non est tacenda veritas propter incommoda, quæ ex hominum malitia formidantur.

Etiam si iuramenti controuersia foret dubia à Pontifice dirimenda esset.

7. Item ex alio Principio sequitur hæc obligatio, quia tenetur Pontifex Ecclesiastica iura tueri, ac defendere tanquam fidelis dispensator, & prudens. Quod cum de omnibus bonis Ecclesiasticis verum sit maximè locum habet in Pontificia dignitate, & potestate tuenda, quia est fundamentum Ecclesiasticæ vnitatis, vt Christus ipse docuit, & ad seruandam fidei veritatem maximè necessarium, vt experientia ipsa ostendit, & in lib. 3. probatum est. Hæc autem Pontificia potestas per hoc iuramentum labefactatur, in regno quidem Angliæ per potentiam, & prauam doctrinam, & inde posset per prauum exemplum in alia redundare; ergo tenebatur Pontifex, non obstante quacumque difficultate, vel impedimento, illi iuramento sese opponere, illudque detestari.

Quin potius vlterius addimus, non solùm in re tam clara, quàm est illius iuramenti peruersitas, sed etiam si esset res dubia ad Pontificem pertinuisse veritatem aperire, ne in re tam graui, & periculosa fideles in tenebris versarentur. Ita generaliter docet Innocentius III. in c. *Per venerabilem.* Qui illud intelligit, & adducit Deuteron. 17. *Si difficile, & ambiguum apud te iudicium fuerit,* & cæt. vsque ad illud. *Qui superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, & decreto iudicis, morietur homo ille.* Quæ lex, quatenus directiua est, & moralis, etiam nunc habet locum, non virtute legis veteris, sed virtute fidei Euangelicæ, quia supposita potestate Summi Sacerdotis legis gratiæ, illa obligatio necessario sequitur ex lege quasi connaturali illi potestati. Vnde ratio propria est, quia materia spiritualis est, cum quia pertinet ad doctrinam fidei, & morum, quam declarare ad Pastores Ecclesiæ pertinet, non ad Reges, vt supra ex Scriptura, & Patribus satis probatum est; tum etiam quia proximè attingit salutem animæ, tractatur enim, an tale iuramentum animæ noceat, nec ne; ergo ad Pastores animarum, & præsertim ad earum caput iudicium in tali dubitatione pertinet.

8. Confirmatur, ac declaratur, nam orta simili controuersia inter Regem etiam Catholicum, & Papam, an aliquod iuramentum sit licitum, & fidei consentaneum, non est certè talis controuersia bello dirimenda, quia nec bellum est conueniens medium ad veritatem moralem declarandam, neque illo modo conuenienter esset Ecclesiæ in spiritualibus prouisum, nam inde necessario orirentur schismata, & regnum in se diuisum non posset subsistere. Neque etiam posset talis controuersia per arbitros terminari, quia in declaranda morali veritate, tale iudicium circa rem dubiam non transcendit humanam opinionem, nec potest ab aliquo arbitro maiori potestate ferri, & ideò non sufficit ad securitatem Ecclesiæ, nec Potest Pontifex tali iudicio se submittere; ergo necesse est, vt talis controuersia per Regem, vel per Pontificem dirimenda sit. Nemo autem, qui Scripturas legerit, præferet in eo negotio potestatem Regiam Pontificiæ, cum hæc sit simpliciter superior, spiritualis, ac Vicarij Pastoris, cui Christus oues suas commisit ad eas in fide, & moribus dirigendas. Debet ergo Rex in simili controuersia à Pontifice dirigi, & gubernari, & tanquam ouis à Pastore duci, & pasci.

Vide Bellar lib. de Sacram. matrim. c. 32 Victor. Relect. 2. de Potest Pontif. parag. Verũ potestas spiritualis, &c. n 14. Ledes. in 4. p. q. 2. 20. ar. 4 dubio principali post e n clus 8. Molin. to. 1. de Iust. disp. 29. circa finem.

9. Ex his satis conuincitur, Regem Angliæ non solùm immeritò conqueri de Summo Pontifice, quòd de sua iuramenti formula iudicium tulerit, verum etiam grauissimè peccare à iudicio illius discordando, cùm illi tanquam subditus parere teneatur, præsertim in causis spiritualibus, ad quas cõtrouersiam de iuramento pertinere euidentissimum est. Accedit, quod nullam iustam excusationem, aut defensionem sui iuramẽti afferre hactenus potuit, vt in priori parte huius libri ostensum est, & quæ ibi adduximus, nullam inueniri posse conuincunt. Neque etiam contra Breuia Pontificia aliquid graue, vel alicuius momenti obiecit, præsertim quod ad punctum causæ principalis, quæ est de honestate iuramenti, pertineat, vt in sequentibus videbimus.

In prima ergo reprehensione, qua Pontificem arguit, quòd Pontifex ipsum inauditum condemnarit cum inter eos bellum indictum non sit, multipliciter Rex ipse arguendo peccat. Primo, quia ratio illa de bello non indicto impertinens est. Nam etiam inter Principes temporales maximè Christianos licet neuter alteri subiectus sit, non licet inauditum condemnare, etiam post bellum indictum. Vtenim bellum ipsum iustè indicatur ex parte aggredientis, necesse est, vt contra inauditam partem non moueatur. Nam teste Augustino lib. Quæstionum in Iosue, alias libro. 9. Quæstion. q. 10. *Iusta bella solent definiri, quæ vlciscuntur iniurias si qua gens, & ciuitas, quæ bello petenda est, vel vindicare neglexerit, quod a suis improbè factum est, vel reddere, quod per iniurias ablatum est.* Hæc autem constare non possunt parti non auditæ: ergo etiam per bellum iustum non potest iusta condemnatio fieri contra inauditam partem: ergo neque etiam post indictum bellum potest vnus Rex alium æqualem, seu supremum per sententiam, vel alio modo inauditum condemnare, prout Rex in sua obiectione supponere videtur. Deinde quia quamuis inter alios Principes æquè supremos id vtcunq; procederet, longe diuersa ratio inter ipsum, & Pontificem intercedit, ideoque illa etiam comparatione abutitur, cum ipse iure subditus sit Pontifici ratione baptismi, & fidei, quam in illo professus est Quod si ipse Rex veritatem hanc negare, & contrariam profiteri publicè non veretur, quomodo conqueri potest, quod inauditus cõdemnetur? Præterea cum Rex ait, non esse indictum bellum inter ipsum & Pontificem, si de bello materiali, seu corporali intelligat, quid ad causam refert, quæ principaliter, & directè (vt sic dicam) spiritualis est? Bellum autem spirituale maximè inter Regẽ Angliæ & Summum Pontificem indictum est, illudque primus indixit publicè Henricus; quem Iacobus successor eius imitatur, & hoc satis est, vt etiam si condemnaretur, conqueri non posset, inauditum condemnari.

10. *Prima Regis obiectio in ipsum retorquetur.*

Denique cur se condemnatum conqueritur? Nam in neutro Breui Pontificio aliqua eius condemnatio legitur, nec excommunicatio lata, nec depositio pronunciata, nec aliqua alia pœna inflicta, aut dicta sententia. Quod si iuramenti reprobationem, & prohibitionem, condemnationem suam appellet, immeritò dicit, se inauditum fuisse condemnatum, quia formula iuramenti vbique auditur, & legitur, quod satis est, vt ipsa damnari possit. Neque oportet, amplius audiri personam, cùm contra illam nulla sententia declaratoria criminis in editione, vel petitione talis iuramenti commissi, neque aliqua pœna propter idem crimen in Regem lata sit. Sed ait Rex, Pontificem ipsum inauditum condemnasse, *partim cum persecutoribus annumerando, partim imperando Anglis catholicis, vt ab hoc iuramento abstineant.* Sed neutrum horum ad propriam, & iuridicam condemnationem pertinet, quæ contra inauditam partem ferri non debet. Nam opinione priuata ex publica fama, & effectibus manifesta iudicare, & loqui de aliquo tanquã de alicuius criminis authore, sæpe licet, etiã si ipse prius non audiatur, vt est per se manifestum.

11. *Pontifex nullam pœnam Regi imposuit.*

Qua vero ratione possit iuste Rex Angliæ persecutoribus fidelium adnumerari, in 10. cap. videbimus. De prohibitione autem iuramenti iam diximus, satis esse auditum Regem quoad hanc partẽ legendo ipsam iuramenti formulam, quam neq; ipse negat, neq; dubitari poterat, eius authoritate factam, & suis subditis esse propositam.

Quocirca si tantum de condemnatione priuatâ (vt 12. sic dicam) loquebatur Rex, nihil ad rem confert dilemma, quod subiungit, quia ad iudicandum de aliquo priuatim non oportet esse iudicem competentem, id est, iurisdictionem vtentem, neque etiam est semper necessarium (vt dixi) personam iudicandam audire, satis est enim sufficientes causas, rationes, & motiua ad ita iudicandum habere. Neque etiam alteri membro de prohibitione iuramẽti rectè accommodatur dilemma, quia ad reprobãdam falsam doctrinam nõ oportet esse iudicem competentẽ authoris eius, neque ipsum aliter audire, quam per scripta sua. Ad prohibendum autem sub præcepto tale iuramentum, necessaria quidem est iurisdictio in eos, ad quos fertur præceptum, quam Angli catholici in Sũmo Pontifice tanquam in suo pastore recognoscunt. Recte ergo potuit Pontifex Anglis talem prohibitionem imponere, præsertim cùm non tam legem nouam facere, quam diuinam, & naturalem de euitando illicito iuramento, & falsi erroris professione fu-

Lib. 1. gienda declararit, & suo præcepto confirmarit. Respectu autem Regis licet verissimum sit Pontificem esse ipsius iudicem competentem, vt supra ostendimus, nihilominus tamẽ in hoc actu nullum iudiciũ iurisdictionis in Regem exercuit. Nam licet author similis iuramenti esset aliquis Princeps ethnicus non baptizatus, si iuramentum errorem aliquem in fide Christiana, vel iniuriam nostræ religionis inuolueret, posset Pontifex illud reprobare, & Catholicis sub quocumque Imperatore gentili de gentibus prohibere, vt ex hactenus dictis satis manifestum est.

13. Quapropter immerito Rex in pagin. 7. Apologiæ confert, & æquiparat sententiam à Pio V. latam contra Elisabetham cum hoc Breui Pontificio Paul. V. dicens: *Num potuit is* (id est Pius V.) *aliquid statuere acerbius, aut grauius, quam in me statuit hic Pontifex? Quid enim inter hæc duo intersit, subditos à vinculo obedientiæ soluere, & præcipere, vt arma capessant, quod Pius V. fecit, & ducere subditis, ne Principi iuramentum fidelitatis exposcenti obtemperent, quod hodiernus fecit Pontifex, non facile discerni potest.*

Discrimen inter Breue Pij & Paul 5.

Sed quamuis vtriusque Pontificis factum æquissimum fuerit tam longe distant, vt facillimè illorum discrimen cerni possit. Pius enim V. sententiam in personam Reginæ protulit, grauissimam pœnam indixit, & potestate sua seuere, licet iustè in eam vsus est. At vero Paulus V. nullam in Regem Angliæ sententiam tulit in suis Breuibus, neque hactenus aliqua pœna illum mulctauit, aut eam incurrisse authoritate sua declarauit, sed improbitatem solius iuramenti aperuit, & quod necessario consequens erat Regi illud imperanti obtemperare prohibuit, non vetuit autem (vt Rex semper causatur) simpliciter, & absolute, ne subditi suo Regi iuramentum fidelitatis præbeant, sed ne hoc iuramentum, quod fidei, & Religioni Christianæ iniuriosum est, præstent. Ideoque valde diuersa sunt, prohibere subditis Regis hoc iuramentum, vel illos à ciuili obedientia sui Regis absoluere: possunt enim, sine coactione ad hoc iuramentum, eam ciuilem obedientiam præstare, & iurare, quæ fidei Christianæ puritati non repugnet.

14. Ad secundam obiectionem de subditorum detri-

Respondetur ad 2. Regis obiectionem mentis, & periculis respondetur, non à Pontifice veritatem docente, & quod per se malum erat prohibente, sed à Rege tale iuramentum imperante subditos Catholicos in eas angustias redigi. Supposita enim Regis vi, & coactione, non potuit Pontifex veritatem tacere, aut errorem dissimulare, suo muneri, vt par erat, satisfaciendo. Ad tertiam responsum optime est ab alijs, Pontificem vt legislatorem scripsisse, ideò breuiter quid cauendum sit intimasse. Addere vero possumus, non oportuisse Pontificem designare, quid in illo iuramento reprehenderet, nam à principio eius vsque ad finem nihil fere in eo est, quod cauendum non sit, & vitandum, quia in singulis eius partibus, vt ostendimus, vel ijdem, vel diuersi errores inculcantur. Et ita sunt omnes eius sententiæ inter se connexæ, vt vix illa sit à suspicione erroris libera. Quapropter non solum prudenti, sed etiam necessario consilio, nihil in particulari Pontifex reprehensione dignum designauit, ne cætera tacitè approbare videatur.

CAPVT VIII.

Possintne Angli hoc iuramentum admittentes aliqua ratione, aut modo à culpa excusari.

POst initium, & quasi præfationem, suę Apologiæ 1. primum Pontificis Breue Rex ad verbum recenset, & deinde ad illud impugnandum aggreditur. Possumus autem Breue ipsum in tres partes distinguere, prius enim Pontifex ad fideles in tribulatione sua consolandos, & in moribus instruendos pauca verba præmittit, deinde iuramentum reprobat, ac prohibet, & tandem ad fortiter pro fide resistendum & ad charitatis concordiam filios suos exhortatur. Quæ fere omnia eodem ordine Rex impugnat, nobis autem commodius visum est, prius materiam de iuramento absoluere, postea verò cum Rege circa alia digredi. Proposita ergo iuramenti formula, illud exhibere his verbis Pontifex vetat. *Quæ cum ita sint, vobis ex verbis ipsis perspicuum esse debet, quod huiusmodi iuramentum salua fide Catholica, & salute animarum vestrarum præstari non potest, cum multa contineat, quæ fidei, & saluti aperte aduersantur.* Contra quæ verba nihil noui Rex obijcit, sed duas impugnationes repetit, quas licet sæpe inculcet, nullam vim præter verborum acrimoniam illis addit. Prima est, quia Pontifex paucissimis verbis iuramentum perstringit, & sine vlla probatione iuramentum refellit. Vnde subiungit Rex, *Huic verò vetus dictum quadrat, quod de Philosopho circumfertur, multa duit, sed pauca probat, imò vero nihil omnino probat.* Altera obiectio est, quia professio fidelitatis erga Principem non potest Religioni, & saluti aduersari, & de contraria assertione inquit. *Ita excedit meam Theologiam, quantulacumque illa est, vt prorsus nouam, & exoticam plane assertionem esse, non possim non existimare, nec ex eius ore proferendam, qui se vniuersalem Episcopum, & omnium Christianarum animarum œcumenicum pastorem satis insulse venditet.* Et hoc argumẽtum repetit Rex pag. 30. Apologiæ & in pag. 31.

Aliæ duæ obiectiones contra Breue.

In his autem obiectionibus, vt dixi, si pius, & consideratus lector attendat, nullam rationis vim, nullave doctrinæ soliditatẽ, sed tantum dicendi licentiam inueniet. Ad priorem ergo reprehensionem iam capite præcedẽti iustas breuitatis causas reddidimus. Ad nouam autem redargutionem, *quia Papa dicit, & non probat*: rectè Bellarminus respondet, illa, quæ Rex allegat, non hominis fidelis, & Christiani esse, sed Philosophi pagani, seu infidelis, siue ille fuerit Aristoteles de Moyse loquẽs, vt Rex indicat, siue Auerroes de Christo, vt ferunt, siue Galenus, vt apud ipsum reperitur scriptum: omnes enim illi non fide, sed proprio iudicio, & opinione regebantur, quos in hoc heretici imitantur, & ideo mirum est, si Pontifici obijciant, quod alii Christo, vel Moysi opponebant. Pontifex autẽ cum loqueretur fidelibus, quib⁹ dictum est, *nisi credideritis, non intelligetis*, non disputationem texuit, 2.

Satisfit primæ.

Vide Galenũ lib. 3. de Differentis puls.

nec

nec prolixam probationem adiunxit, sed simplicis veritatis propositionem sufficere indicauit. Cum n. ad orthodoxos loqueretur, qui de illius authoritate, & potestate non dubitant, & inter eos multi sint rudes, & idiotæ, qui rationes, & probationes Theologicas assequi non valent, conueniens non erat, eos rationibus, & probationibus onerare, sed simplicem veritatem docere. Imò etiam pro doctoribus oportebat, non in ambiguitate opinionum, & humanarũ rationum rem tanti momenti constituere, sed eam Pōtificia authoritate firmare, ac breui declaratione veritatis rem expedire. Addo verò, etiam in illis verbis certissimam, & euidentissimam probationē Pontificem insinuasse dicendo, *Vobis ex vobis ipsis perspicuũ esse debet*, non est enim necessaria alia probatio præter verba iuramenti, & illa est sufficientissima, vt in sex primis capitibus à nobis demōstratum est, possuntq; pro commentario quodam horum verborum Pontificis deseruire.

3. *Confutatur secunda.* Ad alteram obiectionem iam sæpe responsum est, non oportere loqui in communi de iuramento fidelitatis ciuilis, sed de hoc iuramento, quod potius est abiurationis fidei erga Pontificem, quam fidelitatis ad Regem. Iuramentum ergo fidelitatis in communi sumptum non repugnat religioni Romanæ, nec fidei Christianæ, quæ eadem est, neq; etiam saluti fideliũ, neque Theologi nomen meretur, qui hoc ignorat. Verumtamen, vt pro veritate libere respondeam, nō satis illam ponderauit, qui assertionem illam tribuit Summo Pontifici, cum in neutro eius Breui, imo neque in vniuersis decretis Pontificum aliquod eius vestigium reperiatur. At vero hoc iuramentum infidelitatis euidenter pugnat cum Religione vera, & contra salutem est animarum, & hoc est, quod Pontifex dixit, estq; verissimum, & ex verbis iuramenti perspicuum, vt in præcedentibus à nobis, & prius à Cardinali Bellarmino responsum, & probatum est. Quibus probationibus Rex nihil respondit, sed digreditur postea in sua Apologia ad probandam Regum authoritatem, & potestatem in temporalibus, ac si aliquis catholicorum illam negaret. Vnde nihil adducit, quod ad punctum præsentis controuersiæ pertineat. Probant n. omnia illa, Reges habere supremam potestatem in temporalibus non tamē probant, non habere illam subordinatam, & subiectam spirituali potestati Pontificis, vt in discursu tertij libri latissime ostensum est. Vbi ad omnia, quæ hic Rex proponit responsum est, ideoq; de hac obiectione, nihil amplius nobis dicendum superest. Solum aduertere non omittam, immerito Regem in pag. 33. Pontifici attribuere, quod incertis rumorib' ductus, temerè hoc Breue expedierit, nam ex eiusdē Pontificis paucissimis verbis euidenter constat, non fama, aut rumoribus, nec aliis extrinsecis testimoniis, sed perspicuis iuramenti verbis motum, vel potius coactum fuisse, tale iuramentum fidelibus interdicere. Neq; dissimilia sunt, quæ in subsequentibus vsq; ad finem huius partis Rex profert, quod lubens omitto, quia & ad sola facta pertinent, & illis copiose Bellarmin. respondet.

4. *An suscipi possit hoc iuramētum à peccato excusari possit. 1. Excusatio.* Dubitare vero quis vlterius potest circa hanc partem Pontificij Breuis, an eo non obstante, possit aliquo modo excusari à culpa infidelitatis, vel sacrilegij, qui iuramentum illud exhibere non recusauerit. Et ratio dubitandi in primis esse potest, quia in illo iuramento nullum dogma fidei negari, seu abiurari videtur. Ad summum enim in illo negatur Pontifici potestas deponendi Regem, nam cætera ex hoc principio pendent; at vero licet nos credamus esse verum, Pontificem habere hanc potestatem, non tamen videtur pertinere ad dogma fidei, quia nec in Scriptura inuenitur expressum, nec ab Ecclesia tanquam de fide definitum; ergo licet illud negetur exhibendo tale iuramentum, non negabitur aliquod dogma fidei. Vnde vlterius inferri potest, non teneri aliquem cum magna iactura, & præsertim cum euidenti periculo mortis tale iuramētum recusare, quia si non continet fidei abnegationem externam non est intrinsece malum, neq; contra Religionem, ac subinde excusari poterit à culpa propter tam grauem causam.

Secundo potest augeri excusatio, quia verba iuramenti non sunt tam clara, quin possint in alio sensu concipi, & iurari, in quo etiam illa Pontificis potestas ad deponendos Reges non abiuratur; ergo hoc modo licitum, seu à culpa excusabile est hoc iuramentum. Consequentia probatur, quia licet afferens iuramentum, in prauo sensu, & mala intentione illud exigat, iurans non tenetur illius intentioni conformari, sed potest vti amphibologia, quam verba patiantur, & tunc neque contra veritatem iuratur, neq; contra Religionem, vel fidei confessionem, quia iurans nihil tale iurare intendit. Difficultas itaque videtur esse in antecedente, quod probatur, nam in prima clausula cum iuratur, Rex, *quod sit supremus dominus, &c.* intelligi potest in sano sensu de supremo dominio temporali, & cum subiungitur, Papam non posse eum deponere, iurans potest subintelligere *suo arbitrio & libidine*, vt Rex Angliæ loqui solet, possunt ergo ita hæc illius verba sumi, subintellecta illa particula, ac si esset expressa, vel quod in idem redit, subintelligi potest, *sine legitima causa*. Eademq; particula mente concipi, & repeti potest in cæteris verbis eiusdem clausulæ. Et in clausula secunda potest specialiter fundari in illis verbis: *Ipsumque & ipsos totis meis viribus contra omnes conspirationes, & attentata quæcumq; defendam. Conspirationes* enim, & *attentata* in deteriorem partem accipiuntur ad significandas coniurationes, & tumultus iniustè excitatos. Potest ergo vnusquisq; in hoc sēsu verba illa accipere, & non peccabit in eodem illa iurando; ergo in eodem potest omnia præcedentia concipere, & iurare, quia in vno contextu posteriora verba explicant, & limitant præcedentia. Et ita consequenter reliquæ clausulæ similem excusationem admittent, vt considerāti facile patebit. — 5. 2. Excusatio

6. Confirmariq; solet ab Anglis, vt à fide dignis accepi, hæc amphibologia, quia iuramentum in Anglicana lingua editum est, & in originali pro verbo *interficiendi Regem* est in vulgari lingua verbum *murderari*, quod Angliè significat *iniuste interficere*, & ita communiter accipitur; ergo & in illo iuramento potest licite ita accipi in sensu etiam literali, ac communi, maximè in casu amissionis vitæ aut bonorum omnium. At in illo sensu verum est, nunquam esse licitum subditis *murderari* Regem, & hæreticum esse affirmare, id aliquando licere, sicut hæreticum esset dicere, aliquando esse licitum iniustitiam facere. Ergo alia verba trahi possunt ad eundem sensum propter connexionem. Vel certe, quia tota propositio cum copulatiua fit ratione alterius partis est falsa. Nam in tertia clausula copulatiuè proponitur abiuranda propositio, *licere, Regem deponere, & occidere* (vtique iniuste.) ergo tota propositio erit falsa, & hæretica ratione vnius partis, & ita poterit sine peccato abiurari, quia propositio copulatiua, cuius vna pars est falsa, simpliciter est falsa, & similiter si vna pars sit hæretica, simpliciter hæretica erit. — *Ita legitur in Breui Pontificis prout à Bellarmino refertur.*

7. 3. Excusatio. Tertia euasio vulgaris esse solet de excusatione per ignorantiam, quam non solum esse posse, sed de facto fuisse inuincibilem apud Anglos, aliqui eorum persuadere conati sunt. Quia opinio afferens, licitum esse illud iuramentum exhibere multorum virorum authoritate, & variis rationibus, & expositionibus clausularum facta est probabilis; ergo licet iuramentum in se prauum sit, vt Pontifex declarauit, nihilominus practicè non peccabunt illud admittentes, conformando se opinioni probabili in casu tantæ necessitatis, extremique periculi. Atq; hæ

sunt excusationes, quas ad permittendum simile iuramentum, ab aliquibus inuentas esse audio, re tamen vera potius sunt fraudes ad decipiēdas animas, quam legitimæ defensiones talis promissionis veræ Religioni contrariæ, vt breuiter singulas discurrendo conuincemus.

8. *Confutatur prima excusatio.* Prima ergo excusatio ab hæreticis potius, quam à fidelibus theologis inueniri potuit: falsum enim est, & hæreticum, quod in principio illius excusationis sumitur. Nam propositio hæc, Papa potestatem habet ad deponendos Reges hæreticos, & pertinaces, suove regno in rebus ad salutem animæ pertinentibus perniciosos, inter dogmata fidei tenenda, & credenda est. Nam continetur in verbis Christi Petro singulariter, & peculiari ratione dictis, *Quodcumq; ligaueris, & quodcunq; solueris*, & *Pasce oues meas*, prout Catholica Ecclesia, quæ est columna, & firmamētum veritatis, illa intellexit, & apertissime declarauit Bonifacius Octauus in Extrauag. *Vnam Sanctam* de Maiorit. & obedien. concludens, esse veritatem hanc de necessitate salutis. Et ita omnes Doctores Catholici tam Iuristæ, quam Theologi in hoc gradu certitudinis veritatem hanc recipiunt, vt in libr. 3 exprofesso est disputatum, & sæpius inculcatum est. Cum ergo in illo iuramento abiuretur hęc potestas, plane abiuratur Catholica fides. Vnde si ex corde fiat, amittitur fides & in hæresim inciditur: si vero fiat simulatè, multiplex periurium committitur, & contra fidei confessionem peccatur, vt constat.

9. *Graue peccatum est abiurare Pontificis potestatem vel in vno actu deponendi regem ex iusta causa.* Addo vero etiam esse falsissimum, quod in posteriori parte illius excusationis sumitur, quia licet veritas illa non esset in summo rigore de fide, in primario gradu vt aiunt, sed certa, theologica certitudine, grauissimum peccatum foret talem veritatem, & illum actum Pontificiæ potestatis abiurare. Probatur ratione proxime facta, quia vel abiuratio fictè fit, & committuntur multa periuria, & iniuriosa, ac perniciosa Pontifici, quod ad minimum est contra reuerentiā, & obedientiam illi iure debitam, & euidenter includit maliriā schismatis, quod proinde non audet Rex de se negare, quamuis malitiam eius dissimulet, vt in primo libro satis ostendimus. Si autem abiuratio fiat ex corde, grauius, & formalius (vt sic dicam) schisma committitur, & iuramentum licet non sit contra mentem, hoc ipso fit iniquum, & vinculum iniquitatis. Nam in materia grauissima, & necessaria ad vnitatem, & concordiam Ecclesiæ, negare certam veritatem, etiam si non esset per se primo de fide, est grauissimum peccatum contra charitatem Ecclesiæ, & contra iustitiam, negando sedi Apostolicæ, quod legitimo titulo suum est; ergo iurare talem abnegationem, est sacrilegium, & perniciosum iuramētum. Non potest ergo vllo modo propter quæcunq; temporalia incommoda vitanda admitti.

10. *Ostenditur argumento ad hominem.* Declaratur ad hominem: nam certe non est de fide, Iacobum esse verum Regem Angliæ, nullibi enim reuelatum est; imò neque theologicè certum est, satis enim erit, si quadam fide humana moraliter certa credatur: & tamen non negabit quidem Rex, quin iurare Iacobum non esse verum Regem Angliæ sit graue peccatum, quia vel est iurare aliquid; quod in re falsum est, vel saltem aliquid quod sine magna temeritate non potest credi, vel affirmari tanquam verum, ideoque facile concedet Rex, tale iuramentum etiam propter vitandam mortem fieri non posse. At vero quantumcunque Rex in sua Præfatione tergiuersatur, longe certius est, Pontificem habere potestatem in ipsum Regem, quàm ipsum esse verum Regem, plura enim, & altiora principia habet illud prius, quam hoc posterius. Nam quod Iacobus fuerit verus successor regni, solum in quadam traditione, & probatione humana fundari potuit, & non parum ipse formidauit, ne in dubium verteretur, cum esset hæreticus, & Reginæ iam declaratæ hæreticæ succederet: quem metum publica regni acceptatio, cum patientia, & tollerantia Pontificis auferre potuit. Potestas autem Papæ supra Regem fundamentum habet in verbo CHRISTI, in Ecclesiæ communi confessione, in Decretis Pontificum, & Conciliorum, in doctrinis Patrum, & Theologorum optimorum, & catholicorum, & prudētium vtriusq; iuris interpretum, & in frequenti, & inueterato vsu; quomodo ergo potest vna certitudo cū alia comparari? Si ergo Rex non grauate concedet, iniquum esse se à subditis suis Regem abiurari, quomodo disputare audet, non esse iniquissimum, & perniciosum fidelibus Christianis Pontifici ius suum, potestatem, & obedientiam abiurare? quod in illo iuramento euidenter fit. *Fundamentum dictæ Pontificis potestatis.*

11. *Refellitur 2. excusatio.* Secunda excusatio ab hominibus timidis, & in fide, & charitate parum cōstantibus inuenta videtur: est enim valde friuola, & verbis iuramēti multis modis repugnans. Primum enim in fine iuramenti additur clausula excludens omnem extraordinariū sensum verborum per subintellectas particulas, vel quo libet alio modo. Ita enim dicitur. *Hæcq; omnia plane, ac syncere agnosco & iuro iuxta expressa verba per me hic prolata, & iuxta planum, ac communem sensum, & intellectum eorundem verborum, absq; vlla æquiuocatione, vel mentali euasione, vel secreta reseruatione quacunq;* Siquis ergo hæc verba proferat absq; intentione implendi illa, eo ipso periurus est; si vero ex corde, & animo proferat, non habet locum tota illa secunda excusatio, vt facile cōsideranti patebit. Nam licet daremus, particulam illā *sine legitima causa*, vel sua *libidine* subintelligi posse in abiuratione potestatis Pontificis per se spectata, & non adiunctis aliis clausulis, non tamen potest talis additio tacita, seu mētalis, supposita illa vltima clausula, sine periurio adiungi.

Deinde in hoc iuramento non solum fit promissio nunquam occidendi Regem, nec cooperandi ad conspirationem contra illum, vel similia, quæ ad factum pertinent, & possent intelligi de iniustis factis; sed ab iuratur ipsa Pontificis potestas cum tot particulis distributiuis, vt non habeat locum sensus ille, seu limitatio subintellecta. Sic enim dicitur in prima clausula, *Et quod Papa nec per se ipsum, nec vllam aliam authoritatem Ecclesiæ, vel Sedis Romanæ, vel per vlla media cum quibuscumq; aliis aliquam potestatem, nec authoritatem habeat Regem deponendi, &c.* Quæ verba nullo modo restringi possunt ad potestatē deponendi iniustè, vel sine causa. Tum quia omnis potestas illi denegatur, tam in particulari respectu huius Regis, quam in generali respectu omnium successorum, vt in clausula secunda additur, & cum distributionibus, *non obstante aliqua declaratione, vel excommunicatione, vel depriuatione facta vel facienda.* Tum etiam quia virtute iuratur, talem sentententiam, vel depositionem non posse esse iustā nec efficacem ex defectu potestatis, etiam si Rex qui iuramentum exigit, seu de quo in specie iuratur, hæreticus, vel schismaticus sit. 12.

Præterea simili modo, & cum eisdem ampliationibus abiuratur potestas absoluendi subditos à vinculò obedientiæ, & quod non obstante quacunque absolutione, defendant subditi Regem etiam contra Papam, & nulla habita ratione alicuius censuræ, vel excommunicationis. Quod non potest mente restringi ad excommunicationem iniustam, vel nullā, quia verba sunt adeo vniuersalia, vt illis repugnet talis limitatio, scilicet, *Non obstante aliqua declaratione, vel sententia excommunicationis*: à quibus verbis excludi non potest declaratio, quod talis sit hæreticus, vel schismaticus, quæ sit vera, & à Papa per quamcunque potestatem suam facta, nam verba illa omnia comprehendunt. Denique tota illa professio, confessio, & abiuratio est directe contraria Pontificum, & Conciliorum definitionibus; ergo est expressa exterior negatio dogmatum fidei, quæ nunquam potest esse licita propter sub intellectas interpretationes, vel particulas, quia est contra obligationem 13.

confi-

confitendi fidem, & non negandi illam etiam exterius. Vt omittam scãdalum publicum aliorum fidelium, quod non potest à tali actione separari, neque præbendum est etiam propter vitandam mortem, vt exemplo Mathatiæ Machabæi docemur.

14. *Refellitur confirmatio Pontificiæ potestatis.* Vnde ad confirmationem de vulgari verbo Anglicano *murderari*, quod dicitur significare idem, quod *iniuste occidere*, respondetur, si tantum proponeretur iurandum, hæreticum esse dicere; *Regem posse a subditis murderari*, tollerabilem futuram fuisse excusationem At nunc non solum id proponitur, sed etiam esse hæreticum dicere, Principes per Papã depriuatos, aut excommunicatos posse per subditos deponi, quod est contra doctrinam fidei. Nec habet locum euasio, *Excluditur euasio.* quod tota copulatiua ratione vnius partis fit falsa, tũ quia in forma iuramenti prout habetur in libro Regio, disiunctiuè legitur, *deponi, aut occidi*; tum etiã quia licet legatur copulatiuè *deponi & occidi*, sensus idem redit, quia non iuratur, totum illud coniunctum, seu propositionem hypotheticam esse hæreticam, sed iuratur, singulas partes esse hæreticas, scilicet posse Prĩcipem à Papa depositum per subditos deponi, & posse *murderari*, & ita semper damnatur vt hęretica propositio catholica, & secundum fidem certa. Eo vel maximè, quod verbum *murderari* ideo positum ibi est, quia supponitur, non obstante sententia Papæ, occisionem Regis esse iniquam proditionem eius, & contra fidelitatem Regi debitam, & ita totum hoc ibi iuratur. Vnde licet verbum illud per se sumptum illam significationem habeat, tamen in illo iuramento per multa alia verba declaratur, & extenditur, ita vt non habeat locum limitatio, præsertim respectu totius iuramenti, & omnium clausularum eius. In quibus sæpe fit expressa, & absoluta, & vniuersalis abiuratio potestatis Papæ ad puniendos Reges, etiam rebelles, & pertinaces; & præterea recognoscitur in Rege authoritas, & potestas ad exigendum tale iuramẽtum, & miscentur alia, quæ non possunt cum veritate iurari, seu à periurio per illas verborum æquiuocationes, vel subintelligentias excusari.

15. *In quo sensu & in quibus personis excusatio locum habeat.* Circa tertiam excusationem distinguere oportet tempora, & personas Quoad tẽpora enim possumus loqui de tẽpore ante declarationẽ factam à summo Pontifice, vel post illam. In priori tẽpore potuit fortasse esse aliqua contentio, vel opinionum diuersitas inter catholicos, salua conscientia, de quo statim dicam. Post declarationem autẽ Pontificis, nullo modo existimari potest probabilis opinio illi decisioni cõtraria, quia apud illum est potestas declarandi huiusmodi dubia ad bonos mores, & fidem pertinentia, cui subditi stare tenentur, alias inutilis esset talis potestas. De quo iam satis in superioribus dictum est. Quoad personas vero distinguere oportet inter eos qui docti sunt, & per se possunt qualitatem iuramenti expendere, & de illo iudicium ferre, & alios ignorantes, quos oportet aliorum duci opinione, & iudicio. De his posterioribus non est dubium, quin potuerint aliqui per ignorãtiam excusari, si sacerdotes, qui reputabantur probi, & docti, eos docebant, iuramentum illud potuisse salua conscientia præstari, retenta intentione non iurandi, aliquid contra fidẽ vel contra Papæ potestatem. Hæc autem ignorantia iam non habebit locum etiam in his simplicioribus post Pontificium Breue, quia tenentur illud præferre omnibus suis priuatis Doctoribus. Si tamen essent aliqui adeo rudes, qui nihil de Pontificia declaratione audierint, vel intellexerint, posset adhuc in eis talis ignorantia durare, quia perinde se habebunt, ac si Papa nihil declarasset. Verumtamen res adeo est notoria, & in illis partibus publica, vt vix possit casus moraliter accidere. In aliis vero fidelibus doctis, qui per se possunt iuramenti momenta expendere, etiã sublato è medio Breui Pontificio, nunquam censeo fuisse opinionem probabilem eorum, qui professionem talis iuramenti licitam esse docebant, quia verba iuramenti semper fuerunt tam perspicua, & tam multiplicia, & tot modis conscientiam illaqueantia, & schismatis approbationem, & professionem inducẽtia, vt licet in vna, vel alia voecula, aut particula colorata euasio locum habere potuerit: impossibile fuerit modum verè probabilem inuenire totum iuramentum honestandi, seu excusandi, ac pericula eius euadendi, vt satis probant, quæ de singulis eius verbis hactenus ponderata sunt. Si qui ergo in principio doctrina, & vita commendati in illam sententiam prolapsi sunt, ducti fortasse timore, aut ratione humana, non satis rem considerarunt, quorum ignorãtia probabilis fuerit, nec ne, nunc iudicare non est necesse, oportere autem existimo, maculã timere, eãq; tum pœnitentia, tum publica confessione, qua infirmiores animentur, & instruantur, ne in fraudem incurrant compensare, & si opus sit, proprio sanguine abluere.

CAPVT IX.

Liceatne catholicis Anglis templa hæreticorum adire, & cum eis in ritibus communicare sine intentione cultus, vel cooperationis cum illis, solum propter temporales pœnas vitandas?

QVAMVIS Rex Angliæ in Apologia sua hanc partem Pontificis Breuis referens, eam attingere noluerit, ad huius operis complementum, & ad maiorem fidelium instructionem, maioremq; eorum, quæ de iuramento diximus declarationem, & confirmationem, nonnulla de hoc puncto dicere opportunum, & necessarium hoc loco existimaui. Occasio autem, seu necessitas huius doctrinæ orta est ex dura vexatione, quam catholici in Anglia patiuntur, dum per leges acerbissimas bonis priuantur, aliisque grauibus pœnis subiiciuntur, nisi Ecclesias hæreticorum adeant, eorumque concionibus, precationibus, aliisve ritibus intersint. A temporibus enim Elisabethæ statim cœperunt catholici grauissimis pœnis cogi Ecclesias hæreticorum frequentare, eorumque ritibus, & concionibus interesse. Priusque, vt Sand. lib. 3. ann. 1559. refert, in singula capita duodecim assium multa est indicta Ecclesias sicut prius frequentare recusantibus. Postea vero (vt idem refert. ann. 1582.) *Ordinibus conuocatis legem promulgant, quæ mulctant vtriusque sexus singulos (modo annum decimum sextum ætatis attigerint) qui recusant adire Protestantium preces, conciones, ac Ecclesias viginti libris Anglicanis menstruis, id est, aureis ferè septuaginta*: Additumq; est, referente Episcopo Tarazonensi, vt qui aureorum summam non haberent, in carcere detinerentur, donec soluerent. Quæ leges, & pœnæ acerbiores vsque ad præsentem diem factæ sunt, vt capite sequenti referemus. Hinc ergo nonnulli, pia catholicorum miseratione commoti, dubitare cœperunt, an possint aliqua ratione à culpa excusari, illas leges seruando, ita vt neq; sine euidenti obligatione cogantur tot mala sustinere, neque etiam cum conscientiæ periculo, propter humanum timorem, vel temporalium rerum nimium amorem, iniquis, ac tyrannicis legibus subiiciantur. 1.

Vt autem ratio dubitandi, veraq; illius decisio intelligi, ac fundari melius possit, pauca de obligatione, & præcepto confitendi fidem, non solum verbis, sed etiam factis præmittere necesse est. Et in primis tria illa discernenda sunt, quæ communiter in hac materia distinguuntur, scilicet. *confiteri fidem exterius*, vtiq; publicè, seu coram aliis, ita vt videntes, vel audientes per signa externa à me exhibita, intelligant, me esse Christianũ; huic extreme opponitur, *negare fidem*, quasi medium autem inter hæc est, *occultare fidẽ* quod tantum negatiuè opponitur confessioni, non contrariè, sicut negare fidem. 2. *Explicatur diuinũ præceptũ de fide exterius confitendi.*

Ex

3. Ex his autem tribus certum est, primum scilicet, confiteri fidem, cadere sub præceptum diuinum. Ita docent omnes catholici Doctores cum Diuo Thoma 2. 2. quæstione tertia. Estque certum de fide ex illo Pauli ad Romanos decimò. *Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* In hoc enim vltimo verbo, *fit ad salutem*, significat Paulus confessionem fidei esse necessariam ad salutem, sicut enim dicitur, corde credi ad iustitiam, quia fides est ad iustificationem necessaria, ita fidei confessio dicitur fieri ad salutem, vtique æternam, quia ad illam consequendam, & ad gratiam conseruandam est necessaria. Et inde etiam constat, loqui Paulum de externa, & sensibili confessione fidei, nam interna pertinet ad prius membrum credendi corde, non enim aliter interius confitemur fidem, id est, veritates fidei, nisi illis assensum internum tribuendo, quod est corde credere. Vltra hoc ergo requiritur ad salutem externa confessio. Quam etiam explicuit Paulus dicens, *ore* fieri, non quia solo ore fieri possit, aut debeat, nam etiam potest fieri actibus corporeis, & aliis signis externis, quibus Christianam religionem profitemur, sed quia verba sunt signa magis expressa, & ad mentem exprimendam principaliter instituta, ideo specialiter tribuit Paulus ori confessionem fidei.

4. Christus autem Matth. 10. absolute dixit: *Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in cælis est.* Quę verba non habent tam expressam formam præcepti, sicut promissionis, sed aliis locis explicuit Christus, confessionem nostram esse nobis necessariam ad obtinendam confessionem suam, vt statim videbimus. Rectè autem quadrat Christi promissio cum verbo Pauli *ad salutem*. Distinxit enim Apostolus inter fidem cordis, & confessionem oris, & illam dixit necessariam *ad iustitiam*, id est, ad remissionem peccatorum, & internam animæ renouationem obtinendam, quia interna fides fundamentum est ipsius iustitiæ: ad illam autem non est ita necessaria confessio externa fidei, nisi forte in proposito generali implendi omnia præcepta. Alioqui enim iustificatur homo per internam fidem cum cordis contritione, & dilectione, priusquam in externum actum confessionis fidei prodeat. Vnde recte dixit Ambrosius in Psalm. 38. *Fides credentium principalis est, confessio executionis.* Et ideo confessio fidei non dicitur esse ad iustitiam, sed *ad salutem*: nā post iustitiā obtentam adhuc necessaria est fidei confessio ad perseuerandum in illa iustitia, & consequenter ad salutem consequendam, nam *qui perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit*, & illum Christus coram Patre suo confitebitur.

5. Hoc autem præceptum non est tantum positiuum diuinum sed est morale præceptum quasi connaturale ipsi fidei, seu homini, supposito statu fidei: ideoque in omni tempore, & in omni statu Ecclesiæ fidei confessio fuit ad salutem necessaria. Rationem autem huius veritatis attigit Augustinus libro de fide & symbol. in princip. dicens, *fides à nobis exigit officium & cordis, & linguæ, ait enim Apostolus corde creditur, & cet. Et ideo oportet nos esse iustitiæ memores, & salutis, quandoquidem in sempiterna iustitia regnaturi à præsenti sæculo maligno salui fieri non possumus, nisi & nos ad salutem proximorum nitentes, etiā ore profiteamur fidem, quā corde gestamus.* Quibus verbis insinuat, fidei confessionem propter proximum esse necessariam. Idemq́ declarauit amplius serm. 181. de Tempor. alias serm. 59. de diuersis, his verbis, *Sine fide impossibile est placere Deo, hanc in cordibus nostris agnoscit, qui scrutatur renes, & corda. Sed propter conseruandam Ecclesiæ vnitatem dispensationi huius temporis cum fide cordis necessaria est oris confessio, quia corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, non tantum prædicatorum, sed etiam eruditorum: non enim aliter frater de fratre sentiret, nec pax Ecclesiæ seruaretur, neque alium docere, neq; ab alio discere saluti necessaria posset, nisi quod in corde habet, signis vocum tanquam suis vehiculis ad aliorum corda transmitteret. Est ergo fides & corde seruanda, & ore promenda. Fides enim omnium bonorum est fundamentum.*

Itaq; sentit Augustinus fidem cordis propter Deum per se primo necessariam esse, confessionem vero fidei propter proximos, seu propter Ecclesiam, nam sicut fides interna est fundamentum vnionis animæ cum Deo, ita confessio fidei est fundamentum Ecclesiasticæ vnitatis, & pacis. Non quod ipsa etiam confessio fidei non sit præcepta propter DEI honorem, & cultum, sed quod non ita directè, & immediate ad Deum tendat, vel propter ipsum necessaria sit, sicut interna fides. In quo est etiam considerandum, confessionem fidei duobus modis fieri posse, vno modo propter ostendendam exterius fidem internam, quam in corde habemus, ita vt hoc sit præcipuum, & quasi vnicum proximum motiuum talis confessionis, alio modo fit præcipue propter aliquem cultum externum exercendum, Deoque exhibendum; & hoc modo sacrificium Missæ, & vsus sacramentorum, & aliæ cæremoniæ dici possunt pertinere ad confessionem fidei, propriè autem sunt actus Religionis, & propter Dei cultum, & honorem proximè ac præcipue fiunt, & præcipiuntur. At vero formalis (vt ita dicam) & propria confessio fidei est, quę fit ad manifestandam aliis nostram internā fidem, & hæc sine dubio ad homines immediate refertur; nam propter Deum non erat necessaria, ideoque recte fundatur ratio huius pręcepti in necessitate huius confessionis ad coniunctionem fidelium in vnius Ecclesiæ pace, & vnitate, quam ipsamet fides exigit. Et ita etiam exposuit idem August. illud Psal. 115. *Credidi propter quod loquutus sum, quia non perfecte credunt* (inquit) *qui quod credunt, loqui nolunt.* — *Propriū motiuum confessionis fidei est ad internam manifestandam.* 6.

7. Atque hinc colligitur etiam secundum, scilicet, *negare fidem*, esse contra diuinum præceptum, seu cadere sub præceptum prohibens, seu negatiuū. Quod eodem modo est de fide certum, dicente Christo Domino Matth. 10. *Qui negauerit me coram hominibus, negabo & eum ego coram Patre meo, qui in cælis est.* Nam qui negauerit, audiet, *Nescio vos*, vt ibi dixit Theophil. Vnde Paulus 2. ad Timoth. 2. *Si negauerimus, & ipse negabit nos.* vbi Ambros. Theodor. & Primas. id notant. Et Chrysostom. homil. 35. in Matth. rationem reddit, dicens, *Liberam petit confessionem, & ad maiorem charitatem nos adducit, & sublimes, atq; inuictos esse desiderat, quapropter omnibus hæc præcipit.* Et eodem modo interpretatur ibi verba illa Christi *Estote prudentes sicut serpentes*, quę corpus exponunt cuicumq; vulneri, vt caput seruent, ita enim fidelis debet potius corpus prodere, quam fidē (quę caput est, & initium bonorum omnium) negare. Quod etiam habent ibi Hieronym. & Hilar. can. 10. & August. lib. 2. de Doctri. Christian. cap. 16. — *Matth. 10.*

8. Sequiturque hoc præceptum ex priori: nam in omni præcepto affirmatiuo includitur negatiuum nihil faciendi contrarium ei, quod per affirmatiuum præceptum est, vt si iubemur amare Deum, ibi virtute prohibemur quidquam agere diuino amori contrarium, & sic de aliis, nam vnum cōtrarium destruit aliud, vnde si vnum præcipitur, contrarium sine dubio prohibetur. Cum ergo præcipitur fidei confessio, ibi virtute prohibetur fidei negatio, nam hęc cōfessioni contraria est, vt per se patet. Imò ex præcepto internæ fidei sequitur necessario prohibitio negandi eandem fidem. Non qui negat fidem ore, vel eandem fidem negat corde, & sic infidelis est, & agit non solum contra fidei confessionem, sed etiam contra præceptum fidei: vel negando ore, corde retinet fidem, & sic mentitur mendacio valde pernicioso, & honori Dei contrario, quia negando fidem, Deo tribuit mendacium, dicens, falsum esse, quod Deus dixit; Christianam etiam religionem grauissime offendit, & Ecclesiam, quantum in se est dissoluit, eiusque vnitatem scindit. Ergo mendacium illud prohibitum — *In præcepto confitendi fidem includi tur negatiuum.*

tum est, non tantum generali præcepto non mentiendi, sed etiam speciali præcepto fidei, & Religionis Christianæ, vt recte sentit Augustinus libro contra mendacium capite sexto. Vnde etiam fit, vt sicut mendacium dupliciter profertur scilicet, vel negando quod verum est, vel affirmando quod est falsum, seu quod est vero contrarium: ita in præsenti hæc fidei negatio duobus modis contingere possit, scilicet vel pure negando esse veram, aut esse certam, fidei veritatem, vel contrarium errorem profitendo, nam professio falsi necessario est negatio veri, & eandem vel maiorem malitiam involuit.

9. Tertium, quod proposuimus, scilicet, occultare fidem, mediam quandam habet rationẽ, quia nec semper malum est, nec semper licet, vt omnes etiam Doctores Catholici docent. Ratio est, quia veritatem tacere, aut non proferre, non est illam negare, sed abscõdere, vt per se notum est, & ita etiam occultare fidem non est negare fidem, ideoque ex hac parte non est semper malum. Aliunde vero præceptum confitendi fidem, cum affirmatiuum sit licet obliget semper, non tamen pro semper, hæc enim est natura præcepti affirmatiui, vt nunc supponimus, & propterea non confiteri fidem, quod fit occultando fidem, non est semper malum, quia si exercitium alicuius nõ est per se necessarium, cessatio ab illo actu non potest esse semper mala, vt per se notum est. Tantum ergo erit praua occultatio fidei, si eo tempore occultetur, pro quo præceptum confitendi fidem obligat; sicut tacere propria peccata non semper, sed tunc est malum, quando præceptum illa confitendi in iudicio aliquo obligat. Vnde duplex fidei occultatio distingui potest, vna per modum puræ negationis, quæ potest licite aut sine peccato esse toto eo tempore, in quo, vel pro quo non tenetur homo externam fidei confessionem exhibere. Alia est per modum priuationis, seu omissionis moralis, quia eo tẽpore admittitur, quo fidei confessio exhibenda esset, & ita est carentia actionis debitæ, ideoq; moralis priuatio dicitur. Et hæc est peccatum de se graue, quia est contra præceptum confitendi fidem. Nam lex affirmatiua præcipiens actum pro aliquo tempore, consequenter prohibet omissionem eius pro eodem tempore, vt est per se notum.

Præceptum confitendi fidem & non occultandi fidem non obligat pro semper.

Duplex fidei occultatio.

10. Et de hac omissione possunt recte intelligi verba Christi Luc. 9. *Qui me erubuerit, & meos sermones, hunc filius hominis erubescet, cum venerit in Maiestate sua, & Patris, & Sanctorum Angelorum.* *Erubescere* enim minus esse videtur, quam *negare*, non enim tantum qui negat, sed etiam qui Christum, vel fidei eius veritatẽ (quod perinde est) omittit confiteri, cum debet, Christum *erubescit*. Et quamuis Christus verbo *erubescendi* (quod proprie significat, aliquid propter pudorem, vel propter timorem alicuius contemptus, vel irrisionis vitare) ibi vsus fuerit, quia vel præsenti materiæ, de qua loquebatur, erat magis accommodatum, vel quia in principio doctrina Euangelij à gentibus, & Iudæis irridenda erat, & ita multi per pudorem, & erubescentiam illam erant despecturi, nihilominus doctrina, & comminatio generalis est: nam quacunq; ratione siue ex pudore, siue ex timore perdendi vitam, vel alia temporalia bona, quis omiserit fidei cõfessionem tempore debito, eandem reprehensionem, & comminationem incurret.

11. Occurrebat autem statim inquirendum, quod sit illud tempus pro quo obligat fidei confessio. Sed hoc ex professo explicare non est temporis præsentis. Satis ergo sit, supponere, esse illud, in quo ad Dei, vel Religionis Christianæ honorem tuendum necessaria est confessio fidei, vt censetur esse, quoties quis à tyranno, seu publica potestate de sua fide interrogatur, vel certè quoties tacere, & non confiteri, esset virtute negare. Hic enim est alius modus, quo praua fit hæc omissio, quia virtualem fidei negationem inuoluit: quia in moralibus implicitum pro expresso reputatur, quando eundem effectum inducit. Et ita præceptum non negandi fidem, non solum expressam negationem, sed etiam tacitam, & virtualem prohibet. Dicetur autem talis omissio virtualis negatio fidei, quando ipsamet omissio confessionis communiter accipitur pro signo abnegandi fidem. Sicut in ordinario, & communi vsu non ferre vestes, nec tõsuram Clerici, seu Monachi sine speciali causa, aut necessitate, est quædam virtualis negatio talis status, quæ ad Apostasiam externam post interdum sufficere. Ita ergo potest contingere in cõfessione fidei, si alicubi sit iuste institutum aliquod signum ita propriũ Christianitatis, vt qui illud omiserit, eo ipso se Christianũ esse negare videatur, vt magis in sequentibus explicabitur.

Pro quo tempore obliget præceptũ cõfitẽdi fidem.

Ex quibus intelligitur, propositæ quæstionis difficultatem in hoc sitam esse, vt expẽdamus, an exercere illos actus eundi ad Ecclesias hæreticorum, eorumve conciones audire, & cum eis preces fundere, vel aliis eorum ritibus interesse, sit veram fidem negare, seu (quod idem est) errorem cõtrarium profiteri, an vero tantum sit non confiteri veram fidem, & hoc posito, an sit pura negatio, vel omissio moralis peccaminosa. Ratio autem dubitandi sumitur ex differentia inter verba, & actiones, seu res alias: nam verba & expressius significant, quam res, & non habent alium proprium vsum, nã ad hoc sunt per se primo instituta: aliæ autem res vt vestes, domus, cibi, & similia, vel etiam actus audiendi, videndi, & huiusmodi non sunt per se instituti ad significandam mentem operantis, sed ad alios naturales, vel humanos vsus, licet interdum per quandam consecutionem aliquid significare videantur. Vnde fit, vt magis obscura, & ambigua, seu æquiuoca esse soleat rerum, quã vocum significatio. Deinde etiam fit, vt facilius etiam habeat locum simulatio, vel potius dissimulatio sine mendacio in vsu aliquarum rerum, seu actionum, quam in vsu verborum, quæ magis certam & vsualẽ (vt ita dicam) significationem habent. Deniq; ex hoc eodem principio est longe alia ratio dubitandi de his actionibus adeundi Ecclesias &c. de quib' nunc tractamus, quam de professione iuramenti fidelitatis, nam hæc fit per verba expressa, & in hunc solum finẽ explicandi mentem, & talia sunt verba formulæ iuramenti, vt expressam abnegationem doctrinæ fidei & consequenter confessionem contrariæ hæresis cõtineant: & ideo nemo qui in eadem hæresi non versetur, vel nisi in aliam antiquam incidat, quę dicebat posse sine peccato negari fidem in tormentis, etiam cum iuramento, dubitare potest, quin professio illi' iuramenti non liceat. 12.

Ratio dubitandi.

At vero de illis actionibus in quæstione propositis videtur posse dubitari. Primò quia ex propriis obiectis, & materiis indifferentes sunt, nam ingredi Ecclesiam vel est de se bonum, vel saltem indifferens. nec ideo fit intrinsece malum, quia hæretici male illo loco vtuntur, nam hoc pertinet ad prauam intentionem eorum, sine qua illuc ingredi indifferens est: nam etiam ingredi Synagogam Iudæorum, vel Paganorum templum, non est per se malum. Similiter audire concionem cuiuscumque doctrinæ, etiam prauæ, intrinsece malum non est, potest enim quis illam audire, vt eam confutet, vel delectetur eloquentia concionantis, vel vt irrideat. Denique interesse precibus, & sacris eorum materialiter sumptum indifferens est, quia potest quis dum est ibi preces catholicorum, & ritu catholico secrete fundere, vel de vera fide cogitare. Aliunde vero illi actus non habẽt significationem fidei cõtrariam, ad quam sint per se impositi, quia non ad significandam fidem specialiter impositi sunt, sed solum ad operandum aliquid, quod per vnumquemque eorum proxime fit. Quod si, vel ex discursu videntium, vel ex communi vsu aliorum, tales actus indicare solent prauam fidem, id est accidentarium, si à catholico non ea intentione fiant: 13.

1. Argument quo ostendi videtur licitũ esse adire hæreticorum Ecclesias &c.

fiant: quia ipse non significat falsam fidem, nec decipit alios, sed permittit eos decipi. Ergo qui faciunt tales actus solum ad obediendum Regi in materialibus actibus externis, vt euitent temporalia damna, non negant fidem, nec in fidei confessione ex præcepto debita deficiunt, quia tunc nulla est specialis necessitas, propter quam obliget pro tunc affirmatiuũ præceptum confitendi fidem; ergo cessat ibi omnis ratio culpæ. Vnde catholici Doctores docuerunt, non esse per se malum in actionibus sacris cum hereticis communicare, quamdiu nominatim declarati non sunt.

14. *Secundum* Secundo si aliqua ibi esset culpa, maxime, quia est professio falsæ religionis, saltem simulata; at hæc simulatio non est semper intrinsecè mala; ergo maxime erit licita in illo casu propter vitandas mulctas, & vexationes grauissimas. Consequentia patet, quia si talis simulatio non est intrinsece mala, non erit prohibita, quia mala; ergo ad summũ erit mala, quia prohibita, vel ex accidente propter mala, quæ inde sequuntur; at hæ rationes cessant in tam vrgente necessitate, quia positiua prohibitio non obligat cum tanto rigore, & incommoda, quæ sequuntur, non sunt intenta, sed permissa, & ideo non imputantur. Maior etiam est clara, quia supponimus intentionem operantis non esse, profiteri aliquid falsum, sed tantum ibi ad esse, & aliquod bonum, vel indifferens ibi facere, quidquid alij inde concipiant, quæ est dissimulatio, vel simulatio materialis. Probatur ergo Minor, primò quia non defuerunt authores catholici, & graues, qui docuerint, non esse intrinsece malum, falsam, vel superstitiosam religionem simulare, seu in exterioribus actibus fingere, faciendo illos materialiter tantum (vt aiunt) id est, sine intentione religionis, aut cultus, sed propter aliquam vtilitatem humanam. Imò multi tribuunt hanc sententiam Hieronymo dicenti, licuisse Apostolis simulare seruare legalia, eo tempore, quo iam erant mortifera serio, & ex intentione cultus facta, vt late dixi lib. 9. de Legib. cap. 16. vbi plures authores allegaui, & testimonia Scripturarum, quibus mouentur, adduxi. Ratio autem est supra tacta, quia talis simulatio mẽdacium non est, non enim per illam intenditur significari aliquid falsum, aut contra mentem, sed est tãtum cuiusdam veritatis, seu fidei occultatio: aut non confessio. At priori ratione habet, vt nõ sit mala tanquam fidei abnegatio, quia hæc non est sine mendacio, posteriori autem ratione non est mala, quia nihil est, quod tunc obliget ad se manifestandum, nec ad veritatem confitendam.

15. *3. Argumentum.* At responderi potest, has rationes recte procedere de malitia per se inuenta in illis actibus, nihilominus tamen illos esse malos ratione scandali, quod moraliter ab illis separari non potest, & illud sufficit, vt actus semper sit moraliter malus. Sed contra hoc obiicitur tertio quia etiam scandalum non solũ separari potest, sed etiam actu separatur ab illis actibus, prout in illo regno à catholicis fieri posse dicuntur. Nam in primis omnes sciunt, eos, qui Romanam fidem tenent, non facere illos actus sponte, aut ex animo, sed solum ad vitandas pœnas. Imò etiam sciunt, à Rege ipso potius præcipi ob cupiditatem auri, & argenti, quam propter Dei cultum, aut religionem & ideo libentius imponere pecuniarias pœnas, quam corporales: vnde consequenter etiam persuasum habent, catholicos non facere illas actiones causa religionis, vel in contemptum fidei, sed solum propter vitandam bonorum spoliationem. Ergo non est, vnde possint scandalum rationabiliter accipere cum actio per se mala non sit, & species mali, quam habere videbatur, per illam publicam notitiam tollatur. Accedit quod dicuntur fideles, facere prius publicã professionem suæ rectæ intentionis, & veræ fidei; ergo si quod superest scandalum, non est datum, sed acceptum, quod operanti non imputatur, maxime quando tam grauis causa, & necessitas intercedit.

Nihilominus absque vlla dubitatione dicendum est, non licere catholicis Anglis in Ecclesia Schismaticorum, & hæreticorum ad conciones hæreticas audiendas, & prophana sacra peragenda conuenire. Ita monet in suo Breui S.D.N. Paulus V. his verbis. *Profecto credimus procul dubio eos qui tanta constantia, atq; fortitudine, acerbissimas persecutiones, infinitas propemodum miserias hactenus perpessi sunt vt immaculate ambularent in lege Domini, nunquam commissuros esse, vt coinquinentur communione desertorum diuina legis. Nihilominus zelo Pastoralis officij nostri impulsi, & pro paterna solicitudine, qua pro salute animarum vestrarum assidue laboramus, cogimur monere vos, atque obtestari, vt nullo pacto ad hæreticorum templa accedatis aut eorum conciones audiatis, vel cum ipsis in ritibus communicetis, ne Dei iram incurratis. Non enim licet vobis hæc facere sine detrimento diuini cultus ac vestra salutis.* Ex quibus verbis licet colligere, hanc non esse tantum prohibitionem propositiuam, seu humanam, ratione cuius illi actus fiant mali, quia prohibiti, sed esse legẽ declaratiuam malitiæ, & turpitudinis existentis in ipsis actibus, ratione cuius prohibentur, quia mali. Hoc enim significant illa verba: *Non enim licet vobis hæc facere* & ideo non tam vtitur Pontifex verbis prohibentibus quam monentibus, & obtestantibus malitiam talis communicationis cum hæreticis. Deinde colligitur ex illis verbis, hanc culpam esse mortalem, & satis grauem. *Ne Dei iram incurratis: non enim licet vobis hæc facere sine detrimento diuini cultus, ac vestræ salutis*, Vnde licet fortasse antea fuerit inter Catholicos aliqua de hoc puncto discrepatio, vel iudiciorum diuersitas iam autẽ omnino cessare debet; quia non licet eis de authentica Pontificis declaratione in re morali, & ad salutem animarum pertinente dubitare.

17. *Summi Pontificis declarationem esse maxime consentaneã S. Scripturæ.* Ostendere autem oportet, quam sit hæc declaratio principiis fidei, & doctrinis Sanctorum Patrum, ac rationi consentanea. In primis enim in Scriptura maxime prohibita est communicatio cum infidelibus, præsertim in rebus sacris, non est autem dubium quin hæretici sub infidelibus comprehendantur. Imò de his præcipuè scribit Paulus ad Timoth. 2. epist. ca. 2 *Profana & vaniloquia deuita, multum enim proficiunt ad impietatem & sermo eorum vt cancer serpit, ex quibus est Hymenæus, & Philetus, qui à veritate exciderunt, &c.* Et ideo ad Titum 3. hæreticum hominem pertinacẽ deuitandum esse monet, & 1. Corinth. 6 & ad Romanos 16. grauissime monet *declinare ab eis, qui dissensiones & offendicula præter doctrinam* (ait) *quam didicistis, faciunt. Nam per dulces sermones, & benedictiones seducunt corda innocentum*: Ioannis item verba in epist. 2. notanda sunt cum enim de hæreticis dixisset, *Neq; Aue eis dixeritis*, subdit rationem. *Qui enim dicit eis Aue, communicat operibus eorum malignis.* Quocirca cum omnis communicatio cũ hæreticis prohibita sit ab Apostolis propter periculum, illa tamen maxime, & maiori rigore, quę est *in operibus malignis*, quæ nimirum faciunt quatenus hæretici sunt. Talia autẽ sunt illa, de quibus nũc tractamus, & negari non potest, quin Catholici cum illis conuenientes in Ecclesiis ad similia conuẽticula peragenda cum ipsis in eisdem operibus communicent. Quocirca licet fortasse non omnis alia communicatio cum personis hæreticorum nondum declaratis excommunicatis sit sub rigoroso præcepto prohibita, hæc peculiaris, quæ est in operibus malignis, & schismaticis (vt sic dicam) semper prohibita est. Dicit enim Paulus 1. Corinthior. 10. *Nolo vos socios fieri dæmoniorum non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum non potestis mensæ domini participes esse, & mensæ dæmoniorum.* Et 2. Corinthior. sexto *Nolite iugum ducere cum infidelibus*, id est, vt Diuus Thomas exponit, *nolite communicare in operibus infidelitatis cum infidelibus.* Nam vt subiungit Apostolus. *Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? Quæ autem conuentio Christi ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli?*

Hanc

18\. *Esse etiam Sanctis Patribus conformem.* Hanc Scripturarum legem sequuti sunt, nobisq; tradiderunt Sancti Patres. Irenæus enim lib.3.cap.3. sic ait, Tantum Apostoli, & eorum discipuli habuerunt timorem, *vt ne verbotenus communicarent alicui eorum, qui adulterauerunt veritatē*, referto; Pauli testimonium, & vulgata exempla Ioannis Euangelistæ, & Polycarpi, & lib.1.cap.13. *Exsufflantes* (ait) *& anathematizantes, oportet alicubi, & longe fugere ab eis.* In eandē sententiam Cyprian.epist.55. ad Cornel.in fine. *Declinent* (ait) *de cætero fortiter, & euitent dilectissimi fratres nostri verba, & eloquia eorum, quorum sermo vt cancer serpit, sicut Apostolus dicit.* Et infrà: *Simus ab eis tam separati, quam sunt illi de Ecclesia profugi.* Et infra. *Hoc* (inquit) *Beatus Apostolus non tantum monet, sed etiam iubet, à talibus vt recedatur. Præcipimus* (inquit) *vobis in nomine Domini Iesu Christi, vt recedatis ab omnibus fratribus ambulantibus inordinate, & non secundum traditionem quam acceperunt à nobis.* *Esse præceptum apostolicum prohibens talem communicationem.* Est ergo hoc præceptum Apostolicum, teste Cypriano, & propriissime conuenit in præsentem causam, nam conuentus schismaticorum Angliæ inordinatissimi sunt, & nouę adinventiones humanę à traditionibus Apostolorum alienæ; ergo ex Pauli præcepto talibus ritibus, & conuenticulis vir fidelis communicare nō potest. Similia habet lib.de Lapsis in fine. Clarius vero, & expressius eundem statum causæ attingens epistol.4.ad Plebem, contra eos, qui Ecclesiam contra mores legitimos scindebant, eiusque ritus contemnebant, inquit: *Deus vnus est, & Christus vnus, & vna Ecclesia & Cathedra vna super Petrum Domini voce fundata. Aliud altare constitui, aut sacerdotium nouum fieri præter vnum sacerdotiū, & vnum altare non potest.* Et subdit paulo post. *Procul ad huiusmodi hominum contagione discedite, & sermones eorum velut cancer, & pestem fugiendo, vitate, præmonente Domino, & dicente, cæci sunt, & duces cæcorum.* Et infrà: *Nemo* (ait) *filios Ecclesiæ in Ecclesia tollat, pereant sibi soli qui perire voluerunt, extra Ecclesiam soli remaneant, qui ab Ecclesia recesserunt.* Et infra: *Vitate lupos, qui oues à Pastore secernunt.* Quid clarius pro Anglicanis schismaticis dici poterat.

19\. Præterea D.Hilarius can.10.in Matth. mysticè interpretans verba illa Christi: *In viam gentium ne abieritis, &c.* inquit. *Non quod non etiam ad salutem gentium mitterentur, sed vt opere, & vita gentilis ignorantiæ abstinerent. Et quod ciuitates Samaritanorum vetiti sunt introire: vt Ecclesias hæreticorum non adeant, admonentur.* August. libro contra mendac. & libr.2. Retract cap.62. ex professo docet, non licere hæresim simulare, etiam propter ipsos hæreticos conuertendos, sentitq; semper illud esse perniciosum mendacium. Et epist 162. in principio docet, cauēdum omnino esse à communicatione hæreticorum, præter quam in his quæ ad eorum conuersionem ordinantur. Ergo maximè in his, quę ad religionem pertinēt. Multaq; extant antiquitatis monumenta, quibus constat, Sanctos Patres à ritibus hæreticorum, maximè vero ab omni cōmunicatione cum eis in sacris abhorruisse. Ideo enim prohibitum semper fuit, ab eis communionem accipere, vt constat ex Decreto Iulij Papæ in cap. *Is, qui acceperit*, 24.q.5. cum similibus. Estq; notandum exēplum, quod refert Gregor.Turon.li.1.de Glor.Martyr.c.80. *Doctrina hæc miraculo confirmata fuit.* sacerdotem, scilicet, catholicum, *seu Romanum* (vt ipse loquitur) noluisse gustare cibos ab hæretico sacerdote benedictos, etiamsi ritum hæreticū in benedictione non exerceret, Deumque id factum miraculo comprobasse. Quanto ergo magis vitanda est in ipsis cæremoniis hæreticis communicatio? Vnde etiam legimus, Gregorium lib.1.epist.41.ad Leandrum scripsisse, omittēdum fuisse aliquo tempore ritum baptizandi trina mensione, quia hæretici ad falsam significationem illo abutebantur.

20\. *Refellitur duplex euasio.* Sed hæc doctrina Sanctorum Patrum generalis est, & posset quispiam eam eludere, vel illam non de rigoroso præcepto, sed de monitione ratione periculi interpretando, vel eandem ad ordinarium, & voluntarium vsum, non ad coactum sine ingēti periculo inevitabilem limitando. Veruntamen neutra evasio locum habet in verbis Augustini sermone 6.de Verbis Domini, vbi tractans illud Romano. 13. *Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit*, interrogat. *Sed quid si illud iubeat, quod non debeas facere?* Et respondet. *Hic sane contemne potestatem, timēdo potestatem.* Quod exemplo declarans, infra subdit. *Si Imperator iubet, esto mihi in obsequium, rectè, sed non in idolio. In idolio prohibet maior potestas Da veniam, tu carcerem, ille gehennam minatur.* Deinde ex allegatis sententiis Sanctorum vtraque evasio, si verba singula ponderentur, & omnia inter se conferantur, facile posset refutari, efficacius autem id fiet, rationes huius veritatis explicando; & occasione illarum magis testimonia Patrum vrgendo, & locupletando. Prima ergo ratio sit, quia illa communicatio cum hæreticis, de qua quæstio mouetur, fieri non potest, nisi profitendo nouam hæreticorum religionem, vel potius superstitionem, aut saltem illam simulando, vtrumq; autem est intrinsece malum, & contra præceptum confitendi veram fidem, & honorandi Christum, veramque ipsius religionem; ergo propter nullum humanum timorem licita est talis communicatio. Consequentia euidens est ex dictis. Antecedens vero quoad vtramque partem sic ostenditur. Nam illi, qui cum hæreticis ad Ecclesias conueniunt, duobus modis possunt ibi assistere. Primo animo colendi Deum illis ritibus, & cæremoniis, seu intentione exercendi illos ritus, tanquam licitos, & religiosos: & hoc est formaliter, ac verè falsam religionem profiteri: sicut qui adorat idolum cum vera intentione cultus, vere idololatriam profitetur, & qui nunc exerceret ritus Iudaicos intentione cultus, verè esset professor sectæ Iudæorum. Vnde necesse est, vt qui sic profitetur falsam religionem, abneget veram, & consequēter etiam fidem, in qua fundatur. Neque in hoc esse potest dubium, neque Catholici intendunt hoc modo ritibus hæreticorum interesse. *1. Ratio probans eam communicationem esse illicitam.*

Alio ergo modo potest hoc fieri sine intentione cultus, vel religionis, sed solum cuiusdam coactæ obedientiæ politicæ quoad externam corporis præsentiam, cum proposito ibi secretè colendi DEUM ritu Catholico. At in hoc ipso necessario includitur simulata professio schismatis, & communicatio exterior cum hæreticis in suis ritibus, quia iuxta communem, & receptum vsum illius gentis, & loci hoc significatur per illas externas actiones; & ad hunc finem fit ille conuentus, & communis conuocatio. Talis autem simulatio semper est mala, vt late probat Augustinus dicto libro contra mendac. & in variis epistolis de Cessatione legalium ad Hieronymum, & cum illo probaui in libro nono de Legibus cap.17. Et breuiter ostenditur, primò ex Paul.1.ad Corinthios decimo. *Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum*, id est, superstitionis gentilis, & idololatriæ, *non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum*, vtiq; idolothyta manducando, etiam sine intentione cultus, & adorationis idoli, vt verba sequentia declarant, quæ paulo post expendemus. Et ita intellexerunt locum illum Patres reprehendentes grauiter esum idolothytorū, quando exterius fit per modum actus religiosi, & tanquam vsus cibi sacri. Vt videre licet in Cypriano dicto libro de Lapsis, & in multis epistolis, in quibus omnem externam significationem communicandi, vel consentiendi ritibus infidelium, grauissimè cōdemnat, præsertim epist.31. & 52. cuius aliqua verba infra referam. Idem latè Tertullianus libro de Spectacul. capit.13. *Idololatria* (inquit) *abstinemus, nec minus templa, quam monimenta despicimus, non sacrificamus, nec de sacrificato edimus.* Et infra. *Oculos & aures ab idolothytis abstinemus*, & lib. de Idololatr.c.13. *Hoc loco* (inquit) *retractari oportet de festis diebus* (vtiq; infideliū) *& aliis extraordinariis solemnitatibus, quas interdum lasciuia, interdum timiditate nostra subscribimus, aduersus fidei disciplinam* 21.

communicantes nationibus in idolicis rebus. Et subiungit quæstionem. *An cum ipsis nationibus communicare in his seruus Dei debeat siue habitu siue victu, &c.* vtique quatenus fiunt religionis causa,' & respondet. *Ad has nihil communionis est lumini, & tenebris, vita, & morti.* Quam doctrinam latè etiam tradit Origenes lib. 8. cōtra Cels. parum à principio. Est etiam de hoc insignis locus Chrysostomi in Imperfecto, cuius verba statim referam. Ratio autem propria est, quia omnis communicatio in his superstitiosis ritibus, etiam si ficta intentione fiat, est quædam superstitionis participatio. Vnde sicut exteriori idololatria etiam ficto animo facta, malitiam idololatriæ participat, ita etiam omnis superstitio exterior, etiam simulata malitiam superstitionis induit.

22. *Confirmatio huius doctrinæ.* Confirmatur hæc ratio, quia exterior professio simulata talis schismatis est quædam eius approbatio, & contestatio, quod sit religiosa, & ex vera fide; at hoc intrinsece malum est, etiamsi interius nō credatur, neque intēdatur, quia est exterius confiteri falsam religionem. Neque enim à talibus factis, & in tali materia, scilicet, religionis, & cultus, potest separari significatio, quia exteriores actus, vestes, vel aliæ cæremoniæ non sumuntur ad cultum, nisi propter aliquam significationem; ergo qui illis exterius vtitur per modum religiosi cultus, exterius saltem approbat illum ritum colendi Deum. At hoc intrinsece malum est, nam verbis approbare, vel confiteri, talem ritum esse religiosum, malum, & contra fidem, ac religionem est, ergo & factis idem probare est æquè prauum, quæ est potissima ratio Augustini citatis locis. *Ratio D. August. amplius declaratur.* Quæ inde amplius declaratur, quia hæc simulatio falsæ religionis est quædam negatio exterior fidei; hæc autem semper est mala, vt in principio posuimus; ergo & illa simulatio. Maior cōstat, quia illa simulatio est approbatio religionis superstitiosæ, & consequenter est confessio falsæ fidei, à qua illa superstitio procedit, affirmatio autem erroris est negatio veritatis ergo illa simulatio est negatio Catholicæ fidei, quæ hæresi contraria est. Denique cum religio vera tantum sit vna, qui exterius vnam approbat, omnem contrariam reprobat; ergo qui approbat exterius ritus hæreticos, eo ipso eodem modo catholicam religionem abnegat: & ita deficit cōtrariè in confessione fidei. Vnde in hac etiam ratione talis simulatio est valde cōtraria honori Christianæ religionis: nam cedit in contemptum eius, cum exterius negetur, & reprobetur, & contraria in animis inimicorum eius firmetur, vt paulò post dicemus. Ex quibus tandem concluditur, nunquam esse licitam talem simulationem, etiam propter vitandam mortem, tum quia abnegatio fidei externa, & simulata nunquam licet propter vitandum quodlibet malum, tum etiam quia maxime tenetur homo seruare præceptum, etiam positiuum, & humanum non obstante periculo violentæ mortis, quando eius transgressio in contemptum religionis extorquetur, vt dixi in lib. 3. de Legib. cap. 30.

23. *Altera ratio qua posita doctrina explicatur.* Alio modo possumus vim huius obligationis explicare, quia in illo articulo cum coguntur fideles legibus iniquis, sacris hæreticorum interesse, obligat specialiter præceptum affirmatiuum confitendi fidem catholicam, resistēdo talibus legibus, ac proinde qui exterius dissimulant, & obediunt, etiam si id faciant ficto animo, in confessione fidei deficiunt: ac subinde inter lapsos in persecutione fidei computandi sunt. Doctrinam hanc sumo ex Cypriano in locis allegatis, præsertim in epistol. 31. quæ est clericorum Romæ existētium ad ipsum, vbi cum dixissent, non solum defecisse in fide, qui exterius idolis sacrificauerant, vel idolothyta manducauerant, sed etiam qui libellos quosdam submissionis, vel præsentes obtulerant, vel absentes miserant, subdunt verba notanda: *Non est immunis à scelere, qui vult videri propositis aduersus Euangelium, vel edictis, vel legibus satisfecisse: nam hoc ipso iam paruit, quod videri paruisse voluit.* Et infra vehementius Anglos pungit tam schismaticos, quam in fidei constantia debiles, dicens, *Absit ab Ecclesia Romana vigorem suum tam profana facilitate dimittere, & neruos seueritatis; euersa fidei maiestate dissoluere.* Et consonant verba eiusdem Cypriani libr. de Lapsis dicentis: *Nec sibi quo minus agant pænitentiam, blandiantur qui etsi nefandis sacrificiis manus non contaminauerunt, libellis tamen conscientias polluerunt. Et illa professio denegantis, contestatio est Christiani quod fuerat, abnuentis, fecisse se dixit, quidquid alius faciendo commisit Cumque scriptum sit. Non potestis duobus Dominis seruire, seruiuit sæculari Domino, obtemperauit eius edicto, magisque obediuit humano imperio, quam Deo.*

Eandem doctrinam sumo ex Chrysostomo Hom. 24. 25. in Matth. in Imperfect. vbi prius ostendit necessitatem confiteri fidem, & inter alia dicit: *Si tibi tantum Deus cor creasset, sufficeret tibi fides cordis, nunc autem os tibi creauit Deus, vt corde credas, & ore confitearis.* Et adiungit: *Non tantum ore, sed etiam quinque sensibus carnalibus, si autem vel vnus sensus minus fuerit, non est perfecta confessio.* Declarans autem occasionem necessariam talis confessionis addit verba sequentia, quę quia veritatē hanc multis modis confirmant, & ad soluenda argumēta lucē afferunt, integrè illa referam. *Ergo* (inquit) *si quis tibi dicat, non manduces idolothytū. sed aspice tātum ad idola, quo modo speciosa sunt: si aspexeris prouocatus, oculis tuis negasti Christū. Non quia aspicere idola aliquid sit sed quia inuitatus aspicis, peccas. Si tamen non aspexeris, oculis tuis confessus es Christum. Ideo scriptum est, Auerte oculos meos ne videant vanitatem.* Psal. 118. *Si vero dixerit tibi, nolo vt aspicias idola, sed tantum ausculta quomodo ille gentilis blasphemat Christum, vt glorificet Deos. Si auscultaueris, auribus tuis Christum negasti. Si dixerit tibi, nolo, vt audias blasphemiam Christi, sed ecce quomodo incensum diis offertur, tantum sta, & accipe odorem incensi illius si odoratus fueris, odoratu tuo Christum offensus es. Item si dixerit tibi, non manduca carnem dentibus tuis, tantum finge, te de immolato manducare: si simulaueris, sic gustu tuo Christum negasti. Si autem nolueris fingere, Christum confessus es, sicut Eleazarus in libro Machabaeorum, qui carnes vervecinas sub specie porcina noluit manducare.* Eleazari exemplum. *Si dixerit, nolo fingas, te de immolato manducare, sed tantum tange idolum manu tua, aut tene thuribulum, si tetigeris aut tenueris, tactu tuo Christum negasti. Si autem nolueris, tactu tuo Christum confessus es, sicut scriptum est: si est iniquitas in manibus meis. Omnia enim membra animæ, vel corporis tui, non solum tibi ad vsum Deus creauit, sed sibi ad gloriam.*

25. *Præceptum confitendi fidem in eo articulo cur obliget.* Ratione autem ostendi potest dicta propositio assumpta nimirum in eo articulo obligare affirmatiuum præceptum confessionis fidei, quia tunc maximè, seu pro tunc obligat hoc præceptum, quando fideles è tyranno infideli, seu hęretico, vel quocunque publico fidei persecutore de sua fide interrogatur, vt an Christianus sit, vel an Romano Pontifici obediat; vel si interrogetur, an sectam, vel ritū colendi Deum alienum ab Ecclesia catholica, seu Romana, licitum, vel sanctum esse credat, in his enim casibus tenetur fidelis non solum non negare aperte fidem Catholicam, aut non confiteri falsam, sed etiam non tergiuersari, aut dissimulare, seu tacere, sed aperte fidem, & religionem catholicam confiteri, sed in eo casu, in quo per edictum coguntur fideles adire templa hæreticorum, & eorum ritibus interesse, per potestatem publicam, virtute interrogantur, an probent illos ritus, necne, vel an catholicam religionem profiteantur; ergo tenentur fideles confiteri veritatem, non parendo talibus edictis, nam illa recusatio est quædam fidei confessio, ad quā obligat tunc præceptum. Maior propositio communis est Theologorum cum Diuo Thoma secunda secundæ quæstione tertia articulo secundo, vbi Caietan. & omnes moderni expositores non solum consentiunt, sed etiam tanquam certum dogma illud tradunt. Nam licet aliqua controuersia sit, an quælibet interrogatio sufficiat, (quæ ad præsens non refert) tamen cum interrogatio

rogatio est à publica potestate, nullum est dubium de obligatione confitendi fidem, quia tunc maxime imminet necessitas honorandi Deum, & Christianã religionem, & ideo qui tunc tergiuersatur, subtrahit Deo debitum honorem, & vere Christum erubescit. De quo ita scribit Cypr. in citato libro de Lapsis: *Christus in præceptis suis dicit, Qui confusus me fuerit coram hominibus, confundet eum filius hominis, & Christianũ se putat, qui Christianus esse confunditur, aut veretur? quomodo potest esse cum Christo, qui ad Christum pertinere, aut erubescit aut metuit?*

26. *Hoc supponit & docet aperte Nau. cons. 10. de hæret. n. 10.*

Quod autem in casu, de quo tractamus, Catholici interrogentur per publicam potestatem, tum de sua religione, & fide, tum etiam an probent, vel recusent Protestantiũ superstitionem, ex ipso facto manifestatur. Ideo enim sub grauissimis pœnis coguntur, eorũ Ecclesias adire, &c. Vt ostendant, an sint Pontificij, seu Romanæ Religionis, vt ipsimet loquuntur, & an Caluinianam detestentur. Quin potius ita interrogantur, vt non possint non alterutrum exterius ostendere; ergo est illa occasio, in qua maxime obligat præceptum confitendi fidem, saltem recusando talem cum hæreticis communicationem. Quod optime confirmat exemplum sancti Ermenegildi Hispaniæ Principis, qui ne Eucharistiam de manu hæretici acciperet, etiã iubente Patre, vsque ad mortem recusauit. Quod factum valde commendans Gregorius lib. 3. Dialogo. capite decimoquinto dicit, *Vir Deo deditus, Arriano Episcopo venienti exprobauit, vt debuit, eiusq; à se perfidiam dignis increpationibus repulit.* Quibus verbis significat, ex debito obligationis id fecisse, ne hæresi ministrantis communicare videretur.

S. Ermenegildi exemplum.

27. *Cõfirmatur doctrina tradita ex ratione scandali.*

Alia ratio huius obligationis sumi potest ex scandalo, quod tam videtur intrinsece annexum his actionibus, vt inseparabile ab eis videatur. Hoc autem satis est, vt illa communicatio externa cum schismaticis peccaminosa sit, & detestanda, iuxta doctrinam Apostoli ad Romanos, cap. decimoquarto, & primæ ad Corinthios cap. octauo, vbi hoc peccatum vocat, *peccatum in Christum*, & ca. 10. *Nolite manducare propter illum, qui indicauit, & propter conscientiam, conscientiã dico, non tuam, sed alterius.* Et ex Facto Mathatiæ 2. Machabæ. 6. & egregiis verbis eius cõstat, potius esse mortẽ tolerandã, quam hoc scandalum fratribus tribuendum. Quod autem in hoc negotio scãdalum interueniat, declaratur, Primo ex parte ipsorum hæreticorum, nã ex huiusmodi fragilitate catholicorum in suo errore confirmantur, & obdurescunt, atq; fidem Romanam contemnunt. Vnde Sander lib. 3. Hist. cum retulisset, tempore Reginæ propter acerbissimam legem, & coactionem multos catholicos, scismaticorum Ecclesias, conciones, communionem, ac cõuenticula aliquando etiam publicè adire non recusasse, subiungit. *Interim Regina, & sui ab initio præclare secum agi existimarunt, quod cum tot essent antiquæ fidei in regno cultores, plerosq; tamen scirent, ritus à se præscriptos publicè, vel amplexari, vel vtcunq; præsentia sua exterius approbare, licet interius aliam fidem, de qua ipsi non adeo curabant, vel ad tempus dissimulandam censebant, colerent. Ac, ne sacerdotes quidem quosdam ab illis administrandis abhorrere gaudebant non mediocriter.* Ita ergo dissimulatio hæc catholicorum in augmentũ schismatis, & magnum cõtemptum Romanæ Religionis cessit, eiusdemque scandali occasio semper durat. Et ita reperitur etiã in tali actione alia malitia, quia redundat in fauorem, & iuuamen hæreticorum quatenus hæretici sunt, id est vt opera sui erroris exercent, hoc autẽ intrinsece malũ est, vt in simili notauit Nauar. consilio duodecimo de Hæreticis, numero sexto in fine, & sequentibus. Vnde Maximè etiam inuenitur hoc scandalũ ex parte catholicorum præsertim simpliciorum, nam facile imitantur alios, qui videntur esse sapientiores, & ita huiusmodi cõsuetudo offendiculũ fit infirmis. Si enim quis viderit, (vt Paul. ait) eum, qui habet scientiam, in Ecclesiis hæreticorum ritibus illorum interesse, cõscientia eius, cum sit infirma, ædificatur ad eum imitandum, & sic perit infirmus in scientia doctioris. Et, quod caput est, inde fit, vt multitudine crescente, iam nõ simulate, sed ex animo, illo ritu ad Deum colendum vtantur, ita vt simplices inter antiquã religionem, nouamq; superstitionem distinguere nesciant. Est ergo euidens nocumentum, & scandalum, ratione cuius nõ tantum est hoc peccatum cõtra charitatem fraternam, & diuinum honorem, sed etiam contra fidei cõfessionẽ, quæ maxime obligat, teste D. Thoma supra, quando ex dissimulatione, vel taciturnitate subtrahitur debitus honor Deo, *& vtilitas proximis impendenda.*

28. *Probat. vltimo ex periculo amittendi fidem.*

Vltimo his addere possumus rationem ex morali periculo desumptam, nam si fidelis populus conuenticula hæreticorum frequenter, & præsertim si eorum conciones audiat, in maximo periculo versatur amittendi fidem. Nam licet vnus, vel alter possit eos sine periculo audire, imo eos impugnare, & confundere, tamen simplex vulgus facile decipitur, & ideo etiã prouectiores abstinere tenentur à talibus concionibus, ne suo exemplo alios secum ferant, & ita eorum fides periclitetur. Et ideo monet Chrysostom. Orat. 2. de Prouid. & fato, magis esse fugiendum à locis, & concionibus, quæ pestilentibus opinionibus complentur, quam à locis contagiosis, & infectis, quia hæc corporibus nocent, illa vero animas interimunt: *Nescieris* (inquit) *resili ne tardaueris, vel breuissimam hic metuas moram. Hæc dicimus, non stabilitatem illarum opinionum veriti, sed imbecillitatem vestram metuentes, &c.* Ideoq; monet August. in lib. de Fide & symb. cap. 1. *Ne fides fraudulentis calliditatibus hæreticorũ possit in nobis aliqua ex parte violari, pia, cautaq; vigilantiã prouidendum esse.* Et Gregor. Nazianz. Orat. 53. quæ est de noua Dominica, grauiter reprehendit, qui, vt ipse ait, *ad temporis arbitrium fidem suam accommodant*, nimirum, quando hæretici rerum potiuntur, eorum voluntati in rebus fidei obsequentes, & (vt subiungit) *dispensatione in fide vtendo.* Quæ potius est simulatio quædam periculosa, & ideo etiam dicit eos, qui sic ambulant, *in fide claudicare*, quia revera in confessione fidei deficiunt, & in periculo versantur amittendi fidem, & licet fortasse ipsi constantes sint, fratres suos in illo periculo constituunt.

29. *Satis fit primæ rationi dubitandi.*

Ad rationes autem dubitandi facile ex dictis respondetur. Ad primam dicitur, actiones illas abstracte, & generatim sumptas dici posse indifferentes, quatenus intrinsece malæ non sunt, tamen in particulari sumptæ, vt cum tali modo, & cum talibus circumstantiis fiunt, habere intrinsecam malitiam. Nam sicut ex Chrisostomo referebam, aspicere idola, non est intrinsece malum, aspicere autem propter inductionem, vel metum tyranni, est Christum negare: *Non* (inquit) *quia aspicere illud aliquid sit, sed quia imitatus aspicis, peccas.* Ita ergo ingredi Ecclesiam hæreticorum, vel synagogam Iudeorum, per se nihil est, ingredi autem religionis causa, & ad hęreticorũ ritus exercendos, ad obsequendum hæretico præcipienti, malum est, sic etiam licet audire concionem hæretici, per se & intrinsecè malum non sit, tamen audire conciones frequenter, & ad iussum inducentium ad hæresim, & cum scandalo, & periculo infirmorum, & interdum proprio, perniciosum est. Multoque clarius superstitiosum est, precibus, & ritibus hæreticorum interesse, quia vel est quædam tacita approbatio huiusmodi superstitionis, vel miscetur etiã cooperatio. Quæ maximè cernitur in participatione sacramentorum: & ideo inter omnes ritus, qui à Caluinistis fiunt, detestabilior est communicatio cum illis in sacrilega cœna, & ficta Eucharistia, quam ministrant, nam qui illam participant, euidenter cooperantur infideli superstitioni, & pro Christi sacramento id recipunt, quod nihil est, suoque facto illum morem approbant. Sit deniq; li-

Vide Nauar. cõs. 1. de Cõst. qu. 29. Azor tom. 1. lib. 8. cap. 11. q. 9.

cet in necessitate possit catholicus baptizari ab hæretico, vtente vero, & substantiali ritu baptismi, si tamen adhibeat hæreticus alios ritus accidentarios, superstitiosos, & alienos à consuetudine Ecclesiæ Romanæ, non potest illis cooperari, licet possit eos interdum tolerare, si neque scandalum, neque religionis contemptus interueniat, & eos vitare non possit.

30. Et ita etiam responsum est ad aliam partem illius rationis. Nam isti actus ex communi impositione, & vsu sunt actus religionis, & partim ex natura rei, partim ex impositione, & vsu hominum hanc significationem habent: vnde in particulari sumpti in tali occasione, & cum tali inductione, & in consortio, & communicatione talium schismaticorum, plane significant illorum religiosum cultum, & ritum, & ad hoc sunt à tali Rege instituti. Quapropter sicut est intrinsece malum assumere signum falsæ religionis, neq; propter illum timorem fieri licite potest, vt est in Theologia constans: ita est per se malum, actus illos tali modo, & in tali occasione exercere. Doctrina vero illa, quod dum hæreticus non est denuntiatus, liceat in sacris communicare cum illo, quam tradit Nauarrus ab eodem expresse declaratur, dummodo ipsa sacra ritu catholico fiant, neque vlla fit communicatio ritus, cæremoniæ, aut impietatis hæreticæ: & præter ea vt nulla catholicorum offensio, nullumve periculum fidei, intercedat, vt expresse declarauit Azor referens Nauarr. dicto lib. 8. cap. 11. qu. 4. tom.

31. *2. Rationi dubitandi satisfit.*

Ad secundam respondetur, simulationem falsæ religionis esse intrinsece malam, vt in dicto libro nono de Legibus late ostendi ex sententia Augustini supra allegati, & plurium Doctorum, quos ibi retuli, & idem sentiunt omnes, qui negant, esse aliquando licitum assumere signum falsæ religionis, & externũ actum infidelitatis exercere, etiam si interna fides retineatur. Quia licet assumens signum, non intendat significationem eius, tamen non potest illam separare, & ideo velit, nolit, actu ipso significant, se esse infidelem, & ita falsam religionem opere ipso confitetur quod est contra præceptum confessionis fidei. Nam sicut fides vera obligat ad suı confessionem, ita etiã obligat ad vitandam contrariam infidelitatem, & consequenter etiam ad exterius confitendam illam. Estq; hæc obligatio vrgentior, cum instat in contrarium publici tyranni vexatio, nam tunc maximè obligat præceptum confitendi fidem veram, & vitandi omnem contrariam simulationem. Eritq; hæc obligatio maior, quo maius fuerit scandalum, maiusque euersionis fidei, & contemptus Romanæ religionis periculum, quæ omnia in præsenti casu maxime concurrunt.

Quando maximè obliget præceptum confitendi fidem.

32. *Satisfit tertiæ rationi.*

Per quod responsum etiam est ad tertiam rationẽ, quæ erat de scandalo, dicimus enim in primis præter scandalum esse alias rationes sufficientes. Deinde dicimus non vitari scandalum propter fugas ibi propositas. Cum enim dicitur, notum esse omnibus, à Catholicis non ex corde, sed coactè illa exterius fieri, respondemus, & hoc esse incertum (multi enim id poterunt ignorare) & illud sufficere ad grauissimum scandalum, nam illa met fictio est graue peccatum. Præterquam quod non vitantur alia pericula, & iniuriæ Religionis Christianæ. Item cum dicitur, Regem non vexare fideles tam causa Religionis, quam cupiditatis pecuniarum, respondeo, etiam hoc dici diuinando, sed quidquid sit parum refert, quia non intentio operantis, sed operis spectanda est: licet enim Rex intendat pecuniæ lucrum, proxime inducit ad profitendam falsam & superstitiosam religionem cum expressa, vel saltem tacita abnegatione Romanæ religionis, hoc autem est intrinsece malum, & ideo quacunq; ratione à Rege intendatur, resistendum illi est.

33. Deniq; etiam protestatio non excusat, tum quia moraliter non potest esse tam publica & notoria, sicut est simulatio ipsa hæresis; tum etiam quia protestatio, etiam si esset omnibus Catholicis nota, non tollit, quin actio illa sit simulatio, & externa professio erroris, & falsæ superstitionis, nec tollit defectum confessionis fidei, nec contemptum religionis, nec periculum animarum; Imò illa via datur licẽtia profitendi exterius quancunq; infidelitatem cum protestatione facta apud fideles Catholicos, quod id non fiat animo infideli, sed affectu humano non perdẽdi facultates, & alia temporalia bona; hoc autem turpissimum, & perniciosissimum est, & contra rationẽ, nam hæc professio ficta prauæ religionis non solum est mala, quia alij fideles credent ex infidelitate fieri, sed etiam quia hoc significatur quibuscunq; videntibus, & intelligentibus talia signa. At vero protestatio ad summum à Catholicis illam existimationẽ tollit, quia protestatio solum coram fidelibus fieri solet, nõ coram infidelibus. Et præter ea licet coram omnibus fieret, semper actio illa est contra Dei honorem, & in contemptum fidei, & cum periculo, & scandalo infirmorum. Protestatio ergo malitiam talium actionũ non purgat. Atq; ita tandem sententiam suam explicuit Azor in tom. 3. lib. 1. c. 7. post quæst. 2.

Protestatio publica ad cohonestandam communicationem superstitiosã non sufficit.

CAPVT X.

An vexatio, quam in Anglia Catholici patiuntur, sit vera Religionis Christianæ persecutio.

II. *Ecclesiã Catholicã persequitur qui in odiũ Romanæ, quã libet illius partẽ vexat.*

HÆc quæstio non in eo sensu tractanda est, vt iterum ad primam controuertiam, vbi sit vera, & Catholica religio, an in Anglicana insula, vel in toto orbe, seu quod idem est, in Ecclesia Romana, redeamus, hoc enim satis in lib. 1. disputatum est. Et ex ibi dictis supponimus, veram fidem, & Religionẽ Christianam esse in Ecclesia Romana, ex quo euidenter sequitur, si in Anglia vexantur fideles (qui ab hæreticis Papistæ vocantur) quia Ecclesiæ Romanæ vniuntur, eiusq; fidem, religionem, & obedientiam profitẽtur, illam esse propriam, & omnino veram fidei Catholicæ, & Ecclesiæ Christi persecutionem, & qui author est illius, esse Christi hostem, & Christianorum persecutorem. Neq; de hac consecutione, seu conditionali propositione dubitare quis potest, posita dicta hypothesi: nam si Ecclesia Romana est vera Ecclesia Christi, qui Ecclesiam Romanam persequitur propter suã religionem, seu qui eius religionem oppugnat, Christi Ecclesiam persequitur, & oppugant, & consequẽter illa erit persecutio Christi, & eius Ecclesiæ. Quæ tunc maximè ita appellatur, quando non est tantum priuata vnius, vel alterius personæ, sed est etiã publica & generalis totius communitatis. Nam licet persecutio cuiuscunq; membri, quatenus tale est, seu propter fidem, vel iustitiam sit persecutio eiusdem Christi, & ratione generalis causę seu motiui in totam Ecclesiam redundare videatur, nihilominus per antonomasiam illa dicitur Ecclesiastica persecutio, quæ communitatẽ Ecclesiæ, eiusq; vniuersale corpus oppugnat. Non est tamen necesse, vt talis vexatio, vel in tota Catholica Ecclesia, vt est per totum orbem diffusa, vel in Ecclesia Romana, vt est particularis Episcopatus, directè & immediate fiat, vt nomẽ persecutionis Ecclesiæ mereatur; sed satis est, vt in aliquo regno Christiano propter eandem Romanam, & Catholicam fidem grassetur. Ait enim August. lib. 18. de Ciuit. c. 52. *Quale est enim non considerare, Ecclesiam per totum mundum fructificantem, atq; crescentem posse in aliquib. gentibus persecutionem pati à Regibus, etiam quando in aliis non patitur?* Et affert exempla de persecutione facta in Perside à Rege, & à Gothis in sua ditione, & ab Herode Hierosolimis. Talis enim vexatio in vno regno vel parte principali Ecclesiæ non fit sine quadam vniuersalis Ecclesiæ participatione, & turbatione: nam tota quodam modo conquassatur. Quia licet in vna prouin-

prouincia persecutio moueatur, totius Ecclesiæ fundamenta conuellere nititur.

2 Satisfit controuersiæ. Hoc ergo pro constanti supposito, sensus præsentis controuersiæ est, scum de facto cõstet, professores Romanæ religionis ab illius regni Principibus post Henricum VIII. (Catholica Maria excepta) pluribus modis vexari, magnisq; suppliciis affici, an illa verè sit, & appellari debeat Ecclesiæ, & Christi persecutio, vel solum aut iniustum bellum, vel iusta punitio Et occasionẽ quæstionis præbuit nobis Rex Angliæ qui de Pontifice valde conqueritur, quod ipsum inter Ecclesiæ persecutores annumerare videatur. Vnde contendit, pœnas illas, & afflictiones quæ in Anglia authoritate Regia Papistis (vt ab eis intelligamur) inferuntur non mereri nomen persecutionis Ecclesiæ, quia non titulo Religionis, sed in pœnam iustam criminum contra Regem, vel rempublicam cõmissorum, infliguntur. Vnde in principio Apologiæ sic inquit. *Negari non potest, quin Pontifex contra bonos mores & cõsuetudinem Principum maxime Christianorum peccarit vehementer, cum me inauditum condemnarit, quod quidem fecit, me persecutoribus annumerando, vt ex eo, quod cohortatur Catholicos suos ad martyrij gloriam aspirare, non obscure innuitur,*. Deinde vero in impugnatione primi Breuis Pontificis latè circa hoc digreditur, & prius de Elisabetha pag 18. affirmat, *Neminem ex Pontificijs Religionis causa pœnam irrogasse, antequam eorum scelera & flagitia, veluti inuita supplicia, quæ pertulerunt, extorsissent.* Hoc autem probat hac fere partititione, quia Regina neq; ante editum Breue contra illam à Pio V. neq; post iuste potest persecutionis infamia notari. Priorem partem ostendit, quia illo tempore antequam Pius V. contra Reginam sententiam fulminasset, *neq; grauiorem aliquam mulctam Catholicis imposuit, neq; seueriores leges, neq; tunc temporis vlla capitis pœna fuit in Pontificios constituta.* Alteram partem ostendit, quoniam ab illo tẽpore, quo illa fuit in Reginam lata sententia, *tot coniurationes, & machinationes, ac rebelliones publicæ in illo regno ortæ sunt, vt illæ non solum fuerint iustæ, sed etiam moderatæ pœnæ delinquentium*; ergo propter illas pœnas nõ potest Regina persecutionis infamia notari, sed potius magnæ clementiæ nomine commendari.

3. Rationes quibus se Rex excusat. Deinde ad se suumque regimen transitum facit, & pag. 23. sic inquit, *Quod me de Catholicorum persecutione calumniantur nunquam probari potest, quenquam conscientiæ causa, & religionis ergo, me regnante hactenus, vel morte mulctatũ fuisse, vel in mortis periculo modo versari. Nisi forte* (addit) *hæc misera Catholicis interdictio a Papa facta, quominus de iuramento suo mihi promittant, causa sit dehinc, cur multi eorum merito plectantur.* Deinde multis argumentis, & indiciis ostendere conatur, persecutoris nomẽ non mereri. Primò generatim per comparationẽ ad Reginam, quia Iacobus Rex maiori multo mansuetudine, & pietate cum Catholicis se gessit, quam Regina. Secundò, quia tanta clementia in Catholicos vsus est, *vt & ipsi in spem venerint, sed breui religionis suæ libertate fruituros*: & alij sectarij familiares Regis stuperent, & magnam regni perniciem inde formidarent. Tertiò recenset fauores humanos, temporaliaque beneficia in Catholicos collata, vt sunt recusantes aliquos equestri dignitate donare, alios accessu, & colloquio suo participes efficere, sine vllo religionis discrimine honores, & beneficia illis largiri, & similia. Quartò inter hæc beneficia numerat, quod iudices suos monuerit, ne sacerdotes, etiam si essent conuicti, supplicio afficerent, & præcipuè exaggerat *clementissimum edictum, quo permissum est Sacerdotibus omnibus non comprehensis, & tum extra custodiam agentibus intra constitutam diem è regno excedere. Quod si qui carcere detinebantur, libere etiam abire permissi sunt, & si qui alij postea fuerunt comprehensi trans mare ablegati sunt, & ibi libertati restituti.* Ex quibus concludit, ingratitudinẽ Pontificis ostendi, *qui tam iniqua mensura tot beneficia compensarit.*

4. Quia verò nobis certum, & exploratum est, quam nunc in Anglia patitur, & post Henricum sub Elisabetha passa est, vnam esse ex grauissimis persecutionibus, quas Ecclesia Catholica in aliquo regno particulari hactenus sustinuit, ideo vt à suis initiis & fundamentis hoc ostendam, aduerto in omni persecutione, ad iudicium de illa ferendum, primum omnium spectandum esse scopum & finem, in quem tendit persecutio, deinde media, quibus illius finis consecutio intenditur. Vt ergo aliqua Ecclesiæ vexatio sit propria & publica persecutio, necessarium est, & sufficit ex parte finis, vt in destructionem, vel mutationem Catholicæ religionis in tota Ecclesia, vel in aliqua eius notabili parte faciẽdam ordinetur. Nam licet vexatio Christiani populi, aut regni ordinetur ad dominium temporale eius tyrannicè occupandum, & hac ratione multa temporalia nocumenta Christianorum per rapinas, homicidia, & alias similes iniurias fiant: si hæc non tendant in euersionem religionis Christianæ, sed tantum in appetitu temporalis imperij sistant, non erit propria persecutio Ecclesiæ, vt nunc de illa tractamus. Quia per illam non vexantur fideles, quatenus fideles & Christiani sunt, sed quatenus homines, vel ciues sunt, sicut interdum vexantur gentiles & pagani. Poterit ergo illa dici persecutio corporalis, non spiritualis, humana, non Christiana, nam hæc esse debet propter Christum, seu propter fidem eius, iuxta verbum ipsius Matthæi 5. *Beati estis cum maledixerunt vobis homines, &c. propter me.* Et 1. Petri 4. *Nemo vestrũ patiatur vt homicida, &c. Sic autem vt Christianus, nõ erubescat, sed glorificet Deũ in isto nomine.* Christianorum vexatio quæ sistit in tẽporalibus, non est persecutio Ecclesiæ.

5. Quæ sit Ecclesiæ persecutio. At vero è contrario si persecutio tendat in illum finem, & sub eo nomine fiat, quibuscunq; mediis intendatur, erit Christiana persecutio. Quia vt in moralibus dicitur, finis est, qui dat esse, & speciem actioni. Vnde sicut qui fauet Christianis, quia Christiani sunt, vel propter fidem & amorem Christi in eos qualiacunq; beneficia confert, Christum honorat, & ab illo potest præmium expectare, iuxta illud Matth. 10. *Quicunq; potum dederit vni ex minimis istis, &c. tantum in nomine discipuli, non perdet mercedem suam*: ita etiam è contrario, qui directè intendit Catholicam religionem offendere, & eam profitẽtes ab illa auertere, qui buscunque mediis ad hoc vtatur, erit propriè persecutor Christianorum, & consequenter etiã Christi iuxta verbum eius dicentis ad Paulum, *Quid me persequeris?* Act. 9. Quoad media vero in eodem loco Matt 5. varios modos persequendi Christianos idem Dominus insinuat, dicens. *Cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersum vos mentientes propter me.* Vbi August. lib. 1. de Sermon. Dom. in monte, accurate illa tria distinguens, ait, *persecutiones* propriè fieri per vim, vel insidias: *maledicere* autem esse, aliquem in præsentia eius inhonorare, & contumeliis afficere; *dicere aũt malum aduersus aliquem* proprie esse de illo absente detrahere, eiusq; famam lædere. Quamuis autem hæc rectè dicta sint, sumpto strictè verbo persequendi, nihilominus etiam vexatio illa, quæ per contumelias, vel infamationes Christianorum fit, persecutionis nomen meretur, sicut Apostolis dicitur Act. 5. quod. *ibant gaudentes à conspectu concilij, quia digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati.* Et 1. Petr. 3. *Si quid patiamini propter iustitiam beati.* Itaque pro diuersitate mediorum, aut tribulationum esse quidem poterit maior vel minor persecutio, quocunq; tamen modo fiat, si ratione fidei aut religionis Christianæ fit, erit Christiana persecutio. Sicut Aug. loco citato dixit, *tunc aliquem propter Christum pati, quãdo secundum veram fidem, & Catholicam disciplinam Christianus vocatur, & ideo vexatur.*

6. Persecutio Ecclesiæ propria quæ. Deinde vt maiorem lucem huic causæ afferamus, tam fines persecutionum Ecclesiæ, quàm media, quibus fieri solent, distinctius explicare vtile censemus. Potest enim persecutio esse vel solum contra bonos mores per violentiam & potentiam humanam aliquem

& maiori vi, & potentia sacra omnia inuasit, & omnem antiquæ religionis vsum auferre totis viribus conata est. Iacobus verò licet fortasse monastêria non inuenerit, quę destrueret, aut eorum stabilia bona, quæ denuo occuparet: nec templa, quæ iam non essent ab hæreticis contaminata, nihilominus eandem vim rebus sacris inferre censendus est. Primò quia potentia sua facit, vt obominatio illa desolationis conseruetur, eademque violentia impedit, ne aliquid, quod Catholicam Religionem redoleat, in suis regnis restauretur. Et quamuis in Hibernia (vt inde accipimus) Ecclesiæ ab hæreticis olim dirutæ nunc expensis Catholicorum iussu Regis reædificentur, id tamen fit, vt sacrilegis Caluinistarum ritibus, & conuenticulis inseruiant, quæ duplicata, vt sic dicam, est iniuria, & persecutio. Deinde si quæ sacra vasa occultè à Catholicis retinentur, & ministri Regis illa inueniant, ea rapiunt, & ad suos, & profanos vsus conuertunt. Imò (vt à fide dignis accepimus) hoc colore pretiosa quæque auri, & argenti vasa, aut fœminarum ornamenta surripiunt, fingentes esse vasa sacra, aut ad reliquiarum, vel altarium ornatum conseruata.

Sub Rege Iacobo

12\. Alius modus persequendi Religionem Christianam esse solet per edicta, & leges violentas, ac pœnales Catholicæ fidei repugnantes; quales innumeras in Anglia sub prædictis Regibus latas esse, & quotidie ferri, notissimum est. Nam Henricus in principio sui lapsis publico edicto subditos coegit ad iuramentum Primatus illi pręstandum, vt supra visum est; imò tanto odio in Pontificem exarsit, vt lege publica sub pœna capitis præceperit, vt omnes Papæ nomen ex omnibus libris suis delerent. Et aliæ similes leges sub illo, & sub Eduardo contra Religionem Catholicam latæ sunt. Postea verò Elisabetha statim in principio regni sui iuramentum de primatu suo Ecclesiastico suis subditis suscipiendum proposuit. Nam licet nomine *capitis Ecclesiæ* non vteretur, sed *supremæ gubernatricis*, postea tamen declaratum est, eandem rem vtraque voce significatam esse. Addebaturque pœna priuationis bonorum, & perpetui carceris prima vice recusantibus, secunda autem vice pœna capitis. Præterea prohibitus est vsus sacrificij, & sacramentorum ritu Romano sub pœna ducentorum aureorum prima vice, quadringentorum secunda, tertia, omnium bonorum, & carceris perpetui. Item sub pœna amissionis omnium bonorum, & perpetui carceris prohibuit, ne quis in Angliam afferret Agnos Dei, cruces, vel quæscunq; res alias authoritate Pontificis consecratas, & sub pœna capitis, ne Breuia aut Bullas Romà quisquam portaret. Reconciliare aliquem Ecclesiæ Romanæ, crimen læsæ Maiestatis esse voluit. Qui extra regnum Religionis causa nauigarent, bonis omnibus prius priuauit. Postea vero legem edidit, qua omnes clerici Pontificia authoritate ordinati intra certum diem regno exire cogebantur, & à transmarinis nunquam redire sub pœna læsæ Maiestatis. Et similia edicta innumera promulgauit.

Alterum persecutionis medium

Quantũ sub Elisabetha

Sander lib. 3. ann. 1558.

Idẽ an. 1559

Idẽ an. 1571. Late Episc. Tarazon. lib. 4. cap. 5.

13\. Neque Iacobus Rex in oppugnanda fide Catholica legibus suis segnior fuit. Nam, vt latè refert Cardinalis Bellarminus in responsione sua ad Apologiam, ann. 1606. edictum à Rege prodijt, cuius titulus erat, *Ad detegendos & reprimendos Papistas.* Ex quo titulo manifestum est, causa religionis, & in defectionem à Papa edictum latum esse. Vnde in primo eius articulo confirmatæ sunt leges ab Elisabetha latæ; in alijs vero multa sub grauissimis pœnis propter eundem finem statuta sunt. Vt, quod Catholici recusantes cœnam hæreticorum sumere, vel templa eorum adire, & sacris interesse, varijs pœnis pecuniarijs mulctentur, eas in singulis vicibus augendo, longe acerbiori modo quam sub Elisabetha fieret. Deinde, licet Rex dicat, se antiquum iuramentum temperasse, non tamen illud abstulit. Scimus enim fide digna relatione superiori anno decretum esse, vt omnes subditi iuramentum præstēt. Præterea recusantes etiam nouum iuramentum fidelitatis admittere, in carcerē sicariorum conijciuntur, & si ibi etiam recusent, priuantur omnibus bonis, & carceri perpetuo mancipantur. Item vt qui aliquem regis subditum ad obedientiam Ecclesiæ reduxerit, reus Maiestatis læsæ habeatur, eiusq; criminis pęnam subeat, nisi intra certum crimē confessus, vtrumq; iuramentum Primatus, & contra potestatem Papæ suscipiat. Quæ omnia edicta, & leges in scopum auertendi homines à Romana religione manifestè ordinantur, & magnam coactionem continent; quandoquidem per comminationem priuationis bonorum, & perpetui carceris homines ab actibus Romanæ fidei, ac religioni consentaneis arcentur, vel ad iuramenta perfidiæ, & sacrilegas hæreticorum superstitiones inducuntur.

Sub Iacobo Rege quid.

Accedit (quod antea sub Elisabetha non tam acerbè factum fuerat sicut his posterioribus annis, præsertim ab anno 565. vsque ad præsentem.) Eadem edicta in Hibernia (vt inde scribitur) esse promulgata per legatos, & gubernatores à Rege magna cum potestate missos, à quibus ita Catholici vexantur, vt vix viuere permittantur, nisi antiquæ Religioni renuntient. Præcipitur enim omnibus sub grauissimis pœnis, vt Ecclesias Protestantium Dominicis diebus, & festis adeant, & impijs eorum ritibus intersint, & Catholici patriam deserere coguntur, nisi Protestātibus conformari velint. Prohibentur præterea Catholici sub pœna perpetui carceris: ne intra regnum grammaticam, aut aliam scientiam, iuuenes doceant. Parentes sub pœna confiscationis bonorũ interdicuntur filios extra regnum ad literarum Catholica studia mittere, quod si eos misisse constiterit, in carcere detinentur, donec filij redeant. Item qui sui iuris sunt, prohibentur similiter regno exire scientiæ comparandæ causa sub pœna carceris perpetui, si in exitu comprehendantur. Nullus permittitur ad Magistratum aliquem eligi, nec ad eius regimen admitti, nisi prius iuramentum de Primatu Ecclesiastico Regis Angliæ exhibeat. Quæ omnia, & alia multa, quæ breuitatis causa omittimus, in eundem finem euellendi radicitùs Romanam fidem ab illa insula, in qua vigere adhuc videbatur, ordinantur. Vnde cum iussu Regis quatuor Archiepiscopi, qui soli sunt in illa prouincia, ad tractandum de rebus religionis, Dullino conuenissent, omnes vno ore iurarunt omnibus modis & vijs procurare, vt in suis, suorumq; suffraganeorum diœcesibus, atq; adeo in vniuersa Insula in religionis ritu vniformitas conferuetur. *In finem* (inquiunt) *eradicandi penitus Papisticam religionem, & loco illius veram* (scil.) *fidem ac religionem plantandi.* 14.

Conuentus quatuor Archiepiscoporũ Hiberniæ, pro extirpãda Catholica fide.

Hæc autem vexatio per edicta, & leges, non in comminationibus tantùm sistit, sed ad executionem magna ex parte progreditur. Vt Sander. in lib. 3. suæ Histor. de tempore Elisabethæ latè refert. Et de hoc tēpore per constantem famam, & relationes fide dignissimas nobis constat, maximè vexari Catholicos expilationibus & rapinis, vt ad summam pauperiem redacti, nec vires, nec animos ad resistendũ habeant. Cuius rei exempla multa referre possemus: vnum vero sufficiat, de quodam illustri viro Vicecomite Montagu, qui ne iuramētum nouum susciperet, pro compensatione sex mille libras, hoc est, viginti quatuor mille cruciatos Lusitanos soluit superiori anno 1611. Neq; necessarium est, vt de alijs medijs tormentorum, pœnarum, ac coactionis, quibus fideles grauissime vexantur, longiorem probationem adhibeamus, quia & in sequenti capit. multa huius veritatis argumenta, & exempla referre oportebit: & nunc etiam ad obiectiones, vel potius excusationes Regis respondendo, idem euidentius constabit. Nam etiam ipse Rex non audet omnino negare afflictiones, & pœnas, quas orthodoxi in Anglia passi sunt, & nunc 15.

etiam patiuntur, sed alias excusationes prætendit, quas expendere necesse est, vt euidentissimè constet tam claram, & crudelem esse illam persecutionem, vt nulla tergiuersatione celari possit.

16. *Excluditur euasio qua Rex vtitur.* Prius ergo excusat Rex prædecessorem suam Elisabetham partitione temporũ supra facta. Nam ante sententiam à Pio V. latam fideles grauiter non vexauit, post sententiam vero non illos vexauit, sed se defendit, nec fidem persecuta est, sed crimina, & coniurationes. At prius membrum falso nititur fundamento. Dicit enim Rex, ante Pij V. excommunicationem esse in Anglia seueriores leges latas contra Catholicos: At illa excommunicatio lata fuit à Pio V. anno 1599 & tamen ann. 1558. & sequenti latæ fuerunt leges supra relatæ, quæ non solum seueriores, sed etiam seuerissimæ dici possunt, & debent. Pœnæ enim priuationis bonorum, vel perpetui carceris per se, ac sigillatim sumptæ grauissimæ sunt: quomodo ergo non est iudicanda seuerissima lex quæ vtramque pœnam semel recusanti iuramentum Primatus, id est perfidiæ, imponebat? Aliæ item leges pecuniarias pœnas imponentes seruantibus in sacris Catholicum morem, quàm sacrilegum Protestantium vitantibus, cùm eos paulatim suis bonis ad vitam necessarijs priuent, & in bono perseuerantes perpetuo carceri tandem mancipent, non possunt non grauissimæ & seuerissimæ censeri.

17. *Refellitur altera euasio.* Addit præterea Rex nullam pœnam capitis fuisse illo tempore in Pontificios constitutam. At contrarium constat ex dictis legibus, nam secunda vice recusanti iuramentum perfidiæ, pæna capitis imponebatur. Eademque mulctabatur, qui Bullam quamlibet Pontificiam in Angliam deferret. Et Doctor Catholicæ fidei, si aliquem ab hæresi conuerteret, reus læsæ Maiestatis, ac subinde etiam mortis reus habebatur. Neque solum legibus, sed etiam illarum executione, & innumeris alijs modis Regina illo iam tẽpore Catholicos vexabat. Refert enim Sander. lib. 3. anno 1585. plures Episcopos, qui nec iurare, nec alijs impietatibus consentire voluerunt, de gradibus depositos, & carceribus traditos, & ibi tandem *longo miseriarum tædio fuisse extinctos.* Alios item nobiles, aliosq; vtriusq; sexus religiosos, vel similes pertulisse vexationes, vel vt illas vitarent, patriam deserere, & relictis omnibus exules fieri, coactos esse. Est ergo euidentissimum, prius Elisabetham grauissima persecutione Catholicos vexasse, quàm Pius V. in ipsam animaduerteret. Vnde si æquo animo, vt Rex postulat, ipse rem totam cum suis circumstantijs æstimare, & pensitare voluisset, longè verius diceret, Pium V. nullam Reginæ pœnam irrogasse priusquam eius pertinacia & in Catholicos sæuitia Pontificem ad innocentum defensionem compulissent.

18. *Altera euasio euertitur.* Videamus deinde quam sit legitima de actis ab Elisabetha in posteriori tempore excusatio, *Elisabetha* inquit *censurà, & depositione Pij V. exacerbata*, in Catholicos ira, & indignatione commota est. At quænam hæc excusatio est? Profectò nulla: quin potius inde grauior, & detestabilior facta est persecutionis iniquitas. Nam vt ostensum est, ante Pij V. sententiam per plures annos Elisabetha Catholicos vexauerat, vt eos ab obedientia Pontificis auerteret, cumque Pius Quartus legatum ad illam misisset, qui eam admoneret ne regnum suum nobilissimum propter odium Pontificis perderet, & si quid sibi de iure regni timeret, Sedis Apostolicæ benignitate facilè transigi posse, affirmaret, ipsa nec legatum audire voluit, nec illi in Insulam traiectionem permisit, vt libro tertio, anno 1566. Sanderus refert. Additque alium nihilominus legatum ab eodem Pontifice in Angliam fuisse missum, qui Reginam hortaretur, vt aliquos ex suis Episcopis ad Concilium Tridentinum omni securitate promissa mitteret, vt causa fidei tractaretur, quem etiam superbè reiecit. Item ait, varijs literis Imperatoris, Regum, & aliorum virorum illustrium Catholicorum duriorem semper factam. Quid ergo mirum, si Pius Quintus eum per quatuor ferè annos sui Pontificatus patienter etiam aliquam correctionem, vel moderationem in moribus Reginæ expectasset, & nihil proficeret, seueritate tandem in ipsam vtendum esse censuerit? Nemo sanè, qui de potestate Papæ non dubitauerit, iustam eius indignationem reprehendere audebit, nec Reginæ pertinaciam excusabit.

Possumusque ad præsentem causam egregiam Augustini sententiam accommodare, qui in lib. de Vnit Eccles. cap. 20. ita ad Donatistas loquitur. *Si vos contra Christi Ecclesiam altare erexisse, & a Christiana vnitate, quæ toto orbe diffunditur, sacrilego schismate separatos esse, & corpori Christi, quod est Ecclesia toto orbe diffusa, & blasphemando, & quantum potestis oppugnando, aduersari Sancta, & canonica Scriptura conuincit, vos impij, atque sacrilegi: illi autem, qui vos pro tanto scelere tam leniter, damnorum admonitionibus, vel locorum, vel honorum, vel pecuniæ priuatione deterrendos coercendosque decernunt, vt cogitantes, quare ista patiamini, sacrilegium vestrum cognitum fugiatis, & ab æterna damnatione liberemini, & rectores diligentissimi, & consultores piissimi deputantur. Hanc vobis dilectionem debent Pontifices, vt sacrilegia vestra, & propter Christianam mansuetudinem non pro merito punienda decernant, & propter Christianam solicitudinem non omnino impunita dimittãt. Hoc in eis Deus operatur, cuius misericordiam, etiam in his molestijs, de quibus conqueremini, non vultis agnoscere.* Hæc ferè Augustin. quæ licet non de Pontifice cogente Regem schismat. cum, sed de Imperatore in fauorem Ecclesiæ contra subditos rebelles sæuiente, loquatur, nihilominus, vt dixi, verba ipsa, totaq; sententia optimè ad præsentem causam cum proportione accommodantur. Neq; poterit contradicere, nisi qui potestatem Papæ ad Reges schismaticos coercendos negauerit: is autem ad quæstionem de causa religionis controuersiam reuocabit. Atque ita etiam concluditur, licet Elisabetha sententia Pontificis prouocata persecutionem auxerit, non ideo scopum, & finem persecutionis mutasse, semper enim contra Religionem pugnauit, & in eo proposito occasione iustæ sententiæ magis confirmata, & crudelior facta est, atque ita persecutio Catholicorum non fuit mutata, seu ablata, sed aucta. 19.

Ad alia, quæ de se suoque Regimine Rex proponit, breuiter respondemus, in primis ex comparatione, quam inter se, & Elisabetham facit, ad summũ ostendere, in principio sui imperij mitius secum Catholicis gessisse, & persecutionem Elisabethæ aliquo modo temperasse, non verò ab illa cessasse. Nos enim facilè ostendere possumus, ipsum etiam Iacobum à principio regni sui Religionem Catholicam persecutum esse. Primo, quia in primo anno regni sui, primoque Parlamento edicta Reginæ non solum confirmauit, sed etiam non parum auxit, vt Bellarminus in sua responsione testatur. Secundò, quia ipsemet Rex dicit, Catholicos de sua benignitate confisos, in eam spem venisse, vt se breui Religionis suæ libertate fruituros considerent. Ergo fatetur, ipso etiam regnante, semper fuisse Catholicis interdictum, ne suam Religionem profiterentur, vel obseruarent; ergo cogebantur illam deserere; quæ autem esse potest euidentior Religionis persecutio, quam illius vsum per iniquas leges, & per vim interdicere? Tertiò, ipse Rex fatetur, summam clementiam suam erga catholicos eo peruenisse, vt intra diem constitutam regno excedere permitterentur, vel potius cogerentur, nam exilium illud ad vitandas grauiores pœnas illis concedebatur. Et hoc vocat Rex *Clementissimum edictum*. Sed audiat, quid de simili concessione tempore Elisabethæ facta scribat Sanderus. *Inierunt his ipsis diebus nouum consilium de quibusdam, quos in vinculis habebant, in exilium mittendis, vel quia morte ac mactatione Sacerdotum senserunt se nihil profecisse, vel quia induxerunt, hoc in primis facto fucatam clementiam suam, cuius laudem tantoperè* 20. *Persecutionis progressus sub Iacobo.*

topere expetunt, pluribus in locis diuulgari posse. Quid ergo si de simili Regis consilio idem iudicium quis faciat? Fortassè non multum à vero aberrabit. Verumtamen demus, Regem id fecisse animo leniendi vexationem, & minuendi pœnas. *Profectò perpetuum exilium, neque magnum est lenitatis argumentum*, vt idem author adiungit; imò per se spectatum est grauissima pœna, & per illud cogi ad grauiores pœnas vitandas, magna est calamitas, ac denique ea conditione impositum, vt redire, si capitale durissimum, ac sæuissimum est.

21. *Euasioni occurritur.*

At inquit Rex, se regnante, probari non posse, aliquem religionis causa morte mulctatum fuisse. Sed in primis hæc nulla gratia est, nisi beneficium reputetur illud Latronum, qui gloriari solent, vitam se eis dedisse, quibus non ademerint. Deinde pessima est illa collectio. *Non interficiuntur Catholici, ergo neque persecutionem patiuntur*, quasi verò sola occisio, & mors sit coactio, & grauis pœna. Vnde Augustinus de Vnitat Ecclesiæ capitul. 20. *Quoties Principes per terrores etiam leuiorum pœnarum, à bona vita, & à bonis factis minando, & sæuiendo deterrent, persecutores & oppressores sunt.* Denique falsum etiam esse illud, quod asseritur, in capite sequenti ostendemus. Et ex eo, quod Rex addit, & futurum significat, vt interdictio iuramenti occasio sit, plures recusantes interficiendi, satis ostendit, Regis propositum esse persequendi Sanctos vsque ad mortem Religionis causa. Nam vt ostendimus, religio, & conscientia fideles obligat hoc iuramentum non admittere; ergo qui fideles ob eam causam interficit, eos propter causam religionis vsque ad mortem persequitur. *Sanguinemq; eorum non in Pontificem*, vt Rex prophetat, sed in caput persecutoris recidet, nisi corrigatur. Non enim Pontifex causam dedit effundendi talem sanguinem, qui veritatem declarando, iuramentum interdixit, sed Rex, qui & veritatem oppugnando, tale imponit iuramentum, & vsque ad mortem persequi statuit illud recusantes, erit vera causa sanguinis tam crudeliter effusi. Præterea fauores, & beneficia, quæ Catholicis se contulisse refert, & parui momenti sunt ad excusandam persecutionem, non enim Religionis causa illis fauere, vel potius cum illis dissimulare incepit, sed ob rationes politicas, vt in principio regni sui omnes sibi aliquo modo conciliaret. Et fortassè illis blanditijs, & honoribus eorum animos lucrari cupiebat, vt eos postea in rebus etiam Religionis facilius voluntati suæ obsequentes inueniret. Quod si ita est, illa non excusatio, sed potius pars, & augmentum persecutionis censenda est. Denique quod Rex frequenter in suam defensionem allegat, sceleribus coniurationis coactum fuisse in Pontificios seuerius agere, & non excusat persecutionem, quam multò antea inchoauerat, vt ostendimus, & ad excusandam à persecutione vexationem Catholicorum inde subsequutam nihil iuuat, vt sequenti Capitulo ostendimus.

Non excusatur beneficijs in Catholicos si ratione politici regiminis collata sunt.

CAPVT XI.

An qui propter Romanam Religionem, & obedientiam in Anglia morte mulctati sunt, inter veros martyres sint annumerandi.

1. VT persecutoris Ecclesiæ infamiam Rex Angliæ quoquomodo effugiat, in religiosos, & fideles viros pro Christo in eadem insula interfectos illam reijcere conatus est, constanter affirmans propter scelera, & crimen perduellionis, vel inobedientiæ grauis in transgressione legum ciuilium, iusto supplicio affectos, non verò propter cōscientiæ, aut religionis causam esse interfectos. Et ideo mentiri affirmat, valdeq; irridet eos, qui illos Martyres vocant. Vnde in Præfatione sic inquit. *Licet sat, superq; idoneis probationibus Iesuitas perduellionis, & coniurationum reos esse pateat, ipsique veritatis victi confessi sint, nihilominus pro Martyribus habendi sunt.* Inferius vero post longam digressionem contra P. Henricum Garnetum, & alios factam adiungit. *Id constanter asseuero, quod in Apologia mea posui, hic neminem siue meis, siue defunctæ Reginæ temporibus, conscientiæ ac religionis causa affectum esse supplicio.* Quod si hoc verum est, necessario concluditur, nullum Catholicum, saltem Elisabethæ, Iacobi temporibus supplicio mortis affectum, verum martyrem fuisse, quia (vt constans in Theologia principium) Martyrem non facit pœna, sed causa, vt ex Cypriano, Augustino, & alijs Patribus supra capit 22. libro 1. declarauimus. Quibus autem argumentis, vel indicijs Rex suadere nitatur, violentas Sanctorum mortes Anglorum fidelium authoritate Regia in Anglia factas, non propter causam Religionis, sed propter alia crimina inflictas esse, postea videbimus. Ostendemusque illis gloriam Martyrum non obscurari, sed potius ipsiusmet Regis verbis illustrari, & conuinci: tam potens enim est veritatis lux, & splendor, vt nunquam ita possit per caliditatem, vel violentiam occultari, quin tandem se prodat, & ostendat.

Pag. 157. & seq.

Dicimus ergo non solùm sub Henrico VIII. sed etiam sub Elisabetha, & Iacobo plures in Anglicana persecutione mortem pro Christo suscepisse, qui inter veros Christi martyres magna gloria, & constanti veritate computantur. Ita sentiunt de his sanctis viris omnes Catholici scriptores, qui de Anglicanis rebus his temporibus scripserant. Nam Polidorus Virgin. in fine suæ Historiæ referens lapsum Henrici abnegantis Papæ potestatem, seque caput Anglicanæ Ecclesiæ constituentis, subiungit. *Istud autem decretum non ab omnibus probatur. Et in primis ab Episcopo Roffensi, viro magna doctrina, summa integritate, & innocentia: item à Thoma Moro equite, literis, ac bonis moribus ornatissimo, qui demum ambo maluerunt de vita, quàm de ea sententia decedere, vt ocyus in cælo, quemadmodum ipsi sperabant, fruerentur æuo. aliquotque alij idem sponte fecerunt.* Vbi licet expresso nomine Martyres non vocet, tamen dum de illorum innocentia testatur, & veram interfectionis eorum causam aperit, & ipsos Martyres esse, & pro sola Religionis causa interfectos esse confirmat. Idem de illis, & de alijs sub Elisabetha interfectis affirmat, & varijs exemplis, ac rationibus ostendit Sanderus in libro 1. & 3. de Schismate Anglicano. Nam in libro 1. anno 1533. & sequentibus refert, plures Religiosos Carthusianæ, & Franciscanæ familiæ illustres fuisse Martyres, & præclare triumphasse, illustre pro veritate testimonium reddendo, confirmat. Postea Roffensis, & Mori insignia martyria describit, & signatim de Moro refert, interrogatum esse, *an probaret legem publice latam, in qua omnis potestas Pontifici Romano abrogata, & summa Ecclesiæ gubernatio Regi concessa esset*, cui interrogationi cum prius ita respondisset, vt neque fidem negare, neq; temere mortis periculo sese offerre videretur, tandem instante necessitate ita respondit. *Ergo per Dei gratiam semper catholicus, nec vnquam à Pontificis Romani communione discedens, audiueram aliquando Pontificis Romani potestatem legitimam quidem, & laudabilem: sed tamen humani iuris, non diuinæ præscriptionis fuisse. Itaq; cum viderem, statum huius regni eo ferri, vt necessario inuestigandum esset, qua ex origine Pontificis Romani potestas dimanaret; toto septennio huius rei diligentissimæ indagationi me dedi, & deprehendi potestatem Romani Pontificis, quam vos temere (vt nihil dicam grauius) abrogastis, non modo legitimam, laudabilem, & necessariam, verum etiam diuini iuris, & præscriptionis esse. Hæc mea est sententia, hæc fides, in qua per DEI gratiam moriar. Vix hæc dixerat cum omnes magna voce clamarunt, proditorem, & perduellem esse Morum.* Et similiter de Roffense ait, esse interfectum, eo quod in articulum de Primatu spirituali ab Henrico vsurpatum consentire recusauerit. Addit vero vtrumque etiam fuisse interfectum, eo quod legitimas fuisse nuptias Henrici cū Anna Bolena

2. *Veritas affirmans ostenditur.*

Martyres ex Carthusiana & Franciscana familia. Illustria Thomæ Mori & Roffensis martyria.

Religionem extincti sint,nam omnes aliæ conditiones ad martyrium requisitæ, & omnia iudicia veri Martyrij in eorum morte inventa sunt. Quia tam in fidei antiquitate,quam in animi constantia,& patientia, nec non in verborum grauitate, & prudentia antiquos martyres imitati sunt,vt in dict. cap. declaraui. Vnde neque Rex ipse Angliæ,neq; Protestantes omnes aliam rationem,aut modum obscurandi hęc materia invenire hactenus potuerunt,nisi negando, religionis causa hos Martyres passos esse. Et fortasse ideò hanc excusationem prætendere ausi sunt, quia cum ex facto pendeat, difficilem probationem habere videtur; tam potens autem est veritatis vis, vt etiam suis verbis Iacobus illam negare, imò etiam occultare non potuerit.

9. Nam in Præfat. pagin. 153. cum dixisset, neminem suo, vel Reginæ tempore Religionis causa esse vltimo supplicio affectum, probationem his verbis subiungit. *Nam quantumuis religioni sua deditus sit quantumuis eam aperte & constanter profiteatur, nullum ei à legibus impendet capitis periculum: nisi comperto contra leges externo aliquo actu deliquisse, aut coniurationem, consiliumue rei summa perniciosum iniisse: exceptis tantummodo sacrificulis, caterisque Pontificiarum partium, qui transmarinis regionibus sacris ordinibus initiantur, qui tot coniurationibus, tot proditionibus ab ipsis in Anglia, vel conceptis, vel laudatis infames, a nostris finibus sub perduellionis pœna arcentur.* In quibus verbis primum notāda est regula generalis, in qua rex ait, eis *qui Catholicam fidem aperte, & constanter profitentur, nullum à legibus impendere capitis periculum.* Non enim negat, alias graues pœnas, & afflictiones eis imminere, neque affirmare potest licere eis per leges, suam fidem profiteri his actibus, & modis, quos ipsamet fides pręcipit, vel docet, vt ex dicendis patebit. Deinde notandæ sunt exceptiones, vna est, *de his, qui coniurationem inierunt*, de qua nihil dicere necesse est, nam si tali crimine legitime conuicti fuerint, iuste pro illo puniuntur, neq; illa mors ad martyrium pertinet. Solet autem (vt quibusdam exemplis supra ostensum est, & generaliter fama prædicat) illis promitti pœnæ remissio, si Romanam religionem abiurent, & tunc si cum pœnitentia priorū delictorum patiantur, non carebunt gloria martyrij, qui tandem propter fidei constantiam mortem sustinent. Sed de hoc aliàs. Nunc quod ad rem nostram pertinet, est altera exceptio de his, *Qui externo aliquo actu contra leges deliquerunt.* Atq; in hac immorandum est, & cum illa cætera, quæ de religione, & exterminatione Catholicorum dicūtur, expendemus

Martyres sunt qui oblatā pœnam mortis quā merentur, respuunt. ne Romanā fide abnegent.

10 Interrogo igitur, de quibus legibus Rex loquatur, an de pure ciuilibus, quibus latrones, homicidæ, & alij similes morte mulctantur, vel de legibus, quibus Catholici, aut falsam Sectam profiteri, aut obedientiam, & potestatem Pontificis abiurare coguntur, aut actus Religionis Catholicæ exercere, vel illam docere prohibentur. Profectò de prioribus legibus solis Rex loqui non potest, alioqui facile conuincetur falsitatis eius assertio. Tum ex legibus allegatis capite præcedenti, tum ex factis ipsis vniuerso Orbi notis, tum etiam ex verbis Regis in Apologia, vbi recusantibus iuramentum nuper editum, mortem comminatur, vt capit. etiam pręcedenti ponderauimus, certaq; relatione iam accepimus aliquos ob solam illam recusationem esse in Anglia interfectos. Necesse est ergo, vt de Legibus in materia Religionis disponentibus contra Romanam religionem, loquatur. Hinc autem evidenter sequitur, eos, qui propter solam transgresionem talium legum interficiuntur, propter solam causam religionis, & conscientiæ interfici, ac subinde veros Martyres esse: quia, vt dixi, nihil aliud ad verum martyrium in tali morte desiderari potest.

Qui morte afficiuntur. ob nō seruatam legem iniquā martyres sunt.

Ostenditur multos Catholicos qui ob transgressionem legū Iacobi Regis occisi sunt, propter Christum passos esse.

11 Probatur autem assertio, primo in legibus præcipientibus actus veræ religioni contrarios, vt est iurare Primatum Reginæ, vel Regis, & abiurare potestatem Papę, vel nomen eius ex omnibus libris delere, vt præcepit Henricus. Quia nemo potest talem legem seruare, nisi contra suam conscientiam agendo, vel interius, vel exterius saltem Catholicam religionem negando; ergo idem est, propter talium legum transgresionem, quod propter suam conscientiam & religionem immaculatam seruandam interfici. Consequentia evidens est, & antecedens constat ex sententia Petri, & Apostolorum Actor. capitulo quinto. *Obedire oportet DEO magis, quam hominibus.* Vnde rectè dixit Augustinus Epistol. 166. *si contingat, Imperatorem in errore versari, & pro errore suo contra veritatem leges dare, qui non faciunt, quod ille iubet, quia DEVS prohibet, licet torqueantur, non puniri, sed probari nunc, & postea coronari.* Similesque Patrum sententias congerit Gratianus 11. q. 3. cap. 92. & sequentibus. Et confirmatur, quia non aliter omnes Martyres à principio Ecclesiæ passi sunt. Per edicta enim Imperatorum contra fidem, vel cultum veri Dei aliquid agere præcipiebantur, sub comminatione mortis, quā sustinere potius quam talibus obedire mandatis eligebant. Eodem autem modo puniuntur in Anglia talium legum transgressores. Atque ratio hæc, & assertio locum habet, etiam in illis Anglię legibus, quę alios actus sacrilegos, vt participationem Caluinianæ Cœnæ, & similes communicationes cum hæreticis in eorum ritibus, & Synagogis præcipiunt. Nam licet in legibus non imponatur capitalis pœna, nihilominus qualiscumque sit pœna, illam propter talis legis transgresionem sustinere, est quædam martyrij participatio, vel inchoatio, quæ si vsque ad mortem sustineatur, poterit martyrium consummari, vt infrà dicam.

Ob eandem causā Martyres nascentis Ecclesia occidebātur.

De alijs autem legibus vetantibus actus exteriores bonos, & ex fide & religione catholica profectos vt sunt sacra facere, seu missas priuatas dicere, absoluere pœnitentes, catholicos exhortari, ignorantes, vel hæresi deceptos docere, & schismaticos Ecclesiæ Romanæ recōciliare, & specialiter docere Papam esse caput Ecclesiæ vbique existentis, etiam in Anglia, & similia. De his, inquam legibus facile etiā probari potest, eos, qui ob transgresionem illarum interficiuntur, esse veros Martyres, & propter causam Religionis interfici. Sunt enim hæ leges similes illi præcepto Sacerdotum, & Scribarum dato Apostolis Actor. 4. quando *vocantes eos denunciarunt ne omnino loquerentur, neq; docerent in nomine IESV.* Quibus Petrus, & Ioannes responderunt. *Si iustū est in conspectu DEI, vos potius audire, quam Deum, iudicate; non enim possumus, quæ vidimus, & audiuimus non loqui.* Et iterum capit. 5. cum Princeps Sacerdotum Apostolos reprehenderet, dicens, *Præcipiendo præcepimus vobis, ne doceretis in nomine isto, &c.* Apostoli responderunt, *Obedire oportet Deo magis, quā hominibus.* Et cum ob eam causam cæsi fuissent. *Ibant gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati.* Vbi expendo, licet sacerdotes propter transgresionem sui præcepti Apostolos cædi fecissent, illos nihilominus existimasse, *pro nomine Iesu* passos fuisse: vnde si passio illa vsque ad mortem pervenisset, fine dubio fuisset consummatum martyrium. Ex quo loco generatim colligimus, si præceptum, vel lex humana prohibeat actus veræ religionis catholicæ, qui ad eius defensionem, conseruationem, vel propagationem ordinantur, & propter eius transgresionem aliquis à fidei persecutore occidatur, vere interfici propter causam religionis, etiam si tyrannus propter legis suæ transgresionem pœnam illam imponi dicat. Est enim omnino eadem ratio. Cum ergo per has leges Angliæ similes actus religionis catholicæ prohibeantur, illæ nihil obstant, quominus omnes, qui propter vsum talium actionum interficiuntur, propter fidem, & religionem moriantur. 12

Martyres sūt qui propter violationem legum prohibentiū actus religionis catholica occiduntur.

Ratio autem est, quia leges illæ sunt iniquæ, & nullam obligationem inducere possunt, tum quia sunt 13.

sunt ciuiles, & in materia religionis contra religionem disponunt, tum quia prohibent actus de felicitos, & sanctos in spiritualem perniciem Ecclesiæ, quæ in illo regno est. Et ideo illas leges non obseruare nulla est culpa; imò si fiat prudenti modo, & sine temeritate, est insignis actus fortitudinis & religionis, & signum magnæ charitatis; ergo mors illata propter tales actus, re vera non est pœna transgressionis legis, quia vbi lex nulla est, etiam transgressio est nulla, & consequenter nulla culpa; ergo nec vera pœna esse potest. Superest ergo, vt sit tantum persecutio religionis, & afflictio, seu passio talis personæ, solùm quia talem Religionem profitetur, aut defendit, vel prædicat, hoc autem est pati propter causam Religionis, & propter Christum, sicut patiebantur Apostoli. Hæc autem ratio procedit euidentius, quando actio ab homine prohibita à CHRISTO est præcepta; tum quia homo tunc patitur, ne hominem DEO præferat, iuxta illam Apostolicam sententiam; *Obedire oportet DEO magis, quàm hominibus*: tum etiam quia in illo articulo obligat CHRISTI præceptum: *Nolite timere eos qui occidunt corpus*. Matthæi 10. Nam vbi ait author Imperfecti homil. 25. *Non solum ille productor est veritatis, qui transgrediens veritatem mendacium loquitur, sed etiam ille, qui non liberè veritatem pronunciat, quam liberè pronunciare oportet*. Vnde subiungit, non solum sacerdotem, sed etiam laicum esse debitorem profitendæ fidei in tali necessitatis articulo. Quomodo ergo non erit Martyr, si ob eam causam interficiatur?

14. *Qui interficitur, quòd actum religionis catholicæ exerceat martyr existit.*

Addo verò, licèt talia opera lege humana prohibita, possint aliquando omitti sine transgressione præcepti diuini, vel quia sunt tantum de consilio, vt vouere castitatem, vel religionem profiteri, vel quia si cadunt sub affirmatiuum præceptum DEI, vel Ecclesiæ, vel illud non obligat pro tali tempore, vel cum tot periculis: & ideò posset optimè pro tunc omitti, sine eiusdem transgressione: nihilominus si quis, non obstante iniqua prohibitione, & tyrannica comminatione propter zelum fidei illos actus exerceat, eo modo, quo sibi licent, & iudicat ad DEI gloriam, & vtilitatem animarum expedire: si propterea occidatur, erit verè martyr, quia *non vt maledicus aut fur*, vel inobediens Regi, cui⁹ lex est iniqua, *sed vt Christianus Catholicus* patitur, & propter iustitiam interficitur. Non enim solùm homo operatur iustitiam, quando obedit præcepto, sed etiam quoties operatur propter Christum, & Dei gloriam, licet tunc non obligetur; ergo qui patitur, ne hanc iustitiam voluntariam, vt sic dicam, id est, non necessariam tunc ex præcepto, Deo autem gratam, & proximis vtilem, omittat, re vera propter iustitiam patitur; ergo si interficiatur propter eandem causam, verè occiditur propter causam religionis, ac subinde est verus martyr.

15. Cum ergo Rex fateatur, in Anglia interfici Pontificios propter transgressionem talium legum ciuilium, negare non potest, quin propter causam Religionis interficiantur, & consequenter neque inficiari potest esse veros martyres. Nam lex iniusta & inualida non potest impedire martyrij veritatem, nec veram causam talis mortis immutare, quæ causa re vera sola professio talium actionum, quæ ideò displicet Regi, suisq; consiliariis, quia displicet illis Romana Religio, & timent, ne per illos actus vel conseruetur, vel instauretur in illa insula, & ne contraria secta confundatur. Nec refert, si dixerint, prohiberi hos actus, non propter religionem, sed propter ciuiles rationes, quia tales homines seditiosi sunt, & coniurationem mouent, &c. Nam in primis maiori ex parte hæ sunt falsæ calumniæ, & prætextus ad euertendam Religionem Catholicam. Dato enim (& non concesso) quòd aliqui Catholici in hoc aliquid peccauerint, vel excesserint, non ideò in omnes Catholicos redundare debet infamia; hoc enim contra rationem, & iustitiam est, vt constat. Maximè verò iniquum est, vt ob eam causam ipsa Catholica Religio (vt sic dicam) infametur, & persecutionem patiatur, vsum eius, & omnia media necessaria, vel vtilia ad illius conseruationem vel propagationē subditis prohibendo. Deinde multa sunt legibus Anglicis sub pœna capitis prohibita, & punita, quæ ad euitãdum illud periculum, si quod esset, nec necessaria, nec vtilia sunt. Vt v.g. *prohibere affirmare Papam esse caput Ecclesiæ*, nihil profectò ad illum finem confert. Quin potius illa lex efficit, vt fideles Papæ obedientes cogantur sese abscondere, ex qua violentia, & similibus solent tales coniurationes prodire. Et idem est de prohibitione vsus sacrificij, & aliarum rerum sacrarum, vt imaginum, & de administratione sacramentorum ritu catholico. At vero si subditi liberè suam fidem profiteri sinerentur, & essent cogniti qui à Pontifice sunt, occasio coniurationis, ac similia pericula essent sublata; ergo hoc colore non possunt tales leges, vel mores, quæ sub illarum titulo fiunt, à persecutione causa religionis excusari. Ex quo tandem dicimus, si quod est periculum insidiarum & coniurationum, ex pertinacia ipsorum hæreticorum nasci. Et ideo si ad vitãdum periculum, volunt potius religionem Catholicam funditus euertere, quam à sua pertinacia desistere, hoc ipso euidenter ostendunt, se Catholicam Religionem persequi, vt suam hæresim retineant, & in illa temporalem statū conseruent: ergo quando propter similem causam sacerdotes, vel alios fideles occidũt, propter causam Religionis illos perimunt, ac subinde tanquam veros martyres, velint, nolint, eos Deo mactant.

Nec mouere debet Catholicos, aut dubietatem aliquam inferre, quod leges Angliæ damnent eos, qui talia agunt, tanquam perduelliones, traditores, aut hostes occultos Regis, vel Reipublicæ: non enim apud Deum, sed apud deprauatum iudicium hominū tales censeri possunt. Cōditores enim talium legum dignitatem Pontificis contrariam esse censent Regiæ Maiestati, & ideo crimen læsæ Maiestatis appellant, obedientiam Pontificis profiteri, cum tamen negare Pontifici obedientiam, crimen sit læsæ Maiestatis diuinæ, quæ vices suas Pontifici in terris commisit, & ideo obedientia, quæ illi tribuitur, Deo tribuitur, & non potest esse contraria fidelitati iustæ, & Principibus temporalibus debitæ: cum Christus ipse docuerit, non repugnare, quæ sunt Cæsaris, dare Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo. Hoc autem esse præcipuum institutum, & artificium taliū legum intelligi facilè potest ex his, quæ refert Sander. de tempore Elisabethæ libro 3. pag. 469. vbi de Sanctis Confessoribus ait. *Cùm cæteras confictas criminationes in iudicio facilè depulissent, mox ipsorum secretiores cogitationes, & futura facta, quibusdam captiosis interrogationibus super Bulla declaratoria Pij V. fit inquisitio: nimirum, si sententiam illam legitimam fuisse iudicent? Si putent in Papa esse potestatem Reges exauthorare, ac subditos ab ipsorum obedientia liberos reddere? quid sint facturi ipsi, aut alios in conscientia præscribent, si bellum à quoquam inferatur propter Religionem: ac huius generis alia: in quibus si quid pro Pontificia potestate, vel prudentissima veterum moderatione dixissent, continuò læsæ Maiestatis, & non Religionis rei decernebantur.* Et postea confessione cuiusdam Ioannis Nicolai, & variis ac illustribus exemplis idem latè confirmat, ac tandem ex legibus in quodam Reginæ edicto contentis id comprobat, præcipuè vsq; ad pag. 484. Nos vero id ipsū conuincere possumus ex Regis Iacobi edicto pro suæ fidelitatis, vel poti⁹ abnegationis Pontificiæ potestatis iuramēto, facto ad proclamationem, seu ad petitionem Parlamenti anno 7. regni eius, cuius tenor omisso proœmio, est. *Per has præsentes strictè præcipimus, & mandamus, vt Domini, & cæteri nostri secretioris consilij Archiepiscopi. Episcopi, Præsides, & custodes pacis, &c. ad quos spectat hoc negotium, vt administrent hoc iuramentum omnibus personis, & præcipuè his, quibus potest, & debet admi-*

16. *Obedientiam Pontificis profiteri nullum est perduellionis crimen.*

Idem confirmatur edicto Iacobi Regis pro iuramento fidelitatis.

administrari, iuxta statutum factum in tertio anno nostri regni & quod in recusantes animaduertant, iuxta leges nostras respectiuè. Et quamuis poterimus propter amorem erga omnes subditos nostros (quibus per prouidentiã Dei loco patris sumus) optare, ne vllus inueniretur intra terminos nostrorum dominiorum, qui illud recusauerit: nihilominus si quis cor suum ita ab alienauerit à serenissimo Principe suo, vt illud, vel illius vllam partem externæ potestati subiecerit, in derogationem nostræ coronæ, & dignitatis seueritatem, & iustitiam nostrarum legum tali debitam declarabimus; sicut è contra fauor noster, & beneuolentia benemeritis subditis debetur.

17. *Nihilominus, quia alienatio hæc a nobis, & nostra corona, est præparatio quædam ad vlteriorem, & periculosiorem defectionem, & ideò tendit ad crimen læsæ Maiestatis, resoluimus reseruare nobis, & nostro vsui totum ordinem, potestatem, & dispositionem circa huiu casum, sicut & pœnas eiusdem.* Ex quibus verbis satis constat, has pœnas re vera non infligi, nisi propter confessionem Primatus Pontificis, vel propter non abnegatam potestatẽ eius, quæ manifestè est causa religionis, vt autem gloria Martyrũ obscuretur, tegi causam verã sub ficto velamine criminis læsæ Maiestatis, pœnarum autẽ seueritatem & iniustitiam sub blandis verbis clementiæ, & paternæ prouidentiæ occultari, in quo Rex Angliæ antiquos Imperatores, qui ab Ecclesia defecerũt, imitatur. Sic enim de Constantio refert Hilarius lib. contra illum quod Catholicos persequebatur, partim blanditijs, partim terrorib. & afflictionibus *sine inuidia* (inquit) *gloriosarum mortium.* Vnde in hunc modum contra Constantinum proclamat. *Contra Deum pugnas, contra Ecclesiam sæuis, Sanctos persequeris, prædicatores Christi odisti religionem tollis, tyrannus non iam humanorum, sed diuinorũ* Et infra. *Subrepis nomine blandiendi, occidis specie religionis impietatem peragis, Christi fidem Christi mendax prædicator extinguis.*

18. Similiter Iulianus Apostata, *Callide & artificiosè* (vt ait Nazianz. orat. 3. alias 1. contra illum) bellum cõtra Christianos mouit, *tyrannidi clementiam tãquã hamo escam circumponens, ac vim persuasione, verborumq; blãditijs illiniret.* Et subdit Nazianz. *Etenim vt alia, ita eum quoq; quo Martyres affici solent honorem athletis inuidebat. Ac proinde id molitur, vt ipse quidem & vim afferat, & interim afferre non videatur,* Quod latè prosequitur. Et similia repetit orat. 4. quæ est 2. contra eundem. Orat. autem 32. postquam de Iuliano sermonem fecit, de Valente subdit. *Secundus nihil humanior illo fuit, imò etiã acerbior, quod Christi nomen ferens pseudo Christus erat, Christianisq; probrum, ac dedecus, quibus, & facere impunitum, & pati inglorium erat: quod nec iniuriam quidem accipere viderentur, nec illustris Martyrij nomẽ cruciantibus accederet, rerum hic quoq; fucus veritati fieret, vt qui tanquam Christiani patiebantur, tanquam impij cruciatu afficerentur.* Nihil est ergo quod Catholici de istorum sanctorum Martyrio dubitent, nam iuxta regulam August. cum sint certi, eos in vnitate Ecclesiæ, pro eadem vnitate & obedientia mortuos esse, dubitare nõ possunt, quin sint tanquã Martyres coronati, & interfectores eorum tanquam persecutores martyrum esse iudicandos. *Nemo igitur* (vt Cypriã. dixit) *infamet Martyrum dignitatem, nemo eorum glorias destruat, & coronas. Manet incorrupta fidei robur incolume, nec dicere, aut facere aliquid contra Christum potest, cuius & spes, & fides, virtus, & gloria omnis in Christo est.*

August de vnit Eccles. l. 20.

Cypr lib. de laps.

19. Addere tandem possumus ad fidelium consolationem, Catholicos diu pro fide vexatos, licet non sint violenter pro fide interfecti, si in ea tribulatione constanter vsq; ad mortem perseuerent, siue in montib. & solitudinibus fugiendo errantes, siue in vinculis & carceribus afflicti, siue voluntarijs, vel coactis exilijs peregrinantes, siue speluncis & cauernis terræ delitescentes, siue alijs modis, & egestate multa incõmoda patienter sustinẽtes, vsq; ad finem vitæ peruenerint, non fore priuãdos gloriã, vel mercede martyrij. Cuius veritatis testis sufficiens mihi est Cyprian. epist. 5 & 6. ad Thibaritanos, quos ad martyrium exhortans ait. *Si fugientem in solitudine ac montib. latro oppresserit, fera inuaserit, fames, aut sitis aut frigus afflixerit, vel per maria merserit. Spectat militem suum Christus vbicunq; pugnantem, & persecutionis sui causa pro nominis sui honore morienti præmium reddit, quod daturum se in persecutione promisit. Nec minor est martyrij gloria, non publice & inter multos perijsse cum pereundi causa sit, propter Christum perire. Sufficit ad testimonium Martyrij sui testis ille, qui probat Martyres, & coronat,* Sicq; dixit idem Cypr. ep. 18. ad Lucium Papã *In confessorib. Christi dilata Martyria non meritum confessionis minuunt, sed magnalia diuinæ protectionis ostendunt.* 20

Qui variè pro Christi fide vexantur, martyrij gloria nõ carebunt.

Duplex modus præmissa tolerandi

Hæc autem tolerantia afflictionum, & pœnarum vsq; ad mortem duobus modis potest accidere, vno modo cum tanta corporis violentia inualetudine ex ipsis afflictionibus, vel earum occasione prouenientibus, vt magna ex parte inde mors proueniat, aut nimium acceleretur, vt contingit in diuturno carcere, vel in exilio ad loca salubria, in lõga, & periculosa nauigatione, vel in tanta rerũ penuria, vt grauibus & continuis incommoditatibus corpus extenuetur, donec extinguatur. Et in his casibus in omni proprietate & veritate martyrium consummatur, & ita solet Ecclesia eos, qui hoc modo pro Christo moriuntur, vt veros martyres colere, eorumq; facta celebrare. Alio verò modo fieri potest, vt licet quis vincula, aut exilia, vel alias similes afflictiones vsq; ad mortẽ pro Christo sustineat, nihilominus afflictiones illæ non sint causa mortis, sed suo naturali cursu proueniat: & tunc licet dubium inter Theologos sit, an illud fidei testimonium vsq; ad talem mortẽ redditũ ad nomen, & specialem martyrij aureolam obtinendam sufficiat: certũ nihilominus est, copiosam martyrij gloriam, & mercedem illi deesse non posse. Nam qui sic perseuerauit, re vera impleuit conditionem à Christo postulatam, *Qui me confessus fuerit coram hominibus:* vnde Christum etiam ipsum promissionem suam implere necesse est, *Confitebor & ego eum coram Patre meo.*

21. Et in his, qui sic patiuntur, maximè locum habet, quod Augustin. ait serm. 6. de Tempore *Non Martyrium sola effusio sanguinis consummat, nec sola dat palmam exustio illa flammarum. Peruenitur non solum occasu, sed etiam contemptu carnis ad coronam.* Et serm. 232. de Temp. *Quicunque pro veritate testimonium dederit, quidquid pro testimonio veritatis & iustitiæ pertulerit, totum ei Dominus prõ martyrio computabit.* Vtiq; in ea cõfessione vsq; ad mortem perseuerando. Et sic etiam in his confessoribus maximè completur, quod sancti Patres sæpè dicunt, martyrium non deesse, vbi voluntas non deest, sicut dixit Chrys. Psal. 95. *Martyrium non tantum euentu æstimatur, sed etiam proposito.* Et Cypr. ep. 11. *Non contristetur aliquis ex vobis, quasi illis minor, qui ante vos tormenta perpessi, victo, & calcato sæculo ad Dominum glorioso itinere venerunt Dominus scrutator est renum, & cordis arcana perspicit & intuetur occulta. Ad coronam Dei promerendam sufficit ipsius solum testimonium, qui iudicaturus est.*

CAPVT XI.

Ad ea, quæ contra secundum Breue Pontificium, & contra Cardinalis Bellarmini Epistolam Rex obijcit, responsio.

1. INter alia arrogantiæ signa, quæ Rex in Præfat. ex Apologia Bellarmini, eiusq; respõsione enumerat, ac reprehendit, vnum est, quam in scribendo breuitatem Rex tenuerat, eandem ipsum Bellarmin. in respondendo sequi voluisse, & addit: *Quo compendio in secundo Põtificis Breui confutando vsus erã, eodem in me voluit vti, meoq; exemplo sese pene intra vnius paginæ angustias coercere.* Vt ergo similem reprehensionem vitarem, omnemq; vmbrã occasionis eius effugerem, sicut in cęteris hactenus feci, in hoc vltimo puncto copiosam reprehensionem serenissimo Regi dare desideraui. Nihil autem vel in ipso Breui, quod noua defensione vel probatione indigeret, neq; in oppugnatione Re-

Regis in Cardinal. Bellar breuitatem redargutio

mandum iuramentum à quæstione prorsus alienum probationes non necessarias, congerat, vt d. loco latius declaraui. Quartò in §. *Nunc verò*, quod pag. 65. habetur, per multas paginas digreditur verbis iniuriosis, seu conuicijs & contumelijs Bellarm. insectando, & arguendo: in omnibus autem illis nihil vel ad causam, aut doctrinam pertinens, vel discussione dignum inuenio, qualiacunque tamen illa sint, ab eodē Bellarmin. doctè refelluntur, quanquam non immeritò contemni potuissent. Quintò pag. 84. § *Nunc autem vnde digressus fuerat* (vt inquit) regreditur statim verò aliò diuertitur, vt Bellarmin. alterius contradictionis redarguat, quod vt efficiat, probandum assumit, pontifices multos Imperatores vexasse, inquietasse, & vsque ad interitum persecutos esse. Inducitque varia exempla Imperatorum, & Regum, quos Pontifices deposuerunt. Sed inter ea multa falsa veris permiscet, vt eruditè Bellarmin. ostendit. Quocirca quę vera sunt, confirmant veritatem Catholicam, vt illa referendo in lib. 3. diligenter expēdimus, singulorum circumstantias ponderando: quæ autem sunt falsa, contemnenda sunt, nam potius arguentem redarguunt. Et ita neutra ostendunt, pontifices regum cædes per sicarios, vel insidias fuisse machinatos, quod Bellarmin. negauerat, nam falsa nihil probant, veræ autem historiæ solum conuincunt, causa legitima interueniente & iusta causa exigente, sæpius pontifices contra iniquos Principes, seruato iuris ordine, vsque ad depositionis sententiam processisse.

Quarta, — *Quinta.* — *Falsò imponuntur Regum cædes Romanis Pontificibus.*

9. *Sexta.* Sextò in pag. 90. vers. *Nam cum illud constet*, &c. propinquius Rex accedit ad causam de iuramenti malitia, vel probitate tractandam, parum tamen in ea insistit, statim enim per similitudines, vel exempla à Bellarm. adducta diuagatur, in singulis disparitatem, tanquam nodum in scirpo quęrens. Nihil vero in defensionem iuramenti, vel ad ostendendam eius probitatem adducit, præter illud generale principium, quod iuramentum fidelitatis ciuilis Regi præstitum, sanctum est. Cum autem difficultas versetur in applicatione illius verissimi principij ad hoc iuramentum, de quo est controuersia, ostendendo, illud esse purum iuramentum ciuilis, obedientiæ, nihilque religioni Catholicæ contrarium continere: sæpè quidem hoc supponit, & repetit, nunquam verò illud probat. neque defendit, nisi Pontificijs potestatem abnegando. Et ideo in hoc solo puncto insistendum censuimus, reliquæ, enim similitudines, vel exempla, quæ ad exhortationem magis quam adprobationem ferūtur, supponunt doctrinam Catholicam & illa stante sunt optima nec à Rege refelluntur, nisi negando Catholicam doctrinam, vt rectè notauit idem Bellarm. omnes epistolæ suæ partes, & exempla, ac testimonia defendens, & confirmans. Quia vero verba quædam Gregor. & Leon. pontificum, quæ Rex latè insectatur à pag. 106 vsque ad 116. ad causam de primatu pertinebant, ea nos in lib. 3. late tractauimus. in secundo vero refellimus, quæ in pag. 117. contra communionem sub vtraque specie. & contra Missas priuatas repetit.

Quod probationes get supponitur, non probatur.

10. *Septima.* Septimo à pag. 117. vsque ad 126 iterum in Bellarminum, & Sander. ac deniq; in Thom. Morum, & Roffensem. inuehitur, & licet omnia, quæ attingit, ad punctum causæ non pertineant, tamen quia fidei doctrinam aliqua ex parte attingūt, de singulis aliquid breuiter dicendum putaui. primo enim reprehendit nō Bellarm. sed Ecclesiam quæ in verbis consecrationis Corporis non addit verba illa, *quod pro vobis datur, contra Lucam* inquit, *& Paulum* Additque habere se, aduersarium, & hostem Bellarmin. confitentem, illa nō posse cōciliari. At quis vnquam dixit, esse oppositionem inter aliquos de eadem reloquentes, quorum alter rem integrè narrat, alter partem refert sine discrepātia, partem vero tacet? Si hæc cōtradictio, vel oppositio est, infinitæ sunt oppositiones inter Euāgelistas, quæ inter se conciliari non poterunt. Imo in hoc eodem puncto Math. & Marc. opponentur Lucæ, & Paulo, qui tacuerunt particulam *Quod pro vobis*, quam Lucas & Paulus posuerunt. Quin & erunt Lucas Paul. quodammodo inter se oppositi, quia non eodem verbo vsi sunt, sed alter dixit, *quod pro vobis datur* alter, *quod pro vobis tradetur*. Quod adnotare libuit, vt qui hæc legerit aduertat, quibus prætextibus Protestantes Catholicam Ecclesiam relinquant, eiusq; Apostolicos ritus reprehendere audeant. Cōstat enim euidenter, ibi nullam esse oppositionem, quia neque tacere est contradicere, neque Paul aut Luc. dixerunt, omnia illa verba esse necessaria ad Eucharistiam conficiendam, neq; verisimile est Matthæum & Marcum aliquid substantiale huic Sacramento prætermisisse, blasphemum, autem & hæreticum est cogitare, & Petrum mutilatam, & sufficientem formam Eucharistiæ Ecclesiæ, Romanæ ac Catholicæ tradidisse, de qua re alibi à nobis ex professo disputatum est.

In vno loco asserere quod in alio dicitur, non est contradictio.

De persona Sāderi dixit Rex, *esse male meritum de patria sua*, quod probat ex eius sententijs, seu assertionibus, octoque recenset, quas hic transcribere non est necesse: nam in libris eius videri facile possunt; Ex illis autem aperte colligitur, non alia ratione dici Sanderum male meritum de patria sua, nisi quia veritatem Catholicam docuit, vel quia Regibus schismaticis non adhęsit, neq; adulatus est, vel deniq; quia propter fidei constantiam exul à patria mortuus est. De Thom. Moro & Roffensi insignibus viris, & illustrissimis Martyribus, licet negare non potuerit interfectos fuisse, quia decreto de Primatu Regis Angliæ in spiritualibus assentire noluerunt, addit, non ob hanc solam causam, sed etiam fuisse occisos, quia secunda nuptias Regis approbare recusarunt. Quod specialiter dicit de Moro, idem tamen de Roffense intelligit, nam de vtroque ita historia refert. Subiungit autem Rex, *quæ meo iudicio valde carnalis causa martyrij fuit.* Ego vero, iudico, hoc Regis iudicium satis ostendere quā sit potens error semel imbibitus ad peruertendum prudens iudicium, etiam in rebus, quę luce meridiana clariora sunt, Quid enim detestabilius esse potest, quam dicere malum bonum, aut quid grauius quam approbare falsa pro veris, in rebus pręcipuè morum & quæ salutem æternam concernunt? Cum ergo secundæ nuptię Regis Henrici adeo essent detestabiles, vt contra omne ius diuinum & humanum fuerint sine valore, & effectu contractę: etiam si nulla alia causa moriendi intercessisset præter recusationē approbationis illarum, illa sine dubio esset ad martyrium sufficiens. Nam licet adulterium, & polygamia viuēte prima, & vera coniuge, carnalia sint, illa tamen dānare opus virtutis, & valde spirituale est, & propter constantiam in tali opere mortem constanter ferre, egregia est causa matryrij, Sic enim mors Ioan. Baptistæ, vt sentit Ecclesia, illustre fuit martyrium, quāuis Ioannes ex odio cōcubinæ potius quam vxoris, quia Regi prædicabat, *nō licet tibi habere eam*, interfectus sit, quia illa causa licet ex parte Regis, & Herodiadis satis carnalis fuerit, nihilominus ex parte Ioann. fuit spiritualis, vtpote testimonium veritatis, propter quod occisus est. ita ergo contingit Moro, & Roffensi, ideoq; ex hoc cap. non obscuratur, sed illustrius fit martyriū. Reliqua vero, quæ de his sanctis viris Rex detrahit, ad calumnias hæreticorum pertinent, quibus ipse fidem adhibet, & ideo etiam scriptores, & conuēticula hęreticorum Angliæ Roffensi opponit, contra totius orbis authoritatem, & consensum, quod valde friuolum est vt egregiè. Bellarmin. prosequitur. 12.

11. *Lib. 2 de Visibil monar. c. 2 & in Clauu David lib. c. 2 & 4 & lib. 6. c. 1.* — *Illustre Thomæ Mori & Roffensis martyrium à calumnia vindicatur.*

Octaua. *Pag. 126. in fin.* Octauo in § *Deniq; illud*, &c. Regiam dignitatem, & potestatem ex Scriptura veteris, & noui testamenti persuadere aggreditur, sed frustra laborat, quia dignitatē & potestatem legitimam regis temporalis nemo negat, spiritualem autem potestatem Regis, aut exemptionem eius ab obedientia Prælatorum Ecclesiæ, illa testimonia nō probant, & alijs certissimis improbantur, vt in lib. 3 ostensum est, vbi de testimoniis quæ hic Rex congerit. copiose diximus, Et inde satis

perspicuum est, quam sint friuolę oppositiones, quas Rex fingit inter modos loquendi scripturæ, & Bellarmini de Regum temporalium dignitate, & potentia quibus ipse Bellarminus satis respondet. Sicut etiam refellit, quæ Rex postea subiungit aduersus titulos, *Pontifex maximus*, vel *caput fidei*, quibus solet Papa decorari, de quibus, & de pluribus alijs nos etiam in lib 3. diximus. Ideoq; (vt dixi) in tota hac parte Apologię nihil amplius immorandum censui.

Operis conclusio & ad Regem Angliæ peroratio.

1. QVa verborum grauitate, & moderatione in controuersijs fidei loquendum vel disputandum sit, Gregor. ille, qui per antonomasiam Theologi nomen consequutus est, tum exemplo, tum luculenti, & grauissima sententia nos docuit, dicens: *Non imperite docemus, nec aduersarios contumelijs, & conuicijs incessimus, quemadmodum pleriq; faciunt, nõ cum sermone, sed cum loquente confligentes, ac rationum, & argumentorum infirmitatem maledictis interdum obtegentes, non aliter, ac sepiæ atramentum ante se vomere aiunt. vt piscatores effugiant, aut conspectum sui eis eripiant. Verum nos pro Christo bellum gerere hoc argumento planum facimus. quod secundum Christũ qui mitis, ac pacatus est, atq; infirmitates nostras portauit, dimicamus. Nam nec in vera doctrina detrimentum paci studemus, non nihil de animorum contentione remittentes, vt facilitatis, & mansuetudinis famam colligamus (non enim quod bonum est, male aucupamur:) & rursum pacem colimus, legitimè pugnantes, atque intra limites nostros, spiritusq; regulam nosmet continentes. Ac de his quidem ita sentio, cunctisq; animarum dispensatoribus, reliq; doctrinæ arbitris legem statuo vt nec per duritiam hominum animos exasperent, nec per summissionem elatos, & insolentes efficiant: sed prudenter, & consulte in fidei causa se gerant, nec in alterutro horum mediocritatem excedant.*

Gregor. Nazianz. orat. 32.

2. Ad hanc scribendi regulam totam hanc disputationem ita conformare optaui, vt si fieri posset, ne nimium quidem ab illa discreparem. Hoc enim & Regiæ Maiestati debitum, & officij mei esse, & ad finem propter quem hunc qualemcunq; laborem suscepi, obtinendum pernecessarium esse persuasum semper habui. Non enim propter victoriæ laudem, aut ingenij, vel doctrinæ ostentationem vincere optaui, sed vt veritas ipsa vincat, & errorum tenebræ depellantur, & vt Christus in omnibus regnet, hoc maximè in votis habui. Quamobrem, Rex serenissime, si quid in responsione, & disputatione mea acrius quam soleam, aut liberius, quam par sit, doctum esse apparuerit, non in personam, quam sustines, sed in doctrinam, tum nouam, tum etiam contra Christi Vicarium ignominiosam, dictum esse intelligas, tranquilloq; animo consideres, difficillimum esse, prauã, & perniciosam doctrinam, quam vir Catholicus abhorret, doctor auersatur, religiosus indignè fert, acriter, vt par est reprehendere, quin aliquid in talis doctrinę sectatores redundare videatur. Sunt enim hęc adeò coniuncta, vt vix possint disputatione, vel admonitioue separari. Quod in Paulo quondam notauit Chrysost. dicens, *Volebat grauitate, & reuerentia seruata loqui, & auditorem interdum mordens percellere, at hæc ambo non dabantur, sed alterum alteri impedimento erat. Nã si quid reuerenter dicas, haudquaquam possis auditorem perstringere, quod si rursus vehementer perstringere volueris, necesse tibi est, aperte, ac nuda oratione rem designare. At prudentia* (inquit) *Pauli vtrunq; exactè præstitit, ipso natura nomine, & increpationem augens, & hoc tanquam peripetasmate ad enarrationis verecundiam vsus.* Hanc certè Pauli prudentiam præ oculis habui, & qua potui diligentia imitari studui, semper de re ipsa, non de persona, quo ad fieri posset tractando, vel vbi necessitas cogeret, non ad Regem, sed ad Protestantes illius deceptores sermonem dirigendo.

Chrysost. Homil. 4. in epist. ad Rom. c. 1.

Superest ergo Rex serenissime, vt quia polles animi benignitate, & ingenij magnitudine, de qua semper multum confisus sum, nostrum hoc opus beneuole accipere, & puro veritatis amore interdum euoluere non dedigneris, simulq; consideres, ingenui animi, maximiq; iudicij esse, falsam opinionem, mẽdacio detecto, deponere, veritatemq; intellectam animo amplecti, & verbo profiteri, ac æternitatis impendentia pericula præcauere. Nullum enim in pertinacia decus, summa autẽ in ingenij docilitate prudentia, atq; in pia ad Deum conuersione prouidentia quia non tibi tantum soli, sed Patriæ olim florentissimæ, nunc vero in summo discrimine constitutę, pro ut ex officij tui magnitudine debitor es, consules. Quod si vocem Domini te vocantis audieris, eiq; obedire decreueris, quod ipse vocando inceperit, adiuuando perficiet, nihilq; erit, quod diuino præsidio fultus vincere, aut superare non valeas. Vnde non est cur hostium veritatis, quorum sermo vt cancer serpit, contradictionem timeas, proteget enim te Deus à contradictione linguarum. *Contradicunt linguæ multæ*, ait August. in. *diuersa hæreses, diuersa schismata personant, linguæ multæ contradicunt veraci doctrinæ, tu curre ad tabernaculum Dei, Ecclesiam Catholicam tene, a regula veritatis noli discedere, & protegeris in tabernaculo à contradictione linguarum.* Henricus ille qui primus fidei defẽsor nominatus est, contra linguas contradicentes egregie prius scripserat, postea desipiẽs, & sibi, & Patriæ male consulens, deplorandum tam Angliæ, quàm orbi vniuerso exemplum reliquit. Cur non & Iacobus, licet prius à seductoribus deceptus, contra Dei tabernaculum, Ecclesiam nimirum catholicam, scripserit intellecta postea veritate, eiusdem Ecclesiæ acerrimus propugnator, & Anglicani decoris instaurator existat? Ita enim fiet, vt illustrem fidei Catholicæ defensoris titulum, quem non sine causa magnificare ostendis, non verbis tantum sed opere, & veritate, immortali cum laude merearis. 3.

Psal. 30.

4. Quod si fortasse, Rex serenissime, nostris disputationibus, desiderio, & excelso animo, acriq; ingenio vestro nondum satisfecimus, & aliquarum rerum, vel plenior responsio, vel maior probatio desideratur, aut vobis, vel ministris vestris nouæ contra Catholicam doctrinam obiectiones occurrunt, quibus satisfacere necessarium sit, proponantur velim omni synceritate, & solius veritatis intelligendæ gratia, & quantum in me fuerit, paratum semper inuenietis, ad eam, quæ in nobis est, fidei, siue scripto, siue ẽt verbo, si occasio tulerit, rationem reddendam: & ad omnia, quæ proposita fuerint, non de me, sed de diuino auxilio, & veritate confidens, pro virili respondẽdum. Hoc solum Maiestatem vestram omni animi submissione enixe postulo, vt si aduersus ea, quæ in his disputationibus pertractaui, aliquid rescribere visum fuerit, ab omni vana verborum contentione abstineatur, & digressiones variæ de rebus, quæ interdum vel causa excidunt, vel obiter attinguntur, & ad causam fidei nihil referunt, euitentur, & solo amore veritatis res ipsa tractetur, & fidei veritas inquiratur. Si enim hoc à vobis obtinuero, spe alicuius publicæ vtilitatis erectus, nulli labori parcam, & super impendar ipse pro animabus vestris.

FINIS LIBRI SEXTI.

INDEX

INDEX QVORVNDAM E PRÆCIPVIS SACRÆ SCRIPTVRÆ LOCIS, QVÆ IN HOC OPERE EXPONVNTVR.

EX VETERI TESTAMENTO.

EX NOVO TESTAMENTO.

INDEX

INDEX RERVM, QVÆ IN HOC VOLVMINE CONTI, NENTVR.

A

B.

C.

Cam-

Ecclesia

F.

Hebraic

H

I.

Immuni-

L

M

Præscri-